

DEUSTO
BIBLIOTECA

AUGUSTINUS

OPERA

VIII

TOMVS

OCTAVVS OPERVM

DIVI AVRELII AVGV-

STINI HIPPONENSIS EPI-

*scopi, continens enarrationes in
Psalms mysticos.*

136445

PARISIIS,
Apud Carolam Guillard viduam Claudij Cheuallonij, &
Gulielmum Desboys, sub Sole aureo, in via diui Iacobi.

1555.

AD LECTOREM.

NARRATIONES sacrorum voluminum apud populum habitas: quas Græci vocant homilias, Diuus Augustinus appellat tractatus, nos conciones possumus appellare. In his ferè solent notari quod dicebatur excipere, nonnunquam qui dicturus erat vel antequam diceret digerebat in schedulam quod parabat disserere, vel quod dixerat literis mandabat. In hoc dictionis genere multa dantur auribus imperitæ promiscuæq; multitudinis. In primis aliquot Psalmis astrictior est & accuratior. In posterioribus identidem expaciatur in longas digressiones, mutata vt apparet voluntate. Lege diligenter, reperies arcanae doctrinae thesaurum inæstimabilem. Vale.

PRAEFATIO CVIVSDAM

recensoris, in commentariis Augustini, quos scripsit in Psalmos.

VM non solum diuinæ, verū etiam humanæ philosophiæ veritas doceat, nihil frustra & sine causa siue in dei, siue in naturæ operibus esse factum, nō parum eorum animos, qui singulorum rationem factorū conati sunt reddere, quæstio pulsauit, Cuius rei causa & ad quid homo cōditus sit. Ad quā dissoluendam & si multorum philosophorum ingenia sollicitè ac plurimum laborauerint, nullus eorum tamē veram integrāque rationem reddere potuit. Quo factum est, vt à recto veritatis tramite deuiantes, in varios inexcusabilesq; errores inciderint. Nec mirū: Qui enim rationem sui ignorabant, quo pacto cuiusuis alterius rationem scire poterant: Diuina autem scriptura ab hominis cōnditione inspirata, sola summam perfectamq; factiōnis ipsius causam in lucem produxit: Non modo generalem qua dominus omnīū vniuersa propter se operatus est, sed & in specie officij sui rationem, dignitatem, finēque demonstrans. Ita enim scriptum est, Deus de terra creauit hominem, & secundum imaginem suam fecit illum. Et paulopōst, Posuit oculum ipsorum super corda illorum ostendere illis magnalia operum suorū, vt nomen sanctificationis collaudent, & gloriari in mirabilibus illius, vt magnalia enarrent operum eius. Quorum omnium hæc summa est, Deum idcirco hominem talemq; condidisse, vt esset qui opera eius intelligeret, qui prouidentiam disponendi, rationē faciendi, virtutem consummandi, potentiam conseruandi, sapientiam gubernandi, clementiam benefaciendi, & sensu admirari, & voce enarrare atque collaudare posset, hoc est, vt deum factorem coleret. Quemadmodum itaque factus est mūdus propter hominem, vt ei seruiret, ita homo factus est propter deum, vt ei seruiret. Sic ergo mundus idcirco factus est, vt fieret homo: Homo vero ideo factus est, vt deum factorem suū agnosceret: ideo agnosceret, vt amaret & coleret: ideo amaret & coleret, vt beatam immortalitatem pro mercede laboris caperet. Ideo autem præmio beatæ immortalitatis afficeretur, vt similis effectus angelis, summo & immortalī deo in perpetuum seruiret, & esset regnum æternum ipsi deo. Hæc est summa rerum: hoc arcanum dei: hoc constitutionis mundi mysterium: hæc conditi hominis ratio: hic vniuersorum cardo. Hoc qui nescit, si ipse homo sit nescitur. Hoc si philosophi tenuissent, in tot tam varios tamque perniciosos errores prolapsi non fuissent. Hanc denique conditionis suæ rationem, vt homo iugiter teneret, in præceptum sibi posita est, sancto legislatore Moysē attestante, & Iudaicum populum ita commonēte, Et nunc, inquit, quid dominus deus tuus petit à te, nisi vt timeas dominum deum tuum, & ambules in viis eius, & diligas eum, ac seruias domino deo tuo in toto corde tuo, & in tota anima tua, custodiasque mandata domini, & ceremonias eius, quas ego hodie præcipio tibi, vt bene sit tibi. Et post pauca, Dominum deum tuum, inquit, timebis, & ei soli seruias. Neque istud prætereundum est, quod eadem quoque de causā non solum cōditus est homo, sed & hominis conditor factus est homo, Zacharia parente præcursoris domini spiritu sancto repleto, ita in-

ter cætera vaticinante & dicente, Iusurādum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis: Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi: In sanctitate & iusticia coram ipso, omnibus diebus nostris. Ecce testimonio tanti propheta, idcirco etiam deum propter hominem, hominem factum, imò & homini seruiuisse, vt & homo dignam sibi seruitutem rependeret. Indicta autem homini seruitus, licet multifarie interpretari, multis variisque modis deo creatori exhiberi possit: nihil tamen aliud est quàm debitus deo cultus, & hic non aliud quàm deuota ipsius laudatio. Summus enim, Lactantio Firmiano teste, colendi ritus est, ex ore iusti hominis ad deum directa laudatio. Quæ tamen ipsa, inquit, vt deo sit accepta, & humilitate & timore & deuotione maxima opus est, ne quis forte integritatis & innocentia fiduciam gerens, tumoris & arrogantia crimem incurrat, eoque facto gratiam virtutis amittat. Vnde & sanctus Moyses postquam præmemoratum expressit præceptum: subiicit, Ipsi adhærebis, Ipse est laus tua: hoc est, quem solum laudare debes. Hæc est vera religio, hæc recta pietas, hæc debita deo seruitus. Hoc est acceptabile iugēque sacrificium, quo coli, placari, honorificari & glorificari vult deus, ipso per prophetam contestante, & dicente, Immola deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua. Et in calce eiusdem vaticinij: Sacrificium, inquit, laudis honorificabit me, & illic iter quo ostendam illi salutare dei. Verum quauis ad hanc seruitutē omnes homines teneantur: quosdam tamen dominus elegit, à quibus præcipue & specialius coli atque laudari voluit. Vt in veteri testamento populum Israëliticum, ad quem Moyses ita locutus est, Te elegit dominus deus tuus, vt sis ei populus peculiaris, de cunctis populis qui sunt super terram. Et iterum post multa, En dominus, inquit, elegit te hodie, vt sis ei populus peculiaris, sicut locutus est tibi, & custodias omnia præcepta illius, & faciet te excelsiorem cunctis gentibus, quas creauit in laudem & gloriam suam, vt sis populus sanctus domini dei tui. Sic & in nouo testamento populum Christianum ad sui laudem & gloriā singulariter elegit, Apostolo Ephesius hoc scribente, & ob id deum benedicente & laudante. Benedictus, inquit, deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in cælestibus in Christo, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius in charitate. Qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum, secundum propositum voluntatis suæ, in laudem gloriæ gratiæ suæ. Item quemadmodum in veteri testamento ex electo populo subelegit sibi dominus filios Leui, qui specialiter sibi in ministeriis tabernaculi seruirent, secundum quod ad Aaron locutus est, Ego, inquit, dedi vobis fratres vestros, leuitas de medio filiorum Israël, & tradidi donum domino, vt seruiant in ministeriis tabernaculis eius. Quos postea rex David instituit, vt starent mane ad confitendum & canendum domino, similiterque ad vesperam, & cætera. Sic simili modo in nouo testamento ex populo Christiano subelecti sunt clerici & sacerdotes, vt illi specialiter domino seruiant, & virtutes eius enarrando, eum laudent & colant. Quod Petri apostolorum principis autoritate comprobatur, ad eos sic scribentis, Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, vt virtutes annuncietis eius, qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum: Et si-

Præf. 16. Ecl. 7. Deuter. 10. Deuter. 10. 1. Para. 23. 1. Petri. 2.

2. D. LUGA. 1. Deuter. 10. Psal. 49. Deuter. 7. Deuter. 26. Ephes. 1. Numer. 18. 1. Para. 23. 1. Petri. 2.

Gent filij Leui certis temporibus & horis, laudibus diuinis deuotius insistebant, ita & clerici debent. Nam & clerici à sorte dicti sunt, eo quòd sint de sorte domini, ipsum pro sorte & hæreditate sua cū filiis Leui in perpetuum possessuri, dummodo hic debito cultu & digna laudatione ei seruiant. Illud præterea consideratione dignum est, nec mysterio caret, quòd cum tota scriptura diuinitus inspirata, ad dei laudem & gloriam ordinata & cõscripta sit, tota etiam homini ad eius doctrinam & consolationem tradita: tota denique diuinis laudibus plena, vniuersa à quib⁹ debita dei laudatio summi potest inducens, omnemque laudandi formam atque rationem exponens, sancta tamen Ecclesia quibusdam scripturis specialius atque frequentius in diuino cultu uti voluit. Nam sicut ex vtriusque testamenti populis dominus quosdã specialiter elegit, vt superius expositum est, ita & ex vtriusque testamenti scripturis, quasdam specialiter in cultu suo voluit frequentari, vt pote ex veteri testamento librum psalmodiarum, hac præsertim ratione vt docto Dionysio placet, quia psalmi per modum laudis comprehendunt quicquid in sacra

H scriptura continetur. Vnde & hic psalmodiarum liber registrum est totius sacre scripturæ, & consummatio totius theologicæ pagine. Quem & subsequens Diui Augustini nostri prologus innumeris penè præconijs commendat & extollit. Hunc librum sacer canon inter cetera quæ sacerdotibus ad sciendum necessaria sunt, discendum commonet. Cum enim intelligenter deo psallendum sit, quo modo debite deo psallere potest, qui quid psallat ignorat: lubet nãque sanctus psalmista noster, vt psallentes deo intelligenter psallant. Quoniam rex, inquit, omnis terræ deus, psallite sapienter, hoc est intelligenter, vt alia litera habet. Quia vero hic liber tot & tam profundis mysterijs plenus est, vt à nemine sine reuelatione vel docto interprete possit intelligi. Ea de re magnus ille doctor Augustinus noster, deuotissimus dei cultor, animarumque salutis zelator ardentissimus, illius explanationi vigilantissimo studio insudauit, clausa quæque referans, abscondita reuelans, mysteria pandens, obscura dilucidans, dubia definiens, vicia detestans, virtutes extollens, supplicia comminans, præmia promittens, pusillanimes confortans, præsumentes deterrens, perseverantes coronans, ita vt nemo qui diligenter legerit, absque fructu discedat. Huic igitur operi studium impendant, illud frequenter legant, illius sensum teneant omnes qui in sortem domini, vt illum debita seruitute laudent & glorificent, electi sunt: ne negligentes & ignari illam diuinæ comminationis ultionem experiantur, Quia tu scientiam repulisti, repellam te ne sacerdotio fungaris mihi. Et istam adhuc terribiliorem, Dixi semper, hi errant corde: Ipsi vero non cognouerunt vias meas, quibus iuravi in ira mea, si intrabunt in requiem meam. Et ita partem suam habituri sunt cum hypocritis. Quin potius intelligentes & tenentes rationem qua conditi sunt conditorem pro sorte hæreditatis suæ possideant, laudent & glorificent in secula seculorum. Amen.

Distin. 38.
Que ipsi.

Psal. 46.

Ofec. 4.
Psal. 94.

PRAEFATIONIS EIVS.

DIVI AV^K

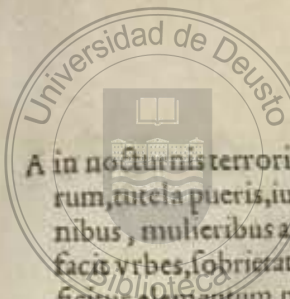
RELII AVGVSTINI, HIPPO-
NENSIS EPISCOPI, IN LI-
BRVM PSALMORVM
PROLOGVS.

QUONIAM scriptura diuinitus in-
spirata, utilis est ad docendum.
Hac ipsa de causa à spiritu san-
cto cõscripta est: id est, vt veluti
ex cõmuni quodã sanitatis fon-
te, omnes nobis ex hac remedia
proprijs passionibus assumamus.
Sanitas enim, inquit, compescit

peccata magna. Alia namq; sunt quæ propheta tradunt, alia quæ historia: lex quoq; alia, prouerbiorum etiam alia cõmonitio: psalmodiarum vero liber quæcunq; utilia sunt ex omnibus continet. Futura prædicat, veterum gesta cõmemorat, legem viuentibus tribuit, gerendorum statuit modum. Et vt breuiter dicam, communis quidã bonæ doctrinæ thesaurus est, apte singulis necessaria subministrans. Veteribus nãque animarum vulneribus nouit mederi, sed & recentibus velocissimum solet adhibere remedium, atque in actis perseverantiam fecit salutis adhibere, sed & vniuersis pariter passionibus subuenire, quæ dominationibus varijs humanas animas angunt. Et hoc fit modulatione quadam & delectabili canore, humanum animum ad pudiciam prouocante. Quoniam quidem spiritus sanctus videns obliuiscantiam ac resistentem ad virtutis viam humani generis animum, & ad delectationes vitæ huius magis inclinari, quàm ad virtutis rectum iter erigi, delectabilibus modulis cantilenarum suarum doctrinam permiscuit: vt dum suauitate carminis mulcetur auditus, diuini sermonis pariter utilitas inferatur, secundum sapientes medicos, qui si quando vsus poposcerit, austeriora medicamenta agris offerunt mortalibus: ne æger utilitatem præ austeritate refugiat, ora ac summitates poculi, quo remedium porrigunt, melle circumlinunt. Propterea ergo Psalmodiarum nobis per modulos aptata sunt carmina, vt vel ætate puerili, vel qui adolecentes sunt moribus, quasi cantilena quadam psallentes, delectari videantur. Reuera enim M animas illuminant ac mentem. Plurimi enim ex his qui in Ecclesiam commeant, neque apostolica præcepta facile possunt, neque prophetica vel liquido discere, vel cum didicerint retinere: psalmodiarum vero responsa, & intra domos interdum etiam in populo publice canunt. Et sicubi quis quauis fero ac rabidissimo furore raptetur, si forte fuerit psalmi, vt ita dixerim, carminibus incantatus, continuo omnis rabies ferocitatis eius abscedit. Psalmus tranquillitas animarum est, signifer pacis, perturbationes vel fluctus cogitationum cohibens, iracundiam reprimens, luxum repellens, sobrietatem suggerens, amicitiam congregans, adducens in concordiam discrepantes, reconcilians inimicos. Quis enim ultra inimicum dicat eum, cum quo vnam ad deum psalmi emisit vocem? Ex quo intelligitur, quia quod omnium bonorum maximum est, charitatem psalmus instaurat, coniunctionem quandam per consonantiam vocis efficiens, & diuersum populum vnius chori per concordiam consona modulatione consocians. Psalmus demones fugat, angelos ad adiutorium inuitat. Scutum enim

in no-

IN PSALMVM I. ENARRATIO.

A in nocturnis terroribus, diurnorumque requies est laborum, tutela pueris, iuuenibus ornamentum, solamen senibus, mulieribus aptissimus decor. Desertas habitare facit vrbes, sobrietatem docet: Incipientibus primum efficitur elementum, proficientibus incrementum, perfectis stabile firmamentum, totius Ecclesie vox vna. Psalmus solennitates decorat, psalmus tristitiam quae propter deum est, mollit. Psalmus etiam ex corde lapideo la chrymas mouet. Psalmus angelorum opus est, exercituum caelestium, spirituale thymiana. O vere admirandi magistri sapiens institutum, vt simul & cantare videantur, & quod ad vtilitatem animae pertinet doceamur. Per quod magis necessaria doctrina nostris mentibus informatur. Pro eo quod si qua per vim & difficultatem aliquam animis nostris fuerint inserta, continuo dilabuntur. Ea vero quae cum gratia & dilectione suscepimus, nescio quo pacto magis residere in mentibus, ac memoriae videntur inherere. Quid autem est quod non discatur in psalmis? Non omnis magnitudo virtutis, non norma iusticiae, non pudiciae decor, non prudentiae consummatio, non patientiae regula, non omne quicquid potest dici bonum procedit ex ipsis? Dei scientia perfecta, praenunciatio Christi in carne venturi, & communis resurrectionis spes, suppliciorum metus, gloriae pollicitatio, mysteriorum reuelatio. Omnia prorsus in his velut magno quodam & communi thesauro, recondita atque conferta sunt bona. Quem librum propheta cum multa sint organa musicorum, huic tamen organo quod psalterium appellatur, aptauit, de superioribus, vt mihi videtur, inspiratam dei gratiam per spiritum sanctum doces. Quoniam quidem hoc solum organum musicorum, sonos de superioribus habere fertur. Cithara namque vel lyra ex inferiori parte res vel tympanum habens, resultat ac resonat plectrum. Psalterium vero harmonias de superioribus habere refertur aptatas, & sonorum causas desuper dare. Quo scilicet etiam per hoc nos doceamur, quae sursum sunt & quae superiora attendere, & quae infirma, id est, vicia carnalia declinare. Sed illud arbitror profundius nobis prophetica hac indicari ratione, ac per formam nos organi istius edoceri, quod hi qui diligentes & apti, moderatius sunt moribus, facile peruium ad superiora iter habeant. Sed videamus tandem, quid etiam ipsa psal-morum indicent initia.

De titulo primi Psalmi.

DIVERSA sunt genera prophetiae, & proinde cuius haec vox, vel in qua persona proprie dictum sit, aut cur titulum non habeat, requiramus. Ceterum itaque & quinquaginta psalmos esse nulla dubitatio est. Et qui psalmus quotus sit, vel a quo recitatus sit, titulorum inscriptione ostenditur. Non enim omnes psalmi a Dauid editi sunt. Ipse enim Dauid ex omni populo quatuor principes spiritu sancto mundatos elegit, quorum nomina sunt Asaph, Eman, Etham & Idithun, vt in quaecumque diuinus spiritus intrasset, hymnum deo caneret. Dauid ergo solus nouem psalmos ore proprio cecinit. Reliqui autem ab illis quatuor principibus iuxta titulorum inscriptionem sunt dicti. Hic autem quia titulum, sicut iam dixi, non habet, requirendum nobis est, qua ratione inter ceteros solus non habeat tituli inscriptionem, vel a quo fuerit recitatus. Nam si psalmographus secundum & tertium & quartum & omnes vel in numero redigere, vel causas singulorum ostendere potuit, cur non & huic titulus

Tomus octauus.

lum imposuit, & vtrum primus esset, ostendit: Sed quia hic psalmus propriam vocem dei loquentis inducit, ideo titulum non habet, ne quid diuino eloquio praepone-retur, aut primus diceretur, qui non primus sed vnus est appellatus: & ideo praetitulacionem habere non potuit nec debuit, ne si habuisset, vt primus esset, melior tantum in ordine numeri non auctoritate iudicaretur. Aut ne, vt iam relatum est, aliquid praepone-ret diuino eloquio psalmographus praetitulacione praeposita. Nam & praeter ceteris potuisset intelligi, si primus dictus fuisset. Et ideo solus titulum non habet, vt perspicuum esset, quantum inter ceteros emerit. Vnde iam animaduertere debet prudentia vestra, quanta vis, quanta auctoritas, quanta ratio in hoc psalmo versetur, cui nec titulum ausus est scriba praepone-re, nec numerum indicare, vt solum cum & vnum, potius quam primum ostenderet. Igitur quia fauente deo, & vocis auctoritas iam ostensa est, & tituli ratio demonstrata, superest, vt de ipso psalmo tractemus.

Psalmi enarratio.

BEATVS vir qui non abiit in consilia impiorum. De domino nostro Iesu Christo, hoc est, homine dominico accipiendum est. Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, sicut homo terrenus, qui uxori consentit deceptae a serpente, vt dei praecpta praeteriret. Et in via peccatorum non stetit. Quia venit quidem in via peccatorum, nascendo sicut peccatores, sed non stetit, quia eum non tenuit illecebra secularis. Et in cathedra pestilentiae non sedit. Noluit regnum terrenum cum superbia. Quae ideo cathedra pestilentiae recte intelligitur, quia non feret quisquam est, qui careat amore dominandi, & humanam non appetat gloriam. Pestilentia est enim morbus late peruagatus, & omnes aut penes omnes inuoluens: quaquam accommodatus accipiatur cathedra pestilentiae perniciose doctrina, cuius sermo vt cancer serpit. Deinde considerandus est ordo verborum, abiit, stetit, sedit. Abiit enim ille, cum recessit a deo. Stetit, cum delectatus est peccato. Sedit, cum in sua superbia confirmatus, redire non potuit, nisi per eum liberatus, qui neque abiit in consilio impiorum, nec in via peccatorum stetit, nec in cathedra pestilentiae sedit. Sed in lege domini fuit voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Iusto non est lex posita, vt dicit Apostolus: Sed aliud est esse in lege, aliud sub lege. Qui est in lege, secundum legem agit: qui est sub lege, secundum legem agit. Ille ergo liber est, iste seruus. Deinde aliud est lex quae scribitur, & imponitur seruienti, aliud lex quae mente conspicitur ab eo, qui non indiget literis. Meditabitur die ac nocte: Aut sine intermissione intelligendum est, aut die in leticia, nocte in tribulationibus. Dicitur enim, Abraham diem meum vidit, & gauisus est. Et de tribulatione dicitur, Insuper & vsque ad noctem emendauerunt me renes mei. Et erit tanquam lignum quod plantatum est secundum decursus aquarum. Id est, aut secundum ipsam sapientiam, quae dignata est hominem suscipere ad salutem nostram, vt ipse homo sit lignum plantatum secundum decursus aquarum. Potest enim & hoc intellectu accipi, quod in alio psalmo dicitur, Fluvius dei repletus est aqua: aut secundum spiritum sanctum, secundum quem dicitur, Ipse vos baptizabit in spiritu sancto. Et illud, Qui sitit, veniat & bibat. Et illud, Si scires donum dei, & quis est qui a te aquam petit: petisses ab eo, & daret tibi aquam viam: vnde qui biberit, non

Gen. 3.

1. Timot. 2.

1. Timot. 1.

Ioan. 8.

Psalm. 15.

Psalm. 64.

Matth. 3.

Ioan. 7.

Ioan. 4.

1. Para. 15. & 16.

Gnon sitiet in æternum, sed efficietur in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Aut secundum decursus aquarum, secundum populorum peccata, quia & aquæ populi interpretantur in Apocalypsi. Et decursus non absurde intelligitur lapsus, quod pertinet ad delictum. Lignum ergo illud, id est, dominus noster, de aquis decurrentibus, id est, populis peccatoribus, trahens eos in radice disciplinae suæ, *Fructum dabit*, Hoc est, constituet Ecclesias. *In tempore suo*. Id est, postquam clarificatus est resurrectione & ascensione in cælum. Tunc enim spiritu sancto missis Apostolis, & eis in fiducia sui confirmatis & directis in populos, fructificauit Ecclesias. *Et folium eius non decidet*. Id est, verbum eius non erit irritum, quia omnis caro fœnum, & claritas hominis vt flos fœni: fœnum aruit, & flos decidit, verbum autem domini manet in æternum. *Et omnia quæcunque fecerit prosperabuntur*. Id est, quæcunque illud lignum attulerit, quæ omnia videlicet accipienda sunt fructus & folia, id est, facta & dicta. *Non sic impij non sic, sed tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terræ*. Terra hic accipienda est ipsa stabilitas in deo, secundum quam dicitur, Dominus pars hereditatis meæ, etenim hereditas mea præclara est mihi. *Psalm. 36.* Secundum hanc dicitur, Sustine dominum & obserua vias eius, & exaltabit te vt possideas terram. Secundum hanc dicitur, Beati mites, quia ipsi hereditate possidebunt terram. Similitudo autem hinc ducta est, quia vt hæc terra visibilis exteriorem hominem nutrit & continet, ita illa terra inuisibilis interiorem hominem, a cuius terræ facie proiicit ventus impium, id est, superbia, quia inflat. *1. Corin. 3.* *Quam cauens ille qui inebriabatur ab vberitate domus dei, & torrente voluptatis eius potabatur, dicit: Non veniat mihi pes superbiæ. Ab hac terra proiecit superbia eum qui dixit, Ponam sedem meam ad Aquilonem, & ero similis altissimo. Ab huius terræ facie proiecit etiam eum, qui cum consensisset & gustasset de ligno prohibito, vt esset sicut deus abscondit se à facie dei. Hanc terram ad interiorem hominem pertinere, & inde superbia hominem proiici, maxime intelligi potest in eo quod scriptum est, Quid superbit terra & cinis, quoniam in vita sua proiecit intima sua? Vnde enim proiectus est, non absurde se dicitur proiecisse. *Ideo non resurgunt impij in iudicio.* Ideo scilicet, quia tanquam puluis proiiciuntur à facie terræ. Et bene hoc eis dixit Iauferris quod superbi ambiunt, id est, vt iudicent, vt hoc ipsum planius dictum intelligatur sequenti sententia: *Neque peccatores in consilio iustorum.* Solet enim hoc modo repeti planius quod superius dicitur, vt peccatores intelligatur impij: & quod supra dictum est in iudicio, hic dictum sit in consilio iustorum. Aut certe si aliud sunt impij, aliud peccatores, vt quanquam omnis impius peccator sit, non tamen omnis peccator sit impius, impij non resurgunt in iudicio: id est, resurgent quidē, sed non vt iudicentur: quia iam pœnis certissimis destinati sunt. Peccatores autem non resurgent in consilio iustorum: id est, vt iudicent, sed forte vt iudicentur: vt de his dictum sit, Vniuscuiusque opus quale sit ignis probabit. Si cuius opus manserit, mercedem accipiet. Si cuius autem opus exustum fuerit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. *Quoniam nouit dominus viam iustorum.* Quemadmodum dicitur, nouit salutem medicina, morbos autem non nouit, & tamen etiam morbi arte medicinae agnoscuntur: sic dici potest nosse dominum viam iustorum, viam vero impiorum non nosse, non quia aliquid dominus nescit, & tamen dicit peccatoribus, Non noui vos:*

Iter autem impiorum peribit. Pro eo positum est, ac si diceretur, iter autem impiorum non nouit dominus. Sed planius dictum est, vt hoc sit nesciri à domino, quod est perire: & hoc sit sciri à domino quod est manere. Vt ad scientiam dei esse pertineat, ad ignorantiam vero non esse, quia dominus dicit, Ego sum qui sum: Et qui est, misit me.

Psalmi secundi enarratio.

Quid fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum, aduersus dominum, & aduersus Christum eius.

Pro eo dictum est, vt quid, ac si diceretur, frustra. Non enim impleuerunt quod voluerunt, vt Christus extingueretur. Dicitur hoc ergo de persecutoribus domini, qui & in Actibus apostolorum commemorantur. *Dirumpamus vincula eorum, & abiciamus à nobis iugum ipsorum.* Quanquam & possit aliter intelligi, tamen aptius ex eorum persona accipitur, quos dixit inania meditato: vt hoc sit, Dirumpamus vincula eorum, & abiciamus à nobis iugum ipsorum: demus operam vt non nos alliget neque imponatur nobis Christiana religio.

Qui habitat in cælis iridebit eos, & dominus subsannabit eos. Repetita sententia est. Nam pro eo quod est, qui habitat in cælis, subsequenter positum est, dominus: & pro eo quod est iridebit, subsequenter positum est, subsannabit: nihil horum tamen sapere oportet carnaliter, quasi aut buccis deus irideat, aut naso subsannet, sed ea vis accipienda est, quam dat sanctis suis, vt futura cernentes, id est, nomen Christi & damnationem perueragaturam in posteros, & vniuersas gentes obtenturam, illos inania meditato esse intelligant. Hæc enim vis qua ista præscita sunt, *irrisio dei est & subsannatio.* Qui habitat in cælis iridebit eos. Cælos, si animas sanctas accipiamus, per has eos utique præsciens quid futurum sit, deridebit deus & subsannabit. *Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos.* Planius enim ostendens quo modo ad eos loquetur, dixit, conturbabit eos, vt in ira sua hoc sit, in furore suo. Iram autem & furem domini dei non perturbationem mentis oportet intelligi, sed vim qua iustissime vindicat subiectam sibi ad ministerium vniuersam creaturam. Præcipue nam quæ præuidendum est, & tenendum illud quod scriptum est in Salomone, Tu autem domine virtutū cum tranquillitate iudicas, & cum magna reuerentia disponis nos. Ira ergo dei est motus qui fit in anima quæ legem dei nouit, cum eadem legē vidit à peccatore præteriri. Per hunc enim motum iustarum animarum multa vindicantur. Quanquam possit ira dei recte intelligi etiam ipsa mentis obscuratio, quæ cōsequitur eos qui legem dei transgrediuntur. *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptum ipsius.* Ex persona ipsius domini nostri Iesu Christi ista manifesta sunt. Sion autem si speculationem, vt quidam interpretantur, significat, nihil magis quam Ecclesiam debemus accipere, vbi quotidie intentio erigitur speculanda claritatis dei, sicut Apostolus dicit, Nos autem reuelata facie gloriam domini speculantes. Ergo iste sensus est, Ego autem constitutus sum rex ab eo super Ecclesiam sanctam eius, quam montem appellat propter eminentiam & firmitatem. Ego autem constitutus sum rex ab eo. Ego scilicet cuius vincula illi dirumpere, & iugum meditabantur abicere. Prædicans præceptū ipsius. Quis hoc non sentiat, cum quotidie factetur? *Dominus dixit ad me filius meus es tu, ego hodie genui te.*

Quanquam

Alia.

tal. dominationem.

4. sc. d. 46. c. Sed quæritur in media.

M Sapient. 11.

2. Corin. 1.

Universitas de Deusto

Hebr. 1.
Acto. 13.
1. sen. di. 9.
e. Hic que
ri potest.

A Quamquam etiam possit ille dies in prophetia videri, quo Iesus Christus secundum hominem natus est: tamen hodie quia presentiam significat, atque in aeternitate nec praeteritum quicquam est, quasi esse deserit, nec futurum quicquam erit, sed praesens tantum: quia quicquid aeternum est, semper est: diuini accipitur secundum id dictum, hodie genui te, quo sempiternam generationem virtutis & sapientiae dei, qui est unigenitus filius, fides sincerissima & catholica praedicat. *Postula a me & dabo tibi gentes hereditatem tuam.* Hoc iam temporaliter secundum susceptum hominem [intelligendum est,] qui sacrificium sese obtulit pro omnibus sacrificiis, qui etiam interpellat pro nobis, ut ad totam ipsam dispensationem temporalem, quae pro genere humano facta est, referatur, quod dictum est, Postula a me, ut scilicet gentes nomini Christiano copulentur, atque ita a morte redimantur & possideantur a deo. Dabo tibi gentes hereditatem tuam, quas possideas ad earum salutem, & quae tibi fructificent spiritalia. *Et possessionem tuam terminos terra.* Idem repetitum est. Terminos terre, pro eo positum quod dictum est, dabo tibi gentes: sed hoc planius dictum sit, ut omnes gentes intelligamus. Possessionem autem tuam, pro eo dictum est, hereditatem tuam.

Roman. 8.

Apoc. 2.
& 19.

1. Corint. 9.

Reges eos in virga ferrea. In inflexibili iusticia. *Et tanquam vas figuli conteres eos.* Id est, conteres in eis terrenas cupiditates, & veteris hominis lutulenta negocia, & quicquid de peccatore limo contractum atque inolitum est. *Et nunc reges intelligite.* Et nunc, id est, iam innotuati, iam contritis luteis tegumentis, id est, carnalibus valis erroris, quae ad praeteritam vitam pertinent. Nunc intelligite iam reges, id est, iam valentes regere quicquid in vobis seruale atque bestiale est, & iam valentes pugnare, non quasi aërem caedentes, sed castigantes vestra corpora, & seruituti subiicientes. *Et erudimini qui iudicatis terram.* Hoc idem repetitum est, Erudimini, pro eo quod dictum est, intelligite. Qui iudicatis autem terram, pro eo quod dictum est reges. Spirituales enim significat qui iudicant terram. Inferius enim nobis est, quicquid iudicamus: quicquid autem infra spiritalem hominem est, merito terra nominatur, quia terrena labe sauciatur est. *Scruiate domino in timore.* Ne in superbiam vertant, quod dictum est, reges qui iudicatis terram. *Et exultate ei cum tremore.* Optime subiectum est exultate, ne ad miseriam valere videretur, quod dictum est, seruite domino in timore. Sed rursus ne id ipsum pergeret in effusionem temeritatis, additum est, cum tremore, ut ad cautionem valeret circumspectamque sanctificationis custodiam. Etiam sic potest accipi, Et nunc reges intelligite: id est, & iam nunc me rege constituto, nolite tristes esse reges terrae, quasi bonum vestrum ablatum sit vobis, sed intelligite potius & erudimini. Id enim vobis expedit ut sub illo sitis, a quo intellectus & eruditio vobis datur. Et hoc vobis expedit, ut non temere dominemini, sed domino omnium cum timore seruiatis, & exultetis in beatitudine certissima & sincerissima, cauti & circumspectantes, ne ab ea per superbiam decidatis. *Apprehendite disciplinam nequando irascatur dominus, & pereatis de via iusta.* Hoc est quod ait, intelligite & erudimini. Nam intelligere & erudiri, hoc est apprehendere disciplinam. Veruntamen in eo quod dicitur, apprehendite, satis significatur praesidium quoddam atque munimentum esse aduersus omnia quae obesse possent, nisi tanta cura apprehenderetur. Nequando autem irascatur dominus cum dubitatione positum est, non secundum

Tomus octauus.

visionem Prophetarum, cui certum est, sed secundum eos ipsos qui monentur, quia cum dubitatione solent cogitare iram dei, quibus non aperte reuelatur. Hoc ergo sibi ipsi debent dicere, Apprehendamus disciplinam nequando irascatur dominus, & pereamus de via iusta. Iam vero irascatur dominus, quo modo accipiendum sit, supra dictum est. Et pereatis de via iusta. Haec magna poena est, quae ab iis formidatur, qui aliquid dulcedinis iusticiae perceperunt. Qui enim perit de via iusticiae, cum magna miseria per vias iniquitatis errabit.

Cum exarserit in breui ira eius, beati omnes qui confidunt in eo. Id est, cum vindicta venerit, quae impiis & peccatoribus preparatur, non solum eos non attinget qui confidunt in domino, sed etiam ad regnum illis instruendum & sublimandum proficiet. Non enim dixit, cum exarserit in breui ira eius, securi omnes qui confidunt in eo: tanquam hoc solum inde habeant, quod non puniuntur, sed beati dixit, ubi est honorum omnium summa & cumulus. Quod autem positum est, in breui, hoc maxime significare arbitror, quia repentinum aliquid erit, dum hoc remotum & longe futurum peccatores existimabunt.

E

Psalmi tertij enarratio.

Psalmus David cum fugeret a facie Absalon filij sui.

H VNC Psalmum ex persona Christi accipiendum persuadet, quod dictum est, Ego dormiui & somnum cepi, & exurrexi, quoniam dominus suscepit me. Magis enim hoc ad passionem & resurrectionem domini congruenter sonat, quam ad illam historiam, in qua David scribitur fugisse a facie bellantis aduersum se filij sui. Et quoniam scriptum est de discipulis Christi, Quamdiu cum eis est sponus non ieiunabunt filij sponsi: non mirum si filius eius impius signatur discipulus impius, qui eum tradidit: a cuius facie fugisse quamquam historice possit accipi, quando illo discedente, secelsit cum ceteris in montem: tamen spiritualiter, quando mentem Iudae filius dei, id est, virtus & sapientia dei deseruit, cum eum diabolus penitus inuasit in eo quod scriptum est, Et intravit diabolus in cor eius: bene accipitur a facie eius Christum fugisse, non quia Christus diabolo celsit, sed Christo discedente, diabolus possedit. Quem discessum, fugam esse in hoc Psalmo appellatum celeritatis causa arbitror, quod verbo etiam domini significatur dicentis, Quod facis, cito fac. Loquimur etiam sic in consuetudine, ut dicamus, Fugit me, quod in mentem non venit. Et de homine doctissimo dicimus, Nihil eum fugit. Propterea veritas fugit mentem Iudae, cum eum illustrare destitit. Absalon autem sicut quidam interpretantur, in latina lingua dicitur patris pax. Quod mirum videri potest, siue in historia regnorum, cum bellum aduersus patrem Absalon gesserit, siue in historia noui testamenti, cum traditor domini Iudas fuerit, quemadmodum patris pax possit intelligi. Sed & ibi qui diligenter legunt, videt in illo bello David pacatum fuisse filio, qui etiam magno cum dolore planxit extinctum, dicens, Absalon filius meus, quis dabit mihi mori pro te: Et in historia noui testamenti ipsa domini nostri tanta & tam miranda patientia, quod eum tamdiu pertulit tanquam bonum cum eius cogitationes non ignoraret, cum adhibuit ad conuiuium, in quo corporis & sanguinis sui figuram discipulis commedauit & tradidit. Quod de-

a iij nique

G nique in ipsa traditione eius osculum accepit, bene intelligitur pacē Christū exhibuisse traditori suo, quāvis ille tam sceleratē cogitationis interno bello vastaretur. Et ideo Absalon patris pax dicitur, quia pater habuit pacem quam ille non habuit. *Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me.* Tam scilicet multiplicati sunt, ut etiam de numero discipulorum non defuerit, qui numero accesserit persequentium. *Multi insurgunt super me. Multi dicunt anime mee, non est salus illi in deo eius.* Manifestum est quod nisi desperarent resurrecturum, non utique occiderent. Ad hoc valent illæ voces, Descendat de cruce si filius dei est. Et, Alios saluavit, seipsum non potest. Ergo nec ludas eum tradidisset, nisi ex eorum esset numero, qui Christum contemnerent dicentes: Non est salus illi in deo eius. *Tu autem domine susceptor meus es.* Secundum hominem dicitur deo, quia hominis susceptio est, verbum caro factum est. *Gloria mea & exaltans caput meum.* Gloriam suam deum dicit etiam ille, quem sic suscepit dei verbum, ut simul cum eo deus fieret. Discant superbi, qui non libenter audiunt cum eis dicitur, *Quid autem habes quod nō accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Et exaltans caput meum.* Mentem ipsam humanam sic accipiendam puto, quod caput animæ non absurde appellatur, quæ ita inhæsit & quodam modo coaluit excellenti supereminentiæ verbi hominem suscipientis, ut tanta passionis humilitate non deponeretur.

Voce mea ad dominum clamaui. Id est, non corporis voce quæ cum strepitu verberati aëris promitur, sed voce cordis, quæ hominibus silet, deo autem sicut clamor sonat. *Qua voce Susanna exaudita est.* Et de qua ipse dominus præcepit, ut in cubiculis clausis, id est, ut in secretis cordis sine strepitu oratur. Nec facile quisquam dixerit hæc voce minus orari, si nullus verborum sonus reddatur ex corpore, quoniam & silentes cum in cordibus oramus, si aliene ab affectu orantis cogitationes intercurrant, nondum dici potest, *Voce mea ad dominum clamaui.* Neque hoc recte dicitur, nisi cum sola anima nihil carnis, nihilque carnalium intentionum in oratione attrahens, loquitur domino vbi solus audit. Clamor autem etiam iste dicitur, propter vim ipsius intentionis. *Et exaudivit me de monte sancto suo.* Montem quidem ipsum dominum per Prophetam dictum habemus, ut scriptum est, Lapidem præcisum sine manibus creuisse in magnitudinem montis. Sed hoc ab ipsius persona non potest accipi, nisi forte ita dicere voluit, de memetipso tanquam de monte sancto suo, me exaudivit, cum habitaret in me, id est, in ipso monte. Planius autem est & expeditius, si accipiamus exaudiscere deum de iusticia sua. Iustum enim erat, ut innocentem occisum & cui retributa sunt mala pro bonis, resuscitaret a mortuis, & digna persequentibus retribueret. Legimus enim, iusticia tua sicut montes dei. *Ego dormivi & somnum cepi.* Non inconuenienter animaduerti potest, quod positum est, Ego, ad significandum quod sua voluntate mortem sustinuit, secundum illud, Propterea me pater diligit, quoniam ego pono animam meam & iterum sumo eam. Nemo eam tollit a meipso, Potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Non ergo, inquit, vos me tanquam inuitum cepistis & occidistis, sed ego dormivi & somnum cepi: *Et exurrexi quoniam dominus suscipiet me.* Somnum autem pro morte positum innumerabiliter scripturæ continent, sicut Apostolus dicit, Nolo vos ignorare fratres, de iis qui dormitionem acceperunt. Nec quæ-

rendum est cur additum sit, Et somnum cepi: cum iam dictum esset, dormivi: Vilitas enim habent scripturæ huiuscemodi repetitiones, sicut in secundo Psalmo multas ostendimus. Nonnulli autem codices habent dormivi, & soporatus sum, Et alij aliter, quo modo interpretari potuerunt, quod Græce positum est *ἐγὼ δὲ ἐκοιμήμην ἡμῶν ἡγάπησάμενος*. Nisi forte dormitio morientis, somnus autem mortui accipi potest: Ut dormitio sit qua transitur ad somnum, veluti est expergefactio qua transitur ad vigiliationem, Ne pro inanibus sermonis ornamentis, repetitiones istas in diuinis libris esse arbitremur. Bene ergo accipitur, Ego dormivi & somnum cepi, ego me passioni permisi, & mors consecuta est. Et exurrexi quoniam dominus suscepit me. Hoc magis animaduertendum est, quemadmodum in vna sententia & præteriti temporis verbum posuit, & futuri. Et exurrexi enim dixit, quod est de præterito, & suscipiet, quod est de futuro, cum resurgere utique nisi illa susceptione non posset. Sed in prophetia bene miscetur futura præteritis, quo vtrunque significetur: Quia ea quæ ventura prophetantur, secundum tempus futura sunt: secundum scientiam vero prophetantium, iam pro factis habenda. Miscetur quoque præsentis temporis verba, quæ suo loco cum occurrerint tractabuntur. *Non timebo milia populi circumdantis me.* Scriptum est in euangelio, *Quanta eum multitudo patientem & crucifixum circumsteterit. Exurge domine saluum me fac deus meus.* Non dormienti aut iacenti dicitur deo *exurge*: Sed moris est diuinarum scripturarum personæ dei tribuere, quod in nobis facit: Non quidem vbiq; sed vbi congruenter dici potest. Veluti cum ipse loqui dicitur, quando eius dono loquuntur propheta, vel Apostoli, vel quique nunciij veritatis. Vnde illud est, *An vultis experimentum accipere eius qui in me loquitur Christus? Nō enim ait, eius quo illuminante aut iubete loquor, sed prorsus ipsam locutionem illi tribuit, cuius munere loquebatur.*

Quonia tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa. Non ita distinguendum est, quasi vna sententia sit: *Exurge domine saluum me fac deus meus, quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa*: Non enim propterea saluum facit, quia percussit inimicos eius, sed potius ipso saluo facto, illos percussit. Ergo ad id quod sequitur pertinet. Ut iste sit sensus, *Quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa. Dentes peccatorum contrinisti.* Id est, inde contrinisti dentes peccatorum, quoniam percussisti omnes aduersantes mihi. Pœna quippe aduersantium, qua dentes eorum contriti sunt: id est, in irritum quasi in puluerem perducta verba peccatorum dilacerantium maledictis filium dei: ut sic accipiamus dentes, verba maledica. Quibus denticibus dicit Apostolus, Si autem mordetis inuicem, videte ne cōsummamini abinuicem. Possunt & dentes peccatorum, accipi principes peccatorum, quorum autoritate quisque de societate recte viuentium præciditur, & quasi incorporatur male viuentibus. His dentibus contrarij sunt dentes Ecclesiæ, quorum autoritate ab errore gentilium variorumque dogmatum præciduntur credetes, & in eam quæ Christi corpus est transferuntur. His dentibus dictum est Petro ut manducaret mactata animalia: id est, occidendo in gentibus quod errant, & transmutando in id quod ipse esset. Et de his dentibus Ecclesiæ dicitur, *Dentes tui sicut grex detonsarum ascendens de lauacro, quæ omnes geminos pariunt, & sterilis non est in illis.* Hi sunt qui recte præcipiunt, & quemadmodum præcipiunt ita viuunt. *Quifaciunt*

Matth. 27.

Ioan. 1.

1. Corint. 4.

Psal. 97.
& 141.

Daniel. 13.
Matth. 6.

Daniel. 2.

Psal. 35.

Ioan. 10.

1. Theff. 4.

Matth. 27.

1. Corint. 4.

Galat. 5.

Acto. 10.

Cantic. 4.
& 6.

Aciunt quod dictum est, Luceant opera vestra coram hominibus, ut benedicat patrem vestrum qui in caelis est. Horum enim autoritate commoti, deo per illos loquenti & operanti, homines credunt, & separati a seculo cui conformati erant, in Ecclesiae membra transeunt. *Psalm. 76.* *Et exaltans caput meum.* Recte isti per quos haec sunt, dentes dicuntur dentonibus omnibus similes, qui iam terrenarum curarum onera deposuerunt, & ascendentes de lauacro, de sordium seculi ablutione, per sacramentum baptismatis, omnes geminos pariunt: Operantur enim duo praecipua de quibus dictum est, In his duobus praecipuis tota lex pendet & propheta: Diligentes deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente, & proximum tanquam seipsum. In quibus sterilis non est, quoniam tales fructus reddunt deo. Secundum ergo istum intellectum sic accipiendum est, Dentes peccatorum contriuisisti, id est, in irritum adduxisti principes peccatorum, percutiendo omnes aduersantes tibi sine causa. Principes enim cum secundum euangelicam historiam persecuti sunt, cum multitudo inferior honoraret, *Domini est salus.* & *super populum tuum benedictio tua.* In vna sententia & praecipit hominibus quid crederent, & pro credentibus orauit. Nam, domini est salus, cum dicitur, ad homines sermo dirigitur: Nec ita sequitur, & super populum suum benedictio eius, ut totum hominibus dictum sit, sed ad ipsum deum oratio conuertitur pro ipso populo cui dictum est, Domini est salus: Quid ergo ait nisi hoc, nemo de se presumat, quoniam domini est saluos facere de morte peccati: Nam infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius: Gratia dei, per Iesum Christum dominum nostrum. Tu autem domine benedic populum tuum, de te salutem sperantem. Potest & iste psalmus accipi ad personam Christi alio modo, id est, ut totus loquatur. Totus dico cum corpore suo, cui caput est secundum Apostolum qui dicit, Vos autem estis corpus Christi & membra. Ergo ille caput est huius corporis, propter quod alio loco dicit, Veritatem autem facientes in charitate, augeamur in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus conexum & compactum est. Loquitur ergo apud prophetam simul Ecclesia, & caput eius, inter procellas persecutionum constituta per vniuersum orbem terrarum, quod iam contigisse scimus: *Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me, multi insurgunt aduersum me.* Christianum nomen exterminare cupientes. *Multi dicunt animae meae, non est salus illi in deo eius.* Non enim aliter sperarent posse se perdere Ecclesiam latissime pullulantem, nisi ad dei curam pertinere non crederent. *Tu autem domine susceptor meus es.* In Christo utique. Nam in illo homine & ecclesia suscepta est a verbo quod caro factum est, & habitauit in nobis: quia & in caelestibus nos sedere fecit vna cum illo. Praecedente enim capite, membra caetera consequentur. Quis enim nos separabit a charitate Christi? Recte ergo dicit etiam Ecclesia, Susceptor meus es. *Gloria mea.* Non enim sibi tribuit quod excellit, cum intelligit cuius gratia & misericordia talis est. *Et exaltans caput meum.* Ipsum scilicet qui primogenitus a mortuis ascendit in caelum. *Voce mea ad dominum clamaui, & exaudiuit me de monte sancto suo.* Haec est oratio omnium sanctorum, odor suauitatis qui ascendit in conspectu domini. Iam enim exauditur Ecclesia de ipso monte, quod etiam caput eius est, Vel de illa iusticia dei, qua & liberantur electi eius, & persecutores eorum puniuntur. Dicat populus dei etiam illud, *Ego dormiui & somnum cepi, & exurrexi quoniam dominus suscipiet me.* Ut adiungatur & cohareat D capiti suo. Huic enim populo dictum est, Surge qui dormis, & exurge a mortuis, & continget te Christus, quoniam de peccatoribus assumptus est, De quibus generaliter dictum est, Qui autem dormiunt, non sunt dormiunt. dicat etiam, *Non timebo milia populi circumdantis me.* Circumvallantium scilicet gentium, ad extinguendum nomen si possent vbiunque Christianum. Sed quo modo timerentur, cum tanquam oleo sanguine martyrum in Christo ardor charitatis inflammaretur. *Exurge domine saluum me fac domine deus meus.* Potest hoc ipsum capiti suo corpus dicere. Illo enim exurgente saluum factum est, Qui ascendit in altum, captiuam egit captiuitatem, dedit dona hominibus. Hoc enim in praedestinatione a Propheta dicitur, quoadusque ad terras dominum nostrum. illa de qua in Euangelio dicitur, messis matura deposita, Cuius salus est in eius resurrectione, qui pro nobis dignatus est mori. *Quoniam tu percussisti omnes aduersantes tibi sine causa, dentes peccatorum contriuisisti.* Iam regnante Ecclesia, inimici nominis Christiani confusione percussi sunt, & siue maledica verba eorum, siue principatus in irritum deducti. Credite ergo homines, quod domini est salus. *Et tu domine, Et sit super populum tuum benedictio tua.* Potest etiam vnusquisque nostrum dicere, cum viciorum & cupiditatum multitudo resistentem mentem ducit in lege peccati, *Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me, multi insurgunt aduersum me.* Et quoniam plerumque conseruatione viciorum subrepat desperatio sanitatis, tanquam ipsis vicis insultantibus animae, vel etiam diabolo & angelis eius per noxias suggestiones, ut desperemus, operantibus verissime dicitur, *Multi dicunt animae meae, non est salus illi in deo eius, Tu autem domine susceptor meus es.* Haec enim spes est, quod naturam humanam in Christum suscipere dignatus est. *Gloria mea.* Ex illa regula ne quis sibi aliquid tribuat. *Et exaltans caput meum.* Siue ipsum qui omnium nostrum caput est, siue vnus cuiusque nostrum spiritum, quod caput est animae & carnis. Caput enim mulieris vir, & caput viri Christus. Exaltatur autem mens cum iam dici potest, Mente seruo legi dei, Ut caetera hominis peccata subdantur, cum iam carnis resurrectione absorbetur mors in victoriam. *Voce mea ad dominum clamaui.* Voce illa intima & intentissima. *Et exaudiuit me de monte sancto suo.* De ipso per quem nobis subuenit, & quo mediatore nos exaudit. *Ego dormiui & somnum cepi, & exurrexi, quoniam dominus suscipiet me.* Quis hoc non potest fidelium dicere, recolens mortem peccatorum suorum, & donum regenerationis? *Non timebo milia populi circumdantis me.* Exceptis his quae vniuersaliter Ecclesia sustinuit & sustinet, habet etiam vnusquisque tentationes, quibus circumvallatus haec dicat, *Exurge domine saluum me fac deus meus.* Hoc est, fac me exurgere, *Quoniam tu percussisti omnes aduersantes tibi sine causa.* Recte in praedestinatione dicitur de diabolo & angelis eius. Qui non solum in totum Christi corpus, sed etiam in singulos quosque priuatum saluunt. *Dentes peccatorum contriuisisti.* Habet vnusquisque maledicentes sibi, Habet etiam viciorum authores conantes eum a Christi corpore praecidere. *Sed dominus est salus.* Cauenda superbia est & dicendum, *Adhaesit anima mea post te.* *Et super populum tuum benedictio tua.* Haec est super vnumquemque nostrum.

Tractatio allegorica.
1. Corin. 12.
Ephes. 4.
1. Corin. 11.
Roman. 7.
1. Corin. 15.
Psalm. 76.
141.
1. Thess. 5.
Psalm. 67.
Matth. 9.
Tractatio tropologica sine moralis.
1. Corin. 11.
Roman. 7.
1. Corin. 15.
In psalmum

In Psalmum quartum enarratio.
 In finem, Psalmus canticum David.

INIS legis Christus ad iusticiam omni credenti. Hic enim finis perfectionem significat, non consumptionem. Vtrum autem omne canticum Psalmus sit, an potius omnis Psalmus canticum, an sint quedam cantica, quæ non possint dici Psalmi, & quidam Psalmi qui non possint dici cantica, quæri potest. Sed animaduertendæ scripturæ sunt, ne forte canticum læticiam indicet. Psalmi autem dicuntur, qui cantantur ad Psalterium, Quo vsus esse David Prophetam, in magno mysterio prodit historia. De qua re non est hic differendi locus, quia diurnam inquisitionem & longam disputationem desiderat. Nunc interim aut verba dominici hominis post resurrectionem expectare debemus, aut hominis in ecclesia credentis & sperantis in eo. *Cum inuocarem exaudiuit me deus iusticia mea.* Cum inuocarem exaudiuit me deus, inquit, à quo est iusticia mea. *In tribulatione dilatasti mihi.* Ab angustiis tristitiæ, in latitudinem gaudiorum me duxisti. Tribulatio enim & angustia, in omnem animam hominis operantis malum. Qui autem dicit, Gaudemus in tribulationibus, scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, vsque ad illud ubi ait, Quoniam charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis: non habet cordis angustias, quanuis extrinsecus à persequentibus ingerantur. Mutatio autem personæ, quod à tertia ubi ait, Exaudiuit, statim transeat ad secundam ubi ait, Dilatasti mihi, si non varietatis ac suauitatis causa facta est, mirum cur primum tanquam indicare voluit hominibus exauditum se esse, & postea compellere exauditorem suum, Nisi forte cum indicasset quemadmodum exauditus sit in ipsa dilatatione cordis, maluit cum deo loqui, vt etiam hoc modo ostenderet quid sit corde dilatari, id est, iam in corde habere infusum deum, cum quo intrinsecus colloquatur. Quod in persona eius qui credens in Christum illuminatus est, recte accipitur. In ipsius autem dominici hominis persona, quem suscepit dei sapientia, non video quemadmodum hæc possint congruere. Non enim ab ea aliquando desertus est. Sed quemadmodum ipsa eius deprecatio, nostræ potius infirmitatis indicium est: sic etiam de ista repentina dilatatione cordis potest idem dominus pro fidelibus suis loqui, Quorum personam sibi imposuit etiam cum ait, Esuriui, & non cibastis me: sitiui, & potum non dedistis mihi, & cetera: Quare hic quoque potest dicere, Dilatasti mihi, pro vno ex minimis suis colloquente cum deo, cuius charitatem diffusam habet in corde per spiritum sanctum qui datus est nobis. *Miserere mei, & exaudi orationem meam.* Cur iterum rogat, cum iam se exauditum & dilatatum indicauerit? An propter nos de quibus dicitur, Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus, vt in illo qui credidit, perficiatur quod inchoatum est? *Filij hominum vsquequo graues corde.* Saltem vsque in aduentum, inquit, filij dei vester error durauerit, quid ergo vltra graues corde estis: Quando habituri finem fallaciarum, si veritate præsentem non habetis? *Vt quid diligitis vanitatem & queritis mendacium?* Vt quid vultis beati esse de infimis? Sola veritas facit beatos, ex qua vera sunt omnia. Nam vanitas est vanitatum & omnia vanitas. Quæ abundantia homini in omni labore suo quo ipse laborat sub sole? Vt quid ergo temporalium rerum amore detinemini? Vt quid tanquam prima,

extrema sectamini, quod est vanitas & mendacium: *Cupitis enim permanere vobiscum, quæ omnia transeunt tanquam umbra.* Et scitote quoniam admirabilem fecit dominus sanctum suum. Quem nisi eum, quem suscitauit ab inferis, & in cælo ad dexteram collocauit: increpatur ergo genus humanum, vt ad eum se tandem ab huius mundi amore conuertat. Sed si quem mouet coniunctio superaddita, quod ait, Et scitote, facile est vt in scripturis animaduertat huius locutionis genus familiare esse illi linguæ, qua propheta locuti sunt. Nam sæpe inuenis ita cœptum: Et dixit dominus ad illum. Et factum est verbum domini ad illum. Quæ iunctura coniunctionis, cum sententia non præcesserit cui sequens annectatur, mirabiliter fortassis insinuat, prolationem veritatis in voce, cum ea visione quæ fit in corde, esse coniunctam. Quamquam hic dici possit, quod superior sententia, Vt quid diligitis vanitatem: ita posita est ac si diceretur, nolite diligere vanitatem & querere mendacium. Quo ita posito, rectissima locutione sequitur, Et scitote quoniam admirabilem fecit dominus sanctum suum. Sed interpositum diapsalma, vt ait istam cum superiore coniungi. Siue enim Hebræum verbum sit, sicut quidam volunt, quo significatur fiat, Siue Græcum quo significatur interuallum psallendi, Vt psalma sit quod psallitur, Diapsalma vero interpositum in psallendo silentium. Vt quemadmodum sym psalma dicitur vocum copulatio in cantando, ita diapsalma diuinctio earum, ubi quædam requies diuinctæ continuationis ostenditur. Siue ergo illud, siue hoc, siue aliud aliquid sit, certe illud probabile est, non recte continuari & coniungi sensum, ubi diapsalma interponitur. *Dominus exaudiet me cum clamauero ad eum.* Hic nos ad idoneri credo, vt magna intentione cordis, id est, interno & incorporeo clamore, auxilium imploremus dei. Quoniam sicut gratulandum est de illuminatione in hac vita, ita orandum pro requie post hanc vitam. Quapropter aut ex persona fidelis euangelizantis, aut ipsius domini sic accipiendum est: ac si dictum sit, Dominus exaudiet vos, cum clamaueritis ad eum. *Irascimini & nolite peccare.* Occurrebat enim, quis est dignus exaudiri, aut quo modo non frustra clamat peccator ad dominum? Ergo irascimini, inquit, & nolite peccare. Quod duobus modis intelligi potest. Aut etiam si irascimini, nolite peccare: id est, etiam si surgit motus animi, qui iam propter pœnam peccati non est in potestate, saltem ei non cõsentiat ratio & mens, quæ intus regenerata est secundum deum, vt mente seruamus legi dei, si adhuc carne seruimus legi peccati. Aut agite pœnitentiam, id est, irascimini vobisipsis de præteritis peccatis, & vltius peccare desinite. *Quæ dicitis in cordibus vestris.* Subauditur dicite, Vt sit plena sententia, quæ dicitis, in cordibus vestris dicite. Id est, nolite esse populus, de quo dictum est, Labijs me honorant, cor autem eorum longe est à me. *In cubilibus vestris compungimini.* Hoc est, quod iam dictum est, in cordibus. Hæc enim sunt cubilia, de quibus & dominus monet, vt intus oremus clausis ostijs. Compungimini autem, aut ad pœnitentiæ dolorem refertur, vt seipsa anima puniens compungat, ne in dei iudicio damnata torqueatur: aut ad excitationem, vt euigilemus ad videndam lucem Christi, tanquam stimulis adhibitis. Nonnulli autem non compungimini, sed aperimini, dicunt melius legi. Quoniam in Græco Psalterio est, κατανύγητε quod refertur ad illam dilatationem cordis, vt excipiat diffusio charitatis per spiritum

i. Para. 15.
 & 16.

Roman. 2.

Roman. 5.

Matth. 25.

Roman. 8.

Eccle. 1.

Ezech. 1.

L

Ephes. 4.

Roman. 7.

Esai. 29.

Matth. 15.

Matth. 6.

A Spiritum sanctum. *Sacrificate sacrificium iusticiae, & sperate in domino.* Idem dicit in alio Psalmo, Sacrificium deo, Spiritus contribulatus. Quare non absurde hic accipitur ipsum esse sacrificium iusticiae, quod fit per poenitentiam. *Quid enim iustus, quam ut suis unusquisque peccatis, quam alienis potius irascatur, seque ipsum puniens mactet deo?* An sacrificium iusticiae opera iusta sunt post poenitentiam? Nam & interpositum diapalma, non absurde fortassis insinuat etiam transitum de vita veteri, ad vitam nouam: vt extincto vel infirmato per poenitentiam vetere homine, sacrificium iusticiae secundum regenerationem noui hominis offeratur deo: cum se offert ipsa anima iam abluta, & imponit in altare fidei, diuino igne, id est, spiritu sancto comprehendendam. Vt iste sit sensus, *Sacrificate sacrificium iusticiae, & sperate in domino: id est, recte viuite, & sperate donum spiritus sancti, vt vos veritas, cui credidistis, illustret.* Sed tamen sperate in domino, clause adhuc dictum est. Sperantur autem quae, nisi bona? Sed quia unusquisque id bonum vult a deo irpetrare quod diligit, nec facile inueniuntur qui diligant bona interiora, id est, ad interiorum hominum pertinentia, quae sola diligenda sunt, ceteris autem ad necessitatem vtendum, non ad gaudium perfruendum est, admirabiliter cum dixisset, *Sperate in domino: subiecit, Multi dicunt quis ostendit nobis bona? Qui sermo, quae interrogatio quotidiana est omnium stultorum & iniquorum, siue pacem & tranquillitatem vitae secularis desiderantium, & propter peruersitatem generis humani non inuenientium, qui etiam ceci accusare audent ordinem rerum, cum inuoluti meritis suis putant tempora esse peiora quam praeterita fuerunt, siue de ipsa futura vita quae vobis promittitur, dubitantium vel desperantium, qui saepe dicunt, quis nouit si vera sunt, aut quis venit ab inferis vt ista nunciaret? Magnifice igitur & breuiter, sed intrinsecus videtibus, ostendit quae bona quaerenda sunt, respondens illorum interrogationi, qui dicunt, quis ostendit nobis bona?*

Signatum est, inquit, in nobis lumen vultus tui domine. Hoc lumen est totum hominis & verum bonum, quod non oculis sed mente conspicitur, Signatum autem dixit in nobis, tanquam denarius signatur regis imagine. Homo enim factus est ad imaginem & similitudinem dei, quam peccando corruptit. Bonum ergo eius est verum atque aeternum, si renascendo signetur. Et ad hoc credo pertinere, quod quidam prudenter intelligunt, illud quod dominus viso Caesaris nummo ait, *Reddite Caesari quod Caesaris est, & deo quod dei est.* Tanquam si diceret, *Quemadmodum Caesari a vobis exigit impressionem imaginis suae, sic & deus. Vt quemadmodum illi redditur nummus, sic deo anima lumine vultus eius illustrata atque signata.* *Delisti laticiam in cor meum.* Non ergo foris quaerenda est laticiam ab his qui adhuc graues corde diligunt vanitatem & quaerunt mendacium, sed intus vbi signatum est lumen vultus dei. In interiore enim homine habitat Christus, vt ait Apostolus. Ad ipsum enim pertinet videre veritatem, cum ipse dixerit, *Ego sum veritas.* Et cum loquebatur in Apostolo dicente, *An vultis experimentum eius accipere, qui in me loquitur Christus? Non eis foris vtique, sed in ipso corde, id est, in illo cubili vbi orandum est, loquebatur.* Sed homines temporalia sectantes, qui certe multi sunt, nihil aliud nouerunt dicere, nisi quis ostendit nobis bona? cum vera & certa bona intra semetipsos videre non possint. Itaque consequenter de his rectissime dicitur, quod adiungit, *A tempore frumenti, vini & olei sui multi-*

plicati sunt. Non enim vacat, quod additum est, sui. Est enim & frumentum dei. Siquidem est panis viuus qui de caelo descendit. Est enim vinum dei. Nam inebriantur, inquit, ab vbertate domus tua. Et est oleum dei. De quo dictum est, *Impinguasti in oleo caput meum.* Isti autem multi qui dicunt, quis ostendit nobis bona, & regnum caelorum intra se esse non vident, a tempore frumenti, vini & olei sui multiplicati sunt. Non enim multiplicatio semper vbertatem significat, & non plerumque exiguitatem, cum dedita temporalibus voluptatibus anima semper exardescit cupiditate, nec satiari potest, & multiplici atque arumosa cogitatione distenta, simplex bonum videre non finitur. Qualis est illa de qua dicitur, *Corpus enim quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimat terrena inhabitatio sensum multa cogitantem.* Talis anima temporalium honorum decessione & successione, id est, a tempore frumenti, vini & olei sui innumerabilibus completa fantasmatibus sic multiplicata est, vt non possit agere quod praecipitum est, *Sentite de domino in bonitate, & in simplicitate cordis quaerite illum.* Ista enim E multiplicitas, illi simplicitati vehementer aduersa est. Et ideo istis relictis, qui multi sunt, multiplicati scilicet temporalium cupiditate, & dicunt, *Quis ostendit nobis bona, quae non oculis foris, sed intus cordis simplicitate quaerenda sunt, vir fidelis exultat & dicit, In pace in idipsum, obdormiam & somnum capiam.* Recte enim speratur a talibus omnimodo mentis alienatio a mortalibus rebus, & miseriarum seculi huius obliuio, quae nomine obdormitionis & somni decenter & propheticè significatur, vbi summa pax nullo tumultu interpellari potest. Sed hoc iam non tenetur in hac vita, sed post hanc vitam sperandum est, Hoc etiam ipsa verba ostendunt, quae futuri sunt temporis. Non enim dictum est, aut obdormiui & somnum cepi: aut, obdormio & somnum capio: sed, obdormiam & somnum capiam. Tunc corruptibile hoc induetur incorruptione, & mortale hoc induetur immortalitate. Tunc absorbebitur mors in victoriam. Hoc est vnde dicitur, *Roman. 8.* Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Quapropter congruenter vltimum annexit & dicit, *Quoniam tu domine, singulariter in spe habitare fecisti me.* Hic non dixit facies, sed fecisti. In quo ergo iam ista spes est, erit profecto etiam quod speratur. Et bene ait, *singulariter:* Potest enim referri aduersus illos multos, qui multiplicati a tempore frumenti, vini & olei sui dicunt, *Quis ostendit nobis bona?* Perit enim haec multiplicitas, & singularitas tenetur in sanctis. De quibus dicitur in Actibus apostolorum, *Multitudinis autem credentium erat anima vna & cor vnum.* Singulares ergo & simplices, id est, secreti a multitudine ac turba nascentium rerum ac morientium, amatores aeternitatis & vnitatis esse debemus, si vni deo & domino nostro cupimus inherere.

In Psalmum Quintum enarratio.

ITVLVS Psalmi est, *Pro ea quae hereditatem accepit.* Intelligitur ergo ecclesia, quae accepit hereditatem vitam aeternam per dominum nostrum Iesum Christum, vt possideat ipsum deum, cui adherens beata sit secundum illud: *Beati mites, quia ipsi hereditate possidebunt terram.* Quam terram, nisi de qua dicitur, *Spes mea es tu, portio mea in terra viuentium?* Et illud manifestius, *Dominus*

IN PSALMVM SEXTVM

G Dominus pars hereditatis meae & calicis mei. Dicitur & hereditas dei vicissim ecclesia secundum illud, Postula a me & dabo tibi gentes hereditatem tuam. Ergo hereditas nostra deus dicitur, quia ipse nos pascit & continet. Et hereditas dei dicimur, quia ipse nos administrat & regit. Quapropter vox ecclesiae est in hoc Psalmo vocata ad hereditatem, ut ipsa fiat hereditas domini. *Verba mea exaudi domine.* Vocata inuocat dominum, ut eodem opitulante pertrahat nequiciam seculi huius, & ad eum perueniat. *Intellige clamorem meum.* Bene ostendit quis iste sit clamor qui interior de cordis cubili sine strepitu corporis perueniat ad deum. Quandoquidem vox corporalis auditur, spiritalis autem intelligitur. Quamquam hoc sit etiam exaudire dei, non aure carnali, sed maiestatis praesentia. *Intende voci obsecrationis meae.* Id est, illi voci quam ut deus intelligat, petit. *Quae qualis sit, iam insinuauit cum dixit, Intellige clamorem meum, intende voci obsecrationis meae.* *Rex*

1. se. di. 34. non ergo. *meus & deus meus.* Quamuis & filius deus, & pater deus, & simul pater & filius vnus deus. Et si interrogemur de spiritu sancto, nihil aliud respondendum est nisi quod deus sit: Et cum simul dicuntur, pater & filius & spiritus

H sanctus, nihil aliud intelligendum est quam vnus deus, tamen regem filium solent appellare scripturae. Secundum ergo illud quod dictum est, Per me itur ad patrem: recte primo rex meus, & deinde deus meus. Nec tamen dixit, intendite: sed, intende. Non enim duos aut tres deos fides catholica praedicat, sed ipsam trinitatem vnum deum. Non ut eadem trinitas simul possit aliquando pater, aliquando filius, aliquando spiritus sanctus, dici, sicut Sabellius credidit, sed ut pater non nisi pater, & filius non nisi filius, & spiritus sanctus non nisi spiritus sanctus, & haec trinitas non nisi vnus deus. Quia cum dixisset Apostolus, Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, trinitatem ipsam insinuasse creditur: Nec tamen subiecit, ipsis gloria, sed ipsi gloria.

Ioan. 14.

Quoniam ad te orabo domine, mane exaudies vocem meam. Quid sibi vult quod superius dixit, Exaudi, quasi in presenti se exaudiri cuperet: nunc vero dicit, Mane exaudies, non exaudi. Et ad te orabo, non ad te oro. Et deinceps. *Mane astabo tibi & videbo.* non asto, & video: nisi forte superior eius oratio ipsam vocationem ostendit: Caligans autem inter procellas huius seculi,

Roman. 8.

I sentit se non videre quod cupit, & tamen sperare non desinit. Spes enim quae videtur, non est spes. Intelligit tamen quare non videat, quia nondum nox peracta est, id est, tenebrae quas peccata meruerunt. Dicit ergo, *Quoniam ad te orabo domine: id est, quoniam tantus es ad quem orabo.* Mane exaudies vocem meam. Non ille es, inquit, qui possis videri ab eis quorum ab oculis nox peccatorum nondum recessit. Peracta ergo erroris mei nocte, & discedentibus tenebris, quas mihi peccatis meis feci, exaudies vocem meam. Cur ergo superius non ait, exaudies: sed, exaudi? An postquam clamauit, exaudi, & non mox exaudita est, sensit quod oporteat transire, ut possit exaudiri? An & superius exaudita est, sed nondum se intelligit exauditam, quia nondum videt a quo exaudita est. Et quod nunc ait, Mane exaudies: hoc intelligi voluit, mane intelligam me esse exauditam: Qualis est ista locutio, Exurge domine: id est, fac me exurgere. Sed si hoc de resurrectione Christi accipitur, illud certe non potest recte aliter accipi, Tentat vos dominus deus vester, ut sciat si diligitis eum, Nisi ut vos per illum sciatis, & vobismet ipsis manifestetur, quantum in eius amore profeceritis.

Deuter. 13.

Mane astabo tibi & videbo. Astabo quid est nisi non iacebo? Quid est autem aliud iacere, nisi in terra quiescere, quod est in terrenis voluptatibus beatitudinem quaerere? Astabo, inquit, & videbo. Non est ergo inherendum terrenis si volumus deum videre, qui mundo corde conspicitur. *Quoniam non deus volens iniquitatem tu es.* Iniquitas, malignitas, mendacium, homicidium, dolus, & quicquid huiusmodi est, ipsa nox est. Qua transeunte fit mane, ut videatur deus. Causam ergo exposuit quare mane astabit & videbit, quoniam non deus volens iniquitatem, inquit, tu es. Si enim deus esset qui vellet iniquitatem, posset etiam ab iniquis videri, ut non mane videretur, id est, cum iniquitatis nox pertransierit. *Non habitabit iuxta te malignus.* Id est, non sic videbit, ut haereat. Ideo sequitur. *Neque permanent iniusti ante oculos tuos.* Quia oculi eorum, id est, mens eorum reuerberatur luce veritatis propter tenebras peccatorum, quorum consuetudine fulgorem rectae intelligentiae sustinere non possunt. Ergo & qui vident aliquando, id est, qui veram intelligunt: tamen adhuc iniusti sunt, non ibi permanent amando ea quae auertunt a vero. Gerunt enim secum suam noxam, id est, non solum consuetudinem, sed etiam amorem peccandi: Quae nox si transierit, id est, si peccare destiterint, & ipse amor atque consuetudo fugata fuerit, fit mane, ita ut non solum intelligant, sed etiam inhareant veritati. *Odisti domine omnes qui operantur iniquitatem.* Odium dei ex illa locutione intelligendum est, qua odit peccator quisque veritatem. Videtur enim quod & illa odit, quos in se manere non sinit. Non autem manent, qui eam sustinere non valent. *Perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Hoc enim est veritati contrarium. *Sed ne quis putet aliquam substantiam vel naturam veritati esse contrariam, intelligat ad id quod non est pertinere mendacium, non ad id quod est.* Si enim hoc dicitur quod est, verum dicitur: si autem hoc dicitur quod non est, mendacium est. Ideo, inquit, Perdes omnes qui loquuntur mendacium: qui recedentes ab eo quod est, ad id quod non est declinant. Multa quidem videntur pro salute aut commodo alius, non malicia, sed benignitate mendacia. Quale illarum in Exodo obstetricum quae Pharaoni falsum renunciauerunt, ut infantes filiorum Israel non necarentur, sed etiam ista non re, sed in dolo laudantur. **M** Quoniam qui tantum hoc modo mentiuntur, merebuntur aliquando ab omni mendacio liberari. Nam in iis qui perfecti sunt, nec ista mendacia inueniuntur. Quibus dictum est, Sit in ore vestro est est, non non. Quicquid amplius est, a malo est. Nec immerito alio loco scriptum est, Os quod mentitur occidit animam. Ne quis arbitretur perfectum & spiritalem hominem pro ista temporali vita, in cuius morte non occiditur anima, siue sua, siue alterius, debere metiri. Sed quoniam aliud est mentiri, aliud est verum occultare: Si quidem aliud est falsum dicere, aliud verum tacere: ut si quis forte vel ad istam visibilem mortem non vult hominem prodere, paratus esse debet verum occultare, non falsum dicere, ut neque prodat, neque mentiatur, ne occidat animam suam pro corpore alterius. Si autem hoc nondum potest, vel sola huius necessitatis habeat mendacia, ut etiam ab istis si sola remanserint, liberari mereatur, & spiritus sancti robur accipere, quo quicquid perpetiendum est pro veritate, contemnat. Duo sunt omnino genera mendaciorum, in quibus non magna culpa est, sed tamen non sunt sine culpa, cum aut iocamur,

3. sen. d. 31. si qualibet. Exod. 1. M. Matth. 5. Sapient. 2. q. 2. cap. 1. 22. q. 2. 14. ne qui. 3. sen. d. 34. cap. 11.

Amur, aut ut proximis profimus mentimur. Illud primū in iocando, ideo non est perniciosissimum, quia nō fallit. Nouit enim ille cui dicitur, ioci causa esse dictum. Secundum autem ideo mitius est, quia retinet nonnullam beneuolentiam. Illud vero quod non habet duplex cor, nec mendacium quidem dicendum est: Tanquam, verbi gratia, si cui gladius commendatur, & promittat se redditurum, cum ille qui commendauit poposcerit: si forte gladiū suum repetat furens, manifestum est tunc non esse reddendum, ne vel se occidat vel alios, donec ei sanitas restitatur. Hic ideo non habet duplex cor, quia ille cui commendatus est gladius, cum promittebat se redditurum poscenti, non cogitabat furentē posse repetere. Verum autem occultauit & dominus, cum discipulis nondum idoneis dixit, Multa habeo vobis dicere, sed nunc non potestis portare illa. Et Apostolus Paulus cū ait, Non potui loqui vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Vnde manifestum est, non esse culpandum aliquādo verum tacere. Falsum autem dicere, non inuenitur concessum esse perfectis. *Virum sanguinum & dolosum, abominabitur dominus.* Potest hic recte videri repetitum, quod ait superius, Odisti domine omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium, Ut virum sanguinum ad operantem iniquitatem referas, dolosum autem ad mendacium. Dolus enim est, cū aliud agitur, aliud simulatur. Et apto verbo vsus est quod ait, Abominabitur. Solent enim abominati, dici, exheredati. Hic autem Psalmus pro ea est quæ harecitatatem accipit, *Quæ subiicit exultationem spei suæ, dicens, Ego autem in multitudine miserationis tuæ, introibo in domum tuam.* In multitudine miserationis, fortasse in multitudine hominum perfectorum & beatorum dicit, Quibus ciuitas illa constabit, quam nunc parturit & paulatim parit Ecclesia. Homines autem multos regeneratos atque perfectos, recte dici multitudinem miserationis dei quis negat, cum verissime dictum sit, Quid est homo quia memor es eius, aut filius hominis quia visitas eum? Introibo in domum tuam tanquam lapis credo in ædificium dictum est. Quid enim aliud domus dei quàm templū dei est, De quo dictum est, Templum enim dei sanctum est, quod estis vos: Cuius ædificij lapis angularis est ille, quem suscepit coeterna patri virtus & sapientia dei. *Adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.* Ad templum, sicut prope templum intelligimus. Non enim ait, Adorabo in templo sancto tuo: sed, adorabo ad templum sanctum tuū. Intelligendū etiam est non de perfectione, sed de progressu ad perfectionem dictum esse. Ut illud perfectionem significet, Introibo in domum tuam. Sed ut hoc proveniat, prius adorabo, inquit, ad templum sanctum tuum. Et fortasse ob hoc addidit, in timore tuo, quod magnum est præsidium procedentibus ad salutem. Cum autem quisque peruenerit, fiet in eo quod dictum est, Cōsummata dilectio, foras mittit timorem. Non enim timeant iam amicum, quibus dictum est, iam non dicam vos seruos, sed amicos, cū ad id quod promissum est, perducti fuerint. *Domine deduc me in tuam iusticiam propter inimicos meos.* Satis hic declarauit in profectioe se esse, id est, in profectu ad perfectionem nondum in ipsa perfectione, quando ut deducatur exoptat. In tua iusticia autem non in ea quæ videtur hominibus. Nam & malum pro malo reddere iusticia videtur, sed non est eius de quo dictum est, Qui facit oriri solem suum super bonos & malos: Quia & cum punit deus peccatores, non malum suum eis infert, sed malis eorum eos

dimittit. Ecce, inquit, parturit iniusticiam, concepit dolorem & peperit iniquitatem, Lacum aperuit & effodit eum, & incidit in foueam quam operatus est, Conuertetur dolor eius in caput eius, & in verticē eius iniquitas eius descendet. Cum ergo punit deus, ut iudex punit eos qui legem prætereunt: non eis inferens de seipso malum, sed in id quod elegerunt eos expellens, ad complendam summam miseriarum. Homo autem cum malum pro malo reddit, malo voto id facit. Et ob hoc prior ipse malus est, dum punire vult malum. *Dirige in conspectu tuo iter meum.* Nihil manifestius est, quàm id tempus eum commendare, quo proficit. Hoc est enim iter quod non terrarum locis peragitur, sed affectibus animorum. In conspectu, inquit, tuo dirige iter meum. Id est, vbi nullus hominum videt. Quibus credendum non est laudantibus, aut vituperantibus. Non enim vilo modo possunt de aliena conscientia iudicare, in qua iter dirigitur ad deum. Ideo subiicit, *Quoniam nō est in ore eorum veritas.* Quibus utique iudicantibus non est credendum, & ideo intrò ad conscientiam & ad dei conspectum confugiendum est. *Cor eorum vanum est.* Quo modo ergo potest esse in ore eorum veritas, quorum cor fallitur de peccato & pœna peccati? Vnde reuocantur homines illa voce, *Ut quid diligitis vanitatem, & queritis mendacium?* *Sepulchrum patens est guttur eorum.* Ad voracitatis significationem referri potest, propter quam plerunque homines adulatione mentiuntur. Et mirabiliter dixit, Patens sepulchrum, quoniam semper inhiat illa voracitas, non ut sepulchra quæ receptis cadaveribus muniuntur. Potest & illud intelligi, quod mendacio & blanda adulatione trahunt in se quos ad peccata illectant, & eos tanquā deuorant, cum in suam vitam conuertunt. Quod quibus contingit quoniam peccato moriuntur, recte illi à quibus inducuntur, sepulchra patentia dicti sunt, quia & ipsi quodam modo exanimis sunt, vitam non habendo veritatis. Et mortuos in se recipiunt, quos verbis mendacibus & vano corde interemptos in se conuertunt. *Linguis suis dolose agebant.* Id est, linguis malis. Nam hoc videtur significare, cum dicit, suis. Mali enim malas habent linguas, id est, mala loquuntur, cum loquuntur dolum. Quibus dominus dicit, *Quo modo potestis bona loqui, cum sitis mali?* *Iudica illos deus. Decidant à cogitationibus suis.* Prophetia est, non maledictio. Non enim optat ut eueniat, sed cernit quid euenturum sit. Contingit autem illis, non quia videtur optasse, sed quia tales sunt ut merito contingat. Sic enim & quod postea dicit, Latetur omnes qui sperant in te: per prophetiam dicit, quoniam cernit esse lataturos. Sic per prophetiam dictum est, *Excita potentiam tuam & veni, quoniam videbat esse venturum.* Quoniam possit etiam hoc modo accipi quod dictum est, *Decidant à cogitationibus suis: ut magis bene ab eo optatum credatur dum cadunt à cogitationibus suis malis: id est, ut iam non cogitent mala.* Sed vetat sic intelligi quod sequitur, *Expelle eos.* Nullo enim modo potest in bonam partem accipi, cum quisque expellitur à deo. Quapropter per prophetiam dictum non per maleuolentiam intelligitur, cum hoc dictum sit, quod necessario talibus euenturum est, qui in peccatis quæ memorata sunt perseverare voluerint. Decidant ergo à cogitationibus suis dictum est, decidant accusantibus se cogitationibus suis, testimonium perhibente conscientia sua, Sicut Apostolus dicit, *Et cogitationum accusantium seu defendentium, in reuelatione iusti iudicij dei.* *Secundum multitudinem impietatum eorum*

Ier. 16.

1. Corin. 3.

Psal. 8.

2. Corin. 3.

Ephes. 2.

3. sc. di. 34.

his autem.

1. Ioan. 4.

Ioan. 15.

Matth. 5.

Psal. 7.

Psal. 42.

Psal. 13.

Roman. 3.

Matth. 12.

Psal. 79.

Roman. 2.

IHM CORUM

IN PSALMVM SEXTVM

*G*tum eorum expelle eos. Id est, longe eos expelle. Hoc est enim secundum multitudinem impietatum eorum, ut multum expellantur. Expelluntur ergo impij ab illa hereditate, quæ intelligendo & videndo deum possidentur: sicut expelluntur morbidi oculi fulgore lucis, cum illis ea pœna est quæ aliis læticia. Non ergo ipsi mane adstabant & videbant. Et tam magna pœna est ista expulsio, quàm magnum premium est illud quod dictum est, *Mihi autem adhaerere deo bonum est.* Huic pœnæ cõtrarium est, *Intra in gaudium domini tui.* Quia huic expulsionis simile est, *Proiicite illum in tenebras exteriores.* Quoniam in amaricauerunt te domine. Ego sum, inquit, panis viuus qui de cœlo descendi, Et operamini escam quæ non corrumpitur. Et gustate & videte quoniã suavis est dominus. Peccatoribus autem panis veritatis amarus est. Vnde os vera dicentis oderunt. Ipsi ergo amaricauerunt deum, qui peccãdo in eam ægritudinem deuenerunt, ut cibum veritatis, quo sanæ animæ gaudent, tanquam felleum sustinere non possint.

*H*ærentur omnes qui sperant in te. Vtique illi quibus gustantibus suavis est dominus. In æternum exultabunt & habitabis in eis. Ipsa ergo erit æterna exultatio, cum templum dei fiunt iusti. Et erit gaudium ipsorum, ipse incolatus eorum. Et gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum. Tanquam cum adest eis ad fruendum quod diligunt. Et bene in te tanquam possidentes hereditatem, de qua titulus Psalmi est, cum & ipsi sint eius hereditas, quod significat inhabitabis in eis. A quo bono prohibentur, quos secundum multitudinem impietatum eorum expellit deus. Quoniam tu benedicis iusto. Hæc est benedictio, gloriari in deo, & inhabitari à deo. Ista sanctificatio conceditur iustis. Sed ut iustificentur præcedit vocatio, quæ non est meritorum, sed gratiæ dei. Omnes enim peccauerunt & egent gloria dei. Quos enim vocauit, hos & iustificauit. Quos autem iustificauit, hos & glorificauit. Quia ergo vocatio non meritorum nostrorum, sed beneuolentiæ & misericordiæ dei est, subiicit dicens: *Domine, ut scito bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.* Bona enim voluntas dei præcedit bonam voluntatem nostram, ut peccatores vocet in penitentiam. Et ipsa sunt arma quibus expugnatur inimicus. Contra quem dicitur, *Quis accusabit aduersus electos dei?* Et si deus pro nobis, quis contra nos? Qui vnico filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Si enim adhuc cum inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est, multo magis reconciliati, salui erimus ab ira per ipsum. Hoc est inuictissimum scutum, quo repellitur inimicus desperationem salutis suggerens, multitudine tribulationum & tentationum. Totus ergo textus Psalmi est oratio ut exaudiatur ab eo, quod scriptum est, *Verba mea exaudi domine: vsque ad, Rex meus & deus meus.* Deinde intellectus eorum quæ impediunt ad videndum deum, id est, ut se exauditum esse cognoscat, ab eo quod scriptum est. Quoniam ad te orabo domine, mane exaudies vocem meam: vsque ad, *Virum sanguinum & dolosum abominabitur dominus.* Tertio sperat se domum dei futuram, & nunc ei appropinquare in timore ante con summationem quæ expellit timorem, ab eo quod scriptum est, *Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ: vsque ad, Adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.* Quarto proficientem se atque promouentem inter illa ipsa quibus impediri se sentit, orat ut adiuuetur intrinsecus, vbi nemo hominum videt, ne auertatur malis linguis, ab eo quod scriptum est, *Domine*

deduc me in tua iusticia propter inimicos meos: vsque ad, *Linguis suis dolose agebant.* Quinta prophetia est, quæ pœna maneat impiis, quando iustus vix saluus erit, & quod premium iusti adepturi sint, qui vocati venerunt, & donec perducerentur viriliter omnia sustinuerunt, ab eo quod scriptum est, *Iudica illos deus: vsque ad finem Psalmi.*

In Psalmum sextum enarratio.

In finem in hymnis de octauo, Psalmus David.

De octauo, hic videtur obscurum. Nam cetera in hoc titulo manifestiora sunt. Visum est enim nonnullis diem iudicij significare, id est, tempus aduentus domini nostri, quo venturus est ad iudicandum viuos & mortuos. Qui aduentus computatis annis ab Adam post septem annorum milia futurus creditur. Ut septem annorum milia tanquam septem dies transeat: Deinde illud tempus tanquam dies octauus adueniat. Sed quoniam dictum est à domino, *Non est vestrum scire tempora quæ pater* *posuit in sua potestate.* Et de die vëro & illa hora nemo scit, neque angelus, neque virtus, neque filius, nisi solus pater. Et illud quod scriptum est, *Tanquam futurum venire diem domini, satis aperte ostendit neminem sibi oportere arrogare scientiam illius temporis computatione aliqua annorum.* Si enim post septem milia annorum ille dies venturus est, omnis homo potest annis computatis aduentum eius addiscere. Vbi erit ergo, quod nec filius hoc nouit? Quod vtiq; ideo dictum est, quia per filium homines hoc non discunt, non quod apud se ipse non nouerit, sed secundum illam locutionem, tentat vos dominus deus vester, ut sciat: id est, scire faciat vos. Et exurge domine: id est, fac nos exurgere. Cum ergo ita dicatur, *nescire filium hunc diem, non quod nesciat, sed quod nescire faciat eos, quibus hoc non expedit scire, id est, non eis hoc ostendat: quid sibi vult nescio quæ præsumptio, quæ annis computatis, certissimum sperat post septem annorum milia diem domini?* Nos igitur quod nescire nos dominus voluit, libenter nesciamus. Et quæramus quid velit sibi iste titulus, qui scribitur de octauo. Potest quidem etiam nulla annorum temeraria supputatione, dies iudicij octauus intelligi, quod iam post finem huius seculi accepta æterna vita, tunc non erunt animæ iustorum obnoxie temporibus. Et quoniam omnia tempora septem dierum istorum repetitione volumur: octauus forte ille dictus est, qui varietatē istam non habebit. Est aliud quod hic non absurde accipi potest, cur octauum dicatur iudicium, quod post duas generationes futurum est: vnã quæ ad corpus, alteram quæ ad animam pertinet. Ab Adam enim vsq; ad Moysen genus humanum vixit ex corpore, id est, secundum carnem. Qui etiã exterior & vetus homo dicitur, & cui vetus testamētum datum est, ut quauis religiosus, tamen carnalibus adhuc operationibus futura spiritalia præsignaret. Hoc toto tempore, quo secundum corpus vivebatur, regnauit mors, sicut Apostolus ait, etiam in eos qui non peccauerunt. Regnauit autem ex similitudine præuariationis Adæ, sicut idem dicit: quoniam vsq; ad Moysen accipiendū est, quousq; legis opera, id est, carnaliter obseruata illa sacramenta etiam eos obstrictos tenuerūt certi mysterij gratia, qui vni deo subditi erāt. Ab aduentu autē domini, ex quo ad circuncisionē cordis à carnis circuncisione transitū est, facta vocatio est, ut secundū animā viueretur, id est, secundum interiorē ho-

Psalm. 72.

Matth. 25.

Ioan. 6.

Psalm. 33.

Roman. 3.

9.

Apo. 1.

Matth. 24.

L.

1. Thess. 5.

Deutr. 1.

Ephes. 4.

Roman. 1.

A rem hominem, Qui etiam nouus homo propter regenerationem dicitur morumque spiritualium in nouationem. Manifestum est autem ad corpus quaternarium numerum pertinere, propter notissima elementa quatuor quibus constat, & quatuor qualitates, siccam, humidam, calidam, frigidam. Vnde quatuor etiam temporibus administratur, verno, aestate, autumnno, hyeme. Hæc sunt notissima. Nam de quaternario numero corporis tractatur etiam alibi subtilius, sed obscurius. Quod in hoc sermone vitandum est, quæ etiam minus eruditis accommodatum esse volumus. Ad animum vero ternarium numerum pertinere potest intelligi, ex eo quod tripliciter deum diligere iubemur, ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente. De quibus singulis non in Psalterio, sed in euangelio disputandum est. Nunc ad testimonium ternarij numeri ad animum pertinentis, satis puto esse quod dictum est. Peractis igitur numeris corporis, ad veterem hominem, & ad vetus testamentum pertinentibus, peractis etiam numeris animi ad nouum hominem & ad nouum testamentum relatis, sicut septenario numero transacto, quia vnumquodque temporaliter agitur, quaternario in corpus, ternario in animum distributo, veniet octauus iudicij dies, Qui meritis tribuens quod debetur, iam non ad opera temporalia, sed ad vitam aternam sanctos transferet, impios vero damnabit in aeternum. Quam damnationem metuens, orat Ecclesia in hoc Psalmo, dicens. Domine ne in ira tua arguas me. Dicit etiam Apostolus iram iudicij. Theaurizas tibi, inquit, iram in die iræ iusti iudicij dei. In qua se non vult argui quisquis in hac vita sanari desiderat. Nec in furore tuo corripas me. Corripas, mitius videtur. Ad emendationem enim valet. Nam qui arguitur, id est, accusatur, metuendum est, ne in finem habeat damnationem. Sed quoniam furor plus videtur esse quam ira, potest mouere cur illud quod est mitius, id est, correptio, cum eo positum est quod est durius, id est, cum furore. Sed ego puto vnam rem duobus verbis significatam. Nam in Græco θυμὸς, quod est in primo versu, hoc significat quod ἔργον, quod est in secundo versu. Sed cum Latini vellēt etiam ipsi duo verba ponere, quaesitum est quid esset vicinum iræ, & positum est furor. Ideo varie codices habent. Nam in alijs prius inuenitur ira, deinde furor. In alijs prius furor, deinde ira. In alijs pro furore indignatio ponitur, aut bilis. Sed quicquid illud est, motus est animi prouocans ad pœnam inferendam. Qui tamen motus, non tanquam animæ deo tribuendus est, de quo dictum est, Tu autem domine virtutum cum tranquillitate iudicas. Quod autem tranquillum est, non est perturbatum. Non ergo cadit in deum iudicem perturbatio, sed quod in eius ministris fit, quia per leges eius fit, ira eius dicitur. In qua ira non solum argui se non vult anima quæ nunc orat, sed nec corripit, id est emendari vel erudiri. Nam in Græco παιδείων posuitum est, id est, erudias. Arguuntur enim in die iudicij omnes qui non habent fundamentum, quod est Christus: Emendantur autem, id est, purgantur, qui huic fundamento superædificant lignum, fœnum, stipulam. Detrimentum enim patientur, sed salui erunt tanquam per ignem. Quid ergo iste orat, qui non vult in ira domini vel argui vel emendari? Quid nisi ut sanetur? Vbi enim sanitas est, nec mors metuenda est, nec vrentis aut secantis medici manus. Sequitur itaque & dicit, Miserere mei domine, quoniam infirmus sum, sana me domine quoniam conturbata sunt ossa mea. Id est, firmiter animum meum vel fortitudo. Hæc enim ossa significant.

gnificant. Dicit ergo, anima, fortitudinem suam esse D turbatam, cum ossa nominat, Neque enim credendum est, quod habeat ossa quæ videmus in corpore. Quapropter, ad expositionem pertinet quod subiicitur:

Et anima mea turbata est valde. Ne quod ossa appellauit, corporis intelligerentur. Et tu domine vsquequo. Quis non intelligat significari animam luctantem cum moribus suis, diu autem dilatam à medico, vt ei persuaderetur in quæ mala se peccando præcipitauerit: bis.

Quod enim facile sanatur, non multum cauetur. Ex difficultate autem sanationis, erit diligentior custodia receptæ sanitatis. Non ergo tanquam crudelis deus æstimandus est, cui dicitur, Et tu domine vsquequo. Sed tanquam bonus persuasor animæ, quid mali sibi ipsi pepererit. Nondum enim tam perfecte orat hæc anima vt ei dici possit, Adhuc loquente te dicam, Eccæ assum. Simul vt etiam illud agnoscat quanta pœna impijs præparetur qui se nolunt conuertere ad deum, si tantam difficultatem conuertentes patiuntur. Sicut alio loco scriptum est, Si iustus vix saluus erit, peccator & impius ubi parebunt? Conuertere domine & erue animam meam. Conuertens se, orat vt ad eam conuertatur & deus: Sicut dictum est, Conuertimini ad me, & conuertar ad vos, dicit dominus. An ex illa locutione intelligendum est, conuertere domine, id est, fac me conuerti, cum in ipsa sua conuersione difficultatem laborumque sentiret. Nam perfecta nostra conuersio paratum inuenit deum, sicut Propheta dicit, Tanquam diluculum paratum inuenimus eum. Quoniam vt eum amitteremus, non eius absentia, qui vbique adest, sed nostra fecit auersio. In hoc mundo erat, inquit, & mundus per eum factus est, & mundus eum non cognouit. Si ergo in hoc mundo erat, & mundus eum non cognouit, nostra immundicia non fert eius aspectum. Dum enim nos conuertimur, id est, mutatione veteris vitæ resculpimus spiritum nostrum, durum sentimus & laboriosum ad serenitatem & tranquillitatem diuinæ lucis à terrenarum cupiditatum caligine retorqueri. Et in tali difficultate dicimus, Conuertere domine, id est, adiuua nos vt perficiatur in nobis conuersio, quæ te paratum inuenit, & fruendum te præbentem dilectoribus tuis. Et ideo postquam dixit, Conuertere domine, addidit, & erue animam meam, tanquam in hærentem perplexitatibus huius seculi, & spinas quasdam dilacerantium desideriorum in ipsa conuersione patientem. Saluum me fac, inquit, propter misericordiam tuam. Intelligit non suorum meritorum esse quod sanatur, quandoquidem peccati & datum præceptum prætereunti, iusta damnatio debebatur. Sana me ergo, non propter meritum meum, sed propter misericordiam tuam. Quoniam non est in morte qui memor sit tui. Intelligit quoque nunc esse tempus conuersionis, Quia cum ista vita transierit, non restat nisi retributio meritorum. In inferno quis confitebitur tibi? Confessus est in inferno ille diues, de quo dominus dicit, qui Lazarum vidit in requie, se autem in tormentis dolebat. Vsque adeo confessus, vt etiam moneri suos vellet, vt se à peccatis cohiberent, propter pœnas quæ apud inferos esse non creduntur. Quauis ergo frustra, confessus est tamen, sibi merito illa accidisse tormenta, quando etiam suos ne in hæc inciderent, doceri cupiebat. Quid ergo est, In inferno quis confitebitur tibi? An infernum vult intelligi, quod post iudicium præcipitabuntur impij, vbi iam propter profundiores tenebras nullam dei lucem videbunt, cui aliquid confiteatur? Nam iste adhuc

Deut. 6.
Math. 22.

Psal. 37.
Roman. 2.

4. sc. d. 46.
sed queritur.
Sapient. 12.

1. Corin. 3.

validis, mor

validis, per-
fecta erat.
Esai. 65.

1. Petri. 4.

E
Zach. 1.

Ioan. 1.

Luc. 16.

Giste adhuc eleuatis oculis, quanuis immani profundo interposito, potuit tamen videre Lazarum in requie constitutum. Ex cuius comparatione, ad confessionem coactus est meritorum suorum. Potest etiam illud intelligi, vt mortem vocet peccatum, quod contempta diuina lege committitur, vt aculeum mortis, mortem appellemus quod mortem comparet. Aculeus enim mortis, peccatum. In qua morte, hoc est esse immemorem dei, legem eius & praecepta contemnere. Vt infernum dixerit, cecitatem animi, quae peccantem, id est, morientem excipit & inuoluit. Sicut non probauerunt, inquit, habere deum in noticia, dedit illos deus in reprobum sensum. Ab ista morte & ab isto inferno tutam se praebere anima deprecatur, dum molitur confessionem ad deum, & sentit difficultates. Quapropter contexit, dicens, *Laboravi in gemitu meo*: Et tanquam parum profuerit, addidit & dicit, *Lauabo per singulas noctes lectum meum*. Lectus est hoc loco appellatus vbi requiescit animus aeger & infirmus, id est, in voluptate corporis & omni delectatione seculari. Quam delectationem lachrymis lauat qui sese ab illa conatur extrahere. Videt enim iam se damnare carnales concupiscentias: & tamen delectatione tenetur infirmitatis, & in ea libenter iacet, vnde resurgere, nisi sanatus animus non potest. Quod autem ait, *Per singulas noctes*: fortasse accipi voluit, quod ille qui spiritu promptus sentit aliquam lucem veritatis, & tamen in delectatione huius seculi per carnis infirmitatem aliquando requiescit, tanquam dies & noctes alterno affectu cogitur pati. Vt cum dicit, *Mente seruius legi dei*, tanquam diem sentiat. Rursus cum dicit, *Carne autem legi peccati*, inelinetur in noctem, donec omnis nox traheatur, & veniat vnus dies, de quo dicitur, *Mane adstabo tibi & videbo*. Tunc enim adstabit, Nunc autem iacet, quando in lecto est. Quem lauabit per singulas noctes, vt tantis lachrymis impetret efficacissimam de dei misericordia medicinam. *In lachrymis stratum meum rigabo*. Repetitio est. Cum enim dicit, *In lachrymis*: ostendit quemadmodum superius, lauabo dixerit. Hoc autem accipimus stratum, quod superius lectum. Quamquam rigabo, amplius sit aliquid, quam lauabo: quoniam potest aliquid in superficie lauari, rigatio vero ad interiora pertinet, & quod significat fletum vsque ad cordis intima. Temporum enim varietas, quod praeteritum posuit, cum diceret, laboravi in gemitu meo: & futurum cum diceret, lauabo per singulas noctes lectum meum: rursus futurum, in lachrymis stratum meum rigabo: illud ostendit, quid sibi dicere debeat, cum quisque in gemitu frustra laborauit. Tanquam diceret, Non profuit cum hoc feci, ergo illud faciam. *Turbatus est in ira oculus meus*. Vtrum sua an dei, in qua perit ne argueretur aut corripereetur. Sed si illa diem iudicij significat, quo modo nunc potest intelligi? An inchoatio eius est, quod hic homines dolores & tormenta patiuntur, & maxime damnium intelligentiae veritatis, sicut iam commemoravi quod dictum est, *Dedit illos deus in reprobum sensum*: Nam ea est caecitas mentis. In eam quisquis datus fuerit, ab interiore dei luce secluditur. Sed nondum penitus cum in hac vita est. Sunt enim tenebrae exteriores, quae magis ad diem iudicij pertinere intelliguntur, Vt penitus extra deum sit, quisquis dum tempus est, corrigi noluerit. Penitus enim esse extra deum quid est, nisi esse in summa caecitate: Siquidem deus habitat lucem inaccessibilem, quod ingrediuntur quibus dicitur, *Intra in gaudium domini tui*. Huius igitur irae inchoatio est, quam

in hac vita patitur quisque peccator. Timens itaque iudicij diem, laborat & plangit, ne ad illud perducatur, cuius initium tam perniciosum nunc experitur. Et ideo non dixit, extinctus est, sed conturbatus est ab ira oculus meus. Si autem sua ira dicit oculum suum esse turbatum, neque hoc mirum est. Nam hinc forsitan dictum est, *Non occidat sol super iracundiam vestram*: quod interiore sollem, id est, sapientiam dei, tanquam occasum in se pati arbitratur mens, quae sua perturbatione illum videre non sinitur. *Inueteraui in omnibus inimicis meis*. De ira tantum dixerat, si tamen de sua ira dixerat. Consideratis autem reliquis viciis, inuenit se omnibus esse vallatum. Quae vicia quoniam veteris vitae sunt & veteris hominis, quo exuendi sumus, vt induamur nouo: recte dictum est, *Inueteraui*. In omnibus autem inimicis meis, vel inter ipsa vicia dicit, vel inter homines qui nolunt ad deum conuerti. Nam & hi etiam si nesciuntur, etiam si parcunt, etiam si iisdem conuiujs & domibus & ciuitatibus nulla lite interposita, & crebris colloquijs quasi concorditer vtantur: nihilominus tamen intentione contraria, inimici sunt eis qui se ad deum conuertunt. Nam cum alij amant & appetunt istum mundum, alij se optant ab isto mundo liberari, quis non videat illos inimicos esse istis? Nam si possunt, eos secum ad poenas trahunt. Et magnum donum est, inter eorum verba versari quotidie, & non excedere de itinere praepceptorum dei. Saep enim mens nitens pergere in deum, concussa in ipso itinere trepidat. Et plerumque propterea non implet bonum propositum, ne offendat eos cum quibus viuit, alia bona peritura & transeuntia diligentes atque sectantes. Ab his separatus est omnis sanus, non locis, sed animo. Nam locis corpora continentur, animo autem locus est affectio sua. Quapropter post laborem & gemitum & imbres creberrimos lacrymarum, quia inane non potest esse quod tam vehementer rogatur ab eo, qui fons est omnium misericordiarum, verissime dictum est, *Propere est dominus obtritis corde*, post tantas difficultates exauditam se anima pia significans, quam licet etiam Ecclesiam intelligere, vide quid adiungit: *Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem, quoniam exaudiuit dominus vocem fletus mei*. Vel in prophetia dictum est, quoniam discessuri sunt, id est, separabuntur a iustis impij, cum iudicij dies venerit. Vel nunc, *Quia etiam si pariter atque iisdem conuentibus continentur*: tamen in area nuda iam grana separata sunt a paleis, quanuis inter paleas lateant. Simul itaque versari possunt, sed simul vento auferri non possunt. *Quoniam exaudiuit dominus vocem fletus mei*. *Exaudiuit dominus deprecationem meam, dominus orationem meam suscepit*. Crebra eiusdem sententiae repetitio, non quasi narrantis necessitatem, sed affectum exultantis ostendit. Sic enim loqui gaudentes solent, vt non eis sufficiat semel enunciare quod gaudent. Iste fructus est illius gemitus in quo laboratur, & illarum lacrymarum, quibus lauatur lectus, & stratum rigatur, *Quoniam qui seminatur in lachrymis, in gaudio metet*. Et beati Iugentes, quoniam ipsi consolabuntur. *Erubescant & conturbentur [vehementer] omnes inimici mei*. Discedite a me omnes, dixit superius, quod etiam in hac vita sicut expositum est, fieri potest. Quod autem dicit, *Erubescant & conturbentur*, non video quemadmodum euenire possit, nisi illo die cum manifesta fuerint iustorum praemia & supplicia peccatorum: Nam nunc vsque adeo non erubescunt impij, vt nobis insultare non desinant. Et plerumque tantum valent irrisionibus suis, vt infirmos homines de Christi

1. Corin. 15.

Roman. 7.

1. al. conuer-
sionem.

H

Roman. 7.

Psal. 5.

1. alia, per-
manet.

Roman. 1.

Matth. 25.
4. sc. d. 50.
hic queri
potest.

1. Timot. 6.
Matth. 25.

Ephes. 4.

Coloss. 3.

Psal. 33.
Matth. 7.
Luca. 17.

Psal. 125.
Matth. 5.

Inc. 9. **A** de Christi nomine erubescere faciāt. Vnde dictum est, **Quisquis me erubuerit coram hominibus, erubescam eum coram patre meo.** Iam verò quisquis sublimia illa præcepta implere voluerit, vt dispergat, det pauperibus, quo iustitia eius maneat in æternum, omnibusque suis rebus æreñis venditis & indigentibus erogatis, **Christum sequi voluerit, dicens, Nihil intulimus in hunc mundum, verum nec auferre quid possumus, victum & tegumentum habentes, his contenti simus, incidet in istorum sacrilegam dicacitatem, & ab eis, qui sanari nolunt, vocatur infanus: Et saepe ne hoc vocetur à desperatis hominibus, trepidat facere & differt, quod omnium fidelissimus & potentissimus medicus imperavit. Nō ergo nunc isti possunt erubescere, quibus ne nos erubescamus optandum est, & à proposito itinere, vel reuocemus, vel impediamur, vel retardemur. Sed veniet tempus vt illi erubescant, dicentes, vt scriptum est, Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij. Nos insensati, vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore: Quomodo computati sunt inter filios dei, & inter sanctos fors illorum est: Ergo errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol non ortus est nobis. Repleti sumus iniquitatis via & perditionis, & ambulauimus per solitudines difficiles, viam autem domini ignorauimus: Quid nobis profuit superbia, aut quid diuitiarum iactatio contulit nobis: Transferunt omnia illa tanquam vmbra. Quod autem ait, *Conuertantur & confundantur.* Quis non iudicet esse iustissimam pœnam, vt conuersionem ad confusionem habeant, qui ad salutem habere noluerunt? Deinde addidit, *Valde velociter.* Cum enim iam desperari cõperit iudicij dies, cum dixerint, pax, tunc eis repentinus veniet interitus. *Quandoeunque autem venerit, celerrimè venit, quod desperatur esse venturum, Et longitudinem vitæ huius non facit sentiri, nisi spes viuendi. Nā nihil videtur esse celerius, quàm quicquid in ea iam præteritum est. Cum ergo iudicij dies venerit, tunc sentient peccatores, quàm nō sit longa omnis vita quæ transit. Nec omnino eis videri poterit tardè venisse, quod nō desiderantibus, sed potius non credentibus venerit. Quamquam & illud hic accipi potest, vt tanquam gementem & tam saepe diuque flentem deus exaudiuerit, intelligatur liberata à peccatis, etiam omnes peruersos motus carnalis affectiōis domuisse, sicut dicit, Discedite à me omnes qui operamini iniquitatē, quoniam exaudiuit dominus vocem fletus mei. Quod cum ei prouenerit, non mirum est, si iam ita perfecta est, vt oret pro inimicis suis. Potest ergo ad hoc pertinere quod dixit, Erubescant & cõturbentur omnes inimici mei: vt de peccatis agant pœnitentiam, quod sine confusione & cõturbatione fieri non potest. Nihil itaque impedit sic accipere & illud quod sequitur, Conuertantur & erubescant, id est, conuertantur ad deum, & erubescant se in prioribus tenebris peccatorum aliquando gloriatos. Sicut Apostolus dicit, Quam enim gloriam habuistis aliquando in his, in quibus nunc erubescitis? Quod autem addidit, valde velociter, aut ad optantis affectum, aut ad Christi potētiam referendum est, Qui gentes quæ pro idolis suis persequebantur Ecclesiam, ad Euangelij fidem tanta temporum celeritate conuertit.***

In Psalmum septimum enarratio.

Psalmus ipsi Dauid, quem cantauit domino pro verbis Chusi filij Gemini.

Tomus octauus.

HISTORIAM quidem vnde occasione istam D Prophetam sumpsit, in Regnorū secundo libro cognoscere facile est. Ibi enim Chusi amicus regis Dauid transitū fecit in partes Absalon filij eius, qui aduersus patrem bellum gerebat, ad exploranda consilia & renuncianda quæ aduersus patrem ille moliebatur, authore Achitofel. Qui defecerat ab inimicitia Dauid, & filiū ei⁹ aduersus patrem cõsiliis, quibus posset, instruebat. Sed quoniam nō ipsa historia in hoc Psalmo cõsideranda est, de qua Prophetam mysteriorum velamen assumpsit, si transitū ad Christum fecim⁹, auferatur velamen. Et primo ipsorum nominum significationem interrogemus, quid sibi velit. Nō enim defuerunt interpretes, qui hæc ipsa nō carnaliter ad litteram, sed spiritualiter inuestigantes, edicerent nobis quod Chusi interpretatur silentium, Gemini autem dexter. Achitofel fratris ruina. Quibus interpretationibus rursus nobis traditor ille Judas occurrit, vt Absalon eius imaginem gestet, secundum quod patris pax interpretatur, quia pacatus erga illum extitit pater, quanuis ipse dolis suis bellum haberet in corde, sicut in Psalmo tertio tractatum est. Quemadmodum autem inuenitur in Euangelio filios domini nostri Iesu Christi dictos esse discipulos, sic in eodem Euangelio inuenitur etiā fratres esse appellatos. Resurgens enim dominus ait, *Valde & dic fratrib⁹ meis.* Et Apostolus eum dicit primo genitum in multis fratribus. Discipuli ergo eius ruina qui eum tradidit, rectè intelligitur fratris ruina, Quod Achitofel interpretari diximus. Chusi autem, quod interpretatur silentium, rectè accipitur aduersus illos dolos dominum nostrū silentio dimicasse, id est, altissimo secreto, quo cæcitas in Israël ex parte facta est, cum dominum persequebantur, vt plenitudo gentium subintraret, & sic omnis Israël saluus fieret. Ad hoc profundum secretum altumq; silentium cum venisset Apostolus, exclamauit quasi quodā ipsius altitudinis horrore percussus: *O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ ipsius, Quis enim cognouit mentē domini, aut quis cõsiliarius illius fuit: alta magnū illud silentiū non expositione magis aperit, quàm admiratione cõmendat. Hoc silentio dominus sacramentum venerabilis passionis occultans, voluntariam ruinam fratris, id est, nefarium scelus traditoris sui, in suæ misericordiæ atque prouidentiae ordinem vertit. Vt quod ille ad perniciem vnius hominis peruersa mēte faciebat, iste ad salutem omnium hominum prouida gubernatione conferret. Cantat ergo Psalmū domino anima perfecta, quæ iam digna est nosse secretū dei. Cātat pro verbis Chusi, quia meruit nosse verba illius silentij. Apud infideles enim & persecutores, silentium est illud atq; secretum: Apud suos autem quibus dictum est, Iam nō dicā vos seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius: vos autem dixi amicos, quia omnia quæ audiui à patre meo, nota feci vobis. Apud amicos ergo eius nō est silentium, sed verba silentij, id est, ratio exposita & manifesta illius silentij. Quod silentium, id est, Chusi, dicitur filius Gemini, id est, dextri. Nō enim abscondendū erat sanctis, quod pro illis gestum est. Et tamē, inquit, Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua. Canit ergo anima perfecta in prophetia, cui secretū illud innotuit, pro verbis Chusi, id est, pro cognitiōe eiusdē secreti. Quod secretū dexter de⁹, id est, fauens atq; propitius ei, operatus est. Quare hoc silentiū filius dextri appellatur, quod est Chusi filius Gemini.*

b Domine

G Domine deus meus in te speravi, saluum me fac ex omnibus persequenti-
 bus me & erue me. Tanquam cui non restat iam perfecto nisi inuidus diabolus, superato omni bello
 atque aduersitate vitiorum, dicit, Saluum me fac ex omnibus persequenti-
 bus m. & erue me. Nequando rapiat vt leo animam meam: Non enim ait, nequando rapiant,
 sciens quis restiterit inimicus, tam perfectæ animæ vehementer aduersus. Dum non est qui redimat, neque qui
 saluum faciat. Id est, ne ille rapiat, dum tu non redimis, neque saluum facis. Si enim deus non redimat,
 neque saluum faciat, ille rapit. Et vt manifestum sit iam perfectam animam hoc dicere, cui solius diaboli
 fraudulentissimæ insidiæ cauendæ sunt, vide quid sequatur: Domine deus meus si feci istud. Quid est quod
 vocat istud? An quia non dicit nomen peccati, vniuersale peccatum intelligendum est. Qui intellectus
 si displicet, illud accipiamus dici quod sequitur, Tanquam si interrogassemus quid est hoc quod dicis, istud,
 respondet, Si est iniquitas in manibus meis. Iam ergo manifestum est, de omni peccato dici. Si reddidi retribu-
 entibus mihi mala. Quod non potest vere dicere, nisi perfectus. Ait quippe dominus, Estote perfecti, sicut pater
 vester qui est in cælis, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.
 Qui ergo non reddit retribuentibus mala, perfectus est. Cum itaque oret anima perfecta pro verbis Chusi
 filij Gemini, id est, pro cognitione illius secreti atque silentij, quod pro salute nostra operatus est propitius
 nobis & misericors dominus, vt toleraret & patientissime sustineret dolos traditoris sui: tanquam huic perfectæ animæ dicat,
 exponens rationem ipsius secreti, Ego pro te impio & peccatore, vt tuæ iniquitates mei sanguinis effusione lauarentur,
 magno silentio & magna patientia traditorem meum pertuli. Nonne imitaberis me, vt & tu non reddas mala pro malis? Animaduertens
 igitur & intelligens quid pro illo fecerit dominus, & eius exemplo ad perfectionem proficiens, dicit, Si reddidi retribu-
 entibus mihi mala: id est, si non feci quod tu faciendo docuisti. Decidam ergo ab inimicis meis inanis. Et bene non ait,
 Si reddidi retribu-entibus mihi mala, sed retribu-entibus. Qui enim retribuit, iam aliquid acceperat. Maioris autem patientiæ
 est, nec ei mala rependere, qui acceptis beneficiis reddit mala pro bonis, quam si nullo antè accepto beneficio nocere
 voluisset. Si reddidi ergo, inquit, retribu-entibus mihi mala: id est, si te non imitatus sum in illo silentio,
 hoc est, patientia tua quam pro me operatus es, decidam ab inimicis meis inanis. Inaniter enim se iactat,
 qui cum & ipse homo sit, cupit se de homine vindicare. Et cum superare hominem palam querit, occulte à diabolo
 superatur, inanis effectus, vana & superba lætitia, quod quasi vinci non potuit. Intelligit ergo iste vbi maior
 fiat victoria, & vbi pater reddat quæ videt in occulto. Ne reddat itaque retribu-entibus mala, iram potius quam hominem vincit,
 illis etiam literis eruditus, in quibus scriptum est, Melior est qui vincit iram, quam qui capit ciuitatem. Si reddidi
 retribu-entibus mihi mala, decidam ergo ab inimicis meis inanis. Iurare videtur per execrationem, quod est grauis-
 simum iurifurandi genus, cum homo

dicit, Si illud feci, illud patiar. Sed aliud est iuratio K in ore iurantis, aliud in significatione prophetantis.
 Hic enim dicit quid vere contingat hominibus, qui reddunt retribu-entibus mala, non quod sibi aut alicui
 quasi iureiurando imprecetur. Persequatur ergo inimicus animam meam & comprehendat. Iterum inimicum
 singulari numero nominans, illum magis magisque manifestat, quem superius velut leonem appellauit. Ipse enim
 animam persequitur: & si deceperit, comprehendet. Nam homines vsque ad interfectionem corporis sæuiunt:
 Animam vero post illam visibilem mortem in potestate habere non possunt. Diabolus autem quas animas
 persecutus comprehenderit, possidebit. Et conculcet in terra vitam meam. Id est conculcando terram faciat vitam
 meam, cibum scilicet suum. Non enim tantum leo, sed etiam serpens appellatus est, cui dictum est, Terram manducabis.
 Et peccatori homini dictum est, Terra es, & in terram ibis. Et gloriam meam in puluerem deducat. Hic est ille puluis,
 quem proiicit ventus à facie terræ, superborum scilicet vana & inepta iactantia & inflata & non solida,
 tanquam vento elatus pulueris globus. Recte itaque hic posuit gloriam, quam non vult in puluerem deduci:
 Vult enim eam solidam habere in conscientia coram deo, vbi nulla iactantia est. Qui gloriatur, inquit, in domino
 gloriatur. Ista soliditas in puluerem deducitur, si per superbiam quisque contem-
 nens secreta conscientiæ, vbi solus deus hominem probat, velit apud infantes glosiari. Hinc est quod
 alibi dicit deus, Cõteret ossa placentium hominibus. Qui autem bene didicit vel expertus est vitiorum
 superandorum gradus, intelligit hoc vitium inanis gloriæ, vel solum vel maxime cauendum esse perfectis.
 Quo primo enim vitio lapsa est anima, hoc vltimum vincit. Initium autem omnis peccati superbia. Et initium
 superbiæ hominis, apostatare à deo. Exurge domine in ira tua. Quid adhuc iste quem perfectum
 dicimus, ad iram prouocat deum? Nonne videndum est, ne potius ille perfectus sit, qui cum lapidaretur,
 dixit, Domine ne statuas illis hoc peccatum? An & iste, non aduersus homines hæc precatur, sed aduersus
 diabolum & angelos eius, quorum possessio peccatores atque impij homines sunt: Non ergo sapiens,
 sed misericors aduersus eum orat, quisquis orat vt ei auferatur ista possessio ab illo domino qui iustificat
 impium. Cum enim iustificatur impius, ex impio fit iustus, Et ex possessione diaboli, migrat in templum
 dei. Et quoniam pœna est, vt cuique auferatur possessio, in qua dominari desyderat, hanc pœnam dicit
 iram dei aduersus diabolum, vt desinat possidere quos possidet. Exurge domine in ira tua. Exurge,
 hic appare dixit, humanis videlicet & latentibus verbis, Quasi deus dormiat, cum in secretis suis
 incognitus latet. Exaltare in sinibus inimicorum meorum. Fines dixit ipsam possessionem, Vbi vult deum
 exaltari potius, id est, honorari & glorificari, quam diabolum, dum impij iustificantur & laudant deum.
 Et exurge domine deus meus in præcepto quod mandasti. Id est, quia humilitatem præcepisti, humilis
 appare, Et tu prior imple quod præcepisti, vt exemplo tuo vincentes superbiam, non possideantur à diabolo,
 qui aduersus tua præcepta superbiam persuasit dicens, Manducate, & aperientur vobis oculi, & eritis
 tanquam dii. Et congregatio populorum circundabit te. Duplex intellectus est. Congregatio enim populorum,
 siue

1. Pet. 5.

H

Matth. 5.

Matth. 6.

Prouer. 16.

Gen. 3.

1. Cor. 1.

1. al. hoies. psal. 52.

Eccle. 10.

Act. 7.

M

Rom. 4.

Gen. 1.

A siue credentium, siue persequentium potest accipi, quorum utrumque eadem domini nostri humilitate factum est, Quam contemnens persequentium multitudo, circumdedit eum. De qua dictum est, Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Credentium autem per eius humilitatem multitudo ita eum circumdedit, ut verissime diceretur, Cæcitas ex parte Israël facta est, ut plenitudo gentium intraret. Et illud, Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Et propterea in altum regredere. Id est, propter hanc congregationem regredere in altum, quod resurgendo & in cælum ascendendo fecisse intelligitur. Ita enim glorificatus dedit spiritum sanctum, qui ante glorificationem eius dari non posset: Sicut in euangelio positum est, Spiritus autem nondum erat datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Regressus ergo in altum propter congregationem populorum misit spiritum sanctum. Quo impleti prædicatores euangelij orbem terrarum ecclesiis impleuerunt. Potest & sic iste sensus intelligi, Exurge domine in ira tua, & exaltare in finibus inimicorum meorum: id est, exurge in ira tua, & non te intelligant inimici mei: Ut hoc sit exaltare, id est, altus efficere, ne intelligaris, quod refertur ad illud silentium. Sic enim de hac exaltatione in alio Psalmo dicitur, Et ascendit super cherubin, & volauit, & posuit tenebras latibulum suum. Qua exaltatione, id est, occultatione, cum te merito peccatorum suorum non intellexerint qui te crucifigent, congregatio credentium circumdabit te: Ipsa enim humilitate exaltatus est, id est, non intellectus. Ut ad hoc referatur, Et exurge domine deus meus in præcepto quod mandasti: id est, cum appares humilis, altus esto, ut non intelligant inimici mei. Iusto autem sunt peccatores inimici, & pio impij. Et congregatio populorum circumdabit te: id est, per hoc ipsum quod te non intelligunt qui te crucifigent, credent in te gentes, atque ita congregatio populorum circumdabit te. Sed quod sequitur, si vere hoc significat, plus doloris habet, quia iam incipit sentire, quam lætitiæ, quia intelligitur. Sequitur enim, Et propter hanc in altum regredere, id est, & propter hanc congregationem generis humani qua ecclesiæ refertæ sunt, in altum regredere: id est, rursus desine intelligi.

C Quid est ergo, Et propter hanc, nisi quia & ista te offensura est, ita ut verissime pronuncies, dicens, Putas cum venerit filius hominis, inueniet fidem super terram? Item dicit de pseudopropheta qui intelliguntur hæretici, propter eorum iniquitatem refrigescet charitas multorum. Cum ergo & in ecclesiis, hoc est in illa cōgregatione populorum atque gentium, ubi nomen Christianum latissime peruagatum est, tanta erit abundantia peccatorum, quæ iam ex magna parte sentitur: nonne illa hic prædicatur, quæ per alium quoque prophetam denunciata est fames verbi? Nonne & propter hanc congregationem peccatis suis à se lumen veritatis abalienantem deus in altum regreditur: id est, ut aut nullis aut perpauca, de quibus dictum est, Beatus qui perseverauerit usque in finem, hic saluus erit: teneatur & percipiatur sincera fides, & ab omnium prauarum opinionum labe purgata? Non ergo immerito dicitur, Et propter hanc congregationem in altum regredere: id est, recede rursus in altitudinem secretorum tuorum, etiam propter hanc cōgregationem populorum, quæ habet nomen tuum, & facta tua non facit. Sed siue superior, siue ista sit congruentior huius

loci expositio, sine præiudicio alterius alicuius melioris aut paris, cōuenientissime sequitur, Dominus iudicat populos. Siue enim in altum regressus est, cum post resurrectionem ascendit in cælum, bene sequitur, Dominus iudicat populos: quia inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Siue in altum regrediatur, cum peccatores Christianos deseret intelligentia veritatis: quia de ipso aduentu dictum est, Putas veniens filius hominis inueniet fidem in terra? Dominus enim iudicat populos. Quis dominus nisi Iesus Christus? Pater enim non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio. Quapropter hæc anima quæ perfecte orat, vide quemadmodum non timeat iudicij diem, & vere securo desiderio dicat in oratione, Adueniat regnum tuum. Iudica, inquit, me domine secundum iustitiam meam. In superiori Psalmo infirmus deprecabatur, misericordiam potius implorans dei, quam commemorans vllum meritum suum, Quoniam filius dei peccatores venit vocare in penitentiam. Itaque ibi dixerat, Saluum me fac domine propter misericordiam tuam: id est, non propter meritum meum: Nunc autem quoniam vocatus tenuit, & seruauit præcepta quæ accepit, audet dicere, Iudica me domine secundum iustitiam meam, Et secundum innocentiam meam super me. Ista est vera innocentia, quæ nec inimico nocet, Itaque bene se iudicari postulat secundum innocentiam suam, qui vere dicere potuit, Si reddidi retribuendis mihi mala. Quod autem addidit, super me: non ad innocentiam tantum, sed ad iustitiam quoque subaudiri potest. Ut iste sit sensus, Iudica me domine secundum iustitiam meam, & secundum innocentiam meam, quæ iustitia & innocentia super me est. Quo addimento demonstrat, id ipsum quod anima iusta est & innocens non per se habere, sed per illustrantem & illuminantem deum. De hac enim dicit in alio Psalmo, Tu illuminabis lucernam meam domine. Et de Ioanne dicitur, Quia non erat ille lumen, sed testimonium perhibebat de lumine. Ille erat lucerna ardens & lucens. Lumen ergo illud unde animæ tanquam lucernæ accenduntur, non alieno sed proprio splendore fulget, quod est ipsa veritas. Ita ergo dicitur, Secundum iustitiam meam, & secundum innocentiam meam super me: tanquam si lucerna ardens & lucens diceret, Iudica me secundum flammam quæ super me est: id est, non qua sum ego, sed qua fulgeo accensa de te. Consumetur autem nequitia peccatorum. Consumetur, inquit, perficiatur, secundum illud quod est in Apocalypsi, Iustus iustior fiat, & sordidus sordescat adhuc. Videtur enim consummata nequitia hominum qui crucifixerunt filium dei. Sed eorum maior est, qui nolunt recte vivere, & oderunt præcepta veritatis, pro quibus crucifixus est filius dei. Consumetur ergo, inquit, nequitia peccatorum: id est, perueniatur ad summam nequitiam, ut possit iustus iam venire iudicium. Sed quoniam non solum dictum est, Sordidus sordescat adhuc: sed etiam dictum est, Iustus iustior fiat: annectit & dicit, Et dirige iustum, seruans corda & renes deus. Quomodo ergo iustus dirigi potest, nisi in occulto, quando etiam ecclesia illa quæ initio temporum Christianorum, cum adhuc persecutione secularium hominum sancti premerentur, miranda videbatur hominibus: Nunc postquam in tanto culmine nomen cœpit esse Christianum, creuit hypocrisis, id est, simulatio, eorum scilicet qui nomine Christiano malunt hominibus placere quam deo. Quomodo ergo dirigitur iustus in tā

Gta confusione simulationis, nisi dum scrutatur corda & renes deus, videns omnium cogitationes quæ nomine cordis significata sunt, & delectationes quæ nomine renum intelligantur. Recte quippe temporalium & terrenarum rerum delectatio, renibus tribuitur: quia & ipsa pars est inferior hominis, & ea regio est vbi carnalis generationis voluptas habitat, per quam in hanc erumnosam & fallacis lætitiæ vitam, per successiõem prolis natura humana transfunditur. Scrutans ergo cor nostrum deus, & perspicuens ibi esse vbi est thesaurus noster, id est, in cælis, Scrutans etiam renes: & perspicuens non nos acquiescere carni & sanguini, sed delectari in domino, dirigit iustum in ipsa conscientia coram se, vbi nullus hominum videt, sed solus ille qui perspicit quid quisq; cogitet, & quid quemq; delectet. Finis enim curæ delectatio est, quia eò quisque curis & cogitationibus nititur, vt ad suam delectationem perueniat. Videt igitur curas nostras, qui scrutatur cor. Videt autem fines curarum, id est, delectationes, qui perscrutatur renes. Vt cum inuenerit, non ad concupiscentiam carnis, neque ad concupiscentiam oculorũ, neque ad ambitionem seculi, quæ omnia transeunt tãquam vmbra, inclinari curas nostras, sed ad gaudia rerum æternarũ sustolli, quæ nulla commutatione violantur, dirigit iustum, scrutans corda & renes deus. Opera enim nostra quæ factis & dictis operamur, possunt esse nota hominibus, sed quo animo fiant, & quò per illa peruenire cupiamus, solus ille nouit qui scrutatur corda & renes deus. *Iustum auxilium meum à domino, qui saluos facit rectos corde.* Duo sunt officia medicinæ: Vnum quo sanatur infirmitas, Alterum quo sanitas custoditur. Iuxta illud primum, dictum est in superiore Psalmo, Miserere mei domine, quoniam infirmus sum. Iuxta hoc alterum, in hoc Psalmo dicitur, Si est iniquitas in manibus meis: Si reddidi retribuētibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis. Ibi enim infirmus vt liberetur, hic iam sanus ne corrumpatur, orat. Iuxta illud ibi dicitur, Saluum me fac propter misericordiam tuam. Iuxta istud hic dicitur, Iudica me domine secundum iustitiam meam. Ibi enim vt à morbo euadat remedium, hic autem ne in morbum recidat, tuitionem petit. Iuxta illud dicitur, Saluum me fac domine secundum misericordiam tuam. Iuxta hoc dicitur, Iustum auxilium meum à domino, qui saluos facit rectos corde. Et illa enim & ista saluos facit. Sed illa ex aegritudine ad salutem transfert, hæc in ipsa salute conseruat. Itaque ibi misericors auxilium est, quia nullum habet meritum peccator qui adhuc iustificari desyderat, credens in eum qui iustificat impium. Hic autem, iustum auxilium est, quod iam iusto tribuitur. Dicat ergo ibi peccator, qui dixit, Infirmus sum, Saluum me fac domine propter misericordiam tuam. Et dicat hic iustus, qui dixit, Si reddidi retribuētibus mihi mala, Iustum auxiliũ meum à domino, qui saluos facit rectos corde. Si enim medicinam exhibet, qua sanemur infirmi, quantomagis eam qua custodiamus sani. Quoniam si cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est, quantomagis nunc iustificati, salui erimus ab ira per ipsum. Iustum auxilium meum à domino, qui saluos facit rectos corde. Dirigit iustum, scrutans corda & renes deus. Iusto autem auxilio, saluos facit rectos corde. Non sicut scrutatur corda & renes, ita saluos facit rectos corde, & rebus: quia cogitationes & malæ sunt in prauo corde, & bonæ in recto corde.

Delectationes autem non bonæ ad renes pertinent, K quia inferiores sunt atque terrenæ. Bonæ vero non ad renes, sed ad ipsum cor. Propterea non ita dici possunt recti renibus, sicut dicuntur recti corde, cum iam vbi cogitatio, ibi & delectatio est. Quod fieri non potest, nisi cum diuina atque æterna cogitantur. Dedisti, inquit, lætitiã in corde meo, cum dixisset, Signatum est super nos lumen vultus tui domine. Nam phantasmata rerum temporalium, quæ sibi animus fingit, cum spe vana mortali que iactatur, quamuis inanibus imaginationibus afferant sæpe deliram insanamq; lætitiã, non tamen cordi hæc delectatio, sed renibus tribuenda est: quia illæ omnes imaginationes de inferioribus, hoc est, terrenis carnalibusq; rebus attractæ sunt. Ita fit, vt scrutans corda & renes deus, & perspicuens in corde rectas cogitationes, in renibus nullas delectationes, iustum auxilium præbeat rectis corde, vbi mûdis cogitationibus supernæ delectationes sociantur. Et ideo in alio Psalmo cum dixisset, Insuper & vsque ad noctem increpauerunt me renes mei: subiecit de auxilio, dicens, Prouidebam dominũ in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi ne commouear, Vbi ostendit suggestiones tantum se à renibus passum, non etiam delectationes, quas si pateretur, utique commoueretur. Dixit autem, A dextris est mihi dominus ne commouear: deinde subiungit, Propter hoc delectatum est cor meum: vt renes eum increpare potuerint, non delectare. Non itaque in renibus, sed ibi facta est delectatio, vbi aduersus renum increpationem prouisus est deus à dextris esse, id est, in corde.

Deus iudex iustus, fortis, & longanimis. Quis deus iudex nisi deus qui iudicat populos? Ipse iustus, qui reddet vniciquæ iuxta opera sua. Ipse fortis, qui etiam persecutores impios, cum sit potentissimus, pro nostra salute tolerauit. Ipse longanimis, qui etiam ipsos qui persecuti sunt, non statim post resurrectionem ad supplicium rapuit, sed sustinuit, vt se aliquando ad salutem ab illa impietate conuerterent. Et adhuc sustinet, seruans vltimo iudicio vltimam pœnam, & nunc vsque inuitans peccatores ad pœnitentiam. *Non iram adducens per singulos dies.* Significantius fortasse dicitur, iram adducens, quàm irascens. Et ita in exemplaribus Græcis inuenimus. Vt non sit in ipso ira qua punit, sed in animis eorum ministrorum qui præceptis veritatis obtemperant. per quos iubetur etiam inferioribus ministris, qui vocantur angeli iracundiæ, ad punienda peccata. Quos iam non propter iustitiam qua non gaudent, sed propter malitiam pœna humana delectat. Non ergo deus iram adducit per singulos dies, id est, non per singulos dies ad vindictam congregat ministros suos. Nunc enim patientia dei ad pœnitentiam inuitat. Vltimo vero tempore cum homines propter duriciam suam & cor impœnitens, thesaurizauerint sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei, gladium suum vibrabit. *Nisi conuertimini gladium suum vibrabit.* Potest ipse homo dominicus gladius dei intelligi bis acutus, id est, framea, quem non vibrauit primo aduentu, sed tanquam in vagina humilitatis abscondit. Vibrabit autem, cum in secundo aduentu veniens iudicare viuos & mortuos, in manifesto splendore claritatis suæ, iustis lumine suo, & terrore impiis coruscabit. Nam in aliis exemplarib; pro eo quod est, gladium suum vibrabit, frameam suam splendificabit, positum est. Quo verbo conuenientissime significari arbitror vltimum dominicæ claritatis aduentum,

Psal. 4.

Psal. 15.

L

Math. 5.

M

Rom. 1.

2. 1. sen. dist. 38. solet.

Math. 6. Gala. 1.

1. 1. 1. 1. 2.

2. 1. sen. dist. 38. solet.

Psal. 6.

Rom. 4.

Psal. 6.

Rom. 6.

A tum, Quandoquidem ex ipsius persona intelligitur, quod alius Psalmus habet, Libera domine ab impiis animam meam, frameam tuam ab inimicis manus tuæ.

Arcum suum tetendit & paravit illum. Non passim verborum tempora praterenda sunt, quod gladium de futuro dixit, vibrabit arcum de praterito, tetendit. Deinde prateriti temporis consequuntur verba. *Et in ipso paravit vasa mortis: sagittas suas ardentibus operatus est.* Arcum ergo istum scripturas sanctas, libenter acceperim, ubi fortitudine noui testamenti quasi neruo quodam, duritia veteris flexa & edomita est. Hinc tanquam sagittæ emittuntur Apostoli, vel diuina præconia iaculantur.

Quas sagittas ardentibus operatus est, id est, qui percussus diuino amore flagrant. Qua enim alia sagitta percussa est, quæ dicit, Inducite me in domum vini, constituite me inter unguenta, constipate me inter mella, quoniam vulnerata charitate ego sum? Quibus aliis sagittis accenditur, qui redire ad deum cupiens, & ab ista peregrinatione remeare, aduersus dolosas linguas petit auxilium. Et ei dicitur, Quid detur tibi, aut quid adiciatur tibi aduersus linguam dolosam? Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus vastatoribus: id est, quibus percussus atque inflammatus tanto amore ardeas regni cælorum, ut omnium resistentium & à proposito reuocare volentium, linguas contempnas, & persecutiones eorum derideas, dicens, Quis me separabit à charitate Christi? Tribulatio an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Certus sum enim, inquit, quia neque mors, neque vita, neque angelus, neque principatus, neque præsentia, neque futura, neque virtus, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate dei quæ est in Christo Iesu domino nostro.

Sic ardentibus sagittas suas operatus est. Nam in Græcis exemplaribus ita inuenitur, Sagittas suas ardentibus operatus est. Latina autem, ardentibus, pleraque habent. Sed siue ipsæ sagittæ ardeant, siue ardere faciant, quod utique non possunt nisi & ipsæ ardeant, integer sensus est. Sed quia non sagittas tantum, sed etiam vasa mortis dixit in arcu dominum parasse, quæri potest quæ sint vasa mortis, An forte hæretici? Nam & ipsi ex eodem arcu, id est, ex eiusdem scripturis in animas non charitate inflammandas, sed venenis perimendas insiliunt, quod non contingit nisi pro meritis.

propterea diuinæ prouidentia etiam ista dispositio tribuenda est. Non quia ipsa peccatores facit, sed quia ipsa ordinat cum peccauerint. Malo enim voto per peccatum legentes, male coguntur intelligere, ut ipsa sit pœna peccati, quorum tamen morte filij catholice Ecclesie tanquam quibusdam spinis à somno excitantur, ut ad intelligentiâ diuinarum proficiant scripturarum. Oportet enim & hæreses esse, ut probati, inquit, manifesti fiant inter vos, hoc est, inter homines, cum manifesti sint deo. An forte easdem sagittas & vasa mortis disposuit ad perniciem infidelium, & ardentibus vel ardentibus operatus est ad exercitacionem fidelium? Non enim falsum est quod Apostolus dicit, Aliis sumus odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem. Et ad hæc quis idoneus? Non ergo mirum si iidem Apostoli & vasa mortis sunt eis à quibus persecutionem passi sunt, & igneæ sagittæ ad inflammanda corda credentium. Post hanc autem dispensationem iustum venit iudicium. De quo ita dicit, ut intelligamus unicuique homini supplicium fieri de peccato suo, & eius iniquitatem in pœnam con-

B

C

D

uerti. Nec putemus illam tranquillitatem, & ineffabile lumen dei de se proferre vnde peccata puniantur, sed ipsa peccata sic ordinare, ut quæ fuerunt delectamento homini peccanti, sint instrumenta domino punienti. *Eccet, inquit, parturivit iniustitiam.* Quid enim conceperat, ut iniustitiam parturiret? *Concepit, inquit, laborem.* Hinc est enim illud, In labore manducabis panem tuum. Hinc etiam & illud, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, iugum enim meum leue est, & onus meum leue. Non enim poterit labor finire, nisi hoc quisque diligat quod inuito non possit auferri. Nam cum ea diliguntur quæ possumus contra voluntatem amittere, necesse est ut pro his miserrime laboremus, & ut hæc adipiscamur, in angustiis terrenarum erumnarum, cum sibi quisque illa rapere & præuenire alterum, aut extorquere alteri cupit, iniustitias machinemur. Recte ergo & prorsus ex ordine parturivit iniustitiam, concepit laborem. Parit autem, quid nisi quod parturivit quamuis non hoc parturiret quod concepit. Non enim hoc nascitur quod concipitur, sed concipitur semen, nascitur quod formatur ex semine. Labor est igitur semen iniquitatis, peccatum autem conceptio laboris, id est, illud primum peccatum apostatare à deo. Parturivit ergo iniustitiam qui concepit laborem. *Et peperit iniquitatem.* Iniquitas hoc est, quod iniustitia, hoc ergo peperit quod parturivit. Quid? deinde sequitur. *Lacum aperuit & effodit illum.* Lacum aperire, est in terrenis rebus, id est, tanquam in terra fraudem parare, quod alius cadat, quem vult decipere iniustus. Aperitur autem hic lacus, cum consentitur malæ suggestioni terrenarum cupiditatum. Effoditur vero, cum post consensionem operationi fraudis instatur. Sed vnde fieri potest, ut iniquitas prius lædat hominem iustum in quem procedit, quam cor iniustum vnde procedit? Itaque fraudator pecuniæ, verbi gratia, dum cupit alium damno lacerare, ipse auaritiæ vulnere fauciatur. Quis autem vel demens, nõ videat quantum inter hos distet, cum ille patiatur damnum pecuniæ, ille innocentia? *Incider, ergo, in foueam quam fecit.* Quod in alio Psalmo dicitur, Cognoscetur dominus iudicia faciens, in operibus manuum suarum comprehensus est peccator. *Conuerteretur labor eius in caput eius, & iniquitas eius in verticem eius descender.* Non enim voluit ipse peccatum euadere, sed factus est sub peccato tanquam seruus, dicente domino, Omnis qui peccat, seruus est: *Ioan. 3.* Erit ergo iniquitas eius super ipsum cum ipse iniquitati suæ subdetur, quia nõ potuit dicere domino quod innocentes & recti dicunt, Gloria mea & exaltans caput meum. Ita ergo ipse inferior erit, ut eius iniquitas sit superior, & in illum descendat, quia grauat illum & onerat, & ad requiem sanctorum reuolare non sinit. Hoc fit, cum in homine peruerso seruit ratio & libido dominatur. *Confitebor domino secundum iustitiam eius.* Non ista confessio peccatorum est. Ille enim hoc dicit, qui superius verissime dicebat, Si est iniquitas in manibus meis. Sed confessio iustitiæ dei, qua ita loquimur, Vere domine iustus es, quando & iustos sic protegis ut per te ipsum eos illumines, & peccatores sic ordinas, ut non tua, sed sua malicia puniantur. Ista confessio ita dominum laudat, ut nihil possint impiorum valere blasphemiarum, qui volentes excusare facinora sua, nolunt suæ culpæ tribuere quod peccant, hoc est, nolunt suæ culpæ tribuere culpam suam. Itaque aut fortunam, aut fatum inueniunt quod accu-

Gent, Aut diabolum, cui non cōsentire in potestate no-
stra esse voluit qui nos fecit, Aut aliam naturam indu-
cunt quæ non sit ex deo, fluctuantes miseri & errantes
potius, quàm confitentes deo, vt eis ignoscat. Non e-
nim oportet ignosci, nisi dicenti, Peccaui. Qui ergo
videt merita animarum sic ordinari à deo, vt dum sua
cuique tribuuntur, pulchritudo vniuersitatis nulla ex
parte violetur, in omnibus laudat deum, Et ista est non
peccatorum, sed iustorum confessio. Non enim pecca-
torum confessio est, dum dicit dominus, Confitebor
tibi domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapi-
entibus, & reuelasti ea paruulis. Itē in Ecclesiastico di-
citur, Confitemini domino in omnibus operibus eius.
Et hæc dicetis in confessione, opera domini vniuersa
bona valde. Quod in isto Psalmo itelligi potest si quis-
que pia mente domino adiuuante, distinguat inter iu-
storum præmia & supplicia peccatorum: quemadmo-
dum his duobus vniuersa creatura, quam deus à se cō-
ditam regit, mirifica & paucis cognita pulchritudine
decoretur. Ita ergo ait, Confitebor domino secundum
iustitiam eius: tanquam ille qui viderit non factas te-
nebras à deo, sed ordinatas tamen. Deus enim dixit,
Fiat lux, & facta est lux. Non dixit, fiant tenebræ, & fa-
ctæ sunt tenebræ: & tamen ipsas ordinauit. Et ideo di-
xit, Diuisit deus inter lucem & tenebras. Et vocauit de-
us lucem diem, & tenebras vocauit noctem. Ista distin-
ctio aliud fecit & ordinauit, aliud autem non fecit, sed
tamen etiam hoc ordinauit. Iam vero tenebris signifi-
cari peccata, & in Propheta inuenitur qui dicit, Et te-
nebræ tuæ tanquam merides erunt. Et in Apostolo di-
cente, Qui odit fratrem suum, in tenebris est. Et illud
præcipue, Abiiciamus opera tenebrarum, & induamur
arma lucis. Non quòd aliqua sit natura tenebrarum,
Omnis enim natura in quantum natura est, esse cogi-
tur. Esse autem ad lucem pertinet, non esse ad tene-
bras. Qui ergo deserit eum à quo factus est, & inclinatur
in id vnde factus est, id est, in nihilum, in hoc peccato
tenebratur: & tamen non penitus perit, sed in infimis
ordinatur. Itaque postquam dixit, Confitebor domi-
no: ne peccatorum confessionem intelligenemus,
subiicit vltimum, *Ex psallam nomini domini altissimi.* Psal-
lere autem ad gaudium pertinet, penitentia vero pec-
catorum ad tristitiam. Potest iste Psalmus etiam in per-
sona dominici hominis intelligi, si modo ea quæ ibi
humiliter dicta sunt, ad nostram infirmitatem refe-
rantur, quam ille gestabat.

Finis.

In Psalmum octauum enarratio.

In finem pro torcularibus, Psalmus ipsi David.

Nihil de torcularibus in textu eius Psalmi
cuius iste titulus est, dicere videtur. In quo ap-
paret multis & variis similitudinibus vnam
eandemque rem in scripturis saepe insinuari.
Torcularia ergo possumus accipere Ecclesias, eadem
ratione qua & aream intelligimus Ecclesiam. Quia si-
ue in area siue in torculari nihil aliud agitur, nisi vt
fructus ab integumentis purgentur, quæ necessaria e-
rant, & vt nascerentur, & vt crescerent, atque ad ma-
turitatem vel messis vel vindemiæ peruenirent. His
ergo vel integumentis vel sustentaculis, id est, paleis
in area frumenta, & vinaciis in torcularibus vina exu-
untur. Sicut in Ecclesiis à multitudine secularium ho-
minum, quæ simul cum bonis congregatur, quibus vt
nascerentur & apti fierent verbo diuino necessaria e-
rat illa multitudo, id agitur, vt spiritali amore per o-

perationem ministrorum dei separentur. Agitur enim K
nunc vt non loco sed affectu interim separentur boni
à malis, quamuis simul in Ecclesiis quantum attinet ad
corporalem præsentiam conuerterentur. Aliud autem
erit tempus, quo vel frumenta in horrea, vel vina in
cellas segregentur. Frumenta, inquit, recondet in hor-
reis, paleas autem comburet igni inextinguibili. Ea-
dem res in alia similitudine sic intelligi potest, Vina
recondet in apothecis, vinacia vero pecoribus proiici-
et: vt ventres pecorum, pro pœnis gehennarum per si-
militudinem intelligere liceat. Est alius intellectus de
torcularibus, dum tamen ab Ecclesiarum significatione
non recedatur. Nam & verbum diuinum potest vna in-
telligi. Dicitur enim & dominus Botrus vix, quem
ligno suspensum, de terra promissionis qui præmissi e-
rant à populo Israël, tanquam crucifixum attulerunt.
Verbum itaque diuinum, cum enunciationis necessita-
te vsurpat vocis sonum, quo in aures peruehatur audi-
entium, eodem sono vocis tanquam vinaciis, intelle-
ctus tanquam vinum includitur, & sic vna ista in aures
venit, quasi in calcatoria torculariorum. Ibi enim di-
scernitur, vt sonus vsque ad aures valeat, intellectus au-
tem memoria eorum qui audiunt, velut quodam lacu
excipitur, inde transeat in morum disciplinam & ha-
bitum mentis, tanquam de lacu in cellas, in quibus si
negligentia non acuerit, vetustate firmabitur. Acuit
nanque in ludæis, & hoc aceto dominum potauerunt.
Nam illud vinum quod de generatione vitis nomi
testamenti bibiturus est cum sanctis suis dominus in re-
gno patris sui, suauissimum atque firmissimum sit, ne-
cesse est. Solent accipi torcularia etiam martyria, tan-
quam afflictione persecutionum calcatis eis, qui Chri-
sti nomen confessi sunt, cum mortalia eorum tanquã
vinacia in terra remanserunt, animæ autem in requi-
em cœlestis habitationis emanauerunt. Sed neque isto
intellectu ab Ecclesiarum fructificatione disceditur.
Psallitur ergo pro torcularibus, pro Ecclesiæ constitu-
tione, cum dominus noster postquam resurrexit, ascē-
dit in cœlos. Tunc enim misit spiritum sanctum, quo
impleti discipuli, cum fiducia prædicauerunt verbum
dei, vt Ecclesiæ congregarentur. Itaque sequitur, *Do-
mine dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in vni-
uersa terra.* Quæro vnde sit mirabile nomen eius in vni-
uersa terra? Respondetur, *Quoniam eleuata est magnifi-
centia tua in cœlos.* Vt iste sit sensus, Domine, qui es do-
minus noster, quàm te admirantur omnes qui inco-
lunt terram, quoniam tua magnificentia de terrena
humilitate super cœlos eleuata est. Hinc enim appa-
ruit quis descenderis, cum à quibusdam visum est, &
à cæteris creditum quò ascenderis. *Ex ore infantium &
lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos.* Non possum
accipere alios infantes atque lactentes, quàm eos qui-
bus dicit Apostolus, Tanquam paruulis in Christo lac-
vobis potum dedi, non cibum. Quos significabant il-
li qui dominum præcedebant laudantes. In quo ipse
dominus hoc testimonio vsus est, cum dicentibus lu-
dæis vt eos corripere, respondit, Non legistis, ex ore
infantium & lactentium perfecisti laudem? Bene autē
ait fecisti, sed perfecisti laudem. Sunt enim in Ecclesiis
etiam hi qui non iam lacte potantur, sed vescuntur ci-
bo, quos idem Apostolus significat, dicens, Sapientiam
loquimur inter perfectos. Sed non ex his solis perfici-
tur Ecclesiæ, quia si soli essent non consuleretur generi
humano. Cōsultitur autē cum illic quoque nodum ca-
paces cognitionis rerum spiritalium atque æternarum
nutriuntur

Matth. 11.

Ecdi. 39.

Geni. 1.

Psal. 138.

1. Io. 17. 2.

Rom. 13.

Psal. 12.

Num. 17.

Deut. 1.

Matth. 26.

Matth. 23.

Act. 17.

Do. 2.

Matth. 21.

1. Cor. 13.

Matth. 21.

1. Cor. 2.

A nutriuntur fide temporalis historiae, quae pro salute nostra post patriarchas & Prophetas, ac excellentissima dei virtute atque sapientia etiam suscepti hominis sacramento administrata est, in qua salus est omni credenti, ut auctoritate comotus, praecipis inseruiat, quibus purgatus vnusquisque & in charitate radicans atque fundatus possit cum sanctis non iam paruulus in lacte, sed iuuenis in cibo, comprehendere latitudinem, longitudo, altitudinem & profundum, scire etiam supereminentem scientiam charitatis Christi. Ex ore, inquit, infantium & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos. Inimicos huic dispensationi quae facta est per Iesum Christum & hunc crucifixum, generaliter accipere debemus omnes, qui vetant credere incognita, & certam scientiam pollicentur. Sicut faciunt haeretici vniuersi, & illi qui in superstitione gentium Philosophi nominantur. Non quod scientiae pollicitatio reprehendenda sit, sed quod gradum saluberrimum & necessarium fidei negligendum putant, per quem in aliquid certum quod esse nisi aeternum non potest, oportet ascendi. Hinc eos apparet nec ipsam scientiam habere, quam contempta fide pollicetur, quia tam vtilem ac necessarium gradum eius ignorant. Ex ore ergo infantium & lactentium perfecisti dominus noster laudem, mandauit primo per Prophetam, Nisi credideritis, non intelligetis. Et ipse praesens dicit, Beati qui non viderunt & credituri sunt. Propter inimicos: contra quos etiam illud dicitur. Confitebor tibi domine caeli & terrae, qui abscondisti haec a sapientibus, & reuelasti ea paruulis. A sapientibus enim dixit, non qui sapientes sunt, sed qui esse se putant. *Ut desinas inimicum & defensorem. Quem nisi haeticum. Nam & ipse est inimicus & defensor, qui fidem Christianam cum oppugnet, videtur defendere. Quamquam etiam Philosophi huius mundi bene intelligantur inimici & defensores, quandoquidem filius dei virtus & sapientia dei est, qua illustratur omnis quisquis veritate sapiens efficitur. Huius illi se amatores esse profitentur, vnde etiam Philosophi nominantur. Et propterea illam videntur defendere, cum inimici sint eius quoniam superstitiones noxias, ut colantur & venerentur huius mundi elementa, suadere non cessant. Quoniam videbo caelos tuos, opera digitorum tuorum.* Legimus digito dei scriptam legem, & datam per Moysen sanctum seruum eius. Quem digito dei, multi intelligunt spiritum sanctum. Quapropter si digito dei, eosdem ipsos ministros spiritu sancto repletos, propter ipsum spiritum qui in eis operatur recte accipimus, quoniam per eosdem nobis omnis diuina scriptura confecta est, conuenienter intelligimus hoc loco, caelos, dictos liberos vtriusque testamenti. Dicitur autem etiam de ipso Moysa a Magis regis Pharaonis cum ab eo superati essent, Digito dei est hic. Et quod scriptum est, Caelum plicabitur sicut liber: etiam si de isto aethereo caelo dicitur est, congrue tamen ex hac eadem similitudine, in allegoria librorum caeli nominantur. Quoniam videbo, inquit, caelos opera digitorum tuorum: id est, cernam & intelligam scripturas, quas operante spiritu sancto per ministros tuos conscripsisti. Possunt itaque etiam superius caeli nominati, iidem libri accipi, vbi ait, Quoniam eleuata est magnificentia tua super caelos, ut totus iste sit sensus, Quoniam magnificentia tua eleuata est super caelos: excedit enim magnificentia tua omnium scripturarum eloquia, ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem, ut a fide scripturarum in-

ciperent, qui cupiunt ad tuae magnificentiae noticiam D peruenire. Quae super scripturas eleuata est, quia transit & superat omnium verborum linguarumque praeconia. Inclinauit ergo scripturas deus vsque ad infantium & lactentium capacitatem, sicut in alio Psalmo canitur, Et inclinauit caelos & descendit, & hoc fecit propter inimicos, qui superba loquacitate inimici crucis Christi, etiam cum aliqua vera dicunt, paruulis tamen & lactentibus prodesse non possunt. Ita destruitur inimicus & defensor, qui siue sapientiam, siue etiam Christi nomen defendere videatur, ab huius tamen gradu fidei oppugnat eam veritatem, quam promptissime pollicetur. Propterea etiam illam non habere conuincitur, quia oppugnando gradum eius, qui est fides, quemadmodum in eam conscendatur, ignorat. Hinc ergo destruitur temerarius & caecus pollicitator veritatis, qui est inimicus & defensor, cum videntur caeli opera digitorum dei, id est, intelliguntur scripturae productae vsque ad infantium tarditatem, & eos per humilitatem historicae fidei, quae temporaliter gesta est, ad sublimitatem intelligentiae rerum aeternarum bene nutritos & roboratos, erigunt in ea quae confirmant. Isti caeli, id est, libri, opera sunt digitorum dei. Sancto etenim spiritu in sanctis operante, confecti sunt. Nam qui gloriam suam potius quam salutem hominum attenderunt, sine spiritu sancto locuti sunt, in quo sunt viscera misericordiae dei. Quonia videbo caelos tuos opera digitorum tuorum. Luna & stellae quae tu fundasti. Luna & stellae in caelis sunt fundatae, Quia & vniuersalis Ecclesia, in cuius saepe significatione luna ponitur, & particulatim per loca singula Ecclesiae, quas nomine stellarum insinuat arbitror in eisdem scripturis collocatae sunt, quas caelorum vocabulo positas credimus. Cur autem luna recte significet Ecclesiam, opportunius in alio Psalmo considerabitur, vbi dicitur est, Peccatores intendunt arcum, ut sagittent in obscura luna rectos corde.

Quid est homo quia memor es eius: aut filius hominis quoniam tu visitas eum? Quid inter hominem & filium hominis distet, quari potest. Si enim nihil distaret, non ita poneretur, homo aut filius hominis, per disunctionem. Nam si ita scriptum esset, Quid est homo quia memor es eius, & filius hominis quoniam visitas eum: repetitum videretur quod dictum est homo. Nunc vero cum sonat, homo aut filius hominis, manifestior insinuatur distantia. Hoc sane retinendum est, quia omnis filius hominis homo, quamuis non omnis homo filius hominis possit intelligi. Adam quippe homo, sed non filius hominis. Quapropter hinc iam licet attendere atque discernere, quid hoc in loco inter hominem & filium hominis distet, ut qui portant imaginem terreni hominis, qui non est filius hominis, hominum nomine significantur: Qui autem portant imaginem caelestis hominis, filij hominis potius appellentur. Ille enim & vetus homo dicitur, iste autem nouus. Sed nouus ex vetere nascitur, quoniam spiritualis regeneratio mutatione vitae veteris atque secularis inchoatur, & ideo iste filius hominis nuncupatur. Homo igitur hoc loco dicitur est, terrenus: filius autem hominis, caelestis. Et ille longe seiunctus a deo, hic autem praesens deo. Et propterea illius memor est tanquam in longinquo positi, hunc vero visitat quem praesens illustrat vultu suo. Longe est enim a peccatoribus salus. Et signatum est in nobis lumen vultus tui domine. Sic in alio Psalmo homines iumentis associatos, non praesentem internam illuminationem, sed per multiplicationem

IN PSALMVM VIII.

Multiplicationē misericordiæ dei, qua eius bonitas vsque ad infima tenditur, saluos fieri dicit cum ipsis iumentis, Quoniam carnalium hominum salus carnalis est, tanquam pecorum. Filios autem hominum seiungens ab eis quos homines pecudibus iunxit, lōge sublimiori modo, ipsius veritatis illustratione, & quadam vitalis fontis inundatione, beatos fieri prædicat. Sic enim dicit. Homines & iumēta saluos facies domine, sicut multiplicata est misericordia tua deus. Filij enim hominū in protectione alarum tuarum sperabunt. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente deliciarum tuarum potabis eos. Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Præterende domine misericordiam tuam scientibus te. Memor est igitur hominis per multiplicationem misericordiæ, sicut iumētorum, quia multiplicata misericordia, etiam ad longe positos peruenit. Visitat vero filium hominis, cui sub protectione alarum suarum posito præterdit misericordiam suam: & in lumine suo lumen præbet, & eum delitiis suis potat, & inebriat ab vbertate domus suæ ad obliuiscendas erumnas & errores præteritæ cōuersationis. Hunc filium hominis, id est, hominem nouum, pœnitentia veteris parturit cum dolore & gemitu. Iste quamuis nouus, tamen adhuc carnalis dicitur, cum lacte nutritur. Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, inquit, Apostolus: Et vt ostenderet iam regeneratos, Tanquam paruulis ait in Christo, lac vobis potum dedi, non escam. Iste cum relabatur, quod sæpe accidit ad veterem vitam, cum exprobratione audit quod homo sit, Nōne homines estis, inquit, & secundum hominem ambulatis? Filius igitur hominis primus visitatus est in ipso homine dominico, nato ex Maria virgine. De quo propter ipsam infirmitatem carnis, quam sapientia dei gestare dignata est, & passionis humilitatem recte dicitur, *Minuisti eum paulominus ab angelis.* Sed additur illa clarificatio, qua resurgens ascendit in cœlum. *Gloria, inquit, & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum.* Quandoquidem & angeli sunt opera manuum dei, etiam super angelos constitutum accipimus vni genitum filium, quem minutum paulominus ab angelis per humilitatem carnalis generationis atque passionis audimus & credimus. *Omnia, inquit, subiecisti sub pedibus eius.* Nihil excipit cum dicit, omnia. Et ne aliter liceret intelligi, sic Apostolus credi iubet cum dicit, Excepto eo qui ei subiecit omnia. Et hoc ipso huius Psalmi testimonio vtitur ad Hebræos cum ita vult omnia intelligi esse subiecta domino nostro Iesu Christo, vt nihil exceptum sit. Nec tamen quasi aliquid magnum videtur adiungere, cum dicit, *Oues & boues vniuersas, insuper & pecora campi. Volucres cœli, & pisces maris, qui perambulant semitas maris.* Videtur enim relictis cœlestibus virtutibus & potestatibus & omnibus exercitiis angelorum, relictis etiam ipsis hominibus, tantum ei pecora subiecisse. Nisi oues & boues, intelligamus animas sanctas, vel innocentie fructum dantes, vel etiam operantes vt terra fructificet, id est, vt terreni homines ad spiritalem vbertatem regenerentur. Has ergo animas sanctas, non hominum tantum, sed etiam omnium angelorum oportet accipere, si volumus hinc intelligere omnia esse subiecta domino nostro Iesu Christo. Nulla enim creatura subiecta non erit, cui primates, vt ita dicam, spiritus subiiciuntur. Sed vnde probabimus oues posse accipi etiam sublimer beatos, non homines, sed angelicæ creaturæ spiritus? An

ex eo quod dominus dicit reliquisse se nonagintano-
uem oues in montibus, id est, in sublimioribus locis, *Matth. 23.*
& descendisse propter vnam: Si enim vnam ouem lapsam humanam animam accipiamus in Adam, quia etiam Eua de illius latere facta est, quorum omnium *Gene. 2.*
spiritaliter tractandorum & considerandorum nunc tempus non est, restat vt nonagintanouem relictæ in montibus, non humani sed angelici spiritus intelligatur. Nam de bobus facilis expeditio est huius sententia: quoniam ipsi homines non ob aliud boues dicti sunt, nisi quod euāgelizando verbum dei angelos imitarentur, vbi dictum est, Boui trituranti os non i. *fre-Dent. 25.*
nabis. Quanto igitur facilius ipsos angelos nuncios *1. Cor. 2.*
veritatis, boues accipimus, quàm quando euangelistæ *1. Tim. 5.*
participatione nominis eorū, boues vocati sunt? Subiecisti ergo, inquit, oues & boues vniuersas: id est, omnem sanctam spiritalem creaturam: In qua etiam sanctos homines accipimus qui sunt in Ecclesia, in illis videlicet torcularibus, quæ sub alia similitudine lunæ & stellarum insinuata sunt [comprehenduntur.] *Insuper,*
ait, *& pecora campi.* Nullo modo vacat, quod additum est, *insuper.* Primo, quia pecora campi possunt intelligi oues & boues. Vt si rupium & arduorum locorum *L.*
pecora capræ sunt, bene intelligatur oues pecora campi. Itaque etiam si ita positum esset. Oues & boues vniuersas & pecora campi: recte quæreretur quid sibi velent pecora campi, cum etiam oues & boues hoc possunt intelligi. Quod vero additum est etiam, *insuper,*
cogit omnino ad nescio quam differentiam cognoscendam. Sed sub hoc verbo quod positum est, *insuper,*
non solum pecora campi, sed etiam, *Volucres cœli & pisces maris, qui perambulant semitas maris* accipiendi sunt. *Quæ est igitur ista distantia? Veniant in mentem torcularia habentia vinacia & vinum. Et area continens paleas & frumentum. Et retia quibus inclusi sunt pi-* *Mat. 7. & 13.*
ices boni & mali. Et arca Noë in qua & immunda & munda erant animalia: & videbis Ecclesias interim *Gene. 7.*
hoc tempore vsque ad vltimum iudicij tempus, non solum oues & boues continere, id est sanctos laicos & sanctos ministros, sed *insuper & pecora campi, volucres cœli & pisces maris, qui perambulant semitas maris.* Pecora enim campi, congruentissime accipiuntur homines in carnis voluptate gaudentes, vbi nihil arduum, nihil laboriosum ascendunt. Campus est enim etiam lata via, quæ ducit ad interitum. Et in campo Abel occiditur. Quare metuendum est, ne quisque descendens de montibus iustitiæ dei, iustitia enim, *Mat. 7. & Gene. 4.*
inquit, tua velut montes dei: latitudines & facilitates voluptatis carnalis eligens à diabolo trucidetur. Vide nunc etiam volucres cœli superbos, de quibus dicitur, Posuerunt in cœlum os suum. Vide quàm in altum vento portentur qui dicunt, Linguam nostram magnificabimus, labia nostra nobiscum sunt, quis noster dominus est? Intuere etiam pisces maris, hoc est curiosos, qui perambulant semitas maris, id est, inquirunt in profundo huius seculi temporalia: Quæ tanquam semitæ in mari tam cito euanescent & intereunt quàm rursus aqua confunditur, postquam transeuntibus locum dederit vel nauibus vel quibuscunque ambulantibus aut natantibus. Non enim tantum ambulant semitas maris, sed perambulant dixit, ostendens pertinacissimum studium inania & præterfluentia requirentium. Hæc autem tria genera vitiorum, id est, voluptas carnis, & superbia, & curiositas, omnia peccata concludunt. Quæ mihi videntur à Ioanne Apostolo enumerata

Psal. 35.

1. Cor. 3.

Heb. 2.

1. Co. 15.

Heb. 2.

Gene. 2.

Dent. 25.

1. Cor. 2.

1. Tim. 5.

L.

Mat. 7. & 13.

Gene. 7.

Mat. 7.

Gene. 4.

M

Psal. 34.

Psal. 71.

Psal. 11.

A numerata, cū dicit, Nolite diligere mundum. Quoniā
omnia, quæ in mundo sunt, concupiscentia carnis est,
& concupiscentia oculorū, & ambitio seculi. Per oculo-
rum enim maxime curiositas preualet. Reliqua vero quod
pertinet manifestū est. Et illa dominici hominis tē-
tatio tripartita est. Per cibū, id est, per concupiscentiam
carnis: vbi suggeritur, Dic lapidibus istis vt panes fiant.
Per inanem iactantiam vbi ei in monte constituto, o-
stenduntur omnia regna huius terræ, & promittuntur
si adorauerit. Per curiositatē, vbi de pinna templi ad-
monetur vt se deorsum mittat, tentandi gratia, vtrum
ab angelis suscipiatur. Itaque posteaquam nullo istorū
tentamento valere apud eum potuit inimicus: hoc de
illo dicitur, Postquam compleuit omnem tētationem
diabolus, recessit vsq; ad tempus. Propter torculario-
rum itaque significationem subiecta sunt pedibus eius,
non solum vna, sed etiam vinacia. Non solum scilicet
oues & boues, id est, sanctæ animæ fidelium, vel in ple-
be, vel in ministris: sed insuper & pecora voluptatis, &
volucres superbiæ, & pisces curiositatis. Quæ omnia ge-
nera peccatorū nunc bonis & sanctis mixta esse in Ec-
clesiis videmus. Operetur igitur in Ecclesiis suis, & à
vinaciis vinum separet. Nos demus operam vt vinum
simus & oues aut boues, nō vinacia aut pecora campi,
aut volucres cœli, aut pisces maris qui perambulant le-
mitas maris. Non quia ista nomina isto solū modo in-
telligi & explicari possint, sed pro locis. Namq; alibi ali-
ud significant. Et hæc regula in omni allegoria reti-
nenda est, vt pro sententia præsentis loci consideretur
quod per similitudinē dicitur. Hæc est enim dominica
& apostolica disciplina. Repetamus ergo vltimū ver-
sum, qui etiā in principio Psalmi ponitur, & laudet. us
deum dicentes, *Domine dominus noster, quā admirabile est
nomen tuum in vniuersa terra.* Decenter quippe post tex-
tum sermonis ad caput reditur, quod totus idem Psalmus
referendus est.

In Psalmum nonum enarratio.

Psalmi huius inscriptio est:

In finem pro occultis filij, Psalmus ipsi David.

D E O C C U L T I S filij quæri potest. Sed quia nō
addit cuius, ipsum vnigenitū dei filium oportet
intelligi. Vbi enim de filio David Psalmus
inscriptus est: Cum fugeret, inquit, à facie Absalon
filij sui: cum & nomen eius dictum esset, & ob hoc la-
tere non posset de quo diceretur: non tamē dictum est
tantum à facie Absalon filij: sed additū est, sui: Hic ve-
ro, & quod non additum est sui, & quod de gentibus
multa dicit, non potest recte accipi Absalon. Neque e-
nim bellum quod cum patre ille perditus gessit, vllō
modo ad gentes pertinet, cum populus tantum Israël
aduersus se ibi diuisus sit. Canitur itaque iste Psalmus
pro occultis vnigeniti filij dei. Nam & ipse dominus
cum sine additamēto ponit filium, seipsum vnigenitū
vult intelligi, vbi ait, Si vos filius liberauerit, tunc vere
liberi eritis. Non enim dixit, filius dei, sed tantum di-
cendo filius, dat intelligi cuius sit filius. Quam locutio-
nē non recipit nisi excellentia eius de quo ita loquimur,
vt etiam si non eum nominemus, possit intelligi. Ita e-
nim dicimus, Pluit, serenat, tonat, & si qua sunt alia, nec
addimus quis id faciat, quia omnium mentibus sponte
se offerit excellentia facientis, nec verba desiderantur.
Quæ sunt igitur occulta filij: In quo verbo primū intel-
ligendum est esse aliqua filij manifesta, à quibus distin-
guuntur, hæc quæ appellatur occulta. Quamobrē quo-
niam duos aduentus domini credimus, vnum præteri-

tum quem Iudæi non intellexerunt: alterum futurum, D
quem vtrique speramus: & quoniam iste quem Iudæi
non intellexerunt, gentibus profuit: non inconuenien-
ter accipitur de hoc aduētū dictū, pro occultis filij, vbi
cæcitas ex parte in Israël facta est, vt plenitudo gentium
intraret. Duo etiam iudicia insinuantur per scripturas,
si quis aduertat, vnum occultum, alterum manifestum.
Occultum nunc agitur, de quo Apostolus Petrus dicit,
Tempus est, vt iudiciū incipiat à domo domini. Oc-
cultum itaque iudiciū est pœna qua nunc vnusquis-
que hominum, aut exercetur ad purgationem, aut ad-
monetur ad conuersionem: aut si contempserit voca-
tionem & disciplinam dei, excæcatur ad damnationē.
Iudiciū autem manifestum est, quo venturus est do-
minus iudicare viuos & mortuos, omnibus fatentibus
eum esse à quo & bonis præmia & malis supplicia tri-
buentur. Sed tunc illa confessio, non ad remediū ma-
lorum, sed ad cumulum damnationis valebit. De his
duobus iudiciis vno occulto, alio manifesto, videtur mi-
hi dominus dixisse, vbi ait, Qui in me credit, transiet
de morte ad vitam, nec in iudiciū veniet: in iudiciū
scilicet manifestum: nā hoc quod transit de morte ad
vitam per nonnullam afflictionem, qua flagellat do-
minus omnem filium quem recipit iudiciū occul-
tum est. Qui autem nō credit, inquit, iam iudicatus est:
id est, isto occulto iudicio iam preparatus est ad illud
manifestum. Hæc duo iudicia etiam in Sapientia legi-
mus, vbi scriptum est, Propter hoc tanquam pueris in-
sensatis iudiciū in derisum dedisti. Hic autem hoc iu-
dicio non correcti, dignum dei iudiciū experturi
sunt. Qui ergo non corriguntur isto occulto iudicio,
dignissime illo manifesto punientur. Quocirca in hoc
Psalmo obseruanda sunt occulta filij, id est, & humilis
eius aduentus, qui profuit gentibus, cum cæcitate Iu-
dæorum, & pœna quæ nunc occulte agitur, nondum
damnatione peccantium, sed aut exercitatione con-
uerforū, aut admonitione vt conuertantur, aut cæci-
tate vt damnationi præparentur, qui conuerti nolue-
runt. *Confitebor tibi domine in toto corde meo.* Non in toto
corde confitetur deo, qui de prouidentia eius in aliquo
dubitat. Sed quia iam cernit occulta sapientiæ dei, quā-
tum sit inuisibile præmium eius, qui dicit, Gaudemus
in tribulationibus: & quemadmodum omnes crucia-
tus qui corporaliter inferuntur, aut vt exerceant con-
uersos ad deum, aut vt conuertantur admoneant, aut
iustæ damnationi vltimæ præparent obduratos: & sic
omnia ad diuinæ prouidentie regimen referantur, quæ
stulti quasi casu & temere & nulla diuina administra-
tione fieri putant, ait, *Narrabo omnia mirabilia tua.* Nar-
rat omnia mirabilia dei, qui ea non solum in corpori-
bus palam, sed in animis quidem inuisibiliter, sed lon-
ge sublimius & excellentius fieri videt. Nam terreni
homines & oculis dediti, magis mirantur resurrexisse
in corpore mortuum Lazarum, quā resurrexisse in
anima persecutorem Paulum. Sed quoniam visibile
miraculum ad illuminationem animam vocat, inuisi-
bile autem eam quæ vocata venit illuminat: omnia nar-
rat mirabilia dei, qui credens visibilibus ad intelligen-
da inuisibilia transitum facit. *Lætabor & exultabo in te.*
Non iam in hoc seculo, non in voluptate contrecta-
tionis corporum, nec in palati & linguæ saporibus, nec
in suauitate odorum, nec in iocunditate sonorū trans-
euntium, nec in formis corporum varie coloratis, nec
in vanitatibus laudis humanæ, nec in coniugio & pro-
le moritura, nec in superfluis temporalium diuitia-
rum,

Rom. 11.

1. Pet. 4.

4. Sen. dist.

46. Quod

ergo.

Ioan. 5.

E

Heb. 12.

Ioan. 3.

Sapient. 12.

Psal. 110.

137.

Rom. 5.

F

Ioan. 11.

Acto. 9.

G rum, nec in cōquisitione huius seculi, siue quæ locorum spatius tenditur, siue quæ successione tēporis voluitur, sed lator & exultabo in te, videlicet in occultis filij, vbi signatum est in nobis lumē vultus tui domine. Et enim abscondes eos inquit, in abscondito vultus tui. Letabitur ergo & exultabit in te, qui narrat omnia mirabilia tua. Narrabit autem omnia mirabilia tua. Siquidem nunc per prophetiam dictus est ille, qui non venit voluntatem suam facere, sed voluntatem eius qui eum misit. Iam enim incipit apparere persona domini in hoc Psalmo loquentis. Nam sequitur, *Psallam nomini tuo altissime. In conuertendo inimicum meum retrorsum*, Huius ergo inimicus quando retro conuersus est? An quando ei dictum est, Redi retro satanas? Tunc enim qui tentando se prapōnere cupiebat, retro factus est, non decipiendo tentatum, & in eum nihil valēdo: retro enim sunt terreni homines, cœlestis autem homo prior factus est, quāuis post venerit. Prim⁹ enim homo de terra terrenus: secundus homo de cœlo cœlestis. Sed de ipsa stirpe veniebat, à quo dictū est, Qui post me venit, ante me factus est. Et Apostolus, ea quæ retro sunt obliuiscitur, & in ea quæ ante sunt se extendit. Conuersus est igitur inimicus retro, postquam non valuit hominem cœlestem decipere tentatum, & se ad terrenos cōuertit vbi dominari potest. Quapropter nullus hominū eum præcedit & retro eum esse facit, nisi qui deponens imaginem terreni hominis, portauerit imaginem cœlestis. Iam vero si quod dictum est, inimicum meum: generaliter vel peccatorem vel gentilem hominem magis volumus accipere, non erit absurdum. Nec pœna erit quod dictum est, In conuertendo inimicum meum retrorsum, sed beneficium: & tale beneficium, vt huic comparari nihil possit. Quid enim beatius quā deponere superbiam, & nō velle Christum præcedere, veluti sanus sit, cui medicus non sit necessarius: sed malle retro ire post Christum, qui discipulum vocans vt perficiatur, dicit, Veni sequere me: Sed tamen accommodatius de diabolo dictum intelligitur, In conuertendo inimicum meum retrorsum. Diabolus quippe retrorsum conuersus est etiam in persecutione iustorum, & multo vtilius persecutor est, quā si dux & princeps præiret. Psallendum est igitur nomini domini altissimi, in cōuertendo inimicum meum retrorsum, quoniā malle debemus eum persequentem fugere quā ducentem sequi. Habemus enim quod fugiamus, & abscondamur in occultis filij, quia dominus factus est refugium nobis. *Infirmabuntur & peribunt à facie tua. Qui infirmabuntur & peribunt, nisi iniqui & impij: Infirmabuntur dum nihil valebunt. Et peribunt, quia nō erūt impij à facie dei, id est, à cognitiōe dei: sicut perit ille qui dixit, Viuo autem iam non ego, viuunt autem in me Christus. Sed quare infirmabuntur & peribunt impij à facie tua? Quoniam fecisti iudicium meum, inquit, & causam meam. Id est iudicium illud in quo iudicari visus sum, meum fecisti. Et causam illam in qua me iustū & innocentem homines damnauerunt, meam fecisti. Hæc enim ei militauerunt ad nostram liberationem: sicut & nauæ dicunt ventum suum quo vtuntur ad bene nauigandum. *Sedisti super thronum qui iudicas æquitatem.* Siue filius patri dicat, qui etiam illud dixit, Non haberes in me potestatem, nisi tibi datum fuisset desuper, id ipsum ad æquitatem patris & ad occulta sua referens, quod iudex hominum ad vtilitatem hominum iudicatus est. Siue homo dicat deo, Sedisti super thronum qui iudicas æquitatem: animam suam thronum*

eius appellans, vt corpus sit fortasse terra quæ scabel- K lum pedum eius dicta est. Deus enim erat in Christo *Esa. 66.* mundū reconcilians sibi. Siue Ecclesia iam perfecta & *2. Cor. 5.* sine macula & ruga, digna scilicet occultis filij, quia *Ephes. 5.* introduxit eam rex in cubiculum suum, dicat sponso *Canti. 1. & 2.* suo, Sedisti super thronum qui iudicas æquitatem: quia *Marci. 16.* resurrexisti à mortuis, & ascendisti in cœlum, & sedes *Acto. 2.* ad dexteram patris. Quælibet ergo harū sententia placeat, quod iste versus referatur, regulam fidei non excedit. *Increpasti gentes & periit impius.* Cōueniētius hoc domino Iesu Christo dici, quā ipsum dicere, accipimus. Quis enim alius increpauit gentes, & periit impius, nisi qui posteaquam ascendit in cœlum misit spiritum sanctum, quo completi Apostoli, cū fiducia prædicarēt verbum dei, & peccata hominum libere arguerēt: Quæ increpatione periit impius, quia iustificatus est impius, & factus est pius. *Nomen eorum delesti in seculum, & in seculum seculi.* Deletum est nomen impiorum. Non enim appellantur impij, qui deo vero credunt. Deletur autem nomen eorum in seculum, id est, quādiu temporale seculum voluitur. Et in seculū seculi. Quid est seculum seculi, nisi cuius effigiem tanquam vmbra habet hoc seculum? Vicissitudine enim temporum sibi succedentium, dum luna minuitur & rursus impletur, dum sol omni anno locum suum repetit, dum ver, vel æstas, vel autumnus, vel hyems sit transit vt redeat, æternitatis quædam imitatio est. Sed huius seculi seculum est quod incommutabili æternitate consistit. Sicut versus in animo, & versus in voce. Ille intelligitur, iste auditur. Et ille istum modificat. Et ideo ille in arte operatur & manet, iste in aère sonat & transit. Sic huius mutabilis seculi modus, ab illo incommutabili seculo definitur, quod dicitur seculum seculi. Et ideo illud in arte dei, hoc est, in sapientia & virtute permanet: hoc autem in creaturæ administratione peragitur. Si tamen nō repetitio est, vt posteaquam dictum est in seculum, ne hoc acciperetur quod transit, subiiceretur in seculū seculi. Nam in Græcis exemplaribus sic est, *εις τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα ἢ αἰῶνος.* Quod Latini plerique interpretati sunt, non in seculum & in seculum seculi, sed in æternum & in seculum seculi. Vt in eo quod dictum est, in seculum seculi, illud exponeretur, quod dictum est in æternum. Nomen ergo impiorum delesti in æternum, quia deinceps nunquam erunt impij. Et si in hoc seculum non extenditur nomen eorum, multo minus in seculum seculi. *Inimici defecerunt frameæ in finem.* Non pluraliter inimici, sed singulariter huius inimici. Cuius autem inimici, nisi diaboli frameæ defecerunt? Hæ autem intelliguntur diuersæ opiniones erroris, quibus ille animas tanquam gladiis perimit. His gladiis vincendis & ad defectum perducendis instat ille gladius, de quo in septimo Psalmo dicitur, Nisi conuertamini gladium suum vibrabit, Et forte iste est finis in quem frameæ deficiunt inimici, quia vsque ad ipsum aliquid valent. Ipse nunc operatur occulte, vltimo autem iudicio palam vibrabitur. Hoc destruuntur ciuitates: Nā ita sequitur, *Inimici defecerunt frameæ in finem. Et ciuitates destruxisti.* Ciuitates autē istæ sunt, in quibus diabolus regnat vbi dolosa & fraudulenta consilia tanquam curiæ locum obtinent, cui principatui quasi satellites & ministri assunt officia quorumque membrorum, oculi ad curiositatem, aures ad lasciuia, vel si quid est aliud quod in malam partem libenter auditur, manus ad rapinam vel quodlibet aliud facinus aut flagitium, & membra cætera in hunc modū, tyrānico principatui,

Ioh. 12.

Rom. 6.

Psal. 2.

Math. 25.

Rom. 2.

Hebr. 12.

Math. 6.

1. Cor. 13.

Eph. 3.

Esai. 53.

Rom. 10.

Psal. 43.

Rom. 8.

Math. 6.

A cipatui, id est, peruersis consilijs militatia. Huius ciuitatis quasi plebs est, omnes delicatae affectiones & turbulenti motus animi, quotidianas seditiones in homine agitantes. Ergo vbi rex, vbi curia, vbi ministri, vbi plebs inuenitur, ciuitas est. Neque enim talia essent in malis ciuitatibus, nisi prius essent in singulis hominibus, qui sunt tanquam elementa & semina ciuitatum. Has ciuitates destruit cum excluso inde principe, de quo dictum est, Princeps huius seculi missus est foras: [pacem reddit interius.] vastatur haec regna verbo veritatis, sopiuntur maligna consilia, turpes affectiones edomantur, membrorum & sensuum ministeria captiuantur, & ad iustitiam & honorum operum militiam transferuntur. Vt iam, sicut Apostolus dicit, non regnet peccatum in vestro mortali corpore, & cetera huius loci. Tunc pacatur anima, & ordinatur homo ad quietem & ad beatitudinem capessendam. *Perit memoria eorum cum strepitu.* Impiorum scilicet. Sed cum strepitu: siue quia sit strepitus cum impietas euertitur. Non enim transit ad summam pacem vbi summum silentium est, nisi qui magno strepitu prius cum suis vitijs belligerauerit, siue cum strepitu dictum est, vt pereat memoria impiorum etiam ipso strepitu pereunte, in quo tumultuatur impietas. Et dominus in aeternum permanet. Vt quid ergo fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania, aduersus dominum & aduersus Christum eius? Nam dominus in aeternum permanet. *Parauit in iudicio sedem suam, & ipse iudicabit orbem terrarum in aequitate.* Parauit cum iudicatus est, sedem suam. Per illam enim patientiam homo caelum acquisiuit, & deus hominibus credentibus profuit. Et hoc est, occultum filij iudicij. Sed quia etiam palam manifesteque venturus est ad viuos & mortuos iudicandos, parauit in occulto iudicio sedem suam. Et idem ipse palam iudicabit orbem terrarum in aequitate: id est, meritis digna distribuet, agnos ad dexteram ponens, haedos ad sinistram. *Iudicabit populos cum iustitia.* Hoc est quod superius dictum est, iudicabit orbem terrarum in aequitate. Non quemadmodum iudicant homines qui corda non vident, a quibus plerumque deteriores absoluuntur, quam condemnantur, sed in aequitate & cum iustitia dominus iudicabit, testimonium perhibente conscientia, & cogitationibus accusantibus seu defendentibus. *Et factus est dominus refugium pauperi.* Quantumlibet persequatur inimicus ille qui conuersus est retro, quid nocebit eis quorum refugium factus est dominus? Sed hoc fiet, si in seculo hoc cuius ille magistratus est, pauperes esse delegerint, nihil amando quod vel hic viuentem aut amantem deserit, vel a moriente deserit. Tali enim pauperi refugium factus est dominus. *Adiutor in opportunitatibus in tribulatione.* Sic pauperes facit, quoniam flagellat omnem filium quem recipit. Nam quid sit adiutor in opportunitatibus, exposuit cum addidit, in tribulatione. Non enim conuertitur anima ad deum, nisi dum ab hoc seculo auertitur. Nec oportunius ab hoc seculo auertitur, nisi cum nugatorijs eius & noxijs & pernitijs voluptatibus, labores dolorisque misceantur. *Et sperent in te omnes qui cognoscunt nomen tuum.* Cum destiterint sperare in diuitiis & in alijs huius seculi blandimentis. Quarente quippe anima vbi figat spem cum ab hoc mundo auellitur, opportune excipit cognitionem nominis dei. Nam nomen ipsum dei nunc vsquequaque vulgatum est. Sed cognitio nominis est, cum ille cognoscitur cuius est nomen. Non enim nomen propter se nomen est, sed propter id quod significat. Di-

ctum est autem, Dominus nomen est illi. Quapropter Dominus qui se libenter deo famulum subdit, cognouit hoc nomen. *Psal. 67.* Et sperent in te, qui cognoscunt nomen tuum. Item dominus dicit ad Moysen, Ego sum qui sum. Et dices *Exod. 3.* filiis Israel, Misit me qui est. Sperent ergo in te qui cognoscunt nomen tuum, ne sperent in his rebus, quae temporis volubilitate praeterfluunt, nihil habentes nisi erit & fuit. Quoniam quod in illis futurum est, cum venerit, sit statim praeteritum. Et expectatur cum cupiditate, amittitur cum dolore. In dei autem natura non erit aliquid, quasi nondum sit aut fuit quasi iam non sit: sed est tantum id quod est, & ipsa est aeternitas. Desinant igitur sperare & diligere temporalia, & se ad aeternam spem conferant, qui cognoscunt nomen eius qui dixit, Ego sum qui sum. Et de quo dictum est, Misit me qui est. *Quoniam non dereliquisti quarentes te domine. Qui eum quaerunt, iam transeuntia & moritura non quaerunt.* Nemo enim potest duobus dominis seruire. *Psal. 137.* *Domino qui habitat in Sion.* His dicitur, quos non dereliquit quarentes se dominus. Ipse habitat in Sion, quod interpretatur speculatio. Et gestat imaginem ecclesiae quae nunc est, sicut Hierusalem gestat imaginem ecclesiae quae futura est, id est, ciuitatis sanctorum iam angelica vita fruendum, quia Hierusalem interpreta- **E** tur visio pacis. Praecedit autem speculatio visionem, sicut ista ecclesia praecedit eam quae promittitur ciuitatem immortalem & aeternam. Sed praecedit tempore, non dignitate: quia honorabilius est, quod peruenire nitimur, quam id quod agimus, vt peruenire mereamur. *Agimus autem speculationem, vt perueniamus ad visionem.* Sed etiam ipsam quae nunc est ecclesia, nisi dominus inhabitaret, iret in errorem quamlibet studiosissima speculatio. Et huic ecclesiae dictum est, **F** *Templum enim dei sanctum est, quod estis vos.* Et in interiore homine habitare Christum per fidem in cordibus vestris. Praecipitur ergo nobis vt psallamus domino qui habitat in Sion, vt concorditer dominum Ecclesiae inhabitatorem laudemus. *Annunciate inter gentes mirabilia eius.* Et facta sunt, & non desinunt fieri. *Quoniam requirens sanguinem eorum memoratus est.* Quasi responderetur ab his qui missi sunt euangelizare illud praeciptum quod dictum est, **F** *Annunciate inter gentes mirabilia eius: & diceretur, Domine quis credidit auditui nostro? Et propter te occidimur tota die: Conuenienter sequitur, dicens, Non sine magno fructu aeternitatis morituros in persecutione Christianos, Quoniam requirens sanguinem eorum memoratus est.* Sed cur sanguinem eorum maluit dicere: An quasi alius imperitior & minoris fidei quaereret, dicens, Quomodo annunciantur, cum in eos infidelitas gentium sauitura sit? Huic respondetur, quoniam requirens sanguinem eorum memoratus est: id est, veniet vltimum iudicium, vbi & interfectorum gloria, & interficientium poena manifesta fiet. Memoratus est autem nemo ita positum putet, quasi obliuio cadat in deum: sed quia post longum tempus futurum est iudicium, secundum affectum infirmorum hominum positum est, qui quasi oblitum deum putant, quia non tam cito facit quam ipsi volunt. His dicitur etiam quod sequitur, *Non est oblitus clamorem pauperum.* Id est, non vt putatis, oblitus est: quasi dicerent, posteaquam audierunt memoratus est: ergo obligatus erat. Non est oblitus, inquit, clamorem pauperum. Sed quaeo quis clamor pauperum sit, quem deus non obliuiscitur? An iste clamor est, cuius haec verba sunt: *Miserere mei domine, vide humilitatem meam ab inimicis*

G inimicis meis. Quare ergo nō dixit, Miserere nostri domine, vide humilitatem nostrā de inimicis nostris: tanquā multi pauperes clament, sed tanquā vnus, miserere mei domine: An quia vnus interpellat pro sanctis, qui primus pauper pro nobis factus est: Et ipse dicit, *Qui exaltas me de portis mortis, vt annunciem vniuersas laudes tuas in portis filie Sion.* Exaltatur enim homo in illo non solum quem gestat, quod caput ecclesie est: sed etiam quisquis nostrum est in ceteris membris, & exaltatur ab omnibus prauis cupiditatib⁹, quæ sunt portæ mortis, quia per illas itur in mortem. Mors autē est iam ipsa lætitia in perfruendo, cum quisq; adipiscitur quod perditē concupiuit, Radix est enim omniū malorum cupiditas. Et propterea porta mortis est, quia mortua est vidua quæ in delitiis viuit. Ad quas delicias per cupiditates tanquā per portas mortis peruenitur. Sunt autem portæ filie Sion, omnia optima studia, per quæ venit ad visionē pacis in sancta ecclesia. In his igitur portis bene annunciantur vniuersæ laudes dei, vt non detur sanctum canibus, neq; proiciantur margaritæ ante porcos, qui malunt pertinaciter latrare, quā studiose querere. Aut qui nec latrare nec querere, sed in suarū voluptatum cœno volutari. Cum autem in bonis studiis laudes dei annunciantur, petentibus datur, & querentibus manifestatur, & pulsantibus aperitur. Aut forte portæ mortis sunt corporales sensus & oculi, qui aperti sunt homini cum delicto vetito gustasset: a quib⁹ exaltatur, quibus dicitur vt querant, non quæ videntur, sed quæ non videntur: quia quæ videntur, tēporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt. Et portæ sunt filie Sion, sacramēta & initia fidei, quæ pulsantibus aperiuntur, vt perueniatur ad occulta filij: Nō enim oculus vidit, nec auris audiuit, aut in cor hominis ascendit, quæ præparauit deus diligentibus se. Hucusq; est clamor pauperū, quē non oblitus est dominus. Deinde sequitur: *Exultabo super salutare tuū.* Id est, cum beatitudine continebor a salutare tuo, quod est domin⁹ noster Iesus Christus virtus & sapientia dei. Ergo ecclesia dicit, quæ hic affligitur, & spe salua est, quādiu occultum est filij iudicium, ipsa spe dicit, Exultabo super salutare tuum: quia nūc circumstrepente seu vi, seu errore gentilium atteritur.

H re, quā studiose querere. Aut qui nec latrare nec querere, sed in suarū voluptatum cœno volutari. Cum autem in bonis studiis laudes dei annunciantur, petentibus datur, & querentibus manifestatur, & pulsantibus aperitur. Aut forte portæ mortis sunt corporales sensus & oculi, qui aperti sunt homini cum delicto vetito gustasset: a quib⁹ exaltatur, quibus dicitur vt querant, non quæ videntur, sed quæ non videntur: quia quæ videntur, tēporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt. Et portæ sunt filie Sion, sacramēta & initia fidei, quæ pulsantibus aperiuntur, vt perueniatur ad occulta filij: Nō enim oculus vidit, nec auris audiuit, aut in cor hominis ascendit, quæ præparauit deus diligentibus se. Hucusq; est clamor pauperū, quē non oblitus est dominus. Deinde sequitur: *Exultabo super salutare tuū.* Id est, cum beatitudine continebor a salutare tuo, quod est domin⁹ noster Iesus Christus virtus & sapientia dei. Ergo ecclesia dicit, quæ hic affligitur, & spe salua est, quādiu occultum est filij iudicium, ipsa spe dicit, Exultabo super salutare tuum: quia nūc circumstrepente seu vi, seu errore gentilium atteritur.

I *Infixa sunt gentes in corruptione quam fecerunt.* Animaduerte quemadmodū seruetur pœna peccatori de operibus suis, & quemadmodū, qui voluerunt persequi ecclesiam, in ea corruptione sint fixi, quā se inferre arbitrabantur. Nam interficere corpora cupiebant, cū ipsi in anima morerentur. *In muscipula ista quam occultauerūt, comprehensus est pes eorum.* Muscipula occulta, est occulta cogitatio. Pes animæ, recte intelligitur amor. Qui cum prauus est, vocatur cupiditas aut libido. Cum autem rectus, dilectio vel charitas. Amore enim mouetur, tanquam ad locum quō tendit. Locus autem animæ, non in spatio aliquo est quod forma occupat corporis: sed in delectatione quō se peruenisse per amorem lætatur. Delectatio autem perniciofa sequitur cupiditatem, fructuosa charitatem. Vnde & radix dicta est cupiditas. Radix porrō tanquā pes arboris intelligitur. Radix dicta est & charitas, vbi de feminibus dominus loquitur, quæ in petrosi locis exeunt, & sole veniente arescunt, quia non habent altā radicem. Vnde significat eos qui gaudent accipiēdo verbū veritatis, sed cedunt persecutionibus, quib⁹ sola charitate resistitur. Et Apostolus dicit, Vt in charitate radicati & fundati possitis comprehendere. Pes ergo pecca-

torum, id est, amor cōprehenditur in muscipula quā occultant: quia cum fraudulentam actionem consecuta fuerit delectatio, cum eos tradiderit deus in concupiscentiam cordis eorū: iam illa delectatio alligat eos, vt inde abrumpere amorem & ad vtilia conferre non audeant: quia cum conati fuerint, dolebunt animo, tanquam pedem de compede exuere cupiētes. Cui dolori succumbentes, a perniciosi delectationibus nolunt abscedere. In muscipula ergo quā occultauerūt, id est, in fraudulento consilio, comprehensus est pes eorum, amor scilicet qui per fraudem peruenit ad vanam lætitiā quā comparatur dolor. *Cognosceatur dominus iudicia faciens.* Hæc sunt iudicia dei, non ab illa tranquillitate beatitudinis suæ, nec a secretis sapientiæ quibus recipiuntur beatæ animæ, profertur ferrum, aut ignis, aut bestia, aut aliquid tale quo crucientur peccatores. Sed quomodo cruciantur, & quomodo facit dominus iudicium? *In operibus manuum suarum comprehensus est peccator.* Hic interponitur canticum diapsalmatis, quasi occulta lætitiā quantum existimare possumus, separationis quæ nunc fit, non locis, sed affectionibus animorum, inter peccatores & iustos, sicut granorū a paleis adhuc in area. Et sequitur: *Conuertantur peccatores in infernum.* Id est, dentur in manus suas cum eis parcutur, & illaqueentur delectatione mortifera. *Omnes gentes quæ obliuiscuntur deum.* Quia cum non probauerunt deum habere in notitia, dedit illos deus in reprobum sensum. *Quia non in finem obliuio erit pauperis.* Qui videtur nunc in obliuione esse, cum peccatores felicitate huius seculi florere existimantur & iusti laborare. *Sed patientia, inquit, pauperum non peribit in æternum.* Quapropter nunc patientia opus est ad perferendos malos, qui iam voluntatibus separati sunt, donec etiam ultimo iudicio separentur. *Exurge domine non preualcat homo.* Imploratur futurum iudicium. Sed antequam veniat, *Iudicentur, inquit, gentes in conspectu tuo.* Hoc est in occulto, quod dicitur coram deo, paucis sanctis & iustis intelligentibus. *Constitu domine legislatorem super eos.* Videtur mihi Antichristum significare. De quo Apostolus dicit, Cum reuelabitur homo peccati. *Vt sciant gentes quoniam homines sunt.* Vt qui nolunt liberari a filio dei, & pertinere ad filium hominis, & esse filij hominum: id est, noui homines, seruiant homini, id est, veteri homini peccatori, quoniam homines sunt. Et quia ille ad tantum culmen inanis gloriæ venturus creditur, tanta ei licebit facere, & in omnes homines, & in sanctos dei, vt tunc vere nonnulli infirmi arbitrentur deum res humanas negligere, interposito diapsalmate, subiicit tanquam vocem gementium & querentium cur iudicium differatur. *Vt quid domine, inquit, discessisti longe.* Deinde qui sic quæsiuit tanquam repente intellexerit, aut quasi sciens interrogauerit vt doceret: subiicit dicens, *Despicis in opportunitatibus in tribulationibus.* Id est, opportune despicias & facis tribulationes ad inflammandos animos de derio aduentus tui. His enim iucundior est fons ille vitæ, qui multum sitierint. Itaque insinuat consiliū dilationis dicens, *Dum superbi impius accenditur pauper.* Mirum est & verum, quanto studio bonæ spei paruuli accendantur ad recte viuendum, comparatione peccantium. Quo mysterio agitur, vt etiam hæreses esse permittantur: non quia ipsi hæretici hoc volunt, sed quia hoc de peccatis eorum diuina operatur prouidentia, quæ lucem & facit & ordinat, tenebras autem tantum ordinat, vt sit earum comparatione lux gratior.

1.Tim.6.

1.Tim.5.

Matth.7.

Gent.3.

2.Cor.4.

Esa.64.

1.Cor.2.

1.Cor.1.

† Al. dolosa.

2. sen. d. 38.

Solet queri circa finē.

1.Tim.6.

Matth.13.

Ephes.3.

Rom.1.

L. Matth.3.

Rom.1.

2. Thess.

M

† Al. vt dō eū vincit pendēt oīē spexerūt, nonnulli firmi sūt.

Gent.1.

A gratior. Sicut hæreticorum comparatione iucundior est inuentio veritatis. Ea quippe comparatione probati manifesti fiunt inter homines, qui deo non sunt. *Comprehenduntur in cogitationibus suis quibus cogitant.* Id est, malæ cogitationes eorum vincula illis fiunt. Sed quare fiunt vincula? *Quoniam laudatur peccator, inquit, in desideris anime suæ.* Adulantium linguæ, alligant animas in peccatis. Delectatur enim ea facere, in quibus non solum non metuitur reprehensor, sed etiam laudator auditur. *Et qui iniqua gerit benedigitur.* Hinc comprehenduntur in cogitationibus suis quibus cogitant. *Irritauit dominum peccator.* Nemo gratuletur homini, qui prosperatur in via sua, cuius peccatis deest vltor, & adest laudator. Maior hæc ira domini est. Irritauit dominum peccator vt ista patiat: id est, vt correptionis flagella non patiat. Irritauit enim dominum peccator. *Secundum multitudinem iræ suæ non exquiret.* Multum irascitur dominus, dum non exquiret, dum quasi obliuiscitur, & non attendit peccata, & per fraudes & scelera ad diuitias honorisque peruenitur: quod maxime in illo **B** antichristo euenturum est, qui vsque adeo beatus videbitur hominibus, vt etiam deus putetur. Sed quanta ista ira sit dei, docent sequentia. *Non est deus in conspectu eius, contaminatur via eius in omni tempore.* Qui nouit vel quid gaudeat, vel quid lætetur in anima, nouit quantum malum sit, à luce deseri veritatis. Cum magnum malum homines putent oculorum corporaliū cæcitatem qua lux ista retrahitur: quantam ergo penam patitur qui secundis rebus peccatorum suorum eò perducitur, vt non sit deus in conspectu ei? Et cõtaminentur via eius in omni tempore: id est, cogitationes & consilia eius immunda sint. *Auferuntur iudicia tua à facie eius.* Animus enim male sibi conscius, dum sibi videtur nullam penam pati, credit quòd non iudicet deus: & sic auferuntur iudicia dei à facie eius, cum hæc ipsa sit magna damnatio. *Et omnium inimicorum suorum dominabitur.* Ita enim traditur, quòd reges omnes superaturus sit, & solus regnum obtenturus: quando etiam secundum Apostolum, qui de illo prædicat, in templo dei sedebit, extollens se super omne quod colitur & quod dicitur deus. Et quoniam traditus in concupiscentiam cordis sui, & damnationi vltimæ destinatus, per nefarias artes ad illum vanum & inane culmen dominationemq; venturus est, propterea sequitur: *Dixit enim in corde suo, non mouebor de generatione in generationem sine malo.* Id est, fama mea & nomen meum de hac generatione in generationem posterorum non transiet, nisi artibus malis adipiscar tam excelsum principatum, de quo posteri tacere non possint. Animus enim perditus & expers bonarum artium atque à iustitiæ lumine alienus, malis artibus sibi aditum molitur ad famam tam diuturnam, vt apud posteros etiã celebretur. Et qui non possunt bene innotescere, cupiunt vel male de se homines loqui, dummodo nomen eorum latissime peruagetur. Quod hic arbitror dictum esse, Non mouebor de generatione in generationem sine malo. Est & alius intellectus, Si de generatione mortali ad æternitatis generationem se venire non posse vanus & erroris plenus animus arbitratur, nisi artibus malis: quod quidem & iam de Simone diffamatum est, cum sceleratis artibus cælum se putasset adepturum, & de humana generatione in diuinam generationem rebus magicis transiturum: quid ergo mirum si etiam ille homo peccati, qui totam ne-

quitiam & impietatem, quam omnes pseudopropheta inchoauerunt impleturus est, & tanta signa facturus, vt decipiat si fieri potest etiam electos dei, dicturus est in corde suo, Non mouebor de generatione in generationem sine malo? *Cuius maledictione os plenum est, & amaritudine & dolo.* Magnum enim maledictum est tam nefandis artibus cælum appetere, & ad capiendam æternam sedem talia merita comparare. Sed hæc maledictione os eius plenum est. Non enim habebit effectum ista cupiditas, sed intra os eius tantum valebit ad eum perdendum, qui hæc sibi ausus est polliceri cum amaritudine & dolo, id est, ira & insidiis, quibus in suas partes conuersurus est multitudinem. *Sub lingua eius labor & dolor.* Nihil est laboriosius iniquitate & impietate: quem laborem sequitur dolor, quia non solum sine fructu, sed etiam ad perniciem laboratur. Qui labor & dolor ad illud refertur, quod dixit in corde suo, Non mouebor de generatione in generationem sine malo. Et propterea sub lingua eius, non in lingua, quoniam tacite ista cogitaturus est, hominibus autem alia locuturus, vt bonus & iustus & dei filius videatur. *Sedet in insidiis cum diuitibus.* Quibus diuitibus, nisi eis quos huius seculi muneribus cumulabit: Et ideo in insidiis cum his sedere dictus est, quoniam falsam felicitatem ipsorum ad decipiendos homines ostentabit. Qui praua voluntate dum tales esse cupiunt, & bona æterna non quærunt, in laqueos eius incident. *In oculis vt interficiat innocentem.* In occultis puto dictum esse, vbi non facile intelligitur quid appetendum, quidve fugiendum sit. Innocentem autem interficere, est ex innocente facere nocentem. *Oculi eius in pauperem respiciunt.* Iustos enim maxime persecutus est: de quibus dictum est, Beati pauperes spiritu, quia ipsorum est regnum cælorum. *Insidiatur in occulto velut leo in cubili suo.* Leonem in cubili dicit eum, in quo & vis & dolus operabitur. Prima enim persecutio Ecclesiæ violenta fuit, cum proscriptionibus, tormentis, cædibus, Christiani ad sacrificandum cogentur. Altera persecutio fraudulenta est, quæ nunc per huiuscemodi hæreticos & falsos fratres agitur. Tertia superest per Antichristum ventura, qua nihil est periculosius, quoniam & violenta & fraudulenta erit. Vim habebit in imperio, dolum in miraculis. Ad vim relatum est, quod dictum est leo. Ad dolos, quod dictum est in cubili suo. Et rursum ipsa repetita sunt conuerso ordine. *Insidiatur, inquit, vt rapiat innocentem.* Hoc ad dolum pertinet. Quod autem sequitur, *Rapere pauperem dnm attrahit eum,* violentiæ deputatur. Attrahit enim significat, quibus potest cruciatibus affligendo ad se adducit. Item duo quæ sequuntur, ipsa sunt. *In muscipula sua humiliabit eum,* dolus est. *Inclinabitur & cadet dum dominabitur pauperum.* vis est. Muscipula enim bene significat insidias. Dominatio vero terrorem apertissime insinuat. Et bene ait, *Humiliabit eum in muscipula sua.* Cum enim signa illa facere cõperit, quanto mirabiliora videbuntur hominibus, tanto illi sancti qui tunc erunt continentur, & quasi pro nihilo habebuntur. Quos ille, cui per iustitiam & innocentiam resistent, mirificis factis superare videbitur. Sed inclinabitur & cadet dum dominabitur pauperum, id est, dum quælibet supplicia irrogabit resistentibus sibi seruis dei. Vnde autem inclinabitur & cadet? *Dixit enim in corde suo, oblitus est deus, auertit faciem suam, vt videat vsque in finem.* Hæc est inclinatio & casus miserimus, dum animus humanus in suis iniquitatibus quasi

2. Thef. 2.

Psal. 10.

Math. 5.

F

quasi

IN PSALMVM IX.

G quasi prosperatur, & parci sibi putat, cum excæcetur & seruetur ad vltimam opportunãq; vindictam, de qua nunc iam loquitur cum dicit, *Exurge domine deus & exaltetur manus tua*, Id est, manifesta sit potentia tua. Superius autem dixerat, *Exurge domine*, non præualeat homo, iudicentur gentes in conspectu tuo, id est, in occulto vbi solus deus videt. Hoc factũ est, cum impij ad magnã quã videtur hominibus felicitàte peruenerunt, Super quos cõstituitur legillator qualem habere meruerunt. De quo dicitur, *Cõstitue domine legillatorem super eos*, sciant gentes, quoniã homines sunt. Nunc autem post illam occultam pœnam atque vindictã dicitur, *Exurge domine deo & exaltetur manus tua*: non vtiq; in occulto, sed iam in manifestissima gloria. *Ne obliuiscaris pauperum in finem*. Id est, sicut impij putant, qui dicũt, oblitus est deus, auertit faciem suam ne videat vsque in finem. Vsque in finem autem negant deum videre, qui dicunt eum res humanas & terrenas non curare. Quoniã terra quasi finis est rerũ, quia vltimum elementum est, in quo homines ordinatissime laborant, sed laborum suorum ordinem videre non possunt, qui maxime pertinet ad occulta filij. Laborans ergo Ecclesia illis temporibus, tanquam nauis in magnis fluctibus & procellis, quasi dormientem excitat dominum, vt imperet ventis & tranquillitas redeat. Dicit ergo, *Exurge domine deus meus & exaltetur manus tua*, ne obliuiscaris pauperũ in finem. Iam itaq; manifestum iudicium intelligentes & exultantes dicunt, *Propter quid irritauit impius deum?* Id est, quid profecit tanta mala facere? *Dixit enim in corde suo non requirer*. Deinde sequitur, *Vides quoniam in laborem & iram consideras, vt tradas eos in manus tuas*. Sensus iste pronunciationem quærit, in qua si erratum fuerit, obicuratur. Sic enim dixit in corde suo impius, non requirer deus: quasi deus laborem & iram consideret, vt tradat eos in manus suas, id est, quasi laborare & irasci timeat. † Et propterea illis parcat, ne oneri illi sit pœna eorum, aut ne iracundia & tempestate turberetur, quomodo plerique homines faciunt, qui dissimulata vindicta elaborant ne irascantur. † *Tibi derelictus est pauper*. Ideo enim pauper est, id est, omnia huius mundi temporalia bona cõtempnit, vt tu sis tantũ spes eius. *Pupillo iuris adiutor*. Id est, ei cui moritur pater hic mundus, per quem carnaliter genitus est, & iam potest dicere, *Mundus mihi crucifixus est, & ego mundo*. Talibus enim pupillis pater fit deus. Docet quippe deus pupillos fieri discipulos suos, quibus dicit, *Ne vobis dicatis patrem in terris*. Cuius rei exemplum præbuit prior ipse dicendo, *Quæ mihi mater, aut qui fratres?* Vnde volunt quidam perniciosissimi hæretici asserere, non eum habuisse matrem: nec vident esse consequens si hæc verba attendãt, vt nec discipuli ei patres habuerint. Quia sicut ipse dixit, *Quæ mihi mater est*, sic illos docuit, cum ait, *Nolite vobis dicere patrem in terris*. *Contre brachium peccatoris & maligni*. Illius scilicet de quo supra dicebatur, *Omnium inimicorum suorum dominabitur*. Brachium enim eius, dixit potentiam eius: cui contraria est Christi potentia, de qua dicitur, *Exurge domine deus, exaltetur manus tua*. *Requiritur delictũ eius nec inuenietur*. Propter illud idem iudicabitur de peccato suo, & ipse periet propter peccatum suum. Deinde quid mirum si sequitur, *Dominus regnabit in æternum & in seculum seculi, peribitis gentes de terra illius*. Gentes posuit peccatores & impios. *Desiderium pauperum exaudiuit dominus*. Desyde-

rium illud quo æstuabant, cum in angustiis & tribulationib⁹ huius seculi domini diem concupiscerent.

Præparationem cordis eorum exaudiuit auris tua. Hæc est cordis præparatio, de qua in alio Psalmo canitur, *Paratum cor meum deus, paratum cor meum*. De qua dicit Apostolus, *Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus*: Iam vero aurem dei, non membrum corporeum, sed potentiam esse, qua exaudit regulariter debemus accipere. Atque ita quibusq; nominatis membris eius, quæ in nobis visibilia & corporea sunt, potentias operationum oportet intelligi, ne sæpe ista repetantur. Nõ enim corporeũ fas est putare, quod dominus deus non sonãtem vocem, sed præparationem cordis exaudit. *Iudicare pupillo & humili*. Id est, non ei qui conformatur huic seculo, neque superbo. Aliud est enim iudicare pupillũ, aliud iudicare pupillo. Iudicat pupillũ etiam qui condemnat: iudicat autem pupillo qui pro illo profert sententiã.

Vt non apponat vltra magnificare se homo super terram. Homines enim sunt, de quibus dictum est, *Pone domine legillatorem super eos*, vt sciant gentes quoniam homines sunt. Sed etiam ille, qui eodem loco intelligitur poni super eos, homo erit, de quo nunc dicitur, *Vt nõ apponat vltra magnificare se homo super terrã*, cum venerit scilicet filius hominis iudicare pupillo, qui se exuit veterem hominem, atque hoc modo tanquam extulit patrem. Post occulta ergo filij, de quib⁹ in hoc Psalmo multa dicta sunt, erunt manifesta filij, de quibus pauca in fine eiusdem psalmi nunc dicta sunt. Ex his autem titulus factus est, quæ maiorem hic partem tenent. Potest & ipse dies aduentus domini recte numerari inter occulta filij, quãuis ipsa domini præsentia manifesta futura sit. De illo enim die dictum est, quod nemo eum sciret, neq; angeli, neque virtutes, neque filius hominis. Quid ergo tam occultũ, quã id quod etiam ipsi iudici occultũ esse dictum est, non ad cognoscendum, sed ad prodendum? De occultis autem filij etiã si quisquam non dei filium subaudire voluerit, sed ipsius Dauid, cuius nomini totũ psalterium tribuitur. (Nam Dauidici vtiq; psalmi appellantur) voces illas audiat, quibus domino dicitur, *Miserere nostri fili Dauid*: atque ita etiã hoc modo eũdem dominum Christum intelligat, de cuius occultis ipse Psalmsus inscriptus est. Sic enim etiam ab angelo dicitur, *Dabit illi deus sedem Dauid patris sui*. Nec illa sententia huic intellectui contraria est, qua idem dominus quærit a ludæis, *Si filius Dauid Christus est*, quomodo in spiritu vocat eum dominum, dicens, *Dixit dominus domino meo, sede a dextris meis*, Donec ponam inimicos tuos sub pedibus tuis: Dictum est enim imperitis, qui quamuis venturum Christũ sperarent, secundum hominẽ tamen eum exspectarent, non secundum, quo dicitur virtus & sapientia dei est. Donec ergo ibi fidem verissimam & sincerissimam, vt & dominus sit regis Dauid, secundum quod est verbum in principio, deus est apud deum, per quod facta sunt omnia. Et filius secundum quod factus est ei ex semine Dauid secundum carnem. Non enim dicit, non est filius Dauid Christus: sed si iam tenetis, quod filius sit eius, dicite quomodo sit dominus eius: vt teneatis in Christo, quod filius hominis est, ita enim filius Dauid est, & non relinquatis, quod filius dei est, ita enim dominus eius est.

In Psalmsum decimum enarratio.

In finem Psalmsus ipsi Dauid.

A **Q**UAE tractatione titulus iste nō indiget: iam enim satis tractatum est, quid sit in finem. Ipsum ergo psalmi textum videamus, qui mihi videtur aduersus hæreticos cantandus, qui commemorando & exaggerando multorum in Ecclesia peccata quasi apud ipsos iusti aut omnes aut plures sint, ab vnius Ecclesie veræ matris vberibus nos auertere atq; arripere moliuntur, affirmantes q̄ apud ipsos sit Christus, & quasi pie studioseq; admonentes, vt ad eos transeundo transmigremus ad Christum, quem se habere mentiuntur. Notum est autem Christum in prophetia, cum multis nominibus allegorice insinaretur, etiam montem appellatum. Respondendum est itaq; istis, & dicendum, *In domino confido, quomodo dicitis animæ meæ transmigra in montes sicut passer.* Vnum montem teneo in quo cōfido, quomodo dicitis vt ad vos transeam tanquam multi sint Christi? Aut si vos montes esse dicitis per superbiam, oportet quidē esse passerem pennatum virtutibus & præceptis dei. Sed ea ipsa prohibent volare in istos montes, & in superbis hominib; spem collocare. Habeo domum vbi re-

B quiescam, quia in domino confido. Nam & passer inuenit sibi domū. Et factus est dominus refugium pauperi. Dicamus ergo tota fiducia, ne dum Christum apud hæreticos quarimus, amittamus, in domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, trāsmigra in mōtes sicut passer. *Quoniam ecce peccatores tetenderunt arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra, vt sagittent in obscura luna rectos corde.* Terrores isti sunt comminantium nobis de peccatoribus, vt ad se tanquam ad iustos transeamus. Ecce iniquiunt, peccatores tetenderunt arcum: credo scripturas, quas illi carnaliter interpretando, venenatas inde sententias emittunt. parauerunt sagittas suas in pharetra: eadem verba scilicet quæ scripturarum autoritate iaculaturū sunt, in cordis occulto parauerunt. Vt sagittēt in obscura luna rectos corde, vt cum senserint Ecclesie lumine propter multitudinem imperitorum & carnalium obscurato, nō se posse conuinci, corrumpant bonos mores colloquiis malis. Sed cōtra omnes istos terrores dicendū est, In domino cōfido. Luna vero quā congruenter significet

1. Cor. 15.

3. de Gen. ad literā 147. 15.

C Ecclesiam, memini me promisisse in hoc Psalmo consideraturū. Duæ sunt de luna opiniones probabiles. Harum autē quæ vera sit aut nō omnino, aut difficillime arbitror posse hominem scire. Cum enim queritur vnde lumē habeat: alij dicunt suum habere, sed globū eius dimidium lucere, dimiditū autē obscurum esse. Dum autē mouetur in circulo suo, eandem partē qua lucet, paulatim ad terras cōuerti vt videri à nobis possit: & ideo prius quasi cornutam apparere. Nā & si facias pilam ex dimidia parte candidam, & ex dimidia obscuram: si eam partem quæ obscura est ante oculos habeas, nihil candoris vides. Et cum cæperis illā candidam partem ante oculos conuertere, h paulatim facias, primo cornua candoris videbis, deinde paulatim crescit, donec tota pars candens opponatur oculis, & nihil obscure alteri^o partis videatur. Quod si perseueres adhuc paulatim cōuertere, incipit obscuritas apparere & cādor minui, donec iterū ad cornua redeat, & postremō totus ab oculis auertat, ac rursus obscura illa pars sola possit videri. Quod fieri dicunt, cum lumē lunæ videtur crescere vsq; ad quintadecimam lunā. Et rursus vsq; ad tricesimam minui & redire ad cornua, donec penitus nihil in ea lucis appareat. Secundū hanc opinionē luna in allegoria significat ecclesiam,

quod ex parte spiritali lucet ecclesia, ex parte autē carnali obscura est. Et aliquādo spiritalis pars in bonis operibus apparet hominibus: aliquādo autē in cōscientia latet, ac deo tantūmodo nota est, cum solo corpore apparet hominibus, sicut contingit, cum oramus in corde, & quasi nihil agere videmur, dum nō ad terrā, sed sursum cor habere iubemur ad dominū. Alij autē dicunt nō habere lunam lumen proprium, sed à sole illustrari. Sed quando cum illo est, eam partem ad nos habere qua nō illustratur, & ideo nihil in ea lucis videri. Cum autem incipit ab illo recedere, illustrari ab ea etiā parte quā habet ad terram, & necessario incipere à cornibus, donec fiat quintadecima contra solē. Tunc enim sole occidente oritur, vt quisquis occidentem solem obseruauerit, cum eum cæperit nō videre conuersus ad orientem lunam surgere videat. Atq; inde ex alia parte cū ei cæperit propinquare, illam partē ad nos cōuertere qua nō illustratur, donec ad cornua redeat, atq; inde omnino non appareat: quia tūc pars illa, qua illustratur, sursum est ad cælum, ad terrā autem illa quam radiare sol non potest. Ergo & secundū hanc opinionem luna intelligitur Ecclesia, quod suū lumen non habeat, sed ab vnigenito dei filio, qui multis locis in sanctis scripturis allegorice sol appellatus est, illustratur. Quem nescientes & cernere non valentes hæretici quidam, ad istum solem corporeū & vitiabilem, quod cōmune lumen est carnis hominū atque muscarū, sensus simplicium conantur auertere, & nō nullorum auertunt. Qui quādiu non possunt interiorē lucē veritatis mente cōtueri, simplici fide catholica cōtenti esse nolunt. Quæ vna paruulis salus est, & quo vno lacte ad firmitatē solidioris cibi certo robore peruenitur. Quælibet ergo duarum istarū opinionum vera sit, cōgruēt accipitur allegorice luna, Ecclesia. Aut si in istis obscuritatibus magis negociosis, quā fructuosis, exercere animum, aut non libet, aut non vacat, aut animus ipse nō valet, satis est lunam popularib; oculis intueri, & nō querere obscuras causas, sed cum omnibus & incrementa eius & complementa & detrimenta sentire. Quæ si propterea deficit vt renouetur, etiam ipsi imperitæ multitudini demonstrat Ecclesie figurā, in qua creditur resurrectio mortuorum. Deinde querendum est, quid in hoc Psalmo accipiat obscura luna, in qua peccatores sagittare parauerunt rectos corde. Non enim vno modo dici obscura luna potest: nam & cum finitur mensuris cursibus, & cum eius fulgor nubilo interpolatur, & cū plena deficit, dici potest obscura luna. Potest ergo & de persecutoribus martyrum intelligi, quod sagittare voluerint in obscura luna rectos corde. Siue adhuc in Ecclesie nouitate, quia nondū terris maior effulserat, & gentilium superstitionū tenebras vicerat: siue linguis blasphemorum, & Christianorum nomen male diffamatum, quasi nebulis cum terra obtegeretur, videri perspicua luna nō poterat, id est, Ecclesia. Siue ipsorū martyrum cædibus & tanta effusione sanguinis tanquā illo defectu & obscuratione, qua cruentam faciē luna videtur ostēdere, à nomine Christiano deterrebantur infirmi. In quo terrore verba dolosa & sacrilega iaculabantur peccatores, vt etiam rectos corde peruerterent. Potest & de his peccatoribus intelligi quos Ecclesia cōtinet, quod tunc inuēta occasione huius lunæ obscuræ, multa cōmiserint, quæ nobis opprobria nunc obiiciuntur ab hæreticis, cum eorū authores ea fecisse dicantur. Sed quoquo modo se habeat, quod in

obscura

IN PSALMVM X.

G obscura luna factum est, nunc catholico nomine toto orbe diffuso atque celebrato, quid mihi est incognitis perturbari: In domino enim confido, nec audio dicentes animam meam, transmigra in montes sicut passer. Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, ut sagittent in obscura luna rectos corde. Aut si & illis nunc luna videtur obscura, quia incertum volunt efficere, que sit catholica, & eam peccatis carnalium hominum, quos multos continet, conantur arguere, quid ad eum pertinet, qui vere dicit, In domino confido? Qua voce se quilibet & frumentum esse ostendit, & usque ad ventilationis tempus paleas tolerabiliter sustinet. In domino ergo confido: illi timeant, qui confidunt in homine, & de parte hominis se esse negare non possunt, per cuius canos iurant. Et cum in sermone ab eis quaritur cuius communionis sint, nisi de parte illius se esse dicant non possunt agnosci. Dic quid isti faciunt, cum illis commemorantur tam innumerabilia & quotidiana peccata, & scelera eorum quibus plena est illa societas? Nunquid possunt dicere, In domino confido, quomodo dicitis animam meam transmigra in montes sicut passer? Non enim

11 confidunt in domino, qui tunc esse dicunt sancta sacramenta, si per sanctos homines dentur. Itaque cum ab eis quaritur, qui sint sancti, erubescunt dicere non sumus. Qui etiam si non erubescunt hoc dicere, hi qui audiunt pro ipsis erubescunt. Itaque isti cogunt eos, qui accipiunt sacramenta, spem suam in hominem ponere cuius cor videre non possunt, Et maledictus omnis, qui spem suam ponit in homine. Quid est enim dicere, ego quod deo sanctum est, nisi spem tuam in me pone: Quid si non es sanctus? Ostende cor tuum. Quod si non potes, ubi videbo quod sanctus es? An forte dices quod scriptum est, Ex operibus eorum cognoscetis eos. Video plane mira opera, quotidianas violentias Circuncellionum sub Episcopis & presbyteris ducibus circumquaque volitare, & terribiles fustes Israelis vocari, quae homines qui nunc viuunt, quotidie videt & sentiunt. Macariana vero tempora de quibus inuidiam faciunt, & plurimi non viderunt, & nemo nunc videt. Et quisquis ea vidit catholicus, potuit dicere, si dei seruus esse vellet, In domino confido. Quod & nunc dicit, cum multa quae non vult, in Ecclesia videt, qui se intra illa retia plena piscibus bonis & malis natante adhuc sentit, donec ad finem maris veniatur, ubi mali segregentur a bonis. Illi autem quid respondet, si alicui illorum dicat ille quem baptizant, quomodo me iubet presumere? Nam & si dantis & accipientis est meritum, sit dantis dei, & accipientis conscientiae meae. Haec enim duo non mihi incerta sunt, bonitas illius, & fides mea. Quid te interponis de quo certum scire nihil possum? Sine me dicere, In domino confido. Nam si in te confido, unde confido, si nihil mali ista nocte fecisti? Postremo si vis ut credam tibi, numquid possum amplius, quam de te credere? Unde ergo confido in eis quibus heri communicasti, & hodie comunicas, & cras comunicabis, vtrum vel isto triduo nihil mali commiserint? Quod si nec te nec me polluit, quod nescim, quae causa est ut rebaptizes eos qui tempora traditionis & Macarianae inuidiae non noverunt? Quae causa est ut Christianos de Mesopotamia venientes, qui Caeciliani & Donati nec nomen audierunt, rebaptizare audeas, & neges esse Christianos? Si autem illos polluant aliena peccata quae nesciunt, tene reum facit quicquid per singulos dies in parte vestra te nesciente committitur? Imperatorum constitutiones frustra obicitis catholicis, cum in vestris castris

priuati fustes ignesque sic sauiant. Ecce quo lapsi sunt, qui cum viderent in catholica peccatores, non poterunt dicere, In domino confido, & spem suam in homine posuerunt. Quod omnino dicerent, si non ipsi tales essent, quales illos putabant, a quibus sacrilega superbia separare se velle finxerunt. Dicat ergo anima catholica, In domino confido, quomodo dicitis animam meam, transmigra in montes sicut passer. Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscura luna rectos corde: & sermonem ab ipsis conuertat ad dominum & dicat: Quoniam quae perfecisti destruxerunt. Et hoc dicat, non contra istos solos, sed contra omnes haereticos. Omnes enim quantum in ipsis est, destruxerunt laudem, quam ex ore infantium & lactetium perfecit deus, dum quaestionibus vanis & scrupulosis exagitant paruulos, & eos nutrire fidei lacte non sinunt. Quasi ergo dictum sit huic animae, quare isti tibi dicunt transmigra in montes sicut passer: quare te de peccatoribus terrent, qui intenderunt arcum ad sagittandos in obscura luna rectos corde: Respondet, Ideo utique me terrent, Quoniam quae perfecisti, destruxerunt. Vbi, nisi in conuenticulis suis, ubi paruulos & interioris lucis ignaros, non lacte nutriunt, sed venenis necant? *Insuper autem quid fecit? Si vos Macarius, si vos Caecilianus offendit, Christus quid fecit vobis, qui dixit, Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis, quam vos nefanda diffensione violastis? Christus quid vobis fecit, qui traditorem suum tanta patientia pertulit, ut ei primam Eu- charistiam confectam manibus suis & ore suo commendatam, sicut ceteris Apostolis traderet: Quid vobis fecit Christus, qui eundem traditorem suum quem diabolum nominauit, qui ante traditionem domini, nec loculis dominicis fidem potuit exhibere, cum ceteris discipulis ad praedicandum regnum caelorum misit, ut demonstraret dona dei peruenire ad eos, qui cum fide accipiunt, etiam si talis sit per quem accipiunt, qualis Iudas fuit: Dominus in templo sancto suo. Ita vero, sicut Apostolus dicit, Templum enim dei sanctum est, quod estis vos. Quisquis templum dei violauerit, disperdet illum deus. Templum dei violat qui violat vnitatem. Non enim tenet caput, ex quo totum corpus connexum & compactum per omnem tactum sub- ministracionis, secundum operationem in mensuram vniuscuiusque partis, incrementum corporis facit, in edificacionem sui in charitate. In hoc templo sancto suo dominus est, quod constat multis membris suis, sua quaeque officia gerentibus, in vna edificacionem charitatis constructis, Quod violat, quisquis causa principatus sui, a catholica societate diiungitur. Dominus in templo sancto suo: Dominus in caelo sedes eius. Si caelum acceperis iustum, sicut terram accipis peccatorem, cui dictum est, Terra es & in terram ibis: quod dictum est, Dominus in templo sancto suo: repetitum intelligis, dum dictum est, dominus in caelo sedes eius. Oculi eius in pauperem respiciunt. Quippe cui derelictus est pauper. Et qui factus est refugium pauperi, Et ideo seditiones omnes & tumultus intra ista retia donec perducantur ad littus, de quibus nobis in perniciem suam & ad nostram correctionem insultant haeretici, per eos homines sunt, qui pauperes Christi esse nolunt. Sed numquid ab eis qui hoc esse volunt, aduertunt oculos dei? Oculi enim eius in pauperem respiciunt. Nunquid metuendum est, ne in turba diuitum paucos pauperes videre non possit, quos in Ecclesiae gremio*

Math. 3.

Hier. 17.

Math. 7.

Math. 13.

Ioan. 14.

1. q. 1.

Christus.

Ioan. 13.

Ioan. 6.

Ioan. 11.

Math. 10.

Abach. 1.

1. Cor. 3.

Eph. 4.

M

Gen. 1.

Psal. 5.

Math. 9.

nno

A mio catholice custoditos enutrit: Palpebra eius interro-
gant filios hominum. Hic filios hominum, illa regula li-
benter acceperim, de veteribus regeneratos per fidem.
Hic quippe quibusdam scripturarum locis obscuris tan-
quam in tenebris oculis dei exercentur, vt querant. Et rur-
sus quibusdam locis manifestis, tanquam apertis oculis
dei illuminantur, vt gaudeant. Et ista in sanctis libris
crebra opertio atq; ad apertio tanquam palpebrae sunt
dei. Quae interrogant, id est, quae probant filios homi-
num, qui neque fatigantur rerum obscuritate, sed exer-
centur: neque inflantur cognitione, sed confirmantur.

*Dominus interrogat iustum & impium. Quid ergo metumus
ne aliquid nobis obsint impij, si forte nobiscum sacra-
menta non sincero corde communicant, quando ille
interrogat iustum & impium? Qui autem diligit iniquita-
tem, odit animam suam. Id est, non ei qui credit deo, & spem
suam non ponit in homine, sed tantum animae suae no-
cet dilector iniquitatis. Pluit super peccatores laqueos.* Si

Math. 24. nubes generaliter prophetae intelliguntur siue boni siue
mali, qui etiam pseudoprophetae appellantur, sic or-
dinantur pseudoprophetae a domino deo, vt de his la-
queos super peccatores pluat. Non enim quisquam

B in eos sectandos incidit nisi peccator, siue ad prepara-
tionem extremi supplicij, si perseverare in peccando
maluerit, siue ad desuadendam superbiam, si aliquan-
do deum cura sinceriore quaesuerit. Si autem nubes
non nisi boni & veri Prophetae intelliguntur, & de his
manifestum est super peccatores laqueos pluire deum,
quamuis de his etiam pios ad fructificandum irriget.

2. Corin. 2. quibusdam, inquit Apostolus, sumus odor vite in vita,
quibusdam odor mortis in mortem: Non enim Pro-
phetae tantum, sed omnes verbo dei animas irrigantes,
nubes dici possunt. Qui cum male intelliguntur, pluit
deus super peccatores laqueos. Cum autem bene intel-
liguntur, firmandat peccata piorum atque fidelium. Si-
cut exempli gratia, quod scriptum est, Et erunt duo in

Gen. 2. carne vnasi ad libidinem quisq; interpretetur, laqueum
pluit super peccatores. Si autem intelligas sicut ille qui

Eph. 5. ait, Ego autem dico in Christo & in Ecclesia, imbrem
pluit super fertilem terram. Eadem autem nube, id est,
diuina scriptura, vtrumque factum est. Item dominus

Math. 15. dicit, Non quod intrat in os vestrum, vos coinquinat,
sed quod exit ab ore. Audit hoc peccator, & gula parat

C voracitati. Audit hoc iustus, & a ciborum discernendo-
rum superstitione munitur. Et hinc igitur eadem scri-
pturarum nube, pro suo cuiusque merito, & peccatori
pluuia laqueorum, & iusto pluuia vbertatis infusa est.

Ignis & sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum. Hec
poena eorum est atque exitus, per quos blasphematur
nomen dei, vt primo cupiditatum suarum igne vasten-
tur, deinde malorum operum furore a coetu beatorum
abiiciantur, postremo atrepti atque submersi, ineffabi-
les poenas luant: Haec est enim pars calicis eorum, sicut

Psal. 22. iustorum calix tuus inebrians, quam preclarus est. Ine-
briabuntur enim ab vbertate domus tuae. Calicem au-
tem propterea puto appellatum, ne quid praeter modum

Psal. 35. atq; mensuram, vel in ipsis peccatorum suppliciis per
diuinam prouidentiam fieri arbitremur. Et ideo tan-
quam rationem reddens quare id fiat, subiicit, *Quonia
iustus dominus, & iustitias dilexit.* Non frustra pluraliter,
quia homines dicit, vt pro iustis iustitiae intelligantur
positae. In multis enim iustis quasi multa iustitiae viden-
tur esse, cum sit vna dei cui omnes participant, Tan-
quam si vna facies intueatur plura specula, quod in
illa singulare est, de illis pluribus pluraliter redditur.

Tomus octauus.

Propterea rursus ad singularitatem se refert, dicendo. **D**

Aequitatem vidit facies eius. Fortasse pro eo sit positum,
aequitatem vidit facies eius: ac si diceretur, aequitas vi-
sa est in facie eius, id est, in eius noticia. Facies enim
dei, est potentia qua dignis innotescit. Aut certe aequi-
tatem vidit facies eius, quia non se praebet cognoscen-
dum malis, sed bonis, & ipsa est aequitas. Si quis autem
lunam, synagogam vult intelligere, ad passionem do-
mini referat Psalmum, & de iudaeis dicat. Quoniam
quae perfecisti, destruxerunt. Ac de ipso domino, iustus
autem quid fecit, Quem tanquam destructorem legis
arguebant. Cuius praecpta peruerse viuendo & ea co-
temnendo ac sua statuendo destruxerant, Vt ipse do-
minus secundum hominem loquatur vt solet, dicens
in domino confido, quomodo dicitis animae meae
transmigra in montem sicut passer: propter terrores
scilicet eorum, qui illum apprehendere & crucifigere
cupiebant. Cum peccatores sagittare volentes rectos
corde, id est, qui Christo crediderant, In obscura luna,
id est, repleta peccatoribus synagoga, non absurde in-
telligantur. Cui congruit & quod dicitur, Dominus in
templo sancto suo, dominus in caelo sedes eius, id est,
verbum in homine, vel ipse filius hominis, qui in caelis **E**
est. *Oculi eius in pauperem respiciunt.* Aut quem suscepit
secundum deum, aut propter quem passus est secun-
dum hominem. *Palpebrae eius interrogant filios hominum.*

Opertionem atq; ad apertionem oculorum, quod no-
mine palpebrarum probabile est positum, mortem re-
surrectionemque eius accipere possumus, vbi probauit
filios hominum discipulos suos, & territos sua passione
& resurrectione latificatos. *Dominus interrogat iustum &
impium. Iam de caelo gubernans ecclesiam. Qui autem
diligit iniquitatem, odit animam suam. Quare hoc ita sit, co-
sequencia docent. Pluit enim super peccatores laqueos.* Se-
cundum superiorem expositionem accipiendum, Et
omnia caetera vsque ad finem Psalmi.

In Psalmum vndecimum enarratio.

In finem pro octava Psalmus David.

CTAVVM die iudicij posse intelligi in sex-
to Psalmo dictum est. Potest & pro octauo in-
telligi pro aeterno seculo, quod post hoc tem-
pus, quod septem diebus voluitur, dabitur san-
ctis. *Saluum me fac domine, quoniam defecit sanctus.* Id est, **F**
non inuenitur sicut loquimur cum dicimus, defecit fru-
mentum, aut defecit pecunia. *Quoniam diminuta sunt ve-
ritates a filiis hominum.* Veritas vna est, qua illustrantur
animae sanctae. Sed quoniam multae sunt animae, in ip-
sis multae veritates dici possunt, sicut ab vna facie mul-
tae in speculis imagines apparent. *Vana locuti sunt vnus-
quisque ad proximum suum.* Proximum omnem hominem
oportet intelligi, quia nemo est cum quo sit operan-
dum malum. Et dilectio proximi malum non operatur. *Roma. 13.*

Labia dolosa in corde & corde locuti sunt vana. Quod bis
ait, In corde & corde, duplex cor significat. *Disperdat
dominus vniversa labia dolosa.* Vniuersa dixit, ne quis se
exceptum putet, sicut Apostolus dicit, In omnem ani-
mam hominis operantis malum, Iudaei primum &
Graeci. *Linguam magniloquam. Linguam superbam.*

*Qui dixerunt, linguam nostram magnificabimus labia nostra a-
pud nos sunt, quis noster dominus est? Superbi hypocritae si-
gnificantur in sermone suo spem ponentes ad homi-
nes decipiendos, & deo non subditi. Propter miseriam
inopum & gemitum pauperum, nunc exurgam dicit dominus.* Ita
enim populum suum ipse dominus in euangelio mise-
ratus est, quod rectorem non haberet, cum bene posset
C obtenipe-

*Allegori-
ca exposi-
tio.*

*3. sen. dist.
28. orit aut*

Roma. 2.

IN PSALMVM XII. ET XIII.

Gobtemperare. Vnde etiam dicit in euangelio. Mesis multa, operarij autem pauci. Hoc autē ex persona dei patris accipiendum est, qui propter inopes & pauperes, id est, inopia & paupertate bonorum spiritualium egentes, filium suum dignatus est mittere. Inde autem incipit sermo eius apud Matthæum in monte, cum dicit, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnū cælorum. *Ponam in salutari.* Non dixit quid ponat, sed in salutari, in Christo accipiendum est, secundum illud, *Quoniam viderunt oculi mei salutare tuum.* Et ideo intelligitur in illo posuisse, quod ad miseriam inopum auferendam, & consolandum gemitum pauperum pertinet. *Fiducialiter agam in eo.* Secundum illud in euangelio, Erat enim docens eos tanquam potestatem habens, non tanquam scribæ eorum, *Eloquia domini eloquia casta.* Hæc persona propheta est, Eloquia domini eloquia casta. Casta dicit, sine corruptione simulationis. Multi enim prædicant veritatem non caste, quia vendunt illam precio commoditatum huius seculi, De talibus dicit Apostolus, quod Christum annunciant non caste. *Argentum igne examinatum terra.* Ipsa eloquia domini, per tribulationes probata peccatoribus. *Purgatum septuplum.* Per timorem dei, per pietatem, per scientiam, per fortitudinem, per cōsilium, per intellectum, per sapientiam. Nam septem sunt etiam beatitudinis gradus, quos in eodem sermone, quem habuit in monte dominus exequitur MATTHÆUM, Beati pauperes spiritu, beati mites, beati lugentes, beati qui eluriant & sitiunt iustitiam, beati misericordes, beati mundo corde, beati pacifici. De quibus sententiis septem, totum illum sermonem prolixum dictum esse animaduerti potest. Nam octaua, vbi dictum est, Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: ipsum ignem significat, quo septemplex probatur argētum. Qui sermo cum terminatus esset, dictum est, Erat enim docens eos tanquam potestatem habens, non tanquam scribæ eorum. Quod pertinet ad id quod in hoc Psalmo dictum est, *Fiducialiter agam in eo.* *Tu domine serua bis nos & custodies nos a generatione hac in æternum.* Hic tanquam inopes & pauperes, ibi tanquam opulentos & diuites. *In circumitu impij ambulant.* Id est, in temporalium rerum cupiditate, quæ septem dierum repetito circumitu, tanquam rota voluitur, & ideo non perueniunt in octauum, id est, in æternum, pro quo iste Psalmus titulatus est. Ita & per Salomonem dicitur, Ventilator enim impiorum est rex sapiens, & immittit illis rotam malorum. *Secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.* Quia est & in temporalibus multiplicatio, quæ auertit ab vnitae dei. Vnde corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Multiplicantur autem iusti secundum altitudinem dei, quando ibunt de virtute in virtutem.

In Psalmum duodecimum enarratio.
In finem Psalmus David.
INIS enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. *Vsquequo domine obliuisceris me in finem.* Id est, differes me ad intelligendum Christum spiritualiter, qui est dei sapientia, & rectus finis omnis intentionis animæ. *Quousque auertis faciem tuam a me.* Sicut non obliuiscitur deus, sic nec faciem auertit, sed more nostro scriptura loquitur. Auertere autem deus faciem dicitur, dum non dat animæ notitiam sui, quæ adhuc purum mentis oculum non habet. *Quamdiu ponam consiliū in anima mea.* Consilio non o-

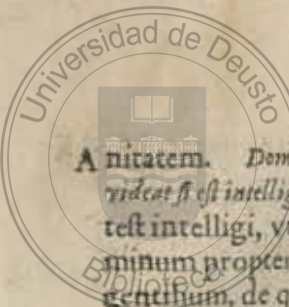
pus est, nisi in aduersis. Ergo quamdiu ponam consiliū K in anima mea, ita dictum est, quamdiu ero in aduersis. Aut certe responsio est, Vt iste sit sensus, Tamdiu domine obliuisceris me in finem, & tamdiu auertis faciem tuam a me, quamdiu ponam consiliū in anima mea. Vt nisi quisque posuerit consiliū in anima sua, vt perfecte operetur misericordiā, non eum dirigat deus in finem, neque notitiam sui plenam, quod est facie ad faciem, præbeat illi. *Dolorem in corde meo per diem.* Subauditur, quamdiu ponam. Per diem autem, continuationem significat, vt dies pro tempore intelligatur. A quo se quisque desyderās exui, dolorem ponit in corde, deprecans ad æterna conscendere, & humanum diem non pati. *Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me.* Vel diabolus, vel consuetudo carnalis. *Respice & exaudi me domine deus meus.* Respice refertur ad id quod dictum est, vsquequo auertis faciem tuam a me. Exaudi, refertur ad id quod dictum est, vsquequo obliuisceris me in finem. *Illumina oculos meos ne vnquam obdormiam in morte.* Oculos cordis oportet intelligi, ne delectabili defectu peccati, claudantur. *Nequando dicat inimicus meus præualui aduersus eum.* Diaboli insultatio metuenda est. *Qui tribulant me exultabunt, si motus fuero.* Diabolus & angeli eius, Qui non exultauerunt de iusto viro Iob, cum eum tribularent, quia non est motus, id est, destabilitate fidei non recessit. *Ego autem in tua misericordia speraui.* Quia id ipsum quod non mouetur homo & fixus in domino permanet, non sibi debet tribuere, ne cum se gloriatur non esse motum, ipsa superbia moueatur. *Exultabis cor meum in salutari tuo.* In Christo, in sapientia Dei. *Cantabo domino, qui bona tribuit mihi.* Bona spiritualia, non ad humanum diem pertinentia. *Et psallam nomini domini altissimi.* Id est, cum gaudio gratias ago, & ordinatissime vt or corpore, qui est cantus animæ spiritualis. Si autem aliqua hic differentia consyderanda est, cantabo corde, psallam operibus domino, qui solus videt. Nomini autem domini, quod apud homines innotescit, quod non illi, sed nobis utile est.

In Psalmum decimumtertium enarratio.
In finem Psalmus, ipsi David.

VID sit in finem, non est sapius repetendum. Finis enim legis Christus, ad iustitiam omni M credenti, sicut Apostolus dicit. Illi credimus, quando incipimus viam bonam ingredi. Ipsum videbimus, cum peruenerimus, Et ideo ipse finis. *Dixit imprudens in corde suo, nō est deus.* Nec ipsi enim sacri legi & detestandi quidam philosophi, qui peruersa & falsa de deo sentiunt, ausi sunt dicere, nō est deus. Ideo ergo dixit, in corde suo: quia hoc nemo audeat dicere, etiam si ausus fuerit cogitare. *Corrupti sunt & abominabiles facti sunt in affectionibus suis.* Id est, dum amant hoc seculum, nō amant deum. Ipsæ sunt affectiones, quæ corrumpunt animam, & sic excæcant, vt possit etiam dicere imprudens in corde suo, non est deus. Sicut enim nō probauerunt deū habere in notitia, dedit illos deus in reprobū sensū. *Nō est qui faciat bonū, nō est vsque ad vnū.* Vsq; ad vnū, vel cum ipso vno potest intelligi, vt nullus hominū intelligatur, Vel præter vnū, vt accipiatur dominus Christus. Sicut dicimus, iste ager vsq; ad mare est, nō vtq; simul cōputamus & mare. Et iste est melior intellectus, vt nemo intelligatur fecisse bonitatem vsq; ad Christū: quia non potest quisquā hominū facere bonitatem, nisi ipse monstrauerit. Et illud verum est. Quia vsq; quo quisq; cognoscat vnū deū, nō potest facere bonitatem.

Roma. 10.

Roma. 1. 1. al. bonitatem.

Anitatem. Dominus de caelo praesepit super filios hominum, ut videat si est intelligens aut requirens deum. Super Iudaeos potest intelligi, ut honoratius eos appellauerit filios hominum propter vnius Dei cultum, in comparatione gentium, de quibus arbitror superius dictum, Dixit imprudens in corde suo non est Deus, & caetera. Prospicit autem dominus, ut videat per animas sanctas suas, quod significat id quod dictum est, de caelo. Nam per seipsum nihil eum latet. Omnes declinauerunt simul inuiles facti sunt. Id est, Iudaei tales facti sunt quales & gentes, de quibus supra dictum est: Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Similiter ut supra intelli-

Psal. 5. & **Roma. 3.** gendum est. Sepulchrum patens est guttur eorum. Aut voracitas significatur inhiantis gulae, Aut in allegoria, qui occidunt & quasi deuorant interfectos eos, quibus suorum morum peruersitatem persuadent. Cui simile est econtrario, quod Petro dictum est, Macta & manduca: ut in suam fide & bonos mores suos gentes conuerteret. *Linguis suis dolose agebant.* Comes est voracibus adulatio & omnibus malis. *Venenum aspidum sub*

Blabiis eorum. Venenum dolum dicit: aspidum autem, quia nolunt audire precepta legis, sicut aspides nolunt audire verba incantantis, quod in alio Psalmo euidentius dicitur. *Quorum os maledictione & amaritudine plenum est.* Hoc est, venenum aspidum. *Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.* Hic ostendit consuetudinem male faciendi. *Contritio & infelicitas in viis eorum.* Omnes enim malorum hominum viae plenae sunt labore & miseria. Ideo dominus clamatur, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos, Tollite iugum meum & discite a me, quia mitis sum & humilis corde: iugum enim meum leue est, & sarcina mea leuis est. *Et viam pacis non cognouerunt.* Hanc utique quam dominus ut dixi commemorat, in iugo leui & sarcina leui. *Non est timor dei ante oculos eorum.*

Matth. 11. Isti non dicunt, non est Deus, sed tamen non timent Deum. *Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem? Iudicium minatur.* *Qui deuorant populum meum sicut cibum panis.* Id est, quotidie. Cibus enim panis quotidianus est. Deuorant autem populum qui sua commoda ex illo capiunt, non referentes ministerium suum ad gloriam Dei, & ad eorum, quibus praesunt, salutem.

C *Dominum non inuocauerunt.* Non enim vere hunc inuocat, qui ea desiderat, quae illi displicent. *Illic trepidauerunt timore ubi non erat timor,* Id est, in damno rerum temporalium. Dixerunt enim, Si relinquimus eum sic, credent in eum omnes, & venient Romani, & tollent nobis & locum & gentem. Timuerunt regnum terrenum amittere ubi non erat timor, & amiserunt regnum caelorum, quod timere debuerant. Et hoc de omnibus temporalibus commodis intelligendum est, quorum amissionem cum timent homines, ad aeterna non veniunt. *Quoniam deus in generatione iusta est.* Id est, non est in eis qui diligunt seculum. Iniustum est enim relinquere seculorum conditorem, & diligere seculum, Et seruire creaturae potius, quam creatori.

Roma. 1. *Consilium inopis confudistis, quoniam dominus spes eius est.* Id est, contempistis humilem aduentum filij dei, quia in eo non vidistis pompam seculi, ut hi quos vocabat, in Deo solo spem ponerent, non in rebus transeuntibus [quibus vacabant.] *Quis dabit ex Sion salutare Israel.* Subauditur nisi ipse, cuius humilitatem contempistis. Ipse enim in claritate venturus est ad iudicium viuorum & mortuorum regnumque iustorum, Ut quoniam isto humili aduentu facta est caecitas ex parte Israel ut

Roma. 11. Tomus octauus.

plenitudo gentium intraret, in illo alio fiat, quod sequitur, Et sic omnis Israel saluus fieret. Pro Iudaeis enim Apostolus etiam illud Esaias testimonium accipit, quod dictum est, Veniet ex Sion qui auertat impietatem ab Iacob. Sicut hic positum est, *Quis dabit ex Sion salutare Israel? Cum auerterit dominus captiuitatem plebis suae, exultabit Iacob & letabitur Israel.* Repetitio est, sicut solet. Nam idem puto esse letabitur Israel, quod est, exultabit Iacob.

In Psalmum decimumquartum enarratio.
Psalmus ipsi David.

DE hoc titulo nulla quaestio est. *Domine quis peregrinabitur in tabernaculo tuo.* Quamquam aliquando ponatur tabernaculum etiam pro habitatione sempiterna, tamen cum proprie accipitur tabernaculum, belli res est. Unde & contubernales milites dicuntur, tanquam simul habentes tabernacula. Hic sensus adiuuatur ex eo, quod dictum est, quis peregrinabitur. Ad tempus enim cum diabolo dimicamus, & tunc opus est tabernaculo, quod nos refugiamus. Quod significat maxime fidem temporalis dispensationis, quae pro nobis acta est temporaliter per incarnationem domini. *Et quis requiescet in monte sancto tuo?* Hic fortasse iam ipsam aeternam habitationem significat, ut montem intelligamus super eminentiam charitatis Christi in vita aeterna. *Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam.* Hic proposuit, deinceps id

E *exequitur.* *Qui loquitur veritatem in corde suo.* Nonnulli enim in labiis habent veritatem, & in corde non habent. Tanquam si aliquis dolose ostendat viam, sciens in ea esse latrones, & dicat: si hac ieris, a latronibus tutus eris: & contingat ut vere non ibi latrones inueniantur, Verum ille locutus est, sed non in corde suo: Aliud enim putabat, & nesciens verum dixit. Ergo parum est verum loqui, nisi etiam in corde ita sit. *Qui non egit dolum in lingua sua.* Lingua agitur dolus, cum aliud ore profertur, aliud pectore tegitur. *Nec scit proximo suo malum.* Proximum omnem hominem accipi oportere, notum est. *Et opprobrium non accepit aduersus proximum suum.* Id est, non libenter aut temere credidit criminatori. *Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus.* Ista perfectio est, ut nihil in hominem valeat

F malignus, & ut hoc sit in conspectu eius, id est, certissime nouerit malignum non esse, nisi cum animus a specie sui creatoris aeterna & incommutabili, ad creaturae speciem auertitur, quae de nihilo facta est. *Timentes autem dominum glorificat.* Utique ipse dominus. Initium autem sapientiae timor domini. Sicut ergo illa superiora pertinent ad perfectos, ita ea quae nunc dicturus est, pertinent ad incipientes. *Qui iurat proximo suo & non decipit, qui pecuniam suam non dedit ad usuram, & munera super innocentes non accepit.* Ista non sunt magna: Sed qui nec ista potest, multo minus potest loqui veritatem in corde suo, & non dolum agere in lingua sua, sed ut est in corde verum, ita proferre & habere in ore, est est, non non: Et non facere proximo suo malum, id est, nulli homini: Et opprobrium non accipere aduersus proximum suum. *Quae sunt perfectorum, in quorum conspectu ad nihilum deductus est malignus, Tamen etiam ista minora ita concludit.* *Qui facit haec, non commonebitur in aeternum.* Id est, perueniet ad illa maiora, in quibus est magna & inconcussa stabilitas: Nam & ipsa tempora non sine causa fortasse sic variata sunt, ut in superiore conclusione praeteritum tempus poneretur, in hac au-

Psal. 110.
Eccle. 1.

Matth. 5.

IN PSALMVM XV. ET XVI.

tem futurum. Nam ibi dictum est, Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus: Hic autem, Non commouebitur in æternum.

In Psalmum decimumquintum enarratio. Tituli inscriptio, ipsi David.

REX noster in hoc Psalmo loquitur ex persona susceptionis humanæ, de quo titulus regalis tempore passionis inscriptus emicuit, Dicit autem hæc: Conserua me domine quoniam in te sperant, dixi domino Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non egres. Quoniam bonis meis non expectas tu fieri beatus. Sanctis qui sunt in terra eius. Sanctis qui in terra viuentium spem suam posuerunt, ciuibus Hierusalem celestis, quorum conuersatio spiritalis per an coram spei in illa patria figitur, quæ recte Dei terra nominatur, quâuis adhuc & in his terris carne versentur.

Mirificam omnes voluntates meas in illis. His ergo sanctis miras feci omnes voluntates meas in profectu eorum, quo senserunt quid eis profuerit, & humanitas meæ diuinitatis vt morerer, & diuinitas humanitatis vt resurgerem. Multiplicata sunt infirmitates eorum. Non ad perniciem, sed vt medicum desyderarent. Postea accelerauerunt. Itaque post multiplicatas infirmitates, accelerauerunt, vt sanarentur. Non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus. Erunt enim conuenticula eorum non carnalia nec de sanguinibus pecorum propitiatus congregabo eos. Nec memor ero nominum illorum per labia mea. Sed spiritali mutatione obliuiscuntur quid fuerint, Nec à me iam vel peccatores, vel inimici, vel homines, sed iusti & fratres mei & filij dei vocabuntur per pacem meam. Dominus pars hereditatis meæ. Possidebunt enim mecum hereditatem ipsum deum. Eligant sibi alij partes, quibus fruuntur terrenas & temporales, portio sanctorum dominus æternus est.

Et calicis mei. Bibant alij mortiferas voluptates, portio calicis mei dominus est. Quod dico mei, adiungo Ecclesiam, Quia vbi caput, ibi & corpus. Nam in hereditatem congregabo conuenticula eorum, & per calicis ebrietatem obliuiscar nomina vetera eorum. Tu es qui restitues mihi hereditatem meam. Vt nota sit & his quos libero, claritas qua eram apud te priusquam mundus fieret, Non enim restitues mihi, quod non amisi, sed restitues his qui amiserunt eius claritatis notitiam, In quibus quia ego sum, mihi restitues. Funes ceciderunt mihi in præclaris. Limites possessionis meæ in tua claritate tanquam sorte ceciderunt, velut possessio sacerdotum & leuitarum Deus est. Etenim hereditas mea præclara est mihi. Etenim hereditas mea præclara est non omnibus, sed videntibus, In quibus quia ego sum, mihi est. Benedicam dominum qui mihi tribuit intellectum, [Benedicam dominum qui mihi tribuit oculum] quo ista hereditas videri & possideri potest. Insuper autem & vsque ad noctem emendauerunt me reues mei. Super intellectum autem vsque ad mortem erudit me inferior pars mea, carnis assumptio, vt experirer tenebras mortalitatis, quas ille intellectus non habet.

Acto. 2. Prouidebam dominum in conspectu meo semper. Sed veniens in ea quæ transeunt, non abstuli oculum ab eo qui semper manet: hoc prouidens, vt in eum post temporalia peracta recurrerem. Quoniam à dexteris est mihi ne commouear. Quoniam fauet mihi, vt stabiliter in eo permaneam. Propter hoc iocundatum est cor meum, & exultauit lingua mea. Propter hoc & in cogitationibus meis

iocunditas, & in verbis exultatio. Insuper & caro mea K requiescet in spe. Insuper & caro mea non deficiet in interitum, sed in spe resurrectionis obdormiet. Quoniam non derelinques animam meam in inferno. Quoniam neque animam meam inferis possidendam dabis. Acto. 13.

Neque dabis sanctum tuum videre corruptionem. Neque sanctificatū corpus, per quod & alij sanctificandi sunt, corrumpi patieris. Notas mihi fecisti vias vitæ. Notas fecisti per me humilitatis vias, vt ad vitam redirent homines, vnde per superbiam ceciderant, In quibus quia ego sum, notas mihi fecisti. Adimplebis me lætitia cum vultu tuo. Adimplebis eos lætitia, vt non ultra querant aliquid, cum facie ad faciem te viderint, in quibus quia ego sum, me adimplebis. Delectatio in dextera tua vsque in finem. Delectatio est in fauore & in propitiatione tua in huius vitæ itinere, perducens vsque ad finem gloriæ conspectus tui.

In Psalmum decimumsextum enarratio. Oratio ipsi David.

HÆC oratio est personæ domini tribuenda adiuncta Ecclesia quæ corpus eius est. Exaudi Deus iustitiam meam, intende deprecationi meæ. Auribus percipe orationem meam, non in labijs dolosæ. Non ad te in labijs dolosæ procedentem. A vultu tuo iudicium meum prodeat. Ex illuminatione notitiæ tuæ verum iudicem. Aut certe non in labijs dolosæ, à vultu tuo iudicium meum prodeat, vt scilicet non proferam iudicans aliud, quam in te intelligo. Oculi mei videant æquitatem. Oculi mei videant æquitatem, cordis vtique oculi. Probasti cor meum & visitasti nocte.

Quia ipsum cor meum visitatione tribulationis probatum est, Igue me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas. Non autem nox tantum quia perturbare a solet, sed etiam ignis quia vrit vocanda est ipsa tribulatio, qua examinatus iustus inuentus sum. Vt non loquatur os meum opera hominum. Vt aliud non procedat ex ore meo, quam id quod pertinet ad gloriam, & laudem tuam, non ad opera hominum, quæ faciunt præter voluntatem tuam. Propter verba labiorum tuorum. Propter verba pacis tuæ, vel prophetarum tuorum.

Ego custodiui vias duras. Ego custodiui vias laboriosas, mortalitatis humanæ atque passionis. Ad perficiendos gressus meos, in semitis tuis. Vt perficietur charitas Ecclesiæ in itineribus angustis, quibus venitur ad requiem tuam. Vt non moueantur vestigia mea. Vt non moueantur signa itineris mei, quæ tanquam vestigia sacramentis & scripturis apostolicis impressa sunt, quæ intueantur & obseruent, qui me sequi volunt. Aut certe vt etiã stabiliter in æternitate permaneam, posteaquam peregi vias duras, & in angustiis semitarum tuarum gressus perfeci. Ego clamavi quoniam exaudisti me deus. Ego libera & valida intèntione preces ad te direxi, quoniam vt hanc habere possem, exaudisti me infirmus orantè.

Inclina aurem tuam mihi, & exaudi verba mea. Non deserat exauditio tua humilitatem meam. Mirifica misericordias tuas. Non vilescant misericordiæ tuæ, ne minus amentur. Qui saluos facis sperantes in te. A resistentibus dextera tua. A resistentibus fauori, quo mihi faues.

Custodi me domine vt pupillam oculi tui. Custodi me domine vt pupillam oculi, quæ apparet per parua & exigua, per eam tamen dirigitur acies luminis, quo lux & tenebræ diiudicantur, sicut per Christi humanitatem diuinitas iudicij, discernens inter iustos & peccatores. In tegmine alarum tuarum proteges me. In munimento charitatis & misericordiæ tuæ proteges me. A facie impiorum

Arum qui me affixerunt. Inimici mei animam meam circumdederunt, adipem suum concluserunt. Latitiam suam pingui cooperiti sunt, postea quam cupiditas eorum de scelere facta est. *De eorum locutum est superbiam.* Et propterea eorum locutum est superbiam, dicendo, Ave rex ludæorum, & cætera talia. *Proicientes me nunc circumdederunt me.* Proicientes me extra civitatem, nunc circumdederunt me in cruce. *Oculos suos statuerunt declinare in terram.* Intentionem cordis sui statuerunt declinare in ista terrena, putantes magnum malum perpeti eum, qui occidebatur, & se nullum qui occidebant. *Susciperunt me sicut leo paratus ad prædam.* Susceperunt me sicut ille aduersarius circumiens, quærens quem deuoret.

1. Petri. 5. *Et sicut catulus leonis habitans in oculis.* Et sicut catulus eius, populus cui dictum est, Vos ex patre diabolo estis, cogitans de insidiis, quibus iustum circumueniret & perderet, *Exurge domine præueni eos, & subuertere eos.* Exurge domine, quem dormire arbitrantur, & iniquitates hominum non curare: ante excæcentur malitia sua, ut factum eorum vindicta præueniat, & ita subuertere eos. *Erue animam meam ab impiis.* Erue animam meam resuscitando me à morte, quæ mihi ab impiis irrogata est. *Frameam tuam ab inimicis manus tuæ.* Anima enim mea framea tua est, quam assumpsit manus tua, id est, æterna virtus tua, ut per ipsam regna debelleret iniquitatis, & diuidat iustos ab impiis. Hanc ergo erue ab inimicis manus tuæ, hoc est, virtutis tuæ, hoc est, ab inimicis meis. *Domine perdes eos de terra, dispersere eos in vita eorum.* Domine perde eos de terra, quam inhabitant, dispersere eos per orbem terrarum in ista vita, quam solam suam vitam putant, qui æternam desperant. *Et de absconditis tuis adimpletus est venter eorum.* Non solum autem ista pœna eos consequetur visibilis, sed etiam de peccatis, quæ tanquam tenebræ absconduntur à lumine veritatis tuæ, adimpleta est memoria eorum, ut obliuiscantur Deum. *Saturati sunt porcina.* Saturati sunt immunditia, conculcantes margaritas sermonum Dei. *Et reliquerunt reliquias paruulis suis.* Et reliquerunt reliquias paruulis suis, clamantes,

Matth. 27. Peccatum hoc super nos & super filios nostros. *Ego autem in tua iustitia apparebo in conspectu tuo.* Ego autem qui non apparui eis, qui corde sordido & tenebroso lucem sapientie tuæ videre non possunt, in tua iustitia apparebo in conspectu tuo. *Satiabor dum manifestabitur gloria tua.* Et cum illi saturati sunt immunditia sua, ut me intelligere non possint, ego satiabor dum manifestabitur gloria tua in his qui me intelligunt. Sanè illo versu ubi dictum est, Saturati sunt porcina: nonnulla exemplaria, Saturati sunt filii habent. Ex ambiguo enim Græco interpretatio duplex euenit. Filios autem opera intelligimus. Et sicut bona opera bonos filios, ita malos mala.

1. sen. dist. 36. illa cõ. *In Psalium decimumseptimum enarratio.*

1. Reg. 22. **1. Reg. 8.** **2. Reg. 22.** **Rom. 15.**

tum est autem quomodo ille populus regem sibi petierit & acceperit, non secundum Dei, sed secundum suam voluntatem. Dicit ergo hic **CHRISTVS** & Ecclesia, id est, totum **CHRISTI** caput & corpus. *Diligam te domine virtus mea.* Diligam te domine, per quem fortis sum. *Dominus firmamentum meum & refugium meum & liberator meus.* Domine qui me firmasti, quia refugi ad te. Refugi autem, quia liberaisti me. *Deus meus adiutor meus, & sperabo in eum.* Deus meus qui mihi adiutorium prius vocationis tuæ præstitisti, ut sperare in te possim. *Protector meus & cornu salutis meæ, & redemptor meus.* Protector meus, quia non de me præsumpsi, quasi erigens aduersum te cornu superbiæ, sed te ipsum cornu, hoc est, firmam celsitudinem salutis inueni, *Quod ut inuenirem, redemisti me.* Laudans inuocabo dominum, & ab inimicis meis saluus ero. Non meam gloriam sed domini quærens, inuocabo eum, & non erit vnde mihi noceant impietatis errores. *Circumdediderunt me dolores mortis.* Circumdediderunt me dolores mortis: id est, carnis. *Et torrentes iniquitatis conturbauerunt me.* Turbæ iniquæ ad tempus commotæ, veluti flumina pluuiæ cito desitura egerunt, ut conturbarent me. *Dolores inferni circumdediderunt me.* In his qui me circumdediderunt ut perderent me erant dolores inuidentiæ, qui mortem operantur, perducantque ad infernum peccati. *Præuenierunt me laquei mortis.* Præuenierunt me ut priores nocere vellent, quod eis postea redderetur. Tales autem homines capiunt in perditionem, quibus male persuaserunt iactatione iustitiæ. Cuius non re, sed nomine, aduersus gentes gloriantur. *Et in pressura mea inuocavi dominum, & ad deum meum clamaui.* Et exaudiuit de templo sancto suo vocem meam. Exaudiuit de corde meo, in quo habitat, vocem meam. *Et clamor meus in conspectu eius.* Et clamor meus, quem non in auribus hominum, sed coram ipso intus habeo. *Introiit in aures eius.* Et commota est & contremuit terra. Ita clarificato filio hominis, commoti sunt & contremuerunt peccatores. *Et fundamenta montium conturbata sunt.* Et spes superbiorum qui in hoc seculo fuerunt, conturbata sunt. *Et commota sunt, quoniam iratus est eis deus.* Ut scilicet iam firmamentum non haberet in cordibus hominum spes temporalium bonorum. *Ascendit fumus in ira eius.* Ascendit lachrymosa deprecatio pœnitentium, cum cognouissent, quid minetur Deus impiis.

Et ignis à facie eius exardescit. Et flagrantia charitatis post pœnitentiam de notitia eius inardescit. *Carbores succensi sunt ab eo.* Qui iam mortui erant deserti ab igne boni desiderij ac luce iustitiæ, & frigidi tenebroseque remanserant, rursus accensi & illuminati reuixerunt. *Et inclinavit celos & descendit.* Et humiliavit iustum, ut descenderet ad hominum infirmitatem.

Et caligo sub pedibus eius. Et impij qui terrena sapiunt, caligine malitiæ suæ non eum cognouerunt. Terra enim sub pedibus eius, tanquam scabellum pedum eius. *Et ascendit super eberhim & volauit.* Et exaltatus est super plenitudinem scientiæ, ut nemo ad eum perueniret nisi per charitatem. Plenitudo enim legis charitas. Et cito se incomprehensibilem esse monstravit dilectoribus suis, ne illum corporeis imaginationibus comprehendere arbitrarentur. *Volauit super pennas ventorum.* Illa autem celeritas, qua se incomprehensibilem esse monstravit, super virtutes animarum est, quibus se velut pennis à terrenis timoribus in auras libertatis attollunt. *Et posuit tenebras latibulum suum.*

IN

FINEM pueri domini, ipsi David, hoc est, manu forti **CHRISTO** secundum hominem. Quæ locutus est domino verba cantici huius, in die qua eripuit eum dominus de manu omnium inimicorum eius, & de manu Saul, & dixit. In die qua eripuit eum dominus de manu omnium inimicorum eius, & de manu Saul, hoc est, regis ludæorum quem sibi ipsi petierunt. Nam sicut David manu fortis, ita Saul petitio interpretari dicitur. **Tomus octauus.**

Et posuit obscuritatem sacramentorum, & occultam spem in corde credentium ubi lateret ipse, nō eos deserens. In his etiam tenebris, ubi per fidem adhuc ambulamus, non per speciem, quamdiu quod non videmus, speramus, & per patientiam expectamus. *In circuitu eius tabernaculum eius.* Conuersi tamen ipsum ambiunt, qui credunt ei, quia in medio eorum est, cum omnibus equaliter fauet, in quibus tanquam in tabernaculo habitat hoc tempore. *Tenebrosa aqua in nubibus aeris.* Nec propterea quisquam in illa luce, quæ futura est, cum ex fide ad speciem venerimus, iam se esse arbitretur, si scripturas recte intelligit. In prophetis enim atque in omnibus diuini verbi prædicatoribus obscura doctrina est. *Præfulgore in conspectu eius.* In comparatione fulgoris, qui est in conspectu manifestationis eius. *Nubes ipsius transierunt.* Prædicatores verbi eius non iam in Iudææ finibus continentur, sed transierunt ad gentes. *Grando & carbonis ignis.* Obiurgationes figurata, quibus velut grandine corda dura tunduntur, si autem terra culta & mitis, id est, pius animus, exceperit duritiam grandinis, in aquam eadem terra fulgurata & quasi congelata obiurgationis, id est, in doctrinam satiantem resoluitur, Igne autem charitatis accensa corda reuiuiscunt. Hæc omnia in nubibus ipsius ad gentes transierunt. *Et intonuit de celo deminuit.* Et euangelica fiducia de corde iusti sonuit dominus. *Et altissimus dedit vocem suam.* Ut in profundo rerum humanarum audiremus cœlestia. *Et emisit sagittas suas & dispersit eos.* Et emisit euangelistas pennis virtutum recta itinera transuolantes, non suis, sed eius à quo missi sunt viribus. Et dispersit eos ad quos missi sunt, ut aliis eorum essent odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem. *Et conuersiones multiplicauit & conturbauit eos.* Et miracula multiplicauit, & conturbauit eos. *Et apparuerunt fontes aquarum.* Et apparuerunt, qui facti erant in prædicantibus fontes aquarum salientium in vitam æternam. *Et reuelata sunt fundamenta orbis terrarum.* Et reuelati sunt prophetae, qui non intelligebantur, super quos ædificetur orbis terrarum credens domino. *Ab intrepatione tua domine.* Clamantis, Appropinquauit super vos regnum Dei. *Ab inspiratione spiritus ira tua.* Dicentis, nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter moriemini. *Misit de summitate & accepit me.* Vocando ex gentibus in hæreditatem, gloriosam Ecclesiam non habentem maculam neque rugam. *Assumpsit me de multitudine aquarum.* Assumpsit me de multitudine populorum. *Erui me de inimicis meis fortissimus.* Erui me de inimicis meis, qui præualuerunt ad affligendam & perdendam istam temporalem vitam. *Et ab his qui oderunt me, quoniam confortati sunt super me.* Quamdiu sub ipsis sum, qui ignorant Deum. *Præuenerunt in die afflictionis meae.* Priores mihi nocuerunt in tempore, quo mortale & laboriosum corpus gero. *Et factus est dominus firmamentum meum.* Et quoniam amaritudine miseriarum firmamentum terrenæ voluptatis conturbatum atque conuulsam est, factus est dominus firmamentum meum. *Et eduxit me in latitudinem.* Et quia carnales patiebar angustias, eduxit me in spiritalem latitudinem fidei. *Erui me, quoniam voluit me.* Erui me, quoniam voluit me, antequam illum ego vellem, erui me ab inimicis meis potentissimis, qui mihi inuidebant iam volenti eum. Et ab his qui oderunt me, quia volo eum. *Et retribuet mihi dominus secundum iustitiam meam.* Et re-

tribuet mihi dominus secundum iustitiam bonæ voluntatis, qui prior præbuit misericordiam, antequam haberem bonam voluntatem. *Et secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi.* Et secundum puritatem factorum meorum retribuet mihi, qui tribuit ut bene facerem, educendo me in latitudinem fidei. *Quia custodisti vias domini.* Ut latitudo bonorum operum, quæ per fidem sunt, & longanimitas perseverandi consequatur. Nec impie gelsi à Deo meo, *Quoniam omnia iudicia eius in conspectu meo sunt semper.* Quoniam omnia iudicia eius: id est, & præmia iustorum, & pœnas impiorum, & flagella corrigendorum, & tentationes probandorum, perseveranti contemplatione considero. *Et iustitias eius non repuli à me.* Quod faciunt deficientes sub sarcina eorum, & reuertuntur ad vomitum suum. *Et ero immaculatus cum eo, & obseruabo me ab iniquitate mea.* Et retribuet mihi dominus secundum iustitiam meam. Itaque non solum propter latitudinem fidei, quæ per dilectionem operatur, sed etiam propter longitudinem perseverantiæ, retribuet mihi dominus secundum iustitiam meam. *Et secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum eius.* Non quod homines vident, sed in conspectu oculorum eius. Quoniam quæ videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna, quod pertinet altitudo spei. *Cum sancto sanctus eris.* Est etiam occulta profunditas, qua intelligeris cum sancto sanctus, quia tu sanctificas. *Et cum viro innocente innocens eris.* quia tu nulli noceres, sed crinibus peccatorum suorum vnusquisque constringitur. *Et cum electo electus eris.* Et ab eo, quem eligis elegeris. *Et cum peruerso peruersus eris.* Et cum peruerso videris peruersus, quoniam dicunt, non est recta via domini, & ipsorum via, non est recta. *Quoniam tu populum humilem saluum facies.* Hoc autem peruersum videtur peruersis, quod confitentibus peccata sua saluos facies. *Et oculos superbiorum humiliabis.* Ignorantes autem Dei iustitiam & suam volentes constituere, humiliabis. *Quoniam tu illuminabis lucernam meam domine.* Quoniam non est lumen nostrum ex nobis, sed tu illuminabis lucernam meam domine. *Deus meus illuminata tenebras meas.* Nos enim peccatis nostris tenebræ sumus, sed Deus meus illuminabis tenebras meas. *Quoniam à te eruat à tentatione.* Quoniam non à me, sed à te eruat à tentatione. *Et in Deo meo transgrediar murum.* Et non in me, sed in Deo meo transgrediar murum, quem inter homines & cœlestem Hierusalem peccata erexerunt. *Deus meus immaculata via eius.* Deus meus non venit in homines, nisi mundauerint viam fidei qua veniat ad eos, quia immaculata est via eius. *Eloquia domini igne examinata.* Eloquia domini igne tribulationis probantur. *Protektor est omnium sperantium in se.* Et omnes, qui non in seipsis, sed in illo sperant, eadem tribulatione non consumuntur. Spes enim sequitur fidem. *Quoniam quis Deus præter dominum?* Quoniam quis Deus præter dominum cui seruiamus. *Et quis Deus præter Deum nostrum?* Et quis Deus præter dominum, quem post bonam seruitutem, tanquam hæreditatem sperantes filij possidemus? *Deus qui præcinxit me virtute.* Deus qui præcinxit me ut fortis sim, ne disfluentes situs cupiditatis impediunt opera & gressus meos. *Et posuit immaculatam viam meam.* Et posuit immaculatam viam charitatis, qua ad illum veniam, sicut immaculata est

2. Cor. 2.
Roma. 8.

H

2. Cor. 2.

Ioan. 4.

Matth. 4.
Luca. 13.

Eph. 5.

2. Reg. 2.

Galat. 5.

2. Corin. 4.

Prouer. 1.
Ezech. 11.

Roma. 10.

M

2. Reg. 11.

A est via fidei qua venit ad me. *Qui perfecit pedes meos tanquam ceruicem.* Qui perfecit amorem meum ad transcendenda spinosa & umbrosa implicamenta huius seculi.

Et super excelsa statuet me. Et super caelestem habitationem figet intentionem meam, ut impleat in omnem plenitudinem Dei. *Qui docet manus meas ad praelium.* Qui docet me operari ad superandos inimicos, qui nobis intercludere caelestia regna conantur. *Et posuisti, ut arcum arcum brachia mea.* Et posuisti infatigabilem intentionem bonorum operum meorum. *Et dedisti mihi protectionem salutis meae, & dextera tua suscepit me.* Et fauor gratiae tuae suscepit me. *Et disciplina tua me direxit in finem.* Et correptio tua me deuiare non sinens direxit, ut quicquid ago, in eum finem referam, quo cohæretur tibi. *Et disciplina tua ipsa me docebit.* Et eadem correptio tua me docebit peruenire quod direxit.

Dilatasti gressus meos subter me. Ne impediatur carnalis angustia, quoniam latam fecisti charitatem meam operantem hilariter, etiam de ipsis quae subter me sunt mortalibus vobis & membris. *Et non sunt infirmata vestigia mea.* Et non sunt infirmata siue itinera mea siue signa quae impressi ad imitandum sequentibus.

Persequar inimicos meos, & comprehendam illos. Persequar affectus carnales meos, nec ab eis comprehendar, sed comprehendam illos ut absumantur. *Et non conuertar donec deficiant.* Et ab ista intentione non conuertar ad quietem, donec deficiant, qui obstrepunt mihi.

Confringam illos nec poterunt stare. Confringam illos, nec durabunt aduersum me. *Cadent subter pedes meos.*

Calcatis illis, praeponomam amores quibus ambulo in aeternum. *Et praecinxisti me virtute ad bellum.* Et constrinxisti fluentia desideria carnis meae virtute, ne in tali pugna praepediret. *Supplantasti insurgentes in me subter me.* Decipi fecisti eos, qui me insequiebantur, ut subter me fierent, qui super me esse cupiebant. *Et inimicos meos dedisti mihi dorsum.* Et inimicos meos conuertisti, & dorsum mihi eos esse fecisti, id est, ut sequerentur me.

Et odio habentes me disperdidisti. Alios autem eorum, qui in odio perdurauerunt, disperdidisti. *Clamauerunt nec erat qui saluos faceret.* Quis enim saluos faceret, quos tu non saluos faceres?

C *Ad dominum, nec exaudiuit eos.* Nec ad quemlibet, sed ad dominum clamauerunt, nec exauditione dignos indicauit, non recedentes a malitia sua. *Et comminam illos, ut puluerem ante faciem venti.* Et comminam illos, Aridi enim sunt, non recipientes irabrem misericordiae Dei, ut elati atque inflati superbia, a spe firma & inconcussa, tanquam a terra soliditate & stabilitate rapiantur. *Et lutum platearum delebo eos.* Per latas quas multi ambulant perditionis vias, luxuriantes & lubricos delebo eos. *Erues me de contradictionibus populi.*

Erues me de contradictionibus eorum, qui dixerunt, Si dimiserimus eum, omne seculum post illum habet. *Constitues me in caput gentium.* Populus gentium, quem corporali praesentia non visitaui, seruiuit mihi. *In obauditu auris obediuit mihi.* Neque oculis me vidit, sed recipiens praedicatorum meos, in obauditu auris obediuit mihi. *Filij alieni mentiti sunt mihi.* Filij non mei dicendi, sed potius alieni, quibus recte dicitur, Vos ex patre diabolo estis, mentiti sunt mihi. *Filij alieni inuenerunt.* Filij alieni, quibus ut renouarentur, nouum testamentum attuli, in vetere homine remanserunt.

Et claudicauerunt a semitis suis. Et tanquam vno pede debiles, quia vetus tenentes, nouum testamentum respuunt, claudi effecti sunt etiam in ipsa vetere lege, potius traditiones suas sequentes quam Dei. Calumniabantur enim discipulos de manibus non lotis, quia tales erant semitae, quas ipsi fecerant & consuetudine triuerant, aberrando ab itineribus praecceptorum Dei, *Viuu dominus & benedictus Deus meus.* Secundum carnem autem sapere, mors est. *Viuu dominus & benedictus deus meus.* Et exaltetur deus salutis meae. Et non terrena consuetudine de Deo salutis meae sentiam, nec terrenam ipsam salutem, sed in excelsis de illo sperem. *Deus qui das vindictam mihi.* Deus qui vindicas me, subdendo populos sub me. *Liberator meus de inimicis meis iracundis.* Liberator meus de inimicis meis iracundis, clamantibus, crucifige crucifige iudaeis. *Ab insurgentibus in me exaltabis me.* A iudaeis insurgentibus in me patientem, exaltabis me resurgentem. *A viro iniquo eripies me.* A regno eorum iniquo erues me. *Propterea confitebor tibi in gentibus domine.* Propterea tibi per me confitebuntur gentes domine. *Et nomini tuo psallam.* Et latius innotescas bonis operibus meis. *Magnificans salutem regis ipsius.* Deus qui magnificat ut admirabiles faciat salutem, quas eius filius dat credentibus. *Et faciens misericordiam Christo suo.* Deus qui facit misericordiam CHRISTO suo. *Dauid & semini eius usque in seculum.* Ipsi liberatori manu potenti, qui vicit hunc mundum, & eos qui credunt in euangelio genuit in aeternum. Quaecumque in hoc Psalmo dicta sunt, quae ipsi domino proprie, id est, capiti Ecclesiae congruere non possunt, ad Ecclesiam referenda sunt. Totus enim Christus hic loquitur, in quo sunt omnia membra eius.

In Psalmum decimum octauum enarratio.

In finem Psalmus David.

TITVLVS notus est, nec dominus Iesus Christus haec dicit, sed de illo haec dicuntur.

Expositio prima.

COE LI enarrant gloriam Dei. Iusti Euangelista, in quibus Deus tanquam in caelis habitat, exponunt gloriam domini nostri IESU CHRISTI, siue gloriam qua glorificauit patrem filius super terram. *Et opera manuum eius annunciat firmamentum.* Et facta virtutum domini nostri annunciat firmamentum, fiducia spiritus sancti caelum factum, quod antea timore terra erat. *Dies diei eructat verbum.* Tal. annum Spiritus spiritualibus profert plenitudinem incommutabilis sapientiae Dei, quod verbum in principio Deus apud Deum est. *Et nox nocti annunciat scientiam.* Et ducit a spiritalibus profert plenitudinem incommutabilis sapientiae Dei, quod verbum in principio Deus apud Deum est. *Et nox nocti annunciat scientiam.* Et ducit a mortalitas carnis tanquam longe positus carnalibus, fides in sinuando, annunciat futuram scientiam. *Non sunt loquela neque sermones, quorum non audiantur voces eorum.* Per quos non audita sunt voces euangelistarum, cum omnibus linguis euangelium praedicarent. *In omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terrae verba eorum.* In sole posuit tabernaculum suum. Dominus autem ut aduersus regna temporalium errorum belligeraret, non pacem sed gladium missurus in terram, in tempore vel in manifestatione posuit tanquam militare habitaculum suum, hoc est, dispensationem incarnationis suae. *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo.* Et ipse procedens de vtero virginali, vbi deus naturae humanae tanquam sponsus sponsae copulatus est. *Exultauit sicut gigas ad currendam viam.* Exultauit sicut fortissimus, & ceteros homines incomparabili virtute

c iij virtute

G virtute procedens, non ad habitandum viam, sed ad currendam viam. Non enim in via peccatorum stetit. *A summo caelo egressio eius.* A patre egressio eius, non temporalis, sed aeterna, qua de patre natus est. *Et occursum eius usque ad summum eius.* Et occurrit plenitudine diuinitatis usque ad aequalitatem patris. *Et non est qui se abscondat à calore eius.* Cum autem verbum etiam caro factum est, & habitauit in nobis, mortalitatem nostram suscipiens, non permisit vllum mortalium excusare se de vmbra mortis, & ipsum enim penetrauit verbi calor. *Lex domini immaculata conuertens animas.* Lex ergo domini ipse est, qui venit legem implere nõ soluere. Et immaculata lex, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, non premens animas seruitutis iugo, sed ad se imitandum libertate conuertens. *Testimonium domini fidele, sapientiam prestans paruulis.* Testimonium domini fidele: quia nemo nouit patrem nisi filius & cui voluerit filius reuelare: quæ abscondita sunt à sapientibus & reuelata paruulis, quoniam deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. *Iustitiae domini rectae latificantes corda.* Omnes iustitiae domini in illo rectae, qui non docuit, quod ipse non fecit vt qui imitarentur, corde gauderent, in eis quæ libere cum charitate facerent, non seruiliter cum timore. *Præceptum domini lucidum illuminans oculos.* Præceptum domini lucidum, sine velamento carnalium obseruationum, illuminans hominis interioris aspectum. *Timor domini castus permanens in seculum seculi.* Timor domini non ille sub lege pœnalis temporalia bona sibi subtrahi perhorrescens, quorum dilectione anima fornicatur: sed castus quo Ecclesia sponsum suum, quanto ardentius diligit, tanto diligentius cauet offendere: & ideo non foras mittit consummata dilectio timorem hunc, sed permanet in seculum seculi. *Iudicia domini vera iustificata in idipsum.* Iudicia eius, qui non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio vere iustificata incommutabiliter. Neque enim vel minatus vel pollicitus deus, quenquam fallit, aut quisquam vel impius supplicium vel pius præmium eius potest eripere. *Desiderabilia super aurum & lapidem preciosum multum.* Sive multum ipsum aurum & lapidem, sive multum preciosum, sive multum desiderabilia: tamē desiderabilia iudicia dei super pœpas huius seculi, quarum desyderio fit vt nõ desyderentur, sed timeantur, aut contemnantur, aut non credantur iudicia dei. Quod si quisq; ipse sit aurum lapisq; preciosus vt igne non consumatur, sed assumatur in thesaurum dei, plusquam seipsum desyderat iudicia dei, cuius voluntatem præponit suæ. *Et dulciora super mel & fauum.* Et siue quisque iam sit mel, qui iam solutus vitæ huius vinculis expectat diem, quo veniat in epulas dei: siue adhuc sit fauus, vt quasi cara circumplicetur hac vita, non huic coneretur, sed implens eam: cui opus sit aliqua pressura, non opprimentis, sed exprimentis manus dei, qua de temporali vita in aeternam eliquetur: dulciora illi sunt iudicia dei, quàm sibi ipse est, quia super mel & fauum illi dulciora sunt. *Etenim seruis tuis custodit ea.* Nam non custodienti amara dies domini. *In custodiendo illa retributio multa.* Non in aliquo extrapósito commodo, sed in eo ipso quo iudicia dei custodiuntur, multa retributio. Multa est, quia gaudetur in eis. *Delicta quis intelligit?* In delictis autem qualis suauitas potest esse, vbi non est intellectus: Quoniam delicta quis intelligit, quæ ipsum oculum claudunt, cui suauis est veritas, cui desiderabilia & dulcia

Ioan. 1.

Matth. 5.

1. Petri. 1.

Matth. 11.

Iacobi. 4.

1. Petri. 5.

Concord. 3.

Sen. di. 44.

ca. Et quia.

ca. Et quia.

ca. Et quia.

ca. Et quia.

Ioan. 5.

sunt iudicia Dei: Et sicut tenebrae oculos, ita delicta K mentem claudunt, nec lucem sinunt videre nec se. *Ab occultis meis munda me domine.* A cupiditatibus in me latentibus, munda me domine. *Et ab alienis parce seruo tuo.* Ne seducar ab aliis. Neque enim alienis capitur, qui est mundus à suis. Parce itaque ab alienis cupiditatibus, non superbo & in sua potestate esse cupienti, sed seruo tuo. *Si mei non fuerint dominata tunc immaculatus ero.* Si mei non fuerint dominata occulta mea, & aliena peccata, tunc immaculatus ero. Non enim est certior origo peccati, præter occultum suum, quo cecidit diabolus, & alienum quo seductus est homo, vt consentiendo suum faceret. *Et mundabor à delicto magno.* Quo alio nisi superbia? Non enim est maius delictum quàm apostatare à deo, quod est initium superbiae hominis. Et vere ille immaculatus est, qui etiam hoc delicto caret, quia hoc est vltimum redeuntibus ad deum, quod recedentibus primum fuit. *Et erunt vt complacent eloquia oris mei, & meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.* Meditatio cordis mei, non ad iactantiam placendi hominibus, quia iam nulla superbia est, sed in conspectu tuo semper, qui conscientiam L puram inspicias. *Domine adiutor meus & redemptor meus.* Domine adiutor meus, tendentis ad te: quoniam redemptor meus es tu vt tenderem ad te: ne quisquam vel sapientiae suæ tribuens quod ad te conuertitur, vel viribus quod ad te peruenit, magis repellatur abs te, qui superbis resistis: quia mundatus non est à delicto magno, nec complacuit in conspectu tuo, qui redimis vt conuertamur, & adiuuas vt perueniamus ad te.

Eccle. 10.

Expositio secunda de eodem psalmo.

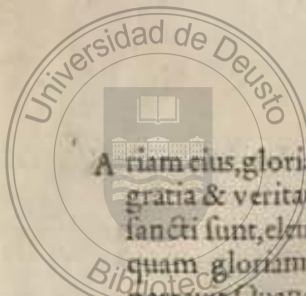
Deprecati dominum, vt ab occultis nostris mundet nos, & ab alienis parcat seruis suis, quid hoc sit, intelligere debemus, vt humana ratione, non quasi auium voce cantemus. Nam & meruli & psitaci & corui & picæ & huiuscemodi volucres saepe ab hominibus docentur sonare quod nesciunt. Scienter autem cantare, non aui sed homini diuina voluntate concessum est. Et quàm multi mali & luxuriosi sic cantant, digna auribus suis & cordibus, nouimus & dolemus. Eò enim peiores sunt, quo non possunt ignorare quod cantant. Sciunt enim se cantare flagitia, & tamen cantant tanto libentius, quanto immundius, M quoniam tanto se putant debere fieri lætiores, quanto fuerint turpiores. Nos autem qui in Ecclesia diuina eloquia cantare didicimus, simul etiam instare debemus esse quod scriptum est, Beatus populus qui intelligit iubilationem. Proinde charissimi quod consona voce cantauimus, sereno etiam corde nosse ac videre debemus. Rogauit enim dominum vnusquisque nostrum in hoc cantico & dixit deo, Ab occultis meis munda me domine, & ab alienis parce seruo tuo: Si mei non fuerint dominata, tunc immaculatus ero, & mundabor à delicto magno. Quod vt bene sciamus quid sit, & quale hoc sit, ipsius Psalmi textum, quantum donat dominus, breuiter percurramus. Cantatur enim de Christo, quod euidenter ibi apparet, quia illic scriptum est, Ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Quis est enim sponsus, nisi cui desponsata est illa virgo ab Apostolo, cui timet caste castus sponsi amicus, 2. Cor. 11. ne sicut serpens Euam fefellit astutia sua, sic & huius virginis sponsæ Christi sensus corrumpantur à castitate quæ est in Christo: In hoc ergo domino & saluatore nostro Iesu Christo, posita est magna & plena gratia, de qua dicit Apostolus Ioannes, Et vidimus glo-

† al. cantare natam homini diuina etc.

Psal. 11.

2. Cor. 11.

Ioan. 1. riam

A riam eius, gloriam tanquam vnigeniti à patre, plenum gratia & veritate. Hanc gloriam. *Cæli enarrant.* Cæli sancti sunt, eluati à terra, portantes dominum, quam gloriam Christi cælum etiam quodammodo enarrant. Quando narrauit: Quando nato eodem do-

Math. 2. mino, stella noua quæ nunquam videbatur, apparuit. Sed tamé sunt veriiores & sublimiores cæli, de quibus consequenter ibi dicitur, Non sunt loquelæ neque sermones, quorû nō audiantur voces eorum. In omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Quorum nisi cælorum? Quorum ergo nisi apòstolorum? Ipsi enarrant nobis gloriam dei, positam in Christo Iesu, per gratiam in remissionem peccatorum. Omnes enim peccauerunt & egent gloria dei, iustificati gratis per sanguinem ipsius. Quia gratis, ideo gratia. Non est enim gratia nisi gratuita, quia nihil boni antè feceramus, vnde talia dona mereremur. Magis quia ne non gratis inferretur supplicium, ideo gratis præstitum est beneficium. Nihil præcellerat in meritis nostris, nisi vnde damnari deberemus. Ille autem non propter nostram iusticiam, sed propter suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrû regenerationis. Hæc est, inquam, gloria dei, hanc cæli enarrauerunt. Hæc est, inquam, gloria dei, non tua. Nihil enim boni fecisti, & tamen tantû bonum accepisti. Si ergo pertines ad gloriam quam cæli enarrauerunt, dic domino deo tuo, Deus meus misericordia eius præueniet me. Præuenit enim te, vtique præuenit, quia nihil in te boni inuenit. Præuenisti supplicium eius superbiendo: ille præuenit supplicium tuum peccata delendo. Tanquam enim ex peccatore iustificatus, ex impio pius factus, ex damnato in regnum assumptus, dic domino deo tuo, Nō nobis domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Dicamus non nobis. Quibus enim si quasi nobis? Dicamus inquam non nobis, quia si ita faceret sicut nobis, non nisi pœnas infligeret nobis. Nō nobis, sed nomini suo det gloriam, quia non secundum iniquitates nostras fecit nobis. Non ergo nobis domine, non nobis. Repetitio, confirmatio est. Nō nobis domine, sed nomini tuo da gloriam. Hoc illi nouerant cæli, qui enarrauerunt gloriam dei. *Et opera manuum eius annunciat firmamentum.*

Roma. 3. Quod dictum est, gloriam dei, hoc repetitum est, opera manuum eius. Quæ opera manuum eius? Non sicut quidam sentiunt, deus verbo fecit omnia, & tanquam præstantiorem ceteris hominem suis manibus fecit. Non ita sentiendum est. Infirma est ista & non satis elimata sententia. Omnia enim verbo fecit. Nam licet opera Dei diuersa narrentur, in quibus hominem ad imaginem suam fecit, tamen omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quod autem ad manus dei attinet, & de cælis dictû est, Et opera manuum tuarum sunt cæli. Et ne putes etiam ibi cælos sanctos dictos, subiecit, Ipsi peribunt, tu autem permanes. Ergo non solû homines, sed etiam cælos qui peribunt, deus manibus suis fecit, cui dictum est, Opera manuum tuarum sunt cæli. Et de terra hoc idem dictum est, Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud, & aridam manus eius fundauerunt. Ergo si & cælos manibus & terram manibus, non solum hominem manibus: & si cælos verbo, & terram verbo, ergo & hominem verbo. Quod verbo, hoc manu: & quod manu, hoc verbo. Nō enim humanis membris statura dei distincta est, qui vbique totus est, & nullo continetur loco. Quod ergo verbo fecit, sapientia fecit: quod manu fecit, virtute fecit. Christus est autem dei virtus & dei sapientia. Om-

Tit. 3. nia autem per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est D nihil. Enarrarunt, enarrant, enarrabunt cæli gloriam dei. Enarrabunt, inquam, cæli, hoc est, sancti gloriam dei à terra suspēsi, deum portantes, præceptis tonātes, sapientia coruscantes: illa, vt dixi, gloriam Dei qua salui facti sumus indigni. Hanc indignitatem, id est, qua digni non fuimus: agnoscit filius minor egestate cōstrictus. Agnoscit, inquam, hanc indignitatem filius minor à patre longe peregrinus, dæmonū cultor, tanquā porcorum pastor, agnoscit gloriam dei, sed egestate cōstrictus. Et quia illa gloria dei facti sumus, quo digni non fuimus, dicit ad patrem suû, Non sum dignus vocari filius tuus. Infelix per humilitatem impetrat fœlicitatem, & eo se ostendit dignum quo cōstitetur indignum. Hanc gloriam dei cæli enarrant, & opera manuum eius annunciat firmamentum. Cælum firmamentum, firmum cor, non timidum cor. Annunciata enim sunt ista inter impios, inter aduersos deo, inter amatores mundi persecutoresq; iustorum, inter sequentem mundum annunciata sunt ista. Sed sauiens mundus quid poterat facere, quando firmamentum ista annunciat? Annunciat firmamentum. Quid? Opera manuum eius. Quæ sunt opera manuum eius? Gloria Dei illa qua salui facti sumus, qua creati in bonis operibus sumus. Ipsi enim sumus firmamentum, creati in Christo Iesu, in operibus bonis. Non solum quippe homines, sed etiā iustos, si tamen sumus, ipse fecit nos & non ipsi nos. *Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam.*

Psalm. 58. Quid est? Forte planum & apertû est, Dies diei eructat verbum, apertum & planum, tanquam per diem. Quod autem nox nocti indicat scientiam, obscurum est tanquam per noctem. Dies diei, sancti sanctis, Apostoli fidelibus, ipse Christus Apostolis, quibus dixit, Vos estis lumen mundi. Apertum hoc videtur & cognitu facile. Quomodo autem nox nocti annunciat scientiam? Nonnulli hæc verba simpliciter intellexerunt, & forte hoc sit verum æstimantes, hæc sententia significatum esse, quod tempore domini nostri Iesu Christi cum in terra versaretur, Apostoli audierunt, hoc in posteros esse traiectum, tanquam de tempore in tempus: dies diei, nox nocti, prior dies posteriori diei, & prior nox posteriori nocti, quia hæc doctrina diebus & noctibus prædicatur. Iste simplex intellectus cui sufficit sufficiat. Sed nonnulla verba scripturarum obscuritate sua hoc profuerunt, quod multas intelligentias pepererunt. Itaq; hoc si planum esset, vnum aliquid audiretis: quia vero obscure dictum est, multa audituri estis. Est alius intellectus, dies diei, nox nocti: hoc est, spiritus spiritui, caro carni. Est alius, dies diei spirituales spiritualibus: & nox nocti, carnales carnalibus. Vtrique enim audiunt, & si non vtrique similiter sapiunt. Illi enim audiunt tanquam verbum eructatum: illi tanquam scientiam annunciatam. Quod enim ructuatur, præsentibus ructuatur: quod autem annunciat, longe positus annunciat. Possunt enim cæli sensus plures inueniri, sed adhibendus est modus propter angustias præsentis temporis. Dicamus autem & vnum aliquid, quod quidam velut conuicentes aperuerunt. Quando dominus, inquit, Christus loquebatur Apostolis, dies diei eructabat verbum: quando Iudas dominum Christum prodidit Iudæis, nox nocti annunciat scientiam. Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum. Quorum, nisi cælorum illorum qui enarrant gloriam dei? Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum. Legite actus Apostolorum, quomodo

Psalm. 113. *ad Tit. 3.* *Psalm. 99.* *Ephe. 2.* *Psalm. 99.* *Math. 5.*

Gene. 1. *Joan. 1.* *Psalm. 107.* *Psalm. 94.* *1. Cor. 1.*

Gene. 1. *Joan. 1.* *Psalm. 107.* *Psalm. 94.* *1. Cor. 1.*

Gene. 1. *Joan. 1.* *Psalm. 107.* *Psalm. 94.* *1. Cor. 1.*

Gene. 1. *Joan. 1.* *Psalm. 107.* *Psalm. 94.* *1. Cor. 1.*

Gene. 1. *Joan. 1.* *Psalm. 107.* *Psalm. 94.* *1. Cor. 1.*

Gene. 1. *Joan. 1.* *Psalm. 107.* *Psalm. 94.* *1. Cor. 1.*

Gene. 1. *Joan. 1.* *Psalm. 107.* *Psalm. 94.* *1. Cor. 1.*

Gene. 1. *Joan. 1.* *Psalm. 107.* *Psalm. 94.* *1. Cor. 1.*

Gene. 1. *Joan. 1.* *Psalm. 107.* *Psalm. 94.* *1. Cor. 1.*

Joan. 1. *Luc. 15.* *Ephe. 2.* *Psalm. 99.* *Math. 5.* *Math. 26.* *Act. 2.*

Joan. 1. *Luc. 15.* *Ephe. 2.* *Psalm. 99.* *Math. 5.* *Math. 26.* *Act. 2.*

Joan. 1. *Luc. 15.* *Ephe. 2.* *Psalm. 99.* *Math. 5.* *Math. 26.* *Act. 2.*

Joan. 1. *Luc. 15.* *Ephe. 2.* *Psalm. 99.* *Math. 5.* *Math. 26.* *Act. 2.*

Joan. 1. *Luc. 15.* *Ephe. 2.* *Psalm. 99.* *Math. 5.* *Math. 26.* *Act. 2.*

Joan. 1. *Luc. 15.* *Ephe. 2.* *Psalm. 99.* *Math. 5.* *Math. 26.* *Act. 2.*

Joan. 1. *Luc. 15.* *Ephe. 2.* *Psalm. 99.* *Math. 5.* *Math. 26.* *Act. 2.*

Joan. 1. *Luc. 15.* *Ephe. 2.* *Psalm. 99.* *Math. 5.* *Math. 26.* *Act. 2.*

Joan. 1. *Luc. 15.* *Ephe. 2.* *Psalm. 99.* *Math. 5.* *Math. 26.* *Act. 2.*

Joan. 1. *Luc. 15.* *Ephe. 2.* *Psalm. 99.* *Math. 5.* *Math. 26.* *Act. 2.*

Joan. 1. *Luc. 15.* *Ephe. 2.* *Psalm. 99.* *Math. 5.* *Math. 26.* *Act. 2.*

Joan. 1. *Luc. 15.* *Ephe. 2.* *Psalm. 99.* *Math. 5.* *Math. 26.* *Act. 2.*

Joan. 1. *Luc. 15.* *Ephe. 2.* *Psalm. 99.* *Math. 5.* *Math. 26.* *Act. 2.*

Joan. 1. *Luc. 15.* *Ephe. 2.* *Psalm. 99.* *Math. 5.* *Math. 26.* *Act. 2.*

Joan. 1. *Luc. 15.* *Ephe. 2.* *Psalm. 99.* *Math. 5.* *Math. 26.* *Act. 2.*

Guomodo veniente super eos spiritus sancto, omnes impleti sunt illo, & loquebantur linguis omnium gentiu, sicut spiritus dabat eis pronunciare. Ecce non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum. Sed non ibitatum vbi impleti sunt sonuerunt. *In omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Ideo & nos hic loquimur. Sonus enim ille ad nos vsque peruenit: sonus qui in omnem terram exiit, & si hæreticus ad ecclesiam non intrat. Ideo sonus in omnem terram exiit, vt tu in cælum intres. O pestilentiose, litigiose, pessime, & adhuc errare volens: ò superbe fili, audi testamentum patris tui. Ecce quid planius, quid apertius: In omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Nunquid expositore opus est: Quid contra te conaris? Partem vis in lite retinere, qui potes totum in concordia retinere? *In sole posuit tabernaculum suum.* In manifestatione ecclesiam suam, non in occulto, non quæ lateat, nõ velut operta, ne forte fiat sicut operta super greges hæreticorum. Dicitur est & cuidam in scriptura sancta, Quod tu in occulto fecisti, patieris in sole: hoc est, occulte malum fecisti, pœnas patieris in omni manifestatione. In sole ergo posuit tabernaculum suum. Quid tu hæretice fugis in tenebras: Christianus es, audi Christum: seruus es, audi dominum: filius es, audi patrem, emendare, reuiuifce. Dicamus & de te, Mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Nõ mihi dicas, vt quid me quæris si perij: Ideo enim te quæro, quia peristi. Noli, inquit me quærere. Hoc sanè vult iniquitas, qua diuisi sumus, sed non vult charitas qua fratres sumus. Improbus non essem, si quærerem seruum meum: & improbus dicor, quia quæro fratrem meum: Sic sapiat in quo fraterna charitas non est, ego tamen quæro fratrem meum. Irascatur, dum tamen quaratur, qui inuentus placatur. Quæro inquam fratrem meum, & interpello non contra illum, sed pro illo dominum meum. Nec dicam interpellas, domine dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem: sed, dic fratri meo, vt teneat mecum hæreditatem. Quid ergo erras frater? Quid per angulos fugis: Quid latitare conaris: In sole posuit tabernaculum suum. *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo.* Puto quod agnoscas eum, ille tanquam sponsus procedens de thalamo suo. *Exultauit vt gigas ad currendam viam.* Ipse in sole posuit tabernaculum suum: hoc est, ille tanquam sponsus, cum verbum caro factum est in vtero virginali thalamum inuenit, atque inde naturæ coniunctus humanæ, tanquam de castissimo procedens cubili, humilis misericordia infra omnes, fortis maiestate super omnes. Hoc est enim, gigas exultauit ad currendam viam: natus est, creuit, docuit: passus est, resurrexit, ascendit. Cucurrit viam, non hæsit in via. Idem ipse ergo sponsus qui hæc fecit, ipse posuit in sole, hoc est, in manifestatione tabernaculum suum, hoc est, sanctam Ecclesiam suam. Quam autem viam cito cucurrit vis audire? *A summitate cæli egressio eius, & occurfus eius vsque ad summum eius.* Post ea vero quam excurrit inde, & recurrendo remeavit, misit spiritum suum. Visæ sunt illis super quos venit, linguæ diuise velut ignis. Sicut ignis venit spiritus sanctus, fœnum carnis consumpturus, aurum cocturus & purgaturus: sicut ignis venit, & ideo sequitur. *Et non est qui se abscondat à calore eius. Lex domini immaculata conuertens animas.* Hoc est, spiritus sanctus. *Testimonium domini fidele, sapientiam præstans paruulis.* Non superbis, hoc est, spiritus sanctus. *Iustitia domini recte,*

non terrentes, sed iustificantes corda. Hoc est, spiritus sanctus. *Præceptum domini lucidum illuminans oculos.* Non hebetans, non carnis oculos, sed cordis, non exterioris hominis sed interioris, hoc est spiritus sanctus. *Timor domini, non seruilis, sed castus.* Gratis amans, non puniri timens ab eo quem tremat, sed separari ab eo quem diligit. Ille est timor castus, non quem consummata charitas foras mittit. Sed, *Permanens in seculum seculi.* Hic est spiritus sanctus, id est, hunc donat, hunc confert, hunc inserit spiritus sanctus. *Iudicia domini vera iustificata in idipsum.* Non ad rixas diuisionis, sed ad congregationem vnitatis. Hoc est enim, in idipsum, hoc est, spiritus sanctus. Idem linguis omnium loqui fecit, in quos primo venit, quia linguas omnium gentium in vnitatem se congregaturum esse nunciavit. Quod tunc faciebat vnus homo accepto spiritus sancto, vt vnus homo linguis omnium loqueretur: hoc modo ipsa vnitas facit, linguis omnibus loquitur. Et modo vnus homo in omnibus gentibus linguis omnibus loquitur vnus homo caput & corpus, vnus homo Christus & Ecclesia: vir perfectus, ille sponsus, illa sponsa, Sed erunt, inquit, duo in carne vna. Iudicia dei vera iustificata in idipsum propter vnitatem. *Desyderabilia super aurum & lapidem preciosum multum.* Aut multum aurum, aut multum preciosum, aut multum desyderabilia, tam multum hoc hæretico parum. Non nobiscum amant idipsum & nobiscum contentur Christum, ipsum quem mecum cõfiteris Christum, ipsum ama mecum. Et qui idipsum non vult, recusat, recalcitrat, respuit, non illi est desyderabile hoc super aurum & lapidem preciosum multum. Audi aliud. *Et dulciora, inquit, super mel & fauam.* Sed hoc aduersum est erranti, mel amarum est febrienti, dulce tamen & acceptabile sanato, quia charum est sanitati: desyderabilia super aurum & lapidem preciosum multum, & dulciora super mel & fauam. *Nam & seruus tuus custodit ea.* Quam dulcia ista sint, custodiendo probat seruus tuus, non loquendo. Custodit ea seruus tuus, quia & nunc dulcia sunt, & in posterum salubria sunt. Nam *In custodiendo ea retributio multa.* Sed amans animositatem suam, nec videt hunc splendorem hæreticus, nec sentit dulcedinem. *Delicta enim quis intelligit?* Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Ideo, inquit, iste est seruus qui custodit hanc dulcedinem, suauitatem charitatis, amorem vnitatis. Ego, inquit, ipse qui custodio rogo te, quoniam delicta quis intelligit: ne mihi vt homini quædam surrepant, & quibusdam vt homo præoccupet. *Ab occultis meis munda me domine.* Hoc ergo cantauimus, ecce ad hoc loquendo peruenimus. Dicamus, & cum intellectu cantemus, & cantando oremus, & orando impetremus. Dicamus, Ab occultis meis munda me domine. Quis enim delicta intelligit? Si videtur tenebræ, intelliguntur delicta. Denique quando nos delicti penitet, in luce sumus. Nam quando quisque ipso delicto inuolutus est, quasi obtenebratis opertitque oculis nõ videt delictum: quia si tibi tegatur & carnis oculus, nec aliud vides, nec hoc vnde tegitur vides. Ergo deo dicamus, qui nouit videre quod purget, nouit inspicere quod sanet: illi dicamus, Ab occultis meis munda me domine. *Et ab alienis parce seruo tuo.* Delicta, inquit, mea inquinant me, delicta aliena affligunt me, ab his munda me, ab illis parce. Tolle mihi ex corde malam cogitationem, repelle à me malum suadorem: hoc est, ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo. Nam

Rom. 10.

Luca. 15.

Ioan. 14.

Acto. 2.

1. Ioan. 4.

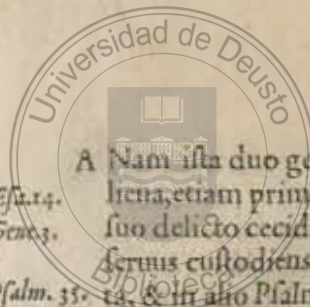
Acto. 2.

Gene. 2. Eph. 5.

Luca. 11.

M

Nam

A Nam ista duo genera delictorum propria simul & aliena, etiam primitus in exordio claruerunt. Diabolus suo delicto cecidit, Adam alieno deiicit. Hic ipse Dei seruis custodiens iudicia dei, in quibus retributio mul-
Es. 14. Gen. 3. Psal. 35.
 ta, & in alio Psalmo sic orat, Non veniat mihi pes superbia, & manus peccatorum non moueant me. Non veniat, inquit, mihi pes superbia: hoc est, ab occultis meis munda me domine: & manus peccatorum non moueant me: hoc est, ab alienis parce seruo tuo. Si mei non fuerint dominata. Occulta mea & delicta aliena.

Tunc immaculatus ero. Hoc non suis viribus audet, sed dominum deprecatur vt impleat, cui dicitur in Psalmo, Itinera mea dirige secundum verbum tuum, & non dominetur mihi omnis iniquitas. Noli timere si Christianus es dominum hominem, dominum deum tuum semper time. Malum in te time, hoc est cupiditatem tuam, non quod in te deus fecit, sed quod tibi ipse fecisti. Te dominus bonum seruum fecit, tu tibi in corde tuo malum dominum creasti. Merito subderis iniquitati, merito subderis domino quem tu tibi ipse fecisti, quia ei qui te fecit subditus esse noluit. Sed si mei, inquit, non fuerint dominata, tunc immaculatus ero.

B Et mundabor a delicto magno. Quo putamus delicto? Quod illud est delictum magnum? Fortè aliud sit quam diciturus sum, non tamen celabo quod sentio. Delictum magnum arbitror esse superbiam. Hoc fortasse & aliter significatum est in eo quod ait, Et emundabor a delicto magno. Quæritis quam magnum sit hoc delictum, quod deiicit angelum, quod ex angelo fecit diabolum, ei; in æternum interclusit regnum cælorum? Magnū hoc delictum est, & caput atq; causa omnium delictorum. Scriptum est enim, Initium peccati omnis superbia. Et ne quasi leue aliquid cõtemnas, Initium, inquit, superbia hominis apostatare a Deo. Non leue malum est hoc vitium, fratres mei huic vitio in his personis, quas videtis amplas, displicet humilitas Christiana. Propter hoc vitium dedignantur colla subdere iugo Christi, obligati arctius iugo peccati. Non enim seruire non eis continget, nam nolunt seruire, sed eis expedit seruire. Nolendo seruire nihil aliud agunt, quam vt bono domino non seruiant, non vt omnino non seruiant: quia qui noluerit seruire charitati, necesse est vt seruiat iniquitati.

C Ab hoc vitio quod est caput omnium vitiorum, quia inde cetera vitia nata sunt, facta est apostasia a Deo, eunte anima in tenebras, & male vtente libero arbitrio, peccatis etiam ceteris consecutis, vt & substantiam suam dissiparet cum meretricibus, viuens prodige, & per egestatem fieret pastor porcorum, qui erat focus angelorum. Propter hoc vitium, propter hoc magnum superbiam peccatum deus humilis venit. Hæc causa, hoc peccatum magnum, iste ingens morbus animarum, omnipotentem medicum de cælo deduxit, vsque ad formam serui humiliavit, contumelios egit, ligno suspendit, vt per salutem tantæ medicinae curetur hic tumor. Iam tãdem erubescat homo esse superbus, propter quem factus est humilis deus. Ita, inquit, mundabor a delicto magno, quia deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Et, per hoc, erunt vt complacent eloquia oris mei, & meditatio cordis mei in conspectu tuo semper. Nã si ab hoc magno delicto non mundabor, in conspectu hominum placebunt eloquia mea, non in conspectu tuo. Superba anima in conspectu hominum vult placere: humilis anima in occulto vbi deus videt vult placere: vt si placuerit hominibus de bono opere, illis gratuletur quibus placet bonum opus, non

sibi cui sufficere debet quia fecit bonum opus. Gloria D nostra, inquit, hæc est, testimonium cõscientiæ nostræ. 2. Cor. 1. Ideoque dicamus etiam quod sequitur, Domine adiutor meus & redemptor meus. Adiutor in bonis, redemptor a malis. Adiutor vt habitem in charitate tua, redemptor vt liberet me ab iniquitate mea.

*In Psalmo decimumnonum enarratio.
 In finem Psalms David.*

NOTVS est iste titulus, nec Christus dicit, sed Christo dicit propheta, figura optandi quæ ventura sunt canens. Exaudiat te dominus in die tribulationis. Exaudiat te dominus in die qua dixisti, Pater clarifica filium tuum. Protegas te nomen dei Iacob. Ad te enim pertinet populus posterior natus, quia maior seruiet minori. Mittat tibi auxilium de sancto, & de Sion tueatur te. Faciens tibi sanctificatum corpus, Ecclesiam de speculatione tutam, quæ expectat quando venias ad nuptias. Memor sit omnis sacrificij tui. Memores nos faciat omnium iniuriarum tuarum & contumeliarum, quas pro nobis pertulisti. Et holocaustum tuum pingue fiat. Et crucem qua totus oblatas es Deo, in letitiam resurrectionis conuertat. Tribuat tibi dominus secundum cor tuum. Tribuat tibi dominus non secundum cor eorum qui putauerunt persequendo te posse deleri: sed secundum cor tuum, quo scisti quid utilitatis haberet passio tua. Et omne consilium tuum compleat. Et compleat omne consilium tuum, non solum quod animam tuam posuisti pro amicis tuis, vt mortificatum granum copiosius resurgeret: sed etiam quod cecitas ex parte in Israël facta est, vt plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israël saluus fieret. Exultabimus in salutari tuo. Exultabimus quod tibi mors nihil nocebit: ita enim nec nobis eam nocere posse monstrabis. Et in nomine domini dei nostri magnificabimur. Et confessio tui nominis non solum non perdet, sed etiam magnificabit nos. Impleat dominus omnes petitiones tuas. Impleat dominus non solum petitiones quas habuisti in terra, sed etiam quibus in cælo interpellas pro nobis. Nunc cognoui quoniam saluum fecit dominus CHRISTVM suum. Nunc mihi per Prophetam demonstratum est, quoniam resuscitabit dominus CHRISTVM suum. Exaudiet illum de cælo sancto suo. Exaudiet illum non de terra tantum, vbi se petit clarificari, verumetiam de cælo, vbi iam ad dexteram patris interpellans pro nobis, diffundit inde spiritum sanctum super credentes in se. In potentibus salus dextra eius. Potentatus nostri sunt, salus fauoris eius, cum etiam de tribulatione dat auxilium, vt quando infirmamur tunc potentes simus. Nam vana est salus hominum, quæ non dextra, sed sinistra eius est. Hæc enim extolluntur in magnam superbiam, quicunque peccantes, temporaliter salui facti sunt. Hi in curribus & hi in equis. Hi volubili successione temporalium bonorum trahuntur, & hi superbis præferuntur honoribus atque in his exultant. Nos autem in nomine domini Dei nostri exultabimus. Nos autem spem figentes in æternis, neque gloriam nostram quærentes, in nomine domini Dei nostri exultabimus. Ipsi obligati sunt & ceciderunt. Et ideo ipsi temporalium rerum cupiditate obligati sunt, timentes parcere domino, ne a Romanis perderent locum: & irruentes in lapidem offensionis & petram scandali, de spe cœlesti ceciderunt: quibus cecitas ex parte Israël facta est, ignorantibus Dei iustitiam, &

E tribuat tibi dominus secundum cor tuum. Tribuat tibi dominus non secundum cor eorum qui putauerunt persequendo te posse deleri: sed secundum cor tuum, quo scisti quid utilitatis haberet passio tua. Et omne consilium tuum compleat. Et compleat omne consilium tuum, non solum quod animam tuam posuisti pro amicis tuis, vt mortificatum granum copiosius resurgeret: sed etiam quod cecitas ex parte in Israël facta est, vt plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israël saluus fieret. Exultabimus in salutari tuo. Exultabimus quod tibi mors nihil nocebit: ita enim nec nobis eam nocere posse monstrabis. Et in nomine domini dei nostri magnificabimur. Et confessio tui nominis non solum non perdet, sed etiam magnificabit nos. Impleat dominus omnes petitiones tuas. Impleat dominus non solum petitiones quas habuisti in terra, sed etiam quibus in cælo interpellas pro nobis. Nunc cognoui quoniam saluum fecit dominus CHRISTVM suum. Nunc mihi per Prophetam demonstratum est, quoniam resuscitabit dominus CHRISTVM suum. Exaudiet illum de cælo sancto suo. Exaudiet illum non de terra tantum, vbi se petit clarificari, verumetiam de cælo, vbi iam ad dexteram patris interpellans pro nobis, diffundit inde spiritum sanctum super credentes in se. In potentibus salus dextra eius. Potentatus nostri sunt, salus fauoris eius, cum etiam de tribulatione dat auxilium, vt quando infirmamur tunc potentes simus. Nam vana est salus hominum, quæ non dextra, sed sinistra eius est. Hæc enim extolluntur in magnam superbiam, quicunque peccantes, temporaliter salui facti sunt. Hi in curribus & hi in equis. Hi volubili successione temporalium bonorum trahuntur, & hi superbis præferuntur honoribus atque in his exultant. Nos autem in nomine domini Dei nostri exultabimus. Nos autem spem figentes in æternis, neque gloriam nostram quærentes, in nomine domini Dei nostri exultabimus. Ipsi obligati sunt & ceciderunt. Et ideo ipsi temporalium rerum cupiditate obligati sunt, timentes parcere domino, ne a Romanis perderent locum: & irruentes in lapidem offensionis & petram scandali, de spe cœlesti ceciderunt: quibus cecitas ex parte Israël facta est, ignorantibus Dei iustitiam, &

F suo. Exaudiet illum non de terra tantum, vbi se petit clarificari, verumetiam de cælo, vbi iam ad dexteram patris interpellans pro nobis, diffundit inde spiritum sanctum super credentes in se. In potentibus salus dextra eius. Potentatus nostri sunt, salus fauoris eius, cum etiam de tribulatione dat auxilium, vt quando infirmamur tunc potentes simus. Nam vana est salus hominum, quæ non dextra, sed sinistra eius est. Hæc enim extolluntur in magnam superbiam, quicunque peccantes, temporaliter salui facti sunt. Hi in curribus & hi in equis. Hi volubili successione temporalium bonorum trahuntur, & hi superbis præferuntur honoribus atque in his exultant. Nos autem in nomine domini Dei nostri exultabimus. Nos autem spem figentes in æternis, neque gloriam nostram quærentes, in nomine domini Dei nostri exultabimus. Ipsi obligati sunt & ceciderunt. Et ideo ipsi temporalium rerum cupiditate obligati sunt, timentes parcere domino, ne a Romanis perderent locum: & irruentes in lapidem offensionis & petram scandali, de spe cœlesti ceciderunt: quibus cecitas ex parte Israël facta est, ignorantibus Dei iustitiam, &

F suo. Exaudiet illum non de terra tantum, vbi se petit clarificari, verumetiam de cælo, vbi iam ad dexteram patris interpellans pro nobis, diffundit inde spiritum sanctum super credentes in se. In potentibus salus dextra eius. Potentatus nostri sunt, salus fauoris eius, cum etiam de tribulatione dat auxilium, vt quando infirmamur tunc potentes simus. Nam vana est salus hominum, quæ non dextra, sed sinistra eius est. Hæc enim extolluntur in magnam superbiam, quicunque peccantes, temporaliter salui facti sunt. Hi in curribus & hi in equis. Hi volubili successione temporalium bonorum trahuntur, & hi superbis præferuntur honoribus atque in his exultant. Nos autem in nomine domini Dei nostri exultabimus. Nos autem spem figentes in æternis, neque gloriam nostram quærentes, in nomine domini Dei nostri exultabimus. Ipsi obligati sunt & ceciderunt. Et ideo ipsi temporalium rerum cupiditate obligati sunt, timentes parcere domino, ne a Romanis perderent locum: & irruentes in lapidem offensionis & petram scandali, de spe cœlesti ceciderunt: quibus cecitas ex parte Israël facta est, ignorantibus Dei iustitiam, &

F suo. Exaudiet illum non de terra tantum, vbi se petit clarificari, verumetiam de cælo, vbi iam ad dexteram patris interpellans pro nobis, diffundit inde spiritum sanctum super credentes in se. In potentibus salus dextra eius. Potentatus nostri sunt, salus fauoris eius, cum etiam de tribulatione dat auxilium, vt quando infirmamur tunc potentes simus. Nam vana est salus hominum, quæ non dextra, sed sinistra eius est. Hæc enim extolluntur in magnam superbiam, quicunque peccantes, temporaliter salui facti sunt. Hi in curribus & hi in equis. Hi volubili successione temporalium bonorum trahuntur, & hi superbis præferuntur honoribus atque in his exultant. Nos autem in nomine domini Dei nostri exultabimus. Nos autem spem figentes in æternis, neque gloriam nostram quærentes, in nomine domini Dei nostri exultabimus. Ipsi obligati sunt & ceciderunt. Et ideo ipsi temporalium rerum cupiditate obligati sunt, timentes parcere domino, ne a Romanis perderent locum: & irruentes in lapidem offensionis & petram scandali, de spe cœlesti ceciderunt: quibus cecitas ex parte Israël facta est, ignorantibus Dei iustitiam, &

tuam

Psalm. 118.

Eccle. 10.

Luc. 15.

Iacobi. 4. 1. Petri. 5.

Ioan. 17.

Gen. 25.

E

Ioan. 15.

Ioan. 12.

Roma. 11.

F

Ioan. 17.

Roma. 8.

Acto. 2.

2. Cor. 12.

Psalm. 59.

Ioan. 11.

Roma. 9.

Roma. 11.

Roma. 10.

IN PSALMVVM XX. ET XXI.

Quam volentibus constituere. Nos vero surreximus & erecti sumus. Nos vero vt populus gentium intraret de lapidibus excitati filij Abraham, qui non sectabamur iustitiam, apprehendimus eam & surreximus, nec viribus nostris, sed per fidem iustificati erecti sumus.

Domine saluum fac regem. Domine saluum fac regem, vt ipse qui nobis praeliandi exemplum passione sua monstrauit, offerat etiam sacrificia nostra sacerdos excitatus a mortuis & in celo constitutus. Exaudi nos in die qua inuocauerimus te. Quoniam pro nobis offers te, exaudi nos in die qua inuocauerimus te.

In Psalmum vigesimum enarratio.
In finem Psalmus ipsi Dauid.

ITVLVS notus est, de Christo canitur. Domine in virtute tua letabitur rex. Domine in virtute tua, quod verbum caro factum est, letabitur homo CHRISTVS IESVS.

Et super saluare tuum exultabit vehementer. Et super hoc quod viuificas omnia exultabit vehementer. Desiderium anime eius dedisti ei. Desiderauit manducare pascha, & ponere cum vellet atque iterum cum vellet sumere animam suam, & dedisti ei. Et voluntate labiorum eius non fraudasti eum.

Pacem meam, inquit, relinquo vobis: & factum est. Quoniam prauenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Quoniam prius hauserat benedictionem dulcedinis tuæ, fel peccatorum nostrorum non nocuit ei. Posuisti in capite eius coronam de lapide precioso.

In principio sermonis eius accedentes ambierunt eum lapides preciosi, discipuli sui, a quibus exordium annunciationis eius fieret. Vitam petiisti & dedisti ei. Resurrectionem petiisti dicens, Pater clarifica filium tuum: & dedisti ei. Longitudinem dierum in seculum & in seculum seculi.

Longa tempora seculi huius quæ haberet Ecclesia, & deinceps æternitatem in seculum seculi. Magna est gloria eius in salute tua. Magna est quidem gloria eius in salute qua eum resuscitasti. Gloriam & magnum decorem impones super eum. Sed adhuc gloriam & magnum decorem addes ei, cum in celo collocabis ad dexteram tuam. Quoniam dabis ei benedictionem in seculum seculi. Hæc est benedictio quam ei dabis in seculum seculi. Lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo. Lætificabis eum secundum hominem cum vultu tuo quem leuauit ad te. Quoniam rex sperat in domino.

Quoniam rex non superbit, sed humilis corde sperat in domino. Et in altissimi misericordia non conturbabitur. Et altissimi misericordia non conturbabit humilitatem eius, atque obedientiam vsque ad mortem crucis. Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis. Inueniatur o rex potestas tua, cum ad iudicandum veneris omnibus inimicis tuis, qui eam in humilitate tua non intellexerunt. Dextera tua inueniat omnes qui te oderunt. Claritas qua regnas ad dexteram patris, inueniat in die iudicij puniendos omnes qui te oderunt, quia nunc ipsi non inuenerunt eam. Pones eos vt elibanum ignis. Constitues eos arduos intrinsecus, conscientia impietatis suæ, In tempore vultus tui. In tempore manifestationis tuæ. Dominus in ira sua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis. Deinde conturbati vindicta domini, post accusationem conscientia, dabuntur igni æterno deuorandi. Fructum illorum de terra perdes. Fructum illorum quia terrenus est, perdes de terra. Et semen eorum a filiis hominum.

Et opera illorum vel quoscumque seduxerunt non deputabis inter filios hominum, quos in hæreditatem sempiternam vocasti. Quoniam declinauerunt in te mala.

Hæc autem pœna retribuetur eis, quoniam mala quæ K sibi imminere te regnante arbitrabantur, in te occidendum detorserunt. Cogitauerunt consilium quod non potuerunt stabilire. Cogitauerunt consilium dicentes, Expedit vnum pro omnibus mori, quod non potuerunt stabilire nescientes quid dixerunt. Quoniam pones eos dorsum. Quoniam ordinabis eos in his a quibus postpositis & contemptis auerteris. In reliquiis tuis preparabis vultum eorum. Et in his quæ relinquis, id est, in cupiditatibus regni terreni preparabis tibi ad passionem impudentiam eorum. Exaltare domine in virtute tua. Quem humilem non cognouerunt, exaltare domine in virtute tua, quem infirmitatem putauerunt. Cantabimus & psallemus virtutes tuas. Corde & opere celebrabimus, & nota faciemus mirabilia tua.

In Psalmum vigesimum primum enarratio.
In finem pro susceptione matutina, Psalmus Dauid.

IN finem pro resurrectione sua ipse dominus Iesus Christus loquitur. Matutina enim fuit prima sabbati resurrectio eius, qua susceptus est in æternam vitam, cui mors ultra non dominabitur. Dicuntur autem ista ex persona crucifixi, nam de capite Psalmi huius sunt verba quæ ipse clamauit cum in cruce penderet, personam etiam seruans veteris hominis, cuius mortalitatem portauit. Nam vetus homo noster confixus est cruci cum illo.

Expositio prima.

Deus Deus meus respice in me, quare me dereliquisti longe a salute mea. Longe factus es a salute mea, quoniam longe est a peccatoribus salus. Verba delictorum meorum. Nam hæc verba sunt non iustitia, sed delictorum meorum. Vetus enim homo confixus est cruci. Loquitur etiam causam ignorans, quare eum dereliquerit Deus, aut certe longè a salute mea sunt verba delictorum meorum. Deus meus clamabo ad te per diem nec exaudies. Deus meus clamabo ad te in rebus prosperis huius vitæ vt non mutantur, nec exaudies, quia verbis delictorum meorum ad te clamabo. Et nocte & non ad insipientiam mihi. Et in aduersis vtique huius vitæ clamabo vt prosperentur, & similiter non exaudies. Neque hoc facis ad insipientiam mihi, sed potius vt sapiam quid clamare me velis, non verbis delictorum ex desiderio temporalis vitæ, sed verbis conuersionis ad te in vitam æternam. Tu autem in sancto habitas laus Israel. Tu autem in sancto habitas, & ideo immunda delictorum verba non exaudies. Laus videntis te, non eius qui laudem suam quæsiuit in gustando vetito cibo, vt apertis corporeis oculis suis abscondere se conaretur a conspectu tuo. In te sperauerunt patres nostri, Omnes iusti scilicet non quærentes suam laudem, sed tuam. Sperauerunt & eruisi eos. Ad te clamauerunt & salui facti sunt. Ad te clamauerunt, non verbis delictorum a quibus longe est salus, & ideo salui facti sunt. In te sperauerunt & non sunt confusi. In te sperauerunt, nec eos fefellit spes. Non enim in se illam posuerunt. Ego autem sum vermis & non homo. Ego autem iam non ex persona Adam loquens, sed ego proprie Iesus Christus sine semine in carne natus sum, vt essem in homine ultra homines, vt vel sic dignaretur imitari humana superbia humilitatem meam. Opprobrium hominum & abiectio plebis. In qua factus sum opprobrium hominum, ita vt pro conuictio maledictio diceretur

A ceretur, Tu sis discipulus eius: & plebs me cōtemneret. *Omnes qui conspiciēbant me subsannabant me. Omnes qui conspiciēbant me iridebant me. Et locuti sunt labiis & mouerunt caput. Et locuti sunt, non in corde, sed in labiis: nam iridenter mouerunt caput, dicentes, Sperauit in dominum, truat eum, saluum faciet eum quoniam uult eum.* Hæc uerba erant, sed in labiis dicebantur. Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre. Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre, non solum de illo ventre uirginali, nam omnibus hominibus lex ista nascendi est, ut de ventre extrahantur, sed etiam de ventre Iudaicæ gentis, cuius tenebris obtegitur, & nondum in lucem Christi natus est, quisquis in carnali obseruatione sabbati & circumcisionis caterorumque talium salutem ponit. *Spes mea ab ueribus matris meæ. Spes mea Deus, non ex quo ueribus uirginis lactari corpi: nam & antè utique, sed ab ueribus synagogæ, sicut de ventre dixi, extraxisti me, ne carnalem consuetudinem sugerem.* *In te confirmatus sum ex uero. Ipse est uerus synagogæ, qui me non pertulit, sed iactauit me: non autem cecidi, quia continuisti me. De ventre matris meæ. Non fecit uenter matris meæ ut tanquam paruulus oblitus essem tui. Deus meus es tu, ne discedas à me. Quoniam tribulatio iuxta est. Deus meus ergo es tu, ne discedas à me, quoniam tribulatio iuxta me est, nam est in corpore meo.* *Quoniam non est qui adiuuet. Quis enim adiuuat, si non tu adiuuas? Circumdederunt me uituli multi. Circumdedit me multitudo luxuriantis plebis. Tauri pingues obsederunt me. Et principes eius de oppressione mea læti, obsederunt me. Aperuerunt in me os suum. Aperuerunt in me os, non de scripturis tuis, sed de cupiditatibus suis.* *Sicut leo rapiens & rugiens. Sicut leo cuius rapina est, quod apprehensus abductus sum, & rugitus, crucifige crucifige. Sicut aqua effusus sum & dispersa sunt omnia ossa mea. Sicut aqua effusus sum, ubi lapsi sunt persecutores mei, & timore dispersa sunt à me firmamenta corporis, hoc est Ecclesie, discipuli mei. Factum est cor meum sicut cera liquefciens in medio uentris mei. Sapientia mea quæ in sanctis libris de me conscripta est, tanquam dura & clausa non intelligebatur: sed postquam ignis meæ passionis accessit, liquefacta manifestata & excepta est in memoriam Ecclesie meæ. Exaruit uelut testa uirtus mea. Exaruit passione uirtus mea, non uelut fœnum, sed uelut testa quæ sit igne firmior. Et lingua mea adhaesit faucibus meis. Et seruauerunt apud se præcepta mea illi, per quos locuturus eram. Et in pulucrem mortis deduxisti me. Et in impios morti destinatos, quos tanquam pulucrem proiecit uentus à facie terræ, deduxisti me. Quoniam circumdederunt me canes multi. Quoniam circumdederunt me, non pro ueritate, sed pro consuetudine, latrantes multi. Concilium malignantium circumdedit me. Concilium malignantium obsedit me.* *Foderunt manus meas & pedes meos. Foderunt clauis manus meas, & pedes meos. Dinumerauerunt omnia ossa mea. Dinumerauerunt in ligno crucis extenta omnia ossa mea. Ipsi uero considerauerunt & conspexerunt me. Ipsi uero, id est, non mutati, considerauerunt & conspexerunt me. Disiicerunt sibi uestimenta mea, & super uestem meam miserunt sortem. Tu autem domine ne longe feceris auxilium tuum à me. Tu autem domine, non in fine seculi sicut ceteros, sed statim resuscita me. In defensionem meam aspice. Aspice ne quid mihi noceant. Erue à framea animam meam. Erue animam meam à lingua defensionis. Et de manu canis uniceam meam. Et de potestate populi ex consuetudine latrantis Ecclesiam*

meam. *Saluum me fac de ore leonis. Saluum me fac de ore regni secularis. Et à cornibus unicornium humilitatem meam. Et à sublimitatibus superbiorum se singulariter erigentium, confortesque non ferentium saluam fac humilitatem meam. Narrabo nomen tuum fratribus meis. Heb. 1.* Narrabo nomen tuum humilibus & se inuicem diligentibus, sicut à me dilecti sunt fratribus meis. *In medio Ecclesie cantabo te. In medio Ecclesie gaudens predicabo te. Qui timetis dominum laudate eum. Qui timetis dominum nolite querere laudem uestram, sed ipsum laudate. Vniuersum semen Iacob magnificate eum, Vniuersum semen eius cui maior seruiet, magnificate eum. Timeat eum omne semen Israel. Timeant eum omnes ad nouam uitam nati, & ad uisionem Dei reparati. Quoniam non spreuit neque despexit precem pauperis. Quoniam non spreuit precem, non illius qui uerbis delictorum clamans ad Deum uitam uanam transire uolebat: sed precem pauperis non tumentis in pomis transeuntibus. Neque auertit faciem suam à me. E* Sicut ab illo qui dicebat, Clamabo ad te nec exaudies. *Et cum clamarem ad eum exaudiuit me. Apud te laus mea. Non enim laudem meam quero, quia tu mihi es laus qui in sancto habitas & iam sanctum te deprecantem exaudis laus Israel. In Ecclesia magna confitebor tibi. In Ecclesia orbis terrarum confitebor tibi. Vota mea reddam coram timentibus eum. Sacramenta corporis & sanguinis mei reddam coram timentibus eum. Edent pauperes & saturabuntur. Edent humiles & contemptores seculi & imitabuntur. Ita enim nec copiam huius seculi concupiscent, nec timebunt inopiam. Et laudabunt dominum qui requirunt eum. Nam laus domini est eructatio saturitatis illius. Vincit corda eorum in seculum seculi. Nam cibus ille cordis est. Commemorabuntur & conuertentur ad dominum uniuersi fines terre. Commemorabuntur: exciderat enim gentibus mortaliter natis & in exteriora tendentibus, & conuertantur ad dominum uniuersi fines terræ. Et adorabunt in conspectu eius uniuersa patrie gentium. Et adorabunt in conscientiis suis uniuersa patrie gentium. Quoniam domini est regnum, & ipse dominabitur gentium. Quoniam domini est regnum, non superbiorum hominum, & ipse dominabitur gentium. Manducauerunt & adorabunt omnes diuites terre. Manducauerunt corpus humilitatis domini sui etiam diuites terræ, nam sicut pauperes saturati sunt usque ad imitationem, sed tamen adorauerunt. In conspectu eius procedent uniuersi qui descendunt in terram. Solus enim uidet quomodo porrò cadant uniuersi qui cœlestem conuersationem deserentes, in terra eligunt beati apparere hominibus non uidentibus ruinam eorum. Et anima mea ipsi uiuet. Et anima mea, quæ in contemptu seculi huius quasi mori uidetur hominibus, non sibi, sed ipsi uiuet. Et semen meum seruiet illi. Et opera mea uel per me credentes in eum seruiet illi. Annunciabitur domino generatio uentura. Annunciabitur in honorem domini generatio noui testamenti. Et annunciantur celi iustitiam eius. Et annunciantur euangelistæ iustitiam eius. Populo qui nascetur quem fecit dominus. Populo qui nascetur ex fide domino.*

Præfatio in secundam expositionem eiusdem Psalmi.

Quod

Quod taceri dominus noluit per scripturas suas nec à nobis tacendum est, & à vobis audiendum. Passio domini sicut scimus, semel facta est: semel enim Christus mortuus est, iustus pro iniustis. Et scimus & certum habemus & fide immobili retinemus, quia Christus resurgens à mortuis, iam non moritur, & mors ei ultra non dominabitur. Verba ista Apostoli sunt, tamen ne obliuiscamur quod factum est semel, in memoria nostra semel omni anno fit. Quotiens pascha celebratur, nunquid totiens Christus moritur: Sed tamen anniuersaria recordatio quasi repraesentat quod olim factum est, & sic nos facit moneri tanquam videamus in cruce pendentem dominum, non tamen irridentes sed credentes. Pendens enim in ligno irrisus est, sedes in caelo adoratur. An forte adhuc irridetur, & iam non est irascendum Iudaeis, qui vel morientem deriserunt, non regnātem? Et quis est qui Christum adhuc irrideat? Utinam vnus esset, utinam duo, utinam numerari possent. Tota palea area ipsius irridet eum, & gemit triticum irrideri dominum. Hoc volo gemere vobiscum. Tempus est enim legendi, passio domini celebratur: tempus gemen-
H di est, tempus flendi, tempus confitendi & deprecandi. Et quis nostrum est idoneus ad effundendas lachrymas pro dignitate doloris tanti? Sed quid modo ait Prophe-
 ta: Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum? Si vere fons lachrymarum esset in oculis nostris, nec ipse sufficeret. Irridet Christum in re aperta, in ea re vbi nemo potest dicere non intellexi. Possideti enim vniuersum orbem terrarum pars offertur, & dicitur sedenti ad dexteram patris, ecce quid hic habes? & pro tota terra ostenditur illi sola Africa. Verba quae modo audiimus fratres, vbi ponimus: si possent de lachrymis scribi deberent. Quae fuit mulier quae intravit cum vnguento? Cuius typum portabat? Nonne ecclesiae? Cuius figura erat illud vnguentum? Nonne odoris domini boni, de quo dicit Apostolus, Christi bonus odor sumus in omni loco? Ipsius enim ecclesiae insinuabat personam & Apostolus. Et quod dixit sumus, fidelibus dixit. Et quid dixit: Christi bonus odor sumus in omni loco. In omni loco dixit Paulus Christi bonum odorem esse omnes fideles, & contradicitur & dicitur Africa sola bene olet, totus mundus putet. Christi bonus odor sumus in omni loco: quis, dicit? Ecclesia. Huc bonum odorem significabat illud vas vnguenti quo perfusus est dominus. Videamus si non eum attestatur ipse dominus, dum quidem sua quarentes: avari, fures, id est, Iudas ille diceret de illo vnguento, ut quid ista perditio poterat res ista preciosa venundari magno, & proficere pauperibus. Odorem enim bonum Christi vendere volebat: Quid respondebat dominus? Ut quid molesti estis mulieri? Bonum opus operata est in me. Et quid amplius dicam quando ipse dixit, Vbicumque autem predicabitur hoc euangelium in toto mundo, dicetur, & quod fecit mulier ista: est quod addere: est quod detrudere: Est quare aurem calumniatoribus accommodare volumus. Aut mentitus est dominus, aut fecellit illum: Eligant quid dicant, aut mentitam dicant veritatem, aut deceptam dicant veritatem, vbi cumque predicabitur hoc euangelium. Et quasi quareret ab eo, Vbi enim predicabitur? In toto mundo, inquit. Psalmum audiamus, videamus si hoc dicit. Audiamus quod plangendo cantatur, & vere digna res planctu quando cantatur surdis. Miror fratres si hodie psalmus iste legitur & in parte donati. Rogo vos fratres mei, confiteor vo-

bis, nouit Christi misericordia, quia sic miror quasi lapidei ibi sunt & non audiant. Quid apertius fratres dicitur, Passio Christi tam euidenter quasi euangelium recitetur, & dictum est ante nescio quot annos quam dominus de Maria virgine nasceretur, praeco erat nunciatus iudicem futurum. Legamus illum quantum angustia temporis patitur, non pro affectu doloris nostri, sed, ut dixi, quantum angustia temporis patitur.

Expositio secunda.

Deus deus meus respice in me, quare me dereliquisti? Iste versum primum in cruce audiimus, vbi dominus dixit, Eli, eli, quod est Deus meus, Deus meus: lamina azabani, quod est, quare me dereliquisti. Interpretatus est illud Euangelista, & dixit eum hebraice dixisse: deus meus deus meus, respice in me, quare me dereliquisti. Quid voluit dicere dominus? Non enim dereliquerat illum deus cum ipse esset deus, utique filius dei deus, utique verbum dei deus. Audi à capite illum euangelistam, qui eructabat quod biberat de pectore domini, videamus si deus est Christus, in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & deus erat verbum. Ipsum ergo verbum quod deus erat, caro factum est, & habitauit in nobis. Et cum verbum deus factum esset caro, pendebat in cruce & dicebat, Deus meus, Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti? Quare dicitur nisi quia nos ibi eramus, nisi quia corpus Christi ecclesia? Ut quid dixit, Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti, nisi quodammodo intentos nos faciens & dicens, Psalmus iste de me scriptus est: Longe à salute mea, verba delictorum meorum. Quorum delictorum, de quo dictum est, Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius? Quomodo ergo dicit, delictorum meorum: nisi quia pro delictis nostris ipse precatur, & delicta nostra, sua delicta fecit, ut iustitiam suam, nostram iustitiam faceret? Deus meus clamabo ad te per diem & non exaudies, & nocte & non ad insipientiam mibi. Dixit utique de me, de te, de illo. Corpus enim suum gerebat, id est, Ecclesiam. Nisi forte putatis fratres, quia quando dixit dominus, Pater si fieri potest, transeat à me calix iste, mori timebat. Non est fortior miles quam imperator. Sufficit seruo ut sit sicut dominus eius. Paulus enim dicit miles regis Christi, Compellor è duobus, concupiscentiam habens dissolui & esse cum Christo: ille optat mortem ut sit cum Christo, & ipse Christus timet mortem? Sed quid nisi infirmitatem nostram portabat, & pro his qui adhuc timebant mortem in corpore suo constitutis, ista dicebat. Inde erat illa vox, membrorum ipsius vox erat, non capitis, sicut hic per diem clamaui & non exaudies. Multi enim clamant in tribulatione & non exaudiuntur, sed ad salutem, non ad insipientiam. Clamauit Paulus ut auferretur ab eo stimulus carnis, & non est exauditus: ut auferretur, & dictum est ei, Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Ergo non est exauditus: sed non ad insipientiam, sed ad sapientiam, ut intelligat homo medicum esse Deum, & tribulationem medicamentum esse ad salutem, non poenam ad damnationem. Sub medicamento positus vberis, secaris, clamas, non audit medicus ad voluntatem, sed audit ad sanitatem. Tu autem in sancto habitas, laus Israel. In illis habitas quos sanctificasti, & quos facis intelligere, quia ad utilitatem quosdam non exaudis, & ad damnationem quosdam exaudis. Ad utilitatem non est exauditus Paulus, ad damnationem exauditus est diabolus. Petiit Iob ad tentandum, & concessum est. Demones

4. sen. d. 12
 Post hoc.
 Roma. 5.
 Roma. 6.

Matth. 3.

In Donatistas.

Matth. 26.

2. Cor. 2.

Matth. 26.

Matth. 37.

Ioan. 17.

Ioan. 1.

Matth. 27.

Eph. 1.

3. sen. d. 12.

c. Quod.

1. Pet.

3. sen. d. 12.

c. Quod.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

1. Cor.

Anes petierunt se ire in porcos, & exauditi sunt. Dæmones exaudiuntur, Apostolus non exauditur. Sed illi exaudiuntur ad damnationem, Apostolus non exauditur ad salutem, quia non ad insipientiam mihi. Tu autem in latro habitas, laus Israël. Quare non exaudis & tuos? Quare dico ista: Mementote semper dici, deo gratias: & magna est hic multitudo, & qui non solent venire, venerunt. Omnibus dico, quia in tribulatione positus Christianus probatur, si non derelinquit deum suum. Nam quando bene est homini, desertus est sibi Christianus. Ignis intrat in fornacem, & fornax aurificis magni sacramenti res est. Ibi est aurum, ibi est & palea, ibi ignis in angusto operatur. Ignis ille non est diuersus & diuersa agit, paleam in cinerem vertit, auro sordes tollit. In quibus autem habitat deus, utique in tribulatione meliores fiunt tanquam aurum probati. Et si forte petierit inimicus diabolus, & concessum illi fuerit: siue aliquo dolore corporis, siue aliquo damno, siue amissione suorum, fixum cor habeat in illo qui se non subtrahit, & si quasi subtrahit aurem ploranti, sed apponit misericordiam deprecanti. Nouit quid agat qui nos fecit, nouit & reficere nos. Bonus est structor qui edificauit domum, & si aliquid ibi ceciderit, nouit resarcire. Et vide quid dicat. *In te sperauerunt patres nostri, sperauerunt & liberaſti eos.* Et nouimus & legimus quam multos patres nostros sperantes in se eruit Deus. Eruit ipsum populum Israël de terra Aegypti: eruit tres pueros de camino ignis: eruit Daniele de lacu leonum, eruit Susannam de falso crimine, omnes inuocauerunt & eruti sunt: nunquid defecit ad filium suum, ut in cruce pendentem non exaudiret? Quare autem ipsum non eruit? Modo quid dixit: *In te sperauerunt patres nostri & liberaſti eos.* *Ego autem sum vermis & non homo.* Vermis & non homo. Nam est & homo vermis, sed ille vermis & non homo. Vnde non homo? Quia deus. Quare ergo sic se abiecit ut diceret vermis? An quia vermis de carne sine concubitu nascitur, sicut Christus de Maria virgine? Et vermis & tamen non homo. Quare vermis? Quia mortalis, quia de carne natus, quia sine concubitu natus. Quare non homo? Quia in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. *Opprobrium hominum & abiectio plebis.* Videte quanta passus est. Iam ut dicamus passionem, & ad illam maiori gemitu veniamus: videte quanta modo patitur, & deinde videte quare. Quis enim fructus? Ecce sperauerunt patres nostri, & eruti sunt de terra Aegypti. Et sicut dixi, tam multi inuocauerunt, & statim ad tempus, non in futura vita, sed continuo liberati sunt. Ipse Iob diabolo petenti concessus est, putrescens vermibus, tamen in hac vita recuperauit salutem, duplo accepit quæ perdiderat. Dominus autem flagellabatur & nemo subueniebat: sputis deturpabatur, & nemo subueniebat: colaphis cedebatur, & nemo subueniebat: spinis coronabatur, nemo subueniebat: leuabatur in ligno, nemo eruit: clamat, Deus meus Deus meus, ut quid me dereliquisti: non subuenitur. Quare fratres mei: quare? Qua mercede tanta passus est? Omnia ista quæ passus est, precium erat. Cuius rei precio tanta passus est, recitemus, videamus quid dicat. Primum quæramus quæ passus sit, deinde quare: & videamus quam sint hostes Christi qui consentunt, quia tanta passus est, & tollunt quare. Hinc audiamus totum in isto Psalmo, & quæ passus sit, & quare. Tenete ista duo, quid & quare. Modo ipsum quid explicem. Non

ibi inmoremur, & melius ad vos perueniunt ipsa verba Psalmi. Videte quæ patitur dominus, attendite Christiani, Opprobrium hominum & abiectio plebis. *Omnes qui videbant me subsannabant me, locuti sunt labiis & mouerunt caput. Sperauit in domino eruat eum, saluum faciat eum quoniam vult eum.* Sed quare dicebant ista? Quia homo factus erat, dicebant tanquam in hominem. *Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre.* Nunquid dicerent talia in illud quod in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum? Verbum enim illud per quod facta sunt omnia, non extractum est de ventre, nisi quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. *Quoniam tu extraxisti me de ventre.* *Deus meus ab uberibus matris meæ.* Nam ante secula pater meus, ab uberibus matris meæ Deus meus. *In te iactatus sum ex vtero,* Id est, ut mihi tu solus esses spes, iam tanquam homo, iam tanquam infirmus, iam verbum caro factum est. *De ventre matris meæ Deus meus est tu.* Non de te Deus meus: nam de te pater meus, sed de ventre matris meæ, Deus meus. *Ne discedas à me.* *Quoniam tribulatio proxima est, & non est qui adiuet.* Videte desertum, & vix nobis si ipse nos deserat: [quoniam non est qui adiuet.] *Circumdederunt me vituli multi, & tauri pingues obsederunt me.* Populus & principes, populus vituli multi: principes tauri pingues. *Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens & rugiens.* Audiamus rugitum ipsorum in Euangelio, Crucifige crucifige. *Sicut aqua effusus sum, & dispersa sunt omnia ossa mea.* Ossa sua firmos suos dicit. Ossa enim firma sunt in corpore. Quando dispersit ossa sua? Quando dixit illis, Ecce ego mitto vos velut agnos in medio luporum. Firmos suos dispersit, & sicut aqua effusus est. Aqua enim quando effunditur, aut abluat, aut irrigat. Effusus est CHRISTVS sicut aqua, abluti sunt sordentes, rigatae sunt mentes. *Factum est cor meum tanquam cera liquecens, in medio ventris mei.* Ventrem suum dicit, infirmos in Ecclesia sua. Quomodo cor ipsius factum est sicut cera? Cor ipsius, scriptura ipsius, id est, sapientia ipsius, quæ erat in scripturis. Clausa enim erat scriptura, nemo illam intelligebat. Crucifixus est dominus, & liquefacta est sicut cera, ut omnes infirmi intelligerent scripturam. Nam inde & velum templi scissum est, quia quod velabatur, reuelatum est. *Exaruit velut testa virtus meæ.* Magnifice quod dixit, firmum factum est nomen meum de tribulatione. Quomodo enim testa ante ignem mollis est, post ignem fortis, sic domini nomen ante passionem contemnebatur, post passionem honorificatur. *Et lingua meæ adhaesit faucibus meis.* Quomodo membrum illud in nobis non valet nisi ad loquendum, sic predicatorum suos linguam suam dixit adhaesisse faucibus suis, ut de interioribus eius caperent sapientiam. *Et in puluerem mortis deduxisti me.* Quoniam circumdederunt me canes multi, concilium malignantium circumdedit me. Etiam videte euangelium. *Foderunt manus meas & pedes meos.* Tunc facta sunt vulnera, quorum vulnerum cicatrices dubitans discipulus contrectauit ille qui dixit, Nisi misero digitos meos in cicatrices vulnerum eius, non credam: quando ei dixit, Veni mitte manum tuam in credula: & misit manum suam & clamauit, Dominus meus & Deus meus. Et ille, Quia vidisti me credidisti, beati qui non vident & credunt. *Foderunt manus meas & pedes meos.* *Diminuerunt omnia ossa mea.* Quando pendens

Exod. 13.
Danic. 3.
Ibidem. 14.
Danic. 13.

Ioan. 7.

Iob. 1.
Iob. 42.
Matth. 27.

Ioan. 1.

E

Ioan. 19.

Matth. 10.

Matth. 27.

F

Ioan. 20.

Gdo pendens extentus erat in ligno, non potuit melius describi extensio corporis in ligno, quam vt diceret, Dinumerauerunt omnia ossa mea. *Ipsi vero considerauerunt, & conspexerunt. Considerauerunt & non intellexerunt, conspexerunt & non viderunt. Vique ad carnem oculos, non vsque ad verbum cor habuerunt.*

Matth. 27. *Diuiserunt sibi vestimenta mea.* Vestimenta sua, sacramenta ipsius. Attendite fratres vestimenta ipsius, sacramenta ipsius potuerunt diuidi per haereses, sed erat ibi vestimentum quod nemo diuisit. *Et super vestimentum meum miserunt sortem.* Erat ibi tunica, dicit Euangelista desuper texta. Ergo de caelo, ergo a patre, ergo a spiritu sancto. Quae est ista tunica, nisi charitas, quam nemo potest diuidere? Quae est ista tunica, nisi vnitas? In ipsam fors mittitur, nemo illam diuidit. Sacramenta sibi haeretici diuidere potuerunt, charitatem non diuiserunt. Et quia diuidere non potuerunt recesserunt, illa autem manet integra, Sorte obuenerit quibusdam, Qui habet hanc securus est. Nemo illam mouet de Ecclesia catholica. Et si foris illam incipiat habere, intromittitur, quomodo ramus oliuae a columba. *Tu autem domine ne longe feceris auxilium tuum.* Et factum est. Nam post triduum

Hebr. 5. *resurrexit. In defensionem meam aspice. Erue a framea animam meam.* Id est, a morte. Framea enim gladius est, & per gladium mortem intelligi voluit. *Et de manu canis vnicam meam.* Animam meam vnicam meam, caput & corpus. Vnicam dixit, Ecclesiam. De manu, id est, de potestate canis. Qui sunt canes? Qui canino more latrant, nec intelligunt contra quos. Nihil illis fit & latrant. Quid fecit cani transiens viam suam? Tamen ille latrat. Qui latrant caecis oculis non discernentes contra quos aut pro quibus, canes sunt. *Saluum me fac de ore leonis.*

1. Petri. 5. *Leo rugiens nostis quis sit, circumiens & quaerens quem deuoret. Et a cornibus vnicornium humilitatem meam.* Vnicornes non diceret, nisi superbos, ideo subiecit, humilitatem meam. Audistis quae passus est. Et quid orauit vt eruatur ab istis. Attendamus modo quare passus est. Modo iam videte fratres, qui non est in ea sorte, propter quam passus est Christus, quare Christianus est? Ecce intelligamus quae passus est. Dinumerata sunt ossa eius, irrisus est, diuisa sunt vestimenta eius, insuper missa est fors super vestem ipsius, circumdederunt illum furentes & sequentes, & dispersa sunt omnia ossa eius, Et hic audimus & in euangelio legimus. Videamus quare? O Christe fili dei, si nolles non patereris, ostende nobis fructum passionis tuae. Audi, inquit, fructum. Ego non taceo, sed surdi sunt homines, Audi, inquit, fructum quare passus sum ista omnia? *Narrabo nomen tuum fratribus meis.* Videamus si in parte narrat nomen dei fratribus suis. Narrabo nomen tuum fratribus meis. *In medio Ecclesiae cantabo te.* Fit hoc modo si videamus, Ipsa Ecclesia quae est? Nam dixit, In medio Ecclesiae cantabo te. Ecclesiam videamus propter quam passus est. *Qui timetis dominum laudate eum.* Vbicumque timetur Deus & laudatur, ibi est Ecclesia Christi. Videamus fratres mei, si his diebus per totum orbem terrarum sine causa dicitur, Amen & Alleluia. Non ibi timetur deus? Non ibi laudatur deus? Exiuit Donatus & ait, Prorsus non timetur, Totus mundus periit, sine causa dicitur. Totus ergo mundus periit, & modica pars remansit in Africa. Ergo non dicit aliquid Christus vnde obturet ista ora? Non dicit aliquid, vnde eradicet linguas ista dicentium? Videamus ne forte inueniamus. Adhuc nobis dicitur in medio Ecclesiae. De

ecclesia nostra dicit, Qui timetis dominum laudate eum. Videamus si illi laudant dominum, & intelligamus si de ipsis dicit. Et si in medio Ecclesiae ipsorum laudatur, quomodo laudant Christum, qui dicunt, Perdidit totum orbem terrarum, diabolus illi totum abstulit, & in parte ipse remansit. Sed adhuc videamus vtrum apertius dicat, apertius loquatur. Non sit quod interpretari, non sit quod suspicari? *Vniuersum semen iacob magnificate eum.* Forte adhuc dicunt, nos sumus semen iacob: si sunt, ipsi videamus. *Timeat enim omne semen Israel.* Adhuc dicant, nos sumus semine Israel, permittamus, dicant. *Quoniam non spreuit neque d' spexit deprecationem pauperum.* Quorum pauperum? Non de se praesumentium. Videamus si pauperes sunt, qui dicunt, nos sumus iusti. Christus clamat, Longe a salute mea verba delictorum meorum. Sed adhuc dicant quod volunt. *Neque auertit faciem suam a me, & cum clama-rem ad eum exaudiuit me.* Vt quid exaudiuit? Ad quam rem? *Apud te est laus mea.* Apud deum posuit laudem suam, docuit non praesumi in homine, Adhuc dicant quod volunt, iam quidem coeperunt vri, coepit propinquare ignis. Non est qui se abscondat a calore. Sed adhuc dicant, & nos apud illum laudem nostram posuimus, & nos in nobis non praesumimus. Dicant adhuc, *In Ecclesia magna confitebor tibi.* Iam hic puto, quia coepit interiora tangere. Ecclesia magna quid est, fratres? Nunquid exigua pars orbis terrarum, ecclesia magna est? Ecclesia magna, orbis totus est. Quomodo in Ecclesia magna? Modo si quis velit Christo contradicere, dicit nobis, *Tu dixisti, in Ecclesia magna confitebor tibi.* Quae est ecclesia magna? Ad partem Africae remansisse, est ecclesia magna. Totum mundum perdidisti, fudisti sanguinem pro toto, sed in uallem passus es. *Ista nos diximus domino, tanquam quaerentes, scientes tamen quid dicturi.* Ponamus nos nescire quid dicat, nonne nobis respondet: *Quiescite, parcite, adhuc dico, vnde nemo dubitet. Expectemus ergo quid dicturus est. Iam ergo volebam pronunciare, & non admittere homines aliud aliquid interpretari, cum dicat Christus in Ecclesia magna, Et tu dicis, quia in extrema parte remansit. Et cum adhuc audent dicere, & nostra Ecclesia magna est, Quid tibi videtur? Iam etiam audio. Si non dicitur aliquid, vnde obmutescant? Adhuc dicant, quia magna est Ecclesia, Sola Numidia. Videamus adhuc dominum, *Vota mea reddam coram timentibus eum.* Quae sunt vota sua? Sacrificium quod obtulit Deo. Nostis quale sacrificium? Norunt fideles vota quae reddit, coram timentibus eum. Nam sequitur, *Edent pauperes & saturabuntur.* Beati pauperes, quia ideo edunt vt saturentur. Edunt enim pauperes: Qui autem diuites sunt non satiantur, quia non esuriunt. Comedent pauperes, Inde erat piscator ille Petrus, inde erat alius piscator Ioannes & Iacobus frater ipsius, inde erat etiam publicanus Matthaeus de pauperibus. Ipsi erant qui comedunt & saturati sunt, talia passus, qualia manducauerunt. Cenam suam dedit, passionem suam dedit, Ille saturatur qui imitatur. Imitati sunt pauperes, Ipsi enim sic passus sunt, vt Christi vestigia sequerentur. Edent pauperes, sed quare pauperes? *Et laudabunt dominum qui requirunt eum.* Diuites se laudant, pauperes dominum laudant. Quare sunt pauperes? Quia deum laudant, & dominum quaerunt. Dominus est diuitiarum pauperum. Ideo inanis est domus, vt cor plenum diuitiis sit.*

Psalm. 11.

L

M

A tunc sit. Diuites querant unde arcam impleant, & pauperes querant unde cor impleant. Et cum implerint laudant dominum qui requirunt eum. Et videte fratres, qui vere pauperes sunt, cuius rei diuites sunt, *Quomodo in arca, non in horreo, non in apotheca.*

Veni corda eorum in seculum seculi. Ergo attendite, passus est dominus, omnia quae audistis passus est dominus. Querimus quare passus est & cepit narrare, *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiae cantabo te.* Sed adhuc dicunt ista est ecclesia. *Timet cum omne semen israel.* Dicunt, Nos sumus semen israel. *Quoniam non spernit neque despicit preces pauperum.* Adhuc dicunt, nos sumus. *Neque auertit faciem suam a me.* Ipse Christus dominus a se, id est, ab ecclesia sua: quae est corpus ipsius. *Apud telam meam.* Vos ipsos vultis laudare, sed respondent prorsus, & nos ipsum laudamus. *Vota mea domino reddam coram timentibus eum.* Sacrificium pacis, sacrificium charitatis, sacrificium corporis sui, Norunt fideles. Disputari inde modo non potest, *Vota mea reddam coram timentibus eum.* Edant publicani, edant pifcatores, manducant, imitentur dominum, patiantur, saturentur. Mortuus est ipse dominus, moriuntur & pauperes. Additur & mors discipulorum morti magistri. Quare? Da mihi fructum. *Commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terrae.* Eia fratres, quid queritis a nobis: quid respondeamus parti Donati? Ecce Psalmus, & hic legitur hodie, & ibi legitur hodie. Scribamus illum in frontibus nostris, cum illo procidamus, non quiescat lingua nostra, ista dicat: Ecce Christus passus est, ecce mercator ostendit mercedem, ecce precium quod dedit, sanguis eius fusus est: in sacco ferebat precium nostrum, percussus est lancea, fossus est sacculus, & manauit precium orbis terrarum. *Quid mihi dicis o haeretice?* Non est precium orbis terrarum, si Africa sola redempta est. Non audes dicere, non totus orbis redemptus est, sed perit. *Quem inuaforem passus est Christus, ut perderet rem suam?* Ecce commemorabuntur, & conuertentur ad dominum vniuersi fines terrae. Adhuc fatiet te & dicat. Si diceret, fines terrae, & non diceret vniuersi fines terrae, dicere habebant, Ecce habemus fines terrae in Mauritania. Vniuersi fines terrae, dixit, O haeretice, vniuersi dixit, *Qua exiturus es ut euadas quaestionem?* Non habes qua excas, sed habes quod intres. Rogo vos, nolo inde disputare, ne dicatur: quia sermo meus aliquid ualet, Psalmum attendite: Psalmum legite. Ecce Christus passus est, sanguis eius fusus est, ecce redemptor noster, ecce precium nostrum. *Quid emit, dicatur mihi?* *Quid interrogamus?* *Quid si mihi aliquis dicat, O stulte quid interrogas?* Codicem portas, ibi habes unde emit, ibi quare quid emit. Ecce ibi habes, *Commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terrae.* Fines enim terrae commemorabuntur. Sed haeretici obliui sunt, & ideo non audiunt omni anno. Putas ibi ponunt aures, quando lector ipsorum dicit, *Commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terrae?* Eia forte vnus versus est, Aliunde cogitabas, cum fratre tuo fabulaberis, quando illud dixit: attende, quia repetit & surdos pullat, *Et adorabunt in conspectu eius vniuersae patriae gentium.* Adhuc surdus est, non audit, pullatur iterum. *Quoniam domini est regnum & ipse dominabitur gentium.* Tres istos versus tenete fratres, hodie cantati sunt & ibi, aut forte deleuerunt eos. Credite mihi fratres mei, ita afluio, ita vim patior, ut mirer nescio quam

furditatem & duriciam cordis ipsorum, & aliquando dubitem, vtrum habeant illud in codicibus. Hodie currunt omnes ad Ecclesiam, hodie omnes intenti audiunt Psalmum, omnes suspensio corde audiunt. Sed facit, quia non sunt intenti. Nunquid vnus versus est, *Commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terrae?* Euigila, sed adhuc fricas oculos: *Et adorabunt in conspectu eius vniuersae patriae gentium.* Excute somnum, Adhuc grauaris, audi, *Quoniam domini est regnum, & ipse dominabitur gentium.* Si est adhuc quod dicant, nescio: litigent cum scripturis, non nobiscum. Ecce codex ipse, contra illum certent. Vbi est & lingua: Nos seruauimus scripturas, ne arderet. Seruatae sunt, unde tu ardeas. *Quid seruasti?* *Aperi, lege, tu seruasti, & tu oppugnas, Quid seruasti a flamma, quod delere vis lingua?* Non credo, non credo, quia seruasti, prorsus non credo, non seruasti. Verissime dicunt nostri, quia tu tradidisti. Ille probatur traditor, qui lecto testamento, non sequitur, *Ecce legitur & sequor, legitur & recusas.* Cuius manus misit in flammam, qui credit & sequitur, an qui dolet, quia est quod legatur? Nolo scire qui seruauerit, vndeunque inuentus est codex. Testamentum patris nostri exiit de qualibet cauerna, nescio qui fures tollere volebant, nescio qui persecutores incendere volebant. Vndeunque prolatum est, legatur, *Quare litigas?* *Fratres sumus, quare litigamus?* Non intestatus mortuus est pater, fecit testamentum, & sic mortuus est, mortuus est & resurrexit. Tandiu contenditur de hereditate mortuorum, quandiu testamentum proferatur in publicum: & cum testamentum prolatum fuerit in publicum, tacent omnes, ut tabulae aperiantur & recitentur. Index intentus audit, aduocati silent, praecones silentium faciunt, vniuersus populus suspensus est, ut legantur verba mortui, non sententis in monumento. Ille sine sensu iacet in monumento, & valent verba ipsius: sedet Christus in caelo, & contradicitur testamento eius? *Aperi legamus.* *Fratres sumus, quare contendimus?* *Placetur animus noster, non sine testamento nos dimisit pater.* *Qui fecit testamentum, vivit in aeternum, audit voces nostras, agnoscit suam, Legamus, quid litigamus?* Vbi inuenta fuerit ipsa hereditas, ipsam teneamus. *Aperi testamentum, lege in primo capite ipsius Psalterij, Postula a me.* Sed quis dicit? Forte non Christus. Ibi habes, *Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te.* Ergo filius dei dicit, vel ad filium suum pater dicit. Ergo quid dicit ad filium? *Postula a me & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam fines terrae.* Solet fieri fratres, ut quando queritur de possessione, querantur affines. Inter affines illum & illum, queritur haeres, aut cui donatur, aut qui emit. Inter quos affines queritur? Inter illum & illum possidentes. *Qui dimisit omnes fines, nullos dimisit affines.* *Quocumque te verteris Christus est.* Fines terrae habes hereditatem, huc veni, totam mecum posside. *Quare litigando vocas ad patrem?* *Huc veni, bono tuo vinceres, totum habebis.* An adhuc calumniaris? *Ego iam testamentum legi & tu calumniaris.* An adhuc calumniaris, quia fines terrae dixit, & non dixit, omnes fines terrae? *Legamus ergo quod modo dictum est commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terre, & adorabunt in conspectu eius vniuersae patriae gentium, Quoniam domini est regnum, & ipse dominabitur gentium: ipsius est, non vestrum.*

Ioan. 19.

Psal. 2.

G Agnoscite dominum, Agnoscite possessionem domini. Sed & vos, quia priuata vestra vultis possidere, & non communicare cum Christo vnitati: dominari enim vultis in terra, non cum illo in cœlo regnare: possidetis domos vestras. Et aliquando venimus ad illos dicentes, quæramus verum, inuenimus verum. Et illi, Vos tenete quod tenetis. Oues tuas habes, oues meas habeo: noli molestus esse ouibus meis, quia & ego non sum molestus ouibus tuis. Deo gratias, meæ sunt oues, illius sunt oues. Christus quid emit? immò nec meæ sunt, nec tuæ, sed illius sunt qui illas emit, illius sunt qui illas signauit. Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Quare habeo meas, habes tu tuas? Si ibi est Christus, illò eant meæ, quia non sunt meæ. Si hic est Christus, huc eant tuæ, quia non sunt tuæ: propter possessiones osculentur nobis caput & manus, & pergant filij alieni. Non est mea possessio, inquit, Quid est hoc? Videamus si non est tua possessio, videamus si non illam tibi vendicas. Ego nomini Christi laboro, tu nomini Donati. Nam si Christum attendas, vbique est Christus. Tu dicis, ecce hic est Christus: ego dico per totum est. **L**audate pueri dominum, laudate nomen domini. Vnde laudent: Vsq̄quo laudant? A solis ortu vsq̄ ad occasum, laudate nomen domini. Ecce Ecclesiam quam ostendo, ecce quid emit Christus, ecce quid redemit, ecce pro quo sanguinem dedit. Sed tu quid dicis? Et ego illi colligo. Qui mecum, inquit, non colligit, dispergit. Diuidis vnitatem, possessiones tuas quæris, & quare habent nomen Christi? Quid ad defensionem possessionis tuæ titulos Christi posuisti? Nonne hoc faciunt nonnulli, in domo sua? Ne domum ipsius inuadat aliquis potens, ponit ibi titulos potentis, titulos mendaces: ipse vult esse possessor, & frontem domus suæ de titulo alieno muniri: vt cum titulus lectus fuerit, conterritus quis potentia nominis, abstineat se ab inuasionem. Fecerunt illud, quando Maximianistas damnauerunt, egerunt apud iudices, & consilium suum recitauerunt tanquam titulos ostendentes, vt Episcopi viderentur. Tunc iudex interrogauit, Quis hic alter Episcopus est de parte Donati? Respondit vnus. Nos non nouimus nisi Aurelium catholicum. Timentes illi leges, non responderunt nisi de vno Episcopo. Illi autem vt audirentur à iudice, nomen Christi imponebant, in possessione sua titulos illius imposuerunt. Bonus est dominus qui illis parcat, & vbi inuenerit titulos suos vendicat illud possessioni suæ. Potens est misericordia ipsius, qui illis illud faciat, quoscumque inuenerit nomen Christi portare, congreget illos. Et videte fratres quando potens aliquis inuenerit titulos suos, nonne iure rem sibi vendicat & dicit, non poneret titulos meos, nisi res mea esset? Titulos meos posuit, mea res est. Vbi nomen meum inuenio, meum est. Nunquid titulos mutat? Titulus qui erat, ipse est. Possessor mutatur, titulus non mutatur. Sic & illi qui baptismum habent Christi, si veniunt ad vnitatem, non mutamus titulos, aut delemus titulos, sed agnoscimus titulos regis nostri, titulos imperatoris nostri. Sed quid dicimus, O domus misera, ille te possideat cuius titulos habes, Christi titulos habes, noli esse Donati possessio. Multa diximus fratres, sed illud de memoria vestra non recedat quod legitur. Ecce iterum dico & sæpe dicendum est, per ipsum diem, id est, per sacramenta huius diei constringo vos, vt non vobis exeat de cordibus, Commemorabuntur & conuertentur

ad dominum vniuersi fines terræ, & adorabunt in K conspectu eius vniuersæ patriæ gentium: Quoniam domini est regnum, & ipse dominabitur gentium. Contra tam apertam & manifeste demonstratam possessionem Christi, non audiat verba calumniatoris. Quicquid contradicunt, homines dicunt, hoc autem Deus dicit.

Finis.

In Psalmum vigesimum secundum enarratio.

In finem Psalmus David.

ECCLESIA loquitur Christo. Dominus pascit me & nihil mihi deerit. Dominus Iesus Christus pastor meus est, & nihil mihi deerit. In loco pascuæ ibi me collocavit. In loco pascuæ incipientis ad fidem me perducens, ibi me nutriendum collocavit. Super aquam refectiois educavit me. Super aquam baptismi quo reficiuntur qui integritatem viresque amiserant, educavit me. Animam meam conuertit. Deduxit me in semitis iustitiæ, propter nomen suum. Deduxit me in angustiis itineribus, quæ pauci ambulant iustitiæ suæ, non propter meritum meum, sed propter nomen suum. Nam & si ambulem in medio umbrae mortis. Nam & si ambulem in medio vitæ huius quæ umbra mortis est. Non timebo mala, quoniam tu mecum es. Non timebo mala, quoniam tu habitas in corde meo per fidem, & nunc mecum es, vt post umbram mortis etiam, ego sim tecum. Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Disciplina tua tanquam virga ad gregem ouium, & tanquam baculus iam ad grandiores filios, & ab animali vita ad spiritalem crescentes, ipsa me non affixerunt magis quàm consolata sunt, quia memor es mei. Parasiti in conspectu meo mensam, aduersus eos qui tribulant me. Post virgam autem qua paruulus & animalis in grege in pascuis erudiebar, post illam virgam cum esse cœpi sub baculo, parasiti in conspectu meo mensam, vt non iam lacte alar paruulus, sed maiorem cibum sumam firmatus aduersus eos qui tribulant me. Impinguasti in oleo caput meum. Latificasti lætitia spiritali mentem meam. Et poculum tuum inebrians quàm præclarum est. Et poculum tuum obliuionem præstantis priorum vanarum delectationum quàm præclarum est. Et misericordia tua subsequetur me, quoadiu uiuo in hac mortali vita, non tua sed mea. Vt inhabitem in domo domini in longitudinem dierum. Subsequetur me, non autem hic tantum, sed etiam vt inhabitem in domo domini in æternum.

In Psalmum vigesimum tertium enarratio.

Psalmus ipsi David prima sabbati.

PSALMVS ipsi David de clarificatione & resurrectione domini, quæ matutino prima sabbati facta est, qui iam dies dominicus dicitur. Domini est terra & plenitudo eius orbis terrarum & vniuersi qui habitant in ea. Id est, orbis terrarum & vniuersi qui habitant in ea, cum clarificatus dominus annunciatur in fidem omnium gentium & vniuersus orbis terrarum fit Ecclesia eius. Ipse super maria fundauit eam. Ipse firmissime stabiliiuit eam super omnes fluctus seculi huius, vt ab ea superentur nec nocerent ei. Et super flumina preparauit eam. Flumina in mare fluunt, & cupidi homines labuntur in seculum. Etiam istos superat Ecclesia, quæ deuictis per Dei gratiam cupiditatibus secularibus ad recipiendam immortalitatem

A mortalitatis claritatem ¶ parata est. *Quis ascendet in altissimam iustitiam domini? Aut quis stabit in loco sancto eius? Aut quis permanebit in eo quod ascendit super Maria fundato, & super flumina preparato loco? Innocens manibus & mundo corde. Quis ergo illuc ascendet & permanebit ibi, nisi innocens in operibus, & mundus in cogitationibus? Qui non accepit in vano animam suam. Qui non in rebus nō permanentibus deputavit animam suam, sed eam immortalem sentiens aternitatem stabilem atq; incommutabilem desyderavit. Et non iuravit proximo suo in dolo. Et ideo sine dolo, sicut simplicia & non fallentia sunt aterna, ita se praeiuit proximo suo.*

Hic accipiet benedictionem à domino, & misericordiam à deo salvatori suo. Haec est generatio quarentium dominum. Sic enim nascuntur qui quærunt eum. Quarentium faciem dei iacob. Quarentium faciem dei, qui posterius nato primatum dedit. Tollite portas principes vestras. Quicumque principatum in hominibus quæritis, auferte, ne impediant aditus, quos vos statuistis cupiditatis & timoris. Et eleuamini portae aeternales. Et eleuamini aditus aeternae vitae renunciationis seculo & conuersionis ad deum. Et introibit rex gloria. Et introibit rex in quo sine superbia gloriemur, qui superatis portis mortalitatis, & patefactis sibi caelestibus implebit quod ait, Gaudete quoniam ego vici mundum. Quis est iste rex gloriae? Pauet admirans natura mortalis & quærunt, Quis est iste rex gloriae? Dominus fortis & potens. Quem tu infirmum & oppressum putasti. Dominus potens in bello. Contrecta cicatrices, & senties reparatas, & immortalitati redditam infirmitatem humanam. Persoluta est quae debebatur terris, vbi cum morte belligerata est clarificatio domini. Tollite portas principes vestras.

Hinc iam pergatur in caelum. Exclamet iterum prophetica tuba, Tollite portas etiam caelestes principis vestri, quas habetis in animis hominum, qui adorant militiam caeli. Et eleuamini portae aeternales. Et eleuamini portae aeternae, iustitiae, charitatis & castitatis, per quas anima diligit vnum verum deum, & non fornicatur sub multis qui appellantur dii. Et introibit rex gloriae. Et introibit rex gloriae, vt ad dexteram patris interpellat pro nobis. Quis est iste rex gloriae? Quid & tu princeps potestatis aëris huius miraris & quæris, Quis est iste rex gloriae? Dominus virtutum ipse est rex gloriae. Et vt iam viuificato corpore, supra te pergit ille tentarius supra omnes angelos tendit, ab angelo praeuaricatore ille tentatus. Nemo vestrum se obiciat atque intercludat iter nostrum, vt tanquam deus colatur nobis, neque principatus, neq; angelus, neq; virtus nos separet à charitate Christi. Bonum est sperare in domino, quam sperare in principe, vt qui gloriatur in domino gloriatur. Sunt quidem istae in huius mundi ordinatione virtutes, sed dominus virtutum ipse est rex gloriae.

*In Psalmum vigesimumquartum enarratio.
In finem Psalmus David.*

CHRISTVS, sed in persona Ecclesiae loquitur. Nam magis ad populum Christianum, conuersum ad deum pertinent quae dicuntur. *Ad te domine leuavi animam meam. Desyderio spiritali, quae carnalibus desyderiis conculcabatur in terra. Deus meus in te confido non erubescam. Deus meus ex eo quod in me confidebam, perductus*

sum vsque ad istam infirmitatem carnis: & qui deferto deo sicut deus esse volui, à minutissima bestiola mortem timens, de superbia mea irrisus erubui. lam ergo in te confido non erubescam. *Neque irideant me inimici mei. Neque irideant me qui serpentinis atq; occultis suggestionibus insidiantes, & suggerentes, euge euge, ad haec me deiecerunt. Etenim vniuersi qui te expectant non confundentur. Confundantur inique facientes vana. Confundantur inique facientes, ad acquirenda quae transeunt. Vias tuas domine notas fac mihi & semitas tuas edoce me. Quae non latae sunt, nec multitudinem ad interitum ducunt, sed angustae & paucis notas, semitas tuas edoce me. Dirige me in veritate tua. Et doce me. Et doce me, nam per meipsum non noui, nisi mendacium. Quoniam tu es deus salutaris meus, & te sustinui tota die. Neque enim dimissus à te de paradiso, & in longinquam regionem peregrinatus, per meipsum redire possum, nisi occurras erranti. Nam reditus meus toto tractu temporis secularis misericordiam tuam sustinuit. Reminiscere miserationum tuarum domine. Reminiscere operum misericordiae tuae domine, quia tanquam oblitum te homines putant. Et quia misericordiae tuae à seculo sunt. Hoc reminiscere, quia misericordiae tuae à seculo sunt: Nunquam enim sine illis fuisti, qui etiam peccantem hominem vanitati quidem, sed in spe subiecisti, & tot tantisque creaturae tuae consolationibus non deseruisti. Delicta iuuentutis meae & ignorantiae meae ne memineris. Delicta confidentis audaciae meae & ignorantiae meae, ne ad vindictam reserves, sed tanquam excidant tibi. Secundum misericordiam tuam memor esto mei deus. Memor esto quidem mei, non secundum iram qua ego dignus sum, sed secundum misericordiam tuam quae te digna est.*

Propter bonitatem tuam domine. Non propter meritum meum, sed propter bonitatem tuam domine. Dulcis & rectus dominus. Dulcis est dominus, quandoquidem & peccantes & impios ita miseratus est, vt omnia priora donaret, Sed etiam rectus est dominus, qui post misericordiam vocationis & veniae, quae habet gratiam sine meritis, digna ultimo iudicio merita requiret. Propter hoc legem statuit delinquentibus in via. Quia misericordiam praeuoluit vt perduceret in viam. Diriget mites in iudicio. Diriget mites, nec perturbabit in iudicio eos qui sequuntur voluntatem eius nec ei resistendo praeponunt suam.

Docet vias suas. Docet vias suas, non eos qui praecurrere volunt, quasi seipsum melius regere possint, sed eos qui non erigunt ceruicem, neque recalitrant, cum eis iugum lenè imponitur & farcina leuis. Vniuersae viae domini misericordia & veritas. Quas autem vias docebit eos, nisi misericordiam qua placabilis est, & veritatem qua incorruptus est? Quorum vnum praeiuit donando peccata, alterum merita diiudicando. Et ideo vniuersae viae domini misericordia & veritas, duo aduētus filij dei, vnus miserantis, alter iudicantis. Peruenit ergo ad eum tenens vias eius, qui nullis meritis suis se liberatum videns, deponit superbiam, & deinceps canet examinantis seueritatem, qui clementiam subuenientis expertus est. Quarentibus testamentum eius & testimonia eius. Intelligunt enim dominum misericordem primo aduentu, & secundo iudicem, qui mites & mansueti requirunt testamentum eius, cum sanguine suo nos in nouam vitam

IN PSALMVM XXV.

Gtam redemit, & in Prophetis atque Euangelistis testimonia eius. *Propter nomen tuum domine propitiaberis peccato meo, multum est enim.* Non solum peccata mea donasti, quæ antequam crederem admisi, sed & peccato meo quod multum est, quia & in via non deest offensio, sacrificio contribulati spiritus propitiaberis. *Quis est homo qui timeat dominum? Vnde incipit venire ad sapientiam. Legem statuit ei in via quam elegit. Legem statuit ei in via, quam liber apprehendit, ne impune iam peccet. Anima eius in bonis demorabitur, & semen eius hæreditate possidebit terram. Et opus eius hæreditatem solidam instaurati corporis possidebit. Firmamentum est dominus timentibus eum.* Infirmorum videtur esse timor, sed firmamentum est dominus timentium eum. Et nomen domini quod glorificatum est per orbem terrarum, firmat timentes eum. Et testamentum ipsius vt manifestetur illis. Et facit vt testamentum ipsius manifestetur illis, quia hæreditas Christi gentes sunt, & termini terræ. *Oculi mei semper ad dominum, quia ipse euellet de laqueo pedes meos. Nec timeam periculosa & terrena, dum terram non intueor, quoniam ille, quem intueor euellet de laqueo pedes meos.* *Respice in me & miserere mei, quoniam vnicus & pauper sum ego.* Quoniam vnicus populus, vnica Ecclesiæ tuæ seruans humilitatem, quam nulla schismata vel hæreses scindunt. *Tribulationes cordis mei multiplicata sunt.* Tribulationes cordis mei, abundante iniquitate & refrigescente charitate multiplicata sunt. *De necessitatibus meis educ me.* Quoniam hæc tolerare mihi necesse est, vt perseuerans vsque in finem saluus sim, de necessitatibus meis educ me. *Vide humilitatem meam & laborem meum.* Vide humilitatem meam, qua nunquam me iactantia iustitiæ ab vnitate abrumpo, Et laborem meum quo indisciplinatos mihi commixtos suffero. *Et remitte omnia peccata mea.* Et his sacrificiis propiciatus, remitte omnia peccata mea, non illa tantum iuuentutis & ignorantia meæ antequam crederem, sed etiam ista, quæ iam ex fide viuens, per infirmitatem, vel vitæ huius caliginem admitto. *Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt.* Non solum enim foris, sed etiam in ipsa intus Ecclesiæ communionem non desunt. *Et odio iniquo oderunt me.* Et oderunt me diligentem se. *Custodi animam meam & erue me.* Custodi animam meam, ne declinem ad imitationem eorum, & erue me à perplexitate qua mihi miscentur. *Non confundar, quoniam speravi in te.* Non confundar si forte insurgunt aduersum me, quoniam non in me, sed in te speravi. *Innocentes & recti adhererunt mihi, quoniam sustinui te domine.* Innocentes & recti, non præsentia corporali miscentur tantum sicut mali, sed consensione cordis in ipsa innocentia & rectitudine adhererunt mihi, quoniam non defeci vt imitarer malos, sed sustinui te, expectans ventilationem vltimæ messis tuæ. *Redime deus Israël ex omnibus tribulationibus eius.* Redime deus populum tuum, quem præparasti ad visionem tuam ex tribulationibus eius, non tantum quas foris, sed etiam quas intus tolerat.

In Psalmum vigesimum quintum enarratio.
Ipsi David.

Ipsi David, non mediatori homini Christo Iesu, K sed omni Ecclesiæ iam perfecte in Christo stabilitæ, attribui potest.

Enarratio prima Psalmi.

Iudica me domine, quoniam ego in innocentia mea ambulavi. Iudica me domine, quoniam post misericordiam, quam tu mihi prærogasti, innocentia meæ habeo aliquod meritum cuius vitam custodiui.

Et in domino sperans non infirmabor. Nec tamen etiam sic in me, sed in domino sperans permanebo in eo.

Proba me domine & tenta me. Ne quid tamen occultorum meorum me lateat, proba me domine & tenta me, notum me faciens, non tibi quem nihil latet, sed mihi atque hominibus. *Vre venes meos & cor meum.* Adhibe medicinale purgatorium quasi ignem delectationibus & cogitationibus meis. *Quoniam misericordia tua ante oculos meos est.* Quoniam ne illo igne consumar, non merita mea, sed misericordia tua, qua me ad talem vitam perduxisti, ante oculos meos est.

Et complacui in veritate tua. Et quia displicuit mihi meum mendacium, complacuit autem veritas tua, placuit etiam mihi cum illa & in illa. *Non sedi cum consilio vanitatis.* Non elegi apponere cor meum his qui providere conantur, quemadmodum, quod fieri non potest, rerum transeuntium perfunctione beati sint. *Et cum iniqua gerentibus non introibo.* Et quia ipsa causa est omnium iniquitatum, ideo cum iniqua gerentibus, absconditam conscientiam non habeo.

Odio habui congregationem malignorum. Vt autem veniat ad ipsum concilium vanitatis congregationes malignorum fiunt, quas odio habui. *Et cum impiis non sedebo.* Et ideo cum tali concilio cum impiis non sedebo, id est, placitum non collocabo, & cum impiis non sedebo. *Lauabo inter innocentes manus meas.* Munda faciam inter innocentes opera mea, lauabo inter innocentes manus meas, quibus amplexabor sublimia tua. *Et circumdabo altare tuum domine.* Vt audiam vocem laudis tue. Vt discam quemadmodum te laudem. *Et enarrem vniversa mirabilia tua.* Et cum didicero, exponam omnia mirabilia tua. *Domine dilexi decorem domus tue.* Dominus mihi & notitiam sui, & salutem dabit, quis me auferet ei Ecclesiæ tuæ? *Et locum habitationis gloriæ tue.* Vbi habitans glorificaris.

Ne perdas cum impiis animam meam. Ne ergo simul M perdas cum his qui te oderunt animam meam, quæ dilexit decorem domus tuæ. *Et cum viris sanguinum vitam meam.* Et cum his qui proximum oderunt. Nam duobus præceptis decoratur domus tua. *In quorum manibus iniquitates sunt.* Ne itaque me perdas cum impiis & cum viris sanguinum, quorum opera iniqua sunt. *Dextera eorum repleta est muneribus.* Et quod eis ad obtinendam salutem æternam datum est, ad accipiendam huius seculi munera conuerterunt, existimantes quæstum esse pietatem. *Ego autem in innocentia mea ambulavi, redime me & miserere mei.* Valeat mihi ad perfectionem liberationis tantum precium sanguinis domini mei, & in periculis huius vitæ misericordia tua non deserat me. *Pes meus stetit in rectitudine.* Dilectio mea non recessit à iustitia tua. *In Ecclesiis benedicam te domine.* Non occultabo eis, quos vocasti benedictionem tuam domine, quoniam dilectioni tuæ subinfero proximi dilectionem.

Prefatio

Præfatio in secundam enarrationem eiusdem Psalmi.

Ephe. 4.

Paulus Apostolus cum legeretur, audivit nobiscū sanctitas vestra, sicut scriptū est, inquit, Veritas in Christo Iesu, Deponite vos secundum priorem conversationem veterem hominē, eum qui corrumpitur secundum concupiscentias deceptionis, Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite novum hominem, qui secundum deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. Et ne aliquis arbitretur deponendam esse aliquam substantiam, quemadmodum se expoliat quis tunica, aut aliquid formifecus accipiendum, quomodo accipit aliquis vestimētū, quasi ponens unā tunicam & sumens alteram, & carnalis iste intellectus non permetteret homines agere in se intus spiritualiter quod præcipiebat Apostolus, secutus est & exposuit quid esset, Exiite veterem hominem, & induite novum. Cætera enim lectionis ipsius ad eundem intellectum pertinent. Ait quippe quasi dicenti, & quomodo me exuturus sum veterē, aut quomodo induturus sum novum? An ipse tertius homo sum depositurus veterem hominem, quem habui, & accepturus novum quem non habui, vt tres homines intelligantur, & sit in medio qui deponit veterem hominem & accipit novum: Ne ergo quisquam tali carnali cogitatione impeditus, minus faceret quā iubetur, & nō faciens excusaret se de obscuritate lectionis, dicit in consequentibus, Quapropter deponentes mendacium, loquimini veritatem, Et ecce hoc est deponere veterem hominem, & induere novum. Quapropter deponentes mendacium, loquimini veritatem, unusquisque cum proximo suo, quia sumus inuicem membra. Ne autem quisquā vestrum ita cogitet fratres, cum Christiano loquendam veritatem & cum pagano mendacium, cum proximo iubemur loqui veritatem. Proximus tuus ille est, qui tecum natus est ex Adam & Eva. Omnes proximi sumus conditione terrenæ natiuitatis: sed aliter fratres illa spe cælestis hæreditatis. Proximum tuum debes putare omnem hominem, & antequam sit Christianus, Non enim nosti quid sit apud deum, quomodo illum præsciuerit deus ignoras. Aliquando quem irrides adorantem lapides, conuertitur & adorat deum fortasse religiosius, quā tu qui eū pauloante irridebas. Sunt ergo proximi nostri latētes in his hominib⁹, qui nondum sunt in ecclesia, & sunt longe à nobis latentes in ecclesia. Ideoque quia non scimus futura, vnumquemque proximum habemus, non solum conditione mortalitatis humanæ, qua in hanc terram eadem sorte devenimus, sed etiam spe illius hæreditatis, quia non scimus quid futurus sit, qui modo nihil est. Ergo attendite cætera in induendo novum hominem & exuendo veterem. Deponentes, inquit, mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo, quia sumus inuicem membra. Irascimini & nolite peccare. Si propterea irascaris seruo tuo quia peccavit, ne & tu ipse pecces irascere tibi. Sol non occidat super iracundiam vestram. Intelligitur quidem secundum tempus fratres, quia et si ex ipsa humana conditione & infirmitate mortalitatis quam portamus surripit ira Christiano, non debet diu teneri & fieri pridiana: Eiiice illam de corde antequam occidat lux ista visibilis, ne te deserat lux illa invisibilis. Sed & aliter bene intelligitur, quia est noster sol iustitiæ veritas Christus, non iste sol qui adoratur à paganis & Manichæis, & videtur

Proximus. 3. sen. dist. 28. ca. Orietur autem.

Psalm. 4.

Ephe. 4.

Tomus octauus.

etiam à peccatoribus: sed ille alius cuius veritate natura humana illustratur, ad quem gaudent angeli. Hominū enim infirmatæ acies cordis, & si trepidant sub radiis eius, ad eum tamen contemplandum per mandata purgantur. Cum cœperit iste sol in homine habitare per fidem, non tantum in te valeat iracundia, quæ in te nascitur, vt occidat super iracundiam tuā: id est, deserat Christus mentem tuam, quia non vult habitare Christus cum iracundia tua. Videtur enim quasi ipse à te occidere, cum tu ab ipso occidas, quia ira cum inueterauerit odium fit: cum factum fuerit odium, iam homicida es. Omnis enim qui odit fratrem suum homicida est, sicut dicit Ioannes Apostolus. Item ipse dicit, quia omnis qui odit fratrem suum, in tenebris manet. Et non mirum si ille in tenebris manet, à quo occidit sol. Ad hoc forte etiam pertinet quod audistis in Euangelio, Periclitabatur nauigium in stagno & dormiebat Iesus. Nauigamus enim per quoddam stagnum & ventus & procellæ non desunt, tentationibus quotidianis huius seculi propè cōpletur nostrum nauigiū. Vnde autem sit, nisi quia dormit Iesus? Si non dormiret in te Iesus, tempestates istas non patereris, sed tranquillitatem haberes interius, conuigilante tecum Iesu. Quid est autem dormire Iesum? Fides tua quæ est de Iesu obdormiuit. Surgunt procellæ stagni huius, vides malos florere, bonos laborare, tentatio est, fluctus est, Et dicit anima tua, O deus deus, ipsa est iustitia tua vt mali floreat, boni laborent? Dicis deo, ipsa est iustitia tua? Et deus tibi, ipsa est fides tua? Hæc enim tibi promissi, ad hoc Christianus factus es, vt in seculo isto floreres, [& in futuro postea in inferno miserrime torquereris:] quia hîc mali florent, qui cū diabolo postea torquebuntur. Sed vnde hoc dicis, vnde fluctibus stagni & tempestate turbaris? Quia dormit Iesus, id est, quia fides tua quæ est de Iesu, sopita est in corde tuo. Quid facis vt libereris? Excita Iesum & dic, Magister perimus: Mouent enim incerta stagni perimus. Euigilabit ille, id est, redit ad te fides tua, & adiuuante illo, considerabis in anima tua, quia quæ dantur modo malis, non cum illis perseverabunt. Aut enim viuētes eos deserunt, aut à morientibus deseruntur. Tibi autem quod promittitur, manebit in æternum: illis quod temporaliter conceditur, cito tollitur. Floruit enim vt flos fœni. Omnis enim caro fœnum. Aruit fœnum, & flos decidit, verbum autem domini manet in æternum. Pone ergo dorsum ad id quod cadit, & faciem ad illud quod manet. Euigilante Christo iam tempestas illa non quatiet cor tuum, non opplebunt fluctus nauim tuā, quia fides tua imperat ventis & fluctibus, & transiet periculum. Ad hoc enim pertinet fratres totum id quod dicit Apostolus, de exuendo veterem hominē. Irascimini & nolite peccare. Sol non occidat super iracundiam vestram, Neque locum detis diabolo. Vetus ergo dabat locum, nouus nō det, Qui furabatur iam non furetur. Vetus ergo furabatur, nouus non furetur. Ipse homo est, vnus homo est. Adam erat, Christus sit. Vetus erat, nouus sit, & cætera quæ ibi sequuntur. Sed Psalmum videamus paulo diligentius, quia cum quisque profecerit in Ecclesia, necesse est patiatur malos in Ecclesia. Sed non eos cognoscit, qui talis est, quanquam multi mali murmurent aduersus malos. Quomodo facilius vnus sanus fert duos ægrotos, quā duo ægroti se inuicem singulos. Itaque hoc præcipimus fratres, Area est Ecclesia huius temporis, sæpe diximus, sæpe dicimus, &

1. Ioan. 3.

1. Ioan. 2.

Matth. 3.

E

Dormit Iesus.

F

Est. 40.

Ephe. 4.

d iij paleam

G paleam habet & frumentum. Nemo quærat exire totam paleam, nisi tempore ventilationis. Nemo ante tempus ventilationis deferat aream, quasi dum non vult pati peccatores, ne præter aream inuentus, prius ab auibus colligatur, quam ingrediatur in horreum. Quomodo enim hoc fratres dicamus attendite, Grana cum cœperint trituri, inter paleas iam se nõ tangunt, ita quasi non se nouerint, quia intercedit palea: Et quicumque longius attendit aream, paleam solam putat, nisi diligentius intueatur, nisi manum porrigat, nisi spiritu oris, id est, flatu purgante discernat, difficile peruenit ad discretionem granorum. Ergo aliquando & ipsa grana ita sunt quasi seiuncta abinuicem & non se tangentia, vt putet vnusquisque cum profecerit quòd solus sit. Hæc cogitatio fratres Heliam tentauit tantum virum, & dixit ad deum, sicut etiam Apostolus commemorat, Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt, & ego remansi solus, & quærunt animam meam. Sed quid dicit illi responsum diuinum? Reliqui mihi septem milia virorũ qui nõ curuauerunt genua ante Baal. Non dixit ei, habes alios duos aut tres similes tibi, Noli, inquit, putare te solum: alia, inquit, septem milia sunt, & solum te putas? Itaque hoc breuiter præcipimus, vt dicere cœperam, Intendat mecum fraterna sanctitas vestra, & alsit misericordia dei in cordibus nostris, vt sic à vobis intelligatur, vt fructificet, & in vobis operetur. Audite breuiter, Quisquis adhuc malus est, non putet neminem bonum esse: quisquis bonus est, non putet se solum bonũ esse. Tenetis hoc, Ecce repeto, videte quia dico, Quisquis malus est, interrogans conscientiam suam & male sibi renuncians, non arbitretur neminem bonum esse. Quisquis bonus est, non arbitretur se solum bonũ esse, & non timeat bonus esse in commixtione malorum, quia veniet tempus vt inde segregetur. Ad hoc enim hodie cantauimus, Ne perdas cum impiis animam meam, & cum viris sanguinum vitam meam. Quid enim est, Ne cum impiis perdas? Ne simul perdas. Quare timet, ne simul perdat? Video enim dictum deo, quia modo simul nos pateris. Quos pateris simul, noli perdere simul. Et hoc habet totus Psalmus, quem volo breuiter cum sanctitate vestra considerare, quia breuis est.

3. Reg. 19.
Rom. 11.

Psal. 25.

Psal. 42.

Matth. 3.

I Enarratio secunda.
Iudica me domine. Molesta vota & quasi periculosa, optat sibi vt iudicetur. Quid est iudicari, quod optat? Discerni se optat à malis. Alio loco euidenter dicit de ipso iudicio discretionis, Iudica me domine & discerne causam meam de gente non sancta. Ostendit quid, dixerit iudica, ne tãquam sine iudicio, quia boni & mali modo intrant in Ecclesiam, & boni & mali cant in ignem æternum. Iudica me domine. Quare? Quoniam ego in innocentia mea ambulavi, & in domino sperans non mouebo. Quid est in domino sperans? Ille titubat inter malos, qui non in domino sperat. Hinc factum est vt schismata fierent. Trepidauerunt inter malos cum ipsi peiores essent, & quasi nollent esse boni inter malos. O si frumenta essent, vsque ad tempus ventilationis paleam in area tolerarent. Sed quia palea erant, flauit ventus ante ipsam ventilationem, & rapuit de area paleam & proiecit in spinas. Et palea quidem inde proiecta est, sed nunquid quod remansit frumentum solum est? Non volat ante ventilationem nisi palea, remanet autem & nunc fru-

mentum & palea. Ventilabitur vero palea cum venerit tempus ventilationis. Hoc dixit iste, In innocentia mea ambulavi, & in domino sperans non mouebo. Si enim speraui in homine, visurus sum fortasse ipsum hominem aliquando male viuentem, nec eas vias tenentem, quas vel didicit, vel docet in Ecclesia bonas: sed quas diabolo docente sectatus est. Sed quia spes mea in hoc erit, titubante homine titubabit spes mea, & cadente homine cadet spes mea. Quia vero in domino sperans non mouebo, sequitur, Proba me domine & tenta me, vte renes meos & cor meum. Quid est, vte renes meos & cor meum? Vte delectat omnes meas, vte cogitationes meas. Cor pro cogitationibus, renes pro delectationibus posuit: ne aliquid mali cogitem, ne aliquid mali me delectet. Vnde autem vris renes meos? Igne verbi tui. Vnde vris cor meum? Calore spiritus tui. De quo calore alibi dicitur, Et non est qui se abscondat à calore eius. Et de quo igne dominus dicit, Ignem veni mittere in terram. Ergo sequitur, Quoniam misericordia tua ante oculos meos est, & complacui in veritate tua. Hoc est, non in homine complacui, sed intus placui tibi, vbi tu vides, & non timeo si displiceam vbi homines vident, sicut ait Apostolus, Opus autem suum probet vnusquisque, & tunc in semetipso tantum habebit gloriam, & non in altero. Non sedi cum consilio vanitatis. Hoc quid est, non sedi, intendat sanctitas vestra: qui modo videt deus, dicit, non sedi. Aliquando non es in consilio & ibi sedes. Verbi gratia, in teatro non sedes, sed cogitas theatrica, contra quæ dictum est, Vte renes meos. Ibi sedes corde, quanuis non sis ibi corpore. Contingat autem vt tenearis ab aliquo & ibi colligeris, aut aliquod officium pium faciat te ibi sedere. Quomodo potest hoc euenire? Contingit ex officio pietatis, vt seruo dei sit necessitas in amphiteatro esse, liberare volebat nescio quem gladiatorem, fieri posset vt sederet & expectaret donec ille exiret, quem liberare cupiebat. Ecce non sedit in consilio vanitatis, quanuis illic corpore sedere videretur. Quid est sedere? Consentire cum his qui ibi sedent. Quod si præsens non feceris, non ibi sedisti. Si absens feceris, sedisti ibi. Et cum iniqua gerentibus non introibo. Odio habui congregationem malignorum. Videris quia intus est. Et cum impiis non sedebo. Lauabo in innocentibus manus meas. Non aqua ista visibili lauas manus, sed quando pie cogitas de operibus tuis, & innocens es coram oculis dei, quia est & altare coram oculis dei, quò ingressus est sacerdos, qui pro nobis se primus obtulit. Est cœleste altare, & non amplectitur illud altare nisi qui lauat manus in innocentibus. Nam multi altare hoc tangunt indigni, & tolerat deus pati iniuriam ad tempus sacramenta sua. Sed nunquid fratres mei, quomodo sunt parietes isti, sic erit Hierusalem cœlestis? Non quomodo reciperis cum malis intra parietes istos Ecclesie, ita recipieris cum malis in sinum Abrahae. Non ergo timeas, laua manus. Et circumdabo altare domini. Vbi offers vota domino, vbi preces fundis, vbi conscientia tua pura est, vbi dicis deo qui sis, & si aliquid est tibi te forte quod displiceat deo, curat ille cui confiteris. Laua ergo in innocentibus manus tuas, & circumda altare domini vt audias vocem laudis. Hoc enim sequitur. Vt audias vocem laudis, & enarrem vniuersa mirabilia tua. Quid est, Vt audiam vocem laudis? Vt intelligam, inquit. Hoc est enim audire coram deo, non quomodo sonos istos, quos

K

Psal. 11.

Luc. 12.

Galat. 6.

M

Luc. 16.

A quos multi audiunt, & multi non audiunt. Quam multi ad nos audientes sunt, & ad deum surdi sunt. Quam multi habentes aures, non habent illas aures de quibus dicit Iesus. *Qui habet aures audiendi audiat.* Ergo quid est audire vocem laudis? Dicam si potero adiutante misericordia domini, & orationibus vestris: Audire vocem laudis, est intelligere intus, quia quicquid in te mali est de peccatis, tuum est: quicquid boni in iustificationibus, dei est. Ita audis vocem laudis, ut non te laudes quando bonus es. Nam laudando te bonum, fit malus. Bonum enim te fecerat humilitas, malum te facit superbia. Conuersus eras ut illuminareris, & conuersione tua factus es luminosus, factus illustratus conuersione. Sed a quo? Nunquid a te? Si a te conuersus posses illuminari, nunquam posses tenebrari, quia tecum esses semper. Quare illuminatus es? Quia conuertisti te ad aliud quod tu non eras. Quid est aliud quod tu non eras? Deus lumen est, Non enim tu lumen eras, quia peccator eras. Deus lumen est. Dicit enim Apostolus eis, quos vult audire vocem laudis, Fuiſtis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux. Quid est, fuiſtis aliquando tenebræ, nisi veteres homines? Nunc autem lux. Non sine causa lux estis qui fuiſtis iam dudum tenebræ, Quare nisi quia illuminati estis? Noli putare te ipsum esse lucem. Illa est lux quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Tu autem per te ipsum, per malam voluntatem, per auersionem tuam tenebratus eras, modo lucet. Sed subiecit statim, ne superbirent illi quibus dictum est, Nunc autem lux: & addidit, in domino. Sic enim ait, Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Ergo si præter dominum nec lux, si autem ideo lux, quia in domino, quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non accepisti? Hoc enim ipse Apostolus dixit alio loco hominibus superbientibus & volentibus sibi tribuere quod dei est, & de bono sic gloriari quasi de suo, sic eis dicit, Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non accepisti? Qui dedit humili, aufert superbo, quia qui dedit potest auferre. Ad hoc enim pertinet fratres, si tamen exposui quod volui. Exposui autem quantum potui, & si non quantum volui: ad hoc pertinet quod ait, Lauabo in innocētibus manus meas, & circumdabo altare tuum domine, ut audiam vocem laudis tuæ, id est, ex ipso bono meo non de me præsumam, sed de te qui dedisti, ne laudari velim de me in me, sed de te in te. Ideo sequitur, Ut audiam vocem laudis tuæ, & enarrem vniuersa mirabilia tua: non mea sed tua. Et iam videte fratres, videte amatorem illum dei de deo præsumentem, positum inter malos, rogantem deum ut non comperdatur cum malis, quia non errat deus in iudicando. Tu enim cum videris homines in vno locum intrasse, putas eiusdem meriti esse, deus autem non fallitur, noli timere. Tu iudicante vento discernis paleam a frumento, Ventum vis flare tibi, & tu non es ventus, sed optas tibi flare ventum. Et cum ventila bro vtrunque excusseris, ventus leue tollit, graue manet. Quando ergo venit ad iudicandum aream, nunquid deus quarrit alterum qui secum iudicet, ne perdat cum malis bonos? Non itaque timeas: securus esto bonus etiam in medio malorum: & dic quæ audis, *Domine dilexi decorem domus tuæ.* Domus dei, quæ Ecclesia, adhuc habet malos, sed decor domus dei in nobis est, in sanctis est. Ipsum decorem domus tuæ dilexi. Et locum habitationis gloriæ tuæ. Quid est hoc? Et hoc di-

cam, ad illum sensum pertinet subobscurum aliquantum. Adiuuet me dominus, & intentio cordis vestri ab eodem domino inspirata, qui dat locum habitationis gloriæ suæ. Dixit prius, decorem domus tuæ. Et exponit quid sit decor domus dei. Locus, inquit, habitationis gloriæ tuæ. Non sufficit dicere locus habitationis deus, locus habitationis gloriæ dei. Quæ est gloria dei? De qua paulo ante dicebā, ut & qui sit bonus, non in se sed in domino gloriatur. Omnes enim peccauerunt & egent gloria dei. In quibus sic habitat deus, ut de bonis suis ipse glorificetur, ut non sibi velint tribuere & quati propriū vdicare quod ab illo acceperūt, ipsi pertinent ad decorē domus dei. Nec discerni illos vellet scriptura, nisi quia sunt quidā qui donū dei habent, & nolunt in deo gloriari, sed in se: habent quidam donū dei, sed non pertinent ad decorē domus dei. Qui enim pertinent ad decorē domus dei, in quibus habitat gloria dei, ipsi sunt locus habitationis gloriæ dei. In quibus autē habitat gloria dei, nisi qui sic gloriatur ut non in se, sed in domino glorientur? Ergo quia dilexi decorem domus tuæ, id est, omnes qui ibi sunt & gloriam tuam quærunt, sed non præsumpsi in homine, & non consensi impiis, & non introibo & non sedebo in congregatione eorum, quia ita fui in Ecclesia dei, quid mihi retribuēs? Sequitur quæ respondeamus. *Ne perdas cum impiis animam meam, & cum viris sanguinum vitam meam, In quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus.* Munera non solum pecunia est, non solum aurum & argentum, non solum xenia sunt, neque omnes qui accipiunt ea accipiunt munera. Aliquando enim accipiuntur ab Ecclesia, quod dico. Petrus accepit, dominus accepit, oculos habuit, ea quæ mittebantur Iudas auferbat. Sed quid est accipere munera? Propter munera laudare hominem, adulari homini, palpare blandiendo, iudicare contra veritatem propter munera. Propter quæ munera? Non solum propter aurum & argentum & huiusmodi aliquid: sed etiam propter laudem qui iudicat male, munus accipit, & munus quo nihil inanius. Patuit enim illi manus ad accipiendum iudicium linguæ alienæ, & perdidit iudicium conscientia suæ. Ergo in quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus. Videtis fratres quia coram deo sunt, & in quorum manibus non sunt iniquitates, nec dextera eorum repleta est muneribus, utique coram deo: & non possunt nisi deo dicere, tu scis, non possunt nisi illi dicere, Ne perdas cum impiis animam meam, & cum viris sanguinum vitam meam: qui solus potest videre, quia non accipiunt munera. Verbi causa. Contingit ut duo homines habeant causam apud seruum dei, nemo nisi suam iustam dicit causam. Nam si iniquam putaret causam suam, iudicem non quæreret. Et ille se putat iustam causam habere, & ille. Veniunt ad iudicem, antequam proferatur sententia, ambo dicunt amplectimur iudicium tuum, quicquid iudicaueris absit ut respuamus. Quid & tu dicis? Iudica quid vis, tantum iudica, propterea si in aliquo repugnauerimus anathematisimus. Ambo amant iudicem antequam iudicet. Cum autem dicta fuerit sententia, contra vnum erit, & neuter eorum scit contra quem futura est. Ille ergo si vtrisque placere voluerit, accipit munus laudem hominū. Sed accepto munere isto, videte quod munus amittat: accipit quod sonat & transit, perdit quod dicitur, & nunquam transit: verbum dei semper dicitur, nunquam

Gquam transit, verbum hominis mox vt dictum fuerit transit: tenet inania, dimittit solida. Si autem deum intueatur prolaturus est sententiam cōtra vnum, considerato deo, sub quo iudice illam profert. Ille autem contra quem prolata fuerit, & si iam effringi non potest, quia tenetur iure forte non ecclesiastico, sed principum seculi, qui tantum detulerunt Ecclesiæ, vt quicquid in ea iudicatum fuerit, dissolui non possit, Si ergo effringi non potest, iam non vult intueri se, & cœcos oculos dirigit in iudicem, detrahit quantum potest. Placere illi, inquit, voluit, diuiti fauit, aut aliquid ab illo accepit, aut timuit illum offendere: accusat quasi accepta sint munera. Si autē pauper habuerit cōtra diuitem, & pro paupere fuerit iudicātū: dicit item diues, accepit munera. Quæ munera à paupere? Vidit, inquit, pauperem, & ne reprehenderetur quod contra pauperem fecerit, oppressit iustitiam, & protulit contra veritatem sententiam. Cum ergo necesse sit, vt hoc dicatur, videte non posse dici ab his qui munera non accipiunt, nisi coram oculis dei qui solus videt quis accipiat, & quis non accipiat. *Ego autem in innocentia mea ambulavi, redime me, & miserere mei. Pes meus stetit in rectitudine.* Concussus sum quidem vndique scandalis & tentationibus reprehendentium iudicio humanæ temeritatis, sed pes meus stetit in rectitudine. Quare in rectitudine? Quia superius dixerat, Et in domino sperans non mouebor. Quid ergo concludit? *In ecclesiis benedicam te domine.* Id est, in ecclesiis non me benedicam, quasi certus de hominibus, sed te benedicam in operibus meis. Hoc est enim benedicere deum in ecclesiis fratres, sic viuere vt per mores cuiusque benedicatur deus. Nam qui benedicit domino lingua, & factis maledicit, non in ecclesiis benedicit domino. Lingua propè omnes benedicunt, sed non omnes factis. Quidam voce benedicunt, quidam moribus. In quorum autem moribus nō inuenitur quod aiunt, faciunt blasphemari deum, vt illi qui nō dum intrant Ecclesiam, quanuis ament peccata sua, & ideo nolunt esse Christiani, tamen excusent se per malas, vt blandiantur sibi seducentes seipsum & dicant, Quid mihi persuades vt Christianus sim? Ego fraudem à Christiano passus sum, & nunquam feci. Falsum mihi iuravit Christianus, & ego nunquam. Et cum ista dicunt, impediuntur à salute, vt nihil eis proficit, non quidem quod iam boni sint, sed quod mediocriter mali. Quomodo enim nihil prodest aperire oculos, si sit quisque in tenebris: ita nihil prodest esse in luce, si clausi sunt oculi. Ita & Paganus quidem, vt de illis potius loquamur velut bene viuentibus, patentibus oculis est in tenebris, quia nō agnoscit lucem suam dominum. Christianus autem male viuens, in luce quidem est, non nisi dei, sed clausis oculis. Male viuendo enim videre non vult eum, in cuius nomine tanquam cæcus est in lumine constitutus, nulla visione veri luminis animatus.

In psalmum vigesimum sextum enarratio.

Ipsi David priusquam liniretur.

TYRO Christi loquitur, cum accedit ad fidem. Dominus illuminatio mea, & salus mea quem timebo? Dominus mihi & notitiam sui, & salutem dabit, quis me auferet ei? Dominus protector vite mea, à quo trepidabo? Dominus repellet omnes impetus & insidias hostis mei, à nullo trepidabo.

Dum appropinquant super me nocentes, vt edant carnes meas. **K**
Dum accedunt me nocentes ad cognoscendum & insultandum, vt se mihi præferant, mutasti me in melius, vt maledico dente non me consumant, sed potius carnalia desideria mea. *Qui tribulant me inimici mei.* Non solum qui me tribulant inimico animo reprehendentes, & à proposito reuocare volentes sed etiam inimici mei. *Ipsi infirmati sunt & ceciderunt.* Dum ergo id agunt studio defendendi sententiam suam, infirmi facti sunt ad credenda meliora, & verbum salutis, per quod facio quod eis displicet, odisse cœperunt. *Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum.* Aduersus me autem si contraccientium conspirans multitudo consistat, non timebit cor meum, vt in eorum partes transfugiam. *Si insurgat in me bellum, in hoc ego sperabo.* Si exurgat in me persecutio huius seculi, in hac quam cogito petitione figam spem meam. *Vnam petii à domino hanc requiram.* Vnam enim petitionem petii à domino, hanc requiram. *Vt inhabitem in domo domini omnes dies vite mee.* Vt quamdiu in hac vita sum, nullæ aduersitates me excludant de numero eorum, qui unitatem & veritatem dominicæ fidei per orbem terrarum tenent. *Vt contempler delectationem domini.* Eo fine scilicet, vt in fide perseverante appareat mihi species delectabilis, quam facie ad faciem contempler. *Et protegax à templo eius.* Et absorpta morte in victoria, immortalitate induar effectus templum eius. *Quoniam abscondit me in tabernaculo suo in die malorum meorum.* Quoniam abscondit me in dispensatione incarnati verbi sui in tempore tentationum, quibus mortalis vita mea subiacet. *Protexit me in abscondito tabernaculi sui.* Protexit me corde credentem ad iustitiam. *In petra exultauit me.* Et vt manifestum etiam fieret ad salutem, quod credidi, in sua firmitate fecit eminere confessionem meam. *Et nunc ecce exultauit caput meum super inimicos meos.* **Rom. 4.**
Quid mihi seruat in finem, quando & nunc cum corpus mortuum est propter peccatum, septio ecce mentem meam seruire legi dei: nec me duci captiuum **Ibidem. 7.** sub reuelante lege peccati? *Circuui & immolauit in tabernaculo eius, hostiam inebriationis.* **Tribellan. 10.** Consideraui orbem credentem in Christum, & in eo quod pro nobis temporaliter deus humiliatus est, gaudens laudauit eum. Tali enim hostia delectatur. **M** *Cantabo & psallam domino.* Corde atque opere latabor in domino. *Exaudi domine vocem meam qua clamaui ad te.* Exaudi domine vocem meam interioriorem, quam in aures tuas forti intentione direxi. *Miserere mei & exaudi me.* Miserere mei & exaudi me in ea. *Tibi dixit cor meum, quæsiui vultum tuum.* Non enim hominibus me ostentaui, sed in secreto vbi solus audis, tibi dixit cor meum: quæsiui non à te aliquid extra te præmium, sed vultum tuum. *Vultum tuum domine requiram.* Huic inquisitioni perseveranter instabo: non enim vile aliquid, sed vultum tuum domine requiram, vt gratis te diligam, quia preciosius aliquid non inuenio. *Ne auertas vultum tuum à me.* Vt inueniam quod quæro. *Ne declines in ira à seruo tuo.* Ne te quærens, in aliud incurram, quid enim hac pœna grauius amanti & quærenti veritatem vultus tui? *Adiutor meus esto, ne derelinquas me.* Quando hanc inueniam nisi tu adiuues? *Ne derelinquas me, Neque despicias me deus salutaris meus.* Neque contempnas quod mortalis aeternum audet inquirere, tu enim

A enim deus sanas plagam peccati mei. Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me. Quoniam regnum seculi huius & ciuitas seculi huius, ex quibus temporaliter & mortaliter natus sum, dereliquerunt me quarentem te, & despicientem quæ promittebāt, cum id quod quero dare non possent. Dominus autem assumpsit me. Dominus autem, qui potest ipse dare mihi se, assumpsit me. Legem mihi constitue domine in via tua. Ad te igitur tendenti, & ad tātā professionem peruenienti, ad sapientiam à timore inchoāti, Legem mihi constitue domine in via tua, ne aberrantem disciplina tua deserat. Et dirige me in semita recta propter inimicos meos. Et dirige me in rectitudinem angustiarum eius. Non enim inchoare sufficit, cum inimici donec perueniatur non quiescant. Ne tradideris me in animas tribulantium me. Ne finas tribulantes me, satiari de malis meis.

Quoniam insurrexerunt mihi testes iniqui. Quoniam insurrexerunt in me, falsa de me dicentes, ad amouendum & reuocandum me abs te, quali gloriam ab hominibus quæram. Et mentita est iniquitas sibi. Itaque iniquitas mendacio suo delectata est. Nam me non mouit, cui ex hoc promissa est merces maior in cæ-

Blis. Credo videre bona domini in terra uiuentium. Et quoniam hæc prior passus est dominus meus, sic ego quoque linguas mentientium contemnam, Os enim quod mentitur occidit animam, credo videre bona domini in terra uiuentium, ubi nullus est falsitati locus. Sustine dominum, uiriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine dominum. Sed quando istud erit? Arduum est mortali, tardum est amanti: sed audi non fallacem vocem dicentis, Sustine dominum, Tolera uisionem rerum uiriliter, & uisionem cordis fortiter, non tibi negatum putes, quod nondum accipis, ne desperatione deficias, uide quia dictum est, Sustine dominum.

Præfatio in secundam enarrationem eiusdem Psalmi.

Dominus deus noster alloquens & consolans nos, profecto quos respicit ex iusto iudicio suo in sudore uultus nostri panem manducare, ex nobis loqui dignatus est, ut ostendat, quia non solū est conditor noster, sed & habitator. Voces istius Psalmi quas audiuius, & ex parte cantauimus, si dicamus quod nostræ sint, uerendū est quemadmodum uerum dicamus. Sunt enim voces magis spiritus dei, quam nostræ. Rursum si dicamus nostras non esse, profecto mentimur: non enim est gemitus nisi laborantium, Aut omnis ista vox quæ hic sonuit plena doloris & lachrymarum, potest esse eius qui nunquam potest esse miser. Dominus ergo misericors, nos miseri. Misericors loqui dignatus est miseris, dignatur etiam uti in ipsis miseris uoce miserorum. Ita utrunque uerū est, & nostram esse uocem, & nostram non esse: & spiritus dei esse uocem, & ipsius non esse. Spiritus dei uox est, quia ista nisi illo inspirante nō diceremus uel gemeremus. Ipsius autem non est, quia ille nec miser est, nec laborat. Istæ autē uoces miserorum & laborantium sunt. Rursum nostræ sunt, quia uoces sunt indicantes miseriam nostram. Item non sunt nostræ, quia ex dono eius [uel gemere meremur.]

Titulus Psalmi.

Psalmus David priusquam liniretur, hoc est, priusquam ungeretur.

Vinctus est enim ille ut rex & sacerdos. Tunc D ungebatur rex & sacerdos. Dux ista illo tempore unctæ personæ. In duabus personis præfiguratur futurus unus rex & sacerdos, utroque munere unus Christus, & ideo Christus à chrismate, Non solum autem caput nostrum unctum est, sed & corpus eius nos ipsi. Rex autem est, quia nos regit & ducit: sacerdos, quia pro nobis interpellat. Et quidem solus ille sacerdos talis extitit, ut ipse esset etiam sacrificium, obtulit deo non aliud quam seipsum. Noc enim inueniret præter se mundissimam rationalem uictimam, tanquam agnus immaculatus fuso sanguine suo redimens nos, concorporans nos sibi, faciens nos membra sua, ut in illo & nos Christi essemus: Ideo ad omnes Christianos pertinet unctio, prioribus autem ueteris testamenti temporibus ad duas solas personas pertinebat. Inde autē apparet Christi corpus nos esse, quia omnes ungemur, & omnes in illo & Christi & Christus sumus, quia quodammodo totus Christus caput & corpus est. Unctio ista perficiet nos spiritualiter in illa uita, quæ nobis promittitur. Est autē hæc uox desiderantis illam uitam. Et est ista uox hic desiderantis gratiam dei, quæ in nobis in fine perficietur: ideo dictum est, Priusquam liniretur. Ungeimur enim modo in sacramento, & sacramento ipso præfiguratur quiddam quod futuri sumus. Et illud nescio quod futurum ineffabile desiderare debemus, & in sacramento gemere, ut in ea re gaudeamus, quæ sacramento præmonstratur. Ecce quid dicit:

Enarratio secunda.

Dominus illuminatio mea, & salus mea quem timebo. Ille me illuminat, recedant tenebræ: ille me saluat, recedat infirmitas. Ambulans in lumine firmus, quem timebo? Non enim talem salutem dat deus, quæ ab aliquo possit extorqueri: aut tale lumē est quod ab aliquo possit obtenebrari. Dominus illuminans, nos illuminati: dominus saluans, nos saluati. Si ergo ille illuminans, nos illuminati: & ille saluans, nos saluati: præter ipsum nos tenebræ & infirmitas. Habentes autem in ipso spem certā & fixam & ueram, quem timebimus? Dominus illuminatio mea, dominus salutaris meus. Inueni potentiorē, & timeo potentissimū omnium. Ad omnipotentem sic pertineo, ut & illuminet me & saluet me, nec timeo aliquem præter ipsum.

Dominus protector uite meæ, à quo trepidabo? Dum appropinquant super me nocentes, ut edant carnes meas. Qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt & ceciderunt. Itaque ego quid timebo? aut quem timebo? Ego quem trepidabo, aut quid trepidabo? Qui me persequuntur, ipsi infirmantur, ipsi cadunt. Quare autem persequuntur? Ut edant carnes meas. Quæ sunt carnes meæ? Carnales affectus mei. Scruiant persequendo, nihil in me moritur nisi mortale. Erit in me aliquid quod persecutor peruenire non possit, ubi habitat deus meus. Manducant carnes meas, finitis carnibus spiritus ero, & spiritualis. Et quidem tantam salutem mihi promittit dominus meus, ut etiam modo ista caro mortalis quæ uidetur permitti in manibus persequentium, non pereat in aeternum: sed quod demonstratum est in capite meo resurgente, hoc omnia membra sperent. Quem timeat anima mea quam inhabitat deus? Quem timebit caro mea, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem? Vultis nosse, quia carnes illi manducant qui nos persequuntur, nec ipsi autem carni nostræ metuendum est? Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. *1. Cor. 15.*
Quanta

Quanta autem fiducia debet esse in eo qui nouit dicere, Dominus illuminatio mea, & salus mea quæ timebo. Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Protegitur imperator scutatis, & non timet: protegitur à mortalibus mortalis, & securus est: protegitur mortalis ab immortalis, & timebit & trepidabit? Quanta autem fiducia debeat esse in eo qui ista dicit, audite:

Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Castra munita sunt, sed quid munitius deo? Si exurgat in me bellum. Quid mihi facit bellum? Potest mihi auferre spem meam? Potest mihi auferre quod dat omnipotens? Sicut non vincitur qui dat, sic non aufertur quod dat. Si auferri potest quod datum est, vincitur dator. Ergo nec ipsa quæ temporaliter accipimus auferre nobis quisquam potest fratres mei, nisi solus ille qui dedit. Spiritualia quæ donat non auferet nisi tu dimiseris: carnalia vero & temporalia ipse aufert, quia & quisquis alius aufert, ipso donante potestatem, aufert. Nouimus hoc & legimus in libro Iob,

Iob. 1.

Isumma. Et non est ista potestas irati, sed pœna damnati. Nec ipse ergo potest habere aliquam potestatem nisi permissus. Et in illo libro habes quem commemorauimus, & in euangelio dominus dicit, Hac nocte postulaui satanas, ut vos cribraret sicut triticum, & ego rogauimus pro te patrem, ne deficiat fides tua. Permittitur autem, aut ad pœnam nostram, aut ad probationem. Ergo quia nobis nemo potest auferre quod dat deus, non timeamus nisi deum. Quicquid aliud fremuerit, quicquid aliud superbierit aduersus nos, non timeat cor nostrum. Si exurgat in me bellum. In hoc ego sperabo.

Luc. 22.

† al. Petre.

† al. hanc.

Inquam? Vnam, inquit, petij à domino. Fœminino genere appellauit quoddam beneficium, tanquam diceret, Vnam petitionem, Et quomodo solemus loquentes dicere, verbi gratia, duas habes, non dicimus duo, hoc more loquendi vsa est scriptura, Vnam, inquit, petij à domino, hanc requiram. Videamus quid petit qui nihil timet: Magna securitas cordis. Vultis nihil timere? Hanc vnam petite, quam vnam petit qui nihil timet, aut quam petit ut nihil timeat. Vnam, inquit, petij à domino. Hanc requiram. Hoc hic agitur ab eis qui bene ambulant. Quid est hoc? Quæ est illa vna? Ut

inhabitent in domo domini omnes dies vitæ meæ. Hæc est vna: domus enim ea dicitur, vbi semper manebimus. In ista peregrinatione dicitur domus, sed proprie tabernaculum appellatur. Tabernaculum peregrinantium & quodammodo militantium, & aduersus hostem pugnantium est. Quando ergo tabernaculum est in hac vita, manifestum est, quia est & hostis. Nam inde dicuntur contubernales, quia simul habent tabernacula, ut nostis hoc nomen esse militantium. Ergo hic tabernaculum, ibi domus. Sed & hoc tabernaculum interdum per abusionem vicinitatis dicitur domus, & domus aliquando secundum eundem modum dicitur tabernaculum, proprietamen illa domus, hoc tabernaculum. Quid autem acturi simus in illa domo, habes euidenter expressisse alium Psalmum, Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te. Hac iste, si dicendum est cupiditate ardens, & amore isto æstuans, desyderat omnes dies vitæ suæ in domo domini habitare. In domo domini omnes dies vitæ suæ, non quasi finiendos, sed æternos. Sic enim dicuntur dies quomodo anni, de quibus dictum est,

Psal. 83.

Et anni tui non deficient. Nam dies vitæ æternæ vnus K dies est sine occasu. Hoc ergo dixit ad dominum, *Cō-* Psal. 103.
cupiui hanc, Vnam petij, Hanc requiram. Et quasi diceremus ei, & quid ibi facturus es? Quæ ibi delectatio tua? Quod aduocamentum cordis? Quæ ille delicia? Vnde gaudia suppetent? Non enim ibi perdurabis nisi fœlix eris. Fœlicitas autem illa vnde succedit? Habemus enim hic fœlicitates diuersas generis humani, & miser quisque dicitur, quando illi subtrahitur quod amat. Amant ergo homines diuersas res, & quædo quisque quod amat habere videtur, fœlix vocatur. Vere autem fœlix est, non si id habet quod amat: sed si id amet quod amandum est. Multi enim miseri sunt magis habendo quod amant, quam carendo. Amando enim res noxias miseri, habendo sunt miserieores: & propicius deus cum male amamus, negat quod amamus. Iratus autem dat amanti, quod male amat. Habes euidenter dicentem Apostolum, Tradidit illos deus Rom. 4.
in concupiscentias cordis eorum, in immunditias ut contumeliis afficiat corpora sua in semetipsis: eo quod commutauerunt veritatem dei in mendacium & seruiert creature potius quam creatori. Dedit ergo quod amabant, sed damnando. Habes rursum negantem L petitum, Propter quod ter dominum rogauimus, inquit, ut 1. Cor. 12.
auferret eum à me, stimulum videlicet carnis, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. Ecce illos dedit in concupiscentiam cordis eorum, Paulo apostolo negauit quod orauit. Illis dedit ad damnationem, huic negauit ad sanitatem. Cum autem id amamus quod vult deus ut amemus, proculdubio daturus est nobis. Hæc est illa vna quæ debet amari, ut habitemus in domo domini per omnes dies vitæ nostræ. Et quia in istis terrenis habitationibus, diuersis delitiis & voluptatibus homines oblectantur, & vnusquisque in ea vult domo habitare, vbi non habeat quod offendat animum, & habeat multa quæ delectent: si autem subtrahantur ea quæ delectabant, vult homo vndeunque migrare: interrogemus quasi curiosus, & dicat iste, Quid nos, quid ipse acturus est in illa domo, vbi cupit & optat & desyderat, & hanc vnam petit à domino, habitare in ea omnes dies vitæ suæ. Quid ibi agis quæso te? Quid est quod desyderas? Audi quid, *Ut contempler delectationem domini.* Ecce quod M amo, ecce quare volo habitare in domo domini per omnes dies vitæ meæ. Habet ibi magnum spectaculum, delectationem ipsius domini contemplari. Vult finita nocte sua herere in luce ipsius. Tunc enim erit Psal. 5.
mane nostrum nocte transacta. Vnde alio loco Psalmus dicit, Mane adstabo tibi & contemplabor te. Modo ideo non contemplor, quia cecidi, tunc adstabo tibi & contemplabor. Hæc vox humana est. Cecidit enim homo, & non mitteretur qui erigeret nisi cecidissentus. Nos cecidimus, ille descendit. Ille ascendit, nos leuamur: quia nemo ascendit nisi qui descendit. Qui ruit, leuatur: qui descendit, ascendit. Et non Ioan. 3.
ideo desperemus, quia ille solus ascendit. Leuat enim nos, ad quos cadentes descendit, & stabimus & contemplabimur, & magna delectatione perfruemur. Ecce dixi hoc, & exclamastis desyderio cuiusdam speciei nondum visæ. Excedat cor vestrum omnia visa, & excedat intentio vniuersas cogitationes vestras solennes ex carne, eductas à sensibus carnis, & imaginatas nescio quo phantasmate. Totum ab animo reicite, quicquid occurrerit negate. Cognoscite infirmitatem cordis vestri: & quicquid occurrerit quod cogitare possitis,

De beati
ta cap. 5.

Rom. 4.

1. Cor. 12.

M

Psal. 5.

Ioan. 3.

A possitis, dicite, non est illud. Non enim si illud esset mihi iam occurrisset. Ita desyderabitis quoddam bonum. Quale bonum? Omnis boni bonum, vnde omne bonum, bonum cui non addatur quid sit nisi ipsum bonum. Dicitur enim bonus homo, & bonus ager, & bona domus, & bonum animal, & bona arbor, & bonum corpus, & bona anima. Adiunxisti quotiens dixisti, bonum est. Bonum simplex, ipsum bonum quo cuncta sunt bona, ipsum bonum ex quo cuncta sunt bona, ipsa est delectatio domini, hanc contemplabimur. Iam videte fratres si vos delectant bona ista quæ appellantur bona: si vos delectant bona, quæ non sunt per se bona, omnia enim mutabilia non sunt per se bona, qualis erit contemplatio incommutabilis boni, æterni, semper eodem modo manentis? Quandoquidem ista quæ dicuntur bona, nullo pacto nos delectarent, nisi essent bona: nec alio pacto essent bona, nisi ab illo essent qui simpliciter bonus est. Ecce quare habitare volo, inquit, in domo domini per omnes dies vitæ meæ. Dixi vobis quare, vt contempler delectationem domini. Vt autem semper contempler, & nulla molestia me contingat contemplantem, nulla suggestio auertat, nulla auferat alicuius potentia, nullum inimicum patiar in contemplantando, & perfruar delitiis mentis securus, ipso domino deo meo, quid fiet mihi? *Proteget me.* Non solummodo ergo contemplari volo delectationem domini, ait, *Sed etiam protegi templo eius.* Vt templum suam me protegat, ero templum eius & protegar ab eo. Nunquid tale est templum dei, qualia templa sunt simulacrorum? Simulacra gentium templis suis proteguntur, dominus deus noster templum suum proteget, & securus ero. Contemplabor ad delectationem, & protegar ad salutem. Quam erit illa contemplatio perfecta, tam ista perfecta protectio: & quam illud perfectum gaudium contemplandi, tam perfecta etiam incorruptio sanitatis. Ad ista duo verba quæ dixit, contempler delectationem domini, & protegar templo eius, pertinent illa duo, vnde Psalmus cœpit, Dominus illuminatio mea, & salutaris meus quem timebo: quia contemplanter delectationem domini, dominus illuminatio mea, quia protegit me templum suum, salutaris meus est. **C** Quare autem hoc nobis præstat in finem? *Quoniam abscondit me in tabernaculo suo in die malorum meorum.* Erit ergo mihi in domo habitatio per omnes dies vitæ meæ, ad hoc vt contempler delectationem domini, & protegar templum eius. Vt autem illuc perueniam, vnde mihi promitto? Quoniam abscondit me in tabernaculo suo in die malorum meorum. Tunc non erunt dies malorum meorum, sed videt me nunc in diebus malorum meorum. Qui ergo me longe positum misericorditer respexit, secum positum quomodo non illuminabit? Propterea ergo non impudenter vnam illam petiui, nec mihi dixit cor meum, quid petis, vel à quo petis? Audes enim à deo aliquid petere peccator inique? Audes sperare aliquam contemplationem de te habiturum infirme, immundo corde? Audeo, inquit, non de me, sed de ipsius delectatione: non de mea præsumptione, sed de illius pignore, Qui tantum pignus dedit peregrinanti, non deseret peruenientem. Quoniam abscondit me in tabernaculo suo in die malorum meorum. Ecce dies malorum nostrorum, vita ista est. Dies malorum aliter habent impij, aliter fideles. Nam etiam credentes, sed adhuc peregrinantes à domino. Quamdiu enim su-

mus in hoc corpore, peregrinamur à domino: hoc D. Apostolus dixit, si dies malorum non agunt, vnde *1. Cor. 5.* vox dominicæ orationis, Libera nos à malo: si non sumus in diebus malorum? Sed longe discretius dies malorum agunt, qui adhuc non crediderunt, nec ipsos ille despexit. Etenim Christus pro impijs mortuus est, Audeat ergo præsumere anima humana & vnam illam petere securam, habebit securam, securam possidebit. Tantum dilecta est fœda, pulchra quomodo fulgebit? Quoniam abscondit me in tabernaculo suo, in die malorum meorum. *Protegit me in abscondito tabernaculi sui.* Quid est absconditum tabernaculi ipsius? Quid est hoc? Multa enim quasi membra tabernaculi sui forinsecus videntur. Et est quasi abditum, quod dicitur penetrale secretum interioris templi. Et quid est hoc, quod solus sacerdos intrabat: Et forte ipse sacerdos est absconditum tabernaculum dei. Accepit enim de isto tabernaculo carnem, & fecit nos absconditum tabernaculum eius: vt tabernaculi eius alia membra ipsius credentes in eum sint, absconditum autem tabernaculi ipse sit. Mortui enim estis, ait Apostolus, & vita vestra abscondita est cum Christo in deo: Cum autem Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. An vis nosse, quia inde dicit? Petra nempe est Christus. Audite quid sequitur, Quoniam abscondit me in tabernaculo suo, in die malorum meorum protegit me in abscondito tabernaculi sui. Quærebatur quid sit absconditum tabernaculi, audi quod sequitur, *In petra exaltauit me.* Ergo in Christo exaltauit me, quia in puluere humiliasti te in petra exaltauit te. Sed Christus sursum est, tu autem adhuc deorsum. Audi sequentia. *Et nunc exaltauit caput meum super inimicos meos.* Et nunc antequam veniam ad illam domum, vbi volo habitare per omnes dies vitæ meæ, antequam veniam ad illam contemplationem domini. Et nunc exaltauit caput meum super inimicos meos. Adhuc patior inimicos corporis Christi, adhuc non sum exaltatus super inimicos meos, sed caput meum exaltauit super inimicos meos. Iam caput nostrum Christus in cœlo est, adhuc inimici nostri possunt sæuire in nos. Nondum sumus exaltati super inimicos: sed caput nostrum iam ibi est. **V**nde hoc dixit, Saule Saule, quid me persequeris? Se dixit in nobis esse hic deorsum. Ergo & nos in illo sumus ibi sursum, quia & nunc exaltauit caput meum super inimicos meos. Ecce quale pignus habemus, vnde & nos fide & spe & charitate cum capite nostro sumus in cœlo in æternum, quia & ipsum diuinitate & bonitate, vnitate nobiscum est in terra vsque in cōsummationem seculi. *Circumui & immolauit in tabernaculo eius hostiam iubilationis.* Immolamus hostiam iubilationis, immolamus hostiam lætitiæ, hostiam gratulationis, hostiam gratiarum actionis, quæ verbis explicari non potest. Immolamus autem vbi? In ipso tabernaculo eius in sancta Ecclesia. Quid ergo immolamus? Abundantissimum & inenarrabile gaudium, nullis verbis, voce ineffabili. Hæc est hostia iubilationis. Vnde quæ sita, vnde inuenta est? Circumeundo. Circumui, inquit, & immolauit in tabernaculo eius hostiam iubilationis. Circumeat animus tuus per vniuersam creaturam, vndique tibi clamabit creatura, deus me fecit. Quicquid te delectauerit in arte, artificem commendat, magisque si circumeas vniuersa, cōsideratio concipit artificis laudem. Vides cœlos, magna opera dei sunt. Vides terram, deus fecit semina innumera, diuersita-

1. Cor. 5.

Matth. 6.

Roma. 5.

Heb. 2.

Colos. 3.

1. Cor. 10.

Act. 9.

Matth. 28.

1. al. semina numeros.

IN PSALMVM XXVI.

G diuersitates germinum, multitudinem animalium. Circumi adhuc caelos vsque ad terram, nihil relin-
 quas, vndique tibi omnia resonant conditorem. Et
 ipsa species creaturarum, voces sunt quaedam crea-
 torem laudantium. Quis autem explicet laudibus vni-
 uersam creaturam? Quis illam explicet laudibus? Quis
 digne laudet caelum & terram, mare, & omnia quae
 in eis sunt? Et ista quidem visibilia. Quis digne lau-
 det angelos, sedes, dominationes, principatus, & po-
 testates? Quis digne laudet hoc ipsum quod in vobis
 viget? Vegetans corpus, mouens membra, sensu ex-
 ereens, & memoria tam multa complectens, intelle-
 ctu tam multa discernens, quis digne laudet? At si in
 istis creaturis dei sic laborat humanus sermo, in crea-
 tore quid agit, nisi sola restat sermone deficiente iu-
 bilatio? Circumui & immolauit in tabernaculo eius
 hostiam iubilationis. Est & alius sensus qui mihi vi-
 detur ad contexionem Psalmi magis pertinere, Quia
 enim dixerat, in petra se exaltatum, quod est Chri-
 stus, & caput suum exaltatum super inimicos suos,
 quod est Christus: etiam se, qui in petra exaltatus est,
 in eodem capite suo exaltatum intelligi voluit super
 inimicos suos, referens hoc ad honorem Ecclesia,
 cui cessit inimicorum persecutio. Et quia hoc per fi-
 dem orbis terrarum factum est, Circumui, inquit, &
 immolauit in tabernaculo eius hostiam iubilationis:
 id est, considerauit fidem orbis terrarum, in qua ex-
 altatum est caput meum, super eos qui me perseque-
 bantur: & in ipso tabernaculo eius, id est, in Ecclesia
 toto orbe diffusa ineffabiliter laudauit dominum.
Cantabo & psallam domino. Securi erimus, & securi
 cantabimus, & securi psallemus cum contemplantur
 delectationem domini, & protegemur in tem-
 plo eius, † in illa incorruptione, quando absorbebitur
 mors in victoria. Modo quid? Quia iam dicta sunt
 gaudia illa quae habebimus cum acceperimus illam
 vnam petitionem. Modo quid? *Exaudi domine vocem
 meam.* Gemamus modo, oremus modo. Gemitus non
 est nisi miserorum, oratio non est nisi indigentium.
 Transiet oratio, succedet laudatio: transiet fletus,
 succedet gaudium. Interim modo quando in diebus
 malorum nostrorum sumus, non cesset oratio nostra
 ad deum, a quo vnam illam petamus, & ab ipsa peti-
 tione non desinamus, donec ad eam illo donante ac-
 I perducente perueniamus. Exaudi domine vocem
 meam. *Qua clamauit ad te, miserere mei & exaudi me.* V-
 nam illam petit, tam diu rogans, flens, gemens non
 petit nisi vnam. Finiuit omnes cupiditates, remansit
 illa vna quam petit. Audi quia hanc petit. *Tibi dixit
 cor meum, quæsiui vultum tuum.* Hoc est ergo quod pau-
 loante dixit, Vt contempler delectationem domini.
 Tibi dixit cor meum, quæsiui vultum tuum. Si gau-
 dium nostrum in isto sole esset, non cor nostrum di-
 ceret, *Quæsiui vultum tuum domine:* sed, oculi cor-
 poris nostri. Cor nostrum cui dicit, *Quæsiui vultum
 tuum,* nisi ei qui pertinet ad oculum cordis? Lucem
 istam quarunt oculi carnis, lucem illam quarunt oca-
 li cordis. Sed vis illam lucem, quae videtur oculis
 cordis videre, quia ipsa lux deus est. Deus enim lux
 est, ait Ioannes, & tenebrae in eo non sunt vllae. Vis
 ergo videre illam lucem? Munda oculum vnde vide-
 tur, Beati enim mundo corde, quia ipsi deum videbunt.
 Tibi dixit cor meum, quæsiui vultum tuum. *Vultum
 tuum domine requiram.* Vnam petiui a domino, hanc re-
 quiram, vultum tuum. *Non auertas faciem tuam a me.*

† al. prote-
gemur tem-
plum eius.
1. Co. 15.

1. Ioan. 1.

Matth. 5

O quomodo se fixit in ista vna petitione. Vis impe-
 trare? Aliud noli petere, vni suffice, quia vna tibi suf-
 ficiet. Tibi dixit cor meum, quæsiui vultum tuum, vul-
 tum tuum domine requiram, ne auertas faciem tuam
 a me. *Ne declines in ira a seruo tuo,* Magnifice, nihil di-
 ci diuinius potest. Sentiant hoc qui vere amant. Alius
 vellet beatus & immortalis esse in his quas diligit ter-
 renarum concupiscentiarum voluptatibus: & forte
 propterea deum coleret & oraret, vt diu hic viueret
 in delitiis suis, & non ab eo aliquid periret, quod ter-
 rena possidet cupiditas, nec aurum, & argentum, nec
 si quid prædiorum oblectaret oculos eius: nec amici
 morerentur, nec filij, nec coniunx, nec clientes, in his
 delitiis vellet semper viuere. Sed quia non potest sem-
 per, nouit enim se mortalem, forte ad hoc colit deum,
 & ad hoc orat deum, & ad hoc gemit deo, vt ista il-
 li omnia vsque in finem † suppetant. Et si diceret ei † al. sentia
 deus, *Ecce facio te in his immortalem,* pro magno-tem.
 bono acciperet, & exultatione gaudiorum gratulatus
 non se caperet. Non vult hoc iste, qui vnam petiit a
 domino: Sed quid vult? Contemplari delectationem
 domini per omnes dies vitæ suæ. Rursusque alius qui
 hoc modo & hac causa coleret deum, si illa sibi tem-
 poralia adessent, iratum deum non timeret, nisi ne il-
 lud auferret. Iste non propter hoc timet iratum, quan-
 doquidem & de inimicis suis dixit, Vt edant carnes
 meas, Vnde timet iratum? Ne auferat quod amauit.
 Quid amauit? Vultum tuum domine. Ideo hanc pu-
 tat iram domini, si auertat ab illo vultum suum. Do-
 mine ne declines in ira a seruo tuo. Posset illi forte re-
 sponderi hoc modo, *Quid times, ne declinet a te in
 ira?* Magis si a te declinauerit in ira, non in te vindi-
 cabit, si incurras in illum iratum, vindicabit in te. Opta
 ergo potius vt declinet a te in ira, non accedat. *Quid
 nouit enim? Quid desiderat?* Ira eius non est nisi a-
 uersio vultus eius. Quid si te faciet in delitiis istis, &
 voluptate gaudiorum terrenorum immortalem? re-
 spondet amator talis, Nolo, quicquid mihi præter il-
 lum est, dulce non est. Quicquid mihi vult dare do-
 minus meus auferat totum, & se mihi det. Ne declines
 in ira a seruo tuo. Forte ab aliquibus declinat, non in
 ira, quomodo a quibusdam qui illi dicunt, Auerte fa-
 ciem tuam a peccatis meis. Quando a peccatis tuis a-
 uertit faciem suam, non in ira a te declinat. Auertat er-
 go faciem suam a peccatis tuis, sed non auertat faciem
 suam a te. *Adiuutor meus esto ne derelinquas me.* Ecce enim
 in via sum petiui a te vnam, habitare in domo tua per
 omnes dies vitæ meæ, contemplari delectationem
 tuam, protegi a templo tuo. Hanc petiui vnam, sed
 vt ad illam perueniam, in via sum. Forte dices mihi
 vt irem, ambula, liberum arbitrium tibi dedi, volunta-
 tis tuæ es, prosequere viam, quære pacem & sequere
 eam. Noli a via declinare, noli ibi remanere, noli re-
 tro respicere. Perseuera in ambulando, quoniam qui
 perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Iam tu
 accepto libero arbitrio, quasi præsumis vnde ambu-
 les. Noli de te præsumere, si te dereliquerit, in ipsa via
 deficies, cades, aberrabis, remanebis. Dic ergo illi,
 Voluntatem quidem liberam mihi dedisti, sed sine
 te nihil est mihi conatus meus. *Adiuutor meus esto
 ne derelinquas me. Neque despicias me deus salutaris meus.*
 Tu enim adiuuas qui condidisti, tu non deseris qui
 creasti. *Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me.*
 Fecit se paruulum deo, ipsum fecit patrem, ipsum fe-
 cit matrem. Pater est, quia condidit, quia vocat, quia
 iubet,

Psal. 10.

M

Psal. 33.

Matth. 10.

& 14.

A iubet, quia regit. Mater, quia fouet, quia nutrit, quia lactat, quia continet. Pater meus & mater mea dereliquerunt me. *Dominus autem assumpsit me.* Et ad regendum & nutriendum. Mortales parentes genuerunt, filii successerunt, mortales mortalibus. Et ad hoc nati sunt qui succederent, ut qui genuerunt decederent. Non decedet qui me creauit, ego ab illo non recedam. Pater meus & mater mea dereliquerunt me, dominus autem assumpsit me. Exceptis etiam illis duobus parentibus, de quorum carne nati sumus, patre masculino, & matre femina, tanquam Adam & Eua, exceptis illis duobus parentibus, habemus hic alium patrem & aliam matrem, vel potius habuimus. Pater secundum seculum diabolus est, & fuit nobis pater cum essemus infideles. Nam infidelibus dicit dominus, Vos a patre diabolo estis. Si ille pater omnium impiorum, qui operatur in filiis diffidentiae, mater quae est? Est quaedam ciuitas quae Babylonia dicitur. Ciuitas ista societas est omnium impiorum ab Oriente usque in Occidentem, ipsa habet regnum terrenum. Secundum hanc ciuitatem respublica quaedam dicitur, quam modo videtis senescere & minui. Haec prima fuit mater nostra, in hac nati sumus. Cognouimus alium patrem Deum, reliquimus diabolum. Quando enim audet accedere ad eos, quos ille suscepit qui superat omnia? Cognouimus aliam matrem Hierusalem caelestem, quae est sancta Ecclesia, cuius portio peregrinatur in terra, reliquimus Babyloniam. Pater meus & mater mea dereliquerunt me, non habent iam quod mihi praestent, quia & quando mihi praestare videbantur, tu praestabas & illis imputabam. A quo enim etiam secundum mundum praestatur istud homini, nisi a domino? Aut quid auferatur homini, nisi ille iusserit aut permisit qui donauit? Sed putant vani homines, quod hoc daemones praestent quos adorant, & aliquando dicunt sibi, Deus ad vitam aeternam necessarius est, ad illam vitam spiritalem, potestates autem istae debent a nobis coli propter ista temporalia. O vanitas generis humani. Plus amas illas res, propter quas istos vis colere. Profecto plus habes istos colere, uti non dicam plus, certe vel tantum. Non vult autem Deus coli cum illis, nec si ipse colatur multo amplius, & illi multo minus. Quid ergo, inquires, & isti non sunt necessarij ad haec? Non. Sed timendum est, ne irati noceant. Non nocebunt nisi ille permittat. Isti semper habent voluntatem nocendi, nec si placentur, nec si rogentur desinunt nocere velle. Hoc enim malevolentiae illorum proprium est. Ergo quid facies eos colendo, nisi ut illum offendas, quo offenso in istorum potestatem daberis? Et qui tibi nihil possent facere illo placato, facient quicquid volunt illo irato. Et ut noueris, quam frustra istos colas, quasi propter temporalia, quis haec cogitas: omnes qui colunt Neptunum, non naufragauerunt? aut omnes qui blasphemant Neptunum, ad portum non peruenerunt? Omnes mulieres colentes lunonem, bene pepererunt? Aut omnes blasphemantes lunonem, male pepererunt? Hinc intelligat charitas vestra, inanes esse homines qui istos volunt colere, vel propter ista terrena. Nam si propter ista terrena colendi essent, soli cultores illorum terrenis omnibus abundarent. Quod quidem si esset, fugere nos talia dona & vnam petere a domino deberemus. Huc accedit, quia & ista ille dat, qui offenditur cum isti coluntur. Ergo relinquat nos pater noster &

mater nostra, relinquat diabolus, relinquat Babylonia ciuitas. Dominus nos suscipiat consolandos temporalibus, beatificandos aeternis. Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me, dominus autem assumpsit me. Iam ergo assumptus a domino, deserta illa ciuitate & rectore eius diabolo, quia rector impiorum diabolus est, rector mundi tenebrarum harum. Quorum tenebrarum? Peccatorum infidelium. Unde iam credentibus dicit Apostolus, Fuitis aliquando tenebrae nunc autem lux in domino. Ergo iam suscepti ab illo, quid dicamus? *Legem mihi constitue domine in via tua.* Ausus est petere legem? Quid si tibi dicat, implebis legem? Si dederit legem, implebis eam? Non auderet petere, nisi primo diceret, Dominus autem suscepit me. Non auderet petere, nisi primo diceret, Adiutor meus esto. Ergo si tu adiuuas, si tu suscipis, da legem. *Legem mihi constitue domine in via tua.* Ergo legem mihi constitue in Christo tuo. Ipsa enim via locuta est nobis, & dixit, Ego sum via, veritas & vita. Lex in Christo, lex cum misericordia est. Ipsa est sapientia, de qua scriptum est, Legem autem & misericordiam in lingua portat. Et si offenderis aliquid in lege, ille qui pro te fudit sanguinem suum, confitenti tibi ignoscit tibi, tu tantum viam noli deserere, dic illi, susceptor meus esto. *Et dirige me in semita recta propter inimicos meos.* Legem da, sed ne auferas misericordiam: qui dixit in alio Psalmo, Nam & misericordiam dabit qui legem dedit. Ergo legem mihi constitue domine in via tua, hoc ad praecipuum pertinet. Ad misericordiam quid pertinet? *Et dirige me, inquit, in semita recta, propter inimicos meos.* Ne tradideris me in animas tribulantium me. Id est, ne consentiam tribulantibus me. Si enim consenseris tribulantibus te in anima, quodammodo non deuorabunt carnem, sed voluntate peruersa animam tuam manducabunt. Ne tradideris me in animas tribulantium me. Trade si hoc placet in animas tribulantium. Dixerunt enim hoc illi martyres, & tradidit suos in manus tribulantium. Sed quid tradidit? Carnem. Iuxta quod dicitur in libro Iob, Terra tradita est in manus impij, caro tradita est in manus peccatoris. Ne tradideris me, non carnem meam, sed me. Anima tibi loquor, mente tibi loquor. Non dico, noli tradere carnem meam in manus tribulantium me: sed, noli me tradere in animas tribulantium. Et quomodo traduntur homines in animas tribulantium se? *Quoniam insurrexerunt in me testes iniqui.* Iam quia testes iniqui sunt, & multa mala in me dicunt, & in multis mihi detrahunt, si traditus fuero in animas eorum, mentiar & ero socius eorum, non particeps veritatis tuae, sed comparticeps mendacij aduersus te. Exurrexerunt mihi testes iniqui. *Et mentita est iniquitas sibi.* Sibi, non mihi. Sibi semper mentiatur, mihi autem non mentiatur. Si tradideris me in animas tribulantium me: id est, si consenseris voluntatibus eorum, iam non sibi mentita est iniquitas, sed mihi. Si autem sauiant quantum voluerint, & conentur impedire cursus meos, non tamen tu me des in animas eorum, non consentiendo voluntatibus eorum, remanebo ego, & permanebo in veritate tua, & mentietur iniquitas, non mihi sed sibi. Redit ad illam vanam post ista pericula, post labores, post difficultates, inter manus persequentium & tribulantium aestuans, anhelans, laborans, & firmus & certus illo suscipiente, illo adiuuante, illo ducente, illo regente: tamen

Ioan. 8.
Eph. 5.

Eph. 6.
Eph. 5.

Ioan. 14.

Psal. 93.

Iob. 9.
Tal. perse-
cutoris.

F

men

IN PSALMVM XXVII. ET XXVIII.

Gmen post illum circuitum & iubilationem exultans gaudio & gemens in laboribus, suspirauit ad extremum & ait: *Credo videre bona domini in terra uiuentium: O bona domini dulcia, immortalia, incomparabilia, sempiterna, incommutabilia, & quando vos videbo, bona domini: Credo videre, sed non in terra morientium. Credo videre bona domini in terra uiuentium. Eruet me dominus à terra morientium, qui propter me dignatus est suscipere terram morientium, & mori inter manus morientium. Eruet me dominus de terra morientium. Credo videre bona domini in terra uiuentium: Suspirans dixit, laborans dixit, periclitans dixit, inter magnam turbam tentationum, sed tamen sperans totum de misericordia eius, cui dixit, Legem mihi constitue domine. Et quid illi dicit, qui legem illi constituit? Audiamus & vocem domini desuper exhortantis nos & consolantis nos, illius vocem quam habemus pro patre & matre, qui nos dereliquerunt, illius vocem audiamus. Audiuit enim gemitus nostros, vidit suspiria nostra, intuitus est desyderium nostrum, & vnā petitionem nostram, vnā postulationem per aduocatum Christum libenter accepit, & donec peragamus istam peregrinationem, qua dilaturus est non ablaturus, quod promisit, dixit nobis, *Sustine dominum. Non sustinebis mendacem, non eum qui poterit falli, non eum qui non est inuenturus quod det. Omnipotens promisit, certus promisit, verax promisit. Sustine dominum. Viriliter age. Noli dissolui, ne sis inter eos quibus dicitur, Vx his qui perdidit sustinentiam. Sustine dominum: omnibus nobis dicitur, & vni homini dicitur, Vnus sumus in Christo, corpus Christi sumus, qui vnā illam desyderamus, qui vnā illam petimus, qui in illis diebus malorum nostrorum ingemiscimus, qui credimus nos videre bona domini in terra uiuentium, nobis omnibus, qui vnus in vno sumus, dicitur, Sustine dominum, viriliter age. Et confortetur cor tuum & sustine dominum. Quid aliud tibi dicit, quā vt hoc repetat quod audisti, Sustine dominum, viriliter age. Ergo qui perdidit sustinentiam, effeminatus est, perdidit vigorem. Hoc viri, hoc fœminæ audiant, quia in vno viro vir & fœmina. Talis in Christo nec masculus nec fœmina est, Sustine dominum viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine dominum. Sustinendo dominum habebis eum, habebis quem sustinebis. Aliud desydera si maius, si melius, si suauius inueneris.**

Psal. 30.
Eccle. 2.

Galat. 3.

In psalmum vigesimum septimum enarratio.
Psalmus David.

Matth. 11.

IPSIVS mediatoris vox est manu fortis in conflictu passionis. Quæ autem videtur optare inimicis, non malevolentia votum est, sed enunciatio pœnæ illorum, sicut in euangelio ciuitatibus, in quibus miracula cum fecisset, neque credidissent ei, non malevolentia optat quæ dicit, sed quid eis imminet prædicit. *Ad te domine clamavi, deus meus ne sileas à me. Ad te domine clamaui, deus meus ne separet vnitatem verbi tui ab eo quod homo sum. Ne quando sileas à me, & ero similis descendentibus in lacum, Ex eo enim quod aternitas verbi tui non intermittit vnire se mihi, fit vt non sim talis homo, quales sunt ceteri, qui nascuntur in profundam miseriam seculi huius, vbi tanquam sileas nō cognoscitur verbum tuum. Exaudi domine vocem deprecationis tuæ, dum oro ad te, dum*

extollo manus meas ad templum sanctum tuum. Dum crucifigor ad eorum salutem, qui credentes sunt templum sanctum tuum. Ne simul tradas cum peccatoribus animam meam, & cum operantibus iniquitatem ne comperdas me. Cum his qui loquuntur pacem cum proximo suo. Cum his qui mihi dicunt, scimus quia à deo venisti magister. Mala autem loquuntur in cordibus suis. Da illis secundum opera ipsorum. Da illis secundum opera ipsorum, quia hoc iustum est. Et secundum malignitatem affectionum ipsorum. Mala enim affectantes bona inuenire non possunt.

Secundum opera manuum illorum da eis. Quauis aliis ad salutem valeat quod fecerunt, secundum opera tamen voluntatum eorum da eis. Reddere retributionem eorum ipsis. Quia pro veritate quam audiebant, voluerunt fallaciam retribuere, fallacia ipsorum ipsos fallat. Quoniam non intellexerunt opera domini. Et vnde manifestum est hoc eis accidisse? Hinc scilicet quoniam non intellexerunt opera domini. Hæc ipsa nimirum iam retributio fuit, vt quem maleuolo animo hominem tentauerunt, non cognoscerent deum, quæ consilio incarnatum pater misit. Et in opera manuum eius. Nec mouerentur ipsis visibilibus operibus, quæ porrecta sunt vsque ad oculos eorum. Destrues illos & non edificabis eos. Nihil mihi noceant, sed nec conantes rursus aduersus Ecclesiam meam erigere machinas aliquid valeant. Benedictus dominus quoniam exaudiuit vocem deprecationis meæ. Dominus adiutor meus & protector meus. Dominus adiuuans tanta patientem, & immortalitate protegens resurgentem. In ipso sperauit cor meum, & adiutus sum. Et restoruit caro mea. Id est, & resurrexit caro mea.

Et ex voluntate mea confitebor illi. Vnde iam consumpto mortis metu, non timoris necessitate sub lege, sed libera voluntate cum lege confitebuntur illi, qui credunt in me, in quibus quia ego sum, ego confitebor.

Dominus fortitudo plebis suæ. Non est illa plebs ignorans iustitiam dei, & suam volens constituere. Non enim per se fortem se putauit, quia dominus fortitudo plebis suæ, in huius vitæ difficultatibus cum diabolo dimicantis. Et protector salutarium Christi sui est. Vt eam saluam factam per Christum suum, post fortitudinem bellicam, immortalitate pacis ad vltimum protegat. Saluum fac populum tuum domine, & benedic hereditatem tuam. Interpello igitur, postquam restoruit caro mea, quia dixisti, Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam. Saluum fac ergo populum tuum, & benedic hereditatem tuam, quia omnia mea tua sunt. Et rege illos, & extolle illos vsque in seculum.

Et rege illos in hac temporali vita, & in aeternum hinc tolle illos.

In psalmum vigesimum octauum enarratio.
Psalmus ipsi David consummationis tabernaculi.

PSALMVS ipsi mediatori manu forti, perfectionis Ecclesie in hoc seculo, vbi aduersus diabolium temporaliter militatur. Propheta loquitur, *Afferte domino filij Dei, afferte domino filios arietum. Afferte domino vosmetipsos, quos per euangelium duces gregum apostoli genuerunt. Afferte domino gloriam & honorem. Per opera vestra dominus glorificetur & honoretur. Afferte domino gloriam nomini eius. Gloriose per orbem innotescat. Adorate dominum in aula sancta eius. Adorate dominum in dilatato & sanctificato corde vestro.*

Astro. Vos enim estis regnum & sanctum tabernaculum eius. *Vox domini super aquas.* Vox Christi super populos. *Deus maiestatis intonuit.* Deus maiestatis de nube carnis terribiliter poenitentiam predicauit. *Domini super aquas multas.* Ipse dominus Iesus postquam vocem emisit super populos & perterrit eos, conuertit in se & habitauit in eis. *Vox domini in virtute.*

Vox domini iam in ipsis potentes faciens eos. *Vox domini in magnificentia.* Vox domini magna faciens in eis. *Vox domini conterens cedros.* Vox domini contritione cordis humilians superbos. *Conteret dominus cedros Libani.* Conteret per poenitentiam dominus elatos nitore terrena nobilitatis, cum ad eos confundendos ignobilia huius mundi elegerit, in quibus ostendat diuinitatem suam. *Et comminuet eas tanquam vitulum Libani.* Et amputata superba celsitudine illorum, deponit eos ad imitationem humilitatis suae, qui tanquam vitulus per ipsam huius seculi nobilitatem ad victimam ductus est. Astiterunt enim reges terrae, & principes conuenerunt in vnum aduersus dominum, & aduersus Christum eius. *Et dilectus sicut filius vnicornium.*

B Nam & ipse dilectus atque vnicus patri exinaniuit se nobilitate sua, & factus est homo sicut filius Iudaeorum ignorantium iustitiam dei & superbe iactantium tanquam singularem iustitiam suam. *Vox domini praecedentis flammam ignis.* Vox domini per ardorem concitatissimum persequentium se, sine vlla sua laesione transeuntis vel diuidentis furentem iracundiam persecutorum suorum, vt alij dicerent, Nunquid forte ipse est Christus? alij, non, sed seducit populum: atque ita praecedentis insanum tumultum eorum, vt alios in charitatem suam traiceret, alios in malitia eorum relinqueret. *Vox domini commouentis solitudinem.*

Vox domini commouentis ad fidem gentes quasdam sine spe & sine deo in hoc mundo, vbi nullus propheta, nullus verbi dei praedicator, veluti nullus homo habitauerat. *Et commouebit dominus desertum Cades.*

Et tunc celebrari faciet dominus sanctum verbum scripturarum suarum, quod a Iudaeis non intelligentibus deserebatur. *Vox domini perficientis cernuos.* Vox enim domini primo perfecit superatores & repulsores venenosarum linguarum. *Et reuelabit sythas.* Et tunc eis reuelabit opacitates diuinorum librorum & umbracula mysteriorum, vbi cum libertate pascantur.

Et in templo eius vnusquisque dicet gloriam. Et in Ecclesia eius omnis in spem eternam regeneratus, laudat deum pro suo quisque dono quod a sancto spiritu accepit.

C *Dominus diluuium inhabitat.* Dominus ergo primum inhabitat diluuium huius seculi in sanctis suis, tanquam in arca, ita in Ecclesia custoditis. *Et sedebit dominus rex in aeternum.* Et deinde sedebit regnans in eis in aeternum. *Dominus virtutem populo suo dabit.* Quia dominus virtutem populo suo contra huius mundi procellas & turbines dimicanti dabit, quia pacem illis in hoc mundo non promisit. *Dominus benedicet populum suum in pace.* Et idem dominus benedicet populum suum in seipso, illi pacem praestans, quoniam inquit, Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis.

In Psalmum vigesimum nonum enarratio.
In finem Psalmus cantici dedicationis domus ipsi David.

In finem Psalmus laetitiae resurrectionis atque D in immortalem statum mutationis atque in nouationis corporis, non tantum domini, sed etiam totius Ecclesiae. Nam in superiore Psalmo tabernaculum consummatum est, vbi habitamus belli tempore, nunc autem domus dedicatur, quae in sempiterna pace permanebit. Christus totus itaque loquitur, *Exaltabo te domine, quoniam suscepisti me.* Sublimitatem tuam laudabo domine, quoniam suscepisti me.

Nec iocundasti inimicos meos super me. Nec eos qui totiens variis per orbem persecutionibus me opprimere conati sunt, iocundasti super me. *Domine Deus meus clamauit ad te, & sanasti me.* Domine Deus meus clamauit ad te, & corpus mortalitate faucium & agrum iam non gero. *Domine reduxisti ab inferis animam meam, saluum fecisti me a descendantibus in lacum.* Saluum fecisti me a conditione profunda excitatis, atque infirmi limi corruptibilis carnis. *Psallite domino sancti eius.* Exultat Propheta futura ista cernens & dicit, *Psallite domino sancti eius.* Et confitemini memoriae sanctitatis eius. Et confitemini ei quod sanctitatis, qua vos sanctificauit non est oblitus, cum totum hoc medium tempus desyderio vestro longum esset. *Quoniam ira in indignatione eius.* Quoniam vindicauit in vos primum peccatum, quod morte soluistis. *Et vita in voluntate eius.* Et vitam aeternam, ad quam redire nullis vestris viribus possetis, quia voluit dedit. *Vespere demorabitur fletus.*

E *Vespere coepit,* vbi sapientiae lumen recessit a peccante homine, quando morte damnatus est, ab ipso vespere moras habebit fletus, quamdiu in laboribus & tentationibus populus dei expectat diem domini. *Et in matutinum exultatio.* Usque in matutinum ergo exultatio resurrectionis futura est, quae in matutina domini resurrectione praefloruit. *Ego autem dixi in abundantia mea, non mouebo in aeternum.* Ego autem ille populus qui ab initio loquebar, dixi in mea abundantia, iam nullam patiens egestatem non mouebo in aeternum. *Domine in voluntate tua praestisti decori meo virtutem.*

Sed hanc abundantiam domine non ex me mihi esse, sed in voluntate tua praestitisse te decori meo virtutem ex eo didici. *Auertisti faciem tuam a me, & factus sum conturbatus.* Quod auertisti aliquando a peccante faciem tuam, factus sum conturbatus, recedente a me illuminatione notitiae tuae. *Ad te domine clamabo, & ad Deum meum deprecabor.* Quando tempus conturbationis & miseriae meae recolens, & tanquam in eo constitutus, audio vocem primogeniti tui capitis mei pro memorituri, & dicentis, Ad te domine clamabo, & ad Deum meum deprecabor. *Qua utilitas in sanguine meo dum descendo in corruptionem? Quae utilitas in effusione sanguinis mei, dum descendo in corruptionem?*

Nunquid confitebitur tibi puluis? Si enim non statim resurrexero, corruptumque fuerit corpus meum, nunquid confitebitur tibi puluis, id est, turba impiorum, quam mea resurrectione iustificabo? *Aut annunciat veritatem tuam? Aut annunciat ad salutem caeterorum veritatem tuam?* Audiuit dominus & misertus est mihi, dominus factus est adiutor meus. Nec dedit sanctum suum videre corruptionem. *Conuertisti planctum meum in gaudium mihi.* Quem primogenitum a mortuis consecuta Ecclesia, nunc in dedicatione domus tuae dico, *Conuertisti planctum meum in gaudium mihi.*

Conscidisti saccum meum & precinxisti me laetitia. Conscidisti velamentum peccatorum meorum, tristitiam mortalitatis meae, & cinxisti me stola prima immortalitatis la-

Gloria letitia. *Ut cantes tibi gloria mea, & non compungar.*
Ut iam non plangat, sed cantes tibi non humilitas, sed gloria mea, quia iam ex humilitate exaltasti me, & non compungar conscientia peccati, timore mortis, timore iudicij. *Domine Deus meus in aeternum confitebor tibi.*
Et hæc est gloria mea domine Deus meus, ut in aeternum confitear tibi, quod nihil mihi ex me, sed omnia bona ex te.

Prefatio in enarrationem secundam eiusdem Psalmi.

Hoc certe cantauimus, *Exaltabo te domine quoniam suscepisti me, nec iocundasti inimicos meos super me.*

Eph. 6.

Si nouerimus de scripturis sanctis, qui sint inimici nostri, cognoscimus huius cantici veritatem. Si autem nos fallat carnis prudentia, ut non cognoscamus aduersus quos nobis sit colluctatio, in ipso Psalmi huius exordio inuenimus questionem quam soluere non possumus. Cuius enim putamus vocem esse laudantis Deum & gratias agentis & exultantis atque dicentis, Exaltabo te domine, quoniam suscepisti me, nec iocundasti inimicos meos super me? Primo ipsum dominum consideremus, qui secundum id quod homo esse dignatus est, potuit sibi per præcedentem prophetiam non incongrue verba ista coaptare. Ex quo enim homo, ex hoc & infirmus, ex quo infirmus, ex hoc & orans. Nam quod modo audiuius cum euangelium legeretur, quemadmodum etiam in desertum secesserit à discipulis suis, quò eum sunt consecuti & inuenerunt eum, Secedens autem ibi orabat, & dictum est à discipulis qui eum inuenerunt, Quærunt te homines. At ille respondit, Eamus & in alia loca atque castella prædicare, Ad hoc enim ueni, si diuinitatem domini nostri Iesu Christi consideres, quis orat? ad què orat? quare orat? Orat Deus, orat ad æqualem? Causam autem orandi quam habet, semper beatus, semper omnipotens, semper incommutabilis, æternus, & patri coæternus? Intuentes ergo quod per Ioannem quasi per quandam nubem suam ipse intonuit dicens, In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & deus erat uerbum: hoc erat in principio apud Deum: omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil: quod factum est in illo uita erat, & uita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Huc usque dicentes, non inuenimus orationem nec causam orandi, nec locum orandi, nec affectum orandi. Sed quoniam paulopost dicit, Et uerbum caro factum est, & habitauit in nobis: habes maiestatem ad quam ores, habes humanitatem quæ pro te orat. Nam hoc dictum est ab Apostolo, etiã post resurrectionem domini nostri Iesu Christi, Qui sedet, inquit, ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Quare interpellat pro nobis? Quia mediator esse dignatus est. Quid est mediatorem esse inter Deum & homines? Non inter patrem & homines, sed inter deum & homines. Quid est deus? Pater & filius & spiritus sanctus. Quid sunt homines? Peccatores, impij, mortales. Inter illam trinitatem, & hominum infirmitatem & iniquitatem, mediator factus est homo, non iniquus, sed tamen infirmus, ut ex eo quod non iniquus, iungeret te Deo: ex eo quod infirmus, propinquaret tibi: atque ita ut inter hominem & deum mediator existeret, uerbum caro factum est, id est, uerbum homo factum est. Nomine enim carnis appellati sunt homines. Inde est, Et uidebit omnis caro salutare Dei. Omnis caro dictum est, omnes homines. Et Apostolus, Non est nobis col-

Mar. 1.

Ioan. 1.

Rom. 8.

1. Tim. 2.

Ioan. 1.

Luc. 3.

Eph. 6.

luctatio aduersus carnem & sanguinem, id est, aduersus homines, sed aduersus principes & potestates & retores mundi tenebrarum harum: De quibus in consequentibus, si dominus adiuuerit loquemur. Pertinet enim ista distinctio ad expositionem Psalmi, quem in nomine domini suscepimus enodare sanctitati vestre. Tamen ad hoc dixi hæc exempla, ut noueritis carnem appellatos esse homines, ut quod dictum est, Et uerbum caro factum est: intelligatis dictum, Et uerbum homo factum est. Neque sine causa hoc dixi. Nouerit sanctitas uestra fuisse quandam heresim, uel adhuc fortassis habere reliquias quorundam qui dicti sunt Apollinarista. Aliqui enim ipsorum dixerunt hominem quem suscepit sapientia dei, & in quo expressit personam suam, nõ sicut ceteros homines, sed sicut dictum est in Psalmo, Vnxit te Deus Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis: id est, amplius quam participes tuos: ne putetur sic unctus Christus quomodo ceteri homines, quomodo ceteri iusti, quomodo patriarchæ, prophetae, Apostoli, & martyres, & quicquid magnum est in genere humano. Quandoquidem nihil maius extitit in genere humano quam Ioannes Baptista, nec in natis mulierum exurrexit. Si quæris excellentiam hominis, Ioannes baptista est. Cuius autem Ioannes se dicit non esse dignum corrigiam calceamenti soluere, quid erat ille nisi amplius quam ceteri homines, etiam in ipso homine amplius quam ceteri homines? Nam secundum Deum & secundum diuinitatem, & secundum id quod in principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum: super omnem creaturam æqualis est patri, sed agimus de homine. Forte putat quispiam uestrum fratres quia homo ille susceptus à sapientia Dei, æqualis erat ceteris hominibus. Si in tuis membris multum distat inter caput & cetera membra, certe omnia membra faciunt corpus unum, multum tamen interest inter caput & cetera membra. Etenim in ceteris membris non sentis nisi tactu, tangendo sentis in ceteris membris, in capite autem & uides & audis & olfacis & gustas & tangis. Si tanta excellentia est capitis ad membra cetera, quanta excellentia est capitis uniuersæ ecclesiæ: id est, illius hominis quem uoluit Deus mediatorem esse inter deum & homines: Ergo illi hæretici dixerunt, hominem illum quem suscepit uerbum, cum uerbum caro factum est, non habuisse mentem humanam, sed tantum animam sine intelligentia humana fuisse. Hominem enim uidetis: unde constat: ex anima & corpore, sed ipsa anima humana habet aliquid quod non habent anima pecorum. Nam & pecora animam habent, & animalia uocantur. Non enim uocaretur animalia nisi ab anima, & uidemus quia & ipsa uiuunt. Sed quid habet amplius homo unde factus est ad imaginem dei: quia intelligit & sapit, quia discernit bonum à malo, in hoc factus est ad imaginem & similitudinem dei. Habet ergo aliquid quod non habent pecora, & quia continet in se quo melius est pecoribus, perimit in se uel deserit, & quodammodo obsolefacit imaginem dei, ut dicatur talibus, Nolite esse sicut equus & mulus, quibus nõ est intellectus. Illi igitur hæretici qui dixerunt dominum nostrum Iesum Christum non habuisse mentem humanam & illud quod λογικόν Græci dicunt, nos dicimus, rationale, unde homo ratiocinatur, quod non habent cetera animalia, quid dicunt? Ipsum uerbum dei, hoc erat in illo homine pro mente. Exclusi sunt isti, respuit illos catholica fides qui heresim fecerunt, & confirmatum

Apollinarista.

Psalm. 44.

Matth. 11.

Mar. 1.

Luc. 3.

Ioan. 1.

1. Tim. 2.

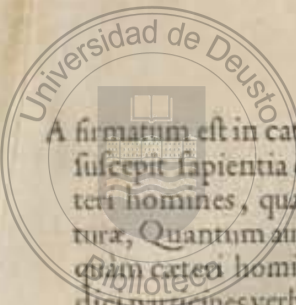
M

Ioan. 1.

Gen. 1.

Psalm. 11.

Legum.

A firmatum est in catholica fide, hominem illum quem suscepit sapientia dei nihil minus habuisse quam ceteri homines, quantum pertinet ad integritatem naturam, Quantum autem ad excellentiam personae, aliud quam ceteri homines. Nam ceteri homines possunt dici participes verbi dei, habentes verbum dei, nullus autem eorum potest dici verbum dei, quod dictum est illi cui dictum est, Verbum caro factum est. Non defuerunt etiam alij quidam ex ipso errore venientes, qui non solum mentem dicerent non habuisse illum hominem, mediatorem Christum inter deum & homines, sed nec animam: sed tantum dixerunt, verbum & caro erat, & anima ibi non erat humana, mens ibi non erat humana. Hoc dixerunt. Sed quid erat? Verbum & caro. Et istos respuit Ecclesia catholica, & expellit eos ab omnibus, & a simplici & vera fide, & confirmatum est, quemadmodum dixi, hominem illum mediatorem habuisse omnia hominis praeter peccatum. Si enim multa gessit secundum corpus, ex quo intelligamus quia habuit corpus non in mendacio, sed in veritate: ut puta, quomodo intelligimus quia habuit corpus? Ambulavit, sedit, dormiuit, comprehensus est, flagellatus est, collaphizatus est, crucifixus est, mortuus est. Tolle corpus, nihil horum fieri potuit. Quomodo ergo ex his indiciis cognoscimus in euangelio, quia verum corpus habuit, sicut & ipse etiam post resurrectionem dixit, Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere: quomodo ex his rebus, ex his operibus credimus & intelligimus & novimus, quia corpus habuit dominus Iesus: sic & ex quibusdam aliis officiis naturalibus quia habuit animam. Esurire, sitire, animae sunt ista: Tolle animam, corpus haec exanime non poterit. Sed si falsa dicunt ista fuisse, falsa erunt & illa quae de corpore creduntur. Si autem ex eo verum corpus, quia vera officia corporis: ex eo vera anima, quia vera officia animae. Quid ergo, quoniam dominus factus est infirmus propter te? O homo qui audis, non tibi compares deum. Etenim creatura es, ille creator tuus. Nec illum hominem tibi conferas, quia propter te homo deus tuus, & verbum filius dei: sed illum hominem tibi praeferas tanquam mediatorem, deum autem supra omnem creaturam, Et sic intelligas, quia qui homo factus est propter te, non incongrue orat pro te. Si ergo non incongrue orat pro te, non incongrue potuit & ista verba dicere propter te, Exaltabo te domine quoniam suscepisti me, nec iucundasti inimicos meos super me. Sed ista verba si non intelligamus, nec iucundasti inimicos meos super me, falsa erunt si ipsum dominum Iesum Christum cogitemus. Quomodo enim verum est, si Christus dominus loquitur, Exaltabo te domine quoniam suscepisti me? Ex persona hominis, ex persona infirmitatis, ex persona carnis, quomodo verum est, quando quidem iucundati sunt inimici eius super eum, quando illum crucifixerunt, tenuerunt eum & flagellauerunt, & colaphizauerunt, dicentes, Prophetiza nobis Christe: Ista iucunditas eorum quasi cogit nos putare falsum esse, quod dictum est, Nec iucundasti inimicos meos super me. Deinde cum in cruce penderet, & transibant vel stabant & attendebant & caput movebant, & dicebant, Ecce filius dei, alios saluos fecit, se ipsum saluare non potest, descendat de cruce, & credemus in eum, Dicentes ista nonne iucundabantur super eum? Vbi est ergo ista vox, Exaltabo te domine quoniam suscepisti me, nec iucundasti inimicos meos

super me? Fortasse non est ista vox domini nostri Iesu Christi, id est, ipsius hominis, sed vniuersae Ecclesiae populi Christiani: quia omnis homo in Christo vnus homo est, & vnitas Christianorum vnus homo. Fortasse ipse homo, id est, vnitas Christianorum ipsa dicit, Exaltabo te domine quoniam suscepisti me, nec iucundasti inimicos meos super me. Quomodo & hoc verum est de illis? Non sunt comprehensi apostoli, non sunt caesi, non sunt flagellati, non sunt occisi, non sunt crucifixi, non sunt incensi viui, non ad bestias pugnauerunt, quorum memorias celebramus: Quando autem ista illis faciebant homines, nonne iucundabantur super eos? Quomodo ergo potest & populus Christianus dicere, Exaltabo te domine quoniam suscepisti me, nec iucundasti inimicos meos super me? Intelligemus hoc, si videamus primo titulum Psalmi. Habet enim, *Infirmum psalmus cantici dedicationis domus ipsi David*. In hoc titulo est omnis spes, & vniuersum sacramentum dissoluenda huius quaestioni. Dedicabitur domus aliquando quae modo fabricatur. Modo enim fabricatur domus, id est, Ecclesia, postea dedicabitur. In dedicatione apparebit gloria populi Christiani, quae modo latet. Sauiant modo inimici, humilient, faciant non quicquid volunt, sed sicut desuper permittuntur. Non enim quicquid passi ab inimicis fuerimus, hoc inimicis deputandum est & non domino deo nostro. Quandoquidem in ipso suo exemplo mediator demonstravit, quando nobis desuper permittit homines nocere, non voluntatem nocendi desuper dari sed potestatem. Vnquisque enim malus apud se habet voluntatem nocendi: ut autem possit nocere, non habet in potestate. Ut velit, iam reus est: ut possit, occulta dispensatione prouidentiae dei, in alium permittitur ad poenam, in alium permittitur ad probationem, in alium permittitur ad coronam. Ad poenam, quomodo permisi sunt *ἀλλοι ἔθνη* id est, alienigenae capere populum Israel, quia peccauerunt in deum. Ad probationem autem permittitur diabolus in Iob. Probatus est autem Iob, confusus est diabolus. Ad coronam vero permisi sunt persecutores in martyres, Occisi sunt martyres, quasi vicisse se arbitrati sunt persecutores. Illi in manifesto falso triumphauerunt, illi in occulto vere coronati sunt. Ergo in quem permittitur, occulta dispensationis est prouidentiae dei. Ut autem velit nocere, ipsius hominis est: non enim continuo quem vult occidit. Itaque ipse dominus iudex viuorum & mortuorum, stans ante hominem iudicem, praebens nobis humilitatis exemplum & patientiae documentum, non victus sed militibus pugnandi exemplum demonstrans, minanti iudici, tumentis superbia & dicenti, Nescis quia potestatem habeo dimittere & occidendi te: abstulit typhum instantis, & tanquam recedens exufflationem qua detumesceret. Non haberes, inquit, in me potestatem, nisi data tibi esset desuper. Et Iob nempe diabolus occidit filios ipsius, diabolus tulit omnem substantiam ipsius. Et ille quid? Dominus dedit dominus abstulit, sicut domino placuit ita factum est, sit nomen domini benedictum. Non triumphet inimicus, quia ipse fecit. Noui ego, inquit, a quo sit permittitur. Diabolo tribuatur nocendi voluntas, domino meo probandi potestas. In ipso vulnere corporis accedit vxor relicta sicut Eua, adiutrix diaboli, non consolatrix mariti, tentat & dicit inter multas increpationes, Adhuc tu permanes in simplicitate tua? Dic aliquod verbum in deum & morere. Et ille Adam in stercore est cautior, quam Adam in paradiso. Nam Adam

2. sen. d. 34
Sed pluri-
bus.

Iob. 1.

Iob. 19.

Iob. 1.

Iob. 2.

Gen. 3.

IN PSALMVM XXIX.

Gin paradiso consensit mulieri vt de paradiso emitteretur, Adam in stercore respuit mulierem, vt ad paradysum admitteretur. Quid ergo ille Adam in stercore, parturiens immortalitatem intrinsecus, vermibus fluens extrinsecus, quid ait mulieri? Tanquam vna ex insipientibus mulieribus locuta es. Si bona percepimus de manu domini, mala autem quare non sustineamus? Iterum & ille manum domini dixit in se, quod cum diabolus percussisset, quia non attendebat quis percuteret, sed quis permetteret. Namque & ipse diabolus eandem potestatem, quam sibi volebat dari, manum domini appellauit. Nam obiiciens crimen iusto viro, cui dominus perhibebat testimonium ait deo, Nunquid gratis lob colit dominum? Nonne tu vallasti eum ac domum eius, vniuersamque substantiam eius per circumitum? Operibus manuum eius benedixisti, & possessio eius creuit in terra. Tanta bona illi dedisti, propterea te colit. Sed mitte manum tuam & tange omnia quae sunt eius, nisi in faciem tuam benedixerit tibi.

H Quid est, mitte manum tuam, cum ipse vellet mittere? Sed quia ipse non posset mittere manum suam, ipsam potestatem quam accepit a deo manum dei appellauit. Quid ergo fratres, quia tanta inimici in Christianos fecerunt, & exultauerunt, & iucundati sunt super eos? Sed quando apparebit, quia non sunt iucundati? Quando illi confundentur, illi exultabunt in aduentu domini dei nostri, cum venerit ferens in manu retributiones, damnationem impiis, regnum iustis, societatem cum diabolo iniquis, societatem cum Christo fidelibus. Quando ergo hoc ostendet? Quando stabunt iusti in magna constantia. De scripturis dico, recordamini lectionem de libro Sapientiae: Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt. Illi autem dicent inter se poenitentes, & pra angustia spiritus gementes, Quid nobis profuit superbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt enim omnia illa tanquam vmbra, & tanquam nuncius praecurrens. Et tanquam nauis quae pertransit fluctuantem aquam, & caetera. Et quid dicent de iustis? Quomodo computati sunt inter filios dei, & inter sanctos fors illorum est? Tunc erit dedicatio domus, quae modo in tribulationibus fabricatur. Tunc recte dicet populus ille, Exaltabo te domine quoniam suscepisti me, nec iucundasti inimicos meos super me. Vera ergo erit vox ista in populo dei, qui populus modo angustiat, modo tribulatur, tantis tentationibus, tantis scandalis, tantis insecutionibus, tanta pressura. Hac tormenta animi non sentit in Ecclesia qui non proficit, putat enim quia pax est. Sed incipiat proficere, & tunc videbit in qua pressura sit, quia cum creuisset herba & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania. Et qui apponit scientiam, apponit dolorem. Proficiat & videbit ubi sit, existat fructus & apparebunt zizania.

I Vox veridica est per Apostolum, deleri non potest ab initio vsque ad finem, sed & omnes qui volunt, inquit, pie viuere in Christo persecutionem patiuntur. Maligni autem homines & seductores proficiunt in peius, ipsi errantes & alios in errorem mittentes. Et vnde sunt verba illa Psalmi, Sustine dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum & sustine dominum: Parum erat semel sustinere dominum, nisi repeteret, ne forte sustineret biduo, triduo, quadriduo, & maneret pressura & tribulatio, ideo addidit, viriliter age, addidit, & confortetur cor tuum. Et quia ab initio vsque in finem sic erit, quod habet sententia in capite, hoc

habet in fine, & sustine dominum. Transient ista quae te premunt, & veniet quem sustines, & exterget sudorem. Siccabit lachrymam, vltra non flebis. Modo autem gemamus in tribulationibus, sicut dicit lob, Nonne tentatio est vita humana super terram? Tamen fratres antequam veniat dies dedicationis domus, videamus quia iam dedicatum est caput nostrum, iam facta est dedicatio domus in capite tanquam dedicatio fundamenti. Caput sursum est, fundamentum deorsum est. Ne forte propterea male dixerimus fundamentum esse Christum, quia culmen est potius, ascendit in caelum, sedet ad dexteram patris. Sed puto nos non errasse. Apostolus enim dixit, Fundamentum enim aliud nemo potest ponere praeter id quod positum est, quod est Iesus Christus. Si quis autem superaedificauerit supra fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides preciosos. Qui bene viuunt, qui deum honorant & laudant qui patientes sunt in tribulationibus, qui desyderant patriam, ipsi aedificant aurum, argentum, lapides preciosos. Qui autem amant adhuc secularia, & negociis terrenis adhuc implicati sunt, & dediti sunt vinculis quibusdam & affectionibus carnis domibus suis, coniugibus, possessionibus, & tamen Christiani sunt, vt cor eorum non recedat a Christo, & nihil praepontant Christo, quomodo in aedificando nihil praeponitur fundamento, aedificant quidem ipsi ligna, foenum, stipulam. Sed quid secutus est? Vniuscuiusque opus quale sit ignis probabit. Ignis tribulationis & tentationis. Ille ignis multos martyres hic probauit, omne autem genus humanum probat in fine. Inuenti sunt martyres qui haberent ista secularia. Quam multi diuites & senatores falsi sunt, aedificabant tamen quidem eorum ligna, foenum, stipulam in affectionibus carnalibus & secularium curarum: sed tamen quia Christum fundamentum habebant, super quod aedificabant, arsit foenum & ipsi remanserunt in fundamento. Sic dicit Apostolus, Si cuius opus manserit mercedem accipiet, & nihil perdet, quia quod amauit, hoc inueniet. Quid ergo illis fecit ignis tribulationis? Probauit eos. Si cuius opus permanserit mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, damnatum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Sed aliud est igne non laedi, aliud per ignem saluari. Et vnde? Propter fundamentum. Non recedat ergo de corde fundamentum. Noli super foenum ponere fundamentum, hoc est, noli antepondere foenum fundamento, vt foenum habeat primum locum in corde tuo, & secundum Christus. Sed si iam non potest ibi esse nisi foenum, vel primum locum ibi habeat Christus, & foenum secundum. Ergo fundamentum est Christus. Quomodo dixi dedicatum est caput nostrum, ipsum caput est fundamentum, sed fundamentum deorsum solet esse, caput autem sursum. Intelligat sanctitas vestra quid dicam, fortassis explicabo in nomine Christi. Pondera gemina sunt. Ponderum enim est impetus quidam cuiusque rei, velut conatis ad locum suum. Hoc est ponderum, Fers lapidem manu, pateris ponderum, premit manum tuam, quia locum suum quaerit. Et vis videre quid quaerat? Subtrahe manum, & venit ad terram, quiescit in terra, peruenit quod tendebat, inuenit locum suum. Ponderum ergo illud motus erat quasi spontaneus, sine anima, sine sensu. Sunt aliqua quae sursum versus petunt locum: Namque si aquam mittas super oleum, pondere suo in ima tendit. Locum enim suum quaerit, ordinari quaerit, quia praeter ordinem est aqua super oleum. Donec ergo veniat ad ordinem suum, inquietus motus est,

Iob. 2.

Sapient. 5.

Matth. 13.

Eccle. 1.

2. Tim. 3.

Psalm. 26.

Iob. 7.

1. Cor. 3.

4. sen. d.

In illo.

dicit. Vn.

orarium.

L.

1. Cor. 3.

M.

Ponder.

Atus est, donec teneat locum suum. Contra oleum funde sub aqua, verbi gratia, quemadmodum si vas olei cadat in aquam, in abyssum, in mare, & fragatur, non se patitur oleum subter. Quomodo aqua super oleum nulla, pondere suo ad ima locum suum querit: sic oleum subter aquam fusum, pondere suo ad summa locum suum querit. Si ergo ita est frater, quomodo tendit ignis & aqua? Ignis sursum fertur, locum suum querit, & aqua locum suum querit pondere suo. Lapis ima petit, & lignum, & columna & terra, unde edificantur istae domus. De illo ergo sunt genere rerum, quae pondere suo deorsum feruntur. Manifestum est ergo ideo deorsum accipere fundamentum, quia pondere suo deorsum versus feruntur, & nisi sit quod sustineat totum cadit, quia totum ad terram vergit. Rebus ergo ad ima tendentibus in imo ponitur fundamentum. Ecclesia vero dei in imo posita tendit in caelum. Fundamentum ergo nostrum ibi positum est, dominus noster Iesus Christus sedens ad dexteram patris. Si ergo intellexit sanctitas vestra, quia iam dedicatum est fundamentum nostrum, audiamus breuiter Psalmum, & decurramus.

Enarratio secunda.

B Exaltabo te domine quoniam suscepisti me, nec iocundasti inimicos meos super me. Quos inimicos? Iudaeos. In dedicationem fundamenti, ipsam dedicationem intelligamus domus futurae. Quod enim dicitur modo ex persona fundamenti, tunc dicitur ex persona vniuersae domus. Quos ergo inimicos? Iudaeos, an potius diabolum & angelos eius, qui confusi discesserunt, postquam dominus resurrexit. Praepositus mortis doluit victam mortem. Et non iocundasti inimicos meos super me, quia teneri apud inferos non potui. *Domine deus meus clamavi ad te, & sanasti me.* Orauit in morte dominus ante passionem sanauit eum. Quem sanauit qui nunquam aegrotauit? Verbum deum, verbum diuinitatem? Non. Sed mortem carnis portabat, vulnus tuum portabat, sanaturus te de vulnere tuo. Sanata est autem caro. Quando? Cum resurrexit. Audi Apostolum, Vide veram sanitatem. Absorpta est, ait, mors in victoria. Vbi est mors aculeus tuus? Vbi est mors contentio tua? Ergo exaltatio illa nostra tunc erit vocis, Christi modo est exaltatio. *Domine reduxisti ab inferis animam meam.* Non opus est vt exponatur. *Saluum fecisti me a descendens in lacum.* Qui sunt qui descendunt in lacum? Omnes peccatores mergentes in profundum. Lacus est enim profunditas seculi. Quae est ista profunditas seculi? Abundantia luxuriae & nequitiae. Qui ergo libidinibus se immergunt & terrenis desiderijs, descendunt in lacum, tales Christum persecuti sunt. Sed quid dicit? *Saluum fecisti me a descendens in lacum.*

Psallite domino sancti eius. Quia resurrexit caput vestrum, hoc sperate membra caetera quod videtis in capite. Hoc sperate membra, quod credidistis in capite. Proverbum est antiquum & verum, Vbi caput, & caetera membra: Christus in caelum ascendit, quomodo nos secuturi sumus. Non remansit apud inferos, resurrexit, iam non moritur. Cum resurrexerimus & nos, iam non moriemur. Has ergo promissiones habentes, psallite domino sancti eius. *Et confitemini memoriae sanctitatis eius.* Quid est confitemini memoriae? Obliti enim eratis eum, sed ipse vos non est oblitus. *Quoniam ira in indignatione eius, & vita in voluntate eius.* Ira in indignatione peccatori, Quae die ederetis morte morie-

Tomus octauus.

mini. Tetigerunt, mortui sunt, dimissi de paradiso, **D** quia ira in indignatione eius, sed non sine spe, quia vita in voluntate eius. Quid est in voluntate eius? Non in viribus nostris, non in meritis nostris, sed quia voluit, saluos nos fecit, non quia digni eramus. Quomodo enim est peccator dignus nisi supplicio? Vitam dedit, & si impijs vitam donauit, quid seruat fidelibus? *Vespere demorabitur fletus.* Nolite timere, quia dixerat nobis, psallite: & hic gemitus est, in psallendo exultatio, in orando gemitus. Gemitus de praesentibus, psalle de futuris. Ora de re, psalle de spe. *Vespere demorabitur fletus.* Quid est vespere demorabitur fletus? *Vespere fit quando sol occidit.* Occidit sol ab homine, id est, lux illa iustitiae praesentiae dei. Ideo quando expulsus est Adam, quid dictum est in Genesi, cum deambularet deus in paradiso? *Ad vespere demorabitur deus.* Iam ille peccator texerat se intra lignum, volebat videre faciem dei, ad quam gaudere consueuerat. Occiderat illi sol iustitiae, non gaudebat ad praesentiam dei. Inde inchoata est omnis vita ista mortalis. *Vespere demorabitur fletus,* diu eris in fletu o genus humanum, nasceris enim de Adam, & sic est factum. Et nos ex Adam sumus, & quotquot creauerunt filios, & creaturi sunt, ex Adam sunt, ex quo & ipsi creati sunt. *Vespere demorabitur fletus.* *Et in matutinum exultatio.* Quando coeperit oriri fidelibus lux, quae occiderat peccatoribus. Nam ideo & dominus Iesus **E** Christus in matutino surrexit de sepulchro, vt quod dedicauit in fundamento hoc promitteret domui. In domino nostro vespere fuit, quia sepultus est, & matutinum, quia resurrexit tertio die. *Sepultus es & tu vespere in paradiso, & resurrexisti tertio die.* Quomodo tertio die? Si seculum cogites, vnus dies est ante legem, secundus sub lege, tertius sub gratia. Quod triduo illo ostendit caput tuum, hoc triduo seculi ostenditur in te, quando in matutino sperandum est, latandum est, sed perferendum est modo & gemendum. *Ego autem dixi in mea abundantia, non mouebo in aeternum.* In qua abundantia dixit homo, Non mouebo in aeternum? Intelligimus fratres personam humilis hominis. Quis hic habet abundantiam? Nemo. Abundantia hominis quae est? Erumna & calamitas. Sed diuitiae habent abundantiam? Plus egent quanto plus habent, desiderijs vultantur, cupiditatibus dissipantur, timoribus cruciantur, tristitia contabescunt. Quae illis abundantia erat, quando constitutus est homo in paradiso, quando nihil deerat illi, quando deo fruebatur, sed dixit, Non mouebo in aeternum? Quando dixit, Non mouebo in aeternum? Quando libeter audiuit, gustate & eritis sicut dii: cum deus diceret, quae die ederetis morte moriemini: & diabolus, non morte moriemini. Credens ergo illi talia suadenti dixit, Non mouebo in aeternum. Sed quia verum dixerat dominus, quod ablaturus esset superbo quod dederat humili, quando eum creauit, sequitur & dicit, *Domine in voluntate tua prestisti decori meo virtutem.* Id est, quia non ex me bonus eram & fortis, sed ex te eram & pulcher & fortis, decori meo virtutem praestiteras ex voluntate tua, qua me feceras. Et vt ostenderes mihi, quia ex voluntate tua hoc eram, *Auertisti faciem tuam a me, & factus sum conturbatus.* Auertit ergo faciem suam ab illo, quem emisit foras de paradiso. Iam hic positus clamat & dicat, *Ad te domine clamabo, & ad deum meum deprecabor.* In paradiso non clamabas, sed laudabas: non gembas, sed fruebaris. Foris positus geme

c ij & cla-

1. Cor. 3.
Marc. 16.

Matth. 26.

1. Cor. 15.

Proverbia.

Marc. 16.

Act. 1.

Gene. 3.

Gene. 3.

E

Matth. 26.

E

Gene. 3.

Gene. 3.

In finem Psalmus ipsi David ecstasis.

K

G & clama, propinquat tribulati, qui deseruit superbien-
tem. Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat
gratiam. Ad te domine clamabo, & ad deum meum
deprecabor. Iam ex persona domini hoc sequitur ip-
sius fundamenti nostri. *Qua utilitas in sanguine meo, dum
descendo in corruptionem?* Quid ergo orat? Ut resurgat.
Si enim descendero, inquit, in corruptionem, si sic
fuerit corrupta caro mea, quomodo ceterorum homi-
num, ut non in fine resurgat, ut quid fudi sangui-
nem? Si enim non modo resurgam, nemini annun-
ciabo, neminem lucrabor. Ut autem alicui annunciem
mirabilia tua, laudes tuas, vitam aeternam, exurgat ca-
ro mea, non eat in corruptionem. Nam si ierit, quo-
modo ceterorum hominum, qua utilitas in sangui-
ne meo? *Nunquid confitebitur tibi pulvis, aut annuntiabit
veritatem tuam?* Confessio gemina est, aut peccati, aut
laudis. Quando nobis male est, in tribulationibus con-
fiteamur peccata nostra: quando nobis bene est, in
exultatione iustitiae confiteamur laudem deo, sine con-
fessione tamen non sumus. *Audivit dominus & mis-
tus est mei.* Quomodo? Attendit ad dedicationem do-

H mus, audiuit & misertus est. *Dominus factus est adiutor
meus.* Audi iam ipsam resurrectionem. *Conuertisti plan-
ctum meum in gaudium mihi, concidisti saccum meum & ac-
cinxisti me latitia.* Quis est saccus? Mortalitas. Saccus

de capris conficitur & de hœdis, & capræ & hœdi in-
ter peccatores ponuntur. Dominus de numero nostro
saccum solum accepit, non assumpsit meritum sacci.
Meritum sacci peccatum est, saccus ille mortalitas
est. Assumpsit propter te mortalitatem, qui meri-
tum mortis non habebat. Meritum enim mortis il-
le habet qui peccat: Ille autem qui non peccauit, non
habuit meritum sacci. Alio loco ipsius est vox dicen-
tis, Ego autem cum mihi molesti essent, induebam
me cilicio. Quid est hoc, Induebam me cilicio? Hoc
opponebam persecutoribus quod habeo de cilicio. Ut
hominem illi putarent, abscondit se ab oculis perfe-
quentium, quia indigni erant persecutores, qui viderent
indutum cilicio. Ergo concidisti saccum meum,
& cinxisti me latitia. *Ut cantet tibi gloria mea & non
compungar.* Quod in capite est, hoc in corpore. Quid est
non compungar? Iam non moriar; compunctus est
enim cum in cruce penderet, lancea percussus est. Ca-
put ergo nostrum dicit, Non compungar, iam non
moriar.

Psal. 34.

Ioan. 19.

Matth. 25.

Nos autem quid dicimus propter dedicati-
onem domus? Non nos compungat conscientia sti-
mulis peccatorum. Dimittentur enim omnia, & tunc
liberi erimus. Ut cantet tibi, inquit, gloria mea non
humilitas. Si nostra, & Christi, quia corpus Christi nos.
Quare? Quia quantum Christus sedeat in celo, dictu-
rus est quibusdam, Esuriui & dedistis mihi mandu-
care. Et ibi est, & hic. Ibi in se, hic in nobis. Quid
ergo ait? Ut cantet tibi gloria mea, & non compun-
gar, Gemit tibi humilitas mea, cantabit tibi gloria mea.
Iam in finem, *Domine deus meus, in aeternum confitebor tibi.*
Quid est, in aeternum confitebor tibi? In aeternum lau-
dabo te, quia diximus esse confessionem & in laudi-
bus, non tantum in peccatis. Confitere ergo modo,
quod tu fecisti in deum, & confiteberis quid tibi fece-
rit deus. Quid fecisti? Peccata. Quid deus tibi confi-
tenti iniquitatem tuam? Dimittit tibi peccata tua, ut ei
postea laudes ipsius confitens, in aeternum non com-
pungaris peccato.

In Psalmum 30. enarratio.

IN finem Psalmus ipsi mediatori manu forti
in persecutionibus. Nam ecstasis qua addita
est titulo, excessum mentis significat, qua fit
vel pauore, vel aliqua reuelatione. Sed in hoc

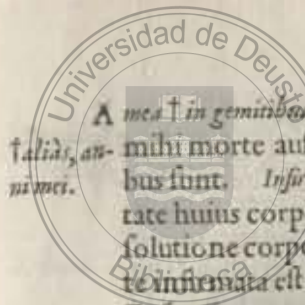
Psalmo pauor maxime apparet perturbati populi dei
persecutione omnium gentium & defectus per or-
bem fidei. Sed prior loquitur ipse mediator. Deinde
redemptus sanguine ipsius populus gratias agit. Ad
extremum perturbatus diu loquitur, quod ad ecsta-
sim pertinet: Prophetæ vero ipsius persona bis inter-
ponitur, prope finem & in fine. *In te domine speravi,
non confundar in aeternum.* In te domine speravi, nunquam
confundar, dum tanquam homini simili ceteris in-
sultabitur. *Et in iustitia tua erue me & exime me.* Et in tua
iustitia erue me de fouea mortis, & exime me de nu-
mero eorum. *Inclina ad me aurem tuam.* Humilem me
exaudi proximus mihi. *Accedera ut eximas me.* Nec
differas in finem seculi, sicut omnium credentium
mihi, segregationem meam à peccatoribus. *Esse mi-
hi in deum protectorem.* Protector deus esto mihi. *Et in
domum refugij ut saluum me facias.* Et tanquam domus
quo refugiens saluus fiam. *Quia fortitudo mea & refu-
gium meum es tu.* Quia fortitudo mea ad tolerandos
persecutores meos, & refugium meum ad relinquen-
dos tu mihi es. *Et propter nomen tuum dux mihi eris & en-
trares me.* Et ut per me innotescas omnibus gentibus,
per omnia sequar voluntatem tuam, & paulatim mi-
hi aggregatis sanctis implebis corpus meum & perfe-
ctam staturam meam. *Educes me de misticula ista, quam
occultauerunt mihi.* Educes me de insidijs illis, quas oc-
cultauerunt mihi. *Quoniam tu es protector meus.* In ma-
nus tuas commendo spiritum meum. Potestati tuæ commen-
do spiritum meum, cito recepturus. *Redemisti me do-
mine deus veritatis.* Dicat & populus redemptus pas-
sione domini sui, & latus clarificatione capitis sui,
Redemisti me domine deus veritatis. *Odisti obser-
uantes vanitatem, superuacue.* Odisti obseruantes falsam
beatitudinem seculi. *Ego autem in domino speravi, exul-
tabo & iocundabor in tua misericordia.* Exultabo & io-
cundabor in tua misericordia, qua me non fallit.
Quia respexisti humilitatem meam. Quia respexisti hu-
militatem meam, qua me vanitati in spe subiecasti.

L

Lucas

M

Saluam fecisti de necessitatibus animam meam. Saluam
fecisti de necessitatibus timoris animam meam, ut ti-
bi charitate libera seruiat. *Nec conclusisti me in manus ini-
mici.* Nec conclusisti me, ut non haberem aditum re-
spirandi in libertatem, & daret in sempiternam po-
testatem diaboli, cupiditate huius vitæ illaqueantis
& morte terrentis. *Statuisti in loco spatioso pedes meos.*
Resurrectione cognita domini mei & mea promiss-
sa mihi, spatietur permanens in latitudinem liberta-
tis ab angustijs timoris educta charitas mea. *Mis-
serere mei domine quoniam tribulor.* Sed qua est ista in-
sperata persequentium crudelitas, magnum mihi pa-
uorem inuentiens? Miserere mei domine: Non enim
de morte iam terreo, sed de cruciatibus atque tor-
mentis. *Conturbatus est in ira oculus meus.* Habebam
oculum in te, quod non me derereres, iratus es & con-
turbasti eum. *Anima mea & venter meus.* In eadem
ira conturbata est anima mea, & memoria mea quam
tenebam, quid pro me pertulerit & mihi promiserit
deus meus. *Quoniam defecit in dolore vita mea.* Quoniam
vita mea est confiteri te, sed defecit in dolore, dum
dixisset inimicus, torqueatur donec neget. *Et anima
mea*

A mea in gemitibus. Tempora quæ ago in hoc seculo, non mihi morte auferuntur, sed manent atque in gemitibus sunt. *Infirmatus est in egestate rigor meus.* Egeo sanitate huius corporis, nec parcitur cruciatibus. Egeo resolutione corporis & parcitur morti, & in hac egestate infirmata est fiducia mea. *Et ossa mea conturbata sunt.* Et firmitas mea conturbata est. *Super inimicos meos factus sum opprobrium.* Inimici mei sunt omnes iniqui, & tamen pro sceleribus suis usque ad confessionem torquentur. Superavi ergo opprobrium eorum, cuius confessionem non mors sequitur, sed cruciatus insequitur. *Et vicini mei nimium.* Nimium hoc visum est eis, qui iam appropinquabant cognoscere & tenere fidem quam teneo. *Et timor notis meis.* Et ipsis notis meis exemplo horribilis tribulationis meæ timorem incussi.

Qui videbant me, faras fugiebant à me. Quoniam non intelligebant interiorē & inuisibilem spem meam, in exteriora & visibilia fugerunt à me. *Oblitus sum tanquam mortuus à corde.* Et obliti sunt me tanquam mortuus sim à corde ipsorum. *Factus sum tanquam vas perditum.* Visus sum mihi perisse visibus domini viuens in hoc seculo, & neminem lucrificans cum omnes t-

Bmerent aggregari mihi. *Quoniam audiui vituperationem multorum accolentium in cæcinita.* Quoniam audiui vituperantes multos in peregrinatione huius terræ iuxta me, sequentes circuitum temporum, & mecum in patriam æternam redire recusantes. *Dum congregarentur ipsi simul aduersum me, ut acciperent animam meam consilia sunt.* Ut consentiret eis anima mea, quæ morte posset de potestate illorum facile exire, excogitauerunt consilium quo nec mori me sinerent. *Ego autem in te speraui domine, dixi tu es deus meus.* Non enim mutatus es, aut non saluum facies qui emendas. *In manibus tuis sortes meæ.* In potestate tua sunt sortes meæ. Non enim vllum video meritum, quo de vniuersa impietate generis humani me potissimum elegisti ad salutem. Et si est apud te iustus & occultus ordo electionis meæ, ego tamen quem hoc latet, ad tunicam domini mei sorte perueni. *Erue me de manibus inimicorum meorum, & à persequentibus me.* Illustra faciem tuam super seruum tuum. Notum fac hominibus, qui non putant me ad te pertinere, super me esse intendentem faciem tuam, meque tibi seruire. *Saluum me fac in tua misericordia domine, non confundar quoniam inuocavi te.* Domine non erubescam insultantibus mihi ex eo quod te inuocavi.

Ioan. 19.

CErubescant impij & deducantur in infernum. Erubescant potius qui lapides inuocant & ymbriis sociantur. *Muta efficiantur labia dolosa.* Nota faciens populis sacramenta in me tua, sic fac obstupescere labia fingentium de me falsa. *Quæ loquuntur aduersus iustum iniquitatem, in superbia & contemptu.* Quæ loquuntur aduersus Christum iniquitatem, superbientes & contemnentes tanquam hominem crucifixum. *Quam magna multitudo dulcedinis tue domine.* Exclamat hic propheta ista cernens & mirans, quam multis modis copiosa est dulcedo tua domine. *Quam abscondisti timentibus te.* Etiam eos quos emendas multum amas, sed ne dissoluta securitate negligentius agant, abscondis ab eis dulcedinem amoris tui, quibus vtile est timere te.

Perfecisti sperantibus in te. perfecisti autem hanc dulcedinem sperantibus in te. Non enim subtrahis eis quod usque in finem perseveranter expectant. *In conspectu filiorum hominum.* Non enim latet filios hominum iam non secundum Adam, sed secundum filium hominis viuentes. *Abscondes eos in abscondito vultus tui.*

Tomus octauus.

Quam sedem in perpetuum serues in abscondito notitia tuæ sperantibus in te. *A conturbatione hominum.* Ut iam nullam humanam conturbationem patiantur.

Proteges eos in tabernaculo tuo, à contradictione linguarum.

Sed hic interim dum eis maledicæ linguæ obstrepunt dicentes, quis hoc nouit, aut quis inde venit? proteges eos in tabernaculo fidei earum rerum, quas dominus pro nobis temporaliter gessit & pertulit. *Benedictus dominus, quoniam mirificauit misericordiam suam in cunctis circumstantiis.* Benedictus dominus, quoniam post emendationem acerrimarum persecutionum, omnibus mirabilem fecit misericordiam suam per orbem terrarum in circumitu societatis humanæ. *Ego dixi in ecclasi mea.* Vnde ille populus iterum loquens dicit, *Ego dixi in pauore meo cum horribiliter in me gentes sauiunt.* *Proiectus sum à facie oculorum tuorum.* Non enim si me respiceres, pati me ista sineres. *Ideo exaudisti domine vocem orationis meæ, cum clamarem ad te.* Ideo modum ponens emendationi, & ostendens me pertinere ad curam tuam, exaudisti domine vocem orationis meæ, cum clamarem ad te, cum eam tribulationem nimis intenderem. *Diligite dominum omnes sancti eius.* Hortatur iterum propheta ista cernens & dicit, *Diligite dominum omnes sancti eius.* *Quoniam*

veritatem requirit dominus. Quando si iustus vix saluus erit, peccator & impius ubi parebunt? *Et retribuet his qui abundanter faciunt superbiam.* Et retribuet his qui nec victi conuertuntur, quia multum superbiunt. *Viriliter agite, & confortetur cor vestrum.* Ut bonum sine defe-

Et

etione operantes, tempore proprio metatis. *Omnes*

qui speratis in domino. *Omnes qui speratis in domino, id*

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

est, qui cum recte timetis vel colitis, sperate in domino.

Concio prima, de principio
erusalem psalmi.

Psalmi huius, quem modo cantauimus, quantum possumus secreta rimemur, & inde sermonem exculptum reddamus auribus & mentibus vestris. Titulus eius est, *In finem psalmus ipsi David ecclasis.* In finem quid sit, nouimus, si Christum nouimus. Dicit enim Apostolus, *Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti, finis non consumens sed perficiens.* Duobus enim modis dicimus finem, vel quo fit vt non fit quod erat, vel quod fit vt perfectum sit quod inchoatum erat. Ergo in finem in Christum psalmus David ecclasis. Verbum est ecclasis Græcum, Latine quantum datur intelligi, verbo vno exponi potest, si dicatur excessus. Excessus autem mentis proprie solet ecclasis dici. In excessu vero mentis duo intelliguntur, aut pavor, aut intentio ad superna, ita vt quodam modo de memoria labantur inferna. In hac ecclasi fuerunt omnes sancti, quibus arcana dei mundum istum excedentia reuelata sunt. De hoc mentis excessu, id est, ecclasi Paulus cum loqueretur seipsum insinuans ait, *Siue enim mente excessimus deo, siue temperantes sumus vobis, charitas enim Christi compellit nos, hoc est, si ea tantum agere vellemus, & ea tantum contemplari, quæ mentis excessu intuemur, vobiscum non essemus, sed essemus in supernis tanquam contemptis vobis.* Et quando nos ad illa superiora & interiora infirmo passu sequeremini, nisi rursus compellente nos charitate Christi, qui cum in forma dei esset non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, semetipsum exinaniuit formam serui acci-

e iij piens,

IN PSALMVM XXX.

G piens, † & consideremus nos esse seruos, & non in-
† alijs, aut grati ei à quo accepimus altiora, propter eos qui infir-
mi sunt non contemnamus inferiora, & temperemur:
nos esse seruos. nescitis quia non possunt nobiscum videre sublimia:
Hoc ergo ait, Siue mente excessimus deo. Ille enim
videt quod nos videmus, qui fieri hominem in men-
tis excessum concedit, ille solus reuelat secreta sua.
Quippe ille hoc loquitur qui se dicit raptum esse &
ablatum in tertium cœlum, & audiuisse ineffabilia ver-
ba, quæ non licet homini loqui. Tantus autem fuit il-
le mentis excessus vt diceret, siue in corpore, siue ex-
tra corpus nescio, deus scit. Ergo si hunc excessum
mentis, id est, hanc ecstasim significat titulus Psalmi
huius, magna profecto & alta quædam sperare debe-
mus dicturum eum qui condidit Psalmum, id est, Pro-
phetam, imo vero per Prophetam spiritum sanctum.
Si vero hæc ecstasis pavor intelligendus est, neque
huic significationi verbi deerit huius Psalmi conte-
xtus. Videtur enim de passione locuturus esse, in qua
pavor est. Sed cuius pavor est? Vtrum Christi, quia
dixit, in finem, & intelligimus finem Christum, an
forte noster pavor? Nunquid enim possumus pauo-
rem bene intelligere in Christo propinquante passio-
ne, qui propterea venerat, cum venisset ad quod
venerat? Nunquid pauebat moriturus? Si profus ita
homo esset, vt non deus esset, nõne magis gaude-
ret resurrecturus, quàm paueret moriturus? Verunta-
men quia dignatus est assumere formam serui, & in ea
nos vestire se, qui non est dedignatus assumere nos in
se, non est dedignatus transfigurare nos in se, & lo-
qui verbis nostris, vt & nos loqueremur verbis ipsius.
Hæc enim mira commutatio facta est, & diuina sunt
peracta commercia, mutatio rerum celebrata in hoc
mundo à negociatore cœlesti. Venit accipere contu-
melias, dare honores: venit haurire dolorem, dare sa-
lutem: venit subire mortem, dare vitam. Moriturus
ergo ex eo quod nostrum habebat, non in se, sed in
nobis pauebat, quia & hoc dixit tristem esse animam
suam vsque ad mortem, & vtiq; nos ipsi omnes cum
illo. Nam sine illo nos nihil, in illo autem ipse Chri-
stus & nos. Quare? Quia totus Christus caput & cor-
pus. Caput ille saluator corporis, qui iam ascendit
in cœlum: corpus autem Ecclesia quæ laborat in ter-
ra. Hoc autem corpus nisi connexionione charitatis ad-
hareret capiti suo, vt vnus fieret ex capite & corpore,
non de cœlo quendam persecutorem corripiens diceret,
Saul Saul quid me persequeris? Quando eum
iam in cœlo sedentem nullus homo tangebatur, quo-
modo eum Saulus in terra sæuiens aduersus Christia-
nos aliquo modo iniuria persequeretur? Non ait, quid
sanctos meos, quid seruos meos, sed quid me perse-
queris? hoc est, quid membra mea. Caput pro mem-
bris clamabat, & membra in se caput transfigurabat.
Vocem namque pedis suscipit lingua, quando forte in
turba cõtritus pes dolet, clamat lingua calcas me. Non
enim ait, Calcas pedem meum, sed se dixit calcari quã
nemo tetigit. Sed pes qui calcatus est, à lingua non
separatus est. Ergo etiam sic non incongrue intelli-
gitur ecstasis, pavor. Quid enim dicamus fratres? Si
nullus omnino pavor esset passuris, quid diceretur ip-
si Petro, quod audiimus natali Apostolorum die,
quãdo ei dominus prædixit futuram suam passionem,
Cum esses iunior cingebas te & ibas quò volebas: cum
autem senior factus fueris, alter te cinget, & ducet quò
tu non vis? Hoc autem, inquit, dixit significans qua

morte moreretur. Ergo si Petrus Apostolus tanta per-
secutione † quo nollet ductus est, & volens nolens † alijs, per-
mortuus est, sed volens coronatus est, quid mirum si † alijs, per-
est aliquis pavor in passione etiam iustorum, etiam
sanctorum? Pavor est ex humana infirmitate, spes ex
diuina promissione. Quod paves tuum est, quod spe-
ras donum dei est in te: Et melius in pauore tuo agno-
scis te, vt in liberatione tua glorifices eum qui tefe-
cit. Paueat humana infirmitas, non in eo pauore de-
ficit diuina misericordia. Denique pauens iste inde
cœpit: *In te domine speravi non confundar in æternum.* Vi-
detis quia & pauet & sperat. Videtis quia pavor iste
non est sine spe, etiam si est aliqua in humano corde
conturbatio, non recedit diuina consolatio. Loqui-
tur ergo hic Christus in propheta, audeo dicere, Chri-
stus loquitur. Dicturus est quædam in hoc psalmo,
quæ quasi Christo videantur non posse congruere,
illi excellentiæ capitis nostri, maximèque illi ver-
bo quod in principio erat deus apud deum: nec ei in
forma serui fortasse videbuntur quædam hic verba
congruere, quam formam serui suscepit ex virgine:
& tamen Christus loquitur, quia in membris Chri-
sti Christus. Et vt noueritis, quia vnus dicitur Chri-
stus caput & corpus suum, ipse dicit cum de con-
iugio loqueretur, Erunt duo in carne vna. Igitur
iam non duo, sed vna caro. Sed forte hoc dicat de
quocunq; coniugio, Audi Apostolum Paulum: Et
erunt duo, inquit, in carne vna. Sacramentum hoc
magnum est, ego autem dico in Christo & in Eccle-
sia. Fit ergo tanquam ex duobus vna quædam per-
sona, ex capite & corpore, ex sponso & sponsa. Nam
vnitatem personæ huius miram & excellentem, com-
mendat etiam Esaias Propheta. Nam loquens etiam
in eo Christus in prophetia ait, Sicut sponso alliga-
uit mihi mitram, & sicut sponsam ornauit me or-
namento. Se dixit sponsum, se sponsam. Quare se
sponsum, se sponsam, nisi quia duo in carne vna?
Si duo in carne vna, cur non duo in voce vna? Lo-
quatur ergo Christus, quia in Christo loquitur Eccle-
sia, & in Ecclesia loquitur Christus, & corpus in ca-
pitate, & caput in corpore. Audi Apostolum hoc ip-
sum euidentius exprimentem: Sicut enim corpus v-
num est & membra habet multa, omnia autem mem-
bra corporis cum sint multa, vnum est corpus, sic
& Christus. Loquens de membris Christi, hoc est, de
fidelibus, non ait sic, & membra Christi, sed totum
hoc quod dixit Christum appellauit. Sicut enim cor-
pus vnum, & membra habet multa, omnia autem
membra corporis cum sint multa, vnum est corpus:
sic & Christus membra multa vnum corpus. Ergo si-
mul omnes nos cum capite nostro Christo, sine ca-
pitate nostro nihil valentes. Quare? Quia nos cum
capite nostro vitis, sine capite nostro, quod absit,
sarmenta præcisa, non alicui operi agriculturalium, sed
igni tantummodo destinata. Ideo & ipse in euan-
gelio, Ego sum vitis, vos estis palmites, pater meus
agricola est: &, Sine me, inquit, nihil potestis face-
re. Domine si sine te nihil, totum in te. Etenim quic-
quid ille operatur per nos, nos videmur operari. Po-
test ille multum & totum sine nobis, & nos nihil si-
ne ipso. Ergo in quacunq; ecstasi loquatur, siue pa-
uoris, siue excessu mentis, congruunt quæ dicuntur.
Dicamus in Christi corpore, dicamus omnes quasi
vnus, quia omnes vnitas. Dicamus in te domine spe-
raui non confundar in æternum. Illam, inquit, con-
fusionem

2. Cor. 12.

Philip. 2.

Matth. 26.

Eph. 5.

Acto. 9.

† alijs, per-
cellebat.

Ioan. 17.

Psal. 70.

Ioan. 1.
Philip. 2.

Gene. 1.

Eph. 5.

Esai. 61.

1. Cor. 12.

Ioan. 15.

A fusionem perhorresco quæ est in æternum. Nam est quadam confusio temporalis utilis perturbatio animi respicientis peccata sua, respectione perhorrescentis, horrore erubescens, erubescencia corrigentis. Vnde dicit & Apostolus, Quam enim gloriam habuistis tunc in his, in quibus nunc erubescitis: Ergo erubescere illos dicit iam fideles, nõ de presentibus donis, sed de præteritis peccatis. Hanc confusionem non formidet Christianus, imò si hanc non habuerit, æternam habebit. Quæ est æterna confusio? Quando fiet illud quod dictum est, Et traduent eos ex aduerso iniquitates eorum, Et fit traduentibus ex aduerso iniquitatibus omnis grex malus ad sinistram, tanquam hœdis ab omnibus separatis, & audient, Ite in ignem æternum qui paratus est diabolo, & angelis eius. Querunt quare: Esuriui enim & non dedistis mihi manducare. Contemnebant tunc quando esurienti Christo non dabant cibum, quando sitienti non dabant potum, quando nudum non vestiebant, peregrinum non suscipiebant, ægrotantem non visitabant, tunc contemnebant. Cum cœperint illis ista numerari, confundentur, & hæc confusio in æternum erit. Hanc timens iste qui pauet, vel cuius ad deum est mentis excessus hoc rogat, In te domine speravi, non confundar in æternum. Et in tua iustitia erue me & exime me. Nam si attendas ad iustitiam meam, damnas me. In tua iustitia me erue. Est enim iustitia dei, quæ & nostra fit, cum donatur nobis. Ideo autem de iustitia dicitur, ne homo se putet à seipso habere iustitiam. Sic enim dicit Apostolus Paulus, Credenti in eum, qui iustificat impium. Quid est, qui iustificat impium? Qui ex impio facit iustum. Deputatur fides eius ad iustitiam. Iudæi vero quia suis viribus se putabant implere posse iustitiam, offenderunt in lapidem offensionis & petram scandali, & gratiam Christi non agnouerunt. Acceperunt enim legem, qua fierent rei, non qua liberarentur à reatu. Denique quid de illis Apostolus dicit, Testimonium enim perhibeo illis, quod zelum dei habent, sed non secundum scientiam. Quid est quod dixit, zelum dei habent Iudæi, sed non secundum scientiam? Audi quid sit, non secundum scientiam. Ignorantes enim dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Si ergo ideo non secundum scientiam zelum dei habent, qui ignorantes iustitiam dei, volunt suam statuere, qua se ex seipsis iustificant: Ideo gratiam dei non cognouerunt, quia gratis saluari noluerunt. Quis est qui non saluatur gratis? In quo non inuenit saluator quod coronet, sed quod damnet: non inuenit merita bonorum, sed inuenit merita suppliciorum. Si agat tanquam veraciter ex regula legis præposita, damnandus est peccator. Hac regula si ageret quem liberaret? Omnes enim peccatores inuenit, solus sine peccato venit, qui nos peccatores inuenit. Hoc ait Apostolus, Omnes enim peccauerunt & egent gloria dei. Quid est, egent gloria dei? Vt ipse liberet, non tu quia tu te liberare non potes, indiges liberatore. Quid est quod te iactas? Quid est quod de lege & iustitia præsumis? Non vides quid intus conflagrat in te, de te, aduersus te? Non audis pugnantem & consistentem, & adiutorium in pugna desiderantem? Non audis athletam domini ab agonotheta petentem adiutorium pugne sue? Non enim sic te expectat deus certatorem, quomodo te expectat æditor, si forte pugnes in amphitheatro. Ille tibi præmium dare potest si viceris, adiuuare te periclitantem non potest. Non sic expectat

Tomus octauus.

deus. Vide ergo attende eum qui dicit, Condelector D enim legi dei, secundum interiorem hominem. Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Quare gratia? Quia gratis datur. Quare gratis datur? Quia merita tua non præcesserunt, sed beneficia dei te præuenerunt. Illi ergo gloria qui nos liberat. Omnes enim peccauerunt & egent gloria dei. In te ergo domine speravi, nõ in me, non confundar in æternum, quia in eo spero qui non confundit. In tua iustitia erue me & exime me. Quia non inuenisti in me iustitiam meam, erue me in tua: hoc est, illud me eruat quod me iustificat, quod ex impio pius facit, quod ex iniquo iustum, quod ex cæco videntem, quod ex cadente surgentem, quod ex flente gaudentem. Hoc me liberat, non ego. In iustitia tua erue me & exime me. *Inclina ad me aurem tuam.* Fecit hoc deus, quando ipsum Christum ad nos misit, illum ad nos misit, qui inclinato capite digito scribebat in terra, quando ei adultera mulier offerebatur puniendae, ille autem inclinauerat se ad terram, id est, deus ad hominem, cui dictum est, Terra es, & in terram ibis. Non enim quasi corporalibus locis deus ad nos inclinatur, aut membris istis corporeis determinatis finitus est. Omnino nihil horum cogitent humana phantasmata, ¶ veritas est deus. Veritas nec quadrata est, nec rotunda, nec longa. Vbi que præsens est, si cor ad nos deus, misericordiam deponendo super nos. Quæ maior misericordia, quam ut unicum filium suum daret nobis non viuere nobiscum, sed mori pro nobis? *Inclina ad me aurem tuam. Accelera ut eximas me.* Exauditur enim in hoc cum dicit, accelera. Ad hoc enim positum est, ut hoc totum quod nobis videtur quamdiu voluitur sæculum intelligas punctum esse. Non est diu quod habet extremum. Ab Adam vsque ad hodiernum diem peractum est, & multo utique plus peractum est, quam restat peragendum. Si adhuc viueret Adam, & hodie moreretur, quid ei prodesset tam diu esse, tam diu vixisse? Ergo celeritas hæc quare? Quia transiunt tempora. Et quod tibi tardum est, in oculis dei breue est. Iam hanc celeritatem iste intellexerat in ecstasi. *Accelera ut eximas me. Esto mihi in deum protectorem, & in domum refugij ut saluum me facias.* Domus refugij tu mihi esto deus, protector, domus refugij. Aliquando enim periclitor & volo fugere. Quò fugio? Ad quem locum tutus fugio? Ad quem montem? ad quam speluncam? Ad quæ tecta munita? quam arcem teneam? quibus muris ambiar? quocumque iero, sequor me. Quicquid enim vis potest fugere homo præter conscientiam tuam. Intra in domum tuam requiesce in lecto tuo, intra in interiora, interius habere nihil potes quò fugias à conscientia tua, si rodunt te peccata tua. Quia verò dixit, accelera ut eximas me, & in tua iustitia erue me, ut dimittas peccata mea, & ædifices in me iustitiam tuam, tu mihi eris domus refugij, ad te confugio. Nam à te quo fugiam? Irascitur tibi deus, quo fugies? Audi quid dicat in alio Psalmo, timens iram dei, Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Si ascendero in cælum, tu ibi es: si descendero in infernum, ades. Quocumque iero, ibi te inueniam: Et si irasceris, ultorem te inuenio: si placatus es, adiutorem. Nihil mihi ergo restat, nisi ad te fugere, non à te. Vt euadas hominem

c iij domi-

G dominum quicumque seruus es, fugis in ea loca vbi nō est dominus tuus, vt euadas deum, fuge ad dominum. Nam non est quō fugias deum. Præsto sunt omnia & nuda omnipotentis oculis. Tu ergo mihi, inquit, esto domus refugij. Nam si saluus non fuero, quomodo fugio? Sana me & fugio ad te. Nam si me non sanas, ambulare non possum, fugere quomodo potero? Quō iret, quō fugeret si ambulare non posset, semiuuuis in via sauciatus vulneribus latronum: Quem transiens sacerdos præteriit, transiens leuita præteriit, transiens Samaritanus miseratus est, id est, ipse dominus, qui miseratus est genus humanum. Samarites enim custos interpretatur. Et quis est qui nos custodit si ille deserit? Merito cum Iudæi conuultantes dicerent, Nonne verum dicimus quia Samaritanus es & dæmonij habes? vnum respuit, alterum amplexus est: Ego, inquit, dæmonium non habeo. Non dixit, non sum Samaritanus, sic intelligi volens nostrum se esse custodem. Miseratus ergo accessit, curauit, ad stabulum perduxit, impleuit circa eum misericordiam. Ille iam potest ambulare, potest & fugere. Quō fugeret nisi ad deum, H vbi fecit sibi domum refugij? *Quia fortitudo mea & refugium meum es tu, & propter nomen tuum dux mihi eris & enutries me.* Non propter meritum meum, sed propter nomen tuum: vt tu glorificeris, non quia ego dignus sum: dux mihi eris ne aberrem à te. Et enutries me, vt validus sim ad māducandum escam qua pascis angelos. Hic enim lacte nos nutriuit, qui nobis celestem cibum promisit, & vsus est materna misericordia. Sicut enim mater lactans eandem escam cui sumenda idoneus infans non est, per carnem traiecit, & lac infundit: hoc enim accipit paruulus quod accepturus erat ad mensam, sed quod per carnem traiecitur congruit paruulo: Sic dominus sapientiam suam vt lac nobis faceret, carne indutus venit ad nos. Ergo corpus Christi loquitur, *Et educes me de muscipula ista quam occultauerunt mihi.* Iam passio significatur; Educes me de muscipula ista quam occultauerunt mihi. Nec sola illa passio est qua passus est dominus noster Iesus Christus. Muscipulam suam diabolus tendit vsque in finem: & vā illi qui in illam muscipulam cadit. Cadit autem omnis qui non sperat in deum, qui non dicit, In te domine speraui non confundar in æternum. Et in tua iustitia erue me & exime me. Extenta est & parata muscipula inimici. Posuit in muscipula errorem & terrorem: errorem quo illiciat, terrorem quo frangat & rapiat. Tu claude ianuam cupiditatis contra errorem, tu claude ianuam timoris contra terrorem, & educes de muscipula. Huiusmodi pugnae exemplum ipse tibi imperator tuus, qui propter te etiam tentari dignatus est, in se demonstrauit. Et primo tentatus est illecebris, quia tentata est in illo ianuā cupiditatis, quando eū tentauit diabolus dicens, Dic lapidibus istis vt panes fiant. Adora me & dabo tibi regna ista. Mitte te deorsum, quia scriptum est, Quia angelis suis mandauit de te, vt in manibus tollant te, nequando offendas ad lapidem pedem tuum. Omnia hæc per illecebram cupiditatem tentant: At vbi clausam ianuam inuenit cupiditatis, in eo qui tentabatur pro nobis, conuertit se ad tentandam ianuam timoris, & preparauit passionem illi. Denique hoc dicit Euangelista, Et consummata tentatione, diabolus recessit ab eo ad tempus. Quid est ad tempus? Tanquam rediturus & tētaturus ianuam timoris, quia clausam inuenit ianuam cupiditatis. Totum ergo corpus Christi tentatur vsque in finem. Fra-

tres mei, quando iussus est nescio quid contra Christianos mali, simul impingebatur, in hoc corpus totum impingebatur. Vnde dictum est in Psalme, Tanquam cumulus arenae maris impulsus sum vt caderem, & dominus suscepit me. At vbi finita sunt illa quæ totum corpus impingebant vt caderet, cœpit tentatio esse per partes. Tentatur corpus Christi, vna Ecclesia non patitur persecutionem, alia patitur. Non patitur furor imperatoris, & patitur furor mali populi. Quanta vastationes à plebibus? Quanta mala ingesta sunt Ecclesiæ à malis Christianis ab eis qui capti sunt in illo reticulo? Tam multiplicati sunt vt premerentur naues in piscatione illa domini ante passionem. Non ergo desunt pressuræ tentationis. Nemo sibi dicat, non est tempus tentationis. Qui sibi hoc dicit, pacem sibi promittit. Qui sibi pacem promittit, securus inuaditur. Totum ergo corpus Christi dicat, Educes me de muscipula ista quam occultauerunt mihi: quia eductum est & caput nostrum de muscipula quam absconderunt illi, quibus modo dicebatur in euangelio, quia dicturi erant, Hic est hæres, venite occidamus eum, & nostra erit hæreditas. Et in se sententiam dixerunt interrogati, Quid faciet ille paterfamilias colonis malis? Malos male perdet, & vineam suam locabit aliis agricolis. Quid & illud? Non legistis, Lapidem quem reprobauerunt edificantes, hic factus est in caput anguli? Quid est enim, Reprobauerunt edificantes, hoc aut eiecerunt eum extra vineam & occiderunt. Ergo erutus est & ille, caput nostrum sursum est, liberatus est: & arcamus illi per dilectionem vt melius postea & glutinemur ei per immortalitatem, & dicamus omnes, educes me de muscipula ista quam occultauerunt mihi. *Quoniam tu es protector meus.* Audiamus vocem domini quam dixit in cruce, *In manus tuas commendo spiritum meum.* Certe cum verba eius in euangelio de isto Psalmo cognoscimus, ipsum hic locutum fuisse non dubitemus. Habemus hoc in euangelio dictum, In manus tuas commendo spiritum meum, & inclinato capite reddidit spiritum. Non sine causa voluit verba huius Psalms sua esse, nisi vt te admoneret se locutum esse in hoc Psalmo. Ipsum hoc quare, cogita quomodo in illo Psalmo se quæri voluit pro susceptione matutina, Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. Ipsi vero considerauerunt & conspexerunt me, diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem: vt te admoneret in se hoc esse completum, in voce sua posuit caput ipsius Psalms, Deus deus meus vt quid me dereliquisti? Et tamen vocem corporis in se transfigurauit. Non enim vnicum suum pater aliquando dereliquit. *Redemisti me domine deus veritatis.* Faciens quod promisisti, non fallens in pollicitatione tua deus veritatis. *Odisti obseruantes vanitatem, superuacue.* Quis obseruat vanitatem? Qui timendo mori, mentitur: Timendo enim mori mentitur, & moritur antequam moriatur, qui ideo mentiebatur vt viueret. Mentiri vis ne moriaris, & mentiris & moreris: & cum vitas vnā mortem quam differre poteris, auferre non poteris, incidis in duas, vt prius in anima, postea in corpore moriaris. Vnde hoc, nisi quia obseruando vanitatem? Quia dulcis est tibi transiens dies, quia dulcia sunt tibi transuolantia tempora: vnde nihil tenes, & insuper tu teneris. Odisti obseruantes vanitatem superuacue. *Ego autem, Qui non obseruo vanitatem, in domino speraui.* Speras in pecunia, obseruas vanitatem: speras

Psalm. 117.

Luc. 5.

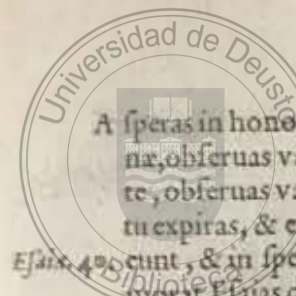
Math. 22.

Psalm. 117.

Luc. 22.

M

Psalm. 117.

A speras in honore & sublimitate aliqua potestatis humana, obseruas vanitatem, speras in aliquo amico potente, obseruas vanitatem. In his omnibus cum speras, aut tu expiras, & ea hic dimittis, aut eum viuis omnia percunt, & in spe tua deficis. Hanc vanitatem commemorat Elias dicens, Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni. Aruit fœnum, & flos eius decidit, verbum autem domini manet in æternum. Ego autem non quomodo illi, qui sperant in vanitates, & qui obseruant vanitates: sed in domino speravi, qui non est vanitas. *Exultabo & iocundabor in tua misericordia. Non in mea iustitia. Quia respexisti humilitatem meam, saluam fecisti de necessitatibus animam meam. Nec conclusisti me in manus inimici.* Quæ sunt necessitates unde saluam volumus fieri animam nostram? Quis has enumeret? Quis digne exaggeret? Quis congrue vitandas fugiendâque commendet? Primò in genere humano dura necessitas, nescire cor alterius, male sentire plerunque de amico fideli, bene sentire plerunque de amico infideli. O dura necessitas. Et quid facis vt cor inspicias? Quem oculum affers infirma & plangēda mortalitas? Quid facis vt videas hodie cor fratris tui? Non habes quid facias. Alia maior necessitas, nec tuum vides quale erit cras. Quid iam dicam de necessitatibus ipsius mortalitatis? Mori necesse est, & nemo vult. Nemo vult quod necesse est. Nemo vult quod erit velis nolis. Dura necessitas, nolle quod non potest cuitari. Nam si fieri posset, nollemus vtique mori. Et effici quidem angeli vellemus, sed commutatione quadâ non morte, sicut dicit Apostolus, Aedificatione habemus ex deo, domum non manu factam æternam in cœlis. Etenim in hoc ingemiscimus habitaculum nostrum, quod de cœlo est superindui cupientes, si lamen induiti & non nudi inueniamur. Etenim qui sumus in hac habitatione ingemiscimus grauari, in quo nolumus expoliari, sed superuelli, vt absorbeat mor tale à vita. Volumus peruenire ad regnum dei, sed per mortē nolumus. Et tamen dicit tibi necessitas, hac venies, hac venire dubitas homo, cum hac ad te venerit deus? Quæ sunt etiam necessitates vincendarum vetustissimarum cupiditatum, & annosarum malarum consuetudinum? Vincere consuetudinem, dura pugna, nosti. Vides quàm male facias, quàm detestabiliter, quàm infeliciter, & facis tamen. Fecisti heri, facturus es hodie. Si sic tibi displicet cum disputo, quomodo displicet tibi cum cogitas? Et tamen facturus es hoc. Unde raperis? Quis te captiuum trahit? An illa lex in membris tuis repugnans legi mentis tuæ? Clama ergo, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum: & impletur in te quod modo diximus, Ego autem in domino speravi, exultabo & iocundabor in tua misericordia, quia respexisti humilitatē meam, saluam fecisti de necessitatibus animam meam. Unde enim facta est salua de necessitatibus anima tua, nisi quia respecta est humilitas tua? Nisi prius humiliaris non te exaudiret, qui te à necessitatibus liberaret. Humiliatus est, qui dixit, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Non sunt humiliati, qui ignorantes dei iustitiam & suam volentes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. *Nec conclusisti me in manus inimici. Non vicini tui, non compossestoris tui, non eius cum quo militasti, & eum læsisti, aut forte in tua ciuitate iniuriam ei fecisti. Isti enim tales sunt, pro quibus orare debemus. Alium habemus inimicum, diabolium serpen*

tem antiquum. Omnes morientes si bene moriamur, D ab eius manibus liberamur. Quicumque enim male moriuntur in suis iniquitatibus, in eius manibus concluduntur, vt cum illo in fine damnentur. Liberet ergo nos dominus deus noster de manu inimici nostri: ille enim nos per cupiditates nostras vult capere. Cupiditates autem nostras quando validæ sunt, & quando eis seruimus, necessitates vocantur. Liberante autem deo animam nostram de necessitatibus nostris, quid erit quod in nobis teneat inimicus, vt concludamur in manus eius? *Statuisti in loco spacioso pedes meos.* Certe angusta via est: laboranti angusta est, amanti lata est. Eadem quæ angusta est, lata fit. In spacioso dicit posuisti pedes meos, ne angustiati pedes mei irent in se, & incurrendo in se, deicerent me. Ergo quod ait, Posuisti in spacioso pedes meos: plane fecisti mihi facilem iustitiam, quæ mihi erat aliquando difficilis, hoc est, posuisti in spacioso pedes meos. *Miserere mei domine, quoniam tribulor: contristatus est in ira oculus meus, anima mea, & venter meus, quoniam defecit in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus.* Sufficiat charitati vestræ, adiuuante domino E fortassis implebimus debitum, vt & Psalmo peractò proficiscamur.

Concio secunda de medio eiusdem Psalms.

A D reliqua Psalms nostra reuertatur intentio, & nos ipsos agnoscam⁹ in verbis Prophetæ. Quoniam si nos inspexerimus in tempore tribulationis, gaudebimus in tempore retributionis. † Com- † *aliq. iud bilatiois.* mendaueram charitati vestræ cum primas partes huius Psalms exponerem, quod Christus loquatur, & quomodo sit accipiendus Christus totus cū capite & corpore non tacueram. Testimoniis etiam scripturarum, quantum mihi videtur, satis idoneis luculentisque firmaueram, ita vt omnino dubitari nō possit Christum esse caput & corpus, sponsum & sponsam, filium dei & Ecclesiam, filium dei factum filium hominis propter nos, vt filios hominum faceret filios dei. Atque ita essent duo in carne vna in sacramento magno, quia agnoscuntur duo in Prophetis in voce vna. Gratulatio superius expressa est ipsius dicentis, *Respexisti humilitatem meam, saluam fecisti de necessitatibus animam meam, nec conclusisti me in manus inimici, statuisti* F *in loco spacioso pedes meos.* Gratulatio est liberati hominis à tribulatione, liberatorum membrorum Christi ab afflictione & insidiis. Et rursus dicit, *Miserere mei domine, quoniam tribulor.* In tribulatione vtique angustia est. Quomodo ergo posuisti in spacioso pedes meos? Si adhuc tribulantur, quomodo sunt in spacioso pedes? An forte vna quidem vox est, quia vnum quidem corpus, sed in aliquibus membris spatium sentitur, in aliquibus angustia, id est, alij sentiunt facilitatē iustitiæ, alij laborant in tribulatione. Nam si non alia membra illud, alia aliud paterentur, non diceret Apostolus, Si r. *Cor. 12.* patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra, & si glorificatur vnum membrum, cōgaudent omnia membra. Aliquæ Ecclesie, verbi gratia, pacem habent, aliquæ in tribulatione sunt. In istis quæ pacem habent, in spacioso sunt pedes: illæ quæ in tribulatione sunt angustias patiuntur. Sed & istos cōtristat illorum tribulatio, & illos pax istorum consolatur. Sic est enim vnum corpus vt non sit discissio, non autem facit discissionem nisi dissensio. Caritas autem cōpagem facit, compages complectitur vnitatem vnitatis seruat charitatem, caritas peruenit ad claritatem. Dicat ergo ex quibusdam membris, *Miserere mei domine quoniam tribulor,*

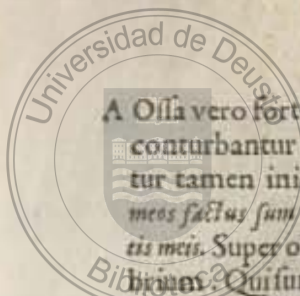

Tribulor, conturbatus est in ira oculus meus, anima mea & venter meus. Quærimus vnde sit ista tribulatio, quoniam liberatus pauloante gaudere videbatur iustitia quodam infuso tibi à largitore dono dei, & inde facto spatio pedibus suis in latitudine charitatis. Vnde ergo ista existit tribulatio, nisi forte ex illo, quod dominus dicit,

Matth. 24. Quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum: Primò enim commendata paucitate sanctorum, tanquam missis retibus, multiplicata est Ecclesia, & capti sunt innumerabiles, de quibus prædictum erat, Annunciaui & locutus sum, multiplicati sunt super numerum, Qui etiam nauigia premerent, & retia rumperent, sicut est positum in illa prima piscatione ante passionem domini. Ex his igitur multitudinibus exaggeratis, quibus † per pascha sic reficiuntur Ecclesie, vt turbas ipsorum parietum recuset angustia. Quomodo autem non tribuletur iste de hac multitudine, quando videt ipsos implere theatra & amphitheatra, qui pauloante Ecclesias impleuerunt? ipsos in nequitis, qui pauloante in laudibus dei? ipsos blasphemare deum, qui respondebant, amen deo? Permaneat, duret, non deficiat etiam in multitudine copiosa iniquorum, quia nec granum deficit in multitudine palearum quousque post ventilationem mittatur in horreum, & ibi sit in societate sanctorum ne turbulenti aliquid pulueris patiat. Perduret ergo, quia & dominus cum dixisset, Quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum: ne prænunciata ista abundantia iniquitatis laborarent nutarentque pedes nostri, continuo subiicit, quod fideles erigeret, quod consolaretur atque firmaret dicens, Qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit. Attende itaque istum, qui quantum mihi videtur, in hac tribulatione constitutus, quandoquidem positus in tribulatione, quasi dolere deberet. Tribulatio enim dolorem habet congruum, iratum se dicit in tribulatione, & ait, Miserere mei domine quoniam tribulor, conturbatus est in ira oculus meus. Si tribularis, quare irasceris? irascitur iste alienis peccatis. Quis non irascatur videns homines confidentes ore deum, negantes moribus? Quis non irascatur videns homines seculo verbis & non factis renunciantes? Quis est qui non irascatur videns fratres insidiantes fratribus, fidem non seruantes osculo, quod infigunt sacramentis dei?

I Et quis enumeret omnia, quibus irascitur corpus Christi, quod intus viuunt in spiritu Christi, quod gemit tanquam granum inter paleas? Vix enim apparent isti qui sic gemunt, qui sic irascuntur, quomodo vix apparent grana, quando area trituratur. Qui nescit quantæ spicæ missæ sint, putat totum paleam esse, & ex hoc quod totum palea putatur, inde magna massa purgabitur. In his ergo non apparentibus, & gementibus qui irascitur dicit alio loco, Zelus domus tuæ comedit me. Dicit & alibi quandoquidem videt multos mala facientes, Tædium detinuit me à peccatoribus derelinentibus legem tuam. Dicit & alio loco, Vidi insensatos & tabescebam. Hæc autem ira, metuendum est, ne tanta sit vt in odium vertatur. Ira enim nondum est odium. Nam irasceris filio, non odisti filium: ei seruas hæreditatem, qui te sentit iratum, & ad hoc irasceris ne perdat, quod ei seruaueris, male viuens moribus prauis. Ergo ira nõdum est odium, nõdum odimus eos, quibus irascimur, sed ista ira si manserit & non sito euulsa fuerit, crescit & fit odium. Ideo vt reces ira euelleretur, & in odium non conuerteretur, hoc nos docet scriptura dicens. Non occidat sol super iracundiam vestram: Inuenis

autem aliquando fratrem odium habentem, & reprehendit irascentem, in illo est odium, & in alio culpatur iram, Ipse habet trabem in oculo suo, & reprehendit festucam in oculo fratris sui. Sed festuca ista & surculus nisi cito euellatur, trabes futura est. Non ergo ait, Extinctus est oculus meus præ ira: sed, turbatus. Nam si & extinguitur, iam odium est, nõ ira. Et vide quia extinctus est. Hinc ait Ioãnes, Qui odit fratrem suum, in tenebris est vsque adhuc. Antequam ergo eatur in tenebris, conturbatur oculus in ira. Sed cauendum est ne ira vertatur in odium, & oculus extinguatur. Hoc autem animaduertat vnusquisque qui in pace, hoc est, qui in Christo, qui pacem dei commendauit, vocatus est, & in cuius natiuitate summa pax per angelum nunciata est hominibus: si pro aliqua parua vel magna causa in odium proruperit, nullam societatem cum pace, hoc est, Christo habere poterit, nisi per dignam emendationem penitentia. Sequitur ergo iste & dicit, Turbatus est præ ira oculus meus. Anima mea & venter meus. Hoc est, turbata sunt interiora mea. Ventrem pro interioribus posuit. Aliquando enim iniquis & peruersis & à lege deuiantibus & male viuentibus irasci licet, clamare nõ licet. Cum irascimur & clamare non possumus, interiora nostra turbantur. Tanta est enim aliquando peruersitas, vt nec corripi possit. Quoniam deficit in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus. Defecit, inquit, in dolore vita mea. Dicit Apostolus, Nunc viuimus, si vos statis in domino. Quicumque perfecti sunt ex Euangelio & gratia dei, non hic viuunt nisi propter alios. Nam vita eorum in hoc seculo eis iam nõ est necessaria. Sed quia dispensatio eorum aliis necessaria est, fit in eis quod ait idem Apostolus: concupiscentiam habens dissolui & esse cum Christo, Multo enim magis optimum, manere autem in carne necessarium propter vos. Quando autem videt homo ex dispensatione sua, ex laboribus suis, ex prædicatione sua non proficere homines, infirmatur in egestate vita hominis. Vere mirabilis egestas & fames, quandoquidem eos quos domino lucratur, quodammodo manducat Ecclesia. Quid est manducata? In corpus suum traicit. Qui quid enim manducamus, in corpus nostrum traicimus. Hoc agit Ecclesia per sanctos, esurit quos lucrari vult, & quos lucrata fuerit aliquo modo, manducat quodammodo. Cuius M personam gerebat Petrus, quando ei de celo submissus est discus plenus omnibus animalibus quadrupedibus, reptilibus, & volatilibus, quibus generibus omnes gætes significantur. Præfigurabat dominus Ecclesiam, quod omnes gentes erat transuoratura, & in corpus suum conuersura, & ait Petro, Macta & manduca. O Ecclesia, hoc est, Petre, quia super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, macta & manduca. Prius macta, & sic manduca. Occide quod sunt, & fac quod es. Cum ergo prædicatur Euangelium, & videt qui prædicat non proficere homines, quare non clamat, quoniam deficit in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus? Infirmatus est in egestate vigor meus, & ossa mea conturbata sunt. Anni nostri isti, quos hic ducimus in gemitibus sunt. Vnde? Quia abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum. In gemitibus nõ in clamoris vocibus. Quando videt Ecclesia multos in peruersum ire, gemitus suos deuorat apud se, vt dicat deo, Gemitus meus nõ est absconditus à te. In alio Psalmo dicit, sed congruit hic & hoc dicere, gemitus meus, & si absconditus est ab hoibus, à te nõ est absconditus. Infirmatus est in egestate vigor meus, & ossa mea conturbata sunt. De hac egestate supra diximus.

Ezech. 35.

2. Petri. 2.

A Olla vero fortes intelliguntur Ecclesie, qui etiam si non conturbantur persecutionibus alienorum, conturbantur tamen iniquitatibus fratrum. Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium & vicinis meis nimium, & timor notis meis. Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium. Qui sunt inimici Ecclesie: Pagani, Iudaei. Omnibus peius viuunt mali Christiani. Vis videre, quam omnibus peius viuant mali Christiani: De talibus dicit Propheta Ezechiel, quia comparantur sarmentis inutilibus, Pone Paganos ligna esse syluatica extra Ecclesiam, adhuc potest inde fieri aliquid, quomodo de lignis fabrilibus est lignum fabro aptum: & si adhuc nodosum & curuum & corticosum, tamen quod doletur, ascietur, deplanetur, & possit venire ad aliquam fabricam vsus humani. De sarmentis autem praecisis fabri nihil facere possunt, ignis ea solus expectat. Attendite fratres cum syluatico ligno ubiq; praeponat sarmentum manens in vite, quia sarmentum dat fructum, illud lignum non dat fructum: praeciso tamen sarmento de vite si comparatur lignum syluaticum, intelligitur esse melius, quia de illo faber aliquid facere potest.

B haec autem non quarit nisi vt foco ministret. Attendens itaque multitudinem male viuentium in Ecclesia, Super omnes, inquit, inimicos meos factus sum opprobrium: Peius, inquit: viuunt mali in sarmentis meis, quam qui ad illam nunquam accesserunt. Latine aperte cur non dicamus, vel quando Psalmum exponimus: Et si aliis forte temporibus dicere non audemus, saltem necessitas exponendi habeat libertatem corripiendi. Super omnes, inquit, inimicos meos factus sum opprobrium. De talibus dicit Apostolus Petrus, Facta sunt illis posteriora deteriora prioribus. Melius enim erat illis non cognoscere viam iustitiae, quam cognoscentibus retrorsum reflecti a tradito sibi sancto mandato, Cum dicit, melius erat illis non cognoscere viam iustitiae: nonne indicauit meliores esse inimicos foris positos, quam intus male viuentes, quibus premitur & grauatur Ecclesia: Melius, inquit, illis fuerat non cognoscere viam iustitiae, quam cognoscentibus retrorsum reflecti a tradito sibi sancto mandato. Denique vide quam horribili rei eos comparauit. Contingit illis res veri prouerbij, Canis reuersus ad suum vomitum. Istis

C itaque talibus cum sint plenae Ecclesiae, nonne veraciter illic dicunt pauci, immo ex paucorum voce ipsa Ecclesia, Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium, & vicinis meis nimium, & timor notis meis: Vicinis meis nimium opprobrium factus sum, id est, qui mihi iam appropinquabat vt crederet, hoc est, vicini mei nimium deterriti sunt, mala vita malorum & falsorum Christianorum. Quam multos enim putatis, fratres mei, velle esse Christianos, sed offendi malis moribus Christianorum? Ipsi sunt vicini, qui iam appropinquabant, & nimium opprobrium illis visus sumus. Timor factus sum notis meis. Quia cum videt homo multos male viuentes, & de quibus bene sperabatur in multis malefactoribus inuictos, timet ne tales sint omnes, quos putabat bonos, & veniunt in suspicionem malam prope omnes boni. Qualis vir? Quomodo cecidit? Quomodo inuictus est in illa turpitudine, in illo scelere, in illo facto malo? Putas ne tales sunt omnes? Hoc est timor notis meis, vt & ipsis quibus noti sunt, plerumque in dubium veniamus. Et nisi te consoletur quod es, si aliquid es, non credis esse alterum talem. Consoletur hominem qualiscunque conscientia, vt dicat sibi homo, qui bene viuunt, O tu qui modo vereris ne tales sint omnes, tu talis es? Respondet

conscientia tua, non sum. Ergo situ talis non es, solus D es. Vide ne peior sit ista superbia, quam illa nequitia. Noli solum te dicere. Nam & Helias aliquando tanto multitudinis impiorum ait, Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt, & ego relictus sum solus, & quaerunt animam meam. Sed quid dicit illi responsum diuinum: reliqui mihi septem milia virorum, qui non curauerunt genua ante Baal. Ergo fratres inter haec scandala vnum est remedium, ne male sentias de fratre tuo. Humiliter esto quod vis eum esse, & non putabis eum esse, quod non es. Sed tamen sit etiam timor notis expertis. Qui videbant me foras fugerunt a me. Ignoscendum esset si foras fugissent a me, qui non videbant me, etiam qui videbant me foras fugerunt a me. Sed si qui me non videbant, foras fugerunt a me, nec dicendum est foras fugerunt, quia intus non fuerunt. Si intus fuissent, viderent me, id est, cognouissent corpus Christi, cognouissent membra Christi, cognouissent vnitatem Christi. Illud est magis gemendum, illud omnino intolerabile, quia multi qui videbant me foras fugerunt a me, id est, qui cognouerunt quid esset Ecclesia, exierunt foras & haereses & schismata contra Ecclesiam fecerunt. Hodie hominem inuenis, verbi gratia, natum in parte Donati, nescit quid sit Ecclesia, vbi natus est hoc tenet, non illi euellis consuetudinem, quam suxit cum lacte nutricis, illum illum da qui voluitur quotidie in scripturis, qui legit, qui praedicat. Itane tandem non ibi videt, Postula a me & dabo tibi gētes hereditate tuam, & possessionem tuam terminos terrae: Non ibi videt, Commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersae fines terrae, & adorabunt in conspectu eius vniuersae patriae gentium. Si vides ibi totius orbis vnitatem, quid foras fugis, vt non solum ipse patiaris, verum & aliis facias caecitatem? Qui videbant me, id est, qui nouerant quid sit Ecclesia, qui eam in scripturis intuebantur, foras fugerunt a me. Putatis enim fratres mei, quia illi omnes, qui fecerunt haereses per loca & partes, non erant in scripturis dei, quia ecclesia non est praedicata, nisi toto terrarum orbe diffusa. Verum dico charitati vestrae: certe omnes Christiani sumus, vel Christiani omnes dicimur, & omnes Christi signo signamur. Obscurius dixerunt Prophetae de Christo, quam de Ecclesia: puto propterea quia videbant in spiritu, contra Ecclesiam homines facturos esse particulas, & de Christo non tantam litem habituros, de Ecclesia magnas contentiones excitaturos. Ideo illud vnde maiores lites futurae erant, planius praedictum & apertius prophetatum est, vt ad iudicium illis valeat, qui viderunt & foras fugerunt. Exempli gratia vnum commemorabo: Abraham pater noster fuit non propter propaginem carnis, sed propter imitationem fidei. Iustus & placens deo, per fidem suscepit filium sibi promissum Isaac de Sara sterili vxore sua in senectute sua, iussus est immolare deo eundem filium, nec dubitauit, nec disceptauit, nec de iussu dei disputauit, nec malum putauit quod iubere optimo potuit. Duxit filium suum ad immolandum, imposuit ei ligna sacrificij, peruenit ad locum, erexit dexteram vt percuteret, eo prohibente deposuit, quo iubente leuaue rat. Qui obtemperauerat vt feriret, obtemperauit vt parceret, ubiq; obediens, nusquam timidus. Vt tamen impleretur sacrificium & sine sanguine non discederet, inuentus est aries haerens in vepre cornibus, ipse immolatus est, peractum est sacrificium. Quare quid sit figura est Christi inuoluta sacramentis: denique vt videatur discutitur, vt videatur pertractatur, vt quod inuolutum

3. Reg. 19.

Roma. 11.

Psal. 2.

Psal. 27.

Gene. 22.

Gene. 22.

IN PSALMVM XXX.

Ginuolutum est euoluatur. Isaac tanquã filius vnicus dilectus figuram habens filij dei, portans ligna sibi, quomodo Christus crucem portauit. Ille postremò ipse aries Christum significauit. Quid est enim harere cornibus, nisi quodammodo crucifigi? Figura est ista de Christo, continuo prædicanda erat Ecclesia, prænunciato capite prænunciandum erat & corpus. Cæpit spiritus dei, cæpit deus ad Abraham prædicare velle Ecclesiam, & tulit figuram: Christum figurate prædicabat, Ecclesiam aperte prædicauit: ait enim ad Abraham, Quoniam obaudisti vocem meã, & non pepercisti filio tuo dilecto propter me, benedicens benedicã te, & impledo implebo semen tuũ sicut stellas cœli, & sicut arenã maris, & benedicentur in semine tuo omnes gêtes terræ. Et penè vbique Christus in aliquo inuoluto sacramento prædicatus est à prophetis, Ecclesia aperte, vt viderent illam, & qui futuri erant contra illam, & impleteretur in eis ista nequitia, quam prædixit Psalmus, Qui videbant me, foras fugerunt à me. Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Hoc apostolus Ioannes de illis dixit. *Oblitus sum tanquam mortuus à corde.*

1. Ioan. 2.

Hum, in obliuionem veni, obliti sunt me illi, qui videbant me. Obliti sunt mei, & sic mei obliti sunt tanquam mortuus fuerim à corde ipsorum. Oblitus sum tanquã mortuus à corde. *Factus sum tanquam vas perditum.* Quid est hoc, Factus sum tanquam vas perditum? Laborabat iste & nulli proderat, vidit se vas esse & nulli prodesse, & se tanquam vas perditum dicit. *Quoniam audiui vituperationem multorum accolentium in circuitu.*

Psal. 82.

Psal. 11.

Multi accolunt in circuitu meo, & reprehendunt me quotidie. Quanta mala dicunt in malos Christianos, quæ maledicta perueniunt ad omnes Christianos. Nunquid enim dicit, qui maledicit aut qui reprehendit Christianos, ecce quid faciunt non boni Christiani? Sed ecce quæ faciunt Christiani, non separat, non discernit. Illi tamen ista dicunt, qui accolunt in circuitu, id est, circumeunt, & non intrant. Quare circumeunt & non intrant: Quia rotam temporis amant: Non intrant ad veritatem, quia non amant æternitatem, temporalibus dediti tanquam rotæ constricti, de quibus alibi dicitur, Pone principes eorum vt rotam. Et alibi, In circuitu impij ambulat. *Dum congregarentur ipsi simul aduersum me, vt acciperent animam meam consiliati sunt.* Quid est vt acciperent animam meam consiliati sunt? Vt consentirem prauitatibus eorum. Illis enim qui maledicunt, & non intrant, parum est, quia non intrant, & eicere hinc volunt vituperando. Si eiecerint te de ecclesia, acceperunt animam tuam, id est, tenuerunt conscientiam tuam, & eris in circuitu tuo, non in mansione. Ego autem inter hæc opprobria, inter hæc scandala, inter hæc mala, inter istas seductiones, foris iniquitates, & peruersitates intus, cum attenderem homines iustos, & quererem quos imitarer, & deessent, quid feci? quod consilium inueni? *Ego autem in te speravi domine.* Nihil salubrius, nihil securius. Volebas imitari nescio quem, inuenisti illum non bonum. Tolle imitationem hanc, Alium quæstisti, nescio quid displicuit tibi. Tertiũ quæstisti, & ipse non placuit. Nunquid quia & ille & ille displicuit, & tu peribis? Tolle ab homine spem, quia maledictus omnis, qui spem suã ponit in homine. Si attendis adhuc hominem & eum quæris imitari & ex illo pendere, adhuc lacte vis nutriri, & fies mammothreptus quales dicuntur pueri, qui diu sugunt, quod non decet. Etenim lacte vti tanquam per carnem velle sibi cibum trahere, hoc idem est per

Hier. 17.

μαμθ-
θρεπτες.

hominem viuere. Idoneus esto ad mensam, inde cape K unde ille cæpit, aut fortasse non cæpit. Forte vtiliter & in malum incidisti, quem bonum putasti, vt in vbere quasi materno amaritudinem inuenires, & ea offensione repellereris, & ad cibum validiorem inuitareris. Faciunt enim hoc nutrices mammothreptis, vt aliqua amara ponant in papillis suis, quibus offensi paruuli ab vbere resiliat & ad mensam inhiat. Ergo dicit, Ego autem in te speravi domine, *Dixi tu es deus meus.* Tu es deus meus, recedat Donatus, recedat Cæcilianus: nec ille, nec iste meus deus est. Non ad hominis nomẽ ambulo, Christi nomen teneo. Ipsum Paulum audi dicentem, Nũquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Perirem si essem de parte Pauli: quomodo non pereo si fuero de parte Donati? Prorsus recedant humana nomina, humana crimina, humana figmenta. In te domine speravi, dixi tu es deus meus. Non homo quisquam, sed tu es deus meus. Vnus deficit, vnus proficit: deus meus non deficit neque proficit. Nec habet quò proficiat perfectus, nec habet unde deficiat æternus. *Dixi domino deus meus es tu.*

1. Cor. 1.

In manibus tuis sortes meæ. Non in manibus hominum, sed in manibus tuis. Quæ sunt istæ sortes? Quare sortes? Audito nomine sortium, non debemus sortilegos querere. Sors enim non aliquid mali est, sed res est in dubitatione humana diuinam indicans voluntatem. Nam & sortes miserunt Apostoli, quando Iudas tradito domino periit. Et sicut de illo scriptum est, Abiit in locum suum, cæpit queri quis in locum eius ordinaretur. Electi sunt duo iudicio humano, & electus de duobus vnus iudicio diuino. De duobus cõsultus est deus, quẽnam ipsorũ esse vellet, & cecidit fors super Matthiam. Quid igitur est, in manibus tuis sortes meæ? Sortes dixit, quantum ego existimo, gratiam qua saluati sumus. Quare sortis nomine appellat gratiam dei? Quia in sorte non est electio, sed voluntas dei. Nam vbi dicitur, iste facit, iste non facit, merita cõsiderantur: & vbi merita cõsiderantur electio est, non sors. Quãdo autem deus nulla merita nostra inuenit, sorte voluntatis suæ nos saluos fecit, quia voluit, non quia digni fuimus. Hæc est fors. Merito tunica illa Domini desuper texta quæ significat charitatis æternitatem, cũ diuidi à persecutoribus non posset, fors super eam missa est: ad quos peruenit, eos significauit, qui videntur ad sortem peruenire sanctorum. Gratia salui facti estis per fidem, ait Apostolus, Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis. Vide sortem, & hoc non ex vobis, sed dei donum est, non ex operibus quasi vos benefecistis, vt ad hoc accedere digni essetis, non ex operibus, ne forte quis extollatur. Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis. Hæc quodammodo fors occulta est, volũtas dei in humano genere fors est: fors veniens de dei occulta volũtate, apud quẽ non est iniquitas. Non enim ille personas accipit, sed occulta illius iustitia tibi fors est. Attendat itaque charitas vestra, videte hoc ipsum quemadmodum firmetur ab apostolo Petro, cum Simon ille Magus baptizatus à Philippo, adhareret ei, credens miraculis diuinis factis in conspectu suo. Venerunt Apostoli ad Samariam vbi crediderat etiam & ipse Magus & vbi fuit baptizatus: & imposuerunt Apostoli manus hominibus baptizatis, & acceperunt spiritum sanctum, & cœperunt linguis loqui. Admiratus est ille & obstupescens tanto diuino miraculo, quod ad impositionẽ humanarũ manuum venit spiritus sanctus, & impleuit homines, & desyde-

L
26. quæst. 2.
Sors.
10. de Gen.
ne. ad lit.
cap. 18. in
finc.
Acto. 1.

M
Matth. 23.
Marc. 16.
Ioan. 19.
Eph. 2.

Roma. 8.
Gala. 3.

Acto. 19.

A defyderauit istam, non gratiam sed potentiam, non vnde liberaretur, sed vnde extolleretur. At vbi defyderant hoc, & impleuit superbia cor eius & diabolica impietas & celsitudo deicienda, ait Apostolis, *Quantam vultis pecuniam a me accipite, vt & ad mearum impositionem manuum accipiant homines spiritum sanctum.* Qui quarebat secularia qui in circuitu occultebat pecunia putauit posse se emere donum dei. Qui se putauit pecunia comparare spiritum sanctum, etiam apostolos auaros arbitratus est, sicut erat ipse impius & superbus. Continuo Petrus, Pecunia tua, inquit, tecum sit in perditionem, quia existimasti donum dei pecunia comparare. Non est tibi fors neque pars in fide hac: id est, non pertinet ad istam gratiam, quam gratis omnes accepimus, qui pecunia te putas posse emere, quod gratis datur. Ex eo autem quod gratis datur, fors vocatur. Non est tibi fors neque pars in fide hac. Ista dixi, ne expauesceremus quod ait, In manibus tuis sortes meae. Quae sunt enim sortes? Haeccitas Ecclesiae. Quousque est haecitas Ecclesiae? Inter quos fines? Usque ad omnes fines. Dabo tibi gentes haereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terrae. Non mihi ergo promittat homo nescio quam particulam deus meus in manibus tuis sortes meae. Iam sufficiat charitati vestrae, quod restat in nomine domini crastina die ipso adiuvante reddemus.

Concio tertia de fine eiusdem Psalmi.

Quod de Psalmo restat, vnde duos iam sermones habuimus, aliquantum est amplius quam tertia pars, & videmus nobis hodie debitum esse complendum. Vnde peto charitatem vestram vt libenter audiat nos. In verbis enim eius planioribus non est immorari necesse, vt ea nos teneant, quorum est necessitas exponendi. Multa enim sunt animis fidelium sponte occurrentia, multa quae breui admonitione opus habent, quaedam vero & ea rariora quibus insudandum est vt possint intelligi. Vt ergo tempus sufficiat viribus & nostris & vestris, videte quam aperta sunt haec, & nobiscum potius agnoscite, & in his nobiscum deum laudate. Et si orat psalmus, orate. Et si gemit, gemite. Et si gratulatur, gaudete. Et si sperat, sperate. Et si timet, timete. Omnia enim quae hic conscripta sunt, speculum nostrum sunt.

Erue me de manibus inimicorum meorum, & a persequentibus me. Dicamus hoc, & vnusquisque de inimicis suis dicat hoc. Bonum est enim & orare debemus, vt nos deus eruat de manibus inimicorum nostrorum. Sed intelligendi sunt inimici pro quibus orandum sit, & contra quos orandum sit. Inimici homines qualescunque fuerint non sunt odio habendi, ne cum odit malus, quem patitur malum, sint duo mali. Diligat bonus, & quem patitur malum, vt vel vnus sit malus. Illi inimici sunt contra quos orandum est, diabolus & angeli eius, ipsi nobis invident regnum caelorum, ipsi nolunt vt nos ascendamus illic vnde illi deiectioni sunt: ab his oremus erui animam nostram. Nam & quando aduersum nos homines incitatur, vasa ipsorum fiunt. Proinde Paulus apostolus admonens nos, quam cauti esse contra inimicos debeamus, ait seruis dei, qui tribulationes patiebantur, vtique seditionibus, improbitatibus, inimicitibus hominum. Non est vobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, id est, non est aduersus homines: sed aduersus principes & potestates & rectores mundi. Cuius mundi: Caeli & terrae: Absit. Huius mundi rector non est nisi creator. Sed quem

dicat mundum: Amatores mundi. Denique addit & exponit, quod dico mundi tenebrarum harum. Quarum vtique tenebrarum, nisi infidelium & impiorum? Nam ex impiis & infidelibus cum essent facti pii & fideles, sic eos alloquitur idem Apostolus, Fuitis enim aliquando tenebra, nunc autem lux in domino. Aduersus spiritalia, inquit, nequitiae in caelestibus, aduersus diabolum & eius angelos dimicatis, hostes vestros non videtis & vincitis. Erue me de manibus inimicorum meorum, & a persequentibus me. *Illustra faciem tuam super seruum tuum, saluum me fac in tua misericordia.* Superius dicebamus, si meminit hesternae disputationis charitas vestra, quicumque affuistis, quoniam illi maxime persequuntur Ecclesiam, qui Christiani nolunt bene viuere. Per hos enim opprobrium habet Ecclesia, & ab his inimicitias sustinet, quando corripiuntur, quando male viuere non permittuntur, quando cum eis vel verbo agitur, ipsi mala in suis cordibus meditantur, & erumpendi occasionem requirunt. Inter hos est gemens iste, & si volumus nos sumus: quoniam plures sunt ipsi, & inter multitudinem eorum vix apparent boni, tanquam grana in area, de quibus tunc purgatis horrea replenda sunt domini. Ergo inter hos gemens iste ait, *Illustra faciem tuam super seruum tuum.* Confusio enim quaedam putatur cum omnes Christiani dicuntur: & qui bene viuunt: & qui male viuunt, omnes vno caractere signantur, omnes ad vnum altare accedunt, omnes eodem baptismo abluuntur, omnes eandem orationem dominicam proferunt, omnes hisdem mysteris celebrandis interfunt. Quando discernuntur, qui gemunt & a quibus gematur, nisi illustret ille faciem suam super seruum suum? Quid est ergo, *Illustra faciem tuam super seruum tuum?* Appareat, quia pertineo ad te: nec sic dicat & Christianus impius, quia pertinet ad te, ne sine causa tibi in alio psalmo dixerim, Iudica me deus & discerne causam meam de gente non sancta. Quod ibi dixit, discerne causam meam: hoc dicit hic, *Illustra faciem tuam super seruum tuum.* Et tunc ne & ipse superbiat, & quali se iustificare videatur, adiungit & ait, *Saluum me fac in tua misericordia.* Hoc est, non in mea iustitia, non in meis meritis, sed in tua misericordia: non quia ego sum dignus, sed quia tu misericors es. Noli me audire secundum iudiciariam seueritatem, sed secundum misericordissimam bonitatem. *Saluum me fac in tua misericordia.* Domine non confundar quoniam inuocavi te. Magnam causam dixit, non confundar quoniam inuocavi te. Vis vt confundatur, qui inuocavi te? Vis vt dicatur, vbi est de quo praesumpit? Quis autem etiam ipsorum impiorum non inuocat deum? Nisi ergo proprio modo quodam diceret, Inuocavi te deum, qui non possit communis esse cum multis, nullo modo de hac inuocatione tantam mercedem auderet exigere. Responderet enim illi deus quodammodo in cogitatione & diceret, Quid a me petis vt non confundaris? Quare? Quia inuocasti me. Nonne quotidie homines, vt impleant forte adulteria quae concupiscunt, inuocant me? Nonne quotidie homines, vt moriantur illi, a quibus expectant haereditatem, inuocant me? Nonne quotidie homines, qui fraude cogitant, vt eam prospero exitu compleant, inuocant me? Quid ergo est quod pro magna mercede exigis vt dicas, non confundar quoniam inuocavi te? Inuocant quidem illi, sed non inuocant te. Inuocas deum, quando in te vocas deum. Hoc est enim illum inuocare, illum in te vocare quodammodo eum in domum cordis tui inuitare. Non autem

Eph. 6.

Eph. 5.

Eph. 6.

E

Math. 3.

Luc. 3.

Psal. 42.

F

Apo. 3.

Ibidem.

Psal.

Eph. 6.

Gautem auderes tantum patremfamilias inuitare, nisi nosset ei habitaculum preparare. Si enim tibi dicat deus, ecce inuocasti me, venio ad te, quò intrabo? Tantas fordes conscientia tua sustinebo? Si seruum meum in domum tuam inuitares, nonne prius eam mundare curares? Inuocas me in cor tuum, & plenum est rapinis. Quò inuocatur deus plenum est blasphemis, plenum est adulteriis, plenum est ira & fraudibus, plenum est malis concupiscentiis, & insuper plenum est inuidia, & inuocas me? De talibus denique quid ait alio loco Psalmus: Deum non inuocauerunt. Et vtique inuocauerunt, nec tamen inuocauerunt. Breuiter dico, quoniam nata est questio, vt tantam mercedem exigat homo allegans vnum meritum, dicendo, quia inuocauit te: cum videamus à tam multis malis inuocare deum, nata est questio, vnde non transeundum est. Dico ergo breuiter homini auaro, Inuocas deum. Quare inuocas deum? Vt det tibi lucrum. Lucrum ergo inuocas non deum: quia hoc lucrum, quod concupiscis, non potest habere per seruum tuum, non potest habere per column tuum, per clientem tuum, per amicum tuum, per satellite tuum: inuocas deum, ministrum lucri tui facis deum. Viluit tibi deus. Vis inuocare deum? Gratis inuoca. Auare, an paruum est tibi si te impleat ipse deus? Deus si ad te veniat sine auro & argèto, non vis illum. Quid ergo tibi de his, quae fecit deus sufficit, cui deus ipse non sufficit? Merito ergo rogat iste, non confundar, quoniam inuocauit te. Inuocate dominum fratres si non vultis confundi. Confusionem enim quandam timet iste, de qua in superioribus Psalmi locutus est, In te domine speraui non confundar in aeternum. Nam vt sciatis, quia istam confusionem timet, quid addidit cum dixisset, Non confundar in aeternum, quoniam inuocauit te: *Erubescant impij & deducantur in infernum, Confusionem vtique illam in aeternum. Muta efficiantur labia dolosa. Quae loquuntur aduersus iustum iniquitatem, in superbia & contemptu.* Iustus iste Christus est. Multa labia loquuntur aduersus eum iniquitatem in superbia & contemptu. Quare in superbia & contemptu? Quia contemptibilis superbis apparuit, qui tam humilis venit. Non vis vt contemnatur ab eis, qui honores amant, ille qui tantas contumelias accepit? Non vis vt contemnatur ab his, qui pro magno habent istam, ille qui mortuus est? Non vis vt contemnatur ab eis, qui quali damnationem mortem cruceis turpem putant, ille qui crucifixus est? Non vis vt contemnatur à diuitibus, ille qui pauperem vitam gessit in mundo, cum esset creator mundi: Omnia ista, quae amant homines, quia noluit illa habere Christus, vt non habendo ostenderet contemnenda, non quia in potestate non habuit possidenda, omnes qui amant haec, contemnunt illum. Et quicumque voluerit seruorum eius sequi vestigia ipsius, vt ambulet & ipse in ea humilitate, in qua didicit ambulasse dominum suum, contemnitur in Christo, quasi membrum Christi: & cum caput & membra contemnantur, totus ipse Christus contemnitur, quia totus ipse iustus est caput & corpus. Et necesse est vt contemnatur totus ipse Christus à superbis & impiis, vt fiat illis quod dicitur, Muta efficiantur labia dolosa, quae loquuntur aduersus iustum iniquitatem in superbia & contemptu. Quando efficiantur muta labia ista? In hoc seculo nunquam. Quotidie clamant contra Christianos maxime humiles, quotidie blasphemant, quotidie latrant, augēt linguas suas pœnas, quibus apud inferos sitiant, & aquae stilam sine causa desiderant. Non ergo nunc muta ef-

ficiuntur labia istorum. Sed quando? Quando traducent eos ex aduerso iniquitates eorum, sicut dicitur in libro Sapientiae, Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos, qui se angustiauerunt. Tunc dicent illi, Hi sunt quos aliquando habuimus in derisu & in similitudine improperij. Quomodo computati sunt inter filios dei, & inter sanctos fors illorum est? Nos insensati, vitam illorum aestimabamus insaniam. Tunc efficiantur labia eorum muta, qui loquuntur aduersus iustum iniquitatem in superbia & in contemptu. Modo enim dicunt nobis, Vbi est deus vester? Quid colitis? Quid videtis? Creditis & laboratis: certum est quod laboratis, incertum est quod speratis. Quando venerit certum quod speramus, muta efficietur labia dolosa. Proinde vide quid sequitur, quia muta efficiantur labia dolosa, quae loquuntur aduersus iustum iniquitatem in superbia & contemptu. Attendit iste, qui sic gemit, videt bona dei intus in spiritu, videt haec bona, quae in oculo videntur, sed ab impiis non videntur. Videte eos propterea loqui aduersus iustum iniquitatem in superbia & contemptu, quia bona huius seculi videre norunt, bona autem futuri seculi nec cogitare sciunt. Sed vt commendaret ipsa bona futuri seculi hominibus, quos iubet tolerare, non amare praesentia, exclamauit & addidit, *Quam multa multitudo dulcedinis tuae domine.* Hic homo impius si dicat, Vbi est ista multitudo dulcedinis? Respondebo: Quomodo tibi ostendā multitudinem huius dulcedinis, qui palatum de febre iniquitatis perdidisti? Mel si non nosset, quam bene saperet, non clamaris nisi gustasses: palatum cordis non habes ad haec bona gustanda, quid tibi faciam? Quomodo ostendam? Non est cui dicam, Gustate & videte quoniam suavis est dominus. *Quam multa multitudo dulcedinis tuae domine. Quam abscondisti timentibus te.* Quid est abscondisti illis? Seruasti illis, non negasti, vt soli ad eam perueniant. Bonum est enim quod iustis & impiis non potest esse commune, vt timendo perueniant. Quamdiu enim adhuc timent, nondum & ipsi perueniunt, sed credunt se peruenturos, sed à timore incipiunt. Nihil enim dulcius est immortalitate sapientiae, sed initium sapientiae timor domini, quam abscondisti timentibus te. *Perfecisti autem sperantibus in te, in conspectu filiorum hominum.* Non perfecisti in conspectu filiorum hominum, sed sperantibus in te, in conspectu filiorum hominum: id est, eis perfecisti dulcedinem tuam, qui sperant in te, in conspectu filiorum hominum. Quomodo dicit dominus, Qui me negauerit coram hominibus, negabo & ego illum coram patre meo. Ergo si speras in domino, coram hominibus spera, ne forte abscondas ipsam spem tuam in corde tuo, & timeas confiteri, cum tibi pro crimine obiiciatur quia Christianus es. Cui autem modo obiicitur, quia Christianus est? Tam pauci non Christiani remanserunt, vt eis magis obiiciatur, quia Christiani non sunt, quam ipsi audeant aliquibus obiicere, quia Christiani sunt. Tamen dico vobis fratres mei, incipe quicumque me audis viuere quomodo Christianus, & vide si non tibi obiiciatur & à Christianis, sed nomine, non vita, non moribus. Nemo sentit nisi qui expertus est. Ergo intende, intucere quod audis. Vis viuere vt Christianus? Vis sequi vestigia domini tui? Obiicitur tibi, erubescis & erubescendo dimittis. Viam perdidisti, videris tibi corde credidisse ad iustitiam, sed perdidisti, ore confessio fit ad salutem. Si ergo vis ambulare viam domini, etiam in conspectu hominum spera in deum: id est, noli erubescere de spe tua. Quomodo viuit

Psal. 13. &
52.

Psal. 13.

Psal. 3.

Psal. 11.

Eccles.

M.

Mamb.

Luce. 16.

Rema.

A vult in corde tuo, sic habitet in ore tuo: quia non sine causa signum suum Christus in fronte nobis figi voluit tãquam in sede pudoris, ne Christi opprobrio Christianus erubescat. Hoc ergo in conspectu hominum si feceris, si inde coram hominibus non erubueris, si in conspectu filiorum hominum nec ore nec factis Christum negaueris, spera tibi perfici dulcedinem dei, quid sequitur? *Abscondes eos in abscondito vultus tui.* Qualis est locus iste? Non dixit, Abscondes eos in caelo tuo: non dixit, abscondes eos in paradiso: nõ dixit, abscondes eos in sinu Abraham. Multis enim fidelibus loca futura sanctorum, in scripturis sanctis posita sunt. Vilescat totum quicquid præter deũ est: qui nos tuetur in loco vitæ huius, ipse post istam vitam, sit locus noster: quia & iste Psalmus, hoc ei ait superius, Esto mihi in deum protectorem, & in domum refugij. Ergo erimus in vultu dei absconditi. Quis sinus est in facie dei, à me expectatis audire, Purgate cor, vt ipse illuminet, & quem vocatis intret. Esto domus eius & erit domus tua: habitet in te, & tu habitabis in eo. Si eum exceperis in hoc seculo in corde tuo, ille post hoc seculum excipiet te vultu suo.

B Abscondes, inquit, eos. Vbi? In abscondito vultus tui.

A conturbatione hominum. Ibi enim non conturbantur cum absconduntur. In abscondito vultus tui non conturbantur. Putas est quisquam ita felix in hoc mundo, vt cum cœperit audire opprobria hominum, propterea quod Christo seruit, fugiat ad deum corde, & incipiat spem habere in dulcedine ipsius, & à conturbatione hominum, à quibus audit opprobria, intret in vultum dei cum conscientia sua? Intret planè, sed si haheat cum quo intret, id est, si non sit onerosa ipsa conscientia, si non illi faciat sarcinam grandem, ad angustam ianuam. *Abscondes ergo eos in abscondito vultus tui, à conturbatione hominum. Proteges eos in tabernaculo tuo, à contradictione linguarum.* Aliquando abscondes eos in abscondito vultus tui, à conturbatione hominum, vt prorsus in eis conturbatio humana deinceps esse non possit. Sed interim cum peregrinatur in hoc seculo, quia multas patiuntur linguas contradicentes, qui tibi seruiant, quid eis facis? Proteges eos in tabernaculo tuo. Quod est tabernaculũ? Ecclesia huius temporis. Tabernaculũ ideo dicitur, quia adhuc in hac terra peregrinatur. Tabernaculum enim habitaculum est militum, in expeditione positorum. Ipsa dicuntur tabernacula, Domus non est tabernaculũ. Pugna in expeditione peregrinus, vt saluus factus in tabernaculo, gloriosus recipiaris in domum. Erit enim in caelo domus tua æterna, si modo bene in hoc tabernaculo vixeris. Ergo in hoc tabernaculo proteges eos à contradictione linguarum. Contradicunt linguæ multæ, diuersæ hæreses, diuersa schismata personant, linguæ multæ contradicunt veraci doctrinæ. Tu curre ad tabernaculum dei, Ecclesiam catholicam tene, à regula veritatis noli discedere, & protegeris in tabernaculo à contradictione linguarum. *Benedictus dominus, quoniam mirificauit misericordiam suam in ciuitate circumstantia.* Quæ est ciuitas circumstantia? In Iudæa populus dei erat positus, quasi in medio mundo, vbi dicebantur laudes deo, eique sacrificia offerebantur, vbi propheta non cessabat canendo futura, quæ modo videmus impleri. Iste populus quasi in medio gætium erat. Attendit propheta iste, & vidit futuram Ecclesiam dei, in omnibus gentibus. Et quia omnes gentes circũ vndique erant, quæ in medio ponebãt vnã gentem lu-

deorum, has vndique circumstantes gentes appellauit D ciuitatem circumstantia. Mirificasti quidem domine misericordiam tuam in ciuitate Hierusalem, ibi passus est Christus, ibi resurrexit, ibi ascendit in caelum, ibi multa mirabilia fecit, sed maior laus tua est, quia mirificasti misericordiam tuam in ciuitate circumstantia: id est, in omnibus gentibus diffudisti misericordiam tuam. Nec vnguentum tuum in illa Hierusalem, quasi in vase tenuisti, sed tanquam contracto vase, vnguentum per mundum diffusum est, vt impleteretur quod dicitur in scripturis sanctis, Vnguentum effusum est nomen tuum, Et ita mirificasti misericordiam tuam in ciuitate circumstantia. Ascendit enim in caelum, sedet ad dexteram patris, post decem dies misit spiritum sanctum, impleti sunt spiritu sancto discipuli, cœperunt prædicare magnalia Christi, Lapidati, occisi, fugati sunt, Et cum inde tanquam ex vno loco fugarentur, quasi ligna ardentia igne diuino, totam syluam mundi accensam feruore spiritus & lumine veritatis impleuerunt. Et mirificauit dominus misericordiam suam in ciuitate circumstantia. *Ego dixi in ecstasi mea. Recordamini titulũ Psalmi, ecce est illa ecstasis. Videte quid dicat, Ego dixi, inquit, in ecstasi mea. Proiectus sum à facie oculorum tuorum.* In pauore meo dixi, hoc est, dixi in ecstasi mea. Vidit se pauentem intus nescio, qua tribulatione magna, sicut non desunt, attedit cor suum pauidum & trepidum, & ait, Proiectus sum à facie oculorum tuorum. Si in facie tua essem, non sic timerem, si me attenderes, non sic trepidarem. Sed quoniam dicit in alio Psalmo, Si dicebam motus est pes meus, misericordia tua domine adiuuabat me, continuo & hic ait: *Ideo exaudisti domine vocem orationis meæ.* Quia confessus sum, quia dixi proiectus sum à facie oculorum tuorum, quia non superbus extiti, sed cor meum accusaui, & in tribulatione mea titubans ad te exclamaui, exaudisti orationem meam, Impletum est ergo quod commendauit de illo Psalmo. Quod enim est, Ego dixi in ecstasi mea, proiectus sum à facie oculorum tuorum: hoc est, in illo Psalmo, Si dicebam motus est pes meus. Et quod est in illo, Misericordia tua domine adiuuabat me: hoc est in isto, Ideo exaudisti domine vocem orationis meæ. Attende illud in Petro. Videt dominum ambulans in aquis, putat phantasma: exclamat dominus, Ego sum, nolite timere. Confidit Petrus & dicit, Si tu es, iube me venire ad te super aquas. Hinc probat si tu es, si in verbo tuo potuero, quod tu potes. Ait ille, veni. Et ad verbum iubentis facta est potestas audientis. Veni, inquit, Et descendit. Cœpit ire. Ibat intrepidus tanquam in illo sperans, Videns autem ventum validum timuit. Ego dixi in ecstasi mea, proiectus sum à facie oculorum tuorum. Et cum cœpisset mergi clamauit, domine pereo. Et Iesus porrigens ei manum leuauit eum, dicens, Modicę fidei quare dubitasti? Dixi ergo in ecstasi mea, proiectus sum à facie oculorum tuorum, & tanquã iam perire incipiens in mari, exaudisti domine vocem orationis meæ. Exaudisti autem, Cum clamarem ad te. Clamor ad deum, non est voce sed corde. Multi silētes labiis, corde clamauerunt: multi ore strepentes, corde auerso nihil impetrare potuerunt. Si ergo clamas, clama intus vbi audit deus. Cum clamare, inquit, ad te, exaudisti vocem orationis meæ. Iam ergo expertus quid nos hortatur: *Diligite dominum omnes sancti eius.* Tanquã diceret, Credite mihi, ego sum expertus. Habui tribulationes, inuocaui, & nõ sum deceptus, speraui in deum, & non sum confusus. Cogitationes

† In vna Iudæorũ ciuitate populus dei erat, postea quasi in medio gætium erat. Attedit propheta iste, & vidit futuram Ecclesiam dei, in omnibus gentibus. Et quia omnes gentes circũ vndique erant, quæ in medio ponebãt vnã gentem lu-

Matth. 27.

Cantic. 1.

Act. 1.

Et. 2.

Act. 7.

E

Psal. 93.

Matth. 14.

F

Psal. 76.

Gtationes meas illuminauit, trepidationem meam firmavit. Diligite dominum omnes sancti eius: id est, vos diligite dominum, qui non diligitis mundum, hoc est, omnes sancti eius. Nam cui dico vt diligat dominum, qui adhuc diligit amphitheatrum? Cui dico vt diligat dominum, quid adhuc diligit mimum? quid adhuc diligit pantomimum? quid adhuc diligit vinolentiam? quid adhuc diligit pompas seculi & vanitates omnes, & infanias mendaces? Cui dico, disce non diligere, vt discas diligere, auertere vt conuertaris, funde vt implearis? Diligite dominum omnes sancti eius. *Quoniam veritatem requirit dominus.* Nostis quia modo multi malefici videntur, nostis quia modo in suis vanitatibus extolluntur, veritatem requirit dominus. *Et retribuet his, qui abundanter faciunt superbiam.* Ferte donec efferatis, tolerate donec careatis: necesse est enim vt dominus veritatem requirens, retribuatur his, qui abundanter faciunt superbiam. Iam dicturus es, quando retribuet: quando vult. Quia retribuet certus sis, de retributione non dubites, de tempore non audeas deo donare consilium. Prorsus veritatem requirit, & retribuet his, qui abundanter faciunt superbiam. Aliquibus & hic retribuet, & vidimus & didicimus, quia retribuit. Etenim quando humiliantur, qui deum timent, si forte in aliqua dignitate huius seculi refulserant, humiliati non ceciderunt, quia deum de corde non excluderant, altitudo ipsorum deus est. Humiliatus videbatur Iob perdita substantia sua, perditis filiis suis, perditis qua seruabat, perditis quibus seruabat, remansit sine hereditate, & quod est tristius, sine herede: remansit ad solam vxorem, non suam consolatricem, sed diaboli potius adiutricem. Humiliatus videbatur, vide si miser factus est, vide si non erat in abscondito vultus dei. Nudus ait exi de utero matris meae, nudus reuertar in terram. Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit ita factum est, Sit nomen domini benedictum. Ista gemina laudes dei ¶ vnde sunt: Videte foris pauperem, intus diuitem. Ista gemina laudes dei ¶ non exirent de eius ore, nisi thesaurum haberet in corde. Qui diuites esse vultis, tales diuitias concupiscite, quas nec in naufragio potestis amittere. Ergo tales quando humiliantur, nolite eos putare miseros. Erratis, nescientes quid intus habeant. Ex vobis conuicistis, qui mundum diligitis, quia vos cum talia perditis miseri remanetis. Prorsus nolite hoc putare, habent intus quo gaudeant. Interior est dominator eorum, interior est pastor & consolator ipsorum. Ipsi sunt qui male cadunt, qui spem suam in hoc seculo ponunt. Aufertur quod nitebat foris, nihil remanet intus nisi fumus malae conscientiae. Vnde se consolentur non habent, non habent, quod foras exeant, non habent, quod intro redeant, deserti pompa seculari, inanes gratia spiritali, vere humiliantur. Et multis facit deus ista in isto tempore, sed non omnibus. Si enim nemini faceret, quasi non videretur vigilare diuina providentia: si omnibus faceret, non seruaretur diuina patientia. Tu tamen Christiane tolerare didicisti, non vindictam retribuere. Vindicari vis Christianus, nondum vindicatus est Christus. An tu passus es improbum, & ille non passus est? Nonne prior pro te passus est, qui non habebat quare pateretur? Nam in te tribulatio fornax aurificis est, si tamen aurum sis & non palea, vt sordibus careas, non in cinerem conuertaris. Diligite dominum omnes sancti eius, quoniam veritatem requirit dominus, & retribuet his, qui abundanter faciunt superbiam. Sed quando retribuet? O si modo retribuere, modo

eos volebam videre humiliatos atque prostratos. Audite quid sequitur, *Viriliter agite.* Nolite lassas manus in tribulationibus dimittere, non nutent genua vestra. *Viriliter agite. Et confortetur cor vestrum.* Ad perpetuanda & toleranda omnia mala huius seculi confortetur cor vestrum. Sed qui sunt, quibus haec dicit propheta, *Viriliter agite, & confortetur cor vestrum?* Nunquid his, qui diligunt mundum? Non. Sed quibus dicit, *audite. Omnes qui speratis in domino.*

In psalmum trigessimum primum enarratio.

Præfatio.

PSALMVS gratia dei iustificationi nostrae, ¶ *† al. gratia dei & iustificationis nostrae.* nullis præcedentibus meritis nostris, sed præueniente nos misericordia domini dei nostri commendatus, maxime ore apostolico, sicut præcedens hunc Psalmum lectio nobis intimauit, a nostra tenuitate susceptus est, cum vestra charitate tractandus, Vnde primum infirmitatem meam orationibus vestris commendo, Sicut dicit Apostolus, Vt detur mihi sermo in apertione oris mei, sic loqui vobis, quemadmodum & mihi dicere periculosum non sit, & vobis audire salutare sit. Anceps enim animus humanus & fluctuans inter confessionem infirmitatis & audaciam præsumptionis, plerumque hinc atque inde contunditur, & ita impellitur vt ei in quamlibet partem cadere præcipitium sit. Si enim se infirmitati propriae omni ex parte donauerit, & in hanc cogitationem se inclinauerit, vt dicat, quia misericordia dei omnibus peccatoribus, in quibuslibet peccatis perseverantibus, tantum credentibus, quia deus liberat, deus ignoscit, ita parata est in finem, vt nemo pereat fidelium iniquorum: id est, nemo pereat eorum, qui sibi dicunt, quicquid vis faciam, quibuslibet facinoribus & flagitiis inquinor, quantumlibet peccem, liberat me deus misericordia sua, quia credidi in eum. Qui ergo dicit neminem perire, talium cogitatione mala inclinatur in impunitatem peccatorum, & deus ille iustus, cui cantatur misericordia & iudicium, non sola misericordia, sed & iudicium, inuenit hominem male de se præsumentem, & ad interitum suum misericordia dei abutentem, & necesse est vt damnetur. Talis itaque cogitatio præcipitat hominem, qua quisque terretur, si se in audaciam quaedam præsumptionis erexerit, & de suis viribus iustitiarumque præsumpserit, & proposuerit animo implere iustitiam, & omnia quae præcipiuntur in lege ita facere vt in nullo offendat, atque in potestate sua se habere vitam suam: vt omnino nusquam labatur, nusquam deficiat, nusquam titubet, nusquam caliget, sibi que hoc tribuat, & potentatui voluntatis suae: etiam si forte impleuerit omnia, quae iusta videntur coram oculis hominum, ita vt nihil inueniatur in vita eius, quod possit reprehendi ab hominibus, ipsam præsumptionem iactationemque superbiae damnat deus. Quid igitur sit, si se homo iustificauerit, & de iustitia sua præsumpserit: Cadit, Si considerans & cogitans infirmitatem suam & præsumens de misericordia dei, neglexerit vitam suam mundare a peccatis suis, & se omni gurgite flagitiorum demerserit, & ipse cadit. Præsumptio de iustitia, quasi dextera est: cogitatio impunitatis peccatorum, quasi sinistra est. Audiamus vocem dei dicentem nobis, Ne declines in dexteram aut sinistram, Ne præsumas ad regnum de iustitia tua, ne præsumas ad peccandum de misericordia dei, Ab utroque te reuocat præceptum diuinum, & ab illa altitudine, & ab ista profunditate. Illuc si ascenderis præcipitaberis, hæc si lapsus fueris demergeris. Ne, inquit, declines in dexteram

Iob. 1.

Iob. 2.

Ibidem.

† al. Ista gemina laudes dei.

Psalm. 6.

Eph. 6.

Psalm.

M

Prover.

A teram aut sinistram. Iterum dico quod breuiter fixo animo teneas, ne praesumas ad regnum de iustitia tua, ne praesumas ad peccandum de misericordia dei. Respondebis. Quid ergo faciam? Psalmus ille docet nos, quo perfecto atque tractato arbitror adiuuante misericordia domini, visuros nos viam vel ubi iam ambulemus, vel quam tenere debeamus. Vnusquisque pro modulo suo audiat, & sicut sibi conscius fuerit, ita vel doleat corrigendus, vel gaudeat approbandus. Si se deualle inuenit, redeat ut in via ambulet. Si se in via inuenit, ambulet ut perueniat. Nemo sit superbus extra viam, nemo piger in via. Hunc autem Psalmum ad eam gratiam pertinere, qua Christiani sumus, testatus est Apostolus Paulus. Vnde ipsam lectionem vobis legi volumus. Hoc dixit Apostolus cum commendaret iustitiam quae ex fide est, aduersus eos, qui gloriatur de iusticia, quae est ex operibus, hoc ait, *Quid ergo dicimus inuenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem? Si enim Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non ad deum. Auertat ipse deus a nobis talem gloriam, & illud potius audiamus, Qui gloriatur, in domino gloriatur.* Multi enim gloriatur de operibus, & inuenis multos paganos propterea nolle fieri Christianos, quia quasi sufficiunt tibi de bona vita sua. Bene viuere opus est ait, quid mihi praecipiturus est Christus, ut bene viuam? lam bene uiuo, quid mihi necessarius est Christus? Nullum homicidium, nullum furtum, nullam rapinam facio, res alienas non concupisco, nullo adulterio contaminor. Nam inueniatur in vita mea aliquid quod reprehendatur, & qui reprehenderit faciat Christianum. Habet gloriam, sed non ad deum. Non autem sic pater noster Abraham. Hac autem sententia Apostoli ad hoc vult intentionem nostram dirigere. *Quia enim fatemur & ipsa est fides nostra, de sancto patriarcha, qui placuit deo, ut discamus eum & nouerimus ad deum habere gloriam, ait Apostolus, Certe notum est nobis & manifestum, quoniam Abraham ad deum habet gloriam. At si ex operibus iustificatus est Abraham, habet gloriam, sed non ad deum. Ad deum autem habet gloriam, non ergo ex operibus iustificatus est. Si ergo non ex operibus iustificatus est Abraham, vnde iustificatus est? Sequitur & dicit, vnde. Quid enim scriptura dicit id est, vnde dicit scriptura iustificatum Abraham? Credidit autem Abraham deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Ergo ex fide iustificatus est Abraham. Iam qui audit, non ex operibus, sed ex fide, obseruet illam voraginem, de qua locutus sum. Vides ergo, quia ex fide non ex operibus iustificatus est Abraham, faciam ergo quicquid volo, quia & si bona opera non habuero, & tantum credidero in deum, deputabitur mihi ad iustitiam. Si dixit & decreuit, lapsus demersus est: si adhuc cogitat & fluctuat, periclitatur. Scriptura autem dei verusque intellectus, non solum periclitantem a periculo liberat, sed & demersum a profundo eleuat. Respondeo ergo tanquam contra Apostolum, & dico de ipso Abraham, quod inuenimus etiam in epistola alterius Apostoli, qui volebat corrigere homines, qui male intellexerant istum Apostolum. Iacobus enim in epistola sua, contra eos qui nolebant bene operari de sola fide praesumentes, ipsius Abraham opera commendauit, cuius Paulus fidem, Et non sunt sibi aduersi Apostoli. Dicit autem Abraham opus omnibus notum, Abraham filium suum immolandum deo obtulit. Magnum opus, sed ex fide. Laudo superz dificationem operis, sed video fidei fundamentum.*

tum. Laudo fructum boni operis, sed in fide agnosco radicem. Si enim hoc praeter fidem rectam faceret Abrahā, nihil illi prodesset qualecunque illud opus esset. Rursum si sic teneret fidem Abrahamā, ut cum ei deus imperaret offerre sibi immolandum filium suum, diceret apud semetipsum, non facio, & tamen credo quia me etiam cōtemnentē iusta sua liberat deus, Fides sine operibus mortua esset, & tanquam radix sine fructu sterilis atque arida remaneret. Quid ergo? Debemus nulla opera praepone re fidei, id est, ut ante fidem quisquam dicatur bene operatus? Ea enim ipsa opera quae dicuntur ante fidem, quantum videantur hominibus laudabilia, inania sunt, ita mihi videntur esse ut magnae vires & cursus celerrimus praeter viam. Nemo ergo computet bona opera sua ante fidem, ubi fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Non valde attendas quid homo faciat, sed quid cum facit aspiciat, quod lacertos optime gubernationis dirigat. Fac enim hominem optime gubernare nauim, & perdidisse quod tendit, quid valet quia antennam optime tenet, optime mouet, dat pro ram fluctibus, cauet ne latera infligantur, tantis est viribus ut detorqueat nauim quod velit, atque vnde vela, & dicatur ei, viquequo is, & dicat nescio, aut non dicat nescio, sed dicat ad illum portum eo, nec ducat in portum, sed in saxa festinet? Nonne iste quanto sibi videtur in nauim gubernanda agilior & efficacior, tanto periculosius eam sic gubernat ut ad naufragium properando perducatur? Talis est & qui optime currit praeter viam. Nonne ergo erat melius & tolerabilius, ut esset gubernator ille aliquanto inualidior, ut cum labore & aliqua difficultate gubernacula rogeret, & tamen rectum debitumque cursum teneret. rursumque ille pigrius etiam & imbecillius, tamen viam ambularet. quam praeter viam fortiter curreret? Optimus ergo ille qui & viam tenet, & bene ibi ambulat sequendo spem, qui & si aliquantulum claudicat, non omnino errat aut remanet, sed progreditur & si paulatim. Fortasse enim bene sperandum est eum quo tendit etiam tardius peruenturum. Ergo fratres ex fide iustificatus est Abraham, sed si fidem opera non praecesserunt, tamen secuta sunt. Nunquid enim fides tua sterilis erit? Si sterilis non es, sterilis non est ipsa. Aliquid mali credidisti, & igne malitiae tuae radicem tuae fidei concremast, Tene ergo fidem operaturus. Sed dicis, Non hoc ait Apostolus Paulus, imò hoc ait Paulus apostolus, Fides, inquit, quae per dilectionem operatur. Et alio loco, Plenitudo ergo legis charitas. Et alio loco. Omnis enim lex in vno sermone impletur, in eo quod scriptum est, Diliges proximum tuum tanquam te ipsum. Vide si non vult te operari qui dicit, Non adulerabis, non homicidium facies, non concupisces: & si quod est aliud mandatū in hoc sermone recapitulatur, Diliges proximum tuum tanquam te ipsum, Dilectio proximi malum non operatur, plenitudo autem legis charitas. Nunquid charitas permittit aliquid mali te facere ei quem diligis? Sed forte tantummodo mali nihil facis, non etiam aliquid boni. Ergo nec charitas permittit te non praestare quicquid potes ei quem diligis. Nonne illa est charitas, quae orat etiam pro inimicis? Ergo deserit amicum, qui bene optat inimico? Itaque si fides sine dilectione sit, sine opere erit. Ne autem multa cogites de opere fidei, adde illi spem & dilectionem, & noli cogitare quid opereris. Ipsa dilectio vacare non potest. Quid enim de quoquam homine, etiam male operatur, nisi amor? Da mihi vacantem amorem & nihil

Gnihil operantem, Flagitia, adulteria, facinora, homicidia, luxurias omnes, nonne amor operatur? Purga ergo amorem tuum, aquam fluentem in cloacam conuerte ad hortum. Quales impetus habebas ad mūdum, tales habebas ad artificem mundi. Non vobis dicitur, nihil ametis. Absit. Pigri, mortui detestandi, miseri eritis, si nihil ametis. Amate, sed quid ametis videte. Amor dei, amor proximi, charitas dicitur. Amor mundi, amor huius seculi, cupiditas dicitur. Cupiditas refrenetur, charitas excitetur. Ipsa enim charitas bene operantis, dat ei spem bonæ conscientia, spem enim gerit bona conscientia. Quomodo mala conscientia tota in desperatione est, sic bona conscientia tota in spe, Et erunt tria hæc de quibus dixit Apostolus, Fides, spes, charitas. Et alio loco ipsa tria, sed pro spe bonam conscientiam posuit, Finis enim præcepti est, dixit. Quid est finis præcepti? Quo perficiuntur præcepta, non quo cōsumuntur. Aliter enim dicimus, finitus est cibus: aliter dicimus, finita est tunica quæ texebatur. Finitur vt perfecta sit. Et hic finis dicitur, & ibi. Non ergo hic finem præcepti dixit, quo quasi pereant præcepta, sed quo perficiantur & consummentur, non consumantur. Finis ergo propter tria illa: finis, inquit, præcepti est charitas de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta. Pro spe conscientiam posuit. Ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit. Quem vero pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat nisi damnationē. Vt ergo speret regnum, habeat bonam conscientiam: & vt habeat bonam conscientiam, credat & operetur: quia quod credit fidei est, quod operatur charitatis est. Illo ergo loco à fide cœpit Apostolus, Fides, spes, charitas: Alio loco ab ipsa charitate cœpit, Charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Modo nos à medio cœpimus ab ipsa conscientia & spe. Qui vult, inquam, habere bonam spem, habeat bonam conscientiam: Vt autem habeat bonam conscientiam credat & operetur. A medio imus ad initium & finem, credat & operetur. Quod credit fidei est, quod operatur charitatis est. Quomodo ergo dicit Apostolus iustificari hominē, sine operibus ex fide: cum alio loco dicat, Fides quæ per dilectionem operatur? Non ergo Iacobum apostolum Paulo, sed ipsum Paulum ipsi Paulo opponamus & dicamus ei, At nos quodammodo permittis impune peccare, cum dicis, Credidit Abraham deo, & reputatum est illi ad iustitiam, arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus. Sed adhuc dicis, Fides quæ per dilectionem operatur, Quomodo hac quasi securus fio, si operatus non fuero: hac autem, nec spem, nec ipsam fidem videor habere bonam, nisi operatus fuero per dilectionem? Te ipsum audi ô Apostole. Certe fidem mihi hic sine operibus vis commendare, opus autem fidei dilectio est, quia dilectio vacare non potest, nisi & mali nihil operetur, & quicquid potest boni operetur. Quid enim facit dilectio? Declina à malo & fac bonum. Hanc ergo fidem sine operibus commēdas, & alio loco dicis, Et si fidem habeā, ita vt montes transferam charitatē autem non habeam, nihil mihi prodest. Ergo si nihil mihi prodest fides sine charitate, charitas autem vbi fuerit necesse est vt operetur, fides ipsa per dilectionem operatur. Quomodo ergo iustificabitur homo, per fidem sine operibus? Respondet ipse Apostolus, Propterea hoc tibi dixi ô homo, ne quasi de operibus tuis præsumere videreris, & merito operum tuorum te accepisse fidei gratiam. Noli ergo præsumere de operibus ante fidem. Noueris quia pec-

catorem te fides inuenit, & si te fides data fecit iustum, K impium inuenit quem faceret iustum. Credenti, inquit, in eum qui iustificat impium, deputatur fides eius ad iustitiam. Si iustificatur impius, ex impio fit iustus: si ex impio iustus fit, quæ sunt opera impiorum? lactet etiam impius opera sua & dicat, Do pauperibus, nihil alicui aufero, nō vxorem alienā concupisco, non quenquam occido, nulli fraudem facio, depositum apud me nullo teste represento. Hæc omnia dicat. Quæro vtrū pius sit an impius: Et quomodo sum impius, inquit, ista faciens? Quomodo illi de quibus dictum est, Et seruiuerunt creaturæ potius, quam creatori, qui est benedictus in secula. Ecce quomodo es impius. Quid si de his omnibus bonis operibus, aut illud speras quod sperandum est, sed non ab illo à quo sperandum est: aut hoc speras, quod sperandum non est, etiam ab illo à quo æterna vita speranda est. Pro bonis operibus speras tibi terrenam quandam felicitatem, impius es, Non est ista merces fidei. Chara res est fides, vili illam addixisti. Impius ergo es, & nulla sunt ista opera tua. Moueas licet in bonis operibus lacertos, & videaris nauim optime gubernare, in saxa festinas. Quid si quod sperandum est speras, id est, vitam æternam, sed non à domino deo per Iesum Christum, per quem solum datur vita æterna: si putas te ad vitam æternam posse peruenire per militiam cœli, per solem & lunam, per potestates aëris, & maris, & terræ, & syderum: impius es. Sed crede in eum, qui iustificat impium, vt possint & bona opera tua esse opera bona. Nam nec bona illa appellauerim, quamdiu nō de radice bona procedunt. Quid est hoc? Aut vitam temporalem ab æterno deo speras, aut vitam æternā à dæmonibus speras. In quamlibet partē impius es, corrige fidem, dirige fidem, dirige viam, & si habes bonos pedes, ambula iā securus, curre, viā tenes. Quanto melius cucurreris, tãto facilius peruenies. Sed forte claudicas aliquātum, saltem à via noli recedere: & si tardius peruenturus es, noli remanere, noli retro cōverti, noli deuiare. Quid ergo? Qui sunt beati? Non in quibus nō inuenerit deus peccatū, Nam in omnibus inuenit. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria dei. Si ergo in omnibus peccatata inueniuntur, remanet vt non sint beati, nisi quorū remissa sunt peccata. Hoc ergo Apostolus sic cōmendauit, Credidit Abraham deo, & reputatum est ei ad iustitiā. Et ei qui operatur, id est, de operibus præsumit, & eorum merito sibi dicit datā esse gratiā fidei, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Quid est hoc nisi quod merces nostra gratia vocatur? Si gratia est, gratis datur. Quid est gratis datur? Gratis constat. Nihil boni fecisti, & datur tibi remissio peccatorum. Attenduntur opera tua, & inueniuntur omnia mala. Si quod debetur illis operibus deus redderet, vtique dammaret. Stipendium enim peccati mors. Malis operibus quid debetur nisi damnatio: Bonis quid debetur? Regnum cœlorū. Tu autem in malis operibus inuenitus es: si reddatur tibi quod debetur, puniēdus es. Quid ergo fit? Non tibi deus reddit debitā pœnā, sed donat indebitam gratiā. Debebat vindictam, dat indulgētiam. Incipis ergo esse in fide per indulgētiam. Iā fides illa assumpta spe & dilectione incipit bene operari. Sed nec tunc gloriaris & extollas te. Memēto à quo in via positus sis. Memēto quia & sanis pedibus & velocibus errabas. Memēto quia & si languebas, & in via seminiuus iacebas, leuatus es in iumentum, & perductus in stabulum. Ei autem, inquit, qui operatur, merces non imputatur secundum

1. Cor. 13.

1. Timo. 1.

1. Cor. 13.

1. Timo. 1.

Roma. 3.

Gala. 5.

Iaco. 2.

Gene. 15.

Roma. 4.

Roma. 3.

Gala. 5.

Psal. 83.

1. Cor. 13.

Gala. 5.

Roma. 3.

Roma. 4.

Roma. 1.

Roma. 4.

Roma. 3.

Psal. 31.

Gene. 15.

Roma. 4.

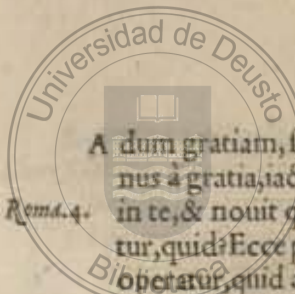
M

Roma. 6.

Luc. 10.

Roma. 4.

dum

Adum gratiam, sed secundum debitum. Si vis esse alienus a gratia, iacta merita tua. Ille autem videt quid sit in te, & nouit quid cui debeat. Ei vero qui non operatur, quid? Ecce pone aliquem impium peccatorem, non operatur, quid autem credit? Credidit autem in eum, qui iustificat impium. Ex eo enim quia non operatur bene, impius est. Et si bona videatur facere, tamen quia facit sine fide, nec bona vocanda sunt. Credenti autem in eum qui iustificat impium, deputatur fides eius ad iustitiam, sicut & David dicit, beatitudinem hominis, cui deus accepto fert iustitiam sine operibus. Iustitiam quam Fidei, quam bona opera non precesserunt, quam bona opera consequuntur. Intendite ergo vos, alioqui male intelligendo proiicitis vos in illam voraginem impune peccandi, & ego liber sum, sicut ipse Apostolus ab omnibus male intelligentibus liber fuit. Libenter enim male intellexerunt, ne bona opera sequerentur, Nolite esse de numero talium fratres. Dicitur in quodam Psalmo, de quodam homine tali, id est, de tali genere, quasi de vno, noluit, inquit, intelligere ut bene ageret. Non dictum est, non potuit intelligere. Vos ergo oportet ut velitis intelligere ut bene agatis. Intellectus enim vobis non deest manifestus. Quis est manifestus intellectus? Nemo iactet bona opera sua ante fidem, nemo sit piger in operibus accepta fide. Dat deus ergo indulgentiam omnibus impiis, & eos iustificat ex fide.

Titulus Psalmi est, ipsi David intelligentia.

IPSI David intelligentia, qua intelligitur non meritis operum, sed gratia dei hominem liberari, confitentem peccata sua.

Enarratio prima Psalmi.

BEati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum reuera sunt peccata. Et quorum peccata in oblivionem ducta sunt. Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum, nec est in ore eius dolus. Nec in ore suo habet ostentationem iustitiae cum conscientia eius peccatis plena est. Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea. Quoniam non protuli ore confessionem ad salutem, omnis firmitas mea in infirmitate consenuit. Acclamando me tota die. Cum essem impius atque blasphemus, clamando contra deum quasi defendens, & excusans peccata mea. Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua. Quoniam continua afflictione flagellorum tuorum, Conuersus sum in erumna mea dum confingeretur spina. Miser factus sum cognoscendo miseriam meam, compunctus mala conscientia. Peccatum meum cognoui, & iniustitiam meam non operui. Id est, iniustitiam meam non occultavi. Dixi, pronuntiabo aduersum me iniustitias meas domino. Dixi, pronuntiabo, non aduersum deum, sicut in clamore impietatis quando tacui, sed aduersum me iniustitiam meam domino. Et tu remissisti impietatem cordis mei. Audiens vocem confessionis in corde antequam voce proferretur. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. Pro hac impietate cordis, ad te orabit omnis sanctus. Non enim meritis suis [sancti erunt], sed opportunitate temporis, hoc est, in aduentu eius, qui nos a peccatis redemit. Veruntamen in diluio aquarum multarum, ad eum non appropinquabunt. Veruntamen nemo arbitretur cum repente finis venerit, sicut in diebus Noe, remanere confessionis locum per quam propinquetur ad deum. Tu mihi es refugium a pressura peccatorum, quae circumdedit cor meum. Exultatio mea redime me, a circumdantibus me. In te mihi est gaudium, re-

Tomus octauus.

dieme me ab ea tristitia, quam mihi peccata mea faciunt. Intellectum dabo tibi, & statuam te in via hac qua gradieris. Intellectum dabo tibi post confessionem ut non recedas a via, qua ingredieris, ne tuae potestatis esse velis. Observabo super te oculos meos. Ita super te faciam firmam dilectionem meam. Nolite esse sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Ideo se regere volunt. In freno & chamo maxillas eorum confringe. Ergo fac illis deus quod sit equo & mulo, ut poenis eos cogas ferre regimen tuum. Qui non propinquat ad te. Multum flagellatur, qui non confitens deo peccata sua, seipsum sibi rectorem esse vult. Multa flagella peccatoris, sperantem autem in domino misericordia circumdabit. Qui autem sperat in domino, & ei se subdit regendum, misericordia circumdabit. Latamini in domino & exultate iusti. Latamini in domino & exultate iusti, non in vobis, sed in domino. Et gloriamini omnes recti corde. Et in eo gloriamini omnes, qui intellexistis rectum esse illi subdi, ut caeteris praeferamini.

Enarratio secunda eiusdem Psalmi.

BEati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum reuera sunt peccata. Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum, nec est in ore eius dolus. Iam Psalmus incipit, & incipit intellectus. Intellectus ergo vel intelligentia ipsa est, ut noueris nec iactare te debere de meritis tuis, nec praesumere de impunitate peccati. Psalmi enim titulus ita est, Huic david intellectus. Intelligentia vocatur Psalmus iste. Prima ergo intelligentia, ut te noueris peccatorem. Consequens intelligentia est, ut cum ex fide per dilectionem bene coeperis operari, ne hoc viribus tuis, sed gratiae dei deputaueris. Ita non erit dolus in corde tuo, hoc est, in ore interiore tuo. Nec aliud in labiis habebis, aliud in cogitatione. Non eris de illis pharisaeis de quibus dictum est, Similes estis monumentis dealbatis, a foris quidem apparetis hominibus iusti, intus autem pleni estis dolo & iniquitate. Qui ergo cum sit iniquus iustum se praedicat, nonne dolosus est? Non ille Nathanael est de quo dominus dicit, Ecce vere Israelita in quo dolus non est. Vnde autem in illo Nathanaele dolus non erat? Cum esses, inquit, sub arbore ficus vidi te. Sub arbore ficus erat, sub conditione carnis erat. Si sub conditione carnis erat, quia impietate propaginis tenebatur, sub illa arbore ficus erat in qua gemit David in alio Psalmo, Ecce enim in iniquitate conceptus sum. Sed vidit eum ille qui venit cum gratia. Quid est, vidit eum? Misertus est eius. Ergo hominem sine dolo sic commendat, ut gratiam suam in illo commendat. Cum esses sub arbore ficus vidi te. Vidi te, quid magnum est nisi intelligas aliquo modo dictum? Quid magnum est videre hominem sub arbore ficus? Si non vidisset sub ista ficu genus humanum Christus, aut areferemus omnino, aut quomodo pharisaei, in quibus dolus erat, id est, iustificabant se verbis, factis autem mali erant, folia sola inuenirentur in nobis, non fructus. Nam talem arborem ficus quando vidit Christus, maledixit & aruit. Vidit, inquit, sola folia, id est, sola verba absque fructu, arefcat, inquit, ut nec folia habeat. Ut quid & verba tollit? Arbor arida enim nec folia potest habere. Sic ergo erant Iudaei, pharisaei arbor illa erant, verba habebant, facta non habebant, Exsententia domini ariditatem meruerunt. Videat ergo nos Christus sub arbore ficus, videat in carne nostra etiam fructum boni operis, ne eius maledictione arescamus. Et quia totum gratiae eius imputatur, non meritis

f ij nostris,

Roma. 4.

Psalm. 31.

Roma. 4.

Psalm. 35.

B

Roma. 4. 4. sent. dis. 18. Sed quae ritur in medio.

Roma. 10.

4. sent. dis. 17. c. bico- ritur.

1. Petri. 3.

Gala. 5.

Matth. 23.

Ioan. 1.

F

Psalm. 50.

Ioan. 1.

Matth. 21.

Ioan. 1.

Gnostris, Beati quorū remissę sunt iniquitates, & quorū
tecta sunt peccata: nō in quibus non sunt inuenta pec-
cata, sed quorū tecta sunt peccata. Cooperta sunt pec-
cata, & tecta sunt, abolita sunt. Si texit peccata deus,
noluit aduertere: si noluit aduertere, noluit animadu-
uertere: si noluit animaduerte, noluit punire, noluit ag-
noscere, maluit ignoscere, Beati quorū remissę sunt
iniquitates, & quorū tecta sunt peccata. Nec sic intel-
ligatis quod dixit, peccata cooperta sunt, quasi ibi sint
& uiuant. Tecta ergo peccata quare dixit? Vt non vi-
derentur. Quid enim erat dei videre peccata, nisi pu-
nire peccata? Vt noueris quia hoc est dei videre pecca-
ta, quod punire peccata, quid ei dicitur? Auerte faciē
tuā a peccatis meis. Peccata ergo tua non videat, vt te
videat. Quomodo te videat? Quomodo Nathanaelē.
Cum esses sub arbore ficī vidi te. Umbra ficī nō impe-
diuit oculos misericordię dei. Nec est in ore eius do-
lus. At vero qui nolunt cōfiteri peccata, laborant sine
causa in defensione peccatorum suorū. Et quanto la-
borant in defensione peccatorū suorum iactantes me-
rita sua, non videntes iniquitates suas, tātō plus robur
eorum & fortitudo deficit. Ille enim fortis est, qui nō
in se, sed in deo fortis est. Propter illud ter dominū ro-
gauit vt auferret eū a me, & dixit mihi, sufficit tibi gra-
tia mea. Gratia mea dixit, non virtus mea. Sufficit, in-
quit, tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perfici-
tur. Vnde alio loco ipse ait, Quando infirmor tūc for-
tis sum. Ergo qui vult fortis esse velut pręsumēs de se,
& iactans merita sua, qualiacunq; illa sint, erit similis
phariseo illi, qui quod a deo se dicebat accepisse, su-
perbe tamen iactabat, Gratias, inquit, tibi ago, quia nō
sum sicut ceteri homines. Attendite fratres mei, quale
genus superbię cōmendet deus. Vere quale potest sub-
intrare iusto homini, quale potest surripere bonę spei.
Vere gratias ago tibi dicebat. Ergo cū dicebat, gratias
tibi: fatebatur ab illo se accepisse quod habebat. Quid
enim habes, quod non accepisti? Ergo gratias tibi ago
dixit, gratias tibi ago, quia non sum sicut ceteri homi-
nes raptores, iniusti, adulteri, sicut & publicanus iste.
Vnde ergo superbus? Non quia de bonis suis deo gra-
tias agebat, sed quia super alterū se de ipsis bonis extol-
lebat. Attendite fratres, nam vnde cōperit dicere simi-
litudinē ipsam dominus, Euāgelista pręmisit. Cum e-
nim Christus dixisset, putas veniens filius hominis in-
ueniet fidem in terra: & ne existeret quidam haretici,
qui attendentes & putantes quasi lapsum totum mun-
dum, omnes enim haretici in paucis & in parte sunt,
iactarēt se quod in ipsis remanserit, quod de toto mun-
do perierit, ibi statim vbi ait dominus, Putas veniens fi-
lius hominis inueniet fidem in terra: subiecit Euan-
gelista & ait, Dixit autem & ad quosdam, qui sibi iusti
videbantur & spernebant ceteros, similitudinē hanc,
Quidam phariseus & publicanus venerunt in templū
orare: & cetera quę nostis. Phariseus ergo ille dicebat,
Gratias tibi ago. Sed vnde superbus? Quia spernebat
ceteros. Vnde probas? In ipsis verbis. Quomodo? Pha-
riseus, inquit, ille contempsit de longe stantē, cui deus
cōfidenti propinquabat. Publicanus, inquit, de longin-
quo stabat, sed deus ad illum de longinquo non sta-
bat. Quare deus ab illo de longinquo nō stabat? Quia
alio loco dicitur, Propē est dominus his, qui obtrieu-
runt cor. Videtis publicanus iste obtriuera cor, & ibi
videbitis, quia propē est dominus his, qui obtriuera
cor. Publicanus autem de longinquo stabat, & neque
volebat ad cælum oculos suos leuare, sed percutiebat

pectus suum. Tuncio pectoris obtritiō cordis. Quid di-
cebat tundens pectus? Deus propitius esto mihi pecca-
tori. Et quę sentētia domini? Amen dico vobis descen-
dit iustificatus de templo publicanus ille magis, quā
ille phariseus. Quare? Hoc est iudicium dei. Non sum
sicut publicanus iste, non sum sicut ceteri homines, in-
iusti, raptores, adulteri. Ieiuno bis in sabbato, decimas
do omnium quę possideo. Ille non audet ad cælum
leuare oculos suos, attendit conscientiam suam, lon-
ge stat, & iustificatus est magis, quā ille phariseus.
Quare? Rogo te domine, expone nobis iustitiam tuam,
expone nobis æquitatem iuris tui. Exponit regulam le-
gis suę. Vultis audire quare? Quia omnis qui se exaltat,
humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Intendat
ergo charitas vestra, Diximus non ausum fuisse oculos
ad cælum leuare publicanum. Quare cælum non at-
tendebat? Quia se attendebat. Se attendebat vt primo
sibi displiceret, & sic deo placeret, Tu autem iactas te,
erecta ceruice es. Ait dominus superbo, Non vis ad te
attendere, ego attendo, Vis autem vt non attendam,
Tu attende. Ideo publicanus non audebat oculos ad
cælum leuare, quia seipsum intuebatur, conscientiam
suam puniebat, Ipse sibi iudex erat vt ille intercederet,
Ipse puniebat vt ille liberaret. Ipse accusabat vt ille de-
fenderet. A deo defensus est, quia dixit pro ipso sen-
tentiā. Descendit iustificatus publicanus ille magis,
quā ille phariseus, quia omnis, qui se exaltat, humi-
liabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Attendit se, in-
quit, & nolui ego attendere. Audiui dicentem, Auer-
te oculos tuos a peccatis meis. Quis est enim qui illud
dixit, nisi qui etiam illud dixit, Quoniam iniquitatem
meam ego agnosco. Itaque fratres mei, erat & phari-
seus ille peccator. Non enim quia dicebat, non sum
sicut ceteri homines, iniusti, raptores, adulteri, neque
quia ieiunabat bis in sabbato, neque quia decimas da-
bat, non erat peccator. Quod si sine vllis peccatis esset,
ipsa superbia grande crimen erat, & tamen ecce illa o-
mnia dicebat. Quis tandem sine peccato? Quis gloria-
bitur castum se habere cor? Aut quis gloriabitur mun-
dum se esse a peccatis? Habebat ergo ille peccata, sed
peruersus & nesciens, quō venisset. Erat enim tanquam
in statione medici curandus, sed sana membra osten-
debat, vulnera tegebat, Deus ergo tegat vulnera, nō tu.
Nam si tu tegere volueris erubescens, medicus non cu-
rabit. Medicus tegat & curet, emplastro enim tegit. Sub
tegmine medici sanatur vulnus, sub tegmine vulnera-
ti celatur vulnus. Cui celas? Qui nouit omnia. Itaque
hic fratres videte quid dixit, Quoniam tacui inueteraue-
runt ossa mea acclamando iota die. Quid est hoc? Quasi con-
trarium videtur, quoniam tacui inueterauerunt ossa
mea acclamando. Si acclamando, quomodo tacuit?
Tacuit quiddam, non tacuit quiddam. Tacuit vnde
proficeret, non tacuit vnde deficeret. Tacuit confes-
sionem, clamauit merita sua. Tacuit enim dixit, non
sum confessus, Ibi oportebat vt loqueretur, taceret me-
rita sua, clamaret peccata sua. Nunc autem peruersus ta-
cuit peccata sua, clamauit merita sua. Et quid illi con-
tingit? Inueterauerunt ossa eius. Intendite quia si clama-
ret peccata sua, & taceret merita sua, inueterarentur
ossa eius: id est, virtus eius esset robusta in domino,
quia inueniretur in se infirmus, Modo autem quia in
se voluit esse firmus, factus est infirmus, & inuetera-
uerunt ossa eius. Remansit in vetustate, qui noluit
confitendo amare nouitatem. Qui enim sunt noui
nostis fratres, quia beati quorū remissę sunt iniqui-
tates

Psal. 50.

Ioan. 1.

H
2. Corin. 12.

Luc. 18.

Ibidem.

Psal. 33.

Luc. 18.

Luc. 18.

Psal. 50.

Psal. 10.

M

Tal. clama-
uit primum
propter.

A tates, & quorum tecta sunt peccata. Noluit iste sibi dimittere iniquitates, exaggerauit, defendit illas, iactauit merita sua. Ergo quoniam tacuit à confessione, inueterauerunt ossa eius acclamando tota die. Quid est acclamando tota die? Perseuerando tota die in defensione peccatorum suorum. Et tamen videte qualis sit, qui agnoscit se: Erit enim modo intelligentia. Nihil præter se respiciat, & displicebit sibi qui agnoscit se. Modo audietis vt lanemini. Beatus vir cui non impuit dominus peccatum, nec est in ore eius dolus.

Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea, acclamando tota die. *Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua.*

Quid est grauata est super me manus tua? Magna res fratres. Respicite illam sententiam rectam inter duos, pharisæum & publicanum. Quid dictum est de pharisæo? Quoniam humiliatur. Quid dictum de publicano? Quoniam exaltatur. Quare ille humiliatur? quia exaltauit se. Quare iste exaltatur? quia humiliauit se. Ergo vt exaltantem se humiliet deus, grauat super illum manum suam. Noluit humiliari confessione iniquitatis suæ, humiliatus est pondere manus dei. Quando ille perferret manum grauem humiliantis, quam leuis fuit manus subleuantis, tam grauis manus humiliantis, vt in illo fortis, & in illo fortis, fortis ad illum premendum, fortis ad illum subleuandum. Ergo, quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua,

B *Conuersus sum in erumna mea dum confingeretur spina.* Ex ipsa aggrauatione manus tuæ ex ipsa humiliatione conuersus sum in erumna mea, factus sum miser, confixa est mihi spina compuncta est conscientia mea. Quid factum est cum confingeretur spina? Datus est ei sensus doloris, inuenit infirmitatem suam. Et ille qui tacuerat confessionem peccati sui, vt clamando in defensione peccati sui inueterasceret virtus eius, id est, ossa eius conuerterentur in vetustatem, modo quid fecit confixa spina? Peccatum meum cognoui. Ergo iam cognoscit, Si ille cognoscit, & ille ignoscit. Audite quid sequitur. Videte si non ipse dicit, Peccatum meum cognoui.

Et iniustitiam meam non operui. Hoc iam dudum dicebam, noli operire tu, & operit deus. Beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Qui tegunt peccata nudantur, iste autem nudauit vt cooperiretur. Iniquitatem meam non operui. Quid est non operui? iam dudum tacueram, modo quid? Dixi. Quiddam contrarium illi taciturnitati, dixi. Quid dixisti? *Pronunciabo aduersum me iniustitias meas domino, & tu*

4. sen. dist. remisisti impietatem cordis mei. **Dixi.** Quid dixisti? Non iam **17. hic ori-** pronunciat, sed promittit se pronunciatum, & ille **tur. Concor.** iam dimittit. Attendite fratres magna res, dixi pronu- **17. q. 1. qui** ciabo. Non dixi, pronunciaui, & tu dimisisti. Dixi pro- **bona. Depo-** nunciabo, & tu dimisisti: quia coipso quod dixit, pro- **ni. dist. ca.** nunciabo, ostendit quia nondum pronunciauerat, sed **dixit. c. ma** corde pronunciauerat. Hoc ipsum dicere pronuncia- **gna dist. 3.** bo, pronunciare est, ideo & tu remisisti impietate cor- **c. illud.** dis mei. Confessio vero mea ad os nondum venerat. Dixeram enim pronunciauo aduersum me, verumtamen deus audiuit vocem cordis mei. Vox mea in ore nõdum erat, sed auris dei iam in corde erat. Tu remisisti impietatem cordis mei, quia dixi pronunciauo & non suffecerat. Non dixit, pronunciauo in iustitiam meam domino: non sine causa dixit, pronunciauo aduersum me, & hoc interest. Multi enim pronunciant iniquitatem suam, sed aduersus ipsum dominum deum, quando inueniuntur in peccatis suis dicunt, deus hoc voluit. Si enim homo dicat non feci, aut hoc factum, quod

arguitis non est peccatum, non pronunciat nec aduersum se, nec aduersus deum. Si dicat, prorsus feci & peccatum est, sed deus hoc voluit, quid ergo feci? hoc est pronunciare aduersus deum. Forte dicatis, nemo hoc dicit. Quis est qui dicat, deus hoc voluit. Multi & hoc dicunt. Sed & qui hoc nõ dicunt, & aliud dicunt, quid dicunt? Fatum mihi fecit, stellæ me fecerunt. Ita iam per circumitum ad deum volunt peruenire. Per circumitum volunt peruenire ad deum accusandum, qui nolunt de compendio venire ad deum placandum, & dicunt, Fatum mihi fecit. Quid est fatum? Stellæ me fecerunt. Quid sunt stellæ? Certe istæ, quas in cælo conspiciunt. Et quis eas fecit? Deus. Quis eas ordinauit? Deus. Ergo vides quod voluisti dicere, deus fecit vt peccare. Ita ille iniustus, tu iustus, quia nisi ille fecisset, tu nõ peccasses. Tolle istas excusationes in peccatis, memeto illius Psalmi. Ne declines cor meum in verba maligna ad excusandas excusationes in peccatis, cum hominibus operantibus iniquitatem. Ad hæc enim magni viri sunt, qui prætentunt peccata sua, magni sunt & qui numerant sidera & computant stellas & tempora, & dicunt quis quando vel peccet vel bene viuat, & quando Mars faciat homicidium, & Venus adulterium. Magni docti viri & electi videntur in hoc seculo. Sed quid ait in Psalmo, Ne declines cor meum in verba mala cum hominibus operantibus iniquitatem, & nõ communicabo cum electis eorum, Dicant illi electos & doctos numeratores siderum, dicant illi sapientes eos, qui quasi digigerunt in digitis facta humana, & describunt de stellis mores humanos: Cum libero arbitrio me creauit deus, Si peccauit ego peccauit, vt non solum pronunciem iniquitatem meam domino, sed aduersum me, non aduersus eum. Ego dixi domine miserere mei. Clamat eger ad medicum. Ego dixi. Quare ego dixi? Sufficeret dixi. Sed dictum est ego dixi, ego dixi non fatum, non fortuna, non diabolus, quia nec ipse cogit, sed ego persuadenti consensit. Ego dixi domine miserere mei, sana animam meam quia peccauit tibi. Sic & hic statuit & proposuit, dixi pronunciauo aduersum me iniquitatem meam domino, & tu remisisti impietate cordis mei. *Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno.* Quo tempore? Pro hac. Pro qua hac? Pro impietate. Pro qua? Pro ipsa venia peccatorum. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. Inde orabit ad te omnis sanctus, quia dimisisti peccata. Nam si non dimitteres peccata, nõ esset sanctus qui ad te oraret. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno, quando manifestabitur nouum testamentum, quando manifestabitur gratia Christi, quod est tempus opportunum. Cum autem venit plenitudo temporis, misit deus filium suum, factum ex muliere, id est, ex femina, Indiscrete enim vocabant hoc antiqui: factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret. Vnde redimeret? A diabolo, à perditione, à peccatis suis, ab eo cui se vendiderant. Vt eos qui sub lege erant, redimeret. Sub lege enim erant, quia premebat eos lex, conditio eos premebat, conuincendo de reatu nõ saluando, & quidem mala prohibebat. Sed quia illi vires non habebant per seipso iustificandi se, clamandum erat, ad illum quomodo clamabat, qui captus ducebatur sub lege peccati, miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Erant omnes homines sub lege, nõ in lege, iam illa deprimente, illa de reatu conuincente. Demonstrauit enim peccatum lex. Illa fixit spinam, illa fecit cor compungi. Ipsa admonuit vt reum se quisque cognosceret, & pro

Psalm. 140.

† defendit.

E
† al. homini
d. 3. et mox,
adulterum.

Psalm. 40.

Galat. 4.

Roma. 7.

Grenia clamaret ad deum. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. Ergo dicebam de tempore opportuno, cum venit plenitudo temporis, misit deus filium suum. Item dicit Apostolus, Tempore acceptabili & placito exaudiui te, & in die salutis adiui te. Et quia hoc de omnibus Christianis predictum erat a Propheta, subiecit Apostolus, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. *Veruntamen in diluuiio aquarum multarum, ad eum non appropinquabunt.* Ad eum. Ad quem? Ad deum. Solet enim personam mutare, quomodo est, Domini est salus, & super populum tuum benedictio tua. Non dixit, domini est salus, & super populum eius benedictio eius: Aut, domine tua est salus, & super populum tuum benedictio tua. Sed cum inciperet, domini est salus, non ad illum, sed de illo dicens, ibi conuersus est ad illum & ait, Et super populum tuum benedictio tua. Sic & hic cum audis primo ad te, deinde ad deum, ne putes alium esse. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. Veruntamen in diluuiio aquarum multarum, ad eum non appropinquabunt. Quid est in diluuiio aquarum multarum? Qui natant in diluuiio aquarum multarum non appropinquat ad deum. Quid est diluuium aquarum multarum? Multiplicitas variarum doctrinarum. Intendite fratres, Multae aquae sunt variae doctrinae. Dei vna est, non sunt multae aquae, sed vna aqua, siue sacramenti baptismi, siue doctrinae salutaris. De ipsa doctrina qua irrigamur per spiritum sanctum dicitur, Bibe aquam de tuis vasis, & de puteorum tuorum fontibus. Ad istos fontes non accedunt impij, sed credentes in eum, qui iustificat impiu, iam iustificati accedunt. Alia aqua multae doctrinae inquinant animas hominum, quod paulo ante dicebam, Alia doctrina est, fatum mihi fecit: alia doctrina, casus mihi fecit, fortuna fecit. Si casibus reguntur homines, nulla prouidentia aliquid geritur, & ipsa doctrina est. Alius dixit, Est gens tenebrarum contraria, quae rebellauit aduersus deum, ipsa facit peccare homines. In hoc diluuiio aquarum multarum ad deum non appropinquabunt. Quae est illa aqua? Illa vera quae manat de intimo fonte purae venae veritatis. Quae illa aqua est fratres, nisi quae docet confiteri domino? Quae est illa aqua, nisi quae docet bonum est confiteri domino? Quae est illa aqua, nisi quae docet hanc vocem, Dixi, pronuncia-bo aduersum me iniustitiam meam domino. Et ego dixi domine miserere mei, sana animam meam, quoniam peccavi tibi. Haec aqua confessionis peccatorum, haec aqua humiliationis cordis, haec aqua vitae salutaris, abiicientis se, nihil de se praesumentis, nihil suae potentiae superbe tribuentis. Haec aqua in nullis alienigenarum libris est, non in Epicureis, non in Stoicis, non in Manichaeis, non in Platonis. Vbiunque etiam inueniuntur optima praecepta morum & disciplinae, humilitas tamen ista non inuenitur. Via humilitatis huius aliunde non manat, a Christo venit. Haec via ab illo est, qui cum esset altus, humilis venit. Quid enim aliud docuit humiliando se, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis? Quid aliud docuit soluendo, quod non debebat, vt nos a debito liberaret? Quid aliud docuit baptizatus, qui peccatum non fecit, crucifixus qui reatum non habebat? Quid aliud docuit nisi hanc humilitatem? Non immerito ait, Ego sum via & veritas & vita. In hac ergo humilitate propinquatur ad deum, quia prope est dominus his, qui obtruerunt cor. In diluuiio autem aquarum mul-

Galat. 4.
1. Cor. 6.
Psal. 3.
Prouer. 5.
Roma. 4.
Prouer. 5.
Psal. 17.
Psal. 40.
Philip. 2.
Matth. 17.
Matth. 3.
1. Petri. 2.
Ioan. 14.
Psal. 33.

tarum extollentium se aduersus deum & docentium K superbas impietates, ad deum non appropinquabunt. Tu autem quid, qui etiam iustificatus es inter medias illas aquas? Vndique fratres mei etiam cum confitemur peccata, perstreperunt circa nos aquae illae diluuij: non sumus in illo diluuiio, sed circundamur ab ipso diluuiio. Premunt nos, sed non opprimunt: vrgent nos, sed non demergunt. Quid ergo tu facies, quia in medio diluuiio es, ambulans in hoc seculo? Non enim non audit tales doctores, non audit tales superbos, aut non ex verbis eorum, quotidianas patitur in corde suo persecutiones. Quid ergo dicat iste iam iustificatus & presumens de deo, qui circundatur diluuiio isto: *Tu mihi es refugium a pressura qua circundedit me.* Refugiant illi, vel ad deos suos, vel ad daemones suos, vel ad vires suas, vel ad defensionem peccatorum suorum: mihi in isto diluuiio non est refugium nisi tu, a pressura qua circundedit me. *Exultatio mea redime me.* Si iam exultas, quid vis redimi? Exultatio mea redime me. Audio vocem gaudij, exultatio mea: audio gemitum, redime me. Gaudes & gemis. Ita, inquit, & gaudeo & gemo. Gaudio in spe, gemo adhuc in re. *Exultatio mea redime me.* Spe gaudentes, ait Apostolus. Ergo recte, exultatio mea redime me. Vnde redime me? Sequitur, In tribulatione patientes. *Exultatio mea redime me.* Iam iustificatus erat & Apostolus. Et quid ait, Non solum, inquit, sed etiam nos ipsi primitias habentes spiritus, & ipsi in nobismetipsis ingemiscimus. Vnde redime me. Quia ipsi in nobismetipsis ingemiscimus, adoptionem expectantes redemptionem corporis nostri. Ecce ergo vnde redime me, quia adhuc expectamus in nobis ingemiscimus redemptionem corporis nostri. Vnde ergo exultatio mea. Ibi sequitur idem Apostolus & dicit, *Spe enim salui facti sumus.* Spes autem quae videtur non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus: si speras, gaudes: si per patientiam expectas, adhuc gemis: non enim opus est patientia, vbi nihil mali perpetieris. Tolerantia quae dicitur, patientia quae dicitur, sustinentia quae dicitur, longanimitas quae dicitur, non est nisi in malis. Vbi premeris, ibi angustia est. Ergo si per patientiam expectamus, adhuc dicimus, *Redime me a pressura qua circundedit me:* quia vero spe salui facti sumus, simul vtrunq; dicimus, *exultatio mea redime me.* Respondetur: *Intellectum tibi dabo.* Ipse est Psalmus intelligentiae. *Intellectum dabo tibi. Et statuam te in via hac qua gradieris.* Quid est, statuam te in via hac qua gradieris? Vt haereas ibi, & vt ab ea non aberres. Dabo intellectum vt cognoscas te semper, & semper gaudeas in spe ad deum, donec ad illam patriam peruenias, vbi iam non spes, sed res erit. *Obfirmabo super te oculos meos.* Non a te auferam oculos meos, quia & tu non auferes a me oculos tuos. Iam iustificatus, iam post remissionem peccatorum leua oculos tuos ad deum. Putrat enim cor tuum cum esset in terra. Cum haec audis, sursum cor erige ne putreat. Ergo & tu leua iam oculos tuos semper in deum, vt firmet super te oculos suos. Sed quid times? Ne cum habeas oculos ad deum offendas, ne non respicias ante te, & forte incurras in laqueum. Non li timere, Ibi enim sunt oculi ipsius, quos obfirmat super te. Nolite, inquit, solliciti esse. Et Apostolus Petrus, *Omnem sollicitudinem vestram super illum mittite,* quia illi cura est de vobis. Ergo obfirmabo super te oculos meos. Tu ergo oculos tuos in illum dirige, & non timebis vt dixi, ne in laqueum incurras. Audi alium psalmum,

L
Roma. 11.
Roma. 8.
M
Matth. 6.
1. Petri. 5.

A psalmum, Oculi mei semper ad dominum. Et quasi diceretur illi, quid agis de pedibus tuis, cum non ante te attendis: quoniam ipse, inquit, euellet de laqueo pedes meos. Firmabo super te oculos meos. Postquam promisit huic & intellectum & protectionem suam, conuertit se ad superbos defendentes peccata sua, & ostendit nobis quid sit intellectus. *Nolite esse sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.* Equus & mulus erecta ceruice sunt. Non sunt equus & mulus sicut ille bos qui agnouit possessorem suum, & asinus praesepo domini sui. Nolite esse sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Quid enim patiuntur tales? *In freuo & chamo maxillas eorum constringe, qui non appropinquant ad te.* Equus & mulus vis esse, vis non habere sensorem, constringetur os tuum, & maxillae tuae, in freno & chamo. Ipsum os tuum constringetur, quo iactas merita tua, & taces peccata tua. Maxillas eorum constringe, qui non appropinquant ad te humiliando se. *Multa flagella peccatorum.* Non est mirum si adhibito freno sequuntur flagella. Indomitum enim animal esse cupiebat, domatur freno & flagello, atque utinam perdometur. Verendum est enim ne nimium resistendo indomitum relinqui mereatur, & ire in suam vagam licentiam, ut dicatur de illo, Prodiit tanquam ex adipe iniquitas eorum: sicut de illis, quibus modo sunt impunita peccata. Ergo cum flagellatur, corrigatur, dometur, quia & iste sic se dixit edomitum, equum & mulum se dixerat, quoniam tacuit. Sed unde domitus est? Flagellis. Conuersus sum, inquit, in erumna mea, dum configeretur spina. *Sive flagella dicas, sive stimulos dicas, domat deus iumentum cui insidet, quia iumento expedit ut insidatur.* Non enim defatigatur deus ambulando pedibus, insidet iumento. *Aut vero non plenum mysterij est, quod asellus adductus est domino.* Populus mitis & mansuetus, portans bene dominum asellus est, & tendit in Hierusalem. Diriget enim mites in iudicio, sicut dicit alius psalmus, docebit mansuetos vias suas. Quos mansuetos? Non erigentes ceruices aduersus domitorem suum, patientes flagella & frena: postea sic domiti, ut sine flagello ambulent, & sine freno & chamo viam teneant. Si carueris isto sensore, tu cades, non ille, quia multa flagella peccatoris. *Sperantem autem in domino misericordia circumdabit.* Quomodo est refugium a pressura? Quem primo circumdat pressura, postea circumdat misericordia: quoniam misericordiam dabit, qui legem dedit, legem in flagellis, misericordiam in consolationibus. Sperantem autem in domino misericordia circumdabit. Ergo quid concluditur? *Letamini in domino & exultate iusti.* O qui letamini in vobis, o impij, o superbi qui letamini in vobis, iam credentes in eu, qui iustificat impiu, deputatur fides vestra ad iustitiam. Letamini in domino & exultate iusti. Et exultate, subaudi in domino. *Quare? Quia iam iusti.* Vnde iusti? Non meritis vestris, sed gratia illius. Vnde iusti? Quia iustificati. *Et gloriamini omnes recti corde.* Quid est recti corde? non resistentes deo. Intendat ergo charitas vestra, & intelligite rectu cor. Breuiter dico, sed tamen maxime commendandum, deo autem gratias, quod in fine est, inhaereat sensibus vestris. Inter rectu cor & prauum cor hoc interest. Quisquis homo, quicquid patitur praeter voluntate, afflictiones, merores, labores, humilationes, non tribuit nisi voluntati dei iustae, non illi dans insipientiam, quod quasi nesciat quid agat, quia talem flagellat, & talibus pareit, ipse est rectus corde. Peruersi autem corde sunt & prauj & distorti, qui omnia,

Tomus octauus.

qua patiuntur mala, inique se pati dicunt, dantes illi iniquitatem, per cuius voluntatem patiuntur: aut quia non ei audent dare iniquitatem, auferunt ei gubernationem. Quia ipse, inquit, non potest facere iniquum: iniquum autem est ut ego patiar, & ille non patiatur. Concedo enim ut sim peccator, certe sunt peiores, qui letantur & ego tribulor: quia ergo hoc iniquum est, ut etiam peiores me letentur, & ego tribuler, qui aut iustus, aut minus peccator, quam illi sum, & certum est apud me hoc esse iniustum, & certum est apud me, quia deus non faciet iniustum, Deus non gubernat res humanas, nec cura est illi de nobis. Ergo prauj corde, id est, distorti corde, tres habent sententias, Aut non est deus: dixit enim stultus in corde suo, non est deus: & fuit dictum de diluio illo. Non defuit talis doctrina philosophorum, non defuerunt, qui dicerent non esse deum, qui gubernat omnia & condidit omnia, sed esse multos deos vacantes sibi praeter mundum, non curantes ista. Ergo aut non est deus, sicut dixit impius, cui displicet, quicquid illi accidit praeter voluntate, & alteri non accidit cui se praeponeat. Aut iniustus deus est cui ista placent, & qui haec facit. Aut non gubernat deus res humanas, nec cura est illi de hominibus. In istis tribus sententiis magna impietas, aut negare deum, aut dicere iniustum, aut auferre illi gubernationem rerum. Quare hoc? Quia distortus est corde. Rectus est autem deus, & ideo distortum cor illi non acquiescit. Quod in alio psalmo est, *Quam bonus deus Israel rectis corde.* Et quia talem habebat ipse aliquando de se sententiam, inquit, *Quomodo sciuit deus, aut si est scientia in altissimo? ideo ibi subiecit, Mei autem pedes moti sunt.* Quomodo distortum lignum, & si disponas in pavimento aequali, non collocatur, non compaginatur, nec adiungitur, sed semper agitur & nutat, non quia inaequale est ubi posuisti, sed quia distortu est, quod posuisti: Ita & cor tuum quamdiu prauum est & distortum, non potest collinari rectitudini dei, & non potest in illo collocari, ut haereat illi & fiat rectum. Qui autem adheret domino, vnus spiritus est: Ideo recti corde gloriamini dixit. Quomodo recti corde gloriantur? Audite gloriationem ipsorum. Non solum autem dicit Apostolus, sed & gloriamur in tribulationibus. Nam non est magnu gloriari in gaudiis, gloriari in lacerationibus, rectus corde etiam tribulatione gloriatur. Et audi quomodo gloriatur in tribulatione, quia non frustra quisque, non superuacue. Vide rectum cor, *Scientes, inquit, quia tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit, quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Sic est ergo rectum cor fratres. Cuicumque aliquid accidit, dicat, Dominus dedit, dominus abstulit. Ecce rectu cor, sicut domino placuit, ita factum est, sit nomen domini benedictum. Qui abstulit, quid abstulit, cui abstulit, quando abstulit, sit nomen domini benedictum: Et non dixit, dominus dedit, diabolus abstulit. Intendat ergo charitas vestra, ne forte dicatis, haec mihi diabolus fecit, prorsus ad deum tuum refer flagellum tuu, quia nec diabolus tibi aliquid facit, nisi ille permittat, qui desuper habet potestatem, aut ad poenam, aut ad disciplinam. Ad poenam impiis, ad disciplinam filiis. Flagellat autem omnem filium, quem recipit. Ne te sine flagello speres futurum, nisi forte cogites exheredari. Flagellat omnem filium, quem recipit. Itane omnem? Vbi te volebas abscondere? Omnem, & nullus exceptus, nullus sine flagello erit. Quid ad omnem?

f iij Vis

G Vis audire, quem omnem? Etiam vnicus sine peccato, non tamen sine flagello. Vnde ipse vnicus portans infirmitatem tuam, & praefigurans in se personam tuam, tanquam caput gestans personam tuam, etiam corporis sui, cum appropinquaret passioni ex homine quem gerebat contristatus est, vt te latificaret, contristatus est vt te consolaretur. Potuit enim vtique sine tristitia esse dominus, iturus ad passionem. Si potuit miles, non potuit imperator: Quomodo potuit miles? Attēde Paulum exultantem propinquantem passioni, Ego autem iam, inquit, immolor, & tempus resolutionis meae instat: bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruauit: decetero superest mihi corona iustitiae, quam mihi dominus reddet in illa die iustus iudex. Non solum autem mihi, sed & omnibus, qui diligunt aduentum eius. Videte quemadmodum exultat venturus ad passionem. Ergo gaudet coronandus, contristatur coronaturus. Quid igitur portabat? Infirmitatem quorundam, qui veniente tribulatione vel morte contristantur. Sed vide quomodo eos ducit in directionem cordis, Ecce tu volebas viuere, non volebas tibi aliquid accidere, sed deus aliud voluit. Duae voluntates sunt, sed voluntas tua corrigatur ad voluntatem dei, non voluntas dei detorqueatur ad tuam. Prava est enim tua, regula est illa. Stet regula, & quod prauum est, ad regulam corrigatur. Videte quomodo hoc docet dominus Iesus Christus, Tristis est anima mea vsque ad mortem. Et, Pater si fieri potest transeat a me calix iste. Ecce ostendit humanam voluntatem. Sed vide rectum cor, Veruntamen non quod ego volo, sed quod tu vis pater. Hoc ergo fac gaudens in his, quae tibi accidunt, & si venerit dies ille vltimus, gaude. Aut si surripit humana cuiusdam voluntatis fragilitas, cito dirigatur in deum, vt sis in eis quibus dicitur, Gloriamini omnes recti corde.

Enarratio Psalmi trigesimalsecundi.

I XULTATE iusti in domino. Exultate iusti, non in vobis. Non enim hoc tutum est, sed in domino. *Rectos decet laudatio.* Ipsi laudant dominum, qui se subdunt domino: Aliter enim distorti & prau sunt. *Confitemini domino in cithara.* Confitemini domino exhibentes ei corpora vestra hostiam viuam. *In psalterio decachordo psallite ei.* Seruiant membra vestra dilectioni dei & proximi, in quibus tria & septem praecepta seruantur. *Cantate ei canticum nouum.* Cantate ei canticum gratiae fidei. *Bene cantate ei in inebriatione.* Bene cantate ei in latitia. *Quoniam rectus est sermo domini.* Quoniam rectus est sermo domini ad faciendos vos quod per vos fieri non potestis. Et omnia opera eius in fide. Ne quisquam se meritis operum peruenisse ad fidem putet, cum in ipsa fide sint omnia opera quae diligit deus. *Diligit misericordiam & iudicium.* Diligit enim misericordiam quam nunc praeferat: & iudicium, quo id quod praeferat exigit. *Misericordia domini plena est terra.* Per orbem peccata dimittuntur hominibus in misericordia domini. *Verbo domini caeli firmati sunt.* Non enim a seipsis, sed verbo domini iusti firmati sunt. *Et spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Et sancto eius spiritu omnis fides eorum. *Congregans sicut in vitram aquas maris.* Congregat populus seculi in confessionem mortificati peccati, ne per superbiam libere defluant. *Ponens in thesauris abyssos.* Et eis occulta sua seruat ad diuitias. *Timeat dominum omnis terra.* Timeat omnis peccator, vt peccare

desinat. *Ab ipso enim commoueantur vniuersa.* Nec terroribus hominum vel cuiusquam creaturae, sed ab ipso commoueantur omnes, qui habitant orbem. *Quoniam ipse dixit & facta sunt.* Non enim ea quae timeant alius aliquis fecit, sed ipse dixit & facta sunt. *Ipsē mandauit & creata sunt.* Ipse mandauit verbo suo, & creata sunt. *Dominus dissipat consilia gentium.* Non eius regnum, sed sua quarentium regna. *Reprobat autem cogitationes populorum.* Beatitudinem terrenam concupiscentium. *Et reprobat consilia principum.* Talibus populis dominari quarentium. *Consilium vero domini manet in aeternum.* Consilium vero domini, quo beatum non facit, nisi subditum sibi, manet in aeternum. *Cogitationes cordis eius in secula seculorum.* Cogitationes sapientiae eius non sunt mutabiles, sed manentes in seculum seculi. *Beata gens cuius est dominus deus eorum.* Vna gens beata est, pertinens ad caelestem ciuitatem, quae sibi dominum non nisi deum suum elegit. *Populus quem elegit dominus in hereditatem sibi.* Neque haec a seipsa, sed dei munere electa est, vt possidendo eam incultam & miseram esse non sinat. *De caelo respexit dominus, vidit omnes filios hominum.* De anima iusta misericorditer vidit dominus omnes, qui in nouam vitam renasci volunt. *De preparato habitaculo suo.* De habitaculo susceptionis humanae, quod praeprauit sibi.

Respexit super omnes qui inhabitant terram. Misericorditer vidit omnes, qui inhabitant carnem, vt praesit illis in regendo eos. *Qui finxit singillatim corda eorum.* Qui cordibus eorum dono propria spiritaliter tribuit, vt nec totum corpus oculus, nec totum auditus, sed alius sic, alius autem sic incorporentur Christo. *Qui intelligit omnia opera eorum.* Apud illum intellecta sunt opera eorum. *Non saluus fiet in multitudine virtutis.* Non saluus fit qui carnem suam regit, si in sua virtute multum praesumpserit. *Nec gigas saluus erit in multitudine virtutis suae.* Nec quisquis militat contra consuetudinem concupiscentiae suae, vel contra diabolum & angelos eius, saluus erit, si se suae fortitudini multum commiserit. *Mendax equus ad salutem.* Fallitur, quisquis putat vel per homines inter homines acceptam se salutem adipisci, vel impetu animositatis suae defendi a pernicie. *In abundantia autem virtutis suae non erit saluus.* Ecce oculi domini super metuentes eum. *Quia si salutem quaeris, ecce oculi domini super te.* Quia si salutem quaeris, ecce oculi domini super te. *Sperantes super misericordia eius.* Et sperantes non in vires suas, sed in misericordia eius. *Feruat a morte animas eorum, & alat eos in fame.* Vt det eis alimentum verbi & sempiternae veritatis, quod amiserant dum praesumunt in viribus suis, & ideo nec ipsas vires habent a fame iustitiae. *Anima nostra patiens erit domino.* Vt autem postea saginetur escis incorruptibilibus, interim dum hic est, anima nostra patiens erit domino. *Quoniam adiutor & protector noster est.* Adiutor noster est, dum conamur ad deum: & protector dum resistimus aduersario. *Quia in ipso letabitur cor nostrum.* Non enim in nobis vbi magna sine illo inopia est, sed in ipso letabitur cor nostrum. *Et in nomine sancto eius sperabimus.* Et ideo sperabimus venturos nos ad deum quia nobis absentibus per fidem misit nomen suum. *Fiat misericordia tua domine super nos, sicut speramus in te.* Fiat misericordia tua domine super nos: spes enim non confundit, quia sperauimus in te.

Concio prima, de prima parte eiusdem Psalmi.

A Psalmus iste admonet nos exultare domino. In-
scribitur autem ipsi David. Qui ergo pertinent
ad sacratissimum David, dominum nostrum Ie-
sum Christum, quæ mandauit audiant & voce sua di-
cant, voce sua exultent in domino. Sic autem incipit:

Exultate iusti in domino. Iniusti exultent in seculo: finito
isto seculo, finitur exultatio iniustorum. Exultet autem
iusti in domino, quia permanente domino, permane-
bit iustorum exultatio. Exultare autem in domino ita
conuenit, ut laudemus illum, qui solus non habet quod
nobis displiceat, & nemo tam multa habet quæ infide-
libus displicent: & breue præceptum est, ille placet deo,
cui placet deus. Nec leue putetis hoc charissimi. Vide-
tis etiam quanti disputant contra deum, quam multis
displiceant opera eius. Cum enim facere voluerit con-
tra voluntatem hominum, quia dominus est, & nouit
quid faciat, nec tantum attendit nostram voluntatem
quam utilitatem: illi qui malunt suam potius volunta-
tem impleri quam dei, volunt ad suam voluntatem fle-
tere deum, non suam corrigere ad deum. Talibus ho-
minibus infidelibus, impiis, iniquis, & quod piget di-
cere, sed tamen dicam: nostis enim quam verum dicam,

B facilius placet patrominus quam deus: propterea cum
dixisset, Exultate iusti in domino, quia exultare in illo
nisi laudando non possumus: eum autem laudamus, cui ta-
to magis placemus quanto magis ipse nobis placuerit,
Rectos, inquit, decet laudatio. Qui sunt recti? Qui diri-
gunt cor secundum voluntatem dei, & si eos pertur-
bat humana fragilitas, diuina consolatur æquitas. Qua-
uis autem corde mortali priuatim aliquid velint, quo
sua interim causa vel negotio, vel presenti necessita-
ti conueniat, ubi intellexerint & cognouerint aliud
deum velle, præponunt voluntatem melioris volun-
tati suæ, & voluntatem omnipotentis voluntati infirmi,
& voluntatem dei voluntati hominis. Quatum enim
deus distat ab homine, tantum voluntas dei à volun-
tate hominis. Vnde gerens hominem Christus, & re-
gulam nobis proponens, docens nos viuere & præstas
nobis viuere, ostendit hominis quandam priuatam vo-
luntatem, in qua suam figurauit, & nostram, quia caput
nostrum est, & ad eum sicut nostis tanquam membris
vtique pertinemus, Pater, inquit, si fieri potest transea-

Math. 26.
3. sen. d. 7.
Ex affectu.

C curuum esset, ad illum dirigeret qui semper est rectus:
Verum non quod ego volo, ait, sed quod tu pater. Sed
quid possit mali velle Christus? Quid postremo aliud
posset velle quam pater? Quorum vna est diuinitas, non
potest esse dispar voluntas. Sed ex persona hominis
transfigurans in se suos, quos in se transfigurauit, cum
ait, Esuriui & dedistis mihi manducare, quos in se trans-
figurauit, cum furenti & sanctos persequenti Saulo cla-
mauit desuper quem nemo tangebatur, Saul Saul quid
me persequeris? ostendit quandam hominis propriam
voluntatem, ostendit & corripuit te. Ecce vide, inquit,
te in me, quia potes aliquid proprium velle, ut aliud deus
velit. Conceditur hoc humanæ fragilitati, conceditur
humanæ infirmitati. Aliquid proprium velle, difficile
est ut non tibi contingat: sed statim cogita qui sit su-
pra te illum supra te, te infra illum: illum creatorem, te
creaturam: illum dominum, te seruum: illum omnipo-
tentem, te infirmum, corrigens te, subiugansque vo-
luntati eius ac dicens, Verum non quod ego volo, sed
quod tu vis pater. Quomodo disiunctus es à deo, qui

Math. 25.
Acto. 9.

Math. 26.

iam hoc vis quod deus? Eris ergo rectus & te decet lau-
datio, quoniam rectos decet laudatio. Si autem curuus
fueris, laudes deum quando tibi bene est, blasphemias
quando tibi male est. Quod quidem male, si iustum,
non est male. Iustum est autem, quoniam ab illo fit qui
iniuste facere nihil potest. Et eris infusus puer in do-
mo patris, amans patrem si tibi blanditur, & odio ha-
bens quando te flagellat, quasi non & blandiens & fla-
gellans hereditatem parat. Vide autem quemadmo-
dum deccat rectos laudatio. Audi vocem recti laudan-
tis ex alio psalmo, Benedicam dominum in omni tem-
pore, semper laus eius in ore meo. Quod est in omni
tempore, hoc est semper. Et quod est benedicam, hoc
est laus eius in ore meo. Omni tempore & semper, siue
in prosperis siue in aduersis. Nam si in prosperis & non
in aduersis, quomodo omni tempore? Quomodo sem-
per? Et audiui multas multorum tales voces, quã-
do illis prouenit aliqua felicitas, exultant, gaudent,
cantant deo, laudant deum: non sunt improbandi, im-
mo gaudendum est illis, quia multi. Sed isti qui iam
deum laudare ex prosperitatis parte cœperunt, docen-
di sunt patrem agnoscere & flagellantem, nec murmu-
rare aduersus corrigentis manum, ne semper prauis re-
manentes exheredari mereantur. Ut facti iam recti.
Quid est recti? Ut nihil illis displiceat quod fecerit
deus, possint & in aduersis deum laudare & dicere,
Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino pla-
cuit, ita factum est, sit nomē domini benedictum. Ta-
les rectos decet laudatio, non primo laudaturos, &
postea vituperaturos. Ergo iusti recti, exultate in do-
mino, quia vos decet laudatio. Nemo dicat, quis ergo
iustus? aut quãdo ero iustus? Nolite vos abiicere & de-
sperare de vobis: homines estis, ad imaginem dei fa-
cti estis, qui vos homines fecit, pro vobis & homo fa-
ctus est: ut multi filij ad hereditatem sempiternam ado-
ptaremini sanguis vnici pro vobis effusus est. Si vos
vobis ex terra fragilitate viluistis, ex precio vestro
vos appendite, quid manducetis, quid bibatis, quod
subscribamini, tamen digne cogitate. Nunquid hoc
vos monemus, ut superbi sitis, & vobis aliquam perfe-
ctionem audeatis arrogare? Sed non iterum ab omni
iustitia vos putare debetis exules fieri. Nolo enim vos
interrogare de iustitia vestra: fortassis enim nemo ve-
strum mihi audeat respondere, iustus sum, sed interro-
go vos de fide vestra. Sicut nemo vestrum audeat di-
cere, iustus sum: sic nemo audeat dicere, fidelis sum.
Nondum quero quid viuas, sed quero quid credas,
Respondurus es credere te in Christum: non audisti A-
postolum, iustus ex fide viuit? Fides tua, iustitia tua: quia
vtique si credis caues, si autem caues conaris: & cona-
tum tuum nouit deus, & voluntatem tuam inspicit, &
luctam cum carne considerat: & hortatur ut pugnes,
& adiuuat ut vincas, & certantem inspicit, & deficien-
tem subleuat, & vincentem coronat. Ergo exultate iu-
sti in domino. Hoc dixerim, exultate fideles in domi-
no, quia iustus ex fide viuit. Rectos decet laudatio. Di-
scite gratias agere deo, & in prosperitatibus & in tri-
bulationibus. Discite habere in corde quod habet om-
nis homo in lingua, quod vult deus hoc agat. Ipsa
lingua popularis, plerumque est doctrina salutaris. Quis
non quotidie dicit, quod vult deus hoc agat? Et rectus
erit inter eos qui exultant in domino, & quos decet lau-
datio. Quales alloquitur consequenter psalmus & di-
cit, *Confitemini domino in cithara, & psalterio decem chordarum
psallite ei.* Hoc enim etiã modo catabamus, hoc ore cõ-
fono

psal. 33.

E

Iob. 1.

Gen. 1.

F

Roma. 1.

Psal. 55.
De repore,
sermo. 96.
qui est de
decem chor-
dis.

Psal. 33.

Sap. 8.

Psal. 138.

G sono exprimētes, corda vestra docebamus. Nōne id egit institutio in nomine Christi vigiliarum istarum, vt ex isto loco cithara pellerentur? Et ecce ipsa iubentur sonare, Confitemini, inquit, domino in cithara, in psalterio decem chordarum psallite ei. Nemo conuertat cor ad organa theatra. Quod ei iubetur, in se habet, sicut alibi dicitur, In me sunt deus vota tua, quae reddam laudationes tibi. Meminerunt qui pridem affuerunt, quando quid intersit inter psalteriū & citharam, sicut potuimus sermone discreuimus, & ad intellectum omnium perducere interim conati sumus. Quantum autem effecerimus viderint qui audierint, & nūc non importune repetimus, vt in ista diuersitate duorum instrumentorum musicorum, diuersitatem factorum humanorum inueniamus, significatam per haec, implendam autem per vitam nostram. Cithara est enim lignum illud concauum tanquam tympanum pendente testudine, cui ligno chordae innituntur vt tacta resonent. Non plectrum dico quo tagnuntur, sed lignum illud dixi concauum cui superiacent, cui quodammodo incumbunt, vt ex illo cum tagnuntur tremefacta, & ex illa concauitate sonū concipientes magis canora redantur. Hoc ergo lignū cithara in inferiore parte habet, psalterium in superiore. Haec est distinctio. Iubemur autem modo confiteri in cithara, & psallere in psalterio decem chordarum. Non dixit in cithara decem chordarum, neque in hoc psalmo, neque si non fallor alicubi. Legant & considerent melius, & ociosius filij nostri lectores: tamen quantum mihi videor meminisse, multis locis inuenimus psalteriū decem chordarum, citharam decem chordarum nusquam mihi lectum occurrit. Memoretote citharam ex inferiore parte habere quo sonat, psalterium ex superiore. Ex inferiore vita, id est, terrena habemus prosperitatem & aduersitatem, vnde deum laudamus, in vtroque, vt semper sit laus eius in ore nostro, & benedicamus dominum in omni tempore. Est enim quaedam terrena prosperitas, est quaedam terrena aduersitas, ex vtroque laudandus est deus vt citharizemus. Quae est terrena prosperitas? Cum sani sumus secundum carnem, cum abundant omnia quibus viuimus, cum incolumitas nostra seruetur, cum fructus large proueniunt, cum solem suū oriiri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Haec omnia ad vitam terrenā pertinet. Quisquis inde non laudat deum, ingratus est. Nunquid quia terrena, ideo non dei sunt? Aut ideo alter ea dare cogitandus est, quia dantur & malis. Multiplex est enim misericordia dei, patiens est & loganimis. Inde magis significat quid seruet bonis, cum ostendit quanta donet & malis. Aduersitates autem ex inferiore vtiq; parte de fragilitate generis humani in doloribus, in languoribus, in pressuris, in tribulationibus, in tērationibus. Vbiq; laudet deum qui citharizat, non attendat quia inferiora sunt: sed quia & regi & gubernari non possunt, nisi ab illa sapientia, quae attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Non enim caelestia regit & terrena deserit. Aut non illi dicitur, Quò abibo à spiritu tuo, & à facie tua quò fugiā? Si ascendero in caelum, tu illic es: si descendero in infernum, ades. Vbi ergo deest qui nusquam non est? Ergo confiteri domino in cithara: siue tibi abundet terrenum aliquid, gratias age illi qui dedit: siue tibi desit, siue forte damno tibi auferatur aliquid, cithariza securus. Non est enim ille tibi ablati qui dedit, quāuis tibi ablatum fuerit quod dedit. Etiam sic in quā cithariza

securus, certus in deo tuo, Tāge chordas in corde tuo, K & dic tanquam in cithara in inferiore parte bene sonante, Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit ita factum est, sit nomen domini benedictū. Iob. 1. Iam vero cum attendis superiora dona dei, quid tibi contulerit praeceptorum, quia doctrina caelesti te imbuerit, quid tibi desuper ex illius veritatis fonte praeceperit, conuertere & ad psalterium, & psalle domino in psalterio decem chordarum. Praecepta enim legis decem sunt. In decem praeceptis legis habes psalteriū, Perfecta res est. Habes ibi dilectionem dei in tribus, & dilectionem proximi in septem. Et vtiq; nosti domino dicente, quia in his duobus praeceptis tota lex pendet & propheta. Dicit tibi deus desuper, quia dominus deus tuus deus vnus est. Habes vnā chordam, Non accipias inuānum nomen domini dei tui: habes alterā chordam, Obserua diē sabbati, non carnaliter, non ludicis delitiis, qui ocio abutuntur ad nequitiam. Melius enim vtiq; tota die foderent, quā tota die saltarēt. Sed tu cogitans requiem in deo tuo, & propter ipsam requiem omnia faciens, abstine ab opere seruili. Omnis enim qui facit peccatū, seruus est peccati: [vtinam hominis & non peccati.] Haec tria pertinent ad dilectionem dei, cuius cogita vnitatem, veritatem, & voluntatem. Est enim quaedam voluntas in domino vbi verum sabbatū, vera requies. Vnde dicitur, Delectare in domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Quis enim sic delectat, quā ille qui fecit omnia quae delectant? In his tribus charitas dei, in septem aliis charitas proximi, ne facias alij quod pati non vis. Honores patrem & matrem: quia vis te honorari à filiis tuis. Non moechaberis: quia nec moechari vxorem tuam post te vis. Non occides, quia & occidi non vis. Non fureris: quia furtum pati non vis. Nō falsum testimonium dicas: quia odisti aduersum te falsum testimonium dicentem. Non concupisces vxorem proximi tui: quia & tuam non vis ab alio concupisci. Non concupisces rem aliquam proximi tui: quia si quis tuam concupiscit, displicet tibi. Conuerte & in te linguam, quando tibi displicet qui tibi nocet. Haec omnia praecepta dei sunt, sapientia donante data sunt, desuper sonant. Tāge psalterium, imple legē quam dominus deus tuus non venit soluere, sed adimplere. Implebis enim amore, quod timore non poteris. Qui enim timendo non facit male, male faceret si liceret. Itaque & si facultas non datur, voluntas tenetur. Non facio, inquit. Quare? Quia timeo. Nondum amas iustitiam, adhuc seruus es. Esto filius. Sed ex bono seruo fit bonus filius. Interim timendo noli facere, discas & amare non facere. Est enim quaedam pulchritudo iustitiae, poena te deterreat. Habet iustitia formam suam, oculos quaerit, accendit amatores suos. Pro hac martyres seculū calcantes, sanguinem fuderunt. Quid amabant quando istis omnibus renūciabant? Non enim illi non erant amatores, aut hoc vobis dicimus, vt non ametis? Qui non amat frigit, obrigit. Ametur, sed illa pulchritudo quae cordis oculos quaerit. Ametur, sed illa pulchritudo quae laudatur. Iustitia incendit animos, iustitia accensi promunt verba, & dunt voces, vndiq; dicunt, bene, optime. Quid viderunt: In quo pulcher est curuus senex? Non enim si procedat senex iustus, est aliquid in eius corpore quod ametur, & tamen amatur ab omnibus. Ibi amatur vbi non videtur, immo ibi amatur vbi corde videtur. Delectet vos ergo, & rogate dominum vt delectet, Dominus enim dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructum

Iob. 1.
Deut. 5.
Concor. 3.
sent. di. 37.
Sed iam.
Matth. 22.
Deut. 6.
Deut. 5.
Ibidem.
Ioan. 8.
L
Concor. 3.
sent. di. 37.
Tertium
Psal. 35.
Tobi. 4.
Matth. 7.
Deut. 5.
Matth. 5.
M
al. 2. mal
let facer.
Psal. 54.

Deut. 5.

A dum sum, ut per charitatem impleatis, quod pertimorem implere difficile est. Quod dico difficile est, non potest timens adhuc animus: mallet non esse quod precipitur, si ad faciendum amore non ducitur, sed timore coarctatur. Noli furtum facere, time gehennas, mallet non esse gehennam in quam mitteretur. Quando incipit amare iustitiam, nisi quando mallet furta non esse, & si gehennae non essent, in quas fures mitterentur: Hoc est amare iustitiam. Et ipsa iustitia qualis est: Quis illam pingit? Sapientia dei quam pulchritudinem habet: Per illam pulchra sunt omnia, quae oculis placent. Ad videndam, complectendam, corda mundanda sunt. Huius nos amatores profitemur, ipsa nos componit, ut ei non displiceamus. Et quando nos reprehedunt homines in his rebus, in quibus ei quam diligimus placeamus, quomodo pravi habemur apud reprehensores nostros? Quomodo ab illis contemnimur & omnino nihil pendimur? Amatores lubrici & amabiles fornicarum, quando amata ipsorum componit illos secundum oculos suos, si ipsis placeant, non curat eos quibus displiceant, putantes sibi sufficere quod earum oculis placent ad quas affectant: & plerumque grauibus displicent, immo semper grauibus displicent, & meliorem iudicio reprehenduntur. Non bene tonsus es, dicit vir grauis laetio adolescenti, non te decet cum talibus cincinnis incedere. Nouit autem ille capillos suos placere nescio cui, Odit te reprehendentem vero iudicio, & seruat in se quod placet peruerso consilio. Inimicum te putat, quia turpitudinem demis, Fugit oculos tuos, & omnino non curat qua regula iustitiae reprehendatur. Si ergo illi non curant reprehensores veraces, ut sint formosi fallaces, nos in his rebus, in quibus placemus sapientiae dei, non debemus curare irrisores iniustos, non habentes oculos unde videant quod amamus. Hec cogitantes recti corde, confitemini domino in cithara, in psalterio decem chordarum psallite ei.

Cantate ei canticum nouum. Exiite vetustatem, nostis canticum nouum. Nouus homo, nouum testamentum, nouum canticum. Non pertinet nouum canticum ad homines veteres. Non illud discunt nisi homines noui, renouati per gratiam ex vetustate, & pertinentes iam ad testamentum nouum, quod est regnum caelorum. Et suspirat omnis amor noster, & cantet canticum nouum. Cantet canticum nouum non lingua, sed vita. Cantate ei canticum nouum. *Bene cantate ei.* Querit vnusquisque quomodo cantet deo. Canta illi, sed noli male. Non vult offendi aures suas. Bene cantate fratres. Si alicui bono auditori musico, quando tibi dicitur, Canta ut placeas ei, & si vis aliqua instructione musicae artis cantare, trepidasne displiceas artifice: quia quod in te imperitus non agnoscit, artifex reprehendit: quis affert deo bene cantare, sic iudicanti de cantatore, sic examinantanti omnia, sic audienti: Quando potes afferre tam elegans artificium cantandi, ut tam perfectis auribus in nullo displiceas: Ecce veluti modum cantandi dat tibi, noli querere verba, quasi explicare possis unde delectetur. *In iubilatione canere.* Hoc est enim bene canere deo, in iubilatione canta. Quid est in iubilatione canere? Intelligere, verbis explicare non posse quod canitur ore deo. Etenim illi qui cantant, siue in messe, siue in vinea, siue in aliquo opere seruenti, cum coeperint in verbis canticorum exultare letitia, veluti impleti tanta letitia ut eam verbis explicare non possint, auertunt se a syllabis verborum, & eunt in sonum iubilationis. Iubilum sonus quidem est significans cor parturire quod di-

cere non potest. Et quem decet ista iubilatio nisi ineffabilem deum? Ineffabilis enim est quem fieri non potest. Et si eum fieri non potest, & tacere non debes, quid restat nisi ut iubiles? Ut gaudeat cor sine verbis, & immensa latitudo gaudiorum metas non habeat syllabarum. Bene cantate ei in iubilatione. *Quia rectus est sermo domini.* Et omnia opera eius in fide. In quo etiam duplicet non rectis, rectus est ille. *Et omnia opera eius in fide.* Tua sint opera in fide, quia iustus ex fide viuit, & fides per dilectionem operatur. *Roma. 1. Gal. 5.* Tua sint opera in fide, quia in deum credendo fidelis efficeris. Opera dei quomodo possunt esse in fide, quasi & deus ex fide viuat? Inuenimus & deum fidelem, & hoc non verbis nostris dicitur. Apostolum audi, Fidelis, inquit, deus qui vos non permittat tentari supra quam potestis ferre, sed faciet cum tentatione prouentum ut possitis sustinere. *1. Cor. 10.* Audistis fidelem deum, audite & alibi, Si tolerabimus & conregnabimus: si negauerimus, & ipse nos negabit: si non credimus, & ipse fidelis permanet, negare semetipsum non potest. Habemus ergo fidelem deum, distinguamus potius fidelem deum a fideli homine. Fidelis homo est credens promittenti deo, fidelis deus est exhibens quod promissit homini. Teneamus fidelissimum debitorem, quia tenemus misericordissimum promissorem. *2. Tim. 2.* Neque enim aliquid ei commodauimus, aut mutuauimus, & teneamus ut teneamus eum debitorem, cum ab eo debeamus quicquid illi offerimus, & ex illo sit quicquid boni sumus. Omnia bona quibus gaudemus ab illo sunt. *Roma. 11.* Quis enim cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit, aut quis prior dedit ei, & retribuetur illi? Quoniam ab ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Ergo non ei aliquid dedimus, & tenemus debitorem. Unde debitorem? Quia promissor est. Non dicimus deo, Domine redde quod accepisti: sed redde quod promissisti, quoniam rectus est sermo domini. Quis est, rectus est sermo domini? Non te fallit, tu eum noli fallere, immo tu te noli fallere. Quis enim fallit omnia scientem? Sed mentita est iniquitas sibi. Quoniam rectus est sermo domini, & omnia opera eius in fide. *Diligite misericordiam & iudicium.* Fac ita, quia deus facit ita. Intendite istam misericordiam & iudicium. Misericordiae tempus modo est, iudicij tempus post erit. Unde est misericordiae tempus? Vocat amodo auersos, donat peccata conuersis. Patiens est super peccatores donec conuertantur. Quandoque conuersi fuerint, praeterita obliuiscitur, futura promittit. *F* Hor-tatur pigros, consolatur afflictos, docet studiosos, adiuuat dimicantes, neminem deserit laborantem & exclamantem ad se, donat unde sibi sacrificetur, ipse tribuit unde placetur. Magnum misericordiae tempus, non transeat fratres, non nos transeat. Venturum est iudicium. Erit & tunc poenitentia, sed iam infructuosa. Dicent intra se poenitentiam agentes, & praeter angustia spiritus gementes. Certe ista scripta sunt in libro Sapientiae, *Sapi. 5.* Quid nobis profuit superbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transferunt omnia tanquam umbra. Modo dicamus, Transeunt omnia tanquam umbra, modo fructuose dicamus, transeunt: ne tunc dicamus infructuose, omnia transferunt. Hoc est ergo tempus misericordiae, erit & iudicij. Ne putetis autem fratres, quia ista a se possunt in deo aliquo separari modo. Videntur enim sibi aliquando contraria, ut qui misericors est non seruet iudicium: & qui iudicij tenax est, obliuiscatur misericordiam. Omnipotens est deus, nec in misericordia amittit iudicium, nec in iudicio misericor-

G misericordiam. Miseretur enim, cōsiderat imaginem suam, fragilitatem nostram, errorem nostrum, excitatem nostram. [Vocat auersos à se,] & conuersis ad se donat peccata, non conuersis non donat. Misericors est & iustus. Nunquid autem iudicium amisit, aut non debuit iudicare inter conuersos & non conuersos? An vobis iustum videtur vt conuersus & nō conuersus æqualiter habeantur, vt eo modo suscipiatur cōsiliens & mentiens, humilis & superbus? Ergo habet & iudiciū in ipsa misericordia. Rursus in illo iudicio habet misericordiam, in eos vtique quibus dicturus est, Esuriui & dedistis mihi manducare. Etenim dicitur in quadā epistola apostolica, Iudicium enim sine misericordia illi qui non fecit misericordiam. Beati, inquit, misericordes, quoniam ipsorum miserebitur deus. Ergo in illo iudicio erit & misericordia, sed non sine iudicio. Si enim non in quemlibet, sed in eum erit misericordia qui prarogauit misericordiam, & ipsa misericordia iusta erit, quia confusa non erit. Misericordia est certe vt dimittantur peccata, misericordia est vt tribuatur vita æterna. Vide ibi iudicium, Dimittite & dimittetur vobis, date & dabitur vobis. Certe dabitur vobis & dimittetur vobis misericordia est. Si inde recessisset à iudicio non diceret, In qua mensura mensi fueritis, in ea remetietur vobis. Audistis quemadmodum exhibeat deus misericordiam & iudicium. Exhibe & tu cordiam & iudicium. An forte ad deum pertinent ad hominem non pertinent? Sed si ad hominem non pertinent nō diceret dominus pharisæis, Relinquitis grauiora legis, misericordiam & iudicium. Ergo pertinent ad te misericordia & iudicium. Ne putes quod ad te misericordia pertineat, iudicium autem non ad te pertineat. Aliquando audis causam inter duos, quorum duorum vnus est diues, & alius pauper, & contingit vt pauper habeat causam malā, diues autē bonam. lam si tu non es eruditus in regno dei, videris tibi bene facere si quasi pauperē miseratus abscondas, & contegas iniquitatem illius, & velis eum iustificare, vt quasi causam bonam habere videatur. Et si reprehensus fueris quod male iudicasti, quasi de misericordia respondes. Notui, & ego scio, sed pauper erat, misericordia ei debebatur. Quomodo tenuisti misericordiam, & perdidisti iudicium? Et quomodo, inquis, si tenerem iudicium non amitterem misericordiam? Pronunciarem aduersus pauperem, qui vnde redderet non haberet. Aut si haberet, cum reddidisset vnde postea viueret nō inueniret? Ait tibi deus, Ne accipias personam pauperis in iudicio. Caterum facile est vt admoneamur personam diuitis nō accipere. Hoc omnis homo videt, atque vtinam sic omnis homo faceret. Illud est vbi fallitur, veluti qui vult placere deo, si personam pauperis in iudicio accipiat, & dicat, faui pauperi. Immo si teneres vtrunque & misericordiam & iudicium, placeres deo. Primo qualem misericordiam fecisti in eum, cuius iniquitati fauisti? Ecce sacculo pepercisti, cor percussisti, pauper iste iniquus remāsit, & tanto iniquior, quanto te quasi hominem iustum fauere vidit iniquitati suæ. A te remansit iniuste adiutus, à deo recessit iuste damnandus. Qualem misericordiam præbuiisti ei quem iniustum fecisti? Ecce crudelior inueniris quam misericordior. Quid ergo, inquis, facerem? Iudicares primo secundum causam, argueres pauperem, flecteres diuitem. Alius est iudicandi, alius petendi locus. Quando te ille diues videret tenuisse iustitiā, non erexisse iniqui pauperis ceruicem, sed pro merito peccati

sui obiurgasse te iuste, nōne flecteretur ille potēs ad misericordiam petenti, qui letus redditus erat te iudicante: Quauis ergo fratres psalmi plura restent, consulendum est tamē viribus & animæ & corporis propter varietatem audientium, quia & cum reficimur, ex eodem tritico, veluti multi sapes nobis fiunt. Ad detergenda fastidia, hæc vobis sufficiant.

Concio secunda, de secunda parte eiusdem psalmi.

ET in annunciando & in audiendo verbo veritatis, labor est. Quem laborem fratres æquo animo toleremus, si sententiæ dominicæ & conditionis nostræ meminerimus. Ab ipso enim nostri generis exordio audiuit homo non ab homine fallace, nec à diabolo seductore, sed ab ipsa veritate ex ore dei, In sudore vultus tui edes panem tuum. Proinde si panis noster est verbum dei, sudemus in audiendo, ne moriamur in ieiunando. Psalmi huius primarum partium pauci versus vigiliarum nuper actarum solennitate tractati sunt: quod restat audiamus. Hinc autem incipit pars quæ restat, quam modo cantabimus.

Misericordia domini plena est terra. Verbo domini cæli firmati sunt. Id ipsum est enim, sermone domini cæli solidati sunt. Dixerat superius, Bene cantate ei in iubilatione, id est, ineffabiliter canite, quoniā rectus est sermo domini, & omnia opera eius in fide. Nihil promittit & non reddit, fidelis ille factus est debitor, esto tu auarus exactor. Deinde cū dixisset, Omnia opera eius in fide: adiunxit quare, Diligit misericordiam & iudicium. Qui ergo misericordiam diligit, miseretur. Qui autem miseretur, non potest promittere & non dare, quia posset dare etiam si non promitteret. Ergo quia diligit misericordiam, oportet vt exhibeat quod promittit. Et quia diligit iudiciū, oportet vt exigat quod dedit. Vnde ipse dominus dicit cuidā seruo, Dares tu pecuniam meam, & ego veniens cum vsuris exigere. Quod ideo monemus vt sciamus quod modo audiimus. Ipse enim dicit alio loco in Euangelio, Ego non iudico quenquam: sermo quem locutus sum eis, ipse iudicabit eos in nouissimo die. Nec se excuset qui audire non vult, ne quasi non sit quod ab illo exigatur. Id ipsum enim exigitur, quia noluit accipere cum daretur. Aliud est enim non posse accipere, aliud est nolle. Illic excusatio necessitatis est, hic reatus volūtatis. Ergo omnia opera eius in fide, diligit misericordiam & iudicium. Accipite misericordiam, & diligite iudicium, ne ille cum venerit exigat à nobis rationem, ita vt inanes nos dimittat. Exigit enim rationem, reddita ratione, donat æternitatem. Accipite ergo misericordiam fratres, accipiamus omnes: nemo nostrum in accipiendo dormiat, ne ad reddendum malum excitetur. Accipite misericordiam. Sic ad nos clamat deus, tanquam si tempore famis diceretur, accipite frumentum. Quod cum audires tempore famis, profecto ipso stimulo necessitatis concitus, curreres versans te huc atque illuc, quærens vnde acciperes, quod dictum est, accipe, Et cū venires, quando te teneres? quam moram interponeres? Sic & nunc dictum est, accipe misericordiam. Diligit enim misericordiam & iudiciū. Cum acceperis bene vt ere, vt bonam rationem reddas, cum iudicium venerit eius qui tibi modo prarogat in ista fame misericordiam. Volo ergo mihi dicas, vnde accipio? Quod eorum Recordare quod cantasti, Misericordia domini plena est terra. Vbi iam non Euangelium prædicatur? Vbi sermo domini tacet? Vbi salus cessat? Opus est vt velis accipere,

Matth. 25.

Iacobi. 2.

Matth. 5.

Matth. 6.

Matth. 7.

Matth. 23.

Exod. 23.

† pauperis.

23. 9. 4. Ne

amisso.

Gen. 3.

L.

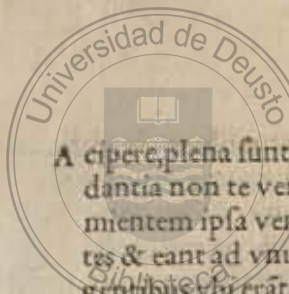
Psal. 3.

Matth. 25.

Luca. 29.

Ioan. 7.

Psal. 31.

A cipere, plena sunt horrea. Hæc ipsa plenitudo & abundantia non te venientem expectauerunt, sed ad dormientem ipsa venerunt. Non dictum est, Surgant gætes & eant ad vnum locum, sed annunciata sunt ista gentibus vbererãt, vt adimpleretur exinde prophetia, dicens, Adorabit eum vnusquisque de loco suo. Misericordia domini plena est terra. Quid cæli? Audi quid cæli. Non enim indigent misericordia, vbi nulla est miseria. In terra abudat hominis miseria, superabundat domini misericordia. Miseria hominis plena est terra, & misericordia domini plena est terra. Cæli ergo vbi nulla est miseria, nunquid quia non indigent misericordia, non indigent domino? Omnia indigent domino, & misera & fœlicia. Sine illo miseri non subleuantur, sine illo fœlix non regitur. Ergo ne forte de cælis quæreres cū audires, Misericordia domini plena est terra: audi quia domino & cæli indigent. *Verbo domini cæli solidati sunt.* Nam nõ a se sibi solidamētum fuerunt, nec ipsi cæli firmitatem sibi propriam præstiterunt. Verbo domini cæli firmati sunt.

Sap. 2.

Et spiritu oris eius omnis virtus eorum. Non habuerunt aliquid ex se, & tanquam supplementum à domino perceperunt. Spiritu enim oris eius non pars, sed omnis virtus eorum. Sanè fratres videte eadem opera & filij & spiritus sancti. Non enim negligenter prætereundum est propter quosdam iniquos discretiores & turbulentos confusores. Vtrunque enim male fit. Cõfundunt enim illi male discernedo creaturam cum creatore, & cum sit creator spiritus dei, inter creaturas eū numerant. Illi discernunt & confundunt, confunduntur vt cõuertantur. Audi modo vnum opus filij & spiritus sancti. Verbum certe dei filius dei est, & spiritus oris eius spiritus sanctus est. *Verbo domini cæli solidati sunt.* Quid est autè solidatos esse, nisi habere stabilem & firmam virtutem? Et spiritu oris eius omnis virtus eorū. Posset & sic dici, spiritu oris eius cæli solidati sunt, & verbo domini omnis virtus eorū. Quod est enim omnis virtus eorū, hoc est solidati sunt. Hoc ergo facit filius & spiritus sanctus, nunquid sine patre? Quis ergo facit per verbum suum & spiritum, nisi eius verbū est, & cuius spiritus? Trinitas ergo hæc vnus deus. Hunc adorant qui nouit adorare, hunc vbiq; habet quò se conuerterit. Non enim quæratur ab auersis, sed ipse vocat auersos vt impleat conuersos. Sanè fratres exceptis illis cælis superioribus, ignotis nobis in terra laborantibus, & per humanas coniecturas vteūque ista quærentibus: exceptis ergo illis cælis, qui quomodo sint super inuicem, vel quò sint, vel quibus modis distincti sint, quibus incolis impleti sint, qua dispositione regantur, quomodo ibi vnus quidam hymnus indeficiens concinens ab omnibus prædicet deū, multum est à nobis inuenire, satagamus tamen peruenire. Ibi est enim patria nostra quam lōga fortasse peregrinatione oblitus sumus. Vox enim nõstra est in illo Psalmo, Heu me quoniam peregrinatio mea lōginqua facta est. Ergo de illis cælis & mihi difficile est disputare, sed tamen nõ impossibile & vobis intelligere. Certe qui me in his rebus intellectu præuenit, fruatur quo præcessit, & oret pro me vt sequar ego. Interim exceptis illis cælis, habeo de quibus hic vteūque disseram, nobis proximos cælos sanctos dei Apostolos, prædicatores verbi veritatis, per quos cælos cõpluti sumus, vt per totum mundum seges Ecclesiæ pullularet: & si cum zizaniis interim communem bibēs pluuiam, sed tamen horreum non habitura commune. Ergo cū di-

Ioan. 7.

Psal. 119.

Matth. 13. 6. 3.

ctum esset, Misericordia domini plena est terra: quasi D quæreres vnde impleta est terra misericordia domini: prius missi sunt cæli qui misericordiam domini spargerent super terram, & hoc super totam terram. Nam vide quid de ipsis cælis alibi dicitur, Cæli enarrãt gloriã dei & opera manuum eius annunciat firmamentum. Quod cæli, hoc firmamentum. Dies diei eructat verbum, & nox nocti annunciat sciẽtiam. Non cessatur, non tacetur. Sed vbi prædicauerunt, & quousque peruenerunt? Non sunt loquelæ neque sermones quorum non audiãtur voces eorum. Sed hoc pertinet ad id quia omnium linguis locuti sunt in vna voce, & omnium linguis locuti impleuerunt quod dictū est, Non sunt loquelæ neque sermones quorum non audiantur voces eorum. Sed quæro, ipsa vox in omnibus linguis, quousque peruenerit, quæ impleuerit? Audi ergo quod sequitur, In omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Quorum, nisi cælorum qui enarrant gloriã dei? Ergo si in omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorū, quid prædicauerint nobis, indicet nobis qui illos mittit. Indicat planè, fideliter indicat, quia & antequam fieret prædixit futura ille, cuius omnia opera in fide. Resurrexit enim à mortuis, & contrectatis mēbris suis agnitus à discipulis suis, ait, Oportebat pati Christum & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum. Vnde & quousque? Per omnes gentes ait, incipientibus ab Hierusalem. Quam misericordiam vero omnes expectamus fratres vberiore a domino, nisi vt peccata nostra dimittãtur? Cum ergo ea sit magna misericordia domini remissio peccatorum, & hanc remissionem peccatorum prædixit dominus prædicari per omnes gentes, Misericordia domini plena est terra. Vnde plena est terra? Misericordia domini. Quare? Quia vbiq; dimittit peccata deus quia misit cælos qui terram compluerent. Et quomodo ausi sunt ipsi cæli ire cum fiducia, & ex hominibus infirmis cæli fieri, nisi quia verbo domini cæli solidati sunt? Vnde enim haberent tantam virtutem oues inter lupos, nisi quia spiritu oris eius omnis virtus eorū? Ecce, inquit, mitto vos sicut oues in medio luporū. O domine misericordissime, certe hoc facis vt misericordia tua plena sit terra. Si ergo misericors vt impleas terram misericordia, vide quos mittis, vide quò mittis. Quo, inquam, mittis & quos mittis? Oues in medio luporum. Vnus lupus si mittatur in medium innumerabilium ouium, quis ei resistit? Quid nõ turbat, nisi forte quia satiatur? Nam omnia deuoraret. Mittis infirmos inter sæuos, Mitto, inquit, quia cæli sunt vt terrã cõpluant. Vnde cæli homines infirmi? Sed spiritus oris eius omnis virtus eorum. Ecce lupi tenebunt vos & tradēt vos, & offerent potestatibus propter nomen meū. Iam armate vos. Virtute vestra? Absit, Nolite cogitare quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis, quia spiritus oris eius omnis virtus eorū. Facta sunt hæc, missi sunt Apostoli, pertulerunt pressuras. Nunquid modo tantas ferimus vt audiamus hæc, quantas illi vt seminant hæc? Non. Ergo fratres infructuosus est labor noster? Non. Video constipationem vestram, sed & vos videtis sudorem nostrum, si toleramus, & conregnabimus. Ecce facta sunt illa. Ex illis ouibus missis in medio luporum, & memorias martyrum celebramus. Locus iste quando martyris beati corpus percussum est, lupis

Acto. 2. 1. alios, in vno loco.

Psal. 18.

Psal. 32. Luc. 24.

Matth. 10.

2. Tim. 2. Matth. 10.

Lupis plenus erat, vicit tot lupos vna ovis capta, & impleuit locum ouibus ovis occisa. Sauebat tunc mare ingentibus persequentiis fluctibus, ibat in aridam siccantem caelum dei. Modo autem per illa quae illi passi sunt, qui aciem ruperunt, glorificatum est nomen Christi, occupauit etiam ipsas potestates ambulans super capita tumetium gurgitum. Et quia ista facta sunt, modo etiam qui vident nondum credentes conuenticula nostra, celebrationes, solennitates, laudes iam manifestas & publicas dei nostri, putatis eos non dolere, putatis non fremere? Sed nunc impletur quod de illis dictum est, Peccator videbit & irascetur. Quid ergo quia irascetur? Ne timeas ovis lupum. Modo minas eorum & fremitus non timeatis. Irascitur. Sed quid sequitur? Dentibus suis frendet & tabescet. Quia ergo modo salua maris aqua quae remansit, in Christianos sauire non audet, occultum autem murmur rugit in se, & intra mortalem pellem fremitu coelusa saluago, Videte quid sequitur, *Congregans sicut in vitem aquas maris.* Cum ergo antea mare in martyribus liberis fluctibus sauebat, modo autem intra mortalia pectora inclusum amarum est, Ille fecit qui in illis vicit, qui posuit tunc mari terminos, vt in se remeantes conuenerentur fluctus eius. Ipse congregauit velut in vitem aquas maris, vt mortalis pellis contegat amarum cogitationem. Timentes enim pelli suae, intus tenent quod non audent emittere. Nam eadem est amaritudo. Sic oderunt, sic detestantur. Sed quod tunc aperte sauebat, nunc occulte, quid aliud dicam quam quod dictum est, Frendet & tabescet? Eat ergo Ecclesia, ambulet. Facta est via, strata nostra ab imperatore munita est. Ferueamus in itineribus bonorum operum, hoc est enim ambulare nostrum. Et si quando existunt tentationes pressurae vnde non sperabantur, iam congregatis velut in vitem aquis maris, intelligamus dominum facere hoc ad disciplinam, vt excutiat a nobis male prouidentem de temporalibus securitatem, & dirigat nos in regnum suum composito desiderio. Quod desiderium tribulationibus hinc atque hinc contudentibus producit, vt simus canori auribus domini tanquam tubae ductiles, Dictum est enim & hoc in Psalmis, & in tubis ductilibus laudemus deum. Tuba ductilis malleo producit, ita Christianum cor in deum pressurarum plagis extenditur. Meminerimus ergo fratres iam his temporibus quibus congregata est velut in vitem aqua maris, non desisse deo vnde proferat quo nos emendet, cum emendatione nobis opus est. Ideo enim sequitur. *Ponens in thesauris abyssos.* Thesauros dei dicit secretum dei. Nouit ille omnium corda, quid ad tempus proferat, vnde proferat, quantam potestatem tribuat malis in bonos, ad iudicandos quidem malos, erudiendos autem bonos. Nouit quomodo haec agat qui ponit in thesauris abyssos. Fiet ergo quod sequitur: *Timeat dominum omnis terra.* Non gloriatur superba laetitia temeraria exultatione, dicens, iam congregata est velut in vtre aqua maris, quis mihi aliquid facere audebit? Nescis quia posuit ille in thesauris abyssos, nescis vnde proferat quod opus est ad flagellandum te pater tuus? Qui quidem in disciplinam tuam habet abyssos thesauros, quibus te erudiat ad thesauros caelorum. Ergo redi ad timorem qui iam ibas in securitatem, Exultet terra, sed & timeat. Exultet, Quare? Quia misericordia domini plena est terra. Timeat, Quare? Quia sic congregauit in vtre aquas maris, vt poneret in thesauris abyssos. Fit ergo in illa quod alibi breuiter vtrunque

dicitur, Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Timeat dominum omnis terra. *Ab ipso autem commouentur omnes, qui inhabitant orbem terra.* Non timeat alterum pro illo. Ab ipso commouentur omnes qui habitant orbem terra. Fera sauit, deum time. Serpens insidiatur, deum time. Homo te odit, deum time. Diabolus te impugnat, deum time. Tota enim creatura sub illo est, quem iuberis timere. *Quoniam ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt.* Hoc in Psalmo sequitur. Cum enim dixisset, Ab ipso commouentur omnes qui inhabitant orbem terra, ne conuerteret se homo ad timendum aliquid aliud, & auersus a timore dei, timeret pro illo aliquam creaturam, & adoraret quod factum est, dimisso qui fecit, confirmauit nos in timore dei, tanquam dicens nobis & alloquens nos, Quid formidaturus es aliquid de caelo, aliquid de mari? Ipse dixit & facta sunt, mandauit & creata sunt. Qui dixit & facta sunt, mandauit & creata sunt, cum iubet mouentur, cum iubet quiescunt. Conquiescit & malitia hominum, cupiditas hominum. Cupiditatem nocendi potest homo habere propriam, potestatem autem si ille non dat, non habet. Non est enim potestas nisi a deo. *De finita sententia Apostoli est, Non dixit, non est cupiditas nisi a deo.* Est enim mala cupiditas quae non est a deo, sed quia ipsa mala cupiditas nulli nocet si ille non permittat, non est, inquit, potestas nisi a deo. Vnde deus homo stans ante hominem, Non haberes, inquit, in me potestatem, nisi data fuisset tibi desuper. Ille iudicabat, ille docebat. Cum iudicabatur docebat, vt iudicaret quos docuerat. Non haberes, inquit, in me potestatem, nisi esset data tibi desuper. Quid est hoc? Homo tantum non habet potestatem, nisi cum acceperit desuper? Quid ipse diabolus? Ausus est vel vnam oniculam tollere viro sancto Iob, nisi prius diceret, Mitte manum tuam, hoc est, da potestatem? Ille volebat, sed ille non sinebat. Quando ille permisit, ille potuit. Non ergo ille potuit, sed qui permisit. Ideo bene eruditus ipse Iob, non ait sicut iam commemorare vobis solemus, dominus dedit & diabolus abstulit: sed, dominus dedit & dominus abstulit. Sicut domino placuit, ita factum est: non, sicut diabolo placuit. Videte ergo fratres mei cum tanto labore manducantes salubrem & vtilem panem, videte ne quenquam timeatis nisi dominum. Praeter eum ne timeas alium, scriptura tibi dicit. Proinde timeat dominum omnis terra, qui posuit in thesauris suis abyssos. Ab ipso autem commouentur vniuersa, & omnes qui inhabitant orbem terrae: quoniam ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Sed iam cessauerunt reges mali, facti sunt boni. Crediderunt & ipsi, signum crucis Christi in fronte iam portant, preciosius signum quam quaelibet gemma diadematis. Illi qui sauerunt destructi sunt, sed quis fecit hoc? Forte tu vt extollas te? *Dominus dissipauit consilia gentium, reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat consilia principum.* Quando dixerunt, Tollamus eos de terra, non erit nomen Christianum si hoc fecerimus, sic occidantur, sic torqueantur, talia & talia illis infligantur. Dicta sunt haec, & inter haec creuit Ecclesia, Reprobat cogitationes populorum, & reprobat consilia principum. *Consilium vero domini manet in aeternum, cogitationes cordis eius in secula seculorum.* Repetitio sententiae est. Quod ante ait, consilium, hoc ait postea, cogitationes cordis: & quod supra ait, manet in aeternum, hoc postea, in secula seculorum. Repetitio confirmatio est. Ne autem

Psalm. 148. et Iudith. 16.

1. sen. dist. 44. Sed pluribus.

L. Rom. 11.

Iob. 19.

Iob. 1.

M.

putetis

A putetis fratres, quia dixit, cogitationes cordis, quasi sedere deum & cogitare quid agat, & exquirere consilium faciendi aliquid vel non faciendi. Tux sunt istæ & homo tarditates, vsque in velocitatem currit verbū
psal. 147. **Q**uando potest mora esse cogitationis in illo verbo quod vnum est, & omnia complectitur. Sed dicuntur cogitationes dei, vt tu intelligas, vt secundum te audeas erigere cor, vel ad verba tuæ infirmitati similia, quia res ipsa multum est ad te. Cogitationes cordis eius in secula seculorum. Quæ sunt cogitationes cordis eius, & quod est consilium domini quod manet in æternum? Contra quod cōsiliū vt quid fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Quando quidem dominus reprobatur cogitationes populorum, & reprobatur consilia principum? Vnde igitur consilium domini manet in æternum, nisi de nobis quos ante præsciuit & prædestinavit? Quis tollit prædestinationem dei? Ante mundi constitutionem vidit nos, fecit nos, emēdauit nos, misit ad nos, redemit nos, hoc eius consilium manet in æternum, hæc eius cogitatio manet in secula seculorum. Fremuerunt gētes tunc, aperte fluctuantes & saeuientes, contabescant nunc tanquā inclusa & congregata in vtre. Habuerunt liberæ audacias, habeant truces & amaras cogitationes. Quando possunt destruere quod ille cogitauit & manet in æternum? Quid est autem hoc? *Beata gens.* Quis est qui non hoc audito erigat se? Amāt enim omnes beatitudinem, & ideo peruersi sunt homines qui mali volunt esse, miseri nolunt. Et cum sit malitiæ indiuiduus comes miseria, isti peruersi non solum mali esse volunt, & miseri nolunt, quod fieri non potest: sed ideo volunt mali esse, ne miseri sint. *Quid est hoc quod dixi, ideo volunt mali esse, ne miseri sint? Considerati hoc paululum in omnibus hominibus qui male faciūt beati semper esse volunt. Furtum facit, quæris quare propter famem, propter necessitatem. Ergo ne miser sit, malus est, & ideo miserior est quia malus est. Depellendæ ergo miseriæ causa, & acquirendæ beatitudinis causa, faciunt omnes homines quicquid vel boni faciunt vel mali. Semper ergo beati esse volunt. Siue male viuētes, siue bene viuētes, beati esse volunt, & non contingit omnibus quod omnes esse volunt. Omnes enim beati esse volunt, non autem erunt nisi illi, qui iuste esse voluerint. Et ecce nescio quis vt male faciat beatus vult esse. Vnde: Ex pecunia, ex argento & auro, ex prædiis, fundis, domibus, mācipiis, pompa seculi, honore volatico & perituro, habēdo aliquid volunt beati esse. Quære ergo quid habeas, vt beatus sis. Cum enim beatus fueris, melior vtique eris quā cum miser es. Fieri autem non potest, vt res deterior te faciat meliorem. † Homo es, deterius te est quicquid cupis quo beatus esse desyderas. Aurum, argentum quelibet corpora quibus inhias acquirendis, possidendi, fruendis, inferiora sunt te. Tu melior es, tu fortior es, & vtique vis melior esse quā es, cum beatus esse vis quia miser es. Melius est enim vtique beatū esse quā miserum. Vis esse melior te & quæris, perquiris per quæ id fiat, deteriora sunt te. Quicquid quaeris in terra, deterius est quā tu. Hoc omnis homo optat amico suo, sic cum adiurat: sic melior sis, sic meliorem te videamus, sic de te meliore gaudeam. Quod optat, hoc & ipse vult. Accipe ergo fidele cōsiliū. Melior te vis esse, noui omnes nouimus, omnes volumus: quære quod est melius te, vt inde efficiaris melior te. Intuere nunc cælum & terram, non tibi sic hæc pulchra corpora pla-*

ceant, vt eis fieri beatus velis. In animo est quod quæris. Beatus enim esse vis. Ipso animo tuo quære quid sit melius. Cum enim duo sint quædam, hoc est, animus & corpus, eò quòd istis duobus illud melius sit quod animus dicitur, potest corpus tuum melius fieri per meliorem, quia subiectum est corpus animo. Potest ergo melius fieri corpus tuum per animum tuum, vt cum fuerit iustus animus tuus, sit postea immortale etiam corpus tuum. Per animi enim illuminationem mereatur corpus incorruptionem, vt fiat inferioris reparatio per meliorem. Si ergo corporis tui bonum animus est, quia corpore tuo melior est, cum quæris bonum tuum, illud quære quod melius est animo tuo. Quid est autem animus tuus attende, ne forte contemnens animum tuum, & putans nescio quid esse vile & abiectū, & viliora quæras quibus beatificetur animus tuus. In animo tuo est imago dei, mens hominis capit eam. *Gene. 1.* Accepit eam, & inclinando se ad peccatum decolorauit eam. Ipse ad eam venit reformator, qui erat eius anteformator: quia per verbum facta sunt omnia, & per verbum impressa est hæc imago. Venit ipsum verbum, vt audiremus ab Apostolo, Reformamini in nouitate mentis vestra. Iam ergo superest, vt quæras quid sit melius quā animus tuus. Quid erit obsecro, nisi deus tuus? Nō inuenis aliquid melius animo tuo, quia cum fuerit perfectata natura tua, angelis æquabitur. Iam supra nō est nisi creator. Erige te ad illum, noli despicere, noli dicere, multum est ad me. Magis multum est ad te, habere aurum quod quæris. Aurum & si volueris, forte nō habebis, deum cum volueris habebis: quia & antequam velis venit ad te, & cum auersa voluntate esles vocauit te, & cum conuersus esles terruit te, & cum territus confitereris, consolatus est te. Ille qui tibi præstitit omnia, iste qui fecit vt esles, qui his qui tecum sunt etiam malis præstat solem, præstat pluuiam, præstat fructus, fontes, vitam, salutem, tantas consolationes, seruat tibi aliquid quod non det, nisi tibi. Quid est autem quod tibi seruat, nisi se? Pete aliud si melius inuenieris, se tibi seruat deus. Auare quid inhias cælo & terra? Melior est qui fecit cælum & terram, ipsum visurus, ipsum habiturus es. Quæris vt tua sit illa villa, & transiens per illam dicis, Beatus cuius est possessio ista. Hoc dicunt quā multi qui transeunt per illam, & tamen cum dixerint & transeunt per illam, possunt caput agitare & suspirare, nunquid & possidere? Sonat cupiditas, sonat iniquitas, sed non concupiscas rem proximi tui. Beatus cuius est villa illa, cuius est domus ista, cuius est ager iste. Compesce iniquitatem, audi veritatem. Beata gens cuius est. Quid: iam nostis quid dicturus sum. Ergo desyderate vt habeatis, tunc demum beati eritis. Hac sola beati eritis, re meliore quā vos estis meliores eritis. Deus est, inquam, melior te qui fecit te. *Beata gens cuius est dominus deus eorum.* Hoc ama, hoc posside, hoc cum vis habebis, hoc gratis habebis. Beata gens cuius est dominus deus eorum. Noster deus, cuius enim non est deus? Non plane omnium eodem modo. Noster magis, noster qui viuimus ab illo tanquam de pane nostro. Ipse sit hæreditas nostra, possessio nostra. An forte temere dicimus faciendo nobis deum possessionem, cum sit dominus, cum sit creator? Non est ista temeritas, affectus est desyderij & dulcedo spei. Dicat anima omnino secura, dicat, deus meus es tu, qui dicit animæ nostræ, salus tua ego sum. Dicat secura dicat: nō faciet iniuriā cum hoc dixerit, imò faciet si non dixerit. Arborea volebas habere

Concor. 4. sen. di. 49. e. Solec. eia

† aliis, fr. vi autē pōt vt deteriorē se faciāt nō meliorē.

Gene. 1.

Ioan. 1.

Roma. 12.

E

† aliis, facta incorruptibilis.

Matth. 5.

Deute. 5.

psal. 34.

Sere quibus beatus esses. Audi scripturam dicentem de sapientia, Lignum vita est omnibus possidentibus eam. Ecce possessionem nostram dixit esse sapientiam, sed ne putes ipsam sapientiam, quia possessionem tuam dixit scriptura, aliquid esse quod sit te inferius, sequitur & adiungit. Et incumbentibus in eam velut in domo tuta. Ecce dominus tuus est tibi quasi baculus: securus homo incumbit, quia ille non succumbit. Dic ergo securus, possessio tua est, possidentibus eam scriptura dixit, implevit fiduciam, remouit dubitationem. Dic securus, ama securus, spera securus. Tua etiam illa verba sunt in Psalmo, Dominus pars hereditatis meae. Ergo unde beati erimus: Deum possidendo. Quid ergo: Nos possidebimus eum, & ille non nos possidebit: Vnde ergo Esaias, Domine posside nos: Possidet ergo & possidebitur, & totum propter nos. Vt enim nos ex illo beati simus, possidetur a nobis: ut autem ille beatus sit, non possidet nos. Et possidet nos, & possidetur a nobis, non ob aliud nisi ut nos beati simus. Possidemus eum & possidet nos, quia colimus eum & colit nos. Colimus eum tanquam dominum deum, colit nos tanquam terram suam. Quia colimus eum nemo dubitat, quia colit nos, quis nobis indicat? Ille qui ait ego sum vitis, vos estis sarmenta, pater meus agricola. Ecce & in isto Psalmo vtrumque nobis dicitur, vtrumque nobis indicatur. Iam dixi quia possidemus eum, beata gens cuius est dominus deus eorum. Cuius est fundus iste: Illius, Cuius est iste: Illius, Cuius est iste: Dicamus cuius est. Et quomodo nobis solet responderi, quando de fundis & de praediis aliquibus amplis atque amoenissimis quarimus, Est quidam senator, & illud aut aliud vocatur, cuius est ista possessio, & dicimus beatus ille homo. Sic quarimus, cuius est deus iste? Est quaedam beata gens cuius est, nam dominus deus eorum est: & non sicut senator ille possidet fundum suum, non autem possidetur a fundo suo, sic & deus gentis huius [possidet eam ut & ipsa eum possideat,] unde & eius sumus, laborare debemus, sed alterutrum se possident. Audisti quia gens possidet eum, beata gens, cuius est dominus deus eorum. Audi quia & ille possidet illam. *Populus quem elegit dominus in hereditatem sibi.* Beata gens possessione sua, beata hereditas possessore suo, populus quem elegit dominus in hereditatem tibi. *De caelo respexit dominus, vidit omnes filios hominum.* Omnes hic ita accipe ut gentes illius omnes intelligas, illam hereditatem tenentes, vel illa hereditas existentes. Hereditas est enim dei ipsi omnes, & ipsius omnes. De caelo respexit dominus, & vidit eos ille qui ait, Cum eses sub arbore ficus vidi te. Vidit enim eum qui miseratus est eum. Vnde plerumque egenes misericordia dicimus homini vide me, & de illo qui te contemnit quid dicis? Non me videt. Est ergo quaedam visio miserantis cordis, non visio punientis. Illa visio ad peccata, animaduersio est. Quia illa peccata non vult videri, qui dicit, Auerte faciem tuam a peccatis meis. Quod vult ignosci, non vult agnosci. Auerte, inquit, faciem tuam a peccatis meis. Cum ergo auertit faciem suam a peccatis tuis, non videbit te. Vnde alibi dicit, Ne auertas faciem tuam a me. Ergo auertat a peccatis tuis, non auertat a te. Videat te, misereatur tui, subueniat tibi. De caelo respexit dominus, vidit omnes filios hominum pertinentes ad filium hominis. *De preparato habitaculo suo.* Quod tibi preparauit. Vidit nos de Apostolis, vidit nos de predicatoribus veritatis, vidit nos de angelis quos ad nos misit. Haec omnia

domus eius, haec omnia habitaculum eius, quia haec omnia caeli qui enarrant gloriam dei. Vidit omnes filios hominum de preparato habitaculo suo. *Respexit super omnes qui habitant terram.* Ipsi sunt sui, sunt gentes illa beata cuius est dominus deus eorum, populus ille est quem elegit dominus in hereditatem sibi, quia per omnes terras est, & non est in parte. Respexit super omnes qui habitant terram. *Qui finxit singillatim corda eorum.* Manu gratiae suae, manu misericordiae suae finxit corda, plasmavit corda nostra, finxit singillatim, singula quaedam dans nobis, quae tamen non dirimant unitate. Quomodo singillatim membra formata sunt, omnia singillatim habent opera sua, & tamen in unitate corporis viuunt: manus facit quod oculus non facit, auris id valet quod nec oculus nec manus valet: omnia tamen unitatem operantur, & manus & oculus & auris diuersa faciunt, nec sibi aduersantur: Sic & in Christi corpore singuli homines, tanquam membra iugula donis suis gaudent, quia ille qui elegit populum in hereditatem sibi, finxit singillatim corda eorum. Nunquid enim omnes apostoli? Nunquid omnes prophetae? Nunquid omnes doctores? Nunquid omnes dona sanitatum? Nunquid omnes linguas loquuntur? Nunquid omnes interpretantur? Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiae, alij sermo scientiae, alij fides secundum eundem spiritum, alteri dona curationum. Quare: Quia finxit singillatim corda eorum. Quomodo autem in membris nostris diuersa sunt opera, sed sanitas una: sic in omnibus membris diuersa munera, sed charitas una. *Qui finxit singillatim corda eorum.* *Qui intelligit omnia opera eorum.* Intellegit quid est: Secretius & interiorius videt. Habes in Psalmo, Intellige clamorem meum. Non enim quasi vocibus opus est, ut perueniat aliquid ad aures dei. Oculis visus, intellectus vocatur. Expressius dixit, quam si diceret, videt omnia opera eorum. Tunc putares videri opera ista, quando & tu vides opus hominis. Homo factum hominis motu eius in corpore videt, deus autem in corde videt. Quia ergo intus videt, dictum est, intelligit omnia opera eorum. Dant duo pauperibus, vnus tibi mercedem quarit caelestem, alius humanam laudem. Tu in duobus vnam rem vides, deus duas intelligit: intus enim intelligit & intus agnoscit, fines ipsorum videt, intentiones ipsas videt, Qui intelligit omnia opera eorum. *Non saluus fiet rex per multitudinem virtutis suae.* Ad dominum omnes, in deo omnes. Spes tua deus sit, fortitudo tua deus sit, firmitas tua deus sit, exoratio tua ipse sit, laus tua ipse sit: finis in quo requiescas ipse sit, adiutorium cum laboras ipse sit. Audi veritatem, Non saluus fiet rex per multitudinem virtutis suae. *Nec gigas saluus erit in multitudine virtutis suae.* Gigas superbus aliquis est, extollens se aduersus deum, velut quia et ipse aliquis in se & per se. Non fit iste saluus in multitudine virtutis suae. Sed equum habet magnum, fortem, validum, velocem, potest si aliquid ingruerit cito illum de periculo liberare. Non, fallitur, Audi quid sequitur, *Mendax equus ad salutem.* An intellexistis quid dictum sit, mendax equus ad salutem: Non tibi promittat equus tuus salutem, si tibi promiserit mentietur. Si enim deus voluerit liberaberis, si deus voluerit cadente quo altius cades. Non ergo putetis dictum, Mendax equus ad salutem, quasi mendax iustus ad salutem, quod velut iusti ad salutem mentiantur. Non est enim scriptum a quibus quod ab aequitate dicitur, sed equus animal quadrupes, hoc Graecus codex indicat. Et redarguntur ho-

Prover. 3.

Psal. 15.

Ioan. 15.

Ioan. 2.

Psal. 50.

Psal. 26.

et. 111.

Psal. 18.

10. de Ge.

ne. ad lin.

ca. 6.

L

1. Cor. 12.

Concor. 39.

diff. r. sim.

gala.

Psal. 5.

M

1. Cor. 12.

Sapient.
Psal. 5.

Atur homines, qui sibi quarunt mala iumenta occasio-
nes mendaciorum, cum scriptura dicat, Os quod men-
titur, occidit animam: & perdes omnes qui loquuntur
mendacium. Quid est ergo mendax equus ad salutem?
Mentitur tibi equus quando promittit salutem. Nunquid
equus alicui loquitur & promittit salutem? Sed cum tu
vides equum bene formatum, bonis viribus, magno cur-
su praeditum, ista omnia velut promittunt tibi de illo
salutem, sed fallunt si deus non tuetur, quia mendax
equus ad salutem. Equum accipe etiam figurate quam-
libet amplitudinem seculi huius, quemlibet honorem
in quem superbus ascendis, quo altius ingrederis, te non
tantum celsiorem, sed etiam tutiore falso putas. Quo-
modo enim te deiciat nescis, tanto elisum grauius,
quanto sublimius ferebaris. Mendax equus ad salutem.

*In abundantia autem virtutis suae non erit saluus. Et vnde erit
saluus? Non de virtute, non de viribus, non de ho-
nore, non de gloria, non de equo. Vnde, quo ibo? Vbi
inueniam, vnde saluus sim? Noli diu quarere, noli
longe. Ecce oculi domini super timentes eum. Videtis quia
ipsi sunt quos protexit de habitaculo suo. Ecce oculi*

B domini super timentes eum. *Sperantes super misericordia
eius. Non de meritis suis, non de virtute, non de for-
titudine, non de equo, sed de misericordia eius. Ut
eruat a morte animas eorum. Vitam aeternam promittit.
Quid in ista peregrinatione? Nunquid deserit? Vide
quid sequitur, Et alat eos in fame. Tempus famis est
modo, tempus saturitatis post erit. Qui nos in fame
huius corruptionis non deserit, immortales factos
quomodo satiabit? Sed quamdiu est tempus famis, to-
lerandum est, durandum est, perseverandum est vs-*

Matth. 10.

*que in finem. Iam currenda sunt omnia, quia & via
est plana, & cogitandum est quid portemus. Adhuc
quidem spectatores in amphiteatro forte insaniunt
& in sole sedent, & nos solumus tamen in umbracu-
lo sumus, & utiliora & pulchriora sunt quae spectantur,
spectemus pulchra, & a pulchro spectemur. Spectemus
nos metum ea quae dicuntur in sensibus diuinarum scri-
pturarum, & gaudeamus tali spectaculo. Spectator au-
tem noster quis est? Ecce oculi domini super timentes
eum, sperantes in misericordia eius, ut eruat a morte
animas eorum, & alat eos in fame. Sed propter pere-
grinationis tolerantiam quamdiu fames est, expecte-
mus in via refici ne deficiamus. Quid nobis imponit,
vel quid profiteri debemus? Anima nostra patiens erit
domino. Secura expectans misericorditer promitten-
tem, misericorditer & veraciter exhibentem. Et do-
nec exhibeat quid agamus? Anima nostra patiens erit
domino. Sed quid si in ipsa patientia non durabimus?
Imò planè durabimus. Quoniam adiutor & protector noster
est. Adiuuat in pugna, protegit ab aestu, non te dese-
rit, tolera dura, qui perseverauerit vsque in finem hic
saluus erit. Et quid cum perduraueris, cum patiens fue-
ris, cum vsque ad finem perueneris, quid tibi erit? Qua
mercede toleras? Ut quid tanta dura tandiu pateris?
Quoniam in ipso letabitur cor nostrum, & in nomine sancto eius
sperabimus. Spera hic, ut lateris ibi: esuri & siti hic, ut
epuleris ibi. Hortatus est ad omnia, impleuit nos gau-
dio spei, proposuit nobis quid amemus, in quo solo,
& de quo solo praesumamus. Post haec fit oratio bre-
uis & salubris. Fiat misericordia tua domine super nos. Et
quo merito? Sicut sperauimus in te. Fui quibusdam o-
nerosus, sentio: quibusdam autem etiam cito termi-
naui sermonem, & hoc sentio. Ignoscant infirmi
fortioribus, & pro infirmis deprecantur fortiores. In*

Matth. 10.

C vno corpore omnia membra sumus, a capite nostro
vegetemur, & in illo spes nostra est, & in illo fortitu-
do nostra est. Non dubitemus exigere de domino deo
nostro misericordiam, vult omnino exigi a se. Non
enim turbabitur dum exigitur, aut omnino angusta-
bitur, quomodo ille a quo petis quod non habet, aut
quod parum habet, & timet dare ne minus habeat.
Vis nosse, quomodo tibi eroget deus misericordiam?
Tu eroga charitatem. Videamus si finis dum erogas.
Quanta est ergo opulentia in ipsa summitate, si potest
tanta esse in imagine? Ergo fratres ad hanc maxime
exhortamur vos charitatem non solum in vos ipsos,
sed in eos etiam qui foris sunt, siue adhuc pagani, non
dum credentes in Christo, siue diuisi a nobis, nobiscum
caput continent & a corpore separati. Doleamus il-
los fratres tanquam fratres nostros: velint nolint fra-
tres nostri sunt. Tunc esse desinent fratres nostri, si
desinent dicere, pater noster. Dixit de quibusdam Pro-
pheta: his qui dicunt nobis, non estis fratres nostri,
dicite, fratres nostri estis. Circumspicite de quibus hoc
dicere potuerit. Nunquid de paganis? Non. Neque enim
dicimus eos fratres nostros secundum scripturas, & ec-
clesiasticum loquendi morem. Nunquid de iudeis qui
in Christum non crediderunt? Legite Apostolum, &
videte quia fratres quando dicit Apostolus sine aliquo
additamento, non vult intelligere nisi Christianos.
Non est autem subiectus, inquit, frater aut soror huius-
modi: cum diceret de coniugio. Fratrem & sororem
dixit Christianum vel Christianam. Iterum dicit, Tu
autem quid iudicas fratrem tuum, aut tu quid spernis fra-
trem tuum? Et alio loco, Vos, inquit, iniquitatem faci-
tis & fraudatis, & hoc fratribus. Isti ergo qui dicunt, non
estis fratres nostri, paganos nos dicunt. Ideo enim &
rebaptizare nos volunt, dicentes nos non habere quod
dant. Vnde consequens est error ipsorum, ut negent nos
fratres suos esse. Sed quare nobis dixit Propheta, Vos
dicite illis fratres nostri estis, nisi quia nos in eis agno-
scimus quod non repetimus? Illi ergo non agnoscendo
baptismum nostrum, negant nos esse fratres: nos autem
non repetendo ipsorum, sed agnoscendo nostrum di-
cimus eis, fratres nostri estis. Dicunt illi, quid nos qua-
ratis, quid nos vultis? Respondemus, fratres nostri estis.
Dicunt, ite a nobis, non vobiscum habemus rationem.
Nos prorsus vobiscum rationem habemus, vnum Chri-
stum confitemur, in vno corpore, sub vno capite esse de-
bemus. Quid ergo me quaritis, ait, si perij? Magna ab-
surditas, magna vesania. Quid me quaritis, si perij?
Quare quarerem, nisi quia peristi? Si ergo perij, inquit,
quomodo sum frater tuus? Ut dicatur mihi de te, frater
tuus mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est.
Adiuuam ergo vos fratres per ipsa viscera charitatis,
cuius lacte nutrimur, cuius pane solidamur, per Chri-
stum dominum nostrum, per mansuetudinem eius adiura-
mus vos. Tempus est enim ut impendamus in eos ma-
gnam charitatem, abundantem misericordiam in de-
precando deum pro illis, ut aliquando det illis sensum
sobrium, ut resipiscant & videant se, quia non habent
omnino quod dicant contra veritatem. Non eis reman-
sit, nisi sola infirmitas animositatis, quae tanto est lan-
guidior, quanto se maiores vires habere existimat. Pro
infirmis, pro carnaliter sapientibus, pro animalibus &
carnalibus, tamen pro fratribus nostris eadem sacramen-
ta celebrantibus, & si non nobiscum eadem, tamen vnum
amen respondentibus, & si non nobiscum vnum amen,
hortamur medullas charitatis vestrae, fundatis ad deum
preces

IN PSALMVM XXXIII.

Gpreces pro eis. Aliquid enim pro salute ipsorū egimus in cōcilio, quod explicari vobis hodie iam tempus nō sufficit, Vnde exhortamur vos vt alacriores & numerosiores, Audient enim à vobis fratres nostri qui nunc non assunt, cōueniatis crastino die ad basilicā triclariū.

*In Psalmum trigessimum tertium enarratio.
Præfatio.*

PSALMVS iste nihil quidē obscurū, & quod expositore indigeat, videtur habere in textu suo. Titulus autem eius intentos facit, & pulsantes desyderat. Sed quemadmodum hic scriptū est, quia beatus vir qui sperat in eū, speremus omnes quod pulsantibus aperturus est, Non enim hortaretur nos vt pulsaremus, si nollet aperire pulsantibus. Si enim aliquādo contingit, vt qui disponebat sedere, & die cōpulsus ad manum pulsantis contra dispositionē suam surgat & aperiat, ne diu pulsantē patiatur: quanto magis sperare debemus citius aperturū illum, qui ait, Pulsate & aperietur vobis. Pulsō ergo nunc intētionē cordis ad dominum deum, vt dignetur nobis hoc mysterium reuelare. Pulsat mecum & charitas vestra intentione audiendi, & humilitate orādī p nobis. Est enim, quod fatendum est, arcanum & grande mysterium, Sic enim se habet titulus Psalmi:

*1. Reg. 21. Psalmus David cum mutauit vultum suum coram Abimelech, & dimisit eum & abiit.
Concio prima.*

Querimus in scripturis secundū res gestas, quæ nobis de David cōscriptæ sūt, quādo sit factū, quemadmodū inuenimus titulū Psalmi, cū fugeret David à facie Absalon filij sui. Legimus enim in Regnorum libris & inuenimus, quādo David fugeret à facie filij sui Absalon. Et verissimū est, quia contigit, quod scriptū est. Et quāuis titulus Psalmi in mysterio sic scriptus sit, tamen ductus est de re quæ gesta est. Sic credo & quod hic scriptū est, Cum mutauit vultum suum coram Abimelech, & dimisit eum, & abiit. Scriptū est, sed in Regnorū libris, vbi omnia nobis scripta sunt, quæ pertinent ad res gestas David, sed non inuenimus hoc, & tamen aliquid inuenimus vnde appareat hoc esse tractum. Nam scriptum est, Quia cum fugeret David persecutorem Saūl, contulit se ad Achis regem Geth, id est, ad regem cuiusdam gentis vicinæ regno iudæorum: ibi latitabat, vt persecutionem Saūlis euitaret. Recens autē erat gloria eius, vnde pro beneficio meruit inuidiam, quando Goliam interfecit, & vna pugna gloriam securitatemq; regno & regi & populo comparauit. Saūl autem cum prouocante Golia æstaret, prostrato Golia hostis esse cœpit ei, per cuius manū hostem deus necauerat, & inuidit gloriæ David: maxime quia populus in exultatione cōstitutus & choro iam factō mulieres cantauerunt gloriam David, q Saul percussisset in milibus, & David in denis milibus. Hinc ille cōmotus quod cœperat habere maiorem gloriam per vnā pugnā puer, & iam in laudibus omnium regi præponebatur, vt se habet pestilentia liuoris & superbia seculi, inuidere ei cœperat & cum persequi. Tunc ille se, vt dixi, contulerat ad regem Geth, qui vocabatur Achis. Suggestum est autem regi ipsi, q illum apud se haberet qui magnā gloriā habere cœperat in populo iudæorum, & dictū est illi: Nōne iste est David, cui chorū fecerunt mulieres Israëlita, dicentes, Saūl percussit in milibus, & David in denis milibus: Si autem propter hanc gloriam inuidere illi ceperat Saul, nōne metuendum erat David, ne & ille rex, ad quem

confugerat, vellet opprimere eum quem posset de vicino hostē habere, si saluum seruaret? Timuit & illum, & sicut scriptum est, Mutauit vultum suum corā ipsis, & affectabat & tympanizabat ad ostia ciuitatis, & ferebatur in manibus suis, & procidebat ad ostia portæ, & saluæ decurrebant super barbam eius. Vidit eum rex ille apud quem latebat, & ait suis, Vt quid mihi arreptitium adduxistis? Nūquid nam intraturus est in domū meam? Et sic illum dimisit proiciens illum & recessit inde David incolumis per istam figurationē furoris. Videtur ergo ad ipsam historiam pertinere quod hic scriptum est, Psalmus David cum mutauit vultū suum coram Abimelech, & dimisit eū, & abiit. Sed ille Achis erat, nō Abimelech. Nomen enim solum nō videt cōuenire. Nam res gesta propē ipsis verbis pariter designata est in Psalmis, sicut scriptū est in Regnorū libro. Ideo magis mouere nos debet ad quærendum sacramentum, quia nomē mutatum est. Nam neq; illud sine causa factum est quāuis sit factum, sed quia aliquid figurabat: neq; hoc sine causa scriptum est, noīe cōmutato. Videtis certe fratres profunditatem sacramentorū. Si non est in mysterio, q à puero Goliath occisus est, non est in mysterio, quia immutauit vultum suum, & affectabat, & tympanizabat, & cadebat ad ostia ciuitatis & ad ostia portæ, saluæ decurrebāt sup barbā eius. Vnde fieri potest, vt nō hoc aliquid significaret, quandoquidem aperte dicit Apostolus, Hæc autem in figura contingebant illis, Scripta sunt autem propter nos, in quos finis seculorum obuēnit. Si nihil significat manna, de quo dicit Apostolus, Et cibum spiritalem manducauerunt, Si nihil significat, quod diuisum est mare, & per medium ductus est populus, vt euaderet persecutionē Pharaonis, cū dicat Apostolus, Nolo enim vos ignorare fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerūt, & omnes in Moysē baptizati sunt sub nube & in mari: Si nihil significat quod percussa petra aqua profluxit, cū dicat Apostolus, Petra autem erat Christus. Si ergo illa nihil significant quamuis sint gesta, si nihil deniq; significant duo filij Abrahæ nati secundū ordinē nascendi hominum, & tamen ipsos duos filios duo testamenta appellat Apostolus, vetus & nouū, & dicit, Hæc sunt duo testamenta, quæ sunt in allegoria. Si ergo illa nihil significant, quæ videtis autoritate apostolica in mysterio futurarum rerum gesta esse, debemus arbitrari nihil significare etiam hoc quod vobis ex libro Regnorum de David paulo ante narrauimus. Non ergo nihil significat, & quod nomē mutatum est, & quod hic dictum est coram Abimelech, ibi coram Achis. Intendite mecū. Omnia enim quæ dixi modo quasi ad manum pertinent pulsantis, nondum apertum est. Pulsauimus cū ista diceremus, pulsastis & vos cum ista audiretis, adhuc pulsemus orando vt dominus aperiat nobis. Nominum Hebræorū habemus interpretationē. Non defuerunt docti viri qui nobis nomina ex Hebræo in Græcam linguā, & inde in Latinam transferrent. Consulentes ergo nomina ista, inuenimus interpretari, Abimelech, patris mei regnum, & interpretari Achis, quomodo est. Hæc nomina attēdamus, inde incipit nobis aperire pulsantib⁹. Si queris quid est Achis? Respōdetur, quomodo est. Quomodo est, verbum est admirantis, & non intelligentis. Abimelech patris mei regnum. David, manu fortis. In figura Christi David, sicut Goliath i figura diaboli: & quod David prostrauit Goliath, Christus est qui occidit diabolum. Quid est autem Christus qui diabolum occidit? Humilitas occidit superbiam.

1. al. semper claudere.

Matth. 7. Luca. 11.

Psal. 3.

2. Reg. 15.

1. Reg. 21.

1. Reg. 27.

1. Reg. 18. & 21.

1. Reg. 21.

1. Reg. 11.

1. Reg. 17.

1. Reg. 21.

1. Cor. 10.

Exod. 14.

1. Cor. 10.

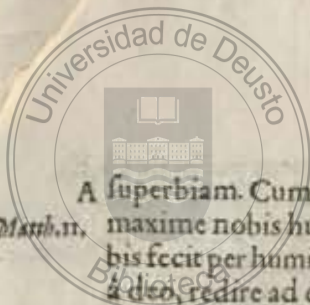
Galat. 4.

1. Reg. 11.

Matth. 7.

1. Reg. 21.

1. Reg. 17.

A Superbiam. Cum ergo Christum nomino, fratres mei, maxime nobis humilitas commendatur. Viam enim nobis fecit per humilitatem, quia per superbiam recesseramus a deo, redire ad eum nisi per humilitatem non poteramus, & quem nobis proponeremus ad imitandum, non habebamus. Omnis enim mortalitas hominum superbia tumuerat, Et si existeret aliquis humilis vir in spiritu, sicut erant prophetae, patriarchae, dedignabatur genus humanum imitari humiles homines. Ne ergo dedignaretur homo imitari hominem humilem, deus factus est humilis, ut vel sic superbia generis humani non dedignaretur sequi vestigia dei. Erat autem, ut nostis sacrificium Iudeorum antea secundum ordinem Aaron in victimis pecorum, & hoc in mysterio. Nondum enim erat sacrificium corporis & sanguinis domini, quod fideles norunt, & qui euangelium legerunt, quod sacrificium nunc diffusum est toto orbe terrarum. Proponite ergo vobis ante oculos duo sacrificia, & illud secundum ordinem Aaron, & hoc secundum ordinem Melchisedech.

B Melchisedech. De quo dicitur, Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. De domino nostro Iesu Christo. Quis erat Melchisedech? Rex Salem. Salem ciuitas fuit antea illa, quae postea, sicut docti prodiderunt, Hierusalem dicta est. Ergo antequam ibi regnarent Iudaei, ibi erat ille sacerdos Melchisedech, qui scribitur in Genesi, Sacerdos dei excelsi. Ipse occurrit Abraham, quando liberauit Loth de manu persequentium, & prostravit eos a quibus ille tenebatur, & liberauit fratrem. Post liberationem fratris occurrit ei Melchisedech. Et tantus erat Melchisedech, a quo benedicere Abraham, & dedit ei decimas Abraham. Videte quid protulit ei quem benedixit. Et dictum est ei postea, Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. Dauid hoc in spiritu dixit longeuo Abraham. Temporibus autem Abraham fuit Melchisedech. De quo alio dicit, Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech, nisi de illo cuius nostis sacrificium? Sublatum est enim sacrificium Aaron, & cepit esse sacrificium secundum ordinem Melchisedech. Ergo mutauit, nescio quis vultum suum. Quis est iste? Nescio quis non sit, & scio quis. Notus est enim dominus noster Iesus Christus, In corpore & sanguine suo voluit esse salutem nostram. Vnde autem commendauit corpus & sanguinem suum? De humilitate sua. Nisi enim esset humilis, nec manducaretur, nec hiberetur. Respice altitudinem ipsius, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Ecce cibus sempiternus, sed manducant angeli, manducant supernae virtutes, manducant caelestes spiritus, & manducant & saginantur, & integrum manet quod eos satiat & latificat. Quis autem homo posset ad illum cibum? Vnde cor tam idoneum illi cibo? Oportebat ergo ut mensa illa lactesceret, & ad paruulos perueniret. Vnde autem sit cibus lac? Vnde cibus in hac conuertitur, nisi per carnem traiciatur? Nam mater hoc facit, quod manducat mater, hoc manducat infans. Sed quia minus idoneus est infans qui pane vescatur, ipsum panem mater incarnat, & per humilitatem mammillae & lactis succum, de ipso pane pascit infantem. Quomodo ergo de ipso pane paut nos sapientia dei? Quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Videte ergo humilitatem, quia panem angelorum manducauit homo,

ut scriptum est, Panem caeli dedit eis, panem angelorum manducauit homo: id est, verbum illud quo pascuntur angeli sempiternum, quod est aequale patri, manducauit homo: quia cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem deo. Saginatur ergo illo angeli. Sed semetipsum exinanivit ut manducaret panem angelorum homo, formam serui accipiens in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo, humiliavit se, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: ut iam de cruce commendaretur nobis caro & sanguis domini: nouum sacrificium, quia mutauit vultum suum coram Abimelech, id est, coram regno patris. Regnum enim patris, regnum erat Iudaeorum. Quomodo regnum patris? Regnum Dauid, regnum Abraham. Nam regnum dei patris, magis Ecclesia quam populus Iudaeorum, sed secundum carnem regnum patris populus Israel. Dicitur enim, Et dabit ei deus sedem Dauid patris eius. Demonstratur ergo secundum carnem pater domini esse Dauid, secundum diuinitatem autem Christus, non filius, sed dominus Dauid. Iudaei vero Christum secundum carnem norunt, secundum diuinitatem non norunt. Ideo fecit illis quaestionem & dixit, Cuius filium esse dicitis Christum? Et responderunt, filium Dauid. Et ille, Quomodo ergo Dauid in spiritu vocat eum dominum, ubi ait, Dixit dominus domino meo, sede ad dexteram meam, donec ponam [omnes] inimicos tuos sub pedibus tuis? Si ergo Dauid in spiritu vocat eum dominum, quomodo filius eius est? Et non potuerunt illi respondere, quia non noverant in domino Christo, nisi quod videbatur oculis, non quod corde intelligebatur. Si autem intus haberent oculos sicut habebant foris, ex eo quod foris videbant, intelligerent filium Dauid: ex eo quod intus intelligebant, intelligerent dominum Dauid. Mutauit ergo vultum suum coram Abimelech. Quid est ergo coram Abimelech? Coram regno patris. Quid est coram regno patris? Coram Iudaeis, Et dimisit eum & abiit. Quem dimisit? Ipsum populum Iudaeorum dimisit & abiit. Quae modo Christus apud Iudaeos & non inuenis. Vnde dimisit & abiit: Quia mutauit vultum suum. Haerentes enim illi sacrificio secundum ordinem Aaron, non tenuerunt sacrificium secundum ordinem Melchisedech, & amiserunt Christum, & ceperunt eum habere gentes, quod non miserat ante praecones. Nam ad illos praecones miserat, ipsum Dauid, Abraham, Isaac & Iacob, Esaiam, Hieremiam, & ceteros prophetas miserat, & pauci inde cognouerunt, & ipsi pauci in comparatione pereuntium, non multi erant. Milia enim legimus fuisse. Scriptum est, Reliquiae saluae fient. Sed quaeris modo circuncisos Christianos, & non inuenis. Erant autem de circuncisione recentibus temporibus fidei multa milia Christianorum. Quae modo & non inuenis. Merito non inuenis, Mutauit vultum suum coram Abimelech, & dimisit eum & abiit. Et coram Achis mutauit vultum suum, & dimisit eum & abiit. Ideo enim mutata sunt nomina, ut ad mysterij significationem nos excitaret mutatio nominum, ne putaremus non narrari aut commemorari in scripturis Psalmorum, nisi quod in libris Regnorum gestum inuenitur, & non hic quaeremus figuras futurorum, sed tanquam res gestas acciperemus. Cum ergo nomina mutantur quid tibi dicitur? Clausum est hic aliquid, pulsa: noli haerere in litera, quia litera occidit: sed desidera spiritum, spiritus enim viuificat. Intellectus spiritualis credentem saluum facit. Quo ergo dimisit Achis regem, attendite fra-

Math. 11.
Psal. 109.
Heb. 7.
Gen. 14.
Psal. 109.
1. Reg. 21.
Math. 26.
Ioan. 1.
Ioan. 1.

Psal. 77.
Philip. 2.
1. Reg. 21.
Luc. 1.
Math. 22.
Psal. 109.
1. Reg. 21.
Heb. 7.
Roma. 9.
1. Reg. 21.
2. Corin. 3.

G tres. Achis dixi interpretari, quomodo est. Recordamini Euāgelium, Quando loquebatur dominus noster Iesus Christus de corpore suo, ait: Nisi quis manducaverit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit in se vitam aeternam. Caro enim mea vere est esca, & sanguis meus vere potus est. Et discipuli eius qui eum sequebantur expauerunt & exhorruerunt sermonem: & non intelligentes, putauerunt nescio quid durum dicere dominum nostrum Iesum Christum, quod carnem eius quam videbant, manducaturi erant, & sanguinem bibituri, & non potuerunt tolerare, quasi dicentes, quomodo est? Error enim & ignorantia & stultitia in persona regis Achis. Vbi enim dicitur, quomodo est, non intelligitur: vbi non intelligitur, tenebrae ignorantiae sunt. Erat ergo in illis regnum ignorantiae, quasi rex Achis, id est, regnum erroris eis dominabatur. Ille autem dicebat, Nisi quis manducaverit carnem meam, & biberit sanguinem meum. Quia mutauerat vultum suum: Quasi furor iste & insania videbatur, dare carnem suam manducandam hominibus, & bibendum sanguinem. Ideo quasi insanus putatus est Dauid, quando dixit ipse Achis, arreptitium hunc mihi adduxistis. Nonne videtur insania, manducate carnem meam & bibite sanguinem meum, Et quicumque non manducaverit carnem meam & non biberit sanguinem meum, non habebit in se vitam: Quasi insanire videbatur. Sed regi Achis insanire videbatur, id est, stultis & ignorantibus, ideo dimisit eos & abiit. Fugit corde eorum intellectus, ne eum possint comprehendere. Et quid dixerunt illi: Quasi, quomodo est, quod interpretatur Achis. Dixerunt enim, Quomodo potest hic nobis dare manducare carnem suam? Arreptitium putabant dominum, & nescire quid loqueretur & insanire. Ille autem qui nouerat quod dicebat in illa mutatione vultus sui, & quasi furor & insania, sacramenta praedicabat, & affectabat, & tympanizabat ad ostia ciuitatis. Quarendum est quid sit, & ipse affectabat, & ad ostia tympanizabat? Non sine causa dictum est, procidebat ad ostium portae: non sine causa dictum est, & saluam decurrebant super barbam eius: non frustra dicta sunt, sed indigent intelligentia. Diuturnus sermo onerosus esse non debet. Nostis fratres Iudaeos ipsos, coram quibus ille mutauit vultum suum, & dimisit eos & abiit, hodie vacare. Si illi qui Christum amiserunt, quos dimisit & abiit, habent inanem vacationem, nos habemus fructuosam vacationem, ut intelligamus Christum, qui illos dimisit & venit ad nos. Omnia non frustra facta sunt, & in illo furore Dauid, quod dicitur affectabat & tympanizabat ad ostia ciuitatis, & ferebatur in manibus suis, & procidebat ad ostia portae, & saluam decurrebant super barbam eius. Affectabat ille. Quid est affectabat? Affectum habebat. Quid est affectum habere? Quia compassus est infirmitatibus nostris, & ideo voluit ipsam carnem suscipere, in qua mortem occideret. Compassus ergo nobis affectate dictus est. Ideo reprehendit Apostolus eos qui duri sunt & sine affectu. Reprehendens enim quosdam, ait, Sine affectu, sine misericordia. Vbi est affectus, ibi est misericordia. Vbi misericordia est? Miseratus est nos de supernis. Si exinaniri se nollet, manens in ea forma, in qua aequalis erat patri sempiternus, in morte remansisset: sed ut nos de morte sempiterna liberaret, quod nos peccatum superbiae perduxerat, humiliavit se factus subditus usque ad mortem, mortem autem crucis. Ergo affectauit, quia peruenit usque ad mortem crucis. Et quoniam qui crucifigitur, in

ligno extenditur: ut autem tympanum fiat caro, id est, K corium in ligno extenditur: dictum est, & tympanizabat, id est, crucifigebatur, in ligno extendebatur. Affectabat, id est, affectum in nos habebat, ut animam suam poneret pro omnibus suis. Tympanizabat. Quomodo? Ad ostia ciuitatis. Ostium nobis est quod aperitur ut credamus in deum. Clauseram ostia contra Christum, & aperueramus diabolo. Contra vitam aeternam clausum cor habebamus, ille autem dominus deus noster, quia clausum cor habebamus homines aduersus vitam aeternam, nec poteramus videre verbum quod vident angeli, cruce aperiebat corda mortalium, hoc est, tympanizabat ad ostia ciuitatis. Et ferebatur in manibus suis. Hoc vero fratres quomodo posset fieri in homine, quis intelligat? Quis enim portatur in manibus suis? Manibus aliorum potest portari homo, manibus suis nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso Dauid secundum litteram non inuenimus, in Christo autem inuenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait, Hoc est corpus meum. Ferebat enim illud corpus in manibus suis, ipsa est humilitas domini nostri Iesu Christi, ipsa multum commendatur hominibus, Ad ipsam nos hortatur fratres ut viuamus, id est, humilitatem eius imitemur, ut percutiamus Goliath, & tenentes Christum, vincamus superbiam. Procidebat enim ad ostium portae. Quid est procidebat? Ad humilitatem se ipse deiciebat. Quid est ad ostia portae? Ad initium fidei quo salui efficiamur. Nemo enim incipit nisi ab initio fidei, sicut dicitur in Canticis canticorum, Venies & pertransies: ab initio fidei peruenturi sumus facie ad faciem, sicut scriptum est, Diuersi sumus sicut filii dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam niam videbimus eum sicuti est. Videbimus. Quando? Cum ista transierint. Audi etiam Paulum Apostolum, Videmus nunc per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem. Antequam ergo videamus facie ad faciem, verbum quod vident angeli, opus nobis est adhuc ostia portae, ad quae procidit dominus humiliatus usque ad mortem. Quid est quod saluam decurrebant super barbam eius? Innocens enim immutauit vultum suum coram Abinelech vel Achis, & dimisit eum & abiit. Non intelligentes dimisit. Ad quos abiit? Ad gentes. Ergo nos intelligamus quod ipsi non potuerunt. Decurrebant super barbam Dauid saluam. Quid sunt saluam? Quasi verba infantilia. Saluam enim currunt infantibus. Nonne erant tanquam infantilia verba, manducate carnem meam, & bibite sanguinem meum? Sed ista infantilia verba tegebant virtutem ipsius. Virtus enim in barba intelligitur. Saluam igitur decurrentes super barbam eius, quid sunt, nisi verba infirma virtutem eius tegentia? Intellexit, ut arbitror, sanctitas vestra titulum Psalmi huius. Si velimus iam Psalmum exponere, timendum est ne illa quae audistis labantur de cordibus vestris. Titulum Psalmi huius exposuimus in nomine domini nostri Iesu Christi. Quoniam crastinus dies dominicus est, & debemus vobis sermonem, differamus in crastinum, ut etiam Psalmi textum libenter audiat.

Concio secunda de eodem Psalmo.

Qui hesternum die auistis, non dubito quod meministis pollicitationis nostrae. Tempus enim iam est in nomine domini debitum soluere. Ipse qui inspirauit ut promitteremus, ipse dabit ut soluamus, semper existetes debitorum charitatis.

Aritatis. Ipsa est enim quæ semper redditur & semp debetur, sicut dicit Apostolus, Nemini quicquid debeatis, nisi ut iniucere vos diligatis. Psalmi huius titulum heri exposuimus, cuius expositio cum nos diutius retineret, eiusdem Psalmi textum exponendum distulimus. Audiamus ergo quid spiritus sanctus per os Prophetæ sancti sui dicat in isto sermone Psalmi, quod congruat titulo, quæ hesternis die tractauimus. Qui non assuerunt tamen & hoc debitum petunt, ne forte per alios tantas moras facientes fraudemus eos, quibus iam reddendum est quod debemus, breuiter commemoratum agnoscant quantum possunt, qui hodie assunt & heri non assuerunt. Si quid autem eos mouet quod diligentius interrogare debeant, patientes aures nostras inuenient in nomine Christi aliis temporibus, ne isti modo occupentur. Diximus scriptum esse in libro Regnorum, quod David cum fugeret Saul, latere voluit apud regem quandam Geth, nomine Achis. Sed cum gloria eius ibi fuisset commemorata, ne per liuorem idem rex, ad quem confugerat, aliquid in eum machinaretur, finxit inianiam, & quasi furore correptus, mutauit vultum suum, Et sicut legimus, Affectabat, & tympanizabat ad ostia ciuitatis, & ferebatur in manibus suis, & procidebat ad ostium portæ. Et dixit rex Achis, Quid huc mihi adduxistis istum? Nunquid arreptitio ego opus habeo? Et sic eum dimisit, ut impleat quod hic scriptum est: Mutauit vultum suum & dimisit eum & abiit. Dimisit autem regem Achis. Hic vero dictum est quod mutauit vultum suum coram Abimelech, & dimisit eum & abiit. Diximus autem nomina mutata esse, ut sacramentum ostenderetur, ne si idem nomen repetitum esset in titulo Psalmi, non nobis prophetasse aliquid in sacramento, sed quasi gesta narrasse videretur. Vtrumque ergo nomen magnam continet sacramentum. Nam Achis interpretatur, quomodo est: Abimelech interpretatur, patris mei regnum. In illo verbo quod, quomodo est, dicitur, ignorantia significatur, ut verbum mirantis & non agnoscens intelligas. In isto autem quod dicitur, Abimelech, regnum Iudæorum significatur. Ex Christi enim persona potest dici patris mei regnum, quia pater ipsius secundum carnem David: & regnum David erat in gente Iudæorum.

C Coram regno ergo patris sui mutauit vultum suum, & dimisit eum & abiit: quia erat ibi sacrificium secundum ordinem Aaron, & postea ipse de corpore & sanguine suo instituit sacrificium secundum ordinem Melchisedech. Mutauit ergo vultum suum in sacerdotio, & dimisit gentem Iudæorum, & venit ad gentes. Quid est ergo, affectabat? Affectu plenus erat. Quid enim tam plenum affectu, quam misericordia domini nostri Iesu Christi? Qui videns infirmitatem nostram, ut nos a sempiterna morte liberaret, temporalem mortem cum tanta iniuria contumeliaque suscepit. Et tympanizabat, quia tympanum non fit nisi cum corium in ligno extendit. Et tympanizabat David, significans quod crucifigendus esset Christus. Tympanizabat autem ad ostia ciuitatis. Quæ sunt ostia ciuitatis, nisi corda nostra quæ clausuramus contra Christum, qui de tympano crucis aperuit corda mortalium: Et ferebatur in manibus suis. Quomodo ferebatur in manibus suis? Quia cum commendaret ipsum corpus suum & sanguinem suum, accepit in manus suas, quod norunt fideles, & ipse se portabat quodammodo cum diceret, hoc est corpus meum. Et procidebat ad ostia portæ, id est, humiliavit se. Hoc est enim procidere versus ad initium fidei nostræ. Ostium enim portæ, initium fidei, unde incipit Ecclesia, & peruenit ad speciem, ut cum credit ea quæ non videt, mereatur perfrui, cum facie

ad faciem videre cœperit. Sic se habet titulus Psalmi. Breuiter audiuius, audiamus iam ipsa verba affectantis & tympanizantis ad portam ciuitatis.

Expositio Psalmi.

Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Dicit Christus, dicat & Christianus, quia & Christianus in corpore Christi est. Et propterea Christus homo, ut possit Christianus esse angelus, qui iam dicat, Benedicam domino. Inquis, Quando benedicam dominum? Ait tibi aliquis, Quando tibi beneficit, quando abundant secularia, quando multum abundat frumenti, olei, vini, auri, argenti, mancipiorum, pecorum, salusque ista mortalis inuulnerata & incorrupta persistit, ea quæ nascuntur, crescunt omnia, nihil immatura morte subtrahitur, felicitas tota abundat in domo, circumfluunt omnia, tunc benedices dominum. Non, sed in omni tempore. Ergo & tunc, & quando ista secundum tempus, & secundum flagella domini dei nostri turbantur, auferuntur, minus nascuntur, iam nata dilabuntur, Fugiant enim hæc, Et inde sequitur penuria, egestas, labor, dolor & tentatio. Sed tu, qui cantas tibi, Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo, & quando ista dat, benedic: & quando ista tollit, benedic. Quia ille dat, ille tollit, sed seipsum a benedicente se non tollit. Quis est autem qui benedicit dominum in omni tempore, nisi humilis corde: Ipsam enim humilitatem docuit dominus noster in corpore & sanguine suo, quia cum commendaret corpus & sanguinem suum, humilitatem suam commedit. In eo quod in ipsa historia scriptum est, in illo quasi furore David, quod prætermisimus, & saluæ decurrebant super barbâ eius: cum legeretur Apostolus, audistis ipsas saluæ, sed decurrerent super barbâ. Dicit aliquis, Quas saluæ audiuius? Nonne modo lectus est Apostolus cum diceret, Iudæi signa petunt, & Græci sapientiâ quarunt: Modo lectum est, Nos autem predicamus, inquit, Christum crucifixum. Tunc enim Tympanizabat Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis vero vocatis Iudæis & Græcis, Christum dei virtutem & dei sapientiâ: quia quod stultum est dei, sapientius est hominibus, & quod infirmum est dei, fortius est quam homines. Saluæ enim significant stultitiâ, saluæ significant infirmitatē. Sed si quod stultum est dei, sapientius est hominibus, & quod infirmum est dei, fortius est quam homines, non tanquam saluæ offendant, sed attende, quia super barbâ decurrunt. Quomodo enim saluus infirmitas, sic barba virtus ostenditur. Texit ergo virtutem suam corpore infirmitatis suæ. Et quod forinsecus infirmabatur, tanquam in salua apparebat, intus autem diuina virtus tanquam barba tegebatur. Ergo humilitas nobis commendatur. Esto humilis, si vis benedicere dominum in omni tempore, & semper laus eius sit in ore tuo: quia & Iob non tantum benedixit dominum, quando abundabant illi omnia, quibus eum legimus diuitem fuisse & felicem, & pecore, & seruis, & domo, felicem filiis, & omnibus rebus. Ablata sunt omnia vno tempore, & impleuit quod in hoc Psalmo scriptum est, dicens: Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit ita factum est, sit nomen domini benedictum. Ecce habes exemplum benedicentis in omni tempore. Quare autem benedicit dominum homo in omni tempore? Quia humilis est. Quid est esse humilem? Nolle in se laudari. Qui in se vult laudari, superbus est. Qui superbus non est, humilis est. Non vis ergo esse superbus ut possis esse humilis, dic quod dictum est, *In domino laudabitur anima mea, audiant mansueti & latentur.* Ergo qui non in domino volunt

Rem. 13.
1. Reg. 27.
1. Reg. 21.
1. Reg. 21.
Psal. 109.
Heb. 7.
1. Reg. 21.
Matth. 26.
1. Reg. 21.

D
1. Reg. 21.
1. Cor. 1.
Ibidem.
1. Cor. 1.
1. Reg. 21.
Ibidem.

Glaudari, non sunt mansueti, sed truces, asperi, elati, superbi. Iumeta mansueta vult habere dominus. Esto iumentum domini, id est, esto mansuetus. Sedet ille super te, ipse regit te, noli timere ne offendas, & eas in preceptis. Infirmitas quidem tua est, sed attende quis tibi praevideat. Pullus asini es, sed Christum portans. Nam & ipse in pullo asini venit ad civitatem, & fuit illud iumentum mansuetum. Nunquid laudabatur iumentum illud? Nunquid iumento dicebatur, osanna fili David, benedictus qui venit in nomine domini. Asellus portabat, sed ille qui portabatur, a precedentibus & consequentibus laudabatur. Et dicebat forte iumentum, In domino laudabitur anima mea, audiant mansueti & latentur. Nunquid illud dixit ille asinus fratres, sed dicat illud populus qui imitatur iumentum illud, si vult portare dominum suum. Irascitur forte populus, quia comparatur asello, in quo sedit dominus. Et dicit mihi aliqui superbi & elati, Ecce asinos nos fecit. Sit asinus domini quisquis hoc dicit, ne sit equus & mulus, quibus non est intellectus. Nostis enim Psalmum ubi dicitur, Nolite esse sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Equus enim & mulus erigunt cervicem aliquando, & sua ferocitate excutiunt a se sessorem suum. Domatur frenis, chamo, verberibus, donec discat subiacere, & portare dominum suum. Tu autem antequam freno tundantur ora tua, esto mansuetus, & porta dominum tuum. Noli in te velle laudari, sed laudetur ille qui super te sedet, & dices, In domino laudabitur anima mea, audiant mansueti & latentur. Nam quando audiunt non mansueti, non latentur, sed irascuntur, & ipsi sunt qui dicunt quod asinos eos fecerimus. Qui autem mansueti sunt, dignentur audire, & esse quod audiunt. Sequitur, *Magnificate dominum mecum.* Quis est iste qui exhortatur, ut magnificemus cum illo dominum? Quisquis est fratres in corpore Christi, ad hoc debet dare operam, ut magnificetur cum illo dominus. Amat enim dominum quisquis est iste. Et quomodo illum amat? Ut non inuideat coamatori suo. Quisquis enim amat carnaliter, necesse est ut eum zelo pestifero amet. Si quis forte in angonum viderit rem quam pestifero amore desideravit, numquid vult ut videat illam & alius? Necesse est ut zelo & luore faucietur, si alius eam viderit. Et sic servatur, ut ille solus ea videat, & quilibet alius non videat, aut nec ipse. Non sic est sapientia dei. Videbimus illam faciem ad faciem, & omnes videbimus, & nemo se ibi zelabit. Omnibus se exhibet, & integra est & casta est oibus. Illi mutantur in eam, & ipsa in eos non mutatur. Ipsa est veritas, ipsa est deus. Nunquid aliquando audistis fratres, quod potuerit commutari deus noster? Supereminens omnibus veritas est, verbum dei est, sapientia dei est, per quem facta sunt omnia habet amatores suos. Sed quid dicit amator ipsius? Magnificate dominum mecum. Nolo solus magnificare dominum, nolo solus amare, nolo solus amplecti. Non enim si ego amplexus fuero, non habet alius ubi manus ponat. Latitudo tanta est in ipsa sapientia, ut omnes animae amplectantur & perfruatur. Et quid dicat fratres de illis qui sic amant deum, ut inuideant alius? Aurigam perdit homines amant, & quisquis amaverit aurigam aut venatorem, vult ut totus populus cum illo amet, & hortatur & dicit, amate mecum illum patomimum, amate mecum illam turpitudinem. Clamat ille in populo, ut ametur cum illo turpitudine: & Christianus non clamat in Ecclesia, ut ametur cum illo veritas dei. Excitate ergo in vobis amorem fratres, & clamate unicusque vestrorum, & dicite, Magnificate dominum mecum, Sit in vobis iste feruor. Quare vobis recitantur ista & exponuntur? Si

amatis deum, rapite omnes ad amorem dei, qui vobis iunguntur, & omnes qui sunt in domo vestra. Si amatur a vobis corpus Christi: id est, unitas Ecclesiae, rapite eos ad fruendum, & dicite, Magnificate dominum mecum. *Et exaltemus nomen eius in idipsum.* Quid est, exaltemus nomen eius in idipsum? Hoc est, in unum. Nam multi codices sic habent, Magnificate dominum mecum, & exaltemus nomen eius in unum. Siue in idipsum dicatur, siue in unum, hoc idem dicitur. Ergo rapite quos potestis, hortando, portando, rogando, disputando, rationem reddendo, cum mansuetudine, cum lenitate. Rapite ad amorem, ut si magnificat dominum, in unum magnificent. Et pars Donati videtur sibi magnificare dominum. Quid eos offendit orbis terrarum? Dicam illis, Fratres magnificate dominum mecum, & exaltemus nomen eius in unum. Quare in precatione vultis magnificare dominum? Ille unus est, quare duos populos vultis facere deo? Quare vultis dissipare corpus Christi? Certe enim ipse pedebat in cruce quando tympanizabat. Et cum penderet in cruce emisit spiritum, & venerunt illi qui eum suspenderant, & inveniunt eum emisisse spiritum, & non illi fregerunt crura. Latronibus autem adhuc in cruce viventibus fregerunt, ut per ipsum dolorem compendio mortis ab illo cruciatu liberarentur, quomodo solebat crucifixis fieri. Ergo venit persecutor, inuenit dominum quiete deposuisse spiritum, quia ipse dixit, Potestatem habeo ponendi animam meam. Pro quibus posuit animam suam? Pro universa plebe sua, pro toto corpore suo. Venit enim persecutor & non fregit crura Christi: venit Donatus & dirupit Ecclesiam Christi. Integrum corpus Christi in cruce inter manus persecutorum est, & inter manus Christianorum non est integrum corpus Ecclesiae. Clamemus ergo fratres cum gemitu quantum possumus, dicentes: Magnificate dominum mecum, & exaltemus nomen eius in unum. Ecclesia enim illis clamat. Vox est Ecclesiae clamans illis qui se precipitauerunt. Unde enim dirupti sunt? Per superbiam. Docet autem Christus humilitatem cum commendat corpus & sanguinem suum, quod diximus sanctitati vestrae in hoc Psalmi textu agi & celebrari, ubi commendatur corpus & sanguis Christi, ubi commendatur humilitas Christi, quam pro nobis suscipere dignatus est. *Inquisivi dominum, & exaudivit me.* Vbi exaudivit dominus? Intus. Vbi dat? Intus. Vbi oras, ibi exaudiris, ibi beatificaris. Orasti intus, exauditus es. Beatificatus es, & non scit qui iuxta te stat. Gestum est a te totum in occulto, sicut dominus in Evangelio dicit, Intra in cubiculum tuum, claude ostium tuum, & ora in occulto, & pater tuus qui videt in occulto, reddet tibi. Cum ergo intras in cubiculum tuum, intras cor tuum. Beati qui gaudent quando intrant ad cor suum, & nihil mali ibi inveniunt. Attendant sanctitas vestra quomodo nolunt intrare domos suas, qui habent malas uxores, quomodo exeunt ad forum & gaudet, coepit hora esse qua intraturi sunt in domum suam, & contristantur. Intraturi sunt enim ad tadia, ad murmura, ad amaritudines, ad everfiones, quia non est domus composita ubi inter virum & uxorem pax nulla est. Et melius illi est foris circumire. Si ergo miseri sunt qui cum redeunt ad parietes suos, timent ne aliquibus suorum perturbationibus evertantur: quanto sunt miseres, qui ad conscientiam suam redire nolunt, ne ibi litibus peccatorum evertantur? Ergo ut possis libens redire ad cor tuum, munda illud: Beati enim mundicordes, quoniam ipsi deum videbunt. Aufer inde cupiditatum sordes, aufer labem avaritiae, aufer trabem superstitionum, aufer sacrilegia & malas cogitationes, odia, non dico aduersus amicum, sed etiam aduersus inimicum.

Matth. 21.

Psal. 31.

† al. forte pro magno nudam videre potuit, quam, &c. 1. Cor. 13. 1. Et sic servatur castitas si aut ille videat cui licet & quilibet, &c. Ioan. 1.

1. Reg. 17. Ioan. 19.

Ioan. 10.

Matth. 6.

Matth. 5.

Amicum. Aufer ista omnia, intra cor tuum, & gaudebis ibi. Cum ibi cœperis gaudere, ipsa munditia cordis tui delectabit te, & faciet orare: quomodo si venias ad aliquem locum, silentium est tibi, forte quies est ibi, mundus est locus, oramus hic dicis, & delectat te cōpositio loci, & credis, quod tibi te exaudiat deus. Si ergo loci visibilis te delectat mūditiā, quare te nō offendit immūditia cordis tui? Intra, munda omnia, leua oculos tuos ad deum, & statim te exaudiet, Clama & dic. Inquisiui dominum & exaudiuit me. *Et ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.* Quare? Quia cum fueris illuminatus, cū cœperis hic habere bonā conscientiam, restant tribulationes, quia restat aliquid infirmum. Donec mors absorbeatur in victoria, & mortale hoc induat immortalitatem, necesse est vt in hoc seculo flagelleris, necesse est vt aliquas tentationes suggestionesq; patiaris. Mundabit de^o omnia, eruet te ab omni malo & tribulatione, ipsum quare. Et inquisiui dominum, & exaudiuit me. Qui ergo nō exaudiuntur, non dominum querunt. Intendat sanctitas vestra, Non dixit, inquisiui aurum à domino & exaudiuit me, Inquisiui à domino senectutem & exaudiuit me, Inquisiui à domino hoc aut illud & exaudiuit me.

B Aliud est aliquid inquirere à domino, aliud ipsum dominum inquirere. Inquisiui, inquit, dominum & exaudiuit me. Tu autem quādo oras & dicis, Occide illum inimicum meum, non dominum inquiris, sed quasi facis te iudicem super inimicum tuum, & facis questionarium deū tuū. Vnde scis, ne melior te sit cuius mortem quæris? Eo ipso forte, quia ille nō quærit tuā. Ergo noli aliquid à domino extra illum quærere, sed ipsum dominum quære, & exaudiet te, & adhuc te loquente dicet, ecce assum. Quid est, ecce assum? Ecce præsens sum, quid vis? quid à me quæris? Quicquid tibi dederō, vilis est quā ego, me ipsum habe, me fruerē, me amplectere: nondum potes totū, ex fide cōtinge me, & inhærebis mihi. Hoc tibi deus dicit: Cætera onera tua ego à te deponā, vt totus mihi inhæreas, cum hoc mortale tuum ad immortalitatem conuertero: vt sis æqualis angelis meis, & semper videas faciem meam & gaudeas: & gaudium tuū nemo auferet à te, quia inquisisti dominum & exaudiuit te, & ex omnibus tribulationibus eruit te. Diximus quid esset exhortatus amator ille, qui vult amplecti quod amat, & dicit, *Accedite ad eum & illuminamini*, Dicit enim quod ipse probauit. Spiritalis enim quidam in corpore Christi, vel etiam ipse dominus noster Iesus Christus secundum carnem caput exhortans mēbra cætera, quid dicit? Accedite ad eum & illuminamini. Aut potius Christianus aliquis spiritualis ad ipsum dominum nostrum Iesum Christum inuitat vt accedamus ad eum. Sed accedamus ad eum vt illuminemur, nō quomodo ad eum accesserūt Iudei vt tenebrarentur. Accesserunt enim illi ad illum vt crucifigerent, nos ad eū accedamus, vt corpus & sanguinē eius accipiam⁹. Illi de crucifixo tenebrati sunt, nos māducando crucifixum & bibendo illuminamur. Accedite ad eū & illuminamini, ecce ad gētes dicitur. Crucifixus Christus antequam Iudæos erat scruentibus & videntes, gentes absentes erāt. Ecce illi accesserunt qui in tenebris erant, Quomodo viderunt? Illuminati sunt. Vnde accedunt gentes? Fidem scētādo, corde inhiando, charitate curendo. Pedes tui, charitas tua est. Duos pedes habeto, noli esse claudus. Qui sunt duo pedes? Duo præcepta dilectionis, dei & proximi. Istis pedibus curere ad deum, accede ad illum: quia & vt curreres, ipse exhortatus est, & ipse suū lumē aspersit sic, vt magnifi-

ce & diuine se sequi possitis. *Et vultus vestri non erubescant.* **D** Accedite, inquit, ad eum & illuminamini, & vultus vestri non erubescant. Non erubescet vultus nisi superbi. Quare? Quia elatus vult esse, & quando fuerit pallus contumeliam, aut ignominiam, aut casum seculi, aut aliquā afflictionem, erubescit. Sed noli timere, accede ad eum & non erubesces. Quicquid fecerit tibi inimicus, videtur te superior esse apud homines, sed tu apud deum superior illo es. Ego cepi, ego ligari, ego interfeci: quā superiores sibi videntur: quia ista dicunt, quā superiores videbantur sibi Iudæi quando dominum colaphizabant, quādo spuebant in faciem eius, & de canna percutiebāt caput, quādo spinis coronabāt, quando tunica ignominiosa circumdabant: Quā superiores erant, & ille videbatur inferior, quia procidebat ad ostium portæ, sed ille nō erubescerat. Lumen enim erat verū, quod illuminat omnē hominē venientem in hunc mundū. Sicut enim lumen non potest cōfundi, sic & illuminatū cōfundi nō sinit. Accedite ergo ad eum & illuminamini, & vultus vestri nō erubescant. Sed dicit aliquis, Quomodo ad eū accedo? Tantis malis, tantis peccatis oneratus sum, tanta scelera clamant de conscientia mea, quomodo audeo accedere ad eum? Quomodo? Si humiliaueris te per pœnitentiā. Sed erubescas, ais, pœnitentiā agere. Accede ergo ad eū & illuminaberis, & vultus tuus non erubescet. Si enim timor erubescendi reuocat te à pœnitentia, pœnitentia autē facit te accedere ad deum, non vides quia pœnitentia gestas in vultu, quia ideo erubuit vultus tuus, quoniam non accessit ad dominum? Ideo non accessit, quia non vult agere pœnitentiā, sicut attestatur Propheta. *Iste inops clamauit, & dominus exaudiuit eum.* Docet te quomodo exaudiaris. Ideo non exaudiris, quia diues es, forte clamaueras, & nō exaudiebaris. Audi quare iste inops clamauit, & dominus exaudiuit eum. Inops clamat & exaudit dominus. Et quomodo clamabo inops? Vt & si habes aliquid nō inde præsumas de viribus tuis, vt intelligas te indigentem, vt intelligas te tandiu esse pauperem, quādiu non habes illum qui facit te diuitem. Quomodo autē dominus exaudiuit eum? Et ex omnib⁹, inquit, tribulationib⁹ eius saluum fecit eum. Et quomodo saluos facit ab omnibus tribulationibus? *Immittit angelus domini in circuitu timētium eum, & eruet eos.* Sic scriptum est **F** fratres, non quomodo habent aliqui mendosi codices, Immittet angelus domini in circuitu timentium eum, & eruet eos: sed sic, Immittit angelus domini in circuitu timētium eum, & eruet eos. Quē hic dixit angelum domini, qui immittit in circuitu timentium eū, & eruet eos: Ipse dominus noster Iesus Christus in propheta dictus est magni cōsiliij angelus, magni cōsiliij nuncius. Sic illū dixerunt Propheta. Ipse ergo magni cōsiliij angelus, id est nuncius, immittit in eos qui timent dominum & eruet eos. Noli ergo timere ne lateas. Vbi cunq; dominum timueris, nouit te ille angelus, qui immittit in circuitu, & eruet te. Aperte modo de ipso sacramēto vult dicere, quod ferebatur in manibus suis. *Consate & videte quoniam suauis est dominus.* Nonne aperit se **1. Reg. 21.** Psalmus, & ostendit tibi illā quasi insaniam & furorē constantem, sanā insaniam & sobriam ebrietatē illius Dauid, qui figurate sacramētū dominicū ostēdebat, *Ibidem.* quādo illi miseri corā rege Achis dixerunt †, quomodo est? Quādo dicebat dñs: Nisi quis māducauerit carnem meā, & biberit sanguinem meū, non habebit in se vitam. Et illi in quibus regnabat Achis, id est, error & ignorātia, quid dixerunt? Quomodo iste poterit nobis *† al. quādo illi ex persona regis Achis dixerunt, &c.*

G dare carnem suam manducare? Si ignoras, gusta & vide, quàm suavis est dominus: si autem non intelligis, rex es Achis. Immutabit faciem suam David & recedet à te, & dimittet te & abiet. *Beatus vir qui sperat in eum.* Hoc quid opus est diu exponi? Quisquis non sperat in domino, miser est. Quis est qui non sperat in domino? Qui in se sperat aliquando. Quod peius est, fratres mei attendite, aliquando homines nolunt sperare in se, sed in aliis hominibus. Salua salute ait, eius, nihil mihi potes facere. Et forte loquitur de homine iam mortuo in ista ciuitate. Dicit, salua salute illius. Et ille in aliis locis forte mortuus est. Et quàm cito dicunt homines hoc, & non dicunt, credo deo meo, quia non te permittit nocere mihi. Non dicunt, credo deo meo, quia & si te permiserit ad aliquid meum, ad animam meam non te permittet. Sed cum dicunt salua salute illius: nec ipsi volunt habere salutem, & illos grauunt per quos putant habere salutem. *Time de dominum omnes sancti eius, quia nihil deest timentibus eum.* Multi enim propterea volunt timere dominum, ne famem patiatur. Dicitur illis: Nolite fraudem facere. Et dicunt, unde me pascas? Non potest ars sine impostura esse, non potest negotium esse sine fraude. Sed fraudem punit deus, Time deum. Sed si timueris deum non habebis unde viuam. Time de dominum omnes sancti eius, quoniam nihil deest timentibus eum. Copiam promittit, trepidat & dubitat ne si forte timuerit dominum, desideret ille superflua. Pascere te dominus contemnentem se, & deseret te timentem se, Attende & noli dicere, ille diues est, & ego pauper sum: ego timeo dominum, ille non timendo quantum acquisiuit, & ego timendo nudus sum. Videte quid sequitur, *Diuites egerunt & esurierunt, inquirentes autem dominum non minuuntur omnino bono.* Si ad literam accipias, videtur te fallere. Respicias enim multos diuites iniquos mori in diuitiis suis, non factos fuisse pauperes cum viuunt: vides illos senescere, perducunt ad vltimum vite inter magnas copias diuitiarum, celebrari eis pompam funeris in magnis effusionibus, perducunt usque ad sepulchrum diuitem, qui & exspirauit in lectis eburneis, circumflente familia suorum: & dicis in animo tuo, si forte nosti aliqua & peccata & scelera ipsius: ego noui quanta fecerit iste homo, ecce senuit, mortuus est in lecto suo, deducunt illum sui, pompa tanti funeris celebratur: agnouit quem fecerit, decepit me scriptura & fefellit ubi audio & cato, diuites egerunt & esurierunt. Quando iste inops fuit? Quando esuriuit? Inquirentes autem dominum non minuuntur omnino bono. Quotidie ad basilicam surgo, quotidie genu flecto, quotidie inquiram dominum, & nihil boni habeo, iste non inquisiuit dominum, & inter tanta bona defunctus est. Sic cogitantem suffocat laqueus scadali. Escam enim mortalem querit in terra, & veram mercedem non querit in caelo, & mittit caput in laqueum diaboli, constringuntur ei fauces, & tenet diabolus ad malefaciendum, & sic imitatur illum diuitem quem videt in tanta copia defunctum. Noli ergo sic intelligere. Et quomodo intelligam? In bonis spiritualibus. Sed ubi sunt? Non videtur oculis, sed corde. Non video ipsa bona. Videt illa qui amat. Iustitiam non video. Non enim aurum est, non argentum est: si aurum esset, videres: quia fides est, non vides: & si non vides fidem, quare amas seruum fidelis? Interroga teipsum, qualem seruum diligis. Forte habes seruum formosum, staturolum, bene compositum: sed furem, nequam, fraudulentum. Habes autem alium forte paruulum statura, deformem facie, colore retrum: sed fidelis, parcum, sobrium: attende rogo te, quem istorum duorum diligis? Si oculos carnis interrogas, vincit apud

te pulcher iniustus: si oculos cordis, vincit deformis fidelis. Vides ergo, quod vis, ut exhibeat tibi aliter, id est, fidem, exhibe illi & tu. Quare gaudes ad eum qui fidem tibi exhibet, & laudas eum de his bonis, quae non videtur nisi oculo cordis? Cum repletus fueris spiritualibus diuitiis, pauper eris? Et ille diues ideo fuit, quia habebat lectum eburneum: & tu pauper es, cuius cubiculum cordis plenum est tantis gemis virtutum, iustitiae, veritatis, charitatis, fidei, patientiae, & tolerantiae? Explica diuitias tuas, habes illas, & compara diuitiis diuitum. At ille in mercato inuenit multas preciosas, & emit eas. Si fidem inuenires venalem, quantum pro illa dares, quam te voluit deus gratis habere, & ingratus es? Egent ergo illi diuites, egerunt, & quod est grauius, pane egent. Ne forte putetis, quia auro egent & argento, quantum & hoc egent. Quantum habuit quidam, & quis eum satiauit? Sic mortuus est egens, quia plura volebat acquirere quam tenebat. Egent & pane. Quare egent & pane? Si intelligas panem, ille enim dixit: Ego sum panis viuus qui de caelo descendi: Et, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Inquirentes autem dominum non minuuntur omnino bono. Sed quo bono? Iam diximus, *Venite filii, audite me, timorem domini docebo vos.* Putate fratres, quia ego dico, putate quia David dicit, putate quia Apostolus dicit, imo putate quia ipse dominus noster Iesus Christus dicit, Venite filii, audite me. Audiamus illum simul, audite illum per nos: docere enim vult ille humilis, ille tympanizans, ille affectus, docere nos vult. Et quid dicit? Venite filii, audite me, timorem domini docebo vos. Doceat ergo, praebeamus aures, praebeamus cor. Non aperiamus aures carnis, & cordis claudamus: sed sicut ipse dixit in Euangelio, Qui habet aures audiendi, audiat. Quis nouit audire docentem Christum per Prophetam? *Quis est homo qui vult vitam, & diligit dies videre bonos?* Interroga, Nonne omnis in vobis respondet, ego? An quisquam est in vobis qui non diligit vitam, id est, qui non vult vitam, & non diligit dies videre bonos? Nonne quotidie hoc murmuratis, & hoc dicitis: quandiu ista patimur, quotidie peiora & peiora? Apud parentes nostros fuerunt dies latiores, fuerunt dies meliores. O si interrogares ipsos parentes tuos, similiter tibi de parentibus murmurarent. Fuerunt beati patres nostri, nos miseri sumus, malos dies habemus. Dominatus est ille, putabamus quia illo mortuo posset aliquod refrigerium dari, deteriora venerunt. O deus ostende nobis dies bonos. Quis est homo qui vult vitam, & diligit videre dies bonos? Non hic querat dies bonos. Bonam rem querit, sed non in regione eius illam querit. Quomodo si aliquem iustum queres, sed in ea patria ubi non habitaret, diceretur tibi, bonum virum queres, magnam virum queres, quere illum, sed noli hic. Superfluum hic cum queres, nunquam eum inuenturus es. Dies bonos queres, simul eos quaramus, nolite hic. Sed habuerunt illos patres nostri. Fallimini. Omnes hic laborauerunt. Legite scripturas: ideo voluit deus ut scriberentur, ut nos consolaremur. Temporibus Helisei fuit fames, passi sunt eam patres nostri. Capita iumentorum mortuorum auro vendebantur, occiderunt suos, & comederunt eos. Et duae mulieres statuerunt inter se ut occiderent filios suos & manducarent. Occidit vna filium suum, & manducauerunt eum amba: alia volebat occidere filium suum, & exigebat illa quae prior occiderat filium suum, & talis rixa venit ante regem. Adduxerunt se ante regem, contententes de interfectione filiorum. De talibus cibis auertat deus ea quae legimus. Semper dies mali in seculo, sed semper dies boni in deo. Habuit dies

† al. filii egent.

Ioan. 6. Manb. 1.

L

1. Reg. 21.

Manb. 1. Pet. 3.

† al. diebus suis.

M

† Helisei

4. Reg. 6.

Gene. 11. & 26. dies

A dies bonos Abrahamam, sed intus in corde. Habuit dies malos quando à fame mutauit regionem, & querebat cibum. Sic omnes quaesierunt. Paulus habuit dies bonos, qui dicit: In fame & siti, in frigore & nuditate. Sed non exaltauit serui. Ipse dominus non habuit dies bonos in hoc seculo, contumelias, iniurias, crucem, & tanta mala patiebatur. Non ergo Christianus murmuret, videat cuius vestigia sequatur. Sed si dies bonos amat, audiat docentem & dicentem: Venite filij, audite me, timorem domini docebo vos. Quid vis? Vitam & dies bonos, Audi & fac. *Contine linguam tuam à malo.* Fac illud. Nolo, dicit homo miser, & linguam meam nolo continere à malo, & vitam volo & dies bonos. Si operarius tuus tibi diceret, vasso istam vineam, & exigo à te mercedem meam, Adduxisti me ad vineam vt facerem illam & putem, concido omnia ligna vtilia, praecidam ipsa robora vitium, vt non hic habeas quod colligas, & cum fecero ista, redditurus es mihi laborem meum: nonne insanum illum diceres? Nonne illum de domo tua repelleres, antequam mitteret manum ad falcem? Tales sunt homines, qui & facere volunt mala, & iurare mendacium, & blasphemare contra deum, & murmurare, & fraudem facere, & inebriari, & litigare, & adulterari, & ligaturas adhibere, & ire ad sortilegos, & dies bonos videre. Dicitur illi: Non potes male faciens querere bonam mercedem. Si tu iniustus es, iniustus erit & deus? Ergo quid faciam? Quid vis? Vitam volo, dies bonos volo. *Contine linguam tuam à malo, Et labia tua ne loquantur dolum.* Id est, nulli fraudem facias, nulli mendacium. Sed quid est, *Declina à malo.* Parum est, nulli noceas, nullum occidas, non fureris, non adulteres, non fraudem facias, non falsum testimonium dicas, *declina à malo.* Cum *declinaueris, dicitis, securus sum, perfecti omnia, habebō vitam, videbo dies bonos.* Non solum *declina à malo: sed, Et fac bonum.* Parum est vt non expolies vestitum, vesti nudum. Si non expolaueris, *declinasti à malo, sed non facies bonum, nisi cum peregrinum susceperis in domum tuam.* Ergo sic *declina à malo, vt facias bonum. Quere pacem & sequere eam.* Non tibi dixit habebis hic potestatem, quare illam & sequere eam, *Quò illam sequor? Quo praecessit.* Dominus enim est pax nostra, resurrexit & ascendit in caelum. *Quare pacem & sequere illam, quia & tu cum surrexeris, hoc mortale mutabitur, & amplecteris pacem, vbi tibi nemo molestus erit. Ibi est perfecta pax, vbi non esuriet.* Nam hic tibi pacem facit panis, subduc panem, & vide quale bellum erit intra viscera tua. Ipsi iusti quomodo gemunt hic fratres, vt sciatis quia querimus hic pacem, consequemur autem in fine? Sed ex parte hic habeamus, vt ex toto illic habere mereamur. Quid est ex parte? Concordes simus, sic diligamus proximum quomodo nos. Sic dilige fratrem quomodo te ipsum, habe cum illo pacem. Sed non possunt nisi existere rixae aliqua, quomodo inter fratres & inter sanctos extiterunt, inter Barnabam & Paulum, sed non quae occiderent concordiam, non quae interimerent charitatem. Nam & tibi ipsi resistis aliquando, & tamen non te odisti. Omnis enim quem poenitet aliquid, rixatur secum. Peccauit, redit, irascitur sibi metipso hoc fecisse, illud commississe. Rixam ergo secum habet, sed ista rixa ad concordiam tendit. Vide quomodo secum rixetur, & dicat quidam iustus, *Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in domino, quoniam adhuc confitebor illi. Cum dicit animae suae, quare conturbas me: vtique*

turbabat illum. Volebat forte ipse pati pro Christo, & anima ipsius contristabatur. Et ille qui sciebat & dicebat, *Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me, pacem adhuc non secum habebat, sed ex mente herebat Christo, vt sequeretur illum anima eius, & non illum conturbaret.* Ergo quare pacem fratres, dominus dixit, haec loquor vobis, vt in me habeatis pacem. *Pacem in terra vobis non promitto. In ista vita pax vera non est, nec tranquillitas. Gaudium immortalitatis, societas angelorum promittitur. Sed quisquis non illam cum hic est quaesierit, nec illam habebit cum venerit. Oculi domini super iustos.* Noli ergo timere, laboras, oculi domini super te sunt. *Et aures eius ad preces eorum.* Quid vis amplius? Si murmurantem seruum in domo magna non audiret paterfamilias, quereretur & diceret: *Quanta nos hic patimur, & nemo nos audit? Nunquid dicit illud de deo, quanta hic patior, & nemo me audit? Si audiret me, forte dicitis, tolleretur mihi tribulatione, Clamo & tribulor.* Tantum tu tene vias eius, & quando tribularis, audit te. Sed medicus est, adhuc putre habes nescio quid, Clamas, Sed adhuc secat, & non tollit manum, nisi secuerit quantum videtur. Etenim medicus crudelis est qui exaudit hominem, & parcit vulnere & putredini. Matres quomodo fricant in balneis ad salutem filios? Nonne paruuli clamant inter manus earum? Ille ergo crudelis sunt vt non parcant, non exaudiant lachrymas? Nonne plenae sunt pietate? Et tamen clamant pueri, & non eis parcitur. Sic & deus noster plenus est charitate: sed ideo videtur non exaudire, vt faciat & parcat in sempiternum. *Oculi domini super iustos, & aures eius ad preces eorum.* Forte dicunt mali, Ergo securus facio mala, quia non super me sunt oculi domini. Iam deus ad iustos attendit, me non videt, & quicquid fecero, securus facio. Statim subiecit videns ad cogitationes hominum spiritus sanctus, & ait: *Oculi domini super iustos, & aures eius ad preces eorum.* *Fultus autem domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. Clamauerunt iusti, & dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum eruit eos.* Iusti erant tres pueri, de camino clamauerunt ad dominum, & in laudibus eorum ignes frigerunt. Accendere & ledere flamma non potuit laudantes deum innocentes, & iustos pueros, & eruit eos de flamma. Dicit aliquis, Ecce vere iusti qui exauditi sunt, sicut scriptum est: *Clamauerunt iusti, & dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum eruit eos.* Ego autem elamaui, & non me eruit: aut ego non sum iustus, aut non facio quae mihi iubet, aut forte me ille non videt. Noli timere, tantum fac quod iubet: & si te non eruit corporaliter, eruet spiritualiter. Ille enim qui tulit in flamma tres pueros, nunquid tulit de flamma Machabaeos? Nonne illi in ignibus hymnizabant, illi in ignibus expirabant? Deus trium pueros, nonne ipse est & Machabaeorum? Illos eruit, & illos non eruit, immo vtrosque eruit. Sed tres pueros sic eruit, vt & carnales confunderentur. Machabaeos autem ideo non sic eruit, vt illi qui persequebantur, in poenas maiores irent, cum putabant se oppressisse martyres dei. Eruit Petrum quando venit ad illum angelus cum esset in vinculis, & ait illi: *Surge & exi:* & subito soluta sunt vincula, & secutus est angelum, & eruit illum. Nunquid Petrus perdidit iustitiam, quando non illum eruit de cruce? Non eruit nunc, & eruit tunc. An ideo diu vixit vt iniustus fieret? Forte plus eum exaudiuit postea, quam prius, quando illum vere de omnibus pressuris eruit. Nam quando primum illum eruit,

2. Cor. 11.

1. Pet. 3.

Psal. 36.

Deut. 5.

1. Pet. 3.

Math. 22.

Act. 15.

Psal. 41.

Ioan. 16.

1. Pet. 3.

E

Daniel. 3.

F

2. Mach. 7.

Act. 11.

Geruit, quanta ille pertulit postea? Illuc enim misit postea, ubi nihil mali pati potuisset. *Iuxta est dominus his qui obtulerunt cor, & humiles spiritu saluos faciet.* Altus est deus, humilis est Christianus. Si vult vt altus deus vicinetur illi, ille humilis sit. Magna mysteria fratres, Deus super omnia est. Erigis te, & nō illum tangis, Humilias te, & ipse ad te descendit. *Multe tribulationes iustorum.* Nūquid dicit ideo sunt Christiani iusti, ideo audiant verbum meum, vt nihil tribulationis patiantur? Non hoc promittit, sed dicit: *Multe tribulationes iustorum.* Magis si iniusti sunt, pauciores habent tribulationes: Si iusti sunt, multas habent. Sed post paucas tribulationes aut nullas, illi venient ad tribulationem sempiternam vn de nunquam eruentur. Iusti autem post multas tribulationes venient ad pacem sempiternam, vbi nūquam aliquid mali patientur. *Multe tribulationes iustorum,*

Et de omnibus his eruet eos. Custodit dominus omnia ossa eorum, vnum ex his non conteretur. Et hoc fratres non accipiamus carnaliter. Ossa sunt firmamenta fidelium. Quomodo enim in carne nostra ossa faciunt firmamentum, sic in corde Christiano fides facit firmamentum. Patientia ergo quæ est in fide, ossa sūt interioria. Ipsa sunt quæ frangi nō possunt. Custodit dominus omnia ossa eorum, vnum ex his non conteretur.

Hoc de domino deo nostro Iesu Christo dixisset hoc, Custodit dominus omnia ossa filij sui, vnum ex his nō conteretur: sicut etiā alio loco præfiguratur de illo, quoniā agnō ductus est mactandus, & dictū est de illo, Os eius noli frangere, impletū est in domino: quia cū penderet in cruce, expirauit antequā venirent illi ad crucē, & inuenerunt iam corpus exanime, & noluerūt crura eius frangere, vt impletur quod scriptū est, [Os non cōminuetis ex eo.] Sed promisit illud & ceteris Christianis, Dominus custodit omnia ossa eorum, vnum ex his nō conteretur. Ergo fratres si viderimus aliquem sanctum tribulationes pati, & forte vel à medico sic secari, vel ab aliquo persecutore sic cedi, vt eius ossa fragantur, non dicamus, nō erat iustus ille, nam dominus hoc promisit iustis suis, de quibus ait: Custodit dominus omnia ossa eorum, vnum ex his nō conteretur. Vis videre, quia alia ossa dixit, quæ diximus firmamenta fidei, id est patientiā & tolerantiā in omnibus tribulationibus: Ipsa enim sunt ossa quæ nō franguntur. Audite, & in ipsa passione domini inspici

Exod. 12.
Ioan. 19.

Ite quod dico, Dominus erat in medio crucifixus, iuxta illum duo latrones, vnus insultauit, alter credidit: vnus dānatus est, alter iustificatus est. Vnus habuit pœnā suā & hic & in æternū: alteri autem dixit dominus. Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Et tamen illi qui venerant, domini ossa nō fregerunt, latronum autem fregerunt. Sic fracta sunt latronis ossa qui blasphemauit, quomodo latronis qui credidit. Vbi est ergo quod dictum est: Dominus custodit omnia ossa eorum, vnum ex his nō conteretur? Ecce cui dixit: Hodie mecum eris in paradiso: non potuit omnia ossa eius custodire: Respondet tibi dominus, immo custodiui, nam firmamentum fidei ipsius frangi non potuit illis ictibus, quibus crura sunt fracta. *Mors peccatorum pessima.* Attendite fratres, non à propter illa quæ dicebamus, Vere magnus dominus, & misericordia eius vera, qui nobis dedit manducare corpus suum, in quo tanta perpeesus est, & sanguinem bibere. Quomodo respicit mala cogitantes & dicentes, ille male mortuus est: Cum iustus esset, à beatis consumptus est. Non erat ille iustus, ideo male perit. Nam non periret si iustus esset. Ergo ille iustus est, qui in domo sua & in lecto suo moritur. Hoc est ergo,

Lucæ. 23.

Ioan. 19.

inquis, Quid? Miror quia noui peccata & scelera ipsi, & bene mortuus est, in domo sua, intra limina sua, nulla peregrinationis iniuria fuit illi, nulla vel immatura etate. Audi deum, Mors peccatorum pessima. Quæ tibi videtur bona, pessima est, si intus videas. Vides foris iacentem in lecto, nunquid vides intus raptū ad gehennam? Audite fratres & ex Euangelio inspiciate, quid sit mors peccatorum pessima. Nūquid non duo erant in isto seculo, diues qui induebatur purpura & bysso, & e- *Luc. 16.* pulabatur quotidie splendide: alter pauper qui iacebat ad ianuā eius ulcerosus, & canes veniebant & lingeant vlcera eius, & desyderabat saturari de micis quæ cadebant de mensa diuitis? Contigit autem mori inopem illum, iustus erat ille inops, & defertur ab angelis in sinū Abrahæ. Qui viderat corpus illius iacere ante limē diuitis, & non esse qui sepeliret, quanta forte diceret? sic moriatur ille inimicus meus, & ille qui me persequitur: sic illū videam. Excreatur corpus sputo, putent vulnera, & ille in sinu Abrahæ requiescit. Si Christiani sumus, credamus: si nō credimus fratres, nemo se fingat Christianum. Fides nos perducit. Quomodo illa dixit dominus, sic sunt. An verum dicit tibi mathematicus, & verum non est quod dixit tibi Christus? Quali autem morte mortuus est ille diues? Qualis mors esse potuit in purpura & bysso, quā sumptuosa, quā pomposa? quæ exequiæ funeris ibi erāt? quantis aromatibus sepultum est illud cadaver? Et tamen cū apud inferos in tormentis esset, desyderauit ex illius contempti pauperis digito instillari aquæ guttam ardenti linguæ suæ, neque impetrauit. Discite ergo quid sit mors peccatorum pessima. Et nolite interrogare stratos preciosis vestibus lectos, & carnem multis diuitiis obuolutam, lamentationis pompam exhibentes, plangentem familiam, turbam obsequentium præcedentem ac sequentem, cum corpus effertur, marmoratas, auratasque memorias. Nam si hæc interrogatis, respondent vobis falso, quod multorum non leuiter peccatorum, sed omnino sceleratorū mors optima est, qui sic plangi, sic condiri, sic contegi, sic efferi, sic sepeliri meruerunt. Sed interrogate Euangelium, & ostendet fidei vestræ, in pœnis ardentem animam diuitis, quam nihil adiuuerunt omnes honores & obsequia, quæ mortuo corpori eius viuientium vanitas præbuit. Sed quia multa sunt genera peccatorum, & non esse peccatorem difficile est, aut fortasse in hac vita non possibile, subiecit statim cuius generis peccatorum esset mors pessima. *Et qui oderunt iustum,* inquit, *delinquent.* Quem iustum, nisi eum qui iustificat impium? Quem iustum, nisi dominum Iesum Christū, qui est etiam propiciatio peccatorum nostrorum? Qui ergo hunc oderunt, mortem pessimam habent, quia in peccatis suis moriuntur, qui per eum deo nostro nō reconciliantur. *Redimet enim dominus animas seruorum suorum.* Secundum animam enim intelligenda est mors peccatorum pessima aut optima, non secundū corpora, aut contumelias, aut honores quos homines videt. *Et non delinquent omnes qui sperant in eum.* Iste est modus humanæ iustitiæ, vt vita mortalis quantumlibet proficiat, quia sine delicto esse non potest, in hoc nō delinquat, dū sperat in eū, in quo est remissio delictorum, Amen.

In Psalmum trigessimum quartum enarratio.

Præfatio.

PSALMVM istum nobis à iubentibus fratribus & coëpiscopis meis impositū esse ad tractandū, nouerit charitas vestra, qui voluerūt vt hinc omnes incōminus aliquid audiamus. Ab illo enim omnes

A omnes audiuius, à quo pariter discimus, & in cuius schola cōdiscipuli sum⁹. Titulus ipsius morā nobis nō facit, breuis est enim ad intelligendū, maxime nutritis in cōspectu dei, nō est difficilis. Habet enim, *Ipsi David.* David interpretat fortis manu, vel desyderabilis. Psalmus ergo manu forti & desyderabili, qui nostrā mortē vicit, qui nobis vitā pmisit. In hoc enim est manu fortis, quia mortē nostrā vicit. In hoc desyderabilis, quia vitam æternā promisit. Quid enim fortius manu hac, quæ tetigit loculum & mortuus resurrexit? Quid fortius manu hac, quæ mundū vicit, nō ferro armata, sed ligno transfixa: Quid autē desyderabilius eo quem nō videntes martyres mori voluerunt, vt ad illum venire mereretur? Ergo psallam⁹ illi, illi cor nostrū, illi lingua nostra digna cantet, si tamen ipse dignabitur donare quod cātet. Nemo illi cantat digna, nisi qui ab illo acceperit quod cātare possit. Denique hoc quod modo cātamus, spiritu eius dictū est per Prophetam eius, & in eis verbis vbi nos agnoscimus & ipsum. Nec iniuriam facim⁹, quia dicimus nos & ipsum, quoniam cum esset in cælo, sic clamauit, Quid me persequeris? cum enim nemo tangeret, & nos in terra laborarem⁹. Ergo vocem ei⁹ audiamus, nūc corporis, nunc capitis. Est enim Psalmus iste inuocans deum cōtra inimicos in tribulationibus huius seculi: & vtiq; ipse est Christus, tribulato tunc capite, & tribulato nunc corpore: tamē per tribulationes omnibus membris suis dans vitam æternā, quam promittendo desyderabilis factus est.

Concio prima de prima parte Psalmi.

Iudica, inquit, domine nocentes me, expugna impugnantes me. Si deus pro nobis, quis cōtra nos? Et vnde hoc nobis præstat deus? *Apprehende, inquit, arma & scutum, & exurge in adiutorium mihi.* Magnum spectaculum est, videre deū armatum pro te. Et quod eius scutum, quæ arma? Domine, inquit, alio loco homo iste qui hic loquitur, vt scuto bone voluntatis tuæ coronasti nos. Arma autem eius quibus non solum nos muniat, sed etiam percutiat inimicos, si bene profecerimus & nos erimus. Sicut enim nos vt armemur, ab illo habemus, ipse armatur de nobis. Sed ipse sic de his armatur quos

C fecit, nos ab his armatur quæ de ipso accepimus. qui nos fecit. Dicit hæc quodā loco arma nostra Apostolus, scutum fidei, & galeam salutis, & gladium spiritus, quod est verbum dei. Armavit nos talibus armis, quilibet auditis, laudabilibus & inuictis, insuperabilib⁹ & splendidis, spiritalibus sanē atq; inuisibilib⁹, quibus & hostes inuisibiles expugnamus. Si vides hostem tuum, videantur arma tua. Armatur earum rerum fide, quas non videmus, & sternimus hostes quos non videmus. Veruntamen charissimi, arma ista ne putetis sic esse, vt quasi quod scutum est, semper scutū sit: aut quod galea est, semper galea sit: aut quod lorica est, semper lorica sit. In istis enim armis corporalibus ita est, quāquam & de ferro quæ fiunt mutari possint, vt ex gladio fiat securis: tamen ipsum Apostolum videmus dixisse quodā loco, lorica fidei, & alio loco dixisse, scutū fidei. Ergo ipsa fides, & lorica potest esse & scutum. Scutum ergo est, quia tela inimicorum excipit & repellit, Lorica est, quia interiora tua transigi non sinit. Hæc arma nostra sunt dei, quod legimus quodam loco, Eripe ab impiis animam meam, frameam tuam ab inimicis manus tuæ. Quod superius dixit, ab impiis, hoc sequenti versū, ab inimicis manus tuæ: & quod superius dixit, animam meam, hoc sequenti versū, frameam tuā: id est, gladium tuum. Ergo frameam dei, dixit animam suā

Erue, inquit, ab impiis animā meam: id est, ab inimicis manus tuæ erue frameam tuam. Apprehedis enim animā meā & debellas inimicos meos. Et quid est anima nostra, quamuis splendida, quāuis producta, quamuis acuta, quamuis vncta, quamuis luce sapientiæ & coruscationis vibrata: Quid est ipsa anima nostra, aut quid potest, nisi deus illā teneat & pugnet de illa? Nā quælibet optime facta framea, si nō habeat bellatorem, iacet. Dixeramus autem & armis nostris, nō quasi aliquid fixum accipi debere, vt quod est res vna, ipsa aliud esse non possit: sic & in armis dei inuenimus. Ecce animā iusti dixit frameam dei. Iterum dicit animam iusti esse sedē dei, Animam iusti sedē sapientiæ. Ergo quicquid vult, facit de anima nostra. Cum in manu eius est, vtatur ea quemadmodum vult. Exurgat ergo, sic enim inuocatus est, Apprehede arma, exurge in adiutorium nobis. Vnde exurgat? Alio loco etiā dicitur illi ipsa voce, Exurge, quare obdormis domine? Et quando ille dicitur dormire, nos dormimus: & quando ille dicitur exurgere, nos excitamur. Nā & dominus dormiebat in nauis, & ideo fluctuabat nauis, quia dormiebat Iesus. Nam si illic vigilaret Iesus, non fluctuaret nauis. Nauis tua, cor tuū. Iesus in nauis, fides in corde. Si meministi fidei tuæ, nō fluctuat cor tuum. Si oblitus es fidem tuā, dormit Christus, observa naufragium. Veruntamen quod restat fac, vt si dormierit excitetur: dicas illi, Domine exurge, perimus: vt increpet ventos, & fiat tranquillitas in corde tuo. Recedent enim omnes tentationes, aut certe nihil valebunt, quando Christus, hoc est, fides tua vigilauerit in corde tuo. Exurge ergo quid est? Innotescere, appare, sentire. Exurge ergo in adiutoriū mihi. *Effunde frameā & conclude aduersus eos qui te persequuntur.* Qui sunt qui te persequuntur? Forte vicinus tuus, aut ille quem læsisti, aut cui fecisti iniuriam, aut qui vult auferre res tuas, aut contra quem prædicas veritatem, aut cuius peccatum obiurgas, aut quem male viuētem bene viuēdo lædis. Sunt quidem & isti inimici nostri & persequuntur nos. Sed alios docemur inimicos nosse, contra quos inuisibiliter dimicamus, de quibus nos admonet Apostolus dicens: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem: id est, aduersus homines, non aduersus eos quos videtis, sed aduersus eos quos non videtis, aduersus principes & potestates & rectores mūdi tenebrarum harum. Cum diceret enim rectores mundi (dicebat quippe de diabolo & angelis eius) cauendum erat ne male intelligerent homines, & putaret à diabolo & demonibus eius mundū regi. Sed quia mundus dicitur hæc fabrica quam videmus: & in peccatoribus dicitur mūdus, & in eis qui diligūt mundum, de quibus dictū est, Et mundus eum non cognouit: & de quibus dictum est, Totus mūdus in maligno positus est: exposuit Apostolus cuius mundi essent rectores, Tenebrarum, inquit, harum. Rectores mūdi dico, rectores tenebrarū harū. Rursum cogit nos intelligere quid dixerit, tenebrarū harum. Quarū tenebrarū rectores sunt diabolus & angeli eius: Omnium infidelium, omnium iniquorum, de quibus dictū est, Lux lu-
cet in tenebris, & tenebræ eam non cōprehenderunt. Denique ex ipsorum numero credētibus multis, quid dicit idem Apostolus: Fuiſtis enim aliquādo tenebræ, nunc autem lux in domino. Nō vis regi à diabolo migrare ad lucem. Et vnde migrabis ad lucē, nisi effundat ille frameam, & eruat te ab inimicis tuis, & à persequentibus te: Quomodo effundit frameam? Quomodo iam audiuius quid sit framea ipsius? Anima iusti est. Abundent

Luc. 7.

Mat. 9.

Rom. 8.

Psalm. 5.

1. ad. Cor.

1. ad. Cor.

1. ad. Cor.

1. ad. Cor.

1. ad. Cor.

1. ad. Cor.

1. ad. Cor.

1. ad. Cor.

1. ad. Cor.

1. ad. Cor.

1. ad. Cor.

1. ad. Cor.

1. ad. Cor.

1. ad. Cor.

1. ad. Cor.

Psalm. 16.

Psalm. 43.

Matth. 2.

Ephes. 6.

1. ad. Cor.

1. ad. Cor.

Ephes. 7.

1. ad. Cor.

Ephes. 5.

G Abundēt iusti & effunditur frum̄, & cōcluditur aduersus inimicos. Nā de ipsa effusione frum̄ monens Apostolus vt iuste viuamus, in cōsequenti ait: vt aduersarius reucreatur, nihil habēs de nobis dicere prauum. Cōclusum est aduersus eum, quia quid loquatur aduersus sanctos, nō potest inuenire: & vnde erit iustus? Aut quid dicūt inimici qui nos persequūtur? Inuisibiles illi qui dicūt inimici? Isti nihil: Maxime suggeritur humano cordi ab inuisibilibus expugnantibus inimicis, quia deus nobis nō est adiutor, vt requirētes alia adiutoria, inueniamur inualidi, & ab inimicis ipsis capiamur. Hoc ergo suggeritur. Cōtra istas voces maxime vigilare debemus, quā in alio Psalmo ostendūtur, Multi insurgūt aduersum me, multi dicūt animā meā, nō est salus illi in deo eius. Contra istas voces quid hic dicitur?

Psalm. 3.

Dic anime meae, salus tua ego sum. Cū dixeris animā meā, salus tua ego sum, iuste viuet, vt neminē in adiutorium prater te querat. Et quid sequitur? *Confundantur & reuereantur requirentes animā meam.* Ad hoc enim illā requirunt, vt perdant, Nam vtinā bene querāt. In alio quippe Psalmo hoc reprehendit in omnibus, quia non erat qui requireret animā ipsius, Perit fuga à me, & non est qui requirat animā meam. Quis est ille qui dicat, Non est qui requirat animā meam? Nūquid forte ille est, de

Psalm. 39.

69.

Psalm. 41.

Psalm. 21.

H est qui requirat animā meam? Nūquid forte ille est, de quo tanto antē prādictū est, Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerūt omnia ossa mea: ipsi vero cōsiderauerunt & cōspexerunt me: diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meā miserūt sortē: iam omnia ista ante oculos eorum fiebāt, & nemo erat qui requireret animā eius. Inuocemus eum ergo fratres, vt dicat animā nostrā, salus tua ego sum: & aperiet aures, vt audiamus dicētē, salus tua ego sum. Dicit enim, sed quidā obsurdescunt: vnde audiunt potius persequētes inimicos in tribulatione cōstituti. Si aliquid deest, si in angusto est anima, in inopia tēporalium, querit auxiliū plerunq; à dāmonibus, arreptitios dāmonū vult cōsultare, sortilegos querit: persecutores illi hostes inuisibiles adierunt, intrauerūt, expugnaverunt, captiuauerunt, vicerunt, dicendo, Non est salus illi in deo eius. Obsurdit cōtra vocē dicentē, Salus tua ego sum. Dic anime meae salus tua ego sum, vt confundantur & reuereantur requirētes animā meam, cui dicis tu, salus tua ego sum.

Psalm. 20.

I Audiam dicentē mihi, Salus tua ego sum. Alia n salutē non requiram prater dominū deum meū. De creatura mihi salus suggeritur, ab ipso est: & si leuo oculos meos in montes vnde veniat auxiliū mihi, nō tamen à montibus, sed auxiliū meū à domino qui fecit cælū & terrā. In ipsis tēporalibus angustiis per hominē subuenit deus, salus tua ipse est. Per angelum subuenit deus, salus tua ipse est. Omnia illi subiecta sunt: & ad istā quidem vitam tēporalē subuenit, alij inde, alij inde, aeternā vitam nō dat nisi de se. Sed ecce in angustiis tibi cōstituto, non subest quod quæris, sed adest quē quæris. Et illū quare qui deesse nunquā potest. Subtrahuntur quæ dedit, nūquid subtrahitur qui dedit? Reddantur quæ dederat, nūquid ipse sunt diuitiē cum reddita fuerint illa, & nō ille qui subtraxerat probādo, & reddidit consolando? Consolatur enim quando nobis ista non desunt, consolatur tanquā in via: sed si nos intelligamus viam, quia tota ista vita & omnia quibus vteris in hac vita, sic tibi debent esse tanquam stabulum viatori, non tanquam domus habitatori. Memento peregrisse te aliquid, restare aliquid, diuertisse te ad refectiōnē, non ad defectiōnē. Sunt qui dicunt, deus bonus, magnus, summus, inuisibilis & aternus, incorruptibilis, vitam aeter-

nam nobis daturus est, & illam incorruptionem quam K in resurrectione promisit. Ista vero secularia & tēporalia ad dāmones pertinent, & ad potestates illas harum tenebrarū. Dicēdo hæc, quando amore implicātur harum rerum, dimittunt deum, quasi ad quē ista nō pertineant, & querunt nephādis sacrificiis, ac nescio quibus remediis, aut nescio qua hominum illicita persuasione providere sibi quod tēporale est, veluti pecuniā, vxorē, filios, & si qua sunt quæ humanā vitam, aut cōsolantur transeuntem, aut impediunt ambulante. Contra istam opinionem diuina prouidentia vigilauit, vt ostēderet deus ad se pertinere ista omnia, & in sua esse potestate, nō solum aeterna quæ in futurum promisit, verū etiam temporalia, quæ in terra dat, quibus voluerit, & quādo voluerit opportune, sciens cui det, cui nō det, tanquam medicus medicamenta, sciens melius morbum aegroti quā ipse aegrotus. Vt ergo deus hæc ostēderet, distribuit tēpora veteris & noui testamēti. In veteri testamēto promissiones sunt rerū terrenarum, in nouo autē regni cælōrū. Pleraq; sunt præcepta deū colendi & recte viuēdi, ipsa sunt & ibi & hic. Sed quia pmissio ibi alia videtur, alia hic, iubētis imperium, & obediētia seruētis eadem est, sed merces quasi nō est eadē. Etenim illis dictum est, Accipietis terrā promissionis, vt in illa regnetis, vt inimicos vestros superetis, vt ab eis nō subiugemini, vt omnia vobis abundēt in hac terra, vt filios procreetis. Hæc terrena promissa sunt, sed tamē figurata. Fac aliquos sic illa accipere quomodo pmissa sunt, & vere multi sic acceperūt. Nā data est terra filiis Israēl, data sunt diuitiæ, dati sunt filij & sterilibus & ancillis rogātibus deū & de ipso solo præsumētibus, & alium sibi adiutorē nec ad ista querentibus, quæ vocē domini in corde audierunt, salus tua ego sum. Si ad aeterna, quare non ad tēporalia? Ostendit hoc deus in causa viri illius sancti Iob, quia & ipse diabolus auferendi hæc nō habet potestātē, nisi cum acceperit à summa illa potestate. Inuidere potuit sancto, nunquid nocere potuit? Accusare potuit, dānare nūquid potuit? Nūquid valuit aliquid tollere? Nunquid vel vnguē, nūquid vel capillum lādere, nisi deo diceret, Mitte manū tuā? Quid est mitte manū tuam? Da potestatem. Accepit. Ille tentauit, ille tentatus est. Tentatus tamen vicit, tentator victus est. Deo enim qui diabolo permiserat, vt illa tolleretur, ille seruum suum interius nō deseruerat, & ad ipsum diabolum superādū, animā serui sui frum̄ sibi fecerat. Quātū valet hoc? De homine dico, Victus in paradiso, victor in stercore. Ibi victus est à diabolo per mulierē, hic vicit diabolum & mulierē. Locuta es, inquit, tanquā vna ex insipientibus mulieribus. Si bona percepimus de manu domini, mala quare non sustineamus? Quā bene audierat, salus tua ego sum. *Confundantur & reuereantur requirentes animā meā.* Respice ad homines, Orate, inquit, p inimicis vestris. Sed hic prophetia est, Et quæ figura optādi dicuntur, animo prophetādi explicātur. Illud fiet, & illud fiet, nihil est aliud, quā hoc & hoc futurū est. Sic ergo audite prophetiā, Cōfundantur & reuereantur requirentes animā meā. Quid est cōfundantur & reuereantur? Cōfundentur & reuerebuntur. Factum est enim, Multi salubriter cōfusi sunt, multi reueriti à persecutiōne Christi, & ad societatem membrorum eius deuota pietate transferunt, & non fieret hoc nisi confunderentur & reuereantur. Ergo bene illis optauit. Sed quia duo sunt genera eorū qui vincuntur. Duobus enim modis vincuntur: aut ad hoc vincuntur, vt cōuertantur ad Christū: aut ad hoc vincuntur, vt damnentur

Eph. 6.

L

Deut. 17.

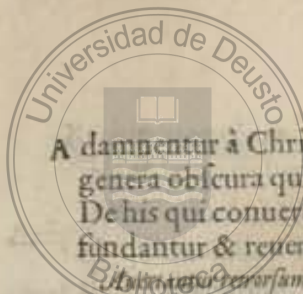
Iob. 1.

M

Gen. 1.

Iob. 1.

Man. 1.

A damnentur à Christo : explicata sunt & hæc duo ipsa genera obscura quidem, sed intellectorem desiderat. De his qui conuertuntur, accipe quod dictum est: Cõfundantur & reuerentur requirentes animam meam.

Math. 16.

Retrosorsum. Non præcedat, sed sequatur, nõ dent consilium sed accipiant. Nam Petrus præcedere voluit dominum, quãdo dominus de passione sua futura diceret, cõsilium illi quasi salutis voluit dare, cõsiliũ salutis ager saluatori. Et quid ait domino de illa futura sua passione cõfirmati: Absit à te domine, propitius tibi esto, nõ fiet istud. Præcedere volebat, vt dominus sequeretur. Et ille, inquit, Vade retro satanas, Præcedendo satanas es, sequedo discipulus eris. Hoc ergo & illis, auertatur retrorsum. *Et confundantur, qui cogitant mihi mala.* Cum enim ceperunt retrorsum sequi, iam nõ cogitabunt mala, sed desiderabunt bona. Quid illi: Non enim omnes sic sequuntur, vt cõuertantur & credant. Multi in pertinacia remanent, multi spiritus præcededi seruãt in corde, & si non exerũt, tamẽ parturiunt, & vbi locũ inuenerint, pariũt. De talibus quid sequitur? *Fiant tanquã puluis ante faciẽ venti.* Non sic impij non sic, sed tanquam puluis quem proicit ventus à facie terræ. Ventus tẽtatio est, puluis iniquus. Quando venerit tẽtatio, tollitur puluis, nec stat, nec resistit. Fiãt tãquam puluis ante faciẽ venti. *Et angelus domini tribulans eos, Fiãt via eorum tenebra & lubricum.* Horrẽda via. Tenebras solum quis nõ horreat? Lubricũ solum quis nõ caueat? In tenebris & lubrico quã is, vbi pedem figis? Sunt ista mala magnæ pœnæ hominũ, tenebræ est ignorantia, lubricum est luxuria. Fiãt via eorum tenebræ & lubricum. *Et angelus domini persequens eos.* Vt nõ possint stare. Nã vnusquisq; in tenebris & lubrico cunct non viderit, & si pedẽ mouerit, labitur, & lux illi ante pedes nõ est: vel hoc forte facit, vt expectet diem donec luceat, sed ibi est angelus domini persequens eos. Hæc eis futura prædixit, nõ quasi vt euenirent optauit: quãquã & Propheta in spiritu dei sic ea dicat, quomodo illa deº facit, certo iudicio, bono, iusto, sancto, tranquillo, non perturbatus ira, non amaro zelo, non animo inimicitarum exercẽdarum, sed iustitia vitiorum puniẽdorum, veruntamen propheta est. Vnde autem tanta mala ista? Quo merito? Audi quo merito.

Psal. 2.

B *Quonia gratis absconderũt mihi muscipulã corruptionis suæ.* In ipso capite nostro attendite, hoc fecerunt iudæi, absconderunt muscipulã suę corruptionem. Cui absconderunt muscipulam? Qui videbat corda abscondentium. Sed tamen erat inter illos ignorãti similis quasi falleretur, cum illi deciperetur coipso, quo cum illi falli arbitrabantur. Ideo enim ille tãquam fallebatur inter illos viuens, quia nos inter tales sic victuri eramus, vt sine dubio falleremur. Ille videbat traditorem suum, & elegit illum magis ad opus necessariũ, Illius malo magnum bonum operatus est, & tamen inter duodecim electus est, ne ipse duodenarius tã exiguus numerus esset sine malo: hoc ad exemplum nostræ patientiæ, quoniã necesse erat vt inter malos viuere. Et quia necesse erat vt malos, siue scientes, siue nesciẽtes toleraremus, exẽplum patientiæ præbuit ne deficias, cum ceperis inter malos viuere. Et quia illa schola Christi in duodecim non deficit, quãto magis nos firmi esse debemus, cum impletur in ecclesia magna, quæ de malorum permixtione prædicta sunt. Neque enim videbat ipsa schola redditum semini Abrahæ quod erat promissum, & ipsam aream vnde massa quę implebit horreum, processura est. Quare igitur non cum trituratur, in ea digne

Ioan. 12.

13.

Gene 17.

Math. 3.

palea toleratur, donec vltima ventilatione purgetur? **D** Hoc enim futurum est malis quod audistis. Sed tamẽ quid faciendum est: Gratis absconderunt mihi corruptionem muscipulæ suæ. Quid est gratis? Quibus nihil mali feci, quibus nihil nocui. *Vano exprobrauerũt animam meam.* Quid est vano: Falsa dicentes, nihil probantes.

Veniat illis muscipula quam ignorant. Magnifica retributio, nihil iustius. Illi absconderunt muscipulam, vt ego ignorarem, illis veniat muscipula quam ignorat. Nam ego scio muscipulam ipsorum. Quæ autem muscipula illis ventura est? Illa quam ignorant. Audiamus ne forte dicat, illa veniat illis muscipula quam ignorat. Forte aliam illi absconderunt, alia illis ventura est. Non. Sed quid? Criniculis peccatorum suorũ vnusquisque

Prover. 5.

Prover. 5. cõstringitur. Inde decipiuntur, vnde decipere voluerunt. Inde illis nocebitur, vnde nocere conati sunt. Sequitur enim, *Et captio quam occultauerunt comprehendat illas.* Tanquam si quisquam veneni calicem præparet alicui & oblitus bibat. Et tanquam si foueam fodiat quisquam, in quam quisque inimicus eius in tenebris incidat, & ille oblitus quod foderat, ambulãs ea via prius illuc cadat. Prorsus fratres mei ita credite, ita certif

E

stote, ita si est in vobis excellentior prudẽtiæ ratio videte atque perspicite, Nemo malus qui non sibi prius noceat. Sic enim esse putate malitiã, quomodo ignem, Incedere vis aliquid aliud, illud quod admoues, prius ardet, nisi ardeat non incedit. Facula est, hanc faculam apponis, vt aliquid incendat, nunquid non ipsa facula quam apponis prior ardet, vt aliquid possit incedere? Malitia autem procedit ex te, & quem prius vastat nisi te? Quo profudit ramum lædit, vbi radicem habet nõ lædit: Equidẽ dico quod malitia tua vt alteri non noceat fieri potest, vt autem tibi non noceat, fieri nõ potest. Nam quid nocuit sancto viro iob, de quo prælo-

Iob. 1.

cuti sumus? Quomodo in alio Psalmo dicitur, Sicut *Psal. 52.* nouacula acuta fecisti dolum. Quid sit de acuta nouacula? Capilli, res superflua decidunt. Quid ergo facis ei quem vis nocere? Si nequaquam tibi ad malum consentiat cui vis nocere, nõ malitia tua ei nocitura est sed sua. Si autem intus ipse malitia careat, & cor mundum subdat illi voci dicenti, Salus tua ego sum, forinsecus oppugnas, interiorem hominem non expugnas, malitia tamen tua ab interiore tuo procedit, te prius inanẽ

F

reddit. Tu putris es intus, vnde iste vermis processit, intus nihil integrum dereliquit. Et captio quę occultauerunt cõprehendat eos. *Et in muscipula incidat in ipsa.* Nunquid putabas forte paulo ante cum audires, veniat illis muscipula quam ignorat, id est, quasi aliquid aliud ex occulto ineuitabile? In qua ergo? In ipsa iniquitate quam mihi absconderunt. Nonne hoc factum est iudæis? Dominus eorum iniquitatem vicit, illi iniquitate sua victi sunt. Ille surrexit pro nobis, illi mortui sunt in se. Hęc ergo malis nocere mihi volentibus.

Mihi quid? *Amma autem mea exultabit in domino.* Tanquam in eo à quo audierit, salus tua ego sum, tanquam non quaerens alias extrinsecus diuitias, tanquam non quaerens circumfluere voluptatibus bonisque terrenis, sed coniugem verum gratis amans, non ab illo volens accipere quod delectet, sed ipsum solum sibi proponens à quo delectetur. Quid enim melius deo dabitur mihi? Amat me deus, amat te deus. Ecce proposuit, pete quod vis. Si tibi Imperator diceret, pete quod vis, quos tribunatus comitatusve ructares? Quanta tibi proponeres & accipienda & aliis largienda? Deo tibi dicente, pete quod vis, quid petiturus es? Excute mentem

tuum,

Gnam, exerce auaritiā tuam, protēde quantum potes, & dilata cupiditatem tuam, non quicumque sed omnipotēs deus dixit, pete quod vis. Si posselsionū es amator, desyderaturus es totam terrā, vt omnes qui nascuntur, coloni tui aut serui tui sint. Et quid cum totam terram possederis? Mare petiturus es, In quo viuere tamen non poteris. In hac auaritia te pisces superabunt. Sed forte insulas possidebis. Transcende & hęc, pete & aërem quāuis volare nō possis: porrige cupiditatē tuam vsq; ad cœlū, dic tuum esse solem, lunam, stellas, quia ille qui fecit omnia dixit, pete quod vis: tamen nihil inuenies carius, nihil inuenies melius quā ipsum qui fecit omnia. Ipsum pete qui fecit, & in illo & ab illo habebis omnia quę fecit. Omnia cara sunt, quia omnia pulchra sūt, Sed quid illo pulchrius est? Fortia sunt, Sed quid illo fortius? Et nihil magis vult dare quā se. Si aliquid inueneris melius, pete. Si alia petieris, iniuriam facies illi, & damnū tibi, preponēdo illi quod fecit, cum velit se ipsum tibi dare qui fecit. In hoc amore dixit illa anima

Psal. 27. Nunquid ipse es pars mea domine: Id est, tu es pars mea. Eligant sibi qui volūt quid possideant, faciāt tibi partes de rebus, Pars mea tu es, te mihi elegi. Et iterū, Dominus pars hereditatis meę. Possideat te vt possideas illum, eris prędium ipsius, eris domus ipsius. Possidet vt prosit, possidetur vt prosit. Nūquid vt aliquid ei tu prosis? Nā dixi domino, deus meus es tu, quoniam bonorum meorum nō eges. Anima autē mea exultabit in domino. *Delectabitur super salutare eius.* Salutare dei, Christus est. Quoniam viderunt oculi mei salutare tuū. *Omnia ossa mea dicent, domine quis similis tibi? Quis digne de his verbis aliquid dicat? Ego puto tātum pronūcianda esse, nō exponenda. Quid queris illud aut illud? Quid simile domino deo, ipsum habes ante te. Omnia ossa mea dicēt, Domine quis similis tibi? Narrauerunt mihi iniusti delectationes, sed nō ita, vt lex tua domine, Fuerunt persecutores qui dicebant, Adora Saturnum, adora Mercuriū. Nō colo, inquit, idola. Domine quis similis tibi? Illi oculos habēt & non vident, aures habent & non audiunt. Domine quis similis tibi, qui fecisti oculū ad videndum, aures ad audiendū? Sed nō colo, inquit, idola, quia faber fecit. Cole arbore & montem. Et hoc nunquid faber fecit? Et hic, Domine quis similis tibi? Terrena mihi ostenduntur, tu terrę creator es. Et hinc forte aduerterunt ad superiorem creaturam, & dicunt mihi, Cole lunā, cole istū solem: quia luce sua tanquam magna lucerna de cœlo efficit diē. Et hic planē dico, Domine quis similis tibi? Lunam & stellas tu fecisti, solem diē tu accēdisti, cœlum tu cōposuisti. Sunt multa inuisibilia meliora: Sed forte & hic dicitur mihi, Angelos cole, angelos adora. Et hic dicam, Domine quis similis tibi? Et ipsos angelos tu creasti, Nihil sunt angeli nisi vidēdo te. Melius est cū ipsis possidere te, quā ipsos adorando cadere a te. Omnia ossa mea dicent, Domine quis similis tibi? O corpus Christi sancta Ecclesia, omnia ossa tua dicant, Domine quis similis tibi? Et si carnes meę persecutioni cesserūt, omnia ossa mea dicāt, Domine quis similis tibi? De iustis enim dictum est, Diligit dominus omnia ossa eorū, vnum ex illis nō confringetur. Quā multis iustis in persecutione ossa confracta sunt? Postremo, iustus ex fide viuit, & Christus iustificat impiū. Quomodo autē iustificat impiū, nisi credentem & cōsistentem? Quia corde creditur ad iustitiam, ore autē confessio fit ad salutem. Ergo & ille latro quāuis ex latrocinio ductus sit ad iudicem, & a iudice in crucē, tamē in ipsa cruce iustificatus est. Cor-*

Roma. 1.
Roma. 4.
Roma. 10.
Luc. 23.

de credidit, ore confessus est. Neq; enim iniusto, & non iam iustificato diceret dominus: Hodie mecum eris in paradiso, & tamen ossa eius cōfracta sunt. Nam quādo ventum est vt corpora deponerētur causa imminētis sabbati, inuentus est dominus iam exanimis, & nō sunt ossa eius cōminuta. Illi autē qui viuebant vt deponerētur, cōfracta eis sunt crura, vt hoc dolore mortui, possent sepeliri. Nunquid vnus latronis qui perseuerauit impius in cruce, cōfracta sunt ossa, & nō etiā illius qui corde credidit ad iustitiam, ore confessus est ad salutē? Vbi est ergo hoc quod dictum est, Custodit dominus omnia ossa eorum, vnum ex his nō cōteretur: nisi quia ossa dicūtur in corpore domini omnes iusti, firmi, corde fortes, nullis persecutionibus & tētationibus cedentes ad consentiendum malum. Et vnde possent: nullis tētationibus cedere, nisi cum persecutores dixerint, Ecce ille deus, ecce qualis deus, veniat ille, neget tibi. Ecce est hic nescio quis in mōte magnus sacerdos. forte ideo pauper es, quia nō te adiuvat ille deus, supplica illi & adiuvat. Forte ideo ægrotas quia illi non supplicas, supplica illi & cōualesces. Forte ideo filios nō habes, supplica illi & habebis. Hic vero si in corpore domini de ossibus est, repellit omnes istas voces, & dicit, Domine quis similis tibi? Da si vis dare, & in hac vita quod quero, si autem nō vis, tu esto vita mea quę semper quero. Hinc ad te quomodo libera fronte exeam, si aliū adorauero & te offendero? Cras forte moriturus sum, qua frōte te videbo? Magna misericordia ipsi, & monuit vt bene viuamus, & diem nobis nouissimum mortis nostrę abscondit, ne nobis de futuro aliquid pmittamus. Facio hodie & viuo, cras nō facio. Quid si te nō inuenit cras? Dic ergo inter ossa Christi, Domine quis similis tibi? Omnia ossa mea dicūt, Domine quis similis tibi? *Eruens inopē de manu fortioris eius, egenum & pauperem a diripientibus eum.* Hucusq; Psalmus lectus est hodie, hucusq; tractandus est, ne in fastidium veniant quę dicta sunt, dum volumus & alia dicere. Sufficiant ergo hodie hęc, Fruens inopē de manu fortioris eius. Quis eruens nisi qui manu fortis est? Ille David eruet inopem de manu fortioris eius, Fortior enim fuerat diabolus ad tenendum te, quia ipse vicit cui cōsensisti. Sed quid fecit manu fortis? Nemo intrat in domū fortis vt vasa eius diripiat, nisi prius alligauerit fortem. Potestate sua sacratissima, magnificentissima alligauit diabolū, effundendo frameam ad concludendum eum, vt eruat inopē & egenum cui nō erat adiutor. Quis enim adiutor tibi, nisi dominus cui dicis? Domine adiutor meus & redēptor meus: Si de tuis viribus presumere volueris, inde cades vnde presumpseris. Si de alterius, dominari vult, non subuenire. Ille ergo vnus querendus est, qui & redemit & liberos fecit, & sanguinem suum, vt eos emeret dedit, & seruos suos fratres fecit.

Concio secunda de secunda parte eiusdem Psalmi.

AD reliqua Psalmi intendamus animum, dominūq; & deum nostrum, & de sanitate intelligendi, & de fructu bene agendi deprecemur. Quousq; hesternō die disputatum sit, credo meminisse charitatē vestrā, ex ipso loco hodie sumamus exordiū. Intelligimus enim hic vocē Christi, vocē scilicet capitatis & corporis Christi. Christū cū audis, noli sponsū a spōsa separare, & intellige magnū illud sacramentū, Erūt duo in carne vna: si duo in carne vna, quare nō & in voce vna? Nō enim tētationes caput hic pertulit, & corpus non perfert. Aut vero fuit causa patiēdi capiti, nisi vt corpori pręberet exemplū? Dns enim voluntate passus

Ioan. 19.

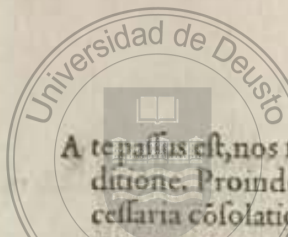
Roma. 10. Psal. 53.

† al. Ecce illic deus, te ce qualiter deo veniet. L. Ille legit tibi. Domine quis similis tibi? Ecce hic nescio quis etc.

Matt. 23.

Psal. 71. Psal. 17.

Gene. 2. Ephe. 5.

A te passus est, nos necessitate. Ille miseratione, nos conditione. Proinde illius voluntaria passio, nostra est necessaria consolatio: vt quando talia forte perpetimur, intueamur caput nostrum, vt eius exemplo commoniti dicamus nobis, Si ille, quid nos? Et quomodū ille, ita & nos. Quantūlibet enim saeuierit inimicus, vsque ad mortē corporis accedere potuit, quod corpus nec ipsum extinguere potuit in domino, quia tertia die resurrexit. Quod in illo factum est die tertio, hoc in nostro fiet in fine seculi. Spes resurrectionis nostrae differtur, nūquid aufertur? Cognoscamus hic ergo voces Christi charissimi, & separemus eas à vocibus impiorū. Voces sunt enim corporis persecutionē angustiasq; & tē-tationes in hoc seculo patientis. Sed quoniā multi hic patiuntur, & pro peccatis & pro sceleribus suis, magna vigilātia discernenda est causa, nō pœna. Sceleratus enim potest habere martyris similem pœnā, sed tamen dissimilem causam. Tres erant in cruce, vnus saluator, alter saluandus, alius dānandus, omnīū par pœna, sed impar causa. Dicat ergo caput nostrum. *Insurgentes testes iniqui, quā ignorabam interrogabant me.* Nos autē dicamus capiti nostro, Domine quid ignorabas? Itāne tu aliquid ignorabas? Nōne & in te insurgentiū corda noueras? Nōne eorum dolos antē prospexeras? Nōne in eorum manus te sciēs dederas? Nōne vt ab eis patereris veneras? Quid ergo ignorabas? Ignorabat peccatum, Et hoc peccatū ignorabat, nō quāsi nō iudicando, sed non cōmittendo. Sunt huiusmodi locutiones etiam quotidiana, cū dicis de aliquo, Non nouit stare, hoc est, quia nō stat. Et non nouit benefacere, quia non benefacit. Non nouit malefacere, quia non malefacit. Quod alienū est ab opere, alienū est à cōsciētia. Quod alienum est à consciētia, alienū videtur & à scientia. Ita dicitur deus nescire quomodo ars nō nouit vitia, & tamen per artē cognita diiudicantur. Hoc ergo nobis caput nostrū interrogantibus ex ipsius Euāgelij sui veritate respondet, cū dixerimus, Domine quid ignorabas? Quid tu potuisti interrogari quod nesciebas? Respondit, Iniquitates ignorabam, de iniquitatibus interrogabar. Habes in Euāgelio. Si nō me credis ignorare iniquitates, quia & ipsos iniquos ignoro, quibus in fine dicturus sum, Nō noui vos, recedite à me qui operamini iniquitatē. Nunquid nō nouerat quos dānabat? Aut potest iuste damnari, nisi qui malus cognoscitur? Et tamen bonus cognitor nō est mentitus, dicēdo, Non noui vos: id est, nō coaptamini corpori meo, non haretis regulis meis, vitis hēsistis: ego autē ars ipsa sum quę nō habet vitium, & in qua quisq; nō discit, nisi nō facere vitium. Insurgentes testes iniqui quę ignorabam interrogabāt me. Quid sic ignorabat Christus, quāsi blasphemare? Hinc interrogabatur à persecutorib; & quia verum dixit, blasphemasse iudicatus est. Sed à quibus? De quibus sequitur, *Retribuebant mihi mala pro bonis, & sterilitatē animę meę.* Ego attuli fecunditatē, ipsi retribuebāt sterilitatē. Ego vitā, ipsi mortē. Ego honorem, ipsi contumelias. Ego medicinā, ipsi vulnera: & in his omnibus quę retribuebant vtq; sterilitas erat. Hanc sterilitatem in arbore maledixit, vbi fructū cum quęreret non inuenit. Folia erant & fructus nō erant. Verba erāt & facta non erant. Vide in verbis numerositatē, & in factis sterilitatem. Qui prędicas non furandū furaris, qui dicis non adulterandum adulteras. Tales erant, qui Christū quę ignorabat interrogabant. *Ego autē cum mihi molesti essent induēbā me cilicio.* Docemur quidē fratres, quia pertinemus ad corpus Christi, quia sumus membra Christi,

si, & admonemur in omni tribulatione nostra, nō cogitare quēadmodū respōdeamus inimicis nostris, sed quemadmodum orando deū propitiemus, & maxime ne tēratione vincamur. Deinde vt etiā illi qui nos persequuntur, ad sanitatē iustitię conuertantur. Nullū maius, nullū meli; negociū est in tribulatione, quā recedere ab eo strepitu qui foris est, & ire in interiora mentis secretaria. Ibi deū inuocare, vbi nemo videt gemētē & subuenientē. Illius cubiculi aduersus omnē extrinsecus illatā molestiam, ostium claudere, humiliare seipsum in cōfessione peccati, magnificare & laudare deū, & corripientē & consulentem. Prorsus hoc omnimodo tenendū est. Verūtamen in corpore hoc dixerimus, id est, in nobis. In domino autē nostro Iesu Christo, quid tale agnoscim;? Euāgelio perspecto, & diligētissime perscrutato, nō inuenim; dominū in aliqua passione & tribulatione sua induisse se cilicio. Ieiunasse quidem eū legimus postea quā baptizatus est. Ciliciū ibi nullū audiimus, nullū legimus. Ieiunasse autē nō dum Iudæis persequentibus, sed diabolo tentāte. Non eo tempore dico ieiunasse dominū, quādo eum interrogabāt quę ignorabat, & quādo retribuebant mala pro bonis, insectādo, persequēdo, tenēdo, flagellādo, vulnerādo, occidendo. Sed tamē in his omnibus fratres, si aliquātulum pia curiositate leuemus velū, & interiora huius scripturę oculo cordis intēto rimemur, inuenimus & hoc fecisse dominū. Ciliciū fortasse appellat carnis sue mortalitatē. Quare ciliciū? Propter similitudinē carnis peccati. Apostolus enim dicit, Misit deus filiū suū in similitudinē carnis peccati, vt de peccato dānaret peccatū in carne: hoc est, filiū suū induit cilicio, vt de cilicio dānaret hōdos. Nō quia peccatū erat, non dico in verbo dei, sed nec in ipsa quidē dico anima sancta, & mente hominis, quę sibi ad vnitatē personę verbū dei & sapiētia coaptauerat, sed nec in ipso corpore peccatū vllū erat: sed similitudo carnis peccati erat in domino, quia mors nō est nisi de peccato, & vtq; corpus illud mortale erat. Nā nisi mortale esset, nō moreretur: si nō moreretur, nō resurgeret: si nō resurgeret, exēplum vitę æternę nobis non demonstraret. Ergo sic dicitur mors peccatū, quę facta est peccato, quomodo dicitur lingua Gręca, lingua latina, nō ipsum mēbrum carnis, sed quod sit per mēbrum carnis. Nā lingua in mēbris nostris vnum est de ceteris, sicut oculi, nasus, aures &c. Lingua autē Gręca, verba Gręca sunt, non quia verba lingua, sed quia verba p linguā. Dicis de aliquo, agnouit faciē ipsi; de mēbro corporis loqueris. Et dicis etiā, agnouit manū ipsius absentis, nō manū in corpore, sed scripturā quę facta est per manū quę erat in corpore. Sic ergo peccatū domini quod factum est de peccato, quia inde carnē assumpsit, de massa ipsa quę mortē meruerat ex peccato. Etenim vt celerius dicā, Maria ex Adam mortua propter peccatum Adę, Adam mortuus est propter peccatū, & caro domini ex Maria mortua est ppter delēda peccata. Hoc cilicio se induit dominus, & ideo non est agnitus, quia sub cilicio latebat. Cū mihi, inquit, molesti essent, induēbā me cilicio: id est, illi sauebāt, ego latebā. Si enim latere nollet, nec mori posset: quando quidē vno temporis puncto stillā quandam potestatis suę, si vera stilla dicenda est, exeruit: quando eum tenere voluerunt, & ad vnā eius interrogationem, Quę queritis, redierūt omnes retro & ceciderunt. Tantā potestatem in passione nō humiliaret, nisi sub cilicio lateret. Ergo induēbā me cilicio. *Et humiliabam in ieiunio animā meam.* Iterū si intelleximus cilicium,

Matth. 27. *De cōse. di. 4. Baptismi.* *Luca. 23.* *Matth. 6.* *Matth. 4.* *Matth. 26. & 27.* *Rom. 8.* *Rom. 5.* *Matth. 7.* *Matth. 26.* *Matth. 21.* *Roma. 2.* *Ioan. 18.*

IN PSALMVM XXXIII.

Gcium, quomodo intelligimus ieiunium? Manducare volebat Christus, quando poma quarebat in arbore, & si inueniret manducaret. Bibere volebat Christus, quando dixit mulieri Samaritanæ, Da mihi bibere, Dixit in cruce, sitio. Quid esuriuit, quid sitiuit Christus nisi bona opera nostra? In illis enim crucifigentibus & persecuentibus, quia nulla bona opera inuenerat, ieiunabat: tribuebant enim sterilitatem animæ ipsius. Nam quale ieiuniū ipsius fuit, qui vix inuenit vnum latronē quem in cruce gustaret? Apostoli enim fugerant & se in turba absconderāt. Et ille Petrus qui se vsque ad mortem domini perseueraturum esse promiserat, iam ter negauerat, iam fleuerat, & adhuc in turba latebat, adhuc timebat ne agnosceretur. Postremo illo viso mortuo, omnes de salute ipsa desperauerunt: quos desperantes inuenit post resurrectionem, & locutus cum eis inuenit eos dolentes & lugentes, nihil iam sperantes. Nā & ita sunt quidā eorum cum eo locuti cum diceret, quid loquimini inter vos, Illi enim de illo loquebantur, Tu solus, inquit, peregrinus es in Hierusalem, & non cognouisti quæ fecerūt sacerdotes & principes nostri de Iesu Nazareno, qui erat potens in factis & dictis, quomodo eum crucifixerunt & occiderunt? Nos autē sperabamus, quia ipse erat redempturus Israël. In magno ieiunio dominus remanserat, nisi reficeret quos voraret. Nam refecit eos, cōsolatus est eos, confirmauit eos, & in corpus suum conuertit eos. Fuit ergo & hoc modo in ieiunio dominus noster. *Et oratio mea, inquit, in sinum meum conuertetur.* In hoc planè versu magnus sinus est, & præstet dominus vt penetrabilis nobis fiat. In sinu enim secretum agnoscitur. Et quidē fratres & nos orare sic bene admonemur in sinu nostro, vbi deus videt, vbi deus audit, quò nullus oculus humanus penetrat, quò non videt nisi qui subuenit. Vbi orauit Susanna, & cum eius vox ab hominibus non audiretur, à deo tamen audita est. Et hoc bene admonemur, sed in domino nostro aliquid plus debemus intelligere, quia & ipse orauit. Et quidem cilicium eius non agnoscimus in Euangelio secundum literam. Nec ieiunium eius tēpore passionis secundum literam, atque ea exposuimus, I in allegoria & similitudine dicta, vt potuimus, Orationem vero eius & de cruce audiuius, Deus meus deus meus, vt quid me dereliquisti? Sed & ibi nos oramus. Quando eum dereliquit pater à quo nunquam discessit? Legimus etiam in monte orasse solum Iesum, legimus pernoctasse in oratione, etiam sub tempus ipsius passionis. In sinum ergo meum cōuertetur oratio mea. Nescio quid melius intelligā de domino, interim nūc quod occurrit: forte melius aliquid postea occurret, vel mihi, vel cuiquam meliori: in sinum meum conuertetur oratio mea, hoc intelligo dictum, quia in sinu suo habebat patrem. Deus enim erat in Christo, mundum reconcilians sibi. In se habebat quem deprecaretur, nō erat ab illo longe, quia ipse dixerat, Ego in patre, & pater in me est. Sed quia oratio ad ipsum magis hominem pertinet: secundum enim quod verbum est Christus, non orat sed exaudit, & non sibi subuenire querit, sed cum patre omnibus subuenit: quid est oratio mea in sinum meum conuertetur: nisi, in meipso humanitas in meipso interpellat diuinitatem? *Sicut proximum quasi fratrem nostrum ita complacebam, Tanquam lugens & contristatus ita humiliabar.* Ad corpus suum respicit, iam nos hic videamus. Quando gaudemus in oratione, quando mens nostra serenatur, non prosperitate seculi, sed luce veritatis. Qui sentit hanc lucem, nouit quod dico,

& videt hic agnoscitque quod dictum est, Sicut proximum, sicut fratrem nostrum, ita complacebam. Sic enim anima placet deo, non longe posita, in illo, inquit, mouemur & sumus, quasi fratri, quasi propinquo, quasi amico. Si autem non est talis, vt possit sic gaudere, sic fugere, sic propinquare, sic adherere, & videt longe se inde: faciat quod sequitur, Tanquam lugens & contristatus ita humiliabar. Vt fratrem nostrum ita complacebam: propinquans dixit. Vt lugens & contristatus sic humiliabar: remotus & longe positus dixit. Quid enim luget, nisi quod desyderat & non habet? Et nonnunquam in vno homine vtrunque contingit, vt aliquando propinquet & aliquando longe fiat: propinquat luce veritatis, longe fit nubilo carnis. Neque enim fratres deo qui vbique est, & nullo continetur loco, aut per loca propinquamus, aut ab illo per loca remouemur. Propinquare illi, est similem illi fieri: recedere ab illo, dissimilem illi fieri. Nonne cū vides duas res prope similes, dicis, propinquat hæc illi: & quando tibi dissimilia demonstrātur, quanuis vno loco & plerunque vna manu teneantur, dicis, longe est hæc species ab illa: Ambas tenes, ambas adiungis & dicis, longe est hæc res ab illa, non vtique loco, sed dissimilitudine. Si ergo vis appropinquare, similis esto: si non vis esse similis, longinquabis. Sed cum similis es gaude, & cū dissimilis es gemit, vt gemitus excitet desyderium, imò desyderium excitet gemitum, & per gemitū propinques, qui cæperas longinquare. Nonne Petrus propinquauit quando dixit, Tu es Christus filius dei viui? Et rursus idem ipse longe factus est dicendo, Domine absit à te, non fiet istud. Denique tāquam proximus quid dixit propinquanti? Beatus es Symon Bariona. Tanquam longinquanti & dissimili quid dixit? Redi retro satanas. Illuc propinquanti dixit, Non tibi reuelauit caro & sanguis, sed pater meus qui in cœlis est. Illius lux te perfudit, illius luce fulges. Quando autem longe factus contradixit passioni domini futuræ pro salute nostra, non sapis, inquit, quæ dei sunt, sed quæ sunt hominum. Merito ambas res ponens quidem in Psalmo ait, Ego dixi in ecstasi mea, proiectus sum à facie oculorum tuorum. In ecstasi non diceret, nisi propinquaret. Ecstasis enim mentis excessus est. Effudit super se animam suā & propinquauit deo, & per quandam nubem pondusq; carnis rursus in terram proiectus, recolens vbi fuisset, & videns vbi esset dixit, Proiectus sum à facie oculorum tuorum. Ergo sicut proximum sicut fratrem nostrum, ita complacebam, præstet vt fiat in nobis. Quando autem nō fit vel hoc fiat, tanquam lugens & contristatus ita humiliabar. *Et aduersum me lætati sunt & conuenerunt in vnum.* Illi læti, ego tristis. Sed modo audiuius in Euangelio, Beati qui lugent, miseri qui ridēt. Aduersus me lætati sunt & conuenerunt. *Congregati sunt in me flagella & ignorauerunt.* Quoniam quæ ignorabam interrogabant me, & ipsi ignorauerunt quem interrogarent. *Tentauerunt me & subsannauerunt me subsannatione.* Id est, irriserunt me, insultauerunt mihi: hoc capiti, hoc corpori. Attendite fratres ad gloriam Ecclesiæ quæ nunc est, respicite opprobria eius præterita, respicite aliquando vndique fugatos esse Christianos, & vbicunq; inuētos, illufos, cæcos, occisos, bestiis obiectos, incensos, lætatos homines aduersus illos. Quod capiti, hoc & corpori. Sicut enim domino in cruce, sic corpori ipsius in omni illa quæ iam facta est persecutione, nec desinunt etiam nunc persecutiones ipsorum. Vbicunq; inuenerint Christianum

stianum solent insultare, exagitare, irridere, vocare he-
 betē, insulsum, nullius cordis, nullius peritix. Quicquid
 faciunt, Christus in cælo est: quicquid faciunt, honora-
 uit ille pœnā suam, iam crucē suam in omnium fronti-
 bus fixit: impius insultare permittitur, scire non per-
 nitetur, festinante ex eo quod lingua promit, intelligi-
 tur quod gestet in corde. *Striderunt in dentibus suis. Domine
 quando respicies, restitue animam meam ab astutiis eorū, à leonibus
 vnicam meam.* Nobis enim tardum est, & ex persona no-
 stra hoc dictum est, quando respicies, id est, quādo vi-
 debimus vindictā de his qui nobis insultant, quādo il-
 lam viduā iudex tædio victus exauditurus est. Verūta-
 men iudex noster non tædio, sed amore differt salutē
 nostram, ratione nō inopia, non quia nō potest & mo-
 do subuenire, sed vt numerus omnium nostrū vsq; in
 finē possit impleri. Et tamen nos ex desiderio quid di-
 cimus: Domine quādo respicies, restitue animā meam
 ab astutiis eorū, à leonibus vnicam meam: id est, Ecce
 siam meā à sciuentibus potestatis. Denique vis nosse
 quid sit illa vnica? Lege sequentia. *Confitebor tibi domine
 in Ecclesia magna, in populo graui laudabo te.* Planē in Ecce-
 sia multa cōfitebor tibi, in populo graui laudabo te. Fit
 enim confessio in omni multitudine, sed non in om-
 nibus deus laudatur. Tota multitudo audit confessio-
 nem nostrā, sed non in omni multitudine laus dei est.
 In ista enim omni multitudine, id est, in Ecclesia, quæ
 toto orbe terrarum diffusa est, palea est & frumentum.
 Palea volat, frumentum manet, ideo in populo graui
 laudabo te. In graui populo quem ventus tentationis
 non aufert, in his deus laudatur. Nam in palea blasphematur
 semper. Quando palea nostra attenditur, quid
 dicitur? Ecce quomodo viuunt Christiani, ecce quid fa-
 ciunt Christiani. Et fit quod scriptū est, Quoniam no-
 men meum per vos blasphematur in gentibus. Inique,
 inuide, aream inspicias, qui totus in palea es, non tibi fa-
 cile grana occurrunt: quare & inuenies populum gra-
 uem, in quo dominum laudes. Vis inuenire? Esto talis,
 nam si non fueris talis, difficile est vt non omnes tales
 tibi videantur, qualis es. Et comparantes ait Apostolus,
 semetipsos, sibimetipsis non intelligunt, neque quæ lo-
 quuntur neq; de quibus affirmant. In populo graui lau-
 dabo te. *Non insultem mihi qui aduersantur mihi inique.* In-
 sultant enim mihi de palea mea. *Qui oderunt me gratis:*
 Hoc est quibus nihil nocui. *Et annuentes oculis.* Hoc est,
 hypocritæ simulati. *Quoniam mihi quidem pacifice loqueban-
 tur.* Quid est annuentes oculis? Pronunciantes vultu
 quod in corde non gestant. Et annuentes oculis qui
 sunt? Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur.
Et insuper iram dolose cogitabant. Et dilatauerunt in me os suum.
 Primo annuentes oculis, leones illi quærentes rapere
 & deuorare, primo blandientes pacifica loquebantur,
 & super iram dolose cogitabant. Quæ pacifica loque-
 bantur? Magister scimus quia nullius personam acci-
 pis, & in veritate viam dei doces, licet dare tributum
 Cæsari, an non licet? Mihi quidem pacifica loqueban-
 tur. Quid ergo? Eos tu nō agnoscebas, & fallebant te o-
 culis annuētes. Imō agnoscebat, ideo ait, Quid me ten-
 tatis hypocritæ? Postea dilatauerunt in me os suum,
 clamātes, crucifige crucifige. *Dixerunt euge euge viderunt
 oculi nostri.* Hoc iam insultando euge euge, prophetiza
 nobis Christe. Quomodo simulata erat pax ipsorum,
 quando tentabant de numo, sic iam insultatoria laus
 eorum. Dixerunt euge euge viderūt oculi nostri, id est,
 facta tua, mirabilia tua: hic est Christus, si ipse est Chri-
 stus descendat de cruce & credimus ei, alios saluos fe-

cit, seipsum saluum facere non potest. *Viderunt oculi no-*
stri. Hoc est totum quod se iactabat, quod se filium dei
 dicebat. Dominus autem patiens hærebat in cruce, nō
 potentiam perdidit, sed patientiam demonstrabat. *Io. 11. 19.*
 Quid enim illi erat magnum de cruce descendere, qui
 potuit postea de sepulchro resurgere? Sed celsisse vi-
 detur insultantibus: & hoc oportebat, vt resurgens suis
 se ostenderet, & nō illis in magno sacramēto, quia re-
 surrectio ipsius vitam nouam significabat, vita autem
 noua amicis nota est, non inimicis. *Vidisti domine ne si-*
leas. Quid est ne sileas: Iudica. De iudicio etenim dicitur
 quodam loco. Tacui, nūquid semper tacebo? Et de
 dilatione iudicij dicitur peccatori, Hæc fecisti & tacui, *Psal. 49.*
 suspicatus est iniquitatē, quod ego tibi similis. Quomodo
 tacet qui loquitur per Prophetas, qui loquitur ore suo in
 Euangelio, qui loquitur per Euangelistas, qui loquitur
 per nos quando verum dicimus. Quid ergo silet? A iu-
 dicio non à præcepto, non à doctrina. Hoc autem iu-
 diciū ipsius vocat quodammodo Propheta & prædi-
 cit, *Vidisti domine ne tacueris.* id est, quia non silebis,
 quia necesse est vt iudices. *Domine ne discedas à me.* Do-
 nec veniat iudiciū ne discedas à me, sicut promisisti,
 Ecce ego vobiscum sum vsq; in consummationē seculi. *Matth. 28.*
Exurge domine & intende iudicio meo. Cui iudicio? Quia
 tribulatus es, quia laboribus & doloribus cruciatus es.
 Nonne ista etiā multi mali patiuntur? Cui iudicio? Ideo
 iustus, quia ista pateris? Non. Sed quid? Iudicio meo.
 Quomodo sequitur intende iudicio meo. *Deus meus*
& dominus meus in causam meā. Non in pœnā meam, sed
 in causam meā. Non in id quod mecum habet latro cō-
 mune, sed in illud quo beati qui persecutionē patiuntur
 propter iustitiā. Hæc enim causa discreta est. Nā pœna
 similis est bonis & malis. Itaq; martyres nō faciunt pœna,
 sed causa. Nam si pœna martyres faceret, omnia metal-
 la martyribus plena essent, omnes catenæ martyres tra-
 herent, omnes qui gladio feriuntur coronarētur. Ergo
 discernatur causa, Nemo dicat, quia patior iustus sum,
 quia ipse qui primo passus est, ideo magnā exceptionē
 addidit, Beati qui persecutionē patiuntur propter iusti-
 tiā. Nam multi habentes bonā causam faciunt persecu-
 tionē, & habentes malā causam patiuntur persecutio-
 nē. Si enim persecutio nō posset fieri bene, non diceretur
 in Psalmo, Detrahentē proximo suo occulte, hunc *Psal. 100.*
 persequebar. Deinde fratres, pater bonus & iustus, non-
 ne persequitur filiū luxuriosum? Persequitur vitia eius, *F*
 nō ipsum, nō quod genuit, sed quod ille addidit. Medi-
 cus nēpe qui ad salutē adhibetur, nonne ferro plerunq;
 armatur? Sed cōtra vulnus, nō contra hominē, secatur vt
 sanet: & tamen cū secatur ægrotū, dolet ille, clamat, resi-
 stit, & si forte febre mentē perdidit, etiā medicū ca-
 dit: nec tamē ille desistit à salute ægrotatis, quod non
 facit, illū maledicentē, conuiciantē non curat. Nonne
 excitantur cuncti lethargici ne somno graui premantur
 in mortē? Et hoc patiūtur à filiis suis quos charissimos
 genuerūt. Et nō est charus filius, nisi fuerit dormienti pa-
 tri molestus. Lethargici excitantur, phrenetici ligantur,
 sed tamen vtriq; amantur. Nemo ergo dicat, persecutio-
 nē patior: non ventilet pœnā, sed probet causam: ne si
 causam nō probauerit, numeretur cū iniquis. Ideo q̄ vi-
 gilanter, quā optime hic cōmendauit, Domine intē-
 de iudicio meo, nō pœnis meis, deus meus & dominus
 meus in causam meā. *Iudica me domine secundum iustitiam
 meā.* Hoc est, in causam meā. Non secundum pœnam
 meā, sed secundum iustitiā meā. Domine deus meus, id
 est, secundū hoc me iudica. *Et nō insultet in me inimici mei.*

G Non dicant in corde suo euge euge anima nostra. Id est, fecimus quod potuimus, occidimus, abstulimus: non dicant ostende qui nihil fecerunt: non dicant, absorbuimus eum. Vnde illi martyres dicunt, nisi quia dominus erat in nobis fortasse vivos absorbuissent nos. Quid est absorbuissent nos? In corpus suum traiecissent nos. Hoc enim absorberes, quod in corpus tuum traiecis. Vult te mundus absorbere, tu absorbe mundum, & traice illum in corpus tuum, macta & manduca. Quod Petro dictum est, Macta & manduca, occide in eis quod sunt, fac eos quod tu es. Illi autem contra si tibi persuaferint impietatem, absorberis ab eis, non quando persequuntur te ab his absorberis, sed quando tibi persuadent quod sunt. *Nec dicant absorbuimus eum.* Tu absorbe corpus Paganorum. Quare corpus Paganorum? Vult te absorbere, fac illi quod vult tibi facere. Ideo fortasse vitulus ille comminatus in aquam missus, & populo traditus est, ut absorberetur ab Israel corpus impiorum. *Erubescant & reuerantur simul, qui gratulantur malis meis. Induantur confusione & verecundia.* Ut nos illos absorbeamus erubescantes & confusos. *Qui maligna loquuntur aduersum me.* Illi erubescant, illi confundantur.

H Quid tu? lam caput cum membris? *Exultent & letentur qui volunt iustitiam meam.* Qui haerent corpori meo. *Et dicant semper magnificetur dominus qui volunt pacem serui eius.* Et lingua mea meditabitur iustitiam tuam, tota die laudem tuam. Et cuius lingua durat meditari tota die laudem dei? Ecce modo paulo longior sermo factus est, fatigamini, tota die, deum laudare quis durat? Suggesto remedium, vnde tota die laudes deum si vis, quicquid egeris bene age, & laudasti deum. Quando cantas hymnum, laudas deum. Lingua tua quid agit, nisi laudet conscientia tua? Et quotiens tu cessasti ab hymno cantando, discedis ut reficiaris, noli inebriari, & laudasti deum. Discedis ut dormias, noli surgere ad malefaciendum, & laudasti deum. Negocia agis, noli fraudem facere, & laudasti deum. Agrum colis, noli fraudem facere, & laudasti deum. Agrum colis, noli littem mouere, & laudasti deum. In innocentia operum tuorum prepara te ad laudandum deum tota die.

In Psalmum trigessimum quintum enarratio.

NTENDAT charitas vestra paululum textum & mysteria Psalmi huius & percurramus eum, quia in multis locis apertus est. Vbi autem obscuritatis necessitas nos immorari coegerit, tolerabitis fructu discendi. *Dixit iniustus ut delinquat in semetipso, non est timor dei ante oculos eius.* Non vnum hominem, sed genus hominum iniquorum dicit, qui sibi aduersantur, non intelligendo ut bene viuant, non quia non possunt, sed quia nolunt. Aliud est enim quando quisque conatur aliquid intelligere, & per infirmitatem carnis non potest, sicut dicit quodam loco scriptura, Quia corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Aliud autem quando perniciosius agit aduersum seipsum cor humanum, ut quod possit intelligere, si bona voluntas accederet, non intelligat, non quia difficile est, sed quia voluntas aduersa est. Hoc autem fit dum amat peccata sua, & oderunt precepta dei. Sermo enim dei aduersarius tuus est, si tu amicus sis iniquitatis tuae. Si autem tu aduersarius sis iniquitatis tuae, sermo dei amicus tuus est, & aduersarius iniquitatis tuae. Si ergo odisti iniquitatem tuam, iungis te sermoni dei, & eritis duo aduersus illam perimendam, tu & sermo dei. Tu enim per te ex viribus tuis nihil potes, adiuvat te ille qui tibi sermonem misit, & vincitur iniquitas: Si tu illam odisti, & deus dimisit & eris liber: Si autem ipsam diligas, contrarium est ti-

*In. 2. sententia.
dist. 22. c.
Est autem.
Sapient. 9.*

bi intelligere quicquid contra illam dicitur. Fac hominem querere quomodo sit aequalis filius patri, credidit, querit, intelligere nondum potest. Magna enim res est, & vires maiores desiderat ut possit capi, & est initium fidei quod custodit animam donec roboretur. Lacte nutritur ut perueniat ad habitudinem & firmitatem cibi solidioris, ut possit intelligere. In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Antequam hoc posset, nutritur in fide, & conatur intelligere ut intelligat quantum deus dederit. Nunquid & hoc cum conatu intelligit? Quod tibi fieri non vis, alij ne feceris: ut quia non vis pati iniquitatem, non facias iniquitatem: quia non vis pati dolum & insidias, non insidieris alteri. Hoc autem cum non vis intelligere, voluntati tuae tribuitur. Ideo dixit iniustus, ut delinquat in semetipso. Proposuit delinquere, sed nunquid qui proponit delinquere publice hoc dicit, & non in semetipso? Quare in semetipso? Quia homo illum non videt. Quid ergo, quia homo non videt? In ipso corde ubi sibi dicit, ut delinquat, deus ibi non videt? Videt ibi deus, sed quid sequitur? Non est timor dei ante oculos eius. Ante oculos timor hominum est, Non audet enim publice profiteri iniquitatem, ne vel reprehendatur, vel damnetur ab hominibus. Discedit autem a conspectu hominum. Quomodo? Ad semetipsum ducit se intro, & nemo illum videt, ubi meditatur dolos & insidias, & delicta nemo videt. Posset & nec ibi apud se meditari, si cogitaret quia deus illum videt: sed quia non est timor dei ante oculos eius, cum discesserit a conspectu hominum ad cor suum, ibi quem timeat? Nunquid non ibi est praesens deus? Sed non est timor dei in conspectu eius. Meditatur ergo dolos & sequitur. Forte latet illum, quia deus ibi videt, & iam ostendit quod dicere coeperam. Latet illum sed volentem, quia contra se fecit nolens intelligere. *Quoniam dolose egit in conspectu eius.* In cuius conspectu? Cuius timor non est ante oculos eius qui dolose egit. *Ut inueniret iniquitatem suam & odisset.* Ille sic egit ut non inueniret. Sunt enim homines qui quasi conantur querere iniquitatem suam, & timent illam inuenire: quia si illam inuenierint, dicitur illis, recedite ab illa. Haec fecisti antequam scires, iniquitatem fecisti cum esses in ignorantia. Dat deus veniam, modo cognouisti eam, dimitte illam ut possit facile ignorantiae tuae venia dari, ut libera fronte dicas deo, Delicta iuuentutis meae, & ignorantiae meae ne memineris. At illam querit ac timet ne inueniat illam, dolose enim querit. Non sciebam quia peccatum est. Quando dicit homo? Cum viderit, quia peccatum est, & destiterit facere ipsum peccatum, quod ideo faciebat, quia ignorabat. Vere sic voluit nosse iniquitatem, ut inueniret & odisset. Nunc autem multi dolose agunt, ut inueniant iniquitatem suam, Id est, non ex animo agunt inuenire & odisse. Sed quia in ipsa inquisitione dolus est, in inuentione defensio iniquitatis erit. Cum enim inuenierit iniquitatem, ecce iam manifestum est illi quia iniquitas est, noli illam facere. Et ille qui dolose agebat ut inueniret, iam inuenit, & non odit. Quid enim dicit? Quam multi hoc faciunt, & quis hoc non facit? Et nunquid omnes perditurus est deus? Aut certe hoc dicit: si nollet deus illam fieri, viueret homines qui ista committunt: Vides quia dolose agebas ad inueniendam iniquitatem tuam. Nam si non dolose, sed synceriter ageres, iam inuenisses & odisses, modo inuenisti & defendis. Dolose ergo agebas cum quaereris. *Verba oris eius iniquitas & dolus, noluit intelligere ut bene ageret.* Videtis quia voluntati illud tribuit, quia sunt homines qui volunt intelligere & non possunt.

Ioan. 1.

Tobia. 4.

L

Psalm. 24.

M

possunt. Sunt autem homines qui nolunt intelligere, ideo non intelligunt. Nolunt intelligere ut bene ageret. *Iniquitate desideratus est in cubili suo.* Quid dixit in cubili suo? Dixit iniustus, ut delinquat in semetipso. Quod dixit superius in semetipso, hoc hic dixit in cubili suo. Cubile *ostium* est cor nostrum, ibi tumultum patimur malae conscientiae, & ibi requiescimus, quando bona conscientia est. Qui amat cubile cordis sui, aliquid boni ibi agat, ibi est cubile ubi nos dominus Iesus Christus iubet orare. Intra in cubiculum tuum, & claude ostium tuum. Quid est claude ostium tuum? Noli talia expectare de deo quae forinsecus sunt, sed ea quae intrinsecus sunt. Et patet tuus qui videt in abscondito reddet tibi. Quis est qui non claudit ostium? Qui talia petit a deo pro magno, & ibi constituit omnes preces suas, ut accipiat ea quae sunt huius seculi bona. Patet ostium tuum, turba videt cum oras. Quid est claudere ostium tuum? Ut hoc petas a deo quod solus deus novit quomodo tibi det. Quid est hoc propter quod claudis ostium & petis? Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Et forte non ascendit in ipsum cubile tuum, id est, in cor tuum. Sed deus novit quid tibi daturus est.

B Quando autem erit? Quando reuelabitur dominus, quando apparebit iudex. Quid enim manifestius quam quod dicitur est ad dexteram positus, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Audient haec illi qui ad sinistram erunt, & gement infructuosa poenitentia, quia cum ita viverent ea fructuose noluerunt agere. Quomodo gemet? Quia non est illis locus correctionis. Audient autem & ipsi, Ite in ignem aeternum, qui praeparatus est diabolo & angelis eius. Iste est auditus malus. Nam iusti ad auditum bonum gaudebunt. Sic enim scriptum est, In memoria aeterna erit iustus, ab auditu malo non timebit. A quo auditu malo? *Quae audituri sunt illi, Ite in ignem aeternum.* Deus enim qui potest supra quam petimus, aut intelligimus facere, occultum gemitum nostrum querit, ut in conspectu eius placeamus, & non nos quasi de iustitia nostra ante homines iactemus. Qui enim de iustitia sua placere vult hominibus, non eo fine ut homines qui eum vident deum laudent, sed ea intentione ut ipse laudetur, non claudit ostium contra strepitum, quia patet ostium in illo strepitu, & non audit deus quomodo audire vult in cubili. Cubile ergo, id est, cor nostrum, laboremus mundare, ut ibi possit nobis bene esse. Novit charitas vestra quam multa multi patiuntur in publico, in foro, in iurgiis, in iniuriis, in contentionibus & molestiis negotiorum. Quomodo quisque fatigatus negociis foris, currit ad domum suam ut ibi requiescat, & dat operam cito finire negotia quae foris sunt, & tollerere se ad requiem in domum suam. Ideo enim unusquisque domum suam habet, quia ibi requiescit. Si vero & ibi molestias patitur, ubi potest requiescere? Quid ergo bonum est? Ut vel in domo sua requiem habeat. Si autem patitur foris inimicos, intus forte mala vxorem, procedit in publicum. Cum vult requiescere ab his quae foris sunt, intrat in domum: quando vero nec ibi requiescit, nec foris requiescit, ubi erit requies? Saltem in cubili cordis, ut tollas te ad interiora conscientiae tuae. Si tibi inveniisti forte coniugem, quae tibi non faciat amaritudinem sapientiam dei, cum ipsa coniungere, quiesce intus in cubili tuo, non inde te eiciat fumus malae conscientiae. At ille ut meditaretur dolos, illuc se tollebat, de quo loquitur ista scriptura, ubi homines non vident, & talia ibi meditabatur, ut nec in ipso corde requie-

Tomus octavus.

sceret. Iniquitatem meditatus est in cubili suo. *Astitit D* *enim via non bona.* Quid est astitit? Perseueranter peccavit. Unde & de quodam pio & bono dicitur, Et in via peccatorum non stetit. Quomodo ille non stetit, sic iste astitit. *Malitiam autem non odio habuit.* Ibi est finis, ibi fructus, si non potest non habere malitiam, vel oderit illam. Cum enim odisti illam, vix tibi surrepit ut aliquid mali facias. Est enim peccatum in mortali corpore. Sed quid dicit Apostolus: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ad obediendum desideris eius. Quando incipit non esse? Quando complebitur in nobis quod ait, Cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem. Antequam hoc fiat est delectatio iniquitatis in corpore, sed maior est delectatio voluntatis, Verbis sapientiae praeceptis dei, vince peccatum & voluptatem eius. Peccatum & iniquitatem oderis ut iungas te deo qui tecum illud oderit. Iam coniunctus mente legi dei, mente serui legi dei. Et si carne propterea seruis legi peccati, quia sunt in te delectationes quaedam carnales, tunc nullae erunt quando iam non pugnabis. Aliud est non pugnare, & esse in pace vera atque perpetua: aliud pugnare & vincere, aliud pugnare & vinci, aliud nec pugnare sed trahi. Sunt enim homines prorsus qui non pugnant, qualis est iste de quo loquitur, Cum enim dicit, Malitiam non odio habuit, quomodo pugnat contra eam quam non odit? Iste a malitia trahitur nec pugnat. Sunt autem qui pugnare incipiunt, sed quia de viribus suis praesumunt, ut ostendat illis deus, quia ipse vincit si se homo subiungit deo, & pugnautes vincuntur, & cum quasi coeperint tenere iustitiam, fiunt superbi & eliduntur. Iste pugnat, sed vincuntur. Quis est autem qui pugnat & non vincitur? Qui dicit, Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae. Videt repugnantem legem legi mentis suae, Videt repugnantem sed non de viribus suis praesumentem, iste ideo victor erit. Quid enim sequitur? Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Praesumit de eo qui iussit ut pugnet & vincat hostem, adiutus ab adiuvante. Iste autem malitiam odio habuit.

Domine in caelo misericordia tua, & veritas tua usque ad nubes.

Nescio quam misericordiam ipsius dicit quae in caelo est. Est enim misericordia domini & in terra. Habes scriptum, Misericordia domini plena est terra. De qua ergo misericordia loquitur cum dicit, Domine in caelo misericordia tua? Munera dei partim temporalia sunt atque terrena, partim aeterna & caelestia. Qui propter hoc colit deum, ut terrena ista atque temporalia accipiat quae omnibus praesto sunt, quasi adhuc ut pecus est, Utitur quidem misericordia dei, sed non illa quam expectaturus est, quae non dabitur nisi solis iustis, sanctis, bonis. Quae sunt munera quae omnibus abundant? Qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Quis non habet istam misericordiam dei? Primum ut sic discernatur a pecoribus, ut rationale sit animal quo possit deum intelligere: deinde frui ista luce, isto aere, pluvia, fructibus, diversitate temporum, solatis terrenis, salute corporis, affectu amicorum, salute domus suae. Omnia ista bona sunt, & dei munera sunt. Ne putetis fratres quod aliquis illa poterit dare, nisi unus deus. Quicumque ergo non expectant ista nisi a domino, multum interit inter hos & eos qui illa querunt, aut a daemonibus, aut a sortilegis, aut a mathematicis. Iste enim duobus modis miseri sunt, quia & terrena sola bona desiderant, & non ab eo petunt qui

h ij dat

dat omnia bona. Qui ergo ista bona desyderant, & in his bonis felices esse volunt, & ista sola petunt à deo, hoc quidē meliores sunt, quia à deo ea petunt, sed adhuc periclitantur. Dicit aliquis, Quare periclitantur? Aliquando enim considerant res humanas, & vident ista omnia bona terrena, quæ desyderant habere atque abundare impios & iniquos, & putant quia perdidērūt mercedem colendi deum: quia id quod mali habent, aut ipsi non habent, cum ipsi colunt deum quem non colunt illi: aut aliquando illi qui colunt non habent, & illi habent qui blasphemant: ergo in periculo sunt adhuc. Hic autē vere intellexit quam misericordiam deprecetur à deo. Domine in cœlo misericordia tua, & veritas tua vsque ad nubes, id est, misericordia quædam quam donas sanctis tuis cœlestis est, non terrena: aterna est, temporalis non est. Et quomodo illam potuisti annunciare hominibus? Quia veritas tua vsque ad nubes. Nam quis posset nosse cœlestem misericordiam dei, nisi annunciarēt deus hominibus? Quomodo illam annunciauit? Mittendo veritatem suam vsque ad nubes. Quæ sunt nubes? Prædicatores verbi dei. Vnde quodam loco deus iratus est cuidam vineæ: intelligit enim quantum puto charitas vestra, audiuit istum Esaiam Prophetā, ubi dicit de quadam vinea, Expectaui vt faceret vnam, fecit autem spinas. Et ne quis putaret de vinea ista visibili dicere, sic conclusit, Vineam autem domini sabaoth, domus Israël est: & homo Iuda, nouellum dilectum. Ergo ipsam vineam increpabat, quam dominus expectauit vt faceret vnam, fecit autem spinas. Et quid ait? Mandabo nubibus meis ne pluant super eam. Iratus deus hoc dixit, Mandabo nubibus meis ne pluant super eam: & vere factum est. Missi sunt enim prædicatores Apostoli, sic habemus in actibus Apostolorum, quia Apostolus Paulus volebat prædicare Iudæis, & inuenit ibi non vnam, sed spinas. Cœperunt enim pro bonis mala reddere, & persequi. Et ait tanquam implens quod dictū est, Mandabo nubibus meis ne pluant super eam: Ad vos missi eramus, sed quia respuistis verbum dei, ecce conuertimur ad gentes. Ergo impletum est, Mandabo nubibus meis ne pluant super eam. Vsque ad nubes veritas tua venit: ideo nobis per nubes potuit nunciari misericordia dei quæ in cœlo est, & non in terra. Et reuera fratres, nubes sunt prædicatores verbi veritatis. Quando minatur per prædicatores deus, tonat per nubes. Quando miracula facit per prædicatores deus, coruscant per nubes, terret per nubes, & irrigat per pluuiam. Prædicatores ergo isti, per quos prædicatur Euangelium dei, nubes dei sunt. Speremus ergo misericordiam, sed illam quæ in cœlo est. *Iustitia tua sicut montes dei, iudicia tua sicut abyssi multa.* Qui sunt montes dei? Quæ sunt iudicia tua multa sicut abyssi? Qui sunt montes dei? Qui dicti sunt nubes, ipsi sunt & mōtes dei, magni prædicatores montes dei. Et quomodo quādo oritur sol, prius luce mōtes illustrat, & inde lux ad humillima terrarū descendit: sic quādo venit dominus noster Iesus Christus, prius radiauit in altitudinem Apostolorum, prius illustrauit montes, & sic descendit lux eius ad conuallem terrarum: & ideo quodam loco dicit in Psalmo, Leuauit oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Sed noli putare, quia ipsi montes tibi dabunt auxilium. Accipiunt enim quod dent, non de suo dant. Et si remanseris in montibus, non erit firma spes tua: sed in illo qui illuminat montes, spes tua & præsumptio tua debet esse. Auxiliū autē veniet tibi de montibus, quia scripturæ per mon-

tes tibi ministratæ sunt, per magnos prædicatores veritatis. Sed noli in illis figere spem tuā. Audi quid dicat consequenter, Leuauit oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Quid ergo? Montes tibi dabunt auxilium? Non. Audi sequentia, Auxilium meum à domino, qui fecit cœlum & terram. De montibus veniet auxilium, sed non à montibus. Et à quo? A domino qui fecit cœlū & terrā. Erant montes alij, per quos vnusquisque cū duceret nauim, naufragiū faciebat. Emerferunt enim principes heresum & montes erant. Arrius mons erat, Donatus mons erat, Maximinianus modo quasi mons factus est. Multi in istos montes attendentes & terram desyderantes, cum de fluctibus volunt liberari, ad saxa compulsi sunt, & naufragium in terra fecerunt. A talibus mōtibus nō seducebatur ille qui ait, In domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, tramigra in montes sicut passer? Nolo sit spes mea in Arrio, nolo in Donato: auxilium meū à domino, qui fecit cœlum & terram. Discite quantum præsumatis de deo, & quantum tribuatis hominibus, quia, Maledictus omnis qui spem suam ponit in homine. Modestissime & humiliter sanctus Apostolus Paulus zelans vere Ecclesiam, sed sponso, non sibi, & horrens illos quando voluerunt dicere, Ego sum Pauli, ego Apollo, suam personam potius assumpsit, quam calcaret & contemneret, vt Christū glorificaret. Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Repellit eos à se sed vt mittat ad Christū. Nō vult à sponsa amari pro sponso, sed pro amico sponsi. Amici enim sponsi Apostoli. Huic enim sponsō & ille humilis Ioannes, qui putabatur Christus zelabat. Vnde ait, Nō sum ego Christus, sed qui post me venit maior me est, cuius nō sum dignus corrigiā calciamēti soluere. Vere quia tantū se humiliās, ostendit se nō esse sponsum, sed amicū sponsi & ideo ait, Qui habet sponsam sponsus est, amicus autē sponsi qui stat & audit eū, gaudio gaudet propter vocem sponsi, Et si amicus sponsi mons est, non tamē à se habet lucē mons, sed audit, & gaudio gaudet propter vocē sponsi. Nos, inquit, de plenitudine eius accepimus. De cuius plenitudine: Illius qui erat lumē verum quod illuminat omnem hominem venientem in hęc mundum. Huic ergo zelabat & Ecclesiam Apostolus dicēs, Sic nos existimet homo quasi ministros Christi & dispensatores mysteriorum dei: hoc est, Leuauit oculos meos in montes, vnde veniet auxiliū mihi. Sic nos existimet homo quasi ministros Christi, & dispensatores mysteriorum dei. Sed ne iterum spes tua figatur in montibus, & non sit in deo: audi, Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementū dedit. Et neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementū dat deus. Iam ergo dixisti, Leuauit oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Sed quia neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: dicas, Auxilium meū à domino, qui fecit cœlū & terrā. Et iustitia tua sicut montes dei: id est, montes implentur iustitia tua iudicia tua sicut multa abyssi. Abyssum dicit profunditatē peccatorum, quō quisque peruenit contemendo deū, sicut quodā loco dicit, Dedit illos deus in concupiscentias cordis eorū, facere quæ non conueniunt. Intendat charitas vestra, Magna res est, Magna res agitur. Quid est hoc? Dedit illos deus in concupiscentias cordis eorū, facere quæ nō conueniunt: Ergo si deus illos dedit in concupiscentias cordis eorū, facere quæ nō conueniunt, ideo faciūt tāta illa mala. Quasi aliquis proponat questionem, Si deus hoc facit, vt faciant quæ non conueniunt,

Esaiæ. 5.

† al. dom.
† nouellum
dilectū ipse
vineæ in-
crepabat,
quam etc.

Act. 13.

Psal. 120.

Psal. 120.

Psal. 120.

Hor. 37.

L.

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

M.

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

Rem. 1.

Anunt, quid ipsi fecerunt? Occultum est quod audisti, dedit illos deus in concupiscentias cordis eorum. Ergo fuit concupiscentia quam vincere noluerunt, non cui traderentur iudicio dei, sed qua digni haberentur qui traderentur in concupiscentias reliquas. Vide quid de illis superius dixit, Qui cum cognouissent deum, non ut deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Vnde? De superbia. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Inde iam sequitur, Tradidit illos deus in concupiscentias cordis eorum. Quia ergo fuerunt superbi & ingrati, digni habitus sunt qui traderentur in concupiscentias cordis sui, & facti sunt abyssus multa: ut non solum peccarent, sed etiam dolose agerent, ne intelligerent iniquitatem suam & odissent. Ista profunditas est malitia, ut nolent inuenire & odisse. Sed ad istam profunditatem quomodo quisque peruenit, vide, Iudicia dei abyssus multa. Sicut montes dei iustitia eius, qui per gratiam ipsius sunt magni, sic & per iudicia ipsius sunt in profundo qui merguntur in vltima. Hac ergo delectent te montes, hac auertere ab abyssis, & conuertere ad id quod dicitur, Auxilium meum a domino. Sed vnde? Quia leuavi oculos meos in montes. Quid est hoc? Latine dicam, In ecclesia Christi inuenis abyssum, inuenis & montes. Inuenis ibi pauciores bonos, quia montes pauci sunt, abyssus lata est: id est, multos male viuentes ab ira dei, quia sic egerunt ut traderentur in concupiscentias cordis sui, ut iam defendant peccata sua, & non confiteantur, sed dicant, Quare? Quid feci? Et ille illud fecit, & ille hoc fecit. Iam etiam defendere volunt quod arguit sermo diuinus, abyssus est. Ideo quodam loco ait scriptura, Audi abyssum, Peccator, inquit, cum venerit in profundum malorum, contemnit. Ecce iudicia tua sicut abyssus multa. Sed nondum es mons, nondum es abyssus. Fuge abyssum, attende in montes, sed nec remaneas in montibus. Auxilium enim tuum a domino qui fecit caelum & terram. *Homines & iumenta saluos facies domine, sicut multiplicata est misericordia tua deus.* Quia dixit misericordia tua in caelo, ut & in terra esse sciatur, ait, Homines & iumenta saluos facies domine, sicut multiplicata est misericordia tua deus. Magna est misericordia tua, & multiplex misericordia tua deus, & hanc das & hominibus & iumentis, salus enim hominum a quo: A deo. Nunquid salus iumentorum a deo non est? Qui enim fecit hominem, ipse fecit & iumenta: quia vtrunque fecit, vtrunque saluat, sed salus iumentorum temporalis est. Sunt autem qui pro magno hoc petunt a deo quod dedit iumentis. Multiplicata est misericordia tua deus, ut non solum hominibus sed & iumentis detur. Quae datur hominibus: ista carnalis & temporalis. Ergo homines non habent aliquid apud deum exceptum quod iumenta non mereantur, & quod iumenta non perueniant: Habent planè. Et vbi est quod habent? *Filij autem hominum sub tegmine alarum tuarum sperabunt.* Attendat charitas vestra dulcissimam sententiam. Homines & iumenta saluos facies. Iam dixit homines & iumenta, deinde autem filij hominum, quasi alij sint homines, alij autem filij hominum. Aliquando in scripturis filij hominum dicuntur generaliter homines, aliquando proprie quodammodo dicuntur filij hominum, propria quadam significatione, ut non omnes homines intelligantur, maxime quando habet distinctionem. Non enim sine causa ibi positum est, Homines & iumenta saluos facies do-

mine, filij autem hominum, quasi his sequestratis custodit seiunctos filios hominum. Seiunctos a quibus? Non solum a iumentis, sed & ab hominibus qui salutem iumentorum quaerunt a deo, & pro magno hoc desyderant. Qui sunt ergo filij hominum? Qui sub tegmine alarum eius sperant. Illi enim homines cum iumentis gaudent in re, filij autem hominum gaudent in spe. Illi praesentia bona sectantur cum iumentis, isti futura bona sperant cum angelis. Quare ergo cum distinctione illi vocantur homines, & isti vocantur filij hominum? Nam & quodam loco sic ait scriptura, Quid est homo quoniam memor es eius, aut filius hominis quoniam visitas eum? Quid est homo quod memor es eius? Memor es quasi absentis, filium autem hominis visitas praesentem. Quid est, memor es hominis? Homines & iumenta saluos facies domine, quia & ipsis malis das salutem, & ipsis qui non desyderant regnum caelorum. Tuetur enim illos, & non illos deserit secundum modum suum tanquam pecora sua: & non illos deserit, tamen tanquam absentium eorum est. At vero quem visitat, filius hominis est, & dicitur ei, Filij autem hominum sub tegmine alarum tuarum sperabunt. Et si vultis discernere ista duo genera hominum, duos homines primo attendite, Adam & Christum. Audi Apostolum, Sicut enim in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes viuificabuntur. Nascimur de Adam ut moriamur, resurgemus per Christum ut semper viuamus. Quando portamus imaginem terreni hominis, homines sumus: quando portamus imaginem caelestis hominis, filij hominis sumus, quia Christus filius hominis dictus est. Etenim Adam homo erat, sed filius hominis non erat: ideo illi pertinent ad Adam qui desyderant carnalia bona, & salutem istam temporalem. Hortamur illos ut filij sint hominum, qui sub tegmine alarum eius sperant, & misericordiam illam desyderant, quae in caelo est, & quae annunciata est per nubes. Sed si non possunt adhuc, interim vel temporalia bona non desyderent nisi ab vno deo, & sic in veteri testamento seruiant, ut ad nouum perueniant. Nam & populus ille terrena bona desyderauit, regnum Hierusalem, subiectionem inimicorum suorum, abundantiam fructuum, salutem propriam, salutem filiorum suorum. Talia desyderabant, & talia accipiebant, sub lege custodiebantur. Desyderabant a deo bona quae dat & iumentis, quia nondum ad illos venerat filius hominis ut essent filij hominum, tamen iam habebant nubes annunciantes filium hominis. Venerunt ad illos Prophetae, annunciauerunt Christum: & erant ibi quidam qui intelligebant, & spem futuram habebant, ut acciperent misericordiam quae in caelo est, Erant ibi qui non nisi carnalia desyderarent & terrena, temporalisque felicitatem. Ipsi labebantur pedes ad facienda vel adoranda idola. Quando enim illos admonebat & flagellabat in his omnibus quibus delectabantur, & auferebat ea, patiebantur famem, bella, pestilentias, morbos, & conuertebantur ad idola. Talia bona quae pro magno a deo desyderare debebant, ab idolis desyderabant, & dimittebant deum. Attendebant enim ipsis bonis quae quaerebant abundare impios & sceleratos, & putabant se frustra deum colere, quia non dabat mercedem terrenam. O homo operarius es dei, postea est tempus mercedem accipiendi. Quid iam flagitas mercedem antequam opereris? Si venerit operarius ad domum tuam, nunquid dabis mercedem ante, nisi perfecerit opera sua? Nam peruersum eum exi-

Gstimabis si dixerit, prius accipiam mercedem & tunc operabor. Irascaris. Quare autem irascaris? Quia non habuit fidem homini mendaci. Quomodo deus non irascetur, cum tu fidem non habeas ipsi veritati? Quod tibi promisit, daturus est, non fallit, quia veritas est qui promisit. Sed times ne forte non habeat quod det. Omnipotens est, noli timere ne non sit quod det. Immortalis est, non timeas, ne succedatur ei. Perpetuus est, securus esto. Si vis in te presumere tota die operarium tuum, crede & tu deo tota vita tua, quia vita tua momentum temporis est ad deum. Et eris, quid? Filij enim hominum sub tegmine alarum tuarum sperabunt. *Inebriabuntur ab vbertate domus tue.* Nescio quid nobis magnum promittit, vult illud dicere & non dicit: non potest ad id animus, non capimus. Audeo dicere fratres mei, etiam de sanctis linguis & cordibus, per quas nobis veritas annunciata est: nec dici potest quod annunciabant nec cogitari. Res enim magna est & ineffabilis, & ipsi ex parte videbant in anigmate: sic

1. Corin. 13.

dicit Apostolus, Videmus nunc ex parte in anigmate, tunc autem facie ad faciem. Ecce in anigmate videntes sic eructabant, quales erimus cum viderimus facie

Had faciem, quod ipsi parturiebant corde, & lingua parere non poterant ut caperent homines? *Quæ enim necessitas fuerat ut diceret, Inebriabuntur ab vbertate domus tue? Quæ fuit verbum unde loqueretur de rebus humanis quod diceret, Et quia vidit homines ingurgitantes se in ebrietate, accipere autem vinum immoderate, & mentem perdere: vidit quid diceret, quia cum accepta fuerit illa ineffabilis lætitia, perit quodammodo humana mens & fit diuina, & inebriatur ab vbertate domus dei. Unde & in alio Psalmo dicitur, Calix tuus inebrians quam præclarus est. Hoc iam calice inebriati erant martyres, quando ad passionem euntes, suos non agnoscebant. Quid tam ebrium, quam*

Psalm. 22.

† alius vxor, fratrem.

non agnoscere vxorem stentem, † non filios, non parentes? Non agnoscebant, non eos ante oculos esse arbitrabantur. Nolite mirari, ebrij erant. Unde ebrij erant? Videte, Acceperunt calicem unde inebriarentur. Unde & ille gratias deo agit dicens, Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi: Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. Ergo fratres simus filij hominum, & speremus sub tegmine alarum eius, & inebriemur ab vbertate domus eius.

Psalm. 115.

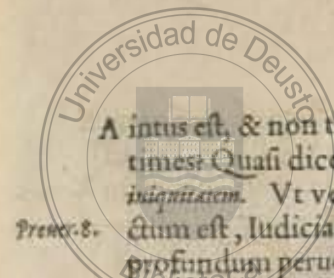
I Quomodo potui dixi, & quomodo possum video, & quomodo video dicere non possum. Inebriabuntur ab vbertate domus tue. *Et torrente voluptatis tue potabis eos.* Torrentis dicitur aqua veniens cum impetu. Impetus erit misericordia dei, ad irrigandos & inebriandos qui modo ponunt spem sub umbra alarum eius. Voluptas illa quæ est: quasi torrentis inebrians sitientes. Modo ergo qui sitit, spem ponat, qui sitit habeat spem, inebriatus habebit rem, antequam habeat rem,

Matth. 5.

sitiat in spe, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Quo ergo fonte irrigaberis? Et unde currit tantus torrentis voluptatis eius? *Quoniam apud te est, inquit, fons vitæ.* Quis est fons vitæ, nisi Christus? Venit ad te in carne, ut irrigaret fauces tuas sitientes. Satiabit sperantem, qui irrigauit sitientem. Quoniam apud te est fons vitæ. *Et in lumine tuo videbimus lumen.* Hic aliud est fons, aliud lumen: ibi non ita. Quod enim est fons, hoc est & lumen: & quicquid vis illud vocas, quia non est quod vocas, quia non potes congruum nomen inuenire, non remanet in vno nomine. Si diceres, quia lumen est solum di-

ceretur tibi: sine causa ergo mihi dictum est ut esuriam & sitiam. Quis enim est qui manducet lumen? Illud plane rectè mihi dictum est, Beati mūdīcordes, quoniam ipsi deum videbunt. Si lumen est, oculis meis pareret: pareret & fauces, quia illud quod lumen est, & fons est. Fons quia satiat sitientes, lumen quia illuminat cæcos. Hic aliquando alibi lumē, alibi fons. Aliquando enim currunt fontes & in tenebris, & aliquando in eremo pareris solem, non inuenis fontem. Hic ergo possunt ista duo esse separata: ibi non fatigaberis, quia fons est: non tenebraberis, quia lumen est. *Præstende misericordiam tuam scientibus te, & iustitiam tuam his qui recto sunt corde.* Quod sæpe diximus, illi sunt recticordes, qui sequuntur in hac vita voluntatem dei. Voluntas dei est aliquando ut sanus sis, aliquando ut ægrotes. Si aliquando sanus es, dulcis est voluntas dei, & quando ægrotas, amara est voluntas dei, non recto corde es. Quare? Quia non vis voluntatem tuam dirigere ad voluntatem dei, sed dei vis curuare ad tuam. Illa recta est, sed tu es curuus. Voluntas tua corrigenda est ad illam, non illa curuanda est ad te, & rectum habebis cor. Bene est in hoc seculo, ut benedicatur deus qui consolatur, laboratur in seculo: benedicatur deus quia emendat & probat: & eris recto corde dicens, Benedicam dominum omni tempore, semper laus eius in ore meo. *Non veniat mihi pes superbiae.* Certe iam dixit sub umbraculo alarum eius sperabunt filij hominum, & inebriabuntur ab vbertate domus tue. Cum cœperit quisque isto fonte vberius irrigari, caveat ne superbiat. Non enim inerat Adæ primo homini, sed venit illi pes superbiæ, & mouit illum manus peccatoris, id est, manus diaboli superba. Quomodo ille qui eum seduxit, dixit, *Ponam sedem meam ad Aquilonem: sic illi persuasit. Gustate & eritis sicut dii.* Superbia ergo lapsi sumus, ut ad istam mortalitatem perueniremus. Et quia nos superbia vulnerauerat, humilitas sanos fecit. Venit humilis deus, ut à tanto superbiæ vulnere curaret hominem. Venit, quia verbum caro factum est & habitauit in nobis. Comprehensus est à Iudæis, insultatum est ei. Audistis cum euāgelium legeretur, quid dixerunt, & cui dixerunt, dæmonium habes: & ille non dixit, dæmonium habetis vos, quia vos in peccatis vestris estis, & diabolus possidet corda vestra. Non hoc dixit, quod si diceret, verum diceret: sed non erat tempus ut hoc diceret, ne non veritatem prædicare, sed maledictum reddere videretur. Dimisit quod audiuit, quasi non audisset. Medicus enim erat, & phreneticum curare venerat. Quomodo medicus non curat quicquid audiatur à phrenetico, sed quomodo conualescat & fiat sanus phreneticus: nec si & pugnum ab illo accipiat curat: ille illi facit noua vulnera, ille veterem febrem sanat: sic & dominus ad ægrotum venit, ad phreneticum venit, ut quicquid audiret, quicquid passus esset contemneret, hoc ipso eos docens humilitatem, ut humilitate docti, sanarentur à superbiā, de qua iste liberari deprecatur dicens, Non veniat mihi pes superbiæ, *Et manus peccatorum non moueat me.* Si enim venerit pes superbiæ, mouet manus peccatoris. Quæ est manus peccatoris? Male suadentis operatio. Si factus est superbus, cito te corrūpit qui male suadet. Satage humilis fieri in deo, & non valde cures quid tibi dicatur. Hinc est quod alibi dicitur, Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo. Quid est, ab occultis meis? Non veniat mihi pes superbiæ. Quid est, & ab alienis parce seruo tuo? Neq; manus peccatorum moueat me. Serua quod

intus est,

A intus est, & non timebis foris. Quare autem valde hoc times? Quasi diceretur, *Illi ceciderunt omnes qui operantur iniquitatem.* Ut venirent ad illam abyssum de qua dictum est, iudicia tua sicut abyssus multa: ut ad illud profundum pervenirent, ubi peccator qui contemnit cecidit. Ceciderunt. Vbi primo ceciderunt: In pede superbiae. Audite pedem superbiae. Qui cum cognovissent deum, non sicut deum glorificaverunt, Venit illis pes superbiae, vnde venerunt in profundum, tradidit illos deus in concupiscentias cordis eorum facere quae non conveniant. Radicem peccati & caput peccati timuit qui dixit, Non veniat mihi pes superbiae. Quare illum pedem dixit? Quia superbiendo deum deseruit & discessit, & pedem ipsius, affectum ipsius dixit. Non veniat mihi pes superbiae, & manus peccatoris non moveant me, id est, opera peccatoris non moveant me, ut imitari illos velim. Quare autem contra superbiam hoc dicit, Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem? Quia qui iniqui sunt, in superbia ceciderunt. Ideo cum cautam faceret dominus Ecclesiam ait, Illa tuum, inquit, observabit caput, & tu eius calcaneum. Serpens observat calcaneum, quando tibi veniat pes superbiae, quando labaris ut denciat. Tu autem caput eius observa. Initium omnis peccati superbia. Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem. *Expulsi sunt nec poterunt stare.* Primo ille in veritate non stetit, deinde per eum illi quos dimisit deus de paradiso. Vnde ille humilis qui non se dicit dignum soluere corrigiam calciamenti, non est expulsus, sed stat & audit eum, & gaudio gaudet propter vocem sponsi, non propter suam, ne veniat ei pes superbiae, & expellatur, nec possit stare. Et si cum labore aliquibus vestrum tadio fuerimus, finivimus Psalmum: transiit tadium & gratulabimur, quia psalmus totus expositus est. In medio autem timens ne oterarem vos, dimissurus eram: sed cogitavi quia in tectio vestra praecideretur, & non sic rediret ad dimidium quomodo si exponeremus totum, & malui vobis gravis esse, quam in re imperfecta reliquias servare. Debetur enim vobis etiam crastinus sermo, orate pro nobis, ut valeamus exhibere, & affertur fauces esurientes & corda deuota.

*Contra prima, de prima parte
Psalmi. XXXVI.*

COVISSIMVS dies terribiliter venturus auditur eis, qui securi esse bene viuendo nolunt, & male viuere diu volunt. Vtiliter autem deus latere voluit illum diem, ut semper sit paratum cor ad expectandum quod esse venturum scit, & quando venturum sit nescit. Quia vero dominus noster Iesus Christus magister nobis missus est, etiam filium hominis dixit nescire illum diem, quia in magisterio eius non erat, ut per eum sciretur a nobis. Neque enim aliquid scit pater quod filius nescit, cum ipsa scientia patris ille sit, qui sapientia est eius. Est autem sapientia eius, filius eius, verbum eius. Sed quia nobis scire non proderat, quod quidem ille nouerat qui nos docere venerat, non tamen hoc quod nobis nosse non proderat: non solum sicut magister aliquid docuit, sed sicut magister aliquid non docuit. Tanquam magister enim sciebat & docere quod proderat, & non docere quod oberat. Sic autem quodam genere locutionis nescire filius dicitur quod non docet, ideo nescire dicitur quod nescire nos facit, quomodo quotidie loquimur, modo quodam locutionis ut dixi. Latum enim diem dicimus, quia latus nos facit: & tristem diem, quia tristes nos facit: &

Tomus octauus.

frigus pigrum, quia pigros nos facit. Quomodo contra dicitur a domino, nunc cognoui. Dicitur est Abraham, nunc cognoui quod timeas deum, hoc deus nouerat, & ante illam probationem. Nam illa probatio ideo facta est, ut nos nossemus quod deus iam nouerat, & propter nos docendos conscriberetur, quod ante documentum ille nouerat: & fortasse & ipse Abraham nondum nouerat quas vires haberet fides eius. Vnusquisque enim se tentatione tanquam interrogatus agnoscit, sicut Petrus quas vires haberet fides eius utique nesciebat, quando dixit domino, Tecum paratus sum usque ad mortem. Dominus autem qui nouerat eum, praedixit ubi deficeret, pronuncians illi infirmitatem eius, tanquam tacta vena cordis eius. Proinde Petrus qui ante tentationem praesumpsit de se, in tentatione didicit se. Sic ergo non absurde sentimus & patrem nostrum Abraham cognouisse vires fidei suae, ubi iustus immolare unicum filium suum, non dubitauit nec trepidauit ei offerre qui dederat: quia quemadmodum nesciuit vnde daturus erat, nondum natum, sic credidit posse reparare immolatum. Dixit ergo deus, Nunc cognoui quod intelligimus, nunc cognoscere te feci, secundum locutiones quas commendauimus, Pigrum frigus, quod pigros faciat: & latum diem, quod latus faciat: sic cognoscens quod cognoscens faciat. Inde est illud, Tentat vos dominus deus vester, ut sciat si diligatis eum. Dabis enim profecto domino deo nostro, deo summo, deo vero magna ignorantiam, quod utique sacrilegum esse intelliges, si sic acceperis, Tentat vos dominus, ut sciat tanquam ipse de nostra tentatione concipiat scientiam, in quo erat ante ignorantia, Sed quid est, tentat vos ut sciat? tentat vos ut scire vos faciat. Accipite ergo a contrario regulam intelligentiae: & quemadmodum cum deum auditis dicere, cognoui, intelligitis cognoscere vos feci: sic & cum auditis de filio hominis, id est, de Christo dici, quod illum diem nesciat, intelligite dici quod nescire faciat. Quid est autem nescire faciat? Occultat ut nesciatur quod nobis prodi non prodest. Hoc est quod dixi magistrum bonum nosse quid prodat, nosse quid tegat, sicut quaedam eum legimus distulisse. Vnde intelligimus non omnia promenda esse quae capere non possunt hi quibus promuntur. Dicit enim alibi, Multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modo. Dicit & Apostolus, Non potui loqui vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, quasi paruulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam. Neque enim poteratis: sed nec adhuc quidem potestis. Quo proficit iste sermo? Ut quoniam diem nouissimum scimus venturum: vtiliter autem scimus venturum, & vtiliter ignoramus quando venturus sit: paratum cor habeamus bene viuendo, & non solum non timeamus venturum illum diem, sed & amemus. Dies quippe ille sicut infidelibus laborem auget, sic fidelibus finit. Quid autem horum duorum esse velis, antequam veniat nunc est in potestate, cum venerit non erit. Elige ergo cum tempus est, quia deus quod misericorditer occultat, misericorditer differt. Iam vero quia in quocumque genere vitae quod habet aliquam professionem, non omnes inueniuntur probi, non omnes inueniuntur reprobi, ex hoc apparet: quia de quibusdam hominum generibus, quae per similitudines in Evangelio modo proposita audiui, sic concluditur, Vnus assumetur, & vnus relinquetur. Assumetur bonus, relinquetur malus. Videtur duo in agro, eadem professio est, sed non idem cor. Professionem vident homines, cor

h iij nouit

Gnouit deus. Quodlibet ergo ager significet, vnus assumetur, & vnus relinquetur: non quasi dimidia pars assumetur, & dimidia relinquetur, sed genera hominum duo dicit. Et si aliud eorum sit in paucis, aliud in multis vnus assumetur, & vnus relinquetur: hoc est vnus genus assumetur, & alterum relinquetur. Sic in lecto, sic in molendino. Expectatis fortasse quid ista sint, videtis tecta esse, & similitudinibus quibusdam inuoluta. Potest mihi aliud videri, alteri aliud: sed neque ego quod dixero praescribo alteri ad meliorem intellectum, nec ille mihi: an vtrunque cum fide accipiendum sit, si vtrunque cum fide concordat. Videntur enim mihi in agro laborare qui praesunt ecclesiis, sicut Apostolus dicit, Dei agricultura, dei aedificatio estis. Nam & architectorem se dixit, cum dicit, Vt sapiens architectus fundamentum posui. Et agricolam, cum dicit, Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit. In molendino ergo duas dixit, non duos. Credo quod haec figura ad plebes pertineat, quia praepositi regunt, plebes reguntur. Et molendinum puto dictum mundum istum, quia rota quadam temporum voluitur, & amatores suos conterit. Sunt etiam qui de actionibus mundi non recedunt, sed tamen & ibi alij bene operantur, alij male.

Luc. 16. Alij sibi faciunt amicos de mammona iniquitatis, a quibus recipiantur in tabernacula aeterna, quibus dicetur, Esuriui & dedistis mihi manducare. Alij ista negligunt, quibus dicetur, Esuriui & non dedistis mihi manducare. Proinde, quia de his qui versantur in negociis & operibus huius mundi, alij diligunt benefacere indigentibus, alij negligunt: tanquam de duabus in molendino, vna assumetur, & vna relinquetur. Lectum autem positum arbitror pro quiete: quia sunt qui neque actiones mundi pati volunt, sicut sunt coniugati homines, habentes domos, familias, filios: neque aliquid in Ecclesia agunt, sicut praepositi, velut in agricultura laborantes: sed velut ad haec infirmi, secedunt ad ocium & quieti esse diligunt: veluti memores infirmitatis suae, non se committentes magnis actionibus, & quodammodo in strato infirmitatis suae rogantes deum. Et haec professio habet bonos, habet fictos. Proinde etiam ex his vnus assumetur, & vnus relinquetur. Ad quamcunque professionem te conuerteris, para te pati fictos: alioquin si te non paraueris, inuenies quod non sperabas, & deficies aut perturbaberis. Ad omnia ergo te paratum facit qui tibi loquitur, cum tempus est, & illi loquendi, nondum iudicandi: & tibi audiendi, nondum frustra poenitendi. Est enim modo poenitentia non frustra, erit tunc frustra. Etenim tunc poenitebit homines male vixisse, sed nullo modo illis iustitia dei reuocat, quod sua iniustitia perdiderunt. Iustum enim est apud deum, vt modo impertiat misericordiam, tunc exerceat iudicium. Ideo nunc non tacetur. An tacetur? Arguat quisque, murmuret, si non per totum orbem haec scriptura recitatur atque cantatur, si cessat etiam venalis ferri per publicum. Sed reuera hoc te perturbat hominem Christianum, quia vides male viuentes faelices, rerum istarum copia circumfluere, sanos esse, superbos, dignitatibus eminere, in eolumem habere domum, gaudia suorum, obsequia clientum, excellentissimas potentias, nihil triste interpellare vitam ipsorum: mores nequissimos vides, facultates copiosissimas respicis: & dicit cor tuum nullum esse diuinum iudicium, omnia casibus fieri, & fortuitis motibus ventilari. Nam si deus, inquis, res huma-

nas respiceret, non floreret illius iniquitas, & mea innocetia laboraret. Omnis morbus animae habet in scripturis medicamentum suum. Qui ergo sic agrotat, vt ista dicat in corde suo, bibat potionem Psalmi huius. Quid est? Iterum aspiciamus. Quid dicebas? Quid dicebam, inquis, nisi quod vides? Mali florent, boni laborant. Quomodo ista videt deus? Accipe, bibe. Ipse tibi haec de quo ista murmurat temperauit potionem, tantum ne recuses saluberrimum poculum: accomoda per aurem os cordis, & bibe quod audis. *Noli amulari in malignantibus, neque amuleris facientes iniquitatem. Quoniam tanquam foenum cito arescent, & sicut olera prati cito cadent.* Quod tibi longum videtur, cito est deo: subiunge te deo, & tibi cito erit. Quod ait foenum, hoc intelligimus: olera prati, vilia quadam sunt & superficiem terrae tenentia, altam radicem non habent: proinde per hyemem virent: at vbi sol aestatis feruere coeperit, arescent. Modo ergo tempus est hyemis, gloria tua nondum apparet: sed si alta radix est charitatis tuae, sicut multarum arborum gloria per hyemem, transit frigus, venit aestas, id est, iudicij dies, tunc arescet viror foeni, tunc apparebit arborum gloria. Mortui enim estis, ait Apostolus, quomodo videntur arbores per hyemem, quasi aridae, quasi mortuae. Ergo quae spes si mortui sumus? Intus est radix. Vbi radix nostra, ibi & vita nostra. Ibi enim charitas nostra. Et vita vestra, inquit, abscondita est cum Christo in deo. Quando arescit qui sic habet radicem? Quando autem erit ver nostrum? Quando aestas nostra? Quando nos circunuestit dignitas foliorum, & vbertas fructuum locupletat. Quando hoc erit? Audi quod sequitur, Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos cum ipso apparebitis in gloria. Quid ergo modo? Noli amulari in malignantibus, neque amuleris facientes iniquitatem, Quoniam tanquam foenum cito arescent, & sicut olera prati cito cadent. Quid ergo tu? *Spera in dominum.* Illi enim sperant non in dominum, spes illorum mortalis, spes illorum caduca, fragilis, volatica, transitoria, inanis erit. Spera in dominum. Ecce spero, Quid agam? *Et fac bonitatem.* Noli facere malitiam, quam respicis in illis male florentibus, fac bonitatem. *Et inhabita terram.* Ne forte bonitatem extra inhabitationem terrae facias. Terra enim domini, Ecclesia eius est: ipsam rigat, ipsam colit, ille agricola, ille pater. Multi enim quasi exercent bona opera, sed quia non inhabitant terram, non pertinet ad agricolam. Ergo fac bonitatem, non extra terram, sed inhabita terram. Et quid habebis? *Et pascere in diuitiis eius.* Quae sunt diuitiae eius terrae? Diuitiae eius dominus eius, diuitiae eius deus eius. Ipse est ille cui dicitur, Pars mea domine. Ipse est ille de quo dicitur. Dominus pars hereditatis meae & caelicis mei. Recenti sermone commendauimus charitati vestrae, & deum esse possessionem nostram, & nos esse possessionem dei. Audi, quia diuitiae terrae huius ipse est. Vide quid sequitur, *Delectare in domino.* Tanquam quaesieris & dixeris. Ostende mihi diuitias terrae illius, in qua me iubes habitare. Delectare, inquit, in domino. *Et dabit tibi petitionem cordis tui.* Signanter accipe petitionem cordis tui, discerne petitionem cordis tui a petitionibus carnis, discerne quantum potes. Nec frustra dictum est in quodam Psalmo, Deus cordis mei, Ibi enim sequitur & dicit, Et pars mea deus meus in secula. Verbi gratia, Caecus est corpore, rogat vt illuminetur. Esto, Roget, quia & ista deus facit, & ista deus praestat: sed rogant haec etiam mali. Petitio haec carnis. Infirmatur

A Infirmatur, rogat se saluum fieri, saluus fit moriturus. Et ista petitio carnis est, & si qua sunt talia. Petitio cordis quæ est: Sicut petitio carnis est, velle sibi præparari oculos, vtique ad videndam istam lucem quæ talibus oculis videri potest: ita petitio cordis ad illam lucem pertinet. Beati enim mundicordes, quoniam ipsi deum videbunt. Delectare in domino, & dabit tibi petitionem cordis tui. Ecce desydero, rogo, volo, egone implebo? Non. Quis ergo? *Revela ad dominum viam tuam & spera in eum, & ipse faciet.* Indica illi quid patiaris, indica illi quid velis. Quid enim pateris? Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Quid ergo vis? Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et quia ipse faciet cum reuelaueris ad eum viam tuam, vide quid sequitur, Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Quid ergo facturum est, quia dictum est, *Revela ad dominum viam tuam, & spera in eum & ipse faciet? Quid faciet? Et educet sicut lumen iustitiam tuam.* Modo enim abscondita est iustitia tua, in fide res est, & nondum in specie. Aliquid credis vt facias, nondum vides quod credis.

B Cum autem cœperis videre quod credidisti, educetur in lumine iustitia tua, quia iustitia tua erit fides tua. Iustus enim ex fide vivit. Et educet velut lumē iustitiam tuam. *Et iudicium tuum sicut meridiem.* Hoc est clarum lumen: parum erit dicere vt lumen. Lumen enim iam dicimus, & cum albescit: lumen dicimus & cum sol oritur, sed nunquam est clarior lux, quam medio die. Non solum ergo educet sicut lumen iustitiam tuam, sed erit iudicium tuum tãquam meridies. Modo enim iudicas & sequi Christum, hoc proposuisti, hoc elegisti, hoc est iudicium tuum, nemo tibi ostendit quod promissit. Promissorem adhuc tenes, exhibitorem autem expectas. In iudicio ergo fidei tuæ elegisti sequi quod non vides. In abscondito est iudicium tuum, adhuc reprehenditur & irridetur ab infidelibus. Quid credidisti? Quid tibi Christus promissit? Quia immortalis eris, & dabit tibi vitam æternam? Vbi est hoc? Quando dabit? Quando fieri potest? Iudicas tu magis sequi Christum promittentem, quod non vides, quam impium reprehendentem, credidisse te quod nõdum vides. Et hoc est iudicium tuum. Et quale sit iudicium tuum, adhuc non apparet: in isto seculo quasi nox est. Quando ergo educet iudicium tuum velut meridiem? Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos cum ipso apparebitis in gloria. Cum venerit iudicij dies, & venerit Christus, & congregauerit omnes gentes iudicandas, quid erit tunc? Impius vbi abscondet perfidiam suam, cum videro fidem meam? Ergo modo quid? Angustia & tribulationes & tentationes, & beatus qui perdurat, quia qui perseverauerit vsque in finem, hic saluus erit. Ne cedat insultatoribus, ne eligat hic florere, vt ex arbore fœnũ fiat. Quid igitur debeo? Quid debeas audi. *Subditus esto domino, & obsecra eum.* Hoc est, sit vita tua obedire præceptis eius. Hoc est enim subditum illi esse, & obsecrare donec det quod promissit. Perseueret bonum opus, perseueret & oratio. Oportet enim semper orare & non deficere. In quo apparet subditus: In faciendo quod præcepit. Sed mercedem nondum accipis, forte quia capere nondum potes. Iam enim ille potest dare, sed tu non potes accipere. Exerce te operibus, labora in vinea: finito die, pete mercedem, fidelis est qui te adduxit ad vineam. Subditus esto domino & obsecra eum. Ecce facio, subditus sum domino, & obsecro eum. Sed quid tibi vide-

tur? Vicinus ille nequam male agens & florens est: furta eius, adulteria eius, rapinas eius ego noui: in omnibus elatus, superbus, per iniquitatem exaltatus non me dignatur agnoscere. In his quomodo durabo? Morbus ille est, bibe contra. *Ne subamuleris eum, qui prosperatur in via sua.* Prosperatur, sed in via sua: laboras, sed in via dei. Illi prosperitas in via est, in peruentione infelicitas: tibi labor in via, in peruentione felicitas, quoniam iter impiorum peribit. Nouit dominus vias iustorum, & iter impiorum peribit. Has vias ambula quas nouit dominus. Et si ambulas in eis, non te fallunt. Via vero impiorum, felicitas transitoria: finita via, peracta est felicitas. Quare? Quia via illa lata est, finis eius in profundum inferni perducit. Via vero tua angusta est, & pauci ingrediuntur per eam: sed ad quam latitudinem perueniant, debes cogitare, ne subamuleris eum, qui prosperatur in via sua. *In homine faciente iniquitatem, Desine ab ira & derelinque furorem.* Quid stomacharis? Quid per iracundiam & indignationem ista aut blasphemias, aut propè blasphemias? In homine faciente iniquitatem, desine ab ira, & derelinque furorem. Nescis quò te prouocet ira ista? Dicturus es deo, quia iniquus est, illuc pergit. Ecce ille quare fœlix est, & ille infelix est? Vide quid pariat, ostosa malam conceptionem. Desine ab ira & derelinque indignationem, vt iam respiscens dicas, Turbatus est præ ira oculus meus. Quis oculus nisi fidei? Interroga oculum fidei tuæ, credidisti in Christum. Quare credidisti? Quid tibi promissit? Si felicitatem seculi huius tibi promissit Christus, murmura aduersus Christum, murmura aduersus illum quando vides infidelem fœlicem. Quid tibi promissit felicitatis? Quid nisi in resurrectione mortuorum? Quid autem in hac vita pateris quod non ipse, in qua magis dedignaris serue, discipule, quam dominus, qui magister? Nonne ab ipso audis, non est seruus maior domino suo, & non est discipulus super magistrum? Ille pro te dolores, flagella, opprobria, crucem, mortem, passus est. Et quid horum iusto debebatur? quid nõ tibi peccatori debebatur? Ergo tene directum oculum tuum, ne turbetur præ ira, desine ab ira, & derelinque indignationem. *Ne subamuleris vt maligne facias.* Quasi imitando deum, qui maligne faciendo floret ad tempus. Ne subamuleris, vt maligne facias. *Quoniam qui maligne agunt exterminabuntur.* Sed felicitatē eorũ video. Crede illi qui dicit, exterminabuntur, quia melius ille videt quam tu, cuius oculum turbare ira non potest, Quoniam qui maligne agunt exterminabuntur. *Sustinentes autem dominum.* Non enim aliquem fallacem, sed vtique ipsam veritatem. Non enim aliquem minus valentem, sed vtique omnipotentem. Sustinentes autem dominum, *Ipsi hereditate possidebunt terram.* Quam terram, nisi illam Hierusalem, cuius amore qui exardescit, perueniet ad pacem? Sed quamdiu peccator floret? quamdiu sustinebo? Festinas, Cito erit quod tibi diu est. Infirmas facit diu videri quod cito est. Quomodo inueniuntur desyderia ægrotorum? Nihil tam diu, quam vt calix sitienti præparetur. Vtique festinatur a iuis, ne forte offendatur infirmus. Quando fiet? quando coquitur? quando dabitur? Celeritas est in illis qui tibi seruiunt, sed infirmitas tua diuturnum putat quod cito agitur. Ergo videte medicum nostrum blandientem infirmo dicenti. Quamdiu durabo, quamdiu erit? *Et adhuc pusillum & non erit peccator.* Inter peccatores certe gemis, de peccatore gemis, pusillum & non erit. Ne forte quia tibi dixi, Sustinentes autem dominum

Gminum ipsi hereditate possidebunt terram, ne sustinentiam istam longissimam putes: modicum sustine, sine fine accipies quod sustines, Adhuc pusillum modicum, & non erit peccator. Recole annos ab Adam vsque in hodiernum die, percurrere scripturas, heri penes Adam ille de paradiso lapsus est. Tot secula emensa voluta sunt. Vbi sunt praterita tempora? Sic pauca quae restant utique transibunt. Si toto illo tempore viueres, ex quo Adam de paradiso dimissus est vsque in hodiernum diem, certe videres vitam tuam non fuisse diuturnam, quae sic auolasset. Vnius autem cuiusque hominis vita quanta est? Adde quanto sibi annos, dum longissimam senectutem, quid est? Nonne aura est matutina: Ergo longe sit dies iudicij, quando erit retributio iniustorum & iustorum. Tuus certe dies vltimus longe abesse non potest. Ad hunc te prepara. Qualis enim exieris de hac vita, talis redderis illi vitae. Post vitam istam paruum nondum eris, vbi erunt sancti quibus dicitur, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab initio mundi. Nondum ibi eris, quis nescit? Sed iam poteris ibi esse, vbi illum quondam vlcerosum pauperem, diues ille superbus & sterilis in medijs suis tormētis vidit à longe requiescentem. In illa requie positus, certe securus expectas iudicij diem, quando recipias & corpus, quando immuteris vt angelo æqueris. Ergo quantum est quod festinamus & dicimus, quando erit? Tardum erit, hoc dicturi filij nostri, & hoc dicturi nepotes nostri. Et cum singuli quique sibi succedentes hæc dicturi sunt, sic transit quod adhuc pusillum futurum est, quemadmodum transit totum quod iam prateritum est. O infirme, adhuc pusillum, & non erit peccator. *Et quæres locum eius & non inuenies.* Ostendit quid dixit, non erit, non quia omnino non erit, sed quia ad nullos vsus esse poterit. Si enim omnino non erit, nec torquetur. Iam ergo securitas data est peccatori vt dicat, Faciam quicquid volo quamdiu vivo, postea non ero. Non erit qui doleat non erit qui torquetur. Et vbi est, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius? Sed forte miseri in ignem illum non erunt & consumentur? Non illis diceretur, Ite in ignem æternum, quia non futuris non esset æternus. Et tamen quid illi futurum sit, eis futurum sit, vtrum omnino consumptio, an dolor & cruciatus, non tacuit dominus dicens, Ibi erit ploratus & stridor dentium. Quomodo ergo plorabunt & stridebunt dentibus, si non erunt? Quomodo ergo adhuc pusillum & non erit peccator, nisi quomodo in consequenti versu exposuit, & quæres locum eius, & non inuenies: Quid est locum eius? Vsum eius. Habet enim aliquem vsum peccator? Habet. Hic vtitur illo deus ad probandum iustum, quomodo vsus est diabolo ad probandum Iob, quomodo vsus est Iuda ad tradendum Christum. Est ergo in hac vita quod agatur de peccatore. Hic est ergo locus eius, quomodo est in fornace aurificis locus paleæ, Ardet palea vt aurum purgetur, Sic scæuit impius vt iustus probetur. Sed cum transierit tempus probationis nostræ, quando non erunt qui probentur, non erunt per quos probentur. Nunquid quia diximus, non erunt qui probentur, non erunt ipsi? Sed quia iam non opus erit peccatoribus, per quos iusti probentur, & quæres locum eius, & non inuenies, Modo quære locum peccatoris, inuenies. De peccatore fecit deus flagellum, dedit ei & honorem, dedit ei & potestatem. Aliquando enim facit hoc, dat peccatori potestatem, flagellantur, inde res huma-

na, emendantur inde pij, peccatori illi hoc redditur quod debetur, & tamen factum est de illo vnde proficiat pius: vnde deficiat impius. Quæres locum eius, & non inuenies. *Mansueti autem hereditate possidebunt terram.* Terra est illa, de qua saepe locuti sumus, Hierusalem sancta, quæ liberabitur de peregrinatione ista, & in æternum viuet cum deo & de deo. Ergo hereditate possidebunt terram. Quæ erunt diuitiæ ipsorum? *Et delebuntur in multitudine pacis.* Delectetur hic impius ille in multitudine auri, in multitudine argenti, in multitudine mancipiorum, in multitudine postremo opum diuersarum, violentiæ, latissimorum & luxuriosorum conuiuiorum. Hæc est potētia cui inuides, iste flos est qui te delectat. Nonne & si semper sic esset, plangendus esset? Quæ erunt autem delitiæ tuæ? Et delectabitur in multitudine pacis. Aurum tuum pax, argentum tuum pax, prædia tua pax, vita tua pax, deus tuus pax. Quicquid desideras, pax tibi erit, quia hic aurum quod est, non potest tibi esse argentum: quod vinum est, non potest tibi esse panis: quod tibi lux est, non potest esse potus, deus tuus totum tibi erit. Manducabis eum ne elurias, bibes eum ne sitias, illuminaberis ab eo ne sis cæcus, fulcietis ab eo ne deficias, possidebit te totum integrum, totus integer. Angustias non ibi patieris cum eo, cum quo totum possides. Totum habebis, totum & ille habebit, quia tu & ille vnum eritis, quod vnum eritis, quod vnum totum & ille habebit, qui vos possidet. Hæc sunt reliquæ homini pacifico. Hoc & cantabimus, qui versus loge quidem est in isto Psalmo ab his tractatis versibus. Sed quia ipsum cantabimus, ad ipsum claudere debemus. Tu tantum securus esto, custodi innocentiam, preciosa res est. Furari vis aliquid, credo, vt acquiras, vide quomodo manum mittis & vnde tollis. Hæc vis acquirere, hæc perdes. Acquiris pecuniam, perdis innocentiam. Euigilet potius cor tuum, qui volebas acquirere pecuniam, & perdis innocentiam: perde potius pecuniam, custodi innocentiam, & vide directionem, quia diriget te deus, vt omnia quæcunque vult, velis & tu ipsa enim est directio. Nam si tu nolis quod deus vult, curius eris, & prauitas tua non te permittet planari recto. Custodi ergo innocentiam, vide directionem, & noli putare quia finita est ista vita, finitus est homo, quia sunt reliquæ homini pacifico.

Concio se. unda, de secunda parte eiusdem Psalmi.

DE Psalmo isto loqui charitati vestræ, & iussi sumus, & obtēperare debemus. Voluit enim dominus propter imbrium nimietatem retardare profectioem nostram, & imperatum est nobis, ne vacaret hic erga vos lingua nostra, cum cordis nostri negocium semper scitis, sicut & nos vestri. Commendaueramus autem iam voluntatem dei in isto Psalmo, quid nos velit docere, quid admonere, contra quid cautos esse, & quid tolerare, & quid sperare. Duo enim genera hominum iustorum, & iniquorum in hac terra & in hac vita comixta sunt. Habent singula ista genera proprias intentiones cordis sui. Genus iustorum conatur in sublimia per humilitatem, Genus iniquorum præpoderat ad inferiora per elationem. Hoc tantum se deprimit vt surgat, illud se extollit vt cadat. Ex eo fit vt vnum genus toleret, alterum toleretur, Propositumque sit iustis, ipsos etiam iniquos in vitam æternam lucrari: propositum autem iniquis reddere mala pro bonis, & eos qui sibi vitam æternam volūt, si fieri potest, etiam vita temporali priuari. Aegre enim fert & iniustus iustum,

Astum, & iustus iniustum: oneri sibi sunt. Nemo dubitat quod isti duo alterutrum sibi oneri sunt, sed diversis intentionibus. Ad hoc enim iustus iniusto oneri est, quia iniustum eum esse non vult, sed eum iustum fieri, & optat votis, & conatur factis. Iniustus autem sic odit iniustum, ut nolit eum esse, non ut bonum velit esse. Quanto enim bonus est, tanto magis oneri est iniquitati illius. Et laborat quidem si fieri potest, ut eum iniustum faciat: si autem non potest, de medio tollat, & a suo taedio molestiaque remoueat. Sed & si eum fecerit iniustum, nihilominus oneri illi erit. Non enim iustus tantum iniusto oneri est, sed & duo iniusti vix se patiuntur. Et quando se videntur diligere, conscientiam sibi debent, non amicitiam. Tunc autem secum concordant, quando in perniciem iusti conspirant, non quia se amant, sed quia eum, qui amandus erat simul oderunt. Contra hoc genus hominum indicit nobis dominus deus noster, tolerantiam & affectum illum charitatis, quem nouimus in Euangelio, præcipiente nobis domino & dicente, Diligite inimicos vestros, & benefacite his, qui oderunt vos. Sic & Apostolus, Noli vinci a malo, sed vince in bono malum. Contende cum malo, sed de bonitate. Ipsa est enim vera contentio, vel potius certamen salubre, ut sit bonus contra malum, non ut sint duo mali. Ergo ad Psalmum respicite. Primæ partes iam tractatæ sunt, sequuntur hæc. *Observabit peccator iustum, & fridebit super eum dentibus suis. Dominus autem iridebit eum. Quem? Vtique peccatorem stridentem super iustum dentibus suis. Vnde autem dominus iridet eum? Quoniam prospicit, quod veniet dies eius. Acerbus videtur cum minatur iusto nesciens horam sui craftinam, dominus autem videt & prospicit diem eius. Quem die? Quo reddet unicuique secundum opera sua. Thesaurizat enim sibi iram in die iræ & revelationis iusti iudicij dei. Sed dominus prospicit, tu autem non prospicis: indicabit tibi quid prospicit. Tu diem iniusti quo pœnas passurus est ignorabas, sed qui scit non te celabit. Non parua pars scientiæ est, scienti coniungi. Ille habet oculos cognitiõis, tu habeto credulitatis. Quod videt deus, crede tu. Veniet enim dies iniusti quem prospicit deus. Qui dies? Eius vindictæ. Necessè est tamen ut vindicetur in inipium, vindicetur in iniustum, siue conuertat se, siue non se conuertat. Si enim se conuerterit, hoc ipsum in illo vindicatur, quod periit iniquitas. Nonne irrisit dominus prospiciens dies iniquorum duorum, & Iudæ traditoris & Saulis persecutoris? Vnius diem prospexit ad pœnam, alterius ad iustitiam. In vtrunque vindicatum est. Ille est gehenna ignibus deputatus, iste cœlesti voce prostratus. Ergo & tu que pateris iniquum, per oculos fidei prospice cum deo dies eius: & cum eum videris in te scruientem, dic tibi. Iste aut correctus meus erit, aut perseverans mecum non erit. Quid enim? Iniustitia iniusti tibi nocet, & illi non nocet: Vnde fieri potest, ut non iniquitas eius quæ per eius indignationem & odium procedit ad lædendum te, non prius ipsum vastet intus, quàm te tentet foris? Tuum corpus premit aduersitas, illius animum putrefacit iniquitas, Nam & quicquid in te profert, in illum redit. Eius enim persecutio te facit purgatum, illum reum: cui ergo plus nocet? Ecce scruendo expoliavit te. Quis damno grauiore percutitur, qui amittit pecuniam, an qui amittit fidem? Norunt dolere damna ista qui habent oculum interiorem. Multis enim fulget aurum, quibus fides non fulget. Habent quippe oculos vnde aurum videant, vnde fidem videant non ha-*

rent. Nam si haberent & viderent, utique plus amarent: & tamen quando eis frangitur fides, clamant, inuidiam faciunt, & dicunt, O fides, vbi est fides? Amas eam ut exigas, ama ut exhibeas. Ergo quia omnes qui persequuntur iustos, grauiore damno feriuntur, & grauiore perniciæ affliguntur, cum in eis vastatur ipse animus, sequitur, & ostendit hoc Psalmus. *Gladium eduxerunt peccatores, intenderunt arcum suum. Ut decerant inopem & pauperem, & trucident rectos corde. Framea eorum intret in corda ipsorum.* Facile est ut framea eius, id est, gladius eius perueniat ad corpus tuum, Sicut peruenit gladius persecutorum ad corpora martyrum, sed percusso corpore, cor mansit illa sum. Illius autem cor qui gladium eduxit in corpus iusti, non planè mansit illa sum. Hoc Psalmus iste testatur, Framea eorum non intret dixit in corpus eorum, sed framea eorum intret in cor ipsorum. In corpore occidere voluerunt, in anima moriuntur. Illos enim quorum corpora interficere voluerunt, securos dominus fecit, dicens eis. Nolite timere eos, qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere. Quale est autem scruere gladio, nec posse occidere nisi corpus inimici, & posse occidere animam suam? Desipiunt, contra se scruunt, insanunt, non se vident, tanquam si vellet aliquis per corpus suum ferum traicere, ut concideret tunicam alterius. Attendis quod peruenisti, & non attendis qua traicisti. Illius concidisti vestem, tuam carnem. Constat ergo plus esse quod se lædunt iniqui, & quod sibi nocent, quam quod sibi videntur nocere illis quos oderunt. Framea ergo eorum intret in cor ipsorum. Sententia domini est, aliter fieri non potest. *Et arcus eorum conteratur. Quid est arcus eorum conteratur? Insidie ipsorum frustrentur.* Superius enim dixerat, gladium eduxerunt peccatores, intenderunt arcum suum. Gladij educationem, intelligi voluit apertam oppugnationem. Arcus autem intensionem, occultas insidias intelligi voluit. Ecce gladius eius peremit eum, & dispositio insidiarum eius frustratur. Quid est frustratur? Nihil nocet iusto. Quomodo ergo nihil ei nocuit, verbi gratia, quem sic expoliavit, cui tollendo res suas ad angustias perduxit? Habet quod cantet. *Melius est modicum iusto super diuitias peccatorum multas.* Sed potentes sunt iniqui, & multa faciunt, & suppetit eis rerum effectus, agendi celeritas, iusionum obedientia sequitur. Nunquid semper sic? *Quoniam brachia peccatorum conterentur.* Brachia ergo eorum, potentia eorum. Quid facturum est in gehenna? An quod fecit ille diues, qui apud superiores epulabatur, apud inferos torquebatur? Brachia ergo eorum conterentur. *Confirmat autem iustos dominus.* Quomodo eos confirmat? Quid eis dicit? Quod dicitur in alio Psalmo, Sustine dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine dominum. Quid est hoc sustine dominum? Ad tempus laboras, in æternum non laborabis. Breuis est molestia tua, æterna erit beatitudo tua. Ad modicum doles, sine fine gaudebis. Sed inter molestias incipis labi, proponitur & exemplum passionum Christi. Vide quid propter te perulit, qui quare perferret non habebat. Quantacumque patiaris, non peruenies ad illas insultationes, ad illa flagella, ad illam ignominiosam vestem, ad illam spineam coronam, ad illam postremo crucem non peruenies, quia iam & de pœna generis humani sublata est. Cum enim sub antiquis scelerati crucifigerentur, modo nullus crucifigitur. Honorata est & finita est. Finita est in pœna, manet in gloria. A locis supplicio-

Math. 5.

Rom. 12.

Math. 16.

Rom. 2.

Alto. 1.

Alto. 9.

Math. 10.

E

Math. 10.

F

Luc. 16.

Psal. 16.

Math. 26.

G. 27.

G suppliciorum fecit trāsitum ad frontes imperatorum. Qui tantum honorum dedit pœnis suis, quid seruat fidelibus suis? His ergo rebus, his verbis, his allocutionibus, hoc tali exemplo confirmat iustos dominus. Sæuiant quantum voluerint, & quantum permisi fuerint peccatores, confirmat iustos dominus. Quicquid acciderit iusto, voluntati diuinæ deputet, nō potestati inimici: Sæuire ille potest, ferire si ille noluerit nō potest, Et si ille voluerit vt feriat, nouit suum quē ad modum excipiat. Quē enim diligit dominus corripit, flagellat autem omnem filium quē recipit. Quid sibi ergo plaudit iniquus, quia flagellum de illo sibi fecit pater meus? Illum assumit ad ministerium, me erudit ad patrimonium. Nec attendere debemus quantum permittat iniustis, sed quātum seruet iustis. Sed debemus optare etiā illis, per quos flagellamur, vt conuertantur & flagellentur. Sic enim suos fideles erudiebat, qui de Saulo flagellū sibi fecerat. Sed postea cōuertit & Saulum. Et cum anania sancto, à quo baptizatus est Saulus, diceret dominus, illum suscipiēdum esse Saulum, quia vas esset electionis, Respondit Ananias, timens & exhorrescens audita fama Saulis persecutoris. Domine audiui, inquit, ego de viro isto quantas persecutiones sanctis tuis fecit in Hierosolyma: & nunc acceptis literis vadit vt vbiūque inuenerit inuocantes nomen tuum, trahat & liget & ad pontifices adducat. Et contra dominus, Sine, inquit, Ego illi ostendam, quæ illum oporteat pati pro nomine meo. Reddam illi, inquit, vindicabo me de illo, & patietur p nomine meo, qui sæuit in nomen meum. Erudio vel erudiui per eū alios, erudiam & ipsum per alios. Factū est hoc, & nouimus quanta sustinuerit Saulus, multo plura quā fecerat: quasi auarus exactor eū vsuris recepit quod dederat. Sed vide vtrum in illo impletum sit quod modo Psalmus dicit, Confirmat autem iustos dominus. Nō solum, inquit, idem Paulus cum multa mala pateretur, sed & gloriamur in tribulationibus, sciētes quia tribulatio patientiam operatur, patientia probationē, probatio spem: spes autem non confundit, quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Bene planē iā iustus, iam cōfirmatus. Quomodo ergo iusto isti iam cōfirmato nihil nocebant, qui illum insectabantur, sic nec ipse illis quos persequebatur. Cōfirmat autem, inquit, iustos dominus. Audi alias voces cōfirmati iusti. Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an persecutio? Quomodo herebat, qui rebus talibus non separabatur? Cōfirmat autem iustos dominus. Descenderunt quidam propheta de Hierosolyma, & impleti spiritu sancto prophetauerunt eidē Paulo, quod multa passurus esset in Hierusalem: ita vt quidam eorum, Agabus nomine, soluta zona alligaret se, quemadmodum solet fieri, vt his indicis rerum, futura demonstraret propheta, dicens, Sicut alligatum me videtis, sic oportet alligari hominem hunc in Hierosolymis. Fratres autem responso admonitum Saulum iam Paulum, ne se tantis periculis cōmitteret, ceperunt deterrere, & monendo & rogādo reuocare ne iret in Hierosolymam. Ille autem qui iam in eorū numero erat, de quibus dictum est, Confirmat autem iustos dominus: quid, inquit, confringitis cor meum? Nō facio animam meam preciosam mihi: quia iam dixerat eis quos parturierat in euangelio, & ipse impendat pro animabus vestris. Ego enim, inquit, non solum alligari, sed etiam mori paratus sum pro nomine domi-

ni Iesu Christi. Confirmat ergo iustos dominus. Quo- modo eos cōfirmat? *Nouit dominus vias immaculorum.* Quando patiuntur mala, vias malas ambulare creduntur ab ignorantibus, ab his qui non nouerunt videre vias immaculorum. Ille qui eas nouit, scit per quam rectam ducat mansuetos suos. Vnde dixit in alio Psalmo, Diriget mites in iudicio, docebit mansuetos vias suas. Quomodo putatis detestandos homines transeutes vlcerosum pauperem iacētem ante diuitis ianuam? Quomodo? Forte hunc clausis naribus conspuebant. Nouerat autē dominus illi seruare paradysum. Quomodo autem sibi optabāt vitam illius qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide? Dominus autem qui prospiciebat dies illius, nouerat eius futura tormenta, & sine fine tormēta. Ergo nouit dominus vias immaculorum. *Et hereditas eorū in æternis.* Hoc in fide habemus, Deus nunquid in fide? Deus nouit illa, nunquid in tanta manifestatione, in quanta nō possumus dicere, cum vel æquati fuerimus angelis? Non enim nobis tam manifesta erunt, quæ erunt manifesta, quā sunt manifesta illi qui nec commutari potest: tamen & de nobis quid dictum est? *Dilectissimi nunc filij dei sumus, & nondum apparuit quid erimus.* Scimus quia cū apparuerit similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Seruatur ergo nobis, nescio quod dulce spectaculū omnino: etsi cogitari ex aliqua parte in ænigmate & per speculum potest, dici tamen nullo modo potest pulchritudo illius dulcedinis, quam seruat deus timentibus se, perficit autem sperantibus in se. Illuc parantur corda nostra in omnibus vitæ huius tribulationibus & tentationibus. Noli mirari, quia in laboribus pararis, ad magnum aliquid pararis. Vnde vox illa iusti confirmati, Non sunt condignæ pāsiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Quæ erit futura gloria nostra, nisi æquari angelis & videre deum? Quantum præstat cæco, qui illi oculos sanauerit, vt videat hanc lucem? Cū sanus factus fuerit ille, nec inuenit quid dignum rependat sanatori suo. Quantum libet enim ille det, quid dabit tale quale ille præstitit? Vt plurimum det, aurum dabit, & multū aurum dabit, ille lucē præstitit: Vt nouerit ille, quia nihil dat, videat in tenebris quod dat. Quid ergo dabimus nos medico illi, oculos interiores nostros sananti, ad videndam quandam lucem æternam, quod est ipse? Quid illi dabimus? Quæramus, inueniamus si possumus, & in angustiis inquisitionis nostræ exclamemus, Quid retribuam domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? Et quid inuenit? *Calicem salutaris accipiam, & nomē domini inuocabo.* Potestis, inquit, bibere calicem quem ego bibiturus sum? Inde Petro, Amas me? Pasce oues meas, pro quibus biberet calicem domini. Confirmat autem iustos dominus, Nouit dominus vias immaculorum, & hereditas eorū in æternum erit. *Non confundentur in tempore malo.* Quid est non confundentur in tempore malo? In die tribulationis, in die angustiarum non confundentur, sicut confunditur quem fallit spes. Quis est qui confunditur? Qui dicit, quod sperabam non inueni. Nō immerito. Sperabas enim de te, aut sperabas de hominē amico. Maledictus autē qui spem suam ponit in hominē. Confunderis, quia sefellit te spes, sefellit spes posita in mēdacio, Omnis enim homo mēdax. Si autē ponas spem tuam in deo tuo, nō confunderis, quia ille in quo spem posuisti falli non potest. Vnde & ille quē paulo ante cōmemorauimus, iustus, confirmatus, positus in tempore

Hebr. 12.

Act. 9.

Rom. 4. 5.

Rom. 8.

Act. 20.

2. Cor. 12.

Act. 20.

Psal. 24.

Luc. 16.

Psal. 36.

1. Ioh. 1.

1. Cor. 1.

Psal. 50.

Rom. 4.

M

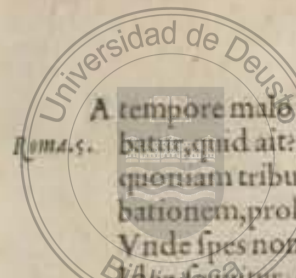
Psal. 118.

Matth. 23.

Ioh. 13.

Hier. 17.

Psal. 118.

A tempore malo in die tribulationis, quia non confundatur, quid ait: Gloriamur in tribulationibus, scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit. Vnde spes non confunditur: Quia in deo posita est.

Vnde spes non confunditur: Quia in deo posita est. *Vide sequitur, Quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris, per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Iam datus est nobis spiritus sanctus, quomodo nos fallit cuius tale pignus tenemus? Non confundentur in tempore malo. Et in diebus famis saturabuntur.* Est enim quedam hic saturitas eorum. Nam dies famis vite huius sunt, alii esurientibus illi saturantur. Nam ille vnde gloriaretur dicens, Gloriamur in tribulationibus, si egestatem intus pateretur: Videbantur foris angustia, sed intus latitudo erat. Quid autem facit malus homo cum coeperit tribulari? Foris nihil habet, ablata sunt omnia: in conscientia nullum solatium est, non est quod exeat, quia dura sunt: non est quod intret, quia mala sunt. Merito ei fit quod sequitur. *Quoniam peccatores peribunt.* Quibus enim locus nusquam est, quomodo

B non peribunt? Consolatio non est in externis, non est in internis. Extra sunt enim a nobis, de quibus consolatio nulla est. Et vniuersis qui deum non habent, pecunia, amicitia, gloria, facultates mundi, serui, & quaecunque bona sunt corporalia, non possunt consolari intrinsecus, quomodo consolabatur ille plenus sagina interiore, & de ipsa sagina ruetans, Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit ita factum est, sit nomen domini benedictum. Ergo illis peccatoribus non est locus in his, quae foris sunt, quia ibi patiuntur tribulationes, vbi conscientia illos non consolatur. Non est bene illis secum, quia bene esse cum malo non potest. Quisquis autem malus est, male secum est. *Torqueatur necesse est, sibi ipsi tormentum est. Ipse est enim poena sua, quem torquet conscientia sua.* Fugit ab inimico quod potuerit, a se quo fugiet: Ita quidam ex parte Donati venerat ad nos, accusatus & excommunicatus a suis, hic quaerens, quod ibi perdidit. Sed quia suscipi non potuit, nisi eo loco quo debuit, Non enim deseruit illam partem, quasi integer apud ipsos, ut appareret eum non delectatione sed necessitate fecisse, Quia

C ibi ergo habere non potuit, quod quaerebat: quaerebat autem vanam elationem, & falsum honorem: & quia non inuenit quod ibi perdidit, & ipse periit. Gemebat faucius & non consolabatur. Erant enim in conscientia eius aculei horribiles taciti. Tentauimus consolari eum de verbo dei, sed ille non erat de sapientibus formicis, quae sibi aestate collegerunt vnde hyeme viuerent. Cum enim res sunt tranquilla, tunc homo sibi colligere debet verbum dei, & recondere in intimis cordis sui, quemadmodum formica abscondit in cauernosis penetralibus labores aestatis. Per aestatem enim vacat hoc agere. Venit autem hyems, id est, superuenit tribulatio, & nisi intus inuenit quod edat, necesse est ut fame disperat. Ille enim sibi non collegerat verbum dei, superuenit hyems, non hic inuenit quod quaerebat, consolari nisi inde non poterat, de verbo autem dei nullo modo. Intus apud se nihil habebat, foris quod quaerebat non inueniebat: ardebat indignationum & dolorum facibus, agitabatur mens eius violenter, & tam diu occulte, donec etiam erumperet in quosdam gemitus, ita ut inter fratres sonaret, & se audiri nesciret. Videbamus & dolēbamus vehementer, deus scit, tantam poenam animae, tantas cruces, tantas gehennas, tanta tormenta. Qui pluribus apparuit impatiens loci huius, si appare-

ret humilis, possit ei esse locus salubris. Talis apparuit D vt etiam prouocetur. Neque hinc desperare debemus fratres de aliis, qui forte elegerint veritatem, & non secuti fuerint necessitatem. Vique adeo enim de ceteris desperandum non est, vt nec de isto desperem, quamdiu viuit. De nullo enim viuente desperandum est. Hoc ergo fratres ex occasione hac scire debuit charitas vestra, ne quis forte aliud vobis dicat. Nam subdiaconus eorum, qui cum ei nulla quaestio commoueretur, elegit catholicam pacem & vnitatem, & illis dimissis venit, venit reuera sicut eligens quod bonum est, non sicut repudiatus a malis, sic acceptus est vt de eius conuersione gaudeamus, & cum vestris orationibus commendemus. Potens est enim deus, qui eum faciat etiam atque etiam meliorem. Ceterum de nullo pronuncandum est in aliquam partem, siue in bonam, siue in malam. Quamdiu enim hic viuitur, crastinus dies ignoratur. Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis saturabuntur, quoniam peccatores peribunt. *Inimici autem domini statim vt gloriabuntur & exaltabuntur, deficientes sicut fumus deficient.* Ex ipsa similitudine rem quam insinuauit agnoscite. Fumus a loco ignis erumpens in altum extollitur, & ipsa elatione in globum magnum intumescit. Sed quanto fuerit globus ille gradior, tanto fit vanior. Ab illa enim magnitudine non fundata & solidata, sed pendente & inflata, ita in auras atque dilabitur, vt videas ipsam ei obfuisse magnitudinem. Quanto enim plus erectus est, tanto extentus: quanto diffusus vndique in maiorem ambitum, tanto fit vanior, tanto fit exilior & deficientes & non apparens. Inimici autem domini statim vt gloriabuntur & exaltabuntur, deficientes sicut fumus deficient. *De talibus dictum est, sicut lamnes & Mambres resisterunt Moysi, sic & isti resisterunt veritati, homines mente corrupti, reprobi circa fidem.* Vnde autem resisterunt veritati, nisi inflatione tumoris sui, euntes in vetos, extollentes se quasi iustos & magnos. Quid autem de illis ait tanquam de fumo? Sed ultra non proficiunt. Dementia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit. Inimici autem domini statim vt gloriabuntur & exaltabuntur, deficientes sicut fumus deficient. *Foenatur peccator & non soluit.* Accipit & non reddit, quid est? Non reddit gratiarum actionem. Quid enim a te vult deus, aut quid exigit deus, nisi quod tibi promisit: Et quanta accepit peccator, pro quibus non soluit: Accipit vt sit, accepit vt sit homo, multumque inter sit inter ipsum & pecus. Accipit corporis formam, accepit in corpore distinctionem sensuum: ad videndum oculos: ad audiendum aures, ad odorandum nares, ad gustandum palatum, ad contrectandum manus, ad ambulandum pedes, salutemque ipsam corporis. Sed adhuc ista & cum pecore habemus communia. Accipit etiam amplius, id est, mentem qua possit intelligere, qua possit capere veritatem, qua possit iustum ab iniusto discernere, qua possit indagare, desiderare, creatorem laudare, & inhaerere illi. Haec omnia accepit & peccator, sed non bene viuendo, non reddit quod debet. Ergo foenatur peccator & non soluit, non reddit ei a quo accepit, non agit gratias: modo vero rependit mala pro bonis, blasphemias, murmur, aduersus deum indignationem: ergo ille foenatur & non soluit. *Iustus autem miseretur & commodat.* Ille ergo nihil habet, iste habet, Videte egestatem, videte diuitias, Ille accepit, & non soluit, iste miseretur & commodat. Abundat illi. Quid si pauper est? Etiam sic diues est, Tu autem ad diuitias eius pros oculos intende. Respicis enim

Iob. 1.

1. Tim. 3.

Genim arcam inanem, conscientiam deo plenam non respicis. Non habet extrinsecus facultatem, sed habet intrinsecus charitatem. De charitate quanta erogat & non finitur? Etenim si habet foris facultatem, dat ipsa charitas ex deo quod habet. Si autem non inuenit foris quod det, dat benevolentiam, praestat consilium si potest, praestat auxilium si potest. Ad extremum si nec consilio, nec auxilio adiuuare potest, vel voto adiunat, vel orat pro contribulato, & forte magis ipse exauditur, quam qui porrigit panem. Habet semper unde det, cui plenum pectus est charitatis. Ipsa est charitas quae dicitur & voluntas bona. Plus a te deus non exigit, quam quod tibi intus dedit. Vacare enim non potest voluntas bona. Non enim habes voluntatem bonam, & si numus tibi super sit, & non porrigis pauperi: ipsi inter se pauperes praestant sibi de voluntate bona, non sunt inter se infructuosi. Vides caecum duci a videte, quia numos non habuit quos daret egens, commodauit oculos non habenti. Vnde hoc factum est, ut membra sua commodaret ei qui non habet, nisi quia intus inerat voluntas bona, thesaurus pauperum: In quo thesauro dul-

Hicissima requies, & vera securitas: ad ipsum amittendum nec latro admittitur, nec naufragium metuitur. Seruat secum quod intus habet, nudus euadit, & plenus est. Iustus ergo miseretur & commodat. *Quoniam benedicentes eum, hereditate possidebunt terram.* Sicut illum iustum, vere solum iustum & iustitiam, qui & pauper hic fuit, & diuitias magnas attulit, quibus faceret diuites eos, quos inuenit pauperes. Ipse est enim qui spiritu sancto ditauit corda pauperum, & exinanitas animas confitendo peccata, impleuit opulencia iustitiae: qui potuit diuitem facere piscatorem, dimittendo retia sua quod habebat contemnentem, quod non habebat haurientem. Infirma enim mundi elegit deus, ut confunderet fortia: Et non de oratore piscatorem, sed de piscatore lucratus est oratorem, de piscatore lucratus est senatorem, de piscatore lucratus est imperatorem. Quoniam benedicentes eum possidebunt terram hereditate, erunt eius coheredes: terram illam terram viuentium, de qua dicitur in alio Psalmo, Spes mea es tu, portio mea in terra viuentium. Tu es ipsa portio mea, inquit deo, & non dubitauit deum sibi facere portionem.

Matth. 4.

1. Cor. 1.

Psal. 147.

I Hereditate possidebunt terram. *Maledicentes autem eum, disperient.* Ut autem benedicantur qui benedicunt, praestitum est eis: nam ventum est ad maledicentes, & facti sunt benedicentes: & iam sic disperierunt maledicentes eum cum eius munere facti sunt benedicentes: quem & malo suo maledicebant, in bono autem ipsius benedicunt. Videte quid sequitur. *A domino gressus hominis dirigentur, & viam eius volet.* Ipse homo ut velit viam domini, ab ipso domino diriguntur gressus eius. Nam si dominus non dirigeret gressus hominis, tam praua erant, ut semper per praua irent, & semitas curuas sequendo redire non possent. Venit enim ille & vocauit & redemit, & sanguinem fudit. Hoc precium dedit, haec bona fecit, & mala passus est. Attende quae deus fecerit, deus est: attende quae passus sit, homo est. Quis iste deus homo: Si tu o homo non dimitteres deum, non fieret pro te deus homo. Parum tibi enim erat ad remunerationem vel ad donum eius, quia & hominem te fecit, nisi & homo pro te fieret. Ipse est enim qui direxit gressus nostros, ut viam eius vellemus, a domino gressus hominis dirigentur, & viam eius volet. Iam cum sequeris viam Christi, non tibi seculi prosperitates promittas. Per dura ambulauit, sed magna promissit. Sequere,

Noli tantum attendere quae iturus es, sed & quae uenturus sis. Tolerabis dura temporalia, sed ad letitiam peruenies sempiternam. Si vis sustinere laborem, attende mercedem. Nam & operarius in uinea deficeret, nisi attenderet quid accepturus esset. Cum autem attenderis quid sis accepturus, omnia tibi erunt uilia quae pateris, nec digna aestimabis pro quibus illud accipias. Miraberis tantum dari pro tanto labore. Nam utique, fratres pro aeterna requie, labor aeternus subeundus erat. Aeternam felicitatem accepturus, aeternas passiones sustinere deberes. Sed si aeternum sustineres laborem, quando uenires ad aeternam felicitatem? Ita fit, ut necessario temporalis sit tribulatio tua, qua finita uenias ad felicitatem infinitam. Sed plane fratres posset esse longa tribulatio pro aeterna felicitate. Verbi gratia, ut quoniam felicitas nostra finem non habebit, miseria nostra, & labor noster, & tribulationes nostrae diuturnae essent. Nam & si mille annorum essent, appende mille annos contra aeternitatem, quid appendis cum infinito quantumcumque finitum: decem milia annorum, decies centena milia, si dicendum est & milia milium, quae finem habet, cum aeternitate comparari non possunt. Huc accedit, quia non solum temporalem uoluit laborem tuum deus, sed etiam breuem. Paucorum dierum est tota uita hominis, etiam si lata duris non miscerentur, quae plura & longiora sunt certe, quam dura: & ideo breuiora & pauciora sunt dura, ut durare possimus. Si ergo per totam uitam suam homo in laboribus & in erumnis esset, in doloribus & in tormentis, in carcere & in plagis, in fame & siti omnibus diebus horis omnibus, per totam uitam suam usque ad aetatem senectutis, pauci dies sunt tota uita hominis: quo labore transacto, ueniet regnum aeternum, ueniet sine fine felicitas, ueniet aequalitas angelorum, ueniet hereditas Christi, ueniet coheres Christus: pro quanto labore quantam mercedem accipimus? Veterani homines, qui laborant in militia, & uersantur inter uulnera tot annos, incipiunt militare a iuuetute, exeunt senes: ut habent paucos dies quietos senectutis suae, quando eos iam ipsa aetas incipit grauari, quos bella non grauant, quanta dura tolerant, quae itinera, quae frigora, quos soles, quantas necessitates, quae uulnera, quae pericula: & non attendunt patientes haec omnia, nisi paucos dies quietos illos senectutis, ad quos utrum perueniant nesciunt? Ergo a domino gressus hominis dirigentur, & viam eius volet. Hinc dicere coeperam, viam Christi si uis, & uere Christianus es: ipse est enim Christianus, qui non aspernat viam Christi, sed uult viam Christi sequi per passiones ipsius: noli per aliam viam uelle ire, quam per illam qua ipse iuit. Dura uidetur, sed ipsa est tuta uia: alia forte delicias habet, sed latronibus plena est. Et viam eius volet. *Cum ceciderit iustus non conturbabitur, quoniam dominus firmat manus eius.* Ecce quid est uelle viam Christi. Contingat illi ut aliquam tribulationem patiat, aliquam exhonorationem, aliquam contumeliam, aliquam afflictionem, aliqua dana, & cetera quae cumque abundant in uita ista generi humano. Proponit tibi dominum suum, quanta genera temptationum passus est, & non conturbabitur cum ceciderit, quia dominus confirmat manum eius, quia prior passus est. Quid enim timebis o homo cuius directi sunt gressus, ut uelles viam domini? Quid timebis? Dolores? Flagellatus est Christus, Contumelias timebis, Audiuit demonium habes, qui demonia excluderat. Forte factionem & conspirationem malorum: Conspiratum est aduersus illum. Non potes ostendere forte conscientiam tuam bonam, in aliqua

Matth. 10. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

A qua accusatione, & vim pateris quod aduersus te falsi testes audiuntur. Contra ipsum falsum testimonium dixerunt, non solum ante mortem, sed etiam post resurrectionem. Inducti sunt falsi testes, ut à iudicibus damnaretur: accesserunt falsi testes custodes ad sepulchrum, Resurrexit ille cum tanto miraculo comota terra prodidit dominum resurgentem. Erat illic & terra custodiens terram, sed terra durior mutari non potuit. Nunciavit vera, sed seducta est à falsa. Dixerunt enim illi custodes iudeis, quæ viderant, & quid factum sit, Acceperunt pecuniam & dictum est eis, Dicite quod vobis dormientibus venerunt discipuli eius, & abstulerunt eum. Ecce falsi testes & contra resurgentem. Quanta autem cæcitas in falsis testibus, quanta cæcitas fratres. Solent hoc enim pati falsi testes, ut excecentur, & contra se dicant nescientes unde appareat, quia falsi sunt testes. Quid enim illi contra se dixerunt? Cum dormiremus venerunt discipuli eius, & abstulerunt eum. Quid est hoc? Quis est qui dicit testimoniū? Qui dormiebat. Talibus ergo narrantibus non crederem, nec si somnia sua mihi indicaret. Stulta insania, si vigilabas, quare permisisti? si dormiebas unde scisti? Sic & isti filij eorum vsque huc, sicut meministis, & pretermittendum ex occasione non est. Tanto magis enim debemus commemorare vanitatem eorum, quanto magis querimus salutem eorum. Ecce corpus Christi patitur falsos testes, sustinet corpus, quod præcessit in capite. Non mirum est, & modo non desunt corpori Christi diffuso, non desunt per totum orbem terrarum qui dicant, progenies traditorum. Falsum testimonium dicis, Ibi te cominco falsum testem, secutus pauca verba, Tu dicis mihi, traditor es, ego tibi dico, mendax es: sed tu traditionem meam nusquam & nunquam probas, ego mendacium tuum hic in istis ipsis verbis tuis modo probo. Certe ibi dixisti, quia nos acuumus gladios nostros, recito gesta tuorum Circumcellionum. Certe ibi dixisti, quia pretermittis ablata, recito gesta ubi procuracione ad exigenda fecisti. Certe ibi dixisti, Nos sola offerimus euangelia, recito tot iustiones iudicum, quibus à te diuinos persecutus es. Recito preces ad apostatam imperatorem, cui dixisti, quia sola iustitia apud eum habet locum. An forte apostasia Iuliani, pars euangelij tibi videtur. Ecce mendacem te teneo, quid de me dixisti quod credi debeat. Etiam si non inuenirem unde ostenderem falsum te dicere, sufficit ut ostendam te mendacem esse. Quid dicis? Qualis tu, tales & ceteri. Nam merito talia verba omnibus misisti, abundare voluisti societate mendacium, ne tu solus erubesceres de mendacio. Sed valet, inquit, in Cæcilianum iudicium patrum nostrum. Quare valebit? Quia episcopi iudicauerunt. Sed valet & in te, quod Maximianista iudicauerunt. Prius enim quod credo vos nosse episcopi consentientes cum Maximiano adhuc diacono ipsius, venerunt ad Carthaginem, sicut se habet tractatoria, quam etiam gestis allegauerunt, cum litigarent de domo cum procuratore illius, qui pretermittit ablata. Ergo primo tractatoriam de illo miserunt, comquerentes, quia noluit ad illos exire, Hoc enim maxime comquesti sunt. Vide quomodo illis deus reddidit, quod de Cæciliano dixerunt. Mira similitudo, voluit deo post tot annos reuoluere illis in faciem, quod gestum est, ut omnino unde dissimulent, & quod effugiant non inueniant. Oblitos se dicerent, quæ gesta sunt ante, non eos deus sinit obliuisci, atque utinam valeat ad salutem. Nam misericordia sua fecit hoc deus, si considerent

quid sit factum. Ponite ergo vobis ante oculos fratres, D vnitatem tunc orbis terrarum, unde se isti diuiserunt aduersus Cæcilianum. Ponite & modo partem Donati unde se Maximianista diuiserunt, aduersus Primianum. Quod tunc illi Cæciliano, hoc nunc isti fecerunt Primiano. Propterea se & veriores Donatistas dicunt Maximianista, quia reuera facta maiorum suorum ipsi mutauerunt. Sic enim crexerunt Maximianum aduersus Primianum, quomodo illi crexerunt Maiorinum aduersus Cæcilianum, & sic questi sunt isti de Primiano, quomodo illi de Cæciliano. Nam si meministis, hoc dixerunt illi, quod ad eos exire noluerit Cæcilianus, memor conscientie sue. Ille autem nouerat factionem eorum. Sic & isti comqueruntur, quia noluit ad illos exire Primianus. Quare Primiano conceditur, nosse factionem Maximianistarum, & Cæciliano non conceditur nosse factionem Donatistarum? Nondum erat ordinatus Maximianus, crimina dicebantur de Primiano. Venerunt episcopi, voluerunt ut ad eos exiret, non est egressus, sicut eorum indicat tractatoria actis inserta. Non est egressus, non improbo, imò & laudo. Si aliam factionem vidisti, non debuisti ad factiosos procedere, sed seruare causam tuam meliori iudicio partis tue. Restabat enim magna pars Donati, ubi se posset purgare Primianus: propterea ad illos, qui iam in factionem conspirauerunt, exire noluit. Vides quomodo laudamus consilium tuum aduersus Maximianistas, bene attende & causam Cæciliani. Non vis ut fratri, quomodo extraneo iudicare. Noluit exire, quid tibi dicent? Isti factionem conspirauerunt contra salutem meam, corrupti sunt aduersum me, si me illis commiserò, facio præiudicium causæ meæ. Non ad eos exhibeo, seruetur causa mea melioribus, & autoritate grauioribus. Bonum consilium. Quid si hoc dixit Cæcilianus? Quanquam laborabis tu, ut ostendas quæ aduersus te istos alia Lucilla corruerit, & forte non inuenturus, quod ille tunc vsque adeo nouerat ut postea gestis aperiretur. Sed vidisti nescio quod occultum, renunciatum est tibi aliquid metuendum. Concedo timori tuo cautelam istam. Recte fecisti, ad tales non procedere debebas. Erant enim aliqui qui de te poterant iudicare. Attende nunc Cæcilianum. Tu tibi seruasti Numidiam, ille F orbem terrarum. Sed si valere vis aduersus illum sententias tunc Donatistarum, valeant nunc aduersus te sententias Maximianistarum. Episcopi illum damnauerunt, & te: quare postea egisti causam tuam, & obtinisti ibi Maximianistas, sicut ille postea egit causam suam, & obtinuit ibi Donatistas. Quod ergo tunc factum est, videtur ante oculos miro & manifesto exemplo reuolutum, talia Maximianistas comqueri de Primiano, qualia omnes isti comquesti sunt de Cæciliano. Mirum est fratres, quomodo moueor, quomodo deo gratias ago, quia vere misericordia dei ad istos si sapiant illuminandos formauit exemplum. Proinde si placet paululum fratres, quia & hoc nobis deus in manus dedit, audite concilium Maximianistarum. Et cum tra- Concilium. ctaret, idem recitauit concilium Maximianistarum. Sanctissimis fratribus atque collegis per vniuersam Africam. Et cum recitaret idem dixit, Tota vnitus Augustin. ipso- rum per Africam. Sed hic cum illis est catholica. In aliis autem orbis partibus ipsi non sunt cum catholica. Et cum tractaret, idem sequentia recitauit iterum. Concilium. Sanctissimis fratribus atque collegis per vniuersam Africam, hoc est, per prouinciam proconsularem, Numidiam, Mauritaniam, Bizacenam, & Tripolim constitutis, sed &

G sed & presbyteris & diaconibus, vniuersis plebibus, in veritate euangelij nobiscum militantibus, Victorinus, Fortunatus & Victorianus, Migginus, Saturninus, Constantius, Candorius, Innocentius, Cresconius, Florentinus, Saluius, alius Saluius, Donatus, Geminius, Praetextatus. Et cum recitaret idem dixit, Ipse est Asuritanus, quem postea receperunt, cum qui in se dixit sententiam, recepit eam postea. Et cum tractaret idem sequentia recitauit, Maximianus, Theodorus, Anastasius, Donatianus, Donatus, alter Donatus, Pomponius, Pancratius, Ianuarius, Secundinus, Pascasius, Cresconius, Rogatianus, alius Maximianus, Benenatus, Gaianus, Victorinus, Gutasius, Quintasius, Felicianus. Et cum recitaret idem dixit, Iste est Musticanus qui adhuc viuit, sed forte alius est aliunde. Postea subscribentes dicunt & loca vade quisque erat. Et cum tractaret idem sequentia recitauit, Saluius, Migginus, Proculus, Latinus, & ceteri qui in concilio apud cauernam Sufis fuimus, in domino aeternam salutem. Nemo qui nesciat fratres dilectissimi de sacerdotibus domini, non tantummodo propria voluntatis, sed diuinae legis impulsu: tam in reos sententiam dicere, quam innocetibus infligendam, iure ab eis ac merito submouere debet. Non leui enim periculo subiacet, quisquis aut reo pepercerit, aut innocentem confiteri pertentarit, maxime cum scriptum sit, Innocentem & iustum non occides, & purgatione non purgabis reum. Hoc igitur edicto legis admoniti necesse nos fuerat Primiani causam, quae plebs sancta Carthaginensis Ecclesiae, episcopum fuerat in ouile dei sortita, seniorum literis eiusdem Ecclesiae postulatis audire atque discutere sub eo, ut explanatis omnibus, aut innocetem, quod optabile fuerat, purgarem, aut nocentem certe ostenderemus suis meritis esse damnatum. Optatissimum enim nobis fuit, ut plebs sancta Carthaginensis Ecclesiae, eo se laxetur Episcopo sublimata, qui in omnia sanctus & in nullo reprehensibilis haberetur. Propterea utique talem esse oportet domini sacerdotem, ut quod populus pro se apud deum non valuerit, ipse pro populo mereatur quod populus impetrare, quia scriptum est. Si peccauerit populus, orabit pro eo sacerdos, Si autem sacerdos peccauerit, quis orabit pro eo? Et cum legeret idem tractans dixit, Etiam Apostoli scripserunt plebibus ut orarent pro se, & Apostoli orantes dicebant, Dimitte nobis debita nostra. Et Apostolus Ioanes dixit, Aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est exoratio pro peccatis nostris. Sed illud de illo sacerdote scriptum est, quem isti non intelligunt, ut admoneretur populus, in prophetia talem se debere agnoscere sacerdotem, pro quo nullus posset orare. Quis est autem pro quo nullus orat, nisi ille qui pro omnibus interpellat? Quia ergo tunc sacerdotium erat Leuiticum, ubi sacerdos intrabat in sancta & offerebat hostias pro populo: habebat autem imaginem non veritatem futuri cuiusdam sacerdotis: tunc enim & ipsi sacerdotes peccatores erant, sicut ceteri homines: volens deus per prophetam admonere populum, iam talem desiderandum esse sacerdotem, qui interpellaret pro omnibus, & pro eo nullus oraret: designans talem admonuit & dixit, Si peccauerit populus, orabit pro eo sacerdos: si autem sacerdos peccauerit, quis orabit pro eo? Itaque de populo talem elige sacerdotem, pro quo non cogaris orare, sed de cuius oratione pro te securus esse possis. Ipse est dominus noster Iesus Christus, vnus sacerdos, vnus mediator dei & hominum, homo Chri-

stus Iesus. Et cum tractaret idem, sequentia recitauit: Scandala igitur Primiani & ipsius nequitia singularis, sic in se caeleste iudicium prouocauit, ut horum criminum authorem necesse esset penitus amputare, qui recens ordinatus impietatem schismatis facere non metuuit. Et cum recitaret idem tractator dixit, Iamiam crimina ipsius dicuntur. Et cum tractaret idem sequentia recitauit: Presbyteros supradictae plebis, ad conuersionem impiae conspirationis impellens, hoc ab eis velut precario iure postulauit: ut ad dandos quatuor diaconos, viros egregios ac singularibus meritis approbatos, Maximianum scilicet, Rogatianum, Donatum, itemque Salgamum, consentirent. Et cum recitaret idem tractans dixit, in his quatuor erat ille author schismatis, praecidens de fructu fructum, & non se dolens ab integritate praecisum. Et cum tractans idem dixit, sequentia recitauit, ut incunctanter ei promitterent accommodare consensum. Et cum recitaret idem tractans dixit, Hoc cum illis egit, illi noluerunt ei promittere, sed tacuerunt. Ille per seipsum cogitatum scelus non dubitauit implere. Et cum tractaret idem recitauit. Cuius illi mala praesumptione stupefacti, cum rem silentio refellissent, per se cogitatum scelus non dubitauit implere, usque adeo ut in Maximianum diaconum virum, sicut omnibus notum est, innocentem, sine causa, sine accusatore, sine teste absentem, ac lecto cubantem, sententiam putaret esse promendam. Et cum recitaret idem tractans dixit, Videte crimen. Et cum tractaret idem sequentia recitauit: Quia iam pridem clericos non dissimili furore damnaret, Nam cum incestos contra legem decretaque omnium sacerdotum communioni sanctae adiungeret, cumque obfistente maxima parte plebis, etiam seniorum nobilissimorum literis conueniretur, ut per se corrigeret quod admiserat, sua temeritate possessus emendare contempsit. His itaque permoti seniores Ecclesiae supradictae, ad vniuersum chorum literas legatosque miserunt, quibus non sine lachrymis deprecari sunt, ut ad se feruentius veniremus, quo perpenso libramine intentionibus exploratis, existimatio Ecclesiae purgaretur. Ad hanc proinde cum secundum memoratorum literas veniremus, nota sua ille ratione, feruens aduentum nostrum penitus declinavit. Et cum recitaret idem tractans dixit, Quid illi obiciatur scitis, quia pars iam Donati incesta facta est. Hoc erat in regula. Quales fuerint cum quibus fuerit communicatum, tales dicunt fieri omnes, & vniuersam massam. Itaque si verum isti dicunt, incesta est iam pars tota Donati. Exeant plane Numidae & dicant, ad nos non pertinet. Stylus incestus est, nescio quos ad communionem tuam admisisti, obesse potuit tam longe positus. Si ergo vobis obesse non vultis qui in Numidia estis, quod Carthagini sit: quod in Africa sit, potuit obesse vniuerso orbi terrarum? Semper inde se defendunt, inde se excusant, & nos accusant. Et cum tractans idem sequentia, recitauit. Aduertum nostrum penitus declinavit. Et cum legeret idem dixit, Quid illi questi sunt de Caeciliano. Et cum retractaret, sequentia recitauit, Qui usquequaque rebeli animo recalcitrans, in malo permanens, ut conducta multitudinis perditorem. Et cum recitaret idem dixit, Iam hoc plus est. Haec de Caeciliano non dixerunt illi, videte quae. Et cum tractaret idem sequentia recitauit. Atque impetratis officialibus, basilicarum ianuas obsederunt. Et cum recitaret idem dixit, Ne intrarent episcopi. Et cum tractaret idem sequentia recitauit. Qui ingrediendi

Augustin

Concilium

Augustin

Concilium

Exo. 23.
Danic. 13.

1. Reg. 2.

Augustin

Coloss. 4.

1. Ioh. 2.

Rom. 8.

1. Reg. 2.

1. Tim. 2.

Concilium

Augustin
Concilium

al. fructu
fructum
Concilium
Augustin

Concilium

L

Augustin

Concilium

al. clon

M
Augustin

Concilium

Augustin
Concilium

Augustin

Concilium

Augustin
Concilium

Agrediendi nobis atq; agendi solennia interdiceret facultatem. Iam hoc plus est. Hæc de Cæciliano non dixerunt illi. Hæc si Episcopum conuenit facere, si Christianis licet admittere, si hoc euangelia protestantur, probet aut iudicet quisquis amator aut assertor est veritatis. Idem enim nobis inflixit frater aliquando proprius, quod nunq; faceret alienus. Et cū legeret idem dixit, Quid opus est pluribus? Dicunt multa & damnant hominem, sed damnationem iam ipsam legamus. Et cum tractaret idē recitauit. Decreuimus omnes sacerdotes dei, presente spiritu sancto, hunc eundē Primianum: primo quia super viuos episcopos alios subrogauit: quod incestos cum sanctorū cōmunionē miscuerit: quod presbyteros ad coniurationē in eadē cōstringere pertetarit: quod Fortunatū presbyterum in cloacam fecerit mitti, cū egrotantibus baptismo succurrisset: quod cōmunionē Demetrio presbytero denegauit, vt cogeret filiū abdicare: quod idē presbyter obiurgatus sit, q̄ episcopos hospitio suscepisset: quod supradictus Primianus multitudinē miserit, quæ Christianorum domos euerteret: quod obselsi sunt episcopi simul & clerici, & postea ab eius satellitibus lapidati sunt: q̄ in basilica celi sunt seniores, quod indigne ferrēt Claudianistas ad cōmunionē admitti: q̄ innocentes clericos putauerit esse condemnandos: quod se nobis audiendū noluerit exhibere, cū basilicarum fores ne ingrederemur multitudine & officialibus intercluserit: quod legatos à nobis ad se missos iniuriose reiecerit: q̄ loca multa, vi primò, de hic auctoritate iudiciaria vsurpauit. Et cū legeret idē dixit, quod præter missor oblatorum fuit, cum Paulus apostolus dicat, Audet quis vestrum aduersus alium negociū habēs iudicari apud iustos, & nō apud sanctos? Videte quale illi crimē obiecerint, quia nō apud episcopos agere voluit de locis, sed apud iudicem. Et cum tractaret idem sequentia recitauit, Præter alia illicita eius admissa, quæ pro honestate styli nostri siluim⁹, à sacerdotali choro perpetuo esse damnatū, decreuimus, ne eo palpato, dei Ecclesia, aut cōtagione, aut aliquo crimine maculetur. Quod id ipsum Paulus apostol⁹ exhortatur & admonet, Præcipimus autem vobis fratres in nomine domini nostri Iesu Christi, vt discedatis ab omni fratre inordinate ambulante: atq; adeo nō immemores puritatis Ecclesiæ, conducibile existimauimus, omnes sanctos consacerdotes & omnes clericos & omnes populos, qui se Christianos meminerunt, hæc nostra tractatoria cōmoneari, vt omnes eius cōmunionem, vtpote damnati, diligenti cura horreant. Ipse enim de suo interitu rationē reddet, qui hoc nostrū decretum non audiēdo tentauerit violare. Placuit sanē nobis & spiritui sancto, quod tēpus tardis ad conuertendū referuatur sub eo, vt quique consacerdotum vel clericorum suæ salutis immemores à die damnationis supradicti Primiani, id est, à die octaua kalendarum Ianuariarū † minus à Primiani damnati cōmunionē recesserint, tali sententia cōstringantur. Laici quoq; nisi se à supradicto die damnationis illius, intra diem pasche futuræ ab eius se cōsortio separauerint, non posse quenquam nisi per penitentiam, si quidem meminerint Ecclesiæ, reformari.

Victorinus Munacianensis episcopus subscripsi. Fortunatus Dionysianensis episcopus subscripsi. Victorinus Carcabinensis episcopus subscripsi. Florentius ab Adrumeto episcopus subscripsi. Migginus Belephantaria episcopus subscripsi. Innocentius Thebaltensis episcopus subscripsi. Miggin pro collega meo Saluati-

no Presitano episcopo subscripsi. Saluius Ausanensis D episcopus subscripsi. Donatus Sabratenis episcopus subscripsi. Gemehus Anathabeis episcopus subscripsi.

Et cum legeret idem dixit, Ex ipsis condemnatoribus subscripsit & Prætextatus Assuritanus, & Felicianus Musticanus. Et cum tractaret sequentia recitauit, Prætextatus Assuritanus episcopus subscripsi. Maximianus Stabatenis episcopus subscripsi. Dacianus Camicetensis episcopus subscripsi. Donatus Fiscianensis episcopus subscripsi. Theodorus Vsulentis episcopus subscripsi. Victorianus iubente collega Agnosio episcopo subscripsi. Donatus Cebresutanus episcopus subscripsi. Nathalicus Thelensis episcopus subscripsi. Pōponius Macrianensis episcopus subscripsi. Pæcratius Balianensis episcopus subscripsi. Ianuarius Aquenensis episcopus subscripsi. Secundus Iacōdianensis episcopus subscripsi. Pascaius à vico Augusti episcopus subscripsi. Creio Coniustianensis Episcopus subscripsi. Rogatian⁹ Episcopus subscripsi. Maximianus Erūminensis Episcopus subscripsi. Benenat⁹ Tugucianensis episcopus subscripsi. Ritanus episcopus subscripsi. Gaian⁹ Tigualensis episcopus subscripsi. Victorinus Leptimagnensis episcopus subscripsi. Gūtasius Benefensis episcopus subscripsi. Quintasi⁹ Capiensis episcopus subscripsi. Felicianus Musticanus episcopus subscripsi. Victorian⁹ ex delegatiōe subscripsi. Magginus episcopus subscripsi. Latin⁹ Mugiensis episcopus subscripsi. Procul⁹ Girbitan⁹ episcopus subscripsi. Donatus Sabratenis episcopus pro fratre & collega meo Marratio subscripsi. Proculus Girbitan⁹ p̄ collega meo Gallono subscripsi. Secundianus Prisianensis episcopus subscripsi. Helpidius Tusdritanus episcopus subscripsi. Donatus Samurdasensis episcopus subscripsi. Getulicus Victorianensis episcopus subscripsi. Annibonius Robautensis episcopus subscripsi. Itē Annibonius petitus à collega meo Augendiarēni episcopo subscripsi. Tertullus Abitenis episcopus subscripsi. Primilianus episcopus subscripsi. Secundinus Arustianensis episcopus subscripsi. Maximus Pitanensis episcopus subscripsi. Crescentianus Murrēnsis episcopus subscripsi. Donatus Belmēnsis episcopus subscripsi. Perseuerantius Tebertinus episcopus subscripsi. Faustinus Binenis episcopus subscripsi. Victor Altiburinanus episcopus subscripsi. Omnes numero quinquaginta tres. Et cū recitaret idem tractās dixit, Paululum dignamini aduertere. Hæc est damnatio tua dicimus illi. Quid vis, habeat boni pondus an nō habeat? Ego fauco. Profus dico, quia isti omnes falsa in te dixerunt: & audi vnde credam, quia apud alios iudices obtinuisti causam tuā, & isti damnati sunt. Si ergo te propterea credo innocentem, quia nō exiens ad factiosos, alibi ostēdisti innocentiam tuam, vt illi qui te damnauerunt, damnationem mererentur: dignare acceptare Cæcilianum innocentem damnatum, quia noluit exire ad maiores tuos, & sic seruauit causam suam orbi terrarū, quomodo tu obseruasti concilio Numidiarum. Si innocentē te reddidit sedes Bagaitana, quāto potius illum sedes apostolica? Aut vis vt valeant, qui primo damnauerunt? Si valent, cōtra te valent. Nam illi contra Cæcilianum nec valent nec valebunt, tamen quid contra te iudices, attende. Iam hic audent dicere, Sed nos qui postea damnauimus Maximinianistas, plures eramus. Valeat ergo sententia vestra in Felicianum, & valeat illorum in Cæcilianū, vbi Bagaitanum concilium fecerunt, & iam Felicianum damnauerunt. Modo iniustus † est Felicianus, aut nocēs receptus est, aut innocēs i damnatus

† al. Kalendarū Iulianū vsque ad diem octauā Kalendarū Ianuariarū.

† al. intus intus.

G damnatus est. Si ergo nocentem recipis pro pace Donati, cede omnibus gentibus pro pace Christi. Si autem per errorem vestrum innocens damnatus est, errare potuerunt trecenti decem damnantes Felicianum, & nō potuerunt errare septuaginta damnantes Cæcilianum: Quid ergo dicitis, Cum audieritis vobis dici, prius vos damnauerunt Maximinianistæ, recurritis & dicitis, sed nos plures eramus qui damnauimus Maximinianistas. Ad vtrumq; vobis cito respōdetur, quia & illi vestri priores damnauerunt Cæcilianum. Si priores valent, cedant Primianistæ cōcilio Maximinianistarum: Si plures valent, cedant Donatistæ orbi terrarum, nihil esse arbitror iustius. Pauci sunt Maximinianistæ, sed priores sunt. Reus reū non facit. Si hoc putas quomodo damnatus dānare potuisti, quia & inter dānatores & ipse scriptus est, nec seruauerunt illi locum causam dicendi. Aliter autem Cæcilianus. Seruatus est illi locus hominis causam dicentis, sicut habet ipsa sententia, quia nec in communionem receptus est nisi purgatus. Iste autem inuenitur hic à iudicibus damnat^o, illic inter iudices damnans, Sed fuerit ista æquitas Bagaitani concilij. Prorsus totum concedimus. Male te damnauerunt Maximinianistæ, Male damnauerunt & illi priores vestri Cæcilianum. Tu purgasti te apud Bagai, purgasti te ille in transmarino iudicio. Consensit huic iudicio vniuersus orbis terrarum. Quid dicturus es: Plures nos sumus quàm Maximinianistæ. Estote plures. De numero ergo agamus. Videte quantum interfit. Absentem te damnauerunt Maximinianistæ, cum ad eos exire noluisset. Hoc quidem simile, sic & illi damnauerunt absentem Cæcilianum, cum factionem eorū deuitasset: sed tu rursus in absentes illos fecisti dici sententias in cōcilio Bagaitano, At vero Cæcilianus præsens aduersario præsente purgatus est. Deinde alia magna differentia. Iudices Numidas apud quos te purgares, tu ipse adisti, tu cōstituisti, Maximinianistæ illos nō petierunt. Apud eos autē à Cæciliano Donatus victus est, quos pars Donati iudices postulauerat. Respondēt tibi modo Maximinianistæ & iure dicunt, Nos primo venimus ad te de prouincia tua, de dioecesi ad te pertinentis episcopi, & voluimus audire causam tuam. Cōtempisti nos, non ad nos existi. Si timuisti nostrum iudicium, vel simul iudices eligeremus, non ires ad quos tu velles. Quantum interfit videte. Tūc autem ipsi Donatistæ literis suis imperatorem petierunt, vt decerneret iudices. Improbauerunt eos apud quos victi sunt, quos antequam vinceretur postulauerunt: dati sunt alij ad eorum petitū, & ibi victi sunt. Appellauerunt ad imperatorem, & ibi victi sunt. Semel victus est absens Maximinianista & tacet, & ter victus præsens Donatista non tacet: Sed de numero cōtendis cum Maximinianistis, Vt dixi, faueo tibi, Trecenti decem, plures sunt quàm centum, vel quot fuerunt, qui damnauerūt à parte Maximiniani Primianum. Milia episcoporum per orbem terrarum qui damnauerūt à parte Cæcilianum Donatum, nihil pōderis apud te habere putas? Sed dicturus es mihi, Nunquid Donatistas milia episcoporum damnauerunt de toto orbe terrarū? Optime non damnauerunt. Quare non damnauerunt? Quia iudicio non interfuerunt: si iudicio non interfuerunt, propterea non damnauerunt, quia causam illam penitus nescierunt. Ab innocentibus quare te separasti? Venit huc ad te de orbe terrarum baptizatus quem vis rebaptizare: & te iam letale mysterium exercentem, & volentem iterare quod semel datur & non amittitur, addit cū magna

voce & gemitu: & dicit tibi, Quid est quod vis facere, K rebaptizare me? Ait nescio quis Mesopotamenus, nescio quis Syrus, nescio quis Ponticus vel lōgius constitutus. Respondes, quia non habes baptismum. Dicit ille, Quare? Lege epistolas Pauli Apostoli ad me datas. Venit nescio quis de Galatia, de Ponto, Venit nescio quis de Philadelphia, ad quas Ecclesias Iōanes scripsit. Venit à Colossis, venit à Philippis, à Thessalonica, & dicit, Ego non habeo baptismum, ad quem scripsit Apostolus, per quem tu habes? Audes legere epistolam meam, qui detestaris pacem meam?

Concio tertia de tertia parte eiusdem Psalmi.

Pars nouissima Psalmi huius indiscussa nobis & intra tractata remanserat. Proinde sicut video, non quidem secundum dispositionem nostrā, sed tamen non prater dispositionem suam, ad reddendum debitum, nos dominus reuocauit. Intēti ergo estote fratres, vt si possumus deo adiuuante, vel modo soluamus quod nos debere cognoscimus. Quis est qui dicit quod modo cantauimus? *Inuenis fili & senui, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem.* Sic quasi vnus homo loquitur. Quam multum tempus est ætas vnus hominis: Et quid magnum est, vt homo positus in vna aliqua parte terrarum per totam vitam suam tam breuē, quam humana vita breuis est, quanuis ad senectutem à iuuentute peruenerit, non viderit iustum derelictum, nec semen eius quærens panem? Non est mirandum. Potuit enim fieri, vt ante vitam ipsius fuisset aliquis iustus quærens panem, potuit fieri vt in alia parte terrarū non vbi ipse esset. Deinde aliud quod mouet, audite, Ecce vnusquisque in vobis, qui forte iam senuit, respiciens cursu ætatis suæ iam peractos sibi, vbi cogitatione versatus fuerit in his quos nouit, forte non ei occurrat iustus quærens panem, aut filius iusti quærens panem: si tamen respicit ad scripturas diuinas, & inuenit angustatum Abraham iustum, & famem passum in regione sua, mutasse aliam regionē: inuenit & filium ipsius Isaac eiusdē famis causa in alias isse regiones quærens panem. Et quomodo erit verum, Nunquam vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem: Et si verum hoc inuenit in spatio vitæ suæ, aliter tamen inuenit in lectione diuina, quæ fidelior est quàm vita hominum. Quid ergo facimus? Adiuuent nos pia studia vestra, vt inspiciamus in his versibus Psalmi voluntatem dei, quid nos intelligere velit, Met^o est enim vnusquisque infirmus, non capiens spiritaliter intelligere scripturas, eat in exempla humana, videatque aliquando bonos seruos dei esse in necessitate aliqua & inopia quærendi panes, maxime Paulum apostolum cogitet qui dicit, In fame & siti, in frigore & nuditate, & scandalizetur apud seipsum dicens, Certe verum est quod cantauit, certe verum est quod in Ecclesia stans deuota voce personui, Nunquam vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem: Fallunt nos scripturæ, dicat apud se, & dissoluantur omnia eius membra ab opere bono, quibus membris intrinsecus, quod est grauius, & in interiore homine resolutis, iā desistat ab opere bono & dicat sibi, Vt quid bene operor? Vt quid panem meum frango esurienti, & nudum vestio, & sine tecto induco in domū meā, attendens ad id quod scriptum est, Nunquam vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem: cum videā tot homines bene viuentes, plerumque fame laborantes? Sed si forte erro ego, vt tam illum qui bene viuit, quàm illum qui male viuit, putem bene viuere, & aliter

A & aliter illum noluit deus, id est, iniquum esse, quē ego iustum puto, quid facio de Abraham, quē iustum ipsa scriptura cōmēdat: Quid facio de ipso apostolo Paulo qui dicit, Imitatores mei estote, sicut & ego Christi: *1. Corin. 4.* **Q**uod uocem ego sim in malis qualia ille pertulit, in fame & siti, in frigore & nuditate: Ita cogitatem, & ut dixi dissolutis membris omnibus interioribus à facultate operis boni, possumusne fratres tanquam paralyticum tollere, & aperire tectum scripture huius, & eum submittere ad dominum? Videus enim quia obscurū est. Porro si obscurum est, tectum est: & paralyticum animo quendam intueor, & hoc tectum video, & sub hoc tecto video, & Christum latere agnosco. Faciam quantum possum, quod laudatum est in illis, qui aperto tecto ad Christum paralyticum submiserunt, ut diceret illi, Constans esto fili, remissa sunt enim tibi peccata tua. Sic enim facit interiorē hominem saluum à paralyti, remittendo peccata sua, & constringendo fidem. Sed erant ibi homines, qui non habebant oculos ad videndum interiorē paralyticum iam esse sanatum, & medicum curantem putauerūt blasphemantē.

B Quis est, inquit, qui peccata dimittit? Blasphemat iste. Quis potest dimittere peccata, nisi solus deus? Et quia ille erat deus, talia cogitantes audiebat. Hoc uerbum de deo cogitabant, sed deum præsentem non uidebāt. Fecit ergo ille medicus aliquid, & in corpore paralytici, ut & illorum qui talia dixerunt, interiorē paralytici sanaret. Fecit enim quod uiderent, & dedit quod crederent. Eia ergo quisquis es tam infirmus & languens corde, ut attendens humana exempla, uelis à bonis operibus desistere, & paralyti quadam interiorē dissolutus es. Hūc ergo si possumus, aperto isto tecto submittamus ad deū. Dominus enim ipse in corpore suo quod est Ecclesia, iunior fuit primis temporibus, & ecce iā senuit. Noctis, & agnoscitis, & intelligitis, quia in hoc positi estis, & ita credidistis, quia caput nostrum Christus est, corpus capitis illius nos sumus. Nunquid soli nos, & nō etiā illi qui fuerunt ante nos? Omnes qui ab initio seculi fuerunt iusti, caput Christum habēt. Illum enim venturum esse crediderunt, quem nos uenisse iam credimus, & in eius fide & ipsi sanati sunt in cuius & nos: ut esset & ipse totius caput ciuitatis Hierusalem, omnibus connumeratis fidelibus, ab initio usque in finem, adiunctis etiam legionibus & exercitibus angelorū, ut fiat illa una ciuitas sub uno rege, & una quedam provincia sub uno imperatore, felix in perpetua pace & salute, laudās deū sine fine, beata sine fine. Corpus autem Christi quod est Ecclesia, tanquā unus quidam homo primo iunior fuit, & ecce iam in fine seculi est in senecta pingui, quoniam de illa dictum est, Adhuc multiplicabitur in senecta pingui: multiplicata est super omnes gentes, & ipsius uox est attendentis quasi unius hominis primā aetate suam, & istam nouissimā respicientis per omnia: quia omnes aetates notas habet per scripturas, & ait exultans & monens, Iunior fui primis temporibus seculi, & ecce senex sum, etiā nouissimis temporibus seculi, & nunquā uidi iustum derelictū, nec semen eius quarens panem. Agnouimus hominem iuniorē & senem, & tanquam aperto tecto peruenim⁹ ad Christū. Sed quis est iustus, qui non est uisus derelictus, nec semen eius quarens panem? Si intelligis panem, intelligis illum. Panis est enim uerbum dei, quod nunquam ab ore iusti discedit. Nam & in capite suo in ihu istentatus, hoc respondit. Quando enim ipsi domino esuriēti, & famem patienti diabolus ait, Dic la-

pidibus istis ut panes fiant: Respondit, Nō in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo dei. Deinde fratres mei attendite, quando faciet iustus uoluntatem dei? Semper enim facit, & secundum uoluntatem eius uiuit. Uoluntas dei de corde eius nō recedit, quia uoluntas dei, ipsa est lex dei. Et quid dictum est de tali? Et in lege eius meditabitur die ac nocte. Panem istum māducas una hora, & dimittis panē illum uerbi die ac nocte. Quando enim audis, aut quando legis, manducas: quādo inde cogitas, ruminas, ut sis animal mundum, nō immū- *Leuiti. 1.* dum. Quod significat etiam sapiētia per Salomonem dicens, Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis, uir autem stultus glutit illum. Quid enim glutit? Ut non in illo appareat quod vorauit, oblitus est quod audiuit. Qui autem nō est oblitus, cogitat, & cogitādo ruminat, ruminādo delectatur. Unde dicitur, Cogitatio sancta seruabit te. Et ecce si seruat te in ruminatio- *Prouer. 21.* ne panis huius sancta cogitatio, nunquā uidisti iustum derelictum, nec semen eius quarens panē. *Tota die miseretur & fœneratur.* Fœneratur quid est? Latine dicitur, & qui dat mutuū, & qui accipit. Planius hoc autem dicitur, si dicamus fœnerat. Quid ad nos quid grāmatici uelint? Melius enim in barbarissimo nostro uos intelligitis, quā in nostra disertitudine uos deserti eritis. Ergo iustus iste tota die miseretur & fœnerat. Sed non gaudeant fœneratores. Inuenimus enim quēdam fœneratorem, sicut inuenimus quendam panē, ut ubiq; aperto tecto perueniamus ad Christum. Nolo sitis fœneratores, & ideo nolo, quia deus nō uult. Nam si ego nolo, & deus uult, agite. Si autem deus non uult etiam si ego uellē, malo suo ageret qui ageret. Unde apparet deum hoc nolle: dictum est alio loco, Qui pecuniam suā nō dedit ad uisurā. Et quā detestabile sit, & quā odiosum, quā execrandum, puto quia & ipsi fœneratores nouerunt. Rursus autē ego ipse, immo deus noster, qui te prohibet esse fœneratorem, iubet te esse fœneratorem, & dicitur tibi, Fœnera deo: si fœneras homini, habes spem: & si fœneras deo, spem non habebis: Si fœneraueris homini, id est, mutuā pecuniam tuam dederis, à quo aliquid plus quā dedisti expectes accipere: nō pecuniam solā, sed aliquid plus quā dedisti, siue illud triticum sit, siue uinū, siue oleum, siue quodlibet aliud: si plus quā dedisti expectas accipere, fœnerator es, & in hoc improbandus nō laudāndus. Quid ergo, inquis, facio, ut sim utilis fœnerator? Attēde quid facit fœnerator. Min⁹ uult dare certe, & plus accipere: hoc fac & tu, Da modica, accipe magna. Vide quā latē crescat fœnus tuum. Da temporalia, accipe aeterna: da terram, accipe cælum. Et cui dabo? forte dicis, Ipse dominus procedit quem fœneres, qui tibi iubeat ne fœnerator sis. Audi scripturam, quomodo fœneres dominū. Fœnerat, inquit, dominū qui miseretur pauperis. Nō enim eget à te dominus, sed habes alium qui à te eget. Illi porrigit, ille accipit. Non enim habet pauper quod tibi retribuatur, & tamen ipse uult retribuere, & non inuenit quid, sola in illo remanet beneuolentia orandi pro te. Cum autem pauper orat pro te, tanquam deo dicit, Domine mutuū accepi, in fide suscipe me. Proinde & si non tenes pauperem redditorem, idoneum tenes fideiussores. Ecce deus tibi de scriptura sua dicit, Da, securus esto, reddam. Quomodo solent dicere fideiussores? Quid dicunt? Ego reddo, ego accipio, mihi das. Putamus ne & hoc dicit deus, ego accipio, mihi das? Planē si deus Christus, quod nō dubitatur, ipse dixit, Esuriui & dedistis mihi māducare. Et cum illi *Matth. 25.*

G dicerent, Quando te vidimus esurientem, vt ostende-
ret se pauperum fideiuiorem, omnium membrorum
suorum sponforem, quia ille caput, illi membra: & cū
accipiunt mēbra, caput accipit: cum vni, inquit, ex his
minimis meis fecistis, mihi fecistis. Eia auare fœnera-
tor, vide quid dedisti, vide quid acceptur⁹ es. Si dedis-
ses paucam pecuniam, & ille cui dederas, pro parua pe-
cunia tua, daret tibi magnā villam, incomparabiliter
amplius valentem, quā tu pecuniam dederas, quātas
gratias ageres, quanta lætitia tollereris? Audi quā pos-
selsionem det quem fœnerasti, Venite benedicti patris
mei, percipite. Quid? Quod dedisti: Absit. Terrena de-
didisti, quæ si non dedissetis, in terra putrescerēt. Quid
enim inde facturū es? si non dedisses: Quod peritu-
rum erat in terra, seruatum est in cælo. Ergo quod ser-
uatum est, hoc accepturi sumus. Seruatum est meri-
tum, factus est thesaurus tuus, meritum tuum. Nam
vide quid sis accepturus, Percipite regnum quod vo-
bis paratum est ab initio mundi. Contra, illi qui fœne-
rare noluerunt, quid audient? Ite in ignem æternum
qui paratus est diabolo & angelis eius. Et qui vocatur
regnum quod accipimus? Attendite sequentia, Isti ibūt
in combustionem æternam, iusti autem in vitam æter-
nam. Ad hoc ambite, hoc emite, ad hoc fœnerate: ha-
betis Christum in cælo sedentem, in terra petentem,
inuenimus quomodo fœneret. Iustus tota die misere-
tur & fœnerat. *Et semen eius in benedictione erit.* Et hic
non occurrat carnalis cogitatio. Videmus multos fi-
lios iustorum fame morientes, quomodo ergo semen
eis in benedictione erit? Semen eius reliquit eius, vn-
de hic seminatur & postea metet. Nanque Apostolus di-
cit, Bonum autem facientes non deficiamus, tempore
enim suo metemus infatigabiles. Itaque dum tempus
habemus, ait, operemur bonum, ad omnes. Hoc est se-
men tuum, quod erit in benedictione. Terræ commit-
tis, & tanto amplius colligis: Christo committis, &
perdes? Vide ipsum semen expressius nominatum ab
Apostolo, cum de eleemosynis diceret: hoc enim ait,
Qui parce seminat, parce & metet: & qui seminat in
benedictione, de benedictionibus & metet. Sed labo-
ras forte cum seminas, & doles cum miseris, quia
miseros vides. Melius enim aliquando nō habebimus
quibus ista demus, Cum omnes in incorruptionem
commutabuntur, nullus esuriat cui porrigas panem:
nullus sitiet cui des potum: nullus nudus erit quem
vestias: nullus peregrinus quem suscipias. Hic autem
inter erumnas, tentationes, dolores, gemitus, mitri-
mus semen. Sic respice ad Psalmum alium, Euntes i-
bant & flebant, mittentes semina sua. Attende quia se-
men eius in benedictione erit. Venientes autem veni-
ent cum exultatione, portantes manipulos suos. Vide
ergo quod sequitur, & noli esse piger. *Declina à malo,
& fac bonum.* Noli tibi putare sufficere si non expolia-
sti vestitum: non expoliando enim vestitum, decli-
nasti à malo: sed noli arefcere & sterilis esse, sic noli
spoliare vestitum, vt vestias nudum. Hoc est enim de-
clinare à malo, & facere bonum. Et quid inde habebō,
dicturus es: iam tibi commēdaui ille quem fœneras.
quid tibi dabit? Vitam æternam dabit tibi, da illi secu-
rus. Audi & id quod sequitur, Declina à malo, & fac
bonum. *Et inhabita in seculum seculorum.* Et noli putare
cum das quōd nemo te videat, aut quia deserit te de-
us, quando forte dederis pauperi, & consecutum fue-
rit aliquod damnum, aut aliqua tristitia rei amissa, &
dicas tibi, Quid profuit bona me fecisse opera? Puto

non amat deus homines, qui bene faciunt. Vnde ista K
vestra sit murmuratio, vnde iste strepitus, nisi quia abū-
dāt istæ voces? Vnusquisque modo cognoscat has vo-
ces, aut in ore suo, aut in ore vicini sui, aut in ore amici
sui. Deleat illas deus, & extirpet spinas de agro suo, plā-
tet frugem bonam, & arborem fructiferā. Quid enim
cōtristatus es o homo, quia dedisti pauperi, & alia per-
didisti? Nōne vides quia perdidisti quod non dedi-
sti? Quare non respicis ad deum tuum? Vbi est fides?
Quare sic dormit? Excita illam in corde tuo. Attende
quid tibi dixerit ipse dominus, quādo te ad huiusmo-
di bona opera exhortabatur, Facite vobis sacculos nō
veterascentes, thesaurum nō deficientem in cælis, quō
fur non accedit. Hoc ergo commemora quando plan-
gis in damno. Quid ploras stulte prauī cordis, aut nō
sani cordis? Quare perdidisti, nisi quia mihi non com-
modasti? Quare perdidisti? Quis tibi abstulit? Respon-
debis, fur. Nōne hoc te pramonueram, ne ibi pone-
res quō fur posset accedere? Si ergo dolet qui perdidit,
hoc doleat quia non ibi posuit vnde perire nō potuit.

Quoniam dominus amat iudicium, & non derelinquet sanctos suos.
Quando patiuntur labores sancti, nolite putare
quia non iudicat deus, aut peruerse iudicat. Qui te mo-
net vt iuste iudices, ipse peruerse iudicaturus est: Amat
ille iudicium, & nō derelinquet sanctos suos. Sed quo-
modo? Sic abscondita est apud illum vita sanctorum,
vt qui modo laborant in terra, quasi tempore hyemis
arbores non habentes fructum & folia, illo apparente
tanquam nouo sole exorto, illud quod in radice vite-
bat, in fructibus appareat. Amat ergo ille iudicium, &
non derelinquet sanctos suos. Sed laborat sanctus in
fame. Non illum derelinquet deus, flagellat autem om-
nem filium quem recipit. Contemnis illum quādo fla-
gellatur, expauescis quando ditatur. Vnde enim flagel-
lantur? Pressuris temporalibus. Quando ditabitur?
Quando audiet, Venite benedicti patris mei, percipite
regnum quod vobis paratum est ab initio mūdi. Noli
ergo piger esse flagellari, vt sis inter eos qui merentur
recipi. Vsq̄ adeo ille amat iudicium, vt non derelin-
quat sanctos, quos flagellat ad tempus. Et quoniam fla-
gellat omnem filium, quem recipit, nec vnico peper-
cit in quo delictum non inuenit. Quoniam dominus
amat iudicium, & non derelinquet sanctos suos. Quia
ergo nō derelinquet eos, forte hoc eis dabit quod hic
amas, multos annos viuere, senescere. Non attendis,
quia si senectutem optas venire, hanc optas, de qua cū
venerit conqueraris. Non tibi ergo dicat anima, vel
mala, vel infirma, vel paruula, quomodo verum est, do-
minus amat iudicium, & non derelinquet sanctos su-
os? Reuera non derelinquet, vt tres pueros in camino
laudantes, non eos tetigit ignis. Nunquid sancti eius
Maccabæi non erant, qui in ignibus defecerunt carne
non fide? Sed hoc, inquit, maiorem quæstionem ha-
bet, quia cum fide illi non defecerint, ille illos dereli-
querit. Audi quod sequitur. *In æternum conseruabuntur.*
Tu paucos annos eis optabas, quos eis si daret domin⁹,
non derelinqueret sanctos suos. Visibiliter non dere-
liquit tres pueros, occulte non dereliquit Maccabæos.
Illis etiam dedit vitam temporalem ad confundēdos
infideles, illos autem occulte coronauit ad iudicandū
impietatem persecutoris. Nec illos tamen, nec illos de-
reliquit, quia non derelinquet sanctos suos. Et nihil
magnum acceperunt tres pueri, si non in æternū con-
seruarentur: in æternum conseruabuntur. *Inuisi autē
punientur, & semen impiorū peribit.* Quomodo semē illius in
benedictione

Ibidem.

Galat. 6.

1. Cor. 9.

Matth. 25.

Psal. 125.

Galat. 3.

1. Pet. 3.

Luce. 11.

Heb. 11.

Matth. 23.

Heb. 11.

Roma. 1.

1. Pet. 1.

M

Dant.

2. Ma.

A benedictione erit, sic semen impiorum peribit. Semen enim impiorum, opera impiorum. Nam inuenimus rursum filium impij florere in seculo, & aliquando fieri iustu, & florere in Christo. Vide ergo quomodo accipias, vt tectum aperias, & ad Christum peruenias. Noli carnaliter, nam decipieris de semine impiorum, Omnia opera impiorum peribunt, fructum non habebunt. Ad tempus enim aliquid valent, postea quaerent & non inuenient quod operati sunt. Nam perdentium quod operati sunt, vox erit illa, Quid nobis profuit superbia, aut quid diuitiarum iactatio contulit nobis? Transierunt omnia, illa tanquam umbra. Ergo semen impiorum peribit. *Iusti hereditate possidebunt terram.* Rursus auaritia non subrepat, nec tibi aliquam villam magnam promittat, nec quod hic iuberis contemnere, ibi speres. Terra est quaedam illa viuorum, regnum sanctorum. Vnde dicitur, Spes mea es tu, portio mea in terra viuorum. Nam & si vita tua illa est, intellige qualem terram accepturus sis. Illa est terra viuentium: haec est autem terra morientium, receptura mortuos quos nutriuit viuos. Qualis ergo illa terra, talis & ipsa vita. Si aeterna vita, aeterna terra. Et quomodo aeterna terra? *Et inhabitabunt in seculum seculi super eam.* Alia ergo terra erit vbi inhabitabimus in seculum seculi. Nam de ista dictum est, Caelum & terra transibunt. *Os iusti meditabitur sapientiam,* Ecce ille panis, videte quam libenter manducet iustus iste, quomodo verset in ore suo sapientiam. *Et lingua eius loquetur iudicium. Lex dei eius in corde ipsius.* Ne forte putares eum in ore habere quod in corde non habet, ne forte computares eum cum illis de quibus dictum est, Populus hic labiis me honorat cor autem eorum longe est a me. Et lingua eius loquetur iudicium, lex dei eius in corde ipsius. Et quid illi prodest? *Et non supplantabuntur gressus eius.* Liberat a laqueo verbum dei in corde: liberat a via praua verbum dei in corde: liberat a lapsu verbum dei in corde. Tecum est cuius verbum a te non recedit. Corde autem quid mali patitur, quem custodit deus: Custodem ponis in vinea, & contra fures securus es: & potest dormire custos ille, & ipse cadere, & furem admittere. Non autem dormit neque dormitabit qui custodit Israel. Lex dei eius in corde ipsius, & non supplantabuntur gressus eius. Viuat ergo securus, & inter malos viuat securus, & inter impios viuat securus. Quid enim mali iusto potest impius facere?

C Ecce vide quid sequitur, *Considerat peccator iustum, & querit mortificare eum.* Dicit enim quod in libro Sapientiae dicere praedictum est, Grauis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est alius vita ipsius. Querit ergo mortificare, quem dominus custodit: qui cum illo habitat, qui de ore ipsius, qui de corde non recedit, dimittit eum: Vbi est quod superius dictum est, Et non derelinquet sanctos suos: Ergo considerat peccator iustum, & querit mortificare eum. *Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius.* Quare ergo dereliquit martyres in manibus impiorum? Quare fecerunt illis quaecumque voluerunt? Alios gladio percusserunt, alios crucifixerunt, alios bestiis tradiderunt, alios ignibus cremauerunt, alios in catena ducentes tabe diuturna confecerunt. Certe non derelinquet dominus sanctos suos. Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius. Postremo ipsum filium suum, quare dimisit in manibus Iudaeorum: Et hic tectum aperi, si vis omni interiore membro constringi, perueni ad dominum, audi quid dicat alia scriptura, dominum prauidens passurum ab impiis: quid ait? Terra tradita est in manus

impij: Quid est, terra tradita est in manus impij: Caro D tradita est in manus persequentium. Non ibi autem dimisit iustum suum deus, de carne capta educit animam inuictam. Dimitteret deus iustum suum in manibus impij, si illum fecisset consentire impio. Contra quod malum orat in alio Psalmo & dicit, Ne tradas me domine a desiderio meo peccatori. Opus est vt a desiderio tuo non tradaris peccatori, ne cum desideras vitam praesentem, irruas in illam, & perdas aeternam. A quo desiderio non debet tradi peccatori? Ab illo de quo item dicitur, Et diem hominis non concupiui, tu scis. *Hiere. 17.* Qui enim desiderat & concupiscit diem hominis, quando illi minatus fuerit aduersarius, quod tollat illi diem humanum, quia occidet eum, & perdet hanc vitam: qui non sperat aliam vitam deficit & consentit inimico: qui autem audit dominum dicentem, Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere: & si tradatur terra in manus impij, capta terra spiritus euadit: spiritu euadete, & terra resurget. Spiritus mutabitur ad dominum, terra mutabitur in caelum. Non enim aliquid de ipsa terra perit, quae ad tempus traditur in manus impij, Capilli capitis vestri numerati sunt. *Ibidem.* Ergo est securitas, sed si intus sit deus. Si autem expellatur diabolus, admittitur deus. Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius. *Nec damnabit eum cum indicabitur illi.* Habent aliqua exemplaria, Et cum iudicabit eum, iudicabitur illi. Illi autem dictum est, cum iudicium sit de illo. Possumus enim sic loqui, vt dicamus homini illi, Iudica mihi: id est, audi causam meam. Cum ergo coeperit audire causam iusti sui deus, quonia oportet omnes exhiberi ante tribunal Christi & stare, vt illic recipiat vnusquisque quae per corpus gessit, siue bonum siue malum. Quando ergo ventum fuerit ad illud iudicium, non eum damnabit: & si ad tempus videatur damnari ab homine. Et si dixit sententiam procul in Cyprianum, alia est sella terrena, aliud tribunal caelorum. Ab inferiore accepit sententiam, a superiore coronam. Nec damnabit eum cum iudicabitur illi. Sed quando erit? Noli modo putare, tempus laboris est, tempus seminis est, tempus frigoris est. Et si inter vetos, & si inter pluuias semina, noli esse piger. Aestas veniet quae te laetificet, in qua te gaudeas seminasse. Quid ergo facio modo? *Expecta dominum.* Et cum expecto quid ago? *Et custodi vias eius.* Et si custodiero quid accipio? *Et exaltabit te vt hereditate possideas terram.* Quam terram? **F** Iterum ne aliqua villa occurrat animo, illam de qua dicitur, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab initio mundi. Quid de illis qui nos angustiauerunt, inter quos genuimus, quorum scandala tolerauimus, pro quibus saeuientibus frustra orauimus: quid de illis erit? sequitur, *Cum perierint peccatores videbis.* Et cum de proximo videbis, tu eris ad dexteram, ille ad sinistram. Hoc autem ad fidei oculos pertinet. Quos fidei oculos qui non habet, delectantur foelicitate impiorum, & putant se sine causa esse iustos, quia vident hic florere impios. Qui autem habet oculum illum fidei, quid dicit, *Vidi impium superexaltari, & eleuari super cedros Libani.* Et puta quia superexaltatus est, puta quia eleuatus est. Quid sequitur? *Et transiui, & ecce non erat, & quasi eum & non est inuentus locus eius.* Quare non erat, & non est inuentus locus eius? Quia transisti. Si autem adhuc carnaliter cogitas, & ista terrena foelicitas vera foelicitas tibi videtur, nondum transisti. Aut aequalis illi es, aut infra es. Profice & transi, & cum proficiendo transieris, attedis cum fide. Vides nouissima

Gipsius, & dicis tibi, Ecce non est iste qui sic tumuerat, quomodo si transires iuxta fumū. Nam & hoc dictum est in isto Psalmo superius, Deficientes velut fumus deficient. Erigitur in altum fumus, & in globum tumidū pergat: quanto magis attollitur, tanto amplius intumescit. Sed cum transieris attende post te: post te enim fumus, si est ante te deus. Noli posteriora ex desiderio attendere, sicut attendit vxor Loth, & remansit in via: sed respice ex despectu, & videbis impiū nūq̄ esse, & quæres locū eius. Quis est locus eius? Quo nunc habet potestatem, habet diuitias, habet quendam ordinē suū in rebus humanis, vt multi ei obsequantur, vt iubeat & audiatur. Iste locus nō erit, sed transit, vt tu possis dicere, transiui, & ecce nō erat. Quid est transiui? Profeci, perueni ad spiritualia, intraui in sanctuarium dei, vt intenderem in nouissima, & ecce non erat: & quæsiui eū, & non est inuentus locus eius. *Custodi innocentiam.* Tene, quomodo cum auarus esses, facellum tenebas. Quomodo tenebas facellum ne tibi extorqueretur à fure, sic custodi innocentiam ne tibi extorquatur à diabolo. Sit illa certum patrimonium tuū, de qua sunt diuites & pauperes. Custodi innocentiam. Quid tibi prodest lucrum auri, & damnū innocentiam? Custodi innocentiam.

H *Et vide directionem.* Habero oculos directos, vt videas directionem, non prauos, quibus malos videas & distortos, vt distortus tibi & prauus videatur deus, quia fauet impiis, & persequitur fideles. Nō vides quā tortum videas, corrige oculos tuos, & vide directionem. Quā directionē? Noli ad præsentia attendere. Et quid videbis? *Quonia sunt reliquiae homini pacifico.* Quid est, sunt reliquiae: Cū mortuus fueris, non eris mortuus, hoc est, sunt reliquiae. Erit illi aliquid & post hanc vitam, hoc est, illud semen quod in benedictione erit. Vnde dominus, Qui credit in me, inquit, licet moriatur, viuet. Quoniam sunt reliquiae homini pacifico. *Iniusti autem disperunt in idipsum.* Quid est, in idipsum? In sempiternum, vel omnes simul in vnum. *Reliquiae impiorum interibunt.* Sunt autē reliquiae homini pacifico. Ergo qui nō sunt pacifici, impij sunt. Beati enim pacifici, quia ipsi filij dei vocabuntur. *Salus autem iustorum à domino, & protector eorum est in tempore tribulationis. Et adiuuabit eos dominus & eruet eos & eximet eos à peccatoribus.* Tolerent ergo modo peccatores iusti, tolerent frumenta zizania, toleret triticū paleam, quia veniet tempus separationis, & eximetur semen bonum ab eo quod igni consumetur. Illud in haereum mittetur, illud autem in aeternam conflationem, quia ideo simul fuerunt primo iustus & iniustus, vt ille supplantaret, ille probaretur: postea autem ille damnaretur, ille coronaretur. Deo gratias fratres, reddidimus debitum in nomine Christi, sed nos charitas debitores semper tenet. Illa enī vna est, quæ & si quotidie redditur, semper debetur. Multa dixim⁹ aduersus Donatistas, multa vobis recitauimus, multas chartas, multa præter canonum scripturam, illis cogentibus. Nam & si reprehenderent nos hi, quia vobis talia legimus, nos reprehēdamur cū vos instruamini. Possumus enim eis & in hac parte sic respondere, Factus sum insipiens, vos me coëgistis. Tamen fratres ante omnia custodite hereditatē nostrā, de qua securi sumus, nos in testamēto patris nostri esse, nō in aliqua charta friuola alicuius hominis, sed in testamento patris nostri. Inde securi sumus, quia qui fecit testamētū, viuit in aeternū. Qui fecit testamētū heredi suo, ipse iudicabit de testamento suo. In rebus humanis alius est testator, alius iudex: sed tamen qui tenet testamētū, vincet apud iu-

dicē alterū, non apud alterū iudicē mortuum. Quam K ergo secura est nostra victoria, cū ille iudicabit qui te- Roma. 1.
status est? & si enim mortuus est Christus ad tēpus, sed iam viuit in aeternū. Loquatur ergo aduersus nos quicquid volunt, nos diligamus illos, & nolētes. Nouimus enim fratres, nouimus linguas eorū: propter quod eis non irascamur, patienter ferte nobiscū. Vident enī in causa se nihil habere, & linguas cōuertūt in nos, & incipiunt de nobis dicere mala; multa quæ sciunt, multa quæ nesciunt: quæ sciunt, præterita nostra sunt: fuimus enim aliquādo, sicut dicit Apostol⁹, stulti & increduli, Ad Tim. & ad omne opus bonū reprobi, in errore peruerso desipientes & insaniētes fuimus, nō negamus: & quantum præteritū nostrū nō negamus, tanto magis deū, qui nobis ignouit, laudam⁹. Quid ergo heretice dimittis causam, & is ad hominē? Quid enim ego sum? Quid sum? Nunquid Ecclesia catholica ego sum? Nūquid hereditas Christi diffusa per gentes ego sum? Sufficit mihi vt in ea sim. Vituperas mala mea præterita, quid magnū facis? Seuerior sum ego in malo meo q̄ tu: quod tu vituperasti, ego damnaui. Vtinam velles imitari, vt error tuus fieret aliquādo præteritus. Ista sunt mala præterita quæ nouerunt, maxime in ista ciuitate. Hic enim male viximus, quod ego cōfiteor: & quantū gaudeo de gratia dei, tantum de meis præteritis timeo. † Quid dicā? Talia, m. funde. Dicam doleo: Dolerē si adhuc sic essem. Sed quid dicam? Gaudeo? Nec hoc possum dicere. Vtinam enim nunq̄ fuisset, quicquid tamen fui in nomine Christi præteritū est. Quod autē modo reprehendunt, nō norunt. Sunt adhuc quæ in me reprehendant, sed tamen multum est ad illos vt hoc nouerint. Multa enim ago in cogitationibus meis, pugnans aduersus malas suggestiones meas, & habēs conflictationē diuturnā, & propē continuam vim cū tentationibus inimici subuertere me volentis. Gemo ad deum in infirmitate mea, & nouit quid parturit cor meum, ille qui nouit partum meum. Mihi autē minimū est, vt à vobis diiudicer, aut ab humano die, ait Apostol⁹, sed neq; ego me ipsum iudico. Melius enim me ego noui q̄ illi, sed melius deus quā ego. Nō ergo vobis insultent de nobis: nō, faciat Christus. Dicunt enim, & qui sunt: & vnde sunt: malos hic illos nouim⁹, vbi baptizati sunt? Si nos bene nouerunt, sciūt, quia & nauiganimus aliquādo, sciūt quia & peregrinati sumus, sciūt quia alij imus, & alij redimus. Nō hic baptizati sumus: sed vbi baptizati sumus, Ecclesia est nota vniuerso orbi terrarū: & multi fratres nostri sunt, qui & nouerunt quia baptizati sumus, & nobiscū baptizati sunt. Facile est ergo hoc nosse, si quis fratrum est inde sollicitus. Iste autem satisfacturi sumus, & demonstraturi aliquid de testimonio Ecclesiae, cui nō cōmunicant? Merito non nos norunt trans mare baptizatos in Christo, quia & trans mare non habent Christum. Ille enim Christum & trans mare habet, qui & trans mare communicationē vniuersæ Ecclesiae tenet. Quomodo potest cognoscere vbi sim ego baptizatus, cum communio ipsius vix transit mare? Veruntamen fratres mei, quid eis dicam? Suspicamini quod vultis de nobis. Si boni sumus, in Ecclesia Christi, frumenta sumus: si mali sumus, in Ecclesia Christi, palea sumus, tamen ab area non recedimus. Tu qui vento tentationis foras volasti, quid es? Triticum: Non id tolleret vultus ex area. Ex eo ergo vbi es, agnosce quod es. Sequitur, Sed tu, inquit, quis es qui contra nos dicis tanta? Quicunq; sim, quod dicitur attende, nō à quo dicitur. Sed peccatori, inquit, dicit domin⁹, Vt quid tu assumis Psalm. 49.
testamentum

testamentum meum per os tuum? Dicit ergo dominus

A hoc peccatori, Forte est genus peccatorum cui hoc recte dicat dominus: sed in quolibet dicat hoc dominus, ideo dicit, quia peccatori non prodest quando legem dei loquitur. Numquid & auditoribus non prodest? Vtrumque genus nos habemus in Ecclesia, domino dicente, & bonorum & malorum. Boni enim cum predicant, quid dicunt? Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. De nobis quid dicitur? Sed forma estote fidelium. Hoc nos esse laboramus. Quid autem sumus, ille nouit, ad quem gemimus. De malis tamen dictum est aliud, Super cathedram Moysi sederunt scribae & pharisaei, quae dicunt facite, quae autem faciunt, facere nolite. Vides quia in cathedra Moysi, cui successit cathedra Christi sedent & mali, & tamen dicendo bona non obsunt auditoribus? Quare tu propter malos ipsam cathedram dimisisti? Redi ad pacem, redi ad concordiam, quae te non offendit. Si bona loquor, & bona facio, imitare me. Si autem non facio quod dico, habes consilium domini, quae dico fac, quae autem facio, noli facere, tamen a cathedra catholica noli discedere. Ecce in nomine Christi iuri sumus, & multa dicturi sunt. Quis finis? Cito contemnite causam nostram. Non illis dicatis nisi, Fratres, ad rem respondete. Augustinus Episcopus est in Ecclesia catholica, sarcinam suam portat, ratione redditurus est deo. In bonis cum noui, si malus est ipse nouit. Si bonus est, nec sic spes mea est. Hoc ante omnia didici in catholica, ut spes mea non sit in homine. Merito ergo vos homines reprehenditis, quia spem uestram in hominem posuistis. Certe cum reprehenderint nos, contemnite & vos. Nouimus enim quale locum habemus in corde uestro, quia scimus qualem locum habetis in corde nostro. Nolite pro nobis certare aduersus illos: quicquid de nobis dixerint, cito transite, ne laborantes causa defensionis nostrae, dimittatis causam uestram. Hoc enim agunt astute, nolentes & timentes, ut de ipsa causa dicamus. Ingerunt nobis quod nos auocent, ut cum intendimus purgare nos, scilicet ab ipsis conuincendis. Nam profus qui me dicis malum, dico & ego alia innumerabilia: cito aufer de medio, finis causam meam, de re age Ecclesiae, causam attende, ubi sis uide. Veritas tibi uindeliber loquatur, esuriens accipe:

B ne nunquam ad te perueniat panis, dum semper quid reprehendas in uasculo fastidiosus & calumniosus inquiris.

In Psalmum trigessimumseptimum Enarratio.

Poportune ad id quod cantauimus, iniquitatem meam ego pronuncio, & curam gero pro peccato meo, respondit haec mulier de lectione Euangelij. Iniquitates enim eius intuens dominus, canem appellauit dicens, Non est bonum, panem filiorum mittere canibus. At illa quae nouerat iniquitatem suam pronunciare, & curam gerere pro peccato suo, non negauit quod ueritas dixit, sed misericordiam confessa, misericordiam potius impetrauit, curam gerens pro peccato suo. Nam & curari petiuerat filiam suam, fortassis in filia significans vitam suam. Psalmum ergo totum quantum possumus, dum consideramus & pertractamus aduertite. Assit dominus cordibus nostris, ut salubriter hic inueniamus uoces nostras, & quomodo inuenimus proferamus, nec difficulter inueniendo, nec imperite proferendo.

Titulus eius est:

Psalmus ipsi David in recordationem sabbati.

Quarimus quae nobis scripta sunt de sancto David Propheta, ex cuius semine dominus noster Iesus Christus secundum carnem: & inter bona quae de illo nobis nota sunt per scri-

Tomus octauus.

pturas, non inuenimus eum aliquando recordatum sabbati. Quid enim ita recordaretur secundum illam observationem Iudaeorum qua obseruabant sabbatum. Quid ita recordaretur quod inter septem dies necessario ueniebat. Obseruandum ergo erat, non sic recordandum. Nemo autem recordatur, nisi quod in praesentia non est positum, uerbi gratia, In hac ciuitate recordaris Carthaginem, ubi fuisti aliquando: & hodierno die recordaris hesternum diem, uel prioris anni, uel quemlibet anteriorem, & aliquod factum tuum quod iam fecisti, aut aliquid ubi fuisti, uel cui rei interfuisti. Quid sibi uult ista recordatio sabbati fratres mei? Quae anima sic recordatur sabbatum? Quod est hoc sabbatum? Cum gemitu enim recordatur. Et cum Psalmus legeretur, audistis, & modo cum retexerimus audietis, quantus sit moeror, quantus gemitus, quantus fletus, quae miseria. Sed felix est, qui sic miser est. Unde & dominus in Euangelio beatos appellauit quosdam lugentes. Unde beatus si lugens? Unde beatus si miser? Immo miser esset, si lugens non esset. Talem ergo & hic accipiamus sabbatum recordantem, nescio quem lugentem, & utinam nos simus ipse nescio quis. Est enim hic quidam dolens, gemens, lugens, recordans sabbatum. Sabbatum requies est. Sine dubio iste nescio quae in inquietudine erat, qui tam cum gemitu requiem recordabatur. Ipse itaque inquietudinem quam patiebatur narrat & commendat deo, nescio quid grauius timeans, quam erat ubi erat. Nam quia in malo est aperte dicit, nec interprete opus est, nec suspitione, nec coniectura: in quo malo sit, non dubitat. Ex eius uerbis, nec coniectura, sed ut queramus, sed ut quod dicit intelligamus: & nisi prius aliquid timeret, quam erat illud quo tenebatur, non sic inciperet: Domine ne in indignatione tua arguas me, neque in ira tua emendes me. Futurum est enim ut quidam in ira dei emendantur, & in indignatione arguantur. Et forte non omnes qui arguuntur emendantur, sed tamen futuri sunt in emendatione quidam salui. Futurum est quidem quia emendatio nominata est: sic tamen quasi per ignem. Futuri autem quidam qui arguentur & non emendantur. Nam utique arguet eos quibus dicit, Esuriui, & non dedistis mihi manducare, sitiui & non potastis me: & cetera quae ibi prosequens, quandam inhumanitatem & sterilitatem increpat, dicens malis ad sinistram constitutis, quibus dicit, Ite in ignem aeternum qui paratus est diabolo & angelis eius. Haec iste grauiora formidans, excepta uita ista, in cuius malis plangit & gemit, rogat & dicit, Domine ne in indignatione tua arguas me. Non sum inter illos quibus diciturus es, Ite in ignem aeternum qui paratus est diabolo & angelis eius. Neque in ira tua emendes me, ut in hac uita purges me, & tale me reddas cui iam emendatorio igne non opus sit, propter illos qui salui erunt, sic tamen quasi per ignem. Quare, nisi quia hic aedificant supra fundamentum, ligna, fenum, stipulam? Si aedificaret autem aurum, argentum, lapides preciosos, & de utroque igne securi essent: non solum de illo aeterno, qui in aeternum cruciaturus est impios: sed etiam de illo qui emendabit eos, qui per ignem salui erunt. Dicitur enim, Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Et quia dicitur, saluus erit, contemnitur ille ignis. Ita plane quantum salui per ignem: grauior tamen erit ille ignis, quam quicquid potest homo pati in hac uita. Et nostis quanta hic passi sunt mali, & possunt pati, tamen tanta passi sunt, quanta potuerunt pati & boni. Quid enim quisque maleficus, lacro, adulter, sceleratus, sacrilegus pertulit legibus, quod non pertulit martyr in

Matth. 5.

E

Psal. 6.

1. Cor. 3.

Matth. 25.

F

1. Cor. 3.

25. distim.

Qui in a-

lapides preciosos, & de utroque igne securi essent: non

solum de illo aeterno, qui in aeternum cruciaturus est

pani. di.

7. Nullus.

circum finem,

4. se. dis.

20. Sciedm.

circa finem.

Et de uera

cap. 18.

i iij confessione

G cōfessione Christi: Ista ergo quæ hic sunt mala, multo
faciliora sunt: & tamen videte quemadmodum ea ho-
mines ne patiantur, quicquid iusseris faciunt. Quanto
melius faciunt quod iubet deus, ne illa grauiora patia-
tur: Quare autē petit iste ne in indignatione arguatur,
neq; in ira emendetur, tanq̄ dicens deo, quoniam iam
ista quæ patior multa sunt, magna sunt, quæso vt suffi-
ciant: Et incipit illa numerare satisfaciens deo, offerēs
illa quæ patitur, ne peiora patiatur. *Quoniam sagitta tue
infixa sunt mihi, & confirmasti super me manum tuam. Non est sa-
nitas in carne mea à vultu iræ tue.* Iam hæc dicebat, quæ hic
patiebatur, & tamen hoc iam de ira domini, quia & de
vindicta domini. De qua vindicta? Quam excepit de
Adam. Non enim in illum non est vindicatum, aut fru-
stra dixerat deus, Morte morieris: aut aliquid patimur
in ista vita, nisi ex illa morte quam meruimus primo
peccato. Etenim portamus corpus mortale plenum
tentationibus, plenum sollicitudinibus, obnoxium do-
loribus corporalibus, obnoxium indigentis, mutabi-
le & languidum cum sanum est, quia vtique nondum
H plene sanum. Nam vnde dicebat, Nō est sanitas in car-
ne mea: nisi quia ista quæ huius vitæ dicitur sanitas,
bene intelligentibus & sabbatum recordantibus, non
est vtique sanitas? Si enim non manducaueris, inquietat
fames. Ista fames, naturalis quidam morbus est, quia na-
tura nobis facta est pœna ex vindicta. Primò homini
quod erat pœna, natura nobis est. Vnde dicit Aposto-
lus, Fuimus & nos natura filij iræ, sicut & ceteri. Natu-
ra filij iræ, id est, portantes vindictam. Sed quare dicit,
fuimus? Quia spe iam non sumus, nam re adhuc su-
mus. Sed illud melius dicim⁹ quod spe sumus, quia cer-
ti sumus de spe. Nō enim incerta est spes nostra, vt de
illa dubitemus. Audi ipsam gloriā in spe. In nobismet
ipsis, inquit, ingemiscimus adoptionē, expectātes redē-
ptionem corporis nostri. Quid enim? Nondum redē-
ptus es o Paule: Nondum pro te preciū persolutū est:
Nōne sanguis ille iam fusus est: Nōne ipsum est pre-
ciū omniū nostrū: Planè ipsum. Sed vide quid ait, Spe
enim salui facti sumus. Spes autem quæ videtur nō est
spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Si autē quod
non videmus speramus, per patientiam expectamus.
Quid autem expectat per patientiam? Salutem. Cuius
rei salutem: Ipsius corporis, quia hoc dixit redemptio-
nem corporis nostri. Si salutē corporis expectabat, nō
erat salus illa quā habebat. Esuris, sitis interficit, si sub-
uentum non fuerit. Medicamentum enim famis est ci-
bus, & medicamētum fatigationis est somnus. Detra-
he ista medicamenta, vide si non interficiunt illa quæ
existunt. Si sepositis istis nō sunt morbi, † est sanitas. Si
autem habes aliqui d quod te possit interficere, nisi mā-
ducaueris, noli gloriari de sanitate, sed gemens expe-
cta redemptionem corporis tui. Gaude te redemptū,
sed nondū re, spe securus esto. Etenim si non gemueris
in spe, non peruenies ad rem. Hoc est ergo, nō est sani-
tas: ait, Nō est sanitas in carne mea à vultu iræ tue. Vn-
de ergo sagitta infixæ: Ipsam pœnā, ipsam vindictam,
& forte dolores quos hic necesse est pati, & animi &
corporis, ipsas dicit sagittas. De his enī sagittis & san-
ctus lob fecit cōmemorationē, & cū esset in illis dolo-
ribus, dixit sagittas domini infixas sibi. Solemus tamē
& verba dei sagittas accipere. Sed nūquid ab his posset
iste sic dolere se percuti? Verba dei tanquā sagittæ ex-
citant amorem nondum excitatum non dolorem. An
quia & ipse amor nō potest esse sine dolore: Quicquid
enim amamus & non habemus, necesse est vt dolea-

mus. Nam ille amat & nō dolet, qui habet quod amat. K
Qui autē amat, vt dixi, & nōdū habet quod amat, neces-
se est vt in dolore gemat. Inde illud in persona Eccle-
siæ spōsa Christi in Cātico cāticoꝝ, Quoniā vulnerata
charitate ego sū. Vulneratā se dixit charitate: amabat
enim quidē, & nōdū tenebat, dolebat quia nondū ha-
bebat. Ergo si dolebat, vulnerata erat, sed hoc vulnus
ad veram salutē rapiebat. Qui hoc vulnere non fuerit
vulneratus, ad verā sanitatē nō potest peruenire. Nun-
quid ergo vulneratus semper erit in vulnere? Possum⁹
itaque etiā sic infixas sagittas accipere, id est, verba tua
infixa cordi meo: & ex ipsis verbis tuis factū est vt re-
cordarer sabbatum: & ipsa recordatio sabbati, & non-
dum retētio, facit me nondum gaudere, & agnoscere,
nec sanitatē esse in ipsa carne, neque dici debere: quum
comparo istam sanitatem illi sanitati, quam habeo in
requie sempiterna: vbi corruptibile hoc induet incor-
ruptionem, & mortale hoc induet immortalitatem: &
video quia in illius sanitatis comparatione, ista sanitas
morbus est. *Non est pax ossibus meis à facie peccatorum meo-
rum.* Quæri solet cuius sit vox: & aliqui accipiunt Chri-
sti, propter quædā quæ hic dicuntur de passione Chri-
sti, ad quæ paulò post veniemus, & agnoscemus, quæ
de passione Christi dicuntur. Sed non est pax ossibus
meis à facie peccatorum meoꝝ, quomodo diceret qui
nullū peccatū habebat? Coarctat nos ergo intelligen-
di necessitas ad cognoscendum tanquā plenum & to-
tum Christum, id est, caput & corpus. Cū enim Chri-
stus loquitur, aliquādo ex persona solius capitis loquit⁹,
quod est ipse saluator, natus ex Maria virgine. Aliquā-
do ex persona corporis sui, quod est sancta Ecclesia,
diffusa toto orbe terrarum. Et nos in corpore ipsius su-
mus, si tamen fides nostra sincera sit in illo, & spes no-
stra certa, & charitas nostra accēsa, sumus in corpore
ipsius, & mēbra ipsius, & inuenim⁹ nos ibi loqui. Apo-
stolo dicente, Quoniā membra sumus corporis eius.
Et multis locis dicit hoc Apostolus. Nam si dixerimus
verba non esse Christi, non erunt & illa verba Christi,
Deus meus deus meus, vt quid me dereliquisti? Et ibi
enim habes: Deus meus deus meus, vt quid me dereli-
quisti, longe à salute mea verba delictorum meorum.
Quomodo hīc habes, à facie peccatorum meorum: sic
& ibi habes, verba delictorum meorum. Et si Christus
vtique sine peccato & sine delicto, incipimus non pu-
tare verba illa psalmi illius esse. Et valde durum & con-
trarium est, vt ille psalmus nō pertineat ad Christū, vbi
habemus statim tam apertam passionē eius, tanquā ex
Euāgelio recitetur. Ibi enim habemus, Diuiserunt sibi
vestimenta mea, & super vestimentū meum miserunt
sortē. Quid quod ipse dominus in cruce pendens, pri-
mū versum psalmi ipsius ore suo ptulit, & dixit, Deus
meus deus meus vt quid me dereliquisti? Quid voluit
intelligi, nisi illum psalmū totū ad se pertinere, quia ca-
put ipsius ipse pronūciauit: Vbi autē sequitur & dicit,
Verba delictorū meoꝝ, nō est dubium quia vox Chri-
sti est. Vnde ergo peccata, nisi de corpore quod est Ec-
clesia? Quia loquit corpus Christi & caput. Quare tan-
quam vnus loquitur? Quia erunt duo, inquit, in carne
vna. Sacramentum hoc magnū est, ait Apostolus, Ego
autem dico in Christo & in ecclesia. Vnde etiam cum
ipse loqueretur in Euāgelio, respondens eis, qui qua-
stionem intulerunt de vxore dimittenda, ait, Non le-
gistis quod scriptum est, quod deus ab initio masculū
& fæminam fecit eos, & relinquet homo patrem &
matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne
vna?

† al. morbi,
in quibus
si sanitas
est, nōdum
pœna est,
quia cū
d'ficere po-
t' est, imò
adhuc pœ-
nalis est, si
autem, &c.
Iob. 6.

Cant. 1. 6

5.

Gene. 2.

1. Cor. 11.

Eph. 2.

† al. natu-
ra.

Roma. 8.

Roma. 8.

1. Pet. 1.

Luc. 1.

Eph. 1.

Psal. 22.

Gene. 1.

Eph. 1.

Mat. 19.

A vna plangitur iam non duo, sed vna est caro: Si ergo ipse dixit, iam non duo sed vna est caro: quid mirū si vna caro, vna lingua, eadem verba, tanquam vnus carnis, capitis & corporis: Sic audiamus tāquam vnum, sed tamen caput tanquam caput, & corpus tāquam corpus. Non diuiduntur personæ, sed distinguitur dignitas, quia caput saluat, saluatur corpus. Caput exhibeat misericordiā, corpus defleat miseriam. Caput est ad purganda peccata, corpus ad cōfitenda peccata, vna tamē vox: vbi non scriptum est, quando dicat corpus, quando caput, sed nos in audiendo distinguamus, ille autē tanquam vnus loquitur. Quare enim nō dicat, peccatorum meorum, qui dixit, Esuriui, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedistis mihi potū: hospes fui, & non accepistis me: infirmus fui, & in carcere, & non visitastis me: Certe dominus non fuit in carcere. Quare non hoc diceret, cui cum dictum esset, quādo te vidimus esurientem & sitientem, aut in carcere, & non ministravimus tibi: Respondit sic, & ex persona capitis sui indicans se dixisse, Cum vni ex minimis meis non fecistis, nec mihi fecistis. Quare non dicat, a facie peccatorū meorum: qui dixit Saulo, Saule Saule, quid me persequeris: Qui vtiq; in cōlo iam neminem persecutorem patiebatur. Sed quomodo ibi caput loquebatur pro corpore, sic & hic caput dicit voces corporis, cum & capitis voces auditis. Sed neque cū corporis voces audieritis, separatis caput: [neque cum capitis voces audieritis, separatis corpus,] quia iam non duo, sed vna caro. Non est sanitas in carne mea a vultu iræ tuæ. Sed fortasse iniuste tibi deus iratus est d̄ Adam, & genus humanū, iniuste iratus est deus: quia ergo dixisti iam agnoscens ipsam pœnam tuam in corpore Christi constitutus homo, Non est sanitas in carne mea a vultu iræ tuæ: expone iusticiam iræ dei, ne te excusare videaris, illum accusare: sed quere & dic, Vnde ira domini? Nō est sanitas in carne mea, a vultu iræ tuæ non est pax oīsibus meis. Repetiuit id quod dixit, Non est sanitas in carne mea, hoc est enim, non est pax oīsibus meis. Non autem repetiuit a vultu iræ tuæ, sed causam dixit iræ dei. Non est pax, inquit, oīsibus meis a facie peccatorum meorum. *Quoniam iniquitates meæ sustulerunt caput meū, sicut fascis grauis grauatæ sunt super me.* Et hic causam præmisit, & effectum subiecit: quid vnde contigerit dixit, Iniquitates meæ sustulerunt caput meum. Nemo enim superbus, nisi iniquus cui sustollitur caput. Sursum tollitur, qui erigit caput aduersus deum. Audistis cum lectio legeretur libri Ecclesiastici, Initium superbiæ hominis, apostatare a deo. Ille qui prior noluit audire præceptum, sustulit iniquitas ipsius caput aduersus deū. Et quia iniquitates sustulerunt caput eius, quid illi fecit deus? Sicut fascis grauis grauatæ sunt super me. Leuitatis est erigere caput, quasi nihil portat qui erigit caput. Quia ergo leue est quod potest erigi, accipit pondus vnde possit comprimi. Conuertetur enim labor eius in caput eius, & iniquitas eius in verticem eius descēdet. Sicut fascis grauis grauatæ sunt super me. *Computruerunt & putruerunt liuores mei.* Iam qui liuores habet, non est sanus. Adde quia ipsi liuores computruerunt & putruerunt. Vnde putruerunt? Quia computruerunt. Iam quomodo hoc explicetur in vita humana, quis hoc nō nouit? Habeat aliquis sanum olfactum animæ, sentit quomodo puteant peccata. Cui putori peccatorum contrarius erat odor ille, de quo dicit Apostolus, Christi bonus odor sumus deo in omni loco us qui salui fiunt. Sed vnde nisi de spe? Vnde, nisi de re-

Matt. 25.
Act. 9.
Gene. 2. Ephe. 5.
Eccle. 10.
Psal. 7.
1. Cor. 2.

cordatione sabbati? Aliud enim plangimus in hac vita, aliud præsumimus in illa vita. Quod plangitur putet, quod præsumitur fragrat. Ergo nisi esset ille talis odor qui nos inuitaret, nunquam sabbatum recordaremur. Sed quia habemus per spiritum ipsum odorem vt dicamus sponso nostro, Post odorem vnguētorum tuorum curremas, auertimus a putoribus nostris olfactum, & conuertentes nos ad ipsum aliquantulum respiramus. Sed nisi ad nos oleant & mala nostra, nunquam istis gemitibus confitemur. *Computruerunt & putruerunt liuores mei.* Vnde: *A facie insipientiæ meæ.* Vnde dixit superius, A facie peccatorum meorum: inde nunc, a facie insipientiæ meæ. *Miseris afflictus sum & curuatus sum vsque in finem.* Vnde curuatus est? Quia elatus erat, Si fueris humilis, erigeris: si fueris elatus, curuaberis: non enim deerit deo pōdus vnde te curuet. Illud erit pondus, fascis peccatorū tuorum, hoc replicabitur in caput tuum & curuaberis. Quid est autem curuari? Non se posse erigere. Talem inuenit dominus mulierē per decem & octo annos curuā, non se poterat erigere. Tales sunt qui in terra cor habent. At vero quia inuenit mulier illa dominum, & sanauit eam, habeat sursum cor. Inquantū tamen curuatur, adhuc gemit. Curuatur enim ille qui dicit, Corpus enim quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sentium multa cogitantem. In his gemat vt illud accipiat: recordetur sabbatum, vt ad sabbatum peruenire mereatur. Quod enim celebrabāt Iudæi, signum erat. Cuius rei signum? Quā iste recordatur qui dicit, *Miseris afflictus sum & curuatus sum vsque in finem.* Quid est vsque in finem? Vsque in mortem. *Tota die contristatus ambulabam.* Tota die, sine intermissione. Hoc dicit tota die, tota vita. Sed ex quo cognouit? Ex quo sabbatum recordari cœpit. Quādiu enim recordatur quod nondum habet, nō vis vt contristatus incedat, Tota die contristatus ambulabam. *Quoniam anima mea completa est illusionibus, & non est sanitas in carne mea.* Vbi ergo est totus homo, anima & caro est. Anima completa est illusionibus, caro sanitatem non habet, quid remanet vnde sit læticia? Nōne oportet vt contristetur? Tota die cōtristatus ambulabam. Tribitia nobis sit, donec & anima nostra exuatur illusionibus, & corpus nostrum induatur sanitate. Illa enim vera sanitas quæ est? Immortalitas. quantæ sint autem illusiones animæ si voluero dicere, tempus quando sufficit? Cuius enim anima ista nō patitur? Breue est quod admoneo, quomodo anima nostra completa est illusionibus. A facie ipsarum illusionum, aliquando vix orare permittimur. De corporibus cogitare non nouimus, nisi imagines: & sæpe irruunt quas nō quærimus, & volumus ex hac in hanc ire, & ab illa in illā transire: & aliquando vis redire ad id quod cogitabas, & dimittere vnde cogitas, & aliud tibi occurrit. Vis recordari quod oblitus eras, & nō tibi venit in mentem, & venit potius aliud quod nolebas: vbi erat quod oblitus eras? Nam quare postea venit in mentem cum iam non quæreretur? Cum autem quæreretur, occurrerunt pro illo innumerabilia quæ nō quærebatur. Rem dixi breuem fratres, aspersi nescio quid vobis, quo accepto cætera vos ipsi cogitantes, inueniatis quid sit plangere illusiones animæ nostræ. Accepit ergo pœnam illusionis, amisit veritatem. Sicut enim pœna est animæ illusio, sic præmium animæ veritas. Sed in his illusionibus cōstituti cum essemus, venit ad nos veritas, & inuenit nos coopertos illusionibus: suscepit carnē nostrā vel potius

Canti. 1.
Luca. 13.
E Sapi. 9.
F

Potius à nobis, id est, à genere humano. Aperuit oculos carnis, ut per fidem sanaret eos, quibus veritatem fuerat monstraturus, ut sanato oculo veritas pateficeret. Ipse enim est veritas, quam nobis promisit, cum caro eius videretur, ut fides inchoaretur, cuius præmiū veritas esset. Non enim seipse Christus demonstravit in terra, sed demonstravit carnem suā. Nā si seipsum demonstraret, viderent illum iudæi & cognoscerent. Sed si cognovissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Sed forte discipuli viderunt, quando illi dicebant, Ostende nobis patrem, & sufficit nobis. Et ille ut ab eis se non visum esse monstraret, subiecit, Tanto tempore vobiscum sum & non cognovistis me? Philippe qui videt me, videt & patrem. Si ergo Christum videbant, quomodo adhuc patrem quærebant? Qui enim videret Christum, videret & patrem. Nondum itaque Christum videbāt, qui patrem sibi ostendi cupiebant. Audi quia nondum videbant. In præmio illud promisit alio loco dicens, Qui diligit me, mandata mea custodit: & qui diligit me, diligitur à patre meo, & ego diligam eum. Et tanquam diceretur ei, quid illi dabis, diliges eum? Et ostendam, inquit, me ipsum illi. Si ergo diligētibus eum hoc in præmio promisit, quia ostendet seipsum illis, manifestum est, quia illa visio veritatis talis nobis promittitur, quia visā iam non dicamus, impleta est anima mea illusionibus. *Infirmatus sum & humiliatus sum usque nimis.* Qui recordatur altitudinem sabbati, ipse videt quantum sit humiliatus. Nam qui potest cogitare quæ sit illa quietis altitudo, non videt ubi nunc sit. Propterea alius Psalmus dicit, Ego dixi in ecstasi mea, projectus sum à facie oculorum tuorum. Assumpta enim mente vidit nescio quid sublime, & quod vidit nondum ibi totus erat, & quandam si dici potest quasi coruscationem factam luminis æterni, ubi sensit non se ibi esse, quod potuit utcumque intelligere. Vidit ubi esset, & quæ admodum malis humanis infirmatus & coarctatus esset, & ait, Ego dixi in ecstasi mea, projectus sum à facie oculorum tuorum. Tale est nescio quid quod vidi in ecstasi, ut inde sentiam quàm longe sum qui nondum ibi sum. Iam ibi erat qui dixit, Assumptus sum in tertium cœlum, & ibi audiebat ineffabilia verba quæ non licet homini loqui. Sed reuocatur est ad nos, ut gemeret prius perficiendus in infirmitate, & sic postea indueretur virtute: animatus tamen, quia vidit aliquid rerum illarum pro dispensatione officij sui, adiecit dicens, Audiui ineffabilia verba quæ non licet homini loqui. Iam ergo quid opus est, ut à me aut à quoquam quærat quæ non licet homini loqui, si illi non licuit loqui, cui licuit audire? Plangamus tamen & gemamus in confessione, agnoscamus ubi simus, recordemur sabbatū, & patienter expectemus quod ille promisit, qui nobis in seipso exemplum patientiæ demonstravit. Infirmatus sum & humiliatus sum usque nimis. *Rugiebam à gemitu cordis mei.* Attenditis plerumque interpellare gemitibus seruos dei, & quæritur causa: & non apparet nisi gemitus alicuius serui dei, si tamen ad aures hominis circa illū positi pervenerit. Est enim gemitus occultus qui ab homine non auditur: tamen si tanta occupaverit cor cogitatio desiderij cuiusdam, ut voce clariori exprimat vulnus interioris hominis, quæritur causa: & dicit homo apud seipsum, forte illud est unde gemit, & forte illud illi factū est. Quis potest intelligere, nisi ille in cuius oculis & auribus gemit? Propterea rugiebam, inquit, à gemitu cordis mei: quia homines si quando audiunt gemitum hominis, plerumque gemitū carnis au-

diunt, gementem à gemitu cordis non audiunt. Abstulit nescio quis res huius, rugiebat. sed non à gemitu cordis: alius, quia abstulit filium: alius, quia uxorem: alius, quia grandinata est vinea, quia cuppa acuit, quia diripuit iumentum ipsius nescio quis: alius, quia damnatum aliquod passus est: alius, quia timet hominē inimicum. Omnes isti à gemitu carnis rugiūt. At vero seruus dei, quia ex recordatione sabbati rugit, ubi est regnum dei, quod caro & sanguis non possidebunt: rugiebā, inquit, à gemitu cordis mei. Et quis cognoscebat unde rugiebat? Subiecit. *Et ante te est omne desiderium meum.* Non enim ante homines qui cor videre non possunt, sed ante te est omne desiderium meum. Sit desiderium tuum ante illū, & pater qui videt in occulto, reddet tibi. Ipsum enim desiderium tuum, oratio tua est: & si continuum desiderium, continua oratio. Non enim frustra dixit Apostolus, Sine intermissione orantes. Nunquid sine intermissione genua flectimus, corpus prosternimus, aut manus leuamus, ut dicat, Sine intermissione orate? Aut sicut dicimus nos orare, hoc puto sine intermissione non possumus facere. Est alia interior oratio sine intermissione. Oratio ista quæ est? Desiderium. Quicquid aliud agas, si desideras illud sabbatum, non intermittis orare. Si non vis intermittere orare, noli intermittere desiderare. Continuum desiderium tuum, continua vox tua est. Tacebis si amare destiteris, quia tacuerunt de quibus dictum est, Quoniam abundavit iniquitas, refrigeret charitas multorum. Frigus charitatis, silentium cordis est: flagrantia charitatis, clamor cordis est. Si semper manet charitas, semper clamas: si semper clamas, semper desideras: si semper desideras, requiem recordaris. Et rugitus cordis tui ante quæ sit, oportet ut intelligas. Iam quale desiderium debeat esse ante oculos dei, considera. Nunquid ut moriatur inimicus noster, quod quasi iuste optant homines? Nā aliquando oramus quod non debemus. Illud quod quasi iuste orant homines, videamus. Non orant ut moriatur aliquis, & ad illos hæreditas veniat. Sed & illi qui orant ut moriantur inimici, audiant dominum dicentem, Orate pro inimicis vestris. Non ergo hoc orēt ut moriantur inimici, sed hoc orent ut corrigantur, & mortui erunt inimici. Iam enim correcti non erunt inimici. Et ante te omne desiderium meum. Quid si desiderium ante illum est, & ipse gemitus non est ante illum? Unde fieri potest quando ipsum desiderium vocem suam habet gemitum? Ideo sequitur, *Et gemitus meus non est absconditus à te.* A te non est absconditus, à multis autem hominibus absconditus est. Videtur aliquando humilis seruus dei dicere, & gemitus meus non est absconditus à te. Videtur aliquando & ridere seruus dei, nunquid desiderium illud mortuum est in corde? Si autem inest desiderium, inest & gemitus. Non semper pervenit ad aures hominū, sed nunquam recedit ab auribus dei. *Cer meum conturbatum est.* Unde conturbatum est? *Et deseruit me fortitudo mea.* Plerumque irruit nescio quid repentinum, fit conturbatio cordis, contremiscit terra, tonitruus datur de cœlo, horribilis fit impetus vel strepitus: leo forte videtur in via, fit conturbatio: latrones insidiantur, fit turbatio cordis, pauetur, vndique sollicitudo incutitur. Unde hoc? *Quia deseruit me fortitudo mea.* Si enim maneret illa fortitudo, quid timeretur? Quicquid nunciaretur, quicquid frēderet, quicquid sonaret, quicquid caderet, quicquid horreret non terreret. Sed unde illa perturbatio? *Deseruit me fortitudo mea.* Unde deseruit

1. Cor. 2.
Ioan. 14.

Ioan. 14.

Psalm. 30.

2. Cor. 12.

1. Cor. 13.

Math. 6.

1. Thess. 5.

Math. 5.

Math. 5.

Luc. 6.

M

A seruit fortitudo? *Et lumen oculorum meorum non est mecum.*

Latuerat ergo Adam lumen oculorum ipsius. Nam lumen oculorum ipsius si deus erat, quem cum offendisset, fugit ad ymbram, & abscondit se inter ligna paradisi, patebat à facie dei, & quasi in ymbrâ arborum.

Iam inter arbores lumen oculorum non habebat, ad quod gaudere consueuerat. Si ergo ille in origine, & nos de propagine, & redeunt ad illum secundum vel

nouissimum Adam membra ista, quia nouissimus Adam in spiritu uiuificatè, & clamant de corpore eius in ista confessione, Et lumen oculorum meorum non est mecum: iam confitens, iam redemptus, iam in corpore Christi est, & lumen oculorum ipsius non est cum ipso: Planè non est cum ipso, sed est quidem tanquam adhuc recordantium sabbatum, tanquam cernentium in spe: sed nondum illud est lumen, de quo dicitur, ostendam meipsum illi. Est quiddam luminis, quia filij dei sumus, & utique hoc in fide retinemus, sed nondum est illud lumen quod uidebimus. Nondum enim apparuit quid erimus. Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam uidebimus eum sicuti est. Nā modo lumen fidei & lumen spei est. **Quandiu enim sumus in corpore, peregrinamur à domino. Per fidem enim ambulamus, non per speciem. Et quandiu quod non uidemus speramus, per patientiam expectamus. Voces sunt ergo ista peregrinantium, nondum in patria constitutorum. Et rectè dicit, & uere dicit, & si non sit dolosus ueraciter confitetur, & lumen oculorum meorum non est mecum. Hæc patitur homo intus sibi, secum, in seipso, & ad seipsum, de nemine ad neminem præter se. Hæc sibi ipse pœna sua esse meruit, quicquid superius enumerauit. Sed nunquid hoc solum est quod patitur homo? Patitur enim ex se intrinsecus, forinsecus autem ex eis, inter quos uiuit. Patitur mala sua, cogitur pati & aliena. Inde sunt illæ duæ voces, Ab occultis meis munda me domine, & ab alienis parce seruo tuo. Iam de occultis suis confessus est, à quibus se cupit mundari. Dicat & de alienis, à quibus sibi uult parci. *Amici mei, Quid dicam iam de inimicis? Amici mei, & proximi mei, aduersum me appropinquauerunt & steterunt.* Hoc quod ait, aduersum me steterunt, intellige, Si enim aduersum me steterunt, aduersum se ceciderunt. Amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterunt. Iam intelligamus capitis uoces, iam incipiat illucescere caput nostrum in passione. Sed rursus cum coeperit caput dicere, noli inde separare corpus. Si caput noluit se separare à uocibus corporis, corpus se audeat separare à passionibus capitis? Patere in Christo, quia tanquam peccauit in infirmitate tua Christus. Modo enim peccata tua tanquam ex ore suo dicebat, & ea dicebat tua. Dicebat enim, à facie peccatorum meorum, quæ non erant ipsius. Quomodo ergo peccata nostra sua esse uoluit propter corpus suum, sic & nos passiones eius nostras esse uelimus propter caput nostrum. Nō enim ille ex amicis passus est inimicos, & nos non, Immo & nos ad hoc paremus in eodē conuiuari, talem calicem non respuamus, ut celsitudinis eius desiderium per humilitatem eius inueniamus. Respondit enim celsitudini eius harere uolentibus, qui eius adhuc humilitatem nō cogitabāt, & ait illis, Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Ergo & illæ passiones domini, passiones nostra sunt: & unusquisque si bene seruiat deo, bene seruet fidem, exhibeat quod debet, & uersetur inter homines iuste, uolo uidere si non patitur, etiā quod hic enumerat in passione sua Christus, Amici mei &**

proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterunt. *Et proximi à longe steterunt.* Qui proximi appropinquauerunt, & qui proximi à longe steterunt? Proximi erant iudæi, quia cognati erant, Appropinquauerunt, quando crucifixerunt. Proximi erant & Apostoli, & tamen ipsi à longe steterunt, ne cum illo paterentur. Potest etiam hoc sic intelligi, Amici mei, id est, qui se finxerunt amicos meos. Amicos enim se finxerunt quando dixerunt, Scimus quia in ueritate uiam dei doces: quando illum tentare uoluerunt, utrum soluendum esset tributum Cæsari, quando illos conuicit ore ipsorum. Amici uideri uolebant, sed non illi erat opus ut quisquam ei testimonium perhiberet de homine. Ipse enim sciebat quid esset in homine: adeo ut cum amici uerba dixissent, responderet eis, Quid me, inquit, tentatis hypocrite? Ergo amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterunt, & proximi à longe steterunt. Nolite quid dixi, Proximos dixi qui appropinquauerunt, & tamen à longe steterunt. Appropinquauerunt enim corpore, sed longe steterunt corde. Qui tam propinqui corpore, quam qui in cruce leuauerunt? Qui tam longe corde, quam qui blasphemauerunt? Audite istam longinquitatem ab Esaia Propheta, Videte istam propinquitatem & longinquitatem. Populus hic labiis me honorat: ecce propinquat corpore, cor autem eorum longe est à me. Idem propinqui, idem longinqui. Propinqui labiis, longinqui corde. Veruntamen quia longe steterunt timentes Apostoli, absolutius & planius de illis accipimus, ut alios propinquasse, alios longe stetitisse intelligamus: quādo quidem & Petrus qui audacius secutus fuerat, ita adhuc longe erat, ut interrogatus & perturbatus, ter negaret dominum, cum quo se moriturum esse promiserat. Qui postea ex longinquo ut propinquus fieret, audiuit post resurrectionem, Amas me: & dicebat, Amo. Et dicendo propinquabat, qui negando longe factus erat, donec trina uoce amoris, solueret trinam uocem negationis. † Et proximi mei à longe steterunt. *Et uim faciebant qui querebant animam meam.* Iam manifestum est qui querebant animam ipsius, qui non habebant animam eius, quia non erant in corpore eius. Qui querebant animam eius, longe erant ab anima eius, sed querebant ut occiderent eam. Quaritur enim anima eius & bene. Nā alio loco arguit quosdam nō quærentes animam eius, & rursus arguit alios quærentes animam eius. Quis est qui quærit bene animam ipsius? Qui eius passiones imitatur. Qui sunt qui querebant male animam eius? Qui ei uim faciebant, & crucifigebant eum. Sequitur, *Qui querebant mala mea locuti sunt uanitatem.* Quid est qui querebant mala mea? Multa querebant & non inueniebant, Forte hoc dixerit, querebant crimina mea. Quarierunt enim quæ in illum dicerent, & non inueniebant. Querebant enim mala de bono, querebant scelera de innocente. Quando inuenirent in eo qui nullum peccatum habebat. Sed quia peccata querebant in eo qui peccata non habebat, restabat ut fingerent quod non inueniebant. Ideo qui querebant mala mea, locuti sunt uanitatem, non ueritatem. *Et dolorem tota die meditabantur.* Hoc est, fallaciam sine cessatione meditabantur. Nolite quanta falsa testimonia dicta sunt in dominum antequam pateretur. Nolite quanta falsa testimonia dicta sunt etiam cum resurrexisset. Nam illi milites custodes sepulchri, de quibus Esaia dixit, Ponam malos pro sepultura eius. Mali enim erant, & ueritatem dicere noluerunt,

Luca. 23.

Matth. 22.

Ioan. 1.

Matth. 22.

E

Esaia. 29.

Matth. 25.

Matth. 26.

Ioan. 21.

† al. timoris.

Psal. 141.

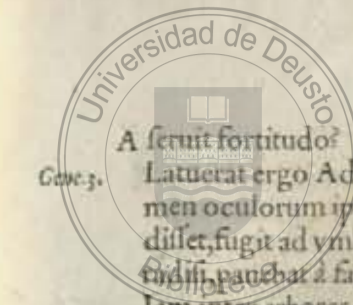
F

Matth. 26.

Esaia. 53.

In li. 50. ha

luerunt,

Gen. 3.

1. Cor. 5.

Ioan. 14.

1. Ioan. 3.

2. Cor. 5.

Rom. 3.

Psal. 18.

Matth. 20.

mi. homi. luerunt, & corrupti mendacium seminauerunt, atten-
 dite qualem vanitatem locuti sunt. Interrogati sunt e-
 tiā ipsi & dixerunt, Cum dormiremus venerunt disci-
 puli eius, & abstulerunt eum. Hoc est loqui vanitatem.
 Si enim dormiebant, vnde sciebant quod gestum erat?
 Ergo ait, *Ego autem velut surdus non audiebam. Qui ad ea*
quæ audiebat non respōdebat, tanquam non audiebat.
Ego autem velut surdus non audiebam. Et sicut mutus
non aperiens os suum. Et repetit eadem. Et factus sum sicut
homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones. Quasi
non esset quod illis diceret, quasi non esset vnde illos
argueret. Nonne iam antea multa increpauerat, multa
dixerat, & dixerat, Væ vobis scribæ & pharisæi, hypo-
critæ, & multa talia? Tamen quando passus est nihil
horum dixit, non quia non habebat quod diceret, sed
expectabat vt complerent illi omnia, & implerentur
omnes prophetiæ de illo, de quo dictum erat, Et sicut
ouis coram tondēte se, non aperuit os suum. Oporte-
bat ergo vt taceret in passione, non taciturus in iudi-
cio. Iudicandus enim venerat, qui postea iudicaturus
veniret: & ideo cum magna potestate iudicaturus, quia
cum magna humilitate iudicatus. Quoniam in te domine
H speravi, tu exaudies domine deus meus. Tanquam si ei dice-
retur, quare non aperuisti os tuum, quare non dixisti
parcite, quare non in cruce pendens iniquos arguisti?
Sequitur & dicit, Quoniam in te domine speravi, tu
exaudies domine deus meus. Monuit te quid facias, si
forte incurrerit tibi tribulatio. Quæris enim te defen-
dere, & forte nemo accipit defensionem tuam. Iam tu
perturbaris, quasi perdidideris causam tuam, quia nul-
lius habes defensionem aut testimonium. Custodi in-
tus innocentiam tuam, vbi nemo opprimit causam
tuam. Præualuit in te falsum testimonium, sed apud ho-
mines, Nunquid apud deum valebit, vbi causa tua di-
cenda est? Quando deus iudex erit, alius testis quàm
conscientia tua non erit. Inter iudicem iustum & con-
scientiam tuam, noli timere nisi causam tuam. Si cau-
sam malam non habueris, nullum accusatorem perti-
mesces, nullum falsum testem refelles, nullum verum
requires. Tu tantum bonam cōscientiam affer, vt pos-
sis dicere, Quoniam in te domine speravi, tu exaudies
domine deus meus. Quia dixi nequando exultent in me ini-
mici mei, & dum commouentur pedes mei in me magna locuti sunt.
 Iterum redit ad infirmitatem corporis sui, & rursus ca-
 pit illud attendit pedes suos, Non sic est in cœlo, vt de-
 serat quod habet in terra. Attendit planè & videt nos.
 Aliquando enim vt est ista vita, commouentur pedes
 nostri, & labuntur in aliquo peccato, ibi exurgunt lin-
 guæ nequissimæ inimicorum. Hinc ergo intelligimus
 etiam cum tacebant quid quærebant. Quia erant tunc
 asperi, immites, gaudent se inuenisse quod dolere de-
 buerunt. Et dixi, ne aliquando exultent in me inimici
 mei. Dixi hoc, & tamen forte ad emendationem fe-
 cisti eos magna loqui de me, dum commouerentur
 pedes mei, id est, elati sunt, multa mala dixerunt cum
 commouerent. Misereri enim debuerunt infirmis, non
 insultare, quomodo Apostolus dicit, Fratres si præoc-
 cupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirita-
 les estis, instruite huiusmodi in spiritu mansuetudinis.
 Et complectitur quare, intendens, inquit, te ipsum, ne
 & tu tenteris. Non erant isti tales de quibus dicit, Et
 dum commouerentur pedes mei, in me magna locuti
 sunt: sed erant tales de quibus alibi dicit, Qui me pre-
 munt exultabunt, si motus fuero. *Quoniam ego in flagel-*
laparatus sum. Omnino magnifice tanquam diceret,

ad hoc natus sum vt flagella sufferam. Non enim na-
 sceretur nisi de Adam, cui flagella debentur. Sed ali-
 quando peccatores in hac vita aut non, aut minus fla-
 gellantur, quia iam desperata est intentio eorum. At
 vero illi quibus paratur vita sempiterna, necesse est vt
 hic flagellentur, quia vera est illa sententia, Fili ne desis-
 cias in disciplina domini, neque fatigeris cum ab illo
 increparis. Quem enim diligit dominus, corripit: fla-
 gellat autem omnem filium quem recipit. Ideo ergo
 non insultent inimici mei, non magna loquantur, & si
 flagellat me pater meus. In flagella paratus sum, quia
 mihi hæreditas præparatur. Non vis flagellum, non ti-
 bi datur hæreditas. Omnis enim filius necesse est vt fla-
 gelletur. Vsq̄ue adeo omnis flagellatur, vt nec illi pe-
 percerit qui peccatum non habuit. Quoniam ego in
 flagella paratus sum. *Et dolor meus ante me est semper. Quis*
dolor? Forte de flagello. Et vere fratres mei vere di-
cam vobis, Flagella sua dolent homines, quare flagel-
lantur nō dolent. Non erat iste sic. Audite fratres mei,
nescio qui si damnum patitur procliuior est, vt dicat
indigne passus sum, quàm vt consideret quare passus
sit, dolens damnum pecuniæ non dolens iustitiæ. Si
peccasti, thesaurum tuum interiorē dolo, Nihil habes
in domo, sed forte inanius es corde. Si autem plenum
est cor bono suo deo tuo, quare non dicis, Dominus
dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit ita fa-
ctum est, sit nomen domini benedictum? Vnde ergo
iste dolebat? De flagello quo flagellabatur? Absit. Et do-
lor meus, inquit, ante me est semper. Et quasi dicere-
mus, quis dolor, vnde dolor? Quoniam iniquitatem meam
pronunciabo, & curam geram pro peccato meo. Ecce vnde do-
lor. Non de flagello dolor, de vulnere non de medici-
na. Nam flagellum medicamentum est contra pecca-
ta. Audite fratres, Christiani sumus: & tamen plerun-
que si filius cuiusquam moriatur, plangit illum: si pec-
cet, non illum plangit. Tunc plangeret, tunc doleret,
cum peccantem videret: tunc modum imponeret,
tunc normam viuendi doceret, disciplinam daret.
Aut si fecit & ille non audiuit, tunc erat plangendus,
tunc peius mortuus luxuriose viuens, quàm moriendo
luxuriam finiens. Tunc ergo quando ista faciebat in
domo tua, non solum mortuus erat, sed & putebat. Hęc
dolenda sunt, illa sustinenda: illa ferenda, ista plangen-
da. Plangenda autem, quomodo audistis plangere
istum: quoniam iniquitatem meam ego pronuncio, &
curam geram pro peccato meo. Ne securus sis cum cō-
fessus fueris peccatum, tanquam semper præparatus ad
confitendum & committendum peccatum. Sic pro-
nuncia iniquitatem tuam, & curam geras pro peccato
tuo. Quid est curam gerere pro peccato tuo? Curam ge-
rerere pro vulnere tuo. Si diceres curam geram pro vul-
nere meo, quid intelligeretur nisi dabo operam vt sa-
netur? Hoc est enim curam gerere pro delicto, semper
nitenti semper intendere, semper studiose & sedulo age-
re, vt sanes peccatum. Ecce de die in diem plangis pec-
catum tuum, sed forte lachrymæ currunt & manus ces-
sant. Fiant elemosynæ, redimantur peccata, gaudeat
indigēs de dato tuo, vt & tu gaudeas de dato dei. Eget
ille, egēs & tu: eget ille ad te, egēs & tu ad deum. Tu cō-
temnis egentem tui, deus non contemnit egentem sui.
Ergo impleto tu egentis inopiam, vt impleat deus in-
teriora tua. Hoc est, curam geram pro peccato meo, fa-
ciam omnia quæcunque facienda sunt ad abluendum
& sanandum peccatum meum. Et curam geram pro
peccato meo. Inimici autem mei viuunt. Bene est eis,
 gaudent

A gaudent in seculi foelicitate, vbi ego & laboro & rugio
 a gemitu cordis mei. Quomodo viuent inimici illius,
 quia iam dixit de illis, quoniam locuti sunt vanitatem:
 Psal. 117. Audi in alio Psalmo, Quorum filij sicut nouella cōsta-
 biliter. Sed superius dixerat, Quorum os locutum est
 vanitatem, filia eorum cōposita sicut similitudo tem-
 pli, cellaria eorum plena eruētantia ex hoc in hoc, bo-
 ues eorum crassa, oues eorum foecunde multiplicantes
 in exitibus suis, nō est ruina sepi, neque clamor in pla-
 teis eorum. Viuant ergo inimici mei, hęc vita est, hanc
 laudant, hanc amant, hanc malo suo habēt. Quid enim
 sequitur? Beatū dixerunt populum cui hęc sunt. Quid
 autem tu qui curam geris pro peccato tuo? Quid tu qui
 pronuncias iniquitatem tuam? Beatus, inquit, populus
 cuius est dominus deus ipsius. Inimici autē mei viuet.

*Et confirmati sunt super me, & multiplicati sunt qui me oderunt
 iniquē. Quid est qui oderunt iniquē? Bona sibi volen-
 tem oderunt: qui si redderent mala pro malis, boni nō
 essent: qui si non redderent bona pro bonis ingrati es-
 sent: reddunt autē mala pro bonis qui oderunt, iniquē.*
 Tales fuerūt Iudæi, venit ad illos Christus cum bonis,
 reddiderunt illi mala pro bonis. Cauete hoc malū fra-
 tres, cito subintrat, quia diximus tales erant Iudæi, ne
 putet vnusquisque vestrum longe se exceptum. Corri-
 pias te aliquis frater tuus bonum tibi volens, oderis il-
 lum & talis es. Et videte quā cito fiat, quā facile, e-
 uitate tam magnum malum, tam agile peccatum. De-
 trahant mihi qui retribuunt mala pro bonis, quoniam persecutus
 sum iustitiam. Ideo mala pro bonis. Quid est persecutus
 sum iustitiam? Non dimisi. Ne forte persecutionē sem-
 per in malo intelligas, persecutus dixit, perfecte secus-
 tus sum iustitiam, quoniam persecutus sum iustitiam.
 Et audi caput nostrum euidentem in passione. Et pro-
 iecerunt me dilectum tanquam mortuum abomina-
 tum. Parū erat mortuum, quare abominatum? Quia
 crucifixum. Etenim hęc mors crucis magna apud
 eos abominatio erat, non intelligētes in prophetia di-
 ctum esse, Maledictus omnis qui pendet in ligno. Non
 enim ipse attulit mortē, sed hic inuenit de maledictō
 primi hominis propagatam, & eandem mortem no-
 strā suscipiens in ligno suspendit, quæ venerat de pec-
 cato. Ergo ne putarent aliqui, sicut putant quidam he-
 retici, dominum nostrum Iesum Christū falsam car-
 nem habuisse, & non veram mortem in cruce soluisse,
 intendit hoc Propheta, & ait, Maledictus omnis qui
 pendet in ligno. Ostendit ergo quia & filius dei vera
 morte mortu⁹ est, quæ mortali carni debebatur, ne nō
 maledictum putares, nō verē mortuum. Quia vero illa
 mors non erat falsa, sed ex illa propagine descēderat,
 quæ venerat de maledictō, cū diceret deus, Morte mo-
 riemini, omnino & ad ipsum peruenit vera mors, vt
 ad nos perueniret vera vita: etiam ad ipsum peruenit
 mortis maledictio, vt ad nos perueniret vitæ benedi-
 ctio. Et proiecerunt me dilectum, tanquam mortuum
 abominatum. Ne derelinquas me domine deus meus, ne discer-
 sis à me. Dicamus in illo, dicamus per illū, ipse enim
 interpellat pro nobis, & dicamus, Ne derelinquas me
 domine deus meus: & tamen dixerat, Deus meus deus
 meus vt quid me dereliquisti? & dicit, Deus meus ne
 disceris à me. Si à corpore nō recedit, recessit à ca-
 pite? Cuius ergo vox erat nisi primi hominis? Ex illo
 ergo se ostendens veram carnem portare, dicit, Deus
 meus deus meus vt quid me dereliquisti? Non illū di-
 misit deus. Si te non dimittit credentem in se, Chri-
 stum dimitteret pater & filius & spiritus sanctus vnus

deus: Sed personam in se transfigurauerat primi ho-
 minis. Scimus dicēte Apostolo, quia vetus homo no-
 ster confixus est cruci cum illo. Non autem careremus
 vetustate, nisi crucifigeretur in infirmitate. Ad hoc e-
 nim venit vt renouemur in illo, quia desyderādo eum
 & passionem eius imitādo renouamur. Ergo vox erat
 infirmitatis, vox erat nostra qua dictum est, Quare me
 dereliquisti. Inde ibi dictum est, Verba delictorū meo-
 rum: tanquam diceret, hęc verba ex persona peccato-
 ris in me transfigurata sunt. Ne disceris à me. *Inten-
 de in adiutorium meum, domine deus salutis mee.* Ipsa est salus
 fratres, de qua salute exquisierunt Propheta, sicut dicit
 Apostolus Petrus, & non acceperunt qui exquisierunt,
 sed inquisierunt & pronunciauerunt, & venimus nos
 & inuenimus quod illi exquisierunt. Et ecce nos non-
 dum accepimus, & nascentur post nos, & inuenient
 quod nec ipsi accipient & transierunt: & omnes simul in
 fine diei cum Patriarchis, Prophetis & Apostolis de-
 narium salutis accipiemus. Etenim nostis mercena-
 rios vel operarios diuersis temporibus ductos ad vi-
 neam, mercedem tamen pariter acceperūt. Et Prophe-
 ta ergo & Apostoli, & martyres, & nos, & qui post nos
 erunt vsque in finem seculi, in ipso fine accepturi su-
 mus salutem sempiternam: vt contemplantes gloriam
 dei, & eius faciem intuentes, cum laudemus in ater-
 num, sine defectu, sine aliqua pœna iniquitatis, sine ali-
 qua perueritate peccati: laudantes deum & non iam
 suspirantes, sed inhæretes illi, cui vsque in finem suspi-
 ramus, & in spe lætati sumus. In illa enim ciuitate eri-
 mus, vbi bonum nostrum deus est, lumen deus est, pa-
 nis deus est, vita deus est, quicquid est bonū nostrum,
 à quo peregrinantes laboramus, in illo inueniemus. In
 illo erit quies, quam modo recordantes necesse est vt
 doleamus. Illud enim sabbatum recordamur, in cuius
 recordatione tanta dicta sunt, & nos tanta dicere de-
 bemus, & dicentes nunquā tacere, non ore sed corde:
 quia sic ore tacemus, vt corde clamare possimus.

Finis.

In Psalmum trigessimum octauum enarratio.

Carthagine ad mensam sancti Cypriani
& cetera. Sermo habitus.

PSALMI huius quem modo cantauimus &
 tractandum suscepimus, Titulus est: *In finem
 pro Idithum canticum ipsi David.* Cuiusdam ergo
 qui vocatur Idithum eo voces expectandæ
 & audiendæ sunt, & si esse vnusquisque nostrū potue-
 rit Idithum, in eo quod cantat, inuenit se & audit se.
 Viderint enim qui tunc fuerunt quis vocatus fuerit
 Idithum secundum hominum prisecam natiuitatem.
 Nos autem audiamus quid interpreteur hoc nomen,
 & in ipsa interpretatione nominis quæramus intelli-
 gentiam veritatis. Sicut ergo inquirentes reperire po-
 tuimus in eis nominibus, quæ nobis à studiosis literarū
 diuinarum ex Hebræo eloquio in Latinum interpreta-
 ta sunt, Idithum interpretatur transiliens eos. Quis est
 ergo iste transiliens: vel quos transiliuit, quia transiliēs
 non nude positum est, sed transiliēs eos. Transiliendo
 enim cantata cantādo transilit. Siue transiliendo can-
 tet siue cantādo transiliat, transilientes tamen canticū
 paulo ante cantauimus, vtrū & nos simus transilientes,
 viderit deus cui cantauimus. Sed si quis transiliens ca-
 tauit, gaudeat se esse quod cantauit. Si quis autem terre
 adhuc inhæres cātavit, optet esse quod cātavit. Quos-
 dam enim

Deu. 21.
Gal. 3.

Gen. 2.

Rom. 8.

Psal. 21.

Matth. 27.

Rom. 6.

Psal. 12.

Matth. 20.

Gdam enim inharētes humo, curuatos in terram, ea quę
ima sunt cogitantes, in rebus transeuntibus spē ponē-
tes, tranſiliunt iſte qui vocatur tranſiliens eos. Quos e-
nim tranſiliunt niſi remanentes: Noſtis quosdam Pſal-
mos inſcribi canticum graduum, & ibi quidē in Grę-
ca lingua ſatis euidentis eſt, qui dicat ἀναβαθμῶν. Ana-
bathmi enim gradus ſunt, ſed aſcendentium non de-
ſcendentium. Latinus quia nō potuit proprie dicere, ge-
neraliter dixit: & quoniā gradus appellauit, ambigū
reliquit vtrum aſcendentium eſſent, an deſcendentium.
Sed quia nō ſunt loquēle neque ſermones, quorum nō
audiantur voces eorū, exponit ſequentem lingua præ-
cedens, & fit certum in alia, quod ambiguum erat in al-
ia. Quomodo ergo ibi aſcendens quidam cātat, ſic &
hic tranſiliens. Eſt autem hæc aſcenſio, & iſta tranſili-
tio, non pedibus, non ſcalis, non pennis: & tamen ſi in-
terioreſ hominē attendas, & pedibus, & ſcalis, & pen-
nis. Nā ſi nō pedibus, quomodo dicit homo interior,
non veniat mihi pes ſuperbię? Si non ſcalis, quid ſunt
quas vidit Iacob, vbi erāt aſcendentes angeli & deſcē-
dentes: Si nō pennis, quis eſt qui dicit, Quis dabit mi-
hi pēnas ſicut columbę, & volabo & requieſcam? Sed
in rebus corporalibus, aliud ſunt pedes, aliud ſcala, a-
liud penna. Intus autem & pedes, & ſcala, & penna,
affectus ſunt, & bonę voluntates. His ambulemus, his
aſcendamus, his volemus. Cum ergo audit quiſque
tranſilientem hunc & imitari eligit, non quęrat leui-
tate corporis tranſilire ſoſſas, aut aliqua altiuſcula præ-
uolare ſaliendo: ſed quod ad corpora attinet dico, Nā
ſoſſas etiam tranſilit, luccenſa igni & eſſoſſa, quę ab in-
crepatione vultus tui peribunt. Quę ſunt enim ſuc-
cenſa igni & eſſoſſa quę ab increpatione domini peri-
bunt, niſi peccata? ſuccenſa igni ſunt, quę facit male ar-
dens cupiditas, & eſſoſſa ſunt quę facit male iacens ti-
miditas. Hinc enim peccata omnia, aut cupiendo, aut
timēdo. Tranſiliat ergo iſte omnia quibus teneri poſ-
ſet in terra, erigat ſcalas ſuas, exerat pennas ſuas: videat
vtrum quiſquam agnoſcat hic ſe: imō vere in domini
gratia multi ſe agnoſcunt, qui fortē iam vilem habentes
mundum, & omnia quę delectant in mundo, eligunt recte
viuere dum hic viuunt in gaudiis quibuſdam ſpiritualibus.
Et hæc vnde erunt adhuc ambulanti-
bus ſuper terrā, niſi ex diuinis eloquiis, ex verbo dei,
Iex parabola aliqua ſcripturarum ſcrutata & inueſtiga-
ta, ex dulcedine inuentionis, quam præceſſit labor in-
quiſitionis: Sunt quędam delicia ſanctę & bonę in li-
bris. Neque enim ſunt in auro & argento, in epulis at-
que luxuria, in venationibus & piſcationibus, in ludo
& ioco, in theatricis nugis, in affectandis & apprehen-
dendis ruinoliſ honoribus. Neque enim vera ſunt gau-
dia in hiſ omnibus, & in hiſ libris nulla ſunt, imō vero
anima iſta ima tranſiliēs, & in hiſ delectata dicat, quia
verum dicit & ſecura dicit, Narrauerunt mihi iniuſti
delectationes, ſed nō ſicut lex tua domine. Veniat ad-
huc iſte Idithum, tranſiliat eos qui delectantur imis: &
delectetur in hiſ, & gaudeat in verbo domini, in delectatione
legis altiſſimi. Sed quid dicimus? Et hinc tranſiliendū eſt
in aliud, An hucuſque habet quō tranſiliat qui tranſilire
deſyderat? Voces potius eius audiamus. Iam enim iſte
tranſiliens videtur mihi quod habitabat in eloquiis dei,
& ibi didicit hæc quę audituri ſumus: *Dixi cuſtodiam vias
meas, vt non delinquā in lingua mea.* Cre-
das quod legendo, diſſerendo, prædicando, monendo,
obiurgando, hortando, cum verſaretur in opere,
cum exerceretur in difficultatibus quibuſdam huma-

nis, homo agens inter homines, quanuis iam tranſi-
liens eos qui non delectantur hiſ: quia difficile eſt vt
quiſquam lingua non labatur & peccet, & qui lingua
non peccauit, vt ſcriptum eſt, hic perfectus eſt vir: ali-
qua fortē pœnitenda dixerat, & lapſa erant ab ore quę
vellet reuocare nec poſſet. Non enim lingua fruſtra in-
vdo eſt, niſi quia facile labitur. Videns ergo quā eſſet
difficile vt neceſſitatem loquēdi haberet homo, & in
loquendo nō aliquid diceret quod ſe dixiſſe nollet, &
tadio affectus ex hiſ peccatis, quaſiuit euitare talia. Pa-
titur hanc difficultatem tranſiliens, nō me iudicet qui
nondum eſt tranſiliens, tranſiliat & experiatur quod
loquor. Tunc enim erit & teſtis, & filius veritatis. Cum
ergo hæc ei contigiſſent, ſtatuerat nō loqui, ne aliquid
diceret quod locutum ſe eſſe pœniteret. Et hoc indi-
cant prima verba eius, Dixi cuſtodiam vias meas, vt
non delinquam in lingua mea. Cuſtodi ergo vias tuas
ō Idithum, & noli delinquere in lingua tua: perpende
quod dicturus es, examina, conſule interiorē verita-
tem, & ſic profer ad exteriorē auditorem. Quavis
iſta plerunque † in perturbatione rerum, in occupatione
animorum: dum ipſa infirmitas animę, quam ag-
grauat corpus quod corrumpitur, & audire vult & di-
cere, audire intus, dicere foras: aliquando perturbata
ſtudio dicendi, deſicit in diligentia agnoſcendi, & in
hiſ dicit aliquid quod fortē non eſſet dicendum. Con-
tra hæc remedium optimum, eſt ſilentium. Stat enim
peccator, propria quadam nota peccator † ſuperbus
quiſquam & inuidus: audit loquentem tranſilientem,
captat verba, proponit laqueos, difficile eſt vt non in-
ueniat aliquid non ita dictum vt dici debuiſſet, nec
audiendo ignoſcit, ſed calumniatur inuidendo. Con-
tra hos iſte Idithum tranſiliens eos ſilere delegerat,
vnde ita cantauit, Dixi cuſtodiam vias meas, vt
non delinquam in lingua mea. Quādiu capior à ca-
lumnioſis aut captor, & ſi non capior: cuſtodiam vias
meas, vt non delinquam in lingua mea: quanuis tranſi-
lierim delectationes terrenas, quanuis non me capiat
temporalium rerum volatici affectus, quanuis iam hæc
ima deſpiciam & ad meliora conſurgam, in ipſis ta-
men melioribus ſufficit mihi delectatio intelligentię
coram deo. Quid mihi opus eſt captanda loqui, & da-
re auditum calumniantibus? Dixi ergo cuſtodiam vias
meas, vt non delinquam in lingua mea. *Poſui ori meo cuſ-
todiam.* Hoc quare? Propter pios, propter ſtudioſos, pro-
pter fideles & ſanctos: Abſit. Illi ſic audiunt vt quod p-
bant laudēt: quod autem improbat inter illa forte quę
laudant veniam dant potius, quā calumniam parēt.
Propter quos ergo vis cuſtodire vias tuas, vt non de-
linquas in lingua tua, & ponis ori tuo cuſtodiam? Audi.
Cum conſiſſit aduerſus me peccator. Non ſiſtit ad me, ſed cō-
ſiſtit aduerſus me. Quid dicturus poſtremo, vnde ſatis-
faciam carnali de ſpiritualibus. Loquor foris videnti &
audiēti, intus ſurdo & cæco? Animalis enim homo nō
percipit quę ſunt ſpiritus dei. Niſi autem animalis in-
ueniretur, quomodo calumniaretur? Beatus qui narrat
verbum auri audienti, non auri peccatoris aſtantis ad-
uerſum ſe. Tales enim multi circumſtabant & circumſre-
mebant, quando ille velut ouis ad immolandū ductus
eſt, & ſicut agnus corā tōdēte ſine voce, ſic nō aperuit
os ſuum. Quid enim dicas, turgidis, turbidis, calūnio-
ſis, litigioſis, verboliſ? Quid dicas ſancto & pio, & de
religione tranſilienti eos, quando ipſis libeter audien-
tibus, diſcere cupientibus, veritatis cibo inhiantibus,
auidē accipientibus, dominus ait, Adhuc multa habeo
vobis

Anabath-
mos.

Pſal. 118.

Pſal. 25.

Gen. 28.

Pſal. 54.

Pſal. 79.

Pſal. 118.

Iacobi. 3.

† al. Qui
iſta obſer-
uet plerun-
que.

L
Sapi. 9.

† al. pecca-
ti.

M

Ioan. 2.

1. Cor. 2.

Eccl. 25.

Eſai. 55.

Ioan. 16.

vobis

A vobis dicere, sed nō potestis illa portare modo? Et Apostolus, Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus: nō tamen desperādis sed nutriendis. Sequitur enim, Tāquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam, nōdum enim poteratis. Ergo vel nunc dico, sed neque adhuc quidē potestis. Noli ergo festinare audire quod non capis, sed cresce vt capias. Sic paruulum alloquimur, in sinu matris Ecclesie pio lacte nutriendum, & ad escā mensie dominice idoneū faciendum. Quid autē vel tale dicam peccatori astanti aduersus me, idoneum se putāti aut fingenti, ad ea quæ non capit: vt cum ei dixerō, & ille non cœperit, non se putet non cepisse, sed me defecisse: Ergo propter hunc peccatorem astantem aduersus me posui ori meo custodiam. Et quid secutū est? *Obsurdus & humiliatus sum, & filius à bonis.* Patitur enim difficultatē iste transiliens in quodā gradu quo iam transiliuit, & quarit & inde transilire ad vitandam hanc difficultatem. Peccare metuebam vt non loquerer, vt silentium mihi imponerē. Hoc enim dixeram, custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea. Et dū timeo loqui ne peccem, obsurdus & humiliatus sum, & filius à bonis. Dū nimis timeo ne loquar aliqua mala, tacui omnia bona, obsurdus & humiliatus sum, & filius à bonis. Vnde enim dicebam bona, nisi quia audiebā: Auditui enim meo dābis exultationem & laticiam. Et amicus sponsi stat & audit eum, & gaudio gaudet propter vocem non suā, sed sponsi. Vt vera dicat, audit quæ dicat. Nā qui loquitur mēdaciū, de suo loquitur. Quidā ergo triste & moleste passus est iste, & hac sua confessione: id quod passus est, cauendum admonet non imitandū. Timendo enim nimis, vt dixi, ne diceret aliqua non bona, statuit sibi nulla dicere vel bona. Et quoniam statuit tacere, cœpit non audire. *Stans enim si transiliens es, expectas à deo audire quid dicas hominibus. Inter diuitem deum, & inopem quærentem quid audias, intercurre tu transiliens, qui possis & hinc audire, & hic dicere, Si eligis hic non dicere, non mereberis hic audire. Cōtemnis pauperem, cōtemneris à diuite. Oblitus est seruum te esse, quem constituit dominus super familiam suā dare conferuis cibaria. Quid ergo quaris accipere, quod piger es erogare? Merito ergo quoniā quod acceperas dicere noluit, impeditis ne accipias quod accipere cupiebas. Aliquid enim volebas, aliquid habebas: da quod habes, vt merearis accipere quod non habes. Ergo cū quasi posuisset ori meo custodiam, mihiq; indixisset silentiū, quia videbā vbiq; periculosum eloquium: factū est, inquit, in me quod nolebā, obsurdus & humiliatus sum, non me humiliari, sed humiliatus sum. Obsurdus & humiliatus sum, & filius à bonis. Cœpi non dicere bona, cum timeo ne dicā aliqua mala, & reprehendi consilium meum. Silui enim à bonis. Et dolor meus renouatus est. A dolore quippe quodam, quē mihi inflixerant calūniatores & reprehenses tanquā requieueram in silentio, & cessauerat dolor ille qui factus est à calumniantibus: sed vbi filius à bonis, renouatus est dolor meus: cœpi plus dolere tacuisse me quæ dicere deberem, quā dolueram dixisse quæ dicere nō deberem. *Renouatus est dolor meus, & in meditatione mea exardescit ignis.* Cœpit esse inquietū cor meum, videbam insensatos & tacebam, non arguebam, & me sic tacentem zelus domus tuæ comedebat. Respexi ergo ad dominum meum dicentem, serue nequam & piger, dares pecuniam meā nummulariis, & ego veniens cum vsuris exigerem. Et quod sequitur, auertat deus à dispen-*

fatoribus suis: proiciatur in tenebras exteriores ligatis D manibus & pedibus seruus, non euerfor ad perdendū, sed piger ad erogandum. Quid expectare debent qui cum luxuria consumpserunt, si damnantur qui cum pigritia seruauerunt: In meditatione mea exardescet ignis: & positus in hac fluctuatione dicendi & tacendi, inter eos qui calumniari parati sunt, & eos qui affectāt instrui, inter abundantes & inopes: factus opprobrium his qui abundabant, & despectio superbis, respiciens eos beatos, qui esuriunt & sitiunt iustitiam: laborans in vtroque, afflictus in vtroque, periclitans ne proiciat margaritas ante porcos, periclitans ne non erogat cibaria confernis. In hoc aestu quæsiuit alium meliorem locum ab hac dispēlatione, in qua sic laborat homo & periclitatur, & suspirans in finē quendam, vbi ista non erat passurus. In illum, inquam, finem quo dicturus est bono prerogatori dominus, intra in gaudium domini tui. *Locutus sum, inquit, in lingua mea.* Inter aestus, inter pericula hæc, inter difficultates, quia ita delectat lex domini, vt tamen propter abundantiam scandalorum refrigescat charitas multorum. Inter hos ergo estus locutus sum, inquit, in lingua mea. Cui? Non auditori quem volo erudire, sed exauditori à quo volo erudiri. *Locutus sum in lingua mea, illi à quo intus audio, si quod bonum, si quod verum audio. Quid locutus es? Notum, inquit, mihi fac domine finem meum.* Transiliui enim quædam & veni ad quædam, & ea in quæ veni meliora sunt eis à quibus transiliui, sed restat adhuc quod transiliendum sit. Non enim hic remanebimus, vbi tentationes, vbi scandala, vbi auditores & calūniatores patimur. *Finem meum notum mihi fac.* Finem qui mihi deest, non cursum qui mihi adest. Finem illum dicit quem currens intuebatur Apostolus, & de sua imperfectione cōfitebatur, aliud in se intuens, aliud alibi quærens. Ait enim, Non quia iam acceperim, aut iam perfectus sim, fratres, ego me ipsum nō arbitror apprehendisse. Et ne diceret, si non apprehendit Apostolus, ego apprehēdi: si perfectus nō est Apostolus, ego perfectus sum: vide quid agas, attende quid dicat. Quid ergo ais Apostole: nondum apprehendisti, nondum perfectus es: Quid ais? Ad quam actionē me hortaris? Quid mihi imitandum sequendumq; proponis? Vnum autem, inquit, quæ retro sunt oblitus, in ea quæ ante sunt extentus, secundum intentionem sequor ad palmam supernæ vocationis dei in Christo Iesu: secundum intentionem, non secundum peruentionem, nondum secundum apprehensionem, Non relabamur vnde iam transiluimus, nec remaneamus in illis in quæ iam venimus. Curramus, intendamus, in via sumus: nec tam sis securus ex eis quæ transisti, quā sollicitus pro eis ad quæ nondum peruenisti. Quæ retro, inquit, oblitus, in ea quæ ante sunt extentus, secundum intentionē sequor ad palmā supernæ vocationis dei in Christo Iesu. Ipse est enim finis. Vnum autem, hoc est, illud vnū, Domine ostende nobis patrem & sufficit nobis. Vnū autem quæ & vna dicitur in alio Psalmo, Vnā petij à domino, hanc requirā. Quæ retro oblitus, in ea quæ ante sunt extentus, vnā petij à domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo domini per omnes dies vitæ meæ. Propter quid? Vt contempler delectationem domini. Ibi enim gaudebo de socio, nō timebo de aduersario. Ibi enim contemplator mecum erit amicus, nō calūniator inimicus. Hoc desiderauit iste Idithum, notū fieri sibi cum hic esset, vt sciret quid sibi deesset, & non tam gauderet de his ad quæ peruenerat, quā & desideraret ea

Psal. 50.

Ioan. 3.

Ioan. 8.

I al. cur tu
taces transiliens.

Matth. 24.

Psal. 118.

Psal. 64.

Ioan. 2.

Matth. 25.

Psal. 122.

Matth. 9.

Matth. 25.

Matth. 24.

Philip. 3.

Ioan. 14.

Psal. 26.

Philip. 3.

Gret ea ad quæ nondū peruenerat. Sed & quibusdā iam transiitis, non remaneret in via, sed desyderio raperetur in superna: vsquequo ille qui quædam transilierat, omnia transiliret, & ab irrotatione quadā guttarū dominicarum de scripturarum nube venientium, veniret sicut ceruus ad fontē vitæ, & in illo lumine videret lumen, absconderetur in vultu dei à conturbatione hominū: vbi diceret, bene est, vltra nihil volo, omnes hic amo, neminē hic timeo. Bonum desyderium, sanctum desyderium: qui iam hoc habetis, congaudete nobis & orate vt perseueranter habeamus, ne inter scandala deficiamus. Nam & nos pro vobis hoc idem rogamus. Non enim nos digni qui pro vobis oremus, & vos indigni qui pro nobis oretis. Auditoribus suis quib⁹ prædicabat verbum dei, se commendabat Apostolus, Orationi instantes, vigilantes in illa. Orantes simul & pro nobis vt deus aperiat nobis ostiū verbi ad loquendum mysterium eius, vt manifestem illum sicut oportet me loqui. Orate ergo pro nobis fratres, vt & quod vidēdū est bene videamus, & quod dicendum est bene dicamus. Caterū hoc desyderium noui in paucis esse, nec me optime intelligūt, nisi qui gustauerint vnde loquor.

H Loquimur tamen omnibus & habentibus tale desyderium & nondum habētibus: Habentibus, vt nobiscum illa suspirent: nō habentibus, vt pigritiā excutiant, ima transiliant, ad dulcedinem legis dominicæ veniāt, non in delectationibus iniquorum remaneāt. Narrāt enim multa multi, & laudant multa multi, iniqua iniqui. Et reuera & illa iniqua habent delectationem, sed non sicut lex tua domine, Dicant ergo nobiscum qui credūt hæc dicere & nos. Negocium enim hoc intus est, nullis verbis ostēdi potest. Sed qui hoc agit, credat esse & in alio, non solū se putet accepisse quod dei est. Dicat ergo in his Idithum, notū fac mihi domine finē meum. Et numerum dierum meorum qui est. Numerum dierum quero qui est. Sic possum dicere, sic possum intelligere numerum sine numero, quomodo possunt dici anni sine annis. Vbi enim anni vtique quasi numerus, sed tamen tu idem ipse es, & anni tui non deficient. Numerum dierum meorum mihi notum fac, sed qui est. Quid ergo: iste numerus in quo tu es non est? Planē si attēdam bene, non est: si hæream, quasi est: si transiliam, nō est. Si ab istis me excutiens superna contempler, si transcuti-

Itia manētibus comparem, video quid verum sit. Quid autem magis videatur non esse, quàm si dicturus sim esse istos dies meos? Hos, inquam, dies esse dicturus sum: & tam magnum hoc verbum, huic cursui rerum habentium, temere dabo? Ita ergo ipse deficiens penē non sum, vt exciderit mihi qui dixit, Ego sum qui sum. Est ergo aliquis numerus dierum? Vere est, & sine fine est. In his autem diebus dicam aliquid esse si teneo, de quo die me interrogas vtum sit, & vel interrogas me, Tene vnde me interrogas. Tenes diē istum? Si tenuisti hesternum, tenes & hodiernum. Sed hesternum, inquis, non teneo, quia iam non est, istum autem teneo in quo sum, & qui mecum est, Itāne de isto excidit tibi iam quantum à prima luce transierit? Nōne iste dies à prima hora cœpit? Da mihi primam horam eius: da mihi & secundam eius, qua forte & ipsa transuolauit. Tertiam, inquis, dabo tibi, forte enim in ipsa nunc sumus. Certe ergo sunt isti dies, & est tertia dies. Et si tertiam dabis, non diem sed horam dabis. Veruntamen nec hoc quidem tibi concedo, si mecum vtcunque ista transiisti. Da mihi vel horam, tertiam ipsam mihi da in qua es. Si enim aliquid eius iam præterit, & aliquid

eius adhuc restat: nec quod præterit aliquid mihi potes dare, quia iam non est, nec quod restat quia nōdum est: quid mihi de hora ista quæ nunc peragitur dabis? Quid de illa mihi dabis? Cui committam hoc verbum vt dicā, est? Cum dicis ipsum, est, certe vna syllaba est, & momentum vnum est, & tres literas habet in ipso ictu. Ad secundam huius verbi literam non peruenis, nisi prima finita fuerit. Tertia non sonabit, nisi cum & secunda transierit. Quid mihi de hac vna syllaba dabis, & tenes dies qui vnā syllabam non tenes? Momentis transuolantibus cuncta rapiuntur. Torrens rerum fluit, de quo torrente ille in via bibit pro nobis qui iam exaltauit caput. Isti ergo dies non sunt, ante abeunt penē quàm veniant, & cum venerint stare non possunt. Lungant se, sequuntur se, & non se tenent. Nihil de præterito reuocatur, quod futurum est transiturum expectatur, nondum habetur dum non venit, non tenetur dum venerit. Numerum ergo dierum meorum qui est, non istum qui non est, & quod me difficilius & periculosius perturbat, & est & non est: nec esse possumus dicere quod nō stat, nec nō esse quod venit & transit. Est illud simplex quero, est verum quero, est germanū quero, est quod est in illa Hierusalem sponsa domini mei: vbi non erit mors, non erit defectus, non erit dies transiens, sed manēs, quia nec hesternum præceditur, nec crastino impellitur. Hunc, inquam, numerum dierum meorum qui est, notum mihi fac, *Vt sciam quid desit mihi.* Hoc enim mihi deest hic laboranti, & quādiu mihi deest, non me dico perfectum: quādiu hoc non accipio, non dico quia acceperim, aut iam perfectus sim: sequor autem ad palmam supernæ vocationis dei, hæc accipiam pro mercede cursus mei, Mansio quædam erit finis currendi, & in ipsa mansione patria sine peregrinatione, sine seditione, sine tentatione. Ergo notum fac mihi hunc numerum dierum meorum qui est: vt sciam quid desit mihi, quia nondum ibi sum: ne superbiam ex eo, in quo iam sum, vt inueniar in illo non habens meā iustitiam. In comparatione enim illius quod est, attendens ista quæ non ita sunt, & plus mihi vidēs deesse quàm adesse, ero humilior ex eo quod deest, quàm elatior ex eo quod adest. Nam qui putant se aliquid habere cum hic viuunt, superbiendo non accipiunt quod deest, quia magnum putāt esse quod adest. Qui enim putat se aliquid cum nihil sit, semetipsum seducit, nec isti ex hoc magni sunt. Nam & inflatio & tumor imitatur magnitudinem, sed non habet sanitatem. Iam ergo iste transiliens, agens quiddam in corde occultum, quod non nouit nisi qui pariter agit: tanquā noto sibi facto sine suo impetrans quod rogauit, noto sibi facto numero dierum suorum, non qui transit, sed qui est: attendit ad hæc quæ transiliuit, & comparauit noticiæ superiori. Et tāquam diceret ei, quare desyderasti numerum dierum tuorum qui est, Quid enim de diebus istis dicis, & de illo alio, attendens hæc, ait, *Eecce veteres possidisti dies meos.* Veterascunt enim hi, ego nouos volo, nouos nunquam veterascunt, vt dicam vetera transierunt, ecce facta sunt noua, nunc in spe, tunc in re. Innouati enim fide & spe, quāta adhuc vetera agimus? Nō enim sic Christo induti sumus, vt ex Adam iam nihil portemus. Vide veterascētē Adam, & innouari Christū in nobis. Et si exterior, inquit, homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diē. Ergo ad peccatum, ad mortalitatē, ad præteruolātia tempora, ad gemitū & laborē, & sudorem Adæ, ad ætates succedentes non manētes, ab infantia vsq; ad senectutem,

Attem, sine sensu transeuntes: ad hæc attendentes, videamus hic veterem hominem, veterem diem, vetus canticum, vetus testamentum. Conuersi autem ad interiora, ad ea quæ innouanda sunt pro his quæ immutabuntur, inueniamus hominem nouum, diem nouum, canticum nouum, testamentum nouum, & sic amemus istam nouitatem, vt nõ ibi timeamus vetustatē. Nunc ergo in hoc cursu transimus à veteribus ad noua: ipse transitus agitur cum corrumpuntur exteriora, & innouantur interiora: donec etiam hoc ipsum quod exterius corrumpitur, reddat debitum naturæ, veniat in mortem, renouetur, & hoc in resurrectione tunc fient reuera omnia noua, reliqua quæ nunc sunt, in spe sunt. Agis ergo aliquid nunc à veteribus te exuendo, & in noua currendo. In noua ergo currens iste, & in ea quæ ante sunt extentus, Notum, inquit, domine fac mihi finem meum, & numerum dierum meorum qui est, vt sciam quid desit mihi: Ecce trahat adhuc Adam, & sic festinet ad Christum. Ecce, inquit, veteres posuisti dies meos. Veteres dies ex Adam, veteres illos posuisti, veterascunt quotidie, & sic veterascunt vt aliquando etiã

consumuntur. *Et substantia mea tanquam nihil ante te.* Ante te domine tanquã nihil substantia mea, ante te qui vides hoc, & ego cum hoc video ante te video, ante homines non video. Quid enim dicam: Quibus verbis ostendam, nihil esse quod sum in cõparatione eius quod est: Sed intus dicitur, intus vtrunq; sentitur, ante te domine, vbi oculi tui sunt, non vbi oculi humani sunt, Quid vbi oculi tui sunt: Substantia mea tanquam nihil.

Veruntamen vniuersa vanitas, omnis homo viuens. Veruntamen quid enim iam dicebat: lam ecce transfiliui mortalia omnia, & ima contempsi, calcaui terrena, ascendi ad delectationem legis domini, fluctuauit in dispensatione numerorũ dominicorum, desyderavi etiam finem illum cuius nõ est finis. Desyderavi numerum dierum meorum qui est, quia numerus dierum istorum nõ est. Ecce iam talis sum, tanta transfiliui, in ea quæ stant sic in hio. Veruntamen sic quomodo hic sum, quandiu carnem mortalem porto, quandiu tentatio vita humana est super terram, quandiu inter scandala suspiro, quandiu timeo ne cadam qui sto, quandiu mihi incerta sunt

& mala mea, & bona mea, vniuersa vanitas omnis homo viuens. Omnis, inquam, & hærens & transfiliens, & ipse Idithum ad vniuersam vanitatem adhuc pertinet, quia omnia vanitas, & vanitas vanitatum: quæ abundantia homini in omni labore suo quo ipse laborat sub sole: Nunquid & Idithum sub sole adhuc est: Habet aliquid sub sole, habet aliquid vltra solem. Sub sole habet euigilare, dormire, manducare, bibere, esurire, siuere, vigere, fatigari, puerascere, iuuenescere, senescere, incerta habere quæ optat & timet: hæc omnia sub sole habet, & ipse Idithum, etiam ipse transfiliens eos. Vnde ergo transfiliens illos: Desyderio. Notũ fac mihi domine finem meũ. Hoc enim desyderiũ vltra solẽ est, non est sub sole. Sub sole omnia visibilia. Quicquid visibile non est, sub sole non est. Non est visibilis fides, non est visibilis spes, non est visibilis charitas, non est visibilis benignitas, non est visibilis postremo timor ille castus permanens in seculum seculi. In his omnibus dulcedinem habens consolationemq; Idithum, & vltra solem conuersans, quia conuersatio eius in cœlis est, ex his quæ adhuc habet sub sole, gemit, & ista contemnit & dolet, in illa inardescit quæ desyderat. Locutus est de illis, loquatur & de istis, Audistis concupiscenda, audite contemnenda, Veruntamen vniuersa vanitas omnis

Tomus octauus.

homo viuens. *Quanquam in imagine ambulet homo.* In qua D imagine nisi illius qui dixit, Faciamus hominẽ ad imaginem & similitudinem nostram, quanquã in imagine ambulet homo. Ideo enim quanquã, quia magnum aliquid imago hæc. Et hoc quanquã secutum est tamẽ: vt illud quod audistis, quanquã, vltra solem sit: hoc autem quod sequitur, tamen, sub sole sit: & illud pertineat ad veritatẽ, hoc ad vanitatem. Quanquã ergo in imagine ambulet homo. *Tamen vane conturbatur.* Audi cõturbationẽ eius, & vide si non est vana, vt calces eam, transfilias eam, & habites in excelsis, vbi non est ista vanitas. Quæ vanitas: *Thesaurizat, & non cognoscit cui congregabit ea.* O insana vanitas. Beatus cuius est dominus spes eius, & nõ respexit in vanitates & insanias mēdaces. Delirare tibi videor auare cum hæc loquor, anicularia tibi videntur hæc verba. Tu enim videlicet homo magni cõfilij, magnæq; prudentiæ, excogitas quotidie genera acquirendę pecuniæ, de negotio, de agricultura, fortassis & de eloquio, de iuris cõsultatione, de militia, addis & de fœnore. Homo cordatus nihil prætermittis omnino, vnde numus super numũ, & in occulto diligentius acquiratur. Deprædaris hominẽ, caues deprædatorem: quod facis times ne patiaris, & in eo quod pateris non te corrigis. Sed nõ pateris. Prudens enim homo es, bene seruas, non solũ bene colligis. Habes vbi ponas, cui cõmittas, quomodo nihil pereat ex eo quod cõgregasti. Interrogo cor tuũ, discutio prudentiã tuã. Ecce collegisti, ecce ita seruasti, vt nihil possis amittere eorũ quę seruasti, dic mihi cui seruas: Non tecũ ago, non cõmemoro, non exaggero quicquid mali habet auaritia vanitatis tuæ: hoc vnũ propono, hoc discutio, quod mihi dat occasio lectionis huius Psalmi. Prorsus colligis, thesaurizas: non dico ne forte dum colligis colligaris: nõ dico ne forte cũ vis esse præda sis præda: hoc apertius eloquar. Fortassis enim cæcus auaritia non audisti aut intellexisti: nõ dico, inquam, ne forte cum vis esse præda minoris, sis præda maioris. Non enim sentis esse te in mari, nec cernis minores pisces à maioribus deuorari. Non dico ista, nõ dico difficultates & pericula in ipsa conquisitione pecuniæ: quanta patiantur qui eam colligunt, quã in omnibus periclitentur, in omnibus penẽ mortẽ videant, transeo hæc omnia. Prorsus colligis nullo contradicente, seruas nullo auferente, excute cor tuum ad prudentiã tantam, qua me derides, qua me insipientem putes, hæc loquente me, dic mihi, Thesaurizas, cui congregabis ea: Video quid velis dicere, quasi quod vis dicere huic non occurrerit, dicturus es, Lib. 50 hami. homi. 47. filiis meis seruo. Hæc est vox pietatis, excusatio iniquitatis. Filiis meis, inquit, seruo. Etiã seruas filiis tuis, itane hoc non nouerat Idithũ: Nouerat ea planẽ, sed in diebus veteribus cõputabat, & ideo contemnebat, quia ad nouos dies festinabat. Nam ecce discutio te cum filiis tuis, seruas transfuturus transfuturis, imò vero transfuturus transfuturis. Nam transfuturum te sic dixi, quasi nunc maneat. Ipsum hodie, ex quo loqui cœpimus vsque ad hoc momentũ, sentis quia sentimus. Neq; enim cernis & incrementa capillorũ tuorum, & nunc cũ stas, cum hic es, cum agis aliquid, cũ loqueris, in te crescunt capilli tui. Neque enim repente creuerunt, vt tonsorem queres. Agitur ergo atas transuolans & in intelligētibus & in non sentientibus, & in aliud male occuparis: transfutu & seruas transfuturi filio tuo. Primo hoc à te quæro, Scis eum possessurũ cui seruas, aut si nondum natus est, scis nasciturum: Seruas filiis, incertũ est an futuris, an possessuris, nec reponis thesaurum vbi reponendus est. Matth. 6.

k Non

G Non enim dominus tuus seruo tuo tale consilium daret, ut peculium suū perderet. Peculiosus seruus es cuiusdam magni patrisfamiliās. Quod amas quod & habes ipse tibi dedit, & non vult ut perdas quod tibi dedit, qui & seipsum tibi dabit. Sed nec hoc, inquā, quod tibi ad tempus dedit vult ut perdas. Multum est, exuperat, supergreditur vires necessitatis tuæ. Iam certe superfluum deputatur, nec hoc volo ut perdas, ait dominus tuus. Et quid facio? Migra, vbi posuisti nō est tuus locus. Certe seruare vis auaritiæ, vide, forte & ipsi auaritiæ congruat consilium meū. Habere enim vis quod habes & nō perdere, ostendam tibi locū vbi ponas. Ne thesaurizes in terra, nesciens cui congregas ea, & postea quemadmodum cōsumpturus sit qui possidebit, qui tenebit. Forte enim possessus possidebit te, quod a te habebit non tenebit. Forte cum ei seruas, antequam ille veniat tu perdes. Sollicitudini tuæ consiliū do. The-
Matth. 6. saurizate vobis thesaurum in cœlo. Hic in terra si velles seruare diuitias, quæreres horreum: non forte crederes domui tuæ propter domesticos tuos, commendares ad vicum argentarium: difficilis est enim ibi casus, fur non facile accedit, bene omnia seruantur. Quare ista cogitas, nisi quia non habes melius vbi serues? Quid si dabo melius? Dicam tibi, noli commendare huic minus idoneo, sed est quidam idoneus illi cōmenda. Habet magna horrea, vbi perire non possint diuitiæ, magnus super omnes diuites diues est. Iam forte dicturus es. Et quando audeo tali commendare? Quid si ipse te hortatur? Agnosce illum, non solum paterfamiliās est, sed & dominus tuus est. Nolo, inquit, serue meus perdas peculium tuum, agnosce vbi ponas. Quare ibi ponis vbi possis amittere, vbi & si non amittas, ibi permanere perpetuo tu non potes: Est alius locus quō te transferam. Præcedat te quod habes, noli timere ne perdas: dator ego eram, custos ego ero: dicit tibi hoc dominus tuus. Fidem tuam interroga, vide si velis illi credere. Dicturus es, perditum habeo quod nō video, hic illud volo videre. Dum vis hic videre, nec hic videbis, & ibi nihil habebis, Nescio quos thesauros habes absconditos in terra, cum procedis non eos tecum portas. Venisti ad audiendum sermonem, ad colligendas interiores diuitias, cogitas de exterioribus, nunquid eas huc tecum adduxisti? Ecce nec nunc eas
I vides. Credis te habere in domo, quod scis te posuisse, nunquid scis te non perdidisse? Quam multi redierunt ad domos suas, & quod posuerant non inuenierunt. Hinc fortasse expauerunt corda cupidōrū, & quoniam dixi multos sape ad domū suam redisse, & quod posuerant non inuenisse, dixit quisq; in corde suo, Absit Episcopo, bonum opta, ora pro nobis. Absit ut contingat, absit ut ita fiat. Credo in deum, quoniam quod posui saluum inuenio, Credo in deum, & nō credis ipsi deo. Credo in Christum, quia saluū erit quod posui, nemo accedat, nemo auferat. Securus vis esse credēdo in Christum, ut nihil perdas de domo tua: securus eris potius credendo Christo, ut ibi ponas vbi consiliū dedit. An securus es de seruo tuo, & sollicitus es de domino tuo? Securus es de domo tua, & sollicitus de cœlo? Sed ego, inquis, quomodo pono in cœlo? Dedi tibi cōsiliū, vbi ponas, quomodo perueniat ad cœlum nolo scias. Pone in manibus pauperū, da indigentibus: quid ad te quomodo perueniat? Non perdes, quod ego accipio. An oblitus es, cum vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis? Si haberet quispiā amicus tuus quosdam lacus vel cisternas, & quæque receptacula fabricarum ad

seruandum aliquem liquorem, vel vini vel olei: quæreres vbi absconderes vel seruares fructus tuos, & diceret tibi, Ego tibi seruo: haberetque ad illa receptacula occultos quosdam canales & transitus, ut per hos clanculo iret, quod palam funderetur: & diceret tibi, quod habes hic funde. Videres autem tu non esse illum locum vbi ponere cogitabas, & timeres funderi: ille qui sciret machinamenta quædam occulta locorum suorū tibi diceret, funde securus, hinc illuc perueniet. Non vides, quā: sed crede mihi quia mansiones fabricaui. Fabricaui ergo per quæ facta sunt omnia, mansiones omnibus nobis: illuc vult præcedere quod habemus, ne hoc in terra perdamus. Cum autem seruaueris in terra, dic mihi cui congregabis ea? Filios habes, vnū plus numerā, & da aliquid & Christo, thesaurizat & non cognoscit cui congregabit ea, vane conturbatur. Et nunc quoniam, inquit, iste Idithum respiciens vanitatē quandam, suspiciens veritatem quandam, in medio positus quiddam sub se habet, quiddam supra se. Sub se habet vnde transiliuit, supra se habet quō se extendit. Qualis iste: iam magnus. Et nunc ait, quomodo quiddā transiliui, quomodo multa calcaui, quomodo temporalibus iam non teneor? Nondum sum perfectus, nondum accepi. Spe enim salui facti sumus, Spes autem quæ videtur non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Ergo & nunc quæ est expectatio mea. Nonne dominus? Ipse est expectatio mea, qui dedit omnia ista quæ contemnam: ipse mihi dabit & se, qui est super omnia, & per quæ facta sunt omnia, & a quo factus sum inter omnia, ipse est expectatio mea dominus. Vidistis Idithū fratres, videte quomodo expectat. Nemo ergo se dicat perfectū hic, decipit se, fallit se, seducit se, nō potest hic habere perfectionem. Et quid prodest, quia perdit humilitatem? Et nunc quæ est expectatio mea? Nonne dominus? Cum venerit iam nō expectatur, tunc erit illa perfectio. Nunc autem quātuncunq; transilierit Idithū adhuc expectat. Et substantia mea ante te est semper. Iā proficiens, iam ad ipsum tendens, & esse aliquantū incipiēs, ante te est semper substantia mea. Substantia autē ista & ante homines est. Aurum habes, argentū habes, mancipia, prædia, arbores, pecora, seruos, hæc videri ab hominibus possunt, est quædam substantia. Substantia mea ante te est semper. Ab omnibus iniquitatibus meis erue me. Multa transiliui, multa quidem transiliui, sed si dixerimus, quia peccatum nō habemus, nos ipsos decipimus, & veritas in nobis non est. Multa transiliui, sed adhuc tūdo peccus, & dico, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Tu ergo expectatio mea, finis meus. Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Ab omnibus non solum ab eis, ne reuoluar in ea, quæ transiliui: sed ab omnibus omnino propter quæ mihi modo peccus tundens dico, Dimitte nobis debita nostra. Ab omnibus iniquitatibus meis erue me, ita sapientē & tenentē, quod ait Apostolus, Quotquot ergo perfecti sumus hoc sapiamus. Cum enim se diceret nondū esse perfectum, ibi cōtinuo securus ait, Quotquot ergo perfecti sumus hoc sapiamus. Quid est, quotquot perfecti sumus? Iam dudum tu dixeras, non quia iam acceperim, aut iam perfectus sim. Sequere ordinem dictorum. Vnum autem quæ retro oblitus, in ea quæ ante sunt extentus, secundum intentionem sequor ad palmam supernæ vocatōnis dei in Christo Iesu. Ideo nondum perfectus, quia sequitur ad palmam supernæ vocatōnis dei, quam nondum inuenit,

nit, ad quam nondum peruenit. Si autem non est perfectus qui non illuc peruenit, quis nostrum perfectus est? Tamen sequitur & ait: Quotquot enim perfecti hoc sapiamus. Tu non es perfectus o Apostole, & nos perfecti? Sed excidit vobis, quia se modo perfectum dixit. Non enim ait, Quotquot estis perfecti hoc sapiamus: cū pauloante dixisset, non quia iam acceperim, aut iam perfectus sim. Aliter ergo hic non potes esse perfectus, nisi scias hic te nō esse posse perfectum. Hæc ergo erit perfectio tua, sic te quædam transiisse, vt ad quædam properes: sic quædam te transiisse, vt restet aliud ad quod omnibus transactis transiendum est. Hæc tota fides est. Nam quisquis se iam peruenisse putat, in alto se ponit vt cadat. Quia ergo ita sapio, quia me & imperfectū dico & perfectum. Imperfectū quidem, quia nondum aliquid accepi quod volo. Perfectum autē, quia scio hoc ipsum quod mihi desit: quia ergo sic sapio, quia humana contemno, quia lætari in rebus pereuntibus nolo, quia irrideor ab auaro iactante se quod sit prudens, & me irridente quod desipiam, quia sic ago, quia hanc viam carpo. *Opprobrium, inquit, insipienti dedisti me.* Inter eos me viuere voluisti, inter eos prædicare veritatem qui amant vanitatem, & non possum nisi irrideri ab eis: quia spectaculum facti sumus huic mundo, & angelis & hominibus: angelis laudantibus, hominibus opprobrantibus: immo & angelis laudantibus & vituperantibus, & hominibus laudantibus & vituperantibus. A dextris & à sinistris habemus arma, in quibus militamus, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam, vt seductores & veraces. Hæc apud angelos, hæc apud homines: quia & apud angelos sunt sancti angeli quibus bene viuendo placeamus, & sunt præuaricatores angeli, quibus bene viuendo displicemus. *Et inter homines sunt sancti viri, quibus placeat vita nostra: sunt nequissimi homines qui irrident bonam vitam nostram.* Et hæc & hæc arma sunt, illa dextra, illa sinistra, vtraque tamen arma sunt. Vtrisque armis & dextris & sinistris vtor, & laudantibus & vituperantibus, & honorem deferentibus, & ignominiam irrogantibus. In his vtrisque armis configo cum diabolo, vtrisque eum ferio, prosperis si non corrumpor, aduersis si non frangor. *Dedisti ergo me opprobrium insipienti. Obsurdui & non aperui os meum.* Sed cōtra insipientem obsurdui & non aperui os meū. Cui enim dicerem quod agitur in me? Audiam enim quid loquatur in me dominus deus, quoniam loquetur pacem populo suo, sed non est pax impiis dicit dominus. *Obsurdui & non aperui os meum. Quoniam tu es qui fecisti me.* Ideo non aperuisti os tuum, quia deus est qui fecit te. Mirum est, os tibi deus non fecit ad loquendum? Qui plantauit aurem non audit? qui finxit oculum non videt? Os tibi deus ad loquendum dedit, & dicis: *Obsurdui & non aperui os meum, quoniam tu es qui fecisti me: an quoniam tu es qui fecisti me, ad posteriorē versum pertineat? Quoniam tu es qui fecisti me. Amoue à me flagella tua.* Quoniam tu es qui fecisti me, noli exterminare me, tantum cede vt proficiam non vt deficiam: tantū tunde vt perducatur, nō vt comminuar. Quoniam tu es qui fecisti me, amoue à me flagella tua. *A fortitudine manus tua ego defeci in argutionibus.* Hoc est, cum argueres me, defeci. Et arguere tuum quid est, nisi quod sequitur? *Pro iniquitate erudisti hominem, & contabescere fecisti sicut araneam animam meam.* Multum est quod intelligit iste Idithum, si quis cū illo intelligat, si

Tomus octauus.

quis cum illo transfiliat. Dicit enim in argutionibus dei D se defecisse, & vult à se moueri flagella, quoniam ipse est qui fecit illum. Quod fecit, ipse reficiat: & qui creauit, ipse recreet. Sed tamen qui ita defecit, vt non velit se & recreari & reformari, sine causa putamus fratres factum fuisse. Pro iniquitate, inquit, erudisti hominem. Totum quod defeci, quod infirmus sum, quod de imo clamo, hoc totum pro iniquitate: & in hoc erudisti, non damnasti, pro iniquitate erudisti hominem. Audi hoc planius ex alio Psalmo, Bonū est mihi quia humiliasti me, vt discam iustificationes tuas. Et humiliatus sum, & bonum est mihi: & pœna est, & gratia est. Quid seruat post pœnam, qui per gratiam exhibet pœnam? Ipse enim est de quo dictum est: Humiliatus sum, & saluum me fecit. Et bonum est mihi quod humiliasti me, vt discam iustificationes tuas. Pro iniquitate erudisti hominem. Et quia scriptum est: Qui fingis dolorem in præcepto, deo dici non nisi à transiliente potuit, quia nō nisi à transiliente videri potuit. Fingis, inquit, dolorem in præcepto, de dolore præceptum mihi facis. Formas ipsum dolorem meum. Non enim relinquis informem, sed formas illum: & formatus dolor meus infligit à te, præceptum mihi erit vt liberer à te. Fingis enim, dictū est, dolorem, formas dolorē, plasmas dolorem, non simulas dolorē: quomodo fingit artifex, vnde & figulus dicitur à fingendo. Ergo pro iniquitate erudisti hominē. Video me in malis, video me in pœna, & apud te non video iniquitatē. Si ergo ego in pœna sum, & apud te iniquitas non est, nonne restat vt pro iniquitate erudias hominē? Et quomodo erudisti? Dic ipsam eruditionem, O Idithum quomodo eruditus es? *Et tabescere fecisti sicut araneam animam meam.* Hæc est eruditio. Quid tabidius aranea: animal ipsum dico: quāquam & ipsi telis aranearum quid tabidius? Attende & ipsum animal quā tabidum est: pone supra leuiter digitum, ruina est, nihil omnino tabidius. Talem fecisti animam meam, inquit, erudiendo me pro iniquitate. Quando eruditio infirmum fecit, quædam fortitudo erat vitium. Video quosdam præuolasse & intellexisse, sed à celerioribus non sunt deserēdi tardiores, vt pariter viā sermonis carpant. Hoc dixi, hoc intelligite, si eruditio iusti dei hanc infirmitatem fecit, fortitudo quædam erat vitium. Fortitudine quædam displicuit homo, vt erudiretur infirmitate: quia superbia quædam displicuit, vt erudiretur humilitate. Fortes esse dicuntur omnes superbi, infirmi humiles. Ideo hanc vicerunt multi ab Oriente & Occidente venientes, vt recumbant cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cœlorū. Quare vicerunt? Quia fortes esse noluerunt. Quid est, fortes esse noluerunt? De se præsumere timuerunt. Iustitiam suā non constituerunt, vt iustitiam dei subiicerentur. Denique quando dixit dominus hoc, Multi ab Oriente & Occidente veniēt & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cœlorū: dixit etiam, Filij autem regni, id est Iudæi, ignorantes iustitiam dei, & suam volentes statuere, ibunt in tenebras exteriores. Recordamini fidem illam Centurionis vnus ex populo gentium: ita in se infirmi, ita non fortis vt diceret, Non sum dignus vt sub tectum meum intres: Non erat dignus vt Christum domo reciperet, & iam corde receperat. Etenim magister ille humilitatis, filius hominis iam inuenerat in eius pectore vbi caput reclinaret. Ad hoc verbum Centurionis dominus respiciens, ad sequentes se dixit, Amen dico vobis, in nullo inueni tantam fidem in Israël. Hunc

k ij infirmum

G infirmum inuenit, Israëlitas fortes inuenit, vt inter vtrosque diceret, Non est opus medicus sanis, sed male habentibus. Propter hoc ergo, id est, propter hanc humilitatem, multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cælorum, filij autem regni ibunt in tenebras exterioriores. Ecce mortales estis, ecce carnem putrescentem portatis, Et sicut vnus ex principibus cadetis, sicut homines moriemini, & cadetis sicut diabolus. Quid vobis prodest medicina mortalitatis? Superbus diabolus tanquam angelus, non habet carnem mortalem: tu autem qui accepisti mortalem carnem, & nec hoc tibi prodest, vt tanta infirmitate humilieris, sicut vnus ex principibus cades. Ipsa est ergo gratia beneficij dei prima, redigere nos ad cõfessionem infirmitatis, vt quicquid boni possumus, quicquid potentes sumus, in illo simus: vt qui gloriatur, in domino gloriatur. Quando infirmior, inquit, tunc potens sum. Pro iniquitate erudisti hominem. Et tabescere fecisti sicut araneam animam meam. *Verumtamen vane conturbatur omnis homo viuens.* Redit ad illud quod paulo ante commemorauit, **H** quanuis hic proficiat, vane conturbatur omnis homo viuens, viuens vtique in incerto. Quis enim vel de ipso bono suo securus est? Vane cõturbatur. Iactet in dominum curam suam, in illum iactet quicquid sollicitus est, ipse nutriat, ipse custodiat. Quicquid enim in hac terra certum est nisi mors? Considerate omnia omnino, vel bona vel mala vitæ huius, vel in ipsa iustitia, vel in ipsa iniquitate, quid hic certum est, nisi mors? Profecisti, qui sis hodie scis, quid facturus sis crastino nescis. Peccator es, quid sis hodie scis, quid sis crastino nescis. Speras pecuniam, incertum est an proueniat. Speras uxorem, incertum est an accipias, vel qualem accipias. Speras filios, incertum est an nascantur. Nati sunt, incertum est an viuant. Viuunt, incertum est an proficiant, an deficient. Quocunque te verteris, incerta omnia: sola mors certa. Pauper es, incertum est an ditescas. Indoctus, incertum est an erudiaris. Imbecillis, incertum est an conualescas. Natus es, certum est quia morieris: & in hoc ipso quia mors certa est, dies mortis incertus est. Itaque hæc incerta, vbi sola mors est certa, cuius etiam hora incerta: & sola multum cauetur quæ nullo modo deuitatur. Omnis homo viuens vane cõturbatur. Ergo inter hæc iam transiliens, iam in quibusdam superioribus agens, hæc ima contemnens inter hæc positus, *Exaudi, inquit, orationem meam.* De quibus gaudeam, de quibus gemit: De transactis gaudeo, pro his quæ restant gemo. Exaudi orationem meam, *Et deprecatur onem meam, auribus percipe lachrymas meas.* Nunquid enim quia tanta transilium, quia tanta transcendit, iam non fleo? Nonne multo magis fleo, quia qui apponit scientiam, apponit dolorem? Nonne quanto magis quod abest desydero, tanto magis donec veniat gemo, tãto magis donec veniat fleo? Nonne quanto magis crescunt scandala, quanto magis abundat iniquitas, tanto magis refrigescit charitas multorum? dico, Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum? Exaudi orationem meam & deprecationem meam, auribus percipe lachrymas meas. *Ne fletas à me, ne obsurdescam in æternum.* Ne fletas à me vt audia te. Occulte enim dicit deus, multis in corde loquitur, & magnus ibi sonus, in magno silentio cordis, quãdo magna voce dicit, Salus tua ego sum. Dic, inquit, anima mea, salus tua ego sum. Ab hac voce, quia dixit deus animam, Salus tua ego sum: optat ne sileatur ab illo. Ne si-

Psal. 81.

1. Cor. 1.

2. Cor. 12.

Psal. 54.

Eccle. 1.

Matth. 24.

Hier. 9.

Psal. 34.

leas a me. *Quoniam inquilinus ego sum apud te.* Sed apud te inquilinus: apud diabolum cum essem, inquilinus eram, sed malum dominum habebam. Nunc autem iam quidem apud te, sed adhuc inquilinus. Quid est inquilinus? Vnde migraturus sum, non vbi perpetuo mansurus. Vbi perpetuo sum mansurus, dicatur domus mea: vnde migraturus sum qualis iste, iam magnus inquilinus sum: sed tamen apud deum meum sum inquilinus, apud quem domo accepta mansurus sum. Sed quæ domus est: quò migrandum est ex hoc inquilinatu? Recognoscite illam domum, de qua dicit Apostolus, Habitationem habemus ex deo, domum non manu factam, æternam in cælis. Si domus hæc æterna est in cælis, cum ad eam venerimus, inquilini non erimus. Quomodo enim eris inquilinus in æterna domo. Hic autem vbi dicitur est dominus domus, migra: & quando dicitur est nescis, paratus esto. Desyderando autem domum æternam paratus eris, nec succenseas ei, quia cum vult dicit, migra. Non enim cautionem tibi fecit, & placito quodam se obstrinxit: & cõductor domus accessisti certa pensione ad certum tempus, quando vult dominus eius migraturus es. Ideo enim gratis manes, quia inquilinus ego sum apud te. *Et peregrinus.* Ergo ibi patria, ibi domus, inquilinus apud te, & peregrinus. Et hic subauditur, apud te. Multi enim peregrini sunt enim diabolo: quia autem iam crediderunt & fideles sunt, peregrini quidem sunt: quia nondum ad illam patriam domumque venerunt, sed tamen apud deum sunt. Quando enim sumus in corpore, peregrinamur à deo, & ambimus, siue hic manentes siue peregrinantes placere illi. Et peregrinus & inquilinus. *Sicut omnes patres mei.* Si ergo sicut omnes patres mei, diciturus sum me non emigraturum cum illi migrauerint? Alia conditione mansurus sum quam illi manserunt? Quid ergo restat vt petam, quia hinc sine dubio migraturus sum? *Dimitte me vt refrigerer priusquam eam.* Vide inde Idithum quos nodos habeas remittendos tibi: quibus remissis refrigerari vis priusquam eas. Habes enim aliquos astus, à quibus vis refrigerari, & dicis, remitte mihi. Quid remittet tibi, nisi forte illum scrupulum, vbi dicis, & vnde dicis, Dimitte nobis debita nostra: dimitte mihi priusquam eam. *Et amplius iam non ero.* Immunem me fac à peccatis priusquam eam, ne cum peccatis eam. Remitte mihi vt requiescam in cõscientia mea, vt exonerata sit astu sollicitudinis: quia sollicitudine curam geram pro peccato meo. Remitte mihi vt refrigerer ante omnia priusquam eam, & amplius iam non ero. Si enim mihi non remiseris vt refrigerer, ibo & non ero priusquam eam. Quia si iero, iam non ero, remitte mihi vt refrigerer. Est questio oborta quomodo iam nõ erit. Ecce nõ it ad requiem, quod auertat deus ad Idithum, Ibit enim planè Idithum, ad requiem ibit. Sed fac aliquem iniquum non Idithum, non transilientem, hic thesaurizantem, incubatorem, iniquum, superbum, iactantem, elatum, pauperis ante ianuam iacentis contemptorem. Nonne & ipse erit? Quid est ergo nõ ero? Si enim diues ille non erat, quis est qui ardebat? Quis est qui guttã aquæ de digito Lazari stillari in linguam suam desyderabat? Quis est qui dicebat, Pater Abraham, mitte Lazarum? Vtiq; qui loqueretur erat, & qui arderet erat, & qui resurgat in finem, & qui cum diabolo æterno igne damnatur. Quid est ergo, nõ ero, nisi respiciat iste Idithum: quid est esse & non esse? Videbat enim illum finem quo corde poterat, qua mentis acie valebat, quem sibi ostendi desyderauerat, dicens: Notum fac mihi domine finem meum. Videbat

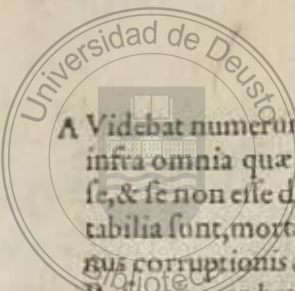
1. Cor. 5.

Ibidem.

Matth. 6.

M

Luc. 11.

A Videbat numerum dierum suorum quid esset: Attendebat infra omnia quae sunt, in comparatione illius esse non esse, & se non esse dicebat. Illa enim permanent, ista mutabilia sunt, mortalia, fragilia: & dolor ipse eternus, plenus corruptionis adhuc non finitur, ut sine fine finiatur. Repexit ergo beatam illam regionem, beatam patriam, beatam domum, ubi participes sunt sancti vitae sempiternae atque incommutabilis veritatis: & timuit extra ire ubi non est esse, ibi desiderans esse, ubi est summum esse. Propter hanc ergo comparationem inter utrumque constitutus, adhuc timens dicit, Remitte mihi ut refrigerer priusquam eam, & amplius iam non ero. Si enim mihi non remiseris peccata, ibo in aeternum abs te. Et a quo ibo in aeternum? Ab illo qui dixit: Ego sum qui sum. Ab illo qui dixit: Dic filiis Israel, qui est misit me ad vos. Ab eo ergo qui vere est, qui in contrarium pergit, ad non esse pergit. Itaque fratres mei, & si onerosus fui labori corporis vestri, certi sitis, quia & ego laboravi, & vere dico, quia istum laborem vos vobis facitis. Si enim sentirem vos fastidire quod dicitur, cito tacerem.

Exod. 3.

B In Psalmum trigessimum nonum.
Enarratio.

MNIA quae praedixit dominus noster Iesus Christus, partim facta cognoscimus, partim futura speramus: cuncta tamen complebuntur, quia veritas haec dicit, & quam fideliter dicit, tam fideles inquirunt. Qui credit, venientibus letabitur: qui non credit venientibus confundetur. Venient tamen illae siue volentibus hominibus, siue nolentibus: siue credentibus, siue non credentibus, sicut ait Apostolus, Si negaverimus, & ipse nos negabit: si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest. Praeter ceteris tamen fratres hoc memoret breue, & hoc tenete quod modo ex Evangelio omnes audistis, Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Iam patres nostri traditi sunt in concilia, dixerunt causas apud inimicos quos diligebant, praestiterunt eis, & quantam potuerunt correctionem, & quantum valuerunt dilectionem: & sparsus est sanguis iustus, & illo sanguine tanquam seminatione per totum mundum facta seges surrexit Ecclesiae. Consequens autem tempus est scandalorum & simulationis & tentationum per eos qui dicunt, Ecce hic est Christus, ecce illic. Hostis ille noster, tunc leo fuit cum aperte saeviebat: modo draco est, cum occulte insidiatur. Ille autem cui dictum est: Conculcabis leonem & draconem, quoniam corpus eius & membra eius sumus: sicut conculcavit leonem pedibus patrum nostrorum aperte saevientem, & ad passiones martyres attrahentem: ita modo draconem conculcabit, ne nobis insidietur. De quo dracone nos cautos faciens Apostolus ait, Aptavi vos uni viro virginem castam exhibere Christo: timeo autem ne sicut serpens Evam seduxit astutia sua, sic & vestrae mentes corrumpantur a castitate quae est in Christo Iesu. Serpens ergo iste adulter antiquus, virginitatem corrumpendam, non carnis sed cordis inquirat. Sicut autem adulter homo latatur in nequitia sua, cum carne corrumpit, sic & diabolus latatur quando mentem corrumpit. Sicut autem patribus nostris adversus leonem opus erat patientia, sic nobis adversus draconem vigilantia. Persecutio tamen siue a leone siue a dracone nunquam cessat Ecclesiae, & magis metendus est cum fallit quam cum saevit. Illo tempore cogebat Christianos negare Christum: isto autem tempore docet Christianos negare Christum. Tunc cogebat, nunc docet. Tunc ergo ingerebat violentias, nunc insidias. Videbatur tunc fre-

2. Timo. 2.

Matth. 24. 10.

Matth. 24.

Psal. 90.

1. Cor. 11.

mens, lubricus nunc & oberrans difficile videtur. Quomodo autem tunc cogebat Christianos negare Christum, apertum est. Attrahebantur enim ut negaret Christum, & confitentem Christum coronabatur. Nunc autem docet negare Christum, & ideo fallit: quia qui docetur negare Christum, quasi non sibi videtur recedere a Christo. Modo enim quid dicitur ab haereticis hominibus Christiano catholico? Veni, esto Christianus. Ad hoc dicitur, esto, ut dicat, non sum. Aliud longe est, Veni, esto Christianus: aliud veni, nega Christum. Apertum malum fremitus leonis, a longe auditur, a longe cauetur. Applicat se lubricus draco occultis lapsibus: serpens leni tactu surrepens, astuto sibilo immurmurans, & non dicit nega Christum. Nam cum coronatis martyribus quis audiret: Sed dicit, Esto Christianus. Et ille mirabili voce percussus, si nondum veneno penetratus est, respondet, plane Christianus sum. Si autem movetur, & dente draconis captus est, respondet, Quare mihi dicis, esto Christianus? Quid enim? Non sum Christianus? Et ille, Non. Ergo non sum? Non. Ergo nunc fac me Christianum si non sum. Veni. Sed cum interrogari coeperis ab Episcopo quis sis, noli dicere Christianus sum, aut fidelis sum: sed dic te non esse ut possis esse. Cum enim audierit confessionem Christiani fidelis, rebaptizare non audeat. Cum autem audierit quod non sit, dat illi tanquam quod non habebat: ut quasi ipse sit extra culpam, quia secundum vocem eius facit. Ubi quaero abs te haereticus, cur te extra culpam putas? Quid has voces audio, quia non tu negas, sed ille negat: Si habet culpam qui negat, quis est qui docet negare eum qui negat? Itane vero tu extra culpam es, qui facis docendo Christianus, quod faciebat minando paganus? Et quid agis? Nunquid tollis quod habet, quia negavit quod habet? Non facis ut non habeat, sed ut ad poenam habeat. Quod enim habet, habet. Baptismus ille tanquam character infixus est, ornabat militem, conuincit desertorem. Quid enim facis? Christum imponis super Christum. Si simplex esses, Christum non duplicares. Deinde quaso te, oblitus es quod lapis est Christus, & lapidem quem reprobauerunt aedificantes, hic factus est in caput anguli. Si ergo lapis est Christus, & Christum vis imponere super Christum, excidit tibi quod audiisti in Evangelio, quia lapis super lapidem non stabit. Tantum autem valet iunctura charitatis, ut quantumvis multi lapides viui in structura templi dei conveniant, unus lapis ex omnibus fiat. Tu autem discidisti te, ab aedificatione reuocas, ad ruinam vocas: & abundant haec insidiae, & non quiescunt: & videmus & toleramus, & quantum possumus reprimere conamur, disputando, conuincendo, conveniendo, terrendo, tamen omnes diligendo. Et cum haec nobis agentibus perseverant in malo, & cor nostrum de fraternis mortibus contabescit, cum eis qui foris sunt dolet, his qui intus sunt timet, per angustias multiformes & inextinguibiles tentationes, quibus abundat haec vita, quid facturi sumus? Ex abundantia enim iniquitatis fit quidam torpor charitatis, quoniam abundavit iniquitas, refrigerescit charitas multorum. Et quid sumus facturi, nisi quod sequitur, si tamen ipso adiuvante possumus, qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit: Ergo dicamus quod iste Psalmus. *Sustinens sustinui dominum. Sustinens sustinui, non quemlibet hominem promissorem qui possit fallere & falli, non quemlibet hominem consolatorem, qui potest tristitia sua ante tabescere quam me reficere. Consoletur me fratres homo cum tristis est mecum, simul gemamus, simul fleamus, simul ore-*

D

E

F

Matth. 24.

Matth. 10. 24.

Psal. 117.

Marc. 9.

1. Petr. 2.

Matth. 24.

Gmus, simul sustineamus. Quem nisi dominum qui promissa non aufert, sed differt: Exhibebit profecto, exhibebit, quia multa iam exhibuit: & nihil de dei veritate formidare deberemus, etiam si nihil adhuc exhiberet. Ecce iam putemus ita, omnia promissit, nondum aliquid dedit, idoneus promissor est, fidelis redditor, tu tantum esto prius exactor, & si paruulus, & si infirmus exige misericordiam. Nō vides perbreues t agnos capibus pulsare vbera matrum, vt lacte satientur? Sustinens, inquit, sustinui dominum. Et quid ille? An auertit se à te, an sustinentem contempsit, an forte non vidit? Non plane ista, sed quid? *Et attendit mihi. Et exaudiuit deprecationem meam.* Attendit & exaudiuit. Ecce non frustra sustinuisti, super te oculi eius, ad te aures eius. Oculi enim domini super iustos, & aures eius in preces eorum. Quid ergo cum male faceres, cum cum blasphemares, non videbat? non audiebat? Et vbi est quod in alio Psalmo dictum est, Vultus autem domini super facientes mala? Sed vt quid? Vt perdat de terra memoriam eorum. Ergo & cum malus esses attendebat te, sed dominus attendebat tibi. Proinde iste **H** qui sustinens sustinui dominum, parum ei fuit dicere, Attendit me, sed attendit mihi, inquit, id est, consolando attendit vt mihi prodesset. Quid attendit? Et exaudiuit deprecationem meam. Et quid tibi prestitit? quid tibi fecit? *Eduxit me de lacu miseriae, & de luto limi.* Et statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos. Et immisit in os meum canticum nouum, hymnum deo nostro. Magna bona prestitit & adhuc debitor est: sed qui hac reddita iam tenet, de ceteris credat, quæ credere debuit, & antequam aliquid sumeret. Rebus etiam ipsis persuasit nobis dominus noster fidelem se esse promissorem, largum datorem. Quid ergo nunc fecit? Eduxit me de lacu miseriae. Quid est lacus miseriae? Profunditas iniquitatis, ex carnalibus concupiscentiis. Hoc est enim & de luto limi, vnde te eduxit de profundo quodam. Vnde in alio Psalmo clamabas, De profundis clamaui ad te domine, Et qui iam de profundo clamant, non penitus in profundo sunt, clamor ipse iam leuat. Sunt alij profundius in profundo, qui nesciunt nec sentiunt se esse in profundo. Tales sunt superbi contemptores, non **I** pij deprecatores, non lachrymosi clamatores: sed tales quales alio loco scriptura designat, Peccator cum venerit in profundū malorum, contemnit. Cui enim parum est esse peccatorem, nisi etiam non sit peccatorum suorum cōfessor, sed defensor, altior in profundo est. Ille autē qui de profundo exclamauit, iam ab imò profundī caput vt clamare leuauit. Auditus est, eductus est de lacu miseriae, & de luto limi. Iam habet fidem quam non habebat: habet spem sine qua erat: in Christo ambulat qui in diabolo errabat. Ideo enim, *Posuit, inquit, supra petram pedes meos, & direxit gressus meos.* Petra autem erat Christus. Simus super petram, dirigantur gressus nostri: opus est tamen adhuc vt ambulemus, vt ad aliquid perueniamus. Nam Paulus Apostolus, iam super petram, iam directis pedibus suis quid dicebat? *Philip. 3.* Non quia iam acceperim, aut iam perfectus sim. Fratres, ego non arbitror me apprehendisse. Quid ergo tibi prestitum est, si non apprehendisti? Vnde gratias agis cum dicis, Sed misericordiā consecutus sum? Quia directi sunt pedes, quia iam supra petra ambulat. Quid enim ait? Vnum autē quæ retro oblitus. Quæ retro? Lacus miseriae. Quid est retro? Limus luti concupiscentiæ carnales, tenebræ iniquitatum, quæ retro oblitus, in ea

quæ ante sunt extentus. Non se diceret extentum, si iam K peruenisset. Extēditur enim animus desyderio rei concupita, non lætitia cōsecuta. In ea quæ ante sunt, inquit, *Philip. 3.* extentus, sequor ad palmam supernæ vocationis dei in Christo Iesu. Currebat, sequebatur ad palmā. Et alio loco iam proximus palma, cursum, inquit, consummaui. *1. Tim. 4.* Quando ergo dicebat, Sequor ad palmam supernæ vocationis, quia iam pedes eius in petra directi erant, iam viam bonam ambulabat: habebat vnde gratias ageret, habebat quod peteret, gratias agens de acceptis, petens dimitti debita. De quibus acceptis? De indulgentia peccatorum, de illuminatione fidei, de robore spei, de flamma charitatis. Vnde autem adhuc dominum debitorem tenebat? De cetero, inquit, superest mihi corona iustitiæ. Adhuc ergo mihi aliquid debetur. Quid debetur? Corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus *Psalm. 68.* in illa die iustus iudex. Primo benignus pater vt erueret de lacu miseriae, vt donaret peccata, vt liberaret de luto limi: postea iustus iudex reddens bene ambulanti quod promissit, cui primo vt bene ambularet donauit. Reddet ergo iustus iudex. Sed quibus? Qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit. *Immisit in os meum canticum nouum.* Quod canticū nouum. *Hymnum deo nostro.* Dicebas forte hymnos diis alienis, veteres hymnos, quia vetus homo dicebat non nouus homo. Fiat nouus homo, discat canticum nouum. Innouatus amet noua, noua quibus renouetur. Nam quid antiquius deo, qui est ante omnia, & sine fine, & sine initio? Tibi fit nouus redeunti, quia descēdendo factus eras vetus, & dixeras, Inueteraui in omnibus inimicis meis. Dicamus ergo hymnum deo nostro & ipse hymnus liberet nos. Laudans enim inuocabo dominū, & ab inimicis meis saluus ero. Hymnus est enim canticū laudis. Laudans inuoca, non reprehendens. Quando enim inuocas deum vt premat inimicum tuum, quando de malo alieno gaudere vis, & ad hoc malum inuocas deū, participem eum facis malitiæ tuæ. Non ergo laudans inuocas, sed reprehēdens. Talem enim putas deum qualis tu es. Vnde tibi in alio loco dicitur: Hæc fecisti & tacui, suspicatus es inique quoddam ero tibi similis. Laudās ergo inuoca dominū, noli eum putare similem tibi, vt similis fias illi. Estote enim sicut pater vester perfecti, qui solem suū oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Sic ergo lauda dominum vt nolis male inimicis tuis. Et quantum eis, inquit, velim bonum: quantum tibi: non enim de tuo accepturi sunt vt boni sint, aut quod illis dabitur, tibi minuetur: Inimicus tuus quia malus est, inimicus est: fit bonus, & amicus erit: vt simul velis possidere quod amabas, iā frater erit. Laudans ergo inuoca, hymnum dic deo tuo, sacrificium laudis ait, glorificabit me. Et quid? Maior gloria erit deo, quia glorificas eum. Aut addimus gloriam deo quando ei dicimus, Glorifico te deus meus: aut sanctiorem eum facimus quādo dicimus, Benedico te deus meus: Ipse quando nos benedicit, facit nos sanctiores, facit nos fœliciores: quādo nos glorificat, facit nos gloriosiores, facit nos honoratiores: quando eum glorificamus, nobis prodest nō illi. Quomodo enim eum glorificamus? Gloriosum dicendo, non faciendo. Proinde quid secutus ait cum diceret, Sacrificium laudis honorificabit me: ne putares te aliquid prestare deo offerendo illi sacrificium laudis, & ibi est via, inquit, vbi ostendam illi salutare meum. Vides quia tibi proderit laudare deum, non deo. Laudas deum, ambulas viam: reprehendis deum, perdidisti viam. Et immisit in os *ibidem.* meum

† al. testros.

Psalm. 33.

Psalm. 63.

Psalm. 129.

Præter. 18.

1. Corin. 10.

Philip. 3.

1. Tim. 1.

Philip. 3.

1. Tim. 4.

ibidem.

Psalm. 68.

Matth. 10.

Eccl. 24.

L.

† al. distenda.

Psalm. 6.

Psalm. 17.

Psalm. 49.

Matth. 5.

Psalm. 16.

Psalm. 49.

ibidem.

A mea canticum nouum, hymnum deo nostro: Forte quærit aliquis quæ persona loquatur in hoc Psalmo. Breuiter dixerim, Christus est. Sed sicut nostis fratres, & sepe dicendum est, Christus aliquando loquitur ex se, id est, ex capite nostro. Est enim ipse saluator corporis, caput nostrum, filius dei natus ex virgine, passus pro nobis, resurgens ad nos iustificandos, sedens ad dexteram dei ad interpellandum pro nobis, retributurus omnia in iudicio bona bonis, mala malis. Caput nostrum ille caput dignatus est corporis fieri, carnem assumendo à nobis, in qua moreretur pro nobis, quam etiam resuscitauit propter nos, ut in illa carne resurrectionis nobis præberet exemplum, ut sperare disceremus quod desperabamus, & haberemus iam pedes in petra, ambulare in Christo. Loquitur ergo aliquando ex capite nostro loquitur aliquando & ex nobis, id est, ex membris suis, quia etiam quando dixit, Esuriui, & dedistis mihi manducare ex membris suis loquebatur, non ex se. Et quando dixit, Saule Saule quid me persequeris? caput pro membris clamabat, & tamen non dixit, quid persequeris membra mea: sed, quid me persequeris. Si in nobis ipse patitur, & nos in illo coronabimur. Hæc est charitas Christi, quid huic comparari potest? Huius rei hymnum immisit in os nostrum, & dicit hoc ex membris suis, *Videbunt iusti & timebunt.* Et sperabunt in deum. Videbunt iusti. Qui iusti: Fideles: quia iustus ex fide uiuit. Etenim in ecclesia iste ordo est, alij præcedunt, alij sequuntur. Et qui præcedunt, exemplum se præbent sequentibus: & qui sequuntur imitantur præcedentes. Sed & illi qui se exemplum præbent sequentibus nunquid neminem sequuntur? Si neminem sequuntur, errabunt: sequuntur ergo & illi aliquem, ipsum iam Christum. Meliores quique in Ecclesia quibus non remansit iam homo quem imitentur quia omnes proficiendo superauerunt, ipse Christus eis remanet quem usque in finem sequantur. Et cernitis ordinatos gradus per Paulum Apostolum dicentem, Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Ergo qui iam directos gressus habent in petra, forma sint fidelibus. Sed forma, inquit, estote fidelibus. Ipsi fideles sunt iusti, qui attendentes eos, qui se in bono præcedunt, imitando sequuntur, Quomodo sequuntur? Videbunt iusti & timebunt: videbunt & timebunt sequi vias malas, cum vident quosque meliores iam elegisse vias bonas: & dicunt in animo suo, quemadmodum solent dicere viatores, attendentes alios cum præsumptione ambulantes in via, ipsi adhuc incerti viæ, & quasi fluctuantes quò eant: dicunt sibi, Non frustra illi hæc eunt, quando illi eunt quò nos ire volumus. Et quare cum magna fiducia hæc eunt, nisi quia illac ire perniciosum est? Videbunt ergo iusti & timebunt. Angustam viam vident hæc, latam viam vident illac. Hæc vident paucos, illac multos. Sed si iustus es, noli numerare, sed appende, stateram affer æquam non dolosam, quia iustus appellatus es. Videbunt iusti & timebunt, dictum est de te. Noli ergo numerare turbas hominum incedentes latas vias, implentes crastinum circum, ciuitatis natalem clamando celebrantes, ciuitatem ipsam male viuendo turbantes. Noli ergo illos attendere, multi sunt. Et quis numerat? Pauci autem per viam angustam. Profer, inquam, stateram, appende: vide contra pauca grana quantam paleam leues. Hoc agant fideles iusti qui sequuntur, quid illi qui præcedunt? Non superbiant, non se exalcent, non decipiant sequentes. Quomodo

Tomus octauus.

possunt decipere sequentes? Promittendo illis in se salutem. Quid ergo debent illi qui sequuntur? Videbunt iusti & timebunt. *Et sperabunt in dominum.* Non in eos à quibus præcedunt: sed attendendo præcedentes se, sequuntur quidem & imitantur, sed cogitant à quo acceperint illi ut præcedant, & in eum sperant. Quauis ergo iustos imitentur, spem suam tamen in illo ponunt à quo & isti acceperunt vnde tales sunt, Videbunt iusti & timebunt & sperabunt in dominum, quemadmodum in alio Psalmo, *Leuavi oculos meos in montes, intelligimus montes, claros quosque & magnos ecclesiæ spiritales viros, magnos soliditate non timore.* Per ipsos nobis scriptura omnis dispensata est: Prophetæ sunt, euangelistæ sunt, doctores boni sunt, illuc leuavi oculos meos in montes, vnde auxilium veniet mihi. Et ne humanum putares auxilium, sequitur & dicit, *Auxilium meum à domino qui fecit cælum & terram.* Videbunt iusti & timebunt & sperabunt in domino. Eia qui volunt sperare in domino, qui vident & timeant, timeant ambulare vias malas, vias latas, eligant viam angustam vbi iam supra petram quorundam directi sunt gressus. Quid facere debeant audiant modo, *Beatus vir cuius est nomen domini spes eius, & non respexit in vanitates & insanias mendaces.* Ecce qua volebas ire, ecce turba via lata, non frustra ipsa ducit ad amphitheatrum, non frustra ipsa ducit ad mortem. Via lata mortifera est, latitudo eius delectat ad tempus, *finis eius angustus in æternum, Sed turbæ strepunt, turbæ festinant, turbæ colluctantur, turbæ concurrunt. Noli imitari, noli auerti, vanitates sunt & insanias mendaces. Sit dominus deus tuus spes tua, non aliud aliquid à domino deo tuo speres, sed ipse dominus tuus sit spes tua. Nanque multi de deo sperant pecuniam, multi de deo sperant honores caducos & perituros, aliud quodlibet à deo præter ipsum deum: sed tu ipsum deum tuum pete. Immo vero contemptis aliis perge ad illum, obliuiscens alia memento illius: relinquens retro alia, extendere in illum. Ipse certe auersum correxerit, ipse ducit rectum. Ergo sit ipse spes tua, qui ducit & perducit. Quò ducit, & quò perducit terrena avaritia: fundos quærebas, terram possidere cupiebas, vicinos excludebas, illis exclusis, aliis vicinis inhiabas: & tandiu tenebas avaritiam donec ad littora peruenires. Perueniens ad littora insulas concupiscis, possessa terra, cælum forte vis prendere. Relinque omnes amores, pulchrior est ille qui fecit cælum & terram. Beatus vir cuius est nomen domini spes eius, & non respexit in vanitates & insanias mendaces. Vnde enim insanias mendaces? Insania mendax, sanitas verax. Quæ vides bona putas, falleris: sanus non es, nimia febre phreneticus factus es, verum non est quod amas. Laudas aurigam, clamas aurigæ, insanis in auriga. Vanitas est, insania mendax est. Non est, ait, nihil melius, nihil delectabilius. Quid facio febrienti? Si est in vobis misericordia, orate pro talibus: quia & ipse medicus plerumque in desperatione conuertitur ad eos qui circumstant lachrymantes in domo, qui pendent ex ore eius audire sententiam de ægroto & periclitante. Stat anceps medicus, non videt bonum quod promittat, timet malum pronunciare ne terreat, modestam tamen planè iste concipit sententiam, Bonus deus omnia potest, orate pro illo. Quem itaque comprehendam istorum insanorum? Quis me audiat, quis eorum nos non miseros dicat: Quia cum eis non insanimus, amississe nos putat magnas & varias voluptates in quibus*

k iij bus

G bus ipsi insaniunt, nec vident quia mendaces sunt. Quando illi ouum inuito, vel calicem salutarem por-rigo saucio: & quomodo reficiam? Quid inuenio ne inedia deficiat, & ad sanitatem perueniat? Hortor vt reficiat, pugnos parat, sanire vult in medicum. Et si percussit, diligatur: & si iniuriam fecerit, non re-linquitur: rediturus est ad mentem, gratias acturus. Quam multi hæc agnoscunt, vident se inuicem, & lo-quantur de se in Ecclesia dei: in Ecclesie sanctæ gre-mio attendunt studia sua iam bona circa verbum dei, circa officia & obsequia charitatis, ad frequentandum gregem Christi non recedere de Ecclesia, vident & loquuntur ad inuicem de inuicem. Quis est iste circif-sarius? Quis est iste amator & laudator illius venato-ris, illius histrionis? De alio loquitur, & ille de ipso. Certe ista sunt, certe gaudeamus de talibus. Si gaude-mus de talibus, non desperemus de talibus. Oremus pro ipsis fratres charissimi, inde crescit numerus san-ctorum, de numero qui erat impiorum. Et non respe-xit in vanitates & insanias mendaces. Ille vincit talem, & cum vincit pronunciat, quasi diuinus vult esse. Af-fectat diuinitatem amittendo fontem diuinitatis, & sæ-pe pronunciat, & sæpe fallitur. Quare hoc? Quia in-saniam mendaces sunt. Quare autem aliquando proue-niunt quæ dicunt? Vt adducant insanos, vt amando ibi speciem veritatis, incurrant laqueum falsitatis: re-tro sunt, relinquuntur, amputentur. Si membra nostra erant, mortificentur, Mortificate, inquit, membra ve-stra quæ sunt super terram. Sit spes nostra, deus noster: qui fecit omnia melior est omnibus: qui pulchra fe-cit, pulchrior est omnibus: qui fortia, fortior est: qui magna maior est: quicquid amaueris, ille tibi erit. Di-sce amare in creatura creatorem, & in factura facto-rem, ne teneat te quod ab illo factum est, & amittas eum à quo & ipse factus es. Ergo beatus vir cuius est no-men domini spes eius, & non respexit in vanitates & insanias mendaces. Forte nobis diciturus est, qui versu isto percussus corrigi voluerit, & quem occupauerit ti-mor ille iustitiæ fidei, & volens cæperit ambulare an-gustam viam, diciturus est nobis, ambulare non dura-bo, si nihil expectabo. Quid ergo facimus fratres? Di-missuri eum sumus: sine spectaculo morietur, non sub-sistet, non nos sequetur. Quid ergo faciemus? Demus pro spectaculis spectacula. Et quæ spectacula daturi su-mus Christiano homini, quem volumus ab illis spe-ctaculis reuocare? Gratias ago domino deo nostro: se-quenti versu psalmi ostendit nobis quæ spectatoribus spectare volentibus, spectacula præberemus, & osten-dere debeamus. Ecce auersus fuerit à circo, à theatro, ab amphitheatro, quærat quod spectet, prorsus quærat: non eum relinquimus sine spectaculo. Quid pro illis dabimus? Audi quid sequitur, *Multa fecisti tu domine deus meus mirabilia tua.* Miracula hominum intuebatur, in-tendat mirabilia dei. Multa fecit dominus mirabilia sua, hæc respiciat. Quare illi viluerunt? Aurigam laudas regentem quatuor equos, & sine lapsu atque offensione currentes. Forte talia miracula spiritalia non fecit do-minus. Regat luxuriam, regat ignauiam, regat iniusti-tiam, regat imprudentiam, motus istos qui nimium la-pli hæc vitia faciunt, regat & subdat sibi, & teneat ha-benas, & non rapiatur, ducat quod vult, non trahatur quod non vult: aurigam laudabat, aurigam laudabit. Cla-mabat, vt auriga veste cooperiretur, immortalitate ve-stiretur. Hæc munera, hæc spectacula dedit deus, cla-mat de cælo, specto vos: luctamini, adiuuabo: vinci-

te, coronabo. Multa fecisti tu domine deus meus mi-rabilia tua. *Et cogitationibus tuis non est qui similis sit tibi.* Nunc specta histrionem. Didicit enim homo ma-gno studio in fune ambulare, & pendens te suspen-dit. Illum attende æditorem maiorum spectaculo-rum. Didicit iste in fune ambulare, nunquid fecit in mari ambulare? Obliviscere theatrum tuum, atten-do Petrum nostrum non in fune ambularem, sed vt ita dicam, in mari ambularem. Ambula & tu non in illis aquis vbi Petrus, aliquid significans, ambu-lauit, sed in aliis, quia hoc seculum mare est. Ha-bet amaritudinem noxiam, habet fluctus tribulatio-num, tempestates tentationum. Habet homines ve-lut pisces de suo malo gaudentes, & tanquam se in-uicem deuorantes. Hic ambula, hoc calca. Spectare vis, esto spectaculum. Ne deficias, vide præceden-tem & dicentem, Spectaculum facti sumus huic mun-do, & angelis & hominibus. Calca mare ne mergaris in mari. Non ibis, non calcabis, nisi ille iusserit qui prior in mari ambulauit. Sic enim ait Petrus, Si tu es, iube me venire ad te super aquas. Et quia ipse e-rat, audiuit petentem, tribuit desyderanti: vocauit am-bulantem, erexit mergentem. Hæc mirabilia fecit do-minus, ipsa intuere, Oculis spectantis fides sit, & fac tu talia: quia & si venti turbauerint, & si fluctus infremuerint, & te humana fragilitas ad aliquam du-bitationem tuæ salutis adduxerit: habes clamare, di-cis: Domine pereo. Non finit ille perire, qui iussit te ambulare. Quia enim iam in petra ambulas, nec in mari times: si sine petra fueris & in mari mergeris: quia in tali petra ambulandum est quæ in mari non merfa est. Vide mirabilia dei. *Annunciaui & locutus sum, multiplicati sunt super numerum.* Est numerus, sunt super numerum. Numerus certus est pertinens ad il-lam cælestem Hierusalem. Nomen enim dominus qui sunt eius, Christianos timentes, Christianos fideles, Christianos præcepta seruantes, dei vias ambulantes, à peccatis abstinentes, si ceciderint confitentem, ip-si ad numerum pertinent. Sed nunquid soli sunt? Sunt & super numerum. Nam & si modo pauci sunt, pauci in comparatione multitudinis malarum frequen-tiarum: quantis turbis implentur Ecclesie, stipantur parietes, pressuris se vrgent, propè se suffocant mul-titudine. Rursus ab eis ipsis, si nimis est curritur ad amphitheatrum: isti super numerum sunt. Sed ad eos ista dicimus, vt in numero sint, quia non assunt, quia non audiunt à nobis, sed cum exieritis audi-ant à vobis. Annunciaui, inquit, & locutus sum, Chri-stus dicitur annunciauit ipse ex capite nostro, ipse an-nunciauit ex membris suis, ipse misit annunciatorem, ipse misit apostolos, in omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Quan-ti fideles agglomerantur, quantæ turbæ concurrunt, multi vere conuersi, & multi falso conuersi: & pau-ciores sunt vere conuersi, plures falso conuersi, quia multiplicati sunt super numerum. Annunciaui & lo-cutus sum multiplicati sunt super numerum. *Sacrifi-cium & oblationem nolisti.* Hæc miracula dei sunt, hæc cogitationes dei sunt, quibus nemo est similis: vt spe-ctator ille abducatur à curiositate, & quærat ista nobis-cum meliora, fructuosiora, de quibus inuentis gaude-bit: & sic gaudebit, vt non timeat, ne ab eo vincatur quem amat: amat enim aurigam: quo victo insultatio-nes ferat. Quando vincit auriga, ipse vestitur, nunquid pauper qui illi clamat? Victor ipse vestitur pro victo illi

Collo. 3.

Math. 7.

Math. 21

1. Cor. 4

Math. 24

L

2. Tim. 3

Tal. credi-derint.

M

Psalm.

A illi insultatur. Quare pro illo percipis reprehensionem, cum quo non diuidis vestem? Illic aliud in spectaculis nostris: omnes quidem currunt, Paulus Apostolus dixit, in illo stadio, in illo spectaculo, vnus tamen accipit brauium, ceteri victi discedunt, & persequuntur in currendo. Sed cum acceperit vnus, remanent ceteri qui similiter laborauerunt. Hic non est sic, quotquot currunt, perseveranter currant, omnes accipiunt: & qui prior venerit expectat, vt cum posteriore coronetur. Agonem quippe iustum non cupiditas, sed charitas facit: omnes currentes amant se, & ipse amor cursus est. Sacrificium & oblationem noluit, ait Psalmus deo. Antiqui enim, quando adhuc sacrificium verum, quod fideles norunt in figuris pronuntiabatur, celebrabant figuras futuræ rei, multi scientes sed plures ignorantes. Nam Propheta & sancti Patriarchæ nouerant quod celebrabant. Cetera autem multitudo iniqua carnalis sic erat, vt fieret de illa quod significaret posteriora ventura: & venit sublato illo sacrificio primo, sublatis holocaustis arietum, hircorum, vitulorum, cæterarumque victimarum: noluit illa deus. Quare illa noluit? quare primo voluit? Quia illa omnia quasi verba erant promittentis: & verba promissiva, cum venerit quod promittunt, non iam enunciantur. Tandiu quisque promissor est donec det, cum dederit mutat verba: non dicit adhuc, dabo, quod se daturum dicebat: sed dicit dedi, mutauit verbum. Quare illi primo placuit hoc verbum, & quare illud mutauit? Quia temporis sui verbum fuit, & pro tempore placuit. Quando promittebatur, tunc dicebatur: cum autem datum est quod promissum est, ablata sunt verba promissiva, data sunt completiva. Sacrificia ergo illa, tanquam verba promissiva, ablata sunt. Quid est, quod datum est completivum? Corpus quod nostis, quod non omnes nostis, quod vtinam qui nostis omnes, non ad iudicium noueritis. Videte quando dictum est, Christus enim ille est dominus noster, modo loquens ex membris suis, modo loquens ex persona sua. Sacrificium, inquit, & oblationem noluit? Quid ergo? Nos iam hoc tempore sine sacrificio dimissi sumus? Absit. *Corpus autem perfecisti mihi.* Ideo illa noluit vt hoc perficeres: illa voluisti antequam hoc perficeres. Perfectio promissorum abstulit verba promittentia. Nam si adhuc sunt promittentia, nondum impletum est quod promissum est. Hoc promittebatur: quibusdam signis: ablata sunt signa promittentia, quia exhibitæ sunt veritas promissa. An hoc corpore sumus, huius corporis participes sumus, quod accipimus nouimus, & qui non nostis noueritis, & cum didiceritis vtinam non ad iudicium accipiatis. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Perfectum enim est nobis corpus, perficiamur in corpore. Sacrificium & oblationem noluit, corpus autem perfecisti mihi.

B rum: noluit illa deus. Quare illa noluit? quare primo voluit? Quia illa omnia quasi verba erant promittentis: & verba promissiva, cum venerit quod promittunt, non iam enunciantur. Tandiu quisque promissor est donec det, cum dederit mutat verba: non dicit adhuc, dabo, quod se daturum dicebat: sed dicit dedi, mutauit verbum. Quare illi primo placuit hoc verbum, & quare illud mutauit? Quia temporis sui verbum fuit, & pro tempore placuit. Quando promittebatur, tunc dicebatur: cum autem datum est quod promissum est, ablata sunt verba promissiva, data sunt completiva. Sacrificia ergo illa, tanquam verba promissiva, ablata sunt. Quid est, quod datum est completivum? Corpus quod nostis, quod non omnes nostis, quod vtinam qui nostis omnes, non ad iudicium noueritis. Videte quando dictum est, Christus enim ille est dominus noster, modo loquens ex membris suis, modo loquens ex persona sua. Sacrificium, inquit, & oblationem noluit? Quid ergo? Nos iam hoc tempore sine sacrificio dimissi sumus? Absit. *Corpus autem perfecisti mihi.* Ideo illa noluit vt hoc perficeres: illa voluisti antequam hoc perficeres. Perfectio promissorum abstulit verba promittentia. Nam si adhuc sunt promittentia, nondum impletum est quod promissum est. Hoc promittebatur: quibusdam signis: ablata sunt signa promittentia, quia exhibitæ sunt veritas promissa. An hoc corpore sumus, huius corporis participes sumus, quod accipimus nouimus, & qui non nostis noueritis, & cum didiceritis vtinam non ad iudicium accipiatis. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Perfectum enim est nobis corpus, perficiamur in corpore. Sacrificium & oblationem noluit, corpus autem perfecisti mihi.

C *Holocausta enim pro delicto non petisti, tunc dixi ecce venio.* Nunquid exponendum est sacrificium & oblationem noluit, corpus autem perfecisti mihi, holocausta etiam pro delicto non petisti? Et quæ petebat antea. Tunc dixi, ecce venio. Tempus est vt veniant quæ promittebantur, quia auferuntur [ea quæ promittebant.] Et vere fratres mei attendite illa ablata, hæc impleta. Det mihi modo gens Iudaica sacerdotem. Vbi sunt sacrificia illorum? Certe perierunt, certe ablata sunt. Nunquid tunc reprobaremus ea? Reprobamus modo, quia si modo velis facere intemporale est, non

est opportunum, non congruit. Adhuc promittis, iam D accipe. Remanet illis quoddam quod celebrent, ne omnino sine signo remanerent. Cain enim maior frater qui occidit minorem fratrem, accepit signum ne quis eum occideret, sicut scriptum est in Genesi: Posuit deus Cain signum vt nemo eum occideret. Proinde & ipsa gens Iudæa manet per omnes gentes subdita iuri Romano. In ius Romanum confluxerunt, superstitiones communicauerunt. Postea inde ceperunt per gratiam domini nostri Iesu Christi separari, illa vero sic mansit cum signo suo, cum signo circumcisionis, cum signo azymorum sic mansit: non est occisus Cain, non est occisus, habet signum suum. Maledictus est à terra, quæ aperuit os suum excipere sanguinem fratris eius de manu eius. Ille enim fudit sanguinem, non excepit. Ille fudit, alia terra excepit: & ab ea terra quæ os aperuit & excepit, ille maledictus est: & ipsa terra quæ ore excepit sanguinem, Ecclesia est. Ab hac ergo ille maledictus est, & ille sanguis clamat de terra ad me. De hac enim terra dixit dominus, Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Clamat, inquit, ad me de terra. Clamat ad me, sed surdus est qui sanguinem fudit, quia non bibit. Illi ergo ita sunt, tanquam Cain cum signo. Sacrificia vero quæ ibi fiebant ablata sunt, & quod eis remansit ad signum Cain, iam perfectum est & nesciunt. Agnum occidunt, azyma comedunt. Pascha nostrum immolatus est Christus. Ecce agnosco agnum occisum, quia immolatus est Christus. Quid de azymis? Itaque, inquit, diem festum celebramus, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & malignitatis: ostendit quid sit vetus fermentum, vetus farina est & acuit: sed in azymis sinceritatis & veritatis. In umbra remanserunt, solem gloriæ ferre non possunt. Iam nos in luce sumus, tenemus corpus Christi, tenemus sanguinem Christi. Si habemus nouam vitam, cantemus canticum nouum, hymnum deo nostro. Holocausta pro delicto non petisti, tunc dixi ecce venio. *In capite libri scriptum est de me vt facerem voluntatem tuam, deus meus volui legem tuam in medio cordis mei.* Ecce ad membra respexit, ecce ipse fecit voluntatem patris. Sed in quo capite libri scriptum est de illo? Fortasse in capite libri huius Psalmorum. Quid enim longe petamus, aut alios libros inquiramus. Ecce in capite libri huius Psalmorum scriptum est, Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiarum non sedit: sed in lege domini voluntas eius fuit, [hoc est, deus meus volui & legem tuam in medio cordis mei: hoc est,] & in lege eius meditabitur die ac nocte. *Bene nunciam iustitiam tuam in Ecclesia magna.* Alloquitur membra sua, hortatur quod fecit vt faciant. Annunciauit, annunciamus: passus est, compatiamur: glorificatus est, conglorificabimur. Annunciaui iustitiam tuam in Ecclesia magna. Quam magna? Toto orbe terrarum. Quam magna: In omnibus gentibus. Quare in omnibus gentibus? Quia semen est Abrahæ in quo benedicentur omnes gentes. Quare in omnibus gentibus? Quia in omnem terram exiit sonus eorum. In ecclesia magna. *Ecce labia mea non prohibebo domine tu cognouisti.* Labia mea non prohibebo domine tu cognouisti: Labia mea loquuntur, non ea prohibebo loqui. Sonant quidem labia mea ad aures hominum, sed tu cognouisti cor meum. Labia mea non prohibebo domine tu cognouisti. Aliud audit homo, aliud cognoscit deus.

1. Cor. 9.

Gen. 4.

Ibidem.

E

Heb. 10.

Heb. 10.

1. Cor. 11.

Psal. 1.

Gen. 12. &

24.

Galat. 3.

IN PSALMVM XXXIX.

G deus. Ne in labiis solis esset annunciatio, & diceretur de nobis, quæ dicunt vobis facite, quæ autem faciunt facere nolite. Aut ipsi populo, laudanti deum ore non corde, diceretur, Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me: sona labiis, propinqua corde. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Qualis ille latro inuentus est pendens in cruce cum domino, agnoscens in cruce dominum. Alij non cognouerunt miracula faciētem, agnouit ille in ligno pendentem. Erat ille confixus omnibus membris, manus clavis inhærebāt, pedes transfixi erant, totum corpus adiungebatur ligno, corpus illud non vacabat cæteris membris, lingua vacabat, & cor. Corde credidit, ore confessus est, Memento mei, inquit domine, cum veneris in regnum tuum, salutem suam longe futuram sperabat, & post longum tempus accipere contentus erat. In longum sperabat, dies non est dilatatus. Ille dixit, Memento mei cum veneris in regnum tuum. Ille respondit, Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Hodie mecum, inquit, in paradiso. Paradisus habet ligna foetida, hodie mecum in ligno crucis, hodie mecum in ligno salutis. Ecce labia mea non prohibebo domine, tu cognouisti: ne credat corde, & præ timore labia prohibeat annūciare quod credidit. Sunt enim Christiani, habent fidem in corde, & inter paganos amarus, misere urbanos, fardidos, infideles, ineptos, insultatores, si exagitari ceperint, quia Christiani sunt, habent in corde fidem, & timent confiteri per labia, prohibent labia sua sonare quod norunt, sonare quod intus habent: sed reprehendit hos dominus, Qui me confessus non fuerit coram hominibus, confundar de illo coram patre meo: id est, non cum cognoscam, quia erubuit me confiteri coram hominibus, non cum confitebor coram patre meo. Dicant ergo labia quod habet cor, hoc contra timorem habeat cor quod dicunt labia, hoc contra simulationem habeant labia quod credit cor. Aliquando enim timor est, & non audes dicere, quod nosti, quod credis: aliquando simulatio est, dicis, & non habes in corde. Consentiant labia tua cordi tuo. Quærens pacem à deo, tibi ipsi esto pacatus: non sit inter os tuum & cor tuum mala rixa, Ecce labia mea non prohibebo domine tu cognouisti. Quomodo ille? Quid cognouit? Dominus intus in corde, vbi non videt homo, ideo & illud credidit. Ecce cor habet iam, habet quod videat deus, non prohibeat labia sua non prohibet. Quid enim dicit? Credidi propter quod locutus sum. Et quia locutus est quod credidit, quærens quid retribuatur domino pro omnibus quæ retribuit ei, adiungit, Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. Non exhorruit dominum dicentem, Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Confitetur enim per labia quod habebat in corde, peruenit ad passionem. Et quia peruenit ad passionem, hostis quid nocuit? Nempe preciosa in conspectu domini mors iustorum eius. Mortes in quas pagani seuerunt, in illis hodie reficimur. Natalem martyrum celebramus, exempla martyrum nobis proponimus, attendimus fidem, quomodo inuēti, quomodo attracti, quomodo steterunt ante iudices, in Ecclesia catholica nihil habentes simulationis, compaginati iunctura unitatis, confessi sunt Christum, caput quod præcesserat, sicut membra sequi concupierunt. Sed qui concupierunt: In tormentis patientes, in confessione fideles, in sermone veraces, laculabantur enim in ora interrogā-

tium se sagittas dei, & vulnerabāt ad iram, sed & multos vulnerauerunt ad salutem. Hæc omnia proponimus nobis, & intuemur illa, & optamus imitari. Hæc sunt spectacula Christiana, hæc videt desuper deus, ad hæc hortatur, ad hæc adiuuat, his certaminibus præmia proponit & donat. Ecce labia mea non prohibebo. Vide ne timeas, & prohibeas labia tua. Domine tu cognouisti, quia est & in corde quod sonat & in labiis. *Iustitiam tuam non abscondi in corde meo.* Quid ad iustitiam tuam? Fidem meam, quia iustus ex fide viuit, utpote interrogat sub pœna persecutor quod eis licuit aliquando. Quid es, paganus an Christianus? Christianus. Ipsa est iustitia eius credidit, ex fide viuit. Non abscondit in corde suo iustitiam suam, Non dixit apud se, Credo quidem in Christum, sed huic persecutori meo seuerenti & minanti non dicam quod credidi: nouit deus meus intus in corde meo, quia credo, ipse scit, quia non illi renuncio. Ecce hoc dicis te intus habere in corde, in labiis quid? Non sum Christianus. Contra cor tuum testimonium dicunt labia tua. Iustitiam tuam non abscondi in corde meo. *Veritatem tuam & salutare tuum dixi.* Christum tuum dixi, hoc est, veritatem tuam & salutare tuum dixi. Vnde veritas Christus: Ego sum veritas. Vnde salutare ipse Christus? Symeon agnouit infantem in manibus matris, in templo & dixit, Quia viderunt oculi mei salutare tuum. Agnouit infantem senex, factus in puero, puer innouatus fide. Acceperat enim responsum & dixit hoc, dixerat ei dominus, quia non exiturus erat de hac vita, priusquam videret salutare dei. Hoc salutare dei bonum est, ut ostendatur hominibus, sed clament, Ostende nobis domine misericordiam tuam & salutare tuum da nobis. Salutare autem domini in omnibus gentibus, quia cum dixisset quodam loco, Deus misereatur nobis & benedicat nos, illuminet vultum suum super nos, ut cognoscamus in terra viam tuam, adiecit, In omnibus gentibus salutare tuum. Primo dixit ut cognoscamus in terra viam tuam, & secutus est, in omnibus gentibus salutare tuum. Quasi diceretur ei, quæ est via quam cupis agnoscere? Homines ad viam veniunt, nunquid via venit ad homines? Via nostra venit ad homines, inuenit errantes, vocauit ad se extra ambulantes. In me, inquit, ambulate & non errabitis, Ego sum via & veritas & vita: ne diceris vbi est via dei, ad quam regionem ibo, quem montem ascendam, quos campos inquiram? Viam dei inquiris, salutare dei est via dei, & vbi que est hæc, quia in omnibus gentibus salutare tuum. Veritatem tuam & salutare tuum dixi. *Non celauit misericordiam tuam & veritatem tuam, à congregatione multæ.* Ibi simus, in hoc corpore numeremur & nos, non celamus misericordiam domini, & veritatem domini. Vis audire misericordiam domini? Recede à peccatis, condonabit peccata. Vis audire veritatem domini? Tene iustitiam, coronetur iustitia. Modo enim misericordia tibi prædicatur, postea veritas exhibebitur. Non enim sic est deus misericors ut iniustus sit, nec sic iustus est ut misericors non sit. Parua ne misericordia tibi est? Non imputabit priora omnia, male vixisti vsque in hodiernum diem, adhuc vixis, bene viue hodie, hanc misericordiam non celabis. Si hæc est misericordia, quæ veritas? Congregabuntur ante eum omnes gentes, & diuidet eas sicut pastor diuidit oves ab hædis, oves ponet ad dexteram, hædos ad sinistram. Ombus quid? Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est. Hædis quid? Ite in ignem

A in ignem aeternum. Ibi poenitentiae locus non est. Quia misericordiam dei contempsisti, veritatem senties: si autem non contempsisti misericordiam, veritate gaudebis. *Tu autem domine ne elonginqueris misericordias tuas à me.*

Respexit ad membra sua faucia. Quia misericordiam tuam & veritatem tuam non celam à congregatione multa, ab Ecclesia vnitatis orbis terrarum, Attende membra faucia, attende delictores & peccatores, & noli remouere misericordias tuas. *Misericordia tua & veritas tua semper susceperunt me.* Non auderem conuerti, nisi securus de remissione: non auderem perseuerare, nisi securus de promissione. Misericordia tua & veritas tua semper susceperunt me. Attendo quia bonus es: attendo quia iustus es: amo bonum, timeo iustum. Amor & timor perducunt me, quia misericordia & veritas tua semper susceperunt me. Quare ipsa suscipiunt, & ab eis oculos auertendi locus non est?

Quoniam circumdederunt me mala quorum non est numerus.

Quis numerat peccata? Quis numerat iniquitates alienas & proprias? Sub quo cumulo gemebat qui dicebat,

Psal. 18.

B parce seruo tuo. Parua erant nostra, imponuntur aliena. Timeo mihi, timeo bono fratri, tolero malum fratrem. Et sub isto cumulo quid erimus, si cesset misericordia dei? Tu autem domine ne elonginqueris, propè esto. Cui propè est dominus? his qui obtruerunt cor, Longe à superbis, propè ad humiles. Excelsus est enim dominus, & humilia respicit. Sed non se putent latere qui superbi sunt: excelsa enim à longe cognoscit. Cognoscebat à longe iactantem se pharisaeum, subueniebat de proximo confitenti Publicano. Iactabat ille merita sua, & tegebat vulnera sua: non iactabat ille merita, sed offerebat vulnera. Ad medicum venerat, sciebat se languidum, sciebat se sanandum. Oculos ad caelum leuare non audebat, pectus percutiebat, sibi non parebat vt ille parceret, se agnoscebat vt ille ignosceret, se puniebat vt ille liberaret. Tales hic voces sunt, audiamus eas piè, & amemus piè, corde, lingua, omnibus medullis nostris hæc dicamus, Nemo se putet iustum, viuit qui loquitur, viuit, & vtinam viuat. Adhuc hic viuit, adhuc cum morte viuit: & si spiritus vita est propter iustitiam, corpus tamen mortuum est propter peccatum, Et corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimat terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Pertinet ergo ad te clamare, pertinet gemere, pertinet confiteri, non te exaltare, non te iactare, non de tuis meritis gloriari, quia & si habes aliquid gaudendum, quid est quod non accepisti? Quoniam circumdederunt me mala quorum non est numerus. *Comprehenderunt me iniquitates meae, & non potui vt viderem.* Est aliquid quod videamus, quid premit, vt non videamus? Nonne iniquitas oculum tuum, ne istam lucem videre posses, premebat? Fortassis humor irruens premebat, fortasse fumus, puluis, aliquid iniectum, eleuare oculum faucium nõ poterat ad istam lucem. Quid ergo? Cor faucium leuabis ad dominum? Nonne prius sanandum est vt videas? Nonne superbus inueneris cum dicis, primo videam & sic credam? Nonne quis dicit? Quis enim visurus dicit, videam & sic credam? Lucem ostensurus sum, imò vero ipsa lux ostendere se vult. Cui: Cæco non potest, non videt. Vnde non videt? Grauat oculus multis peccatis. Quid enim ait? *Comprehenderunt me iniquitates meae, & non potui vt viderem.* Remoueantur ergo iniquitates, dimittantur peccata, leuetur pondus ab

oculo, sanetur quod faucium est, adhibeatur mordax D præceptum quali collyriũ. Prius effice quod tibi præcipitur, sana cor, munda cor, dilige inimicum tuum. *Matth. 4. Luc. 6.*

Et quis diligit inimicum suum? Hoc iubet medicus, amarum est, sed salubre. Quid tibi faciam, inquit: Ita vexatus es vt inde saneris. Et dicit, sanato non erit onerosum, voluptuose diliges inimicum, sanatus corde, conare tu, vt saneris amplius. In tribulationibus, in angustiis, in tentationibus fortis esto, per dura, medici manus est, non latronis. Ecce, inquit, præceptis acceptis, & fide retenta, prius sicut iubes sanabo cor vt dicis, sanato corde, & mundato corde quid videbo? Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. *Matth. 5.*

Hoc modo, inquit, non possum, Comprehenderunt me iniquitates meae, & non potui vt viderem. *Multiplicatae sunt super capillos capitis mei.* Capillos capitis ad numeri multitudinem reuocat. Quis numerat capillos capitis sui? Multo minus peccata quae excedunt numerum capillorum. Minuta videntur, sed multa sunt. Precauisti magna, iam non facis adulterium, iam non facis homicidium, non rapis res alienas, non blasphemias, non dicis falsum testimonium, moles istae sunt peccatorum. Magna precauisti, de minutis quid agis? An non times minuta? Projecisti molem, vide ne arena obruaris. *Multiplicatae sunt super capillos capitis mei.*

Deute. 5.

E

De poenit.

dist. 1. cap.

Tres sunt.

Et cor meum dereliquit me. Quid mirum est si cor tuum desertum est à deo tuo, quando seipsum deseruit? Quid est, cor meum dereliquit me? Non est idoneum cor meum ad cognoscendum se, hoc dixit, Cor meum dereliquit me. Corde meo dominum volo videre, & non possum præ multitudine peccatorum meorum. Parum est ne cor meum se comprehendat, Nemo enim se comprehendit, nemo de se præsumit. Nunquid comprehendit corde suo cor suum Petrus qui dixit, Tecum vsque ad mortem ero? In corde erat præsumptio falsa, in corde latebat timor verus, & non erat idoneum cor ad comprehendendum, Cor ægrotum latebat, sed medico patebat. Quod de illo latebat pronunciatum est, hoc impletum est. Nouerat in illo deus quod ipse in se non nouerat, quia cor eius dereliquerat eum. Cor eius latebat cordi eius, & cor meum dereliquit me. Quid ergo? Quid clamamus, quid dicimus? *Placeat tibi domine, erue me.* Tanquam diceret,

Matth. 26.

F Si vis potes me mundare. Placeat tibi domine, erue me. *Domine in adiuuandum mihi respice.* Membra poenitentiae, membra in doloribus posita, membra sub ferramentis medici clamantia, sed sperantia. Domine in adiuuandum mihi respice. *Confundantur & reuerentur simul qui querunt animam meam vt auferant eam.* Quodam enim loco accusat & dicit, Aspiciebam in dexteram, & videbam, & non erat qui requireret animam meam, id est, non erat qui me imitaretur, Christus in passione loquitur. Et attendebam ad dexteram, id est, non ad impios Iudæos, sed ipsam dexteram ad ipsos Apostolos: Et non erat qui requireret animam meam. Vsq̄ue adeo non erat qui requireret animam meam, vt qui præsumperat negaret animam meam. Sed quia duobus modis quæritur homo, aut quo fruaris, aut quem persequaris, ideo hic alios dicit, quos vult confundi & reuereri qui quærun animam eius. Sed ne sic intelligeres quomodo conqueritur de nonnullis querentibus animam suam vt auferant eam, id est, ad mortem quærun animam meam: adiecit, *Confundantur & reuerentur.* Et vere multi quæserunt animam ipsius, & confusi & reueriti sunt, quæserunt animam ipsius, &

Psal. 141.

Matth. 27.

Duobus modis quæritur homo.

ut homo.

sicut

G sicut illis visum est abstulerunt animam ipsius: sed ille potestatem habuit ponendi animam suam, & potestatem habuit recipiendi animam suam: ergo illi gauisi sunt cum posuit, confusi sunt cum recepit. Confundantur & reuerantur simul, qui quærunt animam meam, vt auferant eam. *Conuertantur retrorsum & reuerantur, qui volunt mihi mala.* Conuertantur retrorsum. Ne hoc in malum accipiamus, bene illis optat: sed vox illius est qui dixit de cruce, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Quare illos ergo dicit, vt retrorsum redeant? Quia qui ante superbi erant vt caderet retro, humiles facti sunt vt resurgant. Quando enim antè sunt præcedere volunt dominum, meliores volunt esse quàm dominus: si autem retro sunt, ipsum agnoscunt meliorem, ipsum priorem, se posteriores, vt ille præcedat, illi sequantur. Proinde Petrum male sibi dante consilium, sic redarguit. Passurus enim dominus erat pro salute nostra, & de ipsa passione quæ futura erat prædicabat, & ait Petrus, Abiit domine, propitius tibi esto, non fiet hoc. Præcedere volebat dominum, & consilium dare magistro. Dominus autem vt non cum faceret præcedentem, sed sequentem, redi, inquit, retro satanas. Ideo, inquit, satanas, quia vis antecedere eum quem debes sequi: si enim retro fueris, & secutus fueris, iam non eris satanas. Quid ergo? Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Conuertantur retrorsum & reuerantur, qui volunt mihi mala. Maleuoli sunt, qui etiam cum benedicunt, quantum in corde eorum est maledicunt. Dicis alicui, esto Christianus: sed sis & tu Christianus: bonam rem dixit, sed non illi imputatur quod dixit, sed quo animo dixit: quomodo imputatum est & Iudæis, quando ille ex cæco nato factus est videns, cum eum premerent insultationibus & arguerent, ait illis, Nunquid & vos discipuli eius vultis esse? Et illi maledixerunt ei. Hoc ait Euangelista: Maledixerunt ei dicentes, Tu sis discipulus eius. Illis maledicentibus dominus benedixit. Fecit quod illi dixerunt, retribuit autem illis quod maledixerunt. Conuertantur retrorsum, & reuerantur, qui volunt mihi mala. Sunt autem alij non boni qui bona volunt, & ipsi cauendi. Quomodo enim illi maledicunt, & dicunt bona nostra, sed malo animo, sic multi mala nostra bono animo. Hoc dico, Qui dixerit tibi, tu sis Christianus, bonum tuum dicit malo animo. Qui autem tibi dixerit, tanto melior nemo sit in factis malis, quoniam laudatur peccator in desyderiis animæ suæ, & qui iniqua gerit benedicatur: mala tua dicit laudans. Quomodo ille bona tua dicebat maledicens, sic iste mala tua benedicens, sed vtrunque genus hostis fuge, vtrunque caue. Ille seruit, iste blanditur, vterque malus: ille iracundus est, & iste in laude subdolos: ille reprehensor est, iste laudator: sed & ille in reprehensione inimicus est, & ille in laude subdolos. Caue vtrunque, contra vtrunque ora. Qui enim orauit, conuertantur retrorsum & confundantur qui volunt mihi mala: respexit ad aliud genus dolose maleuolum, & falso benedicum. *Ferant confesitum confessionem suam, qui dicunt mihi euge euge.* Laudant falso, magnus vir, bonus vir, literatus, doctus, sed quare Christianus? Ea tua laudant, quæ nolis laudari, illud reprehendunt vnde gaudes. Sed si forte dicis, quid in me laudas o homo, quia vir bonus, quia vir iustus sum: si hoc putas, Christus me hoc fecit, ipsum lauda. At ille, abijt, noli tibi iniuriam facere, tu teipsum talem fecisti. Confundantur qui dicunt mihi euge euge. Et quid

sequitur, *Exultent & iocundentur omnes qui te quærunt domine.* Non quærunt me, sed quærunt te, non mihi euge euge dicunt, sed in illo & in te glorificare vident: si quid habeo gloriæ. Qui enim gloriatur, in domino gloriatur. Exultent & iocundentur omnes qui te quærunt domine, *Et dicant semper magnificetur dominus.* Quia & si ex peccatore fit iustus, da gloriam illi qui iustificat impium. Siue ergo peccator sit, laudetur qui ad indulgentiam vocat: siue quis iam ambulet in via iustitiæ, laudetur qui ad coronam vocat. Semper magnificetur dominus ab his, *Qui diligunt salutare iuum. Ego autem.* Cui quærebant mala. Ego autem cuius animam quærebant, vt auferrent eam. Sed conuerte te ad aliud genus hominum. Ego autem cui dicebant, euge euge, *Egenus & pauper sum.* Non est quod in me laudetur. Discindat ille saccum meum, cooperiat me stola sua. *Galat.* Vivo ergo iam non ego, viuit autem in me Christus. Si viuit in te Christus, & totum quod boni habes Christi est, totum quod habebis Christi est, tu per teipsum quid es? Ego egenus & pauper, Ego autem non diues, quia non sum superbus. Diues erat ille qui dicebat, *Luc.* Gratias tibi ago domine, quia non sum sicut ceteri homines: publicanus autem erat pauper, qui dicebat, Domine propitius esto mihi peccatori. Ille de saturitate rústabat, ille de fame plorabat. Egenus & pauper sum. Et quid facturus es o egene & pauper, mendica ante ianuam dei, pulsa & aperietur tibi. Ego autem egenus & pauper sum. *Dominus curam habebit mei* lacta in dominum curam tuam, & spera in eum, & ipse faciet. Quid tibi curaturus est: quid tibi prouidurus? Habeat tui curam qui fecit te: qui habuit tui curam antequam esses, quomodo non habebit curam cum iam hoc es quod voluit vt esses? Iam enim fidelis es, iam ambulas in via iustitiæ: curam tui non habebit, qui facit solem suum oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos: te iam iustum ex fide viuentem negliget, deseret, dimittet? Imò vero & hic fouet, & hic adiuuat, & hic necessaria subministrat, & noxia refecat. Dando consolatur vt permaneas, feriendo t corripit ne pereas. Dominus curam habet tui, securus esto, ille proteget qui te fecit. Ab artificis tui manu noli cadere, si cecideris iam à manu artificis, frangeris. Vt autem permaneas in manu artificis, bona voluntas facit. Dic deus meus voluit, & portabit ipse & tenebit ipse. lacta te in illum, noli putare inane esse, vt quasi præcipiteris. Non ita tibi videatur. Ille dixit, Cælum & terram ego impleo: nusquam tibi deest, tu illi noli deesse, tu tibi noli deesse. Dominus curam habet mei. *Adiuuor meus & præceptor meus tu es, deus meus ne tardaueris.* Inuocat, implorat, timet, ne deficiat. Ne tardaueris. Quid est, ne tardaueris? Nisi breuiati essent dies illi, non fieret salua omnis caro. Modo lectum est, de diebus tribulationum. Quasi enim vnus homo rogat deum, membra Christi, corpus Christi vbique diffusum, vnus mendicus, vnus pauper, quia & ille pauper qui diues pauper factus est, de quo ait Apostolus, Cum diues esset, pauper factus est, vt ipsius paupertate vos ditarem: veros pauperes ditat, falsos diuites pauperat. Clamat ad eum à finibus terræ, ad te clamaui, cum taderet animam meam. Venient dies tribulationum, & malorum tribulationes venient, sicut dicit scriptura, & quantum accedunt dies, augentur tribulationes. Nemo sibi promittat, quod Euangelium non promittit. Fratres mei obsecro vos, attendite

A attendite scripturas nostras, si aliquid fefellerunt, si aliquid dixerunt, & aliter accidit quam dixerunt: necesse est ut usque in finem sic fiant omnia quemadmodum dixerunt. Non nobis promittunt scripturae nostra in hoc seculo, nisi tribulationes, pressuras, angustias, angustia dolorum, abundantiam tentationum.

Math. 24. Ad ista nos precipue paremus, ne imparati deficiamus. Vix pregnantibus & mammantibus: modo audistis. Pregnantes sunt qui spe intumescunt, mammantes autem, id est, lactantes, qui iam adepti sunt quod concupierant. Etenim mulier pregnans in spe tumet filij, nondum videt filium: cum autem lactat, amplectitur quod sperat. Ergo similitudinem, verbi gratia, ponamus. Bona est ista villa vicini, O si mea esset, adiungerem illam & facerem de isto fundo & de illo unitatem. Amat & avaritia unitatem, quod amat bonum est, sed ubi amandum sit, nescit. Ecce concupit villam proximi, sed iste proximus dives est, non indigens, habes honorem, habens etiam potentiam, a cuius forte etiam potentia tibi metuendum sit, non de illius fundo aliquid sperandum. Nihil sperans non concipit, non est pregnans anima.

B Si vero iuxta vicinus sit pauper, qui vel in necessitate positus est ut possit vendere, vel premi potest ut cogatur vendere, iniicitur oculus, speratur villa, impregnata est anima, sperat se posse adipisci villam & possessionem vicini pauperis. Et cum patitur iste pauper necessitatem, venit ad ditiores vicinum suum, cui forte obsequi solet, cui deferre, cui venienti assurgere, quem inclinato capite salutare: da mihi, rogo te, parior necessitatem, vrgeor a creditore. Et ille, non habeo modo in manibus, si velit vendere haberet. Agnoscimus hoc.

Math. 25. *Luc. 18.* Fuerunt in nobis, iam non sunt in nobis. Nonne hesternum viximus, & hodie vivimus? Est corrigendi locus, nondum facta est illa disunctio, aliorum ad dexteram, aliorum ad sinistram: nondum apud inferos sumus, ubi dives ille fuit, sitiens & stillam desiderans. Audiamus cum vivimus, corrigamur, non speremus res alienas, & impregnati timeamus, nec perueniamus ad illas, & eas adipiscendo tanquam filios osculemur.

Math. 24. Vix enim pregnantibus & mammantibus in illis diebus. Mutandum est cor, levandum est cor, non hic habitandum corde. Hæc mala regio est. Sufficiat quod adhuc carne hic esse necesse est, quod non est necesse

C non fiat: sufficiat diei malitia sua, sursum corda habeamus. Si resurrexistis cum Christo, dicit fidelibus, corpus & sanguinem domini accipientibus dicit, Si resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt sapite, ubi Christus est in dextera dei sedens, quæ sursum sunt querite, non quæ super terram. Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in deo. Non enim apparet quod vobis promissum est, & iam paratum est, sed non videtis. Impregnari vis, hinc impregnare, ipsa sit spes tua: certus erit partus tuus, non erit abortivus, non temporalis, amplecteris quod pepereris in æternum. Sic enim per Esaiam dicitur, Cœcepimus & parturivimus spiritum salutis. Ergo retro est & non datur modo, sed dabitur. Quanta data sunt fratres mei, quis illa numerat secundum scripturas? Ibi scriptum est de Ecclesia, & videtur quia est: ibi scriptum est de idolis, quia non erunt, & videtur quia non sunt: ibi scriptum est, quia perdituri erant Iudæi regnum, & videtur: ibi scriptum est de hæreticis, quia futuri erant, & videtur: ibi scriptum est & de die iudicii, ibi scriptum est & de premio honorum, & de pœna malorum. In omnibus deum fidelem invenimus, in ultimo deficiet

Esai. 26.

& fallet: Dominus curam habebit mei. Adiutor meus Deus & protector meus tu es, deus meus ne tardaveris. Nisi minorarentur dies illi, nulla caro perduraret, sed propter electos breuiabuntur. Dies illi erunt tribulationis, sed non tam longi quam sperantur. Cito illi transibunt, requies veniens non transibit, quanquam longum fieri debuit malum pro infinito bono.

In Psalmum quadragesimum enarratio.

Præfatio.

QUONIAM solennis dies martyrum illuxit, propter gloriam passionis Christi Imperatoris martyrum: qui sibi non peperit militibus imperans pugnam, sed prior pugnavit, prior vicit, ut pugnantes exemplo suo hortaretur, & maiestate sua adiuveret, & promissione coronaret: audiamus aliquid in isto Psalmo quod pertineat ad eius passionem. Commendamus autem sapius, nec nos piget iterare quod vobis utile est retinere, dominum nostrum Iesum Christum plerumque loqui ex se, id est, ex persona sua, quod est caput nostrum: plerumque ex persona corporis sui quod sumus nos & Ecclesia eius: sed E ita quasi ex unius hominis ore sonare verba, ut intelligamus caput & corpus in unitate integritatis consistere, nec separari ab invicem: tanquam coniugium illud, de quo dictum est: Erunt duo in carne una. Si ergo agnoscimus duos in carne una, agnoscamus duos in voce. Primo quod legenti respondentem cantavimus, quamquam de medio Psalmi sit, hinc tamen sermonis ducamus exordium. Inimici mei dixerunt mala mihi, quando morietur & peribit nomen eius. Persona est hæc domini nostri Iesu Christi, sed videte si non ibi intelliguntur & membra. Dictum est & hoc cum ipse dominus noster hic in terra in carne ambularet. Cum enim viderent multitudinem sequi auctoritatem eius, & diuinitatem & maiestatem miraculis præsentatam: cum hunc viderent Iudæi, de quibus ipse dominus similitudinem posuit, quia dixerunt, Hic est hæres, venite occidamus eum & nostra erit hæreditas: dixerunt apud semetipsos, id est, inter se: unde pontificis illius Caiphæ vox est, Videtis quod turba multa eum sequitur, & seculum post illum abiit: si dimiserimus eum vivere, venient Romani & tollent nobis & locum & gentem: expedit ut unus moriatur homo quam tota gens pereat. Evangelista autem verba nescientis quid diceret, exposuit nobis & ait, Hoc autem non a se dixit, sed cum esset pontifex prophetavit, quia oportebat eum mori pro populo & gente. Tamen illi cum viderent populum post illum ire dixerunt, quando morietur & peribit nomen eius: id est, cum occiderimus eum, iam nomen eius non erit in terra, nec seducet aliquos mortuus. Sed ipsa eius interfectione intelligent homines, quia hominem sequebantur, quia non erat in eo spes salutis, & deserent nomen eius & non erit. Mortuus est & non periit nomen eius, sed seminatum est nomen eius. Mortuus est, sed granum fuit, quo mortificato semine continuo exurgeret. Glorificato ergo domino nostro Iesu Christo, corperunt multo magis, multoque numerosius credere in illum, & corperunt membra eius audire quod caput audiebat. Iam ergo domino nostro Iesu Christo in cælo constituto, & ipso in nobis in terra laborante, dixerunt adhuc inimici eius, quando morietur & peribit nomen eius. Hinc enim persecutiones diabolus in Ecclesia concitavit ad perdendum nomen Christi: nisi forte putatis fratres, quia illi Pagani, quando sæviebant in Christianos, non hoc sibi dicebant,

Gbant, delere nomen Christi de terra: vt moreretur iterum Christus, non in capite sed in corpore suo, occisi sunt & martyres. Ad multiplicandam Ecclesiam, valuit sanctus sanguis effusus seminatione: accessit & mors martyrum, preciosa in conspectu domini mors iustorum eius. Multiplicati sunt magis magisque Christiani, & non est impletum quod dixerunt inimici, quando morietur & peribit nomen eius. Adhuc & modo dicitur, Sedent Pagani & computant sibi annos, audiunt phanaticos suos dicentes: aliquando Christiani non erunt, & idola illa coli habent, quemadmodum antea colebantur. Adhuc dicunt, quando morietur & peribit nomen eius: Bis victi, vel tertio sapite. Mortuus est Christus, non periit nomen eius: mortui sunt martyres, multiplicata est magis Ecclesia, crescit per omnes gentes nomen Christi. Qui de morte sua & de resurrectione sua prædixit quidem mortibus sanctorum martyrum & corona prædixit, ipse & de Ecclesia sua futura prædixit. Si verum dixit bis, tertio mentitus est: Vanum est ergo quod creditis contra illum, melius est vt credatis in illum, vt intelligatis super egenum & pauperem: quoniam pauper factus est cum diues esset, vt ipsius, inquit, paupertate vos ditaremini. Nunc autem quia pauper factus est contemnitur & dicitur, Homo erat, quid erat: Mortuus est, crucifixus est. Hominem colitis, in hominem spem habetis, mortuum adoratis. Falleris. *Intellige super egenum & pauperem.* Vt illius paupertate diues efficiaris. Quid est intelligere super egenum & pauperem? Vt ipsum Christum egenum & pauperem accipias, dicentem in alio Psalmo: Ego autem egenus & pauper sum, dominus curam habet mei. Quid est intelligere super egenum & pauperem? Quia semetipsum exinanivit formam serui accipiens in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Diues apud patrem, & pauper apud nos. Diues in cælo, pauper in terra, Diues deus, pauper homo. Hoc te ergo turbat, quod hominem vides, quod carnem intueris, quod mortem respicis, quod crucem irrides, hoc te turbat: intellige super egenum & pauperem. Quid est hoc? Intellige, quia vbi tibi exposita est infirmitas, ibi latet diuinitas. Diues, quia sic est. Pauper, quia tu sic eras. Sed tamen paupertas ipsius, diuitiæ nostræ sunt, Quomodo stultum ipsius, sapientia nostra est, Quomodo infirmitas ipsius, fortitudo nostra est. Quomodo mortalitas ipsius, immortalitas nostra est. Qui sit pauper attende, Non eum ex aliorum paupertate metiaris. Implere venit pauperes, qui pauper effectus est. Propterea aperi sinum fidei, suscipe pauperem, ne pauper remaneas.

Enarratio.

Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum dominus. Veniet enim dies mala. Velis nolis, veniet. Dies iudicij aderit, mala dies, si non intellexeris super egenum & pauperem. Quod enim modo non vis credere, manifestum erit in fine. Sed non fugies cum fuerit manifestum, quia non credis, cum est occultum. Inuitaris vt quod non vides credas, ne cum videris erubescas. Intellige ergo super egenum & pauperem, id est, super Christum. Intellige in eo occultas diuitias, quem pauperem vides. In eo sunt enim omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Hic enim te in die mala liberabit, ex eo quod deus est. Ex eo autem quod homo est, & illud quod in illo humanum erat resuscitabit te, & in melius conuertet, in

cælum leuabit. Ille autem qui deus est, qui vnam personam habere in homine & cum homine voluit, nec crescere nec crescere potuit, nec mori nec resurgere. Mortuus est ex infirmitate hominis, ceterum deus non moritur. Nam quod verbum dei non moritur ne mireris, quando non moritur anima in martyre. Modo non audiebamus ipsum dominum dicentem: Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere: Ergo morientibus martyribus anima martyrum mortua non sunt, & moriente Christo moriturum erat verbum? Vtique verbum dei multo amplius est, quam anima hominis, quia anima hominis facta est à deo. Et si facta est à deo, per verbum facta est, quia omnia per ipsum facta sunt. Ergo nec moritur verbum, cum non moriatur anima facta per verbum. Sed quomodo recte dicimus, mortuus est homo, & si anima ipsius non moriatur: sic recte dicimus, mortuus est Christus, & si diuinitas eius non moriatur. Mortuus vnde? Quia egenus & pauper. Non te perstringat mors ipsius, & auertat te à contuenda diuinitate, Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Respice & pauperes, egentes, eicientes & sitientes, peregrinantes, nudos, ægros, in carcere constitutos, Intellige super talem pauperem, quia & si super talem intelligis, super illum intelligis qui dixit, Esuriui, sitiui, nudus, peregrinus, æger, in carcere fui: ita in die maligna eruet te dominus. Et vide beatitudinem tuam. *Dominus conseruet eum.* Propheta bene optat homini intelligenti super egenum & pauperem. Ista optatio promissio est, securi expectant qui hoc agunt, Dominus conseruet eum. *Et viuificet eum.* Quid est, conseruet eum & viuificet eum? Quod pertinet, viuificet eum? Ad futuram vitam, Viuificatur enim qui mortuus erat. Nunquid autem potest mortuus intelligere super egenum & pauperem? Sed viuificationem nobis illam promittit, de qua dicit Apostolus, Corpus quidem mortuum propter peccatum, spiritus autem vita est propter iustitiam. Si autem qui suscitauit Christum à mortuis, habitat in vobis, qui suscitauit Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra propter inhabitantem spiritum eius in vobis. Hæc est ergo viuificatio quæ promittitur intelligenti super egenum & pauperem. Sed quia dicit Apostolus ad Timotheum, Promissionem habens vitæ præsentis & futuræ, ne putarent illi qui intelligunt super egenum & pauperem recipiendos quidem se esse in cælum, sed negligi in terra: & non sperabunt nisi quod futurum est in æternum, quod autem præsens est putarent deum non curare in sanctis & fidelibus suis: vbi dixit quod maxime expectare debemus, dominus conseruet eum & viuificet eum, respexit & ad istam vitam. *Et beatum, inquit, faciat eum in terra.* Erige ergo oculos in hæc promissa, Christiana fide, non te deserit deus in terra, & aliquid promittit in cælo. Multi enim mali Christiani inperatores ephemeridarum, & inquisitores atque obseruatores temporum & dierum, cum cœperint ibi obiurgari à nobis, vel à quibusdam bonis melioribusque Christianis, quare ista faciant, respondent, Hæc propter tempus hoc necessaria sunt, Christiani autem sumus propter vitam æternam. Propterea in Christum credimus vt det nobis vitam æternam, nam vita ista temporalis in qua versamur, ad curam ipsius non pertinet. Relinquitur vt hoc breuiter dicant, vt propter vitam æternam deus, & propter vitam præsentem diabolus colatur. Respondet illis ipse Christus, Non potestis duobus dominis seruire, & aliū colis propter id quod

Matth. 10.

1. Cor. 15.

2. Cor. 8.

Psal. 39.

Philip. 2.

1. Cor. 1.

Matth. 25.

Roma. 8.

1. Tim. 4.

Coloss. 2.

Matth. 6.

A quod expectas in celo, & alium colis propter id quod expectas in terra, quanto melius vnum colis qui fecit celum & terram: Qui curauit vt esset terra, imaginem suam non negligit in terra. Ergo conferuet eum dominus, & viuificet eum intelligetem super egenum & pauperem, Insuper quantuis in aeternum viuificet beatum faciat eum in terra. *Et non tradat eum in manus inimici eius.* Inimicus ille diabolus est. Nemo attendat inimicum suum hominem, quando audit verba ista. Iam forte de vicino suo cogitabat, de illo qui cum illo litem in foro habebat, de illo qui illi vult auferre possessionem, qui illum vult premere vt vendat illi domum suam: Nolite ista cogitare, sed illum inimicum cogitate, de quo dicit dominus, Inimicus homo hoc fecit. Ipse est enim qui suggerit vt propter res terrenas colatur, quia non potest euertere nomen Christianum inimicus iste: videt enim se victum fama & laudibus Christi, videt in eo quod occidit martyres Christi, illos coronatos, & se triumphatum: & coepit non posse hoc persuadere hominibus, quod nihil sit Christus,

B Et quia vituperando Christum, iam difficile decipit: laudando Christum conatur decipere. Antea quid dicebat? Quem colitis? Iudaeum mortuum crucifixum, nullius momenti hominem, qui non potuit a se mortem depellere. Vbi in nomine eius vidit currere genus humanum, vidit quia in nomine crucifixi templa subuertuntur, idola franguntur, sacrificia extinguuntur, & haec omnia praedicta in prophetis attenduntur, hominibus admiratione stupentibus & laudantibus, iam aduersus vituperationem Christi cessauit, & induit se laudibus Christi, & coepit a fide alio modo deterrere. Magna lex est Christiana, potens lex illa, diuina, inefabilis, sed quis illam implet? Impletur in nomine saluatoris nostri, calcantis leonem & draconem. Aperte reprehendendo fremebat leo, astute laudando insidiatur draco. Veniant ad fidem qui dubitant, no dicant quis hoc implet? Si de viribus suis praesumunt, non implebunt. Praesumendo de gratia dei credant, praesumendo veniant, adiuuandi veniant non iudicandi. Viuunt omnes fideles in nomine Christi, quisque pro gradu suo implens praeccepta Christi, siue coniuges, siue coelibes & virgines. Viuunt quantum donat dominus eis viuere, neque de suis viribus praesumunt, sed no uerunt se in illo debere gloriari. Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti quid gloriaris quasi non acceperis? Noli dicere mihi, quis illud implet? Ille in me implet qui venit diues ad pauperem, pauper quidem ad pauperem, sed plenus ad inanem, Haec cogitans quia intelligit super egenum & pauperem, & non aspernatur paupertatem Christi, intelligens diuitias Christi, fit beatus in terra, & non tradetur in manus inimici sui volentis ei persuadere, vt deus non colatur nisi propter caelestia, diabolus colatur propter terrena. Non tradat eum in manus inimici eius. *Dominus opem ferat illi.* Sed vbi? Forte in celo, forte in vita aeterna, vt restet colendus diabolus propter inopiam terrenam, propter necessitates huius vitae: Absit. Promissionem habes vitae praesentis & futurae, ille ad te venit in terram, per quem factum est caelum & terra. Denique attende quid dicat, Dominus opem ferat illi.

Super lectum doloris eius. Lectus doloris, infirmitas est carnis. Ne dicatis non possum tenere & portare & frenare carnem meam: adiuuaris vt possis. Dominus opem ferat tibi super lectum doloris tui. Portabat te lectus, non tu portabas lectum, sed paralyticus intus e-

ras, adest qui dicat tibi, tolle grabatum tuum & vade in domum tuam. Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius. Et tanquam quaereretur, Quare ergo cum opem ferat nobis deus, tanta mala patimur in ista vita, tanta scandala, tantos labores, tantam inquietudinem carnis & seculi? Conuertit se ad deum, & tanquam consilium medicinae eius nobis exponens.

Totum stratum eius, inquit, vertisti in infirmitate eius. Quid est, totum stratum eius vertisti in infirmitate eius. Per stratum intelligitur aliquid terrenum. Omnis anima infirma in hac vita querit sibi aliquid terrenum vbi requiescat, quoniam intentionem laboris & mentis extenta in deum difficile potest perpetuo tolerare, aliquid sibi in terra conquirat vbi requiescat, & quodammodo pausatione quadam recumbat, veluti sunt ista quae diligunt & innocentes. Neque enim de cupiditatibus malorum nunc loquendum est, quia multi acquiescunt in theatris, multi acquiescunt in circo, in amphitheatro, multi acquiescunt in alea, multi in luxuria pinarum, multi in libidine adulteriorum, multi in violentiis rapinarum, multi in dolo & insidiis fraudum. Acquiescunt in his omnibus homines. Quid est acquiescunt? Delectantur illic. Sed remoueamus haec omnia, ad innocentem hominem veniamus. Acquiescit in domo sua, in familia sua, in coniuge, in filiis, in paupertate, in praediolo suo, in noualia manibus suis constituta, in edificio aliquo suo studio fabricato. Acquiescunt innocentes in his, sed tamen deus visens nos amorem non habere, nisi vitam aeternam, & istis velut innocentibus delectationibus miscet amaritudines, vt & in his patiamur tribulationes, & vniuersum stratum nostrum vertit in infirmitate nostra. Vniuersum stratum eius vertisti in infirmitate eius. Non ergo hoc conqueratur, quando in his quae innocenter habet, patitur aliquas tribulationes. Docetur amare meliora per amaritudinem inferiorum, ne viator tendens ad patriam, stabulum amet pro domo sua. Vniuersum stratum eius vertisti in infirmitate eius. Sed quare ista? Quia flagellat omnem filium quem recipit. Quare ista? Quia peccanti homini dictum est: In labore vultus tui edes panem tuum. Ergo quia correptiones istas, in quibus vniuersum stratum nostrum vertitur in infirmitate nostra, agnoscere debet homo propter peccata se pati, conuertat se & dicat quod sequitur, *Ego dixi, domine miserere mei, sana animam meam quia peccaui tibi.* O domine in tribulationibus meis me exerceas, flagelladum iudicas omnem filium quem recepturus es, qui nec vnico pepercisti. Ille quidem si ne peccato flagellatus est, Ego autem dico, miserere mei, sana animam meam quia peccaui tibi. Si vltus est qui putredinem non habebat: si medicina ipsa nostra ignem medicinalem non respuit, patienter ferre debemus vrentem medicum & secantem, id est, omnibus tribulationibus nos exercentem & a peccato sanantem. Plane committamus nos medici manui: non enim errat vt sanum pro putre secet. Nouit quod inspicit, nouit vitium quia ipse fecit naturam, quid ipse condidit, quid de nostra cupiditate accersit, discernit. Scit se sano homini praecceptum dedisse, ne languorem incurreret, dixisse in paradiso, hoc manduca, & hoc noli. Non audiuit sanus medici praecceptum vt non caderet, audiat vel aegrotus vt surgat, Ego dixi, domine miserere mei, sana animam meam, quia peccaui tibi. In factis meis, in peccatis meis non accuso fortunam, non dico hoc mihi facit fatum,

Psal. 90.

1. Cor. 4.

1. Tim. 4.

Math. 9.

*Hebr. 12.
Gen. 3.*

*Hebr. 12.
Rom. 8.*

Gen. 2. 26. 3

G fatum, non dico, adulterum me fecit Venus, & latro-
nem me fecit Mars, & avarum me fecit Saturnus, E-
go dixi, domine miserere mei, sana animam meam,
quia peccaui tibi. Nunquid hoc Christus? nūquid hoc
caput illud nostrum sine peccato? nunquid ille qui ea
quæ non rapuit exolvebat? nunquid ille solus in mor-
tuis liber? Liber enī in mortuis, quia sine peccato, quia
omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Nunquid
ergo ipse, imò ipse ex membris suis, quia vox membro-
rum ipsius, vox ipsius, quia & vox capitis nostri, vox
nostra. In illo enim eramus, quando dixit: Tristis est
anima mea vsque ad mortem. Non enim timebat mo-
ri, qui venerat mori: aut recusabat mori, qui potestatem
habebat animam suam ponendi, & potestatem habe-
bat iterum sumendi eam: sed loquebantur membra in
capite, & loquebatur caput pro membris. In illo ergo
vocem nostram inuenimus, sana animam meam quo-
niam peccaui tibi. In illo enim eramus cū dixit, Deus
meus deus meus vt quid me dereliquisti? In ipso enim
Psalmo vbi in capite hic versus est, consequenter dici-
tur, verba delictorum meorum. Quorum delictorum
H in illo, nisi quia vetus homo noster simul crucifixus est
cum illo, vt euacuaretur corpus peccati, & vltra non
seruiamus peccato? Ad illum & in illo dicamus, Ego
dixi, domine miserere mei, sana animam meam quia pec-
caui tibi. *Inimici mei dixerunt mala mihi, quando morietur &
peribit nomen eius.* Iam ista diximus, & hinc cœpimus, vt
& alia dicamus. Non opus est iterare, quod tam recen-
ti sermone impressum est auribus & cordibus vestris.
Et ingrediebantur vt viderent. Quod passus est Christus,
patitur & Ecclesia: quod passum est caput, patiuntur &
membra. Nūquid enim seruus est maior domino suo,
aut discipulus super magistrum? Si me, inquit, persecu-
ti sunt, & vos persequantur. Si patrem familiam Beelze-
bub vocauerunt, quanto magis domesticos eius? Ingre-
diebantur vt viderent. Iudas ille ad caput nostrum e-
rat, ad caput nostrum ingrediebatur vt videret, id est,
vt exploraret, non vt haberet quod crederet, sed vt
inueniret quod proderet. Ecce ingrediebatur ille vt
videret, & hoc exemplum in capite nostro propositū
est. Quid illa membra post assumptionem capitis no-
stri? Nonne dicit apostolus Paulus: propter subintro-
ductos falsos fratres qui subintroierunt explorare li-
bertatem nostram? Ergo & isti ingrediebantur vt viderent.
Sunt enim hypocritæ, simulatores mali, adiun-
gentes se ficta charitate, captantes omnes motus, om-
nia verba sanctorum, in omnibus laqueos inquiren-
tes. Et quid illis sit? Videte quid sequitur. *Vana locutum
est cor eorum.* Id est, loquuntur quasi ficta dilectione. Va-
num est quod loquuntur, verum non est, solidum nō
est. Et quia captant vnde inueniant accusationem, quid
ait? *Congregauerunt iniquitatem sibi.* Parantes enim calū-
nias inimici, quasi magni sibi videntur, quia habent
quod accusent. Sibi congregauerunt iniquitatem. Si-
bi, inquit, non mihi. Quomodo Iudas sibi nō Christo,
sic & simulatores Ecclesiæ sibi non nobis, quia de illis
& alibi dicitur, Et mentita est iniquitas sibi. Congre-
gauerunt iniquitatem sibi, & quia intrauerunt vt vi-
derent, *Egrediebantur foras, & loquebantur.* Ille qui intra-
uit vt videret, egrediebatur foras & loquebatur. Vti-
nam intus esset & vera loqueretur, non exiret foras vbi
falsa loquitur. Traditor & persecutor est, egressus fo-
ras loquitur. Si ad membra Christi pertines, veni in-
troeas ad caput. Tolera zizania si triticum es, tolera pa-
leam si frumentum es, tolera pisces malos intra retia si

pisces bonus es. Quare ante tempus ventilationis auo-
lasti? Quare ante tempus messis etiam frumenta era-
dicasti tecum? Quare antequam ad littus venires, retia
dirupisti? Egrediebantur foras & loquebantur. *In id-
ipsum aduersum me susurrabant omnes inimici mei.* Aduersum
me omnes in idipsum, quanto melius mecum in idip-
sum. Quid est aduersum me in idipsum? Vno consilio,
vna conspiratione. Christus ergo loquitur eis: consen-
sistis aduersum me, consentite mihi. Quid aduersum
me, quare nō mecum? In idipsum si semper haberetis,
non vos in schismata diuideretis: Apostolus enim di-
cit: Obsecro vos fratres, vt idipsum dicatis omnes, &
non sint in vobis schismata. In idipsum aduersum me
susurrabant omnes inimici mei. *Aduersum me cogi abis
mala mihi.* Sibi potius, quia congregauerunt iniquita-
tem sibi. Sed ideo mihi, quia ex animo suo pendendi
sunt. Non enim quia nihil facere potuerunt, nihil fa-
cere voluerunt. Nam & diabolus Christum extingue-
re concupiuit, & Iudas Christum occidere voluit. Oc-
ciso autem Christo & resurgente, nos viuificati sumus:
diabolo autem & Iudæ merces malæ voluntatis red-
ditur, non nostræ salutis. Nam vt noueritis ex animo
quæque pendendum ad retributionem vel præmij vel
pœnæ, inuenimus hominem bonum dixisse euidam,
& tale bonum quale nos optamus: & tamen maledic-
tus appellatur, quando cæco illi quondam, iam illu-
minato & corpore & corde, conuitiabantur Iudæi, vi-
dentes corpore & corde cæci. Ait illis idem iā videns,
Nunquid & vos discipuli eius vultis esse? Et illi, inquit
Euangelista, maledixerunt ei, dicentes, tu sis discipulus
eius. Hoc nobis omnibus eueniat, quod illi maledicē-
do dixerunt. Maledictio ista appellata est ex maleuolo
errore dicentium, nō ex aliquo malo verborum. Quo
animo dixerint, non quod dixerunt attendit, qui eos
maledixisse narrauit. Aduersum me cogitabant mala
mihi. Et quæ mala Christo, quæ mala martyribus? Om-
nia in bonum vertit deus. *Verbum iniquum disposuerunt
aduersum me.* Quale verbum iniquum? Ipsum caput at-
tende. Occidamus eum, & nostra erit hæreditas. Stul-
ti quomodo vestra erit hæreditas, quia occidistis eum?
Ecce & occidistis eum, & vestra non erit hæreditas.
Nunquid qui dormit non adiciet vt resurgat? Quando vos
exultastis occidisse eum, ille dormiuit. Dicit enim in alio
Psalmo, Ego dormiui. Illi scruierunt & occidere volue-
runt, ego dormiui. Nam si voluissem, non dormissem.
Ego dormiui, quia potestatem habeo ponendi animam
meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Ego
dormiui & somnum cepi, & exurrexi. Scruiant ergo Iu-
dæi, terra tradatur in manus impij, caro permittatur
in manibus persequentium, suspendant in ligno, cla-
uis transfigant, lancea perfodiant, nunquid qui dor-
mit non adiciet vt resurgat? Vt quid dormiuit? Quia
Adam forma erat futuri, Et Adam dormiuit, quando
de latere eius Eva facta est. Adam in figura Christi, Eva
in figura Ecclesiæ, vnde est appellata mater viuorum.
Quando fabricata est Eva? Dū dormiret Adam. Quā-
do de latere Christi sacramenta Ecclesiæ profluxe-
runt? Cum dormiret in cruce. Nunquid qui dormit
non adiciet vt resurgat? Et vnde dormiuit? Ex illo
qui ingressus est vt videret, & congregauit iniquita-
tem sibi. *Ecce enim homo pacis meæ in quem speraui, qui edebat
panes meos ampliavit super me calcaneum.* Exiit super me pe-
dem, cōculcare me voluit. Quis est iste homo pacis ip-
sius? Iudas. Et in illū Christus sperauit quia dixit, in quē
speraui? Nonne illū ab initio nouerat? Nonne antequā
nascetur

Psal. 68.

Psal. 87.

Ioan. 8.

Matth. 26.

Ioan. 10.

Psal. 21.

Roma. 6.

Matth. 10.

Ioan. 6.

Mat. 2.

Ioan. 6.

Psal. 26.

Matth. 13.

1. Cor. 7.

Ioan. 6.

Matth. 26.

Ioan. 9.

Matth. 21.

Psal. 3.

Ibidem.

Iob. 9.

Roma. 8.

Gen. 2.

nasceretur futurum sciebat: Nonne omnibus discipulis suis dixerat, Ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus est: Quomodo ergo in illum sperauit, nisi quia in membris suis ipse est, & quod multi fideles de Iuda sperauerunt, hoc in se transfigurauit dominus: Quando enim videbant Iudam multi, qui crediderunt in Christum ambulare inter duodecim apostolos, sperabant in illud aliquid, quia talis erat quales & ceteri. Christus autem, quia in membris suis erat hoc sperantibus, quomodo in illis est esurientibus & sitientibus, quomodo dixit, esuriui, sic dixit speraui. Proinde sic hic illi dicamus, domine, quando sperasti: quomodo illi dictum est, domine, quando esuristi: quomodo nobis ibi dixit, cum vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis: sic potest dicere, cum vnus ex minimis meis sperauit, ego speraui. In quem speraui: Homo pacis meae, in quem speraui. *Qui edebat panes meos.* Quomodo ipsum ostendit in passione de istis verbis prophetiae: Per buccellam illum designauit, vt appareret de illo dictum, qui edebat panes meos. Rursus quando venit vt traderet eum, osculum illi dedit, vt appareret de illo dictum, homo pacis meae. *Tu autem domine miserere mei.* Hoc ex forma serui, hoc ex persona inopis & pauperis. Beatus enim, qui intelligit super egenum & pauperem. Miserere mei. *Et resuscita me & reddam illis.* Videte quando dictum est, iam factum est. Occiderunt enim Christum Iudaei ne perderent locum. Illo occiso perdidit locum, eradicati a regno, dispersi sunt. Suscitatus reddidit illis retributionem, reddidit ad admonitionem, nondum ad damnationem. Ciuitas enim illa, in qua fremuit populus tanquam leo rapiens & rugiens, exclamans, crucifige crucifige, eradicatis inde Iudaeis, Christianos habet, a Iudaeo nullo inhabitatur. Plantata est ibi Ecclesia Christi, vnde eradicatae sunt spinae synagoga. Proinde verè ignis eorum exarsit, sicut in spinis, dominus autem tanquam lignum viride erat. Hoc ipse ait quando plangebant quaedam mulieres veluti moriturum Christum, Nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, & super filios vestros: & hoc praedicans, suscita me & reddam illis. Si enim in viridi ligno haec faciunt, in arido quid fiet: Quando possit viride lignum consumi ab igne spinarum: Exarserunt enim velut ignis in spinis. Ignis qui spinas consumit, cuiusque viridi ligno adhibetur, difficile accendit. Humor enim ligni resistit flammæ lentæ & marcidæ, tamen idoneæ ad consumendas spinas. Et suscita me & reddam illis. Ne forte sanè fratres minus potentem filium, quam patrem putetis, ex eo, quia dixit, suscita me, quod ipse se suscitare non possit: hoc enim suscitauit, quod mori poterat, id est, caro mortua est, caro suscitata est. Ne tamen putetis quia deus pater Christi potuit suscitare Christum, id est, carnem filij sui: & ipse Christus, cum verbum sit dei æquale patri, non poterat carnem suam suscitare: audite ex euangelio, Soluite templum hoc, & in triduo suscitabo illud. Hoc autem Euangelista ne etiam inde dubitarem, dicebat, inquit, de templo corporis sui. Et resuscita me & reddam illis. *In hoc cognoui quoniam voluisti me, quoniam non gaudebit inimicus meus super me.* Quia gauisi sunt Iudaei, quando viderunt Christum crucifixum, implese se arbitrati sunt voluntatem nocendi: effectum fructus scruitæ suæ viderunt, Christum in cruce pendentem, agitauerunt caput, Si filius dei est, descendat de cruce. Non descendebat qui poterat, non potentiam demonstrabat, sed patientiam docebat. Si enim hæc il-

lis dicentibus de cruce descenderet, quasi insultantibus celsius videretur, & victus opprobria tolerare non potuisse crederetur: magis mansit in cruce illis insultantibus, fixis illis nutantibus. Ideo enim & caput agitabant, quia vero capiti non inhærebant. Docuit nos planè ille patientiam, Nam quod est fortius fecit, qui noluit facere quod Iudaei prouocabant. Multo est enim potentius de sepulchro surgere, quam de cruce descendere. Quoniam non gaudebit inimicus meus super me. Gauisi sunt ergo tunc, resurrexit Christus, glorificatus est Christus. Vident modo in nomine ipsius conuerti genus humanum, modo insultent, modo caput agitent: imò iam caput figant, aut si agitent caput, stupendo & mirando agitent. Modo enim dicunt, nunquid forte ille est, quem dixerunt Moyses & prophetae: De illo enim dixerunt, Sicut ouis ad immolandum ductus est, & sicut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum, vulneribus eius sanati sumus. Videmus enim quia crucifixus ille ducit post se genus humanum, & sine causa dixerunt patres nostri, occidamus eum, ne seculum post illum pergat. Forte non post eum pergeret, si non esset occisus. In hoc cognoui quoniam voluisti me, quoniam non gaudebit inimicus meus super me. *Me autem propter innocentiam meam suscepisti.* Verè innocentiam, vbi integritas sine peccato, redditio est sine debito, flagella sine merito, Propter innocentiam meam suscepisti me. *Et confirmasti me in conspectu tuo in æternum.* Confirmasti me in conspectu tuo, infirmasti ad tempus. Confirmasti in conspectu tuo, infirmasti in conspectu hominum: Quid ergo? Laudes illi, gloria illi. *Benedictus dominus deus Israel.* Ille est enim Deus Israel, deus noster, deus Iacob, deus minoris filij, deus minoris populi. Nemo dicat de Iudæis hoc dixit, Non sum ego Israel. Magis Iudaei non sunt Israel. Maior enim filius, ipse est maior populus reprobatus: minor populus dilectus. Maior seruiat minori. Modo impletum est, modo fratres nobis seruiunt Iudaei, tanquam caprarij nostri sunt, studentibus nobis codices portant. Audite in quo nobis Iudaei seruiunt, & non sine causa. Cain ille frater maior, qui occidit minorem fratrem, accepit signum ne occideretur, id est, vt maneat ipse populus. Apud illos sunt prophetae & lex, in qua lege & in quibus prophetis Christus praedicatus est. Quando agimus cum paganis, & ostendimus hoc euenire modo in Ecclesia Christi, quod ante praedictum est de nomine Christi, de capite & corpore Christi, ne putent nos finxisse illas praedictiones ex his rebus, quæ acciderunt, quas existimant nos conscripsisse quasi futuræ essent, proferimus codices Iudæorum. Nempe Iudaei inimici nostri sunt, de chartis inimici conuincitur aduersarius. Omnia ergo dominus distribuit, omnia pro salute nostra ordinauit. Praedixit ante nos, impleuit hoc tempore nostro. Et quæ nondum impleuit, impleturus est. Itaque tenemus redditorem, vt credamus debitorem: quia & illa, quæ nondum dedit, dabit, sicut ea, quæ nondum dederat, dedit. Si quis probare vult vbi sunt scripta, legat Moysen & prophetas. Si aliquis perstrepat inimicus & dicit, vos vobis prophetias finxistis: proferantur codices Iudæorum, quia maior seruiet minori. Ibi legant ista praedicta quæ modo videmus impleta, & dicamus omnes, Benedictus dominus deus Israel, *A seculo & in seculum, & dicit vnus populus fiat fiat.*

In Psalmum quadragesimum primum
Enarratio.

LIM desyderabat anima nostra in verbo dei gaudere vobiscum, & in illo vos salutare qui est nostrum adiutorium & salutare. Quod ergo dominus dat audite per nos, & in illo exultate nobiscum in sermone eius, & in veritate & in charitate eius. Psalmum enim suscepimus, de quo loquendum est vobis congruum desyderio vestro. Cœpit enim iste Psalmus à sancto quodam desyderio, & ait, qui sic cantatur. *Quemadmodum desyderat ceruus ad fontes aquarum, ita desyderat anima mea ad te deus.* Quis ergo est qui sic cantat? Si volumus, nos sumus. Et quid quæras extra quis nam sit, cum in tua potestate sit esse quod quæris? Tamen non vnus homo est, sed vnum corpus est: corpus autem Christi Ecclesia est. Nec in omnibus qui intrant Ecclesiam inuenitur tale desyderium: sed tamen quicumque suauitatem domini gustauerunt, & quod eis sapit agnoscunt in cantico, non putent se solos esse: sed talia semina sparsa credant in agro dominico, toto orbe terrarum, & cuiusdam vnitatis christianæ esse vocem hanc, *Quemadmodum desyderat ceruus ad fontes aquarum, sic desyderat anima mea ad te deus.* Et quidem non male intelligitur vox esse eorum, qui cum sint catechumeni, ad gratiam sancti lauari festinant. Vnde & solenniter cantatur hic psalmus, vt ita desyderent fontem remissionis peccatorum, quemadmodum desyderat ceruus ad fontes aquarum. Sit hoc, habeatque locum intellectus iste in Ecclesia & veracem & solennem. Verumtamen fratres, videtur mihi etiam in baptisate fidelibus nondum esse satiatum tale desyderium, sed fortassis si norunt vbi peregrinentur, & quò eis transeundum sit, etiam ardentius inflammantur. Denique titulus eius est. *In finem intellectus filius Chore, Psalmus:* Filios Chore inuenimus & in aliis psalmodum titulis, & iam tractasse nos meminimus, & locutos esse quid sibi hoc nomen velit. Ita tamen nunc commemorandus est iste titulus, vt non nobis quasi præiudicet quid iam diximus, vt deinceps non dicamus: non enim vobis cum diximus omnes affuerunt. Chore aliquis homo fuerit sicut fuit, habueritque filios qui appellarentur filij Chore, nos tamen arcanum sacramenti scrutemur, vt nomen hoc in mysterio quod grauidum est pariat. Magni enim sacramenti res est vt christiani appellentur filij Chore. Vnde filij Chore? filij sponsi, filij Christi. Dicuntur enim Christiani, filij sponsi. Quare ergo Chore Christus? Quia Chore interpretatur Caluaria. Multo remotius est hoc. Quærebam quare Chore Christus, intentius quero quare Christus ad Caluariam pertinere videatur. Nonne iam occurrit in loco Caluarie crucifixus? Occurrit omnino. Ergo filij sponsi, filij passionis illius, filij redempti sanguine illius, filij crucis illius, portantes in fronte quod inimici in loco Caluarie fixerunt, appellantur filij Chore, illis cantatur iste Psalmus. Intellectu itaque excitemur, & si nobis cantatur, intelligamus. Quid intellecturi sumus? In quem intellectum Psalmus iste cantatur? Audeo dicere, Inuisibilia enim eius à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Eia fratres, auditatem meam capite, desyderium hoc mecum communicate, simul amemus, simul in hac siti exardescamus, simul ad fontem intelligendi curramus. Desyderemus ergo velut ceruus fontem, excepto illo fonte quem propter remis-

sionem peccatorum desyderant baptizandi: & iam baptizati desyderemus illum fontem, de quo scriptura alia dicit, *Quoniam apud te est fons vitæ.* Ipse enim fons & lumen est, quoniam in lumine tuo videbimus lumen. Si & fons est, & lumen est, merito & intellectus est: quia & satiat animam auidam scientia: & omnis qui intelligit, luce quadam non corporali, non carnali, non exteriori, sed interiore illustratur. Est ergo fratres quædam lux intus, quam non habent qui non intelligunt. Vnde iam eos qui desyderant hunc fontem vitæ, & inde aliquid carpunt, alloquitur Apostolus obsecrans & dicit, *Vt iam non ambulatis sicut & gentes ambulant in vanitate mentis suæ, obscurati intelligentia, alienati à via dei per ignorantiam, quæ est in illis propter cæcitatem cordis ipsorum.* Si ergo illi obscurati sunt intelligentia, id est, quia non intelligunt obscurantur, ergo qui intelligunt illuminantur. Curre ad fontes, desydera aquarum fontes. Apud Deum est fons vitæ, & insiccabilis fons, in illius luce lumen inobscurabile. Lumen hoc desydera, quendam fontem, quoddam lumen, quale non norunt oculi tui: cui lumini videndo oculus interior præparatur, cui fonti hauriendo sitis interior inardescit. Curre ad fontem, desydera fontem, sed noli vtecumque, noli vt qualescunque animal currere, vt ceruus currere. Quid est vt ceruus? Non sit tarditas in currendo, impigre curre, impigre desydera fontem. Inuenimus enim insigne velocitatis in ceruo. Sed forte non hoc scriptura solum nos in ceruo considerare voluit, sed & aliud audi. Quid aliud est in ceruo? Serpentes necat, & post serpentium interemptionem maiore siti inardescit: peremptis serpentibus ad fontes acius currit. Serpentes vitia tua sunt, consume serpentes iniquitatis, tunc amplius desyderabis fontem veritatis. Auaritia forte in te tenebrosus aliquid sibilat, & sibilat aduersus verbum dei, sibilat aduersus præceptum dei. Et quia tibi dicitur, contemne aliquid ne facias iniquitatem: si maius facere iniquitatem quàm aliquod commodum temporale contemnere, morderi magis eligis à serpente, quàm perimere serpentem. Cum ergo adhuc faueas vitio tuo, cupiditati tuæ, avaritiæ tuæ, serpenti tuo, quando in te inuenietur tale desyderium, quo curras ad fontem aquarum: Quando concupiscis fontem sapientiæ, cum adhuc laboras in veneno malitiæ? Interfice in te quicquid contrarium est veritati, & cum te videris tanquam vacare à cupiditatibus peruersis, noli remanere quasi non sit quod desydes. Est enim aliquid quò te tollas, si iam egisti in te, vt non sit impeditor contra te. Dicturus enim es forte iam mihi, si ceruus es: deus nouit, non me iam avarum, non me iam cuiusquam rem concupiscere, non adulterij cupiditate flagrare, non cuiusquam odio inuidiæque tabescere, & cætera huiusmodi: dicturus es non habeo hæc, & quæris forte vnde delecteris, desydera vnde delecteris. Desydera ad fontes aquarum, habet Deus vnde te reficiat, & impleat venientem ad se sitientem post interemptionem serpentium tanquam velocem ceruum. Est aliud quod animaduertas in ceruo. Traduntur cerui, & à quibusdam etiam visi sunt: non enim de illis tale aliquid scriberetur nisi antea videretur: dicuntur ergo cerui vel quando in agmine suo ambulant, vel quando natando alias terrarum partes petunt, onera capitum suorum super se inuicem ponere, ita vt vnus præcedat, & sequantur qui supra eum capita ponant, & supra

Col. 1.

Nunc. 26.

Matth. 27.

1al. Intellectu itaque excitemur, & si nobis cantatur, intelligamus. Quid intellecturi sumus? In quem intellectum Psalmus iste cantatur? Audeo dicere, Inuisibilia enim eius à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Eia fratres, auditatem meam capite, desyderium hoc mecum communicate, simul amemus, simul in hac siti exardescamus, simul ad fontem intelligendi curramus. Desyderemus ergo velut ceruus fontem, excepto illo fonte quem propter remis-

Rom. 1.

Ephe. 4.

Psalm. 31.

M

De vobis apostoli sermo.

Gala. 6.

A & supra illos alij consequentes, & deinde alij donec agmen finiatur. Ille autem vnus qui pondus capitis in primatu portabat, fatigatus redit ad posteriora, vt alius ei succedat qui portet quod ille portabat, atque ille fatigationem suam recreet posito capite sicut & cateri ponebant. Ita vicissim portando quod graue est, & viam peragunt, & inuicem se non deserunt. Nonne quosdam ceruus alloquitur Apostolus dicens, Inuicem onera vestra portate, & sic adimplebitis legem Christi: Talis ergo ceruus in fide constitutus, nondum videns quod credit, cupiens intelligere quod diligit, patitur contrarios ceruus, non solum obscuratos in intelligentia, in tenebris interioribus constitutos, vitiorum cupiditate excatos: insuper insultantes & dicentes homini credenti, & quod credit non ostendit, vbi est deus tuus? Quid ergo iste ceruus fecerit contra hæc verba, audiamus, vt & ipsi si possumus faciamus. Primo expressit sitim suam, quemadmodum inquit, ceruus desyderat ad fontes aquarum, ita desyderat anima mea ad te deus. Quid si ceruus ad fontes aquarum lauandi causa desyderat? Vtrum ergo bibendi aut lauandi, nescimus: audi quid sequitur, &

B noli querere, *Sitiuit anima mea ad Deum viuum.*

Quod dico quemadmodum ceruus desyderat ad fontes aquarum, ita desyderat anima mea ad te deus: hoc dico, sitiuit anima mea ad deum viuum. Quid sitiuit?

Quando veniam & apparebo ante faciem Dei. Hoc est quod sitio, venire & apparere. Sitio in peregrinatione, sitio in cursu, sitiabor in aduentu. Sed quando veniam? Et quod citius est deo, tardum est desyderio, Quando veniam & apparebo ante faciem dei?

Ex illo desyderio est & hoc ex quo clamabatur alibi, Vnam petij à domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo domini per omnes dies vitæ meæ. Quare hoc? Vt contempler, inquit, delectationem domini.

Quando veniam & apparebo ante faciem domini. Interim dum meditor, dum curro, dum in via sum, antequam veniam, antequam appaream: *Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, cum dicitur mihi per singulos dies vbi est Deus tuus.* Fuerunt mihi, inquit, lachrymæ meæ, non amaritudo, sed panes suaves erant ipsæ lachrymæ, sitiienti mihi illum fontem, quem quia bibere nondum poteram, audius meas lachrymas manducabam. Non enim dixit, Factæ sunt mihi lachrymæ meæ potus, ne ipsas desyderasse videretur sicut fontes aquarum: sed seruata illa siti qua rapior, seruata illa siti qua inardesco ad fontes aquarum, panes mihi factæ sunt lachrymæ meæ dum differor: & vtique manducando lachrymas suas, sine dubio plus sitiit ad fontes. Die quippe ac nocte facti sunt mihi lachrymæ meæ panes. Cibum istum qui panis dicitur, die comedunt homines, nocte dormiunt: panis autem lachrymarum & die & nocte comeditur: siue totum tempus accipias diem & noctem: siue diem intelligas pro huius seculi prosperitate, noctem vero pro huius seculi aduersitate. Siue, inquit, in prosperis rebus seculi, siue in aduersis rebus seculi, ego desyderij mei lachrymas fundo, ego desyderij mei audiatem non desero. Et cum in mundo bene est, mihi male est antequam apparebo ante faciem dei. Quid ergo dicis? quasi gratulari me cogis, si aliqua huius seculi prosperitas arripserit, nonne deceptoria est? nonne fluxa, caduca, mortalis? nonne temporalis volatica delectationis? Nonne plus habet deceptionis quam delectationis, Cur ergo non & in ipsa fiant lachrymæ

Tomus octauus.

meæ panes? Siquidem & cum felicitas seculi circumfulget, quamdiu sumus in corpore, peregrinamur à domino, & dicitur mihi quotidie, vbi est deus tuus? Quia paganus si hoc mihi diceret, nonne illi & ego possum dicere, vbi est deus tuus? Deum quippe suum digito ostendit. Intendit enim digitum ad aliquem lapidem & dicit, ecce est deus meus, vbi est deus tuus? Cum lapidem irrisero & erubuerit qui demonstrauit, tollit oculum à lapide, suspicit cælum, & forte in solem digitum intendens, iterum dicit, ecce deus meus, vbi est deus tuus? Inuenit ille quod ostenderet oculis carnis, ego autem non quasi non habeam quem ostendam, sed non habet ille oculos quibus ostendam. Potuit enim ille oculis corporis sui ostendere deum suum solem, quibus ego oculis ostendam solis creatorem? Verumtamen audiendo quotidie, vbi est Deus tuus, & in lachrymis meis quotidianis pastus, die ac nocte meditatus sum quod audiui, vbi est deus tuus. Quasi etiam ego ipse deum meum, vt si possem, non tantum crederem, sed aliquid & viderem. Video enim quæ fecerit deus meus, non autem video ipsum deum meum qui fecit hæc. Sed quoniam sicut ceruus desyderat ad fontes aquarum, & est apud eum fons vitæ, & in intellectu scriptus est psalmus filiis Chore, & inuisibilia dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: quid agam vt inueniam deum meum? Considerabo terram, facta est terra. Est magna pulchritudo terrarum, sed habet artificem. Magna miracula sunt seminum atque gignentium, sed habent ista omnia creatorem. Ostendo magnitudinem circumfusi maris, stupeo, miror, artificem quero, cælum suspicio & pulchritudinem syderum, admirror splendorem solis exercitio diei sufficientem, lunam nocturnas tenebras consolantem. Mira sunt hæc, laudanda sunt hæc, vel etiam stupenda sunt hæc. Neque enim terrena, sed etiam cælestia sunt hæc: nondum ibi stat sitis mea. Hæc miror, hæc laudo, sed eum qui fecit hæc, sitio. Redeo ad meipsum, & quis sim etiam ipse qui talia quero, perscrutor: inuenio me habere corpus & animam, vnum quod regam, aliud quo regar: corpus seruire, animam imperare. Discerno animam melius esse aliquid quam corpus, ipsum inquisitorem talium rerum non corpus sed animam video, & tamen hæc omnia quæ collustrari, per corpus ea me collustrasse cognosco. Terram laudabam, oculis cognoueram: mare laudabam, oculis cognoueram: cælum, sydera, solem lunamque laudabam, oculis cognoueram. Oculi membra carnis sunt, fenestræ sunt mentis: interior est qui per has videt, quædo cogitatione aliqua absens est, frustra patent. Deus meus qui fecit hæc quæ oculis video, non istis oculis est inquirendus. Aliquid etiam per seipsum animus ipse conspicit: vtrum sit aliquid quod non per oculos sentiat, quasi colores & lucem: non per aures, quasi cantum & sonum: non per nares, quasi odorum suauitatem: non per palatum & linguam, quasi saporem: non per totum corpus, quasi duritiam & mollitiem, rigorem atque feruorem, asperitatem lenitatemque: sed pertractem vtrum sit aliquis intus quod videam. Quid est intus? Videamus quod neque color sit, neque sonus, neque odor, neque sapor, neque calor, aut frigus, aut duritia, aut mollitudo. Dicatur ergo mihi, quem colorem habeat sapientia? Cum cogitamus iustitiam, qua eius intus in ipsa cogitatione pulchritudine fruimur: quid tanquam sonus ad aures: quid tanquam vaporeum surgit ad na-

l ij res?

Tobi. 4.

Gres? quid odori inferitur? quid manu tractatur & delectatur? Et intus est & pulchra est, & laudatur & videtur: & si in tenebris sunt oculi isti, animus illius luce perfruitur. Quid est illud quod Tobias videbat, quando videnti filio cæcus consilium vitæ dabat? Est ergo aliquid quod animus ipse corporis dominator, rector, habitator videt, quod non per oculos corporis sentit, non per aures, non per nares, non per palatum, non per corporis tactum, sed per seipsum. Et utique melius quod per seipsum quam quod per seruum suum quod est corpus. Seipsum enim per seipsum videt, & animus ipse ut norit se, videt se. Sed nec utique ut videat se corporalium oculorum quærit auxilium, immo vero ab omnibus corporis sensibus, tanquam impediens & perstreptibus abstrahit se à se, ut videat se in se, ut noverit se apud se. Sed nunquid aliquid tale Deus ipse est, qualis est animus? Non quidem videri deus nisi animo potest, nec tamen ita ut animus videri potest. Aliquid enim quærit animus iste quod deus est, de quo illi non insultent qui dicunt, vbi est Deus tuus. Aliquam quærit incommutabilem veritatem sine defectu substantiam. Non est talis ipse animus, deficit, proficit, nouit, ignorat, meminit, obliuiscitur, modo illud vult, modo non vult. Ista mutabilitas non cadit in deum. Si dixero mutabilis est deus, insultabunt mihi qui dicunt, vbi est deus tuus? Quærens ergo deum meum in rebus visibilibus & corporalibus & non inueniens: quærens eius substantiam in meipso, quasi aliquid sit qualis ego sum, neque hoc inueniens, aliquid super animam esse sentio Deum meum. Ergo ut eum animi intellectu tangerem.

Hæc meditatus sum, & effudi super me animam meam.

Quando anima mea contingeret quod super animam meam quæritur, nisi anima mea super seipsam effunderetur? Si enim in seipsa remaneret, nihil aliud quam se videret. Et cum se videret, non utique deum suum videret. Dicant iam insultatores mei, vbi est deus tuus: dicant, ego quamdiu non video, quamdiu differor, mâducabo die ac nocte lachrymas meas. Dicant illi adhuc, vbi est deus tuus? Quæro ergo deum meum in omni corpore, siue terrestri, siue cœlesti, & non inuenio. Quæro substantiam eius in anima mea, & inuenio. Meditatus sum tamen inquisitionem dei mei, & per ea quæ facta sunt inuisibilia dei mei, capiens intellecta conspiciere, effudi super me animam meam, & iam non restat quem tangam nisi Deum meum: Ibi enim domus dei mei, super animam meam habitat, inde me prospicit, inde me creauit, inde me gubernat, inde mihi consulit, inde me excitat, inde me vocat, inde me dirigit, inde me ducit, inde me perducit. Ille enim qui habet altissimam in secreto domum, habet etiam in terra tabernaculum. Tabernaculum eius in terra, ecclesia est adhuc peregrina. Sed hinc quærendus est, quia in tabernaculo eius inuenitur via qua peruenitur ad domum. Etenim cum effunderem super me animam meam, ad attingendū deum meum, quare hoc feci? *Quoniam ingrediar in locum tabernaculi.* Nam extra locum tabernaculi errabo quærens deum meum. *Quoniam ingrediar locum tabernaculi.* Admirabilis vsque ad domum dei. In locum tabernaculi ingrediar, admirabilis tabernaculi vsque ad domum dei. Iam enim multa admiror in tabernaculo. Ecce quanta admiror in tabernaculo. Tabernaculum enim dei in terra, homines sunt fideles: admiror in eis ipsorum membrorum obsequium, quia

Psalm. 47.

Roma. 1.

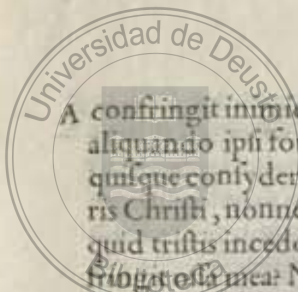
non in eis regnat peccatum ab obediendum desyderariis eius, nec exhibent mēbra sua arma iniquitatis peccato, sed exhibent deo viuo in bonis operibus: animæ feruienti deo, membra corporalia militare admiror. Respicio & ipsam animam obedientem deo, distribuentem opera actus sui, frenantem cupiditates, pellem ignorantiam, extendentem se ad omnia aspera & dura toleranda, iustitiam & charitatem impendentem ceteris. Miror & istas virtutes in anima, sed adhuc in loco tabernaculi ambulo. Transeo & hæc, & quanuis admirabile sit tabernaculum, stupor cum peruenio vsque ad domum dei. De qua domo dicitur in alio psalmo, cum proposuisset sibi quandam duram & difficilem quæstionem, quare in hac terra plerumque bene est malis, & male est bonis, ait, Suscepi cognoscere, hoc labor est ante me, donec eam in sanctuarium Dei, & intelligam in nouissima. Ibi est enim fons intellectus in sanctuario dei, in domo dei. Ibi intellexit iste in nouissima, & soluit quæstionem de felicitate iniquorum, & labore iustorum. Quomodo soluit? Quia mali cum hic differuntur, ad pœnas sine fine referuntur: & boni cum hic laborant, exercentur ut in fine hæreditatem consequantur. Et hoc ille à sanctuario dei cognouit, in nouissima intellexit, ascendens tabernaculum, peruenit ad domum dei. Tamen dum miratur membra tabernaculi, ita perductus est ad domum dei: percepit quandam dulcedinem, sequendo interiorem nescio quam & occultam voluptatem, tanquam de domo dei sonaret suauiter aliquod organum. Et cum ille ambularet in tabernaculo, audito quodam interiore sono, ductus dulcedine, sequens quod sonabat, abstrahens se ab omni strepitu carnis & sanguinis, peruenit vsque ad domum dei. Nam viam suam & ductum suum sic ipse commemorat, quasi diceremus ei, Miraris tabernaculum in hac terra, quomodo peruenisti ad secretum domus dei? *In voce, inquit, exultationis & confessionis, soni festiuitatem celebrantis.* Festa cum hic homines celebrant, suæ luxuriæ, consuetudinem habent constituere organa ante domos suas, aut ponere symphoniam, vel quacumque musica ad luxuriam feruentia & illicientia, & vbi audita fuerint hæc, quid dicimus qui transimus? Quid hic agitur? Et respondetur nobis aliqua esse festa. Natalitia, inquit, celebrant, nuptiæ hic sunt: ut non videantur inepta illa cantica, sed excusetur festiuitate luxuria. † In domo dei festiuitas sempiterna est. Non enim aliquid ibi celebratur & transit. Festum sempiternum, chorus angelorum, vultus præsens Dei, lætitia sine defectu. Et dies illic festus ita est, ut nec aperiatur initio, nec sine claudatur. De illa æterna & perpetua festiuitate, sonat nescio quid canorum & dulce auribus cordis, sed si non perstrepat mundus. Ambulanti in hoc tabernaculo admirabili dei, & miracula dei in redemptione fidelium consideranti, mulcet aurem sonus festiuitatis illius & rapit ceruum ad fontes aquarum. Sed quia fratres, quamdiu sumus in corpore hoc, peregrinamur à domino, & corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem: & si vt cumque nebulis diffugatis ambulando per desyderium ad hunc sonum peruenimus interdum, ut aliquid de illa domo Dei nitendo capiamus: onere tamen quodam infirmitatis nostræ ad consueta recidimus, & ad solita ista dilabimur. Et quomodo ibi inueneramus vnde gauderemus, sic hic non deerit quod gemamus. Etenim ceruus

Aceruus iste manducans die ac nocte lachrymas suas raptus de ydrio ad fontes aquarum, interiore scilicet dulcedine dei, effundens super se animam suam, ut tangeret quod est super animam suam, ambulans in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum dei, & ductus interioris & intelligibilis soni iocunditate, ut omnia exteriora contemneret, & in interiora raperetur: adhuc tamen homo est, adhuc hic gemit, adhuc carnem fragilem portat, adhuc inter scandala huius mundi periclitatur. Respexit ergo ad se tanquam inde veniens, & ait sibi constituto inter has tristitias, & comparans hæc illis ad quæ videnda ingressus est, & post quæ visa egressus est. *Quare, inquit, tristis es anima mea, & quare conturbas me?* Et ecce iam quadam interiore dulcedine lætati sumus, ecce acie mentis aliquid incommutabile etsi perstrictum & raptim perspicere potuimus. *Quare adhuc conturbas me, quare adhuc tristis es?* Non enim dubitas de deo tuo. Nunquid enim non est quod tibi dicas contra illos qui dicunt, ubi est deus tuus? Iam aliquid incommutabile persenti, quare adhuc conturbas me? *Spera in dominum.* Et quasi responderet illi anima eius in silentio, quare conturbas te, nisi quia nondum sum ibi ubi est dulcedine, quo sic rapta sum quasi per transitum? Nunquid iam bibo de fonte illo nihil metuens? Iam nullum scandalum pertimesco: iam de cupiditatibus omnibus tanquam edomitæ victis que secunda sum? Nonne aduersus me diabolus vigilat hostis meus? Nonne laqueus meus quotidie deceptionis intendit? Non vis ut contemta, posita in seculo, & peregrina adhuc a domo mei? Sed spera in dominum, respondet ei anima eius, & quasi rationem reddenti perturbationis suæ, propter mala quibus abundat hic mundus, laterim habita in spe. *Spes enim quæ videtur non est spes.* Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus, spera in domino. *Quare speras? Quoniam confitebor illi.* Quid ei confiteberis? *Salutare vultus mei deus meus.* A me mihi salus esse non potest, hoc dicam, hoc confitebor, salutare vultus mei deus meus. Etenim ut metuat in his quæ utcumque intellecta cognoscit, respexit iterum sollicitus ne obrepat inimicus, nondum dicit saluus sum ex omni parte. Etenim primitias habentes spiritus in nobis metipsis ingemiscimus adoptionem, expectantes redemptionem corporis nostri. Illa perfecta in nobis salute, erimus in domo Dei, videntes sine fine, & sine fine laudantes eum cui dictum est, *Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te.* Hoc nondum est, quia nondum est salus quæ promittitur, sed confitebor domino meo in spe, & dico illi, salus vultus mei deus meus. *Spe enim salui facti sumus.* Spes autem quæ videtur, non est spes. Perseuera ergo ut peruenias, perseuera donec veniat salus. Audi ipsum deum tuum de interiore tibi loquentem, *Sustine dominum & viriliter age & confortetur cor tuum & sustine dominum: quoniam qui perseuerauerit usque in finem, hic saluus erit.* *Quare ergo tristis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in dominum quoniam confitebor illi.* Hæc est confessio mea, salutare vultus mei deus meus. *Ad me ipsam anima mea turbata est.* Nunquid a Deo turbatur? Ad me turbata est, ab incommutabili reficiebatur, ad mutabile perturbabatur: noui quia iustitia dei mei manet, utrum mea maneat nescio. Terret enim me Apostolus dicens, *Qui se putat stare, videat ne cadat.* Ergo quia

non est in me firmitas mihi, nec est mihi spes de me, D ad me ipsum turbata est anima mea. Vis non conturbetur: non remaneas in te ipso, & dic, *Ad te domine Psal. 24.* ne leuau animam meam. Hoc planius audi, Noli sperare de te, sed de deo tuo: nam si speras de te, anima tua conturbatur ad te, quia nondum inuenit unde sit secunda de te. Ergo quoniam ad me conturbata est anima mea, quid restat nisi humilitas, ut de seipsa anima non presumat? *Quid restat nisi ut omnino minimam se faciat, nisi ut se humiliet ut exaltari mereatur? Nihil sibi tribuat, ut ei ab illo quod utile est tribuatur.* Ergo quia ad me turbata est anima mea, & hanc perturbationem facit superbia. *Propterea memoratus sum tui domine de terra Iordanis & Hermonium à monte paruo.* Unde memoratus sum tui: à monte paruo, & de terra Iordanis. Forte de baptismo, ubi est remissio peccatorum. Etenim nemo currit ad remissionem peccatorum, nisi qui displicet sibi. Nemo currit ad remissionem peccatorum, nisi qui se confitetur peccatorem: nemo se confitetur peccatorem, nisi humiliando seipsum deo. Ergo de terra Iordanis memoratus sum tui, & de monte paruo: non de monte magno, ut de monte paruo tu facias magnum: quoniam qui se exultat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. Si autem & interpretationes nominum quæras, Iordanis est descensio eorum. Descende ergo ut eleueris, noli extolli ne elidaris. Et de Hermonium à monte paruo. Hermonium anathematizatio interpretatur. Anathematiza te ipsum displicendo tibi. Displicebis enim deo, si placueris tibi. Ergo quia nobis deus omnia bona prestat, quia ipse bonus est, non quia nos digni sumus, sed quia ille misericors est: non quia in aliquo promeruimus: de terra Iordanis & Hermonium commemoratus sum dei. Et quia qui humiliter commemoratur, exaltatus perfrui merebitur, quia non in se exaltatur qui in domino gloriatur. *Abyssus abyssum inuocat in voce cataractarum tuarum.* Peragere Psalmum possum fortasse adiutus studio vestro, cuius feruorem video. De labore autem vestro non satis curo ut audiatis, quando & me qui loquor ita in his laboribus su dare cernatis. Aspicientes me laborantem, profecto collaboratis. Non enim mihi laboro sed vobis. Ergo audite, quoniam velle vos video. *Abyssus abyssum inuocat in voce cataractarum tuarum.* Deo dixit ille qui eius commemoratus est de terra Iordanis & Hermonium. Et admirando dixit, *Abyssus abyssum inuocat in voce cataractarum tuarum.* *Quæ abyssus? quam abyssum inuocat? Vere quia iste intellectus abyssus est.* Abyssus enim est profunditas quædam, impenetrabilis, incomprehensibilis, & maxime solet dici in aquarum multitudine. Ibi enim altitudo, ibi profunditas, quæ penetrari usque ad fundum non potest. Denique quodam loco dictum est, *Iudicia tua abyssus multa: hoc volens scriptura commendare, quia iudicia dei non comprehenduntur.* *Quæ ergo abyssus, quam inuocat abyssum? Si profunditas est abyssus, putamus quod cor hominis abyssus est? Quid enim est profundius hac abyssu? Loqui homines possunt, videri possunt per operationem membrorum, audiri in sermone, sed cuius cogitatio penetratur, cuius cor inspicitur? Quid intus gerat, quid intus possit: quid intus agat, quid intus disponat, quid intus velit, quid intus nolit, quis comprehendet? Puto non absurde intelligi abyssum hominem, de quo alibi dictum est, *Accedet homo ad cor altum & exaltabitur deus.* Si ergo homo abyssus est, quomodo abyssus inuocat*

G inuocat abyssum? Homo inuocat hominem: inuocat quasi quomodo deus inuocatur? Non. Sed inuocat dicitur ad se vocat. Nam dictum est de quodam, mortem inuocat: id est, sic viuit, vt mortem ad se vocet. Nā nemo hominum est qui orationem faciat & inuocet mortē, sed male viuendo homines mortem inuocant. Abyssus abyssum inuocat, homo hominē. Sic discitur sapientia, sic discitur fides, cum abyssus abyssum inuocat. Abyssum inuocant sancti prædicatores verbi dei: nunquid & ipsi abyssus? Vt noueris quia abyssus & ipsi, *1. Cor. 4.* Apostolus ait, Minimum est vt à vobis diiudicet aut ab humano die. Quanta autem abyssus sit, audite amplius. Neque enim ego meipsum diiudico. Tantā ne profunditatem creditis esse in homine, quæ lateat ipsum hominem in quo est? Quanta profunditas infirmitatis latebat in Petro, quando quid in se ageretur intus nesciebat, & se moriturum cum domino vel pro domino temere promittebat. Quāta abyssus erat? Quæ tamen abyssus nuda erat oculis dei. Nam hoc illi Christus prænucciabat, quod in se ipse ignorabat. Ergo omnis homo licet sanctus, licet iustus, licet in multis proficiens, abyssus est, & abyssum inuocat, quando homini aliquid fidei, aliquid veritatis propter vitam æternā prædicat. Sed tunc est utilis abyssus abyssō vocante, quando fit in voce cataractarum tuarum. Abyssus abyssum inuocat, homo hominem lucratur, non tamen in voce sua, sed in voce cataractarum tuarum. Alium accipite intellectum, Abyssus abyssum inuocat in voce cataractarum tuarum. Ego qui contremisco cum ad me perturbata est anima mea, à iudiciis tuis timui vehementer. Iudicia enim tua abyssus multa, & abyssus abyssum inuocat. Nam sub hac carne mortali, laboriosa, peccatrice, molestius & scandalis plena, concupiscentiis obnoxia, damnatio quædam est de iudicio tuo, quia tu dixisti peccatori, Morte morieris: & in sudore vultus tui edes panem tuum: hæc abyssus prima iudicij tui. Sed si male hinc vixerint homines, abyssus abyssum inuocat, quia de pœna in pœnam transeunt, & de tenebris ad tenebras, & de profunditate ad profunditatem, & de supplicio ad supplicium, & de ardore cupiditatis in flammam gehennarum. Ergo hoc timuit fortassis homo iste cum ait, Ad meipsum anima mea turbata est, propterea memoratus sum tui domine de terra Iordanis & Hermonium. Humilis esse debeo. Exhorruui enim iudicia tua, vehementer timui iudicia tua, ideo ad me anima mea turbata est. Et quia iudicia tua timui: parua ne iudicia sunt ista? Magna sunt, dura sunt, molesta sunt, sed vtinam sola essent: abyssus abyssum inuocat in voce cataractarum tuarum: quia tu minaris, tu dicis, & post illos labores restare alteram damnationem: in voce cataractarum tuarum, abyssus abyssum inuocat. Quo ergo abibo à facie tua, & à spiritu tuo quo fugiā: si abyssus abyssum inuocat, si post istos labores timentur grauiore? *Psal. 138.* Omnes suspensiones tue & fluctus tui super me ingressi sunt. Fluctus in his quæ sentio, suspensuræ in his quæ minaris. Omnis perpelsio mea, fluctus est tuus: omnis comminatio tua, suspensura tua est. In fluctibus inuocat abyssus ista, in suspensuris inuocat alteram abyssum. In eo quod laboro, omnes fluctus tui: in eo quod minaris grauius, omnes suspensiones tuæ super me ingressa sunt. Qui enim minatur non premit, sed suspendit: sed quia liberat, hoc dixi animæ meæ, Spera in domino quoniam confitebor illi, salutare vultus mei & deus meus: quia magis crebra sunt mala, dulcior erit misericordia tua. Ideo sequitur, *In die manda-*

uit dominus misericordiam suam & nocte declarauit. Nulli valet audire in tribulatione. Attendite cum vobis bene est, Audite cum vobis bene est. Discite cum tranquilli estis sapientiæ disciplinam, & verbum Dei vt cibum colligite. Quando enim quisque in tribulatione est, prodesse illi debet quod securus audiuit. Etenim in rebus prosperis mandat tibi deus misericordiam suam, si ei fideliter serueris, quia liberat te de tribulatione: sed non tibi declarat ipsam misericordiam quam tibi per diem mandauit, nisi per noctem. Cum venerit ipsa tribulatio, tunc adiutorio te non deserit, ostendet tibi verum fuisse quod tibi per diem mandauit. Etenim scriptum est quodam loco, Speciosa misericordia domini in tempore tribulationis, sicut nubes pluuiæ in tempore siccitatis. In die mandauit dominus misericordiam suam & nocte declarauit. Non tibi ostendit quia subuenit tibi, nisi venerit tibi tribulatio, vnde eruaris ab illo qui tibi per diem promisit. Ideo admonemur imitari formicam. Sicut enim prosperitas seculi significatur die, aduersitas seculi significatur nocte: ita alio modo prosperitas seculi significatur æstate, aduersitas seculi significatur hyeme. Et quid facit formica? Per æstatem colligit quod ei per hyemem proficit. Ergo cum est æstas, cum bene est vobis, cum tranquilli estis, audite verbum domini. Vnde enim fieri potest vt in hac tempestate seculi huius sine tribulatione totum hoc mare transeatis? Vnde enim fieri potest? cuius hinc mare contigit? Si contigit alicui, plus metuet ipse tranquillitas. In die mandauit dominus misericordiam suam, & nocte declarauit. Quid ergo agas in hac peregrinatione? quid agas? *Apud me oratio deo vitæ meæ.* Hoc hic ago certius sitiens & desyderans fontes aquarum, recordans dulcedinem fontis illius qua ductus sum per tabernaculum vsque ad domum dei, quamdiu hoc corpus quod corrumpitur aggrauat animam, apud me oratio deo vitæ meæ. Non enim vt supplicem Deo empturus sum de transmarinis locis, aut vt exaudiat me deus meus nauigabo vt de longinquo afferam thura & aromata, aut de grege adducam vitulum vel arietem, Apud me oratio deo vitæ meæ. Intus habeo victimam quam immolē, intus habeo thus quod imponam, intus habeo sacrificium quo flectam deum meum. Sacrificium deo spiritus contribulatus. Quod sacrificium contribulati spiritus intus habeam, audi, *Dicam domino susceptor meus es. Quare mei oblitus es?* Sic enim hic laboro quasi tu oblitus sis mei: tu autem exerces me, & noui quia differs mihi, non mihi aufers quod promisisti. Sed tamen quare mei oblitus es? Tanquam de voce nostra clamauit & caput nostrum, Deus deus meus, quare me dereliquisti? Dicam deo susceptor meus es, quare me oblitus es? Vt quid me repulisti? Ex illa altitudine fontis intelligentiæ incommutabilis veritatis, vt quid me repulisti? Quare grauedine & pondere iniquitatis meæ, iam illuc inhians, ad ista deiectus sum? Dicit alio loco ista vox, Ego dixi in ecstasi mea, vbi vidit nescio quid, magnum excessum mentis, Ego dixi in ecstasi mea proiectus sum à facie oculorum tuorum. Comparauit enim hæc in quibus esset illis in quæ erectus erat, & vidit se longe proiectum à facie oculorum Dei, sicut & hinc, vt quid me repulisti? *Et vt quid contristatus incedo dum affligit me inimicus, dum confringit ossa meæ?* Tentator ille diabolus scandalis vbique crebrescens, quorum abundantia refrigescit charitas multorum, cum videat fortes Ecclesiæ plerumque scandalis cedere, nonne dicit corpus Christi confringit

A constringit inimicus ossa mea: Ossa enim fortes sunt, & aliquando ipsi fortes tentationibus cedunt, Hæc cum quisque considerat ex corpore Christi, ex voce corporis Christi, nonne clamat, vt quid me repulisti, & vt quid tristis incedo dum affligit me inimicus, dum constringit ossa mea: Non carnes meas tantum: sed etiam ossa mea, vt in quibus putabatur esse aliqua fortitudo, videas cedere in tentationibus, vt ceteri infirmi desperant, quando fortes vident succumbere. Quanta ista pericula fratres mei? *Exprobrauerunt mihi qui tribulant me. Iterum illa vox. Dum dicunt mihi per singulos dies vbi est deus tuus?* Et maxime ista dicunt in tentationibus Ecclesie, vbi est deus tuus. Quantum hæc martyres audierunt, pro nomine Christi fortes & patientes, quantum illis dictum est, vbi est deus vester? Liberet vos si potest. Tormenta enim ipsorum extrinsecus homines videbant, coronas intrinsecus non videbant. Exprobrauerunt mihi qui tribulant me, dum dicunt mihi per singulos dies, vbi est deus tuus: Et ego propter hæc quoniam ad me turbata est anima mea, quid ei aliud quam illud dicam, *Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me?* Et quasi respondet, non vis vt conturbem te, hic posita in tantis malis, suspirans ad bona, sitiens & laborans, non vis vt conturbem te? *Spera in domino quoniam adhuc confitebor illi. Dicit ipsam confessionem, repetit spei confirmationem. Salus vultus mei & deus meus.*

*In Psalmum quadragesimum secundum
Enarratio.*

PSALMVS iste brevis est. Sic satisfacit mentibus auditorum, vt molestus non sit ventribus ieiunorum. Pascatur ex hoc anima nostra, quæ tristis esse dicit, quæ cantat in hoc Psalmo. Tristem credo ex aliquo ieiunio suo, vel potius ex aliqua fame sua. Nam ieiunium voluntatis est, fames necessitatis. Esurit Ecclesia, esurit corpus Christi. Et homo ille vbique diffusus est, cuius caput sursum est, membra deorsum: eius vocem in omnibus psalmis vel psallentem vel gementem, vel latantem in spe, vel suspirantem in re, notissimam iam & familiarissimam habere debemus tanquam nostram. Non ergo diu est immorandum, vt insinuemus vobis quis loquatur. Sit vnusquisque in Christi corpore & loquetur hic. Nostis autem hic omnes qui proficiunt, & qui caelesti illi civitati ingemiscunt, qui peregrinationem suam norunt, qui viam tenent, qui in desiderio terræ illius stabilissimam spem tanquam ancoram præfixerunt, Nostis ergo quia hoc genus hominum, hoc semen bonum, hoc frumentum Christi inter zizania gemit: & hoc donec veniat tempus messis, id est, vsque in finem seculi, sicut exponit quæ non fallitur veritas. Gemens ergo inter zizania, id est, inter malos homines, inter dolosos & seductores, aut ira turbulentos, aut insidius venenatos, circumspiciens simul cum illis esse se, tanquam in vno agro per totum mundum, vnam pluuiam excipere, pariter perflari, pariterque secum aduersa nutrir, habere simul ista communia dona dei, malis bonisque concessa communiter, ab illo qui facit solem suum oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Videns ergo semen Abrahæ semen sanctum, quanta cum malis à quibus quandoque separandum est, nunc habeat communia, æqualiter nati, eandem conditionem generis humani sortiri, pariter mortalia ferre corpora, simul vt luce, fontibus, fructibus, prosperitatibus atque aduersitatibus seculi, siue fame, siue

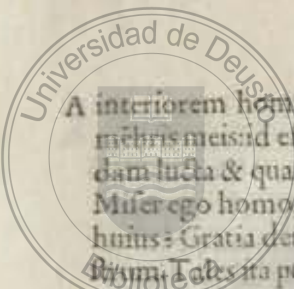
Tomus octauus.

abundantia, siue pace, siue bello, siue salute, siue peste, D videns quanta habeat communia cum malis, cum quibus tamen non habet causam communem, erupit in hæc vocem. *Iudica me deus & discerne causam meam de gente non sancta.* Iudica, inquit, me deus, non timeo iudicium tuum, quia noui misericordiam tuam. Iudica me deus & discerne causam meam de gente non sancta. Nunc interim in hac peregrinatione nondum discernis locum meum, quia simul cum zizaniis viuo vsque ad tempus messis. Nondum discernis pluuiam meam, nondum discernis lucem meam, discerne causam meam. Distet inter eum qui in te credit, & eum qui in te non credit: par infirmitas est, sed dispar conscientia: par labor, sed dispar desiderium. Desiderium impiorum peribit: de desiderio autem iustorum nisi certus esset pollicitator, dubitare deberemus. Finis desiderij nostri, ipse promissor. Seipsum dabit, quia seipsum dedit. Seipsum dabit immortalibus immortalē, quia seipsum dedit mortalibus mortalem. Iudica me deus & discerne causam meam de gente non sancta. *Ab homine iniquo & doloso erue me.* Hoc est, de gente non sancta. Ab homine, à quodam genere hominum, quia quidam homo & quidam homo, & in his duobus vnus assumetur, & vnus relinquetur. Et quoniam patientia opus est ferendi vsque ad messem quandam, si dici potest ad indiscretam discretionem: simul enim sunt, & ideo discreta nondum sunt, Zizania autem zizania sunt, & frumenta frumenta sunt, & ideo discreta iam sunt. Quia ergo fortitudine opus est, imploranda est ab illo qui iussit vt fortes simus, & nisi fortes ipse fecerit, non erimus: quod vt simus, ab illo erimus qui dixit, *Qui perseverauerit vsque in finem, hic saluus erit: ne forte sibi ipsa anima arrogando fortitudinem debilitetur, continuo adiungit: Quia tu es deus meus fortitudo mea, vt quid me repulisti, & vt quid tristis incedo, dum affligit me inimicus?* Causam querit tristitiæ suæ. *Quare, inquit, tristis incedo dum affligit me inimicus?* Tristis ambulo, inimicus affligit me quotidianis tentationibus, immittens vel quod male timeamus: & contra vtrumque pugnans anima, & si non capta, tamen periclitans contrahitur tristitia, & dicit deo, vt quid tristis incedo: Querit ergo ab ipso & audiat vt quid. Querit enim in Psalmo causam tristitiæ suæ dicens, vt quid me repulisti, & vt quid tristis incedo: Audiat ex Esaia, succurrat illa lectio, quæ modo recitata est, Spiritus, inquit, à me prodiet, & omnem flatum ego feci: propter peccatum modicum quidem contristavi illum, & auerti faciem meam ab isto, & contristatus est & abiit in viis suis. Quid ergo quærebatis, vt quid me repulisti, & vt quid tristis incedo: Audisti propter peccatum. Causa tristitiæ tuæ peccatum est, causa lætitiæ tuæ iustitia sit. Peccare volebas & laborare nolebas, vt parum tibi esset quod esses iniustus, nisi vt eum esse iniustum voluisses, à quo in te vindicari noluisses. Respice vocem meliorem in alio Psalmo, Bonum est mihi quod humiliasti me, vt discam iustificationes tuas. Didiceram elatus iniquitates meas, discam humiliatus iustificationes tuas. Vt quid tristis incedo dum affligit me inimicus? De inimico quereris: reuera affligit, sed tu ei locum dedisti. Et nunc habes quid agas. Elige consilium, regem admitte, tyrannum exclude. Sed vt hoc faciat, quid dicit, quid supplicat, quid orat, attende. Ora quod audis, ora cum audis, omnium nostrum sit ista vox: *Emitte lucem tuam & veritatem tuam, ipsa me deduxerunt & perduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua.* Quia ipse est lux tua & veritas tua.

l iij

Gritas tua. Hæc nomina duo, res vna. Quid enim aliud lux dei, nisi veritas dei: Aut quid veritas dei nisi lux dei: Et hoc vtrumque vnus Christus. Ego sum lux mundi, qui credit in me non ambulabit in tenebris. Ego sum via, veritas & vita. Ipse lux, ipse veritas. Veniat ergo & eruat nos discernens modo causam nostram à gente non sancta, eruat ab homine iniquo & doloso. Separet frumentum à zizaniis: quia ipse mittet angelos suos messis tempore, vt colligant de regno eius omnia scādala, & mittant in ignem ardētem, frumentum autem eius congregent in horreum. Emittat lucem suam & veritatem suam, quia ipsa iam nos deduxerunt & perduxerunt in montem sanctum eius & in tabernacula eius. Pignus habemus, præmium speramus. Sanctus mons eius, sancta Ecclesia eius. Mons ille est, qui erexit ex minimo lapide, secundum visionem Danielis, confringens regna terrarum, & in tantum excrefcens vt impletet vniuersam faciem terræ. in hoc monte se exauditum dicit qui dicit, Voce mea ad dominum clamaui, & exaudiuit me de monte sancto suo. Quisquis præter istum montem orat, non sese speret exaudiri ad vitam æternam. Exaudiuntur enim multi ad multa, nec sibi plaudant quòd exaudiuntur. Exauditi sunt demones vt in porcos mitterentur. Exaudiri ad vitam æternā concupiscamus, propter desyderium quo dicimus, Emitte lucem tuam & veritatem tuam. Illa lux oculum cordis inquirat, Beati enim, inquit, mundo corde, quia ipsi deum videbunt. Modo in monte eius sumus, id est, in Ecclesia eius, & in tabernaculo eius. Nam tabernaculum peregrinantium est, domus cohabitantium: est & tabernaculum peregrinantium & militantium. Cum audis tabernaculum, bellum intellige, hostem caue. Domus autem de qua dixit, Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorū laudabunt te. iam ergo perducti ad tabernaculum, & positi in monte sancto eius, quam spem gerimus? *Et introibo ad altare dei.* Est enim quoddam sublime altare inuisibile, quòd non accedit iniustus. Ad illud altare ille solus accedit, qui ad istud securus accedit. Illic inueniet vitam suam, qui in isto discernit causam suam. Et introibo ad altare dei, de monte sancto eius, & de tabernaculo eius. De sancta Ecclesia eius introibo ad altare dei sublime. Quale ibi sacrificium est? Ipse qui intrat assumetur in holocaustum, Introibo ad altare dei. Quid est quod dicit, ad altare dei? *Ad deum qui latificat iuuentutem meam.* Iuuentus in nouitatem significat, tanquam diceret, Ad deum qui latificat iuuentutem meam, id est, nouitatem meā. Latificat nouitatem meam, qui contristauit vetustatem meam. Incedo enim modo tristis in vetustate, tunc autem stabo gaudens in nouitate. *Confitebor tibi in cithara deus deus meus.* Quid est in cithara confiteri, & in psalterio confiteri? Non enim semper in cithara, nec semper in psalterio. Duo hæc organa musicorum habent inter se distinctam discretamque rationem, dignam cōsideratione & commendatione memoria. Vtrumque hoc manibus portatur & tangitur, & significat opera quædam nostra corporalia. Vtrumque bonum, si quis norit psallere, si quis norit citharizare. Sed quia Psalterium istud organum dicitur, quod de superiore parte habet testudinem: illud scilicet tympanum & concuum lignum cui chordæ innitentes resonant, Cithara vero id ipsum lignum eanum & sonorum ex inferiore parte habet: discernenda sunt opera nostra, quando in Psalterio sunt, quando in cithara, vtraque tamen placita deo & suauia eius auditui. Quando ergo ex præceptis

dei aliquid agimus, iussis eius obtemperantes & obau K
dientes ad implenda præcepta eius, vbi facimus & non
patimur, Psalterium est. Faciunt enim ita & angeli, nō
enim aliquid patiuntur. Cum autem aliquid patimur
tribulationum, tentationum, scandalorum in hac ter-
ra, quia non patimur nisi ex inferiore parte, id est, ex eo
quod mortales sumus, ex eo quod prima nostra cau-
sa quiddam tribulationum debemus, & quia patimur
multa ab eis qui non sunt desuper, cithara est. Venit e-
nim sonus suavis ex inferiore parte, patimur & psalli-
mus, vel potius cantamus vel citharizamus. Quando
dicebat Apostolus euangelizare se, & prædicare Euan-
gelium toto orbe terrarum ex præcepto dei, quia illud
Euangelium se non ab hominibus neque per hominē, *Gala. 2.*
sed per Iesum Christum accepisse dicebat, desuper so-
nabant chordæ. Cum vero dicebat, Gloriamur in tri-
bulationibus, scientes quia tribulatio patientiam ope-
ratur, patientia probationem, probatio spem: cithara *Roma. 5.*
sonabat ex inferiore quidem, sed tamen dulciter. Om-
nis enim patientia dulcis est deo. Si autem in ipsis tri-
bulationibus defeceris, citharam fregisti. Quare ergo
modo dixit, Confitebor tibi in cithara? Propter illud
quod dixerat, Vt quid tristis incedo dum affligit me
inimicus. Patiebatur enim quiddam ex inferiore affli-
ctione, & in eo ipso tamen volebat placere deo & gra-
tias gestiebat agere deo fortis in tribulationib⁹. Et quia
sine tribulatione esse non poterat, patientiam deo de-
bebat. Cōfitebor tibi in cithara deus deus meus. Et rur-
sus ad animam suam, vt ex inferiore illo sonoro ligno
capiat sonum. *Vt quid tristis es, inquit, anima mea, & vt
quid conturbas me?* In tribulationibus sum, in læguoribus,
in meroribus, vt quid me conturbas o anima? Quis di-
cit? Cui dicit? Anima dicit, omnes nouimus: planum
est enim, ad illam directus est sermo, Vt quid tristis es
anima mea, & vt quid conturbas me? Quaritur perso-
na loquens, Nunquid caro animæ loquitur, cum caro
sine anima non loquatur? Proprium enim magis est, vt
anima carnem alloquatur, quam vt caro alloquatur a-
nimam. Sed quia non dixit, Quare tristis es caro mea:
sed ait, quare tristis es anima mea: si enim carnem allo-
queretur, fortasse non diceret, Quare tristis es: sed, qua-
re doles. Dolor enim animæ tristitia dicitur. Molestia
vero quæ fit in corpore, dolor dici potest, tristitia non
potest: sed ex dolore corporis plerūque anima contri-
statur. Interest tamen quid doleat & quid cōtristetur. *M*
Dolet enim caro, tristis est anima, & aperta ista vox est,
vt quid tristis es anima mea? Nō enim anima alloqui-
tur carnem, quia non dixit, Vt quid tristis es caro mea:
nec caro animam, quia absurdum est vt inferior allo-
quatur superiorem. Ergo intelligamus habere nos ali-
quid, vbi imago dei est, mentem scilicet atque rationē.
Ipsa mens inuocabat lucem dei & veritatem dei. Ipsa
est qua capimus iustum & iniustum, ipsa est qua discer-
nimus verum à falso, ipsa est qua vocatur intellectus,
quo intellectu carent bestia, quem intellectu quisquis
in se negligit, & postponit cæteris, & ita abiicit quasi
non habeat, audit ex Psalmo, Nolite esse sicut equus & *Psalm. 7.*
mulus quibus non est intellectus. Intellectus ergo nos-
ter alloquitur animā nostram: ista in tribulationibus
marcida est, fessa in angoribus, contracta in tentatio-
nibus, egra in laboribus. Erigit eā mens desuper capies
veritatem, & dicit, Vt quid tristis es anima mea, & vt
quid conturbas me? Vide si non est ista allocutio in il-
lo conflictu Apostoli in se prefigurantis quosdam, &
forte nos, & dicentis, Condelector legi dei secundum *Roma. 7.*
interiorem

A interiorē hōminem, video autē aliā legem in
mēbris meis: id est, motus quosdam carnales: & in qua-
dam lucta & quali desperatione invocat gratiam dei.
Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis
huius: Gratia dei per Iesum Christum dominum no-
strum. Tales ita pugnantes etiā ipse dominus in se pre-
figurare dignatus est, cum ait, Tristis est anima mea vi-

Matth. 26. que ad mortem. Ille enim non nouerat ad quod vene-
Ioan. 10. rat: Ille passione pauebat, qui dixerat, Potestatem habeo
ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum
sumendi eam: nemo tollit illam à me, sed ego ipse po-
no eam à me, & iterum sumo eam: Sed tristis est anima
mea usque ad mortem, qui dixit, quaedam membra sua
in se figurauit. Plerumque enim iam mens credit & be-
ne nouit, futurum hominem secundum fidem suam in
gremio Abrahæ: credit hoc, & tamen cum uenerit ali-
quis articulus mortis turbatur ex familiaritate quadam
seculi huius, erigit auditum in illam uocem dei inter-
nam, audit rationabile carmen intrinsecus. Ita enim
desuper in silentio sonat quiddā, non auribus sed men-
ti, ut quicumque audit illud melos, tædio afficiatur ad
streptum corporalem, & tota ista uita humana tumultus
ei quidam sit impediēs auditum superni cuiusdam
soni nimium delectabilis & incomparabilis & ineffa-
bilis. Et reuera cum ita cōtingit ex aliqua perturbatio-
ne, uim patitur homo alloquens animam suā, Ut quid
tristis es anima mea, & ut quid conturbas me: An for-
te ideo, quia difficile purgata uita inuenitur, cum ille
iudicat qui nouit ad purū & liquidum iudicare: Quia
& si probabilis iam uita est inter homines, ita ut homi-
nes, quid iam reprehendant iuste non habeant, proce-
dit examen ab illius oculis, procedit regula exaquans
non fallaciter, & inuenit in homine quaedam quæ re-
prehendat deus, quæ homines reprehendenda non ui-
debāt, nec ille ipse intus qui iudicāndus est. Hæc timens
anima forte conturbatur, alloquitur eam mēs quasi di-
cens, quid times de peccatis, quia non potes omnia de-
uitare? *Spera in domino quoniam confitebor illi.* Quaedam san-
nat præsens allocutio, reliqua purgat fidelis confessio.

Psal. 142.

Psal. 129.

Psal. 142.

Hier. 2.

C Planè time si iustum te dicis, si non habes illam uocem
ex alio Psalmo, Ne intres in iudicium cum seruo tuo.
Quare ne intres in iudicium cum seruo tuo. Misericor-
dia tua mihi opus est. Nam si iudicium exhibueris sine
misericordia, quò ibo? Si iniquitates obseruaueris do-
mine, domine quis sustinebit? Ne intres in iudicium
cum seruo tuo, quia nō iustificabitur in conspectu tuo
omnis uiuens. Ergo si non iustificabitur in conspectu
tuo omnis uiuens, quia quicumq; hic uiuit, quantumli-
bet iuste uiuat, uæ illi si cum illo in iudicium intrauerit
deus. Nam ex alio Propheta arrogantes & superbos
identidem sic obiurgat, Ut quid uultis mecum iudicio
contendere? Omnes dereliquistis me, dicit dominus.
Noli ergo iudicio contendere, da operam esse iustus, &
quātumcūque fueris, consistere te peccatorem. Semper
spera misericordiam, & in ista humili confessione se-
curus alloquere turbantem te, & tumultuantem aduer-
sus te animam tuam. Ut quid tristis es anima mea, & ut
quid cōturbas me: Forte in te uolebas sperare, spera in
dominum, noli in te. Quid enim es in te: quid es de te?
Ille sit sanitas in te, qui suscepit uulnera propter te. Spe-
ra, inquit, in dominum, quoniam confitebor illi. Quid
illi confiteberis? *Salutare uultus mei deus meus.* Tu es salu-
tare uultus mei, tu sanabis me. Aeger ad te loquor, ag-
nosco medicum, non me iacto sanum. Quid est agno-
sco medicum, non me iacto sanum: Quod in alio Psal-

mo dicitur, Ego dixi domine miserere mei, sana ani-
mam meam quia peccaui tibi. Hæc uox fratres uita est,
sed uigilate in operibus bonis: tangite Psalterium obe-
diendo præceptis, tangite citharam, tolerando passio-
nes. Frauge esurienti panem tuum, audisti ab Esau, no-
li ieiunium putare sufficere. Ieiunium te castigat, non al-
terum reficit. Fructuosa erunt angustie tuæ, si alteri præ-
stiteris latitudinem. Ecce fraudasti animam tuam, cui
dabis quod tibi abstulisti: ubi pones quod tibi denega-
sti? Quam multos pauperes saginare potest intermissū
hodie prandium nostrū. Ita ieiuna, ut alio manducan-
te prandisse te gaudeas propter orationes ut exaudia-
ris. Ibi enim ait, Adhuc loquente te dicam, ecce adsum.
Si frigeris ex animo esurienti panem, quia plerūque fit
à tristibus & à murmurantibus ut careant tædio inter-
pellantis, non ut reficiant uiscera indigentis, Hilarem
autem datorem diligit deus. Si panem dederis tristis,
& panem & meritū perdidisti. Ergo ex animo fac, ut il-
le qui intus uidet adhuc loquente te, dicat, ecce adsum.
Quam celeriter accipiuntur orationes bene operatiū, &
hæc iustitia hominis in hac uita, ieiunium, elemosyna,
oratio. Vis orationē tuam uolare ad deū? Fac illi duas
alas, ieiunium & elemosynam. Tales nos inueniat, ut
securos inueniat lux dei, ueritas dei, cum uenerit libe-
rare nos à morte, qui iā uenit subire pro nobis mortē.

Esai. 58.

1. Cor. 9.

Esai. 58.

In Psalmo quadragesimo tertio enarratio.

SALMVS iste filius Chore dicitur, sicut eius
titulus præfert. Interpretatur autem Chore cal-
nitium uel caluaria, & inuenimus in Euange-
lio dominum Iesum Christum in loco Calua-
ria crucifixum. Ergo clarum est, quod filius passionis
eius cantatur hic Psalmus. Habemus autem hunc eui-
dentissimum & firmissimum testimonium Apostoli
Pauli, quia cum in persecutionibus gentium labora-
ret Ecclesia, hunc sumpsit uersum, quem interpone-
ret ad exhortationē & consolationem patientia. Hinc
enim dictum est, quod ille in epistola sua posuit, Pro-
pter te mortificamur tota die, deputati sumus ut oues
occisionis. Vocem ergo martyrum audiamus in Psal-
mo, & uox martyrum uidete quā bonam causam ha-
beat, cum dicit, propter te. Nam & dominus ideo ad-
didit, propter iustitiam, cum diceret, Beati qui perse-
cutionem patiuntur propter iustitiam, ne quisquā per-
secutionem patiens ex ipsa pœna quaereret gloriā non
bonam habens causam. Et hinc exhortatus suos ait,
Beati eritis cum uobis illa & illa fecerint uel dixerint
homines propter me. Hinc ergo uox martyrum, prop-
ter te mortificamur tota die. Est autem magnæ con-
siderationis & magnæ profunditatis cōsiliū dei, quid
causa fuerit, ut cum patres nostros Patriarchas, & to-
tum illū populum Israël eduxerit in manu fortissima
de Aegypto, & persequentes inimicos eorum in mari
demererit, duxeritque per contradicentes gentes, de-
bellatisq; hostibus in terram promissionis posuerit, vi-
ctoriasq; magnas ex paucitate suorum in magna inimi-
corum multitudine fecerit: postea placuerit ei quasi a-
uerrere se à populo suo, ut stragem occisionis & mor-
tis paterentur sancti eius, & nemo resisteret, nemo de-
fenderet, nemo prohiberet: quasi auerteret faciē suam
à gemitibus eorum, quasi oblitus sit eos, quasi ipse non
sit deus qui in manu valida & brachio excelsso euen-
tissima potentia patres nostros, id est, illum populum
sicut duxit ab Aegypto liberatum, uictis pulsisq; de ter-
ra sua gentibus cōstituerit in regno, mirantibus omni-
bus quod sæpe à paucis multi uicti essent. Hoc ergo in
gemitu

Matth. 27.

Roma. 8.

Matth. 5.

Roma. 8.

Ggemitu confessionis incipit cantari in Psalmo isto. Nō frustra enim ista facta sunt: nisi vt intelligatur quare facta sint. Proinde quia facta sunt, manifestum est: quare sint facta, altius querendum est. Ideo titulus non habet tantum filiis Chore: sed, *Intellectus filiis Chore*. Hoc & in illo Psalmo est, cuius primū versum ipse dominus de cruce dixit, Deus meus deus meus respice in me, quare me dereliquisti? Transfigurans enim nos in id quod dicebat, & in corpus suum, quia & nos sumus corpus eius, ille caput nostrum, vocem de cruce non dixit suā, sed nostram. Non enim vnquam eum dereliquit deus, nec ipse à patre vnquam recessit, sed propter nos dixit hoc, Deus meus deus meus, vt quid me dereliquisti? Nam sequitur ibi, Lōge à salute mea verba delictorum meorum. Et ostendit ex quorum persona hoc dixerit. Non enim in ipso delictum potuit inueniri, Clamabo ad te, inquit, in ipso Psalmo, per diem & non exaudies, & nocte: subauditur vtique, & non exaudies: sed addidit, & non ad insipientiam mihi: id est, non exaudies: id est, hoc ipsum quod non exaudies: non ad insipientiam mihi reputabis, sed ad intellectum. Quid est ad intellectum non exaudies? Id est, me non exaudies ad temporalia, vt intelligam à te desyderanda sempiterna. Non ergo relinquit deus, & cum videtur relinquere: tollit quod male desyderasti, & docet quid debeas bene desyderare. Si enim semper deus in istis prosperitatibus faueret nobis, vt omnia nobis abundarent, nullamque in tempore isto mortalitatis nostrae tribulationem, nullas pressuras angustiasque pateremur, nō diceremus nisi ista esse summa bona quae praestat deus seruis suis, & maiora ab illo non desyderaremus. Ideo autem huic vitæ mala dulci miscet amaritudines tribulationum, vt alia quae salubriter dulcis est, requiratur, hoc est, intellectum filiis Chore. Deniq; audiamus Psalmum, & ibi potius videamus. *Deus auribus nostris audiuit, patres nostri annunciauerunt nobis. Opus quod operatus es in diebus eorum & in diebus antiquis.* Admirantes quare in istis diebus tanquam deseruerit eos, quos in passionibus exercere voluerit, recolunt praeterita quae audierunt à patribus, tanquam dicentes, non ea quae patimur nobis retulerunt patres nostri. Nam & in illo Psalmo hoc dixit, In te sperauerunt patres nostri, sperauerunt & eruisi eos. Ego autem sum vermis & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis. Illi sperauerunt & liberaisti eos, ego speraui & reliquisti me, & sine causa credidi in te, & sine causa nomen meum scriptum est apud te, & nomen tuum scriptum est in me. Hæc ergo nobis indicauerunt patres nostri.

Psalm. 21.

Manus tua gentes disperdidit & plantasti eos, infirmasti populos & expulisti eos. Id est, populos expulisti de terra sua, vt istos introduceres atque plantares, eorumque regnum tua misericordia confirmares. Hæc audiuit à patribus nostris. Sed forte ideo illi ista potuerunt, quia fortes erant, quia praëliatores, quia inuicti, quia exercitati, quia bellicosi? Absit. Non hoc indicauerunt nobis patres nostri, non hoc habet scriptura. Sed quid habet nisi quod sequitur? *Non enim in gladio suo hereditate possederunt terram, & brachium ipsorum non saluos fecit eos. Sed dextera tua & brachium tuum & illuminatio vultus tui.* Dextera tua, potentia tua, brachium tuum, ipse filius tuus, & illuminatio vultus tui. Sed quid est hoc? quia talibus signis eis affuisti, vt praesens intelligereris. Nunquid enim quando nobis deus aliquo miraculo adest, faciem ipsius oculis nostris videmus? Sed effectu miraculi suam praesentiam insinuat hominibus. Denique

omnes qui mirantur ad huiuscemodi facta, quid dicunt? Vidi deum praesentem. Sed dextera tua & brachium tuum, & illuminatio vultus tui. *Quoniam complacui in eis.* Hoc est, sic cum eis egisti, vt bene places in eis: vt quisquis eos attenderet quomodo cum eis ageretur, diceret, quia vere deus est cum illis, & deus illos agit. Quid ergo? Alter erat tunc, & alter est nunc? Absit. Quid enim sequitur? *Tu es ipse rex meus & deus meus.* Tu es ipse, non enim mutatus es. Tempora mutata video, creator temporum non mutatur. Tu es ipse rex meus & deus meus. Tu me soles ducere, tu me soles regere, tu mihi soles subuenire. *Qui mandas salutem Iacob.* Quid est, qui mandas? Etiam si tu per tuam prorsus substantiam atque naturam qua es quicquid es, nec per hoc quod es interfuisti patribus, vt facie ad faciem te viderent: tamen per quamlibet creaturam tu mandas salutem Iacob. Etenim illa visio facie ad faciem, liberatis in resurrectionem seruator. Et illi patres etiā noui testamenti quauis reuelata mysteria tua viderint, quamuis reuelata secreta annūciauerint, tamen in speculo se videre dixerunt & in anigmate: seruari autem visionem in futurum facie ad faciem intelligitur, quando venerit quod ipse Apostolus ait, Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in deo: cum autem Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Tunc ergo nobis seruator visio illa facie ad faciem. De qua & Ioannes dicit, Dilectissimi filij dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Et si ergo tunc patres nostri non te viderunt facie ad faciem secundum quod tu es, etiam si ista visio seruator in resurrectione, tamen etsi angeli affuerunt, tu mandas salutem Iacob: non solum si per te ades, sed per quantumcumque creaturam tuam affueris, tu mandas propter salutem seruatorum tuorum quod tu ipse per te facis: hoc autem fit pro salute seruatorum tuorum quod faciunt quibus mandas. Cum ergo tu ipse sis rex meus & deus meus, & tu mandas salutem Iacob, quare ista nunc patimur? Sed forte praeterita tantum narrata sunt nobis: de futuro autem non est aliquid tale sperandum. Imò vero sperandum.

In te inimicos nostros ventilabimus. Ergo patres nostri indicauerunt nobis opus quod operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis: quia manus tua gentes disperdidit, eiecisti populos & plantasti eos. *Psalm. 1.* Istae praeterita sunt, de futuro vero quid erit? In te inimicos nostros ventilabimus, veniet tempus quando omnes inimici Christianorum sicut palea ventilentur, sicut puluis ventilentur & de terra proiciantur. Ergo & praeterita sic sunt nobis narrata, & futura talia praenunciata, in medio praesentium quare laboramus, nisi in intellectu filiis Chore? In te inimicos nostros ventilabimus. *Et in nomine tuo spernemus insurgentes in nos.* Hoc de futuro.

Non enim in arcu meo sperabo. Quomodo nec patres in gladio suo. *Et gladius meus non saluum faciet me. Saluos enim fecisti nos ex assilgentibus nos.* Et hæc figura praeteriti, de futuro dicitur. Sed ideo tanquam praeteritum dicitur, quia tam certum est quasi factum sit. Intendite quare pleraque Prophetæ ita dicunt tanquam praeterita sint, cum praenūcientur futura non facta. Nam & de ipso domino futura passio praenunciabatur, & tamen foderunt, inquit, manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea: non dixit, fodient & dinumerabunt. Ipsi vero considerauerunt & conspexerunt me: non dixit, considerabunt & conspicient. *Psalm. 21.*

A runt sibi vestimenta mea : non dixit, diuident. Omnia ista tanquam præterita dicuntur cum futura sint, quia deo & futura tam certa sunt tanquam præterita sint. Nobis enim ea quæ præterierunt certa sunt, quæ futura incerta sunt. Nouimus enim aliquid accidisse, & non potest fieri ut non acciderit quod accidit. Da Prophetam cui tam certum sit futurum, quam tibi præteritum: & quam tibi quod meministi, factum, non potest fieri ut non sit factum: tam illi quod nouit futurum, non potest fieri ut non fiat. Ideo de securitate dicuntur tanquam præterita, quæ adhuc futura sunt. Hoc ergo speramus. Saluos enim fecisti nos ex affligentibus nos.

Et eos qui oderant nos confundisti. In deo laudabimur tota die. Videte quemadmodum miscet etiam verba futuri temporis, ut intelligas & præterita quæ dicta sunt de futuro esse prædicta. In deo laudabimur tota die. Et in nomine tuo confitebimur in secula. Quid laudabimus, quid confitebimur. Quia ex omnibus affligentibus nos eruisi nos, qui regnum perpetuum dabis nobis, quia complebitur in nobis, Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. Hæc ergo futura cum certa sint nobis, & illa præterita cum a patribus nostris audierimus, quid modo? Nunc autem repulisti & confundisti nos. Confundisti non in conscientia nostra, sed in facie hominum. Erat enim tempus quo affligerentur Christiani, cum utique fugerent, cum ubique diceretur, Christianus est, tanquam ad insultationem & ad opprobrium pertineret. Vbi est ergo ille deus noster, rex noster, qui mandat salutem Iacob? Vbi est ille qui fecit omnia, quæ nobis narrauerunt patres nostri? Vbi est qui facturus est omnia, quæ nobis reuelauit per spiritum suum? Nunquid mutatus est? Sed in intellectu filii Chore fiunt hæc. Aliquid enim intelligere debemus, quare nos ista omnia medio tempore pati voluit. Quæ omnia? Nunc autem repulisti & confundisti nos. Et non egredieris deus in virtutibus nostris. Procedimus ad inimicos nostros, & tu nobiscum non procedis. Videmus eos, praualent illi, & nos inualidi sumus. Vbi est illa virtus tua? Vbi est dextera & potentia tua? Vbi mare siccatum? Vbi Aegyptij persequentes, fluctibus obruti? Vbi Amalech resistens in crucis signo superatus? Et non egredieris deus in virtutibus nostris.

Psalm. 83.
Exod. 14.
& 17.

C *Auertisti autem nos retrorsum præ inimicis nostris. Ut quasi illi ante sint, nos retro, illi victores, nos victi deputemur. Et qui nos oderunt deridebant sibi. Quid niti nos? Delisti nos tanquam oves escarum, & in nationibus dispersisti nos. A nationibus manducati sumus. Hi significantur qui sic passi sunt ut in corpus gentium verterentur: plangit enim eos Ecclesia tanquam membra sua deuorata. Vendidisti populum tuum sine precio. Vidimus enim quos dedisti, non vidimus quid accepisti. Et non fuit multitudo in iubilationibus eorum. Nunquid enim quando fugiebant Christiani persequentibus inimicis idololatriæ, fiebant congregationes & iubilationes Deo? Nunquid concinebantur hymni de Ecclesiis dei qui solent in pace concini, dulci que conuentu fraternitatis dei auribus personari? Et non fuit multitudo in iubilationibus eorum. Posuisti nos in opprobrium vicinis nostris, subsannationem & derisum his, qui in circuitu nostro sunt. Posuisti nos in similitudinem in nationibus. Quid est in similitudinem? Quando maledicentes homines similitudinem dant de eo, quem detestantur, sic moriaris, sic puniaris, Quanta tunc dicta sunt talia, sic crucifigaris: hodieque non desunt hostes Christi, illi ipsi Iudei, contra quos quando defendimus*

Christum, dicunt nobis, sic moriaris quomodo & ille. **D** Non enim illam mortem intulissent, nisi eo modo mori vehementer exhorruissent, aut quid mysterij haberet, si intelligere potuissent. Cæcus quando inungitur, collyrium in manu medici non videt. Nam crux ipsa & pro ipsis persequentibus facta est. Inde sunt poltea sanati, & in eum crediderunt quem ipsi occiderunt. Posuisti nos in similitudinem in nationibus. *Commotionem capitis in populis. Commotionem capitis ad insultandum, Et locuti sunt labiis & mouerunt caput: hoc domino, hoc etiam omnibus sanctis eius, quos persequi, quos tenere, quos illudere, quos tradere, quos affligere, quos occidere potuerunt. Tota die vercundia mea contra me est, & confusio vultus mei operuit me. A voce exprobrantis & obloquentis. Hoc est à voce insultantium & crimen mihi obuiuentium, quia colo te, quia confiteor te: & crimen mihi obuiuentium de illo nomine, unde mihi omnia crimina delebuntur. A voce exprobrantis & obloquentis, id est, contra me loquentis.*

A facie inimici & persequentis. Et quis hic intellectus? Quæ præterita dicta sunt, non in nobis fiunt: quæ futura sperantur, non apparent. Præterita in magna gloria tua eductus est populus de Aegypto, liberatus à persequentibus, ductus per gentes, expulsus gentibus collocatus in regno. Quæ futura? Educendus populus de ista Aegypto seculi, duce Christo apparente in gloria sua: ponendi sancti ad dexteram, iniqui ad sinistram: damnandi iniqui cum diabolo in æterna pœna, accipiendum regnum à Christo cum angelis in sempiternum. Hæc futura, illa præterita. In medio quid? Tribulationes. Quare? Ut appareat animus colens deum, quantum colat deum, ut videatur vtrum gratis colat eum, à quo salutem gratis accepit. Si enim tibi dicat deus, quid dedisti mihi ut facerem te? Certe si factus promeruisti me, non me promerueras antequam facerem te. Quid dicturi sumus ei qui primo gratis nos fecit: quia bonus est, non quia aliquid meruimus. Deinde de ipsa reparatione, de secunda natiuitate quid dicturi sumus? Merita nostra fecisse ut nobis illa salus perpetua mitteretur à domino? Absit. Si merita nostra aliquid facerent, ad damnationem nostram veniret. Non venit ille ad inspectionem meritorum, sed ad remissionem peccatorum. Non fuisti & factus es, quid deo dedisti? Malus fuisti & liberatus es, quid deo dedisti? Quid non ab eo gratis accepisti? Merito & gratia nominatur, quia gratis datur. Exigitur ergo à te, ut & tu gratis eum colas, non quia dat temporalia, sed quia præstat æterna. Sed ipsa æterna vide ne aliter cogites, & cogitando æterna carnaliter, nihilominus deum gratis non colas. Quid enim? Si ideo colis deum, quia dat tibi fundum, non cum culturus es quia tollit tibi fundum? Sed forte tu dicis, ideo eum colam, quia dabit mihi villam, non tamen temporalem. Nihilominus adhuc corruptam mentem geris. Amore enim casto non colis, adhuc mercedem expectis. Ea enim vis habere in futuro seculo, quæ hic necesse est relinquas. Mutare vis voluptatem carnalem non aut putare. Non laudatur in illo ieiunium, qui ad luxuriosam cœnam seruat ventrem suum. Inuitantur enim aliquando homines ad cœnam magnam, & cum ad eam volunt auidi venire, ieiunant. Nunquid hoc ieiunium continentie, & non potius luxuriæ deputandum est? Noli ergo talia sperare tibi danda à deo, qualia hic te iubet contemnere. Hæc enim sperabant Iudei, ideo turbabatur in illa questione. Nam & ipsi resurrectionem sperant, sed ad tales voluptates corporis se sperant resurrecturos,

Matth. 27.

Exod. 14.

Matth. 25.

F

Grecturos, quales hic amant viuentes. Ideo cum eis proponeretur quaestio illa à Sadducais, qui nō credunt resurrectionem, de illa muliere quę nupsit septem fratribus sibimet succedentibus, cuius eorum in resurrectione futura erat, vox deficiebat & respondere non poterāt. At vero domino quando est proposita, quia nobis resurrectio talis promittitur, non qua repetantur huiusmodi voluptates, sed qua eterna de ipso deo gaudia comparentur, respondit dominus & ait, Erratis nescientes scripturas, neque virtutem dei. In resurrectione enim neque nubent, neque vxores ducent. Non enim incipient mori: id est, non ibi quaeritur successor, vbi non erit decessor. Et quid erit? Sed erunt, inquit, equales angelis dei. Nisi fortē putas, quōd angeli epulis quotidianis & vino quo te inebrias gaudeant, aut hoc forte arbitraris, quōd angeli vxores habeant, Nihil eorum est apud angelos. Vnde gaudent angeli, nisi vnde dominus ait, Nescitis quia angeli eorum semper vident faciem patris: Si ergo ad faciem patris gaudent angeli, ad tale gaudium te prępara: aut si inuenis melius quā videre faciem dei, illuc te prępara. Vā tali amori tuo, si vel suspicaris aliquid pulchrius, quā est ille à quo est omne pulchrum, quod te teneat ne illum cogitare merearis. Dominus in carne erat, & apparebat homo hominibus. Qualis apparebat, iam dixi, homo hominibus. Quid magnum apparebat? Caro carni. Quid magnum apparebat, de quo dictum est, Vidimus eum & non habebat speciem neque decorem? Quis non habebat speciem neque decorem? De quo item dicitur.

Speciosus forma prę filiis hominum. Vt homo non habebat speciem neque decorem, sed speciosus forma ex eo, quod est prę filiis hominum. Ideo formam illam de forma carnis ostendēs oculis intuentium, quid ait?

Qui diligit me mandata mea custodit, & qui diligit me, diligitur à patre meo, & ego diligam eum, & ostendam illi meipsum. Quem videbant, ostensurum se illis promittebat. Sed quid est hoc? Quasi diceret, videtis formam serui, occulta est forma dei. Per hanc vobis blandior, illam vobis seruo. Hac vos paruulos nutrio, illa grandes pascō. Ergo vt hæc fides nostra qua purgamur ad inuisibilia pręparetur, hoc est, quod in intellectu filiis Chore facta sunt ista omnia, vt detraherentur sanctis ea quę habebant, detraheretur & ipsa vita temporalis: vt non propter hæc ipsa temporalia coleant ipsum æternum, sed amore illius casto tolerarent hæc omnia, quę pro tempore paterentur. Denique quia intellexerunt hoc filij Chore, quid dicunt? *Hæc omnia venerunt super nos, & obliui non sumus te. Quid est, & obliui non sumus te? Et inique non egimus in testamento tuo. Et non recessit retro cor nostrum, & declinasti semitas nostras de via tua.* Ecce est intellectus, quia non recessit retro cor nostrum, quia obliui non sumus te, quia inique nō egimus in testamento tuo, positi in magnis tribulationibus & persecutionibus gentiū, declinasti semitas nostras de via tua. Semitę enim nostrę erant in voluptatibus seculi. Semitę nostrę erant in prosperitatibus temporalium rerum. Tulisti semitas nostras de via tua, & ostendisti nobis quā arcta & angusta via est, quę ducit ad vitam. Et declinasti semitas nostras de via tua. Quid est declinasti semitas nostras de via tua? Tanquā diceret nobis, In tribulatione positi estis, multa patimini, multa quę amabatis in hoc seculo amisistis, sed non vos dimisi in via, quā angustam vos doceo. Latas semitas querebatis. Quid vobis dico? Hac itur ad vitam sempiternam. Quia vultis ambulare: ad mortem

pergitis. Quā lata & spaciofa via est quę ducit ad interitum, & multi sunt qui ambulant per eam. Quā arcta & angusta via est quę ducit ad vitam, & pauci sunt qui ambulant per illam. Qui sunt pauci? Qui tolerant tribulationes, qui tolerant tentationes, qui in istis omnibus molestiis non deficiunt, qui non ad horam gaudent ad verbum, & in tempore tribulationis tanquam orto sole arescunt, sed habent radicem charitatis, sicut audiimus quod modo lectum est in Euangelio. Radicem, inquam, charitatis habet, vt cum sol exortus fuerit, non te vrat sed nutriat. Hęc omnia venerunt super nos, & obliui non sumus te, & inique non egimus in testamento tuo, & non recessit retro cor nostrum. Sed quia hæc omnia inter tribulationes facimus, iam in angusta via ambulantes, declinasti semitas nostras de via tua. *Quoniam humiliasti nos de loco infirmitatis. Ergo exaltabis nos in loco fortitudinis. Et operuit nos vmbra mortis.* Hęc enim mortalitas vmbra mortis est. Vera mors est damnatio cum diabolo. *Si obliui sumus nomen dei nostri.* Iste est intellectus filiorum Chore. *Et si expandimus manus nostras ad deum alienum? Nōne deus requirit ista? Ipse enim nouit occulta cordis.* Nouit & requirit. Si nouit occulta cordis, quid ibi facit? Nōne deus requirit ista? Nouit in se, requirit propter nos. Etenim requirit deus aliquando, & dicit sibi innotescere, quod facit tibi innotescere. Opus suum tibi dicit, nō cognitionem suam. Dicimus plerumque latus dies quando serenus est, Nunquid ipse dies gaudet? Sed gaudentem dicimus, quia gaudentes nos facit. Et dicimus triste cœlum, Non enim est vllus talis sensus in nubibus, sed quia homines huiusmodi videntes cœli faciem, contristantur, triste dicitur, eo quod tristes facit. Sic & deus cognoscere dicitur, quando cognoscentes facit. Deus dicit ad Abraham, Nūc cognoui quia tu times deum. Ante non cognouerat? Sed ipse Abraham se non cognouit, quia ipsa tentatione, ipse sibi innotuit. Plerumque enim homo putat se posse quod non potest, aut putat se non posse quod potest. Accedit ad illum interrogatio ex diuina dispensatione, & per interrogationem notus fit sibi & dicitur deus cognouisse quod illum fecit nosse. Nunquid Petrus nouerat se, quādo dixit medico, Tecum sum vsque ad mortem? Medicus nouerat vena inspecta quid intus ageretur in ægroto, ægrotus non nouerat. Venit accessio tentationis, & probauit medicus sententiam suam, perdidit ager præsumptionem suam. Sic ergo & nouit deus & requirit. Nouit. Quomodo ipse requirit? Propter te, vt tu inuenias te, & gratias agas ei qui fecit te. Nōne deus requirit ista? Ipse enim nouit occulta cordis. Quid est nouit occulta? *Quę occulta? Quoniam propter te mortificamur tota die, deputati sumus velut oues occisionis.* Potes enim videre mortificari hominem, quare mortificetur nescis. Deus hoc nouit, res in occulto est. Sed dicit mihi aliquis, Ecce pro nomine Christi detinetur, nomen Christi confitetur. Quare hæretici nomen Christi confitentur, & non tamen iam propter ipsum moriuntur? Prorsus in ipsa ecclesia dicam catholica, putatis catholicos defuisse aut deesse posse, qui causa humana glorię paterentur? Si non essent huiusmodi homines, non diceret Apostolus, Si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Sciebat ergo esse posse quosdā, qui hoc iactatione facerent, non dilectione. Ideo obscurū est, Deus hoc solus videt, nos non possumus. Ipse solus potest iudicare qui nouit occulta cordis. Quoniam propter te mortificamur tota die,

Matt. 13.
 Marci. 4.
 Luca. 8.

L

Gen. 11.

Matth. 23.

M

Roma. 8.

1. Cor. 13.

Roma. 8.

die,

Psalm. 110. **A** die, deputati sumus velut oves occisionis. Iam dixi, hinc etiam Apostolum Paulum testimonium posuisse ad exhortandos martyres, ne deficeret in tribulationibus pro nomine Christi susceptis. *Exurge, quare obdormis domine?* Cui dicit, & quis dicit? Nonne magis videtur ille dormire, balare & ululare, qui talia loquitur, Exurge, quare dormis domine? Respondet tibi. Noui quid dicam, scio quia non dormit qui custodit Israël, sed tamē martyres clamant, Exurge, quare obdormis domine? O domine Iesu occisus es, dormisti in passione, iam nobis resurrexisti, Nouimus enim quia nobis resurrexisti. Quare resurrexisti? Gētes quæ nos persequuntur, mortuum te putant, resurrexisse non credunt, Exurge ergo & illis, quare dormis non nobis, sed illis? Si enim iam te illi crederent resurrexisse, nunquid eos qui in te credunt persequi poterant? Sed quare persequuntur? Deleuerunt, occiderunt eos, qui crediderunt in te, nescio quem male mortuum, Adhuc eis dormis, exurge vt intelligant, quia resurrexisti, & quiescant. Denique factum est, dum moriuntur martyres, & ista dicunt & dormiunt, & excitant Christum vere mortuum dormitationibus eorum, surrexit Christus quodammodo in gentibus, id est, creditus est resurrexisse: ita paulatim & ipsi credendo conuersi ad Christum, fecerunt numerum magnum quem timerent persecutores, & cessauerunt persecutiones. Vnde? Quia resurrexit Christus in gentibus, qui illis ante non credentibus dormiebat. *Exurge & ne repellas vsque in finem, quare faciem tuam auertis? Quasi non assis, quasi oblitus sis nostri.* Oblinsecris inopiam nostram & tribulationem nostram, quoniam humiliata est in puluere anima nostra. Vbi humiliata est? In puluere, id est, puluis nos persequitur. Illi nos persequuntur, de quibus dixisti, Non sic impij non sic, sed tanquam puluis quem proicit ventus à facie terræ. Humiliata est in puluere anima nostra. *Adhæsit in terra venter noster.* Pœnam nimis humiliationis mihi videtur expressisse, quia quisquis quando se prosternit, hæret in terra venter eius. Quisquis enim ita humiliatur vt genua figat, adhuc habet quo humilietur: Quisquis autem sic humiliatur vt hæreat in terra venter eius, ultra quod humilietur non habet. Si enim voluerit, iam non erit humiliare sed obruere. Hoc ergo forsitan dixerint, nimium humiliati sumus in hoc puluere, vltra quod humilietur, non habemus. Iam si peruenit vsque ad summum humiliatio, veniet & miseratio. An forte fratres eos plangit Ecclesia voce ista, quibus illi qui persequerentur persuaserunt impietatem vt illi qui perdurarunt hoc dicant, humiliata est in puluere anima nostra: id est, inter manus pulueris huius, inter manus impiorum & persequentium humiliata est in puluere anima nostra, ad hoc vt te inuocaremus, vt dares auxilium de tribulatione. Venter autem noster hæsit in terra: id est, consensit impietati pulueris huius, venter noster, hoc est enim dictum, hæsit. Si enim cum diligis & ardes charitate, recte dicis deo, Adhæsit anima mea post te: &, Mihi adhærere deo bonum est: tunc autem adhæres deo, quando consentis deo: non sine causa dictum est de ventre isto qui adhæsit in terra, nisi quia illi significantur, qui persecutionem non tolerantes, consenserunt iniquis. Sic enim heferunt in terra. Sed quare dicti sunt venter: nisi quia carnales sunt, vt os Ecclesie in sanctis sit, in spiritualibus sit, venter Ecclesie in carnalibus sit: itaque os Ecclesie eminent, venter absconditus est tanquam mollior & infirmior. Hoc significat quodam loco scriptura, vbi quidam dicit se accepisse

librum, & liber ipse dulcis erat, inquit, in ore meo, & amarus in ventre meo. Quid est hoc, nisi quia præcepta summa quæ accipiunt spirituales, non accipiunt carnales, & de quibus gaudent spirituales, contristantur carnales: Liber iste fratres quid habet? Vnde omnia quæ habes, & da pauperibus: quam dulcis est in ore Ecclesie, ab omnibus spiritualibus factum est. At vero carnali cuiusque dixeris, fac hoc, facilius à te tristis recedit, sicut ille diues à domino cui dictum est, Vnde omnia quæ habes & da pauperibus, quæ facit quod dictum est. Quare autem tristis recessit, nisi quia liber ille dulcis est in ore, & in ventre amarus? Dediti nescio quid auri & argenti, ventum est ad hunc articulum, vt nisi perdas, forte aliquod peccatum committas, iniuriam forte ingeras Ecclesie, blasphemare cogaris. Positus itaque in angustiis, aut damno pecuniæ, aut damno iustitiæ, dicitur tibi, perde potius pecuniam, ne perdas iustitiã. Tu autem cui non dulcis est in ore iustitia, sed adhuc in illis membris infirmus es, quales in ventre deputat Ecclesia, contristatus eligis aliquando magis amittere aliquid de iustitia, quæ vel nummum de pecunia, & percutis te damno grauiore, implens saccellum tuum, & exinanis cor tuum. Fortassis ergo de illis dixerit, Hæsit in terra venter noster. *Exurge domine adiuua nos.* Et vere charissimi exurrexit & adiuuit. Namque cum exurgeret, id est, cum resurgeret & gentibus innotesceret, cessantibus persecutionibus etiam illi qui heferant in terra, eruti sunt de terra, & agentes pœnitentiã, rediti sunt corpori Christi, quamuis infirmis quamuis imperfecti, vt completetur in eis, Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur. *Exurge domine adiuua nos. Et redime nos propter nomen tuum.* Hoc est, gratis propter nomen tuum, non propter meritum meum, quia tu dignatus es facere, non quia ego dignus sum cui facias. Nam & hoc ipsum quod non sumus oblitus te, & non recessit retro cor nostrum, quod non expandimus manus nostras ad deum alienum, nisi te adiuuante vnde possemus, nisi te intus alloquente & exhortante, Nam deserente vnde valeremus? Ergo siue patientes in tribulationibus, siue gaudentes in prosperitatibus redime nos, non propter meritum nostrum, sed propter nomen tuum.

FINIS.

F

In Psalmum quadragesimum quartum
Enarratio.

H VNC Psalmum, sicut vobiscum cum exultatione cātāuimus, ita nobiscum cum attentione consideretis, peto. Cantatur enim de sanctis nuptiis, de sponso & sponsa, de rege & plebe, de saluatore & de his, qui saluandi sunt. Qui cum veste nuptiali venit ad nuptias, gloriam quærens sponsi non suam, non solum libenter audit, quod solet esse etiam hominum spectacula quærentium, non facta exhibentiū: sed etiam mādāt cordi, quod non ibi vacet, sed germinet, erumpat, crescat, perficiatur, assumatur. Oportet enim nos esse quibus hoc cantetur filios Chore, quod habet titulus Psalmi. Erant enim isti quidam homines, verū tamen omnis inscriptio literarum diuinarum aliquid innuit intelligentibus, & non tantum auditorem, verum etiam cognitorem desiderat. Interrogamus ergo nomen & vim Hebraici verbi quid sit Chore, & sicut se interpretatione habent omnium verborum in scriptura positorum, renūciatur nobis filios Chore interpretari filios calui. Quod nomen non ad irrisionem accipiatis,

G accipiatis, ne inueniamur in sensu puerili, quales pueros legimus in libro regnorū, insultantes Helisæo sancto propheta, & clamantes post ipsum, Ascende calue, ascende calue. Tales enim pueros stultos, garrulos, & in suam perniciem maledicentes, exeūtes de sylua bestia comederunt. Hoc scriptum est, & vbi sit scriptum commemorauimus. Qui meminerunt recognoscant, qui non meminerunt legant, qui non legerunt credāt. Quod ergo illud factum figurauit in futurum, nō nos debet apprehendere. Significati sunt enim in illis pueris stulti homines, habentes ignorantia sensum, quales nos non vult esse apostolus, vbi dicit, Nolite pueri esse sensibus. Et quia dominus inuitauerat nos ad imitationem puerorum, quādo ante se paruulum posuit, & ait, *Matth. 18.* Nisi quis fuerit vt puer iste, non intrabit in regnum cœlorum. Ibi quoque Apostolus cautus, vbi reuocat à mente puerili, vocat rursus ad imitationem puerilem, Nolite, inquit, pueri effici mentibus, sed malitia paruuli estote, vt mentibus perfecti sitis. Quem delectat imitari puerum, non delectet imperitia, sed innocentia. Illi vero ex imperitia insultabant sancto dei Caluo, & clamabant post eū, Calue calue, Factum est vt à bestiis consumerentur, & figurauerunt homines in eadem mente puerili stulte irridentes quendam caluum, qui in Caluaria loco crucifixus est. Possessi sunt ergo tales velut à bestiis, hoc est, à dæmonibus, à diabolo & angelis eius qui operatur in filiis disfidetia. Tales pueri erant, qui ante sacratum lignum stantes caput agitabant & dicebant, Si filius dei est, descendat de cruce. Huius nos filij sumus, quia filij sponsi sumus. Et nobis inscriptus est Psalmus iste, cuius titulus dicitur, *Filiis Chore, pro iis qui commutabuntur.* Quid ergo? Exponam quid sit pro iis qui commutabuntur? Quid ergo dicam? Hoc omnis mutatus agnoscit. Qui audit hæc pro iis qui commutabuntur, videat quid erat, & quid nūc sit. Et primo ipsum mundum videat commutatum, nuper adorantem idola, modo adorantem deum: nuper seruientem iis quæ fecit, modo ei à quo factus est. Pro iis qui commutabuntur, videte quando dictum sit. Modo iam residui Pagani mutata expauescunt, & qui nolunt mutari, vident repletas ecclesias, templa deserta, in his celebritatem, ibi solitudinem. Mirantur mutata, legant prædicta: aurem accommodent promissori, credant exhibitori. Sed & vnusquisque nostrum fratres ex vetere homine in nouum mutatur, ex infideli fidelis fit, ex raptoe largitor, castus ex adultero, beneficus ex malefico. Ergo cantetur nobis pro iis qui commutabuntur: & sic incipiat describi, per quem commutati sunt. Sequitur enim pro iis qui commutabuntur filij Chore. *In intellectu canticum pro dilecto.* Nam dilectus ille visus est à persecutoribus suis, sed non in intellectu. Si enim cognouissent, nunquam dominum gloria crucifixissent. Ad hunc intellectum oculos alios quarebat ipse cum diceret, *Ioan. 14.* Qui me videt, videt & patrem. Sonet eum iā Psalmus, Gaudeamus in nuptiis, & nos erimus cum iis qui sunt nuptia, qui inuitantur ad nuptias, & ipsi inuitati sponsa est. Etenim spōsa Ecclesia est, sponsus Christus. Solent dici à scholasticis carmina quædam, vxores ducentibus & nubentibus, quæ vocātur epithalamia, quicquid ibi cantatur, ad honorem cantatur sponsi & sponsæ. An forte & in nuptiis istis quo inuitati sumus thalamus non est? Et vnde dicit alius Psalmus, In sole posuit tabernaculū suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Cōiunctio nuprialis, verbum & caro. Huius cōiunctionis thalamus virginis vterus. Etenim

caro ipsa, verbo est coniuncta, vnde etiam dicitur, iam K non duo sed vna caro. Assumpta est ecclesia ex genere humano, vt caput esset ecclesia ipsa caro verbo cōiuncta, & ceteri credentes membra essent illius capitis. Nā vis videre quis venerit ad nuptias? In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Gaudeat sponsa amata à deo. Quando amata? Dum adhuc fœda. Omnes enim peccauerunt ait Apostolus, & egēt gloria dei. Et iterum, Etenim Christus pro impiis mortuus est. Amata est fœda, ne remaneret fœda. Non enim vere fœda amata est, quia non fœditas amata est. Nam si hoc amaret, hoc seruet. Euertit fœditatē, seruauit pulchritudinem. Ad qualem venit, & qualem fecit? Veniat iam ipse in verbis propheticis, Ecce ipse sponsus procedat nobis, Amemus illum: aut si inuenimus in eo aliquid fœdi, non amemus. Ecce ipse inuenit multa fœda, & amauit nos. Si aliquid fœdi inuenimus in eo, nō amemus: quia & hoc ipsum quod carne indutus est, vt de illo etiā diceretur, Vidimus eū & non habebat speciem neque decorem: si consideres misericordiā qua factus est, & ibi pulcher est. Sed ludæorū personam gerebat Propheta cum diceret, Vidimus eum & non habebat speciem neque decorem. Quare? Quia non in intellectu. Intelligentibus autem & verbū caro factum est, magna pulchritudo est. Mihi autē absit gloriari, dixit vnus amicorum sponsi, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. Parum est vt non inde erubescas, nisi etiam & glorieris. Quare ergo nō habuit speciem neque decorem? Quia Christus crucifixus, ludæis quidem scandalum, gentibus stultitia. Quare autem & in cruce habuit decorem? Quia quod stultum est dei, sapientius est quā homines: & quod infirmū est dei, fortius est quā homines. Nobis ergo iam credentibus, vbiq; spōsus pulcher occurrat. Pulcher deus, verbum apud deū, pulcher in vtero virginis, vbi nō amisit diuinitatem, & sumpsit humanitatem. Pulcher natus infans verbū, quia & cum esset infans, cum fugeret, cū manibus portaretur, cœli locuti sunt, angeli laudes dixerūt, magos stella direxit, adoratus est in præsepi cibaria animalium mansuetorum. Pulcher ergo in cœlo, pulcher in terra, pulcher in vtero, pulcher in manibus parentum, pulcher in miraculis, pulcher in flagellis, pulcher inuitans ad vitam, pulcher non curans mortem, pulcher deponens animā, pulcher recipiens, pulcher in ligno, pulcher in sepulchro, pulcher in cœlo, pulcher in intellectu. Audite canticum, neque oculos vestros à splendore pulchritudinis illius auertat carnis infirmitas. Summa & vera pulchritudo iustitia est. Ibi illum non videbis pulchrum, vbi deprehendes iniustum. Si vbiq; iustus, vbiq; decorus. Veniat ergo nobis inspiciendus oculis mētis, descriptus à quodam laudatore suo Propheta. Ecce, inquit, *Erucltauit cor meum verbum bonum.* Quis dicit, pater an Propheta? Intellexerunt enim quidam patris personam dicentis, Erucltauit cor meum verbum bonum, cōmendantis nobis natiuitatē quandam ineffabilem, Ne forte putares aliquid assumptum, vnde filium generaret deus quemadmodū homo sibi assumit aliquid vnde generet filios, coniugium scilicet sine quo prole procreare homo non potest. Ne igitur putares aliquo coniugio indignisse deum, vnde filium generaret, erucltauit, inquit, cor meū verbum bonum. Hodie cor tuum o homo generat consilium, nec quarit vxorem: per consilium natum ex corde tuo adificas aliquid, & illa fabrica, antequam stet in opere, stat in consilio: & inest iā quod facturus es, in eo per quod facturus

4. Reg. 2.

1. Cor. 14.

Matth. 18.

4. Reg. 2.

Mat. 27.

Ibidem.

1. Cor. 2.

Ioan. 14.

Psal. 18.

Ioan. 1.

Luc. 11.

Gen. 1.

Eph. 5.

Ioan. 1.

Roma. 1.

Roma. 1.

Esai. 53.

L.

Ioan. 1.

Gala. 3.

1. Cor.

Ioan. 1.

Luca. 1.

Luca. 1.

Matth. 1.

M

A facturus es: & laudas fabricam nondum existentem, nondum in specie aedificij, sed in prolatione consilij: nec laudas alius consilium tuum, nisi aut cui indicaueris, aut qui viderit quod fecisti. Ergo si per verbum omnia, & verbum de deo, inspice fabricam factam per verbum, & ex isto iudicio mirare consilium. Quale verbum est per quod factum est caelum & terra, & omnis ornatus caeli, omnis fecunditas terrae, diffusio maris, distensio aeris, fulgor siderum, claritas solis & lunae. Videntur haec, Transcende & haec, cogita angelos, principatus, sedes, dominationes, potestates, omnia per ipsum facta sunt. Vnde ergo ista bona facta sunt? Quia eructatum est per quod fierent verbum bonum. Ergo verbum bonum, & ipsi verbo dictum est, Magister bone. Et ipsum verbum respondit, Quid me interrogas de bono? Nemo bonus nisi vnus deus. Dictum est magister bone, & dicit quid me interrogas de bono? Addidit etiam, Nemo bonus nisi vnus deus. Quomodo ergo & ipse bonus, nisi quia deus? Non solum autem deus, sed cum patre vnus deus. Non enim dicendo, nemo bonus nisi vnus deus, discreuit se, sed vniuit. Eructauit cor meum verbu bonum. Dixerit hoc deus pater de verbo suo bono atq; benefico bono nostro, per quod solum bonu vtcuque boni esse possumus. Sequitur: *Dico ego opera mea regi.* Adhuc pater loquitur. Si adhuc pater loquitur queramus & hoc, quomodo secundum fidem veram & catholicam intelligamus, Dico ego opera mea regi: Si enim pater dicit opera sua filio suo regi nostro, quae opera pater dicturus est filio, cu omnia opera patris per filium facta sint: An forte dico ego opera mea regi, ipsum dico, generationem filij significat? Vereor ne hoc aliquando a tardioribus non possit intelligi, Veruntamen dicam, sequatur qui potest, ne non dicto non sequatur qui potest. Legimus in alio Psalmo dictum, *Semel locutus est deus. Toties locutus est per Prophetas, totiens per Apostolos, hodieque loquitur per sanctos suos, & ait, Semel locutus est deus: Vnde semel locutus est nisi per verbum suum?* Sicut autem eructauit cor meum verbum bonum, intelleximus ibi generationem filij, veluti repetitio mihi videtur facta in consequenti sententia, vt illud quod dictum est, Eructauit cor meum verbum bonum: repeteretur in eo quod ait, dico. **C** Quid est enim dico? Verbum profero, Et vnde profert deus verbum, nisi ex corde suo & intimo suo? Tu non dicis nisi quod ex corde tuo profers, verbum tuum quod sonat & transit, aliunde non profertur, & miraris quia ita dicit deus: Sed dicere dei aeternum est. Tu dicis aliquid modo, quia tacebas pauloante, vel ecce nunc nondum verbum profers. Cu autem proferre coeperis, rumpis silentium quodammodo, & generas verbum, quod antea non erat. Non sic deus genuit verbum. Dicere dei sine initio est, & sine fine, & tamen vnum verbum dicit, Dicat alterum, si quod dixit transferit. Cum vero & a quo dicitur manet, & quod dicitur manet, & semel dicitur, & non finitur: & ipsum semel sine initio dicitur, nec bis dicitur, quia non transit quod semel dicitur. Hoc est ergo, Eructauit cor meum verbum bonum, quod est, Dico ego opera mea regi. Quare ergo opera mea dico? Quia in ipso verbo omnia opera dei. Quicquid enim facturus erat deus in creatura, iam in verbo erat: nec esset in rebus nisi esset in verbo: quomodo & in re non esset in fabrica, nisi esset in consilio. Sicut in euangelio dicitur, Quod factum est in illo vita erat. Erat ergo quod factum est, sed in verbo erat, & omnia opera dei ibi erant, & opera nondum erant, Sed verbum erat, & ver-

bum hoc erat deus, & apud deum erat, & filius dei erat, D & cum patre vnus deus erat. Dico ego opera mea regi. Audiat dicentem qui verbum intelligit, & videat cum patre sempiternum verbum, in quo sunt etiam quae futura sunt, in quo non abierunt & quae transierunt. Haec opera dei in verbo, tanquam in verbo, tanquam in v-nigenito, tanquam in verbo dei. Quid ergo sequitur? *Lingua mea calamus scribae velociter scribentis.* Quid simile fratres mei, quid habet simile lingua dei cum calamo scribae: quid habet simile petra cum Christo: quid habet simile agnus cum saluatore? quid habet leo cum vnigeniti fortitudine? Dicta sunt haec tamen & nisi dicebantur, non aliquo modo per haec visibilia, ad inuisibilem informaremur. Sic ergo humilem similitudinem calami huius, nec comparemus illi excellentiae nec tamen respiciamus. Quare enim quare linguam suam calamum dixit esse scribae velociter scribentis? At vero quantumuis velociter scribat scriba, non comparatur illi velocitati, de qua dicit alius Psalmus, *Vsque in velocitate currit verbum eius.* Sed mihi videtur quantum audet humana intelligentia, & hoc posse accipi ex persona patris dictum, *Lingua mea calamus scribae:* quia quod lingua dicitur, sonat & transit, quod scribitur manet. Cum ergo dicat deus verbum, & verbum quod dicitur non sonet & transeat, sed & dicatur & maneat, scriptis hoc maluit deus comparare, quam sonis. Quod autem addidit velociter scribentis, impulit mentem ad intelligentiam: sed non pigra remaneat, respiciendo antiquarios aut respiciendo qualeslibet veloces notarios. Si autem hoc attenderit, remanebit ibi ipsum velociter. Cogitet velociter, & videat quare dictum sit velociter. *Velociter dei tale est vt velocius nihil sit.* In scripturis enim scribitur litera post literam, syllaba post syllabam, verbum post verbum, nec ad secundum transit, nisi primo prescripto. Ibi autem nihil velocius, vbi non multa sunt verba: nec tamen aliquid praetermissum est, cum in vno sint omnia. Ecce iam verbum illud, sic prolatum aeternum, ab aeterno coaeternum, venit sponsus. *Speciosus forma praefiliis hominum.* Praefiliis hominum, quare & non praefiliis angelis? Quid voluit dicere, praefiliis hominum nisi quia homo? ne hominem Christum quemlibet hominem putares, ait, praefiliis hominum speciosus forma. Etiam homo praefiliis hominum: etiam inter filios hominum, praefiliis hominum: etiam ex filijs hominum, praefiliis hominum. *Diffusa est gratia in labijs tuis.* Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Diffusa est gratia in labijs tuis. Merito mihi subuentum est, quia condelector legi dei secundum interiorum hominem, Sed alia lex in membris meis repugnat legi mentis meae, & captiuum me ducit in lege peccati, quae est in membris meis, Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius: Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Diffusa est ergo gratia in labijs tuis, Venit nobis cum verbo gratiae, cum osculo gratiae. Quid ista gratia dulcius? Quo pertinet gratia ista? Beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Si seuerus iudex veniret, nec afferret istam gratiam diffusam in labijs suis, quis de salute aliquid speraret? Quis non sibi hoc timeret quod peccatori debebatur? Ille veniens cum gratia, non exegit quod debebatur, soluit quod non debebat. Num enim non peccator debebat mortem? Aut vero tibi peccatori debebatur nisi supplicium? Debita tua dimisit, & indebita sua exoluit, Magna gratia. Quare

Ier. 1.

Matth. 19.

Marc. 10.

Psal. 61.

Ioan. 1.

1. Cor. 10.

Ioan. 1.

Apoc. 6.

Psal. 147.

E

F

Ioan. 1.

Roma. 7.

Psal. 31.

G Quare gratia? Quia gratis. Propterea tibi gratias agere licet, referre non licet, non enim potes. Querebat ille quid retribuere, qui dixit, Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Et inuenit quasi aliquid, Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. Hoc illi repedis, qui calicem salutaris accipis, & nomen domini inuocas. Quis tibi dedit ipsum calicem salutarem? Remasit in actione gratiarum, nam in relatione defecit. Inueni quid deo des quod ab illo non acceperis, & retuleris gratiam, Sed caue ne dum quæris quid illi retribuas, quod ab illo non acceperis, inuenias, sed peccatum tuum. Hoc planè ab illo non accepisti, sed nec ei dare debes. Hoc dederunt Iudæi, retribuerunt mala pro bonis, acceperunt ab eo pluiam, & fructum non dederunt, sed spinas dolorum. Ergo bonum quicquid volueris in te dare deo, non te inuenis accepisse nisi à deo. Ipsa est gratia dei diffusa in labiis. Fecit te, gratis te fecit. Non enim erat cui præstaret antequam faceret, Perieras, quæsiuit te, & inuentum reuocauit te. Preterita non imputauit, futura promisit. Vere diffusa est gratia in labiis eius. *Propterea, inquit, benedixit te deus in æternum.* Laboratur ut hoc possit intelligi adhuc à deo patre dici, propterea benedixit te deus in æternum. Accommodatius videtur hoc accipi ex persona Prophetæ. Et mutationes personarum repentinæ, & omnino ex improviso inueniuntur in sanctis scripturarum libris, & si quis aduertat, plenæ sunt pagina diuinæ, Domine libera animam meam à labiis iniquis & à lingua dolosa. Et statim, Quid detur tibi aut quid adiciatur tibi aduersus linguam subdolum? Alia illic persona erat, alia hic. Ibi poenitentis, hic subuenientis. Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus vastatoris. Alia persona est, quid detur tibi: alia, hoc detur tibi: & in consequentibus fit alia. Heu me, quia incolatus meus longinquus factus est. Et in paucis versibus tam crebra mutatio personarum intellectum admonet, non exprimit locum ubi mutatur: non dicitur, hoc dixit homo, hoc dixit deus, sed ex ipsis verbis sit nobis intelligere quid ad hominem pertineat, quid ad deum. Homo autem dicebat, Eructauit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi. Homo dicebat, ille dicebat, qui scripsit Psalmum, sed ex persona Dei dicebat, Incipit dicere & ex sua, propterea benedixit te deus in æternum. Dixerat enim deus, Diffusa est gratia in labiis tuis, ei quem fecerat speciosum præ filiis hominum, etiam hominem, quem deus ante omnia prætulerat æternus æternum coæternum. Impletus est ergo Propheta gaudio quodam ineffabili, & attendens quid deus pater de filio suo homini reuelauerit, potuit dicere ista ex persona dei, Propterea, inquit, benedixit te deus in æternum. Quare: Propter gratiã. Illa enim gratia quo pertinet ad regnum cælorum. Primum enim testamentum terram promiserat, & aliud præmium fuit vel promissio sub lege positum, aliud sub gratia, Terra Chananeorum Iudæis sub lege positum, regnum cælorum Christianis sub gratia positum. Itaque quod pertinebat ad eos, qui sub lege positi erant, regnum transit: regnum cælorum quod pertinet sub gratia positum, non transit, Propterea hic benedixit te deus, non ad tempus sed in æternum. Non defuerunt, qui omnia etiam superiora verba ex Prophetæ persona accipi mallent, & hoc quod dictum est, Eructauit cor meum verbum bonum: ex Prophetæ persona voluerunt intelligi veluti dicente hymnum. Quisquis enim dicit hymnum deo, eructat cor eius verbum bonum: quomodo qui blasphemat in deum, eructat

cor eius verbum malum: ut & illud quod adiunctum est, Dico ego opera mea regi: significare voluerit summum hominis opus non esse nisi deum laudare. Illius est specie sua placere tibi, ad te pertinet cum in gratiarum actione laudare. Opera tua si non fuerint laus dei, incipis te ipsum amare, & pertinebis ad illos, de quibus dicit Apostolus, Erunt enim homines seipsum amantes. *1. Tim. 3.* Displicet tibi, placeat tibi qui te fecit: quia in eo tibi displices quod in te ipse fecisti. Opus ergo tuum sit laus dei, eructet cor tuum verbum bonum. Dic ergo opera tua regi, quia ut diceres, rex fecit & ipse donauit quod offerres. Redde illi de suo, ne velis accepta parte patrimonij tui ire longius, & prodige perdere in meretrices, & porcos pascere. Hoc recordamini ex Euangelio, sed iam de nobis dictum est, Mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Et quod dictum est, lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis: non defuerunt qui sic intelligerent Prophetam ea dixisse quæ scriberet, Et ideo linguam suam calamo scribæ comparasse. Velociter autem scribentis voluisse se dicere, ut significaret ea se scribere, quæ velociter ventura erant: ut velociter scribere, velociter scribere intelligatur, id est, scribere non tardatura, Non enim tardauit deus exhibere Christum. Quam cito euolutum sentitur, quod peractum agnoscitur. Recordare generationes ante te, inuenies Adam tanquam hesterni die factum, ita gesta legitur omnia ab ipso principio. Ergo velociter facta sunt, velociter erit & dies iudicij. Præueni velocitatem ipsius. Velociter veniet, velocius tu mutare. Aderit facies iudicis, sed vide quid dicit Propheta, Præueniamus faciem eius in confessione. Diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te deus in æternum. *Accingere gladium tuum circa femur tuum potentissime.* Gladium tuum, quid nisi verbum tuum? Illo gladio strauit inimicos, illo gladio diuisit filium à patre, filiam à matre, nurum à socru. Legimus hæc in Euangelio, Non veni pacem mittere, sed gladium, Et erunt in vna domo quinque diuisi aduersum se, duo aduersus tres, & tres aduersus duos erunt diuisi, id est, filius aduersus patrem, filia aduersus matrem, nurus aduersus socrum suam. Diuisio hæc quo gladio facta est, nisi quem Christus attulit. Et reuera fratres etiam quotidianis exemplis videmus hæc. Placet mihi inueni alicui deo seruire, displicet patri, diuisi sunt aduersus se. Ille promittit terrenam hæreditatem, ille amat cælestem. Aliud iste pollicetur, aliud ille eligit. Non sibi putet pater factam iniuriam, deus solus illi præfertur, & tamen litigat cum filio volente seruire deo. Sed fortior est ille gladius spiritualis separans, quam copulans natura carnalis. Fit hoc & de filia aduersus matrem, multo magis & de nuru aduersus socrum. Nam aliquando in vna domo nurus & socrus inueniuntur, hæretica & catholica. Et vbi fortiter recipitur iste gladius, rebaptizationem non timemus. Potuit diuisi filia aduersus matrem suam, & non potest nurus aduersus socrum suam? Factum est hoc generaliter etiam in genere humano, diuisus est filius aduersus patrem. Fuimus enim aliquando filij diaboli. Adhuc infidelibus dictum est, Vos à patre diabolo estis: & omnis infidelitas vestra, unde nisi à patre diabolo? Non ille creando pater, sed nos illum imitando filij. Iam modo videtis filium aduersus patrem diuisum. Venit gladius, ille renūciat diabolo, inuenit alium patrem, inuenit aliam matrem. Ille ad imitationem se præbens, generabat in exitium: parentes duos, quos inuenimus, in vitam æternam generant. Diuisus est filius aduersus patrem, diuisa est filia aduersus matrem *Mat. 10.*

matrem suam. Plebs illa quæ de Iudæis credidit, diuisa est aduersus synagogam. Diuisa est & nurus aduersus soecrum suam. Plebs de gentibus veniens, nurus dicitur, quia sponsus Christus filius synagogæ. Vnde enim natus est filius dei secundum carnem? Ex illa synagoga. Ille qui dimisit patrem & matrem & adhaeruit uxori suæ, ut essent duo in carne vna, non coniectura nostra, sed attestante Apostolo & dicente, Sacramentum hoc magnum est, Ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Dimisit enim patrem quodammodo, non omnino dimisit veluti ad separationem, sed ad susceptionem humanæ carnis. Quomodo dimisit? Quia cum esset in forma dei, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens. Quomodo dimisit & matrem? Gentem Iudæorum, synagogam illam hærentem veteribus sacramentis. Ad ipsam figuram pertinet quod ait, Quæ est mihi mater, aut qui fratres? Ille enim intus docebat, illi foris stabant. Videte si modo non ita sunt Iudæi. Docet Christus in Ecclesia, illi foris stant. Socrus ergo quid est? Mater spõsi. Mater sponsi domini nostri Iesu Christi, synagoga B est. Proinde nurus eius Ecclesia, quæ veniens de gentibus non consensit in circuncisionem carnalem, diuisa est aduersus soecrum suam. Accingere gladiũ tuum. De potentia huius gladij loquebamur cum ista diceremus, Accingere gladium tuum, sermonem tuum circa femur tuum potentissime. Circa femur habens gladium. Quid est circa femur? quid significat de femore? Carnem. Vnde illud est, Non deficiet princeps de Iudæa, & dux de femoribus eius. Nonne & ipse Abraham, cui promissum erat seminum in quo benedicerentur omnes gentes, quæ ducenda vxorem filio suo, vnde veniret illud semine sanctum, in quo benedicerentur omnes gentes: fide tenens, in illa veluti humilitate seminis esse magnitudinem numinis, id est, filium dei venturum ex filiis hominum per semen Abraham: fecit ipsum seruum suum quem mittebat ita sibi iurare, Pone, inquit, manũ tuam sub femore meo, & sic iura: quasi diceret, Pone manum tuam ad altare, aut ad Euangelium, aut ad Prophetam, aut ad aliquid sanctum. Sub femore meo, inquit, pone manum, habens fiduciam: nec reuerens turpitudinem, sed intelligens veritatem. Propterea accingere gladium tuum circa femur potentissime. Potentissime etiam circa femur, quia quod infirmum est dei, fortius est hominibus. *Specie tua & pulchritudine tua* Iustitiam accipe, qua semper est speciosus & pulcher. *Et intende prospere, procede & regna.* Nonne videmus? Certe iam factum est. Attendite orbem terrarum, intendit prospere, processit & regnat, subdita sunt omnes gentes. Quid erat illud videre in spiritu? Quod nunc est experiri in veritate. Quando dicebantur hæc, nondum ita regnabat Christus, nondum intenderat, nondum processerat. Prædicebantur, exhibita sunt, iam ea tenemus. In multis redditorum habemus deum, in paucis debitorem. Intende prospere procede & regna. *Propter veritatem & mansuetudinem & iustitiam.* Reddita est veritas quando veritas de terra orta est, & iustitia de celo prospexit. Præsentatus est Christus expectatio generis humani, ut in semine Abraham benedicerentur omnes gentes. Prædicatum est Euangelium, veritas est. Quid mansuetudo? Palsi sunt martyres, & inde multum processit, & promouit per omnes gentes regnum dei, quia patiebantur martyres, nec deficiebant, nec resistebant dicentes omnia, nihil occul-

Tomus octauus.

tantes, parati ad omnia, nihil recusantes. Magna mansuetudo, corpus Christi hoc fecit, in capite suo didicit. Ille prior sicut ovis ad victimam ductus est, & sicut agnus coram tondente se non aperuit os suum, vsque adeo mansuetus, ut pendens in cruce diceret, Pater ignoscere illis, quia nesciunt quid faciunt. Quid propter iustitiam: Veniet etiam ut iudicet & retribuatur vnicuique secundum opera sua. Dixit veritatem, pertulit iniquitatem, & allaturus est æquitatem. *Et deducet te mirabiliter dextera tua.* Nos dextera ipsius, ipsum deduxit dextera sua. Ille enim deus, nos homines. Dextera sua deductus est: id est, potentia sua. Etenim potentiam quæ pater habet, habet & ipse, & diuinitatem patris habet & ipse, immortalitatem patris habet & ipse, æternitatem patris habet, virtutem patris habet. Deducet enim eum mirabiliter dextera eius, faciens diuina, patiens humana, malitias hominum sternens bonitate sua. Adhuc deducitur, & vbi nondum est & dextera eius deducet eum. Hoc enim cum ducit quod ipse donauit sanctis suis. Deducet te mirabiliter dextera tua. *Sagitta tua acuta potentissime.* Verba cor transigentia, amorem excitantia. Vnde dicitur in Canticis canticorum, Quia vulnerata charitate ego sum. Dicit enim vulneratam se esse charitate: id est, amare se dicit, æstare se dicit, suspirare sponso, vnde accepit sagittam verbi. Sagitta tua acuta potentissime, & transigentes & efficietes. Acuta potentissime. *Populi sub te cadent.* Qui ceciderunt? Qui percussi sunt & ceciderunt? Populos videmus subditos Christo, cadentes non videmus. Expo- nit vbi cadunt, in corde, ibi se erigebant aduersus Christum, vbi cadunt ante Christum. Blasphemabat Saulus Christum, erectus erat, supplicabat Christo, cecidit, prostratus est. Occisus est inimicus Christi, ut viuat discipulus Christi. De celo emissa est sagitta, corde percussus est Saulus, nondum Paulus, adhuc Saulus, adhuc erectus nondum prostratus, accepit sagittam, cecidit in corde. Non enim quo prostratus est in facie, ibi cecidit in corde, sed vbi ait, Domine quid me iubes facere? Modo ibas ad Christianos alligandos & perducendos ad pœnam, & modo dicis Christo, quid me iubes facere? O sagittam acutam potentissimam, qua accepta cecidit Saulus, ut esset Paulus. Vt ille, ita & populi, gentes attendite, videte subditas Christo. Ergo populi sub te cadent. *In corde inimicorum regis.* Hoc est, in corde inimicorum tuorum. Ipsum enim appellat regem, ipsum nouit regem. Populi sub te cadent in corde inimicorum regis. Inimici erant, acceperunt sagittas tuas, ceciderunt ante te. Ex inimicis amici facti sunt: inimici mortui sunt, amici viuunt. Hoc est, pro his qui commutabuntur. Querimus intelligere verba singula, versus singulos, ita tamen querimus, ut de Christo dici nemo dubitet. Populi sub te cadent in corde inimicorum regis. *Sedes tua deus in secula seculorum.* Quia benedixit te deus in æternum propter gratiam diffusam in labijs tuis. Erat autem sedes regni populi Iudaici temporalis, pertinens ad eos qui sub lege erant, non ad eos qui sub gratia erant. Venit ille ut liberaret eos, qui sub lege erant, & sub gratia constitueret. Sedes eius in secula seculorum. Quare? Quia sedes illa prima, regni temporalis fuit. Vnde nunc sedes in secula seculorum? Quia dei. Sedes tua deus in secula seculorum. O æternitatis diuinitas. Non enim posset deus sedem habere temporalem. Sedes tua deus in secula seculorum. *Virga directionis, virga regni tui.* Directionis virga est, quæ dirigit homines. Curui erant,

m distorti

G distorti erant, sibi regnare cupiebant, se amabant, facta sua mala diligebant. Non voluntate suam deo subdebant, sed voluntatem dei ad suas concupiscentias flectere volebant. Irascitur enim peccator & iniquus plerumque deo, quia non pluit, & non vult sibi deum irasci quia fluit. Et ad hoc propemodum sedet quotidie homines ut disputent contra deum: hoc facere debuit, hoc non bene fecit. Tu videlicet vides quid facias, ille nescit. Distortus tu es, ille rectus est. Distortum ad rectum quando coniungis: Collinari non potest, tanquam si in pavimento aequali ponas lignum curuum, non adiungitur, non cohaeret, non coaptatur pavimento. Pavimentum ubique aequale est, sed illud curuum est, non coaptatur aequali. Ergo dei voluntas aequalis est, tua curua est. Propterea tibi curua videtur illa, quia tu illi coaptari non potes. Dirigere ad illam, tene illam: nam si illam velis curvare ad te, quia non potes, frustra conaris, illa semper directa est. Vis illi haerere: Corrigere, Erit virga ipsius qui te regit, virga directionis. Inde & rex a regendo dicitur. Non autem regit qui non corrigit. Ad hoc est rex noster rectorum rex. Quomodo & sacerdos a sanctificando nos, ita & rex a regendo nos. Sed quid ait alio

Psal. 17.

H loco? Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris, & cum electo electus eris, & cum peruerso peruersus eris: non quia peruersus deus, sed quia peruersi peruersum eum putant. Placet tibi bonum, bonus est deus: displicet tibi, quasi prauus est deus. Curuus est ad te deus, tua curuatura facit hoc, nam illius rectitudo

Psal. 72.

Hebraea. 1.

semper manet. Audi in alio Psalmo, Quam bonus deus Israel rectis corde. Virga directionis, virga regni tui. *Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem.* Vide virgam directionis, dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem. Accede ad istam virgam, sit tibi rex Christus, regat te virga ista, ne frangat te. Virga enim ferrea est illa inflexibilis. Et quid dictum est? Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli conteres eos. Alios regit, alios conterit: regit spirituales, conterit carnales. Ergo accede ad istam virgam, quid in ea times? Haec est tuta virga, Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem. Quid times? Sed forte iniquus erat, audis enim regem tuum, quia odit iniquitatem & times. Est quod facias. Quid? Odit iniquitatem. Nunquid te? Sed in te est iniquitas. Odit illam deus, odet

Psal. 2.

Iris & tu, & vna rem ambo oderitis. Eris enim deo amicus, si odisti quod odit. Ita & amabis quod amat. Displicet in te ipso tibi iniquitas tua, & placeat tibi creatura ipsius. Homo enim es iniquus. Duo dixi nomina: duo nomina, homo & iniquus. In istis duobus nominibus, vnum est natura, alterum culpa. Vnum tibi deus fecit, alterum tu fecisti: ama quod deus fecit, oderis quod tu fecisti, quia & ipse hoc odit. Vide quomodo iam illi incipias coniungi, cum odisti quod odit. Peccatum punitur est, quia virga directionis est, virga regni ipsius. Sed non potest ut non puniat peccatum. Puniendum est peccatum: si puniendum non esset, nec peccatum esset. Praeueni illum, non vis ut ipse puniat, tu puni. Ideo enim adhuc ipse parcat, differt, tenet manum, arcum intendit, hoc est minas, clamaret tantum feriturum se, si vellet ferire: Differt ergo manum a peccatis tuis, tu noli differre. Conuerte te ad punienda peccata tua, quia impunita esse peccata non possunt. Puniendum ergo erit, aut a te, aut ab ipso. Tu agnosce, ut ille ignoscat. Attende exemplum in alio Psalmo poenitentiae, Auerte faciem tuam a peccatis meis. Nunquid dixit a me? Alio enim loco aperte dicit, Ne auertas faciem tuam a me. Ergo auerte faciem tuam a peccatis meis. Nolo videas peccata mea: quia

Psal. 50.

Psal. 26.

videre dei, animaduertere est. Ideo & iudex quod puni, animaduertere dicitur: id est, animam illuc vertere, intendere utique ad puniendum, quia iudex est. Sic est & iudex deus. Auerte faciem tuam a peccatis meis. Tu ab ipsis faciem noli auertere, si vis ut deus ab ipsis auertat faciem suam. Vide quomodo hoc offert deo in ipso Psalmo, Facinus meum ego, inquit, agnosco, & peccatum meum ante me est semper. Hoc non vult esse ante deum, quod vult esse ante se. Virga directionis, virga regni tui. Nemo sibi multum de misericordia dei blandiatur, virga directionis est. Nunquid dicimus non esse misericordem deum? Quid misericordius eo qui parcat tantum peccatoribus, & quid in omnibus conuersis ad se non curat praeterita? Sic eum dilige misericordem, ut velis esse veracem: non enim misericordia potest illi auferre iustitiam, neque iustitia misericordiam. Interim quandiu ille differt, tu noli differre, quoniam virga directionis virga regni ipsius. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem. *Propterea vnxit te deus deus tuus.* Propterea vnxit te, ut diligeres iustitiam, & odires iniquitatem. Et vide quomodo ait, propterea vnxit te deus deus tuus. O tu deus, vnxit te deus deus tuus. Deus vngitur a deo. Etenim in latino putatur idem casus nominis repetitus. In Graeco autem euidentissima distinctio est, quia vnum nomen est quod compellatur, & alterum ab eo qui compellat. Vnxit te deus. O tu deus, vnxit te deus tuus: quomodo si diceret, propterea vnxit te o tu deus deus tuus. Sic accipite, sic intelligite, sic in Graeco euidentissimum est. Ergo quis est deus vnctus a deo? Dicant nobis Iudaei. Scripturae istae communes sunt, vnctus est deus a deo: vnctum audis, Christum intellige, etenim Christus a chrismate. Hoc nomen quod appellatur Christus, vnctionis est: nec in aliquo alibi vngebantur reges & sacerdotes, nisi in illo regno, ubi Christus prophetabatur & vngebatur, & unde venturum erat Christi nomen. Nusquam est alibi omnino, in nulla gente, in nullo regno. Vnctus est ergo deus a deo. Quo oleo nisi spiritali? Oleum enim visibile in signo est, oleum inuisibile in sacramento est. Oleum spiritale intus est, oleum visibile exterius est. Vnctus est nobis deus, & missus est nobis, & ipse deus ut vngeretur homo erat: sed ita homo erat, ut deus esset: ita deus erat, ut homo esse non dedignaretur. Verus homo, verus deus, in nullo fallax, in nullo falsus: quia ubique verax, ubique veritas. Deus ergo homo, & ideo vnctus deus: quia homo deus, & factus est Christus. Hoc figurabatur in eo quod Iacob lapidem sibi ad caput posuerat & dormierat. Iacob Patriarcha lapidem sibi ad caput posuerat. Dormiens autem illo lapide ad caput posito, vidit apertis caelis scalam a caelo in terram, & angelos ascendentes & descendentes. Hoc visio euigilauit, vnxit lapidem & discessit. In illo lapide intellexit Christum, ideo vnxit. Videte ex quo praedicatur Christus: quod sibi vult illa vnctio lapidis, praesertim apud Patriarchas qui vnum deum colebant: factus est autem in figura, & discessum est. Non enim vnxit lapidem, & venit illuc semper adorare, & sacrificia ibi facere. Expressum est mysterium, non inchoatum sacrilegium. Et videte lapidem, Lapidem quem reprobauerunt aedificantes, hic factus est in caput anguli. Et quia caput viri Christus, propterea lapis ad caput. Attendite magnum sacramentum. Lapis Christus. Lapidem viuum ait Petrus ab hominibus reprobatum, a deo autem electum. Et lapis ad caput, quia caput viri Christus: & vnctus lapis, quia a chrismate dictus est Christus. Et videntur scalam reuelate Christo a terra in caelum, vel a caelo

Hebraea.

L

De sacra vnctum capite vni-

Gene. 28.

Psal. 117.

1. Cor. 11.

1. Petri. 2.

Gene. 28.

A caelo in terram, & ascendentes & descendentes angeli. Quid hoc sit, melius videbimus, cum testimonium Euangelicum ab ipso domino commemorauerimus. Nostis quia Iacob ipse est Israel. Illi enim cum angelo lustranti & praualentem, & benedicto ab eo cui praualeuit, nomen mutatum est ut appellaretur Israel, sicut populus Israel praualeuit Christo, ut crucifigeret eum, & tamen in his qui Christo crediderunt, ab ipso cui praualeuit benedictus est. Sed multi non crediderunt, vide claudicationem Iacob. Benedictionem & claudicationem: benedictio in his qui crediderunt: nam postea nouum ex illo populo multos credidisse. Claudicatio autem in his qui non crediderunt: & quia plures non crediderunt, & pauci crediderunt, ideo ut fieret claudicatio, tetigit latitudinem femoris eius. Quid est latitudo femoris eius? Multitudo generis. Videte ergo scalas illas. Dominus vidit Nathanaëlem in Euangelio, & ait, Ecce vere Israelita in quo dolus non est. Sic enim dicitur de ipso Iacob, Et erat Iacob sine dolo habitans in domo. Hoc recolens dominus videns Nathanaëlem sine dolo de gente illa, & de populo illo, Ecce vere, inquit, Israelita in quo dolus non est. Appellauit Israelitā in quo dolus non esset, propter Iacob. Et ille Nathanaël, unde me nosti? Et dominus, Cū esses sub arbore ficu vidi te: id est, cum esses in illo populo sub lege constitutus, quæ carnali umbra illum populum protegebat, ibi te vidi. Quid est, ibi te vidi? Ibi tui miserus sum. Ille autem recordatus quod fuerat etiā sub arbore ficu in veritate, admiratus est, quia putabat se à nemine visum cum ibi esset, cōfiteatur & dicit, Tu es filius dei, tu es rex Israel. Quis hoc dixit? Qui audierat quod verus esset Israelita, & dolus in illo non esset. Et dominus, Quia dixi tibi, vidi te sub arbore ficu, credidisti, maiora horum videbis. Loquitur eū Israel, cum Iacob, cum illo qui sibi lapidem ad caput posuerat, maiora horū videbis. Quæ maiora? Quia iam lapis ille ad caput est. Amē dico vobis, videbitis cælum apertum, & angelos dei ascendentes & descendentes super filium hominis. Angeli dei ascendant & descendant per scalas illas, fiat hoc in Ecclesia. Angeli dei annūciatores sunt veritatis, ascendant & videant. In principio erat verbū, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Descendant & videant, quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Ascendant ut erigant magnos: descendant ut nutriant paruos. Vide ascendentem Paulum, siue nēte excelsissimus, deo. Vide descendentem, siue temperantes sumus, vobis. Vide ascendentem, sapientiam loquimur inter perfectos. Vide descendentem, lac vobis potum dedi nō escam: hoc fit in Ecclesia. Ascendunt & descendant angeli dei super filium hominis, quia sursum est filius hominis ad quem ascendant corde, id est, caput eius: & deorsum filius hominis, id est, corpus eius. Membra eius hic sunt, caput sursum est. Ascenditur ad caput, descenditur ad membra. Christus ibi, Christus hic. Nam si ibi tantum & hic non, unde vox illa, Saule Saule quid me persequeris? Quis enim illi in cælo molestus fuit? Nemo, nec Iudæi nec Saulus, nec diabolus tentator. Nemo ibi molestus illi, sed sicut in compage corporis humani, pede calcato lingua clamat: Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea vnxit te deus deus tuus. Locuti sumus de vnctō deo, hoc est, de Christo. Nō potuit apertius dici nomē Christi, quā ut diceretur vnctus deus. Quomodo speciosus forma præ filiis hominum, sic vnctus. Oleo exultationis præ participibus tuis. Qui enim participes eius? Filij hominum, quoniam & ipse filius

hominis particeps factus est mortalitatis illorum, ut faceret eos participes immortalitatis suæ. Myrrha & gutta & casia à vestimentis tuis. Odores boni à vestimentis tuis. Vestimenta eius, sunt sancti eius, electi eius, tota Ecclesia eius, quem sibi sicut vestem exhibet, sine macula & ruga, Propter maculam abluens in sanguine, propter rugam extendens in cruce. Inde bonus odor qui significatur nominatis quibusdam aromatibus. Audi Paulum illam minimam fimbriam de vestimēto, quod tetigit mulier in fluxu sanguinis, & sanata est. Audi illum dicentem, Christi bonus odor sumus in omni loco, & in iis qui salui fiunt, & in iis qui pereunt. Nō dixit bonus odor in iis qui salui fiunt, & malus odor in iis qui pereunt: sed quod ad nos attinet, bonus odor sumus, & in iis qui salui fiunt, & in iis qui pereunt. Saluum fieri hominem bono odore, non est improbable neque incredibile. Perire autem hominem bono odore, quæ ratio est? Magna vis, magna veritas, & si capi non potest, ita est. Nam ut noueritis quia difficile capitur, statim subiecit, Et ad hæc quis idoneus? Quid est, Ad hæc quis idoneus? Quis intelligat homines mori bono odore? Tamen aliquid dicam fratres, Ecce ipse Paulus prædicabat Euangelium, multi illum amabant prædicatorem Euangelij, multi illi inuidebant. Qui illū amabant, bono odore saluabantur: qui illi inuidebant, bono odore peribant. Ideo & pereuntibus nō malus odor, sed bonus odor. Ideo enim magis illi inuidebant, quia tātum bona in illo gratia præualebat: nemo enim inuidet misero. Erat ergo gloriosus in prædicatione verbi dei, & uiuens secundum regulam illius virgæ directionis, & diligebant eum qui in illo diligebant Christum, qui sequebantur bonum odorem. Diligebat amicum ipsius sui sponsa ipsa, quæ dicit in Canticis canticorum, Post odorem vnguentorum tuorum curremus. Illi autē alij quanto magis eum videbant in gloria prædicationis Euangelij, & in vita inculpabili, tātō magis inuidia torquebantur & occidebantur bono odore. Myrrha & gutta & casia à vestimentis tuis. A domibus eburneis ex quibus delectauerunt te filie regum. Domos eburneas, quantum domos magnas, quantum domos regales dicat, quas si vis, elige, delectauerunt inde Christum filie regum. Vis domos eburneas spiritualiter accipere? Magnas domos, & magna tabernacula dei, corda sunt sanctorū. Ipsosque reges regentes carnem, subiugantes sibi turbas humanarum affectionum, castigantes corpus & seruituti subiicientes, accipe, quia inde delectauerunt eum filie regum. Etenim omnes animæ quæ illis prædicantibus & euangelizantibus natæ sunt, filie regum sunt & Ecclesiæ, filie Apostolorum, filie regum sunt: ille enim rex regum. Illi autem reges, de quibus dictum est, Sedebitis super duodecim sedes iudicantes duodecim tribus Israel, prædicauerunt verbum veritatis, & genuerunt Ecclesias, nō sibi sed illi. Ad hoc sacramētum pertinet quod scriptū est in lege, Si mortuus fuerit frater, accipiat uxorem eius frater eius, & suscitet semen fratri suo. Accipiat uxorem eius, & suscitet semē, nō sibi, sed fratri suo. Dixit Christus, Dic fratribus meis. Dixit & in alio psalmo, Narrabo nomen tuum fratribus meis. Mortuus est Christus, resurrexit, ascendit, absentauit se corpore, susceperunt fratres eius uxorem eius, prædicatione Euangelij generaturi filios, non per se semetipsos sed per Euangelium, propter nomen fratris, in Christo enim Iesu, inquit, per Euangelium propter nomen fratris, ego vos genui. Itaque suscitantes propter nomē fratris semen fratri suo, quotquot genuerunt nō Paulianos

G aut Petrianos, sed Christianos nominauerunt. Videte si nō iste sensus vigilat, & in his verbis: cum enim diceret à domibus eburneis, dixit de regalibus, amplis, pulchris, lenibus, qualia sunt corda sanctorum: subiicit, Ex quibus te delectauerunt filiae regum. *In honore tuo.* Filiae quidem regum, filiae Apostolorum tuorum, sed in honore tuo, quia semen illud suscitauerunt fratri. Ideo ipsos quos suscitauerat fratri suo Paulus, cum videret currere ad nomen suum, exclamauit, Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis? Quid enim ait lex? Et habeat natus nomen defuncti, defuncto nascatur, defuncti nomine appelletur. Seruat hoc legitimum Paulus, volentes appellari ex nomine suo, reuocat, Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? Ad defunctum aspice, Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? Et quid ergo? Quando illos generasti, quid si nomen tuum illis imposuisti? Non. Ait enim. Aut in nomine Pauli baptizati estis? Delectauerunt te filiae regum in honore tuo? Tenete, serua te in honore tuo, hoc est habere vestem nuptialem illius, illius honorem, illius gloriam quaerere. **H** Intellige etiam filias regum ciuitates, quae crediderunt in Christum, & à regibus conditae sunt, & à domibus eburneis, diuitibus, superbis, elatis. Filiae regum delectauerunt te in honore tuo, quia non quaesierunt honorem patrum suorum, sed quaesierunt honorem tuum. Ostendatur mihi Romae in honore tanto templum Romuli, in quanto ibi ostendo memoriam Petri. In Petro quis honoratur, nisi ille defunctus pro nobis? Sumus enim Christiani, non Petriani. Et si nati per fratrem defuncti, tamen cognominati nomine defuncti. Per illum nati, sed illi nati. Ecce Roma, ecce Carthago, ecce aliae & aliae ciuitates filiae regum sunt, & delectauerunt regem suum in honore ipsius, & ex omnibus fit vna quaedam regina. Quale carmen nuptiale? Ecce inter carmina hilaritatis plena, procedit & ipsa sponsa. Sponsus enim veniebat, ipse describatur, in illum erat omnis intentio nostra, procedat & ista. *Astitit regina à dextris tuis.* Quae à sinistris? Non regina. Stabit enim quaedam & à sinistris, cui dicitur, Vade in ignem aeternum. A dextris autem stabit, cui dicitur, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab initio mundi. Astitit regina à dextris tuis. **I** *In vestitu deaurato circumamicta varietate.* Vestitus reginae huius quis est? Et preciosus est, & varius est. Sacramenta doctrinae in linguis omnibus variis. Alia lingua Africana, alia Syra, alia Graeca, alia Hebraea, alia illa & illa. Faciunt istae linguae varietatem vestis reginae huius. Quomodo autem omnis varietas vestis in vnitatem concordat, sic & omnes linguae ad vnam fidem. In veste ista varietas sit, scissura non sit. Ecce varietatem intelleximus de diuersitate linguarum: & vestem intelleximus propter vnitatem. In ipsa autem varietate aurum quod est? Ipsa sapientia. Quaelibet sit varietas linguarum, vnum aurum praedicatur non diuersum aurum, sed varietas de auro. Eandem quippe sapientiam, eandem doctrinam & disciplinam omnes linguae praedicant. Varietas in linguis, aurum in sententiis. Alloquitur Propheta reginam istam, libenter enim illi cantat, & vnus quisque nostrum audiat: si tamen nouerimus vbi sumus, & ad illud corpus pertinere conemur, & fide & spe pertineamus vniti in membris Christi. Nos enim alloquitur, *Audi filia & vide.* Alloquitur eam tanquam vnus de patribus, quia filiae regum sunt, & sic alloquitur Propheta, & sic alloquatur Apostolus tanquam filiam. Sic enim dicimus, patres nostri Prophetae, patres nostri

Apostoli. Si nos illos vt patres, illi nos vt filios, vox vna K paterna alloquitur vnicam filiam, Audi filia & vide. Prius audi, postea vide. Ventum est enim ad nos cum Euangelio & praedicatum est nobis quod nondum videmus, & audiendo credimus, & credendo videbimus: sicut dicit ipse sponsus apud Prophetam, Populus quem non cognoui seruiuit mihi, in obauditu auris obediuit mihi. Quid est in obauditu auris? Quia non vidit. Viderunt Iudaei & crucifixerunt, non viderunt gentes & crediderunt. Veniat regina de gentibus in vestitu deaurato, circumamicta varietate. Veniat à gentibus, veniat circumamicta omnibus linguis in vnitatem sapientiae: dicatur ei, audi filia & vide. Si non audieris non videbis. Audi vt mundes cor fide, sicut Apostolus ait in actibus Apostolorum, Fide mundans corda eorum. Ad hoc enim audimus vt credamus antequam videamus, vt credendo cor mundemus vnde videre possimus. Audi vt credas, munda cor fide. Et cum cor mundauero, quid videbo? Beati mundo corde, quia ipsi deum videbunt. Audi filia & vide, *Et inclina aurem tuam.* Parum est audi, humiliter audi, inclina aurem tuam. *Et obliuiscere populum tuum & domum patris tui.* Erat populus quidam, & domus patris quaedam, in qua natus est populus Babyloniae, habens regem diabolum. Vnde cunq; venerunt gentes, à patre diabolo venerunt, sed patri diabolo renunciauerunt. Obliuiscere populum tuum & domum patris tui. Fecit te ille genuit, cum peccatricem fecit: pulchram te iste regenerat qui iustificat impium. Obliuiscere populum tuum, & domum patris tui. *Quoniam concupiuit rex speciem tuam.* Quam speciem, nisi quam ipse fecit? Concupiuit speciem. Cuius speciem? Peccatricis, iniquae, impiae. Qualis erat apud patrem diabolum, & apud populum suum? Non, sed de qua dicitur, Quae est ista quae ascendit de alba? Antea ergo non alba, postea dealbata: quia si fuerint peccata vestra sicut phoenicium, tanquam niuem dealbabo. Concupiuit rex speciem tuam. Quis rex? *Quia ipse est dominus deus tuus.* Iam vide si non debes dimittere patrem tuum illum, & populum tuum illum, & venire ad regem istum deum tuum. Deus tuus est, rex tuus est. Rex tuus, & ipse est sponsus tuus. Regi nubis deo, ab illo dotata, ab illo decorata, ab illo redempta, ab illo sanata. Quicquid habes vnde illi placeas, ab illo habes. *Et adorabunt eum filiae Tyri in muneribus.* Ipsum regem tuum deum tuum adorabunt filiae Tyri in muneribus. Filiae Tyri, filiae gentium. A parte refertur ad totum. Tyrus vicina huic terrae, vbi prophetia erat, significabat gentes credituras Christo. Inde erat illa Chanaanæ, quae primo canis est appellata. Nam vt noueritis, quia inde erat, Euangelium sic loquitur, Secessit in partes Tyri & Sidonis, & ecce mulier Chanaanæ de finibus illis egressa clamabat, & cetera quae ibi narrantur. Quae primo canis erat apud patrem suum, & in populo suo, clamando & veniendo ad istum regem, decora facta credendo in illum, quid meruit audire? O mulier, magna est fides tua: concupiuit rex speciem tuam. Adorabunt eum filiae Tyri in muneribus. Quibus muneribus? Sic ad se vult venire rex iste, & thesauros suos impleri vult: & ipse donauit vnde impleantur, & à vobis impleantur. Veniant, inquit, adorent eum in muneribus. Quid est in muneribus? Nolite vobis cedere thesauros in terra, vbi tinea & rubigo exterminant, & vbi fures effodiunt & furantur: sed thesaurizate vobis thesauros in caelo, vbi neque fur, neque tinea corrumpit. Vbi enim fuerit thesaurus tuus, illic erit

Matth. 22.

Deuter. 25.

Matth. 25.

Psalm.

Matth.

Matth.

L

Esaias.

M

Matth.

Matth.

Aerit & cor tuum. Venite cum muneribus, date eleemosynas, & omnia munda sunt vobis. Venite cum muneribus ad eum, qui dicit, Misericordiam volo magis, quam sacrificium. Ad illud templum quod erat ante umbra & figura futuri, veniebat cum tauris & arietibus, cum vitulis, cum diuersis quibusque animalibus aptis ad sacrificium, vt in illo sanguine aliud fieret, aliud significaretur. Modo iam ipse sanguis, quem figurabant illa omnia, venit. Venit rex ipse, & ipse munera vult. Quae munera? Eleemosynas. Ipse est enim iudicaturus, & ipse munera imputabit quibusdam, Venite, inquit, benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab initio mundi. Quare? Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: nudus fui, & vestistis me: hospes, & adduxistis me: infirmus & in carcere, & visitastis me. Haec sunt munera in quibus adorant filiae Tyri regem: quia cum diceret, quando te vidimus: ille qui sursum est & deorsum, propter ascendentes & descendentes, cum vni, inquit, ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Adorabunt eum filiae Tyri in muneribus. Et quae sunt filiae Tyri, & quomodo adorabunt eum?

Bin muneribus? Planius illud voluit dicere. *Vultum tuum deprecabuntur diuites plebis.* Haec filiae Tyri adorantes in muneribus, diuites sunt plebis, quos ille alloquitur amicus sponsi: praecipe diuitibus huius mundi, non superbe sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in deo viuo, qui praestat nobis omnia abundanter ad fruendum. Diuites sint in operibus bonis, facile tribuant, communicent, adorent in muneribus, sed non perdant. Securi ponant, vbi semper inueniant. Thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam, adorando in muneribus. *Vultum tuum deprecabuntur diuites plebis.* Ad ecclesiam enim concurrunt, & ibi eleemosynas faciunt: ne extra fiat, id est, ne extra positi faciant, in ecclesia faciant. *Vultus enim sponsae huius & reginae, proderit facientibus.* Propterea illi qui res suas vendebant, vultum reginae huius deprecantes in muneribus veniebant, & ea quae portabant, ad pedes Apostolorum ponebant. Feruebat dilectio in ecclesia, vultus erat regina ecclesia, vultus erat reginae obsequium filiarum Tyri, id est, diuitum adorantium in muneribus. *Vultum tuum deprecabuntur diuites plebis.* Et qui deprecabuntur vultum, & cuius vultum deprecabuntur? Omnes vna sponsa, omnes vna regina, mater & filij simul totum ad Christum pertinens, ad caput pertinens. Sed quia sunt ista opera, & ista eleemosynae ad iactantiam hominum: inde dicit ipse dominus, *Cauete facere iustitiam vestram coram hominibus vt videamini ab eis.* Quomodo autem & publice debent fieri propter vultum sponsae, ait, *Luceant opera vestra coram hominibus, vt videant bona facta vestra, & glorificent patrem vestrum qui in caelis est: non vt gloriam vestram queratis in operibus bonis, quae publice facitis, sed vt gloriam dei.* Et quis nouit, inquit, vtrum gloriam dei quero, an gloriam meam quero? *Quia do pauperi, videor quo animo dem, quis videt? Sufficiat tibi qui videt: ille videt, qui retribuet. Intus amat qui intus videt, intus amat vt intus ametur, qui interiore facit & ipsam pulchritudinem. Noli quasi oculis exterioribus delectari, quia videris, & quia laudaris: attende quid hic sequatur. Omnis gloria eius filiae regis intrinsecus.* Extrinsecus non solum vestis est aurea & variata, sed intus pulchra nouit qui speciem eius amauit. *Quae sunt interiora pulchritudinis? Conscientia. Ibi videt Christus, ibi amat Christus, ibi alloquitur Christus, ibi punit Christus, ibi*

coronat Christus. Sit ergo talis eleemosyna tua in oculto, quia omnis gloria eius filiae regis intrinsecus.

In fimbriis aureis circumamicta varietate, Pulchritudo intrinsecus. In fimbriis autem aureis varietas linguarum, doctrina, decus. *Ista quid profunt, si non sit pulchritudo illa intrinsecus? Afferentur regi virgines post eam.* Vere factum est, credidit ecclesia, facta est ecclesia per omnes gentes. Modo quemadmodum concupiscunt virgines placere illi regi? Vnde iritantur? *Quia praecessit ecclesia. Offerentur regi virgines post eam.* Proxima eius afferentur tibi. Non enim quae afferuntur alienae sunt, sed proxima eius, ad eam pertinentes. Et quia dixit regi, ad eum conuersus dixit tibi, Proxima eius afferentur tibi. *Afferentur in letitia & exultatione, adducentur in templum regis.* Templum regis ipsa ecclesia, intrat in templum ipsa ecclesia. Vnde construitur templum? De hominibus qui intrant in templum. Lapidem vni qui sunt nisi fideles dei? Adducentur in templum regis. Sunt enim virgines extra templum regis, haereticae & simoniales. Sunt quidem virgines, sed quid proderit eis nisi adducentur in templum regis? Templum regis in vnitatem est, templum regis non est ruinosum, non diuisum, non diuisum. Iunctura lapidum viuentium charitas est. Adducentur in templum regis. *Pro patribus tuis nati sunt tibi filij.* Nihil euidentius. Attendite iam ipsum templum regis, quia inde loquitur propter vnitatem diffusam toto orbe terrarum, quia illa, quae virgines esse voluerunt, nisi adducentur in templum regis, sponso placere non possunt. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Genuerunt te Apostoli, ipsi missi sunt, ipsi praedicauerunt, ipsi patres. Sed nunquid nobiscum corporaliter semper esse potuerunt? Et si vnus ipsorum dixit, cupio dissolui & esse cum Christo, multo magis optimum est, manere in carne necessarium propter vos. Dixit hoc quidem, sed quando hic manere potuit? Nunquid vsque ad hoc tempus? Nunquid vsque in posterum? Ergo illorum abscessu deserta est ecclesia? Absit. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Quid est pro patribus tuis nati sunt tibi filij? Patres missi sunt Apostoli, pro Apostolis filij nati sunt tibi, constituti sunt Episcopi. Hodie enim Episcopi qui sunt per totum mundum, unde nati sunt? Ipsa ecclesia patres illos appellat, ipsa illos genuit, & ipsa illos constituit in sedibus patrum. Non ergo te putes desertam, quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos per quos nata es, de prole tua tibi creuit Paternitas. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. *Constitues eos principes super omnem terram.* Vide templum regis quam late diffusum est, vt nouerint virgines, quae non adducentur in templum regis, non se ad istas nuptias pertinere. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram. Haec est catholica ecclesia, filij eius constituti sunt principes super omnem terram, filij eius constituti sunt pro patribus. Agnoscant qui praecisi sunt, veniant ad vnitatem, adducentur in templum regis. Templum suum deus vbique collocavit, fundamenta Prophetarum & Apostolorum vbique firmavit. Filios genuit ecclesia, constituit eos pro patribus suis principes super omnem terram. *Memores erunt nominis tui in omni generatione & generatione. Propterea populi confitebuntur tibi.* Quid ergo prodest confiteri, & extra templum confiteri? Quid prodest precari, & in monte non precari? Voce mea, inquit, ad dominum clamaui & exaudiuit me de monte sancto suo. De quo monte? De quo dictum est, Non potest ciuitas abscondi supra montem constituta.

G constituta. De quo monte: Quem vidit Daniel ex paruo lapide creuisse, & fregisse omnia regna terrarum, & impleuisse omnem faciem terra. Ibi adoret qui vult accipere, ibi petat qui vult exaudiri, ibi cōfiteatur qui vult sibi ignosci: propterea populi confitebuntur tibi. *In aeternum & in seculum seculi.* Quia & in illa vita aeterna nō erit iam quidem gemitus peccatorum, sed tamen in diuinis laudibus supernae illius ac perpetuae ciuitatis non deerit sempiterna confessio tanta felicitatis. Ipsi enim ciuitati, cui alius psalmus cantat, Gloriosa dicta sunt de te ciuitas dei: ipsi sponsa Christi, ipsi reginae filiae regis, & coniugi regis: quia principes eius sunt memores nominis eius in omni generatione & generatione, id est, quandiu transeat hoc seculum, quod multis generationibus agitur, gerentes pro illa charitatis curam, vt de isto seculo liberata in aeternum deo cōregnet: propter hoc idem ipsi confitebuntur tibi populi in aeternum, illic conspicuis & manifestis, ibi cordibus omnium perfecta charitate luminosis, vt se vniuersam plenissime nouerit, quae hic in multis suis partibus occulta sibi est.

H Vnde admonemur ab Apostolo, nihil ante tempus iudicare, donec veniat dominus, & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestet cogitationes cordis, & sit laus vnicuique à deo. Ipsa enim sancta ciuitas sibi quodammodo confitebitur, cum populi eius quibus cōstat ipsi ciuitati confitebuntur in aeternum, vt ex nulla parte se lateat, nullo in se existente cuius aliquid lateat.

Psalm. 36.

1. Cor. 4.

*In Psalmum quadragesimum quintum
Enarratio.*

I AM charitati vestrae quaedam sicut notissima loquimur, in quibus immorari non debemus. Et quia ea quae scitis breuiter commemorari debent, filios Chore nos intelligamus. Comemoratio enim vos scientes Chore interpretari caluitium dominumque nostrum significare, qui in Caluariae loco crucifixus adduxit multos, tanquam illud granum, quod nisi mortificatum esset, solum remaneret: & eos qui adducti sunt appellatos filios Chore, hoc in mysterio. Ceterum fuerunt nescio qui filij Chore illo tempore, quando ista cantabantur, sed spiritus nos viuificare debet, non litera velare. Nos ergo intelligamus, & videte si ea quae sequuntur, id est, quae habet psalmi ipsius contextus congruunt nobis: & inuenimus hic nos, si tamen inhareamus membris eius, cuius corporis in caelo caput est: ex illa passione ascendens, vt eos qui in humilitate iacebant, secum in vbertate adducat, fructu ferentes in tolerantia. Dicitur est autem, *In finem pro occultis profiliis Chore, psalmus.* Occultum est ergo, sed ille ipse qui in Caluariae loco crucifixus est, nostis quia velut discidit, vt templi secreta patefcerent. Proinde quia crux domini nostri causa fuit, qua clausa aperirentur, credamus afuturum eum nobis, vt ista occulta reuelentur. In finem quod habet, semper Christum intelligere debemus. Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Finis autem dicitur, non quia consumit, sed quia perficit. Nam & finitum cibum dicimus qui manducabatur, & finitam tunicam quae texebatur. Illud ad consumptionem, hoc ad perfectionem. Quia ergo vltra quod tendamus non habemus cum ad Christum peruenerimus, ipse cursus nostri finis dicitur. Nec putare debemus, quia cum ad illum peruenerimus, aliquid amplius debemus niti, vt ad patrem perueniamus. Hoc enim putauit & Philippus cum ei dixit, Domine ostende nobis patrem, & sufficit nobis. Cum dicit, sufficit nobis, finem querit fatietatis & perfectionis. Et ille tanto, inquit, tempore

Matth. 27.

Ioan. 12.

1. Para. 26.

1. Cor. 3.

Matth. 27.

Roma. 10.

Ioan. 14.

vobiscum sum, & non cognouistis me: Philippe, qui videt me, videt & patrem. In illo ergo habemus patrem, *Ioan. 10.* quia ipse in patre, & pater in ipso: & ipse & pater vni sunt. Quid igitur hic admonet qui cantat, vbi vocem nostram agnoscere debemus, si tamen huius vocis affectum habemus: *Deus noster refugium & virtus.* Sunt quaedam refugia, vbi non est virtus, quod quisque cum fugerit, magis infirmatur quam confirmetur. Confugis, verbi gratia, ad aliquam in seculo magnum, vt facias tibi potentem amicum, refugium tibi videtur. Tanta tamen huius seculi incerta sunt, & ita potentum ruinae quotidianae crebrescunt, vt cum ad tale refugium cōfugeris, plus ibi timere incipias. Antea enim causa tuae tantum timebas, cum vero ad talem refugeris, & de illo tibi timebis. Multi enim cum ad talia refugia confugissent, cadunt: us illis ad quos confugerunt, & ipsi quati sunt: quos nemo quateret, si non ad talia confugissent. Non est refugium nostrum tale, sed refugium nostrum virtus est. Cum illuc confugerimus, firmi erimus. *Adiutor in tribulationibus quae inueniunt nos nimis.* Multae sunt tribulationes, & in omni tribulatione ad deum confugiendum est: siue sit tribulatio in re familiari, siue sit in salute corporis, siue de periculo charissimorum, siue de aliqua re ad huius vitae sustentaculum necessaria, omnino aliud refugium nō debet esse homini christiano quam saluator eius, quam deus eius, quod cum confugerit, fortis sit. Non enim ipse in se fortis erit, aut sibi ipse fortitudo erit, sed ille illi fortitudo erit, qui refugium eius factus est. Veruntamen charissimi inter omnes tribulationes humanae animae, nulla est maior tribulatio quam conscientia delictorum. Namque si tibi vulnus non sit, sanumque sit intus hominis quod conscientia vocatur, vbicumque alibi passus fuerit tribulationes, illuc confugiet, & ibi inueniet deum. Si autem ibi requies non est propter abundantiam iniquitatis, quoniam & ibi deus non est, quid facturus est homo? Quod confugiet cum coeperit pati tribulationes? Fugiet ab agro ad ciuitatem, à publico ad domum, à domo in cubiculum, & sequitur tribulatio. A cubiculo iam quod fugiat non habet nisi interius ad cubile suum. Porro si tibi tumultus est, si fumus iniquitatis, si flamma sceleris, non illuc potest confugere. Pellitur enim inde, & cum inde pellitur, à seipso pellitur. Et ecce hostem suum inuenit, quod confugerat, seipsum quod fugiturus est? Quocumque fugerit se, talem trahit post se: & quocumque talem traxerit se, cruciat se. Sed à seipso sunt tribulationes, quae inueniunt hominem nimis: acerbiores enim non sunt: tanto sunt acerbiores, quanto sunt interiores. Videte charissimi, cum ligna deasciantur à fabris & probantur, aliquando in superficie videntur quasi laesa & putrida. Faber autem inspicit tantquam medullam interiori ligni, & si sana interiori ligna cognouerit, promittit ea in edificio duratura, nec valde erit de superficie laesa sollicitus, quando id quod interius est sanum renunciat. Porro hominis interiori conscientia nō inuenitur. Quid igitur prodest, si quod est exterius sanum est, & putrefacta est medulla conscientiae? Arctae istae & vehementes omnino, & sicut psalmus ipse ait, nimiae tribulationes sunt: tamen & in his adiutor factus est dominus dimittendo peccata. Iniquorum enim conscientias nō sanat nisi indulgentia. Si enim magnas tribulationes habere se dicit debitor ficti, cōfessus & intuens angustias rei familiaris suae, cum se videt nō posse esse soluendo propter imminetes omni anno compulsos, tribulationes magnas se pati dicit, nec

A nec usquam respicit nisi in spe indulgentiæ rerum terrenarum. Quanto magis debitor pœnarum de abundantia delictorum, quando reddet quod debet de mala conscientia, quando si reddiderit ipse perit? Hoc enim debitum reddere, pœnas luere est. Restat ergo ut de ipsius indulgentia securi esse possimus, si tamen accepta indulgentia non rursus ad debita contrahenda redeamus. Ipsi ergo filij Chore fortasse intelliguntur esse illi quibus locutus est Petrus in Actibus Apostolorum, cum intenti facti essent ad mirabilia aduentus spiritus sancti, cum omnes in quos venerat linguis omnibus loquerentur: annunciauit enim illis Christum. Qui cum tanta potuisset mittendo spiritum sanctum, ille quem ipsi crucifixerant manibus suis, cogitantes quam contempnibilis esset cum ab eis occideretur, quam altus & excelsus apud deum factus esset, qui spiritu sancto idiotas impleret, & linguas infantium faceret disertas, compuncti corde, dixerunt, Quid faciemus? Iste erant nimis tribulationes quæ illos inuenerant. Non enim ipsi inuenerunt peccata sua, sed inuenta in eis sunt commemoratione Apostolorum, Ideo inuenerunt illos tribulationes, non ipsi inuenerunt tribulationes. Nam quando sine alicuius admonitione ipse homo considerat factum suum, & rogat deum, quid dicit? Tribulationem & dolorem inueni, & nomen domini inuocaui, Alia est ergo tribulatio, quam tu inuenis, alia quæ te inuenit. In utraque tamen siue quæ te inuenit, siue quam tu inuenis: ut utraque depellat ille rogandus est qui est adiutor in tribulationibus. Nam & ille cum inuenit, hoc dixit, Et nomen domini inuocaui. Et hi in tribulationibus, a quibus se inuentos esse dixerunt, hoc dixerunt, Deus noster refugium & virtus, adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis. Sed quia adiutor factus est, unde factus est? Compuncti, inquit, corde dixerunt, quid faciemus? Tanquam magna desperatione. Ille tantus est quæ nos occidimus, nos ubi erimus? Et Petrus, Agite pœnitentiam, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine domini nostri Iesu Christi, & dimittantur vobis peccata vestra. Nihil enim hoc peccato grauius cogitare potuerunt. Quid grauius peccatori ægro quam medici interfectio? Quid grauius potest æger facere, quam si medicum suum occidat: Cum hoc dimittitur, quid non dimittitur? Ab illo ergo cui dictum est, refugium & virtus, acceperunt magnam securitatem. Baptizetur unusquisque vestrum in nomine domini nostri Iesu Christi, In illius nomine quem occidistis baptizamini, & dimittuntur vobis peccata vestra. Medicum vel postea cognouistis, iam securi bibite sanguinem quem fudistis. Denique accepta tanta securitate, quid dicunt? *Propterea non timebimus dum conturbabitur terra.* Paulo ante solliciti, subito securi, ex tribulationibus nimis in magna tranquillitate positi sunt. Dormiebat enim illis Christus, ideo turbabatur: excitatus est Christus, sicut modo audiui in Euangelio, imperauit ventis & quieverunt, quoniam Christus in cuiuscunque corde per fidem non est, significatum est nobis, quia eius cor tanquam nauis in huius seculi tempestate turbatur. Qui fidem suam obliuiscitur, tanquam Christo dormiente turbatur: excitato autem Christo, fit tranquillitas. Denique & ipse dominus quid ait? Vbi est fides vestra? Excitatus Christus, excitauit fidem, ut quod in nauis factum erat, fieret in cordibus eorum. Adiutor enim in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis, id egit ut esset tranquillitas magna. Videte ipsam tranquillitatem. Propterea non timebimus, cum conturba-

bitur terra. *Et transferentur montes in cor maris.* Tunc non D timebimus. Queramus montes translatos, & si inuenire poterimus: manifestum est quia ipsa est securitas nostra. Dominus quippe dixit discipulis, Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, tollere & mittere in mare, & fiet. Forte monti huic de seipso dixit, dictus est enim mons, Erit in nouissimis temporibus manifestus mons domini. Sed iste mons super alios montes collocatus est, quia & Apostoli montes, portantes montem hunc. Ideo sequitur, Erit in nouissimis temporibus manifestus mons domini, præparatus in cacumine montium. Transcendit ergo cacumina montium omnium, & in cacumine omnium montium collocatus est, quoniam montes sunt annunciantes montem. Mare autem significat hoc seculum, in cuius maris comparatione tanquam terra videbatur gens Iudæorum. Non enim idololatriæ amaritudine tegebatur, sed erat tanquam arida, amaritudine gentium, tanquam mari circumdata. Futurum erat ut turbaretur terra, id est, illa ipsa gens Iudæa, & transferentur montes in cor maris, id est, primo ipse mons magnus paratus in cacumine montium. Deseruit enim gentem Iudæam, & factus est in gentibus, translatus est de terra ad mare. Transferentibus quibus? Apostolis quibus dixerat. Si habueritis fidem in vobis tanquam granum sinapis, dicetis monti huic tollere & mittere in mare & fiet: id est, per fidelissimam vestram prædicationem fiet, ut mons iste, hoc est, ego ipse prædicer in gentibus, glorificer in gentibus, agnoscar in gentibus, & fiat quod de me prædictum est, Populus quæ non cognoui seruiuit mihi. Quando autem & illi montes translati sunt? Et hoc indicet nobis scriptura dei. Quando Apostolus prædicabat Iudæis, respuerunt verbum, & ait Apostolus Paulus, Ad vos missi eram, sed quia respuestis verbum dei, imus ad gentes, Translati sunt montes in cor maris. Vere enim gentes crediderunt montibus, ut in corde maris essent montes illi, non sicut Iudæi de quibus dictum est, Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. Hoc enim & de nouo testamento promittit dominus per Prophetam dicens, Dabo leges meas in cordibus eorum. Hæc leges, hæc præcepta per Apostolos indita omnium gentium fidei & credulitati, montes dicti sunt translati in cor maris, tunc nos non timebimus. Qui non timebimus? Illi qui compuncti sumus corde, ne fieremus de numero reproborum Iudæorum, tanquam ramorum fractorum. Crediderunt enim quidam illorum & adhæserunt Apostolis prædicantibus. Timeant ergo illi quos deseruerunt montes, nos, à montibus, non recessimus, & quando translati sunt in cor maris, secuti sumus. Quid iam sequitur ex eo quod translati sunt montes in cor maris: Attendite & videte veritatem. Hæc enim quando dicebantur, obscura erant, quia nondum contigerant, nunc autem quis iam facta non cognoscat? Liber tibi sit pagina diuina, ut hæc audias: liber tibi sit orbis terrarum, ut hæc videas. In istis codicibus non ea legunt, nisi qui literas nouerunt: in toto mundo legat & idiota. Quid ergo factum est dum translati sunt montes in cor maris? *Sonauerunt & turbata sunt aquæ eius.* Quando prædicabatur Euangelium dixerunt, Quid est hoc? Peregrinorum demoniorum videtur iste annunciator esse. Hoc Athemenses. Ephesij autem quo tumultu occidere Apostolos voluerunt, quando in theatro pro Diana sua tantum strepitum fecerunt ut clamaret, magna Diana Ephesia: Inter quos fluctus & sonitus maris non timebant, quia ad

Grefugium illud confugerant. Denique Apostolus Paulus volebat intrare in theatrum, & à discipulis reuocatus est, quia necessarium erat adhuc vt in carne maneret propter ipsos, sed tamen sonauerunt & turbate sunt aquæ eius. *Conturbati sunt montes in fortitudine eius.* Cuius? Nunquid nam maris, an potius dei: de quo dictum est, Refugium & virtus, adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis? Turbati enim sunt montes, id est, potestates huius seculi. Alij enim sunt montes dei, alij sunt montes seculi. Montes seculi quibus caput diabolus: montes dei, quibus caput Christus. Sed per istos montes turbati sunt illi montes. Tunc dederunt voces contra Christianos, quando turbati sunt montes sonantibus fluctibus: & montes sunt turbati, & factus est magnus terramotus, cum motu aquæ. Sed cui hæc? Ciuitati illi fundata super petram. Sonant aquæ, turbantur montes, annunciatu Euangelio. Quid tu ciuitas dei? Audi quid sequitur. *Fluminis impetus latificat ciuitatem dei.* Conturbantur montes cum sauit mare, non deserit deus ciuitatem suam per impetus fluminis. Qui sunt isti impetus fluminis? Inundatio illa spiritus sancti, de qua dominus dicebat, Si quis sitit, ueniat & bibat, Qui credit in me, flumina aquæ uitæ fluunt de ventre eius. Ergo hæc flumina fluebant de ventre Pauli, Petri, Ioannis, aliorum Apostolorum, aliorum Euangelistarum fidelium. Hæc flumina cum fluant ab vno flumine, multi impetus fluminis latificant ciuitatem dei. Nam vt noueritis hoc de spiritu sancto dictum, in eodem Euangelio consequenter dicit Euangelista, Hoc autem dicebat de spiritu, quem accepturi erant hi, qui in eum erant credituri. Spiritus autem nondum erat datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Glorificato Iesu post resurrectionem, glorificato post ascensionem, die pentecostes venit spiritus sanctus, impleuit credentes, locuti sunt linguis, prædicare Euangelium cœperunt gentibus. Hinc ciuitas dei latificabatur, dum mare turbaretur sonitu aquarum suarum, dum montes conturbarentur, querentes quid agerent, quomodo nouam doctrinam pellerent, quomodo Christianorum genus de terra eradicarent. Contra quem? Contra fluminis impetus latificantis ciuitatem dei. Hic etiam ostendit de quo flumine diceret, quia spiritus sanctum significabat, fluminis impetus latificans ciuitatem dei. Et quid sequitur? *Sanctificauit tabernaculum suum altissimus.* Si ergo sequitur sanctificationis nomen manifestum est fluminis illos impetus de spiritu sancto intelligendos, quo latificatur & sanctificatur omnis pia anima credens in Christum, vt fiat eius ciuitatis dei. *Deus in medio eius non commouebitur.* Sauiat mare, conturbentur montes, deus in medio eius non commouebitur. Quid est in medio eius? Tanquam deus in vno loco stet, & circumdant eum qui credunt in eum. Ergo ambitur loco deus, & lata sunt quæ circumdant, in angusto est qui circumdatur? Absit. Nihil tale cogitetis de deo, qui nullo capitur loco, cui sedes est conscientia piorum. Et ita sedes dei est in cordibus hominum, vt si homo ceciderit à deo, deus in se maneat, non quasi cadat, non inueniēdo ubi sit. Magis enim te subleuat vt in illo sis, quam in te incumbat, vt si te subduxeris cadat. Ille si se subduxerit, cadet tu tu te si subduxeris, non cadit ille. Quid ergo est deus in medio eius? Hoc significat quod æquus est omnibus deus, & personas non accipit. Quomodo enim illud quod in medio est, paria habet spatia ad omnes fines, ita deus medius esse dicitur, æqualiter omnibus consulens. Deus in medio eius non commouebitur. Vnde non

commouebitur? Quia in medio eius deus. *Adiuuabit eam deus vultu suo.* Ille est adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis. Adiuuabit eam deus vultu suo. Quid est vultu suo? Demonstratione sua. Quomodo se demonstrat deus vt vultum eius videamus? Iam commemoro, Didicistis presentem deum, didicimus per opera. Quando ab illo aliquid adiutorij accipimus, ita vt omnino non dubitemus à domino nobis esse concessum, vultus dei nobiscum est. Adiuuabit eam deus vultu suo. *Conturbate sunt gentes.* Et quomodo conturbata? Vt quid conturbata? Vt deiicerent ciuitatem dei, in cuius medio eius deus, vt euerterent tabernaculum sanctificatum, quod adiuuat deus vultu suo? Non. Sed iam salubriter conturbata sunt gentes. Quid enim sequitur?

Et inclinata sunt regna. Inclinata, inquit, sunt regna, iam non erecta vt superbirent, sed inclinata vt adorarent. Quando inclinata sunt regna? Quando factum est quod prædictum est in alio Psalmo, Adorabunt eum reges terræ, omnes gentes seruient ei. Quæ res fecit vt inclinarentur regna? Quæ res, Audi, *Dedit vocem suam altissimus, & mota est terra.* Arrepticij idolorum tanquam ranæ de paludibus personabant, tanto tumultuosius, quanto sordidius ex delictorum cœno. Et quid strepitus ranarum ad tonitrua nubium? Inde enim dedit vocem suam altissimus, & mota est terra. Tonuit de nubibus suis. Quæ sunt nubes eius? Apostoli eius, prædicatores eius, de quibus intonabat præceptis, coruscabat miraculis. Ipsi nubes qui & montes. Montes propter altitudinem & firmitatem, nubes propter pluuiam & vbertatem. Irrigauerunt enim terram nubes istæ, de quibus dictum est. Dedit vocem suam altissimus & mota est terra, De his enim nubibus minatur cuidam vineæ, sterili, vnde translati sunt montes in cor maris. Mandabo, inquit, nubibus meis ne pluant super eam imbrem. Hoc impletum est in eo quod commemorauimus, quando translati sunt montes in cor maris, quando dictum est, Ad vos missi eramus, sed quia respicistis verbum dei, ibimus ad gentes, Impletum est, Mandabo nubibus meis, ne pluant super eam imbrem. Denique ipsa gens Indæa modo sic remansit tanquam vellus siccum in area. Nam & hoc nostis contigisse in quodam miraculo. Area sicca erat, vellus solum madebat, sed pluuiam in vellere non apparebat. Sic & sacramentum noui testamenti non apparebat in gente Iudæorum, eò quod illic vellus erat, ibi hoc velatum erat sacramentum in vellere, In area vero, id est, in omnibus gentibus, ubi patet euangelium Christi, pluuiam manifesta est, nuda est area Christi, non enim tegitur velamento. Vt autem exiret inde pluuiam, expressum est vellus. Per pressuram enim à se excluderunt Christum, & dominus iam de nubibus suis compluit aream, vellus siccum remansit. In de ergo dedit vocem suam altissimus de istis nubibus, per quam vocem regna inclinarentur & adorarent. *Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster deus Iacob.* Non quicumque homo, non potestas quælibet, non denique angelus, non aliqua creatura, siue terrena, siue cœlestis, sed dominus virtutum nobiscum, susceptor noster deus Iacob. Qui misit angelos, venit post angelos, venit vt ei seruirent angeli, venit vt homines faceret æquales angelis. Magna gratia. Si deus pro nobis, quis contra nos? Dominus virtutum nobiscum. Virtutum quis? Dominus virtutum nobiscum. Si deus pro nobis, inquam, quis contra nos? Qui proprio filio non peperit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non

Philip. 1.

Math. 7.

Ioan. 7.

Acto. 2.

Psal. 71.

Et al. scribit de la to. 3. com.

Esaia.

Acto. 17.

Indic. 6.

M

Rom. 6.

A non & cum illis omnia nobis donauit: Fratres ergo securi sumus, in tranquillitate cordis nutriamus bonam conscientiam de pane domini. Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster deus Iacob. Quotacunque sit infirmitas tua, vide quis te suscipiat. Aegrotat nescio quis, adhibetur medicus, susceptum suum dicit medicus aegrotum. Quis eum suscepit? Ille. Magna spes salutis, magnus medicus eum suscepit. Quis medicus? Omnis medicus præter illum homo est. Omnis medicus qui venit ad infirmum, alia die infirmari potest, præter illum. Susceptor noster deus Iacob. Fac te infantem parvulum omnino, quales à parentibus suscipiuntur. *Matth. 26.* Qui enim non suscipiuntur, exponuntur: qui suscipiuntur, nutriuntur. Putasne sic te suscipiat deus, quomodo infantem te suscepit mater tua? Nō sic, sed in æternum. Tua enim vox est in isto Psalmo, Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me, dominus autem assumpsit me. Susceptor noster deus Iacob. *Venite & videte opera domini.* Vide de hac susceptione quid fecit dominus: Animaduerte orbem terrarum, veni & vide. Si enim non venis, non vides: si non vides, non credis: si non credis, longe stas. Si credis, venis: si credis, vides.

B Quomodo enim venit ad montem istum? Nunquid pedibus? nunquid nauibus? nunquid pennis? nunquid equis? Quantum attinet ad locorum spatia, ne fatagas, ne conturberis, ipse ad te venit. Etenim ex lapide paruo creuit, & factus est mons magnus, ita vt impleret vniuersam faciem terræ. Quid vis ergo ad eum per terras venire, qui terras impleuit? Ecce iam venit, cuius credendo, euigilantes pulsas: si tamen non tantus in eis somnus est, quo etiam contra montem venientem obdurecant, sed audiant, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Multum enim erat Iudæis videre lapidem. Lapis enim ille adhuc paruus erat: merito & paruum contempserunt, contemnendo offenderunt, & offendendo quassati sunt, restat vt & conterantur. Hoc enim de lapide illo dictum est, Qui offenderit in lapidem illum, conquassabit eum, super quem venerit conteret eum. Aliud est conquassari, aliud conteri. Conquassari minus est quàm conteri. Sed neminẽ conterit excelsus veniens, nisi quem conquassauerit humilis iacens. Modo autem antequam veniat dominus noster humiliter iacuit Iudæis, & offenderunt in illum & conuassati sunt: veniet postea in iudicio suo clarus atque altus, magnus & potens, & non infirmus vt iudicetur, sed fortis vt iudicet, & conterat eos qui conquassati sunt in eum offendendo. Lapis enim offensionis & petra scandali non credentibus ipse est. Ergo charissimi non est mirum si Iudæi non agnouerunt quem tanquam paruulum lapidem ante pedes suos iacentẽ contempserunt: illi mirandi sunt qui adhuc tam magnum montem nolunt agnoscere. Iudæi in lapidem paruum non videndo offenderunt, hæretici in montem offendunt. Iam enim creuit ille lapis, iam dicimus illis, Ecce impleta est prophetia Danielis, Lapis ille qui erat paruus, factus est mons magnus, & impleuit vniuersam terram. Quare in illum offenditis, & non in illum ascenditis? Quis tam cæcus est vt offendat in montem? Quasi ideo ad te venerit, vt habeas in quem offendas, & non habeas in quem ascendas, Venite ascēdamus ad montem domini. Esaias hoc dicit, Venite ascēdamus. Quid est, venite ascēdamus: Venite & credite. Ascēdamus, hoc est proficiamus. Isti autem nec venire volunt, nec ascendere, nec credere, nec proficere. Latrant contra montem, iam in illum toties offendendo quassati sunt,

& nolunt ascendere, semper eligentes offendere. Dicamus illis, Venite & videte opera domini, *Quæ posuit prodigia super terram.* Prodigia dicuntur quod aliquid portendant, signa illorum miraculorum quæ facta sunt quando mundus credidit. Et quid inde factum est, & quid portendebant? *Auferens bella vsque ad fines terre.* Hoc nondum videmus completum esse. Sunt adhuc bella, sunt inter gentes pro regno, inter sectas, inter Iudæos, inter paganos, inter Christianos, inter hæreticos. Sunt bella, crebrescunt bella, aliis pro veritate, aliis pro falsitate certantibus. Nondum ergo completum est, Auferens bella vsque ad finem terræ, sed fortasse complebitur. An & modo completum est? In quibusdam completum est, in tritico completum est, & in zizaniis nondum completum est. Quid ergo hoc est? Auferens bella vsque ad fines terræ: Bella dicit quibus bellatur aduersus deum. Quis enim bellat aduersus deum? Impietas. Et quid potest facere deo impietas? Nihil. Quid facit fictile vas elisum ad petram, quanuis vehementer elidatur? Tanto maiore malo suo venit, quanto maiore impetu venerit. Hæc bella magna erant, crebra erant, contra deum impietas dimicabat, & vasa fictilia conterebantur, præsumentes de se homines & de virtute sua multum præualēdo. Cuius rei scutum etiam Iob dixit de quodam impio, Cucurrit aduersus deum in crassa ceruice scuti sui. Quid est in crassa ceruice scuti sui? Nimium præsumendo de protectione sua. Nunquid nam isti tales erant qui dicebant, Deus noster refugium & virtus, adiutor in tribulationibus quæ inueniunt nos nimis? Aut in alio Psalmo, Non enim in arcu meo sperabo, & brachium meum nō saluabit me? Quando quisque cognoscit, quia in seipso nihil est, & adiutorium de se nullum habet, arma in illo contracta sunt, bella sedata sunt. Talia ergo bella deleuit vox illa altissimi de nubibus sanctis qua terra commota est, & inclinata sunt regna, abstulit hæc bella vsque ad fines terræ. *Arcum conteret & cōstringet arma, & scuta cōburet igni.* Arcus, arma, scuta, ignis. Arcus, est insidia. Arma, publica oppugnatio. Scuta, vana præsumptio suæ protectionis. Ignis, quo ista comburuntur, est, de quo dominus ait, Ignem veni mittere in terram: De quo igne dicit Psalmus, Et non est qui se abscondat à calore eius. Feruente igne isto, nulla in nobis impietatis arma remanebunt, necesse est vt omnia confringantur, conterantur, comburantur, remaneas inermis, non habens vllum adiutorium tuum: & quando magis infirmus es, nulla tua arma habens, tanto magis te suscipit, de quo dictum est, Susceptor noster deus Iacob. Valebas enim quasi per te, conturbaris in te. Perde arma quibus præsumebas, audi dominum dicentem, Sufficit tibi gratia mea. Dic & tu, quando infirmior, tunc potes sum. Apostoli vox est. Omnia arma sua perdiderat tanquam fortitudinis suæ, qui dicebat, Ego autem nō gloriabor, nisi in infirmitatibus meis: velut si diceret, Non curro aduersus deum in crassa ceruice scuti mei, qui prius fui blasphemus & persecutor & iniuriosus, sed ideo misericordiam cōsecutus sum, vt in me ostenderet Christus Iesus omnem longanimitatem in eos qui credituri sunt illi in vitam æternam. Auferens bella vsque ad fines terræ. Quando autem nos dominus suscipit, nunquid inermes dimittit? Armat nos, sed aliis armis euangelicis, veritatis, continentie, salutis, spei, fidei, charitatis. Hæc arma habebimus, sed non à nobis. Arma autem quæ à nobis habuimus arserunt: si tamen igne illo spiritus sancti accessi sumus, de quo dicitur, Et scuta

G scuta comburet igni. Quid postea in te esse cupiebas? Infirmum te fecit deus, vt fortem te faceret de se, quia infirmabaris de te. Quid ergo sequitur? *Vacate.* Ad quam rem? *Et videte quoniam ego sum deus.* Hoc est, non vos, sed ego sum deus: ego creauit, ego recreo: ego formaui, ego reformo: ego feci, ego reficio. Si non potuisti facere te, quomodo potes reficere te? Hoc non videt tumultus contentiosus animi humani, cui tumultui cōtēioso dicitur, vacate, id est, reprimate animos vestros à contradictionibus. Nolite argumentari & tanquam armari cōtra deum, alioquin viuunt arma nondum illo igne combusta. Si autem combusta sunt, vacate, quia non habetis vnde pugnetis. Si autem vacaueritis in vobis, & à me petieritis omnia, qui primo de vobis præsūmebatis, vacate & videbitis quoniam ego sum deus.

Exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra. Paulo ante dixeram, terræ nomine significari gentem Iudæorum, maris nomine cæteras gentes. Translati sunt montes in corde maris, conturbatæ sunt gentes, & inclinata sunt regna, dedit vocem suam altissimus, & mota est terra. *Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster deus Iacob.*

H Facta sunt miracula in gentibus, impletur fides gentium, ardent arma præsumptionis humanæ. Vacatur in tranquillitate cordis, vt cognoscatur author deus omnium munerum suorum. Et post istam clarificationem, nunquid deserit & plebem Iudæorum, de qua dicit Apostolus, Dico enim vobis, vt non sitis vobis sapientes, quia cæcitas ex parte Israël facta est, donec plenitudo gentium intraret? Id est, donec montes huc transferrentur, nubes hic pluerent, hic dominus tonitruo suo regna inclinaret, donec plenitudo gentium intraret? Et quid postea? Et sic omnis Israël saluus fieret. Ideo & hic ipsum ordinem seruans, exaltabor, inquit, in gentibus, & exaltabor in terra, id est, & in mari & in terra. Vtinam omnes dicant quod sequitur, Dominus virtutum nobiscum susceptor noster deus Iacob.

*In Psalmum quadragesimum sextum
Enarratio. Prefatio.*

DOMINVS deus noster fidem in qua viuimus & ex qua viuimus, per libros sanctos, scripturas sanctas multipliciter nobis varièque diffundit, sacramenta quidem verborū varians, fidem tamen vnā commendans. Vna enim eadēque res ideo multis modis dicitur, vt modus ipse dicendi propter fastidium varietur, sed propter concordiam vna fides teneatur. Itaque in hoc Psalmo quem cantatum audiuimus, cui cantando respondimus, ea sumus dicturi quæ nostis: & tamen fortassis aliquam adiuuante & donante domino suauitatem allaturi sumus vobis, quādo ea quæ alibi & alibi noueratis, etiam commoniti ruminatis. Nam & ipsa ruminatio in qua significat deus munda animalia, hoc voluit insinuare: quia omnis homo quod audit sic debet in cor mittere, vt nō piger sit postea inde cogitare: vt quando audit sit similis manducanti, cum audita in memoriam reuocat, & cogitatione dulcissima recollit, fiat similis ruminanti. Tali ergo modo eadem dicuntur, & faciunt nos dulciter cogitare quæ nouimus, & eadem ipsa libèter audire, quia modus dicendi variatur, & res antiqua ipso modo dicendi renouatur. Titulus Psalmi sic se habet:

In finem pro filiis Chore, Psalmus ipsi David.

Filios istos Chore habent tituli Psalmorum etiam alij nonnulli, & indicant dulce mysterium, insinuant magnum sacramentum: vbi & nos ipsos libenter intelligamus, & agnoscamus in titulo nos qui

audimus & legimus, tanquam speculo proposito qui in mus intuemur. Filij Chore qui sunt: fuit homo quidam Chore nomine, sic enim vocabatur aliquis homo. Veruntamen cum leguntur quæ scripta sunt, & inuenitur sermo diuinus loqui ad quosdam qui non valde intelliguntur filij esse eius vnus hominis qui vocabatur Chore, recurrit animus ad mysterium, vt quærat quid significet Chore. Quia enim verbum Hebræū, dicitur vtique & interpretatur in Græcā linguam & in Latinam linguam, & factum est. Iam multa nomina Hebræa & interpretata sunt nobis, & inspiciunt, & inuenimus Chore interpretari caluum. Multo magis attenditis. Obscurum erat cum dicerentur filij Chore, nonne obscurius est cum dicuntur filij calui? Qui sunt isti filij calui? An forte filij sponsi? Quia sponsus in loco Caluarie crucifixus est. Recolite Euangelium vbi dominum crucifixum, & inuenietis eum in loco Caluarie crucifixum. Proinde qui crucem eius irridet, à dæmonibus tanquam à bestiis deuoratur. Nā significauit & hoc quædam scriptura, cum ascenderet Propheta dei Helisæus, clamabant post eum pueri irridentes, Ascende calue, ascende calue. Ille autē non tam crudeliter quam mystice fecit illos pueros ab vris exeuntibus deuorari. Si non deuorarentur illi pueri, nunquid vsque adhuc viuerent? Aut non possent mortales nati etiam febre intercipi? Mysterium in eis tamen non ostenderetur, vbi posterius terrerentur. Nemo ergo irrideat crucem domini, Iudæi sunt possessi à dæmonibus & deuorati. Nam in Caluarie loco crucifigentes Christum, & leuantes in cruce, tanquam ipsi dicebant sensu puerili, non intelligentes quid loquerentur, ascende calue. Quid est enim ascende? Crucifige crucifige. Proponitur enim pueritia ad imitandum humilitatem, & iam proponitur pueritia ad cauendam fatuitatem. Proposita pueritia ad imitandam humilitatem, à domino est, quando vocauit ad se pueros. Et cum prohiberentur ab illo, dixit, Sinite eos venire ad me: talium est enim regnum cælorum. Propositum exemplum pueritiæ ad cauendam fatuitatem ab Apostolo est, Fratres nolite pueri esse sensibus. Et rursus proponit ad imitandum, Sed malitia infantes estote, vt mentibus perfecti sitis. Pro filiis Chore Psalmus canitur. Ergo pro Christianis cantatus est. Audiamus eum tanquam filij sponsi illius, quæ pueri insensati in Caluarie loco crucifixerunt. Illi enim meruerunt à bestiis deuorari, nos ab angelis coronari. Agnoscimus humilitatem domini nostri, & non de illa erubescimus. Non erubescimus de illo appellato mystice caluo propter Caluarie locum. Ipsa enim cruce in qua illi insultatum est, non permisit caluam esse frontem nostram, quia eam suo ligno signauit. Denique vt noueritis, quia nobis dicunt hæc, hic videte quid & cui dicitur:

Enarratio.

Omnes gentes plaudite manibus. Nunquid populus Iudæorum omnes gentes erant? Sed cæcitas ex parte Israël facta est, vt pueri insensati clamarent, Calue calue, atque ita dominus crucifigeretur in Caluarie loco, vt sanguine fuso gentes redimeret, & impleretur quod ait Apostolus, Cæcitas ex parte Israël facta est, vt plenitudo gentium intraret. Insultent ergo vani & hebetes & insensati, & dicant, Calue calue; Vos autē sanguine illius redempti, qui fusus est in Caluarie loco, omnes gentes plaudite manibus, peruenisse ad vos gratiā dei. Plaudite manibus. Quid est plaudite? Gaudete. Sed quare manibus? Quia bonis operibus. Ne gau-

Roma. 11.

Ibidem.

Leuit. 11.

Matth. 27.

4. Reg. 4.

L

Matth. 23.

Matth. 19.

1. Cor. 14.

Matth. 27.

4. Reg. 4.

M

Matth. 27.

Roma. 11.

A Ne gaudeatis ore & cessetis manibus, Si gaudetis, plaudite manibus. Manus gētium videat, qui gaudia donare dignatus est. Quid est manus gentium? Facta bene operantium. Omnes gentes plaudite manibus. *Iubilate deo in voce exultationis.* Et voce & manibus. Si tantum voce, non bene, quia pigrae sunt manus, Si tantum manibus, nec hoc bene, quia muta est lingua. Concordant manus & lingua illa confiteatur, illa operentur. Iubilare deo in voce exultationis. *Quoniam dominus excelsus terribilis.* Excelsus ille, qui quasi irruibilis descendendo, ascendendo in caelum factus est terribilis. *Rex magnus super omnem terram.* Non tantum super ludaeos, nam & super illos rex. Inde enim & apostoli crediderunt, inde & multa milia hominū res suas vendiderunt, & precia ad pedes apostolorum posuerunt, & impletum est in illis, quod erat in titulo crucis conscriptum, rex ludaeorum: Rex est enim & ludaeorum. Sed parum est ludaeorum, Omnes gentes plaudite manibus, quoniam rex omnis terrae deus. Non enim illi sufficit vnam gentem habere sub se, ideo tantum precium ex latere dedit vt emeret orbem terrarum.

Subiecit plebes nobis, & gentes sub pedibus nostris. Quas **B** subiecit & quibus? Qui sunt qui loquuntur? Forte Iudaei, Plane si Apostoli, plane si sancti. His enim deus subiecit plebes & gentes, vt hodie honorentur in gentibus, qui a suis ciuibus occidi meruerunt: quomodo dominus eorum occisus est a ciuibus, & honoratur a gentibus, crucifixus a suis, adoratur ab alienis, sed precio sanguinis sui. Ideo enim emit nos, vt alieni ab eo nō essemus. Putate ergo voces esse apostolorum, Subiecit plebes nobis, & gentes sub pedibus nostris. Nescio. Mirum si apostoli tam superbe loquerentur, vt gaudent gētes esse positas sub pedibus suis, id est, Christianos sub pedibus apostolorum. Etenim gaudent nos secum esse sub pedibus illius qui mortuus est pro nobis. Nam sub pedibus Pauli currebant qui volebāt esse Pauli, & dicebat eis, Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? Quid ergo hic? Quid accepturi sumus? Subiecit plebes nobis, & gentes sub pedibus nostris. Omnes pertinentes ad hereditatem Christi, in omnibus gentibus sunt, & omnes non pertinentes ad hereditatem Christi, in omnibus gentibus sunt: videtis sic exaltari in nomine Christi Ecclesiam Christi, vt omnes nondū credentes in Christo, sub pedibus iaceant Christianorum. Quanti enim modō currunt ad Ecclesiam nondum Christiani, rogant auxilium Ecclesiae, subueniri sibi temporaliter volunt, etiam si in aeternum nobiscum regnare adhuc nolunt. Cum omnes quārit auxilium Ecclesiae, & qui nondum sunt in Ecclesia, nonne subiecit plebes & gentes sub pedibus nostris? *Elegit nobis hereditatem suam, speciem Iacob quam dilexit.* Pulchritudinem quādam Iacob elegit nobis hereditatem suam Iacob. Duo fratres erant Esau & Iacob, in vtero matris ambo confligebant, & de conflictu viscera materna quatiebantur, & ibi cum duo essent, electus est minor, & praepositus est maiori, & dictum est, Duo populi sunt in vtero tuo, & maior seruiet minori. Per omnes gentes maior, per omnes gētes minor. Sed minor in bonis Christianis, electus, pius, fidelis: maior in superbis, indignis, peccatoribus, contumacibus, sua peccata defendentibus magis quā consententibus: qualis etiam ipse populus Iudaeorum fuit, ignorans dei iustitiam, & suam volens constituere. Sed quia dictum est, Maior seruiet minori: manifestum est, quia piis subdentur impij, & humilibus subdentur superbi. Prior natus est Esau, & poste-

rior natus est Iacob: sed qui posterius natus est, praelatus est primo nato, qui per gulam perdidit primogenita sua. Sic habes scriptum, Desyderauit lenticulam, & ait illi frater eius, Si vis vt dem tibi, da mihi primogenita tua. Ille plus amauit quod corporaliter concupierat, quā quod spiritualiter prius nascendo meruerat, & deposuit primogenita sua, vt māduicaret lenticulā. Lenticulam autem inuenimus cibum esse Aegyptiorū, Nam ibi abundat in Aegypto, vnde magnificatur lenticula Alexandrina, & venit vsque ad terras nostras, quasi hic nō nascatur lenticula. Ergo desyderando cibum Aegyptium, perdidit primatum. Sic & populus Iudaeorum, de quo dictum est, conuersi sunt corde in Aegyptum, lenticulam quodammodo desyderauerūt, & primatum perdidit. Elegit nobis hereditatem suam, speciem Iacob quam dilexit. *Ascendit deus in iubilatione.* Ipse ille dominus noster Iesus Christus ascendit in iubilatione. *Dominus in voce tubae.* Ascendit. Quō, nisi quō scimus? Quō eum Iudaei non sunt secuti, nec oculis. In cruce enim exaltatum irriferunt, in caelum ascendentem non viderunt. Ascendit deus in iubilatione. Quid est iubilatio, nisi admiratio gaudij, quae verbis non potest explicari? Quomodo admirati sunt gaudentes discipuli, videntes ire in caelum, quem planxerunt mortuum? Reuera quia gaudio huic verba non sufficebant, restabat iubilare quod nemo potuit explicare. Ibi erat & vox tubae, vox illa angelorum. *Dictum est enim, sicut tuba exalta vocem tuam.* Praedicauerunt angeli ascensionem domini, viderunt discipuli ascendentem dominum, orantes, admirantes, stupentes, nihil dicentes, sed corde iubilantes. Et vox iam tubae in clara voce angelorum, Viri Galilaei, inquit, quid hic statis? Hic est Iesus. Quasi illi non scirent quia ipse esset Iesus. Ante se paulo ante eum non viderant, secum loquentem nō audierant? Nempe non solum speciem viderunt praesentis, sed & membra cōtractauerunt. Ipsi ergo nesciebant quod ipse esset Iesus: sed admiratione ipsa praegaudio iubilationis, tanquam mente alienatis, loquuntur angeli, ipse est Iesus, Quasi dicerent, Si creditis illi quo crucifixo nutauerūt vobis pedes, quo occiso & sepulto, spem vobis perdidisse putabatis, ecce ipse est Iesus. Ascendit ante vos, sic veniet quemadmodū eum videtis euntem in caelum. Tollitur quidem corpus ab oculis vestris, sed non separatur deus a cordibus vestris. Videte ascendentem, credite in absentem, sperate venientē, sed tamen per misericordiam occultam etiam sentite praesentem. Ille enim qui ascendit in caelum vt tolleretur ab oculis vestris, promisit vobis dicens, Ecce ego vobiscum sum vsque in cōsummationē saeculi. Merito & Apostolus sic nos alloquebatur, Dominus in proximo est, nihil solliciti fueritis, Sedet super caelos Christus, & longe sunt caeli, & ipse qui ibi sedet, prope est. Dominus in voce tubae. Ergo vos filij Choro, iam si intellexistis vos, & inspicitis hic vos, gaudetis, quia videtis hic vos. *Psallite deo nostro, psallite.* Quem tanquam hominem irriferunt, qui a deo alienati sunt, psallite deo nostro. Non enim homo tantum, sed & deus. Homo ex femine Dauid, deus dominus Dauid, ex Iudaeis carnem habens, quorum patres, ait Apostolus, & ex quibus Christus secundum carnem. Ex Iudaeis ergo Christus, sed secundum carnem. Quis autem iste Christus qui est ex Iudaeis secundum carnem? Qui est super omnia deus benedictus in secula. Deus ante carnem, deus in carne, deus cum carne. Nec solum ante carnem deus, sed ante terram deus, vnde facta est caro,

G caro, nec tantum ante terram deus vnde caro facta est, sed etiam ante cœlum deus, quod prius factum est. Ante diem deus qui primus factus est, ante omnes angelos deus, in se Christus deus, quomā in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum, Omnia per ipsum facta sunt, sine ipso factum est nihil. Ille est ante omnia, per quem facta sunt omnia. Psallite ergo deo nostro, psallite. *Quoniam rex omnis terræ deus.* Quid enim? Et ante non omnis terræ deus? Nonne & cœli & terræ deus, cum vtique per illum facta sunt omnia? Quis posset dicere non esse deum suū? Sed non omnes homines agnouerunt deum suum, & vbi agnoscebatur, quasi ibi tantum deus erat. Notus in Iudæa deus, nondum filiis Chore dicebatur, omnes gentes plaudite manibus. Ille enim deus notus in Iudæa, rex omnis terræ, deus est. Iam ab omnibus agnoscitur, quia impletum est quod dicit Esaias, Ipse deus tuus qui eruit te, vniuersæ terræ deus vocabitur. Quoniam rex omnis terræ deus. *Psallite intelligenter.* Docet nos & admonet nos vt psallamus intelligenter, non queramus sonum auris, sed lumen cordis. Psallite, inquit, intelligenter. Gentes vnde vocatæ estis, vt Christiani essetis? Adorabant deos manu factos, & psallebāt illis, sed non intelligenter. Si intelligenter cantarent, lapides non adorarent. Quando homo sensatus cantabat lapidi insensato, nunquid intelligenter cantabat? Modo autem fratres non videmus oculis quem adoramus, & tamen correcti adoramus. Multo magis nobis deus commendatur potentior, quia cum oculis nō videmus. Si eum oculis videremus, forte contempneremus. Nam & Christum Iudæi visum contempserunt, non visum gentes adorauerunt. Illis enim dictum est, Psallite intelligenter, nolite esse sicut equus & mulus, in quibus non est intellectus. *Regnabit dominus super omnes gentes.* Qui regnabat super vnam gentem, regnabit, inquit, super omnes gentes. Quando dicebantur ista, super vnam gentem regnabat deus, prophetia erat, nondum res demonstrabatur. Deo gratias, iam videmus impleri quod ante prophetabatur. Chirographum deus ante tempus scripsit nobis, impleto tempore reddidit nobis. Regnabit deus super omnes gentes, promissio est. *Deus sedet super sedem sanctam suam.* Quod tunc promittebatur futurum, nunc impletum agnoscitur & tenetur. Deus sedet super sedem sanctam suam. Quæ sedes eius sancta? Forsitan cœli, & bene intelligitur. Ascendit enim Christus sicut nouimus cum corpore in quo crucifixus est, & sedet ad dexteram patris, inde eum venturum expectamus ad iudicandos viuos & mortuos. Sedet super sedem sanctam suam. Cœli sunt sedes sancta eius. Vis & tu esse sedes eius? Noli putare te esse non posse. Para illi locū in corde tuo, venit & libenter sedet. Ipse certe est dei virtus & dei sapientia. Et quid dicit scriptura de ipsa sapientia? Anima iusti, sedes sapientiæ. Si ergo anima iusti sedes est sapientiæ, sit anima tua iusta, & eris regalis sella sapientiæ. Et reuera fratres, omnes homines qui bene viuunt, qui bene agunt, secundum charitatem piam cōuersantur, nonne deus in illis sedet, & ipse iubet? Obtemperat anima sedenti in se deo, & ipsa iubet membris. Anima enim tua iubet mēbro tuo, quō moueatur pes, quō manus, quō oculus, quō auris, & iubet ipsa membris tanquam famulis suis, sed & ipsa seruit interius infidenti sibi domino suo. Non potest inferiori se bene imperare, nisi superiori se non fuerit dedignata seruire. Deus sedet super sedem sanctam suam. *Principes populorum*

conuenerunt cum deo Abraham. Deus Abraham & deus Isaac & deus Iacob. Verum est, dixit hoc deus, & superbiunt inde Iudæi, & dixerunt, Nos filij Abraham sumus. Superbientes de nomine paterno, gerentes eius carnē, non tenentes eius fidem, semini adhaerentes, moribus degenerantes. Denique dominus quid ait eis ita superbientibus, Si filij Abraham estis, facta Abraham facite. Item quid dixit illis Ioannes venientibus & contremiscentibus quibusdam ipsorum, qui se penitendo corrigere voluerunt? Progenies viperarum. Erant enim iniqui, erant perditī, erant peccatores, erant impij, Venierunt ab baptismum Ioannis. Et quid eis dicit? Progenies viperarum. Illi se dicebant filios Abraham, & ipse illos dicebat filios viperarum. Nunquid Abraham viperarum erat? Sed quia male viuendo dæmones imitati erāt, & eorum filij facti erant, quos imitando male viuebāt, Progenies, inquit, viperarum, quis vobis ostendit fugere ab ira ventura? Facite ergo fructum dignum penitentia, & nolite dicere apud vosmetipsos, patrem habemus Abraham, & quasi superbire de genere Abraham. Potens est enim deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham. Non enim remansurus est Abraham sine filiis, si vos damnauerit deus, Potens est enim & damnare quos odit, & illi reddere quod promissit. Et vnde illi redditurus est filios, si dānaret Hebræos de carne eius progenitos? De lapidibus istis, Ostendebat illis lapides in eremo. Qui erant lapides nisi gentes, quæ lapides adorabant? Lapidibus quare? Adorando lapides, dicti erāt lapides, quia Psalmus prædixerat, Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Tamen de ipsis lapidibus reddidit filios Abraham. Modo omnes qui lapides adorabamus, conuersi ad dominum, filij Abraham facti sumus, non ducendo ab illo carnem, sed imitando fidem. Principes ergo populorum conuenerunt cum deo Abraham. Principes populorum, gentiū principes, non vnius populi principes, sed principes populorum omnium conuenerunt cum deo Abraham. Ex ipsis principibus erat & iste Centurio, de quo modo euangelium cum legeretur audistis. Erat enim Centurio habens honorem & potestatem inter homines, princeps erat de principibus populorū. Venienti ad se Christo obuiā misit amicos suos, imō vero transituro Christo misit amicos, & rogauit vt curaret puerum eius qui periculose infirmabatur. Et cum vellet ipse dominus venire, hoc ei mandauit, Nō sum dignus vt sub tectum meum intres, sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus. Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites. Videte quemadmodum tenuit ordinem. Prius commemorauit quod sub alio esset, & postea quod alij sub illo esset. Sub potestate sum, & in potestate sum: Et sub aliquo sum, & super aliquos sum: Et dico huic vade, & vadit: & alio veni, & venit: & seruo meo fac hoc, & facit. Tanquam diceret, Si ego sub potestate constitutus iubeo illis qui sub me sunt, tu qui sub nullius potestate positus es, non potes iubere creaturæ tuæ, quando omnia per te facta sunt, & sine te factum est nihil? Dic ergo verbo, inquit, & sanabitur puer meus. Nam vt in domum meam intres, non sum dignus. Trepidauit Christū mittere intra parietes suos, & iam intus erat in corde eius. Iam erat anima eius sedes illius, iam ibi sedebat ille qui humiles requirebat. Conuersus denique Christus, miratus est, & ait sequentibus se, Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israël. Et sicut alius euangelista eandem rem narrat, sequitur dominus & dicit, Ideo dico vobis, quia multi ab Oriente

Ioan. 1.

Psal. 79.

Esai. 54.

Psal. 37.

Act. 1.

2. Tim. 4.

1. Cor. 1.

Sapient. 7.

Ioan. 1.

Matth. 3.

Ibidem.

Psalm.

Matth. 3.

Ibidem.

Ioan. 1.

Matth. 8.

A Oriente & Occidente venient, & recubent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cœlorū. Iste enim Centurio non erat de populo Israël. Nam in populo Israël, superbi repellebant à se deum, in principibus gentium inuentus est humilis qui ad se inuitaret deum. Admirans letus fidem ipsius, reprobat perfidiam Iudæorum. Sani enim sibi videbantur, & periculosius ærotabant, quando medicum non cognoscentes occidebāt. Cum ergo reprobarer & repudiaret illorum superbiam, quid ait? Ideo vobis dico, quia multi ab Oriente & Occidente venient, non pertinentes ad cognationem Israël. Venient multi quibus dixit, Omnes gentes plaudite manibus, & recumbēt cum Abraham in regno cœlorum. Non illos genuit carne sua Abraham, & venientes recumbent cum illo in regno cœlorū, & filij ipsius erunt. Quare filij ipsius? Non nati de carne, sed sequendo fidem ipsius. Filij autem regni, id est, Iudæi ibunt in tenebras exteriores, illic erit ploratio & stridor dentium. Damnabuntur in tenebras exteriores, qui nati sunt de carne Abraham. Et recumbēt cum eo in regno cœlorum qui imitati sunt fidē Abraham. Merito ergo & hic principes populorum conuenerunt cum deo Abraham. Et

B quid illi qui pertinebant ad deum Abraham? Quoniam *dij fortes terre valde eleuati sunt.* Qui erant dij? Populus ille dei, vitis illa dei, de qua dicitur, Iudicate inter me & inter vineam meam, Ibunt in tenebras exteriores, non recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob, non conueniunt cum deo Abraham, Quare? Quoniam dij fortes terræ, Illi qui erant dij fortes terræ, præsumentes de terra, de qua terra? De se ipsis, quia omnis homo terra. Homini enim dictum est, Terra es, & in terram ibis. Debet autem homo de deo præsumere & inde sperare auxilium, non de se. Non enim terra pluit sibi aut lucet sibi. Quomodo autem terra de cœlo expectat pluuiam & lucem, sic homo de deo debet expectare misericordiam & veritatem. Illi ergo dij fortes terræ, valde eleuati sunt, id est, valde superbierunt: non sibi medicum necessarium putauerunt, & ideo in sua ægritudine remanserunt, & ipsa ægritudine ad mortem perducti sunt. Præcisus sunt rami naturales, vt humilis inferretur oleaster. Quoniā dij fortes terræ valde eleuati sunt. Teneamus ergo fratres humilitatem, charitatem, pietatem, quia vocati sumus illis reprobatis, vel illorum exemplo superbire timeamus admoniti.

C In Psalmon quadragesimum septimum
Enarratio. Præfatio.

ITVLVS Psalmi est, *Laus cantici filij Chore secunda sabbati.* De hoc quod dominus donare dignabitur, excipite tanquā filij firmamenti. Secunda enim sabbati, id est post diem primum quem dominicum dicimus, quæ etiam secunda feria dicitur, factum est firmamentum cœli, imò firmamentum cœlum. Cœlum enim vocauit deus firmamentum. Primo autem die lucem fecerat, & à tenebris diuiserat, & vocauerat lucem, diem: & tenebras, noctē. Sicut autem indicat Psalmi huius cōtextio, aliquid etiam prælocutus est deus in illo opere suo, quod compleretur in nobis cum gaudio, & secundum huius creaturæ conditionē secula cucurrerunt. Non frustra enim dominus ait de Moyse, De me enim ille scripsit, nisi quia omnia quæ scripta sunt, etiam cum deus cōderet creaturam, possunt interpretari ad significationem futurorum: vt intelligas deum fecisse lucem, cum Christus à mortuis resurrexisset. Tunc enim reuera illa lux diuisa est à tenebris, quando immortalitas à mortalitate di-

screta est. Quid ergo sequitur, nisi vt capiti etiam corpus fieret quod est Ecclesia? Denique est etiam Psalmus de prima sabbati, in quo apertissime resurrectio domini declaratur. Ibi enim dicitur, Tollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Quid euidētius quā Christum esse regem gloriæ? De quo dictum est, Si cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Secundam ergo sabbati non debemus intelligere nisi Ecclesiam Christi, sed Ecclesiam Christi in sanctis, Ecclesiam Christi in his qui scripti sunt in cœlo, Ecclesiam Christi in his qui mundi huius tentationibus non cedunt. Ipsi enim digni sunt nomine firmamenti. Ergo Ecclesia Christi in his qui firmi sunt, de quibus dicit Apostolus, Debemus autem nos firmi infirmitates infirmorum sustinere, appellata est firmamentum. De hoc cantatur in Psalmo, Audiamus, agnoscamus, sonemus, gloriemur, regnemus. Nanque eam etiam firmamentum apostolicis literis appellatam audi & agnosce, Quæ est, inquit, Ecclesia dei viui, columna & firmamentum veritatis. De hoc firmamento cantatur filiis Chore, quos nostis esse filios sponsi crucifixi in Caluarie loco. Chore nanque caluicium interpretatur. Sequitur in hoc Psalmo, qui inscribitur secunda sabbati.

Enarratio.

Magnus dominus & laudabilis valde. Ecce magnus dominus & laudabilis valde. Sed nunquid infideles laudant dominum? Nunquid etiam qui credunt & male viuunt laudant dominum, per quos fit vt nomen dei blasphemetur in gentibus? Nunquid laudant dominum? An vero si etiam laudent, acceptatur laus eorum, cum scriptum sit, Non est speciosa laus in ore peccatoris? Dixisti ergo, Magnus dominus & laudabilis valde: sed dic vbi. In ciuitate dei nostri, in monte sancto eius. De hoc alibi dicitur, Quis ascendet in montē domini: Innocens manibus & mudo corde. In his magnus dominus & laudabilis valde: hoc est, in ciuitate dei nostri in monte sancto eius. Hęc est ciuitas in monte posita, quæ abscondi non potest. Hęc est lucerna quæ sub modio non occultatur, omnibus nota, omnibus diffamata. Non autem vniversi ciues eius sunt, sed illi in quibus magnus dominus & laudabilis valde. Quæ est ergo ista ciuitas videamus, ne forte quia dictum est, In ciuitate dei nostri in monte sancto eius: debeamus quærere istum montem, vbi etiam exaudiri possimus. Non enim frustra dicitur in alio Psalmo, Voce mea ad dominum clamaui, & exaudiuit me de monte sancto suo. Audiuit ergo te mons iste vt exaudireris. Nam si in eum non ascenderes, infra iacens clamare posses, sed exaudiri nō posses. Quis est ergo iste mons fratres? Magna cura inquirendus, magna sollicitudine inuestigandus, labore etiam occupandus & ascendendus. Sed si in aliqua parte terrarum est, quid faciemus? Peregrinabimur de terra nostra, vt ad illum montem peruenire possimus? Imò vero tunc peregrinabimur, si in illo non sumus. Ipsa est enim ciuitas nostra, si membra regis sumus, qui caput est ciuitatis ipsius. Vbi est ergo iste mons? Si regionem aliquam tenuit, laborandum est, vt dixi, vt ad eum perueniatur. Sed quid satagis? Vtinam non sis piger ascendere in montem, quomodo mons non fuit tardus venire ad dormientem. Fuit enim quidam lapis angularis contemptibilis in quem Iudæi offenderunt: præcisus est de quodam monte sine manibus, hoc est, de regno Iudeorum veniens sine manibus, quia humanū opus non accessit

G celsit ad Mariam de qua natus est Christus. Sed si lapis iste ubi in eum offenderunt Iudæi ibi remaneret, tu quò ascenderes non haberes. Quid autem factum est? Quid dicit prophetia Danielis? Quid nisi quia creuit lapis iste, & factus est mons magnus? Quàm magnus? Ita vt impleret vniuersam faciem terræ. Ergo crescendo mons iste & implendo vniuersam faciem terræ, venit ad nos. Quid ergo montem quasi absentem quærimus, & non in præsentem iam ascendimus, vt sit in nobis magnus dominus & laudabilis valde? Denique ne istum montem non agnosceres & in hoc Psalmo, & in aliqua parte terrarum quærendum existimares: vide quid sequitur, Cum dixisset in ciuitate dei nostri in monte sancto eius: quid addidit? *Dilatans exultationes vniuersæ terræ, montes Sion.* Sion vnus mons est. Quid ergo montes? An quia ad Sion pertinuerunt, etiam qui de diuerso venerunt, vt sibi concurrerent in lapidè angularem, & fierent illi duo parietes tanquam duo montes, vnus ex circuncisione, alter ex præputio, vnus ex Iudæis, alter ex gentibus, non iam aduersi & diuersi, quia ex diuerso iâ in angulo nec diuersi? Ipse est enim, inquit, pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Ipse ille angularis lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Duos iunxit in se mons montes, Vna domus & duæ domus. Duæ propter ex diuerso venientes, vna propter lapidem angularem, in quo sibi ambæ copulantur. Audi & hoc, Montes Sion.

Latera Aquilonis ciuitas regis magni. Intenderas enim tu Sion tanquam vnum locum, vbi condita est Hierusalem, & in ea tibi non occurrebat nisi populus ex circuncisione, qui quidem ex reliquiis à Christo collectus est, ex magna autem parte tanquam palea ventilatus. Etenim scriptum est, Reliquiæ saluæ fient. Sed attende & gentes, vnde & oleastrum inferi in pinguedinè oliuæ. Ecce gentes, latera Aquilonis, adiuncta sunt latera Aquilonis ciuitati regis magni. Contrarius solet esse Aquilo Sion. Sion quippe in meridie, Aquilo contra meridiem. Quis est iste Aquilo nisi qui dixit, Ponam sedem meam ad Aquilonem, & ero similis altissimo? Tenuerat regnum diabolus impiorum, & possederat gentes seruentes simulacris, adorantes dæmonia, & totum quicquid generis humani erat vbiq; per mundum, inhærendo illi Aquilo factum erat. Sed quoniam ille qui alligat fortem, aufert eius vasa & facit vasa sua, liberati homines ab infidelitate & superstitione dæmoniorum, credentes in Christum colliniati sunt illi ciuitati, occurrerunt in angulo illi parieti de circuncisione venienti, & facta est ciuitas regis magni quæ fuerat latera Aquilonis. Ideo & in alia scriptura dicitur, Ab Aquilone nubes coloris aurei, in his est magna gloria & honor omnipotentis. Magna enim gloria medici est, quando ex desperatione coualescit ægrotus. Ab Aquilone nubes, & non nigra nubes, non caliginosa, non tæta, sed coloris aurei. Vnde, nisi gratia illuminate per Christum? Ecce latera Aquilonis, ciuitas regis magni, Latera vtiq; quia inhæserant diabolo. Quicumque enim alicui cohærent, latera ipsius dicuntur. Nam & de aliquibus hominibus solemus ita loqui, Bonus homo est, sed mala latera habet: id est, ipse quidem probitate præstat, sed maligni sunt qui ei coniuncti sunt. Latera ergo Aquilonis qui diabolo cohærebant: inde venit & iste filius de quo modo audiebamus, quia mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Proficiscendo enim in regionem longinquam, etiam ad Aquilonem peruenerat, & ibi sicut audistis, vni ex principibus

regionis illius adhæserat. Factus est ergo latus Aquilonis, adhærendo principi illius regionis: sed quia ciuitas regis magni, & ex latere Aquilonis colligitur, reuersus ad se dixit, Surgam & ibo ad patrem meum: Et occurrit ei pater qui dicit de illo, mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Vitulus ille saginatus, lapis angularis fuit. Denique & maior filius qui epulari nolebat, exhortatus à patre ingressus est, & duo iam parietes, tanquam illi duo filij ad vitulum peruenientes, ciuitatem regis magni fecerunt. Sequatur ergo iste Psalmus & dicat, *Deus in domibus eius cognoscetur.* Iam in domibus propter montes, propter duos parietes, propter duos filios. Deus in domibus eius cognoscetur. Sed gratiam commendat, ideo addidit: *Cum suscipiet eam.* Nam quid esset ipsa ciuitas, nisi ille suscepisset eam? Nonne statim caderet, nisi tale fundamentum haberet? Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Nemo ergo de suis meritis gloriatur, sed qui gloriatur, in domino gloriatur: quia tunc est illa magna ciuitas, tunc in ea cognoscitur dominus cum suscipiet eam. Quomodo suscipit? Nunquid quomodo suscipit medicus ægrotum curandum, non sicut est amandum. † Etenim febrem odit medicus. Non amat medicus ægrotum, & amat medicus ægrotum. Si ægrotum amaret, semper ægrotum optaret. Rursus si ægrotum non amaret, ad ægrotum non veniret: sed amat ægrotum, vt faciat sanum. Suscepit ergo hanc ciuitatem dominus, & agnitus est in ea, id est, gratia ipsius cognita est in illa ciuitate: quia quicquid habet illa ciuitas quæ gloriatur in domino, non habet de se. Propter hoc enim dicitur. Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis. Deus in domibus eius cognoscetur, dum suscipiet eam. *Quoniam ecce reges terræ collecti sunt.* Iam ecce illa latera Aquilonis videte quomodo veniant, videte quomodo dicant, Venite ascendamus in montem domini, annunciauit enim nobis viam suam, vt ingrediamur in ea. Ecce reges terræ collecti sunt.

Et conuenerunt in vnum. In quem vnum, nisi in lapidem illum angularem. *Ipsi videntes ita admirati sunt.* Post admirationem miraculorum & gloriæ Christi, quid secutum est? *Conturbati sunt, commoti sunt, tremor apprehendit eos.* Vnde tremor apprehendit eos, nisi de conscientia delictorum? Currant ergo reges post regem, agnoscant reges regem. Inde alibi, Ego autem, inquit, constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptum domini. Dominus dixit ad me filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli conteres eos. Auditus est ergo rex, constitutus in Sion, tradita est illi possessio vsque ad terminos orbis terræ. Metuere non debent reges ne regnum perdant, ne illis auferatur regnum, sicut miser timuit Herodes, & pro paruulo occidit paruulos. Timens autem regnum amittere, non meruit regem cognoscere. Vtinam & ipse regem cum Magis adoraret, non male regnum quærendo, innocentes perderet, & nocens periret. Nam quod ad illum attinebat, perdidit innocentes: Quatum autem ad Christum, etiam paruus pro se morientes paruulos coronauit. Ergo debuerunt timere reges quando dictum est, Ego autem constitutus sum rex ab eo, & hæreditatem vsque ad fines terræ dabit mihi qui me constituit regem. Sed quid inuidetis reges?

Daniel. 2.

Eph. 2.

Psal. 117.

Matth. 3.

Rom. 9.

Rom. 11.

Esai. 40.

Matth. 22.

Eph. 2.

Iob. 37.

Lucas.

Eph. 2.

1. Cor. 3.

1. Cor. 3.

L.

† alibi, m.

vādmōis

sed ficut

amandi

Esai. 40.

Eph. 2.

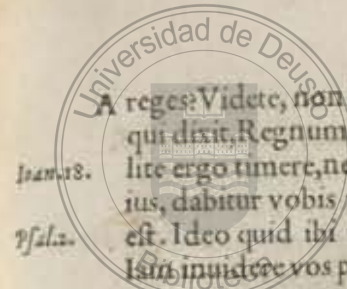
M

Psal. 117.

Matth. 22.

A reges: Videte, non inuidete. Longe enim aliter ille rex qui dixit, Regnum meum non est de hoc mundo. Nolite ergo timere, ne vobis auferatur regnum mundi huius, dabitur vobis regnum, sed cœlorum, vbi ille rex est. Ideo quid ibi sequitur? Et nunc reges intelligite. *Iste inuidete vos parabatis, intelligite de alio rege dicitur, cuius regnum non est de hoc mundo.* Merito ergo collecti sunt reges in vnum, conturbati sunt, tremor apprehendit eos. Inde & illis hoc dicitur, Et nunc reges intelligite, erudimini omnes qui iudicatis terram. Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Et quid fecerunt? *Ibi dolores vt parturientis.* Quid sunt dolores vt parturientis, nisi dolores pœnitentis? Vide ipsam conceptionem doloris & parturitionis, A timore tuo, inquit Esaias, concepimus, & parturimus spiritum salutis. Sic ergo conceperunt reges à timore Christi, vt parturiendo salutem parerent, credendo in eum quem timuerunt. Ibi dolores sicut parturientis. Vbi parturientem audis, factum expecta, Parturit vetus homo, sed nascitur nouus homo. Ibi dolores vt parturientis. *In spiritu violento conteres naues Tharsis.* Breuiter intelligitur, euertens superbiam gentium. Sed vnde ex hac historia dicitur euersio superbiæ gentium? Propter naues Tharsis. Tharsis ciuitatem quæsiuerunt docti, hoc est, quæ nam ciuitas hoc nomine significaretur: & aliquibus visum est Ciliciam dictam esse Tharsis, ex eo quòd metropolis eius Tharsus dicitur, De qua ciuitate erat etiam Paulus apostolus, natus in Tharso Ciliciæ. Aliqui autem eam Charthaginem intellexerunt, fortassis aliquando ita nominatam, aut aliqua locutione ita significatam. Nanque apud prophetam Esaiam sic inuenitur, *Vlulate naues Charthaginis.* Apud Ezechielem autem à diuersis interpretibus, ab aliis Carthago, ab aliis Tharsis interpretata est, & hoc diuersitate interpretum positum potest intelligi, hanc appellari Tharsum, quæ Carthago dicebatur. Manifestum est autem quòd primordia regni Carthaginis nauibus floruerunt, & ita floruerunt, vt inter ceteras gentes excelleret negotiationibus & nauigationibus. Nam quando Dido fugiens fratrem delapsa est ad terras Africae, vbi Carthaginem condidit, naues quæ paratæ erant ad mercationem, in eius regionem assumpserat ad fugam, consentientibus sibi regionis eius principibus, & ipsæ naues etiam condita Carthagine ad negociandum non defecerunt: atque hinc nimium superba facta est ciuitas illa, vt digne per eius naues intelligatur superbia gentium, præsumens in incertis tanquam in flatibus ventorum. Iam non præsumatur de velificatione, & quasi prosperitate seculi huius, tanquam maris fundamentum nostrum in Sion sit, ibi stabiliri debemus non perflari omni vento doctrinæ. Quicumque ergo ex incerto huius vitæ timuerant, euertantur & subiiciantur Christo, id est, omnis superbia gentium conterenti in spiritu violento naues Tharsis, non cuiuscunque ciuitatis, sed Tharsis. Quomodo in spiritu violento? Timore fortissimo. Sic enim cum tremuit omnis superbia iudicaturum, vt in humilem crederet, ne excellentum expauesceret. *Sicut audiimus ita & vidimus.* O beata Ecclesia, quodam tempore audisti, quodam tempore vidisti. Audiuit in promissionibus, videt in exhibitionibus: audiuit in prophetia, videt in Euangelio. Omnia enim quæ modo complentur, antea prophetata sunt. Erige oculos ergo & diffunde per mundum, vide iam hæreditatem vsque ad terminos orbis terræ. Vide iam impleri quod dictum est, Adorabunt cum

omnes reges terræ, omnes gentes seruiant illi. Vide D impletum esse quod dictum est, exaltare super cœlos *Psal. 107.* deus, & super omnem terram gloria tua. Vide illum cuius pedes & manus fixi sunt clauis, cuius ossa in ligno *Matth. 27.* pendentia numerata sunt, super cuius vestimentum fors missa est. Vide regnantem, quem illi viderunt pendentem. Vide in cœlo sedentem, quem contempserunt in terra ambulantem. Vide inde impleri, Commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ, & adorabunt in conspectu eius vniuersæ patriæ gentium. Hæc videns, exclama cum gaudio, Sicut audiimus, ita & vidimus. Merito sic vocatur ipsa Ecclesia de gentibus, Audi filia & vide, & obliuiscere populum tuum & domum patris tui. Pater tuus Aquilo fuit, veni ad montem Sion, Audi & vide, non vide & audi, sed audi & vide: prius audi, postea vide. Audis primo quod non vides, videbis postea quod audisti. Populus, inquit, quem non cognoui seruiunt mihi, in obauditu auris obaudiuit mihi. Si in obauditu auris obaudiuit, ergo non vidit. Et vbi est quibus non est nunciatum de eo, videbunt, & qui non audierunt intelligent? Ad quos non missi sunt Prophetæ, ipsi primo audierunt & intellexerunt Prophetas. [Illi qui primo non audierunt, postea audientes admirati sunt.] Remanserunt illi ad quos missi sunt codices ferentes, veritatem non intelligentes, testamenti tabulas habentes, & hæreditatem non tenentes. Sed nos sicut audiimus ita & vidimus. *In ciuitate domini virtutum, in ciuitate dei nostri.* Ibi audiimus, ibi & vidimus. Extra illam qui est, nec audit nec videt: in illa qui est, nec surdus nec cæcus est. Sicut audiimus, ita & vidimus. Et vbi audis? Vbi vides? In ciuitate domini virtutum, in ciuitate dei nostri. *Deus fundauit eam in æternum.* Non insultent hæretici per partes concisi, non se extollant qui dicunt, Ecce hic est Christus, ecce illic. Qui dicit, ecce hic est, ecce illic, ad partes inducit. Vnitatem promisit deus, reges in vnum collecti sunt, non per schismata dissipati sunt. Sed forte ista ciuitas quæ mundum tenuit aliquando euertetur? Absit. Deus fundauit eam in æternum. Si ergo eam deus fundauit in æternum, quid times ne cadat firmamentum? *Suscipimus deus misericordiam tuam in medio templi tui.* Qui suscepit, & vbi suscepit? Nonne ipse *Matth. 24.* se populus tuus suscepit misericordiam tuam? Si populus tuus suscepit misericordiam tuam, quomodo *1. Tim. 3.* suscepimus misericordiam tuam, & in medio populi tui, quasi alij sint qui suscepit, alij in quorum medio suscepit? Magnum sacramentum, sed tamen notum: & cum hinc, hoc est, ex his versibus & obscuritatibus fuerit exculptum, fuerit & erutum, quod nostis, non erit rudius sed dulcius. Nunc quippe populus dei cœsentur omnes qui portant sacramenta eius, sed non omnes pertinent ad misericordiam eius. Omnes quippe sacramentum baptismi Christi accipientes, Christiani vocantur, sed non omnes digne illo sacramento viuunt. Sunt enim quidam de quibus dicit Apostolus, Habentes formam pietatis, virtutem autem eius *Matth. 3.* abnegantes, Tamen propter ipsam speciem pietatis in populo dei nominantur, quomodo ad aream quamdiu trituratur, non solum grana sed etiam palea pertinet: nunquid & ad horreum pertinebit? In hoc medio autem populi mali est populus bonus, qui suscipit misericordiam dei. Viuit digne misericordia dei, qui audit & tenet & facit quod ait Apostolus, Præcipientes ergo rogamus, ne in vacuum gratiam dei suscipiatis. Qui ergo non

Go non in vacuum gratiam dei suscipit, ipse tam sacramentum quam etiam misericordiam dei suscipit. Et quid illi obest, quia in medio populi inobedientis est, donec area ista ventiletur, donec boni a malis separentur? Quid ei obest in medio populi habitare? Sit de illis qui appellantur firmamentum, suscipiens misericordiam dei, sit lilium in medio spinarum. Nam & ipsa spinæ non ad populum dei pertinent, vis audire? Ita posita est ipsa similitudo, Sicut lilium, inquit, inter medium spinarum, ita proxima mea in medio filiarum. Nunquid dixit in medio alienarum? Non, sed in medio filiarum. Sunt ergo filia mala, & inter illas est lilium in medio spinarum. Itaque illi qui sacramenta habent, & mores bonos non habent, & dei dicuntur & non dei, & eius dicuntur & alieni. Eius propter ipsius sacramentum, alieni propter proprium vitium. Ita & filia & aliena: filia, propter formam pietatis: aliena, propter amissionem virtutis. Sit ibi lilium, suscipiat misericordiam dei, teneat radicem boni floris, non sit ingratum pluvie dulci de celo venienti. Ingrata sint spinæ, crescant de imbribus, ad ignem crescunt non ad horreum. Suscepimus deus misericordiam tuam in medio templi tui. In medio populi tui non suscipientis misericordiam tuam, nos suscepimus misericordiam tuam: in sua enim propria venit, & sui cum non receperunt. In medio autem eorum quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri. Iam hic occurrit unicuique cogitanti: & quid? Iste populus qui in medio populi dei suscepit misericordiam dei, quantum numerum habet? Quam pauci sunt, vix inveniuntur aliqui. Illisne contentus deus erit, & perdet tantam multitudinem? Dicunt hoc qui sibi promittunt hoc, quod a deo promittente non audierunt. Et vere si male vivamus, si mundi huius delitiis perfruamur, si nostris libidinibus serviamus, perditurus est nos deus? Quot enim sunt illi qui videntur servare præcepta dei? Vix inveniuntur unus vel duo vel paucissimi ipsos solos deus liberaturus est, & ceteros damnaturus? Absit, inquit, Cum venerit & videbit tantam multitudinem ad sinistram, miserebitur, & dabit indulgentiam. Hoc plane etiam serpens illa promisit primo homini: nam minatus erat deus mortem si gustaret. Ille autem absit, inquit, non morte moriemini. Crediderunt serpenti, inveniuntur verum esse quod minatus est deus, falsum quod promiserat diabolus. Ita & nunc fratres ponite vobis Ecclesiam ante oculos ad instar similitudinemque paradisi, non cessat serpens suggerere quod tunc suggestit: Sed casus primi hominis ad experimentum cavendi debet nobis valere, non ad imitationem peccandi. Ideo ille cecidit, ut nos surgamus. Respondeamus talibus suggestionibus, quod respondit Iob. Nam & ipsum per foeminam tanquam per Evam tentavit, & vicit in stercore, victus in paradiso. Ergo nos audiamus tales voces, nec putemus paucos esse istos, multi sunt, sed inter plures latent. Non possumus enim negare plures esse malos, & tam plures ut inter eos prorsus boni non appareant, quomodo non appareret grana in area. Nam quisquis aream videt, potest putare quod palea sola sit, Da hominem inexpertum, & putat inaniter fieri quod boues mittuntur, quod ibi homines sub astu deludant ut conterant paleam, sed ibi est & massa ventilatione purganda, Tunc procedit copia frumenti, quæ latebat in copia palarum. Et modo vis inuenire? Bonus esto & inuenies. Contra istam ergo desperationem, vide quid sequatur in isto psalmo, Quonia cum

dixisset, Suscepimus deus misericordiam tuam in medio templi tui: significavit esse populum dei, non suscipientem misericordiam dei, in cuius medio quidam suscipiant misericordiam dei: ne occurreret hominibus tam paucos esse, ut propè nulli sint, quomodo consolatus est consequentibus verbis. *Secundum nomen tuum deus, ita & laus tua in fines terræ.* Quid est hoc, Magnus dominus & laudabilis valde, in civitate dei nostri in monte sancto eius. Non potest esse laus eius, nisi in sanctis eius: nam qui male vivunt, non eum laudant, sed quia & si prædicant lingua, blasphemant vita. Quia ergo laus eius non est nisi in sanctis eius, non sibi dicant hæretici, in nobis remansit laus eius, quia pauci sumus & a turba separati: nos iuste vivimus, nos laudamus deum, non solum loquendo, verum etiam conuersando. Respondetur eis ex hoc psalmo, Quid vos dicitis in parte laudare deum, cui dictum est, Secundum nomen tuum deus, ita & laus tua in fines terræ? Id est, quomodo notus es per omnes terras, sic & laudaris per omnes terras. Nec desunt qui te nunc laudant per omnes terras. Illi autem laudant qui bene vivunt. Secundum enim nomen tuum deus, ita & laus tua, non in parte, sed in fines terræ. *Iustitia plena est dextera tua.* Id est, multi sunt, & illi, qui stabunt ad dexteram. Non solum illi multi erunt qui stabunt ad sinistram, sed & ibi erit plenitudo massæ ad dexteram constitutæ. *Iustitia plena est dextera tua. Latetur mons Sion & exultent filia Iudæ, propter iudicia tua domine.* O mons Sion, & filia Iudæ, laboratis modo inter zizania, inter paleas, inter spinas laboratis, sed exultate propter iudicia dei. Non errat deus in iudicando: discrete vivite, & si concreta natæ estis: non frustra vox exiit de ore & de corde vestro, ne comperdas cum impiis animam meam, & cum viris sanguinum vitam meam. Ille ventilabit tantus artifex, in manu ventilabrum portabit, ut unum granum tritici non cadat in aceruum paleæ comburendum, nec una arista paleæ transeat ad massam in horreo recondendam. Exultate filia Iudæ, propter iudicia dei non errantis, & nolite modo temere iudicare. Ad vos pertineat colligere, ad illum pertineat separare. Latetur mons Sion, & exultent filia Iudæ propter iudicia tua domine. Ne autem putetis filias Iudæ Iudæas esse. Iudæ confessio est, Omnes filii confessionis, filia Iudæ sunt: quia salus ex Iudæis, nihil est aliud quam Christus ex Iudæis. Hoc ait & Apostolus, Non enim qui in manifesto Iudæus est, neque quæ in manifesto in carne est circumcisio, sed qui in abscondito Iudæus est, & circumcisio cordis in spiritu non litera, cuius laus non est ex hominibus, sed ex deo est. Talis Iudæus esto: gloriare de circumcissione cordis, & si non habes circumcissionem carnis. Exultent filia Iudæ, propter iudicia tua domine. *Circundate Sion & complectimini eam.* Dicatur eis qui male vivunt, in quorum medio est populus ille qui suscepit misericordiam dei, in medio vestrum est populus bene vivens, circundate Sion. Sed quomodo? Complectimini eam. Nolite scandalis circundare, sed charitate circundate, ut qui bene vivunt in medio vestrum, eos imitemini, & eorum imitatione Christum, cuius membra sunt in corpore complectimini. *Circundate Sion & complectimini eam.* *Narrate in turribus eius.* In altitudine munitio- nis eius, prædicate laudes eius. *Ponite corda vestra in virtute eius.* Non ut habeatis formam pietatis, virtutem eius abnegetis: sed in virtute eius ponite corda vestra. Quæ est virtus civitatis huius? Qui vult intelligere virtutem huius

Matth. 3.

† al. quoniam. Cant. 2.

† al. in populo, & sic deinceps. Ioan. 1.

Matth. 25.

Gene. 2.

Gene. 3.

Iob. 2.

Gene. 3.

Matth. 3.

L

Matth. 3.

Matth. 3.

Psalm. 118.

Matth. 3.

Ioan. 4.

Roma. 2.

Tim. 3.

A huius ciuitatis, intelligat vim charitatis. Ipsa est virtus quæ nemo vincit. Huius igne nulli fluctus seculi, nulla flumina tætionis extinguunt. De hac dictum est, Valida est sicut moys dilectio. Quomodo enim mors quæ venit, resisti ei non potest, quibuslibet artibus, quibuslibet medicamentis occurras, violentiam mortis vitare non potes, quia mortalis natus es: sic contra violentiam charitatis mundus nihil potest. Econtrario enim similitudo data est de morte: quomodo enim mors ad auferendum violentissima est, sic charitas violentissima est ad saluandum. Per charitatē enim multi mortui sunt seculo, vt viuerent deo. Hac charitate accensī martyres, non simulati, non vana gloria ventilati, non tales de quibus dictum est: Si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest: sed tales quos vere Christi & veritatis charitas perduceret ad passionem. Quid eis fecerunt tentationes sequentium? Maiorem violentiam habuerunt oculis flentium suorum, quā persecutiones insectatiū. Quā multos enim tenebant filij ne paterentur: quā multorum genibus prouoluebantur vxores, ne vidua relinquerentur: quā multos parentes filij prohibebant mori, sicut nouimus & legimus in passione beate Perpetuæ. Facta sunt ista, sed lachrymæ quantalibet & quanto libet impetu fluerent, quomodo ardorem charitatis extinguerent? Hæc est virtus Sion, cui & alibi dicitur, Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. Annunciate in turribus eius, ponite corda vestra in virtute eius. Et distribuite domos eius. Quid hic intelligemus, ponite corda vestra in virtute eius, & distribuite domos eius: Id est, distinguite domum à domo, nolite confundere. Domus est enim formam pietatis habens, & pietatem nō habens. Est autem domus, & formam & pietatem habens. Distribuite, nolite confundere. Tunc autem distribuistis & non confundistis, quando corda vestra in virtute eius ponistis: id est, cum facti fueritis per charitatem spirituales, tunc temere nō iudicabitis, tunc videbitis nihil obesse bonis malos. Quādiu sumus in hac area, distribuite domos eius. Potest & alius esse intellectus, Domos illas duas vnam ex circumcisione, alteram ex præputio venientem, Apostolis dictum est vt distribuere. Cum enim vocatus esset Saulus & factus Apostolus Paulus, conueniens in vnitatem coapostolorum suorum, sic cum eis habuit placitum, vt illi irent in circumcissionem, iste in præputium. **I**sta dispensatione apostolatus sui distribuere domos ciuitatis, magni regis: & concordantes in angulo, euāgelium dispensatione diuiserunt, charitate iunxerunt, Et reuera hoc magis intelligendum est. Nam sequitur & ostendit quod hoc prædicatoribus dictum sit, & distribuite domos eius. *Vt enarretis in progenie altera.* Id est, vt etiam ad nos post futuros illorum euāgelij dispensatio perueniret. Non enim illis tantum laborauerunt, cum quibus in hac terra vixerunt: nec dominus illis tantum Apostolis, quibus se viuum etiam post resurrectionem dignatus est ostendere, sed & nobis. Nam illis loquebatur, & nos significabat cum diceret: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Nunquid illi hic futuri erant vsque in consummationem seculi: Item dicit, Non pro his rogo tantum, sed & pro his qui credituri sunt per verbum illorum in me. Ergo attendit nos, quia passus est propter nos. Merito itaque dicitur, Vt enarretis in progenie altera: quid enarretis? *Quoniam hic est deus deus noster.* Terra videbatur, terræ conditor non videbatur.

Tomus octauus.

tur: caro tenebatur, sed deus in carne non agnoscebatur. Tenebatur caro ab eis, ex quibus sumpta fuerat ipsa caro: ex semine Abrahæ enim virgo Maria: ad carnem remanserunt, diuinitatem non intellexerunt. O Apostoli, o ciuitas magna, in turribus tuis prædica & dic, hic est deus deus noster. Sic sic quomodo cōtēptus est, quomodo lapis ante pedes iacuit offendētium, vt humiliaret corda contentium: sic hic est deus noster. Certe visus est sicut dictum est, Post hæc in terris visus est, & cum hominibus cōuersatus est. Hic est deus noster. Et homo est, & quis est qui cognoscet eum? Quoniam hic est deus noster. Sed forte ad tempus, quomodo dij falsi. Quia enim vocari possunt dij, esse autē nō possunt, ad tempus vel vocatur: nā quid eis dicit Propheta, vel quid monet vt eis dicatur: hæc eis dicetis, Quid: Dij qui cælum & terrā non fecerunt pereant de terra, & de his quæ sub cælo sunt, Nō est iste talis deus, quoniam deus noster super omnes deos. Super quos omnes deos? Quoniam omnes dij gentiū damonia: dominus autem cælos fecit. Ipse est ergo deus noster, hic est deus noster. Quousque? *In æternum & in seculum seculi, ipse reget nos in secula.* Si deus noster est, & rex noster est, protegit nos, quia deus est ne moriamur: regit nos, quia rex est ne cadamus. Regendo autem nos non frangit nos: nam quos non regit, frangit. Reges eos, inquit, in virga ferrea, & tanquam vas figuli cōteres eos. Sed sunt quos non regit, ipsis non parcat, sed tanquam vas figuli conteret eos. Ab illo ergo optemus regi & liberari, quia hic est deus noster in æternum & in seculum seculi, & ipse reget nos in secula.

*In Psalmum XLVIII. Enarratio.**Concio prima de prima parte Psalmi.*

Mnia diuina eloquia salubria sunt bene intelligentibus, periculosa vero his qui ea volunt ad sui cordis peruersitatem detorquere, potius quā suum cor ad eorum reuerentiam corrigere. Hæc est enim in hominibus magna & vitata peruersitas: quia cum debeant viuere ipsi secundum voluntatem dei, deum volunt viuere secundum voluntatem suam. Et cum ipsi nolunt corrigi, illum volunt deprauari, rectum non arbitantes quod ille vult, sed quod ipsi volunt. Solemus autem audire homines murmurantes aduersus deum, quod malis in hac vita bene sit, & laborent boni: quasi ille peruersus sit, & nesciat quid agat, aut omnino auertat oculos à reb⁹ humanis: vel securitatem suam perturbari nolit, vt hæc non attendat, quia cum labore ista deus aut videat aut corrigat. Murmurant ergo homines qui propterea volunt deum colere, vt hic illis bene sit, quando viderint eos qui deum non colunt pollere atque florere felicitate terrena, se autem colentes deum laborare in angustiis, in necessitatibus, in arumna, ceterisque difficultatibus mortalitatis humanæ. Contra istam vocem & contra has blasphemias murmurantium, incantat semper sermo diuinus, curans à morbo serpentis. Venenati enim cordis est ista sanies, eructans in deum putore blasphemix, & quod peius est, manus curantis repellens, morsum serpentis non repellens. Hoc dixi, repellit à se cor hominis verbi dei seueritatem, & admittit ad se male suadentis serpentis blanditias. Contra hos ergo cætat sermo diuinus, & iam in isto Psalmo loquitur nobis. Ad quem Psalmum quomodo intentam ego facerem sanctitatem vestram, nisi ipse vos faceret omnes intotos: Nec vos solos, sed totū orbem terrarum. Audite enim quemadmodū cæpit. *Audite hæc omnes gentes.* Nō

n ergo

G ergo vos omnes soli qui hic estis. Nā vox nostra quanta est vt sic clamemus, vt audiant omnes gētes: Clamauit enim per Apostolos dominus noster Iesus Christus, clamauit tot linguis in quas misit, & videmus hūc Psalmum qui antē non recitabatur nisi in vna gente in synagoga Iudaeorum, recitari per totum orbem terrarū, per omnes Ecclesias, impletūq; esse quod hic dictum est, Audite hęc omnes gentes. Ad hoc solum volo intentos facere animos vestros, ne propter laborem corporalem non erigatis animum, terrēte vos longitudine Psalmi huius: si potuerit finietur hodie: si nō, restabit nobis aliquid in crastinum diem, tamen vos semper intenti estote. Tantum enim audietis si dominus voluerit, quantum vos non grauet, sed releuet. Audite hęc omnes gentes, Vnde estis & vos. *Auribus percipite omnes qui habitatis orbem.* Hoc iterum videtur repetisse, quasi parum fuerit quod dixit, audite. Quod dico, audite, auribus percipite: hoc est, nolite transcentes audire. Quid est auribus, percipite? Quod dominus dicebat, Qui habet aures audiendi audiat: cum omnes qui in conspectu eius erant, vtq; haberent aures. Quas ille aures querebat nisi cordis, cum diceret, Qui habet aures audiendi audiat: Has & iste Psalmus aures pulsatur. Auribus percipite omnes qui habitatis orbem. Forte & hic est aliqua distinctio. Non quidē nos coarctare debemus, sed nihil mali est etiam istam explicare sententiam. Forte aliquid distat inter id quod dixit, omnes gentes, & quod dixit, omnes qui habitatis orbem. Significantius enim fortasse voluit nos intelligere quod dixit, inhabitatis: vt gentes intelligamus omnes iniquos: habitatores autem orbis omnes iustos. Ille enim habitat qui non tenetur: nam qui tenetur, habitat, nō habitat: quomodo ille possidet quacunque habet, qui dominus est rerum suarum. Dominus autem est qui non est irretitus cupiditate: qui autē cupiditate tenetur, possessus est, nō possessor. Habemus enim quoddam verbum habitatione signatū in scriptura dei, vbi ait, Elegi abiici in domo domini, magis quā habitare in tabernaculis peccatorū. Quid enim? Si abiiciaris in domo domini, non ibi habitas. Noluit significare habitationem, nisi in eis qui regnant & tenent, & dominantur & gubernant: qui autem contemnuntur, nō quasi habitant, sed subiecti sunt. Ita autem dixit, Subditus volo esse in domo dei, magis quā regnare in tabernaculis peccatorum. Itaq; si est aliqua distinctio inter omnes gentes, & habitatores orbis, sicut est distinctio inter audite & auribus percipite: hoc quidem videtur repetisse, sed tamē aliud est. Quid sanē voluit significare? quia ista eloquia audituri erant, non solum peccatores & impij, sed & iusti. Permixte modo audiūt omnes, sed cum ventum fuerit ad reddendam rationem, separabuntur qui sine causa audierunt, ab illis qui auribus perceperunt. Audiāt ergo & peccatores, audite hęc omnes gentes: audiant & iusti, qui nō sine causa audierunt, & regunt potius terram quā reguntur à terra: auribus percipite omnes qui habitatis orbem. Et iterum dicit, *Quique terrigena & filij hominum.* Quod ait, terrigena, ad peccatores retulit: quod ait, filij hominum, ad fideles & iustos. Videtis ergo, quia seruetur ista distinctio. Qui sunt ergo terrigena? Filij terrae. Qui sunt filij terrae? Qui hereditates terrenas requirunt. Qui sunt filij hominum? Qui pertinent ad filium hominis. Aliquando iam ista distinximus sanctitati vestrae, & inuenimus quia Adam homo erat, filius hominis non erat. Christus autem filius hominis

erat, & deus erat. Quicunque enim pertinet ad Adam, K terrigena: quicunque pertinent ad Christum, filij hominum. Omnes tamen audiant, ego nulli subtraho sermonem meum. Terrigena est, audiat propter iudicium: filius hominis est, audiat propter regnum. *Simul in vnum diues & pauper.* Iterum ipsa sunt repetita. Quod ait, diues, ad terrigenas pertinet: quod ait, pauper, ad filios hominum dixit. Diuites intellige superbos, pauperes humiles. Habeat quis multas facultates pecuniarum, si in eis non extollitur, pauper est: non habeat aliquis & cupiat & infletur, inter diuites & reprobos eum deputat deus. Et diuites & pauperes in corde interrogat deus, non in area & domo. Nonne pauperes sunt qui accipiunt mandatum Apostoli, dicentis *Timotheo, Præcipe diuitibus huius seculi non superbe sapere? Quomodo eos qui diuites erant fecit pauperes? Tulit illis, quare quærentur diuitiae.* Nemo enim vult esse diues, nisi vt infletur inter eos, inter quos viuunt, & superior illis videatur. Cum autē dixit, non superbe sapere, æquales eos fecit non habentibus: vt fortassis pauculis nummis mendicus plus extollatur, quā ille diues qui audit Apostolum dicentem, Præcipe diuitibus huius seculi non superbe sapere. Vnde non superbe sapere? Si faciant quod sequitur, Neque sperare in incerto diuitiarum, sed in deo viuo qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum. Non dixit, qui præstat illis: sed, qui præstat nobis. Nunquid ipse Paulus nō habebat diuitias? Habebat planē. Quas diuitias? De quibus dicit alio loco scriptura, Fidei homini mundus totus diuitiarum est. Audi & ipsum confitentem, Quasi nihil habentes, & omnia possidentes. Qui vult ergo esse diues, non hæreat parti, & totum possidebit, illi inhæreat qui totum creauit. Simul in vnum diues & pauper. Dicit in alio Psalmo, Edent pauperes & saturabuntur. Quomodo comendauit pauperes? Edent pauperes & saturabuntur. Quid edunt? Quod sciunt fideles. Quomodo saturabuntur? Imitando passionem domini sui, & non sine causa accipiendo precium suum. Edent pauperes & saturabuntur, & laudabunt dominum qui requirunt eum. Diuites quid? Etiam ipsi edunt: Sed quomodo edunt? Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terrae. Non dixit, manducauerunt & saturati sunt: sed, manducauerunt & adorauerunt. Adorauerunt quidem deum, sed humanitatem nolunt exhibere fraternam. Manducant illi & adorant: manducant isti & saturantur, tamen omnes manducant. Exigitur M de manducate quod manducat, non prohibeatur manducare à dispensatore, sed moneatur timere exactorem. Audiant ergo ista peccatores & iusti, gentes, & qui habitant orbem, terrigena & filij hominum, simul in vnum diues & pauper, non diuisi, non separati. Tempus messis hoc faciet, manus ventilatoris hoc poterit. Nunc simul in vnum audiant diues & pauper: simul in vnum pascantur hœdi & agni, donec veniat qui segreget alios ad dexteram, alios ad sinistram. Simul in vnum audiant docentem, ne segregati ab inuicem audiant iudicantem. Et nunc quid est quod audituri sunt? *Os meum loquetur sapientiam, & meditatio cordis mei intelligentiam.* Et hęc repetit potius, ne forte cum dixisset, os meum, intelligeres eum tibi loqui, qui in labiis haberet sapientiam: multi enim habent in labiis, & non habent in corde, de quibus dicit scriptura, Populus iste labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. Quid ergo ait? Ille tibi loquitur qui cum dixerit, Os meum loquetur sapientiam: intelligas

Math. 11.

H

psal. 83.

I

† al. 101
1. Tim. 1.

L
Ibidem.

Hieronimus
blasph. p.
logo. cap. 1.
1. Corin. 1.

Psal. 111.

De Cōf. vi.
1. cap. Non
prohibeat.

Math. 3.

Math. 23.

Math. 23.
Esai. 29.

A ligas quia illud quod ex ore funditur, de intima cordis meditatione procedit. Et meditatio cordis mei intelligentiā. *Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam in Psalterio propositionem meam.* Quis est hic cuius medius est. Et totio cordis loquitur intelligentiam, ut non sit in sola superficie laborum, sed hominis interiora possideat?

Matth. 23. Quis est iste qui audit, & sic loquitur? Multi enim loquuntur quod non audiunt. Qui sunt qui non audiunt quod loquuntur? Qui non faciunt quae dicunt: quales dicit dominus Phariseos sedere super cathedram Moysi. Voluit tibi loqui in cathedra Moysi, per eos qui ea loquuntur, & non faciunt, & tibi securitatem dominus voluit dare. Nolite timere, quae dicunt, inquit, facite, quae autem faciunt, nolite facere: dicunt enim & non faciunt. Non audiunt quod dicunt. Qui vero faciunt & sic dicunt, audiunt quod dicunt. Quod & ideo fructuose dicunt, quia audiunt. Qui ergo dicitor & non auditor est, alteri prodest, sibi non prodest. Iste ergo qui & auditor volebat esse & dicitor, & qui tibi loquitur antequam diceret, *Aperiam, inquit,*

Ibidem. in Psalterio propositionem meam: quod est iam loqui per corpus: sic enim utitur anima corpore, quomodo utitur citharista Psalterio: dixit, *Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam in Psalterio propositionem meam.* Antequam loquar tibi, inquit, per corpus, antequam psalterium sonet, primo ego inclinabo in parabolam aurem meam, id est, audiam quid tibi dicam. Et quare in parabolam? Quia videmus nunc per

1. Corin. 13. *2. Corin. 5.* speculum in enigmate, sicut dicit Apostolus, *Quandiu sumus in hoc corpore, peregrinamur a domino: quia nondum est illa visio nostra facie ad faciem, ubi iam non sint parabola, ubi iam non sint aenigmata & similitudines. Quicquid modo intelligimus, per aenigmata conspicimus. Aenigma est obscura parabola quae difficile intelligitur. Quantum vis excolat homo cor suum, & ad interiora intelligenda refugiat, quandiu per*

2. Tim. 4. corruptibilitatem carnis huius videmus, ex parte videmus. Assumpta autem incorruptione, in resurrectione mortuorum, cum apparuerit filius hominis iudicaturus vivos & mortuos, tunc videbitur filius hominis, qui primo iudicatus est, iudicans, discernens malos a bonis, ponens malos a sinistris, bonos a dextris. Videbunt illum & boni & mali, sed malis dicet, *Ite in ignem aeternum.* Bonis autem dicet, *Venite benedicti patris mei, percipite regnum.* Abibunt mali in ambustionem aeternam, iusti autem in vitam aeternam: & ibi erit illa visio facie ad faciem, qua illi non sunt digni. Attendite quid dicam, *Filium enim hominis sicut hic, cum esset adhuc iudicandus, & mali viderunt & boni: viderunt enim Apostoli qui secuti sunt, viderunt Iudaei qui crucifixerunt: sic cum venerit iudicaturus, & boni illum videbunt & mali: Boni, ut percipiant mercedem, quia secuti sunt: mali, ut percipiant poenam, quia crucifixerunt. Soli ergo illi damnabuntur qui crucifixerunt. Audeo dicere, soli. Ergo nos, inquit peccatores huius temporis, securi sumus? Si non animam interrogat deus, securi estis. Quid est quod dixi? Intelligat charitas vestra, ne hoc dicant in iudicio dei, quia non intellexerunt: & Iudaei quia viderunt Christum crucifixerunt, tu quia non vides Christum, verbo ipsius resistis. Nunquid ergo qui verbo resistis, carnem non crucifigeres si videres? Contempsit Iudaeus in ligno pendentem, contemis tu in caelo sedentem. Ergo viderunt eum ambo genera dum hic esset, ambo genera videbunt & cum venerit. Filius enim hominis*

Tomus octauus.

veniet ut iudicet, quia filius hominis venit ut iudicetur. Ideo quia pater non est incarnatus, pater non est passus, & per filium hominis iudicat, sicut ipse dixit in Evangelio, *Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio.* Secutus paulo post ait, *Et dedit ei potestatem iudicium faciendi, quoniam filius hominis est.* Secundum enim quod filius dei est, verbum semper cum patre: & quia semper cum patre, cum patre iudicat. Secundum autem quod filius hominis est, & iudicatus est, & iudicaturus est. Quomodo autem visus est ab eis qui crediderunt, & ab eis qui crucifixerunt, quando iudicatus est: sic videbitur cum coeperit esse iudex, & ab eis quos damnabit, & ab eis quos coronabit. Visionem autem illam diuinitatis, quam promissit dilectoribus suis quando ait, *Qui diligit me, diligetur a patre meo: & qui diligit me, mandata mea custodit, & ego diligam eum & ostendam meipsum illi: iam impij non videbunt.* Ista demonstratio quodammodo familiaris est, suis illam seruat, non illam ostendit impijs. Qualis est ipsa visio? Qualis Christus? Aequalis patri. Qualis est Christus? In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum.

Huic visioni suspiramus modo, & gemimus quandiu peregrini sumus: huic visioni in fine reddemur: hanc visionem modo in aenigmate videmus. Si enim in aenigmate videmus, inclinemus in parabolam aurem nostram, & sic aperiamus in psalterio propositionem nostram. Audiamus quod dicimus, faciamus quod praecipimus. Et quid dixit? *Vt quid timebo in die mala? Iniquitas calcanei mei circumdabit me.* Coepit obscurus, ut quid timebo, inquit, in die mala? Iniquitas calcanei mei circumdabit me. Magis ergo debet timere, si iniquitas calcanei eius circumdabit eum. Non enim timeat, inquit, homo, quod non habeat in potestate deuitare. Verbi gratia, *Qui timet mortem, quid facturus est, ut non moriatur? Dicat mihi quod vadat. Debet quod Adam, qui natus est ex Adam. Sed cogitet qui natus est ex Adam, & secutus est Christum, quia oportet eum solvere quod debet Adam, & consequi quod promissit Christus. Qui ergo timet mortem, non est quod vadat: qui autem timet damnationem quam audient impij, Ite in ignem aeternum: est quod vadat: Non ergo timeat. Ut quid enim timeat? Iniquitas calcanei ipsius, illum circumdatura est. Si ergo vitet iniquitatem calcanei sui, & ambulet in via dei, non perueniet ad diem malam. Dies mala, dies nouissima, non erit illi mala. Etenim dies nouissima mala erit quibusdam, bona erit quibusdam. Nunquid mala erit illis quibus dicetur, *Venite benedicti patris mei percipite regnum.* Sed mala erit illis quibus dicetur, *Ite in ignem aeternum.* Quod si iniquitas calcanei sui circumdabit eum, ut quid ergo timeat in die mala? Modo cum viuam prouideant sibi, tollant iniquitatem a calcaneo suo, ambulent illam viam, ambulent per viam de qua ipse dixit, *Ego sum via, veritas & vita, & non timeant in die mala, quia dat illis securitatem qui factus est via. Ut quid timebo in die mala? Iniquitas calcanei mei circumdabit me. Ergo vitet iniquitatem calcanei sui. In calcaneo quisque labitur. Intendat charitas vestra, a deo quid dictum est serpenti? Ipsa tuum obseruabit caput, & tu eius obseruabis calcaneum. Diabolus calcaneum tuum obseruat, quando laberis ut deiciat te. Ille obseruat calcaneum tuum, tu obserua caput illius. Quid est caput illius? Initium malae suggestionis illius. Quando incipit mala suggerere, tunc repelle antequam surgat**

n ij delectatio,

G delectatio, & sequatur consensus, & tunc videbis* caput eius, & non apprehendet ille calcaneum tuum. Quare autem Eux hoc dixit? Quia per carnem labitur homo. Eua nobis interior caro nostra est. Qui diligit, inquit, uxorem suam, seipsum diligit. Quid est seipsum? Sequitur & dicit, Nemo enim unquam carnem suam odio habuit. Quia ergo quomodo illum hominem Adam per Euam supplantavit, sic diabolus per carnem vult nos supplantare. Præceptum est enim Eux ut obseruet caput diaboli, quia diabolus calcaneum ipsius obseruat. Si ergo iniquitas calcanei circumdabit nos, ut quid timeamus in die mala, cum conuersi ad Christum habeamus in potestate ut non faciamus iniquitatem, & non erit quod nos circumdet, & gaudebimus in die nouissima, non plangemus? Qui sunt autem quos circumdabit iniquitas calcanei? *Qui confidunt in virtute sua, & in abundantia diuitiarum suarum gloriantur.* Ergo vitabo ista, & non iniquitas calcanei mei circumdabit me. Quid est vitare ista? Ut non confidamus in virtute nostra, non gloriemur in abundantia diuitiarum nostrarum, sed gloriemur in eo qui nobis promisit humilibus altitudinem, & minatus est elatis damnationem, & non nos iniquitas calcanei circumdabit. **Q**ui confidunt in virtute sua, & in abundantia diuitiarum suarum gloriantur: sunt qui præsumunt in amicis suis, alij præsumunt in virtute sua, alij in diuitiis. Ista est præsumptio generis humani, non præsumptio in deo. Dixit de virtute, dixit de diuitiis, dicit de amicis. *Frater non redimit, redimet homo?* Expectas ut homo te redimat ab ira ventura? Si te frater non redimet, homo te redempturus est? Quis est frater qui si non redemerit, nullus homo redempturus est? Qui post resurrectionem dixit, *Vade dic fratribus meis: frater noster voluit esse, & cum dicimus, Pater noster, hoc manifestatur in nobis. Qui enim dicit deo, pater noster, Christo dicit, frater.* Ergo qui patrem deum, & fratrem habet Christum, non timeat in die mala. Non enim eum circumdabit iniquitas calcanei eius quia non præsumit de virtute sua, nec in abundantia diuitiarum suarum gloriatur, nec de amicis suis potentibus se iactat. In illo ergo præsumat, qui propter illum mortuus est, ut ille non in sempiternum moreretur: qui propter illum humiliatus est, ut ille exaltaretur: qui quasiuit impium, ut à fidei quæreretur. Ergo si ipse non redimet, homo redempturus est? Aliquis homo redimet, si filius hominis non redimit? Si Christus non redimit, Adam redimet? Frater non redimit, redimet homo? *Non dabit deo de propitiatione sua, nec precium redemptionis animæ suæ.* Ille confidit in virtute sua, & in abundantia diuitiarum suarum gloriatur, qui non dabit deo de propitiatione sua, id est, placationem qua flectat deum pro peccatis. Nec precium redemptionis animæ suæ, qui præsumit de virtute sua, & de amicis, & de diuitiis suis. Qui sunt autem qui dant precium redemptionis animæ suæ? Quibus ait dominus, *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut & ipsi recipiant vos in tabernacula æterna.* Illi dant precium redemptionis animæ suæ, qui non cessant eleemosynas facere. Ideo illos quos monet per Timotheum Apostolus, noluit esse superbos, ne in abundantia diuitiarum suarum glorientur. Denique quod possidebāt, noluit apud illos veterascere, sed aliquid ex eo fieri, ut esset precium redemptionis animæ eorum. Ait enim, *Diuitibus huius seculi præcipe, non superbe sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in deo uiuo, qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum.*

Et quasi dicerent, **Q**uid ergo facturi sumus de diuitiis nostris? Diuites sint, inquit, in operibus bonis, facile tribuant, comunicent, & non illud perdituri sunt. Vnde scimus? Audi quid sequitur, *Thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam.* Sic dabunt precium redemptionis animæ suæ, Et dominus noster hoc monet, *Facite vobis sacculos non veterascentes, thesaurum non deficientem in cælis, quò fur non accedet, neque tinea corrumpit.* Noluit deus ut perdas diuitias tuas, sed ut locum illis mutes. Consilium tibi dedit. *Intelligat charitas vestra. Modo si amicus tuus intraret in domum tuam, & inueniret te in loco humido frumenta posuisse, qui forte sciret naturam corruptionis frumentorum quam tu nescires, daret tibi huiusmodi consilium dicens, Frater, perdis quod cum magno labore collegisti, in loco humido posuisti, paucis diebus ista putrescunt. Et quid facio frater? Leua in superiora. Audires amicum suggerentem ut frumenta leuares de inferioribus ad superiora, & non audis Christum monentem, ut thesaurum tuum leues de terra ad cælum: ubi non hoc tibi reddatur quod serues, sed serues terram, accipias cælum: serues mortalia, accipias sempiterna. Fonerare Christo accipiat in terra parua, ut reddat tibi in cælo multa. Veruntamen illi quos circumdabit iniquitas calcanei sui, qui confidunt in virtute sua, & in abundantia diuitiarum suarum gloriantur, & de amicis hominibus nihil valentibus præstare præsumunt, non dabunt deo de propitiatione sua, & precium redemptionis animæ suæ. Et quid dixit de tali homine? *Et laborabit in æternum & viuet in finem.* Labor eius sine fine erit, vita ipsius habebit finem. Quare hoc dixit, *viuet in finem?* Vitam quippe non ponunt isti, nisi delicias quotidianas. Adeo sunt multi inopes & pauperes nostri, parum firmi, & non intuentes quid illis promittat deus pro istis laboribus: cum videriat diuites in epulis quotidianis, in splendore & nitore auri & argenti: quid dicunt? *Felices sunt isti, isti vere viuunt.* Dicitur, iam non dicatur, & monemus, & si dici habet vel à paucioribus dicatur quam dicetur si non moneremus. Nam nec nos præsumimus, ita nos ista dicere ut non dicantur, sed vel à paucioribus dicantur: nam dicetur vsque in finem seculi. Parum est, quia dicit eum viuere: adiungit, & dicit, *tonat, putas eum solum viuere: viuat, finietur vita ipsius, quoniam non dat precium redemptionis animæ suæ. Finietur vita, labor non finietur. Laborabit in æternum, & viuet in finem. Quomodo viuet in finem? Quomodo viuebat ille qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide, & iacentem vlcerosum ante ianuam, cuius vlcera canes lingeant, & desiderantem micæ quæ de mensa eius cadebant, superbus & tumidus contemnebat. Quid illi profuerunt illæ diuitiæ? Mutauerunt vicem ambo, ille à ianua diuitis subleuatus est in sinum Abrahe, ille ab epulis splendidis missus est in ignem: ille quiescebat, ille ardebat: satiebatur ille, ille satiebat: ille laborauerat in finem, viuet in æternum: ille vixerat in finem, laborabit in æternum. Et quid profuit diuiti qui quasiuit apud inferos in tormentis positus, stillari sibi guttam aquæ in linguam suam de digito Lazari dicens, quoniam ardeo hic in hac flamma, & non illi concessum est? Sic desiderauit ille guttam de digito, quomodo ille micæ de mensa diuitis. Sed illius labor finitus est, & illius vita finita est. Labor huius in æternum, vita illius in æternum. Non hic habemus vitam, qui forte hic laboramus in terra, & non sic erimus postea. Erit enim vita nostra**

• al. vita-
bit.

Gen. 3.

Matth. 28.

Ioan. 20.

Matth. 6.

Luc. 13.

1. Tim. 6.

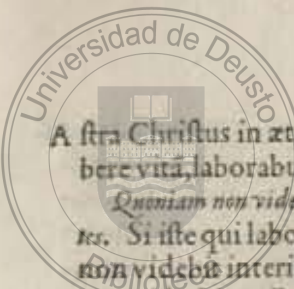
Luc. 11.

Matth. 6.

L

M

Luc. 11.

Astra Christus in aeternum. Illi autem qui hic volunt habere vitam, laborabunt in aeternum, & uiuent in finem.

Quoniam non videbit interitum cum uiderit sapientes morientes.

Si iste qui laborauit in aeternum & uiuet in finem, non videbit interitum, cum uiderit sapientes morientes, quid est hoc? Et non intelliget quid sit interitus, quando uiderit sapientes morientes, Dicit enim sibi iste, quia sapiens erat, & cum sapientia inhabitabat, & cum pietate deum coluit, nunquid non est mortuus? Faciam ergo mihi bene cum uiuo. Nam si aliquid possent qui aliud sapiunt, non morerentur. Videt illum mori, & non uidet quae sit mors. Non uidebit interitum cum uiderit sapientes morientes. Quomodo Iudaei uiderunt Christum

Matth. 27.

pendentem in cruce, & contempserunt dicentes, Iste si filius dei esset, descenderet de cruce: non uideret quid sit interitus. Si uideret quid sit interitus, se uideret. Ille moriebatur temporaliter ut reuiuisceret in aeternum, illi uiuebant temporaliter ut morerentur in aeternum. Sed quia illum uidebant morientem, non uidebant interitum, id est, non intelligebant quis esset uerus interitus. Quid dicunt etiam in sapientem? Morte turpissima condenemur?

Sapient. 2.

Billum, erit enim respectus ex sermonibus illius. Si enim est uere filius dei, liberabit illum de manibus contrariorum, non permittet mori filium suum, si uere filius ipsius est. At ubi uiderunt illum in cruce, insultantes sibi, & illum non descendentem de cruce, dixerunt, Vere homo fuit. Dicitur est hoc, & utique poterat descendere de cruce, qui potuit de sepulchro resurgere. Sed docuit nos ferre insultantes, docuit aduersus linguas hominum esse patientes, bibere modo calicem amaritudinis, & postea accipere sempiternam salutem. Bibe uerger calicem amarum, ut sanus sis, cui non sunt sana viscera: noli trepidare, quia ne trepidares prior bibit medicus, id est, passionis amaritudinem bibit prior dominus. Bibit qui peccatum non habebat, qui quod in eo sanaretur, non habebat. Bibe donec transeat amaritudo huius seculi, & ueniat seculum, ubi nullum scandalum, nulla ira, nulla tabes, nulla amaritudo, nulla febris, nullus dolus, nulla inimicitia, nulla senectus, nulla mors, nulla contentio. Labora hic uenturus ad finem: labora, ne cum non uis hic laborare, uenias ad finem uitae, & nunquam uenias ad finem laborum. quoniam non uidebit interitum cum uiderit sapientes morientes.

Luc. 18.

C Simul imprudens & insipiens peribunt. Quis est imprudens? Qui non sibi prospicit in futurum. Quis est insipiens? Qui non intelligit in quo malo sit. Tu uero intellige, in quo malo sis modo, & prospice ut in bonis sis in posterum. Intelligendo in quo malo sis, non eris insipiens: prospiciendo tibi in futurum, non eris imprudens. Quis est qui sibi prospicit? Seruus ille cui dedit dominus suus quod erogaret, & postea dixit ei, Non potes mihi agere, redde rationem actus tui. Et ille, Quid facio? Fodere non possum, mendicare confundor. Sedit, & de re domini sui fecit sibi amicos qui illum reciperet cum de actu proiiceretur. Ille enim fraudem fecit domino suo, ut compararet sibi amicos qui illum susciperent. Tu noli timere ne fraudem facias, ipse dominus hortatur ut facias, ipse tibi dicit, Fac tibi amicos de mamona iniquitatis. Fortassis ea quae acquisisti, de iniquitate acquisisti, aut fortasse capsa est iniquitas, quia tu habes & alter non habet, tu abundas & alter eget. De ista mamona iniquitatis, de diuitiis istis quas iniqui uocant diuitias, fac tibi amicos, & prudens eris: compares tibi, non fraudaris. Modo enim uideris perdere. Nunquid perdes in thesaurario Christi ponens? Nam pueri fratres unde sibi emant nescio quid, simul

Tomus octauus.

inueniunt nummos, & ponunt in thesaurario, & non aperiunt nisi postea: nunquid quia non uident quod colunt, ideo perdidit? Noli timere. Ponunt pueri in thesaurario & securi sunt, ponis in manu Christi & times: Esto prudens & prospice tibi in posterum in caelo. Esto ergo prudens, imitare formicam, sicut dicit scriptura, reconde aestate, ne esurias in hyeme. Hyems est dies nouissimus, dies tribulationis: hyems est dies scandalorum & amaritudinis. Collige quod tibi sit in posterum, si autem non facis, simul imprudens & insipiens peribis. Sed mortuus est ille diues, & tale tibi funus factum est. Ecce quod se conuerterunt homines. Non attendunt quam malam vitam habuerit cum uiueret, sed quam pompam cum moreretur. O felix quem tanti plangunt, iste uero sic uixit ut pauci plangant. Omnes enim deberent plangere tam male uiuentem, sed pompa est funeris, excipitur sepulchro precioso, inuoluitur preciosis uestibus, sepelitur unguentis & aromatibus. Deinde memoriam qualem habet, quam marmorata? Uiuat in ipsa memoria ille ubi mortuus est. Ista putantes homines bona aberrauerunt a deo, nec quae fuerunt uera, & decepti sunt falsis, ideo uide quid sequitur, Ille qui non dedit precium redemptionis animae suae, qui non intellexit interitum, quia uidit sapientes morientes, factus est imprudens & insipiens, ut simul periret. Et quomodo peribunt qui relinquunt alienas diuitias suas? Simul imprudens & insipiens peribunt. Attendite fratres. Et relinquunt alienas diuitias suas. Quasi eos posuit in maledicto, qui cum mortui fuerint, alieni possidebunt res ipsorum. Ergo felices ipsi qui relinquunt filios in possessione sua, quibus sui succedat. Habuit filios, non est mortuus. Quid filij ipsi? Et ipsi seruant quod eis reliquerunt parentes sui. Parum est quia seruant, & augent. Quibus & ipsi seruant? Filij suis, & illi filij, & tertij filij. Quid Christo? Quid animae tuae? Omnia filij. Inter filios suos quos habent in terra, computent unum fratrem quem habent in caelo, cui totum dare debebant, uel diuidant cum illo. Sed tamen ait mihi aliquis, Ecce quos maledictos dixit scriptura, quos dixit perire & relinquere alienis diuitias suas, ille autem beatus qui suis relinquit. Ego discutio sensum istum, quia inclino in parabolam aurem meam, & uideo non frustra sic loqui scripturam. Uideo enim multos iniquos mori, quibus successores sunt filij, nec potuit sic loqui scriptura, ut separet eos a miseria quorum vitam improbat. Et quid putatis intelligere fratres, nisi quia omnes tales alienis relinquunt diuitias suas? Quomodo alieni sunt filij? Iniquorum filij alieni sunt: nam inuenimus quendam extraneum propinquum factum, quia profuit? Si quis tuorum tibi nihil prodest, alienus est. Ubi inuenimus nescio quem exterum propinquum factum, quia profuit? In Euangelio, lacebat quidem uulneratus a latronibus Dominus autem dixerat euidam, Diliges proximum tuum tanquam teipsum: & ille responderat, Et quis est mihi proximus? Et narrauit dominus, Homo quidam descendebat ab Hierosalem in Hiericho, & incidit in latrones qui eum uulnerauerunt, & semiuuum in uia reliquerunt. Transierunt propinqui, Iudaeus enim erat, ideo de Hierosalem descendebat in Hiericho. Transiit sacerdos & praeteriit: transiit leuites, & praeteriit etiam ipse: transiit quidem Samaritanus. Samaritanus nescio quis extraneus erat, ipse ad illum accessit, inspicit miseriam eius, & misericordia motus, curauit uulnera eius, leuauit in iumentum & duxit in stabulum, commedauit stabulario. Quia in my-

Prover. 5. & 30.

Luc. 16.

13. qu. 2. cap. Si quis irascitur.

Luc. 10.

Gsterio dicta sunt, & ad discutendum nunc prolixiora videntur, tamen propter quod proposui fratres, ait dominus, Quis est illorum illi fauciato proximus? Respondit ille, Credo qui cum illo fecit misericordiam, Vade, inquit, & tu fac similiter. Cui misericordiam facis, proximus tibi est. Si ergo extraneus Samaritanus faciendo misericordiam & subueniendo proximus factus est: quicumque tibi in tribulatione subuenire non possunt, alieni à te facti sunt. Iam attendamus illos diuites qui male vixerunt, qui superbe egerunt, mortui sunt, & reliquerunt, non dico extraneis, sed filiis suis reliquerunt diuitias suas: & filij ipsorum viam parentum suorum sequuntur: sicut illi superbi, ita & isti: sicut illi rapaces, ita & isti: ut illi auari, & isti, alieni ab illis sunt. Nam ut noueritis quia illi alieni sunt, subuenirent illi diuiti qui ardebat in flamma, successores ipsius diuitiarum. Sed forte non habuit qui illi succederent, & alieni possederunt diuitias ipsius. Inuenimus in ipso

Luc. 16.

H potuerunt. Quid tibi diceret diues? Quid fratres? Vnū fratrem mihi amicum non feci qui iacebat ante ianuam. Illi mihi fratres subuenire non possunt, qui possident diuitias meas, alieni à me facti sunt. Videtis quia omnes qui male viuunt, alienis relinquunt diuitias suas, sed plane præstant illis ipsi alieni qui vocantur sui. Audite quid illis præstant, attendite quomodo irrideantur: simul imprudens & insipiens peribunt, & relinquunt alienis diuitias suas. Quare dixit alienis? Quia nihil eis prodesse possunt. Et tamen in quo sibi videtur prodesse? *Et sepulchra eorum domus eorum in æternum.*

Ibidem.

Iam quia ista structa sunt sepulchra, domus sunt sepulchra. Nam plerumque audis diuitem dicentem, Habeo marmoratam domum quam relicturus sum, & non cogito mihi æternam domum ubi semper ero. Quando cogitat sibi memoriam marmoratam aut exulptam facere, quasi de domo æterna cogitat, quasi ibi maneat illi diues. Si ibi maneret, non arderet apud inferos. Vbi maneat spiritus male agentis, non ubi ponatur corpus mortale cogitandum est, sed domus eorum sepulchra eorum in æternum. *Tabernacula eorum*

In generatione & generationem. Tabernacula in quibus temporaliter manserunt, domus in quibus quasi in æternum manebunt, id est, sepulchra. Tabernacula ergo suis dimittunt ubi manebant cum viueret, transeunt quasi ad domos æternas ad sepulchra. Quid illis profunt tabernacula eorum in generatione & generationem? Iam generatio & generatio, puta filij sunt, nepotes erunt & pronepotes, quid faciunt? Quid profunt tabernacula eorum? Quid? Audi, *Inuocabunt nomina eorum in terris ipsorum.* Quid est hoc? Tollunt panem & merum ad sepulchra, & inuocant ibi nomina mortuorum. Putas quantum inuocatum est nomen illius diuitis: postea quando inebriabant se homines in memoria ipsius, nec descendebat vna gutta super linguam ipsius ardentem? Venti suo seruiunt homines, non spiritibus suorum. Ad spiritus mortuorum suorum non peruenit, nisi quod secum viui fecerunt. Si autem viuunt non secum fecerunt, ad mortuos nihil peruenit. Sed quid faciunt illi? Solum inuocabunt nomina eorum in terris ipsorum. *Et homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insensatis, & similis factus est illis.* Quomodo insultatum est hominibus qui non intellexerunt quid facerent de diuitiis cum viuerent, & putarunt se beatos futuros, si haberent memoriam

Luc. 16.

marmoratam, quasi æternam domum, & si sui quibus reliquissent substantiam suam inuocarent nomina eorum in terris ipsorum. Debuerunt autem contra præparare sibi domum æternam in bonis operibus, præparare sibi vitam immortalē, mittere ante se sumptus, sequi opera sua, attendere comitem egentem, dare ei cum quo ambulabant, non contemnere Christum ante ianuam vlcerosum, qui dixit, Cum vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Quia ergo non intellexit homo in honore positus. Quid est, in honore positus? Factus ad imaginem & similitudinem dei, homo prælatus iumentis. Non enim fecit deus sic hominem, quomodo fecit iumentum: sed fecit deus hominem cui seruirent iumenta. Nunquid eius viribus & non intellectui? Ille autem non intellexit. Et qui factus erat ad imaginem dei, comparatus est iumentis insensatis, & similis factus est illis. Vnde alibi dicitur, Nolite esse sicut equus & mulus quibus non est intellectus. *Hæc via eorum scandalum ipsis.* Ipsi sit scandalum non tibi. Quando autem erit & tibi? Si putes quod beati sint tales si intelligas quia non sunt beati, ipsis erit scandalum via ipsorum, non Christo, non corpori eius, non membris eius. *Et postea in ore suo benedicent.* Quid est, postea in ore suo benedicent? Cum facti fuerint tales ut non quarant nisi bona temporalia, sunt hypocritæ, & quando benedicunt deum, labijs benedicunt non corde. Tales facti Christiani, quando illis laudatur vita æterna, & dicitur illis, contemptores diuitiarum esse debere in nomine Christi, torquentur in corde suo, Et si non audent in facie ne erubescant aut ne corripiantur ab hominibus, in corde id faciunt, contemnunt, & remanet eis in ore benedictio, & in corde maledictio. Et postea in ore suo benedicent. Longum est ut Psalmum finiamus, sufficiat charitati vestræ quod audistis interim hodie, cras quod domino placuerit audietis.

Ibidem.

Matth. 23.

Genea.

Psalm. 115.

L

Concio secunda de secunda parte Psalmi.

Hesterno die coepto Psalmo terminus debebatur, sicut meminit charitas vestra. Perueneramus autē vsque ad istum versum, ubi designat spiritus dei homines non attendentes nisi ad præsentia secularia & terrena. Et in posterum post hanc vitam nihil cogitantes, neque vllam felicitatem esse arbitantes, nisi diuitias & honores huius seculi, & transitoriam virtutem & felicitatem: post obitum autem suum non attendentes, nisi quemadmodum eis procurentur funera pomposa, & sepeliantur in monumentis opere mirabili extructis, & inuocentur nomina eorum in terris ipsorum à domibus eorum: non autem sibi comparant ubi spiritus sit post hanc vitam, stulti non contremiscentes vocem Christi dicentis, Stulte, hac nocte auferetur anima tua à te, & quæ præparasti cuius erunt? Nec attendentes post epulas quotidianas splendidas, & purpuram & byssum, diuitem damnatum ad tormenta in infernum, & post labores & vlcera & famem pauperem requiescentem in sinu Abraham. Ista non curantes, sed attendentes ad id quod præsens est, & post hanc mortem non providentes nisi quemadmodum nomen eorum quod reprobatur in celo, inuocetur in terra. Describens ergo tales spiritus sanctus ait, *Hæc via ipsorum scandalum ipsis, & postea in ore suo benedicent.* Sicut dicit dominus Iesus Christus de quibusdam, qui primo accedunt ad fidem mundati verbo dei & exorcismis in nomine Christi, ut accipiant gratiam

M

Luc. 16.

Luc. 16.

Luc. 16.

A gratiam dei, ut baptizentur: & postea redeuntes ad peiora mala quam antea commiserant, fiant illis, inquit, posteriora deteriora prioribus. Hoc Petrus Apostolus. Dominus autem, Et erunt posteriora, inquit, illius hominibus peiora quam erant priora. Quare? Quia primo vel apertus paganus erat, postea palliatus nomine Christiano, sub velamine religionis occultus malus est, & fit deterior, quia occultus est: sicut ait, Et postea in ore suo benedicens id est, nomen dei & nomen Christi audis in labiis, in corde non inuenis. De quibus dictum est, *Matth. 15.* Populus iste labiis me honorat, cor autem eorum loge est à me? Hucusque ergo Psalmus tractatus erat. Deinde sic incipiunt versus hodie discutiendi atque tractandi: *Sicut oves in inferno posite, mors pastor est eis.* Quibus? Illis quorum via scandalum ipsis. Quibus? Illis qui presentia sola attendunt, dum futura non cogitant: illis qui vitam non putant nisi istam, quæ mors dicenda est. Non igitur immerito tanquam oves in inferno, mortem habent pastorem. Quid est mortem habent pastorem? Mors enim aliqua res est, aut aliqua potestas est. Mors nempe separatio est animæ à corpore. **B** equidem quam timent homines, separatio est animæ à corpore. Mors autem vere, quam non timet homines, separatio est animæ à deo. Et plerumque cum timent homines istam quæ separat animam à corpore, incidunt in illam ubi anima separatur à deo: hæc est ergo mors. Quomodo autem mors pastor est illis? Si vita Christus est, mors diabolus. Habemus autem multis locis in scriptura, quia vita est Christus, mors autem diabolus est: non quia ipse mors est, sed quia per illum mors. Siue enim illa in qua lapsus est Adam, ipsius persuasione homini propinata est: siue ista in qua separatur anima à corpore, ipsum habent authorem qui primo per superbiam cadens invidit stanti, & morte inuisibili deiecit stantem, ut etiam morte inuisibili perderet. Ad eum pertinentes pastorem mortem habent. Nos autem qui de futura immortalitate cogitamus, & non sine causa in fronte signum crucis Christi portamus, non habemus pastorem nisi vitam. Infidelium pastor mors, fidelium pastor vita. Si ergo in inferno sunt oves quibus pastor mors est, in cælo sunt oves quibus pastor vita est. Quid igitur? Iam in cælo sumus? In cælo secundum fidem. **C** Si ergo in cælo, ubi sursum cor? Si non in cælo, ubi est quod Apostolus Paulus dicit, Nostra enim conuersatio in cælis est? Corpore ambulamus in terra, corde habitamus in cælo. Habitamus ibi, si illuc aliquid mittimus, quod ibi nos teneat. Nemo enim inhabitat corde, nisi unde cogitat, Inde autem cogitat, ubi thesaurizat. Thesaurizauit in terra, corde ipsius à terra non recedit, thesaurizauit in cælo, cor ipsius de cælo non descendit: domino aperte dicente, Vbi est thesaurus tuus, illic & cor tuum erit. Isti ergo quibus mors pastor est, videntur florere ad tempus, & iusti laborare. Sed quare? Quia nox est adhuc. Quid est, nox est? Non apparent merita iustorum, & quasi nominatur felicitas impiorum. Tam diu videtur herba lætior quam arbor, quam diu hyems est. Herba enim per hyemem viget, arbor per hyemem quasi arida est: cum sol exierit feruentior tempore æstatis, arbor quæ per hyemem arida videbatur, expletur foliis, profert fructus, herba autem arescit. Videbis honorem arboris, herba arida est. Sic & modo iusti laborant, antequam veniat æstas. Est vita in radice, nondum apparet in ramis. Radix autem nostra charitas est. Et quid ait Apostolus: ut sursum debeamus habere radicem, ut vita sit pastor

Tomus octauus.

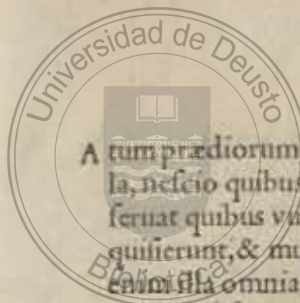
noster: quia habitatio nostra non debet recedere de D cælo, quia in hac terra debemus sicut mortui ambulare, ut supra viuentes, infra mortui simus, non ut supra mortui, infra viuamus. Quid ergo non debet recedere vita nostra & cor nostrum de supernis, quid ait Apostolus: Mortui enim estis. Et ne timeres vita vestra abscondita est, ait, cum Christo in deo. Ecce ubi est radix nostra. Quando autem apparebit honor noster tanquam in foliis & fructibus, sequitur & dicit, Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos cum illo apparebitis in gloria, & erit mane. Nam modo non est mane. Tumeant modo superbi & diuites huius seculi, impij bonis insultent, infideles fidelibus, & dicant, Quid vobis prodest quia credidistis? Quid plus habetis, quia Christum habetis? Respondeant fideles, si vere fideles sunt, Nox est, nondum videtur quod tenemus. Non quiescant manus in bonis operibus. Unde alibi dicitur, In die tribulationis meæ deum exequiui manibus meis, nocte coram eo, & non sum deceptus. Apparebit labor noster mane, & erit fructus mane, ut illi qui modo laborant, postea dominantur, & illi qui modo se iactant & superbiunt, postea subiciantur. Quid enim sequitur? Sicut oves in inferno posite, mors pastor est eis. *Et dominabuntur eis recti mane.* Puto iam planum esse istum versum, quem prælocuti sumus, Dominabuntur eis recti mane. Toleram noctem, desydera mane, ne putes quia nox habet vitam, & mane non habet vitam. Ergo qui dormit viuit, & qui surgit non viuit? Nonne qui dormit, morti similior est? Et qui sunt qui dormiunt? Quos excitat Apostolus Paulus, si tamen velint euigilare. Quibusdam enim dicit, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Qui ergo illuminantur à Christo, iam vigilant, sed nondum apparet fructus vigiliarum. Mane apparebit, id est, cum seculi huius incerta transierint. Ipsa est enim nox: nunc tibi videntur quasi tenebræ. Facit male, viuit, floret, terret, honoratur. Facit bene, reprehenditur, blasphematur, accusatur, laborat, terretur, Quasi tenebræ sunt. In radice autem, vigor, fructus, opulentia, Vita nondum est in ramis, sed radix non aruit, Similis arescenti est, Sed tempus venit, vestitur honore suo, fecundatur fructibus suis. Tunc illi de quibus scriptum est, ut non eos zelemus. Quid enim de illis ait Psalmus? Quoniam sicut fenenum cito arescent, & sicut olera prati cito cadent. Cadent cum videbunt ad dexteram sanctos, quibus laborantibus insultauerunt, & dicent intra se pœnitentiam agentes, sed pœnitentia sera & infructuosa. Qui noluerunt modo agere fructuosam, agent tunc infructuosam. Quid ergo dicent iam in pœnitentia infructuosa? Hi sunt quos aliquando in derisum habuimus, & in similitudinem improprij. Verba dico libri de sapientia. Cognoscunt qui ea solent audire, Verba enim sunt malorum futura quædo videbunt iudicem, etiam omnes fideles ad dexteram eius, & omnes sanctos eius cum illo iudicantes, Hoc habent dicere, Verba ipsorum dicit scriptura, Hi sunt quos aliquando habuimus in risum, & in similitudinem improprij, Nos insensati, vitam illorum æstimabamus insaniam. Cum enim cœperit deo quisque viuere, mundum contemnere, iniurias suas nolle vlcisci, nolle hic diuitias, non hic querere felicitatem terrenam, contēnere omnia, dominum solum cogitare, viam Christi non deserere, non solum à paganis dicitur insanus: sed quod magis dolendum est, quia & intus multi dormiunt, & vigila-

n iij re

Gre nolunt, à suis, à Christianis audiunt, Quid pateris? Fratres mei, homini viuenti secundum viam Christi, qui dicit. Quid pateris: putamus quid dicit. Horremus Iudæos quia dixerunt domino Iesu Christo, Dæmonium habes: & quando audimus euangelium recitari, tūdimus pectora nostra. Sceleratam rem dixerunt Iudæi Christo, dæmonium habes. Age tu Christiane quando videris de corde hominis expulsam diabolum, & inhabitare Christum, & dicis, quid pateris? dæmonium tibi videtur habere: Dictū est & de ipso domino quod insaniret, quando loquebatur verba quæ illi non caperent. Dictum est, insanit, dæmonium habet, & tamen aliqui euigilabant à somno, & dicebant, Non sunt ista verba dæmonium habentis, Sic & modo fratres. Quādiu ista verba audiunt & gentes, & qui inhabitant orbem, & terrigenæ, & filij hominum, & diues & pauper, id est, & qui pertinent ad Adam, & qui pertinent ad Christum: alij dicunt, dæmonium habet: alij dicunt, nō sunt ista verba dæmonium habentis. alij enim tenent viam seculi, & ista ad tempus audiunt: alij non frustra audiunt, sed faciunt quod dictum est, Auribus percipite qui habitatis orbem. Et cum agunt ista certus est fructus. Sed qui male agunt, & viam seculi eligunt, mors pastor est eis. Qui autem eligunt nomen dei, vita pastor est eis. Veniet ipsa vita iudicatura, & damnatura cum pastore suo eos quibus dicitur, Ite in ignem æternum qui preparatus est diabolo & angelis eius: Illi autē quibus insultatum est, & qui irrisi sunt quia credebant, audient ab ipsa vita quam habent pastorem, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Dominabuntur ergo eis re-
Hcti, non modo, sed mane, Nemo dicat, quare sum Christianus, impero nemini, imperem iniquis: † Quisquis es noli festinare, & dominaberis, sed mane. Et auxiliū corū veterascent in inferno & à gloria eorum. Modo habet gloriam, in inferno veterascent. Quid est auxiliū eorum? Auxiliū de pecunia, auxiliū de amicis, auxiliū de virtute sua. Sed cum mortuus fuerit homo, in illa die perient omnes cogitationes eius. Quantum visus est gloriam habere inter homines cum viueret, tantam vetustatem & corruptionem suppliciorum habebit cum mortuus fuerit apud inferos. Veruntamen deus redimet animam meam. Videte vocem sperantis de futuro, Veruntamen deus redimet animam meam. Forte vox est adhuc volentis liberari de pressura. Nescio quis in carcere est, dicit, deus redimet animam meam: nescio quis in catena, deus redimet animam meam: nescio quis periculum patitur in mari, iactatur fluctibus & saeuientibus tempestatibus, quid dicit? Deus redimet animam meam. Liberari volunt ad istam vitam. Non est autem ista vox huius. Audi quid sequitur, Deus redimet animam meam. De manu inferni cum acceperit me. Hanc redemptionem dicit, quam Christus iam in se ostendit. Descendit enim ad inferos, ascendit in cælum. Quod videmus in capite, inuenimus in corpore. Quid enim credimus in capite: Quoniam qui viderunt, ipsi nobis annunciauerunt, & per ipsos videmus, quia vnum corpus omnes sumus. Sed meliores illi qui viderunt, nos deteriores quibus annunciatum est: Non hoc dicit ipsa vita nostra, ipse pastor noster. Insultat enim cuidam discipulo suo dubitanti, & cicatrices palpare cupienti. Et cum palpasset cicatrices, exclamauit dicēs, Dominus meus & deus meus. Videns ergo dubitantem discipulū, & intuens totum orbem terrarum crediturum, quia vidisti, inquit,

credidisti, beati qui non vidēt & credunt. Veruntamen K deus redimet animam meam de manu inferi cum acceperit me. Hic ergo quid? Labor, pressura, tribulatio, tentatio, Nihil aliud speres. Vbi gaudiū? In spe futura. Nā dicit Apostolus, Semper gaudentes. In tantis tribulationibus, semper gaudentes, semper tristes. Semper gaudentes, quia ipse dixit, Quasi tristes, semper autem gaudentes. Tristitia nostra habet quasi, gaudium nostrum nō habet quasi, quia in spe certa est. Quare tristitia nostra quasi habet: Quia sicut somnus transit, & dominabuntur re-cti mane. Nouit enim charitas vestra, quia qui somnium indicat, addit quasi, Quasi dicebam, quasi loquebar, quasi prandebam, quasi equitabam, quasi disputabam. Totum quasi, quia cum euigilauerit, nō inuenit quod videbat. Quasi thesaurum inueneram, dicit medicus. Si quasi non esset, medicus non esset: sed quia quasi erat, medicus est. Itaque modo qui ad latitias seculares oculos aperiunt & cor claudūt, trāsit quasi eorum, & venit verum ipsorum. Quasi ipsorum felicitas est seculi, verum ipsorum pœna est. Nostrū autē quasi tristitia est, gaudium non est quasi. Non enim ait Apostolus, Quasi gaudentes, semper autem tristes: aut, quasi tristes, & quasi gaudentes: sed ait, quasi tristes, semper autem gaudentes. Sicut egeni, & ibi sicut pro quasi posuit. Multos autem ditantes: & cum hoc diceret, nihil habebat Apostolus. Omnia sua dimiserat, diuitias nullas possidebat. Et quid secutus ait? Quasi nihil habentes: & ipsum nihil habere quasi Apostoli erat. Et omnia possidentes: ibi non dixit quasi. Quasi egebat, non autem quasi, sed vere multos ditabat. Quasi nihil habebat, non autem quasi, sed omnia possidebat. Vnde vere omnia possidebat? Quia omnium creatori adhaerebat. Veruntamen, inquit, deus redimet animam meam de manu inferi cum acceperit me. Quid igitur? Quid hic voluit florere? Tu visurus es hominē florentem malum, & forte titubabunt pedes tui, & diturus es in anima tua, Deus ego noui facta huius hominis, quæ scelera fecit iste homo, & ecce floret, terret, dominatur, extollitur, caput illi non dolet, nihil in domo eius diminutum est: & timebis, quia credidisti, & forte dicet cor tuum, me miserum puto, sine causa credidi, deus non respicit res humanas. Excitat ergo nos deus. Et quid dicit? Ne timueris cum diues factus fuerit homo. Quare enim timebas, quia diues factus est homo? Timebas ne sine causa crederes, ne forte perdidisses laborem fidei tuæ, & spem conuersionis tuæ: quia forte incurrit tibi lucrum cum fraude, & potuisti facere ipsum lucrum cum fraude, diues esse & non laborare, & attendens quid minatus est deus, temperasti à fraude & contempsisti lucrum. Vides alium fecisse lucrum de fraude, & nihil mali pati, & times esse bonus. Ne timueris ait tibi spiritus dei, cum diues factus fuerit homo. Oculos non vis habere nisi in presentia? Futura promisit qui resurrexit, pacem in hac terra & requiem non promisit. Omnis homo requiem quærit, bonam rem quærit, sed non in regione sua illam quærit. Non est pax in hac vita, in cælo nobis promissum est quod in terra quærimus. In futuro seculo promissum est, quod in isto seculo quærimus. Ne timueris cum diues factus fuerit homo.

Et cum multiplicata fuerit gloria domus eius. Quare ne timueris? Quoniam non cum morietur accipiet hæc omnia. Vides viuentem, cogita morientem. Quid hic habeat attendis, quid secum tollat attende. Quid secum tollit? Multum auri habet, multum argenti habet, multum

A tum prædiorum, mancipiorum: moritur, remanent illa, nescio quibus. Et si enim dimittit quibus vult, non seruat quibus vult. Multi enim & non sibi dimissa acquirunt, & multi sibi dimissa perdidit. Remanent enim illa omnia, & tulit secum. Quid? Forte dicit aliquis, illud secum tollit unde inuoluitur, & quod illi erogatur ad preciosum & marmoratū sepulchrum, ad instruendam memoriam, hoc secū tollit. Ego nec hoc dico. Exhibentur enim illa non sentienti. Si dormientem & non vigilantem ornas, in lecto secum illa habet. Forte ornamenta insunt in corpore iacentis, & forte ille in somnis in pannis se videt. Quod sentit ei plus est, quam quod non sentit. Quamquam & illud cum euigilauerit non erit: tamen dormienti magis illud erat quod in somnis videbat, quam illud quod non sentiebat. Quid ergo fratres dicant sibi homines? Eroget ad mortem meam, quare dimitto hæredes meos diuites? Multa habebunt de meo, habeam & ego aliquid de meo in corpore meo. Quid habebit corpus mortuum?

B Quid habebit caro putrescens? Quid habebit caro non sentiens? Si aliquid habuit diues ille cuius lingua sicca erat, tunc habet homo aliquid de suo. Fratres, nunquid sic legimus in Evangelio, quia diues ille cum holosericis & bysiniis tegumentis apparebat in igne? Nunquid qualis erat in epulis ad mensam, talis erat & apud inferos, cum sitiret, & stillam desideraret? Non ibi erant illa omnia. Non ergo secum accipit homo omnia, nec quod tollit sepultura, tollit secum mortuus. Vbi enim sensus, ibi homo: vbi nullus sensus, non est homo. Iacet vas quod continebat hominem, domus quæ habebat hominem. Corpus dicamus domum, spiritum dicamus habitorem domus. Spiritus torquetur apud inferos, quid illi prodest, quia corpus iacet in cinnamidis & aromatibus conditum, inuolutum preciosis linteis? Tanquam si dominus domus mittatur in exilium, & tu ornas parietes ipsius. Ille in exilio eget & fame deficit, vix sibi vnam cellam inuenit vbi somnum capiat, & tu dicis felix est, Nam ornata est domus illius. Quis te non aut iocari, aut insanire arbitretur? Ornas corpus, torquetur spiritus. Da aliquid spiritui, & dedisti aliquid mortuo. Sed quid illi dabis, quando vnam guttam desiderauit & non accepit? Hic enim contempsit mittere ante se aliquid. Quare contempsit? Quia hæc via eorum scandalum est illis. Non putauit vitam nisi præsentem, non cogitauit nisi quemadmodum preciosis vestibus obuolutus sepeliretur. Ablata est ab illo anima eius, sicut dominus dicit, Stulte, hæc nocte auferetur anima tua, & quæ preparasti cuius erunt? Et impletum est in illo quod iste Psalmus dicit, Ne timearis cum diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius, quoniam non cum morietur accipiet hæc omnia. *Neque simul descendet cum eo gloria domus eius. Quoniam anima eius in vita ipsius benedicetur.* Intendat charitas vestra, quoniam anima eius in vita ipsius benedicetur. *Quandiu vixit, bene sibi fecit. Hoc dicunt omnes, sed falso dicunt. Benedictio est ab animo benedicientis, non ab ipsa vanitate. Quid enim dicis tu, quia manducauit & bibit, quia fecit quod voluit, quoniam splendide epulatus est, ideo secum fecit bene? Ego dico, fecit secum male: non ego dico, sed Christus, fecit secum male. Etenim diues ille quando quotidie epulabatur splendide, bene secum facere putabatur: cum autem cœpitar dere apud inferos, tunc inuentum est male, quod putabatur bene. Quod enim manducauerat apud superos, hoc digere-*

Luc. 16.

Luc. 11.

Luc. 16.

bat apud inferos. Iniquitatem dico fratres, quam epulabatur. Manducabat preciosas epulas ore carnis, ore cordis manducabat iniquitatem. Quod apud superos ore cordis manducabat, hoc apud inferos in illis supplicii digerebat. Et quidem temporaliter manducauerat, in æternum male digerebat. Manducatur ergo iniquitas. Forte aliquis dicit, Quid est quod loquitur, manducatur iniquitas? Nō ego dico, audi scripturam, Sicut vna acerba dentibus vexatio est, & fumus oculis, sic iniquitas vtentibus ea. *Qui manducauerit enim iniquitatem, id est, qui libenter habuerit iniquitatem, non poterit manducare iustitiam. Panis enim iustitia est. Quis est panis? Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Ipse est panis cordis nostri. Quomodo qui manducat ore corporis vnas acerbis, obrigescent & obstupescunt dentes eius, & minus idoneus fit ad manducandum panem, & remanet illi laudare, quod videt, & manducare non posse: sic & qui iniquitate vsus est, & passus peccatis in corde, incipit non posse manducare panem, laudat verbum dei, & nō facit. Vnde non facit? Quia cum cœperit facere laborat, quomodo sentimus laborare dentes post vnas acerbis, cum cœperimus panem manducare. Sed quid faciunt illi quibus obstupuerunt dentes? Temperant se aliquantulum ab vuis acerbis, & redeunt dentes ad stabilitatem suam, & incumbunt pani, Sic & nos laudemus iustitiam. Sed si nos volumus manducare iustitiam, temperemus nos ab iniquitatibus, & nascitur in corde non solum delectatio laudandi iustitiam, sed etiam facilitas manducandi. Nam si dicit Christianus, deus nouit, quia delectat me, sed non possum facere: quassatos dentes habet, diu manducauit iniquitatem. Ergo & iustitia manducatur? Si non manducaretur, non diceret dominus, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Ergo quoniam anima illius in vita ipsius benedicetur, in morte torquetur. *Confitebitur tibi cum bene feceris ei. Attendite & pascimini, hæreat in cordibus vestris, manducate & videte tales, & nolite esse tales. Cauete & talia verba, Confitebitur tibi cum bene feceris ei. Quam multi sunt Christiani fratres, qui tunc deo gratias agunt, quādo illis accidit lucrum: hoc est, confitebitur tibi cum bene feceris ei, laudabit te & dicet, Vere quia tu es deus meus, Liberauit me de carcere, & confitebor illi. Venit illi lucrum, cōfitebitur: venit hereditas, cōfitebitur: patitur dānum, blasphemat. Qualis filius es, quia quādo te pater emēdat, tunc tibi displicet? Nō emendaret, nisi displiceret. Aut si sic displiceret vt odisset, non ille te emendaret. Gratias age ergo emendatori, vt accipias hereditatē à deo qui te emendat. Erudiris enim cum emēdaris, sed multum emendat, quia magnum est quod habes accipere. Nā si appendas quod emēdaris cum eo quod accepturus es, inuenies quia nihil est quod emendaris. Apostolus Paulus hoc dicit, Etenim quod ad præsens est temporale leue tribulationis nostræ, iuxta incredibile modum æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Sed quando? Non respicientibus, inquit, quæ videntur, sed quæ non videntur: non quæ temporalia, sed quæ æterna. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Et iterum, Nō sunt cōdignæ passiones huius temporis, ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Quid ergo? Quod pateris sic semper pateris? Concedo, Ex quo natus es per omnes ætates tuas, vsque ad senectam tuam, quousque morieris, puta quia hoc pateris quod est passus Iob. Quod ille passus est aliquot diebus, si aliquis patitur ab ipsa infantia? Quod pateris**

Prover. 10.

Ioan. 8. Hierc. 31.

E

Math. 5.

F

2. Cor. 4.

Roma. 8.

G pateris, transit, finitur: quod accepturus es, finē non habebit. Nolo iam æques pœnam cum premio tēporali: æqua æternitati si potes. Cōfitebitur tibi cum bene feceris ei. Nolite esse tales, fratres, videte quia propterea dicimus hæc, propterea cantamus, propterea tractatur, propterea sudatur. Nolite facere ista, negocia vestra vos probant. Aliquando in negotio vestro auditis verum & blasphematis, Ecclesiam blasphematis. Quare? Quia Christiani estis. Si sic est, duco me in parte Donati, Paganus volo esse. Quare? Quia momordisti panem & dolent dentes. Quando videbas ipsum panem, laudabas: cœpisti manducare, & dolent dentes: id est, quando audiebas sermonem dei collaudabas, cum tibi dicitur, fac hoc, blasphemias. Noli sic velle, hoc dic, bonus est panis, sed ego non possum illum manducare. Nunc autem si oculis vides laudas, cū cœperis dentes premere, dicis, malus est panis iste. Et qualis est ille qui illum fecit: Ita fit vt confitearis deum, quando tibi bene fecit deus, & mentiaris quādo cantas, Benedicam domino in omni tēpore, semper laus eius in ore meo. Exigitur de corde tuo cantatio labiorū tuorum, cantasti in Ecclesia, Benedicam dominum in omni tempore. Quo modo in omni tempore? Si omni tēpore lucrum, omni tempore benedicetur. Si aliquando est damnum, non benedicitur, sed blasphematur. Certe quia nō benedicis in omni tempore, certe quia non semper laus eius in ore tuo est, eris talis qualem modo descripsit, Confitebitur tibi cum bene feceris ei. *Introibit vsque in progenies patrum suorum.* Id est, imitabitur patres suos: quia iniqui quomodo sunt, non habent fratres vel patres? Antiqui iniqui, patres sunt præsentium. Et modo qui iniqui sunt, patres sunt posteriorum iniquorum: quomodo patres iustorum antiqui iusti patres sunt iustorum, quomodo & qui modo sunt, patres sunt eorū qui futuri erūt. Ostendere voluit spiritus sanctus, quia non est mala æquitas, quando ad illam murmuratur, sed hi ab origine vsq; ad progeniem patrum suorum, patrem suum habet. Duos genuit Adam, & in vno iniquitas, in vno iustitia. Iniquitas in Cain, iustitia in Abel. Præualuisse videtur iniquitas super iustitiā, quia occidit Cain iniustus Abel iustum & innocentem. Nunquid manet? Sed dominabuntur eis recti mane. Veniet mane, & videbitur vbi sit Abel, & vbi Cain. Sic omnes qui secundum Cain, & sic omnes qui secundum Abel vsque in finē seculi. *Introibit vsque in progenies patrū suorum. Vsque in æternum non videbit lumen.* Quia & hic cum esset in tenebris, erat gaudēs falsis bonis, & non amans bona vera, & ideo hinc ad tartarum ibit, A tenebris somniorum excipient eum tenebræ tormentorū. Ergo vsque in æternū nō videbit lumen. Sed quare hoc, quod posuit in medio Psalmo, hoc & in fine? *Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insensatis, & similis factus est illis.* Vos autem fratres cōsiderate vos homines factos ad imaginem & similitudinem dei. Imago dei intus est, non est in corpore, non est in auribus istis quas videtis, & oculis, & naribus, & palato, & manibus, & pedibus: sed est facta tamen vbi est intellectus, vbi est mens, vbi ratio inuestigandę veritatis. Vbi est fides, vbi est spes vestra, vbi charitas vestra: ibi habet deus imaginem suam, vel ibi intelligitis & videtis, quia ista transeunt, quia sic dixit in alio Psalmo, Quamquam in imagine ambulet homo, tamen vane conturbatur, thesaurizat & nescit cui congregabit ea. Non turbemini quia qualiacunque sunt ista, transitoria sunt, si homines estis in honore positi, intelligitis. Nam si homines

estis in honore positi & non intelligitis, comparamini iumentis insensatis, & similes efficiamini illis.

*In Psalmum quadragesimum nonum
Enarratio.*

Vantū nobis valeat sermo dei ad correctionem vitæ nostrę, & ad speranda premia eius, pœnasq; metuēdas, vnusquisq; in se metiatur, & conscientiam suā ante oculos eius sine dolo ponat, nec sibi blandiatur in tanto periculo, quoniam & ipse dominus deus noster, videtis quia nulli blanditur. Et si consolatur nos promittendo bona sua, & confirmando spem nostram, male viuētibus tamen & contrariis verbū suū, omnino nō parcat. Interroget se vnusquisq; cum tēpus est, & videat vbi sit, & aut perseueret in bono, aut mutetur à malo. Sicut enim dicit in hoc Psalmo, nō quicumq; homo, aut quicumque angelus, sed *Deus deorum dominus, locutus est.* Loquendo autem quid egit? *Vocauit terram. A solis ortu vsque ad occasum.* Qui vocauit terram à solis ortu vsque ad occasum, dominus noster & saluator est Iesus Christus, Verbū caro factum est vt inhabitaret in nobis. Dominus ergo noster Iesus Christus deus deorū est, quia per ipsum facta sunt omnia, & sine ipso factū est nihil. Verbum dei, si deus est, vtique deus deorum est. Vtrum autem sit deus, Euāgelium respōdet, In principio erat verbū, & verbum erat apud deum, & deus erat verbū. Et si omnia per ipsum facta sunt, sicut cōsequēter dicit, & dij si qui facti sunt, per ipsum facti sunt. Vnus enim deus non factus, & verus deus ipse solus. Ipse autē solus deus, pater & filius & spiritus sanctus, vnus deus. Dij ergo quorum deus verus est, qui sunt, aut vbi sunt? Dicit alius Psalms, *Deus stetit in synagoga deorū, in medio autem deos discernit.* Adhuc nescimus, ne forte dij aliqui in cœlo congregati sint, & in eorū cōgregatione, hoc est enim in synagoga, stetit deus discernere illos. Videte in eodem Psalmo quibus dicat, *Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes.* Vos autē vt homines moriemini, & sicut vnus ex principibus cadetis. Manifestum est ergo, quia homines dixit deos, ex gratia sua deificatos, nō de substantia sua natos. Ille enim iustificat, qui per semetipsum non ex alio iustus est, & ille deificat qui per seipsum nō alterius participatione deus est. Qui autem iustificat, ipse deificat, quia iustificando filios dei facit. Dedit enim eis potestatem filios dei fieri. Si filij dei facti sumus, & dij facti sumus, sed hoc gratię est ad optantis, non naturę generantis. Vnicus enim dei filius deus, & cum patre vnus deus, dominus & saluator noster Iesus Christus, in principio verbum, & verbum apud deum, verbū deus. Cateri qui fiunt dij, gratia ipsius fiunt, non de substantia eius nascuntur vt hoc sint quod ille, sed vt per beneficium perueniant ad eum, & sint cohæredes Christi. Tanta enim charitas est in illo hærede, vt voluerit habere cohæredes. Quis enim auarus homo velit habere cohæredes? Sed & qui inuenitur velle, diuidet cū eis hæreditatē, minus habens ipse diuidēs quàm si solus possideret. Hæreditas autem in qua cohæredes Christi sumus, nō minuitur copia possessorū, nec fit angustior numerositate cohæredum, sed tanta est multis, quanta paucis, tāta singulis, quāta omnibus. Videte, inquit Apostolus, qualem dilectionē nobis dedit deus, vt filij dei vocemur & simus. Et in alio loco, *Dilectissimi mi, filij dei sumus, & nōdū apparuit quid erimus.* Ergo sumus in spe, nōdum in re. Scimus autē, inquit, quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Vnicus similis nascendo, nos similes vi-

Psal. 33.

H

Gene. 4.

*1. al. in no-
Etc.*

I

Gene. 1.

Psal. 38.

Ioan. 1.

L

Psal. 11.

Ibidem.

Roma. 4.

M

Ioan. 1.

1. Ioan. 1.

Ibidem.

Ales viuendo. Non enim ita similes, vt ille qui hoc est, quod ille à quo genitus est. Nos enim similes nō equales. Ille quia à qualis, ideo similis. Audiamus qui sunt dij facti iustificati, quia filij dei dicuntur: & dij qui nō sunt dij, quia ille deus deorum terribilis est. Dicit enim alius Psalmus, Terribilis est super omnes deos. Et quasi quæres, quos deos, quoniam omnes dij gentium demonia. Diis gentium, demoniis terribilis: diis à se factis, filius amabilis. Proinde confitentem maiestatem dei utroque inuenio, & demonia cōfessa sunt Christum, & fideles cōfessi sunt Christum. Tu es Christus filius dei vni, dixit Petrus. Scimus qui sis, tu es filius dei, dixerunt demones. Parem audio confessionem, sed non parem inuenio dilectionem: imò vero hic dilectionem, ibi timorem. Quibus ergo amabilis, filij sunt: quibus terribilis, filij non sunt. Quibus amabilis, deos illos fecit: quibus terribilis, non esse deos cōmunit. Hi enim dij sunt, illi dij putantur. Hos deos facit veritas, illos error existimat. Deus ergo deorum dominus locutus est. Locutus est multis modis. Per angelos ipse locutus est, per Prophetas ipse locutus est, per os proprium locutus est ipse, per Apostolos suos ipse locutus est, per fideles suos ipse loquitur, per humilitatem nostrā, cum aliquid verum dicimus, ipse loquitur. Videte itaque loquēdo multipliciter, multis modis, per multa vasa, per multa organa, ipse tamen sonat vbique tangēdo, modificando, inspirando. Videte quid egerit. Locutus est enim & vocauit terrā. Quam terram? An forte Aphricam propter eos qui dicunt, Ecclesia Christi pars Donati est. Solam quidem Aphricam non vocauit, sed & Aphricam non separauit. Qui enim vocauit terram à solis ortu vsq; ad occasum, nullas reliquit partes, quas non vocauerit, in sua vocatione & Aphricam inuenit. Gaudeat ergo in vnitāte, non superbiat in diuisione. Bene dicimus, quia vox dei deorum, & in Aphricam venit, non in Aphrica remansit. Vocauit enim terram à solis ortu vsque ad occasum. Non est vbi lateant insidie hereticorum, non habent in qua se vmbra falsitatis abscondant. Nec enim est qui se abscondat à calore eius. Qui terram vocauit, & totam terram vocauit. Qui terram vocauit, tantam vocauit quantam fabricauit. Quid mihi exurgunt pseudochristi & pseudoprophetae? Quid est quod me verbis captiosis illaqueare moliantur, dicētes: Ecce hic est Christus, ecce illic est: Non audio ostendentes partes, deus deorum totū mihi ostendit: qui vocauit terram à solis ortu vsq; ad occasum, totum redemit: partes autem, id est, calumniantes cōdemnauit. Sed audieramus à solis ortu vsque ad occasum vocauit terram. Vnde cœpit vocare qui vocauit? Et hoc audite. Ex Sion species decoris eius. Certe concordat Psalmus Euangelio dicent, Per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem. Audi per omnes gentes, vocauit terram à solis ortu vsque ad occasum. Audi incipientibus ab Hierusalem, ex Sion species decoris eius. Ergo vocauit terram à solis ortu vsq; ad occasum, concordat verbis domini dicentis, Oportebat Christū pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius penitentiam & remissionē peccatorū per omnes gentes. Omnes enim gentes sunt, à solis ortu vsque ad occasum. Quod vero ex Sion species decoris eius, quod inde cœpit decus Euāgelij ei⁹, quod inde annunciari cœpit speciosus forma præ filiis hominum, concordat verbis domini dicentis, Incipientibus ab Hierusalem. Cōcinnunt noua veteribus, vetera nouis. Dicunt adiuuicem seraphin duo, Sāctus sanctus

sanctus dominus deus sabaoth. Hęc consonāt duo testamenta, & vnam vocem habent duo testamenta. Audiat vox concinentium testamētorum, non calumniantū exheredatorum. Fecit ergo ista deus deorum, Vocauit terram à solis ortu vsque ad occasum, ex Sion præcedente specie sua. Ibi enim erant discipuli qui acceperūt spiritum sanctum quinquagesimo post resurrectionem eius die missum de cœlo. Inde Euāgelium, inde prædicatio, inde impletur orbis terrarum, Et hoc in gratia fidei. Nam cū ipse dominus venisset, quia passurus venit, occultus venit. Et cum esset fortis in se, infirmus in carne apparuit. Oportebat enim eum videri vt nō intelligeretur, contemni vt occideretur. Erat gloriæ species in diuinitate, sed hæc latebat in carne. Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixisset. Sic ergo inter Iudeos, sic inter inimicos ambulauit occultus, mira faciens, mala patiens, donec suspēderetur in ligno. Videntelq; pendentem Iudæi, magis magisq; contempserunt, & ante crucem caput agitantē, & dicentes, Si filius dei est, descendat de cruce. Occultus ergo erat deus deorum, & voces & debat magis ex compalsione nostra, quàm ex maiestate sua. Vnde enim illæ voces nisi ex nobis assumptæ, Deus deus meus vt quid me dereliquisti? Quando autē pater filium dereliquit, aut filius patrem? Nonne vnus deus filius & pater? Nonne verissimum, Ego & pater vnū sumus. Vnde ergo, deus deus meus vt quid me dereliquisti: nisi quia in carne infirmitatis agnoscebatur vox peccatoris? Qui enim suscepit similitudinē carnis peccati, cur non susciperet similitudinē vocis peccati? Occultus ergo deus deorū, & cum inter homines ambulauit, & cum esuriuit & sitiuit, & cū fatigatus sedit, & cū lassato corpore dormiuit, & cum apprehensus, & cum flagellatus, & cum ante iudicem positus, & cū superbienti respondit, Non haberes in me potestatem, nisi data tibi fuisset desuper: & quod ductus ad victimam, coram tondēte se non aperuit os suum, & quod crucifixus, & quod sepultus, semper occult⁹ deus deorū. Quid postea quàm resurrexit? Mirati discipuli, & primo nō crediderunt, donec tangerent atq; palparent. Sed caro resurrexerat, quia caro mortua erat, diuinitas quæ mori nō poterat, adhuc etiam in carne resurgētis latebat. Videri forma potuit, teneri membra, palpari cicatrices, verbum per quod facta sunt omnia, quis videt? quis tenet? quis palpat? Et tamen verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et qui tenebat hominem Thomas, intelligebat vt poterat deū. Palpatis enim cicatricibus, exclamauit, Dominus meus & deus meus. Ostēdebat tamen dominus eam formā, eamq; carnem quā in cruce viderant, quæ in sepultura posita fuerat. Fuit cū eis quadraginta dies. Impis Iudæis nō se demonstrauit. Illis demonstrauit se, qui in eum crediderant anteqm crucifigeretur, vt quos crucifixus dimiserat titubantes, resurgens faceret fortes. Deinde quadagesimo die cōmendans Ecclesiam suam, id est, vocatā terram, à solis ortu vsque ad occasum, ne haberēt excusationē, qui volūt in schismate deperire, ascendit in cœlum, dicēs eis, Eritis mihi testes in Hierusalē, vnde species decoris eius, & in totam Iudæam, & Samariam, & vsq; in totam terrā. His enim dictis, nubes suscepit eum, Intuebantur illi quem nouerant: nouerant tamen in humilitate, nondū in claritate. Et cū ab eis iret in cœlum, admoniti sunt voce angelica dicēte, Quid statis viri Galilæe? Hic Iesus quē videtis ire, sic veniet quē admodū vidistis eum euntem in cœlum, Ascendit ergo. Regressi illi letantes manifestauerunt in

G runt in ciuitate secundum eius præceptum, donec implerentur spiritu sancto. Quid autem dictum erat Thomæ palpanti? Quia vidisti credidisti, beati qui non viderunt & crediderunt. Prædicti sumus, Terra illa vocata à solis ortu vsque ad occasum, non vidit & credit. Occultus ergo deus deorum, & eis inter quos ambulauit, & eis à quibus crucifixus est, & eis à quorum oculis resurrexit, & nobis qui credidimus in cælo sedentem, quem non vidimus in terra ambulantem. Sed & si videremus, nonne hoc videremus quod Iudæi viderunt & crucifixerunt? Plus est quod non videntes Christum credimus deum, quam quod illi videntes, non nisi hominem putauerunt. Illi denique male putando mortificauerunt, nos bene credendo & viuendo viuificabimur. Quid ergo fratres? Ille deus deorum & tunc occultus, & modo occultus? Nunquid semper occultus? Non planè, Audi sequentia. *Deus manifestus veniet. Qui venit occultus, veniet manifestus. Venit occultus iudicandus, veniet manifestus iudicaturus. Venit occultus vt ante iudicem staret, veniet manifestus vt etià de iudicibus iudicet. Veniet manifestus & non silebit.* Quid enim modo silet? Et vnde sunt quæ dicimus? Vnde ista præcepta? Vnde ista monita? Vnde ista tuba terroris? Non silet & silet. Non silet admonendo, silet à iudicando. Non silet præcepto, silet à iudicio. Patitur enim peccatores quotidie mala facientes, deum non curantes, non in conscientia sua, non in cælo, non in terra, Non eum latent hæc omnia, & vniuersaliter omnes admonet, & quando aliquos flagellat in terra, admonitio est, non dū dānatio. Silet ergo à iudicio, occultus in cælo est, adhuc interpellat pro nobis. Patiens est super peccatores, non exercens iram, sed expectans penitentiam. Dicit alio loco, Tacui: nunquid semper tacebo? Quando ergo non tacebit? Deus manifestus veniet. Et quis deus? Deus noster, & ipse est deus. Quis deus noster? Non enim deus est, qui non est noster deus. *Dij gentium dāmonia, deus Christianorum verus deus: ipse veniet, sed manifestus, non adhuc illudendus, non adhuc alapandus, non adhuc flagellandus. Veniet, sed manifestus, non adhuc calamo in capite percutiendus, non adhuc crucifigendus, occidendus, sepeliendus, quia hæc omnia occultus deus pati voluit, Veniet manifestus & non silebit. Quia vero ad iudiciū veniet, sequentia docent, Ignis ante eum præcibit. Timeamus, mutemur, & non timebimus, Ignem palea timet, auro quid facit? Est autē nunc in potestate quid facias, ne illud quod & te nolente venturū est, non correctus experiaris. Si enim possemus facere fratres, vt dies iudicij non veniret, puto quia nec sic erat male viuendū. Si non veniret ignis diei iudicij, & sola peccatoribus immineret separatio à facie dei, in qualibet essent affluentia deliciarum, non vidētes à quo creati sunt, & separati ab illa dulcedine ineffabilis vultus eius, in qualibet aternitate & impunitate peccati, plangere se deberent. Sed quid loquar, aut quibus loquar? Hæc amanti-bus pœna est, non contemnentibus. Qui dulcedinem sapientie & veritatis vtcunque sentire cœperunt, nouerunt quod dico, quāta pœna est tantūmodo à facie dei separari. Qui autem illam dulcedinem non gustauerunt, si nondum desyderant dei faciem, timeant vel ignem, supplicia terreant, quem præmia non inuitant. Vile tibi est quod deus pollicetur, contremisce quod minatur. Veniet dulcedo præsentie, non mutaris, non excitaris, non suspiras, non desyderas, Amplexaris peccata tua, & delicias carnis tue, stipulas ad te cogeris, veniet ignis. Ignis in conspectu eius ardebit. Non erit iste ignis sicut*

focus tuus: quo tamen si manum mittere cogaris, facies quicquid voluerit qui hoc minatur. Si tibi dicat, scribe contra caput patris tui, scribe contra capita filiorū tuorum: nam si non feceris, manum tuam mitto in focum tuum: facies ne ardeat manus tua, ne ardeat ad tempus membrum tuum, non semper in dolore futurū. Minatur ergo inimicus tam leue malū, & facis malum: minatur deus æternum malum, & non facis bonum: Ad malum faciendum, nec minæ te cōpellere deberent, à bono faciendo nec minæ te terrere deberent. Minis enim dei, minis æterni ignis prohiberis à malo, inuitaris ad bonū. Vnde piget, nisi quia non credis? Excitiat ergo vnus quisq; cor suū, & videat quid ibi fides teneat. Si credimus futurū iudicium fratres, bene viuamus. Tempus misericordie nunc est, tempus iudicij tunc erit. Nemo dicet, reuoca me ad priores annos. Pœnitebit & tunc, sed frustra pœnitebit. Modo pœniteat cum fructus est pœnitēdi, modo adhibeatur ad radices arboris cophinus stercoris, id est, cordis luctus & lachrymarū, ne veniat ventus & eradicet. Cū enim eradicauerit, iam ignis expectatur. Modo & si fracti sunt rami, possunt rursus inferi, Tunc omnis arbor quæ non facit fructū bonum, excidetur & in igne mittetur. Ignis in cōspectu eius ardebit. *Et in circuitu eius tēpestas valida.* Valida tēpestas, ventilatura tam magnā aream. Hac tēpestas erit illa ventilatio, qua separabitur à sanctis omne immundum, à fidelibus omnis simulatio, à piis & tremantibus verbū dei, omnis contemptor & superbus. Modo enim mixtura quædā iacet à solis ortu vsq; ad occasum. Videamus ergo quomodo faciet qui vêturus est tēpestas illa, quid factururus? quæ erit in circuitu eius tēpestas valida? Proculdubio ista tēpestas quædā separationem factura est. Ista est illa separatio, quam non expectauerunt, qui antequā ad littus venirent, retia diruperunt. In illa vero separatione fit quædā malorū & bonorū distinctio. Alij sunt enim sequētes nunc Christum, expeditis humeris sine sarcina curarum secularium, qui non frustra audierunt, Si vis esse perfectus, vade vende omnia quæ habes & da pauperibus, & habebis thesaurū in cælo, & veni sequere me: qualibus dicitur, Sedebitis super duodecim sedes, iudicātes duodecim tribus Israël. Alij ergo erunt iudicātes cum domino, alij vero iudicādi, sed ad dexterā ponēdi. Nam quia erunt quidā iudicātes cum domino, habemus apertissimū testimonium, quod modo cōmemorauī, Sedebitis super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israël. Sed dicit aliquis, Duodecim illic Apostoli cōsedebūt, non amplius. Vbi ergo erit Apostolus Paulus? Nūquid inde separatus est? Absit vt hoc dicamus, absit vt hoc vel tacite cogitemus. Quid si ergo in loco Iudæe ipse residebit? Sed manifestauit scriptura diuina, quis in Iudæa loco sit ordinatus. Matthias enim est expresse nominatus in Actibus Apostolorū, vt de illo dubitare non possimus. Cādēte ergo Iudæa, impletus est numerus duodenarius. Cū ergo ille numerus duodenarius occupauerit duodecim sedes, non iudicabit Paulus Apostolus: An forte stans iudicabit? Non ita est. Non faciet hoc ille iustitie retributor, Non omnino stans iudicabit, qui plus omnibus illis laborauit. Certe vel iste vnus Apostolus Paulus cogit nos diligentius cogitare & perscrutari, quare dictæ sint duodecim sedes. Inuenimus enim & alios numeros in scripturis, multitudinem significantes. Quinque virgines admittuntur, quinque excluduntur. Vbi libet intellige virgines, siue in castitate atque in integritate cordis, vbi debet virgo esse tota Ecclesia, cui dicitur, Desponsauit

1041.20.

Matth. 27.

Luc. 13.

Rom. 13.
Matth. 27.

L

Luc. 5.

Matth. 27.

M

Matth. 27.

Matth. 27.

A Desponsauit vos vni viro, virginem castam exhibere Christo: sive in his feminis quæ etiã integritatem carnis dicatam habent deo: nunquid in tot milibus solæ quinque sunt? Sed in quinario numero intelligitur continentia quinque sensuum carnis. Etenim multis venit corruptio per oculos, multis per aurem, multis per illicitum olfactum, multis per nepharium gustum, multis per adulterinum amplexum. Ab his omnibus quinque ianuis corruptionis quicumque se continent, & sic continent, vt in sua conscientia gloriam habeant, nõ laudem ab omnibus expectet, quinque sunt virgines sapientes, habentes oleum secum. Quid est oleum habentes secum? Gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostre. Rursus ille qui apud inferos torquebatur, habeo inquit, quinque fratres, ibi intelligitur populus Iudeorũ sub lege positus, quia Moyses legislator quinque libros conscripsit. Item dominus post resurrectionem iubet mitti retia in dexteram partem, leuãtur pisces centum quinquagintatres. Et cũ tanti & magni essent, ait Euãgelista, retia non sunt dirupta. Etenim ante passionem iussit immitti retia, non dicens in dexteram partem neq; ad sinistram: quia si in dexterã diceret, solos bonos significaret: si in sinistram, solos malos. Vbi autem taceatur dextera & sinistra, mixti capiuntur boni & mali. Capti sunt autem tunc, sicut Euãgelij veritas attestatur, tam multi vt retia rumpentur. Significabat enim illa captura hoc tẽpus, Retia rupta significant concisiones & conscissuras hæreticorũ & schismaticorum. Quod autem post resurrectionẽ suam dominus fecit, post resurrectionem nostrã nobis futurum significauit, in illo numero, regnum cœlorum, vbi nullus erit malus. Propterea retia quæ in dexterã partem missa sunt, dexteros expresserunt, remotis sinistris. Nunquid tamen in illis dextris centũ quinquagintatres soli multi erunt? Milia milium scriptura significat. Legite Apocalypsim, duodecies duodena milia fortasse sicut ibi intelligitur, ex solo populo Iudeorum futura sunt. Attendite martyrum numerositatem, sola in proximo quæ dicitur massa candida, plus habet quã centũ quinquagintatres martyres. Postremo septem illa milia, de quibus respondetur Helia, Reliqui mihi septẽ milia virorũ, qui non curauerunt genua ante Baal, longe istũ pisciũ numerũ superant. Centũ ergo quinquagintatres pisces, non tantum numerũ sanctorum significat, sed vniuersorũ sanctorum & iustorum numerum. Certa causa tanto numero significat scriptura, vt omnes intelligantur in illis centum quinquagintatribus, pertinentes ad resurrectionem vitæ æternæ. Etenim lex habet decẽ præcepta, spiritus autem gratiæ, per quã sola lex impletur, septiformis legitur. Discutiendus est ergo numerus, quid sibi velint decem & septẽ. Decẽ in præceptis, septẽ in gratia spiritus sancti, per quã gratiam implentur præcepta. Decẽ ergo & septem tenent omnes pertinentes ad resurrectionem ad dexteram, ad regnum cœlorũ, ad vitam æternam, id est legem implentes per gratiã spiritus, non quasi per opus suum aut per meritũ suum. Decẽ autem & septem, si numeres ab vno vsque ad decẽ septem & addendo numeros, omnes gradatim, vt ad vnũ addas duo, ad duo addas tria, ad tria addas quatuor, & fiunt decẽ, addendo quinque vt fiant quindecim, addẽdo sex vt fiant viginti vnũ, addẽdo septem vt fiant viginti octo, addendo octo vt fiant triginta sex, addẽdo nouẽ vt fiant quadraginta quinque, addendo vndecim vt fiant sexaginta sex, addendo duodecim vt fiant septuaginta octo,

addendo tredecim vt fiant nonaginta vnũ, addẽdo quatuordecim vt fiant centũ quinque, addẽdo quindecim vt fiant centũ viginti, addẽdo sedecim vt fiant centũ triginta sex, addẽdo decem & septem, efficiuntur centũ quinquagintatres, inuenies ingentem numerum omnium sanctorũ pertinere ad hunc numerũ piscium paucorum. Quomodo autẽ in quinque virginibus innumerabiles virgines, quomodo in quinque fratribus illius, qui torquebatur apud inferos, milia populi Iudeorum, quomodo in numero centũ quinquagintatriũ piscium milia milium sanctorũ: sic in duodecim sedibus nõ duodecim homines, sed magnus est numerus perfectorũ. Sed video quid cõsequẽter requiratur à nobis, quomodo de quinque virginibus reddita est ratio, quare ad quinque multe pertineat, & quare ad quinque illos multi Iudei, & quare ad centũ quinquagintatres, multi perfecti. Ostẽdo quare & quomodo ad duodecim sedes, nõ duodecim homines, sed multi pertineat, Quid sibi volunt duodecim sedes, quæ significat omnes vndiq; qui tam perfecti esse potuerunt, quia perfectis dictũ est, Sedebitis super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israël. Et quare omnes vndiq; ad duodenarium numerũ pertinet? Quia ipsum vndiq; quod dicim⁹, de toto mundo dicimus. Orbis autẽ terrarũ quatuor designatis partibus cõtinetur, oriẽte, occidẽte, meridiano, & aquilone. Ab his omnibus partibus vocati sunt in trinitate, & perfecti fide, & præcepto trinitatis, quoniã ter quaterni. xij. fiunt, agnoscitis quare ad totũ orbẽ pertineant sancti, qui sedebunt super. xij. sedes iudicaturi. xij. tribus Israël, quia & duodecim tribus Israël, totius Israël xij. tribus sunt. Sicut enim iudicaturi ex toto mũdo, sic & iudicandi ex toto mundo. Apostolus de se Paulus dum argueret fideles laicos, quia iudicia sua nõ deferebant ad Ecclesiã, sed ad publicũ pertrahebant eos, cum quibus habebat negocia, ait, Nescitis quia angelos iudicabimus? Videte quẽadmodũ iudicẽ se fecit, nõ solum se, sed & omnes qui recte iudicant in Ecclesia. Cũ ergo manifestũ sit multos cũ domino iudicatos, alios vero nõ tã ex æquo, sed pro meritis iudicandos, cũ omnibus angelis suis veniet, quãdo ante eum cõgregabuntur omnes gẽtes: & inter omnes angelos deputandi erunt illi qui tã perfecti fuerint, vt sedentes super duodecim sedes, iudicent duodecim tribus Israël. Etenim homines dicti sunt angeli, Apostolus de se dicit, Sicut angelum dei suscepistis me. De Ioãne Baptista dicitur, Ecce mitto angelum meum ante faciẽ tuam, qui preparabit viã tuam ante te. Ergo cum omnibus angelis veniẽs, simul secum habebit & sanctos. Aperte enim dicit & Esaias, Veniet ad iudicium cum senioribus populi. Isti ergo sunt seniores populi, isti iã angeli nominati, ista milia multorum perfectorũ de toto orbe veniẽtium, cœlum vocatur. Illa vero terra sed fructuosa, quæ terra fructuosa in dextera ponenda, cui dicitur, Esurui, & dedisti mihi mãducare. Vere terra fructuosa, cui gaudet Apostolus quãdo ei miserunt ad necessitates eius: non quia quærõ datum, inquit, sed requiro fructum. Et gratias agit dicens, quia tandem aliquando repullulastis pro me facere. Repullulastis vt arboribus dicit, quæ sterilitate exaruerant quadã. Veniens itaque dominus ad iudicium, vt iam Psalmũ fratres audiamus, quid facturus est? *Aduocauit cœlum sursum.* Cœlum omnes sanctos perfectos iudicatos, aduocauit eos sursum sursos, secum iudicatos duodecim tribus Israël. Quomodo enim aduocauit cœlum sursum, cum semper sursum sit cœlum? Sed quos hic cœlum dicit, eosdem cœlos alibi appellat.

Gibi appellat. Quos cœlos? Qui enarrant gloriam dei. Cœli enim enarrant gloriam dei, de quibus dicitur, In omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Videte enim discernentem dominum in iudicio, Aduocavit cœlum sursum. *Et terram discernere populum suum.* A quibus nisi à malis? De quibus hic postea non fit mentio, iam tanquam diiudicatis ad pœnam. Istos bonos vide & distingue. Aduocavit cœlum sursum, & terram discernere populum suum. Vocat & terram, non tamen conterendam, sed discernendam. Primo enim cum commixtos vocavit, quando locutus est deus deorum & vocavit terram, à solis ortu vsque ad occasum, nondum discretæ erant serui illi, qui miseri erant inuitare ad nuptias, qui congregauerant bonos & malos. Cum vero deus deorum manifestus veniet & non silebit, sic aduocavit cœlum sursum vt iudicet cum illo. Quod enim cœlum, ipsi cœli: sicut quæ terra, ipsa & terræ: sicut quæ Ecclesia, ipse Ecclesia. Aduocavit cœlum sursum, & terram discernere populum suum. Iam cum cœlo terram discernit, id est, cœlum cum illo terram discernit. Quomodo discernit terram: Vt alios ponat ad dexteram, alios ad sinistram.

H Terræ autem discretæ quid dicit: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi: Esuriui enim & dedistis mihi manducare, & cætera. Illi autem, Quando te vidimus, inquit, esurientem? Et ille, Cum vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Cœlum terræ ostendit, minimos suos iam sursum vocatos, & ab humilitate exaltatos. Cum vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Aduocavit ergo cœlum sursum, & terram discernere populum suum. *Congregate illi iustos eius.* Vox diuina & prophetica, videns futura tanquam præsentia, exhortatur angelos congregantes. Mittet enim angelos suos, & congregabuntur ante eum omnes gentes. Congregate illi iustos eius. Quos iustos nisi viuentes ex fide facientes opera misericordiæ? Etenim opera illa, iustitiæ opera sunt. Habes euāgelium, Cauete iustitiam vestram facere coram hominibus, vt videamini ab eis. Et quasi quæreretur quam iustitiam? cum ergo facis eleemosynam, inquit. Ergo eleemosynas, opera iustitiæ esse significauit. Ipsos congregate iustos eius: eos congregate qui compalsi sunt inopi, qui intellexerunt super egenū & pauperem. Congregate illos, conseruet eos dominus & viuificet eos. Congregate illi iustos eius. *Qui disponunt testamentum eius super sacrificia.* Id est, qui cogitant de promissis eius, super illa quæ operantur. Ipsa enim sunt sacrificia deo dicente, Misericordiam volo plus quam sacrificium. *Qui disponunt testamentum eius super sacrificia.* Et annunciant cœli iustitiam eius. Vere hanc iustitiā dei, cœli nobis annunciauerunt, Euangelistæ prædixerunt. Per illos audiuius futuros quosdā ad dexteram, quibus dicit paterfamilias, Venite benedicti patris mei, percipite. Quid percipite? Regnum. Pro qua re? Esuriui & dedistis mihi manducare. Quid tam vile, quid tam terrenum, quàm frangere panē esurienti? Tanti valet regnū cœlorum, Frange esuriētī panem tuum, & egenum sine tecto induc in domū tuam: Si videris nudum, vesti. Si non habes facultatem frangendi panem, non habes domum quō inducas, nō habes vellē qua cooperias, da calicem aquæ frigidæ, mitte duo minuta in gazophylacium. Tātum emit vidua duobus minutis, quantum emit Petrus relinquēs retia, quantum emit Zachæus dando dimidium patrimonium. Regnum dei tantum valet quantum habueris.

Annunciabunt cœli iustitiam eius. *Quoniam deus iudex K est.* Vere iudex, non cōcernens sed discernens. Nouit enim dominus qui sunt eius. Et si grana latēt in palea, agricolæ nota sunt. Nemo timeat esse granum etiā inter paleam, nō falluntur oculi ventilatoris nostri. Noli timere, ne illa tēpestas quæ erit in circuitu eius, conternat te cum palea. Certe valida erit tēpestas, nullum tamen granum tollet à parte tritici ad paleam, quia non quilibet rusticus cum tridente, sed deus trinitas iudex est. Et annūciabunt cœli iustitiam eius, quoniam deus iudex est. Eant cœli, annuncient cœli, in omnē terram exeat sonus eorū, & in fines orbis terræ verba eorum. Et dicat illud corpus, à finibus terræ ad te clamavi, dū angeretur cor meum. Modo enim concretum gemit, discretum gaudebit. Clamet ergo & dicat, Ne cōperdas cum impiis animam meam, & cū viris sanguinum vitam meam. Nō comperdit, quia deus iudex est. Clamet ille & dicat, Iudica me domine & discerne causam meam de gente nō sancta. Dicat ille, faciet ille, cōgregabuntur ei iusti eius. Vocauit terram vt discernat populum suum. *Audi populus meus & loquar tibi.* Ille qui veniet & non silebit, videte quia & modo si auditis non filet. Audi populus meus & loquar tibi. Nam si nō audis, etsi loquar, nō tibi. Quando ergo tibi loquar? Si audis. Quando audis? Si populus meus es. Audi enim populus meus, nō audis si populus alienus. Audi populus meus & loquar tibi. *Israel, & testificabor tibi.* Israël audi, populus meus audi. Israël nomē electionis est. Nō vocaberis, ait, Iacob, sed vocaberis Israël. Ergo audi sicut Israël, sicut videns deum, etsi nondū specie, sed iā fide. Hoc enim interpretatur Israël, vidēs deum. Qui habet aures audiendī, audiat: & qui habet oculos videndī, videat. Audi Israël, & testificabor tibi. Quod sursum dixit populus me⁹, hoc in cōsequētī, Israël. Et quod dixit sursum, loquar tibi, hoc in cōsequenti, testificabor tibi. Quid loquetur dominus de⁹ noster populo suo, Israëlī suo: Quid testificabitur tibi? Audiamus. *Deus deus tuus ego sum.* Deus ego sum, deus deus tuus sum. Quomodo deus ego sum? Sicut Moyse dictū est, Ego sum qui sum. Quomodo deus tuus sum? Ego sum deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob. Sū deus, & tuus sum deus: & si tuus non sum deus, sum deus. Bono meo deus sum, malo tuo non sum deus tuus. Etenim deus tuus, ei proprie dicitur quem familiarius habet deus, tanquam in mācipio suo, tāquā in peculio suo. Deus deus tuus sum ego. Quid vis amplius? Preciū quæris à deo: vt aliquid tibi det deus, vt quod tibi dederit, tuum sit: Ecce ipse deus qui dabit, tuus est. Quid eo dulcius? Dona quærebas, ipsum donatorē habes. Deus deus tuus ego sum. Quid quærit ab homine, videamus, deus noster, imperator & rex noster. Quod vectigal nobis indicit, quomodo voluit esse rex noster, & voluit nos esse prouinciam suā: Audiamus indictiones eius, nō trepidet pauper sub indictione dei. Quod sibi de⁹ dari indicit, ipse prius donat qui indicit, vos tantum deuoti estote. Nō exigit deus quod non dedit, & omnibus dedit quod exigit. Quid enim exigit? Audiamus iam. *Non supra sacrificia tua arguam te.* Non tibi dicā, quare nō mihi pinguem taurum mactasti? quare nō de grege tuo optimū hircum elegisti? quare aries ille ambulat in ouibus tuis, & in ara mea non ponitur? Non dicam, inspice agros tuos & cortem tuam, & parietes tuos, quærendo quid mihi des. Non super sacrificia tua arguam te. Quid ergo? Non acceptas sacrificia mea? *Holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper.* Holocausta quædam de quibus in

psal. 100. **A**bus in alio Psalmo dicitur, Si voluisses sacrificium, dedissem utique, holocaustis non delectaberis. Et rursus conuertit se, Sacrificium deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum deus non spernit. Quæ sunt ergo holocausta quæ non spernit? Quæ holocausta quæ in conspectu eius sunt semper? Benigne, inquit, fac domine in bona voluntate tua Sion, & ædificentur muri Hierusalem. Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ, oblationes & holocausta. Dicit quædam holocausta deum acceptaturum. Quid est autem holocaustum? Totum igne absumptum. καὶ οὗτος incensio est, ὅλον totum est. Holocaustum autem est totum igne absumptum. Est quidam ignis flagrantissimæ charitatis. Animus inflāmetur charitate, arripiat eadem charitas membra in usum suum, nō ea permittat militare cupiditati, ut totus exardescat igne amoris diuini qui vult offerre deo holocaustum. Talia holocausta tua in conspectu meo sunt semper. Adhuc iste Israël forte non intelligit quæ holocausta eius in conspectu suo habeat semper, & adhuc de bobus, de ouibus, de hircis cogitat, Non cogitet. *Non accipiam de domo tua vitulos.* Holocausta nominavi: iā animo & cogitatione ad terrenos greges currebas, inde pingue mihi aliquid eligebas. Non accipiam de domo tua vitulos. Prænuñciat testamentum nouū, vbi omnia illa sacrificia vetera cessauerunt. Erant enim tunc prænuñciantia futurum quoddam sacrificium, cuius sanguine mundaremur. Non accipiam de domo tua vitulos, *Neque de gregibus tuis hircos. Quoniam mea sunt omnes bestie syluæ.* Quid à te quaram quod ego condidi? Magisne ne est hoc tuum, cui possidere dedi, quam meum qui feci? Quoniam meæ sunt omnes bestie syluæ. Sed forte ait ille Israël, Bestie dei sunt illæ bestie feræ quas non includo in corte mea, quas non alligo ad præsepe meū. Caterum bos ille, & ovis & hircus, mea sunt hæc. *Pecora in montibus & boues.* Mea sunt illa quæ nō possides, mea sunt ista quæ possides. Si enim seruus meus es tu, totum peculium tuum meū est. Neque enim est peculium domini quod sibi seruus comparauit, & non erit peculium domini quod ipse dominus seruo creauit. Ergo meæ sunt bestie syluæ quas tu nō cœpisti, mea sunt & pecora in montibus, quæ sunt tua & boues qui sunt ad præsepe tuum. Omnia mea sunt, quia ego creauit ea. *Cognoui omnia volatilia cæli.* Quomodo cognouit? Appendit, numerauit. Quis nostrum nouit omnia volatilia cæli? Sed & si alicui deus det notitiā omnium volatiliū cæli, nō sic ipse nouit vt dat nosse homini. Alia est notitia dei, alia hominis, sicut alia possessio dei, alia hominis, id est, aliud est possidere dei, aliud possidere hominis. Non enim tu quod possides totū habes in potestate, aut quādiu uiuat bos tuus in tua potestate est: aut vt nō pereat, aut vt nō pascatur. Apud quæ summa potestas est, summa & secreta cognitio, & tribuamus hoc deo, laudantes deū, nō audeamus dicere, quomodo nouit deus: ne forte hoc à me fratres expectetis vt explicē vobis quomodo cognoscat deus: hoc solum dico, nō sic cognoscat vt homo, non sic cognoscat vt angelus: & quomodo cognoscat, dicere nō audeo, quoniam & scire nō possum. Vnū tamen scio, quia & antequam essent omnia volatilia cæli, nouerat deus quod fuerat creaturus. Quæ est illa notitia? O homo, videre cœpisti volatilia, posteaquā plasmatus es, posteaquam sensum videndi accepisti. Hæc volatilia de aqua nata sunt ad verbū dei dicentis, Producant aquæ volatilia. Vbi nouerat deus quæ imperabat vt aqua proferret: iā certe nouerat quod crearet, & antequā crearet noue-

rat. Tāta est ergo notitia dei vt apud ipsum essent quodam ineffabili modo antequā creata essent, & à te expectat vt accipiat quod antequā crearet habebat? Cognoui omnia volatilia cæli, quæ tu mihi nō potes dare. Quæ tu mihi mactaturus es, ego cognoui omnia, nō quia feci cognoui, sed vt facerem. *Et species agri tecum est.* Pulchritudo agri, vbertas omnium in terra gignētium, mecū est, inquit. Quomodo cum illo? Vtrum & antequā fierent? Cū illo enim erant omnia futura, & cū illo sunt omnia præterita: futura ita vt non ei detrahantur omnia præterita. Cū illo sunt omnia cognitione quadam ineffabilis sapientiæ dei, in verbo constituta, & in ipsum verbum omnia. An aliquo modo cum illo est agri species, quia ipse vbiq; est, & ipse dixit, Cælū & terram ego impleo? Quid cum illo nō est de quo dicitur, Si ascendero in cælum, tu illic es: & si descendero in infernū, ades? Cum illo est totum, sed nō sic cum illo est, vt aliquam ex his quæ creauit cōtagionem, aut eorum indigentiam patiatur. Nam tecum est forte columna iuxta quam stas, & cum fatigatus fueris, incūbis in eam. Indiges eo quod tecum est, non indiget deus agro qui cum illo est. Cum illo ager, cum illo species terra, cum illo species cæli, cū illa omnia volatilia, quia ipse vbiq; est. Et quare apud ipsum omnia? Quia & antequā essent omnia aut crearentur, ei nota erant omnia. **E** Quis explicat, quis exponit illud quod ei dicitur in alio Psalmo, Quoniam bonorum meorum non egere: Nō se egere à nobis aliquo necessario dixit. *Si esuriero non dicā tibi.* Non esuriet, neque sitiet, neque laborabit, neque obdormiet qui custodit Israël. Sed ecce vt secundum carnalitatem tuam loquar: quia tu cum non manducaueris, famem patieris, forte putas & deū esurire vt māducat. Et si esurierit non tibi dicit: omnia ante illum sunt, vnde vult tollit quod illi necessarium est. Dicta sunt hæc ad cōuincendum paruulum sensum, nō quia professus est deus esuriam suam: quāquam propter nos deus ille deorum & esurire dignatus est. Venit esurire & saginare, venit sitire & potū dare, venit vestiri mortalitate & vestire immortalitatem, venit pauper diuites facturum. Etenim nō perdidit diuitias suas assumendo **F** paupertatem nostram, quia in illo sunt omnes thesauri sapientiæ & sciētiae absconditi. Si esuriero non dicam tibi. *Meus est enim orbis terre & plenitudo eius.* Noli ergo laborare quid mihi des, sine labore habeo quod volo. Quid ergo de gregibus tuis adhuc cogitas? *Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo?* Audistis quid à nobis non quarat, qui nescio quid nobis vult indicere. Si de talibus cogitabatis, iam auferte cogitationes vestras à talibus rebus, nihil tale deo offerre cogitetis. Si habes taurum pinguem, occide pauperibus, manducant ipsi carnes taurorum, etiam non bibent sanguinem hircorum. Quod cum feceris, imputabit tibi ille qui dixit, Si esuriero non dicam tibi: & dicet tibi, Esuriui & dedisti mihi manducare, Nunquid māduco carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Dic ergo, domine deus noster, quid indicis populo tuo, Israël tuo? *Immola deo sacrificium laudis.* Dicamus illi & nos, In me sunt deus vota tua, quæ reddam laudis tibi. Expaueram ne aliquid indiceres quod esset extra me, quod computabam in corte mea, & à fure iam forte ablatum erat. Quid mihi indicis? Immola deo sacrificium laudis. Ad me redeam, vbi inueniam quod immolem. Ad me redeam, in me inueniam laudis immolationem. Ara tua, conscientia tua. Immola deo sacrificium laudis. Securi sumus, non imus

*1. sen. di.**35. c.**Inde est.**Hier. 23.**Psal. 138.**Psal. 119.**Psal. 120.**Col. 2.**Matth. 25.**Psal. 55.*

Gimus in Arabia thus querere, nō sarcinas avari negotiatoris excutim⁹, sacrificiū laudis querit à nobis deus. *Luc. 9.* Habebat hoc sacrificium laudis Zachæus in patrimonio suo, habebat vidua in sacculo suo: habebat nescio quis pauper hospes in dolio suo. *Marc. 12.* Alius nec in patrimonio, nec in sacculo, nec in dolio aliquid habebat, totū habebat in animo suo. *Matth. 10.* Salus domui Zachai. Et plus misit hæc vidua quā diuites illi. Iste calicē aquæ frigida porrigēs, nō perdet mercedem suam. *Luc. 2.* Sed & pax in terra hominibus bonæ volūtatis. Immola deo sacrificium laudis. O sacrificium gratuitum, gratia datū. Nō quidē hoc emi quod offerre, sed tu donasti, nā nec hoc haberem. Immola deo sacrificiū laudis. Et hæc immolatio, hoc sacrificium laudis est, gratias agere illi à quo habes, quicquid boni habes, & cuius misericordia tibi dimittitur quicquid tuum mali habes. Immola deo sacrificium laudis, *Et redde altissimo preces tuas.* Hoc odore dominus delectatur. Redde altissimo preces tuas. *Et inuoca me in die tribulationis tuæ, & eximam te, & glorificabis me.* Nō enim præsumere debes de viribus tuis, omnia auxilia tua mendacia sunt. Me inuoca in die tribulationis, eruam te & glorificabis me. Ad hoc enim permisi diem tribulationis tibi fieri, quia forte si non tribulaberis, non inuocares me. Cum tribularis autem inuocas me: cum inuocas me, eximam te: cum eximam te, glorificabis me, vt iam nō discedas à me. Obtorpuerat quidem & frigerat à feruore orationis, & dixit, Tribulationem & dolorem inueni, & nomen domini inuocaui. Inuenit tribulationem tanquā aliquid vtile, putnerat tæpe peccatorum suorum, iam sine sensu remanserat, inuenit tribulationem tãquam vstionem & sectionem. Inueni, inquit, tribulationem & dolorem, & nomen domini inuocaui. Et quædā fratres sunt tribulationes omnibus notæ. Ecce istæ quæ abundāt in genere humano, alius damno affectus plangit, alius orbitate percussus luget, alius patria exulatus mœret & redire cupit, intolerabilem peregrinationem deputans. Alteri vinea grandinata est, attendit ad labores suos, & consumptam omnem operam incasum. Quādo nō potest contristari, qui inimicum patitur ex amico? Quæ maior miseria in genere humano? Plangunt hæc omnes & dolent, & tribulationes sunt istæ, & in his omnibus inuocant dominum, & recte faciunt. Inuocēt deū, potens est, vel docere tolerandum, vel sanare toleratum. *1. Cor. 10.* Nouit ille nō sinere tentari nos supra quā possumus ferre. Inuocemus deum etiā in istis tribulationibus: sed hæc tribulationes inueniunt nos, sicut in alio Psalmo scriptū est, Adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis. Est quædam quam nos debemus inuenire. Inueniatur ista tribulatio, Est quædam tribulatio quam nos debemus querere & inuenire. Quæ est ista? Ea ipsa in hoc mundo felicitas, affluentia rerum tēporalium, non quidē ipsa tribulatio est, solatia sunt nostræ tribulationis. Cuius tribulationis? Nostræ peregrinationis. Hoc enim ipsum quod cum deo nondū sumus, hoc ipsum quo inter tentationes molestiasq; versamur, quod sine timore esse non possumus, tribulatio est: non enim est illa securitas quæ nobis promissa est. Hæc tribulationem peregrinationis suæ qui nō inuenit, ad patriam redire nō cogitat, Tribulatio illa est fratres. Certe modo facimus bona opera, quādo porrigimus panem esurienti, domū peregrino & cætera, tribulatio est & hæc. Inuenimus enim miseros super quos misericordiā facimus. Et si miserorum miseria facit nos compatiētes, quanto melius ibi iam esses vbi nō inuenis esurientem

quem pascas, vbi nō inuenis peregrinum quē suscipias, K non nudum quem vestias, nō agrum quem visites, nō litigantem quem concordas? Omnia enim ibi summa sunt, vera sunt, sancta sunt, eterna sunt. Panis noster ibi iustitia est, potus noster ibi sapiētia est, vestis nostra ibi immortalitas est, domus nostra aterna in cœlis, firmitas nostra immortalitas. Nunquid ægritudo surrepente Nūquid lassitudo ad somnum trahit? Nulla mors, nulla lis, ibi pax, quies, gaudium, iustitia. Nullus intrat inimicus, nullus labitur amicus. Quæ ibi quies? Si cogitemus & attendamus vbi simus, & vbi nos futuros esse promisit, qui mētiri nescit, ex ipsa eius promissione inueniemus, in qua sumus tribulatione: hæc tribulationē nemo inuenit, nisi qui quæserit. Sanus es, vide si miser es. Nā facile est vt qui egrotat, sentiat se miserū. Quando sanus es, vide si miser es, quia cum deo nōdum es. Tribulationem & dolorem inueni, & nomen domini *Psal. 114.* inuocaui. Immola ergo deo sacrificium laudis. Lauda promittentem, lauda vocantem, lauda exhortantem, lauda adiuuātē, & intellige in qua tribulatione positus es. Inuoca, erueris, glorificaberis, permanebis. Videte autem quod sequitur fratres mei: iam enim nescio quis, quia dixerat illi deus, Immola deo sacrificium laudis, & hoc quodammodo vestigal indixerat, meditabatur sibi & dicebat, Surgam quotidie, pergā ad Ecclesiam, dicam vnum hymnum matutinū, alium vespertinum, tertium aut quartum in domo mea, quotidie sacrifico sacrificium laudis, & immolo deo meo. Bene facis quidem si hoc facis, sed vide si iam securus sis, quia iā hoc facis, & forte lingua tua deū benedicat, & vita tua deo maledicat. O popule meus, dicit tibi deus deorum dominus qui locutus est, vocans terram à solis ortu vsque ad occasum, quauis adhuc inter zizania constitutus sis, immola sacrificiū laudis deo tuo, & redde illi preces tuas. Sed vide ne viuas malè & cantes bene. Quare hoc? *Peccatori enim dixit deus, vt quid tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meū per os tuum?* Videtis fratres cū quo tremore ista dicamus. Assumimus testamentum dei per os nostrum, & prædicamus vobis eruditionem & iustitias dei. Et quid dicit peccatori deus? *Vt quid tu prædicas?* Prohibet ergo prædicatores peccatores? Et vbi est illud, *Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt facere nolite?* Vbi est illud, *Sine veritate siue occasione Christus annuncietur?* Sed hæc dicta sunt, ne timeant qui audiunt à quocunq; audiant, non vt securi sint qui dicunt bona & faciunt mala. Modo ergo fratres vos securi estis, si bona auditis, deū auditis, per quēlibet audiatis. Sed noluit deus sine correptione dimittere illos qui dicūt, ne ob hoc solum quod dicūt, securi sibi obdormiscāt in mala vita, & dicāt sibi, Neque enim perdet nos deus, per quorū os voluit tanta bona dici populo suo. Immo vero audi quod dicit, *Quicumque dicis, & qui vis te audiri, prior tu audi, & dic quod dicit in alio Psalmo quidam, Audiā quid loquatur in me dominus deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam. Qualis ergo ego, qui non audio quid in me loquitur, & volo vt alij audiant quod per me loquitur? Audiam prior, audiam maxime. Quæ audiam? Quod loquitur in me dominus deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam. Audiā & castigem corpus meum & seruituti subiiciam, ne forte alius prædicans, ipse reprobus inueniar. Vt quid tu enarras iustitias meas? Vt quid tu quod non prodest tibi? Admonet illum vt audiat, non vt deponat prædicationem, sed vt assumat obedientiā. Tu vero vt quid assumis testamentum meum*

A meum per os tuum. Tu vero odisti eruditionem. Odisti disciplinam. Quando parco, cantas & laudas: quando castigo, murmuras: quasi quando parco sim deus tuus, & quando non parco, non sim deus tuus. Ego quos amo, arguo & castigo. Tu vero odisti eruditionem. *Proieci-
sti sermones meos post te. Quæ dicuntur per te, proiecisti
post te. Et proiecisti sermones meos post te, ubi non vide-
antur à te, sed onerent te. Et proiecisti sermones meos
post te. Si videbas furem concurrebas ei, & cum adulteris
portionem tuam ponebas. Ne forte diceret, non feci fur-
tum, non feci adulterium: quid si placuit tibi qui fecit? Nonne ipso
placito concurristi? Nonne portionem tuam cum illo qui fecit,
laudando posuisti? Hoc est enim fratres concurrere cum fure,
& ponere cum adultero portionem tuam: quia et si non facis,
& laudas quod sit, astipulator es facti: quoniam laudatur peccator
in desyderiis animæ suæ: & qui iniqua gerit benedicetur.
Non facis mala, laudas mala facientes. Hoc enim paruum
malum non est. Cum adulteris portionem tuam ponebas. Os
tuum abundavit malitia, & lingua tua amplexa est dolositatem.
Malevolentiam & dolositatem fratres quorundam hominum
dicit, qui per adulationem quavis sciunt mala esse quæ audiunt,
ne offendant eos à quibus audiunt, non solum non reprehendendo,
sed tacendo consentiunt. Parum est, quia non dicunt, male
fecisti, sed dicunt & bene fecisti: & norunt malum esse,
sed abundat os eorum malitia, & lingua eorum amplexatur
dolositatem. Dolositas est fraus quædam in verbis, aliud
promendi, aliud sentiendi. Non ait, Lingua tua admisit
dolositatem: aut, perpetravit dolositatem: sed ut ostenderet
tibi quandam delectationem in ipso malo facti, amplexa est
dixit. Parum est, quia facis & delectaris, laudas in
promptu, irrides apud te: precipitas hominem incaute vitia
sua proferentem, & an sint vitia nescientem: tu qui scis
vitium esse, non dicis corruisse illum. Si illum videres
ambulare incautum in tenebris, ubi tu puteum esse scires,
& taceres, qualis esses? Nonne inimicus deputeris
animæ eius? Et tamen si in puteum caderet, non anima,
sed corpore moreretur. Precipitat se in vitia sua, prædicat
apud te mala facta sua, tu nosti mala esse, & laudas,
& irrides apud te. O si conuertatur aliquando ad deum
ille quem irrides, & quem corripere noluisse, & dicat,
confundantur qui dicunt mihi euge euge, Et lingua tua
amplexa est dolositatem. Sedens aduersus fratrem tuum
detrahebas. Et ipsum sedens ad hoc pertinet quod superius
dixit, amplexa est. Qui enim stans aut transiens facit,
non cum voluptate facit: qui vero ad hoc sedet, quantum
ocium querit ut faciat: Sedens aduersus fratrem tuum
detrahebas, ipsam detractionem malam diligenter faciebas,
sedendo faciebas. Volebas ibi occupari, amplexaberis
malum tuum, osculaberis dolum tuum. Sedens aduersus
fratrem tuum detrahebas. Et aduersus filium matris tuæ
ponebas scandalum. Quis est filius matris? Nonne frater?
Hoc ergo repetere voluit quod superius dixerat, fratrem
tuum: an aliquam distinctionem nobis intelligendam
insinuauit? Planè fratres puto esse distinguendum. Frater
aduersus fratrem detrahit, verbi gratia, ut puta quasi
firmus & alicuius iam momenti doctor, & doctus, detrahit
fratri suo, forte bene docenti & bene ambulanti. Est
autem alius infirmus, aduersus illum ponit scandalum
huic detrahendo. Etenim cum detrahitur bonis ab his
qui videntur alicuius momenti esse & docti esse, in
scandalum cadunt infirmi, qui adhuc nesciunt iudicare.
Ideo infirmus ille filius matris dictus est, nondum pa-*

tris, adhuc lacte indigens & vberibus adherens. Portatur
adhuc sinu matris Ecclesiæ, non valet accedere ad
solidum cibum mensa patris sui, sed de vberibus matris
victum trahit ignarus iudicandi, quoniam adhuc animalis
atque carnalis est. Spiritus enim omnia diiudicat, animalis
autem homo non percipit ea quæ sunt spiritus dei,
quoniam stultitia est illi. Talibus dicit Apostolus, Non
potui loqui vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus,
tanquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi non
escam. Neque enim poteratis, sed neque adhuc quidem
potestis. Mater vobis fui, quomodo dicitur alio loco,
Factus sum paruulus in medio vestrum, tanquam si nutrix
fouens filios suos. Non nutrix nutriens filios alienos,
sed nutrix fouens filios suos. Sunt enim matres quæ
cum pepererint, dant nutricibus. Illæ quæ pepererunt
non fouent filios suos, quia nutriendos dederunt. Illæ
autem quæ fouent, non suos fouent, sed alienos. Iste vero
ipse pepererat, ipse fouebat, nulli nutrici quæ pepererat
committebat: dixerat enim, Quos iterum parturio, donec
Christus formetur in vobis. Fouebat ergo & lactabat.
Erant autem quidem quasi docti & spirituales qui paulo
detraherent. Epistolæ quidem, aiunt, graues & fortes
sunt, præsentia autem corporis infirma, & sermo contemp-
tibilis. Dicit ipse in Epistola sua quosdam detractores
suos ita dixisse. Sedebant & aduersus fratrem suum
detrahebant, & aduersus lactandum illum filium matris
sue ponebant scandalum. Merito fecerunt ipsi matri, ut
iterum parturiret, Et aduersus filium matris tuæ ponebas
scandalum. Hæc fecisti & tacui. Ideo veniet dominus deus
noster & non silebit. Modo hæc fecisti & tacui: Quid est
tacui? Vindictam super sedem, seueritatem meam distuli,
patientiam tibi prolongavi, penitentiam tuam diu expectaui.
Hæc fecisti & tacui. Ego autem cum ad hoc expectarem
ut te peniteret, secundum Apostolum dicentem, Tu
autem secundum duritiam cordis tui, & cor impœnitens,
thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti
iudicii dei. *Suspiciatus es iniquitatem quod ero tibi similis.*
Parum est, quia mala facta tua placent tibi, placere putas &
mihi. Deum quia non pateris ultorem, vis habere participem,
& tanquam corruptum iudicem prædæ socium vis habere.
Suspiciatus es iniquitatem quod ero tibi similis, dum non vis
tu mihi esse similis. Estote enim, inquit, perfecti sicut &
pater vester qui in cælis est, qui facit solè suum oriri
super bonos & malos. Hunc tu imitari noluisse, qui donat
bona & malis, ut sedes detrahas & bonis. Suspiciatus es
iniquitatem quod ero tibi similis. *Arguam te.* Quando deus
manifestus veniet deus noster & non silebit, Arguam te.
Et quid tibi faciam arguendo te? Quid tibi faciam? Modo
te non vides, faciam ut videas te, quia si videres te &
displiceres tibi, placeres mihi: quia vero te non videns
placui tibi, displicebis & mihi & tibi: mihi cum iudicaberis,
tibi cum ardebis. Quid enim tibi faciam, inquit? *Constituam te
ante faciem tuam.* Quid enim? Vis latere te ipsum in dorso
tuo: ubi es, non te vides, facio ut te videas. Quod post
dorsum posuisti, ante faciem ponam, videbis fæditatem tuam,
non ut corrigas, sed ut erubescas. Iam quia dicit ista fratres,
desperandus est ille cui dicitur: Nonne illa ciuitas de qua
dictum est, Triduo Ninine euertetur: intra triduum idonea
sunt conuerti, orare, plangere, de pœna imminente misericordiam
promerere? Audiât ergo qui tales sunt, dum licet audire &
tacentem. Veniet enim & non silebit, & arguet quando
correctioni locus nullus erit, Statuam te, inquit, ante
faciem tuam. Modo ergo tu fac quisquis talis es, quod tibi
minatur facere deus, Tolle te à tergo tuo

1. Cor. 2.

1. Cor. 3.

1. Thess. 2.

Galat. 4.

E

2. Cor. 10.

Roma. 2.

Ad fratres in Eremito, ser. 51. Et in li. 50. hom.

homi. 2.

Matth. 5.

F

Ionæ. 3.

18. De Ciuitate dei. ca.

44. & 21. cap. 18.

G vbi te videre non vis, dissimulans à factis tuis, & cōstitue te ante te. Ascende tribunal mentis tuæ, esto tibi iudex, torqueat te timor, erumpat à te confessio, & dic deo tuo, Quoniam iniquitatem meā ego cognosco, & delictum meū ante me est semper. Quod erat post te, fiat ante te, ne tuipse postea à deo iudice fias ante te, & non sit quò fugias à te. *Intelligite autem hæc qui obliuiscimini dominum.* Videte quia clamat, & non tacet, non parcit. Oblitus eras dominū, non cogitabas de vita tua mala. *Intellige quia oblitus es dominum. Nequando rapiat sicut leo, & non sit qui eruat.* Quid est sicut leo? Sicut fortis, sicut potens, sicut ille cui nemo resistere potest. Ad hoc retulit, vt diceret leo. Ponitur enim in laude, ponitur & in vituperatione. Dicitur est leo, diabolus, Aduersarius vester ait, tanquam leo rugiens circumit quærens quem deuoret. Nunquid quia ille leo dicitur est, propter immanem sauitiam: Christus non dicitur leo propter ingentem fortitudinem? Et vbi est illud, Vicit leo de tribu Iuda? Intendat paululum charitas vestra adhuc modicum quod restat. Obsecro vos, vt excutiatis fatigationem, aderit ille qui vobis vsque ad hanc horam vires dedit. Pauloante dixerat tanquam indicēs nobis vt audistis vctigal quoddam laudis suæ, Immola deo sacrificium laudis, & redde altissimo preces tuas: postea autem, Peccatori autem dixit deus, vt quid tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tanquā diceret ei, Nihil tibi prodest quod laudas. Ego indixi laudis sacrificium illis qui bene viuunt. Eis enim prodest quod laudant: tu autē si laudas, nihil tibi prodest. Vt quid me laudas? Nō est speciosa laus in ore peccatoris. Postea concludit quasi ad vtrunq; & arguens malos qui obliuiscuntur deū, ait, *Intelligite hæc qui obliuiscimini deum, nequando rapiat sicut leo, & non sit qui eruat. Sacrificium laudis glorificabit me.* Quomodo sacrificium laudis glorificabit me? Certe nihil prodest malis sacrificium laudis, quia assumunt testamentum tuum per os suum, & faciunt damnanda quæ displicent oculis tuis. Prorsus, inquit, & illis hoc dico. Sacrificium laudis glorificabit me. Iam putabas tibi laudē non prodesse, lauda, proderit tibi. Si enim male viuis & bona dicis, nondū laudas. Sed rursus si cum cœperis bene viuere, meritis tuis tribuas quod bene viuis, nondum laudas. Nolo te esse latronem insultantē cruci domini, sed nec te volo esse pharisæum in tēplo iactantem merita sua, & occultantem vulnera sua. Si fueris iniquus & perseuerans in illa iniquitate, non dico tibi, non proderit laus, sed non me laudas, laudē istam esse non deputo. Rursus si fueris quasi iustus, nam nemo iustus nisi humilis & pius, & de iustitia tua inflatus incesseris, & alios in tua comparatione contempseris, & superextuleris tanquam glorians de meritis tuis non me laudas: nec ille me laudat qui male viuunt, nec ille me laudat qui quasi de suo bene viuunt. Sed nunquid ille pharisæus quasi de suo talis erat cum diceret, Gratias tibi ago, quia nō sum sicut ceteri homines? Gratias deo agebat ex eo quod bonum in se habebat. Quauis ergo aliquid bonum in te sit, quauis iam intelligas non ex te esse quod bonum est, sed à deo te accepisse: tamē in eo ipso si te extuleris super alium non habentem, inuidus teneris, nondum laudator meus eris. Primo ergo corrigere à via pessima, incipe viuere bene, intellige quia nō corrigeris nisi dono dei. A domino enim gressus hominis diriguntur. Hoc cum intellexeris, faue & aliis, vt sint quod & tu es, quia hoc eras & tu, quod & illi sunt. Faue quantū potes, & noli desperare, non enim

Psal. 50.

1. Pet. 5.

Apoc. 5.

Eccle. 15.

Luc. 23.

Luc. 18.

Ibidem.

vsque ad te diues est deus. Non ergo laudat qui male K viuendo offendit dominum, non laudat, qui cum iam cœperit bene viuere, de suo putat esse quod bene viuunt, non acceptum à deo. Nec ille laudat, qui cum sciat se quod bene viuunt, accepisse à deo, tamen vsq; ad se vult esse diuitem deum. Ille itaque qui dicebat, Gratias tibi ago deus quod non sum sicut & ceteri homines, inuisti, raptores, adulteri, sicut & publicanus iste: nōne ibi habebat vnde diceret, dona & publicano huic quod mihi donasti, supple & mihi quæ nondum dedisti? Sed iam quasi saturatus ructabat, non dicebat, Ego autē egenus & pauper: quod dicebat publicanus ille, Domine propitius esto mihi peccatori. Ideo descendit iustificatus publicanus, magis quā ille pharisæus. Ergo audite qui bene viuunt, audite qui male viuunt, sacrificium laudis glorificabit me. Nemo mihi offert hoc sacrificium laudis & malus est. Non dico, nō hoc mihi offerat malus, sed nemo mihi hoc offert malus. Qui enim laudat bonus est, quia si laudat etiam bene viuunt: quia si laudat, non solum lingua laudat, sed & vita cum lingua consentit. Sacrificium laudis glorificabit me. *Et ibi via est, in qua ostendam illi salutare dei.* In sacrificio laudis via est, L quia illi ostendam salutare dei. Quod est salutare dei? Christus Iesus. Et quomodo in sacrificio laudis nobis ostenditur Christus: quia Christus cum gratia venit ad Gal. nos. Hæc dicit Apostolus, Viuo autem iam non ego, viuit vero in me Christus. Quod autem in carne viuo, in fide viuo filij dei, qui me dilexit, & tradidit semetipsum pro me. Agnoscant ergo peccatores, quia nō opus esset medicus si sani essent. Etenim Christus pro impiis mortuus est. Cum ergo agnoscent impietates suas, & primo imitantur publicanum illum dicentem, Domine propitius esto mihi peccatori, ostendunt vulnera, implorant medicum, Et quia non se laudant, sed reprehendunt se, vt qui gloriatur, non in se, sed in domino glorietur, agnoscut causam aduentus Christi, quia ideo venit vt peccatores saluos faceret. Quia Iesus Christus venit, inquit, in hunc mūdum peccatores saluos facere, quorum primus ego sum. Proinde illos iudæos, de opere suo gloriantes, sic arguit idem Apostolus, vt eos diceret ad gratiam non pertinere, qui meritis & operibus suis mercedem deberi arbitrabantur. Qui ergo ad gratiam se scit pertinere, quod est Christus, & quod M est Christi, nouit, quia indiget gratia. Si gratia voca- Rom. tur, gratis datur: si gratis datur, nulla merita tua præcesserunt vt detur: nam si præcesserunt merita tua, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Si ergo dicis præcessisse merita tua, te vis laudari non deum: ideo non agnoscis Christum, qui venit cum gratia dei. Conuerte ergo te ad merita tua, vide illa mala fuisse, vt non tibi deberetur nisi supplicium, non præmium. Et cum videris quid tibi per meritum debeatur, agnoscis quid per gratiam donetur, & sacrificio laudis glorificas deum. Ibi est enim via, in qua noueris Christum salutare dei.

Luc. 11.

Psal. 102.

Luc. 11.

Gal. 2.

Matth. 23.

Rom. 4.

Luc. 11.

1. Cor. 13.

1. Tim. 1.

Rom. 4.

In Psalmum quinquagesimum.

Enarratio.

MULTITVDINIS huius, nec frequentia fraudanda est, nec infirmitas oneranda. Silentium petimus & quietē, vt vox nostra post hesternū laborem possit aliquātis viribus perdurare. Credendū est charitatē vestrā, non ob aliud hodierno die copiosius conuenisse, nisi vt oretis pro eis quos absentes facit alienus & peruersus affectus. Neque enim loquimur de Paganis, neq; de Iudeis, sed de Christianis. Neq; de his adhuc

Ad huc catechumenis, sed de multis etiam baptizatis, à quorum lanacro nihil distatis, & eorum tamen cordi dissimiles estis. Quam multos enim hodie fratres nostros cogitamus & plangimus ire in vanitates & insanias mendaces, negligere quò vocati sunt. Qui si forte in ipso seculo aliqua ex causa expauescant, continuo se signant, & stant illic portantes in fronte vnde abscederent si hoc in corde portarent. Deprecanda est misericordia dei, vt donet intellectum ad ista damnanda, & affectum ad fugienda, & misericordiã ad ignoscenda. Opportune ergo de pœnitentia Psalmus hodie cantatus est. Loquamur & cū absentibus. Erit ad eos vox nostra, memoria vestra: nec vt saucios & languidos negligatis, sed vt facilius sanentur, sani permanere debetis: corrigite arguendo, consolamini alloquendo, exemplum præbete bene viuendo: aderit eis qui affuit & vobis: nō enim vobis iam ista pericula prætergressis, fons misericordiæ dei præcisus est. Quà venistis, veniet: qua transistis, transibunt. Molestum est quidem & nimium periculosum, immo perniciosum, & pro certo exitiabile, quod sciētes peccant. Aliter enim ad has vanitates currit qui vocem Christi contemnit: aliter ille qui nouit quid fugiat. Sed nec de talibus desperari debere, iste psalmus ostendit. Inscrubitur enim titulus eius.

Psalmus ipsi David, cum venit ad eum Nathan Propheta, quando intravit ad Bersabee.

Bersabee erat mulier vxor aliena, cū dolore quidem dicimus & tremore, sed tamen deus noluit taceri, quod voluit scribi. Dicam ergo nō quod volo, sed quod cogor: dicam non exhortans ad imitationem, sed instruens ad timorē. Huius mulieris vxoris alienæ pulchritudine captus rex & Propheta Dauid, ex cuius semine secundum carnem dominus venturus erat, adulterauit eam. Hoc in isto psalmo non legitur, sed in titulo eius apparet. In libro autem regnorum plenius legitur. Vtraque scriptura canonica est, vtrique sine vlla dubitatione à Christianis fides adhibenda est, Commissum atque conscriptum est. Huius etiam maritum in bello occidendum curauit, homicidio auxit adulterium: & post hoc factum, missus est ad eum Nathan Propheta, missus à domino qui eum argueret de tanto commisso. Quid caueant homines diximus, quid vero si lapsi fuerint imitentur, audiamus. Multi enim cadere volunt cum Dauid, & nolunt surgere cum Dauid. Non ergo cadendi exemplum propositum est, sed si cecideris resurgendi. Attende ne cadas: non sit delectatio minorum, lapsus maiorum: sed sit casus maiorum, tremor minorum. ad hoc propositum est, ad hoc scriptum est, ad hoc in Ecclesia sepe lectum atq; cantatum, Audiant qui nō ceciderunt ne cadant, audiant qui ceciderunt vt surgant. Tanti viri peccatum non tacetur, prædicatur in Ecclesia. Audiunt male viuentes, & quærunt sibi patrocina peccandi: attendunt vnde defendant quod committere parauerunt, non vnde caueant quod non commiserunt, & dicunt sibi, Si Dauid, cur nō & ego? Inde anima iniquior, quæ cū propterea fecerit, quia Dauid fecit, ideo peius quàm Dauid fecit. Dicam hoc ipsum si potero planius. Dauid nullum sibi ita ad exemplum proposuerat, vt tu. Ceciderat lapsu cupiditatis, non patrocino sanctitatis: tu tibi tanquam sanctum proponis vt pecces, non imitaris ei⁹ sanctitatē, sed imitaris ruinā. Hoc amas in Dauid quod in se odit Dauid. Præparas te ad peccandū, disponis peccare. Librū dei vt pecces inspicias: scri-

Tomus octauus.

pturas dei ad hoc audis, vt facias quod displicet deo: **D** Hoc non fecit Dauid. Corruptus est per Prophetam, 2. Reg. 12. non lapsus est in Propheta. Alij vero audiētes salubriter, in casu fortes, metuntur infirmitatē suam, & quod damnat deus deuitare cupiētes, ab aspectu securo abstinent oculos. Non eosdem figunt in pulchritudine carnis alienæ, nec seiplos faciunt de peruersa simplicitate securos. Non dicūt, bono animo attendi, benigne attendi, de charitate diu aspexi. Proponunt enim sibi casum Dauid, & ad illum magnum vident cecidisse, vt parui nolint videre vnde possint cadere. Reprimunt enim oculos à petulantia, non se facile adiungunt, nō miscent se mulieribus alienis, non leuant oculos faciles ad aliena mœnia, ad aliena solaria. De longe enim vidit Dauid illam in qua captus est. Mulier longe, libido prope. Alibi erat quod videret, in illo vnde caderet. Attendenda est ergo hæc infirmitas carnis, recordanda sunt verba Apostoli, Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore. Non dixit, non sit: sed, non regnet. Inest peccatum cum delectaris, regnat si consenseris. Carnalis delectatio præsertim vsque ad illicita & aliena progrediens, frenanda est, non relaxanda: imperio domanda, non in imperio collocanda. Attende securus, si non habes vnde mouearis: sed respondes, fortis teneor. Nunquid tu fortior quàm Dauid? Admonet etiam tali exemplo, non se quenquam debere extollere in prosperis rebus. Multi enim res aduersas timēt, res prosperas nō timent. Periculosior est res prospera animo, quàm aduersa corpori. Prius corrumpit prospera, vt inueniat quod frāgat aduersa. Fratres mei, aduersus foelicitatē acius vigilandum est: propterea videte quemadmodum eloquium dei in nostra foelicitate tollat nobis securitatē, Seruite, inquit, domino in timore, & exultate ei cum tremore. In exultatione, vt gratias agamus: in tremore, ne cadamus. Hoc peccatum non fecit Dauid, cum persecutorem Saulem patiretur, quando Dauid sanctus Saulem inimicum patiebatur, quando illius persecutionibus agitabatur: quādo per diuersa fugiebat, ne in manus eius incideret, non concupiscebat alienam, non adulterata vxore occidit virū. Erat in infirmitate tribulationis suæ, tanto in deū intentior, quanto miserior videbatur. Vtile quiddam est tribulatio, vtile medici ferramentum, tanquam cōtra diaboli tentamentū. Factus est securus deuiētis hostibus, pressura caruit, tumor excreuit. Valet ergo hoc exemplum ad id, vt timeamus foelicitatē. Tribulationem, inquit, & dolorem inueni, & nomen domini inuocaui. Sed factum est, dixerim hæc eis qui non cōmiserunt, vt vigilent custodire integritatem suam, & cum attendunt magnū cecidisse, parui timeant. Si vero aliquis iam lapsus hæc audit, & aliquid mali in consciētia tenet, verba huius psalmi aduertat. Attendat quidē vlnneris magnitudinē, sed non desperet medici maiestatem. Peccatum cū desperatione, certa mors. Nemo ergo dicat, Si iam aliquid mali feci, iam damnāus sum, deus malis talibus non ignoscit: cur non addo peccata peccatis? Fruar hoc seculo in voluptate, in lasciuia, in cupiditate nefaria. Iā perdita spe reparationis, vel hoc habeam quod video, si non possum habere quod credo. Iste ergo Psalmus, sicut cautos facit eos qui non ceciderunt, sic desperatos esse non vult qui ceciderunt. Quisquis peccasti, & dubitas agere pœnitentiã pro peccato tuo desperādo salutem tuam: audi Dauid gementem. Ad te Nathan Propheta nō est missus, ipse Dauid ad te missus est. Audi eum clamantem: & simul clama,

o ij audi

Gaudi gementē & congemisce:audi flentem & lachrymas iunge:audi correctum, & condelectare. Si tibi nō potuit intercludi peccatum, spes veniæ non intercludatur. Missus est ad istum virum, Nathan Propheta: attende regis humilitatem. Non respuit verba præcipientis, nō dixit, Audes mihi loqui regi? Rex sublimis Prophetam audiuit, plebs eius humilis Christum audiuit. Audi ergo hæc, & dic cum illo. *Miserere mei deus, secundum magnam misericordiam tuam.* Qui magnam misericordiam deprecatur, magnam miseriam confitetur: Quarant parvam misericordiam tuam, qui nesciendo peccauerunt. Miserere, inquit, mei secundum magnam misericordiam tuam. Subueni graui vulnere, secundum magnam medicinam tuam. Graue est quod habeo, sed ad omnipotentem confugio. De meo tam letali vulnere desperarem, nisi tantum medicum reperirem. Miserere mei deus, secundum magnam misericordiam tuam. *Et secundum multitudinem miserationū tuarum, dele iniquitatem meam.* Quod ait, Dele iniquitatem meam: hoc est, miserere mei deus. Et quod ait, Secundum multitudinem miserationum tuarum: hoc est, secundum magnam misericordiam tuam. Quia magna est misericordia, multæ sunt miserationes. Et de magna misericordia tua, multæ sunt miserationes tuæ. Attēdis contemptores vt corrigas, attendis nescientes vt doceas, attendis confitentes vt ignoscas. Fecit hoc, nesciens fecerat aliqua, & multa mala fecerat. Et quid ait? Misericordiam, inquit, consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. Iste Dauid non posset dicere, ignorans feci. Non enim ignorabat quantum mali esset cōtrectatio coniugis alienæ, & quantum malum esset interfectio mariti nescientis, & nec saltē irascentis. Consequuntur ergo misericordiam domini qui ignorātes fecerunt, & qui scientes consequuntur, non quamlibet misericordiam, sed magnā misericordiam. *Magis magisq; laua me ab iniustitia mea.* Quid est magis magisque laua? Multum inquinatū. Magis magisq; laua peccata scientis, quia abluiti peccata ignorantis. Nec sic desperandum de misericordia tua. *Et à delicto meo munda me.* Quo merito? Medicus est, offer mercedem. Deus est, offer sacrificium. Quid dabis vt munderis? Vide enim quē inuoces. Iustum inuocas, odit peccata. Si iustus est, vindicat in peccata: si iustus est, vtique non poteris auferre à domino deo iustitiam eius. Implora misericordiam, sed attende iustitiam. Misericordia est vt ignoscat peccanti, iustitia est vt puniat peccatum. Quid ergo? Quæris misericordiam, peccatum impunitum remanebit? Respondeat Dauid, respondeant lapsi, respondeant cum Dauid vt misericordiam mereantur sicut Dauid, & dicant, Non domine, non erit impunitum peccatum meum. Noui iustitiam eius, cuius quero misericordiam. Non impunitum erit: sed ideo nolo vt tu me punias, quia ego peccatum meum punio. Ideo peto vt ignoscas, quia ego agnosco. *Quoniam iniquitatem meam ego agnosco, & delictum meum coram me est semper.* Non posui post dorsum meū quod feci, non intueor alios oblitus mei, non affecto stipulam eicere de oculo fratris mei, cū sit trabes in oculo meo. Peccatum meū ante me est, non post me. Fuit enim post me quando ad me missus est Propheta, & de oue pauperis similitudinē mihi proposuit. Ait enim Nathan Propheta ad Dauid, Erat diues quidam habens plurimas oues, pauper autē vicinus eius habebat vnam ouiculam, quā in sinu suo & de suo cibo nutrebat. Venit hospes diuiti, nihil de grege suo abstulit, ouiculā vicini pauperis concupiuit, ipsam suo

hospiti occidit: quid dignus est? At ille profert iratus K sententiam. Planē tunc rex nesciens vbi captus esset, morte dignum diuitem dixit, & ouem reddendam in quadruplum, seuerissime atq; iustissime. Sed peccatum eius nondum erat coram eo, post dorsum erat quod fecerat. Suam iniquitatem nondum agnoscebat, & ideo alienæ non ignoscebat. Sed propheta ad hoc missus, abstulit à dorso peccatum, & ante oculos posuit, vt videret illam sententiam tam seueram in se esse prolata. Ad secandum & sanandum vulnus cordis eius, ferramentum fecit de lingua eius. Hoc fecit dominus Iudais quando ad eum adulteram mulierem adduxerunt, proponentes laqueum tentationis, & in id quod proposuerant incidentes. In adulterio, inquit, hæc mulier deprehensa est. Moyses huiusmodi lapidari iussit, tu de illa quid censes? tanquā bicipiti muscipula tentantes capere sapientiam dei, vt si iuberet occidi, perderet mansuetudinis famam: si autem iuberet dimitti, incurreret blasphemiam tanquam reprehensor legis calumniandus. Quid ergo respondit? Non ait, occidite: nō ait, dimittite: sed ait, Qui se scit sine peccato esse, primus in illam lapidem iaciat. Iusta lex quæ iubet adulteram occidi, sed hæc lex iusta, ministros habeat innocentes. Attenditis quam adducitis, attendite & qui estis. Illi hoc audito, vnus post alterum discelserrunt. Remansit adultera & dominus, remansit vulnerata & medicus, remansit magna miseria & magna misericordia. Adducentes erubuerunt, nec veniam petierunt. Adducta cōfusa est & sanata. Ait illi dominus, Mulier nemo te condemnauit: Et illa, Nemo domine. Et ille, Nec ego te condemnabo, Vade, deinceps iā noli peccare. Nunquid Christus fecit contra legem suam? Neque enim pater eius sine filio dederat legem. Si cælum & terra, & omnia quæ in eis sunt, per ipsum facta sunt, lex sine verbo dei quomodo scripta est? Nō ergo deus contra legē suam, quia nec imperator cōtra leges suas facit, quando confessis dat indulgentiam. Moyses minister legis, Christus promulgator legis. Moyses lapidat vt iudex, Christus indulget vt rex. Misertus est ergo eius deus secundum magnam misericordiam suam, sicut hic rogat, sicut hic petit, sicut exclamat & dolet: quod illi adulteram offerentes facere noluerunt, vulnera sua ostendente medico cognouerunt, medicinam à medico non quæsierunt. Ita sunt multi quos peccare non pudet, agere pœnitentiam pudet. O incredibilis infania. De vulnere ipso non erubescis, de ligatura vulneris erubescis? Nōne putridum nudum fœdus & putidius est? Confuge ergo ad medicum, age pœnitentiā, dic, Iniquitatem meam ego agnosco, & peccatum meum ante me est semper. *Tibi soli peccaui, & malignum coram te feci.* Quid est hoc? Coram hominibus enim non erat adulterata vxor aliena, & maritus occisus? Nonne omnes nouerāt quod Dauid fecerat? Quid est, tibi soli peccaui & malignum coram te feci? Quia tu solus sine peccato. Ille iustus punitor, qui non habet quod in illo puniatur. Ille iustus reprehensor, qui nō habet quod in illo reprehendatur. Tibi soli, inquit, peccaui, & malignum corā te feci. *Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.* Cui dicat fratres, cui dicat, difficile est aduertere. Deo utiq; loquitur, & manifestū est, quomodo deus pater nō est iudicatus. Quid est, tibi soli peccaui & malignū corā te feci, vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cū iudicaris? Videte futurū iudicem, iudicatū à peccatoribus iustū, & in eo vincentē, quia quod in illo iudicaretur nō habuit, & qui eum miserat pater: erat enim

1. Timo. 1.
2. Reg. 11.

De pœ. dif.
1. c. Gratia
Dei.

Matth. 7.

2. Reg. 12.

Ioan. 8.

De vrb. dñi in. 4.
Ioan. 8.

2. Reg. 11.

A enim solus verus. Et ideo solum verum in hominibus dicere potuit homo deus, si inuenistis in me peccatum, dicite. Sed forte erat quod homines latebat, & non inueniebant illi quod erat quidem, sed manifestum non erat. Alio loco ait, Ecce venit princeps mundi: acutus in peccato omnium peccatorum, ecce, inquit, venit princeps mundi huius, morte affligens peccatores, praepositus mortis: invidia enim diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Ecce, inquit, venit princeps mundi huius. Dixit haec proximus passioni, & in me nihil inueniet: nihil peccati, nihil morte dignum, nihil damnatione dignum. Et tanquam ei diceretur, cur ergo moreris? Sequitur & dicit, Sed ut sciant omnes, quia voluntatem patris mei facio, surgite ambulemus hinc. Patior, inquit, indignus pro dignis, ut eos dignos faciam vita mea, pro quibus indigne patior mortem illorum. Huic itaque nullum habenti peccatum dicit in praesentia Propheta David, Tibi soli peccaui, & malignum coram te feci, ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris: superas enim omnes homines, omnes iudices: & qui se putat iustum, coram te iniustus est. Tu solus iuste iudicas, iniuste iudicatus, qui potestatem habes ponendi animam tuam, & potestatem habes iterum sumentem di eam. Vincis ergo cum iudicaris. Omnes homines superas, quia plus es quam homines, & per te facti sunt homines. Tibi soli peccaui, & malignum coram te feci, ut iustificeris in sermonibus tuis & vincas cum iudicaris. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum.* Tanquam diceretur, Vincuntur illi qui fecerunt quod & tu David. Non enim hoc paruum malum, paruumque peccatum, adulterium & homicidium. Quid illi qui ex quo nati sunt de ventre matris suae, nihil tale fecerunt? Etiam ipsis impatas aliqua peccata, ut ille omnes vincat cum ceperit iudicari. *Suscepit personam generis humani David, & attendit omnium vincula, propaginem mortis considerauit, originem iniquitatis aduertit & ait, Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum.* Nunquid David de adulterio natus erat, de Iesse viro iusto & coniuge ipsius? Quid est quod se dicit in iniquitate conceptum, nisi quia trahitur iniquitas ex Adam? Etiam ipsum vinculum mortis, cum ipsa iniquitate concretum est. Nemo nascitur nisi trahens poenam, trahens meritum poenae. Dicit & in alio loco Propheta, Nemo mundus in conspectu tuo, nec infans cuius est vnus diei vita super terram. Nouimus enim ex baptismo Christi solui peccata, & baptismum Christi valere ad remissionem peccatorum. Si infantes omnimodo innocentes sunt, cur matres ad Ecclesiam cum languentibus currunt? Quid illo baptismo? quid illa remissione dimittitur? Innocentem magis video stentem quam irascentem. Quid diluit baptismum? Quid soluit illa gratia? Soluitur propagio peccati, quia si loqui tibi posset ille infans diceret, & si iam intellectum haberet, quem habebat David, responderet tibi, Quid me attedis infantem? Nunquid vides facinora mea? Sed ego in iniquitate conceptus sum, *Et in peccatis mater mea me in utero aluit.* Praeter hoc vinculum concupiscentiae carnalis, natus est Christus sine masculo, ex virgine concipiente de spiritu sancto. Non potest iste dici in iniquitate conceptus: non potest dici, in peccatis mater eius in utero eum aluit, cui dictum est, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obubrabit tibi. Non ergo ideo in iniquitate concipiuntur homines, & in peccatis in utero a matribus aluntur, quia peccatum est misceri coniugibus: sed quia illud quod fit, utique fit de carne poenali. Poena enim carnis mors

Tomus octauus.

est, & utique inest ipsa mortalitas. Vnde Apostolus non de moriturum corpus dixit, sed mortuum. Corpus quidem mortuum est, inquit, propter peccatum, spiritus autem vita est propter iustitiam. Quomodo ergo sine vinculo peccati nascitur, quod concipitur & seminatur de corpore mortuo propter peccatum? Opus hoc castum in coniuge non habet culpam, sed origo peccati trahit secum debitam poenam. Non enim maritus, quia maritus est, mortalis non est, aut aliunde nisi peccato mortalis est. Erat enim & dominus mortalis, sed non de peccato suscepit poenam nostram, & ideo soluit culpam nostram. Merito ergo in Adam omnes moriuntur, in Christo autem omnes viuificantur. Per unum hominem enim, ait Apostolus, peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Definita est sententia, In Adam, inquit, omnes peccauerunt. Solus esse innocens infans potuit, qui de opere in Adam non est natus. *Ecce enim veritatem dilexisti, incerta & occulta sapientiae tuae manifestasti mihi.* Veritatem dilexisti, id est, impunita peccata eorum etiam quibus ignoscis non reliquisti. Veritatem dilexisti, sic misericordiam praerogasti, ut seruares & veritatem. Ignoscis confidenti, ignoscis, sed seipsum punienti: ita seruetur misericordia & veritas. Misericordia, quia homo liberatur: veritas, quia peccatum punitur. Ecce enim veritatem dilexisti, incerta & occulta sapientiae tuae manifestasti mihi. Quae occulta? quae incerta? quia deus ignoscit & talibus nihil tam occultum, nihil tam incertum. Ad hoc incertum Ninivite poenitentiam egerunt: dixerunt enim quavis post minas Prophetae, quanuis post illam vocem Tri duo & Ninive euerteretur: dixerunt apud se, petendum esse misericordiam. Dixerunt ita apud se disceptantes, *Quis nouit, si deus fleat in melius sententiam suam & misereatur?* Incertum erat, cum dicitur, quis nouit. De incerto poenitentiam egerunt, certam misericordiam meruerunt. Prostrauerunt se in lachrymis, in ieiuniis, in cilicio, & in cinere. Prostrauerunt se, gemuerunt, fleuerunt, pepercit deus. Stetit Ninive, an euersa est Ninive? Aliter quidem videtur hominibus, & aliter visum est deo. Ego autem puto impletum fuisse quod Propheta praedixerat. Respice quae fuit Ninive, & vide quia euersa est. Euersa in malo, aedificata in bono: sicut euersus Saulus persecutor, aedificatus Paulus praedicator. Quis non diceret ciuitatem istam in qua nunc sumus feliciter euersam, si omnes illi infanugis suis desertis ad Ecclesiam compuncto corde concurrerent, dei misericordiam de suis factis praeteritis inuocarēt? Nonne diceremus, vbi est illa Carthago? quia non est quod erat, euersa est sed si est quod non erat, aedificata est. Ita dicitur Hieremias, Ecce dabo tibi eradicare, suffodere, euertere, disperdere, & rursus aedificare, & plantare. Inde est vox illa domini, Ego percutiam, & ego sanabo. Percutit putredinem facinoris, sanat dolorem vulneris. Faciunt hoc medici, secant, percutiunt & sanant: armant se ut feriant, ferrum gestant & curare veniunt. Sed quia peccata magna erant Ninivitarum, dixerunt, *Quis nouit?* Hoc incertum patefecerat deus seruo suo David: cum enim dixisset, stante & arguente se Propheta, Peccatum: statim audiuit a Propheta, id est, a spiritu dei qui erat in Propheta, *Dimissum est tibi peccatum tuum.* Incerta & occulta sapientiae tuae manifestasti mihi. *Asperges me, inquit, hyssopo & mundabor.* Hyssopum herbam nouimus humilem, sed medicinale, saxo herere radicibus dicitur. Inde in mysterio mundandi cordis similitudo assumpta est. Apprehende, inquit, & tu radicem dilectionis petram tuam. Esto humilis in humili deo tuo,

o iij vt sis

G vt sis excelsus in glorificato domino deo tuo. Aspergeris hyssopo, humilitas Christi te mūdabit. Noli herba n contemnere, vim medicamenti attende. Aliquid etiam dicam quod à medicis solemus audire, vel experiri in xgrotis. Hyssopum dicunt purgādis pulmonibus aptum esse. In pulmone solet notari superbia: illic enim inflatio, illic anhelitus. Dicebatur de Saulo persecutore, tanquam de Saulo superbo, quod ibat ad vinciendos Christianos, spirans eadem: anhelabat cades, anhelabat sanguinem, nondum purgato pulmone. Audi & hic humiliatum, quia hyssopo purgātū. Asperges me hyssopo & mūdabor. *Lauabis me.* Id est, munda bis me. *Et super niuem dealbabor.* Et si fuerint, inquit, peccata vestra sicut phœnicium, tanquā niuem dealbabo. De talibus sibi exhibet Christus vestem sine macula & ruga. Proinde vestis eius in monte, quæ tanquam nix dealbata effulsit, significauit Ecclesiā omni macula peccati mundatam. Sed vbi humilitas ex hyssopo? Audi sequentia. *Auditui meo dabis exultationem & lætitiā, & exultabunt ossa humiliata.* Auditui meo, inquit, dabis exultationem & lætitiā. Gaudebo audiendo te, non loquendo contra te, Peccasti, qui defendis te loquendo? Loqui vis, patere, audi, cede diuinis vocibus, ne turberis & amplius vulnereris. Commisum est, non defendatur, in confessionē veniat, non in defensionem. Adhibes te defensorē peccati tui, vinceris. Non innocentem patronū adhibuisti, non est tibi utilis defensio tua. Quis es enim vt te defendas? Idoneus esto ad accusandum te: noli dicere, aut nihil feci, aut quid magnū feci, aut fecerunt & alij. Si faciendo peccatum nihil te dicis deliquisse, nihil eris, nihil accipies. Paratus est deus dare indulgentiam, claudis cōtra te: ille paratus est dare, noli opponere obicem defensionis, sed aperi sinū confessionis. Auditui meo dabis exultationem & lætitiā. Ipse donet vt dicam quod sentio. Feliciores sunt qui audiunt, quā qui loquuntur. Qui enim discit, humilis est: qui autem docet, laborat vt non sit superbus, ne male placendī affectus irrepāt, ne deo displiceat qui vult placere hominibus. Magnus tremor est in docente, fratres mei, magnus tremor est noster in his vocibus nostris. Credite cordi nostro quod videre non potestis, scit ipse qui mitescat nobis, qui propitius sit nobis, cum

I quanto sub illo tremore ad vos loquimur. Cum autem ipsum aliquid suggerentem & docentem intus audiui mus, securi sumus, securi gaudem⁹. Sub magistro enim sumus, illius gloriam quarimus, illum docentem laudamus. Delectat nos veritas eius intus, vbi nemo facit vel audit strepitum. Ibi dixit iste esse lætitiā suam & exultationem suam. Auditui meo, inquit, dabis exultationem & lætitiā. Et ideo quia humilis, audit. Qui vere audit & bene audit, humilis audit. Gloria enim eius in illo est à quo audit. Posteaquam dixit, Auditui meo dabis exultationem & lætitiā: cōtinuo demonstrauit quid faciat auditio, Exultabunt ossa humiliata. Humiliata sunt ossa, ossa audientis non habent fastum, non habent tumorem, quem in se vix vincit qui loquitur. Inde & ille humilis magnus, quo in natis mulierū nemo maior surrexit: ille qui ita se humiliavit, vt se indignum diceret soluere corrigiam calciamenti domini sui. Ioannes ille Baptista, dans gloriam magistro suo & ideo amico suo, cum Christus putaretur, & ex eo super bire posset & se extendere: non enim ipse se dixerat Christum, sed poterat accipere hominū errorem hoc putantium, vltro istum honorem deferre volentium: sed respuit falsum honorem, vt inueniret veram gra-

tiam: & vide humilitatē de auditu, ait, Qui habet spon- K sam, sponsus est, amicus autem sponsi stat & audit eum. *Joan. 1.* Stantem se fecit & audientem, non cadentem & loquentem. Stat, inquit, & audit eum, Audisti auditum, vbi est exultatio & lætitiā? Continuo sequitur. Stat & audit eum, & gaudio gaudet propter vocem sponsi. *Joan. 3.* Auditui meo dabis gaudium & lætitiā, & exultabunt ossa humiliata. *Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.* Iam enim exultant ossa humiliata, iam hyssopo mūdatus, humilis factus sum. Auerte faciem tuam non à me, sed à peccatis meis. Alibi quippe orans dicit, Ne auertas faciem tuam à me. Qui non vult à se auerti faciem dei, vult auerti faciem deū à peccatis suis. Peccatum enim vnde se deus nō auertit, aduertit. Si aduertit, animaduertit. Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Satagit de illo grandi peccato, plus præsumpsit, omnes deleri vult iniquitates suas. Præsumit de medici manu, de magna illa misericordia, quam in principio Psalmi inuocauit, omnes iniquitates meas dele. Auertit faciē deus, & sic delet, auertendo faciem peccata delet, aduertendo scribit. Audisti auertendo delentem, audi aduertendo, quid facientem? Vultus autē domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum, nō delendo peccata eorum. Hic autem quid rogat? Auerte faciem tuam à peccatis meis. Bene rogat, Ipse enim non auertit faciem à peccatis suis, dicens, Quoniam, peccatum meū ego cognosco. Merito rogas & bene rogas, vt deus auertat faciem à peccato tuo, si tu inde nō auertis faciem. Si vero tu peccatum tuum in dorso ponis, deus ibi faciem ponit. Tu peccatum tuum ante faciem tuam cōuerte, si vis vt inde deus faciem suam auertat, & sic securus rogas, & exaudit. *Cor mundum creauit in me deus.* Crea, non quasi nouum aliquid institue, dicere voluit: sed quia pœnitens orabat, qui commiserat aliquid, quod prius quā committeret innocētior erat, ostendit quemadmodum dixerit, crea, *Et spiritum rectū inuoca in visceribus meis.* Perfectum, inquit, in me spiritū fac esse. Inueterata erat atque curuata rectitudo spiritus mei. Dicit enim ex alio Psalmo, Curuauerunt animam meam. Et quando se homo pronam facit ad terrenas concupiscentias, incuruatur [cor] quod dōmodo: cum autem erigitur in superna, rectum fit cor eius vt M bonus illi sit deus. Quā bonus enim deus Israël rectis corde. Proinde fratres audite. Aliquādo deus cui ignoscit in futuro seculo, corripit eū de peccato in isto seculo. Nam & ipsi David, cui dictum iam fuerat per Prophetam, Dimissum est peccatum tuum, euenerūt quædam quæ minatus erat deus propter ipsum peccatum. Nam filius eius Absalon aduersus eum cruentum bellum gessit, & in multis humiliavit patrem suum. Ambulabat ille in dolore, in tribulatione humiliationis suæ, ita subditus deo, vt omnia iusta ei tribuens confiteretur quod nihil pateretur indigne, habens iam rectum cor cui non displicebat deus. Iniuriosum quendam & in os sibi dura maledicta iacentē, patienter audiebat, ex aduersa parte, vnum ex militibus qui erant cum filio eius impio. Et cum ille iaceret maledicta in regē, iratus vnus ex comitibus David, voluit ire & percutere eum, prohibetur à David. Et quomodo prohibetur? Vt diceret, deus illū misit vt mihi malediceret. Agnoscens culpam suam, amplexus est pœnam suam, quærēs gloriam non suam, dominū laudans in eo quod boni habebat, dominum laudans in eo quod patiebatur, benedicens dominū in omni tēpore, semper laus eius in ore eius. *Psalm. 33.* Tales

A. 70. 9.

Esai. 1.

Eph. 5.

Matth. 17.

Matth. 11.

Marci. 1.

Luc. 3.

Joan. 3.

Psalm. 26.

L

Psalm. 33.

Psalm. 36.

M

Psalm. 70.

2. Reg. 11.

2. Reg. 11.

2. Reg. 6.

Psalm. 33.

A Tales sunt omnes recti corde. Nonne hi peruersi qui se rectos putant, & peruersum deum? Qui quando aliquid faciunt mali gaudent, quando aliquid mali patiuntur blasphemant: Insuper positi in tribulatione & flagello, dicunt de corde distorto, Deus quid tibi fecit? Vere quia nihil deo fecerunt, omnia enim sibi fecerunt. Et spiritum rectum innoua in visceribus meis.

Ne proicias me à facie tua. Auerte faciem tuam à peccatis meis, & ne proicias me à facie tua. Cuius faciem timet, ipsius faciem inuocat. Ne proicias me à facie tua.

4. sent. dist. 17. Quid erit in fine. *Et spiritum sanctum tuum ne auferas à me.* Est enim spiritus sanctus in confitente. Iam ad donum spiritus sancti pertinet, quia tibi displicet quod fecisti. Immundo spiritui peccata placent, sancto displicent. Quamuis ergo adhuc veniam deprecaris, tamen ex alia parte, qua tibi displicet malum quod commisisti, deo coniungeris. Hoc enim & tibi displicet, quod & illi. Iam duo estis ad expugnandam febrem tuam, tu & medicus. Quia ergo non potest esse confessio peccati, & puniatio peccati in homine à seipso, cum quisque sibi irascitur & sibi displicet, sine dono spiritus sancti non est. Nec ait, spiritum sanctum tuum da mihi: sed, ne auferas à me. Et spiritum sanctum tuum ne auferas à me.

B Redde mihi exultationem salutaris tui. Redde quā habebam, quam peccando amiseram. redde mihi exultationem salutaris tui, utique Christi tui. Quis enim sine illo sanari potuit? Quia & antequam de Maria nasceretur, in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Et ita à sanctis patribus dispensatio susceptæ carnis futura credebatur, sicut à nobis facta creditor. Tempora variata sunt, non fides. Redde mihi exultationem salutaris tui. *Et spiritu principali confirma me.* Nonnulli intellexerunt hic trinitatem in deo ipsum deum, excepta dispensatione carnis, quoniam scriptum est, Deus spiritus est. Quod enim non est corpus, & tamen est, videtur restare ut spiritus sit. Intelligunt ergo hic nonnulli Trinitatem dictam, in spiritu recto filium, in spiritu sancto spiritum sanctum, in spiritu principali patrem. Siue ergo hoc ita sit, siue spiritum rectum ipsius hominis accipi voluit, dicens, Spiritum rectum innoua in visceribus meis, quem curuauit & distorti peccando, ut iam spiritus sanctus ipse sit spiritus principalis, quem & auferri à se noluit, & eo se voluit confirmari, non est hæretica quælibet sententia. Sed

C videte quid adiungat, spiritu, inquit, principali confirma me. In quo confirma? Quia ignouisti mihi, quia securus sum, non mihi imputari quod donasti. Ex hoc factus securus atque ista gratia confirmatus, non ero ingratus. Quid enim faciam? *Docceam iniquos vias tuas.* Docceam iniquos ex iniquo, id est, qui fueram & ego iniquus, iam non iniquus, non ablato spiritu sancto à me, & spiritu principali confirmatus, doceam iniquos vias tuas. Quas vias iniquos docebis? *Et impij ad te conuertentur.* Si peccatum Dauid impietati deputatur, non de se desperent impij, quia pepercit deus impio, sed si ad eum conuertantur, si vias ipsius discant. Si autem impietati non deputatur factum Dauid, sed illa propria impietas dicitur apostatare à deo, vnum deum non colere, aut nunquam coluisse, aut quem colebat dimisisse, ad cumulum valet quod ait, Et impij ad te conuertentur. Ita plenus es adipe misericordiarum, ut ad te conuersis, non solum quibuslibet peccatoribus, sed etiam impijs non sit desperandum. Et impij ad te conuertentur. Ut quid? Ut credentes in eum qui iustificat impium, deputetur fides eorum ad iustitiam. *Erue me de sanguinibus deus deus*

salutis mee. Expressit Latinus interpres verbo minus Latino proprietatem tamen ex Græco. Nam omnes nominibus Latine non dici sanguines nec sanguina, sed sanguinem: tamen quia ita Græcus posuit plurali numero, non sine causa, nisi quia hoc inuenit in prima lingua Hebræa, Maluit pius interpres minus Latine aliquid dicere, quam minus proprie. Quare ergo pluraliter dixit de sanguinibus? In multis sanguinibus tanquam in origine carnis peccati, multa peccata intelligi voluit. Ad ipsa peccata respiciens Apostolus, quæ veniunt de corruptione carnis & sanguinis, ait, Caro & sanguis regnū dei non possidebunt. Nam utique secundum fidem verā eiusdem Apostoli, caro ista resurget, & ipsa merebitur incorruptionem dicente ipso, Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Quia ergo corruptio ista de peccato est, ipsius nomine appellatur peccata: quemadmodum dicitur lingua & illud fructum carnis & membrum, quod in ore mouetur cum verba distinguimus, & lingua quod per linguam fit, sicut dicimus aliam linguam Græcam, aliam Latinam. Non enim caro diuersa est sed sonus. Quomodo ergo dicitur lingua locutio quæ fit per linguam: sic dicitur & sanguis iniquitas quæ fit per sanguinem. Attēdēs ergo multas iniquitates suas, ut illud superius, Et omnes iniquitates meas dele: & eas tribuēs corruptioni carnis & sanguinis, Libera me, inquit, de sanguinibus: hoc est, Libera me ab iniquitatibus: munda me ab omni corruptione. Incorruptionem enim desiderat qui dicit, Libera me de sanguinibus: quia caro & sanguis regnū dei non possidebunt, neque corruptio incorruptionem. Erue me de sanguinibus, Deus deus salutis mee. Ostendit quia cum fuerit salus perfecta in isto corpore, corruptio in eo non erit, quæ intelligitur nomine carnis & sanguinis. Ipsa est enim perfecta sanitas corporis. Nā modo quomodo sanum est quod labitur, quod indiget, quod habet perpetuam quādam ægritudinem famis & sitis? Hæc & tunc non erunt, quia esca ventri, & venter escis, deus autē & hunc & has euacuabit. Erit forma corporis perfecta ex deo, absorpta morte in victoriā, nulla remanente corruptione, nulla surrepente defectione, nullis mutata ætatibus, nullo labore lassata, ut nullo cibo fulciatur, & aliqua esca reficiatur. Sed non erimus sine esca & potu, Ipse erit cibus noster deus & potus noster. Solus ille cibus reficit nec deficit. Libera me de sanguinibus deus deus salutis mee. Modo enim iam in ipsa salute sumus. Audi Apostolum, Spe enim salui facti sumus. Et vide quid de ipsa salute corporis dicebat, In nobismetipsis, inquit, ingemiscimus, ad optionem expectantes, redemptionem corporis nostri, Spe enim salui facti sumus, Spes autem quæ videtur non est spes, Quod enim videt quis, quid sperat? Si autē quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Qui perseverauerit usque in finem: ipsa est illa patientia, Hic saluus erit: ipsa est salus quam nondum habemus, sed habituri sumus. Nondum est res, sed certa spes. *Et exaltabit lingua mea iustitiam tuam, Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam.* Laudem tuam, quia creatus sum, laudem tuam, quia ut cōfiterer iam monitus sum, laudem tuam quia peccas non derelictus sum, laudem tuam quia ut securus essem mundatus sum. Labia mea aperies & os meum annuntiabit laudem tuam. *Quonia si voluisses sacrificiū, dedissem utique.* In illo tempore erat Dauid, quando sacrificiū victimarum animalium offerebatur deo, & videbat hæc futura tempora. Nonne in his vocibus nos agnoscimus? Erant illa sacrificia figurata, prænunciantia vnum salutare sacrificium,

Gcium, nec nos dimissi sine sacrificio sumus, quod deo offeramus. Audi enim quid dicat curam gerens pro peccato suo, & ignosci sibi volens malum quod fecit, Si voluisses, inquit, sacrificium dedissem vique. *Holocaustis non delectaberis.* Nihil ergo offeremus? Sic veniemus ad deum? Et vnde illum placabimus? Offer, sane in te habes quod offeras. Noli extrinsecus thura comparare, sed dic, In me sunt deus vota tua, quæ redam laudes tibi. Noli extrinsecus pecus quod macies inquirere, habes in te quod occidas. *Sacrificium deo spiritus contribulatus cor contritum & humiliatum deus non spernit.* Prorsus spernit taurum, hircum, arietem: iam non est tempus vt hæc offerantur. Oblata sunt cum aliquid indicarent, cum aliquid promitterent: venientibus repromissis, promissiones ablatae sunt. Cor contritum & humiliatum deus non spernit. Nostis quia excelsus est deus: si te excelsum feceris, longinquabitur à te: Si te humiliaveris, propinquabit ad te. Videte quis iste sit. Vnus videbatur deprecari David, videte hic imaginem nostram & typum Ecclesiae. *Benigne fac domine in bona voluntate tua Sion.* Huic Sion benigne fac. Quid est Sion?

Psal. 55.

H Ciuitas sancta. Quæ est ciuitas sancta? Quæ abscondi non potest super montem constituta. Sion in speculatione, quia aliquid spectat quod sperat. Interpretatur enim Sion speculatio, & Hierusalem vitio pacis. Agnoscitis ergo vos in Sion & in Hierusalem: si certi expectatis spem futuram, etiam pacem habetis cum deo.

Math. 7.

Et aedificentur muri Hierusalem. Benigne fac domine in bona voluntate tua Sion, vt aedificentur muri Hierusalem. Non sibi enim tribuit aliqua merita sua, tu cum illa benigne fac. Aedificentur muri Hierusalem, Munimenta construantur immortalitatis nostræ, in fide, spe & charitate. *Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ.* Modo autem sacrificium pro iniquitate, spiritum contribulatum & cor humiliatum: tunc sacrificium iustitiæ laudis solius. Beati enim qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te. Hoc est sacrificium iustitiæ.

Psal. 83.

Oblationes & holocaustomata. Quæ sunt holocaustomata? Totum igne consumptum. Quando totum pecus imponebatur ara dei igne consumendum, holocaustum dicebatur. Totos nos diuinus ignis absumat, & feruor ille totos arripiat. Quis feruor? Nec est qui se abscondat à calore eius. Quis feruor? De quo dicit Apostolus, Spiritu feruentes. Non tantum anima nostra absumatur ab illo igne diuino sapietia: sed & corpus nostrum, vt mereatur ibi immortalitatem: sic leuetur holocaustum, vt absorbeat mors in victoriam, Oblationes & holocaustomata. *Tunc imponent super altare tuum vitulos.* Vnde vitulo? Qui tibi elegit innocentiam nouæ ætatis, liberat colla à iugo legis. Psalmus in nomine Christi, etiam forte non vt volumus, veruntamen vt potuimus terminatus est. Restat paucis alloqui vos fratres, propter multa mala inter quæ viuimus. Neque enim viuentes in rebus humanis, migrare possumus à rebus humanis. Cum tolerantia viuendum est nobis inter malos, quia cum mali essemus, cum tolerantia vixerunt boni inter nos. Non obliuiscetes quid fuerimus, nõ desperabimus de his qui nunc sunt quod fuimus. Veruntamen charissimi in tanta morum diuersitate, & tam detestabili corruptela, regite domos vestras regite filios vestros, regite familias vestras. Quomodo ad nos pertinet in Ecclesia loqui vobis, sic ad vos pertinet in domibus vestris agere, vt bonam rationem reddatis de his qui vobis sunt subditi. Amat deus disciplinam. Peruersa autem & falsa innocentia est, habenas

Psal. 18.

Roma. 12.

1. Corin. 15.

laxare peccatis. Valde inutiliter, valde perniciose sentiet filius patris lenitatem, vt iuste postea dei sentiat seueritatem. Et hoc non solus, sed cum dissoluto patre suo. Quid enim? Si ipse non peccat & non facit quod filius eius, ideo non debet ab ipsa nequitia filium prohibere? An forte vt videatur filio eius, quia & pater talia faceret, nisi tenuisset? Peccatum quod tibi non displicet in filio tuo, delectat te: sed atas deseruit, non cupiditas. Maxime fratres mei filios vestros fideles attendite, quos fide genuistis, vt baptizarentur. Sed forte negligit malus filius, vel monita patris, vel obiurgationem, vel seueritatem, Tu imple personam tuam, deus de te & de illo exigit suam.

In Psalmum quinquagesimum primum.
Enarratio.

PSALMVS breuis est, de quo loquendum suscepimus charitati vestrae, sed titulum habet aliquantulum negociosum. Patienter ergo sustinete nos, donec illum enodemus vt possumus, quantum adiuuerit dominus. Neque enim passim prætereunda sunt hæc, quandoquidem placuit fratribus, non tantum aure & corde, sed & stylo excipienda quæ dicimus, vt non auditorem tantum, sed & lectorem etiam cogitare debeamus. Nata est quidem occasio Psalmo huic ex re quadam gesta, quam vobis etiam fecimus recitari de libro Regnorum. Saul enim rex non ad permanentem electus est a domino, sed secundum populi cor durum & malum datus ad eorum correctionem, non ad utilitatem: secundum illam sententiam sanctarum scripturarum, quæ ait de deo, Qui regnare facit hominem hypocritam, propter perversitatem populi. Cum ergo talis esset Saul, persequeretur David, in quo deus præfigurabat regnum salutis æternæ, & quæ deus elegerat permanens in semine suo: quandoquidem futurus erat rex noster rex seculorum, cum quo regnaturi sumus in æternum ex semine ipsius David secundum carnem. Cum ergo David deus elegeret, & prælegisset & prædestinasset ad regnum, noluit & ipsum David ante regnum tenere, quam primo à persequentibus liberaret, vt etiam in hoc ipso figuraret nos, id est, corpus eius, cuius corporis caput Christus. Porro enim si ipsum caput nostrum sine primo peracto labore in terra, in celo regnare noluit, neque leuare sursum corpus quod mortuorum accepit, nisi per tribulationis viam, quid audet membra sperare capite suo magis se posse esse felicia? Si patrefamilias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domesticos eius? Non ergo speremus molliorem viam, quæ præcessit eamus, quæ duxit sequamur. Si enim à vestigio eius aberrauerimus, perimus. In hoc ergo David quid præfigurabatur videtis Ergo & in Saul quid præfigurabatur videtis. Regnum malum in Saul, & regnum bonum in David. Mors in Saul, & vita in David. Etenim nos nõ persequitur nisi mors, de qua in fine triumphabimus, dicentes, Vbi est mors contentio tua? Vbi est mors aculeus tuus? Quid est quod dico, non nos persequitur nisi mors? Quia nisi mortales essemus, nõ esset quod nobis faceret inimicus. Nunquid enim angelis quicquam facit? Ergo etiã ipsa mors à qua maxime habemus persecutionem, cuius finitur in fine contentio, cum resurreximus à mortuis, sicut finita est in capite nostro, sic finitur & in nobis si iusti fuerimus inuenti. Nam mortuus ille mortis interfector fuit, & magis in illo mors mortua est, quam ipse in morte. Denique etiam nomẽ ipsum si attendamus, non est sine mysterio. Nam Saul interpretatur

Apretatur petitio, hoc est, appetitio. Quid enim dubitare debemus, nobis fecisse mortem istam: A peccato enim hominis nata est mors. Merito ergo ipse tibi homo appetiuit mortem, & ideo appetitio nomen est mortis. Nam sicut scriptum est, Deus mortem non fecit nec lætatur in perditione viuorum, Creauit enim deus vt essent omnia, & sanabiles fecit nationes orbis terrarum, Et vnde mors: tanquam quareres, Impij autem manibus, inquit, & verbis accersierunt illam, & æstimantes illam amicam defluerunt. Ergo appetendo illam defluerunt, & in mortem irruerunt, æstimantes illam tibi esse amicam, & quomodo estimauit populus amicam, & petiuit regem inimicum. Extorsit enim populus a domino habere regem, & datus est Saul: tanquam dati essent illi in manus suas, qui manibus & verbis accersierunt mortem, & figurata est in ipso Saule ipsa mors. Ideo Psalmus ille septimusdecimus sic habet titulum, In die qua liberauit eum dominus de manu omnium inimicorū eius, & de manu Saul. Dixit primò omnes inimicos eius, & postea de manu Saul, quia nouissima inimica destruetur mors. Quid est, Et de manu Saul? Quoniam exemit nos ab inferis, & de manu mortis liberauit nos. Cum ergo Saul persequeretur virum sanctum David, confugit David vbi tutum putauit esse locum, transiens per sacerdotem quendam Achimelech, accepit ab eo panes. Vbi figurauit etiam personam, nō tantum regis, sed & sacerdotis, quia māducauit panes propositionis, quos uerit dicit dominus in Euāgelio, non licebat manducare nisi solis sacerdotibus. Postea cepit eum quærere Saul, & iratus est suis quod nemo eum sibi vellet prodere. Hoc modo lectum est in libro Regnorum. Erat autem ibi Doëch Idumæus quidam quando venerat ad Achimelech sacerdotem, principem pastorum Saul. Qui cum adisset quādo Saul irascebatur suis, quod nullus illi vellet prodere David, prodidit vbi eum vidisset. Misit continuo Saul, exhibuit sacerdotem, & omnes eius, & iussit occidi. Nemo ausus est hominum regis Saul, nec iubete rege mittere manum in sacerdotes domini, sed ille qui prodiderat, sicut Iudas, qui a proposito suo non recessit, & vsq; in finem perseuerauit, de illa radice fructus ferre, quales, nisi quales fert arbor mala: Occidit Doëch iste manu sua iubente rege sacerdotem, & omnes eius. Deinde debellata est ciuitas etiam sacerdotum. Inuenimus ergo Doëch istum inimicum regi David, & sacerdoti Achimelech. Vnus homo est Doëch, sed genus hominum est Doëch: sicut David & corpus ipsius regis & sacerdotis, tanquam vnus homo & duæ personæ, sed tamen vnum genus hominum. Proinde in isto tēpore, & in isto seculo videamus hæc duo genera, vt pertineant ad vtilitatem nostram, vel quod cātauimus, vel quod cātari audiuimus. Modo videamus Doëch, modo videamus corpus regis & sacerdotis, modo videamus corpus hominum aduersus regem & sacerdotem. Primo nomina ipsa attendite, q̄ mystica sint. Doëch interpretatur motus. Idumæus interpretatur terrenus. Iam videte quale genus hominū significet Doëch iste motus. Non ergo perseuerans in æternum, sed emigrādus terrenus. Quid expectatis de homine terreno, aliquos fructus cœlestes? Homo erit in æternum. Est ergo regnum terrenum, vt breuiter dicam & cito insinuem, hodie in isto seculo, vbi est & regnum cœlestes? Peregrinos habet ciues suos vtrūque regnum, regnum terrenum, & regnum cœlestes, regnum eradicādum, & regnum in æternum plātandum. Modo in hoc seculo

ciues vtriusque regni permixti sunt. Corpus regni terreni, & corpus regni cœlestis cōmixtum est. Regnum cœlestes gemit inter ciues regni terreni: & aliquando, nam & hoc tacendum nō est, quodammodo regnum terrenum angariat ciues regni cœlorum, & regnū cœlestes angariat ciues regni terreni. Vtrumque vobis de scriptura dei demonstrabimus. Daniel & tres pueri in Babylonia præpositi sunt negotiis regis. Ioseph in Aegypto secūsus a rege positus est administrare rempublicam, de qua republica erat populus ille dei liberandus. In ipsa republica angariam quodammodo faciebat Ioseph, sicut illi tres pueri, sicut Daniel. Manifestū est ergo quod vsurpat tibi ad opera sua, id est, ad opera regni sui, non ad facta sua mala regnum terrenū ciues regni cœlorum. Quid est regnum cœlorum, Quomodo vsurpat in hoc seculo ad tempus ciues regni terreni: Nōne de his Apostolus dicit, quod nō caste Euāgelium annūciabant, sed terrena deyderātes, regnum cœlorum prædicabant, sua querebant & Christum annūciabant: Et vt noueritis quod & ipsi ad opus regni cœlorum, tanquam mercenarij assumpti sunt, Apostolus gaudens de illis dicit, Sunt qui per inuidiam & cōtentionem Christum annūciant, non caste, existimātes tribulationē se suscitare vinculis meis. Quid enim dam omnimodo siue per occasionem siue per veritatem Christus annūciatur? Et in hoc gaudeo, sed & gaudeo. De talibus etiam Christus annūciat, dicens, Pharisei & scribæ super cathedram Moyli sederunt, quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite, Dicunt enim & non faciunt. Quæ dicunt, pertinent ad David: quæ autem faciunt, pertinet ad Doëch. Per illos me audite, illos imitari nolite. Ista duo genera hominum sunt hodie in terra. De his duobus generibus hominum cātatur Psalmus iste. Habet autem Psalmi titulus, In finem intellectus David, cum venit Doëch Idumæus & nūciante Saul, venit David in domum Achimelech. Cum legamus eum venisse in domum Achimelech. Et fortasse quod non absurde sentimus propter similitudinem nominis, & vtrius syllabæ differentiam, vel potius vnius literæ, variani sunt tituli. In codicibus tamen Psalmorum, cū inspiceremus, magis Abimelech quā Achimelech inuenimus. Et quoniam in alio loco habes euidentissimum Psalmum non dissimilitudinem nominis, sed prorsus diuersum nomen inueniantem: quādoquidem David ante regem Achis, non ante regem Abimelech immutauit faciem suam, & dimisit eū & abiit: titulus autem Psalmi sic scriptus est, Quando immutauit vultū suum coram Abimelech: ipsa magis mutatio nominis in mysterium fecit nos esse intentos, ne tanquam res historie persequaris, & sacrata vela contempnas. Discussum nomen in Psalmo illo, quod est Abimelech, inuenitur interpretatum, patris mei regnum. Quomodo autem patris sui regnum dimisit David, & abiit, nisi quomodo Christus regnum Iudæorum dimisit, & ad gentes transiit? Hinc fortassis etiam propheticus spiritus ascribēs titulū Psalmo huic, voluit vt non diceret Achimelech sed Abimelech: quia quādo venit David ad patris sui regnū, tunc est proditus: hoc est, quando venit dominus noster Iesus Christus ad regnum Iudæorū institutum a patre suo, de quo dicit, Auferetur a vobis regnū dei, & dabitur genti facienti fructus eius & iustitiam: tunc est proditus morti, quam significat Saul. Non est autem occisus, sicut nec Isaac, cum & ipse passionē domini figuraret: nec tamen sine sanguine figura trāfacta est, vel ibi illius arietis, vel hic Abimelech sacerdotis.

Neque

G Neque enim occidi oportuit eos, quos tunc resurgere non oportebat, sed eorum vitam a mortis periculo liberari. Veruntamen effusi sanguinis liberatio, resurrectionem potius significabat, quæ hoc modo in illis figurabatur. Quia vero domino seruabatur resurrectio, plura hinc dici possent, si illarum rerum gestarum in hoc sermone suscepissemus tractanda mysteria. Nunc iam audiamus ista duo genera hominum, quandoquidem de titulo isto, & si operosius & fortasse loquacius, tamē vt dominus cōcessit exitum est. Duo genera hominū attendite, vnum laborantium, alterum eorū inter quos laboratur. Vnum de terra, alterū de cælo cogitātium. Vnum in profundum cor mittētium, alterum, cor angelis cōiungentium. Vnum sperātium de terrenis quibus pollicetur hic mundus, alterum præsumentium de cælestibus, quæ promissit non mendax deus. Non esse desperādum de hominibus bonis, si per eos terrenum aliquid administratur: nec rursus continuo gratulandum hominibus, qui cælestia agere dignoscantur negotia, cum plerunque illi qui negotiis secularibus implicati sunt, cor semper sursum habeant, & isti qui cælestia semper prædicant, cor trahāt in terra. Sed mixta sunt ista genera hominum. Inuenimus modo ciuem Hierusalem, ciuem regni cælorū administrare aliquid in terra: vtputa purpuram gerit, magistratus est, ædilis est, procōsul est, imperator est, rempublicam gerit terrenam, sed cor sursum habet, si Christianus est, si fidelis est, si pius est, si contemnens in quibus est, & sperat in quibus nondum est. De quo genere fuit illa sancta mulier Hester, quæ cum esset vxor regis, ventum est ad periculum deprecandi pro ciuibus suis. Et cum oraret coram deo, vbi mentiri non posset, in oratione sua dixit, ita sibi fuisse illa ornamenta regalia sicut pannum menstruata. Non ergo desperemus de ciuibus regni cælorum, quando eos videmus aliqua gerere Babylonia negotia, aliquid terrenū in republica terrena. Nec rursus cōtinuo gratulemur omnibus hominibus, quos videmus agere negotia cælestia, quia & filij pestilentie sedent aliquando in cathedra Moyfi. de quibus dicitur, Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite. Dicunt enim & non faciunt. Illi in terrenis rebus leuant cor in cælum, isti in cælestibus verbis trahunt cor in terra. Veniet autem tempus ventilabri, quando vtrunque diligentissime discernatur, ne granum aliquod transeat in aceruum paleæ comburendum, nec vna stipula trāseat ad massam in horreo recondendā. Quandiu ergo nūc permixtum est, audiamus hinc vocem nostram, id est, ciuium regni cælorum. Hoc enim affectare debemus, tolerare hic malos, quā tolerari a bonis, & cōiungamus nos huic voci, & aure, & lingua, & corde, & opere. Quod si fecerim⁹, nos hic loquimur in his, quæ audiui⁹. Dicatur ergo primo de corpore malo regni terreni.

EXPOSITIO PSALMI.

Quid gloriatur in malitia qui potens est? Attendite fratres mei, gloriam malignitatis, gloriam hominum malorum. Quæ est gloria? Quid gloriatur in malitia, qui potens est? id est, qui in malitia potens est, quid gloriatur? Opus est potentem esse, sed in bonitate, non in malitia. Aliquid magnum est gloriari in malitia? Aedificare domum paucorum est, destruere multorum. Quiuis ignarus potest seminare frumenta, excolere segetem, expectare donec maturecat, sed in eius fructu in quo laborauit gaudere, paucorum est. Vna scintilla omnem segetem incendere

quiuis potest. Suscipere infantem, natum nutrire, educare, ad iuuenilem ætatem perducere, magnum officium est: occidere vero illū vno puncto temporis quiuis potest. Ergo ea quæ ad destructionem fiunt, facillime fiunt. Qui gloriatur, in domino gloriatur: Qui gloriatur, in bonitate gloriatur. Gloriaris quia potens es in malo, quid facturus es o potēs, quid facturus es? Multum te iactas, occisurus es hominem, hoc & scorpūs, hoc & vna febris, hoc & fungus malus. Huccine redacta est omnis potētia tua, vt vno malo fungo coarquetur? Hoc ergo faciunt boni ciues Hierusalem, qui non in malitia, sed in bonitate gloriantur, Primò vt non in se, sed in domino glorientur: deinde vt ea quæ ad ædificationem faciunt, studiose faciant, & talia faciāt quæ valeant ad permanendum. Quæ autem faciunt ad destructionem, faciunt propter disciplinam proficientium, nō propter oppressionem innocētium. Huic ergo potētia comparatum corpus illud terrenum, quare non audiat ex his verbis, Quid gloriatur in malitia qui potens est? *In iniquitate tota die iniustitiam cogitauit lingua tua.* In iniquitate tota die, id est, toto tempore, sine lassitudine, sine interuallo, sine pausatione. Et quando non facis, cogitas, vt quando aliquid mali abest a manibus, a corde non absit. Aut facis malum, aut dum nō potes facere, dicis malum, hoc est, maledicis. Aut quādo nec hoc potes, vis & cogitas malum. Tota die ergo, id est, sine intermissione. Expectamus huic homini pœnam, parua sibi pœna est: Minaris ei? Tu cum ei minaris, quō eum vis mittere, in malum? Dimitte illum in se. Vt multum sauias, subiecturus es bestiis, in seipsum peior est bestiis. Bestia enim lacerare corpus eius potest, ipse cor suum sanum relinquere non potest. Interius in seipsum sauiat, & tu exterior plagas inquiris: immo ora deum pro illo, vt liberetur a se. Verūtamen in hoc Psalmo fratres mei, non oratio est pro malis, aut contra malos, sed prophetia quid sit euenturum malis. Non itaque putetis ex maleuolentia Psalmum aliquid dicere. Dicitur enim in spiritu prophetie. Quid ergo sequitur? Tota potentia tua, & tota cogitatio iniquitatis, tota die, & meditatio malignitatis in lingua tua sine intermissione quid egit? quid fecit? *Sicut nouacula acuta fecisti dolum.* Ecce quid faciunt sanctis mali, capillos radunt. Quid est quod dixi? Si sint tales ciues Hierusalem qui audiant vocem domini sui, regis sui dicentis, Nolite timere eos qui corpus occidunt, animā autem non possunt occidere, Qui audiant vocē, quæ modo ex Euāgelio recitata est, Quid prodest homini si totum mundum lucretur, se autem ipsum perdat & detrimentum sibi faciat: contemnunt omnia præsentia bona insuper & ipsam vitam. Et quid factura est nouacula Doëch, homini meditantī in hac terra regnū cælorum, & futuro in regnum cælorum, habenti secum deum & permansuro cum deo? Quid est factura illa nouacula: Capillos rasura, Caluū factura est. Et hoc ad Christum pertinet, qui in loco Caluarie crucifixus est. Facit & filium Chore, quod interpretatur caluitium. Nam isti capilli, superflua rerum temporalium significant. Qui quidem capilli nō superflue facti sunt a deo in corpore hominum, sed ad aliquod ornāmentum: tamen quia sine sensu præciduntur, illi qui adherēt corde deo, sic habent ista terrena tanquā capillos. Sed aliquando & aliquid boni de capillis operandū est, quādo frangis panem esurienti, egenum sine tecto inducis in domum tuam, si videris nudum vestis, Postremò etiam ipsi martyres imitātes dominū, sanguinem pro Ecclesia

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

A Ecclesia fundentes, audientes vocem illam. Sicut Christus animam suam pro nobis posuit, sic & nos debemus pro fratribus animas ponere: quod ammodo de capillis suis bene nobis fecerunt: id est, de his rebus quas potest amputare vel radere illa nouacula. Quia ergo & de capillis boni aliquid fieri potest, significauit & illa mulier peccatrix, quæ cum flexisset super pedes domini, capillis suis terlit, quos lachrymis rigauit: significans quia cum miseris fueris alicuius, debes & subuenire si potes. Cum enim miseris fueris, tãquam lachrymas fundis, cum subuenis, capillis tergis. Et si hoc cuiusque, quanto magis pedibus domini? Qui sunt pedes domini: Euangeliste sancti, de quibus dictum est, Quam speciosi sunt pedes eorum, qui annunciant pacem, qui annunciant bona. Ergo acuat nouaculam suam Doëch, acuat dolum quantum potest, ablaturus est superflua temporalia, nunquid necessaria sempiterna? *Dilexisti malitiam super benignitatem.* Ante te erat benignitas, ipsam diligeres. Non enim aliquid eras erogaturus, aut quod diligeres de longinqua nauigatione allaturus eras. Benignitas ante te, iniquitas ante te, compara & elige. Sed forte habes oculum quo videas malignitatem, & non habes oculum quo videas benignitatem. Væ iniquo cordi, quod peius est, auertit se, ne videat quod videre potest. Quid enim de talibus alio loco dictum est? Noluit intelligere vt bene ageret. Non enim dictum est, non potuit: sed noluit, inquit, intelligere vt bene ageret: clausit oculos à luce præsentis. Et quid sequitur? Iniquitatem meditatus est in cubili suo: hoc est, in interiori secreto cordis sui. Tale quid obiicitur huic Doëch Idumæo maligno corpori, motui terreno, non permanenti, non cœlesti. *Dilexisti malitiam super benignitatem.* Nam vis nosse, quàm videat malus vtrunque, & illud potius eligat, hinc se auertat. Quare clamat quando inique aliquid patitur? Quare tunc exaggerat quantum potest iniquitatem, & laudat benignitatem, reprehendens eum qui in illo operatus est malignitatem super benignitatem? Sit ergo regula sibi ad videndum, de seipso iudicabitur. Porro si faciat quod scriptum est, Diliges proximum tuum tanquam teipsum, Et quæ vultis vt faciant vobis homines bona, hæc & vos facite illis, apud se habet vnde nouerit, quia quod sibi non vult fieri, non debet facere alteri.

C Dilexisti malitiam super benignitatem. Inique, inordinate, & peruerse vis leuare aquam super oleum, demergetur aqua, oleum supereminet. Ponere vis sub tenebris lucem, fugabuntur tenebræ, lux manebit. Super cœlum terram vis collocare, pondere suo cadet terra in locum suum. Tu ergo mergeris diligendo malitiam super benignitatem. Nam nunquam benignitatem malitia superabit. *Dilexisti malitiam super benignitatem. Iniquitatem magis quàm loqui æquitatem.* Ante te est æquitas, ante te est iniquitas. Vnam linguam habes, quò vis eam vertis. Quare ergo potius ad iniquitatem, & non ad æquitatem? Cibos amaritudinis non das ventri tuo, & cibos iniquitatis das linguæ tuæ malignæ: Sicut eligis quo vescaris, sic elige quod loquaris. Præponis ergo iniquitatem æquitati, & præponis malitiã benignitati, Tu quidem præponis, sed supra esse quid potest nisi benignitas & æquitas? Sed tu imponendo te quodammodo super ea quæ necesse est vt deorsum eant, nõ illa facies esse supra bona, sed tu cum eis mergeris in mala. Propter hoc sequitur in Psalmo: *Dilexisti omnia verba submersionis.* Eripe ergo te si potes à submersione. Naufragium fugis, & plumbum amplecteris.

Si non vis mergi, tabulam apprehende, ligno portare, D crux te perducatur. Nunc ergo quia Doëch es Idumæus, motus & terrenus, quid facis? Dilexisti omnia verba submersionis. *Linguam dolosam.* Expressit verba submersionis, linguam dolosam. Quid est lingua dolosa? Ministra fallaciæ est lingua dolosa, aliud in corde gestantium, aliud ore promentium. Sed in his submersio, in his submersio est. *Propterea deus destruet te in finem.* Et si nunc videris virere tãquam fœnum in agro ante æstum solis. Omnis enim caro fœnum, & claritas hominis vt flos fœni, Fœnum aruit & flos decidit, verbum autem domini manet in æternum. Ecce quò te teneas, ad id quod manet in æternum. Nam ad fœnum, & ad florẽ fœni si te tenueris, quoniam fœnum arefcet, & flos decidet, destruet te deus in finem. Et si non modo certe in finem destruet, quando illud ventilabrum venerit, & accrus palea à massa separatus fuerit. Nõne massa in horreo, & palea in ignem? Nõne totus iste Doëch ad sinistram stabit, quando dicturus est dominus, Ite in ignem æternũ, qui paratus est diabolo & angelis eius? *Destruet ergo te deus in finem. Enellet te & emigrabit te de tabernaculo tuo.* Modo ergo Doëch iste Idumæus est in tabernaculo, sed seruus non manet in domo in æternum. Operatur & iste aliquid boni, & si non factis suis, saltem verbis dei, vt in Ecclesia quando sua quarit, saltem quæ Christi sunt dicat. Sed emigrabit te de tabernaculo, Amen dico vobis, perceperunt mercedem suam. *Et radicem tuam de terra viuientium.* Ergo in terra viuientium nos debemus habere radicem. Radix nostra ibi sit. In occulto est radix. Fructus videri possunt, radix videri non potest. Radix nostra, charitas nostra: fructus nostri, opera nostra. Opus est vt opera tua de charitate procedant, tunc est radix tua in terra viuientium. Inde eradicabitur iste Doëch, nec omnino poterit ibi permanere, quia nec altius ibi fixit radicem. Sed quomodo illa semina in petra & si radicem emittunt, tamen quia humorem non habent, sole orto continuo arefcunt. At vero illi qui altius figunt radicem, quid audiunt ab Apostolo? Flecto genua mea pro vobis ad patrẽ domini nostri Iesu Christi, vt sitis in charitate radicati & fundati. Et quia ibi iam radix, vt positis, inquit, comprehendere quæ sit altitudo, latitudo, longitudo & profundum. Scire etiam supereminentem sciẽtiã charitatis Christi, vt impleamini in omnem plenitudinẽ dei. Talibus fructibus digna est tanta radix, tam simplex, tam germinans in germine, tam alta & fundata & profunda. At vero huius radix eradicatur de terra viuientium. *Et videbunt iusti & timebunt, & super eum ridebunt.* Quando timebunt? Quando ridebunt? Intelligamus ergo & discernamus duo ista tempora satis vtiliter timendi & ridendi. Quamdiu enim sumus in hoc seculo, nondum est ridendum ne postea ploremus. Legimus quid seruetur in finẽ huic Doëch, legimus & quia intelligimus & credimus, videmus sed timeamus. Hoc ergo dictum est, Videbunt iusti & timebunt. Quamdiu timeamus quid euenturum sit in finem malis, quare timeamus? Quia dixit Apostolus, In timore & tremore vestram ipsorum operamini salutẽ. Quia dictum est in Psalmo, seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Quare cum timore? Quia propter hoc ait Apostolus, Qui se putat stare, videat ne cadat. Quare cum tremore? Quia dicit alibi, Fratres si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, intendens teipsum, ne tu tenteris. Ergo iusti

1. Reg. 21.

Esa. 40.

Math. 3.

Esa. 13.

Math. 23.

E

Ivan. 2.

Philip. 2.

Math. 6.

1. Reg. 21.

Math. 13.

Eph. 5.

1. Reg. 21.

Philip. 2.

Psal. 2.

1. Cor. 10.

Galat. 6.

Giusti qui sunt modo, qui viuunt ex fide, sic vident iustū Doëch, quid illi euenturum sit, vt tamen timeant & sibi, quid enim sunt hodie, sciunt: quid cras futuri sint, nesciunt. Modo ergo videbunt iusti & timebunt. Quando autem ridebunt? Quando transferit iniquitas, quando transuolauerit, sicut iam ex magna parte transuolauit tempus incertum, quando fugata fuerint tenebrae huius seculi, in quibus modo nos ambulamus ad lucernā scripturarū, & ideo timemus tāquam in nocte. Ambulamus enim ad prophetiam, de qua dicit Apostolus Petrus, Habemus certiore propheticum sermonē, cui bene facitis intendentes sicut lucernā lucenti in obscuro loco, donec dies luceat, & lucifer oriatur in cordibus vestris. Quamdiu ergo ad lucernā ambulamus, necesse est vt cum timore viuamus. Cum autem venerit dies vester, id est, manifestatio Christi, de qua idem dicit Apostolus, Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Tunc iusti videbunt & irridebunt super istum Doëch. Non est enim iam subueniendi locus quomodo nunc, quando vides hominem iniuste viuentem, vis cum illo laborare vt corrigas: quia qui iniustus est, conuersus poterit iustus esse, quomodo & iustus auersus poterit iniustus esse. Itaque nec de te præsumas, nec de illo desperes, & da operam quantum potes si benignus es, si non diligis malitiam super benignitatem, vt ambulantem hominem in via mala & errantem, corrigas ad viam bonam. Tunc vero cum venerit iudicij tempus, correctionis locus non erit, sed tantum damnationis, & erit ibi pœnitētia, sed infructuosa, quia sera. Vis vt fiat fructuosa, non sit sera. Consydera, hodie te corrige. Reus es, ille iudex est: corrige reatum tuum, & gaudebis ad iudicem. Hodie enim hortatur te ne iudicet te: & qui iudex tuus futurus est, ipse est hodie aduocatus tuus. Tūc ergo fratres restat ridendi tempus. Nam ipsam irrisionem iniquorū, quæ futura est à iustis, significauit liber ille Sapiētiæ. In suorum enim amicorum animas cum transfert se sapientia factura est quod dixit, Increpabā & non exaudiebatis, loquebar & meis sermonibus nō intendebatis, & ego vestra perditioni superridebo. Hoc fiet à iustis in istum Doëch. Modo autem videamus & timeamus, ne hoc simus quod in eum dicimus.

It si eramus hoc, esse desinamus, vt modo timentes postea rideamus. Quid autē tunc dicent qui ridebunt? Et super eum ridebunt. *Et dicent, ecce homo qui non posuit deum adiutorem suum.* Videte corpus terrenum. Quātum habebis, tantus eris: prouerbiū auarorum, rapacium, innocentes opprimentium, res alienas inuadentium, commendata negātium. Quale hoc prouerbiū? Quātum habebis, tantus eris: id est, quantum habueris pecunia, quantum plus acquisieris, tanto plus poteris. Ecce homo qui non posuit deum protectorem suum. *Sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum.* Nō dicat pauper forte malus, ego non sum de hoc corpore. Audiuit enī Prophetam dicentem, Sperauit in multitudine diuitiarum suarum: continuo si pauper est attendit pannos suos, respexit iuxta se forte diuitem in populo dei ornatus vestitum, & ait in corde suo: de isto dicit, nūquid de me? Noli inde te excipere, noli separare, nisi videris & timueris vt postea rideas. Nam quid tibi prodest si egres facultate, & ardes cupiditate? Quando dominus noster Iesus Christus abeunti à se illi diuiti cōtristato dixerat, Vade vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurū in cælo, & veni sequere me: & magnam desperationem diuitibus prænun-

ciarat, vt diceret, Facilius posse camelum transire per K foramen acus, quàm diuitem intrare in regnum cælorum: nōne continuo discipuli contristati sunt dicētes apud seipsos, Quisnam poterit saluari? Ergo quādo dicebāt, quisnam poterit saluari, diuites paucos attendebāt. Latebat eos tanta pauperum multitudo: Nō sibi poterant dicere, si difficile est, imò est impossibile, vt intrent diuites in regnum cælorum, sicut impossibile est, vt intret camelus per foramen acus: omnes pauperes intrant in regnum cælorum, diuites soli excluduntur? Quot sunt enim diuites? At vero pauperum milia innumerabilia. Non enim tunicas inspecturi sumus in regno cælorum, sed vestis cuiusque fulgor iustitiæ deputabitur. Erunt ergo pauperes æquales angelis dei, induti stolis immortalitatis, & fulgebunt sicut sol in regno patris sui. Quid nobis est de diuitibus paucis sollicitos esse aut laborare? Nō hoc senserunt apostoli, sed cum dominus hoc dixisset, Facilius est camelū transire per foramen acus, quàm diuitem intrare in regnum cælorum: illi apud se dicentes, Quisnam poterit saluari? quid attēderunt? Non facultates, sed cupiditates. Viderunt enim etiam ipsos pauperes, & si non habentes pecuniam, tamē habere auaritiam. Et vt noueritis non pecuniam in diuite, sed auaritiam condemnari, aduertite quod dico. Respicis illum diuitem stātem iuxta te & forte in illo est pecunia & non est auaritia, in te non est pecunia & est auaritia. Pauper vlcerosus, erūnosus, linctus à canibus, non habens opē, non habens escam, non habens forte ipsam vestem, ablatus est ab angelis in sinum Abraham. Eia tu pauper gaudes modo, nūquid nam tibi & vlcera optāda sunt? Nōne patrimonium tuum sanitas est? Non est in hoc Lazaro meritum paupertatis, sed pietatis. Nā vides qui sublatus est, non vides quō sublatus est. Quis est sublatus ab angelis? Pauper erumnosus, vlcerosus. Quō sublatus est? In sinum Abraham. Lege scripturas & inuenies diuitem Abraham. Vt noueris quia nō diuitia puniuntur, habebat Abraham multum auri, argenti, pecorū, familia. Dives erat, & in eius sinum Lazarus pauper sublatus est. In sinu diuitis pauper, An potius ambo deo diuites, ambo cupiditate pauperes? Quid ergo in hoc Doëch culpatur scriptura? Nō dixit, Ecce homo qui fuit diues: sed, ecce homo qui nō posuit deum adiutorem suum, sed sperauit in multitudine diuitiarū suarum, Non quia habuit diuitias, sed quia in ipsis sperauit, & in deo non sperauit. Ideo damnatur, ideo punitur, ideo mouetur de tabernaculo tanquā motus ille terrenus, sicut puluis quē proiicit ventus à facie terræ, ideo extirpatur radix eius de terra viuentium. Nūquid huic similes sunt diuites, de quibus Paulus apostolus loquitur, Præcipe diuitibus huius mundi, nō superbe sapere, sicut Doëch, neque sperare in incerto diuitiarum, sicut ipse sperauit in multitudine diuitiarū suarum: sed in deo viuo, non quomodo iste qui non posuit deum adiutorem suum: Denique illis quid præcepit? Diuites sint in operibus bonis, facile tribuāt, communicent. Et quid si facile tribuerint, si communicauerint non habenti, intrabunt per foramen acus? Intrabunt planē. Nā & pro illis iam ipse camelus intrauit. Ipse enim prior intrauit, quem sicut camelum nemo sarcina passionis oneraret, nisi ipse se in terram deponeret, quia & ipse hoc dixit, Quod hominibus impossibile est, deo facile est. Dānator ergo iste Doëch, timeant de illo modo iusti, rideant super eum postea iusti. Merito enim dānatur, qui nō posuit deum adiutorem suum sicut tu, qui forte habes pecuniam, sed de deo

A de deo praesumis, non de pecunia. Et speravit in multitudine diuitiarum suarum. Similis factus est illis, qui cum dicerent, Beatus populus cui haec sunt, id est, ista terrena, Retulit continuo iste qui insultat huic Doech, Beatus populus cuius est dominus deus ipsius. Nam illi in quibus dixerunt, beatum populum enumerat Psalms, Locuti sunt enim tanquam filij alieni, tanquam iste Doech Idumaeus, id est, terrenus: os eorum locutum est vanitatem, dextera eorum dextera iniquitatis. Quorum filij ipsorum sicut nouellae constabilitae in iuuentute sua: hae eorum compositae & ornatae, sicut similitudo templi. Cellaria eorum plena, eructantia ex hoc in hoc. Oves eorum fecunda, multiplicantes in exitibus suis, boues eorum crassa: Non est ruina sepi, nec exitus, neque clamor in plateis eorum. Quasi magnam felicitatem videntur habere pacis terrena, Sed ille qui terrenus est, etiam motus est, id est, tanquam puluis quem proicit ventus a facie terrae. Denique quid in illis reprehenditur? Non quia ista habuerint, nam & boni habent ista. Sed quid? Hoc intendite ne passim diuites reprehendatis, & rursus ne de paupertate & egestate praesumatis. Si enim non est praesumendum de diuitiis, quanto magis non est praesumendum de paupertate, sed de deo viuo. In quo ergo isti notantur? Quia beatum dixerunt populum cui haec sunt. Ideo filij alieni, ideo os eorum locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis. Tu autem quid? Beatus populus cuius est dominus deus ipsius. Ergo isto damnato quid? Speravit in multitudine diuitiarum suarum: *Et praesumit in vanitate sua.* Quid enim vanius eo, qui putat plus valere nummum quam deum? Ergo isto damnato qui dixit, Beatum populum cui haec sunt, tu quid dicis? Beatus populus cuius est dominus deus ipsius. Quid de te sentis? Quid tibi speras? Ego autem, iam modo corpus illius audi, *Ego autem sicut oliua fructifera in domo dei.* Non vnus homo loquitur, sed oliua illa fructifera, unde amputati sunt superbi illi rami, & insertus humilis oleaster. Sicut oliua fructifera in domo domini. *Sperant in misericordia dei.* Ille quid? In multitudine diuitiarum suarum, ideo radix eius euelletur de terra viuentium. Ego autem quia sicut oliua fructifera in domo dei, cuius radix nutritur non eradicatur, speravi in misericordia dei. Sed forte modo, Nam & hinc errant homines aliquando. Deum quidem colunt, & non sunt iam similes isti Doech. Sed quantum de deo praesumant ad temporalia: tamen ut dicant sibi, colo deum meum, qui me facturum est diuitem in terra, qui mihi filios daturus est, qui mihi uxorem daturus est. Talia quidem non dat nisi deus, sed non vult se propter talia diligere deus. Ideo enim saepe ista dat & malis, ut aliud ab illo discant querere boni. Quomodo ergo tu dicis, Speravi in misericordia dei? Forte ad temporalia adipiscenda: imo, *In aeternum & in seculum seculi.* Quod dixit in aeternum, repetere voluit adiuciendo in seculum seculi, ut confirmaret ibi repetendo, quam fundatus esset in dilectione regni caelorum, & in spe aeternae felicitatis. *Confitebor tibi in seculum quoniam tu fecisti.* Quid fecisti? Doech dannasti, David coronasti. Confitebor tibi in seculum quoniam tu fecisti. Magna confessio, quoniam tu fecisti. Quid fecisti, nisi haec ipsa quae supra dicta sunt, ut tanquam oliua fructifera in domo dei sperare in misericordia dei in aeternum, & in seculum seculi? Tu fecisti, impius iustificare se non potest, Sed quis est qui iustificat? Credenti, inquit, in eum qui iustificat impium. Quid enim habes quod non accepisti? Si autem acce-

pisti, quid gloriaris quasi non acceperis, quasi ex te habes? Absit ut & ego sic gloriar, ait iste qui opposit^o est contra Doech, qui tolerat Doech in terra, donec emigret ille de tabernaculo, & eradicetur de terra viuentium. Non gloriar quasi non acceperim, sed in deo gloriar. Et confitebor tibi quoniam tu fecisti: id est, quia tu fecisti, non ex meritis meis, sed ex misericordia tua. Ego enim quid feci? Si recolas, prius fui blasphemus & persecutor & iniuriosus. Tu autem quid fecisti? Sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci, Confitebor tibi in seculum quoniam tu fecisti. *Et expectabo nomen tuum quoniam iocundum est.* Amarum est seculum, sed nomen tuum iocundum. Et si dulcia quaedam sunt in seculo, sed cum amaritudine digeruntur. Praepositur nomen tuum, non solum amaritudini, sed etiam iocunditati. Narrauerunt etenim mihi iniusti delectationes suas, sed non sicut lex tua domine. Neque enim si nihil dulce esset martyribus, tantas tribulationum amaritudines a quo sensiebatur dulcedinem eorum non facile quisquam gustare poterat. Nomen ergo dei iocundum est amantibus deum super omnes iocunditates. Expectabo nomen tuum, quoniam iocundum est. Et cui probas quia iocundum est? Da mihi palatum cui iocundum est, Lauda deum quantum potes, & exaggera dulcedinem eius quibus valueris verbis. Homo nesciens quid sit mel, nisi gustauerit, quid dicas nescit. Ideo magis ad experimentum te inuitans Psalmus, quid ait? Gustate & videte quoniam suavis est dominus. Gustate non vis, & dicis, iocundum est. Quid iocundum est? Si gustasti in fructu tuo inueniatur, non in solis vocibus tantummodo tanquam in foliis, ne maledicto domini arefcere tanquam illa siculnea merearis. Gustate, inquit, & videte quoniam suavis est dominus. Gustate & videte, Tunc videbitis si gustaueritis. Homini autem non gustanti, unde probas? Laudando iocunditatem nominis dei, quantumcumque dixeris, verba sunt. Aliud est gustus. Verba laudis eius audiunt & impij, non autem gustant quam iocundum est, nisi sancti. Proinde iste sentiens dulcedinem nominis dei, & volens explicare & volens ostendere, nec inueniens quibus: etenim sanctis non opus est, ut ostendat, quia & ipsi gustant, & norunt. Impij autem sentire non possunt, quod gustare nolunt. Quid ergo facit de iocunditate nominis dei? Tulit se continuo a turbis impiorum, Et expectabo, inquit, nomen tuum, quia iocundum est. *In conspectu sanctorum tuorum.* Iocundum est nomen tuum, sed non in conspectu impiorum. Ego quam dulce sit scio, sed his qui gustauerunt.

In Psalmum quinquagesimum secundum.

Enarratio.

PSALMVVM istum vobiscum tractandum quantum dominus suggerit suscepimus. lubete fratres ut velimus, & orate ut possimus. Si quid festinatione forte praetermiserit, implebit in vobis qui & nobis dare dignatur quod dicere potuerimus.

Titulus eius est:

In finem pro Amalech intellectus ipsi David.

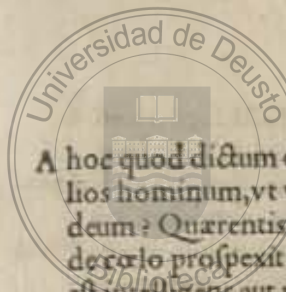
PRO Amalech, sicut in Hebraeorum interpretationibus nominum inuenimus, videtur dicere pro parturiente sine dolente. Quis autem in hoc seculo parturiat & doleat, agnoscunt fideles, quia inde sunt. Christus hic parturit, Christus hic dolet, caput est sursum, membra deorsum. Neque enim non parturiens nec dolens diceret, Saule Saule, quid me persequeris? Quo persequente parturiebat, eum conuersum parturire fecit.

Namque

G Namq; & ipse postea illuminatus est, & illis quos persequatur membris insertus, eadē charitate pragnās dicebat, Filioli mei, quos iterum parturio donec Christus formetur in vobis. Pro mēbris igitur Christi, pro corpore eius quod est Ecclesia, pro vno ipso homine: id est, pro ipsa vnitāte, cuius caput sursum est, psalmus iste cantatur. Gemit autem & parturit, & dolet iste homo. Quare, & inter quos, nisi quia accepit & cognouit à capite suo dicente, Abūdabit iniquitas & refrigeret charitas multorum? Si autem abundauit iniquitas & refrigeret charitas multorū: quis remanebit qui parturiat? Sequitur, Qui perseverauerit vsque in finem, hic saluus erit. Vnde esset magnum perseverare, nisi inter molestias & tentationes & turbationes, & scādala esset perseverandum? Nemo enim iubetur bona tolerare, sed pro isto quia dicitur, & pro isto quia cantatur, videamus quid sit. Pro isto increpantur hic homines, inter quos gemitur, inter quos doletur, & consolatio dolentis & parturientis in psalmi fine depromitur & exprimitur. Qui sunt ergo inter quos parturimus & gemimus? Si in corpore Christi sumus, si sub illo capite viuimus, si in membris eius deputamur: qui sunt igitur, **H** audi: Dixit imprudens in corde suo, non est deus. Tale genus est hominum inter quos dolet & gemit corpus Christi. Si tale hoc hominum genus est, non multos parturimus, quantum videtur occurrere cogitationibus nostris, per pauci sunt. Et difficile est vt incurramus in hominem, qui dicat in corde suo, non est deus: tamen sic pauci sunt, vt inter multos timēdo hoc dicere, in corde suo dicant, quia ore dicere non audent. Non ergo multum est, quod iubemur tolerare, vix inuenitur. Rarum hominum genus est, qui dicant in corde suo, non est deus. At vero alio intellectu discussio inuenitur esse in pluribus, quod in paucis & raris & penē in nullis esse putabamus. Prodeant in medium qui male viuunt, inspiciamus facta flagitiosorū, facinosorum, scelera torumq; hominum, quorū magna turba est, qui fouent quotidie peccata sua, qui factis in cōsuetudinem versis, etiam verecundiam perdididerunt. Hęc tanta hominum multitudo est, vt inter eos positū corpus Christi, vix audeat reprehendere, quod nō cogitur admittere: & pro magno sibi putet seruari integritatem innocentie, ne faciat quod culpāre iam per cōsuetudinem, aut non audeat, aut si ausus fuerit, facilius erūpat reprehensio & reclamatio eorum qui male viuunt, quā vox libera eorum, qui bene viuunt. Et isti tales sunt, vt dicāt in corde suo, non est deus. Tales enim cōuincō. Vnde cōuincō? Facta sua deo placere arbitrantur. Nō aliqui ergo ait, dicunt, sed dixit imprudens in corde suo, nō est deus. Qui vsque adeo credunt esse deum, vt eidem deo arbitrentur placere quod faciunt: atq; si intelligas, prudens quia imprudens dixit in corde suo, non est deus: si aduertas, si intelligas, si discutias, qui putat deo placere facta mala, non eum putat deum. Si enim deus est, iustus est: si iustus est, displicet ei iniustitia, displicet iniquitas. Tu autem cum putas ei placere iniquitatem, negas deum. Si enim deus est cui displicet iniquitas, tibi autem non videtur esse deus cui displicet iniquitas: non est autem deus, nisi cui displicet iniquitas: cum dicis in corde tuo, fauet iniquitatibus meis deus, nihil aliud dicis quā nō est deus. Referamus nos ad illum intellectum, qui & de ipso Christo domino nostro de ipso capite nostro occurrit. Ipse enim cū in forma serui appareret in terra, dixerunt qui eum crucifixerunt, non est deus. Quia filius dei erat, vtique deus erat. Sed

illi qui corrupti sunt & abominabiles facti sunt, quid K dixerunt? Non est deus, Occidamus eum non est deus. Habes vocem ipsorum in libro Sapiētiae: sed primo illos vide corruptos, vt possint dicere in corde suo, nō est deus. Præmissio enim versu, Dixit imprudens in corde suo, non est deus: tanquam causā quæreretur vnde hoc posset dicere imprudens, subiicit: *Corrupti sunt & abominabiles facti sunt in iniquitatibus suis.* Audi illos corruptos. Dixerunt enim apud se non recte cogitantes. Cœpit corruptio à mala fide, inde itur in turpes mores, inde in acerrimas iniquitates: gradus isti sunt. Quid enim apud se dixerunt cogitantes nō recte? Exiguum & cum tēdio est vita nostra. Ab hac mala fide sequitur illud quod & Apostolus dixit, Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Ibi autē latius luxuria ipsa describitur, Coronemus nos rosīs antequam marcescant. Vbiq; reliquamus signa lætitiæ nostræ. Post istā descriptam latius luxuriam: quid sequitur? Occidamus pauperem iustum: hoc est ergo dicere, nō est deus. Lenia videbantur iam dudum loqui, Coronemus nos rosīs antequam marcescant. Quid delicatius, quid lenius? Sperares de hac lenitate cruces, gladios? Noli mirari, lenes sunt & radices spinarum. Si quis eas contrectet, non pungitur, sed quo pungeris, inde nascitur. Corrupti ergo sunt isti & abominabiles facti sunt in iniquitatibus suis. Dixit imprudens in corde suo, nō est deus, Si filius dei est, descendat de cruce. Ecce aperte dixere, non est deus. Sed quomodo inter illos gemit corpus Christi? Gemuerunt inter illos apostoli qui tunc fuerunt, & discipuli Christi. Ad nos isti quid pertinent? Quomodo inter hos nos parturimus? Adhuc sunt qui dicunt, Christus non est deus. Hoc dicunt pagani qui remanserunt: hoc ipsum dicunt ipsi Iudæi, qui ad testimonium confusionis suæ vbique diffusi sunt: hoc dicunt & hæretici multi. Nāque & Arriani dixerunt, nō est deus: Eunomiani dixerunt, non est deus. Huc accedit fratres, quia & illi de quibus paulò antè dixi, qui male viuunt, nihil aliud dicunt quā nō est deus. Cum enim dicimus eis Christum venturum iudicē ad iudicium, quod dicunt scripturæ quæ nō fallunt: illi autem magis aurem præbentes serpenti suggerenti, non mor-te morieris, quod dixerat in paradiso, cōtra veritatem dei constituentis & dicentis, morte morieris: ita faciūt mala vt dicant sibi, veniet Christus & dabit indulgentiam omnibus. Ita ergo mēdax est ille qui dixit, quia separabit iniquos ad sinistram, separabit iustos ad dexteram. Iustus dicet, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod paratum est vobis ab origine mūdi. Iniquus dicet, Ite in ignem æternū, qui paratus est diabolo & angelis eius? Quomodo ergo omnibus dabit indulgentiam? Quomodo neminem dānabit? Ergo mentitur. Hoc est dicere, nō est deus. Vide ergo ne forte tu mentiaris. Tu enim homo es, ille deus. Deus enim verax, omnis autem homo mendax. Sed quid de istis dicitur? *Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in iniquitatibus suis. Non est qui faciat bonum, non est vsque ad unum. Dominus de caelo prospexit super filios hominum, vt videret si est intelligens aut requirens deum.* Quid est hoc? Corrupti sunt & abominabiles facti sunt isti omnes qui dicunt, non est deus. Et quid hoc latebat deū, tales esse factos? aut vero nobis eorum interior cogitatio aperiretur, nisi ab illo diceretur? Si ergo nouerat, si sciebat, quid est hoc

A hoc quod dictum est, quod de cælo prospexit super filios hominum, ut videret si est intelligens aut requirēs deum: Quærentis enim verba sunt, non scientis, deus de cælo prospexit super filios hominum, ut videret si est intelligens aut requirens deum. Et tanquam inueniret quod quæsiuit inspiciendo, & de cælo prospiciendo, dicit sententiam. *Omnes declinauerunt simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.* Duæ quæstiones oriuntur aliquantulum difficiles. Si enim respicit de cælo deus, ut videat si est intelligens aut requirens deum, subintrat cogitatio imprudenti, quia nō omnia nouit deus. Hæc vna quæstio est. Quæ est altera: Si non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum: quis est ille qui parturit inter malos: Illa ergo sic soluitur quæstio, quia plerunque ita loquitur scriptura, ut quod dono dei creatura facit, deus facere dicatur: ut, verbi gratia, cum misereris pauperis, quia dono dei facis, deus miseretur. Cum cognoscis qui sis, quia illo allucete facis, si is es qui dicas, Tu illuminabis lucernam meā domine, deus meus illumina tenebras meas: quod deo donante & faciente cognoueris, ille cognoscit: nam vnde est, Tētat vos dominus deus vester, ut sciat si diligatis illum? Quid est ut sciat? Ut dono suo scire vos faciat. Sic ergo & hic, de cælo prospexit super filios hominum, ut videret si est intelligens aut requirens deum. Absit ipse & donet nobis, ut quod cor nostrum fecit cōcipere, faciat & parere. Apostolus dicit, Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex deo est, ut sciamus quæ a deo donata sunt nobis. Hoc spiritu ergo quo cognoscimus quæ a deo donata sunt nobis, discernimus inter nos & eos quib⁹ hæc donata nō sunt, & ex nobis illos cognoscimus, Quia si nos aliquod bonum habere non potuiss⁹ intelligimus, nisi illo donante & largiente, a quo sunt omnia bona, simul intelligimus nihil tale posse habere eos quibus hæc deus nō donauit. Ista dignoscencia nobis ex spiritu dei est, & eo quo videmus hoc, deus videt, quia id deus facit ut videamus. Hinc enim dictum est & illud, Spiritus enim omnia scrutatur, etiam altitudinem dei: non quia ille scrutatur qui nouit omnia, sed quia tibi donatus est spirit⁹ qui & te scrutari facit. Et quod dono ipsius tu facis, ille facere dicitur, quia sine illo tu non faceres: ergo deus facere dicitur cum tu facis. De dono spiritus filiorum, quibus datus est spiritus dei, respiciunt super filios hominū, ut videant si est intelligens aut requirens deū. Sed quia id dono dei & spiritu dei faciūt, deus hoc facere dicitur, velut prospicere & videre. Quare autem de cælo, si hoc homines faciunt: Quia dicit Apostolus, Nostra autem conuersatio in cælis est. Vnde enim hoc facis ut videas, vnde prospicis ut intelligas? Nōne corde: Si corde hoc facis Christiane, vide si sursum cor habes. Si sursum cor habes, de cælo in terram prospicis. Et quia hoc dono dei facis, deus de cælo prospicit super filios hominū. Illa igitur quæstio pro modulo nostro sic soluta est. Quid est quod prospiciens deus agnoscit? Quicquid hic donat, agnoscit. Audi, quid? Quia omnes declinauerūt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonū, non est vsq; ad vnum. Quæ igitur illa quæstio est, nisi quam paulo ante commemorauī. Si non est qui faciat bonū, nō est vsq; ad vnum: nemo restat qui gemat inter malos. Expecta, inquit, dominus, noli cito ferre sententiā. Donauī hominibus bene facere, sed ex me, inquit, non ex se. Ex se enim mali sunt. Filii enim hominū sunt quan-

do male faciunt: quando bene, filij dei. Hoc enim facit Deus ex filiis hominum filios dei, quia ex filio dei fecit deus filium hominis, Videte quæ sit illa participatio diuinitatis: promissa quidē est nobis participatio diuinitatis. Mentitur qui promisit, si nō est prior factus particeps mortalitatis. Fili⁹ enim dei particeps nostræ mortalitatis effectus est, ut mortalis homo fiat particeps diuinitatis suæ. Qui tibi promisit cōmunicadum tecum bonum suum, prius tecum cōmunicauit mala tua. Qui tibi promisit diuinitatem, ostendit in te charitatem. Ergo tolle quod homines filij dei sunt, remanet quod filij hominum sunt. Non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. *Nōne sciens omnes qui operantur iniquitatem, qui deuorant populum meum in cibo panis.* Nōne scient? Nōne illis ostendetur? Dic, minare, loquere ex parturiente & dolente. Populus enim tuus deuoratur in cibo panis. Est ergo hic populus dei qui deuoratur? Certe non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Respondetur ex illa regula. Sed iste populus qui deuoratur, iste popul⁹ qui patitur malos, iste qui gemit & parturit inter malos, iam ex filiis hominum filij dei facti sunt, & ideo deuoratur. Consilium enim in opis confudistis, quoniam dominus spes eius est. Plerunque enim ut deuoretur populus dei, hoc ipsum in illo contemnitur, quia populus dei est. Rapiam, inquit, & exproliem, si Christianus est, quid mihi facturus est? Loquitur pro illo qui loquitur pro parturiente, & minatur deuorantibus, dicens: Nōne scient omnes qui operantur iniquitatem: Nam & ille qui videbat furem & concurrebat cum eo, & cum adulteris portionē suam ponebat, sedens aduersus fratrem suū detrahebat, & aduersus filium matris suæ ponebat scandalum, dixit in corde suo, non est deus. Ideo hoc illi dicitur, hæc fecisti & tacui, Susplicatus es iniquitatem quod ero tui similis: hoc est, non ero deus, si ero tibi similis. Sed quid sequitur? Arguam te, & statuam te ante faciem tuam. Sic & hic arguam te, & statuam te ante faciem tuam. Nō vis modo nosse ut tibi displiceas, nosces ut plangas. Non enim demonstraturus est deus iniquis iniquitatem suā? Si non est demonstraturus, qui erunt qui dicturi sunt, quid nobis profuit superbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Tunc ergo scient qui modo scire nolunt. Nōne scient omnes qui operantur iniquitatem, qui deuorant populū meum. *In cibo panis.* Quid addidit in cibo panis? Tanquam panem manducant populū meum. Cætera enim quæ māducamus, possumus modo illa, modo illa, non semper hoc olus, nō semper hanc carnem, non semper hæc poma, semper autem panem. Quid est ergo, deuorant populū meū in cibo panis? Sine intermissione, sine cessatione deuorant, qui deuorant populū meum in cibo panis. *Deum non inuocauerunt.* Consolatur gementem, & maxime ex commemoratione, ne imitando malos, qui plerunque prosperantur, delectetur fieri malus. Seruatur tibi quod tibi promissum est, spes illorum presens est, tua futura est: sed illorū fluxa, tua certa: illorum falsa, tua vera. Illi enim deum non inuocauerunt. Nōne quotidie tales rogant deum? Non rogant deum. Attēdite si possumus hoc dicere adiuvante ipso deo. Deus gratis se vult coli, gratis se vult diligere, hoc est, caste amari: non propterea se amari, quia dat aliquid præter se, sed quia dat se. Qui ergo inuocat deū ut diues fiat, deum non inuocat, hoc enim inuocat quod ad se vult venire: quid enim est inuocare, nisi vocare in se? In se ergo vocare, hoc dicitur inuocare. Nam cum dicitur, deus da

psal. 13.
Roma. 3.

psal. 17.

Deut. 33.

1. Cor. 2.

1. Cor. 2.

philip. 3.

psal. 13.

psal. 49.

Ibidem.

Sapi. 5.

F

IN PSALMVM LIII.

G deus da mihi diuitias: non vis ut ipse deus ad te veniat, sed vis ut diuitiae veniant ad te. Quod vis ut ad te veniat, hoc inuocas. Si autem deum inuocares, ipse ad te veniret, ipse esset diuitiae tuae. Nunc autem vis habere arcam plenam, & inanem conscientiam. Deus non implet arcam, sed pectus. Quid tibi profunt exteriores diuitiae, si te interior premit egestas? Ergo isti qui propter secularia commoda, qui propter terrena bona, qui propter vitam praesentem & terrenam felicitatem inuocant deum, non inuocant deum. Propterea quid de illis sequitur? *Ibi timuerunt timore vbi non erat timor.* Nunquid enim timor est, si quis perdat diuitias? Non est ibi timor, & ibi timetur. Si quis autem perdat sapientiam, ibi vere timor est, & ibi non timetur. Audi, dignosce, tales intellige. Commendatur nescio cui sacculus, non vult reddere, pro suo computat, non putat posse repeti, iam pro suo habebit, reddere detrectat: videat quid timeat amittere, & quid nolit habere: in dubium veniunt pecunia & fides, quae praeciosior est, ibi grauius damnum timendum est. Tu autem ut aurum teneas, fidem perdis. Grauiori damno percuteris, & tu

H de lucro latatus es. Ibi timuisti timore, vbi non erat timor. Redde pecuniam: parum dico redde, perde pecuniam ne fidem perdas. Tu autem reddere pecuniam timuisti, & fidem perdere voluisti. Martyres non aliena tulerunt, sed etiam suam fidem ne amitterent, propria contempserunt. Et parum fuit perdere pecuniam quando proscripti sunt, perdiderunt & animam suam quando passii sunt: perdiderunt animam, ut in vitam aeternam inuenirent eam. Ergo ibi timuerunt vbi timendum est. Illi vero qui Christo dixerunt, non est deus, ibi timuerunt vbi non est timor. Dixerunt enim, Si dimiserimus eum, venient Romani & tollent nobis & locum & regnum. O stultitia & imprudentia, dicens in corde suo, non est deus. Timuisti perdere terram, & perdidisti caelum, timuisti ne venirent Romani, & tollerent tibi locum & gentem, nunquid tibi tollerent deum? Quid ergo restat? Quid nisi ut iam fatearis, quia tenere voluisti, & tenendo male amisti? Perdidisti enim & locum & gentem occidendo Christum, & perdidisti & locum & gentem & Christum. Timedo occiderunt Christum. Sed quare hoc? *Quoniam deus dissipat ossa hominibus placenium.* Et volentes placere hominibus, timuerunt perdere locum: Christus autem ipse de quo dixerunt, non est deus, maluit displicere hominibus talibus, quales illi erant, filiis hominum: non autem filiis dei maluit displicere. Inde dissipata sunt ossa eorum, illius ossa nemo confregit. *Confusi sunt quoniam deus spreuit eos.* Reuera fratres, quantum ad illos attinet, magis tibi illis accessit confusio in loco in quo crucifixerunt dominum, quem ideo crucifixerunt ne perderent gentem & locum & regnum: non enim ibi sunt Iudei. Deus ergo spreuit eos, & tamen spernendo admonuit illos ut conuertantur. Modo cognoscant Christum, & dicant, deus est, quem dixerunt non est deus. Redeant ad hereditatem paternam, ad hereditatem Abrahamae Isaac & Iacob, possideant cum ipsis vitam aeternam, & si vitam temporalem amiserunt. Quare hoc? Quia ex filiis hominum facti sunt filij dei. Nam quandiu sic manent & conuerti nolunt, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum: confusi sunt, quoniam deus spreuit eos, & tanquam ad ipsos conuersus ait: *Quis dabit ex Sion salutare Israel.* O stulti, increpatis, insultatis, colaphizatis, sputis illiuitis, spinis coronatis, in crucem erexitis. Quem? Quis dabit ex Sion sa-

lutare Israel? Nonne ipse de quo dixistis, non est deus. *K In auerendo dominus captiuitatem populi sui.* Non enim auertit captiuitatem populi sui, nisi qui voluit inter vestras manus esse captiuus. Sed qui hoc intelligit? *Exultabit Iacob, & letabitur Israel.* Vere Iacob & vere Israel, minor ille cui seruiuit maior, ipse exultabit, quia ipse cognosceat Israel.

*In Psalmum quinquagesimum tertium.
Enarratio.*

PSALMI huius titulus habet fructum prolixitatis suae si intelligatur. Et quia psalmus breuis est, compensemus in mora tituli, quod in psalmo non immorabimur. Inde enim pender omnis versus qui catatur. Si quis itaque cognoscat quod in domus fronte praefixum est, securus intrabit: nec cum intrauerit, errabit. Hoc enim in ipso poste prenotatum est, quomodo interius non erretur. Titulus eius sic se habet, *In finem in hymnis intellectus ipsi Dauid.* Cum venerunt Ziphæi & dixerunt ad Saul, Nonne ecce Dauid absconditus est apud nos? Quod Saul persecutor erat sancti viri Dauid, optime nouimus: quod figuram gerebat Saul temporalis regni, non ad vitam, sed ad mortem pertinentis, & hoc vestrae charitati nos commendasse meminimus. Itemque quod ipse Dauid figuram gerebat Christi, vel corporis Christi, & nosse debetis, & recolere quod iam notis. Quid ergo Ziphæi? Vicus quidam erat Ziph, cuius habitatores Ziphæi dicebantur, in quorum regione se absconderat Dauid, cum eum vellet Saul inuenire & occidere. Isti ergo Ziphæi cum hoc cognouissent, prodiderunt eum regi persecutori dicentes, Nonne ecce Dauid absconditus est apud nos? Nihil quidem profuit illis proditio eorum, & ipsi Dauid nihil obfuit. Nanque animus eorum malignus demonstratus est. Saul vero nec post eorum proditionem potuit comprehendere Dauid, sed potius in ipsius regionis quadam spelunca, cum eius manibus datus esset occidendus Saul, pepercit illi Dauid: & quod habebat in potestate, non fecit. Ille autem quarebat facere quod in potestate non habuit. Ziphæi ergo illi viderint qui fuerint quos nobis psalmus ex illorum occasione intelligendos offerat, videamus. Si quaeramus ergo quid interpretentur Ziphæi, inuenimus, florentes. Florentes ergo nescio qui inimici erant sancto Dauid, florentes latenti. Inuenimus ergo eos in genere humano, si psalmum intelligere volumus. Inueniamus hic primo Dauid latente, & inueniemus ei aduersarios florentes. Attende Dauid latentem. Mortui enim estis, dicit Apostolus membris Christi, & vita vestra abscondita est cum Christo in deo. Isti ergo latentes quando erunt florentes? Cum Christus, inquit, apparuerit vita vestra, tunc & vos cum illo apparebitis in gloria. Quando erunt isti florentes, tunc erunt illi Ziphæi arescentes. Cui nanque flori illorum comparetur gloria, attendite. Omnis caro foenum, & omnis honor carnis ut flos foeni. Quis finis? Foenum aruit, & flos decidit. Vbi tunc erit Dauid? Vide quid sequitur, Verbum autem domini manet in aeternum. Illa ergo duo genera hominum sunt, quae & distinguere debetis, & eorum alterum eligere. Quid enim tibi prodest nosse, si eligere piger es? Equidem nunc eligendi potestas adiacet, veniet tempus quando tibi potestas decrit eligendi, cum iam deus sententiam non differret iudicandi. Qui sunt enim isti florentes Ziphæi, nisi corpus illud Doech Idumaei, de quo iam locuti sumus charitati vestrae ante paucos dies: de quo dictum est, Ecce homo qui non posuit deum adiutorem suum, sed sperauit in multi-

Matth. 10.

Ioan. 11.

Ibidem.

† alius, magna.
Ioan. 11.

Psal. 13.

A in multitudine diuitiarum suarum, & præualuit in uanitate sua: Illi sunt florentes filij seculi, quos modo ex Euangelio audistis, quia in sua generatione astutiores sunt filius lucis. Et enim ipsi videntur prospicere in postuum, quod nesciunt utrum veniant. Audistis quid fecerit domino suo villicus ille faciès sibi bonum de rebus domini sui, & largiès debitoribus illius, ut cum amotus esset à villicatione, susciperetur ab eis. Et quãuis fraudem fecerit domino suo, tamen cor eius laudauit dominus eius, non attendès ad damnum suum, sed ad eius ingenium. Quanto magis nos debemus ipso domino nostro Iesu Christo admonente facere nobis amicos de mammona iniquitatis. Mammona enim diuitiæ interpretatur. Nostræ autem diuitiæ ibi sunt ubi est domus nostræ aterna in cælis. Proinde pecuniam temporalem illi appellant diuitias, quia nisi temporaliter florere nõ possunt, nec in æternum sibi ex his amicos facere volunt, quia veras diuitias non nouerunt. Has ergo diuitias solas iniquitas putat, florens ad tempus ut fœnum. Hi sunt Ziphæi inimici Dauid florentes in seculo. Hos aliquando attendunt etiam filij lucis infirmi, & nutant eis pedes cum viderint malos felicitate florere, & dicunt apud seipso, Quid mihi prodest innocentia? Quid mihi cõfert quod deo seruiò, quod mandata eius custodio, quod neminem premo, nemini aliquid rapio, nulli noceo, quod possum præsto: Ecce hæc omnia facio, & florent illi, ego laboro. Quid enim & tu Ziphæus vis esse? Florent in seculo, arefcunt in iudicio, & post ariditatē in ignē æternum mittētur. Hoc velis & tu ignoras quid tibi promiserit qui ad te venit, quid in seipso hic ostenderit. Si flos Ziphæorū appetendus esset, ipse dominus tuus nõne & in hoc seculo floruiisset? An verò deerat illi ut hic posset florere? Sed hic maluit inter Ziphæos latere, & dicere Pontio Pilato interroganti tanquam & ipsi flori Ziphæorum, & suspecto de regno eius, Regnum meum nõ est de hoc mundo. Dauid petiuit apud Ziphæos Ecclesiã quasi latens inter florentes huius seculi homines, quia bonum Ecclesiæ intus est. Ergo hic latebat, & omnes boni latent hic, quia bonū eorū intus est, absconditum est, in corde est, ubi fides, ubi charitas, ubi spes, ubi thesaurus illorū. Nunquid hæc bona apparēt in seculo? Et hæc bona latent, & horum bonorū merces latet. At vero dignitas seculi, quomodo alba est? Nitet ad tempus. Nunquid semper nitebit? Herba est hyemalis, usque ad æstatem viret. Non ergo fiet in animo quod in alio psalmo inuenimus. Confitetur enim quidam prope se cecidisse nutantem, & labasse gressus suos ambulantes in via dei, dum aspiceret florem quandam felicitatēque iniquorum, & posteaquam cognouisset quid iniquis in finem seruaret deus, & quid iustus laborantibus promitteret qui fallere non potest, agens gratias de hac cognitione, ait, Quam bonus Israël deus rectis corde. Quare hoc dicis? Mei autem, inquit, penè commoti sunt pedes. Vnde: Quia zelauit in peccatoribus, pacem peccatorum intuens. Confirmati sunt autem gressus eius posteaquam intellexit in nouissima. Quod enim in eodem psalmo paulopost dicit, Hoc labor est ante me: id est, magna mihi quæstio surrexit in corde, quare homines male faciunt, & in seculo florent: multi autem bene agunt, & in hac terra laborant. Quæstio ergo ista cum magna esset ante oculos meos, & laboriosa ad inuestigandum. Labor est, inquit, ante me, donec introeam in sanctuarium dei, & intelligam in nouissima. Quæ sunt ista

Tomus octauus.

nouissima? Quæ, nisi quæ scimus iam in Euangelio prædiciata? Cum enim venerit filius hominis, congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos, sicut pastor segregat oues ab hœdis: oues ponet ad dexteram, hœdos ad sinistram. Ecce iam illi Ziphæi separabuntur, flamma sequitur separationem. Vbi est flos eorum, qui iam ad sinistram stabunt? Nonne tunc ingemiscunt? Nonne tunc sera pœnitentia torquebuntur, & dicent. Quid nobis profuit superbia, & diuitiarum iactantia quid cõtulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam umbra. O Ziphæi ad sinistram stantes, sero pœnitet vos in umbra floruisse. Quare Dauid, quem probebatis inter vos latere, non agnoscebatis? Tunc enim si corrigeremini, dolor iste infructuosus non esset. Est enim dolor fructuosus, est & infructuosus. Fructuosus dolor nunc est cum te accusas, cum in te reprehendis malos mores tuos, cum reprehensos persequeris, persecutos excludis, illisque exclusis mutaris, exuens te veterem hominem, & induens nouum: eligens potius Christi opprobrium quàm florem Ziphæorum. Porro si tibi contigerit habenti in occulto bonum tuū, & latenti inter Ziphæos, habenti etiam in occulto promissionem mercedis tuæ, aliqua sublimitas seculi, noli extolli: nam si elatus ex illa fueris, cades in flore Ziphæorum. Sic enim mulier quædam sancta Hester in illo tunc populo ludæorum, cum esset vxor regis alienigenæ, ventum est ad periculum ciuium, ut deprecaretur regem pro ciuibus suis: cœpit orare, & in ipsa oratione confessa est, illa omnia insignia regalia sic sibi esse velut pannum menstruata. Si hæc mulieres possunt, viri non possunt? Et si hæc potuit mulier ludæa, non poterit Ecclesia Christiana? Hoc ergo dico charitati vestræ: diuitiæ si affluant, ne apponatis cor, Abundent licet, & sequatur te prosperitas seculi, tu mari noli credere, nec ridenti, Diuitiæ si affluant, si abundant, calca eas, & suspendere ex deo tuo. Cum enim eas subter te habueris, & ex illo pependeris, cum fuerint subtractæ non cades: ne forte per malam cogitationem minimèque Christianam, fiat in te quod dicitur in alio psalmo, commemorato flore istorum Ziphæorum, Nimis enim, inquit, profundæ factæ sunt cogitationes tuæ. Deo dicatur, Nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ. Vir imprudens non cognoscet, & stultus non intelliget hæc. Quid non intelliget? Cum exorientur peccatores sicut fœnum, & prolongati fuerint omnes qui operantur iniquitatem, ut intereant in seculum seculi, delectabit eos flamma malorum. Dixerunt apud se, ecce mali florent, puto malos amat deus, & delectatur temporali flore iniquorum, conuersi sunt ad iniquitatem ut interirent: non ad tempus, sicut illi florent, sed in seculum seculi. Vnde hoc? Quia vir imprudens non cognoscet, & stultus non intelliget hæc, non intrans in sanctuarium dei, ut intelligat in nouissima. Et quia difficilis est aliquantulum intellectus hic, inde cœpit Psalmus iste: ut Dauid lateret inter Ziphæos, nec delectaretur flore Ziphæorum: sed eligeret potius inter illos humilitatem, ut haberet apud deum absconditam claritatem. Quid ergo ei tribuitur in hoc titulo? In finem in hymnis, hoc est, in laudibus. Quibus laudibus? Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit, ita factum est, sit nomen domini benedictum. Quasi videbatur aruisse perdita omni substantia? Absit. Folia ceciderunt, radix vivebat. Ergo in finem in hymnis. Quid est, intelle-

p Etus con-

Gētus contra illud, Vir imprudens nō cognosceat, & stultus non intelliget hęc. Intellectus ipsi Dauid, cum venerunt Ziphæi & dixerūt ad Saul, Nōne ecce Dauid absconditus est apud nos? Et si absconditus est apud vos, dummodo non floreat sicut vos. Audi ergo vocem eius: *Deus in nomine tuo saluum me fac, & in virtute tua iudica me.* Hoc dicat Ecclesia latens inter Ziphæos. Hoc dicat corpus Christianum habens in occulto bonum morum suorum, sperans de occulto mercedem meritorum suorū: hoc dicat. Deus in nomine tuo saluum me fac, & in virtute tua iudica me. Venisti o Christe, humilis apparuisti, contēptus es, flagellatus es, crucifixus es, occisus es: sed tertia die resurrexisti, quadragesimo die in cælum ascēdisti, sedes ad dexteram patris, & nemo videt: spiritum tuum inde misisti, quem

1. Reg. 2. acceperunt digni impleti amore tuo, laudē ipsius humilitatis tuę per mundum gentēsque prædicauerunt. Nomen tuum video excellere in genere humano, sed tamen infirmus nobis prædicatus es. Neque enim & ille doctor gentium dixit aliquid inter nos se scire, nisi

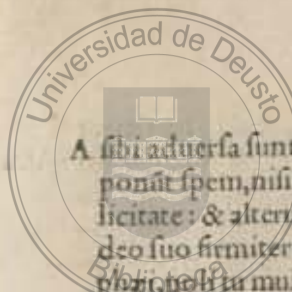
1. Corin. 2. Christum Iesum & hunc crucifixum, ut eius eligeremus opprobrium, magis quā gloriā florentiū Ziphæorum. Veruntamen de illo quid ait? Et si mortuus est ex infirmitate, sed nunc viuūt ex virtute dei. Venit ergo ut moreretur ex infirmitate, venturus est ut iudicet in virtute dei: sed per infirmitatem crucis clarificatum est nomen eius. Quisquis non crediderit in nomen clarificatum per infirmitatem, expauescet ad iudicem cum venerit in virtute. Ne autem quondam

Matth. 3. ille infirmus, cum venerit fortis, ventilabro illo ad sinistram nos mittat, saluet nos in nomine suo, & iudicet nos in virtute sua. Quis enim hoc tam temerarius optauerit, ut dicat deo, iudica me: Nōne pro maledictō dici solet hominibus, iudicet te deus? Ita planē est maledictum, si iudicat te in virtute sua, sed si nō te saluauerit in nomine suo. Cum verō in nomine præcedente saluauerit te, salubriter in virtute consequente iudicabit. Securus esto, iudicium illud non tibi erit punitio, sed discretio. Nam & in quodam Psalmo ita dicitur, Iudica me deus & discerne causam meam de gente non sancta. Quid est, iudica me? Discerne me à

Psal. 42. Ziphæis inter quos lateo. Pertuli eorum florem, iam veniat & flos meus, Et illorum quidem flos fuit temporalis, & arescente fœno decidit, flos autem meus quis erit? Plantati in domo domini, in atris domus dei nostri flore bunt. Remanet enim & nobis flos, sed qui non cadat sicut folium plantati illius ligni iuxta aquas, de quo dictum est, Et folium eius non decidet.

Psal. 91. Deus ergo in nomine tuo saluum me fac, & in virtute tua iudica me. *Deus exaudi orationem meam, auribus percipe verba oris mei.* Perueniant ad aures tuas verba oris mei, quia non florem Ziphæorum à te desidero. Auribus percipe verba oris mei. Tu percipe. Nam Ziphæis & si sonet oratio mea non audiunt, quia non intelligūt, Temporalibus quippe gaudent, bona æterna desiderare non nouerunt. Ad te perueniat oratio mea, ex desiderio æternorum tuorum beneficiorum excussa & iaculata: ad aures tuas emitto eam, adiuua eam ut perueniat, ne deficiat in itinere medio, & quasi collapsa corruat. Sed & si non mihi eueniunt modo bona quę postulo, securus sum tamen quia postea venient. Nam & in delictis dicitur quidam rogasse deum, & non est exauditus bono suo. Desideria enim secularia incitauerant illum ad orandum, & in tribulationibus temporalibus positus optauerat, ut transirent tribulatio-

nes temporales, & rediret flos fœni, & ait, Deus meus K deus meus ut quid me dereliquisti? Vox ipsa Christi *Psal. 110.* est, sed pro membris suis, Verba, inquit, delictorum meorum clamaui ad te per diem nec exaudies, & nocte, & non ad insipientiam mihi: id est, & nocte clamaui & non exaudisti, & tamen hoc ipsum quod non exaudisti, non ad insipientiam mihi non exaudisti, sed magis ad sapientiam non exaudisti, ut intelligerem quid à te petere deberem. Ea enim petebam quę malo meo fortassis acciperem. Petis diuitias o homo, quanti eueri sunt per diuitias suas? Vnde scis vtrum tibi sint profutura diuitiæ? Nōne multi pauperes tutius latebant, diuites facti, mox ut lucere cœperunt, præda fortioribus fuerunt? Quanto melius laterent, quanto melius nescirentur, qui cœperunt quari, non propter quod erant, sed propter quod habebant. In his ergo temporalibus fratres admonemus vos & exhortamur in domino, ut non petatis aliquid quasi fixum: sed quod vobis deus expedire scit. Quid enim vobis expediat, omnino non scitis. Aliquādo quod putatis prodesse, obest: & quod putatis obesse, hoc prodest. Aegri enim estis, nolite medico dictare, quę vobis medicamenta velit apponere. Si doctor gentium Paulus apostolus dicit, Quid enim oremus sicut oportet, nescimus, quanto magis nos? Qui tamen cum sibi videretur ipse prudenter orare, ut ab eo auferretur stimulus carnis, angelus satanę qui eum collaphizabat, ne in magnitudine reuelationum extolleretur: quid audiuit à domino? Nunquid factum est quod volebat? Non, ut fieret quod expediebat. Quid ergo audiuit à domino? Ter, inquit, rogavi dominum, ut auferret eum à me, & *1. Corin. 13.* dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Ego medicamentū ad vulnus posui, quando posuerim noui, quando auferendum sit, noui. Non recedat ægrotus à manibus medici, non det consilium medico. Ita sunt ista omnia temporalia, tribulationes sunt. Si bene colis deū, noueris quia nouit quid cuique expediat. Prosperitates sunt magis cauendæ, ne ipsa corrumpāt animum tuum, ut ab eo qui hęc dedit recedat. Ergo iste intelligens quid ait? Deus exaudi orationem meā, auribus percipe verba oris mei. *Quoniam alieni insurrexerunt aduersum me.* Qui alieni? Nōne ipse Dauid Iudæus erat de tribu Iuda? Ipse autem locus Ziph ad tribum Iuda pertinebat, Iudæorum erat. Quomodo ergo alieni? Non ciuitate, non tribu, *M* non cognatione, sed flore: nam vis nosse alienos istos? In alio psalmo filij alieni dicti sunt, Quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis. Et enumerat florem Ziphæorum: Quorum filij *Psal. 110.* velut nouellæ constabilitæ in iuuentute sua. Filie eorum compositę & ornata; sicut similitudo templi, Cellaria eorum plena, eructantia ex hoc in hoc. Oues eorum fœcundæ multiplicantes in exitibus suis, boues eorum crassi: Non est ruina sepi nec exitus, neque clamor in plateis eorum. Sed vide Ziphæos, vide ad tempus florentes. Beatum dixerunt populum cui hęc sunt. Merito filij alieni. Tu quid latens inter Ziphæos? Beatus populus cuius dominus deus ipsius. Ex hoc affectu hęc oratio mittitur ad aures domini, cum dicitur, Auribus percipe verba oris mei, quoniam alieni insurrexerunt aduersum me, *Et potentes quæsierunt animam meam.* Nouo enim modo fratres mei volunt perdere genus sanctorum, & ab huius seculi spe abstinentium. Omnes qui spem habent in isto seculo, certe concreti sunt, certe simul viuunt. Vehementer sibi ad-

A sibi aduersa sunt ista duo genera: vnum eorum qui nō ponāt spem, nisi in rebus secularibus & temporali felicitate: & alterum eorum qui spem suam in domino deo suo firmiter ponunt. Et cū concordēs sunt isti Ziphæorū, nō tū multum credere concordia eorum, tentationes desunt. Vbi venerit aliqua tentatio, vt arguatur aliquis pro flore seculi, nō dico tibi, offendit episcopum, sed nec ad ipsam Ecclesiā accedere vult, ne cadat aliquid firmi. Quare ista dixi fratres? Quia modo libenter audistis omnes in nomine Christi, & quemadmodum intelligitis, ita exclamatis ad verbum: nō utique acclamaretis nisi intelligeretis: Intellectus iste vester fructuosus esse debet. Vtrum autem fructuosus sit, tentatio interrogat, ne subito dum dicimini nostri, per tentationem inueniamini alieni, & dicatur, Alieni infurrexerunt aduersum me, & potentes quæsierunt animam meam. Ne dicatur quod sequitur: *Non proposuerunt deum ante conspectum suum.* Quando enim ponet ante conspectum suum deū, ante cuius conspectū nō est nisi seculum? Quomodo sit nūmus super nummum, quomodo augeantur greges, quomodo impleatur apotheca, quomodo dicatur anima, habes multa bona, iocundare, epulare, satiare: nunquid ponit ante conspectum suum illū, qui sic gloriant, & ita flore Ziphæorū nitenti dicit, stulte, hoc est, non intelligēs, vir imprudens, hac nocte auferetur anima tua, hæc omnia quæ præparasti cuius erunt: *Non proposuerunt deum ante conspectum suum. Ecce enim deus adiuvat me.* Et ipsi nesciunt inter quos lateo. Si autem & ipsi ponerent deum ante conspectum suum, inuenirēt quemadmodum me adiuvat deus. Omnes enim sancti adiuantur à deo, sed intus vbi nemo videt. Quomodo enim magna est pœna impiorum conscientia, sic magnum gaudium piorum ipsa conscientia. Nam gloria nostra hæc est, dixit Apostolus, testimonium conscientia nostræ. In hac gloria tur iste intus, nō in flore Ziphæorum foris, qui modo ait, Ecce enim deus adiuvat me. Prorsus quanuis longe futura sint quæ promittit, hodie mihi dulce & præsens est adiutoriū. Hodie in corde meo gaudium inuenio, quia sine causa dicunt quidā, Quis ostendit nobis bona? Signatum est super nos lumen vultus tui domine, dedisti iocunditatem in cor meum. Non in vineam meam, non in gregem meum, non in cuppam meam, non in mensam meam, sed in cor meum. Ecce enim deus adiuvat me. Quomodo te adiuvat? *Et dominus susceptor est anima mea. Auerte mala inimicis meis.* Sic quomodo vident, & sic quomodo florent, igni seruantur. *In virtute tua disperde illos.* Puto, quia florent modo: puto, quia exoriuntur sicut fœnum. Tu noli esse vir imprudens & stultus, vt hæc attendendo intereas in seculum seculi. Auerte enim mala inimicis meis. Nam si tu fueris in corpore ipsius David, in virtute sua disperdet illos. Isti florent felicitate seculi, pereunt in virtute dei: non enim quomodo florent, sic pereunt: florent enim ad tempus, pereunt in æternum: Florent falsis bonis, pereunt veris tormentis. Et in virtute tua disperde illos, quos in infirmitate tua tolerasti. *Voluntarie sacrificabo tibi.* Quis hoc bonum cordis vel intelligere potest alio dicente, si non in seipso gustet? Quid est voluntarie sacrificabo tibi? Dicam tamē, capiat qui potest, quomodo potest. Credat qui nō potest, & oret vt possit. Nunquid tamen istum versum ita præterire debemus, vt eū vobis non commendemus? Dico charitati vestra, inuitat me satis amor ipsius aliquid de illo loqui, & gratias ago deo quod intente auditis. Si autem vos fasti-

diētes audire conspicerem, inuitus ab hoc versu silerē, & tamē in corde meo, quantum dominus dignaretur concedere, non silerem. Veniat ergo in linguam quod corde conceptum est: promatur voce, quod mente seruatur. Dicamus vt possumus, quid sit voluntarie sacrificabo tibi. Quod enim sacrificium hic accipiā fratres? Aut quid digne offeram domino pro misericordia eius: Victimam quæ de grege ouium, arietem eligam, taurum aliquem in armetis prospiciam, thura certe de terra Sabæorum offeram: Aliter quid faciam? Quid offerā, nisi quod ait, Sacrificiū laudis honorificabit me? Quare ergo voluntarie? Quia gratis amo quod laudo. Laudo deum, & in ipsa laude gaudeo. Ipsius laude gaudeo, quo laudato non erubescō. Non enim quæ admodum laudatur à studiosis theatricarum nugarū vel auriga, vel venator, vel quilibet histrio, & à laudatoribus suis inuitantur alij laudatores & exhortantur vt pariter clament: & cum omnes clamauerint, plerumque illo vieto omnes erubescunt: Non ita est deus noster. Laudatur voluntate, ametur charitate, gratuitum sit, & quod amatur & quod laudatur. Quid est gratuitū? Ipse propter se, non propter aliud. Si enim laudas deum vt det tibi aliquid aliud, iam non gratis amas deū. Erubesceres, si te vxor tua propter diuitias amaret, & forte si tibi paupertas accideret, de adulterio cogitaret. Cum ergo te à coniuge gratis amari velis, tu deum propter aliud amabis? Quod præmium accepturus es à deo o auare? Non tibi terram, sed seipsum seruat, qui fecit cælum & terram. Voluntarie sacrificabo tibi, noli ex necessitate. Si enim propter aliud laudas deum, ex necessitate laudas. Si adesset tibi quod amas, non laudares deū. Vide quid dicam: Laudas deum, verbi gratia, vt tibi det amplam pecuniam. Si haberes aliūde amplam pecuniam non à deo, nūquid laudares deum? Si ergo propter pecuniam laudas deum, nō voluntarie sacrificas deo, sed ex necessitate sacrificas, quia præter illū nescio quid aliud amas. Inde dictum est, Voluntarie sacrificabo tibi. Contēne omnia, ipsum attende: & hæc quæ dedit, propter dantē bona sunt: nam dat prorsus, dat ista temporalia. Et quibusdā bono eorum, & quibusdā malo eorum, secundum altitudinem & profunditatē iudiciorum suorū. In quorum iudiciorum abisso expauit Apostolus, dicens, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ ipsius. Quis enim inuestigabit vias eius, aut quis comprehendet consilia eius? Nouit quando det, cui det: quādo auferat, & cui auferat. Pete tu in hoc tempore quod tibi profit in posterum, Pete quod te adiuet in æternum. Ipsum autē gratis dilige: quia melius ab eo nō inuenis quod det quàm seipsum: aut si inuenis melius, hoc Pete. Voluntarie sacrificabo tibi. Quare voluntarie? Quia gratis. Quid est gratis? *Et confitebor nomini tuo domine, quoniam bonum est.* Ob nihil aliud, nisi quia bonum est. Nunquid ait, Confitebor nomini tuo domine, quia das mihi fructuosa prædia, quia das mihi aurum & argentum, quia das mihi latas diuitias, amplam pecuniam, excellentissimam dignitatem? Non: Sed quid? Quoniam bonum est. Melius nihil inuenio, quàm nomen tuum, Ideo confitebor nomini tuo domine, quoniam bonum est. *Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me.* Ideo intellexi quia bonum est nomen tuum: nam si hoc possem ante tribulationes cognoscere, forte mihi necessaria nō fuissent. Sed adhibita est tribulatio ad admonitionem, admonitio facta est ad tuam laudationem. Nō enim intelligerē vbi es-

Luc. 11.

1. Cor. 2.

Psal. 4.

Psal. 91.

Psal. 49.

E

Rom. 11.

Gsem, nisi de infirmitate mea admonitus essem. Ex omnibus ergo tribulationibus eripuisti me. *Et super inimicos meos respexit oculus meus.* Super illos ziphæos respexit oculus meus. Florem quippe illorum transij altitudine cordis, & perueniens inde ad te, respexi super illos, & vidi quia omnis caro fœnum, & omnis claritas hominis sicut flos fœni: sicut quodam loco iterum dicitur, Vidi impium superexaltari & eleuari sicut cedros Libani, transiui, & ecce non erat. Quare non erat? Quia transisti. Quid est, quia transisti? Quia non sine causa sursum cor habuisti, quia non in terra vbi putresceres remansisti, quia leuasti animam tuam ad deum, & transcendisti cedros Libani, & de illa celsitudine attendisti, & ecce non erat, & quæstisti eum, & non est inuentus locus eius. Iam labor non est ante te, quia intrasti in sanctuarium dei, & intellexisti in nouissima. Sic & hic ita concludit, Et super inimicos meos respexit oculus meus. Hoc ergo agite fratres mei cum animis vestris, erigite corda vestra, expolite aciem mentis vestra, discite gratis diligere deum, discite præsens contemnere seculum, discite voluntarie sacrificare hostiã laudis, vt transcendentis florem fœni, respiciatis super inimicos vestros.

Esai. 40.

Psal. 36.

Psal. 72.

H *In Psalmum quinquagesimum quartum enarratio.*

Psalmi huius Titulus,

In finem in hymnis intellectus ipsi David.

Roma. 10.

Quis sit finis commemoratus, quia nostis. Finis enim legis Christus est, ad iustitiam omni credenti. Intentio ergo dirigatur in finem, dirigatur in Christum. Quare finis dicitur? Quoniam quicquid agimus, ad illum referimus, & cum ad eum peruenerimus, vltra quod quæramus non habebimus. Dicitur enim finis qui consumit, & dicitur finis qui perficit. Aliter quippe intelligimus cum audimus, Finitus est cibus qui manducabatur: & aliter intelligimus cum audimus, finita est vestis quæ texebatur. In vtroque audimus, finitum est: sed cibus vt iam non esset, vestis vt perfecta esset. Finis ergo noster perfectio nostra esse debet, perfectio nostra Christus est. In illo enim perficimur, quia ipsius capitis membra sumus. Et dictum est finis legis, quia sine illo nemo perficit legem. Cum ergo auditis in Psalmis, In finem: multi enim Psalmi ita superscripti sunt, nõ sit vestra cogitatio in consumptionem, sed in consummationem. *In hymnis.* in laudibus. Siue enim tribulemur & angustiemur, siue lætemur & exultemus, ille laudandus est, qui & in tribulationibus erudit, & in lætitia consolatur nos. Laus enim dei à corde & ore Christiani recedere non debet, nõ vt laudet in prosperis, & maledicat in aduersis: sed quemadmodum Psalmus ille præscribit, Benedicã dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Gaudes, agnosce patrem blandientem: tribularis, agnosce patrem emendantem. Siue blandiatur siue emendet, eum erudit cui parat hereditatem. Cur dicitur,

Psal. 33.

1. Reg. 16.

Roma. 1.

Intellectus ipsi David? Quid est ergo intellectus ipsi David? Erat quidem David, vt nouimus, Propheta sanctus, rex Israëli, filius Iesse: sed quia ex eius semine venit ad salutem nostram secundum carnem dominus Iesus Christus, sæpe isto nomine ille figuratur, & David pro Christo in figura ponitur, propter originem carnis ipsius: nam secundum aliquid filius est David, secundum aliquid dominus est David. Filius David secundum carnem, dominus David secundum diuinitatem. Si enim per ipsum facta sunt omnia, per ipsum & ipse David factus est, ex cuius semine venit

ad homines. Proinde cum interrogasset dominus Iudæos, cuius filium Christum esse dicerent, responderunt David. [Cur increpabat dominus Iudæos quando eum dicebant esse filium David?] Vidit eos remansisse in carne, & dimisisse diuinitatem, & corrigit eos quaestione proposita. Quomodo ergo, inquit, ipse David in spiritu dicit eum dominum, dicens, Dixit dominus domino meo, sede ad dexteram meam, quoadusque ponam inimicos tuos sub pedibus tuis? Si ergo ille in spiritu dicit eum dominum, quomodo filius eius est? Quaestione proposuit, non filium negauit. Audiatis dominum, discite quomodo filius sit. Audiatis filium, discite quomodo dominus sit. Hanc quaestione soluit fides catholica. Quomodo dominus? Quia in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Quomodo filius? Quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Quia ergo David in figura Christus est, Christus autem, vt sæpe commemorauimus charitati vestrae, & caput & corpus est: nec nos à Christo alienos dicere debemus, cuius membra sumus: nec nos quasi alterum computare, quia erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est ait Apostolus, Ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Quia ergo totus Christus caput & corpus est, cum audimus, intellectus ipsi David, intelligamus & nos in David. Intelligamus membra Christi, & in membris suis intelligatur Christus, & membra Christi intelligantur in Christo, quia caput & membra vnus Christus. Caput in cælo erat, & dicebat, Quid me persequeris? Nos cum illo in cælo per spem, ipse nobiscum in terra per charitatem. Ergo intellectus ipsi David. Admoneamur cum audimus, & intelligat Ecclesia: pertinet enim ad nos magna cura intelligendi, in quo malo nunc sumus, & de quo malo vt liberemur, optamus, reminiscetes orationis dominice, vbi in fine dicimur, Libera nos à malo. Inter multas ergo tribulationes huius seculi, plangit aliquid Psalmus iste de intellectu. Ille cum isto non plorat, qui non habet intellectum. Porro autem charissimi meminisse debemus ad imaginem dei nos esse factos, nec alibi quam in ipso intellectu. Nam in multis rebus à bestiis non separamur. Vbi autem homo ad imaginem dei factus se nouit, ibi aliquid in se agnoscit amplius esse quam datum est pecoribus. Consideratis verò omnibus rebus quas habet homo, inuenit se eo proprie discretum à pecore, quod ipse habeat intellectum. Vnde quosdam contemnentes in se, quod proprium & præcipuum à conditore acceperunt: increpat ipse conditor dicens, Nolite fieri sicut equus & mulus quibus non est intellectus. Et alio loco dicit, Homo in honore positus. In quo honore, nisi quia factus ad imaginem dei? Ergo in honore positus non intellexit, ait, Comparatus est iumentis insensatis, & similis factus est illis. Agnoscamus ergo honorem nostrum, & intelligamus. Si intelligimus, videmus non esse istam regionem gaudendi, sed gemendi: non iam exultandi, sed adhuc plangendi. Sed & si exultatio quedam habitat in cordibus nostris, nõdum est in re, sed in spe. Ex promissione lætamur, quia scimus non nos fallere promittentem. Verum quod attinet ad præsens tempus, in quo malo, in quibus angustis sumus audite: & si viam istam tenetis, quod auditis in vobis agnoscite. Quisquis enim nondum tenet iter pietatis, miratur, quia talia gemunt membra David. Non enim videt in se ista: quamdiu & in se ista non videt, nondum est ibi: non sentit quod corpus sentit, quia præter corpus est, incorporatur &

Matth.

Psal. 72.

Heb. 12.

1. Corin. 1.

Ioan. 1.

Gene. 2.

Ephes. 1.

L

Alig.

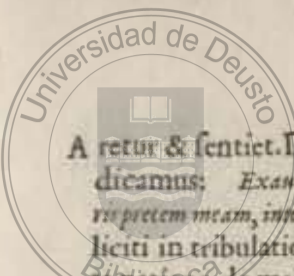
Matth. 1.

Gene. 1.

M

Psal. 33.

Psal. 33.

A retur & sentiet. Dicat ergo & audiamus, audiamus & dicamus: *Exaudi deus deprecationem meam, & ne despexeris precem meam, intende mihi, & exaudi me.* Sat agentis solliciti in tribulatione positi, verba sunt hæc. Orat multa patiens, de malo liberari desiderans: superest vt audiamus in quo malo sit. Et cum dicere cœperit, agnoscamus ibi nos esse, vt communicata tribulatione, coniungamus orationem. *Contristatus sum in exercitatione mea, & conturbatus sum.* Vbi contristatus, vbi conturbatus? In exercitatione mea, inquit, Homines malos quos patitur commemoratus est, eandemque passionem malorum hominum exercitationem suam dixit, Ne putetis gratis esse malos in hoc mundo, & nihil boni dei illis agere deum. Omnis malus aut ideo viuut vt corrigatur, aut ideo viuut vt per illum bonus exerceatur. Vtinam ergo qui nos modo exercent conuertantur, & nobiscum exerceantur: tamen quamdiu ita sunt vt exercent, non eos oderimus: quia in eo quod malus est quis eorum, vtrum vsque in finem perleueraturus sit, ignoramus: & plerumque cum tibi videris odisse inimicum, fratrem odisti & nescis. Diabolus & angeli eius in scripturis sanctis manifestati sunt nobis, quod ad ignem æternum sint destinati: ipsorum tantum desperanda est correctio, contra quos habemus occultam luctam: ad quam luctam nos armat Apostolus, dicens, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, id est, non aduersus homines quos videtis, sed aduersus principes & potestates & rectores mundi, tenebrarum harum. Ne forte cum dixisset, mundi, intelligeres demones esse rectores cœli & terræ. Mundi dixit, tenebrarum harum: mundi dixit, amatorum mundi: mundi dixit impiorum & iniquorum: mundi dixit de quo dicit euangelium, *Et mundus eum non cognouit. Si enim mundus non cognouit lucem, quia lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt, & ipsæ tenebræ quæ non comprehenderunt lucem præsentem, mundi nomine appellantur: harum tenebrarum sunt illi rectores. De ipsis ergo rectoribus habemus determinatam scripturarum sententiam, quod omnino inde relictus alicuius eorum sperandus nõ est. At vero de ipsis tenebris quarum illi rectores sunt, non sumus certi, ne forte qui erant tenebræ, fiant lux. Fidelibus quippe iam factis dicit Apostolus, Fuisitis aliquando tenebræ nunc autem lux in domino: tenebræ in vobis, lux in domino. Ergo fratres, omnes mali, cum mali sunt, exercent bonos. Ecce enim breuiter audite & intelligite. Si bonus es, inimicum non habebis nisi malum. Porro tibi ea regula bonitatis præfixa est, vt imiteris bonitatem patris tui, qui facit solem suum oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Nunquid enim tu habes inimicum, & deus non habet? Tu quidem eum habes inimicum qui tecum creatus est: ille verò eum quem creauit. Inimicos ergo dei malos & iniquos sæpe in scripturis legimus, & parcat eis ille qui non habet quod ei imputet inimicus, cui omnis inimicus ingratus est: ab illo enim habet quicquid boni habet. Ab ipso enim habet misericordiam, quicquid est, etiam vnde tribulatur, Ad hoc enim tribulatur ne superbiat: ad hoc tribulatur vt humilis agnoscat excelsum, Tu ergo inimico tuo quem intolerabiliter pateris quid præstitisti? Si ille eum habet inimicum qui ei tanta præstitit, & facit solem suum oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos: tu qui nec solem potes oriri facere, nec super terras pluere, vnum aliquid seruare amico*

non potes, vt sit tibi pax in terra homini bonæ voluntatis? Ergo quoniam hæc tibi dilectionis regula figuratur, vt imitans patrem, diligas inimicum, Diligite enim, inquit, inimicos vestros: in hoc præcepto quomodo exerceceris si nullum inimicum patereris? Vides ergo proficere tibi ad aliquid, & quod deus parcat malis, Profit tibi ad habendam misericordiam, quia & tu forte si bonus es, ex malo factus es bonus: & si deus non parceret malis, nec tu qui gratias ageres appareres. Parcat ergo alius qui pepercit & tibi. Non enim cum transferis, intercludenda est via pietatis. Vnde ergo iste orat positus inter malos, quorum inimicitias exercebatur? Quid ait? *Contristatus sum in exercitatione mea, & conturbatus sum.* Cum extendit dilectionem, vt diligat inimicos, affectus est tedio multorum inimicitias, multorum rabie circumlatratus, & quadam humana infirmitate succubuit. Vidit se iam incipere penetrari mala persuasionem diabolica, vt odium inducat aduersum inimicos, reluctans odio vt perficeret ipsam dilectionem, in ipsa pugna & lucta turbatus est. Eius enim vox est & in alio Psalmo, *Turbatus est præ ira oculus meus.* Et quid ibi sequitur? *Inueteraui in omnibus inimicis meis. Veluti in tempestate & fluctibus mergi cœperat, sicut Petrus.* Ille enim calcat fluctus huius seculi, qui diligit inimicos, Christ^o in mari ambulabat intrepidus, cuius omnino de corde auferri non poterat inimici dilectio, qui pendens in cruce dicebat, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Et Petrus voluit ambulare, Ille tanquam caput, Petrus tanquam corpus, quia super hæc petram, inquit, ædificabo Ecclesiam meam. Iussus est ambulare, & ambulabat gratia iubentis, non viribus suis. Sed cum videret ventum validum timuit, & mergi iam cœperat, cõturbatus in exercitatione sua. A quo vento valido? *A voce inimici, & à tribulatione peccatoris.* Ergo quomodo ille clamauit in fluctibus, domine peore, salua me: talis & huius vox præcessit, *Exaudi deus deprecationem meam, & ne despexeris precem meam, intende mihi & exaudi me.* Quare? Quid enim pateris? quid gemis? *Contristatus sum in exercitatione mea.* Exercent me quidem inter malos posuisti, sed nimis exurrexerunt supra vires meas. Tranquilla perturbatum, manum extendere mergenti. *Contristatus sum in exercitatione mea, & conturbatus sum à voce inimici, & à tribulatione peccatoris.* Quoniam declinauerunt in me iniquitates, & in ira adumbrabant me. Audistis fluctus & ventos, tanquam humiliato insultabant, & ille orabat. Vndique illi strepitu insultationis fruiebant, at ille intus inuocabat quem non videbant: Cum aliquid tale patitur Christianus, non debet facile velut odio ire in eum, à quo patitur, & velle ventum vincere, sed conuertere se ad orationem ne amittat dilectionem. Neque enim timendum est, ne aliquid faciat homo inimicus. Quid enim facturus est? Multa mala dicturus, opprobria iaculaturus, in conuitiis fauiturus. Sed quid tibi? Gaudete, inquit, & exultate, quoniam merces vestra magna est in cœlis. Ille in terra gemit conuitia, tu in cœlo lucra. Sed fauiat amplius, possit & aliquid amplius, quid te securius: cui dictum est, Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere. Quid est ergo timendum quando pateris inimicum? Ne conturbetur in te dilectio, qua diligis inimicum. Etenim inimicus ille homo caro & sanguis, quod videt in te, appetit. Alius autem inimicus occultus rector harum tenebrarum, quas tu pateris in carne & sanguine: alterum occultum tuum

Supercano.
Ioh. tractat.
8 & 10.
B
Ephes. 6.
Ioh. 1.
Ephes. 6.
Ephes. 5.
Matth. 5.

Luce. 2.
Luce. 6.
Luce. 6.
Luce. 23.
Matth. 16.
Matth. 14.
F
Matth. 5.
Matth. 10.
Ephes. 6.

G petit, thesauros tuos interiores deprædari & vastare molitur. Duos ergo inimicos constitue tibi ante oculos, vnum apertum, & alterum occultum. Apertum hominem: occultum, diabolum. Homo ille, hoc est, quod tu secundum naturam humanam, secundum fidem autem & dilectionem nondum quod tu, sed poterit esse quod tu. Cum ergo sint duo, vnum vide, alterum intellege: vnum dilige, alterum caue. Nãque & inimicus ille quem vides, hoc in te vult humiliare vnde vincitur. Verbi gratia, Si diuitiis tuis vincitur, pauperẽ te vult facere: si honore tuo vincitur, humilẽ te vult facere: si viribus tuis vincitur, debilẽ te vult facere. Ea ergo attendit in te vel deuicere vel auferre quibus vincitur, & ille occultus inimicus, illud tibi vult tollere vnde vincitur. Homo enim hominem vincis humana fœlicitate, diabolum autẽ vincis inimici dilectione. Quomodo ergo homo ambit auferre tibi & detruncare, aut auertere fœlicitatem qua vincitur, sic & diabolum hominẽ vult vincere auferẽdo vnde vincitur. Sed cura in corde seruare inimici dilectionem, qua diabolum vincis. Sãuiat homo quantum potest, auferat quicquid potest: si diligitur aperte fœuens, victus est occulte fœuens.

H At iste conturbatus & contristatus orabat tanquã turbato præ ira oculo suo. Ira verò fratres si fuerit inueterata, iam odium est: ira turbat oculum, odium extinguit: ira festuca est, odium trabes est. Aliquando odisti & corripuisti irascentem, in te est odium, in illo iram quem corripis. Meritò tibi dicitur, Eiace primum trabem de oculo tuo, & sic videbis eicere festucam de oculo fratris tui. Nam vt noueritis quantum inter sit inter iram & odium, quotidie homines irascuntur filiis suis. Date qui oderint filios suos. Conturbatus iste orabat & contristatus, luctans aduersus omnia cõuitia omnium conuiuatorum, non vt aliquem eorum conuiuium reddendo vinceret, sed ne aliquem eorum odisset. Hinc orat, hinc petit, A voce inimici & a tribulatione peccatoris, quoniam declinauerunt in me iniquitates, & in ira adumbrabant me. *Cor meum contristatum est in me.* Hoc est illud alibi dictum, Turbatus est præ ira oculus meus. Et si oculus turbatus est, quid sequitur?

I est. Si vita dilectio, mors odium est. Cum cœperit homo timere ne oderit quem diligebat, mortem timet, & acriorem mortem & interiorẽ mortem qua occiditur anima, non corpus. Attendebas hominem fœuentem in te, quid erat facturum contra quem tibi securitatem tuus dominus dederat, dicens, Nolite timere eos qui corpus occidunt? Ille sapiendo corpus occidit, tu odium habẽdo animam occidisti: & ille corpus alienum, tu animam tuam. Metus ergo mortis cecidit super me. *Timor & tremor venerunt super me, & contexerunt me tenebræ: Et dixi, Qui odit fratrem suum, in tenebris est vsque adhuc.* Si dilectio lumen est, odium tenebræ sunt. Et quid sibi ait in illa infirmitate positus, & in illa exercitatione conturbatus: *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam?* Aut mortem optabat, aut solitudinem desiderabat. Quandiu, inquit, id necum agitur, id mihi præcipitur vt inimicos diligam, conuiuia istorum crebrescentia & adumbrantia me commouent oculum meum, perturbant lumen meum, appetunt cor meum, interficiunt animam meam: vellem vt abirem, sed infirmus sum, ne manẽdo augeam peccata peccatis: aut certe separari paululum à genere humano, ne patiatur vulnus meum crebras plagas, vt sanatum exercitationi reddatur. Fit hoc

fratres, & surgit plerunque in animo serui dei desiderium solitudinis, non ob aliud nisi propter turbam tribulationum & scandalorum: & dicit, *Quis mihi dabit pennas? Videt se sine pennis, an potius ligatis pennis: Si desunt, datur: si ligati sunt, soluantur: quia etiam qui soluit pennas aui, aut dat aut red dit illi pennas suas. Non enim habebat eas tanquam suas, quibus volare non poterat. Ligata pennæ onus faciunt. Quis, inquit, dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam? Requiescet. Vbi? Duos dixit sensus hic esse: Aut sicut ait Apostolus, Dissolui & esse cum Christo: multo enim magis optimum. Etenim & ipse quantumvis fortis, quantumvis magnus, quantumvis corde robustissimus, quantumvis in Christo miles inuictus, in exercitatione sua, quantum legimus conturbatus est & ait, Decetero nemo mihi molestus sit: Tanquam diceret de illo Psalmo, Tedium detinuit me à peccatoribus derelinquentibus legem tuam. Conatur ergo homo plerumque corrigere homines distortos, prauos, pertinentes quidem ad curam suam, sed in quibus deficiat omnis humana industria & vigilantia, corrigere nõ potest, pati necesse est. Et qui corrigi non potest, tuus est, aut consortio generis humani, aut plerunque ecclesiastica communionẽ coniuictus. Intus est, *Quid facies? Quò ibis? Quò te separabis vt ista nõ patiaris? Sed adesto, loquere, exhortare, blãdire, minare, corripe. Feci omnia, quicquid virium habui impedi & expressi, nihil me video profecisse, omnis opera consummata est, dolor remãsit. Quomodo ergo requiescet cor meum à talibus, nisi vt dicam, Quis dabit mihi pennas sicut columbæ? Et tamen nõ sicut coruo. Columba à molestiis quærit auolationem, sed nõ amittit dilectionem. Columba enim pro signo dilectionis ponitur, & in ea gemitus amat. Nihil tam amicum gemitibus, quàm columba, die noctuque gemit, tamquam hic posita vbi gemendum est. Quid ergo dicit iste dilector? Conuitia hominum ferre non possum, strident, rabie feruntur, accenduntur iracundia, in ira adumbrant me, Prodesse illis non possum, Vtinam requiescam alicubi ab eis separatus corpore, non amore, ne in me conturbetur ipsa dilectio. Verbis meis & colloctione mea prodesse non possum, orando pro eis forsitan prodero: Dicunt ista homines, sed plerunque ita ligantur vt volare non possint. Forte enim non ligantur visco, sed ligantur officio. Si autem ligantur cura & officio, & deferere non possunt, dicant, Optabam dissolui & esse cum Christo: Multo enim magis optimum, manere in carne necessarium propter vos. Columba delicata, religata affectu non cupiditate, volare non poterat propter implendum officium, non propter paruum meritum. Tamen desiderium in corde necesse est vt sit, nec patitur hoc desiderium, nisi qui cœperit ambulare angustam illam viam, Vt nouerit quia non desunt Ecclesiæ persecutiones etiã in hoc tempore, quãdo tranquillitas videtur Ecclesiæ, ab his quidem persecutionibus quas martyres nostri passi sunt: non autem desunt persecutiones, quia verum est illud, Omnes qui volunt pie viuere in Christo, persecutionem patientur. Non pateris persecutionem, non vis pie viuere in Christo. Vis probare verum esse quod dictum est: Incipe pie viuere in Christo. Quid est pie viuere in Christo? Vt pertineat ad viscera tua quod ait Apostolus, Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis scandalizatur & ego non vrer? Aliorum infirmitates, aliorum scandala, persecutiones illi fuerunt. Nunquid**

Psal. 6.

In 3. regula

ca. 38. & 7.

i. 30. ho. 5.

cap. 40.

Matth. 7.

Psal. 6.

Matth. 10.

1. Ioan. 3.

Luc. 6.

Philip.

Galat.

Psal. 111.

L

T. alii

sumpta

7. q. 1.

negat.

7. q. 1.

negat.

Philip.

Matth.

De temp.

ser. 16.

2. Tim.

2. Cor. 11.

A Nunquid ergo defunt hoc tempore: Plures abundant illis qui ea curant. Et plerumque videtur de longinquo homo, & dicitur bene est illi. Et ille quid dicit: Aut sua gustat, & aliena non potest, aut apud se quod gustet non habet, & alteri gustanti immo deuoranti non obicit. Incipiat ergo pie viuere in Christo, & probet quod dicitur, incipit desiderare pennas, elongare, fugere & manere in deserto. Vnde enim putatis fratres seruis dei impleta esse deserta: Si bene illis esset inter homines, recederent ab hominibus: Et tamen quid faciunt & ipsi? Ecce elongant fugientes, manent in deserto. Sed nunquid singillatim tenet eos charitas, vt cum multis maneam, & de ipsis multis existant qui exerceant? Quia in omni congregatione multitudinis necesse est vt inueniantur mali. Deus enim qui nouit exercendos nos, miscet nobis & non perseueratos, aut certe ita simulatos, vt nec inchoauerint in quo perseuerare debeant. Nouit enim necessarium esse nobis vt feramus malos, & proficiat quod boni sumus. Diligamus inimicos, corripiamus, castigemus & excommunicemus, cum dilectione a nobis etiam separemus.

B Videte enim quid dicat Apostolus, Si quis autem non obaudit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & nolite commisceri cum eo. Sed ne subrepat tibi ex hoc iracundia, & turbet oculum tuum, non, inquit, vt inimicum eum existimetis, sed corripite vt fratrem, vt erubescat. A quo indixit separationem, non praecidit dilectionem, Viuit ille oculus, viuit vita tua. Est enim amissa dilectio, mors tua est. Hanc ille amittere timuit qui dixit, Metus mortis cecidit super me. Itaque ne amittam dilectionis vitam, quis dabit mihi pennas sicut columba, & volabo & requiescam? Quo iturus es? Quo volaturus? Vbi requieturus? *Ecce elongau fugiens & mansi in deserto. In quo deserto? Vbiunque fugeris, congregabunt se caeteri, Desertum tecum petent, affectabunt vitam tuam, tu repellere non potes societatem fratrum. Miscentur tibi etiam mali, adhuc tibi exercitatio debetur. Ecce elongau fugiens, & mansi in deserto. In quo deserto? Si forte in conscientia quod nullus hominum intrat, vbi nemo tecum est, vbi tu & deus est. Nam si in deserto in aliquo loco es, quid facies de congregantibus se? Non enim a genere humano separatus esse poteris, quamdiu in hominibus viuis. Attende potius consolatorem illum dominum, & regem imperatorem & creatorem nostrum, creatum esse etiam inter nos, Attende, quia duodecim suis miscuit vnum quem pateretur. Dicit, Ecce elongau fugiens & mansi in deserto. Forte iste vt dixi fugerat ad conscientiam suam, ibi aliquantum desertum inuenerat vbi requiesceret. Sed illa dilectio conturbat eum: solus erat in conscientia, sed non solus in charitate: intus consolabatur conscientia, sed forinsecus tribulationes non reliquebant. Itaque in se quietus ex aliis pendens cum conturbaretur adhuc quid ait? *Expectabam eum qui me saluum faceret, a pusillo animo & tempestate. Mare est, tempestas est, nihil tibi restat nisi exclamare, Domine perco. Porrigat manum ille qui fluctus calcet intrepidus, subleuet trepidationem tuam, firmet insecuritytatem tuam, alloquatur te intus & dicat tibi, Me attende quid pertulerim, Fratrem malum forte pateris, aut inimicum forinsecus pateris, Quos non passus sum. Fremebant forinsecus Iudaei, intrinsecus discipulus tradebat. Scruit ergo tempestas, sed ille saluos facit a pusillanimitate & tempestate. Forte nauis tua ideo turbatur, quia ille in te dormit. Scruiebat mare, turbaba-**

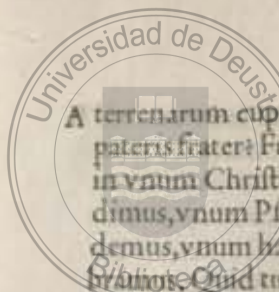
Tomus octauus.

tur nauicula in qua discipuli nauigabant, Christus autem dormiebat. Tandem aliquando visum est illis, quia inter illos dormiebat ventorum imperator & creator. Accesserunt & excitauerunt Christum, imperauit ventis, & facta est tranquillitas magna. Merito ergo forte turbatur cor tuum, quia excidit tibi in quem credideris. Intolerabiliter pateris, quia non venit tibi in mentem quid pro te pertulerit Christus: Si in mentem non venit tibi Christus, dormit. Excita Christum, recole fidem. Tunc enim in te dormit Christus, si verum illum filium dei abnegas esse, si oblitus fueris passionis Christi. Tunc in te vigilat Christus, si memineris passionum Christi. Cum autem pleno corde intuitus fueris quid ille fuerit passus, nonne a quo animo & tu tolerabis? Et fortassis gaudes, quia inuentus es in aliqua similitudine passionum regis tui. Cum ergo ista cogitans consolari & gaudere coeperis, ille surrexit, ille ventis imperauit, ideo facta est tranquillitas. Expectabam eum qui me saluum faceret a pusillanimitate & tempestate. *Submerge domine, & diuide linguas eorum.* Attendit tribulantes se, & adumbrantes se, & optauit hoc, non de ira fratres. Qui se male extulerunt, expedit eis vt submergantur. Qui male conspirauerunt, expedit eis vt linguas eorum diuidantur: ad bonum consentiant, & concordent linguas eorum. Si autem in idipsum aduersum me susurrabant, ait, Omnes inimici mei perdantur in idipsum in malo. Diuidantur linguas eorum, non sibi consentiant. Submerge domine & diuide linguas eorum. Submerge, Quare? Quia se extulerunt. Diuide, Quare? Quia in malum conspirauerunt, Turrim illam recordare superborum factam post diluuium. Quid dixerunt superbi? Ne pereamus diluuiio, faciamus altam turrim. *Gen. 11.* Superbia se munitos esse arbitrabantur. Extruxerunt altam turrim, & dominus diuisit linguas eorum. Tunc se coeperunt non intelligere, hinc facta est origo linguarum multarum. Antea enim vna lingua erat, sed vna lingua concordibus proderat, vna lingua humilibus proderat. At vbi illa collectio in conspirationem superbiae praecipitata est, pepercit illis deus vt diuideret linguas eorum, ne se intelligendo perniciosam facerent vnitatem. Per superbos homines diuisae sunt linguas, per humiles apostolos congregatae sunt linguas. Spiritus superbiae disperit linguas, spiritus sanctus congregauit linguas. Quando enim spiritus sanctus venit super discipulos, omnium linguis locuti sunt, ab omnibus intellecti sunt: linguas dispersas, in vnum congregatae sunt. Ergo si adhuc scruunt & gentiles sunt, expedit eis diuisas habere linguas. Volunt vnam linguam, veniant ad Ecclesiam, quia & in diuersitate linguarum a carnis, vna est lingua in fide cordis. Submerge domine & diuide linguas eorum. *Quoniam vidit iniquitatem & contradictionem in ciuitate.* Merito iste desertum querebat, quoniam vidit iniquitatem & contradictionem in ciuitate. Quaedam ciuitas turbulenta, ipsa erat quae turrim edificauerat: ipsa confusa est & appellata Babylonia: ipsa per innumerabiles gentes dispersa, inde congregatur Ecclesia in desertum bonae conscientiae. Vidit enim contradictionem in ciuitate. Christus venit. Quis, Christus? Contradicis. Et filius dei. Habet filium deus? Contradicis. Natus est de virgine, passus, resurrexit. Et vnde hoc fieri potest? Contradicis. Attende saltem gloriam crucis ipsius, iam in fronte regum crux illa fixa est, cui inimici insultauerunt. Effectus probauit virtutem, Do-

p iij munit

Gomit orbem, non ferro sed ligno. Lignum crucis contumeliis dignum visum est inimicis, & ante ipsum lignum stantes caput agitabant, & dicebant, Si filius dei est, descendat de cruce. Extendebat ille manus suas ad populum non credentem & contradicentem. Si enim iustus est, qui ex fide vivit, iniquus est qui non habet fidem. Quod ergo hic ait, iniquitatem, perfidiam intellige. Videbat ergo dominus in ciuitate iniquitatem & contradictionem, & extēdebat manus suas ad populum non credentem & contradicentem: & tamen & ipsos expectās dicebat, Pater ignosce illis, quia nesciūt quid faciūt. Adhuc sanē reliquias seruiunt illius ciuitatis, adhuc contradicunt de frontibus omnium, Modo extēdit manus ad reliquias non credentes & contradicētes. Quoniam vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate. *Die ac nocte circumdabit eam super muros eius iniquitas & labor.* Super muros eius, super munimenta eius, tenens quasi capita eius, nobiles eius. Ille nobilis, si Christianus esset, nemo remaneret paganus. Plerumque dicunt homines, Nemo remaneret paganus si ille esset Christianus. Plerumque dicunt homines, & ille si fieret Christianus, quis remaneret paganus? Quod ergo nondum sunt Christiani, quasi muri sunt ciuitatis illius non credentis & contradicētis. Quandiu illi muri stabunt? Non semper stabunt. Circumit arca muros Hiericho, Veniet tempus septimo arca circumitu, vt omnes muri ciuitatis non credentis & contradicentis cadant. Quod donet fiat, turbatur iste in exercitatione sua, & perferens reliquias contradicentium, optat penas auolationis, optat requiem deserti, Imò duret inter contradicentes, perferat minas, bibat opprobria, expectet qui eum saluum faciet à pusillanimitate & tempestate. Intueatur caput exemplum vitæ suæ, tranquilletur in spe etsi turbatur in re. *Die ac nocte circumdabit eam super muros eius iniquitas, & labor.* *In medio eius & iniustitia.* Et ideo labor ibi, quia iniquitas ibi, quia iniustitia ibi, ideo & labor ibi. Sed audiant extendentis manus, Venite ad me omnes qui laboratis, vos clamatis, vos contradicitis, vos conuiciamini: Ille econtra, Venite ad me omnes qui laboratis in superbia vestra, & requiescētis in humilitate mea. Discite à me, inquit, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiē animabus vestris. Vnde enim illi laborāt, nisi quia nō sunt mites & humiles corde? Deus humilis factus est, erubescat homo esse superbus. *Non defecit de plateis eius vsura & dolus.* Vsura & dolus non absconduntur saltem, quia mala sunt, sed publice seruiunt. Etenim qui in domo aliquid mali facit, vel de malo suo erubescit, in plateis eius vsura & dolus. Fœnus & professionem habet, Fœnus etiam ars vocatur, corpus dicitur, Corpus quasi necessarium ciuitati, & de professione sua vectigal impendit. Vsq̄e ad eō in platea est, quod saltem abscondendum erat. Est & alia vsura peior, quando non dimittis quod tibi debetur, & turbatur oculus in illo versu orationis, Dimitte nobis debita nostra. Quid enim ibi facturus es, quādo oraturus es, & ad ipsum versum venturus? Verbum contumeliosum audisti, vis exigere damnationis supplicium? Vel tantum exige, quantum dedisti fœneratori. Iniuriarum pugno percussus es, interfectionem queris, Vsura mala, quā iturus es in oratione? Si reliqueris orationem, quā circumiturus es ad dominum? Ecce dices, Pater noster qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra. Dices, Panem nostrum quotidianū da nobis hodie, Venies

ad, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Vel in ciuitate illa mala abundant vsura ista, non intrent parietes istos vbi pectus tunditur. Quid facies, quia ibi tu & ille versus in medio estis? Preces tibi composuit cœlestis iurisperitus, Qui nouerat quid ibi ageretur, ait tibi, Aliter non impetrabis: Amen enim dico vobis, quia si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittentur & vestra vobis. Si autem non dimiseritis peccata hominibus, neque pater vester dimittet vobis. Quis hoc dicit? Qui scit quid ibi agatur, qui scit quod tu astās petis. Vide quod voluit esse ipse aduocatus tuus, ipse iurisperitus tuus, ipse assessor patris, Ipse iudex tuus dixit, aliter non accipies. Quid facturus es? Non accepturus, si non dicturus, Non accepturus si falsum dicturus. Ergo aut facturus & dicturus, aut quod petis non promeriturus: quia qui hoc non faciunt, in vsuris illis malis sunt. Sint ibi illi qui adhuc idola aut adorant aut quærunt, noli tu populus dei, noli tu plebs Christi, noli tu corpus illius capitis, Attende vinculum pacis tuæ, attende promissum vitæ tuæ. Quid enim tibi prodest, quia exigis iniurias quas pertulisti? Vltio te reficit? Ergo de malo alieno gaudebis? Passus es malum, ignosce, ne duo mali sitis, & non deficiat de plateis eius vsura & dolus. Ideo ergo tu quarebas solitudinē & pennas, ideo murras contra hæc, Ferre non potes contradictionem iniquitatem ciuitatis huius, Requiesce in his qui tecū intus sunt, & noli quærere solitudinem. Audi & de ipsis quid dicat, *Quoniam si inimicus exprobrasset mihi.* Et quidem superius conturbatus erat in exercitatione sua à voce inimici, & à tribulatione peccatoris, Forte in illa ciuitate positus, superba illa erigente turem, quæ subuersa est, vt diuiderentur eorum linguæ, attende intus quid gemat propter pericula à falsis fratribus. Quoniam si inimicus meus exprobrasset mihi. *Suffinissimè utique.* Et si is qui oderat me super me magna locutus fuisset. Id est, per superbiam mihi insultasset, magnificaret se super me, minaretur mihi quicquid posset. *Absconderem me utique ab eo.* Ab illo qui foris est, vbi te absconderes? Inter illos qui intus sunt. Nunc autem vide, si non aliud restat, nisi vt solitudinem quæras. *Tu verò, inquit, homo vnanimis dux meus & notus meus.* Forte aliquando bonum consilium dedisti, forte aliquando præcessisti me, & salubre aliquid monuisti me, in Ecclesia dei simul fuimus. Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus. *Qui simul mecum dulces capiebas cibos.* Qui sunt dulces cibi? Non omnes qui assunt nouerunt, sed non amaricent qui nouerunt, vt possint illis qui adhuc non nouerunt dicere, Gustate & videte quoniam dulcis est dominus. Qui simul mecum dulces capiebas cibos. *In domo dei ambulauimus cum consensu.* Vnde ergo dissensio? Qui intus erat, foris factus est. Ambulauit mecum in domo dei cum consensu, Aliam domum erexit contra domum dei. Quare illa relicta est, vbi ambulauimus cum consensu: quare illa deserta est, vbi dulces simul capiebam⁹ cibos? *Veniat mors super illos, descendant ad infernum viuentes.* Quomodo replicauit & recolere nos fecit primū illud schismatis initium, quādo in illo primo populo Iudæorum quidam superbi se separauerunt, & extra sacrificare voluerūt: Noua mors super eos venit. Aperuit se terra, & viuos absorbuit. Veniat, inquit, mors super eos, & descendant ad infernū viuentes. Quid est viuentēs? Scientes quia pereunt, & tamē pereuntes. Audi viuentēs perire & absorberi hiatu terræ, id est, deuoratione terrena-

A terrenarum cupiditatū absorberi. Dicis homini, Quid pateris frater? Fratres sumus, vnum deum inuocamus, in vnum Christum credimus, vnum Euangelium audimus, vnum Psalmum cantamus, vnum Amen respondemus, vnum halleluia resonamus, vnum pascha celebramus. Quid tu foris es, & ego intus sum? Plerunque angustatus & considerans quā vera dicantur, reddat, ait, deus maioribus nostris. Ergo vnius perit. Deinde addis & mones, saltem solū sit malum segregationis, cur adiungis & rebaptizationis? Agnosce in me quod habes, & si tu me odisti. Christo in me parce. Et hoc eis malum plerunque & maxime displicet. Vere, inquit, male fit, vtinam posset non fieri. Sed quid facimus de statutis maiorum nostrorum? Descendāt ad infernum viuentes. Si mortuus descenderes, quid ageres ignorares. Cum vero scis malum esse quod facis, & tamen facis, nonne vnius descendis ad inferos? Sed quare maxime ipsos duces terræ hiatus absorbit viuos, populū autem illi cōsentientem ē cœlo irruens ignis absumpsit? Propterea hanc pœnam commemorans Psalmus iste, à populo cœpit: & ad duces cōclūsit. Veniat mors super eos: ppter illos dixit, super quos venit ignis de cœlo: & statim adiunxit, Descendant ad infernum viuentes: propter duces quos terræ hiatus absorbit. Nam quomodo descēderunt ad infernum viuentes de quibus dixerat, Veniat mors super eos? Si iam super eos mors venerat, quomodo viui ad inferos descēdebant? Ergo à minoribus cœpit, ad maiores cōclūsit. Veniat mors super eos qui cōsenserunt & cōsecuti sunt. Quid illi duces & principes? Descendāt ad infernum viuentes: quia ipsi scripturas tractant, & nouerunt bene quotidie legendo, quomodo Ecclesia catholica per totū orbem terrarum ita diffusa est, vt omnino cōtradictio omnis vacet, nec inueniri possit aliquod testimonium pro schismate eorum: tunc ut bene, ideo ad inferos viuentes descendunt, quia malum quod faciunt, malum esse nouerūt. Illos autem diuinæ iracundiæ ignis absumpsit. Studio enim contentionis accensi, à ducibus suis malis recedere noluerunt, Venit super ignem ignis, super ardorem dissensionis ardor consumptionis, Veniat mors super illos, & descēdāt ad infernum viuentes. *Quoniam nequitia in hospitibus eorum, in medio eorum.* In hospitibus vbi peregrinantur & transeunt. Non enim hic semper futuri sunt, & tamen pro animositate temporali sic pugnant. In hospitibus ergo eorum iniquitas, in medio eorū iniquitas, nullum tam medium eorum quā cor eorum. *Ego ad deum exclamaui.* Corpus Christi & vnitas Christi in angore, in tædio, in molestia, in cōturbatione exercitationis suæ. Ille vnus homo, in vno corpore posita vnitas, cum tæderet animam eius exclamas à finibus terræ, A finibus terræ ad te clamaui, inquit, cum angeretur cor meum. Ipse vnus, sed vnitas vnus: & ipse vnus, non in vno loco vnus, sed à finibus terræ clamat vnus. Quomodo à finibus terræ clamaret vnus, nisi in multis esset vnus? Ego ad deum exclamaui. Recte. Tu exclama ad dominum, noli ad Donatum, nemo tibi sit pro domino dominus, qui sub domino noluit esse conseruus. Ego ad deum exclamaui. *Et dominus exaudivit me. Vespere, mane & meridie narrabo & annuntiabo & exaudivit vocem meam.* Euangeliza tu, noli tacere tu, dic quod accepisti, Vespere de præteritis, mane de futuris, meridie de sempiternis. Ideo ad id quod ait, vespere, pertinet quod enarrat: Ad id quod ait, mane, pertinet quod annunciat: Ad id quod ait, in meridie, pertinet quod exauditur vox eius.

Finis enim in meridie est, sed inde non declinatur in D occasum. In meridie enim lux excelsa est, splendor sapientia, feruor dilectionis. Vespere, mane & meridie. Vespere dominus in cruce, mane in resurrectione, meridie in ascensione. Et enarrabo vespere patientiam morientis, annuntiabo mane vitam resurrectionis, orabo vt exaudias meridie sedens ad dexteram patris: Exaudiet vocem meam qui interpellat pro nobis. Quanta huius securitas: quanta cōsolatio, quāta refectio? A pusillanimitate & tempestate contra malos, contra iniquos, & foris & intus, & in his qui foris sunt cum fuissent intus. Itaque fratres mei quos in ipsa congregatione parietum horum videtis turbulentos, superbos, sua quærentes, elatos, non habentes zelum dei castum, sanum, quietum, sed multum sibi tribuentes, ad dissensionem paratos, sed occasionem non inuenientes, ipsa est palea dominicæ areæ. Hinc illos paucos superbiae ventus excussit, tota palea non volabit, nisi cum ille in vltimo ventilabit. Sed nos quid nisi cum isto cantamus, cum isto oremus, cum isto plangamus & dicamus securi. *Redimet in pace animam meam.* Contra illos qui non amant pacem, In pace redimet animam meam, quia cum his qui oderunt pacem eram pacificus. *Redimet in pace animam meam.* *Ab his qui appropinquant mihi.* E Nam ab illis qui longe sunt à me, facilis causa est. Non me tam cito fallit qui dicit, Veni idolū adorare, multum à me longe est. Christianus es? Christianus, inquit, Ex propinquo aduersatur, prope est. *Redimet in pace animam meam ab his qui appropinquant mihi.* *Quoniam in multis erant mecum.* Quare dixit, qui appropinquant mihi: Quia in multis erant mecum. In hoc veru duæ sententiæ occurrunt. In multis erant mecum. *Baptisma habebamus vtrique, in eo erant mecum.* *Euangelium vtrique legebamus, erant in eo mecum.* *Festa martyrum celebrabamus, erant ibi mecum.* *Paschæ solennitatem frequentabamus, erant ibi mecum, sed non omnino mecum.* In schismate non mecum, in heresi non mecum. In multis mecum, in paucis non mecum. Sed in his paucis in quibus non mecum, non eis profunt multa in quibus mecum. Etenim fratres videte quā multa enarrauit apostolus Paulus, vnum dixit, si illud defuerit, frustra sunt alia, Si linguis hominum loquar & angelorum, ait, si habeam omnem prophetiam & omnem fidem, & omnem scientiam, si montes transferam, si distribuam omnia mea pauperibus, si tradam corpus meū vt ardeat: Quā multa enumerauit: His omnibus multis desit vna charitas, illa numero plura sunt, hæc pondere maior est. Ergo in omnibus sacramentis mecum, in vna charitate nō mecum, In multis erāt mecum. Rursus alio modo, quoniam in multis erāt mecum, qui se separauerant à me, mecum erant, non in paucis, sed in multis. Etenim per totum orbem terrarū pauca sunt grana, multa sunt paleæ. Quid ergo ait? In palea mecum erant, in tritico non mecum erant: Et propinquat palea tritico, de vno semine exit, in vno agro radicatur, vna pluuia nutritur, eandem messorum patitur, eandem triturationem sustinet, eandem ventilationem expectat, non in vnum horreum intrat. Quoniam inter multos erant mecum. *Exaudiet me deus & humiliabit illos, qui est ante secula.* Illi enim præsumunt de nescio quo duce suo qui cœpit heri, humiliabit illos qui est ante secula: quia etiam ex tempore Christus noster de Maria virgine, ante secula tamen in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Humiliabit illos qui est ante secula.

Non

G Non enim est illis commutatio. De illis dico, quibus non est commutatio. Nouerat aliquos perseveraturos, & in perseveratione sua nequitiae morituros. Videmus enim eos, & non est illis commutatio. Qui sic moriuntur in ipsa perversitate, in ipso schismate, non est illis commutatio. Humiliabit illos deus, humiliabit illos in damnatione, quia erecti sunt in dissensione. Non est illis commutatio, quia non mutantur in melius, sed in peius, nec cum hic sunt, nec in resurrectione. Omnes enim refurgemus, sed non omnes immutabimur. Quare? Quia non est illis commutatio. *Et non timuerunt deum.* Fratres mei vnum remedium est. Timeant deum, deserant Donatum. Dicis illi, Peris in haeresi, in schismate, & necesse est ut deus retribuatur istis malis. Venies in damnationem, noli tibi blandiri verbis tuis, ne sequaris caecum ducem. Caecus autem caecum ducens, simul in foueam eadunt. Quid ad me ait. Quomodo heri vixi, sic & hodie. Parentes mei quod fuerunt, hoc & ego. Non times deum, habe timorem dei. Cogita quia ista omnia vera sunt quae leguntur, quia est fides Christi quae falli non potest. Quomodo in haeresi remanebis ad tantam evidentiam Ecclesiae catholicae sanctae, quam diffudit deus per totum orbem terrarum? quam antequam diffunderet promissit, pronunciauit, sic exhibuit ut promissit. Ergo caueant & obseruent qui non timent deum. *Extendit manum suam in retribuendo. Polluerunt testamentum eius.* Lege testamentum quod polluerunt. In semine tuo benedicentur omnes gentes. Polluerunt testamentum eius. Tu contra ista verba testatoris quid dicis? Africa sola istam gratiam meruit sancti Donati, in ipso remansit Ecclesia Christi. Dic saltem Ecclesiam Donati, quare adiungis Christi, de quo dictum est, In semine tuo benedicentur omnes gentes. Post Donatum vis ire? Pone Christum, & sic recede. Videte ergo quid sequitur. Polluerunt testamentum eius. Quod testamentum? Abrahamae dictae sunt promissiones & semini eius. Apostolus dicit, Fratres, tamen hominis testamentum confirmatum nemo irritum facit, au super ordinat. Abrahamae dictae sunt promissiones & semini eius. Non dicit, & feminibus, tanquam in multis, sed tanquam in vno, & semini tuo, qui est Christus. In hoc ergo Christo quod promissum est testamentum: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Tu qui dimisisti vnitatem omnium gentium & in parte remansisti, polluisi testamentum eius, Quid tibi ergo contigit? Ut exterminareris, ut ab hereditate separareris, de ira dei est. Attende enim quid sequatur, Polluerunt testamentum eius. *Diuisi sunt praeter ira vultus eius.* Quid expectatis, qua maiore nota ostendantur haeretici? Diuisi sunt praeter ira vultus eius. *Et appropinquauit cor illius.* Cuius intelligimus, nisi cuius ira tanquam iaculis, quomodo appropinquauit cor illius, vultus eius, & voluntate illius? Etenim haeretici exerta est catholica Ecclesia, & ex his qui male sentiunt probati sunt qui bene sentiunt. Multa enim latebant in scripturis, & cum praecisi essent haeretici, questionibus agitarunt Ecclesiam dei. Aperta sunt quae latebant, & intellecta est voluntas dei. Inde dicitur in alio Psalmo. Congregatio taurorum inter vaccas populorum, ut excludantur hi qui probati sunt argento. Excludantur enim dixit, emineant, eant, appareant. Vnde dicuntur & in arte argentaria exclusores, id est, ex quadam confusione massa, ad suae formae expressores. Ergo multi qui optime poterant scripturas dignoscere & pertractare, latebant in populo dei, nec asserabant solutionem questionum difficultium, cum calumniator nullus instaret. Nunquid enim perfecte de Trinitate

tractatum est, antequam oblatrarent Arriani: nunquid K perfecte de penitentia tractatum est, antequam obliterent Nouatiani? Sic non perfecte de baptisate tractatum est, antequam contradicerent foris positi rebaptizatores: nec de ipsa vnitatem Christi enucleate dicta erant quae dicta sunt, nisi postea quam separatio illa urgere cepit fratres infirmos, ut iam illi qui non erant haec tractare atque dissoluere, ne perirent infirmi sollicitati questionibus impiorum, sermonibus & disputationibus suis obscura legis in publicum deduceret. Ergo illi diuisi sunt praeter ira vultus eius, & nobis ad intelligendum appropinquauit cor eius. Itaque intelligite illud quod in Psalmo alio commemorauit, Congregatio taurorum, id est, superborum cornupetarum inter vaccas populorum. Quas dixit vaccas? Animas seductibiles. Ut quid hoc? Ut excludantur hi, id est, appareant, qui latebant, qui probati sunt argento. Quid est argento? Eloquia domini eloquia casta, argenti igne examinatum, probabile terra, purgatum septies tantum. Huc sensum obscurum videte quemadmodum in luce excludat Apostolus, Oportet, inquit, & haereses esse, ut probati manifesti fiant inter vos. Quid est probati? Probati argento, probati eloquio. Quid est manifesti fiant? Excludantur. Quare hoc? Propter haeticos. Quid est propter haeticos? Propter congregationem taurorum inter vaccas populorum. Sic ergo & hi diuisi sunt praeter ira vultus eius, & appropinquauit cor illius. *Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula.* Quaedam enim in scripturis dura videbantur, cum obscura essent, exposita mollita sunt. Nam & prima haeresis in discipulis Christi velut ad duriciem sermonis ipsius facta est. Cum enim diceret, Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit vitam in se: illi non intelligentes dixerunt adiuuicem, Durus est hic sermo, quis potest eum audire? Dicentes quia durus est sermo hic, separauerunt se ab illo, remansit cum aliis duodecim. Cum ei suggestissent, illos in sermone eius fuisse scandalizatos, nunquid & vos, inquit, vultis abire? Et Petrus, Verbum vitae aeternae habes, ad quem ibimus? Intelligite obsecramus vos, & paruuli discite pietatem. Nunquid iam Petrus intelligebat secretum illius sermonis domini? Nondum intelligebat, sed bona esse verba quae non intelligebat, pie credebat. Ergo si durus est sermo, & nondum intellectus est, durus sit impio, tibi autem pietate molliatur, quia quandoque soluetur, & fiet tibi oleum, & usque ad ossa penetrabit. Proinde tanquam ipse Petrus post illam duritiam, sicut putabant, sermonis domini scandalizatis etiam hic diceret, Verbum vitae aeternae habes, ad quem ibimus? Ita subiecit, *Leget in domino coram tuam, & ipse te enutriet.* Paruulus es, nondum intelligis secreta verborum. Forte tibi panis latet, & adhuc lacte nutriendus es, Noli irasci vberibus, ipsa te idoneum reddet ad mensam, cui modo minus idoneus es. Ecce per diuisionem haeticorum multa dura mollita sunt, sermones illius duri, molliti sunt super oleum, & ipsi sunt iacula. Armauerunt euangelizantes, & ipsi sermones diriguntur in pectora quorumque audientium ab instantibus opportune & importune, Illis sermonibus, illis verbis tanquam sagittis corda hominum ad amorem pacis figuntur. Duri erant, & molles facti sunt, Molliti non virtutem amiserunt, sed in iacula conuersi sunt. Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi molliti sermones, ipsi sunt iacula. Sed tu nodum forte idoneus es qui armeris his iaculis, & nondum tibi eluxit quod in sermone forte

1. Cor. 15.
Psal. 57.

Math. 15.

Gen. 12.
& 26.

Gala. 3.

Gen. 12.
& 26.

Psal. 67.

Exclusores.

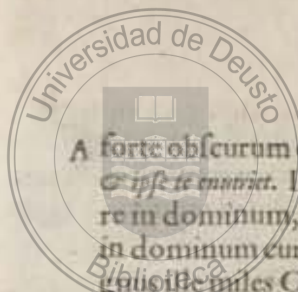
Psal. 11.

1. Cor. 11.

4. sen. di.
to. ca. 5.
in. & de
confe. di.
cap. 1. in
inquit.

M

1. Cor. 3.

A forte obscurum est & durum. *Iacta in domino curam tuam & ipse te enutriet.* In dominum iacta te. Ecce vis te iactare in dominum, nemo se supponat pro domino. Iacta in dominum curam tuam. Vide quemadmodum magis

1. Cor. 3.

Beatus Christus, in se curam paruulorum iactari noluit, Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Quid eis aliud dicebat, nisi iactate in domino curam vestram, & ipse vos enutriet? Modo autem vult paruulus iactare curam suam in domino, & occurrit nescio quis, & dicit, ego excipio. Tanquam nauis fluctuanti occurrit & dicit, ego excipio. Responde & tu, Portum quaero, non saxum. Iacta in domino curam tuam, & ipse te enutriet, Et vide quia portus te excipiet. *Non dabit in aeternum fluctuationem iusto.* Videris fluctuari in mari isto, sed excipit te portus. Tu tantum antequam intres in portum ab ancora noli abrumpi. Fluctuat nautis in ancoris, sed non longe a terra proicitur, nec in aeternum fluctuabit, etiam ad tempus fluctuat. Etenim ad fluctuationem pertinent verba superiora, Contristatus sum in exercitatione mea, & conturbatus sum, Expectabam eum qui me saluum faceret a pusillanimitate & tempestate. Fluctuans loquitur, sed non in

B aeternum fluctuabit. Nam ancora ligatur, ancora spes eius est. Non dabit in aeternum fluctuationem iusto. Illis autem quid? *Tu viro deus deduces eos in puteum corruptionis.* Puteus corruptionis, tenebrae sunt submerisionis. Deduces eos, inquit, in puteum corruptionis: quia caecus caecum ducens, ambo in foueam cadunt. Deducit illos

Matth. 15.

deus in puteum corruptionis, non quod ipse sit author culpae ipsorum, sed quod ipse sit iudex iniquitatum eorum. Tradidit enim eos deus in concupiscentias cordis eorum. Amauerunt enim tenebras & non lucem, dilexerunt caecitatem & non visionem. Nam ecce dominus Iesus eluxit vniuerso mundo, cantent in vnitatem cum toto mundo. Non enim est qui se abscondat a calore illius. Illi autem traducetes se a toto ad partem, a corpore ad vulnus, a vita ad praecisionem, quid passuri sunt nisi in puteum corruptionis ituri? *Viri sanguinum & dolositatis.* Viros sanguineos propter interfectiones dicit, atque vti corporales & non spirituales. Sanguis enim de carne exiens, videtur & horretur. Quis videt sanguinem cordis in rebaptizato? Illae mortes alios oculos quarunt, quanquam & de istis mortibus visibilibus non quiescant armati vbi que Circumcelliones. Et si istas visibiles mortes attendamus, viri sanguinum sunt. Attende armatum, Si vir pacis esset & non sanguinis, fustem saltem solum ferret, Sed fert fundibulum, fert securim, fert lapides, fert lanceas, Et ista portant vbi que qua possunt euagantur, sanguinem innocentium sitiunt. Ergo & de istis visibilibus mortibus sunt viri sanguinum. Sed & de illis dicamus, Vtinam solas visibiles facerent, & animas non perimerent. Isti qui sunt viri sanguinum & dolositatis, ne putent quia nos male sic intelligimus viros sanguinum qui animas occidunt, ipsi Maximinianistas suos sic intellexerunt. Nam cum eos damnarent, in ipsa sententia concilij sui ista verba posuerunt, Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem annuntiatorum, contribulatio & calamitas in viis eorum, & viam pacis non cognouerunt. Hoc de Maximinianistis dixerunt. Quaero autem ego ab eis quando Maximinianista fuerint corporis sanguine, non quia & ipsi non funderent, si esset talis multitudo quae funderet, sed propter timiditatem paucitatis suae magis ab eis passi sunt aliquid, quam ipsi tale aliquid aliquando fecerunt. Ergo interrogo Donatistam & di-

Rom. 1.

Psal. 18.

C

Psal. 13.

co, In concilio tuo posuisti de Maximinianistis, veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Vnum mihi date quem digito laferint Maximinianiste. Quid mihi aliud responsurus est, nisi quod ego dico? Qui se separauerunt ab vnitatem, & animas seducendo interimunt, spiritualiter, non carnaliter sanguinem fundunt. Optime exposuisti, sed in expositione tua cognosce facta tua. Viri sanguinum & dolositatis. In fraude dolositas, in simulatione, in seductione. Quid ergo illi ipsi qui diuisi sunt praeter ira vultus eius? Ipsi sunt viri sanguinum & dolositatis. Sed quid de illis ait, *Non dimidiabunt dies suos.* Quid est, non dimidiabunt dies suos? Non proficient quantum putant, Intra tempus quod sperant, peribunt. Ipse est enim perdix ille, de quo dictum est, In dimidio dierum eius derelinquent eum, & in nouissimis suis erit insipiens. Proficient, sed ad tempus. Quid enim ait Apostolus? Maligni autem homines & seductores proficient in peius, ipsi errantes, & alios in errorem mittentes. Caecus autem caecum ducens, simul in foueam cadunt. Merito cadunt in puteum corruptionis. Quid ergo ait? Proficient in peius, non tamen diu. Nam paulo ante dixit, sed ultra non proficient: hoc est, non dimidiabunt dies suos. Sequatur Apostolus & dicat quare, Dementia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit. Viri sanguinum & dolositatis, non dimidiabunt dies suos. *Ego autem in te speravi domine.* Merito autem illi non dimidiabunt dies suos, quia in homines sperauerunt. Ego autem a diebus temporalibus perueni ad diem aeternam. Quare? Quia in te speravi domine.

Hier. 17.

2. Tim. 3.

Matth. 15.

E

In Psalmum quinquagesimum quintum
Enarratio.

SICVT aliquam domum intraturi, cuius sit & ad quem pertineat in titulo inspicimus, ne forte te importune irruamus quod non oportet, neque rursus timiditate reuocemur ab eo quo oportet intrare. Tanquam ergo si legeremus, haec praedia illius aut illius, ira in superliminari Psalmi huius habemus inscriptum: *In finem pro populo qui a sanctis longe factus est, ipse David in tituli inscriptionem, cum tenuerunt eum Allobyli in Geth.* Agnoscamus ergo populum qui longe factus est a sanctis in tituli inscriptione. Pertinet enim hoc ad ipsum David, quem iam nostis intelligere spiritualiter. Neque enim commendatur nobis nisi ille de quo dictum est, *Finis legis Christus ad iustitiam omni credenti.* Ergo in finem cum audis, in Christum intende, ne in via remanendo non peruenias ad finem. Quaequid enim vbi securitas sit, antequam ad Christum peruenias, nisi in sermo diuinitatis dicit, nisi accede: Non dicitur vbi securitas sit. Est quidam locus vbi statio prima collocatur. Est quaedam petra, vbi domus secura colligit, ut non metuat imbre tempestatum. Flumina enim impegerunt in domum illam & non cecidit, fundata enim erat supra petram. Petra autem erat Christus. Sub nomine David Christus figuratur, quia de illo dictum est, qui factus est ex semine David secundum carnem. Quis est ergo populus qui longe a sanctis factus est, in tituli inscriptione? Ipse titulus ostendat nobis populum istum. Scriptus est enim quidam titulus in dominica passione, quando dominus crucifixus est. Erat ibi titulus in scriptis, Hebraice, Graece & Latine, Rex Iudaeorum: tribus linguis tanquam tribus testibus titulus approbatus, Quia in ore duorum vel trium stabit omne verbum. Illum titulum cum legissent Iudaei, indignati sunt, & dixerunt

1. Reg. 22.

F

Roma. 10.

Matth. 7.

1. Cor. 10.

Rom. 1.

Ioan. 19.

Deut. 17.

G xerunt ad Pilatum, Noli scribere rex Iudeorū: sed quia ipse dixit se regem esse Iudeorum. Ipsum dixisse, scribere dixerunt, non hoc esse quod dixit. Sed quia verum est in alio Psalmo, in tituli inscriptione, ne corrumpas: respondit Pilatus, Quod scripsi scripsi: tanquam dicens, Scripsi, non corrumpo veritatem, et si vos diligitis falsitatem. Quia ergo in maledicto isto indignati sunt Iudaei, dicentes, Nos non habemus regem nisi solum Cæsare, de tituli offensione longe facti sunt à sanctis. Propinquet sanctis & agglutinetur sancto qui regē Christum agnoscunt & habere concupiscunt. Longe fiant à sanctis qui cōtradicentes titulo, respuerūt regē deum, & elegerunt regē hominem. Omnis ergo populus humano regno delectatus, respiciens in se regnare dominum, quo regnante, ita quisque subiectus est, vt regnet & ipse cupiditatibus suis. Omnis ergo populus talis longe est à sanctis. Nolite itaque fratres in solis Iudeis hoc aduertere. Data sunt quidem in illis quasi primitiua exempla, vt in illo populo eluceret quod omnis homo caueret. Aperte illi regem Christum recusauerūt, & regem Cæsarem elegerunt. Est quidem & Cæsar rex homo hominibus ad humana, sed alius rex est ad diuina:

H alius rex ad vitam temporalem, alius ad aeternā. Alius rex terrenus, alius rex cœlestis. Rex terrenus sub rege cœlesti, rex cœlestis super omnia. Non ergo illi quia dixerunt se habere Cæsarem regem peccauerunt, sed quia regem Christum habere noluerunt. Et modo multi Christum regem in cœlo sedentem & vbique regnantem habere nolunt, & ipsi sunt qui tribulant nos. Contra tales iste Psalmus cōfirmat nos. Necessesse est enim vt tales patiamur vsque in finem, quos nō pateremur nisi nobis expediret. Omnis enim tentatio probatio est, & omnis probationis effectus habet fructum suum, quia homo plerumque etiam sibi ipsi ignotus est: quid ferat, quidve non ferat, ignorat: & aliquando præsūmit se ferre quod nō potest, & aliquando desperat se posse ferre quod potest. Accedit tentatio quasi interrogatio, & inuenitur homo à seipso, qui latebat & seipsum, sed artificem non latebat. Proinde Petrus præsūpsit nescio quid quod in illo nondum erat, vsque ad mortem se cum domino Iesu Christo esse perfeneraturum. Vires suas Petrus ignorabat, sed dominus nouerat. Præuidebat minus idoneum qui fabricauerat, qui etiam fabricato à se vires idoneas daturus erat, Qui nondum de-

I derat, sciebat: ille qui necdum acceperat, nesciebat. Accelsit tētatio: negauit, si euit, accepit. Cum ergo nesciamus quid petamus tanquā non habentes, & vnde gratias agamus tanquam accipientes, opus est semper tentationibus & tribulationibus erudiri in isto seculo: sed tribulari non possumus, nisi ab eis qui longe sunt à sanctis. Lōginquitatem istam fratres intelligite cordis esse, nō corporis. Fit enim plerumque, vt qui corpore longe peregrinatur à te, coniunctus sit tibi, quia hoc amat quod tu. Et fit plerumque vt stans iuxta te, cōiunctus sit tibi, quia hoc amat quod tu. Et fit plerumque vt stans iuxta te, ex eo quia diligit mundū, cum tu diligas deum, longe sit à te. Quid ergo sibi vult quod ad ipsum titulum adhuc pertinet, quia tenuerūt eum Allophyli in Geth? Geth ciuitas quaedam erat Allophylium, id est, alienigenarū, vtique populi lōge à sanctis. Ex eo enim quod alienigenæ, non vtique appropinquant sanctis, sed lōge sunt à sanctis. Omnes qui recusant Christum regem, alienigenæ sunt. Quare alienigenæ sunt? Quia & illa vitis quam ab illo plantata, amara facta, quid audiuit? Quare conuersa es in amaritudinem vitis aliena?

Non dictū est, vitis mea: quia si mea, dulcis: si amara, nō K mea: si non mea, vtique aliena. Tenuerūt ergo eum Allophyli in Geth. Inuenim⁹ quidē fratres David ipsum filium Iesse regē Israël, peregrinatū esse apud Allophylos cū quæreretur à Saule, & fuit in ista ciuitate & apud regem ciuitatis huius, sed ibi retentū esse non legimus. Ergo David nostrum dominū Iesum Christū natum ex semine illius David, non solum tenuerunt, sed & tenent adhuc Allophyli in Geth. Geth diximus quod ciuitas sit. Interrogata autē interpretatio huius nominis, indicat torcular. Christus secundum quod caput est saluator corporis, ille natus ex virgine, crucifixus, qui iam nobis exemplū resurrectionis nostræ in resurrectione suæ carnis ostendit, Qui sedet ad dexteram patris, & pro nobis interpellat: est & hic, sed in corpore suo quod est Ecclesia. Corpus coniunctū est capiti suo, caput pro corpore clamat, Saule Saule, quid me persequeris? Et corpus in capite suo est secundum Apostolum dicentem, Et simul resuscitauit, & simul sedere fecit in cœlestibus: & nos ibi sedemus, & ipse hic laborat. Nos ibi sedemus secundum spem, & ille hic nobiscum est secundum charitatem. Hæc compago tanquā vnus hominis facit duos in carne vna, spōsum & sponsam. Vnde & ipse domin⁹ dicit, Igitur iam nō duo, sed vna caro. Quomodo ergo hic tenetur in Geth? Tenetur in torculari corpus eius, id est, Ecclesia eius. Quid est in torculari? In pressuris. Sed in torculari fructuosa pressura est. Vua in vite pressuram nō sentit, integra videtur, sed nihil inde manat: mittitur in torculari, calcatur, premitur, iniuria videtur fieri vuae, sed ista iniuria sterilis nō est, imō si nulla iniuria accederet, sterilis remaneret. Quicumque ergo sancti pressuram patiuntur ab eis qui longe facti sunt à sanctis, attendant Psalmū istum, agnoscant hic se, dicant quod hic dicit, qui patiuntur quod hic dicitur, Certe qui nō patitur non dicat, Non astringo ad vocem quem video extra passionem. Sed videat ne cum vult esse longe à passione, lōge fiat à sanctis. Cogitet ergo vnusquisque de inimico suo si Christianus est, mundus iste inimicus est. Priuatas enim inimicitias nemo cogitet, auditurus verba Psalmi huius. Scimus quia nō est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, & spiritalia nequitiae: id est, aduersus diabolū & angelos eius: quia & quando patimur homines importunos, ille instigat, ille inflammat, ille tanquam vasa sua mouet. Attendamus ergo duos hostes, quē videmus, & quē non videmus. Hominem videmus diabolū non videmus: hominem videamus, diabolū non videamus: Hominem diligamus, diabolū caueamus: Pro homine oremus, contra diabolū oremus, & dicamus deo, *Miserere mei domine quoniam conculcauit me homo.* Noli timere, quia conculcauit te homo, Vinum habeto, vua factus es vt calcersis. *Miserere mei domine quoniam conculcauit me homo. Tota die bellans tribulauit me.* Omnis qui longe factus est à sanctis, sed & ipse diabolus quare hic non intelligatur? An forte quia non dictus est homo? Ergo errat Euangelium, quia dixit, inimicus homo hoc fecit? Sed sub quadam figura potest & ille dici homo, non tamen esse homo. Siue ergo ipsum intueretur qui dicebat hæc, siue populum & vnumquemque longe factum à sanctis, per quales diabolus tribulat populum dei inhærentem sanctis, inhærentem sancto, inhærentem regi, ad cuius titulum indignati illi tanquam repercussi, longe sunt facti, dicat, *Miserere mei domine, quoniam conculcauit me homo: ne*

Matth. 26.

Matth. 27.

Roma. 8.

Ioh. 19.

Hier. 2.

1. Reg. 21.

Matth. 2.

Ephes. 5.

Luc. 2.

Luc. 24.

Roma. 8.

Ephes. 1.

Act. 9.

Ephes. 2.

L

Matth. 19.

Ephes. 2.

1. Reg. 21.

Ephes. 6.

M

Matth. 27.

Ioh. 19.

Amo: ne deficiat in ista cōculcatione, sciens quem inuocet, & quo exemplo fortis effectus sit. Primus botrus in torculari pressus est Christus. Cū ille botrus passione expressus est, manauit illud, vnde calix inebriās quā praeclarus est. Dicat ergo & corpus eius, intuens caput suum, Miserere mei domine quoniam cōculcauit me homo, tota die bellans tribulauit me. Tota die, toto tempore. Nemo sibi dicat, fuerūt tribulationes apud patres nostros, apud nos non sunt. Si putas te non habere tribulationes, nōdum cōcepisti esse Christianus. Et vbi est vox Apostoli, Omnes qui volūt in Christo pie viuere, perfectiones patiuntur: Si ergo non pateris pro Christo vllam tribulationem, vide ne nondum corperis in Christo pie viuere. Cum autem cōperis in Christo pie viuere, ingressus es torcular, Præpara te ad pressuras, sed noli esse aridus, ne de pressura nihil exeat. *Conculcauerunt me inimici mei tota die.* Illi longe facti sunt à sanctis, ipsi inimici mei tota die. Iam dictum est, *Ab altitudine diei.* Quid sibi hoc vult, ab altitudine diei? Forte altum est ad intellectū. Nec mirum, quia altitudo diei est. Forte enim illi propterea longe facti sunt à sanctis, quia non potuerunt penetrare altitudinem diei, cuius sunt Apostoli duodecim horæ fulgentes. Ergo qui tanquam hominem crucifixerunt, in die errauerunt. Quare autem tenebras passus sunt vt longe fierent à sanctis? Quia in alto lucebat dies, in alto latentem nō cognouerunt. Si enim cognouissent, nunquam dominū gloriæ crucifixissent. Hac ergo altitudine diei repercussus, & longe facti à sanctis, facti sunt inimici, qui tribulent & conculcent tanquam vnam in torculari. Est & alius intellectus, Ab altitudine diei conculcauerunt me inimici mei tota die, hoc est, toto tempore. Ab altitudine diei, hoc est, à superbia temporalis: quando enim conculcant, alti sunt. Humiles sunt qui conculcantur, alti sunt qui cōculcant. Sed noli timere altitudinem conculcantium: diei altitudo temporalis est, non aeterna. *Quoniam multi qui debellant me, timebunt.* Quando timebunt? Cum transierint dies qui alti sunt. Etenim ad tempus alti sunt, finito tempore altitudinis suæ timebunt. *Ego vero in te speravi domine.* Nō ait, ego vero non timebo, sed multi qui debellāt me, timebunt. Cum venerit ille dies iudicij, tūc lamentabuntur se omnes tribus terræ. Cum apparuerit signum filij hominis in cœlo, tunc securi erunt omnes sancti. Illud enim veniet quod sperabant, quod desiderabant, quod vt veniret, orabant: illis autem pernitendi locus nullus remanebit, quia eo tempore quo fructuosa posset esse penitentia cor obdurauerunt aduersus monentem dominum. Nunquid & murum erigent aduersus iudicātem deum? Pietatem sanē huius agnosce, & si in eius corpore es, imitare. Cum dixisset, multi qui debellant me, timebunt: non addidit, ego vero non timebo: ne suis viribus assignando quod non timet, esset & ipse in altis temporalibus, & per superbiam temporalem non mereretur venire ad requiem sempiternam, potius te fecit intelligere vnde non timebat. Ego vero, inquit, in te speravi domine: non dixit præsumptionem suam, sed causam præsumptionis suæ. Si enim non timebo, possum & duritia cordis non timere: multi enim nimia superbia nihil timent. Attendat charitas vestra: aliud est sanitas corporis, aliud stupor corporis, aliud immortalitas corporis. Sanitas quidē perfecta, immortalitas est: sed dicitur etiam secundum quēdam modum sanitas, quam habemus in hac vita. Quando non infirmatur, vnusquisq; sanus vocatur: & cū inspexerit me-

dicus, sanum renunciat: & cū agrotare quisq; cōperit, D ipsa sanitas perturbatur: & quādo curatur, ad ipsam sanitatē reditur. Tres ergo affectiones quasdā corporis aduertite, & inspicite sanitatē, stuporē & immortalitatē. Sanitas aegritudinē non habet, sed tamen quando tangitur & molestatur, dolet. Stupor autem non dolet, amittit sensum doloris, tanto insensibilior, quāto peior. Rursus immortalitas nō dolet, absumpta est enim omnis corruptio, & corruptibile hoc induet in corruptionē, & mortale hoc induet immortalitatē. Nullus ergo dolor in corpore immortalis, nullus dolor in corpore stupido. Nō se putet stupidus iam immortalē, vicinior est immortalitati sanitas dolentis, quā stupor nō sentientis. Inuenis ergo hominē superbū typho arrogantissimo, qui sibi persuaserit nihil timere. Fortiorem putas illo, qui ait, Foris pugne, intus timores: fortiore ipso capite nostro, domino deo nostro, qui dixit: Tristis est anima mea vsque ad mortem: Nō est iste fortiore, nō te delectet stupor eius, nō immortalitate indutus, sed sensu exutus est. Tu vero habeto animam nō sine affectu, reprehēsi enim sunt qui sunt sine affectu, & dic de sensu sanitatis, *Quis infirmatur & ego non infirmor: Quis scandalizatur, & ego non vrer?* Si ad istum non pertineret scādalum, cuiusque infirmitatis perditio, quasi rigidus, & sine dolore videretur melior esse. Absit, stupor esset, non tranquillitas. Planē fratres cum venerimus ad eum locum, ad eam sedem, ad eam beatitudinem, ad cœlestē patriam, vbi anima nostra impleatur securitate, impleatur quiete & sempiterna fœlicitate, nullus ibi dolor erit, quia vnde doleatur nō erit. Multi, inquit, qui debellant me, timebunt. Et ipsi stupidi qui modo nihil timent, timebūt aliquādo. Veniet enim tātus terror qui totā duritiā frangat & cōterat. Multi qui debellabāt me, timebunt, ego vero in te speravi domine. *In deo laudabo sermones meos.* In deo speravi, non timebo quid faciat mihi caro. *Quare? Quia in deo sperabo.* *Quare? Quia in deo laudabo sermones meos.* Si in te laudas sermones tuos, nō dico vt non timeas: impossibile est enim vt non timeas. Sermones enim tuos aut mendaces habebis, ideoq; tuos, quia mendaces: aut si erunt veraces sermones, & non eos putabis te habere à deo, sed à te loqui, veraces erūt, sed tu tamē mēdax eris. Si autē cognoueris nihil te verū in sapiētia dei, in fide veritatis posse dicere, nisi quod ab illo accepisti, de quo dicitur: *Quid enim habes quod nō accepisti?* In deo laudas sermones tuos, vt in deo lauderis sermonibus dei. Etenim si quod in te dei est, honoratur à te, & tu factus à sanctis in deo honoraberis à deo: si autem quod in te dei est honoraueris tanquā tuū, nō dei, quomodo populus ille lōge factus est à sanctis, sic tu longe à sancto: Ergo in deo laudabo sermones meos. Si in deo, quare meos? Et in deo & meos. In deo, quia ab ipso: meos, quia accepi. Ipse voluit meos esse qui dedit, amādo eū cuius sunt: quia ex illo mihi sunt, mei facti sunt. Vnde enim panē nostrum quotidianū da nobis hodie: *Quomodo nostrū? Quomodo da?* Ab illo petendo nō eris vacuus, tuū confitēdo nō eris ingratus. Si enim nō dicas tuū, nō accepisti: rursus si dicas tuū, ita quasi à te sit, cū dicis tuū, amittis quod acceperas, quia ingratus es illi à quo acceperas. In deo ergo laudabo sermones meos, quia ibi ipse est fons sermonū verorū. Meos, quia fides accessi & bibi. In deo laudabo sermones meos: *In deo speravi, non timebo quid faciat mihi caro.* Nōne tu eras qui paulō antē dicebas, Miserere mei domine, quoniam cōculcauit me homo, tota die bellans tribulauit me: *Quomodo*

1. i. a. 63.
1. i. a. 22.

1. Tim. 3.

1. i. a. 11.

1. Cor. 2.

1. i. a. 25.

1. i. a. 25.

1. Cor. 19.

2. Cor. 7.

1. i. a. 26.

1. Tim. 3.

1. Cor. 11.

E

1. Cor. 4.

1. i. a. 6.

modo

6 modo ergo hic non timebo quid faciat mihi caro? Quid tibi faciet? Tu ipse paulo ante dixisti, conculcauit me, tribulauit me, Nihil faciet cum ista faciat: Respexit ad vinum quod manat de calcatura, & respōdit: Planē cōculcauit, planē tribulauit: sed quid mihi faciet? Vua erā, vinum ero: in deo speraui, non timebo quid faciat mihi caro. *Tota die verba mea abominabātur.* Sic sunt, no-
stis, dicite veritatem, prādicare veritatem, annunciate Christū Paganis, annunciate Ecclesiā hāreticis, annū-
ciate omnibus salutē. Contradicunt, abominātur ver-
ba mea. Sed cū verba mea abominantur, quē putamus obominantur, nisi eū in quo laudabo sermones meos? Tota die verba mea abominabantur. Sufficiat saltem abominentur verba, nihil vltra progrediātur, reprehē-
dant, respuāt. Absit. Vt quid dicā hoc? Quando verba mea respuunt, quādo verba mea abominātur, quē ver-
ba de fonte veritatis manant, quid faciēt illi per quem verba ipsa dicūtur: Quid nisi quod sequitur: *Aduersum me omnia consilia eorum in malum.* Si panem ipsum abomi-
nātur, vasculo in quo ministratur quomodo parcent?

H Aduersum me omnia consilia eorū in malum. Si sic, & in ipsum dominum, nō dedignetur ergo corpus quod prācessit in capite, vt corpus hereat capiti. Cōtemptus est dominus tuus, & tu te honorari vis ab eis qui longe facti sunt a sanctis? Noli tibi arrogare velle, quod in il-
lo nō prācessit. Nō est discipulus maior magistro suo, nō est seruus maior domino suo: si patrē familiās Beel-
zebub vocauerūt, quanto magis domesticos eius? Aduersum me omnia cōsilia eorum in malum. *Incolent & abscondent.* Incolere peregrinari est. Incolae dicūtur qui habitant in patria non sua: omnis homo in hac vita peregrinus est, in qua vita videtis quia carne circunte-
gimur, per quā carnē cor videri non potest: ideo Apo-
stolus dicit, Nolite ante tempus quicquā iudicare, quo-
adusque veniat dominus, & illuminabit abscondita te-
nebrarum, & manifestabit cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuique a deo. Antequā hoc fiat, in hac pere-
grinatione carnalis vitē quisque cor suū portat, & om-
ne cor omni cordi clausum est. Proinde isti, quorū cō-
silia aduersus hunc in malū incolent & abscondēt, quia in ista peregrinatione sunt, & carnē portāt, dolū regūt in corde, quicquid mali cogitant, abscondunt. Quare? Quia adhuc peregrina est vita ista. Abscondāt, appare-
bit quod abscondunt, & ipsi nō abscondētur. Est & in hoc abscondito alius intellectus, qui fortasse magis pla-
cebit. Etenim ex iis qui lōge facti sunt a sanctis, subin-
trāt quidā ficti, & peiores tribulationes faciūt corpori Christi: & quia non tanquā penitus alieni deuitāt, ab ipsis pericula grauiora sustinet corpus Christi. Quē cō-
memorans Apostolus cum enumeraret multas passio-
nes suas, & diceret: Periculis fluminū, periculis latronū, periculis ex genere, periculis ex gētibus, periculis in ci-
uitate, periculis in deserto, periculis in mari, periculis, inquit, in falsis fratribus. Hi nimis periculosi sunt, de quibus dicitur in alio psalmo: Et ingrediebātur vt vi-
derēt, & nemo dicit, nō intres vt videas. Intrat etenim tanquam tuus, non cauetur vt alienus. Isti ergo incolēt & abscondent, quia sic intrant in domū magnam, non ibi perseueraturi, ideo incolent. Tales enim peccatores seruos volēs intelligi dominus, secundū illum intelle-
ctum euāgelicum, quo omnis qui facit peccatū, seruus est peccati, ait: Seruus nō manet in domo in aeternum, filius autem manet in aeternum. Qui intrat vt filius, nō incolēt, quia perseuerabit vsq; in finē: qui intrat vt ser-
uus, subdolos, peccator, ad oculū attēdens, querēs quid

rapiat, querēs quid accuset, aut quid vituperet, incolere K intrat, nō inhabitare & perseuerare. Nec istos tamē ti-
meamus fratres: in deo speraui, non timebo quid faciat mihi caro. Et si incolunt, et si intrant, et si fingūt, et si ab-
scōdunt, caro sunt: tu in deo spera, nihil tibi faciet ca-
ro. Sed infert tribulationē, infert cōculcationē, accedit vinū, quia vua premitur, tribulatio tua infructuosa non erit. Alter videt te, imitatur te, quia & tu vt disceres talē ferre, caput tuum contēplatus es, botrū illum primum, ad quē intrauit homo vt videret, incoluit, & abscondit traditor Iudas. Omnes ergo ficto animo intrātes, inco-
lentes & abscondētes sunt, sed noli timere: Patec ipsorū Iudas cū domino tuo fuit, & ille quidem nouerat, eum quanquam Iudas traditor incolebat & abscondēbat, ta-
men cor ipsius domino rerū patebat. Sciens ille elegit vnum, vnde tibi solatium faceret nescituro, quos deu-
ites. Poterat enim ille non eligere Iudā, qui nouerat Iu-
dā: ait quippe discipulis, Nōne ego vos duodecim e-
legi, & vnus ex vobis diabolus est? Ergo & diabolus e-
lectus est? Aut si electus nō est, quomodo duodecim ele-
git, & nō potius vndecim? Electus & ille est, sed ad aliud. Electi vndecim ad opus probationis, electus vnus ad L opus tentationis. Vnde posset tibi exemplū dare nesci-
turo, quos deuities malos, quos caueas falsos & fictos in-
colētes & abscondētes, nisi vt dicat tibi. Ecce ego me-
cum habui vnum ipsorum: Prācessit exemplū, toleraui, perferre volui quod sciebā, vt tibi nescienti prāberem solatium. Quod mihi fecit, hoc faciet & tibi: vt multū possit, vt multū sciat, accusaturus est, falsa crimina di-
cturus est, vt praualeant falsitates. Nunquid in te prā-
ualuerunt, & in me non prāualuerunt? In me certe prā-
ualuerunt, sed cælum mihi nō abstulerunt. Caro ipsius
iam sepulta falsos testes pertulit: parū fuit eos perpeti
in iudicio, perpeffus est in sepulchro. Acceperūt pecu-
niam vt mentirentur, & dixerūt: Cum dormiremus ve-
nerunt discipuli eius & abstulerūt eum. Tales autē ca-
ci erant Iudaei, vt crederent dicto omnino incredibili,
crediderūt testibus dormiētibus. Aut falsum erat quod dormierant, & mendacibus credere nō debuerunt: aut verum erat quod dormierūt, & quod factū est nescie-
runt. Incolēt & abscondent: incolāt & abscondāt, quid facturi? In deo speraui nō timebo quid faciet mihi ca-
ro. *Ipsi calcaneum meū obseruabunt.* Etenim sic incolent & abscondent, vt obseruent vbi homo labitur. Intēti sunt ad calcaneum quando fiat lapsus, vt pedem teneant ad
ruinā, aut pedem supponant ad offensionē, certe vt in-
ueniant quid accusent. Et quis ita ambulet vt nusquam labatur? Certe quod cito sit vel in lingua: Etenim scri-
ptum est, Si quis in lingua nō offendit, hic perfectus est
vir. Quis tandem se audeat dicere aut putare perfectū? Ergo necesse est vt aliquis labatur in lingua. Illi autem qui incolent & abscondent, aucupantur verba omnia, querūt alicubi laqueos & nodosas facere calūnias, quibus prius ipsi implicantur, quā quos implicare con-
tendunt, vt prius ipsi capiantur & pereant, quā alios capiant vt perdāt. Etenim recurrit homo in cor suū, & inde recurrit ad deum, & nouit dicere: In deo laudabo sermones meos. Quicquid bonū dixi, quicquid verum dixi, deo dixi, & de deo dixi. Quicquid forte aliud dixi quod dicere nō debui, homo dixi, sed sub deo dixi, qui confirmat ambulante, minatur erranti, ignoscit agno-
scēti, reuocat linguā, reuocat lapsum. Iustus enim septies cadet & resurget, impij vero infirmabuntur in malis. Non ergo timeat vnusquisque vestrū callidos insecta-
tores, aucupes verborum, diuulgatores pene syllaba-
rum,

Math. 10.

1. Cor. 4.

2. Cor. 11.

Psal. 40.

Ioan. 3.

Math. 10

et 14.

Arum, & prædicatores præceptorū. Quid in te arguat attendit, vt credat per te Christo, non attendit. Attēde in sermones eius quem reprehendis, ne forte te aliquid salubriter doceat. Et quid me, inquit, salubriter poterit docere, qui sic lapsus est in verbo: Hoc ipsum te forte salubriter doceret, ne sis auceps verborum, sed collector præceptorum. Ipsi calcaneum meū obseruabunt. *Sicut sustinuit anima mea.* Hoc dico quod sustinui, loquebatur expertus: Sicut sustinuit anima mea, incolent & abscondent. Omnes sustineat anima mea, foris latrantes, intus occultātes, sustineat forinsecus venientes, quasi fluuius venit tentatio, in petra te inueniat, impingat, non deiciat: fundata est domus supra petram: intus est, incolent, abscondet: vt palea tibi vicinetur, intret tritura hoū, intrent tribulā tentationum, tu purgaris, illa cōminuitur: sicut sustinuit anima mea. *Pro nihilo saluos facies eos.* Docuit & pro ipsis orare: nempe incolent & abscondent, nempe dolosi, nēpe simulatores atq; insidiatores sunt: tu ora pro eis, & noli dicere, nunquid ecce talē hominē deus correcturus est, tam malū, tā peruersum? Noli desperare, quem roges attende, nō pro quo roges. Magnitudinē morbi vides, potentiam medici non vides?

B Incolent & abscondent, sicut sustinuit anima mea. Sustine, ora: & quid fit? Pro nihilo saluos facies eos. Sic illos saluos facies, vt nihil tibi sit, id est, vt nullus labor tibi sit. Hominibus desperati sunt, sed tu verbo curas, nō laborabis in curando, quanuis nos stupeamus in inspiciendo. Est alius sensus in hoc versu: Pro nihilo saluos facies eos: nullis eorū meritis præcedentibus saluos facies eos. Qui prius fui blasphemus, inquit, & persecutor & iniuriosus, accipiebā literas à sacerdotib⁹, vt vbiq; inuenirē Christianos, alligare & adducerē: vtiq; vt alligaret & adduceret, primo incolebat & abscondebat. Nulla ergo huius bona merita præcellerant [de quibus saluaretur, Jimmo talia præcellerant de quibus dānaretur: nihil boni attulit & saluus fact⁹ est. Pro nihilo saluos facies eos. Nō ad te afferent hircos, arietes, tauros, nō dona & aromata afferēt in tēplo tuo, nō aliquid de cōscientia bona libaminis superfundunt, totum in illis asperum, totū tetrū, totum detestādum, & cū illi ad te nihil afferant, vnde saluentur? Pro nihilo saluos facies eos: id est, gratis data gratia tua. Quid ille latro attulerat ad crucē, de fauce venit ad iudiciū, de iudicio in lignū, de ligno in paradīsum? Credidit ppter quod locutus est: sed & ipsam fidē quis donauit, nisi qui iuxta pepēdit? Pro nihilo saluos facies eos. *In ira populos deduces.* Irascēris & deducis, sauis & saluas, terres & vocas. Quid est enim, in ira populos deduces? Imple tribulationibus omnia, vt in tribulationibus positi omnes recurrāt ad te, ne delitiis & securitate peruersa seducantur. A te ira videtur, sed paterna. Irascitur pater filio cōtēptori præceptorū suorū, iratus ei eum colaphizat, cedit, aurē vellit, manu trahit, ad scholā ducit. In ira populos deduces. Quā multi ingressi sunt, quā multi impleuerunt domū domini, in ira eius deducti, id est, tribulationib⁹ territi, & fide impleti. Ad hoc enim exagitat tribulatio, vt exinaniat vas quod plenum est nequitia, & impleatur gratia. In ira populos deduces. *Deus vitā meā enunciauit tibi.* Vt enim vitā tu fecisti, & ad hoc enuncio vitā meā tibi. Itāne vero deus ignorabat quod dederat? Quid est hoc quod illi enuncias? Docere vis deū: Absit. Ergo quid ait? Enunciauit tibi. An forte, quia tibi prodest quod enunciauit vitā meā? Et quid prodest deo? Lucris dei prodest. Enunciauit deo vitā meā, quia viuere me fecit deus. Quomodo enim enunciauit vitā

suā Paulus Apostolus, dicēs: Qui prius fui blasphemus D & persecutor & iniuriosus: Enunciauit vitā suā, Sed misericordiam cōsecutus sum. Enunciauit vitā suam, non sibi sed illi, quia sic enunciauit vt illi crederetur, nō ad lucra sua, sed ad lucra illius: quid enim ait ipse Paulus? Ideo Christus mortuus est & resurrexit, vt qui viuunt iam non sibi viuunt, sed ei qui pro omnibus mortuus est. Si ergo viuus & nō à te viuus, quia vt viueres ille præstitit, enunciauit vitam tuam non tibi, sed illi, nō tua querens, non tibi viuens, sed ei qui pro omnibus mortuus est. Etenim de quibusdam reprobis quid ait idem Apostolus: Omnes enim sua querunt, nō quæ Iesu Christi. Sed si propterea enuncias vitam tuam vt tibi proffit, & aliis non proffit, tibi illā enuncias nō deo: si autem sic enuncias vitam tuam, vt alios etiam inuites ad accipiendam vitam, quam & tu accepisti, enuncias vitam tuam illi à quo accepisti, & habebis mercedē ampliorem, quia & ex eo quod accepisti non ingratus extitisti. Deus vitam meam enunciauit tibi. *Posuisti lacrymas meas in conspectu tuo.* Exaudisti me deprecantem te. *Sicut & in repromissione tua.* Quia sicut repromiseras, hoc egisti. Dixisti te exauditurum flentem, credidi, fleui, exauditus sum, inueni te misericordem in repromittēdo, veracem in reddēdo: sicut & in repromissione tua. *Conuertantur inimici mei retrorsum.* Hoc ipsis prodest, non malum illis optat. Etenim præcedere volunt, ideo corrigi nolūt. Moneo inimicum tuū vt bene viuat, vt se corrigat: ille continet, ille respuit verbum tuum, Ecce qui me monet, ecce à quo auditorus sum præcepta quibus vitā, præcedere te vult, & præcedēdo non corrigitur. Nō attendit, quia verba tua non sunt tua, non attendit, quia vitam tuam deo enuncias, non tibi. Præcedendo enim nō corrigitur: Bonum est illi vt conuertatur retrorsum, & quem præcedere volebat, sequatur. Dominus de passione sua futura discipulis loquebatur, exhorruit Petrus & ait, Absit domine, nō fiet istud: qui pauloante dixerat, Tu es Christus filius dei viui, confessus deum, timuit eum mori quasi hominē. Dominus autem qui sic venerat vt pateretur, neq; enim aliter salui esse possemus, nisi eius sanguine redimeremur, pauloante cōfessionē Petrum laudauerat & dixerat: Quia nō tibi caro & sanguis reuelauit hoc, sed pater meus qui in cœlis est, propterea tu es Petrus, & super istam Petram edificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum nō vincunt eam, & tibi dabo clauēs regnī cœlorum. Videte quēadmodum persecutus est confessionē veram, piam plenā fiducia qui dixit: Tu es Christus filius dei viui. Continuo autē vbi cœpit loqui dominus de passione sua, timuit ille ne periret moriendo, cum ipsi nos periremus nisi ille moreretur, & ait: Absit domine, nō fiet istud: & dominus illi cui pauloante dixerat, Beatus es, & super hāc petrā ædificabo Ecclesiā meam: Redi, inquit, retro satanas, scandalum mihi es. Quare ergo satanas, qui pauloante beatus & petra: Non enim sapis ea quæ dei sunt, ait, sed quæ sunt hominis. Pauloante quæ dei, quia nō reuelauit tibi caro & sanguis, sed pater meus qui in cœlis est. Quando in deo laudabat sermonē, nō satanas, sed Petrus à petra: quādo autem à se, & ex humana infirmitate, amore hominis carnali, quod impedimēto esset saluti ipsius & ceterorum, satanas dictus est. Quare: Quia præcedere dominū volebat, & duci cœlesti terrenū dare cōsiliū: Absit domine, non fiet istud. Dicis absit, & dicis domine. Vtique si dominus est, potestate facit: si magister est, nouit quid faciat, nouit quid doceat. Tu autem vis ducere ducē, docere magistrum, iubere domino,

Matth. 7.

1. Timo. 1.

Acto. 9.

Luc. 23.

psal. 115.

1. Timo. 1.

1. Cor. 5.

Philip. 2.

E

Matth. 16.

Ibidem.

Matth. 16.

F

Gmino, optare et deo, multū precedis, redi retro. Nunquid nō & istis inimicis hoc proderat: Cōuertantur inimici mei retrorsum, sed nō remaneant retrorsum. Ideo cōuertantur retrorsum, ne precedāt, sed vt sequantur, nō, vt remaneant. Conuertantur inimici mei retrorsum. *In quacunque die inuocauero te, ecce sciui quoniam deus meus es tu.* Magna scientia: nō ait, sciui quia deus es: sed, quia deus meus es tu. Tuus est enim cū tibi subuenit, tuus est cum tu ab illo alienus non es. Vnde dicitur, Beatus populus cuius est dominus deus ipsius. Quare cuius est? Cuius enim non est? Omnium quidē deus est, sed eorum deus proprie dicitur qui eum diligunt, qui eum tenēt, qui illum possidēt, qui illum colunt. Tanquā de domo ipsius magna, sunt familiā eius redemptā magno sanguine vnici filij. Quātum dedit nobis deus, vt ipsius essemus, & ipse sit noster? At vero alienigenā longe facti sunt à sanctis, filij alieni sunt. Videte quid de illis dicatur in alio Psalmo: Domine libera me, ait, de manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatē, & dextera eorum dextera iniquitatis. Et vide altitudinē ipsorum, sed altitudinē dei, id est, superbiam temporale. Quorum filij, inquit, sicut nouellā constabilitā, filiā eorum ornata vt similitudo templi. Felicitatē describit presentis seculi, in qua errantes homines & eā pro magno habentes, felicitatem veram sempiternamq; non quærunt. Inde ergo isti filij alieni, non filij dei: quorum filij, inquit, eorum sicut nouellā constabilitā, filiā eorum ornata sicut similitudo tēpli: Cellaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud: Boves eorum crassi, oues eorum fecundā, multiplicantes in exitibus suis: non est ruina maceris neque transitus, neque clamor in plateis eorū: & quid sequitur? Beatum dixerunt populum cui hæc sunt, sed qui dixerunt: Filij alieni, quorum os locutum est vanitatem. Tu quid dicis? Beatus populus, cuius est dominus deus ipsius. Tulit omnia de medio cetera quæ dat deus, & dedit ipsum deum. Omnia quippe illa fratres quæ commemorauerunt filij alieni, dat deus, sed & alienis dat, sed & malis dat, sed & blasphemis dat, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Aliquando ista bonis dat, aliquando nō dat, & malis aliquādo dat, aliquando non dat. Bonis tamen seruat seipsum, malis autem ignem sempiternum. Est ergo malum quod non dat bonis, & est bonum quod non dat malis, sunt quædam media, & bona & mala, quæ dat & bonis & malis. Nos ergo deum amemus fratres pure & caste. Nō est castum cor, si deum ad mercedem colit. Quid ergo? Mercedem de dei cultu nō habebimus? Habebimus planē, sed ipsum deum quem colimus, ipse nobis merces erit, quia videbimus eum sicuti est. Attende, quia mercedē consequeris. Amatoribus suis dominus noster Iesus Christus quid dicit: Qui diligit me, mandata mea custodit, & qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum. Quid illi ergo dabis? Et ostendam meipsum illi: si non amas, parum est: si amas, si suspiras, si gratis colis eum, à quo gratis emptus es, non enim eum promerueras vt te redimeret: si consideras in te beneficia eius, suspiras, & inquietum habes cor desyderio eius, noli extra eum aliquid ab eo querere, ipse tibi sufficet. Quantumlibet sis auarus, sufficit tibi deus. Etenim auaritia terrā quærebat possidere totam, adde & cælum, plus est qui fecit cælum & terram. Dicamus fratres, in istis humanis coniugiis considerate cor castum quale sit ad deum. Certe humana coniugia sunt, non diligit vxorē suam, qui propter dotem illam diligit: non maritum caste

diligit, quæ propterea diligit, quia aliquid donauit, K aut quia multum donauit. Donauit & diues maritus, & pauper factus est maritus. Quam multi proscripti à castis vxoribus amplius dilecti sunt? Probata sunt multa casta coniugia calamitatibus maritorum, & ne aliud amare quàm maritum putarentur, non solum non deseruerunt, sed amplius obsecutæ sunt. Si ergo maritus carnalis gratis diligitur, si caste diligitur: & vxor carnalis gratis diligitur, si caste diligitur: deus quomodo diligendus est, verus & verax animæ maritus ad prolem sempiternæ vitæ fecundans, & steriles nos nō esse permittens? Illū ergo sic diligamus, vt aliud præter ipsum non diligamus, & sit in nobis quod diximus, quod cātauimus, quia & hæc vox nostra est: In quacunque die inuocauero te, ecce sciui quoniam deus meus es tu. Hoc est inuocare deum, gratis inuocare deum. Proinde de quibusdam quid dictum est: Dominum nō inuocauerunt. Quasi dominum sibi inuocare videbantur, & petebant eum de hæreditatibus, de amplificanda pecunia, de prolonganda vita ista, de ceteris temporalibus rebus. Et quid de illis scriptura dicit: Dominum non inuocauerunt. Ideo quid sequitur? Ibi timuerunt timore, vbi non erat timor. Quid est, vbi nō erat timor? Ne illis subtraheretur pecunia, ne aliquid in domo eorū minus fieret. Postremo ne minus annorum haberēt in hac vita, quàm sibi sperabant. Veruntamen illic trepidauerunt timore vbi non erat timor, quales fuerunt illi Iudæi: Si dimiserimus eum viuere, veniant Romani & auferent à nobis & locum & gentem. Ibi timuerunt timore vbi nō erat timor. Ecce sciui, quoniam deus meus es tu. Magnæ diuitiæ cordis, magnum lumen oculi interioris, magna fiducia securitatis: Ecce sciui quoniam deus meus es tu. *In deo laudabo verbum, in domino laudabo sermonem, in deo speraui, non timebo quid faciat mihi homo.* Iam ipse est sensus qui superius est repetitus. *In me sunt deus vota tua, quæ reddam laudes tibi.* Vouete & reddite domino deo vestro. Quid voueatis, quid reddatis? An forte animalia illa quæ offerebantur ad aras aliquando? Nihil tale offeras, in te est quod voueas & reddas. De cordis arca profer laudis incensum, de cellario bonæ conscientie profer sacrificium fidei. Quicquid profers, accende charitate. In te sint vota, quæ reddas laudes deo. Cuius laudes? Quid enim tibi præstitit? *Quoniam tenuisti animam meam de morte.* Ipsa est illa vita quam enunciat illi, Deus vitam meam enunciaui tibi. Qui enim eram mortuus, per meipsum eram mortuus, per te quid sum? Viuus: ideo in me sunt deus vota tua, quæ reddam laudes tibi: Et amo deum meum. Nemo hunc mihi eripit: quod illi dem, nemo mihi eripit, quia in corde inclusum est. Et merito dicitur in illa superiore fiducia, quid faciat mihi homo? Sciauit homo, permittatur scire, permittatur efficere quod conatur. Quid est ablatum? Aurum, argentum, pecora, seruos, ancillas, fundos, domos, auferat omnia: nunquid auferet vota quæ in me sunt, quæ reddam laudes deo? Permissus est tentare tentator sanctum virum Iob, vno puncto temporis abstulit omnia. Quicquid facultatum habuerat ademit, abstulit hæreditatem, interfecit filios. Neque hoc paulatim, sed cateruatim, vno ictu, vno impetu, vt omnia subito nunciarentur. Ablatis omnibus solus remansit Iob. Sed in illo erāt vota laudis quæ redderet deo, in illo planē erant. Arcam sancti pectoris sui fur diabolus non inuaserat, plenus erat vnde sacrificaret. Audi quæ habebat, audi quæ protulit: Dominus dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factū est, sit nomē domini

1. al. impe-
rare.

Psal. 143.

Ibidem.

H

Matth. 5.

1. Ioan. 3.

Ioan. 14.

Psal. 52.

Ier. 17.

Psal. 76.

M

Psal. 144.

Iob. 1.

Amini benedictus. O diuitia interiores, quò fur non accedit. Ipse dederat deus vnde accipiebat, ipse ditauerat, vnde illi offerebat quod amabat. Laudè à te querit deus, confessionem tuà querit deus. Sed de agro tuo aliquid daturus es, ipse pluit vnde haberes. De arca daturus es aliquid, ipse instituit quod daturus es. Quid daturus es quod ab illo nò accepisti: Quid enim habes quod nò accepisti: De corde dare vis, ipse dedit fidè, spem & charitatè, hoc prolaturus, hoc sacrificaturus es. Sed planè omnia illa cætera potest tibi auferre inimicus inuito, hoc auferre nò potest nisi volenti. Illa perdet & inuitus, & volens habere aurū, perdet aurū: & volens habere domū, perdet domum: fidè nemo perdet nisi qui spreuerit. In me sunt deus vota tua, quæ reddam laudes tibi, quia eruisi animā meam de morte, oculos meos à lachrymis: *Et pedes meos de lapsu, vt placè coram deo in lumine viuentiū.* Merito non placet filiis alienis longe factis à sanctis, quia nò habent lumen viuentiū vnde videant quod deo placet. Lumen viuentiū, est lumen immortalium, lumen sanctorū. Qui nò est in tenebris, placet in lumine viuentium. Attenditur homo & ea quæ ipsius sunt, & nemo scit qualis est, deus videt qualis est. Aliquando & ipsum diabolū latet, nisi tentet non inuenit, sicut de isto viro quem modò cōmemorauī. Nouerat eū deus, & ei testimoniū perhibebat: Diabolus eum nò nouerat, & ideo dixerat, Nunquid nò Iob gratis colit deum? Videte quò prouocat inimicus. Ibi perfectio est: Videte quid obicit inimicus. Videbat hominè deo seruientè, in omnibus obsequentè, omnia bene operantem: & quia diues erat & felicissima domus, hoc obicit, quia ideo colit deum, quoniā dedit illi hæc omnia: Nunquid nò Iob gratis colit deū? Hoc enim erat verū, hoc lumē viuentiū vt gratis coleret deum. Deus videbat in corde serui sui cultū suū gratuitū. Placebat enim illud cor in cōspectu domini in lumine viuentiū, diabolus latebat, quia in tenebris erat. Admisit deus tentatorè, non vt ipse nosset quod nouerat, sed vt nobis noscendū & imitandum præberet. Nunquid enim si tentator nò admitteretur, videremus nos ipsi in Iob, quod deberemus & vellemus imitari? Admissus est tentator, abstulit omnia, remansit ille solus à facultatibus, solus à familia, solus à filiis, plenus deo, vxor sanè relicta erat.

C Misericordè putatis diabolū qui ei reliquit vxorè? Nouerat per què deceperat Adam, suā reliquerat adiutricè, nò mariti consolatricè. Ille ergo plenus deo in quo vota erāt quæ redderet laudis, vt ostenderet, quia gratis deū colebat, nò ideo quia tanta acceperat, & amissis omnibus talis est, quia illū qui dederat omnia nò amisit: Dominus dedit, inquit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factū est, sit nomē domini benedictū. Vulnere etiā percussus à capite vsq; ad pedes, integer tamen intus respondit tentatrici, de lumine viuentiū, de lumine cordis sui, Locuta es tanquam vna ex insipientibus mulieribus: id est, tanquā ea quæ nò habet lumen viuentium. Lumen enim viuentiū sapientia, & tenebræ insipientium stultitia est. Locuta es tanquā vna ex insipientibus mulieribus: carnem meā vides, lumen cordis mei non vides. Poterat enim illa tunc virum amplius amare, si pulchritudinem interiorem sifferre & inspicere, vbi ille pulcher erat coram oculis dei, quia in illo erant vota quæ redderet laudis deo. Quomodo illud patrimonium nò inuaserat inimicus? Quam integrum erat quod possidebat, & propter quod amplius possidendum sperabat iturus à virtutibus in virtutem. Ergo fratres ad hoc valeāt nobis hæc omnia, vt deum

Tomus octauus.

gratis diligamus, in illo semper speremus, nec hominem, nec diabolū timeamus, nec ille: nec iste facit aliquid, nisi quantū permittitur: permitti ad nihilum potest, nisi quod nobis prodest. Toleremus malos, simus boni, quia & nos sumus mali. Pro nihilo saluos faciet deus omnes, de quibus desperare non debemus. Ergo de nemine desperemus, pro omnibus quos patimur oremus, à deo nunquam recedamus. Patrimonium nostrum ipse sit, spes nostra ipse sit, salus nostra ipse sit. Ipse hic consolator, ibi munerator, vbique viuificator & vitæ dator, non alterius vitæ, sed illius de qua dictum est, Ego sum via & veritas & vita, vt & hic in lumine fidei, & ibi in lumine speciei, tanquam in lumine viuētium in cōspectu domini placeamus.

*In Psalmo quinquagesimo sexto.**Enarratio.*

Vdiuimus in Euangelio modò fratres, quantū nos diligit dominus & saluator noster Iesus Christus, deus apud patrem, homo apud nos, ex nobis ipsis iam circa patris dexterā. Audistis quantū nos diligit: nam suæ charitatis mensurā & ipse dixit & nobis indixit, mandatum suum dicens esse, vt nos inuicè diligamus. Et ne quereremus dubitantes & æstuantès, quantū nos debeamus inuicem diligere, quantaq; illa sit quæ deo placeat charitatis perfecta mēsurā: ea enim perfecta est qua maior esse non potest, ipse expressit, ipse docuit, & ait, Maiorem hac charitatem nemo habet, quā vt animā suam ponat quis pro amicis suis. Fecit ipse quod docuit, fecerūt Apostoli quod ab illo didicerunt, & nobis faciendū prædicauerunt. Faciamus & nos, quia & si nò sumus quod ille secundū id quod creauit nos, quod ille tamē sumus secundū id quod factus est propter nos: & si solus fecisset, forte nemo nostrū deberet audere imitari. Ita enim ille homo erat, vt & deus esset. Sed in eo quod homo erat, imitati sunt serui dominū, & discipuli magistrū, & fecerunt qui nos præcesserūt in familia eius, patres quidē nostri, sed tamen cōserui nostri. Neque imperaret hoc deus vt faceremus, si impossibile esse iudicaret, vt hoc ab homine fieret. Si considerans infirmitatē tuam deficiis sub præcepto, cōfortare in exemplo: sed etiā exemplum ad te multum est, adest ille qui præbuit exemplum, vt præbeat & auxilium. Audiamus ergo & in isto Psalmo: opportune nanq; accidit & illo procuratè, vt ei cōsonaret Euangelium, commendans nobis dilectionem Christi, qui animam suā posuit pro nobis, vt & nos animā nostrā pro fratribus ponamus. Concordauit & cōsonauit huic Psalmo, vt videamus quomodo ipse dominus noster animā suā posuit pro nobis. Psalmus enim iste passionem ipsius cantat, & quoniam totus Christus caput est & corpus, quod bene vos nosse nò dubio: caput, est ipse saluator noster, passus sub Pōtio Pilato, qui nunc posteaquā resurrexit à mortuis, sedet ad dexterā patris. Corpus autē eius est Ecclesia, nò autē ista aut illa, sed toto orbe diffusa: Nec ea quæ nūc est in hominibus, qui præsentem vitā agunt, sed ad eam pertinentibus etiam his qui fuerūt ante nos, & his qui futuri sunt post nos vsq; in finem seculi. Tota enim Ecclesia contans ex omnibus fidelibus, quia fideles omnes mēbra sunt Christi, habet illud caput positū in cælestibus quod gubernat corpus suū, etsi separatum est à visione, sed annexitur charitate. Quia ergo totus Christus caput est & corpus eius, propterea in omnibus Psalms sic audiamus voces capitis, vt audiamus & voces corporis. Noluit enim loqui separatim, quia noluit esse separatus, q̄ dicens,

¶ al. interiorē nosset & inspicere vbi, &c.

1. Ioan. 3.

Math. 27.

¶ 28.

Marc. 16.

Ephe. 1.

G dicens, Ecce ego vobiscum sum vsq; ad cōsummationem seculi. Si nobiscū est, loquitur in nobis, loquitur de nobis, loquitur per nos, quia & nos loquimur in illo, & ideo verum loquimur, qui in illo loquimur: nā quando in nobis & ex nobis loqui voluerimus, in mēdacio remanebimus. Quia ergo passionem domini cantat iste Psalmus: vide quem titulum habeat. *In finem.* Finis est Christus, quare dictus est finis: Non qui consumat, sed qui consummet, Consumere enim perdere est: cōsummare, perficere. Finitum enim quicquid dicimus, a fine dicimus: aliter dicimus, finitus est panis: aliter dicimus, finita est tunica. Finitus est panis qui manducabatur, finita est tunica quæ texebatur. Panis ergo finitus est vt cōsumeretur, tunica finita est vt perferretur: finis ergo propositi nostri Christus est, quia quantumlibet conemur, in illo perficimur, & ab illo perficimur, & hæc est perfectio nostra, ad illum peruenire: sed cum ad illum peruenieris, vltra non quæris, finis tuus est. Quomodo enim finis vitæ tuæ locus est quod tendis, quod cū peruenieris, iā manebis: sic finis studij tui, propositi tui, conatus tui, intencionis tuæ, ille est ad quem pertendis, ad quē cum peruenieris, vltra nil desyderabis, quia melius nihil habebis. Ipse ergo & exemplum nobis viuendi proposuit in hac vita, & præmiū viuendi dabit in futura vita.

H cum peruenieris, vltra nil desyderabis, quia melius nihil habebis. Ipse ergo & exemplum nobis viuendi proposuit in hac vita, & præmiū viuendi dabit in futura vita.

I Si omnia quæ tunc agebantur, figura erant futurorum, inuenimus ibi Christum & multo maxime: nam illud, Ne corrupas in tituli inscriptionem: non video quomodo pertineat ad illum David. Non enim aliquis titulus inscriptus erat ipsi David quæ corrumperet Saul. Videmus autē in passione domini scriptum fuisse titulum, Rex Iudæorum: vt ille titulus exprobraret frontē ipsoꝝ, quod a rege suo manus non abstinerunt. In illis enim Saul erat, in Christo David erat. Christus enim sicut Apostolicū & Euangelicū est quod nouimus, quod cōstemur, ex semine David secundum carnem: nam secundum diuinitatem supra David, supra omnes homines, supra cœlū & terrā, supra angelos, supra omnia visibilia & inuisibilia, quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil: Dignatus tamē homo fieri ex semine David ad nos venit, quia de tribu David natus est, vnde virgo Maria quæ peperit Christum. Inscribitur itaq; titulus ille est, rex Iudæorum. Saul vt diximus, populus Iudæorum erat, David Christus erat, titulus ibi, Rex Iudæorū. Indignati sunt Iudæi quia inscriptus erat titulus, Rex Iudæorum: puduit illos habere regem quem crucifigere potuerunt. Non enim viderunt, quia ipsa crux, in qua eum fixerūt, futura erat in

frontibus regum. Cum ergo indignarentur ex illo titulo, audierūt Pilatum iudicem, cui obtulerūt occidendū Christum, & dixerunt ad eum. Noli scribere sic, rex Iudæorum: sed scribe, quia ipse dixit se regē esse Iudæorū. Et quia iam cantatum erat per spiritū sanctum, In finem ne corrupas in tituli inscriptionē: Respondit eis Pilatus, Quod scripsi scripsi: Quid mihi suggeritis falsitatē: Ego non corrumpto veritatē. Audiuimus ergo quid sibi velit, ne corrupas in tituli inscriptionē. Quid ergo est, cum fugeret a facie Saul in speluncā: Quod quidem & David ille fecit: sed quia in illo non inuenimus tituli inscriptionē, in hoc inueniamus fugā in speluncā. Figurabat enim aliquid illa spelunca, quæ se texit David. Quare autē se texit: Vt occultaretur & non inueniretur. Quid est cōtegi spelunca: Cōtegi terra: qui enim fugit in speluncā, terra cōtegitur ne videatur. Portabat autem terrā Iesus carnem quā acceperat de terra: & in ea se occultabat, ne a Iudæis inueniretur deus. Si enim cognouissent, nunquā dominum gloriæ crucifixissent. Quare ergo dominum gloriæ non inueniunt: Quod spelunca se texerat, id est, carnis infirmitatem oculis obiciebat: maiestatem autē diuinitatis in corporis tegmine, tanquā terræ abdito contegebatur. Illi ergo non cognoscentes deū, crucifixerunt hominem. Nec mori potuit nisi in homine, nec crucifigi potuit nisi in homine, quia nec teneri posset nisi in homine. Opposuit male quærentibus terrā, seruauit bene quærentibus vitā. Fugit ergo secundum carnē in speluncā a facie Saul. Quod si ex hoc velis accipere, ita dominū fugisse in speluncā a facie Saul quia passus est, vsque adeo se occultauit Iudæis, vt & moreretur: quantumlibet enim sauirent in eum Iudæi donec moreretur, adhuc putabant eū posse liberari, & ostendere miraculum aliquod quod filius dei esset: hoc prædictū erat in libro Sapientia, Morte turpillima condemnemus illum: erit enim respectus illi ex sermonibus illius. Si enim vere filius dei est, suscipiet illum, & liberabit illū de manibus contrariorum. Quia ergo crucifigebatur, & nō liberabatur, crediderunt illum non esse filium dei. Propterea insultantes pendenti in ligno, & caput agitantem, dicebant illi: Si filius dei es, descende de cruce, alios saluos fecit, seipsum saluare non potest. Ista dicentes sicut est in ipso libro Sapientia, hæc cogitauerunt & errauerunt. Excaecauit enim illos malitia eorū. Quid enim magnum erat de cruce descendere, cui facile fuit de sepulchro resurgere: Sed quare: Quia vsq; ad mortē voluit esse patiens, vt fugeret a facie Saul in speluncam. Etenim spelunca, inferior pars terræ potest accipi. Et certe quod manifestum est, & certum omnibus hominibus, corpus eius in monumento positum est, quod erat excisum in petra. Hoc ergo monumentum spelunca erat, illuc fugit a facie Saul. Tandiu enim persecuti sunt illum Iudæi, quoad usque poneretur in spelunca. Vnde probamus quod tādū illum persecuti sunt, quousq; ibi poneretur: Etiam mortuū in cruce pendentem lancea vulnerauerunt. At vbi inuolutus, curato funere positus est in spelunca, iam nihil habuerunt quod carni facerent, Resurrexit dominus ex illa spelunca illesus, incorruptus, quod fugerat a facie Saul, occultans se impijs quos præfigurabat Saul. Ostendens se autem membris suis. Nam resurgentis membra a membris eius palpata sunt: membra enim eius Apostoli tetigerunt resurgentem & crediderunt, & ecce nihil profecit persecutio Saulis. Audiamus ergo iam psalmum, quia de titulo eius satis locuti sumus, quātum dominus dare dignatus est:

Matth. 2.
Rom. 10.
1. Reg. 24.
Matth. 27.
Ioan. 19.
Rom. 1.
Matth. 1.
Ioan. 1.
Luc. 1. et. 2.
Ioan. 19.

1. Reg. 24.
1. Cor. 1.
Sapientia.
Matth. 27.
Sapientia.
Matth. 27.
Ioan. 19.
1. Reg. 24.
Luc. 24.

A vere mei deus miserere mei, quoniam in te confisit anima mea. Christus in passione dicit, Miserere mei deus. Deo deus dicit, miserere mei. Qui cum patre miseretur tui, in te clamat miserere mei. Et enim quod de illo clamat miserere mei, tu es. A te hoc accepit, propter te liberandum carne indutus est. Caro ipsa clamat: Miserere mei deus, miserere mei. Homo ipse anima est & caro. Totum enim hominem suscepit verbum, & totus homo factus est verbum. Ne ideo putetur non ibi fuisse animam, quia Evangelista ita dicit: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Etenim dicitur, caro homo, sicut alio loco dicit scriptura: Et videbit omnis caro salutare dei. Nunquid caro sola videbit, & anima ibi non erit? Iterum dicit ipse dominus de hominibus, Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis. Nunquid in sola carne acceperat potestatem, & non maxime in animas, quas primitus liberabat? Ergo ibi erat anima, ibi erat caro, ibi totus homo: totus homo cum verbo, & verbum cum homine, & homo & verbum vnus homo, & verbum & homo vnus deus. Dicat ergo, Miserere mei deus, miserere mei. Non expauescamus voces petentis misericordiam & exhibentis. Ideo enim petit, quia exhibet: ad hoc enim homo, quia misericors, non ut conditionis necessitate nasceretur, sed ut nos de conditione necessitatis liberaret. Miserere mei deus miserere mei: *Quoniam in te confidit anima mea.* Audis magistrum orantem, discite orare. Ad hoc enim orauit ut doceret orare, quia ad hoc passus est ut doceret peti, ad hoc resurrexit ut doceret ipse rare resurrectionem. *Et in umbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas.* Hoc plane iam totus Christus dicit: hic est & vox nostra. Non enim iam transiit iniquitas, adhuc feruet iniquitas. *Et in fine dixit ipse dominus abundantiam futuram iniquitatis, Et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum: qui autem perseverauerit usque in finem, hic saluus erit. Quis autem perseverabit usque in finem, quoad usque transeat iniquitas? Qui fuerit in Christi corpore, qui fuerit in membris Christi, & a capite didicerit patientiam perseuerandi. Transisti, & ecce transierunt tentationes tuas, & is in aliam vitam in quam ierunt sancti si sanctus fueris: in aliam, inquam, ierunt martyres, si martyr fueris: in aliam, inquam, ierunt in vitam. Nunquid quia tu transisti hinc, propterea iam transiit iniquitas? Nascuntur alij iniqui, sicut moriuntur, alij iniqui. Quomodo ergo alij iniqui moriuntur, & alij nascuntur: sic alij iusti eunt, & alij nascuntur. Usque in finem seculi nec iniquitas deerit premens, nec iustitia patiens. Et in umbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas, id est, tu protegas me: & ut ab aestu iniquitatis non arefiam, tu umbraculum praebebis mihi. *Clamabo ad deum altissimum.* Si altissimus est, quomodo te audit clamantem? Nata est experimento fiducia. *Deum, inquit, qui benefecit mihi.* Si antequam eum quarerem benefecit mihi, clamantem me non exaudiet? Bene enim nobis fecit dominus deus mittendo nobis saluatorem nostrum Iesum Christum, ut moreretur propter delicta nostra, & resurgeret propter iustificationem nostram. Pro qualibus mori voluit filium suum? Pro impiis. Impij autem non querebant deum, & quassati sunt a deo. Sic est ergo ille altissimus, ut non sit ab illo longe miseria nostra & gemitus noster, quia prope est dominus his qui obtulerunt cor. *Clamabo ad deum altissimum, deum qui benefecit mihi. Misit de caelo & saluum fecit me.* Iam homo ipse, iam caro ipsa, iam filius dei secundum nostram participationem manifestum est quia saluatus est: & misit de caelo pater,*

& saluauit eum: misit de caelo, & resuscitauit eum. Sed D ut noueritis quia & ipse deus est, & ipse se resuscitauit, utrunque positum est in scriptura, quia & pater illum resuscitauit, & quia ipse se resuscitauit. Audite, quia pater illum resuscitauit, Apostolus dicit: Factus est, inquit, obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & deus eum exaltauit, & donauit ei nomen quod est super omne nomen. Audistis patrem resuscitantem & exaltantem filium: audite quia & ipse carnem suam resuscitauit. In figura templi dicit ad Iudaeos, Soluite templum hoc, & in triduo resuscitabo illud. Evangelista autem exposuit nobis quid diceret: hoc autem, inquit, dicebat de templo corporis sui. Modo ergo ex persona precantis, ex persona hominis, ex persona carnis dicit: Misit de caelo, & saluum me fecit. *Dedit in opprobrium conculcantes me.* Qui illum conculcauerunt: Qui mortuo insultauerunt, qui tanquam hominem crucifixerunt, quia deum non intellexerunt, dedit eos in opprobrium. Videte si non est factum, non futurum credimus, sed completum agnoscimus. Sauiuerunt Iudaei in Christum, superbiuerunt in Christum. Vbi: In ciuitate Hierusalem. Vbi enim regnabat, ibi turbabant, ibi ceruices erexerunt. Post passionem domini eradicati inde sunt, & perdidierunt regnum, in quo regem Christum agnoscere noluerunt. Quemadmodum dati sunt in opprobrium videte, dispersi sunt per omnes gentes, nusquam habentes stabilitatem, nusquam certam sedem. Propterea autem adhuc Iudaei sunt, ut libros nostros portent ad confusionem suam. Quando enim volumus ostendere prophetatum Christum, proferimus Paganis istas literas. Et ne forte dicant duri ad fidem, quia nos illas Christiani coposimus, ut cum Euangelio quod praedicamus finxerimus Prophetas, per quos praedictum videretur quod praedicamus, hinc eos conuincimus, quia omnes ipsae litterae quibus Christus prophetatus est, apud Iudaeos sunt: omnes ipsas literas habet Iudaeus: Proferimus codices ab inimicis, ut confundamus alios inimicos. In quali ergo opprobrio sunt Iudaei: Codicem portat Iudaeus unde credat Christianus. Librarij nostri facti sunt, quomodo solet serui post dominos codices ferre, ut illi portando deficiant, illi legendo proficiant. In tale opprobrium dati sunt Iudaei, & impletum est quod tanto ante praedictum est: *dedit in opprobrium conculcantes me.* Quale autem opprobrium est fratres, ut hinc **F** versum legant, & ipsi caeci attendant ad speculum suum: Sic enim apparent Iudaei de scriptura sancta quam portant, quomodo apparet facies caeci de speculo: ab aliis videtur, ab ipso non videtur. *Dedit in opprobrium conculcantes me.* Quarebas forte cum diceret, Misit de caelo & saluum me fecit: quid misit de caelo? Quem misit de caelo? Angelum misit, ut saluum faceret Christum, & per seruum saluus sit dominus? Omnes enim angeli creatura seruiens Christo est. Ad obsequium mitti potuerunt angeli, ad seruitium mitti potuerunt, non ad adiutorium: sicut scriptum est, quod angeli ministrabant ei, non tanquam misericordes indigenti, sed tanquam subiecti omnipotenti. Quid ergo misit de caelo, & saluum fecit me? Modo audiemus in alio versu, quid de caelo miserit. *Misit de caelo misericordiam suam & veritatem suam.* Ad quam rem? Et eruit animam meam de medio catulorum leonum. Misit, inquit, de caelo misericordiam suam & veritatem suam: & ipse Christus ait, Ego sum veritas. Missa est ergo veritas, ut erueret animam meam hinc de medio catulorum leonum, missa est misericordia: ipsum Christum inuenimus & misericordiam & veritatem, misericordiam nobis com-

Philip. 2.

Ioan. 2.

F

Matth. 4.

Ioan. 14.

G patientem, & veritatem nobis tribuentem. Hoc est ergo quod paulò antè dixi: Quia & ipse se resuscitauit. Si enim veritas resuscitauit Christum, & si veritas animam Christi eruit de medio catulorum leonum, vt misericors fuit mori pro nobis, ita verax fuit resurgere ad iustificandos nos. Dixerat enim se resurrecturum, & veritas mentiri non potuit. Et quia veritas & verax, propterea cicatrices veras ostendit, quia vera vulnera per tulit. Has cicatrices tenuerunt discipuli, palpauerunt, manifestauerunt sibi: exclamauit qui misit digitos in compunctum latus, & ait, Dominus meus & deus meus. Misericordia pro illo mortuus erat, & veritate ad illum resurrexerat. Misit de cælo misericordiam suam & veritatem suam. *Et eruit animam meam de medio catulorum leonum.* Qui sunt catuli leonum? Populus ille minutus, male deceptus, male seductus à principibus sacerdotum Iudæorum, vt illi leones, illi catuli leonum: Omnes fremuerunt, omnes occiderunt. Audituri enim sumus hic & eadem ipsorū modo in consequentibus versibus Psalmi huius. Et eruit, inquit, animam meam de medio catulorum leonum. Quare dicis, & eruit animam meam? **H** Quid enim passurus eras, vt erueretur anima tua? *Dormiui conturbatus.* Expressit Christus mortem suam. Certe de illo David legimus, quòd fugerit in speluncam, non tamen quia dormiuit in spelunca. Alius David est in spelunca, alius David est qui dicit, Dormiui conturbatus, Videmus perturbationem ipsius, non illo turbato, sed illis turbantibus. Turbatum enim se dixit secundum opinionem frementium, non secundum cedentis conscientiam. Putauerunt se illum turbasse, putauerunt vicisse: ille autè dormiuit cõturbatus. Tam placatus erat iste turbatus, vt quando vellet, dormiret. Nemo dormit turbatus, omnes qui perturbantur, aut à somno excitantur, aut in somnū vergi nō permittuntur. Ille autè turbatus est, & dormiuit. Magna humilitas perturbati, magna potestas dormientis: de qua potestate veniebat q̄ dormiuit? De qua ipse dicit, Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo sumendi eam: nemo tollet eam à me, sed ego eam pono, & iterum sumo eam. Turbauerunt illi & dormiuit ipse: cuius typum gerebat Adam, quādo immisit ei deus soporē, vt de latere illi coniugē faceret. Nō enim poterat uxorem facere primo homini etiā de latere vigilantis: aut propterea voluit eum dormire, ne sentiret eum sibi costa detraheretur? Postremo, quis ita dormit, vt osse sibi cõulso nō expergiscatur? Qui potuit sine dolore auferre costam dormienti, potuit & vigilantem. Sed quare voluit dormienti facere? Quia dormienti Christo in cruce, facta est cõiunx de latere. Percussum est enim latus pendentis de lancea, & profluxerunt Ecclesiæ sacramenta. Dormiui, inquit, cõturbatus. Et in alio Psalmo manifestat hoc vbi ait, Ego dormiui & somnū cepi. Ibi expressit potestatem suam. Poterat & illic dicere, Dormiui, sicut dixit hic. Quid est autè, ego dormiui? id est, quia volui, dormiui. Non illi mein somnū nolentem compulerunt: sed mea voluntate ego dormiui, secundum illud, Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo sumendi eam. Propterea ibi sequitur & dicit, Ego dormiui & somnū cepi, & exurrexi, quoniam dominus suscepit me. Dormiui cõturbatus. Vnde turbatus? Quibus turbantibus? Videamus quomodo indurat malā conscientiam Iudæis volētibus excusare se ab interfectione domini. Nam propterea eum, sicut loquitur Euangelium, iudici tradiderunt, ne ipsi eum occidisse, viderentur. Cum enim dixisset eis iudex tunc Pilatus, Acci-

pite eum vos, & secundum legem vestram iudicate eum. **R** Responderunt, Nobis nō licet interficere quemquā. In-
terficere nō licet, tradere ad interficiendum licet? Quis Deus
autem occidit? Qui audito clamore cecidit, an qui cla-
mando vt occideretur extorsit? Ipse dominus dicat te-
stimonium à quibus occisus est, vtrū ab illo Pilato qui
nolens eum occidit: vnde etiā eum flagellauit, & vultu
ignominiosa circumdedit, & flagellatum ad eorū ocu-
los produxit, vt saltem pœna flagellorū eius satiati, eū
occidi nō extorquerent. Propterea etiam cum videret
eos perseuerare, sicut legimus, lauit manus suas, & di-
xit, Innocens ego sum à sanguine iusti huius. Videritis
vtrum ille innocens qui vel cessit clamantibus? multo
magis tamē illi nocentes, qui clamando eum occidere
voluerunt. Sed nos interrogemus & audiamus domi-
num, quibus tribuat mortem suam, quia dixit, Dormi-
ui turbatus. Interrogemus eum & dicamus, Quoniam
dormiui turbatus, qui te persecuti sunt? Qui te occi-
derunt? Nunquid forte Pilatus qui militibus dedit in
ligno suspendendum, clavis transfigendum? Audite,
Qui? *Filij hominum.* Illos utique dicit, quos persecuto-
res passus est. Sed quomodo ipsi occiderunt qui ferrum
non ferebant, qui gladium non strinxerunt, qui impetu-
tum in eum non fecerunt ad occidendum? Vnde occi-
derunt? *Dentes eorum, arma & sagitta, & lingua eorum gladius
acutus.* Noli attendere inermes manus, sed os armatum:
inde gladius processit quo Christus occideretur, quo-
modo & de ore Christi vnde & Iudæi occiderentur.
Habet enim ille gladium bis acutum, occidentis & re-
surgētis, & resurgēs percussit eos, & diuisit ab eis quos
faceret fideles suos. Illi malū gladium, ille bonū. Illi sa-
gittas malas, ille bonas. Nam habet & ipse sagittas bo-
nas, verba bona, vnde sagittet cor fidele vt ametur. Er-
go alia istorū sagitta, & alius istorū gladius. Filij homi-
num dentes eorū, arma & sagitta, & lingua eorum ma-
chæra acuta. Lingua filiorū hominum machæra acuta,
& dentes eorū arma & sagitta. Quando ergo percusse-
runt, nisi quando clamauerunt, Crucifige, crucifige? Et
quid tibi fecerunt o domine? Exaltet hic Propheta. Su-
perius enim omnes illos versus dominus loquebatur.
Propheta quidem sed ex persona domini, quia in Pro-
pheta dominus. Et quādo loquitur ex persona sua Pro-
pheta, ipse dominus loquitur per eum, qui ei dicitur ve-
ritatem quam loquitur. Modo ergo ex persona Pro-
pheta, audite fratres mei. Vidit dominum in spiritu
iste Propheta humiliatū, cæsū, flagellatum, colaphis
percussū, expalmatum manibus, ipectis illitum, spinis
coronatū, ligno suspensū. Illos saeuientes, illum
tolerantem: illos insultantes, illum quasi victum vidit
in spiritu, & post illam iam omnem humiliationem,
& illorum furorē, resurrexisse eum, & illa omnia quæ
fecerant Iudæi saeuientes facta esse inania, & eleuatus
gaudio tanquam videret fieri, *Exaltare, inquit, super cæ-
los deus.* Homo in cruce, & super cælos deus. Remaneant
in terra saeuientes, tu in cælo esto iudicans. Vbi
sunt qui furebant? vbi sunt dentes eorum arma & sa-
gitta? Nōne sagitta infantium factæ sunt plagæ eorū?
Alio enim loco Psalmus hoc dicit, volens eos
ostendere inaniter sauisse, & inaniter in furias præci-
pitatos esse, quoniam nihil potuerunt facere Christo ad
horam crucifixo, & postea resurgenti atque in cælo se-
denti. Sagitta infantium factæ sunt plagæ eorū. Quo-
modo infantes faciunt sibi sagittas de cannis? Sagittæ
autē quæ? aut quæ vires, aut qui arcus, aut qui iectus, aut
quod vulnus? Exaltare super cælos deus. *Es super om-
nem*

Ioan. 10.

1. Reg. 24.

Ioan. 10.

Gen. 3.

Ioan. 19.

Psal. 3.

Ioan. 10.

A nem terram gloria tua. Ut quid exaltaris super cælos deus? Fratres, exaltatum deū super cælos non vidimus, sed credimus. Super omnem autem terram gloria eius, non tantum credimus, sed etiam videmus. Qualem vero gloriam patiuntur hæretici, quæso vt attendatis. Illi præcisi à compagine Ecclesiæ Christi, & partem tenentes, totum amittentes, nolunt communicare orbi terrarum, quo diffusa est gloria Christi. Nos autem catholici in omni terra sumus, quia omni terræ communicamus quacunque gloria Christi diffusa est. Videmus enim quod tunc cantatū est, modo completum, Exaltatus est super cælos deus noster, & super omnem terram gloria ipsius. O hæretica infania, quod non vides credis mecum, quod vides negas. Credis mecum exaltatum Christum super cælos, quod nos vidimus, & negas gloriam eius super omnem terram, quod videmus. Exaltare super cælos deus, & super omnem terram gloria tua. Redi ad verba domini, & ipse dominus narrare nobis incipit tanquam alloquens nos, exultante etiam Propheta & dicente, Exaltare super cælos deus, & super omnem terram gloria tua. Confirmat nos & ipse, tanquam dicens nobis, Quid mihi facere potuerunt illi qui me persecuti sunt? Quare autem nos alloquitur? Quia faciunt & nobis. Sed nihil faciunt qui nos similiter fuerint persecuti. Videat enim charitas vestra alloquentem nos dominum & exhortantem nos exemplo suo. *Discipulam parauerunt pedibus meis, & incurrerunt animam meam.* Voluerunt illam quasi de cælo deponere & ad inferiora deprimere, Curauerunt animam meam. *Foderunt ante faciem meam foueam, & ipsi inciderunt in eam.* Mihi nocuerunt an sibi? Ecce ille exaltatus est super cælos deus, & ecce super omnem terram gloria ipsius. Regnum Christi videmus, vbi est regnum Iudæorum? *Quoniam ergo fecerunt quod facere non debuerunt, factum est in illos quod pati debuerunt: ipsi foderunt foueam, & ipsi inciderunt in eam.* Quod enim persecuti sunt Christum, Christo non obfuit, sed ipsis obfuit. Et nolite putare fratres ipsis solis hoc accidisse. Omnis qui parat foueam fratri suo, necesse est vt ipse incidat in eam. Intendite fratres mei, Christianos oculos habete, nolite decipi visibilibus. Forte enim alicui vestrum quia hoc dixi, subuenit modo: si quis voluit fratri suo fraudem facere, & voluit ei aliquas insidias machinari, & machinatus est & impleuit, & cecidit frater in insidias eius, & expoliatus est, aut pressus est siue carcere, siue falso testimonio, siue aliqua nefaria criminatione circumuentus: videtur autem iste oppressus, ille oppressisse: iste victus, ille vicisse: & falsum putatur quod diximus, quoniam quicumque foueam parauerit fratri suo, ipse cadet in eam. Interrogo vos tanquam Christianos, vt sumatis exemplum de his que iam nouimus. Pagani persecuti sunt martyres, martyres capti sunt, ligati sunt, in carcerem missi sunt, bestiis subiecti sunt, alij ferro percussi, alij ignibus concremati, vicerunt persequentes, & victi sunt martyres? Absit. Quare gloriam martyrum apud deum, quare foueam paganorum in confossa conscientia. Vbi enim est fouea quod cadit impius? In conscientia mala. Putas eum in foueam non cecidisse qui lucem dei & Christi perdidit, & cæcitate percussus est? Si non caderet in foueam, videret ante se: nescit quod eat, quomodo qui ambulat in via cum ceciderit in foueam, perdidit viam. Videtis ergo omnes malefactores perdidisse viam, implicatos facinore. Sed iam te tradidit in manus forte latronis, aut in manus alicuius iniusti: vel circumuenire

Tomus octauus.

te fatagit apud iudicem, & tu in pressura es: Ille latetur, ille exultat. Noli, vt iam dixi, noli habere oculos paganorum: Christianos oculos habe. Vide illum qui in te exultat, ipsa exultatio est fouea ipsius. Melior est enim tristitia iniqua patientis, quam latitia iniqua facientis. Ipsa latitia iniqua facientis, ipsa est fouea, illuc quisque cum ceciderit oculos perdit. Te doles, quia perdidisti vestem, & illum non doles, quia perdidit fidem: Quis vestrum grauiore damno percussus est? Ecce ille occidit, tu occideris. Viuit ille, tu mortuus es: Absit. Vbi est fides Christianorum? & vbi est ille qui moritur ad tempus? Audiatur dominum suum, *Qui credit in me, licet moriatur, viuit.* Ergo qui non credit, licet viuat, mortuus est. Foderunt ante faciem meam foueam, & ipsi inciderunt in eam. Omnibus malis necesse est vt hoc contingat, Bonorum autem patientia, preparatione cordis excipit voluntatem dei, & gloriatur in tribulationibus, dicens quod sequitur, *Paratum cor meum deus, paratum cor meum, cantabo & psallam.* Quid fecit mihi? Parauit foueam, cor meum paratum est. Ille parauit foueam ad decipiendum, ego cor non parabo ad perpetiendum: ille parauit foueam ad opprimendum, ego cor non parabo ad tolerandum: Propterea ille incidet in eam, ego autem cantabo & psallam. Audi cor paratum in Apostolo, qui imitatus est dominum suum, *Gloriamur, inquit, in tribulationibus, quia tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem, spes vero non confundit, quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis.* Erat in pressuris, in catenis, in carceribus, in plagis, in fame & siti, in frigore & nuditate, in omni vastatione laborum & dolorum, & dicebat, *gloriamur in tribulationibus.* Vnde: *Quia paratum est cor eius, ideo cantabat & psallebat, Paratum cor meum deus, paratum cor meum, cantabo & psallam.* *Exurge gloria mea.* Ille qui fugerat a facie Saul in speluncam, *Exurge gloria mea, glorificatus Iesus post passionem.* *Exurge psalterium & cithara.* Quid vocat vt surgat? Duo organa video, corpus autem Christi vnum video: vna caro resurrexit, & duo organa surrexerunt. Alterum ergo organum psalterium, alterum cithara. **Organum.** Organum dicitur omnia instrumenta Musicorum. Non solum illud organum dicitur quod grande est & inflatur follibus, sed quicquid aptatur ad cantilenam, & corporeum est, quo instrumento vtitur qui cantat, organum dicitur. Distincta sunt autem inter se ista organa, & volo, quantum dominus dat, indicare vobis, & quomodo distincta sunt, & quare distincta, & quare vtrunque dicatur, exurge. Iam diximus, vna caro domini resurrexit, & dicitur, *Exurge Psalterium & cithara.* Psalterium est organum quod quidem manibus fertur percutientis, & chordas distentas habet: sed illum locum vnde sonum accipiunt chordæ, illud concavum lignum quod pendet & tactum resonat, quia concipit aërem, Psalterium in superiore parte habet. Cithara autem genus ligni cauum & resonans in inferiore parte habet. Itaque in Psalterio chordæ sonum desuper accipiunt: in cithara autem chordæ sonum ex inferiore parte accipiunt. Hoc interest inter Psalterium & citharam. Quid ergo duo hæc organa nobis figurant? Excitat enim Christus dominus noster Psalterium suum & citharam suam, & dicit, *Exurgam diluculo.* Puto quia hic iam agnoscitis dominum resurgentem. Legimus in Euangelio, videte horam resurrectionis, *Quandiu per umbram quærebatur Christus? Lux itaque agnoscat, diluculo surrexit.* Sed quid est Psalterium? quid est & cithara? Per carnem suam do-

10. 11.

Psal. 107.

Roma. 5.

2. Corin. 11.

Organum.

Psalterium.

Cithara.

Matth. 24.

G minus duo genera factorum operatus est, miracula & passiones. Miracula desuper fuerunt, passiones de inferiori fuerunt. Illa enim quæ fecit miracula, diuina erant, sed per corpus fecit, per carnem fecit. Caro ergo diuina operans Psalterium est: caro humana patiens, cithara est. Sonet Psalterium, illuminentur cæci, audiant surdi, stringantur paralitici, ambulent claudi, surgant ægroti, resurgant mortui, iste est sonus Psalterij. Sonet & cithara, esuriat, sitiatur, dormiat, teneatur, flagelletur, irrideatur, crucifigatur, sepeliatur. Cum ergo vides in illa carne quædam sonuisse desuper, quædam de inferiori parte, vna caro resurrexit, & in vna carne agnoscimus & Psalterium & citharam. Et ista duo genera factorum impleuerunt Euangelium, & prædicatur in gentibus. Nam & miracula & passiones domini prædicantur. Ergo surrexit Psalterium & cithara diluculo, & confitetur domino. Et quid ait? *Confitebor tibi in populis domine, & psallam tibi in gentibus. Quia magnificata est usque ad cælos misericordia tua, & usque ad nubes veritas tua.* Cæli supra nubes, & nubes infra cælos, & tamē ad hoc cælum proximū pertinent nubes. Sed aliquādo nubes recumbunt super montibus vsque adeo vt proximo aëre conglomerentur. Cælum autē sursum est, habitationes angelorū, sedium, dominationum, principatū, potestātū, illud ergo fortē videatur fuisse dicendum, Magnificata est usque ad cælos veritas tua, & vsque ad nubes misericordia tua. Etenim in cælo angeli laudant deum, videntes ipsam speciem veritatis, sine vlla caligine visionis, sine interpolatione aliqua falsitatis, vident, diligunt, laudant, non fatigantur. Ibi veritas: hic autem in nostra miseria vtique misericordia. Misero enim præbēda est misericordia: non enim opus est misericordia sursum, vbi nullus est miser. Hoc propterea dixi, quia videtur congruentius dici potuisse, Magnificata est usque ad cælos veritas tua, & vsque ad nubes misericordia tua. Nubes enim intelligimus prædicatores veritatis. Homines enim portātes istam carnē caliginosam quodammodo, sed vnde deus & coruscant miraculis, & tonat præceptis: & ipsi sunt illæ nubes de quibus dicit Esaias ex persona domini, increpans quandam vineā malam sterilem, spinosam, Mandabo nubibus meis, ne pluant super eam imbrem: id est, mandabo Apostolis meis vt deserant ludæos, & non illis euangelizent, sed euangelizent in terra bona gentium, vnde non spinæ, sed vucæ procedant. Nouimus ergo nubes dei esse prædicatores veritatis, Prophetas, Apostolos, omnes recte proferentes verbum veritatis, & habētes in se lumen occultum, sicut habent nubes vnde coruscant: homines ergo nubes. Quid sibi itaq; vult, domine, quia magnificata est usque ad cælos misericordia tua, & usque ad nubes veritas tua? Veritas præpollet in angelis, sed dedisti illam & hominibus, & deduxisti illam usque ad nubes. Sursum misericordia videntur angeli non indigere, sed quia hominibus miseris tu misereris, & præbendo illis misericordiam cōmunionem resurrectionis angelos facis, vsque ad cælos est misericordia tua. Gloria domino deo nostro, & misericordie ipsius, & veritati ipsius, quia nec deseruit nos misericordia facere beatos per gratiam suam, nec fraudauit nos veritate: quia primo veritas carne cooperta venit ad nos, & sanauit per carnem suam oculum interiorem cordis nostri, vt eam postea facie ad faciem videre possimus. Agentes ergo illi gratias, dicamus cum Psalmo ipso vltimos versus quos iam dudum etiam dixi, *Exaltare super cælos deus, & super omnem terram gloria tua.* Hoc enim ei dixit Prophe-

Matth. 11.

Matth. 27.

Esai. 5.

1. Cor. 13.

ta ante tot annos: hoc modo videmus nos, hoc ergo K dicamus & nos.

In Psalmum quinquagesimumseptimum.
Enarratio.

VOX quam cantauimus audiēda nobis magis est quam clamanda. Omnibus enim tanquam in concione generis humani veritas clamat, *Si vere vtiq; iustitiam loquimini, recta iudicate filij hominū.* Cui enim iniquo nondū facile est loqui iustitiam? Aut quis de iustitia interrogatus, quando non habet causam, nō facile respondeat quid sit iustū? Quandoquidem manu formatoris nostri, in ipsis cordibus nostris veritas scripta, *Quod tibi non vis fieri, ne facias alteri?* Hoc & antequā lex daretur nemo ignorare permissus est, vt esset vnde iudicarentur, & quibus lex non esset data. Sed ne sibi homines aliquid defuisse quererentur, scriptū est & in tabulis, quod in cordibus nō legebant. Non enim & scriptum non habebāt, sed legere volebant. Oppositū est oculis eorum quod in conscientia videre cogerentur, & quasi forinsecus admota voce dei, ad interiora sua homo compulsus est, dicente scriptura, *In cogitationibus enim impij, interrogatio erit.* Vbi interrogatio, ibi lex. Sed quia homines appetentes ea quæ foris sunt, etiā a seipsis exules facti sunt, data est etiam cōscripta lex, nō quia in cordibus scripta nō erat, sed quia tu fugitiuus eras cordis tui, ab illo qui vbique est comprehenderis, & ad teipsum intrō reuocaris. Propterea scripta lex quid clamat eis qui deseruerunt legem scriptā in cordibus suis? Redite præuicatores ad cor. *Quis enim te docuit, nolle accedi ab altero ad uxorem tuam? Quis te docuit, nolle tibi furtum fieri? Quis te docuit, nolle iniuriā pati, & quicquid aliud vel vniuersaliter vel particulariter dici potest? Multa enim sunt, de quibus singulis interrogati homines, clara voce respondeāt, nolle se pati. Age, si nō vis pati ista, nūquid solus es homo: nōne in societate viuis generis humani? Qui tecū factus est, socius tuus est: & omnes facti ad imaginē dei, nisi terrenis cupiditatibus cōterāt quod ille formauit. Quod ergo tibi nō vis fieri, noli alteri facere. Iudicis enim malum esse in eo quod pati non vis, & hoc te cogit nosse lex intima, in iplo tuo corde conscripta. Faciebas & clamabatur inter manus tuas. Quomodo cogis redire ad cor tuū, cum hoc pateris inter manus alienas? Furtum bonū est? Non. Interrogo, Adulteriū bonū est? Et omnes clamāt, Non. Homicidium bonū est? Omnes clamant, detestari se. Concupiscere rem proximi bonum est? Non, vox omnium est. Aut si adhuc nō confiteris, accedit qui concupiscat rem tuam: placeat tibi, & responde quod vis. Omnes ergo de his rebus interrogati, clamant hæc bona non esse. Rursus de beneficiis non solum de non nocendo, verumetiam de nō præstando atq; tribuendo. Interrogatur omnis anima esuriens, famem pateris? Alius habet panem, & redundat ei vltra sufficientiam, nouit te egere, nō dat: displicet tibi esurienti: displiceat & satiato, cum alterum esurire cognoueris. Peregrinus tecto indigens venit in patriam tuam, non suscipitur ille: tunc clamat inhumanam esse illam ciuitatem, facile apud Barbaros sibi esse potuisse refugium: sentit iniquitatem, quia patitur, tu fortē non sentis. Sed oportet vt & te cogites peregrinum, & videas quomodo tibi possit displicere qui tibi non præstiterit, quod tu in patria tua non vis peregrino præstare. Interrogo omnes, vera sunt hæc? Vera. Iusta sunt hæc? Iusta. Sed Psalmum audite, *Si vere ergo iustitiam loquimini recta iudicate filij hominum.* Non sit*

Matth. 7. Tobia. 4.

Sapient. 1.

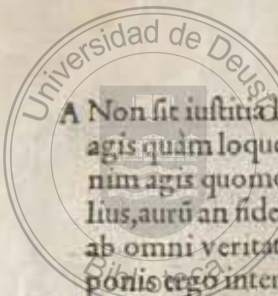
Esai. 46.

Deut. 5.

Genes. 1.

M

Deut. 5.

A Non sit iustitia labiorum, sed & factorum. Si enim aliter agis quam loqueris, bona loqueris, & mala iudicas. Si enim agis quomodo iudicas, interrogatus quid sit melius, aurum an fides, non usque adeo peruersus & deuius es ab omni veritate, ut aurum melius esse respondeas. Præponis ergo interrogatus auro fidem. Locutus es iustitiam, audisti Psalmum, Si vere ergo iustitiam loquimini, recta iudicate filij hominum. Et ubi probabo non te ita ut locutus es iudicare: iam teneo responsum tuam, præponente auro fidem. Ecce nescio unde amicus venit, & nullo teste aurum commendauit: solus hoc nouit, & tu, quantum ad homines attinet. Est ibi alius testis qui non videtur & videt: & ille tibi aurum in secreto & in cubiculo tuo, forte remotis omnibus arbitris commendauit. Testis est qui adest, non in cubiculo adest parietum, sed in cubilibus conscientiarum uestrarum: commendauit ille atque discessit, nulli suorum notum fecit, rediturum se sperans, & ab amico quod dederat recepturum: ut humana sunt, mortuus est: filium habet, reliquit heredem: ignorat filius quid pater habuerit, quid tibi commendauerit: eia tu redi, redi præuaricator ad cor, ibi scripta est lex, Quod tibi non vis fieri, alij ne feceris. Te ipsum cogita commendasse, nulli tuorum dixisse, mortuum esse, filium reliquisse: quid ei velles à tuo amico præstari? Responde, iudica causam, iudicis tribunal est in mente tua, sedet ibi deus, adest accusatrix conscientia, tortor timor. In rebus humanis es, in societate humana detineris, cogita quid velles præstari filio tuo ab amico. Noui quid tibi respondeat cogitatio tua. Sic iudica, sicut audis. Iudica, Vox erit. Vox veritatis non tacet, non labiis clamat, sed vociferatur ex corde. Adhibe aurem, ibi esto cum filio amici tui. Vides forsitan etiam indigentem vagari, nescientem quid pater eius habuerit, ubi poluerit, cui commendauerit: cogita & filium tuum, fac illum viuere quem contempsit mortuum, te mortuum cogita ut viuas. Sed aliud iubet deus contra auaritia, aliud auaritia iubet contra deum, deus aliud, auaritia aliud: aliud in paradiso conditor noster, aliud te transuerso seductor serpens. Veniat in mentem prior casus tuus, propterea mortalis, propterea laboras, propterea in sudore vultus tui panem comedens, propterea spinas & tribulos tibi terra germinat. Experimento discite, quod noluit præcepto. Si vincit cupiditas, cur non potius veritas? Et ubi est quod loquebaris? Ecce cogitas aurum negare, ecce cogitas hereditatem amici tui prorsus abscondere. Interrogaueram paulo ante quid sit charius, & quid sit melius, aurum an fides. Quare aliud dicis, aliud agis? Non times hanc vocem, Si vere utique iustitiam loquimini, recta iudicate filij hominum? Ecce locutus es mihi meliorem esse fidem, & in iudicio tuo melius duxisti aurum. Non sic iudicasti ut locutus es. Vera locutus es, & falsa iudicasti. Ergo & cum loquebaris iustitiam, non vera loquebaris. Si enim vere utique iustitiam loquimini, recta iudicate filij hominum. Quando mihi de iustitia respondebas, erubescendo, non fatendo loquebaris. Sed ad causam presentem iam veniamus si placet. Vox est enim illa dulcis, & nota auribus Ecclesie, Vox domini nostri Iesu Christi, & vox corporis eius, vox Ecclesie laborantis, peregrinantis in terra, inter maledicentium & adulantium pericula viuētis. Non timebis comminatore, si non amas adulatorē. Attēdit ergo ille cuius hæc vox est, & videt omnes loqui iustitiam, Quis enim audeat non loqui eam ne dicatur iniustus? Cum ergo tanquam audiret omnium voces, & intenderet omnium labia, clamabat ad eos, Si vere utique iustitiam loquimini, si non falso iustitiam loquimini, si non aliud in labiis perstrepat, aliud celatur in cordibus, recta iudicate filij hominum. Audi ex Euangelio propriam vocem, eandem ipsam quæ in hoc Psalmo est, Hypocrita, ait dominus pharisæis, quomodo potestis bona loqui cum sitis mali? Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum: aut facite arborem malam, & fructum eius malum. Quid te vis dealbare paries luteæ? Noui interiora tua, non fallor tectorio tuo, noui quid præendas, noui quid tegas. Neque enim opus ei erat, ait Euangelista, ut quicquam ei perhiberet testimonium de homine: ipse enim sciebat quid esset in homine. Sciebat quid esset in homine qui fecerat hominem, & homo factus erat, ut quæreret hominem. Videte ergo si non sequantur se voces istæ, Hypocrita, quomodo potestis bona loqui cum sitis mali? Si vere ergo iustitiam loquimini, recta iudicate filij hominum. Nonne iustitiam locuti estis, quando dixistis, Magister scimus quia iustus es, & nullius personam accipis? Quare dolum in corde tegebatis? Quare imaginem Cesaris creatori vestro ostendebatis, & eius imaginem in vestris cordibus delebatis? Nonne auditum est quid locuti fueritis, & expertum est quemadmodum iudicaueritis? Nonne vos crucifixistis eum, quem iustum esse dixeratis? Si vere ergo utique iustitiam loquimini, recta iudicate filij hominum. Ut quid audio locutionem uestram, scimus quia iustus es, cum preuideam iudicium uestrum, Crucifige crucifige? Si vere ergo iustitiam loquimini, recta iudicate filij hominum. Quid enim fecistis sciuendo aduersus deum qui homo erat, & occidendo regem uestrum? Non enim ideo rex non erat futurus, quia occisus est à vobis resurrecturus. In titulo ubi scriptum erat, Rex Iudæorum: posito super crucem domini, linguis tribus, Hebraica, Græca & Latina, nouerat dicere iudex homo, Quod scripsi scripsi: & deus non nouerat dicere, quod scripsi scripsi? Prorsus rex vester est, viuis rex vester est, occisus rex vester est. Ecce resurrexit, & in caelo rex vester est, & ecce venturus est. Væ vobis, quia rex vester est. Ite nunc & loquimini iustitiam, & nolite recta iudicare filij hominum. Non vultis recte iudicare, recte iudicabimini. Viuit enim ille rex vester, & iam non moritur, & mors ei ultra non dominabitur. Ecce venit, redite præuaricatores ad cor. Ecce veniet, corrigimini antequam veniat, præuenite faciem eius in confessione. Ecce veniet, rex vester est: recordamini titulum super crucem, si non eum videtis scriptum, manet tamen. In terra non legitur, sed in caelo seruatur: putatis enim illam inscriptionem fuisse corruptam? Et quid ait titulus Psalmi huius? In finem ne corrumpas ipsi David, in tituli inscriptionem. Non ergo corrumpitur illa inscriptio tituli. Rex vester est Christus, quia omnium rex Christus, quonia ipsius est regnum, & ipse dominabitur gentium. Si ergo rex est, ecce antequam veniat dicit vobis. Adhuc loquor, inquit, nondum iudico, Qui sic clamando comminatio, nolo ferire iudicando. Si vere ergo iustitiam loquimini, recta iudicate filij hominum. Nunc autem quid facitis? Quare ista vobis dico? Etenim in corde iniquitates operamini in terra. Iniquitatem forte in corde solo? Audi quid sequitur, Et cor suum sequuntur manus, & cordi suo famulantur manus. Cogitatur & fit, aut ideo non fit, non quia nolumus, sed quia non possumus. Quicquid vis & non potes, factum deus computat, Etenim in corde iniquitates operamini in terra. Quid deinde? Iniquitates manus vestrae cōnectunt. Quid est, cōnectunt? De peccato peccatum & ad peccatum, peccatum propter peccatum. Quid est hoc? Furtum fecit, peccatum est. Visus est, Occidere quærit enim à quo visus est. Connexum est peccatum peccato. Permisit deus occulto iudicio occidere

Tomus octauus.

q uij cidere

Esa. 46.
Tobia. 4.

B

Gen. 3.

Matth. 22.

Ioan. 2.

Matth. 22.

Matth. 27.

Ioan. 19.

Rom. 6.

Esa. 46.

Psalm. 94.

Ioan. 19.

Psalm. 21.

Gcidere eum, quē voluit occidere. Sentit sciri, quatit & alterum occidere, connexuit tertium. Dum ea molitur, forte ne inueniatur, aut quia fecit ne conuincatur, cōsultit mathematicū, additum est quartū. Respondet forte aliqua dura & mala mathematicus, curritur ad haruspiciē vt expietur: respōdet haruspex, nō se posse expiare, maleficus queritur. Et quis omnia possit numerare, quæ connectuntur peccata peccatis: Iniquitates manus vestræ cōnectunt. Quādiu connectis, ligas peccatū peccato, te solue a peccatis. Sed nō possum inquis, Clama ad illū, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius: Veniet enim gratia dei vt deleat te iustitia, sicut delectabat iniquitas, & homo qui ex vinculis resolutus es, exclamabis ad deū, Dirupisti vincula mea. Quid est, dirupisti vincula mea: nisi, remisisti peccata mea: Audis quia vincula sunt. Respōdet scriptura, Criniculis peccatorū suorum vnusquisq; cōstringitur. Nō solum vincula, sed & criniculi sunt. Criniculi sunt, qui fiunt intorquēdo, hoc est, q̄ peccatis peccata cōnectebas. Vx his qui trahunt peccata sua sicut restē longam: Esaias clamat, Vx his qui trahunt peccatū suū sicut restem longam: quid est aliud quām vx his quorū manus cōnectunt iniquitatē? Et quia vnusquisq; peccatis suis cōstringitur, sicut & peccatis suis caditur, dominus male versantes in tēplo flagello de resticulis factō exclusit. Sed nō vis modo dirumpi vincula tua, quia non sentis vincula tua, etiā delectat te, & voluptati sunt: senties in fine cum dicetur, Ligate illi manus & pedes & proiците illū in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium. Exhorrescis, times, peccata iudicis, dicis mala esse peccata, bonā esse iustitiam. Si vere ergo iustitiā loquimini, recta iudicate filij hominū. In vita vestra inueniatur verba vestra, in factis vestris cognoscatur labia vestra. Nolite ergo cōnectere iniquitatē, quia vobis ad alligaturā adhibebitur quicquid cōnectitis. Nō audiūt, non omnes tamen, & qui nō audiunt præcogniti sunt.

Alienati sunt peccatores a vulua, errauerūt a ventre, locuti sunt falsa. Et cum iniquitatē loquuntur, falsa loquuntur, quia fallax est iniquitas. Et cū iustitiā loquuntur, falsa loquuntur, quia aliud ore proferunt, aliud in corde obtegunt. Alienati sunt peccatores a vulua. Quid est hoc: Queramus diligentius: fortassis enim illud dicit, quia deus præcognouit homines peccatores, etiā in vteris matrū.

INam vnde cū adhuc prægnās esset Rebecca, & geminos in vtero portaret, dictū est, Iacob dilexi, Esau autē odio habui: Dictū est enim, Maior seruiet minori. Occultū ibi iudicium dei, sed tamen a vulua, id est, ab ipsa origine, alienati sunt peccatores. Peccatores vnde alienati: ab ipsa veritate. Vnde alienati: A patria beata, a vita beata. An forte alienati ab ipsa vulua: Et qui peccatores alienati sunt a vulua: Qui enim nascerentur, si non ibi tenerentur? Aut qui hodie viverēt, vt hæc sine causa audirēt, nisi nascerētur? Forte enim a quadā vulua alienati sunt peccatores, in qua dolores patiebatur charitas, per Apostolū dicens, Quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis. Expecta ergo formati, Noli tibi tribuere iudiciū quod forte nō nosti. Carnalis es adhuc, conceptus es, eo ipso quo accepisti nomē Christi, sacramēto quodā natus es in visceribus matris. Non enim ex visceribus tantū homo nascitur, sed & in visceribus. Prius nascitur in visceribus, vt possit nasci de visceribus. Propterea dictū est & Marię, Quod enim natum est in te, de spiritu sancto est. Nōdum de illa natū erat, sed iam in illa natum erat. Ergo nascūtur intra viscera Ecclesię quidam paruuli, & bonū est vt formati

excant, ne abortiui labātur. Generet te mater, nō abortiat. Si paties fueris, vsquequo formeris, vsquequo in te certa sit doctrina veritatis, cōtinere te debent materna viscera. Si autē impatientia tua cōcussis latera matris, cum dolore quidē te excutit foras, sed magis tuo malo quā suo. Alienati sunt peccatores a vulua, errauerūt a ventre, locuti sunt falsa. Ideo ergo errauerunt a ventre, quia locuti sunt falsa: An potius ideo locuti sunt falsa, quia errauerunt a ventre? In vêtre quippe Ecclesię, veritas manet. Quisquis ab hoc ventre Ecclesię separatus fuerit, necesse est vt falsa loquatur. Necesse est, inquam, vt falsa loquatur, qui aut concipi noluit, aut quē conceptū mater excussit. Inde hæretici clamāt contra Eūāgelium, vt de his potius loquamur, quos dolemus excussos. Recitamus eis: ecce Christus dixit, oportebat Christum pati, & resurgere a mortuis tertia die. Agnosco ibi caput nostrū, agnosco ibi sponsū nostrū, agnosce & tu mecum sponsum. Vide quid sequitur, Prædicari in nomine eius pœnitentiā & remissionem peccatorum per omnes gētes, incipientibus ab Hierusalē. Huc veni, huc veni, Ecclesia per omnes gētes incipientibus ab Hierusalē. Non dico huc veni, ipsa ad te venit. Illi autē obscuri descēdentes aduersus Eūāgelium, & non nos permittentes legere verba dei, quæ se iactant custodisse a flamma, & volunt delere lingua, loquuntur sua, loquuntur inania: ille tradidit, & ille tradidit: immo & ego dico, & ille tradidit, & ille tradidit, & verū dico. Sed quid ad me nec tu mihi quos nominas ex Euangelio legis, nec ego quos nomino ex Euāgelio lego. Auferantur de medio chartæ nostræ, procedat in mediū codex dei: audi Christū dicentem, audi veritatem loquentem, Prædicari in nomine eius, inquit, pœnitentiā & remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalē. Non, inquit, sed quod nos dicimus audite, quod dicit Eūāgelium nolimus audire. Alienati sunt peccatores a vulua, errauerunt a vêtre, locuti sunt falsa. Nos loquamur vera, qui audiimus vera, quod dominus dicit, nō quod homo dicit. Potest fieri vt homo mētiatur, non potest fieri vt veritas mentiatur. Ex veritatis ore agnosco Christū, ipsam veritatē: ex veritatis ore agnosco Ecclesiā participem veritatis. Nemo mihi falsa loquatur, qui errauit ab vtero in visceribus Ecclesię: primo viderim quid me velit docere. Video alienatum a vulua, vnde deo errasse a vêtre, & auditurus sum ab eo, quid, nisi falsa: Errauerunt a vêtre, locuti sunt falsa. Indignatio eis secundum similitudinē serpentis. Magnam rem audituri estis. Indignatio eis secundū similitudinē serpentis: quasi dixerimus, quid est quod dixisti? Sequitur, Sicut aspidi surdæ, Vnde surdæ? Vnde? Et obturant aures suas. Ideo surdæ, quia obturat aures suas. Et obturant aures suas. Quæ non exaudit vocem incantantium, & medicamenti meditati a sapiente. Sicut audiimus quod & homines dicunt, qui ea qua potuerunt hæc cognitione didicerūt, sed tamē quod spiritus dei multo melius omnibus hominibus nouit. Nō enim frustra hoc dixit, nisi quia fieri potest vt verum sit etiā illud quod audiimus de aspidē. Aspēs cum cōperit pati incantatorē suū Marsum, quē eam quibusdam carminibus propriis euocat, sicut sunt multa etiā magica, audite quid faciat. Sed interim in hoc attendite fratres, hoc enim præloquendum est, ne quisquam veluti hæsitās audiat. Non vndecunq; datur similitudo a scripturis, laudatur ipsa res, sed tantum inde similitudo trahitur. Non enim laudauit iniquum iudicem, qui nolebat audire illam viduā, qui nec deum timebat, nec homines reuerbatur, & tamen inde similitudinem

Roma. 7.

Psalm. 115.

Prover. 5.

Esaias. 5.

Matth. 22.

Genes. 25.

Mal. 1.

Roma. 9.

Gal. 4.

Gal. Ex peccatore ergo reformatis.

Luc. 11.

Matth. 24.

Luc. 24.

Ibidem.

M

Luc. 11.

litudinem

A similitudinem dominus traxit. Nec illum laudauit pigrum qui tres panes, non propter amicitia dedit petenti, sed tadio victus, & tamen inde similitudinem dedit. Et de rebus ergo non laudandis trahuntur secundum quendam modum nonnullae similitudines. Aut si propterea putatis eundem esse ad Marfos quia hoc audistis in scriptura dei, eundem est & ad spectacula theatri, quia dicit Apostolus, Non sic pugillor quasi aerem cedens. Pugillari enim est pancratiu facere. Iam quia hinc data est similitudo, spectacula ista delectare nos debent: aut quia dixit, Qui in agone contendit, ab omnibus abstinens est, propterea agonistica ista vana & ludicra debet affectare Christianus? Attende quid tibi dicatur ad similitudinem, quid moneatur ad prohibitionem. Ita ergo & hic data est quaedam similitudo de Marfo, qui incatat ut educat aspidem de tenebrosa caeuerna, utiq; in lucem vult educere: illa autem amando tenebras suas, quibus se inuoluta occultare dicitur, & cum exire noluerit, recusans tamen audire illas voces, quibus se cogi sentit, allidit unam aurem terrae, & de cauda obturat alteram, atq; B ita voces illas quantum potest euitans, non exit ad incantantem. Huic similes dixit spiritus dei quosdam non audientes verbum dei, & non solum non audientes, sed omnino ut non valeant audire facientes. Factum est hoc & in primis temporibus fidei. Stephanus martyr praedicabat veritate, & tanquam tenebrosis mentibus, ut eas in lucem educeret, incantabat. Vbi venit ad commemorationem Christi, quem illi omnino audire nollent, quid de eis scriptura dicit: quid de illis narrat? Clauserunt, inquit, aures suas. Quid autem postea fecerint, passio Stephani narrat atq; declarat. Non erant surdi, sed fecerunt se surdos. Quia enim aures patentes in corde non habebant, violentia tamen verbi per aures carnis irruens, etiam ipsas aures cordis vim faciebat, clauserunt & aures corporis & ierunt ad lapides. Ecce aspides sicut duriores lapidibus, quibus incantator suum lapidauerunt, non audierunt vocem incantantis, & medicamenti medicati a sapiente. Quid est, medicamentum medicatum a sapiente? Forte medicamentum confectum, dicit medicamentum medicatum. An querimus ibi aliquid, quomodo iam si medicamentum est, etiam medicatum sit? C Medicamenta erant in Prophetis, medicamenta erant in lege. Praecepta ipsa omnia, medicamenta erant. Et hoc medicamentum nondum erat medicatum. Aduentu domini medicamentum est medicatum. Hoc enim illi ferre non potuerunt, quia non curabatur medicamento, medicatum est ipsum medicamentum aduentu domini. Iam Stephanus medicamentum medicatum incatabat, hoc illi audire noluerunt: unde medicatum est medicamentum, contra hoc aures clauserunt. Nam ibi hoc fecerunt, vbi nominatus est Christus. Indignatio eorum, sicut indignatio serpentis. Quid aures clauditis? Expectate, audite, & si potueritis sauite. Quia volebant nisi sauire, noluerunt audire. Quod si audiret, forte desauiret. Indignatio eorum sicut indignatio serpentis. Tales etiam istos patimur. Primo sibi veritatem tenere videbantur, non cessauit deus, non quieuit Ecclesia sua. Praedicata est veritas in visceribus matris, aperta sunt eorum mendacia. Patefactum est quod lucet, demonstrata est ciuitas super motem constituta, quae abscondi non potest, & lucerna posita est super candelabrum, quae lucet omnibus qui in domo sunt. Vbi enim latet Ecclesia Christi, vbi latet veritas Christi? Nonne ipse est mons qui creuit ex minimo lapide, & impleuit vniuersam faciem terrae? Conuincuntur hinc, non habent quod dicant contra Ecclesiam.

Et quid eis remansit? Quid nos queritis? Quid nos vultis? Dicunt. Recedite a nobis: Dicunt autem & suis, Nemo cum illis loquatur, nemo illis coniungatur, nemo illos audiat. Indignatio eorum sicut indignatio serpentis, sicut aspidis surdae & obturatis aures suas, quae non exaudiet vocem incantantium & medicamenti: hoc est, vocem medicamenti medicati a sapiente. Nonne hinc iam intelligitur quale medicamentum quando vocem dicit? Nunquid medicamentum habet vocem? Est quoddam medicamentum quod habet vocem. Medicamentum portans, vocem eius audite, non quomodo aspides surdae. Si vere utiq; iustitiam loquimini, recta iudicate filij hominum. Vox est medicamenti, & hoc medicati a sapiente. Iam enim venit Christus qui implet legem & Prophetas, qui veritate ipsam firmaret, in quibus duobus praecipis tota lex pendet & Prophetarum. An forte querimus aliquid, & in eo quod dicitur aspidem ita aures claudere, ut unam earum in terram premit, alteram cauda oppilet? Quid tibi vult hoc? In cauda, posteriora utiq; intelliguntur. Ergo non in praeterita, quod iam tergum oportet ponere, ut in ea, quae nobis promittuntur intendamus: ergo nec ex praeterita vita nostra, nec ex praesenti delectari debemus. Hoc enim Apostolus monet dicens, Quem ergo aliquando fructum habuistis in his, in quibus nunc erubescitis: Reuocat a recordandis cum delectatione praeteritis, & cum quadam concupiscentia fruendis, ne redcamus corde in Aegyptum. Quid de praesentibus? Quomodo iubet etiam ipsa contemni? Non respicientibus, inquit, quae videntur, sed quae non videntur. Quae enim videntur, temporalia sunt: quae autem non videntur, aeternitate de praesenti vita dicit: Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Obliviscere ergo praeterita quibus male vixisti, contemne praesentia quibus temporaliter viuis, ne te alligando praesentia non permittant peruenire ad futura. Si enim praesens vita te delectat, aurem in terra posuisti: si tuis praeteritis etiam retro labentibus delectaris, aurem de cauda obturasti. Debes ergo ire in lucem, exire de tenebris audita voce medicamenti medicati a sapiente, ut iam in luce ambulans, & exultans dicas, Quae retro oblitus, in ea quae ante sunt extentus. Non dixit, quae retro oblitus, & ex praesentibus delectatus. Cum dicit, quae retro oblitus: non obturat aurem de cauda: cum dicit, in ea quae ante sunt extentus: his & praesentibus non oblitus, Merito audiens, merito praedicans, merito exultat lingua eius, praedicans veritatem in luce noua, deposita vetere tunica. Et ad hoc enim valet astutia serpentis, ad quam nos imitandam dominus adhortatur. Ait enim, Estote astuti sicut serpentes. Quid est, astuti sicut serpentes? Offer omnia membra tua percutienti, dummodo caput integrum serues. Caput viri, Christus: Sed grauat quasi pondus tunica cuiusdam, & quasi senecta veteris hominis. Audi Apostolum dicentem, Exuete vos veterem hominem, & induentes nouum. Et quomodo exuo, inquis, veterem hominem? Imitare astutiam serpentis. Quid enim facit serpens, ut exuat se veterem tunicam? Coarctat se per foramen angustum. Et vbi, inquis, inuenio hoc foramen angustum? Audi, Arcta & angusta est via quae ducit ad vitam, & pauci sunt qui ingrediuntur per eam. Reformidas eam, & non vis ambulare, quia pauci sunt: Ibi ponenda est vetus tunica, & alibi poni non potest. Aut si vis vetustate impediri, grauari, premi, noli ire per angustam. Si autem grauaris vetustate quadam peccati tui, & praeteritae vitae vel vitae transire non potes. Quia ergo corpus quod corrumpitur aggrauat

Luc. 11.

1. Cor. 9.

Act. 7.

Math. 5.

Danie. 2.

Math. 5.

Math. 22.

Rom. 6.

Exod. 13.

2. Cor. 4.

1. Cor. 15.

Philip. 3.

Eph. 4.

Coloss. 3.

Math. 10.

1. Cor. 11.

Coloss. 3.

Math. 7.

Sapi. 9.

Gaggrauat animam, vel cupiditates corporales nō pre-
mant, vel cōcupiscentiē carnis exuantur. Vnde exuuntur,
nisi ieris per angustū, nisi fueris astutus vt serpens?

Deus contriuit dentes eorum in ore ipsorum. Quorū? Quibus indignatio est sicut similitudo serpentis, & aspidis obturantis aures suas, ne audiat vocem incantantium, & medicamenti medicati à sapiente. Quid illis fecit dominus? Contriuit dentes eorū in ore ipsorum. Factum est hoc primo, factū est, & modo fit. Sed sufficeret fratres mei vt diceretur, Deus contriuit dentes eorum. Quare, in ore ipsorum? Nolebant audire legem, nolebāt audire praecepta veritatis à Christo Pharisei, similes serpenti illi & aspidi. Præteritis enim suis peccatis delectabātur, & præsentem vitam nolebant amittere, id est, gaudia terrena pro gaudiis æternis. Vnā aurem claudēbant ex delectatione præteritorum, alteram ex delectatione præsentium, ideo nolebāt audire. Nam vnde est illud, Si dimiserimus eum sic, veniēt Romani & tollent nobis & locū & gentem. Vtique qui nolebant perdere locum, ad terrā colliferunt aurem suā, & ideo noluerunt audire verba illa medicata à sapiente. Dicitū est de illis & quōd auari erant, & amatores pecuniæ, & omnis vita eorum, etiam præterita, descripta est à domino in Euangelio. Qui legit diligenter Euangelium, inuenit, vnde illi ambas aures obturabant. Intēdat charitas vestra. Dominus quid fecit? Cōtriuit dentes eorū in ore ipsorum. Quid est, in ore ipsorū? Vt ore suo cōtra se pronunciarent, cōegit illos ore suo in se sententiam dicere. Calumniari volebāt ei propter tributum: non dixit ille, Licet reddere tributū, aut non licet reddere. Et volebat dentes eorū quibus inhiabant vt morderent contere, sed in ore ipsorum volebat. Si diceret, soluatur Cæsari tributum, calumniarētur illi quōd maledixisset genti Iudæorum, eam tributariam faciēdo. Ex peccato enim tributum reddebāt humilitati, sicut illis in lege prædictū erat, Teneamus illū aiunt maledictorem gentis nostræ, si nos iusserit tributū persolvere. Si autem dixerit, nolite soluere: teneam⁹ eū quōd cōtradixerit nobis deuotos esse Cæsari. Talem bicipitem laqueū quasi capiēdo domino posuerunt. Sed ad quem venerunt? Qui nouerat cōtere dentes eorum in ore ipsorum, Ostēdite mihi nummum, inquit, Quid me tentatis hypocrita? De tributo soluēdo cogitatis, iustitiā facere non vultis, consiliū iustitiæ quæritis. Si vere utiq; iustitiā loquimini, recta iudicate filij hominum. Nunc autē quia alia loquimini, alia iudicatis, hypocrita estis. Quid me tentatis? Nunc cōteram dentes vestros in ore vestro. Ostēdite mihi nummum. Et demonstrauerunt ei. Et ille non dicit, Cæsaris est, sed interrogat cuius est, vt eorū dentes in ore ipsorū conterantur. Querente quippe illo cuius haberet imaginem & inscriptionē, illi Cæsaris dixerunt. Iam nunc dominus conteret dentes eorū in ore ipsorum. Iam respondistis, iā contriti sunt dentes vestri in ore vestro. Reddite Cæsari quæ Cæsaris sunt, & deo quæ dei sunt. Querit Cæsar imaginem suā, reddite. Querit deus imaginem suam, reddite. Nō perdat ex vobis Cæsar nummum suum: non perdat deus in vobis nummum suum. Et illi nō inuenerunt quid responderent, Missi enim erāt vt calumniarentur ei, & redierunt dicentes, quod nemo possit ei respōdere. Vnde: Quia contriti erant dentes eorum in ore ipsorū. Inde est & illud, In qua potestate ista facis? Et ego interrogabo vos vnū sermonem, respondete mihi. Et interrogauit de Ioanne, vnde esset baptismus Ioannis, de cælo, an ex hominib⁹: vt si quid

responderent, contra illos esset. Noluerunt dicere ex K hominibus, timentes homines, ne lapidarentur ab eis, eo q̄ Ioannē Prophetā haberent. Dicere de cælo plus formidabant, ne faterentur ipsum Christum, quia Ioānes prædicauerat Christum. Coarctati vtrinq; ex hac parte, & ex hac parte: qui parabant obicere crimen, responderunt ignorātiā, dixerunt, Nescimus. Calumniam enim præparabant quando dixerunt, In qua potestate ista facis: vt si diceret, Christus sum, quali arrogantem, superbū, sacrilegum, inuaderēt. Noluit dicere Christus sum, sed quæsiuit de Ioanne qui dixerat quōd ipse esset Christus. Illi nō sunt aūsi reprehendere Ioānem, timentes ne à populo occiderētur: non suūtaūsi dicere, verū dixit Ioānes, ne diceretur eis, Credite illi. Obmutuerunt, nescire se dixerunt, iā morderē non valebant. Vnde non valebant: iā occurrit vobis, contriti erant dentes eorū in ore ipsorum. Phariseo displicuit dominus illi qui ad prandium vocauerat, quōd peccatrix mulier accesserit ei ad pedes, & murmurauit aduersus eum dicens, Si esset hic Propheta, sciret quæ mulier illi accessit ad pedes. O tu non Propheta, vnde scis q̄ L nescierit dominus quæ mulier illi accessit ad pedes? Quia [non] seruabat mūditiā videlicet Iudæorum, quæ à foris quasi custodiebatur in carne, & non colebatur ex corde: hoc de domino suspicatus est. Dominus autē qui peccata mulieris nouerat, etiā cogitationes hospitis audiebat, & respondit, quæ nostis. Et ne diu hinc loquar, tamen in ore eius voluit contere dentes eius. Proposuit enim, Duo debitores erant cuidam feneratori, vnus quingentos debebat denarios, alius quinquaginta: nō habebant ambo vnde redderent, dimisit ambobus. Quis eum plus dilexit? Ad hoc interrogat ille, vt ille respondeat: ad hoc ille respondit, vt dentes eius in ore eius conterantur. Respondit confusus, exclusus est, admittā est illa ad percipiendam misericordiā, quæ irruperat in habitaculum alienum, sed non accesserat ad deum alienum. Contriuit dominus dentes eorum in ore ipsorum. *Molas leonum confregit dominus.* Non tantū aspidum. Quid de aspidibus? Aspides insidiosa volūt venena ianmittere & aspergere & insibilare, Apertissime sauerunt gentes & fremuerūt sicut leones. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Quando insidiabantur domino, Licet dare tributum Cæsari, an non licet: aspides erant, serpentes erant, Cōtriti sunt dentes eorum in ore ipsorum. Postea clamauerunt, Crucifige, crucifige. Iam non est lingua aspidis, sed fremitus leonis: Sed & molas leonum confregit dominus. Forte hic non vacat quod non addidit, in ore eorum. Insidiantes enim captiois interrogationibus, cogebantur responsione sua vinci. Isti autem quia aperte sequebantur, nunquid interrogationibus cōuincendi erant? Tamen & eorum mola cōtrita sunt: crucifixus resurrexit, ascendit in cælum, glorificatus est Christus, adoratur ab omnibus gentibus, adoratur ab omnibus regibus. Sauiant modo Iudæi si possunt: non sauiunt, Molas leonum confregit dominus. Habemus & in hæreticis hoc documentum & experimentum, quia & ipsos inuenimus esse serpentes indignatione obsurdatos, nolentes audire medicamentum medicatum à sapiente, & in ore ipsorum contriuit dominus dentes eorum. Quomodo sauebant in nos? Reprehendēdo, quōd quasi persecutores essemus, excludendo illos de basilicis. Modo illos interroga, Debēt excludi hæretici de basilicis, an non debent? Respondent modo, dicāt nō debere, Repetāt Maximiniani-
stæ basi-

Ioan. 11.

Luc. 16.

Matth. 22.

Ibidem.

Matth. 22.

Matth. 22.

Mar. 11.

Ibidem.

Luc. 7.

Ibidem.

M

Psal. 2.

Matth. 22.

Matth. 22.

Ioan. 11.

Mar. 11.

Act. 17.

Astra basilicas. Ne autem repetat Maximinianista basilicas, dicat debere. Quid est ergo quod dicebatis aduersum nos? An contriti sunt dentes vestri in ore vestro? Quid nobis & regibus inquit? Quid nobis & Imperatoribus? Vos de imperatoribus presumitis. Quero & ego, Quid vobis ad proconsules, quos miserunt imperatores? Quid vobis ad leges, quas contra vos dederunt Imperatores? Imperatores communionis nostrae, leges aduersus omnes haereticos dederunt. Eos utique appellant haereticos, qui non sunt communionis eorum, inter quos utique & vos estis. Si verae sunt leges, valeant & in vos haereticos: si falsa sunt leges, quare valent contra vestros haereticos? Fratres paululum aduertite, & intelligite quod diximus. Quando egerunt causas suas aduersus Maximinianistas, ut eos a se damnatos & schismaticos, suis eicerent de locis, quae illi tenebant antiquitus, & successerunt episcopis decessoribus suis, volentes illos inde excludere, egerunt legibus publicis, ad iudices venerunt, dixerunt se catholicos, ut possent excludere haereticos. Quare te dicis catholicum ut excludatur haereticus, & non potius es catholicus, ne sis exclusus haereticus? Modo catholicus es, ut valeas ad excludendum haereticum. Iudex enim non posset nisi legibus suis iudicare. Dixerunt se catholicos, admissi sunt agere: dixerunt illos haereticos, quae sunt vnde probaretur. Lectum est concilium Bagaitanum, vbi damnati sunt Maximinianistae, insertum est actis proconsularibus, probatum est quod illi damnati non deberent tenere basilicas, & pronunciauit proconsul ex lege. Ex qua lege? Quae lata est contra haereticos. Si contra haereticos, & contra te. Quare, inquit, contra me: non enim ego haereticus sum. Si tu haereticus non es, falsa sunt illae leges: ab his enim Imperatoribus latae sunt qui non sunt communionis tuae. Omnes qui non sunt communionis eorum, legibus suis haereticos vocant. Non quero utrum verae an falsa, sequestrata illa sit quaestio, si adhuc quaestio est. Iterum te secundo modo interrogo, verae leges sunt, an falsa leges sunt? Si verae sunt, credatur eis: si falsa sunt, quare vteris eis? Dixisti proconsuli, catholicus sum, exclude haereticum. Quae sunt ille, vnde probaretur haereticus. Protulisti concilium tuum, ostendisti quod eum damnaueris. Ille vel cohibens, vel non intelligens, vsus est tamen lege sicut iudex, & fecisti de iudice quod de te non vis facere. Si enim iudex vsus est lege Imperatoris ad tuam suggestionem, cur ea non vteris & tu ad tuam correctionem? Ecce eicit haereticum tuum ex lege Imperatoris sui, quare tu ex eadem lege non vis ut te eiciat? Replicemus quod fecisti. Ecce basilicae tenebantur a Maximinianista, modo a vobis tenentur. Exclusi sunt ab eis Maximinianista, extant iussiones proconsulum, extat memoria gestorum, apparitores accipiuntur, ciuitates excitantur, pelluntur homines de locis suis. Quare? Quia haeretici sunt. Qua lege pelluntur? Responde. Videamus si nondum contriti sunt dentes vestri in ore vestro. Falsa lex est: non valeat in haereticum tuum. Vera lex est: valeat & in te. Non est quod respondeant, Deus contriuit dentes eorum in ore ipsorum. Ideoque vbi non possunt lubrica fallacia serpere ut aspides, aperta violentia fremunt ut leones. Prosiliunt & ianiunt armatae turbae Circucellionum, dant stragem quantam possunt, quantumcunque possunt. Sed & molas leonum confregit dominus. *Spernentur tanquam aqua decurrens.* Non vos terreat fratres quidam fluuij qui dicuntur torretes, hyemalibus aquis implentur: nolite timere, post paululum transit, decurrit aqua, ad tempus perstrepat, mox cessa-

bit, diu stare non possunt. Multae haereses iam emortuae sunt, cucturrerunt in riuus suis quantum potuerunt, decurrerunt, siccati sunt riuus, vix eorum memoria reperitur, vel quia fuerint. Spernentur tanquam aqua decurrens. Sed non solum ipsi, totum hoc seculum ad tempus perstrepat, & querit quem trahat. Omnes impij, omnes superbi sonantes ad saxa superbiae suae quasi aquis irruentibus & confluentibus: non vos terreat, hyemales aquae sunt, semper manare non possunt, necesse est ut decurrant, necesse defluat in locum suum, in finem suum. Et tamen de isto torrente seculi bibit dominus. Passus est enim hic, ipsum torrentem bibit, sed in via bibit, sed in transursu, quia in via peccatorum non stetit. Sed quid ait de illo scriptura: De torrente in via bibit, propterea exaltabit caput: id est, propterea glorificatus est, quia mortuus est: propterea resurrexit, quia passus est. Si nollet bibere in via de torrente, non moreretur: si non moreretur, non resurgeret: si non resurgeret, non glorificaretur. Ergo de torrente in via bibit, propterea exaltabit caput. Exaltatum est iam caput nostrum: sequatur eum membra sua. Spernentur tanquam aqua decurrens.

Intendit arcum suum donec infirmetur. Minae dei non cessant, arcus dei minae dei. Intenditur arcus, nondum ferit. Intendit arcum suum donec infirmetur: & multi infirmati sunt ipsius intensione arcus territi. Nam hinc infirmatus est ille qui dixit, Quid me iubes facere? Ego sum, inquit, Iesus Nazarenus quem tu persequeris. Qui clamabat de caelo, arcum tendebat. Multi ergo qui fuerunt inimici, infirmati sunt & conuersi, Noluerunt erigere diu ceruices suas aduersus perseverantiam exteti arcus. Nam sic infirmatus est & ille qui ait, ne timeam infirmari, *Quando infirmior tunc potens sum.* Et cum oraret a se tolli stimulum carnis, quid ei responsum est? *Virtus in infirmitate perficitur.* Intendit arcum suum donec infirmetur. *Sicut cara liquefacta auferentur.* Dicturus enim eras, non omnes sic infirmantur, quomodo ego, ut credant, perseverant multi in malo suo, & malitia sua. Et de ipsis nihil timeas, Sicut cara liquefacta auferentur, Non contra te stabunt, non perdurabunt, igne quodam concupiscentiarum suarum peribunt. Est enim hic quaedam poena occulta, de illa dicturus est modo Psalmus vsque in finem. Pauci sunt versus, Inteti estote. Est quaedam poena futura, gehena ignis, ignis aeternus. Futura enim poena duas species habet: aut inferorum est, vbi ardebat diues ille qui volebat sibi stillam aquae stillari in linguam de digito pauperis, quem ante ianuam suam contempserat, quando ait, Quoniam crucior in hac flamma: Et altera est illa in fine, de qua audituri sunt qui ad sinistram ponendi sunt, Ite in ignem aeternum qui praeparatus est diabolo & angelis eius. Illa poena manifesta erunt eo tempore, quando exitum fuerit ex hac vita, aut finito seculo peruentum ad resurrectionem mortuorum. Modo ergo nulla poena est, & prorsus impunita sunt deus peccata vsque ad illum diem? Non. Est & hic quaedam poena occulta, de ipsa modo tractatur, Hanc vult commendare spiritus dei, hanc intelligamus, hanc caueamus, hanc eitemus, & in illas multum terribiles non incidemus. Forte dicturus est mihi aliquis, Sunt & hic poena, carceres, exilia, tormenta, mortes, diuersa genera dolorum & tribulationum. Sunt quidem & ista, & dei iudicio dispensantur, sed multis ad probationem, multis ad damnationem. Videmus tamen aliquando in his poenis iustos affligi, & ab his poenis iniustos esse alienos, vnde nutauerunt pedes illius qui postea gratulatus ait, Quam bonus Israel

Psal. 109.

Acto. 9.

2. Cor. 12.

Luc. 26.

Matth. 25.

G Israél deus rectis corde, Mei autem penè moti sunt pedes, quia zelam in peccatoribus pacem peccatorum intuens. Viderat enim felicitatem malorum, & delectatus erat esse malus. Videns regnare malos, bene illis esse, abundare eos in omni copia rerum temporalium, qualia adhuc ipse paruulus desiderabat à domino. Et nutauerunt illi pedes vsquequo videret quid in finem vel sperandum, vel timendum sit. Ait enim in eodè Psalmo, Hoc labor est ante me, donec introeam in sanctuarium dei, & intelligam in nouissima. Non ergo pœnas inferorum, non pœnas illius post resurrectione ignis aeterni, non pœnas istas quæ adhuc in seculo promiscuæ sunt iustus & iniustus, & plerunq; grauioribus iustorum quàm iniustorum: sed nescio quam pœnâ presentis vite vult commendare spiritus dei. Aduertite, audite hoc me dicturum quod noueratis. Sed dulcius est quod in Psalmo ostenditur, qui obscurus antequàm ostenderetur, putabatur. Ea enim profero quæ iam noueratis. Sed quia inde proferuntur vbi nondum ea videbatis, fit vt etiã nota tanquam noua delectent. Audite pœnam impiorum, Sicut cara, inquit, liquefacta auferentur. Dixi per concupiscentias suas hoc eis fieri. Concupiscentia mala, quasi ardor est ignis. Ignis consumit vestem, libido adulterij non consumit animam? De cogitatu adulterij cum loqueretur scriptura ait, Alligabit quis ignem in sinu suo, & vestimenta sua nõ comburent: Gestas in sinu prunas, perforatur tunica: gestas in corde adulterij, & integra est anima: Sed istas pœnas pauci vident, propterea istas maxime commendat spiritus dei. Audi Apostolum dicentem, Tradidit illos deus in concupiscentias cordis illorum. Ecce ignis à cuius facie tanquam cara liquefcunt. Soluuntur enim à quadam constantia castitatis, propterea & ipsi euntes in libidines suas, soluti & fluxi dicuntur. Vnde fluxi: vnde soluti? Ab igne concupiscentiarum. Tradidit illos deus in concupiscentias cordis eorum, vt faciant quæ non conueniunt, repleti omni iniquitate. Et enumerat multa quæ peccata sunt, & pœnas dicit esse peccatorum. Nam dicit primam pœnam superbiam, imò non pœnam, sed primum peccatum superbiam. Primum peccatum superbia est, vltima pœna est ignis aeternus, aut ignis infernus iam damnatorum. Inter illud primum peccatum & hanc vltimam pœnã, media quæ sunt, & peccata sunt & pœnæ peccatorum. Tam multa enim dicit Apostolus fieri ab eis, quæ peccata sunt detestabilia, & tamen pœnas eas dicit. Propter hoc, inquit, deus tradidit eos in concupiscentias cordis eorum in immunditiam, vt faciant quæ non conueniunt. Et ne putaret quisquã ipsis pœnis tantum se affigi, quibus modo delectatur, & nõ timeret quod vcturum est in fine, commemorauit vltimam pœnam, Qui cum iustitiã dei cognouissent, non intellexerunt, inquit, quoniam qui ea agunt, digni sunt morte, Non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Qui ea agunt digni sunt morte, Quæ superius enumerauit in pœnis esse. Nam tradidit illos deus, dixit, in concupiscentias cordis eorum, vt faciant quæ non conueniunt. Vt adulter sit, iã pœna est: vt mendax, vt auarus, vt fraudulētus, vt homicida, iam pœnæ sunt. Cuius peccati pœnæ? Prioris apostasiæ illius superbiæ, Initium peccati hominis apostatare à deo, Et initium omnis peccati superbia. Propterea ipsum peccatum prius dixit, Qui cum cognouissent deum, nõ vt deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipientis cor eorum. Iam ista pœna est obscuratio cordis. Sed vn-

Psal. 27.

Prouer. 6.

Rom. 1.

Eccle. 10.
2. sent. dist. 36. ca. 1.

Rom. 1.

Eccle. 10.

Rom. 1.

de contigit: Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Quia à se habere dicebant, quod à deo acceperat. Aut si cognouerunt à quo acceperunt, nõ enim glorificauerunt à quo se accepisse cognouerunt. Hoc est, Dicentes se esse sapientes. Et ibi statim pœna secuta est, Stulti facti sunt, & obscuratum est insipientis cor eorum, Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Parua ista pœna est: Vt de ista sola loquamur, obscuratio cordis, excæcatio mentis, pœna: Si quis furtum faciens, statim oculum perdit, et, omnes dicerent deum presentem vindicasse. Oculum cordis amisit, & ei pepercisse putatur deus? Sicut cara liquefacta auferentur.

Supercecidit ignis, & non viderunt solem. Videtis quomodo dicit quandam pœnam obscurationis. Ignis supercecidit, ignis superbiæ, ignis fumosus, ignis concupiscentiæ, ignis iracundiæ. Quantus ignis est? Super quem ceciderit non videbit solem. Ideo dictum est, Non occidet sol super iracundiam vestram, Ergo fratres, ignem malæ concupiscentiæ timete, si non vultis liquefieri sicut cara, & perire à facie dei. Supercecidit enim ignis iste, & solem non videbitis. Quem solem? Non illum quem tecum videt & pecora, & mulsæ, & boni & mali. Quia facit solem suum oriri super bonos & malos. Est & alius sol de quo dicturi sunt illi, Et sol nõ ortus est nobis, transferunt omnia illa tanquam vmbra. Ergo errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumē non luxit nobis, & sol non ortus est nobis. Quare, nisi quia supercecidit ignis, & non viderunt solem? Vicit illos concupiscentia carnis. Et ista concupiscentia carnis vnde venit? Attendite, De traduce natus es, cū eo quod vincas. Noli tibi hostes addere, vince cū quo natus es. Ad stadium vitæ huius cum illo venisti, congregere cum eo qui tecum processit. Ipso nõ victo, quare prouocas cateruas concupiscentiarum? Delectatio enim carnalis fratres cum homine nascitur. Sed qui bene eruditur, cito videt hostem suum, & aggreditur & luctatur, & cito vincit, Idoneus est enim nondum crescentibus hostibus. Qui autem illam concupiscentiam cum qua de peccati propagine natus est, contemnit vincere, & multas adhuc excitat exeritq; libidines, difficulter eas superat, & aduersus se ipse diuisus, igne proprio cocrematur. Ne itaque speres quasi illas solas pœnas futuras, presentes vide. Supercecidit ignis, & non viderunt solem. Priusquam producat spinas vestras rhamnus tanquam vitæ res tanquam in ira combibit eos. Quid est rhamnus? Spinarum genus est, densissimæ quædam spinæ esse dicuntur. Primo herba est, & cū herba est, mollis & pulchra est, ibi sunt tamen spinæ postea processuræ. Modo ergo delectant peccata, & quasi non compungunt: Herba est rhamnus, & modo tamen est spina: priusquam producat spinas rhamnus, priusquam miserarum delectationum & voluptatum manifesta tormenta procedant. Interrogent se qui aliquid amant, & ad id peruenire nõ possunt, videant si non cruciantur desiderio, & cum peruenerint ad id quod illicite desiderant, attendant si non cruciantur timore. Videat ergo hic pœnas suas antequam veniat illa resurrectio, cum in carne resurgentes non immutabuntur. Omnes enim resurgemus, sed non omnes immutabimur. Habebunt quippe corruptionem carnis in qua doleant, non in qua moriantur, alioqui & illi dolores finirentur. Tunc spinæ illius rhamni, id est, dolores omnes & cõpunctiones tormentorum producentur. Quales spinas patietur illi qui dicturi sunt, Hi sunt quos aliquãdo habuimus in risum Spinæ compunctionis pœnitentiæ, sed seræ & infructuosæ

2. sent. dist. 36. ca. 1.

Eph. 4.

Matt. 5.

Sapi. 5.

1. Cor. 15.

Agnosce sunt, sicut spinarū sterilitas. Pœnitētia huius tēporis, dolor medicinalis est: pœnitētia illius temporis, dolor pœnalis est. Non vis illas pati spinas, hic cōpungere spinas pœnitentiæ, vt facias quod dictum est, Cōuertus sum in erūna mea, dum cōfigitur spina. Peccatum meum cognoui, & iniquitatem meam nō operui. Dixi, pronunciabo aduersus me delictum meū domino, & tu remisisti impietate cordis mei. Modo fac, modo compungere, ne in te fiat quod dictum est, de quibusdam detestabilib⁹, Discissi sunt nec cōpuncti sunt. Atte dicit qui discissi sunt, nec cōpuncti sunt. Videtis discissos, & non videtis compunctos. Ecce præter Ecclesiam sunt, & non eos pœnitet vt redeant vnde discissi sunt, producet postea spinas corū rhamnus. Nolūt modo habere cōpunctiōne medicinalē, habebūt postea pœnalem. Sed etiam modo priusquā producat spinas rhamnus, supercecidit ignis, qui eos non permittit videre solem, qui eos adhuc viuētes in ira dei combibit: ignis concupiscentiarum malarum, bonorū vanorum, superbia, auaritia sua: Et quicquid eos premit ne cognosceant veritatem, ne victi videantur, ne subiiciat

B illos vel ipsa veritas. Quid enim gloriosius fratres q̄ subiici & vinci a veritate: Superet te veritas volētem. Nam & inuitum ipsa superabit. Ergo ille ignis concupiscentiarum malarum qui supercecidit vt non videat solem, combibit rhamnum priusquā producat spinas eorum: id est, occultat eorum malam vitam, priusquā pariat eadem vita manifestos in fine cruciatus, sed in ira dei occultat rhamnum ignis iste. Non enim parua pœna est, quod modo non vident solē, nec spinas pœnarum credunt ex hac vita malas sibi postea processuras. Vos enim, inquit, rhamnus estis, quem rhamnum, id est, vos ipsos, viuētes, id est, adhuc in hac vita constitutos, priusquam in futuro iudicio spinas pœnarum vestrarum manifestas producat, nunc in ira combibit, id est, quasi absorbendo apparere non sinit. Hic itaque ordo verborum quantum puto, planius ita cōtextitur, Supercecidit ignis, & non viderunt solem: qui ignis tanquam in ira, tanquam viuētes vos rhamnum combibit, priusquam producat spinas vestras: id est, vos ipsos quos rhamnum inuenit combibit ante mortem, priusquam eadem rhamnus spinas vestras post mortem in illa pœnali resurrectione producat. Quare autem non dixit, viuētes: sed, tanquam viuētes: nisi quia falsa est hæc vita impiorum? Neque enim viuunt, sed viuere sibi videtur. Et quare non, in ira: sed, tanquam in ira: nisi quia tranquillitas hoc facit deus. Nam & hoc scriptum est, Tu autem domine virtutum cum tranquillitate iudicas. Ille ergo & cum minatur, non irascitur. Neque enim perturbatur, sed tanquam irascitur, quia punit & vindicat. Et qui corrigi nolunt, tanquam viuunt, sed non viuunt. Vindicta enim primi peccati, & eorum quæ addiderunt, manet super eos: Et ipsa vocatur ira dei, quia de iudicio dei venit. Vnde dominus de non credete ait, Sed ira dei manet super eum. Cum ira enim dei mortales nascimur. Vnde dicit Apostolus, Fuimus & nos aliquando natura filij iræ, sicut & ceteri. Quid est, natura filij iræ, nisi quia portamus nobiscum pœnam primi peccati? Sed si cōuertamus nos, aufertur ira, præbetur gratia. Non vis conuerti, addis etiam super id quod natus es, tanquam in ira combiberis in præsentem tempore. Agnosce ergo istam pœnam, & gaudete vos non esse in hac pœna omnes qui proficitis, omnes qui intelligitis & amatis veritatem, omnes qui plus in vobis vultis victoriam veritatis

quàm vestram, qui non clauditis aduersus veritatem D aures vestras, de præsentium delectatione, & de præteritorum recordatione, ne sitis canis reuersus ad suū vomitum. Omnes tales qui estis, videte pœnas eorum ^{2. Pet. 2.} qui tales non sunt, & gaudete. Adhuc inferorum pœna non venerunt, adhuc ignis æternus non venit. Cōparet qui proficit in deo se modo cum impio, cæcum cor cum illuminato corde, Comparete duos, videntem & non videntem in carne. Et quid magnum est, visio carnis? Nunquid Tobias habebat carnos oculos? ^{Tobia. 4.} Filius ipsius habebat, & ille non habebat, & viam vitæ cæcus videnti ostendebat. Ergo istam pœnam quando videtis gaudete, quia in illa non estis: Propterea dicit scriptura, *Latabitur iustus cum viderit vindictam.* Non illam futuram. Nam vide quid sequitur: *Manus suas lauabit in sanguine peccatoris.* Quid est hoc? Intendat charitas vestra: Nunquid quando feruntur homicidæ, debent illuc innocentes ire & lauare manus suas? Sed quid est, in sanguine peccatoris lauabit manus suas? Iustus quando videt pœnam peccatoris, proficit ipse, & mors alterius valet ad vitam alterius. Si enim spiritualiter sanguis currit de his qui intrinsicè ^E moriuntur, tu videns talem vindictam, laua illic manus tuas, decætero mundius viue. Et quomodo lauabit manus suas qui iustus est? Quid enim habet in manibus quod lauetur, si iustus est? Sed iustus ex fide ^{Roma. 2.} viuunt. Iustos ergo dixit fideles, & ex quo iam credidisti, iam incipis vocari iustus. Facta est enim dimissio peccatorum. Et si de ista residua vita quædam peccata tua sunt, quæ non possunt nisi tâquam aqua de mari in sentinam influere: tamen quia credidisti cum videris eum, qui omnino auersus est a deo occidi in illa cæcitate, supercadente illo igne, non videre solem, tu qui iam per fidem vides Christum, vt videas per speciem, quia iustus ex fide viuunt, attende impium morientem, & purga te a peccatis, Ita lauas quodammodo manus tuas in sanguine peccatoris. Manus ergo suas lauabit in sanguine peccatoris. *Et dicit homo, si ergo est fructus iusto?* Ecce antequam veniat quod promittitur, antequam detur vita æterna, antequam impij prouiciantur in ignem æternum, hic in hac vita est fructus iusto. Qui fructus? Spe gaudentes, in tribulatione patientes. ^F Qui fructus iusto? Gloriamur in tribulationibus, scientes quia tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem: Spes autem non confundit, quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Gaudet ebriosus, & non gaudet iustus: In charitate est fructus iusto. Miser ille etiam cum se inebriat, beatus etiam iste cum esurit & sitit. Illum ingurgitat ^{Matth. 5.} vinolentia, iustum spes pascit. Videat ergo illius pœnam, suum gaudium, & cogitet deum, Qui tale gaudium modo dedit de fide, de spe, de charitate, de veritate scripturarum suarum, quale præparat in finem? Qui in via sic pascit, in patria quomodo saginabit? Et dicit homo, Si ergo est fructus iusto? Credant qui vident, & videant & intelligat. Latabitur enim iustus cū viderit vindictam. Si autem non habet oculos vnde videat vindictam, contristabitur, nec corrigetur ex illa. Si autem videt illam, videt quid intersit inter contenebratum oculum corporis, & oculum illuminatum cordis: inter refrigerium castitatis, & flammam libidinis: inter securitatem spei, & timorem facinoris. Cum viderit hoc, discernat se, & lauet manus suas in sanguine ipsius. Proficiat ex comparatione, & dicat: Ergo est

psal. 31.
psal. 50.
psal. 31.
psal. 34.
Sapi. 12.
Gen. 3.
Ioan. 3.
Eph. 2.

2. Pet. 2.
Tobia. 4.
Roma. 2.
F
Matth. 19.
Rom. 12.
Rom. 5.
Matth. 5.

Go est fructus iusto. Ergo est deus iudicans eos in terra. Nondum in illa vita, nondum in igne eterno, nondum apud inferos, sed hic in terra. Ecce dives ille adhuc induitur purpura & bysso, & adhuc epulatur quotidie splendide, Nondum produxit spinas rhamnus, nondum dicit, crucior in hac flamma, Sed iam est mentis cæcitas, iam oculus mentis extinctus est. Si cæcus oculis carnis ad mensam suam quamlibet optimam discumberet, miserum eum diceres. Cæcus interius, panem Christum non videt, & beatus est: Hoc non dicit nisi pariter cæcus, Ergo est fructus iusto, ergo est deus iudicans eos in terra. Si aliquantum prolixiores fuimus, date veniam. Exhortamur vos in nomine Christi, ut hæc quæ audistis, ad fructum cogiteris. Quia & prædicare veritatē nihil est, si cor à lingua dissentiat, & audire veritatem nihil prodest, si homo non super petram ædificet. **Qui ædificat super petram, ipse est qui audit & facit: Qui autem audit & non facit, ædificat super harenam: Qui nec audit nec facit, nihil ædificat.** Sed quomodo qui ædificat super harenam, ruina sibi ædificat: sic ille qui non ædificat super petram, **H**veniente fluvio, sine domo rapitur. Non est aliud facere nisi & ædificare & super petram ædificare, id est, & audire & facere. Nec alius dicat, Ut quid procedo ad Ecclesiam? Ecce qui quotidie ad Ecclesiam procedunt, non faciunt quod audiunt, Faciunt tamen ut audiant: sic possunt facere ut audiant & faciant. Tu autem quantum longe es à faciendo, qui tantum fugis ab audiendo: Sed ego, inquit, non ædifico super harenam. Nudum te inuenturus est fluuius, Nunquid ideo te non ablaturus est: nunquid ideo pluvia non necabit: nunquid veti propterea non abripiet: Ergo veni & audi. Sed cum audieris, fac. Nam si audieris & non feceris, ædificasti quidem, sed super harenam. Quia ergo sine ædificio constituti nudi sumus, in ædificio autem super harenam posito, sub ruina sumus: restat ut super petram ædificemus: & quod audiuimus, faciamus.

Psalmus quinquagesimus octauus.

ICVT solet scriptura Psalmorum mysteria in titulis ponere, & frontem Psalmi sublimitate sacramenti decorare, ut sciamus qui intraturi sumus, eum tanquam super postem quid intus agatur legerimus, vel cuius domus sit: vel quis sit illius prædij possessor, ita & in hoc Psalmo scriptus est titulus de titulo. Habet enim, *In suam, ne corrumpas ipsi David in tituli inscriptionem.* Hoc est quod dixi, titulus de titulo. Quamnam enim sit tituli huius inscriptio, quam corrumpi vetat, euangelium nobis indicat, Nam cum dominus crucifigeretur, titulus inscriptus est à Pilato & positus rex Iudæorum: tribus linguis, Hebræa, Græca & Latina, quæ linguæ toto orbe maxime excellent. Igitur si rex Iudæorum crucifixus est, & Iudæi regem suum crucifixerunt, crucifigendo eum etiam regem gentium fecerunt, magis quam occiderunt. Et quidem quantum in illis fuit perdiderunt Christum, sed sibi non nobis: & mortuus est ille pro nobis, & sanguine suo redemit nos. Et modo non est corruptus titulus, quia ille rex est, non solum gentium, sed etiam ipsorum Iudæorum. Quid enim? Quia contradixerunt, ideo regis sui dominationem euertere potuerunt: Rex est & supra illos. Nam ille rex virgam ferream gerit, qua & regit & frangit. Ego, inquit, constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptum domini, Dominus dixit ad me filius meus es tu,

ego hodie genui te, Postula à me, & dabo tibi gentes & hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli conteres eos. Quos regit: quos conterit: Regit obediētes, conterit reuoluentes. Ergo ne corrumpas, optime & prophetice, quandoquidem & illi Iudæi suggererunt tunc Pilato & dixerunt, Noli scribere rex Iudæorum: sed scribe, quia ipse se dixit regē Iudæorū. Nam & iste titulus, inquit, confirmavit illum regem nobis. Et Pilatus, Quod scripsi, scripsi. Et impletum est, Ne corrumpas. Nec iste solus Psalmus habet huiusmodi inscriptionem ut titulus non corrumpatur. Aliqui Psalmi sic prænotati sunt, sed tamen in omnibus passio domini prænunciatur. Ergo & hic intelligamus domini passionem, & loquatur nobis Christus caput & corpus. Sic semper, aut propè semper audiamus voces Christi de Psalmo, ut non solum intueamur, caput illud vnum mediatorem dei & hominum, hominem Christum Iesum, qui etiam secundum diuinitatem in principio erat verbum, deus apud deum, quod verbum caro factum est, & habitauit in nobis, caro ex semine Abraham, ex semine David, de Maria virgine. Non ergo illum solum qui est caput nostrum cogitemus, quando audimus Christum loqui, sed cogitemus Christum caput & corpus totum integrum, quendam virum. Nobis enim dicitur, Vos autem estis corpus Christi & membra, ab apostolo Paulo. Et de illo dicitur ab eodem Apostolo, qui est caput Ecclesiæ, Si ergo ille caput, nos corpus, totus Christus caput & corpus. Aliquando enim inuenis verba quæ non congruunt capiti, & nisi ea coaptaueris corpori, nutabit intellectus tuus. Rursus inuenis verba quæ non apta sunt corpori, & Christus tamen loquitur, Ibi non timendum est ne erret quisque: cito enim peragit ut capiti aptet, quod videt corpori non conuenire. Ipse denique in cruce pendens, ex persona corporis locutus est, Deus meus deus meus, respice me, quare me dereliquisti: Non enim dereliquerat Christum, à quo derelictus non est. Aut vero sic ad nos venit, ut illum desereret, aut sic illum dimisit, ut ab illo discederet: Sed quia homo desertus est à deo, Adam ille peccans: qui cum soleret gaudere ad faciem dei, conscientia peccati deterritus fugit à gaudio suo: & vere dereliquit illum deo, quia ipse deseruit M deum. Ex quo Adam Christus cum carne accepisset, hoc ex persona ipsius carnis ait, quia tunc vetus homo noster simul crucifixus est cum illo. Audiamus ergo quod sequitur. *Quando misit Saul & custodit domum eius, ut eum interficeret.* Hoc non ad crucem domini, sed tamē ad passionē domini pertinet. Crucifixus enim Christus, & mortuus, & sepultus est. Erat ergo illa sepultura tanquam domus, ad quā custodiendam misit regnū Iudæorum, quando custodes adhibiti sunt sepulchro Christi. Est quædam historia in scriptura Regnorum, quando misit Saul ad custodiendam domū ut interficeret David, Sed & quantum inde sumpsit qui Psalmum scripsit, tantum debemus discutere, cum titulum Psalmi tractamus. Hoc nobis significare tantum voluit, quia missum est ad domum ut custodiretur, & ille interficeretur. Quomodo ergo ad hoc custodita est domus, si David figurabat Christum, ut Christus interficeretur, quando in sepultura Christus positus non est, nisi in cruce interfectus: Refer hoc ergo ad corpus Christi, quia interficere Christum, erat tollere nomen Christi, ne crederetur in Christum, dum mendacium præualeret custodum, qui corrupti sunt ut dicerent, Quia cum dormirent,

Lut. 16.

Math. 7.

Math. 17.

Ioan. 19.

1. Sal. 2.

Ioan. 19.

Psal. 55.

56. & 57.

1. Tim. 2.

Ioan. 1.

L.

Math. 1.

1. Cor. 12.

Ephe. 1.

Coloss. 1.

Psal. 141.

Math. 23.

Gen. 3.

Rom. 6.

Math. 23.

1. Reg. 19.

Math. 23.

A mirant, venerunt discipuli eius, & abstulerunt eum. Hoc est vere Christum velle interficere, nomē resurrectionis eius extinguere, vt mendacium Euangelio praeferretur. Sed quomodo illud nō effecit Saul vt interficeret Dauid, sic & hoc nō potuit regnum Iudaeorum efficere, vt plus valeret testimonium custodum dormientium, quam Apostolorum vigilantium. Quid enim edocti sunt custodes vt diceret? Damus vobis, inquit, quantum vultis pecuniae, & dicite, quia cum dormiretis, venerunt discipuli eius, & abstulerunt eum. Ecce quales testes mendacij cōtra veritatem & resurrectionem Christi; inimici eius per Saul figurati prodixerunt. Interroga infidelitatis testes dormientes, respondeant tibi quid actum sit in sepulchro. Qui si dormiebāt, vnde scierunt: Si vigilabant, fures quare non tenuerunt. Dicat ergo quod sequitur,

Prima pars Psalmi Enarratio.

Eruē me de inimicis deus meus, & ab insurgentibus super me redime me. Factum est hoc in carne Christi, fiet & in nobis. Neque enim cessant inimici nostri diabolus & angeli eius insurgere super nos quotidie, & il

ludere velle infirmitati & fragilitati nostrae, deceptionibus, suggestionibus, tentationibus, & quibuscunque Jaqueis irretire, cum in terra adhuc viuimus. Sed vox nostra vigilet ad deum, & clamet in membris Christi, sub capite in caelo constituto: Eruē me de inimicis meis deus meus, & ab insurgentibus super me, redime me.

Eruē me de operantibus iniquitatem, & de viris sanguinum saluam me fac.

Erant illi quidem viri sanguinum, qui iustum occiderunt, in quo nullam culpam inuenerunt. Erant illi viri sanguinum, quia cum vellet alienigena, lotis manibus dimittere Christum, clamauerunt. Crucifige crucifige. Erāt viri sanguinum, quibus cum iam obiceretur crimen sanguinis Christi, responderunt, propinantes posteris suis: Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Sed nec in eius corpus exurgere viri sanguinum cessauerunt. Nam & post resurrectionem ascensionemque Christi, persecutiones passa est Ecclesia. Et illa quidem primo quae effloruit de gēte Iudaeorum, de qua & Apostoli nostri fuerunt. Ibi primo Stephanus lapidatus est, & quod vocabatur accepit. Stephanus enim corona dicitur, Humiliter lapidatus, sed sublimiter coronatus. Deinde vere in gentibus exurrexerunt regna gentium, antequam in eis impleretur quod praedictum erat, Adorabunt eum omnes reges terrae, omnes gentes seruiant ei: & fremuit impetus regni illius aduersus testes Christi, effusus est magnus & multum martyrum sanguis. Quo effuso, tāquam seminata seges Ecclesiae fertilius pullulauit, & totum mundum sicut nunc conspiciamus, occupauit. Ab his ergo viris sanguinum eruitur Christus, non solum caput, sed etiam corpus. A viris sanguinum eruitur Christus, & ab his qui fuerunt, & ab his qui sunt, & ab his qui futuri sunt. Eruitur Christus, & qui praecessit, & qui est, & qui venturus est. Christus enim est totum corpus Christi, & quicumque nunc Christiani boni, & qui ante nos, & qui post nos futuri sunt, totus Christus eruitur à viris sanguinum. Nec vacat haec vox, Et à viris sanguinum saluum me fac.

Quia ecce venati sunt animam meam. Potuerunt tenere, potuerunt occidere, venati sunt animam meam. Sed ubi est, Dirupisti vincula mea: Vbi est, Muscipula comminuta est, & nos eruti sumus? Vbi est quod benedicimus deum, qui non dedit nos in venationem dentibus eorum? Illi quidem venati sunt, sed in manibus venantium non dimittit qui cu-

stodit Israël. Quia ecce venati sunt animam meam. **D**

Irruerunt super me fortes. Non utcumque transeundum est ab his fortibus. Diligenter insinuandum est qui sunt fortes insurgentes. Fortes super quos, nisi super infirmos, super inualidos, super non fortes? Et laudantur tamen infirmi, & damnantur fortes. Si intelligantur qui sunt fortes, primo ipsum diabolum dominus fortem dixit, Nemo, inquit, potest intrare in domum fortis, & vasa eius eripere, nisi prius alligauerit fortem. Alligauit ergo fortem vinculis dominationis suae, & vasa eius abripuit, ac vasa sua fecit. Erant enim omnes iniqui, vasa diaboli, qui credentes facti sunt vasa Christi, quibus Apostolus dicit, Fuitis enim aliquando tenebrae, nunc autem lux in domino, qui notas facit diuitias suas in vasa misericordiae. Possunt ergo isti fortes intelligi. Sed sunt in hominibus quidam fortes reprehensibili & damnabili fortitudine, qui praesumunt quidem, sed de temporali felicitate. Non vobis videtur fuisse fortis diues iste, qui nunc ex Euangelio recitatus est, quoniam successit ei regio in opulentia fructuum? Perturbatus consilium reconditionis inuenit, vt destructis veteribus apothecis, nouas construeret ampliores, eisque completis, animae suae diceret, Habes multa bona anima, epulare, iocundare, satiare. Qualem fortem vides? Ecce homo qui non posuit deum adiutorem suum, sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum. Vide quam fortis sit, & praualuit, inquit, in vanitate tua. Sunt & alij fortes, non de diuitiis, non de viribus corporis, non de aliqua in tempore praecellenti potentia dignitatis, sed praesumentes de iustitia sua. Hoc genus fortium cauendum, metuendum, auersandum, non imitandum. Praesumentium, inquam, non de corpore, non de opibus, non de genere, non de honore, Omnia enim ista quis non videat temporalia, fluxa, caduca, volatica? sed praesumentium de iustitia sua. Talis fortitudo impediuit Iudaeos, ne per foramen acus intrarent. Cum enim de se praesumunt quod iusti sint, & tanquam sani sibi videntur, medicinam recusauerunt, & ipsum medicum necauerunt. Tales ergo fortes, non infirmos, non venit vocare qui dixit, Non est opus sanis medicus, sed male habentibus: Non veni vocare iustos, sed peccatores in poenitentiam. Isti erant fortes qui insultabant discipulis Christi, quia magister eorum ad infirmos intrabat, & conuabatur cum infirmis. Quare, inquit, magister vester cum publicanis & peccatoribus manducat? O fortes quibus medicus opus non est. Fortitudo ista nō sanitatis est, sed insaniae. Nam & phreneticis nihil fortius, valentiores sunt sanis, sed quanto maiores vires, tanto mors vicinior. Auertat ergo deus ab imitatione nostra fortes istos. Timendum est enim ne eos quisque velit imitari. Doctor autem humilitatis, particeps nostrae infirmitatis, donans participationem suae diuinitatis, ad hoc descendens, vt viam doceret, & via fieret, maxime suam humilitatem nobis commendare dignatus est: & ideo à seruo baptizari non dedignatus est, vt nos doceret confiteri peccata nostra, & infirmari vt fortes simus, habere potius Apostoli vocē dicentis, Quando infirmior, tunc potens sum. Quomodo ergo noluit esse fortis? Isti autem qui fortes esse voluerunt, id est, qui de sua virtute praesumere voluerunt tanquam iusti, offenderunt in lapidem offensionis: & haedus visus est eis agnus, & quia veluti haedum occiderunt, ab agno redimi non meruerunt. Ipsi sunt ergo fortes qui irruerunt super Christum commendantes iustitiam suam.

Audite

Math. 27.

Ioan. 19.

Acto. 7.

Psal. 21.

Psal. 115.

Psal. 113.

Math. 23.

Eph. 2.

Roma. 9.

Luc. 12.

E

Psal. 51.

Math. 19.

Math. 9.

Ibidem.

Ioan. 14.

Math. 5.

2. Cor. 12.

Roma. 9.

G Audite fortes istos. Cum quidam Hierosolymite dice-
rent, nisi ab eis ad apprehendendum Christum, & non
audentes apprehendere, quia quando voluit tunc ap-
prehensus est, qui vere fortis erat: quare ergo, inquit,
non cum potuistis apprehendere? Et responderunt, Ne-
mo vnquam hominum sic locutus est sicut ille. Et illi
fortes. Numquid aliquis pharisaorum in illum credidit,
aut aliquis scribarum, nisi populus iste nesciens legem?
Præposuerunt se turbæ infirmæ ad medicum currere.
Vnde nisi quia ipsi fortes erant, & fortitudine sua, quod
est grauius, omnem etiam turbam in se traduxerunt, & me-
dicum omnium occiderunt? Sed & ille eo quod occi-
sus est, de sanguine suo medicamentum fecit agrotis. Ir-
ruerunt super me fortes. Hos maxime fortes aduertite,
& videte vtrum de vlla re præsumendum sit homini,
quando nec de iustitia præsumendum est. Iam videte vbi
iaceant præsumentes de diuitiis, de viribus corporis, de
nobilitate generis, de dignitate seculi, si quis de ipsa iu-
sticia tanquam de sua præsumperit, cadit. Irruerunt su-
per me fortes. Ex illis fortibus fuit ille vires suas iactans,
Gratias tibi, inquit ago, quia non sum sicut ceteri ho-
minum, iniusti, raptores, adulteri, sicut & publicanus iste,
Ieiuno bis in sabbato, decimas de omnium que possi-
deo. Vide fortem iactantem vires suas, contra virum lon-
gestantem infirmum attende & per ipsam humilitatem
propinquantem. Publicanus autem, inquit, de longin-
quo stabat, & nec oculos suos audebat in caelum leuare,
sed percutiebat pectus suum dicens, Deus propitius esto
mihi peccatori. Amen dico vobis, descendit iustificatus
publicanus ille, magis quam ille pharisaus. Et vide iu-
sticiam. Quia omnis qui se exultat humiliabitur, & qui
se humiliat exaltabitur. Irruerunt isti fortes, id est, su-
perbi, qui ignorantes dei iustitiam, & suam iustitiam vo-
lentes constituere, iustitiam dei non sunt subiecti. Quid
deinde. *Neque iniquitas mea, neque peccatum meum domine.*
Irruerunt quidem fortes de iustitia sua præsumentes: ir-
ruerunt, sed peccatum in me non inueniunt. Nam uti-
que illi fortes, id est, velut iusti, quare possunt persequi
Christum nisi quasi peccatorem? Sed tamen illi viderint
quam fortes sint immanitate febris, non firmitate
sanitatis. Viderint illi quam fortes sint, & tanquam iu-
sti contra iniquum stauerunt. Sed tamen neque iniquitas
mea, neque peccatum meum domine. *Sine iniquitate
cucurri, & dirigebar.* Illi ergo fortes currentem me se-
qui non potuerunt, ideo peccatorem putauerunt, quia
vestigia mea non viderunt. *Sine iniquitate cucurri &
dirigebar.* Exurge in occursum mihi & vide. Deo dicitur,
sine iniquitate cucurri & dirigebar. Exurge in occur-
sum mihi, & vide. Quid enim? Si non occurrat, videre
non potest, Tanquam si ambulares viam, & de longin-
quo ab aliquo cognosci non posses, clamares ad eum &
diceres, Occurre mihi & vide quemadmodum ambu-
lem. Nam quando de longinquo me attendis, gressum
meum videre non potes. Itane & deus nisi occurreret
non videret, quam sine iniquitate iste dirigebatur, &
quam sine peccato currebat? Accipere quidem & hoc
possumus, Exurge in occursum mihi, adiuua me. Quod
autem addidit, & vide, intelligendum est, fac videri
quod curro, fac videri quod dirigo, ex illa figura qua
& illud dictum est Abraham, Nunc cognoui quod ti-
mes deum. Deus dicit, Nunc cognoui. Vnde, nisi quia
nunc te feci cognoscere? Ignotus enim sibi quisque est
ante interrogationem tentationis. Sicut se Petrus præsu-
mendo ignorabat, & negando didicit quales vires ha-
beret, in sua tribulatione intellexit falso se præsum-

psisse, fleuit, & flecto meruit fructuose nosse quod fuit, &
& esse quod non fuit. Ergo probatus Abraham, factus *Gene.*
est cognitus sibi: & dictum est a deo, Nunc cognoui, hoc
est, nunc te feci cognoscere. Quomodo latus dies qui
facit latus, & tristis amaritudo, quod contristat gustan-
tem, sic videns deus, videre faciens, Exurge ergo, inquit,
in occursum mihi, & vide. Quid est, & vide? Adiuua
me, id est, fac in illis ut videant cursum meum, sequatur
me, non eis videatur prauum esse quod rectum est: non
eis videatur distortum esse, quod tenet regulam verita-
tis, Quonia sine iniquitate cucurri & dirigebar. Exur-
ge in occursum mihi, & vide. Aliquid etiam modicere
admonet in hoc loco capitis ipsius nostri sublimitas,
quonia infirmatus est usque ad mortem, & assumpsit
infirmi-
tatis carnem, ut pullos Hierusalem colligeret *Matth.*
sub alas suas, tanquam gallina infirmata cum paruulis.
Non enim in aliqua aue hoc aliquando conspeximus,
earum etiam que nidificant ante oculos nostros, sicut
parietum passeris, sicut hirundines tanquam annuae no-
strae hospites, sicut ciconiae, sicut aliae atque aliae aues
que ante oculos nostros nidificant, & ouis insidunt, pul-
los alunt, sicut ipsae columbae, quas quotidie videmus, L
aliquando aue infirmari cum paruulis non agnouimus,
non aspeximus, non vidimus. Gallina quomodo
hoc habet: Certe notam rem dico, quae in conspectu no-
stro quotidie versatur, quomodo raucescit vox, quo-
modo fit hispidum totum corpus, dimittuntur alae, la-
xatur pluma, Et vides circa pullos nescio quid agro-
tum, & ea est materna charitas quae inuenitur infirmi-
tas. Quare ergo dominus nisi propter hoc gallina esse
voluit in sancta scriptura dicens, Hierusalem Hieru-
salem quotiens volui congregare filios tuos tanquam gal-
lina pullos suos sub alas, & noluisti? Congregauit ante
omnes gentes tanquam gallina pullos suos, qui infirma-
tus est propter nos, accipiens carnem a nobis, id est, a ge-
nere humano, crucifixus, contemptus, a lapidibus caesus, fla-
gellatus, ligno suspensus, lancea vulneratus. Ergo hoc *Matth.*
maternae infirmitatis est, non amissae maiestatis. Cum ergo *Matth.*
talis esset Christus, & ideo contemptus, & ideo la-
pis offensionis & petra scandali, ideo multi offenderunt *Matth.*
in eum. Cum talis ergo esset Christus, & tamen sine pec-
cato suscepisset, factus est particeps nostrae infirmitatis, *1. Pa.*
non iniquitatis: ut ex eo quod nobiscum communica-
uit infirmitatem, solueret nostram iniquitatem. Ideo sine
iniquitate cucurri & dirigebar. Quid ergo? Secundum
id quod deus est, non est agnoscendus, & illud solum in
eo considerandum est, quod propter nos factus est, non
illud quod nos fecit: Planè etiam illud considerandum
est, quia magnum pietatis indicium est nosse quis pro
te quid sustinuit. Non quicumque paruis pro te magno,
sed pro te infirmo ille summus, quid? Factus paruulus, *Philip.*
humiliauit se, factus obediens usque ad mortem. Quis
est iste qui se humiliavit, factus obediens usque ad mor-
tem? Quis? Suprà audi, Qui cum in forma dei esset, non
rapinam arbitratus est esse se aequalem deo. Ergo aequa-
lis deo, semetipsum exinanivit, formam serui accipiens,
in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus
ut homo: & ita exinanivit, ut assumeret quod non erat,
non ut amitteret quod erat. Quomodo ergo se exina-
niuit? Quia tibi talis apparuit, quia tibi dignitatem quam
apud patrem habet, non demonstrauit, quia tibi nunc
obtulit infirmitatem, seruauit purgato postea claritatem.
Ille ergo patri aequalis, talis est factus: & tamen in ipsa
infirmitate agnoscendus est, non visione sed fide: ut quod
videre nondum possumus, saltem credamus, & creden-
do quod

Ioan. 7.

Luc. 18.

Ibidem.

Rom. 10.

Gene. 22.

Matth. 26.

27.

Ado quod non videmus, etiam videre mereamur. Merito posteaquam resurrexit ait Mariæ Magdalenæ, cui dignatus est primitus apparere, Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem. Quid est hoc? Paulo post cum mulieres tetigerunt. Nam redeuntes à monumento, oblitam sibi factam adorauerunt, & pedes eius tenuerunt, Discipuli etiam cicatrices palpauerunt. Quid est ergo, Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem: nisi noli quod vides hoc solum me credere, ne & hic remaneat aspectus tuus, quasi tactus tuus? Humilis enim tibi videor, nondum ascendi ad patrem, unde & ad vos ascendi, & inde non recessi: Nondum illic ascendi, quando vos non deserui. Venit non recedens, ascendit non deserens. Sed quid est quod ascendit ad patrem? Quando nobis innotescit æqualis patri. Nos enim ascendimus proficiendo, ut hoc videre, ut hoc intelligere, ut hoc utcumque capere valeamus. Ideo ergo distulit tactum, non abstulit, non repulit, non negavit. Nondum enim, inquit, ascendi ad patrem. A summo cælo egressio eius, dicit alius Psalmus, & occursum eius vsque ad summum cæli. Summum cæli, id est, summum in omnibus spiritualibus pater est, Inde occursum eius, & occursum eius vsque ad summum cæli.

B Occurrit vsque ad summum. Summum non dicitur nisi de æquali. Denique cum aliqua inæqualia comparamus, & aliquid breue ad aliquid magnū applicamus, videre quantum ad quantum sit, si inæquale inuenerimus, ita solemus loqui, Non occurrit: Si autem æquale sit, occurrit. Ergo occursum eius vsque ad summum cæli, quia æqualis est patri. Talem se volebat innotescere fidelibus suis, qui dixerat, Noli me tangere. Hoc volebat præstari à patre fidelibus suis, qui dicebat, Exurge in occursum mihi & vide, innotescet quod tibi æqualis sim & vide. Quid est, & vide? Fac videre quod tibi æqualis sim. Quamdiu mihi Philippus dicit, Ostende nobis patrem & sufficit nobis: quamdiu ego dicam, Tanto tempore vobiscum sum, & patrem non nostis? Philippe, qui me videt, videt & patrem. Non credis quia ego in patre, & pater in me est: & adhuc forte non credit æqualem, Exurge in occursum mihi & vide. Fac me videri, fac te videri, fac notam hominibus æqualitatem nostram. Non putent Iudæi se hominem crucifixisse, Quamuis in eo non crucifixum sit, nisi in quantum homo erat, tamen non cognouerunt quem crucifixerunt. Si enim cognouissent, dominum gloriæ nunquam crucifixissent. Hunc dominum gloriæ ut nouerint fratres mei fideles, Exurge in occursum mihi & vide. Et tu domine deus virtutum, deus Israël. Tu deus Israël qui non putaris nisi deus Israël solius, qui non putaris nisi deus vnius gentis, quæ te colit, cum omnes gentes idola colant, Tu deus Israël. Intende ad visitandum omnes gentes. Impletur ista propheta in qua Esaias ex persona tua alloquitur Ecclesiam tuam sanctam ciuitatem tuam sterilem, illam cuius multi filij desertæ magis quam eius quæ habet virum. Ei quippe dictum est: Latere sterilis quæ non parit, erumpe & exclama quæ non parturis, quia multi filij desertæ magis quam eius quæ habet virum: magis quam gentis Iudææ quæ habet virum, quæ accepit legem, magis quam eius gentis quæ habuit euidentem regem. Nam tuus rex latet, & plures tibi filij sunt ex occulto sponso. Ergo ei dicitur, Multi filij desertæ, magis quam eius quæ habet virum. Deinde adiungit Propheta, Dilata locum tabernaculi tui, & aulas tuas conlege, Non est quod parcas, extende longius funiculos tuos, & palos validos constitue etiam atque

etiam in dexteram atque sinistram. In dextera tene bonos, in sinistra tene malos, donec veniat ventilabrum, posside tamen omnes gentes. Inuitentur ad nuptias boni & mali, impleantur nuptiæ recumbentium. Seruorum est inuitare, domini sperare. Etiam atque etiam in dexteram atque sinistram extende. Semen enim tuum hereditabit gentes, & ciuitates quæ desertæ erant inhabitabis. Desertæ à deo, desertæ à Prophetis, desertæ ab Apostolis, desertæ ab euangelio, plenæ dæmonis. Ciuitates quæ desertæ erant inhabitabis, non est quod metuas. Præualebis enim, nec erubescas quod detestabilis fueris, Ergo quia insurrexerunt super te fortes, ne erubescas, quando contra nomen Christianum leges ferebantur, quando ignominia & blasphemia erat esse Christianum, Ne erubescas quod detestabilis fueris. Confusionem enim in perpetuum obliuisceris, ignominia viduitatis tuæ non eris memor, quoniam ego sum dominus qui facio te, Dominus nomen est ei, & qui eruit te, ipse dominus deus virtutum, deus Israël, intende ad visitandum omnes gentes. Intende inquam ad visitandum omnes gentes. Non miserearis omnium qui operantur iniquitatem. Hic planeterruit. Quem non terreat? Quis ad suam conscientiam rediens non contremiscat? Quæ etiam sibi conscia est pietatis, mirum nisi aliquid conscia sit etiam iniquitatis? Quicumque enim peccatum facit, & iniquitatem facit. Si enim iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Et tamen verum est, nec frustra dictum, nec vacare omnino potest, aut poterit, non miserearis omnium qui operantur iniquitatem. Sed ecce misertus est Pauli, qui primo Saulus operabatur iniquitatem. Quid enim fecit boni, unde promeretur deum? Nonne sanctos eius ad mortem attrahebat? Nonne epistolas à principibus sacerdotum ferebat, ut ubicumque Christianos inueniret, ad pœnam raperet? Nonne id agens, eò tendens, & eadem spirans & anhelans, sicut de illo scriptura attestatur, de cælo vocatus est, voce sublimi deiectus, erectus, exæcatus, illuminatus, occisus, viuificatus, perditus, redditus? Quo merito? Nihil nos dicamus, ipsum potius audiamus. Qui prius fui, inquit, blasphemus, & persecutor, & iniuriosus, sed misericordiam consecutus sum, Ergo non miserearis omnium qui operantur iniquitatem. Hoc duobus modis intelligi potest: Siue quia omnino nulla peccata impunita relinquit deus, Siue quod est quædam iniquitas, quam qui operantur, omnino eorum deus non misereatur. Secundum istos duos modos breuiter quantum temporis sufficit, aliquid loquamur charitati vestræ. Iniquitas omnis parua magnæ sit, puniatur necesse est, aut ab ipso homine pœnitente, aut à deo vindicante. Nam & quem pœnitent, punit seipsum. Ergo fratres puniamus nostra peccata, si quarimus misericordiam dei. Non potest deus misereri omnium operantium iniquitatem quasi blandiens peccatis, aut non eradicans peccata, Proorsus aut punis, aut punit. Vis non puniat? Puni tu. Nam & illud fecisti quod impunitum esse non possit, sed à te puniatur potius, ut facias quod in illo Psalmo scriptum est, Præueniamus faciem eius in confessione. Quid est, Præueniamus faciem eius in confessione? Antequam ipse attendat ut puniat, tu præueni confitendo & puni. Non ille inueniat quod puniat, quia cum tu punis iniquitatem, facis æquitatem, Et ideo tui miserebitur deus, quia iam te operantem

Gæquitatem inuenit deus. Quid est, operantem æquitate? Quia hoc in te odisti, quod & odit ille, vt incipias placere deo, dum hoc in te punis quod displicet deo. Nam non potest impunitum relinqui peccatum, quia verum est, Non miserearis omnium qui operantur iniquitatem. Sed videamus iam alium modum, quo hæc sententia possit intelligi. Est quedam iniquitas, quam qui operatur non potest fieri vt misereatur ei deus. Queritis forte quæ nam illa sit? Ipsa est defensio peccatorum. Quando quisque defendit peccata sua, magnam iniquitatem operatur. Hoc defendit quod deus odit. Et videte quàm peruerse, quàm inique: Si quid bonifecerit, sibi vult imputari: si quid mali, deo. Nam hoc modo defendunt homines peccata sua ex dei persona, quod peius est. Quid est hoc? Nemo est qui audeat dicere, bonum est adulterium, bonum est homicidium, bona fraus, bonum periurium, nullus prorsus hominum. Nam qui illa etiam faciunt, clamant mala hæc esse quando patiuntur. Omnino ergo non inuenies animam tam peruersam, tam extorrem à societate generis humani, & à participatione communis sanguinis ex Adam, cui videatur bonum esse adulterium sicut dixi, fraus, rapina, periurium. Sed quomodo ea defendunt? Si deus nolisset, non id fecisset. Quid vis faciam fato meo? lam queris quid sit fatum. Curris ad stellas, Queris quis fecerit, & ordinauerit stellas, Deus est. Ergo ad hoc peccatum tuum defendis, vt deum accuses. Ideo excusatur reus, vt culpetur iudex. Prorsus talem iniquitatem operantium, non misereatur deus. Nō miserearis omnium qui operantur iniquitatem. Persequere, inquit, peccata eorum, pum, compunge, conuertere illos ante se qui se ponunt post se: & erubescant de se, vt gaudeant de te. Non miserearis omnium qui operantur iniquitatem. Conuertantur ad vesperam. Nescio quos dicit quondam operatores iniquitatis, & quondam tenebras conuertere ad vesperum. Quid est, ad vesperum? Postea. Quid est, ad vesperum? Serius. Postea, quid est? Ad vesperum. Antè enim debuerant quàm crucifigerent Christum medicum agnoscere. Quare iam eo crucifixo, resurgente, in cælum ascendente, postea quàm misit spiritum suum sanctum, quo repleti sunt illi qui in vna domo erant, & cœperunt loqui linguis omnium gentium, expauerunt crucifixores Christi, Compuncti sunt de conscientia sua, consilium salutis ab Apostolis petierunt, audierunt, Agite penitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini nostri Iesu Christi, & dimittentur vobis peccata vestra. Post occisum Christum, post effusum Christi sanguinem dimittuntur peccata vestra. Ille sic voluit mori, vt sanguine suo etiam effusores eiusdem sanguinis redimeret. Fudistis sauentes, bibite confitentes. Merito conuertentur ad vesperum. *Et famem patientur vt canes.* Canes gentes Iudæi dixerunt, tanquam immundos. Nam inde & ipse dominus cum post eum clamaret Chanaanæ quaedam mulier, non Iudæa, ad suam filiam curandam conuertere volens eius misericordiam. Ille omnia præuidens, omnia sciens, sed fidem eius ostendere volens, distulit beneficium, & eam suspendit. Et quomodo distulit? Non sum, inquit, missus, nisi, ad oues quæ perierunt domus Israël. Israël, oues. Gentes quid? Non est bonum panem sumere filiorum, & mittere canibus. Gentes ergo canes appellauit, propter immunditiam. Quid autem illa mulier esuriens, hoc magis non repulit? Suscepit humiliter conuitium, & meruit beneficium. Neque enim conuitium il-

lud dicendum erat quod à domino dictum erat. Seruus si aliquid tale domino dicat, conuitium est. Dominus autem cum tale aliquid seruo dicat, dignatio potius dici potest. Ita, inquit, domine. Quid est, ita? Verum dicis, Prorsus verum dicis, canis ego sum. Sed & canes, inquit, edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Et continuo dominus, O mulier, magna est fides tua. Iam dudum canis, modo mulier. Vnde iam mulier quæ paulo ante canis? Confitendo humiliter, non repellendo quod à domino dictum erat. Ergo gentes canes, & ideo esurientes. Bonum est & Iudæis vt agnoscant se peccatores. Et licet ad vesperam conuertantur, & famem patientur vt canes. Nam male saturatus erat ille qui dicebat, leiuo bis in sabbato, Ille autem Publicanus canis erat famem patiens, & inde beneficium domini esuriebat, cum dicebat, Propitius esto mihi peccatori. Conuertantur ergo & illi ad vesperam, & famem patientur vt canes, Desyderent gratiam dei, intelligant se peccatores. Fortes illi fiant infirmi, diuites illi fiant pauperes, iusti illi agnoscant se peccatores, leones illi canes fiant. Conuertantur ad vesperam, & famem patientur vt canes. *Et circumibunt ciuitatem.* Quam ciuitatem? Mundum istum, quem quibusdam locis vocat scriptura ciuitatem circumstantiam: id est, quia in omnibus gentibus vndique circumfuderat mundus vnã gentem Iudæorum, vbi talia gerebantur, & appellabatur ciuitas circumstantiam. Istam ciuitatem circumibunt illi iam canes facti esurientes. Quomodo circumibunt? Euan- gelizando. Saulus ex lupo canis factus est ad vesperam, id est, sero conuersus, De micis domini sui in gratia eius cucurrit, & circumiuit ciuitatem. *Ecce ipsi loquentur in ore suo, & gladius in labiis eorum.* Iam ille gladius bis acutus, de quo Apostolus dicit, Et gladium spiritus, quod est verbum dei. Quare bis acutus? Quare, nisi quia ex vtroque testamento feriens: Hoc gladio mactabantur de quibus dicebatur Petro, Macta & manduca. Et gladius in labiis eorum. *Quoniam quis audiuit.* Loquentur in ore suo, quis audiuit? id est, stomachabuntur aduersus pigros ad fidem: qui paulo ante & ipsi credere volebant, tadium de non credentibus patiuntur. Et vere fratres contingit. Vides hominem pigrum antequam sit Christianus, Clamas ad illum quotidie, vix conuertitur. Tandem conuersus, conuertere vult etiam omnes & facere Christianos, & miratur quia nondum sunt. Excidit illi quod ad vesperam conuersus est. Sed quia factus est esuriens sicut canis, habet etiam in labiis gladium, Dicit, Quis audiuit? Quid est, quis audiuit? Quis credidit auditui nostro, & brachium domini cui reuelatum est? Quoniam quis audiuit? Non credunt Iudæi, & conuersi sunt ad gentes & annunciauerunt. Iudæi non credebant, & tamen per credentes Iudæos Evangelium circumibat ciuitatem, & dicebant, Quoniam quis audiuit? *Et tu domine deridebis eos.* Quis audiuit? Omnes gentes Christianæ futuræ sunt, & vos dicitis, quis audiuit? Quid est, deridebis eos? *Pro nihilo habebis omnes gentes.* Nihil ante te erit, quia facillimum erit vt credant in te omnes gentes. *Fortitudinem meam ad te custodiam.* Illi enim fortes ideo ceciderunt, quia fortitudinem suam ad te non custodierunt, id est, illi qui super me insurrexerunt & irruerunt, de se præsumplerunt. Ego autem fortitudinem meam ad te custodiam, quia si recedo, cado: si accedo, fortior fio. Videte enim quid est fratres in anima humana. Non habet ex se lumen, non habet ex se vires. Totum autem

Gen. 1.

Marci. 16.

Acto. 12.

Matth. 25.

Luce. 11.

Luce. 11.

Psalm.

Acto.

Apoca.

Eph. 6.

Acto.

M

Esai.

Roma.

Autem quod pulchrum est in anima, virtus & sapientia est. Sed nec sapit sibi, nec valet sibi, nec ipsa sibi lux est, nec ipsa sibi virtus est. Est quaedam origo fontis virtutis, est quaedam radix sapientiae, est quaedam, ut ita dicam, si & hoc dicendum est, regio incommutabilis veritatis. Ad hanc animam recedens tenebratur, accedens illuminatur. Accedite ad eum & illuminamini, quia recedendo tenebramini. Ergo fortitudinem meam ad te custodiam, Non a te recedam, non de me praesumam. Fortitudinem meam ad te custodiam. *Quia deus susceptor meus es.* Vbi enim eram, & vbi sum? Vnde me suscepisti? Quas iniquitates meas dimisisti? Vbi iacebam? Quod erectus sum? Ergo hoc meminisse non debeo quod in

Psalm. 33.

alio Psalmo dicitur, Quonia pater meus & mater mea dereliquerunt me, dominus autem asumpsit me? Fortitudinem meam ad te custodiam, quia deus susceptor meus es. *Deus mea misericordia eius praeueniet me.* Ecce quid est, fortitudinem meam ad te custodiam? De me omnino nihil praesumam. Quid enim attuli boni, ut mei misereris, & me iustificares? Quid in me inuenisti, nisi sola peccata? Tuum nihil aliud nisi natura quam creasti, cetera mala mea quae deleuisti. Non ego prior ad te exurrexi, sed tu ad me excitandum venisti. Nam misericordia eius praeueniet me. Antequam aliquid boni ego faciam, misericordia eius praeueniet me. Quid hic respondebit infelix Pelagius? *Deus meus demonstravit mihi in inimicis meis.* Quid ait? Quantam circa me exhibuerit misericordiam, in inimicis meis mihi demonstravit. Relictis comparet se collectus, & repulsus electus, comparet se vasis irae vas misericordiae, & videat quia ex vna massa fecit deus, aliud vas in honorem, aliud in contumeliam. Quid est, demonstravit mihi in inimicis meis? Si enim deus volens ostendere iram, & demonstrare potentiam suam attulit in multa patientia vasa irae, quae perfecta sunt in perditionem. Et propter quid hoc? Ut notas faceret diuitias suas in vasa misericordiae. Si ergo vasa irae attulit, in quibus notas faceret diuitias suas in vasa misericordiae, rectissime dictum est, Misericordia eius praeueniet me. Deus meus demonstravit mihi in inimicis meis, id est, quantam circa me habuit misericordiam, in illis mihi demonstravit circa quos non habuit. Nisi enim debitor suspendatur, minus agit gratias cui debitum relaxatur. Deus meus demonstrat mihi in inimicis meis. De ipsis autem inimicis quid? *Ne occideris eos, nequando obliuiscantur legis tuae.*

Psalm. 26.

Rogat pro inimicis suis, implet praecceptum. Quid est, ne miserearis omnium qui operantur iniquitatem, & ne occideris eos nequando obliuiscantur legis tuae? Quomodo non misereretur omnium qui operantur iniquitatem, & quomodo non occidit eos ne obliuiscantur legis tuae? Sed hic de inimicis suis dixit. Quid ergo? Inimici eius aequitatem operantur? Sed qui ei inimicantur aequitatem operantur. Ergo ipsi iniquitatem non operantur? Sed quia ipse aequitatem operatur. Porro qui aequitatem operatur, profecto iniquitatem ab inimicis patitur. Restat ut qui iusto inimicantur, iniquitatem operentur. Vnde ergo paulo superius, Non miserearis omnium qui operantur iniquitatem, & nunc de inimicis suis ne occideris eos, nequando obliuiscantur legis tuae, Quomodo non misereretur omnium qui operantur iniquitatem, & quomodo non occidit eos ne obliuiscantur legis tuae? Non ergo miserearis eorum, ut occidas peccata eorum. Ne occidas eos quorum peccata occidis. Quid est autem occidere? Oblivisci legis domini. Ipsa est vera mors, in profun-

Roma. 9.

Tomus octauus.

dum ire peccati. Potest quidem & hoc de Iudaeis intelligi. Quid de Iudaeis? Ne occideris eos, ne quando obliuiscantur legis tuae. Istos inimicos meos ipsos qui me occiderunt, noli tu occidere. Maneat genus Iudaeorum, certe victa est a Romanis, certe deleta ciuitas eorum, non admittuntur ad ciuitatem suam Iudaei, & tamen Iudaei sunt: nam omnes istae prouinciae a Romanis subiugatae sunt. Quisnam non cognoscit gentes subiectas imperio Romano? Quae quidem erant quando omnes Romani facti sunt, & omnes Romani dicuntur? Iudaei tamen manent cum signo: nec sic victi sunt ut a victoribus absorberentur. Non sine causa Cain ille est qui cum fratrem occidisset, posuit in eo Deus signum, ne quis eum occideret. Hoc est signum quod habent Iudaei: tenent omnino reliquias legis suae, circumciduntur, sabbata obseruant, pascha immolant, azyma comedunt. Sunt ergo Iudaei, non sunt occisi, necessarii sunt credentibus gentibus. Quare hoc? Ut demonstrat nobis inimicis nostris misericordiam suam. Deus meus demonstravit mihi in inimicis meis. In ramis superbiae praecisis, inserto misericordiam suam demonstrat oleastro. Ecce vbi iacent qui superbi erant, ecce vbi insertus es qui tunc iacebas, & tu noli superbire ne praecidi merearis. Deus meus ne occideris eos, ne quando obliuiscantur legis tuae. *Disperge eos in virtute tua.* Iam factum est, per omnes gentes, dispersi sunt Iudaei testes iniquitatis suae, & veritatis nostrae. Ipsi habent codices, de quibus prophetatus est Christus, & nos tenemus Christum. Et si forte quando aliquis paganus dubitauerit, cum ei dixerimus prophetias de Christo, quarum euidentiam obstupescit, & admirans putauerit a nobis esse conscriptas, de codicibus Iudaeorum probamus, quia hoc totum ante praedictum est. Videte quemadmodum de inimicis nostris alios confundimus inimicos. *Disperge eos in virtute tua: tolle illis virtutem, tolle illis fortitudinem eorum. Et deduc eos protector meus domine. Delicta oris eorum sermones labiorum eorum, & comprehendantur in superbia sua. Et ex maledicto & mendacio annuntiabuntur consummationes in ira consummationis, & non erunt.* Obscura sunt, & timeo ne non insinuentur bene. Iam iam audiendo fatigati estis. Itaque si placet charitati vestrae, quae restant, in crastinum differamus. Adiuuabit dominus ut vobis debitum persoluamus, quia de illo magis quam de nobis promittimus.

Concio secunda de secunda parte eiusdem psalmi.

F

Hesternus sermo protractus, debitorum me in hodiernum reliquit. Quia ergo dominus voluit, reddendi tempus aduenit. Quam vero sumus nos deuoti redditores, tam debetis vos esse auidi exactores: hoc est, ut quod ille donat, & nos reddimus: ille enim dominus, nos serui sumus, sic accipiat ut sit fructus in auditione vestra de vita vestra. Cultus enim ager fructum non reddens, & ingratus agricolae, pro frugibus spinas afferens, non horreum, sed ignem quarit. Dominus autem deus noster, sicut eum videtis bonam hanc terram visitare imbribus solennibus, ita cor nostrum verbo suo tanquam agrum suum visitare dignatur, & de corde nostro fructus querit, quia nouit & quid ibi seminet, & quantum pluat. Et quia reuera nihil sine illo sumus, quia & antequam essemus, nihil eramus, & quisquis iam homo est, & sine illo esse voluerit, nihil aliud quam homo peccator erit, verum est quod hic dictum est: Fortitudinem meam ad te custodiam, quonia quicquid possumus, nisi apud illum & ad illum seruemus, recedendo

Hebra. 6.

r ij recedendo

¶ *Si qui ei inimicantur aequitatem operantur, ergo ipsi iniquitatem operantur.*

Recedendo amittimus. Vigilare debet semper mens no-
stra, non ab illo recedere, sed & si longe erat, magis ma-
gisque propinquare & accedere, non gressu pedum,
non subuectione vehiculorum, non celeritate anima-
lium, non eleuatione pennarum, sed puritate affectuū,
& probabilitate sanctorum morum. Videamus ergo
quid restat de hoc Psalmo. In hoc enim dimiseramus,
cum cœpisset de inimicis suis loqui dicens deo: *Ne oc-
cideris eos, ne quando obliuiscantur legis tuæ.* Quamuis eos ini-
micos suos esse dixerit, rogauit tamen deum ne occi-
derentur & obliuiscerentur legem ipsius. Non tamen
tenere legem, id est, non obliuisci legis, iam perfectio
est, & quasi securitas de prämio, & nulla sollicitudo
de supplicio. Sunt enim qui tenent legem memoria, &
non implent vita: qui vero implent vita, non possunt
non tenere memoria. Ergo qui moribus præcepta dei
facit, & quodammodo viuendo semper in corde suo
ne deleatur, agit quod tenet, viuendoque semper com-
memorat quid ei in corde scriptum sit de lege dei, ipse
fructuose tenet legem dei, ipse non inimicus deputa-
bitur: nam ecce inimici Iudæi, quos videtur significa-
re Psalmus iste, legem dei tenent, & ideo de illis di-

H Etum est, *Ne occideris eos, ne quando obliuiscantur
legis tuæ:* vt gens Iudæorum maneret, & ea manente
cresceret multitudo Christianorum. Per omnes gen-
tes manent certe, & Iudæi sunt, nec destiterunt esse
quod erant: id est, gens ista non ita celsit in iura Ro-
manorum, vt amiserit formam Iudæorum, sed ita sub-
dita Romanis est, vt etiam leges suas teneat, quæ le-
ges sunt Dei: Sed quid in illis factum est? Decimatis
mentham & cyminum, & reliquistis quæ grauiora sunt
legis, misericordiam & iudicium, liquantes culicem,
camelum autem glutientes. Hoc eis dominus dicit, &
reuera ita sunt: tenent legem, tenent prophetas, legunt
omnia, cantant omnia: lucem prophetarum non ibi
vident, qui est Christus Iesus. Non eum enim solum
nunc non vident cum sedet in cœlo, sed nec tunc vi-
derunt quando inter illos humilis ambulabat, & facti
sunt rei fundendo sanguinē eius, sed non omnes. Hoc
& hodie commendamus charitati vestræ, non omnes,
quia multi eorum conuersi ad deum quem occiderūt,
& in eum credendo, veniam de effusione ipsius san-
guinis meruerunt, exemplūque præbuerunt homini-
bus quod non debeant diffidere dimitti sibi qualecū-
que peccatum, quando & interfectio Christi dimissa
est confitentibus. Inde ergo dictum est, quia deus sus-
ceptor meus es, Deus meus, misericordia eius præue-
nit me, hoc est, ante omnia merita mea bona præuenit
me misericordia ipsius, & si nihil in me boni inueni-
rit, ipse me facit bonum, & ipse iustificat conuersum,
& ipse admonet vt conuertatur auersus. Deus meus,
inquit, iterum demonstrauit mihi in inimicis meis, id
est, quantum me diligit, quantumque mihi largiatur
de bonitate sua, ex comparatione inimicorum meorū
mihi ostendit, quia cum sint ex vna massa vasa iræ &
vasa misericordiæ, per vasa iræ discunt vasa misericor-
diæ, quantum illis deus largiatur boni. Et deinde *ne
occideris eos, ne quando obliuiscantur legis tuæ,* hoc
dictum est de Iudæis. Sed quid illis facies? *Disperge
eos in virtute tua.* Ostende illis, quia tu fortis es, non
ipsi qui de virtute sua præsumendo, veritatem tuam
non cognouerunt, non quales ipsi fortes sunt, de qui-
bus dictum est, *Irruerunt in me fortes: sed qualis tu
fortis ad dispergendum eos.* *Et deduc eos protector meus
domine.* Id est, sic eos disperge vt non eos deseras, ne

quando obliuiscantur legis tuæ: & in eo ipso me prote-
gas, vt de ipsorum dispersione habeam testimoniū mi-
sericordiæ tuæ. Et sequitur: *Delicta oris eorum, sermonem
labiorum eorum.* Quo coniungitur, quo connectitur ista
sententia: *Delicta, inquit, oris eorum, sermonem labio-
rum eorum.* Sequentia non ita connectuntur, vt doce-
ant nos quo coniungatur ista sententia. *Delicta, inquit,
oris eorum, sermones labiorum eorum, & comprehen-
dantur in superbia sua, & ex maledicto & mendacio
annunciabuntur consummationes, in ira consumma-
tionis, & non erunt.* Hoc obscurum etiam heri dixerā-
mus, & ideo ad recentiores mentes vestras expositio-
nem distuleramus. Nunc itaque quoniam nondum fa-
tigati estis ad audiendum, erigite corda vestra vt adiu-
uetis me intentione, ne forte in obscuritate & perple-
xitate aliquantum sermo noster non sufficiat intetio-
ni vestræ, & debetis aliquid & a nobis asserre, vt quod
nos dicendo non impleuerimus, intelligendo supplea-
tis. Sic ergo posita est ista sententia in medio, vt quo
iungatur, non facile videamus. *Delicta oris eorum, ser-
monem labiorum eorum.* Recurramus ergo ad supe-
riora, quoniam cum dixerat: *Ne occideris eos, ne quan-
do obliuiscantur legis tuæ,* quos tamen dixerat inimi-
cos, adiunxit duos versiculos: *Disperge eos in virtute
tua, & deduc eos protector meus domine.* Et continuo
intulit: *Delicta oris eorum, sermonem labiorum eorum,*
hoc est, illud occide, nō ipsos: non ergo occideris eos,
ne quando obliuiscantur legis tuæ: sed est quod in illis
occidas, vt impleas quod supra dictum est, non mise-
rearis omnium qui operantur iniquitatem. *Disperge
ergo illos & deduc eos, id est, noli deserere cum dis-
pergis, quia non deserendo habes quod in illis agas
cum ipsos non occidis. Quid ergo occides: Delicta or-
is eorum, sermonem labiorum ipsorum. Quid in illis
occides? Crucifige crucifige, quod clamauerunt, non
qui clamauerunt. Illi enim Christum delere, interime-
re, perdere voluerunt: tu autem resuscitando Christum
quem perdere voluerunt, occidis delicta oris eorum,
sermonem labiorum eorum. Quippe quem perdendum
clamauerunt, viuere expauescant, & quem in terra con-
temperunt, in cœlo adorari ab omnibus gentibus ad-
mirentur. Sic occidantur delicta oris eorum, & sermo-
nes labiorum eorum: *Et comprehendantur in superbia sua.*
Quid est, comprehendantur in superbia sua? Quia
frustra irruerunt fortes, & quasi celsit illis vt aliquid
sibi fecisse viderentur, & præualuerunt domino. Po-
tuerunt hominem crucifigere, potuit infirmitas præ-
ualere & virtus occidi, & visi sibi sunt aliqui velut for-
tes, velut potentes, velut præualescentes, velut leo para-
tus ad prædam, velut tauri pingues, sicut eos alio loco
commemorat: *Tauri pingues obsederunt me. Quid
autem fecerunt in Christo? Non vitam, sed mortem
occiderunt. Extincta quippe morte in moriente &
resurgente vita de morte in viuente: etenim & ip-
se se resuscitauit, quia erat in illo & quod mori non
potuit, quid fecerunt? Audi quid fecerunt: Soluerunt
templum. Quid vero ipse fecit? Triduo resuscitauit
illud. Per hoc ergo occisa sunt delicta oris eorum,
& sermo labiorum eorum. Et quid iam factum est
illis qui conuersi sunt? Et comprehenduntur in su-
perbia sua. Dictum est enim illis, quia ille quem oc-
ciderunt, resurrexit. Crediderunt eum resurrexisse,
quia viderunt eum in cœlo positum, spiritum sanctum
inde misisse, & eos qui in illum crediderunt imple-
uisse, & inuenerunt se & nihil damnasse & nihil fecisse.
Factum**

Matth. 23.
Lucæ. 11.

Roma. 4.

Ibidem.

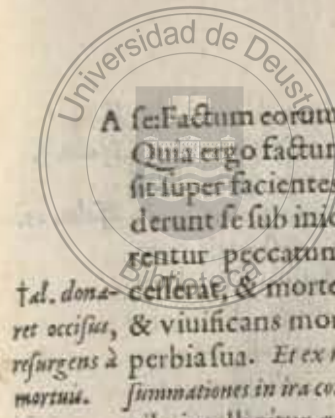
Matth.
Ier. 17.

M.
Psalm.

Psalm.

Ier.

Matth.
62.

A se: Factum eorum in irritum venit peccatum remansit. Quia ergo factum euacuatum est, peccatum autem manet super facientes, comprehensi sunt in superbia sua, viderunt se sub iniquitate sua. Restabat ergo ut confiterentur peccatum, & ille ignosceret qui peccantibus excelsas, & mortem suam donaret occisus a mortuis, & uiuificans mortuos. Comprehensi sunt ergo in superbia sua. Et ex maledicto & mendacio annunciantur consummationes in ira consummationis & non erunt. Et hoc difficile intelligitur quo iungatur, & non erunt. Quid non erunt? Videamus ergo superiorem textum: cum comprehensi fuerint in superbia sua, annunciantur ex maledicto & mendacio consummationes. Quae sunt consummationes? Perfectiones: consummari enim perfici est. Aliud est consummari, aliud consumi: consummatur enim quod sic finitur ut perficiatur, consumitur quod sic finitur ut non sit. Superbia non permittebat hominem perfici, nihil sic impedit perfectionem. Intendat quippe charitas vestra paulum ad id quod dico, & videte malum nimis molestum, nimis cauendum. Quale malum putatis? Quam diu exaggerem quid mali sit in superbia? Diabolus inde solum puniendus est: certe princeps est omnium peccatorum, certe seductor est ad peccandum. Non ei imputatur adulterium, non violentia, non fornicatio, non rapina rerum alienarum, sola superbia lapsus est. Et quoniam superbia comes est inuidia, fieri non potest ut superbus non inuideat: ex hoc vitio quod superbiam necessario sequitur, lapsus etiam inuidit stanti, & dedit operam seducere hominem, ne illud leuaretur unde ille deiectus est: & ideo satagit vera persuadere peccata, quia talem iudicem habemus ubi obicere falsa non possit. Nam si apud iudicem hominem ageretur causa nostra, quem posset fallere criminationibus falsis, non multum ageret ut peccaremus, quia iudicem fallendo & innocentes posset opprimere, & circumuentos ad se traducere, & secum condemnari facere. Nunc vero quia scit tale iudicem qui falli non possit, & quia scit eum iustum, personas accipere non posse, tales ei reos quaerit perducere, quos necesse sit ut damnet, quia iustus est. Dat itaque operam ut peccemus sola inuidia, quae inuidia necesse est ut comitetur superbia. Hoc ergo malum superbia est, impediens perfectionem. Iacet ergo se quisque de diuitiis, iacet de pulchritudine & de viribus corporis: ista certe omnia mortalia sunt: Ride di sunt qui se de mortalibus iactant, a quibus rebus plerumque aut viui deseruntur, aut mortui eas necesse est ut deserant. Illud est vitium capitale, quod cum quisque bene profecerit, superbia tentatur, ut perdat totum quod profecit. Denique omnia vitia in malefactis timenda sunt, superbia in benefactis plus metuenda est. Non itaque mirum, quia sic est humilis Apostolus ut dicat: Quando infirmior, tunc fortis sum: nam hoc vitio ne & ipse tentaretur, quale sibi medicamentum dicit appositum contra tumorem a medico, qui sciret quid curaret? Ne magnitudine, inquit, reuelationum extollar, datus est mihi stimulus carnis meae, angelus satanae qui me colaphizet: propter quod ter dominum rogaui, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Videte quae sunt consummationes, Apostolus doctor gentium, pater fidelium per Euangelium, accepit stimulum carnis a quo colaphizaretur. Quis nostrum hoc dicere auderet, nisi ille confiteri non erubesceret? Si enim dixerimus hoc non passum fuisse Paulum, cum ei quasi honorem deferimus, mendacem facimus. Sed quia verax est, & verum dixit, Oportet ut credamus datum illi esse angelum satanae, ne magnitudine reuelationum extolleretur. Ecce quam timendus est serpens superbiae. Quid itaque factum est istis: In peccato suo comprehensi sunt, quia Christum occiderunt, & de ipsa magnitudine peccati plus humiliati sunt, & maiore humilitate erigi meruerunt, hoc est, comprehendantur in superbia sua: & ex maledicto & mendacio annunciantur consummationes: id est, ideo magis perficientur, quia in maledicto & mendacio deprehensi sunt. Superbia quippe eos non permittebat perfici: facinus abstulit superbiam per eorum confessionem, indulgentia deleuit facinus per dei miserationem, & ex maledicto & mendacio annuntiatae sunt consummationes: id est, dictum est homini, Vidiisti quid sis, sensisti quid sis, errasti, excrucatus es, peccasti & lapsus es, agnouisti infirmitatem tuam, supplica medico, noli tibi videri sanus. Vbi est phrenesis tua? Ecce medicum occidisti, quem occidendo perdere non potuisti, tamen quantum ad te pertinuit, occidisti. Ex maledicto & mendacio annunciantur consummationes. Fecistis quod ad maledictum pertinebat, o Iudaei: Maledictus enim omnis qui pendet in ligno, Crucifixus enim Christum, tanquam maledictum putastis. Adde maledicto mendacium. Custodes ad sepulchrum posuistis, ut mentirentur: pecuniam dedistis. Ecce Christus resurrexit. Vbi est maledictum crucis quod fecistis? Vbi est mendacium custodum, quos corrupistis? Ex maledicto & mendacio annunciantur consummationes in ira consummationis, & non erunt. Quid est, in ira consummationis annunciantur consummationes: Est ira consummationis, & est ira consumptionis: nam omnis vindicta dei iradicatur: sed aliquando ad hoc vindicat deus, ut perficiat: aliquando ad hoc vindicat, ut damnet. Quomodo ad hoc vindicat ut perficiat? Flagellat omnem filium quem recipit: quomodo ad hoc vindicat ut damnet? Quando posuerit impios ad sinistram & dixerit eis: Ite in ignem aeternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Illa ira consumptionis est, non consummationis. Annunciantur autem consummationes in ira consummationis, id est, praedicabitur ab apostolis: quia ubi abundauit peccatum superabundauit gratia: & pertinuit ad humiliationis medicinam infirmitas hominis. Hoc cogitantes illi & inuenientes atque confitentes iniquitates suas, non erunt. Quid non erunt? In superbia sua: supra enim dixerat, Comprehendantur in superbia sua, & ex maledicto & mendacio annunciantur consummationes in ira consummationis, & non erunt, utique in superbia in qua comprehensi sunt. Et sciunt quia deus dominabitur Iacob, & finium terra. Ante enim iusti sibi videbantur, quod gens Iudaea legem acceperat, quod dei praeccepta seruauerat: demonstratur illis quia non seruauit, cum in ipsis dei praecceptis Christum non intellexit, quia caecitas ex parte in Israel facta est. Vident & ipsi Iudaei, quia non debent gentes contemnere, quos quasi canes & peccatores putabant: quomodo enim pariter inuenti sunt in iniquitate, ita pariter peruenient ad salutem. Non solum Iudaeis, inquit Apostolus, verum etiam & gentibus: ideo enim lapidem quem reprobauerunt aedificantes, hic factus est in caput anguli, ut duos iungeret in se: angulus enim duos parietes copulat. Iudaei excelsi & magni sibi videbantur: gentes tanquam infirmi, tanquam peccatores, tanquam demonum serui, tanquam idolorum adoratores,

E
Deute. 21.
Gala. 3.
Matth. 27.
Matth. 18.

Hebr. 12.

Mat. 25.

Roma. 4.

F

Roma. 11.

Psal. 117.

Inertia regula ca. 5.

1. Cor. 12.

G adoratores, & tamen in vtrisque iniquitas erat. Demóstrati sunt & iudæi peccatores, quia non est qui faciat bonū, non est vsque ad vnū. Deposuerunt superbiam, & non inuiderunt saluti gentiū, quia parem suam & illorum infirmitatem cognouerunt, & in angulari lapide copulati simul dominum adorauerunt. Et sciunt quia deus dominabitur iacob, & finium terrę. Non tantum iudæorum dominabitur, sed & finium terrę, quod non scirent si adhuc in superbia sua essent. In superbia autem sua essent, si adhuc sibi iusti viderentur. Vt autem sibi iusti non viderentur, annunciatę sunt illis ex maledicto & mendacio consummationes in ira consummationis, quia comprehensi fuerant in superbia sua ex maledicto quod fecerunt quando Christum occiderunt. Ecce quid fecit dominus noster Iesus Christus: Mortuus est inter manus iudæorum, & redemit multitudinem gentium, effusus est sanguis, ac profuit, sed conuersis omnibus profuit, quia & illi quem occiderunt, agnouerunt, & ab illo ipsius interfectionis & delicti sui magni veniam meruerunt. Quid ergo & de ipsis? Quod supra. *Conuertentur ad vesperam.* Id est, & si fero, id est, post interfectionem t̄ domini nostri Iesu Christi. Conuertentur ad vesperam: *Et famem patientur vt canes.* Sed vt canes, non vt oues, aut vituli: vt canes, vt gentes, vt peccatores, quia & ipsi cognouerunt peccatum suum qui sibi iusti videbantur: de quibus dictum est in alio Psalmo, Postea accelerauerunt: Hoc dictum est hic, Ad vesperam: nam ibi sic est, Multiplicata sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt. Vnde accelerauerunt postea: Quia multiplicata sunt infirmitates eorum: nam si sibi adhuc sani viderentur, nunquam accelerarent. Quod ergo ibi dictum est, Multiplicata sunt infirmitates eorum: hoc dictum est hic, Comprehendantur in superbia sua, & ex maledicto & mendacio annunciantur consummationes in ira consummationis. Et quod ibi dictum est, Postea accelerauerunt: hoc dictum est hic, Et non erunt in superbia sua. Et sciunt quia deus dominabitur iacob, & finium terrę, & conuertentur ad vesperam. Bonum est ergo humiliari peccatorem, & nemo est insanabilior eo qui sibi sanus videtur. *Et circumibunt ciuitatem.* Iam & hesterno die exposuimus ciuitatem, id est, circumstantiã ciuitatem. Omnes gentes *Dispergentur vt edant:* Id est, vt lucrerentur alios, vt in corpus suum transformarent credentes. *Si autem non satiabuntur, & murmurabunt.* Quia & superius murmur eorum dixerat, dicentium, Quoniam quis audiuit: & tu domine, inquit, deridebis eos dicentes: Quis audiuit? Quare? Quia pro nihilo habes omnes gentes: sic & hic, Si autem non satiabuntur, & murmurabunt. Concludatur psalmus: Videte angulum exultantem, iam de vtroque pariete gaudentem. Superbiebant iudæi, humiliati sunt: desperabant gentes, erectę sunt. Veniant ad angulum, ibi conueniant, ibi concurrant, ibi pacis osculam inuenient. De diuerso veniant, sed in aduerso non veniant: illi de circuncisione, isti de præputio, Longe erant parietes, sed antequam ad angulum venirent. In angulo autem teneant se, & tota iam Ecclesia ex vtroque pariete, quid dicat? *Ego autem cantabo potentiam tuam, & exultabo mane misericordiam tuam.* Mane transactis tentationibus, mane cū nox huius seculi transierit, mane quando iam latronum insidias & diaboli & angelorum eius non expauescimus, mane quando iam non ad lucernam prophetiæ ambulamus, sed ipsum dei verbum tanquam solem contemplamus. Et exultabo mane mi-

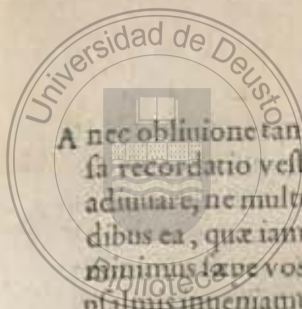
sericordiam tuam. Merito in alio Psalmo dicitur, *Mane astabo tibi & contemplabor.* Merito & ipsius domini resurrectionis diluculo fuit, vt impleretur quod dictum est in alio Psalmo: *Vespere demorabitur fletus, & in matutino exultatio.* Ad vesperam quippe discipuli mortuum planxerunt dominum nostrum Iesum Christum, diluculo ad resurrectionem exultauerunt. Exultabo mane misericordiam tuam: *Quia factus es susceptor meus, & refugium meum in die tribulationis meę. Adiuutor meus tibi psallam, quia tu deus susceptor meus es.* Quid eram, nisi subuenires? Quam desperatus eram nisi curares? Vbi iacebam nisi aduenires? Certe ingenti vulnere periclitabar, sed illud vulnus meum medicum omnipotentem requirebat. omnipotenti medico nihil est insanabile, non renunciat alicui, opus est vt tu curari velis, opus est vt manus eius non refugias. Sed & si nolis curari, vulnus tuum admonet vt cureris, & auersum reuocat, & refugientem quodammodo ad se redire compellit & attrahit. In omnibus implet quod dictum est, *Misericordia eius præueniet me.* Cogitate quod dictum est, *Præueniet me.* Si aliquid tuum primum attulisti, & ex tuo aliquo bono primo dei misericordiam meruisti, non te præueniet. Quando autem vel intelligis, quia præuentus es, nisi intelligas quod ait Apostolus: *Quid enim habes quod nõ accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Hoc est, misericordia eius præueniet me.* Denique attendens omnia bona quæcumque habere possumus, siue in natura, siue in instituto, siue in ipsa conuersatione, in fide, in spe, in charitate, in bonis moribus, in iustitia, in timore dei, totum non esse nisi ex illius donis, ita concludit. *Deus meus misericordia mea.* Non inuenit impletus bonis dei quid appellaret deum suum nisi misericordiam suam. O nomen sub quo nomini desperandum est. Deus meus, inquit, misericordia mea. Quid est, misericordia mea? Si dicas, salus mea, intelligo quia dat salutem: si dicas, refugium meum, intelligo quia confugis ad eum: si dicas, fortitudo mea, intelligo quia dat tibi fortitudinem: *Misericordia mea quid est? Totum quicquid sum, de misericordia tua est: sed promerui te, inuocando te. Vt essem, quid feci? Vt essem qui te inuocarem, quid egi? Si enim egi aliquid vt essem, iam eram antequam essem. Porro si omnino nihil eram antequam essem, nihil te promerui vt essem. Fecisti vt essem, & non tu fecisti vt bonus essem? Dediti mihi vt sim, & potuit mihi aliud dare vt bonus sim? Si tu mihi dedisti vt sim, & alius mihi dedit vt bonus sim, melior est ille qui mihi dedit vt bonus sim, quam ille qui mihi dedit vt sim. Porro quia te nemo melior, nemo te potentior, nemo te in misericordia largior, a quo accepi vt essem, ab illo accepi vt bonus essem. Deus meus misericordia mea.*

In Psalmo quinquagesimo nono Enarratio.

ITVLVS psalmi huius aliquantum prolixus est, sed nõ nos terreat, quia psalmus breuis est. Tanquam ergo aliquantulum prolixiorem psalmum audierimus sic intēdamus: quoniam in nomine Christi nutritis & nutriendis loquimur in ecclesia dei, nec alienis a sapore istarum literarū a quibus mūdus alienus est, non quasi rudia vobis ista semper esse debent. Si enim ea quæ sepius audistis, cum iocunditate in ore cogitationis ruminastis, nec

Rom. 3.
Psalm. 13.
H
† Al. resur-
rectionem.
Psalm. 15.
Psalm. 58.
Ephes. 2.
† ἀγαλλ-
νίσσεται

Psalm. 5.
Psalm. 19.
L
1. Cor. 4.
M

A nec obliuione tanquam in ventre sepeliftis, eadem ip-
 fa recordatio uestra & memoria multum nos poterit
 adiuuare, ne multum loquamur ad enodanda quasi ru-
 dibus ea, quæ iam vos nosse nouimus. Certe illud me-
 moramus, ut vos audistis quod dicimus: Vix est vt in
 psalms intuemur vocem, nisi Christi & Ecclesie, aut
 Christi tantum, aut Ecclesie tantum, quod utique ex
 parte & nos sumus. Ac per hoc quando voces nostras
 agnoscimus, sine affectu agnoscere non possumus: &
 tanto magis delectamur, quanto in idem nos esse sen-
 timus. Dauid rex vnus homo fuit, sed non vnum homi-
 nens figurauit, quando scilicet figurauit Ecclesiam
 ex multis constantem, distantem vsque ad fines terræ.
 Quando autem vnum hominem figurauit, illum figu-
 rauit qui est mediator dei & hominum, homo Chri-
 stus Iesus. In hoc ergo psalmo, vel potius in huius psal-
 mi titulo, dicuntur quædam victoriosa Dauid, quod
 fortiter fecerit debellando quosdam inimicos, & eos
 tributarios faciendo, quando post mortem Saulis per-
 secutoris sui regnum illius accepit manifestum in Is-
 raël. Nam & antequam persecutionem pateretur, rex
 erat, sed deo tantum notus erat. Postea ergo iam ma-
 nifestato regno, & euidenter atque eminenter ac-
 cepto, debellauit eos qui in hoc titulo commemoran-
 tur, & natus est psalmi titulus ita: *In finem pro his qui im-
 mutabuntur in tituli inscriptionem ipsi Dauid in doctrinam, cum
 succendit Mesopotamiam, Syriam, & Syriam Sobal, & conuertit
 Ioab, & percussit Edom in valle salinarum duodecim milia.*
 Legimus hæc in libris regnorum, istos omnes quos no-
 minauit, debellatos esse à Dauid: id est, Mesopotamiam,
 Syriam, & Syriam Sobal, Ioab, Edom. Facta sunt ista,
 & quemadmodum facta sunt, ita ibi conscripta sunt:
 ita leguntur, legat qui vult. Verumtamen sicut solet
 propheticus spiritus in psalmorum titulis recedere a-
 liquantulum ab expressione rerum gestarum, & aliquid
 dicere quod in historia non inuenitur, & hinc potius
 admonere, non propter cognoscendas res gestas esse
 huiusmodi titulos inscriptos, sed propter futura præ-
 figuranda: sicut dictum est, quod coram Abimelech
 mutauit vultum suum, & dimisit eum & abiit, cum in-
 dicet scriptura regnorum hoc cum non fecisse coram
 Abimelech, sed coram Achis rege: ita & in hoc titu-
 lo inuenimus aliquid, quo commoueamur ad aliquid.
 Namque in illa narratione bellorum fortiumque fa-
 ctorum regis Dauid, vbi hi omnes quos commemo-
 rauimus debellati sunt, cum aliquid succendisse non
 legimus. Hic autem maxime hoc positum est, quod
 ibi non est scriptum, quia succendit Mesopotamiam,
 Syriam, & Syriam Sobal. Iam ergo incipiamus secun-
 dum rerum futurarum significationes ista discutere,
 & opacitatem umbrarum in lucem verbi reuocare.
*In finem: Quid sit nostis. Finis enim legis Chri-
 stus est. Eos qui immutabuntur: Nostis. Qui enim,
 nisi qui à veteri vita in nouam transeunt? Absit enim
 vt hic culpanda immutatio intelligatur, non quomo-
 do immutatus est Adam à iustitia ad iniquitatem, & à
 delictis ad laborem: sed quomodo mutantur illi qui-
 bus dictum est, Fuiſtis enim aliquando tenebræ, nunc
 autem lux in domino. Immutantur autem isti: *In titu-
 li inscriptionem. Nostis tituli inscriptionem? Titulus
 infixus est, super crucem domini scriptus: Hic est rex
 Iudæorum. Mutantur in huius tituli inscriptionem
 qui in regnum Christi transeunt à regno diaboli.
 Bene mutantur in huius tituli inscriptionem. Mutan-
 tur autem sicut sequitur, in doctrinam. Cum enim**

dixisset pro his qui immutabuntur in tituli inscriptio-
 nem: addidit, *Ipsi Dauid in doctrinam: Id est, mu-
 tantur non sibi, sed ipsi Dauid, & mutantur in do-
 ctrinam. Non enim ita rex Christus, quasi seculo re-
 gnaturus, cum aperte dixerit: Regnum meum non
 est de hoc mundo. Ergo in eius gratiam & doctrinam
 transeamus, si volumus in conscriptionem tituli com-
 mutari, non nobis, sed ipsi Dauid, vt qui viuunt iam,
 non sibi uiuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & re-
 surrexit. Quando ergo nos mutaret Christus, nisi fec-
 isset quod dixit: Ignem veni mittere in mundum? Si
 ergo Christus venit mittere in mundum ignem, uti-
 que salubriter atque vtiliter, non quomodo missurus
 est mundum in ignem, sed quomodo ignem in mun-
 dum. Quoniam ergo venit ignem mittere in mun-
 dum, queramus iam quid sit Mesopotamia quæ suc-
 censa est, quid sit Syriam Sobal. Interpretationes ergo
 nominum interrogemus secundum Hebræum elo-
 quium, quo primum hæc scriptura locuta est. *Meso-
 potamiam: Dicunt interpretari eleuatam vocationem.
 Iam totus mundus vocatione eleuatus est. Syriam: Inter-
 pretatur sublimis, sed illa quæ erat sublimis, incensa est
 & humiliata: & quemadmodum humiliata est quæ fu-
 erat exaltata, sic exaltetur quæ fuerat humiliata. Sobal:
 Interpretatur vana vetustas. Gratias Christo qui eam
 succendit. Quando vetera virgulta succenduntur, vi-
 recta succedunt, & alacrius & vberius & viridius no-
 ua nascuntur, cum ea ignis in vetustorum succensione
 præcesserit. Non ergo timeatur ignis Christi, si fœnum
 combullerit. Omnis enim caro fœnum, & omnis cla-
 ritas hominis sicut flos fœni. Succendit ergo ista illo
 igne. *Et conuertit Ioab. Ioab interpretatur inimicus.
 Conuersus est inimicus. Quod vis intellige: si conuer-
 sus in fugam, diabolus est: si conuersus ad fidem, Chri-
 stianus est. Quomodo in fugam? De corde Christiani.
 Princeps huius mundi, inquit, nunc missus est fo-
 ras. Conuersus autem ad dominum Christianus, qua-
 re inimicus conuersus? Quia fidelis factus est qui fue-
 rat inimicus. *Percussit Edom. Interpretatur Edom ter-
 renus: debuit percuti terrenus iste. Vt quid enim viue-
 ret terrenus, qui cœlestis debet viuere? Interfecta est
 ergo vita terrena, viuat cœlestis. Sicut enim portau-
 mus imaginem terreni, portemus & imaginem eius
 qui in cœlis est. Vide illum interfici: Mortificate mem-
 bra uestra quæ sunt super terram. Cum autem percuf-
 fisset Edom, percussit *Duodecim milia in valle salinarum.
 Duodecim milia perfectus est numerus, cui perfecto
 numero etiam duodenarius Apostolorum numerus
 deputatur: non enim frustra, nisi quia per totum
 mundum mittendum erat verbum. Verbum autem
 Dei quod est Christus in nubibus, hoc est in prædi-
 catoribus veritatis. Mundus autem quatuor partibus
 constat: quatuor eius partes notissima sunt omnibus,
 & sæpe in scripturis memoratæ: quæ etiam quatuor
 venti dictæ sunt, oriens, occidentes, aquilo, & meri-
 dies. Ad omnes istas quatuor partes missum est ver-
 bum, vt in trinitate omnes vocarentur. Duodenarium
 numerum, ter quaterni faciunt. Merito ergo duode-
 cim milia terrena percussa sunt, totus mundus per-
 cussus est: de toto enim mundo electa est Ecclesia,
 mortificata à terrena vita. *Quare, *In valle salinarum.
 Vallis humilitas est, salina saporem significant. Mul-
 ti enim humiliantur, sed vane & fatue, in vana vetu-
 state humiliantur. Patitur quis tribulationem pro pe-
 cunia, patitur tribulationem pro honore temporali,*******

1. Timo. 2.
 1. Reg. 8.
 Psal. 33.
 1. Reg. 21.
 1. Reg. 2.
 Rom. 10.
 Gen. 3.
 Ephe. 5.
 Matth. 27.
 Ioan. 19.

10. an. 18.
 1. Cor. 5.
 Luca. 12.
 E
 Esai. 40.
 Ioan. 12.
 1. Cor. 15.
 Coloss. 3.
 F
 Ezech. 37.

G patitur tribulationem pro commodis vitæ huius, passurus est tribulationem & humiliandus. Quare non propter deum? quare non propter Christum? quare non propter saporem salis? An nescis tibi esse dictum: *Matth. 5.* Vos estis sal terræ, & si sal infatuatum fuerit, ad nihilum valebit aliud nisi vt foras proiciatur: bonum est ergo sapienter humiliari. Ecce nunc nonne humiliantur hæretici? Nonne leges contra illos datæ sunt etiam ab hominibus, contra quos diuinæ regnant, quæ illos antè etiam condemnauerant? Ecce humiliantur, ecce fugantur, ecce persecutionem patiuntur, sed sine sapore, pro fatuitate, pro vanitate. Iam enim sal infatuatum est, ideo proiectum est foras, vt conculcetur ab hominibus. Audiuimus titulum Psalmi, audiamus etiam verba Psalmi. *Deus repulisti nos & destruxisti nos.* Nunquid ille Dauid loquitur qui percussit, qui succendit, qui debellauit, & non illi quibus hæc fecit, vt percuterentur & repellerentur qui mali erant, & rursus viuificarentur, & redirent vt boni essent? Istam quidem stragem fecit Dauid ille manu fortis Christus noster, cuius figuram gerebat ille homo, fecit ista, dedit hanc stragem gladio suo & igne suo: nam vtrumque attulit in hunc mundum, & ignem venit mittere in mundum: habes in **H** Euangelio, & gladium veni mittere in terram: habes in *Lucæ. 12.* Euangelio, Attulit ignem vnde succederetur Mesopotamia, Syria, & Syria Sobal: attulit gladium vnde *Matth. 10.* percuteretur Edom. Iam ergo ista strages facta est propter eos qui immutantur in tituli inscriptionem ipsi Dauid. Audiamus ergo eorum vocem, salubriter percussi sunt, erecti loquantur. Dicant ergo mutati in melius, mutati in tituli inscriptionem, immutati in doctrinam ipsi Dauid, dicant: *Deus repulisti nos & destruxisti nos. Iratus es, & misertus es nostri.* Destruixisti nos vt ædificares nos: destruxisti nos male ædificatos, destruxisti vanam vetustatem, vt sit ædificatio in nouum hominem, ædificatio mansura in æternum. Merito iratus es, & misertus es nostri. Non misereris, nisi irascaris. Destruixisti nos in ira tua, sed ira tua in vetustatem nostram fuit, vt destrueretur vetustas: sed misertus es nostri propter nouitatem, propter eos qui immutantur in tituli inscriptionem, quia & si exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem. *Commonisti terram, & conturbasti eam.* Quomodo conturbata est terra? Conscientia peccatorum. Quò imus? **I** Quò fugimus, quando ille gladius vibratus est? Agite *Matth. 3.* pœnitentiam, appropinquabit enim regnum cœlorum. Commonisti terram & conturbasti eam. *Sana contritiones eius, quoniam mota est.* Non digna est sanari si mota non est. Sed loqueris, prædicas, minaris de deo, venturum iudicium non taces, præceptum dei mones, ab his rebus non quiescis: & qui audit, si non timet, si non mouetur, non est dignus sanari. Audit alius, mouetur, stimulator, pectus tundit, lachrymas fundit: sana contritiones eius, quoniam mota est. Post hæc, percussa terra, succensa vetustate, mutato homine in melius, facta luce eius qui tenebræ fuerunt: sequitur quod *Eccle. 2.* alibi scriptum est, Fili accedens ad seruitutem dei, sta in iustitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem. Prior labor vt displiceas tibi, vt peccata tua expurges & muteris in melius. Secundus labor pro eo quod mutatus es, ferre tribulationes & tentationes huius seculi, & inter illas perseverare vsque in finem. De his ergo cum loqueretur has significans, quid subiungit? *Ostendisti plebi tuæ dura.* Iam plebi tuæ, factæ tributariæ, post victoriam Dauid: *Ostendisti plebi tuæ dura.*

In quibus? In persecutionibus quas pertulit Ecclesia Christi, quando tantus martyrum sanguis effusus est. Ostendisti plebi tuæ dura. *Potasti nos vino stimulationis.* Quid est, stimulationis? Non peremptionis: non enim erat peremptio perdens, sed medicina vrens. Potasti nos vino stimulationis. Quare hoc? *Dedisti metuentibus te significationem, vt fugiant à facie arcus.* Per tribulationes, inquit, temporales significasti tuis fugere ab ira ignis sempiterni. Dicit enim apostolus Petrus, Tempus est vt iudicium incipiat à domo dei. Et exhortans martyres ad tolerantiam cum sauiret mundus, cum strages à persecutoribus fierent, cum longe lateque sanguis fidelium funderetur, cum in catenis, in carceribus, in tormentis, multa dura Christiani paterentur. Ne in his ergo duris deficerent, eos alloquitur Petrus, Tempus est vt iudicium incipiat à domo dei. Et si initium à nobis, qualis finis erit eis qui non credunt dei Euangelio? Et si iustus vix saluabitur, peccator & impius vbi parebunt? Quid ergo futurum est in iudicio? Arcus est extentus, adhuc in comminatione est, nondum in præsentatione. Et videte quid sit in arcu. Nonne sagitta in priora mittenda est? Nerus tamen retro extenditur in contrarium quam illa mittenda est, & quanto plus erit eius extensio retrorsum, tanto maiore impetu illa currit in priora. Quid est quod dixi: Quanto magis differtur iudicium, tanto maiore impetu venturum est. Ergo & de temporalibus tribulationibus gratias deo agamus, quia dedit plebi suæ significationem, vt fugiat à facie arcus, vt exercitati fideles eius in tribulationibus temporalibus, digni sint euadere damnationem ignis æterni, quæ inuentura est omnes qui ista non credunt. *Dedisti metuentibus te significationem, vt fugiant à facie arcus. Vt liberentur dilecti tui, saluum me fac dextera tua & exaudi me.* Dextera tua domine saluum me fac: ita saluum me fac, vt ad dexteram stem. Saluum me fac dextera tua: non salutem temporalem quero, de hac fiat voluntas tua: ad tempus quid nobis profit, penitus ignoramus: quid enim oremus sicut oportet, nescimus: sed saluum me fac dextera tua, vt & si in tempore isto tribulationes aliquas patiar, transacta nocte omnium tribulationum ad dexteram inueniar inter oues, non ad sinistram inter hœdos. Saluum me fac dextera tua, & exaudi me. Quia iam illud peto quod dare vis, non verbis delictorum meorum clamabo per diem & noctem, & non exaudies, & non ad insipientiam mihi, sed vtique ad commotionem, addendo saporem de valle salinarum, vt in tribulatione nouerim quid petam. Peto autem vitam æternam, ergo exaudi me, quia dexteram tuam peto. Intelligat ergo charitas vestra omnem fidelem habentem in corde verbum dei, cum timore timentem iudicium futurum, viuentem probabiliter, ne de illo blasphemetur nomen sanctum domini eius, multa deprecari secundum seculum, & non exaudiri, ad vitam autem æternam semper exaudiri. Quis enim sanitatem non petat cum agrotat? Et tamen forte adhuc agrotare ei vtile est. Potest fieri vt hic non exaudiaris, non tamen exaudiris ad voluntatem, vt exaudiaris ad vtilitatem. At vero cum illud petis, vt det tibi vitam æternam deus, vt det tibi regnum cœlorum deus, vt det tibi ad dexteram filij sui stare cum venerit iudicare terram, securus esto, accipies, sed modo non accipis: non enim iam venit tempus vt accipias, exaudiris & nescis. Quod petis agitur, & si nescis in quo agitur. In radice res est, nõdum in fructu. Saluum me

A me fac dextera tua, & exaudi me. *Deus locutus est in sancto suo.* Quid times, ne non fiat quod deus locutus est? Si haberes aliquem grauem amicum & sapiētem, quomodo dicerēs: Ille locutus est hæc, fiat necesse est quod locutus est. Vir grauis est, non leuitate utitur, non facile de sententia dimouetur, quod promisit, fixum est: sed tamen homo est qui aliquando quod promisit facere vult, & non potest. De deo non est quod tu timeas, quia verax est, constat: quia omnipotens est, constat: fallere te non potest, habet vnde faciat. Quid ergo times ne decipiaris? Opus est vt tu te non decipias, & persequeres vsque in finem, cum daturus est quod promisit. Deus locutus est in sancto suo. In quo sancto suo? Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi. In sancto illo, de quo alibi audistis, Deus in sancto via tua, deus locutus est in sancto suo. *Latavor & diuidam Sichimam.* Quia deus hoc locutus est, fiet: vox Ecclesie est, Deus locutus est in sancto suo. Non verba dicit, quæ deus locutus est, sed quoniam deus locutus est in sancto suo, nec fieri aliquid potest, nisi quemadmodum locutus est deus, consequenter ista eueniunt. *Latavor & diuidam Sichimam, Et conuallē tabernaculorum dimetiar.* Sichima, humeri interpretatur. Secundum historiam verò, Iacob rediens à Laban focero suo cum omnibus suis, abscondit idola in Sichima quæ habebat de Syria, vbi diu peregrinatus tandem aliquando inde veniebat. Tabernacula autem fecit ibi propter oues suas & armenta, & appellauit locum illum tabernacula. Et hæc, inquit Ecclesia, diuidam. Quid est hoc, diuidam Sichimam? Si ad historiam vbi abscondita sunt idola referatur, gentes significat. Diuido gentes. Quid est diuido? Non enim est omnium fides. Quid est diuido? Alij credent, alij non credent, sed tamen non timeant qui credunt, inter illos qui non credunt. *Diuisi sunt enim nunc fide, postea diuidetur in iudicio: oues ad dexteram, hordi ad sinistram.* Ecce inuenimus quemadmodum ecclesia diuidat Sichimam, quomodo diuidit humeros. Secundum nominis interpretationem diuiduntur humeri, vt alios grauent peccata sua, alij tollant sarcinam Christi. Humeros enim pios quærebat: cum diceret, Iugum enim meū leue est, & sarcina mea leuis est. Alia sarcina premit & aggrauat te, Christi autē sarcina subleuat te. Alia sarcina pondus habet, Christi sarcina pennas habet. Nam & aui si pennas detrahas, quasi onus tollis, & quo magis onus abstulisti, eo magis in terra remanebit. Quam exonerare voluisti, iacet, non volat, quia tulisti onus: redeat onus, & volat. Talis est Christi sarcina. Portent illam homines, non sint pigri, non attendantur illi qui eam ferre nolunt: ferant illam qui volunt, & inuenient quæ sit leuis, quam suauis, quam iocunda, quam rapiens in cælum, & à terra eripiens. Diuidam Sichimam & conuallē tabernaculorum dimetiar. Forte propter oues Iacob, conuallis tabernaculorum intelligitur gens Iudeorum, & ipsa diuiditur: nam transierunt inde qui crediderunt, foris reliqui remanserunt. *Meus est Galaad.* Nomina sunt ista lecta in literis dei. Galaad habet interpretationis sue vocem & magni sacramenti. Interpretatur enim aceruus testimonij. Quātus aceruus testimonij in martyribus? Meus est Galaad, meus est aceruus testimonij, mei sunt martyres veri. Moriantur mali pro vetusta vanitate sua sine Sale, nunquid pertinent ad aceruum testimonij? Quia & si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Cum autem quodam loco moneret dominus de pace

retinenda, pramissit Salem: Habete, inquit, in vobis Salem, & pacem habete inter vos. Ergo meus est Galaad: sed Galaad, id est, aceruus testimonij, in magna tribulatione euidenter factus est. Tunc ignominiosa Ecclesia erat in omnibus hominibus, tunc opprobrium illi viduæ obieciabatur, quia Christi erat, quia signum crucis in fronte portabat. Nondum erat honor, crimen erat tunc: quando ergo non honor sed crimen erat, tunc factus est aceruus testimonij: & per aceruum testimonij dilatata est charitas Christi, & per dilatationem charitatis Christi occupata sunt gētes: sequitur, *Et meus est Manasses.* Quod interpretatur oblitus. Huic enim dictum erat, Confusionem in perpetuum obliuisceris, & ignominia viduitatis tuæ non eris memor. Erat ergo confusio Ecclesie aliquando, quam modo oblita est: confusio enim & ignominia viduitatis suæ iā non est memor. Quando enim erat quedam confusio inter homines, aceruus testimonij factus erat: modo iam nemo vel meminit illius confusio, quādo ignominia erat esse Christianum: iam nemo meminit, iam omnes oblitus sunt, iam meus est Manasses. *Et Effrem fortitudo capitis mei.* Effrem fructificatio interpretatur. Mea, inquit, fructificatio, & hæc fructificatio fortitudo est capitis mei. Caput enim meum Christus est. Et vnde fructificatio fortitudinis eius? Quia nisi granum caderet in terram, non multiplicaretur, solum remaneret. Cecidit ergo in terram Christus in passione, & secuta est fructificatio in resurrectione. Et Effrem fortitudo capitis mei. Pendebat & contemnebatur, granum erat intus, habebat vires trahendi post se omnia. Quomodo in grano numeri seminum latentium, in terra iactum nescio quid apparet oculis, sed vis conuertens in se materiam, & proferens fructum abscondita est: sic in Christi cruce abscondita erat virtus, apparebat infirmitas. O magnum granum: certe infirmus est pendens, certe ante illum caput plebs illa agitauit, certe dixerunt, Si filius dei est, descendat de cruce: audi fortitudinem eius. Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus: merito tanta fructificatio consecuta est: hæc mea est, dicit Ecclesia: *Iuda rex meus.* Iuda rex meus. Quis Iuda: qui de tribu Iuda. Quis Iuda, nisi cui dixit ipse Iacob: Iuda te laudabunt fratres tui: Iuda rex meus. Quid ergo timeam, quando Iuda rex meus dicit: Nolite time re eos qui occidunt corpus: Iuda rex meus. *Moab olla spei meæ.* Quare olla? Quia tribulatio. Quare spei meæ? Quia præcessit Iuda rex meus: quia enim præcessit te, debes sequi, quid times? Quæ præcessit? Per tribulationes, per angustias, per opprobria. Septa erat via, sed antequam transiret: posteaquam transiit sequere, iam patet via illius, transi tu. Singularis ego sum, inquit, sed quousque transeam. Singulare granum, sed quoadusque transeat: cum transierit, sequetur fructificatio. Iuda rex meus. Ergo quia Iuda rex meus: Moab olla spei meæ. Moab intelligitur in gentibus. Nata est enim ista gens de peccato, nata est ista gens de filiabus Loth, quæ cum patre inebriato concubuerunt, male vtentes patre. Melius erat vt steriles remanerent, quam sic matres fierent. Erat autem illa figura quadam eorum, qui male vtuntur lege. Nolite enim attendere quia lex in Latina lingua feminini generis est, in Græca masculini est: sed siue sit feminini generis in loquendo, siue masculini, non præscribit veritati locutio. Lex enim magis masculinam vim habet, quia regit, non regitur. Porro autem apostolus Paulus quid ait? Bona est lex, si quis ea legitime vtatur. Illæ autem filia Loth non legitime

2. Cor. 5.
Psalm. 76.

Gene. 35.
Gene. 33.

2. Thes. 3.

Matt. 25.

Matt. 11.

1. Cor. 13.

Esai. 54.

E

Ioan. 12.

Matt. 27.

1. Cor. 1.

Gene. 49.

Matt. 10.

F

Psalm. 140.

Ioan. 12.

1. Tim. 1.

time

G time vsa sunt patre. Quomodo autem nascuntur opera bona cum quisque lege bene utitur, sic nascuntur opera mala cum lege quisque male utitur. Proinde male illa utentes patre, hoc est, male utentes lege, generauerunt Moabitas, per quos significantur opera mala. Inde tribulatio Ecclesiae, inde olla ebulliens, de hac olla quodam loco prophetice dicitur: Olla succensa ab aquilone. Vnde nisi a partibus diaboli qui dixit, Ponam sedem meam ad aquilonem? Tribulationes ergo maximae non oriuntur aduersum Ecclesiam, nisi ab eis qui lege male utuntur: quid ergo? Defectura est hinc Ecclesia, & propter ollam, id est, abundantiam scandalorum non erit perseverantia usque in finem? Nonne Iuda rex illius praedixit hoc ei? Nonne ait illi: quoniam abundantius iniquitas, refrigescet charitas multorum: Olla bulliente, charitas refrigescit. Quare non potius o charitas, & tu contra ollam seruescis? An ignoras tibi esse dictum enim de illa abundantia scandalorum rex tuus loqueretur: Qui perseverauerit usque in finem, hic saluus erit: Perseuera ergo usque in finem contra ollam scandalorum. Ardet olla iniquitatis, sed maior est flamma charitatis. Noli vinci, perseuera usque in finem. Quid times Moabitas, opera mala eorum qui lege male utuntur? Quid enim? Iuda rex tuus qui praecessit, nonne tales pertulit? Nescis Iudeos male utendo lege, Christum occidisse? Ergo propera, & qua praecessit rex tuus sequere. Dic Iuda, rex meus. Et ex eo quia Iuda rex meus, Moab quid factus est? Olla spei meae, non consumptionis meae. Vide in tribulationibus ollam spei, audi Apostolum: Sed & gloriamur, inquit, in tribulationibus. Olla est iam, sed vide istum, si explicat ollam spei: Sciens quia tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio spem. Si tribulatio patientiam, patientia probationem, probatio spem, olla est autem tribulatio qua operatur spem, merito Moab olla spei meae. Spes autem non confundit. Et quid? Ferues contra ollam? Ita plane, quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis.

In Idumaeam extendam calciamentum meum. Ecclesia loquitur, perueniam usque in Idumaeam. Sauiant tribulationes, bulliat scandalis mundus, extendam calciamentum meum usque in Idumaeam, usque ad eos ipsos qui terrenam vitam diligunt, quoniam Idumaea interpretatur terrena, usque ad ipsos, usque in Idumaeam extendam calciamentum meum. Cuius rei calciamentum, nisi

I Euangelij? Quam speciosi pedes eorum qui annunciant pacem, qui annunciant bona, & calciati pedes in preparationem Euangelij pacis. Profus quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio spem, olla non me consumet: charitas enim Dei diffusa est in cordibus nostris, per spiritum sanctum qui datus est nobis. Non deficiamus Euangelium predicare, non deficiamus dominum annunciare, usque in Idumaeam extendam calciamentum meum. Nonne seruiunt & ipsi terreni? Et si cupiditatibus terrenis obligantur, Christum tamen adorant. Hodie videmus fratres, quam multi terreni committunt pro lucro fraudes, pro fraudibus periuria, propter timores, fortilegos, mathematicos consulunt, omnes Idumaei terreni, & tamen omnes isti adorant Christum, sub calciamento ipsius sunt, iam usque in Idumaeam extendit calciamentum suum. *Mibi Allophyli subditi sunt.* Allophyli qui sunt: Alienigenae non pertinentes ad genus meum. Subditi sunt, quia multi adorant Christum, & non sunt regnaturi cum Christo. Mibi Allophyli subditi sunt,

Hier. 1.

Esai. 14.

Matth. 24.

Roma. 5.

Roma. 10.

Eph. 6.

Roma. 5.

Quis deducet me in ciuitatem circumstantiae? Quae est ciuitas K circumstantiae? Si meministis, iam eam commemoravi in alio Psalmo ubi dictum est, & circumibunt ciuitatem. *Psalm. 11.* Circumstantiae enim ciuitas, gentium circumfusio est, quae circumfusio gentium in medio habebat vnam gentem Iudaeorum colentem vnum deum: caetera circumfusio gentium idolis supplicabat, demonibus seruebat. Et mystice vocata est ciuitas circumstantiae, quia vndique se gentes circumfuderant & ei circumsteterant, quae colebat vnum deum. *Quis deducet me in ciuitatem circumstantiae? Quis, nisi deus?* Hoc vult dicere, quomodo deducet per illas nubes, de quibus dictum est: *Vox tonitruum tui in rota.* Ipsa est ciuitas circumstantiae, quae dicta est rota, id est, orbis terrarum. *Quis deducet me in ciuitatem circumstantiae? Quis deducet me usque in Idumaeam?* Id est, ut regnem etiam terrenis, ut me vnerentur etiam qui de me non sunt, qui de me nolunt proficere. *Quis deducet me usque in Idumaeam? Nonne tu deus qui repulisti nos, & non egredieris deus in virtutibus nostris.* Nonne tu nos deduces qui nos repulisti? Sed quare repulisti nos? Quia destruxisti nos. Quare destruxisti nos? Quia iratus es, & misertus es nostri. Tu ergo deduces qui repulisti nos, qui non egredieris deus in virtutibus nostris, tu nos deduces. Quid est, non egredieris in virtutibus nostris? Sauiurus est mundus, conculeaturus est nos mundus, futurus est aceruus testimonij effusio martyrum sanguine, & dicturi sunt pagani sauientes: Vbi est deus eorum? Tunc non egredieris Deus in virtutibus nostris, non contra eos apparebit, non ostendes potentiam tuam, qualem ostendisti in Dauid, in Moysae, in Iesu Naue, quando eorum fortitudini getes cesserunt, & strage facta, magnaue reddita vastitate, in terram quam promisisti, plebem tuam induxisti. Hoc tunc non facies, non egredieris deus in virtutibus nostris, sed intus operaberis. Quid est, non egredieris? Non apparebis. Certe enim quando catenati martyres ducebantur, quando includebantur in carcere, quando ludibrio habendi producebantur, quando bestiis subiiciebantur, quando percutiebantur ferro, quando igne cremabantur, nonne contemnebantur tanquam deserti, tanquam sine adiutore? Quomodo deus operabatur intus? quomodo intus consolabatur? quomodo eis dulcem faciebat spem vitae aeternae? quomodo non deserebat corda eorum, ubi homo habitat in silentio, bene si bonus, male si malus? Nunquid ergo quia non egrediebatur in virtutibus eorum, ideo deserebat? Nonne magis non egrediendo in virtutibus eorum deduxit Ecclesiam usque ad Idumaeam, deduxit Ecclesiam usque in ciuitatem circumstantiae? Si enim bellare vellet Ecclesia & gladio uti, videretur pro vita praesenti pugnare: quia vero contemnebat vitam praesentem, ideo factus est aceruus testimonij de vita futura. Tu ergo deus qui non egredieris in virtutibus nostris *Da nobis auxilium de tribulatione, & vana salus hominis.* Eant nunc qui salutem non habent & optent salutem temporalem suam, quae est vana vetustas, da nobis auxilium: inde da vnde putabaris deserere, inde subueni. Da nobis auxilium de tribulatione, & vana salus hominis.

In deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet inimicos nostros. Non faciemus virtutem in gladio, non in equis, non in loriceis, non in scutis, non in potentatu exercitus, non foris. Sed ubi? Intus ubi latemus: Vbi intus in deo faciemus virtutem, & quasi abiecti, & quasi conculeati, quasi nullius momenti homines erimus, sed ipse ad nihilum deducet inimicos nostros: denique factum est

A est hoc. Conculcati sunt martyres, patiendo, perferendo: vique in finem perseverando, in deo fecerunt virtutem. Fecit & ipse quod sequitur: ad nihilum deducet inimicos nostros, Vbi sunt modo inimici martyrum, nisi forte quia modo eos ebriosi calicibus persequuntur, quos tunc furiosi lapidibus persequuntur?

In Psalmo sexagesimo enarratio.

CONSIDERANDVM cum vestra charitate Psalmo istum suscepimus. Brevis est, ad erit dominus vt sufficienter ex eo & breuiter loquamur, quantum adiuuerit ipse qui nos iubet loqui. Sic ero volentibus officiosus, vt non sim tardis molestus, nec paucis onerosus. Titulus eius nō nos tenet, Est enim: *In finem, in hymnis ipsi David.* In hymnis, vtique in laudibus in finem, vtique in Christum. Finis enim legis Christus est, ad iustitiam omni credenti. Et ipsi David, non alium quam ipsum accipere debemus, qui venit ex semine David, vt esset homo inter homines, & æquales angelis faceret homines. Vocem autem in isto Psalmo si in membris eius & in corpore sumus, sicut illo exhortante præsumere audemus, nostram debemus agnoscere, non alicuius extranei. Nostram autem non sic dixi, quasi eorū tantum qui in presentia sumus modo, sed nostram qui sumus per totum mundum, qui sumus ab oriente vsq; in occidentem. Et vt noueritis sic esse vocem nostram, loquitur hic quasi vnus homo: non est autem vnus homo, sed tanquam vnus vnitas loquitur. In Christo autem nos omnes vnus homo, quia huius vnus hominis caput est in cœlo, & membra adhuc laborant in terra. Et quia laborant, videte quid dicat: *Exaudi deus deprecationem meam, intende orationi meæ.* Quis dicit? quasi vnus vide si vnus. *A finibus terre ad te clamaui.* Iam ergo non vnus, sed ideo vnus, quia Christus vnus cuius omnes membra sumus: nam quis vnus homo clamat à finibus terre? Non clamat à finibus terre, nisi hæreditas illa de qua dictum est ipsi filio, Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Hæc ergo Christi possessio, hæc Christi hæreditas, hoc Christi corpus, hæc vna Christi Ecclesia, hæc vnitas quæ nos sumus clamat à finibus terre. Quid autem clamat: Quod supra dixit, Exaudi deus deprecationem meam, intende orationi meæ, A finibus terre ad te clamaui, id est, hoc ad te clamaui, A finibus terre, id est, vndique. Sed quare clamaui hoc? *Dum angeretur cor meum.* Ostendit se esse per omnes gentes toto orbe terrarum, non in magna gloria, sed in magna tentatione. Namque vita nostra in hac peregrinatione non potest esse sine tentatione: quia profectus noster per tentationem nostram fit, nec sibi quisque innotescit nisi tentatus, nec potest coronari nisi vicerit, nec potest vincere nisi certauerit, nec potest certare nisi inimicum & tentationes habuerit. Angitur ergo iste à finibus terre clamans, sed tamen non relinquitur. Quoniam nos ipsos quod est corpus suum, voluit præfigurare & in illo corpore suo, in quo iam & mortuus est & resurrexit, & in cœlum ascendit, vt quo caput præcessit, illuc se membra secutura confidat. Ergo nos transfigurauit in se, quando voluit tentari à satana. Modo legebatur in Euangelio, quia dominus Iesus Christus in eremo tentabatur à diabolo. Prorsus Christus tentabatur à diabolo. In Christo enim tu tentabaris, quia Christus de te sibi habebat carnem, de se tibi salutem: de te sibi mortem, de se tibi vitam: de te sibi contumelias, de te tibi honores. Ergo de te sibi tentationem, de

se tibi victoriam. Si in illo nos tētati sumus in illo nos Diabolum superamus. Attendis quia Christus tentatus est, & non attenditis quia vicit? Agnosce te in illo tentatum, & te in illo agnosce vincentem. Poterat à se diabolum prohibere, sed si non tentaretur, tibi tentando vincendi magisterium non præberet. Itaque non mirū si inter tentationes positus iste clamat à finibus terre. Sed quare non vincitur? *In petra exaltasti me.* Iam ergo hic agnoscimus quis clamet à finibus terre. Recolamus Euangelium, Super hanc petram ædificabo Ecclesiam *Matth. 16.* meam. Ergo illi clamat à finibus terre quam voluit ædificare super petram. Vt autem ædificaretur Ecclesia super petram, quis factus est petra? Paulum audi dicentem, Petra autem erat Christus. In illo ergo ædificatus sumus. Propterea petra illa in qua ædificati sumus, prior percussa est ventis, flumine, pluuia, quando Christus à diabolo tentabatur. Ecce in qua firmitate te voluit stabilire. Merito non vacat vox nostra, sed exauditur. In magna enim spe positi sumus. In petra exaltasti me.

Deduxisti me quia factus es spes mea. Ille si nostra spes factus non esset, non nos deduceret. Deducit tanquam dux, & in se ducit tanquam via, & ad se perducit tanquam patria. Deducit ergo nos. Vnde? quia factus est spes nostra. Vnde factus est spes nostra? Ecce sic quomodo nunc audistis quia tentatus est, quia passus est, quia resurrexit, factus est spes nostra. Quid enim nobis dicimus quando hæc legimus? Non enim perdet nos deus propter quos filium suum misit tentari, crucifigi, mori, resurgere. Non enim vere nos despicit deus, propter quos filio proprio non peperit, sed pro nobis omnibus tradidit eum. Sic ergo factus est spes nostra. In illo vides & laborem tuum, & mercedem tuam. Laborem in passione, mercedem in resurrectione. Sic ergo factus est spes nostra. Habemus enim duas vitas, sed vnam in qua sumus, alteram quam speramus. In qua sumus, nota nobis est: quam speramus, ignota nobis est. Toleram in qua es, & habebis quam nondū habes. Quomodo toleras? Vt non vincaris à tentatore. Laboribus suis, tentationibus, passionibus, morte sua demonstrauit tibi vitam Christus in qua es: resurrectione sua demonstrauit tibi vitam in qua eris. Nos enim non noueramus nisi nasci hominem & mori: resurgere hominem & viuere in eternū, non noueramus. Sulcepit quod non ueras, & demonstrauit quod non noueras. Ideo ergo factus est spes nostra in tribulationibus, in tētationibus. Vide Apostolum dicentem, Non solum autem sed & gloriamur, inquit, in tribulationibus: scientes quia tribulatio patientiā operatur, patientiā probationem, probatio spem. Spes autem non confundit. Quoniam charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctū qui datus est nobis. Ergo factus est spes nostra qui dedit nobis spiritum sanctum, & ambulamus modo ad spem: non enim ambularem nisi sperarem. Quid ait ipse apostolus? Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Et item: Spe enim salui facti sumus. *Deduxisti me, quia factus es spes mea.* *Turris fortitudinis à facie inimici.* Angitur cor meum, inquit, ista vnitas à finibus terre, & laboro inter tentationes & scandala. Inuidem pagani: quia victi sunt: insidiantur hæretici pallio velati nominis Christiani, intus in ipsa Ecclesia vim patitur frumentum à palea. Inter hæc omnia cum angitur cor meum clamabo à finibus terre. Sed non me deserit ipse qui me exaltauit super petram, vt deducat me vsq; ad se: quia & si laboro, diabolo per tot loca & tempora

Roma. 10.

Matth. 1.

B

Psalm. 2.

C

Matth. 4.

1. Cor. 10.

Matth. 7.

Matth. 4.

Matth. 4.

et 27.

P

Roma. 5.

Roma. 8.

Matth. 3.

Psalm. 60.

G tempora & occasiones insidiant aduersus me, hic est mihi turris fortitudinis: quò cum fugero nò solum vitabo tela inimici, sed etiam in illum quæ voluero securus ipse iaculabor. Ipse enim Christus est turris, ipse nobis factus est turris à facie inimici, qui est & petra super quam ædificata est ecclesia. Cauens ne feriaris à diabolo, fuge ad turrin, nunquam te ad illam turrin diabolica iacula secutura sunt: ibi stabis munitus & fixus. Quomodo autem fugies ad turrin? Ne forte quisque in tetatione positus corporaliter quærat turrin istam, & cum eam non inuenerit, fatigetur ac deficiat in tetatione. Ante te est turris, recordare Christum, & intra in turrin. Quomodo recordaris Christum vt intres in turrin? Quicquid pateris cogita quia prior passus est, & cogita quo sine passus est, vt moreretur & resurgeret. Talem & tu finem spera qualis in illo præcessit, & intrasti in turrin non consentiendo inimico. Si enim consenseris inimico, tunc ad te peruenit oppugnantis iaculum inimici. Tu potius in illum iaculare tela, quibus feriatur, quibus vincatur. Quæ sunt ista tela? Verba dei, fides tua, spes ipsa, tua bona opera. Non dico sic esto in ista turri, vt vaces ibi, & sufficiat tibi, ad te hostis tela quòd non perueniant: age ibi aliquid, nò cessent manus. Opera bona tua gladij sunt interficientes inimicum. *Inquilinus ero in tabernaculo tuo vsque in secula.* Videtis quia ille de quo diximus, est qui clamat, Quis nostrum est inquilinus vsque in secula? Paucis diebus hic viuimus, & transimus. Inquilini enim hic sumus, habitatores in cælo erimus. Ibi es inquilinus, vnde auditurus es vocem domini dei tui: migra. Nam de domo illa æterna in cælis nemo te videbit migrare. Hic ergo inquilinus. Vnde etiam dicitur in alio Psalmo, Inquilinus ego sum apud te, & peregrinus sicut omnes patres mei. Hic ergo inquilini sumus, ibi dominus nobis mansiones dabit æternas. Multæ, inquit, mansiones sunt apud patrem meum. Mansiones illas non tanquam inquilinis dabit, sed tanquam ciuibus in æternum mansuris. Hic tamen fratres quia non modico tempore futura erat Ecclesia in hac terra, sed hic erit Ecclesia vsque in finem seculi: ideo hic dixit, Inquilinus ero in tabernaculo tuo vsque in secula. Sequiat quantumlibet inimicus, oppugnet me, insidias mihi præparet, scandalis crebrescat, & faciat angustiam cor meum, inquilinus ero in tabernaculo tuo vsque in secula. Non vincetur Ecclesia, non eradicabitur, nec cedit quibuslibet tetationibus: donec veniat huius seculi finis, & nos ab ista temporali æterna illa habitatio suscipiat, ad quam nos deducet qui factus est spes nostra. Inquilinus ero in tabernaculo tuo vsque in secula. Si diu eris inquilinus, quasi hoc illi diceremus, laboraturus ergo es in terra inter tantas tetationes: nam si paucorum dierum hic esset Ecclesia, cito finirentur tetatoris insidias. Bene paucorum dierum velles esse tetationes. Sed quomodo colligeret natos omnes nisi diu hic esset, nisi vsque in finem protenderetur? Noli inuidere ceteris post futuris, noli quia iam transisti pontem misericordiarum, velle præcidere. Sit hic vsque in secula. Et quid de tetationibus quæ necesse est vt abundant, quanto magis veniunt scandala? Etenim ipse ait, Quoniam abundabit iniquitas, & refrigescet charitas multorum. Sed illa Ecclesia quæ clamat à finibus terræ, in his est, de quibus sequitur dicens, Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Sed vnde perseuerabis? Quæ vires tuæ inter tanta scandala, inter tantas tetationes, inter tantas pugnas? Quibus viribus vin-

cis hostem quem non vides? Nunquid tuus? Ergo quia K vsque in secula erit inquilinus iste hic: quæ illi spes est vt duret? *Cooperiar in velamento alarum tuarum.* Ecce quare securi sumus inter tantas tetationes donec veniat finis seculi, & suscipiant nos secula æterna, quia cooperimur in velamento alarum ipsius. Aeternus est seculus, sed magna umbra est sub alis dei. Cooperiar in velamento alarum tuarum. *Quoniam tu deus meus exaudisti orationem meam.* Quam? A qua cœpit. Exaudi deus deprecationem meam, intende orationi meæ: A finibus terræ ad te clamaui. Hoc ad te clamaui à finibus terræ, Ideo cooperiar in velamento alarum tuarum, quia exaudisti deprecationem meam. Admonemur ergo fratres non cessare orando, quâdiu tempus est tetationum. *Dedisti hereditatem timentibus nomen tuum.* Perseueremus ergo in timore nominis dei, æternus pater non nos fallit. Laborant filij vt suscipiant parentum suorum hereditatem, quibus mortuis successuri sunt. Nos non laboramus accipere hereditatem ab illo patre, cui non morienti succedamus, sed cum illo in ipsa hereditate in æternum viuamus: Dedisti hereditatem timentibus nomen tuum. *Dies super dies regis adiciet annos eius.* Hic est ergo rex noster, cuius membra sumus. Rex Christus est, caput nostrum, rex noster. Dedisti illi dies super dies, non solum istos dies in isto tempore cum fine, sed dies super istos dies sine fine. Habitabo, inquit, in domo domini, in longitudinem dierum. Quare in longitudinem dierum? Quia modo est breuitas dierum. Omnis enim res quæ finem habet, breuis est: sed regis huius dies super dies, vt non diebus solum istis transeuntibus regnet Christus in Ecclesia sua, sed regnent cum illo sancti in diebus illis qui non habent finem. Ibi dies vnus est, & multi dies sunt, quia multi sunt. Dixi iam in longitudinem dierum, quia vnus dies sic intelligitur, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Vnum diem dixit hodie, sed iste dies non ponitur in medio inter hesternum & crastinum, nec initium eius finis est hesterni, nec finis eius initium est crastini. Nam & anni dicti sunt, Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Quomodo anni, sic dies, sic dies vnus. Quicquid vis dicis de æternitate. Ideo quicquid vis dicis, quia quicquid dixeris, minus dicis. Sed ideo necesse est aliquid dicas, vt sit vnde cogites quòd non potes dici. *Dies super dies regis adiciet annos eius. Vsque in diem generationis & generationis.* Generationis huius & generationis futuræ. Generationis huius quæ comparatur lunæ, propter quod luna nascitur, crescit, perficitur, senescit & occidit. Sic sunt generationes istæ mortales, & generatio qua regeneramur resurgendo, & permanebimus in æternum cum deo, quando iam non sicut luna, sed quomodo ait dominus, Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui. Luna enim figurate in scripturis, pro mutabilitate huius mortalitatis ponitur. Ideo ad Hiericho descendebat ille ab Hierusalem qui incurrit in latrones, quia Hierico ciuitas verbum est Hebreum, & interpretatur Latine luna. Descendebat ergo tanquam ab immortalitate ad mortalitatem, & merito in itinere vulneratus à latronibus & semiuuus relictus est ille Adam, ex quo est totum genus humanum. Ergo dies super dies regis adiciet, annos eius vsque in diem generationis & generationis. Generationis mortalis accipio, cuius generationis alterius mentionem fecisti. Cuius? Audi: *Permanebit in æternum in conspectu dei.* Secundum quid, aut propter quid? *Misericordiam & veritatem eius quis requirit ei?* Dicit & alio loco, *Vniuersa via*

Matth. 16.

† al. inbe-
bit.

Psalm. 38.

Ioan. 14.

Matth. 24.

Psalm. 11.

Psalm. 11.

Psalm. 11.

M

Matth.

Luce.

Psalm.

Universitas de Deusto

A ueritatem via domini misericordia & veritas requirentibus testamentum eius, & testimonia eius. Magnus sermo de veritate & misericordia, sed veritatem & promissimus. Breuiter accipite quid sit veritas & misericordia, quia non paruum est quod dictum est, Vniuersae viae domini misericordia & veritas. Misericordia dicitur, quia non merita nostra attendit Deus, sed bonitatem suam, ut peccata nobis omnia dimitteret, & vitam aeternam promitteret. Veritas autem quia non fallit reddere quae promissit. Agnoscamus hic eam & nos faciamus: ut quomodo nobis Deus exhibuit misericordiam suam & veritatem suam: misericordiam, dimittendo peccata nostra: veritatem, exhibendo promissa sua: sic & nos faciamus hic misericordiam & veritatem: misericordiam, circa infirmos, circa egentes, circa inimicos etiam nostros: veritatem, non peccando, nec adiciendo peccatum super peccatum: quoniam qui multum sibi pollicetur de misericordia dei, surrepit in animum ipsius ut faciat iniustum deum, & putet, quia si permanferit peccator, & noluerit recedere ab iniquitatibus suis, veniat ille & ibi eum positurus sit, vbi ponit seruos suos qui ei obtemperant. Et iustum hoc erit, ut ibi te ponat perseverantem in peccatis, vbi positurus est illos qui recesserunt a peccatis: Sic vis iniustus esse, ut & deum facias iniustum: Quid vis ergo conuertere deum ad voluntatem tuam? Tu conuertere ad voluntatem dei. Quis est ergo qui hoc facit, nisi ex illis paucis, de quibus dicitur, Qui perseverauerit usque in finem, hic saluus erit: Merito & hic misericordiam & veritatem eius quis requiret ei? Quid est ei? Sufficeret, quis requiret. Quare addidit, ei, nisi quia multi requirunt misericordiam eius, & veritatem discere in libris eius: Et cum didicerint, sibi viuunt non illi: sua quaerunt, non quae Iesu Christi. Prædicant misericordiam & veritatem, & non faciunt misericordiam & veritatem, sed prædicando illam, norunt illam. Non enim prædicarent illam, si non nouissent illam. Sed qui deum amat & Christum, in prædicando misericordiam & veritatem ipsius, ipse illam requiret ei, non sibi: id est, non ut ipse habeat ex hac prædicatione commoda temporalia, sed ut profit membris ipsius, id est, fidelibus eius, cum veritate ministrando, quod nouit: ut qui viuunt, non iam sibi viuunt, sed ei, qui pro omnibus mortuus est. Misericordiam & veritatem eius quis requiret ei? Sic psallam nomini tuo deus in seculum seculi, & reddam vota mea de die in diem. Si psallis nomini dei, ne psallas ad tempus. Vis in seculum seculi psallere: vis in aeternum psallere? Redde ei vota tua de die in diem. Quid est, redde ei vota tua de die in diem? De die isto in diem illum, perseuera reddere vota in isto die, donec venias ad illum diem: hoc est, Qui perseverauerit usque in finem, hic saluus erit.

In Psalmum sexagesimum primum enarratio.

Dilectio diuinorum eloquiorum, & dulcedo intelligendi verbi dei, adiuvante ipso qui dat suauitatem, ut terra nostra det fructum suum, & nos ad loquendum, & vos ad audiendum exhortatur. Video vos sine fastidio audire, & gaudeo palato cordis vestri, a quo id quod salubre est, non respuitur, sed cum auuiditate percipitur, & vtiliter continetur. Loquamur ergo vobis & hodie quantum dominus donat de isto Psalmo quem modo cantauimus. Titulus eius est: *In finem pro Idithum Psalmus ipsi David.* Iam vobis insinuat esse quid sit Idithum recolo. Ex interpretatione enim Hebraeae linguae ut ad nos peruenit, Latine dicitur Idithum, transiliens eos. Transilit ergo iste qui

catat quosdam, quos desuper despicit. Videamus quomodo usque transilierit, & quos transilierit, & vbi quamuis quosdam transilierit positus sit. De quo spiritali quodam & securo loco intueatur ima, non ita respiciens ut cadat, sed ut moueat qui transiliuit pigros ut sequantur, & laudet locum quod transiliendo peruenit. Ita enim iste transiliens super aliquid est, ut sub aliquo sit: unde prius nobis insinuare voluit, sub quo tuus sit, ut illud quod transiliunt, non sit superbia sed profectus. In quodam ergo loco munito positus ait: *Nonne deo subiicietur anima mea?* Audierat enim, *Qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.* Et trepidus ne transiliendo superbiret, nec elatus ex his quae infra essent, sed humilis ex eo, quod supra esset, tanquam minantibus ei ruinam inuidis qui eum transiliuit doluerant, respondit, *Nonne deo subiicietur anima mea? Quid est quod mihi veluti transilienti quaritis laqueos? Insultatione deicere me vultis, aut seductione decipere? Nunquid ita memini supra quod sum, ut oblitus sim sub quo sum? Nonne deo subiecta erit anima mea? Quantumcumque accedam, quantumcumque ascendam, quantumcumque transiliam, sub deo ero, non contra deum. Securus ergo transcendendo cetera, quando ille me sub se tenet qui est super omnia. Nonne deo subiecta erit anima mea? Ab ipso enim salutare meum. Etenim ipse est deus meus & salutaris meus, susceptor meus non mouebo amplius.* Scio quis supra me sit, scio quis preterdat misericordiam suam scientibus se, scio sub cuius alarum tegmine sperem, non mouebo amplius. Agitis quidem vos, ait quibusdam transiliens eos ipsos quibus dicit, *Agitis quidem vos ut mouear, sed non veniat mihi pes superbiae.* Ex hoc enim fit quod & in ipso Psalmo sequitur, *Nec manus peccatorum dimoueat me: cui consonat, Non mouebo amplius.* Ad illud enim quod ibi dictum est, *nec manus peccatorum dimoueat me: respondet hic, non mouebo amplius.* Ad illud autem quod ibi dictum est, *non veniat mihi pes superbiae: respondet hic, Nonne deo subiecta erit anima mea? Ergo de superiori loco munitus est & tutus, cui factus est dominus refugium, cui est ipse deus in loco munito, respicit ad eos quos transiliuit, & despiciens eos loquitur tanquam de turri excelsa: nam & hoc dictum est de eo, *Turris fortitudinis a facie inimici.* Attendit ergo ad eos, & dicit, *Quosque apponitis super hominem?* Insultando, opprobria iaciendo, insidiando, persequendo, apponitis super hominem onera. Apponitis super hominem quantum potest ferre homo, sed ut ferat homo sub illo est qui fecit hominem. Quoadusque apponitis super hominem: Si ad hominem attenditis. *Interfici omnes.* Ecce apponite, saxite, interficite omnes. *Tanquam parieti inclinato & maceria impulsæ.* Instate, impellite, quasi deiecturi. Et vbi est, *Non mouebo amplius?* Sed quare non mouebo amplius? Quia ipse est deus salutaris meus, susceptor meus. Ergo homines potestis apponere hominem super hominem, nunquid super deum qui tuetur hominem? *Interfici omnes.* Quod tantum spatium corporis in vno homine, vbi possit interfici ab omnibus: Sed debemus intelligere personam nostram, personam Ecclesiae nostrae, personam corporis Christi. Vnus enim homo cum capite & corpore suo Iesus Christus saluator corporis & membrorum corporis, duo in carne vna, & in voce vna, & in passione vna, & cum transierit iniquitas, in requie vna. Passiones itaque Christi non in solo Christo, immo passiones Christi, non nisi in Christo. Si enim Christum intelligas ca-*

put

Caput & corpus, passiones Christi non nisi in Christo. Si autē Christum intelligas solum caput, passiones Christi non nisi in solo Christo. Si enim passiones Christi in solo Christo, immò in solo capite, unde dicit quoddam mēbrum eius Paulus Apostolus, ut suppleam quæ desunt pressurarum Christi in carne mea? Si ergo in membris Christi es quicumque homo, quisquis hæc audis, quisquis hæc non audis, sed tamen audis si in mēbris Christi es, quicquid pateris ab eis qui non sunt in membris Christi, deerat passionibus Christi. Ideo additur, quia deerat, mensuram implens, non superfundens. Tantum ergo pateris, quātum ex passionibus suis inferendum erat vniuersæ passioni Christi, qui passus est in capite nostro, & patitur in membris suis, id est, in nobisipsis ad communem hanc quasi rempublicam. Nam quisque pro modulo nostrarum quasi canonem passionum inferimus, paratoria plenaria: passionum omnium non erit finis, nisi cum seculum finitum fuerit. Quousque apponitis super hominem? Quicquid passus sunt Prophetæ à sanguine Abel iusti, vsque ad sanguinem Zacharia, appositum est super hominem, quia præcesserunt aduentum incarnationis Christi, quædam membra Christi: sicut in nascente quodam, nondum quidem procedente capite præcessit manus, sed tamen capiti connectebatur & manus. Nolite ergo putare fratres omnes iustos qui passus sunt persecutionem impiorum, etiam illos qui venerunt missi ante domini aduentum prænunciare domini aduentum, non pertinuisse ad membra Christi. Absit ut non pertineat ad membra Christi, qui pertinet ad ciuitatem quæ regem habet Christum. Illa vna est Hierusalem cælestis, ciuitas sancta, hæc vna ciuitas, vnum habet regem. Rex huius ciuitatis Christus est: ipse enim dicit, Mater Sion, dicet homo: dicit ei mater, sed homo. Mater enim Sion dicet homo, & homo factus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. Ille ergo rex eius qui eam fundauit altissimus, ipse in ea homo factus est humillimus. Ipse ergo ante aduentum incarnationis suæ præmisit quædam membra sua, post quæ prænunciat se venturum. Venit & ipse connexus eis, refert ad similitudinem nascentis illius, quia manus ante caput procedens, & cum capite est, & sub capite. De Christo enim dictum est, Cum laudaretur excellentia populi primi, & delerentur fracti rami naturales, quorum adoptio, inquit, & testamenta & legis constitutio, quorum patres ex quibus Christus secundum carnem qui est super omnia benedictus in secula deus. Ex quibus Christus secundum carnem tanquam ex Sion, quia homo factus est in ea, quia Christus super omnia deus benedictus in secula, quia ipse fundauit eam altissimus. Ex quibus Christus secundum carnem filius David, qui est super omnia deus benedictus in secula, dominus David. Tota ergo illa ciuitas loquitur à sanguine Abel iusti, vsque ad sanguinem Zacharia. Inde & deinceps à sanguine Ioannis, per sanguinē Apostolorum, per sanguinem martyrum, per sanguinē fidelium Christi, vna ciuitas loquitur, vnus homo dicit, Quousque apponitis super hominem? Interficite omnes. Videamus si deletis, videamus si extinguitis, videamus si tollitis de terra nomen eius, videamus si nō populi inania meditamini, dicentes, Quando morietur & peribit nomen eius? Tanquam parieti inclinato, & maceræ impulsæ, incumbite, impellite. Audite supra, Susceptor meus non mouebor amplius, quia tanquam cumulus harenæ impulsus sum ut caderem, & domi-

nus suscepit me. Verumtamen honorem meum cogitauerunt repellere. Victi dum interficiunt cedentes, sanguine interfectorum multiplicantes fideles, cedentes his etiam non valentes occidere. Verumtamen honorem meum cogitauerunt repellere. Modo quia nō potest occidi Christianus, agitur ut exhonoretur Christianus. Nūc enim honore Christianorum corda torquentur impiorum, iam Ioseph ille spiritualis post venditionem à fratribus, post translationem de patria sua ad gentes tanquam in Aegyptum, post humiliationem carceris, post factionē falsæ testis, postquam factum est, quod de illo dictum est, Ferrum pertransiuit animam eius: iam honorificatus est, iam non est subditus fratribus vendentibus, sed frumenta erogat esurientibus. Victi eius humilitate & castitate, incorruptione, tērationibus, passionibus: iam eum honoratū vident, & honorē ipsius cogitant repellere. In cogitationibus quippe eorū est illud, peccator videbit: neque enim non videbit quando non potest ciuitas abscondi supra montem constituta. Peccator ergo videbit & irascetur, dentibus suis frēdet & tabescet. Latet in corde, & tegitur fronte venenum in scruentibus & indignatibus. Propterea & hic cogitationi eorū dicit, Honorem, inquit, meum cogitauerunt repellere. Non enim audent verbis proferre quod cogitant, Optemus illis bona etiam si optāt mala, Iudica illos deus, decidāt à cogitationibus suis. Quid enim illis melius, quid vtilius, quā ut inde cadant vbi male stant, ut possint ipsi correcti dicere, Statuisti pedes meos supra petram: Verumtamen cogitauerunt honorem meum repellere. Omnes contra vnum, an vnus contra omnes? An omnes contra omnes, an vnus contra vnum? Interim cum dicit, Apponitis super hominem, tanquam super vnum: & cum dicit, Interficite omnes, quasi omnes contra vnum: sed tamen & omnes contra omnes, quia & Christiani omnes, sed in vno. Quid autem illi diuersi errores inimici Christi, omnes tantum dicendi sunt: Nōne & vnus? Planè audeo & vnum dicere: quia vna ciuitas, & vna ciuitas, vnus populus, & vnus populus, rex & rex. Quid est, vna ciuitas & vna ciuitas? Babylonia vna, Hierusalem vna. Quibuslibet aliis etiam mysticis nominibus appelletur, vna tamen ciuitas & vna ciuitas: illa rege diabolo, ista rege Christo. Intendo enim Euāgelio quodā loco & monet me, puto quod & vos. Posteaquam inuitati sunt multi ad nuptias boni & mali, & impletæ sunt nuptiæ recumbentium: serui enim missi, ut præceptū erat inuitauerunt & bonos & malos. Et ingressus est rex, respicere recumbentes, & inuenit hominem non habentem vestem nuptialem, & ait illi quod nostis, Amice, quomodo huc venisti, non habes vestem nuptialem? At ille obmutuit: Et iussit ei ligari manus & pedes, & proiici eum in tenebras exteriores. Leuatus est de conuiuio, & missus est in pœnas, nescio quis homo in tam magna turba recumbentium. Sed tamen dominus volens ostendere vnum illum hominem, vnum corpus esse quod constat ex multis, vbi iussit eum proiici foras, & mitti in debitas pœnas: subiecit continuo, Multi enim sūt vocati, pauci verò electi. Quid est hoc? Cōuocasti turbas, venit ingens multitudo, annunciaisti, locutus es, multiplicati sunt super numerum, impletæ sunt nuptiæ recumbentium, proiectus est in de solus vnus, & dicit, Multi enim sunt vocati, pauci verò electi. Cur non potius omnes vocati, multi electi, vnus proiectus? Si diceret, multi enim sunt vocati, & plures electi, pauci verò reprobi, in paucis fortè verisimilius intelligeremus vnum illum. Nunc verò dicit quod vnus inde

Coloss. 1.

Matth. 23.

Psal. 86.

Roma. 11.

Roma. 9.

Psal. 86.

Matth. 23.

Psal. 40.

Gen. 37.

1. sal. falsis.

Psal. 104.

Gen. 41.

Matth. 5.

Psal. 111.

Psal. 5.

Psal. 39.

Matth. 23.

M.

Matth. 23.

Psal. 39.

A inde proiectus est, & subdit, Multi enim sunt vocati, pauci vero electi. Qui sunt electi, nisi qui remanserunt? Proiecto vno, electi remanserunt. Quomodo proiecto vno de multis pauci electi, nisi quia in illo vno multi? Omnes qui terrena sapiunt, omnes qui felicitatem terrenam desiderant, omnes qui sua quarunt, non quæ Iesu Christi, ad vnam illam ciuitatem pertinent quæ dicitur Babylonia mystice, & habet regem diabolum. Omnes autem qui ea quæ sursum sunt sapiunt, qui cælestia meditantur, qui cū solitudine in seculo viuunt, ne deum offendant, qui cauent peccare, quos peccates non pudet confiteri, humiles, mites, sancti, iusti, pii, boni, omnes ad vnam ciuitatem pertinent, quæ regem habet Christum. Illa enim in terra quasi maior est tempore, non sublimitate, non honore. Ciuitas illa prior nata, ciuitas ista posterior nata. Illa enim incepit à Cain, hæc ab Abel. Hæc duo corpora sub duobus regibus agentia ad singulas ciuitates pertinentia, aduersantur sibi vsque in finem seculi, donec fiat ex commistione separatio, & alij ponantur ad dexteram, alij ad sinistram, diciturq; illis, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab exordio mundi. Illis autem, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Christus enim hoc dicit, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab initio mundi, Rex ciuitatis iuxta, victor super omnia. Illis autem ad sinistram constitutis tanquam ciuitati iniquorum, Ite, inquit, in ignem æternum. Nūquid separat ab eis regē? Non. Addidit enim, qui paratus est diabolo & angelis eius. Intendite fratres, intendite rogo vos. Delectat enim me pauca adhuc loqui vobis de ciuitate hac dulci. Gloriosissima enim de te dicta sunt ciuitas dei, Et si oblitus fuero tui Hierusalem, obliuiscatur me dextera mea. Dulcis est enim vna patria, & vera vna patria, sola patria, præter illam quicquid nobis est, peregrinatio est. Dicā ergo quod agnoscatis, quod approbetis, commemorabo quod nostis, non docebo quod ignoratis. Non prius, inquit Apostolus, quod spiritale est, sed quod animale, postea quod spiritale. Ideo ciuitas illa maior ætate, quia prior natus est Cain, & postea Abel, sed in his maior seruiet minori. Illa maior ætate, ista maior dignitate. Quare illa maior ætate? Quia non prius quod spiritale est, sed quod animale est. Quare illa maior dignitate? Quia maior seruiet minori. Aedificauit autem ciuitatem Cain, sicut legimus, antequam esset vlla ciuitas in primordio rerum humanarum, aedificauit ciuitatem Cain. Proculdubio intelligis iam natos fuisse multos homines ex illis duobus, & ex his quos genuerant, vt possit esse aptus & congruus numerus, cui nomen ciuitatis imponeretur. Aedificauit ergo ciuitatē Cain vbi non erat ciuitas. Aedificata est & postea Hierusalem, regnum dei, ciuitas sancta, ciuitas dei, & posita in specie quadam vmbra significantis futura. Intelligite itaque magnum mysterium, & tene te quod prælocutus sum, non prius quod spiritale, sed quod animale, postea spiritale. Ideo ergo Cain prior aedificauit ciuitatem, & ibi aedificauit vbi nulla erat ciuitas. Vt verò aedificaretur Hierusalem non ibi aedificata est vbi non erat ciuitas, sed erat ciuitas primo quæ appellabatur Hebus, vnde Hebusai. Ea capta, deuicta, subiecta, aedificata est noua ciuitas tanquam destructa vetere, & appellata Hierusalem, visio pacis, ciuitas dei. Vnusquisque ergo natus ex Adam, nodum pertinet ad Hierusalem. Portat enim secum traducem iniquitatis, pœnamque peccati, deputatus morti, & pertinet quo-

dammodo ad veterem quandam ciuitatem. Sed si fuerit in populo dei, destructur vetus, & edificabitur nouus. Ideo ergo Cain ciuitatē aedificauit vbi non erat ciuitas. A mortalitate enim & a malitia quisque incipit vt fiat bonus postea. Sicut enim per inobediētiam vnus hominis, peccatores constituti sunt multi, ita per obedientiam vnus hominis iusti constituentur multi. Et omnes in Adam morimur, & vnusquisque nostrum ab Adam natus est, Transeat ad Hierusalem, destructur vetus, & edificabitur nouus. Tanquam deuictis Hebusis vt aedificetur Hierusalem, dicitur, Exiite vos veterem hominem, & induite nouū. Itaque aedificatis in Hierusalem, & gratia luce fulgentibus, dicitur, Fuitis aliquando tenebra, nunc autem lux in domino. Mala ergo ciuitas ab initio vsque in finem currit, & bona ciuitas mutatione malorum conditur. Et sunt istæ duæ ciuitates permixtæ interim, in fine separandæ, aduersus se inuicem confligentes, vna pro iniquitate, altera pro iustitia: vna pro vanitate, altera pro veritate. Et aliquando ipsa commistio temporalis facit, vt quidam pertinentes ad ciuitatē Babyloniā, administrarent res pertinentes ad Hierusalem. Et rursum quidam pertinentes ad Hierusalem, administrarent res pertinentes ad Babyloniā. Difficile aliquid promissile videor. Patientes estote donec demonstretur exemplis. Omnia enim in veteri populo, sicut scribit Apostolus, in figura contingebant eis: scripta sunt autem ad correctionē nostram, in quos finis seculi obuēnit. Respicite ergo populum illum primū positum etiam ad significandum populum posteriorem, & videte ibi quæ dico, Fuerunt reges magni in Hierusalem, notum est, numerantur, nominantur. Omnes ergo iniqui ciues erant Babyloniæ, & administrabant res Hierusalem: omnes in finem inde separandi, non nisi ad diabolum pertinent. Rursus inuenimus ciues de Hierusalem administrasse res quasdam pertinentes ad Babyloniā. Nam tres illos pueros victus miraculo Nabuchodonosor regni sui administratores fecit, & constituit eos super satrapas suos, & administrabant res Babyloniæ ciues de Hierusalem. Respicite nunc impleri hoc & agi in Ecclesia, & his temporibus. Omnes de quibus dictum est, Quæ dicunt, facite, quæ autem faciunt facere nolite: ciues sunt Babyloniæ, administrantes rempublicam ciuitatis Hierusalem. Si enim nihil administrarent ciuitatis Hierusalem, vnde est, Quæ dicunt facite? Vnde cathedram Moyse sedent? Rursum si ciues sunt ipsius Hierusalem qui regnabunt in æternum cum Christo: vnde, Quæ faciunt, facere nolite: nisi quia audituri sunt, Recedite à me omnes qui operamini iniquitatem: Notum est ergo vobis, ciues malæ ciuitatis administrare quosdam actus bonæ ciuitatis. Videamus si & nunc ciues bonæ ciuitatis administrarent quosdam actus malæ ciuitatis. Terrena ergo omnis respublica quandoque vtique peritura, cuius regnum transitorium est cum veniet illud regnum de quo oramus, Adueniat regnum tuum: & de quo prædictum est, Et regni eius non erit finis. Terrena ergo respublica, habet ciues nostros administrantes res eius. Quam multi enim fideles, quam multi boni & magistratus sunt in ciuitatibus suis, & iudices sunt, & duces sunt, & comites sunt, & reges sunt. Omnes iusti & boni, non habentes in corde nili gloriosissima, quæ de te dicta sunt ciuitas dei. Et quasi angariam faciunt in ciuitate transitoria, & illic à doctoribus ciuitatis sanctæ, iubentur seruare fidem præpositis suis, siue regi quasi præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam

Philip. 2.

Gen. 4.

li. 15. de ci-

ui. dei. c. 4.

Matt. 25.

Psalm. 86.

Psalm. 136.

1. Corin. 15.

li. 1. de ciui-

ta. dei. c. 1.

Gen. 4.

1. Cor. 15.

Gen. 25.

Gen. 4.

li. 15. de ci-

uitate dei.

ca. 8. & 9.

1. Cor. 15.

Iosue. 18.

1. Reg. 15.

Roma. 5.

1. Cor. 15.

Eph. 4.

E

1. Cor. 10.

Daniel. 2.

Matt. 23.

F

Luca. 13.

Matt. 6.

Luca. 1.

Psalm. 86.

1. Petri. 2.

G etiam malorum, laudem verò honorū: siue serui, vt dominis suis subditi sint, & Christiani paganis, & seruet fidem melior deteriori ad tempus seruiturus in aeternū dominaturus. Fiunt enim ista donec transeat iniquitas. Iubentur serui ferre dominos iniquos & difficiles: ciues Babyloniae iubentur tolerari à ciuibus Hierusalem, & amplius obsequiorum exhibentibus, quàm si ciues essent ex ipsa Babylonia: tãquam implentibus, Qui te angariauerit mille passus, vade cum illo & alia duo. Hanc totam ciuitatem dispersam, diffusam, permistã, alloquitur his verbis & dicit, Quousque apponitis super hominem? Interfucite omnes, & qui foris estis tanquam spinæ in sepibus, aut tanquam ligna infructuosa in syluis, quiq; intus estis tãquam zizania, vel tanquam palea: omnes quotquot estis, separati, permisti, tolerandi, separandi, interfucite omnes, tanquam parieti inclinato & maceriat depulsa. Verũtamen honorem meum cogitauerunt repellere. Non dixerunt, sed tamen cogitauerunt. Cogitauerunt repellere honorem meum.

Cucurri in siti. Retribuebant enim mala pro bonis. Illi interfuciebant, illi repellebant, ego eos sitiebam. Illi honorem meum cogitauerunt repellere, ego eos in corpus meum sitiebam traicere. Bibendo enim quid facimus nisi humorẽ foris positum in membra mittimus, & in corpus ducimus nostrum? Hoc fecit Moyses in illo capite vituli. Caput vituli, magnum sacramentum. Caput enim vituli corpus erat impiorum, in similitudine vituli manducantis fœnum, & terrena quærentiũ.

Esaiæ. 40. Quia omnis caro fœnum. Erat ergo, vt dixi, corpus impiorum. Iratus Moyses in ignem misit, comminuit, in aqua sparsit, bibendum populo dedit, & ira Prophetæ administratio facta est prophetiæ. Corpus enim illud in ignem mittitur tribulationum, & verbo dei comminuitur. Paulatim enim desistunt ab vnitæte corporis eius. Sicut enim vestimentum per tempus absumentur, ita & vnusquisque qui sit Christianus separatur ab illo populo, & quasi à massa comminuitur. Conspirati oderunt, comminuti credunt. Et quid iam euidentius quàm in corpus ciuitatis Hierusalem, cuius imago erat populus Israël, per baptismum traiciendi erant homines? Ideo in aqua sparsum est, vt in potum daretur. Hoc vsque in finem sitit iste, currit & sitit. Multos enim bibit, sed nunquam erit sine siti. Inde est enim, Sitio, mulier da mihi bibere. Samaritana illa ad puteum sitientem dominum sensit, & à sitiente satiata est. Sensit prior illa sitientem, vt biberet ille credentem. Et in cruce positus, Sitio dixit, quamuis illi non hoc dederint quod sitiebat. Ipsos enim ille sitiebat: at illi acetum dederunt, non vinum nouum, quo implentur vtres noui: sed vinum vetus, & malum vetus. Dicitur enim & vinũ vetus, veteres homines, de quibus dictum est, Non enim est illis commutatio, vt euerfis Hierusalem & edificaretur Hierusalem. Sic & corpus capitis huius vsque in finem ab initio cucurrit in siti. Et quasi ei diceretur, quid in siti, quid tibi deest ò corpus Christi, ò Ecclesia Christi? In tanto honore, in tanta sublimitate, in tanta celsitudine etiam & in hoc seculo constituta, quid tibi deest? Impletur de te quod prædictum est, Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi. Quid ergo sitis? quid sitis? Tantis populis non satiaris? Quos populos dicis? *Ore suo benedicbant, & corde suo maledicebant.*

Matth. 20 Multi vocati, pauci autem electi. Mulier fluxum sanguinis patiens, vestis eius fimbriam tetigit, & sanata est. Et cum miraretur dominus tangentem, quòd de se senserat exisse virtutem scilicet ad sanandam mulierem,

dixit, Quis me tetigit? Et admirati discipuli dicunt, K Turba te comprimunt, & dicis, quis me tetigit? Et ille, *Luc. 9.* tetigit me aliquis, tanquam diceret, vna me tetigit, turba premunt. Qui solennitatibus Hierusalem implent Ecclesias, solennitatibus Babyloniae implent theatra: & tamen seruiunt, honorant, obsequuntur, non solum ipsi qui portant sacramenta Christi, & oderunt præcepta Christi: verũetiam illi qui nec sacramenta ipsa portant, pagani licet sint, Iudæi licet sint, honorant, laudant, prædicant, sed ore suo benedicunt. Non attendo ad hos, nouit ille qui me instruxit, corde suo maledicebant. Ibi maledicebant vbi honorem meum cogitauerunt repellere. Quid tu ò Idithum corpus Christi, transiliens eos? Quid tu inter hæc omnia? Quid tu? Deficies, non perseverabis vsque in finem? Non audies, Qui perseverauerit vsque in finem hic saluus erit. *Quoniam* quamuis abundat iniquitas, refrigescet charitas multorum? Et vbi est quod transilisti eos? vbi est quòd conuersatio tua in cœlis est? Illi autem inhærent terrenis, tanquam terrigenæ sapiunt terram, & sunt terra serpentis cibus. Quid tu inter hæc? Verũtamen quãuis hæc faciant, quamuis hæc cogitent, quãuis impellant, quãuis quasi inclinato instent, quãuis iam erectum sentiant, & honorem meum repellere cogitent, quamuis ore suo benedicant, & corde suo maledicant, quamuis insidientur vbi possunt, calumniantur vbi possunt, *Verũtamen deo subiicitur anima mea.* Et quis tanta toleret, vel aperta bella, vel occultas insidias? Quis tanta toleret inter apertos hostes, inter falsos fratres? Quis tanta toleret? Nunquid homo? Et si homo, nunquid à seipso homo? Non sic transilium vt extollar & cadam, Deo subiicitur anima mea. *Quoniam ab ipso est patientia mea.* Quæ patientia mea inter tanta scandala, nisi quia si id quod non videmus speramus, per patientiam expectamus? Venit dolor meus, veniet & requies mea. *Roma. 1.* Venit tribulatio mea, veniet & purgatio mea. Nũquid lucet aurum in fornace aurificis? In monili lucebit, in ornamento lucebit, patiat tamen fornacem, vt purgatum à sordibus veniat ad lucem. Fornax ista, ibi palea, ibi aurum, ibi ignis, ad hanc stat aurifex. In fornace ardet palea, & purgatur aurum. Illa in cineres vertitur, à sordibus illuc exiit. Fornax mandus, palea iniqui, aurum iusti, ignis tribulatio, aurifex deus. Quod vult ergo aurifex, facio: vbi me ponit artifex, tolero: iubeor ergo tolerare, nouit ille purgare. Ardeat licet palea ad incendendum me, & quasi consumendum me, illa in cinerem vertitur, ego sordibus careo. Quare? Quia deo subiicitur anima mea, quoniam ab ipso est patientia mea. Quis est tibi iste à quo est patientia tua? *Quoniam ipse est deus meus & salutaris meus, susceptor meus, non emigrabo.* *Roma. 1.* Quoniam ipse est deus meus, ergo vocat me: & salutaris meus, ergo iustificat me: & susceptor meus, ergo glorificat me. Hic enim vocor & iustificor, ibi autem tecum glorificor, & inde vbi glorificor, non emigrabo. Neque enim in peregrinatione mea remanebo. Est hic vnde emigrem, sed veniam vnde non emigrabo. Nam inquilinus ego sum apud te in terra, sicut omnes patres mei. Ergo ab inquilinatu migrabo, de domo cœlesti non emigrabo. *In deo salutare meum, & gloria mea.* Saluus ero in deo, gloriosus ero in deo: non enim tantum saluus, sed & gloriosus. Saluus, quia iustus ex impio, ab illo iustificatus. Gloriosus autem, quia non solum iustificatus, sed etiam honorificatus, Etenim quos prædestinavit, illos & vocauit, Vocans eos quid fecit? Hic quos vocauit, ipsos & iustificauit: quos autem iustificauit, ipsos & glo-

Deus glorificauit. Iustificatio ergo ad salutem pertinet, glorificatio ad honorem. Quia glorificatio ad honorem pertinet, disputare opus non est. Quia iustificatio pertinet ad salutem, queramus aliquod documentum. Ecce occurrit ex Euangelio, Erant qui sibi videbantur iusti, & reprehendebant dominum, quod admittebat ad conuiuium peccatores, & cum publicanis & peccatoribus conueſcebatur. Talibus itaque superbientibus fortibus terrae valde eleuatis, multum de sua sanitate gloriantibus, quam putabant, non quam tenebant: quid respondit dominus? Non est opus sanis medicus, sed male habentibus. Quos dicit sanos, quos dicit male habentes? Sequitur & dixit, Non veni vocare iustos, sed peccatores in poenitentiam. Appellauit ergo sanos iustos, non quia pharisei hoc erant, sed quia hoc se esse arbitrabantur, & ideo superbiebant, & medicum aegrotantibus inuidebant, & plus aegrotantes medicum occidebant. Appellauit tamen sanos iustos, aegrotantes peccatores. Vt ergo iustificarer ait iste transfiliens, ab ipso mihi est, & ut glorificarer ab ipso mihi est. In deo salutare meum & gloria mea. Salute meum, ut saluus sim: gloria mea, ut honoratus sim.

B Hoc tunc, modo quid? *Deus auxiliij mei, & spes mea in deo.*

Donec perueniam ad perfectam iustificationem & salutem. Spe enim salui facti sumus. Spes autem quae videtur, non est spes. Donec veniam ad illam glorificationem ubi iusti fulgebunt in regno patris sui tanquam sol. Interim nunc inter tentationes, inter iniquitates, inter scandala, inter apertas oppugnationes & subdolas locutiones, inter eos qui ore suo benedicunt & corde suo maledicunt, inter eos qui honorem meum cogitant repellere: quid hic? Deus auxiliij mei, dat enim auxiliu certantibus. Contra quos certantibus? Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus & potestates. Deus ergo auxiliij mei, & spes mea in deo. Spes, quoadiu nondum est quod promissum est, & creditur quod nodum videtur. Cum autem venerit, erit saluatio & glorificatio, non tamen dum illa differuntur, deserimur. Deus enim auxiliij mei, & spes mea in deo. *Sperate in eo omne concilium plebis.* Imitamini Iudithum, transfilite inimicos vestros, repugnantes vobis, resistentes itineri vestro, odio vos habentes transfilite.

C Sperate in eo omne concilium plebis. *Effundite coram illo corda vestra.*

Nolite credere eis qui dicunt vobis, ubi est deus vester? Facta sunt, inquit, mihi lachrymae meae panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, ubi est deus tuus. Sed quid ibi dicit? Haec meditatus sum, & effudi super me animam meam. Commemoratus sum quod audio, ubi est deus tuus. Memoratus sum haec & effudi super me animam meam, ut illum attingerem non in me remansi, Ergo sperate in eo omne concilium plebis. Effundite coram illo corda vestra, deprecando, confortando, sperando. Nolite corda vestra retinere intra corda vestra. Effundite coram illo corda vestra, Non perit quod effunditis, Ille enim susceptor meus. Si suscipit, quid times effundere? Iacta in domino curam tuam, & spera in eum. Effundite coram illo corda vestra. *Deus adiutor noster.* Quid timetis inter susurroneſ, detractores, deo odibiles? Vbi possunt palam oppugnant, ubi non possunt occulte insidiantes, falso laudantes, vera inimicantes. Inter hos quid timetis? Deus adiutor noster: an amulantur deum? Nunquid fortiores illo sunt? Deus adiutor noster est, securi estote. Si deus pro nobis quis contra nos? Effundite coram illo corda vestra, transfilientes ad eum, leuantes animas vestras,

Tomus octauus.

Deus adiutor noster. Et iam constituti in loco munito, D in turri fortitudinis a facie inimici, miseramini eos quos timebatis: currere enim debetis in siti. Despicite ergo illos iam in loco illo constituti, & dicite, *Verumtamen vani filij hominum, mendaces filij hominum.* Filij hominum vsquequo graues corde? Filij hominum vani, filij hominum mendaces, filij hominum ut quid diligitis vanitatem, & queritis mendacium? Cum miseratione ista dicite, atque sapite. Si transfiliuistis, Si diligitis inimicos vestros, si destruere cupitis ut aedificetis, si eum amatis qui iudicat in gentibus & replet ruinas, ita his ista dicite, non odio habentes, non malum pro malo reddetes. *Mendaces filij hominum. In sceleris, ut decipiant ipsi de vanitate in vnum.* Certum multi sunt, ecce ille est vnus, vnus ille qui proiectus est de turba conuiuantium. Conspirant, omnes temporalia querunt, quique carnales carnalia, & in futurum sperant quicumque sperant. Et si de opinionum varietate in diuersum, de vanitate tamen in vnum sunt. Diuersi quidem errores & multiformes, & regnum aduersum se diuisum non stabit: sed similis in omnibus voluntas vana & mendax, pertinet ad vnum regem, cum quo in ignem aeternum praecipitanda est. Ipsi de vanitate in vnum. Et ad illos videte, quia sitit, videte quia currit in siti. Conuertit ergo se ad illos, sitiens eos. *Nolite sperare super iniquitate.* Nam spes mea in deo est, nolite sperare super iniquitatem. Vos qui non vultis accedere & transfilire, nolite sperare super iniquitatem. Ego enim qui transfiliui, spes mea in deo. Et nunquid iniquitas est apud deum? Nolite sperare super iniquitatem. Hoc faciamus, illud faciamus, illud cogitemus, sic insidias componamus, de vanitate in vnum. Tu sitis, qui contra te ista cogitant, ab eis quos bibis produntur. Nolite sperare super iniquitatem. Vana est iniquitas, nihil est iniquitas, potens non est nisi iusticia. Occultari potest ad tempus veritas, vinci non potest. Florere potest ad tempus iniquitas, permanere non potest. Nolite sperare super iniquitatem. *Errapinam ne concupiscatis.* Non es diues & rapere vis? Quid inuenis? Quid perdis? O lucra damnosa. Inuenis pecuniam, perdis iustitiam. In rapinam ne concupiscatis. Pauper sum non habeo: ideo rapere vis? Quid rapias vides, a quo rapiaris non vides? Nescis circuire inimicum tanquam leonem rugientem, & querentem quid rapiat? Præda illa quam vis rapere, F in muscipula est: tenes & teneris. In rapinam ergo ne concupiscas o pauper, sed concupisce in deum qui praestat nobis omnia abundanter ad fruendum. Pascet te qui fecit te se pascit latronem, non pascet innocetum: Pascet te qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si pascit damnandos, non pascet liberandos: Ergo in rapinam noli concupiscere. Dicitur est hoc pauperi, fortassis aliquid de necessitate rapturo. Diues procedat, non habeo ego, inquit, necessitatem rapiendi, nihil mihi deest, abundat omnia: & tu audi. *Diuitiae si fluant, ne apponatis cor.* Ille non habet, iste habet. Ille non querat rapere quod non habet: iste non apponat cor in eo quod habet. Diuitiae si fluant, id est, si exundent tanquam de fonte currant, ne apponatis cor. Noli de te praesumere, noli ibi te figere: certe vel hoc time, diuitiae si fluant. Non vides quia si ibi cor posueris, & tu flues? Diues es, & ecce iam non concupiscis adhuc habere, quia multa habes. Audi, Praeceptum diuitibus huius mundi, non superbe sapere. Et quid est, ne apponatis cor? Neque sperare in incerto diuitiarum. Ergo diuitiae si fluant ne apponatis cor: nec in diuitiis confidatis, non praesumatis, nec speretis, ne dicatur, Ecce homo

Psal. 4.

Luc. 6.

Roma. 12.

Matth. 22.

Matth. 12.

Matth. 25.

E

Roma. 9.

1 Petri. 5.

1 Tim. 6.

Matth. 5.

† alia, affluant. & sic deinceps.

1 Tim. 6.

G homo qui nō posuit deum adiutorem suum, sed speravit in multitudine divitiarum suarum & praevaluit in vanitate sua. Ergo vani filij hominū, mendaces filij hominum, Neque rapiatis neq; si fluant divitiæ cor apponatis: non iam vanitatem diligatis & mēdaciū quærat, Beatus enim cuius est dominus deus spes eius, & non respexit in vanitates & infanias mendaces. Decipere vultis, fraudem vultis facere, quid assertis vt decipiatis: stateras dolosas. Mendaces enim, inquit, filij hominum in stateris, vt decipiāt ipsi proferendo stateras dolosas. Falso examine fallitis intuentes, nescitis alium esse qui appendit, alium qui de pondere iudicat: Nō videt cui tu appendis, sed videt qui & te ipsum appēdit. Ergo non fraudem, non rapinam concupiscatis, nō in his, quæ habetis spem ponatis, monui, prædixi, ait iste Idithū. Quid sequitur? *Semel locutus es deus, duo hæc audiui, quoniam potestas dei est, & tibi domine misericordia, quia tu reddes unicuique secundum opera sua.* Dixit Idithum, sonuit de alto, quō transiliuit, audiuit ibi quiddam & dixit nobis. Sed aliquantum in hoc quod nobis dixit perturbor fratres, & donec vobiscum participem, vel perturbationem, vel aliquam respirationē meam, intentos vos volo: etenim psalmum ad terminum duximus adiuuante domino. Post hæc quæ dicturi sumus, nō restat aliquid quod de hoc ulterius exponamus. Itaq; annitimini mecum, vtrum possimus intelligere hoc: & si nō potuero, & intelligit aliquis vestrum quod ego nō possum, gaudebo potius quā inuidebo. Omnino inuestigare difficile est quemadmodum positum sit prius, Semel locutus est deus: deinde cum ille semel locutus est, ego duo audiui. Si enim diceret, Semel locutus est deus, vnum hoc audiui: videbatur partem quæstionis huius amputauisse, vt tantummodo quæreremus quid sit, semel locutus est deus. Nunc verō quæsituri sumus, & quid sit, semel locutus est deus: & quid sit, duo hæc audiui: cum semel ille locutus est. Semel locutus est deus. Quid dicis Idithum? Si tu loqueris qui transiliuisti eos, semel locutus est: ego scripturam aliam consulo, & dicit mihi, Multifarie multisque modis olim deus locutus est patribus in Prophetis. Quid est, Semel locutus est deus? Nōne ille est deus, qui in primordio generis humani locutus est ad Adam? Nōne idem ipse locutus est ad Cain, ad Noë, ad Abraham, ad Isaac, ad Iacob, ad Prophetas omnes, & ad Moysen? Vnus erat Moyses, & quotiens ad eum locutus est deus? Ecce etiam vni non semel, sed sapius locutus est deus. Deinde locutus est ad filium hic positum, Tu es filius meus dilectus. Locutus est deus Apostolis, locutus est omnibus sanctis, etiam si non voce sonante per nubem, in corde tamen vbi ipse magister est. Vnde ille dicit, Audiam quid loquatur in me dominus deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam. Quid est ergo, semel locutus est deus? Multum transiliuerat iste vt perueniret illuc, vbi semel loquutus est deus. Ecce breuiter dixi charitati vestræ. Hic inter homines hominibus sæpe multis modis, multis partibus, per multiformam creaturam locutus est deus. Apud se semel deus locutus est, quia vnum verbum genuit deus. Iste ergo Idithum transiliens eos, transiliuerat acie mentis forti & valida & præsidenti, transiliuerat terram, & quicquid in terra est, aërem, nubes omnes, ex quibus locutus est deus multa & sæpe, & multis: transiliuerat etiam omnes angelos acie fidei. Erat enim iste transiliens non contentus terrenis, sed velut aquila volans, præteruectus omnem nebulam, qua tegitur omnis terra. Dicit enim sapientia, & nebula texti

omnem terram. Peruenit ad aliquid liquidum, vniuersam transiliens creaturam, & quærēs deum, effundens se super animam suam, peruenit ad principium, & verbum dei apud deum: & inuenit vnius patris vnum verbum, & vidit quia semel locutus est deus. Vidit verbū per quod facta sunt omnia, & in quo simul sunt omnia, non diuersa, non separata, non inæqualia. Non enim deus quod per verbum faciebat, ipse non nouerat: si autem quod faciebat nouerat, in illo erat antequam fieret quod fiebat. Si enim non in illo erat quod fiebat antequā fiebat, vbi nouerat quod faciebat: Non enim potes deum dicere ignorata fecisse. Sciuit utiq; deus quod fecit. Et vbi sciuit antequam faceret, si sciri nisi facta non possunt: Sed à factis sciri, nisi ante facta nō possunt, à te scilicet ab homine in imo facto, & in imo posito. Antequam autem fierent hæc omnia, sciebantur ab illo à quo facta sunt, & quod sciuit fecit. Ergo in verbo illo, per quod fecit omnia, antequā fierent erant omnia, & cū facta sunt ibi sunt omnia: sed aliter hic, aliter ibi, aliter in propria natura, in qua facta sunt, aliter in arte per quam facta sunt. Quis hoc explicet: Conari possum, ite cum Idithum & videte. Iam ergo vt potuimus dixim, quomodo semel locutus est deus, videamus quomodo duo hæc audiuit. Duo hæc audiuit, forte non est consequens vt sola duo hæc audierit, sed duo hæc, inquit, audiui. Quædam duo quæ nobis opus est vt dicantur, audiuit. Audiuit fortè alia multa, sed non opus est ea dici nobis. Ait enim & dominus, Multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modo. Quid est ergo, duo hæc audiui? Hæc duo quæ vobis dicturus sum, nō à me vobis dico, sed quæ audiui dico. Semel locutus est deus, vnum verbū habet vnigenitū deum. In illo verbo sunt omnia, quia per verbum facta sunt omnia. Vnum verbum habet, vbi omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Vnum verbum habet, semel locutus est deus. Duo hæc quæ vobis dicturus sum, ibi audiui, non ex me loquor, non ex me dico, ad hoc pertinet, audiui. Amicus autem sponsi stat & audit eum, vt verum loquatur, audit enim eum ne loquendo mendacium de suo loquatur, ne diceret, quis es tu, qui mihi hoc dicis? Vnde mihi hoc dicis? Audiui hæc duo, & illa tibi loquor, quia audiui hæc duo, qui etiam cognoui, quia semel locutus est deus. Noli contemnere auditorem dicentem tibi quædam duo tibi necessaria, cum qui transiliendo vniuersam creaturam peruenit ad verbum vnigenitum dei, vbi sciret quia semel locutus est deus. Dicat ergo iam quædam duo, Multum enim ad nos pertinent hæc duo, Quoniam potestas dei est, & tibi domine misericordia. Ista sunt duo potestas & misericordia: Ista planè, intelligite potestatem dei, intelligite misericordiam dei. His duobus continentur propè omnes scripturæ, propter hæc duo Prophetæ, propter hæc duo Patriarchæ, propter hæc lex, propter hæc ipse dominus noster Iesus Christus, propter hæc Apostoli, propter hæc annūciatio omnis, & celebratio verbi dei in Ecclesia, propter hæc duo, propter potestatem dei & misericordiam. Potestatem eius timete, misericordiam eius amate: nec sic de misericordia eius præsumatis, vt potestatem contemnatis: nec sic potestatem timeatis, vt de misericordia desperetis. Apud illum potestas, apud illum misericordia: hunc humiliat, & hunc exaltat: hunc humiliat potestate, illū exaltat misericordia. Sic enim deus volens ostēdere iram, & demonstrare potentiam suā, attulit in multa paciētia sua vasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionē. Audisti potestatem, quære misericordiam.

Psalm. 51.

Psalm. 30.

† qui te & ipsum.

Hebra. 1.

Gene. 3. & 4.

Matth. 3.

Psalm. 84.

Hebra. 1.

Ioan. 16.

Ioan. 1.

Colo. 2.

Ioan. 11.

Ioan. 8.

Psalm. 74.

Roma. 9.

misericordiam, Vt notas, inquit, faceret diuitias suas in va
 la misericordia. Pertinet ergo ad eius potestatem da-
 mnare iniquos. Et quis illi dicit, quid fecisti? Tu enim
 o homo quis est qui respōdeas deo? Time ergo & tre-
 me eius potestatem, sed spera eius misericordiam. Dia-
 bolus potestas quædam est, plerunque tamen vult nocere
 & non potest, quia potestas ista sub potestate est. Nā
 si tantum posset nocere diabolus quātum vult, non ali-
 quis iustorum remaneret, aut aliquis fidelium esset in
 terra. Ipse per vasa sua impellit, quasi parietem inclina-
 tum, sed tantum impellit, quantum accepit potestatem.
 Vt autem non cadat paries, dominus suscipiet: quoniā
 qui dat potestatem tentatori, ipse tentato præbet mise-
 ricordiam. Ad mensurā enim permittitur tentare dia-
 bolus. Et potabis nos, inquit, in lachrymis in mensura.
 Noli ergo timere, nisi permillum aliquid facere tenta-
 torem. Habes enim misericordissimū saluatorem, Tan-
 tum permittitur ille tentare, quātum tibi prodest vt ex-
 ercearis, vt proberis, vt qui te nesciebas, a teipso inue-
 niaris. Nā vbi vel vnde nisi de hac dei potestate & mi-
 sericordia securi esse debemus? Secundum illam Apo-
 stolicam sententiā, Fidelis deus qui non permittit vos
 tentari super id quod potestis. Ergo potestas dei est, nō
 est enim potestas nisi a deo. Noli dicere, & quare dat
 tantam potestatem, & non de potestate habet equitatē?
 Qui dat potestatem, habet æquitatem. Tu inique mur-
 murare potes, ille æquitatem perdere non potest. Nun-
 quid iniquitas apud deum est? Absit. Hoc fige in corde,
 hoc de cogitatione tua non excutiat inimicus. Facere
 potest aliquid deus, vt tu nescias quare faciat, inique ta-
 men facere non potest, apud quem non est iniquitas.
 Nam ecce reprehendis deum quasi de iniquitate. Ago
 tecum aliquid, attende paululū. Non reprehēderes ini-
 quitatem, nisi videndo iustitiam. Reprehensor iniqui-
 tatis esse non potest, qui non cernit iustitiam, cui cōpa-
 ratam reprehendat iniquitatem. Vnde enim scis quia
 hoc iniustum est, nisi scias quid sit iustum? Quid si enim
 iustum est, & hoc quod dicis iniustum? Absit, inquis, ini-
 ustum est, & clamas quasi videntibus oculis, videns hoc
 iniustum esse utiq; ex aliqua regula iustitiæ, cui compa-
 rans hoc quod vides prauum, & cernens nō conuenire
 rectitudini regulæ tuæ, reprehendis tanquā artifex di-
 scernēs iustum ab iniusto. Ergo quæro a te, iustum hoc
 esse vnde vides? Vbi, inquam, videbis hoc iustum, quo vi-
 so, reprehendis iniustum? Vnde illud nescio quid, quo
 aspergitur anima tua ex multis partibus in caligine cō-
 stituta, nescio quid hoc quod coruscet mēti tuæ? Vnde
 hoc iustum? Itane non habet fontē suū? A te tibi est quod
 iustum est, & tu tibi potes dare iustitiā? Nemo sibi dat
 quod non habet. Ergo cum sis iniustus, esse nō potes i-
 ustus, nisi conuertendo te ad quandam iustitiam manen-
 tem, a qua si recedis, iniustus es: ad quā si accedis, iustus
 es. Te recedente non deficit, te accedente non crescit.
 Vbi est ergo ista iustitia? Quæres in terra? Absit. Non e-
 nim aurum aut lapides preciosos quæris, iustitiā qua-
 rens. Quære in mari, quære in nubibus, quære in stellis,
 quære in angelis, inuenis in illis, sed & ipsi de fonte bi-
 bunt. Iustitia enim angelorū in omnibus est, sed ab vno
 capitur. Respice ergo, transcende, vade illuc vbi semel
 locutus est deus, & ibi inuenies fontem iustitiæ, vbi est
 fons vitæ, quoniam apud te est fons vitæ. Si enim tu de
 rore exiguo iudicare vis quod iustum est, & quod ini-
 ustum est, nunquid iniquitas apud deū? Vnde ad te ma-
 nat tanquam de fonte iustitiæ, inquātum iustum lapis,
 cum ex multis partib; inique desipias? Habet ergo fon-
 Tomus octauus.

tem iustitiæ deus, Noli ibi quærere iniquitatem vbi lux D
 sine vmbra est. Sed planè te potest latere causa. Si latet
 te causa, respice ignorantiam tuam, Vide qui sis, attēde
 hæc duo, quoniam potestas dei est, & tibi domine mi-
 sericordia. Fortiora te ne quæris, & altiora te ne scru-
 tatus fueris, sed quæ præcepit tibi dominus, illa cogita
 semper. Quia ad hæc quæ tibi præcipit deus, pertinent
 ista duo, quoniam potestas dei est, & tibi domine mise-
 ricordia. Noli timere inimicum, Tantum facit, quātum
 accepit potestatem. Eum time, qui habet summā po-
 testatem, Eum time, qui quantum vult tantum facit, &
 qui iniuste nihil facit, & quicquid fecerit, iustum est. Pu-
 tamus iniustum esse nescio quid, & ex hoc quia fecit deus
 crede iustum esse. Ergo, inquis, si quis hominē occidat
 innocentem, iuste facit an iniquè? Iniquè sane. Quare
 hoc permittit deus? Vide prius ne illud debeas, Frange
 esurienti panem tuum, & egenū sine tecto indue in do-
 mum tuam. Si videris nudum vesti eum. Hoc enim iu-
 stitia est, hoc enim tibi præcepit dominus, Lauamini,
 mundi estote, auferte nequitias a cordibus vestris, atque
 a cōspectu oculorum meorum, Discite bonum facere, E
 iudicate pupillo & viduæ, & venite & disputem^o dicit
 dominus. Disputare vis antequam facias vnde dignus
 sis disputare, quare hoc permisit deus? Consiliū dei tibi
 dicere o homo nō possum. Illud tamē dico, quia & ini-
 que fecit homo qui occidit innocentem, & non fieret
 nisi permisit deus, Et quāuis ille inique fecerit, non
 tamē hoc inique permisit deus. Lateat causa in isto, ne-
 scio quo de quo moueris, cuius innocētia te permouet.
 Possem enim tibi cito respōdere, non occideretur nisi
 nocēs esset, sed tu eū innocētē putas. Possē tibi hoc cito
 dicere. Non enim tu scrutareris cor eius, disputeres fa-
 cta eius, examinares cogitationes eius, vt possis mihi di-
 cere, iniuste occisus est. Possem ergo facile respondere:
 sed opponitur mihi quidā iustus sine cōtrouersia, iustus
 sine dubitatione, iustus qui nō habebat peccatum, occi-
 sus a peccatorib; traditus a peccatore, ipse Christus de-
 us noster, de quo nō possumus dicere quōd habuit ali-
 quā iniquitatem, quia ea quæ nō rapuit exoluebat, obii-
 citur mihi, Et quid dicam de Christo? Tecum ago, in-
 quis, & ego tecum. De illo proponis quæstionem, de il-
 lo soluo quæstionem. Ibi enim consiliū dei nouimus,
 quod non nisi ipso reuelante nossemus; vt cum tu inue-
 neris consiliū dei, qui permisit innocentē filiū occidi
 ab iniustis, & tale consiliū quale tibi placeat, & quale ti-
 bi si iustus es displicere nō possit, credas quia & in aliis
 cōsilio id agat deus, sed latet te. Eia fratres op^o erat san-
 guine iusti ad delendū chirographum peccatorū, opus
 erat exemplo patientiæ, exemplo humilitatis, opus erat
 signo crucis ad diabolum & eius angelos debellādos,
 opus nobis erat passione domini nostri. Nam passione
 domini redemptus est orbis. Quanta bona egit passio
 domini: Et tamen passio huius iusti nō esset, nisi domi-
 num iniqui occidissent. Quid ergo? Bonū hoc quod no-
 bis præstitum est de dominica passione, imputandū est
 iniquis interfectoribus Christi? Absit. Illi voluerūt, deus
 permisit. Illi nocentes essent, etiam si tantummodo vo-
 luissent. Deus autem non permisisset nisi iustum esset.
 Voluerunt occidere, Pone quia non potuerunt, Iniqui
 essent, homicidæ essent, quis dubitaret? Dominus enim
 interrogat iustum & impium, & in cogitationibus im-
 pij interrogatio erit. Discutit deus quid quisque volue-
 rit, non quid potuerit. Ergo si voluissent & non po-
 tuissent, & non occidissent, iniqui illi remanerent, ti-
 bi Christi passio non præstaretur. Voluit ergo facere
 l ij impius

G impius vt damnaretur, permiffus est vt tibi preftaretur. Quod voluit, imputatur iniquitati impij, quod permiffum est, imputatur potestati dei. Ille ergo inique voluit, deus iuste permiffit. Itaq; fratres mei & ludas malignus traditor Christi, & pericutores Christi, maligni omnes, impij omnes, iniqui omnes, damnandi omnes, & tamen pater proprio filio suo nõ pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Dispone fi potes, diftingue fi potes, redde deo vota tua, que diftinxerunt labia tua. Vide quid tibi fecerit iniquus, quid iustus: Ille voluit, ifte permiffit. Ille iniuste voluit, ifte iuste permiffit. Voluntas iniufta damnatur, permiffio iufta glorificatur. Quid enim mali accidit Christo, quia mortuus est Christus? Et illi mali funt qui mala facere voluerunt, & nihil mali paffus est cui fecerunt. Occifa est caro mortalis interficiens mortem morte, præbens patientiæ documētum, præmittens refurrexionis exemplum. Quanta bona facta funt iufti, de malo iniufti? Hoc est magnū dei, quia & bonum quod facis ipfe tibi dedit, & de malo tuo ipfe bene facit. Noli ergo mirari, permittit deus & iudicio permittit, permittit & mensura, numero, pondere permittit. Apud illum non est iniquitas, tu tantum ad eum pertine. In ipfo spem pone, ipfe fit adiutor tuus, falutare tuum. In illo fit locus munitus, turris fortitudinis. Refugium tuum ipfe est, & nõ te finit tentari, fupra quam potes fieri. Sed faciet cum tentatione etiam exitum vt potes fuffinere, vt quod te finit pati tentatione, potestas eius fit quod nõ finit ultra in te fieri quam potes ferre, misericordia eius fit, quoniam potestas dei est, & tibi domine misericordia, quia tu reddes vnicuique fecundum opera eius.

Post tractatum, cum mathematicus in populo monstraretur.

Illa Ecclefia fitis, etiam iftum quem videtis bibere vult, Simul etiam vt noueritis, quam multi in commiffione Christianorum, ore suo benedicant, & corde suo maledicant, ille ex Christiano & fideli pœnitens redit, & territus potestate domini, conuertitur ad misericordiam domini. Seductus enim ab inimico eũ efferet fidelis, diu mathematicus fuit, seductus seducēs, deceptus decipiēs, illexit, fefellit, multa mendacia locutus est contra deum, qui dedit hominibus potestatem faciendi quod bonum est, & non faciendi quod malum est. Ille dicebat, quia adulterium nõ faciebat voluntas propria, sed Venus: & homicidium nõ faciebat voluntas propria, sed Mars: & iustum non faciebat deus, sed Iouis: & alia multa sacrilega nõ parua. Quam multis eum putatis Christianis nummos abftuliffe: Quam multi ab illo emerunt mendacium quibus dicebamus, Filij hominum vique quo graues corde, vt quid diligitis vanitatem & quaritis mendacium? Modo ficut de illo credendum est, horruit mendaciũ, & multorum hominum interitũ: se aliquando a diabolo fenfit illectũ, conuertitur ad deum pœnitens. Putamus fratres de magno timore cordis accidiffe. Quid enim dicturi sumus? Namq; fi ex pagano conuerteretur mathematicus, magnum quidem efferet gaudiũ: sed tamen poffet videri, quia sic conuerfus est clericatum querere in Ecclefia. Pœnitens est, non querit nisi folam misericordiam. Commendandus est ergo, & oculis & cordibus veltis. Eum quẽ videtis, cordibus amate, oculis custodite. Videte illum, fcitote illũ, & quacunq; ille tranferit, fratribus ceteris qui modo hic non funt, ostendite illũ, & ifta diligentia misericordia est, ne ille seductor retrahat cor & oppugnet. Custodite vos, nõ vos lateat

cõuerfatio eius, via eius, vt testimonio veltro nobis con K firmetur vere illum ad dominum esse cõuerfum. Non enim filebit fama de vita eius, quãdo sic vobis & videntus & miserãdus offertur. Nolitis in Actibus Apostolorum esse scriptum, quia multi perdit, id est, talium artium homines, & doctrinarum nefariarũ feclatores, omnes codices suos ad Apostolos attulerunt, & incensi funt libri tam multi, vt pertineret ad feclatorem afumationem eorum facere, & summam precij cõfcribere. Hoc vtiq; propter gloriam dei, ne tales etiam perdit deperarentur ab illo qui nouit querere quod perierat. Perierat ergo ifte, nunc quæfitus, inuētus, adductus est: portat fecum codices incendendos, per quos fuerat incendendus, vt illis in ignem miffis, ipse in refrigeriũ transeat. Sciatis eum tamen fratres olim pulfare ad Ecclefia [ante pascha, Ante pascha enim cœpit petere de Ecclesia] Christi medicinam, sed quia talis est [ars,] in qua exercitatus erat, que fupra se ellet, de mendacio atque fallacia, dilatus est ne tetaret, & aliquãdo tamẽ admiffus est, ne periculosius tentaretur. Orate pro illo Christum, proflus hodiernam precem pro illo fundite domino deo nostro: Scim⁹ enim & certi sumus, quia oratio veltro delet oēs impietates eius. Dominus vobiscũ.

In Psalmum sexagesimum secundum Enarratio.

Propter eos qui fortẽ rudes funt adhuc ad nomẽ Christi, quia vndiq; colligit qui pro omnibus dedit sanguinem suum, dicendum est paucis quod & illi libenter audiant qui nouerunt, & difcant qui nõ nouerunt. Psalmi isti quos cantamus, antequam dominus noster Iesus Christus natus efferet ex virgine Maria, spiritus dei dictante dicti & conscripti funt. Fuit enim Dauid rex in Iudeorum gente, quæ gens vna colebat deum vnum, qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in ipsis funt, siue quæ videntur, siue quæ nõ videntur. Ceteræ autẽ gentes, aut idola colebant, quæ manibus suis fecerant, aut creaturam dei, non ipsum creatorem, id est, aut solem, aut lunã, aut stellas, aut mōtes, aut arbores. Hæc enim omnia deus fecit, & laudari se vult in illis, non illa coli pro se. Ergo in ipsa gente Iudeorum Dauid rex fuit, de cuius semine natus est dominus noster Iesus Christus ex Maria virgine: quia de illa ducebat genus virgo Maria, que peperit Christũ: & dicti funt isti Psalmi, & prophetabatur in eis Christus venturus post multos annos: & dicebatur ab illis prophetis qui fuerunt antequam dominus noster Iesus Christus de Maria virgine nasceretur, quicquid futurũ erat temporibus nostris: quod modo legimus & videmus, & multum gaudemus, quia spes nostra prædicta est a sanctis, qui illud non videbant impletum, sed in spiritu futurũ videbant, Et nos modo legimus & audimus a lectoribus, disputamus illa, & quomodo funt in scripturis, sic ea videmus impleri per totũ orbem terrarum. Quis inde non gaudeat? Quis non & ea que nondum venerunt ventura speret, propter illa que iam tanta impleta funt? Modo enim fratres videtis, quia totus mũdus, tota terra, omnes gētes, omnes regiones currunt ad nomen Christi, & credunt in Christum. Certe videtis hoc, hoc quomodo vbique euertantur vanitates paganorum, videtis, Hoc manifestum est vobis. Nunquid & hoc de libro vobis legimus, & non ante oculos veltros fit? Hoc ergo totum, quod videtis ante oculos veltros fieri, scriptum est ante immensa volumina annorum per istos quos modo legimus, quando iam ista impleti videmus. Sed quoniã scripta funt & alia que nõdũ venerunt, id est, quia dominus noster Iesus Christus venturus

Roma. 8.

Psal. 64.

Roma. 9.

Psal. 60.

1. Cor. 10.

Psal. 51.

Psal. 4.

Act. 19.

Luca. 19.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

A venturus est vt iudicet, qui primo venit vt iudicaretur, Venit enim primo humilis, postea venturus est excelsus, venit vt ostenderet exemplū patientiæ, postea venturus est vt pro meritis iudicet omnes, siue bonos siue malos. Quia ergo nondū venit hoc quod speramus vēturum Christum iudicem viuorum & mortuorum, debemus illud credere modicum quod restat. Venturum esse credamus quando, videmus tanta quæ tunc futura erant, modo cōpleri. Stultus est enim qui non vult credere pauca quæ restant, cum videat tam multa impleta esse, quæ tunc non erant quādo prædicebātur. Psalmus ergo iste dicitur ex persona domini nostri Iesu Christi & capitis & membrorum. Ille enim vnus qui natus est de Maria, & passus est, & sepultus est, & resurrexit, & ascendit in cœlum, & modo ad dexteram patris sedet & interpellat pro nobis, caput nostrū est, Si ille caput est, nos mēbra sum⁹, tota Ecclesia eius quæ vbiq; diffusa est, corpus ipsius est, cuius est ipse caput. Non solum autem fideles qui modo sunt, sed & qui fuerūt ante nos, & qui post nos futuri sunt vsq; in finem seculi, omnes ad corpus eius pertinet, cuius corporis ipse caput est qui ascendit in cœlum. Quia ergo iam nouimus caput & corpus, ille est caput, nos corpus. Quādo audimus vocē ipsius, & ex capite debemus audire & ex corpore: quia quicquid passus est in illo, & nos passi sumus: quia & nos quæ patimur in nobis, & ipse patitur. Quomodo si aliquid patiatur caput, nūquid potest dicere manus, quia nō patitur? Aut si aliquid patitur manus, nūquid potest caput dicere, quia nō patitur? Aut si aliquid patitur pes, nūquid potest caput dicere, quia nō patitur? Quādo aliquid patitur membrū nostrum, omnia mēbra currunt vt subueniāt mēbro quod patitur. Si ergo ille cum passus est, nos in illo passi sumus, & ille iam ascendit in cœlum & sedet ad dexterā patris, quicquid patitur Ecclesia ipsius in tribulationibus huius seculi, in tētationib⁹, in necessitatibus, in angustiis, quibus illā oportet erudiri, vt igne tanquā aurum purgetur, ipse patitur. Probamus hoc, quia nos in illo passi sumus, dicēte Apostolo, Si autē mortui estis cū Christo, quid adhuc velut viuētes de hoc mūdo decernitis? Itē dicit, Quia vet⁹ homo noster simul crucifixus est cū illo, vt euacuetur corpus peccati. Si ergo in illo mortui sumus, in illo etiam resurreximus. Dixit enim ipse Apostolus, Si autem resurrexistis cū Christo, quæ sursum sunt sapite, quæ sursum sunt querite, vbi Christus est in dextera dei sedens. Si ergo in illo mortui sumus, & in illo resurreximus, & ipse in nobis moritur, & in nobis resurgit, ipse est enim vnitās capitis & corporis: non immeritō vox ipsius etiam nostra est, & vox nostra etiam ipsius est. Audiamus ergo psalmum & in eo Christū loquētem intelligamus. Titulum habet iste Psalmus. *Ipsi David cum esset in deserto Idumæe.* Per Idumææ nomen intelligitur seculum istud. Idumæa enim gens erat quædam errantium hominum, vbi idola colebantur. Non in bono ponitur Idumæa ista. Si non in bono ponitur, intelligēdum est istam vitā, vbi patimur tantos labores, & vbi tantis necessitatib⁹ subditi sumus, Idumææ nomine significari. Et hoc est desertum vbi multum sititur, & audituri estis vocem modo sitientis in deserto. Si autem cognoscamus nos sitientes, cognoscemus nos & bibentes, quia qui sitit in isto seculo, in futuro seculo satiabitur, dicens te domino, Beati qui esuriūt & sitiūt iustitiam, quia ipsi saturabūtur. Ergo in hoc seculo nō debemus quasi amare saginam. Hic sitiēdum est, alibi saginabimur. Modo autem vt nō deficiamus in isto deserto, aspergit nobis

Tomus octauus.

rorem verbi sui, & nō nos dimittet prorsus arefcere, vt nō sit de nobis repetitio, sed vt sic sitiamus vt bibamus. Vt autem bibamus, aliqua gratia eius aspergimur, tamē sitimus. Et quid dicit anima nostra deo: *Deus deus meus, ad te de luce vigilo.* Quid est vigilare? Vtiq; non dormire. Quid est dormire? Est somnus animæ, est somnus corporis. Somnum corporis omnes debemus habere, quia si nō habeatur somnus corporis, deficit homo, deficit ipsum corpus. Nō enim potest diu sustinere corpus nostrū fragile animam vigilantē & intentā in actionibus. Si diu fuerit intēta anima in actionibus, corp⁹ fragile & terrenū nō illam capit, nō illam sustinet perpetuō agentē, & deficit. & succūbit. Ideo deus donauit somnum corpori, quo reparantur mēbra corporis, vt possint vigilantē animam sustinere. Illud autē cauere debemus, ne ipsa anima nostra dormiat. Malus enim est somnus animæ, bonus somn⁹ corporis, quo reparatur valetudo corporis. Somnus autē animæ, est obliuisci deū suum. Quæcunq; anima oblita fuerit deum suum, dormiuit. Ideo dicit Apostolus quibusdam oblitis deū suū, & tanquā in somno agentibus deliramēta culturæ idolorum. Sic sunt enim qui colūt idola, quomodo qui vident in somnis vana. Si autem euigilet anima ipsorum, intelligit à quo facta est, & nō colit quod ipsa fecit. Dicit ergo quibusdā Apostolus, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Nūquid corpore dormientē excitabat Apostol⁹? Sed excitabat animā dormientem, quando ad hoc tam excitabat vt illuminaretur à Christo. Ergo secundum ipsas vigilias dicit iste, Deus deus meus ad te de luce vigilo. Nō enim vigilares in te, nisi oriretur lux tua, quæ te de somno excitaret. Illuminat enim animas Christus, & facit eas vigilare. Si autē lumen suum detrahat, obdormiunt. Ideo enim illi dicit in alio Psalmo, Illumina oculos meos, ne ynquam obdormiam in morte. Aut si ab illo auersi obdormiunt, præfens est illis lumen, & non possunt videre, quia dormiūt. Quomodo & corpore qui dormit inter diem, iam ortus est sol, iam dies calet, & ille tanquam in nocte est, quia nō vigilat vt videat iam ortum diem. Sic quibusdam iam præfente Christo, iam prædicata veritate, inest adhuc somn⁹ animæ illius. Ergo vos si vigilatis, dicite quotidie, Surge qui dormis & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Vita enim vestra & mores vestri vigilare debent in Christo, vt sentiant alij Pagani dormiētes, & ad somnū vigiliarū vestrarū excitentur, & ipsi excutiant somnū, & incipiāt in Christo vobiscum dicere, Deus deus meus ad te de luce vigilo. *Sitiuit tibi anima mea.* Ecce illud desertum Idumææ. Videte quomodo hic sitit, sed videte quid hic bonum est, sitiuit tibi, Sūt enim qui sitiūt, sed nō deo. Omnis qui sibi vult aliquid præstari, in ardore est desiderij, Ipsum desiderium sitis est animæ. Et videte quanta desideria sint in cordibus hominū, Alius desiderat argentum, alius desiderat possessiones, alius desiderat hereditates, alius amplam pecuniā, alius multa pecora, alius domum magnā, alius vxorē, alius honores, alius filios. Videtis desideria ista, quomodo ardēt in cordibus hominū. Ardēt omnes homines desiderio, & vix inuenitur qui dicat, Sitiuit tibi anima mea. Sitiūt enim homines seculo, & non se intelligūt in deserto esse Idumææ, vbi debet sitire anima ipsorū deo. Dicamus ergo nos, Sitiuit tibi anima mea, Omnes dicamus, quia in cōcordia Christi omnes vna anima sum⁹, ipsa anima sitiat in Idumæa, Sitiuit tibi, inquit, anima mea, *Quam multipliciter tibi & caro mea.* Parū est, quia sitiuit anima mea, sitiuit

f iij & caro

G & caro mea. Porro si anima sitit deo, quomodo & caro sitit deo: Quando enim caro sitit, aquam sitit: quando anima sitit, fontem sapientie sitit. De ipso fonte inebriantur anime nostra, sicut dicit alius Psalmus, Inebriantur ab ubertate domus tue, & torrente deliciarum tuarum potabis eos. Sitienda est ergo sapientia, sitienda est iustitia. Non ea satiabimur, non ea implebimur, nisi cum fuerit finita vita ista, & venerimus ad illud quod promisit deus. Promisit enim deus aequalitatem angelorum, & modo angeli non sitiunt quomodo nos, non esuriunt quomodo nos, sed habent saginam veritatis lucis immortalis sapientie. Ideo beati sunt, & de tanta beatitudine, quia in illa sunt ciuitate Hierusalem celesti, vnde nos modo peregrinamur: attendunt nos peregrinos, & miserantur nos, & iussu domini auxiliantur nobis, vt ad illam patriam communem aliquando redeamus, & ibi cum illis fonte dominico veritatis & aternitatis aliquando saturemur. Modo ergo sitiat anima nostra, vnde & caro nostra sitit, & hoc multipliciter. Multipliciter tibi, inquit, sitit & caro mea, quia & carni nostre promittitur resurrectio. Quomodo anime nostre promittitur beatitudo, sic & carni nostre promittitur resurrectio. Resurrectio carnis talis nobis promittitur. Audite & discite & tenete quae sit spes Christianorum. Quare sumus Christiani: Non enim ad hoc sumus Christiani, vt terrenam nobis felicitatem petamus, quam plerunque habent & latrones & scelerati, Ad aliam felicitatem nos sumus Christiani, quam tunc accipiemus cum vita ista huius seculi tota transferit. Ergo promittitur nobis & carnis resurrectio, & talis resurrectio carnis nobis promittitur, vt caro quidem ista quam modo portamus, resurgat in finem. Nec incredibile vobis videatur, Si enim deus fecit nos qui non eramus, magnum illi est reparare qui eramus: Ergo hoc vobis incredibile non videatur, quia quasi putrescere mortuos videtis, & ire in cineres & in puluerem, Aut si incendatur aliquis mortuus, aut si canes dilanient eum, putatis quia inde non erit resurrecturus: Omnia quae discerpuntur, & in fauillas quasdam putrescunt, integra deo sunt. In illa enim elementa mundi eunt, vnde primo venerunt, quando facti sumus: non illa videmus, sed tamen deus vnde scit producet illa, quia & antequam essemus, vnde sciebat, nos produxit. Talis ergo resurrectio carnis nobis promittitur, vt quauis ipsa sit caro, quam modo portamus quae resurrectura est, tamen non habeat corruptionem quam modo habet. Modo enim ex corruptione fragilitatis, si non manducemus, deficimus, & esurimus: Si non bibamus, deficimus & sitimus: Si diu vigilemus, deficimus & dormimus: Si diu dormiamus, deficimus, ideo vigilamus: Si diu manducemus & bibamus, quauis propter refectioem manducemus & bibamus, ipsa diuturna refectio defectio est. Si diu stemus fatigamur, ideo sedemus: & si diu sedeamus, & ibi fatigamur, & ideo surgimus. Deinde videte quia nullus est carnis nostre status, quonia infantia auolat in pueritiam, & quae infantiam, & non est infantia, quia iam pro infantia pueritia est. Iterum & ipsa migrat in adolescentiam, Quae pueritiam & non inuenis, Adolescentis fit iuuenis, quae adolescentem & non est. Iuuenis fit senex, quae iuuenem, & non inuenis. Et senex moritur, quae senem, & non inuenis. Non stat ergo aetas nostra, vbiq; fatigatio est, vbiq; lassitudo, vbiq; corruptio. Attendentes qualem nobis spem resurrectionis promittat deus, in istis omnibus multiplicibus defectioibus nostris, sitimus illam incorruptionem, & sic caro

nostra multipliciter sitit deo. In ista Idumaea, in isto deserto, quam multipliciter laborat, tam multipliciter sitit: quam multipliciter fatigatur, tam multipliciter sitit illam infatigabilem incorruptionem: quamquam fratres mei bono Christiano & fidei etiam in hoc seculo caro deo sitit: quia si opus est carni pane, si opus est aqua, si opus est vino, si opus est nummo, si opus est iumento carni huic, a deo petere debet non a demoniis & idolis, & a nescio quibus potestatibus huius seculi. Sunt enim qui quando famem patiuntur in isto seculo, dimittunt deum, & rogant Mercurium, aut rogant Iouem vt det illis, aut quem dicunt caelestem Panem, aut aliqua demonia similia, non deo sitit caro ipsorum. Qui autem deo sitiunt, vndique debent sitire & anima & carne: quia & anima deus dat panem suum, id est, verbum veritatis: & carni deus dat quae necessaria sunt, quia deus fecit & animam & carnem. Propter carnem tuam rogas demonia, nunquid animam tuam deus fecit, & carnem tuam demonia fecerunt? Qui fecit animam, ipse fecit & carnem. Qui fecit ambas res, ipse pascit ambas res. Vtrunque nostrum deo sitiat, & ex labore multiplici simpliciter satiatur. Vbi autem sitit anima nostra, & multipliciter caro nostra: Non cuiusque sed tibi domine, id est, deo nostro sitit, Vbi sitit: *In terra deserta & sine via & sine aqua.* Seculum istud diximus, ipsa est Idumaea, hoc est, desertum Idumaea, vnde titulum Psalmus accepit, In terra deserta. Parum est deserta, vbi nullus hominum habitat, insuper & sine via & sine aqua. Vtinam vel viam haberet ipsum desertum, vtinam illuc homo incurrens, vel nosset quae inde exiret. Non videt hominem ad solatium, non videt viam qua careat deserto. Ergo vbi diuertit: vtinam esset vel aqua vnde reficeretur qui inde non potest exire. Malum desertum horribile & timendum, & tamen deus misertus est nostri, & fecit nobis viam in deserto, ipsum dominum nostrum Iesum Christum, & fecit nobis consolationem in deserto, mittendo ad nos praedicatores verbi sui, & dedit nobis aquam in deserto, implens spiritu sancto praedicatores suos, vt fieret in eis fons aquae salientis in vitam aeternam. Ecce habemus hic omnia, sed non sunt de deserto. Ergo proprietatem deserti prius commendauit Psalmus, vt & tu cum audisses in quo malo esses, si quas hic habere posses consolationes, vel sociorum, vel vix, vel aqua, non tribueres deserto, sed illi qui te visitare dignatus est in deserto. *Sic in sancto apparui tibi vt viderem potentiam tuam & gloriam tuam.* Primo sitiuit anima mea, & caro mea multipliciter tibi in deserto, & in terra sine via & sine aqua, & sic in sancto apparui tibi vt viderem potentiam tuam & gloriam tuam. Nisi quis primo sitiat in isto deserto, id est, malo in quo est, nunquam peruenit ad bonum quod est deus. Apparui autem tibi, inquit, in sancto. Nam in sancto est magna consolatio. Apparui tibi quid est? Vt videres me, & ideo vidisti me vt viderem te. Apparui tibi vt viderem. Non dixit apparui tibi vt videres: sed dixit, apparui tibi vt viderem potentiam tuam & gloriam tuam. Vnde & Apostolus, *Nunc autem, inquit, cognoscentes deum, immo cogniti a deo.* Prius enim apparuisti deo, vt possit vobis apparere deus, Vt viderem potentiam tuam & gloriam tuam. Reuera in isto deserto, id est, in ista eremo, si tanquam ab eremo exigit homo quod sibi saluti est, nunquam videbit potentiam domini & gloriam domini, sed remanebit siti moriturus, nec viam inueniet nec consolationem, nec aquam per quam duret in eremo. Cum autem crexerit se ad deum, vt dicat illi ex

A illi ex medullis omnibus, Sitiuit tibi anima mea, quam multipliciter tibi & caro mea: ne forte vel necessaria carnis ab aliis petat, & non à deo, aut non desideret illam resurrectione carnis, quam nobis promittit deus: cum ergo se erexerit, habebit non paruas consolationes. Ecce fratres, quomodo caro nostra quandiu mortalis est,

quandiu fragilis est, ante illam resurrectionem habet solatia ista quibus viuimus, panem, aquam, fructus, vinum, oleum. Ista omnia solatia & subsidia, si nos deserant, utique durare non possumus, quantum nondum receperit caro ista sanitatem illam perfectam, vbi nullam patitur angustiam, nullam indigentiam: sic & anima nostra cum hic est in ista carne inter tētationes, & pericula seculi huius, adhuc est infirma. Habet etiam ipsa solatia verbi, solatia orationis, solatia disputationis. Sic sunt ista animæ nostræ, quomodo illa carnis nostræ. Cum autē resurrexerit caro nostra, ut iam istis non indigeamus, habebit locum quēdam & statum incorruptionis suæ: sic & anima nostra habebit cibum suum ipsum verbū dei, per quod facta sunt omnia. Tamen gratias deo qui modo in hac eremo non nos deserit, siue dādo nobis quod

B necessarium est carni, siue dādo nobis quod animæ necessarium est, & quando nos aliquibus necessitatibus erudit, vult ut amplius illum diligamus, Ne forte per saginam corrūpamur & obliuiscamur eum, subtrahit nobis aliquādo quæ necessaria sunt, & atterit nos, ut sciamus quia pater & dominus est, non solū blandiens, sed & flagellās. Præparat enim nos cuidā hereditati incorruptibili & magnæ. Si vnam cuppam, aut vnam cellam tuam, aut si quid habes in domo tua cogitas dimittere filio tuo, & ne perdat illud, erudis eum, & flagellas eū ad disciplinā, corrigis ne perdat nihil tuum, quod & ipse hoc dimissurus est: sic & tu non vis ut nos erudiat pater noster in flagellis etiam necessitatū, aut tribulationum, qui nobis talem hereditatē daturus est, & quæ transire non possit: Hereditatē enim nobis dabit seipsum deus, ut ipsum possideamus, & ab ipso possideamur in æternū. Ergo in sancto appareamus deo, ut appareat nobis.

C Appareamus illi in sancto desiderio, ut appareat nobis in potentia & gloria filij dei. Multis enim non apparuit, sint in sancto, ut appareat & illis. Nam multi putant illū tantūmodo hominē fuisse, quia prædicatur natus ex homine, crucifixus & mortuus, ambulasse in terra, manducasse & bibisse, & cetera egisse quæ sunt humana, & putant illū talē fuisse, quales sunt ceteri homines. Audistis autē modo cum Euangeliū legeretur, quomodo cōmendauit maiestatem suam, Ego & pater vnum sumus. Ecce quanta maiestas & quanta æqualitas patris, descendit ad carnē propter infirmitatē nostrā. Ecce quātum dilecti sumus, antequā deum diligeremus. Si antequā deū diligereamus, tantū ab illo dilecti sumus, ut æqualē sibi filium suum hominē faceret propter nos, quid nobis seruauit iam diligētibus se: Ergo multi nescio quid minimū putant apparuisse in terra filium dei: quia non sunt in sancto, non eis apparet potētia ipsius & gloria ipsius: id est, quia nondum sanctificatū habent cor, vnde intelligāt eminentiā virtutis illius, & gratias agunt deo: quia propter ipsos tantus quō venit, ad quam natiuitatem, ad quam passionē, non possunt videre gloriā ipsius, & potētiam ipsius. Quoniam melior est misericordia tua super vitas. Multæ sunt vitæ humanae, sed deus vnam vitam promittit, & non illam dat nobis quasi propter merita nostra, sed propter misericordiā suā. Quid enim boni egimus, ut illud mereamur? Aut quæ bona facta nostra præcesserūt, ut deus nobis gratiā suam daret: Nunquid inuenit

iustitias quas coronaret, & non delicta quæ donaret? **D** Utique delicta quæ donauit si punire vellet, non esset iniustum. Quid enim tam iustum quā ut puniatur peccator? Cum iustum sit ut puniatur peccator, pertinuit ad misericordiam ipsius non punire peccatorem, sed

iustificare, & de peccatore facere iustum, & de impio facere pium. Ergo misericordia ipsius melior super vitas. Quas vitas: Quas sibi homines elegerunt. Alius elegit sibi vitam negociandi, alius vitam rusticandi, alius vitam fornerandi, alius vitam militandi, alius illā, alius illam. Diuersæ sunt vitæ, sed melior est misericordia tua super vitas nostras. Melius est quod das correctis, quā quod eligunt peruersi. Vnam vitam donas, quæ præponatur omnibus nostris quascunque in mundo eligere potuerimus. Quoniam melior est misericordia tua super vitas. Labia mea laudabunt te. Non te laudarent labia mea, nisi me præcederet misericordia tua. **E** *Dono tuo te laudo, per misericordiam tuam te laudo. Non enim ego possem laudare deum, nisi mihi donaret laudare se posse. Quoniam melior est misericordia tua super vitas, labia mea laudabunt te. Sic benedicam te in vita mea, & in nomine tuo leuabo manus meas. Sic benedicam te in vita mea. Iam in vita mea quam mihi donasti, non in illa quam ego elegi secundum mundum cum ceteris inter multas vitas, sed quam dedisti mihi per misericordiam tuam ut te laudarem, Sic benedicam te in vita mea. Quid est sic? Ut misericordiam tuam tribuam vitam meam, in qua te laudo, non meritis meis. Et in nomine tuo leuabo manus meas. Leua ergo manus in oratione, Leuaunt pro nobis dominus deus*

noster manus in cruce, & extensæ sunt manus eius pro nobis. Ideo extensæ sunt manus eius in cruce, ut manus nostræ extendantur in bona opera, quia crux ipsius misericordiam nobis præbuit. Ecce leuaunt ille manus & obtulit pro nobis sacrificium deo seipsum, & per illud sacrificium deleta sunt omnia peccata nostra. Leuemus & nos manus nostras ad deum in prece, & non confundentur manus nostræ leuate ad deum, si exerceantur in bonis operibus. Quid enim facit qui leuat manus? Vnde præceptum est ut leuatis manibus oremus ad deum: Apostolus enim dicit, Leuantes puras manus sine ira & discertatione, ut cum leuas manus tuas ad deum, veniant tibi in mentem opera tua. Quia enim manus istæ leuantur ut impetres quod vis, ipsas manus cogitās in bonis operibus exerce, ne erubescant leuari ad deum. In nomine tuo leuabo manus meas. Iste preces nostræ sunt in hac Idumæa, in hoc deserto, in terra sine aqua & sine via, vbi nobis Christus est via, sed non via de hac terra. In nomine tuo leuabo manus meas. Et quid dicā, cum leuo manus meas in nomine tuo? Quid petam? Eia fratres, quando leuatis manus, querite quid petatis. Ab omnipotente enim petitis, Aliquid magnum petite, non qualia petunt qui nondum crediderunt. Videtis qualia dentur & impiis. Petiturus es à deo tuo pecuniam, nunquid non donat eam & sceleratis qui in illū non credunt? Quid ergo pro magno petiturus es quod donat & malis? Sed non tibi displiceat, quia quæ donat & malis, tam frivola sunt, ut hæc & malis donari digna sint, ne tibi quali magna videantur, quæ possunt donari & malis. Dei quidē sunt & oia dona terrena, sed videte, quia quæ donat & malis, non pro magno habenda sunt. Est aliud quod nobis seruat. Cogitemus autem quæ donat & malis, & hinc intelligam⁹ quid seruet bonis. Quæ donat malis videte. Donat illis lucem istam, videte quia vident illam boni & mali. Pluuia quæ de-

scendit

Gscendit super terram, & hinc quanta bona nascuntur,
 & malis inde praestatur & bonis, dicente Euangelio, Qui
 solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit in
 per iustos & iniustos. Dona ergo ista quae nascuntur,
 vel de pluuia, vel de sole, a domino quidem nostro pe-
 tere debemus, cum sint necessaria, sed non ista sola, quia
 ista dantur bonis & malis. Quid ergo debemus petere
 quando leuamus manus? Quia quomodo potuit, dixit
 illud Psalmus. Quid est quod dixi, quomodo potuit?
 Quomodo potuit os humanum auribus humanis.
 Quia per ora humana ista dicta sunt, & per quasdam si-
 militudines dicta sunt, quomodo capere possent om-
 nes infirmi, omnes paruuli. Quid dixit? Quid petiuit? In
 nomine, inquit, tuo leuabo manus meas. Quid acce-
 pturus? *Tanquam adipe & pinguedine repleatur anima mea.*
 Putatis aliqua pinguedine repleatur anima mea? Puta-
 tis aliquam pinguedinem carnis desiderasse animam
 istam fratres mei? Non enim hoc pro magno desiderat
 ut pingues arietes, ut pingues porci illi mactarentur, ut
 veniret ad aliquam coquinam, ubi inueniret obsonia
 pinguia vnde saturaretur. Si hoc crediderimus, digni-
 lumus qui ista audiamus. Ergo aliquid spirituale debe-
 mus intelligere. Habet quandam pinguedinem anima
 nostra. Est quaedam saturitas pinguis sapientiae. Sapietia
 enim ista, animae quae carent, marcescunt, & omnino ita
 exiles fiunt, ut in bonis omnibus operibus cito deficiant.
 Quare cito deficiunt in omnibus bonis operibus? Quia
 non habent pinguedinem saturitatis suae. Audi Apосто-
 lum dicentem de pingui anima, praecipientem ut quis-
 que bene operetur. Quid ait? Hilarum datorem diligit
 deus. Pinguis anima vnde esset pinguis, nisi a domino
 saturaretur? Et tamen quantumlibet hic sit pinguis, quid
 erit in illo futuro seculo quo nos pascit deus interim in
 hac peregrinatione? Quid erimus tunc? Nec dici potest,
 Et fortasse ipsam saturitatem optamus hic quando le-
 uamus manus nostras, ubi pinguedine sic saturabimur,
 ut omnino omnis indigentia nostra intereat, & nihil
 desideremus, quia totum praesto nobis erit, quicquid hic
 desideramus, quicquid hic pro magno amamus. Iam
 patres nostri mortui sunt, deus autem viuit. Non hic po-
 tuimus semper habere patres, ibi autem semper habebi-
 mus viuum vnum patrem. Habentes patriam nostram,
 quaecunque terrene sunt, semper ibi esse non possumus,
 & necesse est ut alij nascantur, & ad hoc nascantur filij
 ciuium illorum, ut excludant inde parentes suos. Ad
 hoc enim nascitur puer, ut dicat maiori, Quid hic agis?
 Necesse est ut qui succedunt & qui nascuntur, excludant
 eos qui se praecesserunt. Ibi omnes pariter viuemus, non
 ibi erit successor, quia nullus decessor. Qualis illa patria?
 Sed diuitias hic amas, ipse deus tibi erit diuitie tuae. Sed
 amas fontem bonum: quid praecelarius illa sapientia: quid
 lucidius? Quicquid hic potest amari, pro omnibus tibi
 erit qui fecit omnia. Tanquam adipe & pinguedine re-
 repleatur anima mea. *Et labia exultationis laudabunt no-
 men tuum.* In hac eremo, in nomine tuo leuabo manus
 meas, impleatur anima mea tanquam adipe & pingue-
 dine, & labia exultationis laudabunt nomen tuum. Mo-
 do enim oratio quandiu sitis, cum sitis transierit, tran-
 sit oratio, & succedet laudatio. Et labia exultationis lau-
 dabunt nomen tuum. *Si memoratus sum tui super stratum
 meum, in diluculis meditabor in te, quia factus es adiutor meus.*
 Stratum suum, quietem suam dixit. Quando aliquis
 quietus est, memor sit dei: quando aliquis quietus est, non
 per quietem dissoluatur & obliuiscatur deum. Si memor
 est dei quando quietus est, in actionibus suis in deum me-

ditatur. Diluculo enim dixit actiones, quia omnis ho-
 mo diluculo incipit aliquid agere. Quid ergo dixit?
 Si memor fui tui in strato meo, & in diluculis medi-
 tabor in te. Si ergo non fui memor in strato meo, nec
 in diluculo meditabor in te. Qui quando ociosus est
 non cogitat deum, in actionibus suis cogitare deum
 potest? Qui autem memor eius est, quando quietus est,
 in ipso meditatatur cum agit, ne in actionibus suis defi-
 ciat. Ideo quid adiecit? Et in diluculis meditabor in
 te, quia factus es adiutor meus. Etenim nisi deus adiu-
 uet bona opera nostra, impleri a nobis non possunt. Et
 digna debemus operari: id est, tanquam in luce, quan-
 do Christo demonstrante operamur. Quicumque ope-
 ratur mala, in nocte operatur, non in diluculo, Apo-
 stolo dicente, Qui inebriantur, nocte inebriantur: &
 qui dormiunt, nocte dormiunt: Nos qui diei sumus,
 sobriissimus. Hortatur nos ut secundum diem ambule-
 mus honeste, Sicut in die, inquit, honeste ambulemus.
 Et iterum, Vos, inquit, filij lucis estis, & filij diei, non estis
 noctis neque tenebrarum. Qui sunt filij noctis, & filij
 tenebrarum? Qui omnia mala operantur. Usque adeo
 filij noctis sunt, ut timeant videri quae operantur, Et
 quae publice operantur mala, ideo publice operantur,
 quia multi illa operantur, Quae pauci operantur, in ab-
 sccondito operantur. Qui autem talia publice operan-
 tur, sunt quidem in luce solis, sed in tenebris cordis. Ne-
 mo ergo in diluculo operatur, nisi qui in Christo ope-
 ratur. Sed qui ociosus memor est Christi, in ipso me-
 ditatur in omnibus actionibus suis, & est illi adiutor in
 bono opere, ne per infirmitatem suam deficiat. Si me-
 moratus sum tui super stratum meum, in diluculis me-
 ditabor in te, quia factus es adiutor meus. *Et in vela-
 mento pennarum tuarum exultabo.* Hilarresco in bonis ope-
 ribus, quia super me est velamen pennarum tuarum. Si
 me non protegas, quia pullus sum, miluus me rapiet. Di-
 citur enim quodam loco ipse dominus noster ad Hieru-
 salem quandam ciuitatem illam ubi crucifixus est, Hieru-
 salem, inquit, Hierusalem, quotiens volui filios tuos
 congregare tanquam gallina pullos suos & noluiti.
 Paruuli sumus, ergo protegat nos deus sub vmbraculo
 alarum suarum. Quid cum maior facti fuerimus? Bonu-
 m est nobis ut & tunc protegat nos, ut sub illo maio-
 re semper nos pulli simus. Semper enim ille maior est
 quantumcumque creuerimus. Nemo dicat, protegat me
 cum paruulus sum: quali aliquando ad tantam magnitu-
 dine possit peruenire, quae sibi sufficiat. Sine protectio-
 ne dei nihil es, semper ab illo protegi velimus. Tunc
 semper in illo magni esse poterimus, si semper sub illo
 paruuli simus. Et in velamento pennarum tuarum exul-
 tabo. *Agglutinata est anima mea post te.* Videte desideran-
 tem, videte sitientem, videte quomodo haeret deo. Nas-
 catur in vobis iste affectus, si iam germinat, complua-
 tur & crescat, perueniat ad tale robur, ut & vos dicatis
 ex toto corde, agglutinata est anima mea post te. Vbi
 est ipsum glutine: ipsum glutine charitas est. Charitate ha-
 be quo glutine agglutinetur anima tua post deum, Non
 cum deo, sed post deum, ut ille praecedat, tu sequaris.
 Qui enim voluerit deum antecedere, consilio suo vult
 viuere, & non vult sequi praeccepta dei. Propterea & Pe-
 trus repulsus est, quando voluit consilium dare Christo
 passuro pro nobis. Adhuc enim infirmus erat Petrus, &
 quanta utilitas esset generis humani in sanguine Chri-
 sti, non nouerat. Dominus autem qui venerat redime-
 re nos, & dare precium pro nobis sanguinem suum, coe-
 pit predicare passionem suam. Expauit Petrus quasi mor-
 riturum

Ariturum dominum, quem volebat hic semper vivere quomodo illum vivebat, quia carnalibus oculis deditus, carnali affectu circa dominum tenebatur. & ait illi, *Abiit a te domine, propitius esto tibi.* Et dominus, *Redi post me satanas, non enim sapias quae dei sunt, sed quae sunt hominum.* Quare quae sunt hominum? Quia antecedere me vis, Redi post me ut sequaris me, Ut iam sequens Christum diceret, *Agglutinata est anima mea post te. Merito annectit, Me suscepit dextera tua.* Agglutinata est post te anima mea me suscepit dextera tua. Dixit hoc Christus in nobis, id est, in homine quem gestabat pro nobis, quem offerebat pro nobis. Dixit hoc, dicit hoc & Ecclesia in Christo, dicit in capite suo, quia & ipsa passa est hic persecutiones magnas, & singillatim etiam modo patitur. Quis enim pertinens ad Christum, non variis tentationibus agitur, & quotidie agit cum illo diabolus & angeli eius, ut pervertatur qualibet cupiditate, qualibet suggestionem, aut promissione lucri, vel terrore damni, vel promissione vitae, vel terrore mortis, aut alicuius potentis inimicitii, aut alicuius potentis amicitii: Omnibus modis instat diabolus quem admodum deiiciat, Et in persecutionibus vinimus, & habemus perpetuos inimicos, diabolum & angelos eius, **B** sed non timeamus. Sic sunt diabolus & angeli eius quasi milui, Sub illius gallinae alis sumus, & non nos potest contingere. Gallina enim quae nos protegit, fortis est, Infirma est propter nos, sed fortis est in se dominus noster Iesus Christus, ipsa sapientia dei. Ergo dicit hoc & Ecclesia, Agglutinata est anima mea post te, me suscepit dextera tua. *Ipsi vero in vanum quaesierunt animam meam.* Quid mihi fecerunt qui quaesierunt animam meam perdere? Utinam quaerent animam meam ut crederent mecum, sed quaesierunt animam meam ut perderent me. Quid facturi? Non enim rapturi erant gluten quod adhaesit anima mea post te. Quis enim nos separabit a charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an gladius? Dextera tua suscepit me. Ergo propter illud gluten, & propter potentissimam dexteram tuam, in vanum quaesierunt animam meam. Quotquot persecuti sunt, vel persequi cupiunt Ecclesiam, potest de his hoc intelligi, maxime hoc tamen accipiamus de Iudaeis, qui quaesierunt animam Christi perdere. Et in ipso capite nostro quod crucifixerunt, & in discipulis eius quos postea persecuti sunt. Quaesierunt animam meam. *Inuolunt in inferiora terra.* Terram perdere noluerunt, ut crucifigerent Christum in inferiora terra ierunt. Quae sunt inferiora terra? Terrena cupiditates. Melius est carne ambulare super terram, quam cupiditate ire sub terram. Omnis enim qui contra salutem suam cupit terrena, sub terra est: quia terram sibi praeponit terram super se ponit, & se subter fecit. Illi ergo timentes terram perdere, quid dixerunt de domino Iesu Christo, cum viderent multas turbas ire post illum, quia mirabilia faciebat? Si illum dimiserimus vivum, venient Romani & tollent nobis & locum & gentem. Timuerunt perdere terram, & ierunt sub terram, accidit eis & quod timuerunt. Nam ideo voluerunt Christum occidere, ne terram perderent, & ideo terram perdidit, quia Christum occiderunt. Occiso enim Christo, quia dixerat illis ipse dominus, *Auferetur a vobis regnum, & tradetur genti facienti iustitiam, secuta sunt illos magna calamitates persecutionum.* Vicerunt illos imperatores Romani, & reges gentium, Exclusi sunt de ipso loco ubi crucifixerunt Christum, & modo locus ille plenus est laudatoribus Christianis,

nullum Iudaeum habet. Carnit inimicis Christi, impletus D est laudatoribus Christi. Ecce perdidit a Romanis locum, quia Christum occiderunt, qui propterea occiderunt, ne locum a Romanis perderent. Ergo introibunt in ima terram. *Tradentur in manus gladii.* Reuera sic illis visibiliter contigit, expugnati sunt irruentibus hostibus. *Partes vulpium erunt.* Vulpes dicit reges seculi, qui tunc fuerunt quando debellata est Iudaea. Audite ut noveritis & intelligatis, quia ipsos dicit vulpes. Herodem regem ipse dominus vulpem appellavit. Ite, inquit, & dicite vulpi illi. Videte & attendite fratres mei, Christum regem habere noluerunt, & partes vulpium facti sunt. Quando enim Pilatus praeses in Iudaea legatus, occidit Christum ex vocibus Iudaeorum, dixit ipsis Iudaeis, Regem vestrum crucifigam: Quia dicebatur rex Iudaeorum, & verus rex ipse. Et illi repellentes Christum, dixerunt, Nos non habemus regem nisi Caesarem. Repulerunt agnum, elegerunt vulpem, merito partes vulpium facti sunt. Rex vero, ideo ita positum est, quia illi vulpem elegerunt, regem vero noluerunt. Rex vero, id est, verus rex, cui titulus inscriptus est, quando passus est. Nam Pilatus hunc titulum super caput eius inscriptum posuit, rex Iudaeorum, Hebraea lingua, Graeca, & Latina, ut omnes qui transirent legerent gloriam regis, & ad ignominiam ipsorum Iudaeorum, qui renicientes verum regem, elegerunt vulpem Caesarem. *Rex vero latabitur in deo.* Illi facti sunt partes vulpium, Rex vero latabitur in deo. Quem sibi visi sunt quasi superasse cum crucifigerent, tunc crucifixus fudit precium quo emit orbem terrarum. Rex vero latabitur in deo. *Laudabitur omnis qui iurat in ipso.* Quare laudabitur omnis qui iurat in ipso? Quia sibi elegit Christum, non vulpem: quia quando illi Iudaei insultauerunt, tunc dedit ille unde redimeremur. Ad ipsum ergo pertinemus, qui nos redemit, qui pro nobis mundum vicit, non armato milite, sed irrita cruce, Rex vero latabitur in deo, laudabitur omnis qui iurat in ipso. Qui iurat in eo? Qui pollicetur ei vitam suam, qui vouet illi & reddit, qui fit Christianus, hoc est quod ait, *Laudabitur omnis qui iurat in ipso.* *Quoniam oppilatum est os loquentium iniqua.* Quanta iniqua locuti sunt Iudaei, quanta mala dixerunt non solum Iudaei, sed & omnes qui propter idola Christianos persecuti sunt. Quando sauebant in Christianos, putabant quod possent finire Christianos, Cum putabant quod possent finire, Christiani creuerunt, & ipsi finiti sunt. *Oppilatum est os loquentium iniqua.* Nemo audet modo publice loqui contra Christum, iam omnes timent Christum. *Quoniam oppilatum est os loquentium iniqua.* Quando in infirmitate agnus erat, etiam vulpes audebant contra agnum, Vicit leo de tribu Iuda, & siluerunt vulpes, quoniam oppilatum est os loquentium iniqua.

In Psalmum sexagesimum tertium

Enarratio.

PASSIONIS sanctorum martyrum diem hodie festum habentes, in eorum recordatione gaudeamus, recolentes quod patiebantur, & intelligentes quid intuebantur. Nunquam enim tantas tribulationes carne tolerarent, nisi magnam quietem mente conciperet. Hunc itaque psalmum pro ipsa solennitate curramus. Hesterno enim die multa audiuit charitas vestra, nec hodie tamen huic festiuitati negare potuimus nostram seruitutem. Itaque quoniam maxime domini passio commendatur in hoc Psalmo, nec potuerunt esse fortes martyres, nisi intueretur cum qui primus

G primus passus est, nec talia sustinerent in passione quæ illa ille, nisi talia sperarent in resurrectione, quia ipse de se demonstravit. Nouit autem sanctitas vestra caput nostrum esse dominum nostrum Iesum Christum, omnesque illi coherentes membra esse illius capitis, eiusque vocem iam habetis notissimam, quoniam non ex solo capite, sed etiam ex corpore loquitur, Vocesque eius non tantum ipsum dominum Iesum Christum, qui iam ascendit in cælum, vel significant, vel prædicant, sed etiam eius membra caput proprium secutura, Agnoscamus hic non solum illius vocem, sed & nostram. Et nemo dicat quod hodie in tribulatione passionum non sumus. Supra enim audistis hoc, quia illis temporibus Ecclesia quasi tota simul impellebatur, nunc autem per singulos tentatur. Alligatus est quidam diabolus ne faciat quantum potest, ne faciat quantum vult, tamen tantum tentare sinitur, quantum expedit proficientibus. Non nobis expedit esse sine tentationibus, nec rogemus deum vt non tentemur, sed vt non inducamur in tentationem. Dicamus ergo & nos:

Exaudi deus orationem meam cum deprecor, à timore inimici erue animam meam. Scruerunt inimici in martyres. Quid orabat ista vox corporis Christi: Hoc orabat vt eruerentur ab inimicis, & nõ eos possent occidere inimici. Ergo exauditi non sunt, quia occisi sunt, & deseruit deus contritos corde seruos suos, & sperantes in se despexit: Absit. Quis enim inuocauit dominum, & derelictus est ab eo: Quis sperauit in eum, & desertus est ab eo: Exaudiebantur ergo & occidebantur, & tamen ab inimicis eruebantur. Alij timentes consentiebant & viuebant, & tamen ipsi ab inimicis absorbebantur, occisi eruebantur, viuentes absorbebantur. Inde est & illa vox gratulationis, Forsitan viuis absorbuissent nos. Multi absorpti, & viui absorpti, multi mortui absorpti. Qui putauerunt inanem esse fidem Christianam, mortui absorpti sunt. Qui autem scientes veritatem esse prædicationem Euangelij, Christum esse filium dei scientes, & hoc credentes, & hoc intus tenentes, cesserunt tamen doloribus, & idolis sacrificauerunt, viui absorpti sunt. Illi absorpti, quia mortui illi autem quia absorpti, mortui. Non enim absorpti viuere potuerunt, quauis viui absorberentur. Ergo hoc orat vox martyrum: A timore inimici erue animam meam, non vt me non occidat inimicus, sed vt non timeam occidentem inimicum. Hoc orat in psalmo impleri seruus, quod modo iubebat in Euangelio dominus. Quid modo iubebat dominus: Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere: sed eum potius timete qui habet potestatem & animam & corpus occidere in gehennam ignis. Et repetiuit, ita dico vobis, eum timete. Qui sunt qui corpus occidunt: Inimici. Quid iubebat dominus: Ne timerentur. Oretur ergo, vt præstet quod iubet. A timore inimici erue animam meam. Erue me à timore inimici, & subde timori tuo. Non timeam eum qui corpus occidit, sed timeam eum qui habet potestatem & corpus & animam occidere in gehennam ignis. Non enim à timore volo esse immunis, sed à timore inimici liber, sub timore domini seruus. *Protexisti me à conuentu malignantium, à multitudinis operantium iniquitatem.* Iam ipsum caput nostrum intueamur. Multi martyres talia passi sunt, sed nihil sic elucet quomodo caput martyrum, ibi melius intuemur quod illi experti sunt. Protectus est à multitudine malignantium protegente se deo, protegente carnem suam ipso filio & homine quem gerebat, quia filius hominis est, & filius dei

est. Filius dei propter formam dei: filius hominis propter formam serui, habes in potestate ponere animam tuam & recipere eam. Quid ei potuerunt facere inimici: Occiderunt corpus, animam non occiderunt. Intendite, Parum ergo erat domino hortari martyres verbo, nisi firmaret exemplo. Nostis qui conuentus erat malignantium Iudeorum, & quæ multitudo erat operantium iniquitatem. Quam iniquitatem? Quia voluerunt occidere dominum Iesum Christum: Tanta opera bona, inquit, ostendi vobis, propter quod horum me vultis occidere? Pertulit omnes infirmos eorum, curauit omnes languidos eorum, prædicauit regnum cælorum, non tacuit vitia eorum, vt ipsa potius eis displicerent, non medicus à quo sanabantur. His omnibus curationibus eius ingrati, tanquam multa febris phreneticis insanientes in medicum qui venerat curare eos, excogitauerunt consilium perdendi eum, tanquam ibi volentes probare, vtum vere homo sit qui mori possit, an aliquid super homines sit, & mori se non permittat. Verbum ipsorum agnoscimus in sapientia Salomonis: *Sapientia.* Morte turpissima, inquit, eodemnemus eum. Interrogemus eum, erit enim respectus in sermonibus illius. Si enim vere filius dei est, liberet eum. Videamus ergo quid factum sit. *Quis exaceruunt tanquam gladium linguas suas.* Filij hominum dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus: quod dicit & alius psalmus, sic & hic, Exaceruunt tanquam gladium linguas suas. Non dicant Iudæi, nõ occidimus Christum. Etenim propterea eum dederunt iudici Pilato, vt quasi ipsi à morte eius viderentur immunes: nam cum dixisset eis Pilatus, Vos eum occidite. Responderunt: Nobis non licet occidere quenquam. Iniquitatem facinoris sui in iudicem hominem refundere volebat. Sed nunquid deum iudicem fallebat: Quod fecit Pilatus, in eo ipso quod fecit aliquantum particeps fuit, sed in comparatione illorum multo ipse innocetior. Institit enim quantum potuit, vt illum ex eorum manibus liberaret. Nam propterea flagellatum produxit ad eos: non persequendo dominum flagellauit, sed eorum furori satisfacere volens, vt vel sic iam misererent & desinerent velle occidere cum flagellatum viderent, fecit & hoc. At vbi perseverauerunt, nostis illum lauisse manus & dixisse, quod ipse non fecisset, mundum se esse à morte illius. Fecit tamen, sed si reus quia fecit vel inuitus, illi innocentes qui coegerunt vt faceret: Nullo modo. Sed ille dixit in eum sententiam, & iussit eum crucifigi, & quasi ipse occidit, & vos à Iudæi occidistis. Vnde occidistis: Gladio linguæ. Acuistis enim linguas vestras. Et quædo percussistis, nisi quædo clamastis, Crucifige crucifige: Propterea enim non est prætermittendum, quia venit in mentem, ne forte aliquem perturbet lectio diuinorum librorum. Quidam Euangelista dicit: hora sexta crucifixum dominum, & quidam hora tertia: nisi intelligamus perturbamur. Iam incipiente sexta hora dicitur Pilatus sedisse pro tribunali: & reuera quando leuatus est dominus in ligno, hora sexta erat. Sed alius Euangelista intuens animum Iudeorum, quia volebat se immunes videri à morte domini, narrando eos ostendit reos, dicens dominum hora tertia crucifixum. Considerantes autem omnem circumstantiam lectionis quanta agi potuerunt, cum apud Pilatum dominus accusaretur vt crucifigeretur, inuenimus horam tertiam esse potuisse, quando illi clamauerunt, Crucifige crucifige. Ergo verus illi tunc occiderunt quando clamauerunt. Apparitores potestatis hora sexta crucifixerunt, præuarica-

Marci. 16.
Acto. 1.

Dist. 15. ca.
Sancta Romana in medio.

Psal. 123.

Matth. 10.

Philip. 1.
Ioan. 10.
Matth. 10.
Ioan. 10.
Sapientia.
Psal. 55.
Ioan. 8.
Ioan. 19.
Matth. 27.
Luc. 23.
Ioan. 19.
Matth. 27.
De par. dist. 10.
De res. euang. 1.
cap. 11.

praenarratores legis hora tertia clamauerunt: quod illi
 manibus hora sexta, hoc illi lingua hora tertia. Rei ma-
 gis isti clamando famebant, quam illi qui obtem-
 perando administrabant. Ipsum est totum acumen lu-
 daeorum, hoc est, quod pro magno quaesuerunt, Oc-
 cidamus & non occidamus: sic occidamus vt non ipsi
 occidantur. *Intenderunt arcum rem amaram.* Arcum dicit
 insidias. Qui enim gladio cominus pugnat, aperte pu-
 gnat: qui sagittam mittit, fallit vt feriat. Prius enim sa-
 gitta percutit, quam venire ad vulnus preuideatur. Sed
 quem laterent insidiae cordis humani: Nunquid & do-
 minum nostrum lesam Christum, qui non opus habe-
 bat vt ei testimonium quisquam perhiberet de homi-
 ne? Ipse enim sciebat quid esset in homine, sicut Euan-
 gelista testatur. Tamen audiamus eos, & intueamur eos
 quasi nesciente domino facere quod moluntur. *Inten-
 derunt arcum rem amaram: Vt sagittarent in abscondito
 immaculatum.* Quod dixit, intenderunt arcum, hoc
 est, in abscondito quasi fallentes insidias. Nostis enim
 quibus dolis id egerint, quemadmodum discipulum ei
 cohaerentem pecunia corruerint vt sibi traderetur: quo-
 modo falsos testes procurauerint, quibus insidiis & do-
 lis egerint, vt sagittarent in abscondito immaculatum.
 Magna iniquitas. Ecce de abscondito venit sagitta, quae
 immaculatum ferit, qui nec tantum habebat maculae,
 quantum potest pungi a sagitta. Agnus quippe imma-
 culatus, totus immaculatus, semper immaculatus, non
 cui maculae ablatae sint, sed qui maculas nullas contra-
 xerit. Nam fecit multos immaculatos donando peccata,
 ipse immaculatus non habendo peccata. Vt sagittaret
 in abscondito immaculatum. *Repente sagittabunt eum
 & non timebunt.* O cor durum, occidere velle homi-
 nem qui mortuos suscitabat. Repente: id est, insidiosae,
 quasi inopinate, quasi non prouise. Similis enim nescien-
 ti erat inter ipsos dominus, ignorantes quid nesciret &
 quid sciret, immo ignorantes eum nihil nescire, & om-
 nia scire, & ad hoc venisse vt illi facerent quod se po-
 testate facere arbitrabantur. Repente sagittabunt eum
 & non timebunt. *Obfirmauerunt sibi sermonem malignum.*
 Obfirmauerunt, facta sunt tanta miracula, non sunt
 moti, perstiterunt in consilio sermonis maligni. Tra-
 ditus est ille iudici: trepidat iudex, & non trepidant qui
 iudici tradiderunt: contremiscit potestas, & non con-
 tremiscit immanitas: Vult ille lauare manus, & illi in-
 quinant linguas: sed quare hoc? Firmauerunt sibi ser-
 monem malignum. Quanta egit Pilatus, quanta vt re-
 frenarentur: Quae dixit, quid egit? Sed firmauerunt sibi
 sermonem malignum. Crucifige crucifige. Repetitio, co-
 firmatio est sermonis maligni. Videamus quomodo
 firmauerunt sibi sermonem malignum, Regem vestrum
 crucifigam? Dixerunt, Nos non habemus regem nisi
 Caesarem. Obfirmarunt sermonem malignum. Offere-
 bat ille regem filium dei, illi ad hominem recurrerant:
 digni qui illum haberent, & illum non haberent. Adhuc
 audi, quomodo firmauerunt sibi sermonem malignum.
 Non inuenio aliquid in isto homine ait iudex, quo di-
 gnus sit morte. Et illi qui firmauerunt sermonem ma-
 lignum, dixerunt, Sanguis eius super nos & super filios
 nostros. Firmauerunt sibi sermonem malignum: firma-
 uerunt sermonem malignum, non domino sed sibi: quo-
 modo enim non sibi, cum dicunt, Super nos & super fi-
 lios nostros: Quod ergo firmauerunt, sibi firmauerunt:
 quia ipsa vox est alibi, Foderunt ante faciem meam fo-
 ueam, & inciderunt in eam. Dominum mors non occi-

dit, sed ipse mortem: illos autem iniquitas occidit, quia D
 noluerunt occidere iniquitatem. Prorsus fratres certa-
 men est, aut occides iniquitatem, aut occideris ab ini-
 quitate. Noli autem querere occidere iniquitatem tan-
 quam aliquid extra te. Ad teipsum respice, vide quid te-
 cum pugnet in te, & caue ne expugnet te iniquitas tua,
 inimica tua, si interfecta non erit: ex te enim est, & ani-
 ma tua aduersus te rebellat, non aliud aliquid. Ex qua-
 dam parte cohaeres deo, ex quadam parte delectaris se-
 culo. Illud quo delectaris seculo, pugnat aduersus men-
 tem, quae cohaeret deo. Sed quae cohaeret cohaereat, non
 deficiat, non se dimittat, magnum adiutorium habet.
 Vincit quod in illa sibi rebellat, si perseverat in pugnan-
 do. Est peccatum in corpore tuo, sed non regnet. Non
 ergo regnet, inquit, peccatum in vestro mortali cor-
 pore, ad obaudiendum desideris eius. Si vero non ob-
 audieris, & si est quod suadeat, quod delectet ad malum,
 non obtemperando facis vt non regnet quod est, & ita
 fiet postea vt non sit quod erat, Quando? Cum absor-
 bebatur mors in victoria, cum corruptibile hoc induerit
 incorruptionem, ibi non erit quod tibi repugnet, non
 erit quod te aliud delectet nisi deus. Ergo & isti Iudaei
 inuiderunt domino, delectabat eos principatus. Qui-
 dam videbant sibi ab eo auferri principatum, & ex de-
 lectione sua rebellauerunt aduersus dominum: qui si
 rebellassent aduersus delectationem suam malam, ip-
 sam inuidenciam vincerent, nec vincerentur ab ea, &
 esset illis dominus saluator qui venerat vt sanaret. Nunc
 autem fauerunt febrim, repugnauerunt medico. Quicquid
 suggererat febris, faciebant: quicquid iubebat contra
 medicum, negligebant. Ergo illi magis occisi sunt, non
 dominus: nam in domino mors occisa est, in illis ini-
 quitas vixit. Viuente autem in se iniquitate, illi mortui
 sunt. *Narrauerunt vt absconderent discipulas, dixerunt quis
 videbit eas?* Latere putabant eum quem occidebant, la-
 tere deum. Ecce putahomo erat Christus, sicut & ca-
 teri homines, nesciebat quid de illo cogitarent, nun-
 quid & deus nescit? O cor humanum, quare tibi dixisti,
 quis videt me, cum ille videat qui te fecit? Dixerunt, quis
 videbit eas? Videbat deus, videbat & Christus, quia
 & Christus deus. Sed quare videbatur eis non videre?
 Audi sequentia: *Persecutati sunt iniquitatem, defecerunt ser-
 uantes scrutationes.* Id est, acerba & acuta consilia. Non
 tradatur per nos, sed per discipulum suum: non occi-
 datur a nobis, sed a iudice: totum nos faciamus, & ni-
 hil fecisse videamur. Et vbi est clamor linguae, Crucifi-
 ge crucifige? Sic caeci estis, vt & surdi sitis. Simulata in-
 nocentia non est innocentia: simulata aequitas non est
 aequitas, sed duplex iniquitas, quia & iniquitas est & si-
 mulatio. Ergo isti defecerunt scrutantes scrutationes.
 Quanto acutius sibi excogitare videbantur, tanto ma-
 gis deficiebant, quia lumine veritatis & aequitatis in
 profunda consiliorum malignorum demergebantur.
 Habet iustitia quandam lucem suam, perfundit & illu-
 strat animam inharentem sibi. Anima vero auertens
 se a luce iustitiae, quanto magis quaerit quod inueniat
 contra iustitiam, tanto plus a luce repellitur, & in tene-
 brosa demergitur. Merito ergo & isti persecutantes quod
 contra iustum moliebantur, a iustitia recedebant: &
 quanto a iustitia recedebant, tanto plus deficiebant ser-
 uantes scrutationes. Magnum consilium innocentiae,
 quando ipsum Iudaeum praenituit quod tradidisset Chri-
 stum, & proiecit illis pecuniam quam dederant. Illi no-
 luerunt eam mittere in gazophylacium, & dixerunt:
 Pecunia sanguinis est, non illam mittamus in gazophy-
 lacium.

al. certu.

Roma. 6.

1. Cor. 15.

E

F

Luc. 23.

Ioan. 19.

Luc. 23.

Matth. 27.

Glacium. Quid est ergo gazophilacium? Arca dei ubi colligebantur ea quæ ad indigentiam seruatorum dei mittebantur. O homo, cor tuum sit potius arca dei, ubi habitent diuitiæ dei, ubi sit nummus dei mens tua, habes imaginem imperatoris tui. Cum ergo hæc ita sint, qualis illa innocentia simulatio fuit, pecuniam sanguinis non mittere in arcam, & ipsum sanguinem mittere in conscientiam? Sed quid eis contigit? Defecerunt scrutantes scrutationes, unde? Quia dicit, quis videbit eos, id est, quia eos nemo videbat. Hoc dicebant, hoc apud se opinabantur, quod nemo eos videret. Vide quid contingat animam malam. Recedit à luce veritatis, & quia ipsa non videt deum, putat se non videri à deo: sic & illi recedendo ierunt in tenebras, ut ipsi non viderent deum, & dixerunt, quis nos videt? Videbat & ille quem crucifigebant, illi deficiendo, nec illum filium, nec patrem videbant. Si ergo & ille videbat, quare se patiebatur teneri ab eis, occidi ab eis? Quare si videbat, voluit consilia eorum praualescere in se? Quare? Quia homo erat propter hominem, & deus latens in homine, quia venerat nescientibus exemplum fortitudinis dare, ideo ipse sciens omnia sustinebat. Quid enim sequitur? *Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur deus.* Illi dixerunt: Quis nos videbit? Defecerunt scrutantes scrutationes consilia mala. *Accelsit homo ad ipsa consilia, passus est se teneri ut homo. Non enim teneretur nisi homo, aut videretur nisi homo, aut caderetur nisi homo, aut crucifigeretur, aut moreretur nisi homo. Accelsit ergo homo ad illas omnes passiones, quæ in illo nihil valerent, nisi esset homo. Sed si ille non esset homo, non liberaretur homo. Accelsit homo ad cor altum: id est, cor secretum, obliuiscens aspectibus humanis hominem, seruans intus deum, celans formam dei in qua æqualis est patri, & offerens formam serui qua minor est patri. Ipse enim dixit utrunque: sed aliud est ex forma dei, aliud ex forma serui. Dixit ex forma dei, Ego & pater vnum sumus. Dixit ex forma serui, Quoniam pater maior me est. Unde ex forma dei, Ego & pater vnum sumus: Quia cum in forma dei esset constitutus, non rapinam arbitratus est esse se æqualis deo. Unde ex forma serui, Quoniam pater maior me est: Quia semetipsum exinaniuit formam serui accipiens. Accelsit ergo homo ad cor altum, & exaltatus est deus. Occiditur homo, & exaltatur deus. Quod enim occisus est, ex infirmitate humana fuit, quod resurrexit & ascendit, ex potestate diuina. Accedet homo ad cor altum, cor secretum, cor abditum, non ostendens quid nosset, non ostendens quid esset. Illi putantes hoc totum esse quod videbatur, occidunt hominem in corde alto, & exaltat deus in corde diuino: potentia enim maiestatis suæ exaltatus est. Et quò iuit exaltatus? Unde non recessit humiliatus. Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur deus: propterea iam attendite fratres mei cor altum hominis. Cuius hominis? Mater Sion dicit homo, & homo factus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. In ipsa ciuitate factus est homo, quòd ipse fundauit altissimus, quia in ea factus est homo, ergo accelsit homo ad cor altum. Intuere hominem in corde alto, vide quantum potes, si potes ad deum in corde alto. Accelsit homo, & quia deus erat, & quia passurus erat volens, & quia exemplum præbiturus infirmis, & quia nihil ei facturi erant qui sciebant tanquam passuro deo, sed in homine, sed in carne, quid sequitur? *Sagittæ infantium factæ sunt plagæ eorum.* Vbi est illa scuitia? Vbi est ille fremitus leonis, populi rugientis & dicentis, Crucifige crucifige? Vbi sunt insidiæ arcum*

tendentium? Nonne sagittæ infantium factæ sunt plagæ eorum? Nostis quemadmodum sibi faciunt de canonicis sagittas infantes, quid feriunt, aut unde feriunt? Quæ manus, aut quod telum? quæ arma, aut quæ membra? Sagittæ infantium factæ sunt plagæ eorum. *Et infirmata sunt contra eos lingue eorum.* Acuant nunc linguas suas tanquam gladium, firment sibi sermonem malignum. Merito sibi eum firmauerunt, quia infirmata sunt super eos lingue eorum. Nunquid poterat esse hoc firmum aduersus deum? Mentita est, inquit, iniquitas sibi: Infirmata sunt super eos lingue eorum. Ecce resurrexit dominus qui occisus erat. Transibant ante crucem vel stabant & intuebantur illum, sicut tãto antè Psalmus prædixerat, Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea, ipsi vero considerauerunt & aspexerunt me. Tunc caput agitabant dicentes, Si filius dei est, descendat de cruce. Tentauerunt quodammodo utrum filius dei esset, & quasi inuenerunt quod non esset, quia insultantibus illis, de cruce non descendebat: si descenderet de cruce, filius dei esset. Quid tibi videtur, qui de cruce non descendit, & de sepulchro surrexit? Quid ergo profecerunt? Quod & si dominus non resurrexisset, quid profecissent, nisi quod profecerunt & persecutores martyrum? Nam & martyres nondum surrexerunt, & tamen illi non profecerunt: nondum resurgentium iam natalicia celebramus. Vbi est furor scuitiarum? Sagittæ infantium factæ sunt plagæ eorum, & infirmata sunt super eos lingue eorum. Quò perduxerunt illas scrutationes suas, quas perscrutantes defecerunt, ut etiam mortuo domino & sepulto, custodes ponerent ad sepulchrum? Dixerunt enim Pilato, seductor ille, hoc appellabatur nomine dominus Iesus Christus, ad solatium seruorum suorum quando dicuntur seductores: Ergo illi Pilato, seductor ille, inquit, dixit adhuc viuens, post tres dies resurgam: Iube itaque custodiri sepulchrum vsque in diem tertium, ne forte veniant discipuli eius & furentur eum, & dicant plebi, surrexit à mortuis, & erit nouissimus error peior priore: ait illis Pilatus, Habetis custodiam, ite custodite sicut scitis. Illi autem abeuntes munierunt sepulchrum, signantes lapidem cum custodibus. Posuerunt custodes milites ad sepulchrum, concussa terra dominus resurrexit, miracula facta sunt talia circa sepulchrum, ut ipsi milites qui custodes aduenerant, testes fierent si vellent vera nunciare: sed avaritia illa quæ captiuauit discipulum comitem Christi, captiuauit & militem custodem sepulchri. Damus, inquit, vobis pecuniam & dicite, quia vobis dormientibus venerunt discipuli eius & abstulerunt eum. Vere defecerunt scrutantes scrutationes. Quid est quod dixisti, o infelix astutia? Tantumne deseris lucem consilij pietatis, & in profunda versutia demergeris, ut hoc dicas, dicite quia nobis dormientibus venerunt discipuli eius & abstulerunt eum? Dormientes testes adhibes, vere tu ipse obdormisti, qui scrutando talia fecisti. Si dormiebant, quid videre potuerunt? Si nihil viderunt, quomodo testes sunt? Sed defecerunt scrutantes scrutationes. Defecerunt à luce dei, defecerunt in ipso effectu consiliorum suorum, quãdo quod voluerunt, nihil perficere potuerunt, utique defecerunt. Quare hoc? Quia accelsit homo ad cor altum, & exaltatus est deus. Propterea postea cum innotuisset Christi resurrectio, & veniens spiritus sanctus impletet fiducia timentes quosdã discipulos, ut auderent iam mortem non timentes prædicare quod viderant, exaltato deo in maiestate sua, qui propter nostram infirmitatē humilis

Math. 26.

Philip. 2.

Ioan. 10.
5. 4.

Philip. 2.

2. Cor. 13.

Psal. 86.

Luc. 23.
Ioan. 19.

Psal. 21.

Psal. 21.

Math. 27.

Math. 27.

Ibidem.

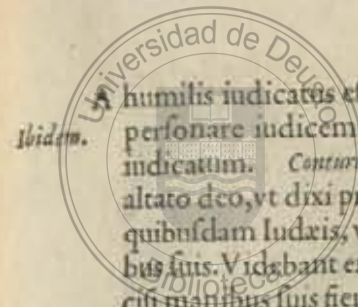
M

De rebus
domini fr
man. 41.

Alia.

humilis iudicatus est. Et ubi cœperunt tubæ cœlestes personare iudicem venturum, quem primo viderunt indicatum. *Conturbati sunt omnes qui videbant eos. Exaltato deo, ut dixi prædicato Christo, visi sunt Iudæi à quibusdam Iudæis, visi sunt deficientes in scrutationibus suis. Videbant enim illi in nomine crucifixi & occisi manibus suis fieri tanta miracula, & recesserunt corde ab eis qui permanferunt in impietate. Displicuit eis illorum duritia, quaerunt consilium salutis suæ, & dixerunt Apostolis: Quid faciemus? Cōturbati enim sunt omnes qui videbant eos, id est, qui intelligebant quod linguæ eorum infirmatae sunt super eos: qui intelligebant, quia in omnibus suis malis perscrutationibus consiliorum utique defecerunt. Conturbati sunt isti. Et timuit omnis homo. Qui non timuerunt, nec homines fuerunt. Timuit omnis homo, id est, omnis utens ratione ad intelligenda quæ facta erant. Unde illi qui non timuerunt, pecora potius nominandi sunt, bestia potius immanes & truces. Leo rapiens & rugiens, ille adhuc populus. At vero omnis homo timuit, id est, qui credere voluerunt, qui iudicium venturum contremuerunt. Et timuit omnis homo. *Et annunciauerunt opera dei.* Ille qui dicebat, A timore inimici erue animam meam, timuit omnis homo. A timore inimici eruebatur, sed timori dei subdebatur. Nō timebat eos qui corpus occidunt, sed eum qui potestatem habet & corpus & animam mittere in gehennam. Prædicauerunt dominum: nam primo Petrus timuit, & inimicū timuit, nondum erat anima eius eruta ab inimico. Interrogatus ab ancilla quod inter discipulos eius esset, negavit dominum ter. Resurrexit dominus, firmavit columnā, iam Petrus prædicat sine timore, & cum timore. Sine timore eorum qui corpus occidunt, cum timore eius qui habet potestatem & corpus & animam occidendi in gehennam ignis. Timuit omnis homo & annunciauerunt opera dei: Nanque annunciantes istos Apostolos opera dei, exhibuerunt sibi principes sacerdotum, & comminati sunt dicentes, ne in nomine Iesu prædicarent. Et illi dixerunt, Dicite nobis, cui magis obtemperare oporteat, deo an hominibus: Quid illi dicerent? Hominibus potius quam deo: Sine dubio non responderunt, nisi deo potius. Illi autem sciebant quæ iuberet deus, & contempserunt minantes sacerdotes. Quia ergo timuit omnis homo, nō terreat homo, & annunciauerunt opera dei. Si timet homo, nō terreat homo. Eum enim timere debet homo à quo factus est homo. Quod supra homines est time, & homines te non terrebunt. Mortem sempiternam time, & præsentem non curabis. Voluptatem illam in corruptam & quietem sine labe concupisce, & promittentem dona ista temporalia, & totum mundum deridebis. Ama ergo & time, ama quod promittit deus, time quod minatur deus, nec corrumperis ex eo quod promittit, nec terreberis ex eo quod minatur homo. Et timuit omnis homo, & annunciauerunt opera dei. *Et facta eius intellexerunt.* Quid est, facta eius intellexerunt? Hoc erat illud, o domine Iesu Christe quod tacebas, & sicut ovis ad victimā ducebarris, & non aperiebas coram tondente os tuum, & nos cum putabamus esse in plaga & dolore positum, & scientem ferre infirmitatem. Hocine erat quod abscondebas speciem tuam speciosè forma præ filiis hominū: hocine erat illud in quo videbaris nō habere speciem neque decorem: Portabas in cruce insultantes & dicentes: Si filius dei est, descendat de cruce. Quis forte sciēs potestatem tuam seruus tuus & dilectus tuus, nō exclau-*

mauit in corde suo, & dixit: O si modo descenderet, & D isti omnes qui insultant confunderentur: Sed non erat sic: Moriendum erat propter morituros, & resurgendū propter semper victuros. Hoc illi qui volebant illum de cruce descendere, non intelligebant: at ubi resurrexit, & glorificatus ascendit in cœlum, intellexerunt opera domini. Annunciauerunt opera dei, & facta eius intellexerunt. *Letabitur iustus in domino.* Iam non est tristis iustus. Tristes enim discipuli erant crucifixo domino, contristati, mœrentes discesserunt, perdidisse se spē putauerunt. Resurrexit & glorificatus etiam apparens tristes inuenit. Tenuit oculos duorum in via ambulantiū ne ab eis agnosceretur, & inuenit eos gementes & suspirantes, & tenuit eos donec exponeret scripturas, & per ipsas scripturas ostenderet, quia ita fieri oportebat sicut factum est. Ostendit enim in scripturis, quia post tertium diem resurgere oportebat dominum. Et quomodo tertia die resurgeret, si de cruce descenderet: Modo vos qui tristes estis in via, si Iudæis insultantibus videretis dominum de cruce descendisse, quantum esset remini? Latet enim quod ora Iudæorū sic obturassent. Expectate consilium medici: quod non descendit, quod occidi voluit, antidotum terit. Ecce iam resurrexit, ecce iam loquitur, nōdum agnoscitur, ut latius agnoscat. Postea aperuit oculos eorum in fractione panis, & agnoscunt eum, latantur, exclamant, Latabitur iustus in domino. Nūciatur cuidam duriori, visus est dominus, resurrexit dominus, adhuc ille tristis est, non credit, Ni si misero, inquit, manum meam, & tetigero cicatrices clauorum, non credam. Præbetur & corpus tangendū, mittit manum, contrectat & exclamat: Dominus meus & deus meus. Latabitur iustus in domino. Illi ergo latati sunt iusti in domino, qui viderunt, tetigerunt & crediderunt. Quid iusti qui modo sunt, quia non vident, quia non tangunt, non latantur in domino? Et ubi est illa vox domini ad ipsum Thomam, Quia vidisti me credidisti, beati qui non viderunt & crediderunt: Ergo omnes latemur in domino, omnes, secundum fidem vnus iustus sumus, omnesque in vno corpore vnus caput habeamus, & latemur in domino, non in nobis, quia bonum nostrum non nos nobis, sed ille qui fecit nos. Ipse est bonum nostrum ad latificandos nos. Nemo latetur in se, nemo presumat, nemo desperet de se, nemo de quoquam homine, quem debet adducere ut socius sit spei ipsius, non dator spei. Latabitur iustus in domino. *Et sperabit in eum, & laudabuntur omnes qui recti sunt corde.* Iam quia dominus resurrexit, iam quia ascendit in cœlum, iam quia ostendit esse aliam vitam, iam quia manifesta sunt consilia eius quibus latuit corde nō fuisse inania, quia ideo sanguis ille fusus esset precium redemptorum, iam quia manifesta sunt omnia quæ prædicta sunt, omnia quæ credita sunt, omnia sub cœlo, latabitur iustus in domino & sperabit in eum, & laudabuntur omnes qui recti sunt corde. Qui sunt recti corde: Eia fratres mei sæpe diximus, & bonum est ut noueritis. Qui sunt recti corde? Qui omnia quecumque in hac vita patiuntur, non ea tribuunt insipientiæ, sed consilio dei ad medicinam suam, nec presumunt de iustitia sua, ut putent se iniuste pati quod patiuntur: aut ideo esse deum iniustum, quia non plura patitur qui plus peccat. Videte fratres hæc sæpe dicimus: aliquid sentis, siue secundum corpus, siue secundum dispendium rei familiaris, siue per orbitatem aliquam charissimorum tuorum, noli respicere eos quos nosti iniquiores te. Non omni forte audes dicere iustum te,

Glum te, sed nosti peiores te, & florere in istis & nō flagellari, vt displiceat tibi cōsiliū dei, & dicas: Ecce peccator sum, & propterea flagellor: quare ille non flagellatur, cuius noui tanta flagitia? Quantumcunque male fecerim ego, nunquid ego tantum feci quantum ille? Distortum est cor tuum. Quā bonus deus Israël, sed rectis corde. Tui autem labuntur pedes, quia zelus in peccatores, pacem peccatorum intuens. Sine curari, nouit deus quid agat, qui vulnus nouit. Non secatur alius, quid si desperatur? Quid si propterea tu secaris, quia nō desperaris? Patere ergo quicquid pateris recto corde: nouit deus quid tibi donet, quid tibi subtrahat. Quod tibi donat, ad cōsolationem valeat non ad corruptionem: & quod tibi subtrahit, ad tolerantiam valeat, non ad blasphemiam. Si autem blasphemias & displicet tibi deus, & tu tibi places, peruerso corde & distorto es: & hoc peius, quia cor dei vis corrigere ad cor tuum, vt hoc ille faciat quod tu vis, cum tu debeas facere quod ille vult. Quid ergo vis detorquere cor dei, quod semper rectum est, ad prauitatem cordis tui? Quanto melius ad rectitudinem dei corrigis cor tuū? Nōne hoc te docuit dominus tuus, de cuius passione modo loquebamur? Nōne infirmitatem tuam portabat quando dixit: Tristis est anima mea vsq; ad mortem? Nōne te ipsum in se figurabat, cum dicebat: Pater si fieri potest, transeat à me calix iste? Non enim duo corda & diuersa patris & filij, sed in forma serui portauit cor tuum, vt doceret illud exēplo suo. Iam ecce quasi aliud cor tuum inuenit tribulatio, volens transire quod imminebat, sed noluit deus. Nō cōsentit deus cordi tuo, consenti tu cordi dei. Audi vocem ipsius, Verum non quod ego volo, sed quod tu vis pater. Laudabuntur ergo omnes recti corde. Quid sequitur? Si laudabuntur omnes recti corde, damnabuntur peruersi corde. Duo tibi modo proposita sunt, elige cum tempus est. Si recto corde fueris, ad dexteram eris & laudaberis. Quomodo? Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Peruerso autem corde si fueris, si subannaueris deum, si prouidentiam eius irriseris, si dixeris in animo tuo, vere non curat deus res humanas: si curaret res humanas, ille latro tantum haberet, & ego innocens indigerem? Peruerso corde factus es: veniet iudicium illud, apparebunt omnia propter quae ista omnia faciat deus, & tu qui noluisse in hac vita corrigere cor tuum ad rectitudinem dei, & te ad dexteram preparare, vbi laudabuntur omnes recti corde, eris ad sinistram vbi tūc audies: Ite in ignem aeternum qui preparatus est diabolo & angelis eius. Et nunquid erit tunc tempus corrigere cor? Modo ergo corrigite fratres, modo corrigite, quis prohibet? Cantatur psalmus, legitur Euangelium, sonat lector, sonat disputator, patiens est dominus: peccas & parcit, adhuc peccas, adduc parcit, & adhuc addis. Quāmdiu patiens est deus: Senties & iustum deum. Trememur, quia timeamus: docete nos non timere, & non trememur. Sed melius nos deus docet timere, quā quisquam hominum non timere. Timuit eum omnis homo, & annunciauerunt opera dei. Inter illos nos computet deus qui timuerunt & annunciauerunt. Quia timeamus, annunciamus vobis fratres: Videmus alacritatem vestram ad audiendum verbum, & ad exigendum videmus vota vestra, videmus affectus vestros. Bene compluitur terra, frumenta non spinas generat: frumentis horreum paratur ignis, spinis. Nosti quid facias de agro tuo, & nescit deus quid faciat de agro. seruos suos? Quod pluit

in agrum vberem, dulce est: & quod pluit in agrū spinosum, dulce est. Nunquid pluuiam accusat quod spinas genuerit? Nōne erit pluuiā illa testis in iudicio dei, & dicet, Ego dulcis super omnia veni? Tu ergo quid proferas vide, vt quid tibi paretur attendas. Proferas frumentum, horreum spera: proferas spinas, ignem spera. Sed nōdum venit, aut tempus horrei, aut tempus ignis: modo ergo paretur & non timebitur. In nomine Christi & qui loquimur viuimus, & quibus loquimur viuimus. Nunquid consilij corrigendi & mutanda vitā malā in bonam, non est locus, non est tempus? Nōne si vis hodie fit: Nōne si vis modo fit? Quid empturus es vt facias? quae emplastra quaeriturus es ad quos Indos nauigaturus: quam nauim praeparaturus? Ecce cum loquor, muta cor, & factum est quod tam saepe & tam diu clamatur vt fiat, & quod aeternam poenam parturit si non fiat.

*In Psalmum sexagesimumquartum
Enarratio.*

AGNOSCENDA est vox sanctae prophetiae ex ipso titulo Psalmi huius. Inscrubitur: *Infirmitatem Psalmus David, canticum Hieremiae & Ezechielis ex populo transmigrationis, cum inciperent exire.*

Res quemadmodum gesta sit apud patres nostros tempore transmigrationis Babyloniae, non omnibus notum est, sed his qui scripturas sanctas diligenter aduertunt, vel audiendo vel legendo. Captiuatus enim populus Israël, ex ciuitate Hierusalem ductus est in seruitutem Babyloniae. Prophetauit autem Hieremias sanctus post septuaginta annos rediturum populum de captiuitate, & instauraturum ciuitatem ipsam Hierusalem, quam deinctam ab hostibus planxerat. Illo autem tempore fuerunt prophetae in illa captiuitate populi constituti in Babylonia, inter quos erat sanctus Ezechiel Propheta. Expectabat autem ille populus donec implerentur tempora septuaginta annorum secundum prophetiam Hieremiae. Factum est, completis septuaginta annis, restitutum est templum quod deletum erat, & regressa est de captiuitate magna pars illius populi. Sed quoniam dicit Apostolus: Haec in figura contingebat illis, scripta sunt autem propter nos, in quos finis seculorum obuenit: debemus & nos nosse prius captiuitatem nostram, deinde liberationem nostram: debemus nosse Babyloniā, in qua captiui sumus, & Hierusalem ad cuius reditum suspiramus. Iste M quippe duae ciuitates, secundum literam reuera duae ciuitates. Et illa quidem Hierusalem modo à Iudaeis nō incolitur: post crucifixum enim dominum vindicatum est in illos flagello magno, & eradicati ab eo loco, vbi impia libertate furiosi aduersus medicum insanierunt: dispersi sunt per omnes gentes, & data est illa terra Christianis, impletum est illud quod de his praedixerat dominus, Propterea auferetur à vobis regnum, & dabitur genti facienti iustitiam. Cum autem viderent tunc multas turbas ire post dominum praedicantem regnum caelorum & mirabilia facientem, dixerunt principes illius ciuitatis, Si dimiserimus eum, omnes ibunt post illum, & venient Romani & tollent nobis & locum & gentem. Ne locum perderent, dominum occiderunt: & ideo perdidit, quia occiderunt. Ciuitas quidem illa terrena, cuiusdam ciuitatis aeternae in caelis umbram gerebat. At vbi coepit illa qua significabatur euidentius praedicari, vmbra qua significabatur deiecta est: propterea ibi modo templum non est, quod fabricatum fuerat in imaginem

Psalm. 72.

Math. 26.

H

Math. 25.

Ibidem.

4. Reg. 24.

Hier. 39.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

Math. 22.

Ioan. 11.

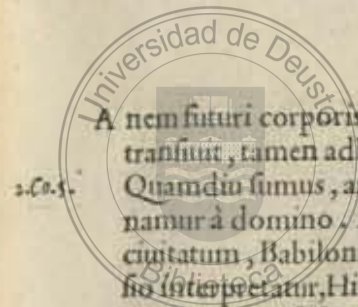
1. Reg. 5.

1. Reg. 5.

nem

A nem futuri corporis domini. Tenemus lucem, umbra
transiunt, tamen adhuc in quadam captiuitate sumus.
Quamdiu sumus, ait Apostolus, in corpore, peregrina-
mur à domino. Et videte nomina duarum istarum
ciuitatum, Babilonis & Hierusalem. Babylon confu-
sio interpretatur, Hierusalem visio pacis. Intēdite nunc
ciuitatem confusionis, vt intelligatis visionem pacis:
istam toleretis, ad illam suspiretis. Vnde dinosci pos-
sunt istæ duæ ciuitates? Nunquid possumus eas modo
separare abinuicem? Permixonæ sunt, & ab ipso exordio
generis humani permixonæ currunt vsque in finem se-
culi. Hierusalem accepit exordium per Abel: Babylon
per Cain, ædificia quippe vrbium postea facta sunt. Il-
la Hierusalem in terra Hiebuzeorum: nam primo Hie-
bus dicebatur inde gens Hiebuzeorum deleta est, quā-
do populus dei liberatus est de Aegypto, & introdu-
ctus est in terram promissionis. Babylon autem cōdi-
ta est in intimis Persidis regionibus, quæ diuturno tem-
pore caput extulit super ceteras gentes. Duæ ergo istæ
vibes certis temporibus conditæ sunt, vt manifestaretur
figura duarum ciuitatum olim cæptarum, & vsque
in finem in isto seculo mansurarum, sed in fine sepa-
randarum. Vnde ergo possumus eas modo ostendere
quæ permixonæ sunt? Ostendet tunc dominus cum alios
ponet ad dexteram, alios ad sinistram. Hierusalem ad
dexteram erit, Babylon ad sinistram. Hierusalem au-
ditura est, Venite benedicti patris mei, percipite regnū
quod vobis paratum est ab origine mundi. Babylon
auditura est, Ite in ignem æternum qui paratus est dia-
bolo & angelis eius. Possumus tamen & aliquid affer-
re quantum dominus donat, vnde distinguantur p̄
fideles, etiam hoc tempore ciues Hierusalem à ciuibus
Babyloniæ. Duas istas ciuitates faciunt duo amores.
Hierusalem facit amor dei, Babyloniæ facit amor se-
culi. Interroget ergo se quisque quid amet, & inueniet
vnde sit ciuis, & si se inuenierit ciuem Babyloniæ, ex-
tirpet cupiditatem, plantet charitatem. Si autem se in-
uenierit ciuem Hierusalem, toleret captiuitatem, spe-
ret libertatem. Multi enim ciues sanctæ matris Hie-
rusalem cupiditatibus Babyloniæ corrupti tenebantur,
& ipsa corruptione cupiditatum tanquam ciues inde
facti erant, & multi adhuc ita sunt, & multi post nos
in hac terra futuri ita erunt: sed nouit dominus con-
ditor Hierusalem quos ciues eius prædestinauerit, quos
videat adhuc sub dominatu diaboli redimendos san-
guine Christi: nouit illos ipse antequam se ipsi noue-
rint. Sub hac ergo figura cantatur hic Psalmus, in cu-
ius titulo positi sunt etiam duo propheta, qui illo tem-
pore in captiuitate fuerunt, Hieremias & Ezechiel,
& cantabant quædam cum inciperent exire, Incipit
exire, qui incipit amare: exeunt enim multi latenter,
& exeuntium pedes sunt cordis affectus, exeunt au-
tem de Babylonia. Quid est de Babylonia? De con-
fusione. Quomodo exitur de Babylone, id est, de con-
fusione? Qui primo confusi erant similibus cupidita-
tibus, incipiunt charitate distingui: iam distincti, non
sunt confusi: & si adhuc corpore permixonæ sunt, desy-
derio tamen sancto discernuntur: & propter permi-
xionem corporalem nondum exierunt, propter affe-
ctum cordis exire cœperunt. Iam ergo audiamus fra-
tres, audiamus & cantemus & desyderemus vnde ci-
ues sumus. Et quæ gaudia cantantur nobis? Quomo-
do in nobis reformatur amor ciuitatis nostræ, quam
diuturna peregrinatione obliti fueramus? Sed misit
inde ad nos epistolæ pater noster, ministravit nobis

scripturas deus, quibus epistolis fieret in nobis redeun-
di desyderium, quia peregrinationem nostram dili-
gendo, ad hostes faciem posueramus, & dorsum ad
patriam. Quid ergo hic cantatur? *Te decet hymnus
deus in Sion.* Patria illa est Sion, ipsa est Hierusalem
quæ Sion, & huius nominis interpretationem nosse
debetis. Sicut Hierusalem interpretatur visio pacis,
ita Sion speculatio, id est, visio & contemplatio. Ne-
scio quod nobis magnum spectaculum promittitur, &
hoc ipse deus est qui condidit ciuitatem. Pulchra &
decora ciuitas, quam pulchriorem habet conditorem?
Te decet hymnus deus, inquit. Sed vbi? In Sion, in
Babylone non decet. Etenim quisque cum cœperit in-
nouari, iam corde in Hierusalem cantat, dicente A-
postolo: Conuersatio nostra in cœlis est. In carne enim
ambulantes, inquit, non secundum carnem milita-
mus. Iam desyderio ibi sumus, iam spem in illam ter-
ram quasi ancoram præmisimus, ne in isto mari turba-
ti naufragemus. Quemadmodum ergo de nauis quæ
in ancoris est, recte dicimus quod iam in terra sit,
adhuc tamen fluctuat, sed in terra quodammodo edu-
cta est contra ventos & contra tempestates: sic con-
tra tentationes huius peregrinationis nostræ, spes no-
stra fundata in illa ciuitate Hierusalem facit nos non
abripi in saxa. Qui ergo secundum hanc spem cantat,
ibi cantat: ergo dicat, Te decet hymnus deus in Sion.
In Sion, non in Babylone. Sed modo ibi es adhuc in
Babylone. Ibi, inquit, sum. Amator iste & ciuis iste
ibi sunt, sed carne non corde. Cum autem duo quæ-
dam dixerim, quia ibi sum carne non corde, vnde
canto non ibi? Non enim carne canto, sed corde.
Carnem quidem sonantem audiunt & ciues Babylonia,
cordis autem sonum audit conditor Hierusalem.
Vnde dicit Apostolus, exhortans ipsos ciues ad ama-
toria quædam cantica & desyderia redeundi ad illam
pulcherrimam ciuitatem visionem pacis, cantantes,
inquit, & psallentes in cordibus vestrīs domino. Quid
est, cantantes in cordibus vestrīs? Ne inde cantetis
vnde estis in Babylonia, sed inde cantate vnde sur-
sum habitatis. Ergo te decet hymnus deus in Sion. In
Sion te decet hymnus, non in Babylonia. Quid can-
tant in Babylonia? Ciues Babyloniæ, etiam hymnum
dei non decenter cantant: audi vocem scripturæ, Non
est speciosa laus in ore peccatoris. Te decet hymnus
deus in Sion: *Et tibi reddetur votum in Hierusalem.* Hic
vouemus, & bonum est vt ibi reddamus. Qui au-
tem hic vouent & non reddunt? Qui non perseue-
rant vsque in finem in eo quod vouerunt: vnde dicit
alius psalmus, Vouete & reddite domino deo vestro.
Et tibi reddetur votum in Hierusalem. Ibi enim eri-
mus toti, id est, integri in resurrectione iustorum,
ibi reddetur votum totum nostrum, non sola ani-
ma, sed etiam ipsa caro iam non corruptibilis, quia
iam non in Babylonia, sed etiam in corpus cœleste
immutatum. Qualis mutatio promittitur? Omnes e-
nim resurgemus, ait Apostolus, sed non omnes im-
mutabimur. Quomodo autem immutabuntur? Ip-
se dixit, In ictu oculi in nouissima tuba. Canet enim
tuba & mortui resurgent incorrupti, id est, integri,
& nos immutabimur. Qualis autem erit illa immu-
tatio? Sequitur & dicit: Oportet enim corruptibile
hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere
immortalitatem: cum autem corruptibile hoc in-
duerit incorruptionem, & mortale hoc induerit im-
mortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Ab-
sorpta

Gen. 4.
li. 5. de Ci-
ni. dei ca-
pi. 8. & 9.
Iosua. 18.
2. Reg. 5.

Matth. 25.

Philip. 3.

Ephe. 5.

Eccle. 15.

Psal. 75.

1. Cor. 15.

Glorpta est mors in victoria. Vbi est mors aculeus tuus? Modo enim inchoatis in nobis primitiis mentis, unde desyderamus Hierusalem, multa ex carne corruptibili contendunt aduersum nos, quæ non contentent cum fuerit mors absorpta in victoria. Vincet pax & finietur bellum. Quando autem vincet pax, vincet & illa ciuitas quæ dicitur visio pacis. Nulla ergo erit à morte contentio. Modo cum morte quanta contendimus? Inde sunt enim delectationes carnales, quæ nobis etiam illicite multa suggerunt, quibus non consentimus, sed tamen non consentiendo contendimus. Primo ergo concupiscentia carnis sequentes duxit nos: postea renitentes traxit nos, deinde accepta gratia cœpit nos nec ducere, nec trahere, sed adhuc contendere nobiscum, post contentionem erit & victoria. Modo te & si oppugnat, non expugnet, postea cum absorpta fuerit mors in victoria & pugnare cessabit. Quid dictum est? Nouissima inimica destruetur mors. Reddam votum meum. Quod votum? Quasi holocaustum. Holocaustum enim tunc dicitur, quando totum ignis absorbit. Holocaustum sacrificium est vbi totum consumitur: ὅλον enim totum dicitur, ἅγιος incensio. Holocaustum totum incensum. Arripiat ergo nos ignis, ignis diuinus in Hierusalem. Incipiamus ardere charitate donec totum mortale consumatur, & quod contra nos fuerit eat in sacrificium domino: vnde alibi dicitur, Benigne fac domine in bona voluntate tua Sion, vt edificentur muri Hierusalem, Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ oblationes & holocausta. Te decet hymnus deus in Sion, & tibi reddetur votum in Hierusalem. Querimus hic, ne forte rex nobis ipse ciuitatis commendetur dominus & saluator noster Iesus Christus. Cantemus ergo donec ad euidentiora perueniamus. Possem enim iam dicere ipsum esse cui dicitur, Te decet hymnus deus in Sion, & tibi reddetur votum in Hierusalem. Sed si dicerem, mihi potius quàm scripturæ crederent, & ideo forte non mihi crederetur. Audiamus sequentia: *Exaudi, inquit, orationem meam, ad te omnis caro veniet.* Et habemus dominum dicentem, datam sibi potestatem omnis carnis. Cœpit ergo apparere iam rex ille cum diceretur, Ad te omnis caro veniet. Ad te, inquit, omnis caro veniet. Quare ad illum omnis caro veniet? Quia carnem assumpsit. Quid veniet omnis caro? Tulit inde primitias ex vtero virginali, assumptis primitiis cætera consequentur, vt holocaustum compleatur. Vnde ergo omnis caro? omnis homo. Et vnde omnis homo? Nunquid omnes credituri prænnunciati sunt in Christum? Nonne multi impij qui etiam dampnabuntur? Nonne quotidie multi non credentes in sua infidelitate moriuntur? Secundum quid ergo intelligimus, Ad te omnis caro veniet? Omnis caro dixit, omnis generis caro, ex omni genere carnis, venietur ad te. Quid est, ex omni genere carnis? Nunquid venerunt pauperes, & non venerunt ditites? Nunquid venerunt humiles, & non venerunt sublimes? Nunquid venerunt docti, & non venerunt indocti? Nunquid venerunt viri, & non venerunt femina? Nunquid venerunt domini, & non venerunt serui? Nunquid venerunt senes, & non venerunt iuuenes? Aut venerunt iuuenes, & non venerunt adolefcentes? Aut venerunt adolefcentes, & non venerunt pueri? Aut venerunt pueri, & non alati sunt infantes? Postremo nunquid venerunt ludæi, nam inde erant apostoli, inde multa milia pri-

mo tradentium, postea & credentium, & non venerunt Græci? Aut venerunt Græci, & non venerunt Romani? Aut venerunt Romani, & non venerunt Barbari? Et quis numeret omnes gentes venientes ad eum, cui dictum est, Ad te omnis caro veniet? Exaudi orationem meam, ad te omnis caro veniet. *Sermones iniquorum præualuerunt super nos, & impietates nostras tu propiciaberis.* Quid est, sermones iniquorum præualuerunt super nos, & impietatis nostris tu propiciaberis? Quod nati sumus in hac terra, iniquos inuenimus, quos loquentes audiuius. Si possem explicare quod sentio, adiuuet me intentio charitatis vestra. Omnis homo vbicunque nascitur, ipsius terræ vel regionis vel ciuitatis linguam discit, illius imbuitur moribus & vita. Quid faceret puer natus inter paganos, vt non coleret lapidem, quando illum cultum insinuauerunt parentes? Inde prima verba audiuit, illum errorem cum lacte suxit: & quia illi qui loquebantur maiores erant, & puer qui loqui discerebat infans erat, vnde poterat paruulus nisi maiorum auctoritatem sequi, & id sibi bonum ducere quod illi laudarent? Ergo gentes conuersæ ad Christum postea, & recordantes impietates parentum suorum, & dicentes *Liam quod dixit propheta ipse Hieremias, Vere mendacium coluerunt patres nostri, vanitatem quæ eis non profuit.* Cum ergo iam hoc dicunt, renunciant opinionibus & sacrilegijs parentum suorum iniquorum. Sed quia vt insererentur talibus opinionibus & sacrilegijs, persuasiones fecerunt eorum, qui quanto aitate præcedebant, tanto auctoritate præcedere debere putabantur, confitetur iam redire volens ad Hierusalem de Babylonia & dicit, *Sermones iniquorum præualuerunt super nos: duxerunt nos mala docentes, ciues Babyloniae nos fecerunt, dimisimus creatorem, adorauimus creaturam: dimisimus eum à quo facti sumus, adorauimus quod ipsi fecimus.* Sermones enim iniquorum præualuerunt super nos, sed tamen non oppræsserunt nos. Quare? Impietates nostras tu propiciaberis. Intendat charitas vestra: Propiciaberis impietates nostras, non dicitur, nisi cuidam sacerdoti offerenti aliquid vnde impietas expietur & propicietur. Impietas enim tunc dicitur propiciari, cum propicius sit deus impietati. Quid est fieri deum impietati propicius? Id est ignoscentem, & veniam dantem. Sed vt dei venia impetretur, propiciatio fit per aliquod sacrificium. Exiit ergo à deo domino missus quidam sacerdos noster, assumpsit à nobis quod offerret domino, ipsas diximus sanctas primitias carnis ex vtero virginis. Hoc holocaustum obtulit deo, extendit manus in cruce vt diceret: *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* Sicut nostis, quia dominus circa vespæram pependit in cruce, & impietates nostræ propiciatæ sunt, alioqui absorberant nos: *Sermones iniquorum præualuerunt super nos: Duxerunt nos prædicatores Iouis, & Saturni, & Mercurij.* Sermones iniquorum præualuerunt super nos. Sed quid facies? Impietates nostras tu propiciaberis: tu sacerdos, tu victima: tu oblator, tu oblatio. Ipse sacerdos est qui nunc ingressus in interiora veli, solus ibi ex his qui carnem gestauerunt interpellat pro nobis. In cuius rei figura in illo primo populo, & in illo primo templo vnus sacerdos intrabat in sancta sanctorum, populus omnis foris stabat. Et ille qui solus ingrediebatur in interiora veli, offerebat sacrificium pro populo foris

A lo foris stante. Si intelligatur bene, spiritus viuificat: si non intelligatur, litera occidit. Modo cum legeretur Apostolus audistis: Litera occidit, spiritus autem viuificat. Quid enim ageretur in illo populo. Iudaei nescierunt, sed nec modo sciunt. De illis quippe dictum est: Quamdiu legitur Moyses, velamen supra cor eorum positum est. Ibi velamen figura est, sed tolletur figura, & apparebit veritas in eis. Sed quando tolletur velamen? Audi Apostolum: Cum autem transferint ad dominum, auferetur velamen. Dum ergo non transeunt ad dominum, quamdiu legunt Moysen velamen habent super cor. Ad hoc sacramentum fulgebat tunc facies Moysi, ita ut non possent intendere filii Israel in facie eius. Audistis modo cum legeretur, & velamen erat inter faciem Moysi loquentis, & populum audientem verba. Per velum verba audiebant, faciem non videbant. Et quid ait Apostolus, Ita ut non possent intendere filii Israel in faciem Moysi. Non intendebant, inquit, vsque in finem. Quid est, vsque in finem? Vsquequo intelligerent Christum. Dicit quippe Apostolus: **B** Finis enim legis Christus, ad iustitiam omni credenti. Est fides in splendor in facie Moysi, tanquam in facie carnali & mortali. Nunquid diurnus aut aternus esse possit? Morte enim succedente, profecto auferetur: splendor autem gloriae beati domini nostri Iesu Christi, sempiternus est. Sed illud figura erat temporalis, hoc autem quod illa figura significabatur veritas: legunt itaque & non intelligunt Christum, non perducunt intentionem vsque in finem, quia velum oppositum negat eis aspectum splendoris interioris. Et vide ibi sub velo Christum: At ipse dominus noster Iesus Christus, si crederetis Moysi, crederetis & mihi: de me enim ille scripsit. Propiciatis autem peccatis nostris & impietatibus, per illud sacrificium vespertinum transmimus ad dominum ut auferatur velamen: propterea & domino crucifixo, velum templi scissum est. Exaudi orationem meam, ad te omnis caro veniet. Sermones iniquorum prauauerunt super nos, & impietates nostras tu propiciaberis. *Beatus quem elegisti & assumpsisti.* Quis est electus ab eo, & assumptus ab eo? Et assumptus est aliquis electus a saluatore domino nostro Iesu Christo? An ipse secundum carnem quod homo est, electus & assumptus est? Ut tanquam verbo dei dicitur, quod erat in principio, sicut dicit Euangelista, In principio, erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum, quia & ipse est filius dei, verbum dei: de quo etiam dicit, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, ut illi dicatur filio dei, quia ipse est sacerdos noster, postea carne assumpta, Beatus quem elegisti & assumpsisti: id est, ille homo quo indutus es, qui cepit ex tempore, natus ex femina, templum quodammodo illius est, qui semper in aeternum est, & in aeternum fuit. An potius ipse Christus assumpsit quendam beatum, & non dicitur ipse quem assumpsit quasi in plurali numero, sed in singulari? Vnum enim assumit, quia unitate assumit: schismata non assumit, haereses non assumit: multitudinem de se fecerunt, non est vnus qui assumatur. Qui autem manent in compage Christi, & membra eius sunt, faciunt quodammodo vnum virum: de quo dicit Apostolus, Donec occurramus omnes in agnitionem filii dei in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi. Itaque vnus vir assumitur cui caput est Christus, quia caput viri Christus est. Ipse est ille beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, & cetera quae ibi dicuntur.

Tomus octauus.

Ipse est qui assumitur: non est extra nos, in ipsius membris sumus, sub vno capite regimur, vno spiritu omnes viuimus, vnam patriam omnes desideramus. Videamus ergo quod ad Christum dicitur, vtrum ad nos pertineat, & de nobis dicatur. Interrogemus conscientias nostras, amorem illum perscrutemur, & si adhuc paruum est, & modo natus amor iste, forte enim modo in aliquo germinauit, diligenter extirpet iuxta germinantes spinas, id est, curas seculares, ne crescendo sanctum germen offocent. Beatus quem elegisti & assumpsisti: in illo sumus, & assumemur: in illo sumus, & electi erimus. Et quid nobis dabit? *Inhabitabit, inquit, in atriis tuis.* Hierusalem illa enim cui cantant qui incipiunt exire de Babylonia: *Inhabitabit in atriis tuis.* *Replebimur in bonis domus tuae.* Quae sunt bona domus dei? Fratres constituamus nobis aliquam domum diuitem, quantis bonis referta sit, quam copiosa sit, vasa quam multa ibi aurea, sed & argentea, quantum familiae, quantum iumentorum & animalium: ipsa denique domus quam delectet picturis, marmore, laquearibus, columnis, spatii, ciuilibus, & desiderantur talia, sed adhuc ex confusione Babyloniae. Amputa omnia ista desideria, o ciuis Hierusalem, amputa si vis redire, non te delectet captiuitas. Sed iam coepisti exire, noli retro respicere, noli remanere in via. Non desunt adhuc hostes qui tibi persuadeant captiuitatem & peregrinationem. Iam non praualeant super te sermones iniquorum. Domum dei desidera, & bona eius domus desidera, sed noli talia, qualia desiderare soles vel in domo tua, vel in domo vicini tui, vel in domo patroni tui. Aliud quidem est bonum domus illius. Quid opus est ut nos dicamus quae sint bona illius domus? Ipse iudicet qui canrat exiens de Babylonia. *Replebimur, inquit, in bonis domus tuae.* Quae sunt bona ista? Erexeramus fortasse cor ad aurum, ad argentum, & cetera preciosa: noli talia querere, ista premunt, non leuant. Hic ergo iam bona illa Hierusalem, bona illa domus domini, bona illa templi domini meditemur: quia quae domus domini, hoc ipsum templum domini. *Replebimur in bonis domus tuae: Sanctum est templum tuum mirabile in iustitia.* Ista sunt bona domus illius. Non dixit, templum sanctum tuum mirabile in columnis, mirabile in marmoribus, mirabile in tectis auratis: sed mirabile in iustitia. Habes foris oculos vnde videas marmora & aurum, intus est oculus vnde videatur pulchritudo iustitiae. Intus, inquam, est oculus vnde videatur pulchritudo iustitiae. Si nulla est pulchritudo iustitiae, vnde amatur iustus senex? Quid affert in corpore quod oculos delectet? Curua membra, fronte rugatam, caput canis albatum, imbecillitatem vndique querelis plenam. Sed forte quia tuos oculos non delectat senex iste decrepituus, aures tuas delectat. Quibus vocibus? Quo cantu? Et si forte adolescens bene cantauit, omnia cum aetate defecerunt. An forte sonus verborum eius delectat aures tuas, quae verba vix plene enunciat lapsis dentibus? Tamen si iustus est, si alienum non concupiscit, si de suo quod habet erogat indigentibus, si bene monet, & rectum sapit, si integre credit, si paratus est pro fide veritatis etiam ipsa contracta membra impendere, multi enim martyres etiam senes, vnde illum amamus, quid in eo bonum videmus oculis carnis? Nihil. Quaedam ergo est pulchritudo iustitiae, quam videmus oculis cordis, & amamus, & exardescimus: Quam multum dilexerunt homines in ipsis martyribus, cum eorum membra bestiae lania-

t rent.

Grent. Nōne cum sanguis fœdaret omnia, cum moribus beluinis viscera funderentur, non habebant oculi nisi quod horrent? Quid ibi erat quod amaretur, nisi quia erat in illa fœditate dilaniatorum membrorum, integra pulchritudo iustitię? Ista sunt bona domus dei, his te para satiari. Sed vt inde satieris cum perueneris, hoc te oportet esurire & sitire cum peregrinaris: hoc siti, hoc esuri, quia ipsa erunt bona dei. Audi illum regem cui ista dicuntur, qui venit vt te reducat, & se tibi fecit viam. Quid dicit? Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Sanctum templum tuum admirabile in iustitia. Et ipsum templum fratres nolite præter vos cogitare. Amate iustitiam, & vos estis templum dei. *Exaudi nos, deus saluator noster.* Aperuit modo quem deum dicat. Saluator est proprie dominus Iesus Christus. Aperuit modo apertius de quo dixerat, Ad te omnis caro veniet. Exaudi nos deus saluator noster. Ille vnus vir qui assumitur in templū dei, & plures sunt & vnus est. Ex vnus persona dixit, Exaudi orationem meā: & quia ipse vnus ex pluribus constat, modo ait, Exaudi nos deus saluator noster. Audi illum iam apertius prædicari: Exaudi nos deus saluator noster.

H *Spes omnium finium terræ & in mari longe.* Ecce vnde dictum est, Ad te omnis caro veniet. Vndique venit, Spes omnium finium terræ non spes vnus anguli, non spes solius Iudææ, non spes solius Africa, nō spes Pannoniæ, non spes Orientis aut Occidentis, sed spes omnium finium terræ, & in mari longe. Ipsorum finium terræ & in mari longe, & quia in mari, ideo longe. Mare enim in figura dicitur seculum hoc, salitate amarum, procellis turbulentum, vbi homines cupiditatibus peruersis & prauis, facti sunt velut pisces inuicem se deuorantes. Attendite mare malum, mare amarum, fluctibus sæuum: attendite qualibus hominibus plenum sit. Quis optat hereditatem, nisi morte alterius? Quis optat lucrum, nisi damno alterius? Quam multi aliorum defectiōne cupiunt sublimari? Quam multi vt emant optant alios vendere res suas: Quomodo se inuicem opprimunt, & qui possunt deuorant: Et cum deuorauerit vnus piscis maiorem, deuoratur & ipse à maiore. O piscis male, prædam vis de paruo, præda efficieris maiori. Quotidie ista eueniunt, ante nos sunt, vitemus illa, horreamus. Non illa agamus fratres, quia spes est ille finium terræ. Ille si non esset spes & in mari longe, non diceret discipulis suis, Faciam vos piscatores hominum. Iam in mari capti per retia fidei, gaudeamus nos ibi natate adhuc infra retia, quia adhuc mare hoc sæuit procellis: sed retia quæ nos ceperunt, perducentur ad littus. Littus est finis maris. Ergo peruentio in finem seculi. Interim infra ipsa retia fratres bene viuamus, non retia rumpetes, foras exeamus. Multi enim ruperunt retia & schismata fecerunt & foras exierunt, quia malos pisces intra retia captos se nolle tolerare dixerunt, ipsi mali facti sunt potius, quam illi quos se non potuisse tolerare dixerunt. Nanque illa retia ceperunt pisces & bonos & malos.

I *Domini dicit, Simile est regnum cœlorum saganæ missæ in mare, quæ congregat ex omni genere: quam cum impleta esset educentes, & secus littus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt. Sic erit, inquit, in consummatione seculi. Ostendit littus, ostendit finem maris. Exhibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis, ibi erit fletus & stridor dentium. Eia ciues Hierusalem qui infra retia estis, & pisces boni estis, tolerate*

malos, retia nolite rumpere, cum illis estis in mari, non cum illis eritis in vasis. Spes enim ille finium terræ, ipse spes est & in mari longe. Longe, quia & in mari.

Preparans montes in fortitudine sua. Non in fortitudine illorum. Preparauit enim magnos prædicatores, & ipsos appellauit montes, humiles in se, excelsos in illo. Preparans montes in fortitudine sua. Quid dicit vnus ex ipsis montibus? Ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus, vt non fidentes in nobismetipsis simus, sed in deo qui suscitatur mortuos. Qui in se fidei, & in Christo non fidei, non est de his montibus quos ille preparat in fortitudine sua. Preparans montes in fortitudine sua. *Circuncinctus in potentatu.* Potentatum intelligo, Circuncinctus quid est: Christum quæ in medio ponunt circuncinctum faciunt, id est, vndique cinctum. Habemus illum omnes communiter, ideo in medio est. Circuncingimus illum omnes qui credimus in illum, & quia fides nostra non de viribus nostris, sed de illius potentia est ideo circuncinctus in potentatu suo, non nostra fortitudine: *Qui conturbas fundum maris.* Fecit hoc, videtur quid fecerit, Preparauit enim montes in fortitudine sua, misit illos prædicare. Circuncinctus est à credentibus in potentatu, & motum est mare, commotum est seculum, & cepit persequi sanctos eius. Circuncinctus in potentatu, qui conturbas fundum maris. Nō dixit, qui conturbas mare, sed fundum maris. Fundum maris est cor impiorum. Sicut enim à fundo vehementius omnia mouentur, & fundus continet omnia: sic quicquid processit per linguam, per manus, per potestates diuersas, ad persecutionem Ecclesiæ, à fundo processit. Si enim non esset radix iniquitatis in corde, non illa omnia procederent aduersus Christum. Fundum conturbauit forte, vt fundum exhauriret: nam in malis quibusdam exhaustum mare à fundo, & posuit mare desertum. Dicit illud aliud psalmus, Qui conuertit mare in aridam. Omnes impij & pagani qui crediderunt, mare erant, terra facti sunt, falsis fluctibus primo steriles, postea iustitiæ fructu fœcundi. Qui conturbas fundum maris, *Sonnum fluctuum eius: quis sufferet?* Quid est, quis sufferet? Quis homo sufferet sonnum fluctuum maris, iussiones sublimitatum seculi? Sed vnde sufferuntur? Quia preparat montes in fortitudine sua. Quod ergo dixit, quis sufferet? hoc ait, Nos ipsi per nosmetipsos sufferere illas persecutiones non possemus, nisi ille daret fortitudinem. Qui conturbas fundum maris, sonnum fluctuum eius: quis sufferet? *Turbabuntur gentes.* Primo turbabantur, sed illi montes parati in fortitudine Christi, nunquid turbati sunt? Turbatum est mare, elisum est in montem, mare fractum est, montes inconcussi manserunt. Turbabuntur gentes, *Et timebunt omnes.* Ecce iam omnes timent, antea qui turbati erant, timent iam omnes. Non timuerunt Christiani, & timentur iam Christiani. Omnes qui persequerentur, modo timent. Superauit enim ille qui circuncinctus est in potentatu, sic ad illum venit omnis caro, vt ceteri paucitatem ipsam iam timeant. Et timebunt omnes *Qui inhabitant fines terræ à signis tuis.* Miracula enim fecerunt apostoli, & ideo omnes fines terræ timuerunt & crediderunt. *Exitus mane & vespere delectabis.* id est, delectabiles facis. Iam in ista vita quid nobis promittitur? Exitus delectabilis, mane & vespere, Sunt exitus mane, sunt exitus vespere. Mane significat prosperitatem seculi, vespera signat tribulationem seculi. Intendat charitas vestra. In vtroque enim tentatur anima huma-

A ma humana: & prosperitate, ne corrumpatur: & aduersitate, ne frangatur. Ideo autem mane prosperitate significat, quia mane laetum est, transacta velut tristitia noctis. Tristes autem sunt tenebrae veniente vespera. Ideo veniente quasi mundi vespera, obtulit sacrificium vesperum. No ergo timeat vnusquisque vesperum, ne mane corrumpatur. Ecce nescio quis vt facias mali aliquid, promittit lucrum, mane est. Arridet tibi ampla pecunia, mane tibi fit. Noli corrumpi, & habebis exitum mane. Si enim habes exitum, non capieris. Sic est enim promissio lucri, quasi esca in muscipula. Coarctaris, & non est quod exeas, caperis in muscipula. Dedit autem tibi exitum dominus deus tuus, ne lucro capiaris, cum tibi dicit in corde, ego sum diuitiae tuae, noli attendere quod mundus promittit, sed quod promittit conditor mundi. Attende quod tibi promissit deus facienti iustitiam, & contemne quod tibi promittit homo, vt abducat iustitiam, & adducat iniustitiam. Noli ergo attendere quod mundus promittit, sed quod conditor mundi, & habebis exitum mane per domini verbum dicentis, Quid prodest homini si totum mundum lucretur, animae autem suae detrimentum patiatur? Sed ille qui te promisso lucro corrumpere, & ad iniquitatem adducere non potuit, minatur poenas, & conuertit se ad inimicitias, & incipit tibi dicere, Si hoc non feceris, ego ostendam, ego faciam, habebis me inimicum. Primo cum lucrum promittebat, mane tibi erat, modo iam vesperscit, tristis factus es. Sed qui dedit tibi exitum mane, dabit & vesperere. Quomodo contempsisti mane seculi ex luce domini: sic contemne & vesperam ex passionibus domini, vt dicas animae tuae, Quid mihi amplius facturus est iste, quam passus est pro me dominus meus deus, vt teneam iustitiam, non consentiam ad iniquitatem: Sequiat in carne, frangatur muscipula, & volabo ad dominum meum qui mihi ait, Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere. Et de ipso corpore securitatem dedit dicens, Capillus capitis vestri non periet. Magnifice hic posuit, delectabis exitus mane & vesperere. Si enim non te delectet ipse exitus, non laborabis exire inde. Mittis caput in lucrum promissum, si non te delectet promissio saluatoris. Et rursus cedis tentanti & terrenti, si non te delectet ille qui prior passus est, vt tibi exitum faceret.

Exitus mane & vesperere delectabis. Visitasti terram & inebriastis eam. Vnde inebriasti terram? Calix tuus inebrians quam praeclarus est. Visitasti terram & inebriasti eam, misisti nubes tuas, pluerunt praedicationem veritatis, inebriata est terra. *Multiplicasti ditare eam.* Vnde multiplicasti eam ditare? *Fluuus dei repletus est aqua.* Quid est fluuius dei? Populus dei. Primus populus repletus est, vnde & caetera terra rigaretur. Audi illum promittentem aquam, Si quis sitit, veniat & bibat, Qui credit in me, flumina aquae viuae de ventre eius fluent. Si flumina & vnus fluuius, quia propter vnitatem multi vnum sunt: multa Ecclesiae & vna Ecclesia: multi fideles & vna sponsa Christi: sic multa flumina & vnus fluuius. Crediderunt multi Israelitae, & impleti sunt spiritu sancto. Inde diffusi sunt per gentes, coeperunt praedicare veritatem, & de fluuio dei qui impletus est aqua, irrigata est tota terra. *Parasti cibum illorum quia ita est preparatio tua.* Non quia te promeruerunt quibus peccata donasti: merita illorum mala erant, sed tu propter misericordiam tuam, quia ita est preparatio tua, ita parasti cibum illorum. *Sulcos eius inebria.* Fiant ergo primo sulci qui inebriantur, duritia pectoris no-

stri aperiatur vomere sermonis dei. Sulcos eius inebria, *Multiplica generationes eius.* Videmus credunt, & ex credentibus alij credunt, & ex illis alij credunt, & non sufficit vni homini vt factus ipse sit fidelis, si non & alium lucretur: sic multiplicatur & semen, pauca grana mittuntur, & segetes exurgunt. Sulcos eius inebria, multiplica generationes eius. *In stillicidiis suis latet cum exorietur.* In stillicidiis suis, id est, antequam sit forte idonea capacitati fluminis, cum exorietur in stillicidiis suis, id est, sibi congruis latet. Paruulis enim adhuc & infirmis stillantur quaedam de sacramentis, quia non possunt capere plenitudinem veritatis. Audi quomodo stillet paruulis dum exoriantur, id est, in recenti ortu, minus capacibus. Apostolus dicit, Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, quasi paruulis in Christo. Cum dicit paruulos in Christo, iam dicit exortos, sed nondum idoneos ad capiendam illam vberem sapientiam: de qua dicit, Sapientiam loquimur inter perfectos. Latet in stillicidiis suis cum exorietur, augeatur & roboratur, & capiet sapientiam, quomodo infans nutritur lacte & fit idoneus cibo: tamen primo de ipso cibo cui minus idoneus erat, illi lac factum est. In stillicidiis suis latet cum exorietur. *Benedices coronam anni benignitatis tuae.* Seminatur modo, crescit quod seminatur, erit & messis, & modo super semine superfeminavit inimicus zizania, & exorti sunt mali inter bonos pseudo-christiani, similem habentes herbam, sed non parem fructum. Etenim zizania ea proprie dicuntur, quae nascuntur in similitudine frumentorum, sicuti est lolium, sicuti est auena & caetera talia, quae primam herbam profus similem habent. Propterea de seminatione zizaniorum hoc dicit dominus. Venit inimicus & superfeminavit zizania. Cum autem creuisset herba & fructum fecisset, tunc apparuerunt zizania. Ergo venit inimicus & superfeminavit zizania. Sed quid fecit tritico? Non opprimitur zizaniis frumentum, immo per tolerantiam zizaniorum crescit fructus frumentorum. Ipse enim dominus dixit quibusdam operariis volentibus eradicare zizania, Sinite vtraque crescere vsque ad messem, ne forte cum vultis eradicare zizania, eradicetis simul & frumentum, sed in tempore messis dicam mesoribus, Colligite primum zizania, & alligate fasciculos ad comburendum, frumentum autem recondite in horreum. Ille est finis anni messis seculi, Benedices coronam anni benignitatis tuae. Coronam vbi audis, gloria victoriae significatur. Vince diabolium, & habebis coronam. Benedices coronam anni benignitatis tuae. Rursus commendat benignitatem dei, ne quisquam de suis meritis gloriatur.

Et campi tui replebuntur vberitate. Pinguescent fines deserti, & colles exultatione accingentur. Campi, colles, fines deserti: idem ipsi sunt homines. Campi propter aequalitatem. Ergo propter aequalitatem inde dicti sunt campi populi iusti. Colles, propter erectionem, quia erigit in se deus eos qui se humiliant. Fines deserti, omnes gentes. Quare fines deserti? Deserti erant, nullus ad eos Propheta missus erat. Sic erant illi quomodo eremus, qua non transit homo. Nullum verbum dei missum erat ad gentes, soli populo Israel praedicauerunt Prophetae. Ventum est ad dominum, crediderunt frumenta in ipso populo Iudaeorum. Nam dixit tunc discipulis suis, Dicitis quia longe est messis, respicite & videte, quia albae sunt regiones ad messem. Fuit ergo messis prima, erit secunda in vltimo seculo.

Tomus octauus.

G Meſſis prima de Iudæis, quia mittebatur ad illos Prophetæ annunciantes venturum ſaluatorem. Ideo dixit diſcipulis ſuis dominus, Videte quia albæ ſunt regiones ad meſſem: regiones vtiq; Iudææ. Alij, inquit, laborauerunt, & vos in eorum labores intraſtis. Laborauerunt Prophetæ vt ſeminarent, & vos cum falce intraſtis ad illorum labores. Facta eſt ergo prima meſſis, & inde de ipſo frumento quod tunc purgatum eſt, ſeminatus eſt orbis terrarum, vt ſurgat alia meſſis, quæ in fine metenda eſt. In ſecunda meſſe ſuperſeminata ſunt zizania, modo hic laboratur. Quomodo in illa prima laborauerunt Prophetæ, quouſque veniret dominus, Sic in iſta ſecunda laborauerunt Apoſtoli, & omnes prædicatores veritatis laborant, quouſque in finem dominus mittat in meſſem angelos ſuos. Antea ergo deſertum erat, ſed pingueſcent fines deſerti. Ecce vbi Prophetæ non ſonuerant, dominus Prophetarum acceptus eſt. Pingueſcent fines deſerti, & exultatione colles accingentur. *Induti ſunt arietes ouium.* Subaudiendum exultatione. *Qua enim exultatione colles accingentur, hac induuntur arietes ouium.* Ipſi arietes, qui colles. Colles enim eminentiore gratia: arietes, quia duces gregum. Arietes ergo Apoſtoli induti ſunt exultatione, gaudent de fructibus ſuis, non ſine cauſa laborauerunt, non ſine cauſa prædicauerunt. Induti ſunt arietes ouium. *Et conualles abundabunt frumento.* Et humiles populi multum fructum afferent. *Clamabunt.* Inde abundabunt frumento, quia clamabunt, *Quid clamabunt? Etenim hymnum dicent.* Aliud eſt enim clamare aduerſus deum, aliud hymnum dicere: aliud clamare ſacrilegium, aliud clamare laudes. Si clamas in blaſphemia, ſpinas protuliſti. Si clamas in hymno, abundas frumento.

*In Pſalmum ſexageſimum quintum
Enarratio.*

INSCRIBITVR in titulo Pſalmus iſte, In finem canticum Pſalmi reſurrectionis. In finem cum auditis quando Pſalmi pronunciantur, In Chriſtum intelligite, dicente Apoſtolo, Finis enim legis Chriſtus, ad iuſtitiam omni credenti. Quomodo ergo hic cantetur reſurrectio, & cuius reſurrectio, quantum ipſe donare & aperire dignatur, audietis. **R**eſurrectionem enim Chriſtiani nouimus in capite noſtro iam factam, & in membris futuram. Caput Eccleſiæ Chriſtus eſt, mēbra Chriſti Eccleſia. Quod præceſſit in capite, ſequetur in corpore. Hæc eſt ſpes noſtra, ad hoc credimus, ad hoc duramus & perſeueramus in tanta malignitate huius ſæculi, conſolante nos ſpe, antequam ſpes fiat res. Res enim erit cū & nos reſurrexerimus, & in cœleſtem habitum cōmutati æquales angelis facti fuerimus. Quis hoc ſperare auderet, niſi veritas promitteret? Hanc autem ſpem promiſſam ſibi Iudæi tenebant, & de bonis, & de quaſi iuſtis operibus multum gloriabantur quod acceperant legē ſecundum quam viuendo, & hic haberēt bona carnalia, & in reſurrectione mortuorum talia ſperabāt, de quilibet hic gaudebant. Propterea Saducæi qui negabāt futuram reſurrectionem, Iudæi reſpondere non poterant proponentibus quaſtionem quā domino propoſuerunt iudem Saducæi. Hinc enim intelligimus eos hanc quaſtionem ſoluere non potuiſſe, quia domino ſolvente mirati ſunt. Proponebant ergo Saducæi quaſtionem de quadam muliere quæ habuit ſeptem viros, non ſimul, ſed ſuccedentes ſibi. Erat enim hoc legis ad populum propagandū, vt qui forte ſine liberis deſun-

geretur, fratres eius ſi haberet, acciperet vxorē eius, ad reſuſcitandū ſemen fratri ſuo. Propoſita ergo illa muliere quæ habuit ſeptem viros omnes mortuos ſine liberis, & ad hoc officiū implendū ducentes fratris vxorem, dixerunt quaerētes, In reſurrectione cuius eorū erit vxor? Proculdubio Iudæi nō fatigarētur, nō deficerent in iſta quaſtione, ſi non talia ſibi in reſurrectione ſperarent, qualia agebant in hac vita. Dominus autem æqualitatem angelorū promittens, nō humanam carnis corruptionem, ait illis, Erratis, neſciētes ſcripturas neque virtutē dei. In reſurrectione enim neq; nubent, neque vxores ducent: neq; enim incipient mori, ſed erunt æquales angelis dei. Demōſtrauit quod ibi nō ſit neceſſaria ſucceſſio, vbi deletur deceſſio. Ibi quia deceſſores non erunt, nec ſucceſſores quaerentur. Ad hoc ſubiecit, nō enim incipient mori. Veruntamen quia Iudæi tenebāt, & ſi carnaliter ſpem reſurrectionis future, gauiſi ſunt reſponſum eſſe Saducæis, cum quibus illis erat de hac ancipiti & obſcura quaſtione certamen. Tenebant ergo Iudæi ſpem reſurrectionis mortuorū, & ſolos ſe ad beatam vitā reſurrecturos ſperabāt propter opus legis, & propter iuſtificationes ſcripturarū, quas habebant ſoli Iudæi, & gentes nō habebant. Crucifixus eſt Chriſtus, cecitas ex parte in Iſraēl facta eſt, vt plenitudo gentiū intraret. Hoc Apoſtolo dicente, cepit etiam gentibus promitti reſurrectio mortuorū, creditibus in Ieſum Chriſtū quod reſurrexerit. Inde Pſalmus iſte eſt aduerſus præſumptionem & ſuperbiam Iudæorum, pro fide gentium ad eandem ſpem reſurrectionis vocatarū. Quodammodo fratres mei animum Pſalmi auditiſtis. In hoc quod dixi, in hoc quod propoſui, tota veſtra ſuſpendatur intētio. Hinc vos nulla cogitatio auertat: contra præſumptionem dicitur Iudæorum, qui de iuſtificationibus legis ſperabant ſibi reſurrectionē, & crucifixerunt Chriſtum qui primus reſurrexit, non membra reſurrectura ſolos Iudæos habituros, ſed omnes qui in eū credidiſſent: id eſt omnes gentes. Inde cœpit: *Iubilate deo: Qui: Omnis terra.* Non ergo ſola Iudæa. Videte fratres quemadmodum commendetur vniuerſitas Eccleſiæ toto orbe diſuſa, & nō ſolum dolete Iudæos, qui gratiam iſtā gentibus inuidebant, ſed plus hæreticos plangite. Si enim dolendi ſunt qui collecti non ſunt, quanto amplius qui collecti diuiſi ſunt: *Iubilate deo omnis terra.* Quid eſt iubilate? In vocē eius erumpite gaudiorū, ſi nō potēſtis verborum. Non enim verbis iubilatur, ſed ſolus gaudentiū ſonitus redditur quaſi parturientis & parientis cordis latitiā in vocem rei conceptæ, quæ verbis explicari non poſſit. *Iubilate deo omnis terra.* Nemo iubilet in parte, Nemo, inquam, iubilet in parte, omnis terra iubilet, catholica iubilet, catholica totū tenet. Quicunq; partem tenet, & à toto præciſus eſt, vlulare vult nō iubilare. *Iubilate deo omnis terra,* *Pſallite autem nomini eius.* Quid dixit, pſallentibus vobis? *Benedicatur nomen eius.* Quid ſit autem pſallere, heri dixi, & credo meminiſſe charitatem veſtram. Pſallere eſt organum etiam aſſumere, quod pſalterium dicitur, & pulſu atq; opere manuum vocibus concordare. Si ergo iubilatis quod deus audiat, pſallite etiam quod homines videant & audiant, ſed non propter nomē veſtrum. Cave te enim facere iuſtitiam veſtram coram hominibus, vt videamini ab eis. Et propter cuius nomē, inquit, pſallam, vt non videantur ab hominibus opera mea? Attendite alio loco, Luceant opera veſtra coram hominibus, vt videant bona facta veſtra, & glorificēt patrem

Ioan. 4.

Matth. 13.

Roma. 11.

Coloſ. 1.

Matth. 23.

Matth. 22.

Luc. 20.

Deute. 25.

Matth. 11.

Luc. 10.

Roma. 11.

Pſal. 99.

M

Matth. 4.

Matth. 6.

trem

A trem vestrum qui in cœlis est. Videant bona facta vestra, & glorificent non vos, sed deum. Nam si propter vos glorificandos facitis opera bona, respondetur vobis, quod ipse dixit de quibusdam talibus, Amen dico vobis, perceperunt mercedem suam. Et iterum, Alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum qui in cœlis est. Ergo, inquit, debeo abscondere opera mea, ne faciam coram hominibus? Non. Sed quid ait? Luceant opera vestra coram hominibus. Anceps ergo remanebo. Hic mihi dicis, Cauete facere iustitiam vestram coram hominibus. Hic mihi dicis, Luceant opera vestra bona coram hominibus: Quid obseruabo? quid faciam? quid relinquam? Tam non potest homo seruire duobus dominis diuersa iubentibus, quam nec vni diuersa iubenti. Non, ait dominus, diuersa iubeo. Finē attende, in finem canta, quo fine facias, vide. Si ideo facis vt tu glorificeris, hoc prohibui: si autem ideo vt deus glorificetur, hoc iussi. Psallite ergo non nomini vestro, sed nomini domini dei vestri. Vos psallite, ille laudetur: vos bene viuite, ille glorificetur. Vnde enim habetis ipsum bene viuere? Si aeternum haberetis, nunquam male vixissetis: si à vobis haberetis, nunquam bene vixissetis. Psallite autem nomini eius, *Date gloriam laudē eius.* Totam intentionem nostram in laudem dei mittit, nihil nobis relinquit vnde laudemur. Gloriamur in deo magis, & gaudeamus, illi inhæreamus, in illo laudemur. Audistis cum legeretur Apostolus, Videte vocationem vestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed stulta mundi elegit deus, vt confundat sapientes: & infirma mundi elegit deus, vt confundat fortia: & ignobilia mundi elegit deus, & ea quæ non sunt tanquam quæ sunt, vt ea quæ sunt euacuentur. Quid voluit dicere? Quid voluit ostendere? Descendit dominus deus noster Iesus Christus in spiritu reparare genus humanum, & dare gratiam suam omnibus intelligentibus, quia gratia illius est, non merita eorum. Et ne qualibet persona glorietur in carne, infirmos elegit: nam inde non est electus ille Nathanaël etiam. Quid enim tibi videtur, vt publicanum in teloneo sedentem eligeret Matthæum, & non eligeret Nathanaël cui perhibuit testimonium ipse dominus dicens, Ecce verus Israëlita in quo dolus non est? Intelligitur ergo Nathanaël iste doctus fuisse in lege: non quia doctos non erat electurus, sed si ipsos primo elegeret, doctrinæ suæ merito se electos putaret, & ita illorum scientia laudaretur, & laus Christi gratia minueretur. Perhibuit testimonium tanquam bono fidei, in quo dolus non erat, sed tamen eum non assumpsit inter illos discipulos, quos primum idiotas elegit. Et vnde intelligimus quod ille peritus erat legis? Quando audiuit ab vno ex eis qui secuti erant dominum dicentem, Inuenimus messiam, quod interpretatur Christus: quaesuit vnde, & dictum est à Nazareth. Et ille, A Nazareth potest aliquid boni esse. Proculdubio qui intellexit, quia à Nazareth potest aliquid boni esse, peritus erat legis, & bene prophetas inspexerat. Noui esse in illi verbis aliam prononciationem, sed à prudentioribus non est approbata, vt quasi desperasse videatur ille, cum audiens dixisset, A Nazareth potest aliquid boni esse: id est, nunquid potest? Sic prononciando quasi desperaret. Sequitur autē ibi, Veni & vide. Hæc verba, id est, veni & vide, vt tranque possunt prononciationem sequi. Si dicas, quasi non credes, à Nazareth potest aliquid boni esse? Respondetur, veni & vide quod non credis. Rursus si dicas confirmas, A Nazareth potest aliquid boni esse: Tomus octauus.

Respondetur, veni & vide quod credis, quam vere bonum sit, bonum quod nuncio à Nazareth, & quam recte credas, veni & experire. Hinc tamen æstimatur doctus ille in lege fuisse, quia non est electus inter discipulos ab illo, qui stulta mundi prius elegit, cum tantum ei perhibuerit testimonium dominus dicens, Ecce vere Israëlita, in quo dolus non est. Elegit ergo dominus postea & oratores, sed illi superbirent si non prius eligeret piscatores. Elegit diuites, sed dicerent merito diuitiarum suarum se electos esse, nisi primo elegeret pauperes. Elegit imperatores postea, sed melius est vt Romam cum venerit imperator, deposito diademate ploret ad memoriam piscatoris, quam vt piscator ploret ad memoriam imperatoris. Infirma enim mundi elegit deus, vt confundat fortia: & ignobilia mundi elegit, & ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt, vt ea quæ sunt euacuentur. Et quid sequitur? Quid ait? Conclufit Apostolus, vt non gloriatur coram deo omnis caro. Videte quemadmodum nobis abstulit gloriam, vt daret gloriam. Abstulit nostram, vt daret suam. Abstulit inanem, vt daret plenam. Abstulit nutantem, vt daret solidam. Tanto ergo gloria nostra fortior & firmior, quia in deo. Non ergo in te debes gloriari quod prohibuit veritas, sed quod ait Apostolus, hoc præcipit veritas, Qui gloriatur, in domino gloriatur. Date ergo gloriam laudi eius, nolite imitari Iudæos, qui quasi meritis suis volebant tribuere iustificationes suas, & inuidebant gentibus accedentibus ad gratiam euangelicam, vt peccata omnia donarentur eis, quasi illi non haberent quod donaretur sibi, quasi iam boni operarij mercedem expectantes. Et cum adhuc ægroti essent sanos se esse putabant, & inde periculosius ægrotabant. Nam si vel mitius ægrotassent, non quasi phrenetici medicum occidissent. Date gloriam laudi eius. *Dicite deo quam timenda sunt opera sua.* Quare timenda & non amanda? Audi aliam vocem Psalmi, Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Quid sibi hoc vult? Audi vocem Apostoli, Cum timore, inquit, & tremore vestram ipsorum salutem operamini. Quare cum timore & tremore? Subiecit causam: Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Si ergo deus operatur in te, gratia dei bene operaris non viribus tuis. Ergo si gaudes, & time, ne forte quod datum est humili, auferatur superbo. Nam vt noueritis hoc esse factum de ipsa superbia Iudæorum, quasi se ex operibus legis iustificantium, & ideo cadentium, dicit alius Psalmus, Hi in curribus, & hi in equis, quasi in suis quibusdam passibus & instrumentis ad erectionem suam. Nos autem, inquit, in nomine domini dei nostri magnificabimur. Hi in curribus & hi in equis, nos autem in nomine domini dei nostri magnificabimur. Videte quemadmodum illi extollebatur in se, Videte quemadmodum isti gloriabantur in deo: propterea quid secutum est? Illis obligati sunt pedes & ceciderunt, nos autem surreximus & erecti sumus. Audi ipsum dominum nostrum hoc idem dicentem, Ego, inquit, veni, vt qui non vident, videant: & qui vident, ceci fiant. Vide in vna parte bonitatem, in alia quasi malitiam. Sed quid melius illo? Quid misericordius? Quid iustius? Quare ergo qui non vident videant? Propter bonitatem. Quare & qui vident ceci fiant? Propter elationem. Et vere videbant, & facti sunt ceci: non videbant, sed videre sibi videbantur. Nam ecce videte fratres cum dicerent ipsi Iudæi, Num sumus ceci? Ait illis dominus, Si ceci essetis, peccatum non haberetis: *Ibidem.*

G modo autem quia dicitis, videmus, peccatum vestrum in vobis manet. Ad medicum venisti, videre te dicis? Cessabunt collyria, semper cæcus remanebis. Confitere te cæcum, vt illuminari merearis. Attende Iudæos, attende gentes. Qui non vident, videant inquit, Ideo veni, & vt qui vident cæci fiant. Ipsum dominum nostrum Iesum Christum in carne videbant Iudæi, gentes non videbant. Ecce qui viderunt crucifixerunt, qui non viderunt, crediderunt. Ergo quid fecisti d. Christe, aduersus superbos? Quid fecisti? Videmus quia dignatus es, & membra tua sumus, Videmus, Abscondisti deum, & hominem aspectibus obiecisti hominum. Quare hoc? Vt cæcitas ex parte in Israël fieret, & plenitudo gentium intraret. Ad hoc abscondisti deum & hominem aspectibus obiecisti. Videbant & non videbant. Videbant quod acceperas, & non videbant quod eras. Videbant formam serui, non videbant formam dei. Formam serui qua maior est pater, non formam dei propter quam modo audistis, Ego & pater vnum sumus. Tenuerunt quod videbant, crucifixerunt quod videbant, insultauerunt ei quem videbant, non agnouerunt qui latebāt. Audi apostolum dicentem, Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Ergo gentes quæ vocatæ estis attendite ramos præcisos propter seueritatem, vos autem insertos propter bonitatem, & participes factos pinguedinis oleæ, non altum sapientes, id est, non superbientes, Non enim tu radicem portas, ait, sed radix te: magis terreamini, quia videtis amputatos ramos naturales. Iudæi enim per patriarchas venerunt, & de carne Abrahæ nati sunt. Et quid ait Apostolus? Sed dicitis, Fracti sunt rami vt ego inserar. Bene. Propter infidelitatem fracti sunt, tu autem, inquit, fide stas, noli altum sapere, sed time. Si enim naturalibus ramis deus non pepercit, neque tibi parceret. Attende ergo ramos fractos & in te insertū, noli extolli super ramos fractos, sed magis dicito deo, quàm metuēda sunt opera tua, Fratres si aduersus Iudæos olim præcisos de radice patriarcharum extollere nos non debemus, sed timere potius & dicere deo, quàm timenda sunt opera tua: quanto minus non nos debemus extollere aduersus recentia vulnera præcisionum? Præcisi sunt antequam Iudæi, insertæ sunt gentes. De ipsa insertione præcisi sunt hæretici: sed neque contra illos nos extollere debemus, ne forte præcidi mereamur, quos delectat insultare præcisus. Fratres mei qualiscunque episcopi vox sonuit vobis, rogamus vos vt caueatis quicumque in Ecclesia estis, nolite insultare eis qui non sunt intus, sed orate potius vt & ipsi intus sint. Potens est enim deus iterum inferere illos. De ipsis Iudæis dixit hoc Apostolus, & factum est in eis, Resurrexit dominus & multi crediderunt: non intellexerunt cum crucifigerent, tamen postea crediderunt in eum, & donatum est eis tam magnum delictum. Fusus domini sanguis donatus est homicidis, non vt dicam deicidis: quia si cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Modo homicidis donatus est fusus sanguis innocentis. Et ipsum sanguinem quem per insaniam fuderunt, per gratiam biberunt. Dicite ergo deo, quàm timenda sunt opera tua. Vnde timenda? Quia cæcitas ex parte in Israël facta est, vt plenitudo gentium intraret. O gentium plenitudo, dic deo, quàm timenda sunt opera tua, & sic gaude vt contremiscas, noli extolli super ramos præcisos. Dicite deo, quàm timenda sunt opera tua. *In multitudine potentie tuæ mentientur tibi inimici*

Roma. 11.
Philip. 2.
Ioan. 14.
Ioan. 10.
Matth. 26.
& 27.
1. Corin. 2.
Roma. 11.
Ibidem.
Roma. 11.
Ibidem.
1. Corin. 2.
Roma. 11.

tui. Ad hoc tibi, inquit, mentientur inimici tui, vt multa sit potentia tua. Quid est hoc? Intentius audite. Potentia domini nostri Iesu Christi, maxime apparuit in resurrectione, vnde Psalmus iste titulum accepit. Et resurgens apparuit discipulis suis. Non apparuit inimicis suis, sed discipulis suis. Crucifixus apparuit omnibus, resurgens fidelibus, vt etiā postea qui vellet crederet, & credenti resurrectio promitteretur. Multi sancti multa miracula fecerunt, nullus eorum mortuus resurrexit, quia & qui ab eis resuscitati sunt, morituri resuscitati sunt. Intendat charitas vestra. Commendans dominus opera sua dixit, Operibus credite, si mihi non vultis credere. Et commendantur etiam præterita opera Prophetarum: & si non eadem, tamen multa eiusdem potentie. Ambulauit dominus super mare, iussit & Petrum. Nunquid non ibi erat ipse dominus quando se diuisit mare, vt Moyses cum populo Israël transfiret? Idem dominus illa faciebat: qui fecit ista per carnem suam, ipse illa faciebat per carnem seruorum suorum. Illud tamen per seruos suos non fecit: nam ipse omnia faciebat, vt aliquis ipsorum mortuus esset, & resurgeret in vitam æternam. Quia ergo possent dicere Iudæi cū miracula faceret dominus, fecit hoc & Moyses, fecit hoc & Helias, fecit hoc & Helisæus, possent sibi ista dicere, quia & illi mortuos resuscitauerunt, & multa miracula fecerunt: propterea cum ab illo signum peteretur, proprium signum commendans quod in se solo futurū erat, ait, Generatio ista praua & amaricans signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ Prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit & filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Quomodo fuit Ionas in ventre ceti? Nonne vt postea viuus euomeretur? Hoc fuit infernus domino, quod Ionæ cetus. Hoc signum proprium comendauit, hoc est potentissimum. Potentius est reuiuisse mortuū, quàm non fuisse mortuum. Multitudo potentie domini secundū quod homo factus est, in virtute resurrectionis apparet. Hanc comendat & Apostolus cum dicit, Non habens eam iustitiam quæ ex lege est, sed eam quæ est per fidem Christi, quæ est ex deo iustitia in fide ad cognoscendum eum & virtutem resurrectionis eius. Sic comendatur & alio loco, Et si crucifixus est ex infirmitate, sed viuit in virtute dei. Cum ergo ista magna potentia domini in resurrectione intelligatur, vnde titulum Psalmus iste accepit, quid sibi vult in multitudine potentie tuæ mentientur tibi inimici tui: nisi vt sic intelligas, ideo tibi mentientur inimici tui vt crucifigaris, ideo crucifigeris vt resurgas? Mendacium ergo illorum ad commendandam multā potentiam tuam valebit. Quare solent inimici mentiri? Vt potentiam cuiusque minuunt de quo mentiuntur. Tibi, inquit, contrarium accidit. Nam minus appareret potentia tua, si illi tibi non mentirentur. Attendite & ipsum mendacium falsorum testium in Euangelio, & videte quia de resurrectione est. Cū enim domino dictum esset, quod dixerat de Iona, per aliam similitudinem hoc ipsum item dixit: vt noueritis hoc proprium signum maxime comendatum, Soluite templum, inquit, hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Et illi dixerunt, Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc, & tu in triduo excitabis illud? Et euangelista, quid illud esset, exponens, Hoc autem, inquit, dicebat Iesus de templo corporis sui. Ecce hanc potentiam suam hominibus se

Matth. 10.
Ioan. 10.
Matth. 14.
Exod. 14.
L
3. Reg. 11.
4. Reg. 4.
Matth. 22.
Iona. 2.
Philip. 2.
M
1. Corin. 1.
Matth. 22.
Ioan. 1.
Ibidem.

Abus se demonstraturum dicebat: unde similitudinem de templo dederat propter carnem suam, quae erat templum latentis intus diuinitatis. Unde Iudaei templum foris videbant, numen intus habitans non videbat. Ex istis verbis domini concinnauerunt falsi testes mendacium quod contra eum dicerent, ex his ipsis ubi commendauit resurrectionem suam futuram loquens de templo. Dixerunt enim falsi testes aduersus eum, cum quaereretur ab eis quid illi audissent dixisse blasphemum: audiuius enim eum dicentem, Soluam templum hoc, & post triduum reaedificabo illud. Post triduum resuscitabo audierant, soluam non audierant, sed audierant, soluite. Vnum verbum mutauerunt & paucas literas, ut falsum testimonium molirentur. Sed cui mutas verbum o humana vanitas, o humana infirmitas? Verbo incommutabili verbum mutas? Mutas tu tuum verbum, nunquid mutas dei verbum? Unde alio loco dicitur, Et mentita est iniquitas sibi. Quare ergo tibi mentiti sunt inimici tui o domine, cui iubilat omnis terra? In multitudine potentiae tuae mentientur tibi inimici tui. Dicunt, soluam: cum tu dixeris, soluite. Quare te dixerunt dixisse, soluam: & non dixerunt quod tu dixisti, soluite? Ut quasi ipsi se a crimine soluti templi defenderent sine causa. Christus enim, quia voluit, mortuus est, & tamen vos occidistis. Ecce concedimus vobis o mendaces, ipse soluit templum. Dicitur enim ab Apostolo, Qui me dilexit, & tradidit semetipsum pro me. Dicitur etiam de patre, Qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Si ergo pater filium tradidit, & filius semetipsum tradidit, Iudas quid fecit? Pater tradendo filium ad mortem pro nobis, bene fecit: Christus tradendo seipsum pro nobis, fecit bene: tradendo Iudas magistrum pro auaritia sua, fecit male. Non enim quod nobis praestitum est de passione Christi, malitia Iudae deputabitur. Habet ille mercedem malitiae, Christus laudem gratiae. Proorsus ipse soluerit templum, ipse soluerit qui dixit, Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam: nemo tollet eam a me, sed ego ipse pono eam a me, & iterum sumo eam.

C Ipse soluit templum gratia sua, non malitia vestra. In multitudine potentiae tuae mentientur tibi inimici tui. Ecce mentiuntur, ecce creditur eis, ecce opprimeris, ecce crucifigeris, ecce insultatur tibi, ecce caput agitur, Si filius dei es, descende de cruce. Ecce quando vis animam ponis, & lancea latus percuteris, & sacramenta de latere tuo desfluunt, deponeris de ligno, inuolueris linteaminibus, poneris in sepulchro, adduntur custodes ne tollant te discipuli tui: venit hora resurrectionis tuae, terra concutitur, monumenta scinduntur, resurgis occultus, appares manifestus. Vbi sunt ergo illi mendaces: Vbi est falsum testimonium malevolentiae? Nonne in multitudine potentiae tuae mentiti sunt tibi inimici tui? Da & illos sepulchri custodes, referant quid viderint, accipiant pecuniam & ipsi mentiantur. Dicant etiam ipsi moniti peruersi a peruersis, dicant a Iudaeis corrupti, qui in Christo noluerunt esse integri, dicant, Mentiantur etiam ipsi, Quid dicturi sunt? Dicite, videamus, mentimini & vos in multitudine potentiae domini. Quid dicturi estis? Cum dormiremus nos, venerunt discipuli eius & abstulerunt eum de monumento. O vere stultitia dormiens, aut vigilabas, & prohibere debuisti: aut dormiebas, & quid sit gestum nescisti. Accesserunt & ipsi mendacio inimicorum: auctus est & numerus mentientium, ut au-

Tomus octauus.

geretur merces credentium, quia in multitudine potentiae tuae mentientur tibi inimici tui. Ergo mentiti sunt, in multitudine potentiae tuae mentiti sunt. Apparuit contra mendaces veracibus, & apparuit eis veracibus, quos tu veraces fecisti. Remaneant Iudaei in mendacis suis, quia tibi in multitudine potentiae tuae mentiti sunt: fiat quod sequitur, Omnis terra adoret te & psallat tibi, psallat nomini tuo altissime. Paulo ante humillime, modo altissime. Humillime inter manus mentientium inimicorum: altissime super verticem laudantium angelorum. Omnis terra adoret te & psallat tibi, psallat nomini tuo altissime. Venite & videte opera domini. O gentes, o vltima nationes, relinquit Iudaeos mentientes, venite confitentes. Venite & videte opera domini. Terribilis in consiliis super filios hominum. Filius hominis & ipse quidem dictus est, & vere filius hominis factus est. Vere filius dei in forma dei: vere filius hominis in forma serui. Sed nolite formam istam serui ex aliorum similium conditione pensare. Terribilis est in consiliis super filios hominum. Machinati sunt filij hominum consilium ad crucifigendum Christum, crucifixus excaecauit crucifigentes. Quid ergo fecistis filij hominum machinando acuta consilia aduersus dominum vestrum, in quo latebat maiestas, & apparebat infirmitas? Vos machinati estis consilia perdendi, ille excaecandi & saluandi: excaecandi superbos, saluandi humiles. Ad hoc autem superbos istos excaecandi, ut caecati humiliarentur: humiliati confiterentur: confessi illuminarentur. Terribilis in consiliis super filios hominum. Vere terribilis: ecce caecitas ex parte in Israel facta est. Ecce Iudaei ex quibus natus est Christus, foris sunt: ecce gentes quae contra Iudaeam erant, in Christo intus sunt. Terribilis in consiliis super filios hominum. Propterea quid fecit terrore consilij sui? Conuertit in mare aridam. Hoc enim sequitur, Qui conuertit mare in aridam. Mare erat mundus amarus falsitate, turbulentus tempestate, sauiens fluctibus persecutionum, mare erat. Certe in aridam conuersum est mare: modo sitit aquam dulcem mundus, quia salsa plenus erat. Quis hoc fecit? Qui conuertit mare in aridam. Iam anima gentium omnium quid dicit? Anima mea velut terra sine aqua tibi. Qui conuertit mare in aridam. In flumine pertransibunt pede. Illi ipsi qui conuersi sunt in aridam, cum essent antea amari, in flumine pede pertransibunt. Quid est flumen? Flumen est omnis mortalitas seculi. Vide flumen, alia veniunt & transeunt. alia transitura succedunt. Nonne sic fit in aqua fluminis, quae de terra nascitur & manat? Omnis qui natus est, cadat oportet nascituro: & omnis iste ordo rerum labentium, fluuius quidam est. In istum fluuium non se mittat cupida anima, non se mittat, stet. Et quomodo transiet delectationes rerum periturarum? Credat in Christum, & facile pertransibit pede, transibit illo duce, pede transibit. Quid est pede transire? Facile transire, & non quarat equum ut transeat, non erigatur superbia ad transeundum flumen: humilis transeat, & ocyus transit. In flumine pertransibunt pede. Ibi iocundabimur in ipso. In bonis operibus iocundare. O Iudaei, de vestris operibus gloriamini, deponite superbiam gloriamini de vobis, sumite gratiam iocundandi in Christo. Ibi enim iocundabimur, sed non in nobis: ibi iocundabimur in ipso. Quando iocundabimur? Cum flumen transierimus pede, vita aeterna promittitur, resurrectio promittitur, ibi caro nostra iam non erit flumen.

t iij Flumen

G Flumen enim modo est, quādo mortalis est. Videte si stat aliqua aetas, Pueri crescere volunt & nesciūt quōd spatium vitæ suæ annis succedentibus minuitur. Non enim adduntur anni, sed subtrahuntur crescentibus, sicut aqua fluminis prorsus accedit, sed à fonte recedit: & volunt crescere pueri vt careant dominatu maiorū. Ecce crescunt, agitur cito, perueniunt ad iuuentutem. Qui ex efferunt pueritiam, si possint teneant iuuentutem. Trāsit & ipsa, senectus succedit: vel senectus aeterna succedat, vel senectus aeterna sit: morte auferitur, ergo fluuius est carnis nascentis. In hunc fluuium mortalitatis nemo se mortalium rerum concupiscentia subuertat ne rapiatur: facile transit qui humiliter, id est pede transit, duce illo qui prior transit, qui de torrēte in via vsque ad mortem bibit, propterea exaltauit caput. Trāseunt ergo pede fluuium istum, id est, facile trāseunt mortalitatem istam fluentem, ibi iocūdabimur in ipso. Modo autem in quo nisi vel in ipso, vel in spe ipsius: Et si enim iocūdabimur modo, in spe iocūdabimur, tūc autem in ipso iocūdabimur: & modo in ipso, sed per spem: tūc autē facie ad faciem, ibi iocūdabimur in ipso. In quo? *Qui dominatur in virtute sua in aeternum.* Nam nos quam virtutē habemus? Nūquid aeternam? Si aeterna esset virtus nostra, nō lapsi essemus, nō cecidissemus in peccatum, nō meruissemus mortalitatem pœnalem. Ille volūtate suscepit, quōd nos meritum nostrum deiecit. *Qui dominatur in virtute sua in aeternum,* eius participes efficiamur, in cuius virtute nos erimus fortes, ille autem in sua. Nos illuminati, ille lumen illuminans: nos auersi ab illo contenebramur, ille auerti à se non potest. Calore ipsius accendimur, vnde recedētes frigeramus, accedentes rursus accēdimur. Ergo dicamus ei vt custodiat nos in virtute sua, quia in ipso iocūdabimur qui dominatur in virtute sua in aeternum. Sed non hoc solis Iudæis præstitit credentibus, quia multū se extulerunt Iudæi de virtute sua præsumentes: postea cognouerunt in cuius virtute fuerunt salubriter fortes, & quidam eorū crediderunt, sed non sufficit Christo. Multum est quod dedit, [magnum precium dedit,] non pro solis Iudæis debuit valere quod dedit. *Oculi eius super gentes respiciunt.* Ergo oculi eius super gētes respiciunt. Et quid facimus? Murmurabunt Iudæi, dicturi sunt Iudæi, quod nobis, hoc & illis: nobis Euangelium, illis Euāgelium: nobis gratiam resurrectionis, & illis gratiam resurrectionis: nihil nobis prodest quod nos legem accepimus, & in iustificationibus legis viximus, & tenuimus præcepta patrum: Nihil valebit hoc illis quod nobis. Non litigent, non contendant. *Qui amariscant non exaltentur in semetipsis.* O caro misera & tabescens, nōne peccatrix es? *Quid clamat lingua tua? Attendatur conscientia.* Omnes enim peccauerunt, & egent gloria dei. Agnosce te infirmitas humana, accepisti legem vt & præuaricatrix legis esses. Non enim tenuisti & implesti quod accepisti. Accessit tibi ex lege non iustificatio quam lex iubet, sed præuaricatio quam tu fecisti. Si ergo abundauit peccatum, quid inuides superabundanti gratiæ? Noli amaricare, quia qui amariscant non exaltentur. Quasi maledixisse videtur, qui amariscant non exaltentur, immo exaltentur, sed non in seipsis. Humilientur in seipsis, exaltentur in Christo. *Qui enim se humiliat exaltabitur, & qui se exaltat humiliabitur.* Qui amariscant, non exaltentur in semetipsis. *Benedicite gentes deum nostrum.* Ecce repulsi sunt qui amariscant, reddita est illis ratio: aliqui conuersi sunt, aliqui superbi remanserunt. Non

vos terreant qui gratiam euangelicam inuident gentibus, iam venit semen Abraham, in quo benedicetur omnes gentes. Benedicite eum in quo benedicimini, benedicite gentes deum nostrum, *Et audite vocem laudis eius.* Ne vos ipsos laudetis, sed ipsum laudetis. *Quæ est vox laudis eius? Quia gratia ipsius sumus, quicquid boni sumus.* *Qui posuit animam meam in vitam.* Ecce vox laudis eius, *Qui posuit animam meam in vitam.* Ergo in morte erat. In morte erat, quia in te erat. Inde est quōd non debuistis exaltari in vobis ipsis. Ecce in morte erat in te. Vbi erit in vita nisi in illo qui dixit, *Ego sum via, veritas, & vita.* Quomodo quibusdam creditibus ait Apostolus, *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino? Tenebræ ergo in vobis, lux in domino: sic mors in vobis, vita in domino.* *Qui posuit animam meam in vitam.* Ecce posuit animam nostram in vitam, quia credimus in eum qui in vitam posuit animam nostram. Sed quid deinde opus est, nisi vt perseueremus vsq; in finem? Et hoc quis dabit, nisi de quo consequenter dictum est, *Et non dedit in motum pedes meos.* Ipse posuit animam meam in vitam, ipse regit & pedes ne nutent, ne moueantur & dentur in motum, *L & ipse nos faciet viuere, ipse perseuerare vsque in finem, vt in aeternum viuamus.* Et non dedit in motum pedes meos. *Quare hoc dixisti, & non dedit in motum pedes meos? Quid enim passus es, aut quid pati potuisti vt mouerentur pedes tui? Quid? Audi quæ sequantur.* *Quare dixi, nō dedit in motum pedes meos? Quia multa passuri sumus, de quibus mouerentur de via pedes nostri, nisi ipse regeret eos, & in motum nō daret.* *Quæ sunt ista? Quoniam probasti nos deus, ignisti nos sicut ignitur argentum.* Non ignisti sicut fœnum, sed sicut argentum: adhibendo nobis ignem, non in cinerem conuertisti, sed fordes abluisti. Ignisti nos sicut ignitur argentum. Et vide quomodo scruit deus in illos, quorum animam posuit in vitam. *Induxisti nos in miserpulam.* Non vt capti moreremur, sed vnde liberati experiremur. *Posuisti tribulationes in dorso nostro.* Erecti enim male, superbi eramus, male erecti curuati sumus, vt curuati bene erigeremur. *Posuisti tribulationes in dorso nostro.* *Imposuisti homines super capita nostra.* Hæc omnia passa est Ecclesia variis & diuersis persecutionibus: passa est hoc & singillatim, & modo patitur etiam. Non enim quisquam est qui se in hac vita ab his tentationibus possit dicere immunem. Ergo imponuntur & homines super capita nostra, toleramus quos nolimus, patimur superiores aliquando, quos nouimus peiores. Peccata autem si desint, bene superior est homo: quanto autem plura assunt, tanto est inferior. Et bonum est vt consideremus nos peccatores esse, & sic toleremus impositos super capita nostra, vt & nos deo confiteamur, quia digna patimur. *Quid enim indigne pateris, quod facit qui iustus est? Posuisti tribulationes in dorso nostro, imposuisti homines super capita nostra.* Scuire videtur deus cum ista facit, ne metuas quoniam pater est, nunquam sic scruit vt perdat. Quando male vitis si parcit, plus irascitur. Omnino ista tribulationes flagella sunt corrigentis, ne sit sententia punientis. *Posuisti tribulationes in dorso nostro, imposuisti homines super capita nostra.* *Transimus per ignem & aquam.* Ignis & aqua, vtrunque periculosum est. In hac vita, certe videtur aqua ignem extinguere, & ignis videtur aquam siccare. Ita & ipsa tentationes sunt, quibus abundat hæc vita. Ignis vrit, aqua corrumpit: vtrunque metuendum, & visio

A vltio tribulationis, & aqua corruptionis. Quando sunt res angustæ & aliqua infelicitates sunt in hoc mundo, quasi ignis est: quando sunt res prosperæ & abundantia seculi circumfluit, quasi aqua est. Vide ne te ignis exurat, ne aqua corrumpat. Firmus esto aduersus ignem, coqui te oportet, tanquam vas fictum mitteris in caminum ignis, vt firmetur quod formatum est.

Vas ergo quod in igne formatum est, aquam non timet: vas autem si solidatum igne non fuerit, tanquam lutum aqua soluetur. Noli festinare ad aquam, per ignem transi ad aquam, vt transeas & aquam. Propterea & in sacramentis & in catechizando & in exorcizando adhibetur prius ignis. Nam vnde plerunque immundi spiritus clamant ardeo, si ille ignis non est: Post ignem autem exorcismi venit ad baptismum, vt ab igne ad aquam, ab aqua in refrigerium. Quod autem in sacramentis aqua baptismi, hoc etiam in tentationibus huius seculi angustia timoris. Accedit prima vice ignis, postea ablato timore metuendum est ne felicitas corrumpat mundana. Cum autem te ignis crepare non suffecerit, & in aquam non merferis, sed enataueris,

B per disciplinam transis ad requiem, & transiens per ignem & aquam educeris in refrigerium. Quarum enim rerum signa sunt in sacramentis, ipsæ res sunt in illa perfectione vitæ æternæ. Iam cum transferimus ad illud refrigerium fratres charissimi, nullum ibi timebimus inimicum, nullum tentatorem, nullum inuidum, nullum ignem, nullam aquam, perpetuum ibi refrigerium erit. Refrigerium propter quietem dicitur: nam si dicas calorem, verum est: si dicas refrigerium, verum est. Si enim refrigerium male accipias, quasi torpescimus ibi, non autem torpescimus ibi, sed requiescimus: nec quia calor dicitur, æstuabimus ibi, sed feruemus spiritu. Attende ipsum calorem in alio Psalmo, *Nec est qui se abscondat à calore eius. Quid dicit & Apostolus? Spiritu feruentes. Ergo transiimus per ignem & aquam. Et eduxisti nos in refrigerium.* Attende quia non tantum de refrigerio, sed nec de ipso igne optabili tacuit. *Introibo in domum tuam in holocaustis. Quid est holocaustum? Totum incensum, sed igne diuino.*

C Holocaustum enim dicitur sacrificium cum totum accenditur. Aliæ sunt partes sacrificiorum, aliud holocaustum. Quando totum ardet, & totum consumitur igne diuino, holocaustum dicitur: quando pars, sacrificium. Omne quidem holocaustum sacrificium, sed non omne sacrificium holocaustum. Holocausta enim promittit, corpus Christi loquitur, vnitas Christi loquitur, *Introibo in domum tuam in holocaustis. Totum enim meum consumit ignis tuus, nihil mei remaneat mihi, totum sit tibi. Hoc autem erit in resurrectione mortuorum, quando & corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet quod scriptum est, Absorpta est mors in victoria. Victoria quasi ignis diuinus est, cum absorbet & mortem nostram, holocaustum est. Non remanet mortale aliquid in carne, non remanet culpabile aliquid in spiritu, totum ex mortali vita consumetur, vt in æterna vita consummatur, vt à morte feruemur in vitam. Erunt ergo illa holocausta. Et quid erit in holocaustis? *Reddam tibi vota mea quæ distinxerunt labia mea. Quæ est distinctio in votis? Hæc est distinctio, vt te accuses, illum laudes: te intelligas creaturam, illum creatorem: te tenebras, illum illuminatorem, cui dicas, Tu illuminabis lucernam meam domine, deus meus illumina tenebras meas.**

Nam quando dixeris, ô anima, quia ex te tibi lucet, D ne distingues, Si non distingues non reddes vota distincta. Redde vota distincta, confitere te mutabilem, illum incommutabilem, confitere te sine illo nihil esse, ipsum autem sine te perfectum esse: te indigere illo, illum autem tui non indigere. Clama ad illum, *Dixi domino, deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non indiges. Iam eo quod te in holocaustum assumpsit deus, non ille crescit, non ille augetur, non ille ditior, non ille instructior fit, tibi est melius quicquid de te pro te facit, non ei qui facit. Hæc si discernas, reddis vota deo tuo, quæ distinxerunt labia tua. Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea. *Et locutum est os meum, in tribulatione mea. Quam dulcis est saepe tribulatio, quam necessaria est tibi. Quid ibi locutum est os ipsius in tribulatione sua? Holocausta medullata offeram tibi. Quid est medullata? Intus teneam charitatem tuam, non erit in superficie, in medullis meis erit quod diligo te. Nihil enim interius medullis nostris, Interiora ossa sunt carne, medullæ interiores sunt ipsis ossibus. Quisquis ego in superficie colit deum, magis placere vult hominibus. Aliud autem intus sentiens, non offert holocausta medullarum, cuius autem medullam inspicit, ipsum totum accipit. Holocausta medullata offeram tibi. *Cum incenso & arietibus. Arietes sunt duces Ecclesie. Totum corpus Christi loquitur, hoc est, quod offert deo incensum. Quid oratio cum incenso & arietibus? Maxime enim arietes orant pro gregibus. Offeram tibi boues cum hircis. Boues inuenimus triturantes, & ipsi offeruntur deo. Apostolus de annuntiatoribus euangelij dixit intelligendum quod scriptum est, Boui trituranti os non infrenabis. Nunquid de bobus pertinet ad deum? Ergo magni illi arietes, magni boues. Quid reliqui qui forte conscij sunt aliquorum peccatorum, qui forte in ipso itinere lapsi sunt, & sauciati per penitentiam sanantur? Nunquid & ipsi remanebunt, & ad holocausta non pertinebunt? Ne ipsi timeant addidit & hircos. Holocausta, inquit, medullata offeram tibi, cum incenso & arietibus, offeram tibi boues cum hircis. Adiunctione ipsa saluantur hirci, per se non possunt accipi, adiuncti bobus accipiuntur. Talibus enim dictum est, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt & ipsi recipiant vos in æterna tabernacula. Ergo illi hirci non erunt à sinistris, quia fecerunt sibi amicos de mammona iniquitatis. Qui autem hirci ad sinistram? Quibus dicitur, Esurini & non dedistis mihi manducare, non qui peccata sua eleemosynis redemerunt. *Venite audite, & narrabo omnes qui timeis deum. Veniamus, audiamus quid narraturus est. Venite audite & narrabo. Sed quid? Venite audite & narrabo omnes qui timeis deum. Si deum non timeis, non narrabo. Non est quibus narretur, vbi dei timor non est. Dei timor aperiat aures, vt sit quod intret, & quæ intret, quod narraturus sum. Sed quid est narraturus? *Quanta fecit anima mea, Ecce narrare vult. Sed quid est narraturus? An forte quantum pateat terra, quantum distendatur cælum, & quod sint sydera, & quæ sint vices solis & lunæ? Ista creatura peragit ordinem suum, qui multum eam curiose quaesierunt, eius creatorem ignorauerunt. Illud audite, illud accipite, ô qui timeis deum, quanta fecit anima mea, Si vultis & vestra est. Quanta fecit anima mea? *Ad ipsum ore meo clamant. Et hoc ipsum factum dicit anima sua, vt ad ipsum ore suo clamaret, factum esse dicit anima sua.******

Ecce

Psal. 18.

Rom. 4. 12.

1. Cor. 15.

Ibidem.

Psal. 17.

Psal. 15.

1. Corin. 9.

Luc. 16.

Matth. 25.

G Ecce fratres gentes eramus, & si non in nobis, in parētibz nostris. Et quid dicit Apostolus? Scitis quando gētes eratis, ad simulacra sine voce quodāmodo ascēdebatis inducti. Dicat nūc Ecceſia quanta fecit animā meā, ad ipsum ore meo clamavi. Olim ad lapidem clamabam, ad lignum surdum clamabam, simulacris surdis, mutis loquebar, iā imago dei conuerſa est ad creatorem suum. Qui dicebam ligno, pater meus es tu: & lapidi, tu me genuisti: modo dico, Pater noster qui es in cœlis. Ad ipsum ore meo clamavi. Ore meo iam nō ore alieno, Quando clamabam ad lapides in vana cōuerſatione paternā traditionis, ore alieno clamabam: quando clamavi ad dominū, quod ipse donauit, quod ipse inspirauit, ad ipsum ore meo clamavi. *Et exaltaui sub lingua mea.* Quid est clamavi ore meo, & exaltaui sub lingua mea? Ipsum publice prædicavi, ipsum in secreto confessus sum. Parum est deū exaltare lingua, sed & sub lingua, vt quod certus loqueris, hoc tacitus cogites, Ad ipsum ore meo clamavi, & exaltaui sub lingua mea. Vide quā vult in secreto esse integer, qui in secreto offert holocausta medullata. Hoc agite fratres, hoc imitamini, vt dicatis, Venite, audite quanta fecit animā meā. Omnia enim quę enarrat, ipsius gratia fiunt in anima nostra. Videte & alia quę dicat, *Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet dominus.* Cōsiderate modo fratres, quā facile, quā quotidie homines erubescerent in hominibus iniquitates accusant, Male fecit, perdit fecit, sceleratus homo est, hoc forte propter homines dicit. Vide si non in corde tuo conspicias iniquitatem, ne forte quod reprehendis in altero, cogites facere, & ideo in illum clames, non quia fecit, sed quia inuētus est. Redi ad te, intus esto tibi iudex. Ecce in cubiculo tuo abscondito, in ipsa vena intima cordis tui vbi tu solus es & ille qui videt, illic tibi displiceat iniquitas, vt placeas deo. Noli illam respicere, id est, noli illam diligere, sed potius despice, id est, contēne & auertere ab ea. Quicquid latum promiserit vt illiciat ad peccādum, quicquid triste minatum fuerit, vt impellat ad malefaciendum, totum nihil est, totū transit, despici dignum est vt calcetur, non conspici vt acceptetur. Suggestit enim aliquādo per cogitationes vel per verba colloquentium malorum. Corruptunt enim mores bonos colloquia mala: tu noli ea respicere. Sed parum est in vultu, parū est in lingua, in corde noli respicere: id est, noli diligere, noli acceptare. Nā respectum pro dilectione poni quotidianum est, primo quia de deo dicimus, respexit me. Quid est, respexit me? Ante enim te non videbat: Aut rursus attendebat, & precibus tuis cōmonitus est, vt in te oculos mitteret? Videbat te & ante, sed respexit me, dicis, dilexit me. Et homini qui te videt, & rogas eum, dicis, vt misereatur tui, respice me. Videt te, & dicis, respice me. Quid est, respice me? Dilige, attende, misereare mei. Ergo nō ideo dixit, iniquitate si aspexi in corde meo, quia omnino nulla iniquitas suggestitur cordi humano: Ibi suggestitur, non cessat suggestio, sed non fiat respectio. Si enim respicis iniquitatem, retro aspicias, & incurris sententiam domini dicentis in Euangelio, Nemo ponens manum super aratrum & respiciens retro, aptus est regno dei. Quid ergo debeo facere? Quod ait Apostolus, Quę retro oblitus, in ea quę ante sunt extentus. Retro enim nostra omnia quę transferunt, iniqua sunt. Nemo ex bono venit ad Christum, omnes peccatores fuerunt, omnes peccauerunt, sed credendo iustificantur. Perfecta iustitia nō erit, nisi in illa vita: tamen ad profectum

& mores boni ab ipso inspirantur, ab ipso donantur. **K** Noli ergo tua merita computare, noli. Et si suggeritur iniquitas, noli consentire. Quid enim ait: Iniquitatem si conspexi in corde meo, non exaudiet dominus. *Propterea exaudiuit me deus.* Quia iniquitatem non conspexi in corde meo. *Et intendit voci orationis meę.* Benedictus deus meus, qui nō amouit deprecationē meam & misericordiam suam a me. Tenet sensum ab eo loco vbi ait, Venite audite & narrabo vobis omnes qui timetis deum, quanta fecit animā meā, & dixit quę audistis, & ad finem ita conclusit: *Benedictus deus meus qui non amouit deprecationem meam & misericordiam suam a me.* Sic enim peruenit ad resurrectionem iste qui loquitur vbi iam & nos spe sumus, imō & nos sumus, Etenim nostra vox ista est. Quādiu ergo hic sumus hoc rogemus deum, vt non a nobis amoueat deprecationem nostram, & misericordiam suam: id est, vt perseueranter oremus, & perseueranter misereatur. Multi enim languescunt in orando, & in nouitate suę conuerſionis feruenter orant, postea languide, postea frigide, postea negligenter, Quasi securi sunt. Vigilat hostis, dormis tu. Iplē dominus præcepit in euangelio, Quia oportet semper orare & non deficere. Et dat similitudinem de illo iniquo iudice, qui nec deū timebat, nec hominem reuerbatur, quem interpellabat illa vidua quotidie vt audiret eam, & cessit tēdio, qui non fletebatur misericordia, & ait sibi iudex nequam, Si nec deum timeo, nec homines reueor, vel propter tardium quod mihi quotidie facit hæc vidua, audiā causam eius & vindicabo eam. Et ait dominus, Si iudex nequam hoc fecit, pater vester nō vindicabit electos suos, qui ad eum clamant die ac nocte: Ita dico vobis, faciet iudicium eorum cito. Ergo nō deficiamus in oratione. Ille quod concessurus est, & si differt, non aufert. Securi de pollicitatione ipsius non deficiamus orando, & hoc ex beneficio ipsius est. Propterea dixit, Benedictus deus meus, qui non amouit deprecationem meam, & misericordiam suam a me. Cum videris non a te amotam deprecationem tuam, securus esto quia non est a te amota misericordia eius.

*In Psalmum sexagesimum sextam
Enarratio.*

MEMINIT charitas vestra in duobus Psalmis, qui iam tractati sunt, exhortatos nos fuisse animam nostram vt benediceret dominum, & pio cantu dixisse, Benedic anima mea dominum. Si ergo hortati sumus in iis Psalmis animā nostram, vt benediceret dominum, in hoc Psalmo recte dicitur: *Deus miseratur nostri, & benedicat nos.* Benedicat anima nostra dominum, & deus benedicat nos. Cum benedicit nos deus, nos crescimus: & cum nos benediciamus dominum, crescimus: vtrunque nobis prodest. Non augetur ille benedictione nostra, nec minuitur maledictione nostra. Qui maledicit domino, ipse minuitur: qui benedicit dominum, ipse augetur. Prior est in nobis benedictio domini, & consequens est, vt & nos benedicamus dominū. Illa pluuia, iste fructus est. Ergo redditur tanquam fructus agricolę deo, complenti nos & colenti. Cantemus ista deuotione, non sterili, non inani voce, sed vero corde. Apertissime enim deus pater dictus est agricola: Apostolus dicit, Dei agricultura estis, dei ædificatio estis. In rebus huius mundi visibilibus, vitis nō est ædificium, & ædificium non est vinea: nos autē vinea domini sumus, quia colit nos ad fructum

ad fructum. Accidit enim dei sumus, quia colit nos & habitat in nobis. Et quid ait idem Apostolus: Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit. Ergo neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat deus. Ille ergo incrementum dat, *quid forte illi sunt agricolæ?* Agricola enim dicitur qui plantat & qui rigat. Dixit autem Apostolus, Ego plantaui, Apollo rigauit. Quærimus unde ipse hoc fecerit: Respondit Apostolus, Non ego autem sed gratia dei mecum. Ergo quocumque te uideris, siue per angelos deum inuenies agricolam tuum: siue per prophetas, ipse est agricola tuus: siue per Apostolos, eundem ipsum agnosce agricolam tuum. Quid ergo nos? Fortasse operarij sumus agricolæ illius, & hoc ipsum ab ipso impartitis viribus, & ab ipso donata gratia. Ipse ergo & colit & incrementum dat, Agricola autem homo vineam colit hæctenus, ut aret, putet, adhibeat cætera quæ pertinent ad agriculturalum diligentiam plueri vineæ suæ non potest. Quod si forte irrigare potest, de cuius potest? Ipse ducit quidem in riuum, sed deus implet fontem. Postremo in vinea sua incrementum dare sarmentis non potest, formare fructus non potest, modificare semina non potest, tempora gignendi temperare non potest. Deus autem qui omnia potest agricola noster est, securi sumus. Forte ait aliquis, Tu dicis agricolam nostrum esse deum, Imò ego apostolos agricolas dico esse qui dixerunt, Ego plantaui, Apollo rigauit. Si ego dico, nemo credat, si Christus dicit, uerum qui non credit. Quid ergo dominus Christus ait: Ego sum uitis, vos sarmenta, pater meus agricola. Sitiat ergo terra & edat voces suis suæ, quoniam scriptum est, Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Dicat ergo terra nostra, nos ipsi, pluuiam dei desiderans, Deus misereatur nostri & benedicat nos. *Illuminet uultum suum super nos. Quæsiturus eras fortasse quid est, benedicat nos. Multis modis se uult ut habeat plenam domum necessariis rebus huic uitæ: alius benedici se cupit ut obtineat salutem corporis sine labe: alius benedici se uult si forte ægrotat ut reparet sanitatem: alius desiderans filios, & forte contristatus quod non nascantur, benedici se uult ut habeat posteritatem. Et quis enumerat diuersa vota hominum se à domino deo benedici cupientium? Quis autem nostrum dicitur non esse illam dei benedictionem: si uel agricultura ei fructum ferat, uel domus cuiusque abundet copia rerum temporalium, uel ipsa corporis salus, aut teneatur ne amittatur, aut amissa reparetur? Fecunditas etiam fornicarum, & casta uota filios desiderantium, ad quem pertinent nisi ad dominum deum? Qui enim creauit omnia quando non erant, ipse prolis successu facit permanere quod condidit. Facit hæc deus, donat hæc deus. Parum est nobis dicere, facit hæc deus, donat hæc deus, sed solus hæc facit, solus donat. Quid enim? Facit hæc deus, si facit hæc aliquis non deus? Facit hæc deus, & solus facit. Et sine causa ista petuntur, uel ab hominibus uel à dæmonibus, & quæcunque bona accipiunt inimici dei, ab illo accipiunt: & cum ab aliis petunt & accipiunt, nescientes ab illo accipiunt. Quomodo cum puniuntur & putant se ab aliis puniri, nescientes ab illo puniuntur, Sic & cum vegetantur, implentur, saluantur, liberantur, & si hoc nescientes, uel hominibus uel dæmonibus uel angelis tribuunt, non habent nisi ab illo penes quæ potestas est omnium. Ad hoc dixerimus hæc fratres, ut quisquis etiã ista terrena forte, uel pro-*

pter supplementa necessitatis, uel propter aliquam infirmitatem desiderat, non nisi ab illo desideret, qui est fons omnium bonorum & creator & recreator uniuersorum. Sed alia sunt dona quæ dat deus & inimicis suis, alia quæ non seruat nisi amicis suis. Quæ sunt dona quæ dat deus & inimicis suis? Ea quæ numerari. Non enim soli boni plenas habent domos rebus necessariis, aut soli boni, uel salui facti sunt, uel ab ægritudine conualescunt, aut soli boni filios habent, soli boni pecuniam, soli boni cætera apta huic uitæ temporali atque transeunti. Habent hæc & mali, & aliquando desunt bonis, sed desunt & malis, & plerumque istis magis quam illis, aliquando illis quam istis potius abundant. Permista ista temporalia deus esse uoluit, quia si bonis solis ea daret, putarent & mali propter hæc colendum deum. Rursus si ea solis malis daret, timerent boni infirmi conuerti, ne ista illis forte deessent. Est enim adhuc anima infirma minus capax regni dei, nutrire illam debet deus agricola noster. Nam & quæque arbor iam tempestates robore sustinet, cum de terra nasceretur herba erat. Nouit ergo ille agricola, non solum robustas arbores putare atque purgare, sed etiam teneras in recenti ortu sepire. Propterea dilectissimi, ut dicere cõperã, si solis bonis darentur ista, omnes propter hæc accipienda uellent conuerti ad deum. Rursus si solis malis darentur, timerent infirmi ne cum conuerterentur, amitterent quod soli mali haberent. Permiste data sunt & bonis & malis. Rursus si solis bonis auferentur, idem ille timor esset infirmorum nec conuerterentur ad deum. Rursus si solis malis auferentur, ipsa sola pœna putaretur, qua mali plectuntur. Quod ergo dat ea bonis, cõsolatur itinerantes, quod dat ea & malis, admonet bonos ut alia desiderant quæ non habent cum malis cõmunia. Rursus bonis auferit ea quando uult, ut interrogent se de suis uiribus, & inueniant se qui forte latebant se uerum iam possint dicere, Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit, ita factum est, sit nomen domini benedictum. Benedixit enim & illa anima dominum, & reddidit fructus cõpluta sagina benedictionis, Dominus dedit dominus abstulit. Subtraxit data, sed non subtraxit datorem. Anima benedicta omnis simplex, non herens terrenis rebus, nec uisco implicatis pennis iacens, sed exerto nitore uirtutum in geminis alis gemine dilectionis exultat in auras liberas: & uidet sibi subtractum esse quod calcabat, non ibi incumbere, & dicit secura, Dominus dedit dominus abstulit, sicut domino placuit, ita factum est, sit nomen domini benedictum. Dedit & abstulit: manet qui dedit, & abstulit quod dedit: sit ergo nomen eius benedictum. Ad hoc ergo ista auferuntur bonis. Sed ne quis forte infirmus diceret, quando ergo esse possem tantæ uirtutis sicut sanctus Iob: Robur miraris arboris, quæ modo nata est? Hæc magna quæ modo miraris, sub cuius ramis, & umbra refrigeraris, uirga fuit. Sed times ne tibi auferantur hæc, tu cum talis fueris, attende, quia auferuntur & malis. Quid te ergo differit à cõuersione? Quod bonus times amittere, forte amissurus malus es. Si bonus ea perdideris, adest cõsolator qui abstulit. Arca exinanita est auro, cor plenum est fide. Foris pauper es, sed intus diues es. Diuitias tecum portas, quas non amitteres etiam si de naufragio nudus exires. Quod ergo forte perditurus es malus, cur non bonum te inuenit damnum, quando quidem uides & malos pati damnum? Sed maiore illi damno feriuntur. Inanis est domus, inania conscientia est. Quisquis malus ista perdiderit, non habet foris quod teneat,

1. Cor. 15.

Iuan. 15.

Psal. 142.

E

F

Iob. 1.

G teneat, non habet intus vbi requiescat. Fugit hæc vbi
 damnum passus est, vbi se ab oculis hominum de diu-
 tiarū ostentatione iactabat. Iam se in oculis hominum
 iactare non potest, ad se intro non redit, quia nihil ha-
 bet. Non est imitatus formicam, non sibi collegit gra-
 na cum æstas esset. Quid dixi cum æstas esset? Cum es-
 set vitæ tranquillitas, cum esset seculi huius erga illum
 prosperitas, quando ei vacabat, quando felix voca-
 batur ab omnibus, æstas ipsius erat, Imitaretur formi-
 cam, si audiret verba dei, colligeret grana, & intus re-
 conderet. Venerat tentatio tribulationis, superuenerat
 hyems torporis, tempestas timoris, frigus tristitiæ, siue
 damnum esset, siue salutis periculum, siue aliqua orbi-
 tas suorum, siue aliqua exhonoratio, siue humiliatio,
 hyems erat. Redit formica ad id quod æstate colle-
 git, & intus in secreto suo vbi nemo videt, æstiuus la-
 boribus recreatur. Quando sibi ista colligebat æstate
 videbant omnes, cum his pascitur in hyeme, nullus vi-
 det. Quid est hoc? Vide formicam dei, surgit quoti-
 die, currit ad Ecclesiam dei, orat, audit lectionem,
H hymnum cantat, ruminat quod audit, apud se cogi-
 tat, recondit intus grana electa de area. Hæc ipsa quæ
 modo dicuntur qui prudenter audiunt, hoc agunt, &
 ab omnibus videntur procedere ad Ecclesiam, redire
 de Ecclesia, audire sermonem, audire lectionem, inue-
 nire librum, aperire & legere, Omnia ista videntur
 cum fiunt. Formica illa est conterens iter, portans &
 recondens in conspectu cernentium. Venit hyems ali-
 quando, cui enim non venit? Accidit damnum, accidit
 orbitas, Cateri miserentur forte vt miserum qui non
 norunt quid intus habeat formica quod comedat. &
 dicunt, Miser ille cui hoc accidit, aut ille cui hoc acci-
 dit: quid illi credis animi esse: quomodo confectus est?
 Metitur ex se, comparatur ex viribus suis, & ideo falli-
 tur, quia mensuram qua se metitur, vult afferre ad eum
 quem non nouit, Vides illum passum damnum, aut
 humiliatum, aut orbitate percussum, Quid credis? Iste
 ergo aliquid mali fecit, vt hoc illi contingeret, Tale
 cor habeant, aut talem animum inimici mei. Ignorans
 ô homo, vere tu tibi inimicus es, qui per æstatem tibi
 non colligis quod iste collegit. Modo intus formica
I comedit labores æstatis, sed eam colligentem videre
 poteras, manducantem videre non potes. Ista fratres
 quantum dominus dedit, quantum suggerere & im-
 buere dignatus est infirmitatem & humilitatem no-
 stram, quantum capimus pro modulo nostro, diximus
 quare det deus omnia ista permixta, & bonis & malis,
 & quare auferat & bonis & malis. Dedit tibi, non ex-
 tollaris: abstulit tibi, non frangaris. Times ne auferat,
 bono potest auferre & malo. Melius ergo bonus quod
 dei est amittis, sed deum tenes, Sic ergo & ille malus,
 ipsum hortamur. Passurus est damnum, quis non passu-
 rus est orbitatem? Aliquis casus irruet, aliqua calami-
 tas de transuerso, vnde cunque plenus est mundus, ex-
 empla non cessant. Loquor tibi in æstate, grana quæ
 colligas non desunt. Attende ad formicam ô piger,
 collige æstate cum potes, hyems colligere te non sinet,
 sed manducare sinet quod collegeris. Quam multi e-
 nim tribulationem ita patiuntur, vt non eis vacet, nec
 legere aliquid, nec audire aliquid, nec forte admittun-
 tur ad eos qui eos consolentur. Remansit formica in
 cauerna, videat si collegit æstate aliquid quod se auocet
 hyeme. Sed modo quia benedicet nos deus, quare be-
 nedicet nos? Quam benedictionem petit hæc vox? Vt
 benedicat nos deus benedictione quam seruat amicis

suis, quam solis bonis dat, Non pro magno appetas K
 quod & mali accipiunt, Quia bonus deus facit illa, qui ^{2. latib.}
 solem suum facit oriri super bonos & malos, & pluit
 super iustos & iniustos. Quid ergo præcipue bonis?
 quid præcipue iustis? Illuminet vultum suum super
 nos. Solis huius vultum illuminat super bonos & ma-
 los, vultum tuum illumina super nos. Vident istam lu-
 cem cum pecoribus & boni & mali, Beati enim mun-
 do corde, quoniam ipsi deum videbunt. Illuminet
 vultum suum super nos. Geminus intellectus est, vter-
 que dicendus est, Illumina, inquit, vultum tuum super
 nos, ostende nobis vultum tuum. Non enim aliquan-
 do illuminat vultum suum deus, quasi aliquando fue-
 rit sine lumine, sed illuminat super nos, vt quod nos
 latebat, aperiat nobis: & quod erat, sed nobis ab-
 sconditum erat, reueletur super nos, hoc est, illumine-
 tur. Aut certe imaginem tuam illumina super nos, vt
 hoc dixerit, illumina vultum tuum super nos, impres-
 sisti nobis vultum tuum, fecisti nos ad imaginem & si-
 militudinem tuam, fecisti nos nummum tuum, sed
 non debet imago tua in tenebris remanere. Mitte ra-
 dium sapientiæ tuæ, repellat tenebras nostras, & ful-
 geat in nobis imago tua. Cognoscamus nos imagi-
 nem tuam, audiamus quod dictum est in canticiscan-
 ticorum, Nisi cognoueris temetipsam ô pulcherrima ^{Canti.}
 inter mulieres. Dicitur enim Ecclesiæ nisi cognoue-
 ris temetipsam. Quid est hoc? Nisi cognoueris ad ima-
 ginem dei te factam, O anima Ecclesiæ præcioso [†] re-
 dempta sanguine agni immaculati, attende quanti va-
 leas, quid pro te datum sit cogita. Dicamus ergo &
 optemus, illuminet vultum suum super nos. Gestamus
 vultum eius, quomodo dicuntur vultus imperatorum.
 Vere quidem sacer vultus dei est in imagine ipsius, sed
 iniqui non cognoscunt in se imaginem dei. Vt illu-
 minetur vultus dei super illos, quid debent dicere: Tu
 illuminabis lucernam meam domine, deus meus illu-
 mina tenebras meas. Sum in tenebris peccatorum, sed [†]
 radio sapientiæ tuæ discutiantur tenebræ meæ. Appareat
 vultus tuus: & si forte appareat per me aliquantulum
 deformis effectus, à te reformetur, quod à te forma-
 tum est. Illuminet ergo vultum suum super nos. [†]
Cognoscamus in terra viam tuam. In terra hac, in hac vita co-
 gnoscamus viam tuam. Quæ est via tua? Quæ ducit ad M
 te. Agnoscamus quod eamus, agnoscamus quæ eamus,
 vtrunque in tenebris non possumus. Longe es à pere-
 grinantibus, viam nobis porrexisti, per quam redeun-
 dum sit ad te. Agnoscamus in terra viam tuam. Quæ
 est via ipsius, quia hoc optauimus vt cognoscamus in
 terra viam tuam? Quæ situri sumus eam nos, non per
 nos discituri. Possumus eam de euangelio discere, [†]
 Ego sum via, dominus ait, Christus dicit, Ego sum
 via. Sed times ne erres, adiecit, & veritas. Quis errat
 in veritate. Errat in veritate qui recesserit à veritate.
 Veritas Christus, via christus. Ambula. Times ne
 moriaris antequam peruenias, Ego sum vita, Ego
 sum, inquit, via & veritas & vita. Quasi diceret, quid
 times? Per me ambulas, ad me ambulas, in me re-
 quiescis. Quid ergo ait, Cognoscamus in terra viam
 tuam, nisi cognoscamus in terra Christum tuum?
 Sed ipse Psalmus respondeat. Ne putetis ex aliis scri-
 pturis adhibendum esse testimonium, quod forte hic
 deest, repetendo ostendit quid dixerit, Vt cognosca-
 mus in terra viam tuam. Et quasi tu quæreres, in qua
 terra, quam viam? *In omnibus gentibus salutare tuum.* In
 qua terra quæris? Audi, In omnibus gentibus. [†]
 Quam
 viam

Luc. 1. *Universidad de Deusto*
 viam quæris? Audi, Salutare tuum. An forte Christus non est salutare ipsius? Et quid est quod dixit senex ille Simeon, senex ille in Euangelio seruatus annos usque ad infantiam verbi? Accepit enim senex ille in manibus suis infantem verbum dei. Qui & in vtero esse dignatus est, in manibus senis esse dedignaretur? Ille in vtero virginis, qui in manibus senis, infirmus infans & intra viscera & in manibus senis, ad dandam nobis firmitatem, per quem facta sunt omnia. Et si omnia, & ipsa mater. Venit humilis, venit infirmus, sed indutus iufirmitate mutanda: quia & si crucifixus est Christus, ex iufirmitate, sed viuit ex virtute dei, Apostolus ait. Erat ergo in manibus senis. Et quid ait senex ille? Quid ait gratulans quod iam soluendus hinc esset, videns suis manibus contineri à quo & in quo salus eius continebatur? Iam dimittis, inquit, domine seruum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum. Ergo benedicat nos deus & misereatur nostri, illuminet vultum suum super nos, vt cognoscamus in terra viam tuam. In qua terra? In omnibus gentibus. Quam viam? Salutare tuum. Quid sequitur, quia cognoscitur in terra via dei, quia cognoscitur in omnibus gentibus salutare dei? *Confiteantur tibi populi deus, confiteantur tibi,* inquit, *populi omnes.* Existit hæreticus & dicit, Ego in Africa populos habeo: & alius ex alia parte: & ego in Galatia populos habeo. Tu in Africa, ille in Galatia, ego illum quæro qui vbique habet. Certe ad istam vocem exaltare vos ausi estis, quoniam audistis, confiteantur tibi populi deus. Audite sequentem versum, quia non de parte loquitur, Confiteantur tibi populi omnes. Ambulate in via cum omnibus gentibus, ambulate in via cum omnibus populis & filij pacis, filij vnicae catholicae ambulate in via, cantate ambulantes. Faciunt hoc viatores ad solamen laboris. Cantate vos in hac via, obsecro vos per ipsam viam, cantate in hac via. Canticum nouum cantate, nemo ibi vetera cantet. Cantate amatoria patriæ vestræ, nemo vetera. Via noua, viator nouus, canticum nouum. Audi Apostolum hortantem te ad canticum nouum, Si qua igitur in Christo noua creatura, vetera transferunt, ecce noua facta sunt. Canticum nouum cantate in via, quam cognouistis in terra. In qua terra? In omnibus gentibus. Propterea & canticum nouum non pertinet ad partem. Qui in parte cantat, vetus cantat. Quodlibet cantet, vetus cantat, vetus homo cãtat. Diuisus est, carnalis est. Certe in quantum carnalis est, intantum vetus: & in quantum spiritalis, intantum nouus. Vide quid dicat Apostolus, Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. Vnde illos probat carnales? Cum enim vnus dicit, Ego sum Pauli, alter vero, ego Apollo: Nõne, inquit, carnales estis? Ergo in spiritu canticum nouum canta in via secura. Sicut viatores cantant, & plerunque in nocte cantant. Formidolosa circumstrepunt omnia, vel potius non circumstrepunt, sed circumsilunt: & quanto magis silentia, tantomagis formidolosa, cantant tamén qui latrones timent. Quanto securius cantas in Christo? Non habet via ista latronem, si tu non deserendo viam, incidas in latronem. Canta, inquam, securus canticum nouum in via quam cognouisti in terra, hoc est, in omnibus gentibus. Vide quia ipsum canticum nouum non tecum cantat qui in parte esse voluit. Cãtate, inquit, domino canticum nouum: Et sequitur, Cantate domino omnis terra. Confiteantur tibi populi deus: Inuenerunt viam tuam, confiteantur. Ipsa cantatio confessio est, confessio peccatorum

tuorum & virtutis dei. Tuam iniquitatẽ cõfiteri, gratiam † dei confiteri. Te accusa, illum glorifica. Te reprehende, illum lauda, vt & ipse veniens, inueniat te punitorem tuum, vt exhibeat se tibi saluatorem tuum. Quid enim timetis confiteri, qui inuenitis hanc viam in omnibus gentibus? Quid timetis cõfiteri & in confessione vestra cantare canticum nouum cum omni terra? In omni terra, in pace catholica, cõfiteri times deo ne confessum damnet? Si non confessus lates, non confessus damnaberis. Times confiteri qui non confitendo esse non potes occultus, damnaberis tacitus, qui posses liberari confessus. Cõfiteantur tibi populi deus, confiteantur tibi populi omnes. Et quia ista confessio non ad supplicium ducit: sequitur & dicit, *Latentur & exultent gentes.* Si plangunt ante hominem confessi latrones, latentur ante deum confessi fideles. Si homo iudicet, exigit à latrone cõfessionem tortor & timor, imò aliquando confessionem premit timor, exigit dolor: Et ille qui plangit in tormentis, timet autem occidi confessus, portat tormenta quantum potest, & si victus dolore fuerit, profert ad mortem vocem suam. Nusquam ergo letus, nusquam exultans, antequam confiteatur exarat vngula, cum confessus fuerit damnat carnifex, ducitur miser vbique. Sed latentur & exultent gentes. Vnde? Per ipsam confessionem. Quare? Quia bonus est cui confitentur. Ad hoc exigit confessionem, vt liberet humilem: ad hoc damnat non confitentem, vt puniat surperbum. Ergo tristis esto antequam confitearis, confessus exulta, iam sanaberis, Non confitentis conscientia saniem collegerat, apostema tumuerat, cruciabat te, requiescere non sinebat: adhibet medicus fomenta verborum & aliquando secat, adhibet medicinale ferrum in corruptione tribulationis: tu agnosce medici manum, confitere, exeat in confessione & defluat omnis sanies, iam exulta, iam letare, quod reliquum est facile sanabitur. Confiteantur tibi populi deus, confiteantur tibi populi omnes. Et quia confitentur, latentur & exultent gentes. *Quoniam iudicis populos in æquitate.* Nemo se fallat, gaudeat iudicandus, qui timuit iudicaturum. Præuidit enim & præuenit faciem eius in confessione, ille autem populos cum venerit in æquitate iudicabit. Quid ibi valebit calliditas accusatoris, vbi est testis conscientia, vbi tu eris & causa tua, vbi iudex non quærit testem? Aduocatum misit tibi, propter illum, & per illum confitere. Age causam tuam, & defensor est pœnitentis, & petitor veniæ confitentis, & iudex innocentis. Vere timere poteris causam tuam, vbi aduocatus tuus erit iudex tuus. Latentur ergo & exultent gentes, quoniam iudicis populos in æquitate. Sed timere poterunt ne male iudicentur, dent se corrigendos, dent se dirigendos ei qui videt iudicandos. Hic corrigantur, & non timeant cum iudicabuntur. Vide quid dicat in alio Psalmo, Deus in nomine tuo saluum me fac, & in virtute tua iudica me. Quid ait? Si non me prius saluas in nomine tuo, debeo timere cum me iudicabis in virtute tua. Si autem me prius saluas in nomine tuo, quid timebo iudicantem in virtute cuius salus præcessit in nomine? Sic etiam hoc loco confiteantur tibi populi omnes. Et ne putetis aliquid timendum in confessione, latentur, inquit, & exultent gentes. Quare latentur & exultent? Quoniam iudicis populos in æquitate. Nemo contra nos præmium dat, nemo te corrumpit, nemo te fallit, Ergo securus sis. Sed quid de causa tua? Nemo corrumpit deum manifestum est, ne forte ideo magis timendus

G. dus sit, quia corrumpi nullo modo potest, Quomodo
 ergo securus es secundum illud quod iam dictum est,
 Deus in nomine tuo saluum me fac, & in virtute tua
 iudica me: sic & hic, Latentur & exultent gentes quo-
 niam iudicas populos in æquitate. Et ne timeant iniqui,
 subiecit, *Et gentes in terra diriges.* Præuæ erant gentes, &
 tortuosæ erant gentes, peruersæ erant gentes, merito
 prauitatis & distortionis & peruersitatis suæ, iudicem
 venientem timebant. Venit manus ipsius, extenta est
 misericorditer in populos, diriguntur vt ambulent re-
 ctam viam, quid timeant venturum iudicem, qui pri-
 mo agnouerunt correctorē: Manibus eius dent se, ipse
 gentes in terra dirigit. Directe autem gentes ambulan-
 tes in fide, exultantes in illo, facientes opera bona: & si
 qua forte quoniam per mare nauigant, intrat aqua per
 minutissimas cauernas, per rimulas ad sentinam, ex-
 hauriendo eam per opera bona, ne plus intrando cu-
 mulum faciat, & nauim deprimat, exhauriāt quotidie,
 ieiunando, orando, elemosynas faciendo, dicendo
 puro corde, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos
 dimittimus debitoribus nostris, Dicendo ista, ambula
 securus, & exulta in via, canta in via, noli timere iudi-
 cem, Antequam esses fidelis timebas, sed iam inuenisti
 saluatorem, Impium te quaesuit vt redimeret, redem-
 ptum deseret vt perdat: Et gētes in terra dirigit. Exul-
 tat, gaudet, hortatur, repetit eosdem versus in exhorta-
 tione. *Confiteantur tibi populi deus, confiteantur tibi populi om-
 nes, terra dedit fructum suum.* Quem fructum? Confitean-
 tur tibi populi omnes. Terra erat, spinis plena erat, Ac-
 cessit eradicantis manus, accessit vocatio maiestatis ei-
 us & misericordiæ, cœpit terra confiteri, iam dat ter-
 ra fructum suum. Daret fructum suum, nisi antè com-
 plueretur? Daret terra fructum suum, nisi antè miseri-
 cordia dei veniret desuper? Legant mihi, inquis, quod
 compluta dederit terra fructum suum. Audi complu-
 entem dominum, Agite pœnitentiam, appropinquabit
 enim regnum cœlorum. Pluit, & ipsa pluuia tonitruus
 est, terret, Time tonantem, & excipe pluentem. Ecce
 post illam vocem tonantis & pluentis dei, post illam
 vocem aliquid de ipso Euangelio audiamus. Ecce illa
 meretrix malam famam habens in ciuitate, irrupit in
 alienam domum, quod non erat inuitata ab hospite, sed
 ab inuitato vocata, nō lingua, sed gratia. Nouerat agra
 habere ibi se locum, vbi medicum suum discumbere
 sciebat. Ingressa est quæ erat peccatrix, non audet acce-
 dere nisi ad pedes, Flet ad pedes, irrigat lachrymis, ter-
 git crinibus, vngit vnguento. Quid miraris? Terra de-
 dit fructum suum. Ergo hoc factum est ibi, pluente do-
 mino, per os suum, facta sunt quæ legimus in Euange-
 gelio, quo pluente domino per nubes suas, missis Apo-
 stolis & prædicantibus veritatem, terra amplius dedit
 fructum suum, & ista seges iam impleuit orbem terra-
 rum. Vide quid deinde dicatur. *Benedicat nos deus deus
 noster, benedicat nos deus.* Benedicat sicut iam dixit, etiam
 atque etiam benedicat, multiplicet benedicendo. At-
 tendat charitas vestra, quoniam iam præcessit fructus
 terræ in Hierusalem. Inde enim cœpit Ecclesia, venit
 ibi spiritus sanctus, & impleuit sanctos in vnum con-
 gregatos, facta sunt miracula, linguis omnium locuti
 sunt, Impleti sunt spiritu dei, conuersi sunt qui ibi e-
 rant, timentes & suscipientes imbrem diuinum, dede-
 runt in confessione tantum fructum, vt omnia sua in
 commune conferrent, distribuentes pauperibus, vt ne-
 mo diceret aliquid proprium, sed essent illis omnia
 communia, & haberent animam vnā & cor vnum

in deum. Donatus enim illis erat sanguis domini quem fuderant, donatus erat ignoscente domino, vt iam quod fuderant etiam bibere discerent. Magnus ibi fructus, terra dedit fructum suum, & magnum fructum & optimum fructum. Nunquid terra illa sola debuit dare fructum suum? Benedicat nos deus deus noster, benedicat nos deus. Adhuc benedicat, Benedictio enim in multiplicatione solet maxime & proprie intelligi. Probemus hoc in Genesi, vide opera dei. Fecit deus lucem, & diuisit deus inter lucem & tenebras, Lucem vocauit diem, & tenebras vocauit noctem. Non dictum est, benedixit lucem, Etenim eadem lux redit & alternat diebus ac noctibus. Vocauit cœlum firmamentum inter aquas & aquas: non dictum est, benedixit cœlum. Discreuit mare ab arida, & nominauit vtrunque, aridam terram, & cōgregationem aquarum mare: nec hic dictum est, benedixit deus. Ventum est ad ea quæ fecunditatis habitura erant semen, & ex aquis existentia, Ipsa enim maximam multiplicationis vbertatē habent, & benedixit ea dominus dicens, Crescite & multiplicamini, & replete aquas maris, & volatilia multiplicentur super terram. Sic & cū omnia subiecit homini, quem fecit ad imaginem suam, scriptum est, Et benedixit eos deus dicens, Crescite & multiplicamini, & implete faciem terræ. Ergo benedictio proprie ad multiplicationē valet, & ad implendam faciem terræ. Audi & in hoc Psalmo, Benedicat nos deus deus noster, benedicat nos deus. Et quod valet ista benedictio? *Et metuant eum omnes fines terræ.* Ergo fratres mei charissimi sic abūdanter in nomine Christi benedixit nos deus, vt filiis suis impleat vniuersam faciem terræ, adoptatis in regnū suum cohæredibus vnigeniti sui. Vnicum genuit, inquam, & vnum esse noluit, Vnicum genuit, inquam, & vnū cum noluit remanere. Fecit ei fratres, & si non gignendo, tamen adoptando fecit ei cohæredes. Fecit eum participem prius mortalitatis nostre, vt crederemus nos esse posse participes diuinitatis eius. Attēdamus precium nostrum, Prædicta sunt omnia, exhibentur omnia, id Euangelium per orbē terrarum, Omnis labor humani generis in hoc tēpore testimonium dicit, implentur omnia quæ in scripturis prædicta sunt. Sicut vsque ad hodiernū diem omnia venerunt, sic & quæ restant euentura sunt. Timeamus iudicij diem, venturus est dominus. Qui venit humilis, veniet excelsus: Qui venit iudicandus, veniet iudicaturus. Agnoscamus humilē, vt non expauescamus excelsū. Amplectamur humilē, vt desyderemus excelsū. Desyderantibus enim se, propicius veniet. Illi enim desyderant qui tenuerunt fidem eius, & fecerunt mādāta eius. Nam & si nolimus veniet. Velimus ergo nolimus veniet, qui veniet & si nolimus. Quomodo velim⁹ vt veniat: Bene viuendo, bene agendo, Præterita nos non delectent, præsentia non nos teneāt, ne claudamus aurem tanquam de cauda, ne premamus aurem in terra, ne præteritis retardemur obaudiendo, ne præsentibus implicemur: sed ad futura meditando, extendamus nos in ea quæ ante sunt, obliuiscamur præterita. Et quod modo laboram⁹, & quod modo gemimus, quod modo suspiram⁹, quod modo loquimur, quod ex quātulacunque parte sentimus, & capere nō possumus, capiemus, perfruemur in resurrectione iustorum. Renouabitur iuuentus nostra sicut aquilæ, tātummodo nos vetustatem nostram ad petram Christum cōteramus. Siue illa vera sint fratres quæ dicuntur de serpente, vel quæ dicuntur de aquila, siue sit fama potius hominum

Anum quàm veritas: veritas est tamé in scripturis, & nō sine causa hoc dixerunt scripturæ, Nos quicquid illud significat faciamus, & quàm sit illud verum non laboremus. Tu esto talis vt iuuentus tua renouari possit sicut aquila. Et scias eam nō posse renouari, nisi vetustas tua in petra contrita fuerit: id est, nisi auxilio petre, nisi auxilio Christi, non poteris renouari. Tu noli dulcedine præteritæ vitæ obsurdescere aduersus verbum dei, noli præsentibus rebus sic teneri & impediri vt dicas, non mihi vacat legere, nō mihi vacat audire, Hoc autem autem premere in terram est. Tu ergo talis noli esse, sed esto talis quod contra iuuenis, id est, vt præterita obliuiscaris, in anteriora te extends, vt vetustatē tuam in petra conteras. Et si quæ tibi similitudines datæ fuerint, si inueneris in scripturis crede, si nō inueneris dici nisi fama, nec valde credas, Res ipsa forte ita est, forte nō est ita, Tu profice, tibi valeat ad salutē ista similitudo. Non vis per istā similitudinem, per aliam fac, dum tamen facias, & securus expecta regnum dei, ne rixetur tecū oratio tua. Tu enim Christiane quādo dicis, Adueniat regnū tuū, quomodo dicis, adueniat regnū tuū?

B Excute cor tuum: vide, Ecce veniet regnum tuum, Clamat tibi venio, non times. Sæpe diximus charitati vestræ, prædicare veritatem nihil est, si cor à lingua dissentiat: Et audire veritatem nihil est, si nō auditionem fructus sequatur. De isto loco quasi sublimiore loquimur ad vos: quàm simus autem timore sub pedibus vestris deus nouerit, qui propicius sit humilibus: quia non nos tam delectat voces laudantium, quàm deuotio contentium & facta rectorum, & quàm nō delectemur nisi profectibus vestris. In istis autē laudibus quàm periclitemur, ille nouerit qui nos ab omnibus periculis liberet, & nos vobiscū ab omni tētatione saluatos, in regno suo cognoscere & coronare dignetur.

In Psalmum sexagesimumseptimum
Enarratio.

PSALMI huius titulus non videtur esse operosa disputationis: simplex enim apparet & facilis. Nam ita se habet, *In finem ipsi David Psalmus Cantici.* In multis autem iam Psalmis admonuimus quid sit in finē, quoniā finis legis Christi ad iustitiam omni credenti: Finis qui periciat, nō qui consumat aut perdat. Veruntamen si quisquam conetur inquirere, quid sibi velit Psalmus cantici, cur nō aut Psalmus aut canticum, sed vtrunque, vel quid intersit inter Psalmum cantici, & canticum Psalmi, quia & sic quorundam Psalmorum tituli inscribuntur, inueniet fortasse aliquid quod acutioribus & ociosioribus nos relinquimus. Discreuerunt quidam ante nos inter canticum & Psalmum, vt quoniam canticum ore profertur, Psalmus autem visibili organo adhibito, id est, Psalterio canitur, videatur cātico significari intelligentia mētis, Psalmo vero opera corporis: sicut in hoc ipso sexagesimo septimo, quem nunc tractandum suscepimus, illud quod dictum est, Cantate deo, psallite nomini eius, ita quidam discreuerunt, vt cantate deo dictum videatur, quia ea quæ in seipsa mēs agit, deo nota sunt quæ ab hominibus non videntur, Opera vero bona quoniā ideo videnda sunt ab hominibus, vt glorificet patrem nostrum qui in cælis est, merito dictum sit, psallite nomini eius, id est, diffamationi eius, vt laudabiliter nominetur. Hanc differentiam alicubi quando recolo, etiam ipse secutus sum. Memini autē legisse nos etiam psallite deo, quia talia quæ visibiliter bene

operamur, non tantum hominibus, sed etiam deo placet. Non autem omnia quæ deo placet, etiam hominibus placere possunt, quæ videre non possunt. Vnde mirū est si quemadmodum vtrunq; legitur, & cantate deo & psallite deo, ita alicubi legi potest, cantate nomini eius. Quod si & hoc in scripturis sanctis dictū inuenitur, hæc differentia frustra elaborata est. Mouet etiam me, quod generali nomine magis Psalmi quàm cātica vocantur, ita vt dominus diceret, quæ scripta sunt in lege & Prophetis & Psalmis de me; Et liber ipse Psalmorum dicitur nō canticorū, sicut scriptum est, inquit, in libro Psalmorū, cum potius secundum istam differentiam, cantica dici debuissent videantur, quoniā canticum etiam sine Psalmo esse potest, Psalmus vero sine cantico esse nō potest. Possunt etenim cogitationes esse mētis, quarum non sint opera corporalia. Nullū est autem opus bonum, cuius non sit in mente cogitatio. Ac per hoc vtrunq; cantica, non vtrunq; Psalmi: & tamen sicut dixi generaliter Psalmi appellantur non cātica, liberq; Psalmorum non canticorū. Et si intelligatur atque discutiantur sensus dictorum, vbi titulus est tantummodo Psalmi, & vbi tantummodo cantici, & vbi non Psalmus cantici, sicut in isto, sed canticum Psalmi inscriptū est, nescio vtrum possit ista differentia demonstrari. Proinde sicut cōperamus relinquētes ista eis qui possunt & quibus vacat talia discernere, & certa differentiarū ratione definire, nos quantum adiuuante domino valemus huius Psalmi textum consideremus atque tractemus. *Exurgat deus & dissipentur inimici eius.* Iam factū est, exurrexit Christus, qui est super omnia deus benedictus in secula: & dispersi sunt inimici eius per omnes gentes: Iudæi, in eo ipso loco vbi inimicitias exercuerunt debellati, atq; inde per cuncta dispersi, & nūc oderunt, & metuunt, & in ipso metu faciunt quod sequitur, *Et fugiant qui oderunt eum à facie eius.* Fuga quippe animi est timor. Nam carnali fuga quod fugiunt ab eius facie qui vbiq; præsentia sua demonstrat effectū? Quod ab ipso, inquit ille, à spiritu tuo, & à facie tua quod fugiā? Animo ergo nō corpore fugiunt, timēdo scilicet non latēdo, nec ab ea facie quam nō vident, sed ab ea quam videre coguntur, Facies quippe eius appellata est præsentia eius per Ecclesiam eius. Vnde illis inimicantibus dixit, *A modo videbitis filium hominis venientem in nubibus: sicut venit in Ecclesia sua, diffundens eam toto orbe terrarum, in quo dispersi sunt inimici eius.* Venit autem in talibus nubibus, de quibus dicit, *Mandabo nubibus meis, ne pluant super eam imbrem.* Fugiant ergo qui oderunt eum à facie eius, timeant à præsentia sanctorum fideliumque eius, de quibus dicit, *Cum vni ex minimis meis fecistis mihi fecistis.* Sicut *desierunt enim se ab ignibus odoriferorum suorum in superbie typhum, & ponentes in celum os suum atque clamantes, crucifige crucifige, capto illuferunt, pendentes irriserunt, & vnde victores tumuerunt, mox victi euauerunt.* Sicut *stuit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie dei.* Quanquam fortasse eos hoc loco significauerit, quorum duritia in penitentia lachrymas soluitur, tamen etiam illud intelligi potest vt futurum iudicium cōminetur: quia cum in hoc seculo sicut fumus se extollendo: id est, superbiendo defecerint, veniet illis in fine extrema damnatio, vt ab eius facie pereant in æternum, cum in sua claritate fuerit præsentatus, velut ignis ad pœnam impiorum lumenque iustorum. Denique sequitur, *Et iusti iocundentur & exultent in conspectu dei, & delectentur in latiss.*

Gitis. Tunc enim audient, Venite benedicti patris mei
Matth. 25. percipite regnum. locudentur ergo qui laborauerunt, & exultent in conspectu dei. Non enim erit exultationis huius tanquam coram hominibus inanis vlla iactantia, sed in conspectu eius qui sine errore inspicit quod donauit. Delectentur in lætitia, nõ iam exultantes cum tremore sicut in hoc seculo, quandiu tentatio est vita humana super terram. Deinde se ad ipsos conuertit, quibus tantam spem dedit, & hic viuentes alloquitur & hortatur. *Cantate deo psallite nomini eius.* Iã hinc in tituli expositione quod viuebatur prælocuti sumus. Cantat deo qui viuit deo, psallit nomini eius qui operatur gloriam eius. Ita in cantando, ita in psallendo: id est, sic viuendo, sic operando. *Iter facite ei,* inquit, *qui ascendit super occasum.* Iter facite Christo, vt per speciosos pedes euangelizantium, peruia sint ei corda credentium. Ipse est enim qui ascendit super occasum: siue quia non eum excipit noua vita se ad eum conuertentis, nisi vetus occiderit huic seculo renunciantis, siue quia ascendit super occasum cum resurgendo vicit corporis casum. *Dominus enim nomen est ei.* Quod illi si cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. *Et exultate in conspectu eius.* O vos quibus dictum est, cantate deo, psallite nomini eius, iter facite ei qui ascendit super occasum, & iam exultate in conspectu eius, quasi tristes, semper autem gaudentes. Dum enim facitis iter ei, dum præparatis quã veniat gentesque possideat, multa passuri estis in conspectu hominum tristia. Sed vos non solum nolite deficere, sed etiam exultate, non in conspectu hominum, sed in conspectu dei. Spe gaudentes, in tribulatione tolerantés, Exultate in conspectu eius. Illi enim qui vos in conspectu hominũ turbant, *Turbabuntur à facie eius, patris orphanorum & iudicis viduarum.* Desolatos enim putant à quibus plerunque gladio verbi dei, & parentes à filiis, & mariti ab vxoribus separantur, sed habent consolationem destituti atque viduati patris orphanorum & iudicis viduarum. Habent eius consolationem qui ei dicunt, quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me, dominus autem assumpsit me, & qui sperauerunt in domino, persistentes in orationibus nocte ac die, à cuius facie illi turbabuntur cum viderint se nihil proficere, quoniam totus mundus post eum abiit. *I*oan. 11. Nam de his orphanis & viduis: id est, spei secularis societate destitutis, dominus sibi templum fabricat, de quo consequenter dicit. *Dominus in loco sancto suo.* Quis enim sit locus eius aperuit cum dicit, *Deus qui inhabitare facit vnusmodi in domo.* Vnanimés, vnum sentientes, iste est locus sanctus domini. Cum enim dixisset, dominus in loco sancto suo: tanquam requireremus in quo loco, cum ille vbique sit totus, & nullus eum contineat corporalium spaciõrum locus, ilico subiecit, ne queramus eum absque nobis, sed potius vnusmodi habitantes in domo mereamur, vt habitare etiam ipse dignetur in nobis. Iste est enim locus sanctus, quod plerique homines querunt, vt habeant vbi orantes exaudiantur. Sint ergo ipsi quod querunt, & quæ dicunt in cordibus suis: id est, in talibus cubilibus suis computantur, habitantes vnusmodi in domo, vt à domino magnæ domus inhabitentur, & apud se in seipsos exaudiantur. Est enim domus magna, in qua non solum aurea vasa sunt & argentea, sed & lignea & fictilia. Et alia quidem sunt in honorem, alia in contumeliam. Si qui autem mundauerint semetipsos à vasis cõtumeliæ, erunt vnusmodi in domo & locus sanctus domini.

Nam sicut in magna hominis domo, non in qualicumque loco eius requiescit dominus eius, sed in aliquo vtiq; secretiore & honoratiore loco: sic deus nõ in omnibus, qui in domo eius sunt habitat: non enim habitat in vasis cõtumeliæ, sed locus sanctus eius sunt, quos habitare facit vnusmodi vel vnusmodis in domo. qui enim *τῶσδε* Græcè dicuntur, & modi & mores Latine interpretari possunt. Nec habet Græcus, Qui inhabitare facit: sed tantum, habitare facit. Dominus ergo in loco sancto suo. Quis est locus iste: ipse deus qui eum sibi facit. Deus enim habitare facit vnusmodis in domo, hic est locus sanctus eius. Quod autem gratia sua sibi edificet hunc locum, non meritis eorum præcedentibus, ex quibus eum ædificat, vide quid sequatur. *Qui educit cõpeditos in fortitudine.* Soluit enim graua vincula peccatorũ quibus impediabantur ne ambularent in via præceptorum, educit autem eos in fortitudine, quam ante eius gratiam non habebant. *Similiter amaricantes qui habitant in sepulchris.* Id est, omnino mortuos occupatos in operibus mortuis, Hi enim amaricant resistendo iustitiæ: nam illi compediti forsitan volunt ambulare nec possunt, deumq; precantur vt possint, eique dicunt, *De necessitatibus meis educ me: A quo exauditi gratias agunt dicentes, Dirupisti vincula mea.* Isti autem amaricantes qui habitant in sepulchris, in eo degenerant sunt, quod alio loco scriptura significat dicens, *A mortuo velut qui non sit perit confessio.* Vnde est illud, *Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit.* Aliud est enim desiderare, aliud oppugnare iustitiam: aliud à malo liberari velle, aliud mala sua defendere potius quàm fateri, vtrosq; tamen gratia Christi educit in fortitudine. Qua fortitudine, nõ vt aduersus peccatum vsque ad sanguinem certet: Ex vtroque enim genere sunt idonei, quibus cõstruatur locus sanctus eius, Illi soluti, illi resuscitati, quia & mulieris quam alligauerat satanas per decem & octo annos, iubendo vincula soluit, & Lazari mortem clamando superauit. *Qui fecit hæc in corporibus, potest mirabilia facere in moribus, & facere vnusmodi habitare in domo, educens compeditos in fortitudine, similiter amaricantes qui habitant in sepulchris.* *Deus cum egredietur coram M populo tuo.* Egressus eius intelligitur cum apparet in operibus suis. Apparet autem non omnibus, sed eis qui nouerunt opera eius intueri. Non enim ea nunc opera dico, quæ conspicua sunt omnibus, cælum & terram & mare & vniuersa quæ in eis sunt: sed opera quibus educit compeditos in fortitudine similiter amaricantes qui habitant in sepulchris, & facit eos vnusmodis habitare in domo: sic egreditur coram populo suo, id est, coram eis qui istam gratiam intelligunt. Denique sequitur, *Cum transieris in desertum, Terra mota est.* Desertum erant gentes, quæ ignorabant deum, Desertum erat vbi lex nulla ab ipso deo data erat, vbi nulli Prophete habitauerant, dominumque esse venturum prædixerant. Cum ergo transires in deserto, cum prædicares in gentibus terra mota est: terreni homines ad fidem excitati sunt. Sed vnde mota est? *Etenim cæli distillantur à facie dei.* Forsitan hic aliquis recolat illud tempus, quando in deserto deus transibat coram populo suo, coram filiis Israël, die in columna nubis, nocte in fulgore ignis, & hoc esse sentiat, quod cæli distillaucunt à facie dei, quoniam manna pluit populo suo, hoc etiã esse quod sequitur, *Mons Sina à facie dei Israël. Pluuiam voluntariam segregans deus hereditari tuam.* Quia in monte Sina locutus est deus ad Moysen quando le-

Agem dedit, ut manna sit pluuia voluntaria, quam segregauit deus hereditati suae, id est, populo suo, quia solos eos ita parauit, non ut ceteras gentes: ut quod deinde dicit, *Et infirmata est.* Ipsa hereditas infirmata intelligatur, quoniam murmurantes manna fastidiose respuerunt de deserto, & carniū, & ea quibus vesci in Aegypto consueuerant. Sed in his verbis si proprietates tantummodo litterae, non spiritualis requirendus est intellectus, oportet ut ostendatur secundum proprietatem carnalem, qui tunc cōpediti, quique etiam habitantes in sepulchris, educti sunt in fortitudine. Deinde si ille populus, illa scilicet hereditas dei fastidio manna respues infirmata est, non debuit sequi. *Tu vero perfecisti eam.* Sed tu vero percussisti eam. Deo quippe offenso per illa murmura atque fastidia, ingens plaga secuta est. Postremo illi omnes in deserto cōsternati sunt, nec quisquam eorum praeter duos terram meruit promissionis intrare, quoniam etiam si dicatur in filiis eorum hereditas illa perfecta, nos sensum spiritalem liberius tenere debemus. Omnia quippe illa in figura contingebant illis, donec aspiraret dies, & remoueretur umbra. Aperiat itaque nobis pulsantibus dominus, & mysteriorum eius quantum ipse dignatur secreta pandantur. Etenim ut terra mota esset ad fidem, cum in desertum gentium transiret Euangelium, caeli distillauerunt a facie dei. Hi sunt caeli, de quibus in alio Psalmo canitur: Caeli enarrant gloriam dei. De his quippe paulo post ibi dicitur: Non sunt loquela neque sermones quorum non audiantur voces eorum. In omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terrae verba eorum. Nec tamen istis caelis tanta gloria tribuenda est, tanquam ab hominibus illa gratia venerit, ut desertum, id est, gentium terra moueretur ad fidem. Non enim caeli a seipsis distillauerunt, sed a facie dei utique inhabitantis eos, & facientis eos habitare vnius moris in domo. Ipsi enim sunt & montes, de quibus dicitur: Leuaui oculos meos ad montes, unde veniet auxilium mihi. Et tamen ne in hominibus spem posuisse videretur, continuo subiicit: Auxilium meum a domino qui fecit caelum & terram. Ei quippe alio loco dicitur: Illuminans tu mirabiliter, a montibus aeternis: quanuis a montibus aeternis, tamen illuminans tu. Sic & hic, caeli distillauerunt, sed a facie dei. Etenim ipsi salui facti sunt per fidem & hoc non ex seipsis, sed donum dei est, non ex operibus, ne forte quis extollatur. Ipsi enim sumus sumentum, qui facit vniuersum modi habitare in domo. Sed quid est quod sequitur, mons Sina a facie dei Israel? An subaudiendum est distillauit, ut quod vocauit caelorum nomine, hoc voluerit intelligi nomine etiam montis Sina, sicut diximus eos vocari montes, qui vocati sunt caeli. Nec in isto sensu mouere debet quod mons non montes, cum ibi dictum sit caeli, non caelum, quia & in alio Psalmo eundem scriptum esset, Caeli enarrant gloriam dei: more scripturae eundem sensum verbis alius repetentis subsequenter dictum est, Et opera manuum eius annunciat firmamentum. Prius dixit, caeli non caelum, & tamen postea non firmamenta, sed firmamentum. Vocauit enim deus firmamentum caelum, sicut in Genesi scriptum est. Ita ergo caeli & caelum, montes & mons non aliud, sed hoc ipsum, sicut Ecclesiae multae & vna ecclesia, non aliud sed hoc ipsum. Cur ergo mons Sina qui in seruitutem generat, sicut dicit Apostolus? An forte lex ipsa intelligenda est in monte Sina, quam distillauerunt caeli a facie dei ut terra moueretur? Et ipse est terra motus, cum cōturbantur homines quia legem implere non possunt. Quod si ita est, haec est & pluuia voluntaria, de qua cō-

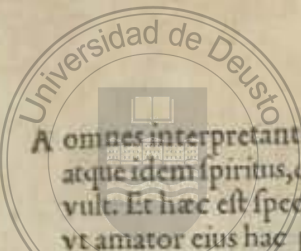
sequenter dicit: Pluuia voluntariam segregans deus D hereditati tuae: quia non fecit sic vlli genti, & iudicia sua non manifestauit eis. Segregauit itaque pluuia hanc voluntariam deus hereditati suae quod legem dedit, & infirmata est vel ipsa lex, vel ipsa hereditas. Lex infirmata sic accipi potest, eo quod non impleteretur, non quod ipsa infirma sit, sed quod infirmos facit minando penam, nec adiuuando per gratiam: nam & Apostolus ipso verbo usus est, ubi ait, Quod enim impossibile erat legis, in quo infirmabatur per carnem: significare volens quia per spiritum sanctum impletur, tamen ipsam dixit infirmari, cum ab infirmis non possit impleri. Infirma vero ipsa hereditas, id est, ipse populus, data sibi lege sine vlla ambiguitate intelligitur. Lex enim subintravit, ut abundaret delictum. Quod autem sequitur, Tu vero perfecisti eam: ad legem ita refertur, quia secundum illud perfecta, id est, impleta est quod dominus in Euangelio dicit, Non veni legem soluere, sed adimplere. Unde & Apostolus qui dixerat legem infirmata esse per carnem: quia caro non implet, quod per spiritum impletur, id est, per gratiam spiritalem. Ipse item dicit ut iustitia legis impleteretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. Hoc est ergo, Tu vero perfecisti eam: quia plenitudo legis est charitas: & charitas dei diffusa est in cordibus nostris, non per nos ipsos, sed per spiritum sanctum qui datus est nobis: hoc est, tu vero perfecisti eam, si legem perfecisse intelligatur. Si vero hereditate, facilius est intellectus. Si enim propter hoc dicta est hereditas dei infirmata, id est, populus dei infirmatus data lege, quia lex subintravit, ut abundaret delictum, ergo & quod sequitur, tu vero perfecisti eam: ex illo intelligitur quod etiam in Apostolo sequitur, ubi autem abundauit delictum, superabundauit gratia. Namque abundante delicto, multiplicatae sunt infirmitates eorum, & postea accelerauerunt, quia inueniunt, & inuocauerunt, ut ipso adiuuante impleteretur, quod ipso iubente non implebatur. Est in his verbis & alius sensus qui probabilior mihi videtur. Multo enim congruentius intelligitur ipsa gratia pluuia voluntaria, quia nullis praecedentibus operum meritis gratia datur. Si enim gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia: non enim dignus sum, inquit, vocari Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam dei: gratia autem dei sum id quod sum. Haec est pluuia voluntaria. Voluntarie quippe genuit nos verbo veritatis: haec est pluuia voluntaria. Inde alibi dicitur, Scuto bonae voluntatis tuae coronasti nos. Istam pluuia cum deus transiret in deserto, id est, praedicaretur in gentibus, caeli distillauerunt, non tamen a seipsis, sed a facie dei, quoniam & ipsi gratia dei sunt id quod sunt. Et ideo mons Sina, quia & ipse qui plus omnibus illis laborauit, non ipse autem, sed gratia dei eum illo, ut abundantius distillaret in gentibus, id est, in deserto, ubi Christus non erat annunciat, ne supra alienum fundamentum edificaret, ipse, inquam, israelita erat ex genere Israel de tribu Benjamin. Et ipse ergo in seruitutem generatus erat de Hierusalem terrena, quae seruit cum filiis suis, & ideo persequabatur Ecclesiam: nam quod ipse commonuit, sicut tunc qui secundum carnem generatus est, persequabatur eum qui secundum spiritum, ita & nunc: sed misericordiam consecutus est, quia ignorans fecit in incredulitate. Miramur ergo quod caeli distillauerunt a facie dei, magis miremur quod mons Sina, id est, qui prius persequabatur Hebraeus ex Hebraeis, secundum legem Pharisaeus.

Gala. 6.
1. Cor. 12.
Roma. 11.
Iacobi. 4.
2. Corin. 12.
Psal. 83.
Psal. 84.
Psal. 122.
Psal. 23.
Exodi. 4.
Roma. 7.

G Quid autem miramur? Non enim à seipso, sed quod sequitur, à facie dei Israël, de quo ipse dicit, Et super Israël dei: de quo dominus dicit, Ecce vere Israëlita in quo dolus non est. Hanc ergo pluviam voluntariā nullis precedētibus meritis operum bonorum segregavit deus hereditati suæ, & infirmata est. Agnovit enim nō esse se aliquid per seipsum, non viribus suis, sed gratiæ dei tribuendum esse quod est. Agnovit quod dictū est: In infirmitatibus meis gloriabor. Agnovit quod dictū est, Noli altum sapere, sed time. Agnovit quod dictum est, Humilibus autem dat gratiā. Et infirmata est: tu vero perfecisti eam, quia virtus in infirmitate perficitur. Quidam sanè codices, & Latini & Græci non habent mons Sina, sed à facie dei Sina, à facie dei Israël, id est, cœli distillauerunt à facie dei. Et quasi quereretur, cuius dei, à facie dei, inquit, Sina, à facie dei Israël, id est, à facie dei qui legē dedit populo Israël. Quare ergo cœli distillauerunt à facie dei, à facie huius dei, nisi quia sic impletum est quod prædictum est, Benedictionem dabit qui legē dedit: Legem, qua terreat de humanis viribus præsumentem: benedictionē, qua liberet in deum sperantem. Tu ergo perfecisti deus hereditatem tuā, quia infirmata est in se, vt perficeretur abs te. *Animalia tua inhabitabunt in ea.* Tua, non sua: tibi subdita, non sibi libera: à te egentia, non sibi sufficientia. Deniq; sequitur: *Parasti in tua suauitate egenti deus.* In tua suauitate, non in illius facultate. Egens est enim, quoniam infirmatus est vt perficiatur: agnovit se indigentē, vt repleatur. Hæc est illa suauitas, de qua alibi dicitur, Dominus dabit suauitatē, & terra nostra dabit fructum suū: vt bonū opus fiat non timore, sed amore: non formidine pœnæ, sed delectatione iustitiæ. Ipsa est enim vera & sana libertas: sed dominus hoc egenti parauit, nō abundantī, cui opprobrio est ista paupertas, de qualibus alibi dicitur: Opprobriū his qui abūdant, & despectio superbis. Hos enim dixit superbos, quos dixit, qui abundant. *Dominus dabit verbū:* Cibaria scilicet animalibus suis, quæ inhabitabunt in ea. Sed quid operabūtur hæc animalia, quibus dabit verbū: Quid nisi quod sequitur, *Euangelizantibus virtute multa.* Quia virtute, nisi fortitudine illa, in qua educit cōpeditos: Fortasse etiā virtutem hic dicit illā, qua euangelizantes mirabilia signa fecerūt. Quis ergo dabit verbum euangelizantibus virtute multa? Rex, inquit, *virtutū dilecti.* Pater ergo est rex virtutum filij. Dilectus enim, quando nō ponitur quis dilectus, per Antonomasiā filius vnicus intelligitur. An virtutū suarum rex ipse filius? Virtutum scilicet sibi seruientium, quia virtute multa euangelizantibus dabit verbum rex virtutum, de quo dictum est: Dominus virtutum, ipse est rex gloriæ. Quod autem non dixit, rex virtutum suarum: sed, rex virtutum dilecti: locutio est in scripturis vsitatissima si quis aduertat, quod ibi maxime apparet, vbi etiam proprium nomē exprimitur, vt eundem esse, de quo dicitur, dubitari omnino non possit. Qualis est illa, & in pentateucho multis locis inuenitur, & fecit Moyses illud atque illud, sicut præcepit dominus Moyli. Non dixit quod vsitatum est in locutionibus nostris, & fecit moyses sicut præcepit ei dominus: sed fecit Moyses sicut præcepit dominus Moyli: quasi alius sit Moyses cui præcepit, & alius Moyses qui fecit, cum idem ipse sit. Tales locutiones in nouo testamento difficillime reperiuntur. Inde est tamen quod Apostolus ait: de filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem, qui prædestinatus est filius dei in virtute secundum spiritū sanctificationis ex re-

surrectione mortuorū Iesu Christi domini nostri: tanquam alius sit filius dei qui factus est ex semine David secundū carnē, & alius Iesus Christus dominus noster, cum sit vnus atq; idem. In veteribus autē libris crebra est ista locutio, & ideo quando subobscura fit, ex manifestis sui generis exēplis intelligenda est, sicut hoc loco Psalmi huius quē tractamus, subobscura facta est. Nam si diceretur Iesus Christus rex virtutū Iesu Christi, tam aperta esset quā illa, fecit Moyses sicut præcepit dominus Moyli: quia vero dictū est, rex virtutum dilecti: nō facile est vt occurrat ipsum esse regē virtutum, qui est & dilectus. Rex ergo virtutū dilecti sic intelligi potest, ac si diceretur, rex virtutū suarum, quia & rex virtutū Christus est, & dilectus est idem ipse Christus: quāuis non habeat iste sensus tantā necessitatem, vt aliud non valeat accipi, quia & pater potest intelligi rex virtutū filij sui dilecti, cui dicit ipse dilectus, Omnia mea tua sunt, & tua mea. Quod si forte quaritur, vtrū deus domini Iesu Christi pater etiā rex dici possit, nescio vtrū quisquā audeat hoc ab eo nomen auferre, vbi Apostolus dicit, Regi autem seculorū immortalī, inuicibili, & li deo: quia & si hoc de ipsa trinitate dictū est, ibi est & deus pater. Si autē non carnaliter intelligimus, Deus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuā filio regis: nescio vtrum aliud aliquid dictū est quā filio tuo. Rex ergo est & pater. Vnde versiculus iste Psalmi huius, rex virtutū dilecti, vtroq; modo intelligi potest. Cum itaq; dixisset, dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa, quia ipsa virtus ab eo regitur, eique militat à quo datur, ipse, inquit, dominus qui dabit verbum euangelizantibus virtute multa, rex est virtutum dilecti: deinde sequitur, *Dilecti, & speciei domus diuidere spolia.* Repetitio pertinet ad cōmendationem, quanquā istam repetitionē non omnes codices habeāt, & eā diligentiores stella apposita, speciei domus diuidere spolia, id est, dilecti etiā prænotant: quæ signa vocantur asterisci, quibus agnosci volūt ea nō esse in interpretatione Septuaginta, sed esse in Hebræa, quæ talibus insigniuntur notis. Sed siue repetatur, siue semel dictū accipiatur quod positum est, dilecti, sic intelligendum puto quod sequitur, & speciei domus diuidere spolia: ac si diceretur, dilecti etiam speciei domus diuidere spolia: id est, dilecti etiā ad diuidenda spolia. Speciosam quippe domum, id est, Ecclesiam Christus fecit, diuidēdo spolia illi, sicut speciosum est corpus distributione membrorum. Spolia porro dicuntur quæ victis hostibus detrahuntur. Hoc quid sit, Euāgelium nos admonet, vbi legimus, Nemo intrat in domum fortis vt vasa eius diripiat, nisi prius alligauerit fortem. Alligauit ergo diabolū Christus spiritalibus vinculis, superando mortē, & super cœlos ab inferis ascendendo. Alligauit eū sacramento incarnationis suæ, quod nihil in eo reperiēs morte dignū, tamē est permissus occidere, ac si alligato abstulit tāquā spolia vasa eius. Operabatur quippe in filios diffidētis, quorū infidelitate vtebatur ad voluntatē suam. Hæc vasa dominus mūdans remissione peccatorū, hæc spolia sanctificās hosti erepta prostrato atque alligato, diuisit ea speciei domus suæ, alios cōstituēs Apostolos, alios Prophetas, alios pastores & doctores in opus ministerij, in ædificationē corporis Christi. Sicut enim vnū corpus est, & membra multa habet, omnia autē membra corporis eam sint multa, vnū est corpus, sic & Christus. Nunquid omnes Apostoli? Nunquid omnes Prophete? Nunquid omnes virtutes? Nunquid omnes dona habet curationū? Nunquid omnes linguis loquuntur? Nunquid omnes

A omnes interpretantur: Omnia autē hęc operatur vnus atque idem spiritus, diuidens propria vnicuique pro vt vult. Et hęc est species domus, cui spolia diuiduntur, vt amator eius hęc pulchritudine accensus exclamet, *Domine dilexi decorem domus tuę. Iam in eo quod sequitur, se ad ipsa membra de quibus fit species domus, alloquenda conuertit, dicens, Si dormiatis inter medios cleros penna columbę deargentatę, & inter scapulas eius in viriditate auri.* Prius hic quęrendus est ordo verborum quomodo finiatur sententia, quę vtique pendet cum dicitur si dormiatis: deinde quod ait, penna columbę deargentatę: vtum singulari numero intelligendū est, huius penna, an plurali, hęc penna. Sed singularem numerū Gręcus excludit, vbi omnino pluraliter hoc positum legitur. Sed adhuc incertū est vtum hęc penna, an o vos penna, vt ad ipsas pennas loqui videatur. Vtrum ergo verbis quę præcesserunt, finiatur ista sententia, vt ordo sit, dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa, si dormiatis inter medios cleros, o vos penna columbę deargentatę: an in his quę sequuntur, vt ordo sit, si dormiatis inter medios cleros penna columbę deargentatę, niue dealbabuntur in Selmon: id est, ipsę penna dealbabuntur, si dormiatis inter medios cleros, vt illis hoc dicere intelligatur, qui speciei domus tanquam spolia diuiduntur, id est, si dormiatis inter medios cleros o vos qui diuidimini speciei domus, per manifestationem spiritus ad vtilitatem, vt alij quidem detur per spiritum sermo sapientię, alij sermo scientię secundum eundem spiritum, alij fides, alij genera curationum in eodem spiritu: & cetera. Si ergo vos dormiatis inter medios cleros, tunc penna columbę deargentatę niue dealbabuntur in Selmon. Potest & sic, si vos penna columbę deargentatę dormiatis inter medios cleros, niue dealbabuntur in Selmon, vt subintelligantur homines qui per gratiã remissionem accipiunt peccatorum. Vnde etiam de ipsa Ecclesia dicitur in Cantico canticorum, Quę est ista quę ascendit dealbata: Promissio quippe dei tenetur per Prophetam dicentis, Si fuerint peccata vestra tanquam phornicium, sicut niue dealbabo. Potest & sic intelligi, vt in eo quod dictū est, penna columbę deargentatę, subaudiatur eritis, vt iste sit sensus, O vos qui tanquam spolia speciei domus diuidimini, si dormiatis inter medios cleros, penna columbę deargentatę eritis: id est, in altiora eleuabimini, compagini tamen Ecclesię coherentes. Nullam quippe aliam melius hic intelligi puto columbam deargentatam, quã illam de qua dictum est, Vna est columba mea. Deargentata est autem, quia diuinis eloquiis est erudita: eloquia namque domini alio loco dicuntur argentum igne examinatum terrę purgatum septuplum. Magnum itaque aliquid bonū est, dormire inter medios cleros, quę nõnulli duo testamenta esse voluerunt, vt dormire sit inter medios cleros, in eorum testamentorum autoritate requiescere, id est, vtriusque testamenti testimoniis acquiescere, vt quando aliquid ex his profertur & probatur, omnis contentio pacifica quiete finiatur. Quod si ita est, quid aliud admonere videtur euangelizantes virtute multa, nisi quia tunc eis dominus dabit verbum vt euangelizare possint, si dormiant inter medios cleros: Tunc enim eis verbum veritatis datur, si autoritas ab eis duorum testamentorum non relinquatur, vt ipsi sint & penna columbę deargentatę, quorum prædicatione in cælum gloria fertur Ecclesię. Inter scapulas autem, pars est vtique corporis, pars est circa regio-

nem cordis, a posterioribus tamē, id est, a dorso, quam **D** columbę illius deargentatę partem in viriditate auri esse dicit, hoc est in virore sapientię, quem virorem melius non puto intelligi posse quã charitatem. Sed quare a dorso, & nõ a pectore? Quanquam mirer quomodo positum sit hoc verbum in alio Psalmo, vbi dicitur, Inter scapulas suas obumbrabit tibi, & sub alis eius sperabis: cum sub alis obumbrari non possit nisi quod a pectore fuerit, & Latine quidem inter scapulas fortasse aliquo modo ex vtraque parte possit intelligi & ante & post, vt scapulas accipiamus quę in medio caput habet. Et in Hebraeo fit fortassis ambiguum, quod possit & hoc modo intelligi. Sed quod in Græco est μετὰ τῶν ὀφθαλμῶν, non nisi a posterioribus significat, quod est inter scapulas: vtum propterea ibi est auri viriditas, id est, sapientiã & charitas, quia ibi sunt quodammodo & radices alarum, an quia ibi portatur illa sarcina leuis? Quid enim sunt vel ipsę ala, nisi duo præcepta charitatis, in quibus tota lex pendet & Prophetę? Quid ipsa sarcina leuis, nisi ipsa charitas quę in his duobus præceptis impletur? Quicquid enim difficile est in præcepto, leue est amanti. Nec ob aliud recte intelligitur dictum, Onus meum leue est, nisi quia dat spiritum sanctum, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris, vt amando liberaliter faciamus, quod timendo qui facit, seruiliter facit. Nec est amicus recti, quando mallet si fieri posset, id quod rectum est non iuberi. Quæri etiam potest, cur non sit dictum, si dormiatis in cleris: sed, inter medios cleros: quid si hoc expressius, inter medios cleros? Quod quidem si expressius transferretur ex Græco, inter medium clerorum diceretur, quod in nullo interpretum legi, propterea credo, quia tantundem valet quod dictum est, inter medios cleros. Hinc ergo quid mihi videatur exponam. Sæpe hoc verbum ad aliqua connectenda atque pacanda, ne inter se dissideant poni solet, sicut testamentum inter se & populum deo constituyente, hoc verbum scriptura ponit: nam pro eo quod est in Latino inter me & vos, Græcus habet inter medium meum & vestrum. Sic & de signo circumcisionis cum loquitur deus ad Abraham dicit, Erit testamentum inter me & te, & omne semen tuum, quod Græcus habet inter medium meum & tuum, & inter medium seminis tui. Item cum loqueretur ad Noë de arcu in nubibus ad signum constituendum, hoc verbum sapissime repetit, & quod habent Latini codices inter me & vos, vel inter me & omnem animam viuam, & si qua ibi talia dicuntur, inter medium meum & vestrum inuenitur in Græco, quod est ἀνὰ μέσων. David quoque & Ionathan signum inter se constituunt, ne aliud opinãdo dissideant, & quod Latine dicitur inter ambos, inter medium amborum habet Græcus eodem verbo quod est ἀνὰ μέσων. Optime autem factum est vt loco Psalmi huius, interpretes nostri nõ dicerent inter cleros, quod Latine locutioni vsitatum est: sed inter medios cleros, tanquã inter medium clerorum, quod potius in Græco legitur, & quod dici solet in eis rebus, vt dixi, quę inter se debeant habere consensum. Iubet ergo scriptura, vt inter medios cleros dormiãt, qui vel sunt penna columbę deargentatę, vel ex hoc eis præstatur vt sint. Porro si isti cleri duo testamēta significant, quid aliud admonemur, nisi vt testamentis inter se consentientibus non repugnemus, sed intelligendo acquiescamus, nosq; simus eorū concordia signum atq; documentū, cum alterum aduersus alterum nihil dixisse sentimus,

Psalm. 24.

Psalm. 90.

Math. 23.

Math. 11.

Roma. 5.

1. Cor. 12.

Canti. 3.

Esai. 1.

Gene. 17.

Gene. 9.

Canti. 2.

Psalm. 11.

F

G & cū pacifica admiratione, quasi ecstasis sopore in-
stramus? Cur autem in cleris testamenta intelligantur,
cum hoc nomē Græcum sit quidem, sed testamentum
nō ita dicatur, hæc causa est, quia per testamentū datur
hæreditas, quæ Græce appellatur κληρονομία, & hæres
κληρονομός. Cleros autem fors Græce dicitur, & sortes
ex promissione dei, partes hæreditatis vocantur, quæ po-
populo sunt distributæ. Vnde tribus Leui præcepta est
non habere sortem inter fratres suos, quod ex eorum
decimis sustentaretur. Nam & clericos & clericos hinc
appellatos puto, qui sunt in Ecclesiastici ministerij gra-
dibus ordinati, quia Matthias sorte electus est, quæ pri-
mum per Apostolos legimus ordinatum. Proinde pro-
pter hæreditatem quæ fit testamento, tanquam per id
quod efficitur id quod efficit, nomine clericorum testa-
menta ipsa significata sunt: quanquam mihi & alius hic
sensus occurrat, nisi fallor, anteponeñdus, vt clericos mul-
to probabilius ipsas hæreditates intelligamus, vt quo-
niã hæreditas veteris testamenti est quanuis in vmbra
significatiua futuri, terrena felicitas: hæreditas vero no-
ui testamēti est aeterna immortalitas, dormire fit inter
medios clericos, nec illã iam querere ardentem, & adhuc
illam expectare patienter. Nam qui deo propterea ser-
uiunt, vel potius propterea seruire volunt, dum quarunt
in hac vita & in hac terra felicitatem, ablatus est som-
nus ab eis & non dormiunt. Inflammantibus enim cu-
piditatibus agitati in flagitia & facinora propelluntur,
nec omnino requiescunt, desiderando vt acquirant,
metuendo ne amittant. Qui autem me audit, ait sapien-
tia, inhabitabit in spe, & requiescet sine timore ab om-
ni malignitate. Hoc est, quātum mihi videtur, dormi-
re inter medios clericos, id est, inter medias hæreditates,
nondum in re, sed tamen in spe cœlestis hæreditatis ha-
bitare, & à terrenæ felicitatis iam cupiditate conque-
scere. Cum autem venerit quod speramus, non iã inter
duas hæreditates requiescemus, sed in noua vera, cuius
vetus erat vmbra regnabimus. Quapropter etiam si in-
tellexerimus quod dictū est, si dormiatis inter medios
cleros, tãquam si diceretur, si moriamini inter medios
cleros, vt istã mortem carnis more suo scriptura dor-
mitionem vocauerit, hæc est mors optima, vt in cupi-
ditatū cohibitione, à terrenis in spe cœlestis hæredita-
tis homo vsq; in finem perseueras, diem vitæ huius vl-
timum claudat. Sic enim dormientes inter medios cle-
ros erunt pennæ columbæ deargentatæ, vt tēpore quo
resurgent, rapiantur in nubibus obuiã Christo in aëra,
& semper iam cū domino viuāt: aut certe, quia per eos
qui sic moriuntur, quāto securius, tanto sublimius Ec-
clesia diffamatur, & quasi quibusdã pennis excelsæ lau-
dis attollitur. Neque enim frustra dictū est, Ante mor-
tem ne laudes hominem quenquam. Omnes ergo sancti
dei ab initio generis humani, vsq; ad tempus Apo-
stolorum, quia & ipsi nouerant dicere, Diem hominis
non concupiui tu icis: & Vnã petij à domino, hanc re-
quiram: eo tempore Apostolorum, ex quo duorum te-
stamentorum differentia clarius reuelata est, ipsi Apo-
stoli & beati martyres ceteriq; iusti, tanquam arietes &
arietū filij vsque ad hoc tempus dormierunt inter me-
dios clericos, regni terreni felicitatem iam contemnen-
tes, & regni cœlorum aternitatē sperantes, & nondum
tenentes. Et qui tam beate dormierunt, eis velut pennis
nunc volitat, & laudibus exaltatur Ecclesia. Colūba igitur
deargentata est, vt hac eorū fama ad imitandū po-
steris inuitatis, dum sic etiam dormiunt ceteri, addan-
tur pennæ, quibus vsq; in finem seculi sublimiter præ-

dicetur. Dum discernit supercœlestis reges super eam, niue deal-
babuntur in Selmon. Ille supercœlestis, ille qui ascendit su-
per omnes cœlos vt adimpleret omnia, dum discernit
reges super eam, id est, super eandem columbam dear-
gentatam, sequitur eam Apostolus ac dicit. Et ipse de-
dit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Pro-
phetas, quosdam vero Euangelistas, quosdam autē pa-
stores & doctores. Nam quid est aliud reges discernere
super eã, nisi in opus ministerij in ædificationē cor-
poris Christi, quando quidem ipsa est corpus Christi:
Dicuntur autem illi reges utiq; à regendo, & quid ma-
gis quàm carnis concupiscentias, ne regnet peccatum
in eorum mortali corpore ad obediendum desiderijs
eius, ne exhibeant membra sua arma iniquitatis pec-
cato, sed exhibeant se deo, tanquam ex mortuis viuen-
tes, & membra sua arma iustitiæ deo: Sic enim erant re-
ges primitus discreti ab alienigenis, quia non erant iu-
gum ducentes cum infidelibus: deinde discreti concor-
diter inter se muneribus propriis. Nō enim omnes A-
postoli, aut omnes Prophetæ, aut omnes doctores, aut
omnes dona habēt curationum, aut omnes linguis lo-
quuntur, aut omnes interpretantur: Omnia autem hæc
operatur vnus atq; idem spiritus, diuidēs propria vni-
cuiq; prout vult, quem dando ille supercœlestis discer-
nit reges super columbam deargentatam. De quo spi-
ritu sancto cum ad eius matrem gratia plenam missus
angelus loqueretur, quarētī quomodo fieret quod pa-
ritura nunciabatur, quoniam nō cognoscebat virum,
Spiritus sanctus, inquit, superueniet in te & virtus altis-
simi obumbrabit tibi. Quid est, obumbrabit tibi nisi, v-
mbra faciet: Vnde & isti reges dum gratia spiritus do-
mini Christi discernuntur super columbam dear-
gentatã, niue dealbabuntur in Selmon. Selmon quippe in-
terpretatur vmbra. Non enim meritis aut virtute pro-
pria discernuntur. Quis enim te, inquit, discernit: Quid
autem habes quod non accepisti: Vt ergo discernantur
ab impijs, accipiunt remissionem peccatorū ab illo qui
ait, Si fuerint peccata vestra, sicut phœnicium, tanquam
niuem dealbabo. Ecce quomodo niue dealbabuntur in
Selmon, in gratia spiritus Christi, quo eis etiã propria
dona discreta sunt, de quo dictū est quod supra com-
memorauī, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus
altissimi obumbrabit tibi: hoc est, vmbra faciet tibi:
Propterea & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur si-
lius dei. Vmbra porro ista defensaculum intelligitur ab
astu cōcupiscentiarum carnaliū: vnde illa virgo Chri-
stum non carnaliter cōcupiscendo, sed spiritaliter cre-
dendo concepit. Constat autē vmbra lumine & corpo-
re, proinde illud quod in principio erat verbū, lumen
illud verum, vt vmbra aculum meridianum fieret nobis,
verbum caro factum est & habitauit in nobis. Deo sci-
licet homo, tanquam lumini corpus accessit, & in eum
credentes vmbra protectionis operuit. Non enim de
quali vmbra dicitur, Transierūt omnia illa tanquã v-
mbra: nec de quali vmbra dicit Apostolus, Nemo vos iu-
dicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut ne-
omenia, aut sabbatorum, quod est vmbra futurorū: sed
de quali vmbra scriptū est, Sub vmbra alarum tuarum
protege me. Dū ergo discernit ille supercœlestis reges
super columbam deargentatã, nō sua merita extollant,
non de sua propria virtute cōfidant: Niue quippe deal-
babuntur in Selmon, gratia cãdificabuntur in protectio-
ne corporis Christi. Hunc autē montē consequēter di-
cit: Montem dei, montē vberem, montē incasatum, vel montem pin-
guem. Quid hic autē aliud pinguem, quàm vberē dice-
ret: Est

tal. opera.

Nume. 18.

Cōcor. 12. 9.

1. Cleric. et

c. d. no sunt.

Acto. 1.

Prover. 1.

Eccle. 11.

Hiere. 17.

Psal. 26.

Ephes. 4.

Roma. 6.

1. Cor. 6.

1. Cor. 11.

Ibidem.

L.

Lucas. 1.

1. Chr. 4.

Esaie. 1.

Lucas. 1.

Iean. 1.

Sapient. 1.

Colo. 3.

Psal. 16.

Aret: Est enim & mons isto nomine nuncupatus, id est, Selmon. Sed quem montem intelligere debemus montem dei, montem vberem, montem incaleatum, nisi eundem dominum Christum, de quo & alius propheta dicit, *Etenim in consiliis temporibus manifestus mons domini paratus in cacumine montium.* Ipse est mons incaleatus propter paruulos gratia tanquam lacte nutriendos, mons vber ad roborandos atque ditandos donorum excellentia: nam & ipsum lac vnde fit caseus, miro modo significat gratiam. Manat quippe ex abundantia viscerum maternorum, & misericordia delectabili paruulis gratis infunditur. Ambiguus est autem in Graeco casus utrum sit nominatiuus an accusatiuus, quoniam in ea lingua mons neutri generis est non masculini: ideo nonnulli Latini non interpretati sunt montem dei, sed mons dei. Puto autem melius esse in Selmon montem dei, hoc est, in montem dei qui vocatur Selmon, secundum intellectum quem supra vt potuimus exposuimus. Deinde quod dixit montem dei, montem incaleatum, montem vberem, ne quis auderet ex hoc dominum Iesum Christum comparare ceteris sanctis, quia & ipsi dicti sunt montes dei: legitur quippe, *Iustitia tua sicut montes dei: vnde Apostolus ait, Vt nos simus iustitia dei in ipso.* De quibus motibus & alio loco dicitur, *Illuminans tu admirabiliter a montibus eternis, quia vita eis eterna donata est, & per eos sanctarum scripturarum eminentissima autoritas constituta est, sed illuminante ab eis illo cui dicitur, illuminans tu, leuauit enim oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi.* Nec tamen auxilium meum ab ipsis proprie montibus, sed auxilium meum a domino qui fecit caelum & terram: *Vnus quippe ipsorum montium multum excellens cum dixisset, quod plus illis omnibus laborauerit, Non autem ego, inquit, sed gratia dei mecum: ne quis ergo auderet etiam montem speciosum forma praefiliis hominum, montibus filiis hominum comparare: quoniam non defuerunt qui eum dicerent, alij Ioannem Baptistam, alij Heliam, alij Hieremiam, aut vnum ex prophetis, conuertit se ad illos & ait: Et quid suspicamini montes incaleatos? Montem, inquit, in quo placuit deo habitare in eo. Vt quid suspicamini? Sicut enim lumen illi, quia & ipsis dictum est, Vos estis lumen mundi: sed aliud illud dictum est lumine verum quod illuminat omnem hominem: sic montes illi, sed longe alius maior mons paratus in cacumine montium. Montes itaque isti illum montem portando gloriosi sunt, quorum ille vnus dicit, Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo, vt qui gloriatur, non in seipso, sed in domino gloriatur. Vt quid ergo suspicamini montes incaleatos, eum montem in quo placuit deo habitare in eo? Non quia in aliis non inhabitat, sed quia in ipsis per ipsum, in ipso quippe inhabitat omnis plenitudo diuinitatis, non vmbra tanquam in templo a rege Salomone facta, sed corporaliter, id est, solide atque veraciter, quoniam deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Quod siue de patre dictum accipiamus, quoniam ipse ait, Pater autem in me manes facit opera, ego autem in patre & pater in me: siue ita intelligatur, deus erat in Christo, verbum erat in homine, sic erat vtique verbum in carne, vt verbum etiam caro factum solus proprie diceretur, id est, homo verbum in vnam Christi personam copularetur. Vt quid ergo suspicamini montes incaleatos, eum montem, in quo placuit deo habitare in eo? Longe vtique aliter*

quam in illis montibus, quorum aliquem etiam hunc **D** suspicamini. Non enim quia & illi per adoptionis gratiam filij dei sunt, ideo quisquam illorum est vnigenitus cui diceret, *Sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos sub pedibus tuis. Etenim dominus inhabitabit vsque in finem:* Id est, illos montes non comparandos huic monti, ipse dominus inhabitabit, qui est mons paratus in cacumine montium, vt perducatur eos in finem, id est, in seipsum sicut deus est, contemplandum. Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Deo itaque placuit habitare in isto monte, qui paratus est in cacumine montium, cui dicit: *Tu es filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Ipse autem mons dominus est, qui alios montes inhabitabit in finem, in quorum cacumine paratus est. Vnus enim deus & vnus mediator dei & hominum, homo Christus Iesus, mons montium, sicut sanctus sanctorum: vnde dicit, *Ego in eis & tu in me.* Vt quid ergo suspicamini montes incaleatos, montem in quo placuit deo habitare in eo? Etenim motes illos incaleatos dominus iste mons inhabitabit vsque in finem, vt aliquid sint quibus ait, *Quia sine me nihil potestis facere.* Ita fit etiam quod sequitur: *Currus dei decem milium multiplex.* Vel denum milium multiplex, vel decies milies multiplex. Vnum verbum enim Graecum sicut quisque potuit Latinorum interpretum transtulit, quod ibi dictum est, *μυριαδὸς ἑκατόν,* Latine autem satis exprimi non potuit, quoniam mille apud Graecos *χίλια* dicuntur, *μυριάδες* autem plura dena milia, *μυριάς* quippe vna decem milia sunt. Ingenitum itaque multitudinem sanctorum atque fidelium, qui portando deum sunt quodammodo currus dei, significauit hoc nomine. Hanc immanendo & regendo perducit in finem tanquam currum suum, velut in locum aliquem destinatum. Initium enim Christus, deinde qui sunt Christi, in praesentia eius, deinde finis. Haec est sancta Ecclesia, quae sunt quod sequitur: *Milia latantium.* Spe enim sunt gaudentes, donec perducantur in finem, quem nunc expectant per patientiam. Mirifice autem cum dixisset, *Milia latantium:* continuo subiecit: *Dominus in illis.* Ne miremur quod latentur, dominus in illis: Nam per multas tribulationes oportet et nos introire in regnum dei. Sed dominus in illis, ideo & si sunt quasi tristes, semper tamen gaudentes, nec iam ipso fine quod nondum viderunt, sed spe sunt gaudentes, & in tribulatione patientes, quoniam dominus in illis. *In Sina in sancto.* In nominum Hebraeorum interpretationibus inuenimus Sina interpretari mandatum: & alia quadam interpretatur, sed hoc puto praesenti loco aptius conuenire. Reddens enim causam quare latarentur illa milia, quibus constat currus dei, Dominus, inquit, in illis, in Sina in sancto: id est, dominus in illis in mandato, quod mandatum sanctum est, sicut dicit Apostolus, *Itaque lex quidem sancta & mandatum sanctum & iustum & bonum.* Sed quid prodesset mandatum nisi dominus ibi sit, de quo dicitur, *Deus enim est qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate:* Nam mandatum sine dei adiutorio litera est occidens. Lex enim subintravit, vt abundaret delictum. Sed quoniam plenitudo legis charitas est, ideo per charitatem lex impletur, non per timorem. Charitas enim dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Ideo latantur haec milia. Tantum enim faciunt iustitiam legis, quantum adiuuantur spiritu gratiae, quoniam dominus in illis in Sina in sancto: deinde ad ipsum dominum locutione conuersa: *Ascendisti, inquit, in altum captiuasti captiuos,*

Esai. 2.
1. Cor. 3.
Psal. 35.
Psal. 75.
Psal. 120.
1. Corin. 15.
Psal. 44.
Matth. 16.
Matth. 5.
Ioan. 1.
Esai. 2.
Gala. 6.
1. Corin. 1.
Coloss. 1.
3. Reg. 6.
1. Cor. 5.
Ioan. 14.
Ioan. 1.

Psal. 109.
Esai. 2.
Roma. 10.
Matth. 3.
1. Timo. 2.
Ioan. 17.
Ioan. 15.
E
1. Corin. 15.
Roma. 11.
Acto. 14.
2. Cor. 6.
F
Roma. 7.
Philip. 2.
1. Corin. 3.
Roma. 5.
Roma. 11.
Roma. 5.

*G*ratiam accepisti dona in hominibus. Hoc Apostolus sic commemorat, sic exponit de domino Christo loquens, Vnicuique autem nostrum, inquit, datur gratia secundum mensuram donationis Christi, propter quod dicit, ascendit in altum, captiuauit captiuitatem, dedit dona hominibus: Quod autem ascendit quid est, nisi quia & descendit in inferiores partes terra: Qui descendit, ipse est & qui ascendit super omnes celos, vt adimpleret omnia. Christo ergo sine dubitatione dictum est, Ascendisti in altum, captiuasti captiuitatem, accepisti dona in hominibus. Nec moueat quod Apostolus idem testimonium commemorans non ait, Accepisti dona in hominibus: sed, dedit dona hominibus. Ille quippe autoritate Apostolica secundum hoc locutus est, quod deus filius cum patre fecit. Secundum hoc quippe dedit dona hominibus, mittens eis spiritum sanctum, qui spiritus est patris & filij: secundum illud vero quod idem ipse Christus in corpore suo intelligitur quod est Ecclesia, propter quod & membra eius sunt sancti & fideles eius: vnde eis dicitur, Vos autem estis corpus Christi & membra, proculdubio & ipse accepit dona in hominibus. Christus quippe ascendit in caelum, & sedet ad dexteram patris: sed nisi & hic esset in terris, non inde clamasset, Saule Saule quid me persequeris? Cum ergo idem ipse dicat, Quando vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis: quid dubitamus eum accipere in membris suis, quae dona membra eius accipiunt? Sed quid est, captiuasti captiuitatem? Vtrum quia vicit mortem, quae captiuos tenebat in quibus regnabat, an ipsos homines appellauit captiuitatem, qui captiui sub diabolo tenebantur? Cuius rei mysterium continet etiam titulus illius Psalmi, quando domus edificabatur post captiuitatem, id est, Ecclesia post gentilitatem. Ipsos itaque homines qui captiui tenebantur appellauit captiuitatem, sicut militia cum dicitur, intelligitur qui militant: eandem captiuitatem a Christo captiuata dicit. Cur enim non sit captiuitas felix, si & ad bonum homines possunt capi? Vnde Petro dictum est, Ex hoc iam homines eris capiens. Captiuati ergo quia capti, & capti quia subiugati, sub iugo illud iugum miseri, liberati a peccato, cuius serui erant: & iustitiae serui facti, cuius liberi erant. Vnde & ipse in illis est, qui dedit dona hominibus, & accepit dona in hominibus. Ideoque in ista captiuitate, in ista seruitute, in isto curru, sub isto iugo non sunt milia plorantium, sed milia letantium. Dominus quippe in illis in Sina in sancto. Cui sensui congruit & alia interpretatio, qua interpretatur Sina mensura. Nam & de his donis laetitiae spirituales Apostolus loquens idem quod supra commemorauit, Vnicuique inquit, nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. Ac deinde sequitur, quod etiam hic sequitur: Propter quod dicit, ascendit in altum, captiuauit captiuitatem, dedit dona hominibus: quod hic est, accepisti dona in hominibus. Quid hac & illa veritate concordius? Quid manifestius? Sed quid deinde adiungit? *Etenim qui non credunt inhabitare. Vel quod nonnulli codices habent: Etenim non credentes inhabitare.* Nunquid sunt alij non credentes, nisi qui non credunt? De quibus dictum sit, non est facilis intellectus. Tanquam enim ratio redderetur superiorum verborum cum dictum esset, Captiuasti captiuitatem, accepisti dona in hominibus: ita subiunctum est, Etenim qui non credunt inhabitare, id est, non credentes vt inhabitarent. Quid est hoc? De quibus hoc dicit: An illa captiuitas antequam transiret in bonam captiuitatem, vnde fuerit mala captiuitas ostendit? Non

credendo enim possidebantur ab inimico qui operatur in filiis diffidentiae, in quibus & vos, inquit, fuistis Ephe. aliquando cum viueretis in illis. Donis ergo gratiae suae qui accepit dona in hominibus, captiuauit istam captiuitatem. Etenim non credentes erant vt inhabitarent. Nam fides eos inde liberauit, vt iam credentes inhabitent in domo dei, facti & ipsi domus dei, & currus dei decem milium letantium. Vnde qui haec canebat, in spiritu ea prouidens impletus etiam ipse letitia eructauit hymnum dicens, Dominus deus benedictus.

Benedictus dominus deus de die in diem. Quod nonnulli codices habent: *Die quotidie.* Quia sic habent Graeci *ἡμέραν καὶ ἡμέραν* quod verius exprimitur die quotidie. Quam puto locutionem hoc significare quod dictum est, de die in diem. Quotidie quippe hoc agit vsque in finem, captiuat captiuitatem, accipiens dona in hominibus. Et quoniam curru illum ducit vsque in finem: sequitur & dicit, *Prosperum iter faciet nobis deus sanitatum nostrarum. Deus noster deus saluos facienti.* Multum gratia commendatur, quis enim saluus esset nisi ipse sanaret? Sed ne occurreret cogitationi, cur ergo morimur si per eius gratiam salui facti sumus, continuo subiicit, *Et domini domini exitus mortis.* Tanquam diceret: quid indignaris humana conditio habere te exitum mortis, & domini tui exitus non alius quam mortis fuit? Potius ergo consolare quam indignare, nam & domini exitus mortis. Spe enim salui facti sumus. Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Patienter ergo etiam ipsam mortem feramus illius exemplo, qui licet nullo peccato esset debitor mortis, & dominus esset, a quo nemo animam tolleret, sed ipse eam a semetipso poneret, etiam ipsius fuit exitus mortis. *Veruntamen deus conquassabit capita inimicorum suorum, verticem capilli perambulanti in delictis suis.* Id est, nimis se extollentium, nimis superbientium in delictis suis, in quibus saltem humiles esse deberent dicentes: Domine propitius esto mihi peccatori. Sed conquassabit capita eorum, quoniam qui se exaltat humiliabitur, ac per hoc quantum & domini sit exitus mortis, tamen idem dominus quoniam deus est, & voluntate non necessitate secundum carnem mortuus est. Conquassauit capita inimicorum suorum, non solum eorum qui crucifixo illudentes & mouentes capita sua dicebant, Si filius dei est, descendat de cruce: sed etiam omnium extollentium se aduersus doctrinam eius, & tanquam mortem hominis iridentium. Idem quippe ipse de quo dictum est, *Alios saluos fecit, M* semetipsum non potest saluum facere, deus est sanitatum nostrarum, & deus est saluos facienti: sed propter humilitatis & patientiae documentum, & sanguine suo delendum nostrorum chirographum peccatorum, etiam suum esse voluit exitum mortis, ne mortem istam timeamus, sed illam potius, vnde nos liberauit per istam. Veruntamen illulus & mortuus conquassauit capita inimicorum suorum, de quibus ait, *Redemisti me & redam illis: siue bona pro malis, dum sibi subdit capita credentium: siue iusta pro iniustis, dum punit capita superbientium.* Vtroque enim modo conquassantur & confringuntur capita inimicorum, cum a superbia deiciuntur, siue humilitate correcti, siue in ima tartari absorpti. *Dixit dominus, ex Basan conuertor.* Vel vt nonnulli codices habent: *Ex Basan conuertor.* Ille quippe conuertit vt salui simus, de quo dictum est supra, *Deus sanitatum nostrarum, & deus saluos facienti.* Ei quippe & alibi dicitur, *Deus virtutum conuerte nos, & ostende faciem tuam & salui erimus.* Item alibi: *Conuerte nos deus sanitatum nostrarum,*

A nostrorum. Ille autem dixit: Ex Basan conuertam. Basan interpretatur confusio. Quid est ergo, conuertam ex confusione: nisi quia confunditur de peccatis suis, qui pro eis dimittendis precatur misericordiam dei? Inde est quod ille publicanus nec oculos ad caelum audebat leuare, ita se considerans confundebatur, sed descendit iustificatus, quia dixit dominus ex Basan conuertam. Basan interpretatur & siccitas. Et recte intelligitur dominus ex siccitate conuertere, id est, ex inopia. Nam qui sibi videtur copiosi cum sint famelici, & pleni cum sint inanissimi, non conuertuntur. Beati enim qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Ex ista dominus siccitate conuertit: de anima quippe sicca illi dicitur: Extendi manus meas ad te, anima mea velut terra sine aqua tibi. Ibi illud quoque non absurde intelligitur, quod habent alij codices: Ex Basan conuertar. Conuertitur enim ad nos etiam ipse qui dicit, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos: & non nisi extra confusionem, cum peccatum nostrum ante nos est semper: & extra siccitatem, quia eius desideramus imbrem, qui pluuiam voluntariam segregauit hereditati suae. Nam siccitate infirmata est, ipse vero conuersus perficit eam, cui dicitur, Et conuersus uiuificasti me. Dixit ergo dominus, ex Basan conuertam. *Conuertam in profundum maris.* Si conuertam, quare in profundum maris? In seipsum quippe conuertit dominus, cum salubriter conuertit, & non est utique ipse in profundo maris. An fallit forte Latina locutio, & pro eo positum est in profundum, quod est in profundo: Non enim ille se conuertit, sed sibi conuertit eos, qui in profundo huius seculi iacent demersi pondere peccatorum: ubi conuersus ille dicit, De profundis clamaui ad te domine. Si autem non est, conuertam: sed conuertar in profundum maris: hoc intelligitur dixisse dominum nostrum: quod sua misericordia conuerteretur etiam in profundum maris ad eos quoque liberandos, qui essent etiam desperatissimi peccatores: quanquam in aliquo Graeco codice inuenerim, non in profundum, sed in profundis, hoc est, *in profundo*, quod priorem sensum confirmat, quod etiam ibi deus conuertat ad se de profundis clamantes. Qui etsi intelligatur ibi se conuertit ad liberandos etiam tales, non est incongruum, & ita eos conuertit, vel ad eos liberandos conuertitur ita.

Et intingatur pes tuus in sanguine. Quod ad ipsum dominum Propheta dicit, ut tingatur pes tuus in sanguine: id est, ut ipsi qui ad te conuertuntur, vel ad quos liberandos conuerteris, licet in profundo maris onere iniquitatis depressi fuerint, intantum gratia tua proficiant, quoniam ubi abundauit peccatum, superabundauit gratia, ut fiat per tuus inter membra tua ad annunciandum Euangelium tuum, & pro nomine tuo diu ducentes martyrium, usque ad sanguinem certent. Sic enim ut arbitror conuenientius intelligitur pes eius tinctus in sanguine: denique adiungit, *Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso.* Eisdem ipsos qui usque ad sanguinem fuerant pro fide Evangelica certaturi, etiam canes vocat tanquam pro suo domino latrantes: non illos canes, de quibus dicit Apostolus, Cauete canes: sed illos qui edunt de micis quae cadunt de mensa dominorum suorum: hoc enim confessa Chanaan meruit audire, O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut vis. Canes laudabiles, non detestabiles, fidem seruantes domino suo, & pro eius domo contra inimicos latrantes. Non enim tantummodo canum dixit, sed canum tuorum: nec eorum dentes, sed lingua laudata est: quoniam non utique frustra, nec sine magno sacramento Gedeon solos eos ius-

sus est ducere, qui fluminis aquam sicut canes lambent, talesque non amplius quam trecenti in tanta multitudo inueniuntur. In quo numero crucis signum est propter .r. litteram, quae in Graecis numerorum notis trecentos significat. De talibus canibus & in alio Psalmo dicitur, Conuertentur ad uesperam, & famem patientur ut canes: nam & quidam canes reprehensi sunt a Propheta Esaiam, non ideo quia canes essent, sed quod latrare nescirent, & dormire amarent. Vbi utique demonstrauit, quia si uigilarent & pro domino suo latrarent, laudabiles canes essent, sicut laudantur isti, de quibus dicitur: Lingua canum tuorum: quos tamen Propheta ex inimicis futuros esse praedixit, per illam scilicet conuersionem, de qua superius loquebatur. Vnde & ille Psalms, Conuertentur, inquit, ad uesperam, & famem patientur ut canes: deinde ueluti querentibus unde hoc illis tantum bonum, ut canes eius fierent, cuius fuerat inimici, responsum est ab eo, sic enim legitur, Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso: Ipsius utique dilectione, ipsius misericordia, ipsius gratia. Nam quando id possent a seipsis? Etenim cum inimici essemus, reconciliati sumus deo per mortem filij eius: ad hoc & domini fuit exitus mortis. *Visi sunt gressus tui deus.* Gressus E quibus uenisti per mundum tanquam in illo curru peragraturus orbem terrarum: quos & nubes in Euangelio sanctos & fideles suos significat, ubi ait, Amodo uidebitis filium hominis uenientem in nubibus. Excepto illo aduentu, in quo erit iudex uiuorum atque mortuorum, Amodo, inquit, uidebitis filium hominis uenientem in nubibus. Hi gressus tui uisi sunt: id est, manifestati sunt, reuelata gratia testamenti noui: unde dictum est, Quam speciosi pedes eorum qui annunciant pacem, qui annunciant bona. Haec enim gratia & isti gressus latebant in ueteri testamento: cum autem uenit plenitudo temporum, & placuit deo reuelare filium suum ut annuncietur in gentibus, uisi sunt gressus tui deus. *Gressus dei mei regis mei, cui est in sancto.* In quo sancto, nisi in templo suo? Templum enim dei sanctum est, inquit, quod estis uos. Ut autem gressus isti uiderentur: Praeueniunt principes conuicti psallentibus, in medio adolescentularum tympanistrarum. Principes sunt Apostoli: Ipsi enim praue-

nerunt ut populi sequerentur. Praeueniunt annunciantes nouum testamentum conuicti psallentibus, de quorum bonis operibus etiam uisibilibus tanquam organum laudis glorificaretur deus. Iidem autem principes in medio adolescentularum tympanistrarum, in ministerio scilicet honorabili: nam ita sunt in medio ministri praepositi Ecclesiarum nouarum: hoc enim est adolescentularum carne edomita deum laudantium: hoc enim est tympanistrarum, eo quod tympana fiant corio siccato & extento. Ideo ne quisquam carnaliter ista acciperet, & ex his uerbis quosdam luxuriae choros in animum induceret, sequitur & dicit: *In Ecclesiis benedicite dominum.* Tanquam diceret, quicumque auditis adolescentulas tympanistras, lasciuia delectameta & non cogitantes in Ecclesiis benedicite dominum. Ecclesiae quippe uobis hac mystica significatione monstrantur. Ecclesiae sunt adolescentulae, noua gratia decoratae, Ecclesiae sunt tympanistras, castigata carne spiritualiter sonora. In Ecclesiis ergo benedicite dominum. *Deum de fontibus Israel.* Inde prius elegit quos fontes faceret. Nam inde sunt electi Apostoli, & hi primitus audierunt, *Qui biberit ex aqua quam ego dabo, non sitiet unquam, sed fiet in eo fons aquae salientis in uitam aeternam.* Ibi Benjamin adolescentior in ecclesiis. Ibi Paulus nouissimus Aposto-

Philip. 3. G lorum, qui dicit: nam & ego Israëlita sum ex semine Abraham de tribu Benjamin. Sed planè in ecstasi, expauescentibus omnibus tam magnū in eius vocatione miraculum. Ecstasis nanque est mentis excessus, quod aliquando pauore contingit, nonnunquam vero per aliquam reuelationem & alienationem mentis à sensibus corporis, vt spiritui quod demonstrandum est, demonstratur. Vnde intelligi etiā sic potest quod hic positū est, in ecstasi, quia cum ei persecutori dictū esset de cælo, Saule Saule quid me persequeris: adempto lumine oculorum carnalium, respondebat domino quem spiritu videbat: qui autem cum illo erant, vocem respondentis audiebant, neminem autem videntes cui loqueretur. Potest hic ecstasis etiā illa eius intelligi de qua ipse loquens ait, scire se hominē raptum vsque ad tertium cælum, siue autē in corpore, siue extra corpus nescire, sed raptum in paradysum, audisse ineffabilia verba, quæ non liceret homini loqui. *Principes Iuda duces eorum, principes Zabulon, principes Neptalim.* Cum Apostolos significet principes, ibi est & Benjamin adolescentior in ecstasi, quibus verbis Paulum significari nemo ambigit. Vel nomine principum omnes significantur in Ecclesiis excellentes atque imitatione dignissimi. Quid sibi volunt hæc nomina tribuum Israëlitarum? Si enim tantum Iudæ mentio fieret, quoniam ex hac tribu reges fuerāt ex qua & dominus Christus secundum carnem, ideo ex hac tribu putaremus figuratos etiam principes testamenti noui. Cum vero adiungit principes Zabulon, principes Neptalim, quisquam forsitan dicat ex his tribubus Apostolos fuisse, ex aliis autem non fuisse. Quod licet vnde probari hoc posset non videam, tamen quia nec vnde refellatur inuenio, & hoc loco principes Ecclesiarum, ducēsque eorum qui in Ecclesiis benedicunt domino, video commendari, non absurde etiam istum sensum probo, sed plus me delectat, quod ex istorum nominum interpretatione clarescit. Hebræa quippe sunt nomina, quorum Iuda confessio interpretari dicitur: Zabulon habitaculum fortitudinis: Neptalim dilatatio mea. Quæ omnia verissimos nobis insinuāt principes Ecclesiarum, dignos ducatu, dignos imitatione, dignos honoribus. Martyres nanque in Ecclesiis locum summum tenent, atque apice sanctæ dignitatis excellunt. Iam vero in martyrio primo confessio est, & pro illa quicquid acciderit, tolerandi sequens assumitur fortitudo: deinde post omnia tolerata, finitis angustiis, latitudo consequitur in premio. Potest & sic intelligi, vt quoniā tria hæc præcipue commendat Apostolus, fidem, spem, charitatem: confessio sit in fide, fortitudo in spe, latitudo in charitate. Fidei quippe res est, vt corde credatur ad iustitiam, ore autem confessio fiat ad salutem. In passionibus autem tribulationum res tristis est, sed spes fortis est. Si enim quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Latitudinem vero præstat charitatis in corde diffusio: nam consummata charitas foras mittit timorem: qui timor tormentum habet per animæ angustias. Principes ergo Iuda duces eorum. Quorum? Qui in Ecclesiis benedicunt dominum. Principes Zabulon, principes Neptalim, principes confessionis, fortitudinis, latitudinis, principes fidei, spei, & charitatis. *Manda deus virtutem tuam.* Vnus autem dominus noster Iesus Christus per quem omnia & nos in ipso, quem legimus dei virtutem & dei sapientiam. Quomodo autem deus mandat Christum suum, nisi dum eum commendat: Commendat enim deus charitatem

1. Cor. 13.
Rom. 4. 10.
Rom. 4. 8.
1. Ioan. 4.
1. Cor. 8.
1. Cor. 1.
Rom. 4. 5.

suam in nobis, quoniam dum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Quomodo nō & cum illo omnia nobis donauit: Manda deus virtutem tuam. *Confirma deus hoc quod operatus es in nobis.* Manda docendo, confirma iuuando. *A templo tuo in Hierusalem, tibi offerent reges munera.* A templo tuo in Hierusalem, quæ est libera mater nostra, quia & ipsa est templum sanctum tuum. Ab illo ergo templo tibi offerent reges munera. Quicunque reges intelligantur, siue reges terræ, siue reges quos discernit super cælestis super columbæ deargentatam, tibi offerent reges munera. Et quæ munera: Gratiōsa. Quæ sacrificia: Laudis. Sed huic laudi obstrepunt christianū vocabulum habentes, & diuersa sentientes. Fiat ergo quod sequitur: *Increpa feras calami.* Nam & feras sunt, quoniam non intelligendo nocent. Et feras calami sunt, quoniam scripturarū sensum proprio errore peruertunt. Per calamum quippe tam conuenienter scripturæ significatur, quam sermo per linguā, secundum quod dicitur lingua Hebræa, vel Græca, vel Latina, vel alia quælibet, per efficientem scilicet id quod efficitur. Vtatum est autem in Latino eloquio, vt scriptura stylus vocetur quod stylo fiat, ita ergo & calamus quod calamo fiat. Dicit Apostolus Petrus, in-
doctos & instabiles pervertere scripturas ad proprium suum interitum. Hæc sunt feras calami, de quibus hic dicitur, *Increpa feras calami.* De his est enim quod adiungit. *Congregatio taurorum inter vaccas populorum, vt excludantur ij, qui probati sunt argento.* Tauros vocans propter superbiam duram indomitamque: ceruicis. Significat enim hæreticos: vaccas autē populorū seductibiles animas intelligendas puto, quia facile hos tauros sequuntur. Non enim populos vniuersos seducunt, in quibus sunt graues & stabiles: vnde scriptum est, *In populo graui laudabo te:* sed in eis populis quos inuenerint vaccas. Ex his enim sunt qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis desideris erroris, semper discentes, & ad veritatis scientiam nunquam peruenientes. Quod autem ait idem Apostolus, Oportet & hereses esse, vt probati manifesti fiant in vobis: hoc etiam hic sequitur, *Vt excludantur ij qui probati sunt argento, id est, qui probati sunt eloquiis domini.* Eloquia quippe domini eloquia casta, argentum igne probatū terræ. Nam excludantur dictum est appareat, emineant, quod ait ille, manifesti fiant. Vnde & in arte argētaria exclusores vocantur, qui de confusione masse nouerūt formā vasis exprimere. Multi enim sensus scripturarum sanctarū latent, & paucis intelligentioribus noti sunt, nec asseruntur comodius & acceptabilius, nisi cum respondendi hæreticis cura compellit. Tunc enim etiā qui negligunt studia doctrinæ, sopore discusso ad audiēdi excitantur diligentiam, vt aduersarij refellantur. Denique quā multi scripturarū sanctarū sensus de Christo deo asseri sunt cōtra Photinū, quā multi de homine Christo cōtra Manichæū, quā multi de trinitate contra Sabelliū, quā multi de vnitatem trinitatis contra Arrianos, Eunomianos, Macedonianos: quā multi de catholica Ecclesia toto orbe diffusa, & de malorum commixtione vsque in finem seculi, quod boni in sacramentorum eius societate non obsint, aduersus Donatistas & Luciferianos aliosque: si qui sunt qui simili errore à veritate dissentiunt: quā multi cōtra ceteros hæreticos, quos enumerare vel cōmemorare nimis longum est, & præsentī operi non necessariū. Quorum tamen sensuū probati assertores aut profus laterent, aut non ita eminerent, vt eos eminere fecerunt superborum

Gala. 4.
1. Petri. 3.
Psal. 14.
1. Tim. 1.
1. Cor. 11.
Psal. 11.
M. Excl. 11.

Arum contradictiones, quos velut tauros, id est, iugo disciplinae pacifico lenique non subditos commemorat Apostolus, ubi talem dicit eligendum ad episcopatum, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & contradicentes redarguere. Sunt enim multi non subditi, ut sunt tauro, ditione cervicis impatientes aratri atque iocunditatis, vaniloqui, & mentis seductores. Has mentes significavit iste psalmus appellatione vaccarum. Ad hanc ergo utilitatem providentia diuina permittit tauros congregari inter vaccas populorum ut excludantur, id est, ut emineant qui probati sunt argento. Ad hoc enim haereticos sinuntur esse, ut probati manifesti fiant. Quamquam & sic etiam possit intelligi, congregatio tauro-rum inter vaccas populorum, ut ab eis vaccis excludantur, qui probati sunt argento. Hanc enim habent intentionem haeretici doctores, ut ab auribus animarum, quas seducere moliantur excludant eos, id est, separent eos qui probati sunt argento, id est, qui idonei sunt docere eloquia domini. Sed siue ille huius verbi, siue iste sit sensus: sequitur, *Disperge gentes, quae bella volunt.* Non enim correctioni sed contentioni student. Hoc ergo propheta, ut ipsi potius dispergantur, qui corrigi nolunt, qui gregem Christi dispergere affectant. Gentes autem appellauit, non propter generationes familiarum, sed propter generationes sectarum ubi series successione confirmavit errorem. *Veniunt legati ex Aegypto, Aethiopia praeueniet manus eius.* Aegypti vel Aethiopiae nomine, omnium gentium fidem significauit, a parte totum, legatos appellans reconciliationis, praedicatores. Pro Christo enim, inquit, legatione fungimur tanquam deo exhortante per nos: obsecramus pro Christo reconciliari deo. Non ergo de solis Israelitis unde Apostoli electi sunt: sed etiam de ceteris gentibus futuros praedicatores Christianae pacis hoc modo mystice prophetatum est. Quod vero ait, *Praeueniet manus eius:* hoc ait, praeueniet vindictam eius, conuersione scilicet ad eum, ut peccata dimittantur, ne peccatores permanendo puniantur. Quod etiam in alio Psalmo dicitur, *Praeueniamus faciem eius in confessione.* Sicut per manus vindictam, ita per faciem reuelationem praesentiamque signat, quae futura est in iudicio. Quia ergo per Aegyptum atque Aethiopiam totius orbis gentes significauit: continuo subiunxit, *Deo regna terra.* Non Sabellio, non Arrio, non Donato, non ceteris tauris cernicatis, sed deo regna terra. Plures autem codices Latini & maxime Graeci ita distinctos versus habent, ut non sit in eis vnus versiculus, *Deo regna terrae:* sed, *deus, in fine sit versus superioris, atque ita dicatur, Aethiopia praeueniet manus eius deo.* Ac inde sequatur in alio versu, *Regna terra cantate deo, psallite domino.* Qua distinctione multorum codicum & autoritate digniorum consonanti sine dubio praefenda fides commendari mihi videtur, quae opera praecedat, quia sine honorum operum meritis per fidem iustificatur impius, sicut dicit Apostolus, *Credenti in eum, qui iustificat impium, deputatur fides eius ad iustitiam, ut deinde ipsa fides per dilectionem incipiat operari.* Ea quippe sola bona opera dicenda sunt, quae fiunt per dilectionem dei. Haec autem necesse est, ut antecedit fides, ut inde ista, non ab istis incipiat illa: quoniam nullus operatur per dilectionem dei, nisi prius credat in deum. Haec est fides de qua dicitur, *In Christo enim Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque praepitium, sed fides quae per dilectionem operatur.* Haec est fides de qua ipsi Ecclesiae dicitur in Canticis canticorum, *Veniens & pertransies ab initio fi-*

dei. Venit enim tanquam currus dei in milibus latantium, prosperum iter habens, & pertransit de hoc mundo ad patrem: ut fiat in ea quod Iponus in se dicit, qui transit de hoc mundo ad patrem, volo ut ubi ego sum, & isti sint mecum, ab initio fidei. Quia ergo ut bona opera sequatur praecedat fides, nec vlla sunt bona opera, nisi quae sequuntur praecedentem fidem: nihil aliud videtur dictum, Aethiopia praeueniet manus eius deo: nisi Aethiopia credet deo. Sic enim praeueniet manus eius, id est, opera eius. Cuius nisi ipsius Aethiopiae: Quia hoc in Graeco non est ambiguum: eius quippe ibi feminino genere apertissime positum est, ac per hoc nihil aliud dictum est, quam Aethiopia praeueniet manus eius deo, id est, credendo in deum praeueniet opera sua. Existimo enim, inquit Apostolus, iustificari hominem per fidem sine operibus legis. An Iudaeorum deus tantum? Nonne & gentium? Sic ergo Aethiopia quae videtur extrema gentium, iustificatur per fidem sine operibus legis. Non enim, ut iustificetur de legis operibus gloriatur, nec praeposit fidei merita sua, sed fide praeuenit opera sua. Plures sane codices Graeci non habent manus, sed manum, quod tantumdem valet, quoniam pro operibus positum est. Mallem autem Latini interpretes sic transulissent, Aethiopia praeueniet manus suas, quam manus eius deo: quoniam planius hoc esset, quam quod nunc dictum est eius, & salua veritate fieri posset, quia in Graeca lingua id pronomem non solum eius, sed etiam suam vel suas potest intelligi, quod est *αὐτῆς*: suam ergo si manum: suas autem, si manus. Nam quod est in Graeco, *χρῆσθαι αὐτῆς*, quod plures codices habent, & manum eius & manum suam potest intelligi. Quod vero rarum est in codicibus Graecis, *χρῆσθαι αὐτῆς*, & manus eius & manus suas Latine potest dici. Hinc iam velut decursis per prophetiam rebus omnibus, quas impletas esse iam cernimus, hortatur ad laudem Christi, ac deinde praenunciat futurum eius aduentum. *Regna terra cantate deo, psallite domino. Psallite deo, qui ascendit super caelum caelorum ad Orientem.* Vel sicut nonnulli codices habent, *Qui ascendit super caelum caeli, ad Orientem.* In his verbis ille non intelligit Christum, qui eius resurrectionem ascensionemque non credit. Ad Orientem vero quod addidit, nonne etiam ipsum locum, quoniam in partibus Orientis est ubi resurrexit & unde ascendit, expressit: Ergo super caelum caeli sedet ad dexteram patris. Hoc est quod dicit Apostolus, *Ipsa est qui ascendit super omnes caelos.* Quid enim caelorum restat post caelum caeli? Quos & caelos caelorum possumus dicere, sicut vocauit firmamentum caelum, quod tamen caelum, etiam caelos legimus ubi scriptum est, *Et aquae quae super caelos sunt laudent nomen domini.* Et quoniam inde venturus est ad iudicandos viuos & mortuos. Attende quod sequitur, *Ecce dabit vocem suam vocem virtutis.* Ille qui sicut agnus coram tondente se fuit sine voce, ecce dabit vocem suam, nec vocem infirmitatis tanquam iudicandus, sed vocem virtutis tanquam iudicaturus. Non enim deus occultus sicut prius, & in hominum iudicio non aperiens os suum, sed deus manifestus veniet, deus noster & non silebit. Quid desperatis infideles? Quid irridetis? Quid dicit seruus meus, Tardat dominus meus venire? Ecce dabit vocem suam, vocem virtutis. *Date gloriam deo, super Israel magnificentia eius.* De quo dicit Apostolus super Israel dei, Non enim omnes, qui ex Israel hi sunt Israelitae, quoniam est & Israel secundum carnem. Unde ait, Videte Israel secundum carnem. Non autem qui filij carnis, hi filij

Math. 11.
Ad Tit. 1.

1. Cor. 5.

Psalm. 94.

Roma. 4.

Galat. 5.

Cant. 1.

Rom. 3.

E

F

Mat. 16.

Acto. 1.

Eph. 4.

Gene. 1.

Psalm. 148.

Acto. 1.

Esa. 53.

Psalm. 49.

Luca. 12.

Galat. 6.

Rom. 9.

1. Cor. 10.

Rom. 9.

Ghi filij sunt dei, sed filij promissionis deputantur in semine. Tunc ergo quādo erit sine vlla malorum commixtione populus eius tanquā massa ventilabro emūdata, tanquā Israël in quo dolus nō est, tunc eminentissima erit super Israël magnificētia eius. *Et virtus eius in nubibus.* Non enim solus veniet ad iudicium, sed cū senioribus populi sui, quibus promisit quōd sedebunt super sedes iudicaturi, qui etiam angelos iudicabunt. Hæ sunt nubes. Denique ne aliud nubes intelligerentur: secutus adiunxit, *Mirabilis deus in sanctis suis, deus Israël.* Tunc enim & nomen ipsum verissime ac plenissime implebitur Israël, quod est videns deum: *quando videbimus eum sicuti est. Ipse dabit virtutem & fortitudinem plebi suæ, benedictus deus.* Nunc fragiles & infirmi, habemus enim thesaurum istū in vasis fictilibus. Tunc vero etiam corporum gloriosissima commutatione, ipse dabit virtutem & fortitudinem plebi suæ. Seminatur enim hoc corpus in infirmitate, surget in virtute. Ipse ergo dabit virtutem, quam in sua carne premitit, de qua dicit Apostolus, Virtutē resurrectionis eius. **H** Fortitudinē autē, qua inimica destruetur mors. Quoniam itaque prolixum, & ad intelligendum difficilem Psalmum, tandem aliquando ipso adiuvante finiimus, benedictus deus, Amen.

Concio prima de prima parte Psalmi sexagesimo octavi.

RO tempore in hoc seculo exorti sumus & aggregati populo dei, quo iam olus illud ex grano sinapis tetendit brachia sua: quo iam fermentum illud, quod primo contemptibile fuit, fermentavit tres mensuras: id est, totum orbem terrarū reparatum ex tribus filiis Noë: quoniam ab oriente & occidente & aquilone & austro veniunt, qui recubent cum patriarchis, expulsis foras eis, qui de illorum carne sunt nati, & eorum fidem non sunt imitati. Ad hæc ergo Christi Ecclesię gloriā oculos aperimus, & istam sterilem cui gaudium indictum atque prædictum est, quod plures filios habitura esset, quā illa quæ habebat virum, iam talē invenimus quæ oblita esset opprobriorum, & ignominia viduitatis suæ: & ideo possumus fortē mirari cū voces humilitatis Christi vel nostræ relegerimus in aliqua prophetia. Et fieri potest ut minus ex eis afficiamur, quia non cō tempore venimus quando ista cum sapore legebantur abundante pressura. Sed rursus si tribulationū abundantiam cogitemus, & in qua ambulemus via cognoscamus: si tamen in illa ambulamus, quæ sit angusta & per pressuras atque tribulationes perducatur ad requiem sempiternam: quamque ipsa quæ in rebus humanis vocatur felicitas, plus sit timenda quā miseria, quando quidem miseria plerumque affert ex tribulatione fructum bonum, felicitas autem corrūpit animam perversa securitate, & dat locū diabolo tentatori. Cum ergo cogitauerimus prudenter & recte, sicut psallit hæc victima, tetationem esse vitā humanam super terram, neminemque omnino esse securum, nec debere esse securū, donec ad illam patriam veniatur, vnde nemo exit amicus, quō nemo admittitur inimicus, etiam nunc in ipsa Ecclesię gloria agnoscimus voces tribulationis nostræ: & tāquam membra Christi, cōpage charitatis subdita capiti nostro, & nos inuicē retinentia dicemus de Psalmis, quod hic dixisse inuenerimus martyres, qui fuerunt ante nos, quia tribulatio est omnibus cōmunis ab initio vsque in finem. Tamen istum Psalmum, quem tractādum suscepimus, & de quo loqui charitati vestræ in nomine domini

proposuimus, in grano sinapis agnoscamus: paululum K ab altitudine oleris & diffusionē ramorum, & ab illa gloria, vbi aues cæli requiescunt, auocemus cogitationē, & hæc magnitudo quæ nos delectat in olere, quā de paruo surrexit audiamus. Christus enim hic loquitur, sed iam scientibus dicimus, Christus nō solum caput, sed & corpus, ex ipsis verbis agnoscimus. Nā quia Christus hic loquitur, dubitare omnino non permittimur. Hic sunt enim expressa verba, quæ in eius passione cōpleta sunt, Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Quando ista ad literā impleta sunt, & prorsus quomodo prædicta, sic reddita. Cūque ipse Christus dixisset, sitio, pendens in cruce, & ad hoc verbū ei acetum in spōgia datum esset, quo accepto dixit, Cōsummatū est, & sic inclinato capite tradidit spiritum: ostēdens ista omnia quæ prædicta sunt, in illo fuisse tunc consummata, non licet hic aliud intelligere. Apostoli etiā loquentes de Christo, testimonia ex isto Psalmo dederunt. Quis autē deuiet a sententiis eorum? Aut quis agnus non sequatur arietes? Ergo Christus hic loquitur, magisque nobis demonstrandum est, vbi eius mēbra loquantur, vt ostēdamus quia totus hic loquitur, quā dubitandum quod Christus loquatur.

Titulus Psalmi est, In finem pro his qui commutabuntur ipsi David.

Nunc commutationem in melius audi: cōmutatio enim, vel in deterius est, vel in melius est. Adam & Eva in deterius, qui ex Adam & Eva Christo adhererunt, in melius commutati sunt. Sicut enim per vnum hominē mors, ita & per vnum hominē resurrectio mortuorum: Et sicut in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes viuificabuntur. Ab eo quod formauit deus, mutatus est Adā, sed in peius iniquitatis suæ. Ab eo quod operatus est iniquitatem, mutantur fideles, sed in melius per gratiam dei. Vt mutaremur in peius, nostra iniquitas fuit: vt mutaremur in melius, nō nostra iustitia, sed gratia dei præstat. Quōd ergo in peius mutati sumus, nobis imputem: quōd in melius cōmutamur, deum laudemus. Pro his ergo iste Psalmus, qui commutabuntur. Vnde autem ista commutatio facta est, nisi ex passione Christi: Pascha ipsum, Latine transitus interpretatur. Non est enim pascha Græcum nomen, sed Hebræum. Resonat quidem in Græca lingua passione, quia *πάσχω* pati dicitur. Sed consultum Hebræum eloquiū, aliud indicat. Pascha transitum commendat. Quod admonuit etiam Ioannes Euangelista, qui imminente passione cū veniret dominus ad cœnam, qua cōmendauit sacramētum corporis & sanguinis sui, ita loquitur, Cum autem venisset hora qua transiret Iesus de hoc mundo ad patrem: expressit ergo transitum paschæ. Sed nisi ipse transisset hinc ad patrem qui propter nos venit, nos transire hinc quomodo possemus, qui non propter aliquē leuādum descendimus, sed cecidimus: ipse autem nō cecidit, sed descendit, vt eum qui ceciderat subleuaret. Transitus ergo illius & noster hinc ad patrem, de hoc mundo ad regnum cœlorum, de vita mortali ad vitam æternam, de vita terrena ad vitam cœlestem, de vita corruptibili ad incorruptibilem, de tribulationum conuersatione ad perpetuam securitatē. Ideo pro his qui cōmutabuntur, Psalmi titulus est. Causam igitur commutationis nostræ, id est, ipsam domini passionem, nostramque in tribulationibus vocem in textu Psalmi aduertamus, cognoscamus, cōgemiscamus, & audiendo, cognoscendo, cōgemiscendo,

*Math. 13.
Luc. 13.
Gen. 9.
Math. 8.*

*Esai. 54.
Galat. 4.*

Math. 7.

Iob. 7.

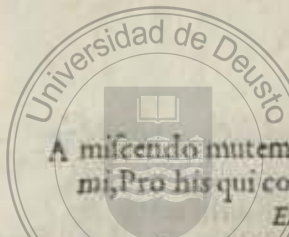
Psalm. 31.

Ioan. 10.

Gen. 3.

1. Cor. 15.

Ioan. 11.

A miscendo mutemur vt impleatur in nobis titulus Psal-
mi, Pro his qui commutabuntur.

Enarratio primæ partis.

Saluum me fac deus, quoniam intraverunt aquæ usque ad ani-
mâ meam. Granum illud est contemptum mun-
do, quod videtur humiles dare voces, In horto
oritur, miraturo mundo oleris magnitudinem, cuius
oleris semen contemptum est à ludæis. Reuera enim
considerate semē sinapis, minutum, fuscum, asperna-
bile prorsus, vt ibi impleatur quod dictū est, Vidimus
eum, & non habebat speciem neque decorē. Aquas au-
tem intrasse vsque ad animam suam dicit, quia potue-
runt illæ turbæ, quas aquarum nomine significauit, eo-
usque præualere vt occiderent Christum. Præualuerūt
ad contemnendum, ad tenendum, ad ligandum, ad in-
sultandum, ad colaphizandum, ad conspuendum. Ad-
huc quousq; vsque ad mortem. Ergo introierunt aquæ
vsque ad animam meam. Hæc quippe vitam dixit ani-
mam suam, quousque illi accedere scruendo potue-
runt. Sed nunquid hoc possent nisi ab ipso permittē-
tur? Vnde ergo aliquid tãquam inuitus patitur sic cla-
mat, nisi quia caput membra sua præfiguratur? Passus est
quippe ille quia voluit, martyres vero etiam si nolue-
runt. Petro nanque ita prædixit passionem suam, Cum
senueris, inquit, alius te præcinget, & feret quò tu non
vis. Quãquam enim Christo inherere cupiamus, mori
tamen nolimus, & ideo libenter vel potius patienter
patimur, quia alius transitus non datur, per quem Chri-
sto cohareamus. Nam si possemus aliter peruenire ad
Christum, id est, ad vitam æternã, quis vellet mori? Na-
turam quippe nostram, id est, consortium quoddã ani-
mæ & corporis, & quandam in his duobus familiarita-
tem conglutinationis atque cõpaginis, exponens quo-
dam loco Apostolus, ait, habere nos domũ non manu-
factam, æternam in cælis: id est, immortalitatem præ-
paratam nobis, qua induendi sumus in finem cum re-
surrexerimus à mortuis: & ait, In quo nolimus spoliari
sed superueltiri, vt absorbeat mortality à vita. Si fieri
posset sic vellemus, ait, fieri immortales, vt iã veni-
ret ipsa immortalitas, & modo sicut sumus mutaret
nos, vt mortale hoc nostrum absorberetur à vita, non
per mortem corpus puniretur, vt in fine iterũ recipe-
retur. Quãuis ergo à malis ad bona transeamus, tamen
ipse transitus aliquantum amarus est, & habet fel quod
dederunt domino in passione Iudei, habet acre quid-
dam tolerandum, quo ostenduntur qui eum aceto po-
tauerunt. Præfigurans ergo & transformans in se nos
ipso, hoc ait, Saluũ me fac deus, quoniam intraverunt
aquæ vsque ad animam meam. Potuerunt qui persecu-
ti sunt etiam occidere, sed amplius quod faciant nõ ha-
bebunt. Præmisit enim exhortationem ipse dominus
dicens, Nolite timere eos qui corpus occidunt, & am-
plius non habent quid faciant, sed eum timete qui ha-
bet potestatem, & corpus & animam occidere in gehē-
nam ignis. Maiore timore minora cõtemnimus, & ma-
iore æternitatis cupiditate omnia temporalia fastidi-
mus. Nam & hic delitiæ temporales dulces sunt, & tri-
bulationes temporales amaræ sunt. Sed quis non bibit
tribulationis temporalis poculũ, metuens ignis gehē-
narum? Et quis non contemnat dulcedinem seculi, in-
hians dulcedini vitæ æternæ? Hinc ergo vt liberemur
clamemus, ne forte in pressuris cõsentiamus iniquitati,
& vere irreparabiliter sorbeamur. Saluum me fac
deus quoniam intraverunt aquæ vsque ad animã meã.
Infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Quid di-

cit limum? An ipsos qui persecuti sunt? De limo enim D
factus est homo, sed isti cadendo à iustitia limus pro-
fundi facti sunt: quibus persequentibus, & ad iniquita-
tem trahere cupientibus quisquis non cõsenserit, de li-
mo suo aurũ facit. Merebitur enim limus ipsius cõuer-
ti in habitudinem cõelestem, & socius fieri corũ de qui-
bus dicit titulus psalmi, pro iis qui commutabuntur. Isti
autem cũ limus profundi essent, hæsi in illis: id est, te-
nuerunt me, præualerunt mihi, occiderunt me. Infixus
sum ergo in limo profundi, & non est substantia. Quid
est hoc, non est substantia? Nunquid nã ipse limus non
est substantia? An ego inheres factus sum non esse sub-
stantia? Quid est ergo, infixus sum? Nunquid nã sic hæ-
sit Christus? An vero hæsi? An non, sicut dictum est in
Libro Iob, Terra tradita est in manus impij? An secun-
dũ corpus infixus est, quia teneri potuit, & ipsam cru-
cifixionem habebat? Nisi enim clavis fixus esset, cruci-
fixus nõ esset. Vnde ergo non est substantia? An limus
ille nõ est substantia? Intelligamus ergo si potuerimus,
quid sit & non est substantia, si prius intellexerimus,
quid sit substantia. Substantia quippe dicitur & diuitia-
rum, secundũ quam dicimus, habuit substantiã, & per-
didit substantiã. Sed nõquid hoc putabimus hic dictũ
esse, & nõ est substantia? id est, nõ sunt diuitie, quasi mo-
do aliquid de diuitis ageretur, aut aliqua questio de di-
uitis haberetur? An forte quia ille ipse limus paupertas
erat, & diuitiæ nõ erunt, nisi quando æternitatis parti-
cipis effecti fuerimus? Tunc sunt enim veræ diuitiæ,
quãdo nobis nihil deerit. Potest etiã secundum huius
verbi intellectũ accipi sensus iste vt diceretur, Infixus
sum in limo profundi, & nõ est substantia: id est, ad pau-
pertatẽ perueni. Nã hic dicit, Pauper & dolens ego sum.
Dicit & Apostolus, Quoniã propter vos pauper factus
est cum esset diues, vt illius inopia vos ditaremini. Er-
go paupertatem suam volens dominus nobis commẽ-
dare, fortasse dixerit, Non est substantia. Ad summam
enim paupertatem peruenit, quando formam serui se
induit. Diuitiæ eius quæ sunt? Qui cũ in forma dei es-
set, nõ rapinam arbitratus est esse se æqualem deo. Hæ-
magnæ incomparabilesq; diuitiæ. Vnde ergo ista pau-
pertas? Quia semetipsum exinaniuit formã serui acci-
piens, in similitudinem hominum factus, & habitu in-
uentus vt homo, humiliavit se factus obediens vsq; ad
mortem, vt diceret, Introierunt aquæ vsque ad animam
meam. Adde super mortem, Quid amplius additurus
est? Ignominiam crucis. Ideo sequitur, Mortem autem
crucis. Magna paupertas, sed hinc erunt magne diuites:
quia sicut impleta est paupertas eius, ita & implebuntur
diuitiæ nostræ de paupertate ipsius. Quãtas diuitias ha-
bet, vt de sua paupertate nos diuites faceret? Quales
nos facturũ est de diuitiis suis, quos diuites fecit de pau-
pertate sua: Infixus sum in limo profundi, & non est
substantia. Intelligitur alio modo substantia, illud quod
sumus quicquid sumus. Sed hoc ad intelligendum est
aliquanto difficilius, quanquã res visitatã sint. Sed quia
inuitatum verbum est, indiget cõmendationis & ex-
positionis aliquãtula: cui tamen si intenti fueritis, for-
tassis in ea nõ laborabimus. Dicitur homo, dicitur pe-
cus, dicitur terra, dicitur cœlum, sol, luna, lapis, mare,
aër, omnia ista substantiæ sunt, eo ipso quo sunt. Nature
ipsæ substantiæ dicuntur. Deus est quædam substantia:
nã quod nulla substantia est, nihil omnino est. Substã-
tia ergo aliquid esse est. Vnde etiã in fide catholica cõ-
tra venena quorundam hæreticorum sic ædificamus,
vt dicamus patrem & filium & spiritum sanctũ vnus
substantiæ

Matth. 13.

Esa. 53.

Matth. 26.
& 27.

Ioan. 21.

2. Cor. 5.

Ibidem.

Matth. 27.

Matth. 10.

Gen. 2.

Iob. 9.

Matth. 27.

Philipp. 2.

Ibidem.

2. sen. dist.
37. cap. In
hec autem.

1. sen. di. 33
ca. Verun-
tamen.

G substantiæ esse. Quid est vnius substantiæ? Verbi gratia, Si aurum est pater, aurum & filius aurum & spiritus sanctus. Quicquid est pater quod deus est, hoc est filius, hoc spiritus sanctus. Cum autem pater est, non illud est, quod illud est. Pater enim non ad se, sed ad filium dicitur. Ad se autem deus dicitur. Itaque eo quod deus est, hoc ipso substantia est. Et quia eiusdem substantiæ filius, proculdubio & filius deus. At vero quod pater est, quia non substantiæ nomen est, sed refertur ad filium, non sic dicimus filium patrem esse, quomodo dicimus filium deum esse. Quæris quid sit pater? Respondetur deus. Quæris quid sit filius? Respondetur deus. Quæris quid sit pater & filius? Respondetur deus. De solo patre interrogatus, deum responde: de solo filio interrogatus, deum responde: de utroque interrogatus, non deos, sed deum responde. Non sicut in hominibus: quæris quid sit pater Abraham, respondetur homo, substantia eius respondetur. Quæris quid sit filius eius Isaac, respondetur homo: eiusdem substantiæ Abraham & Isaac. Quæris quid sit Abraham & Isaac? Non respondetur homo, sed homines. Non sic in diuinis: tanta enim ibi est substantiæ societas, ut æqualitatem admittat, pluralitatem non admittat. Si ergo tibi dictum fuerit, cum dicis mihi filium hoc esse quod pater est, profecto & filius pater est: responde secundum substantiam tibi dixi hoc esse filium quod pater est, non secundum id quod ad aliud dicitur. Ad se enim deus dicitur, ad patrem filius dicitur. Rursusque pater ad se deus dicitur, ad filium pater dicitur. Quod dicitur ad filium pater, non est filius: Quod dicitur ad patrem, non est pater. Quod dicitur ad se pater & filius ad se, hoc est pater & filius, idem deus. Quid est ergo, non est substantia? Secundum hunc intellectum substantiæ, quomodo poterimus intelligere istam Psalmi sententiam, Infixus sum in limo profundi & non est substantia? Deus fecit hominem, substantiam fecit: atque utinam maneret in eo quod deus fecit. Si maneret homo in eo quod fecit deus, non est in illo infixus esset, quem deus genuit. Porro autem quia per iniquitatem homo lapsus est à substantia in qua factus est: iniquitas quippe ipsa non est substantia: non enim iniquitas est natura quam formavit deus, sed iniquitas est peruersitas, quam fecit homo: venit filius dei ad limum profundi & infixus est, & non erat substantia in qua infixus est, quia in iniquitate illorum infixus est. Infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Naturæ omnes per ipsum factæ sunt, iniquitas per ipsum facta non est, quia iniquitas facta non est. Substantiæ illæ per eum factæ sunt, quæ laudant eum. Vniuersa creatura laudans deum, à tribus pueris in camino commemoratur, & à terrenis ad cælestia, vel à cælestibus ad terrena hymnus laudantium deum peruenit: non quæ cuncta ista habeant sensum laudandi, sed quia cuncta bene cogitata laudem pariunt, & impletur cor consideratione creaturæ ad eructandum hymnum creatori. Laudant omnia deum, sed quæ fecit deus. Nunquid in illo hymno aduertistis, quod auaritia laudet deum? Laudat ibi deum & serpens, auaritia non laudat. Omnia quippe repentia nominata ibi sunt in laudem dei. Nominata sunt omnia repentia, sed non sunt ibi nominata aliqua vitia. Vitia enim ex nobis & ex nostra voluntate habemus, & vitia non sunt substantia. In his infixus est dominus, quando persecutionem passus est in vitio Iudeorum, non in substantia hominum, quæ per illum facta est. Infixus sum, inquit, in limo profundi, & non

est substantia, Infixus sum, & non inueni quod feci. **K**

Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. Gratias ipsius misericordiæ qui venit in altitudinem maris, & glutiri à marino ceto dignatus est, sed vomitus est tertio die. Venit in altitudinem maris, in qua altitudine nos depressi eramus, in qua altitudine nos naufragium passi eramus. Venit illuc ipse, & tempestas demersit illum, quia fluctus ibi passus est ipsos homines, tempestates, voces dicentium, Crucifige, crucifige: dicente Pilato, Non inuenio causam ullam in hoc homine quare occidendus sit, inualecebant voces dicentium, Crucifige, crucifige. Augebatur tempestas donec demergeretur, qui venerat in altitudinem maris: & passus est dominus inter manus Iudeorum, quod non est passus cum super aquas ambularet: quod non solum ipse passus non erat, sed nec Petrum pati permiserat. Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. *Laboravi clamans, rauca factæ sunt fauces meæ.* Hoc ubi? Hoc quando? Interrogemus Euangelium. Passionem quippe domini nostri in hoc Psalmo cognoscimus. Equidem passum eum nouimus, intraisse aquas usque ad animam eius, quia populi præualuerunt usque ad mortem eius, legimus: credimus tempestate illum demersum esse, quia præualuit seditio ad eum occidendum, agnoscimus verum esse: laborasse eum clamando, & rauca factæ esse fauces illius, non solum non legimus, sed etiam contra legimus, quia non respondebat eis verbum, ut impleretur quod in alio Psalmo dictum est, Factus sum quasi homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones. Et quod in Esaia prophetatum est, Sicut ovis ad immolandum ductus est, & sicut agnus coram tondente se, sic non aperuit os suum. Si factus est sicut homo non audiens & non habens in ore suo redargutiones, quomodo laborauit clamans, & rauca factæ sunt fauces eius? An ideo iam tunc tacebat, quia raucus erat, qui sine causa tantum clamauerat? Et illam quidem eius vocem de Psalmo quodam in cruce nouimus, Deus meus deus meus, ut quid me dereliquisti? Sed quanta illa vox fuit aut quam diuturna, ut in ea rauca factæ essent fauces eius? Diu clamauit, Væ vobis scribæ & pharisæi: diu clamauit, Væ mundo ab scâdalis. Et reuera quodammodo raucus clamabat, & ideo non intelligebatur, quando dicebat Iudei. Quid est quod dicit? Durus est hic sermo, quis potest illum audire? Non scimus, quid dicat. Ille omnia verba dicebat, sed illis rauca fuerunt fauces eius, qui voces eius non intelligebant. Laboravi clamans, rauca factæ sunt fauces meæ. *Defecerunt oculi mei ab sperando in deum meum.* Absit ut hoc de persona capitis accipiatur. Absit ut defecerint oculi eius ab sperando in deum eius, in quo magis deus erat mundum reconcilians sibi, & qui verbum caro factum est & habitauit in nobis, ut non solum deus in illo esset, sed etiam ipse deus esset. Non ergo ita, non ipsius capitis nostri oculi defecerunt ab sperando in deum eius, sed defecerunt oculi eius in corpore eius, id est, in membris eius. Hæc vox membrorum est, hæc vox corporis est, non capitis. Quomodo eam ergo in eius corpore membrisque inuenimus? Quid aliud dicam? quid aliud commemorem? Quando passus est, quando mortuus est, omnes discipuli desperauerunt, quod ipse esset Christus. A latrone Apostoli victi sunt, qui tunc credidit quando illi defecerunt. Vide membra eius desperantia, attēde duos illos quos post resurrectionem inuenit in via colloquentes secum, quorum vnus erat Cleophas, quando detinebantur oculi eorum ne eum agnosceret. Quomodo enim

A oculis agnoscerent, à quo mente titubabant? Factum erat aliquid in oculis eorum simile mentis ipsorum. Loquebantur enim inter se, & cum ab eo compellareretur vnde loquerentur, responderunt, Tu solus peregrinus es in Hierosolima, & nescis quæ facta sunt, quomodo Iesus Nazarenus potes in factis & dictis, occisus est à senioribus, & principibus sacerdotum, & nos sperabamus, quod ipse erat redempturus Israël. Sperabant & non sperabant. Defecerunt oculi eorum ab sperando in deum ipsorum. Ipsos ergo in se transfigurauit dicendo, Defecerunt oculi mei ab sperando in deum meum. Hanc spem reddidit quando cicatrices palpasas obtulit, quas cum tetigisset Thomas rediit ad spem quam perdidit & exclamauit, Dominus meus, & deus meus. Defecerunt oculi tui ab sperando in deum tuum. Palpasti cicatrices, & inuenisti deum tuum. Palpasti formam serui, & cognouisti dominum tuum. Cui tamen ipse dominus ait, Quia vidisti, credidisti. Et nos pronuncians vasa misericordiae suae, Beati, inquit, qui non videt & credunt. Defecerunt oculi mei ab sperando in deum meum. *Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis.*

Quam multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Ut adderent sibi unum ex duodecim, Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Capillis capitis sui comparauit inimicos suos. Merito rati sunt, quando in loco Calvariae crucifixus est. Accipiant membra vocem hanc, discant odio haberi gratis. Iam enim si necesse est Christiane ut mundus oderit te, quare non facis ut gratis te oderit, ut in corpore domini tui, & in hoc Psalmo de illo praemisso agnoscas vocem tuam? Quomodo fiet ut oderit te mundus gratis? Si nihil cuiquam noceas, & sic odio habearis. Hoc est enim gratis, sine causa. Parum sit tibi sine causa odio haberi, insuper & praesta ut retribuatur tibi mala pro bonis. *Confortati sunt inimici mei, qui persequuntur me iniuste.* Quod dixit, multiplicati sunt super capillos capitis mei: hoc postea, confortati sunt inimici mei: & quod primo, qui oderunt me gratis: hoc postea, qui persequuntur me iniuste. Quod ergo gratis, hoc est, iniuste. Ipsa est vox martyrum, non in poena, sed in causa. Non persecutionem pati, non teneri, non flagellari, non includi, non proseribi, non occidi laus est, sed habendo causam bonam ista pati, haec laus

est. Laus enim est in causa bonitate, non in poena acerbitate. Nam quantaecumque fuerint supplicia martyrum, nunquid aquantur suppliciis omnium latronum, omnium sacrilegorum, omnium sceleratorum? Quid enim? Et hos odit mundus: Odit plane. Excedunt enim mundi medietatem amplitudine malitiae, & ab ipsa mundanorum quodammodo hominum societate alieni sunt infestantes pacem etiam terrenam, & patiuntur multa mala, sed non gratis. Denique vide vocem illius latronis cum domino in cruce pendetis, cum insultaret ex alia parte vnus duorum latronum domino crucifixus, & diceret, Si filius dei es libera te: contempsit illum alter & dixit, Tu non times deum, vel quia in eadem damnatione positus es? Et nos quidem recte pro factis nostris. Ecce non gratis, sed confessione effudit ex se sanguinem, & factus est aptus cibo domini. Excluit iniquitatem suam, accusauit eam, & caruit ea. Ecce ibi duo latrones, & ibi dominus: & illi crucifixi, & ille crucifixus: & illos odio habuit mundus, sed non gratis: & illum odio habuit, sed gratis. *Quare non rapui tunc exoluebam.* Hoc est gratis, non rapui & exoluebam, non peccaui & poenas dabam. Solus enim ipse talis, ipse vero nihil rapuit, non solum nihil rapuit, sed etiam quod non de ra-

pina habebat, hoc se euacuauit ut ad nos veniret. Non enim rapinam arbitratus est esse se aequalem deo, & tamen semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens. Omnino non rapuit. Sed quis rapuit? Adam. Quis rapuit primo? Ille ipse qui seduxit Adam. Quomodo rapuit diabolus? Ponam sedem meam ad aquilonem, & ero similis altissimo: v'surpauit sibi quod non acceperat. Ecce rapinam: v'surpauit sibi diabolus quod non acceperat, perdidit quod acceperat, & de ipso calice superbiae suae, ei quem decipere volebat propinauit, Gustate, inquit, & eritis sicut dii. Rapere voluerunt diuinitatem, perdidit felicitatem: ille ergo rapuit & ideo exoluit. Ego autem, inquit, quae non rapui tunc exoluebam. Ipse dominus propinquans passioni, in Euangelio sic loquitur, Ecce venit princeps huius mundi, id est, diabolus, & in me nihil inueniet: id est, quare me occidat non inueniet. Sed ut sciant omnes, quia voluntatem patris mei facio, surgite eamus. Et ut ad passionem solvere quod non rapuit. Quid est enim, in me nihil inueniet? Nullam culpam. An aliquid perdidit de domo sua diabolus? Iste discutiat raptor nihil apud me inueniet. Et tamen nihil rapuisse se dicit, peccatum attendens, nihil v'surpasse quod eius non erat, Hoc est enim rapinae, hoc iniquitatis: nam ab ipso diabolo extorsit quos ipse rapuerat, Nemo, inquit, in domum fortis intrat & vasa eius diripit, nisi prius alligauerit fortem. Alligauit fortem, & vasa eius diripuit, certe non rapuit. Sed respondet tibi, Vasa ista de domo mea magna perierant, non furtum feci, sed furtum recepi. *Deus in seis imprudentiam meam.* Iterum ex ore corporis, nam quae imprudentia in Christo? nonne ipse est dei virtus & dei sapientia? An illam dicit imprudentiam suam, de qua dicit Apostolus, Stultum dei sapientius est hominibus: Imprudentiam meam hoc ipsum quod in me irriserunt, qui sibi videntur esse sapientes, Tu scis quare fieret, tu scisti imprudentiam meam. Quid enim tam simile imprudentiae, quam cum haberet in potestate, vna voce suos persecutores prosternere, pateretur se teneri, flagellari, colpui, colaphizari, spinis coronari, ligno affigi? Imprudentia simile est, stultum videtur: sed stultum hoc superat omnes sapientes. Stultum quidem est: sed & granum quando cadit in terram, si nemo sciat consuetudinem agricolarum, stultum videtur: labore magno metitur, & portatur ad aream, tritatur, ventilatur, post tanta pericula caeli & tempestates & labores rusticorum, curamque dominorum, mittitur in horreum frumentum purgatum. Venit hyems, & quod purgatum erat profertur & proiicitur, imprudentia videtur, sed ut non sit imprudentia spes facit. Non ergo ille pepercit sibi, quia & pater illi non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Et de ipso, qui dilexit me, inquit, Apostolus, & tradidit seipsum pro me: quia granum nisi ceciderit in terram ut moriatur, fructum, inquit, non reddet. Haec est imprudentia, sed tu nosti illam. Isti autem si cognouissent, nunquam dominum gloriae crucifixissent. Deus tu scis imprudentiam meam. *Et delicta mea à te non sunt abscondita.* Hoc plane, lucide & aperte, quia ex ore corporis intelligendum est. Delicta nulla Christus habuit, fuit delictorum susceptor, sed non commissor. Et delicta mea à te non sunt abscondita, id est, confessus sum tibi omnia delicta mea, & ante os meum vidisti ea in cogitatione mea, vidisti vulnera quae sanares. Sed vbi? Vtique in corpore, in membris, in illis fidelibus, vnde illi haerebat iam membrum illud, quod confitebatur peccata sua. Et delicta, inquit, mea à te non sunt abscondita.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Gabscoudita. *Non erubescant in me qui expectant te domine deus virtutum.* Rursus vox capitis, non erubescant in me: non dicatur illis, vbi est de quo præsumberatis? Non dicatur illis, vbi est qui vobis dicebat, Creditis in deum & in me credite? Non erubescant in me qui expectant te domine deus virtutum. *Non confundantur super me, qui querunt te deus Israel.* Potest hoc & de corpore intelligi, sed si corpus eius non vnum hominem ponas: quia reuera non est vnus homo corpus eius, sed exiguum membrum, corpus autem ex membris constat. Corpus ergo eius plenum tota Ecclesia. Merito ergo dicit Ecclesia, Non erubescant in me qui expectant te domine, deus virtutum. Non sic affligar ab insurgentibus persecutoribus, non sic obterar ab invidentibus inimicis meis, ab oblatrantibus hereticis qui à me exierunt, quia non erant ex me. Nam si fuissent ex me, mecum forsità permanissent: non sic eorum scandalis premar, vt erubescant in me qui expectant te domine, deus virtutum. Non confundantur super me, qui querunt te deus Israel. *Quoniam propter te sustinui exprobrationem, operuit irreuerentia faciem meam.* Nihil magnum est quod dicitur sustinui, sed quod dicitur propter te sustinui. Si enim sustines quia peccasti, propter te sustines, non propter deum. Quæ enim vobis gloria est, ait Petrus, si peccates punimini & suffertis? Si autem sustines quia mandatum dei seruasti, vere propter deum sustines, & merces tua manet in æternum, quia propter deum sustinuiisti opprobria. Ideo enim prior ille sustinuit, vt nos sustinere disceremus. Et si ille qui non habebat quod illi obiciiebatur, quanto magis nos qui etsi non habemus peccatum, quod nobis obicit inimicus, habemus tamē alterum, quod digne in nobis flagelletur? Nescio quis te furem dicit & non es fur, audis opprobrium, non tamen sic non es fur, vt non sis aliquid quod deo displicet. Porro si ille qui omnino nihil rapuerat, qui verissime dixerat, Ecce venit princeps mundi huius, & in me nihil inueniet: dictus est peccator, dictus est iniquus, dictus est Beelzebub, dictus est insanus, tu dedignaris serue audire pro meritis tuis, quod dominus audiuit nullis meritis tuis: Ille venit vt tibi præberet exemplum, Quasi gratis hoc fecerit, si tu non proficis. Quare enim ille audiuit, nisi vt tu cum audires nō deficeres: Ecce tu audis & deficis. Frustra ergo ille audiuit, non enim propter se, sed propter te audiuit, Quoniam propter te sustinui exprobrationem, operuit irreuerentia faciem meam. Irreuerentia, inquit, operuit faciem meam. Irreuerentia quid est? Non confundi. Denique quasi vitium videtur cum dicitur, irreuerens homo est. Magna irreuerentia hominis non illum erubescere. Ergo irreuerentia quasi impudentia est. Oportet vt habeat Christianus irreuerentiam istam, quando venerit inter homines quibus displicet Christus. Si erubuerit de Christo, delebitur de libro viuientium. Opus est ergo vt habeas irreuerentiam, quando tibi de Christo insultatur, quādo dicitur cultor crucifixi, adorator male mortui, venerator occisi. Hæc si erubueris, mortuus es. Sententiam quippe ipsius vide qui neminem fallit, Qui me erubuerit coram hominibus, & ego erubescam eum coram angelis dei. Obserua igitur tu, sit in te irreuerentia. Frontosus esto quādo audis opprobrium de Christo: prorsus esto frontosus. Quid times frontitua, quam signo crucis Christi armasti? Hoc est enim, propter te sustinui exprobrationem. Et quia non de te erubui, quando mihi propter te insultabatur, operuit irreuerentia faciem meam. *Alicuius factus sum à fratri-*

bus meis, & hospes filii matris meæ. Filiis synagogæ hospes factus est. In patria quidē ipsius dicebatur, Nonne nos scimus eum esse filium Mariæ & Ioseph? Et vnde alio loco, Hunc autem nescimus vnde sit. Factus sum ergo hospes filii matris meæ. Non scierunt vnde sim, de quibus erat caro mea. Nonne sciebant de femore Abraham natum, vnde caro mea occulta erat, quando sub ipso femore manū seruus ponens iuravit per deum cæli? Hospes, inquit, factus sum filii matris meæ. Quare hoc? Quare non agnouerunt? Quare alienum dixerunt? Quare ausi sunt dicere, nescimus vnde sit? *Quoniam zelus domus tuæ comedit me.* Id est, quia persecutus sum in illis iniquitates ipsorum, quia non patienter tuli quos sic corripui, quia quæsiui gloriam tuam in domo tua, quia flagellavi in templo male versantes: vbi etiam positū est, Zelus domus tuæ comedit me. Hinc alienus, hinc hospes, hinc nescimus vnde sit. Agnoscerent vnde sim si agnoscerent, quod mandasti. Si enim inuenirem illos seruantes mandata tua, zelus domus tuæ non comederet me. *Et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.* Hoc testimonio vsus est & Paulus Apostolus, lecta est ipsa modo lectio, & ait, Quæcunque autem scripta sunt, vt nos doceremur scripta sunt, vt per consolationem scripturarum spem habeamus. Dixit ergo Christi fuisse istam vocem, Opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me. Quare tibi? Nunquid patri exprobratur, & non ipsi Christo? Quare opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me? Quia qui me cognouit, cognouit & patrem: quia nemo exprobrauit Christo, nisi deo exprobrans: Quia nemo honorat patrem, nisi qui honorat & filiū. Opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me, quia me irruerunt. *Et cooperui in ieiunio animam meam, & factum est mihi in opprobrium.* Ieiunium Christi spiritualiter iam in alio Psalmo commendauimus. charitati vestræ. Ieiunium ipsius erat, quādo defecerunt omnes qui in eum crediderāt, quia esuries ipsius erat vt in eum crederetur, quia & sitis ipsius erat quando dixit mulieri, sitio, da mihi bibere: fidem quippe ipsius sitiebat. Et de cruce cum diceret: Sitio: fidem illorū quærebat, pro quibus dixerat, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Sed illi homines quid propinarunt sitiēti? Acetum. Acetum enim vinū vetus dicitur. Merito de veteri homine propinarunt, quia noui esse noluerunt. Quare noui esse noluerunt? Quia ad titulum psalmi huius vbi scriptum est, Pro iis qui commutabuntur, non pertinauerunt. Ergo operui in ieiunio animam meam. Deniq; respuit etiam fel, quod illi obtulerunt. Ieiunare elegit, quāam amaritudinē accipere. Non enim intrant in corpus eius amaricantes, de quib⁹ alio loco psalmus dicit, Qui amaricant non exalcentur in semetipsis. Ergo operui in ieiunio animam meam, & factum est mihi in opprobrium. Hoc ipsum mihi in opprobrium factum est, quia non illis consensi, hoc est, ab illis ieiunauit. Qui enim non consentit male suadentibus, ieiunat ab ipsis, & per hoc ieiunium meretur opprobrium, vt ideo illi insultetur, quia non consentit ad malum. *Et posui vestimentum meum saccum.* Iā & de sacco aliquid diximus: vnde illud est, Ego autem cum mihi molesti essent, inducā me cilicio, Et humiliabā in ieiunio animam meam, Posui vestimentum meum saccum: id est, opposui illis in quam seuirent carnē meam, occultam diuinitatem meā. Saccū, quia mortalis caro erat, vt de peccato cōdemnaret peccatū in carne. Et posui vestimentum meū saccū. *Et factus sum illis in parabolam.* Id est, in irri-

A in irrationem. Parabola autem dicitur quando datur similitudo de aliquo, quando de illo male dicitur. Sic ille, verbi gratia, pereat, quomodo ille, parabola est, id est, comparatio & similitudo maledicti. Factus ergo sum illis in parabolam. *Aduersus me insulabant qui sedebant in porta.* In porta, nihil aliud quam in publico.

Et in me psallebant qui bibebant vinum. Putatis hoc fratres Christo tantummodo contigisse: Quotidie illi in membris eius contingit, quando forte necesse sit seruo dei prohibere ebrietates & luxurias in aliquo vel fundo vel oppido, vbi non auditum fuerit verbum dei: parum est quia cantant, insuper & in ipsum incipiunt cantare, a quo prohibentur cantare. Comparet tunc illius ieiunium & illorum vinum. Et in me psallebant qui bibebant vinum: vinum erroris, vinum impietatis, vinum superbiae. *Ego autem oratio mea ad te domine.* Ego autem ad te eram. Sed quomodo? Ad te orando. Quando enim malediceris, & quid agas non habes, quando tibi iactantur opprobria, & quomodo corrigas eum a quo iactantur non inuenis, nihil tibi restat nisi orare. Sed memento, & pro ipso orare, Ego autem oratio mea

B ad te donum. *Tempus beneplaciti deus.* Ecce enim sepelitur granum, exurgit fructus. Tempus beneplaciti deus. De hoc tempore & Prophetæ dixerunt quod commemorat Apostolus, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Tempus beneplaciti deus. *In multitudine misericordiae tuae.* Hoc est tempus beneplaciti in multitudine misericordiae tuae. Nam si non esset multitudo misericordiae tuae, quid nos faceremus de multitudine iniquitatis nostrae? In multitudine misericordiae tuae.

Exaudi me in veritate salutis tuae. Quia dixit misericordiam, subiunxit & veritatem, quia misericordia & veritas vniuersae viae domini. Quare misericordia? Dimittendo peccata. Quare veritas? Reddendo promissa. Exaudi me in veritate salutis tuae. *Saluum me fac de luto vt non inhaeream.* De illo de quo supra dixerat, Infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Proinde quia illud expositum bene accepistis, quid hic audiatis expressius non est. Hinc se dicit liberandum, vbi se ante dixit infixum. Saluum me fac de luto vt non inhaeream. Exponit ipse: *Eruar ex iis qui oderunt me.* Ipsi sunt

C ergo lutum, cui non inhaeream. Sed hoc forte suggeritur. Paulo ante dixerat, Infixus sum: modo dicit, Saluum me fac de luto vt non inhaeream, cum secundum sententiam priorem deberet dicere, Saluum me fac de luto vbi haeseram, eruendo me, non agendo vt non inhaeream. Ergo haeserat carne, sed non haeserat spiritu: dicit hoc ex infirmitate membrorum suorum. Quando forte caveris ab eo qui te premit ad iniquitatem, tenetur quidem corpus tuum, secundum corpus infixus es in limo profundi: sed quando non consentis, non haesisti: autem consentis, haesisti. Oratio ergo tua ibi sit, vt quomodo iam tenetur corpus tuum, non teneatur & anima tua, sis liber in vinculis. Eruar ex his qui oderunt me. *Et de profundo aquarum. Non me demergat tempestas aquae.* Sed iam demersus erat. Veni in altitudinem maris tu dixisti, & tempestas demersit me tu dixisti. Demersit secundum carnem, non demergat secundum spiritum.

Quibus dictum est, Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam: hoc eis dictum est, vt nec carne haerent, nec spiritu. Non enim appetendum est, vt haereamus vel carne, sed quantum possumus vitare debemus. Si vero haeserimus, & in manus peccatorum venerimus, iam corpore haesimus, fixi sumus in limo profundi, restat pro anima deprecari, vt non inhaereamus,

id est, non consentiamus. Non nos demergat tempestas aquae, vt eamus in profundum limi. *Neque absorbeat me profundum, neque coarctet super me puteus os suum.* Quid est hoc fratres? Quid deprecatus est? Magnus est puteus, profunditas iniquitatis humanae. Illuc quisque si ceciderit, in altum cadet, Sed tamen ibi positus, si confiteatur peccata sua deo suo, non super eum claudit puteus os suum, vt est in alio quodam Psalmo scriptum, De profundis clamauit ad te domine, domine exaudi vocem meam. Si autem factum fuerit in illo quod in alia sententia scriptura dicit, Peccator cum venerit profundum malorum contemnet: claudit super eum puteus os suum. Quare claudit os suum? Quia claudit os illius. Perdidit enim confessionem: vere mortuus est, impletumque est in eo quod alibi dicitur, A mortuo velut qui non sit perit confessio. Metuenda ista res est vehementer fratres. Si videris hominem fecisse iniquitatem, inersus est in puteum. Quando autem illi dixeris iniquitatem ipsius, & dixerit, vere peccavi fateor, non super eum claudit puteus os suum. Cum autem videris eum dicere, quid enim mali feci? factus est defensor peccati sui, claudit super eum puteus os suum, quia eruiatur non habet. Amisisti confessionem, non erit locus misericordiae. Tu factus es peccati tui defensor, quomodo erit deus liberator? Vt ergo sit ille liberator, tu esto accusator.

Concio secunda, de secunda parte eiusdem Psalmi.

Posterior pars Psalmi, de quo hesterno die locuti sumus charitati vestrae, hodie nobis explicanda remanserat. Et video esse tempus reddendi debiti, si tamen eius proximitas non nos etiam hodie debitores reliquerit. Itaque hoc praeloquor, & peto, ne diuturnum sermonem in his quae manifesta sunt expectetis. Ita enim possumus in obscurioribus necessitate immorari, & fortasse supplere quod debemus, vt aliis diebus alia debeamus, aliaque reddamus. Videamus ergo quae sequuntur. Posteaquam dixit, Neque coarctet super me puteus os suum: quod hesterno die commendauimus charitati vestrae, vt omni animi intentione & fide pietatis caueamus, ne hoc maledictum superueniat nobis. Tunc enim coarctat puteus super hominem os suum, id est, profunditas iniquitatis, quando non solum inersus in peccatis iacet, sed etiam perdit aditum confessionis. Quando autem dicit homo, peccator sum, radiatur aliquo lumine etiam profunditas putei. Sequitur ergo inter passionem exclamans dominus noster Iesus Christus caput & corpus, sicut commendauimus, vt quibusdam locis capitis verba cognoscatis: quae autem dicta fuerint ita vt capiti conuenire non possint, ad corpus referatis. Sic enim loquitur Christus tanquam vnus, quia & vere vnus, de quo dictum est, Erunt duo in carne vna. Si enim in carne vna, quid miraris, quia & in voce vna? Sequitur ergo, *Exaudi me domine quoniam suavis est misericordia tua.* Hanc causam asseruit quare debeat exaudiri, quia suavis est misericordia dei. Nonne magis hoc erat consequens vt diceret, Exaudi me domine, vt suavis mihi sit misericordia tua? Quare ergo, Exaudi me domine, quoniam suavis est misericordia tua? Suauitatem misericordiae domini de tribulatione sua commendauit aliis quodammodo verbis cum dixit, Exaudi me domine, quoniam tribulor. Reuera enim qui dicit, Exaudi me, quoniam tribulor domine: causam dicit quare se exaudiri roget. Sed homini in tribulationeposito, necesse est vt suavis sit misericordia dei. De hac suauitate

1. Cor. 6.

Psalm. 4.

Matth. 10.

Eph. 5.
Gen. 2.

Grate misericordiae dei videte quid alio loco scriptura dicat, Sicut pluvia in siccitate, ita speciosa est misericordia dei in tribulatione. Quod ibi ait, speciosa: hoc ait hic, suavis. Nec panis dulcis esset, nisi fames praecederet. Ergo & quando dominus permittit aut facit ut in tribulatione aliqua simus, etiam tunc misericors est: non enim alimentum subtrahit, sed desiderium mouet. Itaque quod ait modo, Exaudi me domine quoniam suavis est misericordia tua: tantundem valet ac si dixisset, iam noli differre exauditionem, in tanta tribulatione sum, ut suavis mihi sit misericordia tua. Ad hoc ergo subuenire differabas, ut mihi dulce esset quod subueniebas. Iam ergo ultra non est quod differas, peruenit tribulatio mea ad mensuram certam calamitatis, veniat misericordia tua ad faciendum opus bonitatis. Exaudi me domine quoniam suavis est misericordia tua. *Secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me. Non secundum multitudinem peccatorum meorum. Ne auertas faciem tuam a puero tuo. Et haec humilitatis commendatio est. A puero tuo, id est, a paruo, quia iam carui superbia per disciplinam tribulationis. Ne auertas faciem tuam a puero tuo. Haec est illa speciosa misericordia dei, quam supra dixit. Nam sequenti versu exponit quod dixit: Quoniam tribulor, velociter exaudi me. Quid est velociter? Iam non est quod differas, tribulor, praecelsit afflictio mea, sequatur misericordia tua. Intende anima mea & redime eam. Non indiget expositione. Videamus ergo quid sequitur, Propter inimicos meos erue me. Haec plane miranda petitio est, nec breuiter perstringenda, nec cursim transilienda, prorsus miranda: Propter inimicos meos erue me. Quid est, propter inimicos meos erue me? Ut confundantur, ut crucientur liberatione mea. Quid ergo? Si non essent illi qui de liberatione mea essent cruciandi, mihi subuenire non debuit? & tunc tibi acceptabilis est liberatio, cum fuerit alterius damnatio: Ecce non sunt inimici, qui vel confundantur vel torqueantur de liberatione tua. Sic remanebis, non liberaberis. An ad hoc ut valeat inimicis tuis, quo possint & ipsi tua liberatione conuerti? Sed & hoc mirum est si habeat aliquam petitionis causam. Nunquid enim ad hoc liberatur seruus dei a domino deo suo, ut alij proficiant?*

I Quid si deessent qui proficerent, ille seruus dei non erat liberandus? Quocumque ergo me conuertam, siue ad punitionem, siue ad liberationem inimicorum, non video causam petitionis huius, propter inimicos meos erue me, nisi aliud quid intelligamus: Quod cum dixerit adiuuante domino, iudicabit in vobis, qui habitat in vobis. Est quaedam liberatio sanctorum occulta, & propter ipsos fit quod deus sanctos suos, quosdam occulte, quosdam vero liberat publice. Occulte sicut Machabaeos, publice, sicut tres pueros de camino ignis educens. Est quaedam publica & manifesta, & propter inimicos eorum fit, siue puniendos siue liberandos. Nam utique deus de ignibus persecutoris non liberauit fratres Machabaeos, quibus Antiochus saeuens etiam matrem adhibuit, cum blanditus ad amorem vitae conuerterentur, & amando viuerent hominibus, deo moreretur. At illa mater iam non Eua, sed matri Ecclesiae similis, quos cum dolore pepererat ut viuos agnosceret, cum gaudio vidit morientes, & ad hoc hortata est, ut eligerent potius mori pro paternis legibus domini dei sui, quam viuere contra eas. Quid hic credituri sumus fratres, nisi quia liberati sunt? Sed occulta fuit illorum liberatio. Denique ipse Antiochus a quo occisi sunt, visus

est sibi aliquo fecisse, quod eius crudelitas dictabat, vel K potius incitabat. At vero tres pueros de camino ignis aperte liberati sunt, quia & corpus eorum erutum est, salus eorum publica fuit. Illi ergo sunt in occulto coronati, isti in aperto liberati, omnes tamen saluati. Quis autem fructus liberationis trium puerorum? Quare eorum corona dilata est? Ipse Nabuchonosor conuersus est ad deum ipsorum, cumque praedicauit, quia eruit seruos suos, quem contempserat, cum eos miserat in caminum. Est ergo liberatio occulta, est liberatio manifesta. Liberatio occulta ad animam, liberatio manifesta etiam ad corpus pertinet. In occulto enim anima liberatur, in manifesto corpus. Porro si ita est, in hoc Psalmo vocem domini agnoscamus. Ad occultam liberationem pertinet quod supra dixit, Intende anima mea & redime eam. Restat corporis liberatio, quia eo resurgente, & in caelos ascendente, & spiritum sanctum de supermittente, conuersi sunt ad eius fidem qui in eius morte se uerunt, & ex inimicis amici facti sunt per illius gratiam, non per iustitiam suam. Ideo secutus est, Propter inimicos meos erue me. Intende anima mea, Sed hoc in occulto. Propter inimicos autem meos erue, & corpus meum. Nihil enim inimicis meis proderit, si sola animam liberaueris: Aliquid se egisse, aliquid se impleuisse credituri sunt. Quae utilitas in sanguine meo dum descendendo in corruptionem? Ergo intende anima mea & redime eam, quod tu solus scis. Deinde, propter inimicos meos erue me, ut caro mea non videat corruptionem. Tu enim agnosces opprobrium meum, & confusionem meam, & verecundiam meam. Quid est opprobrium meum? Quid est confusio? Quid est verecundia? Opprobrium est, quod obicit inimicus. Confusio est quae mordet conscientiam. Verecundia est quae facit ingenuam frontem, etiam de falsi criminis obiectione erubescere. Erubescere quidem non est crimen, aut & si crimen est, non est illius cui obicitur, sed eius qui obicit. Sed tamen infirmitas humani animi plerumque verecundatur etiam cum falsum obicitur, non quia obiectum est, sed quia creditum. Omnia haec sunt in corpore domini. Nam confusio in illo non poterat esse, in quo culpa non inueniebatur. Obiciebatur crimine Christianis, hoc ipsum quod Christiani essent. Illa quidem gloria erat, Fortes libenter accipiebant, & sic accipiebant, ut omnino in nomine domini sui non erubescerent. Operuerat enim irreuerentia faciem ipsorum, habentium frontem Pauli dicentis, Non enim erubescere de Euangelio. Virtus enim dei est in salutem omni credenti. O Paule nonne ues adorator crucifixi? Parum est, inquit, inde mihi non erubescere, imo hinc solum glorior, unde me putat inimicum erubescere. Mihi autem absit gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundo crucifixus est, & ego mundo. Huic ergo tali fronti opprobrium solum poterat obici. Nam nec confusio poterat esse in conscientia iam sanata, nec verecundia in fronte tam libera. Sed cum obiceretur quibusdam quod Christum interfecerint, merito compuncti sunt mala conscientia, & salubriter confusi atque conuersi, ut possent dicere, Tu cognouisti confusionem meam. Tu ergo domine nosti, non solum opprobrium meum, sed & confusionem meam in quibusdam, & verecundiam in quibusdam. Qui quamvis in me credant, publice me tamen coram impiis confiteri erubescunt, plus apud se ualente lingua humana quam promissione diuina. Videte ergo eos. Et commendantur ergo tales deo, non ut sic relinquant, sed ut eos adiuuando perficiat. Dixit enim & quidam

2. Mach. 7.

Danie. 3.

Mar. 16.

Act. 17.

Psalm.

Rom.

Gal.

1. Cor.

2. Cor.

A quidam credens & titubās: Credo domine, adiuua incredulitatem meam. *In conspectu tuo sunt omnes tribulationes meae.* Quare mihi sit opprobrium tu nosti, quare confusio tu nosti, quare verecundia tu nosti. Ergo erue me propter inimicos meos, quia tu nosti ista mea, illi non nouerunt: & per hoc, quia ipsi in conspectu tuo sunt, ista nescientes non potuerunt vel confundi vel corrigi, nisi manifeste me erueris propter inimicos meos. *Opprobrium expectauit cor meum & miseriam.* Quid est expectauit: Futura ista preuidit, futura ista predixit. Non enim venit ad aliud, si mori nollet, nec nasci vellet, Causa resurrectionis vtrumque fecit. Duo enim quaedam nobis in genere humano nota erant, vnum autem incognitum. Nasci quippe homines & mori, sciebamur: resurgere & in aeternum viuere, nesciebamur. Vt ostenderet nobis quod non noueramus, suscepit duo quae noueramus. Ad hoc ergo venit, Opprobrium expectauit cor meum & miseriam. Sed miseriam cuius? Expectauit enim miseriam, sed magis crucifigentium, magis persequentium, vt in illis esset misericordia, in illo misericordia. Miseriam quippe illorum miserans etiam pendens in cruce, Pater, inquit, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Opprobrium expectauit cor meum & miseriam. *Et sustinui qui simul contristaretur & non fuit.* Quid ergo profuit, quia expectauit, hoc est, quid profuit, quia praedixi: Quid profuit, quia dixi ideo me venisse? Ventum est vt impleretur quod dixi: sustinui qui simul contristaretur, & non fuit. *Et consolantes & non inueni.* Hoc est non fuit. Quod enim superiori versu dixit, Sustinui qui simul contristaretur: hoc sequenti versu, Et consolantes. Quod autem superiore versu, Et non inueni. Ergo non altera subiecta, sed superior repetita sententia est. Quam sententiam si retractemus, quaestio nonnulla poterit oboriri. Nunquid enim discipuli eius non sunt contristati, quando ductus est ad passionem, quando ligno suspensus, quando mortuus: vsque adeo contristati sunt, vt illa Maria Magdalena quae primo eum vidit, gaudens lugentibus nunciaret quid viderit. Euangelium ista loquitur, non nostra praesumptio, non nostra suspitio est. Constat do luisse, constat luxisse discipulos. Extraneae mulieres flebant, quando ad passionem ducebatur, ad quas conuersus ait, Flete, sed vos nolite flere me. Quomodo ergo sustinuit qui simul contristaretur & non fuit? Attēdamus & inueniemus tristes, & lugentes, & plangentes, Vnde nobis mira videtur ista sententia: sustinui qui simul contristaretur, & non fuit: & consolantes & non inueni. Intendamus diligentius, & videbimus eum sustinuisse qui simul contristaretur & non fuisse. Contristabantur enim illi carnaliter de vita mortali, quae mutanda fuerat morte & reparanda resurrectione, Hinc erat illa tristitia, De illis enim esse debuit tristitia, qui caeci medicum occiderunt, qui tanquam perniciose febrientes phrenetici, faciebant iniuriam ei a quo illis fuerat salus allata. Ille volebat curare, illi saeuire. Hinc tristitia medico. Quere vtrum inuenerit huius tristitiae comitem. Non enim ait, sustinui, qui contristaretur & non fuit: sed, qui simul contristaretur: id est, ex ea re qua ego contristabar & non inueni. Petrus certe inde plurimum amauit, & in fluctus calcados se sine dubitatione proiecit, & ad vocem domini liberatus est: & eum ductum ad passionem, amoris audacia consecutus, tamen turbatus, ter negauit. Vnde nisi quia malum illi videbatur mori: id enim deuitabat, quod malum putabat. Hoc ergo & in domino dolebat, quod ipse deuitabat. Propterea

& ante dixerat, Absit a te domine: propicius tibi esto Domine ne fiat istud: quando meruit audire, satanas, postea quam audierat, Beatus es Simon Bar Iona. Ergo in tristitia quam habebat dominus de illis pro quibus orauit, Pater ignosce illis quia nesciunt quid faciunt: nullum comitem inuenit. Et sustinui qui simul contristaretur & non fuit. Prorsus non fuit, & consolantes & non inueni. Qui sunt consolantes: Proficientes. Ipsi enim nos consolantur, ipsi sunt solatio omnibus praedicatoribus veritatis. *Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto.* Factum est quidem ad literam, & Euangelium hoc nobis indicat: Sed intelligendum est fratres hoc ipsum quod non inueni consolantes, hoc ipsum quod non inueni qui simul contristaretur, hoc fuit fel meum, hoc mihi amarum, hoc acetum fuit. Amarum propter moerorem, acetum propter vetustatem eorum. Naque legimus illi quidem oblatum fel, sicut Euangelium loquitur, sed in potum non in escam: Veritatem sic accipiendum est & impletum, quod hic fuerat ante praedictum, dederunt in escam meam fel: & in isto ipso facto, non solum in hoc dicto mysterium requirere debemus, secreta pulsare, velum templi conscissum intrare, videre ibi sacramentum, vel quod ita dictum est, vel quod ita factum est, Dederunt, inquit, in escam meam fel, non ipsum quod dederunt esca erat: Potus enim erat, sed in escam dederunt. Quid? iam dominus escam acceperat, & in ipsam iniectum est fel. Acceperat autem ipse escam suauem, quando pascha manducauit cum discipulis suis, Ibi sacramentum sui corporis demonstrauit. In hanc escam tam suauem, tam dulcem unitatis Christi, quam commendauit Apostolus, dicens, Quia vnus panis vnus corpus multi sumus. In hanc escam suauem quis est qui dat fel, nisi contradictores Euangelij, tanquam illi persecutores Christi: Minus enim peccauerunt Iudaei crucifigentes in terra ambulantes, quam qui continent in caelo sedentes. Quod ergo fecerunt Iudaei vt in escam quam iam acceperat darent bibendum amarum illum potum, hoc faciunt qui male viuendo scandalum inferunt Ecclesiae, Hoc faciunt haeretici amaricantes, sed non exaltentur in semetipsis, Dant fel super tam iocundum cibum. Sed quid facit dominus? Non admittit ad corpus suum. Hoc sacramentum ipse dominus quando illi obtulerunt fel gustauit & noluit bibere. Si non eos pateremur, nec omnino gustarem. Quia vero necesse est eos pati, necesse est gustari. Sed quia in membris Christi tales esse non possunt, gustari possunt, recipi in corpus non possunt. Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Sitiebam & acetum accepi, id est, fidem illorum desideravi, & vetustatem inueni. *Fiat mensa eorum coram ipsis in muscipulam.* Qualem muscipulam mihi exhibuerunt, dando mihi talem potum, talis muscipula illis sit. Quare ergo coram ipsis? Sufficeret, fiat mensa eorum in muscipulam. Sunt tales qui iniquitatem suam nouerunt, & in ea pertinacissime perseverant, coram ipsis fit muscipula eorum. Perniciosi nimis ipsi sunt, qui descendunt in infernum viuentes. Denique de persecutoribus quid dictum est? Nisi quia dominus erat in nobis fortasse viuos absorbuissent nos. Quid est viuos? Consentientes illis, & scientes quia haec eis consentire non debebamus. Ergo coram ipsis fit muscipula, & non corriguntur. Vel quia coram ipsis est muscipula & incidunt. Ecce norunt muscipulam, & pedem mittunt, & tenenda colla subiiciunt. Quanto melius erat auerti a muscipula, peccatum cognoscere, errorem damnare, amaritudinem coercere, in corpus Christi transire, domini gloriam querere!

G quære: Sed tantum valet animi præsumptio, vt & coram ipsis muscipula sit, & incidant in eam. Obscurentur oculi eorum ne videant, Sequitur hic, vt quoniam sine causa viderunt, fiat illis & non videre. Fiat ergo mensa eorum coram ipsis in muscipulam. Coram ipsis fiat in muscipulam, non optantis est, sed prophetantis. Non vt fiat sed quia fiet, Hoc saepe commendauimus, & meminisse debetis, ne quod præfaga mens in spiritu dei dicit, maleuole imprecari videatur. Fiat ergo, nec potest aliter fieri, nisi vt talibus ista eueniant. Et quoniam videmus per spiritum dei dici talia euentura malis, ad hoc in illis hæc intelligamus, vt nos talia deitemus. Hoc enim nobis prodest intelligere, & ex inimicis proficere. Fiat ergo illis & in retributionem & in scandalum. Et nunquid iniustum est hoc? Iustum est. Quare? Quoniam *In retributionem.* Non enim aliquid illis accideret, quod non debebatur. In retributionem fit, & in scandalum, quia ipsi sibi sunt scandalum. *Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurua.* Hoc consequens est. Nam quorum oculi fuerint obscurati ne videant, sequitur vt dorsum illorum incuruetur. Vnde hoc? Quia cum cessauerunt superna cognoscere, necesse est, vt de inferioribus cogitent. Qui bene audiunt, sursum cor, curuum dorsum non habent. Erecta quippe statura est, & expecta spem repositam sibi in cælo: maxime si præmittat thesaurum suum, quo sequatur cor eius. At vero qui futuræ vitæ spem non intelligunt, iam exæcati de inferioribus cogitant, & hoc est habere dorsum curuum, à quo morbo dominus mulierem illam liberauit. Alligauerat enim eam satanas annis decem & octo, & eam curuatam erexit, & quia sabbato faciebat, scandalizati sunt Iudæi. Bene scandalizati sunt de illa erecta ipsi curui. Et dorsum eorum semper incurua. *Effunde super eos iram tuam, & indignatio ira tua comprehendat eos.* Plana sunt, sed tamen comprehendat eos quasi fugientes agnoscimus. Quò autem fugituri sunt: In cælum? Tu ibi es. In infernum? Ades. Pennas suas nolunt recipere vt volent in directum, comprehendat eos indignatio iræ tuæ, non eos permittat effugere. *Fiat habitatio eorum deserta.* Hoc iam in manifesto. Quomodo enim liberationem suam non solum occultam commendauit, dicens, Intende animæ meæ, & redime eam, verum etiam manifestam secundum corpus adiiciens, propter inimicos meos erue me: ita & his futuras quasdam calamitates prædicit occultas, de quibus pauloante loquebatur. Nam quotus quisque est, qui intelligat infelicitatem hominis cuius cor iam cæcum est? Tollantur illi oculi corporis, omnes homines miserum dicunt. Perdat oculos mentis, sed tamen circumfluant omnia temporalia, sælicem appellant, sed qui similiter oculos mentis perdiderunt. Ergo iam quid? Aperte appareat omnibus quia vindicatum est in eis. Nam cæcitas Iudæorum, occulta vindicta est. Manifesta vero quæ est? Fiat habitatio eorum deserta, *Et in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet.* Factum est hoc in ipsa ciuitate Hierusalem, in qua sibi visi sunt potentes clamando aduersus filium dei, Crucifige crucifige, & præualendo, quia potuerunt occidere eum qui mortuos suscitabat. Quam sibi potentes, quam magni visi sunt, Consecuta est postea vindicta domini, expugnata est ciuitas, debellati Iudæi, occisa nescio quot hominum milia: Nullus modo illuc permittitur accedere Iudæorum. Vbi potuerunt aduersus dominum clamare, ibi à domino non permittuntur habitare. Perdiderunt

locum furoris sui, atque vtinam vel nunc agnoscant K locum quietis suæ. Quid profuit illis Cayphas dicens, *Ioan. 11.* Nos si istum dimiserimus sic, venient Romani & tollent nobis locum & gentem? Ecce & non eum dimiserunt viuum & ille viuit, & venerunt Romani & tulerunt eis & locum & regnum. Modo audiebamus cum Euangelium legeretur, Hierusalem Hierusalem, *Matth. 23.* quotiens volui congregare filios tuos, tanquam gallina pullos suos sub alas suas, & noluisti: Ecce relinquitur vobis domus vestra deserta. Hoc & hic dicitur, Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet. Non sit qui inhabitet, sed ex numero illorum. Nam loca illa omnia & hominibus plena sunt, & Iudæis inania. Quare hoc? *Quoniam quam tu percussisti ipsi persecuti sunt, & super dolorem vulnerum meorum addiderunt.* Quid ergo peccauerunt si à deo percussum persecuti sunt? Quid animo eorum imputatur? Malitia. Nam id in Christo factum est, quod oportebat. Pati vtique venerat, & puniuit per quem passus est. Nam Iudas traditor punitus est, & Christus crucifixus est, sed nos redemit sanguine suo, & puniuit illum de precio suo. Proiecit enim precium argenti quo ab illo dominus venditus erat, nec agnouit precium quo ipse à domino redemptus erat. Factum est hoc in Iuda. Sed cū videamus mensuram quandam esse retributionis in omnibus, nec quenquam posse permitti amplius scire, quàm acceperit potestatem, quomodo illi adiderunt, aut quæ est ista percussio domini? Nimirum ex persona locutus est eius vnde corpus acceperat, vnde carnem assumpserat, id est, generis humani ipsius Adæ, qui percussus est primo morte propter peccatum suum. Mortales ergo hic homines cum pœna nascuntur, Huic pœnæ addunt quicumque homines fuerint persecuti. Iam enim hic homo moriturus non esset, nisi illud deus percussisset. Quid ergo tu homo sæuis amplius? Parum ne homini est quod aliquando moriturus est? Portat ergo vnusquisque nostrum pœnam suam. Huic pœnæ voluit addere qui nos persequuntur. Hæc pœna percussio est domini. Dominus quippe sententia percussit hominem, *Qua die tetigeritis, inquit, morte moriemini.* Ex hac morte carnem susceperat, & vetus homo noster simul crucifixus est cum illo: Ex illi⁹ voce ista dixit, Quem tu percussisti, ipsi persecuti sunt, & super dolorem vulnerum meorum addiderunt. Super quem dolorem vulnerum? Super dolorem peccatorum ipsi addiderunt. Vulnera enim sua peccata dixit. Sed ne caput respicias, ad corpus aduerte: secundum cuius vocem dictum est ab ipso in alio Psalmo, in quo vocem suam ostendit, quia eius primū versum de cruce clamauit, Deus deus meus respice in me, quare me dereliquisti. Ibi secutus ait, *Lōge à salute mea verba delictorum meorum.* Ipsa sunt vulnera inflicta à latronibus in via ei quem leuauit in iumentum suum, quem sacerdos & leuites transeūtes inuenerant & cōtempserant, à quibus curari non potuit. Transiens autem Samaritanus, misertus est eius, accessit & in iumentum propriū leuauit. Samarites autem Latine custos interpretatur. Quis autem custos, nisi saluator dominus noster Iesus Christus? Qui quoniam surrexit à mortuis iam non moriturus, non dormit neque obdormiet qui custodit Israël. Et super dolorem vulnerum meorum addiderunt. *Appone iniquitatem super iniquitatem ipsorum.* Quid est hoc? Quis non expauescat? Deo dicitur, Appone iniquitatem super iniquitatem ipsorum. Vnde apponet deus iniquitatem? Habet iniquitatem quam apponat? Scimus enim verum esse quod

Matth. 6.

Lucæ, 13.

Psal. 68.
Acto. 1.

Ioan. 19.

Matth.

Matth.

Gen.

Gen.

Rom.

M

Psal.

Lucæ

Rom.

Psal.

A quod dictum est, per Paulum Apostolum, Quid ergo dicemus, Nunquid iniquitas est apud deum? Absit. Unde ergo appone iniquitatem super iniquitatem? Quomodo id intellecturi sumus? Absit dominus ut dicamus, & propter fatigationem vestram breuiter dicere valeamus. Iniquitas ipsorum erat: qui hominem iustum occiderunt. Addita est alia, quia filium dei crucifixerunt. Scire ipsorum tanquam in hominem fuit. Sed si cognouissent, nunquam dominum gloriae crucifixissent. Illi in iniquitate sua tanquam hominem occidere voluerunt, apposita est iniquitas super iniquitatem ipsorum, ut filium dei crucifigerent. Quis hanc iniquitatem apposuit? Ille qui dixit, Forte reuerebuntur filium meum, ipsum mittam. Solebant enim occidere millos ad se seruos, exactores locationis atque mercedis. Misit ipsum filium, ut & ipsum occiderent, Apposuit iniquitatem super iniquitatem ipsorum. Et haec deus sciendo fecit, an potius iuste retribuendo? Fiat enim illis, inquit, in retributionem & in scandalum. Meriti erant sic excari ut filium dei non agnoscerent. Et hoc fecit deus, apponens iniquitatem super iniquitatem ipsorum, non vulnerando, sed non sanando. Quomodo enim auges febrem, auges morbum, non morbum adhibendo, sed non succurrendo: sic quia tales fuerunt, ut curari non mererentur, in ipsa malitia quodammodo profecerunt, sicut dictum est, Mali autem & facinorosi proficiunt in peius. Et apposita est iniquitas super iniquitatem ipsorum. *Et non intrent in tua iustitia.* Hoc planum est. *Deleantur de libro viventium.* Aliquando enim illic scripti erant errantes? Fratres non sic accipere debemus, quod quaequam deus scribat in libro vitae, & deleat illum. Si homo dixit, Quod scripsi scripsi, de titulo, ubi scriptum erat, Rex Iudaeorum: deus quem scribit & delet? Praescius est, Praedestinavit omnes ante constitutionem mundi, regnatos cum filio suo in vita aeterna. Hos quos conscripsit, ipsos continet liber vitae. Denique in Apocalypsi quid ait spiritus dei, cum depressuris ab Antichristo futuris loqueretur eadem scriptura? Consentient illi, inquit, omnes, qui non sunt scripti in libro vitae. Proinde sine dubitatione non erunt consensuri, qui scripti sunt. Isti ergo quomodo inde delentur, ubi nunquam scripti sunt? Hoc dictum est, secundum spem ipsorum, quia ibi se scriptos putabant. Quid est, deleantur de libro vitae? Et ipsis constet non illos ibi esse. Ex hac locutione dictum est in alio Psalmo, Cadent a latere tuo mille, & dena milia a dextris tuis: id est, multi scandalizabuntur, & ex eo numero qui se sperabant sessuros tecum, & ex eo numero qui se sperabant staturos ad dexteram tuam, separati ab haedis sinistris: Non quia cum ibi steterit aliquis, postea cadet, aut cum sederit cum illo quisquam, abiicietur: sed quia multi casuri erant in scandalum, qui iam ibi se esse putabant: id est, multi qui se sperabant, sessuros tecum, multi qui se sperauerant staturos ad dexteram, ipsi casuri sunt. Sic ergo & hic illi qui se sperabant tanquam merito iustitiae suae in libro scriptos dei, quibus dicitur, Scrutamini scripturas, in quibus putatis vos vitam aeternam habere: cum perducta fuerit donatio eorum etiam ad cognitionem eorum, delebuntur de libro viventium, id est, non ibi se esse cognoscent. Nam versus qui sequitur exponit quod dictum est, *Et cum iustis non scribantur.* Dixi ergo, Deleantur secundum spem eorum, Secundum autem aequitatem tuam quid dico? Non scribantur. *Pauper & dolens ego sum.* Quare hoc? An ut agnosceremus, quod per amaritudinem animi maledicit pau-

per iste? Multa enim dixit quae illis eueniant, Et quasi ei Diceremus, ut quid talia? Noli tantum, Respondet, Pauper & dolens ego sum. Perduxerunt me ad egestatem, ad istum dolorem deposuerunt, ideo ista dico: Non est tamen stomachatio maledicentis, sed praedictio prophetantis. Nam de paupertate sua & dolore suo quaedam quae posterius dicit commendaturus est nobis, ut discamus esse pauperes & dolentes: Beati enim pauperes, quoniam ipsi consolabuntur. Hoc ergo ipse prius iam nobis ostendit, & ideo pauper & dolens ego sum. Totum corpus eius hoc dicit. Corpus Christi in hac terra pauper est & dolens, Sed sint diuites Christiani: Prorsus si Christiani sunt, pauperes sunt, in comparatione diuitiarum caelestium quas sperant, omne aurum suum harenam deputant. Pauper & dolens ego sum, *Et salus vultus tui deus suscepit me.* Nunquid desertus est pauper iste, quando tu dignaris pannosum pauperem applicare ad mensam tuam? Porro autem pauperem istum salus vultus dei suscepit, in vultu suo abscondit egestatem. De illo quippe dictum est, Abscondes eos in abscondito vultus tui. In illo autem vultu quae sint diuitiae vultus nosse: Diuitiae istae hoc tibi praestant, ut quod vis, quando vis prandear: ille vero ut nunquam esurias. Pauper & dolens ego sum, & salus vultus tui deus suscepit me. Ad quam rem? Ut iam non sim pauper, & non sim dolens. *Laudabo nomen dei cum cantico, magnificabo cum in laude.* Iam dictum est, quod pauper iste laudat nomen dei cum cantico, magnificat eum in laude. Quando auderet cantare, nisi recreatus esset a fame: *Laudabo nomen dei cum cantico, magnificabo eum in laude. Magnae diuitiae, quas gemmas laudis dei de thesauro interiore protulit: Magnificabo eum in laude, haec sunt diuitiae meae: Dominus dedit, dominus abstulit, Ergo miser remansit? Absit. Vide diuitias, Sicut domino placuit, ita factum est, sit nomen domini benedictum. Laudabo nomen dei cum cantico, magnificabo eum in laude, *Et placebit deo.* Hoc quod eum laudabo, Placebit super vitulum nouellum, cornua producentem & vngulas. Gratius illi erit sacrificium laudis, quam sacrificium vituli. Sacrificium laudis glorificabit me, & ibi via est in qua ostendam illi salutare dei. Immola deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua. Ergo laudabo deum, & plus ei placebit quam vitulus nouellus, cornua producens, & vngulas. Amplius ergo placebit deo laus eius exiens de ore meo, quam magna victima adducta ad aram ipsius. An aliquid de cornibus & vngulis vituli huius dicendum est? Qui bene instructus est, & laude dei opulens, & cornua debet habere quibus aduersarium ventilet, & vngulas quibus terram excitet. Nostis enim hoc facere vitulos pubescetes, & in taurina audacia grandescentes. Nam ideo nouellus est, propter vitam nouam. Aliquis ergo hereticus forte contradicit, cornibus ventiletur, Alius non contradicit, sed tamen terrenum abiecte sapit, vngulis excitetur. Ergo super hunc vitulum tibi placebit laudatio mea: Nam illam post paupertatem & dolorem in aeterna societate angelorum, ubi nec aduersarius erit in certamine ventilandus, nec piger de terra excitandus, *Videant inopes & latentes.* Credant & spe gaudeant, Magis inopes sint, ut saturari mereantur, ne cum superbia saginam eructant, negetur eis panis quo salubriter uiuant. *Quaerite dominum inopes, & esurite & sitite, Ipse est enim panis viuus qui de caelo descendit. Quaerite dominum, & uiuet anima vestra. Quae panem ut uiuat caro vestra, dominum quaerite ut uiuat anima vestra.**

G *Quoniam exaudiuit pauperes dominus.* Exaudiuit pauperes, nec exaudiret pauperes nisi essent pauperes. Vis exaudiri? Pauper esto, dolor de te clamet, non fastidium. Quoniam exaudiuit pauperes dominus. *Et compeditos suos non spreuit.* Offensus a seruis, fecit eos compeditos, sed clamantes de compedibus non contempit. Quæ sunt istæ compedes? Mortalitas, corruptibilitas carnis, compedes sunt quibus ligati sumus. Et vultis nosse istarum compedum grauitatem? Inde dicitur, Corpus quod corrumpitur aggrauat animam. Quando homines in seculo esse diuites volunt, istis compedibus pan nos quærunt, Sed sufficiant panni compedum, tantum quære, quantum depellendæ necessitati satis est. Cum autem superflua quæris, compedes tuas onerare desyderas. In tali ergo custodia vel solæ compedes remaneant, Sufficiat dici malitia sua. De ista malitia clamamus ad deum, Quoniam exaudiuit pauperes dominus, & compeditos suos non spreuit. *Laudent illum cæli & terra, mare & omnia reptantia in eis.* Veræ diuitiæ huius pauperis istæ sunt, considerare creaturam, & laudare creatorem. Laudent illum cæli & terra, mare & omnia reptantia in eis. Et creatura ista sola laudat deum? quoniam considerata ea laudatur deus. Audi & aliud: *Quoniam deus saluam faciet Sion.* Reparatur Ecclesiam suam, gentes fideles incorporat vnigenito suo: Non fraudat credentes in se præmio repromissionis suæ. Quoniam deus saluam faciet Sion. *Et ædificabuntur ciuitates Iudæ.* Ipsæ sunt Ecclesiæ, Nemo dicat, quando erit istud vt ædificentur ciuitates Iudæ? O si velis agnoscere structuram & esse lapis viuus, vt intres in eam, & tunc ciuitates Iudæ ædificabuntur. Iuda enim confessio interpretatur. De confessione humilitatis ædificantur ciuitates Iudæ, vt foris ab eis superbi remaneant, qui confiteri erubescunt. Quoniam deus saluam faciet Sion. Quam Sion? Audi in sequentibus, *Et semen seruorum eius obtinebunt eam, & qui diligunt nomen eius inhabitabunt in ea.* Psalmus finitus est, sed paululum istos duos versus non relinquamus. Admonent enim nos aliquid, ne desperando in illam structuram non intremus. Semen, inquit, seruorum eius obtinebunt eam. Iam ergo semen seruorum eius qui sunt? Forte dicis, Iudæi nati de Abraham. Nos autem qui non sumus nati de Abraham, quomodo habebimus istam ciuitatem? Sed non sunt semen Abraham illi Iudæi, quibus dictum est, Si filij Abraham estis, facta Abraham facite. Semen ergo seruorum eius, imitatores fidei seruorum eius obtinebunt eam. Denique vitimus versus superiorem exponit. Quasi enim turbatus ne putares forte hoc de Iudæis dici, Et semen seruorum eius obtinebunt eam, dicens, Nos semen gætium sumus, quæ idola coluerunt & dæmonibus seruerunt, quid ergo nobis in hac ciuitate sperandum est: statim subiecit vt præsumas & speres, Et qui diligunt nomen eius inhabitabunt in ea. Hoc est enim semen seruorum eius qui diligunt nomen eius. Quia enim serui eius dilexerunt nomen eius, quicūque non diligunt nomen eius, non se dicant semen seruorum eius, & qui diligunt nomen eius, non se negent semen seruorum eius.

*In Psalmum sexagesimum nonum
Præfatio.*

G R A T I A S grano tritici, quia mori voluit & multiplicari: gratias vnico filio dei domino & saluatori nostro Iesu Christo, qui mortem nostram subire nõ dedignatus est, vt nos vita sua dignos faceret, Ecce quia singularis erat donec

transiret, sicut dixit in Psalmo, Singularis sum ego do- K nec transeam. Quia sic erat singulare granum, vt in se *Psalm. 140.* haberet magnam multitudinis fœcunditatem, in quantis gratis passionem eius imitantibus exultamus, quando natalitia martyrum celebramus? Multa ergo membra eius sub vno capite ipso saluatore nostro charitatis, & pacis vinculo colligata, sicut nosse dignamini, quoniam sæpissime audistis, vnus homo sunt, & ipsorum vnus hominis vox in Psalmis plerūque auditur, & sic clamat vnus tãquam omnes, quia omnes in vno vnus sunt. Audiamus ergo quoniam laborauerunt martyres, & inter magnas tempestates odiorum in hoc seculo periclitati sunt, non tam corpore quod quandoq; posituri erant, sed ipsa fide, ne deficientes & forte acerbis persecutionum cedentes doloribus vel amori vitæ huius, amitterent quod promiserat deus, qui non solū verbo, sed etiam exemplo abstulerat omnē timorem, Verbo: dicens, Nolite timere eos qui corpus occidunt, *Matth. 10.* animam autē non possunt occidere. Exemplo: faciens quod verbo præcepit, vt nec eorum verberantium manus vellet deuitare, nec alapas percutientium, nec saliuas conspuentium, nec coronam de spinis imponentium, nec crucem interficientium, Nihil horum vitare *Matth. 27.* voluit cui nihil opus erat, propter eos quib; hoc opus erat, faciens ægrotis de seipso medicamentum. Laborauerunt ergo martyres, Et nisi ille semper adesset qui ait, Ecce ego vobiscum sum vsque t̄ ad consummationem seculi: vtique defecissent. Est ergo in hoc Psalmo vox contributorum, & ideo vtique martyrum interpassiones periclitantium, sed de suo capite præsumentium. Audiamus eos & loquamur cū eis ex affectu cordis, etiã si non similitudine passionis. Illi enim iam coronati sunt, Nos adhuc periclitamur, nõ quia tales nos persecutiones vrgēt, quales ipsos vrgēbant, sed fortasse peiores in omnimodis generibus tantorū scandalorū. Nostra enim tēpora magis abūdant illo vā, quod clamauit dominus, Vā mundo ab scandalis: Et quoniam *Matth. 11.* abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorū. Neq; *Matth. 24.* enim & Loth ille sanctus in Sodomis ab aliquo corporalem persecutionē patiebatur, aut dictū illi erat, vt *2. Petri. 2.* nõ ibi habitaret: persecutio eius, facta mala Sodomitarū erant. Nūc ergo iam Christo in cælo sedēte, iam glorificato, iam subiectis ceruicib; regū iugo eius, & suppositis eorū frontibus signo eius, iam nullo remanente qui palam Christianis audeat insultare, adhuc tamen *M* inter organa & simphonicos gemimus, adhuc illi inimici martyrum, quia vocibus & ferro non possunt, eos sua luxuria persequuntur. Atque vtinā Paganos tãtummodo toleraremus, esset qualecunque solatium expectare eos, qui nondū cruce Christi signati sunt, quādo signētur, & quādo eius autoritate alligati desināt furete. Videmus etiam in fronte portantes signum eius, t̄ simul in ipsa frōte portare impudētiam luxuriarū, diebusq; & solēnitatibus martyrum nõ exultare sed insultare. Et inter hæc gemimus, & hæc persecutio nostra est, si est in nobis charitas quæ dicat, Quis infirmatur & ego nõ infirmor? Quis scandalizatur & ego non vror? Nullus ergo seruus dei sine persecutione. Plerūque est illud quod Apostolus ait, Sed & omnes qui volunt in Christo pie viuere, persecutionē patiētur. Videris, unde videris, quomodo diabolus biformis est? Leo est in impetu, draco in insidiis. Leo minetur, inimic; est: draco insidiatur, inimicus est. Quando nos securi? Ecce fiant omnes Christiani, nunquid & diabolus Christianus erit? Tentare ergo non cessat, insidiari non cessat. *Infrēnatus*

Sapient. 9.

Matth. 6.

H

Ioan. 3.

Ioan. 12.

Matth. 27.

Matth. 27.

Matth. 27.

Matth. 27.

Matth. 27.

Matth. 27.

Matth. 27.

Matth. 27.

Matth. 27.

Matth. 27.

Matth. 27.

Matth. 27.

Matth. 27.

Matth. 27.

Matth. 27.

Matth. 27.

Matth. 27.

Matth. 27.

Matth. 27.

Matth. 27.

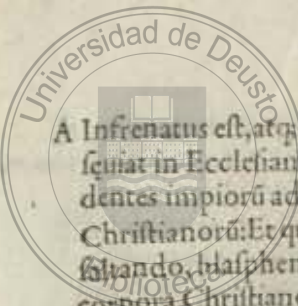
Matth. 27.

Matth. 27.

Matth. 27.

Matth. 27.

Matth. 27.

A Infrenatus est, atque illigatus in cordibus impiorum, ne
secat in Ecclesiam, & tantum faciat quantum vult. Fremunt
dentes impiorum aduersus dignitatem Ecclesie & pacem
Christianorum: Et quia non habent quid agant sequendo,
sistendo, blasphemando, luxuriando, non impellunt
corpora Christianorum, sed lacerant animas Christia-
norum. Clamemus ergo vna voce omnes hæc verba:

Enarratio Psalmi.

Deus in adiutorium meum intende. Opus enim habe-
m⁹ sempiterno adiutorio in illo seculo. Quã-
do autem non: Modo tamen in tribulatione po-
siti, maxime dicamus, Deus in adiutorium meum intē-
de.

Confundantur & reuerentur, qui querunt animam meam.

Christus dixit, Siue caput dicat, siue corpus dicat, ille di-
cit qui dixit, Quid me persequeris? Ille dicit qui dixit,

Acto. 9.

Matth. 25.

Cum vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Nota

est ergo vox huius hominis, totius hominis, capitis &

corporis, non sæpe commendanda quia nota. Confun-

Psalm. 41.

dantur, inquit, & reuerentur qui querunt animam

meam. In alio Psalmo dicit, Considerabam ad dexte-

ram & videbam, & non erat qui cognosceret me, Periit

B fuga à me, & non est qui requirat animam meam. Ibi de

persecutoribus ait, quia non erat, qui requireret animam

eius. Hic autem, confundantur & reuerentur, qui que-

runt animam meam. Dolebat se non dari ad imitan-

dum, gemit se queri ad opprimendum. Queris animam

iusti cum imitari cogitas, queris animam iusti cum occi-

dere cogitas. Quoniam duobus modis queritur anima

hominis iusti, singuli in singulis Psalmis expressi sunt.

Illic dolet, quia non est qui requirat animam eius ad imi-

tandam passionem eius. Hic autem, confundantur & re-

uerentur, qui querunt animam meam. Querunt ani-

nam eius, non ut duas habeant. Non enim sic quere-

bant animam eius, quomodo querit latro tunicam via-

toris: Ad hoc occidit, ut exsoliet, ut habeat. Qui autem

persequitur ut occidat, excludit animam, non se vestit.

Querunt illi animam meam, occidere me volunt.

Quid ergo tu illis optas? Confundantur & reueren-

Matth. 5.

tur. Et ubi est quod audisti à domino tuo, Diligite ini-

micos vestros, bene facite his qui vos oderunt, & orate

pro his qui persequuntur vos: Ecce persecutionem pateris,

& maledicis eis à quibus pateris. Quomodo imita-

ris passiones præcedentes domini tui pendentes in cru-

ce & dicentis, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid fa-

ciunt: Respondet talia dicentibus martyr & dicit, Do-

minum mihi proposuisti dicentem, Pater ignosce illis,

quia nesciunt quid faciunt, agnosce & vocem meam,

ut sit & tua. Quid enim dixi de inimicis meis? Confun-

dantur & reuerentur. Iam facta est talis vindicta de

inimicis martyrum. Saulus ille qui Stephanum perse-

cutus est, confusus est & reueritus: anhelabat cades,

quarebat quos attraheret & necaret, audita desuper vo-

ce, Saule, Saule, quid me persequeris: confusus est, & pro-

stratus est, & erectus ad obediendum, qui inflamma-

tus erat ad persequendum. Hoc ergo optant martyres

inimicis suis, confundantur & reuerentur. Quamdiu

enim non confunduntur & reuerentur, necesse est fa-

cta sua defendant. Gloriosi sibi videntur, quia tenent,

quia ligant, quia verberant, quia occidunt, quia saltant,

quia insultant, De his omnibus factis aliquando con-

fundantur & reuerentur, nec ista facta sua excusent.

Si enim confundentur & conuertentur, quia conuerti

non possunt, nisi confusi fuerint & reueriti. Optemus

ergo hæc inimicis nostris, securi optemus. Ecce ego di-

xi & vobis cum dixerim, omnes qui adhuc saltant &

Tomus octauus.

cantant & insultant martyribus, confundantur & reue-
reantur, & aliquando in his parietibus tundant confusi
pectora sua. *Auertantur retrorsum & erubescant, qui cogitant
mihi mala.* Primo fuit impetus persequentium, modo
remanit malevolentia cogitantium. Prorsus tempora
sunt in Ecclesie persecutione distincta, sequere sequen-
tia. Factus est impetus in Ecclesia quando reges perse-
quebantur, & quia prædicti erant & persecuturi reges
& credituri, impleto vno utique alterum sequebatur. Fa-
ctum est & aliud quod consequens fuit, Crediderunt
reges, data pax est Ecclesie, cepit esse in culmine di-
gnitatis Ecclesia, etiam in hac terra, etiam in hac vita, sed
non deest fremitus persecutorum, impetus suos ad co-
gitationes verterunt. In illis cogitationibus tanquam
in abyssu ligatus est diabolus, fremit & non erumpit. Di-
ctum est enim de his temporibus Ecclesie, Peccator vi-
debit & irascitur. Et quid faciet? Nunquid quod primo?
*Attrahet, ligat, percutet, Non facit hoc: Quid ergo? Den-
tibus suis frendet, & tabescet.* Et his tanquam irascitur
martyr, & tamē pro his orat martyr. Quomodo enim
bene optavit illis, de quibus dixit, *Confundantur & re-
uerentur, qui querunt animam meam: sic & nunc, Auertantur
retrorsum & erubescant, qui cogitant mihi mala.*
Quare? Ut non præcedant, sed ut sequantur. Qui enim
reprehendit Christianam religionem, & consilio suo
vult viuere, quasi præcedere vult Christum, ut ille vide-
licet errauerit, & inualidus infirmusque fuerit, qui vel vo-
luerit pati inter manus Iudeorum, vel potuerit. Ille au-
tem recordatus sit cauens ista omnia, declinans mortem,
mentiens etiam inique ne moriatur, interficiens animam
suam ut viuat corpore, magni consilij prudentisque sibi
videtur. Præcedit reprehendens Christum, veluti ante-
cedit Christum: credat in Christum, & sequatur Christum.
Nam quod optatum est modo persecutoribus cogitanti-
bus mala, dixit hoc ipse dominus Petro. Præcedere quip-
pe quodam loco Petrus voluit dominum. Loquebatur
enim saluator de passione sua, quam si non suscepisset,
nos salui non essemus: Et Petrus qui paulo ante eum con-
fessus erat filium dei, & in illa confessione appellatus erat
petra, supra quam fabricaretur Ecclesia, paulo post domi-
no dicente de futura passione sua ait, Abiit domine, p-
picius tibi esto, non fiet istud. Paulo ante, Beatus es Simo
Barlona, quia non tibi: reuelauit caro & sanguis, sed pa-
ter meus qui in caelis est: modo repente, Redi post me
satanas. Quid est, redi post me? Sequere me. Præcedere
me vis, consilium mihi dare vis: Melius est ut consiliū
meum sequaris: hoc est, redi retro, redi post me. Ante-
cedentem cōpescit ut retro redeat, & appellat satanā,
quia vult præcedere dominum. Paulo ante beatus, mo-
do satanas. Vnde paulo ante beatus? Quia non tibi, in-
quit, reuelauit caro & sanguis, sed pater me⁹ qui in cae-
lis est. Vnde modo satanas? Quia non sapis, inquit, que
dei sunt, sed que hominum. Qui ergo volumus recte ce-
lebrare natalitia martyrum, desideremus imitationem
martyrum: Ne velimus præcedere martyres, & me-
lioris consilij nobis videri esse, quia euitamus passio-
nes pro iustitia & pro fide, quas illi non euitauerunt.
Ergo illi qui cogitant mala, & in luxuria nutriunt cor-
da sua, auertantur retrorsum & erubescant. Audi ab A-
postolo postea dicente, Quem autem fructum habuistis
aliquando, in quibus nunc erubescitis? Quid sequitur?
Auertantur statim erubescantes, qui dicunt mihi unge unge.
Duo sunt genera persecutorum, vituperantium, & adu-
lantium: Plus persequitur lingua adularis, quam ma-
nus intersectoris. Nam & ipsam caminum dixit scriptura.

D

Psalm. 111.

Psalm. 39.

E

Matth. 16.

Ibidem.

F

Rom. 6.

G Certe cum de persecutione loqueretur scriptura dixit, *Sapient. 3.* Tanquam aurum in fornace probavit illos, de martyribus interfectis, & sicut holocausti hostiam accepit illos. Audi quia & lingua adulantium talis est, Probatio, *Prover. 27.* inquit, argenti & auri ignis, vir autem probatur per os laudantium eum. Argenti, inquit, & auri, Ignis ille, ignis & iste, de utroque te saluum oportet exire. Fregit te reprehensor, factus es in fornace tanquam vas fictile. Formavit te verbum, & venit tentatio tribulationis, Illud quod formatum est, oportet ut coquatur: Si bene formatum est, accedit ignis ut firmet. Vnde ille dicebat in *Psal. 11.* passione, Aruit sicut testa virtus mea. Passio quippe & caminus tribulationis fecerat fortiolem. Rursus si lauderis ab adulantibus & assentantibus, & annueris eis veluti emens oleum non tecum portas, sicut quinque virgines insipientes, erit caminus fractura tua, etiam os laudantium te. Sed sine his non possumus, necesse est ut intremus in hac & exeamus inde: Intremus in vituperationem aliquam malorum & improborum: intremus & in assentationem aliquam adulatorum, sed exire inde opus est. Rogemus eum de quo dictum est, Custodiat domum introitum tuum & exitum tuum, ut intrans integer, sic exeas integer. Ait enim & Apostolus, *1. Corin. 10.* Fidelis est deus, qui non vos sinat tentari supra quam potestis: Ecce habetis ingressum: Non dixit, non tentemini. Qui enim non tentatur, non probatur: & qui non probatur, non proficit. Quid ergo optavit: Fidelis deus qui non vos sinat tentari supra quam potestis. Audistis ingressum, audite & exitum: Sed faciet cum tentatione etiam exitum ut possitis tolerare. Ergo & illi auertatur statim erubescere, qui dicunt mihi euge euge. Quare enim me laudant? Laudent deum. Quis enim ego sum ut lauder in me? Aut quid ego feci? Quid habeo quod non acceperis? Si acceperis, inquit, quid gloriaris quasi non acceperis? Auertantur ergo statim erubescere qui dicunt mihi euge euge. *1. Corin. 4.* Tali oleo pinguefactum est caput haereticorum, cum dicunt, Ego sum, ego sum: & dicitur illis, Tu domine: Acceperunt euge euge, secuti sunt euge euge, facti sunt duces caeci caecorum sequentium. Apertissimis vocibus Donato dicuntur ista caetiva, Euge euge, dux bone, dux praelare: Et non dixit ille, Auertantur statim & erubescant, qui dicunt mihi euge euge: nec eos corrigere voluit ut Christo diceret, dux bone, dux praelare. At vero *1. Corin. 11.* Apostolus formidans euge hominum, ut vere laudaretur in Christo, noluit se laudari per Christo, dicentibusque quibusdam, Ego sum Pauli: Respondit in libertate domini, Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis? Ergo dicant martyres etiam in persecutione adulationum, Auertantur statim erubescere, qui dicunt mihi euge euge: Et quid fit cum illi auertantur & erubescunt, omnes siue qui quaerunt animam meam, siue qui cogitant mihi mala, siue qui peruersa & simulata benevolentia lingua volunt emollire quod feriant, cum fuerint, & ipsi auersi & confusi: quid fiet? *Luc. 25.* Exultent & iocundentur in te. Non in me, non in illo aut in illo, sed in quo facti sunt lux, qui fuerunt tenebrae. Exultent & iocundentur in te, *Omnes qui quaerunt te.* Aliud est quaerere deum, aliud est quaerere hominem. Iocundentur qui quaerunt te. Non iocundabuntur ergo qui quaerunt se, quos prior quaesisti antequam quaerent te. Non dum quaerebat ovis illa pastorem, aberrauerat a grege, & descendit ad eam, Quaesit eam, reportauit in humeris suis: Continet te, ovis quaerentem se, qui prior quaesit contemnentem se, & non quaerentem se: lam ergo quaerere eum incipe qui prior quaesit te, & reportauit in

humeris suis. Fac quod ait, Quae sunt oves meae, vocem meam audiunt, & sequantur me. Si ergo quaeris eum qui prior quaesit te, & ovis facta es eius, & audis vocem pastoris tui, & sequeris eum, vide quid tibi de se ostendit, quid de corpore suo, ne in ipso errares, ne in Ecclesia errares, ne quis tibi diceret, Christus est qui non est Christus, aut Ecclesia est quae non est Ecclesia. Multi enim dixerunt carnem non habuisse Christum, & non in corpore suo resurrexisse Christum: noli sequi voces eorum, Audi vocem ipsius pastoris, qui indutus est carne ut quaereret perditam carnem. Resurrexit & ait, Palpate & videte quia spiritus ossa & carnem non habet sicut me videtis habere. Ostendit se tibi, vocemque eius sequere. *Luc. 24.* Ostendit & Ecclesiam, ne quis te fallat nomine Ecclesiae. Oportebat, inquit, Christum pati & resurgere a mortuis tertia die, & praedicari in nomine eius poenitentiam & remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem. Habes vocem pastoris tui, noli sequi vocem alienorum, & furem non timebis, si vocem pastoris fueris secutus. Vnde autem sequeris? Si nec cuiquam hominum dixeris, quasi eius merito enge euge, nec cum gratulatione audieris, ne oleo peccatoris pinguescat caput tuum. Exultent & iocundentur in te omnes qui quaerunt te, *Et dicant.* Quid dicent, qui exultent? *Semper magnificetur dominus.* Dicant hoc omnes, qui exultant & qui quaerunt te. Quid? Semper magnificetur dominus, *Qui diligunt salutare tuum.* Non tantum magnificetur dominus, sed etiam dominus semper. Ecce errabas & auersus ab eo eras, vocauit te, magnificetur dominus. Ecce inspirauit tibi confessionem peccatorum confessus es: dedit veniam, magnificetur dominus. Iam coepisti iuste viuere, iam puto quasi iustum est, ut & tu magnificeris. Etenim cum te vocaret errantem, magnificandus erat dominus, cum tibi confitenti peccata dimitteret, magnificandus erat dominus. Modo iam audiens verba eius coepisti proficere, iustificatus es, peruenisti ad quamdam virtutis excellentiam, dignum est, ut & tu aliquando magnificeris. Dicant, Semper magnificetur dominus. Peccator es, magnificetur ut vocet: confiteris, magnificetur ut ignoscat: iam iuste viuas, magnificetur ut regat: perseueras usque in finem, magnificetur ut glorificet. Semper ergo magnificetur dominus. Hoc dicant iusti, hoc dicant qui quaerunt eum. Quisquis hoc non dicit, non quaerit eum. Ecce magnificetur dominus, Exultent & iocundentur omnes qui quaerunt eum: & dicant, Semper magnificetur dominus, qui diligunt salutare eius. Ab illo est enim illis salus, non a se. Salutare enim domini dei nostri saluator dominus noster Iesus Christus. Quisquis diligit saluatorem, confitetur se sanatum: Quisquis se confitetur sanatum, fuisse confitetur aegrotum. Dicant ergo semper magnificetur dominus, qui diligunt salutare tuum, non salutare suum, quasi ipsi se saluent, non quasi salutare hominis, tanquam ab illo saluetur. Nolite, inquit, confidere in principibus, & in filiis hominum, in quibus non est salus, Quare hoc? Domini est salus, & super populum tuum benedictio tua. Ergo semper magnificetur dominus. Qui hoc dicunt: Qui diligunt salutare tuum. Ecce magnificetur dominus, nunquam tu, nusquam tu. In illo aliquid, in me nihil. Si autem in illo quicquid ego, ille non ego. Tu ergo quid? *Ego vero egenus & pauper sum.* Ille diues, ille abundans, ille nullius indigens. Ecce lumen meum, ecce vnde illuminor, quoniam elamo, Tu illuminabis lucernam meam domine, deus meus illuminas tenebras meas. Dominus soluit compeditos, dominus erigit elisos, Dominus sapientes facit caecos, dominus custodit profelytos. Quid ergo

A ergo tu: Ego vero egenus & pauper. Ego tanquam pupillus, anima mea tanquam vidua desituta & desolata, auxilium quero, semper infirmitatem meam cōfiteor. Ego vero egenus & pauper. Donata sunt mihi peccata, iam cepi sequi praecepta dei, adhuc tamen egenus & pauper. Vnde adhuc egenus & pauper? Quia video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae. Vnde egenus & pauper? Quia, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Adhuc esurio, adhuc sitio, Saturitas mea dilata est, non oblata. Ego vero egenus & pauper, *Deus adiuua me.* Vnde cepit, Deus in adiutorium meum intende, deus adiuua me. Rectissime & Lazarus adiutus interpretari dicitur, ille egenus & pauper, qui oblatus est in sinum Abraham, & gerit typum Ecclesiae dei, quae semper cōfiteri debet adiutorio sibi opus esse. Hoc est verum, hoc pium. Dixi domino deus meus es tu. Quare? Quoniam bonorum meorum non egēs. Ille nō eget nostri, nos egemus ipsius, Ideo verus dominus, Nam tu non valde verus dominus serui tui, ambo homines, ambo egentes deo. Si autem putas ege re tui seruum tuum vt des panem, egēs & tu serui tui vt adiuuet labores tuos, Vterque vestrum altero vestrum indiget. Itaque nullus vestrum vere dominus, & nullus vestrum vere seruus. Audi verum dominus cuius verus es seruus. Dixi domino deus meus es tu. Quare tu dominus? Quonia bonorum meorum nō egēs. Quid autē tu? Ego vero egenus & pauper. Ecce egenus & pauper. Pa scat deus, subleuet deus, adiuuet deus. Deus, inquit, adiuua me. *Adiutor & erutor meus es tu domine, ne tardaueris.* Tu adiutor & erutor, Indigeo auxilio, adiuua, Implicatus sum, erue. Nemo enī eruet de implicationibus nisi tu. Circumstant nos nexus diuersarū curarū, hinc atque inde dilaniamur quasi spinis & sepibus. Ambulamur angustam viā, fortasse haesimus in sepibus, dicam⁹ deo, tu es erutor meus. Qui ostēdit angustā viā, fecit vt sequeremur. Hae vox perseveret in nobis fratres, Quātumcūq; hic vixerimus, quantūcūq; hic profecerimus, nemo dicat, sufficit mihi, iustus sum, Qui dixerit, remāsit in via, non nouit peruenire. Vbi dixerit sufficit, ibi haesit. Attende Apostolū cui nō sufficit, Vide quomodo se vult adiuuari donec perueniat. Fratres, inquit, ego me nō arbitror comprehēdisse, ne illi sibi viderentur apprehēdisse, quibus rursus dicit, Qui se putat aliquid scire, nondū scit quemadmodū oporteat eū scire. Quid ergo ait? Fratres, ego me nō arbitror comprehēdisse. Supra dixerat, Nō quia iam acceperim aut iā perfectus sim, Et ibi sequitur: Fratres, ego me non arbitror comprehēdisse. Si nondū acceperit, egenus & pauper est: si nondum perfectus est, egenus & pauper est. Bene dicit, deus adiuua me. Sed intelligit aliquid & excellius intelligit. Vide tamen quid dicat, Ei autē qui potēs est omnia facere superabundantius, quā petimus & intelligimus. Vide ergo quia nondū peruenit, nondū apprehēdit. Quid ergo ait? Fratres, ego me nō arbitror apprehēdisse. Vnum autem quae retro oblitus, in ea quae ante sunt extentus, secundū intentionē sequor ad palmā supernae vocationis. Ille ergo currit, tu haesisti, Ille dicit nondum se perfectum, & tu iam de perfectione gloriaris: Cōfundatur qui tibi dicūt euge euge. Cōfundaris inter illos & tu, quia tu tibi dicis euge euge. Qui enim seipsum laudat, sibi dicit euge euge, qui ab aliis laudatur & consentit, non portat oleum secum, Deficiunt faces, clausurus est ille ianuam. Hoc ergo nos docuit Psalmus iste breuiter charissimi ex admonitione solennitatis martyrum, vt intelligamus quia martyres

Tomus octauus.

tribulationem hic passi sunt corporalem, Nos in quā D
tacunq; pace simus, necesse est patiamur tribulationem
spiritalem, Et necesse est vt inter scādala & zizania & *Math. 13.*
paleam gemat Ecclesia & illa massa, donec messis ve-
niat, donec ventilabrū, donec veniat vltima vtilatio, *Math. 3.*
vt separetur palea à frumento, donec ad horreū redi-
gatur. Quod donec fiat clamemus, Ego vero egenus &
pauper sum, deus adiuua me, adiutor meus es tu, Do-
mine ne tardaueris. Quid est, ne tardaueris? Quia mul-
ti dicunt, longum est vt veniat Christus. Quid igitur?
Quia dicimus, ne tardaueris, iam venturus est antequā
statuit venire? Quid sibi vult hoc votum, ne tardaueris?
Ne mihi tardius videatur, quod venturus est. Tibi enim
longum videtur, non deo longum videtur, cui mille anni
dies vnus est, velut tres horae vigiliae. Sed tu *Psal. 89.*
si non habueris tolerantiam, tardum tibi erit. Et cum
tibi tardum erit deflecteris ab eo, & eris similis illis, qui
in eremo fatigati sunt, & festinauerūt à deo petere de-
litiā, quas illis in patria reseruabat: & cū non darentur
delitiā in itinere quibus forte corrūperentur, murmu-
rauerunt aduersus deum, & redierunt corde in Aegy- *Exod. 16.*
ptum: Vnde corpore erant separati, corde redierunt. E
Noli ergo tu sic, noli sic: time verbum domini dicen-
tis, Mementote vxoris Loth, Et ipsa in via iam libera-
ta de Sodomis, retro respexit: vbi respexit, ibi reman-
sit, facta est statua salis vt condat te. Exemplo enim ti-
bi data est, vt tu cor habeas, nō remaneas fatuus in via.
Attende remanentem & transi, attende respicientem
retro, & tu in anteriora extentus esto sicut Paulus.
Quid est, non respicere retro? Quae retro oblitus, in- *Philip. 3.*
quit, idco sequeris vocatus ad supernam palmam, de
qua postea gloriaris: quia idem Apostolus dicit, Super- *2. Tim. 4.*
est mihi corona iustitiae, quam mihi reddet dominus
in illo die iustus iudex.

*Concio prima, de prima parte Psalmi
septuagesimi.*

N omnibus scripturis sanctis gratia dei libe-
rat nos, commendat se nobis, vt commenda-
tos habeat nos. Hoc in isto psalmo caratur, de
quo cum vestra charitate loqui suscepimus. Aderit do-
minus vt sic ea corde concipiā quomodo dignū est, &
sic ea promā quomodo expedit vobis. Multū enī mo-
uet dei amor & timor. Timor dei quia iustus est, amor **F**
quia misericors est. Quis enim ei diceret, quid fecisti si
damnaret iustum: Quāta ergo misericordia eius vt ius-
tificet iniustum: Ex hoc pralectum nobis & Apostolū
audiuimus eandē maxime gratiā commendantē, & de
cuius commēdatione habebat ludæos inimicos, velut
de litera legis praesumentes, & tanq̄ iustitiam suam di-
ligentes atque iactantes: de quibus dicit, Testimonium *Roma. 10.*
perhibeo illis, quia zelum dei habent, sed non secundū
scientiam. Et tanquam ei diceretur, quid est enim habe-
re zelum dei non secundum scientiam: subiecit conti-
nuo, Ignorantes enim dei iustitiam & suam volentes
constituere, iustitiae dei non sunt subiecti. Gloriantes,
inquit, tanquam de operibus, excludūt à se gratiam, &
tanquam de sanitate iua falsa praesumentes, respuunt
medicinam. Contra tales enim & dominus dixerat,
Non veni vocare iustos, sed peccatores in peniten- *Math. 9.*
tiam: non est opus sanis medicus, sed male habentibus.
Hae est ergo tota scientia magna hominis, scire quia
ipse per se nihil est: & quoniam quicquid est, à deo est,
& propter deū est. Quid enim habes, inquit, quod non *1. Corin. 4.*
accepisti? Si autē accepisti, quid gloriaris quasi nō acce-
peris? Hanc gratiam ergo commendat Apostolus: hinc
x iij habere

G habere meruit inimicos Iudeos, de litera legis & de sua iustitia gloriantes. Hanc ergo commendans in lectione quæ lecta est, sic ait: Ego enim sum minimus apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam dei. Sed ideo, inquit, misericordiā consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate: deinde paulopost, Fidelis sermo est, inquit, & omni acceptione dignus, quia Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores saluos facere, quorum primus ego sum. Nunquid ante illum non erant peccatores? Quid est ergo, primus ego? Antecedens omnes, non tempore, sed malignitate. Sed ideo, inquit, misericordiā consecutus sum, ut in me ostēderet Christus Iesus omnem longanimitatem, ad informationem eorum, qui credituri sunt illi in vitam æternam: id est, unusquisque peccator & iniquus iam de se desperans, iam habens quasi gladiatorium animum, ut ideo faciat quicquid vult, quia necessario damnandus est, respiciat tamen ad apostolum Paulum, cui tanta crudelitas, tantaque malitia à deo donata est, & non de se desperando, cōuertatur ad deū.

Hanc ergo gratiam commendat nobis deus, & in isto psalmo intueamur illā, & videamus an ita sit, an forte ego aliter suspicer. Etenim arbitror hunc eum habere affectum, & hoc omnibus propè suis syllabis resonare: id est, hoc nobis commendare gratiā dei gratuitā, quæ nos liberat indignos, non propter nos, sed propter se, ut etiam si non hoc dicerem, neque hoc prælocutus essem, quilibet mediocris cordis homo attente audiens verba eiusdem psalmi saperet hoc: & forte ipsis verbis si aliud habebat in corde, mutaretur & fieret quod hic sonat. Quid est hoc? Ut tota spes nostra in deo sit, nihilque de nobis tanquam de nostris viribus præsumamus, ne nostrum facientes quod ab illo est, & quod accepimus amittamus. Titulus est ergo psalmi huius, ut solet titulus psalmi, indicans in limine quid agatur in domo. *Ipsi David filiorum Ionadab, & eorum qui primi captiui ducti sunt.* Ionadab homo fuit quidam, commendatur nobis ex prophetia Hieremiæ, qui filius suis præceperat ut vinum non biberent, neque in domibus residerent, sed in tabernaculis habitarent. Præceptum autem patris filij tenuerunt & seruauerunt, & ex hoc benedicti à domino meruerunt. Dominus autem hoc non præceperat, sed pater ipsorum. Si autem hoc acceperunt tanquam præceptum a domino deo suo: quia & si dominus non præceperat, ut non biberent vinum, & in tabernaculis habitarent, præceperat tamen dominus ut filij patri obedirent. In ea ergo re sola filius non debet obedire patri suo, aliquid pater ipsius iusserit contra dominum deum ipsius. Neque enim debet irasci pater quando sic ei præponitur deus. Vbi enim hoc iubet pater quod contra dominum non sit, sic audiendus est quomodo deo, quia obedire patri iussit deus. Benedixit ergo deus filios Ionadab propter obedientiā, eisque obiecit inobedienti populo suo, exprobrans quia cum filij Ionadab obedientes essent patri suo, illi non obediret deo suo. Cum autem ageret ista Hieremias, id agebat cum populo Israël, ut pararent se ad captiuitatem ducēdos se esse in Babyloniā, & non resisterent voluntati dei nec sperarent aliud, nisi quia futuri essent captiui. Videtur ergo inde coloratus titulus huius psalmi, ut cum dixisset, filiorum Ionadab, subiceret, & eorum qui primi captiui ducti sunt, non quia filij Ionadab captiui ducti sunt, sed quia illis qui captiui ducendi erant oppositi sunt filij Ionadab, quia patri obedientes erāt, ut intelligeret illi propterea se fieri captiuos, quia deo

obedientes non fuerunt. Accedit etiam quia Ionadab K interpretatur domini spontaneus. Quid est hoc, domini spontaneus? Dei voluntati libēter seruiens. Quid est, domini spontaneus? In me sunt deus vota quæ red- *Psal. 55.*
dam laudes tibi. Quid est, domini spontaneus? Volun- *Psal. 53.*
tarie sacrificabo tibi. Si enim disciplina apostolica seruum monet, ut homini domino suo, non tanquam ex *Eph. 6.*
necessitate, sed ex voluntate seruiat, & libenter seruiēdo se in corde liberum faciat: quāto magis deo tota & plena & libēti volūtate seruiendū est, qui videt ipsam voluntatē tuā: Nā si seruus tibi non ex animo seruiat, manus eius, faciem eius, præsentiam eius potes videre, cor eius non potes: & tamen ait Apostolus, Non *Eph. 6.*
ad oculum seruientes. Et quid est, non ad oculum? Quid enim? Visurus est dominus meus quomodo illi seruiam, ut dicas mihi, non ad oculum seruientes? Adiecit, sed quasi serui Christi. Dominus homo non videt, sed dominus Christus videt. Ex animo, inquit, cum bona voluntate. Nō quia filij Ionadab captiui ducti sunt, talis fuit Ionadab, id est, hoc nomen ipsius interpretatur. Qui sunt ergo qui primi captiui ducti sunt? Ducti sunt filij Israël captiui primi & secundi & tertij. Sed pro his psalmus, aut de his psalmus, qui primo ducti sunt, non hoc sonat, idem ipse psalmus discussus, perferutatus, interrogatus omnibus verbis suis, aliud tibi dicit, non de illis se loqui qui homines, nescio qui, nescio quando irruentibus hostibus in Babyloniā captiui ducti sunt ex Hierusalem. Sed quid dicit psalmus? Quid, nisi quod audistis ab Apostolo, commendat nobis gratiam dei, commendat nobis: quia nos per nosmetipsos nihil sumus: cōmendat nobis, quia quicquid sumus, illius misericordia sumus. Quicquid autem ex nobis sumus, mali sumus. Quare ergo captiui, & quare nomine captiuitatis cōmendatur ipsa gratia liberatoris? Aperit ipse dicit Apostolus, Cōdelector legi dei *Roma. 7.*
secundum interiorem hominem, video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. Ecce habes duci captiuum. Quid ergo commendat iste Psalmus? Quid sequitur ibi Apostolus, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Quare ergo primi? Nam dictū est quare captiui. Quantum arbitror & hoc elucet, quoniam in comparatione filiorum Ionadab, omnis inobediētia culpata est. Per inobediētiā autē captiui facti sumus, quia ipse Adam non obediendo peccauit. Dictum est autem ab eodem Apostolo, quod & verum est, quia omnes in Adam moriuntur, in quo omnes peccauerūt. Merito & primi ducti sunt captiui, quia primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis. Qualis terrenus, tales & terreni: qualis cælestis, tales & cælestes. Sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem eius qui de cælo est. Primus homo captiuos nos fecit, secundus homo nos de captiuitate liberauit. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes viuificabuntur. Sed in Adam omnes moriuntur per carnis natiuitatem, in Christo liberātur per cordis fidem. Non erat in potestate tua, ut non nascereris ex Adam, est in potestate tua ut credas in Christum. Quātumcunq; ergo ad primum hominē pertinere volueris, ad captiuitatem pertinabis. Et quid est, pertinere volueris, aut quid est pertinabis? Iā pertines, exclama: quis me liberabit de corpore mortis huius? Audiamus ergo istum hoc exclamantem.

1. Corin. 15.
1. Tim. 1.

Hiere. 35.

De verbis domini. 6.
f. circa. fi.
& concor.
11. quest.
3. Qui resistit.

Exod. 20.
Hiere. 35.

L

Roma. 7.

Ibidem.

M

Hiere. 25.

Gen. 3.

1. Corin. 15.

Ibidem.

Enarratio primæ partis.

Deus in te speravi domine, non confundar in æternum. Iam confusus sum vel non confundar in æternum.

Quomodo enim non est confusus cui dicitur, Quem fructum habuistis in his in quibus nunc erubescitis. Quid ergo fiet, ne confundamur in æternum?

Accedite ad eum & illuminamini, & vultus vestri non erubescunt. Confusi estis in Adam, recedite ab Adam, accedite ad Christum, & iam non confundemini: In te speravi domine non confundar in æternum. Si in me confundor, in te non confundar in æternum.

In tua iustitia erue me & exime me. Non in mea, sed in tua: si enim in mea, ero ex illis de quibus ille ait, Ignorantes dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Ergo in tua iustitia, nõ in mea. Quia mea quid? Præcessit iniquitas. Et cum erõ iustus, in tua iustitia erit: quia iustitia mihi abs te data iustus ero, & sic erit mea vt tua sit, id est, abs te mihi data. In eum enim credo qui iustificat impium, vt deputetur fides mea ad iustitiam. Erit ergo & sic iustitia mea, non tamen tanquam propria mea, non tanquam à me ipso mihi data, sicut putabant qui per literam gloriabantur, & gratiam respuebant. Nam dictum est in alio loco: iudica me domine secundum iustitiã meã. Certe non gloriabatur in sua iustitia, sed reuoca te ad Apostolum, Quid enim habes quod non accepisti? Et sic dic iustitiam tuam, vt memineris quod acceperis eam, & non eam inuideas accipientibus. Nam & ille phariseus tanquã à deo accepisse se dicebat: Gratiastibi ago quia nõ sum sicut ceteri homines. Quare inde enim te delectat, quia bonus es quod alter malus est? deniq; quid addidit? Iniusti, raptores, adulteri, sicut & publicanus iste. Hoc iam non est exultare, sed insultare. Ille autem captiuus nec oculos ad cœlum audebat leuare, sed percutiebat pectus suũ, dicens, Deus propitiuss esto mihi peccatori. Parum itaque est vt illud quod in te est bonum agnoscas quod à deo sit, nisi etiam inde nõ te extollas super illum qui nondum habet, qui fortasse cum acceperit, transtiet te. Quãdo enim erat Saulus Stephani lapidator, quã multi erant Christiani quorum erat ille persecutor: tamen quando conuersus est, omnes qui se præcellerãt superauit. Ergo dic deo quod audis in Psalmo, In te speravi domine non confundar in æternum, in tua iustitia, non in mea erue me & exime me.

Inclina ad me aurem tuam. Et hæc confessio est humilitatis. Qui dicit, inclina ad me: confitetur quia iacet tanquam æger prostratus medico stanti: denique vide quia æger loquitur, Inclina ad me aurem tuam: Et saluum me fac: esto mihi in deũ protectorem. Nõ ad me iacula inimici perueniant, ego enim me protegere nõ possum. Et parum est in protectorem, addidit: Et in locum munitum mihi esto, vt saluum me facias. In locum munitũ mihi esto, tu esto locus munitus meus. Vbi est quod ab illo fugiebas Adam, & te inter paradisi ligna abscondebas? Vbi est quod eius faciem formidabas, ad quem gaudere consueueras? Abisti & peristi, & captiuatus es, & ecce visitaris, & ecce non dimittis, & ecce dimittuntur nonagintanouem oues in montibus, & quæritur ouis perdita, & ecce dicitur de inuẽta oue, Mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Ecce ipse deus factus est locus refugij tui, qui primo erat metus fugæ tuæ. In locum munitum tu, inquit, esto mihi, vt saluum facias me: Non ero saluus nisi in te, nisi tu fueris requies mea, sanari non poterit ægritudo mea. Lena me à terra, in te iaceam, vt surgam in locum munitum. Quid munitius

cum ad illum locum confugeris? Dic mihi quos aduersarios formidabis? Quis insidiabitur & perueniet ad te? Nescio quis dicitur de montis vertice clamasse cum imperator transiret, non de te loquor, respexisse ille dicitur & dixisse, nec ego de te. Contemplerat imperatorem cum insignibus armis & exercitu potente. Vnde: De loco munito. Si securus ille in alta terra, quomodo tu non in eo, à quo factum est cœlum & terrarum? Esto mihi ergo in deum protectorem & in locum munitum vt saluum me facias. Ego si mihi alium locum elegero, saluus esse non potero. Elige certe homo si inuenieris munitiorem. Non est ergo quod fugiatur ab illo nisi ad illum. Si vis euadere iratum, fuge ad placatum.

Quoniam firmamentum meum & refugium meum es tu. Firmamentum meum quid est? Per te sum firmus, & ex te sum firmus. Quoniam firmamentũ meum & refugium meum es tu: vt fiam firmus ex te, sicubi fuero infirmatus in me, refugiam ad te. Firmum enim te facit gratia Christi, & immobilem aduersus omnes tentationes inimici. Sed ibi est & humana fragilitas, ibi est adhuc prima captiuitas, ibi est & lex in membris repugnans legi mentis, & captiuum volens ducere in legem peccati, adhuc cor-
pus quod corrumpitur aggrauat animam. Quantumlibet firmus sis ex gratia dei, quamdiu adhuc portas terrenum vas in quo thesaurus est dei, aliquid etiam de ipso vase fictili formidandum est. Ergo firmamentum meum es tu, vt firmus sim in hoc seculo aduersus omnes tentationes. Sed si multe sunt & turbant me, refugium meũ es tu. Ad hoc confitebor infirmitatẽ meam, vt sim timidus tanquam lepus, quia spinis plenus tanquam ericius, Et sicut in alio Psalmo dicitur, Petra est refugium Erinacis & leporibus. Petra autem erat Christus. Deus meus erue me de manu peccatoris. Generaliter intellige peccatores inter quos laborat iste qui de captiuitate iam liberandus est, iste qui iam clamat: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Intus est hostis, lex illa in membris: sunt & foris hostes. Quod clamas? Ad illum cui clamatum est, Ab occultis meis munda me domine, & ab alienis parce seruo tuo. Ergo saluum me fac enim dicitur, ab ægritudine tua dicitur interiore, id est, ab iniquitate tua, ab ea qua captiuus es, ab ea qua ad primum hominem pertinet, vt inter primos captiuos clames. Saluus autem factus ab iniquitate tua, vide iam & de iniquitatibus alienis, inter quos tibi necesse est viuere quousque vita ista finiatur. Et quousque? Ecce finitur tibi. Nunquid finitur Ecclesia, nisi in fine seculi? Ille autẽ vnus homo veritas Christi clamat has voces. Necesse est ergo vt multi exeuntes de hoc corpore fideles iam sint in illa requie, quam præstat deus spiritibus fidelium. Sed hic adhuc sunt membra Christi in his qui in hac vita degunt, in his qui postea nascetur. Ergo vsque in finem seculi erit hic iste homo, qui clamat à peccatis suis liberari, & à lege membrorum repugnante legi mentis. Deinde inter peccata aliorum, inter quos necesse est vt viuat vsque in finem. Sed duo habent genera peccatores isti. Alij sunt qui legem acceperunt, alij sunt qui non acceperunt. Omnes Pagani legẽ non acceperunt, omnes iudæi & Christiani legem acceperunt. Ergo generale nomen est peccator: aut transgressor legis, si accepit legẽ: aut tantummodo iniquus sine lege, si nõ accepit legẽ. De vtroque genere loquitur Apostolus & dicit, Qui sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: & qui in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Tu autem qui inter vtrunque

Rom. 7.
E
Sapi. 9.
1. Cor. 7.
Psal. 103.
1. Cor. 16.

Psal. 30.
Rom. 6.
Psal. 33.
Rom. 7.
Psal. 7.
1. Cor. 4.
Luc. 13.
Matth. 7.
Luc. 15.
Gen. 3.
Matth. 22.
Luc. 25.

Rom. 2.

genus

Genus gemis, dic deo quod audis in Psalmo, Deus meus erue me de manu peccatoris. Cuius peccatoris? De manu legem prætereuntis & iniqui. Est quidem & iniquus legem prætereuntis, non enim nõ iniquus qui legem præterit: sed omnis legem prætereuntis iniquus est, non omnis iniquus legem præterit: vbi enim non est lex, ait Apostolus, nec præuaricatio, Qui ergo legem non acceperunt, iniqui dici possunt, præuaricatores nõ possunt: iudicantur vtrique secundum merita sua, Sed ego qui de captiuitate volo liberari per gratiam tuam, clamo ad te: libera me de manu peccatoris. Quid est de manu eius? De potestate eius, ne cum scruit adducat ad cõsensionem: ne cum insidiatur, persuadeat iniquitatem. De manu legem prætereuntis & iniqui. Responde illi. Quid te quaris liberari de manu legem prætereuntis & iniqui? Noli cõsentire, sed si scruit, patiens esto, tolera. Sed quis te tolerat, si deserat ille qui est loc^o munitus? Quare ergo dico, libera me de manu legem prætereuntis & iniqui? Quia non est in me vt patiens sum, sed in te qui donas patientiam. Denique sequitur, quare hoc dico:

H Quoniam tu es patientia mea domine. Iam si patientia, recte & quod sequitur: Domine spes mea à iuuentute mea. Ideo patientia mea, quia spes mea. An potius ideo spes mea, quia patientia mea? Tribulatio ait Apostolus, patientiam operatur, patientia probationem, probatio autem spem, spes vero nõ confundit. Merito in te speravi domine, non confundar in aeternum. Domine spes mea à iuuentute mea. A iuuentute tua, deus spes tua? Nonne & à pueritia tua, & ab infantia tua? Planè, inquit. Nam vide quid sequitur. Ne hoc putares ita me dixisse, Spes mea à iuuentute mea, quasi nihil profuerit deus infantia vel pueritia mea, audi quod sequitur: In te confirmatus sum ex utero. Adhuc audi. De ventre matris mee tu es protector meus. Quare ergo à iuuentute mea, nisi ex quo in te cœpi sperare? Antè enim non in te sperabam, quauis tu fueris protector meus, qui me saluum perduxisti ad tempus quo in te discerem sperare. A iuuentute autem mea cœpi in te sperare, ex quo me aduersus diabolum armaisti, vt in procinctu exercitus tui armatus fide tua, spe, charitate, cæterisque donis tuis confli-gerem aduersus inuisibiles inimicos tuos, audiremque ab Apostolo, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus & potestates & rectores mundi tenebrarum harum, aduersus spiritalia nequitia. Ergo iuuenis est qui pugnat contra ista: sed quauis iuuenis sit cadet, nisi ille sit spes eius cui clamat, Domine spes mea à iuuentute mea. In te decantatio mea semper.

Nunquid ex quo in te sperare cœpi, vsque nũc? Sed semper, Quid est, semper? Nõ tantũ tempore fidei, sed & tempore speciei. Nunc enim quandiu sumus in corpore, peregrinamur à domino: per fidem enim ambulamus, non per speciem. Veniet tempus vt videamus quod non visum credimus. Viso autẽ quod credimus, latabimur: viso autem quod non crediderunt impij, confundentur. Tunc veniet res, cuius modo est spes. Spes enim quæ videtur, non est spes. Si autẽ quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. modo ergo gemis, modo in locum refugij curris vt saluus fias, modo in infirmitate positus medicum rogas. Quid, cum acceperis perfectam etiam sanitatem?

Math. 13. Quid cum effectus fueris æqualis angelis dei: iam forte istam gratiam qua liberatus es obliuisceris? Absit. In te decantatio mea semper. Tanquam prodigium factus sum multis. Hic tempore spei, tempore gemitus, tempore humilitatis, tempore doloris, tempore infirmitatis, tem-

pore vocis à compedibus. Hic ergo quid? Tanquam K prodigium factus sum multis. Vnde tanquam prodigium: vnde mihi insultant qui me prodigium putant? Quia credo quod non video. Illi enim beati in his quæ vident exultant, in potu, in luxuria, in scortationibus, in auaricia, in diuitiis, in rapinis, in secularibus dignitatibus, in dealbatione lutei parietis, in his exultant. Ambulabo autem ego in viam dissimilem, contemnens ea quæ presentia sunt, & timens etiã prospera seculi, nec alicubi securus nisi in promissis dei. Et illi, Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Quid ais? Repe-te, Manducemus, inquit, & bibamus. Age. Quid postea dixisti? Cras enim moriemur. Terruisti, non seduxisti. Planè hoc ipso quod postea dixisti, inculsisti mihi timorem ne tibi consentiam. Cras enim moriemur dixisti, & præcessit, Manducemus & bibamus. Cum enim dixisses, manducemus & bibamus: adiunxisti, cras enim moriemur, Audi contrã à me, Immo ieiunemus & oremus, cras enim moriemur. Hanc viam tenens ar-tam & angustam, tãquam prodigium factus sum multis. Sed tu adiutor fortis. Adesto ò domine Iesu qui mihi dicas, noli deficere in via angusta, ego prior transij, ego sum ipsa via, ego duco, in me duco, ad me perduco. Ergo quauis prodigium factus sum multis, tamen nõ timebo, quia tu adiutor fortis. Repleatur os meum laude vt hymno dicam gloriam tuam, tota die magnificentiam tuam. Quid est tota die? Sine intermissione. In prosperis quia consolatoris, in aduersis quia corrigis, Antequam essem, quia fecisti: cum essem, quia salutem dedisti: cum peccassem, quia ignouisti: cum conuersus essem, quia adiuuisti: cum perseverassem, quia coronasti. Ita planè repleatur os meum laude, vt hymno dicam gloriam tuam, tota die magnificentiam tuam. Ne proicias me in tempore senectutis. Spes mea à iuuentute mea, ne proicias me in tempore senectutis. Quid est hoc tempus senectutis? Cum deficiet virtus mea ne derelinquas me. Respondet hic tibi deus, immo vero deficiat virtus tua, vt in te maneat mea, vt dicas cum Apostolo, Quando infirmor tunc potens sum. Noli timere ne proiciaris in infirmitatem in ista senectute. Quid enim? Dominus tuus non est infirmatus in cruce? Nonne ante illum tanquam ante hominem nihil valentem, captiuatum & oppressum, caput agitauerunt fortissimi & tauri pingues, & dixerunt, Si filius dei est, descendat de cruce? Nunquid ille quia infirmus erat desertus est, qui maluit non descendere de cruce, ne non potentiam ostendisse, sed insultantibus celsisse videretur? Quid te docuit pendens qui descendere noluit, nisi patientiam inter insultantes, nisi vt sis fortis in deo tuo? An forte & ex eius persona dictum est, Tanquam prodigium factus sum multis, & tu adiutor fortis? Ex persona eius secundum infirmitatem, non secundum potestatem: secundum id quod nos in se transfigurauerat, non secundum id quod ipse descenderat. Factus est enim multis prodigium. Et forte ipse erat senectus eius, quia ex vetustate non incongrue senectus vocatur, vt ait Apostolus, Vetus homo noster simul crucifixus est cum illo. Si ibi erat vetus homo noster, senectus ibi erat, quia vetus senectus: tamen quia verum est, Renouabitur sicut aquile iuuentus tua: Resurrexit ipse die tertio, promissit resurrectionem finito seculo. Iam præcessit caput, membra secutura sunt. Quid times ne derelinquat te, ne abiciat in tempore senectutis cum defecerit virtus tua? Immo tunc in te erit virtus eius, quando defecerit virtus tua. Quare hoc dico? Quia dixerunt inimici mei mihi, & qui

A & qui custodiebant animam meam consilium fecerunt in unum dicentes: Deus dereliquit eum, persequimini & comprehendite eum, quia non est qui eruat eum. Dicitur est hoc de Christo. Ille enim qui potentia magnæ diuinitatis, qua patri æqualis est, resuscitauerat mortuos, subito inter manus inimicorum infirmus factus est, & quasi nihil valens comprehensus est. Quando comprehenderetur, nisi illi primo in corde suo dicerent, Deus dereliquit eum? *Matth. 26.* Vnde illa vox est in cruce, Deus meus, deus meus, vt quid dereliquisti me? Ergo deus dereliquit Christum, cum deus esset in Christo mundum reconcilians sibi, *2. Corin. 5.* cum esset & Christus deus? Et Iudæis quidem secundum carnem qui est super omnia deus benedictus in secula, deus reliquit illum? Absit. Sed in vetere nostro vox nostra erat, quia simul crucifixus erat vetus homo noster cum illo: & de ipso vetere nostro corpus acceperat, quia Maria de Adâ erat. Ergo quod illi putauerunt, hoc de cruce dixit: Quare me dereliquisti? Quare isti me derelictum putant malo suo? Quid est, derelictum putant malo suo? Si enim cognouissent, nūquam dominum gloriæ crucifixissent. Persequimini & comprehendite eum. Familiarius tamen hoc fratres accipiamus ex membris Christi, & vocem nostram in his verbis agnoscamus, quia & ille tales voces ex persona nostra habuit, non ex potentia & maiestate sua, sed ex eo quod factus est propter nos, non secundum id quod erat qui fecit nos. *Domine deus meus ne elonges à me.* Ita fit & non elongat omnino: Prope est enim dominus his qui obtriuuerunt cor. *Deus meus in adiutorium meum respice.* Confundantur & deficiant committentes animam meam. Quid optauit? Confundantur & deficiant. Quare optauit? Committentes animam meam. Quid est, committentes animam meam? Committentes quasi in rixam aliquam Committi enim dicuntur, qui rixari prouocantur. Si ergo ita est: caueamus committentes animam nostram. Quid est, committentes animam nostram? Primo prouocantes nos vt deo resistamus, vt in malis nostris deus nobis displiceat. Quando enim reclus es vt bonus sit tibi deus Israël, bonus reclus corde: Quando reclus es? Vis audire? Quando in eo bono quod facis, deus tibi placet: in eo autem malo quod pateris, deus tibi non displicet. Videte quid dixerim fratres, & cauti estote contra committentes animas vestras. **C** Omnes enim qui nobiscum agunt, vt in mœroribus & tribulationibus fatigemini, id agunt vt in eo quod patimini, deus vobis displiceat, & exeat de ore vestro: Quid est hoc? Quid enim feci? Iam ergo tu nihil mali fecisti, & tu iustus es, & ille iniustus? Peccator sum, inquis, fateor, iustum me nō dico: Sed quid, peccator est? Nunquid tantum quantum ille cui bene est? Quantum peior? Ego scio mala ipsius, ego scio iniquitates ipsius, à quibus ego etsi peccator longe absum, & tamē video eum florere omnibus bonis, & ego tanta patior. Non ergo ideo dico, deus quid tibi feci, quia nihil omnino malifeci, sed quia non tantum feci vt ista dignus sim pati. Iterū tu iustus es, ille iniustus. Euigila miser, commissa est anima tua. Non, inquit, ego iustum me dixi. Quid ergo tu dicis? Peccator sum, sed nō tanta commisi, vt ista dignus essem pati. Non ergo dicis deo, Iustus sum & tu iniustus es; sed dicis, Iniustus sum, sed tu es iniustior. Ecce commissa est anima tua, ecce iam bellū gerit anima tua. *Que: Cōtra quem? anima tua contra deū, quæ facta est cōtra illum à quo facta est. Vel quæ es que cōtra illum clames: Ingrata es. Redi ergo ad cōfessionem infirmitatis tuæ, implora medici manum. Non ti-*

bi videantur fœlices qui florēt ad tēpus. Tu castigaris, D illis parcitur: forte tibi castigato & emēdato filio hereditas reseruatur. Redi ergo, redi prauaricator ad cor, non committatur anima tua: Potētior est multum cui bellum indixisti. Quanto grādiore lapides in cœlum miseris, tanto te fortior ruina pressura est. Redi potius ad cognoscēdum te, deus est qui tibi displicet. Erubescet, tu tibi displice: nihil boni faceres, nisi ille bonus esset: & nihil mali patereris, nisi ille iustus esset: Euigila ergo in hanc vocem, Dominus dedit, dominus abtulit, sicut domino placuit, ita factum est, sit nomen domini benedictum. Iniusti erāt qui iuxta Iob putrescentem Iani sedebant, & tamen ille suscipiendus, flagellabatur, illis puniendis parcebatur. Quicquid ergo tribulationis tibi acciderit, quicquid inultationis, nō committatur anima tua, nō committatur non solum contra deum, sed nec contra eos ipsos qui tibi ista faciunt. Si enim vel ipsos odio habueris, & contra illos commissa est anima tua: prorsus illi gratias age, pro istis ora. Forte enim & oratio pro ipsis est ista quæ audisti, Confundantur & deficiant committentes animam meam. Confundantur & deficiant: Multum enim de iustitia sua præsumunt, ergo confundantur. Hoc illis expedit vt peccata sua cognoscant vnde confundantur & deficiant: male enim de viribus suis præsumebāt, & ipsi defecti dicāt, Quando infirmor, tunc fortior sum: & ipsi defecti dicāt, Ne abiicias me in tempus senectutis. Bonum ergo illis optauit, vt confundantur de malis suis, & deficiant à peruersis viribus suis, & tunc iam defecti & confusi quærant illuminatorem à confusione, & reflectorem à defectione: denique vide quid sequitur, *Induantur confusione & verecundia, qui cogitant mihi mala.* Confusionem & verecundiam, confusionem de mala conscientia, verecundiam propter modestiam. Fiat hoc in illis, & boni erunt. Non tibi videatur sequi, vt tamen exaudiatur pro illis: nam scire videbatur & Stephanus quando ore flammanti verba illa iaculabatur: Dura ceruice & non circuncisi corde & auribus, vos semper restitistis spiritui sancto. Quam accensa iracundia, quam vehemens aduersus inimicos commissa tibi videtur anima ipsius? Absit. Salutem ipsorum requirebat, phreneticos mala scruientes verbis ligabat: nam vide quomodo non erat commissa anima ipsius, non solum non contra deum, sed nec contra ipsos: **F** Domine, inquit, Iesu, tu accipe spiritum meum. Nō ei displicuit Iesus, quia passurus erat lapidationē pro verbo ipsius: non ergo erat commissa anima eius contra deum. Item dixit, Domine ne statuas illis hoc dictum: non ergo erat commissa anima eius, nec contra inimicos suos. Induantur confusione & verecundia, qui cogitant mihi mala. Hoc enim quærent omnes qui me tribulant, mala mihi quærent. Quæ mala quærebat etiam mulier illa quando suggessit: Dic aliquid in deum, & morere: Et illa vxor Tobie quæ ait marito, Vbi sunt iustitiæ tuæ? Ad hoc dicebat vt displiceret illi deus qui illum fecerat cœcum, & cum illi displiceret committeretur anima ipsius. Si ergo nemo tibi tribulando persuaferit, nemo extorserit vt tibi displiceat deus in his quæ pateris, aut vt oderis homines per quos pateris, nō committitur anima tua, securus dicis quod sequitur: *Ego autem semper in te sperabo, & adiuciam super omnem laudem tuam.* Quid est hoc? Mouere nos debet, adiuciam super omnem laudem tuam. Perfectiorem facturus es laudem dei: Est aliquid quod superadiuciat? Si iam omnis illa laus est, tu quid adiecturus es? Laudatus est deus in omnibus

*Iob. 1.**Iob. 5.***E***2. Cor. 12.**Act. 7.**Iob. 2.**Tobia. 2.*

Gnibus bonis factis suis, in omni creatura sua, in omni institutione rerum omnium, in gubernatione & regimine seculorum, in ordine temporum, in eminentia cœli, in fecunditate terrarum, in circumfusione maris, in omni præpollentia nascentis ubique creaturæ, & in ipsis filis hominum, in danda lege, in liberandis suis à captiuitate Aegyptiorum, & cæteris omnibus mirabilibus suis: nondū erat laudatus in eo quod suscitauit carnem in vitam æternam, sit ergo ista laus adiecta per resurrectionē domini nostri Iesu Christi, vt hic eius vocem intelligamus super omnem laudem tuam præteritam, si hoc & recte intelligamus: sed quid tu forte peccator qui timebas committi animam tuam, qui in ipso solo sperabas, vt à prima illa captiuitate liberareris, qui de iustitia tua non præsumebas, sed de gratia illius, quā commendat hic Psalmus, quid tu? Adicies aliquid super omnem laudem dei: Adiciam, inquit. Videamus quid adiciat. Posset esse omnis laus tua, & nihil omnino deesse videretur ad laudem tuam, quia & nihil deesset si damnaret omnes iniquos. Non enim non esset magna laus dei iustitia ipsa qua iniqui damnantur: Magna laus esset. Fecisti hominem, dedisti ei liberum arbitrium, in paradiso collocasti, præceptum imposuisti, mortem si præceptum violaret iustissimam denuncia-
Hsti. Nihil non fecisti, nemo est qui à te amplius exigat. Peccauit, factum est genus humanum tanquam massa peccatorum profluens de peccatoribus: Quid ergo? Tu si massam istam iniquitatis damnes, quisquam tibi dicet, iniuste fecisti: Eises planè etiam sic iustus & omnis esset ista laus tua, sed quia liberaisti & ipsum peccatorem iustificando impium, adiciam super omnem laudem tuam. *Os meum pronuntiabit iustitiam tuam.* Non meam. Inde adiciam super omnem laudem tuam, quia & quod iustus sum, si iustus sum, iustitia tua est in me, non mea. Tu enim iustificas impium. *Os meum annunciauit iustitiam tuam. Tota die salutem tuam.* Quid est salutem tuam? domini est salus, Nemo sibi vsurpet quia se saluum facit: domini est salus, non se saluum per se quisquam facit: domini est salus, vana salus hominis. Tota die salutem tuam, toto tempore. Aliquid aduersi est prædica salutem domini: aliquid prosperi est, prædica salutem domini. Ne prædices in prosperis, & obmutescas in aduersis, alioquin non erit quod dictum est, tota die. Tota enim dies cum sua nocte est. Nūquid quādo dicimus, triginta dies, verbi causa, transierunt, non dicimus & noctes? Nonne & in ipso numero dierum includimus & noctes? In Genesi quid dicebatur? Factum est vespere & mane dies vnus. Ergo dies totus est cum sua nocte: nox enim diei seruit, non dies nocti. Quicquid facis in carne mortali, iustitiæ debet seruire: quicquid facis ex præcepto dei, non propter emolumenta carnis fiat, ne dies seruiat nocti. Ergo tota die laudem dei dic, scilicet in prosperis & in aduersis: in prosperis tãquã tempore diurno, in aduersis tanquam tempore nocturno. Tota tamen die laudem dei, vt nō frustra cætaueris, Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Saluis filiis, pecoribus, familia, omni re sua, Iob laudabat deum: hoc quasi diurno tempore. Damna venerūt, orbitas irruit, perit quod seruabatur, obierūt quibus seruabatur: hoc quasi nocturno tempore. Vide tamen tota die laudantem. Nunquid post illud diurnum tempus vbi letabatur, quia factus est illius quasi lucis, hoc est, prosperitatis occasus, defecit à laudibus dei? Nonne dies erat in corde vnde fulgebat, Dominus dedit, dominus abstulit, sicut

domino placuit ita factum est, sit nomen domini benedictum? Et hoc quasi adhuc vespertinum erat tempus, venit & nox crasior, tenebræ profundiores, corporis dolor, putredo vermium, nec sic in ipsa putredine defecit à laudibus dei, foris in nocte, qui intus exultabat in die. Namq; vxori persuadeti blasphemiam, & committeti animam ipsius, male suadenti miseræ tanquam vmbra nocturna; Locuta es, inquit, tãquam vna ex insipientibus mulieribus. Vere filia noctis, Si bona suscepimus de manu domini, quare mala non sustinebimus? Laudabimus in die, deficiemus in nocte? Tota die, id est, cum sua nocte salutem tuam. *Quoniam non cognoui negociationes.* Ideo, inquit, tota die salutem tuam, quoniam non cognoui negociationes. Quæ sunt istæ negociationes? Audiâr negociatores & mutent vitam, & si fuerunt non sint, non cognoscant quod fuerunt, obliuiscantur: postremo, non approbent, non laudent, improbent, damnent, mutentur si peccatum est negociatio. Hinc enim auaritate nescio qua acquirēdi ò negociator, quādo damnum passus fueris, blasphemias, & non erit in te quod dictum est, Tota die laudem tuam. Quando autem pro precijs rerum quas vendis, nō solum mentiris, verum etiam falsum iuras, quomodo in ore tuo tota die laus dei? Vel quando si Christianus es, etiam ex ore tuo blasphematur nomen dei, vt dicatur. Ecce quales sunt Christiani? Ergo si propterea iste tota die laudem dei dicit, quia non cognouit negociationes, corrigant se Christiani, non negociantur. Sed ait mihi negociator, Ecce ego assero quidem ex lōginquo merces, ad ea loca in quibus non sunt ea quæ attulero, vnde viam, tanquam mercedem laboris mei peto vt carius vëdam quàm emerim. Vnde enim viam, cum scriptū sit: Dignus est operarius mercedo sua? Sed agitur de mēdacio, de periurio, hoc vitium meum est, non negociationis: neque enim nō si vellem, possem agere sine isto vitio. Non ergo culpam author ad negocium transfero, sed si mentior, ego mentior, non negocium. Possem enim dicere, tanto emi, tanto vendam, si placet eme: nō enim istam veritatem audiens emptor repelleret, & non omnes potius accurrerent? Quia plus fidē quàm mercedem diligerent. Hoc ergo, inquit, me mone, ne mentiar, ne periurem, nō vt abiciam negocium vnde me transigo. Quò enim vocas, quando hinc reuocas? Forte ad artem aliquam? Ero sutor, calciamenta faciã hominibus. Mendaces enim & ipsi nō sunt: Periuri & ipsi non sunt: Nonne locatis ab alio calciamentis, cum acceperint ab alio precium, dimittunt quod faciebant, & suscipiunt alteri facere, & fallunt cum cui promiserant cito se facturos? Nonne sepe dicūt, hodie facio, hodie impleo? Deinde id ipsa futura tantas fraudes non faciunt? Faciunt ista & dicunt ista: sed ipsi mali sunt, non ars quam profitentur. Omnes ergo artifices mali deum non timentes, vel pro lucro, vel pro timore damni, aut egestatis mentiuntur, periurāt, non est continua dei laus in eis: Quomodo ergo reuocas à negociatione? An vt agricola sim, & aduersus deū tonātem murmurem, vt grādinem timens sortilegū consulam, vt quæram quid faciam contra cœlum, vt optem pauperibus famem, quo possim vendere quod seruauit? Ad hoc me adducis? Sed nō ea faciunt, inquis, agricolæ boni: nec illa negociatores boni. Quid enim? Etiam & filios habere malum est, quia quādo eis caput dolet, mala & infideles matres ligaturas sacrilegas & incantationes querunt: ista hominum, non rerū peccata sunt. Potest mihi hoc dicere negociator, Quere ergo episcopo quemadmodum

Gen. 3.

Rom. 4.
Psal. 3.

Gen. 1.

Psal. 33.

Iob. 1.

Iob. 2.

Rom. 2.
88. distim.
quoniam.

Luca. 10.

88. dist. ca.
quoniam.

M

A quemadmodum intelligas negociationes quas legisti in psalterio, ne forte tu nō intelligas, & me a negociatione prohibeas. Mone ergo quemadmodū viuam. Si bene, bene mihi erit: vnū tamen scio, quia si malus fuero, non negociatio mihi facit, sed iniquitas mea. Quādo verum dicitur, non est quod contradicatur. Quæramus ergo quas dixerit negociationes, quas vere qui non cognouit, tota die laudat deum. Negociatio & in Græca lingua ab actu dicitur & in Latina: Negociatio siue actus siue negocium, discutatur quid sit: qui enim negociatores actiuosi quasi ex eo quod agūt præsumūt, opera sua laudant, non perueniunt ad gratiam dei. Ergo cōtra illam gratiam sunt negociatores, quam commendat hic psalmus. Illam enim gratiam commendat, vt nemo de suis operibus gloriatur. Quomodo quodā loco dicitur, Medici nō resuscitant: deferere debēt homines medicinam: Sed quid est hoc? Sub isto nomine intelliguntur superbi, pollicentes salutem hominibus, cum domini sit salus. Quomodo ergo contra medicos, id est, superbos salutis pollicitatores vigilat hoc quod dictum est, Tota die salutem tuam: sic cōtra negociatores, id est, qui de actu suo & operibus gaudēt, vigilat hoc quod dictum est, Os meum annūciabit iustitiam tuam: id est, non meam. Qui sunt negociatores, id est, quasi de actu suo sibi placentes? Qui ignorantes dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Merito & negocium dictū est, quod neget ocium. Quāto mali est quod negat ocium? Merito dominus expulit illos de templo, quibus dictū est scriptum est, Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem fecistis eam domū negociationis: id est, gloriantes de operibus vestris, ocium non querentes, nec audientes contra inquietudinem & negociationē vestram dicentem scripturam, Vacate & videte quoniam ego sum dominus. Quid est, vacate & videte quoniam ego sum dominus: nisi vt sciatis quia deus est qui operatur in vobis, & non de vestris operibus extollamini? Non audis vocē dicentis, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam: tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris? Hæc requies contra negociatores prædicatur, hæc requies contra eos qui oderunt ocium prædicatur: agendo & iactando se de operibus suis, vt non longius quiescant in deo, & tãto longius à gratia resiliāt, quanto magis de suis operibus extollūtur. Sed est in quibusdam exemplaribus: Quoniam non cognouit literaturam. Vbi alij co dices habent negociationē, ibi alij literaturam: quomodo concordent inuenire difficile est, & tamen interpretum diuersitas fortē sensum ostendit, non errorem inducit. Quæramus ergo & literaturā quomodo intelligamus, ne sic offendamus Grammaticos, quomodo paulo ante negociatores: quia & Grammaticus potest in arte sua honeste viuere, nō peierare, nō mentiri. Quæramus ergo literaturam quam non cognouit iste, in cuius ore tota die laus dei est. Est quædam literaturā ludæorum: ad illos enim & hoc referamus, ibi inueniemus quod dictum est, quomodo cum de negociatoribus quæreremus, propter actus & opera, inuenimus illam dici negociationem detestādam, quam notauit Apostolus, dicens, Ignorātes enim dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Contra quam dicit idem Apostolus, non ex operibus, ne forte quis extollatur. Quomodo ergo? Nunquid nō operabimur bonum? Operabimur, sed ipso in

nobis operante. Ipsius enim sumus figmētum, creati in Christo Iesu in operibus bonis. Quomodo hoc ergo inuenimus cōtra negociatores, id est, de actu gloriantes, de negotio quod neget ocium se extollētēs, inquietos potius quā bonos operatores, quia boni operatores illi sunt, in quibus deus operatur: sic & nescio quam literaturam inuenimus apud ludæos, dominus asit vt explicē verbis quod dignatus est donare vt corde conspicerem. Superbia ludæorum præsumētiū tãquam de viribus suis, & de iustitia operum suorum gloriabatur de lege, quod ipsi legem acceperint, aliæ gentes nō acceperint: in qua lege, non de gratia gloriabantur, sed de litera. Lex enim sine gratia, sola litera est: manet ad conuincendam iniquitatem, non ad dandam salutem. Quid enim ait Apostolus? Si enim data esset lex quæ posset viuificare, omnino ex lege esset iustitia: sed conclusit scriptura omnia sub peccato, vt pmissio ex fide Iesu Christi daretur credētibus. De hac litera dicit alio loco, Litera occidit, spiritus autē viuificat. Habes literam si præuaricator legis es, qui per literam, inquit, & circumcisionem præuaricator legis es. Nōne bene cātatur & dicitur: Erue me de manu legem prætereuntis & iniqui: Habes literam, sed non imple literam. Vnde nō imple literam? Quoniam qui prædicas non furandū, furaris: qui dicis non adulterādū, adulteras: qui abominaris idola, sacrilegium facis. Nomen enim dei per vos blasphematur in gentibus, sicut scriptum est: Quid tibi ergo profuit litera, quam non imple? Quare autē non imple? Quia de te præsumis. Quare non imple? Quia negociator es, opera tua extollis. Nescis necessariam esse gratiam adiuuantis, vt impleatur præceptum iubentis. Ecce iussit deus, age quod iussit. Incipis agere quasi ex viribus tuis & cadis, & manet super te litera puniens, non saluans. Merito lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta. Moyses quinque libros scripsit, sed in quinque porticibus piscinam cingentibus languidi iacebant, sed curari nō poterāt. Vide quomodo manet litera, conuincens reū, non saluans iniquum. Illis enim quinque porticibus in figura quinque librorum prodebatur potius quā sanabantur ægroti. Quid ergo ibi tūc sanabat ægrotum? Motus aquæ. Piscina illa mota descendebat ægrotus, & sanabatur vnus, quia vnitas: Quisquis alius ante ipsum motum descenderat non sanabatur. Quomodo commendabatur vnitas corporis clamantis à finibus terræ? Alius nō sanabatur nisi rursus mota fuisset piscina. Significabat ergo piscinæ motus perturbationem populi ludæorum, quando venit dominus Iesus Christus. Angeli enim aduentu intelligebatur moueri aqua in piscina. Aqua ergo cincta porticibus quinque, gens erat ludæa cincta lege. Et in porticibus ægroti iacebāt, & in sola aqua turbata & mota sanabantur. Venit dominus, turbata est aqua, crucifixus est, descendat vt sanetur ægrotus. Quid est descendat? Humiliet se. Ergo quicumque amatis literam sine gratia, in porticibus remanebitis, ægri eritis, iacentes, non conualescentes, de litera enim præsumitis. Si enim data esset lex quæ posset viuificare, omnino ex lege esset iustitia. Sed data est lex, vt reos vos faceret, rei facti timeretis, timentes indulgentiam peteretis, iam de viribus vestris non præsumeretis, de litera vos non extolleretis: nam ipsa figura est etiam, quod Heliseus prima ad mortuum resuscitādū baculum suum misit per seruum: Mortuus erat filius viduæ hospitiæ ipsius, nunciatum est ei, seruo suo dedit baculum suum: Vade, inquit, pone super mortuum.

Psalm. 87.

Psalm. 3.

Psalm. 70.

Rom. 10.

Ioan. 2.

Psalm. 45.

Matth. 11.

22. dist. 64.

Quonia. in principio.

Rom. 10.

Ephes. 2.

Galat. 3.

1. Cor. 3.

E

Rom. 2.

Ioan. 2.

Ioan. 5.

F

Galat. 3.

4. Reg. 4.

Gratiam. Nesciebat propheta quid ageret: Precessit seruus
suis, posuit baculum super mortuū, non surrexit mor-
tuus: si enim data esset lex quæ posset viuificare, vere ex
lege esset iustitia. Nō viuificauit lex per seruum missa,
& tamen ille misit baculū suum per seruum suum, qui
postea secutus viuificauit. Nanque cum ille infans non
resurrexisset, venit Heliāus iam figurā portans domi-
ni, qui seruum suum cum baculo tanquā cum lege pre-
miserat, venit ad iacentē mortuum, posuit mēbra sua
super illum. Ille infans erat, ille iuuenis erat: cōtraxit &
breniauit quodāmodo iuuentutis suæ magnitudinem,
parvulus factus vt mortuo congrueret. Mortuus ergo
surrexit, eū se viuus mortuo coaptauit, & fecit dominus
quod nō fecit baculus: fecit gratia quod nō fecit litera.
Illi ergo qui in baculo remanserūt, in litera gloriātur,
& ideo nō viuificantur. Ego autem de gratia tua volo
gloriarī. Mihi autem, ait Apostolus, absit gloriari nisi in
cruce domini nostri Iesu Christi, nisi in illo qui se mihi
uiuus mortuo vt resurgerem coaptauit, vt iam ego nō
viuerē, viueret autem in me Christus. In ipsa gratia glo-
rians, literaturā non cognouit id est, homines de litera-
tura præsumentes, & à gratia resiliētes, toto corde re-
probauit. Merito sequitur: *Introibo in potētiam domini.* Nō
meā, sed domini: nam illi in potētia sua de litera glo-
riati sunt, ideo adiunctā literæ gratiā nō cognouerūt:
nā lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum
Christū facta est. Ipse enim venit vt legē impleret, quā-
do charitatem donauit per quā lex posset impleri. Ple-
nitudo enim legis charitas. Illi non habētes charitatē,
id est, non habētes spiritū gratiæ, quia charitas dei dif-
fusa est in cordibus nostris per spiritū sanctū qui da-
tus est nobis, remanserunt gloriātes in litera. Sed quia
litera occidit, spiritus autē viuificat: non cognouit lite-
raturā, & introibo in potētiam domini. Ideo versus iste
sequens confirmat perficitq; sententiā, ita vt eam figat
in cordibus hominū, nec alium permittat omnino ir-
reperere vlla ex parte intellectū. *Domine memorabor iustitiæ
tuæ solius.* O solius. Quid addit solius, rogo vos? Suffi-
ceret memorabor iustitiæ tuæ. Solius, inquit, prorsus,
vbi meā nō cogito. Quid enim habes quod nō accepisti?
Si autē accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?
Iustitia tua sola liberat me: mea sola nō sunt nisi pecca-
ta. Nō gloriē ergo de viribus meis, non in litera rema-
neā: reprobē literaturam, id est, homines de litera glo-
riantes, & de suis viribus peruerse tanquam phrenetici
præsumētes: reprobē tales, intrem in potētiam domini:
vt quādo infirmus sum, tunc potēs sim: vt tu in me
sis potens, quoniam memorabor iustitiæ tuæ solius.

Concio secunda, de secunda parte eiusdem Psalmi.

Gratiam dei qua gratis salui facti sumus nullis
nostris meritis præcedentibus, nisi quibus sup-
plicium debebatur, in isto commendari psalmo
hesterno die insinuauimus charitati vestræ, eumq; tra-
ctādo quoniā finire nequiuimus, extremā eius partem
in hodiernā diem distulimus, promittentes in nomine
domini nos debitū soluturos. Quod soluendi quoniā
tempus est, adesto animo tanquā agro fertili, vbi & se-
men multiplicetis, & pluuix ingrati non sitis. Cōmen-
dauimus hodiernā die titulū eius, sed propter renouan-
dam intentione vestram, & his intimandum qui heri
absentes fuerunt, breuiter cōmemoramus, quod reco-
lant qui audierunt, audiant qui nescierunt. Filiorū Io-
nadab psalmus est, quod nōmen interpretatur domini
spontaneus, quoniā spontaneē, hoc est bona, pura, syn-
cera & perfectā voluntate, nō ficto corde domino ser-

uiendū est, quod etiam illud indicat vbi dictū est, Vo-
luntarie sacrificabo tibi. Filiis huius, id est, filiis obediē-
tiæ cātatur psalmus, & his qui primicaptiui ducti sunt,
vt agnoscat hic gemitus noster, & sufficiat diei mali-
tia tua. Iā enim si superbi desieram⁹, vel fatigati redea-
mus. Nec rediri nisi per gratiā potest: gratia, gratis da-
ta. Nam nisi gratis, gratia nō esset. Porro autem si pro-
pterea gratia est, quia gratis est, nihil tuū præcessit vt ac-
ciperes. Nam si aliqua bona opera tua præcesserūt, præ-
cium accepistis non gratis: precium autem quod nobis
debeatur, supplicium est. Quod ergo liberamur, nō me-
ritis nostris, sed illius gratia est. Illū ergo laudemus, illi
totum quod sumus, & quod salui efficimur debemus.
Ad quod cōclulit cū multa dixisset, dicēs, Domine me-
morabor iustitiæ tuæ solius. Ad istū versum cōclulsa est
hesterna tractatio. Primi ergo captiui, id est, pertinētes
ad primum hominē: propter hoc enim captiui pro-
pter primum hominē, in quo omnes morimur: quia nō
prius quod spiritale est, sed quod animale, postea quod
spiritale. Propter primum hominē primi captiui, pro-
pter secundum hominē secundi redempti: nam & ipsa
redemptio clamat captiuitatem nostram. Vnde enim
redempti, si non antea captiui? Et eam captiuitatem ex-
pressius ab apostolo insinuatam ex epistola eius verba
quædam commemorantes insinuauimus & repetimus:
Video aliam legem in mēbris meis repugnantem legi
mentis meæ, & captiuum me ducētem iā lege peccati,
quæ est in mēbris meis. Ipsa est prima captiuitas nostra
qua cōcupiscit aduersus spiritum caro. Venit autē hoc
de pœna peccati, vt homo aduersus seipsum diuideret-
tur, qui vni subditus esse noluit. Nihil enim tā expedit
animæ quā obedire. Et si expedit animæ obedire, in
seruo vt obediat domino, in filio vt obediat patri, in
vxore vt obediat viro, quāto magis in homine vt obe-
diat deo? Expert⁹ ergo malū Adam, omnis autē homo
Adam, sicut in his qui crediderunt omnis homo Chri-
stus, quia membra sunt Christi. Expertus ergo malum
quod nō debuit experiri si crederet dicenti, Nolite tan-
gere. Expertus ergo malum, postea saltem obtemperet
præceptis medici vt surgat, qui noluit credere medico
vt nō ægrotaret: nam & sanis bonus & fidelis medicus
dat præceptū, ne sit illis necessarius. Non est enim sanis
necessarius medicus, sed male habentibus. Boni autem
amici medici qui nolunt vendere artem suam, & plus
gaudent & sanos quā ad ægrotos, dant quædam præ-
cepta sanis, quæ obseruando in ægritudine non cadāt.
Porro autē illi si præcepta contempserint & in ægritu-
dinem inciderint, suppliciant medico, quem contēpse-
runt sani, rogant ægroti. Vtinam salutem rogēt, ne per
febrem mente perdata medicū cadant. Audistis modo
cum Euangeliū legeretur, quemadmodum in illos di-
cta sit parabola. Mentis sanæ erant qui dixerūt, Hic est
hæres, venite occidamus eum, & nostra erit hæreditas:
Vtique nō. Puta quia occiderunt filium, & patrē occi-
suri erant? Hoc est mentem sanā nō habere. Postremo
ecce quia occiderūt filium, resurrexit filius, & lapis re-
probatus ab ædificātib⁹ factus est in caput anguli. Of-
fenderunt in illum & cōqualati sunt, veniet super eos
& conteret eos. Sed nō ita iste qui cantat in psalmo &
dicit: Introibo in potētiam domini: non meā, sed do-
mini. Domine memorabor iustitiæ tuæ solius. Nullam
meam agnosco, solius tuæ iustitiæ memorabor. A te ha-
beo, quicquid boni habeo: quicquid autē mali habeo, à
me habeo. Non meritis supplicium reddidisti, sed gra-
tiam gratis impertisti. Tuæ itaque solius iustitiæ memo-
rabor:

Gala. 3.

*De verbis
Apostoli
Ier. 11.*

Gala. 6.

Gala. 2.

Ioan. 1.

*Roma. 13.
Roma. 5.
2. Cor. 3.*

1. Cor. 4.

Psalm. 53.

1. Corin. 11.

Roma. 7.

Gala. 5.

Gene. 3.

Math. 9.

Math. 23.

Psalm. 117.

A labor: *Deus docuisti me ex iuuentute mea.* Quid est me docuisti? Quia tua solius iustitiae memorari debeo. Cōsiderans enim vitam meā praeitam, video quid mihi debebatur, & quid acceperim pro eo quod mihi debebatur. Debebat poena, sed reddita est gratia: debebat *gen. 2. 7.* *gubernatio,* data est vita aeterna. Deus docuisti me ex iuuentute mea. Ex ipso initio fidei meae, qua me inno-uasti, docuisti me. Nihil in me praecessit, unde mihi dicerem deberi quod dedisti. Quis enim conuertitur ad deum nisi ab iniquitate? Quis redimitur nisi à captiuitate? Quis autem potest dicere iniustā fuisse captiuitatem suam, quando deseruit imperatorem, & diuertit ad desertorem? Imperator enim deus, desertor autem diabolus. Praeceptum dedit imperator, fraudem suggessit desertor. Vbi aures tuae inter praeeptionem & deceptionem? Melior ne diabolus quam deus? Melior qui te infecit quam qui te fecit? Credidisti quod promisit diabolus, & inuenisti quod minatus est deus. Iam ergo ex captiuitate liberatus, adhuc tamen in spe, nondum in re, ambulas per fidem nondum per speciem. Deus, inquit, docuisti me ex iuuentute mea. Ex quo cōuersus sum ad te, innouatus à te qui factus à te, recreatus qui **B** creatus, reformatus qui formatus: ex quo cōuersus sum, didici merita mea nulla praecessisse, sed gratiam tuam mihi gratis venisse, vt memorarer iustitiae tuae solius. Quid deinde post iuuentutem? Quoniam docuisti me, inquit, ex iuuentute mea. Quid post iuuentutem? In ipsa enim prima conuersione tua didicisti, quod ante conuersionem iustus non fuisti, sed praecessit iniquitas, vt expulsa iniquitate succederet charitas, vt sis renouatus in nouum hominem spe duntaxat nondum re. Didicisti quod nihil tui boni praecesserat, & gratia dei conuersus es ad deum. Iam forte ex quo conuersus es, habebis aliquid tuum, & de viribus tuis praesumere debes quemadmodum solent homines dicere: iam dimitte, opus erat vt viam ostenderes, sufficit, ambulabo viam: & ille qui tibi viam ostendit, ne forte vis vt deducam te? Tu autem si superbis, absit: Sufficit, ambulabo viam: Dmitteris, & per infirmitatem iterum aberrabis. Bonum erat tibi vt deduceret te, qui prius in via collocauit te. Caterum nisi & ipse ducat, rursus errabis: dic illi ergo, Deduc me domine in via tua, & ambulabo in veritate tua. Quod autem viam ingressus es, iuuentus est, ipsa renouatio & initium fidei. Antea enim ambulabas per vias tuas vagabundus, errans per syluosa, per aspera, laceratus omnibus membris, patriam quaerebas, hoc est, stabilitatem quandam spiritus tui, vbi diceres, bene est, & securus diceres, quietus ab omni molestia, ab omni tentatione, ab omni postremo captiuitate, & non inueniebas. Quid dicam? Venit ad te qui tibi ostenderet viam, venit ad te ipsa via, & constitutus es in ea, nullis tuis meritis praecedentibus, quoniam vtique errabas. Quid est, ex quo ingressus es: iam regis te, iam ille qui viam docuit te, dimittet te? Non, inquit, Docuisti me ex iuuentute mea. *Et vsque nunc annuntiabo mirabilia tua.* Mirabile est enim quod adhuc facis vt regas me, qui in via posuisti me: & haec sunt mirabilia dei. Quae sunt putas mirabilia dei? Quid mirabilius inter dei mirabilia, quam mortuos suscitare? Nunquid nam ego mortuus sum inquis: Si mortuus non esses, non diceretur tibi, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Mortui sunt omnes infideles: omnes iniqui corpore viuunt, sed corde extincti sunt. Qui autem suscitatur mortuum secundum corpus, reddit eum luci huic videndae, & huic aëri ducendo, non

autem suscitator eius, ipse illi lux & aër est, incipit videre quemadmodum videbat antea. Anima non sic exuscitatur. Anima enim exuscitatur à deo, quamquam & corpus exuscitetur à deo. Sed deus quando exuscitat corpus, mundo reddit: quando exuscitat animam, sibi reddit. Si recedat aër mundi istius, moritur corpus: si recedat deus, moritur anima. Cum ergo animam suscitatur deus, nisi absit qui suscitauit, suscitata non viuunt. Non enim suscitatur, & dimittit vt viuat sibi, sicut Lazarus quando resuscitatus est quadriduanus mortuus, suscitatus est corpore per domini corporalem praesentiam. Accessit enim corporaliter ad sepulchrum, clamauit, Lazare veni foras: & surrexit Lazarus, processit de sepulchro ligatus, deinde solutus discessit. Resuscitatus est domino praesente, sed vixit & domino absente, quamquam eum dominus corporaliter resuscitauerat, quantum ad visibilia pertinet: ceterum praesentia maiestatis suae illum suscitauit, qua praesentia nunquam recedit. Interim tamen ad praesentiam visibilem dominus suscitauit Lazarum. Discessit de ipsa ciuitate dominus vel de illo loco, nūquid Lazarus nō vixit? Non sic anima suscitatur. Suscitatur illam deus, moritur si discesserit deus. Dicam enim audacter fratres, sed tamen **E** verum. Duae vitae sunt: vna corporis, altera animae. Sicut vita corporis anima, sic vita animae deus. Quomodo si anima deserat moritur corpus, sic anima moritur si deserat deus. Ipsa est enim gratia eius vt resuscitet & sit nobiscum. Quod ergo nos suscitatur à morte nostra praeterita, & innouat quodammodo vitam nostram, dicimus ei, Deus docuisti me ex iuuentute mea. Quia vero non recedit ab eis quos suscitatur, ne cum recesserit moriantur, dicimus ei, Et vsque nunc annuntiabo mirabilia tua: quia cum mecum es viuo, & anima mea vita tu es, quae morietur si dimittatur tibi. Ergo dum adest vita mea, hoc est, deus meus vsque nunc, quid postea? *Et vsque in senectam & senium.* Duo ista nomina senectutis sunt, & discernuntur à Graecis. Grauitas enim post iuuentutem aliud nomen habet apud Graecos, & post ipsam grauitatem veniens vltima aetas aliud nomen habet. Nam *πρωσβήτις* dicitur grauis, & *γερωνία*, senex. Quia vero in Latina lingua duorum istorum nominum distinctio deficit, de senectute ambo sunt posita, senectū & senium. Scitis autem esse duas aetates. Docuisti me gratiam tuam à iuuentute mea, & **F** vsque nunc: post iuuentutem meam annuntiabo mirabilia tua, quia mecum es vt non moriar, quia venisti vt sursum. Et vsque in senectam, & senium: id est, vsque ad vnum meum, nisi mecum fueris, non erit aliquid meriti mei. Gratia tua semper perseueret mecum: hoc diceret vnus homo, tu, ille, ego. Quia vero vox ista vnus cuiusdam magni hominis est, hoc est, ipsius vnitatis, vox est enim Ecclesiae, quaeramus iuuentutem Ecclesiae. Quando venit Christus, mortuus est, crucifixus est, surrexit, vocauit egentes, coeperunt conuerti, facti sunt martyres fortes in Christo, factus est sanguis fidelis, surrexit leges Ecclesiae: haec iuuentus. Progredientibus autem temporibus confiteatur Ecclesia, dicat, Vsque nunc annuntiabo mirabilia tua non tantum in iuuentute quando Paulus, quando Petrus, quando primi Apostoli nunciauerunt, procedente etiam aetate ego ipse, id est, vnitatis tua, [membra tua,] corpus tuum, annuntiabo mirabilia tua. Quid postea? Et vsque ad senectam & senium annuntiabo mirabilia tua: vsque in finem seculi erit hic Ecclesia. Si enim non hic futura est vsque in finem seculi, quibus dominus dixit, Ecce ego

Ioan. 11.
De pat. di.
resuscitatus.

1. al. Melior qui defecit, quam qui se fecit.

psal. 118.

ephe. 1.

Gee ego vobiscum sum omnibus diebus vsque in con-
 summationem seculi: Quare ista oportebat vt diceren-
 tur in scripturis? Quia futuri erant inimici Christianæ
 fidei qui dicerent, ad certum tempus sunt Christiani,
 postea peribunt & redibunt idola, rediet quod erat an-
 tea. Quandiu erunt Christiani? Vsque ad senectâ & se-
 nium: id est, vsque in finem seculi. Tu cū expectas mi-
 ser infidelis vt trāseant Christiani, transis tu sine Chri-
 stianis. Et Christiani vsque in finē seculi permanebūt,
 & tu puer per infidelitatem tuam cum finieris breuem
 vitam tuam, qua frōte exies ad iudicem, quem cum vi-
 ueres blasphemasti: Ergo à iuuentute mea & vsque nūc
 & vsque ad senectâ & senium, *Domine ne derelinquas me.*
 Non quomodo dicunt inimici mei, vsq; ad tēpus erit.
 Ne derelinquas me, *Donec annunciem brachium tuum gene-*

rationi omni superuentura. Et brachium domini cui reue-
 latum est: Brachium domini, Christus. Noli ergo dere-
 linquere me: non gaudeant qui dicunt, Vsque ad cer-
 tum tempus erūt Christiani: sunt qui annuncient bra-
 chium domini. Cui: Generationi omni superuentura.
 Si ergo omni generationi superuentura, vsque in finē
 seculi: finito enim seculo, iam nulla superueniet gene-

Ratio. *Potentiam tuam & iustitiam tuam.* Hoc est, annun-
 ciam generationi omni superuentura brachium tuum.
 Et quid pręstitit brachiū tuum: Liberationem nostram
 gratuitam. Hoc ergo annūciem, ipsam gratiam omni
 generationi superuentura: dicam omni homini nasci-
 turo, Nihil es per te, deū inuoca, tua peccata sunt, meri-
 ta dei sunt: supplicium tibi debetur, & cum pręmium
 venerit, sua dona coronabit, non merita tua. Dicā om-
 ni generationi superuentura, de captiuitate venisti, ad
 Adam pertinebas. Dicā hoc omni generationi super-
 uentura, nullas vires meas, nullam iustitiam meam, sed
 potētiam tuam & iustitiam tuam. *Deus vsque in altissima
 quæ fecisti magnalia.* Potentiam tuam & iustitiam tuā vs-
 quequo? Vsque ad carnem & sanguinem, immo vsque
 ad altissima quæ fecisti magnalia. In altis cœli sunt, in
 altis angeli sunt, sedes, dominationes, principatus, po-
 testates, tibi debent quod sunt, tibi debet quod viuunt,
 tibi debent quod iuste viuunt, tibi debent quod beate
 viuunt. Potentiam tuam & iustitiam tuam, vsquequo?
 Vsque in altissima quæ fecisti magnalia. Ne putes ho-
 minem solum pertinere ad gratiam dei: quid erat an-
 gelus antequam fieret? quid est angelus si deserat
 creaturam? Ergo potentiam tuam & iustitiam tuam vsque
 in altissima quæ fecisti magnalia. Et homo se
 & vt pertineat ad primam captiuitatem, audit sugges-
 tem suggerentem, Gustate & eritis sicut dij. *Hoc est
 sicut dij? Deus quis similis tibi? Non in abyssu, non in
 inferno, non in terra, nō in cœlo, omnia enim tuis
 quid contendit opus cum artifice? Deus quis similis ti-
 bi? Ego autem ait Adā miser, & in Adam omnis homo,
 cū volo esse peruerse similis tibi, ecce quid factus sum,
 vt de captiuitate ad te clamem? Cui bene erat sub rege
 bono, captiuus factus sum sub meo seductore, & cla-
 mo ad te, quia cecidi abs te. Et vnde abs te cecidi? Cum
 quero esse peruerse similis tibi. Quid enim? Deus nō
 ne ad suam similitudinē nos vocat? Nōne ipse est qui
 dicit, Diligite inimicos vestros, orate pro eis qui vos
 persequuntur, benefacite eis qui vos oderunt? Hęc di-
 cens, ad similitudinē dei nos hortatur. Deniq; quid ad-
 iungit? Vt sitis, inquit, filij patris vestri qui in cœlis est.
 Quid enim ipse facit? Hoc facit certe, Qui solem suum
 oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos &
 iniustos. Qui enim bene vult inimico suo, deo similis*

Gen. 1.

Matth. 5.

est: nec ista superbia, sed obediētia est. Quare? Quia ad
 imaginē dei facti sumus, Factamus, inquit, hominē ad
 imaginē & similitudinē nostrā. Non ergo aliquid alie-
 num est, si imaginē dei tenemus in nobis: vtinam eam
 per superbiam nō amittamus. Sed quid est per superbiam?
 Velle esse similis deo. Quid putamus vt exclamaret ca-
 ptiuus, Domine quis similis tibi? Quæ est ista peruerfa
 similitudo? Audite & intelligite si potestis. Credim⁹ au-
 tē quod ipse qui nos posuit hęc vobis dicere, dabit vo-
 bis etiā posse & intelligere. Deus nullo indiget bono,
 & ipse est summū bonū, & ab ipso est omne bonum. Vt
 ergo boni simus, deo indigemus: vt bonus sit deus, no-
 bis non indiget. Nec nobis tantū sed vsq; ad altissima
 quæ fecit magnalia: nec ipsis cœlestibus, nec super cœle-
 stibus, nec cœlo cœli quod dicitur indiget deus, vt aut
 melior sit, aut potentior, aut beatior. Quid enim esset
 quicquid aliud est, nisi ipse fecisset? Quo ergo eget abs
 te qui erat ante te, & tā potēs erat, vt cū tu nihil esses, fa-
 ceret te? Nunquid quomodo parentes faciūt filios? Per
 quandā concupiscentiā carnalē generāt potius quā
 creāt. Istis enim generātib⁹, deus creat. Nā si tu ita cre-
 as, dic quid tua mulier paritura est? Quid dicam, tu dic
 ipsa dicat, quæ quod portat ignorat. Generant tamē ho-
 mines filios, & ad solatiū suū, & ad subsidiū senectutis.
 Nunquid ideo creauit hęc omnia deus à quibus senex
 adiuuaretur? Nouit ergo de⁹ quod creat, & quale sit per
 eius bonitatē, & quale futurū sit per propriā voluntatē,
 Nouit de⁹ & ordinauit omnia. Vt aut homo sit aliquid
 cōuertit se ad illū à quo creatus est. Recedēdo enim fri-
 gescit, accedēdo feruescit, recedēdo tenebrescit, acce-
 dēdo clarescit. A quo enim habet vt sit, apud illū habet
 vt ei bene sit. Deniq; filius minor, qui voluit in sua po-
 testate habere substantiā suā, quæ illi apud patrē optime
 seruabatur, factus suæ potestatis, profectus est in regio-
 nē longinquā, hæsit principi malo, porcos paut, fame
 correctus est qui saturitate superbus abscesserat. Ergo
 quisquis ita vult esse similis deo, vt ad illū stet, fortitu-
 dinemq; suā sicut scriptū est, ad illum custodiat, nō ab
 illo recedat, ei coherēdo signetur tāquā ex anulo cęra:
 illi affixus habeat imaginē eius, faciens quod dictū est,
 Mini autē adhærere deo bonū est, vere custodit simili-
 tudinē & imaginē ad quā factus est. Porrò autē si per-
 uerfe voluerit imitari deū, vt quomodo de⁹ nō habet à
 quo formetur, nō habet à quo regatur, sic ipse velit sua
 potestate vti, vt quomodo de⁹ nullo formate, nullo re-
 gēte viuat: quid restat fratres, nisi vt recedēs ab ei⁹ calo-
 re torpescat, recedēs à veritate vaneſcat, recedēs ab eo
 quod summe atq; incōparabiliter est, in deterius muta-
 tus deficiat? Hoc diabolus fecit, imitari deū voluit, sed
 peruerſe, non esse sub illius potestate, sed habere cōtra
 illum potētiam. Homo autē positus sub pręcepto, audi-
 uit à domino deo, Noli tāgere. Quid? Hanc arborem.
 Quid est enim illa arbor? Si bona est, quare non tāgo?
 Si mala est, quid facit in paradiso? Prorsus ideo est in
 paradiso, quia bona est, sed nolo tāgas. Quare nō tāgo?
 Quia obediētē te volo, non cōtradicientem seruū: ad
 hoc serue, sed noli male serue. Serue audi prius domini
 iussū, & tūc iubētis disce cōsiliū. Bona est arbor, nolo
 tangas. Quare? Quia domin⁹ sum, & seruus es. Hęc tota
 causa est. Si parua est, dedignaris esse seruus. Quid autē
 tibi expedit, nisi esse sub domino? Quomodo eris sub
 domino, nisi fueris sub pręcepto? Porrò si expedit tibi
 esse sub domino & sub pręcepto, quid tibi iussurus erat
 deus? Aliquid enim querit abs te, Offer mihi sacrificiū,
 dicturus est tibi: Nōne ipse fecit omnia, in quib⁹ & te
 fecit?

Gen. 1.

L

LUCAS.

Psalm.

Psalm.

Gen. 1.

M

Gen. 1.

3.

8. li. de G.

ad lit. ca.

9. & 11.

fecit: Obsequere mihi, diciturus est tibi, sine ad lectum cum requiesco, siue ad mensam cum me reficio, siue ad balneas cum lauo: quia ergo nullo abs te indiget deus, nihil tibi debuit iubere: Si autem debuit aliquid iubere, ut te, quod tibi expediebat, sentiret esse sub domino, ab aliquo propecedens eras, non propter illius arboris malignitatem, sed propter tuam inobedientiam. Non potuit deus perfectius demonstrare quantum sit bonam obedientiam, nisi cum prohibuit ab ea re quae non erat mala. Sola ibi obedientia tenet palmam, sola ibi inobedientia inuenit penam. Bonum est, nono tangas. Non enim non tangendo moriturus es. Nunquid qui hinc prohibuit, alia subtraxit? Nonne est paradisi fructuosus plenus arboribus? Quid tibi deest? Hoc nolo tangas, hinc nolo gustes. Bonum est, sed obedientia melior. Proinde cum tetigeris, nunquid arbor illa malum erit ut moriaris? Sed inobedientia te subiecit morti, quia prohibita tetigisti. Ideo arbor illa appellata est scientia dignoscendi boni & mali, non quia inde talia quasi poma pendeant: sed quicquid esset arbor illa cuiuslibet pomi, cuiuslibet fructus esset, ideo sic vocata est, quia homo qui nollet bonum a malo discernere per praecipuum, discreturus erat per experimentum, ut tangendo vetitum, inueniret supplicium. Quare autem tetigit fratres mei? Quid illi deerat? Dicatur mihi quid illi deerat in paradiso constituto, in media opulentia, mediisque delitiis: cuius magnae deliciae erant ipsa visio dei, cuius faciem quasi inimici timuit post peccatum? Quid illi deerat ut tangeret, nisi quia sua potestate uti voluit, praecipuum rumpere delectant: Ut nullo sibi dominante fieret sicut deus, quia deo nullus utique dominatur. Male vagus, male praesumens, futurus mortuus, recedendo a vita iustitiae: ecce soluit praecipuum, excussit a ceruice iugum disciplinae, habenas regiminis exaltante animositate dirupit. Vbi est nunc? Certe captiuus clamat, Domine quis similis tibi? Volui esse peruersus similis tibi, & factus sum similis pecori. Sub tua dominatione, sub tuo praecipuo vere similis eram, sed homo in honore positus non intellexit, comparatus est iumentis insensatis, & similis factus est illis. Iam de similitudine iumentorum clama sero & dic, Deus quis similis tibi? *Quantas ostendisti mihi tribulationes multas & malas.* Merito superbe serue. Voluisti enim peruersus esse similis domino tuo, qui factus eras ad imaginem domini tui. Bene tibi velles ut esset, recedenti ab illo bono: Prorsus dicit tibi deus, Si recedis a me & bene tibi est, ego non sum bonum tuum. Proinde si ille bonus & summe bonus, & de se sibi bonus, & nullo alieno bono bonus, & ipse nostrum summum bonum recedendo inde, quid eris nisi malus? Item si ipse est beatitudo nostra, quid erit recedenti, nisi miseria? Redi ergo post miseriam, & dic, Domine quis similis tibi? Quantas ostendisti mihi tribulationes multas & malas? Sed disciplina fuit, admonitio non desertio. Denique gratias agens quid dicit? *Et conuersus viuificasti me, & de abyssis terrae iterum reduxisti me.* Quando enim antea? Quid est hoc iterum? Cecidisti ab altitudine o homo, mancipium inobediens, superbe aduersus dominum cecidisti. Factum est in te, Omnis qui se exaltat, humiliabitur: fiat in te, Omnis qui se humiliat, exaltabitur. Redi de profundo. Redeo, inquit rededo, agnosco, Deus quis similis tibi? Ostendisti mihi tribulationes multas & malas, & conuersus viuificasti me, & de abyssis terrae iterum reduxisti me. Intelligimus, audio, Reduxisti me enim de abyssis terrae, reduxisti me a profunditate & submersione peccati. Sed quare iterum? Quando iam factum erat? Sequa-

Tomus octauus.

mur ne forte posteriora Psalmi ipsius exponant nobis, D quod hic nondum intelligimus quid dixerit iterum. Ergo audiamus, Quantas ostendisti mihi tribulationes multas & malas, & conuersus viuificasti me, & de abyssis terrae iterum reduxisti me. Quid deinde? *Multiplicasti iniquitatem & conuersus consolatus es me, & de abyssis terrae iterum reduxisti me.* Ecce alterum iterum. Si hoc iterum soluere laboramus semel positum, quis poterit soluere geminatum: iam ipsum iterum geminatio est, & rursum positum est iterum. Assit ille a quo gratia, assit & brachium quod annunciamus omni generationi superuenturae. Assit ipse, & tanquam clauis crucis suae clauis sacramentum aperiat. Neque enim frustra illo crucifixo, velum templi medium scissum est, nisi quia per ipsius passionem omnium mysteriorum secreta patuerunt. Assit ergo ipse transeuntibus ad eum, auferatur velamen, dicat nobis dominus noster & saluator Iesus Christus, quare talis vox Prophetae praemisit est, Ostendisti mihi tribulationes multas & malas, & conuersus viuificasti me, & de abyssis terrae iterum reduxisti me. En hoc primum positum est iterum, videamus quid hoc sit, & inueniemus quare alterum iterum. Quid est Christus? In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum, hoc erat in principio apud deum: omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Grande hoc, magnum hoc. Tu quid captiue? Vbi iaces? In carne, sub morte. Quis ergo ille? Quis tu? Et quid ille postea? Propter quem? Quis ille, nisi quod dictum est verbum? Quod verbum? Ne forte sonat & transit? Verbum deus apud deum, verbum per quod facta sunt omnia. Quid propter te? Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Qui filio proprio non peperit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Quomodo ergo non & cum illo omnia nobis donauit? Ecce quid, quis, propter quem. Filius dei caro propter peccatorem, propter iniquum, propter desertorem, propter superbum, propter peruersum dei sui imitatorum. Factus ille quod tu, filius hominis, ut nos efficeremur filij dei. Caro factus. Vnde caro? Ex Maria virgine. Vnde Maria virgo? Ex Adam. Ergo ex illo primo captiuus & caro in Christo de massa captiuitatis. Ut quid hoc? Ad exemplum. Suscepit a te, in quo moreretur pro te. Suscepit a te quod offerret pro te, quo exemplo doceret te. Quid doceret te? Quia resurrexeris. Vnde enim crederes, nisi exemplum carnis praecederet assumptae de massa carnis tuae? Ergo in illo primo resurreximus, quia & Christus cum resurrexit, nos resurreximus. Non enim a verbum mortuum est, & resurrexit, sed in verbo caro mortua est & resurrexit. Ibi mortuus est Christus, ubi es tu mortuus: & ibi resurrexit Christus, ubi es tu resurrexeris. Exemplo tuo docuit quid non timeres, quid sperares. Timebas mortem, mortuus est: desperabas de resurrectione, resurrexit. Sed dicis mihi, Ille resurrexit, nunquid ego? Sed resurrexit in eo quod pro te accepit ex te. Ergo natura tua in illo praecessit te: & quod sumptum est ex te, ascendit ante te tibi ergo & tu ascendisti. Ascendit ergo ille prior, & in illo nos, quia caro illa de genere humano. Ergo & illo resurgente, reducti sumus ex abyssis terrae. Cum itaque resurrexit Christus, de abyssis terrae reduxisti me. Cum vero credimus in Christum, de abyssis terrae iterum reduxisti me. Ecce unum iterum audi impleri ab Apostolo, Si ergo resurrexistis cum Christo, quae sursum sunt quaerite, ubi Christus est in dextera dei sedens, quae sursum sunt sapite, non quae super terram. Praecessit ergo ille, iam resurreximus & nos, sed adhuc in spe. Audi

y hoc

G hoc idem Apostolum Paulum dicentem, Et ipsi in nobismetipsis ingemiscimus, adoptionem expectantes redemptionem corporis nostri. Adhuc ingemiscis, adhuc expectas. Quid ergo est quod tibi praestitit Christus? Audi quod sequitur. Spe enim salui facti sumus. Spes autem quae videtur non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Reducti ergo sumus iterum ab abyssis spei. Quare iterum? Quia iam Christus praecesserat. Sed quia resurgemus in re, modo enim spe vivimus, modo secundum fidem ambulamus, reducti sumus ab abyssis terrae, credendo in eum qui ante nos resurrexit ab abyssis terrae. Resuscitata est anima nostra ab iniquitate infidelitatis, & facta est in nobis quasi prima resurrectio per fidem. Sed si sola erit, ubi est quod Apostolus ait? Adoptionem expectantes redemptionem corporis nostri: Vbi est quod illo loco dixit, Corpus mortuum est propter peccatum, spiritus vita est propter iustitiam: Si autem qui suscitavit Christum a mortuis habitat in nobis, qui suscitavit Iesum Christum a mortuis, vivificabit & mortalia corpora nostra per inhabitantem spiritum eius in nobis. Ergo iam resurreximus, mente, fide, spe, charitate: sed restat ut resurgamus corpore. Audistis unum iterum, audi alterum iterum. Unum iterum propter Christum praecedentem: tu iterum, sed adhuc spe. Quid restat in re? Multiplicasti iustitiam tuam, iam in credentibus, iam in illis qui primo resurrexerunt in spe, Multiplicasti iustitiam tuam. Ad ipsam iustitiam pertinet & flagellum, quia tempus est ut iudicium incipiat a domo dei, ait Petrus, id est, a sanctis eius. Flagellat autem omnem filium quem recipit. Multiplicasti iustitiam tuam, quia iam nec filiis pepercisti, sed quibus haereditatem aeternam servabas, disciplina non deseruisti. Multiplicasti iustitiam tuam, & conuersus consolatus es me, & propter corpus in fine resurrecturum, & de abyssis terrae iterum reduxisti me. *Etenim ego confitebor tibi in vasis Psalmsi veritatem tuam. Vasa Psalmsi, psalterium. Sed quid est psalterium? Organum ligneum cum chordis. Quid significat? Interest aliquid inter ipsum & citharam: Interesse dicunt qui norunt, eo quod concavum illud lignum cui chordae supertenduntur ut resonent, in superiore parte habet psalterium, cithara in inferiore: & quia spiritus desuper, caro de terra, significari videtur, per psalterium spiritus, per citharam caro. Et quia duas dixerat reductiones nostras ab abyssis terrae, unam secundum spiritum in spe, alteram secundum corpus in re: audi eas duas, Etenim ego confitebor tibi in vasis Psalmsi veritatem tuam. Hoc est secundum spiritum. Quid de corpore? Psallam tibi in cithara sanctus Israel. Iterum hoc audi, propter ipsum iterum & iterum. Exultabunt labia mea cum psallam tibi. Sed quia labia solent dici & interioris hominis & exterioris, incertum est quomodo posita sint labia. Sequitur ergo, Et anima mea quam redemisti. Ergo de labiis interioribus saluati in spe, reducti ab abyssis terrae in fide & charitate, expectantes tamen adhuc redemptionem corporis nostri, quid dicimus: Iam dixit, Et anima mea quam redemisti. Sed ne solam animam redemptam putares, in qua nunc audisti unum iterum. Adhuc autem, inquit, Quid adhuc? Adhuc autem & lingua mea. Ergo iam lingua corporis. *Tota die meditabitur iustitiam tuam.* Id est, in aeternitate sine fine, Sed quando hoc? Iam in fine seculi, in resurrectione corporis, & immutatione in angelicum statum. Vnde hoc probatur, quia de fine dicitur: Adhuc autem & lingua mea tota die meditabitur iustitiam tuam. *Cum confusi fuerint & erubuerint, qui quaerunt mala mihi.* Quando confundentur, K quando erubescunt, nisi in fine seculi? Duobus enim modis confundentur, aut cum credent in Christum, aut cum venerit Christus. Nam quandiu hic est Ecclesia, quandiu gemit triticum inter paleas, quandiu gemunt spicae inter zizania, quandiu gemunt vasa misericordiae inter vasa irae facta in contumeliam, quandiu gemunt liliu inter spinas, non deerunt inimici, qui dicant, *Matth. 3. & 13.* Quando morietur & peribit nomen eius? Id est, ecce veniet tempus ut finiantur, & non sint Christiani. Sicut coeperunt ex aliquo tempore, ita usque ad certum tempus erunt. Sed cum ista dicunt, & sine fine moriuntur, & permanet Ecclesia praedicans brachium domini omni generationi superuenturae. Veniet & ipse ultimus in claritate sua, resurgent omnes mortui, quisque cum causa sua: separabuntur boni ad dexteram, mali autem ad sinistram, & confundentur qui insultabant, erubescunt qui garriebant: & sic lingua mea post resurrectionem meditabitur iustitiam tuam, tota die laudem tuam: cum confusi fuerint & erubuerint, qui quaerunt mihi mala. *2. Tim. 2. Cant. 2. Psal. 40. Matth. 21.**

In Psalmsum septuagesimum primum Enarratio.

In Salomonem quidem psalmi huius titulus praenotatur. Sed haec in eo dicuntur quae non possunt illi Salomoni regi Israel secundum carnem iuxta ea quae de illo sancta scriptura loquitur, convenire. Domino autem Christo aptissime possunt. Vnde intelligitur etiam ipsum vocabulum Salomonis ad figuratam significationem adhibitum, ut in eo Christus accipiatur. Salomon quippe interpretatur pacificus, ac per hoc tale vocabulum illi verissime atque optime congruit, per quae mediator ex inimicis accepta remissione peccatorum reconciliamur deo. Etenim cum inimici essemus reconciliati sumus deo per mortem filii eius. Idem ipse est ille pacificus qui fecit utraque unum, & medium parietem maceris solvens inimicitias in carne sua, legem mandatorum decretis euacuans, ut duos cederet in se in unum novum hominem, faciens pacem, & veniens euangelizavit pacem iis qui longe, & pacem iis qui prope. Ipse in Evangelio dicit, Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Et multis aliis testimoniis dominus Christus pacificus esse monstratur, non secundum pacem quam novit & quaerit hic mundus, sed illam pacem de qua dicitur apud Prophetam, dabo eis solatium verum, pacem super pacem, cui scilicet paci reconciliationis, additur pax immortalis. Nam post omnia reddita quae promisit deus, novissimam pacem nos expectare debere, qua cum deo vivamus in aeternum, idem Propheta ostendit ubi ait, Domine deus noster pacem da nobis, Omnia enim dedisti nobis. Pax erit plane illa perfecta, quando novissima inimica destruetur mors. Et in quo erit hoc nisi in pacifico illo reconciliatore nostro? Sicut enim in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes vivificabuntur. Quoniam ergo invenimus verum Salomonem, hoc est, verum pacificum, quid deinde psalmus ipse de illo doceat attendamus. *Ioan. 5. Matth. 21.*

Enarratio Psalmsi.

Deus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis. Dominus ipse in Evangelio dicit, Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio: hoc est ergo, Deus iudicium tuum regi da. Qui rex, etiam filius est regis, quia & deus pater utique rex est. Ita scriptum est, quod rex fecit nuptias filio suo. More autem scripturae idem repetitur. Nam quod dixit, iudicium tuum: hoc aliter dixit, iustitiam tuam: & quod dixit, regi: hoc aliter

1. Petr. 4.
Hebr. 12.

Rom. 8.

L
Rom. 5.
Eph. 4.
Ioan. 14.
M
Esai. 26.
1. Corin. 15.

Hoc aliter dixit, filio regis: sicut est illud, Qui habitat in
 caelis iridebit eos, & dominus subsannabit eos. Quod
 est, qui habitat in caelis, hoc est, & dominus. Et quod est
 iridebit eos: hoc est, subsannabit eos. Et, Caeli enarrat
 gloriam dei, & opera manuum eius annunciat firmamen-
 tum. Caeli repetitum sunt nomine firmamenti. Et quod di-
 ctum est, gloriam dei: repetitum est, opera manuum eius.
 Et quod dictum est, enarrant: repetitum est, annunciant.
 Iste autem repetitiones multum eloquia divina comen-
 dant, siue eadem verba alia sententia, siue aliis verbis ea-
 dem sententia repetatur: & maxime reperiuntur in psal-
 mis, & in eo genere sermonis, quo animi est mouendus
 affectus. Deinde sicut, *Judicare populum tuum in ius-
 titia, & pauperes tuos in iudicio.* Rex pater regi filio ad qua-
 rem dedit iudicium suum & iustitiam suam, satis osten-
 ditur cum dicit, *Judicare populum tuum in iustitia:* id est,
 ad iudicandum populum tuum. Talis locutio est apud
 Salomonem, Prouerbia Salomonis filij David, scire sa-
 pientiam & disciplinam: hoc est, Prouerbia Salomonis,
 ad sciendam sapientiam & disciplinam. Ita iudicium tuum
 regi da, iudicare populum tuum: id est, iudicium tuum da
 ad iudicandum populum tuum. Quod autem ait prius, po-
 pulum tuum: hoc ait posterius, pauperes tuos: & quod ait
 prius in iustitia: hoc posterius, in iudicio: more illo re-
 petitionis. Vbi sane demonstrat populum dei pauperem
 esse debere, id est, non superbum, sed humile. Beati enim
 pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum.
 Qua paupertate etiam beatus Iob pauper fuit, & antequam
 magnas illas terrenas diuitias amisisset. Quod ideo com-
 memorauimus, quoniam sunt quidam qui facilius
 omnia sua pauperibus distribuunt, quam ipsi pauperes
 dei fiant. Inflati sunt enim iactantia, qua putant sibi esse
 tribuendum non gratia dei, quod bene viuunt: & ideo iam
 nec bene viuunt quantacunque bona opera facere vi-
 deantur. De suo quippe habere se putant, & gloriantur
 quasi non acceperint, Diuites sui, non pauperes dei: abun-
 dantes sibi, non egentes deo. Sed ait Apostolus, Si di-
 stribuero omnia mea pauperibus, & tradidero corpus
 meum ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil
 mihi prodest. Tanquam si diceret, Si distribuero om-
 nia mea pauperibus, & pauper dei non fiero, nihil mi-
 hi prodest. Caritas enim non inflatur, nec est vera cha-
 ritas dei in eo qui ingratus est spiritui sancto eius, per
 quem diffunditur in cordibus nostris charitas eius. Et
 ideo tales non pertinent ad populum dei, quia non sunt
 pauperes dei. Pauperes quippe dei dicunt, Nos autem
 non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui
 ex deo est, ut sciamus quae a deo donata sunt nobis. Nam
 cum & in isto Psalmo propter suscepti hominis sacra-
 mentum, quo verbum caro factum est, dicatur deo pa-
 tri regi, iustitiam tuam da filio regis: nolunt isti sibi dari
 iustitiam, sed a semetipsis eam habere confidunt. Igno-
 rantes enim dei iustitiam & suam volentes constituere,
 iustitiam dei non sunt subiecti. Non sunt itaque ut di-
 xi pauperes dei, sed diuites sui, quia non sunt humiles,
 sed superbi. Veniet vero ille iudicare populum dei in
 iustitia, & pauperes dei in iudicio, & eo iudicio discer-
 net a diuitibus eorum pauperes suos, sed quos pauper-
 tate sua fecit diuites suos. Clamat ei quippe populus
 pauper, Iudica me deus & discerne causam meam de
 gente non sancta. Quod autem mutato verborum or-
 dine, cum prius dixisset, Deus, iudicium tuum regi da,
 & iustitiam tuam filio regis, prius ponens iudicium, de-
 inde iustitiam: prius iustitiam posuit, deinde iudicium,
 dicens, Iudicare populum tuum in iustitia, & pauperes

Tomus octauus.

tuos in iudicio: magis ostendit iudicium se appellasse
 iustitiam, nihil interesse demonstrans quo ordine po-
 natur, cum idem significet. Solet enim dici iudicium pra-
 uum quod iniustum est, iustitiam vero iniquam vel ini-
 iustam dicere non solemus. Si enim praua & iniusta e-
 rit, nec iustitia iam dicenda est. Proinde ponendo iu-
 dicium atque iustitiae nomine repetendo, vel ponendo
 iustitiam & eam iudicij nomine repetendo, satis edo-
 cet proprie se appellare iudicium quod pro iustitia po-
 ni solet: id est, quod in male iudicando intelligi non
 potest. Vbi enim dominus dicit, Nolite iudicare perso-
 naliter, sed rectum iudicium iudicate: ostendit esse posse
 prauum iudicium cum dicit, Rectum iudicium iudica-
 te. Denique illud vetat, hoc praecipit. Cum vero sine vl-
 la adiectione dicit iudicium, continuo iustum vult intel-
 ligi, sicut est quod ait, Relinquitis grauiora legis miseri-
 cordiam & iudicium. Et illud quod Hieremias dicit, Fa-
 ciens diuitias suas non cum iudicio. Non ait, faciens di-
 uitias suas prauo vel iniusto iudicio, vel non cum iudi-
 cio recto aut iusto, sed non cum iudicio, iudicium non
 appellans, nisi quod rectum ac iustum est. *Suscipiant mon-
 tes pacem populo, & colles iustitiam.* Montes maiores sunt,
 colles minores. Nimirum ergo hi sunt quos alius habet
 psalmus, pusillos cum magnis. Isti quippe montes exul-
 tauerunt sicut arietes, & isti colles sicut agni ouium, in
 exitu Israel de Aegypto: id est, in populi dei liberatio-
 ne ab huius seculi seruitute. Excellenti ergo sanctitate e-
 minentes in Ecclesia, montes sunt: qui idonei sunt & a-
 lios docere, sic loquendo ut fideliter instruantur, sic vi-
 uendo ut salubriter imitentur. Colles autem sunt illorum
 excellentiam sua obedientia subsequentes. Quare ergo
 montes pacem, & colles iustitiam? An forte nihil inter-
 esset etiam si ita diceretur, *Suscipiant montes iustitiam
 populo, & colles pacem?* Vtrisque enim iustitia & vtri-
 que pax necessaria est: & fieri potest ut alio nomine pax
 appellata sit ipsa iustitia. Haec est enim vera pax, non qua-
 lem iniusti inter se faciunt. An potius cum distinctio-
 ne non contemnenda intelligendum est quod ait, *Mon-
 tes pacem & colles iustitiam?* Excellentes quippe in Ec-
 clesia, paci debent vigilantia intentione consulere, ne pro-
 pter suos honores superbe agendo schismata faciant,
 vnitatis compage disrupta. Colles autem ita eos imitan-
 do & obediendo subsequantur, ut eis Christum antepo-
 nant: ne malorum montium, quoniam videntur excel-
 lere, vana auctoritate seducti, se a Christi vnitatem diru-
 pant. Ideo dictum est, *Suscipiant montes pacem populo.*
 Dicant quidem, Imitatores mei estote, sicut & ego Chri-
 sti. Sed rursus dicant, Licet si nos aut angelus de caelo
 vobis annunciauerit preterquam quod accepistis, ana-
 thema sit. Dicant etiam, Nunquid Paulus pro vobis cru-
 cifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Ita susci-
 piat pacem populo dei, id est pauperibus dei, non illis, sed
 cum illis regnare cupientes. Illi quoque non dicant, Ego
 sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cepha: sed om-
 nes dicant, ego sum Christi. Haec est iustitia, non antepo-
 nere seruos domino, nec aquare: ita leuare oculos in
 montes vnde veniat auxiliu sibi, ut tamen auxiliu suum
 non sperent a montibus, sed a domino qui fecit caelum
 & terram. Potest & sic convenientissime intelligi. *Su-
 scipiant montes pacem populo, ut pacem intelligamus
 in reconciliatione qua deo reconciliamur: montes quip-
 pe eam suscipiunt populo eius.* Hoc Apostolus ita testa-
 tur, vetera transierunt, ecce facta sunt noua, Omnia au-
 tem ex deo qui reconciliauit nos tibi per Christum, &

y ij do

2. Cor. 5.
Ibidem.
Roma. 5.
Psal. 84.
1. Petri. 1.
Psal. 25.
Psal. 42.
Matth. 25.
Iob. 1.
Ioan. 14.
Eph. 2.
Roma. 5.

Gdo suscipiunt montes pacē populo eius. Deus enim erat in Christo mundū reconcilians sibi, non reputans illis delicta eorū, & ponens in nobis verbū recōciliationis. In quibus, nisi in montibus qui suscipiunt pacē populo eius: Quocirca legati pacis subtequenter adiungunt & dicunt, Pro Christo ergo legatione fungimur tāquam deo exhortāte per nos, obsecramus pro Christo reconciliari deo. Hanc pacē suscipiunt montes populo eius, id est prædicationē legationemq; pacis eius. Colles autē iustitiam, hoc est, obedientiā, quod est in hominibus & in omni rationali creatura, omnis iustitiæ origo atq; perfectio: ita ut duorū hominum, id est, Adam qui fuit caput mortis nostræ, & Christi qui est caput salutis nostræ, hæc cōmendetur magna distinctio, quia sicut per inobedienciā vnus hominis peccatores cōstituti sunt multi, ita & per obedientiā vnus hominis iusti constituentur multi. Suscipiant ergo montes pacē populo, & colles iustitiā, ut hoc modo vtriusq; cōcordantibus, fiat quod scriptū est, Iustitia & pax osculatae sunt se. Quod vero alij codices habēt, Suscipiant montes pacē populo & colles: vtriusq; prædicatores euāgelicæ pacis intelligēdos puto, siue præcedentes siue subsequētes. In his autē codicibus illud sequitur, In iustitia iudicabit pauperes populi. Sed illi magis codices approbātur, qui habent quod supra exposuimus, Suscipiant mōtes pacem populo, & colles iustitiā. Aliqui autem habent, populo tuo, aliqui nō habent, tuo, sed tantūmodo populo. *Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperū.* Pauperes & filij pauperum idem ipsi mihi videntur, sicut eadem ciuitas est Sion & filia Sion. Si autem distinctius intelligendum est, pauperes accipimus montes, filios autem pauperū colles, velut Prophetas atq; Apostolos pauperes, filios autem eorū, id est, qui sub eorum autoritate proficiunt filios pauperum. Quod vero supra dictū est, iudicabit, & postea, saluos faciet, quædam velut expositio est quomodo iudicabit. Ad hoc enim iudicabit ut saluos faciat, id est, a perdēdis damnandisq; discernat, quibus donat salutem paratam reuelari in tempore nouissimo, ut alibi illi dicitur, Ne perdas cum impiis animam meā. Et, Iudica me deus & discerne causam meā de gente non sancta. Considerandū etiam quod non ait, iudicabit pauperem populum: sed, pauperes populi. Supra enim vbi dixit, iudicare populum tuū in iustitia, & pauperes tuos in iudicio: eundem dixit populum dei quos pauperes eius, id est, tantūmodo bonos, & ad dexteram partē pertinentes. Quia vero in hoc seculo simul dextri sinistriq; pascuntur, qui velut agni & hædi in fine separandi sunt, totū sicut commixtum est, nomine populi nuncupauit. Et quia iudicium etiā hic in bono ponit, id est, ad saluos faciendos: ideo ait, Iudicabit pauperes populi, id est, eos ad salutē discernet, qui sunt in populo pauperes. Iam qui sint pauperes supra exposuimus, hos & egenos intelligamus. *Et humiliabit calumniatorē.* Nullus melius quā diabolus hic calumniator agnoscitur. Calumnia eius est, Nūquid gratis colit Iob deum? Humiliauit autē illū dominus Iesus gratia sua, suos adiuuans, ut gratis deum colant, id est, delectētur in domino. Humiliauit etiam sic, quia cum diabolus, id est, princeps huius mundi nihil in eo inuenisset, occidit per calumnias Iudæorū, quibus est vsus calumniator tanquam vasis suis operans in filiis diffidentia. Humiliatus est enim, quia ille quem occiderant resurrexit, & regnum abstulit mortis, cuius ille potestatem ita gerebat, ut ex vno homine quem deceperat, omnes per mortem traheret ad condemnationem. Sed humilia-

tus est, quoniam si ob vnus delictū mors regnavit per K vnum, multo magis qui abundantia gratiæ & iustitiæ *Ibidem.* accipiunt, in vita, regnabunt per vnū iesum Christum, qui humiliavit calumniatores, falsa crimina, iniquos iudices, falsos testes, ut eū perderent immittētes. *Et permanebit sol.* vel permanebit cum sole: Sic enim melius interpretandum quidam nostri putauerunt, quod in Græco est *συνεπαραισθη.* Quod si Latine vno verbo dici posset, cōpermanebit dicendum esset: ideo quia Latine verbum nō potest dici, ut saltem sententia exprimeretur, dictum est, permanebit cum sole. Nihil est enim aliud, compermanebit sol: quāquam permanebit cum sole. Quid autem magnum est pernāre cum sole ei per quæ facta sunt omnia, & sine quo factum est nihil, nisi *Ioan. 1.* quia hæc prophetia propter eos præmissa est, qui putāt religionē nominis Christiani vsq; ad certū tempus in hoc seculo victuram, & postea non futuram: Permanebit ergo cum sole, quādiu sol oritur & occidit, hoc est, quādiu tempora ista voluuntur, non deerit Ecclesia dei, id est, Christi corpus in terris. Quod vero adiūgit: *Et ante lunam & generationes generationum.* Potuit dicere, & ante solem, id est, & cū sole, & ante solem, quod intelligeretur, & cum tēporibus, & ante tempora. Quod ergo tempus antecedit, æternum est. Et hoc vere habendum est æternum, quod nullo tēpore variatur, sicut in principio erat verbum. Sed per lunam significare maluit incrementa defectusq; mortalium. Deniq; cum dixisset, ante lunā, volens quodammodo exponere pro qua re lunā posuerit, generationes, inquit, generationū, tanquam diceret, ante lunam, id est ante generationes generationū, quæ transeunt decessione & successione mortalium, tanquam decrementis incrementisq; lunariibus. Ac per hoc quid melius intelligitur permanere ante lunam, nisi omnia mortalia immortalitate præcedere: Quod etiam sic nō inconuenienter accipi potest, ut quoniam humiliato calumniatore sedet ad dexterā patris, hoc sit permanere cū sole. Splendor enim æternæ gloriæ intelligitur filius. tanquā sol sit pater, & splendor eius filius eius. Sed sicut ista dici possunt de inuisibili substantia creatoris, nō sicut de ista visibili creatura, in qua sunt corpora cælestia quo illustrius eminet sol, de quo hæc similitudo adhibita est, sic adhibetur etiam de terrestribus, petra, leo, agnus, homo habens duos filios, &c. Ergo humiliato calumniatore permanet cum sole, quia victo diabolo per resurrectionē, sedet ad dexteram patris, vbi iam nō moritur, & mors ei ultra nō dominabitur. Et hoc ante lunam, tanquam primogenitus a mortuis præcedens Ecclesiam, mortalium decessione ac successione transeuntem. Ipsæ sunt generationes generationum: aut forte quia generationes sunt quibus generamur mortaliter: generationes autem generationum quibus regeneramur immortaliter. Et hæc est Ecclesia quam ille antecessit, ut permaneret ante lunā qui primogenitus est ex mortuis. Sanè quod est in Græco *γενεάς γενεάς,* nonnulli interpretati sunt, non generationes, sed generationis generationum, quia *γενεά* ambigus est casus in Græco, & vtrum genitiuus singularis sit, *γενεάς*, id est, huius generationis, an accusatiuus pluralis *γενεάς,* id est, has generationes, non euidenter apparet: nisi quia merito sensus ille prælatum est, ut tanquam exponendo quid dixerit lunam, secutus adiungeret generationes generationum. *Et descendet sicut pluuia in vellus, & sicut guttæ stillantes super terram.* Recoluit & admonuit illud quod factum est per iudicem Gedeon, de Christo id habere in finem. *Indic. 6.*

Petit

Petit quippe ille signum à domino, ut in area positum solum vellus compleretur, & sicca esset area: & rursum solum vellus siccum esset, & compleretur area: & ita factum est. Quod significauit, tanquam in area in toto orbe terrarum, siccum vellus, fuisse priorē populum Israël. Idem ipse ergo Christus descendit sicut pluuia in vellus cum adhuc area sicca esset, Vnde etiam dixit, Non sum missus nisi ad oues quæ perierant domus Israël. Ibi matrem de qua formam serui acciperet, in qua hominibus appareret elegit: tibi discipulos quibus hoc idem præcepit dicens, In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne introieritis, Ite primum ad oues quæ perierunt domus Israël. Cum dicit, Ite primum ad illas: ostendit & postea cum iam esset area compluenda, ituros eos etiam ad alias oues, quæ non essent ex veteri populo Israël, de quibus dicit, Habeo alias oues quæ non sunt ex hoc ouili, oportet me & ipsas adducere, ut sit vnus grex & vnus pastor. Hinc & Apostolus, Dico enim, inquit, Christum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem dei, ad confirmandas promissiones patrum.

B Sic pluuia descendit super vellus sicca adhuc area. Sed quoniam sequitur, Gentes autem super misericordia glorificare deum, ut accedente tempore compleretur quod per Prophetam dicit, Populus quem non cognoui seruiuit mihi, in obauditu auris obediuit mihi: videmus iam gratia Christi siccam remansisse gentem Iudæorum, totumque orbem terrarum in omnibus gentibus Christianæ gratiæ plenis nubibus complui. Alio quippe verbo eandem pluiam significauit, dicens, Guttae stillantes non iam super vellus, sed super terram. Quid est enim aliud pluuia quam guttae stillantes: Ideo autem illam gentem velleis nomine significari puto, vel quia expolianda fuerat autoritate doctrinæ, sicut ouis expoliatur vellere: vel quia in abdito eandem pluiam detinebat, quam volebat præputio prædicari, id est, in cretioneis gentibus reuelari. Orietur in diebus iustitia & abundantia pacis, donec tollatur luna. Id quod dictum est, tollatur, alij interpretati sunt, auferatur, alij vero extollatur, vnum verbum Grecum, sicut vnique visum est, transferentes, quod ibi positum est, ἀφαιρέσει. Sed qui dixerunt, tollatur, & qui dixerunt auferatur, non vsque adeo dissonant. Tollatur enim magis habet consuetudo ita dici, ut auferatur & non sit, quam ita ut altius eleuetur. Auferatur vero prorsus aliter intelligi non potest, nisi ut perdat, hoc est, ut non sit. Extollatur autem nihil nisi ut altius eleuetur. Quod quidem cum in malo ponitur, superbiam solet significare, sicut est, In tua sapientia non extolli. In bono autem ad honorem pertinet ampliorem, velut cum aliquid eleuatur, sicut est, In nobilitate extollite manus vestras in sancta, & benedicite dominum. Hic ergo si auferatur dictum intellexerimus, quid erit donec auferatur luna, nisi efficiatur ut non sit? Fortassis enim hoc intelligi voluit, ne vterius sit mortalitas, quando nouissima inimica destruetur mors, ut pacis abundantia vsque ad hoc perducat, ne quid resistat felicitati beatorum ex infirmitate mortalitatis: quod erit in illo seculo, cuius tenemus fidelem promissionem dei per Iesum Christum dominum nostrum, de quo dicitur, Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec morte omnino deuicta atque destructa omnis mortalitas absumatur. Sin vero vocabulo lunæ, non mortalitas carnis, per quam nunc transit Ecclesia, sed ipsa omnino Ecclesia significata est, quæ permaneat in æternum, ab hac mortalitate liberata, ita dictum accipiendum est, Orietur in die-

Tomus octauus.

bus eius iustitia & abundantia pacis, donec extollatur Luna: tanquam diceretur, oriatur in diebus eius iustitia quæ contradictionem ac rebellionem carnis vincat, & fiat pax intantum crescens & abundans, donec luna extollatur: id est, eleuetur Ecclesia per gloriam resurrectionis, cum illo regnatura, qui eam in hac gloria primogenitus à mortuis antecessit, ut sederet ad dexteram patris: ita cum sole permanet ante lunam, quo postea extolleretur & luna. Et dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terræ. De quo utique dixerat, Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec extollatur luna. Si Ecclesia hic recte significatur vocabulo lunæ, consequenter ostendit quam late eandem Ecclesiam fuerat diffusurus, cum adiecit, & dominabitur à mari vsque ad mare. Mari quippe magno cingitur terra, qui vocatur oceanus, de quo influit quiddam exiguum in medio terrarum, & facit ista maria nota nobis quæ nauigijs frequentantur. Proinde à mari vsque ad mare, à quolibet fine terræ, vsque ad quemlibet finem dominaturum dixit, cuius nomen & potestas toto orbe fuerat prædicanda multumque valitura. Quod ne aliter posset intelligi, à mari vsque ad mare: continuo subiicit, Et à flumine vsque ad terminos orbis terræ. Quod ergo ait, vsque ad terminos orbis terræ, hoc ante dixerat, à mari vsque ad mare. Quod vero nunc ait, A flumine, euidenter expressit inde voluisse Christum potestatem suam iam commendare, vnde & discipulos cepit eligere: à flumine scilicet Iordane, vbi supra baptizatum dominum cum descenderet spiritus sanctus, sonuit vox de cælo, Hic est filius meus dilectus. Hinc ergo doctrina eius incipiens, & magistræ celestis autoritas dilatatur vsque ad terminos orbis terræ, cum prædicatur euangelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. Coram illo decident Aethiopes, & inimici eius terram lingent. Per Aethiopes à parte totum, omnes gentes significat, eam eligens gentem, quam potissimum nominaret quæ in finibus terræ est. Coram illo procident dictum est, adorabunt eum. Et quoniam schismata futura erant per diuersa terrarum loca, quæ inuiderent Ecclesiæ catholicæ toto terrarum orbe diffusa: eadem porro schismata per hominum nomina se fuerat diuisura, & homines amando quibus authoribus scissa sunt, glorie Christi, quæ per omnes terras est inimicatura, ideo cum dixisset, Coram illo decident Aethiopes: adiunxit, Et inimici eius terram lingent: id est, homines amabunt ut inuideant Christi gloria, cui dictum est, Exaltare super cæcos deus, & super omnem terram gloria tua. Homo quippe audire meruit, Terra es, & in terram ibis. Hanc terram lingendo: id est, talium autoritate vaniloquia delectati, eos amando, & in suauissimos habendo, contradicunt diuinis eloquijs, quibus catholica Ecclesia prænunciata est, non in aliqua parte terrarum futura, sicut quælibet schismata, sed in vniuerso mundo fructificando atque crescendo vsque ad Aethiopes, extremos videlicet & terribilissimos hominum peruentura. Reges Tharsis & insule manera offerent, reges Arabum & Saba dona adducunt. Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient ei. Hoc iam non expositorem, sed contemplatorem desiderat, immo non solum lætantium fidelium, sed etiam infidelium gementium infertur aspectibus, nisi fortasse quod querendum est quid dictum sit, dona adducunt. Ea quippe adduci solent quæ ambulare non possunt. Nunquid nam ergo de immolandis victimis dici potuit: Absit ut talis oriatur in diebus eius iustitia. Sed

Gista dona quæ adducenda prædicta sunt, homines mihi videntur significare, quos in societatem Ecclesiæ Christi, regum adducit autoritas, quanuis reges etiam persequentes dona adduxerint, non scientes quid facerent, sanctos martyres immolando. Cum vero exponeret causas cur ei tantus honor deferretur à regibus, eique seruiretur ab omnibus gentibus, *Quia liberauit, inquit, egenum à potente, & pauperem cui non erat adiutor.* Ille egenus & pauper, populus est credentium in eum. In hoc populo sunt etiam reges adorantes eum. Non enim egeni esse dedignantur & pauperes, id est, humiliter peccata confitentes, egentes gloria & gratia dei, ut eos rex ille filius regis liberet à potente. Idem quippe est potens ille qui superius calumniator est dictus, quem potentem ad homines sibi subdendos, & in captiuitate retinendos non virtus eius fecit, sed humana peccata. Idem ipse & fortis est dictus, ideo & hic potes: sed qui humiliavit calumniatorem, & intrauit in domum fortis, ut eo alligato vasa eius diriperet, hic liberauit egenum à potente, & pauperem cui non erat adiutor. Non enim hoc efficere potuit vel cuiusquam virtus, vel quisquam homo iustus, vel aliquis angelus. Cum ergo nullus esset adiutor, ipse adueniens saluos fecit eos. Occurrebat autem, si propter peccata homo tenebatur à diabolo, nunquid nam Christo qui eruit egenum à potente, peccata placuerunt? Absit. Sed *Parcet ipse inopi & pauperi.* Id est, peccata dimittet illi humili, & non de suis meritis confidenti, aut de sua virtute salutem speranti, sed indigenti gratia saluatoris sui. Cum autem addidit, *Et animas pauperum saluas faciet.* Vtrunque adiutorium gratiæ commendauit, & quod est in remissionem peccatorum, cum ait, *Parcet pauperi & inopi:* & quod est in participatione iustitiæ cum addidit, *Et animas pauperum saluas faciet.* Nemo enim sibi est idoneus ad salutem, quæ salus non est perfecta iustitia, nisi dei adiuuet gratia: quia plenitudo legis non est nisi charitas, quæ non à nobis existit in nobis, sed diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. *Ex vsuris & iniquitate redimet animas eorum.* Quæ sunt ista vsura, nisi peccata quæ etiam debita nominantur? Vsuras autem appellatas puto, quia plus mali inuenitur in suppliciis quam commissum est in peccatis. Nam, verbi gratia, cum homicida corpus tantum hominis perimat, anima autem nihil nocere possit, ipsius & anima & corpus perditur in gehenna. Propter huiusmodi contemptores præsentis præcepti, & irrisores futuri supplicij dictum est, *Ego veniens cum vsuris exigere.* Ab his vsuris redimentur animæ pauperum sanguine illo qui fusus est in remissionem peccatorum. Redimet ergo ab vsuris, remittendo peccata quibus debebantur ampliora supplicia. Redimet autem ab iniquitate, adiuuando per gratiam etiã ad faciendam iustitiam. Eadem itaque duo repetita sunt quæ supra dicta erant. Quod enim supra est, *Parcet inopi & pauperi:* hoc intelligitur, *Redimet ex vsuris.* Quod vero ibi dicit, *Et animas pauperum saluas faciet:* hoc dictum videtur, *Ex iniquitate redimet:* ut vtrunque subaudiatur. Nam parcendo redimet ab vsuris, saluos autem faciendo redimet ab iniquitate. Itaque sicut parcet pauperi & inopi, & animas pauperum saluas faciet, sic ex vsuris & iniquitate redimet animas eorum. *Et honorabile nomen eius coram ipsis.* Dant enim honorem nomini eius pro tantis beneficiis, qui respondent dignum & iustum esse gratias agere domino deo suo. Vel quod habent codices aliqui, *Et honorabile nomen eorum coram ipso:* quia & si videntur huic seculo contemptibi-

les Christiani, nomen eorum coram ipso est honorabile. **K**le, qui eis illud dedit, iam non memor nominum eorum per labia sua, quibus antea vocabantur, cum essent gentiliū superstitionibus obligati, vel suorum malorum meritorum signati vocabulis, antequam essent Christiani. Quod nomen honorabile est coram ipso, & si contemptibile videtur inimicis. *Et viuet & dabitur ei de auro Arabia.* Non diceretur, & viuet, de quo enim non posset dici hoc quantumcunque spatio temporis viuente in hac terra, nisi in illa vita commendaretur, in qua iam non moritur, & mors ei ultra non dominabitur? Atque ideo & viuet qui contemptus est moriens: quonia sicut alius Propheta dicit, *Tolle tur de terra vita eius.* Sed quid est, & dabitur ei de auro Arabia? Nam quod inde aurum etiam ille Salomon accepit, in hunc Psalmum figurate traiectum est in alium verum Salomonem, id est, verum pacificum. Non enim ille dominatus est à flumine usque ad terminos orbis terra. Sic ergo prophetatum est etiam sapientes huius mundi in Christo fuisse credituros. Per Arabiam autem etiam gentes intelligimus, per aurum sapientiam, quæ ita excellit inter omnes doctrinas, ut aurum inter metalla. Vnde scriptum est, *Accipite prudentiam sicut argentum, & sapientiam sicut aurum probatum.* *Et orabunt de ipso semper.* Quod habet Græcus *πρόσ αὐτοῦ* aliqui interpretati sunt de ipso, aliqui pro ipso, vel pro eo. Quid est autem, de ipso, nisi forte quod oramus dicentes, *Adueniat regnum tuum: Christi nanque aduentus præsentauit fidelibus regnum dei.* Pro eo vero quomodo intelligatur, angustum est, nisi quia cum oratur pro Ecclesia, pro ipso oratur, quia corpus est eius. De Christo quippe & Ecclesia præmissum est sacramentum magnum, Erunt duo in carne vna. Iam vero quod sequitur, *Tota die.* Id est, toto tempore, *Benedicent ei.* Satis apertum est. *Et erit firmamentum in terra in summis montium.* Omnes enim promissiones dei etiam in illo firmatae sunt, quando in illo impletum est, quicquid pro salute nostra prophetatum est. Nam summa montium, scripturarum diuinarum authores, id est, per quos ministratae sunt, intelligere conuenit, in quibus utique ipse est firmamentum, quoniam ad illum omnia quæ diuinitus scripta sunt referuntur. Hoc autem in terra esse voluit, quia propter eos qui in terra sunt illa conscripta sunt. Vnde & ipse in terram venit, ut ea cuncta firmaret, id est, in se monstraret impleri. Oportebat enim, inquit, impleri omnia quæ scripta sunt in lege & Prophetis & Psalmis de me, id est, in summis montium. Sic enim venit in nouissimis temporibus manifestus mons domini, paratus in cacumine montium, quod hic ait, in summis montium. *Superextolletur super Libanum fructus eius.* Libanum solemus accipere veluti huius seculi dignitatem, quoniam mons est Libanus, excelsas arbores habens, & nomen ipsum interpretatur candidatio. Quid ergo mirum si super huius seculi præclarum omne fastigium fructus superextolletur Christi, cuius fructus dilectores omnia secularia culmina contempserunt? Si autem in bono accipimus Libanum propter cedros Libani quas plantauit, quis alius fructus intelligendus est, qui super hunc Libanum extollitur, nisi de quo Apostolus dicit de charitate sua locuturus, *Adhuc super eminentem viam vobis demonstro: Hoc enim & in primo proponitur numerum diuinorum, ubi ait, Fructus autem spiritus est charitas: atque inde cætera utique consequentia contexuntur.* *Et florebit de ciuitate sicut fennum terræ.* Quonia ambigue posita est ciuitas, nec adiunctum est eius aut dei: non enim

Matth. 12.

Roma. 13.

Matth. 25.

Psalm.

Roma. 6.

L.

Prover. 3.

Matth. 6.

Ephes. 4.

M.

Lucas. 4.

Esai. 2.

1. Corin. 13.

Gala. 5.

ria eius omnis terra, fiat fiat. Iussisti domine, ita fit, ita fit, D donec illud quod coepit à flumine, perueniat omnino vsque ad terminos orbis terræ.

In Psalmum septuagesimum secundum

Enarratio.

VDITE audite dilectissima viscera corporis

Christi, quorū spes dominus deus vester est,

& nō respicitis in vanitates & infanias men-

daces, & qui adhuc respicitis, audite, ne respi-

ciatis. Psalmus iste inscriptionem habet, id est, titulum,

Defecerunt hymni David filij Iesse, Psalmus ipsi Asaph.

Tot habemus psalmos in quorum titulis scriptū est nomen

David, nusquam est additum filij Iesse, nisi in hoc so-

lo. Quod credendum est non frustra factū neq; inani-

ter. Vbiq; enim nobis innotuit deus, & ad intellectū

vocat p̄ studiū charitatis. Quid est, defecerunt hym-

ni David filij Iesse: Hymni laudes sunt dei cum canci-

co, Hymni cantus sunt cōtinentes laudes dei. Si sit laus

& non sit dei, non est hymnus. Si sit & laus & dei laus,

& non cantetur, non est hymnus. Oportet ergo vt si sit

hymnus, habeat hæc tria, & laudem, & dei, & canticū.

Quid est ergo, defecerunt hymni: Defecerunt laudes

quæ cātantur in deum. Molestam rem & quasi luctuo-

sam videtur nunciare. Qui enim cantat laudem, non

solum laudat, sed etiam hilariter laudat. Qui cantat lau-

dem, non solum cantat, sed & amat eum quæ cantat. In

laude contentis est prædicatio, in cātico amantis affe-

ctio. Defecerunt ergo hymni David ait, & addidit, filij

Iesse. Erat enim David rex Israël filius Iesse, tēpore quo-

dam veteris testamenti. Quo tēpore nouum testamen-

tum occultatum ibi erat, tanquam fructus in radice. Si

enim quæras fructum, in radice non inuenis: nec tamē

inuenis in ramis fructū, nisi qui de radice processerit.

Illo ergo tempore populo primo veniente ex semine

Abrahæ carnaliter: nam & populus secundus pertinens

ad nouum testamentū, ad semen Abrahæ pertinet, sed

iam spiritualiter. Illi ergo populo primo adhuc carnali,

vbi pauci Prophetæ intelligebant, & quid desyderaretur

à deo, & quando haberet publice prædicari, prænu-

ciauerunt futura hæc tempora, & aduentū domini no-

stri Iesu Christi. Et quemadmodū ipse Christus secun-

dum carnē nasciturus, in radice erat occultus in semi-

ne Patriarcharum, & quodam tēpore reuelandus tan-

quam fructu apparente, sicut scriptum est, Floruit virga

de radice Iesse: sic etiā ipsum nouum testamentū quod

in Christo est, prioribus illis tēporibus occultum erat,

solis Prophetis cognitū, & paucissimis pijs, non ex ma-

nifestatione presentium, sed ex reuelatione futurorum.

Nam quid sibi vult fratres, vt vnum quiddam cōme-

morem, quod Abraham mittēs seruum suum fidelem,

ad desponsandam vxorē vnico filio suo, facit eum iu-

rare sibi, & in iuramento dicit ei, Pone manum sub fe-

more meo & iura: Quid erat in femore Abrahæ, vbi il-

le manum iurās posuit: Quid ibi erat, nisi quod & tunc

ei promissum est, In semine tuo benedicentur omnes

gentes: Femoris nomine caro significatur. De carne

Abrahæ, per Isaac & Iacob, & ne multa commemore-

mus, per Mariam dominus noster Iesus Christus. Quia

vero radix erat in Patriarchis, vnde ostendemus: Pau-

lum interrogemus. Gentes iam credētes in Christum,

& quasi superbire cupientes contra Iudæos, qui cruci-

fixerūt Christum: cum & de ipso populo venerit alius

paries, occurrens in angulo, id est, in ipso Christo, de

diuerso venienti parieti præputi, id est, gentium. Cum

ergo se erigerent gentes, sic eas reprimat, Si enim tu,

y iij inquit,

Universitas de Deu

Non enim dictū est de ciuitate eius, vel de ciuitate dei, sed tantū de ciuitate, in bono intelligitur, vt de ciuitate dei, hoc est, de Ecclesia floreat sicut fœnum, sed fœnū fructiferum, sicuti est frumentū: nam & hoc fœnum appellatur in sancta scriptura, sicut in Genesi iustum est productum esse omne lignum & omne fœnū, nec adiunctum est, omne frumentum: quod proculdubio nō præteriretur nisi fœni nomine etiā hoc intelligeretur, & in multis aliis scripturarū locis hoc inuenitur. Si autem sic accipiendum est, florebunt sicut fœnum terræ, quemadmodum dictum est, Omnis caro fœnum, & claritas hominis sicut flos fœni: profecto & ciuitas illa intelligenda est quæ seculi huius societate significat: non enim frustra primus Cain cōdidit ciuitatem. Exaltato itaque fructu Christi super Libanū, id est, super arbores diuturnas, & ligna imputribilia, quia ille fructus æternus est, omnis claritas hominis secundū temporalem seculi celsitudinē fœno comparatur: quoniam à credentibus & vitam æternā iam sperantibus spernitur fœlicitas temporalis, vt impleatur illud quod scriptū est, Omnis caro fœnū, & omnis claritas carnis vt flos fœni. Fœnum aruit, flos decidit, verbū autem domini manet in æternū. Ibi est fructus eius exaltatus super Libanū. Semper enim caro fœnū fuit, & claritas carnis vt flos fœni. Sed quia non demonstrabatur quæ fuerat eligenda & preponenda fœlicitas, flos fœni pro magno habebatur, nec solum minime cōtemnebatur, sed etiam maxime appetebatur. Quasi ergo tunc ita esse cōperit: quādo enim animaduersum est atq; contemptum, quicquid florebatur in seculo, ita dictū est, Super extolletur super Libanum fructus eius, & florebūt de ciuitate sicut fœnum terræ: id est, disfamabitur super omnia quod in æternū promittitur, & comparabitur fœno terræ, quicquid pro magno habetur in seculo. *Sit nomen eius benedictū in seculo, ante solem permanet nomen eius.* Per solem tēpora significata sunt. Ergo in æternū permanet nomen eius. Aeternum enim antecedit tempora, nec clauditur tempore. *Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ.* In ipso quippe impletur quod promissum est Abrahæ, Non enim dicit in feminibus tanquam in multis, sed tanquam in vno, & semini tuo quod est Christus. Abrahæ autē dicitur, In semine tuo benedicentur omnes tribus terræ: Neq; filij carnis, sed filij promissionis deputātur in semine. *Omnes gentes magnificabunt eum.* Tanquam exponendo repetitum est quod supra dictum est. Quia enim benedicentur in eo, magnificabūt eum, Non ipsi faciendo vt magnus sit, qui per seipsum magnus est, sed laudando & magnum fatendo. Sic enim magnificamus deum: sic etiam dicimus, Sanctificetur nomē tuum: quod semper vtique sanctum est. *Benedictus dominus deus Israël, qui facit mirabilia solus.* Consideratis omnibus supradictis, eructatur hymnus, & benedicentur dominus deus Israël. Impletur enim quod ad illam sterilem dictum est, Et qui eruit te, ipse dominus deus Israël vniuersæ terræ vocabitur, Ipse facit mirabilia solus. Quoniam quæcunq; faciunt, ipse in eis operatur, qui facit mirabilia solus. *Et benedictum nomen gloriæ eius in æternum, & in seculum seculi.* Quid aliud Latini interpretes dicerent, qui nō possent dicere, in æternum, & in æternum æterni: Quasi enim aliud dictum sit in æternum, & aliud in seculum, ita sonat. Sed Græcus habet, *ἕως τοῦ αἰῶνος, καὶ εἰς τὸ πρὸ αἰῶνος αἰῶνος,* quod forte commodius diceretur in seculum, & in seculum seculi: vt in seculum intelligeretur, quantum hoc seculum durat: in seculum autē seculi, quod post huius finem futurum promittitur. *Et replebitur glori-*

G inquit, ex naturali incisus oleastro, insertus es in illis, noli gloriari aduersus ramos. Nā si gloriaris, nō tu radicē portas, sed radicē te. Ergo de radice Patriarcharū dicit fractos quosdā ramos propter infidelitatem, & insertū ibi oleastrū, vt esset particeps pinguedinis oliuæ, id est, Ecclesiā ex gentibus venientē. Et quis inserit oleastrū in oliuā: Oliuā solet esse in oleastro, oleastrum in oliuā nunquam vidimus. Nam quisquis fecerit, nō inueniet baccas nisi oleastri. Quod enim inseritur, hoc crescit, & eius rei fructus inuenitur. Inuenitur non radicis fructus, sed furculi. Hoc ostendens Apostolus omnipotentia sua deū fecisse, vt oleaster in radicē oliuæ insereretur, & nō baccas syluestres, sed oliuā daret: ad omnipotentiam dei reuocans hoc Apostolus ait, Si tu ex naturali incisus es oleastro, & cōtra naturā insertus es in bonā oliuam, noli gloriari aduersus ramos, inquit. Sed dicis, ait, Fracti sunt rami vt ego inserar. Bene. Propter incredulitatem fracti sunt, Tu autē fide sta, noli altum sapere, sed time. Quid enim est, noli altum sapere? Noli superbiere, quia insertus es, sed time ne frangaris per infidelitatem, sicut illi fracti sunt. Propter infidelitatem, inquit, fracti sunt, Tu autē fide sta, noli altum sapere, sed time. Nam si deus naturalibus ramis nō pepererit, neque tibi parceret. Et sequitur bonus locus necessarius, & totus audiendus. Vides ergo, inquit, bonitatem & seueritatem dei. In eos quidē qui fracti sunt seueritatem, in te autem qui insertus es bonitatem, si permanseris in bonitate. Alioquin, id est, si tu nō permanseris in bonitate, & tu excideris. & illi si nō permāserint in infidelitate, inserentur. Tempore igitur veteris testamēti fratres, promissiones à deo nostro populo illi carnali terrenæ erant & temporales. Promissum est regnū terrenum, promissa est terra illa, in qua etiā inducti sunt ab Aegypto liberati: per Iesum Naue introducti sunt in terram repromissionis, vbi etiā Hierusalem terrena aedificata est, vbi regnavit Dauid. Acceperūt terrā, liberati ex Aegypto, transeuntes per rubrū mare, finitis anfractibus ac terroribus solitudinū, acceperunt terrā, acceperunt regnū. Deinde post regnū acceptū, quia terrena acceperant, ceperunt merito peccatorū luorū oppugnari, expugnari & captiuari, Ad extremū eversa est & ipsa ciuitas. Tales erant & illæ promissiones nō perseveranturæ, per quas tamen figurabantur futuræ promissiones perseveranturæ, vt ille omnis decursus temporalium promissionū, figura esset & quædam prophetia futurorū. Itaq; cum illud regnū deficeret, vbi regnavit Dauid filius Iesse: id est, homo quidam, et si Propheta, et si sanctus, quia videbat & prævidebat Christum venturū, de cuius semine etiā secundum carnē nasciturus erat, tamē homo, tamē nondum Christus, tamen nondum rex noster filius dei, sed rex Dauid filius Iesse. Quia ergo defecturū erat illud regnum, per quod regnum acceptū laudabatur tunc deus à carnalibus: hoc solum enim pro magno tunc habebant, quia liberati erāt temporaliter ab his, à quibus tūc opprimebātur, & euaserant hostes persequetes per mare rubrum, & ducti erant per solitudinē, & inuenerant patriam & regnū, hinc solum laudabant deū, nondum intelligētes quid in illis figuris præsignaret & promitteret deus. Deficientibus ergo rebus, pro quib; laudabat deū populus ille carnalis, cui regnavit ille Dauid, defecerunt hymni Dauid, non filij dei, sed filij Iesse. Periculosum locum tituli Psalmi præsentis, sicut dominus voluit, præte. uecti sumus. Accepistis quare dictum sit, defecerunt hymni Dauid filij Iesse, cuius vox est Psalmus Asaph. Quid est Asaph. Sicut inuenimus in inter-

pretationibus ex lingua Hebræa in Græcam, & ex Græca nobis in Latinam translatis, Asaph synagoga interpretatur. Vox est ergo synagoga. Sed tu cum audieris synagogā, noli cōtinuo detestari quasi interfectoricem domini. Erat quidem illa synagoga interfectorix domini, nemo dubitat: sed memeto de synagoga fuisse arietes quorum filij sumus. Vnde dicitur in Psalmo, Afferte domino filij dei, afferte domino filios arietū, afferte domino gloriam & honorē. Qui inde arietes: Petrus, Ioannes, Iacobus, Andreas, Bartholomæus, & ceteri Apostoli. Hinc & ipse primo Saulus, postea Paulus, id est, primo superbus, postea humilis. Saul enim, vnde dictū est nomen Sauli, nostis quia rex superbus & infrenis fuit. Non quali aliqua iactantia sibi nomē mutauit Apostolus, sed ex Saulo factus est Paulus, ex superbo modicus. Paulum enim modicū est. Vis nosse quid sit Saulus? Ipsum audi iam Paulum recordantē quid fuerit per malitiam suā, & quid iam nūc sit per gratiā dei. Audi quomodo fuerit Saulus, & quomodo sit Paulus. Quid fuit prius? quid? Blasphemus, & persecutor & iniuriosus. Audisti Saulum, audi & Paulū. Ego enim sum, inquit, minimus Apostolorum. Quid est minimus: nisi, ego sum Paulus? L. Et sequitur, Qui nō sum dignus vocari Apostolus. Quare? Quia fui Saulus. Quid est, fui Saulus? Ipse dicat. Quia persecutus sum, inquit, Ecclesiam dei: sed gratia dei ait, sum id quod sum. Abstulit sibi omnē granditatem suā, minimus iam in se, grandis in Christo. Et iste Paulus quid dicit? Non repulit deus plebem suā, de plebe ex Iudæis veniente, Plebem suā, inquit, quā præscit. Nā & ego Israëlita sum ex semine Abraham de tribu Benjamin. Ergo & Paulus nobis de synagoga, & Petrus, & alij Apostoli de synagoga. Itaq; cum audis veteris vocē synagoga, noli attendere meritū, sed intēdere partū. Loquitur ergo in hoc Psalmo synagoga, deficientibus hymnis Dauid filij Iesse, id est, deficientibus rebus temporalibus, per quas solebat à carnali populo laudari deus. Quare autē illæ defecerunt, nisi vt alia quærerētur? Vt quærerentur quæ; ibi non erant? Non. Sed quæ ibi tegebantur figuris, non quæ iam ibi nō erant, sed ibi tanquam in radice occultabantur quibusdam secretis interiorum, quæ, inquit, ipse Apostolus, figuræ nostræ fuerunt. Et attendite iam breuiter ipsam figuram nostram. Populus Israël sub Pharaonis & Aegyptiorum dominatione, populus Christianus ante fidem prædestinatus à deo, & adhuc seruies dæmonibus & diabolo principi eorum, Ecce populus subiugatis Aegyptiis, seruiens peccatis suis. Nō enim nisi per peccata nostra potest diabolus dominari. Liberatur populus ab Aegyptiis per Moysen, liberatur populus à præterita vita peccatorum per dominū nostrum Iesum Christum. Transit populus ille per mare rubrum, iste per baptismum. Moriuntur in mari rubro omnes inimici populi illius, moriuntur in baptismo omnia peccata nostra. Intendite fratres. Post mare illud rubrum non continuo patria datur, nec tanquam iam hostes desint, secure triumphatur, sed restat eremi solitudo, restant hostes insidiantes in via. Sic & post baptismum restat vita Christiana in tentationibus. In illa eremo suspirabatur patriæ promissæ. Quid aliud Christiani suspirant iam abluti in baptismo? Nunquid iam regnant cum Christo? Nondum ventum est ad terrā promissionis nostræ, sed non defecturam. Non enim ibi deficient hymni Dauid. Hoc modo audiant omnes fideles, sciant vbi sint. In eremo sunt, patriæ suspirant. Mortui sunt hostes in baptismo, sed insequentes à tergo. Quid est insequentes à tergo?

Ante

Ante faciem futuram habemus, à tergo præterita. Omnia præterita peccata deleta sunt in baptismo, quib⁹ modo tentamur, nō à tergo insequuntur, sed in via insidiantur. Vnde Apostolus huius eremi in via adhuc constitutus. *Quæ retro, inquit, oblit⁹, in ea quæ ante sunt extensa.* *Bibliotheca de intentionem sequor ad palmam supernæ vocationis dei.* Tanquã diceret, Ad patriam supernæ promissionis dei. Et ibi iam fratres in eremo quicquid passus est populus ille, & quicquid eis deus largit⁹ est, quæcūque illa flagella fuerunt, quæcūque dona, significationes sunt rerum, quas in hac solitudine huius vitæ ambulantes in Christo quæretes patriam, & accipimus ad cōsolationem, & patimur ad probationem. Non ergo mirum, quia illud defecit quod figurabat futurum. Nam perductus est populus ad patriam promissionis, nunquid semper itaturam? Si hoc esset, non esset figura, sed res. Quia vero figura erat, ad tēporale quiddam perductus est ille populus. Si ad tēporale quiddam perductus est, oportebat ut deficeret, & defectu suo cogeretur quærere quod nunquã deficeret. Synagoga ergo, id est, qui deum ibi sic colebant, sed tamē propter terrenas res, propter illa præsentia. Sūt enim impij qui præsentium rerum bona à demonibus quærūt. Hic autem populus ideo melius erat gentibus, quod quauis præsentia bona & temporalia, tamen ab vno deo quærēbat qui est creator omnium & spiritalium & corporaliū. Cū ergo illi pij secūdam carnem attenderent, id est, illa synagoga quæ erat in bonis, pro temporalibus bonis, non spiritalibus, quales erant ibi Prophetæ, quales pauci intellectores regni cœlestis æterni. Ergo illa synagoga animaduertit quæ acceperit à deo, & quæ promiserit deus populo illi, abundantiam rerū terrenarum, patriam, pacem, fœlicitatem terrenã. Sed in his omnibus figura erat, & non intelligēs quid ibi lateret in rebus figuratis, putauit hoc pro magno dare deum, nec habere melius quod dare posset diligentibus se & seruientibus sibi. Attendit & vidit quosdã peccatores impios, blasphemos, seruos demonū, filios diaboli viuentes in magna nequitia & superbia, abundare rebus talibus terrenis & temporalibus, pro qualibus rebus ipse deo seruibat, & nata est cogitatio pessima in corde quæ faceret nutare pedes, & propē labi à via dei. Et ecce ista cogitatio in populo erat veteris testamēti, Vt iam aperte prædicatur fœlicitas noui testamēti. Quid enim dixit illa tunc synagoga? Quid dixit ille populus: Nos seruius deo & corripimur, flagellamur, subducuntur nobis ea quæ diligimus, & quæ pro magno à deo acceperamus. Illi autem scelerati homines nequissimi, superbi, blasphemus, inquieti, abundant his omnibus reb⁹, propter quas nos deo seruius: Puto sine causa seruitur deo. Hinc sensus est Psalmi deficientis populi & nutantis, dum considerat bona terrena, propter quæ seruibat deo, abundare his qui non seruirent deo, nutat & prope labitur, & cum hymnis illis deficit, quia in talibus cordibus hymni deficiebāt. Quid est, in talibus cordibus hymni deficiebāt? Quia iam talia cogitabant, & deum non laudabāt. Quomodo enim laudarent deū, quibus quasi peruersus videbatur, dans impiis tantam fœlicitatem, & aufereas eam seruientibus sibi: Non illis bonus videbatur deus, Et quibus deus bonus nō videbatur, nō utique ab eis laudabatur, A quibus autē deus non laudabatur, defecerūt in illis hymni. Postea vero populus iste intellexit quid eum admoneret deus quærere, cum ista temporalia subtraheret seruis suis, & do-

naret ea inimicis suis, blasphemis, impiis, admonitus D intellexit, quia præ omnibus quæ dat deus & bonis & malis, & aliquãdo aufert & bonis & malis, præ omnibus seruat aliquid bonis. Quid est seruat aliquid bonis? Quid illis seruat? Seipsum. Iam quantum arbitror curritur in Psalmo, intellectus est in nomine domini. Audi recordantem & penitentē qui errauerat, putando deum nō bonum, qui dat bona terrena malis, & aufert illa à seruis suis. Intellexit enim quid deus serualet seruis suis, & recogitans, seq; castigans erupit hoc modo: *Quam bonus Israel deus.* Sed quibus? *Rectus corde.* Peruersus quid? Peruersus videtur. Sic & in alio Psalmo dicit, Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocēs eris, Et cum peruerso peruersus eris. Quid est peruersus eris cū peruerso? Peruersum te putabit peruersus, non quod vilo modo peruertatur deus. Absit. Quod est, est. Sed quæadmodum sol oculos puros, sanos, vegetos, fortes habenti, trāquillus apparet, in oculos autem lippos quasi tela aspera iaculatur, intuētē illum vegetat, hunc excruciat, non mutatus sed mutatum: sic cum cœperis esse peruersus, & tibi deus peruersus esse videbitur, tu mutatus es non ille. Ergo erit tibi E pœna, quod bonis gaudium. Hoc ille recolēs, quã bonus, inquit, deus Israel rectis corde. Quid autem tibi? *Mei autem penē commoti sunt pedes.* Quando cōmoti sunt pedes, nisi quando non erat rectum cor? Vnde nō erat rectū cor? Audi: *Paulominus effusi sunt gressus mei.* Quod dixit penē: hoc dixit, paulominus; Et quod dixit, penē moti sunt pedes: hoc dixit, effusi sunt gressus mei. Penē moti sunt pedes, penē effusi sunt gressus mei. Moti pedes, Sed vnde moti pedes & effusi gressus: Ad errandū fusi sunt gressus, pedes ad lapsum, non omnino sed penē. Quid enim est lam ibam in errorē, non ieram, iam cadebam, non cecideram. Sed quare & hoc? *Quia zelauit, inquit, in peccatoribus, pacem peccatorum intuens.* Attendi peccatores, vidi illos habere pacem. Quam pacē? Temporalē, fluxam, caducam atque terrenã, sed tamen talem qualem & à deo ego desyderabam. Vidi illos habere qui non seruibant deo, quod ego desyderabã ut seruire deo, & moti sunt pedes mei, & penē effusi sunt gressus mei. Quare autem hoc habent peccatores, dicit breuiter. *Quia non est declinatio mortis eorum, & firmamentum in flagello eorum. In laboribus hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur.* Iam intellexi inquit, quare illi habent pacem & florent in terra, quia morti eorū non est declinatio, id est, quia certa mors & æterna eis manet, quæ nec declinat ab eis, nec ipsi declinare ab ea possunt. Quia non est declinatio mortis eorum, & firmamentum in flagello eorum. Et est firmamentum in flagello eorum. Non est enim temporale flagellum eorū, sed firmum in sempiternum. Propter hæc ergo mala quæ illis æterna futura sunt, modo quid? In laboribus hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Nunquid & ipse diabolus cum hominibus nō flagellatur, cui tamē æternum supplicium præparatur? Propterea quid hinc isti dum non flagellantur, dum non laborant cum hominibus? *Ideo, inquit, obtinuit eos superbia.* Attende illos superbos indisciplinatos, attēde taurum deuotum victime, permissum errare libere & vastare quæ potest vsque ad diem occisionis. Iã bonum est fratres, In ipsi Prophetæ verbis audiamus hūc quasi taurum, de quo dixit. Sic enim illum & alibi scriptura commemorat. Ducit eos tanquam ad victimam præparatos, & parit eis ad malam libertatem, ideo dixit, Obtinuit eos superbia. Quid est obtinuit eos superbia?

Philip. 3.

Psal. 17.

Super Isã.
Nact. 23.
Et. 28.

Prover. 7.

Gbia? *Circūamicti sunt iniquitate & impietate sua.* Non dixit tecti, sed circūamicti, vndique cooperti impietate sua. Merito miseri nec vident nec videntur, quia circūamicti sunt, nec videtur interiora eorum. Nā quisquis malorum hominum quasi fœlicem secundum tempus interiora conspiceret, quisquis eorū videret truces cōscientias, quisquis animas eorū posset inspicere, diuerberari tantis perturbationibus cupiditatum & timorū, videret illos miseros & quando fœlices vocantur. Sed quia circūamicti sunt iniquitate & impietate sua, non vident, sed nec videntur. Nouerat illos spiritus, qui de illis ista dicit, & eo oculo tales debemus inspicere, quo scimus videre, si nobis auferatur tegmen ab oculis impietatis, Videamus istos, & cum fœlices sunt fugiamus, & cum fœlices sunt non imitemur, nec à domino deo nostro talia nobis pro magno petamus, qualia accipere meruerunt qui illi non seruiunt. Aliud quiddam seruat, aliud desiderandum est. Quid sit autē, audite. Primo isti describantur. *Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum.* Vide si non taurus ille agnitus est. Audite fratres, Non quomodo cūque transeundum est, quod dixit, Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorū. Sunt enim mali sed macie mali, ideo mali, quia macri, id est, exiles exiguitate quadā necessitatis affecti, & ipsi mali & dānandi. Ferenda est enim magis omnis necessitas, q̄ perpetrāda est aliqua iniquitas, Tamen aliud est de necessitate peccare, aliud in abundantia. Pauper mēdicus furtum facit, ex macie processit iniquitas. Diues abundans rebus tātis, quare diripit res alienas: Illius iniquitas ex macie, huius ex adipe processit. Ideo macro cū dicitis, quare hoc fecisti, humiliter afflictus & abiectus, respōdet, *Necessitas coēgit me.* Quare nō timuisti deum? *Egestas compulit.* Dic diuiti, quare hæc facis, & nō times deum? Si tamen tantus es qui possis dicere, vide si vel dignatur audire, vide si non etiam in teipso prodiet iniquitas ex adipe eius. Iam enim præceptoribus & correptoribus suis inimicitias indicunt, & sunt inimici verūdicentibus, iam sueti palpari verbis adulantium, aure molli, corde non sano. Quis dicit diuiti, male fecisti rapiendo res alienas? Aut forte si ausus fuerit aliquis dicere, & talis est, cui non possit ille resistere, quid respondet? Totum in cōtemptu dei loquitur. *Quare? Quia superbus est. Quare? Quia pinguis est. Quare? Quia deuotus ad victimam est.* Prodiit quali ex adipe iniquitas eorum. *Transierunt in dispositionem cordis.* Ibi intus transierunt. Quid est, transierunt? Prætergressi sunt viam. Quid est transierunt? Excesserūt metas humani generis, homines se pares cæteris non putant. Transierunt, inquam, metas humani generis. Quando dicitis tali homini, frater tuus est iste pauper, eosdem parētes habuistis Adam & Euam: noli attendere tumorem tuum, noli attendere typhum tuum in quo eleuatus es: & si te circumstant familiaria, & si numerosum aurum & argentum, & si domus marmorata cōtinet, & si tecta laqueata contegunt, simul te & pauperem contegit tectū mūdi cælum: sed diuersus es a paupere rebus non tuis, extrinsecus appositis. Te in illis vide, non illa in te. Attēde teipsum qui sis ad pauperem, teipsum, non quod habes. Quid enim despicias fratrem? In viscerib⁹ matrum vestrarum ambo nudi fuistis, Certe etiam cum de ista vita exieritis, & istæ carnes exuta anima fuerint putrefactæ, dignoscantur ossa diuitis & pauperis. De conditione loquor æquali, de ipsa sorte generis humani, in qua omnes nascuntur. Et diues cū hic sit & pauper, nō semper hic erunt: Et sicut diues nō venit diues, sic nec

diues abscedit. Idem ipse est vtriusque introitus, & par exitus. Adde quod forte mutabitis vices. Iam vbique Euangelium prædicatur, Attēde quendam pauperem vlcerosum, qui iacebat ante ianuā diuitis, & cupiebat saturari de micis quæ cadebant de mensa diuitis: Attēde illum parem tuū, qui induebatur purpura & bysso, *Luc. 16.* & epulabatur quotidie splendide. Contigit nepe mori inopem illum & afferri ab angelis in sinu Abrahæ. Ille autem mortuus est & sepultus est, Nā illius forte sepulchrum nemo curauit. Et cum apud inferos ille diues in tormentis esset, nōne eleuauit oculos suos & vidit in infinito gaudio eum quem contempsit ante ianuam suam, & digito eius aqua styllam desiderauit, qui de mensa eius cadētes micas desiderauerat: Fratres, labor ille pauperis quantus fuit: Delitiæ illæ diuitis quam lōge fuerunt? Quod autem mutauerunt, perpetuum est. Illius ergo quia nō erat declinatio in morte, & firmamētum erat in flagello eius, in laboribus hominum nō fuit, & inter homines flagellatus nō est. Ille autem flagellatus hic, requieuit ibi, quia flagellat omnem filium quem recipit. Sed cui dicitis ista? *Epulanti splendide & induenti se quotidie purpura & bysso.* Cui dicitis: Qui transiit in dispositionem cordis. Merito sero dicitur *Luc. 16.* est, Mitte Lazarum dicat vel fratribus meis, quando ei non conceditur fructus pœnitentiæ. Non enim pœnitentiā nō datur, sed sempiterna erit pœnitentiā, & nulla salus post pœnitentiā, Ergo isti transierunt in dispositionem cordis. *Cogitauerunt & locuti sunt malignitatem.* Sed loquuntur malignitatem homines, & cum timore. Isti autē quomodo? *Iniquitatem in altum locuti sunt.* Non solum locuti sunt iniquitatem, sed etiam clare audientibus omnibus, Ego facio, ego ostendo, senties cū quo habes, viuere te non sinam, Superbe vel cogitares ea, non etiam effunderes, vel intra claustra cogitationis mala cupiditas coërceretur, refrenares eam intra cogitationem suam. *Quare? An forte macer est? Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum.* Iniquitatem in altum locuti sunt. *Posuerunt in cælum os suum, & lingua eorum transiit super terram.* Quid est hoc, transiit super terram? Quod dictum est, *Posuerunt in cælum os suum:* hoc est, transiit super terram. Transcunt terrena omnia. Quid est terrena omnia transire? Non se cogitat hominem subito mori posse, cum loquitur, quasi semper victurus minatur. Transcendit iniquitas cogitationis illius terrenam fragilitatem, nescit quali vase coopertus est, nescit quod scriptum est in alio loco de talibus, *Exiet spiritus eius & reuertetur in terram suā,* *Psal. 145.* in illa die peribunt omnes cogitationes eius. Sed isti diem vltimum suum non cogitantes, loquuntur superbiam, & in cælum ponunt os suum, & transcendunt terram. Si vltimum suum diem non cogitaret, id est, iudicij sui vltimum diem latro missus in carcerem, nihil illo esset immanius, & tamen posset effugere. Quò fugis ne moriaris? Certus erit ille dies. Quid est diu quod victurus es? Quantum est diu quod habet finem, & si diu esset? Huc accedit, quia non est diu, & incertum est ipsum quod dicitur diu. Quare hoc non cogitat? Quia posuit in cælum os suum, & lingua eius transiit super terram. *Ideo reuertetur populus meus hæc.* Iam ipse Alaph reuertetur huc. Vidit enim ista abundare iniquis, vidit superbis, redit ad deum, & incipit quarere & disputare. Sed quando? Cum dies pleni inuementur in eis. Quid est dies pleni? Cum autem venit plenitudo temporis misit deus filium suum. Ipsa est plenitudo temporis quando venit ille temporalia

temporalia docere contemni, non habere magnum quicquid mali homines cupiunt, pati quicquid mali homines metuent. Factus est via, reuocauit ad cogitationem intimam, admonuit quid à deo querendum esset. Et vide de qua cogitatione reuerberata in se, & quodammodo reuocante fluctus impetus sui, transitur ad vera eligenda, & reuertetur populus meus huc, & dies pleni inuenientur in eis. *Et dixerunt, Quomodo scit deus, & si est scientia in altissimo? Vide per quam cogitatione transiunt. Ecce iniqui felices sunt, non curat deus res humanas. Vere scit quid agamus. Videte quæ dicuntur. Rogamus fratres, iam à Christianis non dicatur, quomodo scit deus, & si est scientia in altissimo? Unde enim tibi videtur non scire deum, & non esse scientiam in altissimo? Respondet, Ecce ipsi peccatores, & abundantes in seculo obtinuerunt diuitias. Et peccatores sunt, & abundantes diuitias in seculo obtinuerunt. Confessus est, quia ideo nolebat esse peccator ut haberet diuitias. Carnalis anima visibilibus rebus & terrenis vendiderat iustitiam suam. Qualis iustitia, quæ propter aurum habetur, quasi preciosius sit aurum quam ipsa iustitia, aut cum quisquam negat res alienas, maius damnum patitur cui negat, quam ille qui negat. Ille perdit vestem, iste fidem. Ecce ipsi peccatores, & abundantes in seculo obtinuerunt diuitias. Inde ergo nescit deus, & inde non est scientia in altissimo. *Et dixi, sine causa iustificauit cor meum. Quando seruiuo deo, & ista non habeo, non seruiunt illi, & his abundant, Ergo sine causa iustificauit cor meum. Et laui inter innocentes manus meas. Hoc sine causa feci. Vbi est merces bonæ vitæ meæ? Vbi est premium seruitutis meæ? Bene viuo & ego, & iniquus abundat. Et laui inter innocentes manus meas. *Et fui flagellatus tota die. A me non recedunt flagella dei. Bene seruiuo & flagellor, non seruiuo & ornatur. Magna questione sibi fecit. Agitur anima, [transit anima] transitura ad continentia terrena, & concupiscenda aeterna. Transitus est ipsius animæ in hac cogitatione, Vbi fluctuat in quadam tempestate, peruentura est ad portum, Et quomodo solent ægri, qui lentius ægrotant cum sanitas longe est, vicina sanitate plus æstuant. Accessionem criticam medici vocant, per quam transitur ad sanitatem, Maior ibi æstus, sed ducens ad salutem: maior ibi ardor, sed vicina refectio, Sic ergo & hic æstuat, Nam periculosa verba sunt fratres, molesta, & penè blasphemata, quomodo sciuit deus, hoc est & penè? Non dixit nesciuit deus, non dixit, non est scientia in altissimo: sed quasi quærens, hæsitans & dubitans, Hoc est quod ait paulo ante, Penè effusi sunt gressus mei, Quomodo sciuit deus, & si est scientia in altissimo? Non confirmat, sed ipsa dubitatio periculosa est. Per periculum transit ad sanitatem. Audi iam sanitatem. Ergo in vanum iustificauit cor meum, & laui inter innocentes manus meas. Et fui flagellatus tota die. *Et argutio mea in matutinum. Argutio correptio est. Qui arguitur, corripitur. Quid est in matutinum? Non differtur. Differtur impiorum, mea non differtur. Illa sera vel nulla est, mea in matutinum. Et fui flagellatus tota die, & argutio mea in matutinum. *Si dicebam narrabo sic. Id est, docebo sic. Quomodo docturus es, quia non est scientia in altissimo, quia non scit deus? Hanc scientiam vis proferre, quia sine causa iuste viuunt qui iuste viuunt, quia perdidit homo iustus seruitutem suam, quia magis deus malis fauet, aut neminem curat? Hoc vis dicere, hoc vis narrare. Reprimit se autoritate compecente. Qua autoritate? Aliquando vult homo erum-*****

pere in istam sententiam, sed reuocatur scripturis dicentibus, ut semper bene viuatur, dicentibus, quia deus curat res humanas, quia discernit inter pium & impium. Ergo & iste volens iam istam proferre sententiam, reuocat se. Et quid ait? Si dicebam narrabo sic.

*Ecce generationem filiorum tuorum reprobauit. Reprobauit generationem iustorum reprobabo, Sicut & quædam habent exemplaria. Ecce generationem filiorum tuorum cui concinui, id est, cui filiorum tuorum concinui, Id est, cui congrui, cui accommodatus sum. Dissonui ab omnibus si sic doceo. Concinit enim qui consonat, qui autem non consonat, non concinit, Aliud dicturus sum quam dixit Abraham, quam dixit Isaac, quam dixit Iacob, quam dixerunt Prophetæ. Illi enim omnes dixerunt, quia curat deus res humanas, ego dicturus sum, quia non curat: Maior ne in me prudentia, quam in illis: maior ne intellectus quam in illis: Saluberrima auctoritas reuocauit cogitatione ab impietate. Sed quid sequitur? Si dicebam narrabo sic, ecce generatione filiorum tuorum reprobauit. Ergo ne reprobarer, quid fecit? *Et suscepi cognoscere. Suscepit cognoscere, deus illi E* alsiit ut cognoscat. Interim fratres, à magno lapsu reuocatur, quando non se iam sciente præsumit, sed suscepit cognoscere quod nesciebat. Iam enim volebat quasi scies videri, & prædicare nullam deo esse curam de rebus humanis. Facta est enim ista iniquorum nequissima & impia doctrina. Sciatis fratres multos disputare & dicere, quia deus res humanas non curat, quia casibus reguntur omnia, vel quia stellis subiecta sunt voluntates nostræ, quia vnusquisque non pro meritis agitur, sed necessitate stellarum suarum. Doctrina mala, doctrina impia. In hæc iste ibat, cuius penè commoti sunt pedes, & cuius paulominus effusi sunt gressus, In hunc ibat errorem, Sed quia non concinebat generationi filiorum dei, suscepit cognoscere, & dānauit scientiam, in qua iustis dei non congruebat. Et quid dicit, audiamus, quia suscepit cognoscere & adiutus est, & didicit aliquid, & indicauit nobis. Et suscepi, inquit, cognoscere. *Hoc labor est, inquit, ante me. Vere magnus labor cognoscere quomodo & deo curet res humanas, & bene sit malis & laborent boni. Magna vis questionis, Ideo hoc labor est ante me, Quasi stat mihi in facie murus F* quidam, sed habes vocem Psalmi, In deo meo transgre- *Psalmi.* diar murum. Hoc labor est ante me. Verū dicis, Labor est ante me, sed ante deū non est labor. Fac te ante deū vbi non est labor, & nec tibi erit labor. Et fecit hoc, Nā dicit, quandiu labor ante se. *Donec introeā in sanctuarium dei, & intelligam in nouissima. Magna res fratres. Tandiu laboro, inquit, & ante faciem meam laborem quædam quasi inextricabilem video, ut cognoscā quomodo & iustus sit deus, & res humanas curet, & non sit iniquus, quod peccantes & scelera faciētes felicitatem habent in hac terra: Pij vero & deo seruientes in tētationibus plerūque, & in laboribus fatigantur. Magna difficultas est hoc scire, sed donec introeā in sanctuarium dei. In sanctuario enim dei quid tibi præstatur ut hæc soluas questionem? Et intelligam, inquit, in nouissima, non in præsentia. Ego, inquit, de sanctuario dei intēdo oculū in finem, præsentia transgredior. Totum hoc quod vocatur humanum genus, omnis ista massa mortalitatis ventura est ad examen, vettura est ad libram, appendetur ibi opera hominum, Cūcta modo nubes inuoluit, sed deo cognita sunt merita singulorum. Et intelligā, inquit, in nouissima, sed non à me, nam ante me labor est.**

Vnde

GVnde intelligam in nouissima: Intrem in sanctuarium dei. Vbi ergo intellexit, & vnde modo isti fœlices?

Veruntamen propter dolositatē posuisti eis. Quia dolosi sunt, id est, fraudulentī, quia dolosi sunt, dolos patiuntur. Quid est hoc, quia fraudulentī sunt, fraudem patiuntur? Fraudem volūt facere generi humano in omnibus nequitis suis, fraudem & ipsi patiuntur, vt terrena bona eligant, & relinquunt aeterna. Ergo fratres in eo quod fraudem faciunt, fraudem patiuntur. Quod iam dudum dixi, fratres, quale cor habet quis vt lucretur vestem & perdat fidem? Ille cui tulit vestem passus est fraudē, an iste qui tanto dāno percutitur? Si preciosior est vestis quā fides, maiore dāno ille afficitur. Si autem incōparabiliter fides excedit totum mūdum, ille videbitur

Math. 16.

damaum vestis perpeti. Huic autē dicitur, Quid prodest hominī si totū mundum lucretur, animā autē suā dānum patiatur? Ergo quid illis contigit? Propter dolositatem posuisti eis. *Deiecisti eos dum extollerentur. Non dixit deiecisti eos quia eleuati sunt, non quasi postea quā eleuati sūt deiecisti eos, sed in eo ipso quod eleuati sunt, deiecti sunt. Si enim efferi iā cadere est, de-*

Hiecisti eos dum extollerentur. *Quomodo facti sunt in desolationem subito? Admiratur super eos, intelligens in nouissima. Defecerunt. vere quomodo fumus, qui dū extollitur, deficit. Defecerunt. Quomodo dicit defecerūt: Quomodo qui intelligit in nouissima. Defecerūt.*

Perierunt propter iniquitatem suam, Velut somnium exurgētis.

Quomodo defecerunt? Quomodo deficit somnium exurgētis. Fac hominem in somnis videre se inuenisse thesauros, diues est, sed donec euigilet. Veluti somnium exurgētis, sic defecerūt quomodo somniū euigilantis. Quaritur igitur, & non est, nihil in manibus, nihil in lecto. Pauper dormierat, diues in somnis factus fuerat. Si non euigilasset, diues esset. Euigilauit, inuenit erumnā quam dimiserat dormiens. Et isti non inuenient miseriam quam sibi comparauerant: Cū euigilauerint de hac vita, trāsit illud quod quasi somno tenebatur, veluti somnium exurgētis. Et ne diceretur, Quid ergo? Parua tibi videtur claritas corū, parua tibi videtur pompa eorum, parui tibi videntur tituli, imagines, statua, laudes, cuncti clientum: *Domine, ait, in ciuitate tua imagines eorum ad nihilum rediges. Itaq; fratres mei libere*

Iloquens de hoc loco, veluti vnde libet, quia quādo vobis miscemur, magis vos ferimus, quā docem⁹, in nomine Christi & in timore eius exhortor vos, vt quicūque ista nō habetis, nō cupiatis: quicūque habetis, nō in eis præsūmatis. Ecce dixi vobis, non dico damnāmini quia habetis, sed dānamini si de talibus præsūmatis, si de talibus præsūmatis, si de talibus instemini, si propter talia magni vobis videamini, si propter talia pauperes nō agnoscatis, si generis humani conditionem cōmunem propter excellentē vanitatē obliuiscamini, Tunc enim deus necesse est retribuatur in nouissimo, & in ciuitate sua imaginem taliū ad nihilum redigat. Qui autē

1. Tim. 6.

diues est, hoc modo sit quo praecepit Apostol⁹, Præcipe, inquit, diuitibus huius mundi, non superbe sapere, neq; sperare in incerto diuitiarū suarū, sed in deo vno, qui praeſtat omnia nobis abundanter ad fruendū. Abstulit superbiam diuitum, dat consiliū. Quali dicerent, diuites sumus, superbire nō prohibes, iactare pōpas diuitiarum nostrarū vetas. Quid ergo facturi sumus de istis diuitiis? Vsq; eadeo non est quod inde fiat: Diuites, inquit, sint in operibus bonis, facile tribuant, cōmunicent. Et quid prodest hoc? Thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurū, vt apprehēdant veram vi-

Ibidem.

tam. Vbi debent sibi thesaurizare? Quod misit iste oculū K intrans in sanctuarium dei: Exhorrescant omnes fratres nostri diuites, abundantes pecunia, auro, argento, familia, honoribus, exhorrescant quod modo dictum est, Domine in ciuitate tua imaginem corū ad nihilum rediges. Nōne digni sunt hęc pati, vt deus in ciuitate sua imaginem eorum ad nihilum redigat, quia & ipsi in ciuitate sua terrena imaginem dei ad nihilum redegerunt? In ciuitate tua imaginem eorum ad nihilum rediges. *Quia delectatum est cor meum. Dicit quibus rebus tētatur, quia delectatum est, inquit, cor meum. Et renes mei mutati sunt. Quando me delectauerunt temporalia ista, mutati sunt renes mei. Potest & sic intelligi, quia delectatum est cor meum in deū, & renes mei mutati sunt, id est, libidines meae mutatae sunt, & castus totus factus sum. Renes mei mutati sunt. Et audi quomodo.*

Et ego ad nihilum redactus sum, & non cognoui. Ego ille qui modo ista dico de diuitibus, aliquādo talia desyderauit: ideo & ego ad nihilum redactus sum, quando penē effusi sunt gressus mei. Et ego ad nihilū redactus sum, & non cognoui. Nō est ergo desperandū, & de illis in quos talia dicebam. Quid est non cognoui? Quasi pecus

factus sum ad te, & ego semper tecum. Multum interest inter

istum & alios. Ille quasi pecus factus est desyderando terrena, quādo redactus ad nihilū non cognouit eterna. Sed non recessit a deo suo, quia non illa desyderauit a dæmonibus, a diabolo. Hoc enim iam vobis cōmendauit. Vox est synagogæ, id est, illius populi qui nō seruiuit idolis. Pecus quidem factus sum, a deo meo terrena desyderans, sed nunq̄ recessi ab ipso deo meo. Quia ergo quāuis factus pecus, nō recessi a deo meo,

sequitur, *Tenuisti manum dexterae meae. Nō dixit manum dexteram meam, sed manum dexterae meae. Si dexterae manus est, manus habet manum. Manum tenuisti dexterae meae, vt deduceres me. Quid posuit manū: Potestatem. Hoc enim dicimus quēquam habere in manu*

quod habet in potestate, quomodo dixit diabolus deo de Iob, Mitte manum tuā, & tolle quae habet. Quid est

mitte manum tuā? Da potestatem. Manū dei, potestatem dei dixit: sicut scriptū est alio loco, Mors & vita in

manibus linguæ. Nunquid lingua manus habet? Quid

est in manibus linguæ? In potestate linguæ. Quid est in

potestate linguæ? Ex ore tuo iustificaberis, & ex ore tuo

condemnaberis. Tenuisti ergo manum dexterae meae,

potestatem dexterae meae. Quae est dextera mea? Quia

ego semper tecum. In sinistra habebā, quia pecus factus

sum, id est, quia terrena in me fuit concupiscentia, Sed

dextera mea erat, quia semper tecum erā. Huius dexterae

meae manum tenuisti, id est, potestatem rexisti. Quā

potestatem? Dedisti eis potestatem filios dei fieri. Cæ-

pit esse iam inter filios dei ad nouum testamētum per-

tinens. Vide quomodo retenta est manus dexterae eius.

In voluntate tua deduxisti me. Quid est in voluntate tua?

Non meis meritis. Quid est in voluntate tua? Audi Apo-

stolum, qui fuit pecus primo terrena desyderans, & se-

cundum vetus testamētum viuens. Quid ait? Qui pri-

mo fui blasphemus, & persecutor, & iniurius, sed mi-

sericordiam consecutus sum. Quid est in voluntate

tua? Gratia dei sum id quod sum. *Et cum gloria assumpsisti*

me. Iam quod assumptus est, & in qua gloria eius quis

explicat? Quis dicit? Expectemus hoc, quia in resurre-

ctione erit, in nouissimis erit, Cum gloria assumpsisti

me. Et cepit cogitare fœlicitatem ipsam cœlestem, &

arguere se, quia peccator fuit, & terrena desyderauit. Quid

enim mihi est in cœlo, & a te quid volui super terram? Ex voce

veltra

10. lib. de Cini. d. c. 25. in fine. 1. Cor. 2.
A vestra intellexisse vos video. Cōparauit voluntati suæ terrenæ præmiū cœlestē quod accepturus est, vidit quid tibi sibi seruarietur, & cogitans & astuans in cogitatione cuiusdam rei ineffabilis, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, nō dixit illud, sed illud in cœlo: sed, quid mihi est in cœlo? Quid est illud quod habeo in cœlo? Quantum est? quale est? quid est? Et cum non transiit, quod habeo in cœlo à te, quid volui super terram? Seruas mihi tu, sed dicam ut possim, sed date veniam, Accipite conatum meum, deuotionem nitendi, nam explicandi nulla facultas est. Seruas, inquit, mihi tu in cœlo diuitias immortales te ipsum, & ego volui à te in terra quod habet & impij, quod habent & mali, quod habent & facinorosi, pecuniam, aurum & argentum, gemmas, familias, quod habent & scelerati multi, quod habent multæ feminae turpes, multi viri turpes. Hæc pro magno desiderauit à deo meo super terrā, cū seruet se mihi in cœlo deus meus. Quid enim mihi est in cœlo? Ostendere habet ipsum quid? Et à te quid volui super terram? *Defectus cor meum & cura mea, deus cordis mei.* Hoc ergo mihi est in cœlo seruatam, Deus cordis mei. *Et pars mea deus meus.* Quid est fratres? Inuenimus diuitias nostras, eligat sibi partes genus humanum. Videamus homines cupiditatum diuersitate dilaniari, Eligat alij militiam, alij aduocationem, alij diuersas variasq; doctrinas, alij negociationem, alij agriculturā, istas partes sibi faciant de rebus humanis, clamet populus dei, Pars mea deus meus. Non ad tempus pars mea sed pars mea deus.

In secula. Aurum & si semper habeo, quid habeo? Deū si semper haberem, quā magnum bonum haberem. Huc accedit quia deus seipsum mihi promittit, & id me in æternum habiturum promittit. Tantum habeo, & nunquam non habeo. Magna felicitas pars mea deus. *Quandiu? In secula. Quomodo? Ecce vide quomodo illum amauit. Fecit cor castū, Deus cordis mei, & pars mea deus in secula.* Factum est cor castum, gratis iam amatur deus, Non ab illo petitur aliud præmiū. Qui aliud præmiū petit à deo, & propterea vult seruire deo, carius facit quod vult accipere, quā ipsum à quo vult accipere. Quid ergo? Nullum præmiū dei: Nullum præter ipsum. Præmiū dei, ipse deus est. Hoc amat, hoc diligit, si aliud dilexerit, non erit castus amor. Recedis ab igne immortalis, frigesces, corrūperis. **C** Noli recedere, corruptio tua erit, fornicatio tua erit. Iam iste redit, iam iste pœnitet, iam pœnitentiam iste elegit, iam dicit, pars mea deus. Et quomodo delectatur in ipso quem partem sibi elegit? *Ecce qui longe se faciunt à te, peribunt.* Iste ergo recessit à deo, sed non longe, quia quasi pecus factus sum, inquit, & ego semper tecum. Illi vero longe recesserunt, quia non solum terrena desiderauerunt, sed ea à dæmonibus & à diabolo petierunt. Qui longe se faciunt à te, peribūt. Et quid est, longe à deo fieri? *Perdidisti omnem qui fornicatur abs te.* Huic fornicationi contrarius est amor castus. Quis est amor castus? Amat iam anima sponsum suum. Qui ab illo quærit, ab sponso suo quem diligit: Forte quomodo sibi eligunt homines aut generos, aut sponsose feminae eligunt, Forte diuitias & aurum eius amat, & fundos, & argētum, & pecuniam, & equos, & familiam, & cætera? Absit. Iste ipsum solum amat, gratis amat, quia in ipso habet omnia, quia per ipsum facta sunt omnia. Perdidisti, inquit, omnem qui fornicatur abs te. Tu autē quid facis? *Mibi autē adhaerere deo bonū est.* Hoc est totum bonum. Vultis amplius? Doleo volentes. Fratres,

quid vultis amplius? Deo adhaerere nihil est meli⁹, quā- **D**
do cum videbimus facie ad faciem. Modo ergo quid? *1. Cor. 13.*
Quia adhuc peregrinus loquor: Adhaerere deo, inquit, bonum est, sed modo in peregrinatione, quia nōdum venit res. *Ponere in deo spem meam.* Quādiu ergo nōdum adhaeristi, tibi pone spem. Fluctuas, præmitte ad terram hanc ancoram, Nōdum hæres per præsentiam, inhaere p. spem. Ponere in deum spem meam. Et quid hic ages, ponens in deo spem tuam? Quod erit negocium tuum, nisi ut laudes quem diligis, & faties te cum comatoribus eius? Ecce si amares aurigam, nō raperes cæteros, ut tecum amarent? Amator aurigæ quacunque transit loquitur de illo, ut cum illo eum ament & ceteri. Gratis amatur flagitiosū homines, & à deo præmiū quæritur ut ametur? Ama deum gratis, nulli inuideas deum. Rapite eum quotquot potestis, quotquot possessuri estis, non sit angustus. Nullos in illo limites facietis, totum singuli possidebitis, & totum omnes habebitis. Ergo hoc fac dum hic es, id est, cum ponis in deo spem tuam. Quid enim hic sequitur? *Ut annunciem omnes laudes tuas in atrijs filia Sion.* Ut annunciem omnes laudes tuas. Sed ubi? In atrijs filia Sion, quia prædicatio dei præter Ecclesiam inanis est. Parum est laudare deum, & annūciare omnes laudes eius. In atrijs filia Sion annuncia. Ad vnitatem attende, noli diuidere populum, sed rape ad vnum & fac vnum. Oblitus sum quādiu dixi, iam finito Psalmo, ex isto odore conicio me diuturnum habuisse sermonem, sed studiis vestris non sufficio. Violenti estis nimis, utinam ista violentia rapiatis regna cœlorum.

In Psalmo s. p. 146. s. numerum
Enarratio.

PSALMI huius titulus est: *Intellectus Asaph.*
Latine cōgregatio, Græce synagoga dicitur. Videamus quid intellexerit ista synagoga, Nos autem intelligamus primitus synagogam, exinde intelligemus quid intellexerit synagoga. Omnis cōgregatio generali nomine synagoga appellatur, & pecorum & hominū potest dici cōgregatio. Non autē hic pecorū congregatio est, quando audiuimus intellectū. Nā homo si neglexerit intellectum in honore positus, quid de illo dictum est, audi, Homo in honore positus non intellexit cōparatus est iumentis insensatis, & similis factus est illis. *Psal. 48.* Quia ergo non est pecorū congregatio nec diu differendū est, nec diligentius cōmendandum est: sed quia hominū est, quorum hominū sit, hoc debemus intelligere. Non utiq; eorum hominū est, qui in honore positi nō intelligentes cōparati sunt iumentis insensatis, & similes facti sunt eis, sed eorū qui intelligunt. Præscribit enim hoc titulus Psalms dices, Intellectus Asaph. Intellectus quædam cōgregatio est, cuius vocem auditori sumus. Sed quoniam proprie synagoga dicta est congregatio populi Israël, ita ut vbiq; audierimus synagogā, non iam soleamus intelligere nisi populū Iudæorum, videamus ne forte ipsius vox sit in isto Psalmo. Sed qualiū Iudæorū, & qualis populi Israël? Non enim palex, sed forte frumenti: nō ramorum fræctorum, sed forte cōfirmatorum. Nō enim omnes qui sunt ex Israël, hi sunt Israëlites, sed in Isaac, inquit, vocatur tibi semen: hoc est, non hi qui filij carnis, hi filij dei, sed filij promissionis deputatur in semine. Sunt ergo quidam Israëlites, ex quibus erat ille de quo dictum est, Ecce vere Israëlites in quo dolus non est. Nō secundū hoc dico, quod & nos Israëlites sumus, quia & nos semē Abraham sumus. Gētibus quippe loquebatur Apostolus

Matth. 3.
Rom. 11.
Ibidē, et. 9.

Ioan. 1.

G stolus cum diceret, Ergo Abrahamæ semen estis secundum promissionē heredes. Secundū hoc ergo omnes Israëlita qui sequimur vestigia fidei patris nostri Abrahamæ. Sed illo modo hic intelligamus Israëlitarū vocē, quomodo dixit Apostolus, Nam & ego Israëlita sum ex femine Abrahamæ de tribu Benjamin. Hic ergo intelligamus quod Prophetæ dixerūt, Reliquia salutis fiet. Reliquiarū itaq; salutarū audiamus hic vocē, & locustur synagoga quæ acceperat vetus testamētum, & inuenta erat in promissa carnalia, & ex hoc factū est vt nutaret ei pedes. Nam & in alio quodā Psalmo, vbi titulus etiā habet Asaph, quid dicitur: Quam bonus deus Israël relictis corde: Mei autē penē cōmoti sunt pedes. Et quasi diceremus, vnde tibi cōmoti sunt pedes: Paulominus, inquit, effusi sunt gressus mei, quia zelavi in peccatoribus, pacem peccatorū intuens. Cū enim secundum promissa dei ad vetus testamētum pertinentia expectaret felicitatē terrenam, animaduertit eam abūdare apud impios, in his rebus quas expectauerat a deo, pollere illos qui non colerent deū: & tanquā sine causa deo seruisset, nutauerunt pedes eius. Ibi enim dicit, Ecce ipsi peccatores & abūdantes in seculo obtinuerūt diuitias. Nūquid in vano iustificauit cor meū? Videte quemadmodum paulominus effusi sunt gressus eius, vt iam sibi dicat anima. Quæ utilitas quia seruius deo? Ecce ille nō seruit & fœlix est, ego seruius & laboro. Postremo puto, quia & ego fœlix sum, quādo & ille fœlix est qui nō seruit: quare me putem ideo fœlicē esse quia seruius: ille autem Psalmus cuius testimoniū produxi, præcedit istū quem nūc in manibus habemus. Opportune autem nō ex nostra, sed ex dei dispēlatione factum est, vt modo audiremus ex Euāgelio, Quia lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christū facta est. Si enim discernimus duo testamēta, vetus & nouū, non sunt eadem sacramēta, nec eadem promissa, eadem tamen pleraque præcepta, Nā non occides, non mœchaberis, nō furaberis, honora patrem & matrem, nō falsum testimonium dixeris, nō concupisces res proximi tui, & non concupisces vxorē proximi tui, & nobis præceptū est: & quisquis ea nō obseruauerit, deuiat, nec omnino dignus est qui accipere mereatur montem sanctū dei, de quo dictum est, Quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Innocens manibus & mūdo corde. Hęc dicimus fratres charissimi, vt omnes de nouo testamēto discatis, nō inhærere terrenis rebus, sed cœlestia adipisci. Discussa ergo præcepta, aut omnia eadē inueniūtur, aut vix aliqua in Euāgelio quæ non dicta sint à Prophetis. Præcepta eadē, sacramēta nō eadem, promissa non eadem. Videamus quare præcepta eadem, quia secundum hęc deo seruire debemus. Sacramēta non eadem, quia alia sunt sacramēta dantia salutē, alia promittentia saluatorem. Sacramēta noui testamēti dant salutē, sacramēta veteris testamēti promiserunt saluatorem. Cum ergo iā teneas promissa, quid queris promittentia saluatorem, iam habens? Hoc dico, teneas promissa, non quod iam acceperimus vitam aternam, sed quia iā venerit Christus qui per Prophetas prænūciabatur. Mutata sunt sacramēta, facta sunt facilia, pauciora, salubriora, fœliciora. Promissa quare non eadem? Quia promissa est terra Chanaā, terra copiosa, fructuosa, affluens lacte & melle, promissum regnum temporale, promissa fœlicitas seculi, promissa fœcunditas filiorum, promissa subiectio inimicorum, Hęc omnia ad terrenam fœlicitatem pertinent. Sed quare ipsa primo promitti oportebat: Quia nō primo quod spiritale est, sed quod anima-

le, postea, inquit, spiritale. Prius homo de terra terre-
nus, secundus homo de cœlo cœlestis: qualis terrenus, tales & terreni, & qualis cœlestis, tales & cœlestes: sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem eius qui de cœlo est. Ad imaginē terreni pertinet vetus testamētum, ad imaginē cœlestis nouum testamētum. Sed ne quisquā putaret ab alio factum esse hominem terrenum, ab alio cœlestē, ideo deus ostendens se esse vtriusque creatorem, etiā vtriusq; testamēti se esse voluit authorem, vt & terrena promitteret in veteri testamēto, & cœlestia in nouo testamēto. Sed tūdiu primus homo terrenus es, quādiu terrena sapias. Nunquid quoniam puero datur quædam puerilia ludicra, quibus puerilis animus auocetur, propterea grandescēti num non excutiuntur ē manibus, vt aliquid iam vtilius tractet, quod grandem decet? Veruntamen tu ipse dedisti filio tuo & nuce parulo, & codicem grandi. Nō ergo quia illa quasi ludicra puerorum, deus per nouum testamētū excusit de manib' filiorū, vt aliquid vtilius daret grandescētib'us, propterea priora illa nō ipse dedisse putāndus est. Ipse vtrunq; dedit. Sed lex ipsa per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Gratia, quia impletur per charitatē, quod per literā iuebatur: veritas, quia redditur quod promittebatur. Hoc ergo intellexit Asaph iste. Deniq; omnia quæ Iudæis promissa fuerāt ablata sunt. Vbi est regnum eorum? Vbi templum, vbi vñctio, vbi sacerdos, vbi iā apud illos Prophetæ: Ex quo venit qui per Prophetas prædicabatur in illa gente, iam nihil horum est, iam perdidit terrena, & nondū quærit cœlestia. Inhærere ergo terrenis, quāuis ea deus donet, non debes. Veruntamen nō quia eis inhærere nō debemus, alium ea dare, nisi deū credere debemus: ipse ea dat, sed noli pro magno expectare ab eo bonum, quod dat & nō bono. Nam si pro magno ea daret, malis ea non daret. Ideo autem ea voluit dare & malis, vt discant boni aliud ab eo quærere, quod non dat & malis. Illi autem inhæreres terrenis miseri, & non de illo præsumentes qui fecit cœlum & terram, qui eis dedit & ipsa terrena, qui eos etiā temporaliter de Aegypti captiuitate liberauit, qui eos per diuisum mare duxit, qui eorum inimicos persequentes fluctibus obruit, nō in illo præsumentes qui daret vtiq; cœlestia gradibus, sicut terrena paruulis dedit, timentes perdere quod acceperāt, occiderunt qui dederāt. Hęc dicimus fratres, vt omnes de nouo testamēto discatis non inhærere terrenis. Si enim illi inexcusabiliter terrenis inhæserunt, quibus ipsum nouum testamētum nondum fuerat reuelatum, quanto inexcusabilius terrena sectantur, quibus iam promissa cœlestia in nouo testamēto reuelata sunt? Nam recolite fratres mei quid dictū sit à persequentibus Christum, Si dimiserimus eum sic, venient Romani & tollent nobis & locum & gentem. Videte quia timendo terrena perdere, regem cœli occiderunt. Et quid eis factum est? Perdiderunt etiam ipsa terrena, Et vbi occiderunt Christum, ibi occisi sunt. Et cum terram nolentes perdere, datorem vitæ occiderunt, eandem terram occisi perdidit. Et eo tempore quo illum occiderunt, eo ipso tempore admonētur, quare ista perpessi sunt. Quando enim euerfa est ciuitas Iudæorum, pascha celebrabant, & in multis milibus hominū tota ipsa gens cōuenit ad illius festiuitatis celebrationem. Ibi deus per malos quidem sed tamē ille bonus, per iniustos sed iustus & iuste ita in eos vindicauit,

Galat. 3.

Roma. 9.

Roma. 9.

Psalm. 72.

Ibidem.

H

Ioan. 1.

Exod. 20.

Psalm. 14.

Exod. 3.

1. Cor. 15.

L Ioan. 1.

Danic. 9.

Exod. 14.

Ioan. 11.

Iosephus de Iudæis bello.

vindicant, vt perirentur multa milia hominum, & ipsa ciuitas euerteretur. Hoc in isto Psalmo plāgit intellectus Aīaph, & in ipso planctu tāquam intellectus discernit terrena à cœlestibus, discernit vetus testamētum à nouo testamento, vt videas per quā transeas, quid expectes, quā relinquant, quibus hæreas. Sic ergo cœpit, *Et quid repulisti nos deus in finem?* Repulisti in finē, ex persona populi Iudeorum, & ex persona congregationis quæ proprie synagoga appellatur. Vt quid repulisti nos deus in finem? Non reprehendit, sed querit vt quid, quā ob rem, propter quid hoc fecisti? Quid fecisti? Repulisti nos in finem. Quid est in finem? Forte vsque in finē seculi. An repulisti nos in Christo qui finis est omni credenti? Vt quid enim repulisti nos deus in finem? *Iratus est animus tuus super oues gregis tui.* Quare iratus es super oues gregis tui, nisi quia terrenis in hērebamus, & pastorem non agnoscebamus? *Memento congregationis tuæ, quam possedisti ab initio.* Nunquid ista potest esse vox gentium? Nunquid gentes possedit ab initio? Sed possedit semen Abraham populū Israēl etiam secundum carnem natum de Patriarchis patribus nostris, quorum nos filij facti sumus, non veniēdo de carne, sed imitādo fidem. Illi autem à deo possessi ab initio, quid eis contigit? Memento congregationis tuæ quam possedisti ab initio. *Redemisti virgā hæreditatis tuæ.* Ipsam congregationem tuam virgā hæreditatis tuæ redemisti. Hanc ipsam congregationem dixit virgā hæreditatis. Respiciamus ad factum primum, quando voluit possidere ipsam congregationem liberās illam de Aegypto, quod signum dederit Moyfi cum diceret Moyles ei, *Quod signum dabo vt credāt mihi quia tu me misisti?* Et deus ait ad illum: *Quid in manu tua portas? Virgā.* Proiice illam in terrā. Et dimisit virgā in terram, & facta est serpens, & expauit Moyfes, & fugit ab eo. Et ait illi dominus, *Apprehēde caudam eius.* Et apprehendit, & reuerfa est in statum suum virgā facta, sicut antea virgā erat. *Quid significat? Non enim frustra factū est.* Interrogemus literas dei. *Quid serpens persuasit homini? Mortem.* Ergo mors à serpente. Si mors à serpente, virgā in serpente, Christus in morte. Ideo etiam cum à serpentibus in deserto morderentur & necarentur, præcepit dominus Moyfi, vt serpentem aneum exaltaret in eremo, & admoneret populum, vt quisquis à serpente morsus esset, illum intueretur & sanaretur. Sic & fiebat: sic & homines à venenis, morsu à serpentibus sanabantur intuenso serpentem. Sanari à serpente magnum sacramentum. *Quid est, intuenso serpentem sanari à serpente? Credendo in mortuū, saluari à morte.* Et tamen expauit & fugit Moyfes. *Quid est, ab illo serpente fugisse Moysem? Quid fratres, nisi quod scimus in Euangelio factum? Mortuus est Christus, & expauerunt discipuli, & ab illa spe in qua fuerāt recesserunt.* Sed quid dictum est? *Apprehēde caudam eius.* *Quid est caudam? Posteriora comprehendēde.* Hoc significauit & illud, *Posteriora mea videbis.* Primo factus est serpens, sed cauda retenta facta virgā. Primo occisus, postea resurrexit. Est etiam in cauda serpentis finis seculi, quia sic modo mortalitas Ecclesiæ ambulat: alij eunt: alij veniunt per mortem tanquam per serpētē, quia à serpente mors seminata est: sed in fine seculi, tāquam cauda redimus ad manum dei, & efficimur stabilitum regnum dei, vt impleatur in nobis, *Redemisti virgā hæreditatis tuæ.* Sed quia synagoge vox est, *Redemisti autem virgā hæreditatis tuæ: magis apparet in gētibus: occulta autem spes Iudeorum, vel eorū*

qui futuri sunt vt credant, vel eorum qui eo tempore D crediderunt, quando misso spiritu sancto, discipuli omnium gentium linguis locuti sunt. Tunc enim aliquot milia de Iudeis ipsis Christi crucifixoribus crediderunt: & quia prope inuenti erant, ita crediderunt, vt omnia quæ habebant venderent, & precia rerum suarū ante pedes Apostolorum ponerent. Quia ergo occultum erat hoc, magisq; redemptio virgæ dei clara futura era in gentibus, exprimit vnde dicat quod dixit, *Redemisti virgā hæreditatis tuæ.* Hoc dixit non de gentibus, in quibus manifestum est: Sed vnde? *Montem Sion.* Ad hæc & mons Sion potest aliter intelligi: *Istū: In quem habitasti in ipso:* Vbi erat populus antē, vbi institutum templum, vbi celebrata sacrificia, vbi omnia illo tempore necessaria, Christum promittentia. Promissio cum redditur res, iam fit superflua: nā antequā reddatur quod promittitur, necessaria est ipsa promissio, ne promissum sibi obliuiscatur cui promittitur, & non expectando moriatur. Oportet ergo vt expectet, vt cum venerit accipiat: ideo non debet deserere promissionem. Propter hoc non deserbantur figura, vt veniente die, vmbra tollerentur. Montem Sion istum quem inhabitasti in ipso. *Eleva manum tuam in superbiam eorum in finem.* Quomodo nos repellebas in finem, sic eleva manum tuam in superbiam eorū in finem. Quorum superbiam: A quibus eversa est Hierusalem. A quibus autem, nisi à regibus gentium? Bene eleuata est manus eius in superbiam eorum in finem: nam & ipsi iam Christum cognouerunt. Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Quam bene illis optat: quasi iratus loquitur, & maledicere videtur: & vtinam eueniat quod maledicit, immo iam in nomine Christi euenire gaudeamus. iam tenentes sceptrum, subduntur ligno crucis: iam fit quod prædictum est, *Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruiēt illi.* iam in frontibus regum preciosius est signum crucis, quā gemma diadematis. *Eleva manum tuam in superbiam eorum in finem.* *Quanta maligne operatus est inimicus in sanctis tuis?* In his quæ sancta tua erant, id est, in templo, in sacerdotio, in illis omnibus sacramentis quæ illo tempore fuerunt, quanta maligne operatus est inimicus: Reuera inimicus tunc operatus est. Gētes enim tunc quæ hoc fecerunt, deos falsos colebant, simulachra adorabant, dæmonibus seruibant: operati sunt tamen multa mala in sanctis dei. Quando possent, nisi permitterentur? Quando autem permitterentur, nisi iam gens sancta illa prima promissa non essent, cum ipse qui promiserat teneretur? Ergo quāta malignatus est inimicus in sanctis tuis. *Et gloriati sunt omnes qui oderunt te.* Seruos attende dæmonum, seruos simulachrorum, quales tunc gentes erant, quando euerterūt templum & ciuitatem dei. Et gloriati sunt: *In medio solennitatis tuæ.* Mementote quod dixi tunc eversam esse Hierusalem, cum ipsa solennitas ageretur, in qua solennitate dominum crucifixerunt. Congregati sanierunt, congregati perierunt: *Posuerunt signa sua signa & non cognouerunt.* Habebant signa sua quæ ibi ponerent, vexilla sua, aquilas suas, dracones suos, signa Romana, aut etiam statuas suas, quas primo in templo posuerunt, aut forte signa sua quæ audierāt à vatibus dæmonum suorum, & non cognouerunt. *Quid nō cognouerunt? Quia non haberes in me potestatem, nisi tibi data esset desuper.* Non cognouerunt, quia non ipsis honor delatus est, vt affligerent, vt caperent, vel euerterent ciuitatem, sed impietas eorum tanquam securis dei facta est. Facti

Acto. 2.

Ibidem. &

4.

E

Rom. 10.

Psal. 71.

F

Ierem. 19.

G est. Facti sunt instrumentum irati, non regnum placati. Facit hoc enim deus, quod plerumque facit & homo. Aliquando iratus homo apprehendit virgam iacentem in medio, fortasse qualecunque sarmentum, cadit inde filium suum, ac deinde proicit sarmentum in ignem, & filio seruat hereditatem. Sic aliquando deus per malos erudit bonos, & per temporalem potentiam dantur bonis, exercet disciplinam liberatorum. Quid enim putatis fratres, quia vere sic data est disciplina illi genti, ut omnino periret? Quanti inde postea crediderunt, quanti adhuc credituri sunt? Alia est palea, aliud frumentum, super utrumque tamen intrat tribula, sed sub vna tribula aliud comminuitur, aliud purgatur. Quatum bonum praestitit nobis deus de malo Iudae traditoris? De ipsa Iudaeia Iudaeorum quatum bonum praestitum est fidelibus gentibus? Occisus est Christus, ut esset in cruce, quod attenderet qui esset a serpente percussus. Sic ergo & isti forte a diuinis suis audierant, quia debuerunt ire ad Hierusalem, & capere eam, & cum cepissent atque euertissent eam, dixerunt sibi quod a demonibus suis factum sit, posuerunt signa sua signa, & non cognouerunt. **H** runt. Quid non cognouerunt? Sicut in egressu desuper. Quia nisi desuper egrederetur iussio, nunquam saeuientibus gentibus in Iudaeorum populum talia licerent. Sed egressum est desuper, quomodo dicit Daniel a principio orationis suae, Egressus est sermo. Hoc & dominus ipsi Pilato instanti se, & ponenti signa sua signa, & non cognoscenti & dicenti ad Christum, Mihi non respondes, nescis quia potestatem habeo occidendi te, & potestatem habeo dimittendi te: Et dominus ad inflatum tanquam vesicam inflatam pungens, Non haberes, inquit, in me potestatem, nisi datum esset tibi desuper. Sic & hic posuerunt signa sua signa, & non cognouerunt. Quomodo non cognouerunt? Sicut in egressu desuper. Quomodo egressus factus fuerat desuper, ut hoc impleretur? Nunquid sic illi cognoscere potuerunt? Iam percurramus versus istos euerfa Hierusalem, propterea quia & manifesti sunt, & non libet immorari nec in poena inimicorum. *Quasi in Sylua lignorum securibus conciderunt ianuam eius in idipsum, in dolabro & in fractorio deiecerunt eam.* Id est conspiranter, constanter in dolabro & fractorio deiecerunt eam. *Incederunt igni sanctuarium tuum, polluerunt in terra tabernaculum nominis tui. Dixerunt in corde suo cognatio eorum inter se.* Quid dixerunt? *Venite comprimamus omnes solennitates domini de terra.* Domini, ex persona huius interpositum est, id est, ex persona Asaph. Non enim illi saeuientes dominum appellarent, cuius templum euergebant. Venite comprimamus omnes solennitates domini de terra. Quid Asaph? Quid intellectus Asaph in his? Quid? Non proficit vel disciplina data? Mentis prauitas non corrigitur? Euerfa sunt omnia quae primo erant: nusquam sacerdos, nusquam leuita Iudaeorum, nusquam victima, nusquam templum. Ergo nihil aliud cognoscendum est, nisi quod huic decedenti successit. Aut vero hoc promissum signum non auferretur, nisi venisset quod promittebatur? Videamus ergo hoc modo intellectum Asaph, videamus si proficit ex tribulatione. Attendite quid dicat: *Signa nostra vidimus, iam non est Propheta, & nos non cognoscebat adhuc.* Ecce isti Iudaei qui se dicunt non agnosci adhuc, id est, in captiuitate adhuc se esse, nondum se liberari, expectant adhuc Christum. Venturus est Christus, sed veniet ut iudex: Primo vocator, postea discretor veniet, quia venit, & cum venturum esse manifestum est: sed iam desuper veniet. Antequam erat o Israel:

quassatus es, quia offendisti in iacentem: ne conteraris K
 obserua desuper venientem, ita enim praedictum est per
 Prophetam, *Quisquis offenderit in lapidem illum, con-* *Luc. 20.*
quassabitur, & super quem venerit conteret eum. Con-
 quassat paruos, conteret et magnos. Iam signa tua non vi-
 des, non est Propheta, & dicis: Et nos non cognoscebat
 adhuc, quia vos non agnoscebat adhuc. Iam non est Pro-
 pheta, & nos non cognoscebat adhuc. *Vsquequo deus ex-*
probrabit inimicus? Clamas quasi derelictus, quasi deser-
 tus clamas tanquam aeger qui medicum cadere, quam
 curari maluisti: non te agnoscebat adhuc. Vide quid fe-
 cerit qui te non agnoscebat adhuc. Etenim quibus non *Es. 45.*
 est annunciatum de eo videbunt, & qui non audie-
 runt intelligent, & tu adhuc clamas, iam non est Pro-
 pheta, & nos non cognoscebat adhuc? Vbi est intellectus
 tuus? *Iritat aduersarius nomen tuum in finem.* Ad hoc iritat
 aduersarius nomen tuum in finem, ut iratus corripias,
 corripiens cognosceas in finem, aut certe in finem vsque
 ad finem. Vsque ad quem finem? Quousque cognos-
 ceas, quousque clames, quousque apprehensa cauda re-
 deatur ad regnum. *Vt quid auertis manum tuam, & dexte-*
ram tuam, de medio sinu tuo in finem? Iterum aliud signum *L*
 quod datum est Moysi. Quomodo enim superius de
 virga signum, ita & de dextera. Cum enim illud factum
 esset de virga, dedit deus alterum signum, *Mitte, in-* *Exod. 4.*
quit, manum tuam in sinum tuum, & misit: producit eam,
& produxit, & inuenta est alba, id est immunda. Albor
 enim in cute, lepra est, non candor. Ipsa enim heredi-
 tas dei, id est, populus eius foras ab eo missus, immun-
 dus factus est. Sed quid illi ait? *Reuoca eam in sinum*
tuum: reuocauit, & reuersa est ad colorem suum. Quam-
 do hoc facis ait Asaph iste? *Quousque dexteram tuam*
alienas a sinu tuo, ut foris immunda remaneat? Reuoca
eam, redeat ad colorem, agnoscat saluatorem. Ut
 quid auertis manum tuam, & dexteram tuam de me-
 dio sinu tuo in finem? Haec clamat caecus non intelli-
 gens, & hoc deus facit quod facit. Quare enim venit *Roma. 11.*
 Christus? Caecitas ex parte in Israel facta est, ut plenitu-
 do gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret. Er-
 go iam Asaph agnosce quod praecessit, ut vel sequaris
 si praecedere non potuisti. Non enim frustra venit Chri-
 stus, aut frustra occisus est Christus, aut frustra granum
 cecidit in terram, nisi ut multipliciter surgeret. Exalta- *M*
 tus est serpens in eremo, ut percussos a veneno sanaret. *Ioan. 11.*
 Attende quod factum est, noli putare vacare quod ven-
 nit, ne te malum inueniat cum iterum venerit. Intellexit
 Asaph, quia in titulo Psalmi intellectus Asaph. Et quid
 ait? *Deus autem rex noster ante secula, operatus est salutem in me-*
dio terra. Haec nos clamamus, iam non est Propheta, &
 nos non cognoscebat adhuc. Haec autem deus noster, rex
 noster, qui est ante secula, operatus est salutem in medio
 terra: quia ipse est in principio verbum, per quod facta
 sunt secula, operatus est salutem in medio terra. Deus
 ergo rex noster ante secula, quid fecit? Operatus est sa-
 lutem in medio terra, & ego adhuc clamo quasi deser-
 tus: Ille operatur salutem in medio terra, & ego remansi
 terra? Intellexit Asaph bene, quia intellectus est Asaph.
 Quare enim ista, aut qualem salutem operatus est Chri-
 stus, nisi ut discerent homines aeterna desiderare, non
 semper temporalibus inhærere: Deus autem rex noster
 ante secula, operatus est salutem in medio terra. Dum
 nos clamamus, vsquequo domine exprobrabit inimi-
 cus in finem, vsquequo iritat aduersarius, vsquequo ma-
 num tuam auertis a sinu tuo: cum haec dicimus, Deus
 autem rex noster ante secula, operatus est salutem in me-
 dio

Numc. 21.

Danic. 9.

Ioan. 17.

4. Reg. 25.

† al. altare.

Es. 45.

L

Exod. 4.

Roma. 11.

M

Ioan. 11.

Numc. 21.

A dio terre, & nos dormimus. Iam vigilant gentes, & nos stertimus, & tanquam nos deus d' eruerit, in somnis deliramus. Operatus est salutem in medio terræ. Iam ergo Asaph corrigere ad intellem, dic nobis qualem salutem operatus est de medio terræ: cum illa terra vestra salus euerfa. Quid fecit? Quid promisit? Tu confirmasti in virtute tua mare. Tanquam gentem ludæorum velut ardam a fluctibus separatam. Mare in amaritudine sua gentes erant, terram illam vndique circumfluebant: ecce confirmasti in virtute tua mare, & remansit terra sitiens imbrem tuum. Tu confirmasti in virtute tua mare. *Contriuisti capita draconum in aqua.* Draconum capita, dæmoniorum superbias à quibus gētes possidebantur contriuisti super aquam, quia eos quos possidebāt tu per baptismum liberaſti. Quid adhuc post capita draconum? Illi enim dracones habent principem suum, & ipse primus est magnus draco. Et de illo quid fecit qui operatus est salutem in medio terræ? Audi. *Tu confregisti caput draconis.* Cuius draconis? Intelligimus dracones omnia dæmonia sub diabolo militantia. Quem ergo singularem draconem cuius caput contractum est, nisi ipsum diabolum intelligere debemus? Quid de illo fecit? Tu confregisti caput draconis. Illud est initium peccati, caput illud est quod accepit maledictum, vt semen Eue obseruaret caput serpentis. Admonita est enim Ecclesia initium peccati deuitare. Quod est initium peccati? Tanquam caput serpentis, initium omnis peccati superbia. Contractum est ergo caput draconis, contracta est superbia diabolica. Et quid de illo fecit qui operatus est salutem in medio terræ? *Dedisti eum in escam populis Aethiopibus.* Quid est hoc? Quomodo intelligo populos Aethiopes? Quomodo, nisi per omnes gentes? Et bene per nigros. Aethiopes enim nigri sunt. Ipsi vocantur ad fidem qui nigri fuerunt, ipsi prorsus, vt dicatur eis, *Fuisti enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino.* Ipsi prorsus vocantur nigri, sed ne remaneant nigri: de his enim fit Ecclesia cui dicitur, *Quæ est ista quæ ascendit dealbata?* Quid enim de nigra factum est, nisi quod dictum est, *Nigra sum & speciosa:* Et quomodo acceperunt isti in escam draconem istum? Puto quia magis Christum acceperunt in escam: sed Christum quo se consummarent, diabolum quem consumerent, Nam & vnde vitulus ille quem adorauit populus infidelis & apostata, quærens deos Aegyptiorum, dimittens eum qui liberant de seruitute Aegyptiorum? Vnde agitatum est illud magnum sacramentum? Cum enim sic irascetur Moyses colentibus & adorantibus idolum, & zelo dei inflammatus vindicaret temporaliter, vt à morte sempiterna deuitanda terreret, tamen ipsum caput vituli in ignem misit & exterminauit, comminuit, in aquam sparsit, dedit populo bibere: sic factum est magnum sacramentum. O ira prophetica & animus non turbatus sed illuminatus, Quid egit? Mitte in ignem vt forma ipsa prius confundatur, minutatim comminuet vt paulatim consumatur: Mitte in aquam, da populo bibere. Quid est hoc, nisi quia adoratores diaboli corpus ipsi facti erant, quomodo agnoscentes Christum hūt corpus Christi vt eis dicatur, *Vos autem estis corpus Christi & membra:* Corpus diaboli consumendum erat, & hoc ab Israëlitis consumendum. Ex illo enim populo Apostoli, ex illo prima Ecclesia: Et dictum erat Petro de gentibus, *Maſta & manduca.* Quid est maſta & manduca? Occide quod sunt, & fac quod es. Hac maſta

& manduca, hac comminuet & bibe, vtrūque tamen in eodem sacramento, quia oportebat vtrūque, & sine dubitatione oportebat, vt corpus quod erat diaboli, credendo transiret in corpus Christi: sic diabolus consumitur amissis membris suis. Hoc figuratum est & in serpente Moyſi. Nam fecerunt magi similiter, proiectisq; virgis suis exhibuerunt dracones: sed draco Moyſi omnium illorum magorum virgas absorbit. Intelligatur ergo & in corpore diaboli: hoc fit, deuoratur à gentibus quæ reddiderunt, factus est escam populis Aethiopibus. Illud quoq; intelligi potest, Dedisti eum escam populis Aethiopibus, quia nunc eum omnes mordent. Quid est mordent? Reprehendendo, culpando, accusando. Quomodo dictum est in prohibitione quidē, sed tamen expressum, *Si autem mordetis & comeditis inuicem, videte ne ab inuicem consumamini.* Quid est, mordetis & comeditis inuicem? Litigatis inuicem, detrahitis inuicem, opprobria obiicitis inuicem. Attendite ergo nunc his moribus consumi diabolus. Quis non iratus seruo suo etiam paganus dicat illi fatan. Vide diabolus datum in escam. Hoc dicit Christianus, hoc dicit Iudæus: hoc dicit Paganus, ipsum adorant, & de ipso maledicit. Videamus ergo reliqua: fratres, obsecro intendite, cum magna voluptate audiuntur, quia audita etiam in orbe terrarum cognoscuntur. Hæc quando dicebantur, non fuerunt, quia tunc promittebantur non reddebantur: nunc vero quia voluptate afficimur, cum ea quæ prædicta legimus in libro, compleri videmus in mundo, videamus quid fecerit, quem iam intellexit Asaph, qui operatus est salutem in medio terræ. *Tu dirupisti fontes & torrentes:* Vt manarent liquorem sapientiæ, vt manarent diuitias fidei, vt irrigarent falsitatem gentium, vt omnes infideles in fidei dulcedinem sua irrigatione conuerterent, dirupisti fontes & torrentes. Forte discretum est, forte vnum est, quia fontes tam largi fuerunt vt flumina facerent. Tu dirupisti fontes & torrentes. Si autē ad discretionem, in aliis fit verbum dei fons aquæ salientis in vitam æternam: alij autem audientes verbum, & non sic habentes vt bene viuant, tamen non tacentes lingua torrentes fiunt. Torrentes enim dicuntur proprie qui non sunt perennes: nam aliquando & translate dicitur torrens pro fluuio: sicut dictum est, *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente deliciarum tuarum potabis eos.* Non enim ille torrens aliquando siccabitur: sed torrentes proprie dicuntur fluuij qui æstate deficiunt, aquis autem hyemalibus inundantur & currunt. Vides ergo hominem bene fidelem perseueraturum vsque in finem, non relicturum deum in tentatione omni, pro veritate, non pro falsitate & errore omnes molestias sustinentem. Hic vnde sic viget, nisi quia verbum factum est in eo fons aquæ salientis in vitam æternam? Alius autem accipit verbum, prædicat, non tacet, currit: sed æstas probat fontem aut torrentem: tamen ex vtroque rigatur terra ab eo qui operatus est salutem in medio terræ. *Exundent fontes & torrentes.* Tu dirupisti fontes & torrentes. *Tu siccasti fluuios Ethan.* Hac rumpit fontes & torrentes, hac siccatur fluuios Ethan, vt inde currant aque: Et quæ aque siccatur: Fluuios, inquit, Ethan. Quid est Ethan? Verbum enim Hebræum est, Quid interpretatur Ethan? Fortis, robustus. Quis est iste fortis & robustus, cuius fluuios siccatur deus? Quis, nisi ille ipse draco? Nemo enim intrat in domum fortis vt valia illius diripiat, nisi prius alligauerit fortem. Ipse enim est fortis de virtute sua præsumens & deum deserens: ipse est fortis,

G fortis, qui ait, Ponam sedem meam ad Aquilonem, & ero similis altissimo. De ipso calice peruerſæ fortitudinis homini propinavit. Fortes eſſe voluerunt qui ſe deos futuros de cibo vetito crediderunt. Factus eſt Adam fortis cum audiret, Ecce factus eſt Adam quaſi vnus ex nobis. Fortes & Iudæi de iuſtitia ſua præſumētes: Ignorantes enim dei iuſtitiam, & ſuam quærentes conſtitue re iuſtitiam, tãquam fortes, iuſtitia dei non ſunt ſubie- cti. Videte hominem digeſſiſſe fortitudinem ſuam, & remanſiſſe infirmum, in opem, longe ſtanteſ, nec ocu- los ſuos ad cœlos leuare audentem, ſed percutientē pe- ctus ſuum, & dicentem, Domine propicius eſto mihi peccatori. Iã infirmus eſt, iam infirmitatem conſitetur, non eſt fortis: arida terra eſt, rigetur fontibus & torren- tibus. Illi adhuc fortes ſunt qui de virtute ſua præſu- munt: Siccentur flumina eorum, non proficiunt doctri- næ gentium, haruſpicum, mathematicorum, magicæ ar- tes, quoniã ſiccati ſunt fluuij fortes. Tu ſiccavi fluuios Eriſan. Ar ſcat illa doctrina, inuidentur mentes Euan- gelij veritatis. Tuus eſt dies, & tua eſt nox. Quis hoc ig- norat quando ipſe fecit hæc omnia, quia per verbum facta ſunt omnia. Illuſi qui operatus eſt ſalutē in me- dio terræ. Illi dicitur, Tuus eſt dies, & tua eſt nox. Ali- quid hic intelligere debemus quod pertineat ad ipſam ſalutem, quam operatus eſt deus in medio terræ, Tuus eſt dies. Qui ſunt iſti? Spirituales. Et tua eſt nox. Qui ſunt iſti? Carnales, Tuus eſt dies, & tua eſt nox. Loquan- tur ſpirituales ſpiritualibus: dictum eſt enim, Spi- ritualibus ſpiritualia comparantes, Sapientiam loquimur inter perfectos. Nōdum capiunt iſtam ſapientiam car- nales, Nō potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus. Ergo cum ſpirituales ſpiritualibus loquan- tur, Dies diei eructat verbum. Cum vero & ipſi carna- les non tacent fidem crucifixi Chriſti, quam poſſunt capere parui, nox nocti annunciat ſcientiam. Tuus eſt dies, & tua eſt nox: ad te pertinent ſpirituales, ad te perti- nent carnales. Illos illuſtras incommutabili ſapientia & veritate, illos conſolaris carnis manifeſtatione, tan- quam luna conſolans noctem: Tuus eſt dies, & tua eſt nox. Vis audire diem? Vide ſi capis, erige quantum po- tes mentem tuam. Videamus ſi pertines ad diem, iam videamus. Si non palpitat aſpectus tuus, potes videre quod audiſti modo ex Euāgelio, In principio erat ver- bum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Non noſti enim tu cogitare verba niſi quæ ſonant & tranſeunt. Potes iam capere verbum, non ſonum, ſed deum: An non ibi audiſti, & deus erat verbum? Sed tu iſta verba cogitas, Omnia per ipſum facta ſunt: & per ipſum facti ſunt, & qui verba faciunt. Quale ergo illud verbum eſt? Capis, o carnalis? Reſponde, Capis? Non ca- pis, adhuc ad noctem pertines, luna tibi neceſſaria eſt ne in tenebris moriaris. Etenim quidam peccatores in- tenderunt arcum vt ſagittarent in obſcura luna rectos corde. Obſcurata eſt enim caro Chriſti de cruce depo- ſita, & in ſepulchro poſita: & illi qui occiderunt inſul- tauerunt, & nondum reſurrexerat, & ſagittati ſunt diſ- cipuli recti corde, ſed in obſcura luna. Ergo vt non ſo- lum dies diei eructat verbum, ſed etiam nox nocti an- nunciet ſciētiam: quoniam tuus eſt dies, & tua eſt nox: dignare deſcendere, manere apud eum à quo deſcen- diſ, ſed venire ad quos deſcendiſ. Dignare deſcende- re qui in hoc mundo eras, & mundus per te factus eſt, & mundus te non cognouit. Habeat & nox cōſolationem ſuam: habeat, inquit, verbum caro factū eſt, & ha- bitauit in nobis. Tuus eſt dies, & tua eſt nox. Tu perfeciſti

ſolem & lunam: Solem ſpirituales, lunam carnales: adhuc K carnalis eſt, non deſeratur, & ipſe perficiatur. Tu perfe- ciſti ſolem & lunam: ſolem tanquam ſapiētē: lunam tanquam inſipientem non tamen deſeruſti: nam ita ſcriptum eſt, Sapiens permanet ſicut ſol, ſtultus autem ſicut luna mutatur. Quis ergo: quia ſol permanet, id eſt, ſapiens permanet ſicut ſol, ſtultus ſicut luna muta- tur: adhuc carnalis, adhuc incipiens deſerendus eſt? Et vbi eſt quod dictum eſt ab Apoſtolo, Sapiētibus & in- ſipientibus debitor ſum: Tu perfeciſti ſolem & lunam. Tu feciſti omnes terminos terræ. Nonne & antea quàm fun- dauit terram? Sed quomodo fecit terminos terræ, qui operatus eſt ſalutem in medio terræ? Quomodo, niſi quomodo dicit Apoſtolo, Gratia autem ſalutis facti ſu- mus, & hoc non ex nobis, ſed dei donum eſt, non ex operibus ne forte quis extollatur? Ergo non erant ope- ra bona? Erant. Sed quomodo? Gratia Dei. Sequere, videamus: Ipſius enim ſumus ſignētum creati in Chri- ſto Ieſu in operibus bonis. Ecce quomodo fecit termi- nos terræ, qui operatus eſt ſalutem in medio terra. Tu feciſti omnes terminos terræ: *Aſtatem & ver tu feciſti ea.* Feruentes ſpiritu aſtas eſt: Tu, inquam, feciſti ſpi- ritu feruentes, tu feciſti & nouellos in fide, ver eſt, *Aſtatem & ver tu feciſti ea:* non glorientur quaſi non ac- ceperint, tu feciſti ea. *Memor eſto huius creaturæ tuæ.* Cu- ius creaturæ tuæ? *Inimicus exprobrauit domino.* O A- ſaph dole in intellectu priſtinam cæcitatem tuam, inimicus exprobrauit domino: dictum eſt Chriſto in gente ſua, Peccator eſt iſte, non nouimus vnde ſit, Nos Moſen nouimus: illi locutus eſt deus, iſte Sama- ritanus eſt. Inimicus exprobrauit domino: *Et popu- lus imprudens exacerbauit nomen tuum.* Populus imprudens tunc Aſaph, ſed non intellectus Aſaph tunc. Quid di- citur in ſuperiore psalmo? *Quaſi pecus factus ſum à te, & ego ſemper tecum:* quia non iui ad deos & ido- la gentium. Eſti non cognouit vt pecus, tamen reco- gnouit vt homo: dixit enim ſemper tecum quaſi pe- cus. Et quid poſtea in ipſo psalmo vbi Aſaph? *Tenuiſti manum dexteræ meæ, in voluntate tua deduxiſti me, & cum gloria aſumpſiſti me.* In voluntate tua, non in iuſtitia mea, dono tuo, non opere meo. Ergo & hic inimicus exprobrauit domino, & populus imprudens exacerbauit nomen tuum. Omnes ergo perierunt: Ab- ſit. Et ſi aliqui ex ramis fracti ſunt, manent tamen ali- qui quo inſeretur oleaſter, & radix manet, & ex ipſis M ramis per infidelitatem fractis, reuocati ſunt quidam per fidem. Nam & ipſe apoſtolo Paulus per infideli- tatem fractus erat, & per eandem radici reſtitutus eſt. Ita planè populus imprudens exacerbauit nomen tuū, quando dictum eſt, *Si filius dei eſt, deſcendat de cruce.* Sed quid tu Aſaph iam in intellectu? *Ne tra- dideris beſtiis animam conſitentem tibi.* Agnoſco, inquit, Aſaph, quia ſicut in alio psalmo dicitur, Peccatum meum cognoui, & facinus meum non operui. Qua- re? Quia locutus eſt Petrus mirantibus linguas Iſ- raelitis, quoniam ipſi occiderunt Chriſtum, cum propter illos miſſus ſit Chriſtus. Hoc audito compun- cti ſunt corde, & dixerunt ad Apoſtoloſ: *Quid ergo faciemus? Dicite nobis:* & Apoſtoli, *Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquiſque veſtrum in nomine domini Ieſu Chriſti, & dimittentur vobis peccata ve- ſtra.* Quia ergo per pœnitentiam confeſſio facta eſt: ne tradideris beſtiis animam conſitentem tibi. Qua- re conſitentem tibi? Quia conuerſus ſum in erum- na dum configitur ſpina. Compuncti ſunt corde, & facti ſunt

Gene. 3.

Roma. 10.

Luce. 18.

Ioan. 1.

1. Cor. 2.

1. Cor. 3.

Psalm. 18.

Ioan. 1.

Psalm. 10.

Mat. 27.

Psalm. 18.

Ioan. 1.

Eccle. 17.

Roma. 1.

Eph. 2.

Ibidem.

Ioan. 9.

Psalm. 72.

Ibidem.

Roma. 11.

Matth. 27.

Psalm. 50.

Act. 2.

Psalm. 37.

A Et sunt erumnosi penitendo, qui fuerant gloriosi scruendo. Ne tradideris bestiis animam confitentem tibi. Quibus bestis, nisi quarum capita contrita sunt super aquam? Quia dicitur est bestia leo & draco ipse diabolus. Noli, inquit, dare diabolo & angelis eius animam confitentem tibi. Deuoret serpens si adhuc terrena sapio, si terrena desydero, si adhuc in promissis veteris testamenti nouo reuelato remaneo. Cū autem iam deposuerim superbiam, & iustitiam meam nō agnoscam sed gratiam tuam, non habeant in me superba bestie potestatem. Ne tradideris bestiis animam confitentem tibi. *Animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finem.* Diuites eramus, fortes eramus, sed siccasti fluuios Ethā. Iam modo non constituimus iustitiam nostram, sed agnoscamus gratiam tuam. Pauperes sumus, exaudi mendicos tuos. Iam oculos non audemus ad cælum leuare, sed percutientes pectus nostrum dicimus, Domine propitius esto mihi peccatori. *Animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finem. Respice in testamentum tuum.* Redde quod promissisti, tabulas tenemus, hereditatem expectamus. *Respice in testamentum tuum, non illud verus: non propter terram Chanaan rogo, non propter inimicorum temporalem subiectionem, non propter filiorum carnalem fecunditatem, non propter diuitias terrenas, non propter salutem temporalem. Respice in testamentum tuum, quo promissisti regnum cælorum. Iam agnosco testamentum tuum, iam intellectus est Asaph, non est pecus Asaph, iam videt quod dictum est, Ecce dies veniunt dicit dominus, & consummabo domui israel & domui iuda testamentum nouum, non secundum testamentum quod disposui patribus eorum. Respice in testamentum tuum.*

B *Quoniam repleti sunt qui obscurati sunt terræ domorum iniquarum: Quia corda habebant iniqua. Domus nostræ corda nostra: ibi libenter habitant beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. Respice ergo in testamentum tuum, & reliquæ saluæ fiant, quia multi qui attendunt ad terram, obscurati sunt & repleti sunt terra. Intrauit in oculos eorum puluis, & exæcauit eos, & facti sunt puluis quem prouicit ventus à facie terræ. Repleti sunt qui obscurati sunt terræ domorum iniquarum. Attendendo enim terram obscurati sunt, de quibus dictum est in alio Psalmo, Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurua.*

C *Terra ergo repleti sunt qui obscurati sunt terræ domorum iniquarum, quia corda habent iniqua. Domus enim nostræ sicut supra diximus, corda nostra sunt: ibi libenter habitabimus, si ea ab iniquitate mūdemus. Ibi est mala conscientia quæ inde repellit hominem, quod iubetur ire portans grabatum suum, cui peccata dimissa sunt, dicente domino, Tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam. Porta carnem tuam, & intra ad sanam conscientiam, quoniam repleti sunt qui obscurati sunt terræ domorum iniquarum. Obscurati sunt, repleti sunt terra. Illi obscurati qui sunt: Qui corda iniqua habent. Reddet illis dominus secundum cor suum. *Ne reuertatur humilis confusio. Illos enim superbia confudit. Egenus & inops laudabunt nomen tuum. Videtis fratres quam debeat dulcis esse paupertas, videtis pauperes & inopes pertinere ad deum, sed pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum, Qui sunt pauperes spiritu? Humiles, tremantes verba Dei, confidentes peccata sua, non de suis meritis, nec de sua iustitia præsumentes. Qui sunt pauperes spiritu? Qui quando faciunt aliquid boni, deum laudant: quando mali,**

Tomus octauus.

se accusant. Super quem requiescet spiritus meus, ait Dominus Propheta, nisi super humilem & quietum & tremetem verba mea. Iam ergo Asaph intellexit, iam terra non hæret, iam promissa terrena ex veteri testamento non expetit: mendicus tuus factus est, pauper tuus factus est, fluuios tuos siccit, quia sui siccati sunt. Quia ergo talis factus est, non fraudetur spe. Quasi uiuit manibus nocte coram te, non decipiatur, Ne auertatur humilis confusus, egenus & inops laudabunt nomen tuum. Confidentes peccata sua laudabunt nomen tuum, desyderantes æterna promissa tua. laudabunt nomen tuum: non de temporalibus turgidi, non de propria iustitia in superbia eleuati & inflati. Non ipsi: sed qui: Egenus & inops laudabunt nomen tuum. *Exurge domine indica causam meam.* Desertus enim videor, quia nondum accepi quod promissisti, & factæ sunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, ubi est deus tuus? Et quia non possum ostendere deum meum, quasi inane sequor: Insultatur mihi, nec Paganus tantū, vel Iudæus: vel hæreticus, sed aliquando frater ipse catholicus torquet os, quando promissa dei predicantur, quando futura resurrectio prænunciatur. Et adhuc ipse quantum iam tinctus aqua salutis æternæ portans sacramentum Christi, forsitan dicit. *Quis huc resurrexit?* Non audiui patrem meum de sepulchro loquentem, ex quo eum sepeliui. Deus dedit legem ad tempus seruis suis, ad quod se auocarent, nam quis redit ab inferis? Et quid faciam talibus: Ostendam quod non vident? Non possum: non enim propter illos deus uisibilis debet fieri. Iam id agant si placet, ita faciant, ita contentur, quia ipsi nolunt conuerti in melius, Deum conuertunt in peius. Videat qui potest, credat qui nō potest, esse deū. Et si videt qui potest, nunquid oculis videt? Intellectu videt, corde videt. Non enim solem & lunam volebat ostendere qui dicebat, Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. Immundum autem cor nec ad fidem idoneum, ut quod non potest videre vel credat. Non video, inquit, quid crediturus sum: Anima enim tua videtur: Ut opinor stulte, corpus tuum videtur, animam tuam quis videt? Cum ergo corpus tuum solum videatur, quare non sepeliris? Miratur quia dixi si corpus tantum videtur, quare non sepeliris: Et respondet, sapiens enim adhuc quia uiuo. Vnde scio quia uiuus, cuius animam non video? Vnde scio? Respondebis, quia loquor, quia ambulo, quia operor. Stulte ex operibus corporis agnosco uiuentem, ex operibus creaturæ non potes agnoscere creatorem: Et forte quis dicit, Cum mortuus fuero, postea nihil ero. Et literas didicit, & ab Epicuro didicit hoc, nescio quo delyro philosopho, vel potius amatore uanitatis non sapientiæ, quem ipsi etiā philosophi porcum nominauerunt, quia voluptatem corporis summum bonum dixit: hūc philosophū porcum nominauerunt uolutans in corno carnali. Ab illo forte didicit literas iste literatus dicere: nō ero postquam mortuus fuero. Siccentur flumina Ethan, pereant doctrinæ istarū gentium, pullulent vireta Hierusalem, videant quod poterunt, credant corde quod videre nō possunt. Certe ista omnia quæ per mundū modo uidentur, quādo operabatur deus salutem in medio terræ, cū ista dicebātur, nondū erant: & ecce tūc prædicta sunt, nūc impleta monstrantur, & adhuc dicit stultus in corde suo, non est deus. Vt peruersis cordibus, quomā ita uentura sunt quæ restant, sicut uenerunt ista quæ tūc nō fuerunt, & uentura prænunciabantur. An uero exhibuit nobis deus omnia quæ promissit, & de solo die iudicij

z ij nos

Gnos fefellit? Non erat Christus in terra, promisit, exhibuit. Non virgo pepererat, promisit, exhibuit. Non erat fufus sanguis preciofus, quo deleretur chirographum mortis noſtræ, promisit, exhibuit. Nondum refurrexerat caro in vitam æternam, promisit, exhibuit. Nōdum crediderant gentes, promisit, exhibuit: nondum hæretici in nomine Chriſti armati, contra Chriſtum militabant, prædixit, exhibuit. Nondum idola gētium de terra iſta deleta erant, prædixit, exhibuit. Iſta omnia cum prædixiſſet & exhibuiſſet, de ſolo die iudicij mentitus eſt: Veniet omnino quomodo iſta venerūt, quia & iſta antequam venirent futura erant, & futura prius prænūciata ſunt, & poſtea venerunt. Veniet fratres mei, nemo dicat, non veniet: aut veniet, ſed longe eſt quod veniet: ſed tibi prope eſt vt eaſ hinc. Sufficiat prima deceptio: ſi non potuimus primo permanere in præcepto, ſaltem corrigamur exemplo. Nōdum erat exemplum

Ge. 3. caſus humani, quādo diſtum eſt ad Adam, Morte morieris ſi tetigeris: & venit de tranſuerſo ſerpens, & dixit, Non morte morieris. Creditus eſt ſerpens, contemptus eſt deus, tactum eſt vetitum, mortuus eſt homo, Nonne impletum eſt potius quōd minatus eſt deus, q̄ quod promiſerat inimicus? Sic eſt certe, agnoſcimus

H hoc, ideo omnes in morte iam vel experti cauti ſimus. Non enim ceſſat & modo ſerpens inſulſurrare & dicere, Nunquid vere damnaturus eſt deus tantas turbas, liberaturus eſt paucos: Quid eſt aliud, quā facite contra præceptum non morte moriemini: Sed quomodo tunc, ſic & nunc. Si feceris quod ſuggerit diabolus, & contempſeris quod præcepit deus, veniet iudicij dies, & inuenies verū quod minatus eſt deus, & falſum quod

Pſalm. 41. pollicitus eſt diabolus. Exurge domine iudica cauſam meam. Mortuus eſt & contemptus eſt, dicitur mihi: vbi eſt deus tuus? Exurge iudica cauſam meam. Non enim venturus eſt ad iudicium, niſi qui exurrexit à mortuis. Venturus prænunciabatur, venit & contemptus eſt à Iudeis ambulans in terra, contemnitur à falſis Chriſtianiſis ſedēs in cælo. Exurge domine iudica cauſam meā, quoniam in te credidi, non peream, quia credidi quod non vidi: ſpe mea non fallar, accipiam quod promiſiſti, iudica cauſam meam, *Memento opprobriorum tuorum, eorum quæ ab imprudente ſunt tota die.* Adhuc enim inſultatur Chriſto, nec deerunt tota die, hoc eſt, vſque in finē ſæculi vaſa iræ. Adhuc dicitur, Vana prædicant Chriſtiani: adhuc dicitur, Inanis eſt reſurrectio mortuorū. Iudica cauſam meam, memento opprobriorum tuorū. Sed quorum, niſi eorum quæ ab imprudente ſunt tota die: Nunquid prudens hoc dicit? Prudēs enim diſtus eſt porro videns. Si prudens porro videns, fide videtur porro: nam oculis vix ante pedes videtur tota die.

Ne obliuiſcaris voces deprecantium te. Ingemiſcentium & expectantium iam quod promiſiſti de nouo teſtamento, & ad ipſam fidem ambulantium, ne obliuiſcaris voces deprecantium te: ſed illi adhuc dicunt, Vbi eſt deus tuus? *Superbia eorum qui te oderunt aſcendit ſemper ad te.* Noli & eorum ſuperbiam obliuiſci. Nec obliuiſcitur omnino, aut punit, aut corrigit.

In Pſalmum ſeptuageſimumquartum Enarratio.

PSALMVS iſte tumori ſuperbiæ medicinam humilitatis apportat. Humiles autem conſolatur in ſpe, hoc agens, vt ne quiſquam ſuperbe de ſe præſumat, nec quiſquam humilis de domino deſperet. Eſt enim promiſſio dei rata, certa, ſi

xa & inconcuſſa, fidelis, & omni dubitatione carēs, quæ K cōſolatur afflictoſ. Tota enim vita humana ſup terrā, *Iob. 7.* ſicut ſcriptum eſt, tentatio eſt: Nec qualiſi proſpera eligēda eſt, & ſola aduerſa deuitanda, ſed vtraque cauenda eſt, illa ne corrumpat, iſta ne frangat, vt vnicuique hominum in quocūque ſtatu rerum in hac vita egerit, nō ſit refugium niſi deus, nec vllum gaudium, niſi in promiſſis eius. Vita enim hæc qualibet redundans felicitàte multos fallit, deus neminem. Quia ergo omni homini conuerſo ad deum mutatur delectatio, mutantur delitiæ: non enim ſubtrahuntur, ſed mutantur. Omnes autem delitiæ noſtræ in hac vita, nondum ſunt in re, ſed ipſa ſpes tam certa eſt, vt omnibus huius ſæculi delitiis præponēda ſit, ſicut ſcriptū eſt, Delectare in domino. Et ne putares te iam habere quod promittit, ſubiicit ſtatim, & dabit tibi petitiones cordis tui. Si ergo nondum habes petitiones cordis tui, vnde delectaris in domino, niſi quia tenes certum promiſſorem qui ſe effecit promittendo debitorem? Huius igitur deprecationis, vt permaneat nobiſcum ſpes noſtra, & introducatur in id quod promiſit deus, loquitur titulus huius Pſalmi: *In finem ne corrumpas.* Quid eſt ne corrumpas? Quod promiſiſti, exhibe. Sed quando? in finem. Illuc ergo mētis oculus dirigatur in finem. Omnia quæ in via occurrerint tranſeantur, vt perueniatur in finem. Exultent ſuperbi de præſenti felicitàte, tumeāt honoribus, fulgeant auro, redundant familiis, obſequiis clientum conſtipentur: prætereunt iſta & tranſeunt tanquam vmbra. Cum ille finis venerit, vbi omnes qui modo in domino ſperant gaudebunt, tunc illis veniet ſine fine triftitia. Quando acceperint humiles quod irrident ſuperbi, tunc ſuperborum typhus conuertetur in luſtum. Tunc erit illa vox quam in libro ſapientiæ nouimus. Dicent enim tunc videntes gloriam ſanctorum, qui cum hic humiliarentur tolerauerunt: qui cum hic ſublimarentur, non annuerunt. Tunc ergo illi dicent, Hi ſunt quos aliquando habuimus in deriſum: vbi etiam dicent, Quid nobis profuit ſuperbia, & diuitiarū iactantia quid contulit nobis? Tranſierunt omnia tanquam vmbra. Quia de corruptibilibus præſumpſerunt, ſpes eorum corrumpetur, noſtra vero ſpes tunc erit res. Promiſſio enim dei vt maneat integra & firma & certa erga nos, diximus ex corde fidei: In finem ne corrumpas. Noli ergo timere ne promiſſiones dei corrumpat aliquis potentum: Ipſe vero nō corrumpit, quia verax eſt, potentioſorem non habet à quo eius promiſſio corrumpatur. Certi ergo ſimus de promiſſis dei, cantemus iam vnde incipit Pſalmus.

Expoſitio Pſalmi.

Conſitebimur tibi deus, conſuebimur tibi & inuocabimus nomen tuum. Noli antequam conſitearis inuocare, conſitere & inuoca. Illum quippe quem inuocas, in te vocas. Quid eſt enim inuocare, niſi in te ipſum vocare? Si inuocatur à te, id eſt, ſi vocatur in te, ad quem accedit? Ad ſuperbum non accedit, certe altus eſt, non cum attingit elatus. Omnia ſublimia vt contingamus, attolimus nos, & ſi attingere non poſſumus, machinamēta aliqua vel ſcalas querim⁹, vt ſublimati ſublimia contingamus. Contra deus & altus eſt, & ab humilibus contingitur: ſcriptum eſt, Prope eſt do-
Pſalm. 37. minus hiſ qui obtriuerunt cor. Tritura cordis, pietas, humilitas. Qui ſe conterit, irſcitur ſibi: ſe habeat iratum, vt illum habeat propitium: ſe habeat iudicem, vt illum habeat deſenſorem. Ergo inuocatus deus venit. Ad quem venit? Ad ſuperbum non venit. Audi aliud teſtimonium.

A testimonium. Excelsus dominus & humilia respicit, excelsa autē à longe cognoscit. Excelsus dominus & humilia respicit non à longe, excelsa autē à longe cognoscit. Et ne forte cum dictum esset, quia humilia respicit, superbi de impunitate gauderēt, quasi eos superbientes nō agnoscat qui in excelsis habitat, territi sunt, & dictum est eis, videt vos, & cognoscit vos, sed à longe. Hos facit beatos quibus propinquat: Vos autem, inquit, o superbi, o excelsi, non eritis impuniti, quia cognoscit: non eritis beati, quia à longe cognoscit. Videte ergo quid agatis, quia si agnoscat, non ignoscit. Melius ergo ignoscit quā agnoscat. Quid est enim ipsum ignoscere, nisi non noscere? Quid est non noscere: non animaduvertere: nam & vindicantis solet dici animaduversio. Audi orationem vt ignoscat. Auerte faciem tuā à peccatis meis. Quid igitur facies si auerterit faciē tuā à te: Molestum est, & timendum ne deserat te. Rursus si faciem non auertit, animaduertit. Nouit hoc deus, potest hoc deus, & auertere faciem à peccante, & non auertere à confitente. Itaque alibi ei dicitur, Auerte faciem tuam à peccatis meis: & alibi ei dicitur, Ne auertas faciem tuam à me. Ibi à peccatis meis auerte, hinc à me noli auertere. Confitere ergo & inuoca: confitendo enim mundas templum quo veniat inuocatus. Confitere & inuoca, auertat faciem suam à peccatis tuis, non auertat à te. Auertat faciem ab eo quod tu fecisti, non auertat ab eo quod ipse fecit. Te enim hominem ipse fecit, peccata tua ipse fecisti. Confitere ergo & inuoca, dic, Confitebimur tibi deus, confitebimur tibi. Ipsa repetitio, confirmatio est, ne te confessum esse pœniteat. Non enim alicui crudeli confessus es, non vltori, non insultatori, confitere securus. Audi aliā vocem Psalmi adhortantem, Confitemini domino quoniam bonus est. Quid est, quoniam bonus est? Quid timetis confiteri? Bonus est, ignoscit confitenti. Time confiteri iudici homini, ne forte cōfessum puniat. Deo noli. Fac confitendo propitium, quem negando non facis nescium. Confitebimur tibi deus confitebimur, & securi iam inuocabimus nomen tuum. Exhaustimus corda nostra confessione, terruisti, mūdasti. Confessio nos humiles facit, propinqua humilibus, qui recedis ab excelsis. Firmamentum autem esse sententiæ in repetitione multis scripturarum locis docemur. Inde est quod dominus ait, Amen, amen. Inde in aliquibus Psalmis, Fiat fiat. Ad significationem rei sufficeret vnum fiat, ad significationem firmamenti accessit alterum fiat. Rex Aegypti Pharaō nōstis quod cum ibi iam esset Ioseph propter pudicitiaē amorem inclusus in carcerem, vidit somnium idem Pharaō notum omnibus nobis, à septem macris consumptas esse septem boves pingues, & rursus à septem spicis exilibus consumptas esse septem fecundas. Et quid est interpretatus Ioseph? Si meministis, non duo sunt ista somnia, sed visum vnum. Vna est, inquit, interpretatio eorum, sed quod bis vidisti ait, ad confirmationem valet. Hæc dixi vt non putetis repetitionem in verbis sanctę lingue, quasi loquacitatis esse appetitum. Sape ibi repetitio firmamenti habet vim. Paratum cor meum deus, inquit, paratum cor meum: alio loco dicit, Sustine dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine dominum. Innumerabilia talia sunt per omnes scripturas, his sufficit cōmendasse nos loquendi genus, quod obseruetis in omnibus similibus. Modo ad rem aduertite, Confitebimur tibi, inquit, & inuocabimus nomen tuum. Dixi quare ante inuocationem præcedit confessio, quia quem inuocas, inuitas. Venire autem non vult inuocatus, si tu fueris elatus. Elatus si fueris, confiteri non poteris, nec ea quæ negas deo nescit. Itaque confessio tua non illum docet, sed te mundat. Et iam confessus est & inuocauit, immo confessi sunt, inuocauerunt, & dicitur ex persona vnius. *Enarrabo omnia mirabilia tua.* Confessus exinuit se malis, inuocans impleuit se bonis, enarrans eructauit quo se impleuit. Et videte fratres cum confiterentur multi erant: Confitebimur tibi Deus, confitebimur tibi, & inuocabimus nomen tuum. Multa enim sunt corda confitentium, vnum credentium. Quare multa sunt corda confitentium, vnum credentium? Diuersa enim peccata homines confitentur, vnam fidem homines credunt. Iam ergo cum cœperit Christus habitare in interiore homine per fidem, cœperitque inuocatus possidere confessum, fit totus Christus caput & corpus, & ex multis vnus. Audite iam Christiana verba: nam quasi non verba eius videbantur. Confitebimur tibi deus, confitebimur tibi, & inuocabimus nomen tuum: iam incipit ex persona capitis sermo. Siue autem caput loquatur, siue membra loquantur, Christus loquitur: loquitur ex persona capitis, loquitur ex persona corporis. Sed quid dictum est? Erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est, ego, inquit, dico in Christo & in Ecclesia. Et ipse in Euangelio, Igitur iam non duo, sed vna caro. Nam vt noueritis has duas quodammodo esse personas, & rursus vnam copulationem coniugij, tãquam vnus loquitur apud Esaiam & dicit, Sicut sponso alligauit mihi mitram, & sicut sponsam induit me ornamento. Sponsum se dixit ex capite, sponsam ex corpore. Loquatur ergo vnus, audiamus eum, & in eos nos quoque loquamur. Simus membra eius, vt hæc vox & nostra esse possit. Enarrabo, inquit, omnia mirabilia tua. Euangelizabat Christus seipsum, euangelizat se etiam in membris suis iam existentibus, vt & alios adducat, & accedant qui non erant, & copulentur membris eius, per quæ membra eius prædicatum est euangelium, & fiat vnum corpus sub vno capite, in vno spiritu, in vna vita. Et quid ait? *Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo.* Quando iudicabit iustitias? Cum acceperit tempus. Nondum est ipsum tempus? Gratias misericordiarum eius. Prius prædicet iustitiam, & sic iudicet iustitias. Nam si antè vellet iudicare quā prædicare, quis inueniretur liberandus? Quis absoluendus occurreret? Modo ergo prædicationis tempus est: Narrabo, inquit, omnia mirabilia tua. Audi narrantem, audi prædicantem, nam si contempseris, cum accepero tempus, inquit, ego iustitias iudicabo. *Dono, inquit, nunc peccata confitenti, non parcam postea contemnenti.* Misericordiam & iudiciū cantabo tibi domine. Dicitur in Psalmo, misericordiam & iudiciū. Modo misericordia, postea iudiciū, in qua misericordia peccata donantur, in quo iudicio peccata puniuntur. Vis non timere peccatorum punitorem? Ama donatorem, noli respuere, noli extolli, noli dicere, non habet quod mihi donet: audi enim quod sequitur, Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Accepit tempus Christus? Accepit tempus filius dei: Filius dei nō accepit tempus, sed filius hominis accepit tempus. Idem ipse autem & filius dei per quem facti sumus, & filius hominis per quem refectioni sumus. Homine assumpto, ipse non assumptus: homine mutato in melius, nullo modo ipse in deterius cōmutatus non destitit esse quod erat, sed accepit quod non erat. Quid erat? Cum in forma dei esset, non rapinam

arbitratus

Eph. 3.

Gene. 2.

Eph. 5.

Mat. 19.

Esa. 61.

Psal. 100.

Concor. 3.

sen. di. cap.

Recedente.

Philip. 2.

G arbitratu est esse se æqualem deo. Apostoli verba sunt. Et quid accepit? Sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens. Sicut formam serui accepit, ita & tempus accepit. Demutatus est ergo? Diminutus est? Exilio redditus? In defectum lapsus? Absit. Quid ergo, Semetipsum exinaniuit formam serui accipiens? Exinaniuit se dictus est accipiendo inferiorem, non degenerando ab equali. Ergo fratres quid est hoc, Cum accepero tempus ego iustitias iudicabo? Accepit tempus ut filius hominis, gubernat tempora ut filius dei. Audi quia ut filius hominis accepit tempus iudicandi: dicit in euangelio, Dedit ei potestatem iudicij faciendi, quoniam filius hominis est. Secundum quod filius dei, nunquam accepit potestatem iudicandi, quia nunquam caruit potestate iudicandi: secundum quod filius hominis, accepit tempus sicut nascendi & patiendi, sicut & moriendi & resurgendi & ascendendi, ita veniendi & iudicandi. Dicit in illo ista & corpus eius: non enim sine illis iudicabit. Dicit quippe in euangelio, Sedebitis super duodecim sedes iudicantes duodecim tribus Israël. Ergo totus Christus dicit, id est, caput & corpus in sanctis, Cum accepero tempus ego iustitias iudicabo. **M** H do autem quid? *Defluxit terra.* Si defluxit terra, unde defluxit nisi de peccatis? Ideo & delicta dicuntur. Delinquere est, tanquam de liquido quodam defluere à stabilitate firmamenti virtutis atque iustitiæ. Cupiditate enim inferiorum quisque peccat: sicut roboratur charitate superiorum, sic deficit & quasi liquefcit cupiditate inferiorum. Hunc fluxum rerum in peccatis hominum attendens donator misericors, & donator peccatorum, nondum exactor suppliciorum, attendit & ait, Defluxit terra. *Et omnes inhabitantes in ea.* Ipsa utiq; terra defluxit inhabitantibus in se. Expositio est cõsequens non additio, tanquam si diceret: quomodo defluxit terra? Subtracta sunt fundamenta, & aliquid in ea hiatu quodam demersum est? Quod dico terram? Omnes inhabitantes in ea. Inueni, inquit, terram peccatricem. Et quid feci? *Ego confirmaui columnas eius.* Quas columnas confirmavit? Columnas Apostolos dicit. Sic Apostolus Paulus de coapostolis suis: qui videbantur, inquit, columnæ esse. Et quid essent illæ columnæ, nisi ab illo firmarentur? Quia terræ motu quodam etiam ipsæ columnæ nutauerunt, in passione domini omnes Apostoli desperauerunt. Ergo columnæ illæ, quæ in passione domini nutauerunt, resurrectione firmatæ sunt. Clamavit initium ædificij per columnas suas, & in eis omnibus columnis architectus ipse clamavit. Columna enim vna erat ex illis Paulus Apostolus cum diceret, An vultis experimentum accipere eius qui in me loquitur Christus? Ergo ego, inquit, confirmaui columnas eius, resurrexi, ostendi mortem non esse metuentam, ostendi timentibus nec ipsum corpus perire in morientibus. Tenuerunt t̄ eos vulnera, firmauerunt cicatrices. Posset dominus Iesus Christus sine vlla cicatrice resurgere. Quid enim illi potestati magnum erat, ad tantam integritatem compagem corporis reuocare, ut nullum omnino vestigium præteriti vulneris appareret? Habebat potestatem vnde illud etiam sine cicatrice sanaret, sed habere voluit vnde nutantes columnas firmaret. Audiuimus iam fratres quod quotidie non tacetur, audiamus quid clamauerit per columnas has. Tempus audiendi est propter terrorem illum, ego iustitias iudicabo cum accepero tempus. Ille accepturus est tempus iustitias iudicandi, vos iam nunc habetis tempus iustitias faciendi. Si taceret, non

haberetis quid faceretis, sed confirmatis columnis clamat. Quid clamat? *Dixi iniquis nolite inique agere.* Clamat fratres mei, certe clamatis, delectat vos, audite clamantem. Per ipsum obsecro terreat vos ista vox, non tam nos vestra ista voces delectare debent, quam vos iste terrere. Dixi iniquis nolite inique agere. Sed iam fecerunt & rei sunt: iam defluxit terra, & omnes qui habitant in ea. Compuncti sunt corde qui Christum crucifixerunt, agnouerunt peccatum suum, didicerunt aliquid ab Apostolis ne desperarent de indulgentia prædicatoris. Medicus enim venerat, & ideo non ad sanos venerat. Non est opus, inquit, sanis medicus, sed male habentibus, Non veni vocare iustos, sed peccatores ad penitentiam, Ergo dixi iniquis, nolite inique agere. Non audierunt. Olim enim nobis dictum est: Non audiuius, lapsi sumus, mortales facti, mortales geniti. Defluxit terra, audiant vel modo ut surgant ad medicum qui venit ad languidum: quem noluerunt audire sani ut non caderent, audiant iacentes ut surgant. Dixi iniquis, nolite inique agere. Quid agimus? Iam fecimus. *Et delinquentibus nolite exaltare cornu.* Quid est hoc? Si fecistis iniquitatem per cupiditatem, nolite eam defendere per elationem, confitemini si fecistis: qui enim non confitetur, & iniquus est, & exaltat cornu. Dixi iniquis, nolite inique facere: & delinquentibus, nolite exaltare cornu vestrum. Exaltabitur in vobis cornu Christi, si non exaltetur cornu vestrum. Cornu vestrum de iniquitate est, cornu Christi de maiestate est. *Nolite ergo efferi, ne loquamini aduersus deum iniquitatem.* Audite iam voces multorum, audiat vnusquisque & pungatur. Quid solent homines dicere? Vere non iudicat deus de rebus humanis. Et est vllum iudicium dei? Aut vere curat quid agatur in terra? Tam multi iniqui redundant felicitatibus, innocentes premuntur laboribus. Sed illi accidit nescio quid mali castigante deo & admonete, & nouit conscientiam suam, nouit pro merito peccatorum suorum aliquid se posse perpeti, vnde argumentetur aduersus deum. Quia non potest dicere, iustus sum, quid putamus eum dicere? Sunt peiores iniqui, & tamen ista non patiuntur. Hac est iniquitas quam loquitur homines aduersus deum. Videte autem quam iniquum sit, dum se vult iustum videri, illum facit iniustum. Qui enim dicit, inique patior quod patior, illum iniquum facit cuius iudicio patitur, se autem iustum qui iniquus patitur. Rogo vos fratres mei, æquum est hoc, ut deus credatur iniustus, tu iustus? Cum autem hoc dicis, loqueris aduersus deum iniquitatem. Quid dicit in alio Psalmo? Hæc fecisti, Numeratis quibusdam peccatis, hæc, inquit, fecisti & tacui. Quid est tacui? Nunquam tacet præcepto, sed interim tacet supplicio: quiescit à vindicta, non profert in damnatum sententiam, Sed hoc ille dicit, Feci illa & illa, & non vindicauit Deus. Ecce sanus sum, nihil mali contigit mihi. Hæc fecisti & tacui, suspicatus es iniquitatem quod ero tibi similis. Quid est, quod ero tibi similis? Quia tu iniquus es, & me tanquam iniquum putasti, tanquam approbatorem facinorum tuorum, non aduersatorem, non ultorem. Et quid postea tibi dicit? Arguam te & constituam ante faciem tuam. Quid est hoc? Quia modo peccando post terga te ponis, non te vides, non te inspicias: ego te pono ante te, & faciam tibi supplicium de te. Sic & hic, Ne loquamini aduersus deum iniquitatem: Attendite, Multi autem loquuntur istam iniquitatem, sed non audent palam, ne blasphemii exhorreantur ab hominibus piis.
In corde

Ioan. 5.

Matth. 19.

1. al. loco.

Gala. 2.

2. Cor. 13.

Ioan. 10.
1. al. ter-
ruerunt.

Acto. 1.

Matth. 9.

L

M

Psalm. 49.

Ibidem.

Ain corde suo ista cogunt, intus tali nefario cibo pascuntur, delectat eos loqui aduersus deum iniquitatem, & si non erumpunt lingua, corde non tacent. Vnde in alio Psalmo dicitur, Dixit stultus in corde suo, non est deus. Dixit stultus, sed homines timuit, noluit dicere vbi audirent homines. Et vbi dixit? Vbi audierat ipse de quo dixit. Propterea & hic in isto Psalmo charissimi attendite, quoniam hoc dixit, Nolite loqui aduersus deum iniquitatem, vidit multos hæc in corde agere, & adiunxit: *Quoniam neque ab oriente neque ab occidente neque à desertis montium, quoniam deus iudex est.* Iniquitatum tuarum iudex deus est. Et si deus est, vbique præsens est. Quò te auferes ab oculis dei, vt in parte aliqua loquaris quod ille non audiat? Si ab Oriente iudicat deus, secede in Occidentem, & dic quicquid vis aduersus deum. Si ab Occidente, vade in Orientem & ibi loquere. Si à desertis montium iudicat Deus, vade in medium populorum vbi tibi submurmures. De nullo loco iudicat, qui vbique secretus est, vbique publicus: quem nulli licet vt est cognoscere, & quem nemo permittitur ignorare. Vide quid agas? Loqueris aduersus deum iniquitatem. Spiritus domini repleuit orbem terrarum. Alia scriptura dicit hoc, & hoc quod continet orania, scientiam habet vocis. Propter hoc qui loquitur iniqua, non potest latere. Noli ergo cogitare deum in locis, ille tecum est talis qualis fueris. Quid est, talis qualis fueris? Bonus si bonus fueris, & malus tibi videtur si malus fueris, sed opitulatur si bonus fueris, vltor si malus fueris. Ibi habes iudicem in secreto tuo. Volens facere aliquid mali, de publico recipis te in domum tuam, vbi nemo inimicorum videat: de locis domus tue proptis & in faciem constitutis, remotis te in cubiculum: times & in cubiculo aliunde conscium, secedis in cortium, ibi meditaris: ille in corde tuo interior est. Quocumque ergo fugeris, ibi est. Te ipsum quò fugies? Nonne quocumque fugeris te sequeris? Quando autem & te ipso interior est, non est quò fugias à deo irato, nisi ad deum placatum. Prorsus non est quò fugias. Vis fugere ab ipso? Fuge ad ipsum. Ergo ne loquamini aduersus deum iniquitatem, nec illic vbi loquimini: Iniquitatem inquit, meditatus est in cubili suo. Quid meditatus est in cubili suo? Cubile cor eius dicens, Sacrificate, inquit, sacrificium iustitiæ & sperate in domino. Sed supra dixit, Dicite in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini. Quot habes ibi compunctiones facinorum, tot habe illic punitiones confessionum. Vbi ergo loqueris aduersus deum iniquitatem, ibi te iudicat, non iudicium differt, sed poenam. Iam iudicat, iam nouit, iam videt, poena restat. Cum fuerit presentata habebis & poenam. Cum apparuerit facies illius hominis, qui hic irrisus est, qui iudicatus est, qui crucifixus est, qui sub iudice stetit, cum apparuerit iudicans in presentia sua, tunc habebis poenam si te non correxeris. Quid ergo modo faciemus? Praueniamus faciem eius *ἐπιέξομεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ*. Preueni in confessione, veniet mitis quem feceris iratum. Neque à desertis montium, quoniam deus iudex est: non ab Oriente, non ab Occidente, non à desertis montium. Quare? Quoniam deus iudex est. Si in aliquo loco esset, non esset deus: quia vero deus iudex est, non homo, noli illum expectare de locis. Locus eius tu eris, si bonus, si confessus inuocaueris cum. *Hunc humiliat & hunc exultat.* Quem humiliat, quem exultat iudex ille? Attendite duos illos in templo, & videtis quem humiliat, & quem exultat. Ascenderunt in templo orare, ait, vnus pharisæus, & alter publicanus. Pharisæus dice-

bat, Gratias tibi ago, quia non sum sicut ceteri homines, D iniusti, raptores, adulteri, sicut & publicanus iste: ieiunabis in sabbato, decimas do omnium quacumque possideo. Ad medicum ascenderat, & membra sana ostendebat, vulnera tegebat. Quid ergo ille qui melius noverat vnde sanaretur? Publicanus autem de longinquo stabat & percutiebat pectus suum. Videtis eum de longinquo stantem, illi propinquabat quem inuocabat, & percutiebat pectus suum, dicens, Deus propitius esto mihi peccatori. Amen dico vobis, descendit iustificatus Publicanus ille magis quam Pharisæus ille: quia omnis qui se exultat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. Expositus est versus Psalmi huius, Deus iudex quid facit? Hunc humiliat, & hunc exultat: Humiliat superbum, exultat humilem. *Quia calix in manu domini vini meri plenus mixto.* Merito. *Et inclinavit ex hoc in hunc, verumtamen fex eius non est exinanita, bibent ex eo omnes peccatores terra.* Renouamini paululum, obscurum aliquid est. Sed quomodo audiimus Evangelij lectionem recentissimam, Petite & dabitur vobis, quærite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis: sed dicis mihi, Quò pulso vt aperiatur mihi? Neque ab oriente, neque ab occidente, neque à desertis montium, quoniam deus iudex est. Si præsens est hic atque illic, & absens nusquam, vbi stas, ibi pulsa: ibi tantum sta, quia stado pulsatur. Quid ergo est hoc? Primo quæstio ista occurrit, Vini meri plenus est mixto. Quomodo meri, si mixto? Caterum calix in manu domini cum dicit, eruditis in Ecclesia Christi loquitur, non vtique veluti forma humana circumscriptum Deum debetis vobis in corde pingere, ne clausis templis simulachra in cordibus fabricetis. Calix ergo iste aliquid significat, Inueniemus hoc. In manu autem domini est, in potestate domini est. Manus enim dei, potestas dei commendata est. Nam & de hominibus plerumque dicitur, In manu hoc habet: hoc est, in potestate habet, vt cum vult, faciat. Vini meri plenus est mixto. Consequenter ipse exposuit, Inclinavit, inquit, ex hoc in hunc, verumtamen fex eius non est exinanita. Ecce vnde mixto vino plenus erat. Non ergo vos terreat, quia & merum & mixtum: merum, propter sinceritatem: mixtum, propter fecem. Quid ergo ibi vinum, & quid ibi fex? Et quid est, inclinavit ex hoc in hunc, ita vt fex eius non sit exinanita? Vnde venerit ad hoc recordamini, hunc humiliat, & hunc exultat. Quod figuratum est nobis in Euangelio per duos homines, Pharisæum & Publicanum, hoc latius accipientes, intelligamus duos populos, Iudæorum & Gentium: Iudæorum populus Pharisæus ille, Gentium populus Publicanus ille. Iudæorum populus iactabat merita sua, Gentium populus confitebatur peccata sua. Qui nouit in literis sanctis & epistolas apostolicas, & actus Apostolorum, videt ibi quod dico, Ne longum faciam, quomodo Apostoli exhortabantur gentes ne desperarent, quod in magnis peccatis iacuisent, & reprimebant Iudæos ne se extollerent, quasi ex iustificationibus legis, & ideo se putarent iustos, gentes autem peccatores esse, quia Iudæis & lex erat, & templum erat, & sacerdotium erat. Illi autem omnes cultores idolorum, veneratores demoniorum, longe quidem positi, sicut Publicanus ille de longinquo stabat: sicut illi superbiendo recesserunt, sic isti confitendo propinquauerunt. Calix ergo vini meri plenus in manu domini, quantum donat dominus vt intelligā. Potest enim alius melius, quia sic se habet obscuritas scripturarum, difficile est vt vnum pariant intellectum, Quicumque tamen intellectus exierit, opus est vt

Est vt regula fidei cōgruat, nec maioribus inuidemus, nec de paruulis desperamus. Quid nobis videatur dico charitati vestrae, non vt obstruam aures vestras aduersus alios aliquid melius forte dicturos, Calix enim vini meri plenus mixto, videtur mihi esse lex quae data est Iudaeis, & omnis illa scriptura veteris quod dicitur testamenti, vbi sunt pondera omnium sententiarum. Nam ibi nouum abiconditum latet testamentum tanquam in fece corporalium sacramentorum, Circumcisio carnis magni sacramenti res est, & intelligitur ex eo circumcisio cordis. Templum Hierusalem illud magni sacramenti est res, & intelligitur ex eo corpus domini. Terra promissionis intelligitur regnum caelorum. Sacrificium victimarum & pecorum, magnum habet sacramentum. Sed in omnibus illis generibus sacrificiorum intelligitur vnum illud sacrificium, & vnica victima in cruce domini. Pro quibus omnibus sacrificiis vnum nos habemus, quia & illa figurabant haec, id est, illis haec figurabantur. Accepit populus ille legem, ac-

Roma. 2.

Ioan. 3.

Deute. 5.

cepit mandata iusta & bona. Quid tam iustum, quam non occides, non moechaberis, non furaberis, non falsum testimonium dices, honora patrem & matrem, non concupisces rem proximi tui, vnum deum adorabis & illi soli seruias. Omnia ista ad vnum pertinent. Illa vero carnalia quasi resederunt, vt remaneret apud illos, & effunderetur inde omnis spiritalis intellectus. Calix vero in manu domini, id est, in potestate domini, vini meri, id est, legis sinceræ, plenus est mixto, id est, cum fece corporalium sacramentorum. Et quia hunc humiliat superbum Iudaicum, & hunc exaltat confidentem gentilem, Inclinauit ex hoc in hunc, id est, à Iudaico populo in gentilem populum. Quid inclinauit? Legem. Eliquatus est inde spiritalis intellectus. Verumtamen fex eius non est exinanita, quia omnia sacramenta carnalia apud Iudaeos remanserunt. Bibent omnes peccatores terræ. Qui bibent? Omnes peccatores terræ. Qui peccatores terræ? Iudaei quidem erant peccatores, sed superbi: gentiles autem erant peccatores, sed humiles. Omnes peccatores bibent, sed vide qui fecem, qui vinum. Etenim illi bibendo fecem euauerunt, isti bibendo vinum iustificati sunt. Audeam dicere, & inebriatos, & non timbo: atque vtinam omnes sic inebriemini: recordamini, Calix tuus inebrians quam praeclarus est. Quid enim? Putatis fratres mei, omnes illos qui confitendo Christum etiam mori voluerunt sobrios fuisse? Vsq; adeo ebrii erant, vt suos non agnosceret. Omnes propinqui sui, qui eos à spe caelestium premiorum terrenis blandimentis auertere moliti sunt, non sunt agniti, non sunt auditi ab ebriis. Non erant ebrii quibus mutatum cor erat: Non erant ebrii quorum mens alienata erat ab hoc seculo: Bibent, inquit, omnes peccatores terræ. Sed quid bibent? vinum. Peccatores bibent, sed ne remaneant peccatores, vt iustificentur non vt puniantur.

Psalm. 22.

Ego autem. Nam omnes bibunt, sed seorsum ego, id est, Christus cum corpore suo. *In seculum gaudebo, psallam deo Iacob,* Promissione illa futura de qua dicitur, in finem ne corrumpas. Ego autem in seculum gaudebo.

Et omnia cornua peccatorum confringam, & exaltabuntur cornua iusti. Hoc est, hunc humiliat & hunc exaltat. Nolunt sibi frangi cornua peccatores, quæ sine dubio frangentur in fine. Non vis vt ille tunc frangat, tu hodie frange. Audisti enim supra, noli contemnere, Dixi iniquis, nolite inique agere: & delinquentibus, nolite exaltare cornu. Quando audisti, nolite exaltare cornu: contempsisti, & exaltasti cornu: venies ad finem, vbi fiet,

omnia cornua peccatorum confringam, & exaltabuntur cornua iusti. Cornua peccatorum, dignitates superbiorum: cornua iusti, munera Christi. Per cornua enim sublimitates intelliguntur. Oderis in terra sublimitatem terrenam, vt possis habere caelestem. Amas terrenam, non te admittit ad caelestem: & ad confusionem pertinebit quod frangitur tibi cornu, quomodo ad gloriam pertinebit, si exaltetur tibi cornu. Modo ergo est tibi tempus eligendi, tunc non erit. Non es dicturus, dimittar & eligam. Praecesserunt enim voces, dixi iniquis: Si non dixi, para excusationem, para defensionem: si autem dixi, preoccupa confessionem, vt non venias ad damnationem, quia tunc confessio sera erit, & defensio nulla erit.

In Psalmum septuagesimum quintum.

Praefatio.

OLENT inimici domini nostri Iesu Christi omnibus noti Iudaei gloriari in isto Psalmum quem cantauimus dicentes, Notus in Iudaea deus, in Iudaea magnum nomen eius, & insultare gentibus quibus non est notus deus, & dicere quia sibi soli notus est deus, quando propheta dicit, Notus in Iudaea deus: alibi ergo ignotus. Notus est autem reuera in Iudaea deus, si intelligant quid sit Iudaea. Nam vere non est notus deus, nisi in Iudaea. Ecce & nos hoc dicimus, quia nisi quisque fuerit in Iudaea, notus ei deus esse non potest. Sed quid dicit Apostolus? Qui in occulto Iudaeus est, qui circumcisio cordis, non litera sed spiritu. Sunt ergo Iudaei in circumcisio carnis, & sunt Iudaei in circumcisio cordis. Patres nostri multi sancti & circumcisio carnis habebant propter signaculum fidei, & circumcisio cordis propter ipsam fidem. Ab his patribus degenerantes isti qui modo in nomine gloriantur, & facta perdiderunt. Ab his ergo patribus degenerantes remanserunt in carne Iudaei, in corde Pagani. Ipsi enim Iudaei qui sunt: Ex Abraham à quo Isaac natus est, Et ex illo Iacob, & ex Iacob duodecim patriarche, & ex duodecim patriarchis populus vniuersus Iudaeorum. Sed Iudaei propterea maxime appellati sunt, quia Iudas vnus erat de filiis duodecim Iacob, patriarcha inter duodecim filios Iacob, & de stirpe eius regnum veniebat Iudaeis. Nam omnis ille populus secundum numerum duodecim filiorum Iacob, duodecim tribus habebat. Tribus dicuntur tanquam curiae & congregationes distinctae populorum. Habebat ego ille populus duodecim tribus, è quibus duodecim tribubus vna tribus erat Iuda, ex qua erant reges, & erat altera tribus Levi, ex qua erant sacerdotes. Sed quia sacerdotibus templo seruiantibus terra diuisa non est, oportebat vt duodecim tribubus dispertiretur omnis regio promissionis. Excepta ergo vna tribu maioris dignitatis, id est, tribu Levi, quæ erat in sacerdotibus, remaneret vndecim, nisi per adoptionem duorum filiorum Ioseph duodecim cōplerentur. Hoc quid sit aduertite. Vnus de duodecim filiis Iacob erat & Ioseph. Iste est Ioseph quem fratres sui in Aegyptum vendiderunt, & illic merito castitatis ad sublimitatem dignitatis perductus est, & affuit illi deus in omni opere suo, & suscepit fratres suos à quibus venditus erat, & patrem fame laborantes, sed propter panem ad Aegyptum descendentes. Iste Ioseph duos filios habuit, Ephraim & Manasse. Moriens Iacob tanquam testamento assumpto, assumpsit illos nepotes suos in numerum filiorum, & dixit filio suo Ioseph, Cateri qui nascuntur, tibi erunt, isti autem mihi, & diuident terram cum fratribus

Gen. 29.

Num. 11.

Gen. 43.

A tribus suis. Adhuc non erat data nec diuisa terra promissionis, sed dicebat ille in spiritu prophetans. Accedentibus ergo duobus filiis Ioseph, facta sunt nihilominus duodecim tribus, quia iam tredecim sunt. Pro vna enim tribu Ioseph, duae accesserunt, & facta sunt tredecim. Excepta ergo tribu Leui, illa tribu sacerdotum, que seruebat templo, & de decimis viuebat ceterarum omnium quibus terra diuisa est, remaneret duodecim.

1. Reg. 9. In his duodecim erat tribus Iuda, vnde reges erant. Nam primo de alia tribu datus est rex Saul, reprobatus est tanquam malus rex: postea datus est rex de tribu Iuda rex Dauid, & ex illo de tribu Iuda fuerunt reges. Iacob autem ille hoc dixerat quando benedixerat filios suos, Non deficiet princeps de Iuda, nec dux de femoribus eius, donec veniat cui repromissum est. De tribu autem Iuda venit dominus noster Iesus Christus. Est enim sicut scriptura dicit, & modo audistis, ex semine Dauid natus de Maria. Ceterum quod attinet ad diuinitatem domini nostri Iesu Christi, in qua aequalis est patri, non solum ante Iudaeos, sed etiam ante ipsum Abraham: nec solum ante Abraham, sed & ante Adam: nec solum ante Adam, sed & ante caelum & terram & ante secula, quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quia ergo in prophetia dictum est, Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux de femoribus eius, donec veniat cui repromissum est: considerentur priora tempora, & inuenitur quia Iudaei de tribu Iuda semper reges habuerunt, vnde dicti sunt Iudaei, & non habuerunt regem prius alienigenam, nisi Herodem illum, qui fuit quando dominus natus est. Vnde ceperunt reges alienigenae: Ab Herode. Ante Herodem omnes de tribu Iuda, sed donec veniret cui repromissum est. Ipso itaque veniente domino euersum est regnum Iudaeorum, & sublatum est ex Iudaeis. Modo non habent regnum, quia nolunt cognoscere verum regem. Videte iam si Iudaei sint appellandi. Iam videtis quia Iudaei non sunt appellandi. Ipsi voce sua abdicauerunt se ab isto nomine, vt Iudaei non sint indigni appellari nisi tantum carne. Vbi ergo se separauerunt ab isto nomine: Dicebant, sauebant in Christum, id est, in genus Iuda, sauebant in semen Dauid. Et ait illis Pilatus, Regem vestrum crucifigam? Et illi, Nos non habemus regem nisi Caesarem. O ergo Iudaei qui vocamini, & non estis, Si non habetis regem nisi Caesarem, defecit iam princeps de Iuda. Venit ergo ille cui repromissum est. Illi ergo verius Iudaei, qui Christiani facti sunt ex Iudaeis: ceteri Iudaei qui in Christum non crediderunt, etiam nomen ipsum perdere digni fuerunt. Iudaea ergo vera, Christi Ecclesia est, credens in illum regem, qui venit ex tribu Iuda per virginem Mariam, credens in illum de quo modo Apostolus dicebat, ad Timotheum scribens, Memor esto Iesum Christum resurrexisse a mortuis ex semine Dauid, secundum Euangelium meum. De Iuda enim Dauid, & ex Dauid dominus Iesus Christus. Nos autem credentes in Christum pertinemus ad Iudam, & nos cognouimus Christum, Qui oculis non vidimus, fide retinemus. Non ergo insultet Iudaei quia iam non sunt Iudaei. Ipsi dixerunt, Nos non habemus regem nisi Caesarem. Nam melius illis erat, vt rex illorum esset Christus, ex semine Dauid de tribu Iuda. Tamen quia ipse Christus ex semine Dauid secundum carnem, deus autem super omnia benedictus in secula, ipse rex noster & dominus noster: rex noster secundum quod natus est ex tribu Iuda secundum carnem Christus dominus saluator: deus autem noster quia est ante Iudam,

& ante caelum & terram, per quem facta sunt omnia, & D spiritualia & corporalia. Si enim omnia per ipsum facta sunt, & ipsa Maria de qua natus est, per ipsum facta est. Quomodo ergo ille quasi ceteri homines nasceretur, qui sibi fecit matrem de qua nasceretur? Ergo ipse dominus Apostolo dicente cum loqueretur de Iudaeis, quorum patres & ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia, deus benedictus in secula. Quia ergo Iudaei viderunt Christum & crucifixerunt, non viderunt deum. Gentes autem quia non viderunt & crediderunt, intellexerunt deum. Ergo si innotuit eis deus, in Christo mundum reconcilians sibi, & ideo illi crucifixerunt, quia in carne latentem deum non intellexerunt, recedat illa quae vocatur Iudaea & non est, accedat vera Iudaea, cui dicitur, Accedite ad eum & illuminamini, & vultus vestri non erubescant. Vultus vestri, Iudaei, non confundentur. Etenim audierunt & crediderunt, & facta est Ecclesia vera Iudaea, vbi notus Christus qui homo est ex semine Dauid, deus super Dauid.

Notus in Iudaea deus, in Israel magnum nomen eius. Et de Israel sic debemus accipere, quomodo de Iudaea, quomodo illi non sunt veri Iudaei, sic nec verus Israel. Quis enim dicitur Israel? Videns deum. Et quomodo illi viderunt deum, inter quos ambulauit in carne, & cum putarent hominem, occiderunt? Resurgens ille apparuit deus omnibus quibus se voluit demonstrare. Illi ergo digni sunt Israel dici, qui meruerunt Christum intelligere deum, in carne positum, vt non quod videbant contemnerent, sed quod non videbant adorarent. Non visum enim oculis gentes humili mente perceperunt illum quem non videbant, & fide tenuerunt. Proinde illi qui manibus tenuerunt, occiderunt: qui fide tenuerunt, adorauerunt. In Israel magnum nomen eius. Vis esse Israel? illum attende, de quo dominus ait, Ecce vere Israelita, in quo dolus non est. Si verus Israelita est, in quo dolus non est, dolosi & mendaces non sunt veri Israelitae. Non ergo dicant isti, quoniam apud illos est deus, & magnum nomen eius in Israel. Pro bent se Israelitas & concedo ego quia in Israel magnum nomen eius. Et factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Sion. Rursus Sion quasi patria est Iudaeorum: vera Sion, Ecclesia est Christianorum. Interpretatio autem nominum Hebraeorum sic nobis traditur: Iudaea confessio interpretatur. Israel videns deum. Post Iudaeam Israel, sic hic positum est, Notus in Iudaea deus, in Israel magnum nomen eius. Deum vis videre: Prius confitere tu, & sic in teipso fit locus dei, quia factus est in pace locus eius. Quamdiu enim non confiteris peccata tua, quodammodo rixaris cum deo. Quomodo enim non cum illo litigas, qui quod illi displicet laudas? Punit ille furem, tu furtum laudas: punit ille ebriosum, tu laudas ebriositatem. Litigas cum deo, non fecisti illi locum in corde tuo, quia in pace factus est locus eius. Et quomodo incipis pacem habere cum deo? Incipis illi in confessione. Psalmi vox est dicentis, Incipite domino in confessione. Quid est, incipite domino in confessione? Incipite adiungi deo. Quomodo? Vt hoc vobis displiceat, quod & illi displicet. Displicet illi vita tua mala: si placeat tibi, disingens ab illo: si displiceat tibi, per confessionem illi coniungeris. Vide ex quanta parte dissimilis es, quando utique propter ipsam dissimilitudinem displices. Factus enim es o homo ad imaginem dei: per vitam vero peruersam & malam perturbasti in te, & exterminasti in te imaginem conditoris tui. Factus dissimilis attendis in te & displices tibi: iam ex eo coepisti similis fieri, quia hoc

G hoc in te tibi displicet quod displicet & deo. Sed quomodo sum similis, inquis, deo, quando adhuc mihi displiceo: Ideo dictum est, incipite. Incipite, inquit, domino in confessione, perficietis in pace. Adhuc enim habes aduersum te bellum. Indicitur tibi bellum, non solum aduersus suggestiones diaboli, aduersus principem potestatis aeris huius, qui operatur in filiis diffidentiae, aduersus diabolum & angelos eius spiritalia nequitiae: non solum ergo aduersus istos tibi bellum in dicitur, sed aduersus te ipsum. Quomodo aduersus te ipsum? Aduersus tuam consuetudinem malam, aduersus vetustatem vite tuae malae, quae trahit te ad solitam, & refrenat a noua. Indicitur enim tibi quaedam noua vita, & tu vetus es. Nouitatis gaudio suspenderis, vetustatis onere praegravaris. Incipit tibi esse bellum aduersus te, sed ex qua parte tibi displices, iungeris deo: & ex qua parte iam iungeris deo, idoneus eris ad vincendum te, quia ille tecum est qui omnia superat. Attende quid dicit Apostolus, *Roma. 7.* **M**ente seruo legi dei, carne autem legi peccati. Vnde mente: Quia displicet tibi vita tua mala. Vnde carne: Quia non desunt suggestiones & delectationes malae: **H** sed ex eo quod mente iungeris deo, vincis quod in te non vult sequi. Praecessisti enim ex parte, & ex parte tardaris. Trahe te ipsum ad illum, qui te sursum tollit. Pondera quodam vetustatis grauaris, clama & dic, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? *Roma. 7.* **S**apient. 9. Quis me liberabit ab eo a quo grauior? Corpus enim quod corrumpitur aggrauat animam. Quis ergo liberabit? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Quare autem permittitur, vt diu contra te litiges, donec absorbeantur omnes cupiditates malae? Vt intelligas in te poenam tuam. In te ex teipso est flagellum tuum, sit rixa tua tecum. Sic vindicatur in rebellem aduersus deum, vt ipse sibi sit bellum, qui pacem noluit habere cum deo. Sed tene membra tua aduersus concupiscentias tuas malas. Surrexit ira, tene tu manum coniunctus deo. Potuit surgere, sed non inuenit arma. Apud iram tuam impetus est, apud te arma sunt. Sit impetus incermis, & discit iam non surgere qui frustra surrexit. Hoc autem dico charissimi, ne forte quia diximus, carne autem legi peccati, putetis consentiendum esse desiderii vestris carnalibus: & si non possunt modo nisi esse desideria carnalia, non est illis consentiendum. Propterea non dixit Apostolus, Non sit peccatum in vestro mortali corpore, nouit enim quia quoad mortale est, est ibi peccatum. Sed quid ait? Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore. Quid est, non regnet? Ipse exposuit, Ad obediendum, inquit, desiderii eius. Sunt desideria, existunt desideria, non tu obaudis desiderii tuis, non sequeris ipsa desideria, non illis consentis. Est tibi peccatum, sed amisit regnum, quando iam in te non regnat peccatum, postea inimica nouissima destruetur mors. Quid enim nobis promittitur, quando dictum est, *1. Cor. 15.* **M**ente seruo legi dei, carne autem legi peccati: Audi promissionem, quia non semper erunt in carne desideria illicita. Etenim resurget & mutabitur, & cum mutata fuerit caro ista mortalis in spiritale corpus, iam nullis concupiscentiis secularibus, iam nullis terrenis delectationibus titillabit animam, nec auertet a contemplatione dei. Fit ergo in ea quod dicit Apostolus. *Roma. 8.* **C**orpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem vita est propter iustitiam. Si autem qui suscitauit Iesum a mortuis habitat in vobis, qui suscitauit Iesum Christum a mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra propter spiritum suum qui habitat in vobis. Viuifi-

catis ergo corporibus vestris, erit pax vera, vbi locus K est dei, sed precedat confessio. Notus in Iudaea Deus. Confitere ergo prius, in Israél magnum nomen eius. Nondum vides in specie, vide ex fide: & fiet in te quod sequitur, Et factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Sion. Sion interpretatur contemplatio, Quid est contemplatio? Contemplabimur enim deum facie ad faciem. Hic nobis promittitur, in quem modo non videntes credimus. Quomodo gaudebimus cum viderimus eum? Fratres, si modo tantum gaudium in nobis facit promissio, quantum est factura redditio? Reddet enim nobis quod promisit seipsum, vt facie ipsius & illius contemplatione gaudeamus, & non aliquid aliud delectabit nos, quia nihil est melius illo qui fecit omnia quae delectant. Factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Sion: id est, in contemplatione quadam & speculatione, facta est habitatio eius in Sion. *Ibi confregit fortitudines arcuum, & scutum & gladium & bellum. Vbi confregit? In illa pace aeterna, in illa pace perfecta. Et modo fratres mei, qui bene crediderunt, vident quia de se non debent presumere, & omnem potentiam minarum suarum: & quicquid in eis acutum est ad nocendum, confringunt illud: & quicquid quasi pro magno habent unde se protegant temporaliter, & bellum quod aduersus deum defendendo peccata sua gerebant, omnia haec ibi confregit. Illuminans tu mirabiliter a montibus aeternis. Qui sunt montes aeterni? Quos ipse fecit aeternos. Qui sunt montes magni? Praedicatores veritatis. Tu illuminans, sed a montibus aeternis. Primi magni montes excipiunt lucem tuam, & a luce tua quam suscipiunt montes, vestitur terra. Sed illos magnos montes exceperunt Apostoli, tanquam orientis luminis primordia exceperunt Apostoli. Nunquid quod acceperunt, apud se retinuerunt? Non. Ne diceret & illis, Serue nequam & piger, dares pecuniam meam nummulariis. Si ergo quod susceperunt, non apud se retinuerunt, sed omni orbi terrarum praedicauerunt: Illuminans tu admirabiliter a montibus aeternis: Quos aeternos fecisti, per illos vitam aeternam & ceteris promissisti. Illuminans tu admirabiliter a montibus aeternis. Magnifice cum pondere dictum est, Tu, ne putet aliquis quod montes illuminent. Multi enim putantes quod ab ipsis montibus illuminarentur, fecerunt sibi partes de montibus, & ipsos montes ceciderunt, & ipsi contracti sunt. Nescio qui sibi fecerunt Donatum, nescio qui sibi fecerunt Maximianum, nescio qui sibi fecerunt illum & illum. Quare computant salutem suam in hominibus esse, non in deo? O homo, venit ad te lux per montes, sed deus te illuminat, non montes. Illuminans tu, inquit, non montes. Tu illuminans a montibus quidem aeternis, sed tu illuminas. Vnde & in illo loco quid ait Psalmus? *Psalm. 124.* **L**euauit oculos meos in montes, vnde veniet auxiliu mihi. Quid ergo? In montibus est spes tua, & inde tibi veniet auxiliu. Remansisti in montibus, vide quid agas? Est aliquid super montes? Super montes est quem tremunt montes. *Leuauit, inquit, oculos meos in montes, vnde veniet auxiliu mihi. Sed quid sequitur? Auxiliu meum, inquit, a domino, qui fecit caelum & terram. In montes quidem leuauit oculos meos, quia per montes mihi sunt scripturae monstratae, sed ego cor habeo in illo qui illuminat omnes montes. Ergo fratres hoc ad hoc dictum est, ne quisquam vestrum velit spem suam ponere in homine. Tam diu est aliquid homo, quam diu haeret illi a quo factus est homo. Nam recedens ab illo, nihil homo est: & cum haeret illi, tu sic accipe consilium per hominem, vt illum**

A illum consideres qui illuminat hominem. Etenim & tu potes accedere ad illum, qui tibi per hominem loquitur. Non enim fecit illum accedere ad se, & te repellit. Et qui vere sic accessit ad deum, ut in illo habitet deus, displicent illi omnes qui in illo ponunt spem suam. Propterea datum est quoddam exemplum cum ipsos apostolos sibi diuiserunt, & in schismata ierunt qui dicebant, Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cepha, id est, Petri. Hos plangit Apostolus & dicit eis, Diuisus est Christus: Et se elegit quem apud ipsos contemneret. Nūquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Vide bonum montem quærētem gloriam non sibi, sed à quo montes illuminantur. No-

lebat de se præsumi, sed de illo de quo ipse præsumpserat. Quisquis ergo ita se commendare voluerit populis, ut si forte contigerit ei aliquis tumultus frāgat post se populos, & diuidat Ecclesiam catholicam propter se, non est de illis montibus quos illuminat altissimus. Sed quis est iste? Contenebratus à se, non illuminatus à domino. Vnde autem probantur isti montes? Si forte contigerit aliquis tumultus aduersus montes in Ecclesia, aut per populares seditiones carnalium, aut per aliquas falsas suspitiones hominum, bonus mons repellit à se omnes qui propter ipsum volunt ab vnitare recedere. Sic enim ipse remanebit in vnitare, si propter ipsum non diuisa fuerit ipsa vnitas. Illi autem diuisi sunt, quando recessit populus ab orbe terrarum, & secutus est nomen ipsorum, gāuisi sunt, elati sunt, & deiecti sunt. Humiliarentur & exaltarentur, quomodo humiliatus est

B Apostolus dicēs, Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? Et alio loco, Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit. Ergo neque qui plātat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat deus. Tales montes in se humiles sunt, in deo excelli sunt. Qui autem in seipsis excelli sunt, à deo humiliantur: quoniam

C qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Ideo tales quia superbias suas attēdunt, in amaricat hominibus pacificis in Ecclesia. Illi volunt coagulare pacem, isti inter se miscēt dissensionem. Et quid de illis dicit alius Psalmus? Qui amaricant, non exaltentur in semetipsis. Illuminans tu, attende hic tu admirabilis à montibus æternis: *Conturbati sunt omnes insipientes corde.*

Prædicata est veritas, dicta est æterna vita, dicta est esse alia vita, quæ non est de ista terra. Contempserunt homines vitam præsentem, & amauerunt vitam futuram, illuminati per montes illuminatos. Insipientes autem corde conturbati sunt. Quomodo conturbati sunt? Cum Euangelium prædicatur. Et quid est vita æterna? & quis est qui resurrexit à mortuis? Admirati sunt Athenienses, loquēte Paulo apostolo de resurrectione mortuorum, & putauerunt eum nescio quas fabulas dicere. Sed quia dicebat esse aliam vitam, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, ergo insipientes corde turbati sunt. Sed quid eis cōtigite?

Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. amauerunt presentia, & dormierunt in ipsis presentibus: & sic illis facta sunt ipsa presentia delitiosa, quomodo qui videt per somnium inuenisse se thesauros, tam diu diues, quam diu non euigilet. Somnium illud diuitem fecit, euigilatio pauperē fecit. Tenuit illum somnus fortasse in terra dormientem, & in duro iacentem, pauperem & forte mendicum. In somnis vidit se iacere in lecto eburneo vel aureo, & in plumis aureis altius extructis: quam diu dormit bene dormit, euigilans inuenit se iacere in duro in quo illū som-

nustenuerat. Tales sunt & isti. Venerunt in hanc vitam, & per cupiditates temporales quasi obdormierunt hic, & exceperunt illos diuitia, & vanæ pompæ volaticæ, & transferunt, non intellexerunt quantum inde boni posset fieri. Nam si nossent aliam vitam, illic sibi thesaurizarent, quod hic erat periturum: sicut Zacchæus vidit illud bonum maior publicanorum, quādo suscepit domum Iesum hospitio, & ait, Dimidium rerum mearum do pauperibus: & si cui aliquid fraudauit, quadruplum reddo. Non erat iste in vanitate somniātium, sed in fide euigilantium. Ideo dominus quia medicus intrauerat ad egrotum, pronunciauit salutem illius, & ait, Hodie salus huic domui facta est, quoniam & hic est filius Abrahæ: ut noueritis quia nos imitando fidem filij Abrahæ sumus: Iudæi autem qui de carne superbiunt à fide degenerauerunt. Ergo dormierunt somnum suum viri diuitiarum, & nihil inuenerunt viri diuitiarum in manibus suis. Dormierunt enim in cupiditatibus suis, delectat illos, transit somnus iste, transit vita ista, & nihil inuenerunt in manibus suis, quia nihil posuerunt in manus Christi. Vis aliquid inuenire in manibus tuis postea? Noli contemnere modo manum pauperis, & respice manus inanes, si vis habere manus plenas. Dixit enim dominus, esuriui & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi potum: hospes fui, & adduxistis mihi manducare: & cetera. Et illi, Quando te vidimus esurientem, sitientem, aut hospitem? Et ille dicit illis, Quando vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Esurire in pauperibus voluit, qui diues in cælo est: & tu dubitas homo dare homini cum scias te Christo dare quod das, à quo accepisti quicquid das. Sed illi dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. *Ab increpatione tua deus Iacob, dormitauerunt omnes qui ascenderunt equos.* Qui sunt qui ascenderunt equos? Qui humiles esse noluerunt. Nō in equis sedere peccatum est, sed cernicē potestatis cōtra deū erigere, & putare se in aliquo honore esse. Quia diues es ascēdisti, increpat deus & dormis. Magna ira increpantis, magna ira. Attendat charitas vestra rē tremendam. Increpatio strepitum habet, strepitus expurgisci solet homines facere. Tantū pondus est increpantis dei, ut diceret, Ab increpatione tua deus Iacob, dormitauerunt omnes qui ascenderunt equos. Ecce quo somno dormitauit ille Pharaō qui ascendebat equos: Non enim vigilauit in corde, quia de increpatione durum cor habebat. Duritia enim cordis, obdormitio est. Rogo vos, fratres mei, videte quomodo dormiūt, qui sonante Euangelio & amen & halleluia per totum orbem terrarum, adhuc vitam veterem nolunt damnare & in nouam euigilare. Erat scriptura dei in Iudæa, modo per totum orbem terrarum cantatur. In illa vna gente dicebatur deus vnus, qui fecit omnia, esse adorandus & colendus, modo ibi tacetur Christus. Resurrexit Christus irrisus est in cruce, ipsam crucem suam in qua irrisus est, iam fixit in frontibus regum, & adhuc dormitur. Magna ira dei fratres: Melius nos eum audiui-mus qui dicit, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Sed qui illum audiunt? Qui non ascendunt equos. Qui sunt qui non ascendunt equos? Qui modo non se iactant & extollūt, quasi in honoribus & potestatibus suis. Ab increpatione tua deus Iacob, dormitauerunt qui ascenderunt equos. *Tu terribilis es, & quis resistet tibi tunc ab ira tua?* Modo dormiūt & iratum non sentiunt, sed ut dormirent iratus est. Modo quod dormientes non sentiunt, in fine sentient. Appar-

Lucæ. 19.

Ibidem.

E
Matth. 25.F
Exod. 14.

Ephē. 5.

rebit

Grebit enim iudex viuorum & mortuorum. Et quis resistet tibi tunc ab ira tua? Modo enim loquuntur quod volunt, & disputant contra deum, & dicunt. Qui sunt Christiani, aut quis est Christus? aut quales inepti qui credunt quod non vident, & dimittunt delicias quas vident, & sequuntur fidem rerum quæ oculis ipsorum non exhibentur? Dormitis & balatis, loquimini aduersus deum quatum potestis. Usquequo peccatores domine, usquequo peccatores gloriabuntur? Respondent & loquuntur iniquitatem. Quando autem nemo respondet, & nemo loquitur, nisi quando se in se conuertat? Quando in se conuertent dentes, quibus modo nos rodunt, quibus nos discerpunt irridendo Christianos, & reprehendendo vitam sanctorum? Tunc se in se conuertet, cum illis eueniet quod dicitur in libro Sapientia, Dicent inter se poenitentiam agentes, & per angustiam spiritus gementes, cum viderint gloriam sanctorum, tunc dicent, Hi sunt quos aliquando habuimus in risum. O qui multum dormistis, certe iam euigilatis, & in vestris manibus nihil inuenitis. Videtis quomodo plenas habeant manus gloria dei, quos tanquam pauperes irrifistis. Dicite ergo tunc vobis, quando non resistitis iræ dei, non manu, non lingua nec verbo, nec cogitatione. Apparebit enim vobis manifestus quem irridendum putastis, cum vobis venturus nunciaretur. Et quid dicent? Ergo errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol non ortus est nobis. Quomodo iustitiæ sol oritur dormientibus? Sed ab ira & increpatione eius dormiunt. Hoc forte dicitur est, sed melius est non ascendere equum, & tamen ipsi equos suos accusabunt. Audi illos accusantes equos suos in quibus dormierunt. Ergo errauimus, inquit scriptura, à via veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol non ortus est nobis. Quid nobis profuit superbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia tanquam umbra. Ergo vigilasti aliquando, sed melius equum non ascenderes, vt tunc non dormitares, quando vigilare debuisti, & audire vocem Christi, vt illuminaret te Christus. Tu terribilis es, & quis resistet tibi tunc ab ira tua? Quid enim erit tunc? *De caelo iaculatus es iudicium, terra timuit & quiescit.* Quæ se modo turbat, quæ modo loquitur, timere habet in fine & quiescere. Melius modo quiesceret, vt in fine gauderet. Terra timuit & quiescit. *Cum exurgeret in iudicio dominus, vt saluos faceret omnes mites corde.* Qui sunt mites corde? Qui fremetes equos non ascenderunt, sed in humilitate sua peccata confessi sunt. Vt saluos faceret omnes mites corde. *Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquæ cogitationis solennia celebrabunt tibi.* Prima cogitatio, posteriores reliquæ cogitationis. Quæ est cogitatio prima? Vnde incipimus, bona illa cogitatio vnde incipies confiteri. Confessio adiunget nos Christo. Iam vero confessio ipsa, id est, prima cogitatio, facit in nobis reliquias cogitationis, & ipsæ reliquæ cogitationis solennia celebrabunt tibi. Cogitatio hominis confitebitur tibi, reliquæ cogitationis solennia celebrabunt tibi. Quæ est cogitatio quæ confitebitur? Quæ damnat vitam priorem cui displicet quod erat, vt sit quod non erat, ipsa est prima cogitatio. Sed quia sic debes recedere à peccatis, prima cogitatione confessus deo, vt non tibi recedat de memoria quia peccator fuisti: per hoc quod peccator fuisti, solennia celebras deo. Adhuc intelligendum est, prima cogitatio confessionem habet, & recessione à veteri vita. Sed si oblitus fueris à quibus peccatis liberatus sis, non agis gratias liberatori, & non ce-

lebras solennia deo tuo. Ecce prima cogitatio confitens K Sauli apostoli, iam Pauli, qui primo Saulus fuit, quando audiuit vocem de caelo cum persequeretur Christum, & fureret in Christianos, & vellet vt vbiicumque inuentos adduceret necandos, audiuit vocem de caelo, Saule Saule, quid me persequeris? Et circumfusus lumine, facta sibi cæcitate in oculis vt intus videret, emisit primam cogitationem obedientia, cum audiret, Ego sum Iesus Nazarenus quem tu persequeris: Domine ait, quid me iubes facere? Et hæc cogitatio confitentis, iam deum appellat quem persequeretur. Quomodo reliquæ cogitationis solennia celebrabant in Paulo auditis, cum ipse Apostolus legeretur, Memor esto Christum Iesum reuerxisse à mortuis ex semine David, secundum euangelium meum. Quid est, memor esto? Non deleatur de memoria tua cogitatio qua primo confessus es: sint reliquæ cogitationis in memoria. Et quemadmodum repetit quod sibi donatum est, idem Paulus apostolus alio loco, Qui prius, inquit, fui blasphemus & persecutor, & iniuriosus. Quid dicit? Prius fui blasphemus. Nunc quid adhuc blasphemus est? Vt non esset blasphemus, fuit prima cogitatio confitens: vt autem commemoraret quid illi donatum est, reliquæ cogitationis erant, per ipsas reliquias cogitationis solennia celebrabat. Etenim fratres mei, ecce innouauit nos Christus, donauit nobis omnia peccata & conuersi sumus. Si obliuiscamur quid nobis donatum est, & à quo donatum est, obliuiscimur munus saluatoris. Cum autem non obliuiscimur munus saluatoris, nonne quotidie nobis Christus immolatur? Et semel pro nobis Christus immolatus est, Cum credidimus, tunc nobis fuit cogitatio: modo autem reliquæ cogitationis sunt, qua meminimus quis ad nos venerit, & quid nobis donauerit: ex ipsis reliquiis cogitationis, id est, ex ipsa memoria, quotidie nobis sic immolatur, quasi quotidie nos innouet, qui prima gratia sua nos innouauit. Iam enim innouauit nos dominus in baptismo, & facti sumus noui homines, in spe quidem gaudentes, vt in tribulatione simus patientes: tamen non debet de memoria nostra recedere, quid nobis praestitum sit, & si modo non est cogitatio tua quæ fuit. Etenim prima cogitatio fuit confitentis recedere à peccato, modo autem non recedis. sed tunc recessisti: sint reliquæ cogitationis, nec excidat à memoria qui sanauit. Vulnus te habuisse si oblitus fueris, non tibi erunt reliquæ cogitationis. Quid enim putatis dixisse David? Ecce ex omnium persona loquitur. Peccauit David sanctus grauiter, missus est Nathan propheta ad illum, & corripuit illum, & confessus est, & dixit, Peccavi. Hæc fuit prima cogitatio confitentis. Cogitatio hominis confitebitur tibi. Quæ erant reliquæ cogitationis, quando ait, Et peccatum meum ante me est semper: Quæ fuit ergo prima cogitatio? Vt recederet à peccato. Et si iam recessit à peccato, quomodo peccatum illius ante illum est semper? Si prima cogitatio transiit, sed reliquæ cogitationis solennia celebrabunt. Meminerimus ergo fratres charissimi, rogamus vos, Quisquis liberatus est à peccato, meminerit quid fuit: sint in illo reliquæ cogitationis. Tunc enim portat alium ad sanandum si se meminerit esse sanatum. Ergo vnusquisque recordetur quid fuit, & vtrum iam non sit, & tunc subueniet ei qui adhuc est quod ille iam non est. Si autem iactat se quasi de meritis suis, & repellit tanquam indignos peccatores, & sine misericordia sinit, equum ascendit, videat ne dormiat. Dormitauerunt enim qui ascenderunt equos. Iam tunc dimisit equum: humiliavit

Psalm. 93.

Sapient. 5.

Ibidem.

1. al. tremuit & sic deinceps.

I

Act. 9.

2. Tim. 1.

1. Tim. 1.

Roma. 1.

M

2. Reg. 11.

Psalm. 10.

A humiliavit se, non iterum ascendat equū, id est, non se rursus erigat in superbiam. Vnde fit illi hoc: Si reliquę cogitationis solennia celebrent deo. *Vouete & reddite domino deo nostro.* Quis quod potest voueat, & reddat. Non voueatis, & non reddatis, sed quisque quod potest, voueat, & reddat. Non sitis pigri ad vouendum, non enim viribus vestris implebitis, deficientis si de vobis pręsumitis: si autem de illo cui vouetis, vouete, securi reddetis. Vouete & reddite domino deo nostro omnes cõmuniter. Quid debemus vouere: Credere in illum sperare ab illo vitam æternam, bene viuere secundum cõmunem modum. Est enim quidam modus communis omnibus, Furtum non facere, non nubere castimoniali pręcipitur, & nuptę non pręcipitur: adulterium non facere, omnibus pręcipitur. Non amare vinolentiam qua ingurgitatur anima, & corrumpitur in se templum dei, omnibus æqualiter pręcipitur. Non superbire, omnibus æqualiter pręcipitur. Non hominem occidere, non odisse fratrem, non aduersus aliquem tenere perniciem, omnibus in communi pręcipitur. Hoc totum **B** omnes vouere debemus. Sunt etiam vota propria singulorū, alius vouet deo castitatem coniugalem, vt pręter uxorem suam non nouerit aliam: sic & sęmina, vt pręter virum suum non nouerit alium. Alij etiam vouent, & si experti tale coniugium, ultra nihil tale pati, nihil tale concupiscere aut sustinere, & ipsi vouerūt aliquid maius, q̄ illi. Alij virginitatem ipsam ab incunte ætate vouent, vt nihil tale vel experiantur, quale illi experti sunt & reliquerunt, & isti vouerunt plurimū. Alij vouēt domum suam esse hospitalem omnibus sanctis aduenientibus, magnum votum vouent. Alius vouet relinquere omnia sua distribuendo pauperibus, & ire in cõmunem vitam, in societatem sanctorum, magnum votum vouit. Vouete & reddite domino deo vestro. Quisquē quod vouere voluerit voueat, illud attendat, vt quod vouerit reddat. Vnusquisq; deo quod vouet, si respicit retrorsum, malum est. Nescio quæ castimonialis nubere voluit. Quid voluit? Quod & virgo quælibet. Quid voluit? Quod & mater ipsius. Aliquid mali voluit? Mali planē. Quare? Quia iam vouerat domino Deo suo. Quid enim dixit de talibus Apostolus Paulus, cum dicat viduas adulescentulas nubere si velint? Sed tamen ait quodam loco, Beatior autem erit si sic permanserit secundum meum consilium. Ostendit beatiorē si sic permanserit, non tamen damnandam si nubere voluerit. Quid autem ait de quibusdam quę vouerunt & non reddiderunt? Habentes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quid est, primam fidem irritam fecerunt? Vouerunt & non reddiderūt. Nemo ergo positus in monasterio frater, dicat: recedo de monasterio, neque enim soli qui sunt in monasterio peruenturi sunt ad regnum cęlorum, & illi qui ibi non sunt ad deum non pertinent. Respondetur ei, Sed illi nō vouerunt, tu vouisti, tu retro respexisti. De die iudicij cum dominus minaretur, quid ait? Mementote vxoris Loth. Omnibus dixit. Quid enim fecit vxor Loth? Liberata est à Sodomis, & in via posita, retrorsum respexit. Vbi respexit, ibi remansit. Facta est autem statua salis, vt illius contemplatione condiātur homines, cor habeant, non sint fatui, non retro respiciant, ne malum exemplum dantes, ipsi remaneant, & alios condiant. Nam & modo dicimus illud quibusdam fratribus nostris, quos forte viderimus velut infirmari in proposito bono, & talis vis esse quales illi. Obiicimus illis quosdam qui retro respexerunt, illi fa-

tui sunt in se, sed alios condiant, quando commemo- **D** rantur, vt illorum exemplum timentes, isti retro ne respiciant. Vouete & reddite domino deo nostro, quia illa vxor Loth ad omnes pertinet. Maritata mulier voluit facere adulteriū, de loco suo quò peruenerat retro respexit. Vidua quę iam sic permanere voluerat, voluit nubere. Hoc voluit quod licuit ei quę nupsit, sed illi nō licuit, quę de loco suo retro respexit. Virgo est castimonialis, iam dicata deo, habebat & cetera quę vere ornant ipsam virginitatem, & sine quibus illa virginitas turpis est. Quid si enim sit corpore integra, & mente corrupta? Quid est quod dixi? Quid si nullus tetigerit corp⁹, sed si forte ebriosa sit, superbia sit, litigiosa sit, linguosa sit? Hęc omnia dānat deus. Si antequā vouisset nupsisset, non dānaretur. Elegit aliquid melius, superauit quod ei licebat, superbit & illicita tanta committit. Hoc dico, nubere licet antequā voueat, superbire nunquam licet. O tu virgo dei nubere noluiisti quod licet, extollis te quod non licet. Melior virgo humilis, quā maritata humilis: sed melior maritata humilis, quā **E** virgo superba. Quę autem respexit ad nuptias, nō quia voluit nubere damnatur: sed quia iam ante recesserat, & sit vxor Loth respiciendo retrorsum. Non sitis pigri qui potestis, quibus aspirat deus apprehendere gradus meliores, quia non ista ideo loquimur vt non voueatis, sed vt voueatis & reddatis. Vouete & reddite domino deo nostro. Iam quia ista tractauimus, forte volebas vouere, & modo non vis vouere. Sed quid tibi dixerit psalmus attende, non dixit, nolite vouere: sed, vouete & reddite. Quia audisti reddite, non vis vouere? Ergo vouere volebas & non reddere? Immō vtrūque fac. Vnum sit ex professione tua, aliud ex adiutorio dei perficietur. Aspice eum qui te ducit, & nō respicies retro vnde te educit. Qui te ducit, ante te ambulat: vnde te eduxit, post te est. Ama ducentem, & non te damnat retro respiciētem. Vouete & reddite domino deo nostro. *Omnes qui in circuitu eius sunt, offerēt munera.* Qui sunt in circuitu eius? Vbi est enim iste, vt ducat omnes qui in circuitu eius sunt? Si deum patrem cogites, vbi non est qui vbique præsens est? Si filium cogites secundum formam diuinitatis, & ipse cum patre vbique est, quia ipse est sapientia dei, de qua dictum est, Attinget autē vbique propter suam mundiciam. Si autem filium sic intelligas, secundum quod assumpsit carnem, & visus est inter homines, & crucifixus est, & resurrexit, nouimus quia ascendit in cælum. Qui sunt in circuitu eius? Angeli. Ergo nos non offerimus munera, quia omnes qui in circuitu eius sunt, dixit, offerent munera? Si sepultus dominus noster hic esset in terra, & iaceret corpus ipsius, quomodo alicuius martyris vel apostoli, attenderemus eos qui in circuitu eius essent, quęcūq; vel gentes essent circa ipsum locum vndique vel conuenientes ad illam sepulturam cum muneribus. Nunc autē ascendit, sursum est. Quid est hoc, Omnes qui in circuitu eius sunt, offerent munera? Hoc interim quod deus admonet dicam vobis, quid ex his verbis ipse mihi inspirare dignat⁹ sit: si melius aliquid postea visum fuerit, & hoc vestrum est, quia communis est omnibus veritas. Non est mea, nec tua: non est illius aut illius, omnibus communis est. Et fortassis ideo media est, vt in circuitu eius sint omnes qui diligunt veritatē. Quicquid enim omnibus commune est, in medio est. Quare in medio dicitur? Vt tātum distet ab omnibus, & tantū propinquet omnibus. Quod non in medio est, quasi priuatum sit. Quod publicū est, in medio ponitur: vt omnes qui veniunt,

niunt,

1. sen. dist.
37. cap. fa-
teamur.
Sapient. 8.
Baruch. 3.
Marci. 16.

1. Tim. 5.

1. Cor. 7.

1. Tim. 5.

Ad fratres

in cremo.

sermo. 60.

Luc. 17.

Gen. 19.

Gniunt, percipiant, illuminentur. Nemo dicat, meum est, ne in parte sua velit facere quod in medio est omnibus. Quid est ergo, omnes qui in circuitu eius sunt, offerent munera? Omnes qui intelligunt communem esse omnibus veritatem, & non illam faciunt quasi suam superbiendo de illa, ipsi offerent munera qui humilitatem habent: qui autem quasi suam faciunt quod omnibus commune est, tanquam in medio positum, ad partem seducere conantur, non offerent hi munera: quia omnes qui in circuitu eius sunt, offerent munera terribili, Offerentur munera terribili. Timeant ergo omnes, qui in circuitu eius sunt. Ideo enim timebunt, & cum tremore laudabunt, quia ideo in circuitu eius sunt, ut omnes assequantur eum, & publice omnibus confluat, & publice illuminet, hoc est, contremiscere. Tu cum feceris eum tibi quasi proprium, & iam non communem, extolleris in superbiam: cum scriptum sit, Seruire domino in timore, & exultate ei cum tremore. Ergo offerent munera, qui in circuitu eius sunt. Ipsi enim humiles sunt, qui communem nouerunt esse omnibus[veritatem]. Cui offerent munera? *Terribili & ei qui aufert spiritum principum.*

Psalm. 2.

Hritum principum. Spiritus enim principum, superbi sunt spiritus. Illi ergo non sunt spiritus eius, quia & si aliquid nouerunt, suum volunt esse, non publicum. Sed ille qui commendat se, tanquam æqualem omnibus, qui se in medio ponit, ut omnes capiant quantum possunt, quicquid possunt, non de cuiusquam hominis, sed de dei: & ideo de suo, quia ipsi facti sunt eius: Ergo illi omnes humiles sint, necesse est: Perdiderunt spiritum suum, & spiritum dei habent. A quo perdiderunt spiritum suum? Ab illo qui aufert spiritum principum. Quãdoquidem

Psalm. 103.

dicitur ei in alio loco, Auferes spiritum eorum & deficient, & in puluerem suum conuertentur. Emitte spiritum tuum & creabuntur, & innouabis faciem terræ. Nescio quis intellexit aliquid, suum vult esse, adhuc spiritum suum habet: Bonum est illi ut perdat spiritum suum, & habeat spiritum dei. Adhuc inter principes superbit, bonum est illi ut redeat ad puluerem suum, & dicat, Memento domine quia puluis sumus. Si enim te confessus fueris puluerem, deus de puluere facit hominem. Omnes qui in circuitu eius sunt, offerent munera. Omnes humiles contententur ei & adorant eum, Terribili offerent munera. Vnde terribili: Exultate cum tremore: Et ei qui aufert spiritum principum, id est, tollit audaciam superbiorum. *Terribili apud reges terræ.* Terribiles sunt reges terræ, sed ille super omnes qui terret reges terræ. Esto rex terræ, & erit tibi terribilis deus. Quomodo, inquires, ero rex terræ? Rege terram, & eris rex terræ. Non ergo auiditate imperandi ponere tibi ante oculos prouincias latissimas, quã tua regna diffundas: Terram quam portas rege. Audi Apostolum regentem terram,

Psalm. 102

Psalm. 2.

Non sic pugillor quasi aërem verberans, sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo: ne forte alius predicans, ipse reprobus efficiat. Ergo fratres mei, esto te in circuitu eius, ut per quemcumque vobis veritas sonuerit, non illam imputetis illi per quem sonat: sed de medio sit omnibus, quia æqualiter adest omnibus. Et estote humiles, ne vobis & vos ipsi vsurpetis si quid forte boni illius intellexeritis: quia & nos quod melius intellexerimus, vestrum est: & quod vos melius intellexeritis, nostrum est, ut in circuitu eius simus, & humiles simus: Atque ita perdentes spiritum nostrum offeremus munera terribili super omnes reges terræ, id est, super omnes reges carnis suam, sed subiectos creatori suo.

1. Cor. 9.

In Psalmum septuagesimum sextum enarratio.

PSALMI huius limen ita scribitur: *In finem K pro Idithum Psalmus ipsi David.* In finem quid sit, nostis. Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Idithum interpretatur transiliens eos. Asaph interpretatur congregatio. Loquitur hic ergo congregatio transiliens, ut perueniat ad finem qui est Christus Iesus. Quæ sint itaque transilienda, ut ad illum finem peruenire possimus, vbi iam quod transiliamus non habemus: Psalmi textus ipse demonstrat. Etenim tamdiu transilire debemus, quicquid nos impedit, quicquid irretit, quicquid visco quodam illigat, & onere aggrauat volatum nostrum, donec perueniamus ad id quod sufficit, vltra quod nihil est, infra quem sunt omnia, & ex quo sunt omnia. Patrem quippe ipsum volebat Philippus intueri, & dicebat domino Iesu Christo, Ostende nobis patrem & sufficit nobis: tanquam tamdiu transiliendum esset, quicquid aliud esset, donec perueniret ad patrem, vbi iam securus assisteret, & quid ei vltra requirendum esset non haberet. Hoc est enim, sufficit. Verum ille qui verissime dixerat, Ego & pater vnum sumus admonuit Philippum, docuitque omnem hominem qui Christum intelligeret, etiam in eo habere finem, quia ipse & pater vnum sunt. Tanto enim, inquit, tempore vobiscum sum, & non vidistis me? Philippe qui me videt, videt & patrem. Quisquis ergo Psalmi huius animum sentire, imitari, tenere vult, omnia desideria carnalia transiliat, seculique huius pompam & illecebram calcet, nihilque sibi aliud proponat vbi consistat, nisi ex quo sunt omnia, in quibus omnibus etiam ipse laborat, donec ad finem perueniat. Quid nobis ergo indicat transiliens iste?

Expositio Psalmi.

Voce mea, inquit, ad dominum clamaui. Sed multi clamant ad dominum pro diuitiis acquirendis damnisque deuitandis, pro suorum salute, pro stabilitate domus sue, pro felicitate temporalis, pro dignitate seculari, postremo etiam pro ipsa salute corporis, quæ patrimonium est pauperis. Pro his atque huiusmodi rebus multi clamant ad dominum, vix quicquam propter ipsum dominum. Facile quippe homini est quodlibet desiderare à domino, & ipsum dominum non desiderare, quasi vero suauius esse possit quod dat, quam ipse qui dat. Quisquis ergo pro alia re qualibet clamant ad dominum, nondum est transiliens. Hic vero transiliens quid dicit? Voce mea ad dominum clamaui. Et ne arbitreris vocem ipsius qua clamauit ad dominum propter aliud emissam, quam propter ipsum dominum, secutus ait, *Et vox mea ad deum.* Emitteretur enim vox qua clamemus ad deum, & ipsa vox ad aliud est, non ad deum. Ad hoc enim est vox, propter quod editur vox. Ille ergo qui deum gratis amabat, qui voluntarie deo sacrificabat, qui transilierat quicquid infra est, nihilque aliud supra se viderat, quod effunderet animam suam, nisi ex quo & per quem & in quo creatus erat, ad quem clamauerat voce sua, ad illum esse fecerat ipsam vocem suam, Vox mea, inquit, ad deum. Et nunquid sine causa? Vide quid sequitur: *Et attendit mihi.* Vere tunc tibi attendit, quando ipsum quæris, non quando per ipsum aliud quæris. Dictum est de quibusdam, Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret: ad dominum, nec exaudiuit eos. Quare? Quia vox eorum non ad deum. Exprimat hoc alio loco scriptura, vbi dicit de talibus, dominum non inuocauerunt. Ad illum clamare non cessauerunt, & tamen dominum non inuocauerunt. Quid est, Dominum non inuocauerunt? Dominum in se non

non

Ibidem. A non vocauerunt, Ad cor suum dominum non inuitauerunt, a domino se habituri noluerunt. Et ideo quid eis contigit? Ibi trepidauerunt timore ubi non erat timor. Ideo de rerum presentium amissione tremuerunt, quoniam non erant pleni illo quem non inuocauerunt, Non gratis amauerunt, ut amissis temporalibus rebus possent dicere, Sicut domino placuit, ita factum est, sit nomē domini benedictum. Ergo iste, vox mea, inquit, ad dominum, & attendit mihi, Doceat nos quomodo id fiat. *In die tribulationis meae deum exquisiui.* Qui es qui hoc facis? In die tribulationis tuae, vide quid exquiras. Si carcer facit tribulationem, exire de carcere exquiris. Si febris facit tribulationem, sanitatem exquiris. Si famēs facit tribulationem, saturitatem exquiris. Si damna faciunt tribulationem, lucrum exquiris. Si peregrinatio facit tribulationem, ciuitatem tuae carnis exquiris. Et quid cuncta commemorem, aut quando cuncta commemorem? Vis esse transiliens? In die tribulationis tuae deum exquire, non per deum aliud, sed ex tribulatione deū: ut ad hoc deus remoueat tribulationem, ut securus inhæreas deo. In die tribulationis meae

B deum exquisiui, non aliud aliquid, sed deum exquisiui. Et quomodo exquisisti? *Manibus meis non se coram eo.*

Dic hoc rursus, videamus, intelligam, imitemur si possumus. In die tribulationis tuae quid exquisisti? Deum. Quomodo exquisisti? Manibus meis. Quando exquisisti? Nocte. Vbi exquisisti? Corā eo. Et quo fructu exquisisti? *Et non sum deceptus.* Omnia ergo videamus fratres, omnia consideremus, omnia interrogemus, & quid sit tribulatio in qua iste deum exquisiuit, & quid sit manibus inquirere deum, & quid sit nocte, & quid sit coram illo, & sequitur, quod omnes intelligunt, Et non sum deceptus. Quid est enim, & non sum deceptus? Inueni quod quærebam. Tribulatio non illa vel illa cogitanda est, Etenim vnusquisque nondum transiliens, nondum putat esse tribulationem, nisi quæ acciderit huic vitæ ex aliquo tristi tempore. At vero ille transiliens, totam vitam istā tribulationem suam reputat. Hic enim amat patriam supernam, ut terrena peregrinatio, ipsa sit maxima tribulatio. Quomodo enim non sit tribulatio vita ista, rogo vos? Quomodo non sit tribulatio quæ dicta est tota tētatio? Habes scriptum in libro Iob,

Iob. 7. **C** Nunquid non tentatio est vita humana super terram? Nunquid dixit, tentatur vita humana super terram? Ipsa vita tentatio est. Si ergo tentatio, utique tribulatio. In hac igitur tribulatione, hoc est, in hac vita, deum exquisiuit iste transiliens. Quomodo? Manibus, inquit, meis. Quid est, manibus meis? Operibus meis. Nō enim aliquid corporeum querebat, ut contrectando inueniret, quod perdidit, ut manibus quæreret nummum, aurum, argētum, vestem, quicquid tale est quod manibus teneri possit: quāquam & ipse dominus noster Iesus Christus voluit se manibus inquiri, quādo dubitanti discipulo cicatrices ostendit. Sed nunquid cum ille exclamasset tangens cicatrices vulnerum eius, Dominus meus & deus meus, nōne audiuit, Quia vidisti me credidisti, beati qui non viderunt & crediderunt? Si ergo ille manibus quærens Christum, hoc audire meruit, ut opprobrium ei fuerit ita quæsisse, nos qui beati dicti sumus, qui non vidimus & credidimus. Quid ergo? Ad nos non pertinet manibus quætere? Pertinet sicut dixi, operibus quætere. Quando hoc? Nocte. Quid est nocte? In hoc seculo. Nox enim est antequam effulgeat dies, in aduentu clarificato domini nostri Iesu Christi, Nam vultis videre quia nox est? Nisi lucernam

hic haberemus, in tenebris permanerem. Petrus enim D dicit, Et nos habemus certiore propheticum sermo- *2. Petri. 1.* nem, cui benefactis intendentes, velut lucernæ lucenti in obscuro loco, donec dies luceat, & lucifer oriatur in cordibus vestris. Veturus est ergo dies post istam noctem, interim in hac nocte lucerna nō desit. Et hoc est fortasse quod nunc facimus. Has literas exponēdo, lucernam inferimus, ut in hac nocte gaudeamus, Quæ quidem debet accēsa esse semper in domibus vestris. *1. al. cordi-* Talibus enim dicitur, Nolite spiritum extinguere, Et *bus.* tanquam exponens quid diceret, secutus ait, Prophetiā *1. Thes. 5.* nolite spernere, id est, lucerna in vobis semper luceat. Et hæc quidem lux in comparatione cuiusdam ineffabilis diei nox dicitur, Nam ipsa vita fidelium in comparatione vitæ infidelium dies est. Quomodo autē sit nox iam diximus, & ostendimus Petri apostoli testimonio, Qui quidem etiam & lucernam nominauit, & de ipsa lucerna nos admonuit ut intēdamus ei, id est, prophético sermone, donec dies luceat, & lucifer oriatur in cordibus nostris. Quomodo autem iam vita fidelium dies sit in comparatione vitæ impiorum, Paulus ostendit: Abiiciamus, inquit, opera tenebrarū, & induamur *Roma. 13.* arma lucis, sic ut in die honeste ambulemus. Ergo honeste viuentes in comparatione vitæ impiorum, in die sumus. Sed iste dies vitæ fidelium non sufficit huic Idithum, transilire vult & istum diem, donec veniat ad illum diem ubi noctis tentationem nullam omnino formidet. Hic enim quāuis dies sit vita fidelium, tentatio *Iob. 7.* est vita humana super terram: Nox & dies, Dies in comparatione infidelium, Nox in comparatione angelorum: Habent enim diem angeli, quem nos nondum habemus, iam nos habemus quem non habent infideles: Sed nondum habent fideles, quem angeli habent: Tūc *Matth. 22.* autem habebunt cum erunt æquales angelis dei, quod illis in resurrectione promissum est. In hac ergo iā die & adhuc nocte, in comparatione futuri diei quem desyderamus, die in comparatione præteritæ noctis cui renunciauimus: In hac ergo, inquam, nocte deum requiramus manibus nostris: Non cessent opera, quæramus deum, non sit inane desiderium. Si in via sumus, sumptus erogemus, ut peruenire possimus, Manibus quæramus deum: Et si nocte quærimus quem manibus quærimus, non decipimur, quia coram ipso quærimus. *F* Quid est coram ipso? Nolite facere iustitiam vestrā coram hominibus, ut videamini ab eis, alioqui non habebitis mercedem apud patrem vestrum. Cum ergo facis elemosynam, ait, manus illæ sunt quærentes deum, non li tubicinare ante te, sicut hypocritæ faciunt, sed sit ele- *Ibidem.* mosyna tua in occulto: & pater tuus qui videt in occulto, reddet tibi. Ergo manibus meis nocte coram eo, & non sum deceptus. Quanta tamē iste Idithum pertulerit in hac terra, & in hac nocte, & quomodo habuerit quodammodo transiliendi necessitatē impingentibus atque pungentibus deorsum tribulationibus, ut necesse fuerit transilire, intentissime audiamus. *Negavi consolari animam meam.* Tantum tædium me hic occupauit, ut cōtra omnē consolationem clauderet se anima mea. Vnde huic tale tædiū? Fortasse quia vinea grandinata est, aut quia olea non prouenit, aut quia vindemia à pluuia intercepta est. Vnde huic tædiū? Audi hoc ex alio Psalmo. Ipsius enim & ibi vox est, Tædium detinuit me à *Psalm. 118.* peccatoribus relinquentibus legem tuam. Tanto ergo tædio de huiusmodi malo affectum se iste dicit, ut negaret cōsolari animam ipsius, Propè absorbuerat eum tædium, Tristitia quæ eum omnino irreparabiliter merferat,

Gmerferat, negat se consolari. Quid igitur restabat? Primo vide unde cōsoletur. Nōne sustinuerat qui simul contristaretur & non inuenerat? Quō enim se verteret ad consolationem quem occupauerat tedium de peccatoribus relinquentibus legem dei? Quō se verteret? Ad hominem dei quemlibet? In multis iam forte iste expertus erat magnam tribulationem, qui magis de illorum aliqua delectatione præsumpserat, Videntur enim aliquādo iusti homines, & gaudetur ad eos, Et necesse est vt gaudeatur, quoniam charitas sine gaudio talis esse non potest. In his autem, in quibus gauisus est homo si forte aliquid prauum contigerit, quomodo saepe contingit, quanta lætitia ibi erat, tātus mœror accedit: ita vt postea iam timeat homo laxare habenas gaudiorum, timeat se lætitiæ committere, ne quanto magis lætatus fuerat, tanto amplius si aliquid contigerit contabescat. Percussus ergo scandalis abundantibus quasi multis vulneribus clausit contra se humanam consolationem, & negauit consolari animam ipsius. Et unde vita? Unde respiratio? *Memor sui dei & delectatus sum.*

Hgnum consolatore. Non quiescendo memor fui dei & delectatus sum. Prædicandus igitur est deus, cuius iste memor factus delectatus est, & consolatus in quadam tristitia, & quodammodo salute desperata recreatus, Prædicandus est deus. Deniq; quod consolatus est iste, secutus ait, *Garrui.* In ipsa consolatione memor factus dei, delectatus garrui. Quid est garrui? Lætatus sum, exultauit loquendo, Garruli enim proprie dicuntur, qui à vulgo verbosi appellantur, accedente lætitia, nec valentes nec volentes tacere. Factus est iste talis. Et rursus quid ait? *Et defecit spiritus meus,* Tedium contabuerat, Recolendo deum delectatus fuerat, rursus garriendo defecerat. Quid sequitur? *Anticipauerunt vigilias omnes inimici mei.* Vigilauerunt super me omnes inimici mei. Plus me vigilauerunt, vigilando præoccupauerunt me. Vbi non muscipulas ponunt? Nōne vigilias anticipauerunt omnes inimici mei? Qui sunt enim isti inimici, nisi illi de quibus dicit Apostolus, Non est vobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus & potestates & rectores mundi tenebrarum harum, aduersus spiritalia nequitiæ in cœlestibus? Ergo aduersus diabolum & angelos eius inimicitias exercemus. Rectores eos mundi dixit, quia ipsi regunt dilectores mundi. Non enim regunt mundum, quasi rectores sint cœli & terræ, sed mundum peccatores dicit, Et mundus eum non cognouit. Talem mundum illi regunt, qui non cognoscunt Christum, Contra hos habemus inimicitias perpetuas. Denique quolibet habeas inimicitias aduersus hominem, cogitas finire, siue illius satisfactione si ille te læsit, siue tua sit si tu læsisti, siue vtriusque si vos inuicem læsistis, laboras satisfacere & concordare, Cum diabolo autem & angelis eius nulla concordia est. Ipsi nobis inuident regnum cœlorum, Mitescere omnino erga nos non possunt, quia anticipauerunt vigilias omnes inimici mei. Plus illi vigilauerunt ad decipiendū, quàm ego ad custodiendū me. Anticipauerunt vigilias omnes inimici mei. Quomodo enim non anticipauerunt vigilias, qui vbiq; muscipulas posuerunt? Tedium inest cordi, Metuendum est ne absorbeat tristitia: lætitia, metuendum est ne garriendo deficiat spiritus tuus. Anticipauerunt vigilias omnes inimici mei. Denique in ipsa garrulitate dum loqueris, & securus loqueris, quanta plerumque inueniuntur, quæ velint tenere inimici & reprehende-

re, unde velint etiam eriminari & calumniari, hoc dixit, illud sensit, hoc locutus est, Quid faciat homo, nisi quod sequitur? *Conturbatus sum & non sum locutus.* Conturbatus ergo, ne in eius garrulitate inimici anticipantes vigilias, calumnias quærerent & inuenirent, non est locutus, Nunquam tamen iste transiliens cessaret in se. Et si forte à garrulitate cessauit, qua surrepserat ei de ipsa locutione placere hominibus, non tamen destitit, non cessauit, vt conaretur & hoc ipsum transcendere. Et quid dicit? *Cogitavi dies antiquos.* Iam iste velut qui vapulauerat foris, tulit se intro. In secretario suæ mentis agit, Et quid ibi agat dicat nobis, Cogitavi dies antiquos. Bene est illi. Videte quæ cogitat rogo vos. Intus est, apud se cogitat dies antiquos: Nemo illi dicit, male dixisti: nemo illi dicit, multum locutus es: nemo ei dicit, peruerse sensisti: Ita sit ei bene secum, adiuuet deus, cogitet dies antiquos, & dicat nobis in ipso interiore cubiculo suo, quid egerit, quod peruenerit, quid transilierit, vbi manserit. Cogitavi dies antiquos.

Et annorum æternorum memor fui. Qui sunt anni æterni? Magna cogitatio. Videte quid sibi vult ista cogitatio, nisi magnum silentium, ab omni forinsecus strepitu, ab omni rerum humanarum tumultu? Intus requiescat, qui cogitare vult istos annos æternos. Nunquid anni in quibus sumus, æterni sunt, aut in quibus fuerunt maiores nostri, aut in quibus futuri sunt posteri nostri? Absit vt æterni existimentur. Quid enim de his annis manet? Ecce loquendo dicimus, hoc anno. Et quid tenemus de hoc anno præter vnum diem in quo sumus? Nam superiores dies anni huius iam trāsierunt nec tenentur, futuri autem nondum venerunt. In vno die sumus & dicimus hoc anno, imò dic hodie, si aliquid vis præsens dicere. Nam de toto anno quid præsens tenes? Quicquid de illo præteritum est, iam non est: quicquid de illo futurum est, nondum est. Quomodo hoc anno? Corrige locutionem: Hodie dic, verum dicis. Hodie iam dicemus. Rursus & hoc attēde, cum hodie hoc horæ matutinæ trāsierunt, horæ futuræ nondum venerunt, Et hoc ergo corrige, Hac hora dic: Et de ista hora quid tenes? Momenta eius quædam iam trāsierunt, quæ futura sunt nondum venerunt: Hoc momento dic, Quo momento? Dum syllabas loquor: si duas syllabas dicam, altera non sonat, nisi cum illa trāsierit. Ipsa denique vna syllaba si duas literas habeat, non sonat posterior litera, nisi prior abierit. Quid ergo tenemus de his annis? Anni isti mutabiles sunt, anni æterni cogitandi sunt, anni qui stant, qui non venientibus & abeuntibus diebus peraguntur, anni de quibus alio loco scriptura dicit deo, Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Hos annos iste transiliens, non in garrulitate forinsecus, sed in suo silentio cogitauit. Et annorum æternorum memor fui: *Et meditatus sum nocte cum corde meo.* Nemo illi calumniosus tendiculas verborum requirit, in corde suo meditatus est. *Garrībam.* Ecce est illud garrire: Obserua igitur iterum te, ne deficiat spiritus tuus: Non inquit, non sic garrībam quasi foris, alio modo nunc: Quomodo nunc? Garrībam, *Et scrutabar spiritum meum.* Si scrutaretur iste terram, vt venas auri inueniret, nemo eum desipere diceret, imò sapientem multi dicerent, qui vellet ad aurum peruenire. Quanta homo habet intus, & non fodit? Scrutabatur iste spiritum suum, & cum ipso spiritu suo loquebatur, & in ipsa locutione garrībam. Seipsum enim interrogabat, seipsum examinabat, in se iudex erat. Et quid sequitur? Scrutabar spiritum meum. Timendum est ne in ipso

Psal. 68.

Eph. 6.

Ioan. 1.

Psal. 101.

In ipso spiritu suo remaneat, garruit enim foris. Et quia anticipauerunt vigilas omnes inimici eius, inuenit ibi tristitia, & defecit spiritus eius. Qui garriebat foris, ecce cepit intus garrire securus: Ibi solus, ibi in silentio cogitat annos aeternos. Et per scrutabar, inquit, spiritum meum. Et loquimur domine in spiritu suo remaneat, & non sit tranquillus: Iam tamen melius agit, quae foris agebat: Transcendit aliquid, Et hinc videamus quod. Non enim cessat iste tranquillus, donec veniat in finem: vnde habet titulum Psalmus, Garriebam, inquit, & scrutabar spiritum meum. Et quid inuenisti? *Non in aeternum repellet deus.* Tadium inuenerat in hac vita, nusquam fidem, nusquam securam consolationem. Ad quoscunque homines intendebat, scandalum in eis inueniebat, aut timebat, Nusquam ergo securus: Taceri illi malum erat, ne sileret a bonis. Loqui & foris garrive molestum erat, ne anticiparet vigilas omnes inimici eius, calumnias inquirerent in verbis eius. Angustatus in hac vita vehementer, multum de alia vita cogitavit, vbi ista non sit tentatio. Et quando illuc peruenit: Non enim non constat, quia quod hic patimur, ira dei est. Dicitur hoc in Esaiam, Non in aeternum vindex in vobis ero, neque per omne tempus irascer vobis. Et dicit, Quare: Spiritus enim a me procedet, & omnem flatum ego feci: Propter peccatum paululum quidem contristavi eum & percussi eum, & auerti faciem meam ab illo, & abiit tristis, & ambulauit vias suas. Quid ergo? Hec ira dei semper erit? Non hoc inuenit iste in silentio. Quid enim dicit: Non in aeternum repellet deus: *Et non apponet ultra ut beneplaceat ei adhuc.* Quid est, ut beneplaceat ei adhuc: Repellere & in aeternum repellere non apponet. Necessesse est ut reuocet ad se seruos suos, necessesse est ut recipiat fugiuos redeuntes ad dominum, necessesse est ut exaudiat vocem compeditorum. Non in aeternum repellet deus, & non apponet ultra ut beneplaceat ei adhuc: *Aut in finem misericordiam suam abscondet, & generatione in generatione, Aut obliuiscetur misereri deo.* In te, a te, in alterum nulla est misericordia, nisi eam tibi deus donet, Et ipse deus obliuiscitur misericordiam: Riuis currit, fons ipse siccat: Aut obliuiscetur misereri deus: *Aut continebit in ira sua miserationes suas?* Id est, sic irasceatur ut non misereatur? Facilius ille iram, quam misericordiam continebit? Hoc & per Esaiam dixerat, Non in aeternum vindex in vobis, neque per omne tempus irascer vobis. Hoc & postea quam dixit, Abiit tristis, & ambulauit vias suas: Vias, inquit, eius vidi, & sanavi eum. Hoc vbi cognouit iste, transcendit se, & delectatur domino, ut ibi esset, & in eius operibus magis garriret, non in spiritu suo, non in eo quod erat, sed in eo a quo factus erat. Et hinc ergo transiliens transcendit. Videte transilientem, videte si remaneat alicubi quousque perueniat ad deum. *Et dixi.* Iam seipsum transiliens: quid dixit? *Nunc cepi.* Cum excelsissem & me, nunc cepi, Hinc iam nullum periculum est: Nam in me ipso remanere, periculum fuit: Et dixi, Nunc cepi. *Hac est immutatio dexterae excelsi.* Modo me cepit mutare excelsus, modo recepi aliquid, vbi securus sum: modo intraui aliquam aulam gaudiorum, vbi nullus timetur inimicus: Modo cepi esse in ea regione, vbi non anticipent vigilas omnes inimici mei. Nunc cepi, haec est immutatio dexterae excelsi. *Memor fui operum domini.* Iam videte illum spatari in operibus domini. Garriebat enim foris, & contristatus inde defecit spiritus eius, Garruit intus cum corde suo & cum spiritu suo, & per scrutatus eundem spiritum suum: memor fuit annorum aeternorum, memor fuit misericordiae domini, quia non

repellet dominus in aeternum, & cepit iam in eius operibus securus gaudere, securus exultare. Audiamus iam opera ipsa, & exultemus & nos: Sed affectus etiam nos transiliamus, nec ad temporalia gaudeamus. Habemus enim & nos cubile nostrum, Quare non illuc intramus? Quare non in silentio agimus? Quare non spiritum nostrum per scrutamur? Quare annos aeternos non cogitamus? Quare in operibus dei non latamus? Sed nunc audiamus, & ipso dicente delectemur, ut etiam cum hinc abierimus, faciamus quod ipso loquente faciebamus: si tamen facimus ceptum ipsius quod dixit, nunc cepi. Gaudere in operibus dei est obliuisci, & te, si potes illo solo delectari. Quid enim melius illo? Non vides, quia cum ad te redis, in deteriore redis. Memor fui operum domini: *Quia memor ero ab initio mirabilium tuorum. Et meditabor in omnibus operibus tuis, & in affectionibus tuis garriam.* Ecce tertium garrire. Garruit foris quando defecit, garruit in spiritu suo intus quando profecit, garruit in operibus dei quando peruenit quod profecit. Et in affectionibus tuis garriam, non in affectionibus meis. Quis viuit sine affectionibus? Et putatis fratres, E quia qui deum timeat, deum colunt, deum diligunt, nullas habent affectiones? Vere hoc putabis & putare audebis, quod affectiones habeat tabula, theatrum, venatio, aucupium piscatus, & non habeant opera dei, & non habeant meditationes dei interiores affectiones quasdam suas, cum inspicitur mundus, & ponitur ante oculos spectaculum naturae rerum, & in his quaeritur artifex, & inuenitur nusquam displicens, & per omnia placens. *Deus in sancto via tua.* Inspicit iam opera misericordiae dei circa nos, ex his garrit, & in his affectionibus exultat. Primo inde cepit in sancto via tua. Quae via tua in sancto: Ego sum, inquit, via veritas & vita. *Ioan. 14.* Redite ergo homines ab affectionibus vestris. Quo itis? Quo curritis? Quo non solum a deo, sed etiam a vobis fugitis? Redite prauaricatores ad cor, scrutamini spiritum vestrum, recolite annos aeternos, inuenite misericordiam dei circa vos, attendite opera misericordiae eius, In sancto via eius. Filij hominum vsquequo graues corde: Quid quaeritis in affectionibus vestris? Ut quid diligitis vanitatem, & quaeritis mendacium? Et scitote quoniam magnificauit dominus sanctum suum. In sancto via tua. Ad ipsum ergo attendamus Christum, Attendamus ibi viam eius. Deus in sancto via tua. *Quis deus magnus sicut deus noster?* Habent gentes affectiones circa deos suos, idola adorant, oculos habent & non vident, aures habent & non audient, pedes habent & non ambulabunt. Quid ambulat ad deum qui non ambulat? Non, inquit, ea colo. Et quid colis? Nomen quod ibi est: Certe hoc colis quod alibi dictum est, Quonia diu gentium daemonia. Aut idola colis, aut daemonia? Nec idola, nec daemonia, inquit. Et quid colis? *Stellas, solem, lunam, ista caelestia.* Quanto melius, qui fecit & terrena & caelestia? *Quis deus magnus sicut deus noster?* *Tu es deus qui facis mirabilia solus.* Tu vere magnus deus, faciens mirabilia, in corpore, in anima, solus faciens. Audierunt surdi, viderunt caeci, conualuerunt languidi, surrexerunt mortui, constricti sunt paralitici, Sed miracula ista tunc in corporibus. Videamus in anima, Sobrii sunt, paulo ante ebriosi. Fideles sunt, paulo ante adoratores simulacrorum. Res suas donant pauperibus, qui alienas antea rapiebant. Quis deus magnus sicut deus noster? Tu es deus qui facis mirabilia solus. Fecit & Moyses, sed non solus, Fecit & Helias, fecit & Helias, fecerunt & Apostoli, sed nullus eorum solus. Illi

G cum facerent, tu cum eis, tu quando fecisti, illi non tecum. Non enim tecum fuerunt cum fecisti, quando & ipsos tu fecisti. Tu es deus qui facis mirabilia solus. Quomodo solus? Nūquid forte pater & non filius, aut filius & non pater? Immò pater & filius & spiritus sanctus. Tu es deus, qui facis mirabilia solus. Non enim tres dii, sed vnus deus facis mirabilia solus, & in ipso transiliente. Nam vt etiam transiliret, & ad ista perueniret, miraculum dei fuit. Quando intus garruiuit cum spiritu suo, vt transiliret & ipsum spiritum suum, & in dei operibus delectaretur, ipse ibi fecit mirabilia. Sed quid fecit deus?

Notam fecisti in populis virtutem tuam. Inde congregatio ista Asaph transilientis, quia notam fecit in populis virtutem suam. Quam virtutem suam notam fecit in populis?

1. Cor. 1.

Nos autem predicamus Christum crucifixum, iudais quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis autem vocatis iudais & Græcis Christum dei virtutem, & dei sapientiam. Si ergo virtus dei Christus, notum fecit Christum in populis, An & hoc nondum agnoscimus, & ita desipimus, ita infra iacemus, ita nihil transilimus, vt hoc non videamus? Notam fecisti in populis

H virtutem tuam. *Redemisti in brachio tuo populum tuum.* Brachio tuo, hoc est, virtute tua. Et brachium domini cui reuelatum est: Redemisti in brachio tuo populum tuum.

Esai. 53.

Filios Israel & Ioseph. Quomodo duos populos filios Israel & Ioseph? Nōne filii Ioseph in filiis Israel? Ita plane, Hoc scimus, hoc legimus, hoc scriptura clamat, hoc veritas indicat, quoniam Israel idem qui Iacob, habuit filios duodecim, inter quos vnus erat Ioseph, & ex duodecim filiis Israel quotquot nati sunt, ad populum Israel pertinent. Quomodo ergo ait, filios Israel & Ioseph? Nescio quid hic distinguendum admonuit. Perferuntur spiritum nostrum, fortassis ibi aliquē posuit deus, quem debemus & nocte querere manibus nostris, vt non decipiamur, forte inueniemus & nos in hac distinctione filios Israel & Ioseph. Per Ioseph alium populum intelligi voluit, Gentium populum intelligi voluit, Quare gentium populum per Ioseph? Quia Ioseph veditus est in Aegyptum a fratribus suis. Ille Ioseph cui fratres inuiderunt, & eum in Aegyptum vendiderunt, venditus in Aegyptum laborauit, humiliatus est, agnitus, exaltatus, floruit, imperauit. Et his omnibus quid significauit? Quid

Gen. 37.

I nisi Christum a fratribus venditum eiectum de terra sua tanquam in Aegyptum gentium? Ibi primo humiliatum, quando persecutiones martyres patiebantur, nunc exaltatum sicut videmus, quoniam impletum est in eo, Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi. Ergo Ioseph populus ex gentibus, Israel vero populus ex gente Hebræorum. Redemit populum suum deus filios Israel & Ioseph, Per quid? Per lapidem angularem, in quo duo parietes copulati sunt. Et exequitur quomodo. *Viderunt te aquæ deus.* Quid sunt aquæ? Populi. Quæ sunt istæ aquæ? Dicitur in Apocalypsi, responsum est populi, Ibi inuenimus aptissime aquas in figura positas populorum. Supra autem dixerat, Notam fecisti in populis virtutem tuam. Merito ergo viderunt te aquæ deus. *Viderunt te aquæ & timuerunt.* Ideo mutatae sunt quia timuerunt. Viderunt te aquæ deus & timuerunt. *Et conturbatae sunt abyssi.* Quæ sunt abyssi? Altitudines aquarum. Quis nō turbatur in populis cum conscientia pulsatur? Quæris altitudinem maris, quid profundius humana conscientia? Ista profunditas turbata est, quando in brachio suo redemit populum suum deus. Quomodo turbatae sunt abyssi? Quando omnes conscientias suas cōfitemdo fuderunt. Et turbatae sunt abyssi.

Psal. 71.

Eph. 2.

Apoc. 17.

Multitudo sonitus aquarum. In laudibus dei, in confessionibus peccatorum, in hymnis & canticis, in orationibus. Multitudo sonitus aquarum. *Vocem dederunt nubes.* Inde isti sonitus aquarum, inde abyssorum perturbatio, quia vocem dederunt nubes. Quæ nubes? Prædicatores verbi veritatis. Quæ nubes? De quibus inuatur cuidam vineæ deus, quæ pro vna fecit spinas, & dicit, Mandabo nubibus meis, ne pluant super eam imbre. Denique Apostoli relinquentes Iudæos, ierunt ad gentes, In omnibus gentibus vocem dederunt nubes prædicando Christum. Vocem dederunt nubes. *Et enim sagitta tua pertransierunt.* Eadem voces nubium rursus sagittas dixit. Verba enim Euangelistarum sagittas fuerunt, Similitudines enim sunt, Nam proprie nec sagitta est pluuia, nec pluuia sagitta. At vero verbum dei & sagitta est quia percutit, & pluuia quia rigat. Nemo ergo iam miretur abyssorum conturbationem, quando sagittas tuas pertransierunt. Quid est, pertransierunt? Non in auribus remanserunt, sed corda transierunt.

Vox tonitruum tui in rota. Quid est hoc? Quomodo intellegitur sumus? Adiuuet dominus. Vox tonitruum tui in rota. Solebamus pueri suspicari cum audiremus tonitrua de cælo, quasi vehicula de stabulo processisse. Habent enim tonitrua quandam concussionem similem vehiculis. Nunquid ad ista puerilia redituri sumus, vt intelligamus, Vox tonitruum tui in rota: quasi aliqua vehicula habeat deus in nubibus & transitus vehiculorum illorum strepitum concitet? Absit. Hoc puerile est, vanum, nugatorium. Quid est ergo, Vox tonitruum tui in rota? Voluitur vox tua, Neque hoc intelligo. Quid faciemus? Interrogemus ipsum Idithum, ne forte ipse exponat, quod dixit, Vox, inquit, tonitruum tui in rota. Non intelligo. Audiam quid dicis, *Apparuerunt fulgura tua orbi terrarum.* Dic ergo, Non intellexeram. Orbis terrarum est rota. Nam circumitus orbis terrarum merito & orbis dicitur, Vnde breuis etiã rotela, orbiculus appellatur. Vox tonitruum tui in rota, apparuerunt fulgura tua orbi terrarum. Nubes illæ in rota circumierunt orbem terrarum, circumierunt tonando & corruscando, abyssum commouerunt, præceptis tonuerunt, miraculis corruscauerunt. In omnem enim terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. *Commota & contremebunda facta est terra.* Id est, omnes qui habitant in terra. Per similitudinem autem ipsa terra, mare est. Quare? Quia gētes omnes maris nomine nūcupantur, quod vita humana amara est, & procellis ac tempestatibus subdita. Iam illud si attendas quod homines se tanquã pisces deuorant, cum maior minorē absorbet. Hoc est ergo hoc mare illud Euangelistæ ierunt. *In mari est via tua.* Iam dudum in sancto via tua, modo in mari est via tua, quia ipse sanctus in mari, & merito etiam super aquas maris ambulauit. In mari est via tua: id est, in gentibus prædicatur Christus tuus. In alio quippe Psalmo ita dicitur, Deus misereatur nostri & benedicat nos, illuminet vultum suum super nos & misereatur nostri, vt cognoscamus in terra viam tuam. Vbi in terra? In omnibus gentibus salutare tuum, Hoc est, In mari est via tua.

Et semita tua in aquis multis. Hoc est, in populis multis.

Et vestigia tua non agnoscuntur. Nescio quos tetigit, & mirum nisi & ipsos Iudæos. Ecce iam sic prolata est gentibus misericordia Christi, vt in mari sit via tua, & semita tuæ in aquis multis, & vestigia tua nō agnoscunt. Vnde: A quibusdã non agnoscuntur, nisi ab his qui adhuc dicunt, Nondum venit Christus? Quare dicunt, nondum venit Christus? Quia nō agnoscunt vestigia super mare ambulantis.

Esai.

Psal.

Matth. 23. Psal. 66.

Sbulantis. Deduxisti sicut oves plebem tuam in manu Moyfi & Aaron. Quare hoc addiderit, indagare aliquantulū difficile est. Adiuuate ergo nos intentione vestra, quia post ipsos duos versus finis erit & Psalmi & sermonis. Ne forte cū aliquid restare arbitramini, timore laboris minus ad presens attendatis. Cum dixisset, In mari est via tua: quod intelligimus in gentibus: & semitæ tuæ in aquis multis: quod intelligimus in populis multis: adiūxit, Et vestigia tua non agnoscentur: Et quærebamus à quibus non agnosceretur, & subiecit cōtinuo, Deduxisti sicut oves plebem tuam in manu Moyfi & Aaron: id est, ab ista plebe tua, quæ deducta est in manu Moyfi & Aaron, vestigia tua non agnoscentur. Quare ergo positū est, nisi increpandi & exprobrandi causa in mari est via tua: Vnde in mari est via tua, nisi quia exclusa est à terra tua: Expulerunt Christum, noluerunt esse suum saluatorem ægri, Ille autē cōpit esse in gentibus, & in omnibus gentibus in multis populis, saluæ factæ sunt etiam reliquæ populi illius, Remansit foris ingrata multitudo, & claudicans Iacob femoris latitudo. Latitudo enim femoris

Gen. 32.

B intelligitur via in multitudine generis, & facta est in maiore parte Israelitarum turba quædam vana & insipiens, quæ non agnosceret vestigia Christi in aquis. Deduxisti sicut oves plebem tuam, & nō te cognouerunt. Tanta cum illis bona fecisti, mare diuisti, inter aquas per aridam traiecisti, persequentes inimicos fluctibus operuisti, in deserto egentibus manna pluisti, deducens eos in manu Moyfi & Aaron, & expulerunt te à se, vt in mari esset via tua, & vestigia tua non agnoscerent.

In Psalmum septuagesimumseptimum Prefatio.

Psalms iste ea continet quæ in veteri & testamento & populo acta narrantur: recentior autem & posterior popul⁹ admonetur, vt caueat ne sit ingratus beneficiis dei, eiusque in se prouocet iracundiam, cuius obediens & fideliter debet suscipere gratiam, Ne fiant, inquit, sicut patres eorum generatio praua & amaricans, generatio quæ non direxit cor suum, & non est creditus cum deo spiritus eius. Hæc est igitur Psalmi huius intentio, hæc vtilitas, hic vberimus fructus. Sed cum hæc omnia videantur perspicua & aperta dici atque narrari, primitus mouet atque intētos facit titulus eius. Neque enim frustra inscribitur, Intellectus Asaph, Nisi quia fortasse non quod superficies sonat, sed interius aliquid intelligentem quarunt ista lectorem. Deinde narraturus & cōmemoraturus hæc omnia, quæ videntur auditore q̄ expositore potius indigere, Aperiam, inquit, in parabolis os meum, eloquar propositiones ab initio. Quis non hic de somno excitetur? Quis audeat velut manifestas legēdo percurrere parabolas & propositiones quæ nominibus suis indicant altius perscrutari oportere? Parabola quippe alicuius rei similitudinē præ se gerit, quod licet sit vocabulū Græcum, iam tamen pro Latino vsurpatur. Et notum est, q̄ in parabolis quæ dicuntur, rerum similitudines rebus de quibus agitur comparantur. Propositiones autē quæ Græce appellantur problemata, quæstiones sunt, habentes aliquid quod in disputatione soluendū sit. Quis ergo parabolas & propositiones transitorie legat? Quis non his auditis vigilantiam mentis intendat, vt ad eorum fructum intelligendo perueniat?

Expositio Psalmi.

Atendite, inquit, populus meus legē meam. Quem hic credamus loqui nisi deum? Ipse enim legem dedit populo suo, quē liberatum ex Aegypto congregauit, quæ cōgregatio pprie synagoga nuncupatur,

Tomus octauus.

quod interpretatur Asaph. Vtrū ergo ita dictū est, Intellectus Asaph, q̄ ipse Asaph intellexerit: an figurate intelligendum, quod eadē synagoga, hoc est, idem populus intellexerit, cui dicitur, Attendite populus meus legem meam: Quid est ergo q̄ eundem populū per Prophetā increpat dicens, Israël autē me nō agnouit, & populus meus non intellexit: Sed pfecto erant etiam in illo populo qui intelligerent habentes fidē, quæ postea reuelata est, non ad legis literam, sed ad gratiā spiritus pertinentē. Non enim sine ipsa fide fuerūt qui eius in Christo futuram reuelationē prouidere & prænunciare potuerunt, cū & illa vetera sacramēta significatiua fuerint futurorum. An soli Prophetæ habebāt hanc fidem, non & populus: Imò vero etiam qui Prophetas fideliter audiebant, eadem adiuuabatur gratia, vt intelligerent qd̄ audiebant. Sed utiq; sacramentum regni cœlorū velabatur in veteri testamento, quod plenitudine temporis reuelaretur in nouo. Nolo em̄ vos, ait Apostolus, ignorare fratres, quoniā patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes per Moysem baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eundem cibum spiritalem manducauerunt, & omnes eundem potum spiritalem biberunt. Bibebant enim de spiritali cōsequente eos petra, petra autem erat Christus. Idē itaq; in mysterio cibus & potus illorum qui noster sed significatione idem, nō specie, quia idem ipse Christus illis in petra figuratus, nobis in carne manifestatus est. Sed non, inquit, in omnib⁹ illis beneplacitū est deo. Omnes quidem eundem cibū spiritale manducauerunt, & eundem potū spiritalem biberūt, id est, spiritale aliquid significantē, sed nō in omnibus illis beneplacitū est deo. Cū dicit, Non in omnibus: erant ergo ibi aliqui in quibus beneplacitū est deo, Et cum essent omnia communia sacramenta, non cōmunis erat omnibus gratia, quæ sacramentorum virtus est, Sicut & nunc iam reuelata fides quæ tūc velabatur, omnibus in nomine patris & filij & spiritus sancti baptizatis commune est lauacrum regenerationis: sed ipsa gratia cuius ipsa sunt sacramēta, qua membra corporis Christi cum suo capite regenerata sunt, non communis est omnibus. Nam & hæretici habent eundem baptismum, & falsi fratres in cōmunionē catholici nominis. Ergo & hic recte dicitur, sed non in omnibus illis beneplacitum est deo. Neque tunc tamen, neque nunc infructuosa est vox dicentis, Attendite populus meus legē meam. Quæ locutio nota est in omnibus literis, quod non ait, attende: sed, attendite. Ex multis enim populus constat, quibus multis quod sequitur pluraliter dicitur: *Inclinate aurem vestram in verba oris mei.* Quod est attendite, hoc est, inclinate aurem vestram. Et quod ibi ait, legem meam: hoc ait hic, verba oris mei. Ille namque pie attendit legem dei & verba oris eius, cuius aurem inclinat humilitas, non cuius erigit cervicem superbia. Quod enim infunditur, concauo humilitatis excipitur, eminentia tumoris expellitur. Vnde alio loco, Inclina, inquit, aurem tuam, & excipe verba intellectus. Satis itaque admoniti sumus etiam istum Psalmum huius intellectus Asaph, quia genitiuo casu in titulo positū est huius intellectus, non hic intellectus, inclinata aure suscipere, id est, humili pietate. Nec ipsius Asaph dictum est, sed ipsi Asaph, quod Græco articulo apparet, & in quibusdam Latinis codicibus inuenitur. Verba igitur ista intellectus sunt, id est, intelligentiæ sunt, quæ data est ipsi Asaph, Quod nō vni homini, sed melius cōgregationi populi dei, & vnde nequaquā nos alienare debemus. Quamuis

Esaias.

1. Cor. 10.

E

Ibidem.

4. sen. diff.

4. qui vero.

Matth. 28.

F

Prouer. 22.

1. al. dici.

1. ur.

A ij enim

G enim proprie dicatur synagoga Iudaorū, Ecclesia vero Christianorum, quia cōgregatio magis pecorum, conuocatio vero magis hominū intelligi solet, tamen & illam dictam inuenimus Ecclesiam, & nobis fortasse potius conuenit dicere, Salua nos domine deus noster, & congrega nos de gentibus, vt confiteamur nomini sancto tuo. Neq; dedignari nos oportet, imō gratias ineffabiles agere, q̄ sumus oues manuum eius, quas prouidebat cum diceret, Habeo alias oues quæ non sunt ex hoc ouili, oportet me & ipsas adducere, vt sit vnus grex & vnus pastor: iungēdo scilicet fidelem populum gentiū fidei populo Israëlitarum, de quibus prius dixerat, Nō sum mihi nisi ad oues, quæ perierūt domus Israël. Nā & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos sicut pastor segregat oues ab hœdis. Sic igitur audiamus, quod dictū est, Attēdite populus meus legē meam, Inclinate aurem uestram in uerba oris mei: non tanquam Iudæis, sed potius tanquā nobis, vel certe tanquam etiam nobis ista dicantur. Cum enim dixisset Apostolus, Sed non in omnibus illis beneplacitū est deo: ita ostendens fuisse ibi etiā illos, in quibus beneplacitū est deo, continuo subiecit, Prostrati enim sunt in deserto. Deinde adiunxit, Hæc autē figuræ nostræ factę sunt, vt non simus concupiscētes mala, sicut & illi cōcupierunt, Neq; idolis seruientes, sicut quidam eorum seruierunt, sicut scriptum est, Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Neq; fornicemur, sicut quidam eorum fornicati sunt, & ceciderūt vna die vigintitria milia. Neq; tentemus Christum, sicut quidam eorum tentauerunt, & à serpentibus perierunt. Neq; murmuraueritis, sicut quidam eorū murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore. Omnia autem hæc in figura contingebāt illis, Scripta autem sunt ad correctionem nostram, in quos fines seculorū obuenerunt. Nobis ergo potius ista cātata sunt, Vnde in hoc Psalmo inter cetera dictū est, Vt cognoscat generatio altera, filij qui nascuntur & exurgent. Porro si ille interitus à serpentibus, & ab exterminatore illa perditio, & gladij trucidatio, figuræ fuerunt, sicut euidenter dicit Apostolus, cum illa omnia contigisse manifestū sit: nō enim ait, in figura dicebantur: vel, in figura scripta sunt: sed, in figura, inquit, cōtingebant illis: quāto maiore diligentia pietatis cauenda sunt pœnæ, quārū figuræ illæ fuerunt? Proculdubio quippe sicut in bonis rebus multo amplius bonū est, in eo quod per figurā significatur q̄ in ipsa figura, ita & in malis longe utiq; peiora sunt, quæ significantur figuris, cum tanta mala sint etiā significantes figurę. Nā sicut terra illa promissionis, quō ille populus ducebatur, in comparatione regni cœlorū nihil est, quō Christianus popul⁹ ducitur: ita & pœnæ illæ quæ figuræ fuerunt, cum tam sint atroces, in comparatione pœnarum quas significant nihil sunt. Quas autem figuras dixit Apostolus, eas dicit iste Psalmus, quantum existimare possumus, parabolas & propositiones, nō habētes in eo fidem quōd cōtigerunt, sed in his rebus ad quas rationabili comparatione deferuntur. Attendamus ergo legem dei populus eius, & inclinemus aurem nostram in uerba oris eius. *Aperiam, inquit, in parabolis os meum, eloquar propositiones ab initio.* A quo initio dicat, satis apparet in consequentibus. Non enim ex quo factum est cœlum & terra, vel ex quo creatum est in primo homine genus humanum, sed ex quo populi congregatio quæ abducta est ex Aegypto, vt sensus pertineat ad Asaph, quod interpretatur congregatio. Sed utinam qui dixit, Aperiam in parabolis os meum, etiam intellectum no-

strum in eas aperire dignetur. Si enim sicut os suum K aperuit in parabolis, ita aperiret etiam ipsas parabolas: & sicut eloquitur propositiones, ita eloqueretur & earū expositiones, non hic astuaremus. Nunc vero ita oblecta & clausa sunt omnia, vt etiam si ad aliquid ipso adiuuante vnde salubriter pascamur peruenire possimus, in sudore tamen vultus nostri edamus panem, & pœnā Gen. 3. diffinitionis antiquæ, non corporis tantum, sed & cordis labore pendamus. Dicat ergo & audiamus parabolas & propositiones. *Quanta, inquit, audiuius & cognouimus ea, & patres nostri narrauerunt nobis.* Dominus superior loquebatur. Nam cum alterius uerba credenda sunt, Attendite populus meus legem meam? Quid est ergo quod nunc repente homo loquitur: iam enim hominis uerba sunt, *Quanta audiuius, & cognouimus ea, & patres nostri narrauerunt nobis.* Nimirū iam deus ex hominis ministerio locuturus: sicut ait Apostol⁹, An 2. Cor. 12. vultis experimentum accipere eius, qui in me loquitur Christus: ex persona sua primum uerba fieri uoluit, ne uerba eius loquens homo, contemneretur vt homo. Ita enim se habēt locutiones dei, quæ nobis insinuātur per sensum corporis nostri. Creaturam subditam, opere inuisibili creator mouet, Nō eius substātia in aliquid corporale & temporale conuertitur, aut corporalibus & temporalibus signis, siue ad oculos siue ad aures pertinentibus quantum capere homines possunt, suam facit innotescere uolūtatem. Si enim angelus uti potest æthere, aère, nube, igne, & alia qualibet natura vel specie corporali, & homo, uultu, lingua, manu, calamo, literis alijs uel significantibus rebus ad suæ mentis indicāda secreta: postremo cum homo sit, nuncio homines mittit, & dicit alij uade, & vadit: & alij, ueni, & uenit: & seruo suo, fac hoc, & facit: quanto maiore & efficaciore potestate deus, cui domino uniuersa subiecta sunt, & ipso angelo & homine utitur, vt quod ei placet annunciet? Quauis itaq; iam homo dicat, *Quanta audiuius, & cognouimus ea, & patres nostri narrauerunt nobis:* tamē tanquā dei uerba, non tanquā humanas fabulas audiamus. Propter hoc enim præmissum est, Attēdite populus meus legem meam, inclināte aurem uestrā in uerba oris mei. Aperiam in parabolis os meū, eloquar propositiones ab initio. Quanta ergo audiuius, inquit, & cognouimus ea, & patres nostri narrauerunt nobis. Sic est M audiuius, & cognouimus, quomodo, Audi filia & uide. Audita enim sunt in veteri testamento quæ cognoscuntur in nouo, Audita cum prophetarentur, cognita cum implerentur. Vbi promissio redditur, non fraudatur auditio. Et patres nostri Moyses & Propheta narrauerunt nobis. *Non sunt abscondita à filiis eorum, in generatione altera.* Hæc est generatio, in qua nobis donata est regeneratio. *Annunciantes laudes domini & potentias eius, & mirabilia eius quæ fecit.* Ordo uerborum est, Et patres nostri narrauerunt nobis, annunciantes laudes domini. Laudatur dominus vt ametur. Quid enim salubrius amatur? *Et suscitauit testimonium in Iacob, & legem posuit in Israël.* Hoc est initium de quo supra dictū est, Eloquar propositiones ab initio. Initium est ergo uetus testamentum, finis nouum. Timor enim praualet in lege, Et initium sapientiæ, timor domini. Finis autem legis Christi est ad iustitiam omni credenti, Quo donante diffunditur charitas in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis, Et consummata charitas, foras mittit timorem, quoniam non sine lege iustitia dei manifesta est, Sed quoniam testimonium habet a lege & prophetis, ideo suscitauit testimonium in Iacob, & legem

A legem posuit in Israël. Nam & illud quod tam insigni & pleno tantis significationibus opere tabernaculum constitutum est, tabernaculum testimonij nominatur: in quo erat velamen contra arcam legis, sicut velamen contra faciem ministri legis, quia in illa dispensatione, parabola & propositiones erant. Ea quippe quae predicabantur & faciebant, velatis significationibus cōdebantur, & non reuelatis manifestationibus cernebantur. Cū autem transferit ad Christū, ait Apostolus, auferetur velamen. Quotquot enim sunt promissiones dei, in illo erant. Quisquis igitur Christo adharet, totum bonum quod etiā in literis legis non intelligit habet, Quisquis autē est alienus à Christo, nec intelligit, nec habet. Suscitauit ergo testimonium, in Iacob, & legem posuit in Israël. More suo repetit, Nam quod est, suscitauit testimonium: hoc est, legē posuit. Et quod est, in Iacob: hoc est, in Israël. Nam sicut ista duo nomina sunt hominis vnus; ita lex & vetus testimonij duo sunt nomina rei vni. Interest aliquid, ait quispiā, inter suscitauit & proposuit: Ita sanē, quemadmodū interest etiā inter Iacob & Israël, Non quia erant duo homines, sed eadem duo nomina diuersis causis vni homini sūt imposita. Iacob **B** propter supplantationē, quoniam nascētis tenuit plantam fratris, Israël autem propter visionem dei. Sic aliud est suscitauit, aliud posuit. Nam suscitauit testimonij, quantum exillimo dictum est, quod illo aliquid suscitatum est. Sine lege enim, ait Apostolus, peccatum mortuum est, Ego autem viuebam aliquando sine lege, Adueniente autem mandato, peccatum reuixit. Ecce quod suscitatum est per testimonij, quod est lex, vt appareat quod latebat, Sicut paulopost dicit, Sed peccatum, vt appareat peccatum per bonum mihi operatū est mortem. Posuit autem legem dictū est, tanquam iugum peccatoribus: vnde dicitur, Quia iusto non est lex posita. Testimonium est igitur in quantum aliquid probat, lex autem in quantum iubet, cum sit vna eademq; res. Quocirca sicut lapis Christus, sed credentibus in caput anguli, non credentibus autem lapis offensionis, & petra scandalum: ita testimonium legis eis qui lege nō legitime vtuntur, testimonium est, quo conuincantur puniendi peccatores: his vero qui ea legitime vtuntur, testimonij est quo demonstratur ad quē liberandi confugere debent peccatores. In eius enim gratia est iustitia dei, testimonium habens à lege & prophetis qua iustificatur impius: quam quidam ignorantes, & suam volentes cōstituerē, iustitiā dei nō sunt subiecti. **C** Quanta, inquit, mandauit patribus nostris nota facere ea filiis suis, vt cognoscat generatio altera. Filij qui nascentur & exurgent, narrabunt filiis suis: Vt ponant in deo spem suam, & non obliuiscantur operum dei, & mandata eius exquirant. Ne fiant sicut patres eorum, generatio praua & amaricans. Generatio qua non direxit cor suum, & non est creditus cum deo spiritus eius. Hæc verba indicant duos quodammodo populos, alterum ad vetus, alterum ad nouum testamentum pertinentē: nam quod ait, Quanta mandauit patribus nostris, nota facere ea filiis suis: mandata eos accepisse dixit, nota ea facere filiis suis, nō tamen eos agnouisse aut fecisse, sed ad hoc acceperunt ipsi, vt cognoscat generatio altera, quod illa non cognouit. Filij qui nascentur & exurgent, Nā illi qui nati sunt, non exurrexerunt, quia non sursum cor, sed in terra potius habuerunt. Cum Christo enim exurgitur: vnde dictum est, Si exurrexistis cū Christo, quæ sursum sunt sapite. Et narrent, inquit, filiis suis, vt ponāt in deo spem suam. Ita enim non suam iustitiā iusti volunt cōstituerē, sed reuelāt ad deum viam suam, & sperant in eum,

Tomus octauus.

vt ipse faciat. Et non obliuiscatur operum dei: magnificando scilicet, & iactando opera sua tanquam ipsi faciant, cum deus sit qui operatur in eis qui bona operantur, & velle & operari pro bona voluntate. Et mandata eius exquirant. Cū iam ea didicerint, quomodo exquirant: Quanta enim, inquit, mandauit patribus nostris, nota facere ea filiis suis, vt cognoscat generatio altera. Quid cognoscat? Vtiq; mandata quae mandauit. Quomodo ergo adhuc exquirant, nisi quia ponēdo in deo spem suam: Tunc mandata eius exquirat, vt ab eis illo adiuuante compleatur. Ne fiant sicut patres eorum generatio praua & amaricans, generatio qua non direxit cor suū. Et dicit quare, cōtinuo subiungendo, Et nō est creditus cū deo spiritus eius: id est, quia non habebat fidem quae impetrat, quod lex imperat. Quando em̄ cum spiritu dei operante spiritus hoīs cooperatur, tūc quod deus iussit impletur: & hoc nō fit nisi credendo in eum qui iustificat impium. Quam fidē nō habuit generatio praua & amaricans: & ideo de illa dictum est, Non est creditus cū deo spiritus eius. Multo enim hoc expressius dictum est, ad significandam gratiā dei, quae nō solum operatur remissionem peccatorum, sed etiā cooperantem sibi facit hoīs spiritum in opere bonorum factorū: quasi diceret, Non credidit deo spiritus eius. Hoc est enim habere cum deo creditum spiritum, non deo spiritum suum posse facere sine deo iustitiam, sed cum deo. Hoc est enim credere in deum, quod vtiq; plus est quā credere deo. Nā & homini cuiuslibet plerumq; credendum est, quauis in eum nō sit credendum. Hoc est ergo credere in deū, credendo adherere ad bene cooperandum bona operanti deo: Quia sine me, inquit, nihil potestis facere. Quid autem plus hinc Apostolus dicere potuit quā quod ait, Qui autē adharet deo vnus spiritus est: Alioquin lex ista testimonium est quo damnetur, nō quo absoluitur reus. Litera enim est minax, quae conuincat prauaricatores, non spiritus adiuuans qui liberet & iustificet peccatores. Generatio ergo illa cuius exemplum cauendum est, ideo praua & amaricans fuit, quia non est creditus cum deo spiritus eius, quia etsi aliqua credidit deo, nō tamen credidit in deum. Non ex fide adhesit deo, vt sanata à deo bene cooperaretur cooperanti in se deo. Denique Filij Ephrem intendentes & mittentes arcus, conuersi sunt in die belli. Persequentes legem iustitiæ, in legem iustitiæ non peruenerūt. Quare: Quia non ex fide. Generatio enim erat cuius spiritus cū deo creditus non est, sed tanquam ex operibus, quia non sicut tendit misit arcus, quod foris appareret, tanquam in operibus legis, ita direxit & cor, vbi iustus viuit ex fide, quae per dilectionem operatur, qua inharetur deo qui operatur in homine & velle & operari pro bona voluntate. Nam quid est aliud tendere arcus & mittere & conuerti in die belli, nisi attendere & promittere in die auditionis, & deserere in die tentationis, armis quasi proludere, & ad horā certaminis nolle pugnare? Quod sanē ait tendentes & mittentes arcus: cum debuisse dicere videatur, tendentes arcus, & mittentes sagittas: non enim arcus mittitur, sed ab arcu aliquid mittitur: aut illa locutio est de qua superius disseruimus, vbi dictum est, Suscitauit testimonium, quia suscitauit aliquid testimonio: ita & hic mittētes arcus, quia miserunt aliquid arcibus: aut obscurus ordo verborum est cum præmissione verbi, quod etiam tacitum subaudiendum est, vt ille ordo sit: Filij Ephrem intendentes arcus & mittentes, & subaudiatur sagittas: plenusque sit sensus, tendentes arcus & mittentes sagittas: quia etiā si A iij diceret,

G diceret, tendentes arcus & mittentes sagittas: non utiq; tendentes sagittas intelligere deberemus, sed audito eo quod dixit tendentes, subaudire potius arcum, quamvis dictum non fuerit. Nonnulli sanè codices Græci habere dicuntur, tendentes & mittentes arcibus: ut sine dubitatione subaudiamus sagittas. Quod vero per filios Ephrem vniuersam illam generationē amaricantē intelligi voluit, locutio est à parte totum significās. Et ideo fortasse electa est ista pars, ex qua totus ille populus significaretur, quia de his potissimum boni aliquid expectandum fuit, quia ex illo nati sunt quē nepotem suum Iacob, quamuis à patre eius tanq̄ minorem ad sinistram constitutū, manu tamen dextera benedixit, eumq; maiori fratri arcana benedictione præposuit, ut quod ita hoc loco tribus illa culpatur, nec aperuisse in ea qd̄ illa benedictio promittebat ostēditur, satis intelligamus qd̄ etiam tunc ex verbis Patriarchæ Iacob lōge aliud figurabatur, quē prudētia carnis expectat. Figurabatur enim q̄ futuri essent nouissimi, qui erāt primi, & primi futuri essent, qui erant nouissimi, per saluatoris aduentum, de quo dictū est, Qui post me venit, ante me factus est. Sic Abel iustus maiori prælatus est fratri: sic Hismaeli Isaac: sic Esau cōgemino suo, sed tamē prius nato, ipse Iacob: sic Phares & ipse cōgemino suo, qui prius manum ex utero miserat, & cœperat nasci, & iā nascēdo præcessit. Sic David maioribus prælatus est fratribus: & propter quod istæ omnes atq; aliæ similitudines† nō solum dictorum, sed etiam factorum parabolæ præcesserunt. Sic populo Iudæorū prælatus est populus Christianus, pro quo redimēdo quemadmodū Abel à Cain, sic à Iudæis occisus est Christus. Hoc præfiguratū est enim etiā, cum Iacob decusatim porrectis manibus dextera tetigit Ephrem ad sinistrā constitutū, eumq; præposuit Manasse ad dexteram cōstituto, quem sinistra ipse tægebatur. Nam secundum carnē filij Ephrem intendentes & mittētes arcus, cōuersi sunt in die belli. Quid sit autem quod ait, Conuersi sunt in die belli, cōsequētia docēt, quibus id apertissime exposuit. *Non custodierunt, inquit, testamentū dei, & in lege eius noluerunt ambulare.* Ecce quid est, Conuersi sunt in die belli: non obseruauerunt testamentum dei. Vbi arcus tendentes & mittētes, etiam promissionis verba promptissime protulerunt dicētes, Quæcunque locutus est dominus deus noster, audiem⁹ & faciemus: Conuersi sunt in die belli, quia promissionē obedientiæ, non auditio, sed tentatio probat. Cuius est autē cum deo spiritus creditus, fidelem tenet deum, qui non eum permittet tentari super id quod potest, sed faciet cum tentatione etiam exitum, ut possit sustinere, ne cōuertatur in die belli. Qui autem in se, non in deo gloriatur, quantumuis iactet pollicitationem virtutis suæ, velut tendens & mittens arcus, cōuertitur in die belli. Quia enim non est creditus cum deo spiritus eius, non est cum illo etiam spiritus dei. Et sicut scriptū est, quia nō credidit, ideo nō protegetur. Quod vero cū dixisset, Non obseruauerunt testamentum dei: adiecit & ait, Et in lege eius noluerunt ambulare: repetitio est superioris sententiæ, cum quadam eius expositione. Hoc enim appellauit legē eius, quod supra dixerat testamentū dei, ut illud quod dictū est, nō custodierunt, repetitum intelligatur, in eo ambulare noluerunt. Sed cum breuius dici posset, Et in lege eius noluerūt ambulare: nō nihil mihi videtur in hoc verbo nos quærere voluisse quod maluit dicere, noluerūt ambulare: q̄ non ambulauerūt. Poterat enim putari lex operū quasi sufficere ad iustificationem, cum ea quę præcipiuntur forinsecus fiunt ab

eis hominibus, qui mallent nō præcipi quę non ex corde faciunt, & tamen faciunt: ac per hoc quasi videntur ambulare in lege dei, sed nolunt ambulare: nō enim ex corde faciūt. Ex corde autem nullo modo fieri potest, quod formidine sit pœnæ, nō dilectione iustitiæ. Nam quantum attinet ad facta quę forinsecus aguntur, & qui timent pœnam, & qui amant iustitiam, non furātur, & ideo pares sūt manu, dispares corde, pares opere, dispares voluntate. Ideo illic sic notati sunt: Generatio, inquit, quæ nō direxit cor suum. Non dictū est opera, sed cor. Recto enim corde, recta sunt opera. Cum autē cor rectū non est, opera recta non sunt, etiā si recta videantur. Et vnde cor non direxit praua generatio, satis aperuit cum ait, Et nō est creditus cū deo spiritus eius. Rectus est enim deus, & ideo recte adharēs, tanquam incommutabili regulæ potest fieri rectum, quod in se fuit prauum cor hoīs. Ut autem cor cum illo sit, & per hoc rectum esse possit, acceditur ad eum, nō pede, sed fide. Ideo dicitur etiam in Epistola ad Hebræos de illa ipsa generatione praua & amaricante, Non profuit sermo auditus illis, nō contempērans fidei eorū qui obaudierunt. Voluntas igitur quæ est in corde recto, paratur à domino, fide præcedente, qua acceditur ad deū directum, ut cor fiat rectum. Quæ fides præueniente & vocante misericordia dei, per obedientiā suscitatur, & applicare incipit ad deum cor ut dirigatur, ut quanto magis magisq; dirigitur, tanto magis videat, quod non videbat, & valeat, quod non valebat. Hoc non fecerat Simon, cui Petrus Apostolus dixit, Non est tibi pars neq; fors in hac fide: cor enim tuum non est rectū cum deo. Ibi enim ostendit quia non potest esse rectū sine deo, ut incipiāt homines non tanquā serui sub lege ambulare metuētes, sed in lege tanquā filij volētes, in qua illi ambulare noluerūt, & sub illa rei remanserūt. Hanc enim voluntatem non timor, sed charitas habet, quæ diffunditur in cordibus credētium per spiritum sanctū. Quibus dicitur, Gratia salui facti estis per fidē, & hoc nō ex vobis, sed dei donum est, nō ex operibus, ne forte quis extollatur: Ipsi enim sumus signētum creati in Christo Iesu, in operibus bonis, quæ præparauit deus, ut in illis ambulemus: Non quomodo isti qui in lege eius noluerunt ambulare, nō credēdo in eum, neq; viam suam reuelando ad eum, & sperando in eum, ut ipse faceret.

Et oblitū sunt beneficiorum eius, & mirabilium eius quæ ostendit eis: Coram patribus eorum fecit mirabilia. Quid sit hoc, nō est quæstio negligēda. De ipsis patrib⁹ pauloante dicebat, q̄ fuisset generatio praua & amaricans. Ne fiant, inquit, sicut patres eorum generatio praua & amaricans, generatio quæ nō direxit cor suum, & cætera quæ adhuc de ipsa generatione dicuntur: cuius imitationē eo modo cauēt dā præcipit alteri generationi, ut ponant in deo spem suam, & non obliuiscantur operū dei, & mandata eius exquirāt: de quibus iam satis, quod visum est differtimus. Quid sibi ergo vult cum de ipsa generatione praua loquatur, quomodo oblitū sunt beneficiorū dei, & mirabilium eius quæ ostendit eis, quod addidit & dicit, Corā patribus eorū fecit mirabilia: Quibus patribus cum ipsi sint patres eorum, quorum non vult esse posteros similes: Si illos acceperimus ex quibus isti nati erāt, velut Abraham, Isaac & Iacob, iam olim dormierant, quando mirabilia deus ostendit in Aegypto. Sequitur enim: *In terra Aegypti, in campo Thaneos.* Vbi dicit ostendisse deum istis mirabilia coram patribus eorum. An forte spiritu præsentis erant, quia de ipsis dominus in Euangelio ait. Omnes enim illi viuunt: An accom-

Gen. 48.

Matth. 20.

Ioan. 1.

Gen. 4. & 21. & 25.

Gen. 38.

1. Reg. 16. Tal. similes.

Gen. 4. Gen. 48.

Exod. 19.

1. Cor. 10.

1. Cor. 1.

Ecclesiast. 5. & 6. 2.

Hebr. 4.

Act. 8.

Roma. 5.

Eph. 2.

M

Luca. 10.

modatus

modatius accipimus patres Moysen & Aaron, aliosque seniores qui commemorantur in eadem scriptura etiam spiritu accepisse, unde acceperat & Moyses, ut eum adiuuarent ad eundem populum regendum ac ferendum? Cur enim non appellarentur patres? Non sicut deus pater vnus est, qui regenerat spiritu sancto quos facit filios, sed etiam hereditate, sed honoris gratia propter aetatem curamque pietatis: sicut paulus senior dicit, Nō vt confundam vos hac scribo, sed vt filios meos charissimos moneo, cum sciret utique à domino dictum, Ne vobis dicatis patrem in terra, vnus est enim pater vester deus. Quod nō ideo dictum est, vt hoc vocabulum honoris humani de loquendi consuetudine tolleretur, sed ne gratia dei qua in aeternam vitam regeneramur, naturae, vel potestati, vel etiam sanctitati cuiusquam hominis tribueretur. Ideo cum diceret, Ego vos genui: praedixit, in Christo & per Euangelio: ne ipsius putaretur esse quod dei est. Ergo illa generatio praua & amaricans, oblitū sunt beneficiorum dei, & mirabilium eius quae ostendit eis coram patribus eorum, quae fecit mirabilia in terra Aegypti, in campo Thaneos. Et incipit eadem mirabilia commemorando retexere: quae si parabolae sunt & propositiones, profecto ad aliquid comparandum referenda sunt: nec oculus intentionis debemus auferre ab eo, quod Psalmus iste intendit ostendere, hunc esse fructum omnium quae dicuntur, & quare admoniti sumus haec intentissime audire deo dicente, Attendite populus meus legem meam, inclinate aurem vestram in verba oris mei: vt ponamus in deo spem nostram, & ne obliuiscamur operum dei, & mandata eius exquiramus, ne fiamus sicut illi patres, generatio praua & amaricans, generatio quae cor nō direxit suum, & non est creditus cum deo spiritus eius. Ad hoc ergo omnia referenda sunt, ac per hoc quicquid figurata actione ista significat, ita fieri possunt spiritualiter in homine, vel gratia dei si bona sunt, vel iudicio dei si mala sunt, sicut illa bona facta sunt in Israelitas, vel mala & in ipsos, & in eorum inimicos. Quae si non obliuiscamur, sed in deo spem nostram ponamus, nec ipsius gratiae sumus ingrati, cumque timeamus, nō timore seruili quo sola mala corporalia formidantur, sed timore casto permanente in seculum seculi, qui timor magnam esse iudicat poenam priuari luce iustitiae, nō efficiemur tanquam patres illi generatio praua & amaricans. Terra itaque Aegypti in figura intelligenda est huius seculi. Campus Thaneos planicies est mandati humilis. Nam mandatū humile interpretatur Thaneos. In hoc ergo seculo humilitatis mandatū suscipiamus, vt in alio seculo exaltationem quam promittit qui propter nos hic factus est humilis, accipere mereamur.

Nā qui dirupit mare & traiecit eos, statuit aquas quasi in vires. Vt sic stare vnda tanquam fuisset inclusa, potest per suam gratiam cohibere fluida & labentia concupiscentiarum carnalium, cum huic seculo renunciatur, vt tanquam inimicis peccatis omnibus perdetis fidelium populus per sacramentum baptismatis traiciatur. *Qui eduxit eos in nube dies, & rota nocte in illuminatione ignis.* Potest etiam spiritualiter dirigere itinera, si ad deum clamet fides, Itinera mea dirige secundum verbum tuum: de quo alibi dicitur, Ipse enim rectos faciet cursus tuos, & itinera tua in pace perducet per Iesum Christum dominum nostrum cuius in hoc seculo tanquam in die sacramentū manifestum est in carne velut in nube: in iudicio vero tanquam in terrore nocturno, quia tunc erit magna tribulatio seculi, tanquam ignis, & lucebit iustis, & ardebit iniustus.

Qui dirupit in deserto petram, & adaquauit eos sicut in abyssis.

multa: Et eduxit aquam de petra, & deduxit tanquam flumina aquas. D potest utique sitientis fidei donum spiritus sancti, quod illa res gesta spiritualiter significabat infundere de spirituali sequente petra qui est Christus, qui stabat & clamabat, Si quis sitit, veniat ad me: &, Qui biberit de aqua quam ego dabo, flumina aquae vitae fluent de ventre eius. Hoc enim dicebat, sicut in Euangelio legitur, de spiritu quem accepturi erant credentes in eum. Ad quem venit virga lignum passionis accessit, vt emanaret credentibus gratia. Et tamen illi tanquam generatio praua & amaricans. *Apposuerunt adhuc peccare ei: Id est, nō credere.* Nam hoc est peccatum, de quo arguit spiritus mundum, sicut dominus dicit, De peccato quidem, quia non crediderunt in me. *Et exacerbauerunt aliusimum in siccitate.* Quod alij codices habent, *In iniquitate.* Quod de Graeco est expressius, nec aliud quam siccitatem significat. Vtrum in alia eremi siccitate, an potius in sua? Quia licet bibissent de petra, non ventres, sed nientes aridas habebant, nulla virentes fecunditate iustitiae. In qua siccitate magis fideliter deo supplices esse debuerant, vt qui satietatem donauerat faucibus, equitatem donaret & moribus. Ad eum quippe fidelis anima clamat, Oculi mei videant equitatem. *Et tentauerunt deum in cordibus suis, vt peterent escas animabus suis.* Aliud est petere credendo, aliud tentando. Denique sequitur: *Et detraxerunt de deo & dixerunt, nunquid poterit deus parare mensam in deserto? Quonia percussit petram & fluxerunt aquae, & torrentes inmundauerunt. Nunquid & panem poterit dare, aut parare mensam populo suo?* Non credentes ergo petierunt escas animabus suis. Non sic Apostolus iacobus escam mentis praecipit postulari, sed a credentibus eam peti admonet, non a tentantibus atque detrahentibus deo, Si quis autem vestrum, inquit, indiget sapientia, postulet a deo, qui dat omnibus affluentem & non improperat, & dabitur ei: Postulet autem in fide nihil haesitans. Hanc fidem non habebat generatio, quae cor non direxit suum, & non erat creditus cum deo spiritus eius.

Propter hoc audiuit dominus & distulit, & ignis accensus est in iacob, & ira dei ascendit in israel. Exposuit quid ignem dixerit. Iram quippe appellauit ignem, tanquam multos prope etiam ignis accenderit. Quid ergo est quod ait, Audiuit dominus & distulit? An distulit eos introducere in terram promissionis quod ducebantur, quod intra paucos dies fieri poterat? Sed propter peccata in eremo fuerant conterendi, vbi & contriti sunt per quadraginta annos. Quod si ita est, distulit ergo populum, non istos ipsos qui tentantes detrahebant deo: nam omnes in eremo perierunt, & filij eorum in terram promissionis ingressi sunt. An distulit poenam vt prius satiaret etiam infidelem concupiscentiam, ne propterea putaretur iratus, quia hoc ab illo licet tentantes & detrahentes petebant, quod facere nō posset: Audiuit ergo & distulit vindicare, & posteaquam fecit quod cum illi facere non posse putauerunt, tunc ira ascendit in israel. Denique vtrunque breuiter positum, deinceps aperte ordinem narrationis exequitur. *Quia non crediderunt in deo, nec sperauerunt in salutare eius.* Namque cum dixisset, quare ignis accensus est in iacob, & ira ascendit in israel, id est, quia non crediderunt in deo, nec sperauerunt in salutare eius, continuo subiiciens quam euidentibus beneficiis ingrati fuerunt, *Et mandauit, inquit, nubibus desuper, & ianuas caeli aperuit: Et pluit illis manna ad manducandum, & panem caeli dedit eis. Panem angelorum manducauit hominibus: quia misit eis in abundantia. Transtulit Austrum de caelo, & induxit in virtute sua Africum. Et pluit super eos sicut puluerem carnes,*

*Gnes. & sicut arenam maris volatilia pennata. Et ceciderunt in medio castrorum eorum, circa tabernacula eorum. Et manducaverunt & saturati sunt nimis, & desiderium eorum attulit eis, non sunt privati à desiderio suo. Ecce quare distulerat. Quid autem distulerat, audiamus. Adhuc esca erat in ore ipsorum, & ira dei ascendit in eos. Ecce quid distulerat. Prius enim distulit, & postea ignis accensus est in Iacob, & in ira ascendit in Israël. Distulerat ergo ut prius faceret, quod eum facere non posse crediderant, deinde inferret quod eos pati oportebat. Nam si ponerent in deo spem suam, non solum eis illa desideria carnis, sed etiam spiritus implerentur. Qui enim mandavit nubibus desuper, & ianuas cœli aperuit, & pluit illis manna ad manducandum, & panem cœli dedit eis, ut panem angelorum manducaret homo, qui cibaria misit eis in abundantia, ut satiaret incredulos, non est inefficax dare credentibus verum ipsum de cœlo panem, quæ manna significabat, qui vere cibus est angelorum: Quod dei verbū corruptibiles incorruptibiliter pascit, quod ut manducaret homo, caro factum est, & habitavit in nobis. Ipse enim panis per nubes evangelicas uniuerso orbi pluitur, & apertis prædicatorum cordibus tanquam cœlestibus ianuis, non murmuranti, & tentanti synagoga, sed credenti, & in illo spem ponenti Ecclesiæ prædicatur. Qui transfudit Austrum de cœlo, & induxit in virtute sua Aphricum, & pluit super eos sicut pulverem carnes, & sicut arenam maris volatilia pennata: Et ceciderunt in medio castrorum eorum, circa tabernacula eorum: Et manducaverunt, & saturati sunt nimis, & desiderium eorum attulit eis, nec sunt privati à desiderio suo. Potest & non tentantium, sed credentium paruulam fidem, carne æditis vocum signis & per aërem transcurrentibus, tanquam volatilibus pascere, non tamen ab Aquilone venientibus, ubi frigus & caligo prævalent, id est, eloquentia quæ huic seculo placet, sed transferendo Austrum de cœlo. Quod nisi ad terras? Ut qui in fide sunt paruuli audiendo terrestria, nutriantur ad capienda cœlestia. Si enim terrestria, inquit, dixi vobis, & non creditis, quomodo si cœlestia dixero vobis, creditis? Translatus enim erat ille de cœlo quodammodo ubi mente excefferat deo, ut temperans eis esset quibus dicebat, Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Ibi enim audierat ineffabilia verba, quæ in terra illi non licebat loqui, per verbum sonantia quasi per volatilia pennata. Et inducendo in virtute sua Aphricum, hoc est, per ventos meridianos feruentes & lucentes prædicantium spiritus. Et hoc in virtute sua, ne sibi tribuat Aphricus quod habet ex deo. Veniunt autem vltro isti venti ad homines, & apportant eis verba diuinitus missa, ut in suis sedibus & circa tabernacula sua colligantur eiusmodi volatilia, & adoret vnusquisque dominū de loco suo, omnes insulæ gentium. Sed infidelibus tanquam prauæ & amaricanti generationi, cum adhuc esca esset in ore ipsorum, ira dei ascendit in eos. Et occidit in plurimis eorum. Hoc est, plurimos eorum. Vel sicut nonnulli codices habent: *Pingues eorum. Quod quidem in Græcis quos habuimus, non inuenimus: sed si hoc est verius, quid aliud intelligendi sunt pingues eorum, nisi in superbia prævalentes: de quibus dicitur: Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum? Electos Israël impediuit. Erant illi etiam electi, quorum fidei non contemperabatur generatio praua & amaricans. Impediti sunt autem, ne aliquid eis prodesse, quib⁹ paterno affectu consulere cupiebant. Quibus enim deus irascitur, quid**

miseriordia cōferetur humana: An potius simul cum K eis compeditos etiā electos intelligi voluit, ut qui mente & vita discernebantur, ad exemplum non iustitiæ tantum, sed etiam patientiæ cum illis molestias sustinerent: Nam sanctos cum peccatoribus non ob aliam forsitan causam etiam captiuos ductos esse didicimus, quoniam in Græcis codicibus non *ἀναπίστιον* quod est impediuit, sed *συνεπίστιον* legimus, quod est potius compediuit. Sed generatio praua & amaricans. In omnibus his peccauerunt adhuc, & non crediderunt in mirabilibus eius. Et defecerunt in vanitate dies eorum. Cum possent si crederent: dies in veritate sine defectu habere apud eum cui dictum est, Anni tui non deficient. Defecerunt ergo in vanitate dies eorum. *Et anni eorum cum festinatione. Festinatur quippe tota vita mortalium, & quæ videtur prolixior, vapor est, quando diuturnior. Veruntamen cum occideret eos, quarebant eum. Non propter æternam vitam, sed vaporem citius finire metuentes. Quarebant ergo eum, non utique ij quos occiderat, sed qui exemplo eorum occidi timebant. Sic autem de illis scriptura locuta est, tanquam hi deum quæreret qui occidebantur, quia vnus populus erat, tanquam de vno corpore dicitur: Et reueriebantur & diluculo veniebant ad eum. Et rememorati sunt, quoniam deus est adiutor eorum, & deus excelsus redemptor eorum est. Sed hoc totum propter acquirenda temporalia bona, & vitanda temporalia mala. Nam qui propter beneficia terrena deum quarebant, non utique deum, sed illa quarebant: quia eo modo timore seruili, non liberali dilectione deus colitur. Sic ergo deus non colitur, hoc enim colitur quod diligitur. Vnde quia deus rebus omnibus maior & melior inuenitur, plus omnibus diligendus est ut colatur. Denique hic sequentia videamus. *Et dilexerunt eum, inquit, in ore suo, & in lingua sua mentiti sunt ei. Cor autem ipsorum non erat rectum cum eo, nec fideles habiti sunt in testamento eius. Aliud in lingua eorum, aliud in corde eorum inueniebat, cui secreta hominum nuda sunt, & sine vllō obstaculo quid potius amarent videbat. Rectum itaque cor cum deo est, quando propter deū quærunt deū. Vnam quippe concupiuit à domino, hanc requiret, ut inhabitet in domo domini semper, & contempletur eius delectationem: Cui dicit cor fidelium, saturabor, non ollis carniū Aegyptiorum, nec melonibus & pomponibus, & allio & cepis, quæ generatio praua & amaricans etiam pani cœlesti præferebat, nec manna visibili atque ipsis volatilibus pennatis, sed saturabor cum manifestabitur gloria tua. Hæc est enim hæreditas noui testamenti, in quo illi fideles habiti non sunt, cuius tamen fides etiam tunc quando velabatur erat in electis, & nunc quando iam reuelata est, non est in multis vocatis, Multi enim sunt vocati, pauci autem electi. Talis ergo erat generatio praua & amaricans, etiam cum deum quærere videretur, diligens in ore, & in lingua mentiens: in corde autem non recto cum deo, ubi ea potius diligebat propter quæ dei adiutorium requirebat. Ipse autem est misericors, & propitius sicut peccatis eorum, & non disperdet eos. Et abundauit ut auerteret iram suam, & non accendit omnem iram suam. Et recordatur est quia caro sunt, spiritus vadens & non reuertens. In his verbis multi sibi iniquitatis impunitatem de diuina misericordia pollicentur, etiā si tales esse persistierint, qualis generatio ista describitur praua & amaricans, quæ cor non direxit suum, & non est creditus cum deo spiritus eius, quibus consentire non expedit. Si enim, ut secundum ipsos loquar, deus fortasse non perdet nec malos,**

A malos, sine dubio non perdet bonos. Cur ergo non potius id eligimus, ubi dubitatio nulla est? Nam qui in lingua sua mentiuntur illi, cum aliud habeat cor eorum, putant utique & volunt quando pœnam æternam talibus comminatur, etiam deum esse mēdācem. Sed cum ipsi eum mentiendo non fallant, ille verum dicendo non fallit. Hæc itaque verba diuinorum eloquiorum, de quibus sibi generatio praua blanditur, non ea depræuet sicut cor suum, quia & illo deprauato ista recta persistunt. Primo quippe secundum hoc intelligi potest quod in Euangelio scriptum est, Ut sitis sicut pater vester qui in cœlis est, qui facit oriri solem suum super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Quis enim non videat quanta misericordiæ patientia malis parcat? Sed ante iudicium. Sic ergo pepercit illi genti, vt non accēderet omnem iram suam ad eam penitus eradicandam atque finendam: quod in verbis eius & intercessione pro peccatis eorū Moysi serui eius euidenter apparet, vbi deus dicit, Deleam eos, & faciam te in gentem magnam. Ille intercedit, paratior deleri pro ipsis quā ipsos, sciens apud misericordem se id agere, qui quoniam nullo modo deleat ipsum, etiam illis ipsis parceret propter ipsum. Videamus enim quantum pepercerit, & adhuc parcat. Nam introduxit eos in terram promissionis, & seruauit eam gentem quousque se Christum interficiendo sceleri omnium maximo colligarent. Quod eos ex illo regno eradicatos per cuncta gentium regna disseminauit, nō utique deleuit, sed manet idē populus prolis successione seruatus, velut Cain signo accepto, ne quis eum occidat, id est, penitus perdat. Ecce quemadmodum impletur quod dicitur, Ipse autem est misericors, & propitius fiet peccatis eorum, & non disperdet eos, & abundauit vt auerteret iram suam, & non accendit omnem iram suam: quia si omnis ira eius, id est, quantum digni sunt in eos accenderetur, gens illa nulla relinqueretur. Ita deus cui cantatur misericordia & iudicium, & in isto seculo per misericordiam facit oriri solem suum super bonos & malos, & in fine seculi per iudicium ab æterna luce sua separatos, æternis tenebris punit malos. Deinde ne vim diuinis verbis inferre videamur, & vbi dictum est, Non perdet eos: nos dicamus, sed postea perdet eos: de hoc ipso præsentis Psalmo vñtatissimam scripturæ locutionem aduertamus, vnde ista quæstio multo diligentius veriùsque soluat. Certe de his ipsis loquēs paulo post, cum commemorasset quæ propter eos Aegyptij perperes si fuerant, commemorans etiam vltimam plagam, Et percussit, inquit, omne primitiuum in terra Aegypti, primitias laboris eorum in tabernaculis Cham. Et abstulit sicut oues populum suum, & perduxit eos tãquam gregem in deserto. Et eduxit eos in spe & non timuerunt, & inimicos eorum operuit mare: Et induxit eos in montem sanctificationis suæ, montem quem acquisit dextera eius: Et eiecit à facie eorum gentes, & forte distribuit eis terrā in funiculo distributionis. Si quis ad hæc verba nobis inferens quæstionē dicat, quomodo eis hæc omnia collata esse commemorantur, cum ipsi non fuerint perducti in terram promissionis, qui ab Aegypto liberati sunt, quoniā illi mortui sunt, quid respondebimus nisi eos dictos, quia idem ipse populus fuit per successione filiorum? Sic ergo cum audiimus maxime quia futuri temporis verba sunt, Et propitius fiet peccatis eorum, & non disperdet eos, & abundauit vt auertat iram suam, & non accendit omnem iram suam: intelligamus in his impletum, de quibus di-

cit Apostolus, Sic ergo & in hoc tempore reliquæ per D electionem gratiæ saluæ factæ sunt: vnde etiam dicit, *Roma. 11.* Nunquid repulit deus plebem suam? Absit. Nam & ego *Ibidem.* Israëlita sum ex genere Israël, de tribu Benjamin, Hebraeus ex Hebræis. Hos igitur scriptura prouidit qui in Christum fuerant ex isto populo credituri, & accepturi peccatorum remissionem, vsque ad illud maximum, quo insanientes ipsum medicum peremerunt. Hinc omnino dictum est, Ipse autem est misericors, & propitius fiet peccatis eorum, & non disperdet eos, & abundauit vt auerteret iram suam, quia etiam illud remisit, quod ab eis vnicus filius eius occisus est. Et non accendit omnem iram suam, quia reliquæ saluæ factæ sunt. Et recordatus est, quia caro sunt, spiritus vadens & non reuertens. Ideo eos vocando & miserando per suam gratiam ipse reuocauit, quia per seipsum redire non possent. Quomodo enim redit caro spiritus ambulans & non reuertens, vrgente se in ima malorum atque longinqua pondere meritorum, nisi per electionem gratiæ, quæ non meritis tãquam merces redditur, sed tanquam donum gratis datur, vt iustificetur impius, & re- *Roma. 4.* *Matth. 23.* deat ouis perditā, non tamen in viribus suis, sed in humeris reportata pastoris, quæ se perdere potuit, dū sponte vagaretur, se autem inuenire non potuit? Nec omnino inueniretur, nisi pastoris misericordia quæreret. Non enim & ille filius ad hanc ouem non pertinet, qui reuersus in semetipsum dixit, Surgam & ibo ad patrem meum: Occulta itaque vocatione & inspiratione etiam ipse quæsitus est, & resuscitatus, nō nisi ab illo qui viuificat omnia. Et inuentus, à quo, nisi ab illo qui perrexit saluare & quærere quod perierat? Mortuus enim erat & reuixit, perierat & inuentus est. Nam & illa non leuis sic solueretur quæstio, quod in Prouerbiis scriptum est, cum de via iniquitatis scriptura loqueretur, Omnes qui ambulant in eam non reuertentur. Sic enim dictum est, quasi de iniquis hominibus desperandum sit. Scriptura vero gratiam cōmendauit, quia per seipsum homo potest in illa ambulare, non potest autem per seipsum redire, nisi gratia reuocatus. Hi ergo prauis & amaricantes. *Quotiens exacerbauerunt eum in deserto, & in ira concitauerunt eum in iniquo? Et conuersi sunt & tentauerunt deum, & sanctum Israel exacerbauerunt. Eandem illorum infidelitatem repetit, quam superius iam commemorauerat: sed repetendi causa est, vt cōmemorentur plagæ quas infixit Aegyptiis propter illos: quæ omnia utique recordari debuerunt, neque existere ingrati. Denique quid sequitur? Non sunt recordati manus eius, in die qua redemit eos de manu tribulantis. Et incipit dicere quæ fecit Aegyptiis. Posuit in Aegypto signa sua, & prodigia sua in campo Thancos. Et conuertit in sanguinem flumina eorum, & imbres eorum ne biberent, Vel potius, manationes aquarum. Sicut nonnulli melius intelligunt quod Græce scriptum est τὸ ὄμβρηναιον, quas Latine scaturigines dicimus, ab imo aquas ebullientes. Foderunt enim Aegyptij, & sanguinem pro aquis inuenerunt. Misit in eos cymomyiam, & comedit eos: & ranam, & disperdidit eos. Et dedit crugini fructum eorum, & labores eorum locustæ. Et occidit in grandine vineas eorum, & moros eorum in pruina. Et tradidit grandini iumenta eorum, & possessionem eorum igni. Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem & iram & tribulationem, immersionem per angelos malos. Viam fecit semitam iræ suæ, & non pepercit à morte animarum eorum, & iumenta eorum in mortem conclusit. Et percussit omne primitiuum in terra Aegypti, primitias laborum suorum in tabernaculis Cham. Hæc omnes Aegyptiorum*

Matth. 5.

Exod. 32.

Gen. 4.

Psal. 100.
Matth. 5.

Roma. 4.

Matth. 23.

E

Luca. 15.

Luca. 19.

E

Prouer. 24.

F

Exod. 7.

Exod. 8.

Exod. 9.

Ibidem.

Ggyptiorū pœnæ allegorica interpretatione exponi possunt, prout ea quisque intelligere, & rebus ad quas referendæ sunt comparare voluerit. Quod nos quoque facere tentabimus, tanto aptius facturi, quanto magis diuinitus fuerimus adiuti. Ad hoc enim Psalmi huius illa verba constringunt, vbi dictum est, Aperiam in parabolis os meum, eloquar propositiones ab initio. Propter hoc quippe etiam aliqua hic dicta sunt, quæ omnino accidisse Aegyptiis non legimus, cum omnes eorum plagæ in Exodo diligentissime ex ordine contendantur, vt quoniam id quod ibi non dictum est, nõ frustra in Psalmo dictum esse certi sumus, neque id interpretari nisi figurate possumus, simul intelligamus etiam cætera quæ facta esse constat, ob aliquam figuratam significationem facta atque conscripta. Facit enim hoc scriptura in multis locis propheticorum eloquiorum: Dicit aliquid quod in illa re gesta quam videtur commemorare non inuenitur, immo & aliter esse inuenitur, vt hinc intelligatur non hoc dicere quod potest putari, sed aliud potius quod magis debet aduerti, sicut est illud, Dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terræ. Quod in illius Salomonis regno constat non esse completū, de quo putari possit iste Psalmus loqui, cum de Christo domino loqueretur. In plagis ergo Aegyptiorum quæ sunt in libro qui Exodus nominatur, vbi maxime scriptura curauit, vt ea quibus afflicti sunt, omnia ex ordine dicerentur, non inuenitur quod habet iste Psalmus, Et dedit erugini fructus eorum. Illud etiam quod cum dixisset, Et tradidit grandini iumenta eorum: addidit, Et possessionem eorum igni: De iumentis grandine occisis legitur in Exodo: quod vero possessio eorum igne cremata sit, omnino non legimus: Quauis voces & grandines cum igne fierent, sicut tonitrua cum fulgoribus solent, non tamen scriptum est aliquid traditum igni vt arderet. Deniq; mollia quæ lædere grando non poterat, dicuntur non esse percussa, id est, duris ictibus læsa, quæ postea comedit locusta. Itē quod hic dicitur, Et moros eorum in pruina: non est in Exodo: multum enim pruina distat à grandine, nam serenis hyemalibus noctibus pruina terra canescit. Quid ergo ista significant, dicat tractator vt potest, iudicet lector & auditor vt iustum est. Aqua in sanguinem conuersa mihi videtur significare de rerum causis sentire carnaliter.

I Cynomyia, canini mores sunt, qui nec parentes quando nascuntur vident. Rana est loquacissima vanitas. Rubigo occulte nocet, quam etiam eruginem nonnulli interpretati sunt, alij caniculam, quod malum cui vitiorum aptius comparatur, nisi quod difficillime apparet, sicuti est multum de se fidere. Aura est enim noxia quæ hoc in fructibus latenter operatur, sicut in moribus occulta superbia, quādo se quisquam putat aliquid esse cum nihil sit. Locusta est malitia ore lædens, infideli scilicet testimonio. Grando est iniquitas, res alienas auferens, vnde furta, rapinæ, prædationesq; nascuntur, plus autem vitio suo vastatur ipse vastator. Pruina significatur vitium, quo charitas proximi stultitiæ tenebris velut nocturno frigore congelascit. Ignis vero si non ille hic commemoratur qui erat in grandine exfulgurantibus nubibus, quoniā hic dixit, Tradidit possessionem eorum igni: vbi eam significat vtique incensam, quod ignis ille fecisse non legitur, immanitatem ergo iracundiæ mihi videtur significare, qua & homicidium admitti potest. Morte pecorum figuratum est, quantum arbitror, damnus pudiciæ. Concupiscentiā

quippe qua fetus exoritur, communem cum pecoribus K habemus. Hanc itaq; edomitam habere & ordiinatam, pudiciæ virtus est. Mors primitiuorum est amissio ipsius iustitiæ, qua quisque humano generi socialis est. Sed siue ita se habeant harum rerum figuratæ significationes, siue aliter melius intelligantur, quem non moueat quod decem plagis percutiuntur Aegyptij, & decem præceptis scribuntur tabulæ, quibus regatur populus dei: De quibus e contrario inter se comparandis, id est, plagis & præceptis, quoniam alibi diximus, expositione Psalmi huius in his onerari non opus est, tantum admoneamus, quia & hic etiam non eodem ordine, decem tamen Aegyptiorum plagæ commemorantur, dum pro his tribus quæ sunt in Exodo, & hic nõ sunt, id est, scyniphes, vlcera, tenebræ, alia tres commemorantur quæ ibi non sunt, id est, rubigo, pruina, & ignis, non fulgurum, sed cui dicta est tradita possessio eorum, quod ibi non legitur, Satis autē hic expressum est iudicio dei fieri hæc in illis per angelos malos, in hoc seculo maligno, tanquam in Aegypto & in campo Thaneos, vbi humiles esse debemus, donec veniat seculum vbi exaltari ex ista humilitate mereamur. Nā & Aegyptus in Hebræa lingua, tenebras vel tribulationes significat: in qua lingua L Thanis sicut supra commemorati, humile intelligitur esse mandatum. De angelis ergo malis in isto psalmo, cum de ipsis plagis loqueretur, sic interpositū est, quod non transitorie prætereundum est: Misit in eos, inquit, iram indignationis suæ, indignationem & iram & tribulationem, immisiones per angelos malos. Esse autē diabolus & angelos eius tam malos, vtique vt eis ignis præparatur æternus, nullus fidelis ignorat. Sed immitti per eos immisionē sup quoslibet à domino deo, quos hac pœna iudicat dignos, durum videtur eis qui minus idonei sunt cogitare quemadmodū summa dei iustitia bene vtatur & malis. Quos quidem quantum pertinet ad eorum substantiam, quis alius quàm ipse fecit? Sed malos ipse nõ fecit, vtitur tamen eis qui bonus est bene, id est, conuenienter & iuste: sicut e contra iniqui creaturis eius bonis vtuntur male. Vtitur ergo deus angelis malis, non solū ad puniendos malos, sicuti in istis omnibus, de quibus loquitur psalmus, sicut in rege Achab, quem fallaciæ spiritus ex dei voluntate seduxit, vt caderet in bello: verum etiam ad probandos & manifestandos bonos, sicuti fecit in Iob. Quod autem pertinet ad istam materiam corporalem visibilium elementorū, puto quod ea possunt vtique angeli & boni & mali, quantum cuique potestas est, quemadmodum & homines boni mali que vtuntur talibus, quātum possunt pro modulo infirmitatis humanæ. Nam & terra vtuntur & aqua & aere & igne, non solum in necessariis rebus sustentationis nostræ, verum etiam in multis superfluis & ludicris, & mirabiliter artificiosis operibus, Nam innumerabilia quæ appellantur μηχανήματα his elementis arte tractatis modificantur. Sed in hæc angelis longe amplior est potestas & bonis & malis, quauis vtique maior bonis, sed quantum dei nutu atque ordine iubetur aut sinitur, sicut & nobis. Neque enim in his omnia quæ volumus possumus. In libro autem fidelissimo legimus diabolus potuisse etiam de cælo ignem immittere, ad sancti viri tantum pecorum numerum mirabili & horrendo impetu consumendū: quod diabolo tribuere nemo fidelium fortassis auderet, nisi sanctæ scripturæ autoritate legeretur. Sed ille vir dei dono iustus & fortis & pie peritus, non ait, Dominus dedit, diabolus abstulit: sed, dominus dedit, dominus abstulit: optime sciens

Exod. 12.

Psal. 134.
135.

Psal. 71.

Exod. 9.

De tempore
serm. 95.Exod. 8. &
9. & 10.

3. Reg. 11.

Iob. 1.
M

Ibidem.

A me sciens diabolum etiam quod facere de istis elementis poterat, non tamen seruo dei, nisi domino volente ac permittente fuisse factam malitiam diaboli confidebat: quoniam quis illa in se probando vteretur, sciebat. In filiis vero diffidentie tanquam in suis mancipiis operatur, quemadmodum homines in pecoribus suis, & illis tamen quantum dei iusto iudicio finitur. Sed aliud est quando potestas eius etiam suis sicut ei placet tractandis maiore potestate prohibetur, aliud quando ei potestas etiam in eos, qui ab illo alieni sunt, datur. Sicut homo de pecore suo pro humano captu facit quod vult, nec sane facit si prohibeatur a potestate maiore: de alieno autem pecore ut faciat, expectat sibi potestatem dari ab illo cuius est. Ibi ergo potestas que fuerat prohibetur: hic autem que non fuerat, tribuitur. Quae cum ita sint, si per angelos malos deus illas plagas infixit Aegyptiis, nunquid audebimus dicere, & aquam in sanguinem per eosdem angelos versam, & rattas per eosdem angelos factas, quorum similia etiam Magi Pharaonis beneficiis suis facere potuerunt, ut angeli mali ex utraque parte consisterent, hinc illos affligentes, inde fallentes, secundum iudicium & dispensationem iustissimi & omnipotentissimi dei iuste utentis etiam iniquo-
B m malitia: Non audeo dicere. Vnde enim scyniphes facere magi Pharaonis minime potuerunt? An quia hoc promissi ipsi angeli mali non sunt? An quod verius dicitur, occulta causa est, & vires nostrae inquisitionis excedit? Nam si propterea per malos angelos illa deum fecisse putauerimus, quia poenae infligebantur, non beneficia praestabatur, tanquam nemini deus poenas irroget per angelos bonos, sed per illos velut militiae caelestis carnifices, consequens erit, ut etiam Sodomam per malos angelos eversam esse credamus, & malos angelos Abraham & Loth hospitio suscepisse videantur, quod absit ut contra scripturas apertissimas sentiamus. Claret igitur ista hominibus fieri per bonos & malos angelos posse. Quid autem quando fieri oporteat me latet, illum vero qui facit non latet, & cui voluerit reuelare. Veruntamen quantum nostrae intentioni scriptura divina moderatur, malis poenas irrogari, & per bonos angelos sicut Sodomitis, & per malos angelos sicut Aegyptiis legimus: iustos vero corporalibus poenis per bonos angelos tentari & probari non mihi occurrit. Quod vero pertinet ad presentem psalmi huius locum, si ea que
C mirabiliter de creaturis facta sunt, malis angelis tribuere non audeamus, habemus quod eis tribuere sine dubitatione possumus, mortes pecorum, mortes primitiuorum, & illud maxime vnde religata sunt omnia obdurationem cordis illorum, ut populum dei nollent dimittere. Hanc enim iniquissimam & malignissimam obstinationem deus cum facere dicitur, non instigando & inspirando, sed deserendo facit, ut illi operentur in filiis diffidentiae, quod deus debite iusteque permittit: nam & illud quod Esaias propheta dicit, Domine ecce tu iratus es, & nos peccauimus, propterea errauimus, & facti sumus sicut immundi omnes: ea ratione intelligitur. Praecessit enim aliquid vnde deus iustissime iratus ab eis suum lumen auferret, ut in peccata quae nulla tergiversatione defendi possunt non esse peccata, caecitas humanae mentis offenderet ab itinere iustitiae deviando & errando, Et quod in alio psalmo scriptum est de hispis Aegyptiis, quod deus conuerterit cor eorum ut odissent populum eius, & dolum facerent in seruos eius, bene creditur deus fecisse per illos angelos malos, ut etiam vitiose mentes filiorum infidelita-

tis per eos angelos quibus eadem amica sunt vitia, excitarentur in odium populi dei, atque ad terrendos & corrigendos bonos: illa mirabilia sequeretur. Illa enim mala morum quae his corporalibus plagis significata esse praediximus, propter quod dictum est, Aperiam in parabolis os meum: per malos angelos exerceri in eos qui illis diuina aequitate subduntur, conuenientissime creditur. Neque enim cum sit quod ait Apostolus, Tradidit illos deus in concupiscentias cordis eorum, ut faciant quae non conueniunt: non illic mali angeli tanquam in materia sui operis versantur & gaudent, quibus iustissime subdita est vitiositas humana, praeter eos quos liberat gratia. Et ad haec quis idoneus? Vnde cum dixisset, Misit in eos iram indignationis suae, indignationem & iram & tribulationem, immisionem per angelos malos: illud quod addidit, Viam fecit semitam irae suae: cuius tandem acies sufficit penetrare, ut intelligat capiaturque sententiam in tanta profunditate latitantem? Erat enim semita irae dei, quae Aegyptiorum impietatem occulta aequitate puniret, sed eidem semitae viam fecit, ut eos tanquam ex abditis per malos angelos in manifesta scelera perducens, in euidentissimos impios euidentissime vindicaret. Ab hac potestate malorum angelorum non liberat hominem nisi gratia dei: de qua dicit Apostolus, Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii claritatis suae: cuius rei populus iste figuram gerebat, cum esset erutus de potestate Aegyptiorum, & translatus in regnum terrae promissionis fluentis lac & mel, quod suauitatem significat gratiae. Sequitur ergo post commemorationem plagarum Aegyptiorum psalmus, & dicit: Et abstulit sicut oues populum suum, & perduxit eos tanquam gregem in deserto. *Et deduxit eos in spe & non timuerunt, & inimicos eorum operuit mare.* Tanto fit hoc melius, quanto interius, ubi eruti de potestate tenebrarum in regno dei mente transferimur, & secundum pascua spiritalia efficiamur oues dei, ambulantes in hoc seculo velut in deserto, quoniam nemini est fides nostra conspicua: vnde dicit Apostolus, Vita vestra abscondita est cum Christo in deo. Deducimur autem in spe, quoniam spe salui facti sumus, nec timere debemus. Si enim deus pro nobis, quis contra nos? Et inimicos nostros operuit mare. Aboleuit in baptismo remissione peccatorum. Deinde sequitur: *Et induxit eos in montem sanctificationis suae.* Quanto melius in sanctam ecclesiam? *Monstrum quem acquisiuit dextera eius:* Quanto est Ecclesia sublimior quam acquisiuit Christus de quo dictum est, *Et brachium domini cui reuelatum est: Et eiecit a facie eorum gentes.* Et a facie fidelium sanctorum. Nam quodammodo gentes sunt gentium errorum maligni spiritus. *Et sorte diuisi eis terram in funiculo distributionis.* Et in nobis omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens propria vnique prout vult. *Et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Israel.* In tabernaculis, inquam, gentium habitare fecit tribus Israel: Quod spiritaliter sic melius desiderandum tunc puto, ut ad caelestem gloriam, vnde peccantes angeli eiectione sunt, nos per Christi gratiam subleuemur. Illa enim generatio praua & amaricans, quoniam istis beneficiis corporalibus imponebat tunicam vetustatis. *Tentauerunt adhuc & exacerbauerunt deum excelsum, & testimonia eius non custodierunt. Et auerterunt se & non seruauerunt pactum, quemadmodum patres eorum.* Pacto enim quodam & placito dixerunt, Omnia quae locutus est dominus deus noster, faciemus & audiemus. Notandum sane quod

Roma. 11.

Colos. 1.

Exod. 14.

Colos. 3.

Roma. 9.

Ibidem.

Mon. F.

Esai. 53.

1. Cor. 12.

Talians, dis-

serendum.

Exod. 19.

ait,

G ait, Quemadmodum patres eorum: cum per totum psalmi textum tanquam de hominibus eisdem loqui videretur: apparet tamen nunc de illis dici, qui iam erant in terra promissionis, & patres eorum dictos qui in eremo amaricauerunt. *Conuersi sunt*, inquit, *in arcum prauum*. Vel sicut alij codices habent: *In arcum peruersum*. Quid autem hoc sit, in eo quod sequitur magis apparet vbi ait: *Et in ira concitauerunt eum in collibus suis*. In idololatriam eos prostratisse significat. Arcus ergo peruersus est, non pro nomine domini, sed contra nomen domini, qui dixit eidem populo, Non erunt tibi dii alij præter me. Per arcum autem significat animi intentionem. Hoc ipsum denique psalmus planius exprimens. *Et in sculptilibus suis*, inquit, *ad emulationem eum prouocauerunt*. *Audiuit deus & spernit*. Id est, auerit & vindicauit. *Et ad nihilum redegit nimis Israel*. Deo quippe spernente quid remanserunt, qui deo adiuuante fuerunt quod fuerunt? Nimirum autem rem istam gestam commemorat, quando victi sunt ab Allophylis tempore Heli sacerdotis, & arca domini capta est, & magna strage vastati sunt. Hoc est quod dicit: *Et repulit tabernaculum Sylo, tabernaculum suum vbi habitauit in hominibus*. Eleganter exposuit quare repulerit tabernaculum suum, cum ait, vbi habitauit in hominibus, Cum ergo digni non essent in quibus habitaret, cur non repelleret tabernaculum quod utique propter se non instituerat, sed propter ipsos quos iam iudicabat indignos in quibus habitaret?

Et tradidit in captiuitatem virtutem eorum, & pulchritudinem eorum in manus inimici. Ipsam arcam vnde sibi videbantur inuicti, & vnde sibi plaudebant, virtutem & pulchritudinem eorum dicit. Denique & postea male viuentes, & de templo domini gloriantes, terret per prophetam dicens, Videte quid feci Sylo, vbi erat tabernaculum meum. *Et conclusit in gladio populum suum, & hereditatem suam spernit*. *Inuenes eorum comedit ignis*: Id est, ira. *Et virgines eorum non sunt lamentate*. Quia neque hoc vacabat in hostili metu. *Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt, & viduae eorum non plorabantur*. Ceciderunt enim in gladio filij Heli, quorum vnus vxor viduata, & mox in partu mortua, propter eandem perturbationem plangi non potuit honore funeris. *Excitatus est tanquam dormiens dominus*. Videtur enim dormire, quando populum suum dat in manus eorum in quos odit, vbi eis dicitur: vbi est deus tuus? Excitatus est ergo tanquam dormiens dominus: *Tanquam potens & crapulatus à vino*. Nullus hoc de deo dicere auderet, nisi spiritus eius. Dixit enim, sicut videtur impiis insultantibus, quod velut ebrius diu dormiat, quando non tam cito quam putant, hominibus subuenit. *Et percussit inimicos suos in posteriora*. Illos utique qui gaudebant quod arcam eius captiuare potuerunt: percussi enim sunt in sedibus suis. Quod eius pœnæ signum mihi videtur, quia quisque cruciabitur si in posteriora respexerit, quæ, sicut Apostolus ait, aestimari debent vt stercora. Qui enim sic suscipiunt testamentum dei, vt veteri vanitate non se exuant, similes sunt hostibus populi eius, qui arcam testamenti captiuatam iuxta sua idola posuerunt: & illa quidem vetera etiam illis nolentibus cadunt: quia omnis caro fœnum, & claritas hominis vt flos fœni. Fœnum aruit, flos decidit, arca autem domini manet in æternum, secretum scilicet testamenti regnum cœlorum vbi est æternum verbum dei. Sed illi qui posteriora dilexerunt, ex ipsis iustissime cruciabuntur. *Opprobrium sempiternum de-*

dit illis. Et repulit tabernaculum Ioseph, & tribum K Ephrem non elegit. *Et elegit tribum Iuda*. Non dixit, repulit tabernaculum Ruben, qui fuit primogenitus Iacob, nec eos qui sequuntur, & Iudam nascendo præcedunt, vt illis repulis & non electis, tribus Iuda eligeretur. Poterat enim merito dici illos repulsos, quia & in benedictione Iacob, qua filios suos benedixit, peccata eorum cõmemorans grauitè detestatur, quamuis in eis tribus Leui sacerdotalis tribus esse meruerit, vnde etiam Moyses fuit. Nec dixit, repulit tabernaculum Benjamin: vel, tribum Benjamin non elegit: ex qua rex esse iam cõperat: nam inde electus fuerat Saul. Vnde ex ipsa vicinitate temporis, quando ille repulsus est atque reprobatus, & David electus, conuenienter posset hoc dici, nec tamen dictum est: sed eos potissimum nominauit, qui clarioribus meritis videbantur excellere. Nam Ioseph paut in Aegypto patrem fratres suos, & impie venditus, merito pietatis, castitatis, sapientiæ iustissime sublimatus est, & Ephrem maiori fratri aui sui Iacob benedictione prælatus est: & tamen deus repulit tabernaculum Ioseph, & tribum Ephrem non elegit. Vbi per hæc præclari meriti nomina, quid aliud quam vniuersum populum illum vetusta cupiditate à domino terrena præmia requirentem, repulsum & reprobatum intelligimus: electam autem tribum Iuda, non pro meritis ipsius Iudæ: Longe quippe maiora sunt merita Ioseph, sed per tribum Iuda, quoniam inde exitit Christus secundum carnem, nouum populum Christi illi populo veteri prælatum scriptura testatur, aperiente domino in parabolis os suum. Iam vide etiam quod sequitur: *Montem Sion quem dilexit*. Ecclesiam Christi melius intelligimus, non propter presentis temporis beneficia carnalia deum colentem, sed futura & æterna præmia oculis fidei longe speculatem. Nam & Sion speculatio interpretatur. Denique sequitur: *Edificauit sicut vnicorniorum sanctificationem suam*. Vel sicut quidam interpretes verbum nouum fecerunt, *Sanctificium suum*. Vnicornij recte intelliguntur, quorum firma spes in vnum illud erigitur, de quo dicit alius Psalmus, Vnam petij à domino hanc requiram. Sanctificium vero dei est secundum Apostolum Petrum, intellecta plebs sancta & regale sacerdotium. Quod vero sequitur: *In terra quam fundauit in æternum*. Quod habent Græci codices *εις τῆς αἰῶνος*, vtrum in æternum an in seculum dicatur à nobis, in Latinorum interpretum potestate est, quoniam vtrumque significat, & ideo hoc in Latinis codicibus, illud in aliis inuenitur. Habet aliqui etiam pluraliter, id est, in secula, quod in Græcis quos habuimus non inuenimus. Quis vero fidelium dubitet Ecclesiam etiam si aliis abeuntibus, aliis venientibus ex hac vita mortaliter transit, tamē in æternum esse fundatam? *Et elegit David seruum suum*. Tribum ergo Iuda propter David, David autem propter Christum. Tribum igitur Iuda propter Christum, Quo transeunte clamauerunt cæci, Miserere nobis fili David: Et continuo misericordie eius lumen receperunt, quia verum erat quod clamauerunt. Hoc igitur non transeunter dicit, sed attente commendat Apostolus scribens ad Timotheum, Memor esto Christum Iesum resurrexisse à mortuis ex semine David, secundum Euangelium meum, in quo laboro vsque ad vincula tanquam malefaciens, sed sermo dei non est alligatus. Ipse itaque saluator secundum carnem factus est ex semine David, figuratur in hoc loco nomine David, aperiente domino in parabolis os suum. Nec moueat quod cum dixisset, Et elegit

Gen. 29.
Exod. 20.
1. Reg. 4.
Gen. 4.
Gen. 4.
Psalm. 6.
1. Petri.
1. Reg. 16.
Math. 22.
1. Tim. 1.

Agit David: quo nomine Christum significauit: addidit, seruum suum: non, filium suum. Imò vero hinc agnoscamus, non patri coeternam vni geniti substantiam, sed formam serui susceptam ex semine David. *Et similis eum de gregebus ouium, & de postfortantes accepit eum, Pater Jacobi seruum suum, & Israel hereditatem suam.* Ille quidem David, ex cuius semine caro Christi est, ab officio pastoralis pecorum, ad hominum regnum translatus est. Noster autem David ipse Iesus ab hominibus ad homines, à ludæis ad gentes, tamen secundum parabolam ab ouibus ad oues allatus atque translatus est. Non sunt enim modo in terra illa Ecclesiæ ludææ in Christo, quæ fuerunt circumcisorum recenti passione, & resurrectione domini nostri, de quibus dicit Apostolus, Eram autem ignotus facie Ecclesiæ ludææ, quæ sunt in Christo: Tantum autem audiebant, quia is qui aliquando nos persequabatur, nunc euangelizat fidem quam aliquando vallabat, & in me magnificabant dominum. Iam hinc illæ ecclesiæ transierunt populorum circumcisorum: ac per hoc in Iudæa quæ modo in terra est, non est modo Christus, Ablatus est inde, nunc gentium greges pascit. Sanè de postfortantes inde acceptus est.

B Illæ quippe priores fuerunt tales, de quibus dicitur in Cantico canticorum, vni Ecclesiæ quæ constat ex multis, id est, vni gregi, cuius membra sunt multi greges. De talibus ergo ei dicitur, Dentes tui, id est, per quos loqueris, vel per quos in corpus tuum velut manducando cæteros traiecis. Hoc itaque significantes dentes tui, sicut grex detonsarum ascendentes de lauacro, quæ omnes geminos creant, & sterilis non est in eis. Deposuerunt enim tunc velut vellera, onera seculi, quando ante pedes Apostolorum venditarum rerum suarum precia posuerunt, ascendentes de lauacro illo, de quo eos admonet Apostolus Petrus, sollicitos quod Christi sanguinem fuderint, & dicit, Agite penitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini nostri Iesu Christi, & dimittentur vobis peccata vestra. Geminos autem creauerunt, opera scilicet duorum præceptorum geminæ charitatis, dilectionis dei, & dilectionis proximi, vnde sterilis non erat in eis. De post has oues fortantes David noster acceptus, nunc alios greges pascit in gentibus, & ipsos Iacob & Israel. Sic enim dictum est, Pascere Iacob seruum suum, & Israël hereditatem suam. Non enim, quia ex gentibus sunt istæ oues, ideo ab illo semine alienatæ sunt, quod est Iacob & Israël. Semen est enim Abraham, semen promissionis, de quo ei dominus dixit, In Isaac vocatur tibi semine. Quod exponens Apostolus, Non, inquit, filij carnis, sed filij promissionis deputantur in semine. Ex gregibus enim erant fideles quibus dicebat, Si autem vos Christi, ergo Abraham semen estis, & secundum repromissionem heredes. Quod vero ait, Iacob seruum suum, & Israël hereditatem suam: more suo scriptura repetiuit eandem sententiam, nisi forte quispiam sic distinguere velit, vt hoc tempore Iacob seruiat: tunc autem sit æterna hereditas dei, quando videbit deum facie ad faciem, vnde Israël nomen accepit. *Et panis eos, inquit, in innocentia cordis sui. Quid illo innocentius, qui vllum peccatum, non solum à quo vinceretur, sed etiam quod vinceret, non habebat? Et in intellectu manuum suarum deduxit eos.* Vel sicut aliqui codices habent, *In intellectibus manuum suarum.* Alius putaret ita congruentius potuisse dici, Innocentia manuum & intellectu cordis. Hic autem qui magis quam alius quid loqueretur sciebat, cordi maluit adiungere innocentiam, & manibus intelligentiam.

Illud propterea quantum existimo, quia multi sibi videntur innocentes qui non faciunt mala, cum timent ne patiantur si fecerint, vellent autem facere si impune potuissent. Tales videri possent habere innocentiam manuum, non tamen cordis. Et quæ tandem aut qualis est ista innocentia: si cordis non est, vbi homo factus est ad imaginem dei: Quod vero ait, In intellectu vel in intelligentia manuum suarum seduxit eos: videtur mihi eam dixisse ipse intelligentiam, quam fecit in erudentibus, Ideo manuum suarum. Facere quippe ad manus pertinet, Sed si sic possunt intelligi manus dei, quia & Christus sic homo, vt etiã deus: hoc certe & ille David de cuius est iste semine facere non poterat in populo, cui sicut homo regnabat: sed ille hoc facit, cui recte anima fidelis dicere potest, intelligere me facito, & perscrutabor legem tuam. Proinde ne ab illo erremus, dum de nostra velut ex nobis sit intelligentia fidimus, eius manibus nos credendo subdamus. Ipse in nobis eam faciat vt intelligentia manuum suarum nos deducat, erutos ab errore, eoq; perducatur vbi iam non possumus errare. Hic est fructus populi dei, attendentis legem dei, & inclinantis aurem suam in verba oris eius, vt dirigat in eo cor sursum, & sit cum illo creditus spiritus eius: ne immutetur in generationem prauam & amaricantem, sed his omnibus sibi annunciantis, non solum ad presentem vitam, verum etiam ad æternam, nec tantum ad recipienda bonorum operum præmia, sed etiam in ipsa bona opera facienda, ponat in deo spem suam.

In Psalmum septuagesimum octauum

Expositio.

IN titulo Psalmi huius tam breui & simplici im morandum esse non puto. Prophetiam vero, quam hic præmissam legimus, euidenter scimus impletam. Cum enim ista caneretur temporibus regis David, nihil tale adhuc cõtigerat ex aduersitate gentium ciuitati Hierusalem, nec templo dei, quod nec adificatum adhuc erat. Post mortem quippe David filium eius Salomonem deo templum fecisse quis nesciat: Dicitur ergo tanquam præteritum, quod in spiritu videbatur esse futurum. *Deus venerunt gentes in hereditatem tuam.* Qua loquendi consuetudine etiam illud est prophetatum de domini passione, Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto: & alia quæ in eodem Psalmo, ventura velut facta narrantur. Nec illud mirandum est quod deo ista dicuntur. Non enim nescienti indicantur quo reuelante præsciuntur, sed anima cum deo loquitur pietatis affectu quem nouit deus. Nam & angeli quæ hominibus nunciant, nescientibus nunciant: quæ autem deo nunciant, scienti nunciant quando illi offerunt orationes nostras, & ineffabili modo de actibus suis æternam veritatem tanquam legem incommutabilem cõsulunt. Et iste ergo homo dei dicit deo quod discat à deo, tanquam discipulus magistro non ignoranti, sed iudicanti: ac sic aut probanti quod docuit, aut quod nõ docuit reprehendenti, maxime quia specie præsentis Propheta eos in se transfiguratur, qui tunc futuri essent quando ista veniebant. Solent autem in oratione dici deo quæ vindicans fecerit, & adiungi petitio, vt iam misereatur & parcat. Hoc modo & hic dicuntur, à quo prædicuntur, tanquam ab eis dicantur quibus acciderunt, & ipsa deploratio atq; precatio, prophetatio est, Deus venerunt gentes in hereditatem tuam. *Polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Hierusalem in pomorum custodiam. Posuerunt morticina seruatorum tuorum escas volatilibus cæli, carnes sanctorum tuorum bestiis terræ. Effuderunt*

G derunt sanguinem eorum sicut aquam in circuitu Hierusalem, & nō erat qui sepeliret. Si in ista prophetia quisquam nostrum eam vastationem Hierusalem intelligendam putauerit, quæ facta est à Tito Imperatore Romano, cum iam dominus Iesus Christus post resurrectionem & ascensionem suā predicaretur in gentibus, nō mihi occurrit quomodo dici potuerit iam ille populus hæreditas dei non tenens Christum, quo reprobato & occiso factus est reprobus, qui in eum nec post eius resurrectionem credere voluit, & insuper martyres eius occidit. Ex illo enim populo Israël quicumque in Christum crediderunt, quibus facta est Christi præsentatio, & quodammodo promissi redditio salubris atque fructuosa, de quibus & ipse dominus dicit, Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israël, ipsi ex illis sunt filij promissionis, ipsi deputantur in semine, ipsi pertinent ad hæreditatem dei. Hinc sunt Ioseph homo iustus, & virgo Maria quæ peperit Christum. Hinc Ioannes Baptistæ amicus sponsi, & parentes eius Zacharias & Helizabet. Hinc Simeon senex & Anna vidua, qui Christum non loquentem, sensu corporis audierunt, sed adhuc infantem non loquentem, spiritu cognouerunt. Hinc beati Apostoli. Hinc Nathanaël, in quo dolus non erat. Hinc alius Ioseph qui expectabat etiam ipse regnum dei. Hinc tanta illa multitudo quæ præcedebat & sequebatur iumentum eius dicens, Benedictus qui venit in nomine domini, In qua erat & congregatio puerorum, in quibus dixit impletum, Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Hinc etiam illi post eius resurrectionem, quorum die vno tria milia, & alio quinque milia baptizati sunt, in animam vnam & cor vnum conflati charitatis igne, quorum nemo dicebat aliquid proprium, sed erāt illis omnia communia. Hinc sancti diaconi, quorum Stephanus ante Apostolos martyrio est coronatus. Hinc tot Ecclesiæ Iudææ quæ in Christo erant, quibus erat facie Paulus ignotus, notus autem scruitia famosissima, sed notior Christi misericordissima gratia. Hinc & ipse secundum præmissam de se prophetiam, Lupus rapax, mane rapiens, & ad vesperum diuidens escas: id est, prius rapiens persecutor ad mortem, postea pascens prædicator ad vitam. Hi erant ex illo populo hæreditas dei, Vnde ait & ipse minimus Apostolorum doctor gentium, Dico ergo, Nunquid deus repulit plebē suam? Absit. Nam & ego Israëlita sum ex semine Israël, de tribu Benjamin. Non repulit deus plebem suam quam præsciuit. Hæc plebs quæ ex illa gente Christi corpori accessit, hæreditas dei est. Nam quod ait Apostolus, Non repulit deus plebē suam quam præsciuit, illi Psalmo vtique respondit, vbi scriptum est, Quoniam non repellet dominus plebē suam. Vbi autem sequitur, Et hæreditatem suam non derelinquet, ibi euidenter apparet, talem plebem esse hæreditatem dei. Vt enim hoc diceret, & Apostolus supra commemorauerat Propheticum testimonium de prænunciata futura incredulitate populi Israël. Tota die expandi manus meas ad populum non credentem & contradicentem. Hic ergo ne quisquam male intelligēs vniuersum illum populum crimine incredulitatis & contradictionis arbitretur esse damnatum, cōtinuo subiicit, Dic ergo, Nunquid repulit deus plebē suam? Absit. Nam & ego Israëlita sum ex genere Israël, de tribu Benjamin. Hinc ostendit quam plebem dixerit, vtique populi prioris, quam si totam deus repulisset atque damnasset non vtique ipse Christi esset apostolus, Israëlita ex semine Abraham, tribu Benjamin. Adhibet autem

valde necessarium testimonium dicens, An nescitis in K Helia quid dicit scriptura, quemadmodum interpellat *Ibidem.* deum aduersus Israël: Domine, prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderūt, & ego relictus sum solus, & quærent animam meam. Sed quid dicit illi responsum diuinum? Reliqui mihi septem milia virorum, qui non incuruauerunt genua sua ante Baal. Sic ergo & in tempore hoc reliquæ per electionē gratiæ saluæ factæ sunt. Istæ reliquæ sunt ex illa gente hæreditatis dei, non illi de quibus paulopost dicit, Cateri vero excæcati sunt. Sic enim ait, Quid ergo? Quod quærebat Israël, hoc nō est consecutus: Electio autem consecuta est, ceteri vero excæcati sunt. Istæ igitur electio, istæ reliquæ, ista plebs *Roma. 11.* dei quam non repulit deus hæreditas eius dicitur. In illo autem Israël qui non est consecutus hoc, illis ceteris excæcatis non erat iam hæreditas dei, de qua dici posset post Christi in cœlis glorificationem tempore Tiri imperatoris, Deus venerūt gentes in hæreditatē tuam, & cætera quæ de illius populi & templi & ciuitatis vastatione videtur in hoc Psalmo esse prædicta. Proinde aut ea debemus intelligere quæ facta sunt ab aliis hostibus, antequam Christus venisset in carne. Nō enim erat *L.* alia tūc hæreditas dei, vbi & prophete sancti erāt, quādo facta est transmigratio in Babyloniā, grauiusq; gēs *4. Reg. 19.* illa vastata est, & sub Antiocho etiam Machabæi horrenda perpessi, gloriosissime coronati sunt: Ea quippe dicta sunt in hoc Psalmo, quæ solent fieri etiam strage bellorum: Aut certe si post resurrectionem & ascensionem domini accipienda est hic cōmemorata hæreditas dei, ea sunt intelligenda quæ à cultoribus idolorum & inimicis nominis Christi, ecclesiæ eius in tanta martyriū numerositate perpessa est. Quāquam enim Asaph synagoga interpretetur, quæ est cōgregatio, idq; nomē vtitatis infederit genti Iudæorum, tamen & ecclesiam istam posse dici cōgregationē & illum veterē populū dictum esse ecclesiam, iam in alio Psalmo satis aperteq; *1. Mach. 2.* monstrauimus. Hæc igitur ecclesiæ, hæc hæreditas dei ex circuncisione & præputio cōgregata est, id est, ex populo Israël: & ex ceteris gentibus per lapidem quæ reprobauerūt ædificatæ, & factus est in caput anguli, in quo angulo tanquā duo parietes de diuerso veniētes copularētur. Ipse est enim pax nostra qui fecit vtrāq; vnum, vt duos conderet in se in vnum nouum hominē, faciēs pacē, & coadunaret vtrosq; in vno corpore deo, in quo corpore sumus filij dei, clamātes, abba pater. Abba propter illorum linguam, pater propter nostrā. Hoc enim est abba quod & pater. Vnde dominus qui dixit, Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israël, ostendens illi genti redditā præsentia ipsius promissionem: ait tamen alio loco, Habeo alias oves quæ nō sunt ex hoc ouili, oportet me & ipsas adducere, vt sit vnus grex & vnus pastor: gentes significans quas erat adducturus, nō quidem per suam præsentia corporalem, vt illud verum sit, Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israël: sed tamen per euangeliū suum quod erāt disseminaturi speciosi pedes annunciantiu pacem, annunciantiu bona. In omnem terram enim exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Hinc & Apostolus ait, Dico enim Christum Iesum ministrum fuisse circuncisionis propter veritatem dei ad confirmādas promissiones patrum. Ecce quod est, Non sum missus nisi ad oves quæ perierūt domus Israël. Deinde subiungit Apostolus, Gentes autem super misericordiā glorificare deum. Ecce quod est, Habeo alias oves quæ nō sunt de hoc ouili, oportet me & ipsas adducere, vt sit vnus

vnius grex & vnius pastor. Quod vtrumque breuiter dictum est in eo quod de prophetia idem Apostolus commemorat, etiam gentes cū plebe eius. Iste ergo vnus grex sub pastore vno, hereditas dei est, nō solum patris sed etiam filij. Nam filij vox est, Funes ceciderunt mihi in præclaris, etiam hereditas mea præclara est mihi, Et ipius hereditatis vox est apud prophetam, Domine deus noster posside nos. Hanc hereditatem non moriens pater filio reliquit, sed ipse filius eam sua morte mirabiliter acquisiuit, cum resurrectione possedit. Si ergo de hac intelligendū est quod in Psalmo huius prophetia canitur, Deus venerunt gentes in hereditatem tuam: vt venisse gentes accipiamus in ecclesiā, non credendo, sed persequendo: id est, eam inuasisse voluntate delendi atque omnino perdēdi, sicut tot persecutionū exempla monstrarunt: oportet vt quod sequitur, Polluerunt templum sanctum tuum, non in lignis & lapidibus, sed in ipsis intelligatur hominibus, de quibus, tãquam lapidibus viuus, construi dicit Apostolus Petrus domū dei. Vnde & apostolus Paulus apertissime, Templum, inquit, dei sanctum est quod estis vos. Hoc itaq; templum persecutores in his vtique polluerūt, quos ad negandum Christū, terrendo vel cruciando coegerūt, atq; vt idolis supplicarent vehementer instando fecerunt, Quorum multos pœnitentia reparauit atq; ab illa iniquatione mundauit. Pœnitentis enim vox est, Et à delicto meo mūda me, & cor mundū crea in me deus, & spiritum rectū innoua in visceribus meis. Iam vero quod sequitur, Posuerunt Hierusalem in pomorum custodiam: & ipsa ecclesia hoc nomine recte intelligitur, Hierusalem libera mater nostra, de qua scriptum est, Latere sterilis quæ non parit, erumpe & exclama quæ non parturis, quoniam multi filij desertæ magis quam eius quæ habet virum. In custodia pomorum, quod dictum est, desertionem intelligēdam existimo, quā fecit vastitas persecutionum, id est, velut custodia pomorū, quia deseruntur pomorum custodia cum poma trāsierint. Et certe quādo gentilibus persequentibus, ecclesia deserta visa est, in cœlestem mensam spiritus martyrum, tanquā de horto dominico multa & suauissima poma tranierunt. Posuerūt, inquit, morticina seruorum tuorum, escas volatilibus cœli, carnes sanctorum tuorum bestiis terræ. Quod dictum est, morticina: hoc repetitum est, carnes. Et quod dictum est, seruorū tuorum: hoc repetitum est, sanctorum tuorum. Illud tantummodo variatum est, volatilibus cœli & bestiis terræ. Melius sanè interpretati sunt qui morticina posuerunt, quàm sicut quidam mortalia. Morticina enim non dicuntur nisi mortuorum, mortalia vero etiam viuorum corporum nomen est. Cum ergo sicut dixi ad agricolam suum spiritus martyrum velut poma transfissent, morticina eorum & carnes eorum posuerunt volatilibus cœli & bestiis terræ, quasi quicquam eorum resurrectioni deperiret. Ex occultis naturæ sinibus totum reintegratur ab illo, cui & capilli capitis nostri numerati sunt. Effuderunt sanguinem eorum sicut aquam, id est, abundanter & viliter, in circuitu Hierusalem. Si Hierusalem terrenam urbem hic accipimus, eorum sanguinem intelligimus effusum in circuitu eius, quos hostes extra muros reperire potuerunt. Si autem Hierusalem illam intelligimus, de qua dictum est, Multi filij desertæ, magis quàm eius quæ habet virum: circuitus eius est per vniuersam terram. In ea quippe lectione prophetica vbi scriptum est, Multi filij desertæ magis quàm eius quæ habet virum: paulo post ei dicitur, Et qui eruit te, deus Israël

vniuersa terra vocabitur. Circuitus ergo huius Hierusalem in hoc Psalmo intelligendus est, quousque tunc fuerat eadem Ecclesia dilatata, fructificans & crescens in vniuerso mundo. Quoniam in omni parte eius persecutio sauebat, & martyrum stragem, quorū sanguis sicut aqua effundebatur, cum magnis lucris thesaurorum cœlestium faciebat. Quod vero adiunctum est, Et non erat qui sepeliret: aut non incredibile debet videri tam magnum in aliquibus locis fuisse terrorem, vt sepulchra sanctorum corporum nulli prorsus existeret: aut certe quia infelicitate cadauera in multis locis diu iacere potuerunt, donec à religiosis quodammodo furata sepeliretur. *Facti sumus, inquit, opprobrium vicinis nostris.* Ideo preciosa non in conspectu hominū à quibus hoc erat opprobriū, sed in conspectu domini mors sanctorum eius. *Substantio & irrisio.* Vel vt quidā interpretati sunt, *Illusio eis qui in circuitu nostro sunt.* Repetitio est sententiæ superioris. Nam quod supra dictū est, opprobrium: hoc repetitū est, substantio & irrisio, Et quod supra dictum est, vicinis nostris: hoc repetitū est, eis qui in circuitu nostro sunt. Proinde secundum Hierusalem terrenam vicini, & qui in circuitu gentis eius, vtique alie gentes intelliguntur: secundum autem Hierusalem liberam matrem nostram, vicini sunt & in circuitu eius, inter quos inimicos suos habitat Ecclesia in circuitu orbis terrarum. Deinde iam manifestam precem fundēs, vnde intelligatur superioris afflictionis commemoratio non esse quasi indicatio sed deploratio: *Vsq; inquit, domine irasceris in finem, exardescet velut ignis zelus tuus.* Rogat vtique ne deus vsque in finem irascatur, id est, ne illa tanta pressura & tribulatio atque vastatio vsque in finem perseveret, sed temperet correptionem suam, secundum illud quod in alio Psalmo dicitur, Cibabis nos pane lachrymarū, & potabis nos in lachrymis in mensura. Nam quousque domine irasceris in finem: ita dictum est, ac si diceretur, Noli domine irasci in finem. Et in eo quod sequitur, Exardescet velut ignis zelus tuus: vtrumque subaudiendum est, & quousque, & in finem, ac si diceretur, Quousq; exardescet velut ignis zelus tuus in finem: Nam ita hic duo ista subaudienda sunt, sicut superius vnum illud quod dictum est, posuerunt. Nam cum habeat prior sententia, Posuerunt morticina seruorum tuorum escas volatilibus cœli: hoc verbū posterior nō habet, vbi dictum est, Carnes sanctorum tuorum bestiis terræ: sed subauditur vtique quod habet superius, posuerunt. Ira porro & zelus dei, nō sunt perturbationes dei, sicut nonnulli scripturas quas nō intelligunt arguūt: sed nomine iræ intelligitur vindicta iniquitatis, nomine zeli exactio castitatis, ne anima legem domini sui contemnat, & à deo suo fornicando dispereat. Hæc ergo ipso affectu in hominū afflictione sunt turbulenta, in dei autem dispositione tranquilla sunt, cui dictū est, Tu autem domine virtutum cum tranquillitate iudicas. Satis autem ostenditur his verbis propter peccata hominib; licet fidelibus has fieri tribulationes, quanuis hinc florescat martyrum gloria merito patientiæ, & pie sustentato in flagello domini moderamine disciplinæ. Hoc Machabei inter sauisima tormenta, hoc tres viri inter noxias flammæ, hoc propheta sancti in captiuitate testantur. Quanuis enim paternā correptione fortissime & piissime perferrent: non tamen tacent hæc accidere meritis peccatorū. Horum enim vox est, & in Psalms, Emendans emendauit me dominus, & morti nō tradidit me. Flagellat enim omnem filium quem recipit. Et quis est filius cui nō det disciplinam pater eius? Quod vero

vero

G vero adiungit: *Effunde iram tuam in gentes quæ te non nouerunt, & in regna quæ non inuocauerunt nomen tuum.* Etiam ista prophetatio est, non optatio: Non malevolentia voto ista dicuntur, sed spiritu prauis prædicuntur: sicut de Iuda traditore, quæ mala illi fuerant pro suis meritis euentura, ita prophetata sunt, quasi optata sint. Quemadmodum enim Propheta non imperat Christo, quanuis modo imperatio pronunciet quod dicit, Accingere gladio tuo circa femur potentissime. Specie tua & pulchritudine tua, & intede & prospere procede & regna. Ita non optat, sed prophetat qui dicit, Effunde iram tuam in gentes quæ te non nouerunt. Quod more suo repetit dicens, Et in regna quæ non inuocauerunt nomen tuum. Nam gætes per regna repetita sunt. Et quod eum non nouerunt, per hoc repetitum est, quod nõ inuocauerunt nomen eius: Quomodo ergo intelligendũ est, quod ait dominus in Euangelio, Seruus qui nescit voluntatem domini sui, & facit digna plagis, vapulabit paucis: Seruus autem qui scit voluntatem domini sui & facit digna plagis, vapulabit multis: si maior ira dei est in gentes quæ dominum non cognouerunt. In eo quippe quod ait, Effunde iram tuam: satis hoc verbo indicat quàm multam iram voluerit intelligi. Vnde postea dicit, Redde vicinis nostris septies tantum. An quia multum interest inter seruos, qui licet nesciant voluntatem domini sui, tamen inuocant nomen eius, & alienos à familia tãti patrisfamilias, qui sic ignorat deum vt nec inuocent deum? Inuocant enim pro eo simulacra, vel dæmonia, vel quamlibet creaturam, non creatorem qui est benedictus in secula. Neque enim istos de quibus hoc prophetat, ita nescientes significat sui domini voluntatem, vt tamen ipsam dominum timeant sed ita ipsum dominum nescientes vt nec inuocent eum & inimici nominis eius existant. Multum ergo distat inter seruos voluntatem domini sui nescientes, & tamen in familia eius atque in domo viuentes: & inimicos non solum ipsum dominum scire nolentes, sed & non eius nomen inuocantes, atque seruos eius insuper oppugnantes. Denique sequitur, *Quia comederunt Iacob & locum eius desolauerunt.* Iacob quippe figuram gestat Ecclesiæ, sicut Esau veteris synagoga. Vnde dictũ est, Maior seruiet minori. Potest in hoc nomine intelligi ea de qua loquebamur hæreditas dei, in quam inuadendam atque vastandam post resurrectione & ascensionem domini gentes persequendo venerunt. Sed locum Iacob quomodo intueamur, intelligendum est. Magis enim locus Iacob illa ciuitas putari potest, in qua erat & templum, quo vniuersam illam gentem sacrificandi & adorandi causa & pascha celebrandi, dominus præceperat conuenire. Nam si Christianorum conuentus inhibitos atque cõpressos à persecutoribus Propheta velit intelligi, loca desolata videretur dicere debuisse, non locum. Sed possumus accipere pro numero plurali numerum singularem positum, sicut vestem pro vestibus, militem pro militibus, pecus pro pecoribus. Multa enim huiusmodi moris est dici, nec solum vulgo loquentium, verumetiam disertissimorum authorum eloquentia. Nec ab ipsa diuina scriptura hoc genus locutionis alienum est. Posuit enim & ipsa ranam pro ranis, locustam pro locustis, & innumerabilia talia. Quod vero dictum est, *Comederunt Iacob:* hoc bene intelligitur, quod multos in suum malignum corpus, hoc est, in suam societatem terrendo trãire coegerunt. Meminit sanè, quanuis illis pro merito pessime voluntatis ex ira dei digna reddenda sint, nõ tamen eos aliquid ad-

uersus hæreditatem eius valere potuisse, nisi eam voluisset ipse pro peccatis eius flagellando emendare. Vnde subiungit, *Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum.* Non ait, præteritarum, quæ possent esse etiam recentiores, sed antiquarum, hoc est, à parentibus venientium. Talibus quippe iniquitatibus damnatio non correptio debetur. *Cito anticipent nos misericordia tua.* Anticipent utique iudicium tuum, Superexaltat enim misericordia in iudicio. Iudicium autem sine misericordia, sed ei qui non fecit misericordiam. Quod autem adiungit, *Quia pauperes facti sumus nimis.* Hoc vult intelligi anticipare nos misericordiam dei, vt nostra paupertas id est, infirmitas, eo miserante adiuuetur ad eius præcepta facienda, ne ad iudicium eius damnandi veniamus. Ideo sequitur, *Adiuua nos deus salutaris noster.* Hoc vero quod ait, Salutaris noster: satis exponit quam voluerit paupertatem in eo quod dixerat, Quoniam pauperes facti sumus nimis. Ipsa est quippe infirmitas, cui salutaris est necessarius. Cum vero adiuuari nos vult, nec ingratus est gratia, nec tollit liberum arbitrium. Qui enim adiuuatur, etiam per seipsum aliquid agit. Addidit etiam: *Propter gloriam nominis tui domine libera nos.* Vt qui gloriatur, non in seipso, sed in domino gloriatur.

Et propitius esto, inquit, peccatis nostris propter nomen tuum. Non propter nos. Nam quid aliud merentur peccata nostra, quàm debita & digna supplicia? Sed propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum. Sic ergo nos liberat, id est, eruis à malis, cū & adiuuas nos ad faciendam iustitiam, & propitius es peccatis nostris, sine quibus in hac vita non sumus, Quoniam nõ iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Peccatum autem iniquitas est. Et si iniquitates obseruaueris, quis sustinebit? Quod autem adiungit, *Nequando dicant gætes, ubi est deus eorum.* Magis pro ipsis gentibus est accipiendum. Male enim pereunt qui de deo vero disputauerunt, putantes eum vel non esse, vel suos non adiuuare, nec eis esse propitium. Illud vero quod sequitur, *Et innotescat in nationibus coram oculis nostris, Vindicta sanguinis seruorum tuorum qui effusus est.* Vel sic intelligitur, cum credunt in deum verum qui persequabantur eius hæreditatem: quia & ipsa vindicta est, qua perimitur sæua iniquitas eorum gladio verbi dei, de quo dictum est, Accingere gladio tuo: Vel cum perseverantes inimici in fine puniuntur, Nam mala tæporalia quæ in hoc seculo patiuntur, cõmunia possunt habere cum bonis. Est aliud vindictæ genus, quo Ecclesiæ dilatationem & fecunditatem in hoc seculo post tantas persecutiones, quibus eã omnino periturã putabant, peccator & incredulus & inimicus videt & irascitur, dentibus suis frendet & tabescet. Quis enim negare audeat hanc etiam esse grauissimã penam: Sed nescio vtrum satis eleganter accipiatur quod ait, ante oculos nostros. Si enim hoc pœnæ genus intelligamus quod in intimis cordis agitur, & torquet etiã illos qui nobis adulãter arrident, nec à nobis videri potest quid in homine interiore patiãtur. Illud autem quod siue eis credentibus iniquitas eorum interimitur, siue in malignitate perseverantibus, supplicium nouissimũ redditur, sine scrupulo questionis intelligitur dictum, Innotescat ante oculos nostros vindicta in nationibus. Et hæc quidẽ, vt diximus, prophetatio est, nõ optatio. Sed propter illud quod scriptum est in Apocalypsi, sub ara dei martyres ad deũ clamare & dicere, Quousq; dñe nõ vindicas sanguinẽ nostrum nõ est prætereundũ quẽadmodũ accipi oporteat, ne propter exaturandũ odiũ, credãtur sancti desyderare vindictã quod ab eorum perfectione lãge abest, & tamẽ scriptum

Aptum est, Latabitur iustus cum viderit vindictam impiorum, manus suas lavabit in sanguine peccatoris. Et Apostolus Paulus ait, Non vosipfos vindicantes charissimi, sed date locum iræ, scriptum est enim, Mihi vindictam & ego retribuam dicit dominus. Nec ipse itaque præcepit ut nolint vindicari, sed ut non seipsi vindicantes dent locum iræ dei, qui dixit, Mihi vindictam & ego retribuam. Et dominus in Evangelio, viduam proponit in similitudinem quæ vindicari desyderans, iudicem interpellabat iniustum, qui eam tandem aliquando non iustitia ductus, sed tædio victus audiuit. Hoc autem dominus proposuit, ut ostenderet multo magis deum iustum cito facturum iudicium electorum suorum, qui ad eum clamant die ac nocte. Inde est & ille sub ara dei martyrum clamor, ut dei iudicio vindicetur. Vbi est ergo illud, Diligite inimicos vestros, Benefacite eis qui vos oderunt, & orate pro eis qui vos persequuntur? Vbi est & illud, Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, & nulli malum pro malo reddentes? Si enim malum pro malo non est cuiquam reddendum, non solum factum malum pro facto malo, sed nec votum malum reddendum est pro facto vel voto malo. Reddit autem malum votum qui etiam si non seipsum vindicat, tamē ut eius inimicum deus puniat expectat atque optat. Quapropter cum & homo iustus & homo malus de inimicis suis velint à domino vindicari, unde discernentur, nisi quia iustus & magis cupit inimicum suum corrigi quam puniri, & cum in eum videt à domino vindicari, non eius delectatur poena, quia non eum odit, sed divina iustitia, quia deum diligit. Denique si in hoc seculo in eum vindicatur, vel pro illo etiam latatur si corrigitur, vel certe pro aliis ut eum timeant imitari. Ipse quoque sit melior, non supplicio illius odia sua pascendo, sed errata emendendo, Ac per hoc de benevolentia est non de malitia quod latatur iustus cum videt vindictam, & manus suas lavat, id est, opera sua mundiora efficit in sanguine, hoc est, in exitio peccatorum, sumens inde non mali alieni gaudium, sed divinæ admonitionis exemplum. Si autem in futuro seculo ultimo dei iudicio vindicatur, hoc ei placet quod deo, ne bene sit malis, ne piorum præmiis etiam impij perfruantur. Quod utique iniustum est, & à regula veritatis, quæ iustus diligit, alienum. Cum enim nos ad diligendos inimicos dominus hortaretur, exemplum proposuit patris nostri qui in cælis est, qui facit solem oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Nunquid tamen ideo vel temporalibus correptionibus non emendat, vel pertinaciter duos in sine non dānat? Sic ergo inimicus diligatur, ut non displiceat domini iustitia qua punitur, Et sic placeat iustitia qua punitur, ut non de malo eius, sed de bono iudice gaudeatur. Malevolus enim animus contristatur, si eius inimicus correctus evaserit poenā. Et cum puniri eum videt, vindicari ita se gaudet, ut non iustitia dei, quæ non diligit, sed illius quem odit miseria delectetur, Et cum deo dimittit iudicium, ut plus noceat deus quam ipse nocere possit, exoptat. Et cum dat cibum esurienti inimico potumque sitienti, malitiose sapit quod scriptum est, Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius. Agit enim ut amplius aggravet & ei excitet indignationem dei, quam carbonibus ignis significari putat, non intelligens illum ignem esse poenitentiae vrentem dolore, quousque caput erectum superbia beneficiis inimici ad humilitatem salubrem deponatur, & in bono illius, huius malum vincatur. Vnde Apostolus vigi-

Tomus octavus.

lanter adiunxit, Noli vinci à malo, sed vince in bono D malum. Quomodo autem potest vincere in bono ma- *ibidem.*
lum, in superficie bonus, & in abdito malus, qui opere parit, & corde sedit, manu mitis, voluntate crudelis? Sic ergo specie poscentis in hoc Psalmo futura in impios vindicta prophetatur, ut intelligamus sanctos homines dei suos inimicos dilexisse, nec cuiquam voluisse nisi bonum, quod est pietas in hoc seculo, aternitas in futuro. In poenis autem malorum non malis eorum, sed dei bonis iudiciis fuisse delectatos. Et ubique in scripturis sanctis leguntur in homines odia eorum, odia fuisse vitiorum, quæ ipse etiā unusquisque hominum odire debet in se si diligit se. Iam vero quod sequitur, *Intret in conspectum tuum.* Vel sicut alij codices habent: *In conspectu tuo gemitus compeditorum.* Non facile quisquam reperit cōiectos in cōpedes à persecutoribus sanctos. Et si accidit in tā magna atque multiplici varietate poenarum, tam raro accidit, ut non sit credendum hoc in isto versu quod cōmemoraret potissimum elegisse Propheetam. Sed nimirum cōpedes sunt infirmitas & corruptibilitas corporis, quæ aggravant animam. Per eius enim fragilitatem velut quorundam dolorum molestiarumque materiam ad impietatem poterat cōpelle persequor. Ab his cōpedibus cōcupiscebat dissolui Apostolus & esse cum Christo, manere autem in carne necessarium propter illos quibus Euangelium ministrabat. Donec ergo corruptibile hoc induat in corruptionem, & mortale hoc induat immortalitatem, velut compedibus caro infirma, promptum impedit spiritum. Has ergo compedes non sentiunt, nisi qui in semetipsis ingemiscunt gravati, habitaculum quod de cælo est superindui cupientes, quia & mors horrori est, & mærori vita mortalis. Pro his Propheeta gemitibus ingemit, ut intret in cōspectu dei gemitus compeditorum. Possunt & illi intelligi compediti, qui præceptis sapientiae colligati sunt, quæ patienter sustentata in ornamenta vertuntur. Vnde scriptum est, Iniice pedem tuum in compedes eius. *Secundum magnitudinem,* inquit, *brachii tui, recipe in adoptionem filios mortificatorum.* Vel sicut in aliis codicibus legitur, *Posse filiorum & morte punitorum.* Vbi satis mihi videtur ostendisse scriptura, quis fuerit gemitus compeditorum, qui pro nomine Christi persecutiones gravissimas pertulerunt, quæ in isto Psalmo apertissime prophetantur. In diuersis enim passionibus constituti orabant pro Ecclesia, ne infructuosus esset posteris sanguis illorum, ut dominica seges unde inimici eam putabant perituram, inde veracius pullularet. Filios quippe mortificatorum dicit, qui non solum non sunt terri precedentium passionibus, sed in eum, pro cuius nomine passos eos nouerant, exhortante illorum gloria ad imitandum accensi, copiosissimis agminibus crediderunt, Ideo dixit, Secundum magnitudinem brachii tui. Res enim tam magna secuta est in populis Christianis, ut eam qui se aliquid persequendo proficere putabant, nullo modo crederent secuturam. *Redde,* inquit, *vicini nostri septies tantum in sinis eorum.* Non mala optat, sed iusta prænunciat, & futura prophetat. Septenario autem numero, id est, septupla retributione perfectionem poenæ vult intelligi, quia isto numero plenitudo significari solet. Vnde & illud est in bonis accipiendum, & in hoc seculo septies tantum, quod positum est pro omnibus, quasi nihil habentes & omnia possidentes. *Vi- cinos dicit,* quia inter illos habitat Ecclesia usque in diem separationis. Non enim modo fit discessio corporalis. In sinis eorum dicit utique nunc in occultis, ut vin-

B diſta

G dicta quæ in hac vita agitur in occulto, post innotescat in nationibus ante oculos nostros. Homo nanque cum datur in reprobum sensum, in interiore sinu accipit suppliciorum meritum futurorum. *Opprobriū eorum, quod exprobrauerunt tibi domine.* Hoc eis redde septuplū in sinus eorū: id est, pro isto opprobrio eos in occultis eorum plenissime reprobā. Tibi enim exprobrauerunt, nomen tuum se arbitantes in seruis tuis deleere de terra. *Nos autem populus tuus.* Generaliter accipiendum de omni genere piorum & verorum Christianorum. Nos ergo quos perdere se posse putauerūt populus tuus. *Et oues gregis tui.* Ut qui gloriatur, in domino gloriatur. *Confitebimur tibi in seculum.* Alij autem codices habent, *Confitebimur tibi in æternum.* Ex ambiguo Græco facta est ista diuersitas. Quod enim habet Græcus εἰς τὸν αἰῶνα, & in æternum & in seculū interpretari potest. Sed pro loco intelligendum quid melius interpretatum sit. Sensus ergo huius loci magis mihi videtur ostendere, in seculum dici oportere, id est, vsque in finem seculi. Sequens autem versus more scripturarum, maximèque Psalmorum, repetitio superioris est ordine commutato, prius habēs quod ibi est posterius, & posterius quod ibi est prius. Nam quod ibi dictum est, Confitebimur tibi: pro ipso hic dictum est, Annunciabimus laudem tuam. Quod itaque ibi dictum est, In seculum: pro ipso hic dictum est, In generationem. Ista quidem generationis repetitio perpetuitatem significat, siue vt nonnulli intelligunt, quia duæ sunt generationes, vetus & noua. Sed in hoc fit seculo vtraque, Quoniam qui non renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum. Denique quia in isto seculo annūciatur laus dei, Nam in futuro seculo cum videbimus eum sicuti est, cui deinceps annūciatur, non erit. Nos ergo populus tuus & oues gregis tui, quas persequendo illi crediderunt se posse consumere. Confitebimur tibi in seculum, permanente vtiq; Ecclesia vsque in finem, quam illi deleere conati sunt. *In generatione & generationem annūciabimus laudem tuam.* Quæ laus vt taceretur, nos finire conati sunt. Multis autem iam locis sanctarum scripturarum insinuauimus confessionem etiam pro laude Iponi, Sicuti est illud, Hæc dicetis in confessione, Opera domini vniuersa quoniam bona valde: maximèque illud quod ait ipse saluator, qui nullum habebat omnino peccatum, quod pœnitendo confiteretur, Cōfiteor tibi pater domine cæli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Hoc dixi, vt apertius intelligatur, id esse repetitum in eo quod dictum est, Annunciabimus laudem tuam: quod superius dictum erat, Confitebor tibi.

*In Psalmum septuagesimumnonum
Enarratio.*

NON adeo multa sunt in hoc Psalmo, in quibus sermo noster patiatur difficultatem, vel intentio auditorum intelligendi impedimentum. Proinde adiuuante domino cum affectu audiendi & videndi iam quæ prophetata & prædicta sunt, tanquæ eruditi in schola Christi currere debemus quæ plana sunt, vt si forte obscura exigunt officiū interpretandi, ea quæ plana sunt legendi officiū à me debeant flagitare. Cantatur hic de aduentu domini & saluatoris nostri Iesu Christi, & de vinea eius. Sed cantat ille Asaph quantum apparet illuminatus atq; correctus, cuius nomine nostis significari synagogā. Denique titulus Psalmi est, *In finem pro his qui immutabuntur.* Vtiq; in melius,

Quoniam Christus finis legis, ideo venit, vt immutet K in melius, Et ait, testimonium ipsius Asaph, bonū testimonium veritatis. Denique hoc testimonium, & Christum & vineam confitetur, hoc est, caput & corpus, regem & plebem, pastorem & gregem, & totum omnium scripturarum mysterium Christum & Ecclesiam. Concludit autem titulus Psalmi, *Pro Assyris.* Assyrij interpretantur, dirigentes. Iam ergo non sit generatio quæ cor non direxit suum, sed generatio iam dirigens. Ergo audiamus quid dicat in hoc testimonio. *Qui pascis Israel intende, Quid est, qui pascis Israel intende?*

Qui deducis velut oues Ioseph. Inuocatur vt veniat, expectatur vt veniat, desideratur vt veniat, Ergo dirigentes inueniat. Qui deducis, inquit, velut oues Ioseph. Ipsum Ioseph velut oues, ipse Ioseph oues sunt, & ipse Ioseph ouis est. Audito Ioseph, quāquā & interpretatio eius nominis multum iuuat, significat enim augmentum, & ideo vtiq; venit ille, vt multiplicata granum multipliciter surgeret, hoc est, aueretur populus dei: tamen ex eo quod iam nostis contigisse Ioseph, veniat in mentem à fratribus venditus, veniat à suis exonoratus apud alienigenas exaltatus, & intelligetis in cuius grege esse debeamus, simul cum illis qui iam dirigunt cor suum, vt lapis reprobatus ab ædificantibus fiat in caput anguli, tenens duos parietes de diuerso venientes, sed in angulo concordantes. *Qui sedes super cherubin.* Cherubin sedes est gloriæ dei, & interpretatur plenitudo scientiæ, Ibi sedet deus in plenitudine scientiæ. Licet intelligamus cherubin sublimes esse cælorum potestates atque virtutes, tamen si vis, eris cherubin. Si enim cherubin, sedes est dei, audi quid dicat scriptura, Anima iusti, sedes est sapientiæ. Quomodo, inquis, ero plenitudo scientiæ? Quis hoc implet? Habes vnde impleas. Plenitudo legis charitas. Noli per multa ire atque distendi. Terret terarum diffusio, radicem tene, & de magnitudine arboris noli cogitare. Sit in te charitas, & necesse est plenitudo scientiæ consequatur. Quid enim nescit qui charitatem scit? Quandoquidem dictum est, Deus charitas est. *Qui sedes super cherubin appare.* Ideo enim errauimus, quia non apparebas, Appare. *Coram Ephrem & Benjamin & Manasse.* Appare, inquam, coram gente Iudæorum, coram populo Israël. Ibi enim Ephrem, ibi Manasses ibi Benjamin. Sed interpretationem videamus, Ephrem fructificatio, Benjamin filius dexteræ, Manasses oblitus. Appare enim coram fructificatione, coram filio dexteræ, appare coram oblitio, vt iam non sit oblitus, sed venias illi in mentem qui liberaisti. Si enim gentes commemorabuntur, & conuertentur ad dominum vniuersæ fines terræ, populus ipse de Abraham veniens, non habuit parietem suum qui gaudeat in angulo, cum scriptum sit, Reliquiæ saluæ fient? *Excita potentiam tuam.* Nam infirmus eras quando dicebatur, Si filius dei es, descendat de cruce. Nihil valere videbaris. Præualuit super te persecutor, & demonstraisti hoc antea, quia & Iacob ipse præualuit angelo in luctando. Quando nisi vellet angelus? Et præualuit homo, & victus est angelus, & victor homo tenet angelū, & dicit, Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Magnum sacramentum, Et stat victus, & benedicit victorem. Victus, quia voluit, carne infirmus, maiestate fortis, & benedixit: Vocaberis, inquit, Israël. Tetigit tamen & femoris latitudinem & aruit, eundemq; hominem vnū, fecit & benedictum & claudum. Vides claudicasse populum Iudæorum, vide ibi & benedictum genus Apostolorum.

Astolorum. Excita ergo potentiam tuam. Quandiu videris infirmus? Crucifixus ex infirmitate, resurge in virtute, Excita potentiam tuam. *Et veni, vt saluos facias nos, Deus conuertere nos.* Aucti enim sumus à te, & nisi tu conuerteris, non conuertemur, *Et illumina faciem tuam, & saluum erimus.* Nunquid ille obscuram habet faciem? Nō habet obscuram faciem, sed opposuit ei nubem carnis, & tanquam velum infirmitatis, & non est putatus ipse cum penderet in ligno, agnoscendus cum sederet in coelo. Nam ita factum est. Præsentem in terra Christum & miracula facientem non agnouit Asaph, mortuum tamen posteaquam resurrexit & ascendit in coelum, agnouit, compunctus est, dixerat & de illo totum, hoc est testimonium quomodo agnoscimus in hoc Psalmo, *Illumina faciem tuam, & salui erimus.* Obtestasti faciem tuam & ægrotauimus, illumina illam, & salui erimus. *Domine deus virtutum vsquequo irasceris in orationem inimici tui, adhuc irasceris in orationem serui tui? Iam serui tui. Irascebaris in orationem inimici tui, adhuc irasceris in orationem serui tui? Conuertisti nos, agnouimus, & adhuc irasceris in orationem serui tui? Ita*

B plane irasceris vt pater corrigens, non vt iudex damnans: Ita plane irasceris, quia scriptum est, *Fili accedens ad seruitutem dei, sta in iustitia & timore, & prepara animam tuam ad tentationem.* Ne putes iam transisse iram dei, quia conuersus est, transit, sed ne damnet in æternum, Flagellat autem, non parcit, quia flagellat omnem filium quem recipit. Si flagellari detrectas, recipi quare desideras? Flagellat autem omnem filium quem recipit. Flagellat omnem, qui & vnico non pepercit. Sed tamen quandiu irasceris in orationem serui tui? Non iam inimici tui. Sed irasceris in orationem serui tui. *Quandiu sequitur: Cibabis nos pane lachrymarum, & potabis nos in lachrymis in mensura.* Quid est in mensura? Apostolum audi, *Fidelis deus qui non vos permittit tentari, supra quam potestis ferre.* Ipsa est mensura pro viribus tuis, ipsa est mensura vt erudiaris, nō vt opprimaris. *Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris.* Plane factum est, id est, de Asaph electi sunt qui irent ad gentes, & prædicarent Christum, & diceretur eis, *Quis est iste nouorum dæmoniorum annunciator? Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris.* Eum enim prædicabant cui contradicebatur, quæ prædicabant mortuum resurrexisse Christum. *Quis hoc audiat? Quis hoc nouerit? Noua res, Sed signa consequebantur, & incredibili rei fidem miracula faciebant.* Contradicebatur, sed contradictor vincebatur, & ex contradictore fidelis efficiebatur. Ibi tamen magna flamma, ibi martyres cibati pane lachrymarum, & potati in lachrymis, sed in mensura, non amplius quam poterant ferre, vt post mensuram lachrymarum sequeretur corona gaudiorum. *Et inimici nostri subsannauerunt nos.* Et ubi sunt qui subsannauerunt? Diu dictum est, *Qui sunt isti colentes mortuum, adorantes crucifixum? Diu dictum est, Vbi est natus subsannantium? Nonne nunc qui reprehendunt, in cavernas fugiunt, ne videantur? Et inimici nostri subsannauerunt nos.* Sed videtis quid sequatur: *Domine deus virtutum conuertere nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus.* *Vineam ex Aegypto transtulisti, eiecisti gentes & plantasti eam.* Nouimus factum est. Quæ gentes eiecisti sunt? Amorrhæi, Cethæi, Hiebusæi, Gergesæi, & Euæi, Quibus expulsis & victis, introductus est populus ex Aegypto liberatus in terram promissionis. Vnde vinea eiecisti sit, & ubi plantata sit, audiuius, Videamus quid

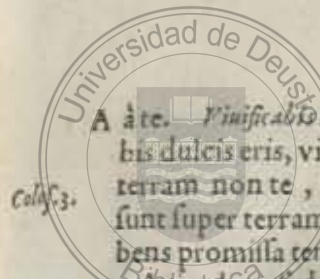
deinde factum est, quomodo crediderit, quantum crederit, quid occupauerit. Vineam ex Aegypto transtulisti, eiecisti gentes & plantasti eam. *Viam fecisti in conspectu eius, & plantasti radices eius & impleuit terram.* Nunquid impleuit terram, nisi via fieret in conspectu eius? Quæ via facta est in conspectu eius? Ego sum, inquit, via, veritas & vita. Merito impleuit terram. Hoc dictum modo de vinea ista quod perfectum est vsque in finem. Veruntamen quid prius? *Operuit montes umbra eius, & arbuta eius cedros dei. Extendisti palmitem eius vsque ad mare, & vsque ad flumen propagine eius.* Hoc desiderat officium expositoris, non sufficit lectoris & laudatoris, Adiuuate me intendendo. Solet enim vineæ huius commemoratio in hoc Psalmo caliginem facere minus intentis. Etenim magnitudo vineæ huius iam à nobis explicata est, & vnde facta est, & vnde facta sit magna, prædictum est. *Viam fecisti in conspectu eius, & plantasti radices eius, & impleuit terram.* Hoc de perfectione ipsius dictum est. Sed tamen prima gens Iudæa fuit ista vinea. Gens autem Iudæa vsque ad mare, & vsque ad flumen regnauit. Vsque ad mare, appareret in scriptura quod mare ibi vicinum sit. Et vsque ad flumen Iordanem. Trans Iordanem enim aliquid Iudæorum collocatum est, infra Iordanem autem tota gens. Ergo vsque ad mare, & vsque ad flumen regnum Iudæorum, Regnum Israël non à mari vsque ad mare, sed & à flumine vsque ad terminos orbis terræ. Illa iam perfectio vineæ est, de qua hic prædixit, *Viam fecisti in conspectu eius, & plantasti radices eius, & impleuit terram.* Cum tibi ergo prædixisset perfectionem, rediit ad initium, de quo initio sit facta perfectio. *Initium vis audire? Vsque ad mare, & vsque ad flumen. Finem vis audire? Dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terræ: hoc est, impleuit terram.* Videmus ergo testimonium Asaph, quid factum est primæ vineæ: quid est expectandum secundæ vineæ, in eodem vineæ. Ipsa est enim, non enim altera est. Inde Christi salus ex Iudæis, inde Apostoli, inde primi credentes, & precia rerum suarum ante pedes Apostolorum ponentes, inde omnia hæc. Et si aliqui ex ramis fracti sunt, propter incredulitatem fracti sunt, tu autem populus gentium fide sta, *Noli altū sapere, sed time.* Nam si deus naturalibus ramis non pepercit, neque tibi parcat. Si autem altum sapis, non tu radicem portas, sed radix te. Quid ergo, vinea ante cuius conspectum facta est via? Facta est vt impleuit terram. Primo ubi fuit? *Operuit montes umbra eius. Qui sunt montes? Prophetæ. Quare operuit illos umbra eius? Quia obscure locuti sunt. Quare futura annūciata sūt? Audis à Prophetis, Obserua sabbatum, octauo die circuncide infantem, offer sacrificium arietis, vituli, hirci, noli moueri, umbra eius est cooperiens mōtes dei, Veniet & post umbrā manifestatio. Et arbuta eius cedros dei, id est, cooperuit cedros dei altissimas sedes dei. Sunt enim cedri significantes superbos euercedos. Cedros Libani, altitudines mundi operuit crescendo vinea ista, Et mōtes dei omnes sanctos prophetas patriarchas. Sed quousque extendisti palmitem eius? Vsque ad mare & vsque ad flumen propagine eius. Inde quid? *Vt quid destruxisti maceriam eius? Iā videtis euerfam illā gentem Iudæorum, iam ex alio Psalmo audistis, In do labro & fractorio deiecerunt eam. Quando fieret, nisi eius maceria destrueretur? Quæ est maceria eius? Munus eius. Extitit enim superba aduersus plantatorem suum, Sed seruos ad se missos & petentes mercedem**

G coloni flagellauerunt, & cæciderunt, & occiderunt. Venit & vnicus filius, dixerunt, Hic est haeres, venite occidamus eum, & nostra erit hereditas. Occiderunt & extra vineam proiecerunt. Proiectus magis possidet vnde proiectus est, Sic enim ei minatur per Esaiam, Destruam maceriam eius. Quare: Expectaui enim vt faceret via, fecit autem spinas. Expectaui inde fructum, & inueni peccatum, Quid ergo quaeris o Asaph? Vt quid destruxisti maceriam eius? Tu enim nescis, Quare: Expectaui vt faceret iudicium, & fecit iniquitatem. Non erat destruenda maceria eius? Et venerunt gentes, destructa maceria, inuasa est vinea, ac deletum regnum Iudaeorum. Hoc primum plangit, sed non sine spe. De directione enim cordis iam loquitur, id est, pro Assyriis, pro diripientibus † Psalmus est, Vt quid destruxisti maceriam eius? Et vindemiant eam omnes transeuntes viam. Quid est, viam transeuntes? Temporaliter dominantes.

H *Deuastabit eam aper de sylua.* Aprum de sylua quid intelligimus? Iudaeis porcus aduersus est, & in porco ponunt tanquam immundiciam gentium. A gentibus autem euerfa est gens Iudaea, Sed rex ille qui evertit, non tantum porcus immundus, sed etiam aper fuit. Quid enim aper, nisi porcus sauius, porcus superbus? Aper de sylua vastauit eam: De sylua, de gentibus. Etenim illa vinea erat, gentes autem syluae erant. Sed quando crediderunt gentes, quid dictum est? Tunc exultauit omnia ligna syluarum. Deuastauit eam aper de sylua. *Et singularis ferus depastus est eam.* Quid est singularis ferus? Ipse aper qui deuastauit eam, singularis ferus. Singularis, quia superbus. Hoc enim dicit omnis superbus. Ego sum, ego sum, & nemo. Sed quo fructu haec? *Deus virtutum conuertere vero.* Quauis haec facta sint, conuertere vero. *Respice de caelo & vide & visita vineam istam. Et perfice eam quam plantauit dextera tua.* Non aliam institue, sed hanc perfice. Ipsum est enim semen Abraham, ipsum est semen in quo benedicuntur omnes gentes: ibi est radix, ibi portatur oleaster insertus. Perfice vineam istam quam plantauit dextera tua. Sed vbi perficit?

I *Et super filium hominis quem confirmasti tibi.* Quid euidentius? Quid adhuc expectatis vt vobis disputando exponamus, & non potius vobiscum admirando clameamus, Perfice vineam istam quam plantauit dextera tua, & super filium hominis eam perfice? Quem filium hominis? Quem confirmasti tibi. Magnum firmamentum, aedifica quantum potes: Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, praeter id quod positum est Christus Iesus. *Succensa igni & effossa ab increpatione vultus tui peribunt.* Quae sunt succensa igni & effossa, quae peribunt ab increpatione vultus tui? Videamus & intelligamus quae sint igni succensa & effossa. Quid increpauit Christus? Peccata. Ab increpatione vultus eius peccata perierunt. Quare ergo peccata igni succensa & effossa. Omnia peccata duae res faciunt in homine, cupiditas & timor. Cogitate, discutite, interrogate corda vestra, perscrutamini conscientias, videte vtrum possint esse peccata, nisi aut cupiendo aut timendo. Proponitur tibi praemium, vt pecces, id est, quod te delectet, facis propter quod cupis: sed forte non induceris donis, terroris minis, facis propter quod times, Corruptere te vult aliquis, vt dicas, verbi gratia, falsum testimonium. Innumerabilia sunt, sed plura propono, de quibus caetera coniciatis. Attendisti tu deum, & dixisti in animo tuo, Quid prodest homini si totum mundum lucretur, animae autem suae detrimentum patiat? Non adducor praemio, vt perdam

animam meam pro lucro pecuniae. Couertit ille se ad K incutiendum metum: qui praemio corrumpere non valet, incipit minari damnum, & expulsionem, caedes, fortassis mortem. Ibi iam si cupiditas non valet, forte timor valebit vt pecces. Porro autem si de scripturis contra cupiditatem venit tibi in mentem. Quid prodest homini si totum mundum lucretur, animae autem suae detrimentum patiat? Veniat etiam contra timorem in mentem, Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere. Quicumque te vult occidere, vsque ad corpus ei licet, vsque ad animam non licet. Anima tua non morietur, nisi tu eam volueris occidere. Perimat aliena iniquitas carnem tuam, dum seruet veritas animam tuam. Si autem a veritate resilieris, quid tibi amplius facturus est inimicus, quam tu tibi ipse facis? Inimicus seruiens carnem potest occidere, tu autem dicendo falsum testimonium animam occidis. Audi scripturam, Os quod mentitur occidit animam. Itaque fratres mei ad omne recte factum amor & timor ducit. Vt facias bene, amas deum & times deum: vt autem facias male, amas mundum, & times mundum. Haec duo conuertentur ad bonum. Amabas terram, ama vitam aeternam: timebas mortem, time gehennam. Quicquid tibi iniquo promiserit mundus, nunquid potest dare quantum dabit iusto deus? Quicquid tibi iusto minatus fuerit mundus, nunquid potest facere quod facit iniquo deus? Vis audire quid daturus est deus, si iuste vixeris? Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Vis audire quid facturus est impius? Ite in ignem aeternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Bene quidem tu nihil aliud vis, quam vt bene tibi sit. Nam in eo quod amas, vis vt bene tibi sit: & in eo quod times, non vis vt male tibi sit: sed non in careptione quaeris, in qua quaerendum est. Festinas: nam & sine indigentia vis esse & sine molestia. Bonum est quod vis, sed tolera quod non vis, vt assequaris quod vis. Proinde illius facies delens peccata, quid faciet? Quae sunt peccata? Succensa igni & effossa. Quid fecerat amor malus? Tanquam ignem succederat. Quid fecerat timor malus? Tanquam effoderat. Amor quippe inflamat, timor humiliat: ideo peccata mali amoris igne succensa sunt, peccata mali timoris effossa sunt. Humiliat & bonus timor, accendit & bonus amor, sed aliter atque aliter. Nam & colonus intercedens pro arbore quae fructus non dabat ne subuerteretur, ait, Circumfodio eam & adhibeo cophinum stercoris. Fossa significat piam humilitatem timentis, & stercoris cophinus sordes vtilis poenitentis. De igne autem boni amoris dominus dicit, Ignem veni mittere in terram: quo igne inardescant spiritu feruentes, & dei ac proximi charitate flagrantes. Ac per hoc sicut omnia iusta opera bono timore & bono amore fiunt, sic malo amore & malo timore omnia peccata committuntur. Ergo succensa igni & effossa omnia scilicet peccata ab increpatione vultus tui peribunt. *Fiat manus tua super virum dextera tua, & super filium hominis quem confirmasti tibi: Et non discedimus a te.* Quam diu generatio praua & amara, & quae cor non dirigit suum, dicat Asaph, & ostendat se misericordia tua: Fac bene cum vinea tua, perfice illam, quoniam caecitas ex parte in Israel facta est, vt plenitudo gentium introiret, & sic omnis Israel saluus fieret. Demonstrata facie tua super virum dextera tua quem confirmasti tibi, non discedimus a te. Quam diu nos increpas? Quam diu accusas? Hoc fac & non discedimus a te.

A à te. *Viuiſicabis nos, & nomen tuum inuocabimus.* Tu nobis dulcis eris, viuiſicabis nos. Nam prius amabamus terram non te, ſed mortificasti membra noſtra quæ ſunt ſuper terram. Illud enim vetus teſtamentum habens promiſſa terrena, hoc videtur ſuadere ne gratis colatur deus, ſed quia aliquid dat in terra, ideo diligitur. Quid amas vt deum non ames? Dic mihi: Ama ſi potes aliquid quod ille non fecit. Circuſpice vniuerſam creaturam, vide vtrum alicubi cupiditatis viſco tenearis, & à diligendo creatorem impediaris, niſi ea re quam creauit ipſe quem negligis. Quare autem amas iſta, niſi quia pulchra ſunt? Poſſunt eſſe tam pulchra, quam ille à quo facta ſunt? Miraris hæc, quia illum non vides: ſed per ea quæ miraris ama quem non vides. Interroga creaturam, ſi à ſe ipſa eſt, remane in illa. Si autem ab illo eſt, non ob aliud pernicioſa eſt amatori, niſi quia præponitur creatori. Quare hoc dixi? Propter verſum iſtum fratres. Mortui ergo erant qui propterea deum colebant, vt eis ſecundum carnem bene eſſet. Sapere enim ſecundum carnem mors eſt, & mortui ſunt qui non deum gratis colunt: id eſt, quia ipſe bonus eſt, non quia dat talia bona, quæ dat & non bonis. Pecuniam vis à deo: habet & latro. Vxorem, fecunditatem filiorum, ſalutem corporis, dignitatem ſæculi, attende quam multi mali habent, hoc eſt, totum propter quod eum colis. Nutabunt pedes tui, putabis te ſine cauſa colere, quando in eis vides iſta qui eum non colunt. Ergo iſta dat omnia etiam malis, ſed ſolum ſeruat bonis. Viuiſicabis nos, nam mortui eramus quando terrenis rebus inhærebamus, mortui eramus quando terreni hominis imaginem portabamus. Viuiſicabis nos, inuocabis nos: vitam interioris hominis dabis nobis. Et nomen tuum inuocabimus, id eſt, te diligemus: Tu nobis dulcis eris remiſſor peccatorum noſtrorum, tu eris totum præmium iuſtificationum. Domine deus virtutum conuerte nos, & oſtende faciem tuam & ſalui erimus.

In Pſalmo LXXX. Enarratio.

QVI ad vos de præſenti Pſalmo ſuſcepimus, adiuuet vocem noſtram qui & veſtram. Etenim aliquanto eſt obtuſior: dabit ei viues intentio audientium, & adiutorium iubētis vt loquar. Titulum habet pſalmus iſte: *In ſinem pro torcularibus quinta ſabbati, pſalmus ipſi Aſaph.* In vnum titulum multa ſunt congeſta myſteria, ita tamen vt limen pſalmi indicet interiora. Cum de torcularibus locuturi ſumus, nemo veſtrum aliquid expectet nos dicturos eſſe de lacu, de prelo, de fiſcinis, quia nec ipſe pſalmus hoc habet, & ideo magis indicat myſteriū. Nam & ſi aliquid tale pſalmi textus contineret, non deeſſet qui putaret ad literam eſſe accipienda torcularia, nec aliquid illie tale amplius requirendum, nec myſtice aliquid poſitum & ſacrate ſignificatum, ſed diceret ſimpliciter, pſalmus de torcularibus loquitur. Et tu mihi neſcio quid aliud ſuſpicias? nihil hic tale audisti cum legeretur. Ergo accipite torcularia myſterium eccleſiæ quod nunc agitur. In torcularibus animaduertimus quædam tria, preſſuram, & de preſſura quædam duo, vnum reconſidendum, alterum proiciendum. Fit ergo oia torculari conculcatio, tribulatio, pœdus, & in his oleum eliquatur occulte in gemellarium, amurca publice per plateas currit. Intendite ad magnum hoc ſpectaculum. Nō enim deſerit deus dare nobis quod cum magno gaudio expectemus: Aut circi inſania huic ſpectaculo comparanda eſt? Illa ad amurcam pertinet, hoc ad oleum.

Tomus octauus.

Quando ergo auditis contumaciter garrere blaſphemos & dicere, abundare preſſuras temporibus Chriſtianiſ, ſcitis enim quia hoc amant dicere: & vetus quidem, ſed à temporibus Chriſtianiſ cepit prouerbum, Non pluit deus, dic ad Chriſtianiſ, quanquam priores iſta dixerunt. Iſti autem modo dicunt & quia pluit deus, dicat Chriſtianiſ, nō pluit deus, nō ſeminamus, pluit deus, nō trituramus, & inde volunt ſuperbire vnde deberent amplius ſupplicare, eligētes blaſphemare quam orare. Cum ergo iſta commemorant, cum iſta iactant, cum iſta dicunt, & contumaciter dicunt, non cum timore, ſed cum elatione, nō vos perturbent. Puta enim quia preſſuræ abundant, tu oleum eſto. Nigra tenebris ignoratiæ amurca inſultet, & illa tanquam per plateas proiecta publice inſultet, tu apud te in corde tuo, vbi qui videt in occulto reddet tibi, liquare in gemellarium. Oliua in arbore quibusdam quidem tempeſtatibus agitatur, non tamen preſſuris torcularis atteritur: ideo vtrunque ſimul pendet ex arbore, & quod proiciendum eſt, & quod reconſidendum eſt. At vbi ad torcular & preſſuras ventum fuerit, vtrunque diſcernitur, diſmitur, & aliud appetitur, aliud reſpuitur. Vultis noſſe vim torcularium iſtorum? Vt vnum aliquid dicam, vnde & ipſi murmurant qui ea faciunt: Quanta, inquiunt, rapinæ temporibus noſtris, quanta preſſuræ innocentium, quanta expoliationes rerum alienarum? Ita ſane in amurcam attenditis, quia rapiuntur res alienæ: in oleum non attenditis, quia pauperibus donantur & propria: Non habebat antiquitas tales raptores rerum alienarum, ſed habebat antiquitas tales donatores rerum ſuarum: Aliquanto eſto curioſior in torculari, noli hoc ſolū videre quod publice fluit, eſt aliquid quod quaerendo inuenias: diſcute, audi, cognoſce quam multi faciunt quod ex ore domini cum auდიſſet vnus dives triftis abſceſſit: Ex euangelio multi audiunt, Vade, vende omnia quæ poſſides, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlis, & veni ſequere me. Nō attendis quam multi id faciunt? Pauci, inquiunt, ſunt: Ipſi tamen pauci oleum ſunt: & qui bene vtuntur his rebus quas poſſident, ad oleum pertinent. Adiunge omnia, & videbis patrisfamilias tui plenas apothecas. Vides raptorē qualem nunquam vidisti. Vide contemptorem rerum ſuarum qualem nunquam vidisti. Lauda torcularia, impletur prophetia de Apocalypſi, luſtus iuſtior fiat, & ſordidus ſordescat adhuc. Ecce torcularia in hac ſententia: luſtus iuſtior fiat, & ſordidus ſordescat adhuc. Quare & quinta ſabbati? Quid eſt hoc? Recurramus ad prima opera dei, ne forte ibi aliquid inueniamus, quo & ſacramentum intelligamus. Sabbathum enim ſeptimus dies eſt, quo requieuit deus ab omnibus operibus ſuis, magnum intimans myſterium quietis noſtræ futuræ ab omnibus operibus noſtris. Prima ſabbati dicitur primus dies, quem dominicum etiam nominamus: ſecunda ſabbati, ſecundus dies: tertia ſabbati, tertius dies: quarta ſabbati, quartus dies: quinta ergo ſabbati, quintus dies à dominico die: poſt quem ſexta ſabbati, ſextus dies: & ipſum ſabbatum, ſeptimus dies. Videte itaque quibus loquatur hic pſalmus. Videtur enim mihi quoniam baptizatis loquitur. Quinto enim die deus ex aquis creauit animalia. Quinto die, id eſt, quinta ſabbati dixit deus, Producant aquæ reptilia animarum viuarum. Videte ergo vos in quibus iam produxerunt aquæ reptilia animarum viuarum. Vos enim ad torcularia pertinetis, & in vobis quod produxerunt aquæ, aliud eliquatur, aliud proicitur. Sunt enim multi

B ij non

Non digne viuētes baptismo quod perceperūt. Quā multi enim baptizati hodie circum implere, quā istā basilicam maluerunt. Quā multi baptizati, aut casus in vicis faciunt, aut non fieri conueruntur? Psalmus autem iste pro torcularibus & quinta sabbati cātatur, & in pressura discretionis, & in sacramento baptismi cantatur ipsi Asaph. Asaph homo quidam nomine appellatus, sicut Idithum, sicut Chore, sicut alia nomina quae inuenimus in titulis psalmorū: interpretatio tamen nominis mysterium intimat occultae veritatis. Asaph quippe Latine dicitur congregatio. Ergo pro torcularibus quinta sabbati cantatur ipsi Asaph, id est, pro pressura discernente baptizatis ex aqua renatis cantatur psalmus dominicae congregationi. Titulum in limine legimus, & in his prelis † quid sibi velint intelleximus. Iam si placet etiam ipsam domum operis, id est, ipsius torcularis interiora videamus: Intremus, inspiciamus & gaudeamus, timeamus, appetamus, fugiamus. Omnia enim haec inuenturi estis in hac interiore domo, id est, in textu ipsius psalmi, cum legere & adiuuante domino quod donauerit loqui coeperim.

H Ecce vos o Asaph congregatio domini, *Exultate deo adiutori nostro.* Vos qui congregati estis hodie, vos hodie Asaph domini, siquidem vobis canitur psalmus ipsi Asaph, Exultate deo adiutori nostro. Exultat alij circa vos deo, exultant alij deceptorum suo, exultate vos adiutori vestro. Exultant alij deo suo ventri suo, Exultate vos deo vestro adiutori nostro. *Iubilare deo Iacob.* Quia & vos pertinetis ad Iacob, immo vos estis Iacob minor populus cui seruit maior, Iubilare deo Iacob. *Quicquid verbis explicare non potueritis, nō ideo tamen ab exultatione cessetis: quod potueritis explicare, clamate: quod non potestis, iubilare. Etenim ex abundantia gaudiorum, cui verba sufficere non possunt, in iubilatione solet erumpere, iubilare deo Iacob. Accipite psalmum & date tympanum.* Et accipite & date. Quid accipite? Quid date? Accipite psalmum, & date tympanum. Dicit quodam loco Apostolus Paulus, reprehendens & dolens, quod nemo illi communicauerit in ratione dati & accepti. Quid est in ratione dati & accepti, nisi quod alio loco aperte exposuit, Si nos vobis spiritalia feminauimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? Et verum est quod tympanum quod de corio fit, ad carnem pertinet. Psalmus ergo spiritalis est, tympanum carnale. Ergo plebs dei, congregatio dei accipite psalmum, & date tympanum, accipite spiritalia & date carnalia: hoc est, quod & vos ad illam mensam beati martyris exhortati sumus, ut accipientes spiritalia, daretis carnalia. Haec enim quae extrahuntur ad tempus, ad recipienda corpora, vel viuorum vel mortuorum necessaria sunt, sed tempore praetercunt. Nunquid post iudicium dei istas fabricas in caelum leuabimus? Sine his tamen hoc tempore agere quae ad possidendum caelum pertinent non poterimus. Si ergo auidi estis in spiritalibus accipiendis, deuoti estote in carnalibus erogandis. Accipite psalmum & date tympanum: accipite vocem nostram, reddite manus vestras. *Psalterium iocundum cum cithara.* Memini nos aliquando differentiam psalterij & citharae intinuisse charitati vestrae. Studiosi qui meminerunt recognoscant, qui vel non audierunt, vel non meminerunt discant. Istorum duorum organorum muscorum, & psalterij & citharae haec differentia est, quod psalterium lignum illud concavum vnde canora chorda redduntur, in superiore parte habet: deorsum fe-

riuntur chorda, vt desuper sonent. In cithara vero haec eadem concavitas ligni partem inferiorem tenet, tanquam illud sit de caelo, hoc de terra. Coelestis enim est praedicatio verbi dei: Sed si expectamus coelestia, non simus pigri ad operanda terrena, quia psalterium iocundum, sed cum cithara. Hoc alio modo dictum est quod supra, Accipite psalmum & date tympanum. Hic pro psalmo psalterium, pro tympano cithara posita est. Hoc tamen admoniti sumus, vt praedicationi verbi dei corporalibus respondeamus operibus. *Tuba canite.* Hoc est clarius & fidentius praedicate: ne timeamini, sicut ait Propheta quodam loco, Exclama, & exalta sicut tuba vocem tuam. Tuba canite. *In Esa. 58. initio mensis tuba.* Praeceptum erat vt in initio mensis tuba canerent, & hoc vique nunc Iudaei corporaliter faciunt, spiritaliter non intelligunt. Initium enim mensis, noua luna est. Noua luna, noua vita est. Quid est noua luna? Si qua igitur in Christo noua creatura. *2. Corin. 5.* Quid est tuba canite in initio mensis tubae? Cum tota fiducia nouam vitam praedicate, strepitum vitae veteris nolite metuere. *Quia praecceptum ipsi Israel est, & iudicium deo Iacob.* Vbi praecceptum, ibi iudicium. Qui enim in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Et ipse praeccepti dator dominus Christus, verbum caro factum, In iudicium, inquit, veni in hunc mundum, vt qui non vident, videant, & qui vident caeci fiant. Quid est, vt qui non vident, videant, & qui vident caeci fiant: imo, humiles exaltentur, superbi deiciantur: Non enim qui vident caeci fiant, sed qui sibi videre videntur, de caecitate conuincantur. Hoc agit mysterium torcularis, vt qui non vident videant, & qui vident caeci fiant. *Testimonium in Ioseph posuit illud.* Eia fratres quid est? Ioseph interpretatur augmentatio. Meministis, nostis Ioseph in Aegyptum venditum: Christus ad gentes transiens. Ibi Ioseph post tribulationes exaltatus, & hic Christus post passionem martyrum glorificatus. Ergo ad Ioseph magis gentes pertinent: Et ideo augmentatio, quia multi filij desertae magis quam eius quae habet virum. Testimonium in Ioseph posuit illud. *Dum exiret de terra Aegypti.* Videte & hic significari quintam sabbati, quando exiit de terra Aegypti Ioseph, id est, populus multiplicatus per Ioseph per mare rubrum traiectus est. Et tunc ergo produxerunt aquae reptilia animarum viuarum. Nihil aliud tunc in figura portendebat transitus populi per mare, nisi transitum fidelium per baptismum: testis est Apostolus, Nolo enim vos, inquit, ignorare fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes per mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari. Nihil ergo aliud significabat transitus per mare, nisi sacramentum baptizatorum: nihil aliud insequentibus Aegyptij, nisi abundantiam praeteritorum delictorum. Videtis euidentissima sacramenta: Premunt Aegyptij, vrgent, instant ergo peccata, sed vsque ad aquam. Quid ergo times qui nondum venisti, venire ad baptismum Christi, transire per mare rubrum? Quid est rubrum? Sanguine domini consecratum. Quid times venire? Conscientia forte aliquorum immanium delictorum stimulat & excruciat in te animum, & dicit tibi tam magnum esse illud quod commisisti, vt desperes tibi dimitti. Time ne remaneat aliquid peccatorum, si vixit aliquis Aegyptiorum. Cum autem transieris rubrum mare, cum eductus fueris a delictis tuis in manu potenti & brachio forti, percepturus es mysteria quae non noueras, quia & ipse Ioseph cum exiret de terra

A de terra Aegypti: *Linguam quam non nouerat audiuit.*
Audies linguam quam non noueras: quam modo audiunt & recognoscunt testantes & scientes qui norunt. Audies ubi debeas cor habere. Quod modo cum dicerem, multi intellexerunt & acclamauerunt: reliqui multi steterunt, quia nondum linguam quam non nouerant audierunt. Accelerent ergo, transeant, discant, Linguam quam non nouerat audiuit.

Math. 21. *ab oneribus dorsum eius.* Quis auertit ab oneribus dorsum eius, nisi ille qui clamauit, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis? Alio modo hoc idem significatur. Quod faciebat inscutio Aegyptiorum, hoc faciunt sarcinae peccatorum. Auertit ab oneribus dorsum eius. Et quasi diceret, à quibus oneribus? *Manus eius in cophino seruierunt.* Per cophinum significantur opera seruitia: mundare stercorea, terram portare, cophino fit, seruitia sunt opera: quia omnis qui facit peccatum, seruus est peccati: & si vos filius liberauerit, tunc vere liberi eritis. Merito & abiecta mundi, quasi cophini deputantur. Sed & cophinos deus bucellis impleuit. Duodecim cophinos bucellarum impleuit, quia abiecta huius mundi elegit, ut confunderet fortia. Sed & quando in cophino seruiebat Ioseph, terram ibi portabat, quia lateres faciebat. Manus eius in cophino seruierunt.

In tribulatione inuocasti me & erui te. Recognoscat se vnaquaque conscientia Christiana, si deuote transeant mare rubrum, si cum fide credendi & obseruandi linguam quam non nouerat audiuit, recognoscat se in tribulatione exauditam. Ipsa enim magna tribulatio erat premi sarcinis peccatorum. Quantum gaudet reuelata conscientia: Ecce baptizatus es, conscientia quae heri premebatur, hodie gratulatur. Exauditus es in tribulatione, memento tribulationis tuae. Antequam accederes ad aquam, quid sollicitudinis gerebas: quid ieiuniorum exhibebas: quid tribulationum in corde gestabas, orationum internarum, piarum, deuotarum? Occisi sunt hostes tui, omnia peccata tua deleta sunt. In tribulatione inuocasti me & erui te. *Exaudi te in abscondita tempestatis.* Non in tempestate maris, sed in tempestate cordis. Exaudi te in abscondito tempestatis. *Probaui te in aqua contradictionis.* Reuera fratres reuera, qui exauditus est in abscondito tempestatis, debet probari in aqua contradictionis. Cum enim crediderit, cum baptizatus fuerit, cum viam dei capere coeperit, cum in gemellarium eliquari intenderit, & ab amurca publice currente se extraxerit, habebit multos exagitatores, multos insultatores, multos detractores, delortatores, minantes etiam ubi possunt, deterrentes, deprimentes. Haec tota aqua contradictionis est.

Num. 20. Puto esse hodie hic sic: arbitror esse hic nonnullos quos amici sui volebant rapere ad circum, & ad nescio quas hodiernae festiuitatis nugas: Forte ipsi illos adduxerunt ad Ecclesiam: sed siue ipsi illos adduxerunt, siue ab eis ad circum abduci non potuerunt, in aqua contradictionis probati sunt. Non ergo erubescas praedicare quod nosti defendere, & inter blasphemos quod credidisti. Si enim exaudiris in abscondito tempestatis, corde creditur ad iustitiam: si probaris in aqua contradictionis, ore confessio fit ad salutem. Quanta est enim ipsa aqua contradictionis: iam penè siccata est: sed senserunt illa maiores nostri, quando verbo dei, quando mysterio Christi acriter resistebant gentes, turbabatur aqua. Aquas enim pro populis aliquando intelligendas euidenter Apocalypsis scriptura demonstrat, ubi aquae multae cum viderentur, & cum quæreretur

quid essent, responsum est, Populi sunt. Pertulerunt D ergo illi aquam contradictionis, quando fremuerunt gentes, & populi neditati sunt inania, quando astiterunt reges terrae, & principes conuenerunt in unum aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Quando fremuerunt gentes, tunc leo ille viro forti Samson venienti ad ducendam de alienigenis uxorem, Christo scilicet descendenti ad habendam ecclesiam de gentibus fremens ibat in obuiam. Sed quid egit? Accepit, tenuit, fregit, dissipauit leonem, factus est in manibus eius velut haedus caprarum. Quid enim fieret populus fremens, nisi languidus peccator? Occisa autem illa feritate, iam non sic fremit regia potestas, non sic fremit populus gentium, non ite obuiam Christo, immo vero in ipso regno gentium inuenimus leges pro ecclesia, tanquam fauum in ore leonis. Quid ergo iam metuam aquam contradictionis, quae prope iam tota siccata est? Illa penè iam silet, si amurca non contradicat: Quantumlibet mali sauiant alieni, si eos non adiuuent mali nostri. Exaudiui te in abscondito tempestatis, probaui te in aqua contradictionis. Recolitis quid de Christo dictum sit, sic natum cum esse in multorum ruinam, & multorum resurrectionem, & in signum cui contradicatur? Nouimus, videmus signum crucis erectum esse, & contradicatum est ei. Contradictum est gloriae crucis, sed titulus erat super crucem qui non corrumpebatur. Est enim titulus in Psalmo, In tituli inscriptione ne corumpas. Signum erat cui contradiceretur: dixerunt enim Iudaei, Noli facere rex Iudaeorum, sed fac quod ipse dixerit regem se esse Iudaeorum: Victa est contradictio, responsum est, quod scripsi scripsi. Exaudiui te in abscondito tempestatis, probaui te in aqua contradictionis. Hoc totum ab initio Psalms vsque ad hunc versum, de oleo torcularis audiui. Quod restat magis dolendum est & cauendum: ad amurcam enim torcularis pertinet vsque in finem, fortasse non frustra, & interposito diapsalmate: sed hoc etiam audire vtile est, ut qui se iam in oleo videt gaudeat: qui periclitatur, ne in amurcam incurrat, caueat: utrunque audi, vnum dilige, alterum time. *Audi populus meus & loquar, & testificabor tibi.* Non enim populo alieno, non enim populo non pertinenti ad torcular. Indicate, inquit, inter me & vineam meam. Audi populus meus & loquar & testificabor tibi. *Israel si me audierit, non erit in te deus recens.* Deus recens est ad tempus factus, Deus autem noster non recens, sed ab aeternitate in aeternitatem. Et Christus noster recens forte homo, sed sempiternus deus. Quid enim? Ante principium, & utique in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum: & ipse deus noster verbum caro factum, ut habitaret in nobis. Absit ergo ut sit in aliquo deus recens. Deus recens, aut lapis, aut phantasma est. Non est, inquit, lapis: ergo argenteum habeo & aureum. Merito ipsa preciosa voluit numerari qui dixit, Idola gentium argentum & aurum. Magna sunt quia aurea & argentea sunt, preciosa sunt, lucida sunt, sed tamen oculos habent & non vident. Recentes hi dii. Quid recentius deo ex officina, licet illos iam vetustos araneorum casces contexerint? Qui sempiterni non sunt, recentes sunt. Hoc de Paganis nescio quis alius in vanitatem accipiens nomen domini dei sui, fecit sibi Christum creaturam, Christum impari & inaequalem generanti, filium dei dicens, & filium dei negans. Si enim filius vnicus est, hoc quod pater est, & hoc est ex aeternitate. Tu autem nescio quid aliud cogitasti

Gitasti in corde tuo, deum recentem posuisti. Fecit sibi alius deum pugnantem contra gentem tenebrarum, timentem ne inuadatur, satagentem ne corrumpatur, ex parte tamen corruptum, ut posset esse totus saluus, sed non totus, quia ex parte corruptus. Manichæi ista dicunt, faciunt sibi & isti in corde recentem deum. Non est talis deus noster, non est talis portio tua Iacob: sed qui fecit cælum & terram, ipse est deus tuus, qui non eget bonis, qui non timet à malis. Multi ergo hæretici cum Paganis alios & alios deos ipsi sibi finxerunt, alios & alios deos sibi ipsi fecerunt, & eos etiam si non in templis, tamen quod est peius in suo corde posuerunt, & falsorum ridendorumque simulacrorum templa ipsi facti sunt. Magnum opus est intus hæc idola frangere, & locum deo viuenti, non recenti mundare. Omnes enim isti aliud atque aliud sentientes, alios atque alios deos sibi facientes, ipsamque fidem falsitate variantes videtur dissentire, sed omnes à terrenis cogitationibus non recedunt, in terrenis cogitationibus consentiunt sibi. Opinio diuersa est, vanitas vna est. De illis in alio Psalmo dicitur, Ipsi de vanitate in vnum colligantur. Quauis opinionum varietate discordent, simili tamen vanitate colligantur. Et nostis quia vanitas retro est, posterior est: ideo ille quæ retro oblitus est, id est, vanitatem oblitus, in ea quæ ante sunt, id est, in veritatem extensus, sequitur ad palmam supernæ vocationis dei in Christo Iesu. Ergo in peius sibi isti consentiunt, quauis dissentire à se inuicem videantur. Ideo Samson caudas vulpium colligauit. Vulpes insidiosos maximè que hæreticos significant dolosos, fraudulentos, cauernos anfractibus latentes & decipientes, odore etiam tetroputentes. Contra quem odorem dicit Apostolus, Christi bonus odor sumus deo in omni loco. Istæ vulpes significantur in Canticisanticorum, vbi dicitur, Capite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas, latentes in cauernis tortuosis. Capite nobis, conuincite nobis: capis enim eum quæ de falsitate conuincis. Contradicientibus denique vulpeculis domino, & dicentibus, In qua potestate ista facis? respondete mihi & vos, inquit, vnum sermonem, Baptismum Ioannis vnde est, de cælo an ex hominibus? Vulpes autem solent habere tales foueas, ut ex vna parte intrèt, & ex alia parte exeant. Ad vtrumque foramen captor vulpium retia posuit, Dicite mihi, de cælo est, an ex hominibus? Sentiant illi eum ex vtraque parte tetédisse vnde caperet, & aiunt apud se, Si dixerim, inquit, de cælo, dicturus est nobis, quare ergo non credidistis? Ille enim testimonium Christo perhibuit: Si dixerimus de terra, lapidabit nos populus, quia ut prophetam eum habent. Sentientes ergo hæc atque hæc esse vnde caperentur, responderunt, nescimus. Et dominus, Nec ego vobis dico in qua potestate ista facio. Vos dicitis vos nescire quod scitis, ego vobis non dico quod queritis: quia ex nulla parte exire ausi estis, in vestrīs tenebris remansistis. Obtemperemus ergo & nos si possumus dicenti verbo dei, Capite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas: Videamus si & nos quasdam vulpeculas capere possumus. Proponamus ad foramen vtrumque, ut vnde vulpes exire voluerit, capiatur, verbi gratia, Manichæo faciendi sibi deum recentem, & in corde suo ponenti quod non est, dicamus & interrogemus eum: substantia dei corruptibilis est, an incorruptibilis? Elige quod vis: Exi quæ vis, sed non effugies. Si dixeris corruptibilis, non à populo, sed à teipso lapidaberis. Si autem dixeris incorruptibilem deum, incorruptibilis quomodo timuit ge-

tem tenebrarum? Quid factura erat incorruptibili gēs corruptionis? Quid restat nisi ut dicatur, nescim? Sed tamen si hoc non dolo sed ignorantia dicitur, non remaneat in tenebris, ex vulpe fiat ovis, credat inuisibili, incorruptibili soli deo, non recenti: soli ab eo quod est solus, non ab eo quod est sol, ne nos ipsi vulpi fugienti aliam cauernam aperuisse videamur, quam nec nomen solis formidabimus. Est enim in scripturis nostris sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius. Ab æstu solis huius umbra appetitur: sub alas autem solis huius ab æstu fugitur: sanitas enim in pennis eius. Ille est sol de quo dicturi sunt impij. Ergo errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol non est ortus nobis. Dicturi sunt adoratores solis, sol non ortus est nobis, quia cum adorent solem quem faciunt oriri super bonos & malos, non est eis ortus sol, qui solos illuminat bonos. Faciunt sibi ergo deos recentes quique quales volunt. Quid enim impedit officinam decepti cordis fabricare phantasma quale voluerit? Sed omnes hi in posterioribus consentiunt, id est, simili vanitate detinentur. Vnde Samson noster qui etiam interpretatur sol ipsorum, eorum scilicet quibus lucet, non omnium, sicuti est oriens super bonos & malos, sed sol quorundam sol iustitiæ: figuram enim habebat Christi, colligauit, ut dicere cœperam, caudas vulpium, & ibi ignem alligauit: ignem ad incendendum, sed messes alienigenarum. Proinde tales consentientes in posterioribus tanquā candidis colligati, trahunt ignem contumpe, sed non incendunt nostrorum segetes. Nōit enim dominus qui sunt eius, & recedit ab iniquitate omnis qui inuocat nomē domini. In magna autem domo, non solum sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia: & alia quidem sunt in honorem, alia vero in contumeliam. Si quis autem mundauerit se ab huiusmodi, erit vas in honorem, utile deo, ad omne opus bonū paratum, & ideo nec caudas vulpium, nec faces vulpium pertimescet. Sed videamus de populo isto. Si me audieris, inquit, non erit in te deus recens, Mouet me, quod dixit in te. Non enim dixit à te, quasi simulachrum forinfecus adhibitum: sed in te, in corde tuo, in imagine phantasmatis tui, in deceptionem erroris tui tecum portabis deum tuum recentem, remanens vetustus. Si ergo me audieris, me, inquit, quia ego sum qui sum, non erit in te deus recens. *Nec adorabis deum alienum.* Si enim in te non sit, non adorabis deum alienum. Si tu non cogites deum falsum, non adorabis deum fabricatum. Non enim erit in te deus recens. *Ego enim sum.* Quid vis adorare quod non est? Ego enim. *Dominus deus sum:* Quia ego sum qui sum. Et ego quidem sum, inquit, qui sum super omnem creaturam. Tibi tamen temporaliter quid praestiti? *Qui eduxi te de terra Aegypti:* Non tantum illi populo dicitur, Omnes enim educti sumus de terra Aegypti, omnes per mare rubrum transiimus, inimici nostri persequentes nos in aqua perierunt. Non sumus ingrati deo nostro, non obliuiscamur deum manentem, & fabricemus in nobis deum recentem. Qui eduxite de terra Aegypti, Loquitur deus. *Dilata ostium, & adimplebo illud.* Angustias pateris in te propter deum recentem constitutum in corde tuo: frange vanum simulachrum, deice de conscientia tua fictum idolum, dilata ostium confitendo, amando, & adimplebo illud, quoniam apud me est fons vitæ. Hoc quidem dicit dominus, sed quid sequitur? *Et non obaudiuit populus meus vocem meam.* Non enim

A enim loqueretur ista, nisi populo suo. Scimus enim quia quae cunque lex dicit, his qui in lege sunt dicit. Et non obaudiunt populus meus vocem meam: *Et Israel non attendit mihi.* Quis enim Israel mihi. O ingrata anima: per me anima, à me vocata anima, à me in spem redacta, à me à peccatis abluta, & Israel non attendit mihi. Baptizantur enim & transeunt per mare rubrum: sed in via murmurant, contradicunt, conqueruntur, seditionibus perturbantur, ingrati ei qui liberauit à persecutibus hostibus, qui ducit per siccum, per eremum, cum cibo tamen & potu, cum lumine nocturno & umbraculo diurno. Et Israel non attendit mihi. *Et dimisi eos secundum affectiones cordis eorum.* Ecce torcular. Aperta sunt foramina, currit amurca. Et dimisi eos, non secundum salutem praeceptorum meorum, sed secundum affectiones cordis eorum donavi eos sibi. Dicit & Apostolus, Tradidit illos deus in concupiscentias cordis eorum: Dimisi eos secundum affectiones cordis eorum, *Ibunt in affectionibus suis.* Inde est quod horretis: si tamen eliquamini in gemellaria abscondita domini, si tamen apothecas eius adamastis, inde est quod horretis: alij defendunt circum, alij amphitheatrum, alij casas in vicis, alij theatra, alij illud, alij illud, alij postremo deos recentes suos. *Ibunt in affectionibus suis.* *Israel si in viis meis ambulasset.* Dicit fortasse enim iste Israel, Ecce pecco, manifestum est, eo post affectiones cordis mei. Sed quid facio? Diabolus hoc facit, daemones hoc faciunt. Quid est diabolus? Qui sunt daemones? Certe inimici tui. Israel si in viis meis ambulasset: *In nihilum omnes inimicos eorum humiliassetem.* Ergo si plebs mea audisset me. Quare enim mea, si non audit me? Si plebs mea audisset me, Quis est plebs mea? Israel. Quid est, audisset me? Si in viis meis ambulasset. Queritur & gemit sub inimicis. In nihilum inimicos eorum humiliassetem: *Et super tribulantes eos misissem manum meam.* Nunc vero quid queritur de inimicis? Ipsi facti sunt peiores inimici. Quomodo enim? quid sequitur? de inimicis querimini? Vos quid estis? *Inimici domini mentiti sunt ei.* Renuncias? Renuncio. Et redit ad quod renunciatur. Vtique quibus rebus renuncias, nisi factis malis, nisi factis diabolicis, factis à deo damnatis, furtis, rapinis, periuriis, homicidiis, adulteriis, sacrilegiis, sacris abominandis, curiositatibus? His omnibus renuncias, & rursus his inflexus supereris. Facta sunt tibi posteriora deteriora prioribus: Canis reuersus ad vomitum suum, & sus lota in volutabris coeni. Inimici domini mentiti sunt ei, Et quanta patientia domini: Quare non prosternuntur? Quare non trucidantur? Quare non terra dehiscente sorbentur? Quare non caelo flagrante incenduntur? Quia magna patientia domini. Et erunt impuniti? Absit. Non sibi tantum de dei misericordia blandiantur, vt sibi eius iniustitiam polliceantur. Ignoras quia dei patientia ad poenitentiam te adducit? Tu autem secundum duritiam cordis tui & cor impoenitens, thesaurizas tibi iram in die irae & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuique secundum opera sua. Et si modo non reddit, tunc reddet. Si enim modo reddit, ad tempus reddit. Non conuerso autem nec correcto in aeternum reddet. Vide ergo quia non erunt impuniti, attende quod sequitur, Inimici domini mentiti sunt ei. Diciturus es, & quid eis fecit? Non viuunt, non auras carpunt, non lucem hauriunt, non fontes potant, non fructus terrae edunt? *Et erit tempus eorum in aeternum.* Nemo sibi ergo blandiatur, quia quasi ad torcular perti-

net: bonum est illi si ad oleum in torculari pertineat. **D** Non sibi polliceatur vnusquisque habens facta nefaria, quae regnum dei non possidebunt: & dicat sibi, Quoniam habeo signum Christi & sacramenta Christi, non delebor in aeternum: & si purgor per ignem, saluus ero. Nam quid est quod ait Apostolus de his qui habent fundamentum? Fundamentum aliud nemo potest ponere, praeter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Quid est, inquiunt, quod sequitur, Vnusquisque autem super fundamentum videat quod superaedificet. Alius enim superaedificat aurum, argentum, lapides preciosos: alius ligna, foenum, stipulam: vnuscuiusque opus quale sit ignis probabit. Dies enim domini declarabit, quia in igne reuelabitur. Si cuius opus permanferit quod superaedificauit, mercedem accipiet: hoc est, quia super fundamentum iusta opera aedificauit, aurum, argentum, lapides preciosos: si autem peccata, lignum, foenum, stipulam: tamen propter fundamentum ipse saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Fratres, nimis timendum esse volo: melius est enim non vobis dare securitatem malam. Non dabo quod non accipio, timens terreo. **E** Securos vos facerem, si securus fierem ego: Ignem aeternum timeo. Et erit tempus eorum in aeternum, non accipio nisi ignem aeternum: de quo alio loco scriptura dicit, Ignis eorum non extinguetur, & vermis eorum non morietur. Sed de impiis dixit, ait aliquis, non dixit de me, qui quauis peccator sum, quauis adulter, quauis fraudator, quauis raptor, quauis periurus: habeo tamen in fundamento Christum: Christianus sum, baptizatus sum, ego per ignem purgor, & propter fundamentum non pereò. Dic mihi iterum quis es? Christianus sum, inquit. Interim transi. Quid aliud? Raptor, adulter, & cetera: de quibus Apostolus dicit, Quoniam qui talia agunt, regnum dei non possidebunt. Certe ergo à talibus non correptus, de talibus commissis poenitentiam non agens, regnum caelorum speras? Non opinor, quoniam qui talia agunt, regnum dei non possidebunt. Et ignoras quia patientia dei ad poenitentiam te adducit? Tu nescio quid tibi pollicens, secundum duritiam tuam & cor impoenitens thesaurizas tibi iram in die irae & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuique secundum opera sua. Attende ergo ipsum iudicem venientem. Bene. Deo gratias. Non tacuit sententiam definitiuam, non misit foras reos, & duxit velum. Ante voluit praenunciare, quod disposuit facere: nempe congregabuntur ante eum omnes gentes. Quid de illis faciet? Separabit eas, & alios ponet ad dexteram, alios ad sinistram. Nunquid medius locus seruatus est? Quid dextris diciturus est? Venite benedicti patris mei percipite regnum. Quid sinistris? Ite in ignem aeternum qui paratus est diabolo & angelis eius. Si non times mitti quod, vide cum quo. Si ergo opera illa omnia regnum dei non possidebunt, immo non opera sed qui talia agunt: nam opera talia in igne non erunt. Non enim illo igne ardentibus faraturi sunt & adulteraturi: sed quia qui talia agunt, regnum dei non possidebunt. Non ergo erunt à dextris cum illis quibus dicitur, Venite benedicti patris mei percipite regnum: quia qui talia agunt, regnum dei non possidebunt. Si ergo à dextris non erunt, non restat nisi vt sint à sinistris. Sinistris quid dicit? Ite in ignem aeternum, quia erit tempus eorum in aeternum. Expone ergo, inquit, nobis ligna, foenum, stipulam, quae qui aedificat super fundamentum, quomodo non pereant, sed salui fiant, sic tamen

Galat. 5.

li. 21. de Ciuita. dei.

cap. 21.

1. Cor. 3.

Ibidem.

E

Esa. 66.

Galat. 5.

Roma. 2.

F

Matth. 25.

Galat. 5.

Matth. 25.

1. Cor. 3.

G tamen quasi per ignem. Obscura quidem illa quæstio, sed vt possum breuiter dico: Fratres, sunt homines omnino contemptores seculi huius, quibus nõ est gratum quicquid temporaliter fluit, non herent dilectione aliqua terrenis operibus, sancti, casti, continentes, iusti, fortassis & omnia sua vendentes & pauperibus distribuentes, aut possidentes tanquam non possidentes, & vtentes hoc mundo tanquam non vtentes. Sũt autem alij qui rebus infirmati concessis inhaerent aliquantum dilectione. Non rapit villam alienam, sed sic amat suã: vt si perdiderit, conturbetur: non appetit vxorem alienam, sed sic inhaeret suã, sic miscetur suã, vt modum non ibi teneat præscriptum tabulis liberorum procreandorum causa. Non tollit aliena, sed repetit sua & habet cum fratre suo iudiciũ. Talibus enim dicitur, iam quidem omnino delictum est in vobis, quod iudicium habetis vobiscum: verum ipsa iudicia in Ecclesia iubet agi, non ad foras trahi, tamen delicta esse dicit. Contendit enim Christianus pro rebus terrenis amplius, quã decet eum cui promissum est regnum cœlorum. Non totum cor sursum leuat, sed aliquam partem eius trahit in terram. Denique si veniat tentatio vincendi martyrij, illi qui habent in fundamento Christum, & ædificant aurum, argentum, lapides preciosos: quid dicunt ex hac opportunitate? Bonum est mihi dissolui & esse cum Christo: alacres currunt, aut nihil, aut modice de terrena fragilitate contristantur. Illi autem amantes res proprias, domos proprias, grauitèr conturbantur, fœnum & stipula, & ligna ardent. Habent ergo ligna, fœnum, stipulam, super fundamentum, sed rerum cancellarum, non illicitarum. Dico enim fratres, possides fundamentum, hare cœlo, calca terram. Si talis es, non ædificas nisi aurum, argentum, & lapides preciosos. Cum autem dixeris, amo possessionem istam, timeo ne pereat, & imminet damnum, & tu contristaris, nõ quidem præponis eam Christo: nam si sic amas possessionem istam, vt si dicatur tibi, Ipsam vis, an Christum? Et si tristis eam perdis, plus tamen amplecteris Christum, quem posuisti in fundamentum saluus eris tanquam per ignem. Audi aliud, Nõ potes tenere possessionem istam nisi dixeris falsum testimonium: Et hoc non facere, Christum in fundamento ponere est: veritas enim dixit, Os quod mentitur, occidit animam. Ergo si possessionem tuam diligis, non tamen propter illam facis rapinam, nõ propter illam dicis falsum testimonium, non propter illam facis homicidium, non propter illam falsum iuras, non propter illam Christum negas, eo quod non propter illam facis hæc, Christum habes in fundamento. Sed tamen quia diligis illam, & contristaris si perdas illam, super fundamentum posuisti, non aurum, non argentum, non lapides preciosos, sed lignum, fœnum, stipulam. Saluus ergo eris cum ardere cœperit quod ædificasti, sic tamen quasi per ignem. Nemo enim super fundamentum hoc ædificans adulteria, blasphemias, sacrilegia, idololatrias, periuriam, putet se saluum futurum per ignem, quasi ista sint ligna, fœnum, stipula: sed qui ædificat amorem terrenorum super fundamentum regni cœlorum, id est, super Christum, ardebit amor rerum temporalium, & ipse saluus erit per idoneum fundamentum. Inimici domini mentiti sunt ei dicendo, Eo ad vineam & non eundo, & erit tempus eorum, non ad tempus sed in æternum. Et qui sunt isti: *Et cibauit illos ex adipe frumenti.* Nostis adipem frumenti, vnde cibantur multi inimici qui mentiti sunt ei. Et cibauit illos ex adipe frumenti, miscuit eos

sacramentis suis. Et iudæ quando dedit buccellam, ex K adipe frumenti cibauit. Et inimicus domini mentitus *Ioan. 11.* est ei, & erit tempus eius in æternum. Et cibauit illos ex *Psalm. 80.* adipe frumenti. *Et de petra melle saturauit eos.* O ingratos, cibauit ex adipe frumenti, & de petra melle saturauit eos. In eremo de petra aquam produxit non mel. *Exod. 17.* Mel sapientia est, primatum dulcoris tenens in escis cordis. Quã multi ergo inimici domini mentientes domino cibantur, non solum ex adipe frumenti, sed etiam de petra melle, de sapientia Christi, quã multi delectantur verbo eius ex cognitione sacramentorum eius, solutione parabolarum eius, quã multi delectantur, quã multi clamant: Et non est hoc mel de quolibet homine, sed de petra. Petra autem erat Christus. *1. Cor. 10.* Quã multi ergo satiantur de melle isto, clamant, dicunt, Suaue est, dicunt, nihil melius est, nihil dulcius vel intelligi vel dici potuit. Et tamẽ inimici domini mentiti sunt ei. Nolo amplius immorari in rebus dolendis: quãquam autem terribiliter *Psalmus* ad hoc finitus sit, tamen à fine eius, obsecro vos, recurramus ad caput, Exultate deo adiutori nostro.

Commendatio populi & exhortatio & inuicatio ad sequentem tractatum audiendum, & ludos seculares contemnendum.

NON parum vestras mentes in nomine Christi diuina spectacula tenuerunt & suspenderunt vos, non solũ ad appetenda quædam, sed ad quædam etiam fugienda. Ista sunt spectacula vtilia, salubria, ædificantia nõ destruentia, immo & destruentia & ædificantia. Destruentia recentes deos, ædificantia fidem in verum & æternum deum. Etiam in crastinum diem inuitamus charitatem vestram. Cras illi habent, vt audiimus, mare in teatro, nos habemus portum in Christo. Sed quoniam perendino die, id est, quarta sabbati, non possumus ad mensam Cypriani conuenire, quia festiuitas est sanctorum martyrum, crastino ad ipsam mensam conueniamus.

In Psalmum LXXXI. Enarratio.

Psalms ipsi *Asaph.* Psalmo huic titulum sicut aliis qui similiter prenotantur, vel nomen eius hominis indidit à quo scriptus est, vel eiusdem nominis interpretatio, vt ad synagogam quod est *Asaph,* eius intelligentia referatur, præsertim quia hoc & primus eius versus assignat. Sic enim incipit: *Deus stetit in synagoga deorum.* Quos deos? Absit vt intelligamus deos gentium, siue idola, siue aliquam præter homines cœlestem terrestremque creaturam, cum paulo post hunc versum idem iste *Psalmus* asserat, & quos deos intelligi velit. in quorum synagoga stetit deus, apertius exprimat, vbi ait, Ego dixi dii estis, & filij altissimi omnes: Vos autem sicut homines moriemini, & sicut vnus de principibus cadetis. In horum ergo synagoga filiorum altissimi, de quibus idem altissimus per *Esaiam* dicit, Filios genui & exaltaui, ipsi autem me spreuerunt, stetit deus. In synagoga populum *Israël* accipimus, quia & ipsorum proprie synagoga dici solet, quanuis & Ecclesia dicta sit. Nostram vero Apostoli nunquam synagogam dixerunt, sed semper Ecclesiam, siue discernendi causa, siue quod inter congregationem vnde synagoga, & cõuocationem vnde Ecclesia nomen accepit distet aliquid, quod scilicet congregari & pecora solent, atque ipsa proprie, quorum & greges proprie dicimur. Conuocari autem magis est vtentium ratione, sicut sunt homines: vnde ex persona

A sona ipsius Alaph in alio Psalmo canitur, Quasi pecus
 factus sum apud te, & ego semper tecum: Cum utique
 quantus vni vero deo mancipatus videretur, pro ma-
 gnis tamen ac summis bonis ab illo carnalia, terrena,
 temporaria requirebant. Inuenimus etiam saepe eos fi-
 lios appellatos, non ea gratia quae ad nouum testamen-
 tum pertinet, sed illa quae ad vetus: quia & ipsa gratia
 est qua elegit Abraham, & ex eius carne tam magnum
 populum propagauit: qua nōdum natos Iacob dilexit,
 Esau autem odio habuit: qua liberauit ex Aegypto, qua
 in terrā promissionis eiecit gentibus introduxit. Nisi
 enim & ipsa esset gratia, non utique de nobis quibus
 non ad terrenum, sed ad regnum caelorum capessen-
 dum data est potestas filios dei fieri, in eodem mox
 Euāgelio diceretur, quod accepimus gratiam pro gra-
 tia, id est, pro testamenti veteris promissionibus testa-
 menti noui promissiones. Liqueat igitur, quātum existi-
 mo, in qua deorum synagoga steterit deus. Deinceps
 requirendum est, vtrum patrem, an filium, an spiritum
 sanctum, an ipsam trinitatem accipere debeamus ste-
 tile in synagoga deorum. In medio autem deos discernere.
 Quia & singulus quisque deus, & ipsa trinitas vnus deus,
 non quidem hoc facile est eliquare, & quia non cor-
 poralem, sed spiritalem dei praesentiam, quae congruit
 eius substantiae, negari non potest ab eo esse conditis
 rebus mirabili videlicet & vix paucis intelligibili mo-
 do, cui dicitur, Si ascendero in caelum tu ibi es, si de-
 scendero in infernum, ades. Vnde merito perhibetur
 stare deus in congregatione hominum inuisibiliter, si-
 cut caelum & terram ipse implet, quod per Prophetam
 ipse de se praedicat: nec tantum perhibetur, sed pro
 captu mentis humanae utcunque noscitur stare in eis
 quae creauit, & si homo stet & audiat eum, & gaudio
 gaudeat propter eius intimam vocem. Veruntamen,
 quantum arbitror, psalmus iste insinuare aliquid mo-
 litur, quod ex quodam tempore factum est, vt staret
 deus in synagoga deorum. Nam illa statio quae caelum
 & terram implet, nec ad synagogam proprie pertinet,
 nec tempore variatur. Deus itaque stetit in synagoga
 deorum: nimirum ille qui de se dixit, Non sum mis-
 sus nisi ad oues quae perierant domus Israel. Dicitur &
 causa, In medio autem deos discernere. Agnosco igitur
 deum stetit in synagoga deorum, quorum patres,
 & ex quibus Christus secundum carnem: vt enim sta-
 ret deus in synagoga deorum, ad hoc ex ipsis secun-
 dum carnem. Sed quis deus: Neque enim quales illi in
 quorū deorum synagoga stetit, sed sicut illic Aposto-
 lus sequitur, Qui est super omnia deus benedictus in
 secula. Agnosco, inquam, stetit, agnosco & in medio
 deum sponsum: de quo amicus eius quidam dicit, In
 medio autem vestrum stat quem vos nescitis: Quippe
 de quibus paulo post in hoc psalmo dicitur, Nescierūt
 neque intellexerunt, in tenebris ambulant. Testifica-
 tur & Apostolus, Quoniam caecitas ex parte in Israel
 facta est, vt plenitudo gentium intraret. Stantem quip-
 pe in medio sui videbant eum, sed non eum videbant
 deum, qualem se volebat videri dicens, Qui me videt,
 videt & patrem. Discernit autem deos, nō eorum me-
 ritis, sed gratia sua: ex eadem cōspersione faciens alia
 vasa in honorem, alia in contumeliam. Quis enim te
 discernit: Quid enim habes quod non accepisti: Si au-
 tem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis: Audi
 & vocem dei discernentis, audi & vocem domini di-
 uidentis flammam ignis. Vtique quo iudicatis iniquitatem,
 & facies peccantium sumitis? Sicut alibi, Vtique quo graues

corde: Nunquid & vsque ad aduentum eius qui lumen D
 est cordis: Dedi legem, duriter restitistis: mihi propheta-
 tas, iniuriis affecistis, aut interfecistis, aut haec agentibus
 conhibuistis. Sed vt illis nec loqui dignum sit qui occiderunt
 seruos dei praemissos ad se, vos qui cum haec fierent, tacuistis:
 id est, vos qui eos qui tunc tacuerunt velut innocentes imitari
 voluistis, vsquequo iudicatis iniquitatem & facies peccantium
 sumitis? Nunquid etiam nunc & ipse haeres veniens occidendus
 est? Nonne ipse propter vos sine patre esse voluit tanquam
 pupillus: Nonne propter vos esuriuit & sitiuit vt egenus?
 Nonne ad vos clamauit, Discite a me quia mitis sum & humilis
 corde: Nonne pauper factus est cum diues esset, vt ipsius
 paupertate ditaremini? Iudicate, ergo, pupillo & egeno,
 humilem & pauperem iustificate. Non illos propter se
 superbos & diuites, sed istum propter vos humilem &
 pauperem, iustum credite, iustum praedicate. Sed inuidebunt
 ei, nec omnino parcent, dicentes, Hic est haeres, venite
 occidamus eum, & nostra erit haereditas. Auserte, ergo,
 inopem, & pauperem de manu peccatoris eruite. Haec dicta
 sunt vt sciretur in eo populo in quo natus & occisus est
 Christus, nec illos fuisse immunes a tanto scelere, qui cum
 essent tantae multitudinis, vt eos, sicut Euangelium loquitur,
 timerent Iudaei: & propterea in Christum manus mittere
 non audent, & postea conhibuerunt, & eumque interim a
 malignis & inuidis Iudeorum principibus permiserunt, qui
 si voluissent timerentur semper, & nunquam in eum
 sceleratorum praualerent manus. De his quippe & alibi
 dicitur, Canes muti nescierunt latrare: de his etiam illud,
 Ecce quomodo iustus perit, & nemo confyderat. Perit
 quantum in ipsis est qui eum perdere voluerunt. Nam
 quomodo ille posset perire moriendo, qui eo modo potius
 quod erat perditum requirebat? Porro si isti iuste increpantur,
 meritoque arguuntur qui tantum scelus fieri dissimulando
 siluerunt, quomodo increpandi, aut ne increpandi quidem,
 sed qua seueritate dānandi sunt, qui hoc consilio malitiaque
 fecerunt: Veruntamen omnibus quod sequitur rectissime
 congruit, Nescierunt & non intellexerunt, in tenebris
 ambulant: Quia & illi si cognouissent, nunquam dominum
 gloriae crucifixissent: Et illi si cognouissent, nunquam
 Barrabam liberandum, & Christum crucifigendum petere
 consensissent. Sed quoniam supra memorata caecitas ex
 parte Israel facta est, donec plenitudo gentium intraret,
 per hanc utique illius populi caecitatem crucifixo Christo.
 Moueantur omnia fundamenta terrae. Sic mota sunt &
 mouebuntur, donec intret quae praedestinata est gentium
 plenitudo. Nam & in ipsa morte domini terra mota est,
 & petrae scissae sunt. Et si intelligamus fundamenta terrae
 terrenorum bonorum copia felices, recte praedictum est
 quod mouerentur, vel admirando sic amari, sic coli
 humilitatem, paupertatem, mortem, velut magnam secundum
 ipsos miseriam Christi, vel ipsi quoque huius mundi vana
 felicitate contempta, illam diligendo atque sectando.
 Ita mouentur omnia fundamenta terrae, cum partim
 mirantur, partim etiam commutantur. Sicut enim non
 absurde dicimus fundamenta caeli, quibus regnum caelorum
 superaedificatur in sanctis & fidelibus, quos dicit
 scriptura lapides viuos, quorum fundamentum est primitus
 ipse Christus ex virgine: de quo dicit Apostolus, Funda-
 mentum aliud nemo potest ponere, praeter id quod positum est,
 quod est Christus Iesus. Deinde ipsi Apostoli & Prophetae,
 quorum autoritate locus caelestis eligitur, vt eos sectando
 cordi-

† forte con-
 uinistis.
 Matth. 27.

Matth. 11.
 2. Cor. 8.

Matth. 23.

† forte con-
 uinuerunt.

Esa. 56. &
 57.

1. Cor. 2.

Rom. 11.

Matth. 27.

1. Pet. 2.

1. Cor. 3.

Gdo coedificemur: unde dicit ad Ephesios, Iam nō estis peregrini & inquilini, sed estis ciues sanctorum, & domestici dei, superaedificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum ipso summo angulari lapide existente Christo Iesu, in quo omnis aedificatio compacta crescit in templum sanctum in domino. Ita non inconuenienter fundamenta terrae intelliguntur, quorum terrenam felicitatem praepollentem atque potentem homines inuidendo eorum authoritati, ad huius mundi bona concupiscenda pertrahuntur, & adipiscendo coedificantur tanquam terra super terram, sicut in illo superno aedificio caelum super caelum, quia & peccatori dictum est, Terra es & in terram ibis. Et Caeli enarrant gloriam dei, cum in omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terra verba eorum. Terrenae autem felicitatis regnum superbia est, contra quam venit humilitas Christi exprobrans eis, quos vult ex humilitate filios altissimi facere, atque increpans, *Ego dixi dii estis, & filij altissimi omnes. Vos autem sicut homines moriemini, & sicut vnus ex principibus cadetis.* Sive ad illos dixerit: *Ego dixi dii estis & filij altissimi omnes: ad eos utique qui praedestinati sunt in vitam aeternam: ad alios vero, Vos autem sicut homines moriemini, & sicut vnus ex principibus cadetis.* Hoc modo etiam deus discernens, siue omnes simul increpat, vt obedientes correctosq; discernat: *Ego, inquit, dixi dii estis, & filij altissimi omnes: id est, omnibus vobis promisi felicitatem caelestem: Vos autem per infirmitatem carnis, sicut homines moriemini: & per elationem animi, sicut vnus ex principibus, id est, diabolus, non extollemini, sed cadetis: velut si diceret, Cum tā pauci sint dies vitae vestrae, vt cito sicut homines moriamini, non vobis prodest ad correctionem, sed tanquam diabolus, cuius dies in hoc seculo multi sunt, quia carne non moritur, extollimini vt cadatis. Per diabolicam quippe superbiam factum est, vt Christi gloriae peruersi & ceci principes Iudaeorum inuidissent. Per hoc vitium factum est & fit, vt Christi vsque ad mortem crucifixi humilitas vilescat eis, qui huius seculi diligunt excellentiam. Proinde vt hoc vitium sanetur, ex ipsius Prophetae persona dicitur, *Surge deus iudica terram.* Timuit enim terra cum te crucifigeret, surge a mortuis & iudica terram. *Quoniam tu disperdes in omnibus gentibus.* Quid nisi terram, hoc est, eos qui terrena sapiunt: siue ipsum affectum in credentibus terrenae cupiditatis & electionem assumens, siue non credentes terram conterendam disperdendamque discernens. Sic per membra sua, quorum conuersatio in caelis est, iudicat terram & disperdet in omnibus gentibus. Non praetereundum est quod nonnulli codices habent, *Quoniam tu haereditabis in omnibus gentibus, quia & hoc non inconuenienter accipitur, neq; vt simul vtrunque sit quicquam repugnat. Fit ergo haereditas eius per charitatem, quam suis praecipis & gratia misericorditer extollendo, terrenam disperdit cupiditatem.**

In Psalmum LXXXII. Enarratio.

PSALMI titulus huius est, *Canticum Psalms Asaph.* Iam saepe diximus quid interpretetur Asaph, id est, congregationem. Homo ergo ille qui vocabatur Asaph, in figura congregationis populi dei in multorum Psalmorum titulis ponitur. Graece autem congregatio synagoga dicitur, quod velut proprium nomen Iudaeorum populus designat, vt synagoga appellaretur, sicut populus Chri-

stianus vsitatus vocatur Ecclesia, cum & ipse utique congregetur. Populus itaque dei in isto Psalmo dicit, *Deus quis similis erit tibi?* Quod ego arbitror accommodatius accipi in Christo, quia in similitudine hominum factus, putatus est ab eis a quibus contemptus est, ceteris hominibus comparandus: nam & inter iniquos deputatus est, sed ad hoc vt iudicaretur: Cum autem veniet iudicaturus, tunc fiet quod hic dicitur, *Deus quis similis erit tibi?* Si enim Psalmi non solerent loqui ad dominum Christum, non diceretur etiam illud quod ipsi dictum esse nullus potest dubitare fidelium, *Thronus tuus deus in seculum seculi, virga directionis virga regni tui, Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea vnxit te deus deus tuus oleo exultationis participibus tuis.* Huic ergo & nunc dicitur, *Deus quis similis erit tibi?* Multis enim similis in humilitate esse voluisti, vsque adeo vt & latronibus, qui tecum sunt crucifixi. Sed in claritate cum venies, quis similis erit tibi? Quid enim magnum dicitur, cum deo dicitur, quis similis erit tibi, nisi illi dicatur, qui similis esse in hominibus voluit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo: Et ideo non ait, *Quis similis est tibi?* quod utique recte diceretur, si hoc ad diuinitatem referretur. Quia vero ad formam serui relatum est, tunc eius a ceteris hominibus dissimilitudo apparebit, quando apparebit in gloria: ideo sequitur, *Ne taceas neque compefcaris deus.* Quia primo tacuit vt iudicaretur, quando sicut agnus coram tondeute se fuit sine voce, sic non aperuit os suum, & suam compefcuit potestatem. Quam vt se compefcere ostenderet, ad illam eius vocem qua dixit, *Ego sum,* hi qui eum apprehendendum querebant, redierunt retro & ceciderunt. Quando ergo teneretur atque pateretur, nisi se ipse cohiberet atque compefceret, & quodammodo mitigaret? Nam & sic quidam interpretati sunt quod hic positum est, *Neque compefcaris deus: vt dicerent, neque mitescas deus? Ipse alibi dicit, Tacui, nunquid semper tacebo? Cui dicitur hic, ne taceas: de illo alibi dicitur, Deus manifestus veniet, deus noster & non silebit. Cui dicitur hic, Ne taceas: tacuit enim vt iudicaretur, quando venit occultus: non autem tacebit vt iudicet, quando veniet manifestus. Quoniam ecce inimici tui sonnerunt, & qui oderunt te extulerunt caput.* Nouissimos dies significare mihi videtur, quando haec quae nunc metu comprimuntur, in liberam vocem eruptura sunt: sed plane irrationabilem, vt sonitus magis quam locutio vel sermo dicendus sit. Non itaque tunc odisse incipient, sed qui oderunt te, tunc leuabunt caput. Nec capita, sed caput: quando eo peruenturi sunt, vt etiam illud caput habeant quod extollitur super omne quod dicitur deus, & quod colitur, vt in illo maxime impleatur, *Qui se exaltat humiliabitur, & cum eum ille cui dicitur, Ne taceas neque mitescas deus, interficiet spiritu oris sui, & euacuabit illuminatione praesentiae suae. Super populum tuum malignauerunt consilium, & cogitauerunt aduersus sanctos tuos. Irridenter ista dicuntur. Quando enim valerent nocere populo vel plebi dei, vel sanctis eius qui nouerunt dicere, Si deus pro nobis quis contra nos? Dixerunt venite, & disperdamus eos de gente. Singularem numerum posuit pro plurali, sicut dicitur, Cuius est hoc pecus, etiam si de grege interrogetur, & intelliguntur pecora. Denique alij codices de gentibus habent, vbi magis interpretes intellectum quam verbum secuti sunt. Venite & disperdamus*

A & disperdamus eos de gente. Ipse est ille sonus quem sonnerunt magis quam locuti sunt, quoniam inaniter inania strepuerunt. *Et non memoretur nominis Israel ultra.*

Hoc alij planius dixerunt, Et non sit memoria nominis Philistæ. Quia memoretur nominis, in latina lingua inuitata locutio est. Potius enim dici solet, memoretur nomen, sed eadem ipsa sententia est. Nam qui dixit, memoretur nominis, Græcam transtulit locutionem. Israel autem hic debet intelligi utiq; semen Abraham, cui dicit Apostolus, Ergo Abraham semen estis secundum promissionem hæredes, non Israel secundum carnem: de quo dicit, Videte Israel secundum carnem.

Rem. 8. Quoniam cogitauerunt unanimiter, aduersus te testamentum dissi-

Gen. 31. Quasi possent esse fortiores. Testamentum sane in scripturis non illud solum dicitur, quod non va-

B *Gen. 29. Quasi possent esse fortiores. Testamentum sane in scripturis non illud solum dicitur, quod non va-* let nisi testatoribus mortuis, sed omne pactum & placitum testamentum vocabant. Nam Laban & Iacob testamentum fecerunt, quod utique etiã inter vivos valeret, & innumerabilia talia in diuinis leguntur eloquiis. Deinde incipit inimicos Christi commemorare sub quibusdam vocabulis gætiarum: quorum vocabulorum interpretatio satis indicat quid velit intelligi. Talibus enim nominibus cõuenientissime figurantur veritatis inimici. Idumæi quippe interpretantur, vel sanguinei, vel terreni. Hismælitæ, obediens sibi, utique non deo, sed sibi. Moab, ex patre. Qui in malo nõ intelligitur melius, nisi cum ipsa historia cogitatur, quod pater Loth filia sua illicite se videnti permixtus cum genuit, quia ex ipsa re tale nomen accepit. Bonus autem pater, sed sicut lex ait, si quis ea legitime vtatur, non in-

1. Tim. 2. cepte & illicite. Agareni, profelyti, id est, aduenæ. Quo nomine significantur inter inimicos populi dei, non illi qui ciues fiunt, sed qui in animo alieno atque ad-

Psal. 71. ostendunt. Gebal, vallis vana, id est, fallaciter humilis. Amon, populus turbidus, vel populus mæroris. Amalech, populus lingens: vnde alibi dictum est, Et inimici eius terram lingent. Alienigenæ quanuis & ipso nomine Latino se indicent alienos, & ob hoc cõsequenter inimicos, tamen in Hebræo dicuntur Philistim, quod interpretatur cadentes potione, velut quos fecit ebrios luxuria secularis. Tyrus lingua Hebræa dicitur

C *Rem. 2. fors: quod siue angustia siue tribulatio interpretetur, secundum illud accipiendum est, in his inimicis populi dei, quod ait Apostolus, Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum. Omnes ergo hi sic enumerantur in hoc Psalmo, Tabernaculum Idumæorum & Hismælitæ, Moab & Agareni, Gebal & Amon & Amalech, & alienigenæ cum habitantibus Tyrum, Et tanquam indicans causam quare sint inimici populo dei, adiungit & dicit, Etenim Assur: veni cum illis. Assur autem pro ipso diabolo figurate intelligi solet, qui operatur in filiis diffidentia tanquam in vasis suis, vt oppugnent populum dei, Facti sunt, inquit, in adiutorium filiis Loth. Quia omnes inimici operante in se principe suo diabolo, facti sunt in adiutorium filiis Loth, qui interpretatur declinans. Angeli autem apostatici bene intelliguntur tanquam filij declinationis: à veritate quippe declinando, in satellitium diaboli discesserunt. Hi sunt de quibus dicit Apostolus, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates & rectores mundi tenebrarum harum, aduersus spiritualia nequitia in cœlestibus. Quapropter isti inuisibiles & spirituales inimici adiunãt homines infideles, in quibus operantur ad oppugnandum*

Eph. 2. populum dei. Iam nunc videamus quid imprecetur D propheticus spiritus, magis prædicens quam maledicens. Pac illis sicut Madian & Syfara, sicut Iabin in torrente Cyson. Disperierunt in Endor, facti sunt vt steruus terra. Hos

Eph. 6. Hi sunt de quibus dicit Apostolus, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates & rectores mundi tenebrarum harum, aduersus spiritualia nequitia in cœlestibus. Quapropter isti inuisibiles & spirituales inimici adiunãt homines infideles, in quibus operantur ad oppugnandum

populum dei. Iam nunc videamus quid imprecetur D propheticus spiritus, magis prædicens quam maledicens. Pac illis sicut Madian & Syfara, sicut Iabin in torrente Cyson. Disperierunt in Endor, facti sunt vt steruus terra. Hos omnes secundum historiam populus Israel, qui tunc erat populus dei, debellauit & vicit, sicut etiam illos quos deinceps commemorat dicens, *Pone principes eorum sicut Oreb & Zeb, & Zebec & Salmana.* Interpretationes autem eorum nomen ista sunt. Madian interpretatur declinans iudicium: Syfara, gaudij exclusio: Iabin, sapiens. Sed in his inimicis à populo dei superatis, ille intelligendus est sapiens, de quo Apostolus dicit: Vbi sapiens, vbi scriba, vbi conquistor huius seculi: Oreb siccitas, Zeb lupus, Zebec victima, sed lupi: habet enim & ipse victimas suas. Salmana umbra commotionis. Hæc omnia congruunt malis, quos in bono vincit populus dei. Porro autem Cyson, in quo torrete victi sunt, interpretatur duritia eorum. Endor vbi perierunt, interpretatur fons generationis, sed utique carnalis, cui dediti perierunt, non curantes regenerationem, quæ perducit ad vitam, vbi non nubent, neque vxores ducent, non enim incipient mori: merito ergo de his dictum est, Facti sunt vt steruus terra, de quibus nihil propagatum est, nisi terrena fecunditas. Sicut ergo illi omnes in figura superati sunt à populo dei, sic istos inimicos precatur in veritate superari. Omnes, inquit, principes eorum, qui dixerunt, hereditate possideamus sanctuarium dei. Ipse est sonitus inanis, quo, vt supra dictum est, inimici tui sonuerunt. Sanctuarium autem dei quid intelligendum est, nisi templum dei, de quo Apostolus ait, Templum enim dei sanctum est, quod estis vos. Nam quid aliud inimici nisi populũ dei possidere, id est, subiugare moluntur, vt cadat in eorum impias voluntates? Sed quid sequitur? *Deus meus pone illos vt rotam.* Conuenienter quidem accipitur, vt non sint in eo quod cogitat stabiles. Veruntamen etiam sic recte posse intelligi existimo, Pone illos vt rotã, quod rota ex his quæ retro sunt extollitur, ex his quæ ante sunt deicitur, sic fiunt omnes inimici populi dei: non enim hæc optatio, sed prophetatio est. Adijungit etiam, *Sicut stipulam ante faciem venti.* Faciem dicit præsentiam: nam quæ facies est venti, cui nulla lineameta sunt corporis, cum sit motus, id est, quasi fluctus aëris? Ponitur autem pro tentatione qua leuia & inania corde rapiuntur. Leuitatem porro qua facile cõsentitur ad mala, grauis sequitur cruciatus. Vnde deinceps dicitur, *Sicut ignis qui comburit syluam, sicut flamma comburens montes. Ita persequeris illos in tempestate tua, & in ira tua turbabis eos.* Syluam dixit propter sterilitatem, montes propter elationem: tales enim sunt inimici populi dei, inanes iustitia, pleni superbia. Ignem vero & flammam dicens, hoc idem alio nomine repetiuit, quod intelligi voluit iudicantem atque punientem deum, quod autem ait, *In tempestate tua: hoc idem consequenter exposuit dicens, In ira tua: & quod supra dixit, Persequeris eos: hoc postea, conturbabis eos. Meminerimus sanè, iram dei sine vlla affectione turbulenta nos debere intelligere. Ira quippe eius dicitur, ratio iusta vindictæ, tanquam si lex dicatur irasci, cum ministri eius secundum eam commoti vindicant. Imple, inquit, facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum domine.* Hoc sanè illis bonum & optabile prophetatur: nec prophetaretur, nisi essent in ea societate inimicorum populi dei etiam tales homines, quibus hoc ante vltimum iudicium præstaretur: quia & nunc idem ipsi sunt, & ipsum corpus est inimi-

Iudic. 4.

1. Cor. 1.

Matth. 22.

1. Corin. 3.

F

Gest inimicorum secundum inuidiam qua æmulantur populum dei. Et nunc ubi possunt, & sonant & leuant caput, sed particulatim, non vniuersaliter, sicut in fine seculi, nouissimo imminente iudicio, tamen ipsum corpus est & in his qui inde credituri sunt, atque in corpus aliud transitori. Horum enim facies salubriter impletur ignominia, vt querant nomen domini, & in illis qui vsque in finem in eadem malitia perseuerant, qui ponuntur vt stipula ante faciem venti, & syluæ montibusq; infructuosus similes comburuntur. Ad quos denuo reuertitur dicens, *Erubescant & conturbentur in seculum seculi.* Non enim in seculum seculi conturbantur, qui querunt nomen domini: sed respicientes ignominiam peccatorum suorum ad hoc conturbantur, vt querant nomen domini, per quod non conturbentur. Rursusq; ad hos redit, qui in eadem societate inimicorum ad hoc confundendi sunt, ne confundantur in æternum: & ad hoc perdendi sunt, in quantum mali sunt, vt boni facti inueniantur in æternum: de his enim cum dixisset, *Et confundantur & pereant.* Statim subiicit. *Et cognoscant quia nomen tibi dominus, tu solus altissimus in omni terra.* Ad hanc cognitionem venientes sic confundantur vt placeant, sic pereant vt permaneant. Cognoscant, inquit, quia nomen tibi dominus, tanquam nec vero, nec suo nomine nuncupetur quicumque alij domini nominantur: quoniam seruiliter dominantur, & vero domino comparati, nec domini sunt: sicut dictum est, Ego sum qui sum, tanquam non sint ea quæ facta sunt, si comparentur ei à quo facta sunt: quod vero adiunxit, Tu solus altissimus in omni terra: vel sicut alij codices habent, Super omnem terram, vtique & in omni cælo, vel super omne cælum: sed hoc dicere maluit, quo terrena superbia premeretur. Desinat enim superbire terra, id est homo, cui dictum est, Terra es. Et quid superbit terra & cinis, cum cognoscit dominum esse altissimum super omnem terram, id est, nullius hominis cogitationes valere aduersus eos, qui secundum propositum vocati sunt sancti, & de quibus dicitur, Si deus pro nobis, quis contra nos?

Exod. 3.

Gen. 3.

Eccle. 10.

Rom. 8.

In Psalmum LXXXIII. Enarratio.

In Psalmum iste pro torcularibus inscribitur. Et quantum aduertit nobiscum charitas vestra, quia vos intentissime audire aduertebamus, nihil in eius textu dictum est, vel de prelo, vel de fiscinis, vel de lacu, vel de instrumentis, aut edificio torcularis: omnino nihil in ea tale audiimus. Vnde quid sibi velit titulus eius, quod inscribitur pro torcularibus, non parua quaestio est. Profecto enim si post istum titulum aliquid de talibus rebus diceret, quales commemoravi, crederetur à carnalibus vere ista visibilia torcularia voluisse cantare. Quia vero titulum imposuit pro torcularibus, & nihil postea in omni versu Psalmi dixit de his torcularibus notissimis oculis nostris, non dubitatur esse alia torcularia, quæ nos hic querere & intelligere voluit spiritus dei. Quapropter quid agatur in his visibilibus torcularibus recordemur: & hoc videamus, quemadmodum spiritualiter agatur in Ecclesia. Vua certe pedit in vitibus, & oliua in arboribus: his enim duobus pro fructibus solent torcularia preparari. Et quamdiu pendent in fructibus suis, tanquam libero aere perfruuntur, & nec vua vinum est, nec oliua oleum ante pressuram. Sic sunt & homines quos prædestinavit deus ante secula conformes fieri imaginis vnigeniti filij sui, qui præcipue in passione magnus botrus expressus est.

Ibidem.

Huiusmodi ergo homines antequam accedant ad seruitutem dei, fruuntur in hoc seculo tanquam delitiosa libertate, velut vua aut oliua pendentes: sed quoniam dictum est, Fili accedens ad seruitutem dei, ita in iustitia & timore, & præpara animam tuam ad tationem: accedens quisq; ad seruitutem dei, ad torcularia se venisse cognoscat, conturbabitur, conteretur, comprimitur, nõ vt in hoc seculo pereat, sed vt in apothecas dei defluat. Exiit carnalium desideriorum integumentis quasi vinaciis: hoc enim ei contigit in desiderijs carnalibus. Propter quæ & Apostolus dicit, Exuite vos veterem hominem & induite nouum: hoc totum non fit nisi de pressura. Propterea torcularia nominantur Ecclesie dei huius temporis, sed in torcularibus positi qui sumus filij Chore. Sic enim additum est, pro torcularibus. *Filii Chore.* Filios Chore interpretatos habemus filios calui, quantum nobis qui illam linguam nouerunt, per ministerium quod deo debuerunt interpretari potuerunt: & in hoc non diffugio magnum mysterium intueri, & adiuuante domino inuenire vobiscum. Non enim tanquam à filiis pestilentie omnis est irridenda caluities, ne cum quisque sacratam caluicem irriserit, à demonijs dissipetur. Nam & Heliseus ibat, & insensati pueri clamauerunt post eum, Calue calue: & propter sacramentum implendum conuersus ad dominum petiuit, vt eos vrsi de sylua exeuntes comederent. Arrepta est quidem illorum infantia in exitum vite de hoc seculo. Mortui sunt pueri, senes quandoque morituri: veruntamen sacramenti terror datus est hominibus. Heliseus enim personam cuiusdam tunc gerebat, cuius filij sumus, filij Chore, domini scilicet nostri Iesu Christi. Iam occurrit charitati vestre ex Euangelio quare caluus gerebat personam Christi: recordamini quod in Caluaria locum fixus est. Siue ergo hoc interpretetur filius Chore, sicut secuti priores diximus, siue aliud aliquid quod nos forsitan latet: interim quod occurrit, videtis quia plenum est sacramento: filij Chore, filij Christi. Nam & filios suos dicit sponfus, cum ait, Non possunt filij sponsi ieiunare, quamdiu cum illis est sponsus: Christianorum sunt ergo ista torcularia. In pressuris autem constituti ad hoc coterimur, vt amorem nostrum quo ferebamur in ista mundana, secularia, temporalia, fluxa, atque peritura, passim in eis in hac vita tormenta & tribulationes pressurarum, & abundantiam tentationum, incipiamus querere illam quietem, quæ non est de hac vita, nec de hac terra, & sit dominus, vt scriptum est, Refugium pauperi. Quid est pauperi? Tanquam destituito, sine ope, sine auxilio, sine aliqua re, de qua in terra præsumat. Talibus enim pauperibus adest deus, quia homines etsi abundant pecunia in hac terra, respiciunt quod ait Apostolus, Præcipe diuitibus huius mundi non superbe sapere, neque sperare in incerto diuitiarum. Et considerantes quam sit incertum vnde gaudebāt, antequam accederent ad seruitutem dei, id est, antequam intraret in torcularia, videt ex ipsis diuitiis, vel habere se pressuras cogitationum, quomodo ea gubernentur, quomodo custodiatur: vel si paululum inclinauerint cupiditate vt ea diligāt, plus eos impleri timoribus quam fructibus. Quid enim tam incertum quam res volubilis? Nec immerito ipsa pecunia rotunda signatur, quia non stat. Tales ergo etsi habeant aliquid, pauperes sunt. Qui ergo nihil horum habent & habere desiderant, inter reprobandos diuites computantur: non enim attendit deus facultatem, sed voluntatem. Pauperes igitur destituti omni ope seculari, quia etsi ea circumfluāt, intelligunt

Eccle.

Eph. 4.

L. Reg.

Math. 27.

Math. 9.

M

Psal. 9.

1. Tim. 4.

gunt

Agunt quàm incerta sint, & ingemiscetes ad deum, nihil habentes in hoc seculo quo delectetur, quo teneantur, in abundantia tentationum & pressurarum tanquam in torcularibus constituti, defluunt vinum, defluunt oleum. *Quæ sunt ista nisi bona desideria?* Restat enim illis desiderandus deus, iam non amant terram: amant enim qui fecit coelum & terram, amant & nondum cum eo sunt. Desiderium eorum differtur ut crescat, crescit ut capiat: non enim parum aliquid daturus est deus desideranti, aut parum exercendus est ad capacitatem tanti boni. Non aliquid deus quod fecit daturus est, sed seipsum qui fecit omnia. Ad capiendum deum exercere, quod semper habitus est diu desiderata. Reprobati sunt in populo Israel, qui festinauerunt assidue: affectus iste reprehenditur in scriptura festinantium. Qui sunt enim qui festinant? Qui conuersi ad deum cum hic non inuenierint requiem quam quærebant, & gaudia quæ promittebantur, tanquam in itinere deficientes, & longum sibi quiddam donec hoc seculum vel hæc vita finiatur, restare arbitrantes, & quærentes hic aliquam requiem, quæ si habetur, falsa est: respiciunt retro & decidunt à proposito, nec attendunt cum quanto terrore dictum est, Memetote vxoris Loth. Ut quid enim in statuam salis versa est, si non homines condit ut sapiant? Ergo exemplum illius malum, tibi sit bonum si caueris. Memetote, inquit, vxoris Loth. Respexit enim retro vnde liberata erat à Sodomis, & ibi remansit vnde respexit, ipsa in loco mansura, & trãseuntes alios conditura. Liberati ergo à Sodomis præteritæ vitæ, non respiciamus retro. Nam hoc festinare est, non attendere quod promisit deus, quia longe est, & respicere ad id quod proximè est, vnde iam liberatus es. De talibus quid dicit Apostolus Petrus? Contigit illis res veri prouerbij, canis reuersus ad suum vomitum. Premebat enim peccatus conscientia peccatorum, accepta indulgentia quasi vomisset, & reuelatum est peccatum tuum, Facta est bona conscientia ex mala conscientia. Quid rursus conuerteris ad vomitum tuum? Si canis hoc faciens horret oculis tuis, tu quid eris oculis dei? Vnusquisque autem fratres charissimi, de loco itineris sui ad quæ proficiendo peruenit, & quem vouit deo, inde respicit retro cum ipsum dimiserit: verbi gratia, statuit castitatem conjugalem seruare: inde enim incipit iustitia, recessit à fornicationibus, & ab illa illicita immunditia, quando se ad fornicationes conuerterit, retro respexit. Alius ex munere dei maius aliquid vouit, statuit nec nuptias pati, qui non dånaretur si duxisset vxorem, post votum quod deo promisit si duxerit, dånabitur, cum hoc faciat quod ille qui non promiserat, tamen ille non damnatur, ille dånatur. Quare, nisi quia iste respexit retro? Iam enim ille ante erat, iste autem illuc nondum peruenerat. Sic virgo quæ si nuberet, non peccaret: sanctimonialis si nupserit, Christi adultera reputabitur. Respexit enim retro de loco quod accesserat. Sic quibus placet relicta omni spe seculari, & omni actione terrena conferre se in societatem sanctorum, in comunem illam vitam ubi non dicit aliquis aliquid proprium, sed sunt illis omnia comunia, & est illis anima vna & cor vnum in deum: quisquis inde recedere voluerit, non talis habetur qualis ille qui non intrauit: ille enim nondum accessit, iste retro respexit. Quapropter charissimi, quomodo quisque potest, vouete & reddite domino deo vestro quod quisque potuerit, nemo retro respiciat, nemo pristinis suis delectetur, nemo auertatur ab eo quod ante est ad id quod retro est, currat donec perueniat, non enim pedibus, sed desiderio currimus. Nullus autem in hac vita peruenisse se dicat. Quis enim

potest tam perfectus esse quam Paulus? Et tamè ait, Fra D tres, ego me non arbitror apprehendisse. Vnum autem quæ retro oblitus, in ea quæ ante sunt extentus, secundum intentionem sequor ad palmam supernæ vocationis dei in Christo Iesu. Vides Paulum adhuc currere, & te iam existimas peruenisse? Si ergo sentis pressuras huius mundi, etiã cum felix es, intellexisti te esse in torculari. Putatis enim fratres charissimi infelicitatem seculi metuendam esse, & felicitatem non esse metuendam? Imò vero nulla infelicitas fragit, quæ felicitas nulla corrumpit. Quomodo ergo cauenda vel timenda est ipsa corruptrix, ne te blandiendo seducat, ne incubas in baculum arundinis? Nam & hoc scriptum est, quosdam incubere in baculum arundinis: Noli te credere, fragile est in quo niteris, frangitur & interimit te. Si ergo felicitate tibi iste mundus arrideat, in pressura te cõputa ut dicas, Tribulationem & dolorem inueni, & nomen domini inuocaui. Non dixit, inueni tribulationem, nisi quãdam quæ latet. Quãdam enim tribulatio & dolor quosdam in hoc seculo latent, qui putant sibi bene esse cum peregrinantur à domino. Quãdiu enim sumus in hoc corpore, inquit, peregrinamur à domino. Si à patre tuo homine peregrinaberis, miser es: à domino peregrinaberis & felix es: Ergo sunt qui putant sibi bene esse. Qui autem intelligunt in qualibet circumstantia copiarum & voluptatum, quanuis ad nutum cuncta deseruiant, quanuis nihil molestum irrepit, nihil aduersum terreat, tamen in malo se esse quandiu peregrinantur à domino, acutissimo oculo tribulationem & dolorem inueniunt, & nomen domini inuocauerunt. Talis est qui cantat in hoc Psalmo, Quis est? Corpus Christi. Quis est iste? Vos si vultis: nos omnes, si volumus: omnes filij Chore, & omnes vnus homo, quia vnum Christi corpus. Quomodo non est vnus homo, qui vnum caput habet? Caput omnium sanctorum Christus est, corpus illius capitis omnes nos sumus, Et omnes in hac vita in torcularibus sumus, si bene sapimus, si iam ad torcularia venimus. Ergo in pressuris tentationum constituti, & datum hanc vocem, & præmitamus desiderium nostrum. Quam amabilia sunt, inquit, tabernacula tua domine virtutum. Erat in tabernaculis quibusdam, id est, in torcularibus, sed desiderabat alia tabernacula, ubi nulla pressura est. In his illuc suspirabat, ab his in illa per desiderium carnale quodammodo defluabat. Et quid sequitur? Concupiscit & deficit anima mea in atria domini. Parum est, concupiscit & deficit. Sed quò deficit? In atria domini, defecit vna pressa. Sed quò defecit? In vinum & in lacum, & in apothecæ requie seruanda, in quiete magna. Hic desideratur, ibi capitur: hic suspiratur, ibi gaudetur: hic oratur, ibi laudatur: hic gemitur, ibi exultatur. Ea quæ dixi quasi dura, hic nemo auerteretur, nemo quasi nolit pati. Metuendum est, ne vna dum torcular timet ab auibus vel à feris comedatur. In magna videtur tristitia esse, cum dicit, Concupiscit & deficit anima mea in atria domini: non enim habet quod desiderat. Sed nunquid sine gaudio est? Quo gaudio? Quod ait Apostolus, Spe gaudentes. Ibi iam re gaudebit, modo adhuc spe. Ideoque qui spe gaudent, quia certi sunt se accepturos, tolerant in torculari omnes pressuras: propterea & ipse Apostolus cum dixisset, Spe gaudentes: quasi his loqueretur qui iam in torculari sunt, addidit statim, In tribulatione patientes: in tribulatione, inquit, patientes. Quid inde? In oratione tolerant. Quid est, tolerant? Quia differimini, oratis & differimini, tolerate quòd differimini. To-

Luc. 17.

Gen. 19.

1. Pet. 1.

1. Cor. 7.

Alto. 2. &

4.

Psal. 76.

Philip. 3.

4. Reg. 12.

Psal. 114.

1. Cor. 5.

E

Rom. 11.

Ibidem.

Gni. Toleretur quod differtur, quia cum venerit non auferetur. Audisti gemitum in torculari: desyderat & deficit anima mea in atria domini: audi vnde duret, Spe gaudentes. *Cor meum & caro mea exultauerunt in deum viuum.* Exultauerunt hic in illud. Vnde exultatio nisi de spe? quod exultauerunt? In deum viuum. Quid ibi exultauerunt? Cor meum & caro mea: vnde exultauerunt. *Nam & passer, inquit, inuenit sibi domum, & turtur nidum sibi vbi ponat pullos suos.* Quid est hoc? Duo dixerat, & duo reddidit, in similitudine auium. Dixerat exultasse cor suum, & carnem suam, & his duobus reddidit passerem & turturum: cor tanquam passer, caro tanquam turtur: Inuenit sibi domum passer, inuenit sibi domum cor meum. Exercent pennas in virtutibus huius temporis, in ipsa fide, spe & charitate, quibus volet in domum suam, & cum venerit permanebit, etiam querela vox passeris, quæ hic est, non erit ibi. Nam ipse est querulus passer, de quo in alio Psalmo dicit, Sicut passer singularis in tecto, de tecto volat ad domum. *Iam sic sit in tecto, calcet domum carnalem, habebit quædam cœlestem locum, perpetuam domum.* Passer iste inuenit querelas suas, Turturi autem dedit & nidum, id est, carnem: inuenit nidum turtur vbi ponat pullos suos. Passer domum, turtur nidum: & nidum turtur vbi ponat pullos suos. Domus tanquam ad seipsum eligitur, nidus ad tempus congeritur, Cor de cogitamus deum tanquam volantem passerem ad suam domum, carne autem agimus opera bona: videtis enim per carnem sanctorum quanta bona fiant. Per hæc enim operamur quæ iussi sumus operari, quibus adiuvamur in hac vita. Frange esurienti panem tuum, & egenum sine tecto induc in domum tuam: si videris nudum vesti, & cætera talia quæ nobis præcepta sunt, non operamur nisi per carnem. Passer ergo ille qui cogitando domum suam, non recedit à turture querente sibi nidum, vt ponat pullos suos: non enim abiicit illos vbi cūque, sed inuenit sibi nidum, vbi eos ponat. Dicimus autem fratres quod nostis, quanti videntur præter Ecclesiam bona operari? Quam multi etiam pagani pascunt esurientem, vestiunt nudum, suscipiunt hospitem, visitant ægrotum, consolantur inclusum? Quam multi hæc faciunt? quasi videtur parere turtur, sed non sibi inuenit nidum. Quam multa multi hæretici non ea in Ecclesia operantur, nõ in nido pullos ponunt, conculcabuntur & conterentur, & nõ seruabuntur, non custodientur: in huius enim carnis operatrici persona posita est quadam muliere ab Apostolo Paulo cum ait, Adam non est seductus, mulier autem seducta est, postea enim Adam consensit mulieri: nam à serpente mulier seducta est. Nec modo potest aliqua mala suasio, nisi carnis tuæ primo desyderium commouerit, cui postea si mente consenseris, cecidit & passer. Si autem vincuntur desyderia carnis, tenentur membra ad opera bona, arma concupiscentiæ auferuntur, & incipit turtur habere pullos. Propterea quid ibi ait Apostolus? Salua autem erit per filiorum generationem, Mulier vidua sine filiis si perseuerauerit, nõne beatior erit? Nunquid salua nõ erit, quia non parit filios? Virgo dei nõne melior erit? Nunquid salua non erit, quia filios non habet, aut ad deum non pertinet? Salua ergo erit mulier, quæ in typo carnis accipitur per filiorum generationem, id est, si faciat opera bona. Sed non vbi cūque turtur inuenit nidum sibi, vbi ponat pullos suos. In fide vera, in fide catholica, in societate vnitatis Ecclesiæ pariat opera sua. Propterea & de illa cum loqueretur Apostolus, ita subiicit, Salua autem erit per filio-

rum generationem, si permanferit in fide & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate. Permanendo ergo in fide, ipsa fides nidus est pullorum tuorum. Nam propter infirmitatem pullorum turturis tuæ, dignatus est dominus prebere tibi vnde nidum faceres: indutus est enim forno carnis, vt ad te veniret. In ista fide pone pullos tuos, in isto nido operare opera tua. Qui enim sunt nidi, vel quis est nidus? Sequitur statim, *Altaria tue domine deus virtutum.* Cum dixisset, Et turtur inuenit sibi nidum, vbi ponat pullos suos: quasi quæsissem quem nidum? Altaria tue domine virtutum, *Rex meus & deus meus.* Quis est, Rex meus & deus meus? Qui regis me, qui creasti me. Sed hic nidus est, & hic peregrinatio, & hic suspirium, & hic tritura, & hic pressura, quia & hic torcular. Quid est autem quod dederat? quid concupiscit? quod it? quod tendit desyderium nostrum? quod nos rapit? Hic positus illa meditatur, positus inter tentationes, positus inter pressuras, positus in torcularibus, suspirans in superna promissa, quasi quid ibi acturus, iam præmeditatur gaudia futura. *Beati, inquit, qui habitant in domo tua.* Vnde beati? Quid habituri? quid acturi? Omnes qui beati dicuntur in terra, habent aliquid, & agunt aliquid. Beatus est homo ille, qui tot prædiis, tanta familia, tanto auro & argento habendo beatus dicitur. Beatus est, ad illos honores peruenit, ad proconsulatum, ad præfecturam agendam. Beatus ergo dicitur, aut habendo, aut agendo. Vnde autem ibi beati? Quid habituri? quid acturi? Quid habituri iam supra dixi, Beati qui habitant in domo tua. Domum tuam si habueris pauper es, domum dei si habueris diues es. In domo tua timebis latrones, domui dei murus ipse deus est. Beati ergo qui habitant in domo tua. Possident Hierusalem cœlestem sine angustia, sine pressura, sine diuersitate & diuisione linitum: omnes habent eam, & singuli habent totam. Magnæ illæ diuitiæ, non angustat frater fratrem, nulla ibi indigentia est. Quid ergo ibi acturi? Omnium enim actio, num humanarum mater, necessitas. Iam fratres breuiter dixi, Currite animo per quilibet actiones, videte si eas parit, nisi necessitas. Ipsæ memorabiles artes quæ magnæ videntur in subueniendo, patrocina linguæ & adiutoria medicinæ: ipsæ sunt enim in hoc seculo excellentes actiones. Tolle litigatores, quibus opitulatur aduocatus? Tolle vulnera & morbos, quid curat medicus? Et omnes istæ actiones nostræ ad quotidianam vitam, quæ exiguntur & fiunt, ex necessitate veniunt. Curare, eminare, nouellare, nauigare, talia omnia opera quæ parit nisi necessitas & indigentia? Tolle famem, sitim, nuditatem, cui opus sunt ista omnia? Hæc sunt quæ nobis inuentur bona opera: nam ista quæ commemoravi non ista sunt, sed omnium hominum, exceptis operibus peccatis, loquor detestabilibus operibus, flagitiis & facinoribus, homicidiis & effractoribus, adulteriis, illa nec deputo inter actiones humanas. Hæc honesta loquor, non parit nisi necessitas, necessitas fragilitatis carnalis. Hæc etiam quæ dixi inberi nobis, Frange esurienti panem tuum. Cui frangis vbi nemo esurit? Egenum sine tecto induc in domum tuam: Quem hospitem suscipis, vbi omnes in patria sua viuunt: Quem visitas ægrotum, vbi perpetua sanitate gaudent: Quem concordas litigiosum, vbi pax sempiterna est? Quem sepelis mortuum, vbi semper viuunt? Nihil ergo horum acturus eris ex operibus honestis illis omnium hominum, nihil acturus es ex istis bonis operibus, quia isti pupilli turturis iam volabant de nido. Quid ergo? Iam dixisti quid habituri sumus, Qui habitant in

Psalm. 101.

Esa. 58.

2. sen. dis.
41. His an
tem.

1. Timo. 2.
Gene. 3.

1. Timo. 2.
1. Cor. 7.

Esa. 58.

Matth. 23.

A bitant in domo tua beati sunt. Dic etiam quid acturi
 sunt, quia non video ibi aliquas necessitates, quæ me
 impellant ad agendum. Ecce modo quod loquor &
 disputo, necessitas parit. Nunquid enim ibi talis dispu-
 tatio erit, quæ quasi doceat ignaros, quæ quasi com-
 muniorem salutem? Aut vero in illa patria Euange-
 lium recitabitur, ubi ipsum dei verbum contemplabi-
 tur. Ergo quia dixit iste desiderans & suspirans ex vo-
 ce nostra, quid habituri sumus in illa patria, cui suspi-
 ratur & ait, Beati qui habitant in domo tua: dicat, &
 quid acturi sumus? *In secula seculorum laudabunt te.* Hoc
 erit totum negotium nostrum, sine defectu, halleluia.
 Non vobis fratres videatur, quasi fastidium ibi futu-
 rum: quia si modo hoc diu dicatis, non duratis ab il-
 lo gaudio, necessitas vos auertit. Et quia non tantum
 delectat quod non videtur, si tanta alacritate in ipsa
 pressura & fragilitate carnis laudamus quod credimus,
 quomodo laudabimus quod videbimus? Cû absorpta
 fuerit mors in victoria, cum mortale hoc induerit im-
 mortalitatem, & corruptibile hoc induerit incorrup-
 tionem: nemo dicet, diu steti: nemo dicet, diu ieiun-
 aui, diu vigilavi. Stabilitas enim magna ibi, & ipsa
 immortalitas iam corporis nostri suspenditur in con-
 templatione dei. Et si modo verbum hoc quod vobis
 erogamus, tam diu fragilitatem carnis nostræ stantem
 tenet, quid nobis faciet illud gaudium? Quomodo nos
 mutabit? Similes enim ei erimus, quoniam videbimus
 eum sicuti est. Iam similes illi, quando deficiemus? quò
 auertemur? Securi ergo sumus fratres, non nos satia-
 bit nisi laus dei. Si deficias ab amore, deficies à laude:
 si autem amor sempiternus erit, quia illa insatiabilis
 pulchritudo erit, noli timere, ne non possis semper lau-
 dare, quem semper poteris amare. Ergo beati qui ha-
 bitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te.
 Huic vitæ suspiremus. Sed quomodo illuc veniemus?
 Beatus vir cuius est susceptio eius abs te domine. Intellexit
 ubi esset, quia per fragilitatem carnis suæ ad illam bea-
 titudinem volare non posset. Circumspexit pondera
 sua, quia dicitur alio loco, Corpus enim quod corrumpi-
 tur aggravat animam, & deprimit terrena inhabita-
 tio sensum multa cogitantem. Spiritus sursum vocat,
 pondus carnis deorsum reuocat. Inter duos conatus
 suspensionis & ponderis colluctatio quædam est, & ip-
 sa colluctatio ad pressuram pertinet torcularis. Audi
 ipsam luctam de torculari ab Apostolo expressam, quia
 & ipse ibi conterebatur, ibi premebatur: Condelector,
 inquis, legi dei secundum interiorem hominem. Vi-
 deo autem aliam legem in membris meis repugnante-
 rem legi mentis meæ, & captivum me ducentem in le-
 ge peccati, quæ est in membris meis. Magna lucta, &
 evadendi magna desperatio, nisi subveniat de conse-
 quenti: Infelix ego homo, quis me liberabit de cor-
 pore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum do-
 minum nostrum. Ergo & hic in isto Psalmo vidit il-
 la gaudia, cogitavit animo: Beati qui habitant in do-
 mo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. Sed
 quis illuc ascendet? Quid faciam de carnis pondere?
 Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum lau-
 dabunt te. Condelector enim legi dei secundum interio-
 rem hominem. Sed quid faciam? Quomodo vola-
 bo? Quomodo perveniam? Video enim aliam legem
 in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Di-
 xit se infelicem & dixit, Quis me liberabit de corpore
 mortis huius, ut inhabitem in domo domini, & in se-
 cula seculorum laudem eum? Quis me liberabit? Gra-
 tia est

tia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Sicut D
 ergo in verbis Apostoli illi difficultati, & quasi inextricabili
 lucta subvenit quod subiecit, Gratia dei per Ie-
 sum Christum dominum nostrum: sic & hic cum suspi-
 raret flammante desiderio in domum dei, & in illas lau-
 des dei, considerata gravitudine corporis sui, & mole
 carnis suæ, & desperatione quadam suborta: rursus in
 spe evigilavit & ait, Beatus vir cuius est susceptio eius
 abs te domine. Quid ergo præstat deus in hac gratia
 ei quæ suscipit perducendum? Sequitur, & dicit, *Ascen-
 sus in corde eius.* Facit illi gradus quibus ascendat. Vbi il-
 li facit gradus? In corde. Quanto ergo plus amaveris,
 tanto plus ascendes. Ascensus, inquit, in corde eius.
 Disposuit. Quisquis suscipit eum: Beatus enim, cuius est
 susceptio eius abs te domine: quia per se non potest, o-
 pus est ut gratia tua suscipiat. Et quid facit gratia tua?
 Disponit ascensus in corde. Vbi disponit ascensus? In
 corde: *In conualle plorationis.* Ecce habetis torcular con-
 uallem plorationis: ipsa lachryma pia contribulato-
 rum, multum in quantum. Ascensus in corde eius
 disposuit. Vbi ergo disposuit? In conualle plorationis.
 Hic enim disposuit. *In conualle plorationis: hic E
 enim ploratur, ubi seminat.* *Enite, inquit, ibant & *Psal. 125.*
 flebant, mittentes semina tua.* Ergo acceulis in corde
 tuo sunt dispositi à deo per gratiam ipsius. Amando a-
 scende: Inde cantatur canticum graduum. *E* ubi tibi
 disposuit hos ascensus? In corde, in conualle ploratio-
 nis. Dixit, ubi disposuit, quò disposuit. Quid dispo-
 suit? Ascensus, ubi in corde. Intus in qua regione, & quo
 habitationis loco? In conualle plorationis. Et quò ascen-
 datur? *In locum quem disposuit.* Quid est hoc fratres, in
 locum quem disposuit? Quem locum diceret, quem
 disposuit si dici posset, dictum tibi est, Ascensus dispo-
 suit in corde, in conualle plorationis. Quæris quò. Quid
 tibi dicitur est? Quò oculus non vidit, nec auris au- *1. Cor. 2.*
 dicit, nec in cor hominis ascendit. Collis est, mons est,
 terra est, pratum est, propè omnia ista dictus est locus
 ille, non quòd sit per proprietatem, sed per similitudi-
 nem. Videmus enim nunc per speculum in ænigma- *1. Cor. 13.*
 te quid sit ille locus, tunc videbimus facie ad faciem.
 Quis explicet? Noli ergo querere quò disposuit locum
 quem disposuit. Ipse novit quò, ipse novit qui dispo-
 suit quò te ducat, cuius ascensus in corde disposuit.
 Quid times ascendere, ne erret qui te ducit? Ecce in
 conualle plorationis disposuit ascensus, in locum què *F
 disposuit.* Ploramus modo vnde? Vbi dispositi sunt
 nostri ascensus. Vnde ploramus, nisi inde vnde se mi- *Roma. 7.*
 serum exclamabat Apostolus, quia videbat aliam le-
 gem in membris suis repugnantem legi mentis suæ? Et
 vnde hoc nobis? Ex pœna peccati. Et putabamus nos
 facile iustos esse posse quasi viribus nostris, antequam
 acciperemus mandatum. Adueniente autem manda-
 to peccatum renixit, ego autem mortuus sum, hoc ait
 Apostolus: data est enim lex hominibus, non quæ sal- *Ibidem.*
 uaret eos iam, sed per quam cognoscerent in qua æ-
 gritudine iacebant. Audi verba Apostoli, Si enim da-
 ta esset lex quæ posset viuificare, vere ex lege esset iusti- *Gala. 3.*
 tia, sed conclusit scriptura omnia sub peccato, ut pro-
 missio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Veni-
 ret gratia post legem, inueniret hominem non solum
 iacentem, sed iam etiam consistentem & dicentem, Mi-
 ser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hu-
 ius? Ut opportune veniret medicus ad conuallem plo-
 rationis, & diceret, Certe cognouisti, quia cecidisti:
 audi me ut surgas, qui me contempnisti ut caderes. Da- *Roma. 7.*
 C ta est

Gta est ergo lex vt ægrum de morbo conuinceret, qui si-
 bi sanus videbatur, vt peccata demonstrarentur, non
 vt auferrētur. Demonstrato peccato per datam legem,
 auctum est peccatum, quia peccatum est & contra le-
 gem. Occasione, inquit, accepta peccatum per man-
 datum operatum est in me, omnem concupiscentiam.
 Quid est, occasione accepta per mandatum? Acce-
 ptum mandatum quasi viribus suis conati sunt facere
 homines, victi concupiscentia, mandati etiam ipsius
 transgressione rei facti sunt. Sed quid ait Apostolus?
 Vbi autem abundauit peccatum, superabundauit gra-
 tia: id est, auctus est morbus, commendata est medi-
 cina. Propterea fratres, quinque illæ porticus Salomo-
 nis: nunquid curabant ægros, vbi erat piscina in me-
 dio eorum? Et iacebant, inquit, ægroti in quinque por-
 ticibus, in Euangelio lectum habemus. Quinque illæ
 porticus, lex est in quinque libris Moyli. Ad hoc pro-
 ducebantur ægroti de domibus suis, vt iacerent in por-
 ticibus. Ergo lex producebat ægros, non sanabat: sed
 benedictione dei turbabatur aqua, tanquam angelo de-
 scendente. Visa aqua turbata, quæ poterat vnus descen-
 debat & sanabatur. Aqua illa cincta quinque porticibus,
 populus Iudæorū erat lege conclusus, hunc perturba-
 nit dominus præsentia sua, vt occideretur: nisi enim
 descensu suo dominus perturbaret populum Iudæo-
 rum, nunquam crucifigeretur. Itaque perturbata aqua
 passionem domini significabat, quæ facta est perturba-
 ta gente Iudæorum. In hanc passionem credit languis-
 dus, tanquam in aquam turbatam descendens & sana-
 batur. Qui non sanabatur lege, id est, porticibus, sana-
 tur gratia per passionis fidem domini nostri Iesu Chri-
 sti. Vnus, quia vnitas. Ergo & hic quid ait? Ascensus
 in corde eius, disposuit in conualle plorationis, in lo-
 cum quæ disposuit: iam in illo loco gaudebimus. Qua-
 re autem in conualle plorationis? Et ex qua conualle
 plorationis ad illum locum gaudij veniemus? Nam &
 benedictionem, inquit, dabit qui legem dedit. Affixit nos le-
 ge, pressit nos lege, ostendit nobis torcular, vidimus
 pressuram, carnis nostræ tribulationem cognouimus,
 ingemimus reuelante peccato, aduersus mentem no-
 stram clamamus, Miser ego homo, sub lege gemui-
 mus. Quid restat, nisi vt benedictionem det qui legem
 dedit? Adueniet gratia post legem, ipsa est benedictio.
 Et quid nobis præstitit ista gratia & benedictio? *Am-
 bulabunt à virtutibus in virtutem.* Hic enim per gratiam
 multæ virtutes dantur. Alij quidem datur per spiritum
 sermo sapientix, alij sermo scientiæ secundum eun-
 dem spiritum, alij fides, alij donatio sanitarum, alij ge-
 nera linguarum, alij interpretatio sermonum, alij pro-
 phetatio. Multæ virtutes, sed hic necessariae, & ab his
 virtutibus imus in virtutem. Quam virtutem? Chri-
 stum dei virtutem & dei sapientiam. Ipse dat diuersas
 virtutes in loco hoc, qui pro omnibus virtutibus ne-
 cessarius, in conualle plorationis & utilitatibus dabit
 vnam virtutem seipsum. Nam & virtutes agenda vitæ
 nostræ quatuor describuntur à multis, & in scriptu-
 ra inueniuntur. Prudentia dicitur, qua dinoscimus in-
 ter bonum & malum. Iustitia dicitur, qua sua cuique
 tribuimus, nemini quicquam debentes, sed omnes di-
 ligentes. Temperantia dicitur, qua libidines refrenamus.
 Fortitudo dicitur, qua omnia molesta toleramus.
 Istæ virtutes nunc in conualle plorationis per gratiam
 dei donantur nobis. Ab his virtutibus imus in illam
 virtutem. Et quæ erit illa virtus, nisi solius contempla-
 tionis dei? Necessaria ibi non erit ista prudentia, vbi

nulla mala occurrunt sunt quæ vitemus. Sed quid pu-
 tamus fratres? Nō ista iustitia, vbi nulla erit cuiusquam
 indigentia, cui subuenire debeamus. Non ista tem-
 perantia, vbi nulla erit libido refrenanda: non ista
 fortitudo, vbi nulla erunt mala toleranda. Ergo ab his
 virtutibus huius actionis ibimus in virtutem illius con-
 templationis, qua contempler deum: sicut scriptum
 est, Mane astabo tibi & contemplabor. Et audi quia
 ab huius actionis virtutibus, in illam contemplatio-
 nem ibimus: sequitur ibi, Ibunt à virtutibus in virtu-
 tem. Quam virtutem? Contemplandi. Quid est, con-
 templandi? *Apparebit deus deorum in Sion.* Deus deorum,
 Christus Christianorum. Quomodo deus deorum,
 Christus Christianorum? Ego dixi, di estis, & filij al-
 tissimi omnes. Dedit enim eis potestatem filios dei fieri
 illi in quem credimus, pulcher sponsus, qui hic pro-
 pter deformitatem nostram deformis apparuit: Quia
 vidimus eum, inquit, & non habebat speciem neque
 decorem. Finita omni necessitate mortalitatis, sicut
 est deus apud deum, verbum apud patrem, per quod
 facta sunt omnia, apparebit mundis corde, Beati e-
 nim mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt.
 Apparebit deus deorum in Sion. Et rursus iste à cogi-
 tatione illorum gaudiorum redit ad suspiria sua. Vi-
 det quid præuenerit spe, & vbi adhuc sit re. Appare-
 bit tunc deus deorum in Sion, hoc est vnde gaude-
 bimus, ipsum in secula seculorum laudabimus. Sed
 adhuc modo tempus est orandi, tempus deprecandi,
 & si aliquantulum gaudendi, sed adhuc in spe: in pere-
 grinatione sumus, in conualle plorationis sumus. Ad
 huius ergo loci gemitum redies dicit: *Domine deus vir-
 tutum exaudi precem meam, auribus percipe deus Iacob.* Quia
 & ipsum Iacob fecisti, & de Iacob Israël. Apparuit e-
 nim illi deus & dictus est Israël videns deum. Audi er-
 go me deus Iacob, & fac me Israël. Quando fiam Is-
 rael? Cum apparebit deus deorum in Sion. *Protektor no-
 ster aspice deus.* Sub umbra alarum tuarum sperabunt:
 ideo protektor noster aspice deus. *Et respice in faciem Chri-
 sti tui.* Quando enim nō respexit in faciem Christi sui
 deus? Quid est respice in faciem Christi tui? Per faciem
 innotescimus. Quid est ergo, respice in faciem Chri-
 sti tui? Fac innotescere omnibus Christum tuum. Re-
 spice in faciem Christi tui: notus sit omnibus Christus
 tuus, vt possimus ire à virtutibus in virtutem, & possit
 superabundare gratia, quoniam abundauit peccatum.
 Quoniam melior est dies vna in atriuis, super milia. Atria illa
 sunt in quæ suspirabat, in quæ deficiebat. Desyderat &
 deficit anima mea in atria domini. Melior ibi est dies
 vna super milia dierum. Milia dierum desyderant ho-
 mines, & multum volunt hic viuere: cōtempnant milia
 dierum, desyderent vnum diem, qui non habet ortum
 & occasum. Vnum diem, diem sempiternum, cui non
 cedit hesternus, quem non vrget crastinus. Ipse vnus
 dies desyderetur à nobis. Quid nobis est cum milibus
 dierum? Imus à milibus dierum ad vnum diem. Ad v-
 num diem festinemus, sicut imus à virtutibus in virtu-
 tem. *Elegi abiici in domo domini magis, quam habitare in taber-
 naculis peccatorum.* Inuenit enim iste cōuallem ploratio-
 nis, inuenit iste humilitatem vnde ascendat. Scit quia
 si se extollere voluerit cadet, si se humiliauerit erigetur,
 elegit abiici vt subleuetur. Quam multi præter taber-
 naculum hoc torcularis dominici, id est, præter Eccle-
 siam catholicam volentes subleuari & amantes hono-
 res suos, nolunt cognoscere veritatem. Si esset illis in
 corde versus iste, *Elegi abiici in domo domini magis,*
 quam

Roma. 7.

Roma. 5.

Ioan. 5.
Super Io.
tract. 17.
Ioan. 5.

Roma. 7.

1. Cor. 13.

1. Corin. 1.

Roma. 13.

Psal. 5.

Epsal. 21.
Ioan. 1.

Epsal. 52.

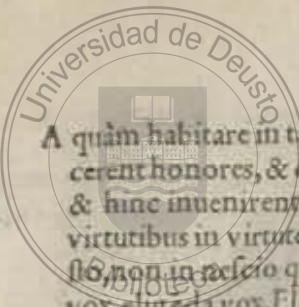
Ioan. 1.

Matth. 5.

Gen. 3.

M

Roma. 1.

A quam habitare in tabernaculis peccatorum: nonne abiicerent honores, & current ad conuallē plorationis, & hinc inuenirent ascensum in corde, & hinc irent à virtutibus in virtutem, ponentes spem suam in Christo, non in seipso quo homine? Bona vox, gaudenda vox, eugēda vox, Elegi abiici in domo domini magis, quam habitare in tabernaculis peccatorum. Ipse elegit abiici in domo domini, sed ille qui inuitauit ad conuiuium eligentē inferiorem locum, vocat ad superiorem & dicit illi, Ascende. Ipse tamen non elegit nisi esse in domo domini, in quocunq; loco, non tamen extra limē. Quare elegit abiectus esse in domo domini magis quam habitare in tabernaculis peccatorum? *Quia misericordiam & veritatē diligit deus.* Dominus misericordiam diligit, qua mihi primo subuenit: veritatē diligit, vt credenti det quod promisit. Audi misericordiā & veritatē in Apostolo Paulo, prius Saulo persecutore, indigebat misericordia, & dixit in se facta, Qui prius fui blasphemus & persecutor & iniuriusus, sed misericordiam consecutus sum, vt in me ostēderet Christus Iesus omnem longanimitatē, in eos qui credituri sunt illi in vitam æternam, vt cum indulgentiam tantorum scelerum acciperet Paulus, nemo desperare posset sibi donari quacunque peccata. Ecce habes misericordiam: noluit tunc deus exercere veritatem, vt puniret peccantē. Et enim si puniretur peccator, nonne veritas esset? Aut auderet dicere, non debeo puniri, qui non posset dicere nō peccauit: & si diceret, Non peccauit, cui diceret? Quē falleret? Ergo primo dominus misericordiam in eum prærogauit, post misericordiam, veritatem. Audi illum iam exigentē veritatem, Primo ergo, inquit, misericordiam consecutus sum, qui prius fui blasphemus & persecutor & iniuriusus, sed gratia dei sum id quod sum. *1. Cor. 15.* Postea dicit cū passioni propinquaret, Bonum agonē certauit, cursum cōsummaui, fidē seruaui, superest mihi corona iustitiæ. Ille qui tribuit misericordiam, seruat veritatem. Vnde seruat veritatem? Quam reddet mihi dominus in illo die iustus iudex. Indulgentiam donauit, coronam reddet: donator est indulgentiæ, debitor coronæ. Vnde debitor? accepit aliquid: cui debet aliquid deus: Ecce videmus quia tenet eum debitorem Paulus. Consecutus est misericordiam, exigēs veritatem. Reddet mihi, inquit, dominus in illo die. Quid tibi reddet, nisi quod tibi debet? Vnde tibi debet? quid ei dedisti? *1. Tim. 6.* **C** Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Debitorem dominus ipse fecit se, non accipiendo sed promittendo: non ei dicitur, Redde quod accepisti: sed, redde quod promissisti. Misericordiam mihi erogauit, inquit, vt faceret me innocentem, nam prius fui blasphemus & iniuriusus, sed ex illius gratia factus sum innocens. Ille autem qui prærogauit misericordiam, negare poterit debitum: Diligit misericordiam & veritatem. *1. Tim. 6.* *Gratiam & gloriam dabit.* Quam gratiam, nisi de qua ipse dixit, Gratia dei sum id quod sum? Quam gloriam, nisi de qua ipse dixit, Superest mihi corona iustitiæ? Ideo Dominus, inquit, non priuabit bonis ambulantes in innocentia. Quare ergo homines non vultis tenere innocentiam, nisi vt habeatis bona? Non vultis tenere innocentiam, vt non reddat quod ille assignat? Aurum vult habere & perdit innocentiam. Quid lucratur? quid damnificatur? Habet lucrum aurum, paulus est damnata innocentia. Est aliquid preciosius innocentia? Sed si innocentiam retinebo, inquit, pauper ero. Paruæ ne diuitiæ ipsa innocentia? Si arcam plenā auro habueris, diues eris: si cor habueris plenum innocentia, pauper eris? Sed hæc bona desyderans, *1. Tim. 6.*

modo in egestate, in tribulatione, in conuallē plorationis, in pressura, in tentationibus serua innocentiam. Erit enim postea etiam bonum tuum quod desyderas, requies, aternitas, immortalitas, impassibilitas erit postea: ipsa sunt bona quæ seruat deus iustis suis. Nam bona quæ modo desyderas pro magno, propter quæ vis esse nocens & non innocens, attende illa qui habeant, qui talibus abundant. Vides diuitias apud latrones, apud impios, apud sceleratos, apud turpes, apud flagitiosos & facinorosos vides diuitias, dat illis deus ista propter communionē generis humani, propter abundantem affluentiam bonitatis suæ, qui etiam solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Tanta dat & malis, & tibi nihil seruat: Falsum est quod tibi promisit: Seruat, securus esto. Qui misertus est tui cum esses impius, deserit te cum factus es pius? Qui peccatori donauit mortem filij sui, quid seruat saluato per mortem filij sui? Securus ergo esto, Tene debitorem quia credidisti in promissorem. Dominus non priuabit bonis ambulantes in innocentia. Ergo quid nobis hic restat in torculari, in afflictione, in re dura, in præsentia vitæ periculosa? Quid nobis restat vt illuc perueniamus? *Domine deus virtutum, beatus homo qui sperat in te.*

In Psalmum octuagesimumquartum.
Enarratio.

DEPRECATI sumus dominum deum nostrum, vt ostendat nobis misericordiam suā, & salutare suum det nobis. Dictū est hoc quidem in prophetia, cum primum psalmi isti dicerentur & scriberentur, cæterum quod attinet ad hoc tempus, iam ostendit dominus gentibus misericordiam suam, & dedit eis salutare suū. Ille quidem ostendit, sed multi sanari nolunt, vt videant hoc quod ostendit. Sed quia ipse sanat oculos cordis ad videndum se, propterea cum dixisset, Ostende nobis misericordiam tuam, tanquam multis cæcis dicturis, quomodo videbimus, cum cœperit ostendere, adiunxit, Et salutare tuū da nobis. Dando enim salutare suū sanat in nobis vnde possumus videre quod ostendit, nō quomodo medicus homo ipse curat vt lucē istam ostendat eis quos curauerit: & aliud est ista lux, quam demonstraturus esse: aliud autē ipse medicus, qui curat oculos quibus ostendat lucem, quæ lux nō est ipse medicus. Non ergo sic dominus deus noster. Ipse est enim medicus qui curat vnde nos videre possumus, & ipse est lux quam videre possumus. Totū tamen psalmum breuiter quantum possumus, quantum donat dominus, pro angustia tēporis attente curramus. Titulus eius est, *In finem, filiis Chore psalmus.* Finem non intelligimus, nisi quem dicit Apostolus, Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Ergo cum primo in titulo psalmi posuit, in finē, direxit cor nostrum in Christum. In illum si intendamus nō errabimus, quia ipse est veritas quō festinamus, & ipse est via per quā currimus. Quid est, filiis Chore? Interpretatur Chore ex verbo Hebræo in Latinū caluum. Ergo si liis Chore, filiis calui. Quid est iste caluus? Non vt irrideamus illū, sed vt ploremus ante illum. Nam & irriserunt illum quidā, & à dæmonibus vastati sunt, quomodo in Regnorū libro caluum Helisæum irriserūt pueri, dicebantq; post illum, calue calue, processerūt vrsi de sylua & comederūt pueros male ridentes, & plangendos à parentibus suis. Significauit hoc factum prophetia quadam futurum dominum nostrum Iesum Christū. Ille enim à ludæis irridentibus velut caluus irrisus

Matth. 5.

Psalm. 84.

Roma. 10.

Ioan. 14.

4. Reg. 2.

C ij est,

Math. 27. est, qui in Caluarie loco crucifixus est. Nos autem si in illum crediderimus, filij ipsius sumus, Nobis ergo cantatur psalmus iste, vbi inscribitur filiis Chore. Sumus enim filij sponsi. Ille quippe sponsus dans arras sponsæ suæ: sanguinem suum & spiritum suum, quo locupletauit nos interim in ista peregrinatione, adhuc autem seruat nobis occultas diuitias suas. Vnde enim tale pignus dedit: Quid est quod seruat? Itaque cantat ei propheta in futurum, & vtitur verbis quasi iam præteriti temporis, tanquam facta dicit quæ futura erant: quia apud deum & quod futurum est, iam factum est. Ibi ergo propheta videbat futura nobis, iam vero facta in illius prouidentia & prædestinatione certissima, quomodo dicit & in illo psalmo, vbi omnes Christum agnoscunt: sic enim recitatus est psalmus tanquam Evangelium legatur, Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea: ipsi vero consyderauerunt & conspexerunt me, diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Quis non legente lectore psalmum, agnoscat euangelium? & tamen cum diceretur in psalmo, non dictum est, Foderunt manus meas & pedes: sed, foderunt manus meas & pedes meos: nec dictum est, Dinumerati sunt ossa mea: sed, dinumerauerunt ossa mea: nec dictum est, Diuisi sunt vestimenta mea: sed, diuiserunt sibi vestimenta mea. Hæc omnia quæ futura videbat Propheta, tanquam præterita indicabat, Sic & hic, *Benedixisti domine terram tuam:* tanquam iam fecerit, *Auertisti captiuitatem Iacob.* Populus eius antiquus Iacob. Iacob populus Israël natus de semine Abraham in repromissione, futurus aliquando hæres dei erat. Quisdam ergo ille populus cui datum est testamentum vetus, figurabat testamentum nouum. Illa figura erat, hæc expressio veritatis. In illa autem figura secundum quandam prænunciationem futurorum, data est illi populo terra quædam promissionis in quadam regione, vbi habitauit populus Iudæorum, vbi est etiam Hierusalem ciuitas, cuius nomen omnes audiuius. Hanc ergo terram cum accepisset ille populus, ab hostibus suis vicinis circumquaque inimicantibus multas molestias patiebatur: & cum peccabat in deum suum, dabatur in captiuitatem, non ad interitum, sed ad disciplinam, non damnante patre, sed flagellante, sed cum obseisa esset, liberabatur: & aliquoties captiuata est, & liberata est illa gens: & modo in captiuitate est, & hoc pro peccato magno, quod dominum suum crucifixit. Quid igitur secundum istos accipimus, quod ait, *Auertisti captiuitatem Iacob?* An forte intelligimus hic aliam captiuitatem, de qua omnes nos volumus liberari? Nam omnes pertinemus ad Iacob, si pertinemus ad semen Abraham: hoc enim dicit Apostolus, In Isaac vocabitur tibi semen: id est, non hi qui filij carnis hi filij dei, sed filij promissionis in semen deputantur. Si filij promissionis in semen deputantur, ostendendo dominum Iudæi degenerauerunt: nos promerendo deum de genere Abraham facti sumus, non pertinentes ad carnem, sed pertinentes ad fidem. Imitati enim fidem, filij facti sumus: illi autem degenerando à fide exheredari meruerunt. Nam, vt hoc noueritis, quia perdidit illud quod nati erant de Abraham, cum se arroganter iactaret audiēte domino nostro Iesu Christo, gloriantes de sanguine, & non de vita, & dicerent domino, Nos patrem habemus Abraham: & ait illis dominus tanquam degeneratibus, Si filij Abraham estis, facta Abraham facite. Si ergo illi propterea iam non filij, quia non faciebant facta Abraham: nos propterea filij, quia fa-

cimus facta Abraham. Quæ sunt facta Abraham quæ faci- K mus? Credidit autem Abraham deo, & deputatum est *Gene. 15.* illi ad iusticiam. Ergo omnes ad Iacob pertinemus, imi- *Gala. 3.* tantes Abraham fidem, qui credidit deo, & deputatum est illi ad iusticiam. Quæ est ergo illa captiuitas, vnde nos volumus liberari? Puto enim neminem nostrum modo esse apud Barbaros, nec aliquam gentem irruisse armatam, & captiuos duxisse nos. Sed modo ostendo quandam captiuitatem in qua gemimus, & vnde nos liberari cupimus. Paulus apostolus procedat, & ipse illam dicat, sit ipse speculum nostrum, ille loquatur, & nos ibi videamus. Nemo est qui non se hic agnoscat: ait ergo ille beatus Apostolus, Condelector enim legi dei secundum *Roma. 7.* anteriorem hominem. Intus me delectat lex dei. Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. Iam audisti legem, audi pugnam: captiuitatem necdum audieras, audi quæ sequuntur, Repugnantem, inquit, legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati quæ est in membris meis: agnoscimus enim captiuitatem. Quis nostrum est qui nolit se de ipsa captiuitate liberari? Et vnde liberabimur? Quoniam hoc cantauit iste Psalmus futurum, Auertisti captiuitatem Iacob. Cui dixit Christo, propter in finem, propter filios Chore: ille enim auertit captiuitatem Iacob. Audi & ipsum Paulum consistentem, cum diceret se trahi captiuum à lege in membris suis repugnante legi mentis suæ, exclamauit sub illa captiuitate, & ait, Infelix ego homo, *Ibidem.* quis me liberabit de corpore mortis huius? Quæsiuit quis esset, & statim illi occurrit, Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. De hac gratia dei propheta dicit huic domino nostro Iesu Christo, Auertisti captiuitatem Iacob. Attendite captiuitatem Iacob, attendite, quia hoc est, auertisti captiuitatem nostram, non liberando à Barbaris, in quos non incurrimus: sed liberando nos ab operibus malis, à peccatis nostris, per quæ nobis satanas dominabatur. Si quis enim liberatus fuerit à peccatis suis, non habet vnde ei dominetur princeps peccatorum. Quomodo enim auertit captiuitatem Iacob? Videte quia ista liberatio spiritualis est: videte quia intus agit. *Remissiisti,* inquit, *iniquitatem plebis tuæ, operuisti omnia peccata eorum.* Ecce vnde auertit captiuitatem, quia remisisti iniquitatem. Iniquitas tenebat captiuum, remissa iniquitate liberaris. Confitere ergo te esse in captiuitate vt dignus sis liberari. Nam qui hostem suum non intelligit, quomodo inuocat liberatorem? Operuisti omnia peccata eorum. Quid est, operuisti? Vt non illa videres. Quid est, vt non illa videres? Vt non in illa vindicares. Noluisti videre peccata nostra, & ideo non vidisti, quia ipsa videre noluisti. Operuisti omnia peccata eorum. *Sed averti omnem iram tuam, auertisti ab ira indignationis tuæ.* Et quoniam de futuro ista dicuntur, quanuis verba præterita sonent, sequitur & dicit, *Conuertere nos domine sanitatum nostrarum.* Quomodo narrat quasi factum esset, & quomodo orat vt fiat, nisi quia voluit ostendere præterita verba se in prophetia dixisse, nondum autem factum esse quod dicebat iam factum: Hinc ostendit, quia orat vt fiat. Conuertere nos domine sanitatum nostrarum. *Et auerte iracundiam tuam à nobis.* Nonne iam dudum dicebat, Auertisti captiuitatem Iacob, operuisti omnia peccata eorum, sedasti omnem iram tuam, auersus es ab ira indignationis tuæ quomodo & hic est, Auerte iracundiam tuam à nobis? respondet tibi Propheta, Illa dico quasi facta, quia video futura: quia vero nondum facta sunt, oro vt veniant quæ iam vidi. Auerte iracundiam tuam à nobis, *Non in æternum irascatur nobis.* Dei ira enim dei mortales

*Psal. 27.**Roma. 9.**Ioan. 8.*

Gen. 3. **A**les sumus, & de ira dei in ista terra in egestate & labore vultus nostri manducamus panem. Hoc enim audiuit Adam quando peccauit, & Adā ille omnes nos eramus, quia in Adam omnes moriuntur. Quod ille audiuit, secutum est & nos. Non enim eramus iā nos, sed eramus in Adam: deo quicquid euenit ipsi Adam, secutum est & nos, vt moreremur: omnes quippe in illo fuimus. Ea enim peccata parentū non pertinent ad filios, quæ faciunt parentes iam natis filiis. Iam enim nati filij ad se pertinent, & parentes ad se pertinent. Itaq; illi qui nati sunt si tenuerint vias parētum suorū malas, necesse est vt portent & merita ipsorū. Si autem mutauerint se & non fuerint imitati parentes malos, incipiunt habere meritum suum, non meritum parentū suorum. Vsq; adeo autem non tibi obest peccatum patris tui si te mutaueris, vt nec ipsi patri tuo oblit si se mutauerit, sed iā quod accepit ad mortalitatē, ista radix nostra duxit de Adam. Quid duxit: istam fragilitatem carnis, hoc tormentum dolorum, hanc domū paupertatis, hoc vinculum mortis, & laqueos tentationū. Portamus omnia ista in carne hac, & ira dei est ista, quia vindicta dei est. Sed quia futurū erat vt regeneraremur, & credēdo noui effici

2. Cor. 5. **B**eremur, atq; in resurrectione omnis illa mortalitas absumeretur, & nouitas totius hominis repararetur. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes viuificabuntur: hoc videns Propheta ait, Non in æternū irascaris nobis. *Vel extendas iram tuam à generatione in generationē.* Fuit prima generatio mortalis de iratua, erit altera generatio immortalis de misericordia dei. Quid ergo: Hoc tibi præstitisti tu o homo, vt quia conuersus es ad deum, merearis misericordiam ipsius: Qui autem conuersi non sunt, non sunt adepti misericordiam, sed inuenerunt iram. Quid autem: Vt conuertereris posses, nisi vocareris: Nonne ille qui te vocauit auersum, ipse præstitit vt conuertereris: Noli ergo tibi arrogare nec ipsam conuersionem, quia nisi te ille vocaret fugientem, non posses conuerti. Propterea & ipsius conuersionis beneficium deo tribuens Propheta orat, & dicit. *Deus tu conuertens viuificabis nos.* Et non quasi nos ipsi nostra sponte sine misericordia tua conuertimur ad te, & tu viuificabis nos: sed tu conuertens viuificabis nos, vt non solum viuificatio nostra à te sit, sed etiā ipsa conuersio vt viuificemur. Deus tu conuertens viuificabis nos. *Et plebs tua letabitur in te.* Malo suo letabitur in se, bono suo letabitur in te. Quando enim voluit habere gaudia de se, inuenit planctum in se. Nunc ergo quia totum gaudium nostrum deus est, qui vult securus gaudere, in illo gaudeat qui non potest perire. Quid enim fratres mei gaudere vultis in argento: Aut argentum perit, aut tu, & nemo scit quid prius: veruntamen illud constat, quia vtrunq; periturum est, quid prius, incertum est. Nam nec homo hic potest manere semper, nec argētum hic potest manere semper: sic aurum, sic vestis, sic domus, sic pecunia, sic lata prædia, sic postremo lux ista. Noli ergo velle gaudere in istis, sed gaude in illa luce quæ non habet occasum, gaude in illa luce quam non præcedit hesternus dies, nec sequitur crastinus. Quid est ista lux: Ego sum, inquit, lux mundi. Qui tibi dicit, Ego sum lux mundi: vocat te ad se. Cū vocat te, conuertit te: cum conuertit te, sanat te: cum sanauerit te, videbis conuerforem tuum, cui dicitur, Et plebs tua letabitur in te. *Ostende nobis domine misericordiam tuam.* Hoc est quod cantauimus, & iam hinc diximus, Ostende nobis domine misericordiam tuam: *Et salutare tuū da nobis.* Salutare tuū, Christum tuum. *Felix est cui ostendit deus misericordiam suam.* Ipse est qui superbire nō potest, cui deus ostendit misericordiam suam. Ostendendo enim illi misericordiam suam persuadet illi, quia quicquid boni habet ipse homo, non habet nisi ab illo, quia omne bonum nostrum ipse est. Et cum viderit homo quicquid boni habet, non se habere à se, sed à deo suo, videt quia totū quod in illo laudatur, de misericordia dei est, non de meritis ipsius. Et videndo ista non superbit, non superbiendo non extollitur, non se extollendo non cadit, non cadendo stat, stando inhaeret, inhaerendo manet, manēdo perfruitur & letatur in domino deo suo. Erunt illi delicia ipse qui fecit illū, & delicias ipsas nemo corrumpit, nemo interpellat, nemo aufert. Quis potēs minabitur auferre: Quis vicinus malus, quis latro, quis insidiator tibi tollit deū: Et potest tibi tollere totum quod possides corpore, non tibi tollit eum quæ possides corde. Ipsa est misericordia quæ vti nā deus ostendat nobis. Ostende nobis domine misericordiam tuā, & salutare tuum da nobis. Christum tuum da nobis, in illo enim est misericordia tua. Dicamus illi & nos, da nobis Christum tuum. Iam quidem dedit nobis Christum suū: adhuc tamen illi dicamus, Da nobis Christum tuum, quia dicimus illi, Panem nostrum

quotidianū da nobis hodie. Et quis est panis noster, nisi ipse qui dixit, Ego sum panis viuit, qui de caelo descendit: Dicamus illi, Da nobis Christum tuū. Dedit enim nobis Christū, sed hominem quæ nouimus: dedit hominem, cum ipsum nobis daturus est deū. Homini-bus enim hominē dedit, quia talem illum hominibus dedit, qualis posset capi ab hominibus. Deū enim Christum nullus hominum capere poterat, factus est hominibus homo, seruauit se deum diu. An forte arrogāter dixit: Reuera arroganter, nisi ipse dixisset, Ego dixi dii estis, & filij altissimi omnes. Ad hanc ipsam adoptionē reuocamur, vt efficiamur filij dei. Iam quidē sumus, sed per fidem. Sumus quidē, sed in spe, nondū sumus in re. Spe enim salui facti sumus, sicut dicit Apostolus. Spes

autem quæ videtur nō est spes: quod enim videt quis, quid sperat: Si autem quod non videmus speramus, per patientiā expectamus. Quid enim expectamus per patientiam, nisi videre quod credimus: Modo enim credimus, quod non videmus: permanendo in eo quod credentes non videmus, merebimur videre quod credimus. Propterea Ioannes in Epistola sua quid ait: Dilectissimi, filij dei sumus, sed nondum apparuit quid erimus. Quis nō exultet si subito nescio cui peregrinanti & ignorantī genus suum, patienti aliquam egestatem & erumnā, & in labore cōstituto diceretur, Filius senatoris es, pater tuus amplo patrimonio gaudet in re vera, & reuoco te ad patrem tuū: Quali gaudio exultaret, si hoc non fallax promissor diceret: Venit ergo non fallax Apostolus Christi, & ait, quid est quod de vobis speratis: Quid est quod vos affligitis, & merore conteritis: Quid est quod concupiscentias vestras sequendo in egestate istarum voluptatum conterī vultis: Habetis patrem, habetis patriam, habetis patrimonium. Quis est iste pater: Dilectissimi, filij dei sumus. Quare ergo nondum videmus patrem nostrum: Quia nondum apparuit quid erimus. Iam sumus, sed in spe: nam quod erimus, nondum apparuit. Et quid erimus: Scimus, inquit, quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum neuti est. Sed hoc de patre dixit, de filio autem domino nostro Iesu Christo non dixit: & forte videndo patrem, non videndo filium erimus beati: Ipsam audi Christum, Qui me videt, videt & patrem. Cum

G enim vnus deus videtur, trinitas videtur, pater & filius & spiritus sanctus. Audi expressius, quia ipsius filij visio tribuet nobis beatitudinē, & nihil interest inter visionem ipsius, & visionem patris: ipse ait in Euāgelio, Qui diligit me, mandata mea custodit, & ego diligā illum, & ostendam me ipsum illi: loquebatur illis & dicebat, Ostendā me ipsum illi. Quare? Non erat ipse qui loquebatur? Sed carnem caro videbat, diuinitatem caro non videbat. Ad hoc autem caro carnē vidit, vt per fidem cor mundaretur vnde deus videretur: dictum est enim de domino, Fide mundans corda eorū: & dixit dominus, Beati mundo corde, quoniā ipsi deum videbunt. Ergo si nobis promisit ostēdere se nobis, qualis est pulchritudo eius? Fratres, cogitate omnia ista quæ videtis pulchra, quæ amatis ipse fecit. Si hæc pulchra sunt, quid est ipse? Si hæc magna sunt, quantus est ipse? Ergo ex istis quæ hic amamus, illum magis desideremus: & contemnentis ista, illum diligamus, vt ipsa dilectione per fidem cor mundemus, & mundatum cor nostrum inueniat aspectus illius. Lux quæ nobis ostenditur sanos nos debet inuenire: hoc agit modo fides: hoc ergo modo diximus, Et salutare tuum da nobis, **H** Da nobis Christum tuum, nouerimus Christum tuum, dideamus Christum tuum: non quomodo illum viderunt Iudæi & crucifixerunt, sed quomodo illum vident angeli & gaudent. *Audiam quid loquatur in me dominus deus.* propheta dixit, Loquebatur in illo deus intus, & mundus faciebat illi strepitum foris. Cohibens ergo aliquantum à strepitu mundi, & auertens se ad se, & à se in illum cuius vocem audiebat interius, quasi obturans aurem contra tumultuantem vitæ huius inquietudinem, & contra animam corpore quod corrumpitur aggrauatam, & sensum terrena in habitatione deprimentem multa cogitantem, & ait, Audiam quid loquatur in me dominus deus: & audiuit, Quid? *Quoniā loquatur pacem in plebem suam. Et super sanctos suos.* Vox ergo Christi, vox ergo dei pax est, ad pacē vocat. Eia dico Christi, vox ergo dei pax est, ad pacē vocat. Eia dico quicunq; nōdum estis in pace, amate pacem. Quid enim vobis melius de me inuenire potestis quā pacem? Pax quid est? Vbi nullum bellum est. Quid est, vbi nullum bellum est? Vbi nulla est contradictio, vbi nihil resistit, nihil aduersum est. Videte si iam ibi sumus, videte si iam non est confictus cum diabolo, videte si non omnes sancti & fideles cū principe dæmoniorum luctantur. Et quomodo cum illo luctantur quæ non vident? Luctantur cū concupiscentiis suis, quibus ille suggerit peccata, & non consentiendo quod suggerit, & si non vincunt tamē pugnant. Nondum est ergo pax vbi pugna est. Aut date mihi hominē qui nihil tentationis patitur in carne sua, & possit mihi dicere, quia iam pax est. Nihil quidem tentationis forte patitur in illicitis voluptatibus, saltem suggestiones ipsas patitur, vel suggeritur illi quod respuit, vel delectat vnde contineat. Sed ecce iam nihil delectat illicitū, vel cōtra famem & sitim pugnat quotidie. Quis enim iustus hinc alienus? Pugnat ergo quotidie fames & sitis, pugnat cōtra nos lassitudo carnis, pugnat delectatio somni, pugnat oppressio, Vigilare volumus, dormitamus: ieiunare volumus, esurimus & sitimus: stare volumus, defatigamur: querimus sedere, si & hoc diu facimus, deficiamus. Quicquid nobis prouiderimus ad refectiōnē, illic rursus inueniemus defectiōnē, Esuris dicit tibi aliquis: Respondes, Esurio. Pōnit ante te cibum, ad refectiōnē posuerat, perseuera in eo quod posuit. Certe reficere te volebas, hoc age semper: hoc agendo, in eo quod adhi-

bueras ad refectiōnē, ibi inuenies lassitudinem. Multū sedendo fatigatus eras, surgis, deambulādo reficere. Perseuera in eo quo reficere, multū deambulando lassaris, sedere iterum queris: inueni aliquid mihi vnde te reficias, vbi si perseueraueris iterū non deficias: Qualis est ergo ista pax, quā hic habent homines tantis resistentibus molestiis, cupiditatibus, indigētiis, lassitudinibus? Non est ista vera, nō est perfecta pax. Quæ erit perfecta pax? Oportet corruptibile hoc induere incorruptionē, & mortale hoc induere immortalitē: tunc fiet sermo qui scriptus est, Absorpta est mors in victoria. Vbi est mors aculeus tuus? Vbi est mors contentio tua? Vbi enim adhuc mortalitas, quomodo est plena pax? Etenim de morte venit lassitudo ista, quam inuenimus in omnibus refectiōnibus nostris. De morte est, quia corpus mortale portamus, quod quidē mortuū dicit Apostolus & ante animæ resolutionē. Corpus quidem, inquit, mortuum est propter peccatum. Nam si perseueraueris in eo quo te reficere, etiam morieris. Perseuera in multū manducando, ipsa res te interficiet. Perseuera in multū ieiunando, inde morieris. Sede semper, vt nolis surgere, morieris inde. Ambula semper, vt nolis quiescere, morieris inde. Vigila semper vt nolis dormire, morieris inde. Dormi semper vt nolis vigilare, morieris inde. Quando autē absorpta fuerit mors in victoria, non erunt ista, & erit pax plena & aterna. Erimus in quadā ciuitate fratres, quādo de illa loquor, finire nolo, & maxime quando scandala crebrescunt. Quis non desideret illam pacem, vnde amicus non exit, quō inimicus non intrat, vbi nullus tētor est, nullus seditiosus, nullus diuidens populum dei, nullus fatigans Ecclesiam in ministerio diaboli, quando ipse princeps ipsorum mittitur in ignem aeternum, & hi cum illo quicunq; illi consentiūt, & recedere ab eo nolunt? Erit ergo pax purgata in filiis dei omnibus amantibus, & se videntibus plenos deo, cum erit deus omnia in omnibus. Communem panem* spectaculum † habebimus deum, cōmunem possessionem habebimus deum, communem pacē habebimus deū. Quicquid enim est quod modo nobis dat, ipse nobis erit pro omnibus quæ dat: ipse erit perfecta & plena pax. Hanc loquitur in plebem suam, hanc volebat audire ille qui ait, Audiam quid loquatur in me dominus deus, quoniā loquatur pacem in plebē suam, & super sanctos suos: *Et in eos qui conuertunt cor ad ipsum.* Eia fratres, vultis vt ad vos pertineat ipsa pax quam loquitur deus? Conuertite cor ad ipsum, non ad me aut ad illum aut ad illum, aut ad quenquam hominem. Quisquis enim homo voluerit conuertere ad se corda hominū, cadit cum ipsis. Quid est melius, vt cadas cum illo ad quem cōuerteris, an vt stes cum illo cū quo cōuerteris? Gaudium nostrum, pax nostra, requies nostra, finis omnium molestiarū, non est nisi deus. Beati qui conuertunt cor ad ipsum. *Veruntamen prope timebunt eum in gēte Iudæorum.* Erant quidem qui iam timebant eum in gēte Iudæorum. Per omnem terram vbiq; idola colebantur, dæmonia timebantur non deus. In illa gente timebatur deus. Sed propter quid timebatur? In veteri testamento timebatur deus, ne daret illos in captiuitatē, ne tolleret illis terram, ne grandine contunderet vites ipsorū, ne faceret steriles vxores eorum, ne auferret ab eis filios ipsorū. Hæc enim carnalia promissa dei tenebant adhuc parua animæ, & propter hæc timebatur deus: sed prope illis erat, qui vel propter hæc ipsum timebant. Terrā petebat Paganus à diabolo, terram petebat Iudæus à deo. Vnū erat quod petebāt, sed

A non vnus à quo petebant. Petebat iste quod Paganus petebat, discernebatur tamē à Pagano, quia ab illo ista petebat qui omnia fecerat, & prope illis erat deus qui gentibus longe erat: tamen respexit & eos qui longe erant, & eos qui prope erāt, sicut dicit Apostolus, Et veniens euangelizauit pacem his qui erant longe, & pacē his qui prope. Quos dixit qui erant prope: Iudæos qui vnum deum colebant: quos dixit qui erant longe: Gentes qui dimiserant deum à quo facti erant, & colebant illa quæ ipsi fecerant. Non enim regionibus longe est quisque à deo, sed affectibus. Amas deum, prope es: odisti deum, longe es: vno loco stans, & prope es, & longe es. Ergo fratres respexit iste Propheta, quanquam generalem vidit misericordiam dei super omnes, tamen aliquid speciale & proprium vidit in gēte Iudæa, & ait, Audiam quid loquatur in me dominus deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam. Et plebs ipsius nō Iudæa sola erit, sed de omnibus gentibus colligetur, quia super sanctos suos loquetur pacē, & in eos qui conuertunt cor ad ipsum, & omnes qui cōuersuri sunt cor ad ipsum de omni orbe terrarum: Veruntamen prope timētes eum salutare ipsius: *Ve inhabitet gloria in terra nostra:*

B id est, in ea terra, in qua natus erat Propheta, vt inhabitet gloria maior, quia inde cœpit predicare Christus, inde Apostoli, & illuc prius missi: inde Propheta, ibi primū templum, ibi sacrificabatur deo, ibi Patriarchæ, ibi ipse etiā venit de femine Abrahæ, ibi manifestatus est Christus, ibi apparuit Christus, inde enim virgo Maria quæ peperit Christum. Ibi ambulauit pedibus suis, ibi mirabilia fecit: postremo tantum honorem illi gēti detulit, vt cū cum interpellaret quædam mulier Chananæa salutem quærens filix suæ, dixerit ei, Non sum missus nisi ad oues quæ perierant domus Iſrahel: hoc ergo videns Propheta, ait, Veruntamen prope timentes eum salutare ipsius, vt inhabitet gloria in terra nostra.

Misericordia & veritas occurrunt sibi. Veritas in terra nostra ex persona Iudæorū, misericordia in terra gentiū. veritas enim vbi? Vbi erant eloquia dei. Misericordia vbi? In illis qui dimiserant deum suum & conuerterāt se ad dæmonia. Nunquid & ipsos despexit? Quomodo si diceret, Voca & istos longe fugitiuos, qui multū à me recesserunt, voca, inuenient me quærentem se, quia ipsi nolebāt quærere me. Ergo misericordia & veritas occurrerūt sibi. *Iustitia & pax osculata sunt se.* Fac iustitiam

C & habebis pacem, vt osculentur se iustitia & pax. Si enim nō amaueris iustitiā, pacem nō habebis. Amant enim se duo ista, iustitia & pax, & osculantur se, vt qui fecerit iustitiam, inueniat pacē osculantem iustitiā. Duæ amicæ sunt, tu forte vnā vis, & alteram nō facis. Nemo est enim qui nō vult pacem, sed nō omnes volunt operari iustitiā. Interroga omnes homines, Vultis pacem? Vno ore tibi respondet totum genus humanum, opto, cupio, volo, amo. Ama & iustitiā, quia duæ amicæ sunt iustitia & pax. Iustitia & pax, ipsæ se osculantur. Si amicam pacis nō amaueris, non te amabit ipsa pax, nec veniet ad te. Quid enim magnum est desiderare pacem? Quiuis malus desiderat pacē. Bona enim res est pax. Sed fac iustitiā, quia iustitia & pax se osculantur, nō litigant. Tu quare litigas cū iustitiā? Ecce iustitia dicit tibi, Ne fureris, & non audis. Ne adulteres, & nō vis audire: non facias alteri quod tu pati non vis: non dicas alteri quod & tibi dici nō vis: Inimicus es amicæ meæ, dicit tibi pax, quid me quæris? Amica sum iustitiæ, quæcunque inuenero inimicum amicæ meæ, non ad illum accedo. Vis ergo venire ad pacem? Fac iustitiam: ideo

Tomus octauus.

alius Psalmus dicit tibi, Declina à malo & fac bonum: D hoc est, ama iustitiā: & cum iam declinaueris à malo, & feceris bonū, quære pacē & persequere eam. Iam enim nō diu illam quæres, quia & ipsa occurret tibi, vt osculetur iustitiam. *Veritas de terra orta est, & iustitia de cælo prospexit.* Veritas de terra orta est, Christus de femina natus est. Veritas de terra orta est, filius dei de carne processit. Quid est veritas? Filius dei. Quid est terra? Caro. Interroga vnde natus est Christus, & vides quia veritas de terra orta est. Sed hæc veritas quæ orta est de terra, erat ante terram, & per ipsam factum est cælum & terra. Sed vt iustitia de cælo prospiceret, id est, vt iustificaretur homines diuina gratia, veritas nata est de Maria virgine, vt possit pro illis iustificandis offerri sacrificium, sacrificium passionis, sacrificium crucis: Et vnde offerret sacrificium pro peccatis nostris nisi moreretur? Vnde autem moreretur, nisi à nobis acciperet vbi moreretur? Id est, nisi à nobis sumeret carnem mortalem, Christus mori non posset, quia verbum nō moritur, diuinitas non moritur, virtus & sapientia dei non moritur. Quomodo ergo offerret sacrificium victimā salutarem, si nō moreretur? Quomodo autē moreretur nisi carnem indueret? Quomodo carnē indueret, nisi veritas de terra oriretur? *Veritas de terra orta est, & iustitia de cælo prospexit.* Possumus hinc dicere alterum sensum, Veritas de terra orta est, cōfessio ab homine. Homo enim peccator eras. O terra, qui quādo peccasti, audisti, Terra es, & in terrā ibis. Oriatur de te veritas, vt respiciat de cælo iustitia. Quomodo ergo orietur à te veritas, cū tu peccator sis, cum tu iniquus sis? Cōfiteri peccata tua, & orietur de te veritas. Si enim cum sis iniquus dicis te iustū, quomodo à te orietur veritas? Si autē cum sis iniquus, dicis te iniquum, veritas de terra orta est. Intende illum publicanū longe à pharisæo in templo orantem, qui neq; oculos ad cælum audebat leuare, sed percutiebat pectus suū, dicens, Domine propicius esto mihi peccatori. Ecce veritas de terra orta est, quia confessio peccatorū ab homine facta est. Quid ergo sequitur? Amen dico vobis, quia descendit iustificatus publicanus ille magis quā ille Pharisæus: quia omnis qui se exultat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. Orta est veritas de terra in confessione peccatorum, & iustitia de cælo prospexit, vt descēderet iustificatus publicanus ille magis quā ille Pharisæus. Nam, vt noueritis, quia veritas pertinet ad confessionem peccatorum, ait Ioannes Euangelista, Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Quomodo ergo veritas de terra orietur, & iustitia de cælo prospiciet, audi illum sequentem & dicentem, Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus vt remittat nobis peccata, & purget nos ab omni iniquitate. Veritas ergo de terra orta est, & iustitia de cælo prospexit. Quæ iustitia de cælo prospexit? Tanquam dei dicentis, Parcamus huic homini, quia ipse sibi non peperit: ignoscamus, quia ipse agnoscit. Conuersus est ad puniendum peccatum suum, conuertar & ego, ad eum liberandum. Veritas de terra orta est, & iustitia de cælo prospexit. *Etenim dominus dabit fructum suū.* Vnus versus restat, peto vt sine tædio sit quod dicturus sum. Attendite rem necessariam fratres mei, attendite, percipite, ferte vobiscum, & nō sit inane semen dei in cordibus vestris. Veritas, inquit, de terra orta est, confessio peccatorū ab homine, & iustitia de cælo prospexit, id est, à domino deo data est iustificatio contenti, vt ipse agnoscat impius

C iij pium

Ephe. 2.

Matth. 15.

Exodi. 20.

Matth. 7.

Psal. 36.

Depe. di. 1.
Gratia dei
Gen. 3.

Luca. 18.

Ibidem.

F
1. Ioan. 3.

Ibidem.

G pium se fieri non posse, nisi ille fecerit cui cōfiteretur, credendo in eum qui iustificat impium. Tu ergo peccata potes habere, fructum bonum non potes habere, nisi ille dederit cui confiteris: ideo cum dixisset, Veritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit: tanquam diceretur ei, Quid est quod dixisti, Iustitia de cœlo prospexit: etenim dominus, inquit, dabit suauitatē, & terra nostra dabit fructum suū. Nos ergo respiciamus nos, & si nihil in nobis inuenerimus nisi peccata, oderimus peccata, & desyderemus iustitiam. Cum enim cœperimus odisse peccata, iam ipsum odium peccatorum similes nos incipit facere deo, quia hoc odimus quod odit & deus. Cum ergo cœperis odisse peccata & confiteri deo, cum te delectationes illicitæ rapiunt, & ducunt te ad ea quæ tibi non profunt, ingemisce ad deum, & confitens illi peccata tua, mereberis ab illo delectationem, & suauitatem iustitiæ faciendæ dabit tibi vt incipiat te delectare iustitia, quem prima delectabat iniquitas: vt qui primo gaudebas in ebrietate, gaudeas in sobrietate: & qui primo gaudebas de furtis vt tolleres homini quod non habebas, quæras donare non habenti quod habebas. Et quem delectabat rapere, delectet donare: quæ delectabat spectare, delectet orare: quem delectabant cœtica nugatoria & adulterina, delectet hymnum dicere deo, currere ad Ecclesiā qui primo currebat ad theatrum. Vnde nata est ista suauitas, nisi quia dominus dabit suauitatē, & terra nostra dabit fructum suum: Ecce enim videte quod dico. Ecce locuti sumus vobis verbum dei, semen sparsimus deuotis cordibus, tanquā sulcata inuenientes pectora vestra aratro confessionis, deuotione & intētionē, suscepistis semen: cogitate de verbo quod audistis, tanquā glebas frangentes, ne semen rapiant volatilia, vt possit ibi germinare quod seminatum est. Et nisi deus pluerit, quid prodest quod seminatur? Hoc est, dominus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructum suum. Ille enim visitationibus suis in ocio, in negotio, in domo, in lecto, in conuiuio, in colloquutione, in deambulatione visitet vestra corda, vbi nos non sumus. Veniat imber dei, & fructificet quod ibi seminatum est: & vbi nō sumus nos & securi quiescimus, aut aliud agimus, deus det incrementū seminibus quæ sparsimus, vt attendentes postea bonos mores vestros, etiam de fructu gaudeamus. Quoniā dominus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructum suum. *Iustitia ante eum præibit, & ponet in via gressus suos.* Iustitia illa est quæ est in confessione peccatorū: veritas enim ipsa est. Iustus enim debes esse in te, vt punias te ipsa prima est hominis iustitia vt punias te malū, & faciat te deus bonū: quia ergo ipsa est prima hominis iustitia, ipsa fit via deo, vt veniat ad te deus: ibi illi fac viam in confessione peccatorū. Ideo & Ioannes cum baptizaret in aqua pœnitentiæ, & vellet ad se venire pœnitētes de suis prioribus factis, dicebat hoc, Parate viam domino, rectas facite semitas ei. Placebas tibi in peccatistuis o homo, displiceat tibi quod eras, vt possis esse quod non eras. Parate viam domino: præcedat ista iustitia vt confitearis peccata: veniet ille & visitabit te, quia ponet in via gressus suos, est enim iam vbi ponat gressus suos, est vbi ad te veniat. Ante autem quā confiteris peccata, intercluseras ad te viam dei, non erat quā ad te veniret. Confitere vitam, & aperis viam, & veniet Christus, & ponet in via gressus suos, vt te informet vestigiis suis, [conuersum ad dominum.]

*In Psalmum octuagesimum quintum
Enarratio.*

VLLVM maius donum præstare deus posset K hominibus, quā vt verbum suum per quod condidit omnia faceret illis caput, & illos ei tanquam membra coaptaret, vt esset filius dei & filius hominis, & vnus deus cum patre, vnus homo cum hominibus: vt & quando loquimur ad deū deprecantes, non inde filium separemus, & quando precatur corpus filij, non à se separet caput suum, sitq; vnus ipse saluator corporis sui dominus noster Iesus Christus filius dei, qui & oret pro nobis, & oret in nobis, & oretur à nobis. orat pro nobis, vt sacerdos noster: orat in nobis, vt caput nostrum: oratur à nobis, vt deus noster. Agnoscamus ergo & in illo voces nostras, & voces eius in nobis. Neq; cum aliquid dicitur de domino nostro Iesu Christo, maxime in prophetia, quod pertineat velut ad quandā humilitatem indignam deo, dubitemus illi eam tribuere, qui nō dubitauit se nobis adiungere. Ei quippe seruit vniuersa creatura, quia per ipsum facta est vniuersa creatura. Et propterea cū eius sublimitatē diuinitatēq; intuemur, quādo audimus, In principio erat verbū, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum: hoc erat in principio apud deū, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil: intuentes hanc excellentiam & supereminētissimam & excedentem omnia creaturarū sublimitatem diuinitatem filij dei: audimus etiā in aliqua parte scripturarum velut gementē orantem, contentem, vt dubitemus ei tribuere verba hæc, ex eo quod cogitatio nostra de recenti eius contemplatione quæ erat in diuinitate, pigrescit descendere ad eius humilitatem: & tanquam faciat illi iniuriam, si eius verba in homine agnoscat, ad quæ verba dirigebat, cum deū deprecaretur, hæret plerūq; & conatur mutare sententiam, & nō ei occurrit in scriptura, nisi quod ad ipsum recurrat, & ab illo deuiare nō sinat. Expergiscatur ergo & euigilet in fide sua, & videat quia ille quæ contemplabatur pauloante in forma dei, formā serui accepit, in similitudine hominū factus, & habitu inuentus vt homo, humiliavit se factus obediēs vsq; ad mortē. Et verba Psalmi voluit esse sua, in cruce pedēs, & dicēs, Deus meus, deus meus, vt quid me dereliquisti? Oratur ergo in forma dei, orat in forma serui: ibi creator, hic creatur, creaturā mutandam nō mutatus assumens, & secū nos faciens vnū hominē, caput & corpus. Oramus ergo ad illum, per illum, in illo, & dicimus cum illo, & dicit nobiscū. Cum dicimus in illo, dicit in nobis Psalmi huius orationē, qui intitulatur, *Oratio David.* Quia dominus noster secundū carnem filius David, secundū vero diuinitatē dominus David, & creator David. Et non solum ante David, sed ante Abraham, ex quo David, sed & ante Adam, ex quo omnes homines, sed & ante cœlum & terrā, in quo omnis creatura est. Nemo ergo cū audit hæc verba, dicat, nō Christus dicit: aut rursus dicat, nō ego dico: imò si se in Christicorpore agnoscat, vtrūq; dicat, & Christus dicit, & ego dico. Non potes aliquid dicere sine illo, & dicit aliquid sine te. Nōne habemus in Euāgelio, vbi certe scriptū est, In principio erat verbū, & verbum erat apud deum, & deus erat verbū, omnia per ipsum facta sunt: Ibi certe habemus, Et contristatus est Iesus, & fatigatus est Iesus, & dormiuit Iesus, & esuriuit & sitiuit Iesus, & orauit, & pernoctauit in orando Iesus. Pernoctabat, inquit, Iesus, & perstabat in orando, & globi sanguinis decurrebant per corpus eius. Quid ostendebat quando per corpus orantis globi sanguinis distillabant, nisi quia corpus eius quod est Ecclesia, martyrum iam sanguine defluebat.

Expositio

Expositio Psalmi.

A *Inclina domine aurem tuam & exaudi me.* Ille ex forma serui dicit, tu serue in forma domini tui, Inclina domine aurem tuam. Inclinat aurē, si tu non erigis ceruicem. Humiliato enim appropinquat, ab exaltato longe distat, nisi quem ipse humiliatum exaltauerit. Inclinet ergo dominus aurem suā ad nos. Ille enim sursum est, nos deorsum. Ille enim in altitudine, nos in humilitate, sed non relictī. Ostendit enim dilectionem suam deus in nobis: etenim cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortu^o est: Vix enim, inquit, pro iusto quis moritur, nam pro bono forsitan quis audeat mori? Dominus autē noster pro impiis mortuus est. Neq; enim merita nostra præcesserāt, pro quibus filius dei moreretur: sed magis quia nulla erant merita, magna erat misericordia. Quā certa ergo, quā firma promissione seruat iustis vitam suam, qui donauit iniustis mortem suam? Inclina domine aurem tuam & exaudi me. *Quoniam egenus & inops ego sum.* Ergo nō inclinat aurem ad diuitem, sed ad inopem & egenū inclinat aurem, id est, ad humilem & ad confitentem, ad indigentem misericordia, non ad saturatum & extolentem se & iactantem se, quasi nihil ei desit, & dicentem, Gratias tibi, quia nō sum sicut publicanus iste. Diues enim phariseus iactabat merita sua, inops publicanus cōfitebatur peccatā sua. Nec sic accipiatis fratres, quod dixi, ad diuitem non inclinat aurem suam, tanquam non exaudiat deus eos, qui habent aurum & argentum, & familiam & fundos: si sic forte nati sunt, aut cum lucrum rerum humanarum tenent, tātum meminerint, quod ait Apostolus, Præcipe diuitibus huius mundi non superbe sapere. Qui enim non superbe sapiūt, in deo pauperes sunt. Et pauperibus atque inopibus & egenis inclinat aurem suam. Norunt enim spem suam non esse in auro & argento, neque in illis rebus quibus ad tempus circumfluere videntur. Sufficit vt diuitiæ non illos perdant, vt non obsint satis est, nā prodesse nihil possunt. Planē prodest opus misericordiæ & in diuite & in paupere: in diuite ex volūtate & opere, in paupere ex sola voluntate. Cum ergo talis est cōtemnens in se quicquid est vnde superbia solet inflare, pauper dei est, inclinat illi aurē suam, nouit enim contribulatum cor eius. Certe fratres ille pauper ante ianuam diuitis vlcerosus qui iacebat, ab angelis sublatus est in sinum Abrahæ, sic legimus, sic credimus. Diues autem ille qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide, ablatu^s est ad inferos ad tormēta. Nunquid vere ille pauper merito illius inopiæ ablatu^s est ab angelis, diues autē ille peccato diuitiarū suarum ad tormenta missus est: In illo paupere humilitas intelligitur honorificata, in illo diuite superbia damnata. Breuiter probō, quia non diuitiæ, sed superbia in illo diuite cruciabatur. Certe ille pauper in sinum Abrahæ sublatus est. De ipso Abraham dicit scriptura, quia habebat hic plurimum auri & argenti, & diues fuit in terra. Si quis diues est, ad tormenta rapitur, quomodo Abraham præcesserat pauperē, vt ablatum in sinū suum suscipere^t. Sed erat Abraham in diuitiis pauper, humilis, tremens omnia præcepta & obediens. Vsq; eadeo autem pro nihilo habebat illas diuitias, vt iussus a domino filiū suum immolaret, cui seruabat diuitias. Discite ergo esse inopes & pauperes, siue qui habetis aliquid in isto seculo, siue qui nō habetis. Nam & hominem mendicum inuenitis superbientem, & hominem superabundantem dititiis inuenitis cōfitentem. Resi-

stit deus superbis & holoseruicatis & pannosis, humili- *Iacob. 4.*
 bus autem dat gratiam: & habentibus aliquam substā- **D**
 tiam huius seculi, & non habētibus interior inspector
 est deus. Ibi appendit, ibi examinat: stateram dei nō vi-
 des, cogitatio tua in illam leuatur. Videte quia meritū
 exauditionis suæ, id est, quo exaudiretur in eo posuit, vt
 diceret, Quoniam egenus & inops ego sum. Obserua
 ne non sis egenus & inops: si non fueris, non exaudie-
 ris. Quicquid est circa te vel in te vnde possis præsu-
 mere, abiice a te, & tota præsumptio tua deus sit: il-
 lius indigens esto, vt in ipso implearis. Quicquid enim
 aliud habueris sine ipso latius, inanis eris. *Custodi animā
 meam quoniam sanctus sum.* Hoc vero, quoniam sanctus
 sum, nescio vtrū potuerit forte alius dicere nisi ille qui
 sine peccato erat in hoc mūdo, peccatorum omnium
 non commissor, sed dimissor. Agnoscamus vocem di-
 centis, quoniam sanctus sum, custodi animam meam,
 vtique in illa forma serui quam assumpserat. Ibi enim
 caro, ibi & anima. Neq; enim vt nonnulli dixerunt, ca-
 ro sola erat & verbum: sed & caro & anima & verbū,
 & totū hoc vnus filius dei, vnus Christus, vnus salua-
 tor, in forma dei æqualis patri, in forma serui caput Ec-
 clesiæ. Ergo quoniam sanctus sum eum audio, vocem **E**
 eius agnosco, & hic separo meā. Certe inseparabiliter
 a corpore suo loquitur cū sic loquitur. Et audebo ego
 dicere, quoniam sanctus sum: Si sanctus tanquam san-
 ctificans, & nullo sanctificante indigēs, superbus & mē-
 dax: si autem sanctus sanctificatus, secundum id quod
 dictum est, Sancti estote, quoniam ego sanctus sum: au-
 deat & corp^o Christi, audeat & vnus ille homo clamās *Leuit. 19.*
 a finibus terræ, cū capite suo & sub capite suo dicere, *Psal. 60.*
 sanctus sum. Accepit enim gratiam sanctitatis, gratiam
 baptismi & remissionis peccatorum. Et hæc quidē fui-
 stis, ait Apostolus, enumerās multa peccata, & leuia & *1. Cor. 6.*
 grauiā, & vilitata & horribilia: Et hæc quidē fuistis, sed
 abluti estis, sed sanctificati estis. Si ergo sanctificatos
 dicit, dicat & vnusquisq; fidelium, sanctus sum. Nō est
 ista superbia elati, sed confessio nō ingrati. Si enim di-
 xeris te sanctum esse ex te, superbus es: rursus fidelis in
 Christo, & membrum Christi, si te non dixeris esse san-
 ctum, ingratus es. Arguēs enim superbiam Apostolus,
 non ait, nō habes: sed ait, Quid enim habes quod non
 accepisti: Non arguebaris, quia dicebas te habere quod *1. Cor. 4.*
 non habebas: sed quia ex te tibi volebas esse quod ha-
 bebas. Imō & habere te agnosce, & ex te nihil habere,
 vt nec superbus sis, nec ingratus. Dic deo tuo, Sanctus
 sum, quia sanctificasti me: quia accepi, non quia habui:
 quia tu dedisti, non quia ego merui. Etenim ex alio la-
 tere incipis iniuriam facere ipsi domino nostro Iesu
 Christo. Si enim Christiani omnes & fideles & bapti-
 zati in illo ipsum induerūt: sicut Apostol^o dicit, Quot-
 quot in Christo baptizati estis, Christū induistis: si mē- *Galat. 3.*
 bra sunt facti corporis eius, & dicunt se sanctos nō es-
 se, capiti ipsi faciūt iniuriam, cuius mēbra sancta sunt.
 Iam vide vbi sis, & de capite tuo dignitatem cape. Et-
 enim eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in do-
 mino: Fuistis aliquando, inquit, tenebræ, sed nunquid
 tenebræ remansistis? Ad hoc illuminator venit vt & te-
 nebræ remaneretis, an vt in illo lux fieretis: Ergo dicat
 & vnusquisque Christianus, imō dicat totum corpus
 Christi, clamet vbique patiens tribulationes, diuersas
 tentationes & scandala innumerabilia, dicat, Custodi
 animam meam, quoniam sanctus sum. *Saluum fac seruū
 tuum deus meus sperantem in te.* Ecce ille sanctus nō est su-
 perbus, quia sperat in domino. *Miserere mihi domine, quo-
 niam*

Rom. 5.

Luc. 18.

1. Tim. 6.

Luc. 16.

Ibidem.

Gen. 28.

Leuit. 19. Psal. 60.

1. Cor. 6.

1. Cor. 4.

Galat. 3.

Eph. 4.

niam

*G*nam ad te clamaui tota die. Nō vna die, tota die, omni tē-
pore intellige: ex quo corpus Christi gemit in pressuris
vsque in finem seculi quō trāseunt pressuræ, gemit iste
homo & clamat ad deum, & vnusquisque nostrū pro
portione habet elamorem suum in toto isto corpore.
Clamasti tu diebus tuis, & transierunt dies tui: succes-
sit tibi alius, & clamaui diebus suis, & tu hic, ille alibi:
corpus Christi tota die clamat sibi decedētibus & suc-
cedentibus membris. Vnus homo vsque ad finē seculi
extenditur. Eadem membra Christi clamant, & quēdā
membra iam in illo requiescunt: quēdā non t̄ cla-
mant, quēdā vero cum ipsi nos requieuerimus cla-
mabunt, & post illa alia clamabunt. Totius corporis
Christi hic attendit vocem, dicentis, Ad te clamaui to-
ta die, Caput autem nostrum ad dexterā patris inter-
pellat pro nobis. Alia mēbra recipit, alia flagellat, alia
mundat, alia consolatur, alia creat, alia vocat, alia reuo-
cat, alia corrigit, alia redintegrat. *Iocunda animam serui
tui, quoniam ad te domine animam meam leuauit.* Iocūda eam,
quia ad te leuauit eā. In terra enim erat, & in terra ama-
ritudinem sentiebat: ne in amaritudine contabesceret,
H ne omnem tuæ gratiæ suauitatem amitteret, leuauit eam
ad te, iocunda eam apud te. Solus enim tu es iocunditas,
amaritudine plenus est mūdus. Certe recte admo-
net membra sua, vt fursum corda habeant. Audiant ergo
& faciant, leuent ad cœlum quod male est in terra.
Ibi enim nō putrescit cor, si leuetur ad deum. Frumen-
tum si haberes in inferioribus, ne putresceret leuares
ad superiora: frumento tuo quæris mutare locum, &
cor permittis in terra putrescere? Frumentum leuares
in superiora, cor leua in cœlum. Et vnde, inquis, pos-
sum? Qui funes, quæ machinæ, quæ scalæ opus sunt: Gra-
dus affectus sunt, iter tuum voluntas tua est. Amando
ascendis, negligendo descendis. Stans in terra, in cœ-
los es si diligas deum. Non enim sic leuatur cor quo-
modo leuatur corpus. Corpus vt leuetur locū mutat,
cor vt eleuetur volūtatē mutat. Quoniam ad te do-
mine animam meam leuauit. *Quia tu domine suavis es ac
mitis,* Ideo iocunda. Tanquam tædio affectus ex ama-
ritudine terrenorum indulcari voluit, & quasiuit fon-
tem dulcedinis, & in terra non inuenit. Quacūq; enim
se vertebat, scādala, tribulationes, timores, tentationes
I inueniebat. In quo homine securitas? De quo certū gau-
dium? Nec de seipso vtiq;e, quanto magis de alio? Aut
mali sunt, & necesse est eos pati, sed sperare, quia muta-
ri possunt. Aut boni sunt, & sic eos oportet diligere vt
timeamus, quia possunt mutari ne mali sint. Ibi malitia
eorum facit amaritudinem animæ, hic sollicitudo & ti-
mor ne labatur qui bene ambulat. Quocūque ergo cor
se conuerterit in terrenis rebus, amaritudinem inue-
nit: vnde dulcescat non habet, nisi leuet se ad deum.
Quoniam tu domine suavis & mitis. Quid est mitis?
Portas me, donec perficias me. Vere enim fratres mei
dicam tāquam homo in hominibus, & ex hominibus:
ferat quisq; cor suum, & intueatur se sine adulatione,
& sine palpatione. Nihil est enim stultius, quā si seip-
sum quisque palpet atque seducat. Attendat ergo & vi-
deat quanta agūtur in corde humano, quēadmodum
ipsæ plerunq; orationes impediuntur vanis cogitatio-
nibus, ita vt vix stet cor ad deum suum, & vult se tene-
re vt stet, & quodammodo fugit à se, nec inuenit can-
cellos quibus se includat, aut obices quosdā quibus re-
tineat auolationes suas, & vagos quosdam motus, sed
stet iocundari à deo suo. Vix est vt occurrat talis ora-
tio inter multas orationes. Diceret vnusquisq; sibi cō-

tingere, & alteri non contingere, nisi inueniremus in K
scripturis dei David orantem quodam in loco, & di-
centem, Quoniam inueni domine cor meum vt ora- 2. Reg. 7.
rem ad te. Inuenire se dixit cor suū, quasi soleret ab eo
fugere, & ille sequi quasi fugituum, & non posse com-
prehendere & clamare ad dominum, Quoniam cor Psal. 39.
meum dereliquit me. Itaq; fratres mei attendens quod
hic ait, Suavis es tu & mitis: videor mihi videre hic
quod ait mitis: locūda animam serui tui, quoniam ad
te domine leuauit animam meam, quoniam tu suavis &
mitis es: videor mihi videre ad hoc dixisse mitem deū,
quia patitur ista nostra, & expectat tamen à nobis ora-
tionem, vt perficiat nos: & quādo illi eam dederimus,
accipit grate & exaudit, nec meminit tātas quas in cō-
dite fundimus, & accipit vnā quam vix inuenimus.
Quis enim est fratres mei homo cū quo si amicus eius
cōperit colloqui, & noluerit ille respondere colloca-
tioni eius, & viderit eū auerti à se, & aliud loqui ad a-
lium, quis hoc ferat? Aut si forte interpellas iudicem, &
cōstituas eum loco vt te audiat, & subito cum ad eum
loqueris, dimittas eum, & incipias fabulari cū amico
tuo, quando te tolerat? Et tolerat deus tot corda precā L
tium, & diuersas res cogitantium, omitto dicere & no-
xias, omitto dicere aliquando peruersas & inimicas
deo, ipsas superfluas cogitare iniuria est eius cū quo lo-
qui cōperas. Oratio tua locutio est ad deum. Quando
legis, deus tibi loquitur: quādo oras, cum deo loqueris.
Sed quid? Desperandum est de genere humano, & di-
cendum iam ad damnationem pertinere omnem ho-
minem cui surreperit aliqua cogitatio orātī, & inter-
ruperit orationem ipsius? Si hoc dixerimus fratres, quæ
spes remaneat nō video. Porrò quia est aliqua spes ad
deum, quia magna est eius misericordia: dicamus ei, lo-
cūda animam serui tui, quoniam ad te domine animā
meam leuauit. Et quomodo eam leuauit? Quomodo po-
tuit, quomodo tu vires dedisti. Quomodo eam fugien-
tem apprehendere valuit, & excidit tibi: Quia quoties-
cūque ante me stetitisti, puta deum dicere, tāta vana &
superflua cogitasti, & vix mihi fixam & stabilem oratio-
nē fudisti. Quia tu suavis es domine ac mitis. Mitis es,
tolerans me. Ex ægritudine defluo, cura & stabo: cōfir-
ma, & firmus ero. Donec autem facias, toleras me, quia
tu suavis es domine & mitis. Et multum misericors. Non M
enim solum misericors, sed & multū misericors. Abū-
dat enim iniquitas nostra, abūdat & tua misericordia.
Et multum misericors es: Omnibus inuocantibus te. Et
quid est quod dicit multis locis scriptura, Quia inuo- Prou. 1.
cabunt, & non exaudiam eos? Certe misericors omni-
bus inuocantibus se, nisi quia quidam inuocantes, non
ipsum inuocant: de quibus dicitur, Deum non inuoca- Psal. 71.
uerunt. Inuocāt, sed non deū. Inuocas quicquid amas,
inuocas quicquid in te vocas, inuocas quicquid vis vt
veniat ad te. Porrò si deum propterea inuocas vt ve-
niat ad te pecunia, vt veniat ad te hereditas, vt veniat
ad te secularis dignitas, illa inuocas quæ vis vt veniāt
ad te: sed deum tibi adiutorem ponis cupiditatum, nō
exauditorem desideriorū. Deus bonus si det quod vis:
quid, si male vis? Nōne erit tibi magis nō dando mi-
sericors? Porrò si nō dederit, iam nihil tibi deus est: &
dicis, Quantum rogavi, quā sape rogavi, & non sum
exauditus. Quid enim petebas? Forte mortem inimici
tui. Quid si & ille petebat tuam? Qui te creauit, ipse &
illum, homo es, homo est & ille, deus autem iudex est:
audit ambos, sed nō exaudit ambos. Tristis es, quia nō Sapi. 4.
es exauditus contra illū, gaude quia non est exauditus
contra

A contra te. Ego, inquis, non hoc petebam, non inimici mei petebam mortem, sed vitam petebam filij mei. Quid mali petebam? Nihil mali petebas, sicut tu sentiebas: nã quid si ille raptus est, ne malitia mutaret intellectum illius. Sed peccator, inquis, erat, & ideo volebam eum viuere, ut corrigere & corrigeretur. Tu volebas eum viuere, ut melior esset, quid si deus nouerat si uiuere peiorem futurum? Vnde ergo nosti quid illi prodesset, mori an viuere? Si ergo non nosti, redi ad cor tuum, dimitte deo consilium suum. Quid ergo, inquis, faciã? Quid orem? Quid ores? Quod te docuit dominus, quod te docuit cœlestis magister. Inuoca deum tanquã deum, ama deum tanquã deum. Illo melius nihil est, ipsum desidera, ipsum concupisce. Vide inuocãtem deum in alio Psalmo, Vnam petij à domino hãc requiram. Quid est quod petit? Vt inhabitem in domo domini per omnes dies vite mee. Vt quid hoc? Vt cõtempler delectationem domini. Si ergo amator dei esse vis, sincerissimis medullis castisque suspiriis ipsum dilige, ipsum ama, illi flagra, illi in hia quo iocundius nihil inuenis, quo melius, quo latius, quo diuturnius. Quid enim tam diuturnum, quã id quod est sempiternum? Non times ne aliquando à te pereat, qui facit ne tu pereas. Si ergo tu inuocas deum tanquã deum, securus esto, exaudiris, pertines ad istum versum, Et multum misericors omnibus inuocantibus te. Noli ergo dicere, Illud mihi nõ dedit. Redi ad cor tuum, & cõscientiam tuam libra, interroga, parcere illi noli. Si vere deum inuocasti, certus esto quia id forte quod volebas temporaliter, ideo non dedit, quia nõ tibi proderat. Aedificetur in hoc cor vestrum fratres, cor Christianum, cor fidele, ne incipiat tristes facti veluti fraudati desiderijs vestris, ire in indignationem cõtra deum, & non expediat aduersus stimulum calcitrare. Recurrite ad scripturas. Exauditur diabolus, & non exauditur Apostolus. Quid vobis videtur, quomodo exaudiuntur demones? Petierunt se ire in porcos, & concessum est eis. Quomodo exauditus est diabolus? Petiit Iob tentandum, & accepit. Quomodo non est exauditus Apostolus? In magnitudine, inquit, reuelationum ne extollar, datus est mihi stimulus carnis mee angelus satanã, qui me colaphizet, propter quod ter dominum rogavi ut auferret eum à me, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Exaudiuit eum quem disponebat dãnare, & non exaudiuit eum quẽ volebat sanare. Nã æger petit multa à medico, non dat medicus, non exaudit ad voluntatem, ut exaudiat ad sanitatem. Ergo medicum tuum pone deum, pete ab illo salutem, & salus tua ipse erit, Non quasi salutem extrinsecus, sed ut salus ipse sit, Ne rursus ames aliam salutem præter ipsum, sed quomodo habes in Psalmo, Dic animã meã salus tua ego sum. Quid ad te, quid tibi dicat, ut se tibi det? Vis ut det se tibi? Quid si quod vis habere nõ vult ipse ut habeas, ut se tibi det? Impedimẽta remouet, ut intret ad te. Bona cogitate & cõsiderate fratres quã dat deus peccatoribus, & hinc intelligite quid seruet seruis suis. Peccatoribus blasphemãtib; eum quotidie dat cœlum & terram, dat fontes, fructus, salutem, filios, copias, vbertatẽ. Hęc omnia bona non dat nisi deus. Qui talia peccatoribus dat, quid eum putas seruare fidelib; suis? Hõc ne de illo sentiendum est, quia qui talia malis dat, nihil seruat bonis: Imò vero seruat, nõ terram, sed cœlum. Vilius forte aliquid dico cum dico cœlum, sed seipsum qui fecit cœlum. Pulchrum est cœlum, sed pulchrior est fabricator cœli. Sed video cœlum, & illum non video.

Oculos enim habes ad videndum cœlum, cor nõdum D habes ad videndum fabricatorem cœli. Ideo venit de cœlo in terram, ut mundet cor quo videatur, qui fecit cœlum & terram. Sed planè cum patientia salutem expecta: Quibus te medicamentis curet, ille nouit: quibus sectionibus, quibus vitionibus, ille nouit. Tu tibi ægritudinem comparasti peccando, ille venit non solũ fouere, sed & secare & vrere. Non vides quanta homines patientur sub medicorum manibus, spem incertã homini promittentium? Sanaberis dicit medicus, sanaberis si secuero. Et homo dicit, & homini dicit. Nec qui dicit certus est, nec qui audit: quia ille dicit homini, qui non fecit hominem, & nõ perfecte scit quid agatur in homine: & tamẽ ad verba hominis plus nescietis quid agatur in homine credit homo, subdit membra, ligari se patitur, aut plerunque etiam non ligatus secatur & vritur: & accipit forte salutem paucorum dierum, iam sanatus quando moriatur ignorãs, & fortasse dum curatur moritur, & fortasse curari nõ poterit. Cui autem promisit deus aliquid, & fefellit? *Auribus infige domine orationem meam.* Magnus orantis affectus. Auribus infige domine orationem meam: id est, non exeat de auribus E tuis oratio mea, fige illam ibi in aurib; tuis. Quomodo parturiuit ut figeret orationem suam in auribus dei? Respondeat deus, & dicat nobis, Vis figam orationem tuam in auribus meis? Fige in corde tuo legem meam. Auribus infige domine orationem meam. *Et intende voci orationis mee. In die tribulationis mee clamaui ad te quoniam exaudisti me.* Causa ut exaudires me, quia in die tribulationis mee clamaui ad te. Paulò antè dixerat, Tota die clamaui, tota die tribulatus sum. Nullus ergo Christianus dicat esse diem, quo nõ sit tribulatus, Totã diem, totum tempus intelligimus. Tota die tribulatur. Quia ergo tribulatio est, & quando bene est, utriusque tribulatio. Vnde tribulatio? Quia quandiu in corpore sumus, 2. Cor. 5. peregrinamur à domino. Quodlibet hic abundet, nõdum sumus in illa patria quò redire festinamus. Cui peregrinatio dulcis est, non amat patriam. Si dulcis est patria, amara est peregrinatio: Si amara peregrinatio, tota die tribulatio. Quando non est tribulatio? Quando in patria delectatio. Delectationes in dextera tua vsque in finem. Implebis me lætitiã, ait, cum vultu tuo, Efa. 15. ut contempler delectationem domini. Ibi transiet labor & gemitus: ibi non oratio, sed laudatio: ibi halleluia, F amen, ibi vox consona cum angelis, ibi visio sine defectu, & amor sine fastidio. Quandiu ergo non ibi, videtis quia non in bono. Sed abundant omnia. Abundent omnia, vide si securus es quia non pereunt omnia. Sed habeo quod non habebam, accessit pecunia quã non erat. Forte accessit & timor qui nõ erat: Forte tãto securior eras, quanto pauperior. Postremò sint copia, redundet affluẽtia huius seculi, detur securitas quod nõ pereat, Dicat deus desuper, æternus in his eris, æterna tecum erunt ista, sed meam faciem nõ videbis. Nemo carnem consulat, spiritum consulite, Respondeat vobis cor vestrum, respondeat spes, fides, charitas, quẽ in vobis esse cœperunt. Ergo ne si acceperimus securitatem nos in affluẽtia bonorum secularium semper futuros, & diceret nobis deus, Faciem meã non videbitis, gauderemus in illis bonis? Eligeret forte aliquis gaudere & dicere, Abundant mihi ista, bene mihi est, nihil amplius quero, Nõdũ cœpit esse amator dei, nõdũ cœpit suspirare tanquã peregrinus. Abiit, abiit, Recedãt omnia seductoria, recedant blandimenta falsa, recedant ea quã nobis quotidie dicunt, Vbi est deus tuus: Effundamus

Gdamus super nos animam nostram, confiteamur in lachrymis, gemamus in confessionibus, in miseris suspiramus. Quicquid nobis adest præter deum nostrum, non est dulce, Nolumus omnia quæ dedit, si non dat seipsum qui omnia dedit. Auribus infige domine orationem meam, & intende voci orationis meæ. In die tribulationis meæ clamaui ad te, quoniã exaudisti me.

Non est similis tibi in diis domine. Et quid dixit: Non est similis tibi in diis domine. Fingant sibi deos quos volût Pagani, adducant fabros argenteos, aurifices, expoliatores, sculptores, faciant deos. Quales deos: Oculos habentes & non videtes: & cætera quæ dicit Psalmus cõsequenter. Sed ista non colimus aut, non colimus, hæc signa sunt. Et quid colitis? Aliud aliquid peius, quoniã dii gentiũ dæmonia. Et quid? Nec dæmonia, inquit, colimus. Planè nihil aliud habetis in tẽplis, nihil aliud implet vates vestros, quàm dæmonium. Sed quid dicitis: Angelos colimus, angelos habemus deos. Nõ planè nostis angelos. Angeli enim vnum deum colunt, nec fauent hominibus qui volunt colere angelos & non deum. Nam inuenimus honoratos angelos prohibentes homines ne se adoraret, sed verum deum. Sed angelos dicant, homines dicant, quia dictum est, Ego dixi dii estis, & filij altissimi omnes: Nõ est similis tibi in diis domine. Quodlibet aliud cogitet homo, nõ est simile quod factum est illi qui fecit. Excepto deo quicquid aliud est in natura rerum, factum est à deo. Quantum interest inter eum, qui fecit, & illud quod factum est, quis digne cogitet? Iste ergo dixit, Non est similis tibi in diis domine. Quantum autem sit dissimilis deus, non dixit, quia dici non potest. Intende charitas vestra, Deus ineffabilis est, Facilius dicimus quid non sit, quàm quid sit. Terram cogitas, non est hoc deus: mare cogitas, non est hoc deus. Omnia quæ sunt in terra homines & animalia, non est hoc deus. Omnia quæ sunt in mari, quæ volant per aërem, nõ est hoc deus. Quicquid lucet in cælo, ita, sol & luna, non est hoc deus. Ipsum cælum, non est hoc deus. Angelos cogita, virtutes, potestates, archangelos, thronos, sedes, dominationes, non est hoc deus. Et quid est hoc? Solum potui dicere, quid non sit. Queris quid sit: Quod oculus nõ vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit.

I Quid queris vt ascendat in linguam, quod in cor non ascendit: Non est similis tibi in diis domine. *Et non est secundum opera tua. Omnes gentes quotquot fecisti venient & adorabunt coram te domine.* Annunciant Ecclesiã omnes gentes quotquot fecisti. Si est gens quam non fecit deus, non adorabit eum. Nulla est autem gens quam non fecit deus, quia fontem omnium gentium Adã & Euam fecit deus, inde propagatæ sunt omnes gentes. Omnes ergo gentes fecit deus. Omnes ergo gentes quotquot fecisti venient & adorabunt coram te domine. Quando dictum est: Quando coram eo non adorabant, nisi pauci sancti in vno populo Hebræorum, tunc dictum est hoc, & modo videtur quod dictum est, Omnes gentes quotquot fecisti venient & adorabunt coram te domine. Quando dicebantur hæc, non videbatur & credebantur. Quando videntur, quare negantur? Omnes gentes quotquot fecisti venient & adorabunt coram te domine. *Et glorificabunt nomen tuum. Quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia, tu es deus solus magnus.* Nemo se dicat magnum. Futuri erant qui se dicerent magnos. Contra hos dicitur, Tu es deus solus magnus. Nã quid magnum dicitur deo, quia ipse est solus deus magnus? Quis hoc nescit, quia ipse est deus magnus? Sed quia futuri

erant qui se dicerent magnos, & deum facerent paruum, contra illos dicitur, Tu es solus deus magnus. Et enim quod tu dicis impletur, non quod illi dicunt, qui se dicunt magnos. Quid dixit deus per spiritum suum? Omnes gentes quotquot fecisti venient & adorabunt coram te domine. Quid dicit, nescio quis, qui se dicit magnum? Absit. Non adoratur deus in omnibus gentibus, Perierunt omnes gentes, sola Aphrica remansit. Hoc tu dicis qui te dicis magnũ, aliud dicit qui est solus deus magnus. Quid dicit, qui est solus deus magnus? Omnes gentes quotquot fecisti venient & adorabunt coram te domine. Video quod dixit solus deus magnus, taceat homo falso magnus. Ideo fallaciter magnus, quia dedignatur esse parvus. Quis parvus esse dedignatur? Iste qui hoc dicit. Quicumque vult inter vos maior esse, dixit dominus, erit vester seruus. Ille si seruus vellet esse fratrum suorum, non eos separaret à matre ipsorum. Sed cum vult esse magnus, & non vult esse salubriter parvus, deus qui super bis resistit, humilibus autem dat gratiam, quia solus est magnus, implet omnia quæ prædixit, & contradicit maledicentibus. Christo enim tales maledicunt qui dicunt, quia periit Ecclesiã de toto orbe terrarum, & remansit in sola Aphrica. Si diceres illi, perdes villam tuam, forte non à te temperaret manum, & dicis Christum perdidisse hæreditatem suam redemptam sanguine suo? Quã autem faciat iniuriam videte fratres: scriptura dicit, In lata gẽte gloria regis, in diminutione populi contritio principis. Ergo hanc iniuriam facis Christo, vt dicas populum eius ad istam exiguitatem diminutum. Ideo natus es, ideo Christianum te dicis, vt inuideas gloria Christi, cuius signum te in fronte portare asseris, & de corde perdidisti? In lata gente gloria regis. Agnosce regem tuum, Da illi gloriam, da illi latam gentem. Quam latã gentem dabo, inquis? Noli ex tuo corde dare, & recte dabis. Vnde do, inquis? Ecce hinc da, Omnes gentes quotquot fecisti, venient & adorabunt coram te domine. Dic hoc, confitere hoc, & dedisti latam gentem, quia omnes gentes in vno, vna ipsa est vnitatis. Quomodo enim Ecclesiã & Ecclesiã, illæ Ecclesiæ quæ Ecclesiã, sic illa gens quæ gentes. Antea gentes, multæ gentes, modo vna gens. Quare vna gens? Quia vna fides, quia vna spes, quia vna charitas, quia vna expectatio. Postremo quare non vna gens, si vna patria? Patria cœlestis est, patria Hierusalem est, quisquis inde ciuis non est, ad istã gentem non pertinet. Quisquis autem inde ciuis est, in vna gente dei est, Et hæc gens ab Oriente in Occidentem, ab aquilone & mari distenditur per quatuor partes totius orbis. Hoc deus dicit, Ab Oriente & Occidente, ab aquilone & mari date gloriam deo. Hoc prædixit, hoc impleuit qui solus est magnus. Desinat ergo hoc dicere contra solum magnum, qui noluit esse parvus, quia non potest esse duo magni, deus & Donatus.

Deduc me domine in via tua, & ambulabo in veritate tua.

Via tua, veritas tua, vita tua, Christus. Ergo corpus ad illum, & corpus de illo. Ego sum via & veritas & vita, Deduc me domine in via tua. In qua via? Et ambulabo in veritate tua. Aliud est vt ducat ad viam, aliud vt deducat in via. Vide homines ubiq; pauperes, ubique adiutorio egentes. Qui præter viam sunt, Christiani non sunt, aut catholici nondum sunt, deducantur ad viam. Sed cum perducti fuerint ad viam, & catholici in Christo facti fuerint, ab ipso deducantur in ipsa via ne cadant. Certe iam ambulat in via. Deduc me domine in via tua. Certe iam in via tua sum, deduc me

Psal. 95.

Apoc. 19.

Psal. 81.

1. Cor. 2.

1. Cor. 13.

Iacob. 4.

Prover. 14.

Iacob. 14.

me

A me ibi, & ambulabo in veritate tua. Deducente te, non errabo, si dimiseris errabo. Ora ergo vt nō te dimittat, sed vsque in finē deducat. Quomodo deducit? Semper monendo, semper dando tibi manū suam. Et brachium domini cui reuelatum est? Dando enim Christum suum, dicit manum suam: Dando manum suam, Christum suum dat. Ad viā ducit perducendo ad Christum suum. In viā ducit, deducendo in Christo suo. Christus autem veritas. Deduc me ergo domine in via tua, & ambulabo in veritate tua. In illo vtique qui ait, Ego sum via & veritas & vita. Nam qui in via & veritate deducis, quō nisi ad vitā perducis? Deducis ergo in illo, & ad illū. Deduc me domine in via tua, & ambulabo in veritate tua. *Iocundetur cor meum vt timeat nomen tuum.* Ergo timor in iocunditate est. Et quomodo iocunditas, si timor? Nōne timor amarus solet esse? Erit ergo aliquando iocunditas sine timore, modo iocunditas cum timore. Nondum est enim plena securitas, nec perfecta iocunditas. Si nulla iocunditas, defecimus: Si plena securitas, male exultamus. Ergo & iocunditatem aspergat, & timorē incuriat, vt de dulcedine iocunditatis perducatur nos ad sedem securitatis. Dando timorem non nos faciat male exultare & recedere de via. Ideo sic dicit Psalmus, Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Sic & Apostolus Paulus dicit, Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini. Deus enim est qui operatur in vobis. Quicquid ergo prosperum venit fratres, magis metuendum est. Quæ putatis prospera, magis tentationes sunt. Venit hereditas, venit copia rerum, abundat circumfluentia nescio cuius felicitatis, tentationes sunt istæ, cauete ne vos ista corrumpant. Quicquid etiā prosperum est secundum Christum, & germanam charitatem Christi, si forte lucratus es uxorem tuam quæ fuit in parte Donati: si forte crediderunt filij tui qui fuerunt Paganij: si forte lucratus es amicū tuū, qui te volebat seducere ad theatrum, & tu eum deduxisti ad Ecclesiam: si forte cōtradictor nescio quis inimicus tuus, & rabi de semine, deposita illa rabie factus est mitis, & agnouit deū, nec oblatrat aduersum te, sed clamat tecum aduersus malum, ista iocunda sunt. Vnde enim gaudemus, si de his non gaudemus? Aut quæ sunt alia gaudia nostra, nisi ista? Sed quia abundant & tribulationes & cetera mala, & dissensiones, & schismata, & cetera mala, siue quibus non potest esse hoc seculum, donec transeat iniquitas, exultatio illa non nos faciat securos, sed ita iocundetur cor nostrum vt timeat nomen domini, ne aliunde iocundetur, aliunde feriat. Securitatem non expectetis in peregrinatione, quādo hic illam voluerimus, visum erit corporis, non securitas hominis. Iocundetur cor meum vt timeat nomen tuum. *Confitebor tibi domine deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuū in æternum. Quoniam misericordia tua magna est super me, & eruisi animam meam ex inferno inferiori.* Quod dicimus fratres, hoc si non vobis tanquam certus exposuero, ne succenseatis, Homo enim sum, & quantum conceditur de scripturis sanctis, tantum audeo dicere, nihil ex me. Infernum nec ego expertus sum adhuc, nec vos, Et fortassis alia via erit, & nō per infernum erit. Incerta sunt enim hæc. Verum quia dicit scriptura cui contradici non potest, Eruisi animam meam ex inferno inferiori. Intelligimus tanquam duo inferna esse, superius & inferius. Nam vnde infernum inferius nisi quia est infernum superius? Aliud non diceretur inferius nisi in cōparatione illius superioris partis. Videtur ergo fratres

esse quædam habitatio cœlestis angelorū, vbi vita ineffabilium gaudiorum, vbi immortalitas & incorruptio, vbi omnia secundum dei donum ad gratiam permanentia, illa pars rerum superna est. Si ergo illa superna est, hæc terrena vbi caro & sanguis, vbi corruptibilitas, vbi natiuitas & mortalitas, vbi decessio atque successio, vbi mutabilitas & inconstantia, vbi timores, cupiditates, errores & latitæ incerta, spes fragilis, caduca substantia, puto quia omnis ista pars non potest cōparari illi cœlo, de quo loquebar pauloante. Si ergo illi parti hæc pars cōparatur, illa superna est, hæc inferna. Et post mortem, quō hinc nisi sit infernū inferius hoc inferno in quo sumus in carne & in ista mortalitate? Corpus enim mortuum est, ait Apostolus, propter peccatum. Ergo & hæc sunt mortui, vt nō mireris, quia infernum dicitur si mortuis abundat. Non enim corpus moriturum, sed corpus mortuum est. Adhuc habet vitam vtique corpus nostrum, & tamen cōparatum corpori illi quod factum est, qualia sunt angelorum corpora, inuenitur corpus hominis mortuum, quāuis adhuc habens animam. Sed rursus ab hoc inferno, id est, ab hac parte inferni est aliud inferius quō eunt mortui, vnde voluit deus eruere animas nostras, etiā illuc mittendo filium suum. Etenim fratres propter ista duo inferna missus est filius dei vndique liberans. Ad hoc infernum missus est nascendo, ad illud moriendo. Propterea vox eius est in illo Psalmo, nō quoquam homine coniciente, sed Apostolo exponente, vbi ait, Quoniam nō dereliquisti animam meam in inferno. Ergo aut ipsius vox est hic, Et eruisi animam meā ab inferno inferiori: Aut nostra vox per ipsū in Christū dominum nostrum, quia ideo ille peruenit vsq; ad infernū, ne nos remaneremus in inferno. Aliam etiam opinionem dicam. Fortassis enim apud ipsos inferos est aliqua pars inferior, quō traduntur impij, qui plurimum peccauerunt. Etenim apud inferos verum in locis quibusdam fuisse iam Abraham, nō satis possumus definire. Nō enim dominus venerat ad infernum, vt eruere inde omnium sanctorum præcedentium animas, & tamen Abraham in requie ibi erat. Et quidā diues cum torqueretur apud inferos, cum videret Abraham, leuauit oculos. Nō enim posset leuatis oculis videre, nisi ille esset superius, ille inferius. Et quid ei respōdit Abraham cum diceret, Pater Abraham mitte Lazarum vt intingat digitum suum, & stillet in linguam meam, quoniam crucior in hac flāma: Fili ait, memento quia recepisti bona in vita tua, Lazarus autē mala: Nunc autem iste requiescit, tu vero torqueris. Et super hoc ait, Inter nos & vos magnū chaos firmatum est, vt nec nos possim venire ad vos, nec inde aliquis venire ad nos. Ergo inter ista fortasse duo inferna, quorum in vno quieuerunt animæ iustorum, in altero torquentur animæ impiorum, attendens quidam orans hic iam in corpore Christi positus, & orās in voce Christi, eruisse deum animam suam ab inferno inferiori dixit, quia liberauit se à talibus peccatis, per quæ posset deduci ad tormenta inferni inferioris. Quemadmodum si medicus videat tibi imminētem ægritudinem forte ex aliquo labore, & dicat, parce tibi, sic te tracta, requiesce, his tibi vtere, nam si nō feceris ægrotabis: tu autem si feceris, & saluus eris: recte dicitur medico, liberaisti me ab ægritudine, non in qua iā eras, sed in qua futurus eras. Nescio quis habēs causam molestam, mittendus erat in carcerem: Venit alius defendit eum, gratias agēs, quid dicit: Eruisi animam meam de carcere. Suspendendus erat

G erat debitor, solutū est pro eo, liberatus dicitur de su-
 spendio. In his omnibus non erāt, sed quia talibus me-
 ritis agebantur, vt nisi subuentum esset, ibi essent, inde
 se recte dicunt liberari, quōd per liberatores suos non
 sunt permisi perducī. Ergo fratres siue illud siue istud
 sit, hic me scrutatorem verbi dei, nō temerarium affir-
 matorem teneatis. Et cruxisti animam meam ex inferno
 inferiori. *Deus praterentes legē insurrexerunt super me.* Quos
 dicit praterentes legem? Non Paganos, qui non ac-
 ceperunt legem. Nemo enim praterit quod non accepit.
 Dicit Apostolus definite, Vbi enim lex nō est, nec
 prauaricatio. Praterentes legem, prauaricatores le-
 gis dicit. Quos ergo intelligimus fratres? Si ab ipso do-
 mino accipiamus hanc vocem, praterentes legem
 Iudei erant. Insurrexerunt super me praterentes legē:
 non seruauerunt legem, & accusauerunt Christū, qua-
 si ipse pratereret legem. Praterentes legem insurre-
 xerunt super me, & passus est dominus quā notimus.
 Putas nihil tale patitur modo corpus eius? Vnde fieri
 potest: Si patrem familiās Beelzebub vocauerunt, quā-
 to magis domesticos eius? Non est discipulus super ma-
 gistrum, nec seruus super dominū suū. Patitur & cor-
 pus praterentes legē, & insurgunt super corpus Chri-
 sti. Praterentes legem qui sunt? Nunquid forte Iudei
 audent insurgere super Christū? Non. Nam nec ipsi no-
 bis valde faciunt tribulationes. Nondū enim credide-
 runt, nondum salutem cognouerunt. Insurgunt super
 corpus Christi mali Christiani, de quibus quotidie tri-
 bulationem patitur corpus Christi. Omnia schismata,
 omnes hereses, omnes intus pessime viuentes, & mo-
 res suos bene viuentibus imponentes, & ad sua trahen-
 tes, & malis colloquiis bonos mores corrupētes, ipsi
 praterentes legem insurrexerunt super me. Dicat om-
 nis anima pia, dicat omnis anima Christiana, Quē hoc
 non patitur non dicat. Si autem Christiana anima est,
 nouit, quia patitur. Si agnoscat in se passionem suam,
 agnoscat hic vocem suam. Si autē extra passionem est,
 & extra vocem sit, necesse est. Vt autem non sit extra
 passionem, ambulet per viam angustam, & incipiat pie
 viuere in Christo, & necesse est vt hāc persecutionem
 patiat. Omnes enim, inquit Apostolus, qui volūt pie
 viuere in Christo Iesu, persecutionem patiuntur. Deus
 praterentes legem insurrexerunt super me. *Et synago-
 ga potentium inquisierunt animam meam.* Synagoga poten-
 tium, congregatio est superbiorum. Synagoga poten-
 tium insurrexit super caput, id est, super dominum no-
 strum Iesum Christum, clamantium & dicentium vno
 ore, Crucifige, crucifige: de quibus dictum est, Filij ho-
 minum detes eorum arma & sagittā, & lingua eorum
 gladius acutus. Nō percusserunt, sed clamauerunt. Cla-
 mando ferierunt, clamādo crucifixerunt. Volūtas cla-
 mantium impleta est, quando dominus crucifixus est.
 Et synagoga potentium inquisierunt animam meam.
Et non proposuerunt te in in conspectu suo. Quomodo non
 proposuerunt? Non intellexerunt deū, vt homini par-
 cerent, vt quod videbāt, ad hoc ambularēt. Puta quia
 deus non erat, homo erat. Ideo occidendus erat, quia
 homo erat: Parce homini, & agnosce deū. *Et tu domi-
 ne deus miserator & misericors longanimis & multū misericors &
 verax.* Quare lōganimis & multum misericors & mi-
 serator? Quia in cruce pendens ait, Pater ignosce illis,
 quia nesciunt quid faciunt. Quem petit? Pro quibus pe-
 tit? Quis petit? Vbi petit? Patrem filius, pro impiis cru-
 cifixus, inter ipsas iniurias, non verborum, sed mortis
 illatā, pendens in cruce tanquam ad hoc extentas ma-

nus habuerit, vt sic pro illis oraret, vt dirigeretur ora-
 tio eius tanquam incensum in conspectu patris, & ele-
 uatio manuum eius sacrificium vespertinum. Lōganimis & multum misericors & verax. Si ergo tu verax,
Respice in me & miserere mei, da potestatem puero tuo. Quia ve-
 rax, da potestatem puero tuo. Transiet tempus patienti-
 tiā, veniet tempus iudicij. Quomodo? Da potestatem
 puero tuo, Pater non iudicat quēquam, sed omne iudi-
 cium dedit filio. Ille resurgens, & in terrā ipse veniens
 iudicaturus, ipse videbitur terribilis qui visus est con-
 temptibilis. Demonstrabit potentiam, qui demonstra-
 uit patientiam. In cruce patientia erat, in iudicio potē-
 tia erit. Apparebit enim homo iudicans, sed in clarita-
 te, quia sicut eum vidistis ire, dixerūt angeli, sic veniet.
 Forma ipsa veniet ad iudicium, ideo videbūt illum &
 impij, nam formam dei non videbunt, Beati enim mū-
 do corde, quoniam ipsi deum videbunt. Apparens in ho-
 minis forma, dicet, Ite in ignem aternū, vt impleatur
 quod dixit Esaias, Tollatur impius, vt nō videat clari-
 tatem domini. Formam ergo videbunt hominis, Qui
 cum in forma dei esset æqualis deo, hoc non videbunt
 impij. In principio erat verbum, & verbum erat apud
 deum, & deus erat verbum, hoc non videbunt impij. L
 Si enim deus verbum, Et beati mūdo corde, quoniam
 ipsi deum videbunt, Impij autem immūdi sunt corde,
 proculdubio deum non videbunt. Et vbi est, Videbūt
 in quem pupugerunt, nisi quia apparet formam homi-
 nis eos visuros vt iudicentur, formam dei nō visuros,
 nisi eos qui ad dexteram separabūtur? Etenim cum se-
 parati fuerint ad dexteram, hoc eis dicetur, Venite be-
 nediecti patris mei, percipite regnū quod vobis paratū
 est ab origine mūdi. Impiis vero ad sinistram quid? Ite
 in ignem aternum, quem parauit pater meus diabolo
 & angelis eius. Finito autem iudicio quomodo cōclu-
 dit: Sic ibunt impij in ambustionem aternam, iusti au-
 tem in vitam aternam. Iam à visione formæ hominis
 pergunt illi ad visionem formæ dei. Hæc est enim, in-
 quit, vita aterna, vt cognoscat te vnum verum deum,
 & quē misisti Iesum Christum: subaudis & Iesum Chri-
 stum vnum verum deū, quia pater & filius vnus verus
 deus: vt iste sit sensus, Te & quē misisti Iesum Christū,
 cognoscant vnum verum deum. Non enim illi ibunt
 ad visionem patris, & non ibi videbunt & filiū: Si non
 esset & filius in patris sui visione, nō diceret ipse filius
 discipulis suis, quia fili' in patre est, & pater in filio. Di-
 cunt illi discipuli, Ostende nobis patrem & sufficit no-
 bis. Ait illis, Tanto tempore vobiscum sum, & non me
 nostis: Philippe, qui videt me, videt & patrem, Videtis,
 quia in visione patris & filij visio est, & in visione filij
 & patris visio est. Ideo consequenter subiecit & dixit,
 Nescitis, quia ego in patre, & pater in me est: Id est, &
 me viso videtur & pater, & patre viso videtur & filius,
 Patris & filij separari non potest visio. Vbi non vnus
 separatur natura & substantia, visio separari nō potest.
 Nam vt noueritis illuc debere præparari cor ad viden-
 dam diuinitatem patris & filij & spiritus sancti, in quā
 non visam credimus, & credēdo cor vnde videri pos-
 sit mūdamus, ipse dominus alio loco dicit, Qui audit
 mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me: qui au-
 tem diligit me, diligitur à patre meo, & ego diligā eū,
 & manifestabo ei meipsum. Nunquid non cum vide-
 bant cum quibus loquebatur? Et videbant & nō vide-
 bant, Aliquid videbāt, aliquid credebant. Videbāt ho-
 minem, credebant deum. In iudicio autem eundē do-
 minum nostrum Iesum Christum videbūt hominem
 cum

Acum impius, post iudicium videbunt deum præter im-
pios. Da potestatem puero tuo. *Et saluum fac filium an-*
cellæ tuæ. Dominus filius ancillæ tuæ. Dominus filius
ancillæ, cuius ancillæ? Cui nasciturus quando nuncia-
tus est, respondit & ait, Ecce ancilla domini, fiat mihi
secundum verbum tuum. Saluum fecit filium ancillæ
suar, & filium suum. Filium suum, in forma dei, filiū an-
cillæ suæ in forma serui. De ancilla dei natus est ergo
dominus in forma serui, & dixit, Saluum fac filiū an-
cillæ tuæ. Et saluatus est à morte sicut nostis, resuscita-
ta carne sua quæ mortua erat. Sed vt videatis quia deus
est, & non à patre sic est suscitatus, vt à se non sit susci-
tatus, quia & ipse carnem suā suscitauit, habes in Euā-
gelio dictum, *Destruite templum hoc, & in triduo susci-*
tabo illud. Ne autem nos a iud suspicaremur, Euāgelis-
ta secutus ait, Hoc autem dicebat de templo corporis
sui. Saluus ergo factus est filius ancillæ. Dicat & vnus-
quisque Christianus in corpore Christi positus, Saluum
fac filium ancillæ tuæ. *Fac mecum signum in bono.* Quod
signum nisi resurrectionis? Dominus dicit, *Generatio hæc*
praua & amara, signum querit, & signum non dabitur ei nisi signum Ionæ
propheta. Sicut enim Ionas fuit in ventre ceti tribus die-
bus & tribus noctibus, sic erit & filius hominis in cor-
de terræ. *Fac mecum signum in bono.* Ergo cum capi-
te nostro iam factum est signum in bono. Dicat & vnus-
quisque nostrum, *Fac mecum signum in bono:* quia
in nouissima tuba, in aduentu domini, & mortui resur-
gēt incorrupti, & nos immutabimur, erit hoc signum
in bono. *Fac mecum signum in bono.* *Vt videam qui*
oderunt me & confundantur. In iudicio confundentur per-
niciose, qui modo nolunt confundi salubriter. Modo
ergo confundantur, accusent vias suas malas, teneant
viam bonam, quia nemo nostrum viuit sine confusione,
nisi prius confusus renouiscat. Præbet illis deus modo
aditum salubris confusionis, si non contēnant medici-
nam confessionis. Si autē modo nolunt confundi, tūc
confundentur quādo deducēt eos ex aduerso iniqui-
tates eorum. *Quando confundentur?* *Quando dicent,*
Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum & in si-
militudinem improprij, Nos insensati vitam illorum
æstimabamus insaniā. Quomodo cōputati sunt inter
filios dei? *Quid nobis profuit superbia, tūc dicent,* mo-
do dicant & salubriter dicant. *Cōuertatur enim vnus-*
quisque humilis ad dominum, & modo dicat, Quid mi-
hi profuit superbia, & audiat ab Apostolo, Quā enim
gloriam habuistis in his, in quibus nūc erubescitis? Vi-
detis esse & modo confessionem salubrem in loco pœ-
nitentiæ, tūc autem seram, inutile, infructuosam, *Quid*
nobis profuit superbia, aut quid diuitiarū iactantia cō-
tulit nobis? *Transierunt omnia tāquam vmbra?* *Quid*
enim? *Quando hic viuebas, non videbas, quia tran-*
sierunt ista omnia tanquā vmbra? *Tūc ne relinqueres v-*
mbra vt esses in luce: nō postea diceres, transierūt om-
nia velut vmbra, quando ab vmbra in tenebras iturus

es? *Fac mecum signum in bono, vt videant qui me ode-*
runt & confundantur. *Quoniam tu domine adiunxisti me, &*
consolatus es me. *Adiunxisti me in certamine, & cōsolatus*
es me in tristitia. Nemo enim consolationē querit, nisi
qui est in miseria. Non vultis consolari, dicite quia fœ-
lices estis, & auditis populus meus. Iam respondetis, &
audio murmur bene tenentiū scriptoras. Deus qui hoc
scripsit in cordibus vestris, confirmet & in factis ve-
stris. Videtis fratres, quia qui vobis dicūt, *Fœlices estis,*
seducunt vos. *Populus meus qui vos fœlices dicunt, in*
errorē vos mittunt, & turbant semitas pedum vestro-
rū. Sicut & de Epistola Iacobi apostoli, *Miseri estote,*
inquit, & lugete, risus vester in luctum cōuertatur. Vi-
detis quæ audistis, quādo vobis hæc dicerentur in re-
gione securitatis. *Vtique regio ista scandalorum est &*
tētationum & omnium malorum, vt gemamus hic, &
mereamur gaudere ibi: hic tribulari, & consolari ibi &
dicere, Quoniam ecce exemisti oculos meos à lachry-
mis, pedes meos à ruina, quoniam placebo domino in
regione viuorum. Ista regio mortuorum est. *Trāsit re-*
gio mortuorum, venit regio viuorū. In regione mor-
tuorū, labor, dolor, timor, tribulatio, tentatio, gemitus,
suspirium. *Hic falsi fœlices, veri infœlices, quia falsa fœ-*
licitas vera miseria est. *Qui vero se agnoscit in vera es-*
se miseria, erit etiam in vera fœlicitate. Et tamen nunc
quia miser es, dominum audi dicentem, *Beati lugetes.*
O beati lugentes. Nihil tam cōiunctum miseriæ quā
luctus: Nihil tam remotum & contrariū miseriæ quā
beatitudo. *Tu dicis lugentes, & tu dicis beatos: Intelli-*
gite in quā, quod dico, Beatos dico lugetes. *Quare bea-*
ti in spe. *Quare lugentes?* In re. Etenim lugent in mor-
te ista, in tribulationibus istis, in peregrinatione sua. Et
quia agnoscunt se esse in ista miseria, & gemunt, beati
sunt. *Quare lugent?* *Cōtristatus est beatus Cyprianus*
in passione, modo consolatus est in corona. *Modo &*
cōsolatus adhuc tristis est. *Dominus enim noster Iesus*
Christus adhuc interpellat pro nobis. *Omnes marty-*
res, qui cū illo sunt interpellant pro nobis. *Non tran-*
sierunt interpellationes ipsorum, nisi cum transferit ge-
mitus noster. *Cū autem transferit gemitus noster, om-*
nes vna voce, in vno populo, in vna patria consolabi-
mur milia milium coniuncta psallentibus angelis, cho-
ris celestium potestātū in vna ciuitate viuētium. *Quis*
ibi gemit? Quis ibi suspirat? Quis ibi laborat? Quis ibi
eget? Quis ibi moritur? Quis ibi misericordiā prabet?
Quis ibi frangit panem esuriētī, vbi omnes pane iusti-
tia saginantur? Nemo tibi dicet, Hospitem suscipe: Pe-
regrinus ibi nemo erit, omnes in patria sua viuūt. *Nemo*
tibi dicit, Concorda amicos tuos litigantes: in pa-
ce sempiterna dei vultu perfruuntur. *Nemo tibi dicit,*
visita ægrotum: sanitas immortalitasq; permanet. *Nemo*
tibi dicit, Sepeli mortuum: omnes in vita aterna
erunt. *Cessant opera misericordiæ, quia miseria ibi nō*
inuenitur. *Et quid ibi faciemus? Dormiemus fortasse.*
Si modo pugnamus contra nos, quantum geramus do-
num somni carnem istā, & euigilamus in his lumina-
ribus, & solēntas ista dat nobis animum vigilādi, dies
illa quales vigilias nobis dabit? Ergo vigilabimus, non
dormiemus. *Quid agemus? Opera misericordiæ: Ista nō*
erunt, quia nulla miseria erit. *Forte opera necessitatis*
erunt ista quæ hic sunt modo, seminādi, arādi, coquē-
di, molendi, texendi? Nihil horum, quia necessitas nō
erit. *Sic nō erunt opera misericordiæ, quia transit mi-*
seria. Vbi necessitas non erit nec miseria, opera neces-
sitatis & misericordiæ non erunt. *Quid ibi erit? Quod*
negocium

Luc. 7.

Philip. 2.

1. Tim. 2.

Mat. 23.

1. Cor. 10.

1. al. Eccle-

sæ.

Mat. 12.

1. Cor. 15.

Sapi. 5.

Rom. 6.

1. al. confu-

sionem.

Esa. 4.

Iacob. 14.

Psal. 59.

E

Mat. 5.

Cyprianus.

Rom. 8.

Mat. 25.

G negocium nostrū: Quæ actio nostra: Nulla actio, quia
ques. Sedebimus ergo & torpebimus, & nihil agem⁹?
Si refrigescit amor noster, refrigescit & actio nostra.
Amor ergo quietus in vultu dei, quem modo deside-
ramus, cui suspiramus, cum ad eū venerimus, quomo-
do nos accendet, in quem nondum visum sic suspira-
mus: Cū ad eum venerimus, quomodo nos illumina-
bit: Quomodo nos mutabit: Quid de nobis faciet:
Quid ergo agemus fratres: Psalm⁹ nobis indicat, Bea-
ti qui habitāt in domo tua. Vnde: In secula seculorum
laudabunt te. Hæc erit actio nostra, laus dei. Amas &
laudas. Desinis laudare si desinis amare. Non autē de-
sines amare, quia talis est quæ vides qui nullo te offen-
dat fastidio, & satiat te, & nō te satiat. Mirum est quod
dico. Si dicam quia satiat te, timeo ne quasi satiat⁹ vel-
lis abscedere, quomodo de prædio, quomodo de cœ-
na. Ergo quod dico, non te satiat, timeo rursus ne si di-
xero nō te satiat, indigēs videaris, & quasi inani⁹ exi-
stas, & min⁹ in te sit aliquid quod debeat impleri. Quid
ergo dicam nisi quod dici potest, cogitari vix potest?

Psal. 83.

H Et satiat te, & non te satiat: quia vtrūq; inuenio in scri-
ptura. Nā cum diceret, Beati esuriētes, quia ipsi satura-
buntur. Et rursus de sapientia dictum est, Qui te man-
ducant, iterum esurient, & qui te bibunt iterum sitient.
Imò vero nō dixit iterū, sed dixit adhuc. Nā iterum si-
tiet quasi primo saginatus discellerit & digesserit, &
redierit bibere. Tale est, Qui te edunt adhuc esuriēt, sic
cū edunt esurient, & qui te bibunt, sic bibendo sitient.
Quid est bibendo sitire: Nūquam fastidire. Si ergo ista
ineffabilis & sempiterna dulcedo erit, modo quid à no-
bis petit fratres nisi fidē non fictam, spem firmam, cha-
ritatem puram, vt ambulet homo in via quā dominus
dedit: Ferat tentationes & suscipiat consolationes.

Matth. 5.
Eccle. 2. 4.

In psalmum octuagesimum sextum.
Enarratio.

Psalms iste qui modo cantatus est, brevis est
numero verborum, magnus est pondere om-
nium sententiarum. Nam totus lectus est, &
videtis quā exiguo tēpore ad terminū vsque perdu-
ctus. Hic nobis quātum dominus donare dignatur eū
vestra charitate tractādus modo est, propositus à bea-
tissimo præsentē patre nostro. Repetina propositio me
I grauaret, nisi me continuo proponētis oratio suble-
uaret. Intēdat ergo charitas vestra, Ciuitas quædam in
isto Psalmo cantata & commēdata est, cuius ciues si-
mus inquam Christiani sumus, & vnde peregrina-
mur quādiu mortales sumus, & ad quam tēdimus per
eius viā, quæ omnino quāsi dūmetis & sentibus inter-
clusa nō inueniebatur. Rex in suis ciuitatis se fecit viā,
vt ad ciuitatē perueniremus, Ambulātes ergo in Chri-
sto & adhuc peregrinātes, donec perueniamus, & su-
spirantes desiderio cuiusdā ineffabilis quietis quæ ha-
bitat in illa ciuitate, de qua quiete dictum est hoc no-
bis esse promissum, Quod oculus non vidit, nec auris
audiuit, nec in cor hominis ascendit, Ambulātes ergo
sic cantemus vt desideremus. Nam qui desiderat, & si
lingua taceat, corde cantat. Qui autem non desiderat
quolibet amore, quolibet clamore aures hominum fe-
riat, mutus est deo. Videte quomodo erant amatores
huius ciuitatis ardētes, illi ipsi per quos hæc dicta sunt,
per quos hæc nobis commēdata sunt, quāto per eos
affectu ista cantata sunt. Affectū istum generabat in eis
amor ciuitatis, amorem autem ciuitatis infuderat spi-
ritus dei. Charitas, inquit, dei diffusa est in cordib⁹ no-
stris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Hoc er-

1. Cor. 2.

Roma. 5.

go spiritu feruentes, audiamus quæ dicta sunt de hac K
ciuitate. Sic ergo cepit: *Fundamenta eius in montibus san-
ctis.* Nihil de illa adhuc dixerat Psalmus, hinc incipit
& ait, *Fundamenta eius in montibus sanctis.* Cuius fun-
damenta: Non dubium est, quia fundamenta præser-
tim in montibus ciuitatis alicuius sunt. Repletus ergo
spiritu sancto ciuis iste, & multa de amore & desiderio
ciuitatis huius voluens secum tanquā plura intus apud
se meditatus erupit in hoc, *Fundamenta eius in mon-
tibus sanctis: quasi iam de illa dixerit aliquid. Quomo-
do de illa nihil dixerat, qui nunquam de illa corde ta-
cuerat: Quomodo enim dicitur eius, de qua nihil dictū
est: Sed multa, vt dixi, secum in silentio de illa ciuitate
parturiens, clamans ad dominum, erupit etiam in au-
res hominum. Fundamenta eius in montibus sanctis.
Et quasi homines audientes quærerent, cuius? Diligit
dominus, inquit, portas Sion. Ecce eius fundamenta in
montibus sanctis cuius? Ciuitatis Sion, cuius domi-
nus portas diligit, sic sequenter dicit, *Super om-
nia tabernacula Iacob.* Sed quid est, *Fundamenta eius in
montibus sanctis: Qui sunt montes sancti, super quos
fundata est ista ciuitas? Alter quidā ciuis plinius hoc
dixit apostolus Paulus. Cuius inde propheta, cuius in-
de Apostolus, Et hi propterea loquebantur, vt ceteros
ciues exhortarentur. Sed hi, id est, Propheta & Apo-
stoli quomodo ciues? Fortasse ita vt etiam ipsi sint mon-
tes super quos fundamenta sunt huius ciuitatis, cuius
portas diligit domin⁹. Dicat ergo alius eius hoc aper-
te, ne nos hoc suspicari videamur, loquens ad gentes,
& cōmemorans vt redirent, & quāsi cōstruerentur in
fabricam sanctam, Super aedificati, inquit, super funda-
mentum Apostolorum & Prophetarum. Et quia nec
ipsi Apostoli aut Propheta in quibus fundamentum est
ciuitatis se tenerent in se, secutus ibi ait, Ipso summo
existente lapide angulari Christo Iesu. Ne itaq; putari-
gentes non se pertinere ad Sion, Erat enim quedam ci-
uitas Sion terrena, quæ per vmbra gestauit imaginem
cuiusdā Sion, de qua modo dicitur cœlestis illius Hie-
rusalem, de qua dicit Apostolus, *Quæ est mater om-
nium nostram: Ne ergo illi se non pertinere dicerent
ad Sion, quia non erant de populo Iudeorum, hoc eis
dixit: Igitur iam non estis peregrini & inquilini, sed
estis ciues sanctorum & domestici dei, super aedificati
super fundamentū Apostolorum & Prophetarum. Ha
bes constitutionem tantæ ciuitatis, Sed omnis ista cō-
pages vbi innititur, vbi incūbit, vt nusquā cadat: Ipso
inquit, summo angulari lapide existente Christo Iesu.
Dicet fortasse aliquis, Si angularis lapis est Christus Ie-
sus, in illo quidem duo parietes compaginātur. Neque
enim angulum faciunt nisi duo parietes in vnū de di-
uerso veniētes. Sic & populi duo ex circūcisione & ex
præputio ad pacem Christianā sibi met connexi in vna
fide, vna spe, vna charitate. Sed si angulus summ⁹ Chri-
stus Iesus, quasi videntur priora fundamenta & poste-
rior lapis angularis. Potest ergo aliquis dicere quia ma-
gis Christus super Prophetas & Apostolos incumbit,
non illi super illum, sed illi sunt in fundamēto, ipse in
angulo. Sed cogitet qui hoc dicit, angulū & in funda-
mento esse. Neque enim ibi est angulus vbi videtur vt
surgat in apicem, à fundo enim incipit. Nam vt noue-
ritis quia fundamentum Christus & primum & maxi-
mum, Fundamentum, inquit Apostolus, nemo potest
ponere præter id quod positum est, quod est Christus
Iesus. Quomodo ergo fundamenta Propheta & Apo-
stoli? Et quomodo fundamentum Christus Iesus, quo
vltimus***

Ephes. 2.

Ibidem.

Galat. 4.

1. al. hōi.

Ephes. 2.

1. Cor. 1.

A vterius nihil est? Quomodo putamus nisi quemadmo- dum aperte dicitur, sanctus sanctorum, sic figurate fun- damentum fundamentorum? Si ergo sacramenta cogi- tes, Christus sanctus sanctorum: Si gregem subditum cogites, Christus pastor pastorum: Si fabricam cogites, Christus fundamentum fundamentorum. In ædificiis istis non potest idem lapis esse in imo, & in summo. Si fuerit in imo, in summo nõ erit, Si in summo fuerit, in imo non erit. Angustias enim omnia penè corpora patiuntur, nec ubique esse possunt nec semper. Diuinitas autem quæ ubique præsto est, vndiq; ad eam potest du- ci similitudo, & totum potest esse in similitudinibus, quia nihil eorum est in proprietatibus, Nunquid Chri- stus est ianua, quemadmodum videm⁹ ianuas factas à fa- bro? Non vtique, Et tamen dixit, Ego sum ianua. Aut nõ quid sic est pastor, quomodo videmus pastores istos præpositos pecorum? Et tamẽ dixit, Ego sum pastor: Et vno loco ambas res dixit. In Euangelio dixit, quia pa- stor per ianuam intrat. Et ibi dixit, Ego sum pastor bo- nus: & ibi dixit, Ego sum ianua. Pastor intrat per ianuã. Et quis est pastor, qui intrat per ianuã? Ego sum pastor bonus. Quæ est ergo ianua, qua intras tu pastor bone?

B Ego sum ianua. Quomodo ergo tu omnia? Quomodo ergo per te omnia? Verbi gratia, cum Paulus intrat per ianuã, nõne Christus intrat per ianuam? Quare? Non quia Paulus Christus, sed quia in Paulo Christus, & per Christum Paulus. Ipse dicit, An experimentum eius vul- tis accipere qui in me loquitur Christus? Cum sancti eius & fideles eius intrant per ianuam, nõne Christus intrat per ianuã? Quomodo probamus? Quia ipsos san- ctos eius persequatur Saulus nondum Paulus, quando ei clamauit de cælo, Saule Saule quid me persequeris? Ergo fundamentum, & lapis angularis ipse est ab imo sur- gens, si tamen ab imo. Etenim origo fundamenti huius summitatem tenet, Et quemadmodum fundamentum corporeæ fabricæ in imo est, sic fundamentum spirita- lis fabricæ in summo est. Si ad terrã ædificaremur, in imo nobis ponendum erat fundamentum. Quia cælestis fabrica est, ad cælos præcessit fundamentum nostrum. Ipse ergo angularis lapis, motusq; Apostoli, Prophetæ magni, portantes fabricã ciuitatis, faciunt viuum quod- dam ædificiũ. Hoc ædificiũ modo clamat de cordibus vestris, hoc agit artificiosa manus dei etiã per linguam nostram, vt ad illius ædificij fabricam cõquadremini. Non enim frustra etiã de lignis quadratis ædificata est arca Noë, quæ nihilominus figuram gestabat Eccle- sia. Quid est enim quadrati? Attendite similitudinem quadrati lapidis, similis debet esse Christianus. In omni tẽtatione sua Christianus nõ cadit, & si impellitur, & si qua vertitur, non cadit. Nam quadratum lapidem quacũq; verteris stat. Cadere visi sunt martyres cũ per- cuterentur. Sed quid dixit quædam vox cãtici? Cũ ceci- derit iustus, non cõturbabitur, quoniã dominus confir- mat manus eius. Sic ergo cõquadramini, ad omnes tẽ- tationes parati, quicquid impluerit nõ vos euertat, Strã- tem te inueniat omnis casus. Erigeris ergo in hanc fa- brikã affectu pio, religione sincera, fide, spe, charitate, & ipsum ædificare ambulare est. In istis ciuitatibus alia est fabrica ædificiorũ, alij sunt ciues inhabitantes in fa- brika. Illa ciuitas ciuibus suis ædificatur, ipsi ibi sunt la- pides qui sunt ciues, lapides enim sunt viui. Et vos, in- quit, tanq; lapides viui ædificamini in domũ spiritale. Ad nos directã vox est, Ergo sequamur de ista ciuitate. Fundamẽta eius in montibus sanctis, diligit dominus portas Siõ. Iã ideo prælocutus sum, ne putetis alia esse

Tomus octauus.

fundamẽta, alias portas. Quare sunt fundamẽta Apo- stoli & Prophetæ? Quia eorum autoritas portat in fir- mitatẽ nostram. Quare sunt portæ? Quia per ipsos in- tramus ad regnum dei, Prædicat enim nobis, Et cũ per ipsos intramus, per Christum intramus. Ipse est enim ia- nua. Et eum dicuntur duodecim portæ Hierusalem, & vna porta Christi, & xij. portæ Christi, quia in xij. por- tis Christus, Et ideo duodenarius numerus Apostolo- rum. Sacramentum magnũ huius duodenarij signifi- catio est numeri. Sedebitis, inquit, super xij. sedes, iudica- tes xij. tribus Israël. Si xij. selle ibi sunt, nõ est vbi sedeat tertiusdecimus Paulus Apostolus, & nõ erit quomodo iudicet, & ipse se iudicaturũ dixit, non homines tantũ, sed & angelos. Quos angelos nisi apostatas angelos? Nescitis, inquit, quia angelos iudicabimus? Respõderet ergo turba, Quid te iactas iudicaturum? Vbi sedebis? Duodecim sedes dixit dominus xij. Apostolis, vnus ce- cidit ludas, in locũ ipsius sanctus Matthias ordinatus est, impletus est duodenarius numerus sediũ: primo lo- cũ inueni vbi sedeas, sic te minare iudicaturũ. Duode- cim ergo sedes quid sibi velint videamus. Sacramentũ est cuiusdã vniuersitatis, quia per totum orbẽ terrarum futura erat Ecclesia, vnde vocatur hoc ædificiũ ad Chri- sti compagem, Et ideo quia vndiq; venit ad iudica- dum, xij. sedes sunt: sic quia vndiq; intratur in illam ci- uitatẽ duodecim portæ sunt. Non solum ergo illi duo- decim, & Apostolus Paulus, sed quotquot iudicaturi sũt propter significationem vniuersitatis, ad sedes duode- cim pertinent: quemadmodum quotquot intrabũt ad duodecim portas pertinet. Partes enim mũdi quatuor sunt, oriens, occidens, aquilo, & meridies. Istæ quatuor partes assidue nominantur in scripturis, Ab omnibus istis quatuor ventis, sicut dicit dominus in Euangelio, à quatuor vëtis se collecturum electos suos: ab omni- bus ergo istis quatuor vëtis vocatur Ecclesia. Quomo- do vocatur? Vndique in trinitate vocatur: Nõ vocatur nisi per baptismum in nomine patris & filij & spiritus sancti. Quatuor ergo ter ducta duodecim inueniuntur. Pullate ergo affectu ad has portas, & clamet in vobis Christus, Aperite mihi portas iustitiæ. Præcessit enĩ in capite, sequitur in corpore. Videte ergo quid dixit A- postolus, quia in ipso Christo patiebatur, Vt adimpleã, inquit, quæ defunt pressurarum Christi in carne mea. F Vt adimpleam. Quid: Quæ defunt. Cui defunt? Pressu- rarum Christi. Et vbi defunt? In carne mea. Nũquid a- liquid pressurarum deerat in illo homine quod factũ est, verbum dei natum ex Maria virgine? Passus enim est quicquid pati deberet ex sua voluntate, nõ ex peccati nec essitate, & videtur quia omnia. In cruce enim posi- tus accepit acetum in vltimo, & ait, Perfectũ est, Et in- clinato capite emisit spiritũ. Quid est perfectũ est? lam- de mensura passionum nihil deest, quia omnia quæ de me dicta sunt, cõpleta sunt, tanq; ideo expectaret, vt cõ- pleretur. Quis est qui sic pficiscatur, quomodo ille de corpore egressus est? Sed quis est qui hoc potuit? Qui primo dixerat, Potestatẽ habeo ponẽdi animam meã, & potestatem habeo iterum sumẽdi eam, Nemo tollet eam à me, sed ego pono eam à me, & iterum sumo eã. Posuit quãdo voluit, sumpsit quãdo voluit, Nemo ab- stulit, nemo extorsit. Ergo impleta erãt omnes passio- nes, sed in capite, restabant adhuc Christi passiones in corpore. Vos autẽ estis corpus Christi & mẽbra. In his ergo mẽbris cum esset Apostolus dixit, Vt adimpleã, quæ defunt pressurarum Christi in carne mea. Ergo il- luc imus quò Christus præcessit, & adhuc Christus illic

D pergit

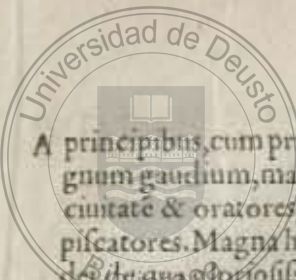

G pergit quò præcessit. Præcessit etenim Christus in capi-
te, sequitur in corpore, Et adhuc Christus hic laborat.
Et Christus hic patiebatur à Saulo, quãdo audiuit Sau-
lus, Saule Saule quid me persequeris? Quomodo solet
lingua dicere calcato pede, Calcas me. Linguã nullus
tetigit, còpulsione clamat, non attritione. Adhuc Chri-
stus hic eget, Christus hic peregrinatur, Christus hic
egrotat, Christus hic in carcere includitur. Iniuriam ei
Math. 25. facimus si nõ ipse dixit, Esuriui & dedistis mihi man-
ducare, sitiui & potastis me, hospes & collegistis me, nu-
dus & vestistis, ager & visitastis me. Et illi, Quando te
vidimus hæc patientem, & ministrauimus tibi? Et ille,
Eph. 2. Cũ vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Ergo æ-
dificemur in Christo super fundamentũ Apostolorũ
& Prophetarum, ipso summo angulari lapide existẽte,
quia diligit dominus portas Sion super omnia taber-
nacula Iacob. Quasi vero & ipsa Siõ nõ sit inter taber-
nacula Iacob. Et vbi erat Sion nisi in populo Iacob? Ia-
cob enim nepos Abrahæ, vnde populus natus Iudeorũ
dicitur populus Israël, quia ipse Iacob appellatus est Is-
Gen. 32. raël hic. Hæc bene nouit sanctitas vestra. Sed quia erãt
H quædã tabernacula temporalia & imaginaria, loquitur
autẽ ille de ciuitate quadã quã spiritualiter intelligit, cu-
ius umbra & figura erat illa terrena, ait, Diligit domi-
nus portas Sion super omnia tabernacula Iacob. Dili-
git illam spiritalem ciuitatẽ super omnia figurata, qui-
bus intimabatur illa ciuitas semper manens, & semper
cœlestis in pace. *Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas dei. Qua-*
si intuebatur ciuitatẽ illam Hierusalem in terra. Nam
videte quam ciuitatẽ dicit de qua dicta sunt quædam
gloriosissima: Nam illa destructa est in terra, hostes pas-
sa cecidit in terrã, iam non est quod erat, expressit ima-
ginem, trãsiuit umbra. Vnde igitur gloriosa dicta sunt
de te, ciuitas dei: Audi vnde, Memor ero Raab & Baby-
lonis scientibus me. In illa ciuitate, inquit, iam ex persona
dei, memor ero Raab, & memor ero Babylonis. Raab
non pertinet ad populum Iudeorum. Babylon non
pertinet ad populum Iudeorum. Nam sequitur: Ete-
nim alienigenæ & Tyrus & populus Aethiopum ibi fuerunt.
Merito gloriosa dicta sunt de te ciuitas dei, vbi non so-
lum est ille populus Iudeorum natus ex carne Abrahæ,
sed ibi omnes gẽtes quarum quædam nominatæ sunt,
vt omnes intelligantur. Memor ero, inquit, Raab. Que
I ista est? Meretrix illa in Hiericho, Meretrix quæ susce-
pit nuncios, & alia via eiecit, quæ præsumpsit in pro-
missione, quæ timuit deum, cui dictum est, vt per fene-
stram mitteret coccum, id est, vt in fronte haberet si-
gnum sanguinis Christi, Saluata est ibi, & Ecclesiã gen-
tium significauit. Vnde dominus superbiẽtibz phari-
saïs dixit, Amen dico vobis, publicani & meretrices
præcedunt vos in regnũ cœlorum. Præcedũt, quia vim
faciunt. Impellunt credendo & ceditur fidei, nec obli-
stere potest quisquam, quia qui vim faciunt diripiũt il-
lud. Ibi enim positũ est, Regnum cœlorũ vim patitur,
& qui vim faciunt diripiunt illud. Hoc fecit ille latro,
fortior in cruce quã in fauce. Memor ero Raab & Ba-
bylonis. Babylon ciuitas dicitur secundum seculum.
Quomodo vna ciuitas sancta Hierusalem, vna ciuitas
iniqua Babylon. Omnes iniqui ad Babyloniam perti-
nent, quomodo omnes sancti ad Hierusalẽ. Sed dela-
bitur de Babylone in Hierusalem. Vnde nisi per eũ, qui
iustificat impium? Piorũ ciuitas Hierusalem, impiorũ
ciuitas Babylõ. Sed venit ille qui iustificat impiũ, quia
memor ero, inquit, non solũ Raab, sed etiam Babylõ-
nis. Sed quomodo memor ero Raab & Babylonis: sci-

entibus me. Ideo quodam loco dicit scriptura, Effun-
de iram tuam in gentes, quæ te non nouerunt. Et alibi, *Psal. 35.*
Prætere miserericordiam tuam scientibus te. Et vt no-
ueritis quia in Raab & Babylone gentes significauit,
quasi dicitur, quid est quod dixisti, Memor ero Raab
& Babylonis scientibus me: quare hoc dixisti? Etenim
alienigenæ inquit, id est, pertinentes ad Raab, pertinẽ-
tes ad Babylonẽ & Tyrum. Sed quousque gẽtes? Vsq;
in fines terra. Elegit eum populũ qui in terrã sine est:
Et populus, inquit, Aethiopum, hi fuerunt ibi. Si ergo
ibi Raab & Babylon, quia ibi & alienigenæ, ibi Tyrus,
ibi populus Aethiopũ, merito gloriosissima dicta sunt
de te ciuitas dei. Iam attendite sacramentum magnũ,
per eum illic Raab, per quem illic Babylon, iam non
Babylonia: caret enim Babylone, & incipit esse Hieru-
salem. Diuiditur filia aduersus matrem suam, & erit
in membris reginæ illius cui dicitur, Obliuiscere popu-
lum tuum, & domum patris tui, concupiuit rex specie
tuam. Nam vnde Babylon aspiraret ad Hierusalẽ, vnde
& Raab ad illa fundamenta perueniret, vnde alie-
nigenæ, vnde Tyrus, vnde populus Aethiopum? Audi
vnde, *Mater Sion dicit homo. Est quidam homo, qui di-*
cit mater Sion, & per hunc veniunt isti omnes. Sed iste
homo quid est? Dicit, si audiamus, si capiamus, Mater
Sion dicit homo. Sequitur ibi quasi quæres per quẽ
venerit Raab, Babylon, alienigenæ, Tyrus, Aethiopes,
Ecce per quem venerunt, Mater Sion dicit homo.
Et homo factus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. Quid
apertius fratres? Vere quia gloriosissima dicta sunt de
te ciuitas dei. Ecce mater Sion dicit homo. Quis ho-
mo. Qui homo factus est in ea. In ea ipse factus est ho-
mo, & ipse eam fundauit. Quomodo in ea factus est, &
ipse eam fundauit? Vt in ea fieret homo, iam fundata e-
rat. Sic intellige si potes. Etenim mater Sion dicit, sed
homo. Mater Sion dicit, homo autem factus est in ea,
Ipse autem fundauit eam, nõ homo sed altissimus. Sic
fundauit ciuitatem in qua nasceretur, quomodo crea-
uit matrem de qua nasceretur. Quid est hoc fratres?
Quales promissiones, quantam spem tenemus? Ecce
propter nos altissimus, qui fundauit ciuitatem, mater
dicit ipsi ciuitati, & homo in ea factus est, & altissimus
eam fundauit. Quasi diceretur, vnde ista scitis? Canta-
bimus hæc omnes, & cantat homo in omnibus Chri-
stus. Homo propter nos, deus ante nos. Sed quid ma-
gnum ante nos? Ante terrã & cœlum, ante secula. Hic
ergo homo propter nos factus est in ea, id est, ipse altis-
simus fundauit eam. Vnde ista scimus? Dominus narra-
uit in scripturis populorum: Hoc enim sequitur in Psalmo,
Mater Siõ dicit homo, & homo factus est in ea, & ipse
fundauit eã altissimus. Dominus narrauit in scripturis
populorum: Et principum. Quorũ principum? He-
rum qui facti sunt in ea. Principes qui facti sunt in ea, in
ea facti sunt principes. Nam antequã in ea fieret prin-
cipes, abiecta mundi elegit deus, vt confunderet for-
tia. Nunquid princeps piscator? Nunquid princeps pu-
blicanus? Principes planè: sed quia facti sunt in ea.
Quales isti principes venerunt de Babylone? Princi-
pes credentes de seculo: principes venerunt ad vr-
bem Romam, quasi caput Babylonis, non ierunt ad
templum Imperatoris, sed ad memoriã piscatoris.
Vnde enim isti principes? Infirma mundi elegit deus,
vt confundat fortia: & ignobilia elegit deus, & ea quæ
non sunt tanquã ea quæ sunt, vt ea quæ sunt enacuen-
tur. Hoc facit qui erigit de terra in opẽ, & de stercore
exaltat pauperem. Vt quid erigit? Vt collocet eum cum
principibus,

Rom. 4.
Psal. 78.

Math. 10.
Psal. 44.
1. Corin. 1.
Math. 4.
Luc. 4.
1. Corin. 1.
Psal. 111.

A principibus cum principibus populi sui. Magna res magnum gaudium, magna letitia. Postea venerunt in hac ciuitate & oratores, sed non venirent, nisi praecederent piscatores. Magna haec: sed ubi haec, nisi in illa ciuitate dei, ubi quae gloriosissima dicta sunt. Ideo collatis omnibus gaudiis atque confortis, quomodo claudite: *Tanquam iocundatorum habitatio omnium in te.* Tanquam iocundatorum habitatio omnium iocundatorum in hac ciuitate: in peregrinatione ista conterimur. Habitatio nostra, iocunditas sola erit. Peribit labor & gemitus, transibunt orationes, succedunt laudationes: Ibi ergo habitatio iocundatorum non erit gemitus desiderantium, sed letitia perfruentium. Aderit enim cui modo suspiramus, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Ibi totum negocium nostrum non erit nisi laudare deum & frui deo. Et quid alium queremus, ubi solus sufficit, per quem facta sunt omnia: Habitabimus & habitabimus: subiicientur illi omnia, ut sit deus omnia in omnibus. Beati ergo qui habitant in domo tua. Unde beati: Habendo aurum, habendo argentum, numerosam familiam, multiplicem prolem: unde beati? Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te. Hoc vno beati ocioso negotio. Hoc ergo vnum desideremus fratres, cum venerimus ad hoc, nos paremus gaudere ad dominum, laudare deum. Opera bona quae modo nos perducent, non ibi erunt. Diximus & hesternum die quantum potuimus, non ibi erunt opera misericordiae, ubi nulla erit miseria. Egentem non inuenies, nudum non inuenies, nemo tibi occurret sitiens, nullus peregrinus erit, nullus aegrotus quem visites, nullus mortuus quem sepelias, nullus litigatorum inter quos pacem componas. Quid facturus es? An forte propter necessitates nostri corporis nouellabimus, & arabimus, & negociabimur, & peregrinabimur? Magna ibi requies. Nam ibi omnia opera quae necessitas flagitat subtrahentur: mortua necessitate, peribunt opera necessitatis. Quid ergo erit? Quomodo potuit dixit lingua humana, tanquam iocundatorum omnium habitatio in te. Quid est tanquam? Quare tanquam? Quia talis ibi erit iocunditas, qualem hic non nouimus. Video hic multas iocunditates, & multi gaudent in seculo, alij hinc, alij inde, & non est quod illi gaudio comparent, sed tanquam iocunditas erit. Nam si dicam iocunditas, incipit homini occurrere talis iocunditas, qualem solet habere in poculis, in praedijs, in auaritia, in honoribus seculi. Extolluntur enim homines, & letitia quadam infantiunt: sed non est gaudere impius, dicit dominus. Est enim iocunditas quae aeterna, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Tanquam iocundatorum omnium habitatio in te. Ad aliud gaudium nos paremus, quia & hic tanquam simile inuenimus, & non est hoc, ne quasi paremus nos talibus ibi perfrui, qualibus hic gaudemus, alioquin continentia nostra auaritia erit. Sunt enim homines qui inuitantur ad coenam opiparam, ubi multa & preciosa ponenda sunt, non prandent. Iam si quaras ab eis quare non prandent: respondent, leuissimus. Magnam opus, Christianum opus ieiunium: noli cito laudare, quare causam, negocium ventris agitur, non religionis. Quare ieiunant: Ne ventrem praecoccupent vilia, & non possint admittere preciosa. Ergo negocium gutturis gerit in ieiunio. Magna res: utique ieiunium contra ventrem & guttur pugnat, aliquando illis militat. Itaque fratres mei, si putatis aliquid tale habituros nos in illa patria ad quam nos exhortatur tuba caelestis, & propterea vos a praesentibus abstinete, ut illic talia copiosius recipia-

tis, sic estis quomodo illi qui ieiunant propter epulas maiores, & continent se a maiori incontinentia. Nolite ergo sic: ad aliquid vos ineffabile preparate, mundate cor ab omnibus affectionibus vestris terrenis & secularibus. Visuri sumus quiddam, quo viso beati erimus, & hoc solum nobis sufficiat. Et quid? Non manducabimus: immo manducabimus, & ipse erit cibus noster, qui & reficiat, & non deficiat. Tanquam iocundatorum omnium habitatio in te. Iam dictum est, unde iocundabimur. Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te. Laudemus & modo dominum, quantum possumus mixtis gemitibus, quia laudando eum desideramus eum, & nondum tenemus. Cum tenuerimus subtrahetur omnis gemitus, & remanebit sola & pura & aeterna laudatio.

In Psalmum octogesimumseptimum Enarratio.

RSALMI huius octogesimi & septimi titulus, habet aliquid quod nouum negocium disputatori afferat. Nusquam enim aliorum psalmorum positum est quod hic legitur: *Pro melech ad respondendum.* Nam de psalmo canticum, & canticum psalmi, aliam quid nobis videretur diximus: & filiis Chore visitatum in titulis psalmorum sapientissime tractatum est, & quid sit in finem: sed quod sequitur, *Pro melech ad respondendum*, hoc inuitatum habet iste titulus. *Pro melech* autem, Latine pro choro dici potest: melech enim verbo Hebraeo chorus significatur. Quid est ergo pro choro ad respondendum, nisi forte ut canenti chorus consonando respondeat: Sicut non istum solum, sed alios quoque psalmos credendum est esse cantatos, quamuis alios titulos acciperint, quod factum existimo causa varietatis, qua fastidium leuaretur. Non enim solus iste psalmus dignus est habitus ubi responderet chorus cum utique non sit solus de domini passione conscriptus. Aut si est alia causa cur tanta sit varietas titulorum, qua possit ostendi ita psalmos omnes esse praenotatos, qui sunt aliter atque aliter praenotati, ut nullius titulus valeat alicui alteri conuenire, ego eam fateor cum multum conatus essem, penetrare non potui. Et si quid de hac re legi ab eis dictum qui ante nos ista tractauerunt, non satisfecit expectationi siue tarditati meae. In quo igitur mysterio dictum mihi videatur, *Pro choro ad respondendum*: id est, ut canenti per chorum respondeatur, exponam. Domini hic passio prophetatur. Dicit autem Apostolus Petrus, Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum ut sequamur vestigia eius: hoc est respondere: dicit etiam Apostolus Ioannes, Sicut Christus pro nobis animam suam posuit, ita & nos debemus animam pro fratribus ponere, hoc est respondere. Chorus autem concordiam significat, quae in charitate consistit. Quisquis ergo quasi amulator dominicae passionis tradiderit corpus suum ut ardeat, si charitatem non habeat, non respondet in choro, & ideo nihil ei prodest. Proinde quemadmodum dicuntur in arte musica, sicut ea edocti homines Latine dicere potuerunt praecetor & succentor: praecetor scilicet, qui vocem praemittit in cantu: succentor autem, qui subsequente canendo respondet: ita in hoc canticum passionis praecedente Christum subsequitur chorus martyrum in finem caelestium coronarum. Hoc enim canitur filiis Chore, id est, imitatoribus passionis Christi, quoniam in Caluariae loco crucifixus est Christus, quae illius Hebraei nominis interpretatione perhibetur, id est, Chore. *Et hic est intellectus Eman, Israelita:* Quod in tituli huius ultimo positum est. Eman quippe interpretari dicitur fratres eius. Eos enim fratres suos Christus facere dignatus

1. Ioh. 3.

1. Ioh. 1.

1. Corin. 15.

Psal. 83.

Math. 25.

1. Corin. 11.

Psal. 83.

1. Al. amen.

1. Petri. 1.

1. Ioh. 3.

1. Corin. 13.

Math. 27.

G dignatus est, qui sacramentum crucis eius intelligunt, & non solum de illa nō erubescunt, verum etiā in illa fideliter gloriantur, non se de suis meritis extollentes, sed eius gratiā nō ingrati, vt vnicuique eorū dici possit, Ecce vere Israëlita in quo dolus nō est, sicut ipsum Israël scriptura sine dolo fuisse commendat. Iam itaque Christi vocem in prophetia præcinētis audiamus, cui suus chorus vel imitatione vel gratiarum actione respondeat. *Domine deus salutis meae, in die clamaui & nocte coram te. Intret in conspectu tuo oratio mea, inclina aurem tuam ad precem meam.* Oravit enim dominus, non secundum formam dei, sed secundum formam serui: secundum hanc enim & passus est. Oravit autem & cum in laetis rebus ageret, quod diei nomine: & cum in aduersis, quod noctis nomine significari arbitror. Ingressus orationis in conspectu dei, acceptatio eius est inclinatio auris dei misericors exauditio est: nam membra talia qualia nos habemus in corpore, nō habet deus. Est autem solita repetitio: nam quod est, Intret in conspectu tuo oratio mea: id ipsum est, Inclina aurē tuam ad precem meam. *Quoniam repleta est malis anima mea, & vita mea in inferno appropinquauit.* Audemus dicere animam Christi repletam malis, cum illa passionis afflictio in carne valuerit quicquid valuit: Vnde & ipse suos ad tolerantiam passionis accendens, & tanquam ad respondendum exhortans chorū suū, Nolite, inquit, timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere. An occidi anima à persecutoribus non potest, malis autem repleri potest: Quod si ita est, querendum quibus: non enim vitis per quā homini dominatur iniquitas, animam illam repletam possumus dicere: sed forte doloribus quibus anima suae carni in eius passione cōpatitur: enim vel ipse qui dicitur corporis dolor potest esse sine anima, quae ieiunabiliter imminente præcedit: anima, quae solius animae dolor est. Dolere ergo anima nō potest, sed corpore potest, dolere autē corpus sine anima nō potest. Cur itaque non dicamus non hominis peccatis, sed tamē humanis malis repletā fuisse animam Christi? De quo alius Propheeta dicit quod pro nobis soluerit: & Euāgelista, Assumpto, inquit, Petro & duobus filiis, Zebedaei cepit cōtristari & mœstus esse. Et ipse dominus de seipso, Tristis est anima mea vsque ad mortem. Hec futurum præuidens Propheeta psalmi huius conscripserat, videns eū loquentem: quoniam repleta est, inquit, malis anima mea & vita mea in inferno appropinquauit. Et tunc sententiam omnino verbis aliis explicauit, qua dictum est, Tristis est anima mea vsque ad mortem. Quod enim ait, tristis est anima mea: hoc dictū est, Repleta est malis anima mea. Et quod sequitur, vsque ad mortem: hoc dictū est, & vita mea in inferno appropinquauit. Hos autem humanæ infirmitatis affectus, sicut ipsam carnem infirmitatis humanæ, ac mortē carnis humanæ dominus Iesus, non cōditionis necessitate, sed miserationis voluntate suscepit, vt trāsfiguraret in se corp⁹ suū quod est Ecclesia, cui caput esse dignatus est, hoc est, membra sua in sanctis & fidelibus suis, vt si cui eorum inter humanas tentationes cōtristari & dolere cōtingeret, non ideo se ab eius gratia putaret alienū, & nō esse ista peccata, sed humanæ infirmitatis indicia, tanquā voci premissæ concinens chorus, ita corpus eius ex ipso suo capite addisceret. In hoc quippe corpore præcipuū membrorum Apostolū Paulum legimus, & audimus confidenter talibus malis repletam esse animā suam, cū dicit tristitiam sibi esse magnam & continuum dolorem

cordi suo pro fratribus suis secundum carnē, qui sunt K Israëlita. Pro quibus si contristatū dicamus & dominū cū eius passio propinquaret, in qua illi se immanissimo scelestis fuerant obligaturi, non incongrue nos dicere existimo. Denique illud quod in cruce dixit, Pater ignosce illis quia nesciunt quid faciūt: etiam in isto psalmo deinceps dicitur, *Deputatus sum cum descendentibus in lacum*: Vtiq; à nescientibus quid facerent, qui cū sic mori putauerunt, vt moriuntur homines ceteri, tanquam necessitati subditum atq; illa necessitate deuictum. Lacum enim dixit, vel miseriae, vel inferni profunditatē,

Factus sum, inquit, sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber. In his verbis maxime persona domini apparet.

Quis enim alius inter mortuos liber, nisi in similitudine carnis peccati inter peccatores solus sine peccato?

Vnde illis qui se insipienter liberos putabāt, Omnis, ait, qui facit peccatum, seruus est peccati. Et quia per eum qui non habebat peccatum, oportebat liberari à peccatis, Si vos, inquit, filius liberauerit, tunc vere liberi eritis. Hic ergo inter mortuos liber, qui in potestate habebat ponere animā suam, & iterū sumere eam, à quo eā nemo tollebat: sed eam ipse voluntate ponebat, qui etiā carnē suam tanq̄ solutum ab eis templum resuscitare poterat cū volebat: Quem passurum cū omnes deseruissent, solus non remansit, quia pater eum nō deseruit, sicut ipse testatur: ab inimicis tamen pro quibus oravit nescientibus, quod faciebāt & dicentibus, Alios saluos fecit, seipsum nō potest: si filius dei est descendat nunc de cruce, & credimus ei: saluum faciat eum si vult eū: factus est, id est, existimatus est tanq̄ homo sine adiutorio. *Tanquam vulnerati dormientes in sepulchro.* Sed addidit, *Quorum non meministi adhuc.* Vbi est domini Christi à ceteris mortuis animaduertenda discretio. Nam & ipse vulneratus est, & mortuus positus in sepulchro: sed illi qui nesciebant quid faciebant, quis esset utiq; nescientes, similem illū putauerunt aliis vulnere occisis, & dormientibus in sepulchro, quorum deus adhuc non meminit, id est, quorū nondum tempus resurgēdi aduenit. Ideo nāq; mortuos cōsuevit scriptura dicere dormientes, quia euigilatos, id est, resurrecturos vult intelligi. Sed hic vulneratus & dormiens in sepulchro, die tertio euigilauit, & factus est sicut passer singularis in tecto, id est, ad dexteram dei patris in cælo: nec iam moritur, & mors ei ultra non dominabitur. Vnde longe distat ab eis, quorum ad talem resurrectionem deus nō meminit adhuc. Quod enim præcedere oportebat in capite, corpori seruatur in finem. Tunc autem dicitur deus meminisse quando facit, tunc obliuisci quando non facit: nam neq; obliuio cadit in deū, quia nullo modo mutatur: neq; recordatio, quia non obliuiscitur: Factus sum ergo ab eis nescientibus quod faciebāt, tanquā homo sine adiutorio, cum essem inter mortuos liber: factus sum ab eis nescientibus quod faciebāt, velut vulnerati dormientes in sepulchro. *Et ipsi expulsi sunt de manu tua.* Id est, cū hæc ab eis factus sum, ipsi expulsi sunt de manu tua, ipsi adiutorio manus tuæ priuati sunt, qui me sine adiutorio esse putauerunt. Foderunt enim, sicut dicit in alio psalmo, antefaciem meā foueam, & inciderunt in eam. Melius enim sic intelligendū existimo, q̄ vt id quod dictū est, Et ipsi expulsi sunt de manu tua, ad illos referatur dormientes in sepulchro, quorū non meminit adhuc, cum sint in eis iusti, quorū licet nō meminerit adhuc vt resurgāt, de his tamen dictū est, Iustorū animæ in manu dei sunt, hoc est, habitāt in adiutorio altissimi, & in p̄tectione dei cæli commo-

1047.1

Matth. 10.
3. sc. dist. 15
Sed quia.

Isa. 53.

Matth. 26.

Ibidem.
3. sc. dist. 15
Sed quia.

Roma. 9.

Luce. 23.

Roma. 1.
Ioan. 2.

Ioan. 10.

Ioan. 11.

Ioan. 14. & 16.

Matth. 27.

Ibidem.

Psal. 107.
M

Roma. 6.

Psal. 56.

Sapient. 3.
Psal. 90.

A commoratur. Sed illi expulsi sunt de manu dei, qui dominum Iesum Christum de manu eius expulsum esse crediderunt, quia cum inter iniquos deponi occidere potuerunt.

Posuerunt me, inquit, in lacu inferni: vel potius, in lacu inferno. Sic enim est in Greco. Quid est autem lacus infernus, nisi profundissima miseria, qua non sit profundior? Unde alibi dicitur, Eduxisti me de lacu miseriae. *In tenebris & in umbra mortis.* Posuerunt utique, id est, existimantes, quando quod faciebant nesciebant, & ignorabant eum quem nemo principum huius seculi cognovit. Umbra enim mortis, nescio utrum mors corporis hic intelligenda sit, an illa potius de qua scriptum est, Qui sedebant in tenebris & umbra mortis, lux orta est eis: quia credendo in lucem & in vitam, ex tenebris & morte impietatis educti sunt. Talem ergo illi qui nesciebant quod faciebant deum putauerunt, & inter tales nesciendo posuerunt, qualibus ne hoc essent ipse subuenit. *In me confirmata est indignatio tua:* Vel sicut alij codices habent, ira tua: vel sicut alij, furor tuus. Quod enim Graece positum est θυμὸς, diuersae interpretati sunt nostri: nam ubi Graeci codices habent θυμὸς, ibi iram Latine dicere nullus ferè dubitauit interpretari. Vbi autem θυμὸς positum est, plerique non putauerunt iram esse dicendam, cum magni auctores Latinae eloquentiae de philosophorum Graecorum libris etià hoc irae nomine verterint in Latinum: neque de hac re diu disputandum est, cui tamen si & nos aliud nomen adhibere debemus, tolerabilius indignationem dixerim quam furor. Furor quippe sicut se Latinum habet eloquium, non solet esse sanorum. Quid ergo est, in me confirmata est ira tua, nisi quemadmodum illi putauerunt, qui dominum gloriae non cognouerunt? Apud eos enim sic erat, quod ira dei non solum commota, verum etiam confirmata fuerit super eum, quem usque ad mortem, nec quamlibet mortem, sed quam execrabilis praeter ceteris habebant, id est, usque ad mortem crucis perducere potuerunt: unde dicit Apostolus, Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictus: scriptum est enim, Maledictus omnis homo qui pendet in ligno. Et ideo cum eius obedientiam usque ad extremam humilitatem commendare vellet, humiliavit, inquit, semetipsum, factus obediens patri usque ad mortem. Quod cum parum videretur, adiecit: mortem autem crucis. Propter hoc quantum mihi videtur, etiam in isto Psalmo talis versus sequitur: *Et omnes suspensiones tuas:* Vel sicut quidam sunt interpretati: *Omnes fluctus tuos:* Aut sicut alij: *Omnes elationes tuas super me induxisti.* Scriptum est enim & in alio Psalmo, omnes suspensiones tuas, & fluctus tui super me ingressi sunt: vel sicut quidam melius translulerunt, super me transierunt ἀλλόθεν enim est in Greco non εἰς ἡλθεῖν. Vbi ergo vtrūque positum est, & suspensiones & fluctus, non ibi potuerunt pro suspensionibus fluctus poni. Quae duo sic exposuimus, ut suspensiones diceremus comminationes, fluctus autem iam ipsas passiones: quae vtraque veniunt de iudicio dei. Sed illic dictum est, Omnes super me transierunt: hic vero, Super me omnes induxisti. Illic ergo & si quaedam acciderunt, omnia tamen mala quae illis verbis intelligi voluit, super me transierunt dixit: hic vero, super me induxisti. Transcunt enim sine quae non attingunt sicut suspensiones, sine quae attingunt sicut fluctus. Cui autem non ait, omnes suspensiones super me transierunt, sed super me induxisti, omnia quae impendebant euenisse significat. Impendebat autem quoad in prophetia futura imminere omnia, quae de illius passione

ne praedicta sunt. *Longe, inquit, fecisti notos meos à me.* Si D eos quos nouerat acceperimus dictum esse notos meos, omnes erunt: nam quem ille non nouerat? Sed eos dicit notos, quibus & ipse notus erat, quantum eum tunc nosse potuerunt, certe vel haecenus quod sciebant eum innocentem, etiam si hominem tantummodo & non deum putabant, quantum & bonos quos probaret, hic notos dicere potuerit: sicut malos quos improbaret ignotos, quibus in fine dicturus est, non noui vos. Quod

vero adiungit: *Posuerunt me abominationem sibi:* Possunt & illi quidem intelligi quos notos sibi dixit, quia & ipsi genus illius mortis horrebant: sed melius intelligitur de his, de quibus suis persecutoribus superius loquebatur: *Traditus sum, inquit, & non egrediebar.* Vtrum quia

foris erant discipuli eius quando ipse intus iudicabatur, an potius, non egrediebar, altius dictum debemus accipere, id est, in interioribus meis latebam, non ostendebam, quis essem, non propalabar, non manifestabar? Et ideo sequitur, *Oculi mei infirmati sunt ab inopia.* Nam

quos eius oculos intellecturi sumus? Nam si exteriores E in carne in qua patiebatur positos, non eos in eius passione legimus infirmatos ab inopia, id est, tanquam fame, ut afolet, languisse. Post coenam quippe suam traditus, & eodem die crucifixus est. Si interiores, quomodo infirmati sunt ab inopia, cum in eis esset lux in deficientibus: Sed nimirum oculos suos dixit membra, quae in suo corpore cui caput est, ipse clariora & eminentiora & praecipua diligebat. De quo corpore Apostolus loquens, & de nostro corpore similitudine adhibens, ait, Si totum corpus oculus, ubi auditus? Si totum corpus auditus, ubi odoratus? Si fuissent omnia unum membrum, ubi corpus? Nunc autem membra, unum autem corpus. Non potest dicere oculus, manus, opus vobis non habeo. Et si dixerit manus, quod non est oculus, non sum de corpore, num ideo non est de corpore? Quid autem his verbis vellet intelligi, euidens est: *Explicit dicens.* Vos autem

estis corpus Christi & membra. Quapropter & illi oculi, id est, sancti Apostoli, non reuelauerat caro & sanguis, sed pater eius. *Explicit dicens.* Tu es Christus filius dei. Videntes eum tradidit ac tanta perpeti mala, quomodo eum videbant quale volebant, quia non egrediebatur, id est, non manifestabatur in virtute & potentia sua, sed in suis interioribus occultis omnia quasi sapienter atque impotens sufferebat, infirmati sunt ab inopia velut subtracto sibi cibo suo, lumine.

Et exclamauit, inquit, ad te domine. Hoc quidem & apertis me fecit cum penderet in ligno. Sed quod sequitur, *Tota die expandi manus meas ad te,* quomodo oporteat accipi, merito quaritur. Si enim in eo quod ait, expandi manus meas, crucis patibulum intellexerimus, quomodo intellecturi sumus, tota die? Nihilquid tota die pependit in ligno, cum & nox ad totum diem pertineat? Si autem hoc loco diem voluit intelligi, qui praeter noctem dies appellari solet, etiam talis dici quando crucifixus est, iam pars prima & non parua transierat. Si autem diem pro tempore positum velimus accipere, maxime quia hoc nomen genere foeminino posuit, quod in Latino eloquio non nisi tempus significare solet: quantum in Greco non ita sit, semper quippe in ea lingua dies foeminino genere dicitur, & ideo nostro sic interpretari puto, arctius quaestio colligabitur. Quomodo enim toto tempore, si nec saltim uno toto die manus extendit in cruce? Porro si totum pro parte accipiendum esse dicamus, quia isto genere locutionis ut etiam sancta scriptura consuevit, non mihi occurrit exem-

G plum, totum pro parte etiam tunc posse accipi, quādo ipsum verbum additur, & dicitur totum: nam & in eo quod dixit dominus in Euāgelio, Sic erit & filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus, ideo totū pro parte nō insolēter accipitur, quia nō ait, totis tribus diebus, & totis trib⁹ noctib⁹. Vnus quippe medius fuit totus dies, duorū autē partes, primi vltima, vltimi prima. Si autē non crucem suā in hac propheta Psalmsi significauit his verbis, sed orationē quam eū ex forma serui fudisse deo patri Euangelio teste didicim⁹, vbi eū & lōge ante passionē, & sub die passionis, & in ipsa cruce orasse meminimus, nusq̄ hoc eum tota die fecisse legimus. Proinde conueniēter per extensas manus tota die continuationē honorū operum intelligere possumus, à quorū nunq̄ intentione cessauit. Sed quia solis prædestinatis ad aeternam salutē, non autem omnibus hominibus, nec ipsis inter quos facta sunt ei⁹ bona opera profuerunt, ideo consequenter adiecit:

Nunquid mortuis facies mirabilia? Hoc enim si de his dictum putauerimus quorū caro exanimis facta est, magna mirabilia facta sunt mortuis, cum quidam eorum etiam reuixerunt: Et q̄ dominus penetrauit inferna, atq; inde mortis victor ascendit, magnum mortuis miraculum factum est. Significat ergo isto verbo quo ait, Nunquid mortuis facies mirabilia, homines corde ita mortuos, vt eos ad vitam fidei tanta Christi mirabilia non mouerent. Neq; enim propterea dixit non eis fieri mirabilia, quia non ea vident, sed quia non eis profunt: nam sicut hic ait, Tota die expandi manus meas ad te: quia omnia opera sua nō nisi ad voluntatem patris refert, sapissime se contestās ideo venisse, vt voluntatem patris impletet: ita quia eadē opera etiam infidelis populus vidit, alius Propheta dicit, Tota die expandi manus meas ad populū non credentem & contradicentem: ipsi sunt mortui quibus nō sunt facta mirabilia, nō quōd ea non viderunt, sed quōd per ea non reuixerūt. Quod autem sequitur: *Aut medici exuscitabunt, & confitebuntur tibi:* Id est, quia non à medicis exuscitabuntur homines, vt confiteatur tibi. In Hebræo quidem aliter se habere firmatur: non enim medici, sed gigantes esse perhibentur. Verum Septuaginta interpretes quorū auctoritas tanta est, vt non immerito propriū mirabilem

I consonantiā diuino spiritu interpretati esse credatur, de vocis similitudine qua in Hebræa lingua gigantes & medici penē eodem modo sonant, & exigua differētia distinguuntur, nō errore sed potius occasione, quomodo isto loco accipiendi essent gigantes significare voluerunt. Si enim superbos gigantū nomine insinuos intelligamus: de quibus dicit Apostolus, Vbi sapiēs, vbi scriba, vbi conquisitor huius seculi, nō fuit incongruū eosdē medicos nūcupari, velut per artē sapientiæ suæ promittentes animarum salutem. Cōtra quos dicitur, domini est salus. Si autem in bono acceperimus gigantes, quia & de ipso domino dictum est, Exultauit vt gigas ad currendam viam: q̄ ita sit gigas gigantum magnorum scilicet & fortissimorum, qui in eius Ecclesia spiritali robore excellent, sicuti est mons montiū: quia de illo scriptum est, Erit in nouissimis temporibus manifestus mons domini paratus in cacumine montium, sicut etiam sanctus sanctorum: nō est absurdum vt idem ipsi magni & fortes etiam medici vocētur: vnde dicit Apostolus Paulus, Si quomodo amulari potero carnē meam, vt saluos faciam aliquos ex illis. Sed etiam tales medici quanuis non de suo curēt, quia nec medici corporis curant de suo, tamē quantumlibet per fidele

ministerium opitulentur saluti, viuētes curare possunt, & non mortuos excitare: de quibus dictum est, Nunquid mortuis facies mirabilia: Nimis enim occulta dei gratia est, qua hominū mentes quodammodo reuiuiscūt, vt possint à quibuslibet eius ministris præcepta sanitatis audire. Quam gratiam cōmendat in Euangelio dominus dicens, Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me traxerit eum. Et paulopost aperti⁹ hoc ipsum repetens ait, Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt, sed sunt quidam ex vobis qui non credūt: deinde interponit Euangelista, Sciebat enim ab initio Iesus qui essent credituri, & quis traditurus esset eum. Et secutus atq; ipsius domini verba cōiungēs ait, Et dicebat, Propterea dixi vobis quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datū à patre meo: supra dixerat, Sed sunt quidam ex vobis qui nō credunt: & tanquam huius rei causam exponens, Propterea, inquit, dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à patre meo, vt ostēderet eam ipsam fidem qua credit, & ex morte sui cordis anima reuiuiscit, dari nobis à deo. Quantumlibet ergo ex ipsa excellentes verbi predicatorum & veritatis, etiā per miracula sua fortes, tanquam magni medici agāt cum hominibus, si mortui sunt, & tua gratia nō reuixerint, nunquid mortuis facies mirabilia, aut medici exuscitabunt, & hi quos exuscitabunt confitebuntur tibi? Hæc enim confessio indicat viuos, non sicut alibi scriptum est, A mortuo velut qui nō sit perit confessio. *Nunquid enarrabit quis in sepulchro misericordiam tuam, & veritatem tuam in perditione?* Subauditur quod supra dictum est, vt etiam iste versus ita se habeat ac si dictum sit, Nunquid enarrabit quis veritatem tuam in perditione? Misericordiam quippe & veritatem amat scriptura coniungere, maxime in psalmis. Quod vero ait, in perditione, alio verbo repetiuit quod supra dixerat, in sepulchro: sic enim dictum est, in sepulchro: vt intelligatur ij qui sunt in sepulchro, qui & superius significati sunt nomine mortuorum, vbi ait, Nunquid mortuis facies mirabilia? Animæ nanque mortuæ corpus sepulchrum est: vnde dominus in Euangelio talibus dicit, Similes estis sepulchris dealbatis, quæ foris apparet hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum & omni spurcitia: sic & vos à foris quidem apparetis hominibus iusti, intus autem pleni estis hypocrisis & iniquitate. *Nunquid cognoscitur in tenebris mirabilia tua, & iustitia tua in terra oblita?* Quod est in tenebris, hoc est in terra oblita. Infideles enim significatur nomine tenebrarum. Hinc dicit Apostolus, Fuistis enim aliquando tenebræ. Sic & terra oblita, homo est qui oblitus est deum. Potest nanque anima infidelis vsque ad tantas tenebras peruenire, vt dicat stultus in corde suo, nō est deus. Totus ergo iste sensus ita continuatur atque contexitur, Clamaui ad te domine inter passionem meam, tota die expandi manus meas ad te: id est, non desisti ad te glorificandum extendere opera mea. Cur ergo impij in me sæuiunt, nisi quia mortuis non facies mirabilia: id est, non eis commouentur ad fidem, nec medici eos exuscitabunt vt confiteantur tibi, in quibus occulta gratia tua non operatur qua trahuntur vt credant, quia nemo venit ad te, nisi qui te attraxeris: nam quis enarrabit in sepulchro misericordiam tuam: id est, animæ mortuæ, cuius mors iacet sub corporis pondere: & veritatem tuam in perditione, hoc est, in tali morte nihil bonū valenti credere atq; sentire: Nunquid enim in tenebris huius mortis, hoc est, in homine qui te obliuiscendo vitæ lumen amisit, tua mirabilia

Matth. 12.
Matth. 27.
Ioan. 6.
Esa. 56.
1. Corin. 1.
Psal. 3.
Psal. 18.
Esa. 2.
Danic. 2.
Rom. 11.

Ioan. 6.
Ibidem.
Vbi supra.
1. 1. 1. 1.
Ecclesi. 7.
Matth. 11.
Ephe. 5.
Psal. 13.
Ibidem.
Ioan. 6.

Arabilia & iustitia cognoscuntur: Occurrebat autē quaestio quā sit vsus illorū mortuorum, quid ex his agat deus ad vtilitatē corporis Christi quod est Ecclesia, vt in eis demonstratur, quā sit dei gratia in praedestinatīs, quī secundū propositū vocati sunt: vnde ipsum corpus in alio psalmo dicit, Deus meus misericordia eius praue-
psal. 38. ueniet me. Deus meus demonstrauit mihi in inimicis meis. Ergo & hic sequitur ac dicit, *Et ego ad te domine clamaui.* In quibus verbis iam intelligēdus est dominus Christus ex voce corporis sui loqui, id est, Ecclesia.
Ephes. 1. Quid est enim, & ego, nisi quia fuim⁹, & nos aliquādo natura filij irae, sicut & ceteri: Sed ad te clamaui vt saluus essem. Quis enim me discernit ab alijs filiis irae, cū Apostolum audiam ingratos terribiliter increpantem ac dicentē, Quis enim te discernit? Quid autem habes quod nō accepisti? Si autē accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Domini est salus, Gigas autē in multitudine virtutis suae non erit saluus, sed sicut scriptū est, Qui inuocauerit nomē domini, saluus erit. Quomodo autem inuocabunt, in quē non crediderunt? Aut quomodo credent ei quem nō audierunt? Quomodo autē audient sine praedicatōe? Aut quomodo praedicabunt si non mittantur? Sicut scriptū est, Quā speciosi pedes eorum qui annunciat pacem, qui annunciat bona. Ipsi sunt medici curatēs à latronibus sauciātū, sed domin⁹ perduxit eum ad stabulum: quia ipsi sunt etiā operatēs in agro dominico, nec tamē qui plātat est aliquid, aut qui rigat, sed qui incrementum dat deus. Ideo & ego ad dominum clamaui, hoc est, dominum vt saluus essem inuocaui. Quomodo autē inuocarem, nisi crederem? Quomodo crederem, nisi audirem? Sed vt audita crederem ipse me attraxit, quia in occulto à morte cordis nō quilibet medicus, sed ipse excitauit. Namq; multi au-
1. Corin. 4. dierūt, quia in omnem terrā exiit sonus eorum, & in fines orbis terrae verba eorum. Sed nō omniū est fides, & nouit dominus qui sunt eius: ac per hoc nec credere potuissim, nisi me dei misericordia preuenisset: & quia mortuos suscitāt, & vocat ea quae nō sunt, tanquam ea quae sunt, me in occultis vocando & suscitādo, & trahendo à tenebris eduxisset, & ad lumen fidei perduxisset. Ideo sequitur, *Et mane oratio mea praue-
 nient te.* iam mane posteaquā nox infidelitatis & tenebrae trāsierūt. Quod mane vt mihi esset, misericordia quidem tua praue-
 nit me. Sed quia restat illa clarificatio, vbi illuminabuntur occulta tenebrarum, & manifestabuntur cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuiq; à te: nūc autem in ista vita, in ista peregrinatione, in hac luce fidei, quae in cō-
 paratione tenebrarum infidelium iam dies est, sed in comparatione diei, vbi videbimus facie ad faciem, adhuc nox est, adhuc oratio mea praue-
 nit te. Vt autem ista feruescat & exerceatur oratio, quod nobis quātum expediat nullis, vt opinor, verbis explicari potest, dif-
 fertur bonū quod in aeternum dabitur, & mala transitoria crebescunt. Ideo sequitur, *Vt quid domine repulisti orationem meam?* Hoc & illis verbis dictū est, Deus meus respice in me, vt quid me dereliquisti? Causa cognoscenda proposita est, nō tanquā sine causa hoc faceret dei occulta sapiētia: ita & hic, Vt quid domine repulisti orationem meā? Huius tamen rei causa si diligenter aduertatur, iam superius indicata est. Ad hoc enim oratio sanctorū dilatione tanti beneficii, & tribulationum aduersitate quasi repellitur, vt tanq̄ ignis flatu repercussus inflammetur ardentius. Exequitur itaq; breuiter etiā tribulationes corporis Christi. Neq; enim in solo capite factae sunt, cū & Saulo dictum sit, Quid

me persequeris? Et ipse iam Paulus tanquam electum D membrū in eodem corpore positus dicat, vt suppleā, quae desunt: pressuram Christi in carne mea. Vt quid ergo domine repulisti orationem meā? Auertisti faciem tuā à me: inops sum ego & in laboribus à iuuetute mea, exaltatus autē humiliatus sum, & cōturbatus. In me transierunt ira tua, & terrores tui conturbauerunt me. Circundederunt me sicut aqua tota die, circundederunt me simul. *Elongasti à me amicum & proximū & nos meos à miseria.* Contigerūt & contingunt omnia haec in membris corporis Christi, & auertit deus ab orantibus faciē, nō exaudiendo ad id quod volunt, quādo sibi nesciunt nō expedire quod petunt. Et inops est Ecclesia cum esurit & sitit, peregrina vnde saluetur in patria, & in laboribus est à iuuetute sua. Ipsum enī corpus Christi & in alio Psalmo dicit, Sepe expugnauerūt me à iuuetute mea. Et ad hoc exaltatur etiā in seculo isto quaedam membra eius, vt in eis sit maior humilitas, & super ipsum corpus, id est, vnitatem sanctorum atq; fidelium cui caput est Christus, transeunt ira dei, nō autem manent: quia non de fidei, sed de infidei dictum est, Ira dei manet super eum. Et terrores dei cōturbant infirmitatē fidelium, quia omne quod accidere potest, etiā si non accidat, prudēter timetur. Et aliquando terrores ipsi ita conturbant animū cogitantis circūpendentibus malis, vt sicut aqua vndiq; circūfluere videatur, & simul circūdare metuentē. Et quia Ecclesiae in hoc mūdo peregrināti ista nō desunt, dūmodo in his, modo in illis membris eius vsquequaq; contingunt, ideo dixit, tota die, continuationē significans temporis, donec finiatur hoc seculū. Et saepe amici & noti petulantantes secundum seculū, sanctos fortitudine deserunt: de quibus dicit Apostolus, Omnes me dereliquerunt, nō illis imputetur: sed vt quid haec omnia, nisi vt oratio huius sancti corporis mane, id est, post noctem infidelitatis in luce fidei preueniat deum, donec veniat salus illa in cuius nondum re, sed iam spe salui facti sumus, eamq; cum patientia fideliter expectamus, vbi nec repellat dominus orationem nostrā, quoniam tūc nihil erit petendum, sed quicquid recte petum est obtinendum? Nec faciē suam auertat à nobis, quoniam videbimus eū sicuti est. Nec inopes erimus, quia copia nostra ipse deus erit, omnia in omnibus: nec laborabimus, quia nulla remanebit infirmitas. Nec exaltati humiliabimur & cōturbabimur, quia nulla ibi erat aduersitas: nec iram dei vel transeuntē sustinebimus, quia in eius benignitate manētes manebimus: nec terrores eius nos conturbabunt, quia promissa reddita nobis obuiabūt: nec territus longe fiet à nobis notus & amicus, vbi nullus erit qui timeatur inimicus.

In Psalmo octuagesimo octauo Enarratio.

PSALMV M istum de quo loqui proposuimus charitati vestrae, donāte domino, accipite de spe, quā habemus in Christo Iesu domino nostro, & erigite animos, quia ille qui promisit ita cetera cōpleturus est, vt multa cōpleuit. Dat enim nobis ad eū fiduciā, non meritū nostrū, sed illius misericordia. Et ipse est quantū arbitror, *Intellectus Ethan Israelite.* Vnde iste psalmus titulū accepit. Audieras enim quis homo fuerit qui vocabatur Ethan: interpretatio tamen nominis huius robustum indicat. Et nemo in hoc seculo robustus est, nisi in spe promissionis dei. Quantum enim attinet ad merita nostra, infirmi sumus: quantum ad eius misericordiam, robusti sumus. Itaque iste infirmus in se, robustus in misericordia dei, inde cepit:

D iiii Concis

G

Concio prima de prima parte Psalmi.

Misericordias tuas domine in aeternum cantabo. In generatione & generationem annuntiabo veritatem tuam in ore meo. Obsequantur membra, inquit, mea, domino meo loquor, sed tua loquor, annuntiabo veritatem tuam in ore meo. Si non obsequor, seruus non sum: si a me loquor, mendax sum. Ergo ut & abs te dicam, & ego dicam, duo quaedam sunt. Vnum tuum, vnum meum: veritas tua, os meum. Quam ergo veritatem annunciet, quas misericordias cantet, audiamus. Quoniam dixisti, in aeternum misericordia edificabitur.

Hier. 1.

Hoc canto, haec est veritas tua, huic annuntiandae seruit os meum: quoniam dixisti, in aeternum misericordia edificabitur. Sic, inquis, edifico ut non destruiam: quoniam quosdam sic destrues, ut non edifices: quosdam vero sic destrues, ut edifies. Nisi enim quidam destrueretur, ut edificarentur, non diceretur Hieremias, Ecce posui te ad destructionem, & ad edificationem. Et utique omnes qui idola colebant & lapidibus seruibant, in Christo non edificarentur, nisi in pristino errore destruerentur. Rursus nisi quidam ita destruerentur ut non edificarentur, non diceretur, Destrues eos & non edificabis illos. Propter eos ergo qui destruuntur & edificantur, ne putarent edificationem qua edificantur, esse temporalem, sicut temporalis fuit ruina in qua destruuntur, tenuit se iste cuius os seruit veritati dei, ad ipsam veritatem dei. Ideo annuntiabo, ideo dico, Quonia dixisti, securus homo dico, quonia tu deus dixisti, quia & si ego in verbo meo fluctuarem, verbo tuo confirmarer, quoniam dixisti. Quid dixisti? In aeternum misericordia edificabitur. In caelis preparabitur veritas tua. Quomodo superius, ita in consequentibus, Misericordias tuas domine, inquit, in aeternum cantabo, in generatione & generationem annuntiabo veritatem tuam in ore meo. Dixit misericordias, dixit veritatem, ita rursus utrumque coniunxit: quoniam dixisti, in aeternum edificabitur misericordia, in caelis preparabitur veritas tua. Et hic repetiuit misericordiam & veritatem, Vniuersa enim via domini misericordia & veritas. Neque enim exhiberetur veritas impletionem promissorum, nisi praeceperet misericordia in remissione peccatorum. Deinde quoniam populo Israel etiam secundum carnem venienti de semine Abraham promissa erant multa prophetice, & ita ille populus propagatus est in quo impleverunt promissa dei, non autem clausit deus fontem bonitatis suae etiam in alienigenas gentes, quas sub angulis constituerat, portioem sibi facies populum Israel: In haec duo & Apostolus districte distribuit misericordiam domini & veritatem. Ait enim Christum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem dei ad confirmandas promissiones patrum. Ecce quia non fefellit deus, ecce quia non repulit deus plebem suam quam praesciuit. Etenim cum de casu Iudaeorum ageretur, ne quis putaret sic illos improbatos, ut nihil frumenti ex illa ventilatione in horreum mitteretur: ait Apostolus, Non repulit deus plebem suam quam praesciuit: nam & ego Israelita sum. Si totum illud spinax fuerunt, vnde hoc granum vobis loquor? Ergo impleta est veritas dei in iis, qui ex Israelitis crediderunt, & venit vnus paries ex circumcisione applicans se ad lapidem angularem. Sed ille lapis angulum non faceret, nisi alium parietem ex gentibus susceperet. Ille itaque paries tanquam proprie pertinet ad veritatem, iste autem alius ad misericordiam. Dico enim, inquit, Iesum Christum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem dei ad confir-

Psal. 27.

Psal. 24.

Roma. 15.

Roma. 11.

Ibidem.

Ephes. 2.

Roma. 15.

firmandas promissiones patrum, gentes autem super K misericordia glorificare deum. Merito in caelis preparabitur veritas tua. Etenim omnes illi Israelitae vocati Apostoli, caeli facti sunt qui enarrant gloriam dei. De his caelis dicitur, Caeli enarrant gloriam dei, & opera Psa. 117. manuum eius annunciat firmamentum: ut noueritis de his caelis dici, certe de his in consequenti expressius dictum est, Non sunt loquela neque sermones quorum non audiantur voces eorum. Quare quorum, non inuenis nisi caelorum. Si ergo Apostoli sunt, quorum in omnibus loquelis vox audita est, ipsi sunt de quibus dictum est, In omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terrae verba eorum: quia etiam assumpti hinc sunt antequam Ecclesia impleteret orbem terrarum, tamen verba eorum peruenirent usque ad terminos orbis terrarum. Bene accipimus in his impletum quod nunc legimus, In caelis preparabitur veritas tua. Disposui testamentum electis meis. Dixisti, intellexisti, hoc totum dixisti, Disposui testamentum electis meis. Quod testamentum, nisi nouum testamentum? Quod testamentum, nisi quo renouatur ad nouam hereditatem? Quod testamentum, nisi cuius hereditatis desiderio & amore cantamus canticum nouum? Disposui, inquit, testamentum electis meis: Iu. L. rani David seruo meo. Quam securus loquitur ille qui intelligit, cuius os seruit veritati? Quoniam dixisti, securus loquor. Si securum me facis quia dixisti, quanto securior es quia iurasti? Dei quippe iuratio, promissionis est confirmatio. Bene prohibetur homo iurare, ne consuetudine iurandi, quia potest homo falli, etiam in periurium prolabatur. Deus solus securus iurat, quia falli non potest. Videamus ergo quid iurauerit deus. Iuravi, inquit, David seruo meo: Usque in aeternum preparabo semen tuum. Semen David quod est nisi semen Abraham? Quod autem semen Abraham? Et semini tuo, inquit, quod est Christus. Sed forte ille Christus caput Ecclesiae, saluator corporis, semine est Abraham, & ideo David: nos autem non sumus semen Abraham. Immo vero sumus, sicut Apostolus ait, Si autem vos Christi, ergo Abraham semen estis, secundum promissionem haeredes. Sic ergo hic accipiamus fratres, usque in aeternum preparabo semen tuum, non tantum illam carnem Christi natam ex Maria virgine, sed etiam nos omnes credentes in Christo. Illius enim capitis membra sumus, non potest hoc corpus decollari. Si in aeternum caput, in aeternum gloriantur & membra, ut sit ille Christus integer in aeternum. Usque in aeternum preparabo semen tuum: Et edificabo in generationem & generationem sedem tuam. Putamus hoc dixit, in aeternum, quod in generationem & generationem, quoniam & supra dixerat, in generationem & generationem annuntiabo veritatem tuam in ore meo. Quid est, in generationem & generationem? In omnem generationem. Non enim totiens repetendum erat verbum, quotiens generatio venit & transit. Ergo multiplicatio generationum in repetitione significata & commendata est. An forte duae generationes sunt intelligendae sicut nostis, sicut iam insinuatam vestrae charitati retinetis: Est enim generatio nunc carnis & sanguinis, erit generatio futura in resurrectione mortuorum. Praedicatur hic Christus, praedicabitur ibi: sed hic praedicatur ut credatur, ibi praedicabitur ut videatur. Aedificabo in generationem & generationem sedem tuam. Nunc autem Christus habet in nobis sedem suam, aedificata est sedes eius in nobis: nisi enim sederet in nobis, non nos regeret: si ab illo autem non regeremur, a nobis ipsis praecipitaremur. Sedet ergo in nobis, regnas in nobis: sedet

Psal. 117.

Roma. 10.

Iu. L.

Math. 5.

Galat. 3.

Ephes. 5.

Galat. 3.

M

A bis: sed et iam in illa generatione quæ fuerit ex resurrectione mortuorum. In æternum Christus regnabit in sanctis suis: hoc promisit deus, hoc dixit deus: si parum est, hoc iuravit deus. Quia ergo non secundum merita nostra, sed secundum illius misericordiam firma est promissio, nemo debet cum trepidatione prædicare, unde non potest dubitare. Fiat ergo in cordibus nostris robur illud, unde Ethan nomen accepit robustus corde: prædicemus veritatem dei, eloquium dei, promissam dei, iurationem dei, & his modis omni ex parte firmati prædicemus, & portando deum cæli sumus. *Confitebuntur cæli mirabilia tua domine.* Non merita sua confitebuntur cæli, sed confitebuntur mirabilia tua domine. In omni enim misericordia peccatorum, in iustificatione impiorum, quid laudamus nisi mirabilia dei? Laudas quia resurrexerunt mortui, plus lauda quia redempti sunt perditii. Quæ gratia, quæ misericordia dei? Vides hominem heri voraginem ebriositatis, hodie ornamentum sobrietatis: vides hominem heri cœnum luxurie, hodie decus temperantiæ. Vides hominem heri blasphematores dei, hodie laudatores dei: vides hominem heri seruum creaturæ, hodie cultorem creatoris.

B Ab istis omnibus desperationibus ita homines cōuertuntur: non respiciant ad merita sua, fiant cæli. Confiteantur cæli mirabilia eius, à quo facti sunt cæli. Quoniam videbo, inquit, cœlos opera digitorum tuorum. Confitebuntur cæli mirabilia tua domine. Et ut noueritis, quia cæli confitebuntur, videte ubi cōfitebuntur: sequitur enim, *Et veritatem tuam in Ecclesia sanctorum.* De cœlis ergo nulla dubitatio est, quòd intelligantur prædicatores verbi veritatis. Et ubi confitebuntur cæli mirabilia tua & veritatem tuam? In Ecclesia sanctorum. Excipiat Ecclesia rorem cœlorum, sitienti terræ pluant cæli, & germinet excipiens pluiam germina bona, opera bona, ne pro bona pluuia det spinas, & pro horreo expectet ignem, Confitebuntur cæli mirabilia tua domine, & veritatem tuam in Ecclesia sanctorum. Cæli ergo confitebuntur mirabilia tua, & veritatem tuam. Totum quicquid prædicant cæli, ex te est, & de te est, & ideo securi prædicant. Norunt enim quæ prædicant, quia nō possunt de prædicato erubescere. Quid prædicant cæli? Quid confitebuntur in Ecclesia sanctorum?

C *Quoniam quis in nubibus æquabitur domino?* Hęc cœli confitebuntur, hoc cæli pluent: Quid? Quoniam quis in nubibus æquabitur domino? Inde securi prædicatores, quoniam nemo in nubibus æquabitur domino. Magna laus vobis videtur fratres, non æquari nubes creatori. Si intelligatur sine misterio ad literam, non magna laus est, domino non æquari nubes. Quid enim? Stellæ quæ sunt supra nubes æquantur domino? Quid enim? Sol & luna, angeli, cæli comparari poterunt domino? Quid est quod pro magno ait, Quoniam quis in nubibus æquabitur domino? Intelligimus fratres nubes istas sicut cœlos, prædicatores esse veritatis, Prophetas, Apostolos, annunciatōres verbi dei. Nam ista omnia genera prædictorum nubes esse dictas ex illa propheta intelligimus, ubi deus iratus vineæ suæ dixit, Mandabo nubibus meis ne pluāt super eam imbrem. Quam vineam explicat & designat apertissime dicens, Vineam domini sabaoth, domus Israël est. Ne tu aliter intelligas vineam, & relictis omnibus significatis terrā scruteris: Vineam, inquit, domini sabaoth, domus Israël est. Non intelligat aliud, sed intelligat domus Israël se esse vineam meam: se intelligat mihi nō dedisse vnam, sed spinas: se intelligat ingratham extitisse plantatori atque

cultori, ingratham extitisse irrigatori. Ergo si vinea domini sabaoth domus Israël est, quid dixit iratus? Mandabo nubibus meis ne pluāt super eam imbrem. Et reuera ita fecit: nisi sunt Apostoli tanquam nubes ut pluerent Iudæis, & illi verbum dei repellentes, quia pro vuis spinas dederunt, dixerunt Apostoli, Ad vos missi eramus, sed quia repulistis verbum dei, imus ad gētes. Ex illo cœperunt nubes non pluerē pluiam super vineam illam. Si igitur nubes prædicatores sunt veritatis, quæramus primo quare sint nubes: lidem quippe cæli, lidem nubes: cæli propter fulgorem veritatis, nubes propter occulta carnis: nubes enim omnes nebulosæ sunt propter mortalitatem, & veniunt & transeunt propter ipsa occulta carnis, id est, occulta nubium: ait Apostolus, Nolite ante tempus quicquam iudicare, donec veniat dominus & illuminet abscondita tenebrarum. Nūc ergo quid loquatur homo vides, quid gestet in corde non vides. Quod exprimitur de nube vides, quod seruat in nube nō vides. Cuius enim oculi nubem penetrant? Ergo nubes in carne prædicatores veritatis. Venit & ipse omnium creator in carne. Sed quis in nubibus æquabitur domino? *Et quis similis erit domino in filiis dei?* Ergo nemo in filiis dei similis erit filio dei. Et ipse dictus est filius dei, & nos dicti sumus filij dei. Sed quis erit similis domino in filiis dei? Ille vnicus, nos multi. Ille vnus, nos in illo vnum. Ille natus, nos adoptati: ille ab æterno filius vnigenitus per naturam, nos à tempore facti per gratiam: ille sine vilo peccato, nos per illum liberati à peccato. Quis ergo in nubibus æquabitur domino, aut quis similis erit domino in filiis dei? Dicimur nubes propter carnem, & sumus prædicatores veritatis propter imbrem nubium. Sed caro nostra aliter venit, caro illius aliter. Dicimur & filij dei, sed ille aliter filius dei. Illius nubes ex virgine, ille filius ex æternitate equalis patri. Quis ergo in nubibus æquabitur domino, aut quis similis erit domino in filiis dei? Dicat ipse dominus vtrum similem inueniat, *Quæ me dicunt homines esse filiū hominis?* Ecce enim quia videor, quia cōspicior, quia inter vos ambulo, & fortasse præsentia vilui, dicite quem me dicunt homines esse filium hominis? Certe quem filium hominis vident, nubem vident: dicant vel dicite, quem me dicunt homines esse? Et responderunt dicta hominum, Alij dicunt Hieremiam, alij Heliam, alij Ioannem Baptistam, aut vnū ex prophetis. Nominatæ sunt multæ nubes & filij dei. Etenim quia iusti & sancti, utique & ipsi filij dei: Hieremias, Helias, Ioannes, filij dei & nubes, quia prædicatores dei. Dixistis quas nubes me homines esse putent, & in quibus filiis dei me homines numerent, dicite, & vos, quem me dicitis esse? Respondēs Petrus pro omnibus, pro vnitæ vnus, Tu es, inquit, Christus filius dei viui. Quoniam quis in nubibus æquabitur domino, aut quis similis erit domino inter filios dei? Tu es Christus filius dei viui, non quomodo filij dei, qui tibi non æquantur. Venisti in carne, sed non quomodo nubes, quæ tibi non æquantur. Quis enim tu cui responderet, Tu es Christus filius dei viui, quem putauerunt alij homines nō sancti, non iusti, vnum ex Prophetis, aut Heliam, aut Hieremiam, aut Ioannem Baptistam? Quis ergo es tu? Audi quod sequitur, *Deus glorificandus in consilio iustorum.* Quis ergo in nubibus æquabitur domino, aut quis similis erit domino in filiis dei, quando ille deus est glorificandus in consilio iustorum? Quoniam non possunt æquales illi esse, consilium ipsorum sit credere in illum. Quoniam non possunt æquales illi esse nubes & filij

psal. 115.

Esa. 5.

Act. 13.

1. Cor. 4.

E

Matth. 16.

Ibidem.

G & filij dei, restat consilium fragilitatis animæ humanæ, ut qui gloriatur in domino gloriatur. Deus glorificandus in consilio iustorum. *Magnus & terribilis in omnes qui in circuitu eius sunt.* Vbiq̄ deus. Qui ergo in circuitu eius sunt, qui vbiq̄ est? Si enim habet aliquos in circuitu, quasi vndique finitus intelligitur. Porro si verum dictum est à deo & de deo, Magnitudinis eius non est finis: qui remanent, qui sunt in circuitu eius, nisi quia ille qui vbiq̄ est, voluit per carnem in vno loco nasci, in vna gente conuersari, in vno loco crucifigi, ex vno loco resurgere, ex vno loco in cælum ascendere? Vbi hoc fecit, in circuitu eius gentes sunt. Si ibi remaneret vbi ista fecit, non esset magnus & terribilis in omnes qui in circuitu eius sunt. Quia vero ibi sic prædicauit, ut inde sui nominis mitteret prædicatores per omnes gentes toto orbe terrarum, faciendo miracula per seruos suos factus est magnus & terribilis in omnes qui in circuitu eius sunt. *Domine deus virtutum quis similis tibi? Potens es domine & veritas tua in circuitu tuo.* Magna potentia tua, Tu fecisti cælum & terram & omnia quæ in eis sunt, sed plus est misericordia tua, Hæc exhibuit veritatem tuam in circuitu tuo. Si enim *Matth. 27.* ibi solum prædicaretis vbi nasci, vbi pati, vbi resurgere, vnde ascendere voluisti, impleta esset illa veritas *& 28.* promissionis dei ad confirmandas promissiones patrum: sed non impleretur, Gentes autem super misericordia glorificate deum, nisi illa veritas expanderet, & ab illo loco vbi apparere voluisti in circuitu diffunderetur. Tu quidē in illo loco de nube propria intonuisti, sed ad rigandum in circuitu gentium alias nubes misisti. Vere potens implesti quod dixisti, *Matth. 24.* A modo videbitis filium hominis venientem in nubibus cæli. Potens es domine, & veritas tua in circuitu tuo: Sed cum cœperit veritas in circuitu prædicari, vtique fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania. Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Vtiq̄ cum cœpisset veritas tua prædicari in circuitu tuo, tãquam venires ad ducendam coniugem ex alienigenis, occurrit leo fremens & suffocatus est à te. Hoc enim præfiguratum est in Sampson. Et illius verbis, meis sine nomine illius dictis non acclamaretis, nisi agnosceretis: audistis enim vt illi qui soletis complui à nubibus dei. Ergo veritas tua in circuitu tuo: sed quando sine persecutionibus, quando sine contradictionibus, cum dictum sit eum natum in signum cui contradiceretur? Quia ergo illa gens vbi nasci, vbi conuersari voluisti, tanquam terra erat separata à fluctibus gætium, vt appareret arida compluenda, reliquæ autem gætes mare erant in amaritudine sterilitatis suæ, quid facient prædicatores tui spargetes veritatem tuam in circuitu tuo, quoniam fremunt fluctus maris? quid facient? *Tu dominaris potestati maris.* Nam quid facit mare seuiendo, nisi diem quem hodie celebramus? Martyres occidit, semina sanguinis sparsit, seges Ecclesiæ pullulauit. Secure ergo pergant nubes, diffundant veritatem tuam in circuitu tuo, non timeant rabidos fluctus, Tu dominaris potestati maris. Mouetur quidem mare, & contradicit mare, perstrepat mare, sed fidelis deus qui non vos sinet tentari supra id quod potestis. Quia ergo fidelis est qui non vos sinet tentari supra id quod potestis. *Notum autem fluctuum eius tu mitigas.* Denique vt placaretur mare, imò vt enervaretur rabies maris, quid in ipso mari fecisti? *Tu humiliasti sicut vulneratum superbum.* Est quidem superbus draco in mari, de quo alia scriptura dicit,

Mandabo draconi ibi vt mordeat eum: est draco de quo *K* dicitur, Draco hic quem finxisti ad illudendum ei, cuius *Amos 9.* caput contudit super aquam. Tu, inquit, humiliasti sicut vulneratum *Psalm. 9.* superbum. Humiliasti te, & humiliatus est superbus. Superbus enim per superbiam superbos tenebat, humiliatus est magnus, credes autem in eum factus est paruus. Dum nutritur paruus exemplo magnificati parui, quod tenebat diabolus perdidit, quia superbus non nisi superbos tenebat. Dato tanto humilitatis exemplo didicerunt homines dānare superbiam suam, imitari humilitatem Christi. Ita ergo ille perdendo quos tenebat, etiā ipse humiliatus est, non correctus sed prostratus. Tu humiliasti sicut vulneratum superbum. Humiliatus es & humiliasti, vulneratus es & vulnerasti: neque enim eum non vulneraret sanguis tuus qui effusus est, vt deleteret chirographum peccatorum. Vnde enim *Col. 2.* superbiebat, nisi quia cautionem contra nos tenebat? Hanc tu cautionem, hoc chirographum tuo sanguine deleuisti: illum ergo vulnerasti, cui tot abstulisti. Vulneratum enim intelligas diabolum, non penetrata carne quam non habet, sed percussio corde vbi superbus est. *Et in brachio virtutis tue dispersisti inimicos tuos.* Tui *L* sunt cæli & tua est terra. A te pluant, super terram pluant. Tui sunt cæli, per quos prædicata est veritas in circuitu tuo: tua est terra, quæ excipit veritatem in circuitu tuo: denique quid de illa pluuia factum est? *Orbem terrarum & plenitudinem eius tu fundasti, Aquilonem & maria tu creasti.* Non enim aliquid contra te valet, contra creatorem suum. Et malitia quidem per suæ voluntatis perueritatem seuire potest mundus, nunquam tamen excedit modum positum à creatore qui fecit omnia. Quid ergo timeo Aquilonem, quid timeo maria? Est quidem in Aquilone diabolus, qui dixit, Ponam sedem meam in Aquilone, & ero similis altissimo: sed humiliasti sicut vulneratum superbum. Ergo quod in illis tu fecisti, plus valet ad dominationem tuam, quàm illorum voluntas ad malitiam suam. Aquilonem & maria tu creasti. *Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt.* Montes isti intelliguntur, sed aliquid significant. Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt. Thabor interpretari dicitur veniens lumen. Sed vnde venit lumen de quo dictum est, Vos estis lumen *Matth. 5.* mundi, nisi ab illo de quo dictum est, Erat lumen *Ioan. 1.* verum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum? Illud ergo lumen quod est lumen mundi, ab illo lumine venit quod non aliunde accenditur, vt timendum sit ne extinguatur. Ergo venit lumen ab illo, lucerna illa quæ non ponitur sub modio, sed super candelabrum, veniens lumen Thabor. Hermon autem interpretatur anathema eius. Merito venit lumen, & factum est anathema eius, cuius nisi diaboli vulnerati superbi? Vt ergo illuminaremur abs te, datū est vt anathema nobis esset, qui nos in suo errore & superbia detinebat, à te nobis est. Ergo Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt, non in meritis suis, sed in nomine tuo: dicent enim isti, Non nobis domine *Psalm. 113.* non nobis, sed nomini tuo da gloriam, propter mare seuiens, ne forte dicant gentes, vbi est deus eorum. *Tuum brachium cum potentia.* Nemo sibi aliquid arroget, *Psalm. 9.* Tuum brachium cum potentia: à te facti sumus, à te defensi sumus. Tuum brachium cum potentia. *Confirmetur manus tua & exaltet dextera tua, insititia & iudicium præparatio sedis tue.* Apparebit in fine insititia tua & iudicium tuum, nunc occulta sunt ista. Et de iudicio tuo dicitur in alio Psalmo, Pro occultis filij erit manifestatio *Psalm. 9.* iudicij

A iudicij tui & iustitiæ tuæ. Ponetur quidã ad dexteram, & quidã ad sinistram, & expauescent infideles cum viderint quod modo iridentes non credunt, Gaudebunt iusti cum viderint quod modo nõ videntes credunt. Iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ: utique in die iudicij. Nunc ergo quid? *Misericordia & veritas præeunt faciem tuam.* Præparationem sedis tuæ, iustitiam tuam & iudicium tuum venturum timerem, nisi antecederet te misericordia & veritas tua. Quid timeam in fine iudicia tua, quando præcedete misericordia tua deles peccata mea, & exhibedo veritatem, imple promissa tua? *Misericordia & veritas tua præeunt faciem tuam.* Vniuersæ, inquit, viæ domini misericordia & veritas. In his omnibus nõ exultabimus, aut quod exultamus capiemus, aut verba sufficient lætitiæ nostræ, aut lingua idonea erit explicare gaudium nostrum? Si ergo nulla verba sufficiunt, *Beatus populus sciens iubilationem.* O beate popule putas intelligis iubilationem? Nullo modo beatus es, nisi intelligas iubilationem. Quid est, intelligas iubilationem? Scias vnde gaudeas, quod verbis explicare non possis. Gaudium enim tuum non de te, vt qui gloriantur, in domino glorientur: nolite ergo exultare in superbia tua, sed in gratia dei. Vides ipsam gratiam tantam esse, cui lingua explicandæ non sit idonea, & intellexisti iubilationem: denique si intellexisti in gratia iubilationem, ipsius gratiæ audi commendationem. Beatus certe populus sciens iubilationem. Quam iubilationem? Vide si non de gratia, vide si non de deo, & omnino non de te. *Domine in lumine vultus tui ambulabunt.* Thabor ille veniens lumen, nisi in lumine vultus tui ambulet, vento superbiæ lucerna extinguitur. Domine in lumine vultus tui ambulabunt. *Et in nomine tuo exultabunt tota die.* Thabor ille & Hermon in nomine tuo exultabunt. Si volunt, tota die in nomine tuo: sin autem exultabunt in nomine suo, non tota die exultabunt. Non enim in gaudio perseverabunt, quando de seipis gaudebunt, & per superbiam cadent. Ergo vt tota die exultent, in nomine tuo exultabunt. *Et in iustitia tua exultabunt.* Non in sua iustitia, sed in tua, ne sint zelum dei habentes, sed non secundum scientiam. Quidam enim notatur ab Apostolo quod zelum dei habeant, sed non secundum scientiam. Ignorantes dei iustitiam, & suam volentes constituere, & nõ in lumine tuo exultantes, iustitiæ dei non sunt subiecti. Sed vnde? Quia zelum dei habent, sed non secundum scientiam. Populus autem sciens iubilationem, illi enim non secundum scientiam: beatus autem populus non nesciens, sed sciens iubilationem, vnde debet iubilare, vnde debet exultare, nisi in nomine tuo ambulans in lumine vultus tui? Et exaltari quidem merebitur, sed in tua iustitia. Auferat de medio iustitiam suam, & humilietur: veniet dei iustitia, & exaltabitur. Et in iustitia tua exaltabuntur. *Quoniam gloria virtutis eorum tu es, & in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.* Quia tibi beneplacuit, non quia nos digni sumus. *Quoniam domini est susceptio.* Nam ego vt cumulus arenæ impulsus sum vt caderem, & cecidisset nisi dominus suscepisset me: quoniam domini est susceptio. *Et sancti Israel regis nostri.* Ipse susceptio, ipse te illuminat: in eius lumine tutus es, in eius lumine ambulans, iustitia eius exaltaris. Ipse te suscipit, infirmitatem tuam ipse custodit, ipse te facit robustum de se, non de te. *Tunc locutus es in aspectu filiis tuis & dixisti.* Locutus es in aspectu tuo, reuelasti hoc Prophetis tuis. Ideo locutus es eis in aspectu, id est, in reuelatione, vnde Prophetæ videntes dicebantur: viderunt quiddam intus quod dicerent foris, & in occulto audierunt quod palam prædicauerunt. Tunc locutus es in aspectu filiis tuis, & dixisti, *Posui adiutorium super potentem.* Intellexistis quem potentem? *Exaltavi electum de populo meo.* Intellexistis quem electum, quem iam gaudetis exaltatum. *Inveni David seruum meum.* Iustum David, ex semine David. *In oleo sancto meo unxi eum.* De illo enim dicitur, *Unxit te deus deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis.* *Manus enim mea auxiliabitur ei, & brachium meum confortabit eum.* Secundum quod susceptio hominis facta est, secundum quod caro in utero virginis assumpta est, secundum quod ab illo qui in forma dei æqualis est patri, forma serui suscepta est, & factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. *Non proficiet inimicus in eo.* Scuit quidem inimicus, sed non proficiet in eo: solet quidem nocere, sed non nocebit. Quid est ergo quod affliget? Exercebit, non nocebit. Proderit fatiando, quia in quos fati coronabuntur vincendo. Quid enim vincitur, si nihil contra nos scuit? Aut vbi adiutor noster deus, si nos non dimicamus? Inimicus ergo faciat quod suum est, sed non proficiet inimicus in eo. *Et filius iniquitatis non apponet nocere ei. Et concidam inimicos eius à facie illius.* Conciduntur à conspiratione sua, & quod credunt conciduntur. Paulatim enim credunt, tanquam comminuto capite vituli venient in potum populi dei. Comminuit enim caput vituli Moytes, sparsit in aqua, & dedit bibere filiis Israël. Comminuuntur omnes infideles, credunt paulatim, & à populo dei bibuntur, in corpus Christi traiciuntur. Et concidam inimicos eius à facie illius. *Et eos qui oderunt eum fugabo.* Fugabo ne noceant. Sed fugatorum istorum forte aliqui dicunt, *Quò ibo à spiritu tuo, & à facie tua quò fugiam?* Et videntes non se habere quò fugiant ab omnipotente, conuersi fugiunt ad omnipotentem. Et eos qui oderunt eum fugabo. *Et veritas mea & misericordia mea cum ipso est.* Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. Mementote quantum potestis, quàm saepe nobis commendentur duo hæc, vt reddamus illa deo. Sicut enim ipse exhibuit nobis misericordiam, vt deleat peccata nostra: & veritatem, vt impletet promissa sua: sic & nos ambulantes in via eius debemus ei reddere misericordiam & veritatem: misericordiam, vt miserorum misereamur: veritatem, vt non inique iudicemus: non tibi tollat veritas misericordiam, nec misericordia impediatur veritatem. Si enim per misericordiam iudicaueris contra veritatem, aut quasi rigida veritate oblitus fueris misericordiam, non ambulabis in via dei, vbi misericordia & veritas occurrerunt sibi. *Et in nomine meo exaltabitur cornu eius.* Quid opus est vt immoremur? Christiani estis, Christum agnoscite. *Et ponam in mari manum eius.* Hoc est, dominabitur gentibus. *Et in fluminibus dexteram eius.* Flumina currunt in mare, cupidi homines in amaritudinem huius seculi prolabantur, omnia tamen genera ista Christo subdita erunt. *Ipse inuocabit me, pater meus es tu, deus meus & susceptor salutis meæ.* Et ego primogenitum ponam eum, excelsum apud reges terræ. Martyres nostri quorum natalitia celebramus, sanguinem suum propter hæc credita & nondum visa fuderunt: quanto fortiores nos esse debemus videndo, per quod illi crediderunt? Excelsum enim apud reges terræ illi nondum viderunt Christum, adhuc principes conueniebant in vnum aduersus dominum & aduersus Christum eius. Nondum impletum erat quod in ipso Psalmo sequitur, Et nunc reges intelligite, erudimini omnes qui iu-

D *Psalm. 44.*
1. Reg. 16.
Psalm. 44.
Luc. 1.
Philip. 2.
E
Exod. 32.
Psalm. 138.
F
Psalm. 84.

qui iu-

G qui iudicatis terram, iam ergo factus est Christus excelsus apud reges terræ. *In æternum seruabo illi misericordiam meam, & testamentum meum fidele ipsi.* Propter ipsum fidele testamentum, in ipso mediatum est testamentum, ipse mediator testamenti, ipse signator testamenti, ipse fidei iussor testamenti, ipse testis testamenti, ipse hæreditas testamenti, ipse coheres testamenti. *Et ponam in seculum seculi semen eius.* Non tantum in hoc seculo, sed in seculum seculi, quò transibit utique semen eius. Quæ est hæreditas eius? Semen Abrahæ quod est Christus: si autem vos Christi, ergo Abrahæ semen estis. Et si in æternum accepturi hæreditatem, ponet in seculum seculi semen eius. *Et thronum eius sicut dies cæli.* Throni regum terrenorum, sicut dies terre. Alij sunt dies cæli, alij sunt dies terræ. Dies cæli anni sunt illi, de quibus dicitur, Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Dies terræ succedentibus vrgentur, præcedentes excluduntur: nec qui succedunt mauent, sed veniunt vt eant, & penè antequam veniant eunt. Isti sunt dies terræ. Dies autem cæli quæ: Et vnus dies cæli, & illi anni non deficientes, nec initium habent nec terminum, nec vllus dies ibi angustatur inter hesternum & crastinum. Nemo ibi expectat futurum, nemo ibi perdit præteritum, sed dies cæli semper præsentis sunt, vbi erit thronus eius in æternum. Quod restat, si placet, seruemus, quoniam longus est psalmus, & adhuc vobiscum aliquid in nomine Christi acturi sumus. Reficite ergo vires, non dico animi vestri: nam video quòd animo infatigabiles estis, sed propter seruos animæ vt durent in ministerio corpora vestra, aliquantulum reficiamini, & refecti ad cibos redite.

Concio secunda de secunda parte eiusdem Psalms.

AD reliqua psalmi de quo in matutino locuti sumus animum intendite, & piùm debitum exigite eo reddituro per nos, qui fecit nos & vos. Dominus Christus in superioribus psalmi ex promisso dei annūciabatur, & adhuc in his vbi etiam quæ tractaturi sumus, ipse annūciatur: de illo enim inter cætera paulò superius dictum erat, Et ego primogenitum ponā eum, excelsum apud reges terræ. In æternum seruabo illi misericordiā meam, & testamentum meum fidele ipsi. Et ponam in seculum seculi semen eius, & thronum eius sicut dies cæli. De his & de omnibus supra ab ipso exordio quæ potuimus diximus: sequitur autem, *Si dereliquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint. Si iustificationes meas prophanauerint, & mandata mea non custodierint, Visitabo in virga iniquitates eorum, & in flagellis delicta eorum. Misericordiam vero meam non dispergam ab eo, neque nocebo eos in veritate mea. Neque prophanabo testamentum meum, & quæ procedunt de labijs meis non reprobo.* Magnum firmamentum, firmamentum promissionis dei. Filij huius Dauid, filij sunt sponsi: omnes ergo Christiani, filij eius dicuntur. Multum est autem quod promittit deus, quia si Christiani, hoc est, filij eius dereliquerint, inquit, legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint, si iustificationes meas prophanauerint, & mandata mea non custodierint, non contemnā eos, neque in perditione dimittam eos. Sed quid faciam? Visitabo in virga iniquitates eorum, & in flagellis delicta eorum. Non ergo tantum misericordia vocantis est, sed & verberantis & flagellantis. Sit itaque manus paterna super te, & si filius bonus es, noli repel-

lere disciplinam patris tui. Quis est enim filius cui non K
dat disciplinam pater eius? Det disciplinam, dum non
auferat misericordiam. Cædat contumacem, dum ta-
men reddat hæreditatem. Tu si promissa patris bene
agnouisti, non timeas flagellari, sed exhæredari. Quem *Hebraei.*
enim diligit deus, corripit, flagellat autē omnem filium
quem recipit. Peccator filius dedignatur flagellari, cum
sine peccato videat vnicum flagellatum? Visitabo ergo,
ait, in virga iniquitates eorum: sic & Apostolus cō-
minatur. Quid vultis? In virga veniam ad vos? Absit vt *1. Cor. 4.*
dicerent pij filij, si cum virga venturus es, noli venire.
Melius est enim erudiri in virga patris, quā in blandimento
perire prædonis. Visitabo, inquit, in virga iniquitates
eorum, & in flagellis delicta eorum. Misericordiam vero
meam non dispergam ab eo. A quo? Ab illo scilicet Dauid,
cui talia promissi, quæ vixi in oleo sancto meo præ
participibus suis. Agnoscitis eum a quo non disperget
deus misericordiam suam, ne quis forte sollicitus dicat,
quando quidem Christum dicit, a quo se misericordiam
suam non disperfurū esse confirmat, quid ergo peccator?
nunquid enim hoc dixit, Misericordiam autem meam non
dispergam ab eis? Visitabo, *L* inquit, in virga iniquitates
eorum, & in flagellis delicta eorum. Expectabas ad
securitatē tuam, misericordiam vero meam nō dispergam
ab eis. Et quidem hoc nonnulli codices habent, sed
emendatiorēs non habent: tamen & qui hoc habent,
nihil ab te habet. Quomodo enim a Christo misericordiam
suam non dispergit? Nunquid ipse saluator corporis,
vel in terra, vel in cælo peccauit, qui sedet ad
dexteram eius, & interpellat pro nobis? A Christo
tamen, sed a membris eius, a corpore eius quod est
Ecclesia. Sic enim pro magno dicit, quòd ab illo non
dispergat misericordiam suam, quasi non agnoscamus
vnicum filium qui est in sinu patris: non enim pro
persona sua ibi comparatur homo, sed vna persona
est deus & homo. Ergo ab eo nō dispergit misericordiam
suam, cum a mēbris eius, cū ab eius corpore nō
dispergit misericordiam suam, in quo & ipse in terra
persecutiones patiebatur, cum iam sederet in cælo,
& nō de cælo clamabat, Saule Saule, quid *Act. 9.*
persequeris seruos meos: nec, quid persequeris sanctos
meos: nec, quid persequeris discipulos meos, sed, quid
me persequeris? Sicut ergo cum eum sedentem in cælo
nemo persequeretur clamauit, quid me persequeris,
cum caput membra sua cognosceret, & a cōpage
corporis sui caput charitas non separaret: sic cum
misericordiam suam nō dispergit ab eo, a nobis utique
non dispergit, qui sumus mēbra eius & corpus eius:
nec ideo tamē debemus securi peccare, & peruerse
nobis polliceri, quoniam quicquid fecerimus non
perimus. Sunt enim quædam peccata & quædam
iniquitates, de quibus quidem disserere atque
definire, aut impossibile nobis est, aut si iam
esset possibile, certe tempori lōgum esset. Nemo
enim potest se dicere esse sine peccato, quia si
dixerit mentietur. Si enim dixerimus, quia
peccatum nō habemus, nos ipsos decipim⁹, & veritas
in nobis nō est. Ergo vnusquisque pro peccatis
suis necessario flagellatur, sed ab eo si
Christian⁹ est dei misericordia nō dispergitur.
Planè si in tātas ieris iniquitates, vt repellas
a te virgam verberātis, si repellas manum
flagellantis, & de disciplina dei indigneris,
& fugias a patre cedente, & nolis eum
verberantem patrem pati, quia non parit
peccanti, tu te alienasti ab hereditate, ipse
te nō abiicit: nam si maneres flagellatus,
non remaneres exhæredatus. Misericordiam
vero, inquit, meam non dispergam ab eo,
ab eo,

Ab eo, neq; nocbo in veritate mea. Ad hoc enim non dispergetur misericordia liberantis, vt non noceat veritas vindicatis. Neq; prophanabo testamentū meum, & quæ procedunt de labiis meis non reprobabo. Non quia filij eius peccant, ideo ego mendax inueniar: promittit, q̄o. Postea quia volunt illi etiā cum desperatione peccare, & stare omnino in peccato, vt offendant oculos patris, & exheredari mereantur: nonne ipse est deus, de quo dictum est, de lapidibus istis suscitabit filios Abraham: itaque dico vobis fratres, multi Christiani tolerabiliter peccant, multi flagello à peccato corriguntur, & emendantur, & sanantur: multi omnino auersi, dura ceruice obnitentes aduersus disciplinā patris, & ipsam omnino dei hereditatem recusantes, habentes tamen signum Christi, eunt in tales iniquitates, vt non possint nisi recitari inter eos, quoniam qui talia agunt regnum dei nō possidebunt. Nō tamen propter hos remanebit Christus sine hereditate, nō propter paleam etiam frumēta interibunt, non propter pisces malos nihil ex illa sagena mittetur in valcula. Nouit dominus qui sunt eius: securus enim pmisit, qui nos antequā essemus prædestinavit: quos autem prædestinavit, illos & vocauit: quos autem vocauit, illos & iustificauit: quos autem iustificauit, illos & glorificauit. Peccent quantum volunt desperati, respōdeant membra Christi, Si deus pro nobis quis contra nos? Non ergo nocebit deus in veritate sua, non erit fallax, nec prophanabit testamentum suum. Manet immobile testamentum eius, quia ipse sibi præsciens prædestinavit hæredes. Et quæ procedunt de labiis eius non reprobabit. Audisti iam confirmationem tuam: audi securitatem tuam, si te in membris Christi esse cognoscis. *Semel iuravi in sancto meo, si David mentiar.* Expectas vt iterum iuret deus: quotiens iuraturus est, si semel iurando mentitur? Vnam iurationem pro vita nostra habuit, qui pro nobis ad mortem vnicum suum misit. *Semel iuravi in sancto meo si David mentiar. Semen eius in aeternum manebit.* In aeternum manet semen eius, quia nouit dominus qui sunt eius. *Et sedes eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecte in aeternum, & testis in caelo fidelis.* Sedes eius, quibus dominatur, in quibus sedet, in quibus regnat. Si sedes eius, & membra eius: quia etiam membra nostra sedes sunt capitis nostri. Videte quemadmodum cætera omnia membra nostra caput portent: caput autē ipsum super se non portat aliquid, sed ipsum portatur à cæteris membris nostris, quasi totū corpus hominis sedes sit capitis. Sedes ergo eius omnes, in quibus regnat deus. Sic erunt, inquit, omnes in conspectu meo sicut sol: quia iusti fulgebunt in regno patris mei sicut sol. Sed sol spiritaliter, non corporaliter: sicut lucet iste de cælo quem facit oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Denique iste sol in conspectu est, non solum hominum, verum etiam pecorum minutissimarumq; muscarum. Quod enim quorumlibet vilissimorum animalium nō videt solem istū? At vero de isto sole quid ait proprie? Sicut sol in conspectu meo, non in conspectu hominū, non in conspectu carnis, non in conspectu mortalium animalium, sed in conspectu meo. Et sicut luna, sed quæ luna: Perfecta in aeternum. Etenim et si perficitur luna ista quam nouimus, alio die incipit minui posteaquam perfecta fuerit. Sicut luna, inquit, perfecta in aeternum, sic perficietur sedes eius tanquā luna: sed luna in aeternum perfecta. Si sol, quare & luna: Per lunam solent significare scriptura mortalitatem carnis huius, propter augmenta & detrimenta, propter transitoriam speciem.

Denique & Hiericho luna interpretatur. Et vtique quidam qui descendebat ab Hierusalem in Hiericho, in- *Luc. 10.* cidit in latrones: descendebat enim ab immortalitate ad mortalitatem. Similis est ergo caro ista luna, quæ omni tempore & omni mense patitur augmenta & detrimenta: sed erit caro ista nostra in resurrectione perfecta, & testis in cælo fidelis. Itaque si in solo animo perficeremur, tantummodo soli nos compararet. Rursum si in solo corpore perficeremur, tantummodo lunæ nos compararet. Sed quia perficiet nos deus & in animo & in corpore, secundum animum dictum est, sicut sol in conspectu meo, quia animum non videt nisi deus: & sicut luna iam caro perfecte in aeternum, in resurrectione mortuorū, & testis in cælo fidelis. Quia vera dicebantur omnia de resurrectione mortuorum, obsecro vos audite hoc iterum planius, & mementote. Scio enim quoniam intellexisse, alios vero fortasse quid dixit, non inquirere. In nulla re sic contradicitur fidei Christianæ, quàm in resurrectione carnis. Denique ille qui natus est in signum, cui contradicitur, & ipse carnem suam resuscitauit, vt obuiam iret contradictori: & qui posset membra sua sic sanare, vt ea vulnerata fuisse non appareret, cicatrices seruauit in corpore, vt vulnus dubitationis sanaret in corde. In nulla ergo re tam vehementer, tam pertinaciter, tam obnixè & contentiosè contradicitur fidei Christianæ, sicut de carnis resurrectione. Nam de animi immortalitate. Philosophi gentium multa disputauerunt, & immortalem esse animum humanum pluribus & multiplicibus libris conscriptum memoriæ reliquerunt. Cum ventum fuerit ad resurrectionem carnis, non titubant, sed apertissime contradicunt, & contradictio eorum talis est, vt dicant fieri non posse, vt caro ista terrena possit in cælum ascendere. Ideo luna ista perfecta in aeternum, & aduersus omnes contradictores testis in cælo fidelis. Hæc de Christo promissa sunt, quàm certa, quàm firma, quàm aperta, quàm indubitata. Nam et si quædam sunt tecta mysteriis, quædam tamen sic manifesta, vt ex ipsis facillime aperiantur obscura. Hæc cum ita sint, videte quid sequitur. *Tu vero repulisti & ad nihilum deduxisti, distulisti Christum tuum. Avertisti testamentum serui tui, prophanasti in terra sanctitatem eius. Destruxisti omnes macerias eius, posuisti munitiones eius formidinem. Diripuerunt eum omnes transeuntes viam, factus est opprobrium vicinis suis. Exaltasti dexteram inimicorum eius, iocundasti omnes inimicos eius. Avertisti adiutorium gladij eius, & non es opitulatus ei in bello. Dissoluisti eum ab emundatione, & sedem eius in terra collidisti. Minuisti dies sedis eius, perfudisti eum confusione. Quid est hoc? Illa omnia promissisti, tu vero ista contrarie fecisti. Vbi sunt promissiones ad quas paulo ante gaudebamus, de quibus tam alacriter plaudēbamus, de quibus securi gratulabamur, quasi alius promiserit, alius euerterit? Quod mirandum est: non alius, sed tu. Tu vero qui promittebas, tu qui confirmabas, tu qui propter dubitationem humanam etiam iurabas, illa promissisti, ista fecisti. Vbi tenebo iusur aduentum, vbi inueniam promissum tuum? hæc promissisti, hæc fecisti. Quid est hoc? Ita vero falsum promitteret deus, aut falsum iuraret? Quare ergo illa promissit, & ista fecit? Ego dico quia ista fecit, vt promissa firmaret. Sed quis ego qui ista dico? Videamus si hoc veritas dicit, tunc non erit inane quod dico. David positus erat, cui promitterentur hæc omnia in semine eius quod est Christus implenda. Propter promissa ergo quæ dicta sunt ad David, expectabat homines impleri in David.*

Proinde

G Proinde ne quisquā Christianus cum diceret de Christo dixit: alius diceret, non, sed de illo David dixit, & erraret cum diceret, cum videret impleta omnia esse in David: destruxit ea in David, vt cum videas ea in illo non impleta quæ necesse est impleri, quæras alterum in quo ostēdatur impleri. Ita etiam dictum est de Esau & Iacob, Maior seruiet minori: & inueniētiū maiorem adoratum à minore, cum scriptū sit, Maior seruiet minori. Et cum in illis duobus præcedētibz videris non impletum, expectes duos populos, in quibus impleatur quod non mendax deus polliceri dignatur. Ecce ex femine tuo dixit David, ponam super sedem tuam. Promisit ex femine eius in æternum aliquid, & natus est Salomon. Factus est autem tanta sapientiæ tantaq; prudentiæ, vt promissio dei de femine David in illo putaretur impleta. Sed cecidit Salomon, & dedit locum sperandi Christum, vt quoniam deus nec falli posset nec fallere, quem sciebat casurum, non in eo poneret promissum suum, sed post casum eius respiceres tu deum, & flagitares promissum tuū. Ergo domine mētutus es? Non implet quod promisisti: nō exhibes quod iurasti. Forte hic dicitur tibi erat deus, iuravi quidem & promisi, sed iste noluit perseverare. Quid ergo tu domine deus, non præsciebas istum non perseveraturum? Vtique sciebas. Quare ergo in non perseveraturo mihi quod æternum esset promittebas? nonne tu dixisti: Si dereliquerint legem meam, & in iudiciis meis nō ambulauerint, & mandata mea non custodierint, & testamentum meum prophanauerint, manebit tamen promissio mea, implebitur iuratio mea. Semel iuravi in sancto meo, intus in secreto quodā, in ipso fonte, vnde Prophetæ biberunt qui nobis hæc cruciauerunt. Semel iuravi, inquit, si David mentiar. Exhibe ergo quod iurasti, redde quod promisisti. Sublatum est de isto David, ne expectaretur in isto David. Expecta ergo quod promisi, nouit illud & ipse David: vide enim quid dicat, Tu vero repulisti & ad nihilū deduxisti. Ergo vbi est quod promisisti? Distulisti Christum tuum: quauis tristitia quædā enumeret, in hoc tamē verbo reficit nos. Manet omnino deus quod promisisti, nā & Christum tuum non abstulisti, sed distulisti. Huic ergo David in quo sperabāt ignari promissa sua deum completurum, videte quid accidit, vt promissa dei firmiter in alio sperata compleantur. Distulisti Christum tuum, euertisti testamentum serui tui. Vbi est enim testamentum vetus Iudeorū vbi est terra illa promissionis, in qua habitantes peccauerunt, qua deleta migrauerunt: Regnum Iudeorum quæris, non est: altare Iudeorum quæris, non est: sacrificium Iudeorum quæris, non est: sacerdotium Iudeorum quæris, non est. Euertisti testamentum serui tui, prophanasti in terra sanctitate eius. Sancta illa quæ habebant, terrena esse ostēdisti. Destruixisti omnes macerias eius quibus eam munieras. Quando enim diriperetur, nisi maceris diruta fuissent? Posuisti munitiones eius formidinem. Quid est formidinem vt dicatur peccantibus, Si deus naturalibus ramis nō pepercit, neque tibi parceret. Diripuerunt eum omnes transeuntes viam, omnes scilicet gōtes per viam, hoc est, per vitam istā transeuntes diripuerunt Israël, diripuerunt David. Primū videte frustra eius in omnibus gentibus: de ipsis enim dictum est, Partes vulpium erunt. Reges quippe impios vulpes appellauit scriptura, dolosos & timidos, quos terret virtus aliena. Ideo ipse dominus cū de Herode comminante loqueretur, Dicite, inquit, vulpi illi. Rex qui neminem hominū timet, ipse vulpes non

est, leo ille de tribu Iuda, cui dicitur, Ascendisti recum. Kibens, dormisti sicut leo. Potestate ascendisti, potestate dormisti: quia voluisti dormisti, quia voluisti ascendisti: ideo in alio Psalmo dicit, Ego dormiui. Nonne plana erat sententia, Dormiui & somnum cepi, & exurrexi, quoniam dominus suscepit me: Quare additū est ego? Et cum magno pōdere pronunciatū est, ego dormiui. Ego dormiui, illi seuerunt, illi persecuti sunt: sed si noluissem, nō dormissem. Ego dormiui: ego de quibus dictum erat, Partes vulpium erunt: de his dictū est nūc, Diripuerūt eum omnes transeuntes viam, factus est opprobrium vicinis suis. Exaltasti dicitur in inimicorum eius, iocūdasti omnes inimicos eius. Aduertite Iudeos, & videte omnia impleta quæ prædicta sunt. Auertisti adiutorium gladij eius: Quomodo solebat pauci dimicare, multos prosterneret: Auertisti adiutorium gladij eius, & non es opitulatus ei in bello. Merito victus, merito captus, merito à regno suo alienatus, merito dispersus. Eam enim terram perdidit, pro qua dominum occidit. Auertisti adiutorium gladij eius, & non es opitulatus ei in bello. Dissoluisti eum ab emundatione. Quid est hoc? Inter omnia mala magnus hic terror. Quantumcunque enim cadat deus, quantumlibet irascatur, quantumlibet verberet, flagellet ligatū, tamē flagellet quem mundet, nō dissoluat ab emundatione. Si enim dissoluit ab emundatione, iam non habet mundandum, sed proiciendum. A qua ergo emundatione dissoluitur Iudæus? A fide. Ex fide enim mundatur: & si fides dicitur est, Fide mundans corda eorum. Qui autem dicitur, auertisti mundat, non credentes in Christū soluitur ab emundatione. Dissoluisti eum ab emundatione: sede eius in terra collisisti, merito & fregisti, minuiti dies sedis eius. Putabant se in æternum regnatos: minuiti dies sedis eius, perfudisti eum confusione. Hac omnia venerunt Iudæis, non tamen ablato Christo, sed dilato. Videamus ergo vtrum impleat deus promissa sua. Post hæc dura quæ commemorauit euēnisse illi populo & illi regno, ne ibi putaretur deus impleuisse quod promiserat, & nō daret alterum regnum in Christo, cuius regni non erit finis, alloquitur eum Propheta & dicit, Quousque domine auertis in finem? Forte enim non in finem & ab ipsis, quia cæcitas ex parte Israël facta est, vt plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israël salus fieret. Interea tamen Exa descet sicut ignis irata tua. Memento quæ est substantia mea. David iste dicit postus in cetera in Iudæis, positus in spe in Christo, Memento quæ est substantia mea. Non enim quia Iudæi defecerunt, defecit substantia mea. Etenim de illo populo virgo Maria, de virgine Maria caro Christi, & caro illa non peccatrix, sed peccatorum mater. Ibi est enim, inquit, substantia mea. Memento quæ est substantia mea. Non enim omnino inuit radix, veniet semen cui promissum est, dispositum per angelos in manu mediatoris. Memento quæ est substantia mea. Non enim vane constituisi omnes filios hominum. Ecce omnes filij hominum ierunt in vanitatem, tu tamen non vane illos constituisi. Cum ergo ierunt omnes filij hominum in vanitatem, quos tu non vane constituisi, vnde eos mundares à vanitate? Nunquid nihil tibi seruasti? Illud quod tibi seruasti vnde mundares homines à vanitate, sanctus ille tuus, in eo substantia mea. Ex illo enim mundantur omnes, quos non frustra constituisi à propria vanitate, quibus dicitur, Filij hominum quousque graues corde, vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Forte solliciti facti conuerterentur à vanitate, inuenirent

Gen. 25.

3. Reg. 11.

Rom. 11.

Psal. 62.

Luc. 13.

Act. 17.

Rom. 11.

M

Gal. 3.

Psal. 119.

Ibidem. Universidad de Deusto

A inuenirent se vanitate inquinatos, quæreret unde mundaretur. Succurre, fac securos. Et scitote quoniam admirabilem fecit dominus sanctum suum, Sanctum suum admirabilem fecit, inde omnes vanitates mundauit. Ibi est, inquit, substantia mea, memento eius. Non enim vane constituitis omnes filios hominum. Ergo seruaſti aliquos, ut non mundarentur. Quis est iste quem seruaſti? *Quis est homo qui viuet & non videbit mortem?* Ergo ille homo qui viuet & non videbit mortem, ipse mundat à vanitate: non enim in vanitate constituit omnes filios hominum. Aut potest illos contemnere qui fecit illos, non eos conuerteret, & non mundaret. Quis est homo qui viuet, & non videbit mortem? Surgens enim à mortuis iam non moritur, & mors ei vltima non dominabitur: denique cum in alio Psalmo scriptum legatur, Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem: assumit hoc testimonium apostolica disciplina, & ita in Actibus Apostolorum contra infideles disputat, dicens, Viri fratres, scimus quia David Patriarcha mortuus est, & caro eius vidit corruptionem; non ergo de illo dictum est, Nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Si ergo non de illo dictum est, de quo dictum est, *Quis est homo qui viuet & non videbit mortem?* Sed forte nullus est homo qui viuet & non videbit mortem: Sed forte nullus est homo qui viuet & non videbit mortem: Sed forte nullus est homo qui viuet & non videbit mortem, non tamen dixit de Christo quod mortuus est. Nullus omnino homo est qui viuet, & non videbit mortem, nisi qui iam pro mortalibus mortuus est. Nam ut scias quia de illo dixit, vide quid sequitur, *Quis est homo qui viuet & non videbit mortem?* Ergo non mortuus fuit in morte? Fuit. Quomodo ergo viuet, & non videbit mortem? *Eruet animam suam de manibus inferni.* Ecce vere solus omnino, singulariter solus viuet, & non videbit mortem, & eruet animam suam de manibus inferni quia ceteri fideles eius resurgent à mortuis, & viuent & ipsi in æternum, & non videbunt mortem, non tamen animam suam ipsi eruent de manibus inferni. Ille qui eruit animam suam de manibus inferni, ipse eruet animas fidelium suorum, ipsi se eruere non possunt: probat, quia ipse animam suam eruit. Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Nemo tollit eam à me, quia ego dormiui: sed ipse eam pono à me, & iterum sumo eam, quia ipse est qui eruit animam suam de manibus inferni. Sed & in ipsa fide Christi laboratum est aliquantum, & diu dixerunt gentes firmes, quando morietur & peribit nomen eius? Propter hos ergo iam in Christum credentes, sed aliquandiu laboraturos, sequitur & dicit, *Vbi sunt misericordie tue antiquæ domine?* Iam agnouimus Christum mundatorem, iam tenemus in quo compleremur promissa. Exhibe in illo quod promisisti, ipse est qui viuet & non videbit mortem. Ipse est qui eruit animam suam de manibus inferni, & nos tamen adhuc laboramus. Dixerunt ista martyres, quorum natalitia celebramus, ipse viuet & non videbit mortem, ipse eruet animam suam de manibus inferni, & nos propter te mortificamur tota die, deputati sumus velut oues occisionis. Vbi sunt misericordie tue antiquæ domine? *Quas iurasti David in veritate tua? Memento opprobrij seruatorum tuorum.* Iam in illo viuent, iam in illo cælo ad dexteram patris sedente, opprobria obiecta sunt Christianis: crimen de Christo Christiani diu habuerunt. Vidua illa pariens, & habens filios abundatioribus quam illa quæ habebat virum, audiunt ignominias, audiunt opprobria: sed Ecclesia multiplicata extendens in dexteram atque sinistram ignominiam vi-

ditatis suæ, iam non est memor. Memeto domine apud quem est abundantia suauitatis memoriæ tuæ: memento, noli obliuisci. Quid memeto? Memeto opprobrij seruatorum tuorum, *Quod continui in sinu meo multarum gentium.* Ibi, inquit, prædicare, & opprobria audiebam, & in sinu meo continebam, quia implebam. Blasphemamur, rogamus, quasi purgamenta mundi facti sumus, omnium peripsa. Diu continuerunt Christiani opprobria in sinu suo, in corde suo, nec audebant resistere conuiciantibus, antequam crimen videretur respondere pagano. Nunc iam crimen est remanere pagano. Gratias domino, memor fuit opprobriorum nostrorum, exaltauit cornu Christi sui, fecit admirabilem apud reges terræ. Iam modo nemo insultat Christianis, aut si insultat, non publice insultat: sic loquitur mala, ut plus timeat audiri, quam velit credi. *Quod continui in sinu meo multarum gentium. Quod exprobrauerunt inimici tui domine.* Et Iudæi & Pagani, *Quod exprobrauerunt? Quid exprobrauerunt? Commutationem Christi tui.* Hoc exprobrauerunt, commutationem Christi tui. Hoc enim obiecerunt, quia mortuus est Christus, quia crucifixus est Christus. Quid obiecerunt infanti? Quamuis iam nemo est qui obieciat, tamen si qui reliqui remanserunt, quid obiecerunt, quia mortuus est Christus? Ille non perimebatur, sed commutabatur. Mortuus dicitur propter triduum. Ecce quid exprobrauerunt inimici tui, non amissionem, non perditionem, sed planè commutationem Christi tui. Mutatus est ille à temporali vita ad æternam, mutatus est à Iudæis ad gentes, mutatus est etiam à terra in cælum. Eant nunc vani inimici tui, & adhuc exprobrent commutationem Christi tui. Vtinam & ipsi mutantur, & commutationem Christi tui non exprobrabunt, sed duplicet Christi mutatio, quia ipsi mutari nolunt. Neque enim est illis commutatio, & non timeant deam, quod exprobrauerunt inimici tui commutationem Christi tui. Et exprobrauerunt illi commutationem: tu autem quid? *Benedictionem autem domini in æternum, fiat fiat.* Gratias misericordie ipsius. Quid dicam aliud, quam gratias gratiæ ipsius? Nos enim gratias agimus, non damus, nec reddimus, nec referimus, nec retribuimus gratias: sed tantum verbis agimus, retribuimus. Ipse nos gratis saluos fecit, ipse impietates nostras attendit, ipse nos non eum querentes quaesiuit, inuenit, redemit, liberauit à dominatu diaboli & potestate demoniorum. Alligauit nos fide mundandos, unde soluit illos inimicos qui non credunt, & ideo mundari non possunt. Dicant qui remanserunt quicquid volunt, quotidie in dies singulos minus minusque remanebunt: obieciat, irideant, exprobrent, non interitum, sed commutationem Christi tui, non vident quia cum ista dicunt, deficiunt aut non credendo, aut moriendo: illorum enim maledictio temporalis est, benedictio autem domini in æternum: & ad confirmandam benedictionem ne quis timeat, fiat fiat, ista subscriptio est cautionis domini. Securi ergo de promissionibus eius, præterita credamus, præsentia cognoscamus, futura speremus, non nos auertat inimicus à via, ut qui colligit nos tanquam pullos suos sub alis suis, foueat nos: nec aberremus ab alis eius, ne accipiter æthereus rapiat implumes adhuc pullos. Non enim de se debet Christianus sperare, si vult esse firmus: vapore materno nutriatur. Ille est enim gallina colligens pullos suos, de qua impropertur illi ciuitati infideli Hierusalẽ, *Quotiens volui colligere filios tuos, tanquam gallina pullos suos sub alis suis, & noluit?* Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta: hinc dictum est, *Posuisti munitiones eius formidinem.* Quia ergo illi noluerunt contegi sub alis gallinæ huius,

Rom. 8. psal. 35.

Act. 2.

B

Iuan. 30.

C

psal. 40.

psal. 43.

Isaia. 54.

Gala. 4.

1. Cor. 4.

E

psal. 54.

F

Luce. 13. Math. 23.

G huius, & tale exēplum dederunt quo timere debeamus à volaticis spiritibus immundis, quarētibus quotidie quod rapiāt, intremus sub alas gallinē huius diuinę sapientię, quoniā propter pullos suos infirmata est vsq; ad mortē, Amemus dominū deū nostrū, amemus Ecclesiā eius: illum sicut patrē, istā sicut matrem: illū sicut dominū, hanc sicut ancillā eius, quia filij ancilla ipsius sumus. Sed matrimoniū hoc magna charitate cōpaginatur. Nemo offendit vnū, & promeretur alterū: nemo dicat, ad idola quidē vado, arreptitios quidē & sortilegos cōsulo, sed tamē dei Ecclesiā nō relinquo, catholicus sum: tenens matrē offendis patrē: alius itē dicit, Absit à me, nō cōsulo sortilegū, nō quero arreptitium, nō quero diuinationes sacrilegas, nec eo ad adoranda demonia, nō seruiō lapidibus, sed tamen in parte Donati sum. Quid tibi prodest nō offensus pater, qui offensam vindicat matrē: Quid prodest si dominū cōfiteris, deū honoras, ipsūm p̄dicas, filiū eius agnoscis, sedentē ad dexterā patris cōfiteris, & blasphemias Ecclesiā eius? Non te corrigunt exēpla humani cōiugij? Si haberes aliquem patronū, cui quotidie obsecuereris, cuius limina seruando cōtereres, quem quotidie nō dico salutaris, sed & adorares, cui impenderes fidelia obsequia, si vnū crimē de eius cōiuge diceres, nunquid domū eius intrares? Attendite ergo charissimi, tenete omnes vnanimiter deū patrē & matrē Ecclesiā. Natalitia sanctorū eū sobrietate celebrate, vt imitemur eos qui p̄ceserunt, & gaudeant de vobis, qui orāt pro vobis, vt benedictio domini in eternū maneat super vos, fiat fiat.

In Psalmum octuagesimum nonum
Enarratio.

Ratio Moysi hominis dei, Prænotatur Psalmus iste, per quem hominē suū deus legem dedit populo suo, quem per eundē hominē suū de domo seruitutis liberans, quadraginta annis per eremum duxit. Fuit ergo Moyses minister veteris testamenti, & Propheta noui testamenti: omnia quippe illa in figura contingebant in illis: sicut ait Apostolus, Scripta sunt autē ad correptionem nostrā, in quos finis seculorū obuenit. Secundū hanc ergo dispensationē quæ facta est per Moysen, inspiciendus est Psalmus iste qui ex eius oratione titulum accepit. *Domine, inquit, refugium tuum, & fortitudo nobis in generatione & generationem.* Siue in omni generatione, siue in duabus, vetere & noua, quia sicut dixi, minister fuit illi testamenti pertinētis ad generationem veterē, & Propheta testamenti pertinētis ad generationem nouā. Cuius testamenti sponsor spōsulq; coniugij, quod de illa generatione sortitus est, ait ipse Iesus, Si crederetis Moysi, crederetis & mihi: de me enim ille scripsit, Non enim credendum est ab ipso omnino Moysē istum Psalmū fuisse conscriptum, qui vllis eius literis inditus non est, in quibus eius cantica scripta sunt, sed alicuius significationis gratia tam magni meriti serui dei nomen adhibitum est, ex quo dirigeretur legentis vel audientis intētio. Factus es, inquit, nobis domine refugium in generatione & generationem. Quale autē refugium factus sit, quoniā scilicet nobis cōpit esse quod non erat, id est, refugium: nō autem ipse non erat antequā nobis esset refugium, secutus adiunxit, *Priusquam montes fierent, & formaretur terra & orbis terra, & à seculo vsque in seculum tu es.* Tu ergo qui semper es, & antequam essemus, & antequam mundus esset, refugium ex quo ad te conuersi sumus factus es nobis: non mihi autem videtur vt eumque intelligēdum quod ait, Priusquam mōtes fierent & formaretur terra: vel sicut

alij codices habent, quod de vno verbo Græco expressum est, fingeretur terra. Mōtes quippe partes terre sunt altiores: & vtique si antequam formaretur terra deus est à quo terra formata est, quid magnum de mōtibus vel quibuslibet aliis eius partibus dicitur, cum sit deus non solum ante terrā, sed & ante cælum & terram, & ante omnem corporalem & spiritalē creaturā: Sed nimirum vniuersa creatura rationalis hac differentia fortasse distincta est, vt mōtium nomine significarentur celsitudines angelorum, & terræ nomine humilitas hominum. Et ideo quantum omnia quæ creata sunt, nō incongrue vel facta vel formata dicantur, tamē si verborum istorum est vlla proprietates, facti sunt angeli, qui cū in eisdē cælestibus enumerārentur operibus, ita enumeratio ipsa conclusa est, Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Vnde autē homo secundum corpus fieret, terra formata est: nā hoc verbo scriptura vitur, vbi legimus, vel finxit deus, vel formauit deus hominē de limo terræ. Ergo priusquam fierent ea quæ in creatura tua summa atq; magna sunt: quid enim maius rationali cælestiq; creatura: & priusquā fingeretur terra vt esset qui te agnosceret & adoraret in terra: & hoc parū est, quia ista cōperunt, siue in tempore siue cū tempore, sed à seculo & vsq; in seculum tu es. Quod cōuenientius diceretur ab eterno in æternum. Non enim à seculo deus, quia est ante secula: aut vsq; in seculum, cuius est finis, cum sit ille sine fine: sed ex ambiguo verbo Græco fit plerunq; in scripturis, vt vel seculum pro aeterno, vel eternū pro seculo ponat Latinus interpret. Optime autem non ait à seculo tu fuisti, & vsque in seculum tu eris: sed presentis significationis verbū posuit, insinuans dei substantiā omnimodo incōmutabilem, vbi nō est, fuit & erit, sed tantūmodo est: vnde dicitur est, Ego sum qui sum: & Qui est, misit me ad vos: Et mutabis ea & mutabuntur, tu autem idē ipse es, & anni tui non deficient. Ecce quæ eternitas facta est nobis refugium, vt in ea māfuri, ad eā de hac tēporis mutabilitate fugiamus. Sed quoniā cum hic sumus, in magnis & multis tentationibus viuimus, quibus ne auertamur ab isto refugio metuēdum est, intueamur quid cōsequenter oratio poscat hominis dei. Ne auertas hominem in humilitatem. Id est, ne à tuis aeternis atque sublimibus homo auersus, temporalia cōcupiscat, sapiatq; terrena. Et hoc est quod deus ipse p̄cepit, simili omnino tentatione qua in oratione dicimus, Ne nos inferas in tentationē: denique & hic adiungit, *Et dixisti, conuertimini filij hominum.* Tanquā diceret, hoc à te peto quod ipse iussisti, dans eius gratiæ gloriam, vt qui gloriatur, in domino gloriatur, sine cuius adiutorio, per arbitriū voluntatis tentationes huius vitæ superare non possumus. Ne auertas, inquit, hominem in humilitatē: & tamen tu dixisti. Conuertimini filij hominū. Sed da quod iussisti, precē petitis exaudiēdo, & adiuuādo volentis fidem. *Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesternus est quæ præterit.* Ideo debemus ad refugium tuum, vbi sine vlla mutabilitate tu es, ab his p̄tereuntibus labentibusque conuerti: quoniam quantumlibet huic vitæ longum tempus optetur, mille autem anni ante oculos tuos tanquam dies hesternus est qui præterit: non saltem tanquam dies crastinus qui venturus est, ita omnia quæ temporis sine clauduntur, pro transactis habenda sunt. Vnde & ea sibi Apostoli Pauli postposita intentio, quæ retro sunt obliuiscētis, vbi temporalia cuncta oportet intelligi, & in ea quæ antē sunt extēti, quæ appetitio est æternorum. Ne putarent autem aliqui mille

1. Cor. 10.

Ioan. 8.

Gen. 1. Psal. 72.

Exod. 17.

Matth. 6.

Philip. 1.

Qui mille annos sic computari apud deum pro vna die, quasi tam longos dies deus habeat, cum hoc ad contemnendam temporis longitudinem dictum sit, ideo addidit, *Et sicut vigilia in nocte*, Cum vigilia spatium non habeat amplius quam tres horas, attamen ausi sunt homines presumere scientiam temporum, quod scire cupientibus discipulis dominus ait, Non est vestrum scire tempora quae pater posuit in sua potestate: & desinierunt hoc seculum sex annorum milibus, tanquam sex diebus posse finire, nec attenderunt quod dictum est, tanquam dies vnus qui praeteriit. Non enim quando dictum est, soli mille anni praeterierant, & quod eos maxime debuit admonere ne temporum clauderentur incerto, quod est sicut vigilia in nocte. Neque enim sicut de sex diebus aliquid verisimile videntur opinati, propter sex dies primos, quibus deus perfecit opera sua: sic etiam sex vigiliis, id est, horas decem & octo possunt illi opinationi coaptare. Deinde iste homo dei, vel potius Propheticus spiritus, velut dei legem in secreta eius sapientia conscriptam, ubi vitae mortalium peccatrici constituitur procurrendi modum, & mortalitatis erumnam videtur quodammodo recitare, cum dicit, *Quae pro nihilo habentur, anni erunt eorum, Mane sicut herba transeat, mane floreat & pertranseat, vespere decidat, indurescat & areseat.* Felicitas ergo haeredum veteris testamenti quam pro magno bono expetierunt a domino deo suo, hanc legem accipere meruit in occulta eius prouidentia, quam videtur recitare Moyses: quae pro nihilo habentur, erunt anni eorum. Pro nihilo enim habentur, quae antequam veniant adhuc non sunt, cum venierint iam non erunt: non enim ut assint veniunt, sed ut non sint. Mane, id est, prius sicut herba transeat, mane floreat & pertranseat: vespere, id est, postea decidat, dureseat & areseat. Decidat utique in morte, dureseat in cadanere, areseat in puluere. Quae nisi caro, ubi est concupiscentia damnata carnalium? Omnis enim caro foenum, & claritas hominis ut flos foeni, foenum aruit, flos decidit, verbum autem domini manet in aeternum. Hanc autem poenam de peccato venisse non tacens, continuo subiicit, *Quoniam defecimus in ira tua, & in indignatione tua conturbati sumus.* Defecimus in infirmitate, conturbati sumus mortis timore, infirmi enim facti sumus, & infirmitate finire trepidamus. Alter te, inquit, cinget, & feret quod tu non vis, quantum martyrio non puniendo, sed coronando. Et ipsius domini anima nos in se transfigurans, tristis erat usque ad mortem, quoniam & domini exitus non nisi mortis. *Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo.* Id est, non ab eis dissimulasti. *Secundum nostrum in illuminatione vultus tui,* Subauditur posuisti. In illuminatione autem vultus tui dixit, quod superius, in conspectu tuo: & seculum nostrum, quod superius, iniquitates nostras. *Quoniam omnes dies nostri defecerunt, & in ira tua defecimus.* Satis in his verbis ostenditur poenalis esse ista mortalitas. Defecisse dies dicit, siue quod in eis deficiunt homines amando quae transeunt, siue quod ad paucitatem redacti sunt. Quod videtur in consequentibus aperire cum dicit, *Anni nostri sicut aranea meditantur, dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni.* Si autem in potentatibus octoginta anni, & amplius, eorum labor & dolor. Haec quidem verba videntur exprimere breuitatem miseriamque vitae huius, quia longaeui appellantur hoc tempore etiam qui septuaginta annos vixerunt: usque ad octoginta autem videntur aliquas vires habere. His vero amplius si vixerint, multiplicatis laboribus & doloribus viuunt. Sed multi & intra septuaginta annos gerunt in-

firmissimam & erumnosissimam senectutem: & saepe ultra octoginta annos senes mirabiliter vigere probati sunt. Melius est ergo in his numeris spiritale aliquid perscrutari. Neque enim super filios Adam, per quem vnus hominē peccatū intravit in mūdum, & per peccatū mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, maior ira est dei, quia multo breuius viuunt quam vixerūt antiqui, cum & vitae ipsorum irrita sit longitudo, ubi mille anni comparati sunt diei hesterni atque praeterito, & horis tribus. Et utique tunc multū vivebant, quādo iram dei prouocauerunt usque ad diluuium quo perirēt. Septuaginta porro anni & octoginta fiunt centū quinquaginta: quae sacratum esse numerū satis insinuat liber iste Psalmorum: hanc enim habent in significatione rationem centum quinquaginta, quam quindecim. Qui numerus sit septem & octo coniunctis, quorū primus insinuat propter sabbati obseruationē testamentum vetus, secundus testamentum nouum propter domini resurrectionem: Hinc sunt in templo quindecim gradus, hinc sunt in Psalmis quindecim cantica graduū, hinc quindecim cubitis summos montes aqua diluuii superauit, & si quibus aliis locis sacratum commendatur hic numerus. Ergo anni nostri, inquit, sicut aranea meditantur. In rebus corruptibilibus laboramus, corruptibilia opera texebamus, quae nos, secundū Esaiam Prophetam, minime contegebant. Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni, si autem in potentatibus octoginta anni. Aliud est in ipsis, aliud in potentatibus: In ipsis, hoc est, in annis vel diebus ipsis, quod datur intelligi in temporalibus rebus. Ideo septuaginta, quia temporalia promitti videntur in veteri testamento. Si autem non in ipsis annis, sed in potentatibus, id est, non in rebus temporalibus, sed in aeternis, octoginta anni quod nouum testamentū in spe est renouationis & resurrectionis in aeternum. Et amplius, eorum labor & dolor, id est, quisquis hanc fidem transgreditur, & amplius aliquid querit, labores inueniet & dolores. Potest & sic intelligi, Quia licet in nouo testamento constituti sumus, quod octogenarius significat numerus, amplius habet haec vita nostra laborem & dolorem, quam in nobis in ipsis ingemiscimus, adoptionem in exspectationem redemptionem corporis nostri. Sed enim saluati sumus in spe, & quod nondum videmus, per patientiam de sequitur, et hoc ad misericordiam dei pertinet, & dicit, *Quoniam superuenit mansuetudo, & irripiemur.* Quem enim diligit deus, corripit, naegalat autem in omnem finitum quem recipit: & dat etiam in quibusdam stimulum carnalis a quo colliguntur, ne extollantur in magnitudine reuelationum suarum, ut virtus in infirmitate perficiatur. Quidam sanē codices non habent, corripiemur, sed erudiemur, quod ad eandem mansuetudinem renouatur: non enim potest erudiri quisquam sine labore & dolore, quia virtus in infirmitate perficitur. *Quis nouit potestatem irae tuae, & praetere timore tuo iram tuam dinumerare?* Valde paucorum hominum est, inquit, nosse irae tuae potestatem, quia plerisque ita magis cum parcis irasceris, ut non ad iram, sed potius ad mansuetudinem tuam pertinere intelligatur labor & dolor, quo corripis erudisque quos diligis, ne poenis excrucientur aeternis: sic enim legitur in alio Psalmo, Iritabit dominum peccator, pro magnitudine irae suae non exquiret. Quis ergo nouit? Id est, quotusquisque reperitur qui nouerit potestatem irae tuae, & praetere timore tuo iram tuam dinumerare: Etiam hic subauditur, quis nouit. Quam difficile inuenitur qui nouerit ita praetere timore tuo

Acto. 1.

1 al. iude- rorum.

Gen. 1.

Esai. 40.

Ioan. 22.

Math. 26.

Psal. 67.

Gen. 6.

Eccle. 18.

Roma. 5.

Psal. 119.

Gen. 7.

Roma. 8.

Hebra. 12.

1. Cor. 22.

Gre tuo dinumerare iram tuam, vt etiam hoc addat, & ad eam intelligat pertinere, quod nonnullis quibus plus irasceris parcere videaris, vt prosperetur peccator in via sua, & maiora recipiat in nouissimo. Potestas quippe humana iræ cum corpus occiderit, amplius non habet quid faciat: deus vero habet potestatem & hic punire, & post corporis mortem mittere in gehennā. Et à paucis eruditis maior eius ira intelligitur, vana & seductoria felicitas impiorū. Hanc ille nō nouerat cuius pene cōmori sunt pedes, quia zelauit in peccatoribus, pacem peccatorū intuens: sed didicit eam cū intraret in sanctuariū dei, & intelligeret in nouissimis, quod pauci intrant vt discant præ timore dei dinumerare irā eius, & prosperitatem hominum malorum numero applicare pœnarum. *Dexteram tuam sic notā fac.* Hoc enim magis habent & codices Græci, non sicut quidam Latini. *Dexteram tuam sic notam fac mihi.* Quid est ergo, dexterā suā sic notam fac, nisi Christum tuum, de quo dictū est, Et brachium domini cui reuelatū est: sic notum fac, vt in eo discant fideles tui. *Et poscere, & sperare pœmia fidei quæ non apparuit in veteri testamēto, sed reuelantur in nouo, ne arbitrentur pro magno habendam & cupiendam vel adiuuandam esse terrenorum ac temporalium bonorū felicitatem, & cōmoueantur pedes eorum cum eam viderint & in eis qui te non colunt, & gressus eorū effundantur in lapsum, dum nesciunt dinumerare irā tuam: Deniq; secundum orationem hęc hominis sui sic notum fecit Christum suum, vt suis passionibus demonstraret, nō ea munera quæ videntur sonare in veteri testamento, vbi sunt vmbra futurorū, sed æterna esse cōcupiscenda. Potest in isto sensu etiam dei dextera intelligi, in qua iustos suos ab impiis segregabit: quia & ipse bene sic innotescit cū flagellat omnē filium quem recipit, neq; in peccatis suis prosperari sinit plus irasendo, sed in māluerudine similiter flagellat vt emēdatam ad dexterā ponat: & illud quod pleriq; codices habent, Dexteram tuā sic notam fac mihi: ad vtrunq; referri potest, siue ad Christū, siue ad æternā felicitatē. Nam deus ita nō habet corporalis formæ dexteram, sicut nec iram cōmotionibus turbulentam. Quod vero adiungit, *Et compeditos corde in sapientia.* Alij codices non habent *compeditos*, sed eruditos. Verbum enim Græcū ita in vtrāque significatione similiter sonat, vt vna syllaba *eruditi* & *eruditi* illi erudiantur in sapientia quæ *eruditi* sicut scriptū est, *pedem in cōpedes eius, non in vinculis alligati à via dei nō exorbitant, nec fiunt ab illo fugiunt, quo dlibet horū legatur, salua est sententia veritatis. Et ipsos enim cōpeditos vel eruditos corde in sapientia, nō notos deus fecit in nouo testamento, vt pro fide quā Iudæi & gentium detestabatur impietas, omnia cōtemnerent, & eis se priuare paterentur, quæ magna putāt promissam in veteri testamento, qui carnaliter iudicant. Et quoniam cū sic noti fierent, vt illa cōtemnerent, & desyderandis æternis per suas passionibus testimoniū perhiberēt, vnde & testes dicti sunt: sic enim Græce martyres appellantur, multa & multum mala & acerba temporalia pertulerunt: hoc attendit iste homo dei, & Propheticus spiritus per Moyſi vocabulum figuratus, & ait, *Conuertere domine quousque, & deprecabilis esto super seruos tuos.* Vox est eorum vel pro eis, qui multa persequete isto seculo mala tolerantés innotescunt, compediti corde in sapientia, vt nec tantis malis coacti refugiant à domino ad huius seculi bona: secundum autē illud quod alibi scri-**

ptum est, Quousque auertas faciem tuam à me: etiam K hoc dictū est, Conuertere domine quousque. Et vt sciant qui multū carnaliter sapietes deo tribuūt humani corporis formā, auersionem vultus eius, & conuersionem nō fieri motu simili motibusq; corporis nostri, in hoc eodem Psalmo recolant superiora, Posuisti iniquitates nostras in cōspectu tuo, seculum nostrū in illuminatione vultus tui. Quomodo ergo hic dicit, conuertere, vt sit propicius, quasi faciē auertisset iratus: cū ibi se sic insinuet iratū, vt non auerterit faciē ab iniquitatibus, & seculo eorū quibus irasceretur, sed ea potius in cōspectu suo, & in illuminatione vultus sui posuerit: Quod autē dicitur, quousque, verbū orationis est iustitia, non indignationis, impatientiæ. Sanē quod hic positū est, deprecabilis esto, alij verbū ex verbo deprecare interpretati sunt. Sed qui ait, deprecabilis esto, vitauit ambiguum: quia deprecari cōmune verbum est: nam & ille deprecatur qui deprecationē fundit, & ille cui funditur: dicimus enim, Deprecor te, & deprecor à te. Deinde illa bona quæ futura sunt, spe anticipans, & velut iā facta deputans, *Repleti sumus, inquit, mane misericordia tua.* Ergo in his velut nocturnis dolorib; & laboribus propheta nobis accensa est, sicut lucerna in caliginoso & obscuro loco, donec luceſcat dies, & lucifer oriatur in cordibus nostris. Beati enim mundo corde, quoniam ipsi deū videbunt. Tunc replebuntur eo bono iusti, quod nunc esuriūt & sitiunt, cum per fidē ambulantes peregrinantur à domino: vnde & illud alio loco dicitur, Replebis me letitia cū vultu tuo, mane astabunt & cōtemplabuntur: & sicut alij dixerunt interpretes, Satiati sumus mane misericordia tua, tunc satiabuntur: sicut enim alibi ait, Satiabor dum manifestabitur gloria tua: vnde dicitur, Ostēde nobis patrē & sufficit nobis: atq; ipse dominus ait, Ostendam meipsum illi. Quod donec fiat, nihil boni nobis sufficit, nec sufficere debet, ne desyderium nostrum in via remaneat, quod donec perueniat extendendum est. Repleti sumus mane misericordia tua. *Et exultauimus, & iocundati sumus in omnibus diebus nostris.* Dies ille, dies est sine fine. Simul sunt illi omnes dies, ideo satiant. Non enim succedentibus cedunt, vbi nō est aliquid quod non veniendo nondū sit, & veniēdo iam nō sit. Omnes simul sunt, quia vnus est qui stat & non transit, ipsa est æternitas: hi sunt dies de quibus dicitur, Quis est homo qui vult vitam, & diligit dies videre bonos? Hi dies & in alio loco anni appellātur, vbi deo dicitur, Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Non enim anni sunt qui pro nihilo habentur, aut dies sunt qui sicut vmbra declinauerunt, sed dies sunt qui sunt: quorū numerum notum sibi fieri precabatur, qui dicebat, Notum fac mihi domine sine meum, quō perueniēdo maneam, vt nihil vltius iam requiram, & numerum dierum meorum quis est: vtiq; qui est, non qui non est: quia dies isti de quibus & illic cōsequenter dicit, Ecce veteres posuisti dies meos, nō sunt: quia non stant, non manent, celerrima mutabilitate transcurrunt, nec vna hora in eis inuenitur in qua ita simus, vt non alia pars eius transierit, alia ventura sit, nulla stet vt sit. Illi autem anni & dies non deficient, in quibus nec nos deficiemus, sed sine defectu reficiemur. Exaltuet enim anima nostra illorum dierum desyderio, sicut ardentē atque vehemētē, vt illic repleamur, ibi satiēmur, ibi dicamus quod hic prædicimus, Satiati sumus mane misericordia tua, & exultauimus & iocundati sumus in omnibus diebus nostris. *Letati sumus pro diebus quibus nos humiliasti, annis quibus*

Matth. 10.

Psal. 72.

Esai. 53.

Psal. 72.

Matth. 25.

Hebr. 12.

Ecclesiasti. 6.

1. ad. cor. 13. & max. dignum.

2. Pet. 1.

1. Thim. 4.

1. Cor. 13.

Psal. 138.

Psal. 138.

Psal. 138.

1. Ioan. 4.

Psal. 138.

Psal. 138.

Psal. 138.

Psal. 138.

Psal. 138.

Psal. 138.

Psal. 138.

Psal. 138.

Psal. 138.

Psal. 138.

Psal. 138.

Quibus vidimus malum. Nunc autē in diebus adhuc malis dicamus, quod sequitur, *Et respice in seruos tuos & in opera tua.* Ipsi enim serui tui opera tua sunt, nō solum vt homines sint, sed etiā vt sint serui tui, id est, obedientes iustis tuis. Ipsi enim sumus figmentum, nō solum in Adam, sed etiam creati in Christo Iesu, in operibus bonis, quae preparauit deus vt in illis ambulemus. Deus est enim qui operatur in nobis, & velle & perficere pro bona voluntate. *Et dirige filios eorum:* Vt sint recti corde, quibus bonus est deus. Bonus est enim deus Israël, sed rectis corde, non sicut illi cui commoti sunt pedes, quia pacē peccatorū intuenti displicere coeperat deus, quasi ista nesciens, quasi ista non curans, & ab humani generis gubernatione dissimulans. *Et sic splendor domini dei nostri super nos:* vnde dicitur, Signatum est super nos lumen vultus tui domine. *Et opera manuum nostrarum dirige super nos.* Vt non ea pro rerum terrenarum mercede faciamus: tunc enim non directa, sed curua sunt. Hucusque Psalmum istum multi codices habent, sed in nōnullis legitur alio vltimo versus, *Et opus manuum nostrarum dirige.* Cui versus diligētes & docti praenotant stellam, quam asteriscum vocant, quo significant ea quae in Hebraeo vel in aliis interpretibus Graecis reperiuntur, in Septuaginta vero interpretatione non sunt. Quem versum si velimus exponere, id mihi videtur habere sententiam, quod omnia bona opera nostra, vnum opus est charitatis. Plenitudo enim legis, est charitas: nam in superiore versu, cum dixisset, *Et opera manuum nostrarum dirige super nos,* isto vltimo non opera, sed opus dixit manuum nostrarum dirige: tanquam vltimo versu volens ostendere ipsa opera vnum opus esse: id est, ad vnum opus dirigi. Tunc enim recta sunt opera, cum ad hunc vnum finem diriguntur. Finis enim praeccepti charitas est, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Opus ergo vnum est in quo sunt omnia, fides quae per dilectionē operatur: vnde etiam dominus in Evangelio dicit, hoc est opus dei vt credatis in eum quē ille misit. Cum ergo in isto Psalmo, & vita vetus, & vita noua, & vita mortalis, & vita vitalis, & anni qui pro nihilo habentur, & dies habentes plenitudinem misericordiae veraeque laetitiae, id est, & poena primi hominis, & regnum secundi, satis aperteque distincta sint: ad hoc enim existimo hominis dei Moysi nomen titulo eius inscriptum, vt eis qui pie recteque scrutantur scripturas, eo modo intimaretur etiam legem dei, quae per Moysen ministrata est, vbi pro bonis operibus sola vel penē sola praemia terrenorum bonorum deus polliceri videtur, sine dubio habere sub velamento tale aliquid, quale iste Psalmus ostendit. Sed cum quisque transierit ad Christum, auferetur velamen, & reuelabuntur oculi eius vt consideret mirabilia de lege dei, donante illo, cui dicimus, Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.

In Psalmum nonagesimum

Enarratio.

Psalms iste est de quo dominum nostrum Iesum Christum diabolus tētare ausus est. Audiamus ergo vt possimus instructi resistere tentatori, non praesumentes in nobis, sed in ipso qui prior tentatus est, ne nos in tentatione vinceremur: illi enim tentatio non erat necessaria. Tentatio Christi, nostra doctrina est. Si autē attendamus quid responderit diabolo, vt hoc & nos respōdeamus, quando similiter tentat, intremus per ianuam, sicut audistis lectionē Evangelij. Quid est enim intrare per ianuam? Intrare per Christum: ipse enim dixit, Ego sum ianuam. Quid est autē intrare per Christum? Imitari vias Christi. In quo imitaturi sumus vias Christi? Nunquid in ea magnificentia, in qua deus erat in carne? Aut ad hoc nos exhortatur, aut hoc à nobis exigit, vt talia miracula qualia fecit ipse, faciamus? Aut vero dominus noster Iesus Christus nonne & modo semper cum patre totum mundum gubernat? Et nunquid vel ad hoc vocat hominē faciens eum imitatore suum, vt cum illo gubernet caelum & terram, & omnia quae in eis sunt? Aut vt sit & ipse creator, per quem fiant omnia, sicut per Christum facta sunt omnia? Neque ad ista opera te inuitat deus saluator dominus noster Iesus Christus quae fecit ab initio, de quibus scriptum est, Omnia per ipsum facta sunt: neque ad illa quae fecit in terra: non hoc tibi dicit, Non eris discipulus meus nisi ambulaueris super mare, aut nisi suscitaueris mortuum quatruiduanum, aut nisi oculos caeci nati aperueris: nec hoc. Quid est ergo intrare per ianuam? Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Quod factus est propter te, hoc in eo debes attendere vt imiteris. Miracula enim & nondum natus de Maria fecit. Quis enim vsquā fecit, nisi Iesum de quo dictum est, Qui facit mirabilia magna solus? In ipsius enim virtute, & antea qui fecerunt, potuerunt aliquid facere. In virtute Christi Helias mortuum suscitauit. Nisi forte maior est Petrus quam Christus, quia Christus voce suscitauit aegrotante: Petrus autē eū pertrāsiret, umbra ipsius tāgendi proferebantur aegroti. Potentior ergo Petrus quam Christus? Quis hoc dementissimus dixerit? Quare ergo tanta potētia in Petro? Quia Christus in Petro: ideo dixit, Omnes qui venerūt, fures sunt & latrones, id est, qui venerūt sua sponte: non sunt à me missi, qui venerunt sine me: à me nō sunt missi, in quibus ego non fui, quos ego non introduxi. Quotquot ergo miracula facta sunt, siue à praecedētib, siue à subsequētib, idē ipse dominus fecit qui fecit & praesentia sua. Nec ad ipsa ergo miracula hortatur, quae ipse fecit & antequam esset homo: sed quid te hortatur vt imiteris? Quod nō posset, nisi factus homo. Tolerare enim passiones nūquid posset nisi homo? Mori & crucifigi & humiliari posset nisi homo? Si ergo & tu cum molestias huius seculi pateris quas fecit diabolus, siue aperte per homines, siue occulte sicut Iob, sis fortis, sis tolerans, habitans in adiutorio altissimi, sicut dicit iste Psalmus, quia si recedas ab adiutorio altissimi, te ipsum nō valēs adiutare, cades. Multi enim fortes sunt, quando ab hominibus patiuntur persecutionem, & vident eos aperte saeuire in se, & putant quia tunc imitatur passiones Christi, si aperte eos homines persequantur: si autem occulta diaboli persecutione feriantur, putant se non coronari à Christo. Noli timere quando imitaris Christum, nam & quando tentauit diabolus dominum, nullus homo fuit in eremo: occulte illum tentauit, sed superatus est, & aperte saeuens superatus est. Sic & tu fac si vis intrare per ianuam quando occulte tentat inimicus, quādo postulat hominem, vt aliquid ei noceat per corporales molestias, per febres, per agritudines, per aliquos labores corporis, sicut laborauit Iob. Diabolum non videbat, sed potestatem dei intelligebat: nouerat quia diabolus in eo nihil posset, nisi ab illo cuius summa potestas est, permitteretur: totam gloriam deo dabat, potentiam diabolo non dabat. Nam & quando abstulit diabolus omnia, hoc dixit, Dominus dedit, dominus abstulit. Non dixit, dominus dedit, diabolus abstulit: quia nihil abstulisset diabolus, nisi permississet dominus.

E ij Ideo

Tomus octauus.

sum: ipse enim dixit, Ego sum ianuam. Quid est autē intrare per Christum? Imitari vias Christi. In quo imitaturi sumus vias Christi? Nunquid in ea magnificentia, in qua deus erat in carne? Aut ad hoc nos exhortatur, aut hoc à nobis exigit, vt talia miracula qualia fecit ipse, faciamus? Aut vero dominus noster Iesus Christus nonne & modo semper cum patre totum mundum gubernat? Et nunquid vel ad hoc vocat hominē faciens eum imitatore suum, vt cum illo gubernet caelum & terram, & omnia quae in eis sunt? Aut vt sit & ipse creator, per quem fiant omnia, sicut per Christum facta sunt omnia? Neque ad ista opera te inuitat deus saluator dominus noster Iesus Christus quae fecit ab initio, de quibus scriptum est, Omnia per ipsum facta sunt: neque ad illa quae fecit in terra: non hoc tibi dicit, Non eris discipulus meus nisi ambulaueris super mare, aut nisi suscitaueris mortuum quatruiduanum, aut nisi oculos caeci nati aperueris: nec hoc. Quid est ergo intrare per ianuam? Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Quod factus est propter te, hoc in eo debes attendere vt imiteris. Miracula enim & nondum natus de Maria fecit. Quis enim vsquā fecit, nisi Iesum de quo dictum est, Qui facit mirabilia magna solus? In ipsius enim virtute, & antea qui fecerunt, potuerunt aliquid facere. In virtute Christi Helias mortuum suscitauit. Nisi forte maior est Petrus quam Christus, quia Christus voce suscitauit aegrotante: Petrus autē eū pertrāsiret, umbra ipsius tāgendi proferebantur aegroti. Potentior ergo Petrus quam Christus? Quis hoc dementissimus dixerit? Quare ergo tanta potētia in Petro? Quia Christus in Petro: ideo dixit, Omnes qui venerūt, fures sunt & latrones, id est, qui venerūt sua sponte: non sunt à me missi, qui venerunt sine me: à me nō sunt missi, in quibus ego non fui, quos ego non introduxi. Quotquot ergo miracula facta sunt, siue à praecedētib, siue à subsequētib, idē ipse dominus fecit qui fecit & praesentia sua. Nec ad ipsa ergo miracula hortatur, quae ipse fecit & antequam esset homo: sed quid te hortatur vt imiteris? Quod nō posset, nisi factus homo. Tolerare enim passiones nūquid posset nisi homo? Mori & crucifigi & humiliari posset nisi homo? Si ergo & tu cum molestias huius seculi pateris quas fecit diabolus, siue aperte per homines, siue occulte sicut Iob, sis fortis, sis tolerans, habitans in adiutorio altissimi, sicut dicit iste Psalmus, quia si recedas ab adiutorio altissimi, te ipsum nō valēs adiutare, cades. Multi enim fortes sunt, quando ab hominibus patiuntur persecutionem, & vident eos aperte saeuire in se, & putant quia tunc imitatur passiones Christi, si aperte eos homines persequantur: si autem occulta diaboli persecutione feriantur, putant se non coronari à Christo. Noli timere quando imitaris Christum, nam & quando tentauit diabolus dominum, nullus homo fuit in eremo: occulte illum tentauit, sed superatus est, & aperte saeuens superatus est. Sic & tu fac si vis intrare per ianuam quando occulte tentat inimicus, quādo postulat hominem, vt aliquid ei noceat per corporales molestias, per febres, per agritudines, per aliquos labores corporis, sicut laborauit Iob. Diabolum non videbat, sed potestatem dei intelligebat: nouerat quia diabolus in eo nihil posset, nisi ab illo cuius summa potestas est, permitteretur: totam gloriam deo dabat, potentiam diabolo non dabat. Nam & quando abstulit diabolus omnia, hoc dixit, Dominus dedit, dominus abstulit. Non dixit, dominus dedit, diabolus abstulit: quia nihil abstulisset diabolus, nisi permississet dominus.

Matth. 4.

Iob. 1.

G Ideo autē permisit dominus ut homo probaretur, diabolus vinceretur. Et quando cum plaga percussit, ille permisit: quia cum à capite usque ad pedes in putredine vermium fueret, nec tunc tribuit diabolo aliquam potentiam Iob: sed eū ei suggessisset & vxor eius, quam solam reliquerat diabolus, non consolatricem mariti, sed adiutricem sui, & dixisset ei, Dic aliquod verbum in deum, & morere: dixit ei, Locuta es tanquam vna ex insipientibus mulieribus: Si bona suscepimus de manu domini, mala quare non sustinebimus? Ergo qui sic imitatur Christum, ut toleret omnes molestias huius seculi, spes eius in deo sit, ut nec illecebra capiatur, nec timore frangatur, Ipse est

Iob. 2.

Expositio primæ partis.

Qui habitat in adiutorio altissimi, & in protectione dei celi commorabitur. Sicut audistis Psalmum, & cantastis: nam inde incipit Psalmus, quibus autem verbis tentauerit dominum diabolus, cum ad ipsa venerimus agnosceatis: nota sunt enim, Dicit domino susceptor meus es tu, & refugium meum deus meus. Quis hoc dicit domino? Qui habitat in adiutorio altissimi. Quis est qui habitat in adiutorio altissimi? Qui non habitat in adiutorio suo. Quis est qui habitat in adiutorio altissimi? Qui non est superbus, quomodo illi qui manducaverunt ut essent quasi dii, & perdidit quod erant facti homines immortales. In adiutorio enim suo habitare voluerunt, non in adiutorio altissimi: ideo suggestionem serpentis audierunt, præceptum dei contempserunt, & inuenerunt hoc euenisse in se quod minatus est deus, non quod promissit diabolus: ergo sic & tu dic, Sperabo in eum, quoniam ipse eruet me: non ego me. Vide si aliud aliquid docet, nisi ut tota spes nostra non sit in nobis, non sit in homine. Vnde eruet te? De muscipula venantium, & à verbo aspero. De muscipula venantium, magnū aliquid est: à verbo aspero, quid magnum? Multi in muscipulam venantium per verbum asperum deciderunt. Quid est quod dico? Tendit diabolus & angeli eius, tanquam venantes tendunt muscipulas, & longe ab ipsis muscipulis ambulant homines qui in Christo ambulant. Non audent enim in Christo tendere muscipulas, circa viam ponit, in via non ponit. Via autem tua Christus sit, & tu non

Gen. 3.

cadet in muscipulam diaboli. Aberranti à via iam ibi est muscipula. Hinc atque hinc ponit laqueos, hinc atque inde ponit muscipulas, inter laqueos ambulat. Sed si vis securus ambulare, noli declinare in dexteram aut sinistram, & sit tibi via ille qui tibi pro te factus est via, ut perducatur ad se per se, & non timebis laqueos venantium. Sed quid est à verbo aspero? Multos per verbum asperum misit in muscipulam diabolus, verbi gratia, qui voluerint esse Christiani inter paganos, insultatores patiuntur paganos: erubescunt inter insultatores, & à verbo aspero recedentes de via, incidunt in laqueos venantium: & quid tibi facturum est verbum asperum? Nihil. Nunquid nihil tibi facturum est laqueus, quo te compellit inimicus per verbum asperum? Quomodo retia plerumque tenduntur ad caput sepiis, tenduntur aibus, & lapides mittuntur in sepem, lapides illi nihil sunt facturi aibus: quando enim ferit avem, qui lapidem mittit in sepem? Timens autem avis inanem sonum, cadit in retia: sic homines timentes insultatorum verba vana & inania, & erubescunt conuictis superfluis, cadunt in laqueos venantium, & captiuantur à diabolo. Sed cur non dico fratres quod non est tacendum, quod me cogit deus dicere: Quomodo libet

hoc accipiatis, cogit me deus dicere: & si non dixerit, K ego cado in laqueos venantium. Si enim detractiones hominum timeo ut non dicam, ego ipse à verbo aspero cado in laqueos venantium, qui vos moneo ut non timeatis verba hominum. Quid est ergo quod dicturus sum? Quomodo inter paganos qui fuerit Christianus, à paganis audit verba aspera, quibus si erubuerit, cadit in muscipulam venantium: sic inter Christianos qui voluerint esse diligentiores & meliores, ab ipsis Christianis audituri sunt insultationes. Et quid prodest frater quod aliquando inuenis ciuitatem, ubi nullus est paganus? Nemo ibi insultat Christiano quod Christianus est, quia non ibi inuenitur paganus. Sed sunt multi male viuentes Christiani, inter quos qui voluerit bene viuere, & inter ebriosos sobrius esse, & inter fornicarios castus esse, & inter consultatores mathematicorum deum synceriter colere, & nihil tale requirere, & inter spectatores nugacium theatrorum noluerit ire nisi ad Ecclesiam, patitur insultatores ipsos Christianos, & patitur verba aspera, & dicunt, Tu magnus, tu iustus, tu es Helias, tu es Petrus, tu de celo venisti: insultant, quocumque se verterit, audit hinc atque inde verbum asperum. Quod si timet, recedit à via Christi dei, cadit in laqueos venantium. Quomodo autem cum audiuntur hæc verba, non receditur à via? Quid est non recedere à via? Quando audit verba aspera, unde sibi habet facere solatium, ut non curet verba aspera, nec recedat à via, & intret per ianuam? Dicat, Qualia verba audio, seruus peccator? Dominus meus audiuit, demonium habes. Modo audistis verbum asperum quod dictum est in dominum: non opus erat ut Iesus hoc audiret, sed te monuit aduersus verba aspera, ne incidas in laqueos venantium. Inter scapulas suas obumbrabit tibi, & sub alis eius sperabis. Hoc dicit, ne tua protectio à te tibi sit, ne putes quia tu te potes protegere: ille te proteget ut eruat, & eruet de muscipula venantium & à verbo aspero. Inter scapulas suas obumbrabit tibi, & à tergo potes intelligere, & à pectore. Scapulae enim circa caput sunt: sed quia dicit sub alis eius sperabis, manifestum est, quia protectio alarum parifarum facit te esse inter scapulas dei, ut hinc atque hinc alae dei te ponant in medio, & non timebis ne quis tibi noceat, tantum tu noli inde recedere, quod nullus inimicus audent accedere. Si gallina protegit pullos suos sub alis suis: quanto magis tu sub alis dei tutus eris, & aduersus diabolum & angelos eius, quæ aëreae potestates tanquam accipitres circunvolitant, ut infirmum pullum auferant: Neque enim sine causa comparata est Ephe. gallina ipsi sapientiae dei: nam Christus ipse dominus noster & saluator tanquam gallinam se dixit, Hierusalem Hierusalem quotiens volui colligere filios tuos, tanquam gallina pullos suos, & noluit. Noluit illa Hierusalem, velimus nos. Illa rapta est ab aëriis potestatibus fugiens alas gallinae, praesumens de viribus suis cum esset infirma: nos confitentes infirmitatem nostram, sub alas dei fugiamus. Erit nobis enim tanquam gallina protegens pullos suos. Non est enim iniuriosum nomen gallinae. Attendite ceteras aues fratres. Multae aues ante nos ferant, calefaciunt pullos suos, nulla sic auis infirmatur cum pullis suis quomodo gallina. Attendat charitas vestra hirundines, passeris, & ciconias, videmus extra nidos suos, nec cognoscimus utrum factus habeant. At vero gallinam cognoscimus in infirmitate vocis, & in relaxatione plumarum, tota mutatur affectu pullosum: quia illi infirmi sunt, infirmam se facit. Quia ergo & nos infirmi eramus, infirmam se fecit sapientia

Iam.

Matth.

sapientia

Sapientia dei: quia verbum caro factum est, & habitavit in nobis, ut sub alis eius speremus. *Scuto circumdabit te veritas eius.* Quae sunt alae, hoc est scutum, quia nec alae sunt nec scutum. Si aliquid horum proprie esset, nunquid alae scutum esse possent, vel scutum alae? Sed quia figurate per similitudines dici omnia ista possunt, *leo & alae & scutum esse potuerunt.* Si vero lapis esset Christus, leo non esset: si leo esset, agnus non esset: ideo & leo & agnus & lapis & vitulus, & si quid huiusmodi: quia nec lapis, nec leo, nec agnus, nec vitulus, sed salvator omnium Iesus Christus. Iste enim similitudines sunt, non proprietates. Veritas eius, inquit, circumdabit te. Tanquam scutum veritas eius est, ut non misceat eos qui in seipsis sperant cum eis qui in deo sperant. Peccator est, & peccator, sed da peccatorem de se praesumentem, contemnentem, peccata sua non confitentem, & dicet, Si deo displicerent peccata mea, non permetteret me vivere. Alius autem non audebat oculos levare, sed percutiebat pectus suum, dicens, Domine, propitius esto mihi peccatori. Et ille peccator, & ille: sed ille irridens, iste plangens ille contemptor, hic confessor peccatorum suorum. Veritas autem dei quae non personas accipit, discernit poenitentem a defendente, discernit humilem a superbo, discernit praesumentem de seipso a praesumente de deo. Ergo veritas eius tanquam scuto circumdabit te. *Non timebis a timore nocturno: a sagitta volante per diem, a negotio perambulante in tenebris, a ruina & demonio meridiano.* Duobus quae supra dixit, redduntur duo quae infra dixit, non timebis a timore nocturno, a sagitta volante per diem: & propter timorem nocturnum a negotio perambulante in tenebris: & propter sagittam volentem per diem, a ruina & demonio meridiano. Quid est timendum in nocte, & quid in die? Cum quisque ignorans peccat, tanquam in nocte peccat: cum autem sciens peccat, tanquam in die peccat. Duo ergo illa leuiora, ipsa sunt graviora, quae repetita sunt. Intendite ut diligenter hoc si dominus annuerit, exponatur vobis: obscurum est enim, & erit magnus fructus si intellexeritis. Tentationem quae fit in ignorantibus levis, timorem nocturnum appellavit: & tentationem quae fit levis in scientibus, sagittam volentem per diem appellavit. Quae sunt levis tentationes? Quae non sic instant, non sic urgent ut cogant, sed possunt cito declinata transire. Eadem rursus fac gravia: si persecutor instet, & vehementer terreat ignorantes, id est, nondum firmos in fide, nec scientes quod ad hoc sunt Christiani ut futuram vitam sperent, cum ceperint terreri de malis temporalibus, putant quod deleverit illos Christus, & sine causa sint Christiani. Non norunt enim, ut dixi, quia ad hoc sunt Christiani, ut praesentia superent, & futura sperent, inveniunt illos negotium perambulans in tenebris, & capit eos. Sunt autem quidam qui novērūt se ad futuram spem vocatos, quia quod nobis promisit deus, non est de ista terra, non de ista vita, quia istae omnes tentationes tolerandae sunt, ut illud accipiamus, illud acquiramus, quod nobis promisit deus in aeternum. Norunt ista, sed quando coepit persecutor instare vehementius, agitare minis, poenis, tormentis, aliquando cedunt, & scientes tanquam in diem cadunt. Quare autem in meridie? Quia multum feruet persecutio. Maiores aestus dixit meridiem. Attendat hoc charitas vestra de scripturis me probantem. Quando de seminante dicebat dominus, quia exiit seminans seminare, & aliud cecidit in via, aliud in petrosa, aliud inter spinas, dignatus est ipse exponere similitu-

dinem. Et cum venisset ad petrosam, hoc ait, Hi sunt *Matth. 13.* qui audiunt verbum, & ad horam gaudent ad verbum, D & in tribulatione quae fit propter verbum, continuo scandalizantur. Quid enim dixerat de his qui exierant in petrosam: Exorto sole, inquit, aruerunt, quia non habebant altam radicem. Hi sunt ergo qui ad horam gaudent ad verbum, & cum persecutio facta fuerit propter verbum arescunt. Quare arescunt? Quia non habebant firmam radicem. Quae est radix? Caritas. Hoc enim dicit *Eph. 3.* *1. Tim. 6.* Apostolus, ut in charitate radicati & fundati. Quomodo enim radix omnium malorum est cupiditas, sic & radix omnium bonorum est caritas. Nostis hoc, & saepe dictum est: sed quare hoc volui commemorare? Ut intelligeretis Psalmum, quia demonium meridianum propter aestum vehementis persecutionis positum est: sic enim dominus dicit, *Matth. 13.* Ortus est sol, & aruit herba, quia radicem non habebat: & exponens nobis quid est a sole arescere herba, dixit, quia persecutione facta non maneat illi in fide, quia altam radicem non habebat. Recte hic intelligimus demonium meridianum persecutionem vehementem. Qualis fuit illa persecutio aliquando fratres commemorem, unde dominus liberavit Ecclesiam suam, dignetur attendere charitas vestra. Primo quod imperatores & reges seculi putaverunt se persequendo tollere posse de terra nomen Christi & nomen Christianorum, iusserunt ut quisquis se confiteretur Christianum, feriretur. Quicumque noluit feriri, negavit se Christianum, sciens quod malum faceret, pervenit ad illum sagitta volans per diem. Quicumque autem non curavit praesentem vitam, sed certus speravit futuram, declinavit sagittam volentem per diem, confessus est se Christianum, percussus carne, liberatus est spiritu, expectare coepit positus apud deum in quiete, etiam redemptionem corporis sui in resurrectione mortuorum. Evasisit autem tentationem illam a sagitta volante per diem. Ergo quicumque se confessus fuerit Christianum, feriat. Quomodo sagitta volans per diem fuit? Nondum erat demonium meridianum flagrans vehementi persecutione, & faciens magnos aestus etiam fortibus. Audite enim quid secutus sit, cum vidissent inimici quod multi festinarēt ad martyrium, & tanto plures crederēt in Christum, quanto plures patiebantur, dixerunt apud se, Nos occisuri sumus genus humanum, tot milia qui credunt in hoc nomine? Si occideremus omnes, prope nullus in terra remanebit. Coepit feruere sol, F coepit feruere aestus. Audite enim quid iusserint. Quomodo autem iusserant? Quicumque confessus se fuerit Christianum, feriat. Iusserunt postea, quicumque se confessus fuerit Christianum torqueatur, & tandiu torqueatur, donec neget se esse Christianum. Comparete sagittam volentem per diem, & demonium meridianum. Sagitta volans per diem, quid erat? Qui se confessus fuerit Christianum, feriat. Quis fidelis eam mortis celeritatem non declinaret? Illud autem, qui se confitetur Christianum, non occidatur, sed torqueatur donec neget: si se negaverit, dimittatur: demonium meridianum erat. Multi ergo non negantes, in tormentis deficiebant: tandiu enim torquebantur donec negarent. Perseuerantibus autem in non negando Christum, quid facturus erat gladius? Vno ictu occidendo corpus, animam ad deum persequendo, hoc faciebant diuturna tormenta. Sed quis tandem inveniatur qui duraret adversus tantos & tam longos cruciatus? Multi defecerunt. Et credo illi defecerunt qui de se praesumpserunt, qui non habitant in adiutorio altissimi, & in protectio-

Gne dei cœli: qui non dixerunt domino susceptor meus es tu, qui non sub umbra alarum eius sperauerunt, sed viribus suis multum dederunt. Deicēti sunt à deo, vt ostenderet illis quia ipse protegit, ipse temperat tētationes, ipse tantum venire permittit, quantum potest ferre cui venit. Multi ergo ceciderunt à dæmonio meridiano. Quàm multi, vultis nosse: sequitur & dicit, *Cadent à latere tuo mille, & dena milia à dextris tuis, ad te autem non appropinquabit.* Cui dicitur hoc fratres? Cui, nisi domino nostro Iesu Christo: Dominus enim Iesus non solum in se, sed & nobis: recordamini verba illa, Saule Saulē, quid me persequeris. Quando ipsum nemo tangebāt & dicebat, quid me persequeris: nunquid non in nobis seipsum computabat? quando dicebat, Qui fecit vni ex minimis meis, mihi fecit: nōne in nobis seipsum computabat? Non enim diuisa sunt adinuicem membra, caput & corpus. Quid est caput & corpus: Saluator & Ecclesia. Quomodo ergo dictum est, Cadent à latere tuo mille, & dena milia à dextris tuis? Cadent enim à dæmonio meridiano. Magnus terror fratres à latere Christi cadere, à dextris Christi cadere.

H Quomodo cadēt à latere: Quare illi à latere, illi à dextris: Quare mille à latere, & dena milia à dextris: Quid est à latere mille: Quia pauciores sunt mille, quàm dena milia quæ à dextris cadent. Qui sunt isti? Modo planum erit in nomine Christi, modo apertum erit. Quibusdam promisit Christus, quia cum illo iudicabunt, Apostoli scilicet, & qui dimiserunt omnia, & secuti sunt eum. Nam Petrus ait illi, Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te: & hoc illis promisit, Sedebitis super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israël. Nolite putare, quia ipsis solis promisit dominus: vbi enim sedebit Paulus Apostolus qui plus illis omnibus laborauit, si nō ibi sedebunt nisi duodecim: Ille enim tertiusdecimus est: nam ex duodecim cecidit Iudas: in locum autem Iudæ traditoris Matthias ordinatus est, vt in Actibus Apostolorū legimus. Impleta sunt duodecim sedes: non ibi sedebit qui plus omnibus illis laborauit? An duodecim sedes perfectio est tribunalis? Nam milia sedebunt in duodecim sedibus. Sed vnde mihi probas, ait aliquis, quia & Paulus inter iudices erit? Audi illum dicentem, Nescitis quia angelos iudicabimus: Iudicabimus, inquit. Et ipse non dubitauit in præsumptione, quia credidit computari se inter illos qui iudicabunt cum Christo, Qui ergo iudicabunt cum Christo, principes Ecclesiæ sunt, perfecti sunt: talibus dixit, Si vis esse perfectus, vade vende omnia tua, & da pauperibus. Quid est, Si vis esse perfectus? Vis mecum iudicare & non iudicari. Ille enim contristatus abscessit. Sed multi hoc fecerunt, & multi hoc faciunt: ergo isti cum illo iudicabunt. Sed multi promittunt sibi quia iudicabunt cum Christo, quia dimittunt omnia sua & sequuntur Christum: sed habent præsumptionem de se, habent quendam typhum & superbiam, quam deus solus potest nosse, & non possunt euitare dæmonium meridianum, id est, casum feruentis caloris nimie persecutionis. Tales multi cum essent illo tempore qui distribuerunt omnia sua pauperibus, & sibi iam promittebant quia sessuri erant cum Christo & iudicaturi gentes, feruente calore persecutionis tanquam à dæmonio meridiano defecerunt in tormentis, & negauerunt Christum: ipsi sunt qui à latere ceciderunt, tanquam sessuri cum Christo ad mundum iudicandum ceciderunt. A dextris autem dicam qui cadunt. Nostis quia cum apparuerit ipsum tribunal, vbi cum Christo do-

mino iudicabunt, qui voluerunt esse & vere fuerunt K perfecti, radicati & fundati in charitate, vt non arefcerent de sole & dæmonio meridiano: hoc enim ait dominus, Congregabuntur ante eum omnes gentes, & diuidet illos abinuicē, sicut pastor diuidit oves ab hædis, & oves ponet a dextris, hædos autem à sinistris & iudicabuntur. Multi erunt qui iudicabunt, sed pauciores erunt quàm illi qui ante tribunal stabunt: quia illi tanquam mille, illi tanquam dena milia. A dextris positus quid dicitur est? Esuriui & dedisti mihi manducare, hospes fui & suscepistis me. Manifestum est, quia his dicit qui habent substantiam huius seculi, vnde ista humana faciant: tamē & ipsi cum illis regnabunt, quia illi tanquam milites, illi tanquam annonam præbentes prouinciales: sub vno tamen imperatore, & miles & prouincialis in regno est: miles fortis, prouincialis deuotus: miles fortis orationibus pugnat aduersus diabolum, deuotus prouincialis annonam tribuit militibus: intelligat charitas vestra, & audiūt in fine ad dexteram positi, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Erant ergo illo tempore multi quando grauiter inferuerat sol persecutionis, & dæmonium meridianum, erant qui sibi promittebant quia iudicaturi erant cum Christo, non potuerunt ferre æstum persecutionis, & ceciderunt à latere ipsius. Erant ibi aliqui qui non sibi promittebant sedes iudicantium, sed per elemosynas promittebant sibi, quia ad dexteram futuri erant, quibus dicitur erat Christus, Venite benedicti patris mei percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Et quia multi de spe illa iudicandi ceciderunt, multi autem & multo plures de spe illa dexteræ ceciderunt: ideo dictum est Christo, Cadent à latere tuo mille, & dena milia à dextris tuis. Et quia multi erunt cum illo qui omnia illa non curarunt, cum quibus tanquam membris vnus est Christus: ad te autem, inquit, non appropinquabit. Nunquid ad solum caput dixit, non appropinquabit? Non vtique, sed nec ad Petrum, nec ad Paulū, nec ad omnes Apostolos, nec ad omnes martyres, qui in tormentis non defecerunt. Quomodo ergo non appropinquabit? Cur sic torti sunt? Propinquauit carni tormentum, sed non peruenit ad locum fidei. Itaq; longe erat fides ipsorum à terrore tormentum. Torquebantur, nec appropinquauit terrori torqueant, sed irridebunt tormentum, præsumentes in illo qui prior vicit, vt ceteri vincerent. Et qui vincunt, nisi qui de se non præsumperunt? Intendat charitas vestra: ad hoc enim dixit omnia superiora, dicit domino susceptor meus es tu & refugium meum, & sperabo in eum: quoniam ipse eruet me de muscipula uolantium. Ipse eruat me, nō ego me. Inter scapulas suas obumbrabit tibi. Sed quando? Quando sub alis eius sperabis, scuto circundabit te veritas eius. Quia ergo in illo præsumpsisti, & totam spem tuam in illo posuisti: sequitur, Quid? Nō timebis à timore nocturno, à sagitta volante per diem, à negocio perambulante in tenebris, à ruina & dæmonio meridiano. Quis nō timebit? Qui in Christo præsumit: qui autem de se præsumunt, & si iam sibi sperabant latus Christi tanquam iudicaturi, & si futuros se iam sperabant à dextris Christi, quasi diceretur illis, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi: venit dæmonium meridianum, id est, feruens æstus persecutionis vehementer terrenus, & ceciderunt multi à spe sedis iudicariæ: de quibus dictum est, Cadent à latere

Acto. 9.

Math. 25.

Math. 19.

4. sent. dist. 47. Nō autem.

1. Corin. 15.

Acto. 1.

1. Cor. 6.

Math. 19.

Eph. 3.

Math. 23.

Math. 25.

Ibidem.

L

M

Ibidem.

tere

tere tuo mille: & multi à spe remunerationis obsequiorum suorum: de quibus dictum est, Et dena milia à dextris tuis: ad te autem, id est, ad caput & corpus non appropinquabit ruina & demonium meridianum, quoniam nouit dominus qui sunt eius. Veruntamen oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis. Quid est hoc? Quare veruntamen: Quia licuit impiis superbire in seruos tuos, licuit impiis persequi seruos tuos. Impune ergo erit impiis, quia persecuti sunt seruos tuos: Non erit impune. Quauis enim tu permiseris, & magis inde tui coronati sint, veruntamen oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis. Malum ergo quod voluerunt, non bonum quod per nescientes actum est, eis retribuetur. Modo opus est ut oculos fidei habeamus & videamus, quia & exaltantur ad tempus & plangent in æternum, & quibus datur potestas in seruos dei temporaliter, dicitur eis, Ite in ignem æternum qui paratus est diabolo & angelis eius. Sed si habeat quisque oculos sicut dixit, Oculis tuis considerabis: non est leue videre impium florentem in hoc seculo, & habere ad illum oculos ut consideres fide

B quid ille passurus est in fine si se non correxerit: quia qui modo tonare volunt, postea fulminantur. Veruntamen oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis. Quoniam tu es domine spes mea. Ecce venit ad illud, quare non cadat à ruina & demonio meridiano. Quoniam tu es domine spes mea, Altissimum posuisti refugium tuum. Quid est hoc quod in alto est refugium tuum? Multi enim sic sibi faciunt refugium dei, quod fugiant à temporalibus actibus. In alto est enim refugium dei, valde in occulto est quod fugias ab ira ventura. Intus altissimum posuisti refugium tuum. Non accedet ad te mala, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Quoniam angelis suis mandauit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis. In manibus tollent te, ne quando offenderas ad lapidem pedem tuum. Ista sunt verba quæ dixit diabolus domino Iesu Christo, quando illum tentauit. Sed quia diligentius consideranda sunt, ne vos fatigemus, differamus in crastinum, quia & crastino si dominus voluerit, inde vobis erit sermo, ut ab isto loco Psalmi rursus incipiamus propter tardium vestrum, ne cum volumus finire res obscuras, præcipitemus, & non perueniant ad intelligentiam vestram.

Concio secunda de secunda parte eiusdem Psalmi.

Sicut non dubito meminisse charitatem vestram qui hesterno die sermoni. Fuiſtis, psalmum quem cooperamus exponere, ne ad terminum perueniret, angustia temporis impediuit, & dilata est pars eius in hodiernum diem: hoc qui heri affuistis recordamini, qui non affuistis agnoscite. Propterea fecimus ipsam lectionem Euangelij recitari, vbi dominus tentatus est per ea verba psalmi quæ hic audistis. Ideo tentatus est Christus, ne vincatur à tentatore Christianus. Ille quippe magister in omnibus tentari voluit, quia tentamur: sicut mori voluit, quia morimur: sicut resurgere voluit, quia resurrexerunt sumus. Illa enim quæ ostendit in homine qui factus est propter nos homo cum esset deus per quem facti sumus, propter nos ostendit. Et sæpe commendauimus charitati vestræ, quod nos sæpe iterare non piget, ut quia forte multi vestrum legere non possunt, quia non eis vacat legere, aut literas non norunt, saltem assidue audiendo non obliuiscantur salubrem fidem suam. Certe eam repetendo quibusdam

Tomus octauus.

molesti videamur, dum tamen quosdam ædificemus. **D** Nouimus enim multos esse & memoria prævalentes, & lectionis diuinæ studiosos, qui ea quæ dicturi sumus nouerunt, & forte nos ea volumus dicere quæ non nouerunt. Sed si celeriores sunt, intueantur, quia cum tardioribus ambulant, viam. Quando autem duo comites vnam viam ambulant, quorum est vnus celerior, alter tardior, in potestate celerioris est, ut cum illo ambulet tardior, non in potestate tardioris: quia si velit celerior tantum facere quantum potest, tardior illum non sequitur. Opus est ergo ut celerior refrenet celeritatem suam, & non relinquat comitem tardiozem. Hoc est ergo quod dixi me sæpe dixisse, & nunc iterum dico, sicut dicit Apostolus, Eadem scribere vobis mihi quidem non piget, vobis autem tutum. Dominus autem noster Iesus Christus, tanquam totus perfectus vir & caput & corpus: caput in illo homine agnoscimus, qui natus est de Maria virgine, passus sub pontio Pilato, sepultus, resurrexit, ascendit in cælum, sedet ad dexteram patris, inde illum expectamus iudicem viuorum atque mortuorum, hoc est, caput Ecclesiæ. Corpus huius capit Ecclesiæ est, non quæ hoc loco est, sed quæ hoc loco & per totum orbem terrarum: nec illa quæ hoc tempore, sed ab ipso Abel vsque ad eos qui nascituri sunt vsque in finem, & credituri in Christum, totus populus sanctorum, ad vnam ciuitatem pertinentium, quæ ciuitas corpus est Christi, cui caput est Christus. Ibi sunt & angeli ciues nostri, sed quia nos peregrinamur, laboramus, illi autem in ciuitate expectant aduentum nostrum. Et hæc de illa ciuitate vnde peregrinamur, literæ nobis venerunt, ipsæ sunt scripturæ, quæ nos hortantur ut bene viuamus. Quid dicam venisse literas? Ipse rex descendit & factus est nobis via in peregrinatione, ut in illo ambulantes, nec erremus, nec deficiamus, nec in iatrocinares incidamus, nec in laqueos irruamus qui ponuntur iuxta viam. Talem ergo scimus Christum totum atque vniuersum simul cum Ecclesiæ, ipsum autem solum natum de virgine, caput Ecclesiæ, mediatorem scilicet inter deum & homines Christum Iesum, ad hoc mediator est, ut eos qui recesserunt, per se reconciliet: medius enim non est, nisi inter duos. Recesseramus à maiestate dei, & peccato nostro offenderamus eum, missus est Filius mediator, qui sanguine suo solueret peccata nostra, quibus separabamur à deo, & interpositus redderet nos ei, & reconciliaret à quo auersi in peccatis nostris & delictis tenebamur. Ipse est caput nostrum, ipse est deus æqualis patri, verbum dei per quod facta sunt omnia: sed deus ut crearet, homo ut recrearet: deus ut faceret, homo ut reficeret: hunc intuentes, sic audiamus Psalmum, intendat charitas vestra. Disciplina est ista & doctrina scholæ huius, quæ vobis valeat non ad vnum Psalmum intelligendum, sed ad multos si teneatis hanc regulam. Aliquando Psalmus non solum Psalmus, sed & omnis prophetia, aliquando sic loquitur de Christo ut caput solum commendat, & aliquando à capite it ad corpus, id est, ad Ecclesiæ, & non videtur mutasse personam: quia non separatur caput à corpore, sed tanquam de vno loquitur: videat enim charitas vestra quod dico. Manifestus est certe Psalmus omnibus, vbi de passione domini dicitur, **F**oderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea: diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Hoc & Iudæi quando audiunt erubescunt. Evidentissime enim prophetia de passione domini nostri Iesu Christi prolata est.

E iij Delicta

G Delicta autem non habebat dominus noster Iesus Christus, & tamen in capite ipsius Psalmi dicit, Deus deus meus, ut quid me dereliquisti, longe a salute mea verba delictorum meorum. Videtis ergo quid dicatur ex persona capitis, quid ex persona corporis. Delicta ad nos pertinent, passio pro nobis ad caput pertinet: sed propter passionem illius pro nobis, & quod ad nos pertinet delictorum debitum soluit. Sic & in isto Psalmo iam istos versus hesternum die tractauimus, & breuiter illos commemoremus.

Commemoratio versus prius tractatorum cum expositione sequentium.

Qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione dei celi commorabitur. Hoc commendauimus charitati vestrae in istis versibus, ne quisquam in se spem ponat, sed totam spem suam in illo ponat, in quo sunt vires nostrae. Ex adiutorio enim eius vincimus, non ex nostra presumptione. Protegit ergo nos deus caeli, si dicamus domino quod sequitur,

Dicit domino susceptor meus es tu, & refugium meum, deus meus sperabo in eum. Quoniam ipse eruet me de muscipula venantium,

H & a verbo aspero. Diximus quia multi timentes verbum asperum incidunt in muscipulam venantium. Insultatur homini quia Christianus est, poenitet illum quia Christianus factus est, & ab aspero verbo incidit in muscipulam diaboli. Insultatur etiam homini qui inter multos Christianos melius viuit, & timens aspera verba insultatorum, incidit in laqueos diaboli, ut non sit triticum in area, sed paleam sequatur. Qui autem in domino sperat, eruitur a muscipula venantium & a verbo aspero. Quomodo autem te protegit deus? Inter scapulas suas obumbrabit tibi. Id est, ante pectus suum te ponet, ut alis suis te protegat, si modo agnoscas infirmitatem tuam, ut quasi pullus infirmus fugias sub alas matris, ne a miluo rapiaris. Milui sunt enim aereae potestates, diabolus & angeli eius, rapere volunt infirmitatem nostram. Fugiamus sub alas matris sapientiae, quia & ipsa sapientia infirmata est propter nos, quia verbum caro factum est. Sicut infirmatur gallina cum pullis suis ut protegat eos alis suis: sicut dominus noster Iesus Christus, qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem deo, ut infirmaretur nobiscum, & alis suis protegeret nos, semetipsum exinanivit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo. Et sub alis eius sperabis. Senio circumdabit te veritas eius, non timebis a timore nocturno. Tentationes ignorantiae timor nocturnus, peccata scientiae sagitta volans per diem. In nocte enim ignorantia intelligitur, in die manifestatio. Sunt qui ignorantes peccant, sunt qui scientes peccant: qui ignorantes peccant, a timore nocturno supplantantur, qui scientes peccant, a sagitta volante per diem percussus sunt. Haec autem cum in grauioribus persecutionibus fiunt, quousque perueniatur tanquam ad meridiem, quicumque illo calore ceciderit, tanquam a daemone meridiano cadet. Et multi a calore isto ceciderunt, sicut iam hesternum die exposuimus charitati vestrae, quia feruente persecutione dictum est, torqueantur Christiani, donec negent quod Christiani sunt: cum antea solerent confessi percuti, ad hoc postea torquebantur ut negarent. Et cum omnis reus tandem torqueatur quamdiu neget, Christianorum, confessio torquebatur, negatio dimittebatur. Erat ergo tunc magnus aestus persequentium. Quicumque in illa ten-

tatione ceciderunt, tanquam a daemone meridiano ceciderunt. Et quanti ceciderunt? Multi qui se sperabant fessuros cum domino & iudicatos, illi a latere ceciderunt. Item multi qui se sperabant ad dexteram futuros, in plebe sancta stipendiaria tanquam prouinciales, qui annonam militibus praebent, quibus dici habet, Esuriui enim & dedistis mihi manducare: ad dexteram enim erunt multi, & de ipsa spe ceciderunt, & plures inde, quia plures ibi. Pauciores enim qui cum domino iudicabunt, & plures qui stabunt ante illum, sed non vna conditio eorum, alij ad sinistram, alij ad dexteram: alij ut regnent, alij ut puniantur: alij ut audiant; Venite benedicti patris mei percipite regnum: alij ut audiant, Ite in ignem aeternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Ergo, *A ruina & daemone meridiano: Cadent mille a latere tuo, & dena milia a dextera, ad te autem non appropinquabit.* Quid? Daemone meridiano te non deicit. Quid mirum si caput non deicit? Sed non deicit & illos qui sic haerent capiti, quomodo ait Apostolus, Nouit dominus qui sunt eius. Sunt enim quidam ita praedestinati, ut nouerit dominus qui pertineant ad corpus ipsius. Cum ergo ad hos non accedet illa tentatio ut deiciat eos, isti intelliguntur in eo, quod scriptum est, *Ad te autem non appropinquabit.* Sed ne illi peccatores, quibus tanta licuit exercere in Christianos, attendantur a quibusdam infirmis, & dicatur, Ecce quid voluit deus ut tantum impiis & sceleratis liceat in seruos dei: modicum considera oculis tuis, oculis fidei, & videbis retributionem peccatorum in finem, quibus modo tanta permittuntur ut exercearis: hoc enim sequitur, *Veruntamen oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis. Quoniam tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum. Non accedent ad te mala. Domino dicit, Quoniam tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum, non accedent ad te mala. Et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Et deinde verba quae audistis iam dicta a diabolo. Quoniam angelis suis mandauit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis. In manibus tollent te, ne quando offendas ad lapidem pedem tuum. Cui hoc dicit? Cui illud dixit, quoniam tu es domine spes mea. Iam puto non esse exponendum Christianis quis sit dominus. Si deum patrem intelligunt, quomodo illum tollent angeli in manibus, ne offendant ad lapidem pedem suum? Videtis ergo quia & Christus dominus dum loqueretur de corpore, subito coepit loqui de capite. Caput nostrum appellatum est modo, cum diceretur, quoniam tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum. Ideo posuisti altissimum refugium tuum, quoniam tu es domine spes mea. Quid sibi hoc vult? Attendat charitas vestra, quonia tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum: iam non est mirandum, propterea enim sequitur, Non accedent ad te mala, quia altissimum posuisti refugium tuum: Et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo, quoniam altissimum posuisti refugium tuum. Non autem legimus in Evangelio, quia alicubi angeli portauerunt dominum, ne offenderet ad lapidem, & tamen intelligimus. Hinc enim iam facta sunt, & non sine causa prophetata sunt, nisi quia futura erant: & non possumus dicere, Postea venturus est Christus, ut non offendant ad lapidem pedem suum: iudicaturus enim veniet. Vbi ergo completum est? Intendat charitas vestra: primo hos versus audite, Quoniam tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum. Genus humanum mori hominem*

Ephes. 2.

Ioan. 1.

Matth. 23.

Philip. 2.

Matth. 4.

M

Mat. 16. **A**nem nouerat, resurgere non nouerat, ideo quid timeret habebat, quod speraret non habebat. Vt ergo ille qui propter disciplinam fecit timorem mortis, propter premium futurae uitae aeternae daret spem resurrectionis, prior resurrexit dominus noster Iesus Christus: mortuus est post multos, resurrexit ante omnes. Hoc pallus est moriendo, quod iam multi passi erant: hoc iam fecit resurgendo, quod nullus ante illum. Quando enim hoc accipiet Ecclesia nisi in fine? Praecessit in capite quod membra sperent: nouit enim charitas uestra, quomodo inter se dicant. Dicat ergo Ecclesia domino suo Iesu Christo, dicat corpus capiti suo, Quoniam tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum, id est, ideo resurrexisti a mortuis & in caelum ascendisti, ut altum poneres refugium tuum, ascendens ut fieres spes mea, qui in terra desperabam, & me resurrexurum esse non credebam: modo iam credo, quia ascendit in caelum caput meum, quod caput praecessit & membra secutura sunt. Puto iam manifestum esse quod dictum est, quoniam tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum. Hoc planius dixerim, Vt ergo haberem spem resurrectionis quam non habebam, ideo prior resurrexisti, ut quo praecessisti, illuc me secuturum sperarem. Vox enim est Ecclesiae ad dominum suum, vox est corporis ad caput suum. Noli ergo mirari, Non accedent ad te mala, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Tabernaculum dei, caro est. In carne inhabitauit uerbum, & caro factum est tabernaculum deo. In ipso tabernaculo imperator militauit pro nobis, in ipso tabernaculo ab hoste tentatus est, ne miles deficeret. Et quia ipsam carnem ostendit oculis nostris, quia oculi nostri ista luce gaudent, & uisibili lumine isto delectantur, quia in manifestatione posuit carnem suam, ut omnes uiderent, ideo Psalmus dicit, In sole posuit tabernaculum suum. Quid est in sole? In aperto, in manifesto, in luce terrena, id est, in luce quae terras de caelo perfundit, ibi posuit tabernaculum suum. Sed quomodo ibi poneret tabernaculum suum, si non tanquam sponsus procederet de thalamo suo? Hoc enim sequitur, In sole posuit tabernaculum suum. Et quasi diceretur ei, quomodo? & ipse inquit, Tanquam sponsus procedens de thalamo suo, exiit ut gigas ad currendam uiam. Quod est tabernaculum? Ipsa est sponsa: uerbum sponsus, caro sponsa, & thalamus uerus uirginis: & quod dicit *Eph. 5.* Apostolus, Et erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia, & quid ipse dominus in Euangelio, Igitur iam non sunt duo, sed una caro. Ex duobus unum, ex uerbo & carne unus homo, unus deus. Hoc autem tabernaculum eius sensit flagella in terra manifestum est, quia flagellatus est dominus. Nunquid in caelo sensit flagella? Nequaquam. Quare? Quia altissimum posuit refugium suum, ut esset spes nostra, & non ad eum accedant mala, nec flagellum propinquabit tabernaculo eius. Longe est super omnes caelos, sed pedes habet in terra. Caput in caelo est, corpus in terra. Cum autem pedes ipsius flagellarentur & calcarentur a Saulo, clamauit caput: Saule Saule, quid me persequeris? Ecce nemo caput persequitur, & ecce caput in caelo: quia Christus resurgens a mortuis, iam non moritur & mors illi ultra non dominabitur, non accedent ad te mala, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Sed ne putemus, quia separatum est caput a corpore, discretum est enim locis, sed iunctum est affectu, ipsa affectus coniunctio clamauit

de caelo: Saule Saule quid me persequeris? Prostrauit enim eum uoce obiurgante, & leuauit dextera miserante. Qui corpus Christi persequatur, factus est membrum Christi, ut quod faciebat ipse ibi pateretur. Quid ergo ibi fratres, de capite nostro quid dictum est? Quoniam tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum. Non accedent ad te mala, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo: dicta sunt haec, quoniam angelis suis mandauit de te, ut custodiant te in omnibus uis tuis. Audistis modo cum Euangelium recitaretur, attendite, Baptizatus est dominus, ieiunauit. Quare baptizatus? Ut non aspernaremur baptizari: nam cum ipse Ioannes diceret domino, Tu ad me uenis baptizari, ego a te debeo baptizari: & dominus, Sine modo, sic enim oportet nos implere omnem iustitiam, Voluit impleri humilitatem, ut ablueretur qui sordes non habebat. Vt quid hoc? Propter superbiam futurorum. Existit enim aliquis catechumenus, qui forte doctrina & moribus vincit multos fideles, attendit iam baptizatos multos imperitos, [& multos] non sic uiuentes quomodo ipse uiuit, [non in tanta continentia,] non in tanta castitate: iam ille nec uxorem quaerit, & uidet aliquando fidelem si non fornicantem, tamen uxore intemperantius utentem, potest erigere ceruicem superbiae & dicere, Quid mihi iam opus est baptizari, ut hoc accipiam quod iste habet, quem iam & uita & doctrina praecedo? Huic dominus, Quid praecessisti? Quantum praecessisti? Tantum ne quatum ego te: Non est seruus super dominum suum, neque discipulus super magistrum suum: sufficit seruo ut sit sicut dominus eius, & discipulo ut sit sicut magister eius. Noli extolli, ut non quaeras baptismum. Baptismum quaeres domini, ego serui quaesui. Baptizatus est ergo dominus, & post baptismum tentatus est, ieiunauit quadraginta diebus in mysterio, quod saepe uobis commemorauimus. Non omnia uno tempore dici possunt, ne occupent necessaria tempora. Post quadraginta dies esuriuit, qui poterat & nunquam esurire. Sed quomodo tentaretur? Aut si ille non uinceret tentatorem, quomodo disceres tu cum tentatore pugnare? Esuriuit, etiam tentatus audiuit, Dic lapidibus istis ut panes fiant, si filius dei es. Quid magnum erat domino Iesu Christo de lapidibus panem facere, qui de quinque panibus tot milia satiauit: De nihilo fecit panem. Tanta enim fuerat multitudo escae, quae saturaret tot milia? Vnde processit? Fontes panes erant in manibus domini: non est mirum, nam ipse fecit de quinque panibus multos panes unde saturaret tot milia, qui facit quotidie in terra de paucis granis messes ingentes. Ipsa enim sunt miracula domini, sed assiduitate uiluerunt. Quid ergo fratres? Impossibile erat domino de lapidibus panes facere? Homines fecit de lapidibus, dicente ipso Ioanne baptista, Potens est deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham. Quare ergo non fecit? Ut te doceret respondere tentatori, ut si forte in aliqua angustia positus fueris, & suggesserit tibi tentator, si Christianus esses & ad Christum pertineres, & desereret te modo ut non misisset tibi auxiliu: Et forte adhuc medicus secat, & ideo deserit: sed non deserit. Quomodo Paulum ipsum ideo non exaudiuit. Nam dicit Paulus non se exauditum de stimulo carnis suae angelo satanae, a quo colaphizari se dixit: Propter quod dominum ter rogauit ut auferret eum a me, & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea, nam uirtus in infirmitate perficitur. Tanquam medico diceretur posito forte epithemate, molestum est mihi hoc emplastrum, rogo te tolle illud: & medicus, Non opus

*Matth. 4.**Matth. 3.**Matth. 4.**Ibidem.**Matth. 14.**Matth. 14.**Matth. 3.**2. Cor. 12.*

Gopus est, diu ibi sit, non enim aliter sanare poterit. Aegrotum non exaudiuit medicus ad voluntatem, quia exaudiuit ad salutem. Ideoque fortes estote fratres, & quando aliqua inopia tentamini deo flagellante & erudiete vos, quibus & parat & seruat aternam hereditatem, non vobis suggerat diabolus. Si iustus esses, nonne tibi per coruum mitteret panem, quomodo misit Helia? Vbi est quod legisti, Nunquam vidi iustum derelictum nec semen eius quarens panem? Tu responde diabolo, verum dicit scriptura, nunquam vidi iustum derelictum, nec semen eius quarens panem: habeo enim panem meum, quem tu non nosti. Quem panem? Audi dominum, Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo dei. Putas ne verbum dei non sit panis? Si non esset panis, non diceret verbum dei per quod facta sunt omnia, Ego sum panis viuus qui de caelo descendi. Didicisti ergo quid respondeas tentatori in angustia famis. Quid si te sic tentat vt dicat tibi, si Christianus esses, faceres miracula quomodo fecerunt multi Christiani? Tu iam suggestione mala deceptus, tentares dominum deum tuum, & diceres domino deo nostro, Si Christianus sum, & sum ante oculos tuos, & in aliquo numero tuorum rae computas, faciam & ego aliquid qualia multa fecerunt sancti tui, tentasti deum quasi non sis Christianus si hoc facias. Multi talia desiderantes ceciderunt: Nam Simon ille magus talia desiderauit ab Apostolis, qui spiritum sanctum per pecuniam voluit copare. Amavit potentiam miraculorum, & non amavit imitationem humilitatis. Ideo quidam discipulus, vel quidam de turba, cum vellet sequi dominum: attedens miracula quae faciebat, vidit illum dominus superbum non quarens viam humilitatis, sed typhum potentiae, & ait, Vulpes foueas habent, & volucres caeli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput reclinet. Vulpes in te foueas habent, volucres caeli in te nidos habent. Vulpes dolus est, volucres caeli superbia est. Sicut enim volucres alta petunt, sic superbi: & vt vulpes caernas dolosas, ita omnes insidiatores. Quid ergo respondit dominus? Potest in te habitare superbia & dolus, Christus non habet vbi in te habitet, vbi reclinet caput suum: quia reclinatio capitis, humilitas Christi est: nisi reclinaret caput non iustificareris. Talia desiderantes & discipuli, & volentes iam appetere sedem regni antequam viam humilitatis caperent, quando illi suggestum est a matre discipulorum, Dic vt vnus sedeat ad dexteram, & alius ad sinistram tuam, potentiam querebant, sed per passionem humilitatis venit ad potentiam regni: ait dominus, Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Quid cogitatis altitudinem regni, & non imitamini humilitatem meam? Ergo quid si sic te tentet, fac miracula? Ne tu tentes deum, quid debes respondere? Quod respondit dominus: ait illi diabolus, Mitte te deorsum, quia scriptum est, Angelis suis mandauit de te, vt in manibus tollant te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Si te miseris, angeli te suscipiunt. Et posset quidem fieri fratres, vt si se misisset dominus, obsequia angelorum susciperent carnem domini: sed quid illi ait? Iterum scriptum est, Non tentabis dominum deum tuum. Hominem me putas. Ad hoc enim accessit diabolus vt tentaret vtrum filius dei esset: Ipse videbat carnem, sed maiestas in operibus apparebat: angeli testimonium dixerunt, ille videbat mortalem vt tentaret, vt Christo tentato doceretur Christianus. Quid ergo scriptum est? Non tentabis dominum deum tuum. Itaque non tentemus dominum vt dicamus, si

3. Reg. 17.
Psal. 36.

Matth. 4.

Ioan. 6.

Acto. 8.

Matth. 8.

Matth. 10.

Matth. 4.

Deut. 6.

ad te pertinemus, miracula faciamus. Redeamus ergo K propter verba Psalmi. Angelis suis, inquit, mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vis tuis. In manibus tollent te, ne quando offendas ad lapidem pedem tuum. Sublatus est Christus in manibus angelorum, quando assumptus est in caelum, non quia si non portarent angeli ruiturus erat, sed quia obsequabantur regi: ne forte dicatis, meliores sunt qui portabant quam ille qui portabatur. Ergo meliores sunt iumenta quam homines? Sed quia infirmitatem hominum portant iumenta. Nec hoc debemus dicere: etenim iumenta si se subtrahant, cadunt qui sedent. Sed quomodo debemus dicere? Nam de deo dictum est, Caelum mihi sedes est. Quia ergo caelum portat, & deus sedet, ideo melius est caelum? Sic ergo & de obsequio angelorum in hoc Psalmo intelligere potuerimus: nam non ad infirmitatem domini pertinet, sed ad illius honorificentiam, ad illorum seruitutem. Resurrexit autem dominus noster Iesus Christus. Propter quid? Apostolum audite: Mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Item de spiritu sancto Euangelium, Spiritus quidem, inquit, nondum erat datus, quia Iesus nondum erat clarificatus. Quae clarificatio Iesu? Resurrexit & ascendit in caelum. A deo clarificatus ascensione in caelum, misit spiritum suum sanctum die pentecostes. In lege autem in libro Moysi Exodo, a die agni occisi & manducati quinquaginta dies numerantur, & data est lex in tabulis lapideis scripta digito dei. Quid sit digito dei, Euangelium nobis exponit, quia digito dei spiritus sanctus est. Quomodo probamus? Dominus respondens eis qui illum dicebant in nomine Beelzebub eiecere daemonia ait, Si ego in spiritu dei eicio daemonia. Alius euangelista cum hoc narraret, Si ego, inquit, in digito dei eicio daemonia. Quod ergo positum est in vno aperte, positum est in altero obscure. Nesciebas quid sit digito dei, exponit alius euangelista, dicens eum esse spiritum dei. Digito ergo dei scripta lex data est die quinquagesimo ab occisione agni, & spiritus sanctus venit die quinquagesimo a passione domini nostri Iesu Christi. Occisus est agnus, factum est pascha, impleti sunt quinquaginta dies, data est lex: sed data est illa lex ad timorem, non ad amorem: vt autem timor conuerteretur in amorem, occisus est iustus iam in veritate, cuius typus erat ille agnus quem occidebant Iudaei. Resurrexit, & a die paschae domini sicut a die paschae agni occisi numerantur quinquaginta dies, & venit spiritus sanctus iam in plenitudine amoris, non in poena timoris. Quare hoc dixi? Ad hoc ergo resurrexit dominus & glorificatus est, vt mitteret spiritum sanctum. Et dixeram iam dudum, quia caput in caelo est, pedes in terra. Si caput in caelo, pedes in terra, quid est pedes domini in terra, nisi sancti domini in terra? Qui sunt pedes domini? Apostoli missi per totum orbem terrarum. Qui sunt pedes domini? Omnes euangelista in quibus peragravit dominus vniuersas gentes. Metuendum erat ne euangelista offenderet in lapidem. Illo enim in caelo posito capite, pedes qui in terra laborabant possent offendere in lapidem. In quem lapidem? In legem in tabulis lapideis datam. Ne ergo legis rei fierent, non accepta gratia, & in lege rei tenerentur: ipsa est enim offensio reatus quos lex tenebat reos, absoluit dominus, vt iam in legem non offenderent. Ne pedes huius capitis incurrerent in legis reatum missus est spiritus sanctus, vt amorem faceret

Mat. 16.

Acto. 1.

Esa. 66.

Acto. 7.

Rom. 8.

Ioan. 7.

Acto. 1.

Exod. 16.

Exo. 17.

Exo. 31.

Matth. 23.

Lucas. 11.

Acto. 1.

Exod. 16.

19.

M

Acto. 1.

Exod. 16.

faceret, & solueret à timore. Timor legem non implebat, amor impleuit. Timuerunt homines & non impleuerunt, amauerunt & impleuerunt. Quomodo timuerunt & non impleuerunt, amauerunt & impleuerunt: Timebant homines, & rapiebāt res alienas: amauerunt, & donauerunt suas. Ergo non est mirandum, quia ideo in manibus angelorum assumptus est dominus in cœlum, ne offenderet ad lapidem pes eius, ne illi qui in terra laborabant in corpore eius, peragrantes totum orbem terrarum fieret rei legis, subtraxit ab eis timorem, & impleuit eos amore. Timore Petrus ter negauit, nondum enim acceperat spiritum sanctum. Accepto postea spiritu sancto, cum fiducia cœpit predicare. Qui ad vocem ancillæ ter negauit, accepto spiritu sancto inter flagella principum cōfessus est quem negauerat. Non mirum, quia dominus ipsum trinum timorem trino amore dissoluit. Resurgēs enim à mortuis ait Petro, Petre amas me: Nō dixit times me. Nam si adhuc timeret, offenderet ad lapidem pedem suum. Amas me, inquit: Et ille, Amo. Sufficiebat semel. Forte mihi sufficeret, qui cor non video: quanto magis sufficeret domino, qui videbat quibus medullis viscerum suorum dicebat Petrus, amo: Non sufficit domino respondere semel: interrogat iterum, & ille respondet, amo. Interrogauit tertio, & iam tædio affectus Petrus, quasi dubitaret dominus noster de amore ipsius, Domine tu, inquit, scis omnia, tu scis quia amo te. Sed dominus cum illo sic egit, & tanquam diceret, Ter me negasti timendo, ter me confitere amando. Isto amore & ista charitate repleuit discipulos suos. Quare: Quia altissimum posuit refugium suū, quia clarificatus misit spiritum sanctum. Soluit credentes à reatu legis, ne in lapidem offenderent pedes eius. Iam cætera manifesta sunt fratres, quia sæpe tractata sunt. Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. Quid sit serpens nostis, quomodo super illum calcet Ecclesia quæ non vincitur, quia cauet astutias ipsius. Quemadmodum autem sit leo & draco, puto & hoc nosse charitatem vestram. Leo sequit aperte, draco occulte insidiatur. Vtranque vim & potestatem habet diabolus: quando martyres occidebantur, leo erat sciuens: quando hæretici insidiantur, draco est surrepens. Vicisti leonem, vince & draconem: non te fregit leo, non te decipiat draco. Probemus quia leo erat quando aperte sciuiebat. Exhortans martyres Petrus ait, Nescitis quia aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circumit quarens quem deuoret? Aperte sciuens leo quarebat quem deuoraret. Draco quomodo insidiatur? Per hæreticos. Tales timens Paulus ne ab illis corrumperetur Ecclesia à virginitate fidei, quæ gestabat in corde, ait, Despōsauī enī vos vni viro virginem castam exhibere Christo: & timeo ne sicut serpens Euam seduxit astutia sua, ita & mētes vestræ corrumpanitur à castitate quæ est in Christo. Virginitatem corporis pauca: forminae habent in Ecclesia, sed virginitatem cordis omnes fideles habēt. In ipsa fide virginitatem cordis timebat corrumpi à diabolo, quæ qui perdidierint, sine causa sūt virgines corpore. Corrupta corde quid seruat in corpore? Ideo mulier catholica præcedit virginem hæreticam. Illa enim non est virgo in corpore, ista mulier facta est in corde, & mulier non à marito deo, sed à serpente. Quid autem Ecclesia? Super aspidem & basiliscum ambulabis. Rex est serpentium basiliscus, sicut & diabolus rex est dæmoniorum. Et conculcabis leonem & draconē. Iam ver-

ba dei ad Ecclesiam. Quoniam in me sperauit, eruat eum. **D** Non solum ergo caput est, quod modo sedet in cœlo, quia altissimum posuit refugium suum, ad quod non accedunt mala, & flagellum nō appropinquabit tabernaculo eius: sed & nos qui laboram⁹ in terra, & adhuc in tentationibus viuimus, quorum gressus timetur ne in laqueos incidant, audiamus vocem domini dei nostri consolantis nos & dicētis nobis, Quoniam in me sperauit, eruat eum, Protegam eum quoniam cognouit nomen meum. Inuocauit me & ego exaudiam eum, cum ipso sum in tribulatione. Noli timere quando tribularis, ne quasi non sit tecum deus, Fides sit tecum, & tecum est deus in tribulatione. Fluct⁹ sunt maris, turbaris in nauigio, quia dormit Christus. Dormiebat in nauī Christus, perierant homines. Si fides tua dormit in corde tuo, tāquam in nauī tua dormit Christus, quia Christus per fidem in te habitat. Cum turbari cœperis, excita Christum dormientem, erige fidem tuam, & noueris quia te non deserit. Sed ideo putas te deserit, quia non quando vis eripit. Eripuit tres pueros de igne. Qui eripuit tres pueros, deseruit Machabæos: Absit. Et illos eripuit, & illos. Illos corporaliter, vt infideles confunderentur: istos **E** spiritualiter, vt fideles imitarentur. Cum ipso sum in tribulatione: Et eximam eum & glorificabo eum. Longitudine dierum replebo eum. Quæ est longitudo dierum: Vita æterna est. Fratres, nolite putare longitudinem dierum dici, sicut sunt hyeme dies minores, æstate dies maiores. Tales dies nobis habet dare: Longitudo illa est quæ nō habet finem, æterna vita, quæ nobis promittitur in diebus longis. Et vere quia sufficit, non sine causa dixit, replebo eum. Non nobis sufficit quicquid longum est in tempore si habet finem, & ideo nec longum dicendum est. Et si auari sumus, vitæ æternæ debemus esse auari, talem vitam desyderate quæ non habet finem. Ecce vbi extendatur auaritia vestra. Argentum vis sine fine: Vitam æternam desydera sine fine. Non vis vt habeat finem possessio tua? Vitam æternam desydera. Quæ est? Longitudine dierum replebo eum: Et ostendam illi salutare meum. Nec hoc fratres breuiter prætereundum est, ostendam illi salutare meum. Hoc dixit, Ostendam illi ipsum Christum. Quare? Non est visus in terra? Quid nobis magnum habet ostendere? Sed non est visus tali visu quali videbimus. Tali visu visus **F** est, quali viderunt qui crucifixerunt. Ecce qui viderunt crucifixerunt, nos non videmus & credimus. Illi oculos habebant, & nos non habemus? Immo & nos cordis oculos habemus, sed per fidem adhuc videmus, nō per speciem. Quando erit species? Quando videbimus eum facie ad faciē, quod dicit Apostolus, quod nobis promittit deus in magno præmio omnium laborū nostrorum. Quicquid laboras, ad hoc laboras vt videas. Nescio quid magnum est quod visuri sumus, quando tota merces nostra visio est, & ipsum magnum visum, hoc est, dominus noster Iesus Christus: Ipse qui humilis visus est, ipse videbitur magnus, & latificabit nos quomodo videtur modo ab angelis. In principio erat **I**oan. 1. verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Attendite qui hoc promisit, ipsum dominum in Euangelio dicentem, Qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum. Et quasi diceretur ei, & quid ei dabis qui diligit te? Ostendam, inquit, me ipsum illi. Desyderemus & amemus: flagremus si sponsa sumus. Sponsus absens est, sustineamus, veniet quem desyderamus. Tantum pignus dedit, nō timeat sponsa ne deseratur à spōso, non dimittit pignus suū. Quod pignus dedit?

Matth. 26.

Act. 5.

Ioan. 21.

Act. 2.

1. Pet. 5.

2. Cor. 11.

1. ad Thim. 2.

1. ad Thim. 2.

1. ad Thim. 8.

Super Ioā.

Tract. 49.

Danic. 3.

1. Mach. 7.

1. Cor. 13.

Ioan. 1.

Ioan. 14.

G dedit: Sanguinē suū fudit. Quod pignus dedit: Spiritum sanctum misit. Talia pignora dimitte: ille sponsus: Si non amaret, talia pignora non daret. Iam amat. O si sic amaremus. Maiorem dilectionē nemo habet, quam ut animam suam ponat pro amicis suis. Et nos quomodo ponimus animas nostras pro illo: Quid illi prodest, quando iam altissimum posuit refugium suum, & flagellum non appropinquat tabernaculo eius: Sed quid dicit Ioannes: Sicut Christus pro nobis animam suam posuit, sic & nos debemus pro fratribus animas ponere. Vnusquisque ponens pro fratre animam, pro Christo ponit. Qui modo pascit fratrem, Christum pascit. Cum vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Amemus & imitemur, curramus post vnguenta eius, quomodo dicitur in canticis canticorum, Post odorem vnguentorum tuorum currimus. Venit enim & oleuit, & odor ipsius impleuit totum mundum. Vnde odor: De caelo. Sequere ergo ad caelum, si non falsum respondes quod dicitur, Sursum cor, sursum cogitationem, sursum amorem, sursum spem. Ne putrescat in terra triticum, non audes ponere in humida terra ne putrescat, **H** quia laborasti & messuisti, triturasti & ventilasti. Quæris locum tritico tuo, & nō quæris locum cordi tuo: & non quæris locum thesauri tuo: Fac, quicquid poteris in terra, eroga, non perdes, sed recodes. Et quis seruat: Christus qui & te saluat. Te nouit saluare, thesaurum tuum non nouit seruare: Quare autem ut locum mutes thesauro tuo, nisi ut locum mutes cordi tuo: Nemo enim cogitat nisi de thesauro suo. Quam multi hic sunt qui me modo audiunt, & non est cor eorū nisi in saccellis suis. In terra estis, quia in terra est quod amatis: mittatur in caelum, & ibi erit cor vestrum. Vbi enim fuerit thesaurus tuus, ibi erit & cor tuum.

*In Psalmum nonagesimum & octauum
Enarratio.*

ATTENTATE ad Psalmū, det nobis dominus aperire mysteria quæ hic continentur, & non propter fatidum animorum eadem diuinae varietate tractantur. Nam nullum aliud canticū nos docet deus, nisi fidei, spei & charitatis: ut fides nostra firma sit in ipso, quando illum non videmus, credentes in eum quem non videmus, aut gaudeamus eū si viderimus, & fidei nostræ succedat species lucis eius, vbi iam non nobis dicitur, crede quod non vides, sed gaude quia vides. Spes etiam nostra incommutabilis sit, & figatur in illo, & non nutet & fluctuet: nō agitur, sicut ipse deus in quo figitur non potest agitari: spes enim quæ modo vocatur, tunc nō spes sed res erit. Tandem enim vocatur spes, quādiu non videtur quod speratur, dicente Apostolo, Spes autem quæ videtur non est spes: quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Modo ergo patientia necessaria est, quādiu veniat quod promissum est. Nemo autem patiens est in bonis. Quando exigitur de homine patientia, in malis agit, quando dicitur, patiens esto, tolera, sustine, molestia est, sub qua te deus vult esse fortem, tolerantem, loganimum, patientem. Sed nunquid decipit qui promittit: Medicus exerit ferrum ad secanda vulnera, & dicit ei quem secturus est, Patiens esto, sustine, tolera: in doloribus exigit patientiam, sed post dolores promittit salutem. Et ipse qui tolerat dolores in ferro medici, nisi sibi proponat sanitatem quam nondum habet deficit in dolore quem patitur. Multa ergo mala sunt in isto seculo, intus, foris, prorsus non cessant: abundant

scandala, nemo sentit, nisi qui graditur viam dei. & Ei dicitur in omnibus diuinis paginis ut toleret presentia, speret futura, amet quæ non videt, ut amplectatur cum viderit. Charitas enim quæ tertia nobis adiungitur ad fidem & ad spem, maior est supra fidem & spem: quia fides est rerum quæ non videntur, erunt autem species cum visæ fuerint: & spes rei est quæ non tenetur, adueniente ipsa re, non erit iam spes, quia tenebimus, non sperabimus. Charitas autem non nouit crescere nisi magis magisque. Si enim amamus quem non videmus, quomodo amaturi sumus cum viderimus? Desiderium ergo nostrum crescat, Christiani nō simus nisi propter futurum seculum. Nemo presentia bona speret, nemo sibi promittat felicitatem mundi quia Christianus est, sed utatur felicitate presenti ut potest, quomodo potest, quando potest, quantum potest. Cum adest, consolationi dei gratias agat: cum deest, iustitiæ dei gratias agat. Vbi que sit gratus, nusquam sit ingratus: & patri consolanti & blandienti gratus sit, & patri emendanti & flagellanti & disciplinam danti gratus sit: amat enim ille semper, siue blandiatur siue minetur, & dicat quod audistis in Psalmo, Bonum est confiteri domino, & psallere nomini tuo altissime. Titulus Psalmi habet: *Psalmus cantici in die sabbati.* Ecce & hodiernus dies sabbati est, hunc in presenti tempore ocio quodam corporaliter languido & fluxo & luxurioso celebrant Iudæi: Vacant enim ad nugas: & cum deus præceperit obseruari sabbatū, illi in his quæ deus prohibet exercent sabbatum, Vacatio nostra a malis operibus, vacatio illorum a bonis operibus est. Melius est enim arare quàm saltare. Illi a bono opere vacant, ab opere nugatorio non vacāt. Nobis sabbatum indicit deus. Quare? Primo vbi sit videre. Intus est, in corde est sabbatum nostrum: multi enim vacāt membris, & tumultuantur conscientia. Omnis homo malus, sabbatum habere non potest: nusquam enim illius conquiescit conscientia, & necesse est ut in perturbationibus viuat. Cui autem bona est conscientia, tranquillus est, & ipsa tranquillitas sabbatum est cordis. Attendit enim promissorem dominum, & si laborat in presenti, exteditur spei futuri, & serenatur omne nubilum tristitiæ, sicut dicit Apostolus, Spe gaudentes. Ipsum autem gaudium in tranquillitate spei nostræ, sabbatum nostrum est. Hoc commendatur, hoc cātatur in isto Psalmo, quomodo sit homo Christianus in sabbato cordis sui, id est, in vacatione & tranquillitate & serenitate conscientiæ suæ imperturbatus. Inde dicit hic vnde solet perturbari homines, & docet te agere sabbatum in corde tuo. Primum est ut tuipe si aliquid profecisti, deo confitearis ex eo quod profecisti, quia munera ipsius sunt, non merita tua. Hinc incipe sabbatum, non tibi tribuendo quasi non acceperis quod accepisti, neque excusando te ab eo quod facis mali, quia ipsa sunt tua. Peruersi enim homines & perturbati qui non agūt sabbatum, mala sua deo tribuunt, bona sua sibi. Si quid boni fecerit, ego feci dicit: si quid mali fecerit, querit quæ accuset, ne confiteatur deo. Et quid est, querit quem accuset? Si non est valde impius, ad manū satanā habet quæ accuset. Satanas fecit dicit, ipse mihi persuasit, quasi satanas habeat potestatem cogendi. Astutiam suadēdi habet, sed si satanas loqueretur & taceret deus, haberes vnde te excusares: Modo aures tuæ positæ sunt inter monentem deum & suggerentem serpentē, quare huc flectuntur, hinc auertuntur: Non cessat satanas suadere malū, sed nec deus cessat admonere bonū. Satanas

nas autem non cogit inuitum: in tua potestate est consentire aut non consentire. Si aliquis persuadente satana mali feceris, dimitte satanam, accusa te, vt accusatione tua dei misericordiam merearis. Expetis illum accusare qui non habet veniam? Te accusa, & accipis indulgentiam. Deinde multi non accusant satanā, sed accusant fatum. Fatum meum me duxit dicit. Cum dixeris illi, quare fecisti, quare peccasti? Et ille, Fato meo malo, ne dicat ego feci, iam manus ad deum tendit, lingua blasphematur. Nōdum quidem hoc aperte dicit, sed tamen attende & vide quia hoc dicit. Quæris ab illo quid sit fatum, & dicit, stellæ mala. Quæris ab illo quis fecit stellas, quis ordinauit stellas, non habet quid tibi respondeat nisi deus. Restat ergo vt siue per transennam, siue per cannam longam, siue per proximum, deū accuset, & cum deus puniat peccata, deum faciat authorem peccatorum suorum. Non potest enim fieri vt puniat quod fecit: Punit quod facis, vt liberet quod fecit. Aliquando autem missis omnibus omnino directe eunt in deum, & quando peccant dicunt, deus hoc voluit, & si nollet deus, non peccarem. Ergo ne ad hoc monet deus, vt non audiatur vt non pecces, sed accusetur quia peccas? Quid ergo nos docet Psalmus iste?

Bonum est confiteri domino. Quid est confiteri domino?

In vtraque re, & in peccato tuo, quia tu fecisti: & in bono facto confiteri domino, quia ipse fecit. *Tunc psalleri nomini domini altissimi.* Quærens gloriam dei, nō tuam, nomen ipsius, non tuum. Si enim tu quæris nomē dei, quærit & ipse nomen tuum: si autem tu neglexeris nomen dei, delet & ipse nomen tuum: quomodo autē dixi quæret & ipse nomen tuum? Quomodo dixit discipulis venientibus posteaquam misit eos euangelizare. Cū fecissent multa miracula, & in nomine Christi demonia eiecissent, redeuntes dixerūt, Domine, ecce nobis demonia subiecta sunt. Dixerunt quidem in nomine tuo, sed ille vidit in eis, quia ipsa gloriatione gaudebant & extollebant se, & ibant inde in superbiam quia licuit illis expellere demonia, vidit illos quære gloriam suā, & ait illis quærens ipse, immo conseruans nomina eorū apud se, Nolite gaudere in hoc, gaudete autem quod nomina vestra scripta sunt in cælo. Ecce vbi habes nomen, si tu nomen dei non negligas. Psalle

ergo nomini dei, vt fixum sit apud deum nomē tuum. Psallere autem deo quid est fratres? Psalterium organi genus est, chordas habet. Opus nostrum, psalterium nostrum est. Quicumque manibus operatur opera bona, psallit deo. Quicumque ore confitetur, cantat deo. Canta ore, psalle operibus. Ad quam rem? *Ad annunciandum mane misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem.* Quid sibi vult quia mane annunciāda est misericordia dei, & per noctem veritas dei? Mane dicitur, quando nobis bene est. Nox dicitur, quando tristitia tribulationis est. Quid ergo dixit breuiter? Quando tibi bene est, gaude deo, quia misericordia ipsius est. Iam tu forte diceres, Si ergo gaudeo deo quando mihi bene est, quia misericordia ipsius est: quando in tristitia, in tribulatione sum, quid facio? Misericordia ipsius est quando mihi bene est, crudelitas ergo ipsius quando male est? Si laudo misericordiam quando bene est, reprehendo ergo crudelitatem quando male est? Non. Sed quando bene est, lauda misericordiam: quando male est, lauda veritatem, quia peccata flagellat, non est iniquus. Iam in nocte erat Daniel quando orabat. Erat enim in captiuitate Hierusalem, erat in potestate hostium. Tunc multa mala sancti patiebantur, tunc ipse in lacum leo-

num missus est, tunc tres pueri in ignem præcipitati sunt. Hæc patiebatur in captiuitate populus Israël, nox erat. Per noctem confitebatur Daniel veritatem dei, dicebat in oratione, Peccauimus, impie egimus, iniquitatem fecimus, Tibi domine gloria: nobis confusio: veritatem dei annunciabat per noctem. Quid est, veritatem dei annunciabat per noctem? Non accusare deum quia pateris aliquid mali, sed tribuere illud peccatis tuis, emendationi ipsius, ad annunciandum mane misericordiam ipsius, & veritatem per noctem. Cum misericordiam annuncias mane, & veritatem per noctem, semper laudas deum, semper confiteris deo, & psallis nomini eius: *In decachordo psalterio, cum canticum in cithara.* Decachordum psalterium non modo audistis. Decachordum psalterium significat decem præcepta legis. Sed cantare in illo opus est, non portare psalterium. Nam & ludæi habent legem, portant & nō psallunt. Qui sunt qui psallunt? Qui operantur. Parum est qui operantur cum tristitia, nondum psallunt. Qui sunt qui psallunt? Qui cum hilaritate faciunt bene. In psallendo enim hilaritas est. Et quid dicit Apostolus? *Hilarem enim datorem diligit deus.* Quicquid facis cum hilaritate fac bonum, tunc & bene facis. Si autem cum tristitia facis, sit de te, non facis, & portas magis psalterium, non cantas. In psalterio decachordo cum canticum in cithara: hoc est, in verbo & opere. Cum canticum in verbo, in cithara in opere. Si verba sola dicis, quasi canticum solum habes, citharam non habes. Si operaris & non loqueris, quasi solam citharam habes. Propter hoc & loquere bene, & fac bene, si vis habere canticum cum cithara. *Quia iocundasti me domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo.* Videtis quid dicat, Tu me fecisti bene viuentem, tu me formasti. Si quid forte bonum facio, in factura manuum tuarum exultabo: quomodo dicit Apostolus, Ipsius enim sumus figmentum, creati in operibus bonis. Nisi enim te formaret ad opera bona, non nosset nisi opera tua mala: qui enim loquitur mendacium, de suo loquitur: hoc Euangelium dicit, Omne peccatum mendacium est. Contra legem enim & contra veritatem quicquid est, mendacium dicitur. Ergo quid ait? Qui loquitur mendacium de suo loquitur: id est, qui peccat de suo peccat: Attendant ergo sententiam contra, si enim qui loquitur mendacium de suo loquitur, restat vt qui loquitur veritatem de deo loquatur. Ideo dicitur alio loco, Deus verax solus, omnis autem homo mendax. Non tibi dicitur in hac sententia vade securus metire, quia homo es, immo vide te hominem, quia mendax es: & vt sis verax, bibe veritatem vt de deo ructes, vt sis verax: quia de tuo illam nō potes bibere, restat vt inde illam bibas vnde fluit. Quomodo si à luce recesseris in tenebris es, quomodo lapis non de se feruet, sed vel à sole, vel ab igne, si eum calori subtraxeris frigescit, ibi apparet quia quod feruebat nō erat ipsius, sed feruebat vel à sole vel ab igne: sic & tu si à deo recesseris frigesces, si ad deum accesseris feruesces, sicut dicit Apostolus, Spiritu feruentes. Item de luce quid dicit? Si ad eum accesseris, in lumine eris: ideo psalmus dicit, Accedite ad eum & illuminamini, & vultus vestri non erubescant. Quia ergo boni nihil poteris operari nisi illuminatus & à lumine dei, & feruefactus à spiritu dei, quando videris te bene operantem, confitere deo: & dic quod ait Apostolus, dic tibi ne extollaris, Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Hic ergo confitetur domino, &

Luc. 10.

Dan. 6.
14. 3.Daniel. 3.
9.E
2. Cor. 9.

Eph. 2.

Ioan. 8.

Psal. 115.

Rom. 12.

Psal. 33.

1. Cor. 4.

Go no, & docet nos bonam confessionem, quia dicit: iocundasti me domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo. Quid agimus de illis qui male viuunt & florent: Hi enim perturbatum animum habent, & perdunt sabbatum. Et perdit sabbatum qui videt se quotidie in bonis operibus versantem & laborantem in angustia rerum, forte in inopia rei familiaris, forte in fame & siti & nuditate, forte se in carcere bona facientem, & illum a quo in carcerem nullus est mala facientem & exultantem, & subintrat in eum pessima cogitatio aduersus deum & dicit, Deus quare tibi seruius, quare obediens verbis tuis? Non rapui aliena, non furtum feci, non hominem occidi, non cuiusquam rem concupiui, non falsum testimonium aduersus aliquem dixi, non patri vel matri iniuriam feci, non ad idola inclinatus sum, non accepi nomen domini dei in vanum: seruauit me a peccato. Enumerat decem chordas, id est, decem precepta legis, & interrogat se secundum singula, & videt se non peccasse nec in vno, & contristatur quia talia mala patitur: & illi qui non dico aliquas chordas tagunt, sed nec tangunt ipsum psalterium, & nihil boni operantur, consulunt idola: & forte tunc videtur Christiani, quando nihil mali patiuntur deus coru: quando autem aliqua ibi tribulatio est, currunt ad pythonem, aut fortilegum, aut mathematicum: Dicitur illi nomen Christi, subiannat, torquet os suum: dicitur illi, Fidelis, cur contulisti mathematicum: Et ille, Recede a me, ipse mihi perdidit res meas, utinam non perdidissem, & in planctu remansissem. Homo bone, nonne signas te signo sanctae crucis Christi: & lex omnia ista prohibet: Gaudes quia res tuas inuenisti, non es tristis quia tu peristi: Quanto melius tunica tua periret quam anima tua? Subsannat in his omnibus, contumeliosus est pariteribus, odit inimicum, insectatur vsque ad mortem, furatur vbi occasionem inuenerit, a falso testimonio non cessat, insidiatur matrimonio alieno, concupiscit rem proximi sui. Facit haec omnia, & floret in diuitiis, in honoribus, in excellentia mundi huius. Videt eum ille miser bene operans & mala patiens, perturbatur & dicit, Deus, puto mali tibi placent, & bonos odisti, amas eos qui faciunt iniquitatem. Si commotus fuerit, & illi cogitationi consentierit, perdet sabbatum de corde: iam incipit ad psalterium hoc non attendere, deuiat inde, sine causa cantat, Bonum est confiteri domino, & psallere nomini tuo altissimo. Iam perdit sabbatum ab interiore homine, & exclusa quiete cordis, & bona cogitatione repulsa, incipit iam imitari illum quem videt in malis florentem, & conuertit se ipse ad faciendum mala. Deus autem patiens est, quia aternus est, nonne in iudicij sui vbi omnia examinat. Hoc nos docens dicit: *Quam magnificata sint opera tua domine, nimis profunda factae sunt cogitationes tuae.* Reuera fratres mei nullum mare tam profundum est, quam est ista cogitatio dei, ut maris profundum est, vbi naufragat omnis infidelis in isto alto, in isto profundo. Vis transire profundum hoc: A ligno Christi non recedes, ne mergaris, tene te ad Christum. Quid est quod dico, tene te ad Christum: Ideo voluit ipse in terra laborare. Audistis cum propheta legeretur, non auertisse eum scapulas a flagellis, non auertisse eum faciem a sputis hominum, non auertisse maxillas a palmis eorum. Quare omnia ista pati voluit, nisi ut consolaretur patientes: Nam poterat & ipse in fine resuscitare carnem suam, sed tu qui non videras, non esset quod sperares, non distulit resurrectionem suam, ne tu adhuc dubitares. Eo er-

Exo. 20.

† al. ipse mihi perdidit res meas, utinam non perdidissem & in planctu remansissem.

Psalm. 103.

Esai. 50.

go sine patere, & tolera tribulatione in mundo quem. K
 modum attendisti in Christo, & non te moueat qui faciunt mala, & in isto seculo floret. Nimis profunda factae sunt cogitationes dei. Vbi est cogitatio dei? Ad praesens habenas laxat, sed postea astringet. Noli gaudere ad piscem qui in esca sua exultat, nondum traxit hamum piscator: nam iam ille hamum habet in faucibus, & quod tibi videtur longum, breue est: omnia ista cito transeunt. Quid est longa vita hominis ad aternitatem dei? Vis esse longanimis? Vide aternitatem dei: nam attendis ad dies tuos paucos, & diebus tuis paucis vis impleri omnia: quae omnia? Ut damnentur omnes impij, & coronentur omnes boni. Istis diebus tuis vis haec omnia impleri? Implet ea deus in tempore suo. Quid tu tadium pateris & facis? Aternus est, tardat, longanimis est, tu autem dicis, Ideo ego non sum longanimis, quia temporalis sum: sed in potestate habes. lunge cor tuum aternitati dei, & cum illo aternus eris. Quid enim dictum est de temporalibus? Omnis caro foenum, & omnis claritas carnis vt flos foeni. Foenum aruit & flos decidit. Omnia ergo arescunt & decidunt, non verbum illud: verbum enim domini manet in aeternum. Transiit foenum, transiit claritas foeni: sed habes quo te teneas, verbum domini manet in aeternum. Dic ergo illi, Nimis profunda factae sunt cogitationes tuae. Tenuisti lignum, transis per istam profunditatem. Vides ibi aliquid? Intelligis ibi aliquid? Intellego dicis. Si iam Christianus es, & bene eruditus, dicis, Deus iudicio suo reseruet omnia. Boni laborant, quia flagellantur vt filij: mali exultant, quia damnantur vt alieni. Duos filios habet homo, alterum castigat, alterum dimittit. Facit vnus male & non corripitur a patre: alter mox vt se mouerit, colaphis caeditur, flagellatur. Vnde ille dimittitur, & ille caeditur, nisi quia huic caeso hereditas seruetur, ille autem dimissus exhereditatus est: Videt eum non habere spem, & dimittit eum, vt faciat quod vult. Puer autem qui flagellatur si cor non habuerit & imprudens fuerit & stultus, gratulatur fratri suo qui non vapulat, & gemit de se, & dicit in corde suo, tanta mala facit frater meus, quicquid vult facit contra praeccepta patris mei, & nemo facit illi durum verbum, ego mox vt me mouero, caedor. Stultus est, imprudens est, attendit quid patitur, & non attendit quid illi seruetur. Ideo cum dixisset, nimis profunda factae sunt cogitationes tuae, subiicit statim: *Vir imprudens non cognosceret, & stultus non intelliget ea.* Quae sunt quae non intelligit stultus, & quae non cognosceret imprudens? Cum exoriuntur peccatores sicut foenum, Quid est sicut foenum? Virent cum hyems est, sed aestate arescent. Attendis florem fixum quid citius transit? Quid lucidius? quid viridius? Non te delectet viriditas ipsius, sed time ariditatem ipsius. Audisti peccatores sicut foenum, audi & iustos. Quomodo? Ecce interim, videte peccatores sicut foenum, florent bene. Sed qui sunt qui non cognoscunt? Stulti & imprudentes. Cum exoriuntur peccatores sicut foenum: *Et prospexerunt omnes qui operantur iniquitatem.* Omnes qui in corde suo non recta sentiunt de deo, prospexerunt peccatores orientes sicut foenum, id est, florentes ad tempus. Quare illos prospiciunt? *Vt intereant in seculum seculi.* Attendunt enim florem ipsorum temporalem, & imitantur illos, & volentes cum illis florere ad tempus, intereunt in aeternum: hoc est, vt intereant in seculum seculi. *Tu autem altissimus in aeternum es domine.* Expectans desuper ex aeternitate

Esai. 40.

M

Unitate tua quando transeat tempus iniquorum, & veniat tempus iustorum, *Quoniam ecce.* Intēdite fratres, iam & ipse loquitur. Loquitur enim ex persona nostra, loquitur ex persona corporis Christi. Christus enim loquitur in corpore suo, id est, in Ecclesia sua. Iam iunxit se aternitati dei: sicut vobis pauloante dicebam, longanimis est deus & patiens, omnia ista mala quae videt à malis fieri, tolerat. Quare? Quia aternus est, & videt quid illis seruet. Vis & tu esse longanimis & patiens? Iunge te aternitati dei, cum illo expecta illa quae infra te sunt. Cum enim adhaerit cor tuum altissimo, infra te erunt omnia mortalia, & dic quod sequitur: *Quoniam ecce inimici tui peribunt.* Qui florent modo, postea peribunt. Qui sunt inimici dei? Fratres, forte illos solos putatis inimicos dei à quibus blasphematur? Sunt quidem & ipsi, & atroces isti qui nec lingua, nec cogitationibus malis parcunt iniuriis deo. Et quid faciunt deo excello, & aeterno? Si pugnum in columna ferias tu laederis, & putas quia blasphemia deum percutias? Non, tu dirumperis, nam nihil facis deo. Sed inimici dei aperte blasphematores sunt, & quotidie occulti inveniuntur. **B** Caue tales inimicitias dei, quosdam enim occultos inimicos dei scriptura aperit, ut quia non illos potes nosse in corde tuo, noueris illos in scriptura dei, & caueas inueniri eum illis. Aperte dicit Iacobus Apostolus in epistola sua, Nescitis quia amicus huius mundi inimicus dei constituitur? Audisti, Non vis esse inimicus dei? Noli esse amicus huius mundi: nam si amicus fueris huius mundi, inimicus eris deo. Quomodo enim non potest fieri adultera coniunx, nisi inimica sit viro suo: sic anima adultera amore rerum secularium, non potest nisi inimica esse deo. Timet, sed non amat. Poenas timet, iustitia non delectatur. Ergo inimici dei omnes amatores huius mundi, omnes inquisitores nugarum, omnes consultatores fortilegorum, mathematicorum, phythorum intrant Ecclesias: non intrent Ecclesias, inimici dei sunt. Ad tempus possunt florere sicut faenum, peribunt autem cum ille inspicere coeperit, & iudicium suum in omnem carnem adduxerit. Iuge te scripturae dei, & dic illud cum isto Psalmo, Quoniam ecce inimici tui peribunt. Non ibi inueniaris ubi peribunt. *Et dispergentur omnes qui operantur iniquitatem.* **C** Quid tu qui laboras modo, si inimici dei peribunt, & dispergentur omnes qui operantur iniquitatem? Tu qui inter ista scādala, inter iniquitates humanas gemis, qui tribularis in carne, sed gaudes in corde, quid tu? Quae tibi spes o corpus Christi? O Christe qui in caelis sedes ad dexteram patris, sed pedibus tuis & membris tuis laboras in terra, & dicis, Saule Saule quid me persequeris: tu quam spem habebis si inimici dei peribunt, & dispergentur omnes qui operantur iniquitatem? Quid tibi erit? *Et exaltabitur sicut vnicornis cornu meum.* Quare dicis sicut vnicornis? Aliquando vnicornis significat superbiam, aliquando vnicornis exaltationem vnitatis significat: quia vnitatis exaltatur, omnes haereses cum inimicis dei peribunt. Et exaltabitur sicut vnicornis cornu meum. Et quando erit? *Et senectus mea in misericordia pingui.* Quid dixit senectus mea? Nouissima mea. Quomodo in aetatibus nostris nouissima senectus est, sic totum hoc quod modo patitur Christi corpus in laboribus, in erūnis, in vigiliis, in fame, in siti, in scandalis, in iniquitatibus, in pressuris, iuuentus ipsius est. Senectus ipsius, id est, nouissima ipsius, in laetitia erunt. Et intendat charitas vestra, quia dixi senectutem, ne putetis & mortem: homo enim in carne ideo senescit, ut moriatur. Senecta Ecclesiae can-

dida erit recte factis, morte autem non corrumpetur. **D** Quod est caput senis, hoc erunt opera nostra. Videtis quemadmodum canescat caput & inalbescat, quantumcunque senectus accedit. Qui bene senescit ordine suo, quæris illi aliquando in capite capillum nigrum, & non inuenis: sic cum fuerit vita nostra talis, ut quærat nigrigudo peccatorum & non inueniatur, senectus tua iuuenilis est, senectus ista viridis est, semper virebit. Audistis de fœno peccatorum, audite de senecta iustorum. Senectus mea in misericordia pingui: *Et respexit oculus meus inimicos meos.* Quos dicit inimicos suos? Omnes qui operantur iniquitatem. Noli attendere, quia iniquus est tibi amicus: incurrat negocium, & ibi illum probas. Incipis venire contra iniquitatem ipsius, & ibi videbis: quia quando tibi blandiebatur, inimicus erat: sed nondum pulsaueras, non ut institueretur in corde quod non erat, sed ut erumperet quod erat. Et respexit oculus meus inimicos meos. *Et in eis qui insurgunt in me malignantibus, audiet auris mea.* Quando? In senecta. Quid est, in senecta? In nouissimo. Et quid audiet auris nostra? **E** Stantes ad dexteram, audiemus quod dicitur eis qui sunt ad sinistram, Ite in ignem aeternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Ab isto auditu malo iustus non timebit. Scitis quia dictum est in quodam psalmo, In memoria aeterna erit iustus, ab auditione mala non timebit. Quo auditu malo? Ite in ignem aeternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Et in eis qui insurgunt in me malignantibus, audiet auris mea. **F** Transit fœnum, transit flos peccatorum. Quid de iustis? *Iustus ut palma florebit.* Illi exoriuntur sicut fœnum, iustus ut palma florebit. In palma altitudinem significauit: forte & hoc significauit in palma, quia in nouissimis suis pulchra est, ut initium eius à terra ducas, finem ipsius in cacumine, ubi habet totam pulchritudinem: aspera radix videtur in terra, pulchra coma sub caelo est. Erit ergo & tua pulchritudo in fine. Radix tua fixa sit, sed sursum versus habeamus radicem nostram: radix enim nostra Christus est, qui ascendit in caelum: humiliatus exaltabitur: *Velut cedrus quae in Libano est multiplicabitur.* Videte quas arbores dixit: iustus ut palma florebit, ut cedrus Libani multiplicabitur. Nunquid cum sol exierit arefcit palma? Nunquid arefcit cedrus? Cum autem sol cadens aliquando fuerit, arefcit fœnum. Veniet ergo iudicium, ut arefcant peccatores, ut virefcant fideles. Velut cedrus in Libano multiplicabitur. *Plantati in domo domini, in arvis domus dei nostri florebut.* Adhuc multiplicabuntur in senecta vberi, & tranquilli erunt ut annuncient. Hoc est sabbatum quod vobis pauloante commendavi, unde habet titulum psalmus. Tranquilli sunt, ut annuncient: Quare tranquilli ut annuncient? Non illos mouet fœnū peccatorum. Cedrus & palma nec in tempestatibus curuantur. Ergo tranquilli sint ut annuncient: & vere quia modo annunciandum est, & subiannantibus hominibus. O miseri homines amatores mundi annunciant vobis qui plantati sunt in domo domini, qui consententur domino in cantico, & in cithara, in verbo & opere, annunciant vobis, & dicunt vobis, Nolite seduci felicitate iniquorum, nolite attendere florem fœni, nolite attendere ad tempus beatos, in aeternum miseros. Nec ista beatitudo quae foris modo videtur vera est: nec in corde beati sunt, quia torquentur mala conscientia. Tu autem tranquillus esto, speras de promissis domini dei tui. Quid enim annunciant bis in

Iacob. 4.

Acto. 9.

Math. 25.

Psalm. 111.

G bis in tranquillitate: *Quoniam rectus dominus, & nō est iniquitas in eo.* Attendite fratres, si plantati estis in domo domini, si vultis florere sicut palma, & multiplicari sicut cedrus Libani, & nō arefcere sicut fœnum sole cadente, sicut hi qui vidētur florere sole absente. Si ergo non vultis esse fœnū, sed palma & cedrus, quid annuntiabitis? Quoniam rectus dominus: & nō est iniquitas in illo. Quomodo non est iniquitas? Tanta mala facit quis, sanus est, filiosq; habet, plenam domum, abundat gloria, exaltatur honoribus, de inimicis vindicatur, & omnia mala cōmittit. Alius innocens sui negocij, non rapiens aliena, non contra quēquam faciens, laborat in vinculis, in carcerib; in inopia æstuat & suspirat. Quomodo non est iniquitas in eo? Esto tranquillus & intelleges: nam perturbaris, & in cubiculo tuo obscuras tibi lucem. Radiare tibi vult æternus deus, noli tibi facere nubilū de perturbatione. Esto tranquillus in te, & vide quid tibi dicat. Quia deus æternus est, quia modo parcit malis, adducēs illos ad pœnitentiā: flagellat bonos, erudiens illos ad regnum cœlorum, nō est iniquitas in eo: noli timere. Ecce ego flagellatus sum tātum, man-

H festum est, confiteor, peccavi: non enim dico me iustū. Hoc enim dicunt plerique. Quando est forte quisquā in aliqua miseria, in doloribus, intras consolari illum. Et ille, Peccavi fateor, multa sunt peccata mea, agnosco illa: sed nunquid tanta peccavi quanta ille? Ego non quanta fecit ille, ego noui quanta commisit. Peccata mea sunt, fateor illa deo, sed minora sunt quā illius, & ecce ille nihil mali patitur. Noli turbari, tranquillus esto, vt scias quoniā rectus dominus, & non est iniquitas in eo. Quid si te propterea flagellat modo, quia nō tibi seruat ignem sempiternū? Quid se illum propterea dimittit modo, quia auditurus est, *Ite in igne æternū?* Sed quando? Cū tu positus fueris ad dexteram, tunc dicetur positus ad sinistram: *Ite in ignem æternū, qui paratus est diabolo & angelis eius.* Non te ergo ista moueant, tranquillus esto, sabbatiza & annūcia, quoniam rectus dominus deus noster, & non est iniquitas in eo.

Matth. 25.

In Psalmum nonagesimum secundum Enarratio.

P S A L M I huius titulum cum pronuntiaretur audiuiimus, & quid sibi velit, de scriptura dei, hoc est, ex libro Genesi, non est difficile cognoscere. In titulo enim tanquā admonemur in limine, quid intus quaramus. Inscriptus ergo est ita: *Laus cantici ipsius David in die ante sabbatum, quando fundata est terra.* Recordantes ergo per omnes dies quid fecerit deus quando creauit & ordinauit vniuersa à prima die vsq; ad sextum diem: septimum enim sanctificauit, quia in illo requieuit post omnia opera quæ fecit valde bona, & inuenimus eum sexto die fecisse, qui dies hic cōmemoratur, quia dicit, ante sabbatum, omnia animalia in terra: deinde ipso die fecit hominem ad imaginem & similitudinem suam. Non autem sine causa illi dies sic sunt ordinati, nisi quia & secula sic cursura erant antequam requiescamus in deo. Tunc autem requiescimus si facimus opera omnia bona. Ad hoc exemplū dictum est de deo, Requieuit deus septimo die cum fecisset omnia opera bona valde. Non enim fatigatus est vt requiesceret, aut modo non operatur, cum aperte dominus Christus dicat, Pater meus vsque nunc operatur. Dicit enim illud Iudæis qui carnaliter sentiebant de deo, nec intelligebant quia deus cum quiete operatur, & semper operatur, & semper quietus est. Ergo & nos quos in se voluit deus tunc figurare, post omnia opera

Gen. 2.

Ioan. 5.

bona habebimus requiem. Et quidem opera nostra bona fratres quæ hic operamur in seculo ante requiem, quasi cum labore sunt, & requies illa in spe est, nō dum tenetur in re: Etenim nisi esset in spe, deficeremus in labore: sed transeunt opera laboriosa & bona. Quid enim tam bonum quā porrigere panem esurienti? Et *Matth. 24.* quod audiebamus modo cum Euangelium legeretur: quid enim tam bonum, quā id quod admonebat generaliter, Omnis qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet escas, pascat esurientem: Nudum vestire bonū opus est: Nunquid semper erit hoc opus bonum? Habet aliquantulū laborem, sed habet solatium in spe futura quietis. Quantū autem laborem habet quod vestis nudum? Bonum opus nō multum laborat, malum opus habet laborem. Qui enim vestit nudum si habet vnde faciat, non laborat: si non habet vnde faciat, gloria in excelsis deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Qui autem vult ipoliare vestitum, quantum laborat quis enumerat? Et tamen & ista tranitura sunt, cum venerimus ad illam requiem, vbi nemo esurit qui pascatur, nemo nudus est qui vestiatur. Ideo quia & ista tranitura sunt opera bona, & sextus iste dies quando perficiuntur opera bona valde, habet vesperum: In sabbato autem non inuenimus esse vesperam, quia requies nostra nō habebit finem. Vespera enim pro fine ponitur. Sicut ergo sexto die fecit deus hominem ad imaginem & similitudinem suam, sic inuenimus sexto seculo venisse dominum Iesum Christum, vt reformaretur homo ad imaginem dei. Primū enim tempus tanquā primus dies, ab Adam vsque ad Noë: secundum tempus tanquā secundus dies, à Noë vsque ad Abraham: tertium tempus tanquā tertius dies, ab Abraham vsque ad David: quartum tempus tanquā quartus dies, à David vsque ad transmigrationem in Babyloniā: quintum tempus tanquā quintus dies, à transmigratione in Babyloniā vsque ad prædicationem Ioannis. Sextus dies iam à prædicatione Ioannis agitur vsque ad finem, & post finem sexti diei peruenimus ad requiem: Modo ergo sextus dies agitur. Si sextus dies agitur, videte quid habeat titulus: In diem ante sabbatum quando fundata est terra. Nam laudamus ipsū psalmū, ipsū interrogemus quomodo fundata est terra, ne forte tunc facta est terra. Nec in Genesi sic legimus. Quando ergo fundata est terra? Quando, nisi cum fit quod lectum est modo in Apostolo, Si tamen statis in fide vt stabiles & immobiles? Cum omnes qui credunt per vniuersam terram immobiles sunt in fide, fundata est terra, tunc fit homo ad imaginem dei. Quod significat sextus ille dies in Genesi. Sed quomodo fecit illud deus? Quomodo fundata est terra? Christus venit vt fundaret terram. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. De illo ergo cantat Psalmus: *Dominus regnavit, decorē induit, induit dominus fortitudinem & præcinctus est.* Videmus quia duas res induit, decorē & fortitudinem: vt quid autem? Vt fundaret terram. Sequitur enim: *Etenim confirmauit orbem terræ, qui non commouebitur.* Vnde confirmauit? Quia decorē induit. Non confirmaret si solum decorē indueret & non fortitudinem. Quare ergo decorē? Quare fortitudinem? Vtrunque enim dixit, Dominus regnavit, decorē induit, induit dominus fortitudinem & præcinctus est. Nostis fratres quia dominus noster cum venisset in carne, his quibus prædica-

Luc. 3.

Luc. 2.

Gen. 1.

Matth. 24.

Gen. 2.

1. Cor. 3.

Ioan. 7.

quia

A quia bonus est, alij dicebant nō, sed seducit turbas. Alij ergo loquebantur bene, alij detrahebant, lacerabant, labrabant, mordebant, conuiciabantur. Ad eos ergo quibus placebat, decor induit ad eos quibus displicebat, fortitudinem induit. Imitare ergo & tu dominū tuum, ut potius esse uelis ipſus. Adesto cū decore ad eos quibus placent bona opera tua, esto fortis aduersus detractores. Audi Paulum apostolum imitantem dominum suum, quomodo & ipse habuit decorem, habuit & fortitudinem, Christi bonus odor sumus, inquit, in omni loco, & in his qui salui fiunt, & in his qui pereunt. Quibus enim placet bonum, salui fiunt: qui detrahunt bono, pereunt. Quod suum erat ille odorem habebat bonum, immo bonus odor erat: sed uae miseris qui & bono odore moriuntur. Non enim amillis, Bonus odor sumus, illis malus odor sumus: sed Christi bonus odor sumus, in omni loco, & in his qui salui fiunt, & in his qui pereunt. Subiecit statim uis quidem sumus odor uitæ in uitam, aliis odor mortis in mortem. Quibus enim erat odor uitæ in uitam, decorem induerat: quibus erat odor mortis in mortem, fortitudinem induerat. Si autem tunc gaudes, quando te laudant homines, & placent illis bona opera tua: cum autem vituperauerint, deficiſ in bonis operibus, & quasi fractum bonorū operum te perdidisse arbitraris, quia inuenis reprehensores, non stetisti immobilis, nō pertines ad orbem terrarum qui nō commouebitur. Induit dominus fortitudinem & præcinctus est. De ipſo decore & fortitudine habet alio loco apostolus Paulus, Per arma iustitiæ dextera & sinistra. Vide ubi decorem, ubi fortitudinem, Per gloriam & ignobilitatem. In gloria decorus, in ignobilitate fortis. Apud alios gloriosus prædicabatur, apud alios ignobilis cōtemnebatur. Decorem afferebat eis quibus placebat, fortitudinē aduersus eos quibus displicebat. Et sic enumerat omnia usque in finem, ubi dicit, quasi nihil habentes, & omnia possidentes. Cum omnia possidet, decorus est: cum nihil habet, fortis est. Non ergo mirum est si sequitur, Etenim firmavit orbem terræ qui nō commouebitur. Quomodo enim non commouebitur orbis terrarum: **C**um credūt in Christum omnes fideles, & parati sunt ad uerūq; gaudere cum laudantibus, fortes esse aduersus utuperantes: non in uelcere linguis laudantium, nec frangi linguis vituperantium. Forte quaramus & de hoc uerbo, quare dixit præcinctus est. Cinctio opera significat. Tunc enim se quisque cingit, cum operaturus sit. Sed quare non dixit, cinctus est, sed præcinctus est? Dicit enim in alio Psalmo, Accingere gladium tuum circa femur potētissime: populi sub te cadent. Nec ibi dixit cingere, neque præcingere, sed accingere. Accingeris enim quando aliquā adiunxeris lateri tuo præcinctionem. Ideo accingere gladium tuum. Gladius domini unde debellauit orbem terrarum, occidendo spiritus nequitia, spiritus dei est in ueritate sermonis dei. Quare circa femur accingere dicitur gladium? Aliud quidem ex alio de alio Psalmo ad cinctionē diximus. Sed tamē quia commemoratum est, non est prætermittendum. Quid est accinctio gladii circa femur? Per femur carnem significat. Nō enim aliter debellaret dominus orbem terrarum, nisi in carnem ueniret gladius ueritatis. Hic ergo quare præcinctus est? Qui se præcingit, ante se ponit aliquid quo præcingitur. Unde dictum est, Præcinctus est linteo, & lauit pedes discipulorum suorum. Quia enim tunc humilis fuit quando linteo præcinctus est, lauit pedes discipulorum suorum. Om-

nis autem fortitudo in humilitate, quia fragilis est omnis superbia. Ideo cum de fortitudine diceret, addidit præcinctus est, ut recolas deum præcinctum humilē, quando pedes discipulorum lauit. Et exhorruit Petrus dominum suum magistrum suum, minus dixi magistrum suum, cum dixissem dominum suum: curuātem se ante pedes suos, & lauantem sibi pedes, expauit & dixit, Domine, non lauabis mihi pedes. Et ille, Quod ego facio tu nescis modo, scies autem postea. Et ille, Non lauabis mihi pedes in æternum. Et ille, Si non lauero te, non habebis partem mecum. Petrus qui primo expauerat dominum lauantem sibi pedes, plus expauit, non habebis partem mecum, & credidit nō sine causa hoc facere dominum, nisi quia erat aliquod illud forte sacramentum, & ait, Domine, non pedes tantum, sed & caput & totum. Et ille, Qui lotus est semel, non habet necessitatem iterum lauandi, sed est mundus totus. Nō ergo ad sacramentum tantum mūdationis pertinebat quod lauit pedes eis, sed ad exēplum humilitatis. Hoc enim dixerat, Quod enim ego facio nescis, scies postea. Videam⁹ si scierunt postea, videamus si aperuit illis quod faciebat, ut videamus dominum præcinctum fortitudine, quia in humilitate est tota fortitudo. Cum lauisset eis pedes rursus discubuit, & ait illis, Dicitis me magistrum, & uerum dicitis, Sum etenim: Dicitis autem dominum & uerum dicitis, sum etenim. Si ego magister & dominus uester laui uobis pedes, quomodo oportet ut hoc uobis inuicem non faciat? Si ergo in humilitate est fortitudo, nolite timere superbos. Humiles tanquam petra sunt. Petra durissima uidetur, sed solida est. Superbi quid? Quasi fumus, Etū alti sunt, euanescent. Ergo ad humilitatem domini referre debemus quod præcinctus est, secundum commemorationem Euangelij, quod præcinctus est, ut lauaret pedes discipulorum suorum. Est & aliud, quod in hoc uerbo possumus intelligere. Diximus, quia qui se præcingit, ante se ponit quod sibi adiungit ut se cingat. Quia ergo illi qui detrahunt nobis, aliquando nobis absens faciant, tanquam post dorsum suum sunt: aliquando coram in faciem, sicut domino faciebant pendenti in cruce, Si filius dei est descendat de cruce: nō opus habes fortitudine quando tibi aliquis detrahit absenti, quia non audis, nec sentis: Si autem in faciem tibi dicat, opus est ut fortis sis. Quid est, fortis sis? Ut feras, ne forte ideo te putes fortem cum audieris, quia percusis pugno uictus conuino. Non est ista fortitudo si conuiciatus percusas, quoniam ab ira uictus es. Et valde stultum est hominem uictum fortem dicere, cum dicat scriptura, Melior est qui vincit iram, quam qui capit ciuitatem. Meliorem dixit ira uictorem, quam ciuitatis captiuiorem. Habes ergo aduersarium magnum in teipſo. Cum audito conuicio ira ceperit surgere ut reddas malum pro malo, recordare uerba Apostoli, Non reddentes malum pro malo, neque maledictum pro maledicto. His uerbis recordatis frangis iram, tenes fortitudinem, & quia coram te ille tibi maledixit, non post dorsum tuum præcinctus es illa. Iam cetera audiamus, Breuis est Psalmus. Etenim confirmauit orbem terræ, qui non commouebitur. Videtis fratres, multi credūt in Christum, magna turba est, & tamē in hac magna turba audistis modo cum Euangelium legeretur, quia ueniet dominus ferens palam in manu sua, & mundabit aream suam, frumentum recondet in horreo, paleas comburet igne inextinguibili. Sunt ergo per totam terram & boni & mali. Boni

Math. 3. grana sunt, mali palea. In aream intrat tribula, paleam
 G cōcidit, triticum purgat. Quis est ergo orbis terrarum
 qui non commouebitur. Quod utique non diceret, ni
 si esset & orbis terrarum qui commouebitur. Est orbis
 terrarum qui non commouebitur, est orbis terrarum
 qui commouebitur, quia & boni qui stabiles sunt in fi-
 de, orbis terrarum est, ne quis diceret, in parte sunt: &
 mali qui non stant in fide cum senserint aliquam tri-
 bulationem, per orbem terrarum sunt. Est ergo orbis
 terrarum mobilis, est orbis terrarum immobilis, de
 quo dicit Apostolus, Videte orbem terrarum immo-
 bilem. Rogo te de quibus dicebat Apostolus? Ex qui-
 bus est Hymeneus & Philetus, qui circa veritatem ab-
 errauerunt, dicentes resurrectionem iam factam esse,
 & fidem quorundam subuerterunt. Nunquid isti ad
 orbem terrarum pertinebant, qui non commoue-
 tur? Non, sed palea erant: Et fidem, inquit, quorum-
 dam subuerterunt. Non dixit omnium, & si omnium
 diceret, omnes intelligere deberemus pertinentes ad
 ciuitatem Babyloniam, quæ habet damnari cum dia-
 bolo. Tamen fidem quorundam dixit, & quasi diceret-
 tur ei, & quis eis potest resistere? subiecit statim, Fir-
 mum autem fundamentum dei stat. Ecce habes orbem
 terrarum qui non commouebitur, habens signaculum
 h. c. Quod signaculum habet firmum fundamentum,
 Noui dominus qui sunt eius. Iste est orbis terrarum
 qui non commouebitur, noui dominus qui sunt eius.
 Et quod signaculum habet? Et recedit ab iniustitia om-
 nis qui non iurat nomen domini. Modo ab iniquita-
 te recedit: Ab iniquis enim non potest recedere, quia
 mixta est palea tritico, & dum ventiletur. Quid di-
 cimus fratres? Et in ipsa palea, mira res est de tritico:
 Recedit à palea cum expoliatur, & non recedit ab area
 cum tritatur. Quando autem omnino separabitur?
Math. 3. Cum venerit ventilator. Ergo modo palea in orbe ter-
 rarum est, necesse est vt si proficis, inter utrosque viuas.
 Ab iniquis recedere non potes, ab iniquitate recede.
 Recedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen do-
 mini, & erit in orbem terrarum qui non commoue-
 bitur. Parata est sedes tua deus ex illo. Sedes tua deus ex
 illo. Ex illo, quid est? Ex tunc, Tanquam si diceret,
 Quæ est sedes dei? Vbi sedet deus? In sanctis suis. Vis
 esse sedes dei? Para locum in corde tuo vbi sedeat. Quæ
 est sedes dei, nisi vbi habitat deus? Vbi habitat Deus,
 nisi in templo suo? Quid est templum eius? Nunquid
 parietibus instruitur? Absit. Mundus iste est forte tem-
 plum ipsius, quia valde magnus est, & digna res quæ
 capiat dominum? Nec capit eum à quo factus est. Et vbi
 capitur? In anima quieta, in anima iusta, ipsa illum por-
 tat. Magna res fratres. Certe magnus est deus. Forti-
 bus grauis est, at infirmis leuis est: Quos dixit fortes?
 Superbos, qui quasi habent præsumptionem virium
 suarum. Nam infirmitas illa in humilitate, maior forti-
 tudo est. Audi Apostolum dicentem, Quando infir-
 mor, tunc potens sum. Hoc est quod commendauit
 Euangelium, quia dominus præcinctus est fortitudine
 quando humilitatem docebat. Ergo ipsa est sedes dei,
 quæ aperte alio loco in propheta dicitur, Super quem
 requiescet spiritus meus? Id est, vbi requiescet spiritus
 dei, nisi in sede dei? Audi quomodo describat ipsam
 sedem. Forte auditurus eras marmoratam domum, am-
 plam, spatiosam, atriorum magnitudine, & fulgore
 tectorum. Audi quid sibi paret deus, Super quem re-
 quiescet spiritus meus: Super humilem & quietum, &
 tremmentem verba mea. Ecce humilis esto & quietus,

vt & in te habitet deus. Altus est deus, non in te habi-
 tat si altus esse volueris. Certe altus vis esse, vt habitet in
 te deus, humilis esto & tremens verba eius, & ibi habi-
 tat. Non timet tremmentem domum, quia ipse illam fir-
 mat. Parata est sedes tua deus ex illo. Ex illo, id est, ex
 tunc: id est, quasi quoddam tempus significat ex tunc:
 Ex quo? Forte ex die ante sabbatum: Ex illo, quia titu-
 lus Psalmi præscribit nobis ex quo. Sexto enim die, id
 est, tempore huius mundi sexto venit dominus in car-
 ne. Ex illo ergo? Planè ex illo secundum hominem, ex
 illo ex vtero. Quid enim dicit alius Psalmus? In splen-
 dore sanctorum ex vtero. In splendore sanctorum, id
 est, vt illuminentur sancti, vt videant deum in carne,
 & purgetur cor, vnde videatur in diuinitate, In splen-
 dore sanctorum ex vtero. Sed quid ibi sequitur? Ne
 forte ex vtero inde incipere putares esse Christum, An
 te luciferum, inquit, genui te. Cum dixisset, In splendo-
 re sanctorum ex vtero subiecit statim ne putares Chri-
 stum à tempore esse coepisse, ex quo natus est, sicut coe-
 pit Adam, sicut Abraham, sicut Dauid, Ante luciferum
 genui te ante omne quod illuminatur. Per luciferum
 enim aut stellas omnes significat, & per stellas tempora,
 quia fecit deus stellas in signo temporum, vt ante
 tempora inuenias natum esse Christum: & utique qui
 natus est ante tempora non potest videri natus ex tem-
 pore, quia & tempora creatura dei sunt: Et utique si
 omnia per ipsum facta sunt, & tempora per ipsum fa-
 cta sunt: Aut certe ante omnes spiritus qui illuminan-
 tur de sapientia dixit, Ante luciferum genui te. Inten-
 dat charitas vestra. Quomodo ergo cum dixisset, Ex
 vtero, veluti predicauit fidei nostræ, ne inde putare-
 mus coepisse Christum, ex quo ex vtero virginis natus
 est: subiecit statim, Ante luciferum genui te: sic & hic cū
 dixisset, Ex illo, id est, ex quodam tempore, ex die ante
 sabbatum, ex illa sexta ætate mundi, quando venit do-
 minus Christus & in carne natus est: Et quia dignatus
 est homo fieri propter nos deus, non solum ante Abra-
 ham, sed ante cælum & terram: qui dixit, Ante Abrahā
 ego sum: Nō solum autem ante Abraham, sed ante A-
 dam: nō solum ante Adam, sed ante omnes angelos,
 ante cælum & terram, quia omnia per ipsum facta sunt:
 subiecit ne tu intendens diem natiuitatis domini ex
 quo natus est, putares ex illo esse coepisse, Parata est se-
 des tua deus. Sed quid deus? A seculo tu es. Ab æterno
 dixit, & sic habet Græcus. & id est aliquando secu-
 lum pœnitur, aliquando æternum ponitur. Ergo dicit tu
 qui ex illo videris natus, ex æterno es. Non autem nati-
 uitas humana cogitatur, sed cogitetur æternitas diui-
 na. Ergo coepit ex quo natus est, creuit: audisti Euan-
 gelium, Elegit discipulos, impleuit illos, coeperunt
 predicare discipuli. Forte hoc est quod consequen-
 ter dicit, Eleuauerunt flumina domine, eleuauerunt flumina
 vocem suam. Eleuauerunt flumina voces suas. Quæ sunt ista
 flumina quæ eleuauerunt voces suas? Non audiuius:
 Neque quando natus est dominus audiuius locuta
 flumina, neque quando baptizatus est, neque quādo pas-
 sus est audiuius flumina locuta. Legite euāgelium, &
 non inuenitis quia locuta sunt flumina. Parum est quia
 locuta sunt, eleuauerunt voces suas. Non solum locuta
 sunt, sed fortiter, magnè, excelsè. Quæ sunt ista flumina
 quæ locuta sunt? Diximus quod in Euāgelio non legi-
 mus, tamen ibi queramus. Nam si ibi non inuenimus,
 vbi inueniemus? Ego vobis fingere potero, & subito ero
 non certus dispensator, sed ineptus fabulator. In Euan-
 gelio queramus, simul queramus, quæ sunt ista flumina
 quæ

Psal. 109.

Ibidem.

L. Gen. 1.

Ioan. 1.

Ioan. 1.

Ioan. 1.

2. Tim. 2.

Math. 3.

2. Tim. 2.

Ibidem.

Ibidem.

Math. 3.

2. Cor. 12.

Esai. 66.

Universidad de Deusto

A qua eleuauerunt voces suas. Stabat Iesus & clamabat, dictum est in euangelio. Quid clamabat? Ecce iam ipsum caput fluminum clamat, ipse fons vitæ unde sunt flumina cursura, leuauit prior vocem suam. Et quid stans Iesus clamabat? Qui credit in me, sicut scriptura dicit. *Ioh. 7.* Flumina aquæ uitæ de ventre eius fluent. Euangelista sequitur statim, Hoc autem dicebat de spiritu quæ accepturi erant hi qui in eum erant credituri. Spiritus autem nondum erat datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. *Ibidem.* Cum autem glorificatus est Iesus in resurrectione, & ascensione in cælos, sicut nostis fratres, impletis ibi decem diebus propter quoddam sacramentum, misit spiritum suum sanctum, impleuit discipulos. *Acto. 2.* Ipse spiritus magnum flumen, unde impleta sunt multa flumina. De ipso flumine dicit *Psal. 42.* Fluminis impetus latificat ciuitatem dei. Ergo facta sunt flumina currentia de ventre discipulorum, cum acceperunt spiritum sanctum? Ipsa flumina accepto spiritu sancto, unde eleuauerunt voces suas? Quare eleuauerunt? Quia primo timuerunt: Petrus nondum erat flumen quando interrogatione ancillæ ter Christum negauit dicens, Nescio hominem. Hic timens mentitur, nondum eleuat vocem, nondum est flumens. Vbi autem impleti sunt spiritu sancto, accerserunt eos Iudæi, & præceperunt eis ne omnino loquerentur, neque docerent in nomine Iesu. *Acto. 4.* Petrus autem & Ioannes dixerunt ad eos, Si iustum est coram deo, ut vobis obediamus magis quam deo, iudicate: Non enim possumus quæ vidimus & audiimus non loqui. Eleuauerunt ergo flumina voces suas. *A vocibus aquarum multarum.* Ad ipsam eleuationem vocis pertinet quod ibi scriptum est, Stetit autem Petrus cum undecim, & eleuata voce dixit ad eos, Viri Iudæi, & cætera quibus annunciat Iesum sine timore cum magna fiducia. Eleuauerunt enim flumina vocem suam, à vocibus aquarum multarum. Nam & cum dimissi essent Apostoli de concilio Iudæorum, venerunt ad suos & indicauerunt quanta eis sacerdotes & seniores dixerunt. At illi audientes, leuauerunt voces unanimis omnes ad dominum & dixerunt, Domine, tu es qui fecisti cælum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt, & cætera quæ dicere potuerunt flumina eleuata vocem suam. *Mirabiles suspensuræ maris.* Cum enim eleuassent voces suas discipuli illi, crediderunt multi, & acceperunt multi spiritum sanctum, & cœpe ut multa flumina clamare de paucis. Ideo sequitur, A vocibus aquarum multarum mirabiles suspensuræ maris, id est, huius seculi. Cum cœpisset Christus tantis vocibus prædicari, cœpit irasci mare, cœperunt crebrescere persecutiones. Cum eleuassent ergo flumina vocem suam à vocibus aquarum multarum, mirabiles suspensuræ maris. Suspensuræ, exaltationes sunt, quia quando irascitur mare, suspenduntur fluctus. Suspendantur fluctus quantum volunt, fremat mare quantum vult, mirabiles quidem suspensuræ maris, mirabiles minæ, mirabiles persecutiones. Sed vide quid sequitur, *Mirabilis in excelsis dominus.* Compescat se ergo mare, & aliquando tranquilletur, detur pax Christianis. Turbabatur mare, fluctuabat nauicula. Nauicula Ecclesia est, mare seculum est. Venit dominus, ambulauit super mare, & presisit fluctus. Quomodo ambulauit dominus super mare? Super capita istorum fluctuum magnorum spumantium. Potestates & reges crediderunt, & subiugati sunt Christo. Ergo non terreamur, quia mirabiles suspensuræ maris, mirabilis in excelsis dominus. *Testimonia tua credita facta sunt nimis.* Magis quam mirabiles erant suspensuræ.

Tomus octauus.

ræ maris, & mirabilis in excelsis dominus. Testimonia tua credita facta sunt nimis. Testimonia tua, quia dixerat illud antè, Hæc dico vobis, ut in me pacem habeatis, in mundo autem pressuram. Ergo quia mundus pressuram vobis facturum est, dico vobis. Cœperunt pati, & confirmauerunt in se quod illis prædixerat dominus, & magis fortes facti sunt. Cum enim videbant impleri in se passiones, sperabant compleri in se & coronas. Et ideo mirabiles suspensuræ maris, mirabilis in excelsis dominus. Ut in me, inquit, pacem habeatis, in mundo autem pressuram. Ergo quid facimus? Sequitur mare & extolluntur fluctus, & ibi fremunt, pressuras patimur. Nonne forte deficimus? Absit. Mirabilis in excelsis dominus. Ideo & ibi cum diceret, Ut in me pacem habeatis, in mundo autem pressuram, quasi diceretur, Putas non premet nos mundus & extinguet nos, statim subiecit, Sed gaudete, quia ego vici seculum. Si ergo ait, ego vici seculum, adhærete illi qui vicit seculum, qui vicit mare, Gaudete ad eum, quia mirabilis est in excelsis dominus, & testimonia tua credita facta sunt nimis. Et quid factum est de his omnibus? *Domum tuam decet sanctificatio domine.* Domum tuam, totam domum tuam, Non hic, aut hic, aut ibi, sed domum tuam, tantum per totum orbem terrarum. Quare per totum orbem terrarum? Quia correxit orbem terræ qui non commouebitur. Domus domini fortis erat, per totum orbem terrarum erit. Multi cadent, sed domus illa stat. Multi turbabuntur, sed domus illa non mouebitur. Domum tuam decet sanctificatio domine. Nunquid paruo tempore? Absit. *In longitudine dierum.*

*In Psalmum nonagesimum tertium
Præfatio.*

SICVT intentissime audiuius cum Psalmus iste legeretur, ita intente audiamus cum reuelat dominus quæ hic dignatus est opacare mysteria. Ad hoc enim clauduntur quædam sacramenta scripturarum, non ut denegentur, sed ut pulsanibus aperiantur. Si ergo affectu pio & sincera cordis charitate pulsatis, ille aperiet qui videt unde pulsatis. Notum est nobis omnibus, atque vtinam de numero eorum non simus: multos murmurare aduersus dei patientiam, & dolere iniquos homines & impios, vel viuere in hac terra, vel etiam plurimum posse: & quod est amplius plerumque plurimum posse malos aduersus bonos, & sæpe malos premere bonos: malos exultare, bonos laborare, malos superbire, bonos humiliari. Attendentes talia, in genere enim humano abundant, peruertuntur impatientes & infirmi animi, quasi frustra sint boni, quia deo auertit vel auertere videtur oculos suos à bonis operibus piorum & fidelium, & augere malos in his quæ diligunt. Putantes ergo infirmi frustra se bene viuere, aut inuitantur ad imitandam malitiam eorum quos quasi florere conspiciunt: aut si per infirmitatem, vel personæ suæ, vel animi timent male facere, ne aliquid illis secundum leges seculi mali accidat, non quia iustitiam diligunt, sed ut dicam apertius, timentes damnari inter homines vel ab hominibus, abstinere se quidem à factis malis, sed non se abstinere à cogitationibus malis. Et inter cogitationes eorum iniquas præcipue caput iniquitatis illa tenet impietas, quia videtur eis deus negligere & non curare res humanas: & aut æqualiter habere bonos & malos, aut etiam quod est perniciosius cogitare, insectari bonos, & malis fauere. Qui talia cogitat, & si nihil mali alicui faciat, facit plurimum.

F ij rimum

Grimum sibi, & in semetipsum impius est, & iniquitate sua non ledit deum, sed interficit se: neque nocent hominibus, quia timidi sunt qui talia cogitant, sed tamen homicidia eorum, adulteria eorum, fraudes & rapinas eorum videt deus, & punit in cogitationibus eorum. Quid enim velint, ille attendit cuius oculus non repellitur carne, ut non videat voluntatem. Tales si occasiones inueniant, non mali sunt sed manifestantur, non ut sentias quid natum sit manifestum, sed ut intelligas quod latebat inclusum. Paucis his annis, & prope hesterno die viderunt hęc homines, & probauerunt etiam qui tarde intelligunt. Erat enim hic vna domus potentissima ad tempus, de qua flagellum fecerat deus generi humano, & castigatum est inde genus humanum, sic cognoscat flagellum patris, & timeat sententiam iudicis. Cum ergo esset hic eadem domus magna, multi sub illa gemebant, murmurabant, reprehendebant, detestabantur, blasphemabant, Quomodo se arctant homines, & dantur diuino illo iudicio multi in concupiscētiis cordis sui. Subito euertebant ipsam domum illi qui murmurabant de ipsa domo, & ab eis talia homines patiebantur, qualia se pati ipsi à talibus pauloante querebantur.

H Bonus ergo ille est qui & quando potest mala facere non facit, de quo scriptum est, Qui potuit transgredi & non est transgressus, & facere mala & non fecit, Quis est hic & laudabimus eum: Fecit enim mirabilia in vita sua, Loquebatur scriptura de potētibus innocētibus. Et lupus enim tantum vult nocere quantum leo, Dissimiliter nocent, sed non dissimiliter cupiunt: Leo enim non solum contemnit canem latrantem, sed etiam fugat, & venit ad ouile, & obmutescētibz canibus rapit quod potest, Lupus non audet inter latratus canū. Nūquid propterea quia non potuit auferre à canibus terribus, innocētiorem remeauit: Docet ergo deus innocentiam, ut quisquis innocens sit, non timore pœnæ, sed amore iustitiæ. Tunc enim liber est innocens, & verus est innocens. Qui autem timore innocens est, non est innocens, quamuis non noceat cum vult nocere. Non enim nocet alteri per effectum malum, sed sibi plurimum per cupiditatem malam. Nam quomodo sibi noceat, audi scripturam, Qui autem amat iniquitatem, odit animam suam. Et reuera multum errant homines, qui putant iniustitiam suam aliis nocere, & sibi non nocere. Ad alios procedit iniquitas cuiuslibet, ut corpori noceat, ut rem familiarem ledat, ut villam inuadat, ut mancipium abducat, ut aurum auferat, aut argentū, vel si quid aliud possit, Ad hoc profertur illa iniquitas ad alterum. Ergo iniquitas tua alieno corpori nocet, tuo animo non nocet: Contra istam simplicem veracemq; doctrinam qua insinuat hominibus bonis, ut ipsam iustitiam diligant, & ex ea placere Deo velint, ab illa intelligant luce quadam intelligibili perfundi animam suam, ut faciant iusta opera, & illam lucem sapientia omnibus quæ in seculo diliguntur præponant: Contra istam doctrinam talia murmura sunt hominū, et si non procedunt in voce, roduntur in corde. Quid ergo dicunt? Vere placiturus sum deo per iustitiā: Aut iusti illi placent, sub cuius imperio mali florent? Tanta mala committunt, & nihil illis euenit mali. Aut si forte euenit aliquid mali, quid tibi dicunt illi cum eis cœperis dicere, Ecce quanta fecit mala, quomodo illi redditum est, qualem exitum habuit: Incipiunt illi cogitare iustos quibus mala euenierunt, & opponunt nobis & dicunt, Si illi propterea mali accidit aliquid quia iniquus fuit, illi quare accidit qui tam iuste vixit? Qui

elemosynas tantas fecit, qui tam multa bona operatus est in Ecclesia, quare talem sortem inuenit: Quare talem exitum habuit, qualem ille homo qui multa iniqua commisit? Ad hoc autem ista dicunt, ut ostendant se propterea non facere mala, quia non possunt, aut quia non audent. Nam quid velit cor, lingua testatur. Et quidem etiam si lingua obmutesceret, & ipsa timore compressa esset, Deus videret intus quid cogitaret homo, si etiam alium hominem lateret. Tacitas ergo cogitationes hominum tales, aut etiam erumpentes in verba vel facta curat iste Psalmus, si curari velint. Intendant ergo & curentur, Atque vtinam in hac multitudine tota quæ nunc est inter istos parietes, & audit per nos verbum domini, nulla sint talia vulnera quæ curentur, Vtinam nulla sint, Non tamen rem superfluum facinus dicere, si nulla ibi sunt vulnera. Instruantur corda ad sanandos alios, cum audire talia cœperint. Credo enim quia vnusquisque Christianus cum audierit aliquem dicentem talia, si bonus fidelis est, & bene credit deo, & spes eius est in futuro seculo, non in hac terra, non in hac vita est, & non frustra audit ut sursum cor habeat, irridet & dolet talia murmurantes, & dicit sibi, Deus nouit quid agat, nos non possumus nosse consilium ipsius, quare parcat malis ad tempus, vel quare laborent boni ad tempus, Sufficit tamen mihi hoc scire, quia & ad tempus laborat bonus & ad tempus floret malus. Qui ergo talis est, securus est, & patienter fert omnes felicitates malorum, & labores bonorum patienter fert, Tolerat donec finiatur hoc seculum, donec transeat iniquitas. Iam talis beatus est, & erudiuit eum deus de lege sua, & mitigauit eum à diebus malignis, donec fodiat peccatori fouea. Qui vero nondum est talis, audiat per nos quod domino placet, Plura autem ipse dicat in corde, qui melius videt vulnus quod curet. Psalmus hunc titulum habet, id est, hanc inscriptionem, *Psalmus ipsi Dauid quarta sabbati.* Docturus est Psalmus iste patientiam in laboribus iustorum, Contra iniquorum felicitates patientiam docet, patientiam ædificat, Hoc habet totus à capite vsque in finem, Quare ergo talem habet titulum, in quarta sabbati? Vna sabbati, dies dominicus est, secunda sabbati, secunda feria, quem seculares diem lunę vocant. Tertia sabbati, tertia feria, quem diem illi martis vocant. Quarta ergo sabbatorum, quarta feria, qui mercurij dies dicitur à Paganis & à multis Christianis, sed nolumus ut dicant, atque vtinam corrigantur ut non dicant. Sic enim habent linguam suam, qua vtantur. Non enim & in omnibus gentibus ista dicuntur. Multæ gentes alia atque alia aliter vocant. Melius ergo de ore Christiano ritus loquendi ecclesiasticus procedit. Tamen si quæ forte consuetudo traxerit, ut illud exeat ex ore quod improbat corde, intelligat illos omnes de quorū nominibus appellata sunt sydera homines fuisse, nec ex eo esse cœpisse ista sydera in cœlo, ex quo illi esse cœperunt. Et ante ibi fuerunt, sed per beneficia quadam mortalium mortalia illi homines pro tempore suo, quia plurimum potuerunt & eminuerunt in hoc seculo cum chari essent hominibus, non propter vitam æternam, sed propter cōmodum temporale deferebantur eis diuini honores. Veteres enim vates decepti, & decipere volentes, in eorum adulationem qui sibi aliquid secundum amorem seculi præstitissent, sydera ostendebant in cœlo, dicentes, quod illius esset illud sydas & illud illius. Homines autem qui antè non aspexerant ut viderent, quia ibi erant & illa sydera ante-

Ara antequam nascerentur, decepti crediderunt, & con-
cepta est opinio vanitatis. Hanc opinionem erroris dia-
bolus confirmavit, Christus evertit. Nos ergo secundum
quod loquimur quarta sabbatorum, quartus dies intel-
ligitur a die dominica. Attendat itaque charitas vestra
quid sibi velit iste titulus. Hinc grande mysterium, &
reuera occultum. Nam pleraque ipsius Psalmi manife-
ste sonant, & manifeste mouent, & cito intelliguntur.
Hic autem titulus quod fatendum est habet non parum
obscuritatis, sed aderit dominus & serenabit nubilum,
& videbitis Psalmum, & ex fronte Psalmi cognoscetis
eum. In fronte enim habet Psalmus iste, Psalmus ipsi Da-
uid quarta sabbatorum. In limine est titulus, in postibus fi-
xus est. Volunt homines titulum cognoscere, & sic do-
mum intrare. Recolamus ergo scripturam sanctam in
Genesi, primo die quid sit factum, inuenimus lucem: se-
cundo die quid sit factum, inuenimus firmamentum
quod appellauit deus caelum: tertio die quid sit factum,
inuenimus speciem terrae & maris, & segregationem, vt
omnis congregatio aquarum vocaretur mare, & arida
vocaretur terra. Quarto die, luminaria fecit deus in cae-
lo, solem in potestatem diei, lunam & stellas in pote-
statem noctis, Hoc quarto die fecit. Quid sibi ergo vult
quod de quarto die accepit Psalmus titulum, In quo Psal-
mo docetur patientia aduersus felicitates malorum, &
labores bonorum. Habes Paulum apostolum dicentem
sanctis fidelibus roboratis in Christo, Omnia facite si-
ne murmuratione & disceptatione, vt sitis irreprehen-
sibiles & sinceres, immaculati filij dei in medio natio-
nis tortuosae & peruersae, in quibus apparetis sicut lu-
minaria in mundo, verbum vitae habentes. Similitudo
de luminariis data est ad sanctos, vt sine murmura-
tione sint in natione tortuosa & peruersa. Sed ne quis-
quam propterea putet colenda esse & adoranda lumi-
naria caeli, quia inde aliqua similitudo ducta est ad sig-
nificationem sanctorum, prius hoc explicemus in no-
mine Christi, quam non sit consequens, vt propterea ti-
bi videatur adorandus sol, aut luna, aut stella, aut caelum,
quia aliqua de illis similitudo ducta est, qua significa-
rentur sancti, quia multa sunt de quibus ducta est simi-
litudinis ad significandos sanctos quae non adorantur. Si
enim quicquid est vnde similitudo ducitur ad sanctos,
adorandum tibi putas, adora montes & colles, quia di-
ctum est, Montes exultauerunt velut arietes, colles ve-
lut agni ouium. Tu de sanctis dicis, ego de ipso Christo
dico. Adora leonem: quia dictum est, Vicit leo de tribu
Iuda. Adora petram, quia dictum est, Petra autem erat
Christus. Si autem non adoras in Christo ista terrena,
quanuis de illis similitudo quaedam data est ad signifi-
candos sanctos, de quacumque creatura ducta fuerit si-
militudo: tu intellige similitudinem creaturae, & adora
artificem creaturae. Dicitur est sol dominus noster Iesus
Christus: Numquid iste sol quem & minutissima anima-
lia nobiscum vident? Sed de quo dictum est, Erat lumē
verum quod illuminat omnem hominem venientem
in hunc mundum. Nam lux ista non hominem solum
illuminat, sed & iumenta & pecora & omnia animalia.
Quod autem illuminat omnem hominem, in corde il-
luminat, vbi intellectum solum habet. Intelligat ergo
charitas vestra quibus dixit Apostolus in natione tor-
tuosa & peruersa: id est, inter iniquos in quibus appare-
tis sicut luminaria in mundo, verbum vitae habentes,
quodammodo admonuit nos, & istum Psalmum intel-
ligere, & praenoscere titulum ipsius. Tales enim sancti
in quibus est verbum vitae, de conuersatione quam ha-

bent in caelo, despiciunt omnia iniqua quae fiunt in ter-
ra. Et quomodo luminaria in caelo per diem & per no-
ctem procedunt, peragunt itinera sua, cursus certos ha-
bent, & committuntur tanta mala, nec deuiant de super-
stella fixa in caelo, agentes per tractus caelestes, quae il-
lis praestituit & constituit creator ipsorum: sic debent
sancti, sed si in caelo figantur corda eorum, si non fru-
stra audiant & respondeant sursum se habere cor, si
imitetur eum qui ait, Nostra autem conuersatio in cae-
lis est. Qui ergo sunt in supernis, & de supernis cogi-
tant: sicut dictum est, Vbi est thesaurus tuus, ibi est &
cor tuum: de ipsis cogitationibus supernorum patien-
tes fiunt, & quicquid in terra committitur, sic non cu-
rant donec peragant itinera sua, quemadmodum non
curant luminaria caeli, nisi quomodo exerceant dies
& noctes, quamuis tanta mala videant fieri super terra.
Sed facile est forte vt ferant iusti iniquitates malorum
quae non in ipsos fiunt. Sed sicut ferunt quae in alios fi-
unt, sic ferant & quae in ipsos fiunt. Non enim propterea
debent ferre & tolerare, quia in alios fiunt: Etli in se
fiant, non debent perdere tolerantiam. Nam qui per-
diderit tolerantiam, cecidit de caelo. qui autem fixum
habet cor in caelo, terra ipsius laborat in terra. Quanta
& de ipsis luminariis fingunt homines, & patienter
ferunt, quomodo iusti patienter debent ferre omnes
etiam de se falsas criminationes? Hoc ipsum quod iam
dudum dixi, quia illa stella Mercurij est, & illa stella
Saturni est, & illa stella Iouis est, conuitia fiunt stellis.
Quid ille, cum audiunt tanta conuitia? Nunquid mo-
uentur, aut non exercent cursus suos? Sic & homo qui
in natione peruersa & tortuosa habet verbum dei, sicut
luminare est fulgens in seculo. Quanta qui sibi videntur
honorare solem, de illo mentiuntur, Qui dicunt
Christus est sol, mentiuntur de sole. Nouit sol domi-
num suum esse Christum & creatorem suum: Et si in-
dignari potest, acerbius indignatur contra falsum hono-
rantem, quam contra contumeliosum. Seruo enim bo-
no, maior contumelia est iniuria domini. Quanta fal-
sa de ipsis luminariis quidam dicunt, & ferunt, tole-
rant & non mouentur. Quare? Quia in caelo sunt. Coe-
lum autem quid est? Nec hoc praetermittamus. Quaedam
de luna mentiuntur homines, quando videt obscura-
ri lunam, & dicunt, malefici illam deponunt, cum cer-
tis temporibus defectum suum habeat secundum Dei
dispositionem: Non curat tamen ista verba hominum
illa quae in caelo est. Sed quid est, in caelo? In firmamen-
to caeli est. Cuius ergo cor in firmamento libri dei est,
illa non curat. Nam caelum, id est, firmamentum, intel-
ligitur per figuram libri legis. Ideo quodam loco dici-
tur, Extendens caelum sicut pellem: Si extenditur sicut
pellis, tanquam liber est extensus vt legatur. Transacto
autem tempore quo legitur lex, propterea enim legitur
lex, quia nondum venimus ad illam sapientiam, quae im-
plet corda & mentes intuentium, & non opus erit vt
aliquid ibi nobis legatur, quia in eo quod nobis legitur,
syllabae sonant & transeunt, illa autem lux veritatis non
praeterit, sed fixa permanens inebriat corda videtium:
quomodo dictum est, Inebriabuntur ab vbertate domus
tuae, & torrente deliciarum tuarum potabis eos, quo-
niam apud te est domine fons vitae. Et vide ipsum fon-
tem. In lumine tuo videbimus lumen. Modo ergo le-
ctio necessaria est, quamdiu ex parte cognoscimus, &
ex parte prophetamus: sicut dicit Apostolus, Cum au-
te venerit quod perfectum est, auferetur quod ex par-
te est. Non enim liber necessarius erit, neque legemus

G in illa ciuitate Hierusalem vbi angeli viuunt: vnde nos modo peregrinamur, & peregrinatio nostra gemit, gemit autem si scimus quia peregrinamur. Nam odit valde patriam, qui putat sibi bene esse cum peregrinatur. Nunquid in illa ciuitate vbi sunt angeli. Euangelium legitur, aut Apostolus: Verbo dei pascuntur: Quod verbum dei vt sonaret nobis ad tempus, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Sed tamen ipsa lex quæ scripta est, firmamentum nobis est: ibi si sit cor nostrum, non compellitur iniquitatibus hominum. *Psalm. 103.* Dictum est ergo, Extendit cælum sicut pellem. Cum autem transeunt tempora necessitatis librorum, fit quod dictum est, *Esai. 34.* Cælum plicabitur vt liber. Qui ergo fursum habet cor, ipsum cor ipsius luminare est: In cælo fulget, nec vincitur tenebris: Infra enim sunt tenebræ, tenebræ autem iniquitas, non incommutabiles tenebræ. Iam & hesternodie commemorauimus. Sed qui hodie tenebræ sunt, si velint, cras lux erunt. Qui tenebræ huc ingressi sunt, si velint, iam lux esse possunt. Aperte enim Apostolus ne quis putaret naturales esse iniquitates, quæ mutari non possunt: Fuiſtis enim, inquit, aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino, sicut filij lucis ambulate. Lux, inquit, in domino, non in vobis, Cor ergo in libro: Si cor in libro, cor in firmamento cæli. Si ibi est cor, inde lucet, & non mouebitur iniquitatibus subterpositis: non quia in cælo ibi est per carnem, sed quia ibi est per conuersationem: secundum quod dictum est, Nostra autem conuersatio in cælis est. Non potes cogitare illam ciuitatem, quia nondum vides. Vis cogitare cælum? Librum Dei cogita. Audi Psalmum, Et in lege eius meditabitur die ac nocte. Et ibi hic beatus dictus est, qui non abiit in cõ filio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentie non sedit, sed in lege domini fuit voluntas eius. Vide luminare in cælo, Et in lege eius meditabitur die ac nocte. Vult patienter ferre omnia? Non descendat de cælo, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Ergo in cælo cor eius. Si in cælo cor eius, omnes iniquitates quæ fiunt in terra ad tempus, omnes facilitates malorum hominum, omnes labores iustorum meditati die ac nocte legem dei, nulla sunt, & patienter tolerat omnia, & erit beatus eruditus à deo. Et quomodo in firmamento cæli? Quia lex firmamentum est. Beatus vir quem tu erudieris domine, & ex lege tua docueris eum, vt mitiges eum à diebus malignis, donec fodiat peccatori fouea. Attendite ergo luminaria quomodo prociidunt & occidunt, & redeunt, Agunt cursus suos, distinguunt diem & noctem, voluunt annos & tempora, & tanta mala fiunt in terra, illis quiete in cælo habentibus. Quid est ergo quod docet Deus? Iam attendamus Psalmum.

Expositio Psalmi.

Deus vltionum dominus, deus vltionum fidenter egit. Tu putas quia non vindicat? Qui vindicat, deus vltionum est. Quid est, deus vltionum? Deus vindictarum. In eo certe murmuras, quia non vindicatur in malos. Noli murmurare, ne inter illos sis in quos vindicatur. Facit ille furtum & viuit, Tu murmuras aduersus deum, quia non moritur qui tibi furtum fecit. Si iam non facis furtum, vide. Si enim iam non facis, vide ne aliquando fecisti. Si iam dies es, recole noctem tuam. Si iam in cælo fixus es, recole terram tuam. Inuenis te furem fortasse fuisse aliquando, & aliquem alium forte stomachatum, quia & tu furtum faciens vixisti, & non es mortuus. Quomodo autem tu quando faciebas, ideo vixisti vt postea non faceres, noli quia tu transisti,

velle misericordie dei potem subuertere. Nescis illic K multos transituros, quò & tu transisti: Eesses modo qui murmurares, si aduersus te audiretur qui prior de te murmurauit: Et tamen & nunc optas vindictam dei in malos, vt fur moriatur, & murmuras aduersus deum, quia fur non moritur. Appende in statera equitatis furem & blasphemum. Iam dicis quia fur non es, sed murmurado aduersus deum, blasphemus es. Ille captat somnum hominis vt aliquid inuolet, & tu dicis quia dormit deus & hominem non videt. Ergo vis vt ille corrigat manum, prior tuam linguam corrige: vis vt ille corrigat cor aduersus hominem, tu corrige cor aduersus deum, ne forte cum optas vindictam dei, si venerit te priorem inueniat. Nam illa veniet & vindicabit perseverantes in nequitia sua, ingratos prerogationi misericordie ipsius, ingratos patientie ipsius, thesaurizantes sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuique secundum opera sua, quia deus vltionum dominus, deus vltionum, ideo fidenter egit. Nulli enim pepercit, quando hic locutus est, ipse dominus erat in carnis infirmitate, sed in virtute sermonis non accepit personas principum Iudæorum. Quanta in illos dicit, & quomodo dictum est fidenter: Egit vere in fiducia quia scriptum est in Psalmis L de illo, Propter miseriam inopum & gemitum pauperum, nunc exurgam dicit dominus. Qui sunt pauperes? Qui sunt inopes? Qui spem non habent nisi in illo solo, in quo solo spes non fallitur. Attendite fratres, qui sunt pauperes & inopes. Non omnino pauperes qui nihil habent videtur dici à scriptura, quando laudatur pauperes. Inuenis enim pauperem hominem, qui quando patitur aliquam iniuriam, non attendit nisi patronum suum, in cuius forte domo manet, cuius inquilinus est, cuius colonus est, cuius cliens est, & ideo se indigne pati asserit, quia ad illum pertinet, Cor ipsius in homine, spes ipsius in homine, cinis in cinere. Sunt autem & alij qui opulenti sunt, & honoribus secundum tempus humanis fulcuntur: & tamen nec in pecunia sua spem ponunt, nec in fundis suis spem ponunt, nec in familia sua spem ponunt, nec in claritate transitorie dignitatis, sed totam spem in illo ponunt, cui non succeditur, qui mori non potest, qui falli & fallere non potest. Tales etiam multa videntur habere secundum seculum, bene tamen ea gubernant ad refectorem indigentium, inter pauperes domini numerantur. Vident enim periculose se viuere in hac vita, sentiunt se esse peregrinos, sic diuersantur in opulentia diuitiarum suarum, quomodo viator in stabulo, transiturus, non possessurus. Ergo quid dominus? Propter miseriam inopum & gemitum pauperum nunc exurgam dicit dominus, ponam in salutari. Salutaris noster, saluator noster est. In illo voluit ponere spem & gemitum omnium inopum. Et quid ait? Fiducialiter agam in eo. Quid est, fiducialiter agam? Non timebit, non parcat vitii & concupiscentis hominum. Vere medicus fidelis, medicinali ferro sermonis instructus, secuit omnia vulnera, Ideo quia talis predictus & pronunciatuſ erat, talis etiam inuentus est, Loquebatur in monte vbi dixit, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Ibi beati dicti sunt, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. In ipso sermone dixit, Quia ipsorum est regnum cælorum. Et vt faceret illos luminaria, id est, patienter tolerantia ista iniqua quæ transeunt, Beati eritis, inquit, cum vos persecuti fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos, gaudete & exultate, quia merces vestra magna est in cælis. Deinde in progressu sermonis cum docere inciperet, quamuis cum turba circumdaret, dixit talia discipulis

A pulis suis, quæ ferirent faciem phariseorum & Iudæorum: quia quasi primatus habebant exponendarum scripturarum omnium, qui sibi quasi iusti videbantur, vel videri se arbitrabantur, & ad quorum primatum plebis obsequium videbatur obtemperare, non pepercit, sed

Mat. 6.

Quando oratis non eritis sicut hypocritæ tristes, qui amant in synagogis & angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus, & cætera talia. Tetigit homines, non timuit aliquem. Et cum terminasset ipsum sermonem, conclusit de illo scriptura Evangelij sic, Factum est, inquit, cum consummasset Iesus verba hæc, admirabatur turbæ super doctrinam eius, Erat enim docens eos tanquam potestatem habens, nõ quasi scribæ eorum & Pharisei. Quanta ergo ille de quo dictum est, erat docens eos tanquam potestatem habens, quanta

Mat. 7.

dixit, Ve vobis scribæ & Pharisei hypocritæ, quanta in illos coram in faciem, Neminem timuit. Quare? Quia deus ultionum est, Ideo nõ parebat in verbo, ut essent postea quibus parceret in iudicio: quia si nolent accipere verbi medicinam, incursum erant utique & inuenturi iudicis sententiam. Quare? Quia dixit deus ultionum dominus, deus ultionum fidenter egit, id est, nulli

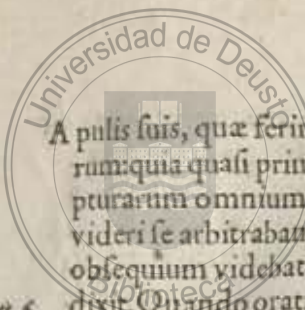
Mat. 23.

pepercit in verbo. Qui in verbo non pepercit passurus, parcat in sententia iudicaturus? Qui neminem timuit in humilitate, timebit quæquã in claritate: Ex eo quod iam fidenter egit, cogita quomodo sit acturus in fine seculi. Noli ergo murmurare aduersus deum, qui quasi parcat malis, sed esto bonus cui forte ad tempus in flagello non parcat, & in fine parcat in iudicio. Deus ultionum dominus, deus ultionum fidenter egit. Et quia fidenter egit, illi non tulerunt fiduciã eius. Et quia humilis venerat, & carne mortali indutus erat, & mori venerat nõ facere quod peccatores, sed pati quod peccatores, quia propterea venerat ut cum fidenter egisset, & illi ferre non possent fiduciam eius in verbo, quid fecerunt? Tenuerunt, flagellauerunt, illuserunt, colaphizauerunt, sputis illinierunt, spinis coronauerunt, in cruce leuauerunt, postremo occiderunt. Sed quid sequitur quod fidenter egerit: Exaltare qui iudicas terram. Quia tenuerunt humilem, tenebunt excelsum? Puta quia iudicauerunt mortalem, nõne ab immortalis iudicabuntur? Quid ergo ait: Exaltare tu [qui iudicas terram, exaltare tu] qui fidenter egisti, & fiduciam verbi tui non sunt passii iniqui, & putauerunt se aliquid egisse, quia te comprehendentes crucifixerunt, qui te deberent fide comprehendere, comprehenderunt persecutione. Tu ergo qui fidenter egisti inter iniquos, & neminem timuisti, & quia passus es, exaltare, id est exurge, vade in cælum, patiat & Ecclesia patienter, quod passum est caput Ecclesiæ patienter. Et exaltare qui iudicas terram. Redde retributionem superbis. Redditurus est fratres. Quid est enim quod dictum est, Exaltare qui iudicas terram, redde retributionem superbis? Prophetia est prædicentis, non audacia iubentis. Non enim quia dixit Propheta, Exaltare qui iudicas terram, obtemperauit Propheta Christus ut resurgeret & iret in cælum, sed quia hoc facturus erat Christus, hoc prædixit Propheta. Non ideo fecit Christus quia Propheta prædixerat, sed ideo Propheta prædixit, quia ille facturus erat. Videt humilem Christum in spiritu, videt humilem, neminem timentem, nulli parentem in verbo, & dicit, fidenter egit. Videt illum quæ fidenter egit, videt illum comprehendens, videt illum crucifixum, videt illum humiliatum, videt illum resurgentem, & in cælum euntem, & venturum inde ad iudicium eorum, inter quorum manus passus est omnia

mala, Exaltare, inquit, qui iudicas terram, redde retributionem superbis. Superbis reddet non humilibus. Qui sunt superbi? Quibus parum est quod mala faciunt, sed & defendere peccata sua volunt. Namque de his qui crucifixerunt Christum facta sunt postea miracula, quando de ipso numero Iudæorum crediderunt, & donatus est illis sanguis Christi. Impias manus & cruetas de sanguine Christi portabant, lauit eos ipse cuius sanguinem fuderunt, Adiuncti sunt corpori ipsius, id est, Ecclesiæ qui corpus eius mortale, quod viderat persecuti sunt, fuderunt precium suum ut biberent precium suum. Namque postea plures conuersi sunt, Cum multa miracula fierent ab Apostolis, aliquot hominum milia vna die crediderunt, & tam in propinquo inuenti sunt, ut omnia sua quæ habebant venderent, & precium rerum suarum ad pedes Apostolorum ponerent, & unicuique distribuebatur quomodo cuique opus erat, & erat illis vna anima, & cor vnum in deum, de ipsis crucifixoribus domini. Sed quare non illis redditum est? Quia redde retributionem superbis dictum est, illi autem noluerunt esse superbi. Etenim cum viderent multa miracula fieri per nomen Christi, quem se putabant interfecisse, commoti miraculis, audierunt à Petro in cuius nomine illa fierent. Non enim sibi arrogare serui voluerunt potentiam domini sui, ut dicerent à se factum esse quod ille in ipsis faciebat. Honorem ergo serui dederunt domino suo, dixerunt, quia quæ illi mirabantur, in nomine eius fierent, quem illi crucifixerunt, Et facti sunt humiles, compuncti sunt corde, conturbati sunt confidentes peccatum suum, & consilium quæsierunt dicentes, Quid ergo faciemus? Non desperant de salute, sed quæriunt medicinam. Tunc ait illis Petrus, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini nostri Iesu Christi. Qui egerunt pœnitentiam, humiles fuerunt. Non ergo illis redditum est, quia vide quid dicat Psalmus iste, Exaltare qui iudicas terram, redde retributionem superbis. Ab illo ergo numero excepti erant illi, in illis valuit vox illa domini in cruce pendentis, & dicentis, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Exaltare qui iudicas terram, redde retributionem superbis. Ergo redditurus est retributionem? Redditurus, sed superbis. Sed quando? Quando reddet? Interim mali triumphant, & exultant mali, & blasphemant mali, omnia mala faciunt, Mouet te, cum pietate quære, non cum superbia reprehende, Mouet te, cõpatitur tibi & Psalmus, quærit tecum, non quia nescit: sed ideo tecum quærit quod scit, ut in illo inuenias quod nesciebas. Quomodo qui vult aliquem consolari, nisi condoleat cum illo, non illum erigit, Prius cum illo condolet, & sic eum reficit sermone consolatorio. Si autem intret ad illum ridens luctum eius, non facit quod modo lectum est, dicente Apostolo, Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. Ergo ut gaudeat tecum, prius fles cum illo, contristaris cum illo ut reficias eum: sic & Psalmus & Spiritus dei utriusque omnia sciens quærit tecum, quasi verba tua dicit, Usquequo peccatores domine, usquequo peccatores gloriabuntur? Respondent & loquentur iniquitatem, loquentur omnes qui operantur iniustitiam? Quid loquentur, nisi contra deum qui dicunt, quid nobis prodest quia sic viuimus? Quid diciturus es? Vere curat ista quæ facimus deus? Quia enim viuunt, putant deum nescire quod faciunt. Vide quid mali illis cõtingat, quia si stationarius sciret teneret illos, & ideo vitant oculos stationarij ne statim teneantur. Oculos enim dei vitare nemo potest, quia nõ solũ in cubiculo videt, sed & intima cordis tui. Cogitat & ipsi, quia nihil

F iij potest

Tomus octauus

potest latere deū, & quia faciūt & sciunt quid fecerunt, & vident se viuere sciente deo, qui non viuerent sciente stationario, dicunt sibi, ista placent deo. Et reuera si illi displicerent facta nostra, quomodo displicent iudicibus, quomodo displicent regibus, quomodo displicent imperatoribus, & quomodo displicent commentariensis sibus: nunquid quomodo illorū oculos vitamus, vitare possumus oculos dei? Ergo placēt ista deo. Ideo in alio Psalmo peccatori dicitur, Hęc fecisti & tacui, suspicatus es iniquitatem q̄ ero tibi similis. Quid est ergo, ero tibi similis? Vt quomodo tibi placet factum tuum malum, sic putes, quia & mihi placet. Et minatur in posterū, Arguam te. Ergo nō tacet qui dixit, tacui. Cum dicit, Hęc fecisti & tacui, suspicatus es iniquitatem q̄ ero tibi similis, non tacet. Cum enim nos loquimur, ille non tacet. Cum enim lector legit, ille nō tacet. Cum Psalmus ista cantat, ille non tacet, Et ista omnes voces dei per orbē terrarum fiunt. Quomodo ergo tacet: quomodo non tacet? Non tacet in verbo, tacet in vindicta. Quid est ergo, hęc fecisti & tacui? Hęc fecisti & non vindicaui. Suspiciatus es iniquitatem q̄ ero tui similis. De ipsa vindicta & taciturnitate, id est, de cessatione vindictę, alio loco dicit, Tacui, nunquid semper tacebo? Vsq̄quo peccatores domine, vsquequo peccatores gloriabūtur? Respondent & loquentur iniquitatem, Iniquitatem loquentur omnes qui operantur iniustitiam: Et dicit omnia opera. Respondent & loquentur iniquitatē. Quid est respondēt? Contra iustum habent quod respondeant. Venit iustus aliquis & dicit, Noli facere iniquitatem. Quare? Ne moriaris. Ecce feci iniquitatem, quare non morior? Ille fecit iustitiā & mortuus est. Quare mortuus est? Ego feci iniquitatem, quare me non abstulit deus: Ecce, ille fecit iustitiam, & quare sic in illū vindicauit? Quare ille sic laborat? Respondent, hoc est, respondēt quia habent quod dicant, quia parcitur illis, de patientia dei inueniunt argumentum responsionis suę, Pareat ille propter aliud, respondēt illi propter aliud quia viuunt. Quare enim parcat ille, dicit Apollus, exponit consilium patientię dei, Existimas, inquit, qui talia agis, quia tu es fugies iudicium dei: An diuitias benignitatis & longanimitatis eius contempnis? Ignoras quia patientia dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autē, id est, ille qui respondet & dicit, si displicerē deo, non mihi parceret deus. Vide quid sibi facit, audi apollū, *Ibidem.* Tu autem secundum duritiam cordis tui & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die irę & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuique secundum opera sua. Ille ergo auget longanimitatem, & tu auges iniquitatem. Erit illius thesaurus in sempiternum, misericordia in eos qui nō contempserunt misericordiam, Tuus autem thesaurus in ira inuenietur, & quod ponis quotidie per modicum, postea massam inuenturus es. Minutatum ponis, sed cumulū inuenies. Noli attendere minuta peccata tua quotidiana, De minutissimis guttis flumina implentur. Quid autē illi faciunt qui respondēt & loquentur iniquitatem, quia faciunt & parcitur eis? *Populum tuam domine humiliauerunt.* Id est, omnes qui iuste viuunt, in quos volunt superbire omnes mali. Populum tuum domine humiliauerunt. *Et hereditatem tuam vexauerunt. Viduam & pupillos interfecerunt, & profelytum occiderunt.* Id est, peregrinum, aduenam, Aduenticum ipsum dicit profelytum. Manifesta sunt ista singula, nec opus est in his immorari. *Et dixerunt, non videbit dominus.* Non attendit ista, negligit ista, alias res curat, non intelligit. *Hęc enim dux voces, sunt voces malorum.* Vna quam

Psalm. 49.

Psalm. 93.

Roma. 2.

Ibidem.

De pœ. dif. 1. cap. Tres sunt.

Psalm. 49.

iam dixi, Hęc fecisti & tacui, suspicatus es iniquitatem K quōd ero tibi similis. Quid est, quōd ero tibi similis? Putas quia video peccata tua, & placent mihi quia non vindico? Alia est vox iniquorum, quia nec attendit ista deus, nec aduertit vt sciat quemadmodum viuam, non me curat deus. Ergo inter aliqua me computat Deus, Aut vere me numerat deus? Aut ipsos homines numerat? Infelix homo, vt esses curauit, vt bene viuas non curat: Istorum ergo ista vox est. Et dixerunt, Non videbit dominus. *Neque intelliget deus Iacob. Intelligite nunc qui insipientes estis in populo, & stulti aliquando sapite.* Populum suum erudit cui possunt commoueri pedes, Quando felicitates iniquorum videt homo, iam bene viuens in numero sanctorum dei, id est, in numero filiorum Ecclesie, videt quia florent mali, & faciunt iniquitatem, & æmulatur eos, & adducitur vt imitetur facta ipsorum, quia videt quasi nihil sibi prodesse, quōd bene viuat humilis, hic sperans mercedem. Nam si illam speret futuram, non illam perdet, quia nondum venit tempus vt accipiat eam. In vinea operaris, fac opus tuum, & accipies mercedem tuam. A patrefamiliās non exiges antequam opereris, & a deo exigis antequam opereris? Et ista tolerantia ad opus tuum pertinet, & hoc ad mercedem pertinet. Minus vis facere in vinea qui non vis tolerare, quia & ipsa tolerantia ad ipsam operationem pertinet, vt inuenias mercedem. Quōd si dolosus es, vide ne non solum non accipias mercedem, sed & pœnā inuenias, quia voluisti esse operarius dolosus. Et quidē operarius dolosus vt incipiat non bene facere, oculos patrefamiliās attendit, ad illum aspicit qui cōduxit ad vineam, vt cum ille auerterit oculos, cesset & nō bene operetur: cū autē ille aduerterit oculos, bene operetur. Deus autē qui te cōduxit non auertit oculos, Nō tibi licet dolose operari, Super te semper sunt oculi patrefamiliās, quare vbi illum fallas, & si potes cessa. Ergo si qui forte aliquid cogitabatis, quando videbatis malos florere, & cogitationes vestrę faciebant nutare pedes vestros in via dei, vobis loquitur Psalmus iste. Si autem nullus vestrum talis est, per vos aliis loquitur dicens, Intelligite nunc, quia dixerunt illi, Non videbit dominus, nec intelliget deus Iacob. Intelligite, inquit, nunc qui insipientes estis in populo, & stulti aliquando sapite. *Qui plantauit aurem non audiet? Non habet unde audiat, qui tibi fecit unde audias? Qui plantauit aurem non audiet. Ant qui fixit oculum non considerat? Qui erudit gentes non arguet? Attendite hoc magnopere fratres mei, M Qui erudit gentes non arguet? Hoc modo facit deus, erudit gentes, ideo misit verbum suum per orbem terrarū hominibus, misit per angelos, per Patriarchas, per Prophetas, per seruos suos, per tot pœcones antecessores iudicem. Misit & ipsum verbum suum, misit & ipsum filium suum, misit seruos filij sui, & in ipsis seruis filium suum. Per totum orbem terrarum predicatur vbi que verbū dei. Vbi non dicitur hominibus, Relinquit iniquitates vestras priores, conuertite vos ad itinera recta? Ideo parcat, vt vos corrigatis: ideo heri nō vindicauit, vt hodie bene viuatis. Erudit gentes, non ergo audiet: non auditorus est quos erudit: nō iudicaturus est quibus sermonem premitit & pœseminauit: In schola si esses, acciperes & non redderes? Vtiq; quando accipis a magistro, erudiris. Committit tibi magister quod pœbet, & non exigit quando reddis: aut cum cœperis reddere, sine metu eris plagarum? Modo ergo accipimus, postea statimur ante magistrum, vt reddamus omnes pœteritas nostras, id est, vt rationem reddamus de his *Roma. 14.* omnibus*

1. Cor. 5. **A** omnibus quæ nobis modo erogantur: audi Apostolum dicentem, Omnes astabimus ante tribunal Christi, ut illic recipiat unusquisque secundum ea quæ per corpus gessit, siue bonum, siue malum. Qui erudit gentes non arguet. *1. Cor. 3.* **Qui docet hominem scientiam? Ipse non scit qui te fecit scire: Qui docet hominem scientiam. Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt.** Nam etsi tu nescis cogitationes dei, quoniam iustæ sunt: ille tamen scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt. Et homines scierunt cogitationes dei, sed quibus iam amicus factus est, prodit consilium suum. Et vos fratres mei nolite vos contemnere. Si cum fide acceditis ad dominum, auditis cogitationes dei: eas modo discitis, hoc vobis dicitur, & ad hoc instruimini, quare parcat modo deus malis, ne murmuretis aduersus deum, qui docet hominem scientiam. Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt. Relinquit ergo cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt, ut comprehendatis cogitationes dei, quæ sapientes sunt. Sed quis est qui comprehendit cogitationes dei? Qui ponitur in firmamento cæli. Iam hoc cantauimus, iam hoc diximus, & exposuimus.

Luc. 18. **Beatus vir quem tu erudieris domine, & ex lege tua docueris eum. Ut mitiges eum à diebus malignis, donec fodiatur peccatori fouea.** Ecce habes consilium dei quare parcat malis, donec fodiatur fouea peccatori. Tu iam vis illum sepelire? Adhuc fouea illi foditur, noli festinare sepelire. Quid est, donec fodiatur peccatori fouea? Aut quæ ponit peccatorem: unum hominem? Non. Quid ergo? Omne genus hominum peccatorum, scilicet & superbiorum: iam enim præmisit, Redde retributionem superbis. Nam & ille peccator fuit publicanus, qui oculos eliserat in terram, & percutiebat pectus suum dicens, Deus propitius esto mihi peccatori. Sed quia non superbus erat, deus autem reddet retributionem superbis: non illi, sed talibus fodiatur fouea donec reddat retributionem superbis: ergo quod ait, Donec fodiatur peccatori fouea, superbo intellige. **Quis est superbus? Qui in confessione peccatorum non agit penitentiam, ut sanari per humilitatem possit. Quis est superbus? Qui illa ipsa pauca quæ videtur habere bona, sibi vult arrogare, & derogat misericordiam dei. Quis est superbus? Qui etiam si deo tribuat bona quæ facit, insultat tamen** *Superbus quis.* **his qui illa non faciunt, & extollit se super illos. Nam & ille Phariseus, Gratias tibi ago, inquit, non dixit, ego facio, de his quæ faciebat, gratias deo agebat. Sentiebat ergo & bene se facere, & ab illo se facere, Unde ergo improbatum est: Quia insultabat publicano. Ut perficia mini attēdite. Primo præcedere debet, siue virum, siue feminam confessio peccatorum, salubris penitentia quæ valeat ad corrigendum hominem, non ad irridendum eum. Cum autem post penitentiam bene viuere coeperit, habet adhuc quod cogitet, ne sibi tribuat quod bene facit, sed illi agat gratias, cuius gratia factum est, ut bene viveret, quia ille illum vocauit, ille illum illuminauit. Ergo iste iam perfectus est: Non. Adhuc deest illi aliquid: Quid illi deest? Ut non superbiat super eos, qui necdum sic viuunt, quomodo ipse viuit. Qui talis fuerit securus sit, non illi reddatur retributio, de qua dictum est, Redde retributionem superbis. Non est inter illos quibus fodiatur fouea: nam videte illum qui dicebat, Gratias tibi ago, quia non sum sicut ceteri homines, iniusti, raptores, adulteri, sicut & publicanus iste. Quantum se extulit cum dicit, quia non sum sicut & publicanus iste? Ille autem elisa facie, percutiebat pectus suum dicens, Deus propitius esto mihi peccatori. Ille superbus erat**

in bonis factis, ille humilis in malis factis. Videte fratres, magis placuit deo humilitas in malis factis, quam superbia in bonis factis: sic odit deus superbos, & ideo sic concludit, Amen dico vobis, descendit iustificatus publicanus magis quam Phariseus: & dicit quare, Quia omnis qui se exultat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. Fratres mei, vel hinc non solum nos dicimus, quia humilitatem nos docuit Christus: quia deus factus est homo, ipse est humilitas quæ displicet Paganis, unde nobis insultant, qualem deum colitis, qui natus est? Qualem deum colitis qui crucifixus est? Humilitas Christi superbis displicet, tibi autem Christiano si placet, imitare. Si imitatus fueris, non laborabis, quia ipse prædixit, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde. *Luc. 18.* **Hæc est ergo disciplina Christiana, nemo facit aliquid bene, nisi gratia ipsius. Quod facit homo male, ipsius est hominis: quod facit bene, de beneficio dei facit. Cui coeperit facere bene, non sibi tribuat: cum non sibi tribuerit, gratias agat ei à quo acceperit. Cum autem bene facit, non insultet illi qui illud non facit, aut extollat se super eum. Non enim in illo finita est gratia dei, ut ad alium non perueniat. Ut mitiges eum à diebus malignis, donec fodiatur peccatori fouea. Mitis ergo esto quisquis Christianus es à diebus malignis. Maligni enim sunt dies, quibus videntur florere peccatores, & laborare iusti: sed labor iustorum, flagellum est patris: & felicitas peccatorum, fouea ipsorum est. Quia enim mitiget vos deus à diebus malignis, donec fodiatur peccatori fouea, non cogitetis quia modo in aliquo loco stant angeli cum tridentibus, & fodiunt istam foueam magnam, quæ possit capere omne genus iniquorum. Et quia videtis multos esse iniquos, & dicatis vobis carnaliter: reuera tantam multitudinem iniquorum, tantam turbam peccantium, quæ fouea potest capere: Quando fodiatur fouea talis, quæ omnes capiat? quando exhauritur? Ideo parcat deus, Nonne hæc est fossa peccatorum, ipsa felicitas impiorum, fossa ipsorum est: in illam enim cadent tanquam in foueam. Intēdite fratres, quia magna res est ut felicitas fouea dicatur, donec fodiatur peccatori fouea. Parcat enim illi deus, quem nouit peccatorem & impium, occulta iustitia sua, & hoc ipsum quod ei parcat deus, per impunitatem facit eum elatum. Ille se altum putat & cadit, in corpore cadit, quo se altum putat. Hoc se ille putat sublimiter ire, & deus hoc foueam vocat. Fossa ad ima tendit, non ad cælum. Peccatores autem superbi quasi in cælum eunt, & in terram merguntur. At contra humiles quasi in terra se deprimunt, & in cælum ascendunt. Mitescere ergo quisquis es fidelis, si eruditus es ex lege dei, ut sit cor tuum in firmamento cæli: quia deus fecit luminaria quarto die, qui dicitur quarta sabbati, unde titulum Psalmus iste percepit. Quomodo vides luminaria cum tota patientia dirigere cursus suos, & non curare quæ in se dicant homines: sic & tu non cures quicquid tibi fecerit caro. Omnis enim homo caro & sanguis est. Non enim vilis es in cōparatione alterius carnis, à qua videris premi: quia pro te ille suscepit carnem & pro te ille fudit sanguinem, qui & te & illum ad suum est perducturus examen. Et si tanta prærogauit cum esses impius, quid seruat fidelis? Hinc mitescere, quemadmodum mitescis cum dicis, quia deus hoc vult, ideo florent mali. Parcere vult malis, ad penitentiam adducit eos quibus parcat, sed illi non corriguntur. Nouit ille quomodo de illis iudicet. Immitis est autem homo cum vult contradicere, aut bonitati domini, aut**

*Gene. 1.**Roma. 2.*

patien-

G patientiæ, aut potestati, aut iustitiæ iudicis. Erigitur superbus in deum, mergit illum deus, & in eo ipso mergitur quo erigitur in deum: nã in alio Psalmo sic ait, Deiecisti eos dum extollerentur. Non dixit, deiecisti eos quia elati sunt, aut deiecisti eos posteaquã elati sunt, ut aliud sit tempus elationis eorum, aliud tẽpus deiectionis: sed in eo ipso quo extollebantur, ibi deiciebantur. Quantum enim superbum est cor hominis, tantum recedit à deo: & si recedit à deo, in profundum it. Nã cõtrã cor humile de cœlo adducit deũ, ut proximus fiat. Certe altus est deus, super omnes cœlos est deus, transcendit omnes angelos. Quantum habes erigi, ut attingas ad illum excellum? Nolo te rumpas extendendo te. Aliud consilium tibi do, ne in ista extensione forte crepas per superbiam. Certe altus est deus, tu humilia te, & descendet ad te. Audiuimus quare parcat malis, hoc ipsum fossa ipsorum est. Dicit tibi deus, quomodo illis foditur, & quare illis foditur fouea, non est tuum cognoscere: sed ex lege mea discere patientem te esse debere, donec fodiat peccatori fouea. Et quid de me, inquis, qui laboro, & laboro inter ipsos peccatores? Respondetur tibi quod sequitur, *Quia non repellet dominus plebem suam.* Exercent, non repellit, quomodo dicit alio loco scriptura, Quoniam quem diligit deus corripit, flagellat autem omnem filium, quem recipit. Ille flagellatum recipit, tu dicis quia repellit? Videmus homines in filiis suis facere illud, aliquando iam desperatos filios suos dimittunt viuere quomodo volunt. Eos qui spem habent flagellant, illos vero quos omnino viderint sine spe & in domitos esse, dimittunt ut faciant quod volunt. Iam quem dimittit facere quod vult, non vult admittere ad hæreditatem suam: cum autẽ flagellat filiũ, cui ipsam hæreditatem seruat. Cum autẽ flagellat deus filium, curat sub manu patris flagellantis, quia qui flagellat ad hæreditatem erudit. Ab hæreditate non repellit filium suum quem castigat, sed ideo flagellat ut recipiat. Non sit tam vano sensu, & puerili ut dicat, Plus amat pater meus fratrem meũ cui permittit facere quicquid vult ego si me mouero contra iusionem patris mei, flagella inuenio. Tu gaude sub flagellis, quia tibi seruatur hæreditas, quia non repellet dominus plebem suam. Ad tempus emendat, non in æternum damnat. Illis autem ad tempus parcat, in æternum illos damnabit. Elige tibi, temporalem vis laborem, an sempiternã pœnam? temporalem fœlicitatem, an sempiternam vitam? Quid minatur deus? Sempiternam pœnam. Quid promittit deus? Sempiternam requiem. In quo flagellat deus bonos, temporale est: in quo parcat malis, temporale est. *Quia non repellet dominus plebem suam, Et hæreditatem suam non derelinquet.* Quoad usque iustitia, inquit, conuertatur in iudicium, & qui habent eam omnes recto sunt corde. Attende modo & habe iustitiam, quia iudicium nondum potes habere. Prius est ut habeas iustitiam, sed ipsa iustitia tua conuertetur in iudicium. Habuerunt hic iustitiam Apostoli, & pertulerunt iniquos. Sed quid illis dicitur? Sedebitis super duodecim sedes iudicantes duodecim tribus Israël. Ergo iustitia Apostolorum conuertetur in iudicium. Modo enim iustus quisquis hic fuerit, ad hoc est ut patiat mala & toleret. Patitur tempus passionis, & veniet dies iudicationis. Sed quid dico de seruis dei? Ipse dominus qui iudex est omnium viuorum & mortuorũ, primo iudicari voluit, & sic iudicare, *Quousque iustitia tua conuertatur in iudicium, & qui habent eam, omnes recto sunt corde.* Qui habent modo iustitiam, nondum iudicant.

Primo est enim habere iustitiam, & postea iudicare. Prius patitur malos, & postea iudicat malos. Modo iustitia sit, postea conuertetur in iudicium: tamdiu patitur homines malos, quãdiu vult Deus, quamdiu illos perferet Ecclesia dei, ut erudiat per malitiam ipsorum. Non tamen repellet deus plebem suam, quousque iustitia conuertatur in iudicium, & qui habent eam, omnes recto sunt corde. Qui sunt recto corde: Qui hoc volũt, quod deus vult. Deus parcat peccatoribus, tu vis ut iam perdat peccatores. Distorti ergo cordis es & praua voluntatis, quando aliud vis, aliud vult deus. Vult autem deus parcere malis, tu non vis parci. Paties est deus peccatoribus, tu nõ vis tolerare peccatores. Sed ut dicere cõperam, aliud vis tu, aliud vult deus. Cõuerte cor tuũ & dirige ad deum, quia & dominus infirmis compassus est. Vidit in corpore suo, id est, in Ecclesia sua, infirmos, qui primo voluntatem suam sequi tentarent: sed cum vident voluntatẽ dei aliam esse, dirigunt se & cor suum ad suscipiendam, & sequendam voluntatem dei. Ne voluntatẽ dei velis torquere ad voluntatem tuam, sed tuã corrige ad voluntatem dei. Voluntas dei sic est quomodo regula. Ecce puta toristi regulam, vnde habes corrigi? Illa autem integra manet: regula est enim incommutabilis. Quãdiu integra est regula, habes quò te conuertas, & corrigas prauitatem tuam, habes vnde corrigas quod in te tortum est. Quid autem volunt homines? Parum est quia voluntatem suam tortuosam habent, etiam volunt voluntatẽ dei tortuosam facere secundum cor suum, ut hoc faciat deus quod ipsi volũt, cum ipsi hoc debeant facere quod deus vult. Quomodo autem complexus est dominus ex duabus voluntatibus vnã factam in homine quem portabat? Præfigurans in corpore suo, id est, in Ecclesia sua futuros quosdã, qui voluntatẽ suam vellent facere, sed sequerentur postea dei: infirmos quosdam ostendit, quòd ad ipsum pertineant, & eos præfigurauit in se. Nam ideo & toto corpore sanguinem sudauit, quia in corpore suo, id est, in Ecclesia sua martyrum sanguinem ostendit. Toto corpore sanguis exibat, ita Ecclesia eius habet martyres, per totum corpus eius fusus est sanguis. Quosdam enim infirmos in se præfigurans, id est, in corpore suo, ex persona infirmorum cõpatiens illis, ait, Pater si fieri potest transeat à me calix iste. Ostendit hominis voluntatem, & si in ipsa voluntate permaneret, iam prauum cor videretur ostendere. Sed si compassus est tibi, & te liberat in se imitare quod sequitur dicens, Verum non quod ego volo, sed quod tu vis pater. Si cõperit tibi subrepre voluntas humana dicens, O si occidat deus inimicum istum meum, ut nõ me persequatur, nõ si posset fieri, ut non ab illo paterer tanta: iã si perseueraueris, & hoc tibi placuerit, & vides quia hoc nõ vult deus, prauus corde es, non habes iustitiam quæ conuertatur in iudicium: qui enim illam habent, omnes recto sunt corde. Et qui sunt recti corde? Qui sic inueniuntur quomodo inuentus est Iob, qui ait, Dominus dedit dominus abstulit, sicut domino placuit ita factum est, sit nomen domini benedictum. Ecce rectum cor. Iterum in graui vulnere quid dixit vxori, quam propterea reliquerat diabolus & non occiderat, ut ipse haberet adiutricẽ, non ut maritus consolatricem? Meminerat enim quia per illam Euam deceptus erat Adã, & necessariã sibi putabat hanc Euam. Accessit ad Iob illa tanq̃ Euam: sed Iob melior fuit in stercore victor, quã Adam victus in paradiso. Quid enim illic respõdit mulieri? Vide cor paratum, vide correctum. Nunquid non patiebatur

Psalms. 72.

Heb. 12.

Matt. 19.

Luc. 22.

Matt. 26.

Ibidem.

Iob. 1.

Gen. 3.

A batur persequutiones & graves: Et omnes Christiani patientur: & si non sciunt homines, scit diabolus. Et si Christiani facti sunt Imperatores, nunquid diabolus factus est Christianus: Intēdat ergo sanctitas vestra quid sit rectum cor. Accessit ad eum, & ait, Dic aliquid in deum, & morere: & enumeravit omnes erumnas ipsius vel suas, dic aliquid in deum & morere. Et ille illā iam cognoscens Euam, redire volens vnde lapsus est fixo corde in deo tanquam luminare in firmamento, habitans corde in libro dei. Locuta es, inquit, tanquam vna ex insipientibus mulieribus: si bona suscepimus de manu domini, & mala non tolerabimus: Quia fixum cor in domino, ideo rectum. Quia enim rectus est deus, quando in illo figis cor, forma tibi fit vt sit tibi cor rectum. Fige ergo cor tuum in illo, & rectū cor erit. Sed si surrepebat voluntas humana, nescio quid de carnis infirmitate lactabat mentem tuam, noli iam desperare, Præsignauit dominus in sua infirmitate te, non se: non enim timebat dominus pati, tertio die resurrecturus. Si prorsus quomodo homo pateretur, & non quomodo deus pati veniret, & si sciret se post triduum resurrecturum, nullo modo formidaret moriturus, quod nō formidauit Apostolus Paulus, in fine seculi resurrecturus: ait enim, Compellor autem ex duobus, concupiscentiā habens dissolui & esse cum Christo: multo enim magis optimum, manere in carne necessarium propter vos: tadium enim illi erat manere in carne: ex duobus patiebatur ardorem, dissolui & esse cum Christo, multo magis dicebat optimum: at cum appropinquaret ipsa passio, quomodo exultabat: quomodo gloriabatur: Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruaui, de cetero superest mihi corona iustitiæ, quam redet mihi dominus in illa die iustus iudex. Ille gaudet coronandus, & tristis est ille coronatus: Gaudet sic Apostolus, & dicit Christus dominus noster, Pater, si fieri potest transeat hic calix: Sed tristitiam sic assumpsit, quomodo carnem. Nolite enim putare quia hoc dicimus, non fuisse tristem dominum. Si enim hoc dixerimus, quia non erat tristis, cum Euangelium dicat, Tristis est anima mea vsque ad mortem, ergo & quando dicit Euāgelium, Dormiuit Iesus, non dormiuit Iesus: & quando Euangelium dicit, Manducauit Iesus, non manducauit Iesus, surrepit vermiculus putredinis, & nihil sanum relinquet, vt dicatur, quia & corpus nō erat verum, & carnem veram non habuit. Quicquid ergo de illo scriptum est fratres, factum est, verum est. Ergo tristis fuit: prorsus tristis, sed voluntate suscipiens tristitiam, quomodo voluntate suscipiens carnem: quomodo voluntate carnem veram, sic voluntate tristitiam veram. Sic tristitiam ergo voluntate ostendit in se, vt si forte surreperit tibi humana infirmitas, & cœperit aliud velle quā deus vult, videas prauitatem cordis tui extra regulam, figas illud ad regulam, & dirigatur in deum cor tuum, quod in homine cœperat esse prauū: sic ergo dominus te ostendens dixit, Tristis est anima mea vsque ad mortē, & dixit, Pater si fieri potest transeat à me calix iste. Sed statim fac, quod ideo fecit vt te doceret, Verum non quod ego volo, sed quod tu vis pater: si enim hoc feceritis, iustitiam habebitis: si iustitiā habebitis, rectum est cor: si rectum est cor, iustitia illa quæ modo tolerat conuertetur in iudicium, & postea iudicante domino tuo, non solum non expauesces mala, sed etiam gloriaberis de corona. Tunc vides quomodo profecerit paciētia dei, vel ad illorum pœnam, vel ad tuam coronam. Modo nondum vides, crede

quod nondum vides, ne erubescas cum videris. **Q**uo-
adusque iustitia conuertatur in iudicium, & qui habent
eam omnes recto sunt corde. *Quis exurget mihi aduersus
malignantes, aut quis consistet mihi aduersus operantes iniquitatē?*
Persuadent multi multa mala, susurrare serpens nō de-
finit vt facias iniquitatem. Quacumque te conuerteris,
forte si profecisti, quaris cum aliquo bene viuere, &
vix inuenis: multi mali te circumdant, quia pauca gra-
na multam paleam habent. Hæc area habet grana sua *Mat. 3.*
pauca, sed adhuc laborant. Separata ergo à palea tota
massa, grandis erit: Pauca grana sunt, sed in compara-
tione palearum, multa autem in se. Ergo cum vndique
mali perstreperant & dicant, quare sic viuisti tu solus Chri-
stianus es? quare non facis quod faciunt & alij? quare
non spectas quemadmodum & alij? quare non reme-
dia & ligaturas adhibes, quare non mathematicos &
aruspices consulis sicut & alij? Et tu signas te & dicis,
Christianus sum, vt repellas istos nescio quos: sed ad-
uersarius premit, vrget, quod peius est, exemplo Chri-
stianorum suffocat Christianos. Sudatur, estuatur, tri-
bulatur anima Christiana, vincere habet tamē: sed nun-
quid deses? Ideo vide quid dicat, Respondet enim, **Q**uid
mihi prodest, quia modo mihi facio remedia, & lucror
paucos dies? Exeo hinc de isto seculo, & vado ad do-
minum meum, & mittet me in ignem, quia preposui
paucos dies vitæ futuræ, mittet me in gehennas. Quas
gehennas? Aeterni iudicij dei. Vere, nisi putas quia deus
curat quomodo viuant homines? Et hoc forte non in
platea tibi dicit amicus, sed in domo vxor, aut forte
maritus vxori fideli bonæ & sanctæ deceptor ipsius. Si
mulier marito, Eua est illi: si vir vxori, diabolus est illi.
Aut ipsi tibi Eua est, aut tu illi serpens es. Aliquādo vult *Gene. 3.*
conuertere pater cogitationem suam, vel ad filium, in-
uenit & ipsum malum nequissimū, æstuat, fluctuat, que-
rit quomodo vincat, propè sorbetur, propè consentit,
sed alit deus. Audite ergo Psalmum, *Quis exurget mi-
hi, inquit, aduersus malignantes? Tā multi sunt, quocūq;
respicio ipsi occurrūt. Quis occurrit principi iniquita-
tis diabolo & angelis eius, & hominib⁹ seductis ab eo?*
*Nisi quia dominus, inquit, adiunxit me, paulominus inhabitauerat
in inferno anima mea.* Propè ruerā in illā fossam que pa-
ratur peccatoribus, hoc est, paulominus habitauerat in
inferno anima mea: quia iam nutabat, iam propè cōsen-
tiebat, respexit ad dominum, vt puta verbi gratia, Insul-
tabatur illi vt faceret iniquitatem. Aliquando enim cō-
gregant se mali, & insultant bonis, maxime si fuerint il-
li plures, & ceperint illū vnum, quomodo aliquando
multa palea est circa vnum granū, tunc nō erunt simul
eū fuerit massa ventilata: capitur inter multos iniquos
ille, insultatur illi, circūuenitur, superponere se volunt
illi, exagitant quasi iustum, & insultant quasi de ipsa iu-
sticia, magnus, inquit, Apostolus, in cælū volasti, quo-
modo Helias. Faciunt homines ista, ita vt aliquando
attendens ad linguam humanam, erubescat esse bonus
inter malos. Resistat ergo malis, sed nō de viribus suis,
ne efficiatur superbus cum vult euadere superbos, & au-
geat numerum superborum. Sed quid dicat? *Quis exur-
get mihi aduersus malignantes, aut quis consistet mihi
aduersus operantes iniquitatem? Nisi quia dominus ad-
iunxit me, paulomin⁹ habitauerat in inferno anima mea.*
*Si dicebā, motus est pes meus, misericordia tua domine adiunxit
me.* Vide quomodo cōfessionē amat de⁹. Mouetur pes
tuus, & non dicis, mouetur pes meus, sed stare te dicis,
cum iam ruas. Imò si iam cœpisti moueri, si iam cœpi-
sti fluctuare, confitere morum ne plangas ruinā, vt ad-
iunet

Giuuet te ille, ne in inferno sit anima tua. Confessionem vult deus, humilitatem vult. Motus es vt homo, adiuuat te ille vt deus: sed dic tamen, motus est pes meus. Quare iam moueris, & dicis isto? Si dicebam, motus est pes meus, misericordia tua domine adiuuabit me. Quomodo præsumpsit Petrus, non in viribus suis? Videbatur dominus ambulare super mare, calcans capita omnium superbiorum in isto seculo. Ipsum iter suum calcantis capita superbiorum, significauit ambulans super tumidos fluctus. Calcat & ecclesia, nam ipsa est Petrus. Non tamen ausus est Petrus per se ipsum ambulare super aquas: sed quid ait? Domine, si tu es, iube me venire ad te super aquas. Ille potestate sua, Petrus in iussu illius: Iube, inquit, tu venire me ad te super aquas. Respondit ille, Veni. Calcat enim & ecclesia capita superbiorum. Sed quia ecclesia est, & habet infirmitatem humanam, vt completeretur, si dicebam motus est pes meus, titubauit Petrus in mari & exclamauit, Domine pereo. Quod ergo hic positum est, si dicebam, motus est pes meus: hoc ibi positum est, domine pereo. Et quod hic positum est, misericordia tua domine adiuuabat me: hoc ibi positum est, porrexit manum Iesus dicens, Modice fidei, vt quid dubitasti? Mirum est quod modo probat deus homines, ipsa pericula nostra dulciorem nobis faciunt liberantem: nam videte quod sequitur, quia dixit, Si dicebam motus est pes meus, misericordia tua domine adiuuabat me: dulcis illi vtique factus est dominus, eripiens illum à periculis: & ideo exponens ipsam dulcedinem domini, exclamat dicens, *Domine secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, exhortationes tuæ iocundauerunt animam meam*, Multi dolores, sed multæ consolationes: amara vulnera, sed suauia medicamenta.

Nunquid adheret tibi sedes iniquitatis, qui fingis dolorem in præcepto? Hoc dixit, nemo sedet tecum iniquus, nec tu sedem iniquitatis habebis. Et vnde hoc intelligit, reddit rationem, *Qui fingis, inquit, dolorem in præcepto. Ex hoc enim intelligo quod non tibi adheret sedes iniquitatis, quia nec nobis pepercisti: habes hoc in Epistola Apostoli Petri, & ad hoc testimonium posuit de scriptura. Tæpus est, ait, inchoationis iudicij ex domo domini, id est, tempus est vt modo iudicentur, qui pertinent ad domum domini. Si flagellantur filij, quid debent sperare serui nequissimi? Ideoq; addidit, Si autem initium à nobis, quis finis eorum qui non credunt dei Evangelio? Deinde adiungit illud testimonium, Et si iustus vix saluabitur, peccator & impius vbi parebunt? Quomodo ergo erunt tecum iniqui, quoniam nec tuis fidelibus parces, vt exerceas & erudias eos? Sed quia propter hoc non parcat vt erudiat eos, ideo dixit, Qui fingis dolorem in præcepto. Fingis enim est facis, formas, plasmata, vnde & figuli dicuntur: & vas fictile dicitur non fictum illud quod mendacium est, sed quod formatur vt sit, & habeat aliquam formam, sicut iã dudum dixit, *Qui finxit oculum non videbit? Nunquid finxit oculum mendacium est? Sed intelligitur, plasma uit oculum, fecit oculum. Nonne figulus est cum fragiles, infirmos & terrenos facit: audi Apostolum dicentem, Habemus thesaurum istum in vasīs fictilibus: sed forte alius fecit nobis hæc vasa: ipsum audi dicentem, O homo tu quis es qui respondeas deo? Nunquid dicit figmentū ei qui se finxit, quare me sic finxisti? An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere, aliud vas in honorem, aliud in contumeliam? Vide & ipsum dominum nostrum Iesum Christum, quia ostendit se figulum: nam quia de limo hominem fecerat, de limo**

inūxit cui min^o in vtero oculos fecerat. Ergo quod dixit, nūquid adheret tibi sedes iniquitatis, qui fingis dolorem in præcepto: sic dicamus, Nunquid adheret tibi sedes iniquitatis, qui formas dolorem in præcepto? Formas, inquit dolorem in præcepto, id est, de dolore præceptum nobis facis, vt ipse dolor præceptum sit nobis. Quomodo nobis dolor est præceptum? Quando te flagellat qui pro te mortuus est, & non tibi permittit beatitudinem in ista vita, & fallere non potest, & hic non dat quod quæris. *Qui dabit vbi dabit: quantum dabit, qui hic non dat: qui hic erudit, qui fingit dolorem in præcepto? Labor est hic: tuus, & requies tibi promittitur. Attendis te hic habere laborem, sed attende qualem ille requiem pollicetur. Nunquid cogitare poteris? Si illam posses cogitare, videres te nihil laborare ad cōpensationem. Audi eum qui illud ex parte cernebat, qui dixit, Nunc scio ex parte. Quid ait Apostolus? Etenim quod est ad præsens temporale & leue tribulationis nostræ, iuxta incredibile modum, & in incredibilem modum æternum gloriæ pondus operatur nobis. Quid est, æternum gloriæ pondus operatur nobis? Quibus operatur? Non respicientibus quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autē nō videntur, æterna. Noli esse piger in labore breuiter, & gaudebis incessabiliter. Æternam vitā tibi daturus est deus, cogita quāto labore emenda sit. Intēdite fratres, venale est. Venale est quod habeo dicit tibi deus, eme illud. Quid habet venale? Requie venalem habet, eme illam. De labore intendite, vt simus in nomine Christi fortes Christiani. Iam modicum est quod restat in psalmo, non fatigemur. Quomodo enim fortis poterit esse in faciendo, qui deficit in audiendo? Aderit dominus vt vobis quod reliquum est, explicemus: attēdite, quodammodo deus proposuit venale regnum cælorū. Dicit illi, *Quantū valet? Precium ipsius labor est, quomodo si diceret, precium illius aurum est. Non sufficeret hoc solum dicere, sed quæres quantum aurum. Nam si solidus aurū est, & semiuncia, & libra, & tale aliquid: ideo dixit precium, ne laborares querere quamdiu huius rei precium labor est. Quantum labor est? Iam quære tu, quāto laborandum sit: nondum dicitur tibi quantum futurus sit labor iste, vel quantum laboris de te exigatur, illud tibi dicit deus, Ego ostendo quanta sit illarequies, tu iudica quanto labore emenda sit. Dicat ergo deus, quāta futura sit ipsa requies. Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorū laudabunt te. Hæc est requies sempiterna, sine fine erit requies ista, sine fine erit gaudiū hoc, sine fine erit incorruptio. Vitā æternā habebis, requie quæ nō habet finem. Quāto labore digna est requies quæ nō habet finē? Si verū vis comparare, & verū iudicare, æterna requies æterno labore recte emitur. Verū hoc est, sed noli timere, misericors est deus. Si enī haberes æternū laborem, nunquam peruenires ad æternam quietem. Semper laborans quando peruenturus eras ad illud, quod digne quidem potest emi sempiterno labore? Quia sempiterna requies est, æqua precium: æterno certe labore digna est æterna requies cōparari. Sed si semper laborares, nunquam ad requiem peruenires. Ergo vt aliquādo peruenias ad id quod emis, nō in æternum laborandum est, non quia non valet tanti, sed vt possideatur quod emitur. Digna est quidem emi labore perpetuo, sed necesse est, vt labore temporali ematur. Certe tantus debuit esse, id est, sempiternus labor pro requie sempiterna. Decies cētena milia annorū in labore quid valent? Decies centena milia annorū habent**

Ahabent finem, quod tibi dabo dicit dominus nō habebit finē. Qualis misericordia dei? Nec dicit, decies centena milia annorum labora, nō dicit, vel mille annos labora, non dicit, quingentos annos labora, cum viuis labora in paucis annis, Inde iam requies erit, & finem non habebit. Et adhuc audi cōsonantia. Domine secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, exhortationes tuæ iocundauerunt animam meam. Et paucos annos laboras, & in ipsis laboribus nō deest cōsolatio, nō desunt gaudia quotidiana: sed noli gaudere in seculo, gaude in Christo, gaude in verbo eius, gaude in lege ei⁹. Ad ipsa gaudia pertinet, quod loquimur & quod auditis. Quanta ergo sunt ista consolationes in tantis laboribus? Verum est ergo quod dixit Apostolus, Etenim quod ad praesens est, temporale est & leue tribulationis nostrae, iuxta incredibilem modum, & in incredibilem modum eternum gloriae pondus operatur in nobis. Ecce quātum precium damus, quodammodo vnam siliquam ad accipiendos thesauros sempiternos. Siliquam laboris ad requiem incredibilem, secundum quod dictum est iuxta incredibilem modum, & in incredibilem modum aeternae gloriae pondus operatur. Gaudes ad tempus, noli ibi confidere: tristis es ad tempus, noli desperare. Non te corrumpat felicitas, & nō frangat aduersitas, ne forte dicas in animo tuo, Nō potest fieri omnino, vt de⁹ admittat ad se iniquos, qui iustos ipsos emendat, vt saluet, qui ideo emendat, vt erudiat. Si iustus vix saluus fiet, peccator & impius vbi parebunt? Nūquid adharet tibi sedes iniquitatis? Id est, nunquid adharet tibi sedes impiorum, qui fingis dolorem in praeepto. Qui & istos filios sic voluisti exercere & erudire, sic voluisti eis praeepta dare, vt non essent sine timore, ne amarent aliquid aliud, & obliuiscerentur te verbum verum bonum suum? Bonus est deus. Si cellaret deus, & non misceret amaritudines, felicitatibus seculi, obliuisceremur cum. Sed vbi angores molestiarū faciunt fluctus animae, fides illa quae ibi dormiebat, excitatur. Tranquillum enim erat quando dormiuit Christus in mari: illo dormiente tempestas orta est, & coeperūt periclitari. Ergo in corde Christiano & tranquillitas erit & pax, sed quamdiu vigilat fides nostra: si autem dormit fides nostra, periclitamur. Hoc enim significat dormiens Christus, quia quidam obliuiscuntur fidem suam, & periclitantur. Sed quomodo illa nauis cum fluctuaret, excitatus est Christus à fluctuantibus, & dicētib⁹, Domine, perimus: surrexit ille, imperauit tempestatibus, imperauit fluctibus, cessauit periculum, facta est tranquillitas: sic & te cum turbant concupiscentiae male, persuasiones mala, fluctus sunt, tranquillabuntur. Iam desperas, & putas te non pertinere ad dominum, euigilet fides tua, excita Christum in corde tuo, surgente fide, iā agnoscis vbi sis. Et si forte tentant fluctus concupiscentiae, intueris quid promissit deus, & dulcedo promissorum faciet te contemptorem dulcedinum seculi. Et si forte multae urgent minae potentium malorum, & ipse te expellat de iustitia, attēdis quod minatur deus. Ite in ignem aeternum, qui paratus est diabolo & angelis eius, & non dimittis iustitiam. Timens ergo ignem sempiternum cōtemnis dolores temporales: & pro eo quod promissit deus, cōtemnis temporalem felicitatē. Promissit requiem, patere molestiam: minatur ignem aeternum, cōtemne dolores temporales, & euigilante Christo tranquilletur cor tuum, vt ad portum quoque peruenias. Non enim non praeprarat portum, qui parauit nauim: Nunquid adharet tibi sedes iniquitatis, qui

fingis dolorem in praeepto? De hominibus quidem D malis exercet nos, & de illorum insecutionibus nos erudit. De malitia mali flagellatur bonus, & de seruo emendatur filius: ita fingitur dolor in praeepto. Quod illos deus posse permittit, hoc faciunt mali homines quibus ad tempus parcat. Quid enim sequitur? Captabunt animam iusti. Quare captabunt? Quia verum crimē non inueniunt quod obiciant. Quid enim captauerunt in domino? Concinauerunt falsa crimina, quia vera inuenire nō potuerūt. Et sanguinem innocentē condemnabunt. Quare hoc totum fit, in consequentibus declarabit, Et factus est mihi, inquit, dominus in refugium. Non quæreres tale refugium si non periclitareris: sed ideo periclitatus es vt quæreres, quia ille fingit dolorem in praeepto. Facit mihi de malitia malorum tribulationem, punctus tribulatione coepi quærere refugium, quod in illa felicitate seculari delierā quærere. Quis enim facile recordatur deum, qui semper felix est, & spe praesenti gaudet? Recedat spes seculi, & accedat spes dei, vt possit dicere, Et factus est mihi dominus in refugium. Ad hoc doleam, vt fiat mihi dominus in refugium. Et deus meus in auxilium spei meae. Modo enim dominus spes. Quamdiu enim hic sumus, in spe sumus, nondum in re. Sed ne in spe deficiamus, adest promissor erigens nos, & temperans ipsa mala quae patimur. Non enim frustra dictum est, Fidelis Deus, qui non sinit vos tentari supra quā potestis ferre, sed faciet cum tentatione etiam exitum, vt possitis sustinere. Sic intrat in fornacem tribulationis, vt coquatur vas, non vt frangatur. Et factus est mihi dominus in refugium, & deus meus in auxilium spei meae. Cum ergo qui tibi videbatur quasi iniustus esse quia parcat malis, vide quomodo iam corrigatur Psalmus, & tu eū Psalmo corrigere. Ideo enim voces tuas habebat Psalmus. Quae sunt voces? Quousque peccatores domine, vsquequo peccatores gloriabuntur? Psalmus voces tuas habet, modo ergo tu habeto voces Psalmi. Quae sunt voces Psalmi? Et factus est mihi dominus in refugium, & deus meus in auxilium spei meae. Et reddet illes dominus secundum opera eorum, & secundum malitiam eorum disperdet eos. Non vacat, quod ait secundum malitiam eorum mihi de illis praestatur, & tamen malitia eorum dicitur, non beneficia eorum. Certe enim de malis exercet nos, flagellat nos. Ad quam rem flagellat? Vtique ad regnum caelorum. Flagellat enim omnē filium, quem recipit. Et quis est filius cui nō det disciplinam pater eius? Quod cum facit deus, ad hereditatem sempiternam nos erudit, & hoc nobis praestat saepe de malis hominibus, in quibus exercet & perficit dilectionem nostram, quam vult extendi vsque ad inimicos: neque enim est perfecta dilectio Christiani, nisi cum implet quod Christus praecipit, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderūt, & orate pro eis qui vos persequuntur. Hinc ipse diabolus vincitur, hinc victoriae corona percipitur. Ecce quanta nobis praestat deus de malis hominibus: nec tamen secundū id quod de illis nobis praestat, sed secundum malitiam eorum retribuet eis. Videte enim quanta nobis praestitit de ipso immanissimo scelere Iudae traditoris: Iudas quippe tradidit ad passionem filium dei, & per passionem filij dei omnes gentes redemptae sunt ad salutem, nec tamen pro salute gentium merces reddita est Iudae, sed pro eius malitia debitum supplicium ei retributum est. Nam si traditio Christi, & non tradentis animus considerandus est, hoc fecit Iudas quod fecit deus pater, de quo scriptū est, quia filio proprio

Matth. 7.

E

1. Cor. 10.

† al. mittat

F-

Heb. 12.

Prover. 3.

Matth. 5.

Matth. 26.

Concord. 3.

sen. dif. 20.

Christus er

go est.

Roma. 8.

proprio

G proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Hoc fecit Iudas quod fecit ipse dominus Christus, de quo scriptum est, Qui seipsum tradidit pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suavitatis: & iterum, Sic Christus, inquit, dilexit Ecclesiam suam, & seipsum tradidit pro ea. Et tamē gratias agimus deo patri, qui vnico filio suo nō pepercit, sed pro nobis tradidit eum. Gratias agimus ipsi filio, qui seipsum tradidit pro nobis, & in eo voluntatē patris impleuit. Et detestamur Iudam, de cuius facto nobis tantum beneficiū præstitit deus, & recte dicimus, Reddidit ei dominus secundum iniquitatem eius, & secundum malitiā eius disperdidit eū. Non enim ille pro nobis tradidit Christum, sed pro argento quo vendidit eum: quamuis traditio Christi sit nostra redemptio, & Christi venditio sit nostra redemptio. Sic & illi qui martyres persecuti sunt, persequendo in terra, in cælū mittebant: & scientes quidē præsentis vitæ damnū inferebant, nescientes autem futuræ vitæ lucrum conferebant. Quicūque tamen perseuerauerunt in odio iniusto iustorum, reddidit eis dominus secundum iniquitates eorum, & secundum malitiam eorum disperdidit eos. Sicut enim malis obest bonitas iustorum, sic bonis prodest iniquitas impiorum: nam & dominus dicit, Ego veni, vt qui nō vident videant, & qui vident cæci fiant: & Apostolus, Aliis quidem, inquit, sumus odor vitæ in vitā: aliis autē odor mortis in mortem. Malitia vero iniquorum, sinistra sunt arma iustorū, sicut idem dicit Apostolus, Per arma iustitiæ à dextera & sinistra, id est, per gloriam & ignobilitatem, atq; ita deinceps cetera exequitur, dextra arma demonstrans gloriam dei, famam veritatis qua cognoscebantur quod viuebant, & quod nō mortificabantur, quod gaudebant, quod multos ditabant, quod omnia possidebant. In sinistra vero quod ignobiles & malæ famæ habebantur, quod seductores putabantur, quod ignorabantur, occidebantur, coërcebantur, contristabantur, egere ac nihil habere videbantur. Et quid mirū si milites Christi & dextris, & sinistris armis diabolum expugnant? Sicut autem pax hominibus bonæ voluntatis, & quando sunt aliis odor mortis in mortem: sic & interitus hominibus malæ voluntatis, & quando iustis arma sunt sinistra ad salutem. Itaque redidet illis non secundum nostram vtilitatem, quæ de ipsis fit, sed secundum ipsorum iniquitatem, quam diligendo oderunt animas suas, & non secundum beneficiū, quod nobis de ipsis præstat, honorat eos, qui etiam malis bene vtitur. Secundū malitiā eorū disperdet eos.

Dominus deus noster. Toleret ergo iustus iniustū, toleret temporalem impunitatem iniusti temporalis labor iusti, sed iustus ex fide viuit. Non est enim alia iustitia hominis in hac vita, nisi ex fide viuere, quæ per dilectionem operatur. Si enim ex fide viuit, credat & sibi futuram requiem post præsentem laborem, & illis sempiternos cruciatus post præsentem exultationem. Et si fides per dilectionem operatur, diligat etiam inimicos, & quantum in ipso est, prodesse illis velit: ita enim faciet, ne sibi obsint illi cum hoc velint, & quando forte potestatem acceperint, quasi nocendi & dominandi, sursum cor habeat vbi ei nemo nocet, doctus & eruditus ex lege dei vt mitigetur à diebus malignis, donec fodiatur peccatori fouea. Si enim in lege domini voluntas eius est, & in lege eius meditabitur die ac nocte, cuius conuersatio in cælis est, de firmamento lucet super terrā. Vnde iste Psalmus titulū de quarta sabbati accepit, quando facta sunt luminaria, vt omnia faciat sine

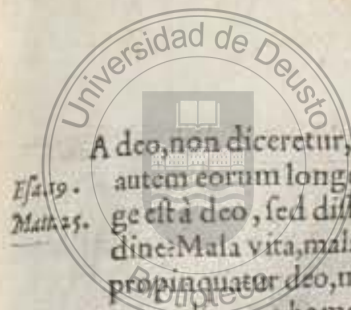
murmuratione, verbum vitæ habēs in natione tortuosa & peruersa. Sicut enim stellas in cælo non extinguit Kinox, sic mentes fidelium inhaerentes firmamento scripturæ dei nō vincit iniquitas. Et hoc ipsum quod & nostra terrena datur aliquando in potestate malorū, non solum ad nostram pertinet eruditionem, vt fiat nobis dominus in refugium, & deus in auxilium spei nostræ: sed etiam ad ipsius peccatoris foueam proficit, de quo in alio Psalmo dicitur, Inclinabitur & cadet cum dominabitur pauperum. Forte onerosa fuit vobis lōgitudō sermonis, quamquam in ista alacritate studij vestri nō hoc appareat. Sed & si ita est, ignoscite, primo, quia iussus feci: nam dominus deus noster per eos mihi fratres iussit in quibus habitat. Non enim iubet deus, nisi de sede sua. Deinde quia tantū auidi fuistis nostri, confitemur, & nos auidi fuimus vestri. Cōsoletur ergo deus noster istum laborem, vt sudor iste noster sit vobis in profectum salutis, non in testimonium accusationis. Hoc dico fratres, vt ex eo quod audistis, proficiatis & ruminetis vobiscū. Non vos permittatis obliuisci, non solū ista recogitando & colloquendo, sed etiam ita viuendo. Bona vita enim ex præceptis dei quæ agitur, tanquā stylus est, quod auditur scribens in corde: si in cæra scriberetur, facile deleteretur: scribite illud in cordibus vestris, moribus vestris, & nunquam delebitur.

In Psalmum nonagesimumquartum Enarratio.

Go vellem fratres, vt patrem nostrum potius audiremus: sed & hoc bonum est, vt patri obediamus. Quia ergo iussit nobis qui dignatur orare pro nobis, de præsentī Psalmo quod dominus deus omnium nostrum donare dignabitur, loquar charitati vestræ. Est autem Psalms titulus: *Laus cantici ipsi Dauid.* Laus cantici & hilaritatem significat, quia canticus est: & deuotionem, quia laus est. Quid enim magis homo debet laudare, quā id quod sic sibi placet vt non possit displicere? Securitas ergo laudis, in laude dei est. Ibi laudator securus est, vbi nō timet ne de laudato erubescat. Et laudemus ergo & cantemus, hoc est, cum hilaritate & cum lætitia laudemus. Quid autem laudaturi sumus, ipse psalmus sequētibus versibus indicat nobis: *Venite exultemus domino.* Inuitat ad magnas epulas exultandi, non seculo, sed domino. Nisi enim esset in hoc seculo exultatio mala, quæ distinguenda est ab exultatione bona, sufficeret dicere, Venite exultemus. Sed breuiter distinxit. Quid est bene exultare? Domino exultare. Ergo exultatio mala est, exultare seculo. Exultatio bona est, exultare deo. Pie debes domino exultare, si vis securus mundo insultare. Quid est autem, venite? Vnde vocat vt veniant, cum quibus vult exultare domino, nisi quia longe sunt, vt veniendo propinquent, propinquando accedant, accedendo exultet: Vnde autem longe sunt? Nūquid locis longe potest homo esse ab eo, qui vbiq; est? Vis esse ab eo longe? Quò ibis vt longe sis? Nam quidam peccator quidem, sed tamen cum spe salutis penitens, & dolens de peccatis, & metuens iram dei, & volens placare deum, sic in alio psalmo loquitur, Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Si ascēdero in cælum, tu ibi es. Quid ergo restat? Quia si ascenderit in cælum, ibi inueniet deum. Vt longe fugiat à deo, quò iturus est: vide quid dicat. Si descendero ad infernum ades. Si ergo ascendendo in cælū, ibi inuenit deū, descendendo in infernū, nō fugit deum, quò iturus est, quò fugiturus est ab illo irato, nisi ad ipsum placatum: Et tamen cum omnino nemo possit fugere ab illo qui vbiq; est, nisi quidam longe essent à deo

Ephe. 5.
Iuan. 9.
2. Cor. 2.
2. Cor. 6.
Luc. 8.
2. Cor. 2.
Roma. 1.
Gala. 5.
Mat. 5.
Psalm. 1.
Philip. 3.
Gene. 1.

Philip.
Psalm.
L
M
Psalm.

A deo, non diceretur, Populus iste labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. Non ergo loco quisq; ló-
 ge est à deo, sed dissimilitudine. Quid est, dissimilitudine: Mala vita, malis moribus. Si enim bonis moribus propinquatur deo, malis moribus receditur à deo, vn^o ergo idemque homo corpore stans vno loco, & amando deum accedit ad deum, & amando iniquitatē recedit à deo, nusquam pedes mouet, & tamen potest accedere & recedere. Pedes enim nostri in hoc itinere, affectus nostri sunt. Prout quisq; affectum habuerit, prout quisq; amorem habuerit, ita accedit vel recedit à Deo. Nonne plerumque dicimus, quando inuenimus aliqua dissimilia, hoc longe est ab illo: Quando aliquos duos forte homines comparamus, duos equos, duas vestes, & dixerit aliquis simile, Hæc vestis talis est qualis illa, aut iste homo talis est qualis ille: quid alius dicit, qui cōtradicit? Absit, longe est ab illo. Quid est, longe est ab illo: Dissimilis est illi. Et iuxta stant, & tamen iste longe est ab illo. Duo vero iniqui pares vita & moribus, si vnus sit in Oriente, alter in Occidente, iuxta inuicē sunt. Et duo iusti similiter, alter sit in Oriente, alter in Occidente, secum sunt, quia in deo sunt. Contra vnus iustus, alter iniquus, etiam si vna catena ligētur, multum à se separati sunt. Ergo si dissimilitudine recedimus à deo, similitudine accedimus ad deum. Qua similitudine? Ad quam facti sumus, quam in nobis peccando corruperamus, quā peccatorum remissione recepimus: quæ in nobis renouatur intus in mente, vt tãquam resculpatur in nummo, id est, in anima nostra imago dei nostri, & redeamus ad thesauros eius. Nam & inde fratres de nummo voluit dominus noster Iesus Christus ostendere tentatoribus suis quid quærat deus. Quando enim de tributo Cæsaris quærentes causam calūniæ cōsulere magistrū veritatis voluerunt, & consulendo tentare, vtrum liceret tributum dari Cæsari, quid ille ait, Quid me tentatis hypocritæ: Petit afferri sibi nummū, & allatus est. Cuius habet, inquit, imaginem? Respōderunt, Cæsaris. Et ille, Reddite ergo Cæsari quæ Cæsaris sunt, & deo quæ dei sunt. Tãquã diceret, Si Cæsar quærit in nummo imaginem suam, deus non quærit in homine imaginem suam: Ad hanc similitudinem nos dominus noster Iesus Christus inuitans, imperat nobis, vt nostros etiam inimicos diligamus, & dat exemplū de ipso deo. Sicut pater vester, ait, qui in cœlis est, qui solē suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos, Estote ergo sicut pater vester perfecti. Cū dicit, estote sicut ille perfecti, ad similitudinem nos inuitat. Si ergo ad similitudinem nos inuitat, cōstat quia dissimiles existēdo recesseramus à deo, & facti eramus longe per dissimilitudinem, & efficitur prope per similitudinem, vt iam fiat in nobis quod scriptum est, Accedite ad eum, & illuminamini. Ergo quibusdam lóge positus, & male viuētibus psalmus iste dicit, Venite exultemus domino. Quò itis, quò receditis: quò disceditis: quò fugitis, exultādo mundo? Venite exultemus domino. Quò itis exultare vbi deficitis: Venite exultemus in illo à quo facti sumus. Venite exultemus domino, *Inbilemus deo saluari nostro.* Quid est iubulare? Gaudium verbis non potest explicare, & tamen voce testari quod corde conceptum est, & verbis explicari non potest, hoc est, iubulare. Nam consideret charitas vestra, qui iubulant in cantilenis quibusque, & quasi in certamine quodam latitæ secularis, & videris quasi inter cantica verbis expressa exundantes lætitia, cui lingua dicendo non sufficit, quemadmodum iubilent, vt per illam

vocem indicetur animi affectus, verbis explicare non D
 valētis, quod corde conspicitur. Si ergo illi de gaudio terreno iubulant, nos de gaudio cœlesti iubulare nō debemus, quod vere verbis explicare non possumus?
Præueniamus faciem eius in confessione. Confessio quidem duobus modis accipitur in scripturis. Est confessio laudantis, & est confessio gementis. Confessio laudantis, ad honorem pertinet eius qui laudatur. Confessio gementis, ad pœnitentiam pertinet eius qui confitetur. Confitentur enim homines cum laudant deum, confitentur cum accusant se, & nihil dignius facit lingua. Vere puto quod ipsa sint vota, de quibus dicit in alio Psalmo, Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea. Nihil ista distinctione sublimius, nihil tam necessariū, & ad intelligendum & ad faciendum. Quomodo ergo distinguis vota quæ reddis deo? Vt illū laudes, te accuses: quia illius est misericordia, vt peccata nostra dimittat. Nā si vellet pro meritis agere, non inueniret nisi quos damnaret. Venit ergo docens, vt recedamus iam à peccatis nostris, & non nobiscum deducat rationē de præteritis, sed tanquã tabulæ nouæ fiant, incēns omnibus chirographis debitorum nostrorum. E
 Quanta ergo illius laus, quāta misericordia? Confiteamur itaque laudātes. Nam si semper confessio pœnitentis esset, non diceretur in Euangelio de ipso domino, In illa hora exultauit Iesus in spiritu sancto, & ait, Confiteor tibi pater domine cœli & terræ, qui abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Nunquid quia Christus confitebatur, pœnitens erat? Illum nihil pœnitere poterat, quia nihil culpabiliter fecerat, sed confitebatur in laude patris: ergo quia & hic exultationis locus est, forte illam debemus intelligere confessionem, quæ est in laude dei: vnde & laus cantici, vt non hic intelligamus confessionem pœnitentiū, sed laudantium. Et quid est quod continuo nos admonet de quadam confessione cum ait, Præueniamus faciem eius in confessione? Quid est, præueniamus faciem eius in confessione? Venturus est, præueniamus faciem eius in confessione prius antequam veniat. Nos confitendo damnemus quod fecimus, vt ille quod coronet nō quod damnet, inueniat. Nunquid autem & hoc nō pertinet ad laudem dei, quando confiteris peccata tua? Imò vero maxime pertinet ad laudem dei. Quare maxime pertinet ad laudem dei, quando confiteris peccata tua? Quia tanto amplius laudatur medicus, quanto plus desperabatur egrotus. Confitere itaq; peccata tua, quo magis desperabas de te propter iniquitates tuas. Tanto enim maior laus est ignoscentis, quanto maior exaggeratio est peccata confitentis. Nō ergo putemus nos recessisse à laude cantici, si iam hic confessionem intelligimus, qua cōfitemur peccata nostra. Et hoc ad laudem cantici pertinet, quia cum peccata nostra cognoscimus, dei gloriam commendamus. Præueniamus faciem eius in confessione, *Et in Psalms iubilemus illi.* Iam diximus quid sit iubulare, repetitum est, vt confirmetur in faciendo. Ipsa repetitio exhortatio est. Non enim iam obliti sumus, vt iam moueri nos velimus, quæ dicta sunt superius vt iubilemus: sed plerumque in affectu animi repetitur verbum quod notum erat, non vt notefeat, sed vt ipsa repetitio faciat confirmationē: repetitur enim ad intelligendum affectum dicentis. Inde est quod dicit dominus, Amen amen dico vobis. Sufficiebat amen vnū. Quare amen amen, nisi quia ipsa repetitio confirmatio est? In Psalms ergo, inquit, iubilemus ei. Et quæ dicimus in Psalms? Quæ dicimus vel potius

Psalm. 65.

Luc. 10.
Matt. 11.

F

Ioan. 1.

G potius sentimus in iubilatione. Quæ sunt quæ pertinet ad laudem cantici huius: iam audite. Quoniam deus magnus est dominus, & rex magnus super omnes deos. Propterea ergo iubilemus illi. Quoniam non repellet dominus plebem suam. Iubilemus illi. Quoniam in manu eius omnes fines terræ, & altitudines montium ipsius sunt. In his omnibus iubilemus illi. Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud, & aridam terram manus eius succurrit. Iubilemus illi. Sed hæc omnia quid sibi velint, si congruenter discutiantur, tempus forte non sufficit: sed rursus si penitus negligantur, debitores remanebimus. Breuiter itaque pro tempore quantum perstringere poterimus accipite: quia & pauca semina vberriam mellis referunt, si sit terra fructifera. Primum quare iubilemus, quare laudemus hoc posuit. Quoniam deus magnus est dominus, & rex magnus super omnes deos. Sunt ergo dii super eos magnus est deus noster, cui iubilamus, cui exultamus, cui laudes cantici dicimus. Sunt, sed non sunt nobis: Apostolus enim ait, Nam & si sunt, qui dicuntur dii, sine in celo siue in terra, quemadmodum sunt dii multi & domini multi, nobis tamē vnus deus, ex quo omnia, & nos per ipsam, & vnus dominus: Iesus Christus, per quem omnia, & nos in ipso. Si ergo non nobis, quibus? Audi ex alio psalmo, Quoniam dii gentium demonia, dominus autem celos fecit. Magnificentias, & breuius tibi commendare non potui spiritus sanctus per prophetam deum, & dominum tuum. Parum enim erat, quia terribilis super omnia demonia deus. Quid magnum esset super omnia demonia? Quia dii gentium demonia. Vbi est autem deus tuus? Dominus autem celos fecit. Illud fecit dominus tuus, vbi non possent habitare demonia: de celis enim deiecta sunt demonia. Cæli praponitur demoniis, dominus tuus & celis, quia dominus tuus & celos fecit. Quanto ergo altior a demoniis diis gentium qui altior est celis, vnde ceciderunt angeli vt fierent demonia? Et tamen gentes omnes sub demonibus erant: demonibus autē tēpla fabricata sunt, demonibus aræ constructæ, demonibus sacerdotes instituti, demonibus oblata sacrificia, demonibus arreptitij tanquam vates instituti. Hæc omnia a demonibus gentes exhibuerunt, hæc omnia vera non nisi vni magno deo debentur. Templum fecerunt gentes demonibus, habet deus templum. Sacerdotes fecerunt gētes demonibus, habet deus sacerdotes. Sacrificium exhibuerunt gentes demonibus, habet deus sacrificium. Et enim illi demones volentes videri dii, nō sibi ista exegerunt vt fallerent, nisi quia sciunt ea deberi vero deo. Hoc enim mos est deberi vero deo, quod sibi exigit falsus deus. Ergo verum templum dei agnoscimus. Templum enim dei sanctum est, inquit, quod estis vos. Si ergo nos sumus templum dei, ara dei anima nostra est. Sacrificium dei quid est? Forte hoc facimus modo. Imponimus in ara sacrificium, quando deum laudamus: docet enim nos Psalmus dicens, Sacrificium laudis honorificabit me, & ibi via est vbi ostendā illi salutare Dei. At vero sacerdotem si requiras, super celos est, interpellat pro te qui in terra mortuus est pro te. Ergo deus magnus est dominus, & rex magnus super omnes deos. Hic accipe homines deos, nō enim rex dominus super demonia: & hic habemus scripturæ testimoniū, Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos discernit. Deos dixit participatione, nō natura, sed gratia, quauoluit facere deos. Quantus deus est qui facit deos? Aut quales dii sunt, quos facit homo? Quam ille magnus deos faciendo, tam isti nihil qui ab homine facti sunt.

Deus verus facit deos credentes in se, quibus dedit potestatem filios dei fieri. Et ideo ipse verus deus, quia deus non factus est, nos autem facti, nō veri dii, meliores tamen illis quos homo facit, Quoniam simulachra gentium argentum & aurū, opus manuum hominū, os habent & non loquentur, oculos habent & nō videbūt. Nobis autem deus noster oculos videntes fecit: neq; in eo tamen nos deos fecit, quia videntes oculos nobis fecit, nā fecit & hoc pecoribus: sed ideo nos deos fecit, quia interiores oculos nostros illuminauit. Ergo sit laus illi, cōfessio illi, sit iubilatio illi, quia magnus est dominus, & rex magnus super omnes deos: quia nō repellet dominus plebem suam: laus illi, iubilatio illi. Quam plebem non repellet? Hic nobis interpretari aliquid non licet, præscriptum habemus ab Apostolo, exposuit hoc Apostolus vnde sit dictū: Erat enim plebs iudæa, plebs vbi fuerunt propheta, plebs vbi fuerunt Patriarchæ, plebs etiam secundum carnem propagata de semine Abraham, plebs in qua præcesserunt omnia sacramenta saluatorem nostrum promittentia, plebs vbi institutum est templum, vñctio, sacerdos ad figuram, vt cum omnes ipse vmbra præterirent, ipsa lux adueniret. Erat ergo ista plebs dei, ad eam Propheta missi, in illa nati qui missi, cui & tradita & credita eloquia dei. Quid ergo? Totum illud damnatum est. Absit. Arbor oliuæ ipsa dicta est ab Apostolo. Cæpit enim ista arbor a Patriarchis, sed fuerunt ibi rami aridi, quia nimis alti per superbiam: præcisi ergo propter sterilitatem, insertus est oleaster propter humilitatem. Veruntamen charissimum, ne superbiret oleaster insertus, quid ait Apostolus: Si tu ex naturali incisis oleastro, & cōtra naturam insertus es in bonam oliuam, quanto magis qui secundum naturam sunt inserentur suæ oliuæ? Vt quomodo tu non permanens in infidelitate meruisti inseri in oliuam cū esses oleaster, sic isti correcti facilius suæ oliuæ naturaliter inserentur: hoc de illis Apostolus. Ergo ipsa est arbor, etiā & si aliqui ex ramis fracti sunt, non omnes. Nā si omnes rami frangerentur, vnde Petrus? vnde Ioannes? vnde omnes illi Apostoli? Vnde ipse Paulus Apostolus qui loquebatur, & suo fructu oliuæ testabatur? Nōne isti omnes inde? Vnde etiam quingenti illi fratres, quibus dominus post resurrectionem apparuit? Vnde tot milia ad vocem Petri, quando spiritus sancto repleti apostoli omnium gentium linguis locuti sunt: Tanta auiditate dei laudis & suæ accusatiōis cōuersi sunt, vt qui primo sanguinē domini fuderūt sequētes, bibere discerēt iam credentes. Sic autē omnia illa conuersa sunt milia hominum, vt res suas venderent, & precia rerū suarum ante pedes Apostolorum ponerent: quod diues vnus non fecit, quādo ore domini audiuit, & a domino tristis abscessit: hoc fecerunt subito tot milia eorum hominum, in quorum manibus Christus fuerat crucifixus. Quanto maius vulnus erat in corde ipsorum, tāto auidius medicū quesierūt. Cum ergo inde illi omnes fuerunt, de ipsis dicit modo Psalmus, Quoniam nō repellet dominus plebem suam. Nam hoc testimonio Psalmi cum hinc loqueretur vsus est Apostolus, & dixit, Quid ergo dicemus fratres? Nunquid deus repulit plebem suam, quam præsciuit? Absit: nam & ego Irahelita sum ex semine Abraham, de tribu Benjamin: Nō repulit deus plebem suā, quam præsciuit. Vtiq; si repelleret dominus plebem suā, non esset vnde esset ipse Apostolus: vnde autem ipse, inde & alij. In his plebs domini, non in omnibus: sed quemadmodum scriptū est, Reliquiæ saluæ erunt. Nō in omnibus, sed in area ventilata mala intro-

1. Cor. 8.

Psalm. 91.

1. Cor. 3.

Psalm. 49.

Roma. 8.

Psalm. 81.

1. Cor. 11.

Act. 1.

M

Act. 4.

Manth. 7.

Roma. 11.

Psalm. 101.

Roma. 11.

Manth. 7.

Asa intronissa est, palea iacet. Totum quicquid vides ludorum reproborum, paleam vides. Vnde vides istam paleam? Iam inde exiit massa, iam in horreo recondita est. Ambas res videamus, ambas discernamus: quid Psalms *psal. 85.* Quoniam in manu eius omnes fines terræ. Agnoscimus lapidem angularem, lapis angularis, Christus. Non potest esse angulus, nisi duos in se copulauerit parietes: ad angulum de diuerso veniunt, sed in angulo sibi non aduersantur. Venit ex vna parte circūciisio, venit ex alia parte præputiū. In Christo ambo populi concordauerunt, quia ille factus est lapis, de quo scriptum est, Lapidem quē reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Si ergo Christus in caput anguli, non attendamus diuersitatem de longe venientium, sed propinquitatem in Christo coherentium. Ibi igitur, ibi videamus, quoniā non repellat dominus plebem suā. Ecce vnus paries, in quo iam, vt diximus, non repulit dominus plebem suam. Inde Apostoli, inde Israēlitæ omnes qui crediderunt, ac venditarum rerum suarum precia ante pedes Apostolorum posuerunt, voluntate pauperes, de deo diuites. Agnouimus vnum parietem, impletum est ibi quod diximus, quia non repellat dominus plebem suam. Videamus & alium parietē, Quoniā in manu eius omnes fines terræ. Ecce alius paries, in omnibus gentibus, in manu eius fines terræ. Venerunt etiam omnes gentes ad lapidem angularem, ibi osculum pacis agnouerunt in illum vnum, qui de duobus fecit vnum: nō quemadmodū hæretici, qui de vno fecerunt duo: hoc enim idem ait Apostolus de domino Christo, Ipse est em̄, inquit, pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Ergo iubilemus illi. Quare? Quia non repellat dominus plebem suam. Iterum quare? Quoniam in manu eius omnes fines terræ, & altitudines montiū ipsius sunt. Altitudines mōtium, sublimitates terrarū. Aliquando istæ sublimitates, id est, ipsæ terrenæ potestates aduersate sunt Ecclesiæ, leges contra Ecclesiā promulgauerunt, nomen Christianum de terra delere conati sunt: sed posteaquam impletum est, quod prophetatum est, Adorabunt eum omnes reges terræ: factum est quod hic dictum est, Altitudines montiū ipsius sunt. Sed forte tu de tentationibus satagis, vt cōstitutus in tanta gratia promissionum dei, propter scandala mundi turberis: nec ipsa scandala aliquid tibi faciunt, quoniā mensuram à domino acceperūt, Quoniā ipsius est mare. Est enim mare mundus iste, sed & mare deus fecit. Nec fauere fluctus possunt, nisi vsque ad litt⁹, vbi ipse terminū posuit. Nulla ergo tentatio, nisi acceperit mensuram à domino. Sint ergo tentationes, sint tribulationes, consummaris eis, non consumeris. Vnde vtrum ipsæ tentationes non prosint: attende Apostolū, Fidelis deus qui non vos sinet tentari supra quā potestis ferre, sed faciet cum tentatione etiam exitum, vt possitis sustinere: non ait, non vos sinet tentari omnino. Si enim recusares tentationem, recusares refectiōnem. Ergo reficeris, & si reficeris, in manibus artificis es. Aliquid tibi tollit, aliquid corrigit, aliquid complanat, aliquid mundat, agit quibusdam ferramētis suis. Ipsa sunt scandala huius seculi, tu tantū de manu artificis noli cadere. Nihil tentationis accidet vltra vires tuas. Hoc permittit deus ad vtilitatem tuam, vnde tu possis proficere: denique ipsum Apostolum audi hoc cōiungentē, Sed faciet cum tentatione etiam exitum, vt possitis sustinere. Ergo mare forte metuendum tibi erat: noli timere, quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud. A gentibus times scandala, & ipsas gentes ipse fecit, non permittet illas vltra

fauire, quā nōluit ille mensurā ex qua proficias: nōne dicit alius Psalmus, Omnes gentes quotquot fecisti venient, & adorabunt coram te domine: Si omnes gentes quotquot fecisti, manifestum est quia & gentes ipse ipse fecit. Ideo ipsius est mare, & ipse fecit illud, & aridam terram manus eius fundauerunt. Esto tu arida terra, sicut gratiam deus veniat super te imber dulcis, inueniat in te fructum. Non permittit fluctus operire quod seruit, Et aridam terram manus eius finxerunt: ergo & hinc iubilemus illi. Nam quoniam hæc ita sunt, quoniā tanta explicauimus ad laudem dei pertinētia, redite ad illud vnde coeperat: Venite adoremus & procidamus ei, & ploremus ante dominum qui fecit nos. Ideo enim exultemus, quia fecit illud & illud: & cōmemorauit multa, & nūc repetit exhortationem, Venite adoremus & procidamus ei, & ploremus ante dominum, qui fecit nos. Iam commemoratis à me laudibus dei, nolite pigri esse, & longe vita & moribus stare: Venite adoremus & procidamus ei. Sed forte de peccatis vestris, quæ vos longe fecerant à deo, solliciti estis: faciamus sequentia, & ploremus coram domino qui fecit nos. Ardes forte conscientia delicti, lachrymis extingue flammam peccati: Plora ante dominū, securus plora ante deum qui te fecit, non enim opus manuum tuarum cōmunit in te. Noli putare quia potes à te reficere te deficere potes, tu te ipsum reficere nō potes: ille reficit qui te fecit. Ploremus ante dominum qui nos fecit: lachrymare ante illū, confiteri illi, præueni faciem eius in confessione. Quis enim es tu qui illi ploras, & illi confiteris, nisi quem fecit? Non parua fiducia est ad factorem res facta, & non quomodo cūque facta, sed ad imaginem & similitudinem ipsius. Venite adoremus & procidamus ei, & ploremus ante dominum qui fecit nos. Quoniam ipse est dominus deus noster. Vt autem securi ante illū procidamus & ploremus, nos quid sumus? Nos autem populus pascuæ eius, & oves manuum eius. Vide quā eleganter verborū ordinem commutauit, & tanquam non propria reddidit, vt ipsas intelligamus oves qui sunt & populi. Nō dixit, oves pascuæ eius, & populus manuum eius, quod magis putabatur posse congruere, quia oves ad pascua pertinent: sed ait, populus pascuæ. Ergo populus oves sunt, quia dicit populus pascuæ eius. Ipse populus oves sunt. Sed rursus, quia nos habemus oves quas emimus, non quas fecimus: dixerat autem superius, procidamus ei qui fecit nos: recte dictum est, oves manuum eius. Nullus hominum sibi faciet oves, emere potest, donari possunt, inuenire potest, aggregare potest, postremo furari potest, facere oves non potest. At vero dominus noster fecit nos, ideo populus pascuæ eius, & oves manuum eius ipsi sunt, quas sibi ipse facere dignatus est gratia sua. Has etenim oves laudat & in Canticis canticorum, perfectos quosdam dicens, tanquam dentes Ecclesiæ sancte sponse suæ. Dentes tui sicut grex detonsarum ascendētium de lauacro, quæ geminos pariunt, & sterilis non est in illis. Quid est, dentes tui? Per quos loqueris. Dentes enim Ecclesiæ, per quos loquitur Ecclesiā. Quales dentes tui? Tanquam grex detonsarum. Quare detonsarum? Quia sarcinas seculi deposuerunt. Nōne detonsæ erant oves illæ, de quibus paulo ante dicebam, quos præceptum dei totonderat dicentis, Vade vende omnia tua, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælis, & veni sequere me: Fecerunt hoc præceptum, detonsi venerunt. Et quia baptizati sunt credentes in Christum, quid ibi dicitur? Ascendētium de lauacro, id est, ascendētium de mundatione, & omnes geminos creant.

psal. 117.
Matth. 23.

Acto. 4.

Eph. 2.

psal. 72.

1. Cor. 10.

E

F

Cantic. 4.
& 6.

Matth. 23.

Cant. 4.
& 6.

G Quos geminos? Duo illa praecepta, in quibus tota lex penderet & propheta. Nos ergo populus pascuae eius, & omnes manuum eius. *Ergo hodie si vocem eius audieritis.* O plebs mea, & plebs dei. Alloquitur plebem suam deus, non solum illam plebem suam quam non repellit, sed etiam omnem plebem suam. Loquitur enim in angulo vtriq; parietis, id est, in Christo propheta loquitur & populo Iudaeorum, & populo Gethum. Hodie si vocem eius audieritis: *Nolite obdurare corda vestra.* Aliquando enim audistis vocem illius per Moysen, & obdurastis corda vestra. Per praconem locutus est, quando obdurastis corda vestra: per se nunc loquitur, mollescant corda vestra. Qui pracones ante se mittebat, ipse venire dignatus est. Ore suo hic loquitur, qui loquebatur per ora Prophetarum. Hodie ergo si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Quare dixisti, nolite obdurare corda vestra? Quia meministis quid soleant facere patres vestri, Nolite obdurare corda vestra.

Quemadmodum in illa amaricatione secundum diem tentationis in deserto. Recolitis certe fratres, quod ille populus tentauerit deum, acceperit disciplinam, & rectus sit in deserto tanquam ab optimo seilore, frans legum, frans praceptorum, nec sit desertus tamen a deo etiam indomitus, non solum beneficiis praesentibus, sed etiam virga emendationis non desistente. Nolite ergo obdurare corda vestra, sicut in amaricatione secundum diem tentationis in deserto. *Vbi tentauerunt me patres vestri.* Iam tales non sint patres vestri, nolite eos imitari: patres vestri erant, sed si non imitati fueritis, patres vestri non erunt, tamen quia de his nati estis, patres vestri erant. Et si gentes venientes ab extremo terra, sicut dicit Hieremias, Ad te gentes venient ab extremo terra, & dicent, Vere mendacia coluerunt patres nostri, simulacra in quibus non est utilitas: si gentes dimiserunt simulacra sua, ut veniret ad deum Israel, quos ipse deus Israel de Aegypto per mare rubrum duxit, in quo inimicos eorum consequentes operuit, quos in desertum eduxit, manna pavit, nunquam virgam suam ab eorum disciplina tulit, nunquam beneficia misericordiae subtraxit, ipsi debent deserere deum suum, cum gentes venerint ad deum ipsorum: *Vbi tentauerunt me patres vestri.*

I *Probauerunt me & viderunt opera mea.* Quadraginta annis viderunt opera mea, quadraginta annis exacerbarunt me. Ante illos miracula in manu Moysi faciebant, & ipsi magis magisque corda obdurabant. *Quadraginta annis proximus fui generationi huic.* Quid est, proximus fui? Praesentavi me in signis & virtutibus meis. Non vno die, non duobus, sed quadraginta annis proximus fui generationi huic. *Et dixi, semper isti errant corde.* Hoc significauerunt quadraginta anni, quod est semper. Quadragenarius enim iste numerus indicat integritatem seculorum, tanquam perficiantur secula per hunc numerum: deo dominus quadraginta diebus ieiunavit, quadraginta diebus tentatus est in eremo, & quadraginta diebus fuit cum discipulis post resurrectionem. Primis quadraginta diebus tentationem, posterioribus quadraginta diebus consolationem ostendit: quia cum tentamur sine dubio consolationem. Corpus enim eius, id est, Ecclesia necesse est tentationes patiatur in hoc seculo: sed non deest ille consolator, qui dixit, Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi. Et dixi, semper isti errant corde. Ad hoc cum illis fui quadraginta annis, ut ostenderem tale genus hominum, quod me semper exacerbat usque in fine seculi: quia per illos quadraginta annos, totum seculum significare voluit. Quid est ergo? Pro illis non

erunt alij, qui intrant in requiem dei: Improbati sunt illi quibus displicuit misericordia dei, qui resisterunt deo corde indurato. Illis improbatis, nunquid perdidit deus populum suum? Non erat verum. Potens est deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham. Ergo dixi, semper isti errant corde. *Et isti non cognoverunt vias meas, quibus iuravi in ira mea, si introibunt in requiem meam.* Quibus iuravi in ira mea, si introibunt in requiem meam? Magnus terror. Ab exultatione cepimus, sed ad magnum timorem conclusit psalmus iste. Quibus iuravi in ira mea, si introibunt in requiem meam. Loqui dominum magnum est, quanto magis iurare deum iurantem hominem debet timere, ne propter iurationem faciat quod contra voluntatem eius est, quanto magis deum qui nihil temere iurare potest: iurationem ad confirmationem voluit esse. Et per quem iurat deus? Per seipsum. Non enim habet maiorem per quem iuret: per seipsum confirmat promissa sua, per seipsum confirmat minas suas. Nemo dicat in corde suo, verum est quod promittit, falsum est quod minatur. Sicut verum est quod promittit, sic certum est quod minatur. Tam certus debes esse de requie, de felicitate, de aternitate, de immortalitate, si feceris praecepta ipsius: quam certus esse debes de interitu, de ardore ignis aeterni, de damnatione cum diabolo, si contempseris praecepta eius. Iuravit ergo illis in ira sua, ne intrent in requiem ipsius: & tamen oportet aliquos intrare in requiem ipsius, non enim nulli debetur requies ipsius. Illis ergo reprobatis, nos intrabimus: quia etiam aliqui ex ramis fracti sunt propter dissimilitudinem & infidelitatem, nos propter fidem & humilitatem inferemur. Nos ergo intremus in requiem eius. Unde autem intrarunt illi qui intraverunt: Illi qui electi sunt, qui non corde obdurato resisterunt, quia verum est, quod non repellit dominus plebem suam.

In Psalmum nonagesimum quintum Enarratio.
DOMINVS & frater meus Severus adhuc differt latitiam nostram de sermone quem nobis debet: nam quod debitor teneatur agnoscat. Omnes enim Ecclesias quacunq; transitum fecit, latificavit dominus per os ipsius: multo magis ergo ista latificanda est, de qua ceteris cum dominus propagavit. Sed quid facturi sumus, nisi ut serviamus voluntati ipsius? Differre illum tamen dixi fratres, non fraudare. Itaque tenete debitorem, nec dimittatis nisi cum soluerit. Aduertat itaque charitas vestra: quantum donat dominus de isto psalmo dicamus aliquid, quod quidem iam nostis, sed dulcis est commemoratio veritatis. Forte cum pronuncietur titulus eius, cum admiratione aliqui audierunt. Inscribitur enim titulus psalmi, *Quando domus aedificabatur post captivitatem.* Hoc titulo praedicto, iam in ipso textu psalmi expectabatur fortasse, qui lapides praecederentur de montibus, quae moles attraherentur, quae fundamenta iacerentur, quae trabes imponentur, quae columnae erigerentur. Nihil horum cantat. Et si aliud aliquid, non ergo consonat psalmi titulo suo, & aliud portat in fronte, aliud in voce: Imo nihil aliud, sed intellectores quaerit. Loquitur enim de aedificatione domus. Omnes lapides ipsius domus intelligant quod cantant. Aedificatur enim domus deo, non illo loco ubi aedificavit Salomon. Aedificavit enim templum, & de ipso templo audistis modo quae dixerit dominus, cum laxa templi & moles ingentes admirarentur discipuli, indicauerunt domino admirationem & stuporem suum: & dominus illis, Amen amen dico vobis, non relinquetur hic lapis super lapidem qui non destruat. Non talis aedificatur domus.

Matth. 4.
Acto. 1.
Matth. 28.

Matth. 3.
Hebr. 3.
Hebr. 4.
Hebr. 3.
Exod. 16.
Exod. 17.
Hier. 16.
Exod. 14.
Exod. 16.
Rom. 1.
Psalm. 1.
Marc. 13.

A domus. Nam videte vbi edificatur, quia nō vno loco, aut aliqua in parte. Sic enim incipit: *Cantate domino canticum nouum, cantate domino omnis terra.* Si canticum nouum cantat omnis terra, sic edificatur cum cantat. Ipsum cantare, edificare est, sed si non vetus cantet. Vetus cantat cupiditas carnis: nouum cantat charitas dei. Quicquid cantaueris de cupiditate, vetus cantas: & si non sonant in ore verba canticum noui, non est speciosa laus in ore peccatoris. Melius est vt nouus taceas, quam vt vetus cantes: quia si fueris nouus & tacueris, auribus hominum non sonat: nam cor tuum non tacet canticum nouum, & peruenit ad aures dei, qui te facit hominem nouum. Diligis & taces, dilectio ipsa vox est ad deum, & ipsa dilectio canticum nouum est. Audi quia canticum nouum est: dicit dominus, Mandatum nouum do vobis, vt vos inuicem diligatis. Omnis ergo terra cantat canticum nouum. Vbi edificatur domus? Omnis terra est domus dei. Si ergo omnis terra est domus dei, qui non haret omni terrae, ruina est, non domus: ruina illa vetus, cuius vmbra habebat templum illud vetus. Ibi enim diruebatur vetustas, vt nouitas edificaretur. Et quomodo diruitur vetustas? Amen dico vobis, inquit, non relinquetur lapis super lapidem qui nō destruetur. Lapis Christus est: dicit autem Apostolus, Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Si Christum induit quisquis baptizatur in Christo, quis ponit lapidem super lapidem, nisi qui baptismum super baptismum imponit: Sed nolite terreri, nō relinquetur qui non destruetur. Lapides enim ad fabricam nouam, quae edificatur post captiuitatem sic colliguntur, & sic illos charitas in vnitatem constringit, vt non sit lapis super lapidem, sed vnus lapis sint omnes lapides. Ne miremini, hoc fecit canticum nouum, id est, hoc fecit inuolutio charitatis. Ad ipsam structuram nos compingit Apostolus, & in illa vnitatem nos constrictos compaginatur, dicens, Sufferentes inuicem in dilectione, studentes seruire vnitatem spiritus, in vinculo pacis. Vbi vnitatem spiritus, vnus lapis, sed vnus de multis factus. Quomodo de multis vnus factus: Sufferendo inuicem in dilectione. Aedificatur ergo domus domini dei nostri, edificatur: hoc fit, hoc agitur, hoc voces istae agunt, hoc lectiones, hoc praedicationes Euangelij, toto orbe terrarum adhuc edificatur. Creuit multum domus haec, & multas gentes impleuit: non dū tamē omnes gentes occupauit, crescendo multas tenuit: omnes occupatura est, & contradicitur ab eis qui domesticos eius se esse gloriatur, & dicitur, iam decreuit: adhuc crescit, adhuc creditur sunt omnes gentes, quae nondum crediderunt: ne quis dicat, Et illa lingua creditura est: Et Barbari credituri sunt? Et quid sibi vult quod spiritus sanctus apparuit in linguis igneis, nisi quia nullius linguae duritia est, quae nō illo igne soluitur? Neque enim non habemus iam multas gentes Barbaras credidisse Christo. Quod nondum porrectum est Romanū imperium, iam Christus possidet. Quod adhuc clausum est eis qui ferro pugnant, non est clausum illi qui ligno pugnat, Dominus enim regnavit à ligno. Quis est qui ligno pugnat: Christus: De cruce sua vicit reges, & subiugatis eis ipsam crucem in fronte fixit, & gloriantur de illa, quia ibi est salus eorum: hoc agitur, sic crescit domus, sic edificatur. Et vt noueritis sequentia Psalmi, audite, Videte operantes & fabricantes domum. Cantate domino canticum nouum, cantate domino omnis terra. *Cantate domino & benedicite nomen eius, benedicite de die in diem salutare eius.* Quomodo crescit edificium? Bene, inquit, nunciate de die in diem salu-

Tomus octauus.

tare eius. De die in diem praedicetur, de die in diem inquit, edificetur. Crescat, inquit, deus domus mea: & quasi diceretur ab operariis, vbi iubet edificari domum? Vbi vis crescere domum tuam? Elige nobis aliquem locum aequalem, aliquem locum spatiosum, si tibi amplam domum vis edificari: vbi iubet vt bene nunciemus, de die in diem? Ostendit locum. *Annunciate in gentibus gloriam eius.* Gloriam, inquit, eius annunciate in gentibus: gloriam eius, nō gloriam vestram. O structores gloriam eius bene nunciate in gentibus. Si gloriam vestram annunciate volueritis, cadetis: si eius, edificabimini cum edificatis. Ideo qui gloriam suam annunciate voluerunt, noluerunt esse in ista domo, & propterea non cantant canticum nouum cum omni terra. Non enim communicant vniuerso orbi terrarum, & ideo non sunt edificantes in domo, sed parietem dealbatum crexerunt. Quanta minatur deus parieti dealbato, sunt testimonia Prophetarum innumera. Vnde maledicit parieti dealbato? Quid est paries dealbatus, nisi hypocrisis, id est, simulatio? Foris lucet, intus lutum est. Quod dicturus sum, iam dictum est, sed quia eo spiritu iam dictum est, quem nobis quoque dominus impertiri dignatus est, nos E illud diximus, & quicquid modo eodem spiritu dicimus, illi dixerunt qui fuerunt ante nos. Nō est ergo praetermittendum, sed dicendum est, quia dono dei dictum est. Quidam de isto pariete dealbato cum diceret, hoc ait, Quomodo in pariete non coniuncto aliis parietibus, sed singulariter erecto, si ostium facias quisquis intraverit foris est: sic in illa parte quae noluit catere cum domo canticum nouum, sed partem voluit struere, & hanc dealbatam, nō solidatam, quid valet quod habet ianuam? Si intraveris, foris inueniris. Quia enim ipsi non per ianuam introierunt, & ianua ipsos non intro-mittit: dominus enim dicit, Ego sum ianua, per me intratur. Qui sunt qui intrant per ianuam? Qui gloriam domini quaerunt, non suam. Qui intrant per ianuam? Qui faciunt quod dictum est, bene nunciate in gentibus gloriam eius. Qui intrat per ianuam, pastor ouium est, ait dominus: qui autem per aliam partem ascendit, ille fur est & latro. Qui per ianuam intrat: humilis est: qui per aliam partem ascendit, superbus est: ideo illum dixit intrare, illum ascendere: sed ille intrando recipitur, ille ascendendo praecipitur. Annunciate in gentibus F gloriam eius. Quid est in gentibus? Forte gentes nominantur & patet: & adhuc habet quod dicat illa pars quae erexit parietem dealbatum. Quare? Non gentes sunt Getulia, Numidia, Mauritania, Byzantium prouincia? Gentes sunt: Auferat sermonem hypocrisis parieti dealbato sermo dei, edificans domum toto orbe terrarum. Parum est quod dixit, annunciate in gentibus gloriam eius: ne aliquas gentes exceptas putares, sequitur & dicit, *In omnibus populis mirabilia eius.* Quoniam Psal. 47. *magnus dominus & laudabilis nimis.* Quis dominus, nisi Iesus Christus magnus & laudabilis nimis? Nostis certe quia homo apparuit, nostis certe quia in utero foeminae conceptus est, nostis quia ex utero natus est, nostis quia lactatus est, quia in manibus portatus est, quia circumcisus est, quia hostia pro illo oblata est, quia creuit: postremo nostis quia expalmatus est, consputus est, spinis coronatus, crucifixus, mortuus est, lancea percussus est: nostis quia haec omnia passus est: magnus est & laudabilis nimis. Nolite contemnere paruum, intelligite magnum. Paruus factus est, quia parui eratis: intelligatur magnum & in illo magni eritis. Sic enim edificatur domus, sic eriguntur moles in ipsa domo, crescunt G ij lapides

1. Para. 16.

Ezech. 11.

Pariet. dealbatus.

Ioan. 10.

Ezech. 12.

1. Para. 6.

Luc. 1. & 2.

Luca. 23.

G lapides qui ducuntur ad aedificium. Crescite ergo, intelligite Christum magnum, & parvus magnus est, magnus nimis. Finiuit verba, volebat dicere quantum magnus. Et si tota die diceret magnus, magnus, quid magnum diceret? Tota die dicens magnus, finiret aliquando, quia finitur dies: magnitudo illius ante dies, ultra dies. Sine die ergo quid diceret? Quoniam magnus dominus, & laudabilis nimis. Quid enim dictura est lingua parua ad laudandum magnum? Dicendo nimis, emisit vocem, & dedit cogitationi quod sapiat, tanquam dicens, Quod sonare non possum tu cogita, & cum cogitaueris parum erit. Quod cogitatio nullius explicat, lingua alicuius explicat: Magnus dominus, & laudabilis nimis. Ipse laudetur, ipse predicetur, eius gloria nunciatur, & aedificetur domus. *Terribilis est super omnes deos.* Sunt enim dii super quos sit terribilis ille. Videbimus quos dicat, & videamus quare dicat. Interim antequam dicat, charissimi aduertite. Ille qui quasi terribis videtur inter homines, terribilis est super omnes deos. Nunquid non fremuerunt gentes? Nunquid non populi meditati sunt inania aduersus dominum, & aduersus Christum eius? Nunquid illi tauri pingues non circumdederunt eum? Nunquid non leo ille rugiens fremuit super illum, & intrans in corda saeuientium exclamauit, Crucifige crucifige, quasi ille isto fremitu tereretur qui terribilis est, non solum super omnes homines, sed super omnes deos? Vbi enim vult aedificare domum, locus ipse syluofus est, vnde dictum est hesternis die, Inuenimus eam in campis syluae. Domum enim ipsam quaerebat, cum diceret, In campis syluae. Et vnde syluofus est locus ille? Simulacra colebant homines, non mirum, quia porcos pascebant. Filius enim ille erat qui dimisit patrem, & omnia sua consumpsit in meretricibus, viuens prodige, pascebat porcos, id est, colebat daemonia: & ipsa superstitione gentilium, sylua facta erat omnis terra. Sed extirpat syluam qui aedificat domum, & propterea dictum est, cum domus eius aedificaretur post captiuitatem. Tenebantur enim homines captiui sub diabolo, & daemonibus seruebant, sed redempti sunt a captiuitate. Vendere enim se potuerunt, sed redimere non potuerunt. Venit redemptor & dedit precium, fudit sanguinem suum, emit orbem terrarum. Queritis quid emerit? Videte quid dederit, & inuenite quid emerit. Sanguis Christi precium est. Tanti quid valet? Quid nisi totus orbis? Quid nisi omnes gentes? Valde ingrati sunt precioso suo, aut multum superbi sunt qui dicunt, aut illud tam paruum esse, vt solos Aphros emerit, aut se tam magnos esse pro quibus solis illud sit datum. Non ergo exultant, non superbiant: pro toto dedit, quantum dedit. Nouit quid emerit, quia nouit quanti emerit & quanti dederit. Inde quia redempti sumus, post captiuitatem aedificatur domus. Et qui sunt qui nos tenebant in captiuitate? Quia illi quibus dicitur, annunciate, extirpatores syluae sunt, vt extirpent syluam, liberent de captiuitate terram, & instruant, aedificent, annunciano magnitudinem domus domini. Vnde sylua daemoneum extirpatur, nisi predicetur ille qui super omnes est? Ergo omnes gentes daemonia habebant deos: quos dicebant deos, daemonia erant, Apostolo dicente apertius, Quoniam quae immolant gentes, daemoniis immolant & non deo. Quia ergo ideo erant in captiuitate, quia daemoniis immolabant, & propterea tota terra syluofa remanserat, annunciatu iste magnus & laudabilis nimis. Et quomodo ostenditur magnitudo eius, vt eradicet illas superstitiones, sub quibus captiuus populus tenebatur, quem redimere ad-

uenit terribilis super omnes deos: Et quasi diceretur illi, Quare dixisti super omnes deos, sunt enim dii? Sequitur & dicit, Quoniam omnes dii gentium daemonia. Intendat charitas vestra. Magnum aliquid dicebat paulo ante, magnus dominus, & tanquam deficiens in laude ipsius, addidit, & laudabilis nimis. Nonne hoc dixeram, quia dimisit tibi cogitare quod non poterat ipse verbis explicare: Explicans autem ipse verbis, quid magnum mihi dixit de domino Iesu Christo? An quia super omnia daemonia est: cum enim dixisset, Terribilis super omnes deos: subiunxit, Quoniam omnes dii gentium daemonia. Non est magnum esse super daemonia, poteris hoc & tu si volueris, sed si in illum credideris. Itane ipsa est illa magnitudo laudis, magnus dominus, & laudabilis nimis? Volens enim explicare, vt poterat humana lingua, & quantum magnus sit factor & tactor organi spiritus sanctus, tamen per angustias spiritus humani syllabas sonat, sed cogitationes generat: explicare ergo per hanc linguam volens, quid ait? Magnus dominus, & laudabilis nimis. Dic, dic, quantum laudabilis: dic, Terribilis est, inquit, super omnes deos. Quare dixisti super omnes deos? Quoniam omnes dii gentium daemonia. Et ipsa est tota laus illius, quia laudabilis est nimis, quia superat omnes deos gentium, qui sunt daemonia: Expecta & audi quod sequitur, Dominus autem caelos fecit. Iam ergo non super daemonia solum, sed super omnes caelos quos fecit. Si diceret super omnes deos, quoniam omnes dii gentium daemonia, & ibi tantummodo remaneret laudatio domini, minus diceret quam nos solemus de Christo cogitare: cum autem dixit, Dominus autem caelos fecit, videte quid intersit inter caelos & daemonia, & videte quid intersit inter ipsos caelos & illum qui fecit caelos. Ecce quantum excelsus est dominus. Non dixit, dominus autem super caelos sedet, fortasse enim alius illos fecisse putaretur super quos sederet: sed dixit, dominus autem caelos fecit. Si caelos fecit, etiam angelos fecit: ipse fecit angelos, ipse fecit Apostolos. Apostolis cedebant daemonia, sed ipsi Apostoli caeli erant, qui dominum portabant. Et quem deum portabant? A quo facti erant: audi quia caeli sunt, Caeli enarrant gloriam dei: ipsis caelis dicitur, Annunciate in gentibus gloriam eius, in omnibus populis mirabilia eius: Quoniam magnus dominus & laudabilis nimis: terribilis est super omnes deos. Quos deos? Quoniam omnes dii gentium daemonia: Et ipse est terribilis super omnes deos. Dominus autem caelos fecit. O caeli quos fecit, annunciate in gentibus gloriam eius. Aedificetur domus super omnem terram, cantet omnis terra canticum nouum. Confessio & pulchritudo in conspectu eius. Pulchritudinem amas? Vis esse pulcher? Confitere: non dixit, pulchritudo & confessio: sed, confessio & pulchritudo. Fœdus eras, confitere vt sis pulcher. Peccator eras, confitere vt sis iustus. Fœdare te potuisti, formosum te facere non potes. Qualis autem est sponsus noster, qui fœdam amauit vt pulchram faceret? Quomodo, ait aliquis, fœdam amauit? Non veni, inquit, vocare iustos, sed peccatores. Quos vocas peccatores? An ideo vocas, vt remaneant peccatores? Non, inquit. Et quomodo non erunt peccatores? Confessio & pulchritudo in conspectu eius. Confitentur enim peccata sua, vomunt mala quae auidè vorauerunt. Non redeunt ad vomitum suum sicut canis immundus, & erit confessio & pulchritudo. Amamus pulchritudinem, prius eligamus confessionem, vt sequatur pulchritudo. Iterum existit qui amat potentiam, amat & magnificentiam, vult esse magnus quomodo

1. Para. 16.

Ecclesiasti- ch. 43.

Psal. 2.

Psal. 21.

Matth. 27.

Psal. 137.

Luc. 15.

1. Cor. 10.

1. Para. 16.

Ibidem.

Psal. 118.

M

1. Para. 16.

Matth. 23.

1. Para. 16.

A quomodo angeli sunt. Magnificencia quædã est in angelis, & tanta potentia, vt si faciãt angeli quicquid possunt, sustinere nõ possit. Et omnis homo desiderat potentiam angelorum, sed iustitiam angelorũ non amat.

1. Para. 16. Pius iustitia dilige, & sequitur te potentia. Quid enim sequitur & hic: *Sanctitas & magnificentia in sanctificatione eius.* Tu iam quærebas magnificentiam, prius dilige sanctitatem: Cum sanctificatus fueris, eris & magnificus. Nam si præpostere prius esse volueris magnificus, antè cadis quàm surgas. Non enim surgis, sed extolleris. Melius surgis si te ille erigat qui non cadit. Descendit enim ad te ille qui non cadit. Tu cecideras, ille descendit, porrexit tibi manum: nõ potes viribus tuis surgere, amplectere manum descendenti, vt erigaris à forti. Quid ergo? Si confessio & pulchritudo in cõspectu eius, sanctitas & magnificentia in sanctificatione eius? Hoc annũciamus, cum ædificamus domum. Ecce iam annunciatum est gentibus, quid debeant facere gentes. Quid annunciauerunt illi qui syluam extirpauerunt? Iam ad ipsas gentes dicit, *Afferre domino patriæ gentium afferre domino gloriam & honorem.* Nolite vobis, quia & illi qui vobis annunciauerunt, nõ suam, sed illius gloriam annunciauerunt. Et vos afferre domino gloriam & honorem: & dicite, Non nobis domine nõ nobis, sed nomini tuo da gloriam. Nolite spem in homine ponere: si baptizatur vnusquisque vestrum dicat, ille me baptizauit, de quo amicus sponsi dixit, Hic est qui baptizat. Si enim hæc dixeritis, afferetis domino gloriam & honorem. Afferre domino gloriam & honorem. *Afferre domino gloriam nomini eius.* Non nomini hominum, nõ nomini vestro, sed nomini eius afferre gloriam. *Tollite hostias & introite in atria eius.* Tollite hostias. Quid allaturi estis, vt introcatis in atria eius? Iam enim creuit domus, & facta sunt atria. Qui afferunt hostias, intrant in atria. Tauros allaturi sumus, hircos vel oues? Absit. Si voluisset sacrificiũ, dedissem vtique. Ille nobis hostiam commẽdabat, quã offerre debemus. Videte ne illud sit hostia, de quo iam dudum dixit, Confessio & pulchritudo in conspectu eius. Confessio hostia est deo. O ergo gentes, si vultis intrare in atria eius, nolite vacue intrare, tollite hostias. Quas hostias nobiscũ portaturi sumus: Sacrificium deo spiritus contribulatus, cor cõtritum & humiliatũ deus non spernit. Cum humili corde intra in domum dei, & eam hostia intrasti. Si autem superbus es, inanis intras. Nã vnde superbires, nisi inanis esses? Nam si plenus esses, nõ inflareris. Quomodo plenus esses? Si tecum tolleres hostiam quam portares ad atria domini. Iam ne diu teneamus, curramus & cetera. Videte crescentem domũ, videte ædificium ire per totum orbem terrarum. Gaudete quia intrastis in atria, gaudete quia ædificamini in templum dei. Qui enim intrant ipsi ædificantur, ipsi sunt domus dei: ille est inhabitator, cui ædificatur domus toto orbe terrarum, & hoc post captiuitatẽ. Tollite hostias & introite in atria eius. *Adorate dominum in ario sancto eius.* In Ecclesia catholica, hoc est, atrium sanctum eius: nemo dicat, Ecce hic est Christus, ecce illic. Exurgent enim pseudopropheta: dic eis istud, Lapis super lapidem non relinquetur qui nõ destruat. Ad parietem dealbatum vocatis, in atrio sancto eius adoro deum meum. *Commoueatũr à facie eius vniversa terra, dicite in nationibus quia dominus regnauit à ligno: Etenim correxit orbem terræ, qui non commouebitur.* Quæ testimonia ædificationis domus dei? Innotãt nubes eorum per totum orbem terrarum ædificari domũ dei, & clamant ranæ de paludibus, nos soli sumus Christia-

ni. Quæ testimonia profero psalterij? Profero quod D furdus cantas: aperi aures, tu cantas ista, cantas mecum, & non concordas mecum. Lingua tua sonat, quod sonat mea, & cor tuum dissonat à corde meo. Nonne tu cantas ista? Vide testimonia orbis terrarum, commoueatũr à facie eius vniversa terra: & tu dicis non commoueri? Dicite in nationibus, dominus regnauit à ligno. An forte hoc obtinebunt, & dicent se regnare à ligno, quia fustibus Circumcellionum regnant: De cruce Christi regna, si à ligno regnaturus es. Nam lignum hoc tuum ligneum te facit: lignum Christi per mare te traicit: audis Psalmum dicentem, Correxit orbem terræ, qui non commouebitur: & tu dicis non solum motum post correctionem, sed etiam diminutum? Tu verum dicis, iste mentitur: pseudopropheta clamantes, Ecce hic est Christus, ecce illic, verum dicunt, & Pro-
Matth. 24. pheta iste mentitur? Fratres, contra istas apertissimas voces auditis in angulis strepitum, ille tradidit, & ille tradidit. Quid dicis? Voces tuæ audiendæ sunt, an voces dei: Etenim correxit orbem terræ, qui non commouebitur. Ego tibi orbem terrarum ostendo ædificatum, tolle hostiam, intra in atria domini. Hostias nõ habes, E propterea non vis intrare. Quid est hoc? Si hostiam tibi indiceret deus taurum, hircum, arietem, intenderes quod afferres. Indixit tibi humile cor, & non vis intrare? Hoc enim in te non inuenis, quia superbia tumuisti. Etenim correxit orbem terræ, qui non commouebitur.

Iudicabit populos in equitate. Tunc se illi plangent, qui nolunt modo diligere æquitatem. *Iocundentur cæli & exaltet terra.* Iocundentur cæli, qui enarrant gloriam dei. Iocundentur cæli quos dominus fecit, exaltet terra quam compluunt cæli. Cæli enim prædicatores, terra auditores. *Commoueatũr mare & plenitudo eius.* Quod mare: Seculum. Commotum est mare, & plenitudo maris. Omne seculum concitatum est aduersus Ecclesiã, cum dilaretur & ædificaretur toto orbe terrarum: de ipsa cõmatione audistis in Euangelio. Tradent vos ad iudicia. Commotum est mare: sed quando vinceret mare cum qui cælos fecit? *Gaudebunt campi & omnia que in eis sunt.* Omnes lenes, omnes mites, omnes æqui, campi sunt dei. *Tunc exultabunt omnia ligna syluarũ.* Ligna syluarum, Pagani sunt. Quare iam gaudent? Quia præcisæ sunt de oleastro, & inserti in oliuam. Tunc exultabunt omnia ligna syluarum, quia præcisæ sunt ingetes arbores cedrinæ & cyparissinæ, & imputribilia ligna trãstata sunt ad ædificationem domus. Ligna syluarum erãt, sed antequam irent in ædificium. Tunc exultabunt omnia ligna syluarum. *Ante faciem domini queniã venit, quoniam venit iudicare terram.* Primo venit, & postea venturus est. Primo venit in Ecclesia sua in nubib⁹. Quæ sunt nubes, quæ eum portauerunt? Apostoli prædicantes, de quibus audistis, cum Apostolus legeretur, Legatione, inquit, pro Christo fungimur, obsecrãtes pro Christo reconciliari deo. Ipse sunt nubes in quibus venit, excepto aduentu suo posteriore, quo venturus est iudicare viuos & mortuos, Venit primo in nubibus, hæc prima vox ipsius sonuit in Euangelio, Amodo videbitis filiũ hominis venientẽ in nubibus. Quid est, amodo? Nonne dominus postea venturus est, quando se plangent omnes tribus terræ? Prius venit in prædicatoribus suis, & impleuit totum orbem terrarũ. Non resistamus primo aduentui, & non expauescimus secundum. Et vã tunc prægnantibus & mammantibus: audistis modo in Euangelio, Cauete, quia nescitis qua hora veniat: in figura dicta sunt. Quæ sunt prægnantes, & quæ sunt lactantes?

1. Para. 16.

Ibidem.

Psal. 28.

Psal. 115.

Ioan. 1.

1. Para. 16.

Psal. 50.

Matth. 24.

Matth. 24.

Psal. 18.

Matth. 24.

Roma. 11.

3. Reg. 5.

2. Cor. 5.

Matth. 24.

G Pregnantes animæ dicuntur, quæ habent spem in seculo. Quæ autem adeptæ sunt iam quod sperabāt, pro lactantibus sunt posita: verbi gratia, Emere vult villam, prægnans est: nondum enim factum est, turnet uterus in spe. Emit, peperit, adeo lactat quod emit. Væ prægnantibus & mammantibus, væ qui habent spem in seculo, væ qui hærent his rebus quas de seculo pepererunt. Quid ergo debet facere Christianus? Vti mundo, non seruire mundo. Quid est hoc? Habentes, tanquam non habentes. Sic dicit his, sic hortatur quos non vult inueniri à die illa tanquam prægnantes & mammantes, sic eos hortatur, De cætero fratres, tempus breue est: reliquum est, vt qui habent vxores, tanquam non habentes sint, & qui silent tanquam non flentes, & qui gaudent tanquam non gaudentes, & qui emunt quasi non ementes nec vtentes, & qui vtuntur hoc mundo tanquam non vtentes: præterit enim figura huius mundi: volo vos sine sollicitudine esse, qui enim sine sollicitudine est, securus expectat quando veniat dominus ipsius. Nam qualis amor est Christi, timere ne veniat? Fratres, non erubescimus: Amamus, & timemus ne veniat.

1. Cor. 7.

Ibidem.

H Certe amamus, an peccata nostra plus amamus? Ergo ipsa oderimus peccata, & amemus eum qui vêturus est ad punienda peccata. Veniet, velimus nolimus. Non enim quia modo nõ venit, ideo venturus non est? Veniet, & quando nescis, & si paratum te inuenierit, nihil tibi obest, quia nescis. Tunc exultabunt omnia ligna sylvarum ante faciẽ domini, quoniã venit prius: & postea quid? Quoniam venit iudicare terram. Et exultabunt omnia ligna sylvarum. Venit primo, & postea iudicare terram: exultantes inueniat eos, qui primo aduentui crediderunt, quoniam venit. Nam *Iudicabit orbem terrarum in æquitate.* Non partem, quia non partem emit. Totum iudicare habet, quia pro toto precium dedit.

Matth. 24.

Super Ioã.

11. c. 9.

10.

Audistis Euangelium, quia cum venerit, inquit, congregabit electos suos à quatuor ventis cœli. Congregabit electos omnes à quatuor vêtis cœli. Ergo de toto orbe terrarum, quia & ipse Adam, aliquando hoc dixerã, orbem terrarum significat, secundũ Græcam linguam. Quatuor enim literæ sunt, A, D, A, & M. Sicut autem Græci loquuntur, quatuor orbis partes has in capite literas habent: *ανατολη*, dicunt orientem: *νοτιον*, Occidentem: *αρκτιον*, Aquilonem: *μεσημεριον*, Meridiem: habes Adam. Ipse ergo Adam toto orbe terrarum sparsus est. In vno loco fuit & cecidit, & quodammodo comminutus impleuit orbem terrarum: sed misericordia domini vndiq; collegit fracturas, & cõflauit igne charitatis, & fecit vnum quod fractum erat. Nouit illud facere artifex ille, nemo desperet: multũ quidem est, sed qui sit artifex cogitate. Ille refecit qui fecit, ille reformauit qui formauit. Iudicabit orbem terrarum in æquitate, & populos in veritate sua. Quæ est æquitas & veritas: Congregabit secum electos suos ad iudicandum, cæteros autem separabit abinuicem. Positurus est enim alios ad dexteram, alios ad sinistram. Quid autem æquius, quid verius, quàm vt non expectent misericordiam de iudice, qui noluerunt facere misericordiam antequã veniret iudex? Qui autem voluerunt facere misericordiam cũ misericordia iudicabuntur. Dicitur enim eis ad dexterã positus, Venite benedicti patris mei, percipite regnũ quod vobis paratum est ab origine mudi: & imputat opera misericordiam, Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & potastis me, &c. Rursus ad sinistram positus quid imputabitur? Quia noluerunt facere misericordiam. Et quo ibunt: In ignem æternum. Iste

Matth. 25.

auditus malus magnum gemitum facies: sed quid dicit K alius Psalmus, In memoria æterna erit iustus, ab auditu malo nõ timebit. Quid est, auditus malus? Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Qui gaudebit ab auditu bono, non timebit ab auditu malo. Quomodo gaudebunt ad auditum bonum? Venite benedicti patris mei. Et à quo auditu non timebunt: Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Hæc est æquitas, hæc est veritas. Iudicabit enim orbem terrarum in æquitate, *Et populos in veritate sua.* An quia tu iniustus es, iustus non erit iudex? Aut quia tu mendax es, verax non erit veritas? Sed si vis habere misericordem, esto misericors antequam veniat. Dimitte si quid in te commissum est, da ex eo quo abundas. Et de cuius das, nisi de illius? Cum de illius das, redditio est: si de tuo dares, largitio esset. Quid enim habes quod nõ accepisti? Hæ sunt hostiæ deo gratissimæ, misericordia, humilitas, confessio, pax, charitas. Has apportemus, & securi expectamus aduentum iudicis, qui iudicabit orbem terrarum in æquitate, & populos in veritate sua.

Matth. 25.

1. Cor. 4.

In Psalmum nonagesimum sextum Enarratio.

L

Magna spectacula deº prebet cordi Christiano, & quibus vere nihil possit iocundius inueniri, si tamen absit palatũ fidei, cui sapiat mel dei. Credimus omnibus vobis, qui in saluatore nostro toto corde credidistis, inesse spiritum eius qui vos delectet cũ legatur prophetiæ ante tot annos prolata ex ore sanctorum, & post tot annos impleta in fide gentium. Magnam enim iocunditatem tunc carpebant ipsi sancti Prophetæ, cum ea videbant in spiritu, nõ iam impleta, sed adhuc futura. Erat enim eis magna delectatio, sed tamen & ipsi pro charitate qua in nos accenserant quos nondum videbant, sed spiritu parturiebant, volebant si fieri posset in hoc tempore nobiscũ viuere, & videre impleta quæ in spiritu prophetabant. Inde dominus discipulis suis iam ista videre incipientibus ait, Multi iusti & Prophetæ voluerunt videre quæ videtis, & nõ viderunt: & audire quæ auditis, & nõ audierunt. Quauis enim viderunt ista in spiritu, tamen futura illis quodammodo formabantur: Apostolis autem iam præsentia credebantur. Vnde ille Symeon iustus quidam senex, multum exultauit videns infantem Iesum, & agnoscens in paruo magnum, & in exigua carne cognoscens cœli & terræ creatorem. Multum ergo exultauit, quia responsum acceperat nõ se exiturum esse de hac vita, priusquam videret salutare dei. Agnouit ergo illum, iocundatus est, exultauit gaudio, & hoc ait, Domine, nõne dimittis seruum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum. Magna est ergo ista iocunditas, & hæc facit charitas. Delectati sumus cum Psalmus iste cantaretur, & quædam ibi ab omnibus intellecta sunt, quædam vero quantum arbitramur, aut à paucis, aut certe non ab omnibus. Simul ergo illum in isto sermone in quo vobis seruiamus consideremus, & videamus quanta dignatione nos deus iustificare voluerit, præsentando quæ promisit, & nobis & nos exhibens veritatem promissis suis. Inscribitur Psalmus, *Ipsi David, cum terra eius restituta est.* Totum ad Christum reuocemus, si volumus iter rectæ intelligentiæ tenere, non recedamus à lapide angulari, ne intellectus noster ruinã faciat. In illo solidetur, quod instabili motu nutabat: in illo incumbat, quod per incerta pèdebat. Quicquid dubitationis habet homo in animo, auditis scripturis dei à Christo non recedat, cũ ei fuerit in illis verbis Christus reuelatus

Matth. 23.

Gal. 2.

M

Luc. 2.

Eph. 2.

A reuelatus, intelligat se intellexisse. Antequam autem
 perueniat ad Christi intellectum, non se presumat in-
 tellexisse. Finis enim legis Christus est ad iustitiam om-
 ni credenti. Quid est ergo & quomodo accipitur in
 Christum, cum terra eius restituta est? Nam quomodo
 David intelligatur Christus, facile est agnoscere. Chri-
 stus enim ex Maria, & ex femine David: & quia ex fe-
 mine eius futurus erat, propterea nomen eius in figu-
 ra prophetabatur. Ergo David Christus, quia & inter-
 pretatur David manu fortis. Et quis tam manu fortis,
 quam qui de cruce mundum vicit? Nam post resurre-
 ctionem & ascensionem eius, accepto spiritu sancto, lo-
 quentibus Apostolis variis linguis commota multitu-
 do eorum ipsorum, qui eum crucifixerant, consilium
 quaesuit salutis, accepit, credidit, ignotum est, donatus
 est reatus sanguinis Christi, impertitus est potus sangui-
 nis Christi, facti sunt fideles eius cuius fuerant persecu-
 tores: crediderunt in eum quem crucifixerunt, & ante
 quem insultantes caput agitauerunt, eum ipsum caput
 habere voluerunt. Ita ergo restituta est terra eius, quod
 habet titulus Psalmi, Terra enim eius Iudaea: & perie-
 rat omnis Iudaea quando crucifixerat dominum suum,
 ignorantes phrenetici fruentes in medicum, & salu-
 tem infania repellentes. Tanquam ergo perierat Iudaea
 tota, quam totam Ipsi etiam apostoli trepidauerunt.
 Petrus qui audaci dilectione sequebatur, timida trepi-
 datione ter negavit. Resurgens in via quosdam loquen-
 tes secum de se, tales inuenit ipse dominus Iesus Chri-
 stus, vt dicerent illi quarenti vnde colloquerentur, Tu
 solus peregrinus es in Hierusalem, & non cognouisti
 quae facta sunt in illa his diebus: Quibus ille dixit, Quae?
 Et dixerunt, De Iesu Nazareno, qui fuit vir propheta
 potens in opere, & sermone coram deo & omni po-
 pulo, & quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes
 & principes nostri in damnationem mortis, & crucifi-
 xerunt eum. Nos autem sperabamus, quia ipse esset re-
 dempturus Israel. Iam spem Christi perdiderunt. Non
 enim dixerunt, speramus eum redempturum: sed, spe-
 rabamus quod esset redempturus Israel. Ipse cum eis e-
 rat, & spes illius in illis non erat: ostendit se illis, ma-
 nifestatus est etiam ceteris discipulis, visus, contre-
 ctatus, & inuentus illis quibus iam perisse videbatur.
 Reuocata est fides eorum qui ceciderant, restituta est
 terra eius. Deinde factis cum eis quadraginta diebus,
 ascendit in caelum: & sicut paulo ante commemoravi,
 misso spiritu sancto fecit discipulos suos idiotas homi-
 nes loqui omnium gentium linguis. Tunc illi pro qui-
 bus non frustra dixerat, Pater ignosce illis, quia nesciunt
 quid faciunt: commoti, vt diximus, quaesierunt salu-
 tem, consilium acceperunt, vt in eum crederent: credi-
 derunt vno die tria milia, & rursus quinque milia. Cae-
 pit feruere per Iudaeam Ecclesia Christi, vbi ferbuerat
 opprobrium Christi, & restituta est terra eius: sed quia
 dixerat ipse, Habeo alias oues quae non sunt de hoc o-
 uili, oportet me & eas adducere, vt sit vnus grex &
 vnus pastor: etiam ad gentes ad quas propheta missi
 non erant, apostoli missi sunt. Quaesiti sunt qui non qua-
 sierant, inuenti sunt qui nihil expectabant: quem non
 tenebant deum pollicitatorem, inueniunt redempto-
 rem. Iam enim Iudaei tenebant deum pollicitatorem,
 quia ibi propheta Christum predicauerunt, vbi Chri-
 stum promiserunt: sed quem promissum audierant, pra-
 sentem non cognouerunt. Illis autem promissum ni-
 hil erat, sed tamen in prophetis etiam de fide ipsorum
 dictum erat. Non dictum erat ipsis, sed dictum erat

Tomus octauus.

de ipsis. Missum est ad illos, & audistis ex dispensatio-
 ne dei: ipsa enim lectio modo vobis lecta est in Acti-
 bus apostolorum, quomodo ceturio Cornelius credi-
 dit. Cornelius enim ceturio non erat de gente Iudae-
 rum. Orabat, ieiunabat, elemosynas faciebat: non illum
 deseruit deus, quanuis in gentibus constitutum: & mis-
 sus est ei angelus qui illi nunciaret, quod elemosy-
 nae & orationes ipsius acceptae fuerint apud deum. Cre-
 didit aduocato ad se Petro: nunquid non illum poterat
 docere angelus? Misit illum ad Petrum, vt magis per
 hominem illi fides fieret, quia homines non dedigna-
 tus erat dominus visitare. Nec dedignabatur docere
 per hominem, qui dignatus est esse homo. Sic, ergo, re-
 stituta est terra eius, vno pariete veniente de Iudaeis, al-
 tero pariete veniente de gentibus, quibus duobus parie-
 tibus de diuerso venientibus esset ipse lapis angularis,
 vbi ambo copularentur. Iterum quomodo accipimus,
 cum terra eius restitueretur? Cum caro eius resuscita-
 retur. Alius enim intellectus, tamen a Christo non re-
 cedens, sic potest nobis occurrere, terra restituta, caro
 resuscitata. Post resurrectionem enim ipsius facta sunt
 ista omnia quae cantantur in psalmo. Audiamus iam de E-
 terre restitutione psalmum plenum gaudio: excitet no-
 bis ipse dominus deus noster dignam tantae rei expe-
 ctationem & iocunditatem: ipse sermonem nostrum
 moderetur aptum cordibus vestris, vt quicquid hic exul-
 tat cor nostrum in talibus spectaculis perducatur ad lin-
 guam, & inde in aures vestras: deinde in cor vestrum,
 deinde in facta vestra.

EXPOSITIO PSALMI.

Dominus regnavit. Ille qui stetit ante iudicem, ille
 qui alapas accepit, ille qui flagellatus est, ille qui
 consputus est, ille qui spinis coronatus est, ille
 qui colaphis caesus est, ille qui in ligno suspensus est, ille
 cui pendenti in ligno insultatum est, ille qui in cruce
 mortuus est, ille qui lancea percussus est, ille qui sepul-
 tus est, ipse resurrexit, Dominus regnavit. Sciant quan-
 tum possunt regna: quid sunt factura regni regnorum,
 domino omnium regum, creatori omnium seculo-
 rum: An ideo contemnitur, quia tam submissus, & tam
 humilis apparuit? Misericordia est, non impotentia: il-
 le enim humilis apparuit vt eum caperemus. Sed iam
 videamus, Dominus regnavit: *Exultet terra, iocunden-*
tur insulae multae. Est quidem, quia verbum dei non in so-
 la continenti terra praedicatum est, sed etiam in insu-
 lis quae constitutae sunt in medio mari: & ipsae plene
 Christianis, plene sunt serui dei. Non enim separat ma-
 re eum, qui fecerat mare. Quod naues possunt accede-
 re, verba dei non possunt: Impletae sunt insulae: verumta-
 men possunt & in figura recte accipi insulae omnes Ec-
 clesiae. Quare insulae? Quia circumlatrantur fluctibus
 omnium tentationum. Sed quomodo insula vndique
 circumstrepantibus fluctibus tundi potest, frangi non
 potest, magis magisque ipsa frangit fluctus venientes,
 quam frangatur ab eis: sic & Ecclesiae dei pullulantes
 per totum orbem terrarum, passae sunt persecutiones vn-
 dique fremetium infidelium, & ecce stant insulae, & iam
 placatum est mare: Iocundentur insulae multae: *Nubes*
& caligo in circumitu eius, iustitia & iudicium directio sedis eius.
 Quibus nubes & caligo in circumitu eius: Quibus iusti-
 tia & iudicium directio sedis eius: Nubes & caligo im-
 piis, qui eum non intellexerunt: iustitia & iudicium fide-
 libus, qui in eum crediderunt. Illi enim per superbiam non
 viderunt, illi per humilitatem dirigi meruerunt. Audi

G iij nubes

Gnubes & nebulam, & audi iustitiam & iudicium. Ipse dominus ait, In iudicium ego in hunc mundum veni: ut qui non vident, videant: & qui vident, cæci fiant. Quid est, qui vident cæci fiant? Qui sibi videre videntur, qui se sapientes putant, qui non sibi arbitrantur necessariam medicinam, ipsi cæci fiant, ipsi non intelligant. Qui autem non vident, videant: qui cæcitatem cõfiterentur illuminari mereantur. Sic ergo in circumitu eius nubes, & caligo his qui eum non cognouerunt: cõfidentibus autem & humiliantibus se, iustitia & iudicium directio sedis eius. Sedem eius dicit eos ipsos, qui in eum crediderunt. De ipsis enim sibi fecit sedem, quia in eis sedet sapientia: filius enim dei, sapientia dei est. Audiuimus autem ex alia scriptura, magnum huius intelligentiæ documentum. Anima iusti, sedes sapientiæ. Ergo quia isti facti sunt iusti, qui in eum crediderunt, iustificati ex fide, facti sunt sedes ipsius, sedet in ipsis iudicans ex ipsis, & dirigens eos. Quare? Quia mansuetos inuenit, veluti iumenta mitia non recalcitrantia, non collum superbum aduersus iugum eius excutiētia, non flagellum eius recusantia. Facta sunt iumenta eius bona, mansueta, & meruerunt quod dictum est in alio psalmo, Diriget mites in iudicio, docebit mansuetos vias suas. Propterea ergo illis nubes & caligo, quia non sunt recti, mansuetis autem iustitia, & iudicium directio sedis eius. *Ignis ante eum præibit, & inflammabit in circumitu inimicos eius.* De quo igne dicit fratres, Ignis ante eum præibit, & inflammabit in circumitu inimicos eius: Non arbitror de illo igne dicit in quem mittendi sunt impij illa vltima iudicij sententia, quibus ad sinistram separatis, sicut in Euangelio lectum meminimus dicturus est, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: non puto de illo igne dici. Vnde hoc non puto: Quia de quodam igne dicit, qui præibit ante illum antequam veniat ad iudicium. Dictum est enim præire ignem & inflammare in circumitu, id est, per totum orbem terrarum inimicos eius. Ille ignis post eius aduentum erit, iste autem ignis ante eum præibit. Quis est ergo iste ignis? Possumus eum accipere in pœna malorum, possumus in salute redemptorum. In pœna malorum quomodo? Quia cum prædicaretur **I** Christus, iratae sunt gentes, & commouerunt persecutionem: quæ ira ignis fuit magis consumēs eos qui persequebantur, quàm eos quos persequebatur. Cum enim videmus duos, vnum irascentem, alterum patienter ferentem, quis eorum ardeat, vestrum est iudicare: Potestis in vno genere humano tale expectaculum contueri. Ponite vobis ante oculos hominem iniquum, commotum animo, trucem vultu, flammantibus oculis, scintillantibus verbis, ferri in hominis necem, in depra-dationem, in iniurias, in contumelias, nõ se capere, non se tenere: alterum patienter excipientem verbera ac plagas, quicquid ille inferre voluerit, & percutienti maxillam parantem alteram: cum videris hinc furias, inde lenitatem: hinc iram, inde patientiam: hinc flammam, inde tolerantiam, dubitas pronũciare quis eorũ ardeat pœnamq; patiatur? Ille ne cuius corpus vexatur, an cuius animus vexatur? Propterea & Esaias propheta dixit, Et nũc ignis aduersarios comedet. Quid est & nũc? Antequam veniat dies ille iudicij magnus, iam furore suo ardent, qui postea supplicio sempiterni illius ignis arsiuri sunt. Nisi forte putatis fratres mei, quia iniustitia quæ procedit ex homine ad lædendum alterum hominem, illi ad quem procedit nocet, & illi de quo procedit nõ nocet: Vnde fieri potest: Aliquando facula ardēs appo-

nitur ad lignum humidum & viride, & nõ illud incen- **K** dit, ipsa tantum ardet, sic & inimicus tuus. Si quis forte existit iniustus, qui tibi molitur insidias, vel præparet aliquas molestias, iniustus est. Tu si viride lignũ fueris, id est, si succo spiritali vicens & virens, flammis inimicitarum restiteris, orando pro illo qui te persequitur, ille ardet, tu manes integer: & iniustitia illius illi nocet, tibi nihil nocet: nisi forte putas, quia nocet tibi si corpori tuo aliquid fecerit, & anima patiens & incorrupta ad deum coronanda peruenerit, sequens exemplum domini sui, qui pati maluit a ludæis, & qui poterat non mori mortuus est, quia & qui poterat non nasci natus est. Tu enim conditione natus es, ille voluntate: tu conditione moreris, ille misericordia. Quomodo ergo illi nihil nocuerunt ludæi, sic nec tibi quisquã persecutor inimicus, si tu elegeris esse membrum capitis illius. Ecce intelleximus ignem ante eum præcuntem, id est, hoc tempore intelligendum in pœnã quandam infidelium iniquorum, intelligamus ignem, si possumus, & in salutem redemptorum. Ita enim proposue ramus: idem ipse dominus ait, Ignem veni mittere in **Luc. 11.** terram. Sic ignem, quomodo gladium: nam & quodã **I.** loco ait, non se venisse pacem mittere in terram, sed **Matth. 10.** gladium. Gladium ad separationem, ignem ad vltionem: sed vtrumque salubre, quia & gladius verbi ipsius salubriter nos separauit a consuetudine mala. Gladium enim attulit, & separauit vnumquemque fidelium, aut a patre suo qui in Christum non crediderat, aut a matre similiter infideli, aut certe si de parentibus Christianis natus est, saltem a progenie sua priore: nemo enim nostrũ nõ aut auum, aut proauum, aut aliquã antiquam originem in gentibus habuit, & in illa execrabili deo infidelitate separati sumus ab eo quod eramus, sed gladius intercessit secernens, nõ interficiens. Hoc modo **Luc. 21.** & ignis. Ignem veni mittere in terram: exarserunt homines credentes in eum, acceperunt flammam charitatis: propterea & ipse spiritus sanctus cum missus esset **Act. 2.** Apostolis, sic apparuit. Visa sunt illis, inquit, linguæ diuisæ velut ignis, qui & insedit super vnumquemque illorum. Isto igne inflammati coeperunt ire per mundum, & inflammare, & incendere in circumitu inimicos eius. Quos inimicos eius? Qui deserto deo a quo facti erant, adorabant simulacra quæ fecerant. Ipsi incendebantur si mali erant ad consumptionem: si boni erant ad reparationem: aut ipse incedebatur, qui nolebat credere illo igne, audito verbo dei factus peior, inuidia sua exustus atque consumptus: aut si conuerteretur & crederet, nec sic in illo nihil arsisset. Arserat enim fœnum vt purgaretur aurum. Aurum fides est, fœnum carnalis concupiscentia est, Omnis caro fœnum Esaias dicit, & omnis honor carnis vt flos fœni. Quicquid est ergo in homine carnali appetens vana & secularia, fœnum est. Quam multi forte & fratres nostri ierunt ad theatrum, fœno ducti sunt. Nonne optandus est illis iste ignis, vt fœnum ardeat & aurum purgetur? Quod enim illis inest fidei, fœno premitur. Bonum est ergo eis ardere sancto igne, vt fœno consumpto, splendeat preciosum quod redemit Christus. Ergo ignis ante eum præibit, & inflamabit in circumitu inimicos eius. Sunt qui salubriter arserunt, hodie fideles eius sunt: inimici eius erant, & nunc iam fideles eius sunt. Quæris inimicos, non sunt: consumpti sunt, arserunt: charitas cõsumpsit in eis, quod persequebantur Christum, & purgauit in eis, quod crederent in Christum. Et inflamauit in circumitu inimicos eius. *Apparuerunt fulgura eius ubi terra.*

A Magna exultatio. Nonne videmus? nonne manifestum est? Apparuerunt fulgura eius vniuersæ terræ: inflammati sunt inimici, incensi sunt inimici: arsit quicquid contradicebat, & apparuerunt fulgura eius orbi terræ. Quomodo apparuerunt? Vt iam crederent. Vnde de fulgura: De nubibus. Quæ sunt nubes dei: Prædicatores veritatis. Vides autem nubem in cælo nebulosam, obscuram, & habet intus nescio quid latens. Si coruscet de nube, emicat splendor, ex eo ipso quod contemnebas, inde exiliuit quod expauescas. Misit ergo dominus noster Iesus Christus apostolos suos, prædicatores suos sanctos velut nubes, videbantur homines & contemnebantur, quomodo videntur nubes & contemnuntur, antequam de eis exiliat quod mireris. Erant enim illi primum homines carnem portantes infirmi, deinde idiotæ, indocti, ignobiles, sed erat in illis quod fulguraret, erat in illis quod coruscaret. Accedebat Petr^o homo piscator, orabat, & surgebat mortuus. Forma humana nubes erat, splendor miraculi coruscatio erat. Sic in verbis, sic in factis, cum miranda dicunt, & miracula faciunt: apparuerunt fulgura eius orbi terræ: *Vidit & commota est terra.* Si enim nõ est verum, si non tota terra iam Christiana clamat amen, commota fulgoribus de illis nubibus erumpentibus: Vidit & commota est terra. *Montes fluxerunt sicut cæra à facie domini.* Qui sunt montes? Superbi. Omnis altitudo extollens se aduersus deum, factis Christi & Christianorum contremuit, succubuit. Et quando dico quod dictum est, fluxit, melius verbum inueniri non potest. Montes fluxerunt à facie domini velut cæra. Vbi est altitudo potestatum? ubi duritia infidelium? Montes fluxerunt sicut cæra à facie domini. Ignis enim eis fuit dominus, illi ante faciem eius sicut cæra fluxerunt: tandiu duri, donec ignis ille admoueretur. Complanata est omnis altitudo, modo blasphemare Christum non audeat, & paganus non in eum credit, non eum tamen blasphemat: & si nondum factus est viuus lapis, tamè victus est durus mons. Montes fluxerunt sicut cæra à facie domini: *A facie domini omnis terra.* Non ludæorum tantum, sed & gentium, sicut dicit Apostolus, Non enim est ludæorū tantum deus, sed & gentium. Dominus ergo vniuersæ terræ, dominus Iesus Christus in ludæa natus, sed non ludæa tantum natus, qui antequam natus omnes fecit: & qui omnes fecerat, omnes refecit. A facie domini omnis terra. *Annunciauerunt cæli iustitiam eius, & viderunt omnes populi gloriam eius.* Qui cæli annunciauerunt? Cæli enarrant gloriam dei. Qui sunt cæli? Qui facti sunt sedes ipsius. Quomodo enim in cælis sedet deus, sic sedet in apostolis, sic sedet in prædicatoribus Euangelij. Et tu si vis, cælum eris. Si vis esse cælum, purga de corde tuo terram. Si terrenas concupiscentias non habueris, & non frustra responderis sursum te habere cor, cælum eris. Si resurrexistis cum Christo, fidelibus Apostolus loquitur, Quæ sursum sunt querite, ubi Christus est in dextera dei sedens, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Cœpisti sapere quæ sursum sunt, & non quæ super terram, & sub terra sunt, nonne factus es cælum: Carnem portas, & corde iam tecum est, cælum es. Conuersatio enim tua in cælis erit. Talis annuncias & tu Christum. Quis enim fidelium tacet Christum? Intendat charitas vestra: Putatis quia nos soli stantes hic annunciamus Christum, & vos non annúciatis? Vnde ad nos veniunt Christiani volentes esse quos nunquam vidimus, quos non nouimus, quibus nūquam prædicauimus: An forte crediderunt nullo nunciante? Aposto-

lus dicit, Quomodo credent quæ non audierunt? Quomodo audient sine prædicatōe? Ergo tota Ecclesia prædicat Christum, & annunciat cæli iustitiam ipsius: quia omnes fideles quibus cura est lucrari deo eos qui nondum crediderunt, & faciunt hoc ex charitate, cæli sunt. Intonat de illis deus iudicij sui terrorem, & tremet qui infidelis erat, & pauescit & credit. Ostendite hominibus quid potuit Christus per totum orbem terrarum, loquendo eis, & adducendo eos ad amandum Christum. Quanti enim hodie adduxerunt amicos suos, aut ad pantomimum, aut ad choraulam: Quare, nisi amando illum? Et vos amate Christum: tanta enim spectacula præbuit, in quo nemo potest dicere aliquid se reprehensionis intinere in illum, qui vicit seculum. Nam & aliquando quæ amat quisque in theatro, vincitur in illo. Nemo vere vincitur in Christo, non est de quo erubescere. Arripite, adducite, attrahite quos potestis, securi estote, ad eum adducitis, qui non displicet videtibus, & rogate illum ut illuminet eos, & bene expectent. Annunciauerunt cæli iustitiam eius, & viderunt omnes populi gloriam eius.

Confundantur omnes qui adorant sculptilia. Nonne factum est? Nonne confusi sunt? Nonne quotidie confunduntur? Sculptilia enim sunt manifesta idola. Quare iam confunduntur omnes qui adorant sculptilia: Quia viderunt omnes populi gloriam eius. Iam omnes populi gloriam Christi confitentur. Erubescant qui adorant lapides, quia lapides illi mortui erant, nos viuum lapidem inuenimus: Immo lapides illi nunquam vixerunt, ut nec mortui dicantur. Lapis autem noster viuus est, & semper vixit apud patrem, & pro nobis mortuus reuixit, & modo viuus, & mors ei ultra non dominabitur. Hanc gloriam ipsius cogitauerunt & cognouerunt populi, dimittunt templum, currunt ad Ecclesias. Confundantur omnes qui adorant sculptilia. Adhuc querunt adorare sculptilia, noluerunt deserere idola, deserti sunt ab idolis. Confundantur omnes qui adorant sculptilia.

Qui gloriantur in simulacris suis. Sed extitit nescio quis disputator, qui doctus sibi videbatur, & ait, Non ego illum lapidem colo, nec illud simulacrum quod est sine sensu: non enim propheta vester potuit nosse, quia oculos habent & nõ vident, & ego nescio quia illud simulacrum nec animam habet, nec videt oculis, nec audit auribus. Nõ ergo illud colo, sed adoro quod video, & seruiro ei quem non video. Quis est iste? Numen quoddam, inquit, inuisibile, quod præsidet illi simulacro. Hoc modo reddendo ratione de simulacris suis, deserti sibi videntur quia non colunt idola, & colunt dæmonia. Et enim fratres sicut dicit Apostolus, Quæ immolant gentes, dæmoniis immolant, & non deo: Nolo vos, inquit, socios fieri dæmoniorum: nam scimus, quia nihil est idolum, ipse hoc dicit Apostolus, Scimus, quia nihil est idolum, sed quæ immolant gentes, dæmoniis immolant, & non deo: dixit, Nolo vos fieri socios dæmoniorum. Non ergo hinc se excusent, quia quasi idolis insensatis dediti non sunt, dæmoniis magis dediti sunt, quod est periculosius: nam si tantum idola colerent, sicut eos nõ adiuuarent, ita illis nihil nocerent: si autem adores & seruias dæmonibus, erunt domini tui. Et qui erunt domini tui? Inuidi tui, libertati tuæ necesse est inuideant: semper te velint possidere, semper talem facere qualè possint secum trahere. Est enim insita malevolentia quædam & perniciosa nocendi istis malis spiritibus: gaudent de malo hominum, & de fallacia nostra, si nos fefellerint pascuntur. Et quid querunt? Nõ quibus in æternum dominantur, sed cum quibus in æternum damnentur: quomodo

Act. 9.

Bra iam Christiana clamat amen, commota fulgoribus de illis nubibus erumpentibus: Vidit & commota est terra. *Montes fluxerunt sicut cæra à facie domini.* Qui sunt montes? Superbi. Omnis altitudo extollens se aduersus deum, factis Christi & Christianorum contremuit, succubuit. Et quando dico quod dictum est, fluxit, melius verbum inueniri non potest. Montes fluxerunt à facie domini velut cæra. Vbi est altitudo potestatum? ubi duritia infidelium? Montes fluxerunt sicut cæra à facie domini. Ignis enim eis fuit dominus, illi ante faciem eius sicut cæra fluxerunt: tandiu duri, donec ignis ille admoueretur. Complanata est omnis altitudo, modo blasphemare Christum non audeat, & paganus non in eum credit, non eum tamen blasphemat: & si nondum factus est viuus lapis, tamè victus est durus mons. Montes fluxerunt sicut cæra à facie domini: *A facie domini omnis terra.* Non ludæorum tantum, sed & gentium, sicut dicit Apostolus, Non enim est ludæorū tantum deus, sed & gentium. Dominus ergo vniuersæ terræ, dominus Iesus Christus in ludæa natus, sed non ludæa tantum natus, qui antequam natus omnes fecit: & qui omnes fecerat, omnes refecit. A facie domini omnis terra. *Annunciauerunt cæli iustitiam eius, & viderunt omnes populi gloriam eius.* Qui cæli annunciauerunt? Cæli enarrant gloriam dei. Qui sunt cæli? Qui facti sunt sedes ipsius. Quomodo enim in cælis sedet deus, sic sedet in apostolis, sic sedet in prædicatoribus Euangelij. Et tu si vis, cælum eris. Si vis esse cælum, purga de corde tuo terram. Si terrenas concupiscentias non habueris, & non frustra responderis sursum te habere cor, cælum eris. Si resurrexistis cum Christo, fidelibus Apostolus loquitur, Quæ sursum sunt querite, ubi Christus est in dextera dei sedens, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Cœpisti sapere quæ sursum sunt, & non quæ super terram, & sub terra sunt, nonne factus es cælum: Carnem portas, & corde iam tecum est, cælum es. Conuersatio enim tua in cælis erit. Talis annuncias & tu Christum. Quis enim fidelium tacet Christum? Intendat charitas vestra: Putatis quia nos soli stantes hic annunciamus Christum, & vos non annúciatis? Vnde ad nos veniunt Christiani volentes esse quos nunquam vidimus, quos non nouimus, quibus nūquam prædicauimus: An forte crediderunt nullo nunciante? Aposto-

Rom. 9.

Psal. 113.

Ecol. 3.

Philip. 3.

Rom. 10.

Rom. 9.

Psal. 113.

2. Cor. 10.

G modo solet maleuolus latro nominare innocentē: nun-
al. viiis. quid si fuerit vnus i incensus, minus ardet, si duo ar-
 deant? Minus moritur, si duo moriantur? Poena illi non
 minuitur, sed maleuolentia pascitur, mecum moriatur,
 non se minus moriturum dicens, sed solatium habet
 malum alterius. Talis est diabolus, seducere vult illos,
 qui cum illo puniantur. Et quia non potest fallere iudi-
 cem deum: non enim nominat apud illum innocentē,
 vera crimina volens habere quae obiiciat, peccata per-
 suadet. Ecce quales dominos sibi faciunt qui colūt ido-
 la, & daemones. *2. Cor. 10.* Quae enim immolant gentes, demoniis
 immolant, & non deo, nolo vos socios fieri demonio-
 rum: Nos autem qualem deum habemus? Audite quid
 sequatur. Cum enim dixisset, Cōfundantur omnes qui
 adorant sculptilia: addidit, & qui gloriantur in simila-
 cris suis: ne existerent quasi reddentes rationem de si-
 mulacris: & dicerēt, non lapides sed numina colimus:
 quae numina colis? Dic mihi, daemones colis, an spiritus
 bonos, quales sunt angeli: Sunt enim angeli sancti, &
 sunt spiritus maligni. Ego dico quia in templis tuis nō
 coluntur nisi spiritus maligni, qui sibi exigunt superbe
 sacrificium, & volūt se coli tanquā deos. Maligni sunt,
H superbi sunt. Tales sunt etiam homines non boni, qui
 suam gloriam quærunt, & dei gloriam contemnūt. Ho-
 mines autem sanctos attendite, qui sunt similes angelis.
 Cum inueneris hominem aliquē sanctum seruum dei,
 si volueris illū colere & adorare pro deo, prohibet te,
 non vult sibi arrogare honorem dei, non vult tibi esse
 pro deo, sed tecum esse sub deo. Fecerunt hoc apostoli
 sancti, Paulus & Barnabas: Prædicabant verbum dei in
 Lycaonia. Miracula cum fecissent Lycaoniae, ciues eius
 dem regionis adduxerunt victimas, & voluerunt illis
 sacrificare, dicentes Barnabam Iouem, & Paulum Mer-
 curium. Illi nō sunt delectati. An forte ideo sibi immo-
 lari noluerunt, quia daemonibus se comparari execrati
 sunt? Non, sed quia honorem diuinum exhiberi homi-
 nibus horruerunt, verba ipsorum indicant, non suspi-
 camur: sequitur enim lectio libri eiusdem, & dicit quo-
 modo moti sunt. Tūc Paulus & Barnabas cōsiderunt
 vestimenta sua & dixerunt, Viri fratres, quid facitis? Et
 nos homines sumus passibiles, similes vobis. Intendite
 ergo quomodo homines boni prohibent eos qui se vo-
 luerunt colere tanquam deos, & volunt potius vt deus
 vnus colatur, deus vnus adoretur, deo vni sacrificium
 offeratur, non sibi. Sic & omnes sancti vel angeli illius
 gloriam quærunt quē diligunt. Ad eius cultum, ad eius
 orationem, ad eius contemplationem omnes quos di-
 ligunt rapere & inflammare studēt, ipsum illis annun-
 ciant non se, quoniam angeli sunt. Et quia milites sunt,
 non norunt gloriam quærere nisi imperatoris sui: si au-
 tem gloriam suam quæserint, vt tyranni damnantur.
 Talis extitit diabolus & daemones, id est, angeli eius: ar-
 rogauit sibi honorem diuinum & omnibus demoniis,
 & impleuit templa paganorum, & persuasit simulacra,
 & persuasit illa sacrificia offerri sibi. Nonne melius erat
 vt angelos sanctos, quā vt daemones colerent? Respō-
 dent, Non colimus mala daemones, angelos quos dicitis,
 ipsos & nos colimus, virtutes dei magni, & ministe-
 ria dei magni. Vtinam ipsos colere velletis, facilē ab ip-
 sis disceretis non illos colere. Audite angelum docto-
 rem, docebat quēdam discipulum Christi, & ostende-
 bat illi multa miracula in Apocalypsi Ioannis. Ille autē
 quodam sibi demonstrato miraculo visionis expauit, &
 misit se ad pedes angeli. Et ille angelus qui non quære-
 bat nisi gloriam domini sui, Surge quid facis, inquit, il-

lum adora: nam & ego conseruus tuus sum, & fratrum K
 tuorum. Quid ergo fratres mei? Nemo dicat, timeo ne *Apoc. 19.*
 irascatur mihi angelus, si non illum colo pro deo meo.
 Tunc tibi irascitur, quando ipsum colere volueris. Bo-
 nus est enim, & deum amat. Quomodo enim damo-
 nes irascuntur si non colantur, sic angeli indignantur
 si pro deo colantur. Sed ne forte dicat tibi cor infirmū,
 cor trepidum, ergo si irascantur daemones quia non co-
 luntur, timeo offendere daemones. Quid tibi facturus est
 vel princeps ipsorum diabolus? Si posset aliquid, nullus
 nostrum remaneret. Nonne quotidie tanta in illum di-
 cūtur ore Christianorum, & crescit leges Christiano-
 rum? Quando irasceris nequissimo seruo tuo, hoc no-
 men illi imponis, satanas, diabole, hoc illi dicis. Fortaf-
 se in hoc erras, quia homini hoc dicis, & immoderata
 ira raperis ad conuiciandam imaginem dei, & tamen
 hoc eligis vt ei dicas quod valde detestaris. Si posset il-
 le, non se vindicaret: Sed non permittitur, & tantum fa-
 cit quantum permittitur: nam & Iob tentare voluit, & *Iob. 1.*
 non nisi potestatem quæsiuit, & nihil faceret nisi pote-
 statem accepisset. Quare ergo non securus adoras deū,
 quo nolente nemo tibi nocet: & quo permittete emen-
 daris, non euerteris? Si enim placuerit domino deo tuo
 L
 permittere vt aliquis homo tibi noceat, aut aliquis spi-
 ritus tibi noceat, emendabit te vt clames ad eum: Emen-
 dans emendauit me dominus, sed morti non tradidit
 me. Ergo confundantur omnes qui adorant sculptilia, *Psal. 117.*
 & qui gloriantur in simulacris suis. *Adorate eum om-
 nes angeli eius.* Discant pagani adorare deum. Angelos *Hier. 18.*
 volunt adorare, angelos imitentur, & illum adorent
 qui ab angelis adoratur. Adorate eū omnes angeli eius.
 Adoret angelus ille qui missus est ad Cornelium: nam *Act. 10.*
 eum adorans Cornelius misit ad Petrum adorare Chri-
 stum dominum Petri, & ipse conseruus Petri. Adorate
 eum omnes angeli eius, *Andinē & iocundata est Sion.*
 Quid audiuit Sion? Quia adorant eum omnes ange-
 li eius. Quid audiuit Sion: Ecce quid audiuit, Annun-
 ciauerunt cœli iustitiam eius, & viderunt omnes po-
 puli gloriam eius: confundantur omnes qui adorant
 sculptilia, & qui gloriantur in simulacris suis. Etenim
 Ecclesia necdum erat in gentibus: in Iudæa crediderāt
 ex Iudæis, & putabant ipsi Iudæi qui crediderant solos
 se pertinere ad Christum. Missi sunt apostoli ad gētes,
 prædicatum est Cornelio: credidit Cornelius, baptiza- *Ibidem.*
 tus est, baptizati sunt & illi qui cum Cornelio erāt. Sed M
 vt baptizarentur, quid factum est scitis: non quidem
 huculque peruenit lector, sed tamen aliqui recordan-
 tur: & qui non recordantur, audiant a me breuiter. Mis-
 sus est angelus ad Cornelium, angelus Cornelium mi-
 sit ad Petrum, Petrus venit ad Cornelium. Et quia de
 gentibus erat Cornelius, & ipse & qui cum eo erant, nō
 erant circumcisi. Ne dubitarent ergo illi tradere Euan-
 gelium non circumcisis, antequā baptizaretur ipse Cor-
 nelius & illi qui cum eo erant, venit spiritus sanctus &
 impleuit illos, & cœperunt loqui linguis. In nullum au-
 tem ceciderat spiritus sanctus, nisi qui fuerat baptizatus:
 in istos autem ante baptismum cecidit. Posset enim Pe-
 trus dubitare vtum incircumcisos baptizaret: venit spi-
 ritus sanctus, cœperunt loqui linguis. Donatum est do-
 num inuisibile, & tulit dubitationem de sacramento
 visibili, & baptizati sunt omnes. Et habes scriptum, *Act. 11.*
 Audierunt autem apostoli, & qui erant in Iudæa fratres,
 quoniam & gentes receperunt verbum dei, & benedi-
 cebant deum. Hoc est quod hic commemorat, *Psal. 47.*
 Auduit & iocundata est Sion: *Et exultauerūt filii Iudæ. Quid
 audiuit,*

A audiuit, & iocundata est Sion: Quia receperunt gentes verbum dei. Vnus paries venerat, sed angulus nondum erat. Sion ipsa Ecclesia quæ erat in Iudæa, propriè hic nominata est. Audiuit, & iocundata est Sion, & exultauerunt filie Iudæ. Sic scriptum est, Audierunt apostoli, & qui erant in Iudæa fratres. Videte Sion, exultauerunt filie Iudæ. Quid audierunt? Quia & gentes receperunt verbum dei. Vbi illud dixit iste psalmus: Annunciauerunt cæli iustitiam eius, & viderunt omnes populi gloriam eius. Et quia gentes crediderunt, à quibus colebantur idola, secutus ait, Confundantur omnes qui adorant sculptilia, qui gloriantur in simulacris suis. Audiuit, & iocundata est Sion, & exultauerunt filie Iudæ. Postea quidem de incircumcisus calumniari voluerunt Petro, & dixerunt illi, Quare intraisti ad gentiles & incircumcisos, & māducasti cum eis? Ille autem reddidit eis rationem, quomodo cum oraret demonstratus est illi discus pendens quatuor lineis. Discus ille qui habebat omnia animalia, significabat omnes gentes. Ideo autem quatuor lineis pēdebat, quia quatuor partes sunt orbis, vnde futuri populi erant: & ideo quatuor Evangelia prædicant Christū, vt gratia ipsius ad omnes quatuor partes orbis pertinere intelligatur. Quia ergo tale visum demonstratum fuerat Petro, indicauit, aperuit illis omnia quomodo credidit Cornelius, quia priusquam baptizaretur homo gentilis, venit super eum spiritus sanctus. Hæc cum audissent tacuerunt, & magnificauerunt deum dicentes, Vtique & gentibus deus pœnitentiam ad vitam dedit. Ecce audiuit, & iocundata est Sion: & exultauerunt filie Iudæ, *Propter iudicia tua domine. Quæ iudicia?* Quia non est personarum acceptor deus. Namque ipse Petrus cum vidisset Cornelium centurionem & eos qui cum illo erant adimpletos spiritu sancto, exclamauit & ait, In veritate comprehendo, quia non est personarum acceptor deus. Ergo exultauerunt filie Iudæ, propter iudicia tua domine. Quid est, propter iudicia tua? Quia in omni gente & in omni populo, quicumque illi seruerit acceptus est illi, quia non Iudæorum deus tantū, sed & gentium. Videte si hoc non est, vnde exultauerunt filie Iudæ. Et exultauerunt filie Iudæ, propter iudicia tua domine: *Quoniam tu es dominus altissimus super omnem terram.* Non super solam Iudæam, non super solam Hierusalem, non super solam Sion, sed super omnem terram. Huic vniuersæ terræ iudicia dei viguerunt, vt vndique populos conuocaret, quibus non communicant qui se præciderunt, nec audiunt prædictum, nec vident impletum, quoniam tu es dominus altissimus super omnem terram: *Nimis exaltatus es super omnes deos.* Quid est nimis? Nam de Christo dicitur, Quid ergo nimis, nisi vt intelligatur æqualis patri? Quid est super omnes deos? Qui sunt? Idola, Non habent sensum, non habent vitam. Dæmonia habent sensum, habent vitam, sed mala sunt. Quid magnum est, quia exaltatus est Christus super idola, exaltatus est super dæmonia? Sed nec hoc valde magnum est. Dæmonia quidem dij gentium, sed ille nimis exaltatus est super omnes deos. Et homines dicti sunt dij, Ego dixi dij estis, & filij altissimi omnes. Item scriptum est, Deus stetit in synagoga deorū, in medio autem deos discernens. Super omnes homines exaltatus est Iesus Christus dominus noster: nec tantum super idola, nec tantum super dæmonia, sed super omnes homines iustos. Et hoc parum est, super omnes etiā angelos. Nam vnde est, Adorate eum omnes angeli eius? Nimis exaltatus est super omnes deos: Quid ergo facimus omnes

qui ad illum conuenimus, ad eum qui nimis exaltatus est super omnes deos? Breue præceptum nobis dedit.

Qui diligitis dominum, odite malignum. Non est dignus Christus, cum quo diligas auaritiam. Amas illum, debes odisse quod odit. Homo est inimicus tuus, hoc est quod tu, creati estis ab vno creatore in vna conditione, & tamen si filius tuus loquatur cum inimico tuo, & veniat ad domum inimici tui, & assiduas colloquutiones habeat cum illo, exhæredare illum vis, quia loquitur cum inimico tuo. Et quomodo? Quam iustam vocem videris tibi habere? Amicus es inimici mei, & queris aliquid de re mea? Ergo attende. Diligis Christum, inimica Christi est auaritia: quare cum ea loqueris? Nō dico loqueris cum illa, quare illi seruis? Nam multa iubet Christus, & non facis: iubet ipsa, & facis. Iubet Christus vt vestias pauperem, & non facis: iubet ipsa auaritia vt facias fraudem, & hoc potius facis. Si hæc ita sunt, si talis es, noli tibi multum promittere hæreditatem Christi. Sed dicis, diligo Christum. Qui diligitis dominum, odite malignum. Hinc apparet te diligere quod bonū est, si inuentus fueris odisse quod malum est. Qui diligitis dominum, odite malignum. Sed cum cœperimus odisse malignum, subsequenter persecutiones. Odimus malignum, dicit nobis aliquis persecutor, fac fraudem: dicit nobis, adora idolū: dicit nobis, thus pone dæmoniis: sed nos audiimus, Qui diligitis dominum, odite malignum. Audiimus quidem, sed si nō fecerimus scuit ille. Vsq̄ quo scuit? Quid est ablaturus? Responde, quare Christianus es? Propter æternam hæreditatem, an propter terrenam felicitatem? Interroga fidem tuam, pone in catasta conscientie animam tuam, torque te ipsum timore iudicij: responde cui credideris, quare credideris. Dicis mihi, in Christū credidi. Quid tibi promissit Christus, nisi quod ostendit in se? Quid ostendit in se? Mortuus est, & resurrexit, ascendit in cœlum. Vis sequi? Imitare passionem, expecta promissionem. Quid ergo tibi ablaturus est scuiens cum cœperis odisse malignum? Qui diligit dominum, quid ablaturus? Patrimonium. Nūquid cœlum? Postremo quicquid tibi dedit deus tollat, ille non tollit quidem si non vult deus. Si autem vult deus, tollit quod dedit deus, ne se tibi auferat ipse deus. Deum tibi nemo tollet: tu tibi illum tollis si illum fugis. Forte respondes, nō curo de patrimonio meo, Dominus dedit, dominus abstulit: possumus dicere, sicut domino placuit, ita factum est, sed timeo ne occidat me: hoc totum est. Audi ergo psalmum consolatorem: *Custodit dominus animas seruatorum suorum.* Quia ergo dixerat superius, Qui diligitis dominum, odite malignum, ne ideo timeres odisse malignum ne occideret te malignus: subiecit statim, Custodit dominus animas seruatorum suorum. Audi illum custodientem animas seruatorum suorum, & dicentem, Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere. Occidit & corpus qui in te plurimū potest, quid tibi facit? Quod & domino deo tuo. Quare amas habere quod Christus, si times pati quod Christus? Ille venit ferre vitam tuam temporalem, infirmā, mortuam obnoxiam. Certe timeres mori, si posses non mori: quod per naturam vitare non potes, quare propter fidem non suscipis? Tollat tibi istam vitam qui minatur aduersarius, dat tibi deus aliam vitam: quia & istam ipse tibi dedit, & si ipse noluerit, nec ipsa tolletur. Si autem voluerit vt tollatur tibi, tolletur, habet quod tecum mutet: noli timere spoliari pro illo. Non vis exui vestem pānosam? Stollam glorie tibi daturus est. Quam stolā dicis

Acto. 21.

Ibidem.

Acto. 20.

Marci. 16.

Iob. 1.

Math. 10.

Psal. 91.

Psal. 81.

G dicis mihi: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem, ab ipsa caro tua non periet. Usque ad mortem potest sequi inimicus, potestatem ultra non habet, nec in animam, nec in ipsam carnem: quia & si dissipet carnem, non impedit resurrectionem. De anima sua timebant homines, & quid eis dominus ait? Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt. Times ne animam perdas, qui capillum non perdis: Deo omnia numerata sunt. Omnia redintegrabit, qui omnia creauit. Non erant, & creata sunt: erant, & non reparabuntur: Credite ergo toto corde fratres mei, & qui diligitis dominum, odite malignum. Fortes estote, non solum in diligendo deum, sed etiam in odiendo malignum. Nam non vos terreat potentiores, qui vos vocauit omnipotens est. Fortior est enim omni forti, superior est omni excelso: Filius dei pro nobis mortuus est. Securus esto accepturum te vitam ipsius, qui pignus habes mortem ipsius. Pro quibus enim mortuus est: Nunquid pro iustis? Paulum interroga, Etenim Christus pro impiis mortuus est. Impius eras & mortuus est pro te, iustificatus es & deseret te: Qui iustificauit impium, relinquet piuum? Qui diligitis dominum, odite malignum. Nemo timeat, Custodit dominus animas seruorum suorum: *De manu peccatoris eruet eas. Sed forte dicitur es, perdo lucem istam. Lux orta est iusto. Quam lucem times ne perdas? Times ne in tenebris sis? Noli timere ne perdas lucem, immo time ne dum caues perdere illam lucem, perdas illam lucem veram. Quam times enim perdere, videmus quibus donata est, cum quibus tibi communis est. Nunquid soli boni vident istum solem, cum faciat oriri solem suum super bonos & malos, & pluat super iustos & iniustos? Istam lucem vident tecum iniqui, vident tecum latrones, videt tecum impudici, vident tecum bestia, musce, vermiculi. Qualem lucem iusto seruat, qui & istis istam dat? Merito hanc lucem in fide martyres viderunt. Qui enim istam contempserunt, aliquam viderunt quam desyderauerunt, quia hanc respuerunt. Lux orta est iusto: *Et rectis corde iocunditas. Nolite putare quia vere in miseria fuerunt, cum in catena ambulauerunt. Latus fuit carcer fidelibus, leues fuerunt catena confitentibus. Habebant gaudia in catasta, qui Christum predicabant inter tormenta. Lux orta est iusto. Quare lux orta est iusto? Quare non oritur iniusto, non ista lux quam facit oriri super bonos & malos. Est alia lux quare oritur iusto: de qua luce non tibi orta, in fine dicent iniusti, Ergo errauimus a via veritatis, & iustitie lumen non luxit nobis, & sol non ortus est nobis. Ecce amando iustum solem, in tenebris cordis iacuerunt. Quid profuit oculis videre istum, & mente non videre illum: Tobias cæcus erat, & filium suum viam dei docebat. Nostis enim, quia Tobias filium suum admonebat & dicebat, Fili, fac elemosynas, quia elemosynæ non permittunt ire in tenebras: & loquebatur ille qui in tenebris erat. Videtis quia est alia lux quare oritur iusto, & rectis corde iocunditas: Oculos non habebat, & filio suo dicebat, Fac elemosynas, quia elemosynæ non sinunt ire in tenebras. Nec timuit, ne diceret in corde suo filius ipsi: Tu enim elemosynas fecisti, quare cæcus mihi loqueris? Ecce elemosynæ ad tenebras te perdiderunt: & quomodo mihi dicis, elemosynæ non sinunt ire in tenebras: Quare ille dicebat ista cum fiducia, nisi quia aliam lucem videbat? Filius patri manum tenebat ut ambularet, sed pater filium viam docebat ut viueret. Esto ergo alia lux, quare oritur iusto. Lux orta est iusto, & rectis corde iocun-**

*ditas. Vis illam nosse? Esto rectus corde. Quid est rectus corde? Noli toto corde esse ad deum, resistens voluntati ipsius, & volens illum curuare ad te, & non tendere ad illum, & senties iocunditatem quam norunt omnes qui recto sunt corde. Lux orta est iusto, & rectis corde iocunditas. *Iocundamini iusti.* Iam forte fideles audientes iocundamini, conuiuia meditantur, calices preparant, rosarum tempus expectant: quia dictum est, iocundamini iusti. Vide quid sequitur: *In domino. Iocundamini iusti in domino.* Expectas tempus veris ut iocunderis: si dominum habes iocunditatem, dominus tecum semper est, non habet tempus. Habes illum nocte, habes illum die. Esto rectus corde, & semper est tibi de illo iocunditas. Non enim iocunditas quare est secundum seculum, vera iocunditas est: audi prophetam Esaiam, Non est gaudere impiis dicit dominus. Gaudere quod vocant impij, non est gaudere. Quale gaudium nouerat, qui hoc gaudium improbabat? Credamus illi fratres, homo erat, sed ambo gaudia nouerat. Homo erat, utique nouerat gaudia calicis: quia homo erat, nouerat gaudia mensæ, nouerat gaudium lecti, nouerat gaudia ista secularia & luxuriosa. Ille qui nouerat illa, ait prafumens, Non est gaudere impiis dicit dominus. Sed non dicit homo, dicit dominus: sed ex veritate domini, non est gaudere impiis? Nam illi sibi videntur gaudere: non est autem gaudere impiis, dicit non homo, sed dominus. Vnde ille ipsum gaudium videns ait, Et diem hominum non concupiui, tu scis. Qui mihi alium diem ostendis, qui me aliam lucem doces, qui me alia iocunditate perfundis, qui aliud mihi intus insinuas, fecisti me non concupiscere diem hominum. Utique videbat Esaias homines in potatione, in luxuria, in theatris, & in spectaculis, totum mundum luxuriari variis nugis: & tamen clamabat, Non est gaudere impiis dicit dominus. Si hoc non est gaudere, quale gaudium videbat, in cuius comparatione hoc non erat gaudium? Tanquam si tu nosses solem, & alicui laudanti lucernam diceres, non est ista lux. Quare lux non est? Ille pro magno habet, gaudet, exultat, & tu dicis, non est ista lux. Aut si quis simiam miraretur, diceres, non est ista pulchritudo. Et si forte ille occupatus esset circa compositionem membrorum in illa bestia, & omnes illas congruentias miraretur: tu qui noueras aliam pulchritudinem, negares istam & diceres non est. Quare? Quia aliam nosti. Sed dicis, Ego illam quam videbat Esaias non video. Crede, & videbis. Forte enim non habes vnde videas: est enim oculus vnde illa pulchritudo videatur. Nam quomodo est oculus carnis vnde lux ista videatur, sic est oculus cordis vnde illa iocunditas videatur. Forte ille oculus faucius est, sordidatus est, turbatus est ab ira, ab auaritia, a cupiditate, a libidine insensata: turbat est oculus tuus, non potest videre illam lucem, crede antequam videas, sanaberis & videbis. Lux orta est iusto, & rectis corde iocunditas. iocundamini, ait, iusti in domino: *Et confitemini memoria sanctitatis eius.* Iam iocundati in domino, iam gaudentes in domino, illi confitemini, quia nisi vellet, non in illo gauderemus. Ait enim ipse dominus, Hec locutus sum vobis ut in me pacem habeatis, in mundo autem pressuram. Si Christiani estis, pressuras in isto mundo sperate. Tranquilliora & meliora tempora nolite sperare fratres, fallitis vos. Quod vobis Euangelium non promittit, nolite vobis promittere. Quid dicat Euangelium scitis, Christianis loquimur, fidei prauaricatores esse non debemus. Euangelium hoc dicit, quia in nouissimis temporibus multa mala, multa scandala,*

Matth. 24. *Roma. 2.* *Roma. 5.* **A** dala, multe pressurae, multe iniquitates abundabunt: sed qui perseverauerit usque in finem, hic saluus erit. Refrigescet, inquit, charitas multorum. Qui ergo perseveranter spiritu ferbuerit, secundum Apostolum qui ait, Spiritus feruentes, eius charitas non refrigescit, quia ipsa charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Nemo ergo sibi promittat quod Euangelium non promittit, Ecce veniet latiora tempora, & facio illud, & eruo illud. Bonum est tibi ut attendas illum qui non fallitur, nec fessellit aliquem, qui tibi promisit non hic latitiam, sed in se: & cum transeerint ista, speres quia cum illo regnabis in aeternum, ne cum hic vis regnare, neque hic habeas iocunditatem, nec illic inuenias.

In Psalmum nonagesimumseptimum.

Enarratio.

1. ad. Rom. homo nouus. *vetus non nouum.* **C**ANTATE domino canticum nouum. Nouus homo nouit, vetus non nouit. † Vetus homo est vetus vita, & nouus homo est noua vita. Vetus vita ex Adam trahitur, noua vita in Christo formatur. Dicitur autem in hoc psalmo vniuerso orbi terrarum ut cantet canticum nouum. Nam apertius alibi sic dicitur, Cantate domino canticum nouum, cantate domino omnis terra: ut intelligant qui se praecidunt a communione totius orbis terrarum, non posse cantare canticum nouum, quia canticum nouum in toto orbe terrarum, non in parte cantatur. Et hic attendite & videte hoc dici. Et cum dicitur vniuerso orbi terrarum ut cantet canticum nouum: hoc intelligitur, quia pax cantat canticum nouum. Cantate domino canticum nouum: *Quia mirabilia fecit. Quae mirabilia?* Ecce modo legebatur Euangelium, & audiuimus mirabilia domini. Efferebatur mortuus vnicus matris suae que erat vidua, misertus dominus fecit illos stare, deposuerunt illum, & dixit: *Inuenis, dico tibi surge: & sedit ille mortuus, & coepit loqui, & reddidit illum matri suae.* Ecce mirabilia fecit dominus: sed multo maiora mirabilia sunt quod totum orbem terrarum a morte sempiterna erexit, quam quod vnicum filium matris viduae resuscitauit. Cantate, ergo, domino canticum nouum, quia mirabilia fecit dominus. *Quae mirabilia? Audi:*

Psalm. 95. **B** *Luc. 7.* *Esai. 53.* **C** *Matth. 5.* *Isai. 25.* *1. Ioan. 3.* *2. Cor. 4.* *Matth. 5.* *Isai. 25.* **F** *De tempore form. 222.* *Luc. 3. & 2.* *sum brachium, ipsum salutare dominus noster Iesus*

Christus: de quo dictum est, Et videbit omnis caro salutare dei. De quo etiam dixit ille Simeon, qui infantem accepit in manus, Nunc dimittis domine seruum tuum in pace, quoniam viderunt oculi mei salutare tuum. Notum fecit dominus salutare suum. Cui notum fecit: parti aut vniuerso? Non parti alicui. Nemo fallat, nemo decipiat, nemo dicat, Ecce hic est Christus, ecce illic. Qui dicit, ecce hic est, ecce illic, partes ostendit. Cui notum fecit dominus salutare suum? Audi quid sequitur: *Ante conspectum gentium reuelauit iustitiam suam.* Dextera dei, brachium dei, salutare dei, & iustitia dei, dominus est saluator noster Iesus Christus. *Memor fuit misericordiae suae Iacob, & veritatis suae domus Israel.* Quid est, Memor fuit misericordiae suae & veritatis? Ut promitteret misertus est, quia promisit & exhibuit misericordiam, veritas consecuta est. Misericordia praemisit promissionem, promissio reddidit veritatem. Memor fuit misericordiae suae Iacob, & veritatis suae domus Israel. Et quid? Tantum Iacob, & tantum domus Israel? Domus Iudaeorum & propago illa Abrahae secundum carnem solet dici domus Israel, & Israel Iacob. Iacob enim filius Isaac, Isaac autem ipse filius Abrahae. Ergo Iacob nepos Abrahae fuit, & de Iacob duodecim filij, & de duodecim filijs vniuersa propago Iudaeorum. Nunquid illis tantum promissus est Christus? Si discutias quid sit Israel, Israeli promissus est Christus, Israel est videns deum. Videbimus per speciem, si nunc videamus per fidem. Habeat oculos fides nostra, & exhibebitur veritas fidei. Credamus in eum quem non videmus, & gaudentes videbimus: desyderemus non visum, & fruemur viso. Ergo & modo Israel per fidem, tunc autem Israel per speciem facie ad faciem. Non iam per speculum, non iam in aenigmate, sed quemadmodum dictum est a Ioanne, *Dilectissimi, filij dei sumus, & nondum apparuit quid erimus.* Scimus quia cum apparuerit similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Ad hanc visionem parate corda vestra, ad hoc gaudium parate animas vestras: quomodo solent si vellet deus ostendere, moneret ut oculos pararetis carnis: sed quia sapientiae suae speciem vobis dignatus est ostendere, parate oculos cordis. Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. Memor fuit misericordiae suae Iacob, & veritatis suae domus Israel. Quis est iste Israel? Ne forte vnam gentem cogites Iudaeorum, audi quod sequitur: *Viderunt omnes fines terrae salutare dei nostri.* Non dictum est, omnis terra, sed omnes fines terrae, quomodo dicitur a termino usque ad terminum. Nemo concidat, nemo dissipet, fortis est vnitas Christi. Totum emit, qui tantum precium dedit. Viderunt omnes fines terrae salutare dei nostri. Quia ergo viderunt: *Iubilate deo vniuersa terra.* Iam nostis quid sit iubilare: gaudete & loquimini: si quod gaudetis loqui non potestis, iubilare. Gaudium vestrum exprimat iubilatio, si non potest locutio: non sit tamen mutum gaudium, cor non taceat deum suum, non taceat munera eius. Si tibi loqueris, tibi sanatus es: si te sanauit dextera eius ei loquere cui sanatus es. Viderunt omnes fines terrae salutare dei nostri, iubilare deo vniuersa terra: *Cantate & exultate & psallite. Psallite domino deo nostro in cithara, in cithara & voce Psalmi.* Psallite non voce sola, assumite opera, ut non tantum cantetis, sed & operemini. Qui cantat & operatur, psallit in cithara, & in psalterio. Et vide qualia organa adiunguntur in similitudinibus. *In tubis ductilibus, & voce tubae cornae.* Quid sibi voluit tubae ductiles & tubae cornae? Ductiles tubae aereae sunt, tunc deo pro-

Gducuntur. Si tundendo, ergo vapulando eritis tubæ ductiles, ad laudē dei productæ. Si cum tribulamini proficiatis, tribulatio tunsio, profectus productio est. Tuba ductilis erat Iob, quando repente percussus tantis damnis & orbitate filiorum, tunsione illa tantæ tribulationis factus tuba ductilis sonuit, Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit, ita factum est, sit nomen domini benedictum. Quomodo sonuit, quā suauem sonum dedit ista ductilis tuba? Adhuc tūditur, datus est in potestate, vt & caro eius percuteretur. Percussa est, cœpit putrescere, seare vermibus. Supposita Eua ad seductionem, vxor eius secuta ad ministerium diaboli, non ad solatium caritatis, suggerit blasphemias, nō obtemperat ille. Obterperat Adam Eua in paradiso, repellit Adam Eua in stercore. In stercore enim sedebat Iob, cum flueret & putresceret vermibus. Melior Iob putris in stercore, quā integer ille in paradiso. Sed adhuc illa Eua erat, iam ille Adam non erat. Respondit Eua preparata ad istam supplationē & tentationē, & ait ille, Ecce audiuius quomodo tunditur tuba ista. Percussit eum diabolus à capite vsq; ad pedes graui vulnere, & putrescens vermibus sedebat in stercore. Audiuimus quemadmodum tunsus est, audiamus quomodo sonet vox tubæ huius ductilis. Dulcē vocē, si placet, audiamus. Locuta es, inquit, tāquam vna ex insipientibus mulieribus: Si bona suscepimus de manu domini, mala nō sustinebimus: O sonum fortem, o sonum dulcem. Quem non dormientem excitet sonus iste? Quem non excitet presumptio in deo, vt aduersus diabolum securus procedat in prælium, non suis viribus obtenturus, sed illius qui probat? Quia ipse etiam tundit, non enim faceret malleos de seipso. De illius enim diaboli pœna futura Propheta commemorans ait, Cōtritus est malleus vniuersæ terræ. Malleum vniuersæ terræ diaboli vult intelligi. De seipso malleus in manu dei posito, id est, in potestate dei tunduntur ductiles tubæ, vt resonēt laudes dei. Videte quemadmodum audeo dicere fratres mei, de isto malleo etiam Apostolus tundebatur, in magnitudine, inquit, reuelationum ne extollar, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus satanæ qui me colaphizet. Ecce tunditur, videamus quemadmodum sonet, Propter quod, inquit, ter dominum rogavi, vt auferret eum à me, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Ego tubam, inquit, ille fabricator, perficere volo, non perficiam nisi tundam: in infirmitate virtus perficitur. Et audi iam ipsam tubam ductilem & bene sonantem, Quando infirmior tunc potens sum. Et ipse Apostolus tanquam Apostolus hærens Christo, hærens illi dextera de qua tenetur malleus vt producat tubam, in illa dextera positus fuerit, facit & ipse de ipso malleo: dicit de quibusdā quos tradidit satanæ, vt discant non blasphemare. Tradidit malleo tundendos: male sonabant antequam producerentur, forte producti & facti tubæ ductiles, amissa blasphemias laudes domini sonuerunt. Hæ sunt tubæ ductiles. Vox tubæ corneæ quid est? Cornu excedit carnem, necesse est vt carnem superando sit firmum: firmum ad perdurandum, & capax vocis. Sed vnde hoc? Quia carnem superauit. Qui vult esse tuba cornea, superet carnem. Quid est, superet carnem? Transcendat carnales affectus, vincat carnales libidines. Audi tubas corneas: Si autem resurrexistis cū Christo, Apostolus dicit, quæ sursum sunt querite, vbi Christus est in dextera dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Quid est, quæ sursum sunt quæ-

rite: Id est, carnem excedite, nolite carnalia cogitare. **K** Nondum erant tubæ corneæ, quibus adhuc ita loquebatur, Fratres non potui loqui vobis quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, tanquam paruulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam: neque enim poteratis, sed nec quidem adhuc potestis: estis enim adhuc carnales. Ergo non erant tubæ corneæ, qui non exceiserat carnem. Cornu & carni hæret, & carnem excedit, & quanquam de carne oriatur, superat carnem. Fies ergo ex carnali spiritalis: adhuc carne calcas terram, & spiritu erumpes in cœlum. In carne enim ambulantes, inquit, non secundum carnem militamus. Nam illud quibus dixit Apostolus, non pratermittamus. Quid illis ait, vnde probaret illos carnalia sapere, & nondum factos tubas corneas? Cum enim dicit vnusquisque vestrum, Ego sum Pauli: alius, Ego Appollo: alius autem, Ego Cephæ, nōne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Quid est autem Apollo? Quid est autem Paulus? Ministri dei, per quos credidistis. Ego plantavi, Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit. Vult illos ergo erigi à spe quam in homine posuerant, & contingere spiritalia Christi, vt possent esse tubæ corneæ si superarent carnem. Fratres, nolite insultare fratribus, quos nondum conuertit misericordia dei: noueritis quia quādiu hoc facitis, carnem sapitis. Tuba non est illa quæ delectat aures dei. Insultationis tuba, infructuosum bellum facit. Tuba cornea te erigat aduersus diabolum, non tuba carnea aduersus fratrem tuum. In tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ: *Iubilare in conspectu regis domini.* Et vobis iubilantibus & exultantibus in tubis ductilibus, & in voce tubæ corneæ: quid sequitur? *Commouetur mare & plenitudo eius.* Fratres prædicantibus veritatem apostolis, tanquam tubis ductilibus & tubis corneis commotum est mare, surrexerunt fluctus, creuerunt tempestates, factæ sunt persecutiones Ecclesiæ. Vnde commotum est mare: Cum iubilabatur deo, cum psallebatur deo, dei aures delectabantur, maris fluctus excitabantur. Commouetur mare, & plenitudo eius: *Orbis terrarum, & omnes habitantes in ea.* Commouetur mare in persecutionibus, *Flumina plaudēt manibus in ipsum.* Moueatur mare, & flumina plaudant manibus in ipsum. Fiunt persecutiones, & gaudent sancti in domino. Vnde flumina plaudent manibus? Quid est plaudere manibus? Gaudere operibus. Plaudere, gaudere est. Manibus, operibus. Quæ flumina? Quos deus fecit flumina, dando illis illam aquam spiritum sanctum: Si quis sitit, inquit, veniat & bibat: *Qui credit in me, flumina aquæ viuæ fluent de ventre eius.* Illa flumina manibus plauderant, ista flumina operibus gaudebant, & deum benedicebant. *Montes exultabunt à facie domini quoniam veniet, quoniam veniet iudicare terram.* Magni montes: Venit deus iudicare terram, & gaudent. Sunt enim montes qui venturo domino iudicare terram contremiscunt. Ergo sunt montes boni, sunt montes mali: montes boni, magnitudo spiritalis: montes mali, tumor superbiæ. Montes exultabunt à facie domini quoniam veniet, quoniam veniet iudicare terram. Quare veniet, & quomodo veniet? *Quoniam veniet iudicare terram.* *Indicabit orbem terræ in iustitia, & populos in æquitate.* Gaudeant ergo montes: ille enim non iniuste iudicabit. Venturo forte aliquo iudice homine cui non potest patere cōscientia, contremiscunt homines etiam innocentes, si ab ipso expectant premium laudis, vel timent pœnam damnationis: quando ille veniet qui falli non potest, gaudeant montes,

psal. 95.
A montes, securi gaudeant, illuminabuntur ab eo, non dānabuntur. Gaudeat, quia veniet dominus iudicare orbem terrarum in æquitate: ac si montes iusti, gaudent, iniqui contremiscunt. Sed ecce nondum venit, quid opus est vt tremant? Corrigantur, & gaudeant. In potestate tuā est, quomodo expectes venturum Christum. Ideo differet venire, vt cum venerit, non te damnet. Ecce nondum venit, ille in cælo est, tu in terra: ille differt aduentum, tu noli differre consilium. Aduentus ipsius durus est duris, mitis est piis. Vide ergo modo tu qui sis: si durus, licet tibi mitescere: si mitis, iam gaude venturum. Christianus enim es. Ita, inquis. Credo quod oras & dicis, Adueniat regnum tuum. Optas vt veniat, quæ times ne veniat: corrige te, vt non ores contra te.

In Psalmum non age summo laum

Enarratio.

FRATRES, id etiam notum esse debet charitati vestræ, tanquam filiis Ecclesiæ & eruditissimis in schola Christi, per omnes literas antiquorum patrum nostrorum, qui scripserunt verba dei & magnalia dei, nobis eos consulere voluisse, qui futuri eramus hoc tempore, iam credentes in Christum: qui opportuno tempore venit ad nos, primo humilis, postea venturus excelsus. Primo enim venit ante iudicem staturus, postea venturus est iudex sessurus, vt ante illum stet pro merito suo genus humanum. Præcesserunt autem illum multi præcones tanquam iudicem magnum, & hunc adhuc in humilitate venturum. Multi præcones præcesserunt adhuc nasciturū de virgine Maria, futurum infantem, & fugiturum lac, futurum paruulum, verbum dei per quod facta sunt omnia. Præcesserunt multi præcones, & dixerunt futura ista tempora: sed ita dixerunt, vt quibusdam figuris rerum tegerent sententias suas, ipsumque velamen quo tecta est veritas in libris antiquorum, tunc tolleretur, quando iam ipsa veritas de terra oriretur. Sic enim dicitur in psalmo, Veritas de terra orta est, & iustitia de cælo propexit. Modo ergo tota intentio nostra est, quando psalmum audiuimus, quando prophetam, quando legem, quæ omnia antequam veniret in carne dominus noster Iesus Christus conscripta sunt, Christum ibi videre, Christum ibi intelligere. Intendat ergo nobiscum charitas vestra ad istum psalmum, & queramus hic Christum. Vtique apparebit quærentibus & credentibus, qui primo apparuit non quærentibus: & non deseret desiderantes se, qui redemit negligentes se. Ecce de illo cæpit psalmus, de illo dicitur: *Dominus regnavit, irascantur populi.* Cæpit enim regnare dominus noster Iesus Christus, cæpit prædicari postquam resurrexit à mortuis, & ascendit in cælum, posteaquam impleuit discipulos suos fiducia spiritus sancti, vt non timerent mortem, quam ipse iam occiderat in se. In se ipse ergo cæpit prædicari dominus noster Iesus Christus, vt in illum crederent qui salutem habere vellent, & irati sunt populi qui idola colebant. Irascebantur qui colebant quod fecerunt, quia annunciabatur ille à quo facti sunt. Vtique ille annunciabat per discipulos suos seipsum, qui illos volebat conuerti ad eum à quo facti sunt, & auerti ab eis quæ ipsi fecerant. Illi pro idolo suo irascebantur domino suo: qui si pro idolo suo irasceretur seruo suo, damnandi erant. Melior enim seruus eorum, quam idolum eorum: seruum enim eorum deus fecit, idolum eorum faber fecit. Sic irascebantur pro idolo suo, vt irasci non timerent domino suo: sed irascantur, prædictum est, nõ iustum: in prophetia enim dicitur, Dominus re-

gnauit, irascantur populi. Est quod fiat, & de populis irascentibus. Illi irascantur, & in ira ipsorum martyres coronentur. Quid fecerunt annunciatoribus verbi veritatis, nubibus Christi circumeuntibus orbem terrarum, & compluentibus agrum dei? Quid illis fecerunt qui irascebantur, nisi vt inter manus eorum caro affligeretur, & in manibus Christi spiritus coronaretur? Nec ipsa caro quam persecutores occidere potuerunt ita mortua est, vt in æternum interiret: habebit enim tempus suum quo resurgat & ipsa, quia resurrectionem carnis iam ostendit dominus in seipso, inde illam voluit à nobis accipere, vt de nostra possemus non desperare. Ergo fratres, caro seruorum quam occiderunt cultores idolorum, & resurget in tempore suo: idola quæ fregit Christus, nunquam iterum faciet faber. Audistis cum Hieremia legeretur ante apostolicam lectionem, si autem apposuistis, vidistis ibi tempora præsentia quæ nunc agimus: dixit enim, Dij qui cælum & terram non fecerunt, pereant de terra, & de sub cælo. Non dixit, Dij qui cælum & terram non fecerunt, pereant de cælo & de terra: quia nunquam fuerunt in cælo. Sed quid dixit: Dij qui cælum & terram non fecerunt, pereant de terra. Quasi respondit ad terram, & defuit quod responderet de cælo, quia illi non fuerunt in cælo, ipsam terram bis dixit, quia ipsa est sub cælo. Pereant de terra & de sub cælo, de templis suis. Videte si non fit, si non ex magna parte iam factum est. Quid enim remansit, aut quantum remansit? Magis remanserunt idola in cordibus paganorum, quam in locis templorum: ergo, Dominus regnavit, irascantur populi: *Qui sedet super Cherubin.* Subaudis, regnavit. *Commoueatur terra.* Iterum dixit, irascantur populi. Quod enim dixit, Dominus: hoc repetiuit, *Qui sedet super Cherubin:* & quod dixit, regnavit: subaudire fecit in alio versu. Et quod ait, irascantur populi: hoc dixit, commoueatur terra. Quid sunt enim populi nisi terra? Quantum potest irascatur terra ei qui iam sedet in cælo. Fuit enim dominus in terra, & assumpsit terram in qua esset in terra. Induit se carnem, & prior voluit pati irascentes populos. Ne iram populorum timerent serui eius, prior illam pati voluit. Et quia necessaria erat ira populorum seruis eius, vt à peccatis suis omnibus per ipsas tribulationes curarentur & sanarentur, amarum poculum prior medicus bibit, ne bibere timeret ægrotus. Ergo dominus regnavit, irascantur populi: irascantur populi, quia de ira ipsorum multa bona fecit deus. Illi irascantur, & serui dei purgantur: quia exercentur, coronantur. Irascantur populi, qui sedet super Cherubin regnavit, commoueatur terra. Cherubin sedes dei est, sicut scripturæ tradunt, cælestis quædam sedes sublimis, quam nos non vidimus, sed verbum dei nouit illam: nouit tanquam sedem suam, & ipsum verbum dei & spiritus dei dixit seruis dei vbi sedeat deus: non quia sic sedet deus quomodo homo: sed si vis vt sedeat in te deus, si bonus eris, sedes dei eris: sic enim scriptum est, Sedes sapientiæ, anima iusti. Thronus enim, latine sedes dicitur. Nam & ipsum Cherubin interpretati sunt quidam quid diceretur latine, qui nouerunt linguam illam Hebræam, quia Hebræa lingua dictum est Cherubin, & dixerunt esse Cherubin plenitudinem scientiæ. Ergo quia deus superat omnem scientiam, super plenitudinem scientiæ sedere dicitur. Sit in te ergo plenitudo scientiæ, & eris & tu sedes dei: sed forte dicturus es, Et quando in me erit plenitudo scientiæ? Et quis potest ad tantum

psal. 34.

*Marc. 16.
Acto. 2.*

Hier. 10.

E

F

G ad tantum culmen peruenire, vt sit in illo plenitudo scientiæ? Putas hoc velle deum, vt sit in nobis ista plenitudo scientiæ, vt nouerimus, aut quot sint stella, aut quot sint grana, nõ dico arena, sed tritici, aut quot poma pendeant in arbore: Ille nouit omnia, quia capilli nostri numerati sunt deo: sed alia est plenitudo scientiæ quam voluit hominem nosse. Ad legem dei pertinet scientia, quam te voluit habere. Et quis potest, forte dicas mihi, perfecte nosse legem, vt habeat in se plenitudinem scientiæ legis, & possit esse sedes dei: Noli turbari, breuiter tibi dicitur quid habeas, si vis habere plenitudinem scientiæ, & esse sedes dei: ait enim Apollonius, Plenitudo autem legis charitas. Quid ergo est? Perdidisti totam excusationem. Interroga cor tuum, vide vtrum habeat charitatem. Si est ibi charitas, est ibi plenitudo legis: iam in te habitat deus, sedes dei factus es. Irascantur populi. Quid facient irascentes populi ei qui factus est sedes dei? Qui contra te sauiant attendis, qui in te sedeat non attendis. Cælum factus es, & terram times? Dicit enim alio loco scriptura dominum deum nostrum dicere, cælum mihi sedes est. Si ergo & tu habendo plenitudinem scientiæ, & habendo charitatem vtiq; sedes dei factus es, cælum factus es. Non enim hoc cælum, quod oculis his nostris suspicimus, valde preciosum est deo. Cælum dei, animæ sanctæ sunt: cælum dei, mentes angelorum sunt, & omnes mentes feruorum eius. Ergo irascantur populi, commoueatur terra, quid facturi, aut quid factura sedi dei & cælo, vbi sedet deus? *Dominus in Sion magnus, & excelsus est super omnes populos.* Dominus in Sion magnus & excelsus est. Ergo si obscurum tibi erat, quia dictum est, qui sedet super Cherubin, nesciebas quid est Cherubin, & forte tibi figurabas animo quandam cathedram cælestem, ingentem, gemmatam, & ipsam dicebas Cherubin, carnali sensu volitans per phantasmata. Dictum est tibi, quia Cherubin plenitudo scientiæ est, & dictum est, quia plenitudo scientiæ, non cuiuslibet scientiæ, sed plenitudo scientiæ legis utilis est homini. Et ne desperares de ipsa scientia legis, breuiter tibi dictum est, plenitudo legis est charitas. Habeto ergo charitatem in deum & in proximum, & eris sedes dei, pertinebis ad Cherubin. Sed si adhuc non intelligis, audi quid sequatur, Dominus in Sion magnus: quem tibi dixit super Cherubin, In Sion magnus est. Iam quære quid est Sion? Sion nouimus ciuitatem dei esse. Sion dicta est ciuitas quæ est Hierusalem, dicta autem ex interpretatione quadam nomen accipiens, quia Sion speculatio dicitur, id est, visio & contemplatio. Speculari enim prospicere est, vel conspiciere, vel intendere vt videas. Est autem Sion omnis anima, si intendit videre lucem quæ videnda est. Nam si ad suam attenderit, tenebratur: si ad lucem illius attenderit, illuminatur. Quia tamen manifestum est Sion ciuitatem dei esse, quæ est ciuitas dei nisi sancta Ecclesia? Homines enim amantes se inuicem, & amantes deum suum qui in illis habitat, faciunt ciuitatem deo, quia lege quadam ciuitas continetur. Lex ipsa eorum, charitas est, & ipsa charitas deus est: aperte enim scriptum est, Deus charitas est. Qui ergo plenus est charitate, plenus deo est: & multi pleni charitate, ciuitatem faciunt deo. Ista ciuitas dei vocatur Sion: ergo Ecclesia est Sion. In illa ergo est magnus deus, in illa esto, & non erit præter te deus. Cum autem fuerit in te deus, quia tu factus es de Sion, membrum de Sion, cuius de Sion, pertinens ad societatem populi dei, excelsus in te erit deus super

omnes populos. Super illos qui irascuntur, aut super illos qui irascebantur: Putatis enim quia tunc irascebantur, & modo non irascuntur? Irascebantur tunc, sed quia plures erant, aperte irascebantur: modo quia pauci facti sunt, occulte irascuntur. Interim fracta est audacia, finietur & iracundia. Putatis enim fratres, quia illi quorum hesternò die organa concrepabant, non irascuntur de ieiuniis nostris? Non autem eis irascamur, sed pro eis ieiunemus: dixit enim nobis dominus deus noster qui sedet in nobis, ipse nobis mandauit vt oremus pro inimicis nostris, oremus pro persecutoribus nos: & cum hoc facit Ecclesia, propè finiti sunt persecutores. Exaudita est enim cum hoc faceret, & exauditur cum hoc facit: præualebant malo suo, finiti sunt bono suo. Quomodo finiti sunt vultis nosse? Manducati sunt ab Ecclesia. Quæris illos in se & non inuenis, quare in ea quæ illos manducauit, & in visceribus eius inueniuntur. Transcentes enim ad Ecclesiam Christiani facti sunt, perierunt persecutores, creuerunt prædicatores. Ideo per dies festos ipsorum quia videmus eos qui relictæ facti sunt insanire adhuc in voluntatibus suis malis & peruersis, rogamus pro illis deum, vt qui delectabiliter audiunt organum, delectabilius audiant vocem dei: non enim quod sonat sine ratione delectat aurem, & verbum dei nõ delectat cor? Sed ideo pro illis oramus, quando diebus illorum festis nos ieiunamus, vt fiant sibi ipsi spectaculum: quando enim viderint se, displicebunt sibi: sed ideo non sibi displicet, quia non se attendunt. Ebrius non sibi displicet, sed sobrius displicet. Da hominem qui iam iocundatur, in domino viuunt, grauitè suspirat in illam pacem æternam quam illi promisit deus, & vide quia quando respexerit hominem saltantem ad organum, plus illum dolet insanientem, quàm phreneticum febrientem. Ergo si nouimus mala illorum, quia de ipsis malis & nos liberati sumus, doleamus illos: & si dolemus illos, oremus pro illis: & vt exaudiamur, ieiunemus pro illis. Non enim nos nostra ieiunia celebramus per dies festos illorum. Alia sunt ieiunia nostra quæ celebramus per dies paschæ futuros, per alia atque alia quæ solennia nobis sunt in Christo: per istos autem dies ad hoc ieiunamus, vt quando ipsi latantur, nos pro illis gemamus. Latitia enim sua admonent dolorem nostrum, & faciunt nos recordari quàm miseri sint adhuc. Sed quia videmus multos inde liberatos vbi & nos fuimus, nec de illis desperare debemus. Et si adhuc irascuntur, nos oremus: & si adhuc commouetur particula terræ quæ remansit, nos permaneamus in gemitu pro ipsis, vt & illis deus tribuat intellectum, & nobiscum audiant voces istas, de quibus modo gaudemus. Dominus in Sion magnus, & excelsus super omnes populos. *Confiteantur nomini tuo magno.* Ipsi omnes populi super quos magnus es in Sion, iam confiteantur nomini tuo magno. Paruum fuit nomen tuum quando irascebatur, factum est magnum, iam confiteantur. Quomodo dicimus paruum fuisse nomen Christi antequam præclare difamaretur Christus quia nomen ipsius fama ipsius dicitur. Paruum nomen erat, iam modo nomē magnum factum est. Quæ gens est quæ non audiuit nomen Christi: iam ergo magno nomini tuo confiteantur populi, qui ante paruo nomini tuo irascebantur. Confiteantur nomini tuo magno. Quare cōfiteantur? *Quoniam terribile & sanctum est.* Ipsum nomen tuum terribile & sanctum est. Sic prædicatur crucifixus, sic prædicatur humiliatus, sic prædicatur iudicatus, vt veniat & excelsus,

Math. 10.

Rom. 13.

Esai. 66.

Rom. 13.

1. Ioan. 4.

Math. 10.

Ieiunium ante pascha.

M

A sus, veniat viuis in virtute, veniat vt iudicaturus. Mo-
do parit populis blasphemantibus, quia patientia dei
ad penitentiam te adducit: non enim qui modo parit,
semper habet parcere: aut qui modo pradicatur, vt ti-
meatur, non est venturus vt iudicet? Venturus est fra-
tres mei, venturus est, Timeamus illum, & sic viuamus
vt ad dexteram illius inueniamur. Venturus est enim
Math. 25. & iudicaturus, vt alios ponat ad sinistram, alios ad dex-
teram. Et non illud facit ipse quomodo cunque vt erret
forte in hominibus, vt qui ad dexteram ponendus est,
ad sinistram ponatur: aut qui ad sinistram debet stare,
errante deo ad dexteram ponatur. Non enim potest er-
rare, vt ibi ponat malum, vbi ponere debet bonum: nec
ibi ponat bonum, vbi debet ponere malum. Si errare
non potest, nos erramus si non timemus: si autem ti-
merimus modo, tunc quod timeamus non habebimus:
quoniam terribile & sanctum est. *Et honor regis iudicium
diligit.* Sic ergo timeant eum populi vt corrigant se,
non quasi multum presumentes de misericordia ipsius,
dimittant se, & male viuant: diligit enim misericor-
diam, sed diligit & iudicium. **Q**uæ est misericordia? Vt
modo pradicet tibi veritatem, vt modo clamet ad te
vt conuertaris. Parua misericordia est, quia vixisti in ma-
lis factis, & adhuc non te tulit cum peccares? Vt cre-
denti ignosceret peccata tua, parua misericordia est: Pu-
tas quia sic semper erit misericordia vt neminem pu-
niat? Noli sic putare, terribile & sanctum nomen eius,
& honor regis iudicium diligit. Iniustum est enim iu-
dicium, & omnino non est iudicium, nisi merita red-
dantur sua unicuique: quemadmodum quisque gessit in
corpore, siue bonum, siue malum: & honor regis iudi-
cium diligit. Ergo timeamus, ergo faciamus iustitiam, er-
go faciamus æquitatem. Sed quis facit æquitatem? quis
facit iustitiam? Homo peccator, homo iniquus, homo
peruersus, homo auersus à luce veritatis? Quid debet fa-
cere homo? Conuertere se tantum ad deum, vt ipse in
illo formet æquitatem, quam ipse formare non potest,
sed deformare. Idoneus est homo ad vulnerandum se,
nunquid idoneus est ad sanandum se? Quando vult e-
grotat, non quando vult surgit. Si vult viuat intemperan-
ter vel in frigore vel in calore, eo die egrotat quo vo-
luerit. Cum autem viuendo intemperanter cœperit æ-
grotare, surgat quando vult. Quicquid t quando voluit, sur-
gat si potest quando vult. Vt iaceret egrotus intempe-
rantiam suam habuit necessariam, vt surgat autem ne-
cessariam habet artificis medicinam. Sic ergo vt peccet
homo, ipse sibi sufficit ad peccandum: vt iustificetur non
sibi sufficit, nisi ab illo iustificetur, qui solus est iustus.
Vt ergo se illi homines dent formandos ad iustitiam,
cũ terrisset populos psalmus iste & dixisset, Confiteatur
nomini tuo magno: quoniam terribile & sanctum
est, & honor regis iudicium diligit: veluti quærentes iam
populos terribiles quomodo iusti viuere debeant, quia
in seipsis non possunt habere iustitiam, commendauit
illis & plasmatores iustitiae illorum, & secutus ait, *Tu
parasti æquitatem, iustitiam & iudicium in Iacob tu fecisti.* De-
bemus enim & nos habere iudicium, debemus habere
iustitiam: sed ille in nobis facit iudicium & iustitiam,
qui nos facit in quibus faceret. Quomodo & nos debe-
mus habere iudicium & iustitiam? Iudicium habes quan-
do discernis malum à bono: iustitiam autem quando
sequeris bonum, & declines à malo. Discernendo iudi-
cium habes, faciendo iustitiam habes. Declina à malo,
ait, & fac bonum, quare pacem & persequere eam. Pri-
mo debes habere iudicium, & postea iustitiam. Quod
Tomus octauus.

iudicium: Vt primo iudices, quid sit malum, & quid sit
bonum. Et quam iustitiam? Declines à malo, & facies
bonum: hoc autem non à te habebis, quia vide quid di-
xit, iudicium & iustitiam in Iacob tu fecisti. *Exaltate
dominum deum nostrum.* Vere exaltate, bene exaltate. Lau-
demus & exaltemus illum qui fecit ipsam iustitiam,
quam habemus ipse in nobis fecit. Quis enim in nobis
fecit ipsam iustitiam, nisi qui nos iustificauit? De Chri-
sto autem dictum est, qui iustificat impium. Nos ergo
impium, ille iustificator, quando & ipsam iustitiam ipse
in nobis fecit, qua illi placeamus, vt ad dexteram nos
ponat & non ad sinistram, vt dicat ad dexteram posi-
tis, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod
vobis paratum est ab initio mundi: non autem ponat
ad sinistram inter eos quibus diciturus est, Ite in ignem
æternum qui paratus est diabolo & angelis eius. *Qui in
nobis coronaturus est non merita nostra, sed dona sua,*
quantum debet exaltari: Exaltate dominum deum no-
strum. *Et adorare scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.*
Quid habemus adorare: Scabellum pedum eius. Sup-
pedaneum dicitur scabellum. Quod dicunt Græci
υποπόδιον, dixerunt Latini scabellum: & alij dixerunt
suppedaneum. Sed videte fratres, quid nos iubeat a-
dorare. Alio loco scriptura dicit, Cœlum mihi sedes
est, terra autem scabellum pedum meorum. Ergo terram
nos iubet adorare quia dixit alio loco, quod sit scabel-
lum pedum dei? Et quomodo adorabimus terram, cū
dicat aperte scriptura, Dominum deum tuum adora-
bis: & hic dicit, Adorate scabellum pedum eius: Expo-
nens autem mihi quid sit scabellum pedum eius, dicit,
Terra autem scabellum pedum meorum. Anceps factus
sum, timeo adorare terram, ne damnet me qui fecit
cœlum & terram. Rursum timeo non adorare scabel-
lum pedum domini mei, quia psalmus mihi dicit, Ado-
rate scabellum pedum eius. Quæro quid sit scabellum
pedum eius, & dicit mihi scriptura, Terra scabellum
pedum meorum. Fluctuans conuerto me ad Christum,
quia ipsum quæro hic, & inuenio quomodo sine im-
pietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabel-
lum pedum eius. Suscepit enim de terra terram, quia
caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit.
Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem
nobis manducandam ad salutem dedit: nemo autem
illam carnem manducat nisi prius adorauerit, inuen-
tum est quemadmodum adoretur tale scabellum pe-
dum domini, & non solum non peccemus adorando, sed
peccemus non adorando. Nunquid autem caro viuifi-
cat: Ipse dominus dixit, cum de ipsa commendatione
eiusdem terræ loqueretur, Spiritus est qui viuificat, ca-
ro autem nihil prodest. Ideo & ad terram quamlibet cū
te inclinas atque prosternis, non quasi terram intuea-
ris, sed illum sanctum cuius pedum scabellum est quod
adoras, propter ipsum enim adoras: ideo & hic subiicit,
Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est. Quis
sanctus est? In cuius amore adoras scabellum pedum eius.
Et cum adoras illum, ne cogitatione remaneas in car-
ne, & à spiritu non viuificeris: spiritus enim, inquit, viuifi-
cat, caro autem nihil prodest. Tunc autem quando
hoc dominus comédauit, de carne sua locutus erat: &
dixerat, Nisi quis manducauerit carnem meam, non habe-
bit in se vitam æternam. Scandalizati sunt quidam discipu-
li eius, septuaginta ferme, & dixerunt, Durus est hic ser-
mo, quis potest hoc intelligere? Et recesserunt ab eo, &
amplius cum eo non ambulauerunt. Durum illis visum
est quod ait, Nisi quis manducauerit carnem meam, non
H habebit

G habebit vitam aeternam: acceperunt illud stulte, carnaliter illud cogitauerunt, & putauerunt quod praecisurus esset dominus particulas quasdam de corpore suo, & daturus illis, & dixerunt, Durus est hic sermo. Ipsi erant duri, non sermo. Etenim si duri non essent, sed mites essent, dicerent sibi, Non sine causa dicit hoc, nisi quia est ibi aliquod sacramentum latens: manerent cum eo lenes, non duri, & discerent ab illo, quod illis discedentibus qui remanserunt didicerunt. Nam cum remansissent cum illo discipuli duodecim, illis recedentibus, suggererunt illi tanquam dolentes illorum mortem, quod scandalizati sunt in verbo eius, & recesserunt. Ille autem instruxit eos, & ait illis, Spiritus est qui uiuificat, caro autem nihil prodest. Verba quae locutus sum vobis, spiritus est & vita. Spiritualiter intelligite quod locutus sum. Non hoc corpus quod videtis manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem, quem fufuri sunt, qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commendavi, spiritualiter intellectura uiuificabit vos: Et si necesse est illud visibilibus celebrari, oportet tamen inuisibilibus intelligi. Exaltate dominum deum nostrum, & adorare scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.

H *Moyse & Aaron in sacerdotibus eius, & Samuel in his qui inuocant nomen eius, Inuocabant dominum, & ipse exaudiebat eos, in columna nubis loquebatur ad eos.* Isti antiqui Moyse, & Aaron, & Samuel serui dei magni apud antiquos. Nostis quia Moyse eduxit in virtute dei populum Israel ex Aegypto per rubrum mare, & duxit in eremo, & quanta mirabilia fecerit in illo tempore deus per manum Moyse, nouerunt omnes qui istas scripturas libenter audiunt in Ecclesia, vel apud se legunt, vel quoquo modo didicerunt. Aaron frater ipsius fuit quem ordinauit etiam sacerdotem: & ibi quidem non videtur sacerdos esse, nisi Aaron. Aperite enim in illis literis Aaron nominatur sacerdos dei: de Moyse non ibi dicitur quod sacerdos erat: sed si hoc non erat, quid erat? Nunquid maior sacerdote esse poterat? Expropriat Psalmus iste, quia & ipse sacerdos erat, Moyse & Aaron in sacerdotibus eius. Ergo erant illi domini sacerdotes. Postea Samuel iam in libro Regum legitur. Iste est Samuel temporibus Dauid: nam & ipse vnxit sanctum Dauid. Samuel ab initio aetatis suae in templo creuit. Mater eius sterilis fuit, volens habere filium, orauit ad dominum cum gemitu magno, & petens ut daret ei deus filium: ostendit quia non carnaliter habere voluit quem natum illi dedit, qui eum esse voluit: vouit enim eum domino deo, & ait, Si mihi masculus natus fuerit, templo tuo seruiet: & ita fecit, Natus sanctus Samuel fuit apud matrem tempore lactis, mox ut eum ablactauit, dedit in templum, ut ibi cresceret, ibi roboraretur in spiritu, ibi deo seruiret. Factus est Samuel sacerdos magnus, sacerdos sanctus illo tempore, Commemorat istos, & per istos omnes sanctos nos vult intelligere. Quare autem hic illos nominauit? Quoniam diximus Christum hic nos debere intelligere: aduertat sanctitas vestra: dixit superius, Exaltate dominum deum nostrum, & adorare scabellum pedum eius, quoniam sanctum est, commendans quendam, id est, dominum nostrum Iesum Christum, cuius scabellum pedum adorandum est, quia carnem assumpsit, in qua appareret generi humano, & volens nobis ostendere & antiquos patres ipsum praedicasse, quia ipse est verus sacerdos dominus noster Iesus Christus, commemorauit istos: quia in columna nubis loquebatur ad eos deus. Quid est in columna nubis? Loquebatur per figuras. Si enim in quadam nubecula loquebatur, obscura

illa dicta nescio quem manifestum praesignabant. Ille K autem nescio quis, iam non est nescio quis, quia scitur a nobis, dominus noster Iesus Christus. Moyse & Aaron in sacerdotibus eius, & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius. Inuocabant dominum & ipse exaudiebat eos, in columna nubis loquebatur ad eos. Qui primo loquebatur in columna nubis, ipse nobis locutus est in scabellum pedum suorum, id est, in terra assumpta carne, unde adoramus scabellum pedum eius, quoniam sanctum est. Ipse de nube loquebatur, quod tunc non intelligebatur: locutus est in scabellum pedum suorum, & intellecta sunt verba nubis eius. In columna nubis eius loquebatur ad eos. Attendamus ergo fratres, videte quos & quales sanctos nominauerit. *Custodiebant testimonia eius, & praecepta eius quae dedit eis.* Custodiebant certe, Intendite. Custodiebant testimonia eius, & praecepta eius quae dedit eis. Hoc dicit, & negari non potest. Nihil ne habebant peccati? Quomodo? Quando custodiebant praecepta eius, custodiebant testimonia eius. Videte quales nos velit formari, ne quasi de perfecta iustitia praesumamus. Ecce Moyse & Aaron in sacerdotibus eius, & Samuel in his qui inuocant nomen eius, ad quos de columna nubis loquebatur. Iam aperte illos exaudiebat, qui custodiebant testimonia eius, & praecepta eius quae dedit eis. *Domine, inquit, deus noster tu exaudisti eos, deus tu propitius fuisti illis.* Propitius non dicitur deus, nisi peccatis: quando dat veniam tunc dicitur propitius. Et quid habebat in istis quod vindicaret ut esset propitius? Ignoscendo propitius fuerat, propitius erat donando peccata, propitius fuerat & vindicando. Quid enim sequitur? Tu propitius fuisti illis. *Et vindicans in omnes affectiones eorum.* Etiam vindicans propitius fuisti: non solum donans peccata, sed etiam vindicans propitius fuisti. Videte fratres mei, quid hic commendauit aduertite: illi deus irascitur, quem peccantem non flagellat. Nam cui vere propitius est, non solum donat peccata ne noceant ad futurum seculum, sed etiam castigat, ne semper peccare delectet. Agite fratres, quomodo in illis vindicatum est si quaeramus, adert dominus ut dicam. Quare enim tres istas personas, Moyse, Aaron, & Samuel, & quomodo in eis vindicatum sit, quia dixit, Vindicans in omnes affectiones eorum. Vtique eas M affectiones dicens eorum, quas dominus nouerat in cordibus eorum, quas homines non nouerant. Etenim sine querela hominum versabantur in medio plebis dei. Sed quid dicimus, quia Moyse habuit primam vitam fortasse peccatricem? Nam & percusso homine, fugit de Aegypto. Habuit & Aaron primam vitam quae displiceret deo: nam ipse insatiens populo & querenti idolum, permisit ut fieret, & factum est populo dei idolum quod adoraret. Samuel quid fecit infans ad templum datus: Omnes aetates suas inter sancta sacramenta dei peregit, ab ineunte aetate famulus dei. Nihil vnquam dictum est de Samuele, nihil ab hominibus. Nouerat ibi forte deus aliquid quod purgaret: quia & quod perfectum iam videtur hominibus, illius perfectioni adhuc imperfectum est. Pleraque faciunt artifices, & ostendunt imperitis, & cum iam iudicauerint imperiti esse perfecta, expoliunt illa artifices qui nouerunt adhuc quid illis delit, ut mirentur homines tantam expoliationem rebus accidisse, quas iam perfectas pronunciauerunt. Fit hoc & in aedificiis, & in picturis, & in vestibus, & prope in omni genere artium. Primo iudicant illud iam quasi perfectum esse, ut oculi eorum amplius nihil

Ioan. 6.

Exod. 14.

Exod. 28.

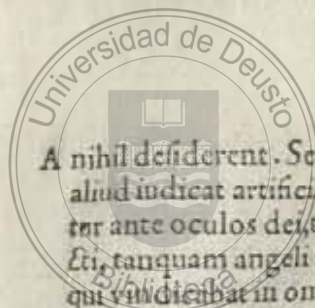
1. Reg. 16.

Exod. 2.

Exod. 31.

1. Reg. 4.

Exod. 31.

A nihil desiderent. Sed aliud iudicat oculus imperitus, aliud indicat artificis regula. Sic & illi sancti versabantur ante oculos dei, tanquam sine culpa, tanquam perfecti, tanquam angeli: nouerat autem quid illis deesset, qui vindicabat in omnes affectiones eorum. Vindicabat autem non irascens, sed propitius, ad hoc vindicabat ut perficeret conceptum, non ut dānaret eiectum. Vindicans ergo in omnes affectiones eorum erat deus. Quomodo vindicauit in Samuele? ubi est vindicta ipsa? Hoc dico, ut nouerint Christiani qui iam hinc cognouerunt Christum, ad quos venit in scabello pedum suorum, quos ita dilexit, pro quibus sanguinem fudit, nouerint quomodo vapulent, cum multum profecerint. Quærimus vindictam in Moyse, propè nullā habet, nisi quod ad extremum ait illi deus, Ascende in montem & morere: ait seni, morere. Iam peregerat ætates suas, nunquid nunquam erat moriturus? Qualis illa vindicta? Ostendit ibi vindictam suā, ut diceret, Non intrabis in terram promissionis, quā intraturus erat populus. Quandam figuram quorundā gerebat Moyse. Nam qui in regnum cælorum intravit, magna illi pœna erat ad terram illam non venire, quæ ad tempus erat promissa, ut umbram ostenderet & transiret: Nōne multi perfidi intrauerunt in illam terram? nōne in illa terra viuentes multa mala fecerunt, & deum offenderunt? nōne & idololatriam secuti sunt in illa terra? Magnum erat non dedisse terram istam Moyse? Sed Moyse voluit gestare figuram eorum qui sub lege erant, quia per Moysem data est lex, & ostendit eos qui sub lege esse vellent, & sub gratia esse nollent, non intraturos in terram promissionis. Ergo illud quod dictum est Moyse figura erat, non pœna. Senī mors quæ pœna? Non intrare in illam terram quæ pœna, quod intrauerunt indigni? De Aaron autem quod dictum est, Mortuus est & ipse senex, filij sui successerunt ei in sacerdotio: filius eius postea sacerdotium administravit. Quomodo & in istum vindicauit? Samuël & ipse sanctus senex mortuus est, relictis filijs successoribus suis. Quid est quod in illis vindicatum est quæro, & secundum homines non inuenio: secundum autem quod scio pati seruos dei, quotidie in illos vindicabatur. Legite & videte vindictas, sed qui proficitis: forte vindictas quotidie patiebantur, populos contradicētes, quotidie patiebantur inique viuentes, & inter illos viuere cogebantur, quorum vitam quotidie reprehendebant. Hæc erat vindicta: Nondum proficit cui parua est. Tantum te enim torquet iniustitia aliena, quantum recesseris à tua. Cum enim fueris frumentum, id est, herba bona de semine bono, semine filius regni, cum coeperis fructum dare, tunc tibi apparebunt zizania: cum enim creuisset herba & fructum fecisset, tunc apparuerunt zizania. Cum coeperint apparere zizania, videbis te inter malos. Velle habes quasi separari à te malos, & separare ab Ecclesia omnes malos, respondebit tibi domini sententia, Sinite vtraque crescere vsque ad messem, ne forte cum vultis eradicare zizania, eradicetis simul & triticum: ex sententia domini necesse erit parcere zizaniis, ex conditione serui necesse erit viuere inter zizania. Separare ea non potes, tolerare tibi necesse est. Vide quātas plagas in corde patiaris, qui corpore & corde integro inter malos versaris. Probabit is quicumque profeceritis, probabit is quicumque iam proficitis. Toleranda sunt ergo ista, & forte hoc pertinet ad illud: Seruus qui nouit voluntatem domini sui, & non facit digna, plagis vapulabit multis. In multis enim quantū

nobis innotescit voluntas dei, etiam reatus noster innotescit nobis: & quanto ille nobis innotescit, tanto plus inuis in fletus & lachrymas. Videmus enim quā sit iustum quod de nobis exigit deus, in quanta adhuc imperfectione iaceamus, & sit in nobis quod dictum est, Qui apponit scientiā, apponit dolorem. Ecce abundet in te charitas, & plus dolebis peccantem. Quāto in te maior charitas est, tanto amplius te torquet, quem toleras, non torquet tanquam irascentem illi, sed tanquam dolentem pro illo. Vide Paulum Apostolū quid patiebatur. Vidit quis quid patiebatur, præter illa, inquit, quæ extrinsecus sunt. Dixit enim multa quæ patiebatur, & coepit dicere interiora, præter illa quæ extrinsecus erant, quæ patiebatur à malis persecutoribus Christi, incurfus in me quotidianus, sollicitudo omnium Ecclesiarum. Et vide qualis sollicitudo, quā paterna, quā materna. Videte quomodo cædebat, ut vindicaretur in omnes affectiones eius. Dicemus affectiones eius in quas vindicabat deus, Quis infirmatur, inquit, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? quanto maior charitas, tanto maiores plagæ de peccatis alienis. Acceperat quidem ille & stimulum carnis angelum satanæ, à quo colaphizaretur. Ecce quomodo propitius erat deus vindicans in omnes affectiones eius. Quæ sunt affectiones in quas sic vindicat? Ipse exposuit, ipse dixit: In magnitudine, inquit, revelationum ne extollar, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus satanæ qui me colaphizet. Tam perfectus erat, ut tamen timendum esset ne extolleretur: nam non poneret deus medicamentum, ubi vulnus non esset. Et rogauit ut tolleretur, ager ille rogauit ut auferretur medicamen. Propter quod ter dominū rogauit, inquit, ut auferret eum à me, id est, stimulum carnis à quo colaphizabatur, aliquē forte dolorē corporis. Rogauit, inquit, ut auferret eum à me, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea. Nā virtus in infirmitate perficitur. Ego noui quē curo, non mihi det qui agrotat consilium: Tanquam emplastrum mordax vrit te, sed sanat te. Rogat medicū, ut tollat emplastrum, & non tollit nisi cum fuerit sanatum quod poluerat. Virtus in infirmitate perficitur. Ergo fratres quicumque in Christo proficimus, non nos putemus sine flagello profecturos: quia quamlibet proficiamus, nouit ipse peccata nostra, aliquādo & nobis ostendit illa, & videmus & nos peccata nostra. Et cum inter tales homines versari coeperimus, ut iam homines quod in nobis reprehendant non inueniant, reprehendit ille adhuc qui nouit omnia, & vindicat in omnes affectiones, quia propitius est nobis. Nam si non vindicet & deserat, perimus. Deus tu propitius fuisti illis, & vindicans in omnes affectiones eorum. Exaltate dominum deum nostrum. Iterum exaltemus illum, quia bonus est: & cum fuerit, quomodo laudandus est, quomodo exaltandus est: Tu potes hoc exhibere filio tuo, & deus non potest? Non enim bonus es quādo blandiris filio tuo, & malus cum cædis filium tuum? Et cum blandiris, pater es: & cum cædis, pater es. Ideo blandiris ne deficiat: ideo cædis, ne pereat. Exaltate dominum deum nostrum. Et adorate in monte sancto eius, quoniam sanctus dominus deus noster. Quomodo superius dixit, exaltate dominum deum nostrum, & adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est: intelleximus quid sit adorare scabellum pedum eius: sic & modo post exaltationem domini nostri Iesu Christi, ne quis illum præter montem eius exaltet, commendauit & montem ipsius. Mons ipsius qui est? Legimus alibi de

Deut. 32.

Nume. 20.

1. Reg. 8. 35.

Matth. 23.

Luce. 12.

Ecclesi.

2. Corin. 11.

2. Corin. 12.

Ibidem.

1. Corin. 13.

G hoc monte, quia lapis fuit præcisus de monte sine manibus, & confregit omnia regna terræ, & creuit lapis ipse. Danielis visio est ista quam narro. Creuit lapis iste qui præcisus est de monte sine manibus, & factus est, inquit, mōs magnus, ita vt impletet vniuersam faciem terræ. In ipso monte magno adoremus, si exaudiri volumus. Hæretici non adorant in isto monte, quia mōs iste impleuit vniuersam faciem terræ: hæserunt in parte, & totum amiserunt. Si agnoscant Ecclesiam catholicam adorabunt in isto monte nobiscum. Etenim lapis ille qui præcisus est de monte sine manibus iam videmus quantum creuerit, & quātas regiones terræ occupauerit, & vsque ad quas gentes peruenerit. Quid est mons vnde præcisus est lapis sine manibus? Regnum Iudæorum. Primo quod colebāt vnū deum, inde præcisus est lapis ille dominus noster Iesus Christus: ipse dictus est lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Lapis iste præcisus de monte sine manibus, confregit omnia regna terrarum. Videmus contrafacta ab illo lapide omnia regna terræ. Quæ erant omnia regna terræ: Regna idolorum, regna demoniorum fracta sunt. Regnabat Saturnus in multis hominibus. Vbi est regnum eius? Regnabat Mercurius in multis hominibus: vbi est regnum eius? Fractum est, redacti sunt illi in regnum Christi, in quibus ille regnabat. Regnum Veneris quale erat Carthagini, vbi nunc est regnum cæleste: Lapis ille fregit omnia regna terrarum, lapis præcisus de monte sine manibus. Quid est præcisus de monte sine manibus? Natus de gente Iudæorum sine opere hominum. Omnes enim qui nascuntur, de opere maritali nascuntur, ille de virgine natus, sine manibus natus est: per manus enim opus humanum significatur, quod manus humana nō acceperunt, vbi maritalis amplexus non fuit, fortis tamen fuit. Natus est ergo de monte sine manibus lapis ille, creuit, & crescendo fregit omnia regna terrarum. Factus est autem mons magnus, & impleuit vniuersam faciem terræ. Hæc est Ecclesia catholica, cui vos communicare gaudete. Illi autē qui non communicant ei, quia præter ipsum montem adorant & laudāt deum, non exaudiuntur ad vitam æternam, & si ad quædam temporalia exaudiantur. Non sibi ergo blandiantur, quia eos in quibusdam exaudit deus: nam & paganos exaudit in quibusdam. Nonne clamant pagani ad deum, & pluit? Quare? quia facit solem suum oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Noli ergo gloriari pagane, quia te clamāte ad deum, pluit deus, qui super iustos & iniustos pluit. Audiuit te ad temporalia, non te audit ad æterna, nisi in monte sancto eius adoraueris. Adorate dominum in monte sancto eius, quoniam sanctus est dominus deus noster. Hæc de psalmo sufficiant charitati vestræ, quantum dominus donauit locuti sumus. Ecce quicquid loquimur in nomine dei, quoniam dei est loquētis per nos, imber dei est, videte vos qualis terra sitis. Nam quando pluuia venit super terram, si bona terra est, fructus bonos parit: nam si mala terra est spinas parit: pluuia tamen dulcis est, & super fructus & super spinas. Qui istis verbis auditis, peior factus fuerit, & spinas de pluuia generauerit, ignem speret, pluuia non accuset. Qui autem melior factus fuerit, & fruges de bona terra generauerit, horreum speret, pluuiam laudet. Aut quid sunt nubes, aut quid est pluuia, nisi dei misericordia omnia facientis circa eos quos diligit, & quibus donauit vt ab eis diligatur.

Danic. 2.

Psal. 117.

Matth. 5.

PSALMVM fratres cum cantaretur audistis, breuis est, nec obscurus: quasi securitatem de-derim ne laborem timeatis. Videamus tamen attentius, & quanto liberior, tanto diligentius quid sibi velint ea ipsa quæ aperte sonant, vt quantum dominus donare dignatur, spiritaliter intelligatur. Vox dei quolibet organo sonans, tamen vox dei: neque enim delectat aures eius, nisi vox eius. Nam & nos cū loquimur, tunc cum delectamus, cū ipse deus nobis loquitur. Psalmus in confessione sic inscribitur. Hic est titulus eius, *Psalmus in confessione*. Pauci versus sunt, magnarum rerū grauidi: pariant semina in cordibus vestris, vt pareretur horreum messis dominicæ. Psalmus iste in confessione hoc nobis iubet, ad hoc nos hortatur, vt iubilemus deo. Nec hortatur velut aliquē vnum angulum terræ, aut vnā aliquā habitationē, congregationemve hominū, sed quia vbiq; nouit se seminasse benedictionem, vndiq; exigit iubilationē. Iubilate ergo deo vniuersa terra. Nunquid modo vocem meam audiuit vniuersa terra? Et tamen hanc vocē audiuit vniuersa terra? Iam iubilat domino vniuersa terra, & quod adhuc nō iubilat, iubilabit. Pertendens enim benedictio incipiente Ecclesia ab Hierusalem per omnes gentes, impietatem vbiq; prostermit, pietatē vbiq; construit: & mixti sunt boni malis, & mali per omnē terrā, & boni per omnem terrā. In malis murmurat omnis terra, in bonis iubilat omnis terra. Quid est ergo iubilare? Multū enim nos attentos facit hoc verbū, & præsentis psalmi titulus, quia inscribitur in confessione. Quid est, in confessione iubilare? Et alterius cuiusdā psalmi sententia est dicētis, Beatus populus qui intelligit iubilationē. Profecto magnū aliquid est hoc, quod intellectū nos beatos facit. Dominus ergo deus noster beatificator hominum, det mihi intelligere quod dicā, det vobis intelligere quod auditis, Beatus populus qui intelligit iubilationē. Curramus ergo ad hanc beatitudinem, intelligamus iubilationē, non eam sine intellectu fundamus. Quid opus est iubilare, & non obtemperare huic psalmo dicenti, iubilate deo omnis terra, & non intelligere iubilationē vt vox nostra sola iubilet, & cor non iubilet? Sonus enim cordis, intellectus est. Quod nostis, dicturus sum. Qui iubilat non verba dicit, sed sonus quidam est lætitiæ sine verbis. Vox est enim animi diffusis lætitiæ, quantum potest exprimentis affectum, nō sensum comprehendentis. Gaudens homo in exultatione sua, ex verbis quibusdam quæ nō possunt dici & intelligi, erumpit in vocem quandam exultationis sine verbis, ita vt appareat cum ipsa voce gaudere quidem, sed quasi repletum nimio gaudio nō posse verbis explicare quod gaudet. Animaduertite hoc in eis qui cantant etiam non honeste. Non enim talis erit iubilatio nostra, qualis illorum est: nos enim in iustificatione iubilare debemus, illi autem iubilant in iniquitate. Itaque nos in confessione, illi in confusione. Tamen vt hoc quod dico intelligatis, imò recordemini rem cognitam, maxime iubilant qui aliquid in agris operantur. Copia fructuum, iocundati, vel messorum, vel vindemiatorem, vel aliquos fructus metentes, & in ipsa fecunditate terræ & feracitate gaudentes exultando cantant, & inter cantica quæ verbis enunciant, inserunt voces quasdam sine verbis in elatione exultantis animi, & hæc vocatur iubilatio. Si quis forte propterea non recognoscit quia nunquam aduertit, aduertat de cetero. Atque vtina non inueniat quod aduertat, ne deus inueniat.

Lucas 4.

Psal. 117.

M

Aueniat quos euertat. Sed tamen quia nō quiescunt na-
 sci spina, in male exultantibus aduertamus iubilationē
 improbandā, & offeramus deo iubilationem coronā-
 dam. Quando ergo nos iubilamus? quando laudamus
 quod dicitur nō potest. Attēdimus enim vniuersam crea-
 turam, terra, mare, & cœlum, & omnia quæ in eis sunt.
 Attendimus singula habere origines & causas suas, se-
 minum vim, nascendi ordinē, permanendi modū, in-
 tereūdi decēsum, currere volumina seculorū, sine vlla
 perturbatione stellas volui quodāmodo ab oriente in
 occidentem, peragere cursus annorū, videmus dimen-
 siones mentium, distensiones horarum, inq; his omni-
 bus nescio quid inuisibile quod spiritus vel anima dicitur,
 inesse omnibus animātib; ad appetendam volu-
 ptatem fugiendamq; molestiā, ad conseruandā inco-
 lumitatem suā vestigium quoddā vnitatis, inesse etiā
 homini cōmune quiddam cū angelis dei, non cum pe-
 coribus, sicut esse, viuere, audire, videre & cætera, sed
 quod intelligat deum quod ad mentē proprie perti-
 neat, quod sicut oculus albū & nigrū, ita æquitatem in-
 æquitatēq; discernat. In hac tota consyderatione crea-
 turæ quā nominare vteūq; & percurrere potuimus, in-
 terroget se anima, quis fecit hæc omnia? quis creauit
 hæc? quis te ipsam? Quid sunt ista quæ consyderas? quid
 tu qui cōsyderas? Quis ille qui fecit consyderanda & cō-
 syderantē? quis est iste? Dic illū, vt dicas illū, cogita illū.
 Potes enim aliquid cogitare, & forte nō potes dicere:
 nullo modo autē poteris dicere, quod nō potueris co-
 gitare. Ergo cogita illum prius quā dicas illū: vt co-
 gites illum, accede ad illū. Quod enim vis bene vide-
 re vt habeas quod loquaris, accedis vt inspicias, ne for-
 te vidēdo longē fallaris. Sed vt oculis ista corpora, sic
 ille mēte cōspicitur, corde attēditur & videtur. Et vbi
 est cor vnde ille videatur? Beati, ait, mūdī cordes, quo-
 niam ipsi deum videbunt. Audio, credo, vt possum in-
 telligo corde videri deū, nec posse nisi mundo corde
 cōspici: sed audio aliam scripturā, Quis gloriabitur ca-
 stum se habere cor? Aut quis gloriabitur mundum se
 esse à peccato? Attendi ergo vniuersam creaturā quā-
 tum potui, corporalem animaduerti in cœlo & in ter-
 ra, spiritalem autem in me ipso qui loquor, qui membra
 vegeto, qui vocem intendo, qui linguā moueo, qui ver-
 ba pronuncio, sensusq; discerno. Et quādo cōprehen-
 do me in me? Vnde ergo possum quod supra me pmit-
 titur? Tamen cordi humano visio dei, & inde dicitur
 quædam operatio mundādi cordis, hoc dicitur à scri-
 ptura, Para vnde videas quod amas, antequam videas.
 Audito enim deo & nomine ei, cui nō dulce est quod
 audit, nisi impio multum remoto, multo longē factō:
 Quoniā ecce, inquit, qui longē faciunt se à te, peribūt:
 sequitur, Perdidisti omnē qui fornicatur abs te. Nobis
 autem quid? Quia illi longē, & ideo in tenebris, & ita
 fauciatis oculis in tenebris, vt lumen non solū non de-
 syderent, sed etiam perhorrescāt, nobis in longinquo
 inuentis quid dicitur? Accedite ad deum & illumina-
 mini. Vt autem accedas & illumineris, displiceant tibi
 tenebræ tuæ: damna quod es, vt merearis esse quod nō
 es. Es iniquus, esse debes iustus. Nunquam iustitiā per-
 cepturus es, si adhuc tibi placet iniquitas. Cōtere illam
 in corde tuo & munda, expelle illam de corde tuo, vbi
 vult habitare quam vis videre. Accedit ergo vteūque
 anima humana interior homo recreatus ad imaginē
 dei, qui creatus est ad imaginem dei, qui tanto erat lon-
 ge factus, quanto ierat in dissimilitudinem. Nō enim
 locorum intervallis acceditur ad deū, aut receditur à

Tomus octauus.

deo dissimilis factus, longē recessisti: similis factus, pro-
 xime accedis. Vide quomodo nos vult accedere domi-
 nus, faciens primo similes vt accedamus. Estote, ait, si-
 cut pater vester qui in cœlis est, qui solē suum oriri fa-
 cit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniu-
 stos, Disce diligere inimicum, si vis cauere inimicum.
 In quantum autem in te charitas crescit, efficiens te &
 reuocans te ad similitudinem dei, pertendit vsque ad
 inimicos, vt sis ei similis qui facit solem suū oriri non
 super bonos tantū, sed super bonos & malos, & pluit nō
 super iustos tantum, sed super iustos & iniustos. Quan-
 tum accedis ad similitudinem, tantum proficis in cha-
 ritate, & tanto incipis sentire deum. Et quem sentis?
 qui venit ad te, an ad quem tu redis? Nam ille nunquā
 discessit à te. Recedit à te deus, cum tu recedis à deo.
 Præsentia sunt cæcis omnia sicut videntibus, vno loco
 stans cæcus & videns, huiusdem formis rerum vterque
 circumfunditur. Ille est præsens rebus, ille absens. Ex
 duobus vno loco stantibus, vnus est præsens, alius ab-
 sens, non rebus ipsis ad alterum accedentibus, & ab al-
 tero recedentibus, sed propter dissimilitudinem ocu-
 lorum suorum. Ille qui cæcus dicitur, quia extinctū est
 ibi quod contemplari solet luce cuncta vestienti, fru-
 stra est præsens rebus quas non videt, imō rectius ab-
 sens quā præsens dicitur. Vbi enim non est sensus e-
 ius, recte dicitur absens: hoc est enim absentem esse,
 sensu abesse. Sic & deus præsens est, vbique totus est. Sa-
 pientia eius attingit à fine vsque ad finem fortiter, &
 disponit omnia suauiter. Quod autem deus pater, hoc
 verbum eius, & sapientia eius: lux de luce, deus de deo.
 Quid ergo optas videre? Non est à te longē quod vis
 videre, Apostolus dicit equidem nō longē positum ab
 vnoquoque nostrum: in ipso enim viuimus & moue-
 mur & sumus. Quanta ergo miseria est longē esse ab eo
 qui vbique est: Esto ergo similis pietate, & diligens co-
 gitatione, quoniā inuisibilia eius per ea quæ facta sunt
 intellecta conspiciuntur. Ea quæ facta sunt intueri, mi-
 rare, quare authorē. Si dissimilis sis reppereris: si simi-
 lis, exultabis: & cum accedere cœperis similis, & præ-
 sentem dicere deum, quantum in te charitas crescit,
 quia & charitas deus est, senties quiddā quod dicebas
 & non dicebas. Ante enim quā sentire, dicere te pu-
 tas deum, incipis sentire, & ibi sentis dici non posse
 quod sentis. Cum autem ibi didiceris dici non posse
 quod sentis, tacebis, non laudabis: Ergo mutus eris in
 laudibus dei, & gratiarum actiones non reddes ei qui
 voluit se notum tibi facere: Laudabas cum quæres, si-
 lebis cum inteneris: nullo pacto, nō eris ingratus. De-
 betur honor, debetur reuerentia, debetur magna lau-
 datio. Attende te qui sis, terra & cinis, vide quis me-
 ruerit quid videre. Vide quis quid, homo deum. Agno-
 sco nō meritum hominis, sed misericordiam dei: lau-
 da ergo miserantem. Quomodo, inquit, laudabo? Mo-
 dicum ipsum quod sentire possum ex parte in ænig-
 mate per speculum? iam explicare non possum. Audi
 ergo Psalmum.

Expositio Psalmi.

Iubilare deo omnis terra. Intellexisti iubilationem om-
 nis terræ? Si iubilas, domino iubila, noli iubilatio-
 nem tuam in alias atque alias res diuidere. Postre-
 mo cætera dici possunt vteūque, ille solus est ineffa-
 bilis, qui dixit, & facta sunt omnia, dixit & facti sumus,
 sed nos eam dicere non possumus. Verbum eius quo
 dicti sumus, filius eius est: vt à nobis vteūque infirmis
 diceretur, infirmus factus est. Iubilationem pro verbo

H iij possu-

Math. 5.

Sapient. 1.

Acto. 17.

Rom. 1.

1. Corin. 15.

Psalm. 32.

G possumus dicere, verbū pro verbo nō possumus. Iubilante ergo deo omnis terra, *Servite domino in iocunditate.* Omnis seruitus amaritudine plena est, omnes conditione serui obligati, & seruiūt & murmurant. Nolite timere illius domini seruitutem, non erit tibi gemitus, nō murmur, non indignatio. Nemo se putet t̄ inde venalem, quia dulce est quod redēpti omnes sumus. Magna fœlicitas est fratres, esse in ista domo magna serui & si cum cōpedibus. Noli timere serue cōpedite, confitere domino. Meritis tuis attribue cōpedes tuas: cōfiteri in compedibus tuis, si vis vt in ornāmēta vertantur. Non frustra, nec sine exauditione dictum est, Intret in conspectu tuo gemitus compeditorū. *Servite domino in iocunditate.* Libera seruitus est apud dominū, libera seruitus, vbi nō necessitas, sed charitas seruit. Vos, inquit, in libertatem vocati estis fratres, tantum ne libertatem in occasionem carnis detis, sed per charitatē spiritus seruite inuicem. Seruum te charitas faciat, quia liberū te veritas fecit. Si māseritis, inquit, in verbo meo, vere discipuli mei estis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Simul es & seruus & liber: seruus quia factus es, liber quia amaris à deo à quo factus es, imò etiam inde liber, quia amas eū à quo factus es, Noli seruire cum murmure: non enim id agunt murmura tua, vt nō seruias, sed vt malus seruus seruias. Seruus es domini, libertus es domini, nō te sic quæras manumitti, vt recedas de domo manumissoris tui. *Servite domino in iocunditate.* Plena erit illa & perfecta iocunditas, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitē. Tunc erit perfecta iocunditas, tunc illa perfecta iubilatio, tūc laus sine defectu, tunc amor sine scandalo, tunc fructus sine timore, tūc vita sine morte. Quid hic? Nullū ne gaudiū? Si nullū gaudium, nulla iubilatio. Quomodo iubilare deo vniuersa terra? Est planē & hic gaudiū de spe futuræ vitæ: gustatur hic vnde ibi satiemur: sed necesse est, vt multa perferant frumenta inter zizania. Sunt grana inter paleam, est liliū inter spinas. Quid enim audit Ecclesiā? Sicut liliū in medio spinarū, ita proxima mea in medio filiarum. Non dictū est in medio alienarum, sed in medio filiarū. O domine quomodo cōsolaris, quomodo confortas? Quomodo terres? Quid est quod dicis, Sicut liliū in medio spinarū, ita proxima mea in medio filiarū? Quas dicis spinas? Ipsas filias, respondes. Spinæ sunt propter mores suos, filia propter sacramēta mea. Vtinam ergo inter gemitus alienarum gerneretur, minus gerneretur. Ille est maior gemitus, quoniam si inimicus meus exprobrasset mihi, sustinuissem utiq;: & si is qui oderat me super me magna locutus fuisset, abscederē me utiq; ab eo, Psalmi voces sunt. Qui literas nostras nouit sequitur, qui nō nouit discat vt sequatur. Si is qui oderat me super me magna locutus fuisset, abscederem me utique ab eo: tu vero homo vnanimis dux meus & notus meus, qui simul mecū dulces capiebas cibos. Quos dulces cibos nobiscū capiunt, qui nobiscū semper futuri non sunt: Quos dulces cibos, nisi gustate & videte quā dulcis est dominus? Inter illos necesse est vt gemamus. Sed quō se separaturus est Christianus, vt non gemat inter falsos fratres? Quō iturus est? Quid facturus? Solitudines petat? Sequitur scādala. Separaturus est se qui bene proficit, vt nullū omnino hominē patiatur? Quid si & ipsum antequam proficeret nemo vellet pati? Si ergo quia proficit nullum hominem vult pati, eo ipso quo non vult aliquem hominem pati, conuincitur quod nō profecerit. Intendat charitas vestra,

Sustinentes inuicem, ait Apostolus, in dilectione, satagentes seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. *Sustinentes inuicem, Non habes quod in te alius sustineat: Miror si non est, Sed ecce non sit: eo robustior es ad ceteros sustineendos, quod iam non habes quod in te alij sustineant. Non sustineris, sustine ceteros, Non possum, inquis. Ergo habes quod in te alij sustineant, Sustinentes inuicem in dilectione. Tu deseris res humanas, & segregas te, vt nemo te videat. Cui proderis? Tu ad hoc peruenisses, si nullus tibi profuisset? An quia veloces pedes tibi videris habuisse ad transeundū, præcisurus es pontē? Exhortor omnes, vox dei omnes hortatur, sustinentes inuicē in dilectione. Separabo me, inquit, aliquis, cū paucis bonis, cū illis mihi bene erit. Nā nulli prodesse impiū & crudele est, Nōne hoc docuit dominus meus? Nō enim damnauit seruum qui interuertit quod accepit, sed qui non erogauit. Intelligatur pœna interuersoris ex pœna pigri. Serue nequam & piger ait dominus damnans, Non ait, interuertisti pecuniam meam: non ait, Dedi tibi, & non mihi quod dedi integrum reddidisti: quia non creuit, quia non erogasti, inde, inquit, te puniā. Auarus est deus salutis nostræ. Ergo separabo me, inquit, cū paucis bonis. Quid mihi est rationem habere cum turbis? Bene, Pauci ipsi boni, de quibus turbis sunt eliquati? Si tamen iam ipsi pauci homines boni, tamē bona cogitatio humana laudabilis, esse cū talibus qui elegerunt vitam quietam, remoti à strepitu populari, à turbis inquietis, à magnis fluctibus seculi, tanquam in portu sunt. Iam ergo ibi gaudiū illud: Iam ibi iubilatio illa quæ promittitur? Nondum, sed adhuc gemitus, adhuc sollicitudo tentationū. Habet enim aliunde & portus aditū. Si nulla ex parte haberet, nulla in eū nauis intraret. Oportet ergo vt ex aliqua parte pateat. Aliquando autem per eam partem qua patet, vetus irruit, & vbi scopuli non sunt, naues se inuicem collisæ confringunt. Vbi ergo securitas, si nec in portu: Et tamen vt cunque fœliciores in portu quā in pelago, fatendum est, concedendum est, verum est tamen si naues in portu bene sibi applicentur, non sibi colliduntur. Seruetur ibi paritas æquabilitatis, constantia charitatis, & quando forte ventus ex illa parte qua patet irruerit, sit ibi cauta gubernatio. Nā quid dicturus est mihi quisquis talibus locis forte præest, imò seruit fratribus in his quæ monasteria dicuntur? quid dicturus est? Cautus ero, nullum malum admittam. Quomodo nullum malū admittes? Nullum hominem malum, nullum fratrem malum intrantem admissurus sum, cum paucis bonis bene mihi erit. Vbi cognoscis, quem forte vis excludere? Vt cognoscatur malus intus probandus est. Quomodo ergo excludis intraturum, qui postea probandus est, & probari nisi intrauerit non potest? Repelles omnes malos? Dicis enim & nosti inspicere, Omnes nudis cordibus ad te veniunt, qui intraturi sunt? Ipsi se non nouerunt, quanto minus tu? Multi enim sibi promiserunt quod impleturi essent illam vitam sanctam, in commune habentem omnia, vbi nemo dicit aliquid suum, quibus est vna anima, & conuincuntur in deum, missi sunt in fornacem, & crepuerunt. Quomodo ergo cognoscis eū qui sibi adhuc ignotus est? Excludes malos fratres à conuentu bonorum. De corde tuo quisquis ista dicis, omnes malas cogitationes si potes à te exclude, Non intret in cor tuum vel mala suggestio. Non consentio, inquis, sed intrauit tamē vt suggereretur. Nam omnes munita corda habere volumus, vt nihil intret quod male suggeratur. Vnde autē intret*

† al. petit.

Psal. 78.

Gala. 5.

Ioan. 5.

1. Corin. 15.

Matth. 3.
& 13.
Canti. 2.

Psal. 45.

Psal. 35.

Matth. 2.

M

Act. 17.

A intret quis nouit: Et pugnamus quotidie in vno corde nostro, Vnus homo in corde suo cum turba luctatur. Suggestit auaritia, suggestit libido, suggestit voracitas, suggestit laetitia ista popularis, omnia iuggeruntur, ab omnibus se continet, omnibus respondet, & ab omnibus auerfatur, difficile est vt non ab aliqua feriat. Vbi ergo securitas: Hic nusquam, in ista vita nusquam, nisi in sola spe promissorum dei. Ibi autem cum illuc peruenerimus, perfecta securitas, cum clauduntur portae, & confirmantur vectes portarum Hierusalem, ibi vere plena iubilatio & magnum gaudium. Modo autem ne securus laudes quamlibet vitam, ante mortem ne laudes hominem quenquam. Hinc autem falluntur homines, vt vel non suscipiant meliorem vitam, vel temere aggrediantur, quia & cum laudare volunt, sic laudant, vt non ibi dicant mala quae mixta sunt: vt & qui vituperare volunt tam inuido animo & peruerso vituperant, vt claudat oculos aduersus bona, & sola mala quae ibi vel sunt vel putantur exaggerent. Inde fit vt vnaquaeque professio male laudata, id est, non caute laudata, cum inuitauerit homines laude sua, inueniant illi qui illuc veniunt aliquos quales ibi esse non credebant, & offensa a malis, resiliant a bonis. Fratres, disciplinam istam ad vitam vestram conferte, & sic audite vt viuatis. Laudatur, vt generaliter dicam, Ecclesia dei, magni homines Christiani, soli Christiani, magna Ecclesia catholica, diligunt se omnes, impendunt sibi quisque quod possunt, orationibus, ieiuniis, hymnis vacatur per totum orbem terrarum, vna confessione pacis laudatur deus: Audit forte qui nescit tacitum esse de commixtis malis, venit laude inuitatus, inuenit commixtos malos, qui non illi praedicti sunt, antequam veniret, offenditur a falsis Christianis, refugit a veris Christianis. Rursus odiosi maledici, irruunt in vituperationem. Quales Christiani? Qui Christiani? Auari, faeneratores. Nonne ipsi sunt qui theatra & amphiteatra implent per ludos & per alia spectacula, qui implent ecclesias per dies festos? Ebriosi, voraces, inuidi, insectatores alterutrum: Sunt tales, sed non sunt soli tales. Et iste vituperator ex eo animo tacet bonos, & ille laudator incauto animo tacet malos. Si autem sic laudamus in hoc tempore Ecclesiam dei, quomodo laudant scripturae dei: ecce quomodo nunc dixi, Sicut lilium in medio spinarum, sic proxima mea in medio filiarum: audit homo, cōsyderat, placet illi lilium, intrat, adhaeret lilio, tolerat spinas, merebitur esse in laude & in oculis sponsi, qui dicit, Sicut lilium in medio spinarum, sic proxima mea in medio filiarum. Ita & in clericis. Laudatores clericorum intendunt ibi bonos ministros, fideles dispensatores, omnium toleratores, viscera sua impendentes his quos volunt proficere, non quarentes quae sua sunt, sed quae Iesu Christi: Laudant haec, obliuiscuntur, quia mixti sunt malis. Rursus qui reprehendunt auaritiam clericorum, improbitates clericorum, lites clericorum, appetentes res alienas, ebriosos, voraces, iactantes, & tu iuide vituperas, & tu incaute laudas. Tu qui laudas, dic mixtos malos: tu qui vituperas, vide ibi & bonos. Sic & in illa vita communi fratrum quae est in monasterio, magni viri sancti, quotidie in hymnis, in orationibus, in laudibus dei, inde viuunt, Cum lectione illis res est. Laborant manibus suis, inde se transigunt, non auare aliquid petunt, Quicquid eis infertur a piis fratribus, cum sufficientia & cum charitate vtuntur, Nemo sibi vsurpat aliquid quod alter non habeat. Omnes se diligunt, omnes inuicem se sustinet. Laudat qui ne-

scit quid interius agatur, qui nescit quomodo illo ven-
D to intrante etiam naues in portu colliduntur. Intra-
 quali securitatem sperans, neminem quem toleret ha-
 biturus, inuenit ibi fratres malos, qui mali inueniri non
 possent, nisi admitterentur, Et necesse est, vt primo to-
 lerentur, ne forte [non] corrigantur, Nec excludi faci-
 le possunt, nisi prius fuerint tolerati, & fit ipse intole-
 randa patientia. Quis me hic quarebat? Ego putabam
 quia charitas esset hic. Et paucorum hominum mole-
 stia irritatus, dum non perseverauerit implere quod
 vouit, fit desertor tam sancti propositi, & reus voti non
 redditus. Iam vero cum inde exierit, fit & ipse vituperator
 & maledicus, & dicit ea sola quae quali se pati non
 potuisse asseuerat, & aliquando vera, Sed vera mala
 malorum toleranda sunt propter societatem bonorum,
 Dicit illi scriptura, Vae his qui perdiderunt sustinentiam,
 Et quod est amplius, ructat indignationes malorum
 odorem, vnde absterreat intraturos, quia ipse cum
 intrasset, perdurare non potuit. Quales illi? Inuidi, liti-
 gatores, neminem sustinentes, auari, Ille illud ibi fecit,
 & ille illud ibi fecit. O male, quare taces bonos: Quos
 tolerare non potuisti, iactas: qui te malum tolerauerunt,
 taces. Merito illud fratres charissimi magnificum **E**
 in domini Euangelio ex ore domini, Duo in agro, vnus **Math. 24.**
 assumetur, & vnus relinquetur. Duae in molendino, vna
 assumetur, & vna relinquetur. Duo in lecto, vnus assu-
 metur, & vnus relinquetur. Qui sunt duo in agro: Quod
 dicit Apostolus, Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus **1. Corin. 3.**
 incrementum dedit. Dei agricultura estis, In agro la-
 boramus. Duo in agro, clerici sunt, Vnus assumetur & **Math. 24.**
 vnus relinquetur. Assumetur bonus, relinquetur malus. **In expositione psal.**
 In molendino duae, ad plebes retulit. Quare in molen- **36. Tyac. 1.**
 dino: Quia deuinctae in seculo circuitu rerum tempo-
 raliu, tanquam mola detinentur, Et inde vna assu-
 metur, & vna relinquetur. Quae inde assumetur? Faciens
 opera bona, attendens indigentiam seruorum dei, in-
 digentiam pauperum, in confessione fidelis, in laetitia
 spei certa, vigilans ad deum, nulli imprecans mala, di-
 ligens quantum potest, non solum amicos, sed etiam
 inimicos, praeter uxorem suam non sciens aliquam, praeter
 maritum suum non sciens aliquem. Assumetur &
 de molendino, Quae autem aliter fuerit, relinquetur.
 Alij autem dicunt, Quietem volumus, neminem volumus
 pati, remouemus nos a turbis, bene erit nobis in
 quadam securitate. Si quietem quaris, quasi lectum qua-
 ris, vt sine aliqua sollicitudine requiescas, Et inde vnus
 assumetur, & vnus relinquetur. Nemo vos fallat fra-
 tres, si non vultis falli, & vultis amare fratres, scitote
 omnem professionem in Ecclesia habere fictos. Non
 dixi omnem hominem esse fictum, sed omnem profes-
 sionem habere fictas personas. Sunt Christiani ma-
 li, sed sunt & boni. Quasi plures malos vides, quia pa-
 lea sunt, & te ad grana peruenire non permittunt. Sunt **Math. 3.**
 ibi & grana, accede, tenta, excute, adhibe oris iudici-
 um. Inuenis sanctimoniales indisciplinatas, Nunquid
 ideo sanctimonium reprehendendum est? Multae non
 stant in domibus suis, circumeunt domos alienas cu-
 riose agentes, loquentes quae non oportet, superba,
 linguatae, ebriosae. Et si virgines sunt, quid prodest in-
 tegralis caro, mente corrupta? Melius est humile coniu-
 gium, quam superba virginitas. Si enim nuberet, non
 haberet nomen vnde extolleretur, & haberet frenum
 quo regeretur. Sed nunquid propter virgines malas
 damnaturi sumus & sanctas & corpore & spiritu? Aut **1. Corin. 7.**
 propter istas laudabiles, etiam illas improbandas lau-

G dare cogemur: Vndique vnus assumetur, & vnus relinquetur. Ergo fratres finiamus Psalmum, quia plan⁹ est. *Matth. 27.* Seruite domino in iocunditate. Vos alloquitur, quicumque in charitate omnia toleratis, & spe gaudetis. Seruite domino, non in amaritudine murmurationis, sed in iocunditate dilectionis. *Intrate in conspectu eius, in exultatione.* Facile est exultare foris, in conspectu dei exulta, Non valde lingua exultet, sed conscientia exultet. *Intrate in conspectu eius in exultatione. Scitote quoniam dominus ipse est deus.* Quis nescit quoniam dominus ipse est deus? Sed de domino dicit, quem non putabant homines deum. Scitote quoniam dominus ipse est deus. *Matth. 27.* Dominus ille non vobis vilescat, quem crucifixistis, flagellastis, sputis illinistis, spinis coronastis, veste ignominiosa vestistis, in ligno suspendistis, clavis confixistis, lancea percussistis, custodes ad sepulchrū posuistis, Ipse est deus. Scitote quoniam dominus ipse est deus. *Ipse fecit nos, & non ipsi nos.* Ipse fecit nos, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. *Ioan. 1.* Quid est quod exultatis? Quid est quod superbitis? Alius vos fecit. Et qui vos fecit, ipse à vobis patitur. Sed vos sic vos iactatis & gloriamini & extollitis, quasi à vobismetipsis facti sitis. Bonum est vobis vt qui fecit vos, perficiat vos. Ipse fecit nos, & non ipsi nos. Nō debemus superbire, Totum bonū quod habemus, ab artifice nostro habemus: Quod in nobis nos fecimus inde damnatur: quod in nobis ille fecit, inde coronamur, Ipse fecit vos & non ipsi nos. *Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius.* Oues & ouis, ipsæ oues vna ouis est. Quam amantissimum nostri pastorem habemus? Dimisit nonagintanouem, descendit querere vnā, reportat in humeris suis redemptam sanguine suo. Securus mortuus est pastor pro oue, qui resurgens possidet ouem. Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius. *Luc. 15.* *Intrate portas eius in confessione.* In portis initium est, A confessione incipite, Inde Psalmum in confessione ibi iubilate. Confitemini vos non factos à vobis, laudate eum à quo facti estis. Ab illo sit bonum tuum, à quo recedens fecisti malum tuū. *Intrate in portas eius in confessione.* Intret grex in portas, nō foris remaneat ad lupos. Et quomodo intret? In cōfessioe. Porta, id est, initium, confessio tibi sit. Vnde in alio Psalmo dicitur, *Psal. 146.* Incipite domino in confessione. Quod illic dicit, incipite, hoc appellauit hic portas. *Intrate portas eius in confessione.* Et quid? Cum iam intrauerimus, non confitebimur? Semper confitere, semper habes quod confitearis. Difficile est in hac vita, vt sic homo mutetur, vt nihil inueniatur in eo quod reprehēdatur. Opus est vt tu te reprehendas, ne ille reprehendat qui damnaturus est. Ergo cum intraueris in atria cōfiteri. Quando non erit confessio peccatorum? In illa requie, in illa æqualitate angelorum. Sed videte quid dixerim, Non erit confessio peccatorum. Non dixi, non erit confessio, erit enim confessio laudis. Semper confiteberis illū deum, te creaturam: illum protectorem, te protectum. *Psal. 30.* In illo quodammodo absconditus eris, sicut dictum est, Abscondes eos in abscondito vultus tui. *In atria eius in hymnis confessionum confitemini ei.* In portis confitemini, & in atria cum intraueritis confitemini in hymnis. Hymni laudes sunt. Quando intras te reprehēde, cum intraueris illum lauda. *Psal. 117.* Aperite mihi portas iustitiæ, dicit in alio Psalmo, ingrediens in eas cōfitear domino. Nunquid dixit, cum ingressus fuero iam non confitebor? Etiam ingressus confitebitur. Quæ enim peccata confitebatur dominus noster Iesus Christus quando

ait, Confiteor tibi pater domine cœli & terræ. Illum K laudans confitebatur, non se accusans. *Laudate nomen eius, quoniam suavis est dominus.* Nolite putare quia deficitis in laudando. Laudatio vestra quasi manducatio erit. Quantum laudatis, tantum vires acquiritis, & tantum dulcescit quem laudatis. *Laudate nomē eius quoniam suavis est dominus. In æternum misericordia eius.* Non enim cum te liberauerit desinet esse misericors, Et vt protegat semper in æternam vitam, misericordia eius est. *In æternum ergo misericordia eius.* Et vsque in generationem & generationem veritas eius. Aut omnem generationem accipe quod dictum est in generationem & generationem, aut in duabus generationibus, vnā terrenam, alteram cœlestem. Hæc est generatio vna quæ parit mortales, altera quæ parit æternos. Veritas eius & hic est & ibi. Noli putare quia hic non est veritas eius. Si nō hic esset veritas eius, non diceret in alio Psalmo, Veritas de terra orta est: Nec ipsa veritas diceret, Ecce ego vobiscum sum vsque in consummationem seculi. *Psal. 24. Matth. 27.*

In Psalmum centesimum Enarratio.

PSALMVS iste centesimus quod habet in primo versu, hoc in toto corpore eius querere debemus. *Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine.* Nemo sibi ad impunitatē beneficatur de misericordia dei, quia est iudiciū, Et nemo in melius commutatus exhorreat iudicium dei, quia præcedit misericordia dei. Homines enim quando iudicant aliquādo victi misericordia faciunt contra iustitiā, & videtur in eis esse misericordia, & non esse iudiciū, aliquando vero rigidum volentes tenere iudicium, perdunt misericordiam. Deus autē nec in bonitate misericordiae perdit iudicij seueritatem, nec in iudicando cum seueritate amittit misericordiae bonitatem. *Ecce si temporibus distinguamus hæc duo, misericordiam & iudiciū: forte enim non sine causa ipso ordine posita sunt, vt non diceret iudiciū & misericordiam, sed misericordiam & iudicium.* Si ergo per tempora distinguamus hæc duo, forte inuenimus modo tempus esse misericordiae, futurum autem tempus iudicij. *Quomodo est primo tempus misericordiae? Primo in deo considera, vt & tu quantum ipse tibi donauerit imiteris patrem.* Neque enim arroganter dicimus patrem nostrū nos debere imitari, quando quidem dominus ipse vnicus dei filius ad hoc nos hortatur dicens, Estote sicut pater vester cœlestis, Cum diceret, Diligite inimicos vestros, orate pro eis qui vos persequuntur, vt sitis, inquit, filij patris vestri qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. *Ecce misericordia.* Quādo vides iustos & iniustos eundem solem intueri, eandem lucē capere, eodem fontes bibere, eadem pluuia saginari, nisdem fructibus terra repleri, similiter aërem istum ducere, habere æqualiter bona mundi, noli putare iniustum esse deum qui dat iste æqualiter iustis & iniustis. *Misericordiae tempus est, nondum iudicij.* Nisi enim primo deus per misericordiam parceret, non inueniret quos per iudicium coronaret. Est ergo misericordiae tempus, quando patientia dei ad pœnitentiam adducit peccātes. *Audi Apostolum dicentem vtrunque tempus, & distingue & tu.* Existimas autem, inquit, o homo qui iudicas eos qui faciūt ea & eadem agis, quoniam tu effugies iudicium dei? *Intēdite, Videbat enim se. Sed cui hoc dicit?*

A dicite. Nō enim vni homini dicit, sed generi humano: talia dicebat se committere multa quotidie, & tamen viuere, nihil mali sibi contingere, & putabat aut dormire deū, aut res humanas non attendere, aut amare facta hominum mala, Tollit istam cogitationem de corde, sed bene intelligentibus. Quid ergo ait? Existimas o homo qui iudicas eos qui talia agūt & facis ea, quoniā tu effugies iudicium dei? Et quasi diceret, quare facio tanta mala quotidie, & nihil mali mihi cōtingit? secutus ostendit illi tempus misericordiā. An diuitias benignitatis & patientiā & lōganimittatis eius cōtemnis? Et vere quia hoc contemnebat, sed fecit illum sollicitum, Ignoras, inquit, quoniā benignitas dei ad pōnitētiā te adducit? Ecce tēpus misericordiā. Ne autem hoc ille semper putaret futurū, quomodo secutus eum terruit? Tu autem, iam tēpus iudicij audisti, audi tempus misericordiā. Propter misericordiā & iudicium cātābo tibi domine. Tu autem, inquit, secundum duritiā cordis tui & cor impōnitēs, thesaurizas tibi irā in die irā & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuiq; secundum opera sua. Ecce misericordiā & iudicium cātābo tibi domine. Sed minatus est de iudicio. Nunquid ideo iudiciū dei tantummodo formidādum est, & non amandum? Formidādum malis propter pōnā, amandum bonis propter coronam, Quia ergo terruit malos Apostolus in hoc testimonio quod cōmemorauit, audi vbi spem dat bonis de iudicio, Seipsum ponit, & dicit & ostēdit & ipse in se tēpus misericordiā, quia nisi & ipse inueniret tempus misericordiā, qualē illum inueniret in iudicio? Blasphemus, persecutorem, iniuriosum. Sic enim dicit & cōmendat tempus misericordiā in quo modō sumus. Qui prius fui, inquit, blasphemus & persecutor & iniuriosus, sed misericordiā consecutus sum. Sed forte ipse solus cōsecutus est misericordiā? Audi quomodo nos erigat. Vt in me, inquit, ostenderet Christus Iesus omnem lōganimittatem ad informationem eorum qui credituri sunt illi in vitam aeternam. Quid est, vt in me ostenderet omnē longanimittatē? Vt vnusquisq; peccator & sceleratus videret, quia Paulus accepit veniā, & non de se desperaret. Ecce ostendit se, erexit & alios. Vbi? In tempore misericordiā. Audi in tēpore iudicij quid dicat de bonis, Iterum dicens de se & de aliis, primo misericordiā cōsecutus est. Quare? Quia fuit blasphemus & persecutor & iniuriosus. Venit dominus vt donaret Paulo, non vt redderet. Nam si reddere vellet, quid inueniret quod redderet peccatori, nisi pōnā & suppliciū? Noluī reddere pōnā, sed donauit gratiam. Audi quia ille cui donauit, tenet dominum etiā debitorem. Inuenit eum donatorē tempore misericordiā, tenet debitore tempore iudicij. Quomodo hoc dicit, videte. Ego enim iā imolor dixit, & tēpus resolutionis meā proximum est. Bonum certamen certauī, cursum consummaui, fidem seruaui. Hoc tēpore misericordiā, audi de iudicio, De cetero superest mihi corona iustitiā, quā reddet mihi dominus in illa die iustus iudex. Nō dixit donat, sed reddet. Quādo donabat misericors erat, quādo reddet iudex erit, quia misericordiā & iudiciū cātābo tibi domine. Sed donando delicta fecit se debitorem coronę, ibi misericordiā cōsecutus sum. Misericors ergo dominus primo, hic autē reddet mihi coronā iustitię. Vnde reddet? Quia iustus iudex est. Quare iustus iudex? Quia bonum certamen certauī, cursum consummaui, fidē seruaui. Ideo iustus non potest nisi coronare ista, Inuenit enim ista quā coronaret. Antea vero quid inuenerat,

qui prius fui blasphemus & persecutor? Ista donauit, illa coronauit. Donauit hęc tēpore misericordiā, coronauit illa tempore iudicij, quia misericordiā & iudiciū cātābo tibi domine. Sed nunquid solus Paulus hoc meruit? Hoc enim dixerā quomodo in illo testimonio terruit, sic in isto erexit. Cū dixisset, Reddet mihi in illo die iustus iudex, non solum mihi, inquit, sed omnibus qui diligunt manifestationē & regnum eius. Ergo fratres quoniā habemus tempus misericordiā, non nobis blandiamur, nō nos dimittamus, non dicamus, semper parcat deus, Ecce feci heri, & peperci deus, facio & hodie, & parcat deus: faciā & cras, quia parcat deus. Attēdis ad misericordiā, & non times iudicium. Si vis cantare misericordiā, & iudicium intellige, quia ideo parcat vt corrigaris, nō vt in malignitate pmaneat. Noli tibi thesaurizare irā in die irā & reuelationis iusti iudicij dei, quia tempus misericordiā in alio Psalmo dicitur. Peccatori autem dicit deus, Vt quid tu enarras iustificationes meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu vero odisti disciplinā meam, & abiicisti sermones meos post te. Si videbas furē, currebas cum eo, & cum mōchis portionem tuā ponebas. Sedens aduersus fratrem tuum detrahebas, & aduersus filium matris tuę ponebas scandalū. Hęc fecisti & tacui. Vide tēpus misericordiā. Quid est tacui? Nunquid nō corripui? Sed non iudicauī. Quomodo enim tacet qui quotidie clamat in scripturis, in Euāgelio, in prædicatorib; suis: Tacui a supplicio, nō a verbo. Hęc fecisti & tacui. Et quia tacuit deus, id est, nō vindicauit, quid sibi dixit in corde suo peccator? Audi. Suspiciat; es, inquit, iniquitatē quod ero tibi similis: id est, parū est quia tu malis eras, & me tale putabas. Et cū ostendisset illi tēpus misericordię, terruit de tempore iudicij. Arguā te & statuam te ante faciem tuā. Tu te ponis post te, ego te ponā ante te. Omnis enim qui non vult videre peccata sua, post dorsum se ponit, & aliorū peccata acute attendit, nō per diligentia, sed per inuidentiā, non volēs sanare sed accusare, se autem obliuiscitur. Vnde talibus dominus dicit, Stipulā in oculo fratris tui vides, & trabem in oculo tuo nō consyderas? Quia ergo misericordiā & iudiciū cātatur nobis, & nos facientes misericordiā securi expectemus iudiciū, & simus in corpore ipsius, & nos cātemus eam. Cantat enim hoc Christus, id est, si solū caput cantat, a domino est cāticum hoc, ad nos nō pertinet. Si autem totus Christus, id est, caput & corpus eius, esto in membris eius, adhere illi per fidē & per spem & per charitatē, & in illo cātā, in illo exulta, quia & ipse in te laborat, in te sitit, in te esurit & tribulatur. Ille in te adhuc moritur, & tu in illo iam resurrexisti. Nā si in te nō moreretur, nollet in te sibi parci a persecutore, eū diceret, Saule Saule quid me persequeris? Ergo fratres mei Christus cantat. Sed quomodo nostis? Christū assidue commendaui vobis, & scio quia rudia vobis non sunt, Dominus Christus verbum est dei per quod facta sunt omnia. Hoc verbū vt redimeret nos, caro factum est, & habitauit in nobis, factus est homo deus super omnia, filius dei equalis patri. Ad hoc homo factus est, vt deus homo mediator esset inter homines & deum, & recōciliaret longe positos, & cōiungeret separatos, & reuocaret alienatos, & reduceret peregrinos, ad hoc factus est homo. Factus est ergo caput Ecclesię, habet corpus & mēbra. Quere membra ipsius. Modo gemunt per vniuersum orbem terrarum, tunc latabuntur in fine in corona iustitiā, de qua dicit Paulus, Quā reddet mihi dominus in illo die iustus iudex. Et modo ergo cantemus

Rom. 2.

Ibidem.

1. Tim. 2.

Ibidem.

2. Tim. 4.

1. Tim. 3.

2. Tim. 4.

Rom. 4. 2.

Psal. 49.

Supra psal.

23.

Matth. 7.

Acto. 9.

Ioan. 1.

2. Tim. 4.

G cantemus in spe, omnes in vnum collecti. Christum enim induti Christus sumus cum capite nostro, quia vtrique Abrahamæ semen sumus. Apostolus hoc dicit: Quia dixi Christus sumus. Apostolus ait, ergo Abrahamæ semen estis secundum promissionem hæredes, Abrahamæ semen estis. Videamus si semen Abrahamæ est Christus, In semine tuo benedicentur omnes gentes. Non dixit in seminibus tanquam in multis, sed tanquam in vno, & semini tuo, quod est Christus. Et nobis dicit, Ergo semen Abrahamæ estis. Manifestum est quia ad Christum pertinemus. Et quia membra eius & corpus eius sumus, cum capite nostro vnus homo sumus. Cantemus ergo, misericordiam & iudicium cantabo tibi domine. *Psallam & intelligam in via immaculata quando venies ad me.* Nisi in via immaculata non potes psallere nec intelligere. Si vis intelligere in via immaculata psalle, id est, operare in hilaritate deo tuo. Quæ est via immaculata? Audi sequentia, *Deambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus mee.* Hæc via immaculata ab innocentia cœpit, in ipsa etiam peruenitur. Quid quæris multa verba? Innocens esto, & perfecisti iustitiam. Sed quid est esse innocentem? Duobus enim modis nocet homo quantum in ipso est, aut faciendo miserum, aut deserendo miserum: quia & tu non vis ab alio fieri miser, & non vis desereri ab alio si miser fueris. Qui est ille qui facit miseros? Qui infert violentias vel insidias, rapit res alienas, opprimit pauperes, furatur, coniugia aliena sollicitat, contumeliosus est, & calumniosus est, vult inferre dominus vnde doleant studio malevolentia. Quis est qui deserit miseros? Qui videt inopem aliquo auxilio egentem, & cum habeat quomodo præstet, contemnit, despicit, alienat cor suum. Quod si iam omnino talis esset, vt non opus haberet aliqua misericordia, superbus esset si desereret miserum. Adhuc in tribulatione carnis constitutus est, nesciens quid sibi possit eras accidere, & despicit lachrymas miserorum, nõ est innocens. Sed quis est innocens? Qui cum alijs non nocet, nec sibi nocet. Qui enim & sibi nocet, non est innocens. Ait aliquis, Ecce nõ tuli alicui, nec pressi aliquem, de re mea, de iusto labore meo bene mihi faciam, conuiuium apparatus habere volo, erogare volo quantum me delectat, bibere cum quibus volo, quantum me delectat. Cui aliquid tuli? Quæ pressi? Quis de me questus est? Innocens videtur. Sed si seipsum corrumpit, si templum dei in se euertit, quid expectas, vt in alio faciat misericordiam, & parcat miseris? Qui in seipsum crudelis est, esse in alio misericors potest? Tota ergo iustitia ad vnum verbum innocentia redigitur. Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam, Quando amabat iniquitatem, putabat quod alijs nocebat. Sed vide si alijs nocet: qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Sibi ergo prius nocet qui vult alijs nocere: nec deambulat, quia non est vbi angustias non patitur, Arcta omnis malitia, sola innocentia lata est. Vbi deambulabat: Deambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus mee. Medium domus suæ, aut ipsam Ecclesiam dicit, Christus enim in ea deambulabat, aut cor suum: domus enim nostra interior, cor nostrum est, vt hoc exposuerit quod superius dixit, In innocentia cordis mei. Quæ est innocentia cordis sui? Medium domus suæ. Hanc domum quisquis habet malam, pellitur ab illa foris. Quisquis enim in corde premitur mala conscientia, quomodo quisquis ab stillicidio exit de domo sua, aut a fumo, nõ ibi se patitur habitare: sic qui non habet quietum cor, habitare in corde suo libenter

non potest. Tales foras exeunt à seipsis animi intentione, & de his quæ foris sunt circa corpus delectantur, quiete in nugis, in spectaculis, in luxuriis, in omnibus malis quarunt. Quare foris voluerunt sibi bene esse? Quia non est illis intus bene, vnde gaudeant in conscientia sua. Ideo dominus cum sanasset paralyticum, ait, Tolle grabatum tuum & vade in domum tuam. Faciat illud anima quæ quasi paralyti dissoluta est, in membris bonæ operationis cõstringatur, vt bene operetur. Tolle grabatum suum, regat cor suum: iam eat in domum suam, intret in conscientiam suam, iam latam inueniet vbi deambulet, & psallat & intelligat. *Non proponebam ante oculos meos rem malam.* Quid est, Non proponebam ante oculos meos rem malam? Non diligebam. Solet enim dici quod nostis de homine qui ab aliquo diligitur, Ante oculos illum habet: & ille qui contemnitur sic solet queri, Non me habet ante oculos. Quid ergo est, ante oculos habere? Diligere. Quid est non diligere? Non ibi corde habitare. Dixit ergo, non proponebam ante oculos meos rem malam, nõ diligebam rem malam. Et exponit ipsam rem malam. *Faciens prauaricationes odio habui.* Intendite fratres mei, Si deambuletis cum Christo in medio domus eius, id est, si vel in corde vestro bene requiescitis, vel in ipsa Ecclesia bonum iter carpitis in via immaculata, non eos tantum qui foris sunt debetis odisse prauaricatores, sed & quoscumque intus inuenieritis. Qui sunt prauaricatores? Qui oderunt legem dei, qui audiunt illam & nõ faciunt, prauaricatores dicuntur. Facientes prauaricationem odio habere, repelle illos à te. Sed odire debes prauaricatores, non homines. Vnus homo prauaricator, videte quia duo nomina habet, homo & prauaricator. Hominem deus fecit, prauaricatorem ipse homo se fecit. Ama in illo quod deus fecit, persequere in illo quod ipse sibi fecit. Cum enim persecutus fueris prauaricatorem eius occidis quod homo fecit, & liberatur quod deus fecit. Facientes prauaricationem odio habui. *Non adhaesi mihi cor prauum.* Quid est cor prauum? Cor tortum. Quod est cor tortum? Cor non rectum. Quod est cor non rectum? Vide quod est cor rectum, & ibi inuenis quod est cor non rectum. Rectum cor dicitur hominis, quia omnia quæ vult deus ipse vult. Intendite, Orat aliquis, vt nescio quid non eueniat, orat, & non prohibetur. Petat quantum potest, sed contra voluntatem ipsius euenit aliquid, subiungat se voluntati dei, non resistat voluntati magnæ: quia & ipse dominus sic illud exponit, ostendens infirmitatem nostram in se quando passurus erat, ait, Tristis est anima mea vsque ad mortem. Non enim vere ille timebat mortem, qui in potestate habebat ponendi animam suam, & in potestate habebat iterum sumendi eam. Et Paulus Apostolus miles ipsius, seruus ipsius clamat, Bonum certamen certavi, cursum cõsummaui, fidem seruaui, de cætero reposita est mihi corona iustitie, quam reddet mihi dominus in illo die iustus iudex. Exultat quia moriturus est, & dominus eius & imperator eius tristis est quia moriturus est. Ergo melior seruus quam dominus? Et vbi est quod ait ipse dominus, Sufficit seruo, vt sit sicut dominus eius, sufficit discipulo, vt sit sicut magister eius? Ecce fortior est Paulus ventura morte, & dominus tristis est? Optabam, inquit, dissolui, & esse cum Christo. Gaudet quia dissoluitur, vt sit cõ Christo: & ipse Christus tristis est, cum quo iste futurum se esse letatur? Sed quid erat illa vox, nisi sonus infirmitatis nostræ? Multi adhuc infirmi contristantur futura morte, sed habent

Gala. 3.

Gene. 12.

Psal. 10.

Mat. 11.

L

23. 9. 4. 11

Dan.

M

Mat. 11.

1. 2. 1. 1.

2. 1. 1. 1.

2. 1. 1. 1.

2. 1. 1. 1.

2. 1. 1. 1.

2. 1. 1. 1.

2. 1. 1. 1.

2. 1. 1. 1.

2. 1. 1. 1.

2. 1. 1. 1.

2. 1. 1. 1.

2. 1. 1. 1.

2. 1. 1. 1.

2. 1. 1. 1.

2. 1. 1. 1.

2. 1. 1. 1.

2. 1. 1. 1.

2. 1. 1. 1.

2. 1. 1. 1.

Matth. 26. **A** habeant rectum cor, vitent mortem quantum possunt: sed si nō possunt dicāt quod ipse dominus nō propter se, sed propter nos dixit. Quid enim dixit? Pater si fieri potest transeat à me calix iste. Ecce habes voluntatem humanam expressam: vide iam rectum cor, Verum nō quod ego volo, sed quod tu vis pater. Si ergo cor rectū sequitur deum, prauum cor resistit deo. Aliquid illi cōtingat aduersum, clamat, Deus quid tibi feci? Quid cōmisi? Quid peccaui? Se iustum vult videri, deum iniustum, Quid tam prauum? Prauum est quia tortus est, & tortam regulam portat. Corrige te, & inuenies rectum, à quo te deprauasti. Ille iustus, tu iniustus: & ideo peruersus es, quia hominem iustum dicis, & deū iniustum, Quem hominem iustum dicis: Te ipsum, Quādo enim dicis, quid tibi feci, iustum te putas. Sed respōdeat tibi deus, Verū dicis, mihi nihil fecisti, omnia enim tibi fecisti. Si enim mihi aliquid fecisses, bonū fecisses. Quicquid enim bene fit, mihi fit, quia ex præcepto meo fit. Quicquid autē mali fit, tibi fit, nō mihi fit: quia nō facit malus aliquid nisi sibi, quia hoc non ego iubeo. Tales quando videritis fratres corripite, arguite, corrigite. **B** si non potestis corripere aut corrigere, nolite consentire, vt possitis dicere, Non adhaeruit mihi cor prauum. *Cum declinaret à me malignus non cognoscebam.* Quid est, non cognoscebam? Non approbavam, nō laudavam, non mihi placebat. Cognoscere enim inuenimus in scripturis aliquando dici pro eo quod est placere nobis. Quid enim latet deum fratres? Nunquid nouit iustos, & non nouit iniustos? Quid cogitas quod ille nesciat? Non dico quid facis, sed quid cogitas quod ille nesciat? Nō dico quid cogitas, sed quid cogitaturus es quod ille antē non viderit? Omnia ergo nouit deus: & tamen in fine, id est, in iudicio post misericordiam de quibusdā dicit, In illa die multi venturi sunt & dicent, Domine domine in nomine tuo demonia eiecimus, in nomine tuo virtutes multas fecimus, in nomine tuo manducauimus & bibimus, & dicam illis, Discedite à me operarij iniquitatis non noui vos. Ille non nouit aliquem? Sed quid est, non noui vos? In regula mea non vos agnosco. Noui enim regulam iustitiæ meæ, Nō illi congruitis, declinastis ab illa, distorti estis. Ideo & hic dixit, nō cognoscebam. Cum declinaret à me malignus, non cognoscebam. Quid est, nō cognoscebam? Nūquid forte quia malignus quando obuiā fit iusto in vico angusto dicit sibi quod est scriptum in Sapiētia Salomonis, Grauis est nobis etiā ad videndum, & mutat viam ne videat quem nō vult: Sed quā multi sunt maligni quos videmus, & qui nos vident, & non solum non à nobis declinant, sed currūt ad nos, & aliquādo iniquitates suas per nos impleri cupiunt, plerunque se nobis coniungunt? Plerunque nobis cōtingit. Quomodo ergo declinant? Declinat à te, qui dissimilis est tibi. Quid est declinat à te? Non te sequitur. Quid est, nō te sequitur? Non te imitatur. Ergo cum declinaret à me malignus, id est, cum mihi dissimilis esset malignus, & vias meas nollet imitari, nollet sic viuere malignus quomodo me illi proposui ad imitationē, non cognoscebam. Quid est, non cognoscebam? Non quia nesciebam, sed quia non approbavam. *Detrahentem proximo suo occulte, huic persequer. Ecce persecutor bonus, non hominis, sed peccati.* Superbo oculo & insatiabili corde, huic nō conuescebar. Quid est, non conuescebar? Non cum illo manducabam. Attendat charitas vestra, quia mirum aliquid audituri estis. Si non conuescebatur cum illo, non māducabat: vesci enim, māducare est. Cur ergo primo ipsum

dominum inuenimus māducasse cum superbis, & non **D** cum publicanis illis & peccatoribus? Nam ipsi humiles erant omnes, cognoscebant enim languorem suum, & medicum requirebāt. Cum ipsis superbis Phariseis inuenimus illum manducasse. Nam superbus quidam inuitauerat illum, Ipse est cui displicuit quia mulier peccatrix, quæ erat in ciuitate famosa, accessit ad pedes domini, & ait in corde suo, Hic si esset Propheta, sciret quæ mulier illi accessit ad pedes. Quia talis erat munditia Phariseorū, vt nemo eos iniquus tangeret, Si quis eos immundus vel modice tetigisset exhorrebant, ne quasi immundos eos faceret tactus immundus. At vbi peccatrix illa, quæ erat in ciuitate famosa, accessit flere ad pedes domini, ille cum videret eam dixit in corde suo: Hic si esset Propheta, sciret quæ mulier illi accessit ad pedes. Vnde sciebat quia Christus nesciuit, nisi inde suspicatus est eum nescisse, quia eam non à se repulit: Quia si ipse esset, repelleret à se. Dominus autem nō solum mulierem illam peccatricem nouerat, sed & illius superbi vulnera medicus insanabilia videbat. Ait enim cum audisset cogitantem, vt ostenderet illum superbum, Simon habeo aliquid tibi dicere, Duo debitores erāt cuidam fœneratori, vnus ei debebat quinquaginta denarios, alius quingentos, Cum non haberent vnde redderent, dimisit ambobus. Quis eum plus dilexit? Et ille contra se dixit sententiam, extorquēte sibi confessionem veritate: Credo domine, quia cui plus donauit. Et conuersus ad mulierem dixit Simoni, Vides istam mulierem? Intraui in domum tuam, aquam mihi ad pedes non dedisti, Ista autem lachrymis suis rigauit pedes meos: & cetera quæ nostis. Non opus est in aliis propter quæ ad testimonium adhibuimus diutius immorari. Ille Phariseus superbus erat, conuescebatur cum illo dominus. Quid est ergo quod ait, Superbo oculo & insatiabili corde huic non conuescebar? Quid est, non conuescebar? Non cum illo manducabam. Quomodo nobis proponit hæc, quando ipse non fecit? Ad imitationem suam nos hortatur. Videmus eum conuiuatum esse cum superbis, quomodo nos prohibet ne conuiuemur cum eis? Nos quidem fratres propter correptionem aliquam tenemus nos etiam à fratribus nostris, & non cum eis conuiuamur vt corrigantur. Cum extraneis potius cōuiuamur & cum Paganis, quā cum **F** his qui nobiscum erant & nobis adhaerēt, si viderimus eos male viuere vt erubescant, & corrigantur, sicut dicit Apostolus, Si quis non obaudit verbo nostro, per Epistolam hūc notate, & nolite commisceri cum eo, & non vt inimicum eum existimetis, sed corripite vt fratrem. Facimus hoc plerunque propter medicinā, & tamen cum extraneis multis & cum impiis saepe vescimur. Quid est hoc quod ait, Superbo oculo & insatiabili corde, huic non cōuescebar? Habet epulas suas corpium, habet epulas suas cor superbum. Nam propter cibos ipsos cordis superbi, ideo dixit, insatiabili corde. Cor superbū vnde pascitur? Si superbus est, inuidus est, aliter esse nō potest. Superbia mater inuidentiæ est, non potest nisi generare hanc, & cum illa semper esse. Omnis ergo superbus, inuidus est: & si inuidus est, malis alienis pascitur. Vnde dicit Apostolus, Si mordetis & comeditis inuicem, videte ne ab inuicem consumamini. Videtis ergo comedentes, nolite his conuesci, fugite tale conuiuium. Neque enim se fatiant gaudento de malis alienis, quia insatiabili corde sunt. Caue ne capiaris in epulis eorum laqueo diaboli. Cibis talibus pascebantur Iudei quando crucifixerūt dominum. Sed quia pascebantur

Luc. 7.

1. Cor. 5.

Gala. 5.

G pascabantur tanquam de pœna domini, nam & nos de cruce domini pascimur, quia corpus ipsius manducamus, Dicebant enim cum viderent eum pendentem in cruce insultantes, quia insatiabiles corde erāt, Dicebāt ergo, Si filius dei est, descendat de cruce, alios saluauit, se saluare non potest. Pascēbātur cibo crudelitatis suæ, & ille pascebatur cibo misericordiæ suæ. Pater, inquit, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Illi ergo habebant alias epulas, ille alias. Sed quid dictum sit de mēsa superhorum, audite, Fiat mensa eorum coram ipsis in muscipulā, & in retributionem & in scandalum. Pasi sunt, capti sunt. Quomodo enim aues ad muscipulam, aut pisces ad hamam non pascuntur, sed capiuntur, sic & ipsi. Habent ergo impij epulas suas, habēt & pij epulas suas. Audi epulas piorum, Beati qui esuriunt & sitiūt iustitiam, quoniā ipsi saturabūtur. Si ergo pius pasceatur cibo iustitiæ, & impius superbiæ, non mirum si insatiabilis corde pasceatur cibo iniquitatis. Noli pascei cibo iniquitatis, & non tibi conuescitur superbus oculo, & insatiabilis corde. Et vnde tu pascebaris: Et quid te delectabat, vbi ille tibi non conuescebatur? *Oculi mei ad fideles terræ, inquit, vt considerent hi mecum.* Dominus dicit, Oculi mei super fideles terræ, vt considerent hi mecum: id est, vt mecum sedeant. Quomodo sederent? Sedebitis, inquit, super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israēl. Iudicant fideles terræ, de quibus dicitur, Nescitis quia angelos iudicabimus? Oculi mei super fideles terræ, vt cōsiderent hi mecum. *Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat.* Mihi ait, non sibi. Multi enim ministrant Euangelium, sed sibi ministrāt, quia sua quærunt, nō quæ Iesu Christi. Quid est Christo ministrare? Ea quæ Christi sunt quærere. Equidē quādo mali annunciant Euangelium, alij saluātur, illi puniuntur. Dicitur enim, Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite. Non timeas ergo quando a malis audis Euangelium, Vt illi qui sibi ministrat: id est, qui sua ibi quærunt: Tu Christi accipe. *Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat.* Non habitauit in medio domus meæ faciens superbiam. Reuertere ad domum illam, id est, ad cor. Non habitabit in corde meo faciens superbiam, Nullus talis habitabat in corde meo, resiciebat enim inde. Nemo habitabit in corde meo, nisi mitis & quietus, superbus non illic habitabit. Non enim habitauit in corde iusti iniustus. Sit a te iustus remotus, nescio quot milibus & mansionibus, simul habitatis, si vnum cor habetis. Non habitauit in medio domus meæ faciens superbiam. *Loquens iniqua non direxit in conspectu oculorum meorum.* Hęc est via immaculata, vbi intelligimus quando ad nos veniat dominus. *In matutinis interficiebam omnes peccatores terræ.* Hoc obscurum est, dignamini aduertere, iam finis Psalmi est, In matutinis interficiebam omnes peccatores terræ. Quare? *Vt disperdam de ciuitate domini omnes operantes iniquitatem.* Sunt enim in ciuitate domini operantes iniquitatem, & quasi parciuntur eis modo. Quare? Quia misericordiæ domini tempus est, sed veniet & iudicij, quia sic cœpit Psalmus, Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Iam enumerauit superius, quia illi non adhaeserunt nisi boni. Malis non adhaesit, nec delectabatur epulis iniquitatis eorum qui sibi ministrabant non domino, id est, sua quærebant. Et quasi diceretur illi, & vt quid tales in ciuitate tua tanto tempore tolerasti? Tempus misericordiæ est, ait. Quid est tempus misericordiæ? Adhuc nondum reuelatum est iudicium. Nox est, Apparebit dies, apparebit iudicium. Audi Apostolum, Itaque nolite an-

te tempus quicquam iudicare. Quid est ante tempus? Ante diem. Audi quia ante diem dixerit, Donec veniat dominus, qui & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestet cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuique a deo. Nam modo quandiu nō vides cor meū, & non video cor tuum, nox est. Nescio quid ab homine petisti, nō accepisti, contemni te putas, & forte non contemneris. Cor enim nō vides, & cito blasphemias, in nocte, danda est tibi venia erranti. Diligit te homo nescio quis, & putas quia odit te: aut odit te, & putas quia diligit te. Sed quodlibet sit, nox est, Noli timere, Præsume in Christo, in illo habeto diem. Non est quid mali de illo sentias, quia securi sumus, & certi sumus, quia falli nō potest, amat nos, de nobis autem inuicem nondum tam certi sumus. Deus enim nouit dilectionem nostram inuicem. Nos autem & si diligimus nos inuicē, quis videt qua dispensatione a nobis fiant ista? Quare nemo videt cor? Quia nox est. In ista nocte tentationes abundant, Quasi de ipsa nocte dixit Psalmus, Posuisti tenebras, & facta est nox, in ea pertransibunt omnes bestia syluæ. Catuli leonū rugientes vt rapiant, & quærant a deo escam sibi. In nocte quærunt escam catuli leonum. Qui sunt catuli leonum? Principum & potestatu aëris huius dæmones & angeli diaboli. Quomodo quærunt sibi escam? Quando tentant. Sed quia non accedunt, nisi eis deus dederit potestatem, ideo dicitur, Quærentes a deo escam sibi. Petiit Iob tentandum. Qualem escam? Opulentam, pinguem, iustum dei, cui ipse deus testimonium perhibuit, & ait, Homo sine querela, verus dei cultor fuit. Petiuit illum tentandum, quærens a deo escam sibi, & accepit tentandum, sed non opprimendum, purgandum vero nō euertendum: aut forte nec purgandum, sed probandum. Tamen & qui tentantur aliquando traduntur occulto merito suo in manus tentatoris, quia traditi sunt forte in concupiscentias suas. Nam diabolus nulli nocet, nisi acceperit potestatem a deo. Sed quādo? In nocte. Quid est in nocte? In isto tempore. Cum autem trāserit nox, & venerit dies, mittuntur mali cum illo in ignem æternum, iusti vero in vitam æternam. Nullus illic erit tentator, quia non sunt illic catuli leonum, quia transacta est nox. Ideo dominus discipulis suis ait, Hac nocte postulauit satanas vexare vos sicut triticum, & ego rogavi pro te Petre ne deficiat fides tua. Quid est, vexare sicut triticum? Quomodo ab homine triticum nō manducatur, nisi primo attritum vt panem faciat, sic neminem manducat diabolus, nisi primo per tribulationem euertit, cōterit vt māducat. Tu autem quando tribularis, si maneat granum, non conturberis, nihil tibi cōtingit. Quomodo quando boues triturant, nunquid in solum triticum intrant? Simul mittuntur cum tribula in area. Sed nunquid timendum est tritico? Absit, Non conciditur, nisi palea a tritico spoliatur, superfluit, & veniet ventilatio, & inueniet puram massam. Quem inuenit granum, mittit in horreum suum, & acerrum palea comburet igni inextinguibili. Vnde dixit hoc? Quia diem in spe habemus, Dies nobis in Christo debet esse, Nam quandiu inter tentationes sumus, nox est. In ista nocte parciunt deus peccatoribus, vt non illos tollat. Flagellat illos tentationibus vt corrigantur, tollerat illos in ciuitate sua. Putamus semper tolerabite? Si semper misericors est, non est iudicium? Si autem misericordiam & iudicium cantabo tibi domine, modo parciunt, tunc iudicabit. Sed quando iudicabit? Cum trāserit nox. Ideo dixit, In matutinis interficiebam omnes

Matth. 27.

Luc. 23.

Psal. 69.

Matth. 5.

Matth. 19.

1. Corin. 6.

Philip. 2.

Matth. 23.

1. Cor. 4.

Psal. 101.

L. Epher.

Iob. 1.

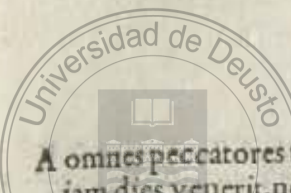
Matth. 23.

Luc. 11.

M

Matth. 3.

omnes

A omnes peccatores terræ. Quid est, in matutinis? Cum iam dies venerit, nocte tranfacta. In matutinis interficiantur omnes peccatores terræ. Quare eis parcat vsque ad matutinum? Quia nox erat. Quid est, nox erat? Quia tempus erat parcendi. Parebat cum corda hominum essent occulta. Vides aliquem male viuere, toleras illum, Nescis enim qualis erit, quia nox est. Vtrum qui hodie male viuit, cras bene viuat: & vtrum qui hodie bene viuit, cras malus sit? Nox est enim, & omnes tolerat deus, quia longanimis est. Tolerat vt conuertantur ad illum peccatores. Sed qui non se correxerint in isto tempore misericordiæ, interficientur. Et quare interficientur? Vt dispergantur de ciuitate domini, de societate Hierusalem, de societate sanctorum, de societate Ecclesiæ. Quando autem interficientur? In matutinis. Quid est, in matutinis? Cum nox tranfacta fuerit. Quare modo parcat? Quia tempus misericordiæ est. Quare non semper parcat? Quia misericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Fratres, nemo sibi bladiatur, Interficiantur omnes operantes iniquitatem. Interficiet eos Christus in matutinis, & disperdet eos de ciuitate sua. Sed modo cum tempus misericordiæ est, audiant eum. Vbiq; clamat per legē, per Prophetas, per Psalmos, per Epistolas, per Euangelia. Videte quia nunc tacet, quia parcat, quia erogat misericordiam, sed caute, quia venturum est iudicium.

Finis Secundæ Quinquagenæ.

SERMO **DIVI AVRELII**
AVGVSTINI, HIPPONENSIS
 EPISCOPI, DE PSALMO CENTESIMO PRIMO TRACTATUS INCIPIT.

Sermo primus de prima parte Psalmi.

CCE vnus pauper orat, & non orat in silentio. Licet ergo audire eum, & videre quis nam sit. Ne forte ille sit, de quo dicit Apostolus, qui propter vos pauper factus est cum diues esset, vt illius paupertate vos ditaremini. Si ergo ipse est, quomodo pauper? Nam quomodo diues, quis non videt? Vnde enim homines sunt diuites? Puto auro, argento, familia, terra, sed omnia per ipsum facta sunt. Quid ergo illo ditius, per quem facta sunt diuitia, illa etiam qua non sunt vera diuitia? Per illum enim & illa diuitia, ingenium, memoria, mores, vita, ipsius corporis sanitas, sensus, confirmatioq; membrorum. Etenim cum hec salua sunt, & pauperes diuites sunt. Per illum & illa maiores diuitia, fides, pietas, iustitia, charitas, castitas, mores boni. Nemo enim & has habet, nisi per eum qui iustificat impium. Ecce quam diues, Quis enim magis diues, qui habet quod vult alio faciente, an qui facit quod vult & alio habente: Puto quia ditior ille, qui fecit quod habes. Quia quod ille habet, tu non habes. Ecce quam diues. In hoc tam diuite vnde agniti sumus hec verba, Cinerem sicut panem manducaui, & potum meum cum fletu miscebam. Vnde ille: Hucine illa tanta diuitia peruenerunt? Multum illud excelsum, multum hoc ab-

iectum, Quid faciemus? Quemadmodum ista ima illis D summis contemperabimus? Nimis abinuicem longe sunt. Nondum agnosco istum pauperem. Alius est fortasse, Sed adhuc quaeramus. Vnde enim nobis non videtur ipse? Mirum si interrogas, & non expauescis diuitias. In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum, Hoc erat in principio apud deum, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Qui ista dixit, cum diceret, diues erat, quanto magis ille de quo dicebat, In principio erat verbum. Et non quaecunque verbum, sed verbum deus, Et non vbiq; que, sed apud deum, Et non vacans, sed omnia per ipsum facta sunt. Cinerem sicut panem manducaui, & potum suum cum fletu commiscuit. Metuendum est ne tantis diuitiis nostra paupertas faciat iniuriam, Quere adhuc tamen ne ipse sit pauper iste, quoniam verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Respice & illa vocem, Ego seruus tuus, & filius ancilla tua. Attende ancillam istam castam, & virginem, & matrem. Ibi enim accepit paupertatem nostram, vbi serui formam indutus est, semetipsum exinanens, ne diuitias eius expauesceres, & ad eum accedere cum tua mendicitate non auderes. Ibi accepit, inquam, formam serui. Ibi nostram indutus est paupertatem. Ibi se pauperauit. Ibi nos ditauit. Iam ergo propinquamus de illo haec intelligere. Veruntamen adhuc temere non est pronuntiandum. Partus virginis est lapis sine manibus de monte praecisus, vbi nullus hominum operatus est, nulla transfusa concupiscentia, sed sola fides accesa, & verbi caro accepta. Deinde processit ex utero. Locuti sunt caeli. Angeli pastoribus nunciauerunt. Stella ad adorandum regem Magos traxit. Symeon impletus spiritu sancto infantem deum in matris manibus agnouit. Accessit aetas, non diuinitati sed carni. Horrent, miranturq; sapientiam dei pueri duodenis, imperiti senes. Aut etiam si periti senes, quid illorum peritia ad verbum dei? Quid illorum peritia ad sapientiam dei? Nonne & periti, nisi illo subueniente, vtique perituri? Crescit adhuc aetate corporis, venit ad fluuium baptizandus. Baptizator deum agnoscit, indignum se soluenda calciamenti corrigie confitetur. Iam inde, caeci illuminantur, Surdis aperitur auditus, Loquuntur muti, Mudantur leprosi, Stringuntur paralytici, Conualescunt languidi, Resurgunt mortui. Iam quidem in verbi illius per quod facta sunt omnia comparatione, diuitiarum agnosco paupertatem, sed quam longe adhuc a cinere & fletu cum potu. Adhuc timeo dicere ipse est, & tamen volo. Sunt enim hic quae me cogant velle, & rursus quaedam quae me cogant timere. Ipse est, & non est. Ipse iam in forma serui est, iam mortalem fragilemque carnem portat, iam moriturus aduenit, & tamen nondum intelligitur in hac egestate. Cinerem sicut panem manducaui, & potum meum cum fletu miscebam. Addat ergo paupertatem paupertati, & transfiguret in se corpus humilitatis nostrae. Sit caput nostrum, simus membra eius, sint duo in carne vna. Iam enim vt primitus pauper esset, formam serui accipiens, dimisit patrem. Qui autem de virgine natus est, dimittat & matrem, & adhaereat uxori suae, & sint duo in carne vna. Ita enim erunt duo & in voce vna, & in illa vna voce iam non mirabimur nostram vocem. Cinerem sicut panem manducaui, & potum meum cum fletu miscebam. Dignatus est enim habere nos membra. Sunt & poenitentes in membris eius. Non enim exclusi & separati sunt ab Ecclesia eius. Nec omnino sibi adiungeret coniugem, nisi illa voce, Agite poenitentiam, appropinquabit

2. Cor. 8.
 Rom. 4.
 Psal. 101.

Ioan. 1.
 Psal. 119.
 Danie. 2.
 Luc. 2.
 Matth. 2.
 Luc. 2.
 Tal. Nonne
 & perituri.
 Marci. 1.
 Matth. 11.
 Ioan. 1.
 F
 Psal. 101.
 Philip. 3.
 Philip. 2.
 Luca. 2.
 Ephe. 5.
 Matth. 4.

Ioan. 7. Eplie. 4. Ioan. 7. Esai. 26. Psal. 60. Esai. 61. Eplie. 5. Psal. 142. 1. Cor. 12. Psal. 13.

G quabit enim regnum cœlorū. Iam ergo audiamus quid oret caput & corpus, sp̄sus & sponsa, Christus & Ecclesia vtrunque vnus. Sed verbū & caro non vtrunque vnum. Pater & verbū vtrunque vnum, Christus & Ecclesia vtrunq; vnus. Vnus quidem vir perfectus in forma plenitudinis sue, donec occurramus omnes in vnitatem fidei, in agnitionē filij dei in virum perfectum, in mensurā ætatis plenitudinis Christi. Sed donec occurramus, agitur hic paupertas nostra, agitur hic adhuc labor & gemitus. Gratias misericordie ipsius. Vnde illi labor, vnde illi gemitus verbo, per quod facta sunt omnia: Si dignatus est habere mortem nostram, nō nobis dabit vitam suam: In magnā spem erexit, cum magna spe gemimus. Gemitus habet tristitiā. Sed est gemitus qui habet & gaudium. Ego puto Saram sterilem letam genuisse, cū pareret, Et nos dicamus, A timore tuo cōcepimus & parturimus spiritū salutis. Audiamus ergo Christum pauperem in nobis, & nobiscum, & propter nos. Titulus enim ipse indicat pauperem. Postremo putate me suspicatum, quis nā sit iste pauper. Orationem audiamus, & personā agnoscamus, nec ubi erres, quādo audieris aliquid quod coaptari capiti illius non possit. Ideo prælocutus sum, vt si quid tale audieris, ex infirmitate corporis aduertas sonare, & vocem membrorum agnoscas in capite. *Oratio inopis, hoc habet titulus, cum aueretur, & in conspectu domini effudit precem suam.* Ipse ille pauper est qui alibi dicit, A finibus terræ ad te clamaui, cum aueretur cor meum. Iste ipse pauper est, quia idem ipse Christus est, qui se apud Prophetam, & sponsam dixit, & sponsam. Sicut sponso alligauit mihi mitram, & sicut sponsam induit me ornamento. Se dixit sponsum, se dixit sponsam. Vnde hoc, nisi quia sponsum propter caput, sponsam propter corpus: Vox ergo vna, quia caro vna. Audiamus, & potius in his vocibus nos quoque agnoscamus. Et si nos extra esse viderimus, ibi esse laboremus.

I Xaudi domine orationem meam, & clamor meus ad te perueniat. hoc est, exaudi domine orationem meam, quod est, clamor meus ad te perueniat. In geminatione affectus petentis est. Ne auertas faciem tuā à me. Quādo deus à filio facie auertit: Quando pater à Christo? Sed propter membrorum paupertatem, ne auertas faciem tuam à me. *In quacunque die tribulor inclina aurem tuam ad me.* Tribulor enim deorsum tu autem es sursum. Si enim me extollo, longe sis: si me humilio, inclinas aurem tuam ad me. Sed quid est, in quacunque die tribulor? Nunc enim non tribulatur? Aut ista diceret, nisi tribularetur? Sufficeret ergo, Inclina aurem tuam ad me quoniam tribulor. In quacunque die tribulor inclina aurem tuam ad me. Tanquam vnitatis corporis, si patitur vnum membrum, cōpatiuntur omnia membra. Tribularis tu hodie, ego tribulor: tribulatur alius crastino, ego tribulor. Post istam generationem alij posterij, qui succedunt posteris tribulatur, ego tribulor vsque in finem seculi. Quicunque in meo corpore tribulantur, ego tribulor. In quacunque ergo die tribulor inclina aurem tuam ad me. *In quacunque die inuocauero te, cito exaudi me.* Hoc idem est. Iam nunc inuoco, sed in quacunque die inuocauero te, cito exaudi me. Oravit Petrus, oravit Paulus, orauerunt & ceteri Apostoli, orauerunt fideles temporibus illis, orauerunt fideles consequentibus temporibus,

bus, orauerunt fideles martyrum temporibus, orant fideles nostris temporibus, orabunt fideles posterorum temporibus. In quacunque die inuocauero te, cito exaudi me. Cito exaudi, iam enim hoc rogo quod dare vis, Non terrena quasi terrenus, sed ex prima captiuitate iam redemptus regnum cœlorū desydero. Cito exaudi me, non enim nisi tali desyderio dixisti, Adhuc te loquente dicam, ecce assum. In quacunque die inuocauero te, cito exaudi me. Vnde inuocas? De qua tribulatione? De qua egestate? O pauper ante ianuam diuitis dei, quo desyderio medicas? Qua inopia requiris? Qua egestate pulsas vt aperiatur tibi? Dic, audiamus istam ipsam egestatem, in illa & nos ipsos inueniamus, & tecum rogemus: audi & agnosce si potes, *Quia defecerunt sicut fumus dies mei.* O dies, si dies: vbi enim dies auditur, lux intelligitur. Sed defecerunt sicut fumus dies mei. Dies mei, tempora mea. Vnde sicut fumus, nisi propter elationem superbie? Tales dies dignus fuit accipere superbus Adam, vnde carnem Christus accepit. Ergo in Adam Christus, & Adam in Christo. Liberavit profecto & à diebus fumi, qui dignatus est habere vocē dierum fumi. Quia defecerūt sicut fumus dies mei. Videte fumum superbie similem, ascendētem, tumescētem, vanelescentem: merito ergo deficientē, non vtique permanentem. Quia defecerunt sicut fumus dies mei. *Et ossa mea sicut in fritorio confixa sunt.* Et ipsa ossa mea, & ipsa fortitudo mea nō sine tribulatione, non sine vllione. Ossa corporis Christi, fortitudo corporis Christi, vbi maior quā in sanctis Apostolis? Et tamen vide ossa frigi. Quis scandalizatur, & ego non vr̄or? Fortes sunt fideles boni, intellectores & prædicatores verbi, viuētes vt loquuntur, loquentes vt audiūt. Fortes plānē sunt, sed omnes qui scandala patiuntur, fritorium ipsorum sunt. Est enim ibi charitas & magis in ossibus. Interiora sunt ossa omnibus carnibus & portāt omnes carnes. Verum si quisquam patitur aliquod scādalum & in anima periclitetur, tantum os frigitur, quantum amat. Desit amor, nemo frigitur: assit charitas & si membrum compatitur, patiente vno membro, quomodo friguntur qui portant vniuersa membra? Ossa mea sicut in fritorio confixa sunt. *Percussum est sicut fœnum & aruit cor meum.* Respice ad Adam, vnde genus humanum. Vnde enim nisi ab illo propagata miseria est? Vnde enim nisi ab illo hæreditaria ista paupertas? Dicit ergo cum spe iam in corpore Christi positus, ille aliquando in suo corpore desperatus, Percussum est sicut fœnum & aruit cor meum: merito, quia omnis caro fœnum. Sed tamen vnde tibi hoc contingit? *Quoniam oblitus sum mādus, ore panem meum.* Dederat enim deus panem præcepti. Nam panis animæ quid nisi verbum dei? Suggestente serpente, prauaricante muliere, tetigit vitium, oblitus est præceptum. Merito percussum est sicut fœnum, & aruit cor eius, quoniam oblitus est māducare panem suum. Oblitus manducare panem, bibit venenum: Percussum est cor eius, & aruit sicut fœnum. Ipse est ille percussus in Esaiā, de quo dicitur, & cui dicitur, Non in æternum tempus irascar vobis: spiritus enim à me procedit, & omnem flatum ego feci propter peccatum modicum quid cōtristauit illum, & percussit illum, & auerti faciem meam ab illo: merito hic, Ne auertas faciem tuā à me, hoc est, à percussio, de quo dixisti, Percussit illum: de quo dixisti, Vias eius vidi, & sanauit eum. Percussum est sicut fœnum, & aruit cor meū, quia oblitus sum manducare panem meum. Modo manduca. Oblitus erat, sed venit & ipse panis, in cuius corpore tibi

Esai. 11. 1. Cor. 12. 7. q. 1. cap. Aduers. 1. 4. He. Aug. 1. Cor. 12. Esai. 47. Esai. 47.

Are tibi licet recordari vocem oblivionis tuæ, & clama-
 re ex paupertate vt sumas diuitias. Modo manduca: in
 eius enim corpore es, qui ait, Ego sum panis viuus qui
 de cælo descendi. Oblitis eras m'educare panē tuum:
 sed in illo crucifixo, commemorabuntur & cōuertentur
 ad dominum vniuersæ fines terræ. Post oblivionem
 veniat commemoratio, manducetur panis de cælo vt
 vinatur, non manna, sicut illi manducauerunt & mor-
 tui sunt: panis de quo dicitur, Beati qui esuriūt & sitiūt
 iustitiam. *A voce gemitus mei adhæserunt ossa mea carni meæ.*
 A voce quam intelligo, à voce quam noui probabili-
 ter, à voce gemitus mei, non à voce gemitus illorum
 quibus compatiar. Multi enim gemunt, gemo & ego,
 & hoc gemo, quia male gemunt. Amisit nummum, ge-
 mit: amisit fidem, non gemit. Ego appendo nummum
 & fidem, & inuenio maiorem gemitū de mala gemen-
 te, aut non gemente. Facit fraudem & gaudet. Quo lu-
 cro? Quo damno? Acquisiuit pecuniam, perdidit iusti-
 tiam, Gemit hinc qui gemere nouit. Qui capiti propin-
 quat, qui recte hæret corpori Christi, gemit inde. Car-
 nales autem non inde gemunt, & gemendos se faciūt,
 quia non inde gemunt: Nec eos possumus, vel non ge-
 mētes, vel nō gemētes contemnere: volumus enim
 eos corrigere, volumus emendare, volumus reparare,
 & quando non possumus gemimus, & cum gemimus
 non ab ipsis separamur. A voce enim gemitus mei ad-
 hæserunt ossa mea carni meæ. Adhæserunt fortes inua-
 lidis, adhæserunt firmi infirmis. Vnde adhæserunt? A
 voce gemitus mei, nō à voce gemitus illorum. Qua le-
 ge adhæserunt, nisi qua dictum est, Debemus enim nos
 firmi infirmitatem infirmorum portare? Adhæserunt
 ossa mea carni meæ. *Similis factus sum pellicano qui habitat
 in solitudine, factus sum sicut nycticorax qui habitat in parietinis.
 Vigilauit & factus sum sicut passer singularis in tecto.* Ecce tres
 aues, & tria loca, quid sibi velint donet dominus vt di-
 camus, & vt audiatis vtiliter quod dicitur salubriter.
 Quid sibi volunt tres aues, & tria loca? Quæ tres aues?
 Pellicanus, nycticorax, & passer: & tria loca, solitudo,
 parietina, & tectum. Pellicanus in solitudine, nycticorax
 in parietinis, passer in tecto. Primo quid sit pellica-
 nus dicendum. In ea quippe regione nascitur, vt no-
 bis ignota hæc avis sit. Nascitur in solitudinibus, maxi-
 me Nili fluminis in Aegypto. Quælibet hæc avis sit,
 quod de illa Psalmus dicere voluit hoc intueamur. Ha-
 bitat, inquit, in solitudine. Quid quæris formam eius,
 membra eius, mores eius, vocem eius? Quantū tibi Psal-
 mus dicit, avis est in solitudine habitans. Nycticorax,
 avis est amans noctem. Parietina dicuntur, quas vulgo
 dicimus ruinas, vbi parietes stant sine tecto, sine habi-
 tationibus, ibi habitat nycticorax. Iam vero passer & tectū
 quid sit nostis. Inuenio ergo aliquem de corpore Chri-
 sti, prædicatorem verbi, compatiētem infirmis, quæ-
 rentem lucra Christi, reminiscētem domini sui vètu-
 ri, ne dicat, Serue nequā & piger, dare debueras pecu-
 niam meā nummulariis. Ex huius dispensatoris officio
 videamus hæc tria, Venerit inter aliquos vbi Christia-
 ni nō sunt, pellicanus est in solitudine. Venerit ad eos
 qui fuerunt & ceciderunt, nycticorax est in parietinis.
 Non enim deserit tenebras eorum qui habitant in no-
 cte, & ipsos lucrati vult. Veniet ad eos qui Christiani
 sunt quidem habitantes in domo, non quasi qui non
 crediderint, aut quod crediderint dimiserūt, sed in eo
 quod credunt tepide ambulantes, clamat ad eos passer.
 Non in solitudine, quia Christiani sunt: nec in parietini-
 nis, quia non ceciderunt: sed tamen in tecto sunt: sub

tecto potius, quia sub carne sunt. Ille super carnem cla-
 mat passer qui præcepta dei nō tacet, nec fit carnalis vt
 subiiciatur tecto. Qui enim in tecto est, non descendat
 tollere aliquid de domo: & quod in aure auditis, præ-
 dicare super tecta. Iste tres aues & tria loca: & vnus ho-
 mo potest habere personā trium auium, & tres homi-
 nes possunt habere personā trium auium: & tria genera
 locorum, tria genera sunt hominum: tamen solitudo,
 parietina, & tectum, non nisi tria genera sunt hominū.
 Sed quid de his plurimum? Ipsum dominū videamus,
 ne forte ipse sit: & melius ipse agnoscat, & pellicanus
 in solitudine, & nycticorax in parietinis, & passer sin-
 gularis in tecto. Dicat nobis pauper iste caput nostrū,
 pauper voluntate, loquatur pauperibus in necessitate.
 Quid enim dicitur, vel etiam legitur de hac aue, id est,
 pellicano, non taceamus: non aliquid affirmātes teme-
 re, sed tamen non tacentes, quod qui scripserunt & le-
 gi & dici voluerunt. Vos sic audite, vt si verum est cō-
 gruatur, si falsum est non teneatur. Dicuntur hæc aues tan-
 quam colaphis rostrorū occidere paruulos filios suos,
 eosdēq; in nido occisos à se lugere per tridnū. Postre-
 mo dicūt matrē seipsam grauiter vulnerare, & sangui-
 nem suum super filios fundere, quo illi superflui reui-
 uiscunt. Fortasse hoc verum, fortasse falsum sit: tamē si
 verum est quemadmodum illi cōgruat qui nos viuifi-
 cavit sanguine suo, videte. Congruit illi quod matris
 caro viuificat sanguine suo filios suos, satis congruit.
 Nam & ipse Gallinā se dicit super pullos suos, Hierusa-
 lem Hierusalē quotiēs volui cōgregare filios tuos, tan-
 quā gallina pullos suos sub alas suas, & noluisti. Habet
 enim paternā authoritatem, habet maternū affectum,
 sicut & Paulus & pater est & mater est, nō per seipsum,
 sed per Euangeliū: Pater vbi dicit, Et si habeatis multos
 Pædagogos in Christo, sed nō multos patres: in Chri-
 sto enim Iesu per Euāgelium ego vos genui: Mater au-
 tē vbi ait, Filioli mei quos iterū parturio, donec Chri-
 stus formetur in vobis. Habet ergo hæc avis, si vere ita
 est, magnam similitudinē carnis Christi, cuius sangui-
 ne viuificati sumus. Sed quomodo congruat Christo,
 quod ipsa occidit filios suos? an & illi non congruit,
 Ego occidam, & ego viuificabo: ego percutiam, & ego
 sanabo? An vero Saulus persecutor moreretur, nisi de
 cælo percuteretur? Aut prædicator excitaretur, nisi il-
 lius sanguine viuificaretur? Sed hoc viderint qui scri-
 pserunt, nō in incerto intellectum nostrum cōstitue-
 re nos debemus. Hæc autē potius in solitudine cognosca-
 mus: hoc enim inde Psalmus voluit ponere, pellicanus
 in solitudine. Puto enim ego hic intelligi Christū na-
 tum de virgine. Solus enim sic, ideo solitudo. In solitu-
 dine natus est, quia solus ita natus. Post natiuitatē ven-
 tum est ad passionē. A quibus crucifigebatur? Nunquid
 à stantibus? Nunquid à lugētibus? Ergo tanquā in no-
 cte ignorantia ipsorum, & tanquā in parietinis ruinis
 ipsorum. Ecce nycticorax & in parietinis amat & no-
 ctem: nam nisi amaret, vnde diceret, Pater ignosce illis,
 quia nesciunt quid faciūt? Deinde natus in solitudine,
 quia solus ita natus: passus in tenebris ludæorum tan-
 quam in nocte, in præuaricatione tanquā in ruinis.
 Quid postea? Vigilauit: ergo dormieras in parietinis, &
 dixeras, Ego dormiui. Quid est, ego dormiui? Quia
 volui dormiui, noctem amādo dormiui: sed ibi sequi-
 tur, Exurrexi, quia hic vigilauit. Sed posteaquam vigila-
 uit quid egit? Ascendit in cælum, factus est sicut passer
 volando, id est, ascendendo singularis in tecto, id est,
 in cælo. Ergo pellicanus nascēdo, nycticorax morien-
 do, pas-

Matth. 4.

Matth. 23.

1. Cor. 4.

Gala. 4.

Deute. 32.

Alo. 9.

Luc. 2.

Luc. 23.

Psal. 3.

Marci. 16.

Gdo, passer resurgendo. Ibi in solitudine velut solus, hic in parietinis velut ab eis occisus, qui stare non potuerunt in edificio: hic vero iam vigilans & volas singularis in tecto, ibi interpellat pro nobis, Caput enim nostrum passer est, corpus illius turtur. Etenim passer inuenit sibi domū. Quam domū: In cælo est, interpellat pro nobis. Et turtur nidum sibi. Ecce Ecclesia dei nidū de ligno crucis ipsius vbi ponat pullos suos, paruulos suos. Vigilans & factus sum sicut passer singularis in tecto. *Tota die exprobrabant mihi inimici mei, & qui laudabāt me, aduersum me iurabant.* Ore laudabant, corde insidias preparabāt: audi laudem ipsorū, Magister, scimus quia viam dei in veritate doces, & personam non accipis: licet tributū dare Cæsari: Quem laudas, supplātas. Quare, nisi quia qui laudabant me, aduersum me iurabant? Vnde autē hoc opprobriū, nisi quia veni facere membra mea peccatores, vt agendo pœnitentiā sint in corpore meo? Inde totum opprobrium, inde persecutio, Quare magister vester cum peccatoribus & publicanis manducat? Non est opus sanis medicus, sed agrotantibus. Vtinam vos agrotare nossetis vt medicum quæreretis, non occideretis, & per superbam demētiam falsa sanitate periretis. Mihi autem vnde tota die exprobrabāt inimici mei? Vnde qui laudabāt me, aduersum me iurabant? *Quoniam cinerem sicut panem manducaui, & potum meum cum fletu miscebam.* Quia hæc genera hominum habere in suis membris sananda voluit & liberanda, inde opprobrium. Hodieq; Paganorum opprobrium, quale in nos est? Quid putatis fratres, quid eos putatis dicere nobis? Vos corrumpitis disciplinam, moresq; generis humani peruertitis. Quid inueheris? Dic quem obrem? Quid fecimus? Dando, inquit, hominibus pœnitentiæ locum, promittendo impunitatem omnium delictorum: ideo homines mala faciunt securi, quod eis cum conuersi fuerint, omnia dimittūtur. Hinc ergo opprobrium, quoniam cinerem sicut panē manducaui, & potum meum cum fletu miscebam. O qui insultas, inuito te ad istum panem. Non enim audes te dicere non esse peccatorem, Discute conscientiam tuam, ascende tribunal mentis tuæ, noli tibi parcere, examina te: loquatur tibi medulla cordis, vide vtrū audeas innocentiam profiteri. Hic planē si se respexerit conturbabitur, si se non palpauerit confitebitur. Et quid agis miser, si non erit portus impunitatis? Si sola fuit peccandi licentia, & nulla peccatorum est indulgētia, vbi eris? Quō ibis? Certe & pro te factum est, vt pauper iste cinerem sicut panem manducaret, & potum suum cum fletu misceret. Nō te iam delectat tale conuiuium? Sed tamen, inquit, augent homines peccata spe veniæ, imō augerent peccata desperatione veniæ. Nonne attendis quam licentiosa crudelitate viuāt gladiatores? Vnde hoc, nisi iam tanquam ad ferrum & victimam destinati, explere volunt libidinem antequam fundāt sanguinem? Nonne hoc & tu tibi diceres, lā peccator sum, iam iniquus, iam damnandus, nulla veniæ spes est. Cur iam non faciam quicquid liber, & si non licet? Cur non impleam quantum possum quæcunque desydero, si post hæc nō restant nisi sola tormenta? Nonne hoc tibi diceres, & desperatione ipsa peior fieres? Potius ergo te corrigit, qui indulgentiam promittit, & dicit, Redite prauaricatores ad cor. Nolo mortem impij, tātum vt reuertatur & viuat. Hoc proculdubio portu proposito, deponis vela iniquitatis, conuertis proram, velificas ad iustitiā, & speras vitam, non negligis medicinam. Nec in hoc tibi displiceat deus, tanquā per istam indulgentiæ pro-

missionem securos fecerit peccatores. Etenim ne desperatione homines peius viuerēt, promisit indulgentiæ portum. Rursum ne de spe veniæ peius viuerent, fecit diem mortis incertum, prouidentissime vtrunq; cōstituens, & reuertentes quō recipiantur, & differentes vnde terreatur. Manduca cinerem velut panē, & potum tuum cum fletu misce: per hoc conuiuium venies ad mensam dei. Noli desperare, promissa est indulgentia tibi. Deo gratias, inquit, quia promissa est, teneo promissum dei. Ergo iam bene viue. Cras, inquit, bene viuum. Indulgentiā tibi deus promisit, crastinum diem tibi nemo promisit, Si male vixisti, bene viue iā hodie. Stulte, hac nocte auferetur a te anima tua. Nō dico quæ preparasti cuius erunt, sed secundum quod vixisti, vbi eris? Corrige ergo te vt possis in corpore Christi habere vocē istam, quam, nisi fallor, libenter agnoscis: Quoniam cinerem sicut panem manducaui, & potū meum cum fletu miscebam. *As facie ira & indignationis tuæ, quoniam leuasti, elisisti me.* Ipsa est illa ira tua domine in Adā, ira cum qua omnes nati sumus, cui nascendo coheremus, ira de propagine iniquitatis, ira de massa peccati. *Secundum quam dicit Apostolus, Fuimus & nos alii* quando natura filij iræ, sicut & ceteri. *Deinde dicit dominus, Ira dei manet super eum, quia non credidit in vniuentum filium dei.* Non enim ait, Ira dei veniet super eum: sed, manet super eum: quia non tollitur in quantum natus est. Quare ergo? Et quid sibi vult vox ista, quoniam leuasti, elisisti me? Non enim ait, Quoniam leuasti & elisisti me: sed, quoniam leuasti, elisisti me. Ideo elisisti, quia leuasti. Vnde hoc? Homo in honore positus, factus est ad imaginem dei. Leuatus in hunc honorem, erectus a puluere, erectus a terra, accepit animā rationalem, præpositus est rationis ipsius viuacitate omnibus bestis, pecoribus, volatilibus, piscibus. Quid enim horum habet intelligentiæ rationem? Quia nullum horum factum est ad imaginem dei. Quomodo nullum horum habet hunc honorem, sic nullum horum habet hanc miseriam. Quid enim pecus plangit de peccato? Quæ auis timet gehennam ignis æterni? Quia nulla ei participatio beatæ vitæ, nulli stimuli miseriarum. Homo autem quia factus est, qui sit in beatæ ita si bene vixerit, ideo erit in misera vita, quia male vixit: ergo quia leuasti, elisisti me: ideo sequitur me pœna, quia dedisti mihi liberum arbitrium. Si enim non dedisses liberum arbitrium, & per hanc rationem pecoribus me non faceres meliorem, non me sequeretur damnatio iusta peccantem: ergo per arbitrium liberum leuasti me, & per iustitiæ iudicium elisisti me. *Dies mei sicut vmbra declinauerunt.* Potuerunt enim esse dies tui non declinantes, si tu a die vero non declinasses. Declinasti, & accepisti dies declinantes. Quid mirum si dies tui facti sunt similes tui? Ipsi sunt enim dies declinantes quia deuisti, qui sunt dies fumi, quia tenuisti: supra enim dixerat, Defecerunt sicut fumus dies mei: & nunc dicit, Dies mei sicut vmbra declinauerunt. In hac vmbra agnoscedus est dies, in hac vmbra videnda est lux, ne postea sera & infructuosa pœnitentia dicatur, Quid nobis profuit superbia, & diuitiarum iactantia quod contulit nobis? Transierunt omnia tanquam vmbra: modò dicit, Transibunt omnia tanquam vmbra, & tu non transeas tanquam vmbra. Dies mei sicut vmbra declinauerūt. *Et ego velut fœnum arui.* Quia & supra dixerat, Percussum est sicut fœnum, & aruit cor meum, sed reuirefect fœnum irrigatum sanguine saluatoris. Ergo sicut fœnum arui ego homo post illam prauaricationem,

Rom. 8.

Psal. 33.

Matth. 22.

Matth. 9.

Esa. 46.
Ezech. 18.
33.

Luce.

Ephe.

Luc.

Gen.

Sept.

A cationem, hoc ego iusto iudicio tuo. Tu autem quid? Tu vero domine in aeternum permanes. Mei dies sicut umbra declinauerunt, & tu in aeternum permanes. Temporalium saluet aeternus. Non enim quia ego cecidi, & tu sequisti viges ad me liberandum, qui viguisti ad me humiliandum. Tu vero domine in aeternum permanes.

Et memoriale tuum in generatione & generationem. Memoriale tuum, quia non obliuisceris in generationem: non vnam, sed generationem & generationem. Promissionem quippe habemus vitae praesentis & futurae. Tu exurgens miseraberis Sion, quoniam venit tempus ut miseraris eius.

Quod tempus? Cum autem venit plenitudo temporis, misit deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege. Et ubi Sion? Ut eos qui sub lege erant redimeret.

Primitus enim Iudaei, inde autem Apostoli, inde illi plus quam quingenti fratres, inde illa deinceps multitudo, cui erat anima vna & cor vnum in deum. Ergo tu exurgens miseraberis Sion, quoniam venit tempus ut miseraris eius, quoniam venit tempus. Quod tempus? Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.

Quis hoc dicit? Seruus dei Paulus aedificator, qui dicebat, Dei aedificium aetis: qui dicebat, Sicut sapiens architectus fundamentum posui, & fundamentum aliud nemo potest ponere, praeter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Ergo & hic quid dicit? Quoniam beneplacitum habuerunt serui tui in lapides eius. In lapides cuius? In lapides Sion. Sed sunt ibi & non lapides: Cuius non lapides? Ergo quid sequitur? Et pulueris eius miserabuntur.

Agnoscamus lapides in Sion, agnoscamus puluerem in Sion. Non enim dicit, lapidum eius miserabuntur: sed quid ait. Quoniam beneplacitum habuerunt serui tui in lapides eius, & pulueris eius miserabuntur. Beneplacitum habuerunt in lapides eius, pulueris autem miserabuntur. Intellego lapides Sion omnes Prophetas, ibi praemissa est vox praedicationis, inde assumptum est euangelicum officium, per illud praconium cognitus est Christus. Ergo serui tui beneplacitum habuerunt in lapides Sion. Sed illi prauaricatores recedentes a domino, malisq; factis suis offendentes creatorem, in terram vnde sumpti sunt redierunt, puluis facti sunt, impij facti sunt: de quibus dicitur, Non sic impij non sic, sed tanquam puluis quem proiicit ventus a facie terrae. Sed expecta dominum, sustine dominum, patiens esto dominum, non irruat ventus, & auferat hunc puluerem a facie terrae. Veniant veniant serui tui, agnoscant in lapidibus eloquia tua, miserentur pulueris Sion, formetur homo ad imaginem tuam, dicat puluis ne pereat, memento quia puluis sumus. [Dum enim sacerdotes & Prophetae peccatores adhortantur,] pulueris eius miserabuntur. Hoc de Sion. Nunquid non erat puluis qui dominum crucifixit? Quod peius est, puluis de parietinis ruinarum. Puluis erat prorsus: veruntamen non frustra de pulvere dictum erat. Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. De illo puluere venit paries tot milium credentium, & precia reru suarum ad pedes Apostoloru ponentium. Ergo extitit de illo puluere humanitas, & formata, & formosa. Quis enim de gentibus sic? Quam paucos miramur hoc fecisse ad illorum tot milia: Subito primo tria milia, postea quinque milia: omnes in vnitatem viuentes, omnes venditarum reru suarum precia ad pedes Apostolorum ponentes, ut distribueretur vnicuique prout cuique opus erat, quibus erat anima vna, & cor vnum in deum. Quis hoc fecit etiam de isto puluere, nisi qui & ipsum Adam fecit ex puluere? Hoc ergo de Sion, sed non tantum in Sion. Quid

igitur sequitur? *Et timebunt gentes nomen tuum domine, & omnes reges terrae gloriam tuam.* Iam quoniam miseratus est Sion, iam quoniam serui tui beneplacitum habuerunt in lapides eius cognoscendo fundamentum Apostolorum & Prophetarum, iam quoniam miserti sunt pulueris eius, ut formaretur vel potius reformaretur homo viuus ex puluere, hinc praedictio creuit in gentibus. Timeant nomen tuum gentes, & omnes reges terrae gloriam tuam. Veniat & alius paries de gentibus, agnoscat lapis angularis: ibi haeant duo de diuerso venientes, sed iam non aduersa sentientes. *Quoniam aedificauit dominus Sion.* Hoc agitur nunc, Eia lapides vni in structuram currite, non in ruinam: Aedificatur Sion, caute parietinas: aedificatur turris, caute diluuium: aedificatur arca, obseruate diluuium. Hoc agitur nunc, quoniam aedificauit dominus Sion. Sed aedificata Sion, nunc quid fiet? *Et videbitur, inquit, in gloria sua.* Ut aedificaret Sion, & ut esset fundamentum in Sion, visus est a Sion, sed non in gloria sua. Vidimus eum, & non habebat speciem neque decorem. At vero cum venerit iudicare cum angelis suis, quando congregabuntur ante eum omnes gentes, quando oues ad dexteram, haedi ad sinistra separabuntur, nonne tunc videbunt in quem pupugerunt? Et confundentur sero, qui prima poenitentia & salubri confundi noluerunt. Aedificabit dominus Sion, & videbitur in gloria sua, qui in illa primo visus est in infirmitate sua. *Et respexit in orationem humilium, & non despexit deprecationem eorum.* In aedificatione Sion hoc agitur modo, aedificantes Sion orant & gemunt. Ille vnus pauper, quot pauperes multi, quia milia in tot gentibus: vnus, quia vnitas pacis Ecclesiae. Ipse vnus, ipse multi. Vnus propter charitatem, multi propter latitudinem. Ergo nunc oratur, nunc curritur. Nunc si quis aliquid aliter erat, & aliter se habebat, madducet cinerem sicut panem, & potu suum cum fletu commisceat. Nunc tempus est cum aedificatur Sion, nunc intrant lapides in structuram. Perfecto aedificio & dedicata domo quid curris sero quaesturus: inaniter petiturus, frustra pulsaturus, foris remansurus cum quinque virginibus fatuis? Nunc ergo curre, Respexit enim in orationem humilium, & non despexit precem eorum. *Scribantur haec in generationem alteram.* Quando haec scribebantur, haec non ita proderant eis inter quos scribebantur. Scribebantur enim ad prophetandum nouu testamentum, inter homines qui viuebant ex veteri testamento. Sed & illud vetus testamētum deus dederat, & in illa terra promissionis populum suum collocauerat. Sed quoniam memoriale tuum in generatione & generationem, non iniquorum est, sed iustorum. In vna generatione pertinet ad vetus testamentum: in alia autem generatione pertinet ad nouum testamentu. Et quia hoc quod prophatum est, nouum testamentu pronunciat haec, Scribantur haec, inquit, in generatione alteram, & populus qui creabitur laudabit dominu: Non populus qui creatus est, sed populus qui creabitur. Quid euidentius fratres mei, quam hic praedicta est illa creatura, de qua dicit Apostolus, Si qua igitur in Christo noua creatura: Vetera transferunt, ecce facta sunt omnia noua, omnia autem ex deo. Quid est, omnia autem ex deo? Et vetera & noua, quia memoriale tuum in generatione & generatione. *Et populus qui creabitur laudabit dominum. Quoniam prospexit de alto sancto suo.* Prospexit ex alto, ut veniret ad humiles: & ex alto factus est humilis, ut exaltaret humiles.

Concio secunda, de secunda parte Psalmi.

I Hesternis

Tomus octauus.

G Hesterno die audiimus cuiusdam pauperis gemitum in oratione, eumque esse cognouimus, qui propter nos pauper factus est cum diues esset, vt illius paupertate nos ditaremur, eiq; membra coherentia & per suum caput loquetia vidimus. Vidimus enim ibi & nos ipsos, si tamen per eius gratiam aliquid & nos. Finita autem iam erant verba gemituum, & ceperant consolationum. Sed ea finiri hesterno die tractando minime potuerunt: in iis quae restant, audiamus hodie non iam gementem pauperem, sed gaudentem. Ideo gaudentem, quia sperantem: ideo sperantem, quia non de se praesumentem. Praenunciavit felicitatem rerum humanarum in scripturis dei, & adiecit, Scribantur haec in generationem alteram, & populus qui creabitur laudabit dominum: Quoniam prospexit ex alto sancto suo. Hucusque sermo hesternus perductus est: videte quae sequantur, *Dominus de caelo in terram prospexit, vt audiret gemitum compeditorum, vt soluat filios mortificatorum.*

Psal. 78. Inuenimus in alio psalmo dictum, Intret in conspectum tuum gemitus compeditorum: & in eo loco dictum, vbi vox martyrum intelligebatur. Vnde martyres compediti? Nonne catenati potius quam compediti? **H**istos enim sanctos dei martyres post iudices, per prouincias circumcumbentes in catenas nouimus missos, in compedes autem non nouimus. Agnoscuntur & compedes disciplinae dei & timoris eius: de quo dictum est, Initium sapientiae timor domini. Per hunc enim timorem non timuerunt serui dei eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere, quia eum timebant qui habet potestatem & corpus & animam occidere in gehennam ignis. Nisi enim compedibus timoris huius ligati essent martyres, quando illa omnia dura & molesta sustinerent a persecutoribus suis, cum eis liberum fuerit facere quod cogebatur, & euadere quod patiebatur? Sed alligauerat eos dominus istis compedibus duris quidem & molestis ad tempus, sed tolerandis propter promissa eius: cui dicitur, Propter verba labiorum tuorum, ego custodiui vias duras. Gemendum quidem est in his compedibus ad impetrandam misericordiam dei: vnde vox martyrum est in alio psalmo, intret in conspectum tuum gemitus compeditorum: non tamen euitanda sunt tales compedes vt appetatur perniciose libertas, & temporalis vitae breuisque dulcedo, quam sequatur amaritudo perpetua. Proinde scriptura ne recusemus esse compediti sapientiae, sic nos alloquitur, Audi fili, & excipe sententiam meam, & ne abiicias consilium meum, & infer pedem tuum in compedes illius, & in torquem eius collum tuum: Subiice humerum tuum & porta illam, & ne oderis vincula eius: In omni anima tua accede ad illam, & in omni virtute tua serua vias eius: Inuestiga & inquire & innotescet tibi, & continens factus ne derelinquas eam: In nouissimis enim inuenies requiem eius, & conuertetur tibi in laetitiam, & erunt tibi compedes eius in protectionem fortitudinis, & torques illius in stolam gloriae: decus enim aureum est in illa, & vincula illius fila hyacinthina: stolam gloriae indues eam, & coronam exultationis superpones tibi. Clament ergo compediti quando sunt in vinculis disciplinae dei, in qua sunt exercitati martyres: soluentur compedes & volabunt, & eadem ipsa in ornamentum postea conuertentur. Factum est hoc de martyribus. Quid enim persecutores occidendo fecerunt, nisi vt compedes soluerentur, & in coronas conuerterentur? De caelo ergo prospexit dominus vt audiret gemitum compeditorum, vt soluat filios mortificatorum. Mortificantur illi, filij autem

mortificatorum qui, nisi nos? Quomodo autem solui mur nos, nisi cum dicimus ei, Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis? Soluitur autem vnusquisq; a vinculis cupiditatum malarum, vel a nodis peccatorum suorum. Remissio peccatorum solutio est. Quid enim prodesset Lazaro, quia processit de monumento, nisi diceretur, Soluite eum & finite abire: Ipse quidem voce de sepulchro suscitauit, ipse clamando animam reddidit, ipse terrenam molem terreno sepulchro impositam vicit, & processit ille victus. Non ergo pedibus propriis, sed virtute producentis sit hoc in corde poenitentis. Cum audis hominem poenitere peccatorum suorum, iam reuixit: cum audis hominem confitendo proferre conscientiam, iam de sepulchro eductus est, sed nondum solutus est. Quando soluitur? A quibus soluitur? Quae solueritis, inquit, in terra, erunt soluta & in caelo. Merito per Ecclesiam dari solutio peccatorum potest, suscitari autem ipse mortuus non nisi intus clamante domino potest. Haec enim deus interior agit, Loquimur ad aures vestras, vnde de seimus quid agatur in cordibus vestris: Quod autem intus agitur, non a nobis, sed ab illo agitur. Prospexit ergo vt soluat filios mortificatorum. Quorum mortificatorum audistis, quos filios audistis. Quid deinde? Quare hoc agitur? Ausculta, *Vt annuncietur in Sion nomen domini.* Primo enim premebatur Ecclesia, quando mortificabantur compediti: post illas pressuras annuncietur in Sion, nomen domini, cum magna libertate in ipsa Ecclesia. Ipsa enim Sion, non ille vnus locus primo superbus, postea captiuatus, sed Sion cuius umbra erat illa Sion quae interpretatur speculatio: propterea quia in carne positi videmur in priora extendentes nos, non ad praesens quod est, sed ad id quod futurum est, ideo speculatio. Omnis enim speculator longe prospicit. Specula dicitur vbi ponuntur custodes. Fiunt istae speculae in saxis, in montibus, in arboribus, ad hoc vt de loco eminentiore longe videatur. Sion ergo speculatio, Ecclesia speculatio. Vnde speculatio? Longe videre, hoc est speculatio. Labor est enim ante me donec introeam in sanctuarium dei, & intelligam in nouissima. Qualis speculatio intelligere in nouissima? Transire mare videndo, non nauigando, & habitare in extremis maris, id est, ibi ponere spem in eo, quod erit finito seculo. Ergo si Ecclesia speculatio, vbi iam annuncietur nomen domini? Non solum nomen domini in hac Sion annuncietur, sed & laus eius, inquit, in Hierusalem. Et quomodo annuncietur? Audi, *In conueniendo populos in vnum & regna, vt seruiant domino.* Vnde hoc factum, nisi sanguine mortificatorum? Vnde hoc factum, nisi gemitibus compeditorum? Exauditi ergo sunt qui erant in pressura & humilitate, vt esset nostris temporibus Ecclesia in tanta gloria quam videmus, vt iam regna quae persequebantur, ipsa seruiant domino. Respondit ei in via fortitudinis suae. Cui respondit, nisi domino? Quis respondit? supra videamus, Et laus eius, inquit, in Hierusalem: In conueniendo populos in vnum & regna, vt seruiant domino. Respondit ei in via fortitudinis suae. Quae illi respondit, aut quis ei respondit in via fortitudinis suae? Quaramus ergo primo quis respondit, & sic quaramus quae sit via fortitudinis eius. Superiora verba indicant respondisse ei, aut laudem eius, aut Hierusalem: supra enim dixerat, Et laus eius in Hierusalem: In conueniendo populos in vnum & regna, vt seruiant domino. Respondit ei, non possumus dicere regna, quia responderunt dixisset. Respondit ei, non possumus dicere populi, quia & hic responderunt dixisset. Quia ergo respondit ei, singularem numerum quaramus superius,

A perius, & non inuenimus, nisi aut laudem eius, aut Hierusalem. Et quia hoc ambiguum est, vtrum laus eius an Hierusalem, secundum vtrūque tractemus. Quomodo ei respondet laus eius? Quando ei gratias agunt vocati ab illo. Ille enim vocat, nos respondemus nō voce sed ~~se~~ non lingua sed vita. Si enim vocat te deus, & precipit vt bene viuas, & tu male viuis, vocationi eius non respondes, nec laus eius respōdet ei de te, quia sic viuis vt ille nō laudetur, sed potius blasphemetur per te. Cū autem sic viuimus vt per nos laudetur deus, respōdit ei laus eius de vocatis & sanctis eius: respondit ei Hierusalem, Vocata est enim & Hierusalem. Et prima Hierusalem noluit audire, & dictū est ei, Ecce dimittetur vobis domus vestra deserta. Hierusalem Hierusalē luget, clamat, & nō respondetur, quotiens volui congregare filios tuos tanquam gallina pullos suos sub alas suas, & noluisti, non respōdetur. Pluitur desuper, & pro fructu spinæ proferuntur. At vero illa Hierusalem, de qua dictum est, Latere sterilis quæ nō parit, erumpe & exclama quæ non parturis, quoniā multi filij desertæ magis quàm eius quæ habet virum, respondit ei, Quid est respondit ei? Non contempsit vocantē. Quid est, respondit ei? Ille pluit, illa fructum dedit. Respōdit ei, sed vbi? In via fortitudinis suæ. Nunquid in se? Nam quid esset in se, aut quam vocē haberet in se, de se, nisi solam vocem peccati, vocē iniquitatis? Exeute vocē ipsius, quid inuenis nisi tumultum? Ego dixi domine miserere mei, sana animam meam, quia peccaui tibi. Porro si iustificata est, respondit ei, nō ex meritis suis, sed ex manibus ipsius. Vbi? In via fortitudinis suæ. Christus est, ipse est. Ego sum, inquit, via, veritas, & vita. Sed ante resurrectionē non agnoscebatur à populo suo: Et maxime crucifixus ex infirmitate latuit quis esset, donec fortis resurgēdo appareret. Non ei ergo respondit Ecclesia in via infirmitatis, sed in via fortitudinis suæ, quia post resurrectionem vocauit Ecclesiā de toto orbe terrarū, iam nō infirmus in cruce, sed fortis in cælo. Non enim laus fidei Christianorum est, quia credunt mortuum Christum, sed quia credunt resurrexisse Christū. Nam mortuū & Paganus credit, & hoc tibi pro crimine obiicit, quia in mortuū credidisti. Quæ igitur laus tua? Credere resurrexisse Christum, & sperare te resurrecturū esse per Christum: hæc est laus fidei. Si enim credideris in corde tuo, quia dominus est Christus Iesus, & confessus fueris ore tuo, quia deus suscitauit eum à mortuis, saluus eris: non ait, Si confessus fueris, quia deus eum tradidit occidēdum: sed quia eum deus suscitauit à mortuis, si confessus fueris tunc saluus eris. Corde enim creditur ad iustitiā, ore autem confessio fit ad salutē. Quare autem credimus & mortuū? Quia credere eum resurrexisse nō possumus, nisi prius mortuum fuisse credamus. Quis enim resurgit, nisi mortuus fuerit? Quis expergiscitur, nisi prius dormierit? Sed nunquid qui dormit non adiiciet vt resurgat? Hæc fides est Christianorū. In hac ergo fide in qua congregata est Ecclesia, multi illi filij desertæ magis quàm eius quæ habet virū: respondit ei, Dixit ei laudem secundum eius præcepta in via fortitudinis eius, nō in via infirmitatis eius: quomodo ei responderit iam supra audistis, In conueniendo populos in vnū & regna, vt seruiant domino. In hoc ei ergo respondit in vnitatem, qui autem nō est in vnitatem nō ei respondet. Ille enim vnus est, Ecclesia vnitatis. Non respondet vni, nisi vnitatis: sed existunt qui dicant, iam hoc factū est, respondit ei, in omnibus gentibus Ecclesia pariens filios plures, quàm illa quæ habebat virum.

Tomus octauus.

Respōdit ei in via fortitudinis suæ: credidit enim Christus resurrectisse, crediderunt in eū omnes gentes: sed illa Ecclesia quæ fuit omnium gentium, iā non est, perit. Hoc dicunt qui in illa non sunt. O impudentē vocem. Illa nō est, quia tu in illa non es: Vide ne tu ideo nō sis: nā illa erit, et si tu non sis. Hanc vocē abominabilem & detestabilem, præsumptionis & falsitatis plenā, nulla veritate suffultā, nulla sapientia illuminatā, nullo sale conditā, vanam, temerariā, præcipitem, perniciosam, præuidit spiritus dei, & tanquā contra illos cum annūciaret vnitatem, In conueniendo populos in vnū & regna, vt seruiant domino. Cūque subdidisset, respondit ei vtique laus eius, vtique Hierusalem mater nostra de peregrinatione reuocanda, fœtosa cum multis filiis, magis quàm ea quæ habebat virū. Quoniam quidā dicituri erant cōtra, fuit, & non est. *Exiguitatem, inquit, dierum meorum annuncia mihi.* Quid est quod nescio qui recedentes à me murmurant cōtra me? Quid est quod perdit me perisse cōtendunt? Certe enim hoc dicunt, quia fuit, & non sum: annuncia mihi exiguitatem dierum meorum. Non à te quero illos dies æternos: illi sine fine sunt, vbi ero, non ipsos quero: temporales quero, temporales dies mihi annuncia. Exiguitatē dierum meorum, non æternitatem dierum meorum annuncia mihi. *Quandiu ero in isto seculo, annuncia mihi, propter illos qui dicunt, fuit, & iam non est: propter illos qui dicunt, impletæ sunt scripturæ, crediderūt omnes gentes, sed apostatauit & perit Ecclesia de omnibus gentibus.* Quid est hoc, exiguitatem dierum meorum annuncia mihi: Et annunciauit, nec vacua fuit vox ista. Quis annunciauit mihi nisi ipsa via? Quomodo annūciauit? Ecce ego vobiscum sum vsq; in consummationem seculi: sed hic existunt, & dicunt, Vobiscum sum, inquit, vsq; ad cōsummationē seculi, quia nos præuidebat, quia pars Donati erat in terra. Nunquid ipsa est, quæ dixit, Exiguitatē dierum meorum annuncia mihi, ac nō illa potius quæ superius loquebatur, In conueniendo populos in vnū & regna, vt seruiant domino? Vnde nobis cor dolet: Quia & Imperatores contra hæreticos leges proponunt: ibi impletum est, Et regna vt seruiant domino. Non enim vos filij estis illorū mortificatorum, quorū vox competitorū exaudita est à domino. Absit. Non hoc indicant facta vestra, nō hoc indicat superbia vestra, nō hoc indicat vanitas vestra. Non sapitis & foris estis. Sal infatuatū estis, ideo & ab hominibus conculcamini: audite quid dicat Ecclesia. Quæ Ecclesia? Quæ cōgregauit populos in vnū. Quæ Ecclesia? Quæ congregauit regna vt seruiant domino, Mota vocibus vestris & falsis opinionibus vestris, quarit à deo vt exiguitatem dierum suorum annunciet sibi, & inuenit dominū dixisse, Ecce ego vobiscum sum vsq; in consummationem seculi. Hic vos dicitis, De nobis dixit, Nos sumus, nos erimus vsque in consummationem seculi: interrogetur ipse Christus, cui dictum est, Exiguitatem dierum meorum annuncia mihi. Et prædicabitur, inquit, hoc Euangeliū in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. Quid est quod dicebas, hoc certe fuit & perit: Dominum audi annūciantem exiguitatē dierum meorum. Prædicabitur, inquit, hoc Euangeliū. Vbi in toto orbe terrarum. Quibus? In testimonium omnibus gentibus. Quid postea? Et tunc veniet finis. Non vides adhuc esse gentes, in quibus nondum est prædicatū Euangelium? Cum ergo necesse sit impleri quod dominus dixit, Exiguitatem dierum meorum annuncia bis Ecclesiæ, vt prædicetur hoc Euangeliū in omnibus

I ij gentibus,

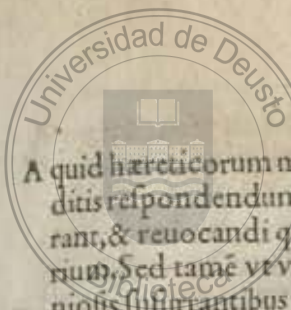

G gentibus, & tunc veniet finis. Quid est quod dicis iam perisse Ecclesiam de omnibus gentibus, quando ad hoc predicatur Euangelium, ut possit esse in omnibus gentibus: Ergo vsq; in fine seculi Ecclesia in omnibus gentibus, & ipsa est exiguitas dierum, quia exiguum est omne quod finitur, ut iam in aternitatem ab ista exiguitate transeat. Pereant heretici, pereant quod sunt, & inueniantur ut sint quod non sunt. Exiguitas dierum vsq; in finem seculi erit. Exiguitas dierum ideo quia totum hoc tempus, non dico ab hoc hodierno die vsq; in fine seculi, sed ab Adam vsq; in finem seculi, exigua gutta est comparata aternitati. Non ergo blandiantur sibi contra me heretici, quia dixi, Exiguitate dierum meorum, quasi non permanerem vsq; in finem seculi: quid enim addidit? Ne reuoces me in dimidium dierum meorum. Noli quomodo heretici loquuntur, sic mecum agere. Vsq; in fine seculi me perduc, non in dimidium dierum meorum: & perfice mihi dies exiguos, ut dones mihi postea dies aternos. Quare ergo de exiguitate dierum requisisti? Quare? Vis audire? In generatione generationum anni tui. Ideo ergo de diebus exiguis qua siui, quia licet vsq; in fine seculi durent mecum isti dies, exigui sunt in comparatione dierum tuorum: anni enim tui in generatione generationum. Quare non ait, anni tui in secula seculorum: sic enim magis solet aternitas significari in sanctis scripturis, sed ait, In generatione generationum anni tui. Sed qui anni tui? Qui, nisi qui non veniunt ut transeant? Qui, nisi qui non ideo veniunt ut non sint? Omnis enim dies in hoc tempore ideo venit ut non sit, omnis hora, omnis mensis, omnis annus: nihil horum stat, antequam veniat erit, cum venerit non erit. Illi ergo anni tui aterni, anni tui qui non mutantur, in generatione generationum erunt. Est quaedam generatio generationum, in illa erunt anni tui. Quae est ista? Est quaedam & si bene agnoscamus in illa erimus, & anni dei in nobis erunt. Quomodo in nobis erunt? Quomodo ipse deus in nobis erit: vnde dictum est, Ut sit deus omnia in omnibus. Non enim aliud anni dei, & aliud ipse deus, sed anni dei, aternitas dei est. Aternitas ipsa dei substantia est, quae nihil habet mutabile, ibi nihil est praeteritum quasi iam non sit, nihil est futurum quasi nondum sit, sed non est ibi nisi est: non est ibi fuit & erit, quia & quod fuit, iam non est, & quod erit nondum est: sed quicquid ibi est non nisi est. Merito sic misit deus famulum suum Moysen, quaesivit enim nomen mittentis se, requisivit & audiuit, nec desertum est desiderium concupiscentiae bonae. Quaesivit autem non quasi curiositate praesumendi, sed necessitate ministrandi. Quid, inquit, dicam filiis Israel, si dixerint mihi, quis te misit ad nos? Et ille indicans se creaturam creatorem, deum homini, immortalem mortali, aternum temporali: Ego, inquit, sum qui sum. Tu diceres, ego sum. Quis? Causus, alius Lucius, alius Marcus. Aliudne diceres, nisi nomen tuum diceres? Hoc expectabatur de deo. Hoc enim erat quaesitum, Quid vocaris? A quo me misum esse respondebo quaerentibus? Ego sum. Quis? Qui sum, hoc est nomen tuum, hoc est totum quod vocaris. Non esset tibi nomen ipsum esse, nisi quicquid est aliud tibi comparatum, inueniretur non esse vere. Hoc est nomen tuum: exprime hoc idem melius, Vade, inquit, & dic filiis Israel, Qui est misit me ad vos, Ego sum qui sum, qui est misit me ad vos. Magna ecce est, magna est. Ad hoc homo quid est? Ad illud tam magnum est homo quid est quicquid est? Quis apprehendat illud esse? Quis eius particeps fiat? Quis anhelet? Quis aspiret? Quis ibi se esse posse praesumat? Noli desperare humana fragili-

tas, Ego sum, inquit, deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob. Audisti quid sim apud me, audi & quid sim propter te. Haec igitur aternitas vocauit nos, & erupit ex aternitate verbum. Iam aternitas, iam verbum, & nondum tempus. Quare nondum tempus? Quia factum est & tempus. Quomodo factum est & tempus? Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. O verbum ante tempora, per quod facta sunt tempora, natum est in tempore cum sit vita aterna, vocans temporales, faciens aternos. Haec generatio generationum: generatio enim vadit, & generatio venit. Et videtis generationes hominum sic esse in terra, tanquam in arbore folia, sed in arbore oliuae vel lauri vel cuiuscumque alterius quae toto tempore fronde vestita est: sic tanquam folia genus humanum terra portat, plena est hominibus, sed cum aliis morientibus alij nascendo succedunt: semper enim arbor illa veste viridi ornata est. Sed subter attende quam multa calces arida folia. Ergo fuit generatio sub Adam, transit. Nati sunt inde quidam futuri participes aternitatis dei etiam illo tempore: inde enim Abel, inde Seth, inde Enoch. Transit illa generatio, venit diluuium, remansit vna domus. Et illa generatio dedit aliquos, ipsum Noe, & tres filios eius, & tres nurus eius: in tota enim domo ista octonaria solus vnus peccator inuenit est. Accessit numerus superiori generationi. Deinde de tribus filiis Noe, tanquam de tribus mensuris farinae impletus est orbis. Electus est Abraham, Isaac & Iacob, sancti viri Patriarchae placuerunt deo. Dedit & illa generatio sequentes etiam generantes, dederunt Prophetas, dederunt praedones dei. Venit etiam postea & ipse dominus noster Iesus Christus, misit fermentum in tres mensuras farinae quousque fermentaretur totum. Temporibus in terra carnis illius fuerunt Apostoli, fuerunt sancti, post illos alij sancti: & nunc in nomine Christi quicumque sunt sancti, & post nos quicumque erunt, & vsque in finem seculi quicumque sancti. De tot generationibus colliges omnes sanctas proles omnium generationum, & facies inde vnam generationem. In ista generatione generationum anni tui, id est, aternitas illa in illa generatione erit, quae de omnibus generationibus colligitur, & in vnam redigitur, ipsa particeps erit aternitatis tuae. Ceterae generationes implendis temporibus generantur, ex quibus illa in aeternum regeneratur, mutata vificabitur, Merit idonea portare te, vires accipiens a te. In generatione generationum anni tui. In principio terram tu fundasti domine. Noui aternitatem tuam, quia praecedis omnia quae fecisti. Principio tu domine terram fundasti. Et opera manuum tuarum sunt caeli. Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent. Et sicut oportorium mutabis eos & mutabuntur, in vero idem ipse es. Tu quis es? Idem ipse es. Tu qui dixisti, Ego sum qui sum, idem ipse es. Et quantum etiam ipsa non essent nisi ex te, & per te, & in te, tamen non quod ipse es: tu vero idem ipse es, Et annus tui non deficient. Illi anni tui non deficient, illi anni tui qui erunt in generatione generationum, non deficient. Haec ergo scies, exiguitatem dierum meorum quaerere a te, nisi scirem omnes dies seculi ab initio vsq; in finem exiguos esse in comparatione aternitatis tuae. Noui ergo vnde interrogauerim: non se extollant heretici, quasi exigui dies fuerint Ecclesia, toto orbe diffusa: nam & vsque in finem cum sint, exigui sunt. Quare exigui sunt? Quonia quandoque finiendi sunt. Anni illi qui erunt in generatione generationum, hi amandi, hi desiderandi, his suspirandum, propter hos in vnitatem permanendum, propter hos quicquid

1. sent. dist. 19. patet ergo.
1. Corin. 15.
5. de tri. c. 2.
Exod. 3.
1. al. Ego sum qui sum, & quis, hoc est etc.

Gen. 4.
Gen. 9.
Math. 13.
Hebrae.
Exod. 3.

A quid hereticorum mali est deuitandū, propter hos perditis respondendum, propter hos lucrandi qui errauerant, & reuocandi qui perierant: illic debet esse desyderium, sed tamē vt verbosus, vt male garrulis, vt calumniosis iuramentibus detractoribus respondeā, ideo mihi annuncia exiguitatē dierum meorum, & ne me reuoces in dimidium dierum meorū, vt antē me auferas de terra quem totus orbis Euangelio repleatur, contra responsionem domini mei, dicēis, Oportet prædicari Euangelium hoc in toto orbe terrarū in testimonium omnibus gētibus, & tunc veniet finis. Quid ad hæc fratres: Plana sunt, manifesta sunt: deus fundauit terrā, scimus, opera manū eius sunt cæli. Ne putetis enim quasi aliud deū facere manu, aliud verbo: quod facit verbo, hoc facit manu, nō enim distinctus est corporeis membris, qui dixit, Ego sum qui sum. Et forte verbū eius est manus eius, certe manus eius est virtus eius: quia enim dictum est, Fiat firmamentum, & factum est firmamentū, verbo intelligitur fecisse: quia vero dixit, Faciamus hominem ad imaginē & similitudinem nostram, quasi manu videtur fecisse: audi ergo, Opera manū tuarum sunt cæli. Ecce quod verbo fecit, vtique etiam manibus fecit, quia virtute sua fecit, quia potestate sua fecit. Attende potius quid fecerit, & noli querere quomodo fecerit. Multum est enim te comprehendere quomodo fecerit, cū te ipsum sic fecerit, vt prius sis seruus obediens, & postea fortasse amicus intelligēs. Ergo opera manū tuarū sunt cæli: ipsi peribunt, tu autē permanes: aperte dixit hoc Apostolus Petrus, Cæli erant olim de aqua, & per aquam constituti dei verbo, per quod qui factus est mundus, ab aqua mūdatus deperit. Terra autem & cæli qui nunc sunt, eodē verbo repositi sunt igni reseruandi. Iam ergo dixit perisse cælos per diluuium: perisse autē nouimus cælos secundum quantitatem & spacia aëris huius. Excreuit enim aqua, & totam istam capacitātē vbi aues volitant, occupauit, ac sic vtique cæli perierunt propinqui terris: cæli secundum quod dicuntur aues cæli. Sunt autem & cæli cælorum superiores in firmamento, sed vtrum & ipsi perituri sint igne, an hi soli cæli qui etiam diluuiū perierunt, disceptatio est aliquāto scrupulosior inter doctos, nec facile, maxime in angustia temporis, explicari potest. Dimittamus ergo eam vel differamus: nouerimus tamen perire ista, deum manere. Et si manent quædam cum deo quæ facta sunt à deo, non manent in se sed in deo, non recedendo à deo. Quid enim? Dicturi sumus fratres quod angeli perituri sunt igne, quo incendetur mundus: Absit. Sed quid? Dicemus quod angelos deus non fecerit? Absit. Sed quid dicemus? Et vnde essent, si non ab illo facti essent? Ipse dixit & facta sunt, ipse mādauit & creata sunt. Dictum est enim hoc cum operum eius cōmemoratio fieret, in quibus & angeli nominati sunt. Erūt ergo cum illo angeli etiā mundo igne flagrante: & erit incendium mundi, non incendens sanctos dei. Quod fuit caminus regis tribus pueris, hoc erit ardens mundus iustis in trinitate signatis. Forte hic cælos etiā non importune intelligimus ipsos iustos sanctos dei, in quibus manens deus intonuit præceptis, coruscavit miraculis, imbrificauit terram sapiētia veritatis. Cæli enim enarrauerūt gloriam dei. Sed nunquid etiam ipsi peribunt? An secundum quendam modum peribūt? Secundum quē modum? Secundum vestimentum. Quid est, secundum vestimentum? Secundum corpus. Vestimentum enim animæ corpus: dominus enim vestimentum nominauit, vbi ait, Nonne anima plus est quàm esca, & Tomus octauus.

corpus plus quàm vestimentum: Quomodo ergo perit D vestimentum? Etū exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem. Ergo ipsi peribunt, sed secundum corpus, tu autem permanes. Si ergo secundum corpus peribūt, vbi resurrectio mortuorum? Vbi exemplum membrorum quod præcessit in capite? Vbi? Vis audire? Mutabitur. Non tale erit quale fuit: audi Apostolum dicentem, Et mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Quomodo immutabimur? Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. Ergo seminatur mortale, resurget immortale. Ergo seminatur corruptibile, resurget incorruptibile. Mutationē itaque expectamus, ita peribunt cæli, & immutabuntur cæli. Sed fortasse sanctorū corpora non recte dicuntur cæli: si non portant deum, non sunt cæli. Et vnde, inquit, mihi probas quia portāt deum? Vsq̄ue ad eō ne excidit tibi, glorificate & portate deum in corpore vestro: Ergo tales cæli peribunt, sed non in æternum, peribunt vt mutantur: an non hoc dicit psalmus? Lege sequentia, Et omnes sicut vestimentum veterascent, & sicut opertoriū mutabis eos & mutabuntur, tu autē idem ipse es & anni tui non deficient. Vestem audis, cooperatoriū audis, & aliud quàm corpus intelligis? Speremus ergo etiam immutationem corporum nostrorū, sed tamē ab illo qui erat & ante nos, & manet post nos: à quo sumus quod sumus, ad quem veniemus cum fuerimus mutati, mutantem non mutatum, facientem non factū, mouentē sed manentem. Et quomodo intelligi à carne & sanguine potest, Ego sum qui sum: tu vero idem ipse es, & anni tui nō deficient: Sed nos ad illos annos cum his pānolis annis quid sumus? Et illi qui sunt? Nec tamē desperare debemus. Iam enim magnitudine quadā & excellentia sapientiæ dixerat, Ego sum qui sum: & tamen ad nos consolandos, Ego sum, inquit, deus Abrahā, & deus Isaac, & deus Iacob. Et nos Abrahā semē sumus, & nos quauis abiecti, quāuis terra & cinis, in illo speramus. Serui sumus, sed propter nos dominus noster formā serui accepit, propter nos mortales immortalis mori voluit, propter nos hoc exemplū resurrectionis ostendit. Ergo speremus nos vêturos ad hos annos stantes, in quibus non circuitu solis peraguntur dies, sed manet quod est sicuti est, quia hoc solum vere est. Nos autem vtrum aliquando ibi esse possimus dicit, Audi & vide vtrum debeas desperare: audi quod sequitur, *Filij seruorum tuorum inhabitabunt.* Vbi inhabitabunt, nisi in annis non deficientibus? Filij seruorum tuorum inhabitabunt. *Et semen eorū in seculum seculi dirigetur.* In seculum seculi, in seculum æternū, in seculum manens. Sed filij, inquit, seruorū tuorum. Metuendū ne nos serui dei sumus, & filij nostri ibi futuri sint, non nos? Aut si nos filij sumus seruorum, quia filij sumus Apostolorū, quid dicturi sumus? Quæ nam tādē audacia tam infelix filiorū subnascentiū, & recenti successione gloriantū, quæ audeat dicere, nos ibi erimus, Apostoli ibi non erunt? Absit hoc à pietate filiorum, absit à fide paruulorū, absit ab intelligentia grandū. Ibi erunt & Apostoli, arietes præcedunt, agni sequuntur. Quare ergo filij seruorum tuorū, & non de cōpendio serui tui? Et Apostoli serui tui, & filij eorum serui tui, & illorum filij nepotes illorū, quid nisi serui tui? Omnes cōpendio includeres, si diceres serui tui inhabitabūt. Videamus quid nos voluerit admonere: est enim quiddā gestū in prioribus seculis. Per quadraginta annos filij Israël attriti sunt in cremo, nullus eorum intrauit in terram promissionis, sed filij eorū: intrauerunt sanē, quia ita recordamur nisi I iij fallor

G fallor duo, ceteri non. Intrauerunt de tot milibus duo: laboratum est cum eis tantum. Sed deus non laborat, certe laborauerunt serui ipsius. Quanta pertulit, quanta audiuit Moyses pro hominibus non intraturis in terram promissionis: Intrauerunt filij eorum, quid significat? Intrauerunt noui homines, veteres non intrabunt. Inde tamen intrarunt duo, vnus & vnitas, tanquam caput & corpus, Christus & ecclesia, cum omni illa nouitate, id est, filiorum. Ergo filij seruorum tuorum inhabitabunt: filij seruorum, opera seruorum sunt: nemo ibi habitabit, nisi per opera sua. Quid igitur est, & filij habitabunt? Nemo gloriatur se habitaturum, si dicit se seruum dei, & opera non habet: non enim habitabunt nisi filij. Quid est ergo, filij seruorum tuorum inhabitabunt? Serui per opera sua inhabitabunt, serui per filios suos inhabitabunt. Noli ergo esse sterilis, si vis habitare: praeferre fortis quos sequaris, praemittendo non efferendo. Filij tui te deducant ad terram promissionis, terram uiuentium non morientium. Cum hic uiuis in hac peregrinatione, illi antecedant, suscipiant te propter refectionem carnalem. Filius Ioseph antecessit Iacob in Aegyptum, & ait patri suo & fratribus suis, Ergo praueui preparare uobis escas. Praecedant ergo filij tui, praecedant te opera tua: quales filios praemiseris, talis & sequeris.

Num. 14.

Gen. 45.

In Psalmum centesimum secundum Enarratio.

In omni munere domini dei nostri, in omni eius consolatione, in omni correptione, in gratia quam donare dignatus est, in indulgentia qua nobis non hoc reddidit quod debebat, in omnibus operibus eius benedicat anima nostra dominum. Hoc enim cantauimus: inde incipit Psalmus, de quo loquimur donante ipso quod possumus: quem nostra anima benedicat. Vnusquisque nostrum excitet & exhortetur animam suam, & dicat ei: *Benedic anima mea dominum.* Et omnes nos, & qui ubique sunt fratres in Christo, vnus homo, cuius caput in caelo est. Exhortetur ipse vnus homo animam suam, & dicat ei, Benedicat anima mea dominum. Obaudit, obtemperat, facit hoc, persuadetur ei, non ex donis nostris, sed ex illius quem benedicat anima nostra. Suscepit enim Psalmus ille ostendere nobis, quare benedicat anima nostra dominum, quasi ei respondisset anima sua, *Quare mihi dicis, benedic dominum?* Audiamus ergo, audiat ipsa anima nostra, consideret omnia quibus excitetur, ne pigra sit in benedictione domini, & videat an iustum sit quod ei dicitur, *Benedic anima mea dominum:* videat si debeat alium benedicere praeter deum, *Benedic,* inquit, anima mea dominum, inquit. Repetit hoc, & expressius dicit quod dixerat, *Benedic anima mea dominum: Et omnia interiora mea nomen sanctum eius.* Puto quia non ad interiora corporis loquitur. Puto eum non hoc dicere ut pulmo noster & iecur, & si qua sunt intestina carnis erumpant in vocem benedictionis domini. Est quidem pulmo pectoris & iecoris nostri, quasi follis quidam anhelantis spiritum reciprocum, qui spiritus concepti aeris in vocem & sonum exprimitur, cum uerba digerimus. Nec potest uocis aliquid sonare ab ore nostro, nisi quod pulmo expressius emisit: sed non hinc agitur, hoc totum ad aures hominum. Habet aures deus, habet & sonum cor. Interiora sua alloquitur homo, ut benedicant dominum, & dicit eis, *Omnia interiora mea nomen sanctum eius benedicite.* Quare quae sunt interiora tua? Ipsa anima tua. Quod ergo ait, *Benedic anima mea dominum:* hoc ait, omnia interiora mea nomen

sanctum eius: subauditur enim benedicite. Clamas voce si est homo qui audiat, si les voce quando non est qui audiat: interiora tua nunquam deest qui audiat. Itaque sonabat iam dudum benedictio de ore nostro, & haec ipsa uerba cantabamus, *Benedic anima mea dominum,* & omnia interiora mea nomen sanctum eius. Quantum satis fuit temporis cantauimus & filuimus. Nunquid interiora tua uilere debent a benedictione domini? Alternet pro tempore sonos uocum, perpetua sit uox interiorum. Cum conuenis ad Ecclesiam hymnum dicere, sonet uox tua laudes dei: dixisti quantum potuisti, discessisti, sonet anima tua laudes dei: negotium agis, laudet dominum anima tua. Cum cibum capis, uide quod ait Apostolus, *Siue manducatis siue bibitis, omnia in gloriam dei facite.* Audeo dicere, cum dormis, benedicat anima tua dominum. Non te excitet cogitatio flagitij, non te excitet depositio furti, non te excitet coacta forte corruptio. Innocentia tua etiam in dormiente uox est anima tua. *Benedic anima mea dominum,* & omnia interiora mea nomen sanctum eius. *Benedic anima mea dominum, & noli obliuisci omnes retributiones eius.* Benedic, inquit, anima mea dominum. Quid est anima tua? omnia interiora tua. Benedic anima mea dominum. Repetitio ad exhortationem ualeat. Ut autem benedicat semper dominum, noli obliuisci omnes retributiones eius: si obliuisceris, tacebis. Non autem poterunt ante oculos tuos esse retributiones domini, nisi ante oculos tuos fuerint peccata tua. Non sit ante oculos tuos delectatio praeteriti peccati, sed sit ante oculos tuos damnatio peccati. Damnatio peccati a te, remissio a deo: haec enim retribuit dominus, ut possis dicere, *Quid retribuam domino pro omnibus quae retribuit mihi?* Hoc enim considerantes sancti martyres, quorum etiam memoriam hodie celebramus, & omnes omnino sancti, qui vitam istam contempserunt, & sicut audistis in Epistola Iohannis, Animas suas pro fratribus posuerunt, quae est perfectio charitatis, dicente domino, *Maiores charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Haec ergo considerantes sancti martyres, contempserunt animas suas hic, ut ibi eas inuenirent, sequentes uerba domini dicentis, *Qui amat animam suam, perdet eam: & qui perdidit eam propter me, in vitam aeternam inueniet eam: uoluerunt enim retribuere. Qui? & quid? & cui? Homines ministerium suum usque ad mortem deo retribuerunt.* Quid, quod ille non donauerat: quid dederunt quod non acceperunt? *Retribuunt ergo mihi ille uere solus qui solus donat, sed non retribuet peccatis nostris: nam retributiones nobis aliae debebantur, & aliae redditae sunt.* Noli, inquit, obliuisci omnes retributiones eius: non tributiones, sed retributiones: aliud enim debebatur, & redditum est quod non debebatur: unde & ille, *Quid retribuam, inquit, domino, pro omnibus quae retribuit mihi? Non ait, quae tribuit mihi: sed, quae retribuit mihi.* Retribuisti tu mala pro bonis, & retribuit ipse bona pro malis. Quomodo retribuisti tu & homo deo mala pro bonis? *Qui prius fuisti blasphemus, & persecutor, & iniuriosus, retribuisti blasphemias.* Pro quibus bonis? *Primo, quia es cum non esses, sed est & lapis: deinde, quia uiuis, sed uiuit & pecus.* Quid retribuas domino pro eo quod super omnia pecora & super omnia uolatilia fecit te ad imaginem & similitudinem suam? *Noli querere quid ei retribuas: similitudinem ipsius retribue illi, non plus quare, nummum suum exigit.* Tu autem pro gratis agendis, pro humilitate, pro obsequio, pro cultu religioso, id est, pro his omnibus bonis quae debebas deo tuo, pro bonis

1. Corin. 10.

Psalm. 115.

1. Ioh. 3.

1. Ioh. 15.

1. Ioh. 12.

M

Psalm. 115.

1. Tim. 3.

Gen. 1.

Matth. 22.

bonis quæ accepisti quæ dixi, retribuisti blasphemias. Quid ergo ille? Confitere, ignosco, retribuo & ego, sed non quod tu retribuisti. Tu retribuisti mala pro bonis, & ego retribuo bona pro malis. Cogita ergo anima omnes retributiones dei, cogita omnia mala facta tua. Quam multa enim mala facta tua, tam multæ bonæ retributiones eius. Et quid illi offeres forte xeniorū? quid munerum? quid sacrificiorum? Quoniam non obliuisceris retributiones eius, hoc sacrificio delectatur. Benedic anima mea dominū. Sacrificium laudis glorificabit me, Immola deo sacrificiū laudis, & redde altissimo vota tua. Laudari se vult deus, & hoc ut tu proficias, non ut ille sublimetur. Non est omnino quod illi retribuas: & quod exigit, non sibi, sed tibi exigit, tibi proderit, tibi seruetur. Non hoc à te amat quod illū augeat, sed quod te ad illū perducatur. Propterea quæ quærebant martyres, deficiebant quodammodo non inueniendo, & dicebant, Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Et non inuenērūt. quid retribuere, nisi, Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. Quid retribues domino? Cogitabas enim & nō inueniebas, calicem salutaris accipiā. Quid? Calicem salutarem nōne ipse dominus dedit: De tuo aliquid retribue, si potes. Non dixerim, ne feceris, noli de tuo retribuere: nō vult deus de tuo sibi retribuere: si de tuo retribuisti, peccatū retribuisti: omnia enim quæ habes ab illo habes. Tuum peccatū solum habes: nō vult sibi retribuere de tuo, de suo vult. Quomodo agricolæ de terra quam seminavit, si segetem attuleris, de agricolæ fructu retribuisti: si spinas, de tuo obtulisti. Veritatem retribue, in veritate dominum laudas: si de tuo volueris, mentieris. Qui loquitur mendaciū, de suo loquitur: qui loquitur veritatem, de dei loquitur. Quid est autē accipere calicem salutaris, nisi passionem domini imitari? Hoc martyres fecerūt. Hoc de superbientibus dixit, & sedes sublimes iam quærentibus, & cōuallem plorationis deuitatibus, qui volebāt sedere, vnus ad dexteram, alius ad sinistrā. Quid ergo ait? Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? iam ergo martyr paratus ad victimā sanctam dicit, Calicem salutaris accipiā. Accipiam ergo calicem Christi, bibam passionē domini. Caue ne deficias: sed nomen domini inuocabo. Qui ergo defecerūt, dominū non inuocauerūt, de sua fortitudine præsumperunt. Tu sic redde, vt te accepisse quod reddis memineris. Sic ergo benedicat anima tua dominū, vt nō obliuiscatur omnes retributiones eius. Audite omnes retributiones eius, Qui propitius fit omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes languores tuos, Qui redimit de corruptione vitam tuam, qui coronat te in miseratione & misericordia, Qui satiatur in bonis desideria tua, renouabitur sicut aquila iuuentus tua. Ecce retributiones. Quid debebatur peccatori, nisi supplicium? Quid debebatur blasphemo, nisi gehenna ignis ardentis? Non ipsa retribuit, ne expauescas, ne exhorrescas, ne sine amore timeas. Noli obliuisci omnes retributiones eius bonas, & mutare iam, ne experiaris retributiones eius. Quid dicam? malas? Si iustas, nō malas: à te ergo malas, à deo autem bonas. Nec hæc quæ pateris mala, mala sunt: si enim iusta sunt, bona sunt, sed tibi patienti hæc mala sunt. Non vis vt mala sint tibi quæ iusta sunt dei, non sit mala in cōspectu dei iniquitas tua. Non enim cessauit vocare, aut vocatum neglexit instruere: aut instructum cessauit perficere, aut perfectū neglexit coronare. Quid dicis, quia es peccator? Cōuertere & accipe retributiones istas, propitius fit omnibus iniquitatibus tuis. Post remissionē

Tomus octauus.

peccatorum corpus infirmū geris, necesse est sint quædam desyderia carnalia quæ te titillent, & quæ tibi suggerant delectationes illicitas, sed de languore tuo veniunt: adhuc enim infirmam carnem geris, nondū est absorpta mors in victoriā, nondum corruptibile hoc induit incorruptionem. Adhuc quibusdā perturbationibus etiam ipsa anima quatitur post remissionē peccatorum. Adhuc in periculis tentationū versatur, quibusdā suggestionibus delectatur, quibusdā nō delectatur, & in eis quibus delectatur, aliquādo quibusdā cōsentit, capitur. Languor est, sanat & omnes lāguores tuos. Sanabuntur omnes lāguores tui, noli timere. Magni sunt, inquires, sed maior est medicus. Omnipotenti medico nullus languor insanabilis occurrit, tātum tu curari te sine, manus eius ne repellas: nouit quid agat. Non tantum delecteris cum fouet, sed etiam tolere cū fecat. Tolera medicinalem dolorem, futurā cogitās sanitatem. Videte fratres mei in istis languoribus corporis quāta homines tolerant, vt paucos dies victuri moriātur, & hos paucos dies incertos: Multi enim post tolerantiam magnorū dolorum cum à medicis secarentur, aut inter manus medicorū mortui sunt, aut iam sani irruēte aliqua ægritudine defuncti sunt. Si tam sibi propinquam mortem speraret, illos immēsos dolores non susciperent tolerādos. Tu non toleras ad incertū, qui promittit sanitatē, nō potest falli. Fallitur medicus aliquando, & promittit sanitatē de corpore humano. Quare fallitur? Quia hoc nō curat quod fecit. Deus fecit corpus tuum, deus fecit animā tuam: nouit quæ admodum recreet quod creauit, nouit quemadmodū reformet quod ipse formauit. Tu tantū sub manib⁹ medici esto: odit enim repellentem man⁹ suas. Nō fit hoc in medici hominis manibus. Ligari se volūt homines & secari: daturi pro incerta sanitate, certum dolorem, magnā mercedem. Deus te quæ fecit, & certus curat & gratis. Ferto ergo manus eius o anima quæ benedicis eum, nō obliuiscens omnes retributiones eius: Sanat enim omnes lāguores tuos, qui redimet de corruptione vitam tuā. Inde sanat omnes lāguores tuos, quia redimit de corruptione vitam tuā, Ecce corpus quod corrumpitur aggrauat animam. Vitam ergo habet anima in corpore corruptibili. Qualem vitam: Onera patitur, pondera sustinet. Ad ipsum deum cogitandū, sicut dignum est ab homine cogitari deum, quāta impediunt, veluti interpellātia de necessitate corruptionis humana: Quāta reuocant? Quanta à sublimi intentione detorquent? Quāta interpellant? Quæ turba phantasmatum? Qui populi suggestionum? Totū hoc in corde humano tāquam de vermibus huius corruptionis scætet. Exaggerauimus morbum, laudemus & medicum. Non ergo te sanabit, qui fecit talem qualis non ægrotares, si legem sanitatis acceptam seruare voluisses? Nōne tibi & disposuit & mandauit quid tangeres, & quid nō tangeres ad retinendam salutem? Noluisti audire ad retinendam, audi ad recipiendam. Languore tuo expertus es, quāta vera ille iussisset. Iam tandem aliquādo homo quod nō tenuit monitus, audiat vel expertus. Quæ duritia est, quam nec experientia docet? Non ergo te sanabit, qui talem fecerat vt nunquam ægrotares, si eius præcepta seruare voluisses? Non te sanabit qui fecit angelos, & te refectum æquaturus est angelis: Non te sanabit factum ad imaginem suā qui fecit cælum & terram: Sanabit te, opus est vt sanari velis. Sanat omnino ille quælibet languidum, sed non sanat inuitū. Quid autem te beatius, quāta vt tanquam in manu tua vitā, sic

I iij habeas

G habeas in volūtate sanitatem tuam? Si velles esse in aliquo sublimi honore in hac terra, ducātū, proconsulatū, praefecturam si concupisceres, nunquid continuo posses quod velles: nunquid volūtatem tuam potestas sequeretur? Multi ad ista volunt peruenire & non possunt, sed si peruenerint, quid prodest honor aegrotis? Quis enim non aegrotat in hac vita? quis non longum lāguorem trahit? Nasci hic in corpore mortali, incipere aegrotare est. Quotidianis medicamentis fulciuntur indigētia nostra: quotidiana medicamenta sunt refectioes omnium indigētiarum. Fames nōne te occideret, nisi medicamentum eius apponeres? Sitis nōne te perimeret, nisi eam tu bibendo non penitus extingueres, sed differres? Reditura est enim tuis paululum temperata. Temperamus ergo istis fomentis erumnā aegritudinis nostrae. Stādo lassatus eras, sedendo refectus, ipsum sedere medicina est lassitudinis: in ipsa medicina rursus lassaris, diu sedere nō poteris. Quicquid est ubi fatigationi succurritur, alia fatigatio inchoatur. Quid ergo ista desyderas lāguidus? Prius de salute tua cogita. Aliquādo aegrotat homo in domo sua, in lecto suo aegritudine manifestiore. Quanquam & ista manifesta sit, quam nolunt homines intueri: tamen ea aegritudine, ad quam quaruntur medici homines, aegrotat quisque in domo sua, anhelat febribus in lecto suo, velit forte cogitare de re familiari aliquid, vel iubere in domo sua, vel fundo, aut disponere, statim cura suorum circumstrepente & murmurāte, reuocatur a talibus curis, & dicitur illi, Dimitte ista, prius cogita de salute tua. Ergo hoc tibi dicitur, omnis homo, si nō aegrotas, alia cogita. Si te aegrotantem languor ipse conuincit, prius de salute tua cogita. Salus tua Christus est, Christū ergo cogita, Accipe calicem salutaris eius qui sanat omnes languores tuos: hanc salutem si volueris obtinebis. Honores & diuitias cum quaesieris, nō continuo si volueris habebis. Hoc & preciosus est & sequitur voluntatē eius: vnde & subditur, Qui sanat omnes lāguores tuos, qui redimit de corruptione vitam tuam. Ibi sanabitur omnis languor tuus, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem. Redempta est enim vita tua de corruptione, iam securus esto. Initus est bonae fidei contractus: nemo fallit redemptorem tuum, nemo circumuenit, nemo premit. Egit hic commercium, iam precium soluit, sanguinem fudit: sanguinem, inquam, fudit vnicus filius dei pro nobis. O anima erige te, tanti vales: redimet de corruptione vitam tuam. Ostendit exemplo, quod promissit in premio. Mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Speret membra, quod in capite demonstratū est. Non curabit sua, quorum caput leuauit in cælum: Ergo qui redemit de corruptione vitam tuam, qui coronat te in miseratione & misericordia. Iam enim forte quasi arrogans esse cœperas, cum audires, Coronat te in miseratione & misericordia. Ergo magnus sum, ergo luctator sum. Cuius viribus? Tuis, sed ab illo ministratis. Nā luctaris manifestū est, & ideo coronaberis, quia vices. Sed vide quis prior vicerit, vide quis te faciat etiā secundō victorem. Ego, inquit, vici seculum, gaudete. Et vnde gaudemus, si ille vicit seculū, quasi nos vicerim? Ita planē gaudeamus, quia nos vicimus. Qui in nobis vici sumus, in illo vicimus. Ergo coronat te, quia dona sua coronat, nō merita tua. Plus oibus illis laboramus, ait Apostolus, sed vide quid adiunxit, Nō ego autem, sed gratia dei mecū. Et post labores omnes expectat ipsam coronam, & dicit, Bonū agonem certavi, cursum consummaui, fidem seruaui. De cetero reposita est mihi corona iustitiae, quam mihi reddet dominus in illa die iustus iudex. Quare? quia agonem certavi. Quare? Quia cursum consummaui. Quare? quia fidem seruaui. Vnde certasti vnde fidem seruasti? Nō ego autem, sed gratia dei mecū. Ergo & quod coronaris, illius misericordia coronaris: nusquā sis superbus, semper lauda dominū, omnes retributiones eius noli obliuisci. Retributio est cum peccator & impius vocatus es, vt iustificareris. Retributio est, cum erectus & gubernatus es ne caderes. Retributio est cū tibi vires subministratae sunt, vt vsq; in finem perseuerares. Retributio est vt etiam caro ista tua qua premebaris resurgat, & ne capitis tui capillus intereat. Retributio est, vt post resurrectionē coroneris. Retributio est, vt in aeternū deū ipsum sine defectu laudes. Omnes retributiones eius noli obliuisci, si vis vt benedicat anima tua dominum, qui coronat te in misericordia & miseratione. Et quid agam ego coronatus? Ecce adiunxeris cum luctarer, finito certamine coronabor, iam nulla residua erit inimica suggestio vel corruptio cum qua lucter: semper enim in hac vita luctamur cū corruptione ista. Sed quid scriptū est, Nouissima inimica destruetur mors. Post destructionē mortis, nullū timebis inimicum: id est, absorpta est mors in victoria. Tūc ergo erit victoria, tūc corona. Post certamen ergo coronabor, post coronā quid agam? Qui fatiat in bonis desyderiū tuum. Modo enim audis bonum & anhelas, audis bonum & suspiras, & hoc ipsum quod forte peccas, eligēdi boni auiditate falleris: & in eo reus detineris, quod bonum consiliū dei nō audis, quid contemnendū, & quid eligendū sit. Quod forte negligis discere, si negligēdo bona falleris. Vbicunque peccas quasi bonū quæris, quasi refectioē desyderas. Bona sunt ista quæ quæris, sed mala tibi erūt deserto illo a quo bona facta sunt. Bonum tuū quære & anima. Est enim bonum aliud alteri, & omnes creaturae habent quoddā bonum suum integritatis suae, & perfectiois naturae suae. Interest quid cuique rei imperfectae necessarium sit vt perficiatur. Quære tuum bonū, Nemo boni nisi vnus deus. Summum bonū, hoc est, tuum bonum. Quid ergo deest cui summum bonū, bonum est? Sunt enim & inferiora bona quæ aliis & aliis bona sunt. Pecori quid bonū est fratres, nisi implere ventrem, carere indigentia, dormire, gestire, viuere, sanū esse, generare? Bonum est illi, & vsq; ad quendam modū habet boni sui mensuram tributam & cōcessam ab omnium reuerentia creatore deo. Tale tu bonum quæris? Dat & hoc deus, sed noli solum quærere. Cohæres Christi quid gaudes, quia socius es pecorū? Erige spem tuā ad bonū bonorum omnium. Ipse erit bonum tuū, a quo tu in tuo genere factus es bonus, & omnia in suo genere facta sunt bona: fecit enim deus omnia bona valde. Ergo illud bonum quod deus est, si dicamus valde bonū, iam & de creatura dictū est, Fecit deus omnia bona valde. Quid ergo illud bonū, de quo dictum est, Nemo bonus nisi vnus deus, dicimus quia bonum est valde? Recurrit nobis recordatio de omnibus creaturis, quia dictum est, Fecit deus omnia valde bona. Quid ergo dicturi sumus? Defecimus in voce, sed nō affectu. Veniat in mentem recens illa tractatio Psalmi, explicare nō possumus, iubilemus, bonum est deus. Quale bonum, quis dicat? Ecce non possumus dicere, & nō permittimur tacere. Ergo si non possumus dicere, & præ gaudio non permittimur tacere, nec loquamur, nec taceamus, Quid ergo faciemus, non loquentes & non tacentes? Iubilemus

summaui, fidem seruaui. De cetero reposita est mihi corona iustitiae, quam mihi reddet dominus in illa die iustus iudex. Quare? quia agonem certavi. Quare? Quia cursum consummaui. Quare? quia fidem seruaui. Vnde certasti vnde fidem seruasti? Nō ego autem, sed gratia dei mecū. Ergo & quod coronaris, illius misericordia coronaris: nusquā sis superbus, semper lauda dominū, omnes retributiones eius noli obliuisci. Retributio est cum peccator & impius vocatus es, vt iustificareris. Retributio est, cum erectus & gubernatus es ne caderes. Retributio est cū tibi vires subministratae sunt, vt vsq; in finem perseuerares. Retributio est vt etiam caro ista tua qua premebaris resurgat, & ne capitis tui capillus intereat. Retributio est, vt post resurrectionē coroneris. Retributio est, vt in aeternū deū ipsum sine defectu laudes. Omnes retributiones eius noli obliuisci, si vis vt benedicat anima tua dominum, qui coronat te in misericordia & miseratione. Et quid agam ego coronatus? Ecce adiunxeris cum luctarer, finito certamine coronabor, iam nulla residua erit inimica suggestio vel corruptio cum qua lucter: semper enim in hac vita luctamur cū corruptione ista. Sed quid scriptū est, Nouissima inimica destruetur mors. Post destructionē mortis, nullū timebis inimicum: id est, absorpta est mors in victoria. Tūc ergo erit victoria, tūc corona. Post certamen ergo coronabor, post coronā quid agam? Qui fatiat in bonis desyderiū tuum. Modo enim audis bonum & anhelas, audis bonum & suspiras, & hoc ipsum quod forte peccas, eligēdi boni auiditate falleris: & in eo reus detineris, quod bonum consiliū dei nō audis, quid contemnendū, & quid eligendū sit. Quod forte negligis discere, si negligēdo bona falleris. Vbicunque peccas quasi bonū quæris, quasi refectioē desyderas. Bona sunt ista quæ quæris, sed mala tibi erūt deserto illo a quo bona facta sunt. Bonum tuū quære & anima. Est enim bonum aliud alteri, & omnes creaturae habent quoddā bonum suum integritatis suae, & perfectiois naturae suae. Interest quid cuique rei imperfectae necessarium sit vt perficiatur. Quære tuum bonū, Nemo boni nisi vnus deus. Summum bonū, hoc est, tuum bonum. Quid ergo deest cui summum bonū, bonum est? Sunt enim & inferiora bona quæ aliis & aliis bona sunt. Pecori quid bonū est fratres, nisi implere ventrem, carere indigentia, dormire, gestire, viuere, sanū esse, generare? Bonum est illi, & vsq; ad quendam modū habet boni sui mensuram tributam & cōcessam ab omnium reuerentia creatore deo. Tale tu bonum quæris? Dat & hoc deus, sed noli solum quærere. Cohæres Christi quid gaudes, quia socius es pecorū? Erige spem tuā ad bonū bonorum omnium. Ipse erit bonum tuū, a quo tu in tuo genere factus es bonus, & omnia in suo genere facta sunt bona: fecit enim deus omnia bona valde. Ergo illud bonum quod deus est, si dicamus valde bonū, iam & de creatura dictū est, Fecit deus omnia bona valde. Quid ergo illud bonū, de quo dictum est, Nemo bonus nisi vnus deus, dicimus quia bonum est valde? Recurrit nobis recordatio de omnibus creaturis, quia dictum est, Fecit deus omnia valde bona. Quid ergo dicturi sumus? Defecimus in voce, sed nō affectu. Veniat in mentem recens illa tractatio Psalmi, explicare nō possumus, iubilemus, bonum est deus. Quale bonum, quis dicat? Ecce non possumus dicere, & nō permittimur tacere. Ergo si non possumus dicere, & præ gaudio non permittimur tacere, nec loquamur, nec taceamus, Quid ergo faciemus, non loquentes & non tacentes? Iubilemus

Psal. 115.

1. Corin. 15.

Roma. 4.

Concor. 2.

Ier. di. 27.

ex muneribus.

1. Cor. 15.

2. Tim. 4.

1. Cor. 15.

Roma. 4.

Math. 10.

I.

I.

Math. 23.

Gen. 1.

Math. 17.

Gen. 1.

mus, iubilare deo salutari nostro, iubilare deo omnis
 terra. Quid est iubilare? Deserte vocem ineffabile gau-
 diorum vestrarum, & ructate in eum iustitias vestras. Et
 que erit illa ructatio post saginam, si modo post modi-
 cas istas reflexiones tantum afficitur anima nostra?
 Quid erit quando fiet post redemptionem ab omni cor-
 ruptione, quod dictum est in isto Psalmo, Qui satiatur in
 bonis desiderium tuum? Et quasi quæreres, quando sa-
 tiatur: modo enim non satior ad quodcumque me conuer-
 tero, vilescit mihi adeptum, quanuis accenderit desy-
 deratum: cum omnia quæ dum non habeo amo, cum ha-
 buero cõtemno, quod bonum me satiabit: Laus dei. Et
 ipsa cum corpus quod corrumpitur aggrauat animam,
 & deprimat terrena inhabitatio sensum multa cogitan-
 tem, non impletur anima mea, non perficitur, aliæ de
 corruptione delectationes indigentiarum detorquet
 me ab illa: quando satiabitur desiderium meum in bo-
 nis: Quando, quæris? *Renouabitur sicut aquila iuuentus tua.*
 Quæris ergo quando satiatur in bonis anima tua? quã-
 do renouata fuerit iuuentus tua? Et addidit sicut aquila.
 Profecto hic aliquid latet, quod tamẽ dici de aquila
 solet non tacemus, quia non est ab re hoc intellige-
 re. Illud tãtummodo insinuatum sic cordibus nostris,
 non sine causa dictum esse à spiritu sancto, Renouabitur
 sicut aquila iuuentus tua. Resurrectionem enim
 quandam significauit nobis. Et quidem renouatur iu-
 uentus aquila, sed non ad immortalitatem. Data est e-
 nim similitudo quantum de re mortali potuit trahi ad
 rem vtrũque significandam immortalem, non ad de-
 monstrandam. Dicitur aquila cum senectute corporis
 pressa fuerit, immoderatione rostri crescẽtis cibum ca-
 pere non posse. Pars enim rostri eius superior, quæ su-
 pra partem inferiorem aducatur, cum præ senectã im-
 moderatius creuerit, longitudo eius incrementi non
 eam sinit os aperire, vt sit aliquod receptaculum inter-
 ual lum inter inferiorem partem, & vncum superiorem.
 Nisi enim aliquod interuallum pateat, non habet mor-
 sus quasi forcipem, vnde velut tondeat, quod trãsmi-
 tat in fauces. Crescente itaque superiore parte & nimis
 aduncata, nõ poterit os aperire & aliquid capere. Hoc
 ei facit vetustas. Prægrauatur læguore senectutis, & in-
 opia comedendi languescit nimis, vtraque re atate &
 C egestate accedente. Itaque modo quodã naturali in men-
 sura reparandæ quasi iuuentutis, aquila dicitur collide-
 re & percutere ad petram ipsum quasi labium suum su-
 perius, quo nimis crescẽte edendi aditus clauditur, at-
 que ita cõterendo illud ad petram excutit, & caret prio-
 ris rostri onere quo cibum impediatur, accedit ad ci-
 bum, & omnia reparatur, erit post senectutẽ tanquam
 iuuenis aquila. Redit vigor omnium membrorum, ni-
 tor plumarum, gubernacula pënarum, volat excelsa si-
 cut antea, fit in ea quodã resurrectio. Ad hoc enim ex-
 posita est ista similitudo, sicut de luna ponitur, quia di-
 minuitur & quodãmodo intercepta luna rursus nasci-
 tur & impletur, & significat nobis resurrectionem, sed
 impleta illa non permanet, rursus minuitur, vt semper
 significet. Sic ergo & hoc quod de aquila dictum est, nõ
 ad immortalitatem aquila reparatur, nos autem ad vi-
 tam æternam. Sed tamen propterea inde ducta est si-
 militudo, vt quod nos impedit, petra nobis auferat.
 Non ergo præsumas de viribus tuis, firmitas petrae tibi
 excutit vetustatem: petra autem erat Christus. In Chri-
 sto renouabitur sicut aquila iuuentus nostra. Etenim in-
 ueterauimus inter inimicos nostros, sicut nota est vox
 Psal. 6. Psal. 6. Inueteraui, inquit, in omnibus inimicis meis.

Vnde inueterauimus? Carne mortali, carne ista fœnea, D
 & ideo percussus est sicut fœnum, & aruit cor meum, *Psal. 101.*
 quia oblitus sum māducare panem meum. Oblitus sum,
 inquit, manducare panem meum. Creuit vetustas, os clau-
 sit, atteratur in petra: sic ergo & in hoc Psalmo vnde
 agimus cum præmisisset, Qui satiatur in bonis desiderium
 tuum, quasi responderit anima, Non satiabor de mor-
 talibus, nõ satiabor de temporalibus, aliquid æternum
 donet, aliquid æternum concedat, Sapientiam suam mi-
 hi det, verbum suum mihi det, deum apud deum, & se
 deum patrem, & filium & spiritum sanctum. Medicus
 ante ianuam eius sto, non dormit quẽ inuoco, det mi-
 hi tres panes, Euangelium recordamini: ecce quid sit
 nosse dei literas, qui legerunt moti sunt. Non recorda-
 mini quẽdam inopem venisse ad domum amici sui, &
 petisse tres panes: Et ille, inquit, dormiens respondebat *Luce. 11.*
 ei & dicebat, iam requiesco, pueri mei intus mecum dor-
 miunt. Ille perseverans in petendo, extorsit tãdio quod
 non potuit merito. Deus autem dare vult, sed non dat
 nisi petenti, ne det non capienti. Non tãdio tuo vult
 excitari: non enim cum oras tanquam dormienti mo- **E**
 lestus es: non dormiet neque dormitabit, qui custodit *Psal. 110.*
 Israël. Semel Christus dormiuit, vt illi cõiunx de latere *Gene. 2.*
 fieret: dormiuit in cruce, manifestum est. Mortuus est
 enim vt diceret, Ego dormiui, & somnũ cepi. Sed nõ-
 quid qui dormit non adiciet, vt resurgat: Propterea *Psal. 3.*
 ibi sequitur, Et exurrexi, quia dominus suscepit me.
 Quid vero iam Apostolus? Christus, inquit, resurgens à *Roma. 6.*
 mortuis, iam non moritur, & mors ei vltra nõ domi-
 nabitur: ipse ergo non dormit, vide ne fides tua dor-
 miat. Dicat ergo anima iam desideras satiari quodam
 excelso & inenarrabili bono, cui iubilatur potius, & de
 quo iubilatur, quã aliquid explicatur: iam enim vult,
 iam sentit inde aliquid. Videt se impediri prægraua-
 tione corporis, non se posse in hac vita satiari, & quasi
 respondeat & dicat, Quid mihi dicis, satiabitur in bo-
 nis desiderium tuum? Noui bonum eius quod deside-
 rem, noui quid mihi sufficiat: video hoc in Philippo,
 Ostende, inquit, nobis patrem, & sufficit nobis. Solum *Ioan. 14.*
 patrem quasi desiderabat: ostendit dominus tres panes
 desiderandos. Qui est vnus panis, ostendit & dicit, Tã-
 to tempore vobiscum sum, & patrem non nostis: Phi-
 lippe, qui me videt, videt & patrem. Promisit & spiritum, **F**
 quem mittet, inquit, pater in nomine meo: itemque ait, *Ibidem.*
 Quem ego mittam vobis à patre, donum suum equale
 sibi. Noui quid desiderem, sed quando inde satiabor?
 Ecce modo & de trinitate cogito, quomodo documque de
 trinitate, vix in ænigmate, vix per speculũ ex parte au-
 deo aliquid sentire. Quando satiabor? Renouabitur si-
 cut aquila iuuentus tua. Non satiaris modo, quia nõ est
 idonea anima tua ad solidũ illum & magnum cibũ, sed
 rostro clauso, non est idonea. Vetustas tibi os clausit, p-
 pterea petra data est, vbi vetustate contrita, renouetur
 iuuentus tua sicut aquila, vt possis manducare panem
 tuum illũ, qui ait, Ego sum panis viuus, qui de celo de- *Ioan. 6.*
 scendi. Renouabitur iuuentus tua sicut aquila, tu sãtia-
 beris in bonis. *Faciens misericordias dominus, & iudicium eis
 qui iniuriam accipiunt.* Facit modo fratres anteq̃ veniamus
 ad renouationem, sicut aquila, anteq̃ satiatur in bo-
 nis. Quid enim hic, quid in ista peregrinatione, quid in
 ista vita? nunquid deserimus nõ faciens misericordias
 dominus? Et videte quomodo faciat misericordias, nõ
 nos relinquens in deserto, nõ nos relinquens in eremo,
 donec perueniamus ad patriam. Faciens misericordias, sed
 quibus? Beati misericordes, quoniã ipsi misericordiam *Matth. 5.*
 confe-

G consequentur, modo audistis fratres cū euāgelium legeretur. Non ergo putet aliquis futurā in se esse misericordiam dei, si est ipse immisericors. Sed audi quā sit mensura misericordiae, ne quasi in amicum sit, & non fit in inimicum: dictum est, Diligite inimicos vestros. Satiari vis bonis dei, satiata sit in te misericordia dei. Plena misericordia, ipsa est perfecta misericordia, ipsa est quae amat, quae diligit etiam habentem se odio. Nam quid faciā, inquis? Si cōpiero diligere inimicū meum, iniurias accipiam, & iniurias perferam, & non me vindicabo cum absint leges: iustum est, ut vindices te. Cōceditur quia iustum est. Vide utrūm ne habeas quod in te vindicetur, & vindica: sic enim dicis, Itā ne me non vindicabo, quasi deus iustitiam vindictae reprimat, & non superbiam vindicantis extinguat: Aut vero adultera illa non erat lapidanda, aut si lapidaretur iniquum aliquid fieret? Si inique fieret, inique iustum esset. Lex autem iussit, deus iussit. Sed o vos vltiores videte si nō estis peccatores. Adducta est adultera mulier lapidanda ex lege, sed adducta est ad latorem legis. Sæuis qui adduxisti, vide quid sæuias, & in quā sæuias. Si peccator in peccatrice, desine sæuire, prius confitere. Si peccator sæuis in peccatrice, relinque illā. Nouit ille quid de illa sentiat, quid indicet, quomodo parcat, quomodo sanet. Ex lege sæuis? Melius nouit quid agat legis lator, ex qua sæuis. Iam dominus eo tēpore, quo illi oblata est inclinato capite scribebat in terra. Tūc scripsit in terra quando se inclinauit in terrā. Antequā se inclinaret in terram, non in terra scripsit, sed in lapide. Iam fructuosum aliquid erat terra de domini literis paritura. In lapide legē scripserat, significans duritiā ludæorum: in terra scripsit, significans fructum Christianorū. Venerunt ergo illi adducentes adulteram tāquam sæuientes fluctus in petram, sed eius responsione cōfracti sunt: ait enim illis, Qui in vobis sine peccato est, prior in illā lapidem iacet. Et rursus inclinato capite scribebat in terra. Et vnusquisq; iam interrogans cōscientiam suam, non comparuerunt. Repulit eos, non infirma mulier adultera, sed adultera cōscientia. Qui vindicare volebant, iudicare cupiebant: venerunt ad petram, absorpti sunt iuxta petram iudices eorū. Faciens misericordias dominus. Sed quibus? Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam cōsequentur. In omnes fac misericordiam. Quam misericordiā facturū es iusto: in necessitatibus tantū corporalibus. Cui si defuerint supplementa à te, nō ei deerunt à deo: quod ergo facis, tibi plus prodest. Das mendico transeunti & petenti, quæris & iustum cui des, per quem recipiaris in tabernacula æterna: quia qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Mendicus te quærit, iustum tu quære: de alio enim dictum est, Omni petenti te da: & de alio dictum est, Desudet elemosyna in manu tua, donec inuenias iustum cui eam tradas, Et si diu nō inuenitur, diu quære & inuenies. Sed quid præstabis: nōne plus tibi præstat? Si nos vobis, inquit, spiritalia seminauimus, magnum est si vestra carnalia metamus: Inde est & illud quod pridē exposuimus in nutu domini, quia producit terra fœnum iumentis, id est, carnalia eis qui triturant, quia boui trituranti os nō infrenabis. Vnde vos adhortati sumus, ut in hac re diligentes sitis, cauti, sobrij, opera vestra thesauros vestros deputetis. Nunquid autē hæc fratres ideo dicimus, ut ita fiant in nos? Puto in nomine domini posse esse istā quāuis infirmorum vocem, apostolicā tamen, sed vobis prodest, sicut ait ipse Apostolus, Nō quia quæro da-

tum, sed requiro fructum. Quam ergo elemosynā facturus es iusto? Non pascebat vidua: pascebat coruus, quia pascebat qui fecit coruum, Heliam dico. Nō ergo deest vnde deus det suis: tu vide quid emas, quando emas, quanti emas. Emis enim regnū cœlorum, & nō est emendi tēpus, nisi in hac vita. Et quā vili emas attende. Tanti tibi valet, quantū habere poteris. Fac misericordiam iniquo, non tanquā iniquo. Nam ipsum iniquum inquantū iniquus est ne suscipias, id est, ne quasi intentione & amore iniquitatis illius suscipias eū. Nam & prohibitum est dari peccatori, & suscipere peccatores. Et quomodo omni petenti te da? Et quomodo si esurierit inimicus tuus ciba illū? Quasi cōtraria videtur, sed aperiuntur in nomine Christi pulsantibus, & manifesta erunt quærentibus. Ne tradas peccatori, & ne suscipias peccatorem, & tamen omni petenti te da. Et si peccator est qui te petit, da non tanquam peccatori. Quando das tanquam peccatori? Quando in quo peccator est, hoc tibi placet ut des deū offendis. Paululum attendat charitas vestra, donec euoluatur res etiā exemplis multum utilis ad intelligendū. Hoc dixi, cum esurierit nescio quis, si habes vnde des, da: si vides dādum se, ad subueniendum da. Ne pigrescant in hoc viscera misericordiae, quia tibi homo peccator occurrit: tibi enim homo peccator occurrit. Cum dico, Occurrit tibi homo peccator, duo nomina dixi. Hæc duo nomina nō superflua sunt. Duo nomina, aliud quod homo, aliud quod peccator. Quod homo, opus est dei: quod peccator, opus hominis est. Da operi dei, noli operi hominis. Et quomodo, inquis, me prohibes dare operi hominis? Quid est dare operi hominis? Peccatori dare propter peccatum, placenti tibi propter peccatum. Et quis hoc faciet, inquis? quis hoc faciet? Vtinā nemo, vtinā pauci, vtinā non publice. Qui venatoribus donant, quare donant? Dicant mihi, quare donant venatori? Hoc in illo amat in quo nequissimus est, hoc in illo paucis, hoc in illo vestit ipsam nequitiam publicā spectaculis omnium. Qui donat histrionibus, qui donat aurigis, qui donat meretricibus, quare donat: nunquid nō & ipsi hominibus donant? Non tamen ibi attendunt naturā operis dei, sed nequitiam operis humani. Vis videre quid honores in venatore quando illum vestis? Dicatur tibi, sis talis, amas illum, gaudes ad illum, vis quodammodo expoliare te, & illum vestire. Noli cū iniuria accipere, si tibi de meretricibus dicatur, Tales sint filiae tuæ. Iniuria est inquis. Quare iniuria est, nisi quia illa iniquitas: quare iniuria, nisi quia illa turpitudine? Non ergo donas cum non das fortitudini, sed turpitudini. Quomodo ergo qui venatori donat, non homini donat, sed arti nequissimæ? Nā si homo tātum esset, & venator non esset, nō donares: honoras in eo vitium, nō naturam. Sic contrā, si des iusto, si des Prophetæ, si des discipulo Christi aliquid cuius indiget, & nō ibi cogites, quia discipulus Christi est, quia minister est dei, quia dispensator est dei: sed cogites ibi aliud commodum temporale, ut fortasse causæ tuæ necessarius quādo fuerit, venalis tibi sit, quia ei aliquid porrexisti, tam tu non dedisti iusto si sic dederis, quā ille non dedit homini quādo dedit venatori, Res ergo charissimi in promptu posita est, & puto quia & si obscura fuit, iam manifesta est. Ad hoc dominus te cōstrinxit cū diceret, qui receperit iustum, sufficeret: sed quia potest recipi iustus alia intentione cum putatur prodesse posse ad aliquid temporale, forte ad supplendam cupiditatem, forte ad adiuuandum, ut homo circūueniatur, aut opprimatur: quia

Ibidem.

Ioan. 8.

Exo. 37.

Ioan. 8.

Psal. 140.

Matt. 10.

Luca. 6.

Ecl. 19.

1. Cor. 9.

Psal. 103.

1. Cor. 9.

Philip. 4.

Ecl. 11.

Luc. 6.

Rom. 11.

L.

Cō. 23. 4.

duo nomina.

Di. 36. Quæ

venantur.

M

86. dist. 1.

Omni vs.

A quia tale ministerium de illo queris, forte propterea fu-
scipis, negavit tibi mercedem iusti, nisi cum additamē-
Math. 10. 10. Ait enim, Qui receperit iustum in nomine iusti, mer-
cedē iusti accipiet: id est, ideo recipiens quia iustus est:
& qui receperit prophetam, non tantum receperit pro-
phetam, sed in nomine propheta, hoc in illo honoras
quod propheta est: ad extremum, qui dederit calicem aquae
frigidae vni ex minimis istis, tantum in nomine disci-
puli, id est, propterea quia discipulus Christi est, pro-
pterea quia dispensator sacramenti est, amen dico vo-
bis, non perdet mercedem suam. Quomodo ergo in-
telligis, qui receperit iustum in nomine iusti, mercedem
iusti accipiet. Sic intellige, Qui receperit peccatorem in
nomine peccatoris, perdet mercedem. Ergo fratres ex-
ercete misericordiam. Non est aliud vinculum chari-
tatis, non est aliud vehiculum, quo perducamur in hac
vita ad illam patriam. Extēdite dilectionem vsque ad
inimicos, securi estote. Ideo venit Christus, cui tanto an-
tē dictum est, Ex ore infantium & lactentium perfeci-
sti laudem, vt destruas inimicum & vindicatore: quod
nonnulli codices defensorem habent: sed verius, vlti-
B rem, vindicatore: Destruere voluit dominus vindic-
catorem, id est, eum qui se voluit vindicare, vt non illi
dimittantur peccata sua. Quid ergo inquis: dormiet di-
sciplina? auferetur omnis correptio? Non auferetur.
Quid enim de luxurioso filio facturus es: non castiga-
bis, non verberabis? Seruum & ipsum tuum si male vi-
uentē videris, non poena aliqua, non verberibus refre-
nabis? Fiat hoc, fiat, admittit deus, imō reprehendit si
non fiat, sed animo dilectionis fac, nō animo vltionis.
Vbi autem potētiore aliquos iniuriosos passus fueris,
vbi tibi nec corrigere disciplina licet, nec forte etiam
monere aut praecipere, tolera, securus tolera: audi Euā-
gelium, quomodo lectum est, Beati eritis, cum vos per-
secuti fuerint homines, & dixerint aduersum vos om-
ne malum, mentientes propter nomen meū. Et ibi ad-
didit propter quid, ne merito tuo accipias maledicta,
non causa iustificationum dei. Non enim qui maledi-
ctus fuerit iustus est, sed qui iustus est & iniuste maledi-
citur: & si iniuste maledicatur, praemium illi redditur.
Propterea itaque securus esto misericors, extēde dile-
ctionem vsque ad inimicos. Qui forte pertinent ad gu-
bernationem tuam vindica, coerce cum dilectione, cum
charitate, attendens salutem aeternā, ne cum parcis car-
ni, anima pereat. Fac hoc, & multos passurus es, in quos
non potes exercere disciplinam, quia nō pertinent ad
iura gubernationis tuae. Fertō iniurias, securus esto. Fa-
ciet enim misericordias dominus, & iudicium omni-
bus iniuriam accipientibus. Sic in te facit misericor-
diam, si misertus fueris: sic eris misericors, vt quod pa-
teris iniuriam non sit impunitum. Mihi vindictam, &
ego retribuam, dicit dominus. *Notas fecit vias suas Moysi.*
Quas vias suas notas fecit Moysi: quare Moysen ele-
git? Ex Moysen intellige omnes iustos, omnes sanctos.
Vnum posuit, omnes occurrant. Tamen per Moysen
data est lex, & habet aliquid obscurum traditio ipsa le-
gis. Ad hoc enim data est lex, vt conuinceretur langui-
dus, & medicum imploraret. Ipsa est occulta via dei: iā
dudum audieras, Qui sanat omnes languores tuos. Lan-
guores in aegrotis latebant, dati sunt quinque libri Moy-
si. Cineta est piscina quinque porticibus, perduxit lan-
guidos, vt ibi iacerent, vt proderentur, non vt sanarē-
tur. Quinque porticus prodebant languidos, nō cura-
bant. Piscina curabat descendente vno, & hoc piscina
turbata. Turbatio piscinae in passione domini: veniens

enim & ignotus factus, cum dicitur ab aliis ipse est Chri-
stus, ab aliis nō est Christus, iustus est, peccator est, ma-
gister est, seductor est: turbauit aquam, id est, turbauit po-
pulum, & in tota illa perturbatione aquae vnus sanaba-
tur, quia in passione domini vnitas sanatur. Qui prae-
ter vnitatem fuerit, & si iacebit in porticibus sanari nō
poterit, & si legem tenet, ad salutem nō peruenit. Ergo
quia hoc ibi mysterium est, ideo docet datā legem vt
conuicerentur peccatores, & ad gratiam accipiendam
medicum inuocarēt. Vnde ille conuictus est, quem in
se transfiguratur Paulus apostolus dicēs, Infelix ego ho-
mo quis me liberabit de corpore mortis huius? Per mā
datum enim demonstrata illi erat quaedam rixa in se-
ipso: vnde dicit, Video aliam legem in membris meis
repugnantem legi mentis meae, & captiuum me ducē-
tem in lege peccati, quae est in membris meis. Cognouit
se in miseria, in gemitu, in rixa, in contentione, ipse se-
cum sibi non concordans, a se dissonans, a se reuiliens.
Et quid ait, optans pacem, pacem veram, pacem super-
nam. Infelix ego homo quis me liberabit de corpore
mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominū E
nostrum: vbi enim abundauit peccatum, superabūda-
uit gratia. Vnde autem abundauit peccatum? Lex autem
subintravit, vt abundaret peccatum. Quare lege subin-
trante abundauit peccatum? Quia nolebant se cōfiteri
homines peccatores, addita lege facti sunt & prauari-
catores: prauaricator enim non est quisque, nisi cum legē
transgressus fuerit: ipse Apostolus hoc dicit, Vbi enim
non est lex, nec prauaricatio. Abundauit ergo peccatū,
vt superabundaret gratia. Ergo vt dicere cōperā, quia
hoc est in lege magnum mysterium, ideo eam datā, vt
crescente peccato, humiliarentur superbi, humiliati cō-
fiterentur, confessi sanarentur. Ista sunt viae occultae
quas notas fecit Moysi, per quem legem dedit, qua pec-
catum abundaret, & superabundaret gratia. Nō crude-
liter hoc fecit deus, sed consilio medicinae. Aliquando
enim videtur sibi homo sanus, & aegrotat: & in eo quod
aegrotat & non sentit, medicum non quaerit. Augetur
morbus, crescit molestia, quaeritur medicus, & totum
sanatur corpus. Notas fecit vias suas Moysi, *Filius Israel*
voluntates suas. Nunquid omnibus filiis Israel? Sed veris
filiis Israel, imō omnibus filiis Israel. Qui enim dolosi,
qui insidiosi, qui hypocritae, non filij Israel. Et qui filij F
Israel? Ecce vere Israelita, in quo dolus nō est. Filiis Is-
rael voluntates suas. *Miseratur & misericors dominus, longani-*
mis & multa misericordia. Quid tam longanimum: quid
tam multum in misericordia? Peccatur & viuunt, ac-
cedunt peccata, augetur vita: blasphematur quotidie,
& facit solem suum oriri super bonos & malos. Vocat
vndique ad correctionem, vocat vndique ad poenitē-
tiam, vocat beneficiū creaturā, vocat impertiendo tē-
pus viuēdi, vocat per lectorem, vocat per tractatorem,
vocat per intimam cogitationē, vocat per flagellum
correctionis, vocat per misericordiam consolationis.
Longanimis & multa misericordiae. Sed observa ne lō-
gitudine misericordiae dei male vtendo, tu tibi thesau-
rizes quod ait Apostolus, irā in die irae & reuelationis
iusti iudicij dei: nam hoc ait Apostolus, An diuitias be-
nignitatis & longanimitatis eius contemnis? Ignoras
quia patientia dei ad poenitētiā te adducit: Quod tibi
parcit, putas quia places ei? Haec fecisti, inquit, & ta-
cur: suspicatus es iniquitatem quod ero tui similis. Nō
mihi placent peccata, sed longanimitate quaero recte fa-
cta. Si punirem peccatores, non inuenirem cōfessores.
Ergo te deus longanimitate sua parcendo ad poenitē-
tiam

Roma. 7.

Rom. 5.

Rom. 4.

Ioan. 1.

Matt. 5.

Roma. 2.

Psal. 41.

Ecclesi. 5. **G**tiam adducit, tu autē quotidie dicis, finitur hodiernus dies, & sic ero & crastino die, non enim cras erit vltimus: & tertio die, & subito venit ira eius. Fratres, non tardetis conuerti ad dominum: sunt enim qui pręparant conuersionē & differunt, & fit in illis vox coruina, cras, cras. Coruus de arca missus, nō est reuersus. Nō quærit deus dilationem in voce coruina, sed cōfessionem in gemitu colūbino. Missa columba reuersa est. **Gen. 8.** *Quandiu cras, cras: Obserua vltimū cras, quia ignoras quod sit vltimum cras. Sufficiat quod vixisti vsque ad hodiernum peccator. Audisti. Sape soles audire, audisti & hodie: quā quotidie audis, tā quotidie non corrigis. Tu enim secundum duritiā cordis tui & corimpnētens, thesaurizas tibi iram in die irę & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuique secundum opera sua. Non sic tibi videatur deus misericors, vt nō videatur & iustus. Misericors & miserator dominus, Audio & gaudeo, ita dicis, audi & gaude: adhuc addidit, Longanimis & multum misericors, & in extremo & verax. Gaudes ad verba superiora, ad vltimum treme. Sic misericors & longanimis est, vt sit & verax. Cū tibi thesaurizaueris irā in die irę, nōne experieris iustum quem contempisti benignum? *Non in finem irascetur, neque in æternum indignabitur.* Quia & quod viuimus in flagellis & corruptione mortalitatis, de indignatione ipsius est, de pœna hoc habemus primi peccati, Fratres mei non solū cogitare debemus, vt futuras minas ipsius euadamus, sed & pręsentem iram: quia & ista ira ipsius est, cuius & se & nos fuisse dicit filius Apostolus: *ait quippe, Fuimus enim & nos aliquando natura filij irę, sicut & ceteri. Ergo ex ira ipsius est, quod hic homo peregrinatur, quod laborat. Nō est ex ira ipsius fratres mei, in sudore vultus tui & in labore edes panem tuum, & terra spinas & tribulos pariet tibi: Ab auctore nostro dictum est. Aut si est aliud vita nostra, si poteris conuerti ad aliquam voluptatem, vbi spinas nō sentias: Elige quod volueris, esto auarus, luxuriosus: vt duo ista sola non dicamus, adde tertium, ambitiosus. In honorum cupiditate quantę spinę? In luxuria libidinum quantę spinę? In ardore auaritię quantę spinę? Amores turpes quātas molestias habent? Quātas sollicitudines hęc in ista vita: omitto gehennam. Vide ne iam ipse tibi gehēna sis. Hoc enim totum fratres mei de ira ipsius est, & cum te conuerteris vt iuste agas, non poteris nisi laborare in terra: & non finitur labor, nisi cum finita fuerit via. Oportet in via laborare, vt in patria **I**gaudeamus. Ergo cōsolatur promissione sua laborem tuum, sudorem tuum, molestias tuas, & dicit tibi, Non in finem irascetur, neque in æternum indignabitur.**

Non secundum peccata nostra fecit nobis. Deo gratias, quia hoc voluit. Non quod merebamur accepimus: non secundum peccata nostra fecit nobis, *Neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis. Quoniam secundum altitudinem cœli à terra, confirmauit dominus misericordiam suam super timentes eum.* Confirmauit dominus misericordiam suam super timentes eum. Secundum quid? Secundum altitudinem cœli à terra. Quid dixit? Si aliquādo potest cœlum abscedere à protectione terrę, aliquando poterit deus non protegere timentes se. Attende & cœlum, vbique atque vndique proteggit terrā, & nulla pars terrę est quę non cœlo protegatur. Peccant homines sub cœlo, faciunt omnia mala sub cœlo, tamen proteguntur cœlo. Inde lux ad oculos, inde aër, inde spiritus, inde pluuia ad terram propter fructus, inde omnis misericordia à cœlo. Tolle auxilium cœli à terra, statim de-

ficiet. Sicut ergo protectio cœli permanet super terrā, sic protectio domini permanet super timentes eū. Timentes deum, supra te est protectio ipsius. Sed forte flagellaris, & putas quia deseruit te deus, si deseruit protectio cœli terram: quoniam secundum altitudinem cœli à terra cōfirmavit dominus misericordiam suam super timentes eum. Et quid fecit? Quia non secundum peccata nostra retribuit nobis. *Quantum distat oriens ab occidente, longe fecit à nobis esse peccata nostra.* Secundum altitudinem cœli à terra confirmavit dominus misericordiam suā super nos. Dixi quare: Propter protectionē. Vnde? Quantum distat oriens ab occidente lōge fecit à nobis esse peccata nostra. Nouerunt qui sacramenta sciunt: tamen quod omnes audire possunt dico. Quando peccatum remittitur, occidunt peccata tua, oritur gratia tua. Peccata tua tanquam in occasu sunt, gratia qua liberaris in ortu est. Veritas de terra orta est. Quid est veritas de terra orta est? Nata est gratia tua, occidit peccata tua, innouaris quodammodo. Ad ortum accedere debes, ab occasu auerti debes. Auertere à peccatis tuis, conuerti ad gratiam dei. Illis occidentibus surgis & proficis. Sed pars cœli quę surgit, rursus in occasum it. Non vndecunque possunt similitudines duci, ad perfectum possunt collinari ipsę res rebus ad quas adhibentur: Sicut dixi de aquila, sicut de luna, sicut & hic, Occidit pars vna cœli, oritur altera: sed pars quę oritur modo, post duodecim horas occasura est: non sic est gratia quę nobis oritur. Et peccata in æternum occidunt, & gratia in æternum manet. Quare autem? Quantum distat oriens ab occidente, tantum longe fecit à nobis peccata nostra, vt illa occidant, & gratia oriatur. Quare putatis? *Sicut miseretur pater filius, sic miseratus est dominus timentibus eum.* Iam sciat quantum vult, pater est: sed flagellauit nos, & afflixit nos, & contriuit nos, pater est. Fili si ploras, sub patre plora, noli cū indignatione, noli cum typho superbię. Quod pateris, vnde plangis, medicina est non pœna, castigatio est nō damnatio. Noli repellere flagellum, si nō vis repelli ab hereditate. Noli attendere quam pœnam habeas in flagello, sed quem locum in testamento. Sicut miseretur pater filius, sic miseratus est dominus timentibus eum.

Quoniam ipse cognouit figmentum nostrum, id est, infirmitatem nostram. Nouit quid fecerit, quomodo lapsus sit, quomodo reficiendum sit, quomodo adoptandum sit, quomodo ditandum sit. Ecce facti sumus de limo. Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cœlo cœlestis. Misit & filium suum qui factus est secundus homo, qui ante omnia deus: secundus enim in aduentu, prior in reditu. Post multos mortuus est, ante omnes resurrexit: ipse enim cognouit figmentum nostrum. Quod figmentum: nos. Vnde loqueris, quia cognouit? Quia miseratus est. *Memento quia puluis sumus.* Ad ipsum deum conuersus, ait, memento, quasi obliuiscatur deus: sic cognouit vt non obliuiscatur. Sed quid est memento? Perseueret erga nos misericordia tua. Cognouisti figmentum nostrum quodammodo, ne obliuiscaris figmentum nostrum, ne obliuiscamur gratiam tuam, memento quia puluis sumus. *Homo tanquam fœnum dies illius.* Attendat quid sit homo, nō superbiat: homo, tanquam fœnū dies illius. Quid superbit fœnū ad tempus modo florens, post paululum ardescens? Quid superbit fœnum ad tempus, post paululum ardescens? Quid superbit fœnum ad tempus, donec sol cadescat? Bonū est ergo nobis, vt misericordia ipsius sit super nos, & de fœno aurum faciat. Nā homo tanquam fœnū dies eius, *Sicut flos agrī ita efflorescit.* Totus splendor

Psalm. 4.

1. Cor. 15.

M

Universitas de Deo
 Splendor generis humani, honores, potestates, diuitia, typhi, ming, tumores, flos fœni est. Floret illa domus, & magna domus, floret illa familia, & quam multis floret, aut quam multis annis viuunt? Multi anni tibi, breue tempus deo: deus nō sic numerat quomodo numerat. *Comparatione longorum & longe viuētium seculorum omnis flos cuiuscunq; domus sic est quomodo flos agri. Vix est annua omnis pulchritudo anni. Quicquid ibi viget, quicquid ibi candet, quicquid ibi pulchrum est, non perannuat, imō per totum annū duci non potest. Quam exiguo tempore transeunt flores, & hoc est pulchrū in herbis. Hoc quod valde pulchrū est, hoc, cito cadit. Omnis caro fœnū, & claritas hominis vt flos fœni: Fœnum aruit, & flos decidit, verbū autem domini manet in æternum. Quia ergo quomodo pater cognouit figmentum nostrum, quia fœnum suum, & ad tempus florere possumus: misit nobis verbū suum, & verbum suum quod manet in æternum, fœno quod non manet in æternum fratrem fecit. Natura vni-genitum, vnicum natum de substantia sua fratrem adoptatis tot fratribus fecit. Noli mirari, quia particeps eris aternitatis illius, factus est ipse prior particeps fœni tui. Quod excelsum est a te, tibi non denegauit, qui quod humile erat ex te suscepit. Ergo homo quantum ad hominem attinet, sicut fœnum dies eius, & sicut flos agri ita florebit. Quoniam spiritus pertransiit in eo & nō erit, & non cognoscat amplius locum suum. Quasi quædam perditio, quasi interitus quidam. Ecce qui se inflat, ecce qui tumet, ecce qui se extollit, spiritus pertransiet in eo, & non erit, & non cognoscat amplius locum suum. Videte quotidie morientes: & hoc erit totum, ipse erit finis. Non alloquitur enim fœnum, sed propter quod & verbum fœnum factū est: tu enim homo, propter te autem & verbum factum est homo: tu caro, & propter te verbū caro factum est. Omnis caro fœnum, & verbum caro est factum. Quanta ergo spes fœni, quando verbū caro factum est illud quod manet in æternum, non dedignatum est suscipere fœnum, ne de se desperaret fœnum. Ergo quod ad te attendis, humilitatem tuam cogita, puluerem tuum cogita, noli extolli: quicquid melius eris, gratia illius eris, misericordia illius eris: audi enim quod sequitur. *Misericordia vero domini in seculo & in seculum super timentes eum. Qui non timetis eum fœnum, & in fœno, & in tormento cum fœno eritis. Resurget enim caro ad tormentum, Gaudeant illi qui timent eum, quia super eos misericordia eius. Et iustitia eius super filios filiorum. Retributionem dicit, super filios filiorum. Quam multi sunt serui dei non habentes filios, quanto minus filios filiorum? Sed filios nostros dicit opera nostra: filios filiorum, mercedem operum nostrorum. Iustitia eius super filios filiorum. Custodientibus testamentum eius. Videant ne putet omnes ad se pertinere quod dictum est, Eligant cum licet. Custodientibus, inquit, testamentum eius. Et memoria retinentibus mandata eius, vt faciant ea. Iam te disponebas extollere, & forte reddere mihi Psalterium, quod ego non teneo, aut totam legem memoriter pronūciare. Planē in memoria melior me, melior quouis iusto. Iustus ad verbū legem non tenet. Sed vide vt præcepta teneas. Sed quomodo teneas? Nō memoria, sed vita. Memoria retinentibus mandata eius, non vt reddant ea, sed vt faciant ea. Iam forte modo perturbatur vniuscuiusque anima. Quis tenet omnia mandata dei? Quis tenet omnes literas dei? Ecce volo non solum memoria retinere, sed & operibus meis facere. Sed quis tenet omnia**

memoria? Noli timere, non te onerat, In duobus præceptis tota lex pendet & propheta. Sed totam legē volo tenere. Tene si potes. Quando potes, quomodo potes? Quamcūque paginam interrogaueris, hoc tibi respondet, Quod tenes, tene: charitatem tene, finis præcepti est charitas. Noli cogitare de multitudine ramorum, radicem tene, & tota arbor in te est. Et memoria retinentibus mandata eius, vt faciant ea. *Dominus parauit in cælo thronum suum. Quis nisi Christus parauit in cælo thronum suum? Qui descendit & ascendit, qui mortuus est & resurrexit: qui hominem assumptum in cælum leuauit, ipse parauit in cælo thronum suum. Thronus est sedes iudicis. Obseruate ergo quæ audistis, quia parauit in cælo thronum suum. Faciat quod vult quisque in terra, non erit impunitum peccatum, non erit infructuosa iustitia, quia dominus qui ante thronum iudicis hominis irrisus est, in cælo parauit thronum suum. Dominus in cælo parauit thronum suum. *Erregnum eius omnium dominabitur. Domini est regnum, & ipse dominabitur gentium. Et regnum eius omnium dominabitur. Benedicite dominum omnes angeli eius, potentes fortitudine, facientes verbum eius. Ergo tu verbo dei nō dum iustus es aut fidelis, nisi cum facis. Potentes fortitudine, facientes verbum eius. Ad audiendam vocem sermonum eius. Benedicite dominum omnes virtutes eius ministri eius facientes voluntatem ipsius. Omnes angeli, omnes potentes fortitudine facientes verbum eius: omnes virtutes eius, omnes ministri eius facientes voluntatem ipsius, vos benedicite dominum. Omnes enim male viuentes, et si lingua taceant, vita domino maledicunt. Quid prodest quia hymnum cantat lingua tua, si sacrilegium exhalat vita tua? Male viuendo multas linguas misisti in blasphemiam. Lingua tua vacat hymno, & cetera te intuentium vacant blasphemis. Si ergo vis benedicere dominum, fac verbum eius, fac voluntatem eius. In petra ædifica, non in arena. Audire & non facere, in arena ædificare est. Audire & facere, in petra ædificare est. Nec facere, nec audire, nihil ædificare est. Si in arena ædificas, ruinam ædificas: si nihil ædificas expositus pluuiæ, fluminibus, ventis antè rapieris quàm steteris. Ergo non est cessandum, sed ædificandum: nec sic ædificandum vt ruina ædificetur: sed in petra ædificandum, vt tentatio non euertat. Si sic est, benedic dominum: si non est sic, noli blandiri linguæ tuæ, vitam tuam interroga, ipsa tibi respondeat, Inuenis quid sis mali, geme, confitere: confessio tua potest dominum benedicere, sed mutatio tua in benedictione perseueret. *Benedicite dominum omnia opera eius in omni loco dominationis eius. Ergo in omni loco, ibi nō benedicatur, vbi non dominatur, in omni loco dominationis eius. Ne forte aliquis dicat, Non possum benedicere dominum in oriente, quia ad occidentem profectus est: aut non possum in occidente, quia in oriente est. Non ab oriente & ab occidente, non a desertis montibus, quoniam deus iudex est. Sic vbique est, vt vbique benedicatur: sic vndique est, vt illi vndique iubiletur: sic vndique benedicatur, vt vbique bene viuatur. Benedicite dominum omnia opera eius, quia cum cœperis in bona vita benedicere dominum, omnia opera eius eum benedicunt, non merita tua. Ipse enim per te & in te bonum operatur, dicente Apostolo, Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini, Deus enim est qui operatur in vobis. Ergo ne te extolleris, quia facis verbum eius, quia facis voluntatem eius, voluit te humiliari respiciendo gratiam eius vnde hoc consecutus es. In omni loco domina-***

Rom. 10.

E

Matt. 7.

Psal. 74.

Philip. 2.

Esa. 40.

Iuan. 1.

Esa. 40.

Ial. fœnū.

Math. 22.

G dominationis eius. *Benedic anima mea dominum.* Ipse vltimus versus est, qui primus. Benedictio à capite, benedictio in fine. A benedictione profecti sumus, ad benedictionem redeamus, in benedictione regnemus.

*In Psalmum centesimum tertium Præfatio.
Concio prima de prima parte Psalmi.*

DE QUIDEM nudiustertiano à nobis, quantum meminisse dignamini, abundanter refecti estis. Sed quia nos etiam post longum sermonem avidissime dimisistis, non putauimus sanctitatem vestram hodierni diei debito fraudandam, vt hoc sit de debito, illud de lucro. Psalmus qui lectus est, prope totus figuris rerum mysteriisque contextitur, & opus habet non solum nostra, sed etiam vestra non parua intentione, quanquam etiam cuncta quæ dicta sunt, possint ad literam religiose accipi. Enumeratur enim etiam non omnia, multa tamē opera dei, quæ nota sunt omnibus intuentibus, qui norunt & ex his quæ facta sunt, & videntur illius inuisibilia intellectu conspiciere. Videmus enim fabricam mundi amplam quādam ex celo & terra & omnium, quæ in eis sunt. Et ex huius fabricæ magnitudine ac pulchritudine, fabricatoris ipsius inestimabilem magnitudinem & pulchritudinem etiam nondum videmus, iam tamen amamus. Non enim cessauit, qui nondum potest nostri cordis puritate conspici, ante oculos nostros ponere opera sua, vt vidētes quæ possumus, amemus: quæ videre non possumus, vt ipsius amoris merito aliquando videre possimus: tamē in omnibus quæ dicta sunt, quærendus est etiam intellectus spiritalis, ad quē perscrutandum adiuuabunt nos in Christi nomine desideria vestra, Quibus quasi manibus inuisibilibus ad inuisibilem ianuā pulsatis, vt inuisibiliter vobis aperiat, & inuisibiliter intretis, & inuisibiliter sanemini. Ergo dicamus omnes: *Benedic anima mea dominum.* Alloquamur omnes animam nostrā, quia omnium nostrum anima per vnā fidem vna anima est. Et omnes nos quicumque in Christū credimus, propter vnitatē corporis eius vnus homo sumus. *Benedic anima nostra dominum,* pro tantis beneficiis eius, pro tam multis & magnis muneribus gratiarum eius: quæ munera inuenimus in hoc Psalmo intenti, & excussa nebula carnalis cogitationis, quantum possumus erecta mente, & quantum possumus directa acie, & quantum possumus puro oculo cordis nostri, quantum non impedit præsens vita, quantum non occupat rerum præsentium desideria, quantum non excæcat cupiditas seculi. Erecti ergo audituri sumus magna, læta & pulchra, desiderabilia, & plena lætitiæ gaudiorumque munera eius, quæ iam ille qui conceperat istum Psalmum, videbat animo, & ipsius visionis exultatione ructabat dicens, *Benedic anima mea dominum. Domine deus meus magnificatus es nimis.* Vide magnifica quæ dicturus est. In quibus magnificis non utique nisi ille laudandus est author omnium magnificorum. *Confessionem & decorem induisti.* O domine deus meus qui magnificatus es nimis: vnde magnificatus es nimis? Nonne semper magnus? Nonne semper magnificus? Nūquid perfectus non es vt crescas? Nūquid deficiis, vt aliquando minuaris? Sed quia es quod es, & vere es, utique nomen tuum dixisti famulo tuo Moyse, Ego sum qui sum utique magnus es, & magnitudo tua sempiterna est, nec cœpit, nec desinit, nec ab initio tēporis incipit, nec vsque ad finem temporis excurrit, nec in medio aliquid patitur: incommutabilis enim magnitudo est. Quomodo er-

Exod. 3

go magnificatus es nimis? Alius Psalmus admonet nos: *Kait enim, Mirificata est scientia tua ex me.* Si recte dicitur, Mirificata est scientia tua ex me recte dicitur, Magnificatus es nimis domine deus meus ex me. Sed & hoc adhuc est querendum, Ex me magnificatur deus meus? Ex me ergo magnus sit. Docet nos aliquid & quotidiana oratio salutis nostre, Sanctificetur nomen tuum: quotidie petimus, quotidie rogamus vt fiat. Si nos quilibet interroget quid est quod petitis, vt sanctificetur nomen dei: aliquando enim sanctum non est, vt modo sanctificetur? Et tamen nisi velimus fieri, non poterimus vt fieret. Alia est enim gratulatio, alia oratio. Gratulamur ex eo quod est, oramus vt sit quod nondum est. Quid est ergo, sanctificetur nomen tuum? Et intelligamus, quod hic dictum est, Domine deus meus magnificatus es nimis: hoc est, sanctificetur nomen tuum, sanctum sit apud homines nomen tuum. Sanctum est enim semper nomen tuum, sed quibusdam immundis nondum est sanctum nomen tuum. Dicit enim Apostolus, Omnia munda mundis, immundis autem & infidelibus nihil est mundum. Si immundis & infidelibus nihil est mundum, quæro causam, sed quibusdam immundis nondum est causa, sed polluta sunt, inquit, eorum & mens & conscientia. Si nihil est mundum eis, nec deus, nisi forte putatis mundum videri deum illis, qui quotidie blasphemant eum. Si mundus est, placeat: si placet, laudetur. Si autem blasphematur, displicet: & si displicet, quomodo tibi potest mundus esse qui tibi displicet? Quid ergo rogamus, Sanctificetur nomen tuum, in illis hominibus, qui per infidelitatem nondum habent nomen dei sanctum, quibus nondum est ille sanctus, qui per se & in se & in sanctis suis sanctus est? Rogamus pro genere humano, rogamus pro orbe terrarum, pro omnibus gentibus quotidie sedentibus & disputantibus, quia non est rectus deus, & non recte iudicat deus, vt aliquando ipsi se corrigant, & rectum cor ad illius rectitudinem ducant, & adherentes eidem de recto ad rectum, non iam vituperent, sed placeat rectis rectus, quia quæ bonus deus Israel, sed rectis corde. Ergo cum videret iste qui cantat, iste ipse nosipsum, id est, corpus Christi, membra Christi, cum videret, quanta præstiterit deus generi humano, cui antea aut nullus aut falsus, aut non tam magnus videbatur deus in operibus suis, eum videns, Domine deus meus, inquit, magnificatus es nimis: hoc est, qui nondum te intelligebam, intelligo te magnum. Magnus semper etiam occultus, sed mihi tunc magnus quando apparuisti factus es manifestus. Magnificatus es ergo ex me, quoniam mirificata est scientia tua ex me, mira enim facta est ex me. Ergo illam miror conuersus ad illam. Illa autem & si non couertatur, & si post conuersionem auertatur, integra permanet. Sed ego iam magnus factus in ea, & ex diminuto factus integer in ea miror, quod non noueram: non quodammodo magnum factum est ex quo didici, sed quia magnus factus sum ex quo didici. Audi iam, Et vbi videtur magnificatus deus nimis? Sæper magnus magnificatus nimis in operibus suis ad nos. Confessionem & decorem induisti. Ante decorem confessionem posuit, decus in pulchritudine. Quæris pulchritudinem, bonam rem quæris. Sed quare quæris pulchritudinem o anima? Vt amet te spiritus tuus, etenim displices ei fœda. Ille autem qualis est? Speciosus forma præ filiis hominum. Osculari vis fœda pulchrum, sed non attendis quia tu iniquitatibus plena es. Diffusa est autem gratia in labiis tuis: sic enim de illo dictum est, Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis, propterea adolescentula dilexerunt te. Est ergo

A ergo quidem formosus, est quidem pulcher præ filiis hominum: & si filius hominis, tamē præ filiis hominum. Huic tu placere vis o anima humana, o vna in multis. Audiamus ecclesiam, quia erat illis anima vna & cor vnum in deū. Hanc alloquitur Psalmus, Vis ei placere? **Nō potes quādiu deformis es.** Quid facies vt pulchra sis: Prius tibi displiceat deformitas tua, & tūc ab illo ipso, cui vis placere pulchra, mereberis pulchritudinē. Ipse enim erit reformator tuus, qui fuit formator tuus. Ergo prius attende quæ sis, ne audeas ire fœda in pulchri oscula. Et quid intuens, inquis, me videbo? Posuit tibi in speculum scripturā suam, legitur tibi, Beati mūdices, quoniam ipsi deum videbunt. Speculum in hac lectione propositum est, vide si hoc es quod dixit: si nondum es, gēme vt sis. Renunciauit tibi speculum faciem tuam. Sicut speculum non senties adulatorem, sic nec te palpes. Hoc tibi ostendit nitor ille quod es, vide quæ es: & si tibi displicet, quære vt nō sis. Si enim cum fœda sis tibi metipsis displices, pulchro iā places. Quid ergo? Quoniā displicet tibi fœditas tua, incipis ei in cōfessione, sicut alibi dicitur, Incipite domino in cōfessione. **B** Primo accusa fœditatē tuam: fœditas enim animæ de peccatis, de iniquitatibus. Accusando fœditatē tuam incipis confiteri, à cōfessione incipis decorari. Quo decoratē nisi specioso forma præ filiis hominum? Vt autem & decorā faceret, audeo dicere, Amavit & fœdam. Quid est, amavit & fœdam? Etenim Christus pro impiis mortuus est. Quam vitā tibi seruat iustificato, qui suam mortē donauit & impio: Ecce pulcher ille & speciosus forma præ filiis hominū, quia iustissimus præ filiis hominum, quoniā veniebat ad fœdam, vt faceret pulchrā: dicam & hoc, quia in scripturis inuenio, fœdus factus est. Nō me in hoc audiat, ne in hoc verbo temere lapsus sim. Sicut enim dixeram, Amavit & fœdam: non autem quasi congruenter dixeram quibusdam illum amantibus, nisi mihi testis procederet: & dixi quod dixit Apostolus, Vis nosse quod amarit & fœdā: Christus pro impiis mortuus est: sic & modo quod dixi vt veniret ad fœdā, fœdus factus est, deformis factus est, quomodo probabo, quando iā mihi prædixit diuinū eloquium, Speciosus forma præ filiis hominū: Sed in ipso diuino eloquio rursus habeo, Vidimus eum & nō habebat speciem neque decorem. **C** Speciosus forma præ filiis hominum: vidimus eum & non habuit speciem neque decorem. Nō dixit, non vidimus, & ideo nesciebamus vtrū haberet speciem vel decorem: ecce vidimus, & nō habebat speciem neque decorem. Vbi ergo illū vidit qui dixit, Speciosus forma præ filiis hominū. Et vbi illum vidit qui dixit, Non habebat speciem neque decorem? Audi vbi eū vidit qui dixit, speciosus forma præ filiis hominum. Cum in forma dei esset nō rapinam arbitratus est esse se æqualem deo. Merito præ filiis hominū, quia æqualis deo. Ecce accepi & agnouī vbi eū viderit qui dixit, Speciosus forma præ filius hominum: Responderit enim nobis, Vbi eum viderim quæris? In forma dei. Et vnde vidisti in forma dei? Quomodo vidisti in forma dei? Quia inuisibilia eius per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Bene accepi, optime agnouī, & quæ videris, & qualem videris, & vbi videris, & vnde videris. Quem vidisti: Sponsum nostrum. Qualē vidisti: Speciosum forma præ filiis hominum. Vbi vidisti: Cum in forma dei esset. Vnde vidisti: Per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Videamus & de isto quid dicat alius propheta, sed nō alius spiritus, non enim discordant inter se.

Exhibuit nobis ille speciosū forma præ filiis hominū; *Psal. 44.* exhibeat & iste quod ait, Vidimus eum & non habebat D speciem neque decorem. Vnus apostolus Paulus prophetam vtrunque cōiungit, vnū capitulum Pauli vtrique prophetæ perhibet testimonium. Ibi habeo speciosum forma præ filiis hominum: Qui cum in forma dei *Philipp. 2.* esset, non rapinā arbitratus est esse æqualis deo. Ibi dixit, quod dixit & alius nō habentem speciem neque decorem, quia semetipsum exinaniuit formam serui ac ci *Esā. 53.* piens, in similitudinem hominum factus & habitu inuentus vt homo: humiliavit se factus obediēs vsque ad mortem, mortem autem crucis. Merito viderunt eum, & non habebat speciem neque decorem. Merito ante crucem agitabant caput, hiccine est totus filius dei? Si filius dei est, descendat de cruce. Sed non habebat speciem neque decorem: etiā sic. O quibus displicet, quia *Math. 27.* non habebat speciem neque decorem. O agitantes caput ante crucem, & nō figentes caput in capite quod pendebat in cruce. Merito nutat insultantiū caput, donec sit eorum caput ille ipse cui insultabatur. Ecce resumit decorem, & magnum decorē. Ecce quod dicis tu, minus est quā quod fecit. Dicis tu, Si filius dei est, descē *E* dat de cruce. Ecce de cruce nō descendit, sed de sepulchro resurrexit. Ergo anima decora esse nō potest, nisi confessā fuerit fœditatē ei qui semper pulcher, & propter te ad tēpus non pulcher: & sic ad tempus non pulcher in forma serui, vt nunquam deficeret à pulchritudine quæ est in forma dei. Ergo tu Ecclesia habes decorem: dicitur & tibi in Canticis canticorum, O decora *Cant. 5. & 6.* inter mulieres: dicitur de te, Quæ est ista quæ ascendit dealbata: Quid est dealbata: Illuminata, nō dealbata sicut fucata, quæ admodum se dealbant feminae quæ volunt videri quod nō sunt: nō dealbata sicut paries dealbatus: destruetur enim sicut dicit Apostolus paries dealbatus, hypocrisis & simulatio. Paries dealbatus, foris *Acto. 23.* tectoriū, intus lutum. Nō ergo illa sic dealbata, sed dealbata illuminata, quia non per se alba. Prius, inquit, fui *1. Tim. 2.* blasphemus: & item, Fuimus enim & nos aliquādo natura filij iræ sicut & ceteri. Accedit gratia illuminās & dealbans, primo nigra fuisti, sed facta es alba ex gratia *Ephē. 2.* illius. Fuisti enim aliquando tenebræ, nunc autem lux *Ephē. 5.* in domino. Dicitur ergo & de te, Quæ est ista quæ ascendit dealbata, iā mirabilis, iam vix contemplabilis? Ad *Cant. 6.* mirantis est enim dicere, Quæ est ista quæ ascendit dealbata, tam pulchra, tam luminosa, tam sine macula & ruga: Nonne ista est quæ iacebat in cœno iniquitatum? Nonne ista est quæ iacebat in fornicatione idolorum? Nonne ista est quæ immunda erat in omni cupiditate desiderioque carnali? Quæ est ergo ista quæ ascendit dealbata? Attende quis sit ille qui pro ea factus est, non habēs speciem neque decorē, & intelligis huius claritatis honorē. Si miraris illius humilitatē propter hanc, noli iam mirari huius celsitudinē propter illum. Quæ *Ephē. 5.* tæ fœlicitatis est ista dealbata, vt & cum esset nigra, pulchrum ad se deponeret qui pro impiis moreretur? Ergo induit se dominus deus noster, confessionem & decorem induit se Ecclesiam: ipsa enim Ecclesia confessio & decus, antē confessio, postea decus. Confessio peccatorum, decus recte viuētium & recte factorum. Confessionem & decorem induisti. *Circumamictus lumen sicut vestimentum.* Ipsa est vestis eius de qua iam dixi, Non habens maculam neque rugam. Lux vocatur, & ego iam hoc dixi, Fuisti aliquando tenebræ, nūc autem lux in domino. Nō ergo in vobis, nam tenebræ in vobis, lux autem in domino. Ergo circumamictus lumen *Ephē. 5.* velut

Gvelut vestimentum. *Extendens cælum sicut pellem.* Quo- modo fecit hoc vt indueret se sicut vestimentum & lu- men Ecclesiam? Enumerare vult figuratis quibusdam sacramentis, quomodo lux facta sit Ecclesia, quomodo facta sit sine macula & ruga, quomodo facta sit candi- da, dealbata, fulgens in vestitu sponſi sui inherens illi. Quomodo facta sit audiamus, Extendit cælum sicut pel- lem: & hoc quidē video. Quis enim extendit hoc cælum, quod nostris carnalibus oculis intuemur, nisi de- us: Et extēdit sicut pellem. Ad facilitatem redegit si ad literam accipias: etenim cum videris istam fabricā ma- gnam, quia cum quisque hominum vnam vel paruam cameram extenderit, magno molimine, magno labo- re & difficultate ac diuturna operatiōe, id facit ne hu- iusmodi laborem in dei operibus infirmitas suspicaretur humana, attulit quandam facilitatem pro tua capa- citate, vt sic quodāmodo incipias credere facile ope- rantem deum, & non putare sic eum extēdisse cælum, sicut tu tectum domus tuæ, sed quā tibi facile est ex- tendere vnam pellem, tam facile illi fuisse extendere tam magnum cælū. Mira facilitas, & tamen adhuc spi- ritus tibi tardo loquitur, Tibi, inquam, adhuc tardo di- cit spiritus. Nam nec sic extendit deus cælum, sicut & tu pellem: si enim sic extendit, ecce ante te pellis, vel ru- gola, vel plicata ponitur: dic vt extendatur, dicto tuo extende pellem: nō possum, inquis, ergo & in extenta pelle multum longe es à facilitate dei. Ipse enim dixit & facta sunt: dixit, Fiat firmamētum inter aquam & a- quam, & sic factum est: tamē propter facilitatem signi- ficandam, secundum sensum tuum acceperis aliquid interim ad literam. Figurate autem si aliquid tectū re- tegi volumus & pulsare ad clausum, inuenimus exten- disse deum cælum sicut pellē, vt intelligamus cælum sanctam scripturam. Hāc auctoritatem primo posuit deus in Ecclesia sua, inde cœpit exequi cætera: posuit enim cælum deus, & extendit sicut pellem, & non fru- stra sicut pellem. Primo istā famā prædicantium exten- dit sicut pellem: pellis mortalitatem significat. Propterea & illi duo homines primi parētes nostri, authores pec- cati generis humani Adam & Eua, cū in paradiso con- tempto dei præcepto ad suggestionem suasionemq; ser- pentis transgressi essent, quod iusserat deus, facti mor- tales dimissi sunt de paradiso. Vt autem significaretur ipsa mortalitas eorum, induti sunt tunicis pelliceis. De pellicibus enim tunicas factas acceperunt: pelles autem detrahi nō solent, nisi de animalib⁹ mortuis, ergo pel- liū nomine mortalitas illa figurata est. Quid ergo hic, si diuina scriptura significatur pellis nomine: Quo mo- do de pelle fecit deus cælum, & extendit cælum sicut pellem? Quia per quos nobis scriptura prædicata est, mortales fuerunt. Illud quidem verbum dei semper idem, semperq; incommutabile atque indeficiens: ec- ce, In principio erat verbū, & verbum erat apud deū, & deus erat verbum. Nunquid erat, & modo non est? Et est & semper erit: si ergo est verbum dei deus apud deum, lege si potes. Sed quid dicis, quia sursum est, & ideo legere non potes? Vbiq; est verbum dei, Pertēdit à fine vsque ad finē fortiter, & attingit omnia propter suam munditiā. In hoc mundo erat, & mundus per ip- sum factus est, & cum venit hic erat: venit enim in car- ne, nunquam absens diuinitate. Quare ergo legere nō poteris? Quia in sapientia dei non cognouit mundus per sapientiam deum ibi constitutus in sapiētia dei: om- nia enim ibi, & ipsa nulla subtracta sunt, ibi cōstitu- tus non poteris cognoscere per sapiētiam deum, ergo

neccesarium erat quod sequitur, Placuit deo per stulti- K tiam prædicationis saluos facere credentes. Si per stul- *Ibidem.* titiam prædicationis salui futuri erant credentes, ele- git deus quædam mortalia, elegit homines mortales & morituros, adhibita lingua mortali exhibuit sonos mor- tales, adhibita dispensatione mortalium adhibuit in- strumenta mortalia, & in eo tibi factum est cælū, vt in re mortali cognosceres verbum immortale, & fieres tu quoq; eiusdem verbi participatione immortalis. Vixit Moyſes & mortuus est: ait enim illi deus, Ascende in *Deut. 34.* mōtem & morere. Mortuus est Hieremias, & tot pro- phetæ mortui sunt, & mortuorum dicta, quia non co- rum sed per eos illius erant, qui extendit cælū sicut pel- lem, manent vsque ad posteritatem nostrā. Ecce Apo- stolus solutus de hac vita qui dixit, Cupio dissolui, & *Philip. 1.* esse cum Christo, multo magis esse optimū: viuit nunc cum Christo, sicut illi propheta omnes viuit cū Chri- sto. Sed per quid nobis dispensauit id quod legimus? Per id quod moriturum erat, per os, per linguam, den- tes, manus. Omnia ista quibus operatus est Apostolus, totum quod legimus corporis officia sunt, sed iubente anima cui iubebat deus, propterea extēsum est cælum *L.* sicut pellis. Nos sub cælo, tāquam sub pelle diuinarum scripturarum legimus modo cū tēditur. Etenim post- ea cælum plicabitur vt liber. Non frustra fratres hic vt *Esa. 34.* pellis, ibi vt liber. Figuratū ibi quiddā nobis est, quod *Apoc. 6.* ad scripturam diuinam attinet, & tenditur sicut pellis, & tenditur sermo mortuorum: ergo ideo tenditur, si- cut pellis, & multo magis tēditur, quā illi mortui sunt. Nam post mortem plus innotuerūt propheta & Apo- stoli, non erant tam noti cum viuerēt. Prophetas viuos sola Iudæa habuit, mortuos omnes gētes: cum enim vi- ueret nondum erat extensa pellis, nondum erat exten- sum cælum, vt tegeret orbem terrarum. Et extendit er- go cælum sicut pellem, *Qui protegit in aquis superiora eius.* Et hoc legimus, & ad literam bene intelligitur: quādo *Gen. 1.* enim iussit vt fieret firmamētum inter aquas & aquas, factum est, vt sint aquæ inferiores quæ perfundunt ter- ras, & sint aquæ superiores remotæ ab aspectibus, tamē fidei cōmendatæ. Et aquæ, inquit, quæ super cælos sunt *Psal. 148.* laudent nomē domini, quoniam ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Ergo explicatus est sensus ad literā: protegit enim in aquis superiora eius. Quid M ad figuram? Quoniam in figura accepimus pellem scri- pturam sanctam, & auctoritatem diuini verbi dispen- satam nobis per mortales, quibus mortuis eiusdem di- spensationis fama extenditur. Secundum hoc quomo- do protegit in aquis superiora eius? Cuius superiora? Cæli. Et quid cælum? Sancta scriptura, Quæ sunt supe- riora sanctæ scripturæ? Quid inuenimus in scripturis sanctis superius. Paulū interroga, Supereminētiorem, *1. Cor. 11.* inquit, viam vobis demonstro. Quā dicit supereminē- tiorem viā? Si linguis hominum loquar & angelorū, charitatem autē non habeam, factus sum velut aramē- tum sonans aut cymbalū tinniens. Si ergo in his nihil eminentius in scriptura sancta inueniri potest quā charitas, superiora cæli quomodo aquis protegūtur, si superiora scripturæ præcepta charitatis sunt? Audi quē- admodum, Charitas, inquit, dei diffusa est in cordibus nostris per spiritū sanctum, qui datus est nobis. Iam no- mine diffusionis intellige aquas in charitate spirit⁹ san- ctæ: hæ sunt aquæ de quibus dicitur in quadā scriptura, Et in plateis tuis discurrāt aquæ tuæ, nemo alienus cō- *Rom. 8.* municet tibi: alieni enim sunt omnes à via veritatis, si- *Prout. 5.* ne Pagani, siue Iudæi, siue hæretici, & mali quiq; Chri- stiani.

Ibidem.

Psal. 148. Gen. 1.

Gen. 3.

Ioan. 1.

Sapi. 8.

Ioan. 1.

1. Cor. 1.

Deut. 34.

Philip. 1.

Esa. 34. Apoc. 6.

Gen. 1.

Psal. 148.

1. Cor. 11.

Rom. 8.

Prout. 5.

Math. 5. *Universitas de Deo*
 habent. Habere multa dona possunt, charitatem non possunt. Hoc ipsum quale donum est, ut non loquamur de donis aliis foris, quae dona dei habent omnes homines, qui faciunt solem suum oriri super bonos & malos: dona dei sunt, & non tantum bonis & malis communia, sed etiam bestis & pecoribus. Ipsum esse, vivere, videre, sentire, audire, & ceteris fungi sensuum muneribus dona dei sunt. Sed videte cum qualibus, & quam multis communia, & cum eis quos nolitis imitari. Ipsum ingenium acutum habent & pessimi homines, solertem artium industriam habent & turpissimi scenici, diuitias habent & latrones, coniugia, filios. Multi mali habent pulchra, dei omnia, nemo negat, sed vide cum quibus communia. Respice ad munera ipsius Ecclesiae, Munus sacramentorum in baptismo, in Eucharistia, in ceteris sanctis sacramentis, quale munus est: Hoc munus adeptus est & Simon magus. Prophetia quale munus est: Prophetavit & Saul malus rex, & tunc prophetavit cum Dauid sanctum persecuteretur. Intendite, non dixi cum persecutus fuisset: fortassis enim eo persecuto poenitentiam gessit & dignus fuit spiritu prophetandi. Non persecutus neque persecuturus, sed persequens prophetavit. Misit ad comprehendendum Dauid ministros suos. Dauid vero eo tempore inter prophetas erat, ubi erat & sanctus Samuel. Impleti sunt spiritu prophetiae qui missi sunt & prophetauerunt, sed forte bono illi animo venerunt, vel ob necessitatem officij sui, vel non facturi quod iustum est. Misit & alios, hoc & in eis factum est, & eorum hoc modo animum interpretemur. Cum illi tardarant venit ipse furens, anhelans eadem, sanguinem sitiens innocentis sancti, cui etiam ingratus erat, & ipse impletus est spiritu prophetandi & prophetavit. Non ergo se iactet qui forte sine charitate habuerint hoc munus dei sanctum, sicut sanctum baptismum, sed videant qualem rationem habituri sunt cum deo qui sanctis non sancte utuntur: ex his erunt qui dicentur, In nomine tuo prophetauimus: non illis dicetur, mentimini: sed dicetur, Non noui vos, Recedite a me qui operamini iniquitatem: quia si habeat omnem prophetiam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Prophetavit autem & Saul, sed operabatur iniquitatem. Quis operabatur iniquitatem, nisi qui non operabatur aequitatem? Quis autem operabatur iniquitatem, nisi qui non habuerit charitatem? Plenitudo enim legis charitas. Ergo protegis in aquis superiora eius? Quid dixit: In omnibus scripturis supereminetissimam viam, supereminetissimum locum charitas obtinet. Non ad eam aspirent nisi boni. Hanc nobiscum non communicant mali, possunt communicare baptismum, possunt communicare cetera sacramenta, possunt communicare orationem, possunt communicare istos parietes, & istam coniunctionem, charitatem nobiscum non communicant. Ipse est enim fons proprius bonorum, proprius sanctorum: de quo dicitur, Nemo alienus communicet tibi. Qui sunt alieni: Omnes qui audiunt, Non noui vos: si enim non cognoscuntur, utique alieni sunt quibus dicitur, Non noui vos. Supereminet enim via charitatis tenet eos, qui proprie pertinent ad regnum caelorum: ergo praecipuum charitatis super caelos, super omnes libros: ei enim subduntur libri, ei militant omnes linguae sanctorum, & omnis motus dispensatorum dei & anime & corporis. Supereminet enim via, & merito protegit in aquis superiora caeli, quia nihil inuenis eminentius charitate in diuinis libris. Se adhuc euidentius audi quid aqua sit: Diximus enim quod charitas dei diffusa sit in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est

nobis: diximus etiam, In plateis discurrent aquae tuae: Et dicit mihi aliquis, non ibi expresse dictum est, utrum charitatem intelligere debeam: quid si alius aliud aliquid intelligat? Tantum memento quod ait Apostolus, Charitas dei diffusa est in cordibus nostris. Unde: Per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Audiamus dominum magistrum apostolorum, Si quis sitit, veniat & bibat: dicat adhuc, Qui credit in me, flumina aquae viuae fluent de ventre eius. Quid est hoc, exponit Euangelista, Hoc autem dicebat, inquit, de spiritu quem accepturi erant credentes in eum: spiritus enim nondum erat datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Ergo fratres si propterea spiritus nondum erat datus, quia Iesus nondum erat glorificatus: glorificato Iesu & ascendente in caelos, missus est spiritus sanctus, & charitate impleti sunt apostoli, diffusa est in cordibus eorum per spiritum sanctum qui datus est eis, quia superiora caeli aquis proteguntur. Et bene, quia dominus in caelos ascendit ut superior esset caelis, & inde mitteret charitatem. Non enim sic deus protegit, ut quasi subleuetur ab eo quem protegit. Subleuat quem protegit, non onerat: ita ergo caelos aquis protegunt, ut magis illi diuino spiritu subleuentur. Qui subleuat, sursum est: quod subleuatur, infra est: illud suspendit, hoc pendet. Si ergo illud suspendit, hoc pendet: audi quia hoc caelum scripturarum ex charitate pendet: duo sunt nempe illa notissima praecipua dilectionis, In his duobus praecipuis, tota lex pendet & propheta. Qui protegit in aquis superiora eius: Qui ponit nubes ascensum eius. Accipitur & hoc bene ad literam. Dominus visibiliter ascendit in caelum. Quomodo posita sunt nubes ascensus caeli? Haec cum dixisset, nubes suscepit eum. Habes item de resurrectione nostra praedictum. Et mortui, inquit, in Christo resurgent primi: deinde nos qui viuimus simul cum illis rapiemur in nubibus obuiam Christo in aera, atque ita semper cum domino erimus. Habes nubes ascensum caeli, ostendam & nubes ascensum caeli huius, id est, diuinarum scripturarum. Quid est hoc fratres? Utinam me dominus deus meus inter illas qualescunque nubes numerare dignetur, viderit quam nebulosa nubes sim. Omnes tamen predicatorum verbi veritatis nubes accipi possunt. Quicunque ergo infirmi non possunt ascendere in hoc caelum, id est, ad intellectum scripturarum, per nubes ascendat. Forte enim & modo satis sit vobis, si aliquid agimus: si labor sudorque noster non est infructuosus, ascenditis in caelum scripturarum diuinarum, hoc est, intellectum earum per praedicationem nostram. Quam altum erat caelum in psalmo isto: Nemo enim vestrum videbat, quid esset in figura, Extendit caelum sicut pellem, qui protegit in aquis superiora eius. Hoc ipsum quod dictum est, Qui ponit nubes ascensum eius. Ecce iam intellectum est, quantum dominus donauit praedicantibus nobis: non enim nubes de suo munere pluit. Vos intelligendo ascendite, in intellectu ipso fructificate, ne sitis quasi illa vinea: de qua dicitur apud prophetam, Ma dabo nubibus meis ne pluant super eam: accusabatur enim quaedam vinea quod pro vuis spinas dederat, non reddiderat dignam gratiam dulci pluuia. Qui enim bona audit & mala operatur, dulci pluuia compluitur, & spinas generat. Non est ut suspicemur fratres de aliqua terrena & ista visibili vinea dominum locutum. Namque ibi ne sub obscuritate sermonis lateret excusatio iniquitatis, ipse dominus per ipsum prophetam exposuit cui vinea loqueretur, & de qua vinea ista diceret, Vineam, inquit, domini sabaoth, domus Israel est. Quid vagantur, o iniqui corda vestra per montes & colles

G vintorum: Noui, inquā, de qua vinea loquar, noui vbi quærebam vnam & inueni spinas. Sine causa aliud atq; aliud suspicamini & opinamini, nolētes intelligere vt bene agatis. Nam & hoc scriptū est, Noluit intelligere vt bene ageret. Tollite omnes suspensiones vestras de medio: Vineam etenim domini sabaoth, domus Israël est, & homo Iuda nouellum dilectum. Dilectum cum plantatum est, damnatum cum spinas creauit. Ergo fratres forte vinea fuit domus Israël, & nos non sumus vinea: Cum timore audiamus, quod Iudeis dictum videmus. Videte quomodo Apostolus terreat ramos insertos de ramis fractis, & in ramis fractis commendat timendam seueritatem, in ramis insertis commendat amandam bonitatem. Noli esse infructuosus in bonitate, ne sterilis sentias seueritatem. Sed non sum vitis dicis mihi. Vbi est domini vox, Ego sum vitis, vos estis sarmenta, pater meus agricola? Vbi est vox Apostoli, Quis plantat vineā, & de fructu eius non percipit? Vineam ergo es, o Ecclesia, & habes agricolam deum. Nemo ergo agricola homo compluit vineam suam. Fratres ergo dilectissimi, viscera Ecclesiæ, pignora Ecclesiæ, filij matris cœlestis, audite cum tempus est. Minatus est deus illi vineæ atrocissima cōminatione, Mandabo nubibus meis, inquit, ne pluāt super eam: & factum est. Venerūt Apostoli ad Iudæos, respuerunt eos, & dixerūt illis, Ad vos misi eramus, sed quia repulistis verbum dei, inus ad gentes. Videtis quomodo in eodem spiritu dei illo iubente intrinsecus, qui habitat in cordibus suorū, mandatum sit nubibus dei ne compluerent vineam, quæ cum expectaretur vt faceret vvas, fecit spinas. Ideo & nubes fecit ascensum eius, & cœlum tetēdit sicut pellem. Non est quod queramini, auctoritas scripturarum extenta est super orbē terrarū: nubes non desunt, prædicatur verbum veritatis, exponuntur omnia, quæ obscura sunt, vt corda vestra per nubes ascendant. Videte quomodo eredatis, videte quid suscipiatis. Post prædicatorem veniet iudex, & post dispensatorem veniet exactor. Qui ponit nubē ascensum eius. *Qui ambulat super pennas ventorum.* Hoc iam periculosum est accipere ad literam. Aut quæ sunt pennæ ventorum? Aut vero quomodo in pictura facturi nobis sumus ventos volantes, & alas habentes? Ventus nō est fratres nisi quem sentimus, motus quidam & quasi flatus aeris, impellens quod potest pro viribus. Quæ pennæ ventorum sunt? Sed & quæ ala dei? Et tamen dictum est, Sub umbra alarū tuarū sperabūt. Conemur ergo & hoc accipere ad literam, veluti proprie factum in creatura ista. Velocitatem verbi fortasse commendat scriptura: de qua velocitate iam pridē in alio Psalmo locuti sumus, vbi scriptum est, Vtique in velocitate currit verbum eius: quia nihil ventis velocius. Nostis omnes quantum illa facilitas commēdabatur in pelle: nihil enim facilius ab homine quā pellis extenditur. Sic & hic insinuans deum per verbū eius vbiq; præsentem, velocitate motus nihil deserere, quia tu nō noveras aliquid vento velocius, Ambulat, inquit, super pennas ventorum: id est, velocitas eius superat velocitatem ventorum, vt per pennas ventorū intelligas velocitatem ventorum. Et verbum dei intelligas velocius omnib⁹ vētis: & sic in prima facie considerationis pulsemus ad aliquid interius & figurate aliquid nobis indicent istæ literæ, ventos quidē intelligimus in figura nō absurde animas: nō quia vētus est anima, sed quia inuisibilis est ventus quauis res corporea corpora impellens, tamē quia humani oculi acie fugit. Est autē anima inuisibi-

lis, propterea bene intelligimus animas vētos. Inde est quod & deus insufflasse dicitur spiritum vitæ formato homini, Et factus est homo in animam viuētem. Ergo venti, animæ in allegoria non absurde accipiuntur. Videte autem ne putetis nominata allegoria, pantomimi aliquid me dixisse. Nam quædam verba quoniam verba sunt, & ex lingua procedunt, communia nobis sunt etiam cum rebus ludicris, & non honestis. Tamen locū suum habent ista verba in Ecclesia, & locum in scena. Non enim ego dixi, quod Paulus Apostolus nō dixit, cū de duobus filiis Abrahæ diceret, Quæ sunt, inquit, in allegoria. Allegoria dicitur, cum aliquid aliud videtur sonare in verbis, & aliud intellectu significare. Quomodo dicitur agnus Christus: nūquid pecus? Leo Christus: nūquid bestia? Petra Christus: nūquid duritia? Mons Christus: nūquid tumor terræ? Et sic multa aliud videntur sonare aliud significare, & vocatur allegoria. Nam qui putat me de theatro dixisse allegoriā, putet & dominū de amphiteatro dixisse parabolam. Videtis quid faciat ciuitas, vbi abundant spectacula. In agro securius loquerer: quid sit enim allegoria, non ibi forte didicissent homines, nisi in scripturis dei. Ergo quod dicimus allegoriā figuram esse, sacramentū figuratum allegoria est. Et quid hic accipimus, Ascendit super pennas ventorum: Diximus bene accipi figurate ventos animas. Pennæ ventorum, [virtutes animarū:] pennæ animarum quæ sunt, nisi à quibus sursum attolluntur? Pennæ ergo animarū virtutes, bona, opera, rectoria facta: In duobus alis habet omnes pennas, omnia enim præcepta in duobus præceptis sunt. Quisquis dilexerit deū & proximū animā habet pennatā liberis alis, sancto amore volantem ad dominū. Quicunq; implicatur amore carnali, viscū habet in pennis. Nā si anima non habet alas & pennas, vnde ille gemens in tribulationibus dicit, Quis dabit mihi pennas sicut columba? Et sequitur, Et volabo & requiescā. Item in alio loco, Quod ibo à spiritu tuo, & quō à facie tua fugiam: Si ascēdero in cœlum, tu ibi es: si descendero ad infernum, ades, Si accepero pennas meas, sicut colūba, & volabo in extrema maris: tanquā diceret, Sic possum fugere à facie iræ tuæ, si accepero pennas vt colūba, & volauero in extrema maris. In extrema maris volare, est spēs iam prætere in fine seculi: quomodo ille qui ait, Hoc labor est ante me, donec introeam in sanctuarium dei, & intelligā in nouissima. Et quomodo venit in extrema maris, etiā acceptis pennis? Etenim illuc, inquit, manus tua deducet me, & perducet me dextera tua: nā & cū pennis meis casura sum nisi tu deducas. Ergo alas habet bonas & liberat, & nullo visco obligatas animæ, bene operātes præcepta dei, habentes charitatē de conscientia pura, & fide nō ficta. Sed quantumuis sint præditæ virtutibus charitatis, quid ad illam dilectionem dei, qua sunt dilectæ, etiam cum visco essent implicatæ: Maior ergo in nos dilectio dei, quā nostra in illum. Nostra dilectio pennæ nostræ sunt, sed ille ambulat super pennas ventorū. Iam dicebat quibusdā Apostolus, Flecto genua mea pro vobis ad patrē, vt det vobis secundum interiorē hominem habitare Christū per fidē in cordibus vestris, vt in charitate radicati & fundati. Iā dat illis charitatē deus, iam dat illis alas & pennas, vt possitis, inquit, comprehendere quæ sit latitudo, lōgitudo, altitudo & profundū. Fortassis crucem domini significat. Erat enim latitudo in qua porrectæ sunt manus: lōgitudo à terra surgēs in qua erat corpus infixū: altitudo ab illo diuexo ligno sursum quod eminet: profundū vbi fixa

Psal. 35.

Rom. 11.

Ioan. 15.
1. Corin. 9.

Esa. 5.

Acto. 13.

Esa. 5.

1. al. fluit.
Psal. 53.

Psal. 147.

Gen. 1.

Gal. 4.

Ioan. 1.
Apoc. 1.
1. Corin.

L.

Math. 21.

Psal. 54.
Psal. 138.

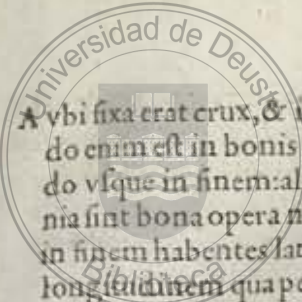
Psal. 71.
M

Psal. 138.

1. Tim. 1.

Eph. 4.

Ibidem.
Super iū.
Tract. 10.

Matth. 6.

Ephe. 3.

Hebr. 1. scilicet di. 10. hic oritur questio.

Exo. 3.

1. Corin. 2.

1. Corin. 5.

Roma. 12.

Acto. 7.

ubi fixa erat crux, & ubi omnis spes vitæ nostræ. Latitudo enim est in bonis operibus, longitudo in perseverando usque in finem: altitudo propter sursum cor, ut omnia sint bona opera nostra in quibus perseveramus usque in finem habentes latitudinem qua bene operamur, & longitudo qua perseveramus usque in finem: non faciamus aliquid nisi spe cælestium præmiorum. Ipsa est enim altitudo, nõ hic querere mercedem, sed sursum, ne dicatur nobis, Amē dico vobis, pceperunt mercedē suam. Profundum autem quod dixi ubi fixa erat pars crucis & nõ videbatur, inde resurgebant quæ non videbantur. Quid est quod occultum est, & non publicū in Ecclesia: Sacramentum baptisimi, sacramentum eucharistie. Opera autem nostra bona vident & pagani, sacramenta vero occultantur illis: sed ab his quæ vidēt surgunt ad illa quæ nõ vident, sicut à profundo crucis quod in terra figitur, surgit tota crux quæ apparet & cernitur. Et quid postea: Cum hoc dixisset, Apostolus adiecit, scire etiam supereminentem scientiam charitatis Christi: Cum iam dictum fuisset, in charitate radicati & fundati. Amatis enim Christum, & ideo in cruce operamini. Sed nunquid amatis quantum vos ille amavit? Amando autem quantuncunque amatis, volatis ad ipsum, ut cognoscatis quemadmodū ipse vos amaverit: hoc est, ut sciatis supereminentiā charitatis Christi. Amatis enim vos quantum potestis, & volatis quantum potestis: sed ille ambulat super pennas ventorum. Qui ambulat super pennas ventorum? Qui facit angelos suos spiritus & ministros suos ignem flagrantem. Et hoc quāvis non videamus apparitionem angelorum: abscondita est enim ab oculis nostris, & est in quadam republica magna imperatoris dei: tamen esse angelos novimus ex fide, & multis apparuisse scriptum legimus & tenemus, nec inde dubitare fas nobis est. Spiritus autē angeli sunt, & cum spiritus sunt non sunt angeli, cū vero mittuntur fiunt angeli. Angelus enim officij nomen est, nõ naturæ. Quæris nomen eius naturæ, spiritus est: quæris officium, angelus est. Ex eo quod est, spiritus est: ex eo quod agit, angelus est. Vide illud in homine. Nomen naturæ homo, officij miles. Nomen naturæ vir, officij præco: homo enim fit præco, id est, qui homo erat sic præco, non qui erat præco fit homo. Sic ergo qui erant iam spiritus cõditi à creatore deo, facit eos angelos, mittendo eos nunciare quod iusserit, & ignem flagrantem facit ministros suos. Legimus apparuisse ignem in rubo, legimus etiam missum ignem deluper, & implese quod præceptum est. Ministravit ergo cum impleteret, cum esset in natura sua, erat: cū egit quod iustum est, ministerium implevit. Sic secundum literam videmus in creatura. Quid est autem in Ecclesia figurate? Quomodo accipimus, qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem flagrantem: Spiritus spiritales dicit, Bene facit angelos suos spiritales, id est, nuncios verbi sui. Spiritalis enim omnia iudicat, ipse autem à nemine diiudicatur. Vide spiritalem factū angelum dei, Nõ potui, inquit, vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. De spiritali quadam affectione missus est ad carnales, tanquā angelus de cælo ad terram. Quomodo dicit, & ministros suos ignem flagrantem, nisi quomodo dicit, spiritu feruētes? Sic enim feruens spiritu, ignis ardens est omnis minister dei. Nõne ardebat Stephanus? Quo igne ardebat: Et quis ille ignis erat, quādo lapidabatur, & pro eis à quibus lapidabatur rogabat? Cū audis, ignis est minister dei, incensurū illum putas: Incendat licet, sed fenum tuum, id est, carnalia

omnia desideria tua: currat minister dei, prædicās verbum dei. Audi illum, Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores ministeriorū dei. Quomodo autē ardebat cum diceret, Os nostrum patet ad vos & Corinthij, cor nostrum dilatatum est: Ardebat & flagrabat charitate, & ibat in eos ut incenderet. Hunc ignem se missurum dominus in terrā dicebat cum ait, Ignem veni mittere in terram. Quomodo gladium, sic ignem. Gladius diuidit affectum carnalē, ignis absumit. Totum in verbo dei intellige, totum in spiritu dei cognosce. Incipe feruere charitate per verbū quod audis, & vide quid in te fecerit ignis minister dei. Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem flagrantem. Fundavit terram super firmitatem eius, non inclinabitur in seculum seculi. De terra ista hoc accipere nescio vtrum habeat vllum exitum, vtrum recte dicatur, non inclinabitur in seculum seculi, de qua dictum est, Cælum & terra transiet. Laboratur hic si ad literam quæras accipere: nam quod ait, Fundavit terram super firmitatem eius: fortasse quædam est firmitas occulta nobis, quæ continet terram, & hoc dixit, fundavit. Super quid firmavit? Super firmitatem ipsius terræ, quam ei supponit ut cõtineretur, quæ latet forte oculis tuis: sint ista occulta in creatura, non de obscuritate creaturæ creator latebit. Quæ possumus videamus, ex his quæ videmus illum laudemus & amemus. Conuertamus nos ad querendum aliquid hic in figura positum. Firmavit terram, intelligo Ecclesiam. Domini est terra & plenitudo eius: intelligo Ecclesiam terram. Ipsa est terra sitiens, ipsa est quæ dicit in Psalmis, vna enim dicit ex omnibus, Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Sicut terra sine aqua, quid est? Sitiens sitiunt anima mea ad te: quæ terra sine aqua: nisi enim sitiatur, non recte irrigabitur. Anima crebra & pluuiā diluuium est, sicut oportet. Beati enim qui esuriunt & sitiunt iustitiā: & dicat anima mea tanquam terra sine aqua tibi, quia dicit alibi, Sitiuit anima mea ad deum vitium. Terram ergo intelligo Ecclesiam. Quæ est firmitas eius super quam fundata est, nisi fundamentum eius? An incongrue intelligimus firmitatem super quam fundata est terra, fundamentū ubi constituta est Ecclesia: Quod est illud fundamentum? Fundamentū, inquit, nemo potest ponere præter quàm quod positum est, quod est Christus Iesus. Ibi ergo firmati sumus: merito ibi firmati, non inclinabimur in seculum seculi. Nihil enim firmius isto fundamento. Infirmitas tu eras, sed firmū fundamentum te portat. In te firmus esse non poteris: firmus eris semper, si ab illo firmo fundamento non recedas. Nõ inclinabitur in seculum seculi. Ipsa est prædestinata columna, & firmamentum veritatis. *Abissus sicut vestimentum amictus ipsius, super montes stabunt aque. Ab increpatione tua fugient, à voce tonitru tui formidabunt. Ascendunt montes & descendunt campi, in locum quē fundasti eis. Terminum posuisti eis quem non transgredientur, neque reuertentur regere terram. Qui emittis fontes in conuallibus inter medium montium petrabunt aque. Potabunt omnes bestie agri, suscipient onagri in sitim suam. Super illos volatilia cæli inhabitabunt, de medio petrarum dabunt vocem suam. Rigans montes de superioribus suis, de fructu operum tuorum satiabitur terra. Producent fenum iumentis, & herbam seruituti hominum. Ut educas panem de terra, & vinum letificet cor hominis. Ut exhilaret faciem in oleo, & panis cor hominis conformet. Satiabuntur omnia ligna campi, & cedri Libani quas plantauit, illic passeres nidificabunt.*

1. Corin. 4.

2. Corin. 6.

Luca. 12.

Matth. 10.

Matth. 24.

Psal. 24.

Psal. 24.

1. al. abria.

Matth. 5.

Psal. 62.

1. Corin. 3.

F

G *Fulicæ domus dux est eorum.* Animadvertitis extentum cælum, vultis intellectu ascendere, & ego video quantum altum sit. Puto, quod mecum consideret charitas vestra. Nam ideo multos versus volui pronuntiare, ut videatis quàm alta sint posita sacramenta dei, ne fastidiamus oblata, ne prompta propterea vilescant, ut semper quæ sita est cum difficultate, cum maiori iocunditate inueniantur. Inter cætera tamen fratres, quæ possunt accipi ad literam: nūquid & hoc quod dictum est, Illic passeret nidificabunt, fulicæ domus dux est eorum? Nunquid domus fulicæ dux est passerum? Aut domus fulicæ, dux est cedrorum? Et hoc enim ibi est, Et cedri Libani quas plantauit, illic passeret nidificabunt, fulicæ domus dux est eorum. Et quidem Latina locutione, eorum cedrorum nō possumus intelligere, cedri enim feminini generis est. Fulicæ itaque domus, quomodo est dux passerum? Hoc enim in ista creatura, quæ oculis nostris adiacet, intelligi nullo pacto potest. Fulicæ enim aues esse marinas vel stagnenses nouimus. Domus fulicæ, sit nidus fulicæ. Quomodo ergo domus fulicæ dux est passerum? Quare quædam in rebus visibilibus

H quasi absurda miscet Spiritus sanctus, nisi ut ex eo quod non possumus accipere ad literam, cogat nos ista spiritaliter querere: Ergo si ad cælum intellectu, ut dixi, ad extentam pellem vultis ascendere, & nubes fecit ascensionem eius: nubes ista quæ vobis loquitur, inualida est hodie ad omnia ista exponenda. Date veniam, & si nō vestra, meæ certe infirmitati. Audiatem quidem vestram tantam video, ut semper parati sitis audire. Sed duæ res sunt, quarum ratio nō contemnenda est: nam & infirmitas corporis nostri consideranda est, & ipsarum rerum quæ exponuntur memoria: interim quæ audistis cogitate. Quid dixi? Quæ māducastis ruminare. Sic enim eritis munda animalia, & apta epulis dei. Fructum autem vestrum in operibus vestris aduertite. Valde enim male digerit is qui bene audit, & non bene operatur, quia dominus deus noster non deest pascere. Notum est omnibus, quia de pane quem accipimus & quem erogamus, reddaturi sumus rationē. Optime nouit charitas vestra, nō enim tacet nobis pagina diuina, aut adulatur nobis deus. De isto loco quàm liberi simus ad vos, potestis aduertere: & si forte ego minus liber sum, vel omnes qui in hoc loco vobis loquuntur si minus liberi sumus, certe ipse sermo dei neminem timet. Nos autem siue timeamus, siue liberi simus, eum cogimur annuntiare qui neminē timet: hoc vobis non homines: sed deus præstitit, ut & per timidos liberum audiat. Excusationem in iudicio dei non habebitis, nisi vos in bonis operibus exercueritis, & eorum quæ audistis tanquam pluuie fructum congruum dederitis. Fructus congruus opera bona: fructus bonus syncera dilectio, non solum fratris, sed & inimici. Supplicē nullū spernas, & cui dare non potes quod petierit, non eum spernas. Si potes stare, da: si non potes, affabilem te præsta. Coronat deus intus bonitatem, † ubi non inuenit facultatem. Nemo dicat, non habeo. Charitas non de facello erogatur, quia quicquid dicimus & quicquid diximus, & quicquid dicere potuerimus, vel nos, vel post nos, vel qui ante nos, finem non habent nisi charitatem, quia finis præcepti charitas est de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta, Interrogate quando rogatis deum corda vestra, videte quomodo transmittatis versus istum, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Non eris orans, nisi ista dicas: si alia dicas, non te exaudit ille, quia

non ipsam tibi dictauit iuris peritus quæ misit. Necessè est ergo, ut & quando verba nostra dicimus in oratione, secundum ipsam dicamus: & quando ipsa verba dicimus, bene intelligamus quod dicimus, quia manifestam illam deus esse voluit. Si ergo non oraueritis, spēs non habebitis: si aliter quàm magister docuit oraueritis, non exaudiemini: aut si in oratione mentiti fueritis, non impetrabitis. Ergo & orandum & verum dicendum est: & sic dimitti orandum est, quomodo ille docuit. Velis nolis quotidie dicitur est, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Vis securus dicere, fac quod dicis.

Concio secunda, de eadem parte Psalmi.

Scio quia debitores nos tenetis, nō necessitate, sed quod est vehementius charitate. Debemus autem hoc primo domino deo nostro, qui habitās in vobis & exigit ista de nobis: deinde domino & patri præsentī, & iubenti & oranti pro me: deinde vestrae violentiæ, quia extorquetis etiam infirmis viribus nostris, Tamen quantum dominus donat, qui & ipsas vires vobis orantibus donare dignetur, quoniam psalmi huius primas partes die iam nuper præcedente tractauimus, etiā sequentia suscipienda sunt, & illo adiuuante in cuius nomine cœpinus terminanda sunt. Commendaueramus autē charitati vestrae qui affuistis, totū istū psalmū figuratis mysteriis esse contextum. Vnde quod difficilius queritur, solet dulcius inueniri. Nec putetis ista vobis obscuritate subtrahere, sed difficultate cōdita & credita: ad hoc quod sæpe iam diximus, ut detur petentibus, inueniatur a querentibus, intretur a pulsantibus. Sed opus est nobis aliquanto maiore & silentio vestro, & patientia vestra, ut pauca quæ dicturi sumus, nō per strepitum tempus amplius occupent. Pauca enim nos dicere temporis cogit angustia, quod nouit & charitas vestra debere nos exequiū fidelis corporis solēne obsequium. Et etiam quæ dicta sunt repetere, & rursus exponere nō cogamur: sed si defuerint aliqui qui nō audierunt, qui utinam non deessent: prodest autem istis fortasse qui non audiunt modo quod audierunt qui affuerunt, ut & ipsi discant adesse. Legamus ergo cursum, *Benedic anima mea dominum.* Omnium nostrum anima dicat vna facta in Christo. *Domine deus meus magnificatus es nimis.* Vnde magnificatus es nimis? *Confessionem & decorem induisti.* Confitemini ut decoremini, ut induat vos. *Circumamictus lucem sicut vestimentum.* Circumamictus Ecclesiæ suæ, quia ipsa facta est lux in illo, quæ prius erat tenebræ in se, dicente Apostolo, *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino.* *Extendens calum sicut pellem.* Vel tam facile quàm tu pellem, si tam facile sit tanquam ad literam accipias, vel ut auctoritatem scripturarum intelligamus distentam per totū mundū nomine pellis, quia mortalitas in pelle significatur. Dispensata est autē nobis omnis auctoritas scripturarum diuinarū per homines mortales, quorū iam mortuorum fama distenditur. *Qui protegit in aquis superiora eius.* Cuius superiora: Cæli. Quid est cælū? *Figurate dumtaxat diximus scripturam diuinam.* Quæ superiora scripturæ diuinæ? Præceptum, quo nihil est eminentius, charitatis. Quare autem aquis comparata est charitas? Quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Vnde aqua ipse spiritus? Quia stabat Iesus & clamabat, *Si quis sitit, veniat ad me & bibat: Qui credit in me, flumina aquæ viuæ fluent de ventre eius.* Vnde probamus, quia de spiritu dictum est: *Dicat ipse euangelista quid sequitur,*

† alia, voluntatem.

Rom. 10.

Matt. 6.

Matt. 7.

Eph. 1.

1. Corin. 13.

Rom. 8.

Joan. 7.

A sequitur, & ait, Hoc autem dicebat de spiritu quem ac-
 cepturi erant credentes in eum. *Qui ambulat super pen-
 nas ventorum.* Id est super virtutes animarum. Quæ est
 virtus animæ: ipsa charitas. Quomodo autem ille super
 illam ambulat? Quia maior est charitas dei in nos, quam
 nostra in deum. *Qui facit angelos suos spiritus, & ministros
 suos ignem flagrantem.* Id est, eos qui iam spiritus sunt, qui
 spirituales non carnales sunt, facit angelos suos mittendo
 ut prædicent eius Evangelium. Et ministros suos
 ignem flagrantem. Nisi enim ardeat minister prædi-
 cans, non accendit eum cui prædicat. *Fundavit ter-
 ram super firmamentum eius.* Firmavit Ecclesiam super fir-
 mamentum Ecclesiæ. Quid est firmamentum Ecclesiæ,
 nisi fundamentum Ecclesiæ? Quid est fundamentum
 Ecclesiæ, nisi de quo dicit Apostolus, Fundamentum
 aliud nemo potest ponere præter quam quod positum
 est, quod est Christus Iesus? Et ideo tali fundamento
 suffulta, quid meruit audire? *Non inclinabitur in seculum
 seculi.* Firmavit terram super firmamentum eius, id est,
 firmavit Ecclesiam super firmamentum Christum. Nu-
 tabit Ecclesia, si nutauerit fundamentum. Sed unde nu-
 tabit Christus, qui antequam veniret ad nos & carnem
 susciperet, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso fa-
 ctum est nihil: qui omnia continet maiestate, & nos
 in bonitate? Non nutante Christo, non inclinabitur
 in seculum seculi. Vbi sunt qui dicunt perisse de mun-
 do ecclesiam, quando nec inclinari potest? Sed unde
 cepit dominus asserere istam Ecclesiam, revelare, in-
 cipere, ostendere, diffundere? Unde cepit hoc? Quid
 erat primo? Quia firmavit terram super firmamentum
 eius, non inclinabitur in seculum seculi. *Abyssus si-
 cut vestimentum amictus ipsius.* Cuius? Nunquid forte dei?
 Sed iam de amictu eius dixerat, Circumamictus lucem
 sicut vestimentum. Audio deum luce vestitum, & lux
 ipsa si volumus nos sumus. Quid est, si volumus? Si iam
 tenebræ non sumus. Ergo si deus luce vestitus est, cuius
 rursus vestimentum est abyssus? Abyssus enim dicitur
 immensa aquarum copia. Omnis aqua, & omnis humi-
 da natura atque substantia circumquaque diffusa per
 maria & flumina & antra occulta, simul vno nomine
 abyssus vocatur: ergo terram intelligimus, de qua di-
 xit, Firmavit terram super firmamentum eius, non in-
 clinabitur in seculum seculi: de illo dictum credo, Aby-
 ssus sicut vestimentum amictus ipsius. Terræ enim qua-
 si vestimentum est aqua circundans eam & contegens
 eam. Sed aliquando in diluuium ita creuit hæc vestis ter-
 ræ, ut omnia omnino coopererit, & transcenderet
 altissimos montes, sicut scriptura testatur, cubitis fer-
 me quindecim. Fortasse ipsum tempus significauit iste
 Psalmus cum diceret, Abyssus sicut vestimentum ami-
 ctus ipsius. *Super montes stabunt aquæ.* Id est vestimen-
 tum terræ, quod est abyssus, ita creuit, ut etiam super
 montes aquæ starent. Legimus hoc, ut dixi, factum in
 diluuium. Inde loquebatur nobis Propheta, narrabat no-
 bis præterita, an prænunciabat futura? Sed si narraret
 præterita, non nobis diceret, Super montes stabunt a-
 quæ: sed, super montes steterunt aquæ. Præteritum e-
 nim tempus pro futuro solere poni in scripturis, ita
 prævidente spiritu quæ ventura sunt, quasi iam facta
 sint solemus legere. Inde est quod illud in alio Psalmo
 nouimus omnes, vbi tanquam euangeliū recitatur, Fo-
 derunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt
 omnia ossa mea: super vestimentum meum miserunt sor-
 tem: omnia quasi iam facta commemorantur, quæ uti-
 que adhuc ventura cernebantur. Sed quantum potest no-

stra intelligentia: quantum autem potest tanta occupa-
 tio: aut quando sic vacat, ut possimus pro certo dicere,
 ita est: Animaduertimus sæpe prophetas præterito tem-
 pore verborum dicere quæ ventura sunt, in figura au-
 tem futuri dicere præterita, non facile occurrit legen-
 ti. Non audeo dicere non est, sed certe studiosis earum
 literarum indixerim quid querat. Si inuenerint, & ad
 nos attulerint, gratulabimur adolescentium studiis o-
 ciosorum occupati senes, & ex eorum ministerio & nos
 aliquid discimus. Non enim dedignabimur quando
 Christus de omnibus docet: hoc ergo dicit, Super mō-
 tes stabunt aquæ. Propheta curans futura prædicere, nō
 narrare præterita, propterea dixit, quia Ecclesiam futu-
 ram in diluuium persecutionum volebat intelligi. Fuit
 enim tempus aliquando, quo terram dei Ecclesiam dei
 cooperuerunt aquæ persequentium, & ita cooperuerunt
 ut nō apparerent nec ipsi magni qui sunt mōtes. Quā-
 do enim vbiq; fugiebāt, quomodo non minus appare-
 bant? Et fortasse de illis aquis est vox illa, Saluum me
 fac deus, quoniā intrauerunt aquæ vsque ad animā me-
 am. Maxima aquæ quæ mare faciunt, procellosa, infru-
 ctuosa. Non enim quacūq; terram cooperuerit aqua
 marina, fecundabit eā potius quam ad sterilitatē per-
 ducet. Erant enim montes sub aquis, quia super mōtes
 stabunt aquæ: populi resistentes superauerunt authorita-
 tem omnium vbiq; fortiter euangelizantium verbum
 dei, cooperuerunt eos aquæ, & super illos stabat aquæ: &
 dicebāt, Preme, preme, & premebāt: extingue & nō ap-
 pareant. Dicebant ista, & præualebant super martyres,
 & fugiebant vbiq; Christiani, & fuga quadā occul-
 tabantur Apostoli. Unde fuga occultabantur apostoli?
 Quia super montes stabant aquæ. Erat potestas aquarū
 magna. Sed quando iuaudi quod sequitur, *Ab increpa-
 tione tua fugerunt.* Et hoc factum est fratres, ab increpa-
 tione dei fugerunt aquæ: hoc est, a pressura montium
 recesserunt. Iam mōtes ipsi extant Petrus & Paulus, quo-
 modo eminent? Qui antē a persecutoribus premebātur,
 nunc ab imperatoribus venerantur. Fugerunt enim aquæ
 ab increpatione dei, quia cor regum in manu dei, de-
 flexit quo voluit, iussit per eos pacem dari Christianis,
 emicuit & emiuit authoritas apostolica. Nunquid
 quando supra erant aquæ, montium defecerat magni-
 tudo? Sed tamen fratres mei, ut omnes videret emine-
 tiam montium, per quos montes salus esset generi huma-
 no, quia leuaui oculos meos in montes, unde veniet au-
 xilium mihi: Ab increpatione dei fugerunt aquæ. *A
 voce tonitru tui formidabunt.* Iam quis non terreatur a vo-
 ce dei per Apostolos, voce dei per scripturas, per nu-
 bes eius? Conquieuit mare, formidauerunt aquæ, nuda-
 ti sunt montes, iussit imperator. Sed quid iussisset, nisi
 deus tonuisset? Quia voluit deus, illi iusserunt & factū
 est. Ergo nullus sibi hominum arroget aliquid, formi-
 dauerunt aquæ, sed a voce tonitru tui. Nam ecce cum
 voluit deus fugerunt aquæ, ne premerent montes an-
 tequam id fieret, & sub aquis firmi erant montes.
*Ascendant montes & descendunt campi, in locum quem funda-
 uerunt.* Adhuc de aquis loquitur. Non hic montes acci-
 piamus quasi terrenos, neq; campos quasi terrenos, sed
 fluctus tam magnos, ut montibus comparentur. Flu-
 ctuauit aliquando mare, & fluctus eius tanquam mon-
 tes fuerunt, qui montes illos Apostolos operirent. Sed
 quādiu ascendunt montes & descendunt campi? Seque-
 runt & placati sunt. Cum sauebant, montes erāt: cum
 placati sunt, cāpi facti sunt: fundauit enim eis locum.
 Est quidā meatus, quasi profundus locus, quo recepta

G sunt quodammodo omnia sc̄uentia corda mortaliū. Quam multi modo, & falsi, & amari sūt, & tamē quieti? Quam multi sūt qui dulcescere nolūt? Qui sunt qui dulcescere nolunt? Qui in Christū adhuc credere nolunt. Et quanuis multi sunt qui nondum crediderunt, quid faciunt Ecclesiā? Montes erant aliquando, modo campi sunt: tamen fratres mei & malitia mare est. Quare enim non sc̄uiunt modo quare non insanunt? quare non dant operam? Siquidem si nō possunt euertere terram nostram, certe contegere possunt. Quare non audi, *Terminum posuisti eis quem non transgredientur, neque reuertentur tegere terram.* Quid ergo quia iam fluctus amarissimi modum acceperunt, vt liceat nobis talia etiam libere prædicare: quia terminum acceperunt debitum, quia transgredi non possunt impositum finem, neque reuertentur tegere terram. Quid fit in ipsa terra, quæ operationes ibi sunt, quæ iam mare nudauit? Et si adhuc eius oram tenues fluctus perstrepunt, & si adhuc murmurant pagani, sonitum littorum audio, diluuium non perhorresco. Quid ergo? Quid fit in terra?

H *Qui emittit fontes in conuallibus.* Emittit, inquit, fontes in conuallibus. Conualles nostis quid sint, depressa loca terrarum. Nam collibus & montibus contraria figura opponuntur valles vel conualles. Colles & montes, tumores terrarum sunt: valles autem vel conualles, humilitates terrarum. Noli contemnere humilitates, inde fluunt fontes, emittit fontes in conuallibus. Audi montem, dicit Apostolus, Plus illis omnibus laboraui. Magnitudo quædam commendatur, statim tamen vt profuunt aquæ, conuallem se fecit. Non ego autem, sed gratia dei mecum. Non repugnat vt qui sunt montes, sint & conualles. Sicut enim montes dicuntur propter spiritalem magnitudinem, ita & conualles propter sui spiritus humilitatem. Non ego, inquit, sed gratia dei mecū. Ergo conualis est, & gratia dei fons est. *Qui emittit fontes in conuallibus: de spiritu dicebatur quod modo commemorauī, Si quis sitit veniat & bibat, qui credit in me, flumina aquæ viæ fluent de ventre eius: hoc autem dicebat de spiritu quem accepturi erant hi qui in eum erant credituri.* Videamus si conualles sunt, vt emittantur fontes in conuallibus: audi Prophetam, Super quem requiescit spiritus meus, nisi super humilem & quietum & trementem verba mea?

I Quid est, super quem requiescit spiritus meus? Super humilem & quietum. Quis habebit fontem meū: Conuallis. *Inter medium montium pertransibunt aquæ.* Hucusq; à lectore pronunciatum est Psalmus, hucusque charitati vestræ sufficiat. Hoc dicemus, & in nomine dei sermonem terminabimus. Quid est, inter medium montium pertransibunt aquæ? Audiuimus quid sunt mōtes, magni prædicatores verbi, sublimes angeli dei, quāuis adhuc in carne mortali, excelsi nō sua virtute, sed illius gratia. Quantum autem ad ipsos attinet, cōualles sunt, humiliter emittunt fontes: Et inter medium mōtium, inquit, pertransibunt aquæ. Putemus hoc ita dictū, inter apostolorum medium pertransibunt prædicatores verbi veritatis. Quid est, inter medium montium pertransibunt aquæ? Quid est, inter medium apostolorū? Quod medium dicitur, commune est. Res communis, vnde omnes equaliter viuunt, media est, nec attinet ad te, nec ad me. Propterea loquimur & sic de aliquib; hominibus: habent inter se pacem, habent inter se fidem, habent inter se charitatem, sic certe dicimus. Quid est, inter se? In medio sui. Quid est, in medio sui? Commune est illis. Audi aquas inter medium montium, Quia

communis illis fides erat, nec quisque aquas quasi proprias & suas habebat. Si enim non sunt in medio, quasi priuatæ sunt, nō publice fluunt: & ego habeo meam, & ille habet suā, non est in medio quod & ego & ipse habeat, sed & talis nō est pacifica prædicatio. At vero vt inter medium montium fluant aquæ: audi vocē montis, Deus inquit, pacis det vobis id ipsum sapere in inuicem: & iterum, Vt id ipsum sapiatis omnes, & non sint in vobis schismata. Quod sentio sentis, in medio fluit aqua, non habeo quasi priuatum meum, nec tu priuatum tuū, Veritas nec mea sit propria, nec tua, vt & tua sit & mea, inter mediū montium pertransibunt aquæ. Audi ipsum montem, vt dixi, quia inter mediū montium pertransibunt aquæ. Siue autem ego, siue illi, sic prædicamus, & sic credidistis. Securus dixit, siue ego siue illic sic prædicamus, & sic credidistis: Inter medium enim montium fluebāt aquæ. Nulla enim de aquis discordia montiū, sed pax consensionis, & societas charitatis. Si quis autem vellet aliud prædicare, iam de suo prædicaret, non de medio. Et audi quid de illo dicatur ab ipso qui emisit fontes in conuallibus, Qui loquitur mendacium, de suo loquitur: itaque ne acciperetur aliquis mōs nō de medio, sed de medio manans, ait Apostolus, Quisquis vobis euangelizauerit præter quàm quod accepistis, anathema sit. Et vide quemadmodū noluerit de monte præsumi, ne forte mōs discedat ab aquis per medium currētibus, & aliquid proprium velit influere, Licet si nos: & quātus mōs dixit hoc, quā vberimæ aquæ fluebant de conuale eius, tamen hoc volebat vt medius inter mōtes curreret, & ibi esset fides recta populorum, quod inter se medium atq; commune apostoli retinebant: licet si nos, inquit: Et tu Paulus potes aliquid aliter prædicare? De Paulo quæstio: audi quod sequitur, Licet si nos aut angelus de cælo annunciauerit vobis præter quàm quod accepistis, anathema sit. Si veniat mōs aliud euangelizans, anathematizetur: si veniat angelus aliud euangelizans, anathematizetur. Vnde hoc? Quia de priuato vult fluere, non de medio. Et hoc forte homo carnali nebula præpeditus, & à fonte cōmuni ad propriam suā falsitatē redactus possit hoc facere, nunquid & angelus? Vere nunquā & angelus. Si angelus de proprio fluens in paradiso non esset auditus, nō præcipitaremur in mortē. Media aqua posita erat hominibus præceptū dei: aqua media, aqua quodammodo publica sine fraude volebat, quod diximus charitati vestræ, sine labe, sine cōno fluebat, si ipsa aqua semper biberetur, semper viueretur. Venit angelus lapsus de cælo, factus serpens, quia insidiose iā venena spargere cupiebat: emisit venenum de proprio, locutus est de suo: quia qui loquitur mendaciū, de suo loquitur: & miseri audiendo dimiserunt quod cōmune erat, vnde beati erant, & ad suum propriū redacti, cum volunt peruersè esse similes deo: hoc enim eis dixerat, Gustate, & eritis sicut dii, appetentes quod nō erāt, quod acceperāt amiserunt. Ergo fratres ad hoc valeat quod diximus charitati vestræ, propter fontes, vt fluāt de vobis, cōualles estote, & cum omnibus cōferte quod de deo habetis. Inter mediū fluant aquæ, nulli inuideatis, bibite, saturamini, manate, saturate. † Vbiq; cōmunis aqua dei habeat gloriam, non hominum priuata mendaciarum.

Concio tertia, de secunda parte eiusdem Psalmi.
R Eliquarum partium psalmi huius pertractandarum debitores nos esse meminit charitas vestra. Non ergo opus est vt intentionē vestram aliquo proctinio moueam. Video enim vos ad intelligenda

Agenda sacramenta prophetica omni alacritate suspen-
 ios: nec opus est vt intētos faciat sermo meus, quos iam
 fecit spiritus dei. Hoc potius agamus quod vrget. De
 fontibus emissis in conuallibus, & de aquis inter me-
 dium montium pertrāseuntib⁹ iam dictū est. Sed ad-
 huc aliq^d dicitur, hinc deinceps ordiamur: sequitur
 enim, *Potabunt omnes bestia sylue.* Quid potabūt? Aquas
 pertranseuntē inter medium montium. Quid pota-
 bunt? Fontes emillos in conuallibus. Et qui potabunt?
 Bestia sylue. Videmus quidem hoc etiam in ista crea-
 tura bestias sylue bibere de fontibus, & de riuis inter
 montes currentibus. Sed iam quoniam deo placuit ta-
 libus rerum figuris abscondere sapientiam suam, non
 auferre studiosis, sed claudere negligentibus, aperire
 pulsantibus: Placuit etiam ipsi domino deo nostro ad
 hoc hortari vos per nos, vt in his omnibus quæ velut
 de corporali & de visibili creatura dicūtur, quæramus
 aliquid spiritaliter absconditum, quo inuento gaudea-
 mus. Bestias sylue, gentes intelligimus: & multis hoc
 locis scriptura testatur. Sed tamen euidentissima duo
 maxima occurrunt documēta, quod in arca Noë, qua
 nemo nostrum dubitat Ecclesiam esse præfiguratam,
 non includerentur omnia genera animalium, nisi in
 illa vnitāte compaginis omnes gentes significarentur:
 nisi forte putamus, si omnia talia penitus diluuiō de-
 lerentur, defuturam fuisse deo potestatem iubendi vt
 terra ea produceret, sicut primo verbo eius produxe-
 rat. Non ergo frustra, non temere, non aliqua indigen-
 tia dei vel inopia potestatis iussa sunt animalia illa in
 arca includi. Nam posteaquam venit tempus: iam enim
 debemus & alterum euidentissimum adiungere testi-
 monium: cum ergo venit tēpus vt illud, quod in arca
 erat præfiguratum, iam in Ecclesia completeretur: Petrus
 apostolus dubitans dare sacramentū euangelicum gē-
 tibus in circuncisis, imō nō dubitās, sed omnino dan-
 dum esse nō putans, quodam die esuriens cum pran-
 dere vellet ascendit vt oraret. Hoc in Actibus aposto-
 lorum omnibus bene legētibus, & bene audiētibus no-
 tum est. Illo igitur orante facta est illi mentis alienatio,
 quam Græci ecstasim dicunt: id est, auersa est mens eius
 à consuetudine corporali ad visum quandam contē-
 plandum alienata à presentibus. Tunc vidit vas quod-
 dam veluti linteū quatuor lineis submitti de cælo, vbi
 erant animalia, omnis generis bestia, & sonuit ei vox:
 Petre macta & mādūca. Ille autem qui in lege erat eru-
 ditus, & in cōsuetudine Iudaica creuerat, præceptū-
 que per Moysen dei famulum retinebat, totāmq; vitā
 suam fideliter custodierat: Respondit, Absit à me domi-
 ne, nunquam commune aliquid intrauit in os meum.
 Commune autē immundum dici à Iudæis & à lege be-
 ne nouerūt, qui ecclesiasticas literas didicerunt: & vox
 ad illū, Quæ deus mundauit, tu immunda ne dixeris.
 Hoc autē factū est ter, & ablatu est ille discus, qui de-
 monstrabatur ter de cælo submissus. Discus qui quatuor
 lineis continebatur, orbis terrarū erat in quatuor par-
 tibus. Has quatuor partes saepe scriptura cōmemorat,
 Orientē & Occidētem, Aquilonem & Meridiem. Ideo
 quia totus orbis terrarū per Euangeliū vocabatur, qua-
 tuor Euangelia conscripta sunt. Ter autem submissum
 vas de cælo hoc significat quia dictū est apostolis, Ite
 baptizate omnes gētes in nomine patris, & filij, & spi-
 ritus sancti. Inde colligitur sicut iam nostis duodenari⁹
 etiam numerus discipulorū. Non enim frustra duode-
 cim dominus habere voluit. Et ita numerus ille sacra-
 tus est, vt in locum vnus qui ceciderat, non posset nisi

alter ordinari. Quare duodecim apostoli? Quia enim D
 quatuor sunt orbis partes, & totus orbis in Euangelio
 vocabatur, vnde quatuor Euangelia conscripta sunt, &
 totus orbis in nomine trinitatis vocatur, vt cōgregetur
 Ecclesia: quatuor ter ducta, duodecim fiunt. Ergo non
 miremur si de illis aquis inter medium montium per-
 transeuntibus, in illa doctrina apostolica fluēte in me-
 dio propter concordiam communionis, omnes bestie
 sylue bibūt. Omnes enim erāt in arca, omnes in disco,
 omnes mactat & mādūcat Petrus, quia Petr⁹ petra, pe-
 tra Ecclesia. Quid est enim mactare & mādūcare: Oc-
 cidere in eis quod erāt, & in sua viscera assumere. Dis-
 suasisti pagano sacrilegia, occidisti quod erat: dato sa-
 cramento Christi incorporasti Ecclesia, mādūcasti. Ip-
 sa ergo bestia potant istas aquas pertranseuntē, tamē
 non manētes, sed pertrāseuntē. Omnis enim doctri-
 na quæ toto isto tempore dispensatur, trāsit: inde dicit
 Apostolus, Et scientia destruetur, & prophetia euacua-
 bitur. Quare ista euacuabūtur? Ex parte enim scimus, &
 ex parte prophetamus: Cum autem venerit quod perfe-
 ctum est, quod ex parte est euacuabitur: nisi forte putat
 charitas vestra, quia in illa ciuitate, cui dicit^r, Collauda
 Hierusalem dominum, lauda deū tuum Sion, quoniā
 confortauit vinctes portarum tuarum: iam confirmatis
 vinctibus & clausa ciuitate, inde vt iam pridem dixim⁹
 nemo exit amicus, & quod nemo intrat inimicus. Quis
 codex ibi nobis legēdus est, aut tractādus sermo, quē-
 admodū vobis modo tractatur? Ideo modo tractatur,
 vt ibi teneatur. Ideo modo per syllabas diuidit^r, vt ibi
 totus atque integer contempletur. Non tibi deerit ver-
 bum dei, sed tamē nō per literas, non per sonos, nō per
 codices, non per lectorem, non per tractatorem. Quo-
 modo ergo? Sicut in principio erat verbum, & verbum
 erat apud deum, & deus erat verbum. Nō enim sic ad
 nos venit, vt inde discederet, quia in hoc mūdo erat, &
 mundus per eum factus est. Tale verbū contemplari
 sumus, Apparebit enim deus deorum in Sion. Sed hoc
 quando? Post peregrinationem finita via, si tamē post
 finitā viā non iudici trademur, vt iudex mittat in car-
 cerē. Sed si finita via, sicut speramus, & optamus & stu-
 demus, ad patriā venerimus, ibi contēplabimur quod
 semper laudabimus: nec illud deficiet quod nobis præ-
 sto est, nec nos qui fruemur: nec fastidiet qui mādūca-
 bit, nec deficiet quod mādūcabitur. Magna illa & mi-
 ra contēplatio erit. Et quis de illa digne dicit isto tem-
 pore, cū inter montes fluunt aquæ: Interim ergo fluent
 aquæ inter montes & pertranseant: cum pertranseūt a-
 que, bibitur in peregrinatione, ne siti in via deficiam⁹.
 Potabunt omnes bestia sylue. Inde venistis, de sylua
 collecti estis. Et qualis sylua? Nullus hominum ibi per-
 transibat, quia nullus propheta illuc missus erat. Sed ad
 arcam construendam cōcisa sunt ligna de syluis, inde
 ligna, inde bestia, inde venistis: ergo bibite. Potabūt o-
 mnes bestia sylue: *Suscipient onagri in sitim suam.* Ona-
 gros magnas quasdam bestias dicit: Quis enim nesciat
 onagros dici agrestes asinos? Magnos ergo quosdā di-
 cit indomitos. Nullum enim habebant gentes iugum
 legis: viuebant multæ gentes moribus suis, superba ia-
 ctantia vagantes tanquā in deserto. Et omnes quidem
 bestia iste ita, sed onagri positi sunt ad significationem
 magnitudinis. Potabunt & ipsi in sitim suam: Fluunt
 enim & illæ aquæ, inde bibit lepus, inde onager: Le-
 pus paruus, & onager magnus: lepus timidus, & ona-
 ger ferus: vterque inde bibit, sed quisque in sitim suam.
 Non dicit aqua, lepori sufficio, & repellit onagrū: neq;

G hoc dicit onager, accedat lepus, si accesserit rapietur, tam fideliter & temperate fluit vt sic onagram satiet, ne leporem terreat. Sonat strepitus vocis Tullianę, Cicero legitur, aliquis liber est, dialogus eius est, siue ipsius, siue Platonis, seu cuiusque talium: audiunt imperiti, infirmi minoris cordis, quis audet illuc aspiraret. Strepitus ibi aquę & forte turbata, certe tamen tam rapaciter fluentis, vt animal timidum non audeat accedere & bibere. Cui sonuit, In principio fecit deus cęlum & terram, & non ausus est bibere? Cui sonat psalmus, & dicat, Multum est ad me: Et ecce modo quod sonat psalmus, certe occulta sunt mysteria, tamen ita sonat, vt & pueros audire delectet, & imperiti accedat ad bibendum, & satiati ructent in psallendo. Bibunt ergo minores bestię & maiores, sed capacios maiores, quia suscipiunt onagri in sitim suam. Bibant minores quod dictum est, Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam: Mulieres viris suis subditę sint. Bibant minores: dictum est autem domino, Licet dimittere vxorem ex omni causa? Prohibuit dominus, & dixit non licere: Non scitis, inquit, quia deus ab initio masculinum & fęminam fecit? Quos deus coniunxit, homo non separet: deinde addidit, Qui dimiserit vxorem suam excepta causa fornicationis, facit eam męchari: & si aliam duxerit, męchatur. Confirmauit compedem, hoc expedit colligato, prius ageret ne ligaretur. Alligatus es vxori, ne quęsieris solutionem: solutus es ab vxore, ne quęsieris vxorem. Si nondum es onager, & solutus ab vxore, habes ibi quod & lepus bibas: & si acceperis vxorem, non peccasti. Discipuli autem cum audirent dictum a domino non licere vlllo modo pręter causam fornicationis disungi coniugia: Si talis est, inquit, causa cum vxore, non expedit ducere: & dominus, Non omnes capiunt verbũ hoc. Nam verum dicitis, quia si talis est causa cum vxore, non expedit ducere. Sed nunquid soli onagri bibunt? Non omnes capiunt verbum hoc, multi non capiunt. Et qui sunt qui capiunt? Suscipiunt onagri in sitim suam. Quid est, suscipiunt onagri in sitim suam? Qui potest capere capiat: deinde sequitur in contextione sua psalmus, *Super illos volatilia cęli inhabitabunt.* Super quos? Super onagros, an potius super mōtes? Illinc enim sensus iste dirigitur, Inter medium montiũ pertransibunt aquę, potabunt omnes bestię syluę, suscipiunt onagri in sitim suam, super illos volatilia cęli inhabitabunt. Congruentius intelligimus super montes, quia hoc est etiam huic simile creaturę. Super mōtes possunt habitare volatilia, nõ super onagros. Non hoc intelligeremus si non necessitas cogeret. Super montes ergo volatilia cęli inhabitabunt. Videmus aues istas habitare super montes, sed multę earũ habitant in campis, multę in cõuallibus, multę in nemoribus, multę in hortis, non omnes super montes. Sunt quędam volatilia quę non habitant nisi super montes. Spiritales quasdam animas significat hoc nomen. Volatilia spiritalia corda sunt, quę aere libero perfruuntur. Gaudent serenitate cęli aues istę, sed tamen pastus earum in montibus, illic inhabitabunt. Nostis mōtes, iam tractati sunt. Mōtes propheta, mōtes apostoli, mōtes omnes prędicatores veritatis. Quicumque vult esse spiritalis, ibi inhabitet, nõ in corde suo aberrat, habitet, perferat volando. Habemus aues significantes aliquid spiritale: non frustra dictum est, Renouabitur iuuentus tua sicut aquilę: non frustra dictum est de Abraham, Aues autem non diuisit. Abrahã in illo sacrificio satis mystico accepit tria

animalia, arietę trimum, vaccam trimam, capram trimam, & turturem, & columbã. Diuisus est aries, & aduersus se inuicem partes constitutę. Diuisa capra, nihilominus aduersus se partes constitutę. Diuisa vacca, sic etiam de ipsius carne factum est: & subiecit scriptura, Aues autem non diuisit. Deinde dicitur, Trimus aries, trima vacca, trima capra: de auium etate tacetur. Vnde rogo vos, nisi quia significantur in auibus quidam spiritales, quorum atas temporalis propterea tacetur, quia aterna meditantur, & transgrediuntur, desiderio & intellectu omnia temporalia: Spiritales viri qui de omnibus iudicant & a nemine iudicantur, itaque ipsi soli nõ diuiduntur in hęreses & schismata. In arietę intelliguntur prępositi, ducunt enim greges. In vacca plebs intelligitur iudeorum, habuit enim iugum legis sub quo laborabat. In capra intelligitur Ecclesia de gētibus, in quibusdam enim liberis saltibus insultabat & amaro pascebatur oleastro. Trima sunt dicta hęc animalia, quia tertio tempore gratia reuelata est. Nam primum fuit ante legem, secundum ex quo lex data est, tertium quod nunc est, ex quo regnum cęlorum predicatur. Quid ergo dicimus, quod aries non diuidatur? Nonne episcopi fuerunt authores schismatum & hęresum? Porro autem si plebs ipsa nõ diuideretur id est, si vacca non diuideretur, si capra non diuideretur, erubuissent fortasse illi in diuisionibus suis, & ad compagem remeassent. Diuiduntur duces, diuiduntur & plebes, vt cæcus cæcum sequatur, & simul in foueam cadant. Ponuntur aduersus se inimicem. Aues autę non diuisit. Spiritales non habent diuisiones, non cogitant schismata. Pax est in eis, custodiunt eam in ceteris quantum possunt, vbi in aliis deficiunt, in se tenent, Si erit ibi, inquit, filius pacis, requiescet super eum pax vestra: si quo minus, ad vos reuertetur. Non est filius pacis qui diuidi voluit, reuertetur ad te pax tua, quia aues non diuisit. Veniet & caminus, nam consedit ibi Abraham vsque ad vesperam, & venit magnus terror diei iudicij. Vespera autem illa finis est seculi, & caminus ille veniens dies iudicij: diuisit inter media illa quę diuisa erant etiam caminus. Si inter media transit caminus, alia in dexteram, alia in sinistram separauit. Sunt ergo quidam carnales & tamen Ecclesię gremio continentur, viuentes secundum quendam modum suum, quibus timemus ne seducantur ab hęreticis. Quamdiu enim carnales sunt diuisibiles sunt. Aues quippe non diuisit: carnales diuiduntur, Non potui loqui vobis quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. Et quomodo probatur, quia carnales diuiduntur? Adiungat, Cum enim dicit vnusquisque vestrum, Ego sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cepha, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Rogo vos fratres, audite & proficite, excutite vos de loco carnali, pergit in turturem & columbam. Aues enim non diuisit, sed quicumque talis permanserit, & secundum quendam modũ vitę aptum carnalibus, & de gremio Ecclesię non recesserit, & non fuerit seductus ab hęreticis, vt ex contraria parte diuidatur, veniet caminus & ad dexteram ponetur, sine camino non poterit. Sed si caminum pati non vult, pergat in turturem & columbam. Qui potest capere capiat. Si autem non sic erit, & edificauerit super fundamentum, ligna, fenum, stipulam, id est, amores seculares fundamento fidei suę super edificauerit, tamę si in fundamento sit Christus, vt primum locũ ipse habeat in corde, & ei nihil omnino anteponatur, portantur tales, tolerantur & tales, veniet caminus,

Gene. 1.

Ephes. 5.

Matth. 19.

34. q. 1. Cũ per bellicã. 1. Corin. 7.

Matth. 19.

Psal. 102. Gene. 15. De tempore ser. 54.

1. Corin.

Gene. 22.

Matth. 19.

Matth. 19.

Luc. 10.

Gene. 22.

2. Reg. 22.

1. Corin. 10.

1. Corin. 10.

Gene. 22.

1. Corin. 10.

1. Corin. 10.

1. Corin. 10.

1. Corin. 10.

1. Corin. 10.

A caminus, incendet ligna, fœnum, stipulam: Ipse autem, inquit, saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Hoc aget caminus, alios in sinistram separabit, alios in dexteram quodammodo eliquabit. Aues autem non diuisit. Sed aues videant, si aues tales sunt quæ super môtēs illos inhabitant, non debent sequi altitudinem cordis sui, de quibus dicitur, Posuerunt in cœlum os suum. Ne à ventis tollantur, in montibus requiescant. Habeant enim auctoritatem sanctorum, requiescant in montibus, in Apostolis, in Prophetis: illic inhabitent tales aues, quia in montibus petras inueniunt, firmamenta quedam præceptorum. Sicut enim vna illa petra Christus verbum dei, sic multa verba dei, multæ petræ, & istæ petræ in montibus. Vide aues ibi habitantes: Super illos volatilia cœli inhabitabunt. Sed noli putare, quia ista volatilia cœli auctoritatē suam sequantur: vide quid dicat Psalmus, *De medio petrarum dabunt vocem suam.* Modo si dicā vobis credite, hoc enim dixit Cicero, hoc dixit Plato, hoc dixit Pythagoras, quis vestrū non irridebit me? Ero enim auis quæ non de petra emitto vocem meam. Quid mihi vnusquisque vestrū debet dicere? Hoc debet dicere ille qui sic instructus est, Si quis vobis euangelizauerit præter quàm quòd accepistis anathema sit. Quid mihi dicis de Platone, & de Cicerone, & de Virgilio? Habes ante te petras montium, de medio petrarum mihi da vocem tuam. De medio petrarum dabunt vocem suam. Audiantur quia petræ audiuntur, audiantur quia & in illis multis petris petra auditur, Petra enim erat Christus. Audiantur ergo libenter, de medio petrarum dantes vocem suam. Nihil suauius tali voce alitum. Illæ sonant, & petræ resonant, sonant illi, disputant spiritales. Resonant petræ testimonia, respondent scripture. Ecce inde volatilia de medio petrarum dant vocem suam, habitant enim in montibus. Ipsi montes, & illæ petræ inde habent vocē. Vt enim regemur scripturis, confugimus ad Apostolum Paulum. Ille vnde habet? Confugimus ad Esaiā. Esaias vnde? Audi vnde, *Rigans montes de superioribus suis.* Modo si ad nos venerit homo gētilis incircuncisus, crediturus Christo, damus ei baptismum, nec reuocamus ad illa opera legis. Et si nos interroget ludæus quare ita faciamus, sonamus de petra, dicimus, Hoc fecit Petrus, hoc fecit Paulus: de medio petrarum damus vocē nostram. Illa autem petra, ipse Petrus mons magnus, quando orabat & illum visum videbat, de superioribus rigabatur. Paulus Apostolus dicit gentibus, Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. Dicit hoc Paulus tanquam mons: inde nos dicimus, sonantes de petra, Riget dominus ipsam petram de superioribus suis. Nam cum ista petra adhuc esset in infidelitate aspera, volens eam rigare de superioribus suis vt fluere aqua in cōuallem, clamauit, Saule Saule, quid me persequeris? Non ei legit Prophetam, non ei legit alterum Apostolum: Omnia enim ista contemneret mons magnus, rigauit illum de superioribus suis: statim rigatus & manare iam volens, Domine, ait, quid me iubes facere? Accipe illum montem vel petram, vnde possis dare vocem tuam, accipe illum & inde rigari de superioribus, & effluere de inferioribus: audi hoc & in vno loco, Siue, inquit, mēte excelsimus: deo: siue tēperantes sumus, vobis: quod ait, Mēte excelsimus, vos capere non potestis. Excelsimus enim omnia ista carnalia, vos adhuc carnales estis. Deo ergo mente excelsimus, & quod enim videmus cum mēte excedimus, effari non possumus. Ibi enim audiuit ineffabilia verba quæ nō licet homini loqui. Quid ergo, inquit,

illi carnales, illi lepores? Nos non irrigabimur? Ad nos D nihil perueniet? Et quomodo emittet fontes in cōuallibus? Et quomodo in medio montium pertransibunt aquæ? Ad hoc ergo pertinet, siue tēperantes sumus vobis. Vnde hoc? Quæ imitemur? Caritas Christi, inquit, compellit nos. Tu particeps verbi, & si hodie spiritualis, heri carnalis, ad carnales dedignaris descendere, cum ipsum verbum caro factū sit, vt habitaret in nobis? Benedicamus ergo deū, & laudemus eum qui rigat montes de superioribus suis. Inde veniet irrigatio ad terrā, inde & humilia saturabuntur: sequitur enim, *De fructu operum tuorum satiabitur terra.* Quid est, de fructu operum tuorum? Nemo gloriatur in operibus suis: sed qui gloriatur, in domino gloriatur: gratia tua satiatur cum satiatur, non dicat meritis suis datam gratiam fuisse. Si gratia dicitur, gratis datur: si operibus redditur, merces redditur. Gratis ergo accipe, quia impius iustificaris. De fructu operum tuorum satiabitur terra. *Producens fœnum iumentis, & herbam seruituti hominum.* Verum est video, agnosco creaturam, producit terra fœnum iumentis, & herbam seruituti hominum. Sed video & alia iumenta dei quæ significantur, cum dicitur, Boui trituranti os non infrenabis: dicit enim ipsum iumentum. Nunquid de bobus pertinet ad deū? Propter nos scriptura ergo dicit, Quomodo ergo producit terra fœnum iumentis? Quia dominus constituit, vt qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuant. Misit prædicatores, & ait illis, Omnia quæ ab ipsis apponuntur vobis, māducate: dignus est enim operarius mercede sua. Cum enim dixisset, quæ apponuntur vobis manducate: ne illi dicerent, Improbi erimus, ad mensas alienas indigebimus: vis nos esse ita frōtosos? Non, inquit, non est illa donatio eorum, sed vestra merces. Sed cuius rei merces? Quid dant? Quid accipiunt? Dant spiritualia, accipiunt carnalia: dant aurum, accipiunt fœnum, Omnis enim caro fœnū, & claritas carnis vt flos fœni, omnia temporalia quæ tibi superfluum & redundant, fœnum iumentorum sunt. Quare? Quia carnalia sunt. Audi quorum iumentorum sit fœnum. Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnū est si carnalia vestra metamus: Hoc Apostolus dixit, talis annunciator, tam laboriosus, tam impiger, tam exercitatus, vt ipsum fœnum donaret terræ, Ego, inquit, nullius horum vsus sum. Ostendit sibi deberi, & non accepit, nec condemnauit eos qui acciperunt quod debebatur. Condemnandi enim erant exigentes indebita, non accipientes mercedem suam, ille tamen & ipsam mercedē suam donauit. Non quia alius tibi donauit non debes alteri, alioquin non eris irrigata terra quæ producit fœnum iumentis. De fructu operum tuorum, inquit, satiabitur terra, producit fœnum iumentis. Tu noli esse sterilis, producat fœnum iumentis. Si nolunt iumenta fœnum tuum, nō te tamen sterilem inueniant, Accipis spiritualia, redde carnalia: debita sunt militi, militi reddes, prouincialis Christi es. Quis militat suis stipendiis vnquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius nō edit? Quis pascit gregem, & de lacte eius non percipit? Non ideo dico, vt ista fiant in me. Fuit quidam miles qui etiam prouinciali donaret annonam, sed tamē reddat prouincialis annonam. Vt autem hinc dicam, potius quia iumenta sunt, Boui trituranti os non infrenabis. Producēs, inquit, fœnum iumentis: & quasi hoc exponens, adiecit, Et herbam seruituti hominum: ne non intelligeres quod dictum est, Producēs fœnum iumentis: repetitione exposuit quod præmisit. Quod enim dixit supra fœnū, postea herbam nominauit:

Psal. 72.

Gal. 1.

1. Cor. 10.

Gal. 5.

Act. 9.

2. Cor. 5.

2. Cor. 13.

2. Cor. 5.

Ioan. 1.

1. Corin. 4.

Rom. 4.

Psal. 46.

1. Cor. 9.

Luc. 10.

Esai. 40.

1. Cor. 9.

Ibidem.

Vbi supra.

Deuter. 25.

G nominavit: quod autem dixerat iumentis, hoc seruituti hominum dixit, ergo seruituti, & non libertati: ubi ergo est, Vos in libertate vocati estis: sed audi eundem ipsum, Cum enim liber sim ex omnibus, omnium seruum me feci, ut plures lucrifacerem. Et quibus dixit, in libertatem vocati estis: & quid adiunxit? Tatum ne libertatem in occasione carnis detis, sed per charitatem seruite inuicem. Quos liberos fecerat, seruos fecit, non conditione serui, sed tamen Christi redemptione, non necessitate, sed charitate. Per charitatem, inquit, seruite inuicem. Sed Christo seruimus inuicem ait, non populis carnalibus, non infirmis. Bene Christo seruis, si seruis quibus Christus seruiuit. Nonne de illo dictum est, Bene seruientem plurimis? In Propheta legitur, de nullo nisi de Christo accipi solet. Audiamus tamen proprie & in Euangelio vocem eius, Quicumque, inquit, in uobis uult maior esse erit uester seruus. Seruum suum te fecit, qui te suo sanguine liberum fecit. Dicite hoc nobis, quia uerum dicitis: audi illum in alio loco, Nos autem seruos uestros per Iesum. Bene diligite seruos uestros, sed in domino uestro. Præstet nobis deus ut bene seruiamus: nam uelimus, nolimus, serui sumus, & tamen si

H uolentes sumus, non necessitate, sed charitate seruiamus. Quodammodo enim quasi superbia seruorum stomachata uidebatur, cum diceret dominus, Erit uester seruus qui uoluerit inter uos maior esse. Iam enim filij Zebedæi sedes altissimas querebant, unus uolebat sedere ad dexteram, & alter ad sinistram, dicentes per matrem quod ipsi cupiebant. Dominus non illis sedes inuidit, sed conuallem prius plorationis ostendit, quasi diceret, Illuc uultis venire ubi sum ego, uenite quæ ego. Quid est uenite quæ ego: Per humilitatem. Ego de sublimitate descendi, & humiliatus ascendo. Vos in terra inueni, & ante uultis uolare quæ pasci: prius nutrimini, educamini, ferte nidum. Quid enim ait? Quomodo illos reuocauit ad humilitatem, iam quærentes altitudinem?

Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Et illi, etiam in hoc superbi, possumus. Quomodo Petrus tecum usque ad mortem fortis uir donec femina diceret, Et iste cum illis erat: sic & illi, Possumus, Potestis: Possumus: & ille, Calicem quidem meum bibetis, etsi modo non potestis, tamen bibetis: quomodo ait Petro, Non potes me modo sequi, sequeris autem postea. Calicem quidem meum bibetis, sedere autem ad dexteram uel ad sinistram meam, non est meum dare uobis. Quid est, non est meum dare uobis? Non est meum dare superbis. Modo quibus loquor superbi estis, ideo dixi, Non est meum dare uobis. Sed forte dicerent, Erimus humiles. Non ergo eritis uos: ego uobis dixi, Non dixi, non dabo humilibus, sed non dabo superbis. Qui autem ex superbo fit humilis, non erit qui erat. Ergo prædicatores uerbi, & iumenta & serui sunt. Producat terra si irrigata est, fenum iumentis, & herbam seruituti hominum. Ipse est enim fructus ut possit fieri quod dictum est in Euangelio, Ut & ipsi recipiant uos in tabernacula aeterna. Vide de feno quid facias, uide de re uili quid emas. Ut recipiant uos, inquit, in tabernacula aeterna. Ubi erunt ipsi, illuc uos recipiant. Quare hoc? Quia qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet: & qui suscipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: & qui dederit calicem aquæ frigida uni ex his minimis, tantum in nomine discipuli, amen dico uobis non perdet mercedem suam. Quam mercedem non perdet: Recipient uos in tabernacula aeterna. Quis non festinet? Quis non alacrius currat? Si terra estis, rigamini de fructu

operum dei, ne dicatis, non sunt cum quibus faciamus. **K** Prædicatores nostri iumenta triturantia, homines seruiantes non indigent nostri. Quare tamen ne quis indigeat postremo, & qui non indiget, inueniat in te quod uelit accipere. Accipit enim bonam uoluntatem, cum tu accipias pacem. Et si enim non querit datum, sed requirit fructum, quare tamen ne quis indigeat, & noli dicere, Si petierit, dabo. Expectas ergo ut petat. Si pascis bouem dei, quomodo transeuntem mendicum: illi petenti das, quia scriptum est, Omni petenti te da. De *Luc. 6.* isto quid scriptum est: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Quare cui des, Beatus enim qui intelligit *Psal. 40.* super egenum & pauperem, qui preoccupat uocem petentium. Si sic inter uos indigent milites Christi, ut etiam petant, uideate ne uos iudicent antequam petat. Quomodo, inquis, quare? Esto curiosus, esto prouidus: prospice, attende unde quisque uiuat, unde se transigat, unde habeat: non reprehendatur ista curiositas tua, terra eris producens fenum iumentis, & herbam seruituti hominum. Curiosus esto, & intellige super egenum & pauperem. Alius ad te uenit ut petat, alium tu proueni ne petat. Sicut enim de illo qui te querit dictum est, Omni petenti te da: sic de illo quem iuberis querere dictum est, *Luc. 6.* Sudet eleemosyna in manu tua, donec inuenias iustum *Eccle. 14.* cui eam tradas. Cum enim dandum sit, & istis pauperibus petentibus patet. Non enim ab eis inhiuit deus eleemosynas, cum Christus de ipsis dicat, Quando facis epulum, conuoca cæcos, claudos, debiles, non habentes unde tibi reddat: retribuetur autem tibi in resurrectione iustorum, uoca & ipsos, pasc & ipsos, epulare cum illi epulantur, delectare cum illi saginantur: illi enim pane tuo, tu iustitia dei. Nemo uobis dicat, Præceptum est à Christo, ut seruo dei detur, mendico non detur. Absit profus, impius ista loquitur, da illi, sed multo magis illi. Ille enim petit, & in uoce petentis agnosce cui des. Ille autem quæto minus petit, tanto magis tibi uigilandum est ut preoccupes petiturum, aut forte modo non petiturum, & aliquando donaturum uel damnaturum. Itaque curiosi estote ad ista fratres mei, & inuenietis multorum dei seruorum indigentiam, tatum ut uelitis inuenire. Sed quia delectat uos excusatio qua uultis dicere, nesciebamus, propterea non inuenitis. Ipse dominus loculos habebat quos mittebantur necessaria, & possidebantur nummi propter usum eorum qui cum illo erant & **M** eius: non enim cum dicitur, Esuriuit Iesus, Euangelista mentitur. Uoluit esurire propter te, ne tu esurias in illo quia pauper factus est cum diues esset, ut illius paupertate nos ditaremur. Habuit enim loculos, & dictum est *Ioan. 7.* de quibusdam feminis religiosis, quod ambulabant quæ ibant pedes eius euangelizantes, & ministrabant ei de substantia sua. Nominantur illæ mulieres in Euangelio, ubi erat quædam etiam uxor cuiusdam Chuze procuratoris Herodis. Vide quæ fiebant, Futurus erat Paulus nihil tale aliquando querens, & omnia prouincialibus donans. Sed quia multi infirmi ista querituri erant, magis infirmorum personam suscepit Christus, sublimius Paulus: Numquid & Christo sublimius? Sublimius Christus, quia misericordius. Cum enim uideret & Paulum ista non esse queritum, prouidit ne damnetur queritum, & præbuit exemplum infirmo: quomodo cum uideret multos profus & gaudentes ituros ad martyrium passionis, exultaturos in ipsa passione forte centenarios maturos ad horreum, quorundam tamen infirmorum quos uidebat posse conturbari uetura passionis pressura, ne deficerent tamen, sed potius uoluntatem humanam

A manam voluntati creatoris cōiungerent, ipsorum personā voluit suscipere in passione Christus, dicens, Tristis est anima mea usque ad mortem: & iterum, Pater si fieri potest transat à me calix iste. Docuit quid esset dicitur infirmus, sed secutus ostendit quid facere deberet infirmus. Veruntamen nō sicut ego volo, sed quomodo tu vis pater. Quomodo ergo in passione infirmorum personam sustinuit, in præfigurata illa in corpore suo, quia & illa membra eius: neque enim frustra dictum est, Imperfectum meum viderūt oculi mei, † & in libro tuo omnes scribentur: Sic & in oculis habendis, & in exigenda quodammodo annona, nō petēdo sed præbēdo indigentia susceperit. Suscepit enim Zacchæus & gaudet. Cui hoc bonū? Christo an Zacchæo? Vere si non susceperet & Zacchæus, non erat vbi maneret mundi fabricator: Aut si nō pasceret Zacchæus, indigeret is qui de quinque panibus tot milia hominū saturavit: Cum ergo quisque sanctū suscipit, non suscepto, sed susceptori præstatur. Nunquid in illa fame non pascebatur Helias? Nōne coruus afferebat panē & carnes seruo dei, seruiente creatura? Missus est tamē pascedus ad viduā, non vt militi, sed vt provinciali aliquid præstaretur. Ergo quia dicebamus fratres & de pascedis pauperibus, cum dominus loculos haberet, tamen quando dixit ludæ eum tradituro, Quod facis fac velociter: non intelligentes ceteri quid dixisset, arbitrati sunt eū dixisse, vt aliquid prepararet quod daretur pauperibus. Ille enim loculos habebat, hoc in Euangelio scriptum est. Possent hoc suspicari, nisi hoc haberet in consuetudine dominus: De his ergo quæ dabātur & in loculos mittebātur, dabatur tamen & illis pauperibus quos deus docuit non contemnendos. Sed si illum nō contemnis, quanto magis bouem per quem tritatur hæc area? Quanto magis seruum tuum? Nō indiget cibo, forte veste indiget. Nō indiget veste, forte tecto indiget: forte Ecclesiam fabricat, forte aliquid vtile in domo dei molitur, expectat vt attendas, expectat vt intelligas super egentem & pauperē. Tu contra terra dura, lapidea, non irrigata, aut frustra irrigata seruas tibi dicere, Non sciebam, nō noueram, nemo mihi dixit, Nemo tibi dixit: Christus non cessat dicere, Prophetæ nō cessant dicere, Beatus qui intelligit super egenū & pauperem. Non vides arcam inanem præpositi tui? Vides certe vel surgentem fabricam, quod intraturus & oraturus es: Nōne admouetur oculis tuis, nisi forte putatis fratres, quia præpositi vestri thesaurizant, & nouimus multos nō thesaurizare, & ad quotidiana egere, de quibus omnino non creditur? Quos & vos inueniretis si velletis, si circumspicere, si ad hoc vigilaretis vt fructum daretis. Dixi quod potui, quantum potui. Puto autē manifestos nos esse vobis, sicut ait Apostolus, nō ideo nos dicere, vt in nos ista faciatis. Præstet hoc deus vt hæc non frustra dixerim: Præstet hoc deus vt terra irrigata sitis non lapidea, sicut ludæorū vnde tabulas lapideas accipere meruerunt: sed terra fructifera, terraque irrigata reddatur † agricolæ. Illi ipsi corde lapideo, quod significatum est lapideis tabulis, decimas dabāt. Etiā gemite, * & nihil huc exeat. * Si gemitis parturite, si parturitis parite. Quare gemitus inanis? Quare gemitus sterilis? Viscera torquetur: an nō est intus quod edatur? Rigans montes de superioribus suis, de fructu operum tuorum satiabitur terra. Beati qui faciunt, beati qui ista fructuose audiunt, beati qui non inaniter clamant, de fructu operum tuorum satiabitur terra, producens fœnum iumentis, & herbam seruituti hominū. Vt quid

vocat? Vt quid hoc? *Vt educat panem de terra.* Quem panem? Christum. De qua terra? De Petro & Paulo, de ceteris dispensatoribus veritatis: audi quia de terra, Habemus, inquit, thesaurū istum in vasis fictilibus, vt eminentia sit virtutis dei. Ipse est panis qui de cœlo descendit, vt è terra educatur, cum per seruorum suorum carnem prædicatur. Terra fœnum producit, vt panem de terra educat. Quæ terra fœnū producit? Plebes pie, plebes sanctæ. Aut de qua terra panis educitur? Verbū dei de Apostolis, de dispensatoribus sacramentorum dei, adhuc in terra ambulantes, adhuc corpus terrenum portantibus. *Et vinum lætificet cor hominis.* Nemo se ad ebrietatem parat, imò se omnis homo ad ebrietatē parat. Calix tuus inebrians quā præclarus est: nolimus dicere, Nemo se inebriet. Inebriamini, sed videte vnde. Si vos inebriat calix domini præclarus, videbitur ista ebrietas in operibus vestris, videbitur in sancto amore iustitiæ, videbitur postremo in alienatione mentis vestræ, sed à terrenis in cœlum. *Vt exhilaretur facies eius in oleo.* Video quæ terra quantum fructum educat, si producat fœnum iumentis. Non isti serui vendunt quod dant: non enim venditores Euāgelij sunt: gratis dant, quia gratis acceperunt. Gaudet bonis operibus vestris, hoc enim vobis prodest: Non enim quærūt datum, sed E requirunt fructum. Quid est exhilaratio faciei in oleo? Gratia dei nitor quidam in manifestatione: & sicut dicit Apostolus, Vnicuique autem datur spiritus ad manifestationem. Gratia quædam quæ est hominū ad homines perspicua, ad conciliandum sanctum amorem oleum dicitur in nitore diuino: & quoniam excellentissima in Christo apparuit, totus orbis eum diligit, qui cū contemptus hic esset, adoratur modo ab omni gente, quoniam ipse est regnum & ipse dominabitur gentium. Tanta est enim eius gratia, vt multi qui in eū non credunt laudent eum, & propterea dicant nolle se in eū credere, quia nemo potest implere quod iubet. Laudando impediuntur, qui in illum vituperando sæuebant. Amatur tamen ab omnibus, prædicatur ab omnibus, quia excellenter vnctus, ideo Christus. Christus enim vnctus, à chrismate dictus est Christus. Messias Hebraice, Græce Christus, Latine vnctus, sed corpus suum totum perungit. Omnes ergo venientes accipiūt gratiam vt exhilaretur facies eius in oleo in cœlo. *Et panis cor hominis cōfirmet.* Quid est hoc fratres? Quasi cœpit intelligi de quo pane diceret. Panis enim iste visibilis stomachum confirmat, ventrem confirmat. Est alius panis qui cor confirmat, quia panis est cordis. Iam enim dixerat de pane superius, vt educat panem de terra, sed non dixerat qualis panis sit ille. Et vinum lætificat cor hominis. Videtur iam dicere de spiritali vino, nam id lætificat cor hominis. Sed adhuc putatur de vino isto dici, quo ebrii quasi lato corde videntur apparere. Vtinā latentur & non rixentur. Dicis mihi, Quid lætius ebrius? Imò quid insanius ebrius? Quid plerunque iracundius? Est ergo vinum quod vere lætificat cor, & nō nonit aliud nisi lætificare cor. Sed ne putes hoc quidem de spiritali vino debere accipi: de illo pane autem non quod & ipse spiritalis sit, sed exposuit & ipsum, & panis, inquit, cor hominis cōfirmit. Ergo sic accipe de pane, quomodo accipis de vino: intus esuri, intus siti. Beati enim qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quia ipsi saturabuntur. Panis ille iustitia est: vinum illud iustitia est, veritas est, veritas Christus est, Ego sum, inquit, panis viuus qui de cœlo descendi: & Ego sum vitis, vos sarmenta: & Panis cor hominis confirmat. *Satiabuntur ligna*

Math. 26.

Psal. 138.

† al. mi.

Luc. 19.

Math. 14.

3. Reg. 17.

Ioan. 13.

1. Cor. 9.

Psal. 40.

1. Cor. 9.

† al. reddat fructum.

* al. gemitis.

* al. adhuc exit.

2. Cor. 4.

Ioan. 6.

Psal. 22.

Math. 10.

Philip. 4.

1. Cor. 12.

Psal. 21.

† al. cogit.

Math. 5.

Ioan. 14.

Ioan. 6.

Ioan. 14.

ligna

G ligna cępi. Sed de ista gratia eduęta de terra. Ligna cępi, plebes populorum. Et cedri libani quas plantauit. Cedri libani, potentes in seculo, & ipsi saturabuntur. Peruenit panis & vinum & oleum Christi ad senatores, ad reges, ad nobiles. Satiati sunt ligna campi. Prius humiles satiati sunt, deinde etiam cedri libani, sed quas plantauit ipse. Cedri religiosi fideles, tales enim plantauit: nam & impij sunt cedri libani, quia conteret dominus cedros libani. Libanus enim mons est. Ibi ista arbores etiam secundum literam annosissimę sunt & excellentissimę. Libanus autem interpretatur sicut legimus in eis qui ista scripserunt, candidatio. Libanus dicitur candidatio. Videtur autę candidatio esse seculi huius, modo nitentis & fulgētis in pompis suis. Sunt ibi cedri libani quas plantauit dominus: ipsę satiabuntur quas plantauit dominus, nam arbor, inquit, quam non plantauit

Matth. 15. pater meus, eradicabitur. Et cedri libani quas plantauit. Illic passerēs nidificabunt. Fulicę domus, dux est eorum. Vbi passerēs nidificabunt? In cedris libani. Iam audiui-mus quę sint cedri libani, nobiles seculi, excelsi genere, opibus, honoribusq; & ipsę cedri satiantur, illę tamen

H quas plantauit ipse. In his cedris passerēs nidificabunt. Qui sunt passerēs: Aues equidem & volatilia cęli sunt passerēs, sed minuta volatilia solent dici passerēs. Sunt ergo quidam spirituales nidificantes in cedris libani, id est, sunt quidam serui dei audientes in Euangelio, *Matth. 19.* Dimitte omnia tua, vel vęde omnia tua, & da pauperibus, & habebis thesaurũ in cęlo, & veni sequere me. Et non tantum hoc audierunt magni, sed audierũt & parui: & voluerunt hoc facere & parui, & esse spirituales, nõ iungi vxoribus, non macerari cura filiorum, non habere proprias sedes quibus diligarentur, sed ire in vitã quãdam communem. Sed quid dimiserũt isti passerēs? Minuti enim seculi huius passerēs videtur. Quid dimiserunt? Quid magnum dimiserunt? Alius se conuertit, dimisit cellã patris sui inopem, vix vnum lectũ & vnam arcam. Conuertit se, tamę factus est passer, quęsiuit spiritualia. Bene, optime. Non illi insultemus, nõ dicamus, nihil dimisisti. Non superbiat qui multa dimisit. Petrus vt sequeretur dominum nouimus quod piscator erat, quid potuit dimittere? Vel fratres eius Andreas, vel filij Zebedęi Ioannes & Iacobus, etiam ipsi piscatores, & tamen quid dixerũt? Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Nõ ei dixit dominus, Oblitus es paupertatem tuam, quid dimisisti vt totum mundum acciperes? Multum dimisit fratres mei, multũ dimisit. Quid? Non solum dimisit quicquid habebat, sed etiam quicquid habere cupiebat. Quis enim pauper nõ turgescit in spe seculi huius? Quis nõ quotidie cupit augere quod habet? Ista cupiditas præcisã est. Ibat in immensum, accepit modum, & nihil dimissum est: Porcius totũ mundum dimisit Petrus, & totum mundum Petrus accepit.

2. Cor. 6. Quasi nihil habentes & omnia possidetes. Faciunt hoc multi: Ista faciunt qui parum habet, & veniunt & fiunt passerēs vtiles. Minuti videntur, quia non habent altitudinem dignitatis secularis, nidificant in cedris libani. Etenim & cedri libani nobiles & diuites & excelsi huius seculi, quoniam cum timore audiunt, Beatus qui intelligit super egenũ & pauperem, attendunt res suas, villas suas, & omnes superfluas copias, quibus videntur excelsi, & præbent illas seruis dei, dant agros, dant hortos, ædificant Ecclesias, monasteria, colligunt passerēs vt in cedris libani nidificet. Passerēs ergo satiantur cedris libani quas plantauit dominus, & illic passerēs nidificabunt. Attendite totam terram, si nõ ita est. Vt lo-

querer ista non solum credidi, sed & vidi: dedit mihi K intellectum ipsum experimentum. Interrogate latissimas terras qui nostis, & videte in quã multis cedris libani passerēs illi de quibus locutus sum nidificat. Sed tamen fratres mei, ipsi passerēs si spirituales sunt, quamuis nidificent in cedris libani, non pro magno habere debent cedros libani, & putare illos esse superiores, a quibus eorum necessaria complentur. Passerēs enim sunt, illi autem cedri libani sunt, Ergo fulicę domus dux est passerum. Quauis in cedris libani nidificent passerēs, non tamen cedri libani duces sunt passerum. Ecce satiabũtur ligna campi, omnes populi & cedri libani satiabuntur quas plantauit dominus, omnes nobiles & excelsi fideles. Illic, id est, in cedris libani passerēs nidificabunt, præbent ramos facultatum suarum, colligendis minutis spiritualibus præbent ista. Faciunt, hæc cedri libani quas plantauit dominus, faciunt & libeter faciunt, nouerunt quid faciant, nouerũt quid accipiat. Sed passerēs quauis in cedris libani nidificabunt, fulicę domus dux est eorum. Quę est fulicę domus? Fulicę sicut omnes nouim, marina auis est, vel in stagnis est, vel in mari est, habet quandam domum, non facile in littore terrę aut nunquam, sed in iis que in media aqua sunt, plerunq; ergo in petris quas aquę circundant, intelligimus ergo petram esse idoneã fulicę domum: nusquam fortius & firmitus habitat, quã in petra. In quali petra? In mari cõstituta. Et si tũditur fluctibus, frangit tamen fluctus, nõ frangitur petra. Hoc habet magnum petra in mari cõstituta. Quãti fluctus cõtuderũt petram nostram Christum? Elisi sunt in illum Iudæi, illi fracti sunt, ille autem integer permãsit. Et vnusquisque imitans Christũ, ita sit in isto seculo, id est, in isto mari, vbi non potest nisi procellas tempestatę que sentire, vt nulli vęto cedat, nulli fluctui, sed omnia excipiat, & integer maneat. Ergo fulicę domus & fortis est & humilis. Non habet domum fulicę in excelsis, nihil illa domo firmitus, & nihil humiliter. In cedris quidem nidificant passerēs propter præsentem necessitatem, sed petram illam habent ducem quę fluctibus tunditur, & nõ frangitur: imitantur enim Christi passionem. Et si forte cedri libani iratę fuerint, & aliquid molestię vel scandali seruis dei in ramis suis commouerint, volabunt quidẽ inde passerēs: sed vã cedro remanenti sine nidis passerum: Passerēs enim nõ naufragabunt, non peribunt, quia fulicę domus dux est eorum. Quid ergo sequitur? Montes altissimi ceruis. Cerui magni, spirituales transcendentes in cursu omnia spinosa veprium atque sylvarum. Qui perficis, inquit, pedes meos sicut cerui, & super excelsa statuens me. Teneant montes altos alta præcepta dei, sublimia cogitent, teneant ea quę multum eminent in scripturis, iustificentur in summis: ceruis enim sunt illi montes altissimi. Quid de humilibus bestiis? quid de lepore? quid de hericio? Lepus minutum animal & infirmum, hericius etiã spinosum, minor eorum. Illud animal timidum, illud animal spinis coopertum. Spina autę quid significant, nisi peccatores: Qui peccat quotidie, etiam si non magna peccata, minutissimis spinis coopertus est. In eo quod timet, lepus est: in eo quod minutissimis peccatis operitur, hericius est, & nõ potest tenere illa excelsa & perfecta præcepta. Illi enim montes altissimi ceruis. Quid ergo isti, lepus & hericius? percuti? Non sic enim montes altissimi dati sunt ceruis, vt & his videas quid sequatur, Petra refugium hericis & leporibus. Quia factus est dominus refugium pauperis, ponas petram illam in

iustitiæ nescio quid significat Psalmus iste secundum D
 mysterium: nam videmus ista fieri in creatura, etiam se-
 cundum speciẽ rerum visibilium. Sol agnouit occasum
 suum. Quid est, Sol agnouit occasum suum? Christus
 agnouit passionẽ suam: occasus Christi, passio Christi.
 Sed nunquid sic sol occidit vt nõ oriatur? Nũquid qui
 dormit non adiiciet vt resurgat: nõne ipse dixit, Dor-
 miui turbatus: & de ipso dictum est, Exaltare super cœ-
 los deus. Ergo sol agnouit occasum suum. Quid est a-
 gnouit: Approbavit, placuit ei. Et vnde ostẽdimus, quia
 agnouit, hoc est, placuit ei. Quid enim nõ nouit deus?
 quid nõ nouit Christus: Et tamen dicturus est in fine
 quibusdam, Non noui vos. Quomodo ergo ibi, nõ no-
 ui vos, non est quasi mihi ignoti estis, sed nõ mihi pla-
 cetis: sic & hic agnouit occasum suũ, placuit illi occa-
 sus suus. Si enim ei displiceret quomodo pateretur? Ho-
 mini enim, quia non est illi sol, etiam si displiceat pas-
 sio sua, patitur & quod nõ vult. Ille autem non pateretur
 nisi ei placeret, id est, nisi agnosceret occasum suũ
 non occideret, quia ipse dixit, Potestatem habeo ponẽ-
 di animam meam, & potestatem habeo iterum sumen-
 di eam: Nemo tollit eam à me, sed ego ipse eam pono à
 me. Ergo agnouit occasum suum, & sol agnouit occa-
 sum suum. Et quãdo occidit sol: Cum passus est do-
 minus, facta sunt quẽdã tenebrẽ in Apostolis, defecit spes
 eorum, quibus primo magnus & redemptor omnium
 videbatur. Quare? *Posuisti tenebras & facta est nox, ibi per-
 transibunt omnes bestia syluæ. Catuli leonum rugientes vt rapiant,
 quærentes à deo escam sibi.* Quid intelligam spiritualiter ca-
 tulos leonum, nisi spiritualia nequitia: Quid intelligam
 nisi mala dæmonia, quæ dæmonia pascuntur erroribus
 hominum: Sunt enim principes dæmoniorum, & sunt
 dæmonia quædam contemptibilia. Ista dæmonia sedu-
 cere animas quærent, sed vbi sol non ortus est: tenebrẽ
 enim sunt, & cum tenebræ sint, quærent catuli leonum
 quos deuorẽt. Ipse leo maior princeps omnium talium
 leonum, quid de illo dictum est, Nescitis, quia aduersa-
 rius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit quæ-
 rens quem deuoret: Ideo quærentes à deo escam sibi,
 quia nec tentari quis potest à diabolo nisi permittente
 deo. Iob sanctus ante diabolum erat, & tamen lõge ab
 illo erat: aspectu ante illum erat, potestate remotus ab
 illo. Quando auderet tentare vel carnem, vel faculta-
 tes eius quas possidebat, nisi acciperet potestatem: Quare
 autem datur potestas? Aut ad damnandos impios, aut
 ad probandos pios. Iuste hoc tamen actum, totum do-
 minus agit, & in neminem habet diabolus potestatem,
 vel in aliquid eius, nisi ille concedat, cui est potestas
 summa & sublimis. Sic diabolo, sic homini nulla est
 potestas in hominem, nisi desuper detur. Stabat iudex
 vinorum & mortuorum ante hominem iudicem, &
 inflauit se homo iudex videns ante se Christum, & ait,
 Nescis quia potestatem habeo occidendi & dimitten-
 di te? At ille qui venerat & eum docere à quo iudica-
 batur: Non haberes, inquit, in me potestatem, nisi esset
 tibi desuper data. Et homo & diabolus & quælibet dæ-
 monia nõ nisi accepta potestate nocent: sed proficien-
 tibus non nocent. Malis ita sunt tanquam ignis fœno,
 bonis ita sunt tanquam ignis auro. Mandueatus est Iu-
 das vt fœnum, probatus est Iob vt aurũ. Posuisti tene-
 bras & facta est nox, illic pertransibunt omnes bestia
 syluæ. Iã bestia syluæ alio modo. Alio enim & alio mo-
 do semper ista intelliguntur, quomodo dominus ipse
 agnus, ipse leo. Quid tã diuersum quã agnus & leo?
 Sed qualis agnus: Qui vicit lupum, vicit leonem. Ipse
 petra,

lam in terra, refugium est hericis & lepõribus: ponas
 illam in mari, domus est fulicæ. Vbiq; utilis petra, & in
 motibus ipsa utilis, ¶ quia motes sine petra fundamen-
 to ruerent in profundum. Nõne iam dudum de mō-
 tibus dicebatur, Illic volatilia cœli inhabitabũt, de me-
 dio petrarum dabũt voces suas? Vbiq; ergo petra re-
 fugium nostrum, siue in motibus excelsa sit, siue in ma-
 ri tundatur fluctibus non frangitur, siue in terra solide-
 tur, ad illam cerui, ad illam fulicæ, ad illam lepus & he-
 ricus. Tundant pectora lepores, & hericij confiteantur
 peccata sua. Licet cooperti sint minutis quidem quoti-
 dianisq; peccatis, non eis tamen deest petra, quæ illos
 docuit dicere, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos
 dimittimus debitoribus nostris. Petra refugium hericis
 & leporibus. *Fecit lunam in tempora.* Intelligimus spiri-
 taliter Ecclesiã crescentem de minimo, & istam mor-
 talitatem vitæ quodammodo senescentem. Sed vt pro-
 pinquet ad solem: non istam lunam dico visibilem o-
 culis, sed quæ hoc nomine significatur ista. Quando
 obscura erat Ecclesiã: Quando nondũ apparebat, non-
 dum eminebat, seducebantur homines, & dicebatur,
 Hæc est Ecclesiã, hic est Christus, vt sagittarent in ob-
 scura luna rectos corde. Modo quã cæcus est qui ple-
 na luna errat? Fecit lunam in tempora. Hic enim tem-
 poraliter transit Ecclesiã: non enim hic erit semper ista
 mortalitas. Augeri & minui potest, aliquãdo pertransi-
 bit, in tempora facta est. *Sol agnouit occasum suum.* Et hic
 quis sol, nisi sol ille iustitiæ, quem sibi non ortum impij
 plangent in die iudicij: Qui dicturi sunt in illo die, Er-
 go errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen nõ luxit
 nobis, & sol non ortus est nobis. Ei sol iste oritur qui
 intelligit Christum. Recedit autem ab intellectu eius
 Christus, qui sic iratus fuerit fratri suo vt teneat odium.
 Itaque irascimini & nolite peccare. Caritas etsi irasci-
 tur aliquando vt corrigat, nõ tenetur rea, quia non in-
 ueterauit ira, vt verteretur in odium. Si autem ira con-
 uersa fuerit in odium, occidit sol super iracundiã ve-
 stram. Non ergo occidat sol super iracundiã vestram.
 Nec putetis fratres ideo nonnullis solem esse adoran-
 dum, quia sol in scripturis aliquando Christum signi-
 ficat. Talis est enim demẽtia hominum, quasi adoran-
 dum aliquid dicatur, cum dicitur, Sol Christum signi-
 ficat: adora ergo & petram, quia Christum significat.
 Sicut ouis ad victimam ductus est: adora & ouem, quia
 Christum significat. Vicit leo de tribu Iuda: adora &
 leonem, quia Christum significat: videte quã multa
 Christum significant. Omnia ista Christus in similitu-
 dine, non in proprietate. Queris proprietatem Christi?
 In principio erat verbum, & verbum erat apud deũ.
 Ecce proprietas Christi per quam factus es. Vis audire
 & proprietatem per quam reffectus es? Et verbum caro
 factum est, & habitauit in nobis: cætera similitudines
 sunt. Intellige, esto scripturæ capax, vt aliud videas ob-
 iici oculis tuis, aliud innui cordi tuo. Sol ergo ille iam
 securi dicimus, sol ille iustitiæ, non sine causa impiis nõ
 oritur etsi volunt: ipsa enim sapiẽtia dicit, Querunt me
 mali & nõ inueniunt: quærent & nõ inuenient. Et qua-
 re? Oderunt enim sapientiam. Si ergo oderunt, quare
 quærent? Quærent non vt fruantur, sed vt insentur.
 Quærent sermonibus, oderunt moribus. Spiritus enim
 sanctus disciplinæ fugiet fictum, & auferet se à cogita-
 tionibus quæ sunt sine intellectu. Non ergo sol ille ori-
 tur impiis, non oritur malis. At vero de isto sole quid
 dictum est? Qui facit solem suum oriri super bonos &
 malos, & pluit super iustos & iniustos. Ergo de illo sole

Matth. 7.

Ioan. 10.

1. Petr. 5.

Iob. 1.

Ioan. 19.

Ioan. 1.

Apoc. 5.

Gpetra, ipse pastor, ipse ianua. Pastor intrat per ianuam, & dicit, Ego sum pastor bonus: & dicit, Ego sum ianua. *Ioan. 10.* Ipsum leonis nomen dominum significat, quia vicit leo de tribu Iuda & diabolus, quia coculeauit leonem & draconem. *Apoc. 5.* Discite sic intelligere cum figurate ista dicuntur, ne forte vbi legeritis quod Christum significat petra, vbi que petram Christum putetis. Significat alia atque alia, sicut litera quo loco ponatur vide, ibi intelligis eius vim. Si audieris literam primam in nomine dei, & putaueris eam semper ibi ponendam, delebis eam in nomine diaboli. Ab eadem enim litera incipit nomen dei, a qua incipit nomen diaboli: & nihil tam distans quam deus & diabolus. Vide ergo quam absurdus est a rebus & humanis & diuinis, qui dixerit, d, litera singularis non debet habere in capite nomen diaboli. Et cum quaesieris, quare: Respondeat, Ego in nomine dei legi istam literam. Ridetur iste, nam nec talis est cui digneris reddere rationem. Nolite ergo tam pueriliter sapere etiam ista diuina, vt forte aliquis vestrum, quia dixi superius bestias syluae significare gentes, modo autem dico bestias syluae significare daemonia & angelos prauaricationis, putet us me aliquid contrarium dicere. Similitudines enim sunt, & in quocumque loco sunt, circumstantia sui exponuntur. **H**ilic pertransibunt omnes bestiae syluae. Vbi: In nocte quam posuit dominus, quia sol agnouit occasum suum. Catuli leonum rugientes vt rapiant quaretes a deo escam sibi. Merito dominus veturus ad occasum suum, ipse sol iustitiae agnoscens occasum suum, ait discipulis, tanquam tenebris futuris, circumituro leone vt quareret quem deuoraret, & quod ille leo neminem deuoraret, nisi peteret. *Luc. 22.* *Matth. 27.* nocte, inquit, postulauit satanas vexare vos sicut triticum, & ego rogavi pro te Petre, ne deficiat fides tua: Nonne Petrus cum ter negaret, iam inter dentes leonis erat: Catuli leonum rugientes vt rapiant, & vt quarent a deo escam sibi. *Ioan. 10.* Ortus est sol. Qui dixit, Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam: agnouit occasum suum & posuit eam, ortus est sol & recepit eam. Ortus est sol, qui occidit sol, sed non extinctus est sol. Adhuc eis qui non intelligunt Christum, ipsa nox est. Adhuc eis sol ortus non est: instet vt intelligant, ne rapiantur a rugiente leone. Nam ecce quibus ortus est, non eos audent inuadere catuli leonum: sequitur enim, Ortus est sol: *Et congregati sunt, & in cubilibus suis cubabunt.* Magis magisque ibi oritur sol iste, vt intelligatur ab orbe terrarum, & clarificetur Christus in toto mundo. Congregantur catuli leonum: illa daemonia recedunt a persecutione Ecclesiae, quae instigabant persequi domum dei, operando in filiis diffidentiae. Nam dictum est, secundum principem potestatis aeris qui nunc operatur in filios infidelitatis. Modo iam quia nemo eorum persequi audet Ecclesiam, ortus est sol & congregati sunt. Et vbi sunt? Et in cubilibus suis cubabunt. Cubilia eorum, corda infidelium. Quam multi erunt leones cubantes in cordibus suis: non inde erumpunt, non faciunt impetum in istam peregrinantem Hierusalem. Quare non faciunt: Quia iam ortus est sol, & splendet in toto orbe terrarum: ergo vide quid sequatur. Quia ortus est sol & congregati sunt, & in cubilibus suis cubabunt. Quid tu o homo dei: quid tu o Ecclesia dei: quid tu o corpus Christi, cuius caput in caelo est: quid tu facis o homo vnitas eius? *Exierit, inquit, homo ad opus suum.* Operetur ergo iste homo opera bona in securitate pacis Ecclesiae, operetur vsque in finem. Aliquando enim erit quaedam cotenebratio, & fiet quidam impetus, sed

in vespera, id est, in fine mundi. Modo autem in pace & tranquillitate operatur Ecclesia: quia exiit homo ad opus suum, *Et ad operationem suam vsque ad vesperam. Quam magnificata sunt opera tua domine, Merito magna, merito excelsa.* Vbi facta sunt opera ista tam magna: quae illa statio dei vbi stetit: vel quae illa sessio vbi sedit & ista operatus est, quis locus vbi ista operatus est: vnde processerunt primo ista tam pulchra: Si ad literam accipias, omnis ordinata creatura ordinate currens, ordinate pulchra, ordinate oriens, ordinate occidens, ordinate peragens omnia tempora, vnde processit? Ipsa autem Ecclesia quomodo accepit incrementa, successus, perfectionem? Quomodo destinatur ad finem quandam immortalitatis? Quibus praecomis praedicatur? quibus mysteriis commendatur? quibus sacramentis occultatur: qua praedicatione reuelatur? vbi fecit haec deus? Video magna opera tua domine. Quam magnificata sunt opera tua domine. Quare vbi fecerit, locum non inuenio: sed video quid sequatur, *Omnia in sapientia fecisti.* Ergo omnia in Christo fecisti. Ille contemptus, ille expalmatus, ille consputus, ille spinis coronatus, ille crucifixus, omnia in illo fecisti. Audio audio quid de illo tuo milite nuncios hominibus, quid de illo preconato sancto praedices gentibus, Christum dei virtutem & dei sapientiam. Irrideant Iudaei crucifixum Christum, quia scandalum est eis: irrideant Pagani crucifixum Christum, quia stultitia est eis. Nos autem, inquit, praedicamus Christum crucifixum, Iudaeis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam: ipsis vero vocatis Iudaeis & Graecis, Christum dei virtutem & dei sapientiam. Omnia in sapientia fecisti. *Repleta est terra creatura tua. Repleta est terra creatura tua Christe.* Et hoc quomodo videbimus? quid enim non a patre per filium creatum est: quicquid enim ambulat & repit in terris, quicquid natat in aquis, quicquid volat in aere, quicquid in caelo circummagitur, quanto magis terra, totus mundus creatura dei est. Sed nescio quid hic significat de quadam creatura noua: de qua dicit Apostolus, Si qua in Christo noua creatura, vetera transierunt, ecce facta sunt omnia noua, omnia autem ex deo. Noua creatura quae facta est: Omnes credentes in Christum, exuentes veterem hominem & induentes nouum. Repleta est terra creatura tua. In vno loco terrae crucifixus erat, in vno exiguo loco cecidit granum illud in terram, & mortificatum est, sed magnum fructum attulit. Singularis eras domine Iesu Christe, donec transires. Agnosco in alio psalmo vocem tuam qua dixisti, Singularis ego sum, donec transieris: singularis ergo eras donec transires, singularis eras cum agnouisti occasum tuum: sed ab occasu in ortum transisti. Ortus est, splendisti: clarificatus es cum in caelum ascendisti, & repleta est terra creatura tua. Psalmum fratres nondum finiuimus, sed aliquid inde in nomine Christi etiam ad diem dominicum differamus.

Concio quarta de tertia parte eiusdem Psalmi.

Meminit charitas vestra cum sit vnus sermo dei in scripturis omnibus dilatatus, & per multa ora sanctorum vnum verbum sonet, quod cum sit in principio deus apud deum, ibi non habeat syllabas, quia non habet tempora. Nec mirandum nobis sit, quia propter infirmitatem nostram descendit ad particulas sonorum nostrorum, cum descenderit ad suscipiendam infirmitatem corporis nostri. Istum tamen psalmum iam multos nobis fecisse sermones, mysteriaque ipsa

Aque ipsa quae hic clausa tenentur ut pulsantibus aperi-
 rentur, attulisse nobis non paruas per aliquot dies mo-
 ras temporis cum pronunciantur, cum commendantur,
 cum clausa esse monstratur, cum aperiuntur, cum eruuntur,
 cum ostenduntur: ac per hoc meminit, ut dixi, chari-
 tatis, & infra, nec praterito die ad eius terminum psalmi
 nos peruenire potuisse & distulisse in hunc diem, voluitque
 dominus & tempus redditionis nobis exhibere, & me
 debitorem debito satisfacere, & debitores [†] securiores
 efficere. Det ergo ipse bonum quod reddamus, qui non
 reddidit quicquid mali feceramus. Exclamauerunt ut
 nostis, quod cum pietate gaudioque recolitis, Exclamaue-
 runt cum psalmo viscera cordis nostri, & dixerunt, Quam
 magnificata sunt opera tua domine, omnia in sapientia
 fecisti, repleta est terra creatura tua. Quicquid a deo fa-
 ctum est, in sapientia factum est, & per sapientiam factum
 est. Quicquid nouit sapientiam, & quicquid non nouit
 sapientiam, & tamen in creatura dei est, in sapientia fa-
 ctum est, & per sapientiam factum est. Qui cognoscunt
 sapientiam, lucem habent sapientiam: qui non cogno-
 scunt, habent tamen artificem sapientiam, cum sint ipsi
 detenti in sapientia. Et qui eam lumen habent, etiam ar-
 tificem habent: non quicumque artificem habet, etiam
 lucem habent. Et quidem in hominibus multi sunt qui
 eius participes fiunt, & sapientes vocantur, multi enim
 expertes, stulti nominantur. Propter hoc vitioso nomi-
 ne stulti appellantur, quia si studeant sapientiae, si petant,
 si querant, si pulsent, possent peruenire ad eius partici-
 pationem: non enim naturae, sed negligentiae denegatur.
 Sunt autem aliae creaturae quae non possunt fieri partici-
 pes sapientiae, sicut omnes bestiae, omnia pecora, omnes
 arbores quae nec sensum habent ullum. Nunquid quia
 participes sapientiae esse non possunt, ideo non in sapientia
 & per sapientiam facta sunt: Non ergo exigit deus in-
 tellectum de equo & mulo, sed hominibus dicit, No-
 lite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.
 Quod equo natura est, homini crimen est: hoc ergo di-
 cit deus. Non exigo participationem sapientiae meae ab
 eis quae non feci ad imaginem meam, sed ubi feci, inde
 exigo, & usum eius rei postulo quam donavi. Homines
 ergo reddentes deo quae dei sunt, si Caesari reddunt quod
 Caesaris est, id est, reddentes Caesari imaginem suam &
 reddentes deo imaginem suam, erigunt ipsam mentem suam,
 non ad se, sed ad artificem suum, & ad lumen unde sunt,
 & ad calorem quendam spiritalem unde feruescunt, & unde
 remoti frigescunt: & unde recedentes contenebrantur,
 & quod reuertentes illuminantur, quia pie illi dixe-
 runt, Tu illuminabis lucernam meam domine, deus meus
 illumina tenebras meas. Discussis tenebris terrenae stul-
 titiae, aperiunt os & educunt spiritum, erigunt, ut dixi,
 fidentem oculum cordis: & circumspectiunt mente vni-
 uersum mundum, terram, mare & caelum, & videntes
 omnia pulchre disposita ordinata currere, digeri ge-
 neribus, fulciri feminibus, mutari successione, currere
 temporibus, placet eis in his artifex, ut & ipsi placeant in
 artifice artificio, & exclamant praegaudio magno, quia ve-
 re huic letitiae nihil comparari potest, Quam magnificata
 sunt opera tua domine, omnia in sapientia fecisti. Vbi
 est ipsa sapientia in qua omnia fecisti: quo sensu attingi-
 tur? quo oculo videtur? quo studio queritur? quo meri-
 to possidetur? Quo putatis nisi gratia sua? Qui donauit
 ut simus, donec ut boni simus. Donat conuersis qui an-
 tequam conuerterentur, & auerfi irent post vias suas, non-
 ne quaesuit eos, nonne descendit? nonne verbum caro fa-
 ctum est, & habitauit in nobis? nonne accedit lucernam

carnis suae dum pederet in cruce, & quaesuit perditam D
 drachmam: Quaesuit & inuenit vicinis congratulanti-
 bus, id est, omni creatura spiritali quae deum proxime at-
 tingit. Vicinis congratulantibus inuenta est drachma,
 angelis latantibus inuenta est anima humana. Inuenta est
 ergo gaudeat & dicat, Quam magnificata sunt opera
 tua domine, omnia in sapientia fecisti, repleta est terra
 creatura tua. Qua creatura tua repleta est terra? Omni-
 bus arboribus & fructibus, omnibus animalibus & peco-
 ribus, & vniuerso ipso genere humano repleta est terra
 creatura dei. Videmus, nouimus, legimus, agnoscimus,
 laudamus, & in his praedicamus, & in his non sufficimus
 laudare tantum, quantum abundat ex bona inspectione
 cor nostrum. Sed ad illam magis creaturam debemus atten-
 dere: unde dicit Apostolus. Si qua igitur in Christo no-
 ua creatura, vetera transierunt, & ecce noua facta sunt
 omnia. Quae vetera transierunt: In gentibus omnis idolo-
 latria, in ipsis Iudaeis omnis illa seruitus legis, omnia il-
 la sacrificia praenunciata praesens sacrificium. Abunda-
 bat tunc vetustas hominis, venit qui renouaret opus suum,
 venit qui conflaret argentum suum, qui formaret mone-
 tam suam: Et si attendimus plenam terram Christianis cre-
 dentibus in deum, auertentibus se a prioribus immundi-
 cibus suis, & idololatria, a spe praeterita ad spem noui seculi,
 & ecce nondum est in re, & iam tenetur in spe, & per
 ipsam iam catamur & dicimus, Repleta est terra crea-
 tura tua. Nondum enim in patria catamur hoc, nondum
 in illa requie quae promittitur, nondum confirmatis veeti-
 bus portarum Hierusalem: sed adhuc in peregrinatione
 intuentes mundum istum totum, & vndique homines cur-
 rentes ad fidem, timentes gehennas, contentes morte,
 amantes vitam aeternam, spernentes praesentem, & tali spe-
 ctaculo completi gaudio dicimus, Repleta est terra crea-
 tura tua. Hoc autem seculum adhuc tentationum fluctibus
 quatitur, adhuc tempestatibus & procellis tribulationum
 & tumorum turbatur, hac tamen itur. Minetur licet ma-
 re & tumeat fluctibus, procellasque parturiat, hac tamen
 itur: datum est nobis lignum in quo nauigemus, Repleta
 est terra creatura tua. Sed nondum sumus in terra viuentium,
 adhuc ista terra morientium est, clamamus autem
 & dicimus, Spes mea es tu, portio mea in terra viuentium.
 In terra morientium spes mea, in terra viuentium
 portio mea. Ecce ista terra quae repleta est creatura dei.
 Qui adhuc in ista terra est morientium, nondum est in
 terra viuentium qua transitur: audi sequentia.

Expositio eiusdem partis.

Hoc mare magnum & spaciosum, ibi repentia quorum non
 est numerus, Animalia pusilla & magna. Terribile
 mare significat, ibi sunt repentia quorum non
 est numerus. Insidiae repunt in hoc seculo, & incautos
 repente occupant. Repentes autem tentationes quis nu-
 merat: Repunt, sed caue ne surripiant. Vigiletur in ligno,
 etiam in aquis in cruce nauigamus, etiam in fluctibus tu-
 ti sumus. Non dormiat Christus, non dormiat fides, etsi
 dormierit, excitetur, imperabit ventis, placabit mare: fini-
 tietur via, gaudebitur in patria. Ibi repentia quorum non
 est numerus, animalia pusilla & magna: video adhuc in
 mari isto formidoloso nondum credentes: ipsi enim
 versantur in amaris aquis & sterilibus: illic autem & pu-
 silli & magni sunt. Nouimus, haec multi pusilli seculi non-
 dum crediderunt, multi primates seculi non dum credi-
 derunt. Animalia pusilla & magna sunt in hoc mari. O-
 derunt ecclesiam, premuntur Christi nomine: non seruiunt,
 quia non permittuntur: In manus non erumpens, clausa
 est in corde seruitia. Nam omnes siue pusilli, siue magni,
 animalia

G animalia pusilla & magna que modo dolent tepla esse clausa, aras euerfas, simulacra cofracta, leges latas, vt facrificare idolis capitale sit crimē: omnes qui dolēt hęc, in mari sunt adhuc. Quid ergo nos? Ad patriā qua iturū sumus? Per ipsum mare, sed in ligno. Noli timere periculum, lignum te portat quod cōtinet seculū: ergo attendite, Hoc mare magnū & spaciosum, ibi repētia quorum non est numerus, animalia pusilla & magna. Noli timere, noli terreri, desydera patriā, intellige peregrinationem. *Illic naues commeabunt.* Ecce in eo quod terrebant commeabunt: naues nataūt, & non merguntur. Naues ecclesias intelligimus, commeant inter tempestates, inter procellas tentationū, inter fluctus seculi, inter animalia pusilla & magna. Gubernator est Christus in ligno crucis sue. Illic naues cōmeabunt. Non timeant naues, non valde attendāt vbi natent, sed ā quo gubernentur. Illic naues cōmeabunt. Quem cōmeatum reperiunt triste, quando gubernatorem sentiunt Christum: Cōmeabunt secure, commeabunt perseveranter, venient ad finem debitum, perducentur ad terrā quietis. Est in isto mari aliquid etiā quod superat omnia animalia pusilla & magna. Quid est hoc? Psalmū ipsum audiamus. *Draco hic quem finxisti ad illudendum ei.* Ibi repētia quorum nō est numerus, ibi animalia pusilla & magna, illic naues cōmeabunt, & nō timebunt, non solum repētia, quorum non est numerus, & animalia pusilla & magna, sed nec draconē qui ibi est, Quem finxisti, inquit deo, ad illudendum ei. Magnum secretum, & tamen quod nostis dicturus sum. Nostis inimicum ecclesie quendam draconem, non vidistis oculis carnis sed videtis oculis fidei. Ipse est qui & leo dicitur: de illo scriptura dicit, Conculcabis leonem & draconē. Subditus est ille capiti tuo, subdetur & corpori eius: hāreāt tantum membra capiti suo vt mēbra eius sint. Dicitur est de prima femina, quam seduxit hic draco, Eva, scilicet illa cui consiliū mortis dedit, & persuasione astuta in cor femineū more serpentis irrepsit. Factū est quod nouimus, quod ibi & nos fecimus quod dolemus. In illis enim duobus hominibus totū genus humanū, inde propago mortis, inde & in paruulis debita delicta.

Iob. 15. Quis enim est mundus, ait scriptura, in conspectu tuo? Nec infans cuius est vnus diei vita super terram. Tradux peccati, tradux mortis de primo peccato. Nostis enim & quid dictū est mulieri, vel potius serpenti, cum audiret deus peccatum primi hominis: ipsa tuū obseruabit caput, & tu eius obseruabis calcaneum. In magno mysterio dictum, in figura dictum ecclesie future, facte de latere viri sui, & hoc dormientis. Erat autem Adam quaedam forma futuri: hoc Apostolus dicit, Qui est forma futuri. Præfiguratum est quod futurū erat, Facta est ecclesia de latere domini dormientis in cruce. Nam de latere crucifixi percusso sacramenta ecclesie profluxerūt. Quid ergo dictū est ecclesie: lam modo audite, intelligite, cauetē: ipsa tuū obseruabit caput, & tu eius calcaneum. O ecclesia caput serpentis obserua. Quod est caput serpentis? Prima peccati suggestio. Venit tibi in mentē nescio quid illicitum, noli ibi tenere mentē tuā, noli consentire. Hoc quod venit in mentem, caput serpentis est, caput calca, & euades ceteros motus. Quid est caput calca? ipsam suggestionē contemne. Sed lucrum suggestit, magnum ibi lucrū est, magnum ibi aurū est. Si hanc fraudem feceris, diues eris. Caput serpentis est, calca. Quid est calca? Cōtemne quod suggestit, sed magnum aurum suggestit. Et quid prodest homini si vniuersum mūdum lucretur, animę autem sue detrimen-

tum patiatur? Pereat mundi lucrū, ne fiat animę damnum. Hęc dicens obseruasti caput serpentis & calcasti. Ille autē diabolus calcaneum tuum obseruat. Quid est, obseruat calcaneum tuum? Quādo labaris ā via dei, tu obseruas primam suggestionem ille obseruat lapsum tuum. Si enim lapsus fueris, cades: si cecideris, possidebit. Vt autē non cadas, noli exire de via. Angustiam tibi semitam strauit deo, quicquid extra illam est, lubricum est: propterea lūmē est Christus, & via est Christus. Erat lumen verum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: & Ego sum via, veritas & vita: per me is, si ad me is. Si ergo ipse est lumen, & ipse est via, si ab illo recesseris, nec in lumine eris, nec in via. Et quid te sequetur? Quod dicit de impiis quidā psalmus, Fiant vię illorum tenebrę & lubricum. Hic ergo draco antiquus hostis noster ira feruidus, insidiis astutus, in mari magno est. Draco hic quem finxisti ad illudendum ei. Iā tu illud draconi: ad hoc enim hic factus est draco. Ipse cadēs peccato suo de sublimi habitatiōe cœlorū, & ex angelo factus est diabolus, accepit quēdā locum suum in hoc mari magno & spaciofo. Regnum eius quod putas, carcer eius est: multi enim dicūt, Quare tantā potestatem diabolus accepit, vt dominetur in hoc seculo, & tantum valeat & tantum possit: Quātū valet: & quātum potest? Nisi permissus nihil potest. Tu sic age ne permittatur in te, aut si permissus fuerit ad tentandum, victus abscedat & nō possideat. Permissus est enim ad tentādos quosdā sanctos viros famulos dei, superauerunt eum, quia de via nō secesserunt: non lapsi sunt quorum obseruabat calcaneū. Iob ille sanctus sedebat in stercore, & currebat in via. Videte quomodo obseruauerit caput eius, & quēadmodū ille calcaneum eius attendebat. Ille repellebat suggerentē, ille sperabat labātem. Cepit & eius mulierculā, subtraxit omnia quę habebat, solam diabolus dimisit adiutricem suam, non mariti cōsolatricē, sed potius tentatricem: cepit etiam ipsam non obseruantē caput eius. Adhuc enim illa Eva erat, sed iam ille Adā non erat. Ablatis omnibus, remāsit Iob cum vxore per quā tentaretur, & cum deo ā quo regeretur. Quid illo pauperius subito factum, si domū eius confyderes? Quid illo diutius, si cor eius cogites? Vide paupertatem domus, ablata sunt omnia: vide diuitias cordis, Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit, ita factum est, sit nomē domini benedictum. Dominus dedit, dominus abstulit, nouerat rectorē suum & tentatorem suum, permissorem tentatoris sui nouerat. Nihil sibi, inquit, diabolus tribuat: Voluntatem habet nocēdi, potestatem autem nisi acciperet non haberet. Quātū accepit ille potestatis, tantum ego patior: non ergo ab illo patior, sed ab eo qui potestatem dedit. Contemnatur superbia tētatoris mei, sustineantur flagella patris mei. Repulsus est tentator, obseruatū est caput eius, penetrare non potuit in cor. Muratam ciuitatem forinsēcus oppugnauit, sed nō expugnauit. Accessit alia tētatio, permissus est ad corp⁹ eius, percussit graui vulnere ā capite vsque ad pedes, contabescebat putredine, scatebat vermibus, amissa domo sedebat in stercore. Ibi Eva captiuata ā diabolo ad adiutoriū marito supposita, ad lapsum suggerit vt blasphemetur deus. Primo suggestit in paradiso, vt cōtemneretur deus, modo vt blasphemetur deus: valuit tunc in integrum, nūc victus est ā putredine: in paradiso deiecit, in stercore superatus est. Attendebat autē ille draco vtrū Iob lingua laberetur. Omnis enim homo in actu suo pedes habet, in eo q̄ agit, in quo mouetur, ibi tanquam

Psalm. 90.

Iob. 15.

Gen. 3.

Gen. 2.

Rom. 5.

Ioan. 19.

Gen. 3.

Math. 16.

Ioan. 1.

Ioan. 14.

Psalm. 34.

2. ser. dist. 1.

Petrus.

Iob. 3.

Iob. 1.

Iob. 1.

Iob. 1.

Gen. 3.

Gen. 3. **A** quam ambulat. Dicebat ille multa. Quanta enim dixit Iob, qui legerunt, nouerunt. In tam multis illis verbis obseruabat serpens calcaneum labentis. Ille autem qui caput obseruabat serpentis, repulit omnē suggestionē. Respondit & mulier sicut dignū erat respōderi mulieri. *Iob. 2.* **L**ocuta es, inquit, tāquā vna de insipientibus mulierib⁹. *Ibidem.* Si bona percepi⁹ de manu domini, mala quare nō sustineamus? Et inter illa omnia quæ dixit, nusquam lapsus est. Quod multi in illis verbis non intelligunt, & quædam ibi sic accipiunt quasi aliquid durum dixerit Iob in deum. Nam inter multa etiā hoc dixit, velut stō machans aduersus deum, sicut videbatur nō intelligentibus. Ille autem gestabat personam magnam magnæ prophetiæ, Vtinam, inquit loquens ad deum, vtinam es set nobis arbiter. Quid est, vtinam esset nobis arbiter? Quasi qui inter nos iudicaret, & quo iudicante causam vinceret. Sic accipitur ad primū sonum, sed discute te ne labaris: attēdit enim serpens, ille semper calcaneum tuum. Quid visus est dixisse Iob: Vtinā esset nobis arbiter, vtinā esset medius aliquis, qui iudicaret inter me & te. Hoc deo, hoc homo, in stercore homo, hoc vel in celo angelus deo, vtinā esset nobis arbiter? Sed quid preuidebat? quid optabat? Multi, inquit domin⁹, iusti & Prophetæ voluerunt videre quæ videtis, & nō viderūt. Arbitrum desiderabat. Quid est arbiter? Medius ad cōponēdam causam. Nōne inimici eramus dei, & malā causam habebamus aduersus deū? Quis finiret causam istam malam, nisi ille medius arbiter? Qui nisi venerat, misericordiæ perierat iter, de quo Apostol⁹ dicit, Vnus enim deus, vnus & mediator dei & hominum homo Christus Iesus. Si nō homo, non mediator, quia equalis patri deus: dicit in alio loco, Mediator autē vnus non est, deus autē vnus est. Inter duos mediator. Ergo Christus mediator inter hominem & deum, non quia deus, sed quia homo: nō quia deus equalis patri, sed si equalis patri, non mediator. Ut autem sit mediator, descendat à superiore ad inferiorem, ab equalitate patris, faciat quod ait Apostolus, Semetipsum exinanivit formā serui accipiēs, in similitudine hominū factus, & habitu inuentus vt homo. Fūdat sanguinem suū, delect chirographum nostrū, componat pacem inter nos & deum, nostram voluntatem corrigens ad iusticiam illius, sententiam flectēs ad misericordiam. Sicut ergo vnū hoc exposuimus quantum dominus dedit, quod durum videtur dictum à Iob, sic & cætera quæ ibi vidētur quasi aspera & blasphema, habent intellectus suos: quod putarem⁹ aliter esse, nisi deus perhiberet testimoniū. Et antequam loqueretur Iob, & posteaquam totū locutus est, perhibuit deus primo testimoniū dicēs, Homo sine querela, verax dei cultor. Dixit hoc deus, dixit hoc ante tentationem illius. Nequis autē in illis verbis forte male intelligens scandalizaretur, & putaret iustū quidem virum fuisse Iob ante tentationem, in tentatione autē graui defecisse, & lapsū esse in sacrilegā blasphemiam, finitis omnibus sermonibus, & ipsius Iob, & amicorum eius à quibus ei consolatio reddebatur: dicit dominus testimoniū, illos non verum locutos, sicut seruum eius Iob: nō enim locuti estis, inquit, corā me verum & rectum quicquā sicut seruus meus Iob. Deinde iubet, vt ille pro eis offerat hostias, quibus eorū peccata soluantur. Eia fratres mei. Qui vult obseruare caput serpentis, & securē transire hoc mare, quia necesse est habitet hic serpens iste, & vt dicere cœperam, lapsus diabolus de celo hunc locum accepit, obseruet caput eius à timore seculi, & à cupiditate seculi: hinc enim

Tomus octauus.

suggerit aliquid, aut vnde times, aut vnde cupis, aut amorē tuū tentat, aut timorē. Tu si timueris gehennas, si amaueris regnum dei, obseruabis caput eius. Euitato capite, securus eris, nec ille lapsum tuum tenebit, nec de tua ruina gaudebit. Nemo autem dicat, vt dixi, magnā habet potestatem. Vident enim homines quasi quantū acceperit potestatis, quid perdiderit maiestatis non vident. Ipse autem sanctus Iob in verbis suis mysticis & alte secretis, dicens de ista potestate quam dicitur diabolus habere, & describens illum multis modis in figuris similitudinum, exponens quid ille sit, vel quid valeat, hoc quoque ait, Non est quicquam simile ei factum super terram, ad illudendum ei ab angelis meis. Deus ibi loquitur in libro Iob, Nō est quicquā simile ei super terram factum ad illudendum ei ab angelis meis. Omne altum videt & ipse est rex omnium quæ in aquis sunt. Cui testimoniū cōgruit hoc in psalmo: cum enim diceret de mari magno & spatioſo, vbi animalia puilla & magna, vbi repentina quorū non est numerus, vbi naues navigant ligno tute, ait, Draco hic quem finxisti ad illudendum ei. Sed si ad illudendum, quomodo deus illi illudit? An tradidit eum ad illudendum, hoc est, vt illudatur? Putarem⁹ quod deus illi illuderet, nisi scriptura Iob soluiſet questionem: tibi enim dictum est, Ad illudendū ei ab angelis meis. Vis illudere draconi: Esto angelus dei. Sed nondum es angelus dei: Donec sis, si eum cursum tenes vt sis, sunt angeli qui illudāt draconi ne tibi noceat. Præpositi enim sunt angeli cælorum super potestates aëreas, & inde procedit verbum quod fit hic. Intuentur enim legem fixam, legem æternam, iubentem sine scriptura, sine syllabis, sine strepitu, fixam semper & stantem, intuentur angeli corde mundo, & ex illa faciunt quicquid hic fit: & potestates ex illa ordinantur à summis vsque ad ima. Et si potestates summorum cælorum regūtur verbo dei, quanto magis inferiores atque terrenæ? Remanet ergo in malis sola nocendi cupiditas. Hanc habet homo in potestate cupiditatem nocendi voluntatem ad perniciem. Si autē cuiquam nocere potuerit, non gloriatur, non ipse nocuit: data est enim ei potestas. Semel dictum est, sententia firma est, Non est potestas, nisi à deo. Quid ergo times? in aquis sit draco, in mari sit draco, illuc transiturus es. Sic est fictus vt illudatur, hic ad hunc locum ordinatus est, in his sedibus deputatus est. Si magnum aliquid illi putas esse has sedes, qui nō nosti sedes angelorum vnde lapsus est, miraris sedes mortuorū vbi deiectus est. Que tibi videtur eius gloriatio, damnatio est. Similitudinem accipite breuiter, quia reuera magnum aliquid est hoc nosse & intelligere. Domum magnam aliquam putate totam istam administrationem creaturæ. Domus ista magna habet dominū, habet seruos, & in ipsis seruis habet circa se proximos sibi in apparantib⁹ melioribus vestium, thesaurorum, horreorum, magnarū possessionum. Habet etiā seruos in infimis ministeriis ita subditis sibi potestatibus, vt quosdam habeat & ad mundandas cloacas. A summis atq; procuratoribus vsque ad extrema ista & infima ministeria, quam multi sunt gradus. Si ergo aliquis magnus procurator offendant, & in pœna domini sui verbi gratia, fiat ostiarius in extremo loco aliquo, si exercēs sibi datam potestatem, vt volentes intrare vel exire perturbet secundum modum potestatis quem accepit à domino, illi autem nesciant eum fuisse aliquando magnum procuratorem, magnam potestatem illius esse arbitrantur, quia quid perdiderit nesciunt. Et tamen fratres mei ostiarius ille

L de

E
Con. 2. sen.
distin. 3.
Ideoque.Roma. 13.
F

G de quo dixi ad similitudinē domus magnæ huius terrena, potest aliquid facere nesciēte domino suo, & turbare aliquem illo non iubente. Iste autem nec ad illam ianuam positus est, qua intramus ad deum. Christus est enim illa ianua, & per Christum intramus ad vitam æternam. Sed est quedam ianua qua intratur in hoc seculum ianua quedam mortalitatis circa ista infirmæ carnis huius detrimenta & supplementa. Ad istam ianuam quasi quidam ostiarius est. Hic habet potestatem in isto mari quo naues commēant, sed non tantam vt faciat aliquid nesciente aut nolente domino suo. Ne forte aliquis dicat, perdidit quidem ille magnam potestatem superiorū apparatus: sed ego in his infirmis sum, hic me potest habere in potestate, opus est vt seruiam illi. Noli falli, nouit te dominus deus tuus: & sic te nouit, vt capillos tuos habeat numeratos. Quid ergo times? Tentaturus est forte carnem tuam, flagellum est domini tui, non potestas tentatoris tui. Vult nocere saluti quæ promittitur, sed non permittitur: vt autem nō permittatur, habet caput Christum, repelle caput draconis. Suggestioni eius noli consentire, à via tua noli labi. Draco hic quem sinxisti ad illudendum ei. Nam vis videre quā non tibi noceat, nisi permissus? *Omnia*, inquit, à te expectant domine, vt des illis cibum in tempore opportuno. Et iste draco manducare vult, sed non manducat quem vult. Omnia à te expectant domine, vt des illis cibum in tempore opportuno: omnia & repētia quorum non est numerus, & animalia pusilla & magna, & ipse draco, & omnis creatura tua qua implesti terram, omnia à te expectant vt des illis cibum in tempore opportuno: vnicuique cibum suum. Habes cibum tuum, habet & draco cibum suum. Si bene vixeris, cibū Christum habebis: si à Christo recesseris, cibū draconis eris. Omnia à te expectant vt des illis cibum in tempore opportuno. Quid dictum est ipsi draconi? Terrā manducabis. Draconi dictum est, Terram manducabis cunctis diebus vitæ tuæ. Audisti cibum draconis: non vis vt det te deus manducandum draconi, noli esse cibus draconis, id est, noli relinquere verbum dei: vbi enim dictum est draconi, Terram manducabis: ibi iam dictum est & prauaricatori, Terra es, & in terram ibis. **I** Cibus serpentis esse non vis, noli esse terra. Quomodo, inquis, non ero terra? Si terrena non sapias. Audi Apostolum, vt non sis terra. Nam corpus quod geris terra est, sed tu noli esse terra. Quid est hoc? Si resurrexistis, inquit, cum Christo, que sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera dei sedens, que sursum sunt sapite, nō quæ super terram. Si non sapias terrena, non es terra: si non es terra, nō manducaris à serpente cui cibus data est terra. Cibum suum dat deus serpenti, quando vult, quem vult. Bene autem iudicat, falli non potest: non ei dat aurum pro terra. Omnia à te expectant domine, vt des illis cibum in tempore opportuno. *Cum dederis eis colligent.* Ante illos sunt, sed non colligent nisi cū dederis. Ante diabolum Iob erat, & quidem non deuorauit Iob, sed vel tentare nō ausus est, nisi cum ille dedisset. A te expectant, cum dederis eis colligent: si non dederis, non colligent. Et quid nos fratres? quem cibū habemus? Sequitur & de cibo nostro. *Aperiente autem te manum tuam, vniuersa implebuntur bonitate.* Quid est o domine quod aperis manum tuam? manus tua Christus est. Et brachium domini cui reuelatum est? Cui reuelatur illi aperitur: reuelatio enim apertio est. Aperiente autē te manum tuam, vniuersa implebuntur bonitate. Reuelante te Christum tuum, vniuersa implebuntur bo-

nitatem: non autem habent à se bonitatem. Nam illi quando boni? Probatur illis. *Auertente autem te faciem tuam turbabuntur.* Multi repleti bonitate sibi tribuerunt quod habebant, & voluerunt gloriari quasi in iustificationibus suis, & dixerunt sibi, iustus sum, magnus sum: & facti sunt sibi placentes, & sonuit eis Apostolus. Quid enim habes quod non accepisti? Volens autem probare deus homini quod ab illo habeat quicquid habet, vt cū bonitate habeat & humilitate, aliquando eum perturbat: auertit ab illo faciem suam, & decidit in tentationem, & ostendit illi: quia quod iustus erat & recte ambulabat, ipso regente fiebat, auertente autem te faciem tuam turbabuntur. Videte quid dicat & in alio psalmo, Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æternū. Præsumpsit de se, impletus erat bonitate, & putabat à se sibi esse totam bonitatem, & dixit in corde suo, Non mouebor in æternum. Sed quia iam senserat dei gratiā se percepisse, pro eo quod erat expertus, reddidit gratiarum actionem, Domine, in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem, Auertisti autem faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Sic & hic, aperis tuam manum. Aperies tu manum tuam, & vniuersa implebuntur bonitate: non manu sua, sed manu tua aperta. Auertente autem te faciem tuam, turbabuntur. Sed quare hoc facis? quare auertis faciem tuam vt turbentur? *Auferes spiritum eorum & deficient.* Spiritus eorum, superbia eorum erat. Gloriantur, sibi tribuunt, se ipsos iustificat. Auerte faciem tuam vt turbentur, aufer spiritum eorum & deficient, Clamantem ad te cito exaudi me domine, defecit spiritus meus. Ne auertas faciem tuam à me. Auferes spiritum eorum & deficient. *Et in puluerem suam conuertentur.* Inuenit se homo pœnitens de peccato suo, quia non habebat vires ex se, & confitetur deo, dicens se esse terram & cinerem. O superbe, conuersus es in puluerem tuum, ablati sunt spiritus tuus, iam non te iactas, non te extollis, non te iustificas. Vides quia de puluere factus es, & auertente faciem suam domino, in tuum puluerem recidisti. Rogo ergo consistere puluerem tuum & infirmitatem tuam, & vide quid sequatur. *Emittes spiritum tuum & creabuntur.* Auferes spiritum eorum, emittes tuum: auferes spiritum eorum, non habebunt spiritum suum. Ergo deserti sunt beati pauperes spiritu? Non sunt autem deserti, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Noluerunt habere spiritum suum, habebunt spiritum dei: hoc enim dixit martyribus futuris, Cū vos ceperint & adduxerint, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: Nō enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Nolite vobis tribuere fortitudinē. Si vestra est, inquit, & mea non est, duritia est non fortitudo. Auferes spiritum eorum & deficient, & in puluerem suum conuertentur, Emittes spiritum tuum & creabuntur. Ipsi enim sumus figmentum, dixit Apostolus, creati in operibus bonis. A spiritu eius accepimus gratiam, vt iustitiæ viuamus, quia ipse est qui iustificat impium. Auferes spiritum eorum & deficient. Emittes spiritum tuum & creabuntur. *Et innocuabis faciem terræ.* Id est, nouis hominibus consentibus se iustificatos esse, non à se iustos, vt gratia dei sit in illis. Vide quales sunt, quibus innocuata est facies terræ. Paulus dicit, Plus enim omnibus illis laboraui. Quid est Paulus? Attende si tu sis seu spiritus tuus. Non ego, inquit, sed gratia dei mecum. Quid ergo? Quia cū abstuleris spiritum nostrum, in puluerem nostrum conuertemur, vtiliter intuentes infirmitatem nostrā, vt accepto spiritu eius recreemur. Videte quid sequitur: *Sit gloria domini in æternum.*

Ioan. 10.

Matth. 10.

Gen. 3.

Colo. 3.

Iob. 1.

Esai. 53.

1. Cor. 4.

Psal. 39.

Ibidem.

L.

Psal. 76.

Matth. 5.

Matth. 23.

Ephes. 2.

Rom. 4.

1. Cor. 11.

Universitas de Deo
In eternum. Non tua, non mea, non illius, aut illius: gloria domini sit, non ad tempus, sed in æternum. Latibitur dominus in operibus suis. Non in tuis quasi tuis, quia & opera tua si mala, per iniquitatē tuam: si bona, per gratiam dei. Latibitur dominus in operibus suis. Qui aspiciunt terram, & facit eam tremere, qui tangit montes & fumigabunt.
 O terra, exultabas de bonitate tua, tibi tribuebas vires opulentia tua, ecce respicit dominus, & facit te tremere. Respiciat te, & faciat te tremere: melior est tremor humilitatis, quam confidentia superbia: Videte quomodo aspiciat deus terram & faciat eam tremere. Ad terram quasi prouidentem sibi & exultantem loquitur *Philip. 4.* Apostolus, Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini. Cum timore & tremore: deus enim est qui operatur in vobis. Dicitis o Paule operamini, dicitis vt operemur. Quare cum timore & tremore? Deus enim est, inquit, qui operatur in vobis. Ideo ergo cum tremore, quia deus operatur: quia ipse dedit, non ex te est quod habes, cum timore & tremore operaberis: nā si non tremueris eum, auferet quod dedit. Cum tremore ergo operare: vide alium Psalmum, Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Si cum tremore exultandum est, deus aspiciat, sit terramotus: aspiciente deo tremant corda nostra, nam tunc ibi requiescet deus: audi illum alio loco, Super quem requiescet spiritus meus? Super humilem & quietum, & trementem verba mea. Qui aspiciat terram & facit eam tremere, qui tangit montes & fumigabunt. Montes superbi erant, iactabant se, non eos tetigerat deus, tangit illos & fumigabunt. Quid est fumigare montes? Precem domino reddere. Ecce magni montes, superbi, mōtes ingentes non rogabant dominum: se rogari volebant, & superiorem non rogabant. Quis enim potens & tumidus & superbus in terra, qui dignetur humiliter rogare deū? De impiis loquor, non de cedris libani quas plantauit dominus. Impius quilibet, & infelix anima rogare deum nescit, & vult se rogari ab hominibus. Mons est, opus est vt tangat illum deus & fumiget: quando cœperit fumigare, dabit deo precem, tanquam sacrificium cordis. Fumigat ad deum, deinde tundit pectus. Incipit & flere, quia & fumus excutit lachrymas. Qui tangit montes & fumigabunt. *Cantabo domino in vita mea.* Quid cantabit? Totum quicquid est, cantabit. Cantemus domino in vita nostra. Vita nostra modo spes est, vita nostra postea eternitas erit. Vita vite mortalis, spes est vite immortalis. Cantabo domino in vita mea. *Psallam deo meo quamdiu sum.* Quoniam in illo sine fine sum, quādiu sum, psallam deo meo, ne forte cum cœperimus psallere deo in illa ciuitate, putemus nos aliquid aliud acturos. Tota vita nostra erit psallere deo. Si veniet in fastidium quod laudamus, potest venire in fastidium & nostra laudatio. Si semper a nobis amatur ille, semper laudatur. Psallam deo meo quamdiu sum. *Suaui sit ei disputatio mea, ego autem iocundabor in domino.* Suaui sit ei disputatio mea. Quæ est disputatio hominis ad deum, nisi cōfessio peccatorum? Confitere domino quod es, & disputaisti cum illo: disputa cum illo, fac bona opera & disputa. Lauamini, mundi estote, *Esaías dicit, Auferte nequitias ab animis vestris, a cōspectu oculorum meorum, Cessate a nequitia vestris, discite benefacere, iudicate pupillo, & iustificate viduam, & venite disputemus dicit dominus.* Quid est disputare cū deo? Te illi indica scienti, vt indicet se tibi nescienti, suaui sit ei disputatio mea. Ecce hoc est domino suaue: Disputatio tua, sacrificium humilitatis tuae, contribulatio

cordis tui, holocaustum vitæ tuæ, hoc est suaue domino. Tibi autem quid est suaue? Ego autem iocundabor in domino. Ipsa est mutua disputatio quam dixi, Indica te ei scienti, & indicat se tibi nescienti. Suaui est ei confessio tua, suaui est tibi gratia ipsius. Dixit se tibi. Vnde se tibi dixit? Per verbum. Quod verbū? Christū. Et tibi dixit se, & se dixit, Quia misit Christū, seipsum dixit. Ita planē audiamus ipsum verbum. Qui me videt, videt & patrem. Ego autem iocundabor in domino. *Deficiant peccatores a terra.* Sauires videtur sancta anima que hic cantat & gemit. Vtinam cum ipsa anima sit anima nostra, vtinam copuletur ei, & societur & cōiungatur ei, videbit etiam misericordiam sauiantis. Quis enim capit hoc, nisi qui impletus fuerit charitate? Deficiant peccatores a terra. Contremisce, quia maledicit. Et quis maledicit? Sanctus sine dubio exauditur: sed dictum est sanctis, Benedicite, & nolite maledicere. Quid est ergo quod dicit, Deficiant peccatores a terra? Planē deficiant, auferatur spiritus eorum & deficiant, vt emittat spiritum suum, & recreentur. Deficiant peccatores a terra, *Et iniqui ita vt non sint.* Quid non sint, nisi iniqui? Ergo iustificentur, vt non sint iniqui. Vidit hoc & impletus est gaudio, & renocat versum primum Psalmi: *Benedic anima mea dominum.* Benedicat anima nostra dominum fratres, quia donare dignatus est & facultatem & sermonem nobis, & vobis intentionem & studium. Vnusquisque vt potest recordetur quod audiuit, colloquutionem inuicem ructate, saginā vestram ruminare: quod accepistis, non eat in viscera obliuionis vestrae. Thesaurus desiderabilis requiescat in ore vestro. Magno labore quæsitā & inuenta sunt, magno labore nunciata & disputata sunt. Sit laboroster fructuosus vobis, & benedicat anima nostra dominum.

*In Psalmum centesimumquartum
 Enarratio.*

PSALMVVS iste centesimusquartus primus est in eis quibus prænotatur halleluia. Cuius verbi, vel potius duorum verborū, interpretatio est, laudate deum: & ideo inde cœpit, *Confitemini domino, & inuocate nomen eius.* In laude enim intelligenda est ista confessio, sicut est, Confiteor tibi pater domine cœli & terræ. Præmissa enim laude inuocatio sequi solet, vbi desideria peccatorem alligant: vnde & ipsa oratio dominica habet a capite breuissimā laudem quod est, Pater noster qui es in cœlis. Tunc quæ petuntur, deinceps consequuntur: vnde & alibi in Psalmo dicitur, Confitebimur tibi deus, confitebimur & inuocabimus nomē tuum: quod alibi est planius, Laudans inuocabo dominum, & ab inimicis meis saluus ero: ita & hic, Cōfitemini, inquit, domino, & inuocate nomē eius: quod tale est, ac si diceret, Laudate dominum, & inuocate nomen eius. Exaudit quippe inuocantem, quem laudantem videt: laudantem autem videt, quem probat amantem. Et in quo voluit dominus boni serui amorem circa se ostendi maxime, nisi in eo quo illi ait, Pasce oues meas? Vnde & hic sequitur, *Annunciate inter gentes opera eius.* Vel potius vt de Græco ad verbum exprimatur, quod & alij Latini codices habent, Euangelizate in gentibus opera eius. Quibus hoc dicitur, nisi Euangelistis in prophetia? *Cantate ei & psallite ei,* Verbo & opere laudate, ore quippe cantatur: psalterio autem, hoc est, manibus, psallitur. *Narrate omnia mirabilia eius, laudamini in nomine sancto eius.* Possunt hi duo versus ex duobus verbis superioribus dicti non absurde vide-

L ij ri,

Gri, vt quod ait, Narrate omnia mirabilia eius: referatur ad id quod dictum est, Cātate ei. Quod vero sequitur, Laudamini in nomine sancto ei: referatur ad id quod dictum est, Et psallite ei. Illud scilicet ad verbum bonū quo cantatur ei, & narrantur omnia mirabilia eius. Illud autem ad opus bonū quo psallitur ei. Ne velit quisque de opere homo tanquā in sua virtute laudari, ideo cum dixisset, Laudamini, quod vtique bene operantes merito bene possūt, addidit, In nomine sancto eius: vt qui gloriatur, in domino gloriatur. Qui ergo non sibi, sed ei volunt psallere, caueant facere iustitiam suam coram hominibus, vt videantur ab eis: alioquin mercedē non habebunt apud patrem qui in cōclis est. Sed luceāt opera eorum coram hominibus, non eo fine vt ipsi videantur ab eis, sed vt videant bona opera eorū, & glorificent patrem eorum qui in cōclis est. Hoc est laudari in nomine sancto eius: vnde & in alio psalmo legitur, In domino laudabitur anima mea, audiant mites & iocundentur. Quod & hic quodammodo sequitur, *Laetetur cor quarentium dominum.* Sic enim mites iocundantur, qui non amaro zelo eos iam bene operantes **H**amulantur. *Quærite dominum & confortamini.* Hoc enim de Græco expressius interpretatum est, quanuis verbū minus Latinum videatur. Vnde & alij codices habent, confirmamini, alij corroboramini. Ei quippe dicitur, fortitudo mea, & fortitudinem meam ad te custodiā: vt cum quærendo atque ad eum accedendo, & illuminemur & confortemur, ne cecitate quid faciendum sit non videamus, aut infirmitate non faciamus etiam quando videmus. Quod ergo est ad videndum, accedite ad eum & illuminamini: hoc est, ad faciendum, quærite dominum & corroboramini. *Quærite, inquit, faciem eius semper.* Quæ est facies domini, nisi præsentia dei: Sicut facies venti, & facies ignis: dictum est enim, Sicut stipulam ante faciem venti, & sicut fluit cæra à facie ignis. Et multa talia ponit scriptura, nihil aliud quā earum rerum præsentiam volens intelligi quarum nominat faciem. Sed quid est, *Quærite faciem eius semper?* Scio quidem quia mihi adhærere deo bonum est: sed si semper quæritur, quando inuenitur? An semper dixit in tota vita ista qua hic viuunt, ex quo nos id facere debere cognouimus, quando & inuentus quærendus est: iam quippe illum inuenit fides, sed adhuc eum quærit spes. Charitas autem, & inuenit eum per fidem, & eū quærit habere per speciem. Vbi tunc sic inuenitur vt sufficiat nobis, & vltèrius nō quærat: nisi enim eum in ista vita inueniret fides, non diceretur, *Quærite dominum, & cum inueneritis eum, derelinquat impius vias suas, & vir iniquus cogitationes suas: ut si fide inuentus non adhuc esset, perquirendus nō diceretur: Si enim quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus. Et quod Ioannes ait, Scimus, quia cum apparuerit similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. An forte etiam cum facie ad faciem viderimus eū sicuti est, adhuc perquirendus erit: Est sine fine quærendus, quia sine fine amandus. Dicimus etiam præsentia alicui, non te quæro: id est, non te diligo. Ac per hoc qui diligitur etiam præsentia quæritur, dum charitate perpetua ne fiat absens optatur. Proinde quem quisque diligit, etiam cum eum videt sine fastidio semper vult esse præsentem, hoc est, semper quærit eum esse præsentem. Et nimirum hoc est, *Quærite faciem eius semper,* vt nō huic inquisitioni qua significatur amor, finem præstet inuentio, sed amore crescete inquisitio crescat inuenti. Iam deinceps temperat se laudator iste ardens,*

& ad capacia verba descendit, infirmum amorem atque lactentem temporalibus dei mirabilibus nutrens: *Memento, inquit, mirabilium eius quæ fecit, prodigia eius & iudicia oris eius.* Qui locus similis videtur illi loco, vbi ad Moysen quærentem quis esset cum dixisset, Ego sum qui sum, & dices filiis Israël, Qui est misit me ad vos, quod ex aliquantulacunque particula rara pura mens capit: deinceps nomen suum commemorans, erga homines gratiam suam misericorditer temperavit dicens, Ego sum deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob, hoc mihi nomen est in æternum: vbi intelligi voluit & illos, quorum se deum dixit viuere secum in æternum, & hoc dixit, quod capi etiam à paruulis posset, vt ego sum qui sum, illi pro captu intelligerent, qui grandibus viribus charitatis nosset quærite faciem eius semper. Si ergo quod est ipse multum est ad vos vel videre, vel quærite, memento mirabilium eius quæ fecit, prodigia eius & iudicia oris eius: & quibus dicitur? *Semen Abraham serui eius, filij Iacob electi eius.* Vos semen Abraham, vos filij Iacob memento mirabilium eius quæ fecit, prodigia eius & iudicia oris eius. Ne quis autem vni genti hoc tribueret Israëlitarum secundum carnem, & non intelligeret magis esse semē Abraham filios promissionis quā filios carnis, quibus Apostolus dicit cū gentibus loqueretur, Vos ergo Abraham semen estis, secundum promissionem hæredes: sequitur & dicit, *Ipse dominus deus noster, in omni terra iudicia eius.* Hoc dicitur per Esaiam ad Hierusalem liberam matrem nostram, Et qui eruit te, ipse dominus deus tuus, deus vniuersæ terræ vocabitur. An Iudæorum deus tantum? Absit. Ipse est dominus deus noster, in omni terra iudicia eius, quia in omni terra Ecclesia eius, vbi prædicantur iudicia eius. Quid ergo ait in alio Psalmo? Qui annunciat verbum suum Iacob, iustitias & iudicia sua Israël. Non fecit sibi omni genti, & iudicia sua nō manifestauit eis. Ideo dictum est, quia ad vnā gentem voluit intelligi pertinentem ecclesiam ad semen Abraham, quæ vocata est quidem ex omnibus gentibus: & sic in ea dicuntur omnes gentes, vt vna sit gens in adoptionem vocata. Extra istam nulli genti manifestauit iudicia sua: quoniam qui ea non crediderunt, etiam si annunciatæ sunt, manifestata eis vtique non sunt, quia nisi credant non intelligent. *Memor sui in seculum testamenti sui.* Alij codices habent, in æternum, quod ex ambiguo Græco factum est. Sed si in hoc seculo intelligendum est, non in æternum, quod modo exponens, cuius testamenti memor fuerat, adiungit & dicit, *Verbi quod mandauit in mille generationes.* Quod adhuc cum aliquo fine potest intelligi: sed deinde dicit, *Quod disposuit ad Abraham, & testamenti sui ad Isaac. Et statuit illud Iacob in præceptum, & Israël in testamentum æternum.* Vbi nullus est ambiguitatis locus. *αἰώνιον* quippe habet Græcus, quod nusquam nostri nisi æternum interpretati sunt: vix autem aliqui alicubi *αἰώνιον* æternale dixerunt, nisi forte quia *αἰώνια* familiarius interpretatur seculum, *αἰώνιον* non æternum, sed seculare interpretari velint, quod neminem ausum fuisse commemorari, Si autem hoc loco testamentum vetus intelligendum est propter terram Chanaan: sic enim sermo contextur, & statuit illud ipsi Iacob in præceptum, & ipsi Israël in testamentum æternum: dicens, Tibi dabo terram Chanaan funiculum hæreditatis vestræ. Quomodo intelligendum est æternum, cum terrena illa hæreditas æterna esse non possit? Et ideo vetus testamentum vocatur, quia per nouum aboletur. Mille vero generationes

Generaciones nec eternum videntur aliquid significare, qua vtiq; finem habent: & ad ipsa temporalia nimis multa sunt, quamlibet etiam paucis annis generatio determinetur, quam Græci *γενεαι* dicunt, quam minimam quidam quindecim annis terminauerunt, ex qua homo incipit posse generare. Quæ sunt ista mille generationes? Non solum à tempore Abraham quando ei facta est ista promissio, vsque ad tempus noui testamenti, sed ab ipso Adam vsque ad terminum seculi. Quis enim audeat dicere quindecim annorum milibus hoc seculum extendi? Proinde mihi videtur non hic vetus testamentum intelligendum, quod nouo esset tollendum. Dicitur per prophetam, Ecce dies veniunt dicit dominus, & confirmabo domum Iacob in testamentum nouum, non secundum testamentum quod constitui patribus eorum, cum eduxissent eos de terra Aegypti, sed testamentum fidei, quod laudat Apostolus cum Abraham nobis proponit imitandum, & de legis operibus gloriantes inde conuincit, quod Abraham etiam ante circumcisionem credidit deo, & reputatū est illi ad iustitiam. Denique cum dixisset, Memor fuit in seculum testamenti sui, quod in æternum intelligere debemus, testamenti scilicet iustificationis & hereditatis æternæ, quæ fidei promissit deus, Verbi, inquit, quod mandauit in mille generationes. Quid est mandauit? Quid enim ait, Tibi dabo terram Chanaan: non mandatum est, sed promissum. Mandatū est autem quod facere debemus, promissum quod accipere. Mandatū ergo fides est, vt iustus ex fide viuat, & huic fidei hereditas æterna promittitur. Mille ergo generationes propter numeri perfectionem pro omnibus intelligendæ sunt, id est, quamdiu generatio generationes sequendo succedit, tandiu mandatū est viuendum ex fide. Quod obseruat populus dei, filij promissionis nascendo venientes, & moriendo abeūtes, donec omnis generatio finiatur, quod millenario numero significatum est, quia per denarij numeri solidum quadratū decem decies, & hoc decies vsq; ad mille peruenit. Quod disposuit, inquit, ad Abraham & iuramentū sui ad Isaac, & statuit illud Iacob, id est, ipsi Iacob in præceptū. Ipsi sunt tres patriarchæ, quorū specialiter se dicit deum, quos & dominus nominat in testamento nouo: vbi dicit, Multi ab Oriente & occidente venient, & recumbent cū Abraham & Isaac & Iacob in regno cælorū. Ista est hereditas æterna: nam & hic vbi ait, Statuit illud Iacob in præceptū: manifestauit præceptū esse fidei. Non enim promissum appellaret præceptū. Si enim opus est in præcepto, merces in promisso. Hoc est opus dei dominus ait, vt credatis in eum quem ille misit. Hoc est ergo verbū quod mandauit, Memor erit in æternum testamenti sui: hoc est verbum fidei quod predicamus, Statuit illud ipsi Iacob in præceptum, & ipsi Israël in testamentum æternum, id est, quod ex ipso verbo & præcepto impleto daturus esset aliquid æternum. *Dicens tibi dabo terram Chanaan, funiculum hereditatis vestre.* Quomodo ergo est hoc in æternum, nisi aliquid æternum significet? Ipsa enim dicta est terra promissionis, terra fluens lac & mel, Quod totum significat gratiam, in qua gustatur quàm suavis est dominus, ad quam nō omnes homines pertinent. Non enim omnium est fides: ideo addidit, Funiculum hereditatis vestre. Vnde in alio psalmo, semen Abraham quod est Christus intelligitur loqui, vbi dicit, Funes ceciderunt mihi in præclaris, etenim hereditas mea præclara est mihi. Cur autem dicta sit terra Chanaan, interpretatio huius nominis aperit, Chanaan

Tomus octauus.

quippe interpretatur humilis. Quod si ad illam referatur sententiam sancti Noë, qua eundem Chanaan dixit futurum seruum fratrum suorum, hinc est etiam seruilis timor. Seruus autem non manet in domo in æternum, filius autem manet in æternum. Ideo excluso Chanaan, datur terra promissionis semini Abraham. Cōsummata enim charitas foras mittit timorem, vt filius maneat in domo in æternum. Vnde dictum, & ipsi Israël in testamentum æternum. Deinceps exequitur historiā in libro sanctorum veritate notissimam. *Cum essent numero breui, paucissimi, & incolæ in ea.* Id est, in terra Chanaan: quando ibi patres habitauerunt Abraham, Isaac & Iacob, antequam eam acciperent hereditatem, in semine suo paucissimi erant, & incolæ in ea. Nonnulli autem codices habent, non paucissimi & incolæ, sed paucissimos & incolas. Vbi apparet eos qui ista ita interpretati sunt, Græcam fuisse locutionem secutos, quæ transferri non potest in Latinum, nisi cum ea absurditate, quæ ferri omnino non possit. Si enim totam ipsam locutionem transferre conemur, dicituri sumus in ea esse illos numero breui, paucissimos & incolas in ea. Quod autem ait Græcus in ea esse illos, hoc est Latine cum essent, quod verbum non potest casus accusatiuus sequi, sed nominatiuus. Quis enim dicat, cum essent paucissimos: sed, cum essent paucissimi. Cum ergo essent numero breues, vel numero breui, paucissimi & incolæ in ea. *Transferunt de gente in gentem, & de regno in populum alterum.* Repetitio est eius quod dixerat de gente in gentem. *Non dimisit homini nocere eis.* Ist est, non permisit. Græca autem locutio est, nocere illos, Latina vero nocere illis. Et corripuit pro eis reges. *Nolite, inquit, tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari.* Verba dixit dei corripientis vel arguentis reges ne læderent sanctos patres, cum essent numero breues, & paucissimi, atque incolæ in terra Chanaan. Quæ verba licet in libris eius historiæ non legantur, tamen intelligenda sunt vel latenter dicta, sicut deus in hominum cordibus loquitur occultis & veracibus visis, vel etiam per angelum expressa. Nam & rex Gerararum, & rex Aegyptiorum diuinitus admoniti sunt ne nocerent Abraham, & rex alius ne noceret Isaac, & alij ne nocerent Iacob, cum essent paucissimi & incolæ, antequam ad incolendam Aegyptū cum filiis suis trāsiret Iacob, quod intelligitur in eo commemoratum quod ait, *Transferunt de gente in gentem, de regno in populum alterū.* Sed quia occurrebat quærere, antequam trāsiret & in Aegypto multiplicarentur, quomodo numero breues, paucissimi, & incolæ in aliena terra perdurare potuerunt, secutus adiunxit: *Nō permisit homini nocere eis, & corripuit pro eis reges, Nolite tangere Christos meos & in prophetis meis nolite malignari.* Potest autē merito mouere quomodo fuerint Christi appellati antequam esset vnctio, ex qua hoc nomē impositum est regibus. Quod à Saule cepit, cui Dauid successit in regno, atq; inde ceteri & reges Iudæ & reges Israël continuatione sacratæ cōsuetudinis vngebantur, in qua vnctio ne figurabatur vnus verus Christus, cui dictū est, *Vnxit te deus deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis.* Vnde ergo illi iam tunc Christi appellabantur? Nā prophetas eos fuisse legimus. De Abraham vtiq; quod de illo manifeste dictum est, hoc & de illis intelligendum est. An ideo Christi, quia etiam si latenter, iam tamen Christiani? Quauis enim caro Christi ex illis, tamen Christus ante illos: quod & Iudæis respōdit dicens, *Antequam Abraham fieret ego sum.* Quomodo ergo

L iij hunc

G hunc illi ignorarent, aut in eum non crederent, cum propterea propheta dicerentur, quia licet occultius, tamen dominum prænunciabant: Unde aperte ipse dicit, Abraham concupivit videre diem meum, & vidit & gaudens est. Non enim quisquam præter istam fidem quæ est in Christo Iesu, siue ante eius incarnationem, siue postea reconciliatus est deo, cum sit ab Apostolo veracissime definitum, Vnus enim deus, & vnus mediator dei & hominum, homo Christus Iesus. Deinde iam narrare incipit quomodo factum sit vt transirent de gente in gentem, & de regno in populum alterum. Et vocauit, inquit, famem super terram, & omne firmamentum panis contriuit. *Misit ante eos virum, in seruum venundatus est Ioseph.* Per hoc factum est vt transiret de gente in gentem, de regno in populum alterum. Sed non sunt negligenter prætereunda scripturarum sanctarum locutiones. Vocauit, inquit, famem super terram, quasi famem aliqua persona sit, vel aliquod animatum corpus, vel aliquis spiritus qui obedire possit vocati, cum sit famem ex inedia contracta perniciosas, atque ita sit in eis qui eam patiuntur, vt aliquis morbus. Sicut enim morbus vt esse desinat, fit H plerunque per medicamentum, sic & famem sanatur quodammodo per alimentum. Quid est ergo, vocauit famem? An forte ista mala quæ patiuntur homines, habet quosdam præpositos suos angelos malos? Nam & in alio psalmo dicit immisione per angelos malos deum homines afflixisse, non utiq; errante iudicio. Et hoc est forte vocauit famem: id est, angelum præpositum famis, & eius rei nomine cuius est præpositus appellatur. Ex qua opinione Romani veteres quosdam deos tales consecrarunt, sicut deam Febrem, deumq; Pallorē. An quod est credibilius, vocauit famem intelligendum est, dixit vt famem esset, vt hoc sit vocare quod est appellare, hoc appellare quod dicere, hoc dicere quod inhere: Nā ille vocauit famem qui vocat ea quæ non sunt tanquam sint. *Roma. 4.* Nec ibi Apostolus dixit, Qui vocat ea quæ non sunt vt sint, sed tanquam sint. Apud deum quippe iam factum est, quod eius dispositione futurum est, quia de illo alibi dicitur, Qui fecit quæ futura sunt. Et hic quando famem facta est, tunc dicta est vocata, id est, vt adesset quæ iam fuerat in eius occulta gubernatione disposita. Denique quomodo vocauerit famem, statim exposuit dicens, Omne firmamentum panis contriuit. Et hæc inusitata locutio est: contriuit enim dixit, pro eo quod est cōsumpsit. *Gen. 39.* Misit ante eos virum, quem virum Ioseph. Quomodo misit: In seruum venundatus est Ioseph. Nempe quādo factum est, peccatum erat fratrum, & tamen deus misit Ioseph in Aegyptum. Intuenda est ergo res magna & pernecessaria, quomodo deus bene vtatur malis operibus hominum, sicut illi contra male vtuntur bonis operibus dei. Contexit deinde narrationem cōmemorans quæ pertulerit Ioseph in humilitate sua, & quomodo fuerit sublimatus. *Ibidem.* *Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertransiit animam eius, donec veniret verbum eius.* Compedes quidem accepisse Ioseph non legimus, sed factum esse minime dubitandum est. Aliqua enim prætermitti potuerunt in illa historia, quæ tamen spiritum sanctum non laterent qui in his loquitur Psalmis. Ferrum autē quod dicit pertransisse animam eius, tribulationem duram necessitatis accipimus: non enim corpus, sed animam dixit. Talis enim locutio est quedam in euangelio, vbi *Luc. 23.* Symeon dixit ad Mariam, Ecce positus est hic in ruina, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicetur, & tuam ipsius animam pertransiet gladius, vt reuelentur ex multis cordibus cogi-

tationes. Passio quippe domini quæ multis ruina fuit, & K in qua multorum cordium occulta patuerunt, quoniā expressum est quid de domino sentiebāt, & ipsam eius matrem grauius carnali orbitate percussam sine dubio contristauit. In illa vero tribulatione fuit Ioseph, donec *Gen. 40.* veniret verbum eius, quo fuerat interpretatus veraciter somnia, vnde cōmendatus est regi, vt etiam illi de somniis eius futura prædiceret. Sed quoniā dixit, donec veniret verbum eius, ne omnino eius sic intelligeremus, vt quisquam rem tantam homini tribuendam putaret, continuo subiicit, *Eloquium domini inflammavit eum.* Vel quod magis de Græco expressum est, alij codices habent, *Eloquium domini igniuit eum:* vt etiam ipse inter eos cōputaretur quibus dictus est, *Laudamini in nomine sancto eius. Eloquium domini igniuit eum.* Merito spiritus sanctus quando a domino missus est, visa sunt *Allo. 2.* illis linguæ diuina velut ignis. Et Apostolus dicit, *Spiritu feruentes.* A quo igne discedent, de quibus dicitur, *Refrigescet charitas multorum.* Denique sequitur, *Misit rex & soluit eum, princeps populorum & dimisit eum.* Ipse est rex qui & *Gen. 41.* princeps populorum soluit cōpeditum, dimisit inclusum. *Constituit eum dominum domus sue, & principem omnis possessionis sue.* Et erudit principes eius sicut semetipsum, & senes eius prudentiam doceret. Græcus habet, *Et seniores eius sapientiam doceret.* L Quod omnimodo ad verbum ita dici posset, erudit principes eius sicut semetipsum, & seniores eius sapientes faceret: *πρωτοβουλος* enim habet, quos dicere solemus seniores, non *γέροντες*, id est, senes: *οὐδὲν* autem quod vno verbo Latine dici non potest, a sapientia dictum est, quæ *σοφία* Græce dicitur, non a prudentia quæ *φρόνησις* appellatur. Neque hoc tamen legimus in illa sublimitate Ioseph, sicut nec compedes in eius humilitate. Sed vnde fieri possit, vt vir tantus vnus veri dei cultor, in Aegypto alendis tantummodo corporibus, & rebus tantum corporalibus gubernandis esset intentus, & quo eos meliores redderet, curam non gereret animorum? Sed ea conscripta sunt in illa historia, quæ secundum intentionem scribentis, in quo erat spiritus sanctus, rebus futuris in illa narratione significandis sufficere iudicata sunt. *Et intravit Israel in Aegyptum, & Iacob accolatus fuit in terra Cham.* Quod est Israël, hoc est Iacob: & quod est Aegyptus, hoc est terra Cham. Hinc enim apertissime demōstratū est de semine Cham filij Noë, cuius primitiuus fuit Chanaan, exortam fuisse etiam gentem Aegyptiorum. Proinde in quibus codicibus hoc loco legitur Chanaan, emendandum est. Melius autem interpretatum est, accolatus fuit, quā sicut alij codices habent, inhabitauit, quod tantundem esset si & incola diceretur. Nihil enim aliud significat. Nam id ipsum est verbum in Græco isto loco, quod est & superius vbi dictum est, paucissimi & incolæ in ea. Incolatus porro vel accolatus, non indigenam sed aduenam ostendit. Ecce quomodo transierunt de gente in gentem, de regno in populum alterum. Quod breuiter propositum fuerat, breuiter narrando explicatum est. Sed de quo regno transierunt in populum alterum, merito queri potest. Nondum enim regnabant in terra Chanaan, quia nondum ibi fuerat regnum constitutum populi Israël. Quomodo ergo potest intelligi, nisi forte secundum anticipationem, quia ibi regnum futurum erat seminis eorum? Deinceps narratur quæ in Aegypto gesta sunt: *Et auxit, inquit, populum suum vehementer, & firmavit eum super inimicos eius.* Etiam hoc totum breuiter propositum est, vt quemadmodum factum sit, deinceps narretur. Non enim tunc firmatus est populus dei super Aegyptios inimicos suos, quando

A quando eorum masculini fetus necabantur, vel quando in faciendis lateribus conterebantur, sed quando in manu potenti per signa & portenta domini dei sui metuendi & honorandi facti sunt, donec duri regis contentio vinceretur, & mare rubrum persecutorem eorum exercitum eius obrueret. Quod ergo breuiter positum est, firmavit populum suum super inimicos eius, velut quæreremus quomodo factum sit, incipit dicere, donec etiam id narrando determinet. *Et conuertit cor eorum vt odirent populum eius, & dolum facerent in seruos eius.* Nunquid nam intelligendum est vel credendum, quod deus cor hominis ad facienda peccata conuertat? An peccatum non est, vel paruum peccatum est odisse populum dei, & dolum facere in seruos eius? Quis hoc dixerit? Nunquid ergo istorum tam grauium peccatorum author est deus, qui nullius vel leuissimi peccati author credendus est? Quis sapiens, & intelliget hæc? Nam ipsa est illa mirabilis dei bonitas, qua bene vitur etiam malis, vel angelis, vel hominibus. Cum enim ipsi vitio suo mali sint, ille de malo eorum bene facit. Non enim antequam odissent populum eius boni erant, sed maligni & impij tales erant, qui facile incolis suis foelicibus inuiderent. In eo ergo quod populum suum multiplicauit, hoc beneficio suo malos ad inuidendum conuertit. Inuidia est enim odium foelicitatis alienæ. Sic ergo conuertit cor eorum, vt per inuidiam odissent populum eius, & dolum facerent in seruos eius. Non itaque cor illorum malum faciendo, sed populo suo benefaciendo, cor illorum sponte malum conuertit ad odium. Non enim rectum cor peruertit, sed sponte peruersum ad odium populi vbi eo malo bene vteretur conuertit. Non enim illos malos faciendo, sed istis bona quibus mali facillime possent inuidere largiendo, Quo illorum odio & ad exercitationem populi sui, & ad gloriam nominis sui, quæ nobis est utilis, quomodo sit vsus, consequentia docent, quæ in eius laude commemorantur cum cantatur halleluia.

Exod. 3. *Misit Moysen seruum suum, & Aaron quem elegit ipsum.* Sufficeret quem elegit, sed nihil in eo querendum est quod additum est ipsum. Locutio scripturarum est, sicuti est, In qua habitabunt in ea, qua locutione diuinæ paginæ plenæ sunt. *Posuit in eis verba signorum suorum, & prodigiorum in terra Cham.* Non ita debemus accipere verba signorum & prodigiorum, quasi verba quibus verbis fierent signa & prodigia, id est, quæ dicerent vt fierent signa & prodigia. Multa enim sine verbis facta sunt, vel virga manu extenta, vel fauilla in cælum missa. Sed quia illa ipsa quæ facta sunt, non erant alicuius significationis inania, sicut & verba quæ loquimur, ideo & ipsa dicta sunt verba, non vocum & sonorum, sed signorum & prodigiorum. Posuit in eis, id est, fecit per eos.

Exod. 7. *Misit tenebras & obscurauit.* Scriptum est & hoc inter plagas quibus & Aegyptij percussi sunt: quod autem sequitur, in diuersis codicibus varie legitur. Alij nanteque habent, *Exacerbauerunt sermones eius.* Alij vero, *Non exacerbauerunt sermones eius.* Sed quod prius dixi, in pluribus inuenimus. Vbi autem addita est negatiua particula, vix duos codices potuimus reperire. Sed ne forte mendositas propter sensum faciliorem abundauerit: quid enim facilius intelligitur quam id quod dictum est, *Exacerbauerunt sermones eius?* Vtique contumacibus suis contradictionibus conati sumus secundum aliquam rectam sententiam etiam illud exponere: & hoc interim occurrit, Non exacerbauerunt sermones eius, id est, in Moysen & Aaron, quia eos etiam durissimi

Tomus octauus.

mos patientissime pertrulerunt, donec omnia quæ deus D in eis facere disposuerat, ex ordine complerentur. *Exo. 6. & 8.* *Conuertit aquas eorum in sanguinem, & occidit pisces eorum. Et dedit terram eorum ranas, in penetralibus regum ipsorum.* Tanquam diceret, terram eorum conuertit in ranas. Tanta enim ranarum fuerat multitudo, vt hoc per ὄψερδολῆν conuenienter diceretur. *Dixit & venit cymomyia & cymiphes in omnibus finibus eorum.* Si quæritur quando dixerit, in verbo eius erat antequam fieret, Et sine tempore ibi erat & quo tempore fieret, quanquam & per angelos & per seruos suos Moysen & Aaron etiam tunc quodammodo dixit vt fieret quando fuerat faciendum. *Posuit pluias eorum in grandinem.* Similis locutio illi est vbi ait, *Dedit terram eorum ranas, nisi quod ibi non vtique in ranas tota terra conuersa est, pluuia verò in grandinem etiam tota potuit.* *Ignem comburentem in terra ipsorum.* Subauditur posuit, *Et percussit vineas eorum & ficulneas eorum, & contriuit omne lignum finium eorum.* Hoc vi grandinis & fulminibus factum est, vnde & ignem dixit comburentem. *Dixit & venit locusta & bruchus, cuius non erat numerus.* Vna plaga & locustæ & bruchi, quoniam altera est parens, & alter est foetus. *Et comedit omne foenum in terra eorum, & comedit omnem fructum terræ eorum.* Et foenum fructus est, sicut loqui scriptura consuevit, quæ foenum appellat etiam legetes frugum. Sed vt duo diceret, duobus fortasse quæ dixerat numero voluit consonare, id est, locustæ & bruchus. Hoc autem totum pertinet ad elocutionis varietatem medentem fastidio, non ad diuersitatem sententiarum. *Et percussit omne primogenitum in terra eorum, primitias omnis laboris eorum.* Hæc plaga nouissima est, excepta morte in mari rubro, primitias vero laborum, propter primogenita pecorum dictum arbitror. Quæ plagæ cum sint decem, nec omnes commemoratæ sunt, nec eodem ordine quo ibi factæ sunt leguntur. Libera enim est laudatio à lege narrantis & textentis historiam. Cuius laudationis author & dictor cum sit per Prophetam spiritus sanctus, eadem vtique autoritate qua per eum egit hominem qui illam scripsit historiam, & commemorat aliquid factum quod ibi non legitur, & quod ibi legitur præterit. Adiungit autem etiam hoc laudibus dei, quod argento & auro ditatos Israëlitas eduxit de Aegypto, quia & ipsi tales erant qui nondum possent contemnere laborum suorum licet temporalem, tamè debitam iustamque mercedem. Nec in eo quod Aegyptios deceperunt, à quibus sibi vt commodaretur aurum argentumque petiuerunt, putandus est deus huiusmodi dolos eis qui sursum cor habent vel iubere, vel si fecerint approbare. Magis enim per illa dei verba vtique ab illo qui cor eorum videbat, & cupiditates examinabat, permisi sunt facere ista quam iussi: non tamen sine aliquo profectu animæ carnalis, quod & his fecerunt qui talia iure passi sunt, & quanuis per dolum ab iniquis hominibus, tamen quod sibi reddi debuit abstulerunt. Sicut enim Aegyptiorum iniquitate, sic istorum infirmitate ad id quod opus erat illis factis figurandum & prænunciandum diuine vsus est deus. *Et eduxit eos in argento & auro.* Et ista locutio scripturarum est. Pro eo quippe dictum est, in argento & auro: ac si diceretur, cum argento & auro. *Et non erat in tribubus eorum infirmus.* Sed corpore, non animo. Etiam hoc magnum dei beneficium fuit, vt illa necessitate migrandi nullus esset agrotus. *Lætata est Aegyptus in profectioe eorum, quia incubuit timor eorum super eos.* Timor quippe Hebræorum super Aegyptios. Non enim timor eorum quo time-

L iij bant

G bant Hebraei, sed quo timebantur. Dicit aliquis, Quo- modo ergo nolebant eos dimittere Aegyptij? Quo- modo tanquam redituros dimiserunt? Quomodo tan- quam redituris & reddituris aurum & argentum pete- ribus commodauerunt si latata est Aegyptus in profe- ctione eorum: Sed intelligendum est post illam vltimā Aegyptiorum mortem & tātam stragem in mari rubro tam magni persequentis exercitus, Aegyptios timuisse residuos, ne redirent Hebraei, & corū reliquias magna felicitàte ac facilitate contererēt. Tunc impletum est quod superius cum dixisset, Et auxit populum suum vehementer: mox addidit, Et firmavit eum super ini- micos eius. Hanc enim sententiam vno versiculo pro- positam vt explicaret quomodo id factum sit, adiunxit cetera quæ in hac laude cladis narravit, vsque ad istum locum vbi ait, Latata est Aegyptus in profectione eo- rum, quia incubuit timor eorum super eos, velut as- signans quod proposuerat, quia firmavit populum suum super inimicos eius. Proinde iam dicit, quæ iter agentibus in eremo beneficia diuina collata sunt. *Expandit nubem in protectionem eorum, & ignem vt luceret eis per noctem.*

Exod. 13.

H Tam sunt hæc manifesta, quàm nota. *Petierunt carnes, & venit coturnix.* Non coturnices concupierunt, sed carnes. Quia vero & coturnix caro est, & in ipso Psalmo non loquitur de amaricatione eorum, in quibus nõ est beneplacitum deo, sed de fide electorum, quod est verum semen Abraham, ipsi intelligendi sunt petisse vt veniret vnde amaricantium murmura opprimerentur: etiam in versu quid sequitur? *Et pane caeli saturauit eos.* Māna quidem non nominauit, sed nulli obscurum est, qui illas literas legit. *Dirupit petram & fluxerunt aquæ, abierunt in sicco flumina.* Et hoc factū tam cito intelligitur quàm legitur. His autem omnibus beneficiis suis, deus commendat in Abraham meritum fidei. Sequitur enim & dicit, *Quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod habuit ad Abraham puerum suum. Et eduxit populum suum in exultatione, & electos suos in lætitia.* Quod ait populum suum, hoc repetiuit, electos suos: & quod ait, in exultatione, hoc repetiuit, in lætitia. *Et dedit illis regiones gentium, & labores populorum possederunt.* Quod sunt regiones gentium, hoc sunt labores populorum: & quod dictum est, dedit illis, hoc repetitum est, possederunt. Et tanquam quæreremus cui bono ista data sunt, ne hoc ipsum putaretur summum bonum, quod ista felicità rerum temporalium populo dei data est, continuo eam ad aliud retulit, vbi summum bonum oportet inquiri. *Vt custodiant, inquit, iustificationes eius, & legem eius requirant.* Vbi non solum intelligendum est dei seruos & electos filios promissionis, verum & germanū semen Abraham, imitantes fidem Abraham, propterea ista bona terrena sumere a deo, vt non in eis luxu disfluant, siue peruersa securitate torpescant, sed ideo habeant diuina misericordia hæc omnia preparata, in quibus querendis possent negotiosissimis laboribus occupari, vt ad hoc vacent vnde bonum æternum possit acquiri, hoc est, vt custodiant iustificationes eius, & legem eius requirant. Denique quoniam semen Abraham tales hic intelligi voluit, qui vere essent semen Abraham, quales vtique nec in illo populo defuerunt. Quod etiam Apostolus Paulus satis ostendit, cum dicit, Sed non in omnibus profecto fuerunt ibi quidam in quibus beneplacitum est deo, & non in omnibus illis profecto. Quia ergo tales Psalmus iste commendat, nihil hic dixit de iniquitatibus & irritationibus, & amaricatione eorum, in quibus nõ

Exod. 16.

1. Cor. 10.

Exod. 16.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

Exod. 17.

est beneplacitum deo. Sed quia & iniquis non sola iustitia, verū etiam misericordia dei omnipotētis & clementis apparuit, de illis sequens loquitur Psalmus cum laudibus dei. Et tamen vtrique in vno populo fuerunt, nec istos illi suarum iniquitatū contagione polluerunt. Nouit enim dominus qui sunt eius. Et si in hoc seculo non potest ab iniustis recedere, recedat ab iniustitia. *Thes.* omnis qui nominat nomen domini. Vt hoc ergo tanquam in corpore psalmi huius velut latentem quodāmodo eius animam commendemus, hoc est, in verbis quasi exterioribus interiorē intellectum, videtur mihi ammoueri semen Abraham, qui sunt omnes filij promissionis pertinentes ad æternam hæreditatem testamenti æterni, vt tanquam ipsam hæreditatem sibi eligant deum, & eum gratis colant, id est, propter ipsum, non propter aliquod emolumentū mercedis extra ipsum, & hoc faciant laudantes, inuocantes, annunciantes, nec in suam, sed in eius gloriam, per fidē bene operantes, spe gaudentes, charitate feruentes. Hoc totum sonat his versibus:

Repetitio expofitorum.

CONFITEMINI domino & innocate nomen eius, annunciate in gentibus opera eius. Cantate ei & L psallite ei, narrate omnia mirabilia eius. Laudamini in nomine sancto eius. Lætetur cor quarentium dominum. Querite dominum & confirmamini, querite faciem eius semper. Deinde ad paruulorum corda nutrienda vt roborentur in fide, de Patriarchis proponuntur exempla & illorum fidei & promissionis dei, vt imitando & sperando simus semen illorum, non de sola gente Hebræorum, sed quotquot istam gratiam suscipiunt in omni terra. Quod totum his versibus continetur: *Memento mirabilia eius quæ fecit, prodigia eius & iudicia oris eius. Semen Abraham serui eius, filij Iacob electi eius. Ipse est dominus deus noster, in vniuersa terra iudicia eius. Memor fuit in seculum testamenti sui, verbi quod mandauit in mille generationes. Quod disposuit ad Abraham, & iuramenti sui ad Isaac. Statuit illud ipsi Iacob in præceptum: & ipsi Israël in testamentum æternum. Dicens tibi dabo terram Chanaan, funiculum hæreditatis vestræ. Quæ omnia pro modulo meo, quemadmodum accipienda essent, exposui. Hic occurrebat animo paruulæ fidei. Si ergo deus gratis est colendus, & testamenti æterni hæreditas ipse à seipso requirendus, mortalem istam vitam cur præstat quarentibus eum, & temporales necessitates? An & ipsas suæ misericordiæ multiplicatione non deserit? Nam intente audite quid præstiterit patribus nostris, vel in quibus fidei exempla constituit, vel qui ex illorum carne propagati etiam fidem imitati sunt. Cum essent ipsi numero breues, paucissimi & incola in ea. Id est, in terra Chanaan. Et pertranserunt de gente in gentem, & de regno in populum alterum. Non reliquit hominem nocere eis & arguit pro eis reges. Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Si autem queritis, quomodo transierunt de gente in gentem, & de regno in populum alterum, audite: *Vocauit famem super terram, & omne firmamentum panis contriuit. Misit ante eos virum, in seruum venundatum est Ioseph. Humilianerunt in compediibus pedes eius, ferrum pertransit animam eius, donec veniret verbum eius. Eloquium domini igniuit eum, misit rex & soluit eum, princeps populorum & dimisit eum. Constituit eum dominum domus suæ, principem omnis possessionis suæ. Vt erudiret principes eius sicut semetipsum, & seniores eius prudentiam doceret. Et intrauit Israel in Aegyptum, & Iacob accola fuit in terra Cham. Ecce quomodo pertransierunt**

1. Corin. 10.

Aierunt de gente in gentem, & de regno in populum alterum. Et auxit populum suum vehementer, & firmavit eum super inimicos eius. Si autem scire vultis quomodo eum firmavit super inimicos eius: audite. *Conuerit cor eorum ut odirent populum eius, & dolam facerent in seruos eius. Misit Moyses seruum Aaron quem elegit ipsum. Posuit in eis verba signorum suorum, & prodigiorum in terra Cham. Dissipat tenebras & obscurauit eos, & exacerbauerunt sermones eius. Conuerit aquas eorum in sanguinem, & occidit pisces eorum. Dedit terram eorum raras, in penebris regum ipsorum. Dixit & venit cynomyia & cyniphes, in omnibus finibus eorum. Posuit pluuias eorum grandinem, ignem comburentem in terra ipsorum. Et percussit vineas eorum & ficulneas eorum, & contriuit omne lignum finium eorum. Dixit & venit locusta & bruchus, cuius non erat numerus. Et comedit omne fenum in terra eorum, & comedit omnem fructum terra eorum. Et percussit omne primogenitum in terra eorum, primitias omnis laboris eorum. Et eduxit eos in argento & auro, & non erat in tribubus eorum infirmus. Letata est Aegyptus in profectioe eorum, quia incubuit timor eorum super eos.* Ecce quomo-

Bdo populum suum firmavit super inimicos eius. Cum autem inimicis eorum ista mala iustitia eius inflixerit, quae ipsi largita sit etiam temporalia misericordia eius, accipite: *Expandit nubem in protectionem eorum, & ignem ut luceret eis per noctem. Perierunt carnes & venit coturnix, & pane caeli saturauit eos. Dirupit petram & fluxerunt aquae, abierunt in sicco flumina. Quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod habuit ad Abraham puerum suum. Et eduxit populum suum in exultatione, & electos suos in laetitia. Et dedit illis regiones gentium, & labores populorum possederunt.* Non ut propter ista eum colant, sed ut ea quoque ad bonum aeternum referant atque conuertant: id est, ut custodiant iustificaciones eius, & legem eius exquirant. Quaecunque igitur alia bona dat deus, referenda sunt ad gratuitum cultum eius: ipse autem cultus eius non est referendus ad alia bona quae dat deus. Tunc enim erit gratuitus. Ad quod certamen prouocans hostis, ausus est dicere deo, Nunquid Iob gratis colit deum? Porro si in seruum venundatus est Ioseph, & humiliatus &

Iob. 1.

Cexaltatus locum fecit ad temporalia bona populo dei ut firmaretur super inimicos eius: quanto magis Iesus venundatus & humiliatus a fratribus suis secundum carnem & exaltatus in caelis, locum facit ad aeterna bona populo dei triumphanti de diabolo & angelis eius? Audi ergo semen Abraham, non de carne glorians, sed imitans fidem. Audite serui dei & electi dei promissionem habentes vitae praesentis & futurae. Si tentationes durae sunt in hoc seculo Ioseph in carcere, Iesum in cruce cogitate. Si rerum temporalium prosperitas adiacet, non propter ipsam deo, sed ipsa utimini propter deum. Nec enim existimetis propter vitam huius necessaria coli a cultoribus suis, quae donat & blasphematoribus suis: sed quaerite primum regnum dei & iustitiam eius, & haec omnia apponentur vobis.

Math. 25.

Math. 6.

In Psalmum centesimumquintum
Enarratio.

PSALMVS centesimusquintus etiam ipse praenotatur. *Halleluia.* Et hoc dupliciter. Sed quidam dicunt vnum halleluia pertinere ad finem Psalmi superioris, alterum ad huius principium. Et hoc asserunt quod omnes halleluiatici Psalmi habeant in fine halleluia, non omnes in capite. Vnde quicumque Psalmus non habet in fine halleluia, nec in capite volunt eum habere: quod autem in eius capite

videtur esse, ad finem superioris pertinere. Sed nos **D** quousque nobis aliquibus certis documentis id verum esse persuadeant, multorum consuetudinem sequimur, qui vbiunque legunt halleluia, eidem Psalmi attribuant, in cuius hoc capite inueniunt. Paucissimi enim codices sunt, quod quidem in nullo Gregorini reperiri, quos inspicere potui, qui habeant halleluia in fine, praeter centesimi & quinquagesimi Psalmi contextione, post quem iam nullus est qui ad eundem canonem pertinet. Sed neque hoc posset praescribere consuetudini, etiam si omnes codices id haberent. Fieri enim potuit, ut aliqua ratione laudationis dei totus Psalmorum liber, qui libris quinque constare perhibetur, na vbi scriptum est, Fiat fiat, ibi fines librorum esse dicunt, post omnia quae cantata sunt, ultimo halleluia clauderetur: nec propter finem centesimi & quinquagesimi Psalmi necesse esse video ut omnes halleluiatici Psalmi in fine habeant halleluia. Cum enim in capite Psalmi geminatur halleluia, cur dominus aliquando semel, aliquando bis dicat amen, & quomodo eo modo **E** non possit aliquando semel, aliquando bis halleluia dici, nescio, praesertim quia post numeri notam quae Psalmus inscribitur quotus sit, velut iste centesimusquintus, vtrunque halleluia positum est. Debit autem vnum poni ante ipsum numerum, si ad finem pertinet superioris: & post numerum Psalmi scribi alterum halleluia, quod ad Psalmum ipsius numeri pertinet. Sed fortasse & in hoc loco imperita praevaluit consuetudo, & aliquid afferri potest quod adhuc ignoramus, unde nos magis docere debeat iudicium veritatis, quam prauiudicium consuetudinis. Nunc tamen antequam hoc perdiscamus, vbiunque post numerum Psalmi, siue semel, siue bis conscriptum inuenimus halleluia, secundum celeberrimam Ecclesiae consuetudinem ei Psalmi tribuimus, qui eodem numero praenotatur, confitentes nos arcana omnium titulorum qui sunt in Psalmis, & ordines eorundem Psalmorum, & magna esse credere, & nondum sicut volumus penetrare potuisse. Video autem istos duos centesimumquartum & centesimumquintum ita inter se coniunctos, ut in vno **F** eorum qui praecedat commendetur populus dei in electis eius, de quibus nulla querela sit, quos ego arbitrari ibi fuisse, in quibus beneplacitum est deo: in isto autem qui sequitur eos commemoratos, qui in eodem populo amaricauerunt, nec tamen etiam ipsis dei misericordiam defuisse. Dicuntur autem ista ex eorum persona qui veniam conuersi precantur, & exempla commemorantur illorum, in quos etiam peccatores diues apparuit misericordia dei. Incipit ergo etiam iste Psalmus sicut ille: *Confitemini domino.* Sed ibi sequitur, Et inuocate nomen eius: hic autem, *Quoniam bonus, quoniam in seculum misericordiae eius.* Quapropter potest hic quidem intelligi etiam confessio peccatorum: nam & post paucos versus sequitur, *Peccauimus cum patribus nostris, iniuste egimus, iniquitatem fecimus.* Sed in eo quod dicit, *Quoniam bonus, quoniam in seculum misericordiae eius,* laus utique dei est, atque in eius laude confessio: quanquam etiam cum sua quisque confitetur peccata, cum dei laude confiteri debet: nec aliter pia est confessio peccatorum, nisi non desperans, & poscens misericordiam dei. Habet ergo eius laudem, siue etiam in verbis cum eum bonum & misericordem dicit, siue in solo affectu, cum hoc credit. Nam & ille publicanus cuius sola illa verba commemorata sunt, *Domine propitius esto mihi peccatori: & si non dixit, Quo-* **Luc. 18.**
niam

1. Cor. 10.

Iudith. 13.

Gnam bonus & misericors es, vel aliquid huiusmodi non tamen illud diceret, nisi hoc crederet, quoniam cum spe oravit, que sine illa fide esse non possit. Potest ergo esse laus dei vera & pia, ubi non sit confessio peccatorum, quæ laus multo crebrius in scripturis confessio vocatur. Nulla est autem peccatorum confessio pia & utilis, ubi non laudatur deus, siue corde, siue etiam ore atque sermone. Quod autem habent aliqui codices, quoniam bonus: alij habent, quoniam suavis: ita unum verbum Græcū quod dicitur *χρησος* diuersa interpretatio secuta est. Item quod dictum est, Quoniam in seculum misericordia eius. Græcus habet *εὐσπλαγχνος*, quod potest etiam in æternū interpretari. Proinde si illa misericordia hic intelligitur, qua nemo sine deo beatus esse potest, melius accipimus in æternum. Si autem illa est misericordia quæ miseris exhibetur, ut vel confortentur in miseria, vel ab illa etiam liberentur, melius in seculum, hoc est, usque in finem seculi, in quo non deerunt miseri, quibus misericordia præbeatur, Nisi forte quis audeat dicere etiam in his qui damnabuntur cum diabolo & angelis eius, aliquam misericordiam dei minime defuturam, non quia ex illa damnatione liberentur, sed ut eis aliquatenus mitigetur, atque ita æternam posse intelligi dei misericordiam super illorum æternam miseriam. Sed tolerabiliorem quosdam excepturos damnationem in quorūdam comparatione legimus: alicuius vero mitigari eā cui est traditus poenam, vel quibusdā interuallis habere aliquam pausam, quis audacter dixerit, quandoquidem vnam stillam diues ille non meruit? Sed de hac tanta re diligentius ex ocio discernendum est, nunc quod ad istum Psalmum attinet, hæcenus de illa dictum esse suffecerit. *Quis loquetur potentias domini?* Impletus cōsideratione diuinorum operum, qui misericordiam eius exposcit, *Quis, inquit, loquetur potentias domini? Auditas faciat omnes laudes eius?* Subaudiendum est quod supra dictum est, ut etiā ista sententia ita sit plena, *Quis auditas faciet omnes laudes eius?* Id est, quisnam sufficiat auditas facere omnes laudes eius? *Auditas faciet, dixit, id est, faciat ut audiantur, ostendens ita loquendas potētias domini & laudes eius, ut prædicentur audientibus. Sed quis potest omnes? An forte quia sequitur: Beati qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore.* eas dixit laudes eius, quæ intelliguntur opera eius in præceptis eius? Deus est enim, ait Apostolus, qui operatur in vobis. Et dictum est semini Abrahæ, *Cantate ei & psallite ei: quod intelleximus ita dictū, ac si diceretur, bona in eius laudem & dicite & facite: Quibus duobus verbis, id est, cārandi & psallendi conuenire duos sequentes versus, ut quod dictū est, Narrate omnia mirabilia eius: hoc sit, cantate ei: quod vero dictum est, Laudamini in nomine sancto eius: hoc sit, psallite illi. Huic quippe semini etiam ipse dominus dicit, Luceant opera vestra bona coram hominibus, ut videant bona facta vestra, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. Hic ergo ipsa dei præcepta cōsiderans, quorum præceptorum opera laudes sunt eius qui operatur in suis, ait, *Quis loquetur potentias domini, quoniam hæc ineffabilia opera eius? Quis auditas faciet omnes laudes eius?* Id est, quis cū audierit faciet omnes laudes eius, quæ sunt opera præceptorum eius? Quia inquantū fiunt, etsi non omnia quæ audita sunt fiunt, ille laudandus est qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate. Ideo cum posset dicere, omnia mādāta eius: vel, omnia opera mādatorum eius: maluit dicere, laudes eius: quia ut dictū*

est, in quantum fiunt ipse laudandus est. Quas tamē laudes, quisnam sufficiat auditas facere? Id est, cum auditas fuerint, facere omnes quis est idoneus? Beati qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore, utique ex quo incipiunt & viuunt in tempore, Qui enim perseverauerit usque in finem hic saluus erit. Potest autem videri eiusdem sententiæ repetitio, ut hoc sit facere iustitiam quod est custodire iudicium, ut etiā superiori versu subaudiatur in omni tempore, sicut in posteriori subaudiatur beati. Et redditis quæ subaudiuntur, ita dicatur, Beati qui custodiunt iudicium in omni tempore, beati qui faciunt iustitiam in omni tempore. Sed nisi aliquid interesset inter iudicium & iustitiam, non in alio Psalmo diceretur, Quousque iustitia conuertatur in iudicium. Amat quidem scriptura ista duo simul ponere, sicuti est, Iustitia & iudicium directio sedis eius: & illud, Et educet sicut lumen iustitiam tuam, & iudicium tuum sicut meridiem, cum & illic eiusdem sententiæ repetitio videatur. Et fortasse propter vicinitatem significationis etiam alterum pro altero poni potest, vel iudicium pro iustitia, vel iustitia pro iudicio, tamen si proprie dicantur, aliquid interesse non dubito, ut iudicium custodire dicatur qui recte iudicat, iustitiam vero facere qui recte agit. Nec absurde existimo intelligi secundum illud quod dictum est, Quousque iustitia conuertatur in iudicium: etiam hic eos dictos beatos qui iudicium custodiunt in fide, iustitiam faciunt in opere. Veniet enim tempus ut iudicium quod modo custoditur in fide, etiam exerceatur in opere, cum iustitia cōuersa fuerit in iudicium: id est, cum acceperint iustipotesatem iudicandi eos recte, à quibus modo non recte iudicantur. Vnde alibi ipsum corpus Christi intelligitur dicere, Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Quod verbum è verbo magis diceretur, æquitates iudicabo. Non autem dixit, Cum accepero tempus iustitiam faciam, quia in omni tempore facienda est, sicut etiam hic dixit, Qui faciunt iustitiam in omni tempore. Deinde quia deus iustificat, id est, iustos facit, sanando eos ab iniquitatibus suis: sequitur oratio: *Memento nostri domine in beneplacito populi tui.* Id est, ut in eis simus in quibus beneplacitum est tibi, quia non in omnibus illis beneplacitum est deo. *Visita nos in salutari tuo.* Ipse est enim saluator in quo peccata dimittuntur & animæ sanantur, ut possint custodire iudicium, & facere iustitiam. Quos cum beatos esse intelligerent qui hæc loquuntur, hoc sibi consequenter orando petunt. De isto salutari alibi dicitur. *Ut cognoscamus in terra viam tuam: & quasi quæreremus in qua terra? secutus est, in omnibus gentibus. Rursum quasi quæreremus, quam viam? secutus est, salutare tuum. De illo quippe dixit Symeon senex, Quoniam viderunt oculi mei salutare tuum: qui etiam de seipso dixit, Ego sum via veritas & vita. Visita ergo nos in salutari tuo, hoc est, in Christo tuo. *Ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad latendum in lætitia gentis tuæ.* Id est, ad hoc nos visita in salutari tuo, ut videamus in bonitate electorum tuorum, & latemur in lætitia gentis tuæ. Quod autem hic positum est, in bonitate: alij codices habent in suauitate: sicut illud, quoniam bonus: alij habent, quoniam suavis. Id ipsum autem verbū in Græco est, quod & alibi legitur, Dominus dabit suauitatem, quam & alij interpretati sunt bonitatem, alij benignitatem. Sed quid est, *Visita nos, ut videamus in bonitate electorum tuorum, id est, in ea bonitate quam præstas electis**

4. sen. dist. 46. Sed quaritur.

Luc. 16.

Philip. 2. 7 sal. 104.

Mat. 5.

Philip. 2.

Mat. 10.

Psal. 97.

Psal. 96.

Psal. 116.

Psal. 91.

Psal. 74.

M.

Psal. 66.

Luc. 22.

Joan. 14.

Psal. 134.

A electis tuis, nisi ut non remaneant: cæci: sicut illi quibus dictum est, Nunc autem dicitis quia videmus, peccatum vestrum manet: Dominus enim illuminat cæcos, non meritis eorum, sed in bonitate electorum suorum: id est, quæ exhibet vel donat electis suis: sicut, *Salus vietas mei non à me ipso, sed deus meus, Et panem nostrum dicimus quotidianum, sed tamen addimus, da nobis. Visita ergo nos in salutari tuo ad videndum, id est, ut videamus in bonitate electorum tuorum: ad lætandum, id est, ut lætemur in lætitia gentis tuæ. Vnam gentem dei intelligere debemus vniuersum semen Abrahamæ, sed filios promissionis non carnis. Hi ergo quorum vox est, optant eiusdem gentis habere lætitiā. Et quæ huius gentis lætitiā, nisi deus eius: cui dicitur, Exultatio mea redime me: & cui dicitur, Signatum est super nos lumen vultus tui domine, dedisti lætitiā in cor nostrum, summo scilicet vero incommutabili & beatifico bono, quod ipse deus est. *Vt lauderis cum hæreditate tua.* Miror istum versiculum sic interpretatū, & in multis ita esse codicibus, cum sit vna eademque in tribus his versibus Græca locutio, ut si hoc recte dictū est*

B quod legitur, *Vt lauderis cum hæreditate tua*, posset recte dici, ut videas in bonitate electorum tuorum, & læteris in lætitia gentis tuæ, & lauderis cum hæreditate tua, toto ipso sensu ita contexto, *Visita nos in salutari tuo, ut videas in bonitate electorum tuorum, ut læteris in lætitia gentis tuæ, & lauderis cum hæreditate tua.* Secundum hoc autem quod diximus, *Visita nos, ut videamus in bonitate electorum tuorum, & lætemur in lætitia gentis tuæ: consequenter & hic dici debuit, ut laudemur cum hæreditate tua, cui hæreditati dictum est, Laudamini in nomine sancto eius.* Porro autem quoniā hæc ambigua videtur locutio: si verus est iste sensus quo maluerunt interpretes dicere, ut lauderis, etiā duo versus superiores ita intelligendi sunt, quia ut dixi vna est in his tribus versibus Græca locutio, ut hoc totū ita dictum accipiatur, *Visita nos in salutari tuo, ut videamus in bonitate electorum tuorum: id est, ad hoc nos visita, ut illic nos esse facias, & illic nos videas, ut læteris in lætitia gentis tuæ, id est, ut tu dicaris lætari cum illi lætantur ex te, ut lauderis cum hæreditate tua, id est, cum in ea lauderis, quoniam non laudatur nisi propter te.* Siue ergo illo, siue isto modo intelligendum sit quod dictum est, ad videndum, ad lætandum: ad laudandū, ideo se optant visitari in salutari dei, id est, in Christo eius, ut non alienentur à populo eius, & ab eis in quibus beneplacitum est deo. *Quid autem deinceps confiteantur audiamus, Peccauimus cum patribus nostris, iniuste egimus, iniquitatem fecimus.* Quid est, cum patribus nostris? An sicut habet epistola ad Hebræos, quia & Leui cum Abraham decimatus est, quoniam in lumbis eius fuit quando decimas dedit sacerdoti Melchisedech: sic & isti peccauerunt cum patribus suis, in quorum lumbis erant quando illi in Aegypto fuerunt? Nam qui fuerunt eo tempore, cum Psalmus iste conscriptus est, maximeque posterius eorum, quia vel ab eis qui tunc erant dici, vel de post futuris potuit prophetari, longe aberant ab etate illorum qui in Aegypto peccauerunt, non intelligentes mirabilia dei. Hoc enim sequitur exponendo quomodo peccauerunt cum patribus suis. *Patres nostri non intellexerunt, inquit, in Aegypto mirabilia tua.* Et cætera quæ de peccatis eorum multa commemorat. An sic potius accipiendum est quod ait, *Peccauimus cum patribus nostris: tanquam diceret, peccauimus sicut & patres nostri, eorum videlicet imita-*

do peccata: Quod si ita est, astruendum est aliquo humiliori locutionis exemplo: quod cum in presentia quærerem, non occurrit, ut cum illo se quisque peccasse, vel cum illo se aliquid fecisse dicat, quem in simili factō etiam post multum temporis fuerit imitatus. Quid est ergo, Patres nostri non intellexerunt in Aegypto mirabilia tua: nisi, cognouerunt quid per illa mirabilia eis præstare volueris? Quid utique nisi vitam æternam, & non temporale, sed incommutabile bonum, quod per patientiam expectatur: Ideo impatienter murmurauerunt & amaricauerunt, & bonis presentibus fallacibus atque fugacibus beatos se fieri quæsierunt. *Non fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ.* Et intellectum redarguit & memoriā. Intellectu quippe opus erat, ut cogitarent ad quorum bonorum æternitatem eos per illa temporalia vocaret deus. Memoria vero ut saltem quæ temporaliter mirabilia facta sunt non obliuiscerentur, fideliterque præsumerent, quod eadem potestate quam fuerant iam experti, deus illos ab inimicorum persecutione liberaret. Obliti sunt autem quid eis in Aegypto ad inimicos eorum conterendos per tanta prodigia præstitisset. **B**

Et iritauerunt cum ascendentes in mare, mare rubrum. Codex quem intuebar, sic habebat: Et his quidem duobus verbis vltimis quod dictum est, mare rubrum, stella fuerat prænotata, qua significantur quæ in Hebræo sunt, & in interpretatione septuaginta non sunt. Plures autem codices, quos inspicere potui, & Græci & Latini sic habent, Et iritauerunt: vel quod expressius de Græco est, & amaricauerunt ascendentes in mari rubro. Qui illam legit historiam quando exierunt de Aegypto, & per mare rubrum transierunt, dolet eorum infidelitatem, in quanta trepidatione & desperatione fuerint post recentia tot & tanta miracula in Aegypto, cuius multitudinis misericordiæ dei non eos fuisse memores dicit. Ascenderunt autem propterea dictum est, quia ita est terræ positio, ut descensio dicatur in Aegyptum de terra Chanaan, & in eam illinc ascensio. Notandum est sanè quemadmodum scriptura culpæ voluerit, non intelligere quod intelligendum est, & non meminisse quod memoria retinendum est: quod homines suæ culpæ deputari nolunt, ad nihil aliud nisi ut minus supplicent, minusque sint humiles deo, in cuius conspectu confiteantur quod sunt, atque impetrato adiutorio possint esse quod non sunt. Nam etiam peccata ignorantia vel negligentia melius accusantur ut pereant, quam excusantur ut maneat: meliusque purgantur inuocato deo, quam firmantur iritato deo. Adiungit tamen non secundum eorum infidelitatem deum fecisse. *Et saluauit eos, inquit, propter nomen suum, ut notam faceret potentiam suam.* Non propter vlla bona merita eorum. *Et increpauit mare rubrum, & exiccatum est.* Non legimus vllam qua increparetur mare emissam cœlitus vocem, sed potentiam diuinam qua id factum est increpationem appellauit, nisi forte quis dicat latenter increpatum, sic ut aqua posset audire, & homines non possent. Valde occulta & obstrusa vis est qua deus agit, ut etiam illa quæ sensu carent, confestim eius obtemperant voluntati. *Et eduxit eos in abyssis sicut in deserto.* Abyssos dixit multitudinem aquarum. Nam quidam volentes istum versiculum totum interpretari, dixerunt, Et eduxit eos in aquis multis. Quid est ergo in abyssis sicut in deserto, nisi quia aruerat siccitate velut desertū, vbi fuerant abyssi aquarū? *Et saluauit eos de manu odien-*

Gnu odientium. Hunc versum per circuitum quidam interpretati sunt, verba minus Latina vitantes: Et saluos fecit eos de manu eorum qui oderant eos, *Et redemit eos de manu inimici.* Quid precij datum est in hac redemptione? An prophetia est quod in figura baptismi hoc factum est, vbi redimimur de manu diaboli magno precio, quod sanguis est Christi? Vnde non quocunque mari, sed mari rubro id conuenientius figuratum est. Sanguis enim rubrum colorem habet. *Et operuit aqua tribulantes eos, vnus ex eis non remansit.* Non ex omnibus Aegyptiis, sed ex eis qui persequebantur profectos, apprehendere vel interimere cupientes. *Et crediderunt in verbis eius.* Minus Latina videtur locutio, quia non ait verbis eius, vel in verba eius, sed in verbis eius, tamen scripturis vsitatissima. *Et laudauerunt laudem eius.* Tales sunt locutiones, cum dicimus, Hanc seruitutem seruiuit, talem vitam vixit. Laudem porro dei notissimam illam commemorat, vbi dicitur, Cantemus domino, gloriosè enim magnificatus est, equum & equitem proiecit in mare. *Ciso fecerunt, obliui sunt operum eius.*

H Alij codices intelligibilius habent, *festinauerunt, obliui sunt operum eius.* Non sustinuerunt consilium eius. Debuerunt enim cogitare tanta erga se opera dei non esse inania, sed vocare ad aliquem sine fine foelicitatem, quæ per patientiam sustinenda est: sed festinauerunt beati fieri temporalibus rebus, quæ ideo nemini conferunt veram foelicitatem, quia non extinguunt insatiabilem cupiditatem: Qui enim biberit, inquit, ex hac aqua, sitiet iterum. Denique, *Et concupierunt concupiscentiam in deserto, & tentauerunt deum in inaquoso.* Quod est in deserto, hoc repetitum est in inaquoso, id est, in loco sine aqua. Quod vero concupierunt concupiscentiam, hoc tentauerunt deum. Talis sanè locutio est, concupierunt concupiscentiam: qualis superior, laudauerunt laudem. *Et dedit eis petitionem ipsorum.* Id est, quod petitione petierunt. *Et misit saturitatem in animas eorum.* Nec ideo beatos fecit, quia non erat illa saturitas: de qua dicitur, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Itaque hoc loco animam non secundum id quod rationalis est, dixit: sed secundum id quod animans corpus animal facit, dixit. Ad cuius animalis sustentationem pertinet cibus & potus, secundum hoc quod in Euangelio dicitur, Nonne anima plus est quam esca, & corpus plus quam vestimentum? Tanquam ad animam pertineat vesci, ad corpus vestiri: secundum hoc dicitur apud Esaiam, Quid est quod ieiunauimus, & non vidisti, defraudauimus animas nostras, & nescisti? *Et irritauerunt Moysen in castris, Aaron sanctum domini.* Quam dicat irritationem, vel sicut expressius alij interpretati sunt amaricationem, sequentia satis indicant. *Aperia est terra & deglutiuit Datan, & operuit super congregationem Abyron.* Quod est deglutiuit, hoc est superoperuit. Amborum autem, id est, Datan & Abyron, vna erat causa superbissimi & sacrilegi schismatis. *Et exarsit ignis in synagoga eorum, & flamma combussit peccatores.* Non est hoc nomen in scripturis vsitatum eorum, qui licet iuste ac laudabiliter viuant, non sunt sine peccato. Magis enim sicut inter est inter irridentes & irrisores, inter murmurantes & murmuratores, inter scribentes & scriptores, & cætera similia: ita scriptura peccatores appellare consuevit valde iniquos & grandibus peccatorum sarcinis oneratos. *Et fecerunt vitulum in Oreb, & adorauerunt sculpile.* *Et mutauerunt gloriam suam, in similitudine vituli comedentis foenum.* Non ait, in similitudinem, sed in simili-

tudine. Talis est locutio qualis illa, vbi ait, Et crediderunt in verbis eius: eleganter sanè non ait, Et mutauerunt gloriam dei, cum hoc fecerint: sicut etiam Apostolus loquitur, Et immutauerunt gloriam incorruptibilis dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis: sed gloriam suam dixit, deus enim erat gloria eorum, si eius sustinerent consilium & non festinarent: cui dicitur, Gloria mea & exaltans caput meum. Istam gloriam suam, id est, deum mutauerunt in similitudine vituli comedentis foenum, vt ab eo comederentur à quo comeduntur qui sapiunt secundum carnem, Omnis enim caro foenum. *Oblui sunt deum qui saluauit eos.* Quomodo saluauit eos? *Qui fecit magna in Aegypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari rubro.* Quæ sunt illa mirabilia, ipsa sunt terribilia: nulla quippe admiratio est sine quadam formidine: quauis ista etiam hinc terribilia dici poterunt, quod aduersarios afflixerunt, & istis quid deberent timere monstrauerunt. *Et dixit vt disperderet eos.* Quia obliui sunt eum qui saluauit eos faciens mirabilia & magna & fecerunt & adorauerunt sculpile: hoc utique tam immani scelere & incredibili impietate digni fuerant qui perirent. Dixit ergo vt disperderet eos. *Si non Moyses electus eius stetisset in contractione in conspectu eius.* Non ita dixit stetisse in contractione, quasi vt frangeret iram dei, sed in contractione, id est, in plaga qua erant illi feriendi: id est, nisi obiecisset seipsum pro eis, dicens, Si dimittis illis peccatum, dimitte: sin autem, dele me de libro tuo vitæ. Vbi demonstratum est, intercessio sanctorum quantum pro alijs valeat apud deum. Securus enim Moyses de iustitia dei, qua eum delere non posset, impetrauit misericordiam, ne illos quos iuste posset delere, deleret & damnaret. Ita stetit in contractione in conspectu eius. *Vt auerteret iram eius ne disperderet eos, & pro nihilo habuerunt terram desiderabilem.* Sed nunquid viderunt eam? Quomodo ergo pro nihilo quam non viderant habuerunt, nisi quomodo sequitur, *Non crediderunt in verbis eius?* Profecto nisi terra illa significaret aliquid magnum, quæ terra dicebatur fluens lac & mel, per quod visibile sacramentum ad inuisibilem gratiam regnumque cælorum duceret eos qui mirabilia eius intelligebant, nullo modo isti culparentur quia pro nihilo habuerunt illam terram desiderabilem, cuius temporale regnum etiam nos pro nihilo habere debemus, vt Hierusalem liberam matrem nostram, quæ in cælis est, vere desiderabilem diligamus. Sed potius hic infidelitas eorum merito redarguitur, quia in eo quod terram desiderabilem pro nihilo habuerunt, verbis dei non crediderunt, per quædam parua ducentis ad magna, & festiuantes beati temporalibus rebus quas secundum carnem sapiebant, non sustinuerunt, sicut supra dictum est, consilium eius. *Et murmurabant in tabernaculis suis, non exaudierunt vocem domini.* Vehementer eos à murmuracione prohibentis. *Et eleuauit manum suam super eos, vt prosternebat eos in deserto.* *Et vt decideret semen eorum in nationibus, & disperderet eos in regionibus.* Hic antequam diceret quod tantæ indignationi dei quicquam intercesserit, eumque aliquo modo placauerit, secutus adiunxit, *Et imitati sunt Beelphegor.* Id est, idolo gentium consecrati. *Et manducauerunt sacrificia mortuorum.* *Et irritauerunt eum in adiuuentibus suis, & multiplicata est in eis ruina.* Tanquam ad hoc distulerit quod leuauerat manum suam super eos prosterneudos

Exod. 15.

1027.4.
Exod. 16.
& 17.

Matth. 5.

Matth. 6.

Esa. 58.

Num. 16.

Exo. 32.

Esa. 40.

L

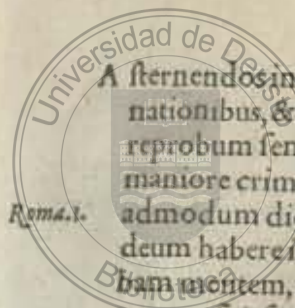
Exod. 32.

Exod. 32.

M

Galat. 4.

Num. 32.

A sternendos in deserto, & deiciendum semē eorum in nationibus, & dispergendos eos in regionibus, ut dati in reprobū sensum, etiam illud admitteret in quo immaniore crimine euidenti iustitia punirentur, quemadmodum dicit Apostolus, Et sicut non probauerunt deum habere in notitiam, tradidit illos deus in reprobam mentem, ut faciant quæ non conueniunt. Denique tantum fuit scelus eorum quod consecrati sunt idolo, & comederunt sacrificia mortuorum: id est, quia mortuis hominibus tanquam diis sacrificabant gentes, ut aliter se placari deus nollit, nisi quomodo cum placauit Phinees sacerdos, qui masculum & feminam in complexu adulterino deprehensos pariter interemit. Quod si odio eorum non dilectione fecisset, dum eum comederet zelus domus dei, non ei reputaretur ad iustitiam. Hoc enim facto illum populum cuius futurus erat maior interitus, tanquam unum hominem quasi virga percussit, ut animam eius saluaret a morte. Leniorem quidem reuelato testamento nouo dominus Iesus Christus esse voluit disciplinam, sed atrocior est comminatio gehennæ, quam tunc in illis comminationibus dei pro temporum dispensatione non legimus. Multiplicata est ergo in eis ruina, cum pro suis grauibus peccatis grauiter vastarentur. *Et stetit Phinees & placauit, & cessauit quassatio.* Breuiter totum dixit, quia non hic nescientes docet, sed commemorat scientes. Quæ autem hic posita est quassatio, hæc superius contrafactio, nam in Græco unum verbum est. *Et reputatum est ei in iustitiam, in generatione & generationem usque in sempiternum.* Deus hoc reputauit sacerdotio suo in iustitiam, non solum quamdiu generatio est, sed usque in sempiternum, qui cor scrutatur & nouit appendere quanta id factum sit populi

B pro temporum dispensatione non legimus. Multiplicata est ergo in eis ruina, cum pro suis grauibus peccatis grauiter vastarentur. *Et stetit Phinees & placauit, & cessauit quassatio.* Breuiter totum dixit, quia non hic nescientes docet, sed commemorat scientes. Quæ autem hic posita est quassatio, hæc superius contrafactio, nam in Græco unum verbum est. *Et reputatum est ei in iustitiam, in generatione & generationem usque in sempiternum.* Deus hoc reputauit sacerdotio suo in iustitiam, non solum quamdiu generatio est, sed usque in sempiternum, qui cor scrutatur & nouit appendere quanta id factum sit populi

C tenuit fiduciam qualem debuit. Cui tamen deus tanquam electo suo etiam post mortem eius bonum perhibet testimonium, ut intelligamus illam fidei eius titubationem hac sola pœna fuisse correptam, quod in eam terram ad quam populum ipse deducebat, non est permissus intrare. Absit autem ut eum credamus alienatum a regno gratiæ dei, quod significabat illa terra promissionis unde lac & mel defluere dicebatur. Hoc est enim potius testamentum æternum, quod disposuit ad Abraham, non secundum carnem patrem nostrum, sed secundum fidem. Illi autem de quorum iniquitatibus iste loquitur Psalmus, cum in illam temporalem terram repromissionis intrassent. Non disperdiderunt gentes quas dixit dominus illis. *Et commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & seruiarunt sculptilibus eorum, & factum est illis in scandalum.* Illud quod eas non disperdiderunt, sed eis commixti sunt, factum est illis in scandalum, *Et immolauerunt filios suos & filias suas daemoniis. Et effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaan.* Immolasse filios suos & filias suas daemoniis & idolis, non eos illa narrat historia. Sed neque iste Psalmus mentiri potest, neque Prophetæ, qui hoc dicunt multis increpationum suarum locis. Ha-

buisse vero istam consuetudinem gentes, nec earum D
literæ tacuerunt. Sed quid est quod sequitur? *Et interfecta est terra in sanguinibus.* Putaremus enim hic scriptoris errorem esse, atque eum diceremus pro eo quod est infecta, facile interfecta, nisi haberemus beneficium dei, qui scripturas suas in multis linguis esse voluit, atque ita esse scriptum, *Interfecta est terra in sanguinibus, inspectis Græcis codicibus videremus.* Quid est ergo, *Interfecta est terra, nisi hoc referatur ad homines qui habitabant in terra, tropica locutione, qua significatur per id quod continet id quod continetur, sicut dicimus malam domum in qua mali habitant, & bonam in qua boni? Ipsi namque interficiebant animas suas immolando filios suos, & effundendo sanguinem paruulorum a consensione illius sceleris alienorum: unde dictum est, Effuderunt sanguinem innocentem.* Ergo interfecta est terra in sanguinibus. *Et contaminata est in operibus eorum.* Cum ipsi interfecti sunt in anima & contaminati in operibus suis. *Et fornicati sunt in adinventionibus suis.* Has dicit adinventiones, quas Græci *ἐπινοήματα* appellant. Nam hoc verbum est in codicibus Græcis & hoc loco & superius, ubi dictum est, *Iratauerunt eum in adinventionibus suis, cum & illic & hic eas dicat adinventiones in quibus alios imitati sunt.* Non itaque sic dictas arbitremur adinventiones, quasi ab ipsis institutas, nullo in aliis præcedente quod imitarentur exemplo. Unde alij interpretes nostri, non adinventiones, sed studia: alij vero affectiones vel affectationes, alij voluptates dicere maluerunt. Et idem ipsi qui dixerunt adinventiones, alio loco studia posuerunt. Hoc est quod commemorare volui, ne quæstionem faceret nomen adinventionis in ea re quam non a seipsis excogitauerunt, sed alios imitati sunt. *Et iratus est furor dominus in populum suum.* Noluerunt quidam interpretes nostri iram ponere, in eo quod Græcus habet *ἔνθα*, sed quidam iram posuerunt, quidam vero indignationem, quidam animum interpretati sunt. Quodlibet autem horum dicatur, perturbatio non cadit in deum, sed de consuetudine translato, potentiam vindicandi hoc nomen accepit. *Et abominatus est hereditatem suam. Et tradidit eos in manus gentium, & dominati sunt eorum qui oderunt eos. Et tribulauerunt eos inimici eorum, & humiliati sunt sub manibus eorum.* Quando eos hereditatem dei vocauit, manifestum est quod non ad perditionem, sed ad disciplinam eos abominatus est, & tradidit eos in manus inimicorum: denique sequitur, *Sape liberauit eos, Ipsi autem exacerbauerunt eum in consilio suo.* Hoc est quod superius ait, *Non sustinuerunt consilium eius.* Perniciosum enim est consilium hominis ipsi homini, quo ea querit quæ sua sunt, non quæ dei sunt. In cuius hereditate quod ipse nobis est, cum ad fruendum se præbere dignabitur, nullas patiemur eum sanctis societatis angustias, dilectione rei nostræ quasi priuatæ. Gloriosissima quippe illa ciuitas adeptam promissam hereditatem, in qua nullus morietur, nullus orietur, non habebit ciues qui singuli gaudeant suis rebus, quia deus erit omnia in omnibus. Cuius societatem quisquis in hac peregrinatione fideliter & flagranter desiderauit, assuescit priuatis præferre communia, non sua querendo, sed quæ Iesu Christi: Ne sibi sapiens, & sibi consulens exacerbet deum consilio suo: sed sperans quod non videt, non festinet de his quæ videntur fieri beatus, atque illud æternum quod non videtur patienter expectans, eius in promissionibus sequatur con-

Philip. 2.

1. Cor. 15.

Gtur consilium, cuius in tentationibus precatur auxili-
 lium. Ita erit & humilis in confessionibus suis, ne fiat
 istorum similis, de quibus dicitur, *Et humiliati sunt in-
 quitatibus suis.* Deus tamen plenus misericordia non
 neglexit eos. *Et vidit cum tribularentur, cum audiret oratio-
 nem eorum. Et memor fuit testamenti sui, & pœnituit eum secun-
 dum multitudinem misericordiae suae.* Pœnituit dictum est,
 quia mutauit quod eos perditurus videbatur. Et apud
 deum quidem disposita & fixa sunt omnia: nec aliud
 facit quasi consilio repentino, quod non ex æternitate
 se facturum esse præsciuit, sed in creatura tempora-
 libus motibus, quam gubernat mirabiliter, ipse non
 temporaliter motus, quasi repentina voluntate facere
 dicitur, quod ordinatis rerum causis consilij sui secre-
 tissimi immutabilitate disposuit, qua suis quæq; tem-
 poribus agnita agit ita & præsentia facit, & futura iam
 fecit. Et ad hæc quis idoneus? Audiamus itaque scri-
 pturam diuinam humiliter excelsa dicentem, cum &
 paruulis nutriendis sumenda porrigit, & maioribus
 exercendis perferenda proponit. Et vidit cum tri-
 bularentur, cum audisset orationem eorum, & memor
 fuit testamenti sui: vtique testamenti æterni, quod dis-
 posuit ad Abraham, non veteris quod aboletur, sed
 noui quod etiam in veteri absconditur. Et pœnituit
 eum secundum multitudinem misericordiae suae. Hoc
 fecit quod disposuerat, sed contribulatis & orantibus
 se id concessurum esse præsciuerat, quia & ipsa oratio
 eorum, cum adhuc non esset, sed futura esset, deum
 proculdubio non latebat. *Et dedit eos in misericordias.*
 Vt essent non vasa iræ, sed vasa misericordiae. Ideo au-
 tem puto pluraliter misericordias dictas in quas eos
 dedit, quia vnusquisque proprium donum habet à
 deo, alius sic, alius autem sic. Dedit ergo eos in miseri-
 cordias. *In conspectu omnium qui ceperant eos.* Age nunc
 quisquis hæc legis, & gratiam dei qua in æternam vi-
 tam per dominum nostrum Iesum Christum redimi-
 mur legendo in apostolicis literis, in prophetis au-
 tem scrutando cognoscis, & vetus testamentum in no-
 uo reuelatum, & in veteri nouum velatum vides: reco-
 le quem dixerit apostolus Paulus principem potesta-
 tis æris, qui operatur in filiis infidelitatis, & illud vbi
 ait de quibusdam, vt respiciant de diaboli laqueis, ca-
 ptiuati ab ipso secundum ipsius voluntatem: & verba
 domini nostri Iesu Christi, vbi eum expellens de fide-
 lium cordibus ait, Nunc princeps huius mundi missus
 est foras: & ipsius itidem Apostoli dicentis, qui eruit
 nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum
 filij claritatis suae. Hæc atque huiusmodi ratiocinatus
 intende animum, & in literas veteris testamenti, & vi-
 de quid cantetur in eo Psalmo cuius est titulus, quan-
 do domus ædificabatur post captiuitatem, ibi enim di-
 citur, Cantate domino canticum nouum: & ne existi-
 mes ad Iudæorum populum tantummodo pertinere,
 Cantate, inquit, domino omnis terra, cantate domi-
 no & benedicite nomen eius, annunciate, vel potius
 bene nunciate, imò vt ipsum verbum quod in Græco
 positum est transferam, euangelizate diem ex die salu-
 tare eius. Hinc enim Euangelium nuncupatum est in
 quo annunciat dies ex die, dominus Christus, lu-
 men ex lumine, filius ex patre. Hoc enim est & salutare
 eius, quia salutare dei Christus est, sicut & superius iam
 demonstrauius. Annunciate in gentibus gloriam ei-
 us, in omnibus populis mirabilia eius. Quoniam ma-
 gnus dominus & laudabilis valde, terribilis est super
 omnes deos, quoniam omnes dii gentium daemonia.

Isti ergo inimici cum rege suo diabolo captiuum te-
 nebant populum dei. De qua captiuitate cum redimi-
 mur, & princeps huius mundi mittitur foras, ædifica-
 tur domus post captiuitatem, cuius lapis angularis est
 Christus: qui duos condidit in se vnum nouum homi-
 nem faciens pacem, quam dies ex die veniens euange-
 lizauit eis qui erant propè, & eis qui erant longè, fa-
 ciens vtraque vnum, & adducens alias oues, quæ non
 sunt de hoc ouili, vt sit vnus grex & vnus pastor. Et
 ita deus dedit in misericordias prædestinatos suos,
 quia non volentis neque currentis, sed miserentis est
 dei: In conspectu omnium qui ceperant eos. Hi ergo
 inimici diabolus & angeli eius captiuauerant præde-
 stinatos in dei regnum & gloriam: à redemptore autè
 nostro foras missi, qui dominari infidelibus solebant
 intrinsecus, fideles oppugnant intrinsecus. Sed oppu-
 gnant, non expugnant eos qui apprehendunt turrim
 fortitudinis à facie inimici. Vt autem oppugnent, sen-
 tiunt in nobis esse infirmitatis reliquias, propter quas
 dicimus, Dimitte nobis debita nostra: propter quas di-
 cimus, & ne nos inferas in tentationem, sed libera nos
 à malo. His itaque inimicis eiectis, perfecti dominus
 Christus sanitates in corpore, cui caput est ipse salua-
 tor corporis, vt in eo ipse corpore suo tertia consum-
 metur: sic enim dicit, Ecce eicio daemonia, & sanita-
 tes perficio hodie & cras, & tertia consummor, id est
 perficior, occurrentibus omnibus nobis in virum per-
 fectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Itaq;
 eiectis daemone à quibus captiui tenebamur, perfecit
 sanitates: ideo & hic cum dixisset, Et dedit eos in mi-
 sericordias in conspectu omnium qui ceperant eos,
 tanquam eiectis daemone qui ceperant, sit oratio vt
 perficiat sanitates. *Saluos nos fac domine deus noster, & con-
 grega nos de nationibus.* Vel sicut alij codices habent, De
 gentibus. *Vt consecramur nomini sancto tuo, & gloriemur in lau-
 de tua.* Deinde breuiter subiecit ipsam laudem, *Bene-
 dictus dominus deus Israel, à seculo & vsque in seculum.* Quod
 intelligimus ab æterno vsque in æternum: quia sine fi-
 ne laudabitur ab eis, de quibus dicitur, Beati qui habi-
 tant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te.
 Ipsa est tertia consummatio corporis Christi, eiectis
 daemone, & perfectis sanitatibus vsque ad ipsius cor-
 poris immortalitatem, regnum sempiternum perfecte
 laudantium, quia perfecte amantium: perfecte autem
 amantium, quia facie ad faciem contemplantiu. Tunc
 enim perficietur quod in primordio Psalms huius ora-
 tum est, Memento nostri domine in beneplacito po-
 puli tui, visita nos in salutari tuo, ad videndum in bo-
 nitate electorum tuorum, ad latandum in letitia gen-
 tis tuæ, vt lauderis cum hereditate tua. Non enim de
 gentibus solas congregat oues quæ perierunt domus
 Israël, sed etiam eas quæ non sunt de illo ouili, vt sit
 grex vnus, vt dictum est, & vnus pastor. Iudæi vero
 cum putant ad suum regnum visibile istam pertinere
 prophetiam, quia spe inuisibilium bonorum gaudere
 non norunt, in laqueos illius ruituri sunt: de quo do-
 minus ait, Ego veni in nomine patris mei: & non su-
 scipistis me: alius veniet in nomine suo, & hunc su-
 scipietis: de quo & Apostolus Paulus ait, Quia reue-
 labitur homo peccati, filius interitus, qui aduersatur &
 superextollitur super omne quod dicitur de^o, aut quod
 colitur, ita vt in templo dei sedeat ostendens se tanquã
 sit deus: & paulò post, Tunc reuelabitur, inquit, ille ini-
 quus, quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui,
 & euacuabit illuminatione præsentiae suæ eum cuius
 est præ-

Roma.9.

1. Cor. 7.

Eph. 2.

2. Tim. 2.

Ioan. 12.

Coloss. 1.

Psalm. 95.

Ioan. 12.

Psalm. 95.

Ioan. 10.

Rom. 6.

Psalm. 90.

Matt. 6.

Luc. 23.

Eph. 4.

Psalm. 93.

Matth. 15.

Ioan. 10.

Ioan. 5.

2. Thess. 2.

A est presentia secundum operationem fatana in omni virtute & signis, & prodigiis mendacij, & in omni seductione iniquitatis his qui pereunt, pro eo quod dilectionem veritatis non receperunt ut salui fierent: & ideo mittet illis deus operationem erroris ut credant mendacio, & indicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. Per istum refugam, per istum qui se extollit supra omne quod dicitur deo, & quod colitur, videtur mihi populum Israelitarum carnalium putaturum impleri istam prophetiam, qua dictum est, Saluos nos fac domine deus noster, & congrega nos de gentibus, quod illo duce velut in conspectu inimicorum suorum visibiliu, qui eos visibiliter captiuauerant, habituri sint inuisibilem gloriam. Sic credit mendacio, quia dilectionem veritatis non receperunt, ut non bona carnalia, sed spiritualia concupiscerent. Sic enim a diabolo decepti sunt, ut occiderent Christum, quando dixerunt, Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani & tollent nostrum & locum & gentem: quando Cayphas vnus ex ipsis cum esset pontifex anni illius, dixit eis, Vos nescitis quicquam, nec cogitatis, quia expedit vobis, ut moriatur vnus homo pro populo, & non tota gens pereat: hoc autem sicut Euangelista intellexit, non a seipso dixit, sed cum esset pontifex anni illius, prophetauit, quia Iesus moriturus erat pro gente: & non tantum pro gente, id est, pro omnibus quae perierant domus Israel, sed ut filios dei qui erant dispersi congregaret in vnum. Habebat enim alias oues quae non erant de illo ouili. Istas vniuersas oues, & de Israelitis, & de gentibus, diabolus & eius angeli captiuauerunt. Expulso itaque ab eis diaboli dominatu in conspectu malignorum spirituum, qui eas captiuauerant, ut saluentur & perficiantur in aeternum, vox earum est in prophetia, Saluos fac nos domine deus noster, & congrega nos de gentibus. Non sicut per antichristum compleri existimant Iudei, sed per Christum dominum nostrum venientem nomine patris sui, diem ex die salutare eius, de quo & hic dictum est, Visita nos in salutari tuo. Et dicit omnis populus. Iste populus praedestinatorum de circuncisione & praepotio, gens sancta, populus in adoptionem. Fiat fiat.

In Psalmum centesimum sextum
Enarratio.

PSALMVVS iste miserationes dei commendat nobis probatas in nobis, & ideo expertis est dulcior. Et mirum si potuerit suavis esse cui libet, nisi illi qui id quod in isto Psalmo audit, in se didicit. Non tamen vni alicui vel duobus, sed populo dei conscriptus est, & ad se agnoscendum tanquam in speculo propositus, cuius titulus, non nunc tractandus est. Est enim, *Halleluia*, Et bis halleluia, quod nobis cantare certo tempore solenniter moris est, secundum Ecclesiae antiquam traditionem. Neque enim & hoc sine sacramento certis diebus cantamus halleluia. Certis quidem diebus cantamus halleluia, sed omni die cogitamus. Sic enim hoc verbo significatur laus dei, & si non in ore carnis, certe in ore cordis, Semper laus eius in ore meo. Quod autem non semel, sed bis habet halleluia titulus iste, non huius Psalmi proprium est, sed & alius superior sic habet, Et quantum apparet ex eius textu, cantatus est ille de populo Israel: cantatur autem iste de vniuersa Ecclesia dei diffusa toto orbe terrarum. Forte non immerito bis habet halleluia, propter quod clamamus, Abba pater, cum aliud nihil sit abba, quam

pater: non tamen frustra dixit Apostolus, In quo clamamus abba pater: nisi quia vnus quidem paries veniens ad lapidem angularem, clamat, abba: alius ex alio latere clamat: pater, in illo utique lapide angulari est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Videamus ergo hic quid admoneamur, & vnde gratulemur, & vnde gemamus, & vnde auxilium postulemus, vnde deseramur, vnde nobis subueniatur, quid simus per nos, quid per misericordiam dei, quomodo nostra superbia conteratur, ut illius gratia glorificetur: vnicuique hominum quod dicturus sum, si fieri potest, conferatur in se. Loquor autem hominibus qui ambulant in via dei, & constituti sunt in aliquo profectu spirituali. Vnde si qui forte propter hoc minus me intelligunt, inueniant vbi sint, & proficiendo ad intellectum festinent. Non autem arbitror deserturum deum conatum nostrum, ut ad omnes perueniat quod loquimur, siue expertos, siue inexpertos, ut experti approbent, inexperti desiderent, & omnibus suavis sit disputatio mea, quae primum domino suavis erit, si veridica erit. Veridica autem erit, si non mihi a me, sed ab illo erit. Sic cepit Psalmus: *Confitemini domino quoniam suavis est, quoniam in seculum misericordia eius.* Hoc confitemini, quoniam suavis est. Si gustastis, confitemini. Non potest autem confiteri qui gustare noluit. Vnde enim dicturus est suavis esse quod nescit? Vos autem si gustastis, quam suavis est dominus, confitemini domino quoniam suavis est. Si gustastis auiditate confessione eructate. In seculum enim misericordia eius, id est, in aeternum. Hic enim ita positum est in seculum, quia & in nonnullis scripturae locis in seculum, id est, quod Graece *eis aiwa* dicitur, in aeternum intelligitur. Neque enim misericordia eius ad tempus est, & non in aeternum, cum ideo sit super homines haec eius misericordia, ut viuat cum angelis in aeternum. *Dicant qui redempti sunt a domino.* Redemptus quidem videtur & populus Israel de terra Aegypti, de manu seruitutis, ex laboribus infructuosis, ex operibus luteis: Videamus tamen vtrum ipsi sint qui haec dicunt, qui ab Aegypto liberati sint a domino. Non ita est. Sed qui sunt isti? *Quos redemit de manu inimicorum.* Adhuc potest quisque & illos accipere redemptos de manu inimicorum: de manu inimicorum, hoc est, Aegyptiorum: Proprie exprimentur, qui sint propter quos haec vult Psalmus iste cantari. *De regionibus congregauit eos.* Possunt esse adhuc regiones Aegypti: multa enim etiam vnius prouinciae regiones sunt. Aperte dicat, *Ab oriente & occasu, ab aquilone & mari.* Istos ergo iam redemptos intelligimus in toto orbe terrarum. Populus hic dei de magna & lata Aegypto liberatus, tanquam per mare rubrum ducitur, ut in baptismo finiat inimicos. Sacramento enim tanquam rubri maris baptismo, scilicet Christi sanguine consecrato, insequentibus Aegyptiis peccata delentur, & te euadete nullus qui te premebat remanet inimicus. Isti ergo dicant haec & audiamus iam fratres, quoniam ducitur iste populus dei quid hic agatur in congregatione omnium gentium redempta per Christum. Non quasi simul contingant haec quae cantantur in omnibus gentibus, sed in singulis quibusque credentibus, in populo autem illo aliter. Totus enim populus, tota illa gens ex semine Abrahamae secundum carnem, tota multitudo domus Israel semel educa est ex Aegypto, semel per rubrum mare ducta, semel ad terram promissionis perducta. Simul enim omnes erant in quibus haec contingebant. Haec autem omnia in figura contingebant in illis, scripta sunt

Rom. 8.

Ephe. 2.

1. Cor. 10.

E

F

Exo. 14.

1. Cor. 10.

G sunt autem ad correctionem nostram in quos finis seculorum obuenit. Nos ergo non simul omnes, sed paulatim singulatimque credentes congregamur in vnam quandam ciuitatem, & in vnum populum dei: sed in vnoquoque nostrum etiam singula contingunt. Hæc quæ scripta sunt cõtینگunt in populo. Etenim populus de singulis, non singuli de populo. Nũquid enim vnus homo ex populis? Sed populus ex singulis hominibus cõstat. Quicquid enim cum loquor agnoueris in te, quisquis expertus es, noli cogitando quasi remanere in te, & putare quod in solo te contigit, sed crede ista cõtingere, aut in omnibus, aut propè in omnibus qui veniunt ad hunc populum, & de manu inimicorũ precioso sanguine redimuntur. Repetitur enim alsidue quæ cõtanguimus modo miserationes eius. *Confiteantur domino miserationes eius, & mirabilia eius filii hominũ.* Isti versus quantum animaduertere potui, quod potestis & vos quater repetiti sunt: in quo numero quantum domino adiuuante scrutari valuimus, significat nobis quatuor quasdam tentationes, ex quibus nos liberat cui confitentur suæ miserationes. Fac enim hominem primò nihil querentem, secundum vitam veterẽ seductoria securitate viuentem, nihil putatẽ aliud esse post hæc vitam quandoque finiendam, negligentem quẽdam & socordem, obrutum cor habentem illecebris mudi, & mortiferis delectationibus consopitum: vt excitetur iste ad querendam gratiã dei, vt fiat sollicitus, & tanquã de somno euigilet, nõnne manus dei excitat eum? Sed tamen à quo sit excitatus, ignorat. Incipit autẽ esse iam dei & eius suauitatẽ gustare, cum cognouerit veritatis fidem. Sed antequam cognoscat, dolet & delet errorẽ suum. Inuenit enim se in errore, vult cognoscere veritatem: pulsatur vbi potest, tẽtat quod potest, vagatur quã potest, famem etiam patitur ipsius veritatis. Prima ergo tẽtatio est erroris & famis. Vbi in hac tentatione fatigatus exclamauerit ad eum, perducitur ad viam fidei, vnde incipiat pergere ad ciuitatem quietis. Perducitur ergo ad Christum, qui dixit, Ego sum via. Cum ergo ibi fuerit, iam sciẽs quod obseruare debeat nonnunquã multum sibi tribuendo, & quasi de suis viribus præsumendo, incipit configere velle bella cõtã vitia, & propter superbiam superari. Inuenit ergo se ligatum difficultatibus cupiditatum, & non posse viam propter cõpedes ambulare. Inclusum se sentit difficultate vitiorũ, & tanquã muro impossibilitatis erecto, portisquẽ clausis, quã euadat vt recte viuatur, nõ inuenit. Iã scit quomodo viuere debeat: prius enim in errore erat: & famem veritatis patiebatur. Accepit autem iam cibum veritatis, & positus est in via: audit, Viue bene, secundum quod nosti, antea enim non noueras quemadmodum viueres: modo accepisti & nosti. Conatur, & non potest, ligatũ se sentit, exclamat ad dominum. Secunda ergo tentatio est difficultatis in bene operando, sicut illa prima erroris & famis. Exclamat & in hac ad dominum, liberat dominus de necessitatibus: Rumpit vincula difficultatis, constituit in operationem æquitatis: incipit ei iam facile esse quod difficile fuerat, abstinere à malis, non adulterare, non furtum facere, non homicidium, non sacrilegium, non aliena concupiscere, facta est facultas quæ fuerat antea difficultas. Potuit hoc dominus sine difficultate præstare, sed si hoc sine difficultate haberemus, largitorem huius boni nõ agnosceremus. Si enim primitus cum vellet posset, & non sentiret aduersus se obnitentes cupiditates, nec vinculis suis grauata anima collideretur, suis viribus tribueret quod se pos-

se sentiret, & non confiterentur domino miserationes eius. Post has duas tentationes, primam erroris atque inopiæ veritatis, secundam difficultatis bene operandi, tertia tentatio excipit hominem: ei loquor qui iã trãssit has duas. Nam istæ duæ fateor multis notæ sunt: quis enim nescit se ab ignorantia venisse ad veritatem, ab errore ad viam, à fame sapientiæ ad verbum fidei? Deinde multi luctantur cum difficultatibus vitiorum suorum, & adhuc consuetudine colligati gemunt tanquam in clausura & compedibus. Agnoscunt & istam tentationem, quanuis iam dicant, si forte dicunt, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Nã vide arctissima vincula, Caro, inquit, concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, vt non ea quæ vultis illa faciatis. Proinde qui iam est adiutus spiritu, vt quemadmodum noluit esse adulter, sic non sit: quomodo noluit esse fur, sic non sit, & cetera illa quæ volunt homines vincere, & sæpe inflexi superantur, vt exclament ad deum, vt de necessitatibus eorum eruat eos, & de liberatis confiteantur domino miserationes eius: Quisquis ergo talis est & vicit illas difficultates, & probabiliter iam conuersatur inter homines sine vlla querela malorum morum, excipitur tertia tentatione tædij cuiusdam in moram huius vitæ, ita vt aliquando eum nec legere nec orare delectet. Tertia tẽtatio priorì contraria. Prius enim perichitabatur fame, postea fastidio. Vnde & hoc, nisi de quodam languore animæ est: iam non te illicit adulterium, nec tamen delectat dei verbum. Iam post periculum imperitiæ & concupiscentiæ, de quibus duobus te euasisti, lãtari, vide ne tedium fastidiumque te necet. Nõ est & ista leuis tentatio: Agnosce te in illa, & exclama ad dominum, vt de necessitatibus tuis etiam hic liberet te: & de hac tentatione liberatus cum fueris, confiteantur illi miserationes eius. Liberatus autem ab errore, liberatus à difficultate bene operandi, liberatus à tædio fastidioque verbi dei, fortassis dignus eris cui populus committatur, cõstituaris in gubernaculis nauis rectorus Ecclesiã. Ibi quarta tentatio. Tempestates maris quatietes Ecclesiam, turbant gubernatorem. Denique tres illas tẽtationes experiri potest omnis pius, fidelis in populo dei, quarta ista nostra est. Quãto enim plus honoramur, tanto plus perichitamur. Metuendum est ne auertat aliquem vestrum à veritate, ad periculum erroris. Metuendum est, ne vincat vnumquẽque cupiditas sua, & eligat eam sequi, quã eius difficultatibus exclamare ad dominũ. Metuendum est, ne vnusquisque vestrũ minus sapiat verbum dei, & fastidio moriatur. Tẽtatio ergo gubernandi, tẽtatio periculorum in regẽda Ecclesia nos potissimũ tangit. Sed quomodo & vos alieni eritis, si tota nauis perichitabitur? Quod ideo dixi, ne in hac quarta tẽtatione tanquã nostra propria, vbi opus est vt ab orationibus nõ desistatis, nõ vos primo naufragetis, si minus solliciti sitis, & pro nobis minus oretis. Quid enim fratres? Quia ad eadem gubernacula nõ sedetis, non in eadem naui nauigatis: Post has quatuor tẽtationes, quatuor exclamationes, quatuor liberationes, quatuor miserationũ dominicarum cõfessiones, generaliter in hoc psalmo cõsequenter ipsa commendatur Ecclesia, vt euidentissimẽ noueritis de qua psalmus ab exordio loquebatur. Commẽdatur autem ita vt in nobis omnibus dei gratia prædicetur, qui superbis resistit, humilibus autẽ dat gratiam, quia ideo ille venit, vt qui nõ vident, videant: & qui vident, cæci fiant: quia omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur. Quo cõmendato dicitur

Ioan. 14.

Exod. 20.

Rom. 7.

Galat. 5.

Exod. 20.

Psalm. 124.

M

Iacob. 4.

Ioan. 9.

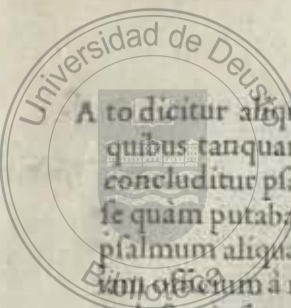
Esa. 40.

A to dicitur aliquid quod etiā de hereticis intelligatur, quibus tanquam civilibus bellis quatitur Ecclesia, & concluditur psalmus quem iam exposui breuius fortasse quam putabatis. Nam vsque adeo me istum totum psalmum aliquantum prolixum exposuisse arbitror, vt non officium à me non expectetis disputatoris, sed pene lectoris, si tenetis quę dixi. Puto enim sunt ante oculos vestros constituta: sed vt melius commendentur, breuiter replicentur. Prima tentatio erroris & famis verbi. Secunda difficultatis vincendarum concupiscentiarum. Tertia tēdij atque fastidij. Quarta tempestatis & periculorum in gubernandis ecclesiis. Et in his omnibus exclamationes & liberationes, & miserationum dei confessions: ad extremum ipsius Ecclesię fit commendatio, quę & salua facta est per gratiam dei nostri, non per meritum suum. Et commemoratur inimicorum afflictio propter superbiam, quibus extinctis, erecta est Ecclesia. Et propter insidias quasdam diminutionis ab hereticis, & detrimentorum quodammodo domesticorum, & ex his circa Ecclesiam diuina beneficia, & Psalmi cōclusio: legamus iam magis quam discramus. Dicant qui redempti sunt à domino, quos redemit de manu inimicorum, de regionibus congregauit eos: Ab oriente & occasu, ab aquilone & mari. Christiani ergo ipsi dicant, de toto orbe conuocati. Errauerunt in solitudine, in siccitate, viam ciuitatis habitationis non inuenerunt. Errorem miserabilem audiuius: quid de inopia? Esurientes & sitientes erant, anima eorum in ipsis defecit. Sed quare defecit? Cui bono? Non enim crudelis est deus, sed se commendat quod expedit nobis, vt nobis deficientibus rogetur, & vt subueniens ametur. Et ideo post hunc errorem & famem & sitim. Exclamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum eripuit eos. Et quid illis prestitit, quia errabant? Et deduxit eos in viam rectam. Viam ciuitatis habitationis non inueniebant, fame & siti astuabant & deficiebant: Et deduxit eos in viam rectam. Vt irent in ciuitatem habitationis. Quomodo subuenierit fame & siti nondum dixit, sed & hoc expectate. Consecantur domino miserationes eius, & mirabilia eius filiis hominum. Dicite experti in expertis iam in via positi, iam ad ciuitatem inueniendam directi, iam denique & fame & siti liberati. Quoniam satiavit animam inanem, & animam esurientem impleuit bonis. Viue ergo bene, iam in via positus es, iam audisti quid agere debeas, quid sperare: Quid aliud excipit, quoniam conaris & superaris. Sedentes in tenebris & umbra mortis, compeditos in mendicitate & ferro. Vnde hoc, nisi quia tibi tribuebas, quia gratiam dei non agnoscebas, quia consilium dei circa te reprobas? Nam vide quid adiungat, Quoniam in amarica uerunt eloquium domini. Per superbiam iustitiam domini nescientes, & suam volentes constituere. Et consilium altissimi exacerbauerunt: Et humiliatum est in laboribus tor eorum. Et nunc pugna contra concupiscentiam, deo desistente ab adiutorio laborare potes, vincere non potes: Et cum fueris pressus consuetudine tua praua, humiliabitur cor tuum in laboribus, vt iam corde humiliato discas clamare, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Humiliatum est ergo in laboribus cor eorum. Infirmati sunt, nec fuit qui adiuuaret eos. Quid ergo restat, nisi quare factum est? Si enim data esset lex quę posset viuificare, omnino ex lege esset iustitia: sed conclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur cre-

dentibus. Lex autem subintravit vt abundaret delictum. Accepisti verbum, accepisti preceptum, nec desinis facere quod male faciebas, & accepto precepto, auges peccata per preuaricationem superbię. Si te ignorabas, vel discere te, humiliatus clamabis, à necessitate liberaberis, liberatus miserationes domini cōfiteberis.

Et exclamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum saluos fecit eos. Liberati sunt de secunda tentatione, restat tēdij atque fastidij. Sed primo quid istis prestitit liberatis videte. Et eduxit eos de tenebris & umbra mortis, & vincula eorum dirupit. Consecantur domino miserationes eius, & mirabilia eius filiis hominum. Quare? Quas difficultates vicit? Quia contriuit portas areas, & reles ferreos confregit. Suscepit eos de via iniquitatis eorum, propter iniustitias enim suas humiliati sunt. Quia sibi tribuebant, non deo. Quia suam iustitiam constituebant ignorantes dei iustitiam, humiliati sunt: Inuenerunt se non posse sine eius adiutorio, qui de suis solis viribus presumebant. Sed quod aliud genus restat? Omnem escam abominata est anima eorum. Iam fastidium patiuntur, fastidio languent, fastidio periclitantur: nisi forte putas occidi eos fame potuisse, & non posse fastidio. Vide quid sequatur, cum dixisset, Omnem escam abominata est anima eorum, ne quasi eos putares de satietate securos, E non magis videres de fastidio morituros. Et appropinquauerunt, inquit, vsque ad portas mortis. Quid ergo restat? Vt & quod te delectat verbum dei, non tibi tribuas, neque hinc aliqua inferis arrogantia, & audis cibi in eos qui fastidio periclitantur superbe insilias. Intellige etiam prestitum tibi esse hoc, non à te tibi esse. Quid enim habes quod non accepisti? Hoc ergo intelligens, & hoc vitio atque languore periclitans, fac quod sequitur. Et exclamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum liberauit eos. Et quia languor erat non delectari. Misit verbum suum & sanauit eos. Vide quid mali habeat fastidium, vide vnde liberat ille ad quem clamat fastidiens, Misit verbum suum, & sanauit eos. Et eripuit eos. Vnde? Non de errore, non de fame, non de difficultate vincendi peccata, sed de corruptela eorum. Quaedam corruptela mentis est, fastidire quod dulce est. Ergo & de hoc beneficio sicut de ceteris superioribus. Consecantur domino miserationes eius, & mirabilia eius filiis hominum. Et sacrificent sacrificium laudis. Iam enim vt laudetur, suavis est dominus. Et nuncient opera eius in exultatione. Non cum tēdio, non cum mœrore, non cum anxietate, non cum fastidio, sed cum exultatione. Quarta illa restat, in qua omnes periclitamur. Omnes enim in nauis sumus. Alij operantur, alij portantur, simul tamen omnes & in tempestate periclitantur, & in portu saluantur. Post hæc enim omnia sequitur, Qui descendunt mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis. Id est, in populis multis. Aquas enim saepe pro populis poni testis est Apocalypsis Ioannis, vbi interrogans Ioannes quid illæ aquæ essent: responsum est ei, populi sunt. Qui ergo faciunt operationem in aquis multis,

Ipsi viderunt opera domini, & mirabilia eius in profundo. Quid enim profundius cordibus humanis? Inde plerumque venti erumpunt, tempestates seditionum & dissensionum nauem perturbant. Et quid agitur in his? Volens deus vt ad eum clamarent, & hi qui gubernant, & hi qui portantur. Dixit & stetit spiritus procellæ. Quid est stetit? Permanit, perdurauit. Adhuc turbat,

G diu iactat, sedit, & non transit: Dixit enim & stetit spiritus procellæ. Et quid egit iste spiritus procellæ?

Et exaltati sunt fluctus eius. Ascendunt vsque ad caelos, audendo. Descendunt vsque ad abyssos, timendo. Ascendunt vsque in caelos, descendunt vsque in abyssos: foris pugna, intus timores. Anima eorum in malis tabescebat. Turbati sunt & moti sunt sicut ebrius. Qui sedent ad gubernacula, & qui fideliter nauim amant, sentiunt quod dico: Turbati sunt & moti sunt sicut ebrius. Certe quando loquuntur, quando legunt, quando tractant, sapientes apparent. Heu prohdolor à tempestate.

Et omnis, inquit, sapientia eorum absorpta est. Aliquando deficiunt omnia humana consilia: Quacumque se quisque conuerterit, fluctus fremunt, tempestas lauit, brachia deficiunt: Quò prora impingatur, cui fluctui latus nudetur, quò nauis impulsã dimittatur, à quibus saxis ne pereat refrenetur, omnino à rectoribus non videtur. Et quid restat, nisi quod sequitur?

Et exclamauerunt ad dominum cum tribularerentur, & de necessitatibus eorum eduxit eos. Et imperauit procellæ, & stetit in auram. Non stetit in tempestatem, sed in auram.

Et siluerunt fluctus eius. Audite de hac re vocem cuiusdam gubernatoris periclitati, humiliati, liberati. 2. Cor. 10. Nolo, inquit, vos ignorare fratres de prellura nostra quæ facta est in Asia, quia supra vires grauati sumus & supra modum. Video omnem sapientiam eius absorptam, ita vt caderet nos, inquit, etiam viuere. Et quid ille? Ita deficientes desereret? Aut non propterea illi defecerunt, vt ille apud eos gloriam reperiret? Denique quid sequitur? Sed ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus, vt non fidentes in nobis simus, sed in deo qui suscitatur mortuos. Et imperauit procellæ, & stetit in auram. Iam illi de se apud se responsum mortis habuerant, quorum omnis sapientia absorpta erat. Et siluerunt fluctus eius. Et iocundati sunt quia siluerunt, & deduxit eos in portum voluntatis eorum.

Consecrantur domino miserationes eius. Vbiq; omnino vbiq; consiteantur domino, non merita nostra, non vires nostræ, non sapientia nostra, sed miserationes eius. Ille ametur in omni nostra liberatione, qui est inuocatus in omni nostra tribulatione. Consiteantur

domino miserationes eius. Et mirabilia eius filii hominum. Et videte vnde dicat, vnde omnia ista prælocutus sit, vnde omnia hæc enumerauerit, vbi agantur hæc. Et exaltem eum in ecclesia populi, & in cathedra seniorum laudent eum. Et exaltem eum, hoc est, laudent eum: & laudent eum, hoc est, exaltem eum. Exaltem, laudent populi, & seniores, & negociatores, & gubernatores. Quid enim fecit in hac Ecclesia: Quid constituit? Vnde illam eruit? Quid ei præstitit? Quem admodum superbis resistit, humilibus gratiam dedit, superbis scilicet primo populo Iudeorum arroganti

& extollenti se de genere Abrahæ, & quòd illi genti sint credita eloquia dei: Non enim eis hæc valebant ad sanitatem, sed ad exaltationem cordis, & ad tumorem potius quàm ad magnitudinem. Quid ergo fecit Deus superbis resistens, humilibus autem dans gratiam, Ramos naturales propter superbiam amputans, oleastrum propter humilitatem inserens? Quid fecit deus? Audite hæc duo, deus primo quomodo superbis resistat, deinde quemadmodum humilibus det gratiam. Posuit flumina in desertum. Currebant ibi aquæ, currebant propheta. Quare modo apud Iudeos

prophetam, non inuenies. Posuit enim flumina in desertum. Et exitus aquarum in sitim. Posuit flumina in desertum. Dicant, iam non est propheta, & nos non cognosceat amplius. Adhuc posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim. Terram fructiferam in salinas. Quæris ibi fidem Christi, non inuenis: quæris Prophetam, non inuenis: quæris sacerdotem, non inuenis: quæris sacrificium, non inuenis: quæris templum non inuenis. Quare hoc? Quia posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim, terram fructiferam in salinas. Vnde: Quo merito? A malitia inhabitantium in ea. Ecce quomodo superbis resistit. Audi quomodo humilibus det gratiam. Posuit desertum in stagna aquarum, & terram sine aqua in exitus aquarum: Et habitare fecit illic esurientes. Quomodo illi dictum est, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech? Quæris enim sacerdotem & sacrificium apud Iudeos, non habes nec inuenis secundum ordinem Aaron, quia posuit flumina in desertum. Quæris secundum ordinem Melchisedech: apud illos non inuenis, sed per totum orbem celebratur in Ecclesia. A solis ortu vsque ad occasum laudatur nomen domini Et dicit L. deus illis quorum flumina posuit in desertum, Non est mihi voluntas in vobis dicit dominus, nec accipiam sacrificium de manibus vestris: Quoniam ab ortu solis vsque ad occasum, sacrificium mundum offertur nomini meo. Vbi erant omnia immunda sacrificia, quando desertum erant, quando squalebant, quando salinæ erant omnes gentes, ibi nunc fontes, ibi nunc flumina, ibi nunc stagna aquarum, & exitus aquarum. Ergo superbis resistit, humilibus autem dedit gratiam: & habitare fecit illic esurientes, quia edent pauperes & saturabuntur. Et constituerunt ciuitatem habitationis. Interim habitationis in spe, quoniam qui me audit, inquit, habitabit in spe. Et constituerunt ciuitatem habitationis.

Et seminauerunt agros & plantauerunt vineas, & fecerunt fructum frumenti. Ad quem fructum gaudet operarius ille qui dicit, Non quia quæro datum, sed requiro fructum. Et benedixit eos & multiplicati sunt nimis, & iumenta eorum non sunt diminuta. Hoc stat, Firmum fundamentum Dei stat, quia nouit dominus qui sunt eius. Iumenta enim & pecora dicuntur in Ecclesia simpliciter ambulantiã, sed vtilia, non multum docta, sed fide plena. Ergo & spirituales & carnales benedixit eos, & multiplicati sunt nimis, & iumenta eorum non sunt diminuta. Et pauci facti sunt, & vexati sunt. Vnde hoc? De transuerso? Imò de interno. Vt enim pauci fierent ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Ideo autem tanquam de his dicit, de quibus antea loquebatur, vt cum intellectu discernatur, quia tanquã de hisdem loquitur propter communia sacramenta. Ad populum enim dei pertinent, etsi non per virtutem, certe per speciem pietatis: de illis enim audiui-mus per Apostolum, In nouissimis temporibus instabunt tempora seua: erunt enim homines seipso amantes. Primum malum seipso amantes, vtiq; sibi placentes, Vtinam sibi displicerent, & deo placerent, vtinam in difficultatibus exclamarent, & à necessitatibus liberarentur. Sed multum de se præsumentes, pauci facti sunt. Manifestum est fratres, omnes qui se diuidunt ab vnitãte, pauci sũt. Multi enim sunt, sed in vnitãte dum non sunt, separantur ab vnitãte. Cum enim cõperit ad eos non pertinere multitudo vnitãtis, in hæresi & in schismate

A schismate pauci sunt. Et pauci facti sunt & vexati sunt.

A separatione malorum & dolore, Effusus est contemptus super principes. Reprobati enim sunt ab Ecclesia dei: & magis, quia principes esse voluerunt, ideo cōtempti sunt,

Matth. 5. & facti sunt sal infatuatum proiectum foras, ideo conculcatur ab hominibus. Effusus est contemptus super principes.

Et seduxit eos in inuio & non in via. Illi superius in via, illi ad ciuitatem directi. Denique illi deducti, non seducti, illi autem in inuio seducti. Quid est, seduxit eos? Tradidit illos deus in cōcupiscentias cordis eorum. Hoc est enim seduxit eos, donauit illos sibi. Nam si proprie quæras, ipsi se seducunt. Qui enim putat se esse aliquid cū nihil sit, seipsum seducit. Quid est ergo seduxit eos? Dimisit eos in inuio & nō in via. Quomodo enim in via homines, qui partem tenent, & totum relinquūt? Quomodo in via? Quæ est ergo via, aut vbi agnoscitur via? Deus, inquit, misereatur nostri & benedicat nos, illuminet vultum suum super nos, vt agnoscamus in terra viam tuam. In qua terra? In omnibus gentibus salutare tuum. Vtique tales vt minuantur, vt pauci fiant, hinc exeunt. A multitudine vnitatis omnes exierunt, sicut pauloante commemorauī dictū de illis, Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis: si enim ex nobis fuissent, permāsisset vtiq̄ nobiscum. Sed si forte nostri sunt in occulta præscientia dei, necesse est vt redeāt. Quam multi non nostri adhuc quasi intus, & quam multi nostri adhuc quasi foris? Nouit dominus qui sunt eius: & illi nō nostri qui intus sunt, quando occasiones inuenerint exeunt: & illi nostri qui foris sunt quando occasiones inuenerint, redeunt. Illud ergo accipite quod nouit dominus, secundum hoc seduxit eos in inuio & non in via. Et quid de illis fecit? Quod dicere cōperam, quod attente audiatis. Potuit illos pati intus semper, sed nos de illis nō proficeremus. Cum autem separati sunt, & per quæstiones malignas inquietant nos, propositum est nobis ex illis, & inquisitionis studium, & timoris exemplum. Vnusquisque tremat cum alterum videt exisse, tanquam ex illius exitu dicatur illi, Quapropter qui se putat stare, videat ne cadat. Profunt ergo quia exeunt: nam si intus essent, & tam mali essent, nihil de illis prodesset. Quid de illis dictum est in quodam Psalmo? Cōgregatio taurorum, id est, ceruicatorum & superbiorum, congregatio taurorum inter vaccas populorum. Vacca dicit seductiles animas, quæ facile consentiunt seductoribus tauris. Sed quare hoc? Vt excludantur hi qui probati sunt argento. Quid est vt excludantur? Vt appareant, & emineant illi qui sunt probati in eloquio dei. Cum enim respondeatur hæreticis ex necessitate, ædificantur catholici ex vtilitate: hanc sententiam planè Paulus expressit, Oportet enim, inquit, hæreses esse, vt probati manifesti fiant in vobis. Oportet & tauros seducentes esse, vt qui probati sunt argento manifesti sint, hoc est excludantur. Quid est argento probati? Eloquia domini eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum. Quicūque sunt probati in hoc argento, id est, in eloquio domini, non possunt exercere hoc argentum, nisi quæstionibus inquietati hæreticorum. Et hic attendite, quia non prætermisum est. Ecce effusus est contemptus super principes, super illos tauros. Quare contempti sunt? Aliud annunciantes. Qui sunt contempti? Anathematizati. Quisquis enim vobis annūciauerit præter quàm quod accepistis, anathema sit. Quid tam contemptum quàm sal infatuatum, quod foras proiectum conculcatur? Et

Tomus octauus

videte si non principes sunt, ipsum Paulum audite, Licet si nos aut angelus de cælo euangelizauerit vobis præter quàm quod accepistis, anathema sit. Principes sunt, docti sunt, magni sunt, lapides preciosi sūt. Quid adhuc dicturus es? Nunquid angeli sunt? Et tamen si angelus de cælo vobis annūciauerit præter quàm quod accepistis, anathema sit, quia & ipse diabolus angelus de cælo lapsus est. Effusus est ergo cōtemptus super principes eorum. *Et adiuit pauperem à mendicitate.* Quid est ergo hoc fratres, contempti sunt principes, & adiutus est pauper? Abiecti sunt superbi, & instructus est humilis: hoc fecit, & hoc faciendo adiuit pauperem à mendicitate, Mendicus est ille, nihil sibi tribuens, totum de misericordia dei expectans, ante ianuam dominicam quotidie clamat, pulsans vt aperiat ei, nudus & tremens vt vestiatur, oculos in terram deiiciens, & pectus tundens. Istum mendicum, hunc pauperem, hunc humilem adiuit deus: Plurimum etiam de ipsa separatione hæreticorum, quia pauci facti sunt, & vexati sunt, & seducti sunt in inuio, & non in via. Denique quid postea ex illis? Diminuti sunt, seducti, pauci facti sunt, vexati sunt. In adiutorio pauperi quid fecit? *Et posuit sicut oues familias.* Quasi vnum pauperem & vnum mendicum intelligebas, de quo dixit, Et adiuit pauperem à mendicitate. Pauper iste multæ familiæ sunt, pauper iste multæ plebes sunt, multæ ecclesiæ vna Ecclesia, vna plebs, vna familia, vna ovis est. Et posuit sicut oues familias. Magna mysteria ista, magna sacramenta, quàm profunda, plena mysteriorum, quàm dulciter inuenta, quia diu latentia. *Ergo videbunt recti & iocundabuntur, & omnis iniquitas oppilabit os suum.* Iniquitas illa garruens contra vnitatem, & cogens manifestari veritatem, victa oppilabit os suum. *Quis sapiens & custodiet hæc? & intelliget miserationes domini.* Videte quo fine clausit. Quis sapiens & custodiet hæc? Et quid custoditurus est? Sapiens, id est, si pauper sit custodit, si non sit diues, id est, non sit superbus, si non sit inflatus, custodit hæc. Quare enim custodit hæc? Quia intelliget miserationes domini: non merita sua, non vires suas, non potentiam suam, sed miserationes domini. Qui erratē & egenum in viam deduxit & pauit, qui pugnantem aduersus difficultatem peccatorum, & colligatum vinculis consuetudinis soluit & liberauit: qui fastidientem verbum dei, & tædio quodam penè morientem, missa medicina verbi sui recreauit: qui periclitantem inter naufraga & procellosa maris huius discrimina, mari placato ad portum perduxit. Qui eum denique constituit in eo populo vbi humilibus dat gratiam, non in illo vbi superbis resistit, & fecit eum suum, vt intus manens multiplicaretur, non vt foras exiens minueretur. Hoc vident recti & iocundantur. Omnis ergo iniquitas oppilabit os suum, & qui est sapiens custodiet hæc. Vnde custodiet? Per humilitatem, intelligēdo miserationes domini, quia vbiq̄ dictum est, Confiteantur domino miserationes eius, & mirabilia eius filiis hominum.

In Psalmum centesimumseptimum

Enarratio.

Excusatio de omissione expositionis huius Psalmi.

PSALMUM centesimumseptimum exponendum non putavi, quoniam iam exposui eum in Psalmo quinquagesimo sexto, & in Psalmo M ij quinqu-

quinqua-

G quinquagesimonono, ex quorum postremis partibus iste constat. Nam postrema pars quinquagesimifexti, prima est huius, vsque ad eum versum vbi dicitur,

Et super omni terram gloria tua. Hinc autem vsque in finem, postrema pars est quinquagesiminoni, sicut postrema pars centesimi tricesimi quarti, eadem est quae centesimi tertiidecimi, ab eo versu vbi dicitur, Simulacra gentium argentum & aurum: sicut tertiidecimus & quinquagesimus secundus mutatis aliquibus mediis, eadem habent omnia à principiis vsque in fines. Quae cumque igitur in hoc Psalmo centesimo septimo aliquantulum aliter posita sunt, quam in illis duobus, ex quorum partibus constat, non habent intellectum difficilem: sicut in quinquagesimofexto dicitur, Cantabo & psallam, exurge gloria mea: in isto autem, *Cantabo & psallam in gloria mea.* Ad hoc enim dictum est illic, Exurge, vt in illa cantaretur & psalleretur: item ibi,

Psalm. 56. Quoniam magnificata est vsque ad caelos misericordia tua: vel sicut alij interpretati sunt, Eleuata est: hic autem, *Quoniam magna est super caelos misericordia tua.*

Ideo enim magnificata est vsque ad caelos, vt magna sit in caelis: hoc enim voluit dicere, super caelos. Item in quinquagesimonono, *Latabor & diuidam sicimam:*

Hic autem, *Exaltabo & diuidam sicimam.* Vbi ostenditur quod de diuidenda sicima significatum est post domini resurrectionem & exaltationem praedictum futurum, & illam laetitiam ad hanc exaltationem pertinere, vt ideo laetetur, quia exaltatur: vnde alibi dicit,

Psalm. 29. Conuertisti luctum meum in gaudium mihi, conuertisti lacum meum, & accinxisti me laetitia: item ibi, *Et Effrem fortitudo capitis mei:* hic autem, *Effrem suscepio capitis mei.* Suscipiendo enim fit fortitudo, id est, suscipiendo fortes facit, fructificans in nobis: interpretatur enim Efraim fructificatio. Susceptio autem ad vtrumque referri potest, siue cum suscipimus Christum, siue cum ipse nos suscipit qui est caput Ecclesiae.

Et quod ibi ait, *Tribulantes nos:* hic autem, *Inimicos nostros.* vtiq; iidem ipsi sunt. Admonemur sane isto Psalmo eos titulos qui tanquam de historia positi sunt rectissime fieri, vt secundum prophetiam intelligamus, secundum quod videmus psalmos esse conscriptos. Quid enim tam diuersum secundum historiam, quam id quod est in titulo quinquagesimifexti Psalms, In finem ne corumpas ipsi Dauid, in tituli inscriptionem cum fingeret à facie Saul in speluncâ: & in titulo quinquagesiminoni, In finem his qui immutabuntur in tituli inscriptionem ipsi Dauid in doctrina, cum succendit Mesopotamiam, Syriam, & Syriam Sobal, & conuertit loab, & percussit in valle salinarum duodecim milia. nam praeter id quod positum est: In tituli inscriptionem, & ipsi Dauid, & in finem: caetera ita diuersa sunt, vt ille habeat humilitatem Dauid, iste fortitudinē: ille fugam, iste victorias. Et tamen ex istorum duorum posterioribus partibus, quorum tam diuersi sunt tituli, psalmus iste componitur. Vbi significatur ad vnum aliquid concurrere vtrumque, non superficie historiae, sed altitudine prophetiae, copulatisq; vtriusque finibus in hoc vno: cuius est titulus, *Canticum psalmi ipsi Dauid.*

Neutro illi titulo similis, praeter quod etiam hic positum est, ipsi Dauid. Quoniam multis partibus & multis modis, sicut ad Hebraeos epistola loquitur, olim deus locutus est patribus per prophetas: In eo tamen locutus est, quem misit postea, vt compleretur eloquia prophetarum. Quotquot enim promissiones dei, in illo sunt. †

Heb. 1.
1. Cor. 12.
1. al. in illo etiam.

PSALMVM istum de Christo habere prophetiam quisquis Actus apostolorum fideliter legit agnoscit, vbi de Christi traditore Iuda prophatum est quod hic scriptum est, *Ab. 1.*

Fiant dies eius pauci, & episcopatum eius accipiat alter: quando Matthias in locum Iudae ordinatus numero apostolorum duodecimus adiunctus esse euidenter apparet. Sed si de illo vno homine omnia quae hic in malo dicta sunt intelligere conemur, expositionis ratio non omnimodo aut vix valebit occurrere. Si autem detali genere hominum malorum, id est, inimicorum Christi, ingratorumque Iudeorum, omnia mihi videntur posse clarius aperiri. Sicut enim quaedam dicuntur, quae ad apostolum Petrum proprie pertinere videantur: nec tamen habent illustrem intellectum, nisi cum referuntur ad Ecclesiam, cuius ille agnoscitur in figura gestasse personam, propter primatum quem in discipulis habuit, sicuti est, Tibi dabo claves regni caelorum, *Mat. 16.*

& si qua huiusmodi: ita Iudas personam quodammodo sustinet inimicorum Christi Iudeorum, qui & tunc oderant Christum, & nunc per successionem persecrante genere ipsius impietatis oderunt. De quibus hominibus & de quo populo possunt non inconuenienter intelligi, non solum ea quae apertius de ipsis in hoc Psalmo legimus, verum etiam illa quae proprie de ipso Iuda dicuntur expressius, sicut est quod commemorauimus, Fiant dies eius pauci, & episcopatum eius accipiat alter. Quod apparebit adiuuante domino, cum ad eos versus tractandi ordine venerimus. Incipit ergo iste Psalmus, *Deus laudem meam ne taceris, quia os peccatoris & os dolosi super me apertum est.* Vnde apparet & falsam esse vituperationem, quam non tacet peccator & dolosus, & veram esse laudem quam non tacet deus. *Roma. 3.*

Deus enim verax, omnis autem homo mendax: quia non est homo verax, nisi in quo loquitur deus. Laus autem maxima est vnigeniti filij dei, quia hoc ipsum quod est, vnigenitus dei filius praedicatur. Hoc autem non apparebat, sed apparente infirmitate eius latebat, cum os peccatoris & os dolosi super eum apertum est: & ideo illud apertum est, quia operata virtus huius fuit. Ideo autem dicit, Apertum est os dolosi, quia odium quod dolo tegebatur erupit in vocem. Hoc etiam in consequentibus versibus planius dicitur, *Locuti sunt aduersum me lingua dolosa.* *M*

Tunc vtiq; quando cum tanquam magistrum bonum captiosa adulatione laudabant: vnde alibi dicitur, Et qui laudabant me, aduersum me iurabant: deinde quia eruperunt clamantes, Crucifige crucifige, secutus adiunxit, *Et sermonibus odij circundederunt me.* Illi qui lingua dolosa, quali non odij, sed dilectionis verba locuti sunt, ideo aduersum me, quia hoc insidiando faciebant, postea sermonibus non falsae & dolosae dilectionis, sed aperti odij circundederunt me, *Et expugnaverunt me gratis.* *Psalm. 101.*

Sicut autem pij gratis amant Christum, sic impij gratis oderunt, quia sicut veritas nullo extra eam proposito commodo, sed propter seipsam expetit ab optimis, ita iniquitas à pessimis. Vnde apud auctores secularium literarum dictum est de quodam pessimo, Gratuito potius malus atque crudelis erat. *Pro eo, inquit, vt diligerent me, detrahebant mihi.* *23. quesi. 3.* Sex sunt in isto genere differentiae, quae commemorata animaduerti facillime possunt, reddere bona pro malis, non reddere mala pro malis: reddere bona pro bonis, reddere mala pro malis: non

A non reddere bona pro bonis, reddere mala pro bonis. Horum duo prima, bonorum sunt, & eorum duorum prius melius: postrema duo malorum, & eorum posterius deterius: duo media quodammodo mediocria, sed eorum prius propinquum bonis, posterius propinquum malis: hæc in scripturis sanctis oportet attendere. Red-

Roma. 4. didit bona pro malis ipse dominus, qui iustificat impiū:
Luc. 23. & pendens in cruce dixit, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Cuius vestigia secutus sanctus Stephanus, fixo genu oravit pro lapidantibus dicens, Domine ne statuas illis hoc delictum. Ad quam rem præceptum pertinet, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro eis qui vos persequuntur. Mala pro malis non esse reddenda, Paulus apostolus dicit, Nulli malum pro malo reddentes: Et apostolus Petrus, Non reddentes malum pro malo, vel maledictum pro maledicto: unde & in Psalmis legitur, Si reddidi retribuētibus mihi mala. Duorum postremorum illud mitius ad nouem leprosos pertinet, qui cum mundati essent à domino, gratias domino non egerunt. Illud vero vltimum quo nihil est peius, ad hos pertinet, de quibus in isto psalmo legitur, Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi. Dilectionem quippe debebant tantis domini beneficiis: quam non solum minime reddebant, verumetiam pro illo bono irrogabant malum. Duo vero media quæ diximus hominum quodammodo esse mediocria, ita se habent, ut eorum prius quod est reddere bona pro bonis habeant & boni, & mediocriter boni, vel mediocriter mali. Ideo dominus hoc non reprehendit, sed non vult in eo solo discipulos suos permanere quos vult ad maiora prou-

B here, quibus dicit, Si dilexeritis eos qui vos diligunt, id est, si reddideritis bona pro bonis, quam mercedem habebitis, id est, quid magnum facietis? Nonne & publicani hæc faciunt? Vult autem illos & hoc facere & longe amplius, id est, ut non solum amicos, verumetiam inimicos diligant. Posterius autem quod est reddere mala pro malis, habet & mali vel mediocriter mali, vel mediocriter boni, usque adeo ut lex eis dederit vlciscendi modum, oculum pro oculo, dentem pro dente, quæ si dici potest, iniustorum iustitia est: non quia iniquum est ut recipiat vnusquisque quod fecerit, alioqui lex nequaquam id constitueret, sed quia vlciscendi libido vitiosa est, magisque ad iudicem pertinet inter malos hoc discernere, quam bonum hominem sibi expetere. Quapropter impij ex illa benignitatis summitate delapsi, ubi redduntur bona pro malis, ad quantam malignitatis profunditatem venerunt retribuendo mala pro bonis? Quanto præcipitio tot gradus interpositos transferunt? Nec parum aliquid putari debet, quia non ait, Pro eo ut diligerent me, interficiebant me, sed detrahebant mihi. Ideo quippe interfecerunt, quia detraxerunt, negantes dei filium, & dicentes, quod in principe dæmoniorum eiicit dæmonia: &, Dæmonium habet & insanit, quid cum auditis: & cætera talia. Qua detractio ab illo auertebant eos, quorum conuersionem ille quærebat. Et ideo potius hoc dixit, ut ostenderet magis eos nocere qui Christo detrahunt, & per hoc animas interficiunt, quam qui eius mortalem carnem mox præsertim resurrectionem faciundo peremerunt: sed cum dixisset, Pro eo ut diligerent me, detrahebant mihi: Quid ait? *Ego autem orabam.* Non quidem dixit quid orabat. Sed quid melius intelligere debemus, quam pro eis ipsis? Crucifixo enim maxime detrahebant, quando velut homini,

Mat. 5. quem quasi vicerant, illudebant: de qua cruce ille dixit, *D* Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Et quoniam in profundo malignitatis reddebant ipsi mala pro bonis, ille in summo benignitatis reddebat bona pro malis: quamquam bene intelligatur etiam pro discipulis suis orasse, quod etiam ante passionem suam dixit, ne deficeret fides eorum, quando ipse pendens in ligno, ut commendaret patientiam, non ostendebat potentiam inter verba detrahentium, quos posset diuina potestate delere. Sed nobis vtilius erat, quod patientiæ præbebat exemplum, quam si suos inimicos sine dilatione perdendo ad hoc nos ædificaret, ut impatienter festinarem de his quos malos patimur vindicari: cum scriptum sit, Melior est patiens quam fortis vir. Docent igitur nos diuina eloquia dominico exemplo, cum audimus, Pro eo ut diligerent me, detrahebant mihi, ego autem orabam: ut quando aliquos sentimus ingratos, non solum non reddentes bona, sed insuper reddentes mala pro bonis, nos oremus. Et ipse quidem pro alijs vel fauientibus vel dolentibus, vel in fide periclitantibus. Nos vero etiam pro nobis primitus, ut animum nostrum deo miserante atque opitulante vincamus quo ferimur in vlciscendi cupiditatem, cum detrahitur sine presentibus siue absentibus nobis. Deinde cum Christi patientiam recordamur, tanquam ipso excitato, sicut factum est cum dormiret in nauis, qui perturbationem cordis nostri tempestatemque tranquillat animo sedato atque placato, oremus etiam pro ipsis detractoribus nostris, ut securi dicamus, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus. Sed & ipse dimittebat, qui peccatum quod ei dimitteretur utique non habebat: sequitur autem,

Et posuerunt aduersum me mala pro bonis. Et quasi quæreremus, quæ mala pro quibus bonis? *Et odium, inquit, pro dilectione mea.* Hic est enim omnis & magnus reatus illorum. Nam quid nocere potuerunt persequentes, voluntate non necessitate morientem? Sed ipsum odium est crimen maximum persequentis, quantum sit voluntaria pœna patientis. Satis autem exposuit quemadmodum supra dixerit, Pro eo ut me diligeret, quia dilectionem non utcumque, sed dilectioni eius debebant, cum hic addidit, pro dilectione mea. Hanc dilectionem in Euangelio commemorat, ubi dicit, Hierusalem Hierusalem quoties volui colligere filios tuos tanquam gallina pullos suos sub alas suas, & noluisti. Deinde quæ pro ipsa impietate recipiant, incipit prophetare: & eo modo illa dicit, tanquam vlciscendi cupiditate ea optet ut fiant, cum dicantur futura certissima veritate, & per Dei iustitiam super tales digne ventura. Quem modum futura prædicendi, velut speciem male optandi quidam non intelligentes putant odium odio, & malo animo malum animum reddi: quoniam reuera paucorum est dignoscere, quomodo placeat pœna iniquorum accusatori inimicitia se saturare cupienti, & quam longe alio modo placeat iudici recta voluntate peccata punienti. Ille quippe reddit malum pro malo, iste autem etiam cum vindicat non reddit malum pro malo, quoniam iustum reddit iniusto: quod autem iustum est, utique bonum est. Punit ergo non delectatione alienæ miseriæ, quod est malum pro malo: sed dilectione iustitiæ, quod est bonum pro malo. Itaque nec lumini scripturarum calumnientur cæci, opinantes quod deus peccata non puniat, nec quasi malum pro malo reddat, sibi blandiantur iniusti. Audiamus ergo deinde quid diuinus sermo contexat,

Tomus octauus.

Luc. 23. quem quasi vicerant, illudebant: de qua cruce ille dixit, *D* Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Et quoniam in profundo malignitatis reddebant ipsi mala pro bonis, ille in summo benignitatis reddebat bona pro malis: quamquam bene intelligatur etiam pro discipulis suis orasse, quod etiam ante passionem suam dixit, ne deficeret fides eorum, quando ipse pendens in ligno, ut commendaret patientiam, non ostendebat potentiam inter verba detrahentium, quos posset diuina potestate delere. Sed nobis vtilius erat, quod patientiæ præbebat exemplum, quam si suos inimicos sine dilatione perdendo ad hoc nos ædificaret, ut impatienter festinarem de his quos malos patimur vindicari: cum scriptum sit, Melior est patiens quam fortis vir. Docent igitur nos diuina eloquia dominico exemplo, cum audimus, Pro eo ut diligerent me, detrahebant mihi, ego autem orabam: ut quando aliquos sentimus ingratos, non solum non reddentes bona, sed insuper reddentes mala pro bonis, nos oremus. Et ipse quidem pro alijs vel fauientibus vel dolentibus, vel in fide periclitantibus. Nos vero etiam pro nobis primitus, ut animum nostrum deo miserante atque opitulante vincamus quo ferimur in vlciscendi cupiditatem, cum detrahitur sine presentibus siue absentibus nobis. Deinde cum Christi patientiam recordamur, tanquam ipso excitato, sicut factum est cum dormiret in nauis, qui perturbationem cordis nostri tempestatemque tranquillat animo sedato atque placato, oremus etiam pro ipsis detractoribus nostris, ut securi dicamus, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus. Sed & ipse dimittebat, qui peccatum quod ei dimitteretur utique non habebat: sequitur autem,

Et posuerunt aduersum me mala pro bonis. Et quasi quæreremus, quæ mala pro quibus bonis? *Et odium, inquit, pro dilectione mea.* Hic est enim omnis & magnus reatus illorum. Nam quid nocere potuerunt persequentes, voluntate non necessitate morientem? Sed ipsum odium est crimen maximum persequentis, quantum sit voluntaria pœna patientis. Satis autem exposuit quemadmodum supra dixerit, Pro eo ut me diligeret, quia dilectionem non utcumque, sed dilectioni eius debebant, cum hic addidit, pro dilectione mea. Hanc dilectionem in Euangelio commemorat, ubi dicit, Hierusalem Hierusalem quoties volui colligere filios tuos tanquam gallina pullos suos sub alas suas, & noluisti. Deinde quæ pro ipsa impietate recipiant, incipit prophetare: & eo modo illa dicit, tanquam vlciscendi cupiditate ea optet ut fiant, cum dicantur futura certissima veritate, & per Dei iustitiam super tales digne ventura. Quem modum futura prædicendi, velut speciem male optandi quidam non intelligentes putant odium odio, & malo animo malum animum reddi: quoniam reuera paucorum est dignoscere, quomodo placeat pœna iniquorum accusatori inimicitia se saturare cupienti, & quam longe alio modo placeat iudici recta voluntate peccata punienti. Ille quippe reddit malum pro malo, iste autem etiam cum vindicat non reddit malum pro malo, quoniam iustum reddit iniusto: quod autem iustum est, utique bonum est. Punit ergo non delectatione alienæ miseriæ, quod est malum pro malo: sed dilectione iustitiæ, quod est bonum pro malo. Itaque nec lumini scripturarum calumnientur cæci, opinantes quod deus peccata non puniat, nec quasi malum pro malo reddat, sibi blandiantur iniusti. Audiamus ergo deinde quid diuinus sermo contexat,

M iij & in

G & in verbis quasi mala optantis intelligamus prædicta prophetantis, & deum iusta retribuente subleuata in eius æternam legem mente cernamus. *Constitu super eum peccatorem, & diabolus stet à dextris eius.* Cum superius querela de pluribus fuerit, nunc de vno loquitur Psalmus. Superius autem dixerat, Locuti sunt aduersum me lingua dolosa, & sermonibus odij circūderunt me, & expugnaverunt me gratis, Pro eo vt diligenter me, detrahebant mihi: ego autem orabam, Et posuerunt aduersum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea: omnia de pluribus, Nunc vero quid digni essent pro his iniquitatibus suis, & quid eis diuino iudicio futurum sit pronuncians, Constitu, inquit, super eum peccatorem, tanquam intendens in eum qui se tradidit talibus, de qualibus suis inimicis loquebatur superius. Cum igitur hic Iudam traditorem secundum scripturam actuum Apostolorum supplicio debito prænunciet puniendum, quid est, constitu super eum peccatorem, nisi eum quem sequenti versu indicat cum dicit, & diabolus stet à dextris eius? Hoc vtique meruit vt super se diabolus, id est, diabolo subditus sit, qui Christo subditus esse noluit. Stet autem à dextris eius dictum est, quia opera diaboli præposuit operibus dei. Hoc enim cuique non immerito dextrum dicitur quod præponit, sicut sinistra dextra præponitur. Ideo & de illis qui seculi huius gaudia præponentes deo, beatum dixerunt populum cui hæc sunt, *Psalm. 143* rectissime dictum est, *Dextera eorum dextera iniquitatis.* Vnde quod dixerunt beatum populum cui hæc sunt, os eorum locutum est vanitatem, quod de illis supra dictum est. Cuius autem os loquitur veritatem contra illud quod dixerunt isti beatum populum cui hæc sunt, debet etiam ipse dicere, quod in eodem *Psalm. 143* sequitur, *Beatus populus cuius est dominus deus ipsius: huic enim non diabolus est à dextris, sed dominus, sicut & alibi dicit, Prouidebam dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi ne commouear.* Diabolus ergo stetit à dextris eius, quando præposuit auaritiæ sapientiæ, & pecuniam saluti sue, vt eum traderet à quo debuit possideri, ne ab ipso possideretur, cuius opera ipse Christus soluit, à quo noluit possideri. *Cum iudicatur exeat condemnatus.* Noluit enim talis esse cui diceretur, *Intra in gaudium domini tui: sed talis de quo dicitur, Proiicite eum in tenebras exteriores.* *Et oratio eius fiat in peccatum.* Quoniam non est iusta oratio, nisi per Christum quem vendidit immanitate peccati. Oratio autem quæ non fit per Christum, non solum non potest delere peccatum, sed etiam ipsa fit in peccatum. Quando autem Iudas ita orare potuerit, vt oratio eius non fieret in peccatum, quæri potest. Credo antequam dominum traderet, & de illo tradendo iam cogitaret: non enim iam poterat orare per Christum. Nam posteaquam illum tradidit, eumque pœnituit, si per Christum oraret, indulgentiam rogaret: si indulgentiam rogaret, spem haberet: si spem haberet, misericordiam speraret: si misericordiam speraret, non sibi desperatione collum ligaret. Proinde cum dixisset, *Cum iudicatur exeat condemnatus: ne ab imminente condemnatione putaretur se potuisse oratione liberari, quam didicerat cum condiscipulis suis, vbi dicitur, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: Et oratio eius, inquit, fiet in peccatum illi: quia non fit per Christum quem noluit sequi, sed persequi, Fiant dies eius pauci.* *Dies eius dixit dies apostolatus eius, quia*

pauci fuerunt, quoniam ante passionem domini scelerare ipsius & morte consumpti sunt: & tanquam diceretur, *Quid ergo fieret de sacratissimo numero duodenario, in quo non frustra dominus duodecim habere primos Apostolos voluit? Continuo subiicit, Et episcopi- Ibidem. scopatum eius accipiat alter.* Tanquam dicens, & ipse pro suo merito puniatur, & ille numerus suppleatur. Quod si quis quemadmodum factum sit scire desiderat, Actus Apostolorum legat. *Fiant filij eius orphani, & vxor eius vidua.* Vtique mortuo ipso, & filij eius orphani, & vxor eius vidua est. *Nutantes transferantur filij eius, & mendicent.* Nutantes dictum est, incerti quò eant, omni præsidio destituti. *Eiciantur de habitationibus suis.* Exposuit quod supra dixerat, transferantur. Hoc autem totum quomodo vxori eius filisque eius contigerit, sequentes indicant versus, *Scrutetur fenerator omnem substantiam eius, & diripiant alieni labores eius. Non sit illi adiutor.* Ad tuendam eius posteritatem dicit. Ideo sequitur, *Nec sit qui misereatur pupillis eius.* Sed quia possent etiam pupilli eius sine adiutore & sine tutore in erumnis & egestate tamen crescere, & genus propagatione seruare, sequitur & dicit, *Fiant nati eius in interitum, in generatione vna deleatur nomen eius.* Id est, vt quod de illo generatum est, iam non generet, & cito transeat. Sed quid est quod deinde subiungit? *In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu domini, & peccatum matris eius non deleatur.* An intelligendum est vt reddantur ei peccata etiam parentum suorum? Ei quippe non redduntur qui fuerit mutatus in Christo, & coeperit esse non filius iniquorum, non imitatus mores illorum, quia & illud verissime scriptum est, *Reddam peccata patrum in filios: & illud quod per Prophetam dicitur, Et anima patris mea est, & anima filij mea est, anima quæ peccauerit ipsa morietur.* Hoc quippe dictum est de his qui conuertuntur ad deum, & non imitantur mala parentum suorum: quod ipse Propheta euidenter ostendit: dicit enim parentum iniquitates eis non obesse, qui iustitiam faciendo dissimiles fuerint. Illud autem quod dictum est, *Reddam peccata parentum in filios: additum est, qui oderunt me: hoc est, sicut me oderant & parentes eorum: vt quemadmodum bonorum imitatio facit vt etiam propria peccata deleantur, sic malorum imitatio faciat vt non solum sua, sed etiam eorum quos imitati sunt merita sortiantur.* Si ergo Iudas teneret illud ad quod vocatus est, nullo modo ad eum vel sua præterita, vel parentum iniquitas pertineret. Sed quia non tenuit adoptionem in familia dei, sed iniquitatem vetusti generis potius elegit, redit iniquitas patrum eius in conspectu domini, vt in eo etiam ipse puniretur, & peccatum matris eius non deleteretur. *Fiant contra dominum semper.* Id est, pater eius & mater eius fiant contra dominum semper, non vt domino aduersentur, sed vt merita eorum pessima non obliuiscatur in isto dominus cum illi & ipsa retribuet: contra dominum enim dixit, in conspectu domini. Nam & alij interpretes sic transfulerunt, fiant in conspectu domini semper: alij vero, fiant coram domino semper, sicut alibi dictum est, *Et posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo.* Semper autem dicit, vt sine remissione sit tantum illud scelus, & hic, & in futuro seculo. *Disperdat de terra memoria eorum.* patris scilicet & matris eius. Memoriam dicit eorum, quæ in propagatione generationis custoditur. Hanc prophetauit de terra perituram, quia & ipse Iudas, & filij eius qui erant tanquam

Psalm. 143

Ibidem.

Psalm. 15.

Matt. 25.

Matt. 26.

Acto. 1.

† talis, Et quippe non reddunt peccata qui fuerit mutatus in Christo. Exo. 20. Ezechi. 18. † Al. anima que peccat, ipsa morietur. Conc. 2. sen. dist. 33. Sed vt ait. Ezechi. 18. Exo. 3. M

De per. dist. 4. Si Iudas & cõ. 4. st. di. 22. 143. Psalm. 29.

A tanquam memoria patrum, & matris eius sine successione proli, sicut superius dictum est, in breuitate vnius generationis extincti sunt. Dicit aliquis, Etiam ne hoc ad poenam Iudae pertinere credendum est, quod post eius mortem ad mendicitatem vxor eius & filij eius peruenierunt, & translati sunt, & eiekti de habitationibus suis, scrutante faeneratore omnem substantiam eius, & diripientibus alienis omnes labores eius, nemine adiuuante, nec miserante pupillos eius, & quod cito sunt sine posteris mortui? Nunquid etiam de his quae in suis post mortem cuiusque contingunt, vllus mortuos tangit dolor? Aut haec saltem scire putandi sunt, quorum sensus alibi est pro meritis, seu bene seu male? Cui respondeo magnam quidem esse questionem, nec in praesentia differendam, quod sit operis prolixioris, vtrum vel quatenus, vel quomodo ea quae circa nos aguntur nouerint spiritus mortuorum. Verumtamen quod breuiter dici potest, si nulla illis esset cura de nobis, non diceret dominus dixisse illum diuitem qui tormeta apud inferos patiebatur, Habeo ibi quinque fratres, ne & ipsi veniant in locum hunc tormetorum. Sed quomodo libet intelligant qui hoc aliter intelligere conantur: & quia fatendum est non esse consequens, vt si sciunt mortui suos viuere, quia nec in locis poenarum eos vident, vbi diues ille erat, nec in requie beatorum, vbi Lazarus & Abraham quamuis longe agnoscebat: ideo eos etiam illa quae circa eorum charos aguntur, vel leta vel tristia scire necesse sit. Hoc dico, paucos esse eius animi homines, qui post mortem suam quid suis boni, male contingat, saltem dum viuunt negligant, atque omnino contemnunt: multos autem quod indicat etiam tanta cura commendandae vltimae voluntatis & qualiumcumque testamentorum, satis agere vt cum defuncti fuerint suis bene sit. Permanserunt vero posteritatis suae per successiones generationum soli laudabiliter spernunt, qui seipso abscindunt propter regnum caelorum, & filios suos hoc facere cupiunt, vel exoptant, vel martyrio coronari, ita vt nullus eorum in terra remaneat: ceteri autem omnes aut penes omnes, faelices volunt suos esse in hac vita post mortem suam, & suum genus interire nolunt. Quapropter quod Iuda tam infaeliciter mortuo, ita vxor eius vidua & filij eius orphani remanserunt, vt faeneratore scrutante omnem substantiam eius, & diripientibus alienis omnes labores eius, de suis habitationibus eicerentur, nec aliquem pupilli eius miserantem inuenirent, & in vna generatione sine posteris interirent: si haec sentiunt mortui, cumulus malorum est: si haec non sentiunt, formido viuorum est. Si autem mouet quomodo potuerit habere substantiam, quam faenerator scrutaretur, alienique diriperent, quando iam cum aliis vndecim dominum sequebatur, credat eum omnia quae habebat ita dimisisse filiis & vxori, vt non inde synceriter vel perseueranter vinculum cupiditatis abruperit: qui etiam si ea velut vendere videretur distribuenda pauperibus, profecto faceret quod Ananias post domini ascensionem. Neque enim metueret ne hoc dominus diuinitate cognosceret, quem falli putabat, quando ea quae mittebantur, de oculis auferebat.

Alia expositio supradictorum.

Sed iam videamus si possumus quantum dominus adiuuat, quomodo ista conuenire possint etiam in populum Iudaeorum, cuius inimicitiae contra

Tomus octauus.

dominum pertinaci odio permanserunt, cuius populi diximus Iudam in figura gessisse personam, sicut ecclesia gessit apostolus Petrus. *Constitue super eum peccatorem, & diabolus sit a dextris eius.* Quemadmodum in Iuda, sic in isto populo intelligendum est, qui repulso a se Christo factus est subditus diabolo, cuius persuasiones in omnibus prauis & terrenis cupiditatibus praeposuit aeternae salutis. *Cum indicatur exeat condemnatus.* Quia in nequitia & in infidelitate persistens thesaurizat sibi iram in die irae & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuique secundum opera sua. *Et oratio eius fiat in peccatum, quia non fit per mediatorem dei & hominum, hominem Iesum Christum, & sacerdotem magnum in aeternum secundum ordinem Melchisedech.* *Fiant dies eius pauci.* Secundum regnum accipiendum est Iudaeorum, quia non diu postea perseueravit regnum Iudaeorum: *Et episcopatum eius accipiat alter.* Ipsum dominum Christum non incongruenter intelligi existimo episcopatum populi Iudaeorum, quia de tribu Iuda factus est secundum carnem: & Apostolus ait, Dico enim Christum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem dei ad confirmandas promissiones patrum: & ipse ait, Non sum missus nisi ad oues quae perierunt domus Israel, quia & illis exhibuit in carne praesentiam. Et Magi qui ab Oriente venerunt hoc dixerunt, Vbi est qui natus est rex Iudaeorum? Et hoc in titulo scriptum erat super crucifixum: vnde illud mutare volentibus non frustra respondit Pilatus, Quod scripsi scripsi. Hunc ergo episcopatum populi Iudaeorum, id est, dominum Christum accepit alter, id est, populus gentium. *Fiant filij eius orphani.* De quibus dicitur, Filij autem regni huius eiciuntur in tenebras exteriores. Facti sunt autem orphani amisso ipso regno, quasi patre perduto, quamquam & deum patrem bene intelliguntur amisisse. Qui enim filium non habet, ait veritas, nec patrem habet: *Et vxor eius vidua.* Vxor regni plebs intelligi potest, cui reges subdite Ecclesiae dominantur. Vidua vero facta est amisso ipso regno. *Nutantes transferantur filij eius & mendicent.* Nutauerunt periculis, vrgentibus hostibus translati sunt, debellati filij regni Iudaeorum. Quid est autem mendicare, nisi ad hominum misericordiam viuere, sicut viuunt sub earum gentium regibus in quas translati sunt? *Eiciantur de habitationibus suis.* Ita factum est. *Scrutetur faenerator omnem substantiam eius,* id est populi eius. Vbi nihil melius intelligitur, quam debita eorum non dimittantur: quia in solo Christo dimittantur quem respuerunt: qui etiam dicere docuit, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Omnem autem substantiam eius dictum est, omnem vitam eius, vt ei nulla debita, id est, nulla peccata donentur. *Et diripiant alieni labores eius.* Diabolus & angeli eius, quia non thesaurizant in caelo qui non habent Christum. *Non sit illi adiutor.* Quis adiutor est ei, cui Christus non est? *Nec sit qui misereatur pupillis eius.* Qui patre perduto, id est, regno sic remanserunt, aut amisso deo cuius filium persecuti sunt & oderunt, non est qui eorum misereatur, non ad temporalem vitam sumendam vel sustentandam, sed ad veram vitam, id est, aeternam. *Fiant nati eius in interitum.* Vtique in interitum sempiternum. *In generatione vna deleatur nomen eius.* Quia generati sunt, non regenerati, ideo in vna generatione delentur. Nam in altera, id est, in regeneratione si eam cognoscerent & tenerent, non delerentur. *In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu domini.* Vt reddat eidem populo dominus perseueranti in malitia

M iij etiam

G etiam patrū eius iniquitatē: sic enim eis dicit, Testimo-
Matth. 23. nium estis vobismetipsis, quia filij estis eorū qui pro-
 phetas occiderunt: & paulo post ait, Ut veniat super vos
 omnis sanguis iustus qui effusus est super terram, à san-
 guine Abel iusti vsque ad sanguinem Zachariæ filij Ba-
Galat. 4. rachie. *Et peccatum matris eius non deleatur.* Peccatum
Matth. 23. Hierusalem quæ seruit cum filiis suis, quæ interficit pro-
 phetas, & lapidat missos ad se. *Fiant contra dominū semper.*
 Iniquitas & peccatum eorum, id est, vt à conspectu do-
 mini non aboleantur, deo in æternum vindicante.
Et dispercat de terra memoria eorum. Terra dei, ager dei est:
 ager dei, Ecclesia dei est. De qua terra perit memoria
 eorum, quia cum essent rami naturales propter infide-
Roma. 11. litatem fracti sunt. *Pro eo quod non est recordatus,* vel ille
 ludas, vel ipse populus. *Facere misericordiam.* Sed melius
 de populo accipitur quod ait, nō est recordatus. Nam
 si Christum occidit, saltem recordaretur pœnitendo,
 & faceret misericordiam super membra eius quæ per-
 seuerantissimè persecutus est: ideo dicit, *Quia persecu-*
1. Cor. 8. *tus est hominem inopem & mendicum.* Potest quidem accipi
 de Iuda, quia non est dedignatus dominus pauper fie-
 ri cum diues esset, vt illius paupertate nos ditaremur.
H Medicum autem quomodo intelligam, nisi forte quia
Ioan. 4. dixit mulieri Samaritanæ, Da mihi bibere. Et in cruce
19. ait, Sitio. Sed quod sequitur quomodo accipiat in
 ipso capite nostro, id est, sui corporis saluatore quem
 ludas persecutus est, non inuenio: cum enim dixisset,
 Et persecutus est hominem inopem & mendicum: ad-
 iecit atque ait, *Et compunctum corde mortificare.* Id est, vt
 mortificatum mortificaret: nam quidam etiam sic sunt
 interpretati. Compunctus autem corde non solet dici,
 nisi stimulis peccatorum in dolore pœnitendi: sicut
Acto. 2. de illis dictum est, *Qui cum audissent Apostolos post*
 domini ascensionem, compuncti sunt corde qui occi-
 derant dominum. Quos allocutus est beatissimus Pe-
 trus dicens inter alia, Agite pœnitentiam, & baptizetur
 vnusquisque vestrum in nomine domini nostri Iesu
 Christi, & dimittentur vobis peccata vestra. Sed quo-
 niam iidem ipsi membra eius facti sunt, cuius in ligno
 membra fixerunt, populus Iudeorum non est recorda-
 tus facere misericordiam. Persecutus est hominem ino-
 pem & mendicum, sed in membris suis, de quibus di-
 cturus est quod attinet ad ipsa opera misericordiæ.
Mat. 25. Quando vni ex minimis meis non fecistis, nec mihi fe-
 cistis. Et compunctum corde mortificare: planè com-
 punctum corde, sed in membris suis. De his autem qui
 persecuti sunt vt compunctum corde mortificarent,
Acto. 7. erat & Saulus consentiens in necem Stephani compū-
 cti corde, quia & ipse Stephanus de illis erat qui com-
 puncti sunt corde. Sed Saulus recordatus est facere mi-
 sericordiā, & qui mane rapiebat, vespere diuinit̃ escas.
Gen. 49. Et ipse cōpunctus corde, vt etiam in illo ipsi perseque-
 rentur inopem, volentes mortificare compunctū cor-
Gala. 1. de. Hoc quippe oderant in Paulo apostolo quia com-
 punctus corde prædicabat quem fuerat ante persecutus.
 Inopem quippe & mendicum & compunctum corde
 in membris suis & ipse vt mortificaret persequens, au-
Acto. 9. diuit de celo, Saul Saul quid me persequeris? & fa-
 ctus compunctus corde, cœpit talia pati qualia faciebat
 compunctis corde. Deinde sequitur psalmus: *Et dilexit*
Ioan. 12. *maledictionem, & venit ei.* Quamquam & Iudas maledi-
 ctionem dilexerit, & furando de oculis, & dominum
 vendendo atque tradendo, tamen apertius populus il-
Matth. 26. le dilexit maledictionem quādo dixit, Sanguis eius su-
 per nos & super filios nostros. *Et noluit benedictionem, &*

elongabitur ab eo. Et Iudas quidem quia Christum no-
 luit in quo est æterna benedictio, sed apertius noluit
 benedictionem populus Iudeorum, cui dixit ille illu-
 minatus à domino, Nunquid & vos vultis discipuli e-
 ius fieri? Et noluit benedictionem, & pro maledictio ha-
 buit, & respondit, Tu sis discipulus eius, Et longe facta
 est ab eo benedictio, quia transitum fecit ad gentes.
Et induit maledictionem sicut vestimentum. Siue Iudas, siue
 ille populus. *Et intravit sicut aqua in interiora eius.* Ergo
 & foris & intus: foris sicut vestimentum, intus sicut a-
 qua, quoniā in eius incidit iudicium qui potest & cor-
 pus & animam occidere in gehennā, corpus foris, ani-
 mam intus. *Et sicut oleum in ossibus eius.* Ostendit eum
 cum delectatione male facere, & comparare sibi male-
 ctionem, hoc est, pœnam æternam, quia benedictio
 vitæ æterna est. Modo quippe maledicta delectant, si-
 cut aqua in interiora eius, & sicut oleū in ossibus eius.
 Sed ideo maledictio vocatur, quia talibus Deus tor-
 menta prædixit. Tanquam in ossibus autem oleum est
 maledictio, cum homines inde fortes se putant, quia li-
 cet eis mala tanquam impune committere. *Fiat ei sicut*
vestimentum quo operitur. Cum superius iam dixerit de ve-
 stimento, quid est quod repetit? An quia dixerat, induit
 maledictionem sicut vestimentum, differt ab eo vesti-
 mento quod non induitur, sed operitur: Induitur enim
 quisque tunica, operitur pallio. Et quid est hoc, nisi et-
 iam in conspectu hominum de iniquitate gloriari?
Et sicut zona, inquit, *qua semper præcingitur.* Maxime ho-
 mines ideo præcinguntur, vt ad operandum sint ap-
 tiores, ne vestis sinibus præpediantur. Ergo maledictio-
 ne se præcingit, qui malum non repentinum, sed dispo-
 situm aggreditur, & ita discit malum facere vt semper
 paratus sit: vnde & hic ait, Et sicut zona qua semper
 præcingitur. *Hoc opus eorum qui detrahunt mihi apud domi-*
num. Non dixit, merces eorum, sed, opus eorum. Ma-
 nifestum est enim quod indumento & opertorio & a-
 qua & oleo & zona ipsa opera describebat, quibus æ-
 terna maledictio comparatur. Non ergo est vnus Iu-
 das, sed multi de quibus dicitur, Hoc opus eorum qui
 detrahunt mihi apud dominum: quamquam & plura-
 lis numerus poni potuit pro numero singulari, sicut
 Herode mortuo dictum est ab angelo, Mortui sunt qui
 querebant animā pueri. Sed qui magis detrahunt Chri-
 sto apud dominum, nisi illi qui ipsis verbis domini de-
 trahunt, dicentes non esse ipsum quem lex domini &
 prophete prænunderunt? *Et qui loquuntur,* inquit, *ma-*
la aduersus animam meam. Negando eum cum voluisset
 potuisse resurgere: cum dicat, Potestatem habeo ponendi
 animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi
 eam. *Et tu domine fac mecum.* Quidam subaudiendam
 putauerunt misericordiam, quidam vero & addide-
 runt: sed emendatiores codices sic habent, Et tu domine
 domine fac mecum. *Propter nomen tuum.* Vnde sen-
 sus altior non est prætermittendus, ita dixisse filium pa-
 tri, fac mecum quia eadem sunt opera patris & filij. Vbi
 etiam misericordiam intelligamus: sequitur enim,
Quia suavis est misericordia tua. Et ipsam quia non di-
 xit, fac in me: vel, fac super me: vel aliquid huiusmodi:
 sed ait, fac mecum: bene intelligimus & patrem & fi-
 lium simul facere misericordiam in vasa misericordie.
 Potest hoc etiam sic intelligi, fac mecum, id est, adiuua
 me. Quod in quotidiana loquendi consuetudine habe-
 mus, cum de aliqua re quæ pro partibus nostris est, di-
 cimus, nobiscum facit. Pater quippe adiuuat filium in-
 quantum deus hominem, propter formam serui, cui
 homini

Ioan. 9.
Matth. 10.
Matth. 21.
Matth. 23.
Matth. 25.
Matth. 26.

A homini deus, & cui in forma serui etiam dominus est pater. Nam in forma dei filius adiutorio non indiget: æqualiter enim cum patre omnipotens est, ex quo & ipse adiutor est hominis. Sicut enim pater suscitatur & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Nec aliter pater, aliud filius, aut aliter pater, aut aliter filius, quia & eadem facit, & similiter facit. Vnde in quantum homo est filius dei, deus suscitauit illum à mortuis, hoc est pater, cui dicit in psalmis, Suscita me & reddam illis: In quantum autem deus est, etiam ipse se suscitauit: propter quod dicit, Soluite templum hoc, & in triduo suscitabo illud. Quod etiam hic significauit, si quis diligenter intendat. Scrutari enim iussit scripturas, que testimonium perhibent de illo, non in superficie pertransiri: non enim tantummodo ait, Tu domine domine fac mecum: sed ait, & tu. Quid est & tu, nisi quia ego & tu? Quod autem non semel domine, sed repetens ait, domine domine, habet in hoc orantis affectum, sicuti est, deus deus meus. Quod vero cum dixisset, fac mecum: addidit, propter nomen tuum: gratiam commendauit. Nullis enim operum meritis præcedentibus in tantam celsitudinem subiecta est humana natura, vt totum simul verbum & caro, hoc est, deus & homo, vnigenitus filius dei diceretur. Hoc autem factum est, vt ab illo qui creauerat per id quod non perierat id quod perierat quæreretur: vnde & hic sequitur, quia suavis est misericordia tua. *Libera me quia egenus & pauper ego sum.* Egestas & paupertas, infirmitas est, ex qua crucifixus est. *Et cor meum conturbatum est intra me.* Hoc ad illud refertur, quod ait propinquante passione, Tristis est anima mea vsque ad mortem. *Sicut umbra cum declinat ablatum sum.* Hoc ipsam mortem significauit. Sicut enim ex umbra declinante fit nox, sic ex mortali carne fit mors. *Et excussus sum sicut locusta.* Hoc iam in membris eius, hoc est, fidelibus eius convenientius intelligi existimo. Quod vt aliquanto apertius poneret, maluit dicere, sicut locusta, quam, sicut locusta: quamuis & numero singulari possent accipi etiam multæ, sicut illud est, Dixit & venit locusta: sed esset obscurius. Excussi sunt ergo, id est, fugati à persecutoribus fideles eius: quorum vel multitudinem significari voluit nomine locustarum, vel quod transilierunt de loco in locum. *Genua mea infirmata sunt à ieiunio.* Legimus dominum Christum quadraginta dierum habuisse ieiunium. Sed tantum ne valuit in eo illa inedia, vt genua eius infirmarentur? An & hoc in membris eius, hoc est, in sanctis eius apertius intelligitur? *Et caro mea immutata est propter oleum.* Propter gratiam spiritalem. Vnde & Christus appellatur à chrismate: chrisma autem vnctio est. Caro autem propter oleum nõ in deterius, sed in melius immutata est, hoc est, à mortis contumelia in gloriam immortalitatis exurgens: cum itaq; dixisset, Genua mea infirmata sunt à ieiunio, vbi significatum esse arbitror eos qui in membris eius fortes videbantur, tanquam præsentia panis quo sustentabantur abstracta, in eius passione defecisse vsque ad negationem, que apparuit in Petro, tanquam ad eos confirmandos, ne succumbendo penitus caderent. Et caro mea, inquit, immutata est propter oleum, vt eos à mea morte deficientes mea resurrectione firmarem, & misso spiritu sancto vgerem, qui nõ ad eos venisset nisi ego abierem: hoc enim dixerat, Non potest ille venire nisi ego abiero: & Euangelista dicit, Nondum erat spiritus datus, quia Iesus nondum fuerat glorificatus: nondum erat immutata caro eius. Siue autem per aquam propter abluitionem

vel irrigationem, siue per oleum propter exultationem, & inflammationem charitatis significetur spiritus sanctus, non ideo est à seipso diuersus, quia signa diuersa sunt. Multum enim diuersa sunt etiam leo & agnus, & tamen utroque significatus est Christus. Leo propter aliud, agnus propter aliud: non tamen alius. Quia nec fortis est agnus, nec innocens leo: Christus autem & innocens est vt agnus, & fortis vt leo: dicit enim apud Esaiam ipse Iesus Christus, Spiritus domini super me, *Esa. 61.* eo quod vnxit me. *Et ego factus sum opprobrium illis,* per mortem crucis. Christus enim nos redemit de male dicto legis, factus pro nobis maledictum. *Viderunt me & mouerunt capita sua.* Quia viderunt pependisse, & non viderunt relurrexisse. Viderunt quando genua eius sunt infirmata, non viderunt quando est caro immutata. *Adiuua me domine deus meus, saluum me fac secundum misericordiam tuam.* Hoc ad totum referri potest, id est, & ad caput, & ad corpus. Ad caput propter formam serui, ad corpus propter ipsos seruos. Potuit enim & in eis dicere deo, Adiuua me & saluum me fac, in quibus Saulo dixit, *Quid me persequeris?* Quod autem addidit secundum misericordiam tuam, gratuita gratia commemoratur, non ex operum debito. *Et sciant quia manus tua hæc, & tu domine fecisti eam.* De his dixit sciant pro quibus scruentibus & orauit: quia in eis in quibus factus est opprobrium mouentibus in eius illusionem capita sua, erant etiam hi qui in eum postea crediderunt. Discant autem qui formam humani corporis deo tribuunt, quomodo habeat deus manum. Si enim quod facit, manu facit, nunquid & ipsam manum suam manu fecit? Quomodo ergo hic dictum est, *Et sciant quia manus tua hæc, & tu domine fecisti eam:* Intelligamus itaque manum dei esse Christum: vnde alibi dicitur, *Et brachium domini cui reuelatum est: Hæc manus & erat & fecit eam,* quia in principio erat verbum, & verbum caro factum est. Et erat sine tempore secundum diuinitatem, & factus est ei ex semine David secundum carnem. *Maledicent illi & tu benedices.* Vana est ergo falsa maledictio filiorum hominum diligentium vanitatem, & quærentium mendacium. Deus autem cum benedicit facit quod dicit, *Qui insurgunt in me confundantur.* Vt enim insurgant aliquid se aduersus me proficere arbitrantur. Sed cum exaltatus fuero super cælos, & esse cœperit super omnem terram gloria mea, confundentur. *Seruus autem tuus lætabitur,* siue in dextera patris, siue in membris suis lætantibus, & inter tentationes in spe, & post tentationes in æternum. *Induuantur qui detrahunt mihi pudore,* id est, pudeat eos detraxisse mihi, sed hoc potest & in bono accipi, dum corriguntur. *Et operiantur sicut diploide confusione sua.* Diplois duplex pallium est: nam quidam etiam sic interpretati sunt istum versum: & operiantur sicut pallium duplex confusione sua. Intelligitur autem confundantur & intus & foris, id est, & coram deo & coram hominibus. *Confitebor domino nimis in ore meo.* Nimis dici solet in confusione sermonis Latini, quod plus est quam debet: cui cõtrarium est parum quod minus est quam debet. Sed nimis, Græcè *ἄγαν* dicitur. Ille autem versus non habet *ἄγαν*, sed habet *σφόδρα*. Quod quidem nostri sic interpretati sunt, vt pro eo ponerent aliquando nimis, aliquando valde. Sed si nimis pro eo quod est valde intelligitur, potest & in laude poni. Nam & ista confessio laudem significat, ita enim sequitur, *Et in medio multorum laudabo eum.* Dicit etiam & in alio Psalmo, *In medio ecclesiæ cantabo te.* Sed cum ipsa cantat ecclesiæ,

Glesia, quæ corpus est Christi, quomodo in medio ecclesie cantat Ecclesia, ita & hic multi cum sint membra Christi, sicut ipsi laudant, ille laudat, quia est in medio eius. Quomodo in medio multorum laudat, quando ipsis multis laudantibus dicitur ipse laudare? An ideo laudat in medio multorum, quia cum Ecclesia sua est hic vsque in consummationem seculi, vt quod ait in medio multorum, hoc accipiamus quod ab eisde multis honoratur. In medio quippe esse dicitur, cui honor præcipuus exhibetur. Si autem cor est tanquam hominis medium, nihil melius intelligitur dictum, quam in cordibus multorum laudabo eum. Habitat enim Christus per fidem in cordibus nostris, & ideo ait, in ore meo, id est, in ore corporis mei, quod est Ecclesia. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. *Qui assistit à dextris pauperis.* De Iuda dictum erat, & diabolus stet à dextris eius, quia suas diuitias augere voluit Christo vendito. Hic autem dominus assistit à dextris pauperis, vt diuitie pauperis sint ipse dominus. Assistit quippe à dextris pauperis, non vt ei multiplicaret annos vitæ quandoque finienda, neque vt eius augetur pecuniam, aut eum faceret corporis viribus fortem, vel ad tempus incolumem. *Sed vt saluam faceret,* inquit, *à persequentibus animam meam.* Salua fit autem à persequentibus anima, si non eis consentiatur ad malum. Non eis autem consentitur cum assistit dominus à dextris pauperis, ne ipsa paupertate, id est, infirmitate succumbat. Hoc adiutorium præstitum est corpori Christi in sanctis martyribus omnibus.

Mat. 23.

Eph. 3.

Rom. 10.

In Psalmum centesimumnonum
Enarratio.

VANTVM dominus donat, qui nos ministros constituit verbi & sacramenti sui seruire vobis, in adipe misericordie suæ, suscipimus Psalmum istum quem modo cantauimus, breuem numero verborum, sed magnum pondere sententiarum, adiuuante illo qui vos fecit intentos, vt & nos faciat idoneos sic vt possimus considerare atque tractare. Viuat anima vestra, & vigilet in deum. Tempus enim constituit deus promissis suis, & tempus eis quæ promissit implendis. Promissionum tempus erat tempore prophetarum vsque ad Ioannem Baptistam: ab illo autem & deinceps vsque ad finem, tempus est implendi ea quæ promissa sunt. Fidelis deus qui se nostrum debitorem fecit, non aliquid à nobis accipiendo, sed tanta nobis promittendo. Parum erat promissio, etiam scripto se teneri voluit, veluti faciens nobiscum chirographum promissorum suorum, vt cum ea quæ promissit soluere inciperet, in scriptura promissorum considerarem ordinem soluendorum. Tempus itaq; prophetie prædictio erat, vt sæpe iam diximus promissionum. Promissit salutem æternam & beatam vitam cum angelis sine fine, & hereditatem immarcescibilem, gloriam sempiternam, dulcedinem vultus sui, domum sanctificationis sue in cælis, & resurrectionem à mortuis, nullum deinceps moriendi metum. Hoc est promissum eius tanquam finale, quod decurrit nostra omnis intentio, quod cum peruenerimus, nihil amplius requiramus, nihil amplius exigamus. Sed ad illud quod erit in fine quo ordine veniatur, neque hoc tacuit promittendo & prænuñciando. Promissit enim hominibus diuinitatem, mortalibus immortalitatem, peccatoribus iustificationem, abiectis glorificationem. Quicquid promissit, indignis promissit, vt non quali operibus merces promit-

teretur, sed gratia à nomine suo gratis daretur, quia & hoc ipsum, quod iuste viuit in quantum homo potest iuste viuere, non meriti humani, sed beneficii est diuini. Nemo enim iuste viuit nisi iustificatus, id est, iustus effectus. Ab illo autem fit homo iustus qui nunquam potest esse iniustus. Sicut lucerna non à seipsa accenditur, ita nec anima humana sibi præstat lucem, sed clamat ad deum, Tu illuminabis lucernam meam domine. Cum ergo peccatoribus promissum sit regnum cælorum, non in peccato permanentibus, sed à peccato liberatis & iustitiæ seruientibus, quod ipsum vt possint, ipsius gratia, vt diximus, adiuuantur: & ab eo qui semper est iustus, iustificantur, incredibile videbatur tantam deum curam gerere pro hominibus, hodieq; qui de gratia diuina desperant, atq; à pessimis moribus nolunt se conuertere ad deum vt ab illo iustificentur, & per eius indulgentiam deletis omnibus peccatis suis incipiant in illo viuere iuste, qui nunquam vixit iniuste: hanc habent perniciosam cogitationis sue in seipsos, vt dicant deum res humanas non curare, nec inde posse cogitare mundi huius artificem atq; rectorem, quemadmodum quisque mortalis in terra viuat, & ita nec computari se homo putat à deo qui factus est à deo. Talem hominem si alioqui possimus, si admittat nos prius ad aures suas, deinde ad cor suum, si non repellat resistendo quarentem se, & patiatur perditus inueniri se, possumus ei dicere, O homo, quomodo te deus factum non computauit, qui vt fieres ante curauit? Cū te in ordine rerum conditarum numerari non putas, noli credere seductori, capilli tui numerati sunt à conditore. Hoc deniq; & dominus in Euangelio discipulis suis ait, ne mortem timeant, ne aliquid suum in morte periturum putarent. Illi in morte de animabus suis pertimescebant, ille ipsis securitatem iam de capillis dabat. Itaque ne vero anima perit, cuius capillus non perit: Verūtamen fratres, quia incredibile videbatur hominibus, quod promittebat Deus ex hac mortalitate, corruptione, abiectione, infirmitate, puluere & cinere futuros homines æquales angelis dei, non solum scripturam cum hominibus fecit vt crederent: sed etiam fidei sue posuit meditatorem, non quemlibet principem aut quemlibet angelum vel archangelum, sed vnicum filium suum, vt qua via nos perducturus esset ad illum finem quem promissit, per eum ipsum filium suum & ostenderet & præberet. Parum enim erat deo vt filium suum faceret demonstratorem viæ, cum ipsum viam fecit, vt per illum ires regentem te, ambulantem per se. Promissit ergo quia venturi essemus ad eum, id est, ad illam ineffabilem immortalitatem, & cum angelis eius æqualitatem. Quam longe eramus, quam ille sursum, quam nos deorsum, quam ille in summo, quæ nos in imo desperati iacebamus. Sine expectatione salutis ægrotabamus, missus est medicus, quem non cognouit ægrotus. Si enim cognouissent, nunquam dominum glorie crucifixissent. Sed hoc quoq; valuit ad ægroti medicamentum, quod medicum occidit ægrotus: venit vt visitaret, occisus est vt sanaret. Insinuauit se credentibus deum & hominem: deum per quem facti sumus, hominem per quem recreati sumus. Aliud in illo apparebat, aliud latebat, & quod latebat multo erat præstantius quod id quod apparebat: sed quod erat præstantius videri non poterat. Curabatur eger per id quod videri poterat, vt postea capax fieret visionis eius, quæ latendo differebatur, non negando auferebatur. Vnicus itaque filius dei venturus ad homines, assumpturus hominem, & per id quod sumpsit futurus homo, moriturus, resurrecturus, ascensurus.

Psalm. 119.

Mat. 10.

M

1. Cor. 1.

Ascēsum in cœlum, sēsum ad dexteram patris, & impleturus in gētibz quæ promisit, & post impletionem promissorum suorum in gentibus etiam hoc impleturus ut veniat, & quod prærogavit exigit, discernat vasa misericordie, reddat impiis quod minatus est, iustis quod pollicitus est. Hoc ergo totum prophetandum fuit, prænunciandum fuit, venturum commendandum fuit, ut non subito veniens, horreretur, sed creditum expectaretur. Ex his promissionibus est Psalmus iste, dominum & saluatorem nostrum Iesum Christum certe aperteque prophetans, ut omnino dubitare non possimus Christum annunciari Psalmo hoc: quandoquidem Christiani sumus, & euangelio iam credimus, absit ut negemus. Nam cum ipse dominus noster & saluator Iesus Christus quæreret à Iudæis, cuius filium dicerent esse Christum, & respondissent, David: ille continuo retulit respondentibus, & ait, Quomodo ergo David in spiritu dicit eum dominum, dicens, Dixit dominus domino meo, sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos sub pedibus tuis? Si ergo in spiritu, inquit, vocat eum dominum, quomodo filius eius est? **B** Ab hoc ergo versu Psalmus iste incipit:

Expositio Psalmi.

Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum. Hanc ergo quæstionem Iudæis propositam à domino, in ipso ingressu Psalmi pertractare debemus. Si enim quod responderunt Iudæi exigatur à nobis utrum confiteamur, & nos vel abnegemus, absit ut negemus. Si dicatur nobis, Christus filius est David, an non est? Si dixerimus non, contradicimus Euangelio: namque Matthæo scribente, sic incipit Euangelium, Liber generationis Iesu Christi filij David. Euangelista dicit librum se scribere generationis Iesu Christi, filij David. Recte ergo Iudæi interrogati à Christo, cuius esse filium crederent Christum: Responderunt, David. Responsioni eorum congruit Euangelium. Habet hoc non solum suspitio Iudæorum, sed & fides Christianorum. adhuc alia firmamenta conspicio: dicit apostolus, Qui factus est ei ex semine David secundum carnem: dicit etiã ad Timotheum, Memor esto Christum Iesum resurrexisse à mortuis ex semine David secundum Euangelium meum. Et de ipso Euangelio quid dicit? In quo laboro vsq; ad vincula tanquam male faciens, sed sermo dei non est alligatus [in me.] Laborabat ergo vsque ad vincula apostolus pro euāgelio suo, id est pro dispensatione euangelica quam populis predicabat, quam populis impendebat, ille qui mane rapuerat, sed tunc iam escas ad vesperum diuidebat. Laborabat ergo vsque ad vincula Apostolus pro Euangelio, quo Euangelio predicabat Christum Iesum resurrexisse à mortuis ex semine David. Pro hoc euāgelio Apostolus laborabat: & tamē de hoc Christus interrogabat, & respondētibus Iudæis quod predicabat Apostolus, retulit vocē tanquam contradictionis & ait, Quomodo ergo David in spiritu vocat eum dominum? Et interposuit testimoniū de hoc Psalmo, Dixit dominus domino meo. Si ergo in spiritu vocat eum dominum, quomodo filius eius est? Iudæi sub hac interrogatione tacuerunt, quid responderent deinceps non inuenerunt: nec eum tamen dominum quæsierunt, quia & ipsum esse illum filium David non agnouerunt. Nos autē fratres credamus & dicamus, Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Credamus, inquam, & dicamus & filium David & dominum David. Non erubescamus de filio Da-

uid, ne iratum inueniamus dominum David. Hoc enim D nomine illum rectissime transeuntem appellantes cæci illuminari meruerunt. Transibat enim Iesus, & illi audito sonitu transeuntis turbæ, aure iã illum cognoscentes, quod nondum poterant oculis, acclamauerunt voce magna & dixerunt: Miserere nostri fili David. Turbæ autē illos increpabant, ut tacerent, Et illi nihilominus lucis desiderio turbæ contradictionē vincentes, in clamando perseverauerunt, transeuntem tenuerunt, & à tangente illuminari meruerunt. Dicebāt enim transeunti, Miserere nostri fili David. Stetit ille, Et vidēto ab eis clamore contradicētium, quid inquit, vultis ut faciam vobis? Et illi, Domine ut videamus. Tetigit & aperuit oculos eorum: viderunt præsentem, quem senserant transeuntē. Aliquid ergo transitorium dominus fecit: est autem aliud quod stat. Aliud est, inquam, transitorium domini, aliud stabile domini. Transitorium domini, virginis partus, verbi incarnatio, atatum gradatio, miraculorū exhibitio, passionū perpessio, mors, resurrectio, ascensio in cœlum: hoc totum transitorium fuit. Nū enim adhuc Christus nascitur, aut adhuc moritur, aut adhuc resurget, aut adhuc ascendet in cœlum? E Nonne videtis ista facta per tempora, cucurrisse per tempora, exhibuisse viatoribus quiddā transitorium ne in via remaneret, sed ad patriam peruenirent? Denique & illi cæci ad viam sedebant, ibi transeuntem senserunt, & clamādo tenuerunt. In via ergo seculi huius hoc transitorium sui dominus operatus est, & hoc transitorium pertinet ad filium David: ideo illi domino transeunti clamauerunt, Miserere nostri fili David: tanquam dicerent, Filiū David transeuntem cognoscimus, filiū David in transitu factū discimus. Agnoscamus ergo & nos, & filium David confiteamur, ut illuminari mereamur. Sentimus enim transeuntē filium David, & illuminamur à domino David. Ecce ergo quia magister noster interrogavit Iudæos, & ideo nō responderunt, quia discipuli esse noluerunt. Ecce si nos interrogaret, quid responderemus? Defecerunt in hac interrogatione Iudæi, proficiāt Christiani, non perturbentur sed erudiantur. Non enim dominus interrogat discere volens, sed tanquam doctor interrogat. Dicerent miseri Iudæi, tu dic nobis: maluerunt inflata taciturnitate dirumpi, q̄ humili confessione edoceri. Dicat ergo nobis magister noster, & videamus quid interroganti respondeamus, Quid vobis videtur de Christo: Cuius est filius? Respondeamus omnino quod Iudæi, sed nō remaneamus, ubi Iudæi. Recolamus Euangelium quod credimus, Liber generationis Iesu Christi filij David. Non quia interrogamur excidat nobis Christū esse filium David, quod memorię commendat Apostolus, Eia Christiane, memor esto Iesum Christum resurrexisse à mortuis ex semine David. Ergo interrogemur & respondeamus, Quid vobis videtur de Christo: Cuius filius est? Dicant ora cōcordia Christiana, David. Referat & doctor, & reuocet nobis. Quomodo ergo David in spiritu dicit eum dominum, Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, donec ponā inimicos tuos sub pedibus tuis? Quomodo nos diceremus, nisi à te disceremus? Nunc ergo quia didicimus, dicimus, In principio eras verbum, & verbum eras apud deū, & dens eras verbum, omnia per te facta sunt. Ecce dominus David. Sed nos propter infirmitatem nostram, quia caro desperata iacebamus, verbum caro factus es, ut habitares in nobis. Ecce filius David. Certe tu in forma dei cum esses, non rapinā arbitratus es esse equalis deo: ideo dominus David, Sed

G Sed temetipsum exinanisti formam serui accipiens, in-
 De tempore de filius Dauid. Denique & in ipsa interrogatione tua
 ser. 22. 4. & dicens, quomodo filius eius est, non te filium eius nega-
 235. sti, sed modum in quo id fieret inquisisti. Dicit eum, in-
 quis, Dauid dominum, quomodo filius eius est? Nō ne-
 go, sed dic quomodo: Illi ergo ex literis quas legebant
 & non intelligebant, si in ista interrogatione recolerēt
 modum, nōne responderent quomodo interrogas?
 Ecce virgo accipiet in utero & pariet filiū, & vocabūt
 Esā. 7. nomē eius Emmanuel, quod est interpretatum, nobis-
 Matt. 1. cū deus. Accipiet virgo in utero, virgo ex semine Da-
 uid pariet filium, vt sis filius Dauid. Erant enim Ioseph
 Luc. 2. & Maria de domo & patria Dauid. Peperit ergo virgo
 illa, vt esset filius Dauid; sed ille quem peperit, vocabūt
 nomen eius Emmanuel, nobiscum deus. Ecce habes &
 domum Dauid. Aliquid nobis fortassis ex hac re, quo-
 modo Christus & filius sit Dauid, & dominus sit Da-
 uid, etiā Psalmus iste intimabit. Audiamus ergo & per-
 tractemus eum, pulsemus pietate, & extorqueamus cha-
 ritate. Dauid ergo ipse dicit, neque enim domino con-
 tradicere licet, Dauid, inquit, in spiritu vocat eum do-
 minum. Ille ergo Dauid de Christo quid dicit? *Nam ipse*
 H *Dauid Psalmus.* Et iste est totus titulus, simplex sine figura
 questionis, sine vllō nodo difficultatis. Quid ergo di-
 cit Dauid? Dixit dominus domino meo sede à dextris
 Matt. 22. meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum
 tuorum. Quod est scabellum pedum tuorum? Quod
 est sub pedibus tuis. Scabellum enim pedum sub pedi-
 bus est. Dixit, inquit, dominus domino meo. Audiuit
 hoc Dauid, audiuit in spiritu, vbi nos quando audiuit
 non audiuimus, sed loquenti quod audiuit, & scribenti
 credidimus. Audiuit ergo prorsus, audiuit in quodam
 secretario veritatis, in quodam mysteriorum sanctua-
 rio, vbi Prophete in occulto audiuerunt, quod in aper-
 to predicauerunt. Ibi audiuit Dauid quod cum fiducia
 magna dicit, Dixit dominus domino meo, sede à dex-
 tris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pe-
 dum tuorum. Nouimus Christum sedere ad dexteram
 Marci. 16. patris post resurrectionem à mortuis, & in cælis ascen-
 Acto. 1. sionem. Factum est iam, nec vidimus, sed credimus, in
 libris legimus, prædicatum audiuimus, fide retinemus.
 Vnde & eo ipso quod erat filius Dauid. Christus factus
 I est dominus Dauid. Illud enim quod natū est ex semi-
 ne Dauid, ita honoratum est, vt esset & dominus Da-
 uid. Ita admiraris hoc, quasi & in rebus humanis ista nō
 fiant. Si enim contingat filium cuiusquam regem fieri
 patre priuato, nōne erit dominus patris? Admirabili^r
 est quod potest contingere, vt nō solum rex factus pri-
 uati filius, dominus sit patris sui, sed & episcopus factus
 laici filius, sit pater patris sui. Ergo & eo ipso q̄ carnem
 accepit Christus, quod in carne mortuus est, quod in
 eadem carne resurrexit, q̄ in eadem carne ascendit in
 cælum, & sedet ad dexteram patris, & in eadem ipsa
 carne sic honorata sic clarificata, sic in cælestē habitū
 commutata, & filius est Dauid, & dominus est Dauid.
 Secundum hanc enim dispensationem transitus Chri-
 phi. 2. sti etiam illud ab apostolo dicitur, Propter quod illum
 exaltauit à mortuis, & donauit illi nomen, quod est su-
 per omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flecta-
 tur, cælestium, terrestrium & infernorum. Donauit, in-
 quit, ei nomen quod est super omne nomen, Christo
 secundū hominem mortuo, Christo secundū carnem
 resurgenti, ascendenti, donauit nomen quod est super
 omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur,
 cælestium, terrestrium & infernorum. Vbi erit Dauid,

vt nō ei sit dominus? In cælo sit, in terra sit, in inferno K
 sit, dominus eius erit, qui est dominus cælestium, terre-
 strum & infernorum. Gaudeat ergo nobiscum & Da-
 uid filij sui natiuitate honoratus, dominatu liberatus, &
 gaudens dicat, vt à gaudentibus audiatur, Dixit domi-
 nus domino meo, sede à dextris meis, donec ponā ini-
 micos tuos, scabellum pedum tuorum. Sede, nō solum
 in alto, sed & in occulto, excellens vt domineris, latens
 vt credaris. Quæ enim esset merces fidei, nisi lateret
 quod credimus? Merces autē fidei est videre quod cre-
 didimus antequā videremus. Sicut autē scriptura per-
 Rom. 1. sonat, Iustus ex fide viuuit. Non ergo esset iustitia fidei, si
 non esset absconditum quod prædicatum crederemus,
 & credendo ad videndum perueniremus. Quam enim
 Psal. 30. multa multitudo dulcedinis tuæ domine, quam absco-
 disti timentibus te? Ergo abscondisti, & remanserunt?
 Absit. Perfecisti autem sperantibus in te. Mirabile ergo
 mysterium Christi sedētis in dextera dei. Occultatum
 est vt crederetur, subtractū est vt speraretur. Spe enim
 salui facti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes.
 Quod enim videt quis, quid sperat, apostoli verba sūt.
 Recognoscitis quidem, sed propter rudes commēdo. I.
 Quid ergo ait Apostolus? Spe, inquit, salui facti sumus. Rom. 8.
 Spes autem, quæ videtur non est spes. Quod enim vi-
 det quis, quid sperat? Si autem quod non videmus spe-
 ramus, per patientiam expectamus. Quia ergo quæ vi-
 detur nō est spes, abscondisti dulcedinem timentibus
 te. Quia quod non videmus speramus, & per patientiā
 expectamus, perfecisti sperantibus in te. Denique cha-
 rissimi intente accipite quod dicturus sum, Quoniam
 iustitia nostra ex fide est, & fide mundantur corda no-
 stra, vt quod credidimus videre possimus. Vtrūq; enim
 positum est, & beati mundicordes, quoniā ipsi deū vi-
 Mat. 5. debunt, & fide mundans corda eorum. Quæ ergo hæc
 Acto. 17. est iustitia fidei? Credere quod non vides, & ipso me-
 rito fidei ad visionē suo tempore peruenire. Dominus
 in Euāgelio cū promitteret spiritum sanctum, hoc ait,
 Ipse arguet mūdū de peccato, de iustitia, & de iudicio. Ioan. 16.
 De quo peccato? De qua iustitia? De quo iudicio? Ipse
 sequitur & exponit, & coniecturas hominū nō admit-
 tit. De peccato quidem, inquit, quia non crediderūt in
 me. Quanta alia peccata Iudæorum, & tamē quasi hoc M
 vnum sit, ita dixit, De peccato quidem quia nō credi-
 derunt in me. Hoc est illud peccatū de quo alibi dicit,
 Ioan. 15. Si non venissem, peccatū non haberent. Quid est hoc,
 Si non venissem, peccatum non haberent? Ergo ad iu-
 stos venisti, & eos peccatores fecisti? Sed exceptis aliis
 peccatis, quæ possent remitti per fidem, hoc vnum pec-
 catum nominauit, quod si nō admitteretur, omnia re-
 laxarentur. De peccato quidem ait, quia non credide-
 runt in me. Et alibi, Si non venissem, peccatum non ha-
 berent. Eo enim ipso quo venit & non crediderunt in
 eum, incidit in peccatum: quod si non incidit, omnia
 cetera peccata dimitti possent per indulgentiā
 gratiæ impetratā per fidem. Ergo de peccato, quia non
 crediderunt in me. De iustitia, quia ad patrem vado, &
 Ioan. 10. iā non videtis me. Hæc est iustitia, quia ad patrem va-
 dis, & iam non videbunt te, hæc etenim iustitia ex fide
 est. Iustus enim ex fide viuuit. Et tunc ex fide viuuit, si non
 Rom. 1. videat quod credit. Quia ergo & ad iustitiam pertinet
 ex fide viuere, & ex fide nemo viuuit, nisi non viden-
 do quod credidit, vt ipsam iustitiam faceret in homi-
 nibus, id est, vt crederent quod non viderent. De iusti-
 tia, inquit, quia ad patrē vado & iam non videbitis me.
 Hęc, inquit, erit iustitia vestra, vt credatis in eum quem
 non

A non videtis, & fide mundati eum, in quem credidistis
 & in die resurrectionis postea videatis. Sedet ergo ad
 dexteram dei Christus, à dextris patris filius in occulto
 est. Credamus. Et enim duas res hic dicit, quia & dixit
 deus, sede à dextris meis: & addidit, donec ponam ini-
 micos tuos scabellum pedum tuorum: hoc est, sub pe-
 dibus tuis. Nō vides Christum sedentem ad dexteram
 patris: nec hoc potes videre, quomodo ponantur ini-
 mici eius scabellum pedum eius. Cum hoc impletur in
 aperto, crede illud esse in occulto. Qui inimici ponun-
 tur scabellum pedum eius: Quibus inania meditātibus
 dicitur, Quare fremuerunt gentes, & populi meditati
 sunt inania: Assiterunt reges terræ & principes conue-
 nerunt in vnum aduersus dominum & aduersus Chri-
 stum eius. Et dixerūt, Dirumpamus vincula eorum, &
 proiciamus à nobis iugum ipsorum, Non nobis domi-
 nentur, non nos sibi subiugent. Qui habitat in cœlis iri-
 ridebit eos. Inimicus eras, eris sub pedibus eius, aut
 adoptatus, aut victus. Quare ergo quem locum habeas
 sub pedibus domini dei tui. Nam necesse est vt habeas,
 aut gratiæ, aut pœnæ. Sedet ergo ad dexteram dei, do-
 nec ponatur inimici eius sub pedibus eius. Hoc fit, hoc
 agitur: etsi paulatim peragitur, indefinenter agitur. Fre-
 muerunt enim gentes, & populi meditati sunt inania.
 Assiterunt reges terræ & principes conuenerunt in v-
 num, aduersus dominum & aduersus Christum eius.
 Nunquid fremēdo, nunquid meditando inania, nun-
 quid in vnum aduersus Christum conueniendo effici-
 ent, vt non impleatur, Dabo tibi gentes hereditatē tuā,
 & possessionem tuam terminos terræ: Implebitur om-
 nino, & in illis frementibus, & in illis inania meditan-
 tibus, Dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessio-
 nem tuam terminos terræ. Illi enim inania meditātur.
 Vt autem impleatur, dabo tibi gentes hereditatē tuā,
 & possessionem tuam terminos terræ: nam nescio quis
 inanis locutus est, sed dominus dixit ad me. Sic & in
 hoc psalmo possumus dicere, Dixit non quicumque,
 non illi qui fremunt & meditātur inania, sed dixit do-
 minus domino meo, sede à dextris meis, Donec ponā
 inimicos tuos, scabellum pedum tuorum. Fremāt, me-
 ditentur inania, pestrepant, nūquid non implebitur,
 Perit memoria eorum cum strepitu? Loquitur certe &
 alius psalmus, sed nō alius spiritus, Perit memoria eo-
 rum cum strepitu, & dominus in aeternum permanet.
 Ille ergo qui memoria eorum pereunte cum strepitu
 in aeternum permanet, ipse dixit domino meo, sede à
 dextris meis. Sedet enim ad dexterā patris, donec po-
 nat omnes inimicos eius scabellum pedū eius. Et quid
 sequitur? *Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Sion.* Apparet
 fratres, euidentissime apparet, non de illo regno Chri-
 sti prophetam loqui, quo regnat semper apud patrem
 rerum dominum, quæ per illum creata sunt. Quando
 enim non regnat in principio verbū deus apud deum?
 Dicitur enim, Regi autem seculorum immortalī, inui-
 sibili, incorruptibili, soli deo honor & gloria, in secula
 seculorum amen. Regi seculorum honor & gloria, in
 secula seculorum. Cui regi seculorum? Immortali, inui-
 sibili, incorruptibili. In eo enim quod & Christus est cū
 patre immortalis, inuisibilis & incorruptibilis, quia ver-
 bū eius est, & virtus eius, & sapientia eius, & deus apud
 deum per quem facta sunt omnia, rex est seculorū. Sed
 tamē illud dispēlatoriū & trāsitoriū, quo nos per me-
 dietatē carnis suæ vocauit in aeternitatē, regnū eius in-
 cipit à Christianis, sed regni eius nō erit finis. Ponūtur
 ergo scabellū pedū eius, inimici eius, sedentis ad dexte-

ram patris, ponuntur vt dictum est, Id agitur, id vsq; in D
 finē omnino peragitur. Nemo dicat non posse impleri
 quod cœptum est. Quid finem cœpti desperas? Omni-
 potens cœpit, omnipotens se promisit impleturum esse
 quod cœpit. Vnde autem cœpit? Virgam virtutis tuæ e-
 mittet dominus ex Sion. Quæ Sion? Ipsa est Hierusalē.
 Audi ipsum dominum, Oportebat Christum pati, & re-
 surgere à mortuis tertia die. Hinc sedet ad dexteram
 dei patris resurgendo vbi fuit. Deinde illo sedente ad
 dexteram dei patris, quid agitur? Vt ponantur inimi-
 ci eius scabellum pedum eius. Quid agitur? Audi il-
 lum docentem & exponentem, Et predicabitur in no-
 mine eius pœnitentia & remissio peccatorum per om-
 nes gentes incipientibus ab Hierusalem, quia virgam
 virtutis tuæ emittet dominus ex Sion. Virgam virtutis
 tuæ, hoc est, regnū potentia tuæ, quia reges eos in virga
 ferrea. Emitteret dominus ex Sion, quia incipientibus ab
 Hierusalem. Cum ergo miserit ex Sion virgam virtu-
 tis eius, quid fiet? *Et dominaberis in medio inimicorum tuorum.*
 Prius dominare in medio inimicorum tuorū inter fre-
 mentes gentes. Nunquid enim postea cum acceperint
 honorem suum sancti, & suam damnationem impij,
 in medio inimicorū suorum dominabitur? Et quid mi-
 rum si tunc dominabitur secum in aeternum regnantibus
 sanctis, & aeternis pœnis ardentibus impiis? Quid
 mirum si tunc? Modo in medio inimicorum tuorum,
 nunc in isto transitu seculorum, in ista propagatione
 & successione mortalitatis humanæ, nunc dum torrens
 temporum praterlabitur, ad hoc directā est virga vir-
 tutis tuæ ex Sion, vt domineris in medio inimicorum
 tuorum. Dominare in medio Paganorum, ludæorum,
 hæreticorum, falsorū fratrum. Dominare dominare fi-
 lii Dauid, domine Dauid, dominare in medio Paganorū,
 ludæorum, hæreticorum, falsorum fratrum. Do-
 minare in medio inimicorum tuorum. Hunc versum
 non recte intelligimus, si non fieri iam videmus. Sede
 ergo à dextris dei, occultare vt credaris donec imple-
 antur tēpora gentiū. Sic enim scriptū est, *Quem oportebat
 cœlū repetere, donec impleantur tēpora gentiū.*
 Vt enim resurgeres, mortuus es: vt ascenderes resurre-
 xisti: vt sederes ad dexteram patris, ascendisti: ergo vt
 ad dexterā patris sederes, mortuus es. De morte enim
 resurrectio, de resurrectione ascensio, de ascensione
 ad dexterā sessio. Hoc totum ergo cœpit à morte, Ex-
 cellentia claritatis huius, principium habet humilitatis.
 Te itaque sedente ad dexteram patris, implentur tem-
 pora gentium, ponuntur inimici omnes scabellum pe-
 dum tuorum, & ad hoc vt perueniatur, prius domina-
 beris in medio inimicorum tuorum. Ad hoc enim vir-
 gam virtutis suæ emittet dominus ex Sion. Vt autē mo-
 reris, & per mortem tuam deleteretur chirographū pec-
 catorum, & predicaretur pœnitentia & remissio deli-
 ctorum per omnes gentes incipientibus ab Hierusalē,
 cæcitas ludæorum fecit. Aliis illuminandis aliorum cæ-
 citas militauit. Cæcitas enim ex parte Israël contigit,
 donec plenitudo gētiū intraret, & sic omnis Israël sal-
 uus fieret. Cæcitas enim ex parte Israël facta occidit te,
 occisus resurrexisti, sanguine tuo peccata gentiū dilui-
 sti, ad dexteram patris sedens vndiq; patientes & ad te
 confugientes collegisti. Facta est ergo cæcitas ex parte
 Israël, facta est vt plenitudo gentiū introiret, & sic om-
 nis Israël saluus fieret, & omnes tui inimici essent sca-
 bellum pedum tuorum. Sed hoc nunc, postea quid?
Tecū principium in die virtutis tuæ. Quis iste dies est virtutis
 eius? Quando cū illo principiū, vel quod principiū, vel
 quomodo

psalm. 2.

psalm. 9.

1. Tim. 1.

1. Cor. 1.

Luce. 24.

Ibidem.

E

Act. 3.

Marc. 16.

Act. 1.

Coloss. 2.

Luce. 24.

Rom. 11.

Ioan. 3. quomodo cum illo principium, quādoquidem & ipse
G principium: Adiuuet dominus, vt nec mihi dicere per-
 turbetur, nec vobis audire. Video enim quod iā factū
 est, & vobiscū video oculis fidei: oculis quoq; carnis vi-
 deo quod iam fit, rursusque oculis fidei vobiscū spero
 quod futurū est. Quid ergo factum est: Quid fit: Quid
Marci. 15. futurum est: Christus passus est, mortuus est, resurrexit
16. tertia die, ascendit in cœlum vt nouimus quadragesi-
Acto. 1. mo die, sedet ad dexteram patris: hoc iam factum est,
 hoc non vidimus, sed credimus. Quid nunc fit: Domi-
 natur in medio inimicorum suorum, emissa virga vir-
 tutis eius ex Sion. Fit hoc, id agitur in forma serui, &
 presentem tunc viderunt serui, & absentem nunc cre-
 dunt serui. Hoc credimus de forma dei serui, quod pos-
 sumus capere dum adhuc sumus serui. Hoc est enim il-
Ioan. 1. lud lac paruulorum, quod temperauit panem trancies
 per carnem. Nā panis ille angelorum in principio erat
Psalm. 77. verbum vt tamen panem angelorum manducaret ho-
 mo. Itā uerbum angelorum factum est receptibile: quod recipere
Philipp. 2. non ualuerimus, si filius æqualis deo non se exinaniret
H formā serui accipiens, in similitudinem hominum fa-
 ctus, & habitu inuentus vt homo. Vt ergo utcumq; ca-
 pere possemus eū, qui nō posset capi à mortalibus, mor-
1. al. immorta- talis factus est ad mortales, vt peracta sua morte face-
lis factus est cet immortales, & aliquid daret inspiciendum, aliquid
mortalis. credendum, aliquid post vidēdum. Inspiciendam de-
Acto. 1. dit formam serui presentibus, non solum oculis viden-
 dam, sed etiam manibus pertractandam. Cum eadem
 forma ascendit in cœlum, credere nobis iussit, quod il-
 lis videre concessit. Sed & nos habemus quod videam-
 us: illi enim viderunt virgam emissam ex Sion, nos
 videmus dominari in medio inimicorū suorum. Hoc
 totum fratres pertinet ad dispensationem formę serui-
 lis, quæ tolerabiliter capitur à seruis, & amabitur à futu-
 ris liberis. Veritas enim incommutabilis, quod est ver-
Ioan. 1. bum dei, deus apud deum, per quem facta sunt omnia,
Sapient. 7. in se manens innouat omnia. Hæc vt videamus magna
 & perfecta cordis munditia necessaria est, quæ fit per
 fidem. Demonstrata enim forma serui, dilatata est ad
 demonstrandam formam dei. Idem quippe in forma
Ioan. 14. serui loquens seruis: ait, Qui diligit me, mandata mea
I custodit, Et qui diligit me, diliget à patre meo, & ego
 diligam eum, & ostendam meipsum illi. Videntibus se
 promisit demonstraturū se. Quid videbant: Quid prom-
 mittebat: Videbant formam serui, promittebat formā
 dei. Ostendam, inquit, meipsum illi. Si ipsa est claritas
 ad quam perducitur regnum, quid modo transitu secu-
 li huius colligitur: Ducitur enim ad quandam visionē
 ineffabile, quam non merebuntur impij. Ceterum for-
 ma serui cum hic esset, visa est ab impiis. Viderunt eam
 & qui crediderunt, viderunt & qui occiderunt. Ne ali-
 quid magnum putes videri formam illam, viderunt a-
 mici, viderunt & inimici, & quidam videntes interfe-
 cerunt, quidam non videntes crediderunt. Hanc ergo
 formam serui, quam hic iam in humilitate viderunt &
 pij & impij, videbunt & in iudicio pij & impij. Cum e-
 nim dominus ante oculos discipulorum suorū ferre-
 tur in cœlū, sonuit vox angelica intuentibus eum, Viri
Acto. 1. Galilei, quid statis intuentes in cœlum: Iste Iesus sic ve-
 niet, quomodo videtis eum ire in cœlum. Sic ergo, sic
Zach. 12. in eadem forma, quia de impiis dictum est, Videbūt in
Ioan. 19. quem pupugerunt. Videbunt iudicaturum, quem irrise-
 runt iudicatū. Ipsa itaq; forma serui in iudicio conspi-
 cua erit, & iustis & iniustis, & piis & impiis, & fidelibus

& infidelibus. Quid ergo: Impij nō videbunt: Nam de K
 quibus dictum est, Videbunt in quē pupugerunt: de ip-
 sis rursus dictum est, Tollatur impius vt nō videat cla-
 ritatē domini. Quid est hoc fratres: Discernamus, di-
 scutiāmus. Excitatur impius vt aliquid videat, tollitur
 impius vt aliquid non videat. Iam quid sit visurus, ostē-
 demus, Formam illam de qua dictum est, sic veniet.
 Quid ergo non est visurus: Et ostendam meipsum illi.
Ioan. 14. Quid est meipsum: Non formam serui. Quid est meip-
Philipp. 2. sum: Formam dei, in qua non rapinam arbitratus sum
 esse æqualis deo. Quid est meipsum: Dilectissimi, filij
1. Ioan. 3. dei sumus, & nōdū apparuit quid erimus, Scimus quia
 cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus
 eum sicuti est. Hæc claritas dei est ineffabilis lux, fons
 lucis sine commutabilitate, veritas sine defectu, sapien-
Sapient. 7. tia in seipsa manens, innouans omnia, Hæc substantia
1. Ioan. 14. dei est. Itaq; tollitur impius, vt non videat hunc hono-
Philipp. 2. rē dei. Beati enim mundicordes, quoniam ipsi deū vi-
1. Ioan. 3. debunt. Videtur ergo mihi fratres, quantum nostræ ca-
 pacitati dominus impertiri dignatur, de ipso tēpore: si
 tamen dicendum est tempus, quodam enim tempore
 venturi sumus ad non tēpus, inde mihi videtur dictū, L
 quod sine praiudicio dicam, si quis intelligere aliquid
 melius, expeditius, probabilius possit, inde mihi vide-
 tur dictum, Tecum principium in die virtutis tuæ. De-
 nique hoc quantum puto, versu cōsequente satis expla-
 nat, Quia enim & hic dicta est virtus eius, qua subiecit
1. Cor. 1. gētes iugo suo, qua strauit populos, nō ferro sed ligno,
 & si in carne, & si in humilitate, & si adhuc quantū ser-
 uilis forma patitur, capitur, tamen magna virtus eius,
 quia quod infirmū est dei, fortius est hominibus. Virga
 ergo & hic dicta est virtus eius, quam commendauit
 dicendo, Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Sio,
 & dominaberis in medio inimicorum tuorum. Quan-
 ta enim virtus dominans in medio inimicorū suorum
 perstreptentium, nihil contra eum valentium, & quoti-
 die sibi dicentium, Quando morietur & peribit nomē
Psalm. 40. eius: Cum crescat gloria eius per populos, cum eius no-
 mini subiiciantur gentes, cum peccator videat & ira-
 scatur, dentibus suis frendat & tabescat: quia ergo est &
Psalm. 118. hæc virtus eius, volens Propheta cōmendare aliter vir-
 tutem eius sicuti est virtus dei, & sapiētia dei, Christus
1. Cor. 1. in lumine perpetuo incommutabilis veritatis, ad quā vi-
 sionē seruamur, ad quam visionem differimur, ad quā
 visionem fide mūdāmur, à qua visione tollitur impius
 ne videat honorem domini. Hoc ergo volens ostende
Esai. 26. re, tecum, inquit, principium in die virtutis tuæ. Quid
 est tecum principium: Quodlibet pone principium. Si
 ipsum Christum, potius diceretur, tu es principium, q̄
 tecum principium. Respondit enim interrogantibus,
 tu quis es: & ait, Principium qui & loquor vobis, Cum
Ioan. 3. sit principium & pater, de quo vnigenitus filius, in quo
 principio erat verbum, quia verbum erat apud deum.
Ioan. 1. Quid ergo: Si & pater principium, & filius principium,
1. Ier. dist. duo sunt principia: Absit. Sicut enim pater deus, & fi-
29. 1. ap. 1. lius deus, pater enim & filius nō duo dij, sed vnus de-
 sic pater principium & filius principium, pater autem
 & filius non duo, sed vnum principium. Tecum princi-
 pium. Tunc videberis quomodo tecum sit principium.
 Non enim & hic non tecū principium: nō enim cum
 dixisti, ecce itis quisq; ad sua, & me solum relinquitis,
Ioan. 16. sed nō sum solus, quia pater mecum est: & hic ergo te-
Ioan. 14. cum principium. Dixisti enim & alibi, Pater autem in
 me manēs facit opera sua. Tecum principium, nec vn-
 quā à te separatus est pater. Sed quando videbitur tecū
 esse

esse principium, tunc manifestum erit omnibus similibus iam tibi factis, quoniam videbunt te sicuti es. Etenim hic Philippus te videbat, & patre quarebat. Tunc ergo videbitur quod nunc creditur. Tunc tecum principium videntibus sanctis, videntibus iustis, sublati de medio impiis, ne videant gloriam domini. Modo ergo credamus fratres, quod tunc videamus. Nam & Philippus obiurgatus est quod quareret videre patrem cum in ipso filio non agnosceret patrem, Tanto tempore vobiscum sum, & non cognouistis me: Philippe, qui videt me, videt & patrem. Sed me videt qui non formam serui in me videt. Qui ergo me videt, qualem me abscondi timentibus me, qualem me videndum perficio sperantibus in me, videt & patrem. Sed quia ista visio post erit, nunc pro illa quid habebimus? Videamus quid dicat Philippo, cui dixerat, qui me videt, videt & patrem. Quasi ei Philippus tacitus responderet, & quomodo te videbo, si aliter videris quam forma seruauit quomodo te videbo & patrem, inualidus homo mortalis, puluis & cinis, conuersus ad eum differens visionem, imperans fidem, qui dixerat, qui me videt, videt & patrem, quia multum erat ad Philippum, & longe erat ab eo videre, No credis, inquit, quia ego in patre & pater in me est: Quod videre nondum potest, crede vt videre merearis. Cum ergo ventum fuerit vt videamus, tunc apparebit tecum principium in die virtutis tue, virtus virtutis tue, non virtus infirmitatis tue, quia ibi virtus virtutis tue. Habent nunc homines in fide, in spe, in charitate, in bonis operibus virtutes suas, sed ibunt a virtutibus in virtutem. Tecum ergo principium: videberis cum patre in patre, vt pater tecum principium in die virtutis tue, illius virtutis tue quam impius non videbit. Nam & hoc infirmum tuum fortius est hominibus. Etenim in die virtutis tue tecum principium. De qua virtute dicis: Expone, quia & hic vt dictum est, nominata est virtus eius cum emittitur virga virtutis eius ex Sion, vt dominetur in medio inimicorum suorum. De qua virtute dicis: *In splendore sanctorum.* In splendore, inquit sanctorum. De ipsa virtute dicit, quando erunt in splendore sancti, non quando adhuc terrenam carnem gestantes & in corpore mortali atque corruptibili degentes & gementes, quod aggrauat animam, & deprimat terrena inhabitatio sensum multa cogitantem: cum ipse cogitationes inuicem non videntur, non hoc est in splendore sanctorum. Sed quid est in splendore sanctorum? Donec veniat dominus & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuique a deo. Hoc erit in splendore sanctorum, quia tunc iusti fulgebunt in regno sui patris sicut sol. Audite enim quid sit hoc, in splendore sanctorum, Veniet, inquit messis, veniet finis seculi, mittet pater familias angelos suos, & colliget de regno eius omnia scandala, & mittent eos in camino ignis ardentis, Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui. In quo regno? videte si visio quedam seruetur, de qua nobis dictum est, tecum principium. In quo regno? Vtq; in vita eterna. Nam ad dexteram positus hoc diciturus est, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Deinde damnatis impiis, segregatis iustis atque laudatis, quid sequitur quod dixerat, percipite regnum? Tunc ibunt impij in combustionem aeternam, iusti autem in vitam aeternam. Quod dixerat regnum, hoc dixit vitam aeternam, quod non ibunt impij. Videte si quedam visio est vita aeterna. Hec est autem vita aeterna, vt cognoscant

te solum verum deum, & quem misisti Iesum Christum, D quia tecum principium in die virtutis tue. Ergo tecum principium in die virtutis tue in splendoribus sanctorum: sed hoc differtur, hoc postea dabitur. Quid nunc?

Ex vtero ante luciferum genui te. Quid hic? Si deus filium habet, nunquid & vterum? Sed sicut carnis corpora non habet, quia nec sinum, dictum est tamen, Qui est in sinu patris enarrauit. Qui est autem sinus, ipse est vterus, & sinus & vterus pro secreto positus est. Quid est ex vtero? Ex secreto, ex occulto, de meipso, de substantia mea, hoc est, ex vtero: quia generationem eius quis enarrabit: Accipiamus ergo patrem dicentem ad filium, *Esā. 53.* Ex vtero ante luciferum genui te. Quid est ergo ante luciferum? Lucifer pro syderibus positus est, tanquam a parte totum significante scriptura, & ex eminenti stella omnia sydera. Sed ista sydera quomodo facta sunt? Vt sint in signis, & in temporibus, & in diebus, & in annis. Si ergo & in signis & in temporibus posita sunt sydera, & lucifer nominatus est pro syderibus, quod est ante luciferum, hoc est ante sydera: & quod est ante sydera, hoc est ante tempora. Si ergo ante tempora, ab aeternitate, noli querere quando: aeternitas non habet E quando. Quando & aliquando aduerbia sunt temporum. De patre non est natus in tempore, per quem facta sunt tempora. Dictum est ergo vt dici oportuit, figurate & propheticè, vt & vterus pro secreta substantia, & lucifer pro temporibus poneretur. An vultis vt ipsum David respiciamus, qui dominum suum dixit filium suum? Vt enim hoc diceret, audiuit a domino suo. Ab illo audiuit a quo falli non potuit, & dixit iam dominum suum, quia dixit, inquit, dominus domino meo, sede a dextris meis: & ipse loquitur, ipsius quasi sermo contextus est. Si ergo ipse loquitur, forte ipse potuit dicere, Ex vtero ante luciferum genui te, ex vtero virginali, Ante luciferum genui te ex vtero. Si enim illa virgo ducens propaginem de carne David, ex illo vtero natus est Christus, tanquam ex vtero genitus a David, Ex vtero quod masculus non accessit, ex vtero profus proprie: ex vtero, quia solus ex solo vtero. Ergo ex vtero, inquit ille, qui eum dominum suum dixerat, ex vtero ante luciferum genui te. Et hoc ipsum ante luciferum signate dictum & proprie dictum & sic impletum. Noctum enim natus est dominus ex vtero virginis Marie, indicant testimonia pastorum, qui vigilias exercebant super gregem suum. Ex vtero ante luciferum genui te. O tu domine deus meus sedens ad dexteram domini mei, vnde & filius meus, nisi quia ex vtero ante luciferum genui te: Et ad quid natus es? *Iurauit dominus & non penitebit eum, tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.* Ad hoc enim natus ex vtero ante luciferum, vt esses sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. Si natum ex vtero de virgine intelligimus ante luciferum noctum, sicut Euangelia contestantur, proculdubio inde ex vtero ante luciferum, vt esset sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. Nam secundum id quod natus est de patre deus apud deum, coaeternus geniti, non sacerdos: sed sacerdos propter carnem assumptam, propter victimam, quam pro nobis offerret a nobis acceptam. Iurauit ergo dominus. Quid est, iurauit dominus? Ergo dominus iurat, qui prohibet hominem a iurando? An forte ideo magis hominem prohibet, a iurando ne in periuria prolatur, & ideo deus magis iurat, quia non potest esse periurus? Homo enim qui per consuetudinem iurandi potest lingua in periurium prolabi, bene prohibetur iurare. Tanto enim longius erit a periurio,

G periurio, quanto erit longe à iurando. Qui enim iurat homo, fallum & verum iurare potest: qui autem non iurat, fallum iurare non potest, quia omnino non iurat. Cur ergo non iuret dominus, quando domini iuramentum promissionis est firmamentum? Iurat omnino. Quid ergo tu facis cum iuras? Testaris deum, Hoc est iurare, deum testari, & ideo molestum, ne ad aliquam falsitatem testem adhibeas deum. Si ergo tu iurando testaris deum, cur ergo non & deus iurando testetur seipsum? Viuo ego dicit dominus, iuratio dei est. Sic iuravit de semine Abrahæ, Viuo ego dicit dominus, quoniam audisti vocem meam, & non peperisti filio tuo vnico propter me, nisi benedicens benedicam te, & implendo implebo semen tuum sicut stellas cæli, & sicut harenam quæ est ad labium maris, & benedicentur in semine tuo omnes gentes. Et semen Abrahæ quid est? Christus. Ille semen Abrahæ accipiens carnem de semine Abrahæ, erit, sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. De sacerdotio ergo secundum ordinem Melchisedech, iuravit dominus & non pœnitebit eum. Quid de sacerdotio secundum ordinem Aaron?

H Nunquid pœnitent deum sicut hominem, aut nolens cadit in aliquid vt faciat, aut imprudens pœnitent, vt postea eum de suo prolapsu pœniteat? Scit quid agat, scit quousque quid progrediatur, vnde in aliud commutetur in potestate rectoris est. Sed pœnitentia, mutatio rerum significatur. Quomodo enim tu cū aliquid te pœnitent, doles factum quod fecisti: sic quādo aliquid deus præter spem hominum, id est, præter quā sperant homines mutat in aliud, pœnitent se dicit, vsque adeo vt & de pœna nostra pœniteat eum, si nos de vita nostra mala pœnituerit. Iuravit ergo dominus, Iuravit, firmavit, non eum pœnitebit, nō mutabit. Quid? Tu es sacerdos in æternum. Ideo in æternum, quia non pœnitebit eum. Sed sacerdos secundum quid? Nunquid erūt istæ hostiæ victimæ oblatæ à patriarchis, aræ sanguinis & tabernaculum, & illa primi testamenti veteris sacramenta? Absit. Iam illa sublata sunt, euerso iam templo, remoto illo sacerdotio, pereunte victima eorum & sacrificio, Hæc nec Iudæi habent, vident perisse iam sacerdotium secundum ordinem Aaron, & non agnoscunt sacerdotium secundum ordinem Melchisedech. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Fi

I delibus loquor, Si quid non intelligunt catechumeni, auferant pigritiam, festinent ad notitiam. Non ergo opus est mysteria promere, scripture vobis intimet, quid est sacerdotium secundum ordinem Melchisedech.

Dominus à dextris tuis. Dominus dixerat, sede à dextris meis, nūc dominus à dextris eius, quasi mutauerint sedes. An forte sic potius, iuravit dominus & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum, ad Christum dictum est, Tu es sacerdos in æternum: iuravit dominus. Quis dominus? Qui dixit domino meo, sede à dextris meis: ipse iuravit, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: & ad ipsum dominum qui iuravit sermo directus est, dominus à dextris tuis. O tu domine qui iurasti & dixisti, Tu es sacerdos in æternū secundum ordinem Melchisedech, ipse sacerdos in æternum, dominus est à dextris tuis, ipse, inquam, sacerdos in æternum, de quo iurasti, dominus est à dextris tuis, quia eidem domino meo dixisti, sede à dextris meis, quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Iste ergo dominus qui est à dextris tuis, de quo iurasti & cui iurasti dicens, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, Conquassauit in die

ira sua. ipse vtique Christus dominus à dextris tuis, K cui iurasti & non pœnitebit te. Quid agit sacerdos in æternum? Quid agit, qui est ad dexteram dei & interpellat pro nobis tanquam sacerdos intrans in interiora vel in sancta sanctorum, in secreta cælorum, ille solus non habens peccatum, & ideo facile mundans à peccatis, ille ergo à dextris tuis, conquassauit in die iræ sue reges? Quos reges quæris? Excidit tibi? Astiterunt reges terræ & principes conuenerunt in vnum, aduersus dominum & aduersus Christum eius? Hos reges conquassauit gloria sua, & pondere nominis sui infirmos reddidit reges, vt non possent efficere quod volebant. Conati enim sunt multum delere nomē Christianum de terra, & non potuerunt, quia qui offenderit in lapidem illum, conquassabitur. Offenderunt ergo in lapidem offensionis, & ideo conquassati sunt reges, cū dicunt, Quis est Christus? Nescio quis Iudæus, nescio quis Galilæus, sic occisus est, sic mortuus: Lapis est ante pedes tuos, quasi viliter & humiliter iacens, ideo contemnendo offendis, offendendo cadis, cadendo quassaris. Si ergo tanta est ira occulti, quid erit iudicium manifesti? Audistis irā occulti, de qua Psalmus inscribitur pro occultis filij: nonus Psalmus, si bene memini, inscribitur pro occultis filij, & ibi ostenditur iudicium occultum iræ occultæ. Irato deo viuūt, qui in lapidem illum offendunt, conquassantur. Et quō valet q̄ conquassantur? Audi & de iudicio futuro, Quia qui offenderit in lapidem illum, ait, conquassabitur: super quem vero ceciderit lapis ille, cōteret eum. Cum ergo offenditur in eum quasi humilis iacet, & tunc conquassat: eum autem conteret, de super veniet. Videte quemadmodum his binis verbis conquassabit & conteret, offendit in eum, & veniet super eum, distributa sunt duo tempora humilitatis & claritatis Christi, occultæ pœnæ & iudicij futuri. Eum non conteret veniens, quem nō conquassat iacens. Iacens dico tanquā contemptibilis apprensus. Nā ille à dextris dei est, & valide ex alto clamauit, Saule Saulle quid me persequeris? Sed tamen quāuis de cælo non diceret, quid me persequeris, quē nemo tangebatur, nisi ita in cælo ad dexteram patris sederet, vt & in terra in nobis quasi iaceret. Dominus à dextris tuis, conquassabit in die iræ suæ reges. Iudicabit in gentibus. Sed nūc pro occultis: erit enim & iudicium manifestum, iudicabit in gentibus. Modo enim fit, Perit memoria eorum M cū strepitu. In ipso Psalmo est pro occultis, Perit memoria eorū cum sonitu, & dominus in æternū permanet, Parauit in iudicio thronum sedem suam, & ipse iudicabit orbem terrarum in equitate. Ibi dictū est, Increpasti gentes & perit impius, nomē eorū delesti in æternū: hoc occulte agitur. In die ergo iræ suæ cōquassabit reges, iudicabit in gentibus. Quomodo? Audi quod sequitur: Replebit ruinas. Modo sic iudicat in gentibus vt repleat ruinas: nā quando in fine iudicauerit, damnabit ruinas. Replebit ruinas. Quas ruinas? Quisquis à nomine ei⁹ timuerit, cadet: cū ceciderit euertetur quod erat, vt edificetur quod nō erat. Iudicabit in gentibus, replebit ruinas. Quisquis cōtumax es in Christū, calurā turrim in altū erexisti. Bonū est, vt te ipsum deiciens humilis reddaris, sedentis ad dexteram patris pedibus prouoluaris, vt fiat in te ruina construenda. Nam si perma- nes in mala altitudine, tūc deiciaris quando non aedificaberis. Etenim de talibus dicit in alio loco scriptura, Destruere eos & non aedificabis eos. Proculdubio non diceret de quibusdam, destrue eos & non aedificabis eos, nisi quosdā ita destrueret vt aedificaret. Quod fit hoc tempore,

Roma. 8.
Hebr. 9.

Lucas. 10.

Vbi supra.

Acto. 9.

Psalm. 9.

Psalm. 27.

A tempore, cum Christus in gētibus ita iudicat, ut repleat ruinas. *Conquassabit capita super terram multa.* Hic super terram in hac vita cōquassabit capita in terra multa, de superbis humiles facit. Et audeo dicere fratres mei, ut ille est capite quassato hic humiliter ambulare, quam capite erecto in iudiciū eternæ mortis incidere. Multa capita conquassabit ruinas faciendo, sed replendo ædificabit. *De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput.* Videamus & in via bibentem de torrente primo. Quis est torrens? Profluxio mortalitatis humanæ. Sicut enim torrens pluuias aquis colligitur, redundat, perstrepat, currit, & currendo decurrit, id est, cursum fixit, sic est omnis iste cursus mortalitatis. Nascuntur homines, viuunt, moriuntur, & aliis morientibus alij nascuntur, rursusque illis nascentibus alij moriuntur, & illis morientibus alij oriuntur, succedunt, accedunt, decedunt, nec manebunt. Quid hic tenetur? Quid non decurrit? Quid non quasi de pluua collectum it in abyssum? Quomodo enim fluius repente collectus de pluua, de guttis imbrium, it in mare, nec apparet, quia nec apparebat antequam de pluua colligeretur: sic hoc genus humanum de occultis colligitur & profluit in mortem. Rursus in occultum vergit, medium hoc sonat & transit. De hoc torrente bibit ille, non est indignatus bibere de hoc torrente. Bibere enim de hoc torrente, illi erat nasci & mori. Hoc habet & torrens iste, natiuitatem & mortem. Suscepit hanc Christus, natus est & mortuus est. Ita de torrente in via bibit, exultauit enim ut gigas ad currendam viam. De torrente ergo in via bibit, quia in via peccatorum non stetit. Quia ergo de torrente in via bibit, propterea exaltauit caput, id est, quia humiliatus est, & factus est subditus vsque ad mortem, mortē autem crucis, propterea eum deus exaltauit à mortuis, & donauit ei nomē quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est dei patris.

*In Psalmum centesimumdecimum
Enarratio.*

VENERUNT dies ut cātemus halleluia. Adestote animo fratres ad percipienda ea quæ dominus suggerit ad exhortationem nostram, & nutriendam charitatem, qua nobis inhaerere deo bonum est. Adestote animo cantores boni, filij laudis, & gloriæ sempiternæ veri & incorrupti dei. Adestote intenti qui nostis cantare & psallere in cordibus vestris, domino gratias semper agētes in omnibus, & laudate deum, hoc est enim halleluia. Et hi quidē dies veniunt transituri, transeuntq; venturi, & significāt diem qui non venit nec transit, quia nec hesternō prætuit ut veniat, nec crastino vrgetur ut transeat. Ad quem sanē nos cum venerimus inhaerentes ei, nec nos transibimus. Et sicut quodam loco canitur deo, Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorū laudabūt te: hoc erit ocioforum negocium, hoc opus vacātium, hæc actio quietorum, hæc cura securorum. Sicut enim dies isti præteritis diebus quadragesimæ, quibus ante resurrectionem dominici corporis vitæ huius significatur mæror, solenniter grata hilaritate succedūt: sit dies ille qui post resurrectionem dabitur plenario corpori domini, hoc est, sanctæ Ecclesiæ cūctis vitæ huius erūnis atque doloribus exclusis, perpetua beatitudine succedet. Hæc autem vita de nobis exigit continētiam, ut

Tomus octauus.

etiam cum labore & luctantibus ingemiscētes grauatī, & habitaculum nostrū, quod de cœlo est superinducipientes, à secularibus delectationibus temperemus, & significatur quadragenario numero, quo & Moyses & Helias, & ipse dominus ieiunauerūt. Precipitur enim nobis & ex lege & ex prophetis, & ex ipso Euangelio quod testimoniū habet à lege & prophetis. Vnde etiam in monte & inter vtranque personam medius saluator effulsit, ut ab omnibus mundi illecebris, quibus captiui homines obliuiscuntur deum, aueritatem nostram tanquam ieiunio temperantiæ refrenemus, quam diu perfectio decalogi legis, tanquam psalterium decem chordarum per quatuor eiusdem mundi partes, id est, toto orbe prædicatur, ut decem quater ducta quadragenarium numerum signent. Quinquagenario vero numero post resurrectionem domini quo cantamus halleluia, non cuiusdam tēporis finis & transitus, sed beata illa significatur æternitas, quia denarius additus quadragenario, laborantibus in hac vita fidelibus merces illa persoluitur, quam & primis & nouissimis paterfamilias præparauit æqualem. Audiamus itaque plenum diuina laude pectus populi dei. Ecce personat in hoc Psalmo quendam exultantem fœlici exultatione, præfiguratur & scaturientem corde in amore dei populum scilicet corpus Christi, ab omni malo liberatum. *Confitebor tibi, inquit, domine in toto corde meo.* Non semper confessio peccatorum est, sed & laus dei deuotione confessionis exprimitur. Illa luget, hæc gaudet. Illa medico vulnus ostendit, hæc de sanitate gratias agit. Hæc confessio quendam significat, non solum ab omni malo liberatum, sed etiam à malignis omnibus separatam. Et ideo videamus vbi confiteatur domino in toto corde.

In consilio, inquit, rectorum, & congregatione. Credo quia sedebunt super duodecim thronos, iudicantes. xij. tribus Israël. Nullus enim iam inter eos iniquus, nullus iuda furta tolerantur, nullus Simon Magus baptizatur, spiritū volens emere dum cogitat vendere, nullus Alexander ararius multa mala ostendit, nullus ouina pelle tectus falsa fraternitate surrepit: Inter quales nūc necesse est Ecclesia gemat, & quales tunc oportet, cum omnes iusti congregabuntur, excludat. Hæc sunt magna opera domini, exquisita in omnes voluntates eius. Per quas nullum confidentem deserit misericordia, nullius est iniquitas impunita, quando flagellat etiam omnem filium quem recipit. Sed si iustus vix saluabitur, peccator & impius vbi parebunt: Eligat sibi homo quodlibet, Non sic constituta sunt opera domini, ut creatura in arbitrio libero constituta, creatoris superet voluntatem, etiam si contra eius faciat volūtatem. Non vult deus ut pecces, nam prohibet: tamen si peccaueris, nō putes hominem fecisse quod voluit, & deo accidisse quod noluit. Sicut enim vult ut homo non peccet, ita vult peccati parere ut reuertatur & viuat, ita vult postremo in peccato perseverantem punire, ut iustitiæ potentiam contumax non euadat. Ita quicquid elegeris, omnipotenti nō derit unde suam de te cōpleat voluntatem. Magna enim opera domini, exquisita in omnes voluntates eius.

Confessio & magnificentia opus eius. Quid magnificentius, quam iustificare impiū: Sed opus fortasse hominis præuenit istam magnificentiam dei, ut cū fuerit peccata cōfessus, iustificari mereatur. Descendit enim de templo iustificatus Publicanus magis q̄ ille Phariseus, quia nec oculos ad cœlum audebat leuare, sed percutiebat pectus suū dicens, Deus propitius esto mihi peccatori. Hæc est magnificentia domini, iustificatio peccatoris, quoniam

N qui

G qui se humiliat, exaltabitur: & qui se exaltat, humiliabitur. *Luc. 7.* Hæc est enim magnificentia domini, quoniam cui plurimum dimittitur, plurimum diligit. Hæc magnificentia domini, quoniam ubi abundavit peccatum, superabundavit gratia, Sed fortasse ex operibus. Non inquit, ex operibus, ut forte quis extollatur. Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo in operibus bonis. Iustitiam enim homo non operatur, nisi iustificatus: credens autem in eum qui iustificat impium, a fide incipit, ut bona opera non precedentia quod meruit, sed consequentia quod accepit ostendant. Vnde ergo illa confessio: Nondum quidem opus est iustitiæ, sed delicti improbatio. Sed quomodo se habeat, nec in ipsa de te homo gloriaris, ut qui gloriatur, in domino gloriatur. *1. Cor. 1.* Quid enim habes quod non accepisti? Non ergo sola magnificentia qua iustificatur impius, sed & confessio & magnificentia opus eius. Quid ergo dicemus, quia cui vult miseretur, & quem vult obdurat? Nunquid iniquitas apud deum? Absit. *Roma. 9.* *Iustitia enim eius manet in seculum seculi.* Tu autem homo de hoc seculo, quis es qui respondeas deo? *Memoriam fecit mirabilia suorum,* Hunc humilians & hunc exaltans, Memoriam fecit mirabilia suorum, referuans opportune inusitata prodigia, *Psal. 74.* Hæc non infirmitas hominis nouitati intenta meminerit, cum sint eius miracula quotidiana maiora. Tot per vniuersam terram arbores creat, & nemo miratur: arefecit verbo vnam, & stupefacta sunt corda mortalium, sed memoriam fecit mirabilia suorum. Hoc enim miraculum maxime attentis cordibus inhærebit, quod assiduitas non vilefecerit. Quid autem profuerunt miracula, nisi ut timeretur? Quid porro prodesset timor: nisi? *Misericors & miserator dominus escam d. avertimentibus suis.* Escam quæ non corrumpitur, panem qui de cælo descendit, quem nullis meritis dedit. Etenim Christus pro impiis mortuus est. Nemo ergo talem escam daret, nisi misericors & miserator dominus. Quod si tantam dedit huic vitæ, si verbum carnem factum peccator iustificandus accepit, quid in futuro seculo glorificatus accipiet? *Memor enim erit in seculum testamenti sui.* Nec totum dedit qui pignus dedit. *Fortitudinem & operum suorum annuntiabis populo suo.* Non contristentur Israelitæ sancti, qui dimiserunt omnia sua & secuti sunt eum, non contristentur dicentes, Quisnam poterit saluus fieri, quia facilius intrat camelus per foramen acus, quam diues in regnum cælorum? Annuncianit enim eis fortitudinem operum suorum, quoniam quæ hominibus difficilia sunt, deo facilia sunt. *Ut det illis hereditatem gentium.* Itum est enim ad gentes, & præceptum diuitibus huius seculi non superbe sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in deo vivo, cui facile est quod hominibus difficile est. Sic enim multi vocati sunt, sic occupata est hereditas gentium, sic factum est ut etiam plurimi, qui non dimiserunt omnia sua in hac vita, ut sequerentur eum, vitam etiam ipsam pro nomine eius confessione contemnerent, & tanquam cameli humiliantes se ad portanda onera pressurarum, intrarent etiam sicut per foramen acus per compungentes passionis angustias. Ipse fecit hæc, cui omnia possibilia sunt. *Opera manuum eius veritas & iudiciũ.* Teneatur veritas ab iis qui iudicantur hic. Iudicantur hic martyres & ad iudicium perducuntur, qui non solum eos a quibus iudicati sunt, sed etiam angelos diuidicent, aduersus quos eis erat colluctatio, etiam cum ab hominibus iudicari viderentur, quos non separaret a Christo tribulatio, angustia, fides, nuditas, gladius.

Fidelis enim omnia mandata eius. Non fallit, exhibet K quod promittit: non tamen quod promittit est hic expectandum, non hic sperandum. Sed *Confirmata sunt in seculum seculi, facta in veritate & in iustitia.* Hoc est verum & iustum, ut hic laboretur, illic requiescat. Quia, *Redemptionem misit populo suo.* Vnde autem redimuntur, nisi a captiuitate peregrinationis huius? Non ergo requies, nisi in cælesti patria requiratur. Dedit quidem deus Israelitis carnalibus terrenam Hierusalem, quæ seruit cum filiis suis: sed hoc vetus testamentum est, ad veterem hominem pertinens. Qui autem ibi figuram intellexerunt, hæredes etiam tunc noui testamenti extiterunt, quoniam quæ sursum est Hierusalem libera *Gala. 4.* est, quæ est mater nostra æterna in cælis: veterem autem illo re ipsa probatũ est transitoria promississe: *Manda-* *uit, quippe in æternum testamentum suum.* Sed quod nisi nouum? Cuius hæres quisquis esse volueris, nolo te fallas, nec terram trahentem lac & mel carnaliter cogites, nõ amœna prædia, non hortos fructiferos & opacos, non tale aliquid mediteris adipisci, quale solet hic oculus auaritiæ concupiscere. Cum enim sit radix omnium malorum cupiditas, perimenda est ut hic consumatur, non differenda ut ibi satiatur. Primo pœnas fuge, gehennas deuota, antequam desideres promittentem deũ, caue minantem. *Sanctum & terribile nomen eius.* Pro delitiis autem omnibus huius seculi quales vel expertus es, vel augere ac multiplicare cogitando potes, immortalium deliciarum matrem concupisce sapientiam. Sed, *Initium sapientiæ, timor domini.* Delectabit illa, & ineffabiliter proculdubio delectabit castis atque æternis veritatis amplexibus, sed prius tibi donanda sunt debita, *Prover. 1.* *quàm præmia flagitanda.* Initium ergo sapientiæ timor *Eccl. 1.* domini. *Bonus est intellectus.* Quis negat? Sed intelligere & non facere, periculosum est. *Bonus ergo facientibus.* nec extollat mentem in superbiam. Cuius enim timor est initium sapientiæ. *Laus eius manet in seculum seculi.* Et hoc erit præmium, hic finis, hæc statio sedesque perpetua: illic enim inueniuntur mandata fidelis confirmata in seculum seculi. Ipsa est hereditas noui testamenti mandata in æternum. Vnam petij, inquit, a domino, hæc requiram, ut inhabitem in domo domini per omnes dies vitæ meæ. Beati enim qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt eum, quoniam laus eius manet in seculum seculi. *M*

In Psalmum centesimum undecimum
Enarratio.

REDO quod attēdistis fratres huius titulum Psalmi, memoriaq; mandastis. *Conuerso,* inquit, *Aggei & Zacharia.* Nondū erant isti Propheta, cum ista cantata sunt. Nanque inter tempus Dauid, & transmigrationem populi Israel in Babyloniã, quatuordecim generationes numerantur, sicut diuina scriptura maximeq; Matthæus Euāgelista testatur. Euer si autem populi renouatio secundum sancti Hieremias prophetiã, ex illa transmigratione post septuaginta annos sperabatur. Qui cum complerentur sub Dario rege Babylonis, impleti sunt spiritu sancto hi duo Prophetae Aggeus & Zacharias, & ambo post inuicē intra vnum annum prophetare ceperunt, quod ad renouationem templi, sicut tanto ante prædictum est, pertinere videbatur. Sed quisquis corporaliter gestis oculum cordis infigit, neque inde in gratiam spiritualis intellectus extenditur, habitat cogitatione in lapidibus templi, quibus visibilis fabrica manibus hominum instructa cõsurgit, nec

A nec ipse lapis viuus huius efficitur, templo illi accom-
 modatus atque aptus. Quod in suo corpore primū do-
 minus figurauit cum ait, Soluite templum hoc, & in tri-
 duo suscitabo illud. Est enim corpus domini pleni-
 us ipsa sancta Ecclesia, cuius caput ascendit in cœlū, qui est
 maximus lapis viuus, lapis angularis, de quo beatus Pe-
 trus Apostolus dicit, Ad quem accedentes lapidem vi-
 uum, ab hominibus reprobatur, à deo autem electū &
 honorificatum: & vos ergo tanquam lapides viu-
 i edificamini in domum spiritualem, in sacerdotium sanctū,
 offerentes spirituales victimas acceptas deo per Iesum
 Christum, quia cōtinet scriptura, Ecce ponam in Sion
 lapidem angularem electum preciosum, & qui credi-
 derit in illum non confundetur. Ergo ut fiat quisque la-
 pis viuus ad talem fabricam idoneus, spiritualiter intel-
 ligat templi reuouationē ex ruina vetere quæ in Adam
 facta est, reparationem noui populi secundum nouum
 hominem atque cœlestem, ut sicut portauimus imagi-
 nem terreni, portemus & imaginem eius qui de cœlo
 est, quo possimus post omnes seculi huius atates tan-
 quam post septuaginta annos, qui mystico perfectionis
 numero prægnantur, & tanquam post captiuitatē lon-
 ginquæ peregrinationis non ruitura mole construi, sed
 æterna immortalitate solidari. Spiritalem quippe Hie-
 rusalem non magis Hierusalem Iudæorum, quam ve-
 stram esse deputetis: sicut enim dicit Apostolus, iam nō
 estis peregrini & inquilini, sed estis ciues sanctorum &
 domestici dei, superædificati super fundamentum Apo-
 stolorum & Prophetarū, ipso summo angulari lapide
 existente Christo Iesu, in quo omnis ædificatio compa-
 cta crescit in templum sanctum in domino: In quo &
 vos cœdificamini in habitaculum domini in spiritu,
 hoc est, templum dei, ad quod pertinet sacramentum
 prophetationis Aggæi & Zachariæ: cui rursus idē Apo-
 stolus dicit, Templum enim dei sanctum est, quod estis
 vos. Quisquis igitur se ad opus huius cœdificationis,
 & ad spem sanctæ firmæq; compaginis, tanquam lapi-
 dem viuum ab huius mundi ruinosa labe conuertit, in-
 telligit titulum Psalmi, intelligit conuersionem Aggæi
 & Zachariæ. Cantet ergo quæ sequuntur, non tam lin-
 guæ voce quam vitæ. Erit enim ædificij perfectio, ineffa-
 bilis pax illa sapientiæ, cuius est initium timor domini.

Cinde ergo incipiat quem cœdificat ista conuersio.

Beatus vir qui timet dominum, in mandatis eius uolet nimis.

Viderit deus qui solus & veraciter & misericor-
 diter iudicat, quantum iste proficiat in mandatis
 eius, quoniam tentatio est vita humana super terram, si-
 cut dicitur in libro Iob: & iterum scriptum est, Quoniam
 corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & depri-
 mit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Qui
 autem diiudicat nos, dominus est, nec ante tempus iu-
 dicare debemus, donec veniat dominus & illuminet
 abscondita tenebrarum, & manifestet cogitationes &
 consilia cordium, & tunc laus erit unicuique à deo. Vi-
 derit ergo ille quantum quisque proficiat in mandatis
 eius, tamen uolet nimis qui pacem illius cœdificatio-
 nis adamauerit: nec iam desperare debet, quoniam in
 mādatis eius uolet nimis, & pax in terra hominibus bo-
 næ voluntatis: Vnde? Potens in terra erit semen eius. Se-
 men futuræ messi, opera esse misericordiæ Apostolus
 testis est, qui dicit, Bonum autem faciētes non deficia-
 mus, tempore enim proprio metemus: & iterū, hoc au-
 tem, inquit, qui parce seminatur, parce & metet. Quid au-
 tem fratres potentius, quam ut regnum cœlorum, non
 solum Zachæus emat dimidio rerum suarum, sed &

vidua duobus minutis, & tantundem ibi vterque possi-
 deant? Quid potentius quam ut idem regnum & the-
 sauris diuiti, & calice aquæ frigidæ pauperi valeat: Sunt
 autem qui ista faciunt dum terrena conquirunt, aut hic
 mercedem sperantes à domino, aut hominibus placere
 cupientes. Sed *Generatio rectorum benedicetur.* Id est, ope-
 ra eorum quorū bonus deus Israël, qui rectorum sunt cor-
 de. Rectum autem cor est, non resistere patri emendan-
 ti, & credere pollicenti, non eorum quibus commouē-
 tur pedes, & effunduntur gressus atque labuntur, sicut in
 alio Psalmo canitur, dum zelant in peccatoribus pacē
 peccatorum videntes, & putant perire opera sua, quia
 non eis merces redditur peritura. At iste vir qui timet
 dominum, & in templum sanctum dei conuersione re-
 cti cordis aptatur, nec gloriam hominum quærit, nec
 terrenas diuitias concupiscit, & tamen *Gloria & diui-
 tia in domo eius.* Domus enim eius, cor eius est, ubi deo
 habitante opulētius habitat cum spe vitæ æternæ, quam
 hominibus habitantibus in marmoratis laqueatisque
 tectis cum timore mortis æternæ. *Huius enim iustitia
 manet in seculum seculi.* Ipsa eius gloria, ipsa diuitiæ: illius
 enim purpura & byssus, & epulæ splendide, & cum præ-
 sto sunt transeunt, & cum ad finem venerit, aquæ gut-
 tam & digito stillantem desiderans ardens lingua cla-
 mabit, *Exortum est in tenebris lumen rectis corde.* Merito di-
 rigunt cor in deum suum, merito ambulant recti cum
 deo suo, præponentes eius volūtatē sibi, neque de sua
 quicquā superbe præsumentes. Meminerunt enim fuisse
 se aliquando tenebras, nunc autem lucem in domi-
 no. *Misericors & miserator, & iustus dominus deus.* Dele-
 ctat quod misericors & miserator, sed terret fortasse
 quod iustus dominus deus. Nulla desperatione formi-
 des beate vir qui times dominum, & in mandatis eius
 uoles nimis: esto suavis, misere & cōmoda. Ita enim
 iustus est dominus deus, ut iudicium illi sine misericor-
 dia faciat qui non fecit misericordiam. *Suavis autem
 vir qui miseretur & cōmodat.* Non enim eum euomet deus
 ex ore suo tanquam insuauem. Dimittite, inquit, & di-
 mittetur vobis: date & dabitur vobis. In eo quod dimit-
 tis & dimittatur tibi, misereris: in eo quod das ut detur
 tibi, commodas. Quauis enim generali nomine om-
 nis misericordia dicatur qua misero subuenitur, inter-
 est tamen ubi non impendis, nec sumptū pecuniæ, nec
 corporalis laboris industriam, sed ignoscendo quod
 in te quisque peccauit, & tuorum gratis comparas ve-
 niā peccatorum. Hæc duo benignitatis officia igno-
 scendorum peccatorum, & beneficiorum erogandorū,
 sicut in Evangelio quod commemorauimus, Dimitti-
 te, & dimittetur vobis, date, & dabitur vobis: sic in isto
 versu arbitror esse distincta, Suavis vir qui miseretur &
 commodat. Nec pigri simus ad hæc fratres, gloriā que-
 rit qui desiderat vindicari se. Sed attende quod scriptū
 est, Melior est qui vincit iram, quam qui capit ciuita-
 tem. Diuitias querit qui non vult dare pauperibus. At-
 tende quod scriptum est, Habebis thesaurum in cœlo.
 Non ergo eris inglorius in ignoscendo, quia de ira vi-
 cta laudabilius triumphatur: nō egenus tribuendo, quia
 thesaurus cœlestis certius possidetur. Hūc versum par-
 turiebat ille superior, gloria & diuitiæ in domo eius.
 Qui hæc itaque facit, *Disposuit sermones suos in iudicio.*
 Facta ipsa sermones sunt, quibus in iudicio defende-
 tur, quod ei non erit sine misericordia, quia & ipse fecit
 misericordiam. *Quoniam in æternum non commouebitur. In
 memoria æterna erit iustus.* In memoria æterna erit iustus,
 quia ad dexteram segregatus audiet, Venite benedicti

G patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Neque enim aliqua illic eorum, nisi opera misericordiae commemorantur: audient ergo, Venite benedicti patris mei, quia generatio rectorum benedicetur. Sic in memoria aeterna erit iustus. *Et ab auditu malo non timebit.* Quod dicit, audient ij qui a sinistris erunt, Ite in ignem aeternum, qui prae paratus est diabolo & angelis eius. Itaque qui hic non sua querit, sed quae Iesu Christi: labores patientissime tolerat, promissa fidenter expectat. *Paratum est cor eius sperare in domino.* Neque vllis tentationibus frangitur. *Confirmatum est cor eius, non commovebitur, donec videat super inimicos suos.* Inimici eius hic videre bona voluerunt, & cum eis invisibilia promitterentur, dicebant, Quis ostendit nobis bona: Confirmetur ergo cor nostrum, nec commoveamur donec videamus super inimicos nostros. Illi enim volunt videre bona hominum in terra morientium, nos credimus videre bona domini in terra viventium. Sed magnum est confirmatum habere cor & non commoveri, cum illi gaudent qui amant quod vident, & insultant ei qui quod non videt sperat. **H** Et non commovebitur donec videat, & ipse non deorsum quod inimici eius, sed sursum super inimicos suos, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quae prae paravit deus diligentibus eum. Quanti valet hoc quod non videtur & emittitur: Tanti quantum quisque habere potuerit. Propter hoc & ille, *Sparse, dedit pauperibus.* Non videbat & emebat, sed ille thesaurum servabat in caelo, qui esurire & sitire in pauperibus dignabatur in terra. Non mirum est igitur si *Instita eius manet in seculum seculi.* Custode illo qui condidit secula. *Cornu eius exaltabitur in gloria.* Cuius humilitas a superbis contemnebatur. *Peccator videbit & irascetur.* Sera illa scilicet atque infructuosa poenitentia. Nam irascetur, cui magis quam sibi, cum dicet, *Quid nobis profuit superbia, & divitiarum iactantia quid contulit nobis, videns cornu eius exaltari in gloria, qui sparsit & dedit pauperibus?* *Dentibus suis frendet & tabescet.* Quia illic erit ploratus & stridor dentium, Non enim frendet & virescet, sicut fieret si opportuno eum tempore poeniteret, sed tunc poenitebit, cum *Desiderium peccatorum peribit.* Nullo succedente solatio, Peribit desiderium peccatorum, cum transierint omnia tanquam umbra, cum feno arescente flos decidet: Verbum autem domini quod manet in aeternum, sicut falsorum beatorum vanitate derisum est, sic eorundem verorum miserorum perditioni super ridebit.

In Psalmum centesimum duodecimum Enarratio.

NOSTIS fratres & sapissime audistis in Evangelio dominum dicere, Sinite pueros venire ad me, talium est enim regnum caelorum: & iterum, Si quis non receperit regnum dei sicut puer, non intrabit in illud: & multis aliis locis dominus deus noster, per singulare humilitatis exemplum, superbiam, veteris hominis ad innouandam humiliter vitam similitudine puerilis aetatis accusat. Quapropter charissimi cum cantari audistis in Psalmis, Laudate pueri dominum: ne arbitremini ad vos istam exhortationem non pertinere, quia iam corporis pueritiam supergressi, vel iuuenili decore virescitis, vel senili honore canescitis: omnibus enim vobis dicit Apostolus, Nolite effici pueri sensibus, sed malitia paruuli estote, ut mentibus perfecti sitis. Qua malitia maxime, nisi superbia:

Ipsa enim de vana granditate praesumens non finit hominem ambulare per artam viam, & intrare per angustam portam. Pueri autem facile intrant per angustam portam: & ideo nemo nisi ut puer intrat in regnum caelorum. Quid autem superbiae malitia deterius, quae praepositum non vult habere nec deum: nam scriptum est, Initium superbiae hominis, apostatare a deo. Hanc se aduersus praepcepta diuina tumidis cervicibus erigentem, & suavi iugo domini resistentem deticite, frangite, comminuite, atque consumite, & *Laudate pueri dominum, laudate nomen domini.* Illa enim prostrata & extincta, Ex ore infantium & lactentium perficitur laus: illa oppressa atque deleta, Qui gloriatur in domino gloriatur. Non cantant ista qui se magnos putant, non cantant ista qui cognoscentes deum, non sicut deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed se laudent illi, non deum. Non enim pueri sunt, sed superbi. Nomen suum potius praedicari volunt, & non laudant nomen domini. Itaque euauerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum, & dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Voluerunt latissime nomen suum & altissime diffamari, cito ipsi in angustias transituri. Deum decet laus, dominum nostrum decet honor & semper & vbique praedicari. Semper ergo praedicetur. *Sit nomen domini benedictum, ex hoc nunc & vsque in seculum.* Vbique praedicetur. *A solis ortu vsque ad occasum, laudate nomen domini.* Quarat ex me aliquis puerorum sanctorum laudantium nomen domini, & dicat mihi, Ecce vsque in seculum accipio vsque in aeternum: Cur autem ex hoc, & non ante hoc, & ante omnia secula sit nomen domini benedictum? Respondebo paruulo qui non contumaciter quarit, Vobis dicitur pueri dominici, vobis dicitur, Laudate nomen domini, sit nomen domini benedictum: sit a vobis nomen domini benedictum, ex hoc vtique ex quo vobis dicitur. Incipitis enim laudare, sed sine fine laudate. Ex hoc ergo & vsque in seculum sine fine laudate. Ne dicatis, nunc incipimus quidem laudare dominum, quia pueri sumus, sed cum creuerimus magnique fuerimus, nos ipsos laudabimus. Non sic pueri non sic: propterea dicit dominus per Esaiam, Ego sum, & vsque dum senescatis ego sum. Ille semper laudandus est qui est. Quid est, laudate pueri dominum ex hoc, laudate senes & vsque in seculum? Quia senectus nostra albescet quidem carnis sapientiae, sed non carnis vetustate marcescet, aut quoniam hoc loco humilitatem potius videtur significare pueritia, cui contraria est vana & falsa superbiae magnitudo: & ideo dominum non nisi pueri laudant, quia superbi eum laudare non norunt. Sit senectus vestra puerilis, & sit pueritia senilis, id est, vt nec sapientia vestra sit cum superbia, nec humilitas sine sapientia, vt laudetis dominum ex hoc & vsque in seculum. Quacunque autem in paruulis sanctis Ecclesia Christi diffunditur. Laudate nomen domini: hoc est enim, A solis ortu vsque ad occasum, laudate nomen domini. *Excelsus super omnes gentes dominus.* Gentes homines sunt. Quid mirum si super homines excelsus est dominus? Illi super se excelsos quos colunt oculis vident in caelo fulgere solem, & lunam, & stellas, cui creaturae seruiunt, deserentes creatorem dominum. Et non solum excelsus super omnes gentes dominus, verum etiam *Super caelos gloria eius.* Coeli supra se suscipiunt eum, & humiles eum secum habent constituti carne infra caelum, qui pro illo non colunt caelum. *Quis enim sicut dominus deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit?* Quisquam putaret quod in altis

Ibidem.

Psal. 4.

Psal. 6.

1. Cor. 1.

Esai. 64.

Sapient. 5.

Math. 8.

Esai. 4.

Math. 19.

18.

Marc. 10.

2. Cor. 14.

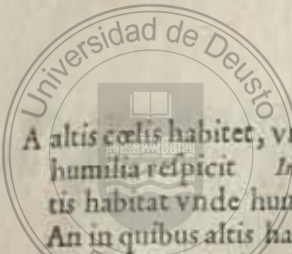
Eccl. 10.

1. Cor. 1.

Roma. 1.

Esai. 46.

M

A altis cœlis habitat, vnde humilia terrena respiciat: sed humilia respicit *In cœlo & in terra.* In quibus ergo altis habitat vnde humilia respiciat in cœlo & in terra?

An in quibus altis habitat etiam ipsa humilia respicit? Sic enim exaltat humiles, vt non faciat superbos. Itaque & in altis habitat quos exaltat, facitque sibi eos cœlum, hoc est sedem suam, & eos tamen nō superbos, sed semper subditos: intuendo etiā in ipso cœlo humilia respicit, in quibus excelsis habitat: Spiritus enim per *Esaia. 57.* ita loquitur, Hæc dicit altissimus in excelsis habitans, in æternum nomē eius dominus altissimus, in sanctis requiem habens. Exposuit quid dixerit in excelsis habitans. Hoc enim plenius elocutus, in sanctis, inquit, requiē habens. Sed quid sunt sancti, nisi humiles qui pueri laudant dominum? Itaque adiungit, & pusillanimis dans magnanimitatē, & dans vitam qui in humilitate cordis sunt. In quibus sanctis requiem habet, his pusillanimis dat magnanimitatē. Dans vtique magnanimitatem excelsos facit, in quibus requiem habens in excelsis habitat. Sed quia pusillanimis dat magnanimitatē, eadem excelsa in quibus habitat, humilia respicit. Sed humilia, inquit, respicit in cœlo & in terra. Excitauit

B nos etiam querere, vtrum eadem in cœlo & quę in terra, an alia in cœlo alia in terra humilia respiciat dominus deus noster? Si enim eadem, video quemadmodū hoc intelligam secundum Apostolum dicentē, In carne enim ambulantes, nō secundum carnem militamus. Arma enim militiæ nostræ non carnalia, sed potentia deo. Vnde ergo potētia, nisi quia spiritalia? Cum itaque Apostolus, & in carne ambulet, & spiritaliter militet, non mirum si humilitas eius & in cœlo respicitur propter spiritus libertatē, & in terra propter corporis seruitutem: idem quippe alio loco dicit, Nostra enim conuersatio in cœlis est: ipse item dicit, Optimum sibi esse dissolui, & esse cum Christo, manere autem in carne necessarium, inquit, propter vos. Proinde quisquis intelligit, & conuersationem Apostoli quæ est in cœlis, & in carne mansionem in terris, simul oportet intelligat dominum deum nostrum in excelsis sanctis habitantem, quemadmodum tamen eosdem sanctos humiles sibi & in cœlo respiciat, quoniam quæ sursum sunt sapiunt, qui spe resurrexerunt cum Christo: & in terra, quoniam nōdum soluti sunt carnis vinculo, vt ex tota vita sua possint esse cum Christo. Si vero alia dominus deus noster humilia respicit in cœlo, & alia in terra, credo quod in cœlo iam respicit quos vocauit, & habitat in eis: in terra autem respicit quos vocat vt habitat in eis. Istos enim possidet cœlestia cogitantes, illos excitat terrena somniantes. Sed quia difficile obtinemus, vt possint & ipsi iam humiles dici, qui nondū suauis iugo domini pia colla iunxerunt, quando quidem humilia isto loco vt sanctam Ecclesiam intelligamus, per totum textum Psalmi diuinæ admonēt literæ: Est & alius intellectus, quem mecum charitas vestra cōsideret. Cœlos nunc significari arbitror eos, qui sedebunt super duodecim thronos, & cum domino iudicabunt: terræ autem nomine ceteram multitudinem benedictorū, qui constituentur ad dexteram, vt per opera misericordiæ collaudati recipiātur ab eis in tabernacula æterna, quos amicos sibi de māmōna iniquitatis in huius vitæ mortalitate fecerunt: eis quippe dicit Apostolus, Si nos vobis spiritalia seminauimus, magnum est si vestra carnalia metamus: Quod etiā his verbis dici potest, Si nos vobis cœlestia seminauimus, magnum est si terrena vestra metamus: In cœlo ergo respicit cœlestia seminantes,

C Tomus octauus.

in terra autem terrena reddentes, tamē humiles & hos D & illos. Humilia enim respicit in cœlo & in terra, quia meminerunt vtrique quid fuerint per suā malitiam, quid facti sunt per domini gratiam: neque enim illis tantummodo dicit vas electionis, Fuistis enim aliquādo tenebrae, nunc autem lux in domino: & iterum, Gratia salui facti estis per fidem, & hoc nō ex vobis, sed dei donum est: non ex operibus, ne forte quis extollatur: sed etiā se ipsum adiungit cōsequenter, dicens, Illius enim fumus figmentum, creati in operibus bonis. Dicit enim seorsum de se & ipsis qui respiciuntur in cœlo, Fuimus enim, inquit, & nos naturaliter filij iræ, sicut & ceteri: & iterum, Fuimus enim & nos, inquit, stulti aliquando & increduli, errantes, seruientes desideriis & voluptatibus variis, in malitia & inuidia agentes, abominabiles, inuicem odio habentes. Cum autem benignitas & humanitas illuxit saluatoris domini nostri, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Ecce humilia quæ respiciuntur in cœlo, Spirituales enim sunt, & omnia iudicant, sed tamen humiles, ne deiecti iudicentur. Quid de seipso singulariter? Nōne talia sunt quæ cōmemorat, qui non sum, inquit, idoneus vocari Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam dei, sed misericordiam cōsecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate: Denique post istos versus, quibus ait in Psalmo spiritus, Quis sicut dominus deus noster qui in altis habitat, & humilia respicit in cœlo & in terra: volēs docere nos quare in cœlo humilia cū iam spirituales magni, & iudicariis sedibus digni, tali significantur eloquio: subiecit statim, *Qui erigit à terra inopem, & de stercore exaltat pauperem: Vt collocet eum cum principibus populi sui.* Non itaque dedignantur esse humilia capita excelsorum sub dextera domini. Quauis enim collocet fidelis dominicæ pecuniæ dispensator cum principibus populi dei, quauis sessurus sit in duodecim sedibus, & angelos quoque iudicaturus, à terra tamen inops erigitur, & de stercore pauper exaltatur. An forte non est exaltatus de stercore qui seruebat desideriis & voluptatibus variis: Sed forte cum ista iam diceret, non erat inops, non erat pauper. Quid ergo adhuc ingemiscit grauatus, habitaculum quod de cœlo est superindui cupiens? Cur ne forte se extollat colaphizatur, & subditur angelo tantæ stimulo carnis suæ? Altus est quidem habitante in se domino, & habens eum spiritum qui scrutatur omnia, etiam altitudinem dei. Itaque in cœlo est, sed & in cœlo dominus humilia respicit. Quid ergo fratres? Si iam audiuius humilia quę in cœlo sunt, exaltata & de stercore vt populi collocarentur cum principibus, nihilne cōsequenter audiuius de humilibus, quæ in terra respicit dominus: Pauciores enim sunt illi amici iudicaturi cum domino, plures autem isti quos recipiūt in tabernacula æterna. Quauis enim tota frumētī malfa in cōparatione seiunctæ paleæ paucos habere videatur, per se tamē cōsiderata copiosa est. Multi enim filij desertæ, magis quā eius quę habet virū. Multi filij eius quæ per gratiā in senectute concepit, quā eius quæ ab ineunte ætate legis vinculo maritata est. Et ego quidem dico in senectute cōcepit, intuens Saram matrem nostram in vno Isaac, quæ per omnes gentes mater fidelium vocatur. Quæ autem persona est apud Esaiaem videte, quasi omnino non matris, nec eius quæ peperit aliquem: & tamen quid ei dicitur? Dicent, inquit, in aures tuas filij tui quos amiseras, angustia nobis est in loco isto, facite itaque nobis & nunc locū in quo cōmoremur: N ij tu vero

G tu vero dices in corde tuo, Quis generavit mihi istos, cum sciam me esse sine filio & viduam: Quis ergo istos educavit mihi? Ego enim derelicta fui sola, hi autem mihi ubi erant? Ex ea ergo parte ista dicit Ecclesia, qua videtur nihil parere in istis turbis, quae nondum dimiserunt omnia sua ut sequerentur dominum, & sederent super duodecim throaas. Sed quam multi in eadem turba faciētes sibi amicos de mammona iniquitatis, per opera misericordiae ad dexteram stabunt? Non solum ergo erigit de stercore quem collocet cum principibus populi sui, sed etiam *Habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum latantem.* Qui in altis habitat, & humilia respicit in caelo & in terra, semen Abraham sicut stellas caeli sanctitate sublimi in supernis sedibus collocat, & sicut harena in ora maris misericordiam, atque innumeram multitudinem a sinistris fluctibus atque amaritudine impia segregat.

Matth. 19.
Luc. 16.
Gen. 15.

In Psalmum centesimumdecimumtertium
Enarratio.

Concio prima de prima parte Psalmi.

H EGIMVS quidē notissimumque retinemus dilectissimi fratres, quod narratur in libro Exodi, populum Israël liberatū ab iniqua dominatione Aegyptiorū inter diuisos fluctus maris transisse per siccum: Iordanem quoque fluuium cum per eum in terram promissionis intrarent tactum pedibus sacerdotum arcam domini portantium stetit. De super infrenato lapsu, ab inferiore autem parte defluxisse quod currebat in mare, donec in sicco stantibus sacerdotibus transiret populus vniuersus. Nouimus haec, nec tamen arbitrari nos oportet in hoc Psalmo, cui nunc Halleluia pronuntiato cātatoque respondimus, id agere spiritum sanctum, ut prae terita illa gesta recolentes, nequaquam futura talia cogitemus. Illa enim sicut dicit Apostolus, in figura contingebant illis: scripta sunt autem propter nos ad correctionem nostram, in quos finis seculorum obuenit. Cum igitur audiimus in Psalmo, *In exitu Israël de Aegypto, domus Iacob de populo barbaro: Facta est Iudaea sanctificatio eius, Israel portus eius: Mare vidit & fugit, Iordanis conuersus est retrorsum.* Ne arbitremini nobis narrari prae terita, sed potius futura praedici: quia illa quoque miracula cum in illo populo fierent praesentia quidem, sed non sine futurorum significatione gerebantur. Ideoque ut ostenderet qui praellendo ista praedicebat, eadem se verbis agere quae illic factis agebantur, vno eodemque spiritu operante, & illa facta, & haec dicta sunt, ut id quod in fine seculorum manifestandum reseruabatur, figuris rerum atque verborum praecurrentibus nunciaretur: non omnino ea dixit quae ibi gesta sunt, sed aliter quaedam quam illic lecta didicimus, ne vere putaretur transacta recollere, potius quam ventura praedice. Primo enim Iordanem ipsum non reuersum esse retrorsum, sed stetitisse legimus ab ea parte qua aqua de super influebāt, cum populus ille transiret: deinde gestientes montes collectae non legimus, quae sic addidit ut etiam omnia ista repeteret: nam cum dixisset, *Mare vidit & fugit, Iordanis conuersus est retrorsum: contexit, Montes gestierunt velut arietes, & colles velut agni ouium.* Eademque rursus interrogat, *Quid est tibi mare quod fugisti, & tu Iordanis quia conuersus es retrorsum? Montes quare gestisti velut arietes, & colles velut agni ouium?* Attendamus ergo quid admoneamur, quia & illa facta figurae nostrae fuerunt, & haec dicta ut nos ipsos recognoscamus hortantur. Si enim gratia dei quae data est nobis firmo corde retine-

Exod. 14.
Iosue. 3.
1. Cor. 10.
Exo. 13. 14.
Iosue. 3.

mus, nos sumus Israël semen Abraham: nobis dicit Apostolus, Ergo semen Abraham estis: quia sicut alio loco Galat. dicit, Non in circuncisione, sed in praeputio deputata est Abraham fides ad iustitiam, & figuram accepit circuncisionis, signaculum iustitiae fidei quae est in praeputio, ut deputeretur & illis ad iustitiam, ut sit pater circuncisionis his qui non solum ex circuncisione sunt, sed & his qui sequuntur vestigia fidei, quae est in praeputio patris nostri Abraham. Non enim carnaliter circuncisa genti tantummodo factus est pater, cui dictum est, Patrem multarum gentium posuit te. Multarum autem, non quarundam, sed omnium: quod aperte dicitur, cum ei dicitur, Et benedicentur in te omnes gentes. Nullus itaque Christianorum se a nomine Israël arbitretur extraneum. Illis enim qui crediderunt ex Iudaeis, in quorum numero principaliter Apostolos inuenimus, in angulari lapide copulantur: hinc ait dominus in alio loco, Habeo alias oves quae non sunt ex hoc ovili, oportet me & illas adducere, ut sit vnus grex & vnus pastor. Populus ergo Christianus magis Israël, & ipse potius domus Iacob. Idem quippe Israël qui Iacob. Illa vero turba Iudaeorum quae merito perfidiae reprobata est, voluptate carnali vendidit primogenita sua, ut non ad Iacob sed ad Esau potius pertineret. Scitis namque in hoc mysterio dictum esse, quia maior seruiet minori. Aegyptus autem quoniam interpretatur afflictio vel affligens, vel comprimens, saepe in imagine ponitur huius seculi, a quo spiritualiter recedendum est, ne timus iugum ducentes cum infidelibus. Sic enim quisque Hierusalem caelestis sit cuius idoneus, cum primum huic seculo renunciauerit, quemadmodum ille populus in terram promissionis duci non potuit, nisi prius ab Aegypto recederet. Sed sicut ille non inde discessit, nisi diuino liberatus auxilio: sic nemo corde ab hoc seculo auertitur, nisi diuinae misericordiae munere adiutus. Quod enim illic semel praefiguratum est, hoc in isto fine seculi, in hac, sicut beatus Iohannes Apostolus scribit, hora nouissima quotidianis Ecclesiae factibus in vnoquoque credente completur: audite Apostolum doctorem gentium docentem & exhortantem, Nolo enim vos, inquit, ignorare fratres, quia omnes patres nostri sub nube fuerunt, & omnes per mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eundem cibum spiritalem manducauerunt, & omnes eundem potum spiritalem hiberunt: Bibebant autem de spiritali, consequente eos petra, petra autem erat Christus. Sed non in omnibus illis bene complacuit deo. Prostrati enim sunt in deserto. Haec autem figurae nostrae factae sunt. Quid vultis amplius fratres dilectissimi? Certe manifestum est non humana suspitione, sed Apostolico, id est, diuino & dominico magisterio: Deus enim loquebatur in eis, & quamuis de carnis nubibus, tamen dominus intonabat: certe ergo tanto testimonio manifestum est illa omnia figurate gesta, nunc in nostra salute compleri, quia tunc futura praenunciabatur, nunc praeterita leguntur, & praesentia cognoscuntur. Audite quidem quod est mirabilius, librorum veterum sacramenta occultata atque velata, nonnulla ex parte a libris veteribus reuelari: nam Michas Propheta ita loquitur, Secundum dies, inquit, profectionis eorum ex Aegypto, ostendat mirabilia illis: Videbunt nationes & confundentur ab omni vigore eorum: Manibus ora sua obstruent, aures illis exurdabuntur, delingentes terram, velut serpentes trahentes terram: Conturbabuntur de conclusionibus eorum, in domino deo nostro excidet metes, & terre-

Gen. 12.
Eph. 2.
1. Ioan. 10.
Gen. 27.
1. Cor. 6.
1. Ioan. 1.
1. Cor. 10.
Ibidem.
Mich.

A & terre buntur a te. Quis deo tuo similis auferes iniquitatem, & transgrediens impietatem residuis hereditatis tuae? Et non continuit in testimonium iram suam, quoniam voluntarius & misericors est. Ipse couertet & miserabitur nostri. Demerget delicta nostra, demerget in maris profundum omnes culpas nostras. Nempe aduertitis fratres, manifestius hic aperiri sacrosancta mysteria. In hoc ergo Psalmo quamuis futura intueatur mirabilis Prophetiae spiritus, tamen videtur velut transacta narrare, facta est, inquit, Iudaea sanctificatio eius: mare vidit & fugit. Et facta est, & vidit & fugit, praeteriti temporis verba sunt: Et conuersus est Iordanis, & gestierunt montes, & commota est terra, eodem modo praeteritum sonant, sine prauidicio tamen intelligendi futura. Alioquin contra euangelicum testimonium cogimur etiam illa non de futuro praenunciata, sed de praeterito commemorata intelligere, Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestimentum meum miserunt sortem. Quae quamuis verbis praeteriti temporis dicta sint, id tamen praenunciabant quod tanto post futurum in passione domini compleretur. Sed tamen dilectissimi, Propheta iste quem commemoravi, etiam in grossa & in brasia corda limauit, & ad intelligenda de praeteritis rebus gestis futura incunctanter extendit, ut non solum apostolica auctoritate figuras nostras illas fuisse credamus, sed nec ab ipsis Prophetis hoc praetermissum est, ut etiam eorum eloquio panderetur. Videntes atque gaudentes, certi ac securi de thesauro dei, & noua & vetera concorditer sibi et cohaerentia proferamus. Cum enim tanto post egressum populi illius ex Aegypto, & tanto ante ista Ecclesiae tempora haec quae commemoravi ceciderit, tamen se futura praedicere sine ulla dubitatione testatur. Secundum dies, inquit, profectiois eorum ex Aegypto, ostendam mirabilia illis. Videbunt nationes, & confundentur: hoc est quod hic dictum est, Mare vidit & fugit. Si enim hic per verba praeteriti temporis, sicut est, vidit & fugit, occulta futura praedicantur, videbunt certe & confundentur, quando futuri temporis verba sunt, quis audeat de rebus praeteritis cogitare? Et paulo post ipsos hostes nostros, qui nos fugientes ut interimeret sequebantur, id est, delicta nostra, sicut Aegyptios in mari obrutos, ita in baptismo demersa & extincta luce clarius intimat, dicens, Quoniam voluntarius & misericors est, ipse conuertet & miserabitur nostri, demerget delicta nostra, demerget in maris profundum omnes culpas nostras. Quid est charissimi? Qui vos cognoscitis Israelitas secundum promissionem heredes, cognoscite etiam vos exisse ab Aegypto, qui huic seculo renuiciastis, exiisse a populo barbaro, qui confessione pietatis vos a blasphemis gentium seiuicistis. Non est enim lingua vestra, sed barbara, quae deum laudare non nouit, cui vos cantatis Halleluia. Facta est enim Iudaea sanctificatio eius in vobis. Non enim qui in manifesto Iudaeus est, neque quae in manifesto circumcisio est in carne, sed qui in occulto Iudaeus est, & circumcisio cordis. Interrogate ergo corda vestra si ea circumcidit fides, si purgauit confessio, in vobis facta est Iudaea sanctificatio eius, in vobis Israel potestas eius. Dedit enim vobis potestatem filios dei fieri. Iam vero recordetur vnusquisque vestrum cum deo velit applicari cor, eiusque suauis iugo, recedens a pristinis ignorantiae suae desiderijs deuotum animum subdere, carnalibusque huius mundi factis relictis atque abiectis, in quibus sine fructu laborabat tanquam in Aegypto cum lateres sub dura dominatione diaboli faceret, au-

ditata voce domini dicetis, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam, desertis atque abiectis subleuem Christi sarcinam currere: recordetur ergo vnusquisque vestrum quemadmodum omnia secularia impedimenta cesserunt, dissidentium & dissuadentium voces aut erumpere non ausa sunt, aut considerato Christi nomine per omnes terras exaltato & honorato, tremefacta siluerunt. Ergo mare vidit & fugit, ut tibi sine contradictione ad libertatem spiritalem panderetur via. Iordanis autem quemadmodum retrorsum couersus sit, nolo extra vos quaratis, nolo aliquid mali suspicemini. Increpat enim dominus quosdam qui dorsum ad eum posuerunt & non faciem. Et quisquis principium suum deserit, & a suo creatore auertitur, tanquam fluvius in mare, labitur in huius seculi amaricantem malitiam. Bonum ergo est illi ut retrorsum couertatur, fiatque illi deus ante faciem reuertenti, quem sibi a tergo posuerat, & fiat illi retro mare huius seculi quod sibi ante faciem cum illuc laberetur, effecerat, & sic obliuiscatur ea quae retro sunt, ut in ea quae ante sunt extendatur: quod iam conuerso utile est. Naque antequam conuertatur, si ea quae retro sunt obliuiscatur, deum obliuiscatur, quia ipsum retro fecerat ad quem dorsum posuerat: & si in ea quae ante sunt extenditur, in seculum extenditur, quia ipsum sibi ante faciem posuerat, quod audius irruerat. Iordanis ergo illos significat, qui gratiam baptismi perceperunt: & sic Iordanis conuertitur retrorsum, cum illi conuertuntur ad deum, ut eum iam retro non habeant, sed reuelata facie gloriam domini specularantes, in eandem imaginem transformentur a gloria in gloriam. Montes gestierunt velut arietes, fideles dispersatores verbi veritatis, sancti Apostoli, sancti euangelij predicatorum. Et colles velut agni ouium: hi sunt quibus dicitur, In Christo Iesu per euangelium ego vos genui: hi sunt quibus dicitur, Non ut confundam vos haec scribo, sed ut filios meos charissimos moneo: hi sunt de quibus dicitur, Afferte domino filios arietum. Attendite per omnes terras, qui nostis ista mirari & gaudere atque cantare domino deo nostro: attendite ista compleri per omnes gentes, quae ante tam longa tempora figurate gesta atque praedicta sunt: interrogate & dicite, Quid est tibi mare quod fugisti, & tu Iordanis quia conuersus es retrorsum: montes quia gestistis velut arietes, & colles sicut agni ouium: Quid est o seculum, quod tua impedimenta cesserunt: Quid est o tot milia hominum toto orbe fidelium, huic mundo renunciantium, quod ad vestrum dominum conuertimini: Quid est quod gaudetis, quibus in fine dicitur, Euge bone serue, quoniam in paucis fidelis fuisti, supra multa te constituam: Quid est quod gaudetis, quibus in fine dicitur, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi: Respondebunt vobis haec omnia, vobis ipsi respondebitis vobis, *A facie domini commota est terra, a facie domini dei Iacob.* Quid est, a facie domini dei Iacob, nisi eius praesentia, qui dixit, Ecce ego vobiscum sum usque in consummationem seculi: Commota est enim terra: sed quia male pigra remanserat, commota est ut solidius firmaretur a facie domini. *Qui conuertit petram in stagna aquarum, & rupes in fontes aquarum.* Seipsum enim & quandam suam duritiam liquefecit ad irrigandos fideles suos, ut fieret in eis fons aquae salientis in vitam aeternam, quia prius cum ignoraretur, durus videbatur. Inde illi turbati sunt, & non expectauerunt, donec scripturis apertis influeret atque inundaret in eos, qui dixerunt, Durus est hic sermo, quis potest eum audire? Ista petra, ista

G durtia conuerſa eſt in ſtagna aquarum, & iſta rupes in fontes aquarum, cum reſurgens expoſuit eis, incipiens à Moyle per omnes Prophetas, quia ſic oportebat Chriſtum pati, & miſiſi ſpirituſanctum, de quo dicebat, Si quis ſitit veniat & bibat. *Non nobis domine non nobis, ſed nomini tuo da gloriam.* Gratia quippe iſta erumpētis aquæ de petra, petra autem erat Chriſtus, non quali ex operibus præcedentibus data eſt, ſed miſerante illo qui iuſtificat impium. Etenim Chriſtus pro impiis mortuus eſt, ne vllam ſuâ homines, ſed nominis dei quærerent gloriam. *Super miſericordiam, inquit, & veritatem tuam.* Hæc duo miſericordiam & veritatem aduertite, in ſanctis ſcripturis quàm ſibi ſæpe iungantur. In ſua quippe miſericordia vocauit impios, & in veritate iudicat eos qui vocati venire noluerunt. *Nequando dicant gentes, vbi eſt deus eorum?* In nouiſſimo enim apparebit miſericordia eius & veritas, quando ſignum filij hominis apparebit in cælo, & tunc plangent omnes tribus terræ, & non dicent, Vbi eſt deus eorum, cum eis non adhuc credēdis prædicatur, ſed iam tremendus oſtenditur. *Deus autem noſter in cælo.* Surſum non in cælo vbi ſolem & lunam vident opera dei quæ volunt, ſed in cælo ſurſum quod tranſgreditur omnia corpora cæleſtia & terreſtria. Nec ſic eſt in cælo deus noſter, quaſi ſubtracto cælo ruinaſine ſede formidet. In cælis enim & in terra. *Omnia quæ voluit fecit.* Ned indiget operibus ſuis tanquam in eis collocetur vt maneat, ſed in ſua æternitate perſiſtit, in qua manens omnia quæcunque voluit fecit in cælis & in terra. Neque enim iam cum portabant vt ab eo fieri poſſent, quando niſi fierent cum portare nō poſſent. Ergo in quibus eſt ipſe tanquā indigentia continet, non ab eis tanquam indigens continetur. Siue ſic intelligatur, in cælis & in terra, omnia quæcunque voluit fecit, vel in ſuperioribus, vel in inferioribus populi ſui voluntariam gratiã ſuam conſtituit, ne quis de operum meritis gloriatur: Quia ſiue montes geſtiant velut arietes, ſiue colles velut agni ouium, à facie domini cōmota eſt terra, ne in terrenis ſordibus perpetuo remanerent.

Concio ſecunda de ſecunda parte Pſalmi.

I Vanquam fortalle omnium Pſalmorū ſit vna contextio diligenter intuentibus, ita vt nullus ſequatur, qui non ſuperiori poſſit adiungi, tamen iſtum ita conſyderemus tanquam vterque vnus ſit, iſte ſcilicet ac ſuperior: nanque cum in illo dictū ſit, Non nobis domine non nobis, ſed nomini tuo da gloriam: Super miſericordiam tuã & veritatem tuam, nequando dicant gentes vbi eſt deus eorum: quia inuiſibile deum colimus, qui nullorū corporis oculis, cordibus autem paucorum mūdīſſimis notus eſt, tanquam ideo poſſint dicere gentes, vbi eſt deus eorum, quia ipſi poſſunt oſtendere oculis deos ſuos, primo admonuit operibus ſentire præſentiam dei noſtri, quia cum ſit in cælo ſurſum, in cælo & in terra omnia quæcunque voluit fecit: & quaſi diceret, Oſtendant gentes deos ſuos. *Simulachra, inquit, gentium argentum & aurum, opera manuum hominum.* Id eſt, quanuis deum noſtrum carnalibus oculis veſtris non poſſimus oſtendere, quem per opera intelligere debuisti, nolite tamē ſeduci vanitatibus veſtris, quia vos ea quæ colitis digito poteſtis oſtendere. Multo quippe honeſtius non haberetis, quod poſſetis oſtendere, quàm vt in eo quod iſtis oculis à vobis oſtenditur, veſtri cordis cæcitas oſtendatur. Quid enim oſtenditis, niſi aurum & argentum? Habent quidem & area & lignea, & fictilia

ſimulachra, & huiuſcemodi alterius alteriūſque mat- K
rix, ſed præcioſum eorum maluit commemorare ſpi-
rituſanctus, quia cum in eo quiſque quod illi charius
eſt erubuerit, multo facilius auertitur à veneratione vi-
hiorum: nam dictum eſt alio loco ſcripturarum de ſi-
mulachrorum cultoribus, dicentes ligno, Pater meus *Hiera.*
eſt tu: & lapidi, Tume genuiſti. Sed ne ſibi ſapientior
videatur, qui hoc non ligno & lapidi dixerit, ſed au-
ro & argento, huc aſpiciat, huc aurem cordis intendat,
Simulachra gentium argentum & aurum. Non abie-
ctum aliquid & aſpernabile nominatum eſt: & ei qui-
dem animo qui terra non eſt, terra eſt & aurum & ar-
gentum, ſed ſpecioſior atque fulgentior, ſolidior atque
firmior. Noli ergo addere manus hominum, vt ex eo
metalloy quod fecit verus deus, velis facere falſum deū
imò falſum hominem, quem pro vero venereris deo,
quem quiſquis pro vero homine in amicitiam recipe-
ret, inſaniret. Ducit enim & affectu quodam infirmo,
rapit infirma corda mortalium formata ſimilitudo, &
membrorum imitata compago, ſed ſicut fabricata ſin-
gula oſtendis, ſic oſtende officia ſingulorum, quorum
te eſſigies & humana vanitas trahit. *Os enim habent & Pſal. 134.*
non loquentur, oculos habent & non videbunt. Aures habent L
& non audiunt, nares habent & non odorabunt. Manus habent
& non contrahunt, pedes habent & non ambulabunt, non cla-
mabunt in faucibus ſuis. Iam ergo artifex melior eſt eis,
quia ea potuit membrorum motu atque officio fabri-
care, quem tamen artificem te vtique puderet adorare.
Melior & tu quantis ea noti feceris, quoniam quæ il-
la non poſſunt facis. Melior eſt etiam beſtia: ad hoc
enim additum eſt, non clamabunt in faucibus ſuis: nā-
que cum ſuperius dixiſſet, Os habent & non loquentur:
quid opus erat poſtquam à capite vſque ad pedes mem-
bra decurſa ſunt, de faucium clamore repetere, niſi cre-
do quia illa quæ de cæteris membris commemorabat,
communis eſſe hominib⁹ beuiſque ſentimus: Nam &
vident & audiunt, & olfaciunt, & ambulant & quæ-
dam ſicut ſimix manibus contrahunt. Illud autē quod
de ore dixerat, proprium eſt hominis, quoniam beſtiæ
non loquuntur. Ne quis autē ad ſola humanorum mem-
brorum opera referret, quæ dicta ſunt, & diis gentium
ſolos homines anteponeret, poſt omnia ſubdidit, di-
cens, Non clamabunt in faucibus ſuis, quod rurſum ho- M
minibus pecoribusque commune eſt. Quod ſi primo
dixiſſet, cum ab ore cœpit membra percurrere, Os ha-
bent & non clamabunt, cuncta etiam ſic ad naturã ho-
minis referentur, nec facile ibi quicquam de commu-
nitione ferarum ſenſus audientis aduerteret. Cum vero
illud de ore dixit, quod hominis proprium eſt, & poſt
enumerationem partium corporis quam commemo-
ratis pedibus terminariſſe videbatur, adiunxit, Non cla-
mabunt in faucibus ſuis lectorem vel auditorem fecit
intentum, vt dum quatit cur additum ſit, admoneri ſe
inueniat ſimulachris gentium, nō tantum homines, ſed
etiam beſtias ſe debere præponere, vt ſi pudeat adora-
re beſtiam quam fecit deus videntem, audientem, ado-
rantem, contrahentem, ambulantem, clamantem in
faucibus ſuis, viderent quàm pudendum eſſet adorare
mutum, & carens vita ſenſuque ſimulachrum: cui ad
hoc ineſſet ſimilitudo membrorum, vt anima carnali-
bus ſenſibus dedita, quaſi viuenti atque animatæ formæ
applicaret affectum, cum eavideret quæ in ſuo corpore
viua atque animata ſentiret. Quanto ergo magis vel
melius mures atque ſerpentes & id genus animantium
colerent, quæ de ſimulachris gentium, ſi ita dicendum
eſt, quo-

Luc. 2. 2. 4.
Ioan. 4.
1. Cor. 10.
Roma. 4.
5.

Matth. 2. 4.
H

Pſal. 134.

Supra
Pſal. 41.

A est, quodammodo iudicant, in quibus quia non sentiunt humanam vitam, non curant humanam figuram. Itaque in eis plerumque nidificant, & nisi humanis motibus deterreantur, nulla sibi habitacula munitiora conquirunt. Mouet ergo se homo ut viventem bestiam à suo deo deterreat, & illum non se mouentem quasi potentem colit, à quo meliorem deterruit. Deterruit enim videntem à cæco, audientem à surdo, clamantem à mutuo, ambulantiem ab immobili, sentientem ab insensato, viuente à mortuo, imò deteriore quàm mortuo. Mortuum quippe sicut manifestum est non viuere, ita manifestum est aliquando vixisse: Quapropter deum qui nec vixit nec vixit, profecto & mortuus antecedit. Quid hoc manifestius fratres mei dilectissimi? Quid evidentius? Quis puer interrogatus non hoc certum esse respondeat, quòd simulachra gentium os habent & non loquentur, oculos habent & non videbunt, & cætera quæ diuinus sermo contexit? Cur ergo tantopere spiritus sanctus curat scripturarum plurimis locis hæc insinuare atque inculcare veluti insipientibus, quasi non hominibus apertissima sint atque notissima, nisi quia per speciem membrorum significat quæ naturaliter in animalibus viuentem videre, atque in nobis ipsis sentire consueuimus? Quamquam ut illi asserunt in signo aliquo fabricato atque eminenti collocato suggestu, cum adorari atque honorari à multitudine cœperit, parit in vnoquoque sordidissimum erroris affectum, ut quoniam in illo figmento non inuenit vitalem motum, credet numen occultum, effigiem tamen viuenti corpori similem, seductus forma & commotus autoritate quasi sapientium institutorum obsequentiūque turbarum, sine viuo aliquo habitatore esse non putat. Hinc & mala dæmonia ad possidenda gentium simulachra talis hominum affectus inuitat, quorum præsentium varia fallacia mortiferi seminantur & multiplicantur errores. Aliis itaque locis etiam contra ista diuinæ literæ vigilant, ne quisquam dicat cum irrita fuerint simulachra, non hoc visibile colo, sed numen quod illic inuisibiliter habitat. Ipsa ergo numina in alio psalmo eadem scriptura sic damnat, Quoniam dii gentium, inquit, dæmonia, dominus autem cælos fecit: dicit & Apostolus, Non quod idolum sit aliquid, sed quoniam quæ immolant gentes, dæmoniis immolant & non deo, & nolo vos socios fieri dæmoniorum. Videntur autem sibi purgatoris esse religionis qui dicunt, nec simulacrum nec dæmonium colo, sed per effigiem corporalem eius rei signum intueor, quam colere debeo. Ità vero interpretantur simulachra, ut alio dicant significari terram, vnde templum solent appellare Telluris, alio mare sicut Neptuni simulachro, alio aërem sicut Iunonis, alio ignem sicut Vulcani, alio luciferum sicut Veneris, alio solem, alio lunam, quorum simulachris eadem nomina sicut telluris imponunt: alio illud, alio illud sydus, vel illam vel illam creaturam, neque enim cuncta enumerare sufficimus. De quibus rursus cum exagitari cœperint quòd corpora colant. maximèque terram, & mare, & aërem, & ignem, quorum nobis vsus in promptu est. Nam de cælestibus quoniā nostro ea corpore contrectare atque contingere, nisi oculorum radiis non valemus, non ita erubescunt: respondere audent, non se ipsa corpora colere, sed quæ illis regendis præsidet numina. Itaque Apostoli vna sententia pœnam istorum damnationemque testatur, Qui transmutauerunt, inquit, veritatem dei in mendacium, & coluerunt & seruiuerunt creaturæ potius quàm crea-

tori, qui est benedictus deus in secula. Nam priore parte huius sententiæ simulachra damnauit, posteriori autem interpretationes simulachrorum. Effigies enim à fabro factas appellando nominibus earum rerum quas fabricauit deus, transmutant veritatem dei in mendacium: res autem ipsas pro diis habendo & venerando, seruiunt creaturæ potius quàm creatori qui est benedictus in secula. Quis autem adorat vel orat intuens simulachrum qui non sic afficitur ut ab eo se exaudiri putet, ac ab eo sibi præstari quod desyderat speret? Itaque homines talibus superstitionibus obligati plerumque ad ipsum solem dorsum ponentes preces fundunt statua quam solem vocant, & cum sonitu maris à tergo feriantur, Neptuni statuam quam pro ipso mari colunt, quasi sentientem gemitibus feriunt. Hoc enim facit & quodammodo extorquet illa figura membrorum, ut animus viuens in sensibus corporis magis arbitretur sentire corpus quod suo corpori simillimum videt, quàm rotundum solem vndasque diffusas, & quicquid non eisdem lineamentis formatum conspicit, quibus illa formata sunt quæ viuentia videre consuevit. Contra hunc affectum quo humana & carnalis infirmitas facile capi potest, cantat scriptura dei res valde notissimas quibus cōmemoret, & tanquam excitet mentes hominum in consuetudine corporum dormientes. Simulachra, inquit, gentium argentum & aurum: sed deus fecit argentum & aurum: Opera, inquit, manuum hominum. Hoc enim veneratur quod ipsi ex auro argentoque fecerunt. Sed enim & nos pleraque instrumenta & vasa ex huiusmodi materia vel metallo habemus in vsum celebrandorum sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata sancta dicuntur in eius honore, cui pro salute nostra inde seruitur. Et sunt profecto etiam ista instrumenta vel vasa, quid aliud quàm opera manuum hominum? Veruntamen nūquid os habent & non loquentur? Nunquid oculos habent & non videbunt? Nunquid eis supplicamus, quia per ea supplicamus deo? Illa causa est maxima impietatis insanæ, quod plus valet in affectibus miserorum similis viuenti forma quæ sibi efficit supplicari, quàm quòd eam manifestum est non esse viuentem ut debeat à viuente contemni. Plus enim valent simulachra ad curuandam infelicem animam quòd os habent, oculos habent, aures habent, nares habent, manus habent, pedes habent, quàm ad corrigendam quòd non loquentur, non videbunt, non audient, non odorabunt, non contrectabunt, non ambulabunt. Itaque sequitur, ut illud quoque fiat quod etiam in hoc psalmo sequitur: ut scilicet, *Similes psal. 134. illis fiant omnes qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.* Videant ergo isti apertis & sentientibus oculis, & adorēt clausis & mortuis mentibus, nec videntia, nec viuentia simulachra. *Domus autem Israel sperauit in domino.* Spes enim quæ videtur non est spes. Quod enim videt quis quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Sed ut perduret vique in finem ipsa patientia. *Adiutor eorum & protector eorum est.* An fortasse spirituales à quibus carnales instruuntur in spiritu mansuetudinis, quia ipsi tanquam superiores pro inferioribus supplicat, iam vident, & illis iam res est quæ adhuc inferioribus spes est: Non est ita. Nam & *domus Aaron sperauit in domino.* Ergo ut etiam ipsi perseueranter extendantur in ea quæ ante sunt, & perseueranter currant donec apprehendant in quo apprehensi sunt, & cognoscant sicut & cogniti sunt. *Adiutor & protector eorum est.* *Vtrique enim timent dominum & sperauerunt in dominum, adiutor eorum & protector eorum est.* Neque enim

psal. 95.

1. Cor. 10.

Li. 4. de Ciuitate dei cap. 10.

ROMA. 8.

Gnos meritis nostris proueniamus misericordiam dei. Sed, *Dominus memoy fuit nostri, & benedixit nos. Benedixit domum Israel, benedixit domum Aaron.* Vtrosque autem benedicens, *Benedixit omnes timentes dominum.* Quæris quos utrosque: Respondetur, *Puillos cum magnis.* Hoc est, domum Israël cum domo Aaron, eos utique qui ex ipsa gente crediderunt in saluatorem Iesum, quia non in omnibus illis bene placuit deo: sed si quidam illorum non crediderunt, nunquid incredulitas illorum fidem dei euacuat: Absit. Neque enim omnes qui sunt ex Israël, hi sunt Israëlita, neque qui semen sunt Abraham, omnes filij: sed sicut scriptum est, Reliquia salua facta sunt. Ex persona enim eorum qui inde crediderunt, dicitur, Nisi dominus sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, & sicut Gomorra similes fuisset. Sed ideo semen, quia sparsum per terras multiplicatum est: dixerunt enim magni de domo Aaron, *Adiicet dominus super vos, super vos & super filios vestros.* Et ita factum est. Accesserunt enim etiam de lapidibus suscitati filij Abraham. Accesserunt oues quæ non erant de hoc ouili, ut fieret vnus grex & vnus pastor.

1. Cor. 10.

Rom. 4. 9.

Matth. 3.

Ioan. 10.

H Accessit fides omnium gentium, & creuit numerus non solum sapientium antistitum, sed etiam obedientium populorum, adiciendo domino non solum super patres, qui ad illum in Christo ceteros imitatores præterent, sed etiam super filios eorum, qui patrum pia vestigia sequerentur: nam sic ait ille iis quos per Euangelium in Christo genuerat, Imitatores mei estote, sicut & ego Christi: adiecit itaque dominus, Non solum super montes gestientes sicut arietes, sed etiam super colles gestientes sicut agni ouium. Proinde his utrisque magnis & pusillis, montibus & collibus, arietibus & agnis, dicit Propheta quod sequitur, *Benedicti vos à domino, qui fecit cælum & terram.* Tanquam diceret, Benedicti vos à domino qui vos fecit cælum in magnis, terram in pusillis: sed cælum non istud visibile plenum luminaribus ad hos oculos pertinentibus. *Cælum enim, cæli domino.* Qui erexit & sublimauit quorundam sanctorum mentes intantum, ut nulli hominum sed ipsi deo suo docibiles fierent: in cuius cæli docibilis comparatione, quicquid carnis oculis cernitur terra dicenda est, quam dedit filiis hominum, ut eius consideratione siue ab ea parte qua superillustrat, sicut est hoc quod dicitur cælum, siue ab ea que subter illustratur, cui proprie

1. Cor. 4.

I terra nomē est, cum totum sicut commemorauimus in illius comparatione quod cælum cæli dicitur, terra sit. Terram ergo istam totam dedit filiis hominum, ut eius consideratione quantum possunt coniciant creatorē, quem infernis adhuc cordibus sine isto coniecturæ admiculo videre non possunt. Est & alius intellectus à quo dissimulare non debeo verborum istorum, quibus dictum est, *Cælum cæli domino. Terram autem dedit filiis hominum.* Ut ab eo quod diximus & intelleximus non recedat intentio. Dixeramus enim magnos & pusillos significari etiam eo quod adiectum est, *Benedicti vos à domino qui fecit cælum & terram.* Si ergo magnos cæli, pusillos autē terræ nomine accipimus, quoniam pusilli crescendo futuri sunt cælum, & in ipsa spe lacte nutriuntur: sic sunt illi magni cælum terræ cum paruulos nutriunt, ut etiam cælum cæli se esse intelligant, dum cogitant in qua spe paruuli nutriantur: sed tamen quia iam illi non ab homine, neque per hominem, sed per ipsum deum carpunt sinceritatem, vberitatemque sapientiæ, acceperunt paruulos futuros quidem cælum, ut cælum cæli se esse sciant, adhuc tamen

terram cui dicatur, Ego plantaui, Apollo riganit, sed K deus incrementum dedit. Ipsi enim filij hominum *1. Cor. 3.* quos fecit cælum, terram dedit in qua operentur, qui nouit terram prouidere per cælum. Maneant igitur cælum & terra in deo suo qui fecit ea, & uiuant ex eo, cōfidentes ei & laudantes eum: nam si ex se velint uiuere morientur, sicut scriptum est, *A mortuo quasi qui non sit, perit confessio: sed Non mortui laudabunt te domine, neque omnes qui descendunt in infernum.* Clamat enim alio loco tua scriptura. Peccator dum venerit in profundum malorum, contemnet. *Sed nos qui uiuimus benedicimus domino, ex hoc nunc & usque in seculum.*

Ecclesiasti. 11. 17.

Prouer. 13.

In Psalmum centesimumdecimumquartum
Enarratio.

DI LEXI, quoniam exaudiet dominus vocem deprecationis meæ. Cantet hoc anima que peregrinatur à domino, cantet hoc omnis illa que errauerat, cantet hoc filius ille qui mortuus fuerat & reuixit, perierat & inuentus est, cantet hoc anima nostra fratres & filij charissimi. Erudiamur & permaneamus, & cum sanctis ista cantemus, Dilexi, quoniam exaudiet dominus vocem deprecationis meæ. Nunquid ipsa diligendi causa est, quoniam dominus exaudiet vocem deprecationis meæ? An non potius aut ideo diligimus quia exaudiuit, aut ideo diligimus ut exaudiat? Quid est ergo dilexi, quoniam exaudiet? An quia dilectionem spes solet accendere, dilexisse se dicit, quoniam sperauit se exauditurum deum vocem deprecationis suæ: Vnde autem hoc sperauit? *Quoniam inclinauit, inquit, aurem suam mihi, & in diebus meis inuocauit.* Ergo ideo dilexi, quoniam exaudiet: ideo exaudiet, quoniam inclinauit aurem suam mihi. Sed vnde scis o anima humana quod inclinauit deus suam aurem tibi, nisi dicas credidisti? Manent ergo tria hæc, fides, spes & charitas. Quia *1. Cor. 13.* credidisti, sperasti: quia sperasti, iam dilexisti. Iam si quæram vnde crediderit anima inclinasse sibi aurem deum suum, nonne respondebit, quia prior dilexit nos, *1. Ioan. 4.* & filio proprio non peperit, sed pro nobis omnibus tradidit eum? Quomodo enim inuocabunt in quem non *Roma. 8.* crediderunt, aut doctor gentium? Aut quomodo credent ei quem non audierunt? quomodo enim audient sine predicante? aut quomodo predicabunt nisi mittantur? Cum ergo hæc omnia gesta erga me cernerē, quomodo non crederem, quod inclinauit aurem suam mihi? *M* Et sic commēdauit in nobis dilectionem suam, ut Christus *Roma. 6.* pro impijs moreretur. Cum igitur hæc mihi annuntiarent speciosi pedes eorum qui annunciauerunt *Esai. 51.* pacem, qui annunciauerunt bona, quia omnis qui inuocauerit nomen domini saluus erit, credidi aurem eius *Iohel. 2.* inclinatum mihi, & in diebus meis inuocauit. Et qui sunt *Roma. 10.* dies tui, quoniam dixisti, in diebus meis inuocauit? An forte illi dies quibus venit plenitudo temporis, & misit *Gala. 4.* deus filium suum qui iam dixerat, Tempore acceptabili exaudiui te, & in die salutis adiui te? Audisti ex ore *2. Cor. 6.* prædicatoris venientis ad te pedibus speciosis, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, & credidisti, & in diebus tuis inuocasti & dixisti, O domine erue animam meam. Sunt quidem isti, sed & dies meos magis, inquit, possum dicere dies miseriae meæ, dies mortalitatis meæ, dies secundum Adam plenos laboris & sudoris, dies secundum vetustatem putredinis. Ego enim iacens infixus in limo profundi, & in alio psalmo exclamaui, Ecce veteres posuisti dies meos, in his diebus *Psal. 61.* meis inuocauit, Distant quippe dies mei à diebus domini mei

Ani mei. Dies meos dico, quos ipse mihi feci priuata audacia, qua deserui eum. Et quoniā vbique ipse regnat, & est omnipotens atque omnitenens, merui carcerem, id est, ignorantia tenebras, & compedes mortalitatis accipi. In his diebus meis inuocaui, quia & ego alibi clamo, *Educ de carcere animam meam*, Et quoniam in die salutis quam mihi praeiitit adiuuit me, intrat in cōspectu eius gemitus compeditorum. In his enim diebus meis *Circumdedeunt me dolores mortis, pericula inferni inueniunt me.* Quae nisi aberrantem abs te non inuenirēt me, Nunc autem illa me inueniunt: ego vero ea non inueniebam, qui gaudebam prosperis seculi, in quibus plus fallunt pericula inferni. Sed posteaquam & ego *Tribulationem & dolorem inueni, & nomen domini inuocavi.* Latebat enim me tribulatio & dolor utilis, tribulatio de qua dat auxilium, cui dictum est, Da nobis auxilium de tribulatione, & vana salus hominis. Ego enim de vana salute hominis gaudendum & exultandum arbitrabar, sed cum audissem a domino meo, Beati lugentes, quoniam ipsi consolabuntur, nō expectaui vt prius amitterem bona temporalia quibus male utebar, & tūc lugerem: sed attendi in eadem temporalia bona ipsam **B** miseriam meam, qua talibus oblectabar, quae & amittere formidarem & tenere non possem, attendi in eam vehementer & fortiter, & me non solum exerceri aduersitatibus huius seculi, sed etiam obligari prosperitatibus vidi, atque ita tribulationem & dolorem qui me latebat inueni, & nomen domini inuocaui: *O domine erue animam meam.* Miser enim ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius, nisi gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum? Dicat igitur sanctus populus dei. Tribulationem & dolorem inueni, & nomen domini inuocaui, & audient reliquae gentium quae nondum inuocant nomen domini, Audiant & querant vt inueniant tribulationem & dolorem, & inuocent nomen domini, & salui fiant. Non hoc eis dicimus vt querant miseriam quam non habent, sed vt inueniant eam quam nescientes habent: neque hoc eis optamus, vt terrena necessaria desint eis, quibus indigent dum mortaliter viuunt, sed vt hoc plangant quod amissa fatietate coelesti, terrenis nondum ad fruendum stabilibus bonis, sed ad sustentandum necessariis indigere meruerunt. Agnoscant & lugeant istam miseriam, faciat eos beatos lugentes misericordia, quae eos esse semper miseros noluit. *Misericors dominus & in finis, & deus noster miseretur.* Misericors & iustus, & miseretur. Misericors primum, quia inclinauit aurem suam mihi, & nesciebam propinquasse aurem dei mei orio meo, nisi per illos speciosos pedes excitarer vt inuocarem. Quis enim eum inuocauit, nisi quē ipse prior vocauit: Hinc ergo primum misericors. Iustus autem quia flagellat, & iterum miseretur, quia recipit. Flagellat autem omnem filium quem recipit. Nec tam mihi amarū debet esse quod flagellat, quam dulce quod recipit. Quomodo enim nos flagellat? *Custodiens paruulos dominus.* Quos grandes querit haeredes. Quis enim est filius cui non det disciplinam pater eius? *Humiliatus sum & saluum me fecit.* Saluum me fecit, quia humiliatus sum. Non enim pœnalis, sed salutaris dolor est, quem secando medicus fecit. *Conuertere, inquit, anima mea in requiem tuam, quia dominus benefecit tibi.* Non meritis aut viribus tuis, sed quoniam dominus benefecit tibi. *Quoniam exemit, inquit, animam meam a morte.* Mira res est charissimi quod cum dixisset in requiem conuertendam animā suam, quoniam benefecit ei dominus: sub-

iecit, Quoniam exemit animam meam de morte. Ideo D ne in requiem conuerteretur, quia exempta est a morte: *Psal. 75.* Nōne magis in morte requies dici solet? Quae tandem eius actio est, cuius vita requies, & mors inquietudo est? Talis ergo actio debet esse animae quae tendit ad quietem securitatēque, non quae augeat inquietum laborem, Quoniam exemit animam meam de morte, qui misertus eius dixit, Venite ad me omnes qui laboratis, *Matth. 11.* & ego reficiam vos, tollite iugum meum super vos, & discite a me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris, iugum enim meum suauē est, & sarcina mea leuis est. Mitis itaque & humilis corde, tanquam viam Christum sequens, debet esse animae actio tendentis ad requiem, non tamen pigra & desidiōsa, vt cursum consummet, sicut scriptum est, In mansuetudine opera tua perfice. Etenim ne mansuetudo ad segnicie[m] duceretur adiunctum est, opera tua perfice. Neque enim sicut in ista vita somni requies nos reparat ad actionem, sed actio bona perducit ad semper vigilantem quietem. Ille autem haec cuncta praestat, cuncta exhibet deus, de quo hic dicitur, Quoniam dominus benefecit mihi, quoniam exemit animam meam a morte. *Oculos meos a lachrymis, pedes meos a lapsu.* Haec **E** enim in spe completa erga se cantat, quisquis huius carnis vinculum intelligit. Vere quippe dictum est, Humiliatus sum, & saluum me fecit. Sed & quia illud Apostolus verum dicit, Quoniam spe salui facti sumus: & de morte quidem quod exempti sumus, recte dicitur iam esse completum, vt mortem intelligamus non credentium: de quibus ait, Dimitte mortuos sepelire mortuos suos: & illud in superiori psalmo, Nō mortui laudabunt te domine, neque omnes qui descendunt in infernum, sed nos qui viuimus benedicimus dominū. Ex hac ergo morte potest recte intelligere homo fidelis, iam exemptam esse animam suam, co[m]pso q[uod] ex infideli fidelis effecta est. Vnde ipse saluator, Qui credit in me, inquit, transitum facit a morte ad vitam. Cetera vero spe completa sunt in eis qui nondum ex hac vita emigrauerūt. Nunc enim cū lapsus nostros periculosissimos cogitamus, nō cessant a lachrymis oculi. Tunc autem eximet oculos nostros a lachrymis, quādo & pedes a lapsu: quia tunc nullus erit lapsus ambulantiū pedum, quādo infirmae carnis nullum erit lubricū. Nunc vero quantum firma sit nostra vita quae Christus est, tamen quia carnem nobis quā iubemur edomare substernimus, in ipso profusus opere, quo eam subditam castigamus, non in eā cadere magnum est: Nō autē in ea labi quis potest: Quapropter quia & in carne sumus, & in carne non sumus: In carne enim sumus eo vinculo, quod nōdum solutū est, quod dissolui & esse cū Christo multo magis optimus: non autē sumus in carne ex eo quod spiritus primitias dedimus deo, si tamen possumus dicere, quia cōuersatio nostra in caelis est, tāquam capite placeamus deo, pedibus autem tanquā extremis anima partibus adhuc lubricū sentiamus: audi quē admodū ad spem pertineat, quod ita canitur velut iam sit effectum, Exemit, inquit, oculos meos a lachrymis, pedes meos a lapsu, & tamen non ait, Placeo: sed, *Placebo in conspectu domini, in regione viuorum.* Satis ostendens ab ea parte nōdū se placere in conspectu domini, quae est in regione mortuorum, id est, in carne mortali. Qui enim in carne sunt, deo placere nō possunt: vnde quod sequitur & dicit idē Apostolus, Vos autem non estis in carne. secundum id dicit *Roma. 8.* quod corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem vita est propter iustitiam: secundū quem placebant

G placebant domino, quia secundum ipsum in carne non erant. Quis autem placeat deo uiuo in corpore mortuo? Sed quid ait? Si autem spiritus eius qui suscitauit Iesum Christum a mortuis habitat in uobis, qui suscitauit Iesum Christum a mortuis uiuificabit & mortalia corpora uestra propter spiritum qui habitat in uobis. Tunc erimus in regione uiuorum, ex omni parte placentes in conspectu domini, ex nulla ab eo parte peregrini. Quoad enim sumus in corpore, peregrinamur a domino: & in quantum inde peregrinamur a domino, in tantum non sumus in regione uiuorum. Confidimus autem & bene arbitramur magis peregrinari a corpore, & immanere ad dominum: & ideo ambimus, siue immanentes, siue peregrinantes, placentes illi esse. Ambimus quidem nunc, quia expectamus adhuc redemptionem corporis nostri: Sed cum absorpta fuerit mors in uictoria, & corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc nullus erit fletus, quia nullus lapsus: & nullus lapsus, quia nulla corruptio. Et ideo non ambiemus placere, sed omnino placebimus in conspectu domini in regione uiuorum.

In Psalmum centesimumdecimumquintum
Enarratio.

HOTISSIMUM arbitror esse sanctitati uestrae quod, ait Apostolus, Non enim est omnium fides: & quod maior esse soleat infidelium multitudo non ignoratis, propter quod dicitur, Domine quis credidit auditui nostro: inter quos etiam illi numerantur: de quibus dicit idem Apostolus, Omnes sua quaerunt, non quae Iesu Christi: quos alio loco dicit non ex ueritate, sed ex occasione praedicare uerbum dei, non caste, id est, non ex animo purae & syncerae charitatis. Aliud enim sentiebant quod in eorum moribus apparebat, & aliud praedicabant, ut sancto nomine placerent hominibus: nam de his iterum dicit, Neque enim isti deo seruiunt, sed suo uentri: quos tamen Christum annunciare permittit. Quauis enim ea potius crederent quae ipsi faciebant ut morerentur, ea tamen praedicabant quae si alij credentes facerent saluarentur. Non enim aliud annunciabant praeter regulam fidei: eos quippe excludit Apostolus, dicens, Si quis uobis annunciauerit praeter id quod accepistis, anathema sit, Illi non Christum annunciant qui annunciant falsitatem, quia Christus ueritas est. De istis autem dicit quod Christum annunciant, sed non caste: id est, non animo simplici & puro, ex fide syncera quae per dilectionem operatur. Terrenis quippe cupiditatibus consulentes, regnum caelorum annunciabant, habentes in pectore falsitatem, in lingua ueritatem: sciens itaque Apostolus etiam per ludam euangelizantem credentes esse liberatos, istos quoque ita permittit: Sine, inquit, occasione, siue ueritate Christus annuncietur. Veritatem quippe annunciabant, etiam si non ueritate, id est, non uero animo. Isti loquuntur quod non credunt, & ideo reprobati sunt, quauis sint utiles eis quos instruit dominus, dicentes, Quae dicunt, facite: quae autem faciunt, facere nolite: dicunt enim & non faciunt. Unde, nisi quia utilia non credunt esse quae dicunt: Sunt autem alij qui credunt, & non loquuntur quod credunt uel pigritia uel timore. Nam & ille seruus quauis talentum habuerit, tamen quia erogare noluit, audit a domino iudice, Serue nequam & piger: & alio Euangelij loco dictum est, quod multi ex principibus Iudaeorum credidissent in eum, sed non eum confitebantur, ne expellerentur de synagogis, sed & etiam ipsi reprehensi atque reprobati sunt: sequitur enim Euange-

lista dicens, Amauerunt enim gloriam hominum magis quam dei. Si ergo & illi qui uerum quod loquuntur, non credunt: & illi qui uerum quod credunt, non loquuntur, merito reprobantur: quis erit seruus uere dicendus fidelis, nisi ille cui dicitur, Euge serue bone, quoniam in modico fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium domini tui? Talis itaque seruus nec antequam credat loquitur, nec cum crediderit, tacet: uel sic erogat ut ipse non habeat, uel quod habeat non erogando non habeat: sicut enim dictum est, Qui habet, dabitur ei: sic, qui autem non habet, & quod habet auferetur ab eo. Dicat ergo iste bonus seruus cantans *Halleluia*. Id est, sacrificans domino sacrificium laudis ei a quo auditurus est, intra in gaudium domini tui exultet & dicat,

Expositio Psalmi.

Credidi propter quod locutus sum. Hoc est, perfectè credidi: non enim perfectè credunt, qui quod credunt loqui nolunt. Ad ipsam enim fidem pertinet etiam illud credere quod dictum est, Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor eum coram angelis dei. Ex hoc enim est appellatus fidelis ille seruus, non tantum quia accepit, sed quia impendit atque lucratus est. Ita & hoc loco non ait, Credidi & locutus sum: sed propter hoc dicit se locutum esse quia credidit. Simul enim credidit, & quod premium loquendo speraret, & quam poenam tacendo timere deberet, Credidi, inquit, propter quod locutus sum: Ego autem humiliatus sum nimis. Passus enim est multas tribulationes propter uerbum quod fideliter tenebat, fideliter impendebat, & humiliatus est nimis. Quod illi timuerunt, qui amauerunt gloriam hominum magis quam dei. Sed quid est, ego autem: Diceret potius, Credidi propter quod & locutus sum, & humiliatus sum nimis. Cur addidit, ego autem, nisi quia homo humiliari potest ab eis qui ueritati contradicunt, non ipsa ueritas quam credidit & loquitur. Unde & Apostolus cum de catena sua diceret, Sed sermo, inquit, dei non est alligatus. Sic & iste, quia ipse est una persona sanctorum testium, hoc est, martyrum dei: Credidi, inquit, propter quod locutus sum, Ego autem non illud quod credidi, non sermo quem protuli, sed ego humiliatus sum nimis, Ego autem dixi in ecstasy mea, omnis homo mendax. Ecstasy pauorem dicit, quem comminentibus persecutoribus, & impendentibus passionibus cruciatus aut mortis, humana infirmitas patitur. Hoc enim intelligimus, quia in isto psalmo uox martyrum apparet. Nam & alio modo dicitur ecstasy, cum mens non pauore alienatur, sed aliqua inspiratione reuelationis assumitur. Ego autem dixi in ecstasy mea, omnis homo mendax. Conterritus enim respexit infirmitatem suam, & uelut non de se sibi esse praesumendum. Quatum enim ad ipsum hominem pertinet mendax est, sed gratia dei uerax effectus est, ne praesuris inimicorum cedens non loqueretur quod crediderat, sed negaret: sicut Petro accidit, quoniam de se praesumpserat, & docendus erat de homine non esse praesumendum. Et si de homine non habet quisque praesumere, utique nec de seipso, quia homo est. Bene ergo iste uidit in pauore suo omnem hominem esse mendacem: quia & illi qui nullo pauore uanescunt, ne persecutoribus cedendo mentiantur, muneribus dei tales sunt, non uiribus suis: proinde uerissime dictum est, Omnis homo mendax, sed deus uerax qui ait, Ego dixi, dii estis, & filij altissimi omnes. Vos autem sicut homines moriemini, & sicut unus ex principibus cadetis. Co-

solatur

A solatur humiles, & implet eos, non solum fide credenda, sed etiam fiducia prædicandæ veritatis, si perseuerantes subdantur deo, nec imitentur vnum ex principibus diabolum, qui in veritate non stetit & cecidit. Si enim omnis homo mendax, intantum nõ erunt mendaces, in quantum non erunt homines, quoniã dij erunt, & filij altissimi omnes. Hoc itaque considerans deuotissimus populus fidelium testium, quomodo infirmitatem humanã dei misericordia nõ relinquat, in cuius infirmitatis pauore dictum est, Omnis homo mendax: quomodo cõsoletur & humiles, & impleat spiritu fiducia trepidantes, vt penè mortuo corde reuiuiscant, nec in semetipsis fidentes sint, sed in eo qui suscitatur mortuos, & linguas infantium facit disertas, qui ait, Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Hæc ergo omnia considerans ille qui dixerat, Ego dixi in pauore meo, omnis homo mendax, & videns gratia domini se factum veracem, *Quid retribuam, inquit, domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* Non ait, pro omnibus quæ tribuit mihi: sed, pro omnibus quæ retribuit mihi. Quæ igitur præcesserant hominis, vt omnium donorum dei non attributio, sed retributio vocari possit? Quæ præcesserant hominis nisi peccata? Retribuit ergo deus bona pro malis, cui homines retribuunt mala pro bonis. Hæc enim retribuunt qui dixerunt, Hic est hæres, venite occidamus eum. Sed querit iste quid retribuatur domino & non inuenit, nisi ex eis quæ ipse dominus retribuit. *Calicem, inquit, salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo.* O homo peccato tuo mendax, dono dei verax: & ideo iam non homo, quis tibi dedit calicem salutaris, quem accipiens & inuocans nomen domini retribues ei pro omnibus quæ retribuit tibi? *Quis nisi ille qui ait, Potestis bibere calicem quæ ego bibiturus sum? Quis tibi dedit imitari passiones suas, nisi qui propter te passus est prior? Ideoque, Preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius.* Emit enim eam sanguine suo quem prior fudit pro salute seruorum, ne pro domini nomine serui fundere dubitarent, quod tamen eorum non domini vtilitate proficeret. Confiteatur itaque conditionem suam mancipium tanto precio comparatum: & dicat, *O domine ego seruus tuus, ego seruus tuus & filius ancilla tuæ.* Ergo & emptus est, & vernaculus est. An cum matre simul est emptus? An quia vernaculus est propter peccata fugæ suæ deprædatus, & ideo emptus, quia redemptus est? Filius enim est ancillæ secundum quod omnis creatura subdita creatori est, & verissimo domino verissimum debet famulatum: Quem cum exhibet libera est, hanc accipiens à domino gratiam, vt ei non necessitate, sed voluntate deseruiat. Ergo iste filius est Hierusalem cœlestis quæ sursum est, mater omnium nostrum libera. Et libera quidem à peccato, sed ancilla iustitiæ: cuius filius adhuc peregrinantibus dicitur, Vos in libertatem vocati estis. Sed rursus eos seruos facit, dicens, Sed in charitate seruite inuicem: quibus item dicitur, Cum serui eratis peccato, liberi eratis à iustitia: nunc verò liberati à peccato, facti autem serui deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam. Dicat ergo deo seruus iste, Multi se martyres dicunt, multi seruos tuos, quia nomen tuum habent, in variis hæresibus & erroribus: sed quia præter ecclesiam tuam sunt, nõ sunt filij ancillæ tuæ, ego autem seruus tuus & filius ancillæ tuæ.

Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo sacrificium laudis. Neque enim inueni vlla merita mea quando tu dirupisti vincula mea, ideo sacrificium laudis tibi debeo, quia etsi gloriabor quòd seruus tuus sim, & filius ancillæ tuæ, non in me, sed in te domino meo gloriabor, qui dirupisti vincula mea, vt à fuga rediens religarer tibi.

Vota mea domino reddã. Quæ vota redditurus es? Quas vouisti victimas? Quæ incensa? Quæ holocausta? An ad illud respicis quod paulo ante dixisti, Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo, & tibi sacrificabo sacrificium laudis? Et reuera quisquis bene cogitat quid voueat domino, & quæ vota reddat, seipsum voueat, seipsum reddat: hoc exigitur, hoc debetur: inspecto nummo, dominus dicit, Reddite Cæsari quæ Cæsaris sunt, & deo quæ dei sunt. Imago sua redatur Cæsari, imago sua reddat deo. Sed qui meminit non solum seruum se esse dei, sed & filium ancillæ dei, videt vbi reddat vota sua, conformatus Christo per calicem salutaris. *In atris, inquit, domus domini.* Quæ domus dei est, hæc ancilla dei est. Et quæ domus dei, nisi omnis populus eius? Ideo sequitur, *In conspectu omnis populi eius.* Et apertus iam nominat ipsam matrem. Quid est enim aliud populus eius, nisi quod sequitur,

In medio tui Hierusalem. Tunc est enim quod redditur gratum, si de pace atque in pace reddatur. Qui autem filij huius ancillæ non sunt, bellum potius quàm pacem amauerunt. Ne quis autem existimet atria domus domini, & omnem populum eius Iudæos significari, quia ita clausit iste psalmus, vt diceret, In medio tui Hierusalem, cuius nomine carnales Israëlita gloriantur, audite sequentem psalmum, qui quatuor versiculis continetur.

In Psalmum centesimumdecimum sextum

Enarratio.

Expositio Psalmi.

AVDATE dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Hæc sunt atria domus domini, ille omnis populus eius, hæc vera Hierusalem. Audiant magis illi Iudæi qui huius ciuitatis filij esse noluerunt, cum se ab omnium gentium communione præciderunt. *Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & veritas domini manet in æternum.* Hæc sunt duo illa, misericordia & veritas quæ in centesimo tertio decimo psalmo memoriæ commendanda commonui. Confirmata est autem super nos misericordia domini, cum eius nomini per quod liberati sumus inimicarum gentium rabida ora cesserunt, & veritas domini manet in æternum, siue in eis quæ promisit iustis, siue in eis quæ minatus est impiis.

In Psalmum centesimumdecimum septimum

Enarratio.

AVDIVIMVS fratres admonentem nos atque hortantem spiritum sanctum, vt sacrificium confessionis offeramus deo. Confessio autem, vel laudis eius est, vel peccatorum nostrorum. Et illa quidem confessio qua peccata nostra deo confitemur, omnibus nota est, ita vt hæc solã dici confessionem in scripturis sanctis minus erudita existimet multitudo. Nam vbi hoc verbum lectoris ore sonuerit, continuo strepitus pius pectora tundentium consequitur. Sed debent aduertere quomodo dictum sit in alio psalmo, *Quoniam ingrediar in locum tabernaculi admirabilis vique ad domum dei, in voce exultationis & confessionis, soni festiuitatem celebratis.* Hinc enim certe manifestum

G manifestum est, vocem confessionis & sonum, non ad mororem poenitentiae, sed ad letitiam festiuitatis celeberrime pertinere. Aut si de tam manifesto testimonio quisquā adhuc dubitat, quid dicturus est ad illud quod in Ecclesiastico scriptum est, Benedicite dominum omnia opera eius, date nomini ipsius magnificentiam, & confitemini in laudem ipsius in canticis labiorum & in citharis, & sic dicetis in confessione, quoniam omnia opera domini bona nimis: Hic certe nullus vel tardissimus ambigit confessionem in dei laudibus poni, nisi forte tanta est in cuiusquam mente pueritas, vt dicere audeat etiam ipsum dominum Iesum Christum peccata sua patri esse confessum. Quod si aliquis impius propter nomen confessionis tentaret obicere, facillime refelleretur ipsa contextione verborum: sic enim loquitur, Confiteor tibi, inquit, pater domini caeli & terrae, qui abscondisti haec a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis: Ita pater, quoniam sic placitum fuit coram te. Quis non eum intelligat in laude patris haec dicere? Quis non videat istam confessionem non ad dolorem cordis, sed ad gaudium pertinere, cum etiā praecesserit euangelista dicens, In ipsa hora exultauit in spiritu sancto & dixit, Confiteor tibi pater? Quapropter charissimi quoniam nullo modo est dubitandum, tot congruentibus testimoniis, quorum similia in scripturis per vos ipsos potestis aduertere, non tantum in peccatis, sed & in laudibus dei confessionem diuinis literis solere nominari, quid congruentius in hoc psalmo, quando *Halleluia* cantamus, quod est, Laudate dominum, nos admoneri intelligimus cum audimus,

Expositio Psalmi.

Confitemini domino, quā id ipsum scilicet vt laudemus deum? Non potuit laus dei breuius explicari, quā vt diceretur, *Quoniam bonus est.* Quid sit grandius ista breuitate non video, cum ista sit proprium deo quod bonus est, vt a quodam compellatus ipse filius dei cum audiret, magister bone, ab eo scilicet qui carnem eius intuens, & diuinitatis eius plenitudinem non intelligens, solum hominem arbitratur, respondere. Quid me interrogas de bono? Nemo bonus, nisi vnus deus. Quid est aliud dicere, quā si me bonū vis appellare, intellige & deum? Sed quoniam populo dicitur in praenuntiatione futurorum liberato ab omni labore & captiuitate peregrinationis, & ab omni permutatione iniquorum, quod ei per gratiā dei praestitum est, non solum non retribuētis mala pro malis, sed etiam retribuētis bona pro malis, cōuenientissime adiunctum est, *Quoniam in seculum misericordia eius.* Dicat autem domus Israel quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. Dicat autem domus Aaron quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. Dicant nunc omnes qui timent dominū, quoniam in seculum misericordia eius. Recognoscitis credo charissimi quae sit domus Israel, quae sit domus Aaron; & quoniam vtrique sunt timētes dominum, Ipsi enim sunt pusilli cum magnis: iam in alio psalmo bene insinuat cordibus vestris: quorum numero nos omnes in eius gratiā qui bonus est, & in seculum misericordia eius, sociatos esse gaudemus, quoniam exauditi sunt qui dixerūt, Adiciat dominus super vos & super filios vestros, vt Israelitis in Christum credentibus, ex quorum numero sunt apostoli patres nostri, & ad eminentiam perfectorum, & ad obedientiam paruulorum adiungeretur numerus gentium vt dicamus, omnes facti

*Ecclesiasti-
c. 39.*

Matth. 11.

Luc. 10.

*Psal. 105.
& 106.
Iudith. 13.*

Matth. 10.

Psal. 113.

Ibidem.

vnus in Christo, facti vnus grex sub pastore vno, & corpus illius capitis tanquam vnus homo dicamus, *In tribulatione inuocaui dominum, & exaudiuit me in latitudine.* Angustia nostrae tribulationis finitur. Latitudo autem quō transimus, non habet terminum. Quis enim accusabit aduersus electos dei? *Dominus mihi adiutor est, non timebo quid faciat mihi homo.* Sed nunquid solos homines habet inimicos Ecclesia? Quid est homo carni & sanguini deditus, nisi caro & sanguis? Sed ait Apostolus, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & rectores mundi tenebrarum harum: id est, rectores iniquorum, mundum istum diligentium: & propterea tenebrarum, quia & nos fuimus aliquando tenebrae, nunc autem lux in domino: Aduersus spiritualia, inquit, nequitia in caelestibus: id est, diabolus & angelos eius: quem diabolus alio loco dicit principem potestatis aeris huius. Audi ergo quod sequitur, *Dominus mihi adiutor est, & ego despiciam inimicos meos.* Ex quolibet genere inimici exurgant, siue ex numero malorum hominum, siue ex numero malorum angelorum, in domini adiutorio despicientur, cui confitemur laudem, cui cantamus halleluia. Despectis autem inimicis, non sic mihi tanquam bonus homo se amicus opponat, vt ipse in se spem meam iubeat collocari. *Bonum est, enim, confidere in domino, quā confidere in homine.* Nec quisquis secundum quendam modum dici potest angelus bonus, sic a me cogitetur ait, vt in eo confidere debeam. Nemo enim bonus nisi solus deus. Et cum videntur adiuuare homo vel angelus, cum hoc vera dilectione faciunt, ille per eos facit qui eos pro modo eorum bonos fecit. *Bonum est, ergo, sperare in domino, quā sperare in principibus.* Nam & angeli dicti sunt principes, sicut in Daniele legimus, Michael princeps vester. *Omnes gentes circumdederunt me, & in nomine domini vltus sum eos. Circumdantes circumdederunt me, & in nomine domini vltus sum eos.* Quod ait, Omnes gentes circumdederunt me, & in nomine domini vltus sum eos: significat Ecclesiae labores atque victoriam. Sed quali causa quareretur, vnde tanta mala superare potuerit: respectum est ad exemplum, & dixit quid primo passa sit in capite suo: addendo quod sequitur, *Circumdantes circumdederunt me.* Et bene ibi non repetitum est, omnes gentes, quod a Iudaeis solis factum est. Et in nomine domini vltus sum in eos: quia & illic ipse pius populus quod est corpus Christi persecutores sensit. de cuius genere caro illa suscepta & suspensa est, pro qua factum est quicquid ab illa interiore diuinitate per exteriorē carnem virtute immortaliter factum est. *Circumdederunt me sicut apes fauum, & exarserunt sicut ignis in spinis, & in nomine domini vltus sum in eos.* Hic iam ex ordine gestarum rerum, etiam verborum ordo contextitur. Nam ipsum dominum caput Ecclesiae recte accipimus circumdatum a persecutoribus, sicut circumdant apes fauum. Quid enim ab ignorantibus gestum sit, mystica subtilitate spiritus sanctus loquitur, Mel quippe apes operantur in fauis. Nescientes autem persecutores domini, fecerunt eum nobis in passione dulciorem, vt gustemus & videamus quā suavis est dominus, qui mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Iam vero quod sequitur, *Et exarserunt velut ignis in spinis: in eius corpore, hoc est, in populo vbiq; diffuso melius intelligitur, quem circumdederunt omnes gentes, cum sit collectus de omnibus gentibus. Exarserunt quippe velut ignis in spinis, quando*

*Roma. 8.
Hebr. 13.*

Eph. 6.

Eph. 1.

Eph. 2.

L.

Matth. 10.

Daniel. 11.

M.

*Psal. 113.
Roma. 4.*

A quando peccatricem carnem atque huius mortalis vite molestissimas compunctions, persecutionis incendio cremauerunt: Et in nomine, inquit, domini vltus sum in eos. Siue quia & ipsi, malitia quæ in eis iustos persequebat extincta, Christiano populo sociati sunt. Siue quia ceteri eorum qui contempserunt hoc tempore vocantis misericordiam, veritatem indicantis in sine sensuri sunt. *Tanquam cumulus harenæ impulsus sum ut caderem, & dominus suscepit me.* Quauis enim esset iam magna multitudo credentium, quasi harenæ innumerabili comparanda, & in vnam societatem tanquam in cumulum ducta, tamen quid est homo nisi quod memor es eius? Non dixit abundantiam numeri mei, numerus gentium superare non valuit: sed dominus, inquit, suscepit me. Multitudinem ergo fidelium in vnitatem fidei simul habitantem, persecutio gentium quod impelleret ut deiceret non habebat, quando in eum creditum est, qui & singulos & omnes vbi que susceperet, quia eis innocantibus nusquam deesse potuisset. *Fortitudo mea & laudatio mea dominus, & factus est mihi in salutem.* Qui ergo cadunt cum impelluntur, nisi qui sua sibi fortitudo, & sua sibi volunt esse laudatio? Nullus quippe in certamine cadit, nisi cuius fortitudo & laudatio cadit. Quapropter cuius fortitudo & laudatio est dominus, tam non cadit quam non cadit dominus: & ideo eis factus est in salutem: non quia ipse aliquid factus est quod ante non erat: sed quia ipsi cum in eum crederent, quod non erant facti sunt, & iam ipse non sibi sed illis, quod auersis à se non erat, salus cœpit esse conuersis. *Vox letitiæ & salutis in tabernaculis iustorum.* Vbi vocem mœroris & exitij putabant esse, qui in eorum corpora sæuiebant. Non enim sentiebant interiora gaudia sanctorum de spe futura: vnde & Apostolus dicit, Quasi tristes, semper autem gaudentes: & iterum, Non solum autem, sed etiam gloriamur, inquit, in tribulationibus. *Dextera domini fecit virtutem.* Quam virtutem dicit? *Dextera, inquit, domini exaltauit me.* Magna virtus exaltare humilem, deificare mortalem, præbere de infirmitate perfectionem, de subiectione gloriam, de passione victoriam, dare auxilium de tribulatione, ut afflictis vera salus dei pateficeret, affligentibus autem vana salus hominis remaneret. Magna hæc. Sed quid miraris si aliquid repetat? Audi quid repetat, Non homo se exaltauit, nõ homo se perfecit, non sibi homo gloriam dedit, non homo vicit, non homo sibi saluti fuit. *Dextera domini fecit virtutem. Non moriar sed viuam, & enarrabo opera domini.* At illi stragem funerum vbi que facientes, Ecclesiam Christi mori arbitrabatur. Ecce nunc enarrat opera domini. Vbi que Christus beatorum martyrum gloria est, vicit vapulando ferientes, patiendo impatientes, diligendo fruentes. Tamen cur tanta indigna pertulit corpus Christi, sancta Ecclesia, populus in adoptionem, indicet nobis, *Emendans, inquit, emendauit me dominus, & morti non tradidit me.* Non ergo quicquam viribus suis licuit se arbitretur fremitus impiorum. Non haberet istam potestatem, nisi sibi data esset de super. Sæpe filios patrum familias per nequissimos seruos emendari iubet, cum illis hereditatem, illis compedes præparet. Quæ est ista hereditas? Auri est, an argenti, an gemmarum, aut fundorum, amœnorumque prædiorum? Vide quæ intretur, & cognosce quid sit: *Aperite, inquit, mihi portas iustitiæ.* Ecce audimus portas. Quid est intus? *Ingressus, inquit, in eas confitebor domino.* Illa confessio laudis est admirabilis vsque ad domum dei, in voce exultationis &

confessionis, soni festiuitatem celebratis. Hæc est æterna beatitudo iustorum, quia beati sunt qui inhabitant in domo dei, in secula seculorum laudantes eum. Sed vide quemadmodum intretur in portas iustitiæ: *Hæc Psal. 83. porta domini, inquit, iusti intrabunt in eas.* Has saltem nemo intrat iniustus, in illam Hierusalem, quæ non recipit in circūcūsum carne, vbi dicitur, Canes foris. Satis sit quod in longinqua peregrinatione mea inhabitauit cū tabernaculis Cedar, & cum his qui oderunt pacem eram pacificus, Pertuli vsque in finem permutationem malorum, sed hæc porta domini iusti intrabunt in eas. *Confitebor tibi domine quoniam exaudisti me, & factus es mihi in salutem.* Quam sæpe ostenditur laudis esse ista confessio, non vulnera medico ostēdens, sed de percepta sanitate gratias agens. Ipse autem medicus salus est, Ac istum quem dicimus? *Lapidem quem reprobauerunt edificantes.* Nam *Hic factus est in caput anguli.* Ut duos conderet in se in vnum nouum hominem faciens pacem, & commutaret utrosque in vno corpore deo, circūcisione scilicet & præputium. *A domino factum est ei.* Id est, capiti anguli à domino factus est. Quauis enim hoc non esset factus, nisi passus esset, non tamen hoc ab eis à quibus passus est, factus est. Nam illi qui edificabant, reprobauerunt: sed in eo quod dominus occulte edificabat, fecit in caput anguli quod illi reprobauerunt: *Et est mirabilis in oculis nostris.* In oculis interioris hominis, in oculis credentium, sperantium, diligentium: non in oculis carnalibus eorum qui quasi hominem contemnendo reprobauerunt. *Hic est dies quem fecit dominus.* Meminit iste homo se dixisse in superioribus psalmis, Quoniam inclinauit aurem suam mihi, & in diebus meis inuocauit dies suos commemorans veteres: vnde modo dicit, *Hic est dies quem fecit dominus, id est, quo mihi salutem dedit.* Hic est dies de quo dixit dominus, Tempore acceptabili exaudiui te, & in die salutis adiuui te: id est, dies de quo ille mediator factus est in caput anguli: *Exultemus, ergo, & iocundemur in eo, O domine saluum me fac, o domine bene prosperare.* Iterum vero quia dies salutis est, saluum me fac, quia de longinqua peregrinatione reuertentes sciungimur ab eis qui oderant pacem cum quibus eramus pacifici: & cum loqueremur eis, debellabant nos gratis: Bene prospera iter redeuntibus, quia tu nobis factus es via: *Benedictus enim qui venit in nomine domini.* Maledictus ergo ille qui venit in nomine suo: sicut in Euangelio dicit, Ego veni in nomine patris mei & non accepistis me, si alius venerit in nomine suo illum accipietis. *Benediximus vos de domo domini.* Credo quod ista vox magnorū est ad pusillos, eorum scilicet magnorum, qui verbum deum apud deum sicut in hac vita possunt, mente cōtingunt: & tamen sermonem suum propter paruulos temperant, ut possint synceriter dicere quod ait Apostolus, Siue enim mente excessimus deo, siue temperantes sumus vobis, charitas enim Christi compellit nos. Ipsi enim paruulos benediximus de interiore domo domini, vbi laus illa in secula seculorum non deficit: & ideo videte quid inde annuncient, *Deus dominus & illuxit nobis.* Dominus ille qui venit in nomine domini, quæ reprobauerūt edificantes, & factus est in caput anguli: Mediator ille dei & hominum homo Christus Iesus deus est, æqualis est patri, & illuxit nobis, ut quod credidimus intelligeremus, & vobis nondū intelligentibus, sed credentibus enunciaremus: ut autem & vos intelligatis, *Constituite diem festum in conuersionibus, vsque ad cornu altaris.* Id est, vsque ad interiorem domum dei, de qua vos benediximus; vbi

Psal. 8.

Exod. 15.
Esai. 12.1. Cor. 6.
Rom. 5.

Matth. 22.

1. Petri. 2.

E

Matth. 22.

E

Matth. 22.

E

Matth. 22.

E

Matth. 22.

E

Matth. 22.

E

Matth. 22.

E

Matth. 22.

E

Matth. 22.

E

Matth. 22.

E

Matth. 22.

E

Matth. 22.

E

Matth. 22.

E

Matth. 22.

E

Matth. 22.

E

Matth. 22.

E

Matth. 22.

E

Matth. 22.

E

Matth. 22.

E

Matth. 22.

E

Matth. 22.

E

Matth. 22.

E

Matth. 22.

E

Matth. 22.

E

G vbi sunt altaria excelsa. Constituite diem festum non tepide ac segniter, sed in confrequentationibus. Ipsa est enim vox exultationis soni festiuitatem celebrantis, ambulantium in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum dei. Si enim est ibi spiritale sacrificium, sempiternum sacrificium laudis, & sacerdos sempiternus est, & altare sempiternum pacata mens ipsa iustorum. Hoc apertius dicimus fratres, quicumque deum verbum intelligere volunt, non eis sufficiat caro quod propter eos verbum factum est, vt lacte nutrireretur: nec in terra sufficiat iste dies festus, quo agnus occisus est, sed constituatur in confrequentationibus, quousque perueniatur, exaltatis a domino mentibus nostris, vsque ad eius diuinitatem interiorem, qui nobis exteriorem humanitatem lacte nutriendis præbere dignatus est. Et quid ibi aliud, nisi laudes eius cantabimus? Quid ibi aliud dicemus, nisi *Deus meus es tu & confitebor tibi, deus meus es tu, & exaltabo te: Confitebor tibi domine quoniam exaudisti me, & factus es mihi in salutem.* Non strepitu verborum ista dicimus, sed dilectio inherens illi per semetipsam clamat istam vocem, & dilectio ipsa vox est. Itaque sicut cœpit laudem, ita terminat: *Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius.* Hinc cœpit psalmus, huc desinit, quoniam sicut ab initio quod deseruimus, ita in finem quod redimus non est aliquid quod salubrius delectet, quam laus dei & semper halleluia.

Psal. 47.

Ioan. 1.

In Psalmum centesimumdecimum octauum Enarratio.

Proœmium in psalmum octonarium, vel alphabeticum, vel halleluaticum.

PSALMOS omnes cæteros, quos codicem psalmorum nouimus continere, quod Ecclesiæ consuetudine psalterium nuncupatur, partim sermocinando in populis, partim dictando exposui, donante domino, sicut potui: Psalmum vero centesimum octauumdecimum, non tam propter eius notissimam longitudinem, quam propter altitudinem paucis cognoscibilem differebam. Et cum molestissimè ferrent fratres mei, eius solius expositionem, quantum ad eiusdem corpus psalmi pertinet, deesse opusculis nostris, meque ad hoc soluendum debitum vehementer vrgerent, diu petentibus iubentibusque non cessi: Quia quotienscunque inde cogitavi, **I** semper vires nostræ intentionis excelsit. Quanto enim videtur apertior, tanto mihi profundior videri solet, ita vt etiam quam sit profundus demonstrare non possim. Aliorum quippe qui difficile intelliguntur, etiam si in obscuritate sensus latet, ipsa tamen apparet obscuritas. Huius autem nec ipsa, quoniam talem præbet superficiem, vt lectorem atque auditorem, non expositorem necessarium habere credatur. Et nunc quod tandem ad pertractationem eius accedo, quid in eo possim prorsus ignorare: spero tamen vt aliquid possim, affuturum atque adiuturum deum. Sic enim feci de omnibus quæcunque sufficienter cum prius mihi ad intelligendum vel explicandum difficilia ac penè impossibilia viderentur exposui. Statui autem per sermones id agere, qui proferuntur in populis, quas Græci *ὄμιλος* vocant. Hoc enim iustius esse arbitror, vt conuentus ecclesiastici non fraudentur etiam psalmi huius intelligentia, cuius vt aliorum delectari assolent cantilena. Sed sit hucusque proœmiū. Iam de ipso est loquendum,

de quo istic visum est proloquendum.

Concio prima.

A B exordio suo magnus psalmus iste charissimi, exhortatur nos vt quæramus beatitudinem, quam nemo est qui non expetat. Quis enim vnquam vel potest, vel potuit, vel poterit inueniri, qui esse nolit beatus? Quid igitur ea exhortatione opus est ad eam rem quam sua sponte appetit animus? Nam profecto qui exhortatur, id agit vt excitetur voluntas eius, cum quo agit ad illud propter quod exhortationis adhibetur altitudinem. Vt quid ergo nobiscū agitur, vt velimus quod nolle non possumus, nisi quia omnes quidem beatitudinem concupiscunt, sed quomodo ad eam perueniatur plurimi nesciunt? Ideoque hoc docet iste qui dicit, *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini.* Tamquam diceret, Scio quid velis, beatitudinem quæris. Si ergo vis esse beatus, esto immaculatus. Illud enim omnes, hoc autem pauci volunt, sine quo non peruenitur ad illud quod omnes volunt. Sed vbi erit quisque immaculatus, nisi in via: in qua via, nisi in lege domini? Ac per hoc, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini: non superfluo vobis dicitur, sed exhortatio necessaria vestris mentibus adhibetur. Quid enim L boni sit, ad quod multi pigri sunt, id est, immaculatos ambulare in via quæ lex est domini: sic ostenditur, cum beatos esse qui hoc faciunt indicatur, vt propter illud quod omnes volunt, etiam hoc fiat quod plurimi nollunt. Beatum quippe esse tam magnum est bonum, vt hoc & boni velint & mali. Nec mirum est quod boni propterea sunt boni, sed illud est mirum, quod etiam mali propterea sunt mali vt sint beati. Nam quisquis libidinibus deditus, vt luxuria stuprisque corrumpatur, in hoc malo beatitudinem quærit, & se miserum putat, cum ad suæ concupiscentiæ voluptatem, lætitiæque non peruenit: beatum vero non dubitat se iactare cum peruenit. Et quisquis auaritiæ facibus inardescit, ad hoc congregat quocūque modo diuitias vt beatus sit. Quicumque molitur inimicorum sanguinem fundere, quicumque desiderat dominationem, quisquis affectat crudelitatem suam explere, quisquis alienis cladibus paciscitur, in omnibus sceleribus beatitudinem quærit. Hos igitur errantes, & vera miseria falsam beatitudinem requirentes, reuocat ad viam: si audiatur vox ista diuina, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini: tanquam dicens, **Q**uod itis? Peritis & nescitis, Non illac itur quæ pergitis, quod peruenire desideratis. Nam M vtique beati esse cupitis, sed misera sunt, & ad maiorem miseriam ducunt itinera ista quæ curritis. Tam magnum bonum quætere per mala nolite. Si ad illud peruenire vultis, huc venite, hæc ite. Via peruersæ relinquitte malignitatem, qui non potestis relinquere beatitudinis voluntatem. Frustra tendendo fatigamini, quod perueniendo inquinamini. Non autem beati inquinati in errore qui ambulant in peruersitate seculi: sed, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. Quid porro adiungat attendite: *Beati qui scrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum.* Non mihi videtur aliud his verbis commemoratum beatorum genus, quam illud quod antè dictū est. Nam scrutari testimonia domini, & eum in toto corde exquirere, hoc est, immaculatum in via & in lege domini ambulare: denique sequitur & dicit, *Non enim qui operantur iniquitatem, in vis eius ambulauerunt.* Si ergo ambulantes in via, id est, in lege domini, ipsi sunt scrutantes testimonia eius, & in toto corde exquiretes eum: profecto qui operantur iniquitatem, non scrutantur

Concor. 4. sen. distini. 49. de beatitudine.

Aleph.

A scrutantur testimonia eius. Et tamen nouimus operari-
 os iniquitatis ad hoc scrutari testimonia domini, nō q̄
 iam recte viuāt, sed vt sciāt quemadmodū viuere de-
 beant. Tales ergo nondū immaculati ambulāt in lege
 domini, ac per hoc nondū beati. Quomodo ergo in-
 telligendū est, Beati qui scrutantur testimonia eius, cū
 videamus homines eius scrutari testimonia nō beatos,
 quia nō immaculatos: Nam scribe & pharisæi super ca-
 thedram Moysi sedētes, de quibus dominus ait, Quæ
 dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt
 enim & non faciunt: utiq; scrutabantur testimonia do-
 mini, vt haberent quæ dicerent bona, quauis facerent
 mala: sed hos omittamus. Recte quippe respōdebitur
 nobis, q̄ isti non scrutantur testimonia domini. Non
 enim quærunt ipsa, sed aliud quærunt per ipsa: id est, vt
 glorificentur ab hominibus, vel ditentur. Non est hoc
 scrutari testimonia dei, non diligere quod ostendūt, &
 nolle peruenire quō ducūt, id est, ad deum. Nam aut si
 & ipsi scrutantur testimonia dei, quāuis non vt ipsum,
 sed vt aliud ex his inueniant & acquirant: certe nō in
 toto corde exquirunt eum, quod nō frustra hic additū
 cernimus. Sciens enim Spiritus qui hæc dicit, multos
 propter aliud nō propter quod constitutum est scrutari
 testimonia eius: non tantum dicit, Beati qui scrutan-
 tur testimonia eius: sed addidit, in toto corde exquirūt
 eum: tanquā docēs quemadmodum, vel propter quid
 scrutanda sint testimonia domini. Denique in libro Sa-
 pientia loquēs ipsa sapientia, Quærunt, inquit, me ma-
 li & non inuenient, oderunt enim sapientiam. Quod
 quid est aliud, quā oderūt me? Quærunt ergo me, ait,
 & nō me inueniunt qui oderunt me. Quomodo igitur
 dicuntur quærere quod oderunt, nisi quia non hoc, sed
 aliud ibi quærunt? Non enim volunt esse sapientes in
 dei gloriā, sed volunt videri sapientes propter homi-
 num gloriā. Quomodo enim sapientiam non ode-
 runt, quæ iubet & docet contemnendum esse quod di-
 ligunt? Proinde, Beati immaculati in via, qui ambulant
 in lege domini: Beati qui scrutantur testimonia eius, in
 toto corde exquirunt eum. Si enim scrutando testimo-
 nia eius, aut in toto corde exquirunt eum, immaculati
 ambulant in lege domini. Nunquid tamē ille nō scruta-
 batur testimonia eius, nec quærebat eum qui dicebat,
 Magister bone, quid boni faciam, vt vitam æternam
 consequar? Sed quomodo eum in toto corde quæsiuit,
 cuius consilio diuitias suas prætulit, quo audito tristis
 abscessit: Nam & propheta Esaias dicit, Querite domi-
 num, & cum inueneritis eum, derelinquat impius vias
 suas, & vir iniquus cogitationes suas. Quærunt itaque
 deum & impij & iniqui, vt eo inuento non sint impij
 nec iniqui. Quomodo ergo iam beati cum adhuc testi-
 monia eius scrutantur & exquirunt eum, cum hoc face-
 re possint & impij & iniqui? Beatos autem esse impios
 & iniquos, quis vel impius dixerit aut iniquus? Ergo
 spe beati, sicut, Beati qui persecutionem patiuntur pro-
 pter iustitiam: non propter quod adest quandiu mala
 patiuntur, sed propter quod adest quoniam ipsorum
 est regnum cælorum: Et, Beati qui esuriunt & sitiunt
 iustitiam: nō quia esuriunt & sitiunt, sed propter quod
 sequitur, quoniam ipsi saturabuntur: &, Beati qui plo-
 rant: non quia plorant, sed propter quod sequitur, quia
 ridebunt. Proinde, Beati qui scrutantur testimonia eius,
 in toto corde exquirunt eum: non quia scrutantur &
 exquirunt, sed quia inuenturi sunt quod exquirunt. In
 toto enim corde, non negligenter exquirunt. Si ergo
 spe beati, fortassis etiam spe immaculati. Nam profe-

Tomus octauus.

cto in hac vita licet in lege domini ambulemus, licet D
 scrutemur testimonia eius, & in toto corde requira-
 mus eum: & si dixerimus quia peccatum nō habemus,
 nosipfos seducimus, & veritas in nobis nō est. Sed hoc
 diligentius inquirendum est: sequitur quippe, Non e-
 nim qui operantur iniquitatem, in viis eius ambulaue-
 runt. Ex quo videri potest, qui ambulant in via domi-
 ni, id est, in lege domini scrutando testimonia eius, &
 in toto corde exquirendo eum, iam esse posse immacu-
 latos, hoc est, sine peccato propter verba sequentia,
 Non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius am-
 bulauerunt. Qui autem peccatum facit, & iniquitatem
 facit, ait beatus Ioannes: & addidit, Peccatum iniquitas
 est. Sed iam sermo iste claudēdus est, nec in angustum
 tanta quæstio coarctanda.

Concio secunda.

Scriptum est & legitur & verū est in hoc psalmo:
 Non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius
 ambulauerunt. Sed elaborandū est opitulāte deo,
 in cuius manu sunt & nos & sermones nostri, ne recte
 dictum, non recte intellectum, lectorem auditorem ve
 l perturbet. Hucusque cauendum est, plus vero habet cō-
 tra Pelagianistas. Cauendum est enim ne omnes sancti
 quorum illa vox est, Si dixerimus quia peccatū non ha-
 bemus, nosipfos seducimus, & veritas in nobis non est:
 aut nō putentur, nec possint ambulare in viis domini,
 quoniam peccatum iniquitas est: & qui operantur ini-
 quitatē, non vtique in viis eius ambulauerunt: aut quia
 dubium non est eos ambulare in viis domini, non cre-
 dantur habere peccatū, quod proculdubio falsum est.
 Neque enim propter arrogantiam superbiamq; vitan-
 dam scriptum est, Si dixerimus quia peccatum nō ha-
 bemus, nosipfos seducimus: alioqui non adderetur, &
 veritas in nobis non est: sed diceretur, humilitas in no-
 bis nō est: præsertim quia sequitur vnde iste sensus cla-
 rius illustretur, omnesque auferat dubitationis amba-
 ges: cum enim hoc beatus Ioannes dixisset, adiunxit: Si
 autem cōfessi fuerimus peccata nostra, fidelis est & ius-
 tus qui nobis peccata nostra dimittat, & mudet nos
 ab omni iniquitate. Quid hic dicit, quid contradicit
 damnabilis impietatis elatio? Si enim propter arrogā-
 tiam deuitandam, non propter veritatē fatendam, nō
 dicunt sancti se non habere peccatum, quid est quod
 consentitur vt remissionem mundationemq; mereantur?
 An & hoc fit, vt arrogantia deuitetur? Quomodo
 ergo impetrabitur peccatorum vera mundatio, quorū
 est falsa confessio? Conticescat igitur & arefeat elatio
 fœnea superbiorū seipsam seducens, quæ in auribus ho-
 minum simulata humilitate dicit se habere peccatum,
 in corde autem suo impia elatione dicit se non habere
 peccatū. Qui enim hoc dicunt, seipsos seducūt, & ve-
 ritas in eis non est. Sed quando in auribus hominum
 hoc dicunt, non tantum seipsos, sed & alios quosque
 doctrinae insanæ peruersitate seducunt. Cum vero id
 in corde suo dicunt, illic seipsos seducunt, illic veritas
 in eis non est: ac per hoc in corde seipsos seducunt, &
 in suo corde veritatis lumē amittunt. Exclamet autem
 sancta familia Christi fructificans & crescens in vni-
 uerso mūdo, humiliter verax & veraciter humilis: ex-
 clamet inquam, Si dixerimus quia peccatum non ha-
 bemus, nosipfos seducimus, & veritas in nobis non est:
 quod si cōfessi fuerimus delicta nostra, fidelis est & ius-
 tus vt dimittat nobis peccata nostra, & mudet nos ab
 omni iniquitate. Hæc vt dicuntur, ita sentiantur. Tunc
 cum erit humilitas vera, si non solum ostentetur in
 lingua,

G lingua, vt simus, secundum Apostolum, non alta spien-
 tes, sed humilibus consentientes. Non, ait, colloquetur,
 sed consentientes, quod non fit ore, sed corde. Hypo-
 crita, si dicis te habere cum credas te non habere pec-
 catum, foris fingis humilitatem, intus amplecteris va-
 nitatem. Ergo & in ore & in corde nō habes veritatē.
 Quid tibi prodest videri hominibus humile esse quod
 dicis, si deus videt altum esse quod sapis? Certe si au-
 ribus diuinum insonaret oraculum, Noli altum dice-
 re: nec sic immerito damnareris, si humile in ore co-
 ram hominibus, & altum in corde coram domino lo-
 quereris. Cum vero audias, noli altum sapere, sed time:
 non enim ait, dicere: sed, sapere: cur non etiam intus
 es humilis vbi sapis? An ideo mens altitudine inflatur,
 vt humilitatem lingua mentiat? Legis vel audis, No-
 li altum sapere, sed time: & tu intantum sapis altum vt
 te peccatum existimes nō habere? Ac per hoc quia nō
 vis timere, nihil tibi aliud remanet, quā timere. Et
 vnde, inquis, scriptū est, Non enim qui operantur ini-
 quitatem, in viis eius ambulauerūt? An vero sancti do-
 mini non ambulant in viis domini? Quōd si ambulāt
H in viis domini, non operantur iniquitatem. Si non o-
 perantur iniquitatem, non habent peccatum, quoniam
 peccatum iniquitas est. Exurge in adiutorium mihi do-
 mine Iesu, & contra hæreticum superbientem opitula-
 re mihi per Apostolum confitentem, Ecce vbi est ho-
 mo tuus exinaniens se vt impleatur te ipso? Ipsum au-
 diamus fratres charissimi, ipsum de hac quaestione si
 placet, inō quia placet interrogemus. Dic nobis Paule
 beatissime, vtrum ambulaueris in viis domini, cum in
 carne adhuc viueres? Respondet, Et vnde dicebam, Ve-
 runtamen in quod peruenimus, in eo ambulemus? Vn-
 de dicebam, Nunquid circumuenit vos Titus? Nonne
 eodem spiritu ambulauimus? Nonne iisdem vestigiis?
 Vnde autem dicebam, Quamdiu sumus in corpore,
 peregrinamur à domino? Per fidem enim ambulamus
 non per speciem. Quæ certior via domini, quā fides
 ex qua iustus viuit? In cuius alterius via itinere ad su-
 perna tendebam, quando dicebā, Omnium autem quæ
 retro oblitus in ea quæ antè sunt extentus, secundum
 intentionē sequor ad palmam supernæ vocationis dei
 in Christo Iesu? Postremo in qua alia via cucurreram
 quando dicebā, Bonum certamen certavi, cursum cō-
 summaui, fidem seruaui? Satis sūt ista responsa, quibus
 Apostolum Paulū in viis domini ambulasse discimus,
 sed ab illo & aliud inquiramus: Dic obsecro, o Paule,
 quādo adhuc in carne viuens in viis domini ambula-
 bas, habebas peccatum, an sine peccato eras? Audia-
 mus vtrum se ipse seducat, an vero quod beatus Ioan-
 nes eius coapostolus sapiat, quoniā veritas erat in eis?
 Hic vero respondet, Nonne legistis vbi confiteor di-
 cens, Non enim quod volo, facio bonum: sed quod no-
 lo, malum hoc ago? Et hoc audiuimus. Iam itaq; illud
 interrogemus, Quomodo in viis domini ambulabas, si
 malum quod nolebas, hoc agebas? cum psalmus san-
 ctus intonet dicens, Non enim qui operantur iniqui-
 tatem, in viis eius ambulauerunt. Audi cōtinuo respon-
 dentem per sententiam consequentem: Si quod nolo,
 inquit, ego hoc facio, iā ego nō operor illud, sed quod
 habitat in me peccatū. Ecce quemadmodum qui am-
 bulant in viis domini, non operantur peccatum, & ta-
 men non sunt sine peccato: quia iam non ipsi operan-
 tur iniquitatem, sed quod habitat in eis peccatum. Hic
 dicit aliquis, Quomodo agebat quod nolebat malū, &
 quomodo ipse nō id agebat, sed quod habitabat in illo

peccatum? Interim iam ista quaestio soluta est, satisque K
 apparuit scripturæ authoritate canonica fieri posse, vt
 ambulantes in viis domini, quāuis non sint sine pecca-
 to, non tamen id operentur ipsi. Nō enim qui operan-
 tur iniquitatem, hoc est peccatum, quia peccatum ini-
 quitas est, in viis eius ambulauerūt. Iam vero qua ratio-
 ne possit intelligi, & agens illud propter corpus mor-
 tis huius, in quo lex peccati habitat, & non ipse agens
 illud propter vias domini, in quibus ambulat, alius ser-
 mo necessarius est, quia iste claudendus est.

Concio tertia.

Propter id quod in psalmo isto scriptum est, Nō
 enim qui operantur iniquitatem, in viis eius am-
 bulauerūt: quoniam peccatum iniquitas est, sicut
 Ioannes Apostolus dicit, exorta difficilis est quaestio,
 quomodo possint sancti in hac vita & nō esse sine pec-
 cato: quia & illud verum est, Si dixerimus quia pecca-
 tum nō habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in no-
 bis non est: & tamen ambulare vias domini, quas non
 ambulant qui operantur iniquitatem: soluta est dicen-
 te Apostolo Paulo, Iam non ego operor illud, sed id
 quod in me habitat peccatum. Quomodo enim est si-
 ne peccato, in quo habitat peccatum? Ambulat tamen
 vias domini, quas nō ambulant qui operantur iniqui-
 tatem, quia iam non ipse operatur illud, sed quod in eo
 habitat peccatum. Veruntamen ita soluta est quaestio
 ista, vt difficilior altera nasceretur, quomodo agat ho-
 mo quod non agit. Vtrunque enim dixit, & non quod
 volo, ago: & quod non ego operor illud, sed quod ha-
 bitat in me peccatū. Vnde intelligere debemus, quādo
 peccatū quod habitat in nobis operatur in nobis, tunc
 nos id nō operari, quando nequaquam ei voluntas no-
 stra consentit, & tenet etiam corporis membra vt non
 obediant desyderiis eius. Quid enim operatur peccatū
 nolentibus nobis, nisi sola illicita desyderia: Quibus si
 voluntatis non adhibeatur assensus, mouetur quidem
 nonnullus affectus, sed nullus ei relaxatur effectus. Hoc
 præcipit idem Apostolus vbi dicit, Non ergo regnet
 peccatum in vestro mortali corpore ad obediendum
 desyderiis eius, nec exhibeatis membra vestra arma
 iniquitatis peccato. Sunt itaque desyderia peccati, qui-
 bus nos prohibuit obedire. Operantur ergo peccatum
 hæc desyderia, quibus si obedimus & nos operamur. Si
 autem obtemperantes Apostolo non obedimus eis, nō
 illud nos operamur, sed quod in nobis habitat pecca-
 tum. Si autem desyderia nulla haberemus illicita, nec
 nos, nec peccatum mali aliquid operaretur in nobis.
 Motum porrò illiciti desyderij, cui nō obediendo nō
 eum nos operamur, ideo & nos agere dicimur, quoni-
 am non est nature vigor aliena, sed languor est nostra.
 A quo languore omnimodo salui erimus, cum & ani-
 mo & corpore immortales facti fuerim⁹. Quapropter
 & quia in viis domini ambulamus, nō obedimus de-
 syderiis peccati: & quia non sumus sine peccato, ha-
 bemus desyderia peccati, ac per hoc iam nos ea nō o-
 peramur, non eis obediendo, sed quod in nobis habi-
 tat peccatum eadem commouendo. Non enim qui o-
 perantur iniquitatem, id est, qui obediunt desyderiis
 peccati, in viis domini ambulauerunt. Sed adhuc que-
 rendum est quæ petamus dimitti nobis quando dici-
 mus deo, Dimitte nobis debita nostra: vtrum quæ nos
 operamur quando peccati desyderiis obedimus, an ip-
 sa desyderia nobis dimitti volum⁹, quæ nos nō opera-
 mur, sed quod habitat in nobis peccatū: Quantum qui-
 dem ego sapere possum, languoris illius & infirmita-
 tis vnde

Roma. 12.

1. Ioan. 3.

Philip. 3.

2. Corin. 12.

2. Corin. 5.

Roma. 1.

Philip. 3.

1. Timo. 6.

1. Ioan. 1.

Roma. 7.

Ibidem.

1. Ioan. 3.

Roma. 7.

1. Ioan. 3.

1. Ioan. 1.

Roma. 7.

L

Ibidem.

Roma. 6.

M

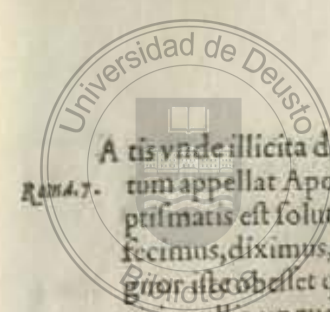
Roma. 7.

Matth. 6.

Concio quarta.

Quis est fratres charissimi qui domino dicit,
*Tu preparasti mandata tua custodiri nimis. Vtinam
 dirigantur via mea ad custodiendas iustificationes tuas.
 Tunc non confundar, dum inspicio in omnia man-
 data tua:* Quis est qui hoc dicit, nisi vnumquodque
 membrum Christi, vel potius vniuersum corpus Chri-
 sti? Et quid est, tu precepisti mandata tua custodiri ni-
 mis? Vtrum nimis precepisti, an nimis custodiri? Quod-
 libet horum intelligamus contra illam memorabilem
 nobilemque sententiam hoc dictum videtur, quam
 Graeci laudant in sapientibus suis & Latini laudando
 consentiunt, Ne quid nimis. Si enim hoc verum est,
 vt ne quid nimis fiat, quomodo verum est quod hic
 dicitur, Tu precepisti mandata tua custodiri nimis?
 Quomodo & quando deus aliquid vel nimis prae-
 ceperet, vel custodiri nimis vellet, si omne nimium re-
 prehensione dignum esset? Diceremus ergo nos nulla
 Graecorum sapientium autoritate terreri, intuentes
 quod scriptum est, Nonne stultam fecit deus sapien-
 tiam huius mundi: & potius istam sententiam falsam
 esse crederemus qua dictum est, Ne quid nimis, quam
 diuinum eloquiū vbi legimus atque cantamus, Tu pre-
 cepisti mandata tua custodiri nimis: nisi nos non Gre-
 ca elatio, sed vera ratio reuocaret. Nimis quippe dici-
 tur, quicquid plus fuerit quam oportet. Nam parum &
 nimium duo sunt inter se contraria. Parū est quod mi-
 nus est quam oportet: & nimium est quod plus est quam
 oportet. Horū in medio modus est: quod dicitur satis
 est. Cum utique vtile sit in vita & moribus vt amplius
 quam oportet nihil omnino faciamus, profecto verā
 esse sententiā, Ne quid nimis, fateri potius quam nega-
 re debemus. Sed aliquādo Latina lingua hoc verbo sic
 abutitur, vt nimis pro eo quod est valde, & positū inue-
 niamus in literis sacris, & ponamus in sermonibus no-
 stris. Nā & hic, Tu precepisti mādata tua custodiri ni-
 mis: non nisi valde intelligimus, si recte intelligimus,
 Et nimis te diligo, si alicui charissimo dicimus: nō uti-
 que plus quam: oportet, sed valde nos diligere itelligi
 volumus. Denique illa Graeca sententia non habet hoc
 verbum quod hic legitur. Ibi enim est *ἄρα*, quod est
 nimis: hic est autē *ἢ* *ἢ* *ἢ*, quod est valde, sed aliquan-
 do, vt diximus, nimis pro eo quod est valde, & dictum
 inuenimus & dicimus. Vnde nonnulli etiā Latini co-
 dices non habent, Tu precepisti mādata tua custodiri
 nimis: sed, valde. Valde utiq; precepit hoc deus, & val-
 de oportet dei custodire mandata. Sed humilis pietas,
 vel pia humilitas, & fides non immemor gratiā, quid
 adiungat attendite. Vtinā, inquit, dirigantur via mee,
 ad custodiendas iustificationes tuas. Precepisti quidē
 tu, sed vtinam quod precepisti fiat mihi. Vbi audis, vtinam,
 vocem optantis agnosce, & agnita voce optatis,
 depone superbiam praesumētis. Quis enim se dicat o-
 ptare quod sic habet in arbitrij potestate, vt nullo indi-
 gens adiumento id possit efficere? Ergo si optat homo
 quod precepit deus, vt det ipse quod precepit, rogan-
 dus est deus: a quo enim optandum est, nisi ab illo pa-
 tre luminum a quo omne datum optimū & omne do-
 num perfectum, sancta scriptura teste, descendit? Pro-
 pter eos autem qui putant hoc solo nos ad faciendam
 iustitiam diuinitus adiuuari, quod dei praecepta nobis
 in notitiam proferuntur, vt ea cognita iam sine vlla
 dei gratia solis nostrae voluntatis viribus impleantur,
 non optat hic dirigi vias suas ad custodiendas iustifica-
 tiones dei, nisi iam eius acceptis ipso praecipiente man-
 dato.

O ij datis.

Atis vnde illicita desideria commouentur, quod pecca-
 tum appellat Apostolus vniuersus reatus sacramēto ba-
 ptismatis est solutus, cum omnibus quae illi obediētes
 fecimus, diximus, cogitauimus, nec deinceps nobis lan-
 guor iste obesset quamuis inellet, si desiderius eius illi-
 citis nullis vnquam obediētiā praeberemus, siue o-
 peratione, siue locutione, siue tacita assensione, donec
 etiam ipse sanaretur, cum id quod poscimus esset im-
 pletum, siue dicentes, veniat regnum tuum, siue dicen-
 tes, libera nos a malo. Sed quoniam tentatio est vita
 humana super terram: etiam si a criminibus longe si-
 mus, non tamen deest vbi desiderius peccati, vel fa-
 cto vel dicto, vel cogitatu obediāmus, quādo aduei sus
 maiora vigilantibus quaedam incautis minuto surre-
 punt, Quae si aduersus nos colligantur: etsi non singu-
 la suis motibus conterunt omnia tamē aceruo nos ob-
 ruunt. Et propter hoc etiam mihi videtur, quod hi qui
 ambulant in viis domini dicunt, Dimitte nobis debi-
 ta nostra: quoniam ad vias domini & ipsa oratio perti-
 net & ipsa confessio, quamuis non ad ea peccata perti-
 neant. Itaque in viis domini quas omnes fides vna cō-
 plectitur, qua in eum creditur qui iustificat impium,
 qui etiam dixit, Ego sum via: nemo peccatum opera-
 tur, sed cōfiteatur. Deuiat ergo cum peccat, & ideo pec-
 catum via nō tribuitur quod a deuiante committitur,
 sed in via fidei pro non peccantibus habentur, quibus
 peccata non imputantur. De quibus Apostolus Paulus
 iustitiam fidei commendans in Psalmo scriptum esse
 monstrauit, Beati quorum remissa sunt iniquitates, &
 quorum tecta sunt peccata. Beatus vir cui nō imputa-
 uit dominus peccatum. Hoc praestant via domini, ac
 per hoc quoniam iustus ex fide viuit, ab ista via domi-
 ni illa alienat iniquitas, quae est infidelitas. In hac au-
 tem via domini, id est, in fide pia quisquis ambulat, aut
 peccatum non operatur, aut si quid a deuiante com-
 mittitur, propter viam non imputatur, & tanquam nō
 fuerit operatus accipitur. Et ideo bene etiam sic intel-
 ligitur, Non enim qui operantur iniquitatem in viis ei-
 us ambulauerunt, vt hanc iniquitatem significauerit,
 quae recedit a fide, aut nō accedit ad fidem. Quemad-
 modum enim ait dominus de Iudaeis, Si non venissem
 peccatum non haberent. Nec utique sine vllō peccato
 erant antequam Christus veniret in carne, & ex quo
 venit coeperunt habere peccatum, sed quoddam pec-
 catum certum, id est, infidelitatis intelligi voluit, quo-
 niam non crediderunt in eum: ita qui operantur ini-
 quitatem, non quamlibet, sed hanc ipsam infideli-
 tatem, non in viis eius ambulauerunt, quia vniuersae viae
 domini misericordia & veritas, Vtrunque autem in
 Christo est, & prae Christum nusquam est. Dico e-
 nim Christum, ait Apostolus, ministrum fuisse circum-
 cisionis propter veritatem dei, ad confirmandas pro-
 missiones patrum, gentes autem super misericordiam
 glorificare deum. In hoc igitur misericordia, quia nos
 redemit: in hoc veritas, quia id quod promissit imple-
 uit, & impleturus est quod promittit. Qui ergo opera-
 tur iniquitatem, id est, infidelitatem, non in viis eius
 ambulauerunt, quia in Christum non crediderunt. Er-
 go conuertantur, & in eum qui iustificat impium pie
 credant, atque in illo misericordiam peccatis dimis-
 sis, & veritatem completis promissis, hoc est, vniuersas
 vias domini inueniant, in quibus ambulantes non ope-
 rabuntur iniquitatem, quia non tenebunt infidelitatem,
 sed fidem quae per dilectionem operatur, & cui pecca-
 tum non imputatur.

Tomus octauus.

Roma. 7.
 Math. 6.
 Job. 7.
 Math. 6.
 Roma. 4.
 Iuan. 14.
 Roma. 4.
 Psal. 32.
 Iuan. 15.
 De verbis
 domini.
 ferm. 2.
 Psal. 24.
 Roma. 15.
 Roma. 4.
 Gala. 5.

1. Corin. 1.
 E
 Supra psal.
 106.
 De beata
 vita capit.
 bus. 19. &
 20.
 Iacobi. 2.

G datis. Ad hoc enim pertinet quod præmisit, Tu præcepisti mandata tua custodiri nimis: tanquam diceret, iam legem accepi, iam noui. Tu enim præcepisti mandata tua custodiri nimis, & mandata tua sancta, & iusta & bona, sed peccatum meum per bonum mihi operabitur mortem, nisi adiuuetur gratia. Utinam ergo dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas, tunc non confundar dum inspicio in omnia mandata tua. Mandata dei siue cum leguntur, siue cum memoria recoluntur, tanquam speculum intuendum est secundum Apostolum Iacobum dicentem, Si quis auditor est verbi & non factor, hic comparabitur viro consyderanti vultum natiuitatis suæ in speculo: Consyderauit enim se & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit: qui autem perspexerit in legem perfectam libertatis, & permanserit, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit. Talem se iste vult esse, ut inspiciat tanquam in speculum mandata dei & non confundatur, quia non auditor eorum tantum vult esse, sed factor: Propterea optat dirigi vias suas ad custodiendas iustificationes dei. Vnde dirigi nisi gratia dei?

H Alioqui legem dei habebit, non ubi gratuletur, sed ubi confundatur, si voluerit mandata inspiciere quæ non facit: *Confitebor, inquit, tibi domine in directione cordis mei, in eo quod didicerim iudicia iustitiæ tuæ.* Non est peccatorum confessio ista, sed laudis: sicut ait etiam ipse in quo peccatum nullum erat, Confiteor tibi pater domine cæli & terræ: & sicut scriptum est in libro Ecclesiastico, Hæc dicetis in confessione, opera domini vniuersa quoniam bona valde: Confitebor, inquit, tibi in directione cordis mei. Vtique si dirigantur viæ meæ, confitebor tibi quoniam tu fecisti, & tuâ laus est ista non mea. Tunc enim confitebor in eo quod didicerim iudicia iustitiæ tuæ: si directum cor habeo, directis videlicet viis meis ad custodiendas iustificationes tuas. Nā quid mihi proderit quod ea didicerim, si corde peruerso vias abibo prauas? Non enim latabor in eis, sed accusabor ab eis. Deinde adiungit, *Iustificationes tuas custodiā.* Quæ omnia ex illo utique connectuntur quod ait, Utinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas, tunc non confundar dum inspicio in omnia mandata tua, & confitebor tibi in directione cordis, & iustificationes tuas custodiam. Sed quid est quod sequitur? *Ne derelinquas me vsque valde.* Vel sicut nonnulli codices habent, *vsque nimis.* pro eo quod est valde: nam hoc verbum Græcum est: hic est *σφόδρα*, quasi relinqui se à domino velit, sed non vsque valde: Absit. Sed quia reliquerat deus mundum merito peccatorum, vsque valde illum reliquisset, si ei nec tanta medicina profuisset, hoc est, gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Nunc vero secundum istam orationem corporis Christi non eum reliquit vsque valde, quia deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi. Potest hoc etiam sic intelligi, ut eius ista sit vox qui cum dixisset, In abundantia mea non mouebor in æternum, velut sua virtute confidens: ut ostenderet ei deus quod merito eius, sed in voluntate sua præstiterat decori eius virtutem: auertit ab eo faciem suam, & factus est cōturbatus. Inueniens ergo se, nec iam presumens de se clamat, Ne derelinquas me vsque valde. Si enim derelinquisti, ut sine adiutorio tuo infirmus appaream, noli vsque valde, ne peream. Tu ergo præcepisti mandata tua custodiri nimis: iam de ignorantia me excusare non possum. Sed quoniam infirmus sum, utinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas, Tunc non confun-

dar dum respicio in omnia mandata tua, tunc confitebor tibi in directione cordis, in eo quod didicerim iudicia iustitiæ tuæ, tunc iustificationes tuas custodiam: & si derelinquisti me ne gloriar in me, noli vsque valde, & iustificatus abs te glorificabor in te.

Concio quinta.

H Os versus charissimi isto cōsideremus in Psalmo, Et sicut dominus donat eius sacras literas perscrutemur. *In quo corrigit iunior viam suam: in custodiendo verba tua.* Interrogat se, & respondet sibi: In quo corrigit iunior viam suam: hucusque interrogatio est: Deinde responsio, in custodiendo verba tua. Sed hoc loco custoditio verborum dei, intelligenda est operatio præceptorum. Frustra enim custodiuntur memoria, si non custodiantur & vita. Nam quidam verba dei tenendo agunt ne obliuiscantur, nec agunt viuendo ut corrigantur. Non autem ait iste, in quo exercet iunior memoriam suam: sed, in quo corrigit viam suam: atque ad hoc respondet, in custodiendo verba tua. Neque villo modo dicendo est via correctæ, quādiu est vita peruersa. Sed quid sibi vult iste iunior? Potuit enim dicere, in quo corrigit homo viam suam: aut, in quo corrigit vir viam suam, quod plerumque in scripturis ita ponitur, ut à sexu honoratiore homo intelligatur, modo locutionis quo significatur à parte totum. Neque enim & fœmina non beata quæ non abiit in consilio impiorum: ubi tamē dictum est, Beatus vir. Hic vero nec homo ait, nec vir, sed iunior. Nam quid? Desperandus est senior? Aut in alio corrigit etiam senior viam suam, quā in custodiendo verba dei? An forte admonitio est qua etate potissimum fieri debeat: secundum illud quod alibi scriptum, *Fili à iuuentute tua excipe doctrinam, & vsque ad canos inuenies sapientiam.* Est & alius intellectus, ut ille hic agnoscatur filius euāgelicus iunior, qui profectus à patre in regionem longinquam, effudit substantiam suam viuens cum meretricibus prodigè, & posteaquam per eos pauit egestatem famemque perpessus, reuersus est ad semetipsum, & dixit, Surgam & ibo ad patrem meum. In quo enim correxit viam suam, nisi in custodiendo verba dei, quæ tanquam panem paternum esuriens concupiuit? Neque enim corrigit viam suam frater eius senior qui patri suo dixit, *Ecce tot annis seruius tibi, & nunquam mandatum tuum præterij.* Iunior ergo ille correxit viam suam, quā se ita deprauasse peruersamque habuisse confessus est, ut patri diceret, iam non sum dignus vocari filius tuus. Tertius quoque intellectus mihi occurrit, quem quidem ego quantum pro modulo meo sapio, duobus superioribus antepono, Ut senior agnoscatur vetus homo: & nouus, iunior. Senior qui portat imaginem terreni hominis, iunior qui cœlestis: quia non prius quod spiritale est, sed quod animale, postea spiritale. Sic ergo licet quilibet quantum ad etatem pertinet corporis, annosa vetustate decrepatus, iunior erit apud deum percepta gratiæ nouitate conuersus, Et in hoc corrigit iunior viam suam in custodiendo verba eius: Hoc est verbum fidei quod prædicamus, & ipsa est fides quæ per dilectionem operatur. Sed iste iunior populus, gratiæ filius, homo nouus, cātator noui cantici, hæres testamenti noui, iste iunior non Cain sed Abel, non Hismaël sed Isaac, non Esau sed Israël, non Manasses sed Ephraim, non Heli sed Samuel, non Saul sed Dauid, quid adiungat attēdite: *In toto, inquit, corde meo exquisiui te, ne repellas me à mandatis tuis.* Ecce orat ut adiuuetur

Roma. 7.

Iacobi. 1.

Supra codē psal.

Matth. 17.

Eclli. 39.

2. Corin. 5.

Psal. 29.

Ibidem.

Eclli.

L

Psala.

Eclli. 6.

Luca. 15.

M

Ibidem.

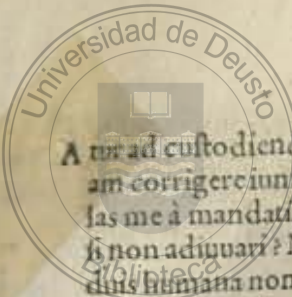
2. Corin. 5.

Ibidem.

Gala. 5.

Gene. 4.

tur

Aur ad custodienda verba dei, in quo dixerat viam suam corrigere iuniorum. Nam utique hoc est, ne repellas me à mandatis tuis. Quid est enim à deo repelli, nisi non adiuvari? Mandatis quippe eius rectis atque arduis humana non contemperatur infirmitas, nisi præueniens eius adiuet charitas. Quos autem non adiuuat, hos merito perhibetur repellere, & tanquam flamma frama prohibeantur indigni, ne manum extendant ad arborem vitæ. Quis est autem dignus, ex quo per unum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt? Sed in debita dei misericordia, sanatur debita nostra miseria. Nam iste qui loquitur & dicit, In toto corde meo exquisiui te: & hoc vnde posset, nisi eum auersum ad seipsum conuerteret cui dicitur, Deus tu conuertens viuificabis nos: & ille perditum quæreret, & errantem ille reuocaret qui dicit, Quod perierat requiram, & quod errauerat reuocabo? Inde est quod & corrigit viam suam in custodiendo verba dei, illo regente, illo faciente: neque enim

Gen. 3.
Rom. 4. 5.
Psal. 34.
Ezech. 34.
Hier. 10.
Psal. 38.
Rom. 11.
Ioan. 16.
1. Corin. 13.
Ibidem.

B per seipso posset, cum Hieremias propheta fateatur & dicat. Scio domine quoniam non est hominis via eius, neque vir ibit & corrigit viam suam, A domino quippe hoc etiam ille superius optauit ubi ait, Utinam dirigantur viæ meæ: & hic ubi addidit, In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Continuo diuinum quasiuit auxilium, Nam in corde eius dei eloquia sine fructu absconderentur, nisi opera iustitiæ sequerentur. Cum enim hoc dixisset: adiunxit, Benedictus es domine, doce me iustificationes tuas. Doce dixit, quomodo eas discunt qui faciunt, non quomodo qui vt habeant quod loquantur tantummodo meminerunt. Nam utique iam dixerat, In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Quid ergo adhuc ea quærit discere, quæ abscondita iam custodit in corde? Quod utique non fecisset, nisi ea didicisset. Vt quid ergo addit & dicit, Doce me iustificationes tuas, nisi quia eas vult faciendo discere, non loquendo vel memoria retinendo? Quoniam ergo sicut in alio Psalmo legitur, Benedictionem dabit qui legem dedit: ideo benedictus es domine, doce me, inquit, iustificationes tuas. Quia enim in corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi legem dedisti, da etiam benedictionem gratiæ, vt faciendo discam quod intimando iussisti. Hæc satis sunt, vt vestra mentes sine fastidio nutriantur: alium sermonem hæc desiderant quæ sequuntur.

Concio sexta.

Initium sermonis huius est nobis in Psalmo de quo disputamus hic versus, In labiis meis pronunciaui omnia iudicia oris tui. Quid est hoc dilectissimi quid est hoc? Quis omnia iudicia dei enunciare possit cum inuestigare non possit? An vero cum Apostolo exclamare dubitamus, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, quam inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius? Dominus dicit, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modum. Et quanuis continuo promiserit eis omnem veritatem per spiritum sanctum, clamat tamen beatus Paulus, Ex parte scimus: vt intelligamus spiritu quidem sancto, vnde pignus accepimus, perducere nos ad omnem veritatem, sed cum in alia vita post huius vitæ speculum & ænigmata venerimus, & facie ad faciem viderimus. Quomodo ergo iste dicit, In labiis meis pronunciaui omnia iudicia oris tui? Et ille hoc dicit qui paulo ante superiore versu proximo dixerat, Doce me iustificatio-

nes tuas. Quo pacto igitur enūciavit omnia iudicia oris eius, qui vult adhuc discere iustificationes eius? An iudicia quidem cuncta iam nouerat, iustificationes autem adhuc discere cupiebat? Hoc vero esset mirabilius, si iam sciebat inscrutabilia dei, & ea quæ hominibus præcepit facienda nesciebat. Iustificationes enim sunt, non dicta sed facta iustitiæ, opera scilicet iustorum quæ imperat deus. Ideo autem dei dicuntur quanuis à nobis fiant, quia nisi ipso donante non fiunt. Iudicia porro dei sunt, quibus ab eo mundus, & nunc & in fine seculi iudicatur. Sed cum eloquia dei omnia continerentur, & iustificationes videlicet & iudicia, cur quærit iustificationes discere qui eloquia dei se abscondisse in corde dicit? Ait enim, In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Tunc secutus adiunxit, Benedictus es domine, doce me iustificationes tuas. Ac deinde, in labiis meis, inquit, pronunciaui omnia iudicia oris tui. Videntur quidem duo ista inter se non esse contraria, imò esse potius amica atque coniuncta, vt quoniam in corde suo abscondit eloquia dei, in labiis suis iudicia eius enunciet. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Sed quod inter hæc duo medium posuit, benedictus es domine, doce me iustificationes tuas, quomodo conueniat homini cuius in corde iam sunt eloquia dei, & qui labiis suis enūciavit omnia iudicia dei, vt adhuc velit discere iustificationes dei, non inuenitur, nisi vt eas discere velle intel ligatur faciēdo, non memoria retinendo & loquēdo, & id à domino demonstrauit debere nos petere, sine quo nihil possumus facere. Sed hoc ante istum alio iam sermone tractauimus: nunc vero quomodo se dixerat omnia iudicia oris dei in labiis suis enunciasse, cum dicta sint inscrutabilia, & de quorum profunditate alibi scriptum est, Iudicia tua abyssus multa: quantum deus donat tractare suscepimus. Quid ergo hic intelligamus attēdite. Nunquid iudicia dei nescit Ecclesia? Scit planē. Nam scit utiq; qualibus dicturus sit iudex viuorum & mortuorum, Venite benedicti patris mei percipite regnum: & qualibus dicturus sit, Ite in ignem æternum. Scit, inquam, neque fornicatores, neque idolis seruientes, neque illos atque illos, quos ibi Apostolus Paulus enumerat regnum dei non possessuros esse. Scit iram & indignationem, tribulationem & angustias in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primum & Græci, Gloriam vero & honorem & pacem omni operanti bonum, Iudæo primum & Græco. Hæc atque huiusmodi iudicia dei euidenter expressa nouit Ecclesia: sed non ipsa sunt omnia, cum sint quedam inscrutabilia, & sicut abyssus multa, profunda & occulta. An & ipsa nota sunt quibusdā excellentioribus membris hominis huius, qui cum suo capite saluatore totus est Christus? Inscrutabilia enim fortasse dicta sunt homini, quia viribus suis ea non potest perscrutari. Sed cur non possit dono spiritus sancti, cuiusque hoc dominus conferre dignatur? Sic enim illud dictum est, Deus habitat lucem inaccessibilem: & audiuius tamen, Accedite ad eum & illuminamini. Quæ utique sic soluitur quæstio, vt inaccessibilis sit viribus nostris, accedatur autē ad deum muneribus suis, Quamquam & si nemini omnino sanctorum quamdiu corruptus quod corrumpitur aggrauat animam, omnia iudicia dei scire conceditur, quia reuera multum est ad hominem cum profecto vt aliquid exempli gratia dicā, vnde iudiciorum dei coniciatur immensitas, cum nemo sine iudicio dei sit tardus in animo, vel claudus in corpore:

Psal. 35.
Matth. 25.
1. Corin. 6.
Gala. 5.
Rom. 8.
1. Tim. 6.
Psal. 33.
Sapient. 9.

G corpore: habet tamen vnde dicat Ecclesia, hoc est, populus acquisitionis, & veraciter dicat, In labiis meis enunciam omnia iudicia oris tui: id est, nihil iudiciorum tuorum tacui, quæ mihi per eloquia tua innotescere voluisti, sed omnia prorsus in labiis meis enunciaui. Hoc enim mihi videtur significare voluisse quod non ait, omnia iudicia tua: sed, omnia iudicia oris tui: id est, quæ mihi dixisti, vt per os eius eloquium eius intelligamus, quod fecit ad nos in reuelationibus sanctorum pluribus, & testamentis duobus, quæ omnia iudicia vsquequaque in labiis suis enunciare non cessat Ecclesia. Deinde subiungit & dicit, *In via testimoniorum tuorum iocundatus sum, quasi in omnibus diuitiis.* Viam testimoniorum dei nihil citius, nihil certius, nihil breuius, nihilque grandius intelligimus esse quam Christum, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Inde & iste ait se iocundatum vel delectatum in hac via, quasi in omnibus diuitiis. Testimonia quippe dei sunt, quibus quantum nos diligit, nobis probare dignatur. Commendat autem suam charitatem deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Cum ergo ipse dicat, Ego sum via, & humilitas eius carnalis natiuitatis atque passionis, euidentia sint testimonia diuinæ erga nos dilectionis, proculdubio via testimoniorum dei Christus est. Per hæc quippe testimonia quæ in illo videmus impleta, etiã futura erga nos, quæ sempiterna promissa sunt, expectamus, & speramus implenda. Qui enim proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non & cum illo omnia nobis donauit? Sequitur: *In mandatis tuis garriam, & considerabo vias tuas.* Quod Græcus habet *ἀποδεδειγμένον*. Latini interpretes quidam garriam, quidam exercebor interpretati sunt, quæ duo inter se videntur esse diuersa: sed si exercitatio intelligatur ingenij cum quadam delectatione disputationis, vtrunque coniungitur, & quasi ex vtroque vnum aliquid temperatur, vt non sit aliena ab huiusmodi exercitacione garrulitas. Solent enim garruli vocari loquaces. Si autem se in dei mandatis exercet Ecclesia aduersus omnes inimicos fidei Christianæ atque catholicæ, copiosis doctorum disputationibus est garrula, quæ tunc fructuosæ sunt disputantibus, si non ibi considerentur nisi viæ domini. Vniuersæ autem viæ domini, sicut scriptum est, misericordia & veritas, quorum duorum plenitudo inuenitur in Christo. Per hanc suauem exercitacionem fit etiam hoc quod adiungit, *In iustificationibus tuis meditabor, non obliuiscar verborum tuorum.* Ideo vtiq; meditabor, vt non obliuiscar. Vnde beatus ille in primo Psalmo, in lege domini meditabitur die ac nocte. In his omnibus quæ prout potuimus disputauimus, meminimus charissimi eum qui abscondit in corde suo eloquia domini, & enunciat in labiis suis omnia iudicia oris eius, & in via testimoniorum eius delectatur sicut in omnibus diuitiis, & garruens vel sese exercens in mandatis eius considerat vias eius, & meditatur in iustificationibus eius, ne obliuiscatur verborum eius, per quæ omnia vtiq; verba dei atque doctrinam in lege dei instructus apparet orare tamen & dicere, Benedictus es domine, doce me iustificationes tuas: vbi nihil aliud intelligitur poscere, nisi adiutorium gratiæ, vt quod iam nouit sermone, discat & opere.

Colos. 1.

Roma. 5.

Ioan. 1. 4.

Roma. 8.

Psal. 1. 4.

Concio septima.

S huius Psalmi superiora meministis charissimi, K adiuuare nos debent ad intelligenda sequentia.

Etenim quæ tanquam ex vnius hominis persona loquuntur, membra sunt Christi, & ad vnum caput tanquam ad vnum pertinent corpus. Nempe superius dixerat, In quo corrigit iunior viam suam, in custodiendo verba tua, Ecce nunc apertius vt id faciat, poscit auxilium. *Retribue, inquit, seruo tuo, viam & custodiam verba tua.* Si bona pro bonis sibi postulauit retribui, iam custodierat verba dei. Non autem dixit, Retribue seruo tuo: quia custodiui verba tua, tanquam mercedem bonam pro bono obedientiæ flagitaret, sed dixit, Retribue seruo tuo, viam & custodiam verba tua. Quod quid est aliud quam dicere mortuos ea custodire non posse: infideles videlicet, de quibus dicitur, Sine mortuos sepelire mortuos suos: verba dei custodire non possunt: Quapropter mortuos intelligimus infideles, viuos autem fideles, quoniam iustus ex fide viuuit. Non possunt custodiri verba dei nisi per fidem, quæ per dilectionem operatur, hanc sibi poscit qui dicit, Retribue seruo tuo, viam & custodiam verba tua. Et quoniam ante fidem non homini debentur, nisi mala pro malis, retribuit autem deus per indebitam gratiam bona pro malis: hanc retributionem rogat qui dicit, Ecce nunc retribue seruo tuo, viam & custodiam verba tua. Quatuor enim retributiones sunt. Aut enim mala pro malis retribuuntur, sicut deus ignem aeternum retributurus est impiis. Aut bona pro bonis, sicut regnum aeternum retributurus est iustis. Aut bona pro malis, sicut Christus per gratiam iustificat impium. Aut mala pro bonis, sicut Iudas & Iudæi per malitiam persecuti sunt Christum. Harum quatuor retributionum duæ priores pertinent ad iustitiam, vt retribuatur mala pro malis, bona pro bonis: tertia pertinet ad misericordiam, vt retribuatur bona pro malis: quartam deus nescit, nulli enim malum pro bono retribuit. Hæc autem quam tertio loco posui primitus necessaria est. Nisi enim deus retribuere bona pro malis, nullo modo essent quibus retribuere bona pro bonis. Vide illum Saulum postea Paulum, Non ex operibus, inquit, iustitiæ quæ nos fecimus, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Et iterum, Qui prius fui blasphemus, & persecutor & iniuriosus, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. Et iterum, Consilium autem do tanquam misericordiam consecutus à domino, vt fidelis essem, hoc est, vt viuere, Quia iustus ex fide viuuit. Mortuus ergo erat prius per suam iniustitiam, antequam viueret per dei gratiam. Ipsam porro suam mortem sic confitetur: Adueniente autem, inquit, mandato peccatum reuixit, ego autem mortuus sum, & inuentum est mihi mandatum quod erat in vitam, hoc esse in mortem. Retribuit ergo illi deus bonum pro malo, hoc est, vitam pro morte, talem scilicet retributionem qualis hic poscitur vbi dicitur, Retribue seruo tuo, viam & custodiam verba tua: & vixit & custodiuit verba eius, & pertinere cœpit ad aliam retributionem, in qua retribuuntur bona pro bonis: propter quam dicit, Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruaui, de cætero reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex. Vtiq; iustus retribuendo bona pro bonis quia prius misericors retribuendo bona pro malis, quâuis & ipsa iustitia qua retribuuntur bona pro bonis, nõ est sine misericordia, quia & hoc scriptum est, Qui coronat

Gimel.

Matth. 1.

Roma. 1. Gal. 5.

Supra psal. 108.

Roma. 4.

Ad Tit. 1.

M 1. Tim. 1.

1. Cor. 7.

Roma. 7.

1. Tim. 6.

Psal. 102.

Aronat te in misericordia & misericordia. Qui enim dixit, Bonum certamen certavi, quando vinceret, nisi illo donante de quo ait, Gratias ago deo qui dat nobis victoriam per dominum nostrum Iesum Christum: Et qui cursum consummavit, quando curreret, quando perveniret, nisi illo adiuvante de quo ait, Igitur non volentis, neque currentis, sed miseretis est dei? Et qui fidem servavit, quando id faceret, nisi ut ipse ait, misericordiam consecutus, ut fidelis esset? Nusquam ergo se extollat humana superbia, donis suis deus retribuit bona premia. Sed iste qui iam orat & dicit, Retribue servo tuo, & vitam: si penitus iam non esset, mortuus non oraret, sed ab illo accepit initium bonae concupiscentiae & conscientiae, a quo vitam postulat obedientiae. Habebat enim aliquam fidem qui dicebat, Domine auge nobis fidem. Ille vero & incredulitatem suam confitebatur, nec fidem disitebatur, qui cum esset interrogatus vtrum crederet: ait, Credo domine, adiuva incredulitatem meam. Iam utique vivere incipiens postulat vitam, qui credens orabat obedientiam, non pro ea servata premium, sed ut servetur auxilium. Vita quippe crescente viviscit & juvenescit per omnem diem, qui renouatur de die in diem. Sciens autem verba dei non posse custodiri per obedientiam, nisi videantur per intelligentiam: hoc quoque orationi addidit & dicit, *Revela oculos meos, & considera mirabilia de lege tua.* Ad hoc etiam illud pertinet quod adiungit, *Inquilinus ego sum in terra.* Sive ut nonnulli codices habent, *Incola ego sum apud te in terra, ne abscondas a me mandata tua.* Quod enim ait superius, *revela oculos meos:* hoc postea dixit, *ne abscondas a me:* & quod ibi dixerat: *mirabilia de lege tua,* hoc alio loco repetens ait, *mandata tua.* Nihil est autem mirabilius in mandatis dei, quam diligite inimicos vestros, hoc est, retribuite bona pro malis. Sed de isto inquilinatu vel incolatu non est sermo coarctandus, & ideo non iste de hac re, sed alius expectandus & domino adiuvante reddendus est sermo.

Contra Titiana, de versu Psalmi qui dicit, Incola ego sum in terra, ne abscondas a me mandata tua, Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore.

Expectationi charitatis vestrae de sequentibus huius magnissimi Psalmi sermo reddendus est, ab illo versu scilicet, ubi ait, *Incola ego sum in terra, ne abscondas a me mandata tua.* Sive ut nonnulli codices habent, *Inquilinus ego sum in terra.* Quod enim est in Graeco *ἰνκλῖνος*, aliqui nostri inquilinus, aliqui incola, nonnulli etiam aduenam interpretati sunt. Inquilini non habentes propriam domum, habitant in aliena. Incolae autem vel aduene, utique aduentitij perhibentur. Vbi magna de anima exoritur quaestio. Neque enim secundum corpus dictum videri potest, incola vel aduena vel inquilinus sum in terra, cum de terra corpus originem ducat. Sed de hac profundissima quaestione nihil audeo definire. Sive enim propter animam quae absit, ut putetur ex terra, merito dici potuerit, inquilinus vel incola vel aduena ego sum in terra: sive secundum totum hominem, quia paradisi aliquando civis fuit, ubi utique non erat qui ista dicebat: sive quod est ab omni controversia liberius, non omnis homo possit hoc dicere, sed cui patria promissa est aeterna in caelis, hoc scio quia tetatio est vita humana super terram, & iugum graue est super filios Adam. Verum me plus

delectat secundum istam disputare sententiam, ut ideo Dominos in terra inquilinos vel incolas esse dicamus, quia *Ecclesi. 4.* supernam patriam unde pignus accepimus, & quo pervenientes nunquam inde migremus, invenimus. Nam & ille qui in alio Psalmo dicit, *Inquilinus ego sum apud te & peregrinus, sicut omnes patres mei: non ait, sicut omnes homines: sed dicendo, sicut omnes patres mei: iustos proculdubio vult intelligi qui eum tempore praecesserunt, & in hac peregrinatione gemitu pio sempiternae patriae suspirarunt, De quibus scriptum est ad Hebraeos, Secundum fidem mortui sunt hi omnes, cum non accepissent promissiones, sed longe eas videntes & salutantes, & confitentes, quia hospites & peregrini sunt super terram. Qui enim talia dicunt, ostendunt quia patriam quaerunt. Et siquidem eius memores essent a qua discesserant, habuissent tempus revertendi. Nunc autem meliorem appetunt, id est caelestem, ideo non confunditur de his deus vocari deus eorum: praeparavit enim eis civitatem. Et illud quod legimus, *2. Corin. 4.* quoadiu sumus in corpore peregrinamur a domino: potest intelligi hoc non esse omnium, sed fidelium. Non enim omnium est fides. Et videmus quid his verbis *2. Thes. 3.* Apostolus iungat. Cum enim dixisset, *quandiu sumus in corpore peregrinamur a domino, Per fidem enim ambulamus, inquit, & non per speciem, ut intelligemus eorum esse istam peregrinationem qui ambulant per fidem. Infideles autem quos deus non praesciuit, nec praedestinavit conformes fieri imaginis filij sui, non possunt veraciter dicere se in terra peregrinos, quando ibi sunt, ubi secundum carnem nati sunt. Non enim habent alibi civitatem, ac per hoc non sunt in terra alienigenae, sed terrigenae. Unde ait alia scriptura de quodam, Posuit enim apud mortem domum suam, & apud inferos cum terrigenis axes suos. Sunt autem & ipsi peregrini & inquilini, non huic terrae, sed populo dei a quo sunt alienigenae. Unde credentibus & sanctam civitatem, quae non est de hoc mundo, habere incipientibus Apostolus dicit: Igitur iam non estis peregrini & inquilini, sed estis civis sanctorum & domestici dei. Ipse ergo sunt civis terreni, qui sunt in dei populo peregrini: qui vero civis sunt in populo dei, ipsi sunt in terra peregrini: quia totus idem populus quamdiu est in corpore peregrinatur a domino. Dicat itaque, incola ego sum in terra, ne abscondas a me mandata tua. Sed qui tandem sunt, a quibus deus abscondit mandata sua? Nonne illa ubique deus voluit praedicari? Utinam quam multis clara sunt, tam multis clara sunt. Nam quid est clarius, quam Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & diliges proximum tuum tanquam teipsum? In quibus duobus mandatis tota lex pendet & propheta. Et quis est quem lateant ista mandata? Nempe & omnibus fidelibus, & plurimis infidelibus nota sunt. Cur ergo possit fidelis ne abscondatur sibi, quod nec infideli cernit abscondi? An quia deum nosse difficile est? Consequens est utique ut diligas dominum deum tuum, difficile intelligatur, & interrogetur ne aliud pro alio diligatur: Nam proximi facilius esse videtur cognitio. Omnis quippe homo est omni homini proximus: nec vlla cogitanda est longinquitas generis, ubi est natura communis, quanquam nec proximum nouerat qui domino ait, Et quis est mihi proximus? Quando ille est propositus homo quidam, qui descendens ab Hierusalem in Hiericho, & incidit in latrones, cui proximum non fuisse nisi qui cum illo fecit misericordiam, ipse**

G qui interrogauerat iudicauit, Patuitque in facienda misericordia neminem alienum esse putandum ab eo qui diligit proximum. Sed multi nec seipsum nouerunt, quia & seipsum nosse quemadmodum homo sibi debet innotescere, non omnium hominum est. Quomodo ergo diligit proximum tanquam seipsum, qui nescit & seipsum? Non enim frustra ille filius iunior qui profectus est in regionem longinquam, ubi ita dissipauit substantiam suam viuis prodige ut diceret, Surgam & ibo ad patrem meum: prius reuersus est in semetipsum, nisi quia tam longe peregrinatus est, ut relinqueret etiam semetipsum: nec tamen reuerteretur ad se, si omnimodo nesciret se: nec diceret, surgam & ibo ad patrem meum: si penitus ignoraret deum. Quocirca & aliquatenus ista sciuntur, & ut magis magisque sciuntur, non immerito scienda poscuntur. Quapropter ut sciamus diligere deum, sciendus est deus: & ut sciat homo diligere proximum tanquam seipsum, prius debet diligere deum diligere seipsum. Quod unde poterit scire si nescit deum, si nescit & seipsum? Recte itaque dicitur deo, Incola ego sum in terra, ne abscondas a me mandata tua. Merito namque absconduntur eis, qui non sunt incolae in terra. Hae enim mandata etsi audiunt non sapiunt, quia terrena sapiunt. Quorum autem conuersatio in caelis est, in quantum hic conuersantur profecto peregrinantur. Petant itaque ne abscondantur ab eis mandata dei, per quae ab hoc incolatu liberentur diligendo deum, cum quo in aeternum erunt, & diligendo proximum, ut illic sit, ubi & ipsi erunt. Quid autem diligendum diligitur, si ipsa dilectio non diligitur? Unde consequenter iste incola in terra cum dei mandata, ne sibi absconderentur orasset, in quibus dilectio praecipitur, vel sola vel maxima, & ipsius dilectionis dilectionem se velle habere proclamat dicens, *Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore.* Laudabilis est ista concupiscentia, non damnabilis. Non de hac dictum est, Non concupisces: sed de illa qua caro concupiscit aduersus spiritum. De hac autem bona concupiscentia, qua concupiscit spiritus aduersus carnem, quare ubi scriptum sit, & inuenies, Concupiscentia itaque sapientiae deducit ad regnum. Et multa alia reperiuntur bonae concupiscentiae testimonia. Sed hoc sane interest quod non tacetur quid concupiscatur, quando bona commemoratur concupiscentia: cum autem non additur quid concupiscatur, sed sola ponitur, non nisi mala intelligitur, sicut in hoc quod commemorauimus, Concupiscentia itaque sapientiae deducit ad regnum: si non adderet sapientiae: nullo modo diceret concupiscentia perducit ad regnum. At vero Apostolus quod posuit, Concupiscentiam nesciebam nisi lex diceret, Non concupisces: non utique addidit cuius rei concupiscentiam, vel quid non concupisces. Certum est enim non intelligi cum ita dicitur, nisi malam concupiscentiam. Quid ergo huius anima concupiuit? Desiderare, inquit, iustificationes tuas in omni tempore. Credo nondum eas desiderabat quando concupiuit desiderare. Iustificationes autem facta sunt iusta, id est, opera iustitiae. Cum itaque nondum habeat & qui iam desiderat, quam longe ab his erat qui adhuc eas desiderare concupiscebatur? Et quam longius ab eis sunt, qui neque hoc adhuc concupiscunt? Mirum est autem quomodo concupiscatur desiderium, nec sit in nobis, cuius concupiscentia iam sit in nobis, Neque enim pulchrum aliquod corpus est sicut aurum, vel caro aliqua speciosa, quam potest homo concupi-

scere nec habere, quia extra posita non est in homine. **K** Quis nesciat in homine esse concupiscentiam, in homine esse desiderium? Cur ergo concupiscitur ut habeatur, quasi forinsecus inferatur? Aut quomodo haberi eius concupiscentia sine ipso potest, cum non sit ipsum desiderium quid aliud quam concupiscentia? Nam & desiderare proculdubio concupiscere est. Quis est enim iste mirabilis atque inexplicabilis languor? Et tamen est. Nam & aegrotus qui fastidio laborat, & vult euadere hoc malum, concupiscet utique desiderare cibum dum concupiscit non habere fastidium, sed hoc fastidium morbus est corporis, Concupiscentia vero qua concupiscit desiderare cibum, hoc est, carere fastidio, in animo est non in corpore, & habet eam non gutturis aut faucium delectatio quae fastidio restringitur, sed recuperandae ratio sanitatis quae ad pellendum est fastidium prouidetur. Et ideo non est mirum si appetit animus, ut appetat corpus, quando appetit animus, nec appetit corpus. Cum autem utrunque animi est, & utrunque concupiscentia est, cur non concupisco desiderium iustificationum dei? Quomodo in vno eodemque animo habeo concupiscentiam desiderij huius, & ipsum non habeo desiderium? Aut quomodo ista duo iunt, & non vnum? Ut quid enim concupisco desiderare iustificationes tuas, ac non ipsas iustificationes potius quam earum desiderium concupisco? Aut quo pacto possum iustificationum desiderium concupiscere, & ipsas iustificationes non concupiscere, cum ideo earum desiderium concupiscam, quia ipsas habere concupisco? Quod si ita est, iam ipsas utique concupisco. Quid igitur opus est ut earum desiderium concupiscam, cum iam id habeam, & habere me sentiam? Non enim possum concupiscere desiderium iustitiae, nisi concupiscendo iustitiam. An hoc est quod superius dixi quod diligenda sit etiam ipsa dilectio qua diligitur quod diligi oportet: sicut odio habenda est dilectio qua diligitur quod diligi non oportet: Odio quippe habuimus concupiscentiam nostram, qua caro concupiscit aduersus spiritum. **L** Et quid est ista concupiscentia, nisi mala dilectio? Et diligimus concupiscentiam nostram qua spiritus concupiscit aduersus carnem. Et quid est ista concupiscentia, nisi bona dilectio? Cum autem dicitur diligenda est, quid aliud dicitur quam concupiscenda est? Quocirca quoniam recte concupiscuntur iustificationes dei, recte concupiscitur concupiscentia iustificationum dei. Hoc enim alio modo sic potest dici, Si recte diliguntur iustificationes dei, recte diligitur dilectio iustificationum dei. An aliud est concupiscere, aliud desiderare? Non quod non sit concupiscentia desiderium, sed quia non omnis concupiscentia desiderium est. Concupiscuntur enim & quae habentur, & quae non habentur. Nam concupiscendo fruitur homo rebus quas habet, desiderando autem absentia concupiscit. Desiderium ergo quid est, nisi rerum absentium concupiscentia? Sed dei iustificationes absentes esse quomodo possunt, nisi quando nesciuntur? An & quando sciuntur & non fiunt, absentes habentur sunt? Nam quid sunt iustificationes, nisi opera iusta, non verba? Ac per hoc possunt infirmitate animae non desiderari, & ratione mentis uti, Videtur enim quippe quam sint utiles atque salubres, & ideo potest earum desiderium concupisci. Sepe enim quid agendum sit videmus nec agimus, quia non delectat ut agamus, & concupimus ut delectet. Praeuolat intellectus, & tarde sequitur, & aliquando non sequitur humanus atque

Matth. 22.

Luc. 15.

Philip. 3.

Exod. 20.
Roma. 7.
Galat. 5.
Sapient. 6.

Ibidem.

Roma. 7.

† al. tenu.

Galat. 5.

M

† sm. dist.

† 6. ca. 11. ca.

Atque infirmis affectus. Ideo ergo desiderare concupiscerat, quæ bona esse cernebat, cupiens eorum habere deiectionem, quorum potuit videre rationem. Non autem ait, concupiscit, sed concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas. Fortasse quippe tatis erat iste incola in terra, qui iam peruenerat ad id quod concupiuerat, iamque desiderabat eas, quarum se desiderium aliquando concupisse commemorat. Si autem desiderabat, cur non habebat? Non enim aliquid impedit quominus habeantur iustificationes dei, nisi quia non desiderantur, dum non in eas charitas feruet, quarum claritas lucet. An habebat eas atque faciebat? Nam paulo post dicit, Seruus autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis. Sed quibus quasi gradibus ad eas perueniatur, ostendit. Prius est enim ut videatur quam sint utiles & honestæ, deinde ut earum desiderium concupiscatur, postremo ut proficiente lumine atque sanitate delectet earum & operatio, quarum sola ratio delectabat. Sed ea quæ sequuntur, quoniam iam iste prolixus est, alio sermone adiuuante domino commodius differuntur.

2. sen. dist.
26. ca. 114.

B *Concio nona de eo quod dicit, Incepisti superbos, maledicti qui declinant à mandatis tuis, usque ad id, Nam & testimonia tua meditatio mea est, & consolatio mea iustificationes tuæ.*

Psalmi huius quæ tractanda subsequuntur, admonent nos causam nostræ miseriæ recordari. Etenim cum dixisset, Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore: siue scilicet in rebus prosperis, siue in aduersis, quia & in laboribus & doloribus debet delectare iustitia, nec ita est tempore diligenda tranquillo, ut turbulento tempore deseratur, sed amplectenda est in omni tempore: continuo subiicit, *Incepisti superbos, maledicti qui declinant à mandatis tuis.* Superbi enim declinant à mandatis dei. Aliud est quippe mandata dei per infirmitatem, vel per ignorantiam non implere, aliud ab eis per superbiam declinare, sicut fecerunt qui nos mortaliter in hæc mala genuerunt. Delectauit enim eos, Eritis sicut dii: ac sic à mandato dei quod sibi eum mandasse sciebant, & quod facillime nulla infirmitate reuocante, impediente, tardante, implere poterant, per hanc superbiam declinarunt. Ecce ista tota dura & infelix erumna mortalium, quodammodo hereditaria est increpatio superbiorum. Quando enim dixit deus, Adam ubi es: non ubi esset deus ignorabat, sed superbum increpabat: & ubi tunc esset, id est, ad quam miseriam peruisset, non scire cupiebat, sed interrogando increpans admonebat. Vide autem quemadmodum cum dixisset, Incepisti superbos: non ait, maledicti qui declinauerunt à mandatis tuis: ut illud tantum primorum hominum peccatum veniret in mentem: sed ait, maledicti qui declinant. Oportebat enim ut omnes illo terrentur exemplo à diuinis non declinare mandatis, & diligendo iustitiam in omni tempore, in huius mundi etiam labore recipere quod in paradisi amissimus voluptate. ligendo insi. Sed quoniam superbi nec in tanta deponunt increpatione, & cum sint deiectione laboris mortisque huius supplicio, extolluntur superbiæ typho, imitantes elationem cadentium, irridentes humilitatem surgentium, pro eis orat corpus Christi cum dicit, *Aufer à me opprobrium & contemptum, quia testimonia tua exquisiui.* Testimonia Græce martyria nuncupantur, quo verbo iam utimur pro Latino eloquio. Unde illos qui propter te-

Tal. ut di-
ligendo insi
huius mi-
di etiã mi-
seria labo-
remus reci-
pere.

stimonium Christi diuersis passionibus humiliati sunt, & usque ad mortem pro veritate certarunt, non testes quod Latine utique possemus, sed Græce utique martyres appellamus. Quoniam hoc ergo familiarius auditis, & dulcius sic accipiamus hæc verba tanquam dictum sit, *Aufer à me opprobrium & contemptum, quoniam martyria tua exquisiui.* Christi corpus ista cum dicit, nunquid ab impiis & superbis audire opprobrium atque contemptum vllam deputat pœnam, cum potius inde perueniat ad coronam? Cur ergo quasi graue aliquid & intolerabile à se poscit auferri, nisi quia, ut dixi, orat pro ipsis inimicis suis, quibus esse prospicit noxium obicere sanctum nomen Christi tanquam opprobrium Christianis, & eius à ludæis irrisam crucem tanquam humilitatis Christianæ medicinam, qua sola tumor ille sanatur quo inflati cecidimus, & iacentes amplius intumimus eadem superbia permanente & crescente contemnere? Dicat itaque corpus Christi, iam enim diligere didicit inimicos suos, dicat domino deo suo, *Aufer à me opprobrium & contemptum, quia martyria tua exquisiui: id est, opprobrium quod ideo audio, & contemptum quod ideo contemnor, quia martyria tua exquisiui, aufer à me.* Inimici enim mei, quos à me præcipis diligere, qui magis magisque moriuntur & pereunt cum martyria tua contemnunt & criminantur me, in me profecto reuiuiscunt & inueniuntur, si martyria tua venerentur in me. Ita factum est, Hoc videmus, Ecce martyrium Christi, & apud homines & in hoc mundo non solum non est opprobrium, sed magnum est ornamentum. Ecce non solum in conspectu domini, verumetiam in conspectu hominum iam preciosa est mors sanctorum eius. Ecce non solum non contemnuntur, verumetiam magnis honoribus præferuntur martyres eius. Ecce filius ille iunior qui pro porcis quos pascebat, id est, pro immundis demonibus quos colebat particulam suam in paucissimis Christianis præcedentem persequatur: iam nunc in tam multis & magnis populis gentium martyres, in quibus ingerebat opprobrium religiosissime prædicans, & maximis laudibus, quos contemnebat exaltans, mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Hoc tam magno lucro correctionis, conuersionis & redemptionis inimicorum suorum corpus Christi deo dixit, *Aufer à me opprobrium & contemptum.* Et quasi quæreretur de qua re opprobrium, de qua re contemptum: subiungit, *Quoniam martyria tua exquisiui.* Vbi est nunc illud opprobrium? ubi est ille contemptus? Abierunt atque transierunt, & quia inuenti sunt qui perierant, illa perierunt. Sed quando Ecclesia talia prædicabat & precabatur, illa patiebatur. Etenim sederunt principes, inquit, & aduersum me loquebantur. Inde persecutio grauis erat, quia eam sedentes, hoc est, iudicialiter sedibus eminentes, principes decernebant. Refer hoc ad ipsum caput, inuenies sedisse principes Iudæorum, consilium quærentes quomodo Christum perderent. Refer hoc ad corpus eius, id est, ad Ecclesiam, inuenies reges terræ excogitasse atque iussisse quomodo Christiani nusquam essent. Etenim sederunt principes, & aduersum me loquebantur. *Seruus autem tuus exercebatur in tuis iustificationibus.* Qualis exercitatio hæc fuerit qui nosse desideras, quod adiunxit intellige. Nam & testimonia tua meditatio mea est, & consilium meum iustificationes tuæ. Recole quod superius commendavi testimonia esse martyria. Recole in iustificationibus domini nullam rem esse difficiliorem & mirabiliorem, quam ut suos quisque

Matth. 5.

E

Psal. 115.

Luc. 15.

Ibidem.

Matth. 26.

G quisque diligat inimicos. Sic ergo exercitabatur corpus Christi, ut & martyria, id est, testimonia eius meditaretur: & ut diligeret eos à quibus opprobriantibus & contemnentibus propter ipsa martyria persecutiones patiebatur. Non enim pro se sicut iam commendauimus, sed pro ipsis potius orabat dicens, Aufer à me opprobrium & contemptum. Sederunt ergo principes & aduersum me loquebantur, seruis autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis. Quo nam modo? Nam & testimonia tua meditatio mea est, & consiliū meum iustificationes tuæ. Consilium contra consilium. Consilium sedentium principum fuit, inuentos martyres perdere: consilium patientium martyrum fuit, inimicos perditos inuenire. Reddebant illi mala pro bonis, illi bona pro malis. Quid ergo mirum si illi occidendo defecerunt, isti moriendo vicerunt? Quid, inquam, mirum si martyres sauientibus gentibus temporalem mortem patientissime pertulerunt, & gentes martyribus orantibus ad æternam vitam peruenire potuerunt, dum corpus Christi sic exercebatur, ut & martyria meditaretur, & malis martyrum persecutoribus bona precaretur.

Concio decima de versu Psalmi, Adhæsit pauimento anima mea, viuifica me secundum verbum tuum.

Sequitur in isto Psalmo maiore quod considerare & sicut dominus dederit pertractare debemus. *Adhæsit pauimento anima mea, viuifica me secundum verbum tuum.* Quid est, adhæsit pauimento anima mea? Nam cum adiungit & dicit, Viuifica me secundum verbum tuum: quare se viuificari poseat, utique causam præmittit dicendo, Adhæsit pauimento anima mea. Ergo quia propterea se viuificari petit, quia pauimento adhæsit anima eius, mirum si boni aliquid hinc vult intelligi. Ita quippe se habet tota ista sententia, tanquam diceret, mortuus sum, viuifica me. Quid est enim pauimento? Si tanquam vnam quandam domum magnam vniuersum mundum velimus accipere, videmus velut eius cameram cælum, pauimento terram. Erit igitur pauimento terrenis erui, in terra esse, & cum Apostolo dicere, Conuersatio nostra in cælis est. Proinde terrenis adhærere mors animæ est. Cui malo cõtraria patitur vita, cum dicitur, viuifica me. Sed videndum est, utrum congruant huic verba ista, qui superius talia dixerat, quibus magis deo videatur adhæsisset quam pauimento, ut conuersatio eius non in terrenis sed in cælestibus haberetur. Quomodo enim potest intelligi terrenis adhæsisse qui dicit, Seruis autem tuus exercebatur in tuis iustificationibus: nam & testimonia tua meditatio mea est, & consilium meum iustificationes tuæ? Hæc sunt enim verba eius antecedentia, quorum antecedentium ista sunt consequentia, Adhæsit pauimento anima mea. An ex hoc intelligere debemus, quantumlibet quisque proficiat in iustificationibus domini, habere eum mortalis carnis affectum circa ista terrena, in quibus vita humana tentatio est super terram, & ab hac morte si perseveranter proficit, quotidie reuiuiscere, viuificatè illo cuius gratia homo noster interior renouatur de die in diem? Nam & illud Apostolus cum dicebat, Quamdiu sumus in hoc corpore peregrinamur à domino, & concupiscebamus dissolui, & esse cum Christo, adhæserat pauimento anima eius. Vnde & corpus ipsum, quia ex terra est, non absurde intelligitur pauimento, quos adhuc quia corruptibile est & aggrauat animam, recte in illo ingemiscitur & dicitur

deo, Adhæsit pauimento anima mea, viuifica me secundum verbum tuum. Neque enim non cum corporibus nostris semper cum domino erimus: sed tunc quia non erunt corruptibilia, nec animas aggrauabunt, si diligenter consideremus, non eis nos, sed ipsa nobis potius adhærebunt, nos autem deo. Vnde alterius Psalmi verba illa sunt, Mihi autem adhærere deo bonum est, ut viuam corpora ex nobis adhærendo nobis, nos autem viuamus ex deo, quia nobis adhærere deo bonum est. Adhæsis quippe ista de qua dictum est, adhæsit pauimento anima mea, non coniunctionem carnis & animæ, quantum & ipsam quendam intellexerint, sed carnalem magis animæ affectum quo caro concupiscit aduersus spiritum: significare mihi videtur. Quod si recte accipitur, profecto qui dicit, Adhæsit pauimento anima mea viuifica me secundum verbum tuum, non id orat ut de corpore mortis huius, morte ipsius corporis interueniente soluat, quod dies vltimus vitæ huius, qui propter eius breuitatem non potest esse diuturnus quandoque futurus est: sed ut concupiscentia qua concupiscitur aduersus spiritum magis magisque minuatur, & concupiscentia qua concupiscitur aduersus carnem magis ac magis augetur, donec ista consumatur in nobis, & illa consummetur per spiritum sanctum qui datus est nobis. Bene autem non ait, viuifica me secundum meritum meum: sed ait, secundum verbum tuum. Quod quid est aliud, nisi secundum promissum tuum? Filius promissionis vult esse, & non filius elationis, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini. Hoc est enim verbum promissionis, In Isaac vocabitur tibi semen, hoc est, non qui filij carnis hi filij dei, sed filij promissionis deputantur in semine. Nam quid erat ipse per seipsum, in eo quod sequeretur, confitetur. *Vias meas annunciaui, & exaudisti me.* Nonnulli quidem codices habent, vias tuas, sed plures & maxime Græci vias meas, hoc est malas. Nam hoc mihi videtur dicere, Peccata mea confessus sum, & exaudisti me, hoc est, ut dimitteres ea. *Docce me iustificationes tuas.* Confessus sum vias meas, delecti eas, doce me tuas. Sic doce me ut agam, non ut tantummodo sciam quid agere debeam. Sicut enim dictum est de domino quod non nouerat peccatum, & intelligitur non fecerat, sic & iustitiam ille vere dicendus est nosse qui facit. Proficientis hæc oratio est. Nam utique si omnino non faceret, profecto illa superiora non diceret, Seruis autem tuus exercebatur in tuis iustificationibus. Non ergo in quibus exercebatur has vult à domino discere, sed ab istis ad alia proficiendo velut crescendo desyderat peruenire. Denique adiungit & dicit, *Viam iustificationum tuarum: Sicut mihi.* Vel ut nonnulli codices habent, *Instrue me,* Quod expressius de Greco dicitur, fac me intelligere. *Et exercebor in mirabilibus tuis.* Ipsas iustificationes ampliores, quas proficiendo cupit apprehendere, mirabilia dei vocat. Sunt ergo quedam dei iustificationes ita mirabiles: ut humana infirmitas ab eis qui experti non sunt, non ad eas posse peruenire credatur. Vnde laborans iste & earum difficultate quodammodo fatigatus, adiungit, *Dormitauit anima mea,* inquit, *præ te dno, confirma me in verbis tuis.* Quid est, dormitauit, nisi à spe refriguit, quam se apprehensuram esse crediderat? Sed confirma me, inquit, in verbis tuis, ne ab eis quoque ad quæ peruenisse me iam sentio decidam dormitando. Confirma itaque me in eis verbis tuis quæ iam teneo, quæ iam facio, ut ex eis ad alia possim proficiendo peruenire. Et quid impedit in via

Math. 5.
Daleth.
7
Philip. 3.
I
Supra codē
Iob. 7.
2. Cor. 5.
Sapient. 9.

1. Cor. 15.
Psal. 72.
Galas.
Rom. 9.
M
2. Cor. 5.
Supra codē

A in via iustificationum dei sic ambulare, homo facile possit ad illa etiam mirabilia peruenire: Cuiusmodi putamus nisi quod a se moueri in consequentibus rogat dicens, *Et quia lex factorum subintravit ut abundaret delictum: sequitur & dicit, Et a lege tua miserere mei.* Qua lege, nisi lege fidei? Audi Apostolum, Vbi est gloriatio tua: Exclusa est. Per quam legem Factorum: Non sed per legem fidei. Hæc est lex fidei qua credimus & oramus per gratiam nobis donari, ut faciamus quod per nosmetipsos implere non possumus, ne ignorantes dei iustitiam & nostram volentes constituere, iustitiæ dei non simus subiecti. In lege itaque factorum est dei iubentis iustitia, in lege autem fidei, subuenientis misericordia. Cum autem dixisset, *Et a lege tua miserere mei,* de beneficiis eius quæ iam cõsecutus est, quodammodo, si dici potest, prescribit, ut impetret cetera quæ nondum est cõsecutus. Ait enim, *Viam veritatis elegi, iudicia tua non sum oblitus. Adhæsi testimoniis tuis domine, noli me confundere.* Viam veritatis elegi vbi currere, iudicia tua non sum oblitus ut currerem. Adhæsi testimoniis tuis, cum currerem, domine noli me confundere. Quò curro pertendam, quò tendo perueniam. Non enim volentis neque curretis, sed miserentis est dei. Denique sequitur, *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.* Non currerem, nisi dilatastes cor meum. Prorsus isto versu exponitur quemadmodum dictum sit, Viam veritatis elegi, iudicia tua non sum oblitus, Adhæsi testimoniis tuis. Cursus quippe iste viæ sunt mandatorum dei. Et quia potius eius beneficia, quam sua merita domino allegat, tanquam diceretur ei quomodo istam viam cucurristi, diligendo & dei iudicia non oblitiscendo, & eius testimoniis adhærendo, an per te ipsum ista potuisti? Non, ait. Quid ergo? Viam mandatorum tuorum, inquit, cucurri, cum dilatasti cor meum. Non ergo per proprium, & quasi nullius tuæ opis indigum arbitrium meum, sed cum dilatasti cor meum. Cordis dilatatio, iustitiæ est delectatio. Hoc munus est dei, ut in præceptis eius non timore pœnæ angustemur, sed dilectione dilatemur, & delectatione iustitiæ delectemur. Hanc enim nobis promittit latitudinẽ dicens, *Habitabo in eis & deambulabo.* Quam enim latum est vbi deambulat deus? In hanc latitudinem diffunditur charitas in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Vnde etiam dictum est, *Et in plateis tuis discurrent aquæ tuæ.* Platea quippe de verbo Græco à latitudine nomen accepit, quoniam Græce *πλατὺ* dicitur latum. Hæc sunt aquæ de quibus dominus clamat dicens, *Si quis sitit veniat ad me: & qui credit in me, flumina aquæ viuæ fluent de ventre eius.* Et exponens Euangelista quid dixerit. Hoc autem, inquit, dicebat de spiritu quem accepturi erant credentes in eum. Multa dici possent de ista cordis latitudine, sed huius sermonis iam contradicitur longitudini.

Concio undecima de versu Psalmi, *Legem pone mihi domine viam iustificationum tuarum.*

In Psalmo magno isto sequitur quod nobis adiutuante domino considerandum atque tractandum est. *Legem pone mihi domine viam iustificationum tuarum, & exquiram eam semper.* Apostolus dicit, iusto non est lex posita, iniustus autem & non subditis, & cetera quæ ibi concludens ait, *Et si quid aliud sanæ doctrinæ aduersatur, quæ est secundum Euangelium gloriæ beati dei,*

quod creditum est mihi. Nunquid ergo talis erat iste D qui dicit, *Legem pone mihi domine,* qualibus beatus Paulus dicit positam legem? Absit. Si enim talis esset, non superius dixisset, *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatastes cor meum.* Quid est ergo quod orat ut sibi lex à domino ponatur, si non ponitur iusto? An eo modo non ponitur iusto, quomodo posita est populo contumaci in tabulis lapideis, non in tabulis cordis carnalibus secundum vetus testamentum ex monte Sina, quod in seruitutem generat: sed secundum testamentum nouum, De quo scriptum est per Hieremiam Prophetam, *Ecce dies veniunt dicit dominus, & consummabo domui Israël & domui Iuda testamentum nouum, non secundum testamentum quod disposui patribus eorum in die qua apprehedi manum eorum, cum educerem eos de terra Aegypti: quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo, & ego neglexi eos dicit dominus: quoniam hoc est testamentum quod constituam domui Israël, Post dies illos dicit dominus dabo leges meas in mentibus eorum, & in cordibus eorum scribam eas: Ecce quomodo voluit istam legem sibi poni à domino, non sicut iniustus & non subditis ad vetus testamentum pertinentibus posita est in tabulis lapideis: sed sicut sanctis filiis liberæ, hoc est, supernæ Hierusalém, filius promissionis, filius hereditatis æternæ, sancto spiritu tanquam digito dei in mente datur & in cordibus scribitur: non quam memoria teneant & vita negligat, sed quam sciant intelligendo, faciant diligendo in latitudine amoris, non in timoris angustis. Nam qui timore pœnæ, non amore iustitiæ opus legis facit, profecto inuitus facit. Quod autem inuitus facit, si possit fieri, mallet utique non iubere: ac per hoc legis, quam vellet non esse, non est amicus, sed potius inimicus: nec mundatur opere, qui immundus est cogitatione & voluntate. Talis non potest dicere, quod iste dixit in superioribus versibus, *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum: quia illa dilatatio charitatem significat, quæ secundum Apostolum legis est plenitudo.* Cur ergo iste adhuc poscit sibi legem poni, quæ utique si non ei posita fuisset, non in viam mandatorum dei in cordis latitudine cucurrisset? Sed quia proficiens loquitur, & dei donum nouit esse quod proficit, quid aliud petit cum sibi legem poni petat, nisi ut in ea magis magisque proficiat? Quemadmodum si poculum plenum teneas, & sitienti dare incipias, & haurit bibendo, & poscit desyderando. Quibus autem iniustus & non subditis lex in lapideis tabulis ponitur, prauaricationis reos, non promissionis efficit filios. Sed & ille qui eius meminit, nec eam diligit, eo modo reus est, quia memoria eius lapis illi est quodammodo scriptus, non quo adornetur, sed quo prematur, pondus oneris, non titulus honoris. Hæc autem legem iste viam iustificationum dei vocauit, nec alia via est mandatorum eius quam se cucurrisse iam dixerat, cum dilatatum est cor eius. Ergo & cucurrit, & currit donec perueniat ad palmam supernæ vocationis dei. Denique cum dixisset, *Legem pone mihi domine viam iustificationum tuarum: addidit, & exquiram eam semper.* Quid enim exquirat quod habet, nisi quia & habet agendo, & exquirat perficiendo? Sed quid est semper? Vtrum exquirendi non erit finis, sicut dictum est, *Semper laus eius in ore meo: quoniam laudandi non erit finis: Neque enim deum non laudabimus, cum ad eius regnum peruenerimus æternum, cum legamus, Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te.* An sem-*

Exod. 30.
2. Cor. 3.

Gal. 4.
Hiere. 31.
Hebra. 8.

1. Tim. 1.

Rom. 13.

1. Tim. 1.

† al. proficiendo.
Psal. 33.

Psal. 83.

GAn semper dictum est quādiu hic viuitor, quia tamdiu proficitur? Post hanc autem vitam qui bene hic proficiebat, ibi non proficit, sed perficitur: sicut de quibusdam sceminis dictum est, semper discētes, sed illa male quia secutus adiunxit, & ad veritatis scientiam nunquā peruenientes. Qui vero in melius semper hic proficit, quō proficiendo nititur, peruenit, vbi iam nō proficiat, quia iam perfectus sine fine consistit. Nec de illis tamen ita dictum est, semper discētes, vt & post mortem discere perseuerent vana & infructuosa, cum talibus doctrinis successerint, non studia, sed supplicia sempiterna. Hic ergo exquiritur dei lex quandiu in ea proficitur, & sciendo & diligendo: ibi autem plenitudo eius manet ad fruendum, non remanet ad quarendum. Sic etiam illud dictum est, *Quarite faciem eius semper.* Vbi semper, nisi hic? Non enim & ibi semper *quarimus* dei faciem, vbi videbimus faciem ad faciem. Aut si recte dicitur exquiri quod sine fastidio diligitur, & id agitur ne amittatur, semper omnino sine fine *quarimus* legem dei, hoc est, *veritatē dei.* In hoc quippe ipso Psalmo dicitur, *Et lex tua veritas. Queritur nūc*

H vt teneatur, tunc tenebitur ne derelinquatur, sicut de Spiritu dei dictum est, quōd omnia scrutetur, etiam altitudines dei, non vti que vt quod nescit inueniat, sed quia nihil relinquet omnino quod nesciat. Gratia itaque dei nobis praecepit commendatur, quando sibi legem poni poscit à domino, qui vti que iam legē secundum literam nouerat. Sed quia litera occidit, spiritus autem viuificat, orat vt per spiritum sanctū faciat quod per literam sciebat, ne per scientiam mandati non obseruati etiā prauaricationis ei crimen accedat. Quamquam etiam vt sciatur lex quomodo scienda est, id est, vt intelligatur quid sibi velit, quare sit eis posita, qui eā non erant seruaturi, quidq; habeat utilitatis etiam hoc ipsum quod lex subintravit vt abundaret delictū, nemo cōprehendit, nisi à domino acceperit intellectum: vnde iste adiungit & dicit, *Da mihi intellectum & scrutabor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo.* Cum enim quisque legem scrutatus fuerit, & ad eius alta peruenierit, in quibus tota lex pendet, profecto debet deum diligere ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mēte, & proximum suum tāquam seipsum. In his enim duobus mandatis tota lex pēdet & Propheta: hoc videtur promissile cum dixit, *Et custodiā illam in toto corde meo.* Sed quia & hoc non valet viribus propriis, nisi adiuuetur ab illo qui iubet, vt faciat quod iubet: *Deduc me,* inquit, *in semita mandatorum tuorum, quia ipsam volui.* Parum est mihi voluntas mea, nisi in eo quod volui me ipse deducas. Et certe ipsa est semita, hoc est, via mandatorum dei, quam se dilatato ab illo corde suo cucurrisse iam dixerat. Quam propterea etiam semitam vocat, quia angusta est via quae ducit ad vitam, & cum sit angusta, nisi dilatato corde non curritur. Sed quoniam adhuc proficiet, adhuc currit: & ideo diuinū auxilium quo deducatur inquirat, quia neque volentis, neq; currentis, sed miserentis est dei. Denique quia & ipsum velle deus operatur in omnibus bonis, preparatur enim voluntas à domino: sequitur & dicit, *Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiā.* Quid est inclinatum cor ad aliquid habere, nisi hoc velle? Et voluit ergo, & orat vt velit: Voluit cum dicit, *Deduc me in semita mandatorum tuorum, quia ipsam volui:* orat autem vt velit cum dicit, *Inclina cor meū in testimonia tua, & non in auaritiā.* Hoc itaque orat vt ipsa voluntate proficiat. Quae sunt autem dei testimonia,

nisi quibus sibi ipse attestatur? Testimoniis enim aliquid probatur, ac per hoc iustificationes dei & mandata dei testimoniis dei probantur. Et quicquid nobis persuadere vult deus, suis testimoniis persuadet: in quae iste petit inclinari cor suum, & non in auaritiā. Testimoniis quippe suis agit nobiscum deus, vt eum gratis colamus, quod impedit auaritia radix omnium malorum. Tali verbo Greco hic appellat à quo possit intelligi generalis auaritia, quae plus appetit quisque quam sat est: *πλεονεξία* enim Latine plus est, *ξία* habitus est, ab eo quod est habere. Ergo à plus habendo appellata est *πλεονεξία*, quam Latini interpretes in hoc loco nonnulli interpretati sunt emolumentum: quidam vero vtilitatem, sed melius qui auaritiā. Dicit autem Apostolus, *Radix omnium malorū auaritia est.* Sed in Greco, vnde in nostram linguam verba ipsa translata sunt: non legitur apud Apostolum *πλεονεξία*, quod in loco isto psalmi huius, sed *φυλαργυρία*, quo verbo significatur amor pecuniae. Verum Apostolus intelligendus est isto nomine genus significasse per speciem, id est, per amorem pecuniae vniuersalem generalemq; auaritiā, quae vere radix est malorum omnium. Nam ipsi primi homines per serpentem decepti & deiecti nō fuissent, nisi plus quam acceperant habere, & plus quam facti fuerant esse voluissent. Hoc quippe ille promiserat dicens, *Eritis sicut dii.* Ergo ista *πλεονεξία* subuersi sunt. Plus enim volentes habere quam acceperant, & quod acceperant amiserunt. Cuius vestigium veritatis legibus quae vbi que dispersae sunt, & in forensi iure deprehensum est quod in iustitiam est, vt plus petendo, causa cadat, id est, vt qui plus petierit quam ei debetur, & quod ei debebatur amittat. Omnis autem à nobis circūciditur auaritia, si gratis colatur deus. Ad quod sanctū Iob in agone tētationis ipse promoueat inimicus, cū de illo dicit, *Nunquid gratis colit Iob deum?* Putabat enim diabolus quod in deo colendo vir iustus cor inclinatum haberet in auaritiā, & causa emolimentū, vel utilitatis rerum temporalium, quibus eum ditauerat dominus, velut mercenarius ei pro tali mercede seruiret. Sed quam gratis deum coleret, tentatus aperuit & apparuit. Si ergo cor nō habeamus inclinatum in auaritiā, deum non colamus nisi propter deum, vt sui cultus ipse sit merces. Ipsum diligamus & in seipso, ipsum diligamus & in nobis, ipsum in proximis nostris, quos diligimus sicut nosmetipsos, siue habeant eum, siue nō velut habeant eum: quod nobis quoniam ipso donante confertur, ideo illi dicitur, *Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiā.* Sed quae sequuntur alio sermone tractanda sunt.

Concio duodecima de eo quod dicit, Auerte oculos meos ne videant vanitatem, vsque ad, Ecce concupisci mandata tua, in iustitia tua viuifica me.

Sequitur in Psalmo quem suscepimus differendum, *Auerte oculos meos ne videant vanitatem, in via tua viuifica me.* Econtrario differunt inter se vanitas & veritas. Huius autē mundi cupiditas, vanitas: sed Christus qui ex hoc mundo liberat, veritas. Ipse est & via, in qua se vult iste viuificari, quia ipse est & vita, ipse quippe ait, *Ego sum via, veritas & vita.* Sed quid est, *auerte oculos meos ne videant vanitatem?* Nunquid quamdiu sumus in hoc mundo, possumus nō videre vanitatem? Omnis enim creatura vanitati subiecta est, quae intelligitur

2. Tim. 3.

Psal. 104.

1. Cor. 13.

2. Corin. 2.

1. Cor. 3.

Rom. 5.

Matth. 22.

Supra eodē Psalmo.

Matth. 7.

Rom. 9.

Philip. 2.

1. Tim. 6.

Gen. 3.

Iob. 1.

Matth. 22.

M

10. 11. 14.

Rom. 2.

Agitur esse in homine, & omnia vanitas. Quæ abundantia hominis in omni labore suo, quo ipse laborat sub sole. An iste fortassis hoc orat, ut non sit eius vita sub sole, ubi omnia vanitas, sed in illo sit in quo se viuificari petit. Ille quippe ascendit non super solem tantum, sed super omnes cælos, ut adimpleret omnia. Et in illo magis quam sub sole viuunt, qui non inaniter audiunt quod dixit Apostolus, Quæ sursum sunt querite, ubi Christus est in dextera dei sedens, quæ sursum sunt sapite, non quæ sunt super terram: mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in deo. Ac per hoc si vita nostra ibi est ubi est veritas, non est vita nostra sub sole ubi est vanitas. Sed hoc tam magnū bonum magis habemus in spe, nō dum tenemus in re. Et secundū spem nostrā beatus Apostolus ista locutus est, quia & illud cum dixisset, Vanitati creatura subiecta est, adiecit atque ait, non spōte, sed propter eum qui subiecit eam in spe. Ergo in spe qua speramus nos ad hæsus contemplandæ veritati, subiecti sumus interim vanitati. Creatura quippe ista spiritalis, animalis, corporalisq; omnis in homine est, imō homo est, spōte peccauit, & inimica facta est veritati, sed ut merito puniretur, non sponte subiecta est vanitati: deniq; post pauca, Non solum autem, inquit, sed & nos ipsi primitias spiritus habentes, id est, qui nō dum quidem ex toto quod sumus, sed ex ea parte, qua pecoribus meliores sumus, deo, nō vanitati subditi sumus, hoc est, per primitias spiritus, & ipsi in nobismetipsis ingemiscimus, adoptionē expectantes redemptionem corporis nostri. Spe enim salui facti sumus. Spes autem quæ videtur non est spes. Quod enim videt quis quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Quamdiu itaque hic secundum carnem sumus, cuius adoptionem & redemptionem per patientiam spei adhuc expectamus, tamdiu secundum id per quod sub sole sumus, vanitati subiecti sumus. Quamdiu igitur ita sumus, vnde possumus non videre vanitatem, cui etiā subiecti sumus in spe? Quid est ergo quod iste dicit, Auerte oculos meos ne videant vanitatem? An hoc petit, ut non quidē in vita quod in spe gerimus impleatur, sed ut in ea forte sit, quæ in illo quandoq; possit impleri, cum liberabitur à seruitute corruptionis & spiritu & anima & corpore in libertatem gloriæ filiorum dei, ubi iam nō videat vanitatem? Possunt quidem verba ista sic intelligi, non præter regulā fidei: sed est hic alius sensus, quem mihi fateor plus placere. Dominus in Euangelio dicit, Si fuerit oculus tuus simplex, totum corpus tuum lucidum erit: Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen quod in te est tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt? Proinde magni interest cum aliquid boni facimus, cuius rei cōtemplatione faciamus. Officiū quippe nostrum, non initio sed sine pensandum est, ut scilicet non tantum si bonum est quod facimus, sed præcipue si bonū est propter quod facimus, cogitemus. Hos oculos quibus cōtemplamur quare faciamus quod facimus, auerti poscit ne videant vanitatem, id est, ne hanc attendat, propter quam faciat cū boni aliquid facit. In qua vanitate præcipuum locum obtinet amor laudis humanæ, propter quam multa magna fecerunt, qui magni in hoc seculo nominati sunt, multumq; laudati in ciuitatibus gentiū, quærentes non apud deū, sed apud homines gloriam, & propter hanc velut prudentes fortiter, temperanter, intèque viuentes, ad quam peruenientes perceperunt mercedem suam, vani vanam. Ab hac vanitate volens

dominus auertere oculos suorum, Attendite, inquit, ne D iustitiam vestram faciatis coram hominibus ut videamini ab eis, alioquin mercedem nō habebitis apud patrem vestrum qui in cælis est. Deinde cum ipsius iustitiæ quædam partes exequeretur, præcipiens de eleemosynis, de orationibus, de ieiuniis, vbique id admonuit ne aliquid eorum propter gloriam hominum fiat, & vbique dicit eos qui propterea faciunt, percepisse mercedem suam, id est, non æternam quæ sanctis reposita est apud patrem, sed temporalem quam quæruunt qui contemplantur in suis operibus vanitatem: non quia ipsa laus humana culpanda sit, (nam quid tam optandum est hominibus, quàm ut eis placeant quæ debeant imitari) sed propter ipsam laudē bene operari, hoc est vanitatem in suis operibus intueri: quandoquidem & ipsa ab hominibus laus homini iusto quātaeque prouenit, non ibi esse debet eius finis boni, sed etiam ipsa referenda est ad laudem dei, propter quem bona faciūt vere boni, quoniam nec à seipsis, sed ab illo sunt boni. Denique in eodem sermone dominus iam dixerat eis, Luceat lumen vestrum coram hominibus, ut videant vestra opera bona, & glorificet patrem vestrum qui in cælis est: ubi finem posuit, hoc est, in gloriam dei. Hoc debemus quando aliquid boni facimus intueri, si auertuntur à vanitate oculi nostri. Non ergo sit finis nostri boni operis in laudibus hominum, sed ipsas laudes hominū corrigamus, & ad dei laudes omnia referamus, à quo nobis datur quicquid in nobis sine laudantis errore laudatur. Porro si vanum est propter hominum laudes bona facere, quanto vanius propter adipiscendam pecuniam, vel augendam, siue retinendam, & si quid huiusmodi est commodi temporalis, quod nobis accedit extrinsecus, quia omnia vanitas? Quæ abundantia hominis in omni labore suo, quo ipse laborat sub sole? Propter ipsam denique temporalem salutem non debemus facere bona opera nostra, sed potius propter illam quā speramus æternam, ubi bono immutabili perfruamur, quod nobis erit ex deo, imō quod nobis est ipse deus. Si enim sancti dei propter hanc temporalem salutem bona opera facerent, nūquam martyres Christi bonum opus confessionis in eiusdem salutis amissione perficerent: sed acceperunt auxilium de tribulatione, non intuentes vanitatem: quia vana salus hominis, & diem hominum non concupierunt, quia homo vanitati similitus est, dies eius velut umbra prætereūt. Cum autē deus rogatur ut ea quæ videntur esse in nostra potestate, id est, oculorum auersio à videnda vanitate, ab illo nobis concedatur, quid nisi eius gratia cōmendatur? Nonnulli enim ab ea vanitate non auertunt oculos suos, quia putauerunt à seipsis se fieri iustos & bonos, & dilexerunt gloriam hominū magis quàm dei: quia & ipsi homines sunt qui sibi nimium placuerunt, & de sui arbitrij viribus præsumperunt. Sed etiam hæc vanitas & præsumptio spiritus est. Cum vero dixisset, Auerte oculos meos ne videant vanitatē, in via tua viuifica me, quæ via non vanitas, sed veritas est, deinde subiunxit, Statue seruo tuo eloquium tuū in timore tuo. Quod quid est aliud, quàm da mihi ut faciam quod eloqueris? Neque enim statutum est eloquium dei his qui in se mouent illud contra faciendū, eis autem statutum est, in quibus immobile est. Statuit itaque deus eloquium suum in timore suo eis quibus dat spiritū timoris sui. Timoris autem nō illius de quo dicit Apostolus, Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore. Hunc enim consummata charitas foras mittit timorem:

Eccle. 1.

Eph. 4.

Col. 3.

Rom. 8.

Ibidem.

Rom. 8.

Matth. 6.

Matth. 6.

Matth. 5.

Eccle. 1.

Psal. 59.

Hier. 17.

Psal. 145.

Ioan. 12.

Eccle. 6.

Rom. 8.

Grem: sed illius timoris, quem dicit Propheta spiritum timoris dei, timoris utique casti, permanentis in seculo seculi, timoris quo timetur offendi qui amatur. *A-3. sen. dist.* liter quippe timet adultera virum suum, aliter casta. *34. cap. No* Adultera ne veniat, casta ne deserat. *Amputa opprobrium meum quod suspicatus sum, quia iudicia tua suavia.* Quis est qui suum opprobrium suspicatur, & non magis nomen suum quique opprobrium quam cuiuslibet alienum? Suspiciari enim potius alienum potest homo, non suum, quoniam quod suspicatur, ignorat: in suo autem opprobrio non est cuiusque suspitio, sed scientia, ubi loquitur conscientia. Quid est ergo quod ait, Opprobrium meum quod suspicatus sum: Nimirum de superiore sensu etiam iste ducendus est, quoniam quamdiu non auertit homo oculos suos ne videat vanitatem, quod in seipso agitur, hoc de aliis suspicatur, ut propter quod ipse colit deum, vel propter quod bona opera facit, propter hoc credat & alterum facere. Possunt quippe homines videre quod agimus, cuius autem rei contemplatione agimus occultum est: & ideo datur suspicionibus locus, ut audeat homo iudicare de occultis hominum, & falsa plerumque, etiam vera, tamen ei incognita temere suspicari. Propterea dominus cum de ipso sine loqueretur, propter quem iustitiam facere debemus, ut oculos nostros a contemplatione auerteret vanitatis, monuit, ne propter laudes hominum bona opera faciamus, dicens, *Matth. 6.* Attēdite ne faciatis iustitiam vestram coram hominibus, ut videamini ab eis. Monuit, ne propter pecuniam, dicens: Nolite vobis thesaurizare in terra: & Non potestis deo seruire & mammona. Monuit, ne propter ipsum necessarium victum atque vestitum, dicens: Ne solliciti sitis animarum vestrarum quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Et cum haec omnia monuisset, quia possumus suspicari eos quos iuste vitare videmus, & quo sine faciant non videmus, propter aliquid huiusmodi benefacere: continuo subiicit, Nolite iudicare, ut non iudicemini: unde & hic cum dixisset, *Matth. 7.* Amputa opprobrium meum quod suspicatus sum: addidit, Quia iudicia tua suavia: id est, iudicia tua vera. Veritatis enim amator suaue clamat esse quod verum est. Hominum autem iudicia de occultis hominum non suavia, quia temeraria: & ideo suum dixit opprobrium, quod de aliis suspicatum est, quia & hoc quod Apostolus ait, *1. Cor. 10.* Comparantes semetipsos sibi in seipsis, non intelligunt: hoc enim peius homo suspicatur in alio, quod sentit in seipso. Hoc itaque opprobrium suum petebat auferri quod in se senterat, & in aliis fuerat suspicatus, ut non esset diabolo similis, qui de occultis sancti Iob suspicatus est, quod non gratis deum coleret, quem poposcit tentandum, ut crimē quod obiecerat inueniret. Sed cum libenter alterius opprobrium non nisi a mulatio suspicetur, dum bonum opus reprehendi non potest, quia se exerit quod apertum est, & quo sine fiat reprehenditur, quia non se exerit quod occultum est, atque ita male suspicari non debet quilibet non videndo quod latet, & non inuidendo quod eminent. Profecto contra hoc malum quo quisque libenter de homine malum quod non prospicit suspicatur, charitas habenda est quae non a mulatur, quam dominus praecipue commendat, dicens: *1. Cor. 15.* Mandatum nouum do vobis, ut vos inuicem diligatis: & in *Ioan. 13.* hoc sciēt omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis in inuicem. Et de dilectione dei & proximi loquens, in his, inquit, duobus mandatis tota lex pēdet *Matth. 22.* & Propheta. Unde & iste contra suae suspicionis opprobrium quod desiderat amputari, *Ecce, inquit, concupiui*

mandata tua, in tua iustitia viuifica me. Ecce concupiui ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente diligere te, & proximum sicut me: non in mea, sed in tua iustitia viuifica me, hoc est, ista charitate quam concupiui imple me: Adiuua me ut faciam quod commendas, dona ipse quod madas. In tua iustitia viuifica me: quia in me vnde morerer habui: vnde autem viuam non inuenio nisi in te, iustitia tua Christus est, qui factus est nobis sapientia a deo, & iustitia & sanctificatio & redemptio: ut quemadmodum scriptum est, Qui gloriatur, in domino gloriatur. Et in illo inuenio mandata tua quae concupiui, ut in tua iustitia, hoc est, in illo viuifices me. Ipse est enim verbum deus, & verbum caro factum est, ut esset & proximus meus. *1. Cor. 1. Ioan. 1.*

Concio tertij addecima.

Sermoni pristino quae de Psalmo qui est omnium prolixissimus nuper habuimus, de verbis eius quae sequuntur iste iungendus est. Haec verba sunt, *Et veniat super me misericordia tua domine.* Quae sententia superiori videtur annexa. Non enim ait, veniat super me: sed ait, & veniat. Est autem illa superior. Ecce concupiui mandata tua, in tua iustitia viuifica me. Deinde sequitur, *Et veniat super me misericordia tua domine.* Quid hic ergo poscit, nisi ut mandata quae concupiuit per eius misericordiam faciat qui ea mandauit? Exponit enim quodammodo quid dixerit, in tua iustitia viuifica me: cum subiugit, *Et veniat super me misericordia tua domine, Salutare tuum secundum eloquium tuum.* Hoc est, secundum promissionem tuam. Unde nos vult Apostolus filios promissionis intelligi, ne arbitremur nostrum esse quod sumus, sed totum dei gratiae retribuamus. Factus est enim nobis Christus sapientia a deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio, ut quemadmodum scriptum est, Qui gloriatur, in domino gloriatur. Quid ergo est quod ait, in tua iustitia viuifica me? In Christo utique viuificari cupit, & ipsa est misericordia quam super se poscit venire. Ipse Christus est & salutare dei: quo verbo exposuit quam misericordiam diceret, ubi ait: *Et veniat super me misericordia tua domine.* Si ergo quarimus quae sit ista misericordia tua, audiamus quod sequitur, *Salutare tuum secundum eloquium tuum.* Ab eo quippe hoc promissum est, qui vocat ea quae non sunt tanquam sunt. Nondum enim erant quibus promitteretur, ne quibusquam de meritis gloriaretur, & quibus promissum est, etiam ipsi promissi sunt, ut totum corpus Christi dicat, *Gratia dei sum id quod sum.* *Et respondebo exprobrantibus mihi verbum.* Vtrum, verbum exprobrantibus: an, verbum respondebo, ambiguum est. Sed quodlibet eorum Christum sonat. Ipsi enim nobis exprobrant, a quibus est crucifixus, vel scandalum vel stultitiam, ignorantes quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis, quod verbum in principio erat, & apud deum erat, & deus erat. Sed etsi non ipsi verbum exprobrant quod eos latet, quia diuinitas eius ab eis non cognoscitur, a quibus eius infirmitas in cruce contemnitur, nos tamen verbum respondeamus nec exprobratione terreamur aut confundamur. Verbum enim si cognouissent, nunquam dominum gloriae crucifixissent. Ille autem respondet verbum exprobrantibus super quem venit misericordia dei, hoc est ipsum salutare eius. Venit ut protegat, non ut conterat. Nam super quosdam conterendos venturus est, qui nunc in eum dum spernunt eius humilitatem offendendo quassantur. Sic enim dicit in Euangelio, *Qui ceciderit super lapidem istum conuassabitur, super*

1. Cor. 1. Ioan. 1. Rom. 9. Rom. 4. 1. Cor. 15. 1. Cor. 1. Ioan. 1. 1. Cor. 1. Luc. 16.

Atur super quem vero ceciderit conteret eum. Qui ergo nobis exprobrat, offendunt, & cadunt in eum. Nos autem ne offendamus & cadamus, opprobria eorum ne timeamus, sed respondeamus eis verbū, hoc est, verbum fidei quod predicam⁹: quia si credideris, in corde tuo quia dominus est Iesus, & confessus fueris in ore tuo, quia deus illū suscitavit à mortuis, saluus eris. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Parum est ergo in corde habere Christū, & nolle confiteri dum timetur opprobrium, sed exprobrantibus respondendū est verbum. Vt autē hoc martyres possent, promissum est eis & dictum, Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Ideo & iste cum dixisset, Respondebo exprobrantibus mihi verbum, continuo sequitur, Quoniam speravi in verbis tuis. Quod est utiq; in promissis tuis. Sed quoniam quāplurimi quāuis ad ipsum corpus cuius hæc verba sunt pertinentes, graui pondere persecutionis urgente non valuerunt sustinere exprobrationem, & Christum deficiendo negauerunt: ideo sequitur, *Et ne auferas de ore meo verbum veritatis vsque valde.*

B Ex ore suo quippe dicit, quia vnitas corporis loquitur, in cuius mēbris etiam illi deputantur, qui defecerūt ad horam negando, sed pœnitēdo postea reuixerunt, vel etiam martyrij palmam quam perdidērāt reparata cōfessione sumpserunt. Non igitur vsque valde, vel sicut quidam codices habent, non vsquequaque. Hoc est, nō omnino ex ore Petri, in quo erat typus Ecclesiæ, verbū veritatis ablatum est, qui etiam ad horam negauit, timore turbatus, tamen fiendo est reparatus, & confitendo est postea coronatus. Totum itaque corpus Christi loquitur, id est, Ecclesiæ sanctæ vniuersitas. In quo toto corpore, siue quia negantibus plurimis remanserunt fortes qui vsque ad mortem pro veritate certarent, siue quia & ex iis qui negauerunt multi reparati sunt, non est ablatum ex eius ore verbum veritatis vsq; valde. Quod autem ait, ne auferas: intelligendum est ne auferri sinas: propter quod orando dicimus, Ne nos inferas in tentationem. Et ait ipse dominus ad Petrum, Rogauit, inquit, pro te ne deficiat fides tua: hoc est, ne auferatur de ore tuo verbum veritatis vsque valde. Sequitur, *Quia in iudiciis tuis speravi.* Vel sicut de Græco quidā diligentius expresserunt, *super speravi.* Quod verbū & si minus v̄itate cōpositum est, tamen implet veritatis interpretandæ necessitatē. Attentius ergo nobis loci huius rimādus est sensus, vt intelligamus quantū deus adiuvat quid sibi velit, in verbis tuis speravi, in iudiciis tuis super speravi. Respondebo, inquit, exprobrantibus mihi verbū, quoniam speravi in verbis tuis: id est, quoniam mihi hoc ipse promissi. Et ne auferas ex ore meo verbum veritatis vsque valde, quoniam in iudiciis tuis super speravi: id est, quoniam iudicia tua quibus me corripis & flagellas, non solum mihi non auferunt spem, verum etiā augent, quoniam quem diligit dominus corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit. Ecce enim sancti & humiles corde de te præsumēdo in persecutionibus non defecerunt: ecce etiam qui de se præsumendo defecerunt, & tamen ad ipsum corpus pertinuerunt, sibi innotescendo flenerunt, & tuam gratiam solidius inuenerunt, quia suam superbiam perdidērūt. Ergo ne auferas ex ore meo verbū veritatis vsque valde, quia in iudiciis tuis speravi. *Et custodiam legem tuam semper.* id est, si non abstuleris ex ore meo verbum veritatis, custodiam legem tuam semper, *In seculum & in seculum seculi.* Ostendit quid dixerit semper. Aliquando

etenim semper intelligitur quādiu hic vivitur, sed hoc non est in seculum, & in seculum seculi. Melius quippe ita interpretatum est, quā si sicut quidam codices habent in æternum & in seculum seculi: quia non potuerunt dicere, & in æternum æterni. Lex itaque ista intelligenda est, de qua dicit Apostolus, Plenitudo legis charitas. Hæc enim à sanctis quorum ex ore non auferatur verbum veritatis, hoc est, ab ipsa Christi Ecclesia custodietur, non solum in hoc seculo, id est, donec finiatur hoc seculum, sed etiam in alterū quod appellatur seculum seculi. Neque enim præcepta legis sicut hic etiam ibi accepturi sumus qui custodiamus, sed ipsam legis, vt dixi, plenitudinem sine vllō peccandi timore seruabimus, quia & deum plenius cum viderimus amabimus & proximum, quia deus erit omnia in omnibus, nec falsa cuiquam de proximo suspitioni erit locus, vbi nullus vlli erit occultus.

Concio decimaquarta de versu Psalmi vbi ait, Et ingrediebar in latitudine, vsque ad, Exercebor in iustificationibus tuis.

Superiores versus prolixi Psalmi huius orationem habent, hi autem qui sequuntur, de quibus nūc disputandum est, narrationem. Petebat enim homo dei superius adiutorium gratiæ dei, cum dicebat, In tua iustitia viuifica me, & veniat super me misericordia tua domine: & alia similia vel supra vel infra: nunc autem dicit, *Et ambulabam in latitudine, quia mādāta tua exquisiui. Et loquebar in testimoniis tuis in conspectu regum, & non confundebam. Et meditabar in mandatis tuis que dilexi. Et leuavi manus meas ad mandata tua que dilexi, & exercebar in iustificationibus tuis.* Vbi narrantis verba sunt, non petentis, velut impetratis quæ petiuerat confitebatur in dei laudibus, qualem illum fecerat misericordia domini, quam super se venire poposcerat. Neque enim hæc ita superioribus coniunxerat vt diceret, Et ne auferas ex ore meo verbum veritatis vsque valde, quia in iudiciis tuis speravi. Et custodiam legem tuā semper in seculum & in seculum seculi. Et ambulabam in latitudine, quia mandata tua exquisiui. Et loquebar in testimoniis tuis in conspectu regum & non confundebam: & cætera isto modo. Sic enim videtur sequentia præcedētib; debuisse connectere: sed ait, Et ambulabam in latitudine. Vbi copulatiua coniunctio, id est, &, velut in consequens posita est: quia nō ait, & ambulabo: quomodo dicebat, & custodiam legem tuā semper. Aut certe si optatiuo modo dictum est, custodiam legem tuam: non ait, & ambulem in latitudine: quasi vtrūque optauerit & poposcerit: sed ait, Et ambulabam in latitudine. Vbi si coniunctio ista nō esset, sed à superiorū connexionē libera inferretur, & soluta sententia, ambulabam in latitudine, nihil de inusitato loquendi modo hic deberet mouere lectorem, vt occultus sensus quærendus hic aliquis putaretur. Nimirum ergo quod nō dixit intelligi voluit, id est, exauditū se fuisse: ac deinde subiunxit qualis factus fuerit, tanquam diceret. Et cum orarem exaudisti me, & ambulabam in latitudine: & cætera quæ isto modo dicta contexuit. Quid est igitur, & ambulabam in latitudine: nisi, ambulabam in charitate, quæ diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis: In hac latitudine ambulabat ille qui dicebat, Os nostrum patet ad vos o Corinthij, cor nostrum dilatatum est. Hæc autem charitas duobus illis mandatis rota atque integra continetur, dilectione scilicet dei & dilectione proximi, in quibus tota lex pendet & Prophetæ. Vnde & hic cum dixisset, Et ambulabam in latitudine:

Gtitudine: causam subiunxit atque ait, Quia mādāta tua
 exquisiui. Nonnulli autem codices nō habent manda-
 ta tua, sed testimonia. Sed mandata in pluribus inueni-
 mus, & maxime in Græcis. Cui linguae tanquam præce-
 denti, vnde ad nos ista translata sunt, magis credendū
 esse quis ambigat: Si ergo scire volumus quomodo hæc
 mandata quererit vel quærenda sint, illud intueamur
 quod dicit magister bonus & doctōr & dator: Petite &
 accipietis, quærite & inuenietis, pulsate & aperietur vo-
 bis. Et paulō post, Si ergo vos, inquit, cum sitis mali no-
 stris bona data dare filiis vestris, quanto magis pater ve-
 ster qui in cælis est dabit bona petentibus se? Vbi eui-
 denter ostendit quod dixerat, Petite, quærite, pulsate,
 non nisi ad poscendi, hoc est, ad orandi instantiā per-
 tinere. Alius porro Evangelista non ait, Dabit bona pe-
 tentibus se: quæ multipliciter possunt intelligi, vel cor-
 poralia vel spiritalia: sed circumcidit inde alia, satisque
 diligenter expressit quid nos vehemēter atque instan-
 ter voluerit poscere dominus, & ait, Quanto magis pa-
 ter vester de cælo dabit spiritum bonum petentibus se:
 Hic est ille spiritus per quē diffunditur charitas in cor-
 dibus nostris vt deum proximumq; diligendo diuina
 mandata faciamus. Hic est ille spiritus in quo clama-
 mus, abba pater. Ac per hoc ipse nos facit petere quic-
 quid desideramus accipere, ipse nos facit querere quē
 cupimus inuenire, ipse nos facit pulsare ad quem niti-
 mur peruenire. Hoc docet Apostolus. Qui cum dicat
 in spiritu sancto nos clamare abba pater: rursus alio lo-
 co dicit, Dedit deus spiritū filij sui in corda nostra, cla-
 mantem abba pater. Quomodo nos clamamus si ipse
 clamat in nobis, nisi quia ipse clamare nos fecit dū ha-
 bitare cœpit in nobis? Etiam hoc itaque agit acceptus,
 vt largius accipiendus petendo, querendo, pulsando
 poscatur. Siue enim vt vita bona petatur, siue vt bene
 viuatur, quotquot spiritu dei aguntur, hi filij dei sunt.
 Ergo ambulabam, inquit, in latitudine, quoniā mādāta
 tua exquisiui. Exquisiuerat & inuenerat, quem petierat,
 & acceperat spiritum bonū, quo factus est bonus, vt be-
 ne faceret bona ex fide quæ per dilectionem operatur.
 Et loquebar, inquit, de testimoniis tuis in cōspectu re-
 gum, & non confundebar: tanquam ille qui petierat &
 acceperat, vt responderet exprobrantibus sibi verbū, &
 non auferretur ex ore eius verbū veritatis. Itaq; pro illa
 vsque ad mortem certans, nec in cōspectu regum cō-
 fundebatur eā loqui. Testimonia quippe in quibus di-
 cit quod loquebatur, Græce martyria nūcupantur, quo
 verbo iam vtimur pro Latino. Vnde dictum est etiam
 vocabulum martyrum, quibus prædixit Iesus quod &
 ante reges eum fuerant cōfessuri. Et meditabar, inquit,
 in mandatis tuis quæ dilexi. Et leuavi manus meas ad
 mandata tua quæ dilexi: siue quod nonnulli codices ha-
 bent in vtroque versu dilexi valde, aut nimis, aut vhe-
 menter, sicut interpretari placuit, quod Græce οὐδὲν
 dicitur. Mandata ergo dei dilexit, per hoc quod ambu-
 labat in latitudine per spiritum scilicet sanctum, per
 quem dilectio ipsa diffunditur & dilatat corda fidelium.
 Dilexit autem & dilatat & cogitando & operando.
 Nā quod ad cogitationē pertinet, ait, Et meditabar in
 mandatis tuis. Quod autem ad operationem, Et leuavi
 manus meas ad mandata tua. Vtrique autem sententiæ
 addidit, quæ dilexi. Finis enim præcepti est charitas de
 corde puro. Quando isto fine, id est, huius rei contem-
 platione fit mandatum dei, tunc fit vere opus bonum,
 & tunc leuantur manus, quia supernum est quo leuantur.
 Propterea de ipsa charitate loquitur Apostolus &

dicit, Supereminētem viam vobis demonstro. Et alio K
 loco, Cognoscere vos, inquit, volo etiā supereminē- 1. Corin. 13.
 tem scientiæ charitatem Christi. Nam si de opere man- Ephe. 3.
 datorum dei merces terrena felicitatis expetitur, de-
 ponuntur manus potius quā leuantur: quia terrena
 emolumenta quæ non sursum sed deorsum sunt, illo o-
 pere requiruntur. Ad vtrunque autē pertinet quod se-
 quitur, Et exercebar in iustificationibus tuis. Quod plu-
 res interpretes dicere maluerūt: quā latabar aut gar-
 riebam, quod aliqui interpretati sunt ex eo quod Græ-
 cus ἀδολέωχορ. Exercebar quippe in iustificationibus
 delatatus, & quodammodo garrulus, qui mandata ei-
 us quæ diligit, & cogitandi & operandi delectatione
 custodit.

Concio decimaquinta.

COnsideremus quātum donat dominus, & per- Zain.
 tractemus hos versus magni Psalmi huius. Me- 1
 memento verbi tui seruo tuo, in quo spem dedisti mihi. Hæc me
 consolata est in humilitate mea, quoniam verbū tuum viuificauit me.
 Nunquid obliuio sicut in hominē, cadit in deum? Cur
 ergo ei dicitur, memeto? Quāuis in aliis sancte scriptu-
 ra locis ipsum verbum omnino ponatur, vt est, Quare L
 mei oblitus es, & obliuisceris inopiam nostram, & ipse Psal. 41.
 deus per Prophetam, Omnes, inquit, iniquitates eius
 obliuiscar. Et alibi atque alibi sapius hoc legitur. Sed
 non vt hominibus ista contingunt, ita intelliguntur in
 deo. Nam sicut deum pœnitere dicitur, quādo præter
 hominum spem res mutat, consilio non mutato, quia
 consilium domini manet in æternum: ita dicitur obli- Psal. 12.
 uisci quando tardare videtur adiutorium, vel promif-
 sum, vel non retribuere digna peccantibus, vel si quid
 huiusmodi, tanquam eius memoria sit elapsū quod
 speratur siue timetur, & non fit. Nō dicitur ista locutione
 morali qua humanus mouetur affectus, quāuis enim
 deus faciat certa dispositione, non deficiente memoria,
 nec obscurata intelligentia, nec volūtate mutata. Cum
 itaque dicitur ei, memeto, orantis desiderū, quia pro-
 milium poscit, ostenditur, & hoc extenditur, non deus
 quasi ei de mente id exciderit admonetur. Memento,
 inquit, verbi tui seruo tuo: hoc est, imple pmissum ser-
 uo tuo. In quo spem dedisti mihi: hoc est, in quo verbo,
 quoniā promissisti mihi, me sperare fecisti: Hæc me cō-
 solata est in humilitate mea, hæc scilicet spes quæ data M
 est humilibus, dicente scriptura, Deus superbis resistit,
 humilibus autē dat gratiam. Vnde ore proprio etiam Iacobi. 4.
 dominus ait, Quoniam qui se exultat, humiliabitur: & 1. Pet. 4.
 qui se humiliat, exaltabitur. Bene hic intelligimus etiā Luc. 14.
 illam humilitatem, non qua se quisque humiliat confi-
 tendo peccata, nec sibi arrogādo iustitiā: sed qua quis-
 que humiliatur aliqua tribulatione vel deiectione, quā
 meruit eius superbia, aut exercetur probaturq; eius pa-
 tientia. Vnde paulō post dicit hic Psalmus, Priusquam Eccl. 1.
 humiliarer ego deliqui. Et illud in libro Sapientia, In
 dolore sustine, & in humilitate tua paciētiam habe, quo-
 niam in igne probatur aurum & argentū, homines ve-
 ro acceptabiles in camino humiliationis. Quod ait
 acceptabiles, ibi spem dedit quæ cōsolaretur in humi-
 litate. Et dominus Iesus hanc humilitatē cum discipu-
 lis prædiceret à persecutoribus esse venturam, non eos
 sine spe reliquit, sed hanc etiā qua cōsolarentur dedit
 dicens: In vestra patientia possidebitis animas vestras.
 De ipso quoque corpore quod ab inimicis possent Luc. 24.
 occidi, & quali penitus interire, capillus, inquit, capi-
 tis vestri non peribit. Hæc spes data est corpori Christi
 quod est Ecclesia, qua cōsolaretur in humilitate sua.
 Propter

A Propter quod spem dicit & Apostolus Paulus, Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Sed aeternorum est spes ista praeiorum. Est & alia spes quae in humilitate tribulationis plurimum consolatur, quae sanctis data est in verbo dei adiutorium gratiae pollicentis, ne quisque deficiat. De qua re dicit

1. Cor. 10. Apostolus, Fidelis deus qui non permittet vos tentari super id quod potestis, sed faciet cum tētatione etiam exitum ut possitis sustinere. Hanc spem dedit etiam saluator ore suo quando ait, Hac nocte postulavit satanas vexare vos sicut triticum, & ego rogavi pro te Petre ne deficiat fides tua. Hanc spem dedit & in oratione quae docuit, ubi monuit ut dicamus, Ne nos inferas in tentationem. Quodammodo enim promisit se daturum suis periclitantibus quod dici voluit ab orantibus. Et nimirum de hac spe magis intelligendus est dicere, Hae me consolata est in humilitate mea, quoniam verbum tuum vivificavit me. Quod expressius interpretati sunt, qui non verbum sed eloquium posuerunt. Graecus enim λόγος habet, quod est eloquium, non λέγειν, quod est verbum. Sequitur autem, Superbi inique agebant usque valde, a lege autem tua non declinaui. Superbos intelligi voluit

B persecutores piorum: & ideo subiecit, A lege autem tua non declinaui, quia hoc eum facere illorum persecutio compellebat. Quos usque valde inique dicit egisse, quia non solum erant impij, verumetiam pios impios esse cogebant. In hac humilitate, hoc est, in hac tribulatione spes consolata est, quae data est in verbo dei pollicentis adiutorium, ne deficiat fides martyrum, & praesentia spiritus sui vires impertientis laborantibus, ut evadentes de muscipula venantium dicerent, Nisi quia dominus erat in nobis, fortasse vivos absorbuisset nos. An forte quod ait, Hae me consolata est in humilitate mea: illam dicit humilitatem qua homo est deiectus & proiectus in mortem ex peccato illo quod valde infelicitate in paradisi felicitate commissum est? In hac quippe humilitate, in qua homo vanitati similis factus est, & dies eius sicut umbra praetereunt, omnes filij irae sunt, nisi per mediatorem reconcilientur deo, qui praedestinati sunt in aeternam salutem ante mundi constitutionem, in quo mediatore & antiqui iusti spem habebant, quando eum in carne venturum per prophetiae spiritum praevidebant. Quod ergo verbum ad eos fiebat de illo, etiam hoc bene hic intelligitur verbum, si & ipsorum accipimus istam vocem: de quo verbo dictum est, Memento verbi tui sermo tuo in quo mihi spem dedisti: Hae me consolata est in humilitate mea, hoc est, in ista mortalitate mea: Quia eloquium tuum vivificavit me, ut spem vitae haberem proiectus in mortem. Superbi inique agebant usque valde, quando quidem eorum superbiam nec humilitas mortalitatis edomuit. A lege autem tua non declinaui, quod me facere cogebant superbi. Memor fui iudiciorum tuorum a seculo domine, & consolatus sum. Vel sicut alij codices habent, Et exhortatus sum, id est, exhortationem accepi. Vtrunque enim potuit interpretari de verbo Graeco quod est, παρακλήσις. A seculo ergo ex quo genus humanum sumpsit exordium, memor fui iudiciorum tuorum super vasa irae quae parata sunt in perditionem, & consolatus sum: quia per hanc quoque ostendisti divitias gratiae & gloriae tuae in vasa misericordiae tuae. Tedium tenuit me a peccatoribus derelinquentibus legem tuam. Cantabiles mihi erant iustificationes tuae in loco incolatus mei. Vel sicut alij codices habent, In loco peregrinationis meae. Ipsa est illa humilitas in loco mortalitatis & peregrinationis

Tomus octavus.

hominis de paradiso & de illa superna Hierusalem eieci, unde quidam descendens in Hiericho incidit in latrones, sed propter misericordiam qua per illum Samaritanum cum illo facta est, cantabiles illi erant iustificationes dei in loco peregrinationis suae, quantum cum tedium teneret a peccatoribus relinquentibus legem dei, quia cum eis conversari in hac vita vel ad tempus cogitur, donec arca ventiletur. Possunt autem isti duo versus ad singulas partes unius superioris aptari: ut quod ait, Memor fui iudiciorum tuorum a seculo domine: ad hoc referatur, Tedium tenuit me a peccatoribus derelinquentibus legem tuam: quod vero ibi ait, Et consolatus sum: ad hoc referatur, Cantabiles mihi erant iustificationes tuae in loco peregrinationis meae. Memor, inquit, fui in nocte nominis tui domine, & custodiui legem tuam. Nox est illa humilitas ubi est mortalitatis erumna, nox est in superbis inique agentibus usque valde, nox in tedium a peccatoribus relinquentibus legem dei, nox est postremo in loco peregrinationis huius, donec veniat dominus & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordis, & tunc laus erit unicuique a deo. In hac ergo nocte memor homo esse debet nominis dei, ut qui gloriatur, in domino gloriatur: propter quod & illud scriptum est, Non nobis domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Sic enim quisque non in sua, sed in dei gloria, quia nec in sua sed in dei iustitia, id est, a deo sibi donata custodit legem dei: sicut iste ait, Memor fui in nocte nominis tui domine, & custodiui legem tuam: Quae non custodisset si in sua virtute confidens, nominis dei memor non fuisset. Adiutorium enim nostrum in nomine domini: propter quod securus adiunxit, Hae facta est mihi, quoniam iustitias tuas exquisivi. Iustitias utique tuas quibus iustificas impium, non meas, quae nunquam me pium faciunt sed superbum. Non enim erat iste aliquis eorum qui ignorantes dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiae dei non sunt subiecti. Has ergo iustitias quibus iustificantur gratis per gratiam dei qui per seipsum iusti esse non possunt, melius alij interpretati sunt iustificationes, quia reuera δικαιοσύνας, id est, iustitias, sed δικαιοσύνη Graecus habet, quae sunt iustificationes, sed quid sibi vult quod ait, Hae facta est mihi: Hae quid? An forte lex, quia dixerat, Et custodiui legem tuam? Quibus verbis subiunxit, Hae facta est mihi: tanquam diceret, haec lex facta est mihi: Sed non est rememorandum in exponendo, quomodo sit ei facta lex dei. Graeca enim locutio unde ista translata est, satis indicat non de lege dictum esse, haec facta est mihi, quia lex in eadem lingua generis masculini est, & foemino pronomine etiam ibi scriptum est, haec facta est mihi. Quaritur ergo prius quae illi facta sit, deinde quomodo illi facta sit: Quaecumque illa sit, haec, inquit, facta est mihi: non utique haec lex, quia hunc sensum sicut dixi Graecus expellit. Forte ergo haec nox est, quia tota superior sententia sic se habet, Memor fui in nocte nominis tui domine, ut custodiui legem tuam: & sequitur, Hae facta est mihi: quia utique non lex, profecto nox est quae facta est illi. Quid est igitur nox mihi facta est, quia iustificationes tuas exquisivi? Lux quippe potius est ei facta non nox, quia iustificationes exquisivit dei: ac sic recte intelligitur, facta est mihi: ac si diceretur, facta est pro me: id est, factum est ut prodesset mihi. Si enim humilitas illa mortalitatis non absurde intelligitur nox, ubi inuicem latent corda mortalium, ut de talibus tenebris innumerabiles & graues tētationes orientur, ita

P vt

G vt in eadem nocte pertranseant etiam bestie sylue, catuli leonum rugientes, quærentes à deo escam sibi: unde etiam de illo leone rugiente & quærente quem deuoret, dominus ait quod iam supra cõmemorauit, Hac nocte postulauit satanas vexare vos sicut triticum, id est, hac nocte in qua pertranseunt bestie sylue, vos leo ille magnus quæsiuit à deo escam sibi: profecto hæc ipsa humilitas in loco peregrinationis huius quæ nox recte intelligitur, prodest eis qui salubriter exercentur in ea vt discant non superbire, propter quod malum in istam nocte pulsus est homo, Initiu enim superbia hominis est apostatare à deo: sed gratis iustificatus, atq; vt in ista humilitate proficiat variis tentationibus huius noctis expositus, iam intelligens dicat quod in hoc Psalmo aliquanto post dicitur, Bonum est mihi quod humiliasti me, vt discam iustificationes tuas. Nam quid est aliud, bonum est mihi quia humiliasti me, nisi hæc humilitas quæ nox vocatur facta est mihi, id est, factum est vt prodesset mihi: Sed quare hoc? Quia scilicet iustificationes tuas, non meas exquisiuit. Possumus etiam quod dictum est, hæc facta est mihi, sic intelligere, vt nec lex, nec nox subaudiatur, sed hoc pronomen quod est, hæc, non accipiatur aliter, quam se habet ille in alio Psalmo locus vbi legitur, vnam petij à domino, hanc requiram. Nec dicit quid vnam, vel quam vnam de qua dixerit, hanc requiram, sed femininum genus quasi pro neutro positum est: inusitate quippe dictum est, Vnam petij, hanc requiram: vbi non subauditur quæ illa vna sit: quod vsu tatius diceretur, Vnum petij à domino, hoc requiram, vt inhabitem in domo domini. In his enim neutris nõ solet exigi neutrum quod subaudiendum sit, vt puta vnum bonum, aut vnum donum, vel si quid huiusmodi, sed quicquid illud est, etiam si masculino vel feminino genere nuncietur, vel sine vlllo nomine vllius generis quibuslibet verbis insinuetur, solita omnino locutione sub genere neutro intelligitur: ita ergo & hic eo modo dici potuit, Hæc facta est mihi, taquam dictum esset, hoc factum est mihi. Si autem quæramus quid illud sit, occurrit quod supra dixerat, Memor fui in nocte nominis tui domine, & custodiu legem tuam. Hoc factum est mihi, id est, hoc quod custodiu legem tuam, non per meipsum feci, sed factum est mihi vtique abs te, quia iustificationes non meas, sed tuas exquisiuit. Deus est enim, inquit, Apostolus, qui operatur in vobis, & velle

I & operari pro bona voluntate: hoc etiam per Prophetam deus dicit, Et faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis. Quapropter, deo dicente, Ego faciam vt iudicia mea obseruetis & faciatis: rectissime iste dicit, hoc factum est mihi: vt cum quæsieris quid illud sit, respondeat quod supra dixerat, vt custodirem legem dei. Sed quia iste in logum sermo processit, ea quæ sequuntur, domino donante, ab alio melius tractabuntur exordio.

Concio decimasexta de versu Psalms, Pars mea dominus: vsque ad, Misericordia tua domine plena est terra.

HOS versus Psalms huius magni nunc aggredimur in dei voluntate tractandos, Pars mea dominus. Quod habent quidam, Portio mea domine. Quod vtrū ideo dicatur, quia particeps eius est quisquis adheret, sicut scriptum est, Mihi autem adhærere deo bonum est: non enim existendo sunt homines dii, sed fiunt participando illius vnus qui verus est deus: an quia sicut partes sibi eligunt homines in hoc mundo, siue sortiuntur, alius hoc, alius illud unde quisque viuat, quo-

dammodo portio piorum deus est unde semper viuat. Vterque sensus non est absurdus: sed quod sequitur hic audiamus, Dixi custodire legem tuam, Quid est, portio mea domine, dixi custodire legem tuam: nisi quia ita erit portio cuiusque dominus, cum legem eius custodierit: Sed quomodo custodit, nisi hoc donet atque ad hoc adiuuet spiritus viuificans, ne litera occidat, & peccatum occasione accepta per mandatum operetur in homine omnem concupiscentiam? Inuocandus est igitur. Sic enim ab eo fides impetrat quod lex imperat: Quoniam qui inuocauerit nomen domini saluus erit: & ideo vide quid subiungat, Precatus sum faciem tuam in toto corde meo. Et dicens quomodo sit precatus, Miserere mei, inquit, secundum eloquium tuum. Et tanquam exauditus atque adiuutus ab eo quem precatus est. Quia cogitavi, inquit, vias meas, & auerti pedes meos in testimonia tua. Auerti scilicet à viis meis quæ displicerunt mihi: vt irent in testimonia tua, atque ibi haberent viam. Plures enim codices non habent, quia cogitavi, sicut in quibusdam legitur, sed tantummodo cogitavi: quod autem hic positum est, Et auerti pedes meos: nonnulli habent, quia cogitavi & auertisti pedes meos, vt hoc dei potius gratiæ tribuatur, secundum illud quod Apostolus ait, Deus est enim qui operatur in vobis: cui etiam dicitur, Auerte oculos meos ne videant vanitatem. Si oculos ne videant vanitatem, cur non & pedes ne sectentur errorem: propter quod & illud scriptum est, Oculi mei semper ad dominum, quia ipse euellet de laqueo pedes meos. Sed siue auertisti pedes meos, siue auerti pedes meos legatur, ab illo fit vt faciamus cuius faciem precatus est in corde suo, & cui dixit, Miserere mei secundum eloquium tuum: hoc est, secundum verbum promissionis tuæ. Filij quippe promissionis, in semine deputantur Abraham. Denique hoc impetrato gratiæ beneficio. Paratus sum, inquit, & non sum turbatus, vt custodiam mandata tua. Quod aliqui interpretati sunt, ad custodiendum mandata tua, aliqui vt custodirem, aliqui custodire, quod Græcus posuit, τὸ φυλάξω. Quam vero paratus factus sit ad custodienda diuina mandata, subdidit dicens, Funes peccatorum circumplexi sunt me, & legis tuæ non sum oblitus. Funes peccatorum impedimenta sunt inimicorum, siue spiritalium, sicut diaboli & angelorū eius, siue carnalium in quibus filiis infidelitatis diabolus operatur. Non enim hoc nomen quod dictum est peccatorum, ab eo quod sunt peccata declinatum est, sed ab eo quod sunt peccatores, quod in Græco euidenter apparet. Cum itaque minantur mala quibus terreant iustos, ne pro lege dei patiantur, quodammodo funibus implicant, velut valida & robusta reste sua. Trahunt enim peccata sicut restem longam, & hinc sanctos implicare conantur, & aliquando permittuntur & premunt. Sed si implicant corpus, non implicant animum, vbi non est iste dei legis oblitus, quia sermo dei non est alligatus. Media nocte, inquit, surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ. Quia & hoc ipsum quod funes peccatorum circumplectuntur iustum, iudicia sunt iustitiæ dei. Propter quod dicit Apostolus Petrus tempus esse vt iudicium incipiat à domo domini: Et si initium, inquit, à nobis, qualis finis erit eis qui non credunt domini Evangelio: Et si iustus quidē vix saluus erit, peccator & impius vbi parebunt? Hoc enim ait de persecutionibus quas patiebatur Ecclesia, cum funes peccatorū circumplecteretur eam. Proinde mediam nocte grauiora tribulationis intelligendā existimo, in qua dixit, Surgebam, quia

2. Cor. 1.
Roma. 7.
Roma. 10.
L
Philip.
Psal. 14.
Roma. 9.
Esa. 5.
2. Tim. 2.
1. Petri. 4.

A quia non eum sic affligebat ut deiceret, sed exercebat ut surgeret, id est, ut eadem tribulatione ad fortius confitendum proficeret. Iam vero quia ista sunt gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum, vocem personae suae per hanc prophetiam suo corpori adiungit ipse saluator ad ipsum caput enim proprie quod sequitur pertinere arbitror, *Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua.* Sicuti est in Epistola quae ad

Hebraeos. 2. **H**ebræos scribitur, Qui enim sanctificat & qui sanctificantur, ex vno omnes. Propter quam causam non confunditur fratres eos vocare: & paulo post, Propterea ergo, inquit, quia pueri communicauerunt sanguini & carni, & ipse propemodum participauit eisdem. Quod quid est aliud quam eorum particeps factus est? Neque enim efficeremur participes diuinitatis eius, nisi ipse mortalitatis nostrae particeps fieret: nam & in Euangelio, quo nos diuinitatis eius participes facti sumus, ita dicitur,

Ioan. 1. **D**edit eis potestatem filios dei fieri his qui credunt in nomine eius: Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex deo nati sunt. Ut autem hoc fieret, quia & ipse factus est particeps mortalitatis nostrae, ita ibi sequitur, Et verbum caro factum est,

B & habitauit in nobis. Per hanc eius participationem nobis gratia subministratur, ut caste timeamus deum, & custodiamus mandata eius. Proinde ipse dominus Iesus loquitur in ista prophetia, sed quaedam in membris suis & unitate corporis sui, tanquam in vno quodam homine diffuso toto orbem terrarum, & succrescente per volumina seculorum, quaedam vero in seipso capite nostro: vnde & hoc est quod ait, Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua. Et quia propter hoc quod particeps factus est fratrum suorum deus omnium, immortalis mortalium, ideo granum cecidit in terram, ut mortificatum multum fructum faceret: & de ipso fructu secutus adiunxit, *Misericordia tua domine plena est terra.* Et vnde hoc, nisi cum iustificatur impius? In cuius gratiae scientia ut perficiatur adiungit, *Et iustificationes tuas doce me.*

Concio decima septima de versu Psalmi, Suauitatem fecisti cum seruo tuo domine: vsque ad, Bonum mihi lex oris tui super milia auri & argenti.

Teth. **H**ic versus Psalmi huius, de quibus nunc in voluntate dei disputaturi sumus, ab hoc incipiunt, *Suauitatem fecisti cum seruo tuo domine, secundum verbum*

C *innum.* Vel potius, *secundum eloquium tuum.* Sed quod ait

In lib. 50. ho. hom. 4. Graecus *χρηστότης*, aliquando suauitatem, aliquando bonitatem nostri interpretes transtulerunt. Verum quia suauitas potest esse & in malo, quando illicita quaeque & immunda delectant, potest etiam esse & in ea quae conceditur voluptate carnali, sic debemus intelligere suauitatem, quam *χρηστότης* Graeci vocant, ut in bonis spiritualibus deputetur. Propter hoc enim eam & bonitatem nostri appellare maluerunt. Nihil hic ergo aliud dictum existimo, suauitatem fecisti cum seruo tuo: nisi, fecisti ut me delectaret & bonum. Quando enim delectat & bonum, magnum dei donum est. Quando autem bonum opus quod lex imperat sit timore poenae, non amore iustitiae, cum deus metuitur non amatur, seruiliter fit, non liberaliter.

Ioan. 8. Seruus autem non manet in domo in aeternum, filius manet in aeternum, quia consummata charitas foras mittit timorem. Suauitatem itaque fecisti cum seruo tuo domine faciendo filium qui seruus fuit, secundum eloquium tuum, hoc est, secundum promissum tuum, ut secundum fidem firma sit promissio omni semini. *Suauitatem & eruditionem & scientiam doce me,* inquit, *quonia mandatis tuis credidi.*

Roma. 4. **T**unc aperuit eis sensum ut intelligerent

Augeri sibi ista posse & perfici: nam utique quia iam dixerat, Suauitatem fecisti cum seruo tuo, quomodo dicit suauitatem doce me, nisi ut ei gratia dei magis magisque abundet, vel innotescat dulcedine bonitatis: habebat enim fidem qui dixerunt, Domine auge nobis fidem. Et quantum diu uiuitur in hoc mundo, proficientium est haec catio. *Luca. 17.*

Addidit autem & eruditionem, vel sicut plures codices habent, disciplinam. Sed disciplinam quam Graeci appellat *παιδεία*, ubi scripturae nostrae ponere consueuerunt, *Prover. 3.*

ibi intelligenda est per molestias eruditio, secundum illud, *Hebra. 12.* Quae enim diligit dominus corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit: haec autem apud Ecclesiasticas literas dici solet disciplina, interpretata de Graeco ubi legitur *παιδεία*. Hoc enim uerbum in Graeco positum est in Epistola ad Hebræos, ubi Latinus interpretis ait, Omnis enim disciplina ad praesens non gaudij videtur esse sed tristitiae, postea autem fructum pacificum his qui per eam certarunt reddet iustitiae. Cum quo ergo facit deus suauitatem, id est, cui propicius inspirat boni delectationem, atque ut apertius id explicem, cui donatur a deo charitas dei, & propter deum charitas proximi, profecto instanter

Matth. 22. orare debet, quo tantum sibi augeatur hoc donum, ut non solum pro illo contineat delectationes ceteras, sed etiam pro illo quassibet perferat passiones: Ita suauitati salubriter additur disciplina: non enim quantulae cunque suauitati vel bonitati, hoc est, charitati sanctae posseda est & obtinenda, sed tam magna, ut sub eius pressura non possit extingui, sed sicut ingens flamma sub impetu venti quanto magis reprimatur, tanto ardentius excitari. Ideo parum fuit dicere, suauitatem fecisti cum seruo tuo: nisi rursus repeteret, ut eum doceat suauitatem, tantam utique ut disciplinam possit patientissime sustinere. Tertia ponitur scientia, quonia si magnitudine sua praecedat scientia magnitudinem charitatis, non edificat sed inflat.

Cum ergo tanta fuerit charitas in bonitate suauitatis, ut tribulationibus non possit extingui, quas adhibet disciplina, tunc utilis erit scientia, qua innotescat etiam sibi homo quid ipse meruerit, & quae a deo donata sint ei, per quae posse se sciat quae se posse nesciebat, & per seipsum omnino non poterat. Quod autem non ait, da mihi: sed, doce me: quomodo suauitas docetur si non datur? Quandoquidem multi quod eos non delectat sciunt, & quarum rerum habent cognitionem non habent suauitatem: Suauitas enim dici non potest, nisi delectet. Item disciplina quae significat emendatoriam tribulationem, accipiendo discitur, id est, non audiendo vel legendo vel cogitando, sed experiendo. At vero scientia quam tertio loco posuit in his quae ait, doce me, docendo datur. Nam quid est aliud docere, quam scientiam dare? Et haec duo ita sibi connexa sunt, ut alterum sine altero esse non possit. Nemo enim docetur nisi discat, & nemo discit nisi doceatur. Et ideo si discipulus capax non sit eorum quae a doctore dicuntur, non potest doctor dicere, ego eum docui, sed ipse non didicit: dicere autem potest, ego ei dixi quod dicendum fuit, sed ille non didicit, quia non percepit, non comprehendit, non intellexit. Nam profecto & ille didicisset si iste docuisset. Et ideo deus quando vult docere, prius dat intellectum, sine quo ea quae ad diuinam doctrinam pertinent homo non potest discere: vnde & iste paulo post dicit, Da mihi intellectum ut discam mandata tua: Potest itaque homo cum docere aliquem cupit, dicere illa quae dixit dominus discipulis suis posteaquam resurrexit a mortuis, sed facere quod ille fecit non potest: ait enim

1. Corin. 2. Tunc aperuit eis sensum ut intelligerent

1. Cor. 2. Tunc aperuit eis sensum ut intelligerent

1. Cor. 2. Tunc aperuit eis sensum ut intelligerent

Luca. 24. Tunc aperuit eis sensum ut intelligerent

G scripturas, & dixit illis. Quid autem illis dixerit, ibi legitur: sed ideo ceperunt quod dixit, quia vnde ceperet aperuit. Docet ergo deus suauitatem inspirando delectationem, † docet disciplinā temperando tribulationem, docet scientiam intinuando cognitionem. Cum itaq; alia sint quæ ideo discimus vt tantummodo sciamus, alia vero vt etiam faciamus, quādo deus ea docet, sic docet vt ea scienda sciamus apēriendo veritatem, sic docet vt faciendo faciamus inspirādo suauitatem: neq; enim frustra ei dicitur, Doce me vt faciam voluntatem tuam. Sic, inquit, doce vt faciam, nō tantummodo vt sciam. Ipsa quippe recte facta, fructus est noster quem reddimus agricolæ nostro: sed scriptura dicit, Dominus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructū suum. Quæ autem ista terra est, nisi de qua dicitur eidē ipsi qui dat suauitatē, Anima mea velut terra sine aqua tibi: Quod vero cum dixisset, suauitatem & disciplinā & scientiam doce me: adiunxit atque ait, Quoniā mandatis tuis credidi: non immerito quari potest cur non dixerit, obediui: sed, credidi. Alia enim sunt mandata, alia sunt promissa. Mandata facienda suscipimus, vt accipere promissa mereamur. Promissis ergo credimus, mandatis obtemperamus. Quid est ergo, mandatis tuis credidi: nisi, credidi quod tu illa mandaueris non alius homo, quamuis per homines hominibus ministrata & monstrata sint: Quia itaque credidi tua esse mandata, ipsa fides mea qua id credidit impetret abs te gratiam, qua faciam quod mandasti. Si enim homo mihi hæc iuberet forinsecus, nunquid etiam vt facerē quod iubebat adiuuaret intrinsecus: Doce ergo me suauitatē inspirando charitatem, doce me disciplinam donando patientiam, doce me scientiam illuminando intelligentiam, quoniam mandatis tuis credidi. Te illa credidi mandasse qui deus es, & homini donas vnde facias eum facere quod mandas, Priusquam humiliarer, inquit, ego deliqui, propter verbum tuum. Vel sicut alij expressius habent, propterea eloquium tuum custodiui. Vtique ne rursus humiliarer. Quod ad illam humiliationē melius refertur quæ facta est in Adam, in quo omnis creatura humana tanquam in radice viciata, quoniam veritati subiecta esse non voluit, subiecta est vanitati. Quod vatis misericordiæ profuit experiri, vt deiecta & deleta superbia diligatur obedientia, & pereat non reditura miseria. *Suauius es domine.* Vel sicut plures habent, *Suauius es tu domine.* Aliqui etiam, *Suauius es tu.* Vel, *Bonus es tu.* Sicut de hoc verbo superius tractauimus. *Es in tua suauitate doce me iustificationes tuas.* Vere vult facere iustificationes dei, quando eas in eius suauitate vult discere ab eo, cui dixit, *Suauius es tu domine:* denique sequitur, *Multiplicata est super me iniquitas superbiorum:* Eorum scilicet quibus non profuit quod postea quam deliquit, humiliata est humana natura. *Ego autem in toto corde meo scrutabor mandata tua.* Quantalibet, inquit, abundet iniquitas, non in me refrigescet charitas. Tanquam ille hoc dicat, qui in eius suauitate iustificationes dei discit. Quanto magis enim suauia sunt quæ iubet qui inuat, tanto magis ea scrutatur amās vt cognita faciat, & faciendo cognoscat, quia perfectius cognoscuntur cum sunt. *Coagulatum est vt lac cor eorum.* Quorum nisi superbiorum, quorum super se multiplicatam dixit iniquitatem: Obduruisse autem cor eorum vult intelligi hoc verbo & hoc loco: nam dicitur & in bono, sicut in Psalmo sexagesimo septimo dicitur, Mons in caseatus, mons vber: & intelligitur gratia plenus. Nam & illic quidam coagulatus interpretati sunt: sed

vide quid ad se opponerat duritiæ cordis illorum: *K. Ego vero, inquit, legem tuam meditatus sum. Quam legem: Vtique iustissimam & misericordissimam: vnde illi dicitur, Et de lege tua miserere mei. Superbis reuertit vt Jacobi, 4. humilietur, vt obdurentur, humilibus autem dat gratiam, vt diligant obedientiam, & ne recipiant excellentiam. Meditatione quippe legis huius voluntaria seruat mihi humilitas, vt poenalis euadatur humilitas: de qua mox dicit, *Bonum mihi quoniam humiliasti me, vt discam iustificationes tuas.* Vicinum aliquid & superius iam dixerat, Prius quam humiliarer ergo deliqui, propterea eloquium tuum custodiui. Ipso quippe fiuctu ostendit quod bonum illi fuerit humiliari: sed illic dixit & causam quod humilitatē poenalem delinquendo praecesserit. Quod vero ibi ait, Propterea eloquium tuum custodiui: hic autem, vt dicam iustificationes tuas: satis significasse mihi videtur hoc esse ista nosse quod custodire, hoc est, custodire quod nosse. Neque enim Christus non nouerat quod arguebat, & tamen arguebat peccatum, cum dictum de illo sit quod non nouerat peccatum. Nouerat ergo quadam noticia, & rursus quadam ignorantia non nouerat. Sic & iustificationes dei multi discunt & non discunt. Nouerant enim eas quadam noticia: & rursus quadam ignorantia, quoniam non faciunt quod nouerunt, non nouerunt. Eo modo hic ergo intelligendus est dixit, vt discam iustificationes tuas, ea noticia qua fiunt. Hæc autē quia non fiunt nisi per dilectionem, vbi qui facit habet delectationem, propter quod dictum est, In tua suauitate doce me iustificationes tuas, sequens versus ostendit, vbi ait, *Bona mihi lex oris tui, super milia auri & argenti.* Vt amplius diligit charitas legem dei, quam diligit cupiditas milia auri & argenti.*

Concio decimo octaua de versu psalmi, Manus tua domine fecerunt me & finxerunt me, da mihi intellectum vt discam mandata tua.

Qvando deus hominem fecit ex puluere & animauit flatu, non ibi commemoratum est quod manibus fecerit. Cur itaque quibusdam visum fuerit verbo deum fecisse cætera, hominē vero velut aliquid præcipuum fecisse manibus suis non video, nisi forte quia ex puluere formatum legitur hominis corpus, non potuisse fieri nisi manibus arbitrantur: nec attendunt quod in Euangelio de verbo dei M scriptum est, Omnia per ipsum facta sunt: non posse constare si non per verbum factum est etiam corpus humanum: sed adhibent testimonium de hoc Psalmo, & dicunt, Ecce vbi apertissime clamat homo, Manus tuæ domine fecerunt me & finxerunt me: quasi non etiam apertissime dictum sit, Videbo cælos opera digitorum tuorum: nec minus aperte dictum sit, Et opera manuum tuarum sunt cæli: multoque apertius, Et aridam terram manus eius finxerunt. Manus ergo dei sunt potestas dei. Aut si pluralis numerus eos mouet quia non dictū est, manus tua, sed manus tuæ: accipiant manus dei virtutem & sapientiam dei, quod vtrunque vnus dictus est Christus: qui etiam intelligitur brachiū domini, vbi legitur, Et brachium domini cui reuelatū est: aut accipiant manus domini filium & spiritum sanctum, quia & spiritus sanctus cooperator est patris & filij: vnde ait Apostolus, Omnia hæc operatur vnus atque idem spiritus. Propterea quippe dixit, vnus atque idem spiritus, ne tot spiritus eius quot opera putarentur, non quod sine patre & filio spiritus operetur. Liberum est igitur quomodo intelligantur manus dei, dum tamen

† al. dilectionem.

Psal. 142.

Psal. 84.

Psal. 142.

H

Gene. 3.

Roma. 9.

I

Matth. 24.

Jacobi, 4.

1. Cor. 9.

L

102

103.

Gene. 1.

104.

Psal. 3.

Psal. 106.

107.

1. Corin.

Esai. 53.

1. Cor. 12.

tamen

A tamen nec ea quæ facit manibus, verbo facere negetur: nec ea quæ fecit verbo, manibus facere nõ putetur: nec propter manus forma corporis, aut alia manus sinistra, alia dextra: nec propter verbum sonus oris, aut motus animi transitorius operanti deo inesse credatur. Nec defuerunt qui duo ista verba, fecerunt me, & finxerunt me, sic distinguerent, vt animam deum fecisse, corpus autem finxisse dicerent, quia de anima dixit deus, Omne flatum ego feci: de corpore autem legitur, Et finxit deus hominem de puluere terræ: tanquam fiat quidem omne quod fingitur: nõ tamen fingatur omne quod fit: & ideo animã factam potius dicunt esse quã fictam, quia nõ est corpus sed spiritus, quasi non scriptum sit, Qui finxit spiritũ hominis in ipso. Veruntamen quando vtrunque hoc verbum de homine in loco vno ponitur, & vtrunque hominis, id est, & anima & corpus diuinitus conditum non negatur, non ineleganter distribuuntur singulis singula, vt anima facta, corpus autem fictum intelligatur, siue formatum, siue plasmatum. Nam quidam interpretes noluerunt dicere, finxerunt me: sed, plasmauerunt me: magis diligentes minus Latine declinare de Græco, quã dicere finxerunt, quod aliquando etiam de simulatione dici solet. Sed vtrum hoc secundum Adam dictum est, ex quo cum sint omnes homines propagati, quis hominum quando ille factus est, etiam se factum non potest dicere originis feminisque ratione? An etiam secundum hoc recte dici potuit, Manus tuæ fecerunt me & plasmauerunt me, quod vnusquisque non sine opere dei etiam de parentibus sit ipso creante, illis generantibus? Quoniam si operatoria dei potētia rebus subtrahatur, intereunt, nec aliquid omnino siue de mundi elementis, siue de genitoribus, siue de feminibus nascitur, si ea non operetur deus: propter quod ait Propheta Hieremiæ, Prius quã te formarem in vtero, noui te. Sed nunquid sine intellectu fecit hominem deus, siue primũ, siue vnumquẽque nascentium, vt nunc dicat ei, Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me, da mihi intellectum? Nõne ipsi naturæ humanæ intellectus est inditus, vt eo discernatur à pecore? Aut sic est deformata peccando, vt etiã hoc in ea reformandum sit: propter quod & Apostolus omnibus ad regenerationem pertinētibus dicit, Renouamini spiritu mentis vestræ: & vtiq; quia intellectus in mente est, hinc rursus ait, Renouamini in nouitate mētis vestræ. De his autem qui huius regenerationis cõsortes non erunt, Hoc, inquit, dico & testificor in domino, vt non iam ambuletis sicut & gentes ambulant in vanitate mentis suæ, obsecrati intelligentia, alienati à via dei per ignorantiam, quæ est in illis propter cæcitate cordis eorũ. Propter hos igitur interiores oculos, quorum cæcitas est deum non intelligere, vt aperiantur, & magis magisque serenentur, fide mudentur corda, Da mihi, inquit, intellectum, vt discã mandata tua. Quauis enim nisi aliquid intelligat, nemo possit credere in deum, tamen ipsa fide qua credit sanatur, vt intelligat ampliora. Alia sunt enim quæ nisi intelligantur nõ credimus, & alia sunt quæ nisi credamus nõ intelligimus. Nam cum fides sit ex auditu, auditus autē per verbum dei, quomodo credit prædicanti fidem, qui, vt alia taceam, linguam ipsam quam loquitur nõ intelligit? Sed nisi essent rursus aliqua quæ intelligere non possumus, nisi antè credamus, Propheta non diceret, Nisi credideritis nõ intelligetis. Proficit ergo noster intellectus ad intelligenda quæ credat, & fides proficit ad credenda quæ intelligat, & eadē ipsa vt magis magisque intelli-

gantur in ipso intellectu proficit mens. Sed hoc nõ fit D propriis tanquã naturalibus viribus, sed deo adiuuante atq; donante: sicut medicina fit, non natura, vt vitiatuſ oculus vim cernendi recipiat. Qui ergo dicit deo, Da mihi intellectum vt discã mandata tua, non omnimodo expers eius est velut pecus, nec ita quauis homo vt in eorum numero deputandus sit, qui ambulant in vanitate mentis suæ, obsecrati intelligentia, alienati à via dei: nõ si talis esset nec hoc diceret, Non autē parui est intellectus nosse à quo poscendus est intellectus. Et cogitandũ est quanto sint altius intelligenda diuina mandata, quando ad ea discenda sibi adhuc dari intellectũ petit, qui iã sic intelligit, & qui eloquia dei se custodisse antè iam dixit. Quod autem interpretati sunt nostri, da mihi intellectũ, breuius dixit Græcus *σωτηριον* quia vno verbo cõplexus est, da mihi intellectum, quod est *σωτηριον*, quod Latine vno verbo dici nõ potest, tanquam si nõ posset Latine dici, sana me, & diceretur, da mihi sanitatem, sicut hic dictum est, da mihi intellectũ, aut sanum me fac, sicut etiã hic dici potest, intelligentē me fac, quod quidem potuit & angelus facere: nõ dixit Danieli, Veni intellectũ dare tibi: & hoc verbum est in Græco, quod etiam hic est, *σωτηριον*, tanquã si diceret Latinus, sanitatem dare tibi, quod Græcus dixisset, sanare te. Non enim circumloqueretur Latinus interpres dicendo intellectum dare tibi: si quemadmodum dici potest à sanitate sanare te, ita dici posset ab intellectu intellectuare te. Sed si potest hoc & angelus facere, quid est quod iste hoc à deo sibi poscit vt faciat? An quia deus angelo iusserat vt faceret? Ita vere, nam Christus intelligitur hoc iussisse angelo vt faceret eo loco, vbi ait Propheta, Et factum est cum viderem ego Daniel visum, & quærebam intellectum, & ecce stetit in conspectu meo vt visus viri, & audini vocē viri inter Vbal & vocauit & dixit Vlai, Fac intelligere illũ visionē: & ibi in Græco verbũ hoc est quod & hic, id est, *σωτηριον*. Deus itaq; per seipsum, quia lux est quæ illuminat pias mentes, vt ea quæ diuina dicuntur, vel ostenduntur intelligant. Sed si ad hoc ministro vtitur angelo, potest quidem aliquid agere angelus in mentem hominis, vt capiat lucem dei, & per hanc intelligat: Sed ita dicitur intellectũ dare homini & quasi, vt ita dicã, intellectuare hominē, quemadmodum quisquã dicitur lucē dare domui, vel illuminare domũ cui fenestram facit, cū eam non sua luce penetret & illustret, sed tantummodo aditum quo penetretur atque illustretur aperiat. Sed nec sol qui per fenestram illustrat domum, ipse creauit eandem domum, aut hominem qui fenestram fecit in domo, aut ipse illi iussit vt faceret, aut adiuuit ipse facientem, aut aliquid egit vt aperiretur quã suum lumē infunderet. Deus autē & hominis mentem rationabilem atque intellectualem fecit, quæ posset capere lumē eius, & angelum talem fecit qui operari posset aliquid, vnde ad capiendum lumen dei mēs adiuuaretur humana, & eandem sic adiuuat mentē vt angelicam recipiat operationem, & eam sic illuminat de seipso, vt non solum illa quæ à veritate monstrantur, sed ipsam quoq; perficiendo perspiciat veritatem. Sed quoniam res quidem necessarias quantum existimo tam prolixa disputatione tractauimus, dilatis sequentibus Psalmi huius versibus, sermonem istum isto fine claudamus.

Concio decimanona de versu Psalmi, Qui timent te videbunt me & iocundabuntur: vsque ad, Fiat cor meum immaculatum in tuis iustificationibus vt non confundar.

P iij Dominus

Dominus noster Iesus in hoc Psalmo per Prophetam sibi petiuit intellectum dari a deo, & corpori suo quod est Ecclesia ad dei mandata discenda. Cum ipso enim vita corporis eius, hoc est, populi eius abscondita est in deo, & ipse in eodem corpore suo indigentiam patitur, & poscit quod membris suis est necessarium, Manus tua, inquit, fecerunt me & plasmaverunt me, da mihi intellectum ut discam mandata tua. Quia tu, inquit, formasti me, tu reforma, ut fiat in corpore Christi, quod ait Apostolus, Reformamini in nouitate mentis vestrae. *Qui timent te, inquit, videbunt me & iocundabuntur.* Vel sicut habent alij codices, *Letabuntur, quia in verba tua speraui.* Id est, in ea quae promissisti, ut sint promissionis filij semen Abrahae, in quo benedicuntur omnes gentes. Qui sunt autem qui timent deum, & quem videbunt & letabuntur, quoniam in verba dei speraui: Si corpus Christi est, id est, Ecclesia, cuius est vox ista per Christum vel in ipsa & de seipsa, tanquam de seipso ista vox Christi est? nunquid non ipsi sunt in eis qui timent deum? Quis est ergo ille quem vident & iocundabuntur? An populus ipse se videt & iocundatur? & sic dictum est, *Qui timent te videbunt me & letabuntur, quia in verba tua speraui: vel sicut alij diligentius expresserunt, supersperaui: tanquam diceret, Qui timet te videbunt me Ecclesiam tuam, & iocundabuntur, quia in verba tua supersperaui, cum ipsi sint Ecclesia qui vident Ecclesiam & iocundantur? Sed cur non dixit, qui timent te vident me & iocundantur: sed timent te verbum praesentis temporis posuit, videbunt autem & iocundabuntur futuri temporis verba sunt: An quia in praesenti tempore timor est, quamdiu tentatio est vita humana super terram: iocunditas autem quam voluit hic intelligi, tunc erit, quando iusti fulgebunt in regno patris sui sicut sol: hinc enim etiam illud in alio Psalmo legitur, Quam multa multitudo dulcedinis tuae domine, quam abscondisti timentibus te. Hunc ergo quamdiu timent nondum vident, sed videbunt & iocundabuntur: quia & illic sequitur, Perfecisti autem sperantibus in te: & hic, quia in verba tua speraui, vel supersperaui, ut in verbo ita composito, & cura interpretis diligentioris expresso, etiam illud intelligamus, quod dicitur, Potens est deus facere supra quam petimus & intelligimus: ut quia supra quam petimus & intelligimus sunt, parum sit ea sperare, sed debeamus supersperare. Quia ergo adhuc timet Ecclesia quae in hac vita est, & nondum se videt in eo regno ubi erit eius secura iocunditas, sed inter periculosas tentationes in hoc mundo laborat, ubi audit. *Qui se putat stare, videat ne cadat: considerans huius mortalitatis miseriam in qua iugum graue super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum, sic in omnibus perpenditur vsque in diem sepulturae in matrem omnium, ut propter carnem concupiscentem aduersus spiritum etiam regenerati gemere sub eius grauitate cogantur: haec ergo considerans, Cognoui, inquit, domine quia iustitia iudicia tua, & in veritate tua humiliasti me. Fiat misericordia tua ut consoletur me secundum eloquium tuum seruo tuo.* Misericordia & veritas ita diuino eloquio commendantur, ut cum in multis inueniantur locis, maxime in Psalmis quodam etiam loco legatur, Vniuersa via domini misericordia & veritas. Et hic quidem primo veritatem posuit, qua humiliati sumus in morte, iudicante illo cuius iudicia iustitia est: deinde misericordiam qua instauramur ad vitam, promittente illo cuius beneficiu gratia est: ideo ait, Secundum eloquium tuum seruo tuo: id est, se-*

cundum quod promissisti seruo tuo. Siue ergo regene-
ratio, qua hic in dei filios adoptamur, siue fides, & spes, & charitas, quae tria aedificantur in nobis, quantum de misericordia dei veniant, tamen in hac erumosa & procellosa vita solatia sunt miserorum, non gaudia beatorum: ideo dictum est, Fiat misericordia tua ut consoletur me. Sed quia post haec & per haec etiam illa vetera sunt, ideo sequitur, *Veniant mihi miserationes tuae & viuam.* Tunc enim vere viuam, quando nihil potero timere ne moriar. Ipsa enim & sine villo additamento dicitur vita, nec intelligitur nisi aeterna vita & beata, tanquam sola dicenda sit vita, in cuius comparatione ista quam ducimus mors potius sit appellanda quam vita: quale illud est in Euangelio, Si vis venire ad vitam, serua mandata. Nunquid addidit aeternam vel beatam? Item de resurrectione carnis cum loqueretur, *Qui bene fecerunt, inquit, in resurrectionem vitam.* Neque hic ait, aeterna seu beata: sic & hic, *Veniant, inquit, mihi miserationes tuae & viuam.* neque hic ait, in aeternum viuam: vel, beate viuam: quasi aliud non sit viuere quam sine villo fine, & sine vlla miseria viuere. Sed hoc quo merito? *Quia lex, inquit, tua meditatio mea est.* Haec meditatio nisi esset in fide, quae per dilectionem operatur, nunquam propter eam posset ad illam vitam quispian peruenire. Hoc dicendum putavi, ne quisquam cum totam legem memoriae mandauerit, eamque creberrima recordatione carauerit, non tacens quod precepit, nec tamē viuēs ut praecipit, arbitretur se fecisse quod legit, quia lex tua meditatio mea est, & hinc se adepturum existimet, quod verbis superioribus propter hoc meritum postulauit, ubi dictum est, *Veniant super me miserationes tuae & viuam.* Haec meditatio amantis est cogitatio, & tantum amantis ut charitas non frigeat huius meditationis suae, quantumlibet abundantia consistetur iniquitatis alienae: denique sequitur & dicit, *Confundantur superbi quoniam iniuste iniquitate fecerunt in me, ego autem exercebor in mandatis tuis.* Ecce quod ait, meditatio legis dei, vel potius, meditatio lex dei. *Conuertantur, inquit, ad me qui timent te, & qui cognoscunt testimonia tua.* In nonnullis codicibus inuenimus & Graecis & Latinis, *Conuertantur mihi.* Quod tandem valere existimo, quantum si dicatur ad me, Sed quis est iste qui hoc dicit? Non enim quisquam hominum hoc dicere audebit, aut si dicat audire dicitur. Nimirum ergo ille est qui etiam superius interposuit proprietatem vocis suae, dicens, Particeps ego sum omnium timentium te, quia factus est particeps mortalitatis nostrae, ut & nos participes diuinitatis ipsius fieremus. Nos vnus particeps ad vitam, ad mortem vero particeps ille multo: tum. Ipse est enim ad quem conuertuntur timetes deum, & qui cognoscunt dei testimonia, de illo per Prophetas tanto ante praedicta, in eius praesentia per miracula paulo ante monstrata. *Fiat, inquit, cor meum immaculatum in iustificationibus, ut non confundar.* Redit ad vocem corporis sui sancti, scilicet populi sui, & immaculatum fieri & cor suum precatur, hoc est, cor membrorum suorum in iustificationibus dei, non in viribus eorum. Poposcit enim hoc, non praesumpsit: quod autem addidit, ut non confundar: tale aliquid & in primis huius psalmi versibus inuenitur, ubi dixit, *Vtinam dirigatur via mea ad custodiendas iustificationes tuas: Tunc non confundar dum inspicio in omnia mandata tua.* Quod ibi quia dixit *utinam*, vno verbo significauit optantis, hoc isto loco apertioribus verbis expressit orantis dicendo, *fiat cor meum immaculatum, ut nec in illa nec in ista sententia quae vtraque vna est, inueniatur audacia de libero arbitrio contra gratiam contentis.* Quod autem ait

Eph. 4.
Gen. 12.
& 26.
Iob. 7.
Math. 13.
Psal. 30.
Eph. 3.
1. Cor. 10.
Ecclesiastici 4.
Gala. 5.
Psal. 24.

1. Cor. 13.
Ioan. 1.
Gala. 1.
Math. 24.
M

Atem ait ibi, Tunc non confundar: hoc ait hic, vt non confundar. Fiat ergo cor meū immaculatum membrorum & corporis Christi, gratia dei per ipsum corporis caput, hoc est, Per Iesum Christum dominum nostrū, per regenerationis lauacrum, vbi abolita sunt omnia peccata nostra per spiritus adiutorium, per quod concupiscimus aduersus carnem, ne vincamur in pugna nostra, per dominicæ orationis affectum, in qua dicimus, Dimitte nobis debita nostra. Ita donata nobis regeneratione, adiuti confessione, fusa precatione fiat cor nostrum immaculatum vt non confundamur, quia & hoc ad iustificationes dei pertinet quando inter eius alia præcepta præcipitur, Dimittite & dimitte-
Luc. 6. tur vobis, date & dabitur vobis.

Concio vicesima de versu Psalmi, Defecit in salutare tuum anima mea: vsque ad, Secundum misericordiam tuam iustifica me, & custodiam testimonia oris tui.

A Diuante domino istam magni huius psalmi partem considerandam exponendamque suscepimus, vbi dicit, *Defecit in salutare tuum anima mea, & in verbum tuum speravi.* Non omnis defectus vel culpæ putandus est esse vel pœnæ. Est etiam defectus laudabilis vel optabilis. Nam cum sint inter se duo ista cōtraria, proficere & deficere, vñtatius profectus in bono accipitur, defectus in malo, quando non additur vel subintelligitur in quid proficiatur vel deficiatur. Cum vero additur, potest & malum esse proficere, bonumque deficere: aperte quippe dixit Apostolus, Prophanas autem verborum nouitates euita, multum enim proficient ad impietatem: ait & de quibusdam, Proficient in peius. Ita & defectus à bono in malum malus est, à malo in bonum bonus est: bono quippe defectu dictum est, Desyderat & deficit anima mea in atria domini. Sic & hic non ait, defecit à salutare tuo: sed, defecit in salutare tuum, hoc est, ad salutare tuum anima mea. Bonus est ergo iste defectus: Indicat enim desyderium boni, nondum quidem adepti, sed avidissime ac vehementissime concupiti. Sed quis hoc dicit, nisi genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis? Ab origine generis humani vsque ad huius seculi finem, in eis qui suo quique tempore hinc vixerunt, viuunt, victuri sunt, desyderant Christum, teste sanctissimo sene Symeone, qui cum eum infantem accepisset in manus, dixit, Nunc dimittis domine seruum tuum secundum verbum tuum in pace: quoniam viderunt oculi mei salutare tuum. Acceperat enim responsum diuinum, non se gustaturum mortem, donec videret Christum domini. Quale autem desyderium fuit in isto sene, tale fuisse credendum est in omnibus superiorum temporum sanctis: vnde & ipse dominus discipulis ait, Multi Propheta & reges voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt, & audire quæ auditis, & non audierunt: vt ex ipsorum etiam voce hoc loco agnoscitur, Defecit in salutare tuum anima mea. Nec tunc ergo quieuit hoc desyderium sanctorū, nec nūc quiescit in Christi corpore quod est Ecclesia vsque ad terminum seculi, donec veniat desyderatus cunctis gentibus, sicut promittitur per Prophetā: propter quod dicit Apostolus, Superest mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex, non solum autem mihi, sed & omnibus qui diligunt manifestationem eius. Hoc itaque desyderium de quo nunc agimus, de dilectione consurgit manifestationis eius: de qua item dicit, Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos cum illo apparebitis in gloria. Prima
Tomus octauus.

enim tempora Ecclesiæ ante virginis partum, sanctos D habuerunt qui desyderarent incarnationis eius aduentum: ista vero tempora, ex quo ascendit in cœlum, sanctos habent qui desyderent eius manifestationem ad viuos & mortuos iudicandos. Neque hoc Ecclesiæ desyderium ab initio vsque in finem seculi requieuit aliquantū, nisi quando hic cum discipulis in carne conuersatus est, vt totus corporis Christi in hac vita gementis vox conuenienter intelligatur, Defecit in salutare tuum anima mea, & in verbum tuum speravi: hoc est, in promissum, quod spes facit, vt per patientiam expectetur quod à credentibus non videtur. Etiam hic Græcus illud verbum habet, quod quidam nostri interpretes supersperari transferre maluerūt, quia proculdubio plus futurum est quam dici potest. Defecerunt, inquit, oculi mei in eloquium tuum, dicentes, quando consolaberis me? Ecce rursus in oculis, sed vtique interioribus laudabilis & foelix ille defectus, non veniens ex infirmitate animi, sed ex fortitudine desyderij in promissum dei. Hoc enim ait in eloquium tuum. Quomodo autem tales oculi dicunt, quando consolaberis me, nisi cum tali intentione & expectatione oratur & gemitur? Lingua enim loqui non oculi solent, sed oculorum quodammodo vox est desyderium orationis. Verum in eo quod ait, quando consolaberis me, tanquam moras se perpeti ostendat: vnde est etiam illud, Et tu domine vsquequo? Quod autem ideo fit vt dulcior veniat dilata iocunditas, aut iste sensus est desyderantium, cum spacium temporis etiam quod subuenienti breue est, longum est amanti. Nouit autem dominus quid quando faciat, qui in mensura & numero & pondere cuncta disponit. Ardentibus autem spiritualibus desyderis, carnalia desyderia sine dubitatione frigescent: propter hoc sequitur, Quoniam factus sum tanquam vter in pruinā, iustificationes tuas non sum oblitus. Nimirū enim per vterem carnem mortis huius, per pruinam vero cœlestis beneficium vult intelligi, quo carnis concupiscentiæ velut frigore cohibete torpescunt: & fit hinc vt iustificationes dei de memoria non labantur, dum non cogitatur aliunde, quomodo fit quod ait Apostolus, Carnis prouidentiam ne feceritis in concupiscentiis: ideo cum dixisset, quoniam factus sum tanquam vter in pruinā: subiicit, iustificationes tuas non sum oblitus: hoc est, ideo non sum oblitus, quoniam talis factus sum. Feruor enim cupiditatis obtorpuerit, vt ferueret memoria charitatis. Quot sunt dies serui tui, quando facies de persequentibus me iudicabit? In Apocalypsi est ista vox martyrum, & eis imperatur patientia, donec fratrum eorū numerus impleatur. De diebus ergo suis interrogat corpus Christi, qui futuri sunt in hoc seculo, & ne quisquā putaret ante hinc Ecclesiam nō futuram quam finis seculi venerit, & aliquid temporis futurum in hoc seculo quo Ecclesia iam nō sit in terris, propterea cum quæsiisset de diebus suis, adiunxit etiam de iudicio, profecto demonstrans vsque ad iudicium in quo de persecutoribus eius est futura vindicta, ipsam quoque in terris futuram. Si autem quenquam mouet cur quærat, quod cum discipuli quærerent, magister respondit, Non est vestrū scire tempora quæ pater posuit in sua potestate: cur nō credamus in isto loco psalmi huius esse prophetatū, hoc ipsum illos fuisse quæsituros, & Ecclesiæ vocē quæ hinc tãto ante prædicta est illorum interrogatione complectam: Quod autem sequitur, Narrauerunt mihi iniqui delectationes, sed nō ita vt lex tua domine. Eas sic transferre voluerunt interpretes nostri, quas Græci ἀδολογίας P iij vocant,

G vocant, quod vsque adeo vno verbo nequaquam dici Latine potest, vt aliqui delectationes, aliqui fabulationes eas dicerent, vt non immerito accipiatur esse quidem illas exercitationes, sed in sermone cum quadam delectatione. Has vero habent in diuersis sectis ac professionibus & literæ seculares & ludæorum quæ deuterofis nuncupantur, continententes præter diuinarum canonem scripturarum milia fabularum, habet eas & hæreticorum vana atque errabunda loquacitas. Hos omnes iniquos intelligi voluit, à quibus sibi narratas dicit *αὐτὸς ὁ λόγος*, id est, exercitationes delectabiles verbis, Sed non, inquit, vt lex tua domine, quia me in ea veritas non verba delectant: denique adiungit, *Omnia mandata tua veritas, iniusti persecuti sunt me adiuua me.* Et pendet totus de superioribus sensus, Quot sunt dies serui tui, quando facies de persequentibus me iudicium? Vt enim persequantur me narrauerunt mihi sermonum suorum delectationes, sed eis præposui legem tuam: quæ ideo plus me delectauit, quia omnia mandata tua veritas, non sicut in illorum abundat sermonibus vanitas: ac per hoc iniuste persecuti sunt me, quia non in me persecuti sunt nisi veritatem. Ergo adiuua me vt certem pro veritate vsque ad mortem, quia & hoc tuum

H mandatum est, & ideo & hoc veritas est: quod cum faceret Ecclesia, passa est quod adiunxit, *Paulominus consummaverunt me in terra.* Multa scilicet strage martyrum facta, dum confitentur & prædicant veritatem. Sed quia non frustra dictum est, adiuua me. *Ego autem, inquit, non reliqui mandata tua.* Atque vt posset perseuerare vsque in finem, *Secundum misericordiam, inquit, viuifica me, & custodiam testimonia oris tui.* Quæ Græcus habet martyria. Quod tacendum non fuit propter dulcissimum martyrum nomen, qui proculdubio quando tanta persequentium crudelitas sauebat vt Ecclesia paulominus consummaretur in terra, nullo modo dei martyria custodirēt, nisi fieret eis quod hic oratum est, secundum misericordiam tuam viuifica me. Viuificati sunt enim ne amando vitam, negarent vitam: & negando vitam, amitterent vitam. Ac sic qui pro vita veritatem deserere noluerunt, moriendo pro veritate vixerunt.

Concio vicesima prima de versu psalmi, In æternum domine permanet verbum tuum in cælo: vsque ad, Latum mandatum tuum valde.

Homo qui loquitur in isto psalmo tanquam tæderet eum mutabilitatis hominum, vnde vita ista tentationibus plena est, inter tribulationes suas propter quas supra dixerat, Iniqui persecuti sunt me, & paulominus consummaverunt me in terra, inflammatus desiderio cælestis Hierusalem in superna suspexit & dixit, *In æternum domine permanet verbum tuum in cælo.* Hoc est, in angelis tuis custodientibus æternam siue desertione militiam. Sequens autem versus post cælum, pertinet consequenter ad terram. Vnus enim versus est eorum octo, qui ad istam literam pertinent. Singulis quippe literis Hebræis subduntur octoni, donec psalmi huius prolixitas terminetur. *In generatione & generatione veritas tua, fundasti terram & permanet.* Post cælum enim terram contuitu fidelis mentis aspiciens, inuenit in ea generationes quæ in cælo nõ sunt, & ait, In generatione & generatione veritas tua, siue omnes generationes ista repetitione significans, à quibus nunquam defuit veritas dei in sanctis eius, modo paucioribus, modo pluribus, vt sese temporum varietas habuit vel habebit: siue duas quasdam generationes intelligi vo-

lens, vnam scilicet ad legem & Prophetas, alteram vero ad Euangelium pertinentem. Cur autem nunquam etiam istis generationibus veritas desit, velut aperiens causam, Fundasti, inquit, terram & permanet: eos qui in terra sunt terram nuncupans. Fundamentum autem aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Neque enim & illius generationis ad legem Prophetasque pertinentis fundamentum non erat Christus, testimonium habens à lege & Prophetis. Aut vero Moyses & Prophetæ filij deputandi sunt in seruitutem generantis ancillæ fuisse, non liberæ quæ est mater nostra, cui mater Sion dicit homo, & homo factus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus: Ipse est enim & apud patrem altissimus, & propter nos in ista matre factus humillimus, quoniam qui deus erat super eam homo factus est in ea. Hoc itaque fundamento domine fundasti terram & permanet: quia in tali fundamento constabilita, nõ inclinabitur in seculum seculi, in eis utique permanens quibus es vitam daturus æternam. Quos autem ancilla peperit ad vetus testamentum pertinentes, in cuius tamen figuris latebat nouum, nihil aliud sapiendo quam promissa terrena non permanent. Secius enim non manet in domo in æternum, si- lius autem manet in æternum. *Ordinatione tua perseuerat dies.* Ista quippe & omnis dies: & iste est dies quem fecit dominus, exultemus & iocundemur in eo, & sic vt in die honeste ambulemus. *Quoniam omnia seruiunt tibi.* Omnia scilicet de quibus loquebatur, omnia quæ pertinent ad hunc diem, seruiunt tibi. Impij quippe de quibus dicitur, *Nocti simulavi matrem vestram, non seruiunt tibi.* Deinde respexit vnde liberaretur hæc terra, vt fundata permaneat, atque subiecit, *Nisi quod lex tua meditatio mea est, tunc forsitan perissem in humilitate mea.* Ista lex fidei est, non inanis fidei, sed quæ per dilectionem operatur. Per hanc impetratur gratia quæ fortes facit in tribulatione temporali, ne pereant in humilitate mortali. *In æternum non obliuiscar iustificationes tuas, quia in istis viuificasti me.* Ecce vnde factum est vt non periret in humilitate sua. Nam deo nostro viuificante, quid est homo qui se occidere potuit, viuificare autem non potest? Subiecit deinde ac dicit, *Tuus sum ego saluum me fac, quia iustificationes tuas exquisiui.* Non transeunter intelligendum est, quod dictum est, Tuus sum ego. Quid enim non est eius? An forte quia in cælis esse dicitur deus, ideo putandum est aliquid non esse eius in terra, cum clamet alius psalmus, Domini est terra & plenitudo eius, orbis terrarum, & omnes qui habitant in ea? Quid est ergo quod iste ita se quodammodo familiariter deo commedandum putauit vt diceret, Tuus sum ego saluum me fac: nisi intelligi volens quod malo suo suus esse voluerit, quod est inobedientiæ primum & maximum malum? Et tanquam dicens meus esse volui, & perditum me feci: Tuus sum, inquit, saluum me fac, quia iustificationes tuas exquisiui: non voluntates meas quibus fui meus, sed iustificationes tuas, vt essem rã tuus. *Me, inquit, expectauerunt peccatores vt perderent me, testimonia autem tua intellexi.* Quid est, expectauerunt vt perderent? An vero velut insidiis obsederunt viam, expectantes vt quando transiret occiderent? Nunquid ergo morte corporis perire metuebat? Absit. Et quid est me expectauerunt, nisi vt eis ad malum consentiret? Tunc enim perderent. Vnde enim non perierit dixit, testimonia tua intellexi. Sed familiariter hic Ecclesiæ auribus Græcum verbum sonat, martyria tua intellexi, qua scilicet me sibi non consentientem, etiam si occide-

A si occiderent, sua martyria confitens non perirem. Sed illi qui ut perderent expectabant quando consentirem, torquebant cum etiam confiterer: nec tamen quod intellexerat relinquebat, intuens & videns utique sine fine finem, etsi perseveraret usque in finem. Denique se-
Psalm. 27.
Eccl. 4.
1 Cor. 13.
Rom. 8.
Psalm. 17.
Math. 22.
 pro veritate certare, & pro vero ac summo bono mala omnia tolerare. Cuius consummationis finis est excellere in regno Christi, quod non habet finem, & habere ibi sine morte, sine dolore, & cum magno honore vitam, morte huius vitæ ac doloribus, & opprobriis acquisitam. Quod autem addidit, Latum mandatum tuum valde: non intelligo nisi charitatem. Quid enim profuisset quacunque morte imminente, & inter quantacunque tormenta illa martyria confiteri, si charitas in confitente non esset? Audiamus Apostolum, Et si tradidero, inquit, corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Charitas autem dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. In hac diffusionem latitudo est, in qua sine angustiis via quoque ambulatur angusta, donec ante illo cui dictum est, Dilatasti gressus meos subter me, & non sunt infirmata vestigia mea. Latum est ergo mandatum charitatis nimis, mandatum illud geminum quo iubetur deus, & proximus diligi. Quid autem latius, quam ut ibi pendeat tota lex & omnes Prophetæ?

Concio vice sima secunda de versu Psalmi, Quomodo dilexi legem tuam domine: usque ad, Propterea odio habui omnem viam iniquitatis.

S Acpe admonuimus laudabilem latitudinem, in qua nullas cum mandata dei faciamus patimur angustias, intelligendam esse charitatem. Propter quod etiam in magno isto Psalmo cum superius dixisset, Latum mandatum tuum valde: in hoc sequenti versu ostendit unde sit latum, dicens, Quomodo dilexi legem tuam domine. Dilectio est igitur latitudo mandati, unde quippe fieri potest, ut diligatur quod deus iubet diligi, & ipsa iussio non diligatur? Ipsa est enim lex. *Tota, inquit, die meditatio mea est.* Ecce quomodo eam dilexi ut tota die meditatio mea esset, vel potius sicut Græcus habet, *καθ' ἡμέραν* totam diem, ubi magis continuatio meditantis exprimitur. Id autem intelligitur per omne tempus, quod est semper. Tali expugnatur dilectione cupiditas, quæ sæpe faciendis legis iussionibus contradicit, concupiscente adversus spiritum carne, adversus quam spiritus concupiscentis ita debet diligere legem dei, ut tota die meditatio eius sit. Dicit autem Apostolus, Vbi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non, sed per legem fidei. Hæc est fides quæ per dilectionem operatur, quoniam querendo, petendo, pulsando, impetrat spiritum bonum, per quem dilectio ipsa diffunditur in cordibus nostris. Hoc enim spiritu dei quicunque aguntur hi filii sunt dei. Qui recipiuntur ut recumbant cum Abraham Isaac & Iacob in regno caelorum, expulso seruo qui non manet in domo in æternum, id est, Israël secundum carnem, cui dictum est, Cum videritis Abraham Isaac & Iacob, & omnes Prophetas in regno dei, vos autem expelli foras, & venient ab oriente & occidente, & aquilone & austro, & accumbent in regno dei. Et ecce sunt novissimi qui erant primi, & sunt primi qui erant novissimi. Gentes autem, sicut ait vas electionis, quæ non sectabantur iusti-

tiam, apprehederunt iustitiam, iustitiam autem quæ ex fide est, Israël autem persequens legem iustitiæ in legem iustitiæ non peruenit. Quare? Quia non ex fide, sed quasi ex operibus, offenderunt in lapidem offensionis. Ita facti sunt inimici huius qui hic in prophetia loquitur. Ac deinde coniungit, *Super inimicos meos sapere me fecisti mandatum tuum, quoniam in æternum mihi est.* Illi nanque zelum dei habent, sed non secundum scientiam. Ignorantes enim dei iustitiam, & suam querentes constitutere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Ille vero qui super suos istos inimicos sapit, mandatum dei invenire vult cum Apostolo, non habens iustitiam suam quæ ex lege est, sed iustitiam per fidem Christi quæ est ex deo: non quia lex quam legunt inimici eius non est ex deo, sed quia eam non sapiunt, sicut ille qui super inimicos suos eam sapit, coherendo lapidi in quem illi offenderunt. Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti, ut iustificentur gratis per gratiam ipsius: non sicut illi qui viribus suis se legem facere existimant, & ideo non ex lege quidem dei, sed suam iustitiam constitutere querunt: sed quomodo filius promissionis qui esuriens & sitiens iustitiam, petendo, querendo, pulsando, quodammodo à patre mendicat, ut adoptatus per unigenitum accipiatur. Sic autem mandatum dei quando sapuisset, nisi eum ipse sic sapere fecisset cui dicit, *Super inimicos meos sapere me fecisti mandatum tuum?* Inimici quippe eius illi velut ex Agar in servitutem generati, ex eodem mandato temporalia præmia quaesierunt, & ideo non fuit illis in æternum sicut est huic. Melius quippe intellexerunt, qui interpretati sunt in æternum, quam qui in seculum, tanquam finito isto seculo nullum iam legis posset esse mandatum. Iam vero nullum erit, sed in tabulis visibilibus librisque conscriptum. In tabulis vero cordis, dilectio dei & proximi manebit in æternum. In quo mandato geminato tota lex pendet & Prophetæ, eritque præmium custodiendi mandati huius ipse mandator, & præmiū dilectionis ipse dilectus, quando erit deus omnia in omnibus. Sed quid est hoc quod sequitur, *Super omnes docentes me intellexi?* Quis est ille qui super omnes docentes se intellexit? Quis est, inquam, qui super omnes Prophetas, qui non solum loquendo eos qui secum vixerunt, verum etiam scribendo posteros tam excellenti autoritate docuerunt, audeat se intelligendo præponere? Salomoni quidem tanta est donata sapientia, ut etiam his omnibus qui fuerunt ante illum videatur esse prælatus. Sed non est credendum ipsum hic à patre suo David potuisse prophetari, maxime quia dici non posset ex persona Salomonis quod hic dicitur, Ab omni via maligna prohibui pedes meos. Porro si quod est acceptabilius, Christum prænunciat iste Propheta, nunc à capite quod est ipse salvator, nunc ab eius corpore quod est Ecclesia, verba prophetica digerens, & tanquam unum loquentem faciens, propter magnum illud sacramentum, ubi dictum est, Erunt duo in carne una: agnosco eum plane qui super omnes docentes se intellexit: quædo cum esset annorum duodecim remansit puer Iesus in Hierusalem, & à parentibus suis post triduum inventus est illic in templo sedens inter doctores, audiens illos & interrogans eos, ubi stupebant omnes qui eum audiebant super prudentia & responsis eius. Nec immerito, qui per istum prophetam tanto ante prædixerat, super omnes docentes me intellexi. Omnes enim utique homines vult intelligi, non deum patrem, de quo dicit ipse filius, Sicut docuit me pater hæc loquor. Quod difficillime ex persona

Roma. 10.

Philip. 3.

Rom. 9.

Rom. 10.

Rom. 3.

Roma. 10.

Math. 5.

Matt. 7.

E

Galat. 4.

F

Reg. 3.

Eph. 4.

Luc. 2.

Ioan. 3.

G sona verbi intelligitur, nisi quis utriusque capere valeat, id esse filium à patre doctum quod genitum. Cui enim nō est aliud esse, aliud doctum esse, sed quod illi est esse, hoc est doctum esse, profecto à quo ei est esse, ab illo simul est ei doctum esse. Ex persona vero hominis ubi formam serui accepit, facilius intelligitur à patre didicisse quæ dixit, in qua forma serui constitutum maxime puerum potuerunt cum homines maioris ætatis docendum putare. Sed ille quem pater docuit, super omnes docentes se intellexit. *Quia testimonia, inquit, tua meditatio mea est.* Ideo super omnes docentes se intelligebat, quia testimonia dei meditabatur. Quæ melius quàm illi de seipso nouerat qui dicebat, Vos misistis ad Ioanem, & testimonium perhibuit veritati. Ego autem non ab homine testimonium accipio, sed hæc dico ut vos salui sitis. Ille erat lucerna ardens & lucens, vos autem voluistis exultare ad horam in luce eius. Ego autem habeo testimoniū maius Ioanne, Talia testimonia meditabatur, quando super omnes docentes se intellexit. Illi autem doctores non absurde intelliguntur etiam Hi ipsi esse seniores, de quibus continuo dicit, *Super seniores intellexi.* Quod ideo mihi eo modo repetitum videtur, ut nobis hæc legentibus illa ætas eius veniret in mentem, quæ nobis commendatur & innotuit ex Euangelio: quæ ætate puerili inter maiores ætate, hoc est, iunior inter seniores sedebat, & super omnes docentes se intelligebat. Solent enim iunior & senior ad se inuicem dici minor & maior, & si neuter eorum senili accessit aut propinquauit ætati: quanquam si & expressum nomen seniorum in Euangelio velimus inquirere supra quos intellexit, inuenimus quando ei dixerunt Scribæ & Pharisei, *Quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum:* Non enim lauant manus suas cum panem manducant. Ecce obiecta est ei transgressio traditionis seniorum. Sed qui super seniores intellexit, quid eis responderit audiamus. *Quare, inquit, & vos transgredimini mandatum dei propter traditionem vestram?* Deinde paulopost, ut nō solum ipse qui est caput corporis, verum etiam corpus ipsum & membra eius super seniores illos intelligeret, quorum traditio de lauandis manibus ferebatur, conuocatis ad se turbis dixit eis, *Audite & intelligite: tanquam diceret, Super seniores illos & vos intelligite, ut etiam de vobis illa propheta clareat esse præmissa, super seniores intellexi, nec solum capiti, verum etiam corpori, ac sic vniuerso Christo aptata conueniat.* Non quod intrat in os coinquinat hominem, sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem. Hoc seniores illi non intelligebant, qui de lauandis manibus sua velut magna mandata traderunt. Ipsa quoque membra capitis huius super seniores intelligentis, nondum quod ab eo dictum est intellexerant. Denique post pauca respondens Petrus dixit ei, *Edilere nobis parabolam istam.* Putabat adhuc esse parabolam, quod dominus sine figuris fuerat elocutus. At ille dixit: *Adhuc & vos sine intellectu estis: Non intelligitis quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in lecessum emittitur: Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem.* Adhuc & vos sine intellectu estis, & super illos seniores non intelligitis: Sed planè iam nunc audito tali magistro, capite nostro, potest vnusquisque nostrum dicere, super seniores intellexi. Nam etiam corpori congruit quod secutus adiunxit, *Quia mandata tua exquisiui.* Mandata tua, non mandata hominū: mandata tua, nō mandata seniorum, qui volentes esse legis doctores, nō in-

telligunt neque quæ loquuntur neque de quibus affirmant. Merito de mandatis dei, quæ sunt exquirenda ut *1. Tim. 1.* super seniores illos intelligantur, responsum est eis qui eorum auctoritatem veritati præferbant, & dictum est, *Cur & vos transgredimini mandatum dei, ut traditiones vestras statuatis: iam vero quod adiungitur, nō capiti videtur conuenire sed corpori.* *Ab omni via mala prohibui pedes meos, ut custodiam verba tua.* Neque enim caput illud nostrum ipse saluator corporis in aliquā malignam viam carnali cupiditate ferebatur, ut ei necesse esset pedes suos inde prohibere, quasi illuc eūtes motibus suis: quod nos facimus quando ea quæ ille non habuit, ne vias malignas teneant, desideria nostra praua cohibemus. Sic enim verba dei possumus custodire, si post nostras non eamus concupiscentias malas, ut ad mala concupita pedes nostri non perueniant, sed eos potius aduersus carnem spiritu concupiscente refrenemus, ne nos raptos atque subuersos per malignas vias pertrahant. *A iudicis, inquit, tuis non declinaui, quoniam tu legem posuisti mihi.* Dixit quid timuerit, ut ab omni via maligna prohiberet pedes suos. *Quid est enim, à iudicis tuis non declinaui, nisi quod alio loco dicit, à iudicis autem tuis timui?* Perseueranter eis credidi, quia tu legem posuisti mihi. Tu interior in intimis meis, tu intus in corde legem posuisti mihi spiritu tuo tanquam digito tuo, ut eam non tanquam seruus sine amore metuerem, sed casto amore ut filius diligere, ut dilectione casta timerem. Et ideo vide quid sequitur, *Quam dulcia faucibus meis verba tua.* vel quod de Græco est expressius, *Eloquia tua, super mel & fauam ori meo.* Hæc est illa suauitas, quam deus dat ut terra nostra det fructum suum, ut bonum vere bene, id est, nō mali carnalis formidine, sed boni spiritualis delectatione faciamus. Nōnulli sanè codices non habent fauam, sed plures habent mel. Mellis autem est similis aperta doctrina sapientie. Fauo vero occulta doctrina sapientie, quæ de abstrusioribus sacramentis tanquam de cellis carnis ore differens velut mandentis exprimitur: verum ori cordis, nō carnis est dulcis. Sed quid est quod ait, *A mandatis tuis intellexi?* Aliud enim est mandata tua intellexi, aliud est à mandatis tuis intellexi. Nescio ergo quid aliud se significat intellexisse à mandatis dei, quod est, quantum mihi videtur faciendo mandata dei peruenisse se dicit ad earum rerum intelligentiam quas concupuerat scire: propter quod scriptum est, *Concupisti sapietiam, serua mandata, & dominus præbet illam tibi ne quisquam præ posterus antequam habeat humilitatem obedientie, velit ad altitudinem sapientie peruenire, quæ capere non potest nisi ordine venerit.* Audiatur ergo, *Altiora te ne quaesieris, & fortiora te ne scrutatus fueris, sed quæ præcepit tibi dominus illa cogita semper.* Sic homo ad occultorum sapientiam peruenit per obedientiam mandatorum. Cum autem dixisset, *Quæ tibi præcepit dominus illa cogita: ideo addidit, semper, quia & custodienda est obedientia ut percipiatur sapientia, & percepta sapientia non est deserenda obedientia.* Spiritualium itaque membrorum Christi vox ista est, *A mandatis tuis intellexi.* Hoc enim recte dicit Christi corpus in eis, quibus mandata seruantibus propter istam custodiam mandatorum præbetur vberior doctrina sapientie. *Propterea, inquit, odio habui omnem viam iniquitatis.* Necesse est enim ut oderit omnem iniquitatem amor iustitie, quia tanto maior est quanto eum magis inflamat amplioris dulcedo sapientie, quæ præbetur ei qui obtemperat deo & à mandatis eius intelligit.

A *Contra vicefontaria, de versu Psalms, Lucerna pedibus meis verbum tuum & lumen, usque ad, Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter aeternam retributionem.*

S *Guardandos atque tractandos pro viribus quas deus donat, nunc istos versus psalmi huius aggredimur, quorum primus est, Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. Quod est lucerna, hoc repetitum est, lumen: & quod pedibus meis, hoc semitis meis. Quod est ergo verbum tuum? Nunquid nam illud quod in principio erat deus apud deum, verbum scilicet per quod facta sunt omnia? Non est ita. Nam illud verbum lumen est, sed lucerna non est. Lucerna quippe creatura est non creator, quae participatione incommutabilis lucis accenditur. Hoc erat Ioannes, de quo dicit verbum deus, ille erat lucerna ardens & lucens. Sed lumen est & lucerna, & tamen in comparatione verbi, de quo dictum est, deus erat verbum, non erat ille lumen sed missus est, ut testimonium perhiberet de lumine. Erat enim lumen verum, non quod illuminatur ut homo, sed quod illuminat omnem hominem. Nisi autem & lucerna & lumen esset, non diceret Apostolis, Vos estis lumen mundi. Quo audito ne id se putarent esse quod ille qui hoc dixerat: nam & de seipso quodam loco dixit, Ego sum lumen mundi: ait ille de illis, Non potest ciuitas abscondi supra montem constituta, neque accendunt lucernam & ponunt eam sub modio, sed super cancellabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt, sic luceat lumen vestrum coram hominibus: ut scirent se tanquam lucernas de illo lumine quod immutabiliter lucescunt accensas. Nulla quippe creatura, quantumvis rationalis & intellectualis, & seipsa illuminatur, sed participatione sempiternae veritatis accenditur: etiam si aliquando dies vocatur, non dies dominus, sed quem fecit dominus. Et ideo adhuc subdidit, Accedite ad eum & illuminamini. Propter quam participationem, in quantum homo est ipse mediator, lucerna in Apocalypsi nuncupatur. Sed singularis est ista susceptio. De nullo enim sanctorum dici diuinitus potuit, aut dici villo modo fas est, verbum caro factum est, nisi de vno mediatore dei & hominum. Cum igitur lumen dicatur vni genitum verbum aequale gignenti, lumen dicatur & homo ab illo verbo illuminatus qui dicitur & lucerna, sicut Ioannes, sicut Apostoli, nec vllus eorum homo sit verbum, & illud verbum a quo illuminati sunt lucerna non sit: quid est hoc verbum, quod ita lumen dicitur ut lucerna sit: ait enim, Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis: nisi verbum intelligamus quod factum est ad Prophetas, vel quod praedicatum est per Apostolos: non verbum Christum, sed verbum Christi, de quo scriptum est, Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Nam & verbum propheticum lucernae comparans Apostolus Petrus, Habemus, inquit, certiorum propheticum sermonem cui benefacitis intendentes, velut lucernae lucenti in obscuro loco. Quod itaque hic ait, Lucerna pedibus meis verbum tuum & lumen semitis meis: verbum est quod scripturis sanctis omnibus continetur. *Iuravi, inquit, & statui custodire iudicia iustitiae tuae.* Tanquam bene ambulans ad illam lucernam, & rectas semitas habens. Sequenti autem verbo illud quod antecedit expositum est. Quasi enim quereremus quid esset, iuravi, adiunxit, & statui. Hoc enim appellauit iuramentum, quod statuit per sacramentum: quia ita debet esse mens fixa in custodiendis iudiciis iustitiae dei, ut sit omnino pro iuratione quod statuit. Fide autem custo-*

diuntur iudicia iustitiae dei, cum sub deo iusto iudice, nec recte factum infructuosum, nec peccatum creditur impunitum. Sed pro hac fide quia multa & grauissima mala corpus pertulit Christi, *Humiliatus sum, inquit, usque valde.* Non autem ait, humiliatus me, ut humilitate, quae in precepto est, intelligere sit necesse: sed ait, humiliatus sum usque valde: maximam scilicet passus perfectionem, pro eo quod iurauit & statuit custodire iudicia iustitiae dei. Et ne in tanta humilatione fides ipsa deficeret, addidit: *Domine viuifica me secundum verbum tuum.* Hoc est secundum promissum tuum. Nam & verbum promissorum dei lucerna est pedibus, & lumen semitis. Sic & superius ut eum deus viuificet, orauit in humilatione persecutionis, ubi ait, Paulominus colummauerunt me in terra, ego autem non dereliqui mandata tua, secundum misericordiam tuam viuifica me, & custodiam testimonia tua, id est, martyria oris tui. Vbi intelligitur si ipse non viuificet donando patientiam, propter quod dictum est, In vestra patientia possidebitis animas vestras: & de quo dictum est, Quoniam ab ipso est patientia mea: non corpus in persecutione mortificari sed animam, non custodiendo martyria, sed iudicia iustitiae dei. *Voluntaria oris mei beneplacita fac domine.* Hoc est, placeant tibi, noli reprobare sed approba. Bene autem intelliguntur oris voluntaria sacrificia laudis, confessione charitatis, non timore necessitatis oblata. Vnde dictum est, voluntarie sacrificabo tibi: sed quid est quod adiungit, *Et iudicia tua doce me?* Nonne ipse in versibus superioribus dixerat, A iudiciis tuis non declinaui? Quomodo istud, si ea non nouerat? Porro si nouerat, quomodo hic dicit, Et iudicia tua doce me? An sicut illud est, suauitatem fecisti cum seruo tuo: & postea dicit, suauitatem doce me? Quod ita exposuimus, ut intelligeremus verba proficientis, & addi sibi ad id quod acceperat postulantis. *Anima mea in manibus tuis semper.* Nonnulli codices habent, in manibus meis: sed plures, in tuis: & hoc quidem planum est. Iustorum enim animae in manu dei sunt. In cuius manu sunt & nos & sermones nostri. *Et legis, inquit, tuae non sum oblitus.* Tanquam ad non obliuiscendam dei legem manibus adiuuetur eius memoria, ubi est eius anima. Anima vero mea in manibus meis, quomodo intelligatur, ignoro. Iusti quippe ista verba sunt non iniusti, redeuntis ad patrem non discedentis a patre. Nam potest videri ille iunior filius animam suam in manibus suis habere voluisse, quando dixit patri, Da mihi substantiam meam quae me contingit. Sed ideo mortuus erat, ideo perierat. An forte ita dictum est, anima mea in manibus meis: tanquam eam viuificandam offerret deo: Vnde alibi dicitur, Ad te leuaui animam meam. Dixerat enim & hic superius, viuifica me. *Posuerunt, inquit, peccatores laqueum mihi, & a mandatis tuis non erravi.* Vnde hoc, nisi quia eius anima in manibus dei, vel in suis viuificanda offertur deo? *Haereditate acquisisti testimonia tua in aeternum.* Nonnulli vno verbo volentes dicere, quod vno verbo in Graeco positum est, haereditati interpretati sunt. Quod & si Latinum esse posset, magis significaret eum qui dedit haereditatem, quam eum qui accepit, ut sic esset haereditati, quomodo ditati. Melius ergo duobus verbis insinuat integer sensus, siue dicatur haereditate possedi, siue dicatur haereditate acquisiui: non haereditatem, sed haereditate. Si autem quaeritur, quid acquisierit haereditate, testimonia, inquit, tua, Quid volens intelligi, nisi ut testis dei fieret, eiusque testimonia confiteretur: id est, ut martyr dei fieret, atque eius

Geius martyria diceret, sicut martyres dicunt à patre sibi cuius donum est esse collatū. Multi quippe pati voluerunt neque potuerunt: nulli tamen potuerunt, nisi qui voluerunt. Quia nō potuissent si fidei dei testimonia negare voluissent: sed etiam ipsorum preparata est voluntas à domino. Ideo hæc hereditate se acquisisse iste testatur & hoc in æternum, quia non est in eis gloria temporalis hominum vana quærentium, sed æterna gloria est breui tempore patientium, & sine fine regnantium. Vnde sequitur, *Quoniam exultatio cordis mei sunt.* Et si afflictio corporis, exultatio tamen cordis. Deinde subiicit, *Inclinasti cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternū, propter retributionem.* Quid dicit, inclinasti cor meum: ipse iam dixerat, inclina cor meum in testimonia tua: vt intelligamus simul hoc esse & diuini muneris & propria voluntatis. Sed nunquid in æternum facturi sumus iustificationes dei: Opera illa quidē quæ operamur circa proximorum necessitates, æterna esse non possunt, sicut nec ipsæ necessitates: sed si non diligendo ista facimus, nulla est iustificatio. Si autem diligendo, æterna est ipsa dilectio, eique æterna est parata retributio. Propter quam retributionem dicit se inclinasse cor suum ad faciendas iustificationes dei, vt in æternum diligens, in æternum mereatur habere quod diligit.

Concio vicesimaquarta de versu Psalms, Iniquos odio habui: usque ad id, Propterea dilexi testimonia tua semper.

Sammeh.

D

PSalmi huius locus, de quo in volūtate dei disputatur sumus, sic incipit: *Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi.* Non ait, *Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi:* aut, *iniquitatem odio habui, & legem tuam dilexi:* sed cum dixisset, *Iniquos odio habui,* exposuit quare, addendo, & *legem tuam dilexi,* vt demonstraret, non se in hominibus iniquis odisse naturam qua homines sunt, sed iniquitatem qua legi quā diligit inimici sunt. Deinde sequitur, *Adiutor meus & susceptor meus es tu.* Adiutor ad bona facienda, susceptor ad mala euadenda. Quod autem adiungit, *In verbum tuum superspiravi,* tāquam filius promissionis loquitur. Sed quid sibi vult versus qui sequitur, *Declinate à me maligni, & scrutabor mandata dei mei.* Non enim ait, *faciam:* sed *scrutabor.* Vt ergo perfecte ea diligenterque nouerit, malignos à se declinare desiderat, eosque etiam compellendo à se abigit. Nam maligni exercent ad facienda mandata, à scrutandis autem auocant: non solum cū persequuntur, aut litigare nobiscum volunt, verum etiam cum obsequuntur & honorant, & tamen cum suis vitiosis & negotiosis cupiditatibus adiuuādis vt occupemur, & eis nostra tempora impendamus efflagitant, aut certe infirmos premunt, vt causas suas ad nos deferre compellant: quibus dicere non audemus, *Dic homo, quis me constituit iudicem aut diuisorem inter vos?* Constituit enim talibus causis Ecclesiasticos Apostolus cognitores, in foro prohibens iurgare Christianos. Nec illis quidem qui non aliena rapiunt sed sua cupide repetunt, dicimus, *Cauete ab omni cupiditate, constituētes eis ante oculos hominem cui dictum est, Stulte hac nocte auferetur à te anima tua, quæ preparasti cuius erunt?* quia & quando dicimus, non recedunt nec declinant à nobis, sed instant, vrgent, precantur, tumultuantur, extorquent, vt ipsis potius ad ista quæ diligit, quàm scrutandis dei mandatis quæ diligimus occupemur. O quanto tædio turbaturum turbulentarū, & quanto desiderio diuinorum eloquiorum dictum est, *Declinate à me maligni, & scrutabor mandata dei mei.*

Luc. 12.

1. Cor. 6.

Luc. 12.

Ignoscant obedientes fideles, qui pro suis secularibus K causis raro nos quarunt, & iudicis nostris facillime acquiescunt, nec nos conterunt litigando, sed obtemperando potius consolantur. Certe propter eos qui & inter se pertinaciter agunt, & quando bonos premunt, nostra iudicata contemnunt, faciuntque nobis perire tempora rebus eroganda diuinis, certe, inquam, propter istos & nobis liceat exclamare in hac voce corporis Christi, *Declinate à me maligni, & scrutabor mandata dei mei.* Deinde posteaquam velut ab oculis cordis sui muscas irruentes abegit, redit ad eum cui dicebat, *Adiutor meus & susceptor meus es tu, in verbum tuum speravi: precemque continuans, Suscipe me, inquit, secundum eloquium tuum & vinam, & ne confundas me ab expectatione mea.* Qui iā dixerat, susceptor meus, poscit magis magisque suscipi, & ad illud propter quod tolerauerat tā multa molesta perducere, verius ibi se quàm in istis humanarum rerum somniis fidens esse victurum. Sic enim de futuro dictum est, vt viuam, tanquam in hoc corpore mortuo non viuatur. Corpus enim mortuum est propter peccatum. Et expectantes redemptionem Rom. 8. corporis nostri, spe salui facti sumus, & quod nō vide- L. mus sperantes, per patientiā expectamus. Sed spes non Rom. 8. confundit, si charitas dei diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Propter quæ largius accipienda clamatur ad patrem, ne confundas me ab expectatione mea. Et tāquam ei responsum fuerit in silentio, si non vis confundi ab expectatione tua, non intermittas meditari iustificationes meas: sentiens istam meditationem plerunque animæ languoribus impediri, *Adiuua me, inquit, & saluus ero, & meditabor in iustificationibus tuis semper. Spreuisti omnes, vel quod de Græco diligentius videtur expressum, Ad nihilum deduxisti omnes discedentes à iustificationibus tuis, quia iniusta cogitatio eorum.* Ideo ergo clamauit, *Adiuua me & saluus ero, & meditabor in iustificationibus tuis semper, quia in nihilum redigit deus omnes discedentes à iustificationibus suis. Quare autem discedunt? Quia iniusta est, inquit, cogitatio eorum.* Ibi acceditur, ibi disceditur. Omnia opera vel mala vel bona, à cogitatione procedunt. In cogitatione quisque innocens, in cogitatione reus est: propter quod scriptum est, *Cogitatio sancta M seruat te.* Et alibi legitur, *In cogitationibus impij in- Sapien. 7. terrogatio erit: Et Apostolus, Cogitationibus ait accu- Rom. 2. santibus aut etiam excusantibus. Vbi autem felix est, qui in cogitatione miser est: Aut quomodo ibi nō miser est, qui ad nihilum redactus est? Magna quippe est sterilitas iniquitas: merito dictum est, Confundantur iniqui facientes vane: id est, inaniter, tanquam redacti in nihilum. Sequitur in Psalmo, *Præuaricantes deputaui, vel, putauit, vel, existimauit omnes peccatores terræ.* Multis enim modis nostri interpretati sunt vnum verbū Græcum, quod est ἐλογισμῶν, sed profunda est illa sententia, & si adiuuerit dominus, operosius disputatione alia penetranda est. Nam & quod additum est, *Propterea dilexi testimonia tua semper.* multo amplius eam profundam facit. Dicit enim Apostolus, *Lex iram operatur. Huiusque Rom. 4. dicti rationem reddens, vbi enim non est lex, inquit, nec præuaricatio: ita ostendens non omnes esse præuaricatores. Non enim omnes habent legem. Non autem omnes habere legem, alio loco euidentius ait, Qui Rom. 2. sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Quid sibi ergo vult, præuaricatores deputaui omnes peccatores terræ? Sed hic quæstionem proposuisse suffecerit, alio si deus donauerit sermone tractandam, ne huius prolixitas**

Alixitas eam cogat angustius explicari, quam vt bene possit quod explicatur intelligi.

Concio vicesima quinta de versu Psalmi, Præuaricatores reputantur omnes peccatores terræ, usque ad, A iudiciis enim tuis timui.

Quærimus, si deo largiente inuenire possimus, quomodo intelligendum sit, quod in isto Psalmo magno dictum est, Præuaricatores: vel potius, præuaricantes. Græcus enim *πρωεξι*

Rom. 4.

Salvatore, ait, *ἢ πρῶτος ἁμαρτωλῶν*. Quærimus ergo quomodo intelligendum sit, Præuaricatores deputantur omnes peccatores terræ. Propter quod ait Apostolus, Vbi enim lex nõ est, nec præuaricatio. Hoc autem dixit cum à lege promissa distingueret. Nam vt de superioribus sensus plenior colligatur, nõ enim per legem, inquit, promissio Abrahamæ aut semini eius, vt hæres esset mudi, sed per iustitiam fidei. Si enim qui per legem hæres sunt, exinanita est fides & euacuata est promissio, lex enim iram operatur. Vbi enim non est lex, nec præuaricatio. Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei tantum quod ex lege est, sed & ei quod

Rom. 5.

Ex fide est Abraham, qui est pater omnium nostrum. Cur hoc Apostolus ait, nisi vt ostenderet legem sine promissionis gratia, non solum non auferre verum & augere peccatum? Vnde & illud est, Lex subintravit vt abudaret delictum. Sed quia omnia per gratiam dimittuntur, non solum quæ sine lege, verum etiam quæ in lege commissa sunt, ideo ibi securus adiunxit, Vbi autem abundauit delictum, superabundauit & gratia. Non itaque præuaricantes deputat omnes peccatores Apostolus, sed eos tantum præuaricantes deputat, qui transgrediuntur legem. Vbi enim non est lex, inquit, nec præuaricatio. Ac per hoc secundum Apostolum, omnis quidem præuaricator est peccator, quia peccat in lege: sed non omnis peccator est præuaricator, quia peccat aliqui sine lege. Vbi autem non est lex, nec præuaricatio. Porro si nemo sine lege peccaret, nõ idem ipse Apostolus diceret, Quicumque sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Secundum vero istum Psalmum, si præuaricantes sunt omnes peccatores terræ nullum est vtique sine præuaricatione peccatum. Nulla est autem præuaricatio sine lege: nullum est igitur nisi in lege peccatum.

Roma. 4.

Qui ergo dicit, Præuaricantes deputantur omnes peccatores terræ: nullos esse omnino nisi qui legem transgressi sunt, vult intelligi peccatores: & ob hoc aduertatur ille qui dixit, Quicumque sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Secundum illum quippe sunt aliqui peccatores, quauis non sint præuaricatores, id est, qui sine lege peccauerunt. Vbi enim nõ est lex, nec præuaricatio. Secundum istum autem nullus est sine præuaricatione peccator, quia præuaricantes deputat omnes peccatores terræ. Nullus ergo secundum istum sine lege peccauit: quia vbi non est lex, nec præuaricatio. An forte dicturi sumus, verum quid est esse quod nec præuaricatio sit vbi non est lex, sed verum non esse quod aliqui sine lege peccauerint: aut verum quidem esse, aliquos sine lege peccasse, sed verum non esse, vbi lex non est, præuaricationem esse nõ posse? At vtique Apostolus dixit. Verum est ergo vtunque, quia vtunque per Apostolum veritas dixit. Quomodo ergo erit verum, quod in Psalmo isto eadem prociã dubio veritas dixerat, Præuaricantes deputantur omnes peccatores terræ? Respondetur enim nobis. Qui sunt ergo illi qui secundum Apostolum sine lege peccauerunt: Non enim ex eis quisquam præuaricatus deputandus est, cum secundum eundem Aposto-

Roma. 2.

lum, præuaricatio non sit vbi lex nõ est. Sed nimirum D cum diceret Apostolus, Quicumque sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: de illa lege aiebat quæ deus dedit per Moysen famulum suum populo suo Israël. Hoc ipsa quæ circumstant verba eius ostendunt. Disputabat enim de Iudæis & Græcis, id est, gentibus, non ad circumcisionem, sed ad præputium pertinentibus, ideo sine lege eos dicens, quia non acceperat legem, quam se accepisse gloriabatur Iudæi. Vnde illis ait, Si autem tu Iudæus cognominaris, & requiescis in lege & gloriaris in deo. Denique vnde ad hanc sententiam venerit intuendum est, vt diceret, Quicumque sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Ira, inquit, & indignatio, tribulatio, & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primum & Græci: Gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primum & Græco. Non est enim personarum acceptio apud deum. Ad hæc addidit vnde nunc quaestio est & ait, Quicumque enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: & quicumque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Hos vtique Iudæos, illos autem Græcos volens intelligi, quoniam de his agebatur, vtrosque sub peccato esse demonstrans, vt egere se gratia vtique fateantur. Propter quod dicit, Non enim est distinctio, Omnes enim peccauerunt & egent gloria dei, iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu. Quos itaque dicit omnes peccasse, nisi Iudæos & Græcos, de quibus dixerat, Non enim est distinctio: Nã de his paulo ante: Causati enim sumus, inquit, Iudæos & Græcos omnes sub peccato esse. Ac per hoc quicumque sine lege peccauerunt, illa scilicet de qua Iudæi gloriabantur, sine lege peribunt: & quicumque in lege peccauerunt, id est, ipsi Iudæi, per legem iudicabuntur: Nec ideo non peribunt, nisi credant in eum qui venit querere quod perierat. Nonnulli quippe etiam catholici tractatores in his Apostoli verbis aliter quam se res habet, parum attendendo sapuerunt, vt dicerent illos perire qui sine lege peccauerunt: hos autem qui in lege peccauerunt iudicari tantummodo non perire: tanquam per poenas transitorias credantur esse purgandi: sicut ille de quo dictum est, Ipse autem saluus erit sic tamen quasi per ignem. Sed hoc merito fundamenti bene intelligitur, de quo agebat Apostolus vt hoc diceret. Superius quippe dixerat, Vt sapiens architectus fundamentum posuit, alius superædificat: vnusquisque autem videat quomodo superædificet. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus: & cætera, vsque ad eundem locum, vbi eum dixit per ignem saluari, qui super hoc fundamentum, nõ aurum, argentum, lapides preciosos, sed ligna, foenum, stipulam ædificat, nõ tamen respuit ne recipiat, nec receptum deserit fundamentum: idque omnibus carnalibus suis quibus capitur atque succumbit delectationibus anteposit, cum ad hunc articulum ventum fuerit vt aut illæ deserantur aut Christus: vbi si nõ antepositur Christus, non ille est fundamentum. Omnibus quippe structurae posterioribus partibus antepositur fundamentum. Nec cogitasse existimo eos qui senserunt nõ perire, de quibus dictum est, Per legem iudicabuntur: nisi quia fundamentum habet Christum. Parum ergo attenderunt quod demonstrauiimus, atque ipsa scriptura clamat, de Iudæis hoc Apostolum dicere, qui sine fundamento sunt Christo. Quis autem Christianus dixerit non perire Iudæum, si non credat in Christum, sed tantummodo iudicari: cum Christus ipse ad eandem gentem pro-

Ibidem.

Luc. 19.

Roma.

F

1. Cor. 3.

4. sen. dist. 21. cap. in illo.

Roma. 2.

tem pro-

Matt. 15. tem propter oues, quæ inde perierunt se missum esse te-
 G stetur: & remissius & tolerabilius dicat futurum Sodo-
 mitis in die iudicii, qui utique sine lege perierunt, quam
 Mat. 10. ciuitati Iudææ, quæ in eum non credidit, tanta virtute
 mirabilia facientem: Si ergo Apostolus secundum legem
 Rom. 2. quam deus per Moysen populo Israël dedit, ceteris au-
 tem gentibus non dedit, tunc lege dixit esse ceteras gen-
 tes, quid intellecturi sumus in isto Psalmo dictum esse,
 Præuaricantes æstimauit omnes peccatores terre: nisi in-
 telligamus aliquam legem non per Moysen datam, se-
 cundum quam sunt præuaricantes cæterarum gentium
 Rom. 4. peccatores: Vbi enim lex non est, nec præuaricatio. Quæ
 Rom. 2. ista lex est, nisi forte illa de qua idem dicit Apostolus,
 Gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis sunt
 faciunt, hi legem non habentes ipsi sibi sunt lex: Secun-
 dum hoc ergo quod dicit, legem non habentes, sine le-
 ge peccauerunt, sine lege peribunt: secundum id vero
 quod ait, ipsi sibi sunt lex, non immerito præuaricatores
 æstimantur omnes peccatores terræ. Nullus enim est
 qui faciat alteri iniuriam, nisi qui fieri sibi nolit. Et in hoc
 transgreditur naturæ legem, quam non sinitur ignora-
 re dum id quod facit non vult pati. Nunquid autem lex
 ista naturalis non erat in populo Israël: Erat plane, quo-
 niam & ipsi homines erant. Sine lege autem naturali es-
 sent, si præter naturam humani generis esse potuissent.
 Multo magis ergo præuaricatores facti sunt lege diui-
 na, qua naturalis illa siue instaurata, siue aucta, siue fir-
 mata est. Iam vero si in omnibus peccatoribus terræ non
 incongrue deputatur, & paruuli propter originalis vitii
 cula peccati, etiam ipsi in similitudine præuaricationis
 Rom. 5. Adæ, ad illam præuaricationem pertinere monstratur,
 quæ data lege in paradiso prima commissa est, Ac per
 hoc recte nullo prorsus excepto, præuaricatores æsti-
 mantur omnes peccatores terræ. Omnes autem pecca-
 uerunt, & egent gloria dei. Omnes igitur præuaricantes
 Rom. 2. gratia saluatoris inuenit, alios magis, alios minus. Quan-
 to enim legis maior in quocumque cognitio, tanto minor
 peccati excusatio. Quanto minor peccati excusatio, tan-
 to manifestior præuaricatio. Restabat ergo ut omnibus
 non sua sed dei, id est, à deo donata iustitia subueniret.
 Rom. 3. Vnde ait Apostolus, Per legem cognitio peccati. Non
 ergo ablatio sed cognitio. Nunc autem sine lege, inquit,
 iustitia dei manifestata est, testificata per legem & Pro-
 phetas. Proinde etiam iste subiunxit, Propterea, inquit,
 dilexi testimonia tua. Tanquam diceret, Quoniam lex
 siue in paradiso data, siue naturaliter insita, siue in lite-
 ris promulgata, præuaricatores fecit omnes peccato-
 res terræ, propterea dilexi testimonia tua, quæ sunt in le-
 ge tua de gratia tua, ut non sit in me iustitia mea sed
 tua. Lex enim ad hoc prodest ut mittat ad gratiam: non
 solum enim quod attestatur manifestandæ iustitiæ dei
 quæ sine lege est, verum etiam hoc ipso quod præuari-
 cantes fecit, ita ut etiam quos litera occidit, ad viuifi-
 cantem spiritum confugere timore compellat, per quæ
 peccatorum deleatur vniuersitas, & recte factorum cha-
 ritas inspiretur. Propterea, inquit, dilexi testimonia tua.
 Quidam codices habent semper, quidam non habent.
 Sed si est sic, accipiendum est semper, ut sic intelliga-
 tur, quandiu hic viuatur. Hic sunt enim testimonia ne-
 cessaria de lege & prophetis, attestantia iustitiæ dei qua
 iustificamur gratis: hic sunt & nostra testimonia neces-
 saria, pro quibus ipsam quæ hic agitur vitam martyres
 finierunt. Cognita itaque dei gratia, quæ sola liberat à
 præuaricatione, quæ legis cognitione committitur, o-
 rando dicit. *Confige clauis à timore tuo carnes meas.* Sic enim

expressius interpretati sunt quidam nostri, quod Græ-
 ce vno verbo dici potuit, id est, *κρίμασι*: hoc alij con-
 fige dici voluerunt, nec addiderunt clauis, atque ita dum
 volunt vno verbo Græco vnum Latinum interpretan-
 do reddere, sententiam minus explicauerunt: quoniam
 in eo quod est confige non sonant clauis: *κρίμασι* au-
 tem sine clauis intelligi non potest, nec nisi duobus ver-
 bis Latine dici potest, sicut dictum est confige clauis.
 Vbi quid vult intelligi, nisi quod ait Apostolus, Mihi
 autem absit gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu
 Galat. 6. Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego
 mundo: Et iterum, in Christo, inquit, confixus sum cru-
 Galat. 2. ci, Vno autem iam non ego, viuit vero in me Christus.
 Philip. 3. Quod quid est aliud, nisi non est in me iustitia mea, quæ
 ex lege est, in qua præuaricator effectus sum, sed iusti-
 tia dei, id est quæ mihi ex deo est, non ex me. Sic quip-
 pe in me viuit non ego sed Christus, qui factus est no-
 1. Cor. 1. bis sapientia à deo, & iustitia, & sanctificatio, & redē-
 Hier. 9. ptio, ut quemadmodum scriptum est, Qui gloriatur,
 Galat. 3. in domino gloriatur. Item dicit, Qui autem sunt Iesu
 Christi, carnem suam crucifixerunt cum passionibus, &
 concupiscentiis. Cum hic dictum sit, quod ipsi crucifi-
 L. xerunt carnem suam, in isto tamen Psalmo deus roga-
 tur ut id faciat, cui dicitur, *Confige clauis à timore tuo*
carnes meas: ut intelligamus etiam id quod recte faci-
 mus gratiæ dei esse attribuendum, qui in nobis opera-
 tur, & velle & operari pro bona voluntate. Sed quid si-
 Philip. 3. bi vult quod cum dixisset, *Confige clauis à timore tuo*
carnes meas: addidit, *A iudiciis enim tuis timui.* Quid
 est, confige à timore tuo, timui enim: Si enim iam timue-
 rat vel timebat, cur adhuc ut à timore suo deus cruci-
 figeret carnes suas orabat? An addi sibi volebat timo-
 rem, ut tantum timeret quantum sufficeret crucifigen-
 dis suis carnibus, id est, concupiscentiis affectibusque car-
 nalibus: tanquam dicens, Perfice in me timorem tuum,
 timui enim à iudiciis tuis? Sed est hic alius altior sen-
 sus, quantum deus donat scrutato sinu scripturæ huius
 eruendus, *Confige, inquit, clauis à timore tuo carnes*
meas, à iudiciis enim tuis timui: hoc est, à timore tuo
 casto, qui permanet in seculum seculi, carnalia mea de-
 1. Ioh. 1. syderia comprimantur: à iudiciis enim tuis timui, cum
 mihi lex minaretur pœnam, quæ mihi non poterat da-
 re iustitiam. Sed hunc timorem quo pœna metuitur, cõ-
 M summata charitas foras mittit, quæ non timore pœnæ,
 1. Ioh. 4. sed delectatione iustitiæ liberos reddit. Timor namque
 iste quo non amatur iustitia, sed ti metur pœna, seruilis
 Super. 1. est, quia carnalis est, & ideo non crucifigit carnem. Vi-
 licam. 1. uit enim peccandi voluntas, quæ tunc apparet in opere,
 Tract. 3. quando speratur impunitas. Cum vero pœna creditur
 secutura, latenter viuit, viuit tamen. Mallet enim licere
 & dolet non licere, quod lex vetat: quia non spiritualiter
 delectatur eius bono, sed carnaliter malum metuit, quod
 minatur. Timore autem casto ipsa quæ hunc timorem
 foras mittit, peccare timet charitas, etiã si sequatur im-
 1. Ioh. 4. punitas: quia nec impunitatem iudicat securam, quan-
 do amore iustitiæ peccatum ipsum deputat pœnam. Ta-
 li timore carnes crucifiguntur, quoniam carnales dele-
 ctationes, quæ legis litera vetantur potius quam vitan-
 tur, spiritualium bonorum delectatione vincuntur, &
 eadem vsque ad perfectionem crescente victoria peri-
 muntur. Ergo confige clauis, inquit, à timore tuo car-
 nes meas, à iudiciis enim tuis timui: hoc est da mihi ca-
 stum timorem, ad quem petendum me tanquam pæ-
 dagogus timor legis ille perduxit, quo timore à iudi-
 ciis tuis timui.

Cancio vichina sexta de versu psalmi, Feci iudicium & iustitiam ne tradas me calumniantibus me: & reliqua.

est conturbatus, sibiq; monstratus. Quisquis igitur a timore dei casto crucifixas habet carnes suas, & nulla carnali corruptus illecebra, facit iudicium opusq; iustitie, orare debet ne aduersantibus tradatur, id est, ne timedo perpeti mala, ad facienda mala persecuentibus cedat. A quo enim accipit victoriam concupiscentie ne voluptate pertahatur, ab illo etiam robur patientie ne dolore frangatur: quoniam de quo dicitur, Dominus dabit suauitatem de illo etiã dicitur, Ab ipso est enim patientia mea. Denique sequitur, Excipe seruum tuum in bono, & non calumnietur me superbi. Illi impellunt vt cadam in malum, tu excipe in bonum. Qui autem interpretati sunt non calumniatur me: Græcam locutionem secuti sunt, Latinæ linguæ minus vtitam. An forte hanc habet vim cum dicitur, non calumnietur me, quam haberet si diceretur, non me capiant calunniando? Multæ autem possunt intelligi calumnie superborum, à quibus humilitas christiana despicitur, sed illa vel maxima est, si homines hoc loco accipiuntur superbi, qui à nobis mortuum calumniantur coli. Humilitas quippe ipsa christiana Christi morte insinuatur, commegaturque diuinitus. Hæc autem calumnia vtrisque infidelibus, id est, iudeis gentibusq; communis est. Habent calumnias suas etiam heretici singulis quibusque heresibus proprias. Habet & schismatici, quos omnes superbia de membrorum Christi cõpage præcidit. Ipsius autem diaboli calumnia quanta vel qualis sit, qua calumniatus est iusto dicens, Nūquid gratis colit iob dominum? Quorum omnium calumnie superborum tantquam colubrorum venena dicuntur, cum vigilantissima & diligentissima pietate Christus crucifixus attenditur, propter quod præfiguradum Moyses deo miserante ac iubente exaltauit in eremo similitudinem serpentis in ligno, vt similitudo carnis peccati crucifigenda præfiguraretur in Christo. Hanc intuentes salutiferam crucem, omne calumniatum superborum virus expellimus. Quam prorsus etiam iste quodammodo valde intuente intuens ait, Oculi mei defecerunt in salutare tuum, & in eloquium iustitie tue. Christum quippe ipsum deus propter similitudinem carnis peccati, peccatum pro nobis fecit, vt nos simus iustitia dei in ipso. In huius igitur eloquium iustitie dei defecisse dixit ardentem oculos suos & sitienter intuendo, dum memor infirmitatis humanæ, diuinam Christi desiderat gratiam. Propter quod sequitur, Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam. Non vtrique secundum iustitiam meam. Et iustificationes, inquit, tuas doce me. Illas proculdubio quibus deus facit iustos, non ipsi se. Seruus tuus sum ego. Neque enim bene mihi celsit quando esse volui liber meus, non seruus tuus. Da mihi intellectum, vt sciam testimonia tua. Nunquam intermittenda est ista petitio. Nõ enim sufficit accepisse intellectum, & dei testimonia didicisse, nisi semper accipiatur, & quodammodo semper bibatur de fonte lucis æternæ. Testimonia quippe dei quanto sit quisque intelligentior, tanto magis magisque sciuntur. Tempus, inquit, facienti domino. Id enim plures codices habent, non vt quidam, domine. Quod ergo tempus vel quid faciendi voluit intelligi domino? Illud quidem quod paulo ante dixerat, Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam, hoc faciendi tempus domino. Quid est autem, nisi gratia que in Christo suo tempore reuelata est? De quo tempore ait Apostolus, Cum autem venit plenitudo temporis mihi deus filium suum. Propter quod alibi etiam testimonium tuum prophético adiungens, vbi dixit, Tempore placito exaudiui

Istos magni Psalms huius versus cõsiderandos nunc suscepimus atque tractandos, Feci iudicium & iustitiam ne tradas me nocentibus me. Non mirum est eum fecisse iudicium & iustitiam, qui superius poposcerat à timore dei vtrique casto configi clavis carnes suas, hoc est, carnales concupiscentias, quæ solent quo minus rectum sit nostrum impedire iudicium. Quauis autem siue rectum siue prauum in quotidiano nostri sermonis vsu iudicium nuncupetur, vnde hominibus in Euangelio dicimus, Nolite iudicare personaliter, sed rectum iudicium iudicate: tamen hoc loco ita positum est iudicium, tanquam si hoc rectum non fuerit, nõ debeat iudicium nominari, alioquin nõ sufficeret dicere, feci iudicium, sed diceretur, feci rectum iudicium. Hoc genere locutus est dominus Iesus vbi ait, Relinquitis grauiora legis, iudicium & misericordiam & fidem. Et hic enim iudicium sic positum est, tanquam nõ sit iudicium si peruersum est. Et multis diuinarum scripturarum locis ita ponitur, quale illud est, Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Et illud quoque Isaiã, Expectaui vt faceret iudicium, fecit autem iniquum: nõ ait, expectaui vt faceret iudicium iustum, sed tanquam ideo iam iudicium est: nec sit iudicium, quod iniustum est. Iustitia vero non solet dici bona iustitia, vel mala iustitia, sicut aliquando dicitur bonum malumve iudicium, sed eo ipso iam bona est, quia iustitia est. Sic ergo habet consuetudo loquendi, vt dicatur & bonum iudicium, & malum iudicium, quæadmodum habet vt dicatur & bonus iudex, & malus iudex. Sic autem non dicitur bona iustitia vel mala iustitia: sicut non dicitur, bonus iustus, vel malus iustus, quia continuo bonus quisque si iustus. Iustitia ergo virtus est animi magna præcipueque laudabilis, de qua nunc non est copiosius disputandi necessitas. Iudicium vero quando non nisi in bono ponitur, distinctior loquendi ratio huius virtutis est operatio. Qui enim habet iustitiam, recte iudicat, imò secundum istam locutionem qui habet iustitiam iudicat, quia nec iudicat si non recte iudicat. Iustitiæ nomine hoc loco non ipsa virtus, sed opus eius significatum est. Quis enim fecit in homine iustitiam, nisi qui iustificat impium? hoc est per gratiam suam ex impio facit iustum. Vnde ait Apostolus, Iustificati gratis per gratiam ipsius. Facit ergo iustitiam, id est, opus iustitiæ, qui habent in se iustitiam, id est, opus gratiæ. Feci, inquit, iudicium & iustitiam, ne tradas me nocentibus me: id est, feci iudicium iustum, ne tradas me illis qui propterea me persequuntur. Nam etiam quidam codices habent, ne tradas me persecuentibus. Quod enim Græce dictum est, τὸν ἐχθρὸν μου, quidam interpretati sunt nocentibus, quidam persecuentibus, quidam calumniantibus. Miror autem omnium, quos in promptu habere potui codicum nunquam me legisse aduersantibus, cum sine controuersia quod Græce ἐχθρὸς hoc Latine aduersarius appellatur. Orans itaque ne tradatur à domino aduersantibus sibi: quid orat, nisi quod oramus eum dicimus. Ne nos inferas in tentationem? Aduersarius est enim de quo dicit Apostolus, Ne forte tentauerit vos qui tentat, Et tradit deus, quem deserit. Eum quippe ille non decipit quem iste non deserit, in voluntate sua præstas decori hominis virtutem. Ab illo autem qui dixerat in abundantia sua, non mouebor in æternum, auertit faciem & factus

Psalm. 13.
Ios. 7.
De tempore
Ios. 23.
Math. 23.
Psalm. 100.
Ej. 4. 5.
I. Iust. dist.
27. cap. 1.
Iustitia.
Iudicium.
Rom. 4.
Rom. 3.
Math. 6.
I. T. beff. 3.
Psalm. 19.

Psalm. 18.
Psalm. 84.
E.
Iob. 1.
Nume. 21.
Ioan. 5.
Roma. 8.
Galat. 4.
I. Sa. 49.

G exaudi me, & in die salutis adiuui te, Ecce nunc, inquit, tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Sed quid est, quod tanquam volens esse tempus domino esse faciendi, continuo subiungit? *Disperserunt legem tuam.* Velut propterea tepus esset sciendi domino, quia eius legem disperserunt superbi, qui ignorantes dei iustitiam & suam quarentes statuere, iustitiae dei non sunt subiecti: Quid est enim, disperserunt legem tuam, nisi prauaricationis iniquitate, eius integritatem non culto dierunt? Oportebat ergo ut superbis & de libertate sui arbitrij praesumentibus lex daretur, qua prauaricatione quaeque compuncti humiliarentur, non iam per legem sed per fidem ad subuenientem currerent gratiam. *Dispersit ergo lege tempus fuit, quod unigenitum filium dei misericorditer daretur. Lex enim subintravit ut abundaret delictum, quo deus legem dispersa est, & opportuno iam tempore Christus daretur, ut ubi abundauit delictum superabundaret gratia.* *Tunc, inquit, dilexi mandata tua super aurum & topazion.* Id agit gratia, ut dilectione impleantur mandata dei, quae timore non poterat. Gratia quippe dei diffunditur charitas in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Propter quod ipse dominus dicit, *Non ueni legem soluere, sed adimplere.* Et idem Apostolus, *Plenitudo legis charitas est deo super aurum & topazion.* Hoc enim & in alio Psalmo legitur, *Super aurum & lapidem preciosum multum.* Topazion quippe lapidem multum perhibent esse preciosum. In testamentis autem veteri latentem gratiam tanquam velo interposito non intelligentes, quod significabatur, quando in faciem Moysi intendere non ualebant, propter quod eum circumstant atque carnalem dei mandata facere conabantur, neque faciebant, quia non ipsa sed alia diligebant. Vnde illa non erant opera uolentium, sed opera per uisum tantum. Cum uero ipse mandata daretur, aurum & lapidem preciosum multum, omnis praeter ipsa mandatis terrenis uilis est merces, nec uisum comparantur quaeque alia hominis bonis bonis, quibus ipse fit bonus homo? Propterea, inquit, *all' omnia mandata tua corrigebat.* Utique corrigebat, quia diligebat, atque illis rectis, ut etiam ipse rectus fierem, dilectione coherebam. Iam illud quod adiungit consequens erat, *Omniem, inquit, uiam iniquitatis odio habui.* Vnde enim fieri poterat, ut iniquam uiam non odisset diligens rectam? Nam sicut aurum & lapidem preciosum si diligeret, odisset profecto quicquid ei talium rerum danum posset inferre: ita quoniam dei mandata diligebat, iniquitatis uiam odio habuit, quae admodum aliquid immanissimum marini itineris saxum declinabat, ubi tantum preciosarum rerum necesse est pati naufragium. Quod ut non contingat longe inde uelificat, qui in ligno crucis cum mandatorum diuinorum mercibus nauigat.

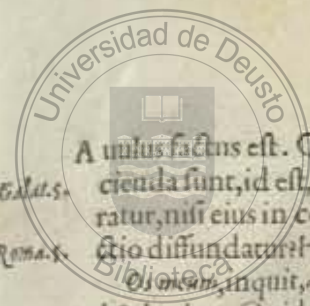
Concio uicesima septima de uersu Psalms, Mirabilia testimonia tua domine &c.

V Erba Psalms hae sunt, de quibus adiuuante domino disputaturi sumus, *Mirabilia testimonia tua, propter hoc scrutata est ea anima mea.* Quis enumerat saltem generatim testimonia dei? Caelum & terra uisibilia opera eius, dicunt quodammodo testimonium bonitatis & magnitudinis eius, & ipse cursus frequens uisitatique naturae, quo temporum rapacitas uoluitur, in rerum quarumcunque generibus, quauis temporalibus atque mortalibus, quae certe consuetudine uoluerunt, si pius considerator aduertat, perhibent testimonium creatori. Quid autem horum est quod non

sit mirabile, si unumquodque non uisum sed ratione metiamur: si uero tanquam sub unius contemplationis aspectu uelut audeamus cuncta contueri, nonne fit in nobis quod ait Propheta, *Cosyderauit opera tua & exterritus est.* Et tamen iste non est ipsa rerum admiratione perterritus, sed eam potius dixit esse causam, cur ea debuerit scrutari, quia mira sunt. Cum enim dixisset, *Mirabilia testimonia tua: secutus adiunxit, propter hoc scrutata est ea anima mea: quasi factus sit ipse per inuestigandi difficultatem curiosior.* Quanto enim quaeque rursus habet causas, tanto est mirabilior. Si ergo nobis homo talis occurrat, qui propter hoc dicat, *Scrutari testimonia dei, quia mirabilia sunt, cum plena sit eis, & quae conspicitur, & quae non conspicitur uniuersa creatura, nonne compellimus eum dicentes, Altiora te ne quaesieris, & fortiora te ne scrutatus fueris, sed quae precepit tibi dominus illa cogita semper?* Sed si nobis respondeat & dicat, *Hae ipsa quae precepit dominus, & quae iubet ut cogitentur, mirabilia sunt eius testimonia, eum quippe & dominum, quia iubet, & bonum & magnum, quia talia iubet, esse testantur, nunquid audebimus eum ab eorum scrutatione reuocare, licet ac non potest? Nemo id agat, & tanta rei operam quantum potest, ut hortabimur? An forte dei precepta testimonia de bonitatis eius esse fatebimur, sed mirabilia non? Quid enim mirum si bona imperat bonus dominus? Sed uero id ipsum est omnino mirandum, & cur ita sit scrutandum, quod cum deus bonus bona preceperit, cur tamen dederit bonam legem, quos eadem lex uiuificare non posset, nec uia esset ex bona lege iustitia. Si enim data esset lex, quae posset uiuificare, omnino ex lege esset iustitia. Cur ergo data est quae uiuificare non posset, & ex qua esset nulla iustitia? Nempe mirandum est, nempe stupendum. Hae sunt ergo mirabilia testimonia dei, propter hoc huius anima scrutata est ea, quoniam deinde debilis non ei dici possit, *Fortiora te ne scrutatus fueris, & quae precepit tibi dominus, illa cogita semper.* Ipsa sunt enim, quae precepit nobis dominus, & ideo cogitanda sunt semper. Potius itaque uideamus huius anima, quae scrutata est, quid inuenit. *Manifestatio, inquit, uerborum tuorum illuminat, & intelligere facit paruulos.* Quid est paruulus, nisi humilis & infirmus? Noli ergo superbiere, noli de tua quae nulla est uirtute praesumere, & intelliges quare sit a bono deo bona lex data, quae tamen uiuificare non possit. Ad hoc enim data est, ut te a magno paruulum faceret, ut te ad faciendam legem uires detto non habere monstraret: ac sic inops, indigus & egenus ad gratiam confugeres & clamares, *Miserere mei domine quoniam infirmus sum.* Hoc ergo scrutando intellexit hic paruulus, quod minimus Apostolorum Paulus, id est paruulus ostendit, ideo datam legem, quae uiuificare non posset, quia conclusit scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Ita domine, ita fac misericors domine, impera quod non possit impleri, imò impera quod non nisi per tuam gratiam possit impleri, ut cum homines per suas uires id adimplere nequuerint, omne os obstruatur & nemo sibi magnus uideatur. Sint omnes paruuli, & reus fiat omnis mundus tibi, quia non iustificabitur ex lege omnis caro coram te deo: per legem enim cognitio peccati. Nunc autem sine lege iustitia tua manifestata est, testimoniū habens a lege & prophetis. Hae sunt mirabilia testimonia tua, quae scrutata est anima paruuli huius, & ideo inuenit quia humiliat est, & paruulus*

2. Cor. 6.
Rom. 10.
Rom. 7.
Matth. 5.
Rom. 13.
Psal. 118.
Exo. 34.
2. Cor. 3.

Ab. 3.
Ecl. 3.
Gal. 3.
Gal. 4.
Gal. 3.
Gal. 3.
Gal. 3.

A nullus factus est. Quis enim facit mandata tua sicut facienda sunt, id est, ex fide qua per dilectionem dei operatur, nisi eius in corde per spiritum sanctum ipsa dilectio diffundatur? Hoc etiam iste paruulus conuertetur. *Quoniam, inquit, aperui & attraxi spiritum, quia mandata tua desiderabam.* Quid desiderabat, nisi facere mandata diuina? Sed non erat unde faceret infirmus fortia, & paruulus magna. Aperuit os confitens quod per se ipse non faceret, & attraxit unde faceret. Aperuit os querendo, pulsando, & sitiens hausit spiritum. *Quoniam, inquit, unde faceret quod per seipsum non poterat, mandatum sanctum & iustum & bonum.* Si enim nos cum seculis filii, nouimus bona data dare filiis nostris: quanto magis pater noster de caelo dabit spiritum bonum petentibus eum? Non enim qui spiritu suo agunt, sed quotquot spiritu dei aguntur, hi filii sunt dei: non quia ipsi nihil agunt, sed ne nihil boni agant a bono aguntur ut agant. Nam tanto magis efficitur quisque filius bonus, quanto largius ei datur a patre spiritus bonus. Denique iste adhuc petit, Os quidem aperuit & attraxit spiritum, sed adhuc ad patrem pulsat & querit. Bibit, sed quanto sitius sensit, B tanto ardentius adhuc sitit. Audi uerbo sitientis: *Respice in me & miserere mei, secundum iudicium diligentium nomen tuum.* Id est, secundum iudicium quod in eos fecisti, qui diligunt nomen tuum: quoniam ut diligeret te, prius dilexisti eos. Sic enim Ioannes Apostolus ait, Non diligimus, inquit, deum: & uelut causa quereret quare nos diligere fecit, adiunxit, *Quoniam ipse prior dilexit nos.* Vide & iste quid aperuisse dicit, *Griffus uos dirige secundum eloquium tuum, & non dominetur tibi omnis iniquitas.* Vbi quid aliud dicit, quam rectum & liberum me facere secundum promissum tuum? Quanto enim magis regnat in uno quoque dei charitas, tanto minus ei dominatur iniquitas. Quid ergo adhuc petit, quam ut dona deo diligat deum? Diligendo enim deum, diligit seipsum, ut diligere salubriter seipsum & proximum sicut seipsum. In quibus praeceptis deus dicit & propheta. Quid igitur orat, nisi ut praecata quae deus imponit iubendo, impleri faciat adiutor? Sed quid est, quod dicit, *Redime me a calumniis hominum, ut custodiam mandata tua.* Si uera illi homines erant, & obiciunt, non calumpniantur: si falsa, quid est quod se redimi desiderat a calumniis, id est, a criminibus falsis quae illi nocere non possunt? Crimen quippe falsum quod est calumnia, reum non facit hominem, nisi apud iudicem hominem. Vbi autem deus iudex est, nullus falso crimine leditur, quia non cui obiicitur, sed obiicienti potius imputatur. An hic ecclesiae praesignatur oratio & uniuersi populi Christiani, qui redemptus est a calumniis hominum, quibus exagitabantur usquequaque Christiani? Sed nunquid propterea dei mandata non custodit? Nonne inter ipsas calumnias quando feruebant, multo gloriosius populus sanctus in tribulationibus dei mandata seruabat, cum ad perpetrandas impietates persequentibus non cedebat? Sed nimirum hoc est, Redime me a calumniis hominum, ut custodiam mandata tua: tu age infuso spiritu tuo, ne me calumniae hominum terroribus vincant, & a tuis mandatis ad sua mala facta traducant. Si enim hoc mecum egeris, id est, hoc modo me ab eorum calumniis, ne criminationes eorum falsas quas obiiciunt pertimescam, cum patientia donata redemeris, inter ipsas calumnias custodiam mandata tua. *Faciem tuam, inquit, illumina super seruum tuum.* Id est, tuam manifesta subueniendo & opitulando praesentia. *Et doce me iustificaciones tuas.* Doce utique ut faciam quod euidentius

alibi legitur, Doce me ut faciam uoluntatem tuam. **D** Qui enim audiunt, licet memoria teneant quod audiunt, nequaquam didicisse putandi sunt, si non faciunt. Veritatis namque uerbum est, Omnis qui audit a patre & didicit, uenit ad me. Qui ergo non facit, id est, non uenit, non didicit. Recolens autem iste dolorem poenitentiae prauaricationis suae, *Exitus aquarum, inquit, descendunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam.* Id est, ipsi oculi mei. Nam in quibusdam codicibus & hoc legitur, quia non custodimus legem tuam. Descenderunt ergo exitus aquarum, & eius effusiones lachrymarum. Et ea locutione qua dicitur, *Montes descendunt pedes mei, & ueni de caeteris & montes ueni in montes:* ea locutione dicitur scias descendit, etsi non dicatur per scalam: aut piscinam descendit, etsi non dicatur in piscinam. Et bene ait, descendere, humilitate scilicet poenitendi. Ascenderunt enim, quando per superbiam contumacem eam fuerat & elatus: solum enim sibi esse videbantur, quando ignorantem dei iustitiam constituere uolebat. Tuam, in qua fatigati & legis prauaricatione confusi, ab illa elatione descendunt flendo, ut iustitiam dei potius impetraret petendo. Sunt codices qui non habent descendunt, sed *transierunt.* tanquam exaggeranter diceret transiisse se hinc de fontes aquarum, ut hoc intelligamus exitus aquarum, plus fleuisse quam manare aquae de suis exitibus. Cur autem non custodita lege sic fleret, nisi ut impetraret gratia quae poenitentis delet iniquitatem, & crederetis adiuuat uoluntatem: *Cuncto uicissimastana.*

Dixerat superius, qui cantat hunc psalmum, *Exitus aquarum descendunt oculi mei, quoniam non custodiui legem tuam: ubi se multum uolente testatur esse prauaricationem suam.* Proinde uel ratione uel uoluntate debuerit, & summa gratia deus, *Inquit, inquit, domine, & redime me a calumniis hominum.* *Manasti iustitiam iustitiam tuam, & ueritatem, nam ualde.* Recte itaque iustitia dei rectumque iudicium & ueritas, omni est metienda peccanti: hae enim damnantur diuinae quicunque damnantur, nec est omnino qui de sua dominatione contra deum iustum recte conueniri possit. Inde fletus rectus est poenitentis, quoniam si cor eius impoenitens damnaretur, iustus uel utique damnaretur. Sane iustitiam dicit testimonia dei. Iustum quippe se probat mandando iustitiam. Est enim haec ueritas ut deus testimoniis talibus innotescat. Sed quid est, quod sequitur? *Tabescit me zelus meus.* Vel sicut alij codices habent, *zelus tuus.* Habent nonnulli etiam *domus tua.* Et non tabescit me, sed *comedit me.* Quod ex alio psalmo quantum mihi uidetur putandum, est emendandum, ubi scriptum est, *Zelus domus tuae comedit me: quod commemoratum etiam in euangelio nouimus.* Simile tamen aliquid est tabescit ei quod ibi est comedit. Zelus autem meus quod plures codices habent, nullam ingerit quaestionem. Quid enim mirum est, si zelo suo quisque tabescit? Quod uero habent aliqui, zelus tuus, significat hominem deo zelantem, non sibi: sed non repugnat si ipse dicatur & meus. Nam quid aliud dicit Apostolus, *Aemulor enim uos deo* & *emulatione dei:* Nam dicendo, *Aemulor uos,* quid nisi emulationem demonstrat suam? Sed quia dixit deo, id est, non tibi sed deo, ideo addebat, & *emulatione dei.* Hanc quippe suo spiritu fidelibus suis inspirat deus: amoris enim est, non uicioris. Nam quae fuit causa ut hoc Apostolus diceret? *Aptauit enim uos, inquit, uni uiro, uirginem castam exhibere Christo.* Timeo autem ne

G sicut serpens Euā seduxit versutia sua, sic & vestrae mentes corrumpantur à simplicitate & castitate, quæ est in Christo. Comedebat enim zelus domus dei, quæ tamē zelabat Christo non sibi. Sponsus enim sibi zelat sponfam suam: amicus autem sponsi, nō eam sibi zelare debet sed spōso. Bonus ergo & huius intelligēdus est zelus. Causam nanq; subiungit & dicit: *Quia oblitī sunt verborum tuorum inimici mei.* Retribuebant ergo mala pro bonis, quoniam zelabat illos deo tam vehementer & ardēter, vt eo zelo tabefactum se diceret: Illi autem ob hoc in ipsum inimicitias exercebāt, quia vtiq; vt deum amarent volebat, quos amando zelabat. Non ingratus enim gratiæ dei, per quā fuerat ex inimico reconciliatus deo, etiā ipse suo diligebat inimicos, & eos zelabat deo, dolens & tabescēs quōd essent verborum dei eius oblitī. Deinde considerans ipse in verbis dei, quæ flamma dilectionis arderet: *Igitur, inquit, eloquū tuū valde, & seruus tuus dilexit illud.* Merito zelabat in suis inimicis cor impēnitens, qui fuerāt oblitī verborum dei. Ad hoc enim flagrabat eos adducere, quod ipse flagrantissime diligebat. *Inimior ego sum, inquit, & contemptor, iustificationes tuas non sum oblitus.* Non sicut inimici mei, qui oblitī sunt verborum tuorum, Videtur autem minor aetate non oblitus iustificationes dei dolere pro inimicis suis aetate maioribus, qui oblitī sunt. Nam quid est, iunior ego nō sum oblitus, nisi illi maiores oblitī sunt: *καταρεος* est enim Græcum, quod est etiam in illo loco vbi dictum est, In quo corrigit iunior viam suam. Hoc autem nomē comparatiuum est, & ideo bene intelligitur in cōparatione maioris. Duos ergo populos hic agnoscamus, qui etiam in Rebecca vtero luctabatur, quando non ex operibus sed ex vocāte dictum est ei, Maior seruiet minori. Sed contemptum se dicit hic iunior, ideo factus est maior, qui ignobilia & cōtempribilia mundi elegit deus, & ea quæ non sunt tanquā iūta, vt quæ sunt euacuētur: Et ecce sunt nouissimi qui erant primi, & primi qui erant nouissimi. Nec immerito oblitī sunt verborum dei, qui suam iustitiam constituere voluerunt ignorantes iustitiam dei. Iste autem iunior non est oblitus, quia non suam voluit habere iustitiam, sed dei. De qua etiam nunc dicit, *Iustitia tua iustitia in aeternum, & lex tua veritas.* Quomodo enim non veritas lex, per quam cognitio peccati, & quæ testimonium perhibet iustitiæ dei? Sic enim dicit Apostolus, Iustitia dei manifestata est, testificata per legem & prophetas. Propter hanc passus est persecutionem iunior à maiore, vt diceret iunior quod sequitur, *Tribulatio & necessitas inuenerunt me, mandata tua meditatio mea est.* Sæuiant, persequantur, dum tamen mandata dei non relinquuntur, & ex ipsis mandatis etiam qui sæuiunt diligantur. *Iustitia testimonia tua in aeternum, intellectum da mihi & viam.* Intellectum poscit iste iunior, quem si non haberet, nō super seniores intelligeret, sed eum poscit in tribulatione & necessitate, quo intelligat quā sit contemnendum, quod ei possunt auferre persequentes inimici, à quibus se dicit esse contemptum. Ideo dixit, & viam, quia si eo vsque tribulatio necessitasque perueniret, vt per inimicorum persequentium manus vita ista finiatur, viuet in aeternum, qui temporalibus præponit iustitiam, quæ manet in aeternum, Quæ iustitia in tribulatione & necessitate martyria sunt dei, hoc est, testimonia, pro quibus sunt martyres coronati.

*Concio vicefimanona de eo quod sequitur,
Exclamaui in toto corde, exaudi me domine & cetera.*

Clamor ad dominū qui fit ab orantibus, si sonitu K corporalis vocis fiat, non intento in dominum corde, quis dubitet inaniter fieri? Si autem fiat corde, etiā silente corporis voce, aliū quēlibet hominē potest latere, non deū. Siue ergo cū voce carnis quando id opus est, siue cum silentio ad deum cum oramus, corde clamādum est. Est autem clamor cordis, magna cogitationis intētio. Quæ cum est in oratione, magnū exprimit desideratū & petentis affectū, vt non desinet effectum. Tunc porro in toto corde clamatur, quāto aliūde nō cogitatur. Tales orationes raræ sunt multis, crebræ autē paucis, omnia vero vtrum cuiquā, nescio, Talem suam commemorat orationem, qui cātat hunc psalmū dicens, *Clamaui in toto corde meo, exaudi me Copb. domine.* Cuius autē rei suus clamor proficiat, adiunxit, *Iustificationes tuas exquiram.* Ad hoc ergo clamauit in toto corde suo, & hoc sibi desiderauit à domino exaudiente præstari, vt iustificationes eius exquirat. Proinde quod vt faciamus iubetur, vt exquiram^o oratur. Quāto longe est adhuc à faciente, qui exquirat? Non enim est consequens vt qui exquirat inueniat: aut qui inuenit, faciat. Non autē potest nisi inuenit, facere, & nisi quæsierit inuenire. Sed magnam spem dominus Iesus dedit dicendo, *Quærite & inuenietis.* Rursus autem dicit sapientia (quæ quid est nisi ipse?) *Quærent me mali, & non inuenient.* Non ergo malis, sed bonis dictum est, *Quærite & inuenietis:* immo vero eis dictum est, quibus eodem loco paulo post, *Si ergo vos, inquit, cū sitis mali, nostis bona dare filiis vestris.* Quomodo igitur malis dicitur, *Quærite & inuenietis:* cū rursus dicatur, *Quærent me mali, & non inuenient:* An aliud eos dominus quā sapientiā querere volebat, quando eos inuenturos si quærenter promittebat? In ea quippe sunt omnia, quæ ab eis qui beati esse cupiunt inquirenda sunt. Ibi ergo sūt, & iustificationes dei. Quapropter restat vt intelligamus, non omnes malos non inuenire sapientiā si quæsierint, sed eos qui intantam sunt mali vt odirent eam. Sic enim & dixit, *Quærent me mali & non inuenient me.* Oderunt enim sapientiā. Ideo ergo non inueniūt, quia oderunt. Sed rursus si oderūt, quomodo quærent nisi quia nō eam quærent propter ipsam, sed propter aliquid quod mali amāt, & ad hoc se facilius putāt peruenturos per ipsam: Multi enim sunt qui dicta sapientiæ studiosissime inquirent, eamque in doctrina, non in vita volunt habere, vt non per more quos iubet sapientia perueniant ad dei lucem, quod est ipsa sapientia, sed per sermones quos habet sapientia perueniāt ad hominum laudes, quod est vana gloria. Non ergo sapientiam quærent, & quando eam quæserūt, qui non quærent ipsam, alioquin viuerent secundū ipsam, sed volunt verbis eius inflari. Et quāto magis inflātur, tanto magis efficiuntur extra ipsam. Iste autem hoc ipsum poscens à domino quod eum iubet facere dominus, vt ipse in illo etiam quod imperat operetur, Deus est enim qui operatur in nobis, & velle & operari pro bona volūtate, *Clamaui, inquit, in toto corde meo exaudi me domine, iustificationes tuas exquirā:* vtiq; faciendas non tantummodo sciendas, ne similis fiam illi seruo duro, qui etiā si intellexerit non obaudiet. *Clamaui, saluum me fac.* Vel sicut nonnulli codices habent & Græci & Latini *Clamaui te, & saluum me fac.* Quid est clamaui te, nisi clamando inuocaui te? Sed cum dixisset, saluum me fac, quid adiunxit? *Vt custodiam testimonia tua.* Ne te scilicet per infirmitatem negem, Salus quippe animæ facit vt fiat quod faciendum esse cognoscitur, & vsque

Gen. 25.

Roma. 9.

1. Corin. 1.

Matth. 20.

Roma. 10.

Roma. 3.

Matth. 7.

Prover. 1.

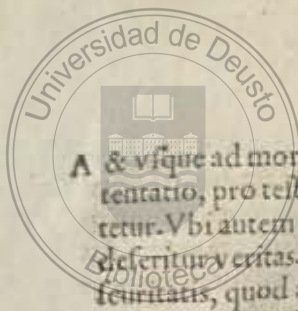
Matth. 7.

1. Corin. 1.

Matth. 7.

Philip. 2.

A & vsque ad mortem corporis, si hoc flagitat extrema tentatio, pro testimoniorum diuinorum veritate certetur. Vbi autem non est salus, succumbit infirmitas, & deseritur veritas. Sed quod sequitur habet aliquid obsecrationis, quod aliquando diutius exponendum est.

Præueni intempesta nocte & clamaui. Plures codices non habent, intempesta nocte: sed *Immaturitate*. Vix autem vnus inuentus est, qui haberet geminam præpositionem, id est, *In immaturitate*. Immaturitas itaque in hoc loco nocturnum tempus est, quod non est maturum, id est, opportunum, vt agatur aliquid vigilando, quod etiam vulgo dici solet, hora importuna. Nox quoque intempesta, id est, media, quando quiescendum est, hinc proculdubio nuncupata est, quia importuna est actionibus vigilantium. Tempestiuum enim dixerunt veteres opportunum: & intempestiuum, importunum, à tempore ducto vocabulo, non ab illa tempestate, quæ consuetudine Latine lingue cæli perturbatio iam vocatur: quanquam isto verbo libenter vtuntur historici, vt dicant ea tempestate, quod volunt eo tempore intelligi: & quod ait locutor egregius, Vnde hæc tam clara repente tempestas, Non cælum nimbis ventisve turbatum, sed magis subita & splendida serenitate fulgidum significauit hoc nomen. Quod ergo Græce dictum est, *ἀκατακτα*, non vno verbo sed duobus, id est, præpositione & nomine, hoc interpretes nostri quidam dixerunt, intempesta nocte, Plures immaturitate, non duobus verbis, sed vno, cuius vocabuli nominatiuus est immaturitas. Nonnulli vero in duobus verbis, sicut Græcus posuit, in immaturitate: *ἀκατακτα*, quippe immaturitas est, *ἀκατακτα*, in immaturitate: tanquam si vellet etiam ille qui dixit intempesta nocte, præpositione dicere geminata, in intempesta, vt vna præpositio significet, in qua hora, altera pertineat ad compositionem nominis. Nihil sane interest ad sententiam, vtum quis dicat egisse se aliquid gallicatum, an in gallicantu. Ita nihil interesset, vtum intempesta nocte, an vero in intempesta nocte, id est, in nocte intempesta clamasse se diceret. Græcus tamem in nocte intempesta dixit, quod idem valet si dicatur, in immaturitate, id est, in tempore nocturno & immaturo. Hactenus de obscuro verbo fuerit disputatum, nunc videamus quis ipse sit sensus. Præueni, inquit, nocte intempesta, & clamaui,

B *In verbis tuis speraui.* Si hoc ad vnumquemque fidelium referamus, & ad proprietatem rei gestæ, sæpe contingit, vt tali noctis tempore vigilet amor dei, & magno vigente orationis affectu non expectetur, sed præueniatur, quod post gallicantum consuevit esse tempus orandi: si autem accipiamus hoc totum seculum noctem, vtique intempesta nocte clamamus ad deum, & præuenimus maturitatem temporis, in quo nobis redditurus est quod promissit, sicut alibi legitur, Præueniamus faciem eius in confessione: quanquam si velimus intelligere immaturum tempus noctis huius antequam venisset plenitudo temporis, id est, ipsa matritas, quando Christus manifestaretur in carne, nec tunc ecclesia tacuit, sed præueniens istam maturitatem prophetando clamaui, & in verbis dei speraui potentis facere quod promissit, vt in semine Abrahæ benedicerentur omnes gentes. Ipsa & quod sequitur dicit, *Præuenierunt oculi mei ad matutinum, vt meditarer eloquia tua.* Ponamus enim matutinum, quando qui sedebat in umbra mortis, lux orta est eis. Nonne in sanctis, qui prius erant in terra ad hoc matutinum oculi ecclesie præuenierunt, quia hoc futurum antea præuiderunt, vt meditarentur eloquia dei, quæ tunc erant & in lege ac prophetis & hæc futura nunciabant?

Vocem meam, inquit, exaudi domine secundum misericordiam tuam, & secundum iudicium tuum vinifica me. Prius enim deus secundum misericordiam aufert à peccatoribus penam, eisque postea iustus secundum iudicium dabit vitam, quia non frustra illi hoc ordine dicitur, Misericordiam & iudicium cætabo tibi domine: quæuis & ipsum tempus misericordie non est sine iudicio, & e contra: de quo dicit Apostolus, Si enim nos ipsos iudicaremus, à domino non iudicaremur: cum iudicamur autem à domino corripimur, ne cum mundo damnemur. Et eius coapostolus, Tempus est, inquit, vt iudicium incipiat à domo domini: & si initium à nobis, qualis finis erit eis qui non credunt domini Euangelio: Et vltimum tempus iudicij non erit sine misericordia, quia coronat te, ait Psalmus, in miseratione & misericordia. Iudicium autem sine misericordia, sed sinistris qui non fecerunt misericordiam. *Appropinquauerunt, inquit, persequentes me iniquitate.* Vel sicut nonnulli codices habent, *Inique.* Tunc appropinquant qui persequuntur, quando vsque ad carnem cruciandam perimendamque perueniunt. Vnde Psalmus vicissimurprimò, vbi passio domini prophetata est, Ne discedas, inquit, à me, quoniam tribulatio proxima est: cum ea dicantur, quæ non imminente, sed iam presentate ipsa passione perpassus est, Sed proximam dixit tribulationem, quæ fiebat in carne. Nihil est quippe animæ propius carne quam gestat. Propinquauerunt ergo persequentes, affligendo eorum carnem quos persequerentur. Sed attende quod sequitur, *A lege autem tua longe facti sunt.* Quanto magis propinquauerunt persequendis iustis, tanto longe facti sunt à iustitia. Sed quid nocuerunt eis quibus persequendo propinquauerunt, quando interior est propinquatio domini eorum à quo nullatenus deseruntur: Denique sequitur, *Prope es tu domine, & omnes viæ tue veritas.* Etiam in tribulationibus suis, quod eas non immerito patiuntur, tribuere deo veritatem, sanctorum est visitata confessio. Ita regina Hester, ita sanctus Daniel, ita tres viri in camino, ita eorum sanctitatis alij socij contententur. Quæri autem potest quomodo hic dictum sit, Omnes viæ tue veritas: cum in alio Psalmo legatur, Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. Sed erga sanctos & vniuersæ viæ domini misericordia, & vniuersæ viæ domini veritas: quia & in iudicando subuenit, atque ita non deest misericordia: & in miserando id exhibet quod promissit, ne veritas desit. Erga omnes autem & quos liberat, & quos damnat, omnes viæ domini misericordia & veritas, quia vbi non miseretur vindictæ veritas exhibetur. Multos quippe immeritos liberat, immeritum autem neminem damnat. *Ab initio cognoui, inquit, de testimoniis tuis, quia in aeternum fundasti ea.* Quod Græcus ait, *ἀπὸ ἀρχῆς*, aliqui nostri ab initio, aliqui initio, aliqui in initis, interpretati sunt. Sed qui pluraliter hoc dicere maluerunt, Græcam locutionem secuti sunt. Latine autem lingue illud potius visitatum est, vt ab initio vel initio dicatur, quoniam *ἀπὸ ἀρχῆς*. Græcè quasi pluraliter, sed aduerbialiter dicitur, quale est apud nos cum dicimus, aliàs hoc facio, pluralem numerum feminini generis dicere videmur, sed aduerbium est, & significat alio tempore. Quid est, ergo ab initio cognoui, vel potius vt & nos aduerbialiter id dicamus, initio cognoui de testimoniis tuis, quia in aeternum fundasti ea: Testimonia domini in aeternum ab illo dicit esse fundata, & hoc se initio cognouisse testatur, nec aliunde cognouisse quam de ipsis vtique testimoniis. Quæ sunt ista testimonia,

Psal. 94.
Gala. 4.
Gene. 12.
Esa. 9.

Psal. 100.
1. Corin. 11.
1. Pet. 4.
Psal. 102.
Iacobi. 2.

Hester. 14.
Danic. 3.

Psal. 24.

Qj mii

G nisi quibus testatus est deus daturū se regnum suis filiis sempiternum? Et quia hoc in vnigenito se daturū esse testatus est, de quo dictum est, Et regni eius non erit finis: ipsa testimonia dixit in aeternum esse fundata, quia id quod per eas deus promisit, aeternū est. Nam per se ipsa testimonia tunc nō erunt necessaria, quādo res ipsa videbitur, propter quam credendam nunc testimonia requirūtur. Et ideo bene intelligitur dictū, fundasti ea, quia in Christo vera monstrantur. Fundamentū enim aliud nemo potest ponere prāter id quod positū est, quod est Christ⁹ Iesus. Vnde hoc ergo iste initio cognouit, nisi quia ecclesia loquitur, quae terris nō defuit ab initio generis humani, cuius primitiæ Abel sanctus est, immolatus & ipse in testimonium futuri sanguinis mediatoris ab impio fratre fundendi: Nam & illud ab initio dictum est, Erunt duo in carne vna. Quod magnum sacramentum Apostolus Paulus exponens, Ego inquit, dico in Christo & in ecclesia.

Concio tricesima de versu Psalmi, Vide humilitatem meam & eripe me, &c.

H Nemo in Christi corpore constitutus à se alienam arbitretur esse hanc vocem: quoniam reuera totum Christi corpus in hac humilitate positum dicit, vnde & psalmi huius incipit lectio, de qua nunc disputare suscepimus. *Vide humilitatem meam & eripe me, quia legem tuam non sum oblitus.* Hoc loco nullam dei legem convenientius intelligimus, nisi qua immobiliter fixum est, vt omnis qui se exaltat humilietur: & omnis qui se humiliat, exaltetur. Superbus ergo malis vt humilietur innectitur, humilis à malis vt exaltetur eripitur. *Iudica, inquit, iudicium meum, & redime me.* Superior quodammodo sententia repetita est. Quod enim ait, Vide humilitatem meam: hoc est, iudica iudicium meum: & quod ait, eripe me, hoc est, & redime me: quod vero supra dictum est, *Quia legem tuam nō sum oblitus:* huic congruit quod infra est, *Propter eloquium tuum viuifica me.* Ipsum enim eloquium est lex dei, quam non est oblitus vt se exaltandus humiliaret. Ad ipsam vero exaltationē pertinet quod ait viuifica me, quia sanctorum exaltatio vita aeterna est. *Longe est, inquit, à peccatoribus salus, quia iustificationes tuas non exquisierūt.* Quis enim te discernit, o tu qui dixisti, Longe est à peccatoribus salus? Quis te discernit à peccatoribus, vt nō à te longe sit, sed tecum sit salus? Hoc te nempe discernit, quia id quod isti non egerunt, ipse fecisti, hoc est, dei iustificationes exquisisti. Quid enim habes quod non accepisti? Nonne tu es, qui paulo ante dicebas, Clamavi in toto corde meo, exaudi me domine, iustificationes tuas requiram: Ergo ab illo ad quem clamaisti, vt eas exquireret accepisti. Ipse te igitur discernit ab eis, à quibus propterea longe est salus, quia iustificationes dei nō exquisierunt. Vidit hoc etiam ipse, Neque enim ego id viderem, nisi in ipso viderem, nisi in ipso essem. Corporis enim Christi verba ista sunt, cuius mēbra sumus, Vidit hoc, inquam, continuoque subiicit:

Miserationes tuae multae domine. Etiam hoc ergo quod exquirimus iustificationes tuas, pertinet ad miserationes tuas. *Secundum iudicium tuum viuifica me.* Noui enim quia & iudicium tuum sine tua miseratione nō erit super me. *Multi persequētes me & tribulātes me, à testimoniis tuis non declināui.* Factum est nouimus, recolimus, agnoscimus. Purpurata est vniuersa terra sanguine martyrum, floret caelum coronis martyrum, ornatae sunt ecclesiae

memoris martyrum, insignita sunt tēpora natalibus K martyrum, crebrescunt sanitates meritis martyrum. Vnde hoc, nisi quia impletum est, quod praedictum est de homine isto toto terrarum orbe diffuso, Multi persequentes me & tribulantes me, à testimoniis tuis non declinaui: Agnoscimus, & gratias agim⁹ domino deo nostro. Tu nanque homo, tu in alio Psalmo, tu ipse dixisti, Nisi quia dominus erat in nobis, fortasse viuos absorbuissent nos. Ecce quare ab eius testimoniis nō declinasti, & ad palmam supernae vocationis inter man⁹ multorum persequentium tribulantiumque venisti.

Vidi, inquit, insensatos & tabescebam. Vel sicut alij codices habent, *Vidi non obseruantes pactum.* Et hoc plures habent. Sed qui sunt qui pactū non obseruauerunt, nisi qui declinauerunt à testimoniis dei, tribulationes multorum persequentium non ferentes? Hoc est autem pactum, vt qui vicerit coronetur. Hoc pactum non obseruauerunt, qui persecutiones non tolerantes, à testimoniis dei negando declinauerūt. Hos ergo iste vidit & tabescebat, quia diligebat. Zelus enim bonus est, de amore veniens, non liuore. In quo enim non seruauerūt pactum, secutus adiunxit, *Quia eloquia tua non custodierunt.* Ea quippe in tribulationibus negauerunt. Et commendat se iste differens ab eis, ac dicit, *Vide quoniam mandata tua dilexi.* Non ait, eloquia vel testimonia tua non negaui, quod martyres facere cogebantur, & non facientes intolerabilia patiebantur: sed hoc dixit vbi fructus est omnium passionum, quia si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Hanc iste commendans ait, Vide quoniam mandata tua dilexi. Denique deinde postulat premium. *Domine in tua misericordia viuifica me.* Isti mortificant, tu viuifica. Sed si premium postulat in misericordia, quod reddere debet iustitia, quanto magis impensa est misericordia vt obtineretur cui premium debetur ipsa victoria? *Principium, inquit, verborum tuorum veritas, in aeternum omnia iudicia iustitiae tuae.* A veritate, inquit, tua verba procedūt, & ideo veracia sunt, & nemine fallunt quibus praenūciatur vita iusto, poena impio. Haec sunt quippe in aeternū iudicia iustitiae dei.

Concio tricesima prima, de versu Psalmi, Principes persecuti sunt me gratis: &c.

Quas persecutiones à regibus terra corpus Christi, hoc est, sancta ecclesia pertulerit, nouimus: Agnoscamus ergo hic etiam eius verba dicentis, *Principes persecuti sunt me gratis, & à ver Schin. bis tuis formidauit cor meum.* Quid enim Christiani laeserant regna terrena, quantum eis regna caelorum promiserit rex eorum? Quid, inquam, laeserant regna terrena? Nunquid eorum rex milites suos prohibuit impendere & exhibere quae debentur regibus terre? Nonne de hoc sibi calumniam molientibus Iudaeis ait, Reddite Caesari quae Caesaris sunt, & deo quae dei sunt? Nonne tributum de ore piscis etiam ipse persoluit? Nonne praecursor eius militibus regni huius quid facere deberent pro aeterna salute quaerentibus non ait, Cingulum soluite, arma proiците, regem vestrum deserite, vt possitis domino militare: sed ait, Neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrum: Nonne vnus militum eius & dilectissimus comes eius, commilitonibus suis, & quodammodo Christi provincialibus dixit, Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: Et paulo post ait, Reddite omnibus debita: cui tributū, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorē, timorem:

Universidad de Deusto
Biblioteca

A timorem: cui honorem, honorem: Nemini quicquam
1. Tim. 2. debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Nonne praecepit vt
 pro ipsis etiam regibus oraret ecclesia: Quid ergo eos
 Christiani offenderunt: Quod debitum non reddide-
 runt: In quo Christiani non sunt terrenis regibus ob-
 secuti: Ergo terreni reges Christianos gratis persecuti
 sunt. Sed quod subiecit attende. *Et à verbis tuis formida-
 uit cor meum.* Habuerunt quidē & illi verba minacia, ex-
 pello, proferibo, occido, vngulis torqueo, ignibus tor-
 reo, bestiis subigo, membra dilanio: sed tua me potius
Math. 10. verba terruerūt, Nolite timere eos qui corpus occidūt,
 & postea nō habent quid faciant, sed eū timete qui ha-
 bet potestatem & corpus & animam perdere in gehennā.
 Ab his verbis tuis formidauit cor meū. Et contempsi
 hominem persecutorē meum, & vici diabolum sedu-
 ctorem meum. Deniq; sequitur, *Exultabo ego super elo-
 quia tua, sicut qui inuenit spolia multa.* Per ea verba vicit, à
 quibus formidauit. Vicit enim spolia detrahūtur, sicut
 victus & spoliatus est ille de quo dicitur in Euangelio,
Math. 12. Nemo intrat in domum fortis, vt vasa eius diripiat, ni-
 si prius alligauerit fortē. Sed spolia multa inuenta sunt,
 B quando patientiam mirati martyrum, etiam qui perse-
 cuti sunt crediderunt: & qui regē nostrum detrimen-
 tum militum eius sunt damnificare moliti, ab illo sunt
 insuper acquisiti. Quisquis ergo à verbis dei, ne in cer-
 tamine vincatur formidat, super eadē verba victor ex-
 ultat. Nam ne putaremus, ex illa formidine odiū ver-
 borum dei potuisse surrepere, quāuis iam dixerit, Exul-
 tauit super eloquia tua, quod vtiq; non diceret si odiret
 ea, tamen adhuc addit & dicit, *In iustitiā odio habui &
 abominatus sum, legem autem tuam dilexi.* Nempe à verbis ei-
 us illa formido nō fecit eorundē verborū odium, sed
 integram tenuit charitatē. Neq; enim lex dei non sunt
 verba & eloquia dei: Abūt ergo vt timore pereat amor,
 vbi castus est timor. Sic patres à filiis piis & timentur
 & amantur: sic pudica coniunx virū & timer ne ab illo
 deseratur, & amat vt fruatur. Si ergo & pater homo, &
 cōiūx homo, & timeri & amari debet, multo magis pa-
Psal. 44. ter noster qui in caelis est, & ipse spōsus, non carne prae-
 filiis hominū, sed virtutē formosus. A quibus enim di-
 ligitur lex dei, nisi à quib⁹ diligitur deus? Et quid habet
 bonis filiis triste lex patris? An quoniam quem diligit
 C corripit, & flagellat omnē filium, quem recipit: At qui
 haec iudicia respuit, promissa nō recipit. Paterna ergo
Heb. 12. iudicia laudētur & in flagello, si promissa diligātur in
 pramio. Ita planē fecit iste qui dicit, *Septies in die lau-
 dauit te, super iudicia iustitiae tuae.* Septies in die quod ait, si-
 gnificat semper. Solet esse quippe iste numerus vniuer-
Gene. 1. sitatis indicium, propter quod sex diebus diuinā ope-
 rationis, septimus adiectus est quietis. Et per septē dies
 currentes & recurrentes, tempora vniuersa voluntur.
Proner. 24. Nec ob aliud dictum est, Septies cadet iustus & resur-
 get: id est, non perit iustus modis omnibus humiliatus,
 sed nō praeuicatus, alioquin non erit iustus. Nam pro
 omni genere tribulationis, qua in conspectu hominū
 deicitur, positum est, septies cadit. Et pro eo quod ex
 ipsis omnibus tribulationibus proficit, positum est, re-
 surget. Satis illustrat in eo libro consequens sententia
 praecedentem. Ibi enim sequitur, Impij autem infirma-
 buntur in malis: hoc est itaq; iusto septies cadere & re-
 surgere, in omnibus malis nō infirmari. Merito igitur
1. Petri. 4. septies in die laudauit ecclesia deum super iudicia iu-
 stitiae ipsius, quia cum tempus esset vt iudicium incipe-
 ret à domo domini, in omnibus tribulationib⁹ suis nō
 infirmata, sed coronis martyrum glorificata est. Pax

multa, inquit, diligentibus legem tuam, & non est eis scandalum. D
 Vtrum ipsa lex diligentibus se scandalum non est, an
 diligentibus eam nullum est vndeunque scandalum?
 Sed vtrunq; recte intelligitur. Qui enim diligit dei le-
 gem, etiam quod in ea nō intelligit honorat: Et quod
 ei sonare videtur absurde, se potius non intelligere, &
 aliquid magnum latere ibi iudicat. Ideo lex dei nō est
 ei scandalum. Vt autem nullum scandalū omnino pa-
 tiatur, non sic homines sanctae cuiusq; professionis at-
 tendat, vt fides eius ex eorum moribus pendeat, ne ali-
 quibus cadentibus quos pro magno habebat, ipse scan-
 dalo pereat, sed ipsam dei legem diligat, & erit ei pax
 multa, nullumq; scandalum. Securus enim diligit eam,
 in qua etiam si multi peccant, peccare ipse non nouit.

*Expectabam, inquit, salutare tuum domine, & mandata tua
 dilexi.* Quid enim iustus profuisset, antiquis dei dile-
 xisse mandata, nisi eos Christus qui est dei salutare liber-
 rasset, cuius etiam spiritu impertito mandata dei dili-
 gere potuerunt: Si ergo iusti antiqui expectabant salu-
 tare dei, qui mandata eius dilexerant: quāto magis ne-
 cessarius erat Christus qui est Iesus, hoc est, salutare dei
 saluis faciendis eis, qui mandata eius non dilexerunt: E
 Potest ista etiam sanctis istorum temporū, ex quo gra- *Colos. 3.*
 tia reuelata Euangelium praedicatur, congruere pro-
 phetia. Expectant enim Christum qui mandata dei di-
 ligunt, vt cum Christus apparuerit vita nostra, tunc &
 nos appareamus cum illo in gloria. *Custodiuit, inquit,
 anima mea testimonia tua, & dilexit ea valde.* Vel sicut non-
 nulli codices habent, *dilexi.* Vt subaudiatur anima
 mea. Custodiuntur testimonia dei, dum non negan-
 tur, Hoc est martyrum officium, quia testimonia Grae-
 ce martyria nuncupantur. Sed quia pro testimoniis dei
 etiam flammis concremari sine charitate nihil pro- *1. Corin. 13.*
 dest, ideo addidit, & dilexit ea valde. Supra autem di-
 xerat, mandata tua dilexi: deinde sequenti versu, te-
 stimonia tua & custodiuit & dilexi, postea & mandata
 tua & testimonia tua custodiuit. At enim, *Custodiuit
 mandata tua & testimonia tua,* Qui enim diligit, ipse ve-
 raciter libenterque custodit. Plerunq; enim dum mā-
 data dei custodiuntur, sunt inimici, contra quorum
 voluntatem custodiuntur. Tunc vero fortiter & testi-
 monia custodiēda sunt, ne persecutibus inimicis ne-
 gentur. Cum ergo se iste vtrunq; fecisse dixisset, deo tri- *F*
 buit vnde fecit, adiungendo atque dicendo, *Quia om-
 nes viae meae in conspectu tuo domine.* Ideo, inquit, custodi-
 ui mandata tua & testimonia tua, quia omnes viae meae
 in conspectu tuo, Tanquam diceret, Si auertisses à me
 faciem tuam, fierem conturbatus, nec tua mandata &
 testimonia custodire. Custodiuit ergo, quia omnes viae
 meae in conspectu tuo. Propitio quippe & adiuuante
 conspectu voluit intelligi deum videre vias suas, sicut
 orauit qui dixit, Ne auertas faciem tuam à me. Nam v- *Psal. 26.*
 tique facies domini est & super facientes mala, sed vt *Psal. 33.*
 perdat de terra memoriam eorum. Non sic profecto
 iste dixit vias suas ab illo videri, sed sicut nouit domi-
 nus vias iustorum, & sicut ait Moysi, Scio te prae omni- *Exod. 33.*
 bus. Nam si hoc eū non adiuuaret gradiente, quod eius
 vias omnes sunt in conspectu dei, nō diceret ideo se cu-
 stodisse mandata & testimonia eius, quia omnes viae suae
 sunt in conspectu domini. Nouit enim audire, Seruite *Psal. 2.*
 domino in timore, & exultate ei cū tremore: apprehē-
 dite disciplinā nequādo irascatur domin⁹, & pereatis
 de via iusta: quia nisi in conspectu domini esset, via iusta
 nō esset. Nam hunc timorē & tremorē Apostolus etiā *Phil. 2.*
 Paulus imponit eis quibus dicit, Cū timore & tremore
 Q. ij vestram

G vestram ipsorum salutem operamini. Et cur hoc dixerit aperiens, Deus est enim, inquit, qui operatur in vobis, & velle & operari pro bona voluntate. Ad hoc sunt ergo in conspectu domini via iustorum, vt dirigat gressus eorum, quoniam ipsa sunt via domini, de quibus scriptum est in Prouerbiis, Vias autem quae à dextris sunt nouit dominus, Peruersae sunt autem, inquit, quae à sinistris sunt, vt intelligeremus, quod eas non nouerit dominus, propter quod peruersis dicitur est, Non noui vos. Porro vt ostenderet quo fructu vias, quae à dextris sunt, id est, iustorum nouerit dominus, continuo subiicit, Ipse enim rectos faciet cursus tuos, & itinera tua in pace producet. Ecce quare ait etiam iste, Custodiui mandata tua & testimonia tua. Et velut quæreremus hoc vnde potuerit, quia omnes, inquit, viae meae in conspectu tuo domine.

Concio. 32. de versu Psalmi, Appropinquet oratio mea in conspectu tuo domine &c.

Vocem nunc orantis audiamus, Quoniam quis oret forte nouimus, & nos ipsos si reprobi non sumus, in membris huius orantis agnoscimus,

H *Appropinquet oratio mea in conspectu tuo domine. Id est, oratio mea quae fit in conspectu tuo appropinquet tibi.*

Tan.

Prope est enim dominus his, qui obtulerunt cor. *Secundum eloquium tuum da mihi intellectum, Promissum petit. Nam hoc ait secundum eloquium tuum: tanquam diceret, secundum promissum tuum. Promisit enim hoc dominus, vbi ait, Intellectum dabo tibi.*

Psal. 31.

Intret postulatio mea in conspectu tuo domine, secundum eloquium tuum eripe me.

Repetit quodammodo quod petiuit. Nam quod prius dixerat, Appropinquet oratio mea in conspectu tuo domine: huic simile est quod ait posterius, intret postulatio mea in conspectu tuo domine: & quod prius, secundum eloquium tuum da mihi intellectum: huic congruit quod posterius, secundum eloquium tuum eripe me. Accipiendo quippe intellectum eripitur, qui per seipsum non intelligendo decipitur. *Eructabunt, inquit, labia mea hymnum, cum docueris me iustificationes tuas.*

Ioan. 6.

Roma. 4.

1. Corin. 1.

Nouimus quemadmodum doceat eos deus, qui sunt docibiles deo: Omnis enim qui audiuit à patre & didicit, venit ad eum qui iustificat impium, vt non solum memoria retinendo, verumetiam faciendo custodiat iustificationes dei. Sic enim qui gloriatur, non in seipso sed in domino gloriatur, hymnusque eructatur. Sed iam quia didicit & laudauit doctorem deum, deinde vult docere. *Pronunciabit, inquit, lingua mea eloquia tua, quia omnia mandata tua iudicia.* Cum haec se pronunciatum dicit, vtique minister fit verbi. Quauis enim deus doceat intrinsecus, tamē fides ex auditu est. Et quomodo audiunt nisi à praedicante? Neque enim quia deus dat incrementum, ideo non est plantandum neque rigandum: Scit enim, quae pericula secutura sint à contradicentibus & persequentibus, cum fuerit pronunciator eloquiorum dei, propter quod adiunxit, *Fiat manus tua vt saluum me facias, quia mandata tua elegi.* Vt non time-rem, nec solum ne cor meum timeret, sed lingua etiam pronunciatum eloquia tua, mandata tua elegi, timoremque amore compressi. Fiat ergo manus tua vt saluum me de manu facias aliena. Sic autem deus saluos martyres fecit, cum eos in anima non permisit occidi. Nam secundum carnem vana salus hominis. Potest & sic accipi, fiat manus tua: vt manus dei Christus intelligatur, iuxta illud Esaiæ, Et brachium domini cui reuelatum est: Non enim erat factus vnigenitus, cum per eum facta sint omnia, sed factus est ex semine Dauid, vt esset

Roma. 10.

1. Corin. 3.

lesus, id est, saluator qui iam erat creator. Sed cum familiaris sit scripturae, fiat manus tua: & facta est manus domini: nescio vtrum possit hic sensus in eis locis omnibus obtineri. Sanè vbi audimus, quod sequitur, *Concupiui salutare tuum domine.* etiam nolentibus omnibus inimicis salutare dei nobis Christus occurrat. Ipsum se concupisse iusti antiqui veracissime cōfitentur, Ipsum concupiscit ecclesia venturum de visceribus matris, Ipsum concupiscit ecclesia venturum ad dexteram patris. Subiungitur autem huic sententiae, *Et lex tua meditatio mea est.* Quia lex perhibet testimonium Christo. Sed in hac fide cum corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, fremant gentes, populi meditentur inania, occidatur certe caro dum praedicat te. *Viuat anima mea & laudabit te, & iudicia tua adiunxerunt me.* Iudicia quippe illa sunt, quae tempus erat vt inciperent à domo domini, Sed adiunxerunt me, inquit. Et quis non videat, quantum adiuerit ecclesiam sanguis ecclesiae quanta ex illa semente seges toto orbe surrexerit? Nouissime prorsus aperit se, & quae persona per totum psalmum loquebatur ostendit. *Erravi, inquit, sicut ovis perdita, quare seruum tuum quia mandata tua non sum oblitus.* Nonnulli codices non habent quare, sed *viuifica.* Vna quippe syllaba interest, qua inter se in Graeco distant *ἔπεσον* & *ἐπίπεσον*, vnde & ipsi codices Graeci variant. Sed quodlibet horum sit, ovis perdita quæratur, ovis perdita & viuificetur, propter quam pastor eius non nagintanouem dimisit in montibus, & eam quærens, Iudaicis laceratus est vepribus. Sed adhuc quæratur, adhuc quæratur, ex parte inuenta adhuc quæratur. Ex ea nanque parte qua dicit iste, mandata tua non sum oblitus, inuenta est: sed per eos qui mandata dei eligunt, colligunt, diligunt, adhuc quæratur, & per sui pastoris sanguinem fusum atque dispersum in omnibus gentibus inuenitur. Vt potui quantum à domino adiutus sum, psalmum istum magnum pertractaui & exposui, Quod profecto melius sapietiores, doctioresque fecerunt, siue facturi sunt. Nec ideo tamen ei nostrum deesse debuit ministerium, maxime id de me flagitantibus fratribus, quibus sum debitor huius officij. Quod autem de alphabeto Hebreo, vbi octoni versus singulis subiacent literis, atque ita psalmus totus contextitur, nihil dixi, non sit mirum, quoniam nihil quod ad istud proprie pertineret inueni. Non enim solus habet has literas. Illud sanè sciant qui hoc in Graeca & Latina scriptura, quoniam non illic seruatum est, inuenire non possunt, omnes octonos versus in Hebraicis codicibus ab ea quae illis praepositur litera incipere, sicut nobis ab eis qui illas nouerunt literas, indicatum est. Quod multo diligentius factum est, quam nostri vel Latine vel Punice, quos abecedarios vocant Psalmos, facere consueuerunt. Non enim omnes versus donec claudatur periodus, sed solos primos ab eadem litera incipiunt, quam praeposunt.

Psal. 59.

Esa. 53.

Roma. 1.

Enarratio in Psalmum 119, qui est primus Cantici graduum.
Breuis psalmus & valde utilis ad cantandum nobis, quem modo nobis cantatum audiuius, & cantando respondimus. Nō diu laborabit in audiendo, nec infructuose laborabit in operando. Est enim sicut eius titulus praenotatur. *Canticum graduum.* Graecè scriptum est, *ὕμνος βαθύς.* Gradus vel descendentes sunt vel ascendentes. Sed gradus qui modo in his psalmis positi sunt, ascendentes significant. Intelligamus ergo tanquam ascensuri, nec ascensionem pedibus corporalibus quæramus: sed sicut in alio psalmo

Roma. 10.
Psal. 1.
1. Petri. 4.
1. Petri. 4.
Luc. 11.
Luc. 11.
Apologia Angliani de expositione. Psal. 119.
Supra eadē Tractat.

psalmo

A psalmo scriptū est, Ascensiones in corde eius disposuit, in cōualle plorationis in locum quem disposuit. Dixit ascensiones, Vbi id est, in corde, Vnde: A cōualle plorationis. Et tā quō ascendatur tāq̄ deficit sermo humanus, nec explicari potest, forte nec cogitari. Audistis modo cum Apostolus legeretur, Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. In cor hominis non ascendit, cor hominis illuc ascendat. Ergo quia oculus nō vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quomodo dici posset, quō ascendendū est? Ideo cum dici nō possit: ait, In locum quem disposuit. Quid tibi plus dicturus sum? Ait homo per quem spiritus sanctus loquebatur in locum talem. Ad locum talem quicquid dixerō, terrenum cogitas, humo repis, carnē portas, corpus quod corrumpitur aggrauat animā, & deprimat terrena inhabitatio sensum multa cogitantem? Cui loquar? Quis auditorus est? Quis capiet? Vbi erimus post hanc vitam, si in corde ascenderimus? Quia ergo nemo sperat aliquē ineffabilem beatitudinis locum, quem sibi disposuit qui ascensiones etiam in corde suo disposuit: sed vbi? In cōualle plorationis. Cōuallis humilitatem significat, mons celsitudinem significat. Est mōs quō ascendamus, spiritualis quādam celsitudo: Et quis est iste mons quō ascendimus, nisi dominus Iesus Christus? Ipse tibi fecit patiēdo conuallē plorationis, qui fecit manendō montem ascensionis. Quid est vallis plorationis? Verbū caro factum est, & habitauit in nobis. Quid est vallis plorationis? Prebuit percutiēti se maxillam, saturatus est opprobriis. Quid est vallis plorationis? Colaphizatus est, sputis illitus, spinis coronatus, crucifixus est. Hęc est vallis plorationis, vnde tibi ascendendum est. Sed quō ascendendum est? In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Ipsum enim verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Sic descendit ad te, vt maneret in se. Descendit ad te, vt fieret tibi conuallis plorationis: mansit in se, vt esset tibi mons ascensionis. Erit, inquit, Esaias, in nouissimis dieb⁹ manifestus mōs domus domini, paratus in cacumine montium. Ecce quō ascendendū est: sed noli aliquid terrenum cogitare, nec quia montem audisti, alta quādam cogites terrarū: nec cum eum saxum audis aut petram, aliqua duricia a te intelligatur: nec cum audis leonē, cogites feritatem: nec cum audis agnum cogites pecus. Nihil horum est in se, & omnia factus est pro te. Hinc ergo ascendendum est, illuc ascendendum, ab exemplo ipsius ad id diuinitatem ipsius. Exemplum enim tibi fecit humiliando se. Nam qui nolēbant a conualle plorationis ascendere, cōpressi sunt ab ipso. Præpropere enim volēbāt habere ascensum, honores altos cogitabāt, viā humilitatis non cognoscebant. Intelligat charitas vestra quod dico, Duos discipulos voluisse ad latera domini, vnum ad dexterā, alterum ad sinistrā sedere. Vidit eos dominus præpropere, & præpostere de honorib⁹ cogitare, cū prius discere deberēt humiliari vt exaltaretur, & ait eis dominus, Potestis bibere calicē quē ego bibiturus sum? Ipse enim in conualle plorationis bibiturus erat calicem passionis: illi autē non attendētes humilitatem Christi, comprehendere volēbant altitudinem Christi. Reuocauit illos ad viam tanquam aberrantes, non vt negaret illis quod vellent, sed vt ostēderet quā venirent. Itaque fratres mei hunc psalmum ascensionis cantemus ascensuri in corde, quia vt ascendamus descendimus ad nos. Nam vidit scalas Iacob, & in ipsis scalis demonstrati sunt ei ascendentes & descendentes.

Tomus octauus.

Vtrumque vidit. Possūmus putare ascendētes, viros D proficientes: descendentes, deficientes: quia & reuera inuenimus hoc in populo dei, alij proficiunt, alij deficient. Poterāt istos significare illæ scalæ, sed forte melius intelliguntur omnes boni in illis scalis, ascendentes & descendentes. Non enim frustra non dictum est, cadentes, sed descendētes. Multum autem interest inter descendere & cadere. Nam quia cecidit Adam, ideo descendit Christus. Ille cecidit, ille descendit. Ille cecidit superbia, ille descendit misericordia. Non autem ipse solus descendit, equidem de cōlo ipse solus descendit, sed multi imitantes eum sancti descendūt ad nos, & descenderūt ad nos. Nā in quadam altitudine cordis habitabat Apostolus cum diceret, Siue enim mēte excessimus deo. Iam quod mente excesserat, deo excesserat. Excedens enim mente omnē humanam fragilitatem, omnem seculi temporalitatē, omnia quæcūq; nascendo & occidendo euanesceūt transeuntia, hic habitabat corde in quadā ineffabili contēplatione quantum poterat, de qua dicit quod audiuit ineffabilia verba quæ nō licet homini loqui, sed tibi illa loqui nō posset. Ipse autē videre illa vt cūq; posset, quæ tibi loqui non posset. Itaq; si semper manere vellet in eo quod videbat, & loqui non poterat, te non leuaret vbi & tu posses videre. Quid autē fecit? Descendit. Nā vbi ait, Siue enim mente excessimus deo: ibi statim addidit, siue temperantes sumus vobis. Quid est temperantes sumus? Sic loquimur vt capere possitis, quia & Christus talem se fecit nascendo & patiēdo, vt possent de illo homines loqui, Quia de homine homo facile loquitur. De deo homo quādo loquitur sic, quomodo deus est? Homo autē de homine facile loquitur. Vt ergo magni descēderēt ad paruos, & nō illis tamē loquerētur nisi magnū, ipse qui magn⁹ erat, factus est paruus, vt de illo magni paruus loquerētur. Audistis modo quod dico cū Apostol⁹ legeretur, Ipse autē videre illa vt cūq; posset, quæ tibi loqui non posset, si auribus aduertistis. Dixit hoc, Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalib⁹. Ergo spiritualibus in excelsis loquitur, carnalibus autem vt loquatur descendit. Nā vt sciat quia cū descēdit, de illo qui descendit loquitur. Ecce Ioannes manentē in se loquitur, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum, hoc erat in principio apud deum, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Cape si potes, arripe, cibus est. Sed dicturus es mihi. Ille quidē cibus est, sed ego infans sum, lactandus sum, vt idoneus fieri possim ad manducandū cibum. Ergo quia tu lacte nutriendus es, ille autē cibus est, ipse cibus per carnem tibi traiectus est ad fauces. Quomodo ergo cibus mater comedit, vt per carnem traiciat ad infantē lactentē lac factum: sic cibus angelorum dominus verbum caro factū est, & factus est lac. Et dicit Apostolus, Lac vobis potū dedi, non escā, nōdum enim poteratis, sed nec adhuc quidē potestis. Ergo dando lac descendit ad paruulos, & quia descēdit, descendente dedit. Ait enim, Nūquid dixi me aliquid inter vos scire, nisi Iesum Christum & hunc crucifixū? Quia si diceret tantum Iesum Christum, est Iesus Christus etiam secundum diuinitatem, secundum id quod erat verbum apud deū filius dei Iesus Christus: sed hūc, id est, hoc modo dictū, paruuli non capiunt. Quomodo ergo capiunt, qui lac capiūt? Iesum Christū, inquit, & hunc crucifixū. Suge quod pro te factus est, & cresces ad id quod est. Sunt ergo & ascendentes & descendentes. In illis scalis & ascendētes sunt, & descēdētes.

Q. iiii Ascen-

1. Corin. 3.
Esa. 11.
Psal. 110.
Psal. 83.

G Ascendentes qui sunt? Qui proficiunt ad intellectu spiritalium. Descendentes, qui sunt? Qui quantum homines possunt fruuntur intelligentia spiritalium, tamen descendunt ad paruulos vt talia eis dicant qualia possunt capere, & lacte nutriti possit idonei fieri & validi ad capiendū cibum spiritalem. Esaias, fratres, etiā ipse ad nos de descendentes fuit: nam & ipsi gradus eius descendentes apparent. Cum enim diceret de spiritu sancto, Requiescet, inquit, super eum spiritus sapientia & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientia & pietatis, & spiritus timoris domini: à sapientia cœpit, & vsq; ad timorem descēdit. Quomodo ille qui docebat à sapientia descēdit vsq; ad timorem, tu qui discis & proficis, à timore ascende ad sapientia. Scriptum est enim, Initiū sapientia timor domini. Iam ergo Psalmum audite. Ecce ante oculos nostros ponamus ascensurum hominē. Vbi ascensurum? In corde. Vnde ascensurum? Ab humilitate, id est, à cōualle plorationis, in locum quē disposuit. Quō ascensurum? Ad illud ineffabile, quod cū dici non posset, dictum est, in locum quē disposuit. Cum ergo sic homo cœperit disponere ascēsum, hoc dico apertius, cū cœperit homo Christianus cogitare proficere, incipit pati linguas aduersantium. Quicumq; illas nondum passus est, nondū proficit: quicūq; illas nō patitur, nec conatur proficere. Vult nosse quid dicam? imō quid audiamus simul experiatur. Incipiat proficere, incipiat velle ascēdere, velle contemnere terrena, fragilia, temporalia, fœlicitatē seculi pro nihilo habere, deum solum cogitare, lucris non gaudere, damnis non contabescere, omnia etiam sua velle videri & pauperibus tribuere, & sequi Christum. Videamus quemadmodū patiatur linguas retrahentium & multa contradicentium, & quod est grauius, quasi consulendo à salute auertentium. Qui enim consulit alicui, ad salutē consulit, ad id quod prodest consulit: ille autem quasi consulens retrahit à salute. Quia ergo videtur habere palliū consulentis, & habet venenum perimentis, lingua dolosa dicta est. Ascēsurus ergo cōtra ipsas linguas, primo deū deprecatur: ait enim,

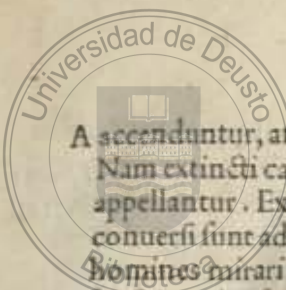
Expositio Psalmi.

A De domine cum tribulaver clamauit, & exaudiisti me. Vnde illum exaudiuit? Vt iam constituerit eum ad gradus ascendendi. Et quia iam ascensurus est, exauditus quid orat? *Domine erue animam meam à labijs iniustis, & à lingua dolosa.* Quæ est lingua dolosa? Subdola, habens imaginem consulendi, & perniciem nocendi. Ipsi sunt qui dicunt. Et tu hoc facturum es quod nemo fecit? & tu solus eris Christianus? Et si ostenderit alios hoc facere, & legerit euangelium vbi præcepit dominus hoc fieri, & legerit Actus apostolorum, illi quid dicunt in lingua subdola & labijs iniustis? Nō poteris forte implere, multum est quod aggredieris. Alij prohibendo deterrent, alij laudando plus premūt. Quia enim talis est vita quæ iam occupauit mundum, tanta autoritas Christi est, vt reprehendere iam Christum, nec paganus audeat: legitur ille qui reprehendi non potest, quia dixit, Vade vende omnia quæ habes, & distribue pauperibus, & sequere me. Christo contradici non potest, euangelio contradici non potest, reprehendi Christus nō potest, conuertit se lingua dolosa ad laudem prohibentem. Si laudas, hortare. Quare laudando premis? Melius est vt tu vituperares, quàm dolose laudares. Quid enim diceres vituperando? Absit, Fœda vita est ista, mala vita est. Sed quia nosti cum hæc dixeris, premi te posse autoritate euangelica, cō-

Math. 19.

uertis te ad aliud dissuadendi genus, vt laudando falso, me à vera laude prohibeas, imō laudando Christū, à Christo prohibeas dicens. Quid est hoc? Ecce illi fecerunt, forte tu non poteris. Incipis ascendere, cadis. Monere videtur, serpens est, dolosa lingua est, venenū habet. Roga contra illam, si vis ascendere, & dic deo tuo, Domine, erue animam meam à labijs iniustis, & à lingua dolosa. Et dicit tibi dominus tuus, *Quid dabitur tibi, aut quid apponetur tibi ad linguam dolosam?* Id est, quod habeas aduersus linguam dolosam, quod apponas linguæ dolosæ, quod te munias aduersus linguam dolosam, quid tibi dabitur, aut quid apponet tibi? Interrogauit exercens. Nam ipse dicturus est quod interrogat. Respondit enim, subiiciens sibi interroganti, *Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus desolatorijs, vel vastatoribus.* Siue desolatorijs dicas, siue vastatoribus dicas, nam in diuersis codicibus diuersè scriptū, idem significat. Videte, Vastatores carbones dicuntur, quia vastando & desolando ad desolationem facile perducunt. Qui sunt isti carbones? Intellegat charitas vestra primo quæ sint sagittæ. Sagittæ potētis acutæ, verba dei sunt. Ecce iaciuntur & transigunt corda: sed cū trāsfixa fuerint corda sagittis verbi dei, amor excitatur, non interitus comparatur, Nouit dominus sagittare ad amorē: & nemo pulchrius sagittat ad amorē, quàm qui vere verbo sagittat: imō sagittat cor amātis, vt adiuuet amantem, sagittat vt faciat amantem. Sagittæ autē sunt cum agimus verbis. Carbones autē vastatores, qui sunt? Parum est verbis agere contra linguam subdolam & labia iniqua: parū est verbis agere, & exemplis agendum est. Exēpla sunt carbones vastatores. Et quare vastatores dicuntur? breuiter accipiat charitas vestra: primo quomodo exemplis agendū sit, videte. Lingua subdola nihil sic nouit dicere, quo magis subdola est, nisi, Vide ne possis implere, multū est ad te hoc aggredi. Accepisti tu præceptum euangelicum, habes sagittam, sed carbones nōdū habes. Timendū est ne sagitta sola nō valeat aduersus linguam dolosam. Sūt & carbones vtputa incipit enim tibi dicere deus, Tu nō potes? quare ille potest? quare alter potuit? Nunquid tu delicatior es illo senatore? nūquid tu infirmior es illo senatore? Nūquid tu infirmior es illo aut illo in valetudine? nūquid tu infirmior es fœminis? Fœminæ potuerunt, viri non possunt: delicati diuites potuerunt, pauperes non possunt: Sed ego, inquit, multum peccavi, & multū peccator sum. Numerantur etiā qui multum peccauerunt, & eo amplius amauerunt, quo plura illis dimissa sunt peccata. Quomodo dictum est in Euangelio? Cui modicū dimittitur, modicum diligit, [cui vero plurimum, plurimum diligit.] Cum ergo fuerint ista enumerata, & nominatim dicti fuerint homines qui potuerunt, ille accepta sagitta in corde accedentibus etiam carbonibus desolatorijs, desolatur in illo cogitatio terrena. Quid est enim desolatur? Ad desolationē perducitur. Erant autem in illo multa quæ male fronderant, multa carnales cogitationes, seculares multi amores. Ipsi vruntur carbonibus vastatorijs, vt fiat purus locus desolatus, in cuius loci puritate faciat deus ædificiū suū, quia facta erat ibi ruina diaboli, & ædificatur ibi Christus: nam quandiu manet ibi diabolus, non potest ædificari Christus. Accedūt carbones desolatorijs, & deiciunt quod male fuerat ædificatū, & desolato loco accedit instructor fœlicitatis perpetuæ. Videte ergo quare dicti sunt carbones? Quia qui si se cōuertūt ad dominum, de mortuis reuiuiscunt. Carbones autem quādo accendun-

Luc. 7.

Accenduntur, antequam accenderentur extincti erant. Nam extincti carbones mortui dicuntur, ardentes viui appellantur. Exempla ergo multorum iniquorum qui conuersi sunt ad dominum, carbones dicti sunt. Audis

homines mirari & dicere, Ego illū noui, quā̄m ebrius fuit, quā̄m sceleratus, qualis amator circi, aut amphitheatri, qualis fraudator, modo quomodo deo seruit, quā̄m innocēs factus est? Noli mirari, carbo est. Viuum gaudes, quem extinctum plangebās. Sed quā̄do laudas viuum, si nosti laudare, adhibe illum mortuo vt accendatur, id est, quicūque adhuc piger est sequi deum, admove illi carbonem qui erat extinctus, & habeto sagittam verbi dei, & carbonem vastatorem, vt occurras labiis iniquis & linguæ subdola. Quid sequitur? Accepit iste sagittas ardentes, accipiat carbones vastatores. Iam repulit linguam subdolam & labia iniqua, iam ascēdit gradum, incipit proficere, sed adhuc uiuit inter malos, & inter iniquos, nondum est area ventilata. Puta quia triticum factum est, nunquid iam in horreo est? Adhuc necesse est multa palea prematur: & quantum proficit, tantum videt maiora scandala in populo: nam si non

B proficiat, nō videt iniquitates: si non sit verax Christianus, non videt fictos. Etenim fratres & de illa similitudine hoc nos docet dominus, & de frumentis & de zizaniis. Cum autem creuisset herba & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania, id est, quia nulli homini apparent mali, nisi factus fuerit ipse bonus, quia cū creuisset herba & fructū fecisset, tūc apparuerunt zizania. Iam ergo iste cōp̄it proficere, & cōp̄it videre malos, & multa mala quę ante non nouerat, & clamat ad deum,

Matth. 23.

Heu me quod incolatus meus longinquus factus est. Multum à te recessi, peregrinatio mea facta est longinqua. Nondum veni in patriam illam, vbi cum nullo malo victurus sum: nōdum veni in illam societatem angelorum, vbi scandala non timebo. Quare autem nondum sum ibi? Quia incolatus meus longinquus factus est. Incolatus peregrinatio est. Incola dicitur qui habitat in terra aliena, non in ciuitate sua. Longinquus, inquit, factus est, & prolongatus incolatus meus. Et vbi longinquus? Aliquando fratres mei cum peregrinatur homo, inter meliores uiuit, quā̄m in patria sua forte uiueret: sed nō sic est quando de illa Hierusalem cœlesti peregrinamur. Mutat enim homo patriam, & aliquādo in peregrinatione illi bene est: Inuenit amicos fideles peregrinādo, quos in patria inuenire non potuit. Inimicos habuit vt de patria pelleretur, & cū peregrinaretur inuenit quod non habebat in patria. Non sic est patria illa Hierusalē, vbi omnes boni. Quicunque inde peregrinatur inter malos est, nec recedere à malis potest, nisi cum redierit ad societatem angelorū, vt ibi sit vnde peregrinatur: Ibi omnes iusti & sancti, qui fruuntur verbo dei sine lectione, sine literis: quod enim nobis per paginas scriptum est, per faciem dei illi cernunt. Qualis patria? Magna patria, & miseri sunt peregrini ab illa patria. Sed quid ait iste? Longinqua facta est peregrinatio mea. Maxime eorum vox est, id est, ipsius ecclesię quę laborat in hac terra illius vox est qui clamat à finibus terrę in alio loco Psalms dicens, A finibus terrę ad te clamaui.

Psalm. 60.

Psalm. 2.

C Quis nostrum clamat à finibus terrę? Nec ego, nec tu, nec ille: sed à finibus terrę ipsa sola ecclesia, tota hęreditas Christi clamat, quia ecclesia hęreditas eius: & de ecclesia dictum est, Postula à me, & dabo tibi gētes hęreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terrę. Si ergo possessio Christi vsque ad fines terrę, & possessio Christi omnes sancti, & omnes sancti vnus homo

in Christo, quia vnitas sancta in Christo est, ipse vnus D homo dicit, A finibus terrę ad te clamaui dum angertur cor meum. Huius ergo hominis longinqua peregrinatio facta est inter malos. Et tanquam si diceretur illi, cū quibus ergo habitas vt gemas, peregrinatio, inquit, mea longinqua facta est. Sed quid si cum bonis? Si cum bonis esset non diceret, heu me. Heu vox est miserię, vox est calamitatis & infelicitatis, sed tamē in spe, quia iam vel gemere didicit. Multi enim & miseri sunt & non gemunt, & peregrinantur & redire nolunt. Iste iā volēs redire, cognoscit infelicitatem peregrinationis suę, quia agnouit illam, redit, & ascendere incipit, quia canticum graduum cōp̄it cantare. Vbi ergo gemit, & inter quos habitat? *Inhabitauit cū tabernaculis cedar.* Verbum hoc quia Hebręum est, proculdubio non intellexistis. Quid est, inhabitauit cum tabernaculis cedar? Cedar quantum meminimus ex interpretatione nominū Hebręorum, tenebras significat. Interpretatum cedar latine, tenebrę dicuntur. Nostis autem duos filios habuisse Abraham, quos quidem commemorat Aposto-

Gene. 21. Galat. 4.

E vnus ex ancilla erat, alter de libera. Ex ancilla Hismael erat: de libera Sara, quem suscepit ex desperatione per fidem, Isaac erat. Vterque ex semine Abraham, sed non vterque hęres Abraham. De Abraham natus vnus, sed tamen non hęreditat: alter etiam hęres: non solum filius, sed & hęres. In Hismael sunt omnes qui carnaliter colunt deum. Ad ipsos enim & vetus testamentum pertinet, quia sic dicit Apostolus, Sub lege volētes esse, legem nō audistis? Scriptum est enim quod Abraham duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnum de libera, quę sunt in allegoria. Hęc enim sunt duo testamenta. Quę sunt duo testamenta? Vnum vetus, & alterum nouum. Vetus testamentum à deo, & nouum testamētum à deo, quomodo de Abraham & Hismael & Isaac. Sed Hismael ad terrenum, Isaac ad cœleste regnum. Ideo vetus testamentum promissiones habet terrenas, terrenam Hierusalem, terrenam palęstinam, regnum terrenum, salutem terrenam, hostium subiugationē, abundantia filiorum, fecunditatē frugum. Omnia ista promissiones sunt terrenę: In figura spiritaliter intelliguntur, quomodo Hierusalē terrena vmbra erat regni cœlestis, & regnum terrenū vmbra erat regni cœlorum.

F

Hismael in vmbra, Isaac in luce. Si ergo Hismael in vmbra, non mirū, quia ibi tenebrę. Pinguiores etenim vmbre, tenebrę sunt. Ergo Hismael in tenebris, Isaac in luce. Quicunque hic etiam in ecclesia terrenam felicitatem quærunt à deo, adhuc ad Hismael pertinent. Ipsi sunt qui contradicunt spiritalibus proficientibus, & detrahunt illis, & habēt labia iniqua, & linguas subdolas. Contra quos rogauit iste ascendens, & appositi sunt ei carbones desolatorij, & sagittę potentis acutę. Inter illos enim adhuc uiuit donec tota area vētiletur: ideo dixit, *Inhabitauit cum tabernaculis cedar.* Nam & ipsa tabernacula Hismael, cedar dicta sunt. Sic habet liber Geneleos, sic habet quod cedar ad Hismael pertinet. Ergo Isaac cum Hismael, id est, qui pertinent ad Isaac, inter illos uiuunt qui pertinent ad Hismael. Illi sursum volunt ascendere, illi deorsum velent premere. Isti volare volunt ad deum, illi conantur pennas euellere: nanque apud Apostolum ita dicitur, Sed sicut tunc qui secundum carnem natus erat, persequebatur eum qui secundum spiritum, ita & nunc. Spirituales ergo persecutionem patiuntur à carnalibus. Sed quid dicit scriptura? *Eiue ancillam & filium eius: Non enim*

Matth. 3.

Gene. 25.

Galat. 4.

Gene. 21. hęres

G hères erit filius ancillæ cum filio meo Isaac . Sed hoc quod dicit, eiice, quādo erit? Quando area cæperit vtilari. Modo autem antequam eiiciatur, dicit, Heu me quia incolatus meus longinquus factus est, inhabitavi cum tabernaculis cedar . Et exponit nobis qui sunt isti qui pertinent ad tabernacula cedar. *Multum peregrinata est anima mea.* Ne peregrinationem corporalem intelligeres, animam dicit peregrinari . Corpus peregrinatur locis, anima peregrinatur affectibus. Si amaueris terrā, peregrinaris à deo: si amaueris deum, ascendis ad eum. In charitate dei & pximi exerceamur, vt redeamus ad charitatem. Si cadamus in terram, marcescimus & putrescimus. Iste autē qui ceciderat, descensum est ad eum vt ascenderet : Intendens tempus peregrinationis suæ, dixit se peregrinari in tabernaculis cedar. Quare? Quia multum peregrinata est anima mea. Ibi peregrinatur, vbi ascendit: non corpore peregrinatur, non corpore ascendit. Sed vbi ascendit? Ascensiones, inquit, in corde. Si ergo ascendit in corde, non ascēdit. Non ascendit per ascensiones cordis, nisi anima quæ peregrinatur. Sed donec perueniat, multum peregrinata est anima mea. Vbi? In tabernaculis cedar. *Cum his qui oderunt pacem eram pacificus.* Verum vt audiatis, fratres charissimi, non poteritis probare quā vera cantetis, nisi cæperitis facere quod cantastis. Quātumlibet illud dicā, quomodo libet exponam, qualibuscunque verbis versem, non intrat in cor eius, in quo nō est opus eius. Incipite agere, & videte quid loquamur. Tunc ad singula verba lachrymæ profuunt, tūc Psalmus cantatur, & facit cor quod in Psalmo cantatur. Quā multi enim sonant voce, & corde muti sunt? Et quā multi tacent labiis, & clamāt affectu, quia ad cor hominis aures dei? Sicut aures corporales ad os hominis, sic cor hominis ad aures dei. Multi clauso ore exaudiuntur, & multi in magnis clamoribus non exaudiuntur. Affectibus orare debemus & dicere, Multū peregrinata est anima mea, cum his qui oderunt pacem erā pacificus. Quid enim aliud dicimus istis hæreticis, nisi cognoscite pacem, amate pacem: Iustos vos dicitis. Sed si iusti esletis, inter paleam grana gemeratis. Nā quia sunt grana in ecclesia catholica & vera grana sunt, ideo tolerant paleam, donec ventiletur area, quia inter paleam clamāt, Heu me quod incolatus meus longinquus factus est, inhabitavi cum tabernaculis cedar. Inhabitavi, inquit, cum paleis: sed quomodo de palea multus fumus exit, sic de cedar tenebræ. Inhabitavi cum tabernaculis cedar, multum peregrinata est anima mea. Frumentorū vox est, inter paleas gementium. Hæc loquimur illis qui oderunt pacem, & dicimus, Cum his qui oderunt pacem eram pacificus. Qui sunt qui oderunt pacem? Qui conscindunt vnitatem. Si enim pacem nō odissent, in vnitatem mansissent. Sed videlicet propterea se separauerunt vt iusti essent, vt non haberent mixtos iniustos. Aut nostra est ista vox, aut illorum: elige cuius sit, Catholica dicit, Nō est dimittenda vnitatis, non est præcidenda ecclesia dei, Indicabit deus de malis & bonis postea. Si nunc mali à bonis separari non possunt, ferēdi sunt ad tēpus. Mali in area nobiscum esse possunt, in horreo non possunt. Et forte hodie qui mali apparēt, cras boni erunt: & qui de bonitate hodie superbiunt, cras mali inuenientur. Quisquis ergo humiliter malos ad tēpus fert, ipse perueniet ad requiem sempiternā. Hæc vox catholica est. Illorum autem vox qualis est, non intelligentium neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant? Ne tangas immundum: & qui tetigerit immundum, inquinabitur. Separemus nos, ne cōmisceamur malis. Et nos illis, Amate pacē, diligite vnitatē. Nescitis à quā multis bonis separemini, dum quasi malis calumniamini? Eccle. 13. Furiunt, sauiunt, quando ista dicimus, nam querunt & mortificare nos. Apparuerunt sape impetus eorum, apparuerunt insidie. Cum ergo inter insidias illorum viuimus, & quibus dicimus, amate pacē, aduersantur nobis, nōne vox ista nostra est, cum his qui oderunt pacem eram pacificus? *Cum loquerer illis debellabāt me gratis.* Quid est autem fratres, debellabant me? Et parum erat, si non adderet gratis. Quibus dicimus, amate pacem, Christum amate: nunquid dicimus, amate & honorate nos, sed honorate Christum. Nos nolumus honorari, sed illum: nam nos quid sumus? ad Apostolū Paulum? *Tal. sumus qui tamen dicebat illis paruulis, quos mali homines & mali suosores præcidere ab vnitatem in schismata volebant.* Quid eis dicebat ille? Nunquid Paulus pro vobis posuimus, crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Hoc & nos dicimus, Amate pacē, amate Christum: si enim amant pacem, Christum amant. Cum ergo dicimus, amate pacem: hoc dicimus, amate Christū. Quare? Quia de Christo ait Apostolus, Ipse est enim pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Si ergo Christus, ideo pax, quia fecit vtraque vnum, quare vos de vno fecistis duo? Quomodo ergo pacifici estis, vt cum Christus faciat vnum de duobus, vos faciatis de vno duo? Sed quia hæc dicimus, cum his qui oderunt pacem sumus pacifici, & tamen illi qui oderunt pacem, cum loqueremur eis debellabant nos gratis.

In Psalmum CXX. Enarratio.

SECVNDVS est iste psalmus eorum quorum titulus est, *Canticū graduum.* Plures enim sunt significantes, vt iam in primo corū audistis, ascensum nostrum, qui fit in corde ad deum, in cōualle plorationis, id est, ab humilitate tribulationis. Ascensus enim vtilis nobis non potest esse, nisi primo humiliatis, à cōualle plorationis nobis ascendendum esse meminerimus: cōuallis enim terra locus est depressus: sicut loca terra alta montes & colles, ita cōuallis locus humilis: ne dum præponere & præpostere querimus exaltari, non ascendamus sed ruamus. Docuit autem ipse dominus à cōualle plorationis ascendendum, quando pro nobis humiliari vsque ad mortem crucis & pati dignatus est. Hoc exemplum nō relinquamus. Istam cōuallē plorationis martyres intellexerunt. Vnde intellexerunt? vnde? Quia & ipsi de cōualle plorationis vt coronarētur ascenderunt. Cōgruit & hodierno diei psalmus iste Canticū graduum: de illis enim dictum est, Euntes ibant & flebant, mittētes semina sua. Hæc est cōuallis plorationis, vbi à flētibus mittuntur semina. Quæ sunt autem semina? Bona opera in ista tribulatione terrena. Qui bene operatur in cōualle plorationis, similis est homini seminanti per hyemem. Nūquid frigore ab opere deterretur? Sic nos pressuris mundi nō debemus à bono opere deterri, quia vides quid sequitur, Euntes, inquit, ibāt & flebant mittentes semina sua. Valde miseri si semper flebant, valde miseri si nunquam de lachrymis sunt liberādi: sed vide quid sequitur, Venientes autem venient in exultatione, portantes germina sua. Nihil aliud istis canticis docemur fratres quā ascendere, sed ascēdere in corde, in affectu bono, in fide, spe, & charitate, in desiderio perpetuitatis & vitæ æternæ. Sic ascenditur: Congruit nos dicere quomodo ascendendū sit. Quāta terribilia lecta de Evangelio audiuit charitas vestra?

Psalm. 83.

Matth. 3.

1. Tim. 2.

Matth. 24. **A**stra Videtis certe, quia hora domini sicut fur in nocte ita veniet. Si sciret, inquit, paterfamilias qua hora fur veniret, amen dico vobis quia non pateretur perfodi parietem suum. Dicitis modo, Quis ergo nouit qua hora veniat, qui & hora sicut fur erit? Nescis qua hora veniat, semper vigila, vt quod nescis quando veniat, paratum te inueniat cum venerit. Et ad hoc forte nescis quando venturus est, vt semper paratus sis. Illum enim patremfamilias subito occupabit hora illa, qui paterfamilias superbus significatus est. Noli velle esse paterfamilias, & nō te subito illa hora occupabit. Et quid eris, inquis? *Psal. 43.* Qualem audisti de Psalmo, Pauper & dolens ego sum. *Matth. 24.* Si enim pauper & dolens eris, non eris paterfamilias quē illa hora subito inueniet, & subito premet. Patrefamilias sunt enim illi qui praesumentes de cupiditatibus suis & in delitiis huius seculi disfluentes, tumēt, & eriguntur aduersus humiles, & insultāt sanctis intelligentibus angustam viam, quae ducit ad vitam. Talibus enim veniet illa hora subito, quia tales erant & in diebus Noë, quorum dierum cōmemorationem audistis factam in Euangelio, Sic erit aduentus filij hominis, inquit, quomodo in diebus Noë, Manducabant, bibebāt, nubebant, vxores ducebant, nouellabant, ædificabant, donec introiit Noë in arcam, & venit diluuiū & perdidit omnes. Quid ergo? Omnes peribunt qui ista faciunt, qui nubunt, qui vxores ducunt, qui nouellāt, qui ædificant: Non. Sed qui de his praesumunt, sed qui ista deo praeferrunt, sed qui propter hæc offendere deum cito parati sunt. At vero qui istis inanibus omnibus aut non vtuntur, aut vtūtur tanquam non vtētes, plus praesumentes de illo qui dedit quā de his quae data sunt, & intelligentes in his eius cōsolationem & misericordiam, & nō sunt occupati donis, ne à donatore ruant, qui tales sunt, non illos inuenit imparatos hora illa sicut fur: talibus dixit Apostolus, Vos autem non estis in tenebris, vt dies ille vos tanquam fur comprehendat: omnes enim vos filij lucis estis, & filij diei. Ideo dominus cum diceret timendam esse horam sicut furem, nō tēp posuit: & Apostolus ita ait, Quia hora domini sicut fur in nocte ita veniet. Non vis vt te inueniat, noli esse in nocte. Quid est, noli esse in nocte: Filij lucis estis & filij diei, non sumus noctis neque tenebrarum. Qui sunt filij noctis & tenebrarum? Iniqui, impij, infideles. *1. Thes. 5.* Sed & ipsi audiant antequam veniat hora, & dicat illis **C** Apostolus, Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Sicut iste Psalmus habet euigilent, iam illuminati sunt montes. Quid adhuc dormiunt?

Expositio Psalms.

Leuent oculos suos in montes, vnde veniet auxilium illis. Quid est iam illuminati sunt montes? iam ortus est sol iustitiæ, iam ab Apostolis prædicatum est Euangelium, prædicatæ sunt scripturæ, patuerunt omnia sacramenta, conscissum est velum, patuit secretum templi: iam tandem leuent oculos suos in mōtes, vnde veniet auxilium illis. Hoc enim præcipit illis iste Psalmus secundus de his qui inscribuntur, Canticum graduum. Sed non rursus praesumāt de montibus, quia ipsi montes non à se lucent, sed ab illo lucent de quo dictū est, Erat lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Mōtes possunt intelligi, homines magni, homines clari. Et quis maior est Ioanne Baptista: Qualis ille mons erat de quo dominus ipse dicit, In natis mulierū nemo exurrexit maior Ioanne Baptista: Vides certe istum magnum montem lucentem, audi confitentem. Quid confitentem? Nos

omnes, inquit, de plenitudine eius accepimus. De cuius D ergo plenitudine acceperunt mōtes, ab illo est tibi auxilium, non à montibus, [Salus igitur nostra & auxiliū nostrum Christus filius summi patris, & cum eodē patre deus omnipotens est, & cum ipso permanens semper secundum id quod est. In illos denique, quos commemorauimus montes,] nisi leuaueris oculos per scripturas, non admoueberis vt ab illo illumineris, Canta ergo quod sequitur. Si vis audire vt firmissime ponas pedes in gradibus, ne in illa ascensione, aut fatigeris, aut lapsus cadas. [Auxilium, inquit, meum à domino. Non à qualicunque, quia dicuntur domini multi mortales, caduci, miseri, sed à domino dominorum, ab illo videlicet Qui fecit caelum & terram. Ecce summū dominum, qui & deus & dominus dicitur. Deus, quia quæcunque facta sunt, per ipsum sunt, & ab ipso sunt vt sint. Dominus autem, eo quod omnia quæ sunt possidet ineffabiliter. Igitur bonus & summus dominus, qui & deus. Si ad hunc per prænominatos montes leuaueris oculos, auxilium tuum sempiternaliter erit. Vt ergo auxiliū tuum sit roga, & dic quod sequitur,] **E** Ne des ad mouendum pedem meum. Vnde mouentur pedes? vnde motus est pes illi qui erat in paradiso? Sed prius attende vnde motus est illi pes qui erat inter angelos, & moto pede cecidit, & de angelo factus est diabolus: moto enim pede cecidit. Quare vnde cecidit, superbia cecidit [de cælo in terram. Angelus erat in cælo, cadēs in terram diabolus à seipso per suam superbiam effectus est. Quisquis superbit, diabolo participat. Si participat, idē est. Igitur omnis superbus diabolus per bicipitem portionem est, & hoc quandiu superbus est.] Nō ergo mouet pedem nisi superbia ad ruinam. Nō mouet pedem nisi superbia. Ad ambulandum & proficiendum & ascendendum charitas mouet pedem. [O lepidi ac limpidissimi pedes charitatis, qui humiles ad celsitudinem prouehunt. Hos pedes charissimi semper imitando & amādo sequamur, vt ad illum cuius sunt peruenire mereamur: quia vt Ioannes ait, Deus charitas est. Superbiā omnino fugiamus, quæ mouet pedes ad cadendum, ne & nos simul superbiēdo cadamus.] Ideo & ille qui dicit in Psalmo, Filij autem hominū sub tegmine alarum tuarum sperabunt. Si sub tegmine, semper humiles, semper de deo sperantes, semper de se non praesumentes. Sub tegmine alarum tuarum sperabunt: non enim à se fatiantur vt beati sint. Sed quid sequitur? Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente deliciarum tuarum potabis eos. Ecce sitientes, ecce inebriati: ecce sitiūt, ecce bibunt: sed non à se bibunt, nec ipsi sibi sunt fontes. Sed vnde bibunt? Sub tegmine alarum tuarum sperabunt. Si sub alis, humiles sunt, quare? Quia apud te, inquit, est fons vitæ. Non ergo à se irrigantur mōtes, sicut à se non illuminātur montes: nam vide quid sequitur, In lumine tuo videbimus lumen. Si ergo in lumine ipsius videbimus lumen, quis cadit à lumine, nisi cui ipse non est lumen? Et qui voluerit sibi esse lumen, ipse cadit à lumine quo illuminatur. Ideo sciens non cadere nisi eum qui sibi vult lucere, cum sit per se tenebræ, statim subiecit, Non veniat mihi pes superbia, & manus peccatorū non moueat me: id est imitatio peccatorum non moueat me vt cadam à te. Quare timuisti & dixisti, Non veniat mihi pes superbia? Sequitur, ibi ceciderunt omnes qui operantur iniquitatem. Quos modo vides operari iniquitatem, iam dānati sunt: sed vt damnarentur, ibi ceciderunt, cum illis venit pes superbia. Recte ergo iste audiens vt ascendat & non cadat, vt à conualle

G conualle plorationis proficiat, non in timore superbie deficiat, ait deo, Ne des ad mouendum pedes meos. Et dominus illi, *Neque dormiet qui custodit te.* Intendat charitas vestra. Quasi vna sententia facta est ex duabus vocibus. Homo dicit ascendens & cantans canticum nouum, canticum graduum, Ne des ad mouendum pedem meum: & deus tanquam diceret ad te, Ne des ad mouendum pedem meum, dicis mihi, Adde, Neque dormiet qui custodit te, & non mouebitur pes tuus, dixerit autem ille, Nunquid in potestate mea est, vt non dormiet qui custodit me? Volo vt non dormiat neque dormiet. Ergo illum tibi elige qui non dormiet neque dormitabit, & non mouebitur pes tuus. Deus nunquam est dormiens. Si vis habere custodem non dormientem, deum elige custodem. Ne des ad mouendum pedem meum dicis tu, bene, optime: sed & ille dicit tibi, Neque dormiet qui custodit te. Tu forte conuersurus te eras ad homines custodes, & dicturus, Quem sum inuenturus non dormientem: quis homo non dormitabit: quem inuenio: quod ibo? quod reuertar? Ille tibi ostendit. *Ecce non dormitabit neque obdormiet, qui custodit Israel.* Vis habere ergo

H custodem non dormientem neque dormitantem? Ecce non dormiet neque dormitabit qui custodit Israel: Christus enim custodit Israel. Esto ergo Israel. Quid est Israel: Israel interpretatur homo videns deum. Et quomodo videtur deus? Primo per fidem, postea per speciem. Sed si Israel per speciem nondum potes, per fidem vide, si faciem eius videre non potes, quoniam ibi species, posteriora eius vide. Hoc dictum est Moysi a domino,

Exod. 33. 2. de trini. cap. 16. & 17. Ioh. 13.

2. Ad L. nuarium cap. 2.

Non potes videre faciem meam: posteriora mea videbis cum pertransiero. Expectas forte vt transeat, iam transit, tu vide posteriora ipsius. Vbi transit: audi Ioannem, Cum venisset, inquit, hora vt transiret de mundo ad patrem. Dominus noster Iesus Christus iam fecit Pascha. Pascha autem transitus interpretatur. Nam verbum est Hebraicum, & putant homines Graecum esse quasi passionem, sed non est. A diligentioribus & a doctioribus inuentum est, quia Pascha Hebraicum verbum est, & non interpretatur passionem, sed transitum. Per passionem enim transit dominus a morte ad vitam, & fecit nobis viam credentibus in resurrectionem eius, vt transeamus & nos de morte ad vitam. Non magnum est, credere quia mortuus est Christus: hoc & pagani &

Rom. 4.

Rom. 10.

Iudaei, & omnes iniqui credunt, hoc omnes credunt quia mortuus est. Fides Christianorum resurrectio Christi est. Hoc pro magno habemus, quia credimus eum resurrexisse. Ergo tunc se voluit videre eum transiret, hoc est, cum resurrexisset. Tunc in se voluit credi cum transiret, quia traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Et ipsam fidem in resurrectione Christi maxime commendauit Apostolus: ait enim, Si credideris in corde tuo, quia deus eum suscitauit a mortuis, saluus eris: non dixit, Si credideris quia mortuus est Christus, quod & Pagani & Iudaei, & omnes inimici eius crediderunt: sed ait, Si credideris in corde tuo, quia deus illum suscitauit a mortuis, saluus eris. Hoc credere, hoc est esse Israel, hoc est videre deum. Quamuis adhuc in posteriora eius videas, tamen cum credideris in posteriora, peruenies ad visionem faciei. Quid est hoc? Cum credideris in id quod posterius pro te factus est Christus, eum credideris in id quod posterius suscepit Christus. Nam in primo facies eius quae est: In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Posteriora eius quae sunt: Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Cum ergo

Ioh. 1.

credis in hoc quod pro te factum est verbum, & resurrexit in carne, ne tu de tua carne desperares, efficeris Israel. Factus autem Israel cum fueris, non dormitabit neque dormiet qui custodit te, quia iam Israel es, & audisti in Psalmo, Ecce non dormitabit neque obdormiet qui custodit Israel: Christus enim ipse dormiuit, sed resurrexit. Quid enim ait ipse in Psalmo: Ego dormiui & somnum cepi. Nunquid remansit in somno? Exurrexi, inquit, quoniam dominus suscepit me. Si ergo iam resurrexit, iam transit: si iam transit, vide posteriora eius. Quid est, vide posteriora eius? Crede in resurrectionem eius: & quia ait Apostolus, Etsi crucifixus est ex infirmitate, viuit in virtute dei: & iterum ait, Christus surgens a mortuis iam non moritur, & mors ei ultra non dominabitur. Recte tibi cantat, Ecce non dormitabit neque obdormiet, qui custodit Israel. Adhuc forte quaeris carnali sensu, Quid est qui non dormitabit neque dormiet? Et cum quaeris inter homines, falleris, nunquam inuenturus es. Noli ergo presumere de quocumque homine, Omnis homo dormit & dormitabit. Quando dormiat? Cum portat carnem infirmitatis. Quando dormiet? Cum fuerit mortuus. Noli ergo praesumere de homine: potest dormire mortalis. Dormit moriens noli quaerere inter homines. Et quis inquit, custodit me, qui non dormitabit neque dormiet? Audi quid sequitur, *Dominus custodit te.* Non ergo homo dormitans & dormiens, sed dominus custodit te. Quomodo te custodit? *Dominus tegumentum tuum, super manum dexteram tuam.* Eia fratres intelligamus adiuuante domino quid sibi velit, Dominus tegumentum tuum super manum dexteram tuam. Videtur enim mihi habere sensum occultum quare non dixerit, Dominus custodiet te, absolute & simpliciter, sed addidit, super manum dexteram tuam. Quid enim? Dexteram nostram deus custodit, & sinistram nostram non custodit: Nonne ipse nos totos fecit? Nonne qui nobis fecit dexteram, ipse fecit & sinistram? Postremo si placuit dici de dextera sola, quare dixit, super manum dexteram tuam, & non iam super manum dexteram tuam? Cur hoc diceret, nisi aliquid hic occultum ad quod pulsando perueniremus absconderet? Diceret enim, aut dominus custodiet te, & nihil adderet: aut si dexteram addere voluit, dominus custodiet te super dexteram tuam: aut certe quia addit manum, hoc diceret, dominus custodit te super manum dexteram tuam, non super manum dexteram tuam. Quod dominus ipse suggerere dignatur promam vobis, qui & in vobis habitat, sine dubio facit vos approbare verum esse quod dico, Nam quid dicturi sumus ignoratis, sed cum dixerimus, non ab ipsis nobis vobis ostendemus verum esse quod dicimus, sed vos ipsi agnosceatis, nisi demonstrante illo qui in vobis habitat, in quantum de illo numero estis, quorum vox est, Ne des ad mouendum pedem nostrum: & quibus dicitur, Neque dormiet qui custodit te: Oportet enim vt Christus non dormiat in vobis, & modo intelligitur verum esse quod dicimus. Quomodo inquit? Quia si dormiat fides vestra dormit Christus in vobis. Christus enim in corde vestro, fides Christi est. Ait Apostolus habitare Christum per fidem in cordibus vestris: in quo non dormit fides, vigilat Christus. Etsi forte dormiebat fides tua, & ideo in ista quaestione fluctuabas, quasi nauis illa quae tempestatem patiebatur vbi Christus dormiebat, excita Christum, & sedabuntur tempestates. Fidem ergo vestram interrogo charissimi, quoniam filij estis ecclesiae, & in ecclesia

Psal. 124.

Exod. 33.

2. Cor. 13.

Roma. 6.

L.

M.

Eph. 3.

Matth. 23.

Matth. 6. **A**cclesia profecit, & in ecclesia proficitis qui nondum profecit, & in ecclesia perficendi estis qui iam profecit. Interrogo vos, quid soletis intelligere quod dictum est in Evangelio, Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua. Hoc enim intellecto inuenietis quæ sit dextera, & quæ sit sinistra, simul intelligetis & vtrâque partem deum fecisse, & dexteram & sinistram, & tamē nō debet scire sinistra quid faciat dextera. Sinistra nostra dicitur, quicquid temporaliter habemus: Dextera nostra dicitur, quicquid nobis æternum & incommutabile dominus pollicetur. Si autem ille qui dabit æternam vitam, ipse & de istis temporalibus cōsolatur presentem vitam, ipse fecit dexteram & sinistram: dicit de quibusdā Psalmus apud David, Quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis. Inuenit ergo quosdam & reprehendit, qui dexteram veram pro sinistra habebant, & veram sinistram dexteram sibi fecerunt. Qui sint isti, exponit consequenter. Omnis homo qui fœlicitatem non putat esse hominis nisi solum in istis temporalibus facultatibus & delitiis, & affluentia & copia mundi huius, iste est stultus atque peruersus, qui sinistram fecit sibi dexteram. Tales illi erant, de quibus dicit Psalmus, non quia à deo non acceperant etiam quæ temporaliter possidebant, sed quia ipsam solam putabant esse beatam vitam, & nihil aliud requirebant: audite enim quid de illis cōsequenter dicit, Quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis: & sequitur, Quorū filij eorum velut nouellæ constabilitæ, filia eorum ornatæ sicut tēpli similitudo: cellaria eorum plena, eructantia ex hoc in hoc, Oves eorum fœcundæ, multiplicantes in exitibus suis, boues eorum crassi: nō est ruina sepis nec exitus, neque clamor in plateis eorum. Magnam fœlicitatem quorundam descripsit. Posset tamen istam fœlicitatem & aliquis iustus habere, sicut habuit Iob: sed Iob pro sinistra illam habebat, non pro dextera. Nam dexteram nō habebat, nisi apud deum perpetuam & sempiternam fœlicitatem. Ideo cōcessa est percutienda sinistra, & suffecit ei dextera. Quomodo percussa est sinistra: Tentationibus diaboli. Abstulit subito diabolus, permissus quidē à deo vt iustus probaretur, & impius puniretur, abstulit omnia. Sed Iob qui nouerat sinistram esse, & dexteram non nisi dexteram, quomodo se tenuit ad dexteram: Exultauit in domino, consolatus est damna, quia non est passus damnum: de interioribus diuitiis dei plenum cor habebat, Dominus, inquit, dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit ita factum est, sit nomen domini benedictum. Hæc erat dextera ipsius, ipse dominus, ipsa vita æterna, illa lucis possessio, fons vitæ, lumen in lumine. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, ipsa erat dextera: sinistra vero erat pro adiutorio consolationis, nō ad firmamentum fœlicitatis: nam fœlicitas eius vera atque germana deus erat. Isti autem de quibus dicit David, quia os eorum locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis, non hinc eos reprehendit, quia his omnibus abundabāt, sed quia os eorum locutum est vanitatem. Quid enim sequitur? Cum enumerasset copias eorum: ait, Beatum dixerūt populum cui hæc sunt. Hæc est vanitas quam locutum est os eorum, quod beatum dixerunt populum cui hæc sunt. Tu quid dicis, qui nosti quid sinistra, & quid est dextera: Sequitur & dicit, Beatus populus cuius est dominus deus ipsius. Intendat ergo charitas vestra. Audiuius & vidimus sinistram, audiuius & dextram. Audi hoc confirmatū in Can-

ticis canticorum, Sinistra eius, inquit, sub capite meo. D Sponsa dicit de spōso, de Christo ecclesia, in amplexu pietatis & castitatis. Quid ait? Sinistra eius sub capite meo. & dextera eius cōplectetur me. Quid autem quia sursum erat dextera, deorsum sinistra, & sic cōplectebatur sponsus sponsam, supponens sinistram ad consolationem, imponens dexteram ad protectionem? Sinistra, inquit, eius sub capite meo. Deus illam dat, ideo sinistra eius, quia omnia ista temporalia deus dat: Quam vani sunt, quam impij qui ab idolis, à dæmonibus ista petunt: Quam multi à dæmonibus ista petunt, & non illa habent: & rursus, qui illa non petunt à dæmonibus, habent ea: sed non à dæmonibus ista dantur. Item multi petunt à deo, & non habent. Nouit ille dispensare sinistram, qui vocat ad dexteram. Ergo si est sinistra, sit sinistra, sed sub capite sit. Supra illam sit caput tuum, id est, supra illam sit fides tua, vbi habitat Christus. Noli temporalia præponere fidei tuæ, & non erit sinistra super caput tuum: sed omnia temporalia subde fidei tuæ, & fidem tuam præpone omnibus temporalibus, & erit sinistra sub capite tuo, & recte dextera eius complectetur te. Audi hoc ipsum exponi in prouerbiis, quid est sinistra ipsa, quid est dextera: cum de sapientia diceret, Longitudo, inquit, dierum, & anni vitæ in dextera eius, in sinistra autem eius diuitiæ & gloria. Longitudo illa dierum, æternitas est. Hoc enim proprio modo dicit scriptura longum, quod æternum est. Nam quicquid finem habet breue est: alio loco, Longitudine, inquit, dierum replebo eum. Et nunquid aliter pro magno diceretur, Honora patrem tuum & matrem tuam, vt longæuis sis super terram? Super quam enim terram, nisi de qua dicit, Spes mea es tu, portio mea in terra viuentium: Ibi esse longæuum quid est, nisi ibi viuere in æternum: Nam hic esse longæuum quid est, nisi vsque ad senectutem peruenire: Et si longa videatur ætas, cum venerit mors cōuincitur breuis, quia finitur. Et multi maledicentes parentibus senescunt in hac terra, multi autem obsequentes parentibus, cito eunt ad dominum. Nunquid ergo impletur, vt longæuis sit secundū hanc vitam? Sed longæuum pro æternitate illa positum est. Lōga vita est in dextera eius. At vero diuitiæ & gloria, id est, sufficientia vitæ huius, ea quæ bona existimantur ab hominibus, sinistra est. Nescio quis venit & vult tibi F percutere dexteram, id est, tollere tibi fidem tuam, Tu accepisti alapam in dexteram, præbe sinistram, id est, vt illud tollat quod temporale est, & non ea quæ æterna habes. Audite Paulum Apostolum hoc facientem. Homines persequerentur in eo quod Christianus erat: percutitur illi dextera, ille sinistram opponebat. Cuius Romanus sum ait. Dexteram contemnebant illi, & ille de sinistra terrebat, quia illi dexteram eius timere non poterant, nondum enim Christo crediderant. Quid ergo: Si dextera amplectitur, sinistra sub capite est. Quid est, Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua? Id est, quando facis bonum opus, propter vitam æternam fac. Nam si opus bonum in terra propterea feceris vt terrena tibi abundant, scit sinistra tua quid faciat dextera tua: miscuisti dexteram sinistrae. Noli facere nisi propter vitam æternam: ideo fac & securus facies: hoc enim mandauit deus. Si propter solas res humanas, & solam vitam istam facis quod facis, sinistra sola operatur. Si autem propter vitam æternam opereris, dextera sola operatur. Si autem habes intentionem ad vitam æternam, sed surrepit tibi cupiditas vitæ temporalis, vt attendas etiam ista quando facis opus bonum, vt hic tibi

G tibi aliquid retribuatur, miscet se sinistra operibus dextera. Hoc vetat deus. Veniamus nunc ad illud quod ait Psalmus, Dominus tegumentum tuum super manum dexterae tuae. Manum, potestatem dicit. Vnde probamus? Quia & manus dei, potestas dei dicta est: nam diabolus qui tentauit Iob, hoc ait deo, Mitte manum tuam, & tange omnia quae habet. Quid est, mitte manum tuam, nisi da potestatem? Evidentius audi frater, ne forte carnali sensu adhuc cogites quia membris distinctus est deus: audi euidenter quomodo dicatur manus potestas: ait quodam loco scriptura, Mors & vita in manibus linguae. Nouimus linguas frustra quaedam carnis, in ore mouentur, & percutiendo palatum & dentes distinguunt sonos quibus loquimur: ostendantur mihi manus linguae. Lingua ergo non habet manus, sed habet & manus. Quae sunt manus linguae? Potestas linguae. Quid est, mors & vita in manibus linguae? Ex ore tuo iustificaberis, & ex ore tuo condemnaberis. Ergo si manus potestas, quid est manus dexterae? Nihil arbitrari intelligi congruentius, nisi ut intelligamus manus dexterae potestatem quam tibi dedit deus, ut si velis, donante deo ad dexteram sis. Erunt enim **H** impij omnes ad sinistram, erunt autem omnes filij boni ad dexteram, quibus dicitur, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Ut autem sis ad dexteram, id est, ut possis dei filius fieri, potestatem accepisti. Quam potestatem? De qua dicit Apostolus Ioannes, Dedit eis potestatem filios dei fieri. Vnde accepisti hanc potestatem: Credentibus, inquit, in nomine eius. Si ergo credis, ipsa tibi potestas data est, ut sis inter filios dei. Esse autem inter filios dei, hoc est ad dexteram pertinere. Ergo fides tua manus dexterae tuae, id est, potestas quae tibi data est, ut sis inter filios dei, manus est dexterae tuae. Sed quid valet ipsa potestas quam accepit homo, nisi dominus protegat? Ecce credidit, iam ambulat in fine. Infirmus est inter tentationes, agitur inter molestias, inter carnales corruptiones, inter suggestiones cupiditatis, inter versutias & laqueos inimici. Quid valet ergo quia habet potestatem, & credidit in Christum, ut sit inter filios dei? Vt homini illi, nisi & ipsius fidem dominus protegat, id est, ut non te permittat tentari supra quam potes ferre, sicut dicit Apostolus, Fidelis deus qui non vos permittet tentari supra quam potestis ferre. Ille ergo qui non sinit tentari supra quam possumus ferre, quauis iam fideles simus, quauis iam manus dexterae nostrae sit in nobis, protegit nos deus super manum dexterae nostrae. Non nobis sufficit habere manum dexterae, nisi ille & ipsam manum dexterae protegat. Ecce hoc de tentationibus dixi, Intendite quid sequatur, *Protegat te dominus super manum dexterae tuae.* Dixi & quod arbitrari recognouistis. Si enim non recognouissetis, & de scripturis non recognouissetis, non vocibus vestris intellectum vestrum mihi significaretis. Ergo quia intellexistis fratres, videte quid sequitur, quare protegat dominus & super manum dexterae, id est, super ipsam fidem, in qua potestatem accepimus esse inter filios dei, & esse ad dexteram. Quare oportet ut protegat dominus? Propter scandala. Vnde sunt scandala? De duobus timenda sunt scandala, quia & duo sunt praecipua, in quibus tota lex pendet & Prophetae, dilectio dei & proximi. Ecclesia propter deum, in deo proximus diligitur, deus autem propter seipsum. In deo intelligitur figurate dictus sol, in ecclesia intelligitur figurate dicta luna. Quisquis potest errare ut

aliud de deo credat quam oportet, non credat patrem **K** & filium & spiritum sanctum vnius esse substantiae, deceptus est versutia haereticorum, maxime Arrianorum [qui tres *ἰσως ἀνορ ὑπόστασις*, id est, tres subsistentes substantias, introduxerunt, sed dei miserante auxilio primus huius auctor erroris exilio damnatus catholicorum patrum perpetuo, nunquam ad communionem dicitur morte interueniente peruenisse. Alius vero per totam Orientis regionem digna & consimili multatus est poena. Sed si aliquis horum vel aliorum, ut dixi, deceptus erroris versutia,] aliquid minus in filio, aut minus in spiritu sancto quam in patre crediderit, passus est scandalum in deo, [a sole vritur.] Quisquis rursus putauerit ecclesiam in vna parte esse, & non tam cognouerit diffusam toto orbe terrarum, & crediderit eis qui dicunt, Ecce hic est Christus, & ecce illic, sicut modo audistis cum Euangelium legeretur, cum ille totum orbem emerit, quia tantum precium dedit, ille tanquam in proximo scandalizatur, a luna vritur. Quisquis ergo errat in ipsa substantia veritatis, a sole vritur, & per diem vritur, quia in ipsa sapientia errat, de qua dictum est, *Dies diei eructat verbum:* vnde dicit & Apostolus, **L**us, spiritualibus spiritualia comparamus, *Dies diei eructat verbum,* spiritualibus spiritualia comparantes. *Dies diei eructat verbum,* sapientiam loquimur inter perfectos. Quid est, & nox nocti indicat scientiam? Paruulis praedicatur humilitas Christi, & caro Christi, & crucifixio Christi, quia ipsum est lae quod sufficit paruulis: & ideo non relinquuntur in nocte paruuli, quia luceat & luna etiam in nocte, id est, per carnem Christi praedicatur ecclesia, quia ipsa caro Christi caput ecclesiae est. Quisquis ibi non scandalizatur, in ipsa ecclesia & in carne Christi, a luna non vritur. Quisquis scandalizatus non fuerit in veritate illa incommutabili & incontaminabili, a sole non vritur, non isto sole non vritur quem nobiscum vident muscae & pecora, sed illo sole de quo dicunt impij in fine, *Quid nobis profuit superbia, & diuitiarum iactatio quid contulit nobis? Transierunt omnia tanquam umbra.* Et cum ista dixissent, ergo, inquit, errauimus a via veritatis, & iustitiae lumen non luxit nobis, & sol non est ortus nobis. Nunquid non iste sol omnibus impijs oritur, illo instituentem de quo dictum est, *Qui facit solem suum oriri super bonos & malos?* Ergo alium solem fecit deus qui oritur super bonos & malos, istum quem vident & boni & mali. Alius est autem ille sol, non factus, sed genitus, per quem facta sunt omnia, ubi est intelligentia incommutabilis veritatis. De ipso dicunt impij, & sol non ortus est nobis. [De hoc sole pater Athanasius Alexandrinus Episcopus ita pulchre loquutus est: filius, inquit, dei a patre solo est, non factus nec creatus, sed genitus.] Quisquis in ipsa sapientia non errat, non vritur a sole. Quisquis in ecclesia & in carne domini, & in his quae pro nobis temporaliter gesta sunt non errat, non vritur a luna. Omnis autem homo quauis iam crediderit in Christum, aut ibi errat, aut ibi, si non in illo sit quod dictum est, *Dominus tegumentum tuum super manum dexterae tuae:* [quasi per diem a sole, & vritur a luna per noctem.] ideo enim cum dixisset, *Dominus tegumentum tuum super manum dexterae tuae,* quasi quaesisset ille & dixisset, iam ecce est manus dexterae meae, iam elegi credere in Christum, accepi potestatem inter filios dei esse, quid est quod deus tegumentum meum est adhuc supra, id est, super manum dexterae meae? Sequitur, *Per diem sol non vrit te, neque luna*

A Luna per noctem. Ad hoc igitur tegumentum tuum est super manum dexteræ tuæ, ut non te vreat sol per diem, neque luna per noctem. Nam hinc intelligite fratres, quia figurate dictum est. Etenim reuera fratres solem visibilibus cogitemus, vrit per diem. Nunquid luna vrit per noctem? Sed quid est vitio: Scandalum: Audi Apostolum dicentem, Quis infirmatur & ego non infirmor: quis scandalizatur, & ego non vror: Per diem ergo sol non vret te, neque luna per noctem. Quare: quia Dominus custodiet te ab omni malo. A scâdalis in sole, & a scâdalis in luna, Ab omni malo te custodiet qui est tegumentum tuum super manum dexteræ tuæ, qui non dormit neque dormitabit. Et ad quam rem? Quia in tentationibus sumus, dominus custodiet te ab omni malo.

Custodiat animam tuam dominus. Etiam in ipsa anima, Custodiat dominus introitum tuum & exitum tuum, ex hoc nunc & vsque in seculum. Et non quasi corpus tuum, Nam in corpore perempti sunt martyres, sed custodiet animam tuam dominus, quia de anima non cesserunt martyres, & scuebant persecutores in Christianam, cuius hodie natalicia celebramus, scuebant in fœminam diuitem & delicatam: sed fortis erat, quia dominus tegumentum eius super manum dexteræ eius, ille qui eam custodiebat.

Hæc enim fratres nunquid est qui in Aphrica ignoret? Clarissima etiam fuit, nobilis genere, abundas diuitiis: sed hæc omnia sinistra erant, sub capite erant. Venit inimicus qui feriret caput, & sinistra illi obiecta est quæ erat sub capite. Caput supra erat, dextera desuper complectebatur. Quid poterat facere persecutor, quanuis delicatæ fœminæ? Erat quidem illa & sexu infirma, & diuitiis forte languidior, & cõsuetudine corporali infirmior. Sed quid ad tanta munimenta? Quid ad illum sponsum marentem sinistram sub caput, & dextera sua complectentem? Quando sic munitam percuteret inimicus? Et tamen percussit, sed in corpus. Quid autem dicit Psalmus? Custodiat dominus animam tuam. Anima non celsit, corpus percussum est. Et corpus ad tempus percussum est: nam in fine resurrecturum est, quia & ipse qui dignatus est esse caput Ecclesiæ, præbuit corpus suum ad tempus percipiendum. Sed carnem suam ille triduo resuscitauit, carnem nostram in fine resuscitaturus est. Ideo suscitatum est caput, quod attenderet corpus ut non deficeret. Custodiat animam tuam dominus: ipsa non cedat, ipsa non frangatur scandalis, in persecutionibus, in tribulationibus ipsa non cadat deficiendo, sicut dominus dicit, Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere, sed eum timete qui habet potestatem corpus & animam occidere & mittere in gehennam ignis. Hæc ergo animam tuam custodiat dominus, ne cedas persuasori malo, ne cedas promittenti falsa, ne cedas minanti temporalia, & custodiat animam tuam dominus: & deinde custodiat dominus introitum tuum & exitum tuum, ex hoc nunc & vsque in seculum. Nam introitum tuum ad tempus attende. Custodiat dominus introitum tuum & exitum tuum, ex hoc nunc & vsque in seculum: exitum idem custodiat. Quid est introitum tuum? quid est exitum? Quando tentamur, intramus: quando vincimus tentationem, eximus. Audi introitum, audi exitum. Vasa figuli probat fornax, ait scriptura, & homines iustos tetatio tribulationis. Si sic sunt homines iusti, quomodo vasa figuli, necesse est ut vasa fornacem intrent. Et non quando intrat iam securus est figulus, sed cum exierint. Dominus autem securus est, quia nouit qui sunt eius, & nouit qui in fornace non crepent. Illi autem non

crepant, qui non habent ventum superbiæ. Humilitas D ergo custodit in omni tentatione, quia & conualle plorationis ascendimus cantantes canticum graduum nouum. Et custodit dominus introitum, ut salui intremus. Sana fide simus quando accedit tentatio, & custodit exitum ex hoc nunc & vsque in seculum. Cum enim exierimus ab omni tentatione, iam in æternum nulla nos tentatio terreat, nulla concupiscentia saltem sollicitabit. Audi Apostolum id ipsum commemorantem, quod paulo ante commemorauimus, Fidelis deus qui non permittet vos tentari supra quam potestis ferre. Ecce introitus tuus custoditur, quando non tibi finit deus accidere tentationem, quam non potes ferre. Introitum tuum custodit, videte si custodit & exitum. Sed faciet, inquit, cum tetatione etiam exitum, ut possitis sustinere. Nunquid possumus nos fratres interpretari aliter, quam ipsa verba Apostoli docuerunt? Custodite ergo vos, sed non a vobis, quia dominus tegumentum tuum qui custodit, qui non dormitat nec dormit. Semel dormiuit pro nobis, surrexit, iam non dormiet. Nemo de se præsumat, de conualle plorationis ascendimus, non remaneamus in via. Gradus in via restant, non debemus pigri remanere, non debemus superbi cadere. Dicamus deo, Non moueatur pes noster, non dormiet qui custodit nos. In nostra potestate est, deo donante, si eum nobis faciamus custodem, qui non dormit neque dormitat, qui custodit Israël. Quem Israël? Videntem deum. Ita erit auxilium tuum a domino, ita erit tegumentum tuum super manum dexteræ tuæ, ita custoditur introitus tuus & exitus tuus ex hoc nunc & vsque in seculum. Nam si de te præsumperis, motus est pes tuus: si motus est pes tuus, iam putas te in aliquo gradu esse. Inde cadis si superbus es, quia humilis in conualle plorationis dicit, Ne des ad mouendum pedem meum. Et si breuis psalmus est, longa tamen tractatio, & longus sermo. Putate fratres quia per natalem beatæ Christianæ inuitauimus vos, & immoderatio sui in conuiuio producendo. Nonne posset hoc vobis fieri, si quis vos militaris inuitaret, & ad mensam sine mēsurā bibere cogeret? Licet nobis hoc facere in sermone diuino, ut inebriemini & fatiemini, quemadmodum & dominus pluuia sua temporali dignatus est terram irrigare, ut cum maiore gaudio vos non sineret ire ad locum martyrum, sicut hesternis die promiseramus. Illi enim martyres sine labore hic sunt nobiscum.

In Psalmum CXXI. Enarratio.

SICUT amor immundus inflamat animam, & ad terrena concupiscenda & peritura sectanda vocat perituram, & in ima præcipitat, atque in profunda demergit: sic amor sanctus ad superna eleuat, & ad æterna inflamat, & ad ea quæ non transeunt neque moriuntur, excitat animam, & de profundo inferni leuat ad cœlum. Habet tamen omnis amor vim suam, nec potest vacare amor in anima amatis: necesse est ut ducat. Sed vis nosse qualis amor sit? Vide quod ducat: non enim monemus ut nil ametis, sed monemus ne mundum ametis, ut eum qui fecit mundum libere ametis. Obligata enim anima amore terreno, quasi viscum habet in pennis, volare non potest: munda vero ab affectibus fordidissimis seculi, tanquam extensis pennis & duabus alis resolutis ab omni impedimento: id est, duobus præceptis dilectionis dei & proximi, volat. Quod nisi ad deum ascendit volando, qui ascendit amando: Quod antequam possit, gemit in terra, si iam

G iam inest ei volandi desiderium, & dicit, Quis dabit mihi pennas sicut columba, & volabo & requiescam? Quò autem volabit, nisi de mediis scādalis, vbi gemitat etiam iste cuius hæc vox est quam cōmemoravi: De mediis ergo scādalis à cōmixtione maiorum hominum, à paleis quibus grana commixta sunt volare vult, vbi non patiatur coniunctionem & societatem iniqui alicuius, sed vivat in sancta societate angelorū civium in æterna Hierusalem. Ideo psalmus iste quem hodie suscepimus tractandum sanctitati vestra, ipsam Hierusalem desiderat, id est, iste qui ascendit in hoc psalmo: est enim *Canticum graduum*. Quod sæpe diximus charitati vestra, quia non sunt ibi gradus descendendum, sed ascendendum. Ascendere ergo vult iste. Et quò vult ascendere, nisi in cœlum: Quid est in cœlo? Vtrum ideo vult ascendere, vt sit cū sole & luna & stellis: Absit. Sed est in cœlo æterna Hierusalem vbi sunt ciues nostri angeli: ab ipsis civibus nostris peregrinamur in terra. In peregrinatione suspiramus, in civitate gaudebitis. Invenimus autem & socios in ista peregrinatione terra, qui iam viderunt ipsam civitatem, & invitant nos vt curramus ad illam. Ad hos gaudet iste, qui dicit,

Expositio Psalmi.

Iocundatus sum in his que dixerunt mihi, in domo domini ibimus. Fratres, veniat in mentē charitati vestra, si qua forte festiuitas martyrorū & locus aliquis sanctus nominatur, quò certo die turbe cōfluunt ad celebrandam solennitatem, illæ turbe quomodo se exultant, quomodo se hortantur & dicunt, eamus eamus: Et querūt, Quò eamus: Et dicitur, Ad illum locū, ad sanctum locum. Inuicem sibi loquuntur, & tāquam incensi singillatim faciūt vnā flammam, & ipsa vna flamma facta ex colloctione sese ascendentium rapit illos ad locum sanctum, & cogitatio sancta sanctificat eos. Si ergo ad locum temporalem sic rapit amor sanctus, qualis amor debet esse qui concordet rapit in cœlum, & dicentes sibi in domum domini ibimus: Ergo curramus, curramus, quia in domum domini ibimus. Curramus, & nō fatigemur, quia illuc perueniemus vbi non lassabimur. Curramus in domum domini, iocundetur anima nostra in his qui ea nobis dicunt. Qui enim ea nobis dicunt, priores viderunt ipsam patriā, de longinquo clamantes ad posteriores, In domum domini ibimus, ambulate, currite: viderunt illam Apostoli, & dixerunt nobis, Currite, ambulate, sequimini, in domū domini ibimus: Et quid dicit vnusquisque nostrum? Iocundatus sum in his que dixerunt mihi, in domum domini ibimus. Iocundatus sum in prophetis, iocundatus sum in Apostolis. Omnes enim isti dixerunt nobis, in domum domini ibimus. *Stantes erant pedes nostri in atris Hierusalem.* Ecce habes domum domini, si quærebas quid sit domus domini. In illa domo domini laudatur, qui cōdidit domum, ipsæ & delitiæ omnium habitantium in domo. Ipse sola spes hic, & res ibi. Ergo qui currūt quid debet cogitare: Quasi ibi iam sint & ibi stent. Magnum est enim ibi stare inter angelos, & non deficere. Qui enim inde lapsus est, in veritate non stetit. Quicumque nō sunt lapsi, in veritate stāt: & ille stat qui deo fruitur: qui autē se frui voluerit, cadit. Quis autem se frui vult? Qui superbus est: Ideo ille qui semper stare volebat in atris Hierusalem, In lumine tuo, inquit, videbimus lumen: non in lumine meo. Et apud te, inquit, fons vitæ: non apud me: & quid adiecit: Non veniat mihi pes superbiæ, & manus peccatorum non moueat me. Ibi ceciderunt omnes qui operātur iniquitatem, expulsi sunt,

Ioan. 3.

Psalm. 35.

nec potuerunt stare. Si ergo illi ideo nō potuerunt stare quia superbi fuerunt, humiliter tu ascende, vt dicas, Stantes erant pedes nostri in atris tuis Hierusalem. Cogita qualis ibi futurus sis. Et quantum adhuc in via sis, hoc tibi pone ante oculos quasi ibi stes, quasi iam inter angelos indeficiens gaudeas: & fiat in te quod dictum est, Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorū laudabunt te. Stantes erant pedes nostri in atris Hierusalem. Cuius Hierusalem? Solet enim dici & ista Hierusalem: sed ista Hierusalem umbra est illius. Et quid magnum est stare in ista Hierusalem, quando ista Hierusalem stare nō potuit, quæ in ruinā conuersa est. Hoc ergo pro magno spiritu sanctus ex inflammato corde amantis huius eloquitur, quia dicit, Stantes erant pedes nostri in atris tuis Hierusalem: Nonne illa est Hierusalem, cui dixit dominus, Hierusalem Hierusalem quæ interficis prophetas, & lapidas missos ad te? Quid magnū ergo iste cōcupiscebat, stare inter illos qui interficiebant prophetas & lapidabāt missos ad se? Absit vt ista Hierusalem sic cogitet qui sic amat, qui sic ardet, qui sic vult peruenire ad illā Hierusalem matrem nostram, de qua dicit Apostolus, æternā in cœlis. Audi postremo, noli mihi credere, audi quid sequatur, & quā Hierusalem designet mētibus nostris: cū enim dixisset, Stantes erant pedes nostri in atris tuis Hierusalem: quasi diceretur illi, De qua Hierusalem dicis, de qua Hierusalem loqueris, subiicit statim, *Hierusalem que edificatur vt ciuitas*, Fratres, quādo dicebat ista David, perfecta erat illa ciuitas non ædificabatur. Nescio quam ergo ciuitatē dicit quæ modo edificatur, ad quam currunt in fide lapides viui, de quibus Petrus, Et vos tanquam lapides viui cōedificamini in domū spiritalem, id est, tēplum sanctum dei. Quid est, lapides viui cōedificamini? Viuis, si credis: si autem credis, efficietis tēplum dei: quia dicit Apostolus Paulus, Tēplū enim dei sanctū est quod estis vos. Ipsa ergo modo ciuitas ædificatur: Præcidūtur de mōtibus lapides per manus prædicantiū veritatē, conquadantur vt intrent in structurā sempiternā. Adhuc multi lapides in manibus artificis sunt, nō cadunt de manibus artificis, vt possint perfecti cōedificari in structurā tēpli. Est ergo ista Hierusalem, quæ ædificatur vt ciuitas, fundamentum ipsius Christus est: dicit Apostolus Paulus, Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positū est, quod est Christus Iesus. Fundamentum quando ponitur in terra, desuper ædificantur parietes, & pōdus parietum ad ima tendit, quia in imo positum est fundamentum. Si autem fundamentum nostrum in cœlo est, ad cœlum edificemur. Corpora edificauerunt istam structuram quā videris amplam surrexisse huius basilicæ: & quia corpora ædificauerunt, fundamentum in imo posuerūt. Quia vero spiritualiter edificamur: fundamentum nostrum in summo positum est. Illuc ergo curramus, ibi ædificemur, quia de ipsa Hierusalem dictum est, Stantes erant pedes nostri in atris tuis Hierusalem. Sed quam Hierusalem? Hierusalem quæ edificatur vt ciuitas. Parum dixit vt ostēderet Hierusalem, quia dixit vt ciuitas edificatur: Adhuc potest illa corporalis intelligi. Quid si enim existat aliquis & dicat, iam quidem & cum ista dicerentur temporibus David, & ista canerentur, erat ciuitas illa perfecta, sed videbat in spiritu ruituram, & iterum ædificandam. Expugnata est enim illa ciuitas, & factus est transitus in Babyloniam populi captiuati, & dicta est ista in scripturis, transmigratio in Babyloniam. Et pphetavit Hieremias post septuaginta annos captiuitatis ædificari posse illam ciuitatem

Psalm. 33.

Math. 23.

Galat. 4.

1. Pet. 2.

1. Cor. 3.

Ibidem.

M

4. Reg. 24.

Hier. 31.

Or. 29.

A tatem quæ destructa erat à debellantibus. Forte ait aliquis, hoc videbat Dauid in spiritu ruituram ciuitatem Hierusalem à debellantibus, & iterum posse post septuaginta annos ædificari: & ideo dixit, Hierusalé quæ ædificatur vt ciuitas. Noli ergo putare illam ciuitatem esse dictam, sed quæ constat ex sanctis, tanquã ex lapidibus viuus. Quid sequitur vt tollat totam dubitationem? Ait enim, Stantes erant pedes nostri, in atris tuis Hierusalem. Sed quã dico Hierusalem? Nunquid istam, inquit, quam videtis stare corporeis parietibus erectam? Non, sed Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas. Quare non ciuitas, sed vt ciuitas, nisi quia ista structura parietum quæ erat in Hierusalem, viuis ciuitas erat, sicut proprie dicitur ab omnibus ciuitas: illa autem ædificatur tanquã ciuitas, quia & illi qui in eam intrant, viui tanquã lapides sunt: non enim vere lapides sunt. Sicut illi alij vt lapides, non lapides: sic illa vt ciuitas, non ciuitas, quia dixit, ædificatur. Nomine quippe ædificij, structuram compagemq; corporum atque parietum voluit intelligi. Nam ciuitas proprie in hominibus habitantibus intelligitur. Sed manifestauit nobis ciuitatē se vrbem dixisse, quia dixit ædificatur: & quia ædificium spiritale similitudinem habet quãdam ad ædificium corporale, ideo ædificatur vt ciuitas. Sed dicat quod sequitur, auferat omnem dubitationem, quia non carnaliter debemus accipere, Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas: *Cuius participatio eius in idipsum.* Iam ergo fratres quisquis erigit aciem mentis, quisquis deponit caliginem carnis, quisquis mudat oculum cordis, eleuet & videat quid est in idipsum. Idipsum quomodo dicam nisi idipsum? Fratres si potestis, intelligite quid est idipsum, Nam & ego quid aliud dixerō, nō dico idipsum. Contendimus tamen quibusdam vicinitatibus verborū & significationum perducere infirmitatem mentis ad cogitandum idipsum. Quid est idipsum? Quod semper eodem modo est, quod nō modo aliud, & modo aliud est. Quid est ergo idipsum, nisi quod est: Quid est quod est? Quod æternum est. Nam quod semper aliter atque aliter est, non est, quia non manet. Non omnino non est, sed non summe est. Et quid est quod est, nisi ille qui quando mittebat Moysen, dixit illi, Ego sum qui sum? Quid est hoc nisi ille cui diceret famulus eius, Ecce mittis me, si dixerit mihi populus, quis te misit, quid dicam ei? nomen suum noluit aliud dicere, quã, ego sum qui sum: & adiecit & ait, Dices itaque filiis Israël, Qui est misit me ad vos. Ecce idipsum, Ego sum qui sum. Qui est misit me ad vos. Non potes capere, multum est intelligere, multum est apprehendere. Retine quod pro te factus est, quem non possis capere. Retine carnem Christi, in quam leueris ægrotus, & à vulneribus latronū seminarius relictus, & ad stabulum perducaris, & ibi saneris. Ergo curramus ad domum domini, & perueniamus ad ciuitatem vbi stent pedes nostri, ciuitatem quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. Quid enim debes tenere? Quod pro te factus est Christus, quia ipse Christus est: & ipse Christus recte intelligitur, ego sum qui sum, quomodo est in forma dei: Vbi non rapinam arbitratus est esse æqualis deo, ibi est idipsum. Vt autem efficiaris particeps in idipsum, factus est ipse prior particeps tui: Et verbū caro factum est, vt caro participet verbum. Quia vero quod verbum caro factum est, & habitauit in nobis, ex semine venit Abraham: promissum est autem Abraham & Isaac & Iacob, quod ex semine eorum benedicerentur omnes gentes, & inde videmus Ecclesiam totam

to orbe diffusam: loquitur ad infirmos deus. Firmitatem cordis quæsiuit, cum diceret, Ego sum qui sum. Firmitatem cordis quæsiuit & aciem contemplationis erectam, cum dixit, Qui est misit me ad vos. Sed nondum habes forte contemplationem: Noli deficere, noli desperare: Qui est voluit esse homo vt tu es, & ideo secutus ait Moysi quasi expauescenti nomē. Quod nomen? Quod est, est. Et dixit, inquit, dominus ad Moysen, Ego sum deus Abraham & deus Isaac & deus Iacob, hoc mihi nomen in æternū. Noli de te desperare quia dixi, ego sum qui sum, & qui est misit me ad vos, quia tu modo fluctuas, & mutabilitate rerum & varietate mortalitatis humanæ percipere nō potes quid est idipsum. Ego descendo, quia tu venire nō potes: Ego sum deus Abraham & deus Isaac & deus Iacob. In semine Abraham spera aliquid, vt confirmari possis ad videndum qui venit ad te in semine Abraham, Ergo hoc est idipsum, de quo dictum est, Mutabis ea & mutabuntur, tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Ecce idipsum cuius anni non deficient, Fratres, nōne anni nostri quotidie deficient, nec stant omnino? Nam & qui venerunt iam non sunt, & qui futuri sunt nondum sunt. Iam illi defecerunt, & illi defecturi venturi sunt. In hoc ergo ipso vno die fratres, ecce modo quod loquimur in momento est: Præteritæ horæ transierunt, futuræ nondum venerunt: & cum venerint, & ipsæ transibunt & deficient. Qui sunt anni qui non deficient, nisi qui stant? Si ergo ibi anni stant, & ipsi anni qui stant vnus annus est, & ipse vnus annus qui stat vnus dies est: quia ipse vnus dies nec ortum habet nec occasum, nec inchoatur ab hesterno, nec excluditur à crastino, sed stat semper ille dies. Et quod vis vocas illum diem, si vis anni sunt, si vis dies est, quodeumq; cogitaueris stat tamen: Ipsius stabilitatis participat illa ciuitas, cuius participatio est in idipsum: Merito ergo quia illius stabilitatis sit particeps, dicit iste qui illuc currit, Stantes erant pedes nostri in atris Hierusalem. Omnia enim ibi stant, vbi nihil transit. Vis & tu ibi stare & non transire? Illuc curre, idipsum nemo habet ex se. Intendite fratres. Corpus habet, nō est idipsum, quia non in se stat. Mutatur per ætates, mutatur per mutationes locorum ac temporum, mutatur per morbos & defectus carnales: nō ergo in se stat. Corpora cœlestia nō in se stant, habent quasdam mutationes suas, & si occultas: certè de locis in loca mutantur, ascendunt ab oriente in occidentē, & rursus circumeunt ad orientem. Non ergo stant, non sunt idipsum. Anima humana nec ipsa stat. Quantis enim mutationibus & cogitationibus variatur, quantis voluptatibus immutatur, quantis cupiditatibus diuerberatur atque discinditur: Mens ipsa hominis, quæ dicitur rationalis, mutabilis est, non est idipsum. Modo vult, modo non vult: modo scit, modo non scit: modo meminit, modo obliuiscitur. Ergo idipsum nemo habet ex se. Qui voluit ex se habere idipsum, vt quasi ipse sibi esset idipsum, lapsus est. Cecidit angelus, & factus est diabolus: Propinavit homini superbiã, deiecit secum inuidentiã eum qui stabat. Isti sibi voluerūt idipsum esse, sibi principari, sibi dominari voluerunt. Noluerunt habere verum dominū, qui vere est idipsum: cui dictū est, Mutabis ea & mutabuntur, tu autem idem ipse es. Iam ergo post tantum languorē, post tantos morbos, difficultates, labores, redeat, anima humiliata ad idipsum, & sit in illa ciuitate cuius participatio eius in idipsum: *Illuc enim ascenderunt tribus.* Quærebamus enim quò ascendat qui cecidit, quia diximus

G ascendentis hominis vox est, ascendens Ecclesia. Putamusne quo ascendit? Quod it? Quod erigitur? Illuc ascenderunt, inquit, tribus. Quod ascenderunt tribus? In civitatem, cuius participatio eius in idipsum. Ergo illuc ascenditur in Hierusalem. Homo autem qui descendebat de Hierusalem in Hiericho, incidit in latrones. Si non descenderet, non incideret in latrones. Quia vero descendendo incidit in latrones, ascendendo veniat ad angelos. Ascendat ergo, quia ascenderunt tribus. Sed quid sunt tribus? Multi nouerunt, multi non nouerunt. Sed & qui nouimus descendamus ad illos qui non nouerunt tribus, et nobiscum ascendant quod ascenderunt tribus. Tribus alio nomine dici possunt curia, sed non proprie. Itaque tribus vno nomine alio proprie dici non possunt, sed vicino dicuntur curia. Nam proprie si dixerimus curias, non intelliguntur nisi curia, quae sunt in ciuitatibus singulis singule. Vnde dicuntur curiales & decuriones, id est, quod sunt in curia vel de curia: & notis quia tales curias singulas habent singulae ciuitates. Sunt autem vel erant aliquando in istis quoque ciuitatibus curia etiam populorum, & vna ciuitas multas curias habet, sicut Roma trigintaquinque curias habet populi. Haec dicuntur tribus: Haec populus Israel duodecim habebat, secundum filios Iacob: Duodecim tribus erant populi Israel, sed erant ibi mali, erant ibi boni. Quam enim mala tribus quae crucifixerunt dominum, quam bona tribus quae cognouerunt dominum? Illae ergo tribus quae crucifixerunt dominum, tribus sunt diaboli: cum ergo hic diceret, Illuc enim ascenderunt tribus: ne omnes tribus intelligeres, addidit, *Tribus domini*. Quid est, tribus domini? Quae cognouerunt dominum. Ex ipsis enim duodecim tribus mali ibi erant, boni de bonis tribus, quae cognouerunt fabricatorem ciuitatis: Et ipsae erant grana inter illas tribus, quae inter paleas commixtae sunt. Ascenderunt autem non cum paleis, sed tribus purgatae, electae, quasi tribus domini. Illuc ascenderunt tribus, tribus domini. Quid est, tribus domini? *Testimonium Israel*. Hoc quid sit fratres audite. Testimonium Israel, id est, in quibus cognoscatur, quia est vere Israel. Quid est enim Israel? Interpretatio nominis eius dicta est iam, & saepe dicatur. Forte enim & si recens dicta est, excidit: Dicendo nos faciamus ut non excidat etiam eis qui legere non nouerunt, aut noluerunt, nos simus codex ipsorum. Israel videns deum interpretatur, imò diligentius excusso verbo sic interpretatur, Israel est videns. Vtrunque est videns deum, quia homo in se non est: Mutatur enim & vertitur, si non participet eius qui est idipsum. Tunc est quando videt deum. Tunc enim est quando videt eum qui est, & videndo eum qui est, fit & ipse pro modo suo ut sit. Ergo ipse est Israel, Israel est videns deum. Superbus ergo non est Israel, quia non est participatio eius in idipsum: quia ipse sibi vult esse idipsum. Qui sibi vult esse principium, non est Israel. Omnis ergo fictus non est Israel, quia omnis superbus necesse est ut fictus sit. Hoc dico fratres mei necesse est ut omnis superbus velit videri quod non est: aliter non potest. Et fratres mei vtinam sic vellet superbus videri quod non est, ut vellet videri & quod est, verbi causa, coraula cum coraula non esset. Cito enim probaretur si diceretur ei, canta, videamus vtrum coraula sis: cum non posset, inueniretur falso se videri voluisse quod non erat. Dixit se eloquentem, dicitur ei, Loquere & proba. Si locutus non fuerit, inuenitur hoc non esse quod professus est. Superbus quod peius est, iustum se vult videri, cum non sit: Et quia iustitiam intel-

ligere difficile est, difficile est superbos agnoscere. Volunt ergo superbi videri quod non sunt, ideo non est participatio eorum in idipsum, non pertinet ad Israel, qui non est videns deum. Quis ergo pertinet ad Israel? Qui est particeps in idipsum. Qui est qui participat in idipsum? Qui confitetur se non esse quod deus est, & ab illo habere quod bonum potest habere: a se autem non esse nisi peccatum, ab illo sibi esse iustitiam. Talis est in quo dolus non est. Et dominus videns Nathanaëlem quid ait? Ecce verè Israelita, in quo dolus non est. Si ergo verus Israelita in quo dolus non est, tribus illae ascendant ad Hierusalem, in quibus dolus non est: Et ipsae sunt testimonium Israel, id est, per illas agnoscitur quia erant grana inter illam paleam, quando area cum videretur tota palea putabatur. Erant ergo ibi grana: Sed cum ascenderint in sublimitatem illam splendoris cum fuerit area ventilata, tunc erit testimonium Israel: tunc dicent omnes mali, Vere quia erant ibi iusti inter malos, quando nobis omnes mali videbantur, & quales nos eramus, tales omnes putabamus. Testimonium Israel: Quod ascendant: Quare ascendant? *Ad confitendum nomini tuo domine*. Magnificentius dici non potest. Sicut superbia praesumit, sic humilitas confitetur. Quomodo ergo praesumptor est qui vult videri quod non est, sic confessor est qui non vult videri quod ipse est, & amat quod est ille. Ad hoc ergo ascendant Israelitae, in quibus dolus non est, quia sunt vere Israelitae, quia in ipsis est testimonium Israel. Ad hoc ascendant ad confitendum nomini tuo domine. *Quonia ibi sederunt sedes in iudicio*. Mirum aenigma, mira quaestio si non intelligatur. Sedes dicit, quos Graeci thronos appellant. Thronos Graeci sellas dicunt, tanquam honorabiles. Ergo fratres mei non est mirum, si sedeant homines in sedibus, in sellis. Vt autem ipsae sedes sedeant, quomodo possumus intelligere? Tanquam si dicat aliquis, Sedeant hic cathedrae, aut sedeant hic sellae. In sella sedetur, in sedibus sedetur, in cathedris sedetur, non ipsae sedes sedent. Quid est ergo hoc, Quonia ibi sederunt sedes in iudicio? Certe soletis audire deo dicente, Caelum mihi thronus est, terra autem scabellum pedum meorum. Latine autem totum sic dicitur, Caelum mihi sedes est. Qui sunt isti nisi iusti? Qui sunt caeli, nisi iusti? Qui caelum, ipsi M caeli, quia quae Ecclesia, ipsae Ecclesiae: sic sunt multae ut vna sit. Sic ergo & iusti. Ita sunt iusti caelum, ut caeli sint. In ipsis autem sedet deus, & de ipsis iudicat deus. Et non sine causa dictum est, Caeli enarrant gloriam dei. Apostoli enim facti sunt caelum. Vnde facti sunt caeli? Quia iustificati. Quomodo peccator factus est terra, cui dictum est, Terra es & in terram ibis: sic iustificati facti sunt caelum. Portauerunt deum, & de ipsis deus coruscabat miracula, tonabat terrores, pluebat consolationes. Erant ergo illi caelum, & enarrabant gloriam dei. Nam ut noueritis ipsos dictos caelum, ibi ait in ipso Psalmo, In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terrae verba eorum. Quae res quorum, & inuenies caelorum. Si ergo caelum sedes dei, Apostoli autem caelum, & ipsi facti sunt sedes dei, ipsi sunt thronus dei: dictum est alio loco, Anima iusti thronus sapientiae. Magna res, magna res dicta est, thronus sapientiae anima iusti, id est, in anima iusti sedet sapientia tanquam in sella sua, tanquam in throno suo, & inde iudicat quicquid iudicat. Ergo erant throni sapientiae, & ideo dixit illis dominus, Sederitis super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israel. Sic & ipsi sederunt super duodecim (tribus Israel), & super duodecim se-

Luc. 10.

Ioh. 1.

Matth. 5.

L.

Esa. 66.

Ier. 17.

Matth.

Psalm.

Gen. 1.

Psalm.

Matth. 19.

A cim sedes iudicantes easdem, quia & ipsi sunt sedes dei: de illis quippe dictum est, Ibi enim sederunt sedes, quoniam ibi sederunt sedes. Qui sederunt? Sedes. Et qui sunt sedes: de quibus dictum est, Anima iusti sedet sapientia. Qui sunt sedes? Caeli. Qui sunt caeli? Caelum. Quod est caelum: de quo dicit dominus, *Esai. 66.* Caelum mihi sedes est. Et ipsi iusti sunt sedes, & habent sedes, & in illa Hierusalem sedebunt sedes. Ad quam rem? In iudicium. Sedebitis, inquit, super duodecim sedes. O vos sedes, iudicantes duodecim tribus Israël. Quos iudicantes? Infra qui sunt in terra. Qui iudicabunt? Qui facti sunt caelum. Illi autem qui iudicabuntur, in duas partes diuidentur, vna ad dexteram, altera ad sinistram erit. Iudicabunt cum Christo sancti. Veniet enim in iudicium cum senioribus populi sui, ait *Esaias*. Alij sunt ergo qui cum illo iudicabunt, alij qui ab illo iudicabuntur, & ab illis qui cum eo iudicabunt diuidentur. Ergo isti in duas partes diuidentur, vna ponetur ad dexteram, cui enumerabuntur elemosynae quas fecerunt: Alia ponetur ad sinistram, cui enumerabitur crudelitas & sterilitas misericordiae: & illis ad dexteram constitutis dicetur, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Quare? Esurienti, inquit, & dedistis mihi manducare. Et illi, Quando & quomodo te vidimus esurientem? Et ille, Cum vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Ergo quid est fratres? Illi iudicabunt de quibus dictum est, vt fiant amici de mammona iniquitatis, vt & ipsi, inquit, recipiant vos in aeterna tabernacula. Sancti sedebunt cum domino attendere qui fecerunt misericordiam, & assumant illos separatos in dexteram in regnum caelorum, & ipsa est pax Hierusalem. Quae est pax Hierusalem? Vt opera misericordiae corporalia iungantur operibus praedicationis spiritualibus: & fiat pax dando & accipiendo. Ait enim *1. Corin. 9.* Apostolus, qui rationem dati & accepti dicit esse istas elemosynas: ait ergo, Si nos vobis spiritualia seminamus, magnum est si vestra carnalia metamus? Et ipsa re ait alio loco, *2. Cor. 8.* Qui multum habuit, non abundauit: & qui modicum, non defuit illi. Quare qui multum, non abundauit? Quia quod plus habebat, dedit indigenti. Et quid est, qui modicum, non defuit illi? Quia accepit ab illo qui abundauit, vt fiat, inquit, aequalitas. Ipsa est pax, de qua dicitur, Fiat pax in virtute tua. Namque cum dixisset, Quoniam ibi sederunt sedes in iudicio. Sedes super domum David. Id est, super familiam Christi, cui dederunt in tempore cibaria, statim tanquam ipsis sedibus ait, *1. Cor. 7.* Interrogate quae ad pacem sunt Hierusalem, O vos sedes, quia iam sedetis vt iudicetis, & facti estis sedes domini iudicantis, quoniam qui iudicant interrogant, qui iudicantur interrogantur. Interrogate, inquit, quae sunt ad pacem Hierusalem. Interrogando quid inuenient? Alios fecisse misericordiam, alios non fecisse. Quos inuenient fecisse misericordiam, ipsos vocabunt ad Hierusalem, quia ipsa sunt ad pacem Hierusalem. Dilectio fortis res est fratres, dilectio fortis res est. Vultis videre quam sit fortis dilectio? Quisquis per aliquam necessitatem non potuerit implere quod iubet deus, amet illum qui implet, & in illo implet. Intendat charitas vestra, verbi gratia: Vxorē habet quam dimittere nō potest, oportet vt obtemperet. *1. Cor. 7.* Apostolo dicenti, Vxori vir debitum reddat: Et alligatus es vxori, ne quaeris solutionem. Venit in mentem quia melior est vita illa, de qua dicit idem *1. Cor. 7.* Apostolus, Vellem omnes esse sicut memetipsum. Attendit eos qui hoc

Tomus octauus.

fecerunt, amat eos, & in ipsis implet quod in se non potest. Fortis res est dilectio: Ipsa est virtus nostra, quia si in illa non fuerimus, nihil prodest quicquid aliud habuerimus. Si linguis hominum loquar, dicit *1. Cor. 13.* Apostolus, & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum quasi aëram sonans, aut cymbalum tinniens: adiungit aliud magnum, Quod si distribuero [in cibos pauperum] omnem substantiam meam, & si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Si autem sit sola charitas quae non inueniat quod distribuatur pauperibus, diligat, solum calicem aquae frigidae det, tantum illi imputabitur quantum Zacharō, qui dimidium patrimonij donauit pauperibus. Quare hoc? Ille tam modicum dedit, ille tam multum dedit, & tantum illi imputabitur: Tantum planē. Impar enim facultas, sed non impar charitas. Illi ergo interrogant, vos cogitate quid estis: iam ecce dictum est nobis, In domum domini ibimus. Iocundati sumus certe in his quae dixerunt nobis, in domum domini ibimus. Videte ergo si inus. Non enim pedibus inus, sed affectibus. Videte si inus, *Matth. 23.* interroget se vnusquisque vestrum qualis est erga pauperem sanctum, erga indigentem fratrem, qualis est erga indigentem mendicum: Videat si viscera eius non sunt angusta, quia interrogare te habent sedes quae sedebunt in iudicio, & debent inuenire quae sunt ad pacem Hierusalem. Et quomodo interrogant? Tanquam sedes dei. Deus interrogat. Si deum latet aliquid, & illas sedes aliquid interrogantes fugere potest. Interrogate quae sunt ad pacem Hierusalem. Sed quae sunt ad pacem Hierusalem? *Luc. 19.* Et abundantia, inquit, his qui diligunt te. Ad ipsam Hierusalem conuertit vocem. Abundantia est illis qui diligunt eam. Abundantia ex inopia, hic inopes, ibi abundantes: hic infirmi, ibi firmi: hic egeni, ibi diuites. Vnde facti diuites? Quia dederunt hic quod acceperunt à deo ad tempus, & acceperunt ibi quod postea deus retribuet in aeternū. Hic fratres mei & diuites pauperes sunt. Bonū est diuici vt agnoscat se pauperem. Si enim plenum se putat, tumor est illi, non plenitudo. Agnoscat se inanē, vt possit impleri. Quid habet? Aurum. Quid nondum habet? Vitam aeternam. Attendat quid habet, & videat quid nondum habeat. Fratres ex eo quod habet, det, vt accipiat quod non habet. Emat ex eo quod habet, illud quod nō habet. Et abundantia his qui diligunt illam. *Canti. 8.* Fiat pax in virtute tua. O Hierusalem, o ciuitas quae aedificaris vt ciuitas, cuius participatio tua in idipsum: fiat pax in virtute tua, fiat pax in dilectione tua, quia virtus tua, dilectio tua. Audi canticacanticorum, Valida est sicut mors dilectio. Magnū verbum fratres, Valida est sicut mors dilectio. Magnificentius exprimi non potuit fortitudo charitatis, quam vt diceret, Valida est sicut mors dilectio. Quis enim resistit morti? Fratres, intendat charitas vestra. Resistitur ignibus, vndis, ferro, resistitur potestatibus, resistitur regibus: Venit vna mors, quis ei resistit? Nihil est illa fortius. Propterea viribus eius charitas comparata est: & dictum est, Valida est sicut mors dilectio. Et quia & ipsa charitas occidit quod fuimus, vt simus quod non eramus, facit in nobis quandam mortē dilectio. Ipsa morte mortuus erat, qui dicebat, *Gal. 6.* *Coloss. 3.* Mundus mihi crucifixus est, & ego mundo. Ipsa morte mortui erant, quibus dicebat, Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in deo. Valida est sicut mors dilectio. Si ergo valida est, fortis est & magnae virtutis, & ipsa est virtus, & per ipsam reguntur

R ij infirmi

G infirmi à firmis, terra à cælo, populi à sedibus. Ideo fiat pax in virtute tua, fiat in dilectione tua. Et per istam virtutem, per istam dilectionem, per istam pacem: *Fiat abundantia in turribus tuis.* Id est, in excelsis tuis. Pauci enim sedebunt sedes in iudicio, sed multi ad dexteram positi, faciunt populum ciuitatis illius. Multi enim pertinebunt ad singulos quosque excelsos, à quibus recipiantur in tabernacula æterna: Et erit abundantia in turribus eius. Plenitudo autem deliciarum & sufficientia diuitiarum ipse deus, ipse idipsum, ipse cuius participatio est ciuitatis in idipsum: Ipsa erit abundantia nostra. Sed vnde: Per charitatem, hoc est, per virtutem. In quo autem est charitas fratres? Qui non sua querit in hac vita: audi Apostolum Paulum habentem charitatem, ait, Placete omnibus per omnia, sicut & ego omnibus per omnia placeo: vbi est ergo quod dixisti, Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem: & modo dicis te placere, & modo cohortaris vt & illi placeant: Sed non ibi posuisti finem, vt quis propter se, non propter charitatem placeat. Qui gloriam suam querit, non querit salutem aliorum: ait enim, Sicut & ego omnibus per omnia placeo, non quarens quod mihi prodest, sed quod multis, vt salui fiant. Ideo & hic cum de charitate diceret, *Propter fratres meos, inquit, & propinquos meos, loquebar pacem de te.* O Hierusalem ciuitas cuius participatio eius in idipsum, ego in hac vita & in hac terra, ego pauper, peregrinus & gemens, nondum perfruens pace tua, & prædicans pacem tuam, non propter me illam prædico, sicut hæretici, qui quærentes gloriam suam, dicunt, Pax vobiscum, & pacem non habent quam populis prædicant. Si enim haberent pacem, non conscinderent vnitatem. Ego, inquit, loquebar pacem de te. Sed quare: Propter fratres meos & proximos meos: non propter honorem meum, nõ propter pecuniam meam, non propter vitam meam: Nam mihi viuere Christus est, & mori hierum, sed loquebar pacem de te propter fratres meos & propinquos meos. Nam cupiebat ipse dissolui, & esse cū Christo. Et quis istam prædicaret propinquis & fratribus? Manere, inquit, in carne necessarium propter vos. Propter fratres meos & propinquos meos, loquebar, ait, pacem de te. *Propter domum domini dei mei, quæstui bona tibi.* Non propter me quæstui bona tibi, nam non tibi quærerem sed mihi, ideo nec ego haberem, quia non tibi quærerem: sed propter domum domini dei mei, propter Ecclesiam, propter sanctos, propter peregrinos, propter inopes eius vt ascendant, quia dicimus eis, In domū domini ibimus: propter ipsam domū domini dei mei, quæstui bona tibi. Hæc fratres prolixiora & necessaria carpite, manducate, bibite, conualefcite, currite, apprehendite.

In Psalmum centesimum vicesimum secundum
Enarratio.

ASCENDENTIS cantica ex ordine cū sanctitate vestra consideranda suscepi: Ascendentis & amantis, & ideo ascendentis quia amantis. Omnis amor aut ascendit aut descendit. Desiderio enim bono leuamur ad deum, & desiderio malo ad ima præcipitamus. Sed quia iam malo desiderio lapsi cecidimus, superest nobis si agnoscamus quis ad nos non ceciderit sed descenderit, hæredo illi ascendere, quia viribus nostris non possumus: ipse dixit dominus Iesus Christus, Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit, filius hominis qui est in cælo: tan-

quam de se solo videtur dixisse. Ergo ceteri remanserunt, quia solus ascendit qui solus descendit: Quid debet ceteri facere? Vniri corpori ipsius, vt sit vnus Christus qui descendit & ascendit. Descendit caput, ascendit cum corpore, vestitus Ecclesia sua, quam sibi exhibuit sine macula & ruga. Solus ergo ascendit: Sed & nos quando cum illo sic sumus, vt in illo membra eius simus, & nobiscum solus est, & ideo vnus & semper vnus. Vnitas nos compaginat vni: Et illi soli cum illo non ascendunt, qui cum illo vnus esse noluerunt. Iam vero quoniam ipse qui in cælo positus est, & carne suscitatus immortalis, per quam fuit ad tempus mortalis, & nihil in cælo persecutionum patiens, nihil malitiarum & opprobriorum, sicut in hac terra quando pro nobis omnia sustinere dignatus est, compassus tamen corpori suo in terra laboranti, dixit, Saule Saule, quid me persequeris? Iam ipsum nemo tangebatur, & se pati persecutionem de cælo clamabat. Non prater ipem esse debemus, imò cum magna fiducia præsumere: quia si per charitatem ipse nobiscum in terra est, per eandem charitatem & nos cum eo in cælo sumus. Sed diximus quemadmodum nobiscum ipse in terra sit, vocem eius diximus de cælo sonantis, Saule Saule, quid me persequeris: cum eum Saulus omnino non tangeret, sed nec videret. Quomodo autem ostenditur, quia & nos cum illo in cælo sumus: Eodem ipso Paulo Apostolo dicente, Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt querite, vbi Christus est in dextera dei sedens, quæ sursum sunt sapite, non quæ sunt super terram: Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in deo. Ergo & ille adhuc deorsum est, & iam nos sursum sumus. Ille deorsum est compassione charitatis, nos sursum sumus spe charitatis: Spe enim salui facti sumus. Sed quia spes nostra certa est, quantum futurum sit, sic de nobis dicitur quasi iam factum sit. Ascendat ergo iste cantator: sed in vnoquoque corde vestrum cantet hic homo, & vnusquisque sit iste homo. Cum enim dicitis illud singuli, quia omnes vnum estis in Christo, vnus homo illud dicit: Et non ad te domine leuauimus oculos nostros: sed, *Ad te domine leuauimus oculos meos.* Debetis quidem putare vnumquemque vestrum loqui, sed vnus ille maxime loquitur, qui etiam diffusus est toto orbe terrarum: vnus ille loquitur, qui alibi dicit, *A finibus terræ ad te clamaui, cum angeretur cor meum.* Quis est qui clamat à finibus terræ? Quis vnus homo diffusus est vsque ad fines terræ? Vnusquisque homo in regione sua potest clamare, Nunquid à finibus terræ? Sed hæreditas illa Christi, de qua dictum est, dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ: ipsa clamat & dicit, *A finibus terræ ad te clamaui, cum angeretur cor meum.* Angatur cor nostrum, & clamemus, Vnde angatur cor nostrum? Non de his quæ hic patiuntur & mali, verbi gratia, quia damnum patiuntur. Nam si inde angitur cor, cinis est: Quia nescio quem tuorum ex voluntate dei amisi, si inde angitur cor, quid magnum? Hinc anguntur & corda infidelium, ista patiuntur & qui nondum in Christo crediderunt. Vnde angitur cor Christiani? Quia nondum cum Christo viuit. Vnde angitur cor Christiani? Quia peregrinatur & desiderat patriam. Si inde angitur cor tuum, etiam si fælix secundum seculum fueris, gemis & si omnia prospera confluant, & si vndique tibi iste mundus arideat, tu tamen gemis, quia in peregrinatione te constitutum vides, & sentis iam quidem te quandam habere fælicitatem secundum oculos stultorum,

Philip. 2.
1. Cor. 10.
Gala. 1.

1. Thes. 2.

Philip. 1.

1. al. cæli.

1. an. 3.

Ephe. 1.

Acto. 9.

L

Colo. 3.

Roma. 8.

M

psal. 60.

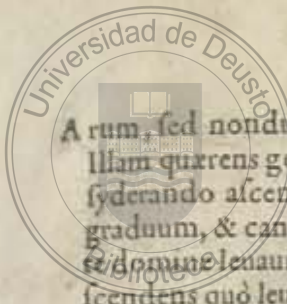
psal. 60.

Arum. sed nondum secundum promissionem Christi. Illam quærens gemis, illam quærens desyderas, & desyderando ascendis, & ascendendo cantas canticum graduum, & cantando canticum graduum, dicis, Ad te Domine leuauit oculos meos: *Qui habitas in celo.* Ascendens quò leuaturus erat oculos, nisi illuc quò tendebat, & ascendere desyderabat: De terra enim ad cœlum ascendit. Ecce terra deorsum, quam calcamus pedibus nostris: ecce iam cœlum sursum, quod videmus oculis nostris, & ascendendo cantamus, Ad te leuauit oculos meos, qui habitas in cœlo. Vbi sunt ergo scalæ: Tanta enim interualla conspiciamus inter cœlum & terram, tantam separationem, & tanta spatia locorum: Illuc volumus ascendere, scalas non videmus. Nunquid forte fallimus nos, quia canticum graduum, id est, canticum ascensionis cantamus: Ascendimus ad cœlum, si cogitamus deum, qui ascensus in corde fecit. Quid est ascendere in corde: Proficere in deum. Quomodo omnis qui deficit non descendit sed cadit: sic omnis qui proficit, ascendit: Sed si sic proficiat vt non superbiat, si sic ascendat vt non cadat. Si autem proficiendo superbiat, ascendendo iterum cadit. Sed vt non superbiat, quid debet facere: Leuet oculos suos ad illum qui habitat in cœlo, non se attendat. Omnis enim superbus se attendit, & magnus sibi videtur qui sibi placet, sed qui sibi placet, stulto homini placet, quia ille ipse stultus est, cum sibi placet solus. Solus securus placet, qui deo placet. Et quis est qui placet deo? Cui placuerit deus. Displicere sibi deus non potest: Placeat & tibi, vt placeas illi. Sed tibi ille placere non poterit, nisi tu tibi displicueris. Si autem displices tibi, tolle à te oculos. Vt quid te enim attendis? Si enim verum te attendis, inuenis in te quod tibi displiceat, & dicis deo, Peccatum meum ante me est semper. Peccatum tuum sit ante te, vt non sit ante deum, & tu noli esse ante te, vt sis ante deum. Quomodo enim volumus vt non à nobis auertat faciem suã deus, sic volumus vt auertat faciem suam à peccatis nostris: nam vtrunque illi cantatur in Psalmis, Ne auertas faciem tuam à me. Vox est Psalmi, vox est ergo nostra: & ille qui dicit, Ne auertas faciem tuam à me: vide quid dicat alio loco, Auerte faciem tuam à peccatis meis. Si vis vt auertat faciem suam à peccatis tuis, tu ipse à te auerte faciem tuam, & à peccatis tuis noli auertere. Si enim non ab eis auerteris faciem tuam, tu ipse irasceris peccatis tuis. Si autem tu non auertis faciem tuam à peccatis tuis, tu agnosceis, & ille agnoscit. At vero à te leua oculos ad illum, & dic, Ad te leuauit oculos meos, qui habitas in cœlo. Cœlum fratres mei si corporaliter intellexerimus hoc quod videmus oculis corporeis, vere sic errabimus, vt non putemus nos illuc ascendere, nisi scalis positis, aut aliquibus machinamentis. Si autē spiritualiter ascendimus, spiritualiter cœlum intelligere debemus. Sit ascensus in affectu, cœlum in iustitia. Quid est ergo cœlum dei: Omnes sanctæ animæ, omnes iustæ animæ. Nam & Apostoli quauis in terra essent carne, cœlum erant, quia in illis dominus sedens per totum mundum ambulabat. Ergo habitat in cœlo. Quomodo? Quomodo dicit in Psalmo, Tu autē in sancto habitas laus Israël. Qui habitat in cœlo, habitat in sancto. Sancto quid, nisi in templo suo? Templum enim dei sanctum est, quod estis vos. Sed omnes adhuc infirmi, & secundum fidem ambulantes, secundum fidem sunt templum dei: erant enim aliquando & secundum speciem templum dei. Quamdiu sunt templum secundum fidem: Quam-

Tomus octauus.

diu in ipsis Christus per fidem habitat, sicut dicit Apostolus habitare Christum per fidem in cordibus nostris. *Ephes. 3.* Sunt autem iam cœli, in quibus iam per speciem habitat deus, videntes eum facie ad faciem, omnes sancti angeli, omnes sanctæ virtutes, potestates, sedes, dominationes, Hierusalem illa cœlestis vnde peregrinando ingemiscimus, & quam desyderando oramus. Ibi habitat deus, illuc leuauit iste fidem, illuc ascendit affectu desyderando: & ipsum desyderium facit animam desudare sordes peccatorum, & mundari ab omni labe, vt fiat & ipsa cœlum, quia leuauit oculos ad eum qui habitat in cœlo. Nam si cœlum istud corporeum quod oculis videmus, intellexerimus esse habitationē dei, transitura est habitatio dei, quia cœlum & terra transiet. Deinde antequam faceret deus cœlum & terram, vbi habitabat: Sed dicit aliquis, Et antequam faceret deus sanctos vbi habitabat: In se habitabat deus, apud se habitabat, & apud se est deus. Et quando dignatur habitare in sanctis, non sic sunt sancti domus dei, vt ipsa subtracta cadat deus. Aliter enim nos habitamus in domo, aliter deus in sanctis. Tu habitas in domo, si subtracta fuerit, cadis. Deus autem sic habitat *E* in sanctis, vt si ipse discesserit, ipsi cadant. Quicumque ergo sic portat deum, vt sit templum dei, non putet sic à se portari deum, vt terreat deum si se subducatur. Vt illi si se subtraxerit deus, quia ipse cadit: nam deus in se permanet. In quibus nos habitamus, ipsa nos continent: in quibus deus habitat, ipse illos continet. Iam videte quantum interest inter nostram habitationem & dei, & sic dicat anima, Ad te leuauit oculos meos, qui habitas in cœlis: vt intelligat quia deus nec cœlo indiget vbi habitet, sed cœlum ipso indiget vt ab ipso inhabitetur. Quid ergo sequitur, quia dixit, Ad te leuauit oculos meos, qui habitas in cœlo: Quomodo leuasti oculos tuos in cœlum? *Ecce sicut oculi seruatorum in manus dominorum suorum: Et sicut oculi ancillæ in manus dominae suæ, sic oculi nostri ad dominum deum nostrum quoadusque misereatur nostri.* Et serui sumus & ancilla sumus: Ille & dominus est & domina est. Aut quid sibi volunt ista verba? Et quid sibi volunt istæ similitudines rerum? Attendat aliquantulum charitas vestra. Non mirum si serui sumus, & ille dominus est: sed mirum si ancilla sumus, & ille domina est. Sed neque hoc mirum quia ancilla sumus, Ecclesia enim sumus: nec illud mirum, *F* quia & ipse domina est, virtus est & sapientia dei: audi ergo Apostolum dicentem, Nos autem prædicamus Christum crucifixum, ludæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam: ipsis vero vocatis ludæis & Græcis Christum dei virtutem & dei sapientiam, vt iam sit seruus populus, & sit ancilla Ecclesia. Vtrunque audisti, Christum dei virtutem & dei sapientiam. Cum ergo audis Christum, leua oculos tuos in manus domini tui: cum audis dei virtutem & dei sapientiam, leua oculos tuos in manus dominae tuæ, quia & seruus & ancilla es. Seruus, quia populus es: ancilla, quia Ecclesia es. Ipsa autem ancilla magnam dignitatem inuenit apud deum. Vxor facta est, sed donec veniat ad amplexus illos spiritales vbi secure perfruatur eoque dilexit, & cui suspirauit in ista diuturna peregrinatione: sponsa est, & accepit arram magnam, sanguinem sponsi, cui secunda suspirat. Nec illi dicitur, Noli amare: quomodo dicitur aliquando virgini iam desponsatæ & nondum nuptæ, & iuste dicitur, Noli amare. Cum facta fueris vxor, tunc ama: Recte dicitur, quia præproperum & præposterum desyderium

R iij est &

*Matth. 24.**1. Cor. 2.**Psal. 50.**Psal. 26.**Psal. 50.**Psal. 21.**1. Corin. 3.*

G est & non castum, amare eum cui nescit an nubat. Potest enim fieri ut alius sponset, & alius ducat uxorem. Quia vero nullus est alius qui Christo prapponatur, securus amat ista. Et antequam illi adiungatur amet, & de longinquo suspiret, & de longinqua peregrinatione: Solus ducet, quia solus talem arram dedit. Quis enim potest sic ducere, ut moriatur pro ea quam vult ducere? Si enim mori pro ea, quam vult ducere voluerit, non erit qui ducat: Securus autem ille pro sponsa mortuus est, quam resurgens erat ducturus: Veruntamen fratres, interim simus quomodo serui & ancilla: dictum est quidem, Non vos dicam seruos, sed amicos: Sed forte solis discipulis dixit dominus. Audite Apostolum Paulum dicentem, Itaque iam, inquit, non est seruus, sed filius: si autem filius & haeres per deum. Populo dicebat, fidelibus dicebat, iam ergo in nomine domini redempti sanguine ipsius, loti lauacro ipsius, filij sumus, filius sumus, quia sic multi sumus, ut in illo vnus simus. Quid sibi ergo vult quod adhuc tanquam serui loquimur: Nunquid tantum meritum habere possumus in Ecclesia, quanuis iam filij facti ex seruis, quantum habuit ipse Apostolus Paulus? Et tamen quid dicit in epistola? Paulus seruus Christi Iesu. Si ille se adhuc dicit seruum per quem nobis Euangelium praedicatum est, quanto magis nos debemus agnoscere conditionem nostram, ut maior sit in nobis gratia ipsius? Primo enim seruos fecit quos redemit. Sanguis enim ille pro seruis precium est, pro sponsa pignus est. Agnoscetes itaque conditionem nostram, & si iam filij per gratiam ipsius, serui tamen propter creaturam, quia vniuersa creatura deo seruit, dicamus, Sicut oculi seruorum, in manibus dominorum suorum: & sicut oculi ancilla in manus dominae suae, sic oculi nostri ad dominum deum nostrum, quoadusque misereatur nostri. Dixit & quare, Sicut serui oculos habent in manus domini sui, & sicut ancilla oculos habent in manus dominae suae: sic, inquit, oculi nostri ad dominum deum nostrum. Et quasi quaereres, ut quid? Quoadusque, inquit, misereatur nostri. Quales ergo seruos voluit intelligi fratres? Qui oculos habent in manus dominorum suorum. Et quales ancillas? Quae oculos habent in manus dominae suae, quoadusque misereatur domina earum. Qui sunt isti serui & ancilla, qui sic habent oculos in manus dominorum suorum, nisi qui iubetur caedi: Oculi nostri ad dominum deum nostrum, quoadusque misereatur nostri. Quomodo? Sicut oculi seruorum, in manus dominorum suorum, & sicut oculi ancilla in manus dominae suae. Ergo & illi & illae, quoadusque misereatur, vel dominus vel domina. Fac ergo aliquem dominum iussisse seruum suum caedi. Vapulat seruus, sentit plagarum dolores, attendit ad manus domini sui, quoadusque dicat, parce. Manum enim ipsam, potestatem dicit. Ergo quid dicimus fratres? Iussit nos caedi dominus noster, & domina nostra sapientia dei iussit nos caedi, & in hac vita vapulamur, & tota ista vita mortalis plaga nostra est. Audi vocem Psalmi, Pro iniquitate erudisti hominem, & tabescere fecisti sicut araneam animam meam. Attendite fratres, quam tabida est aranea, ut leui tactu coquassetur & moriatur. Et ne quasi carnem solam infirmitatem mortalitatis putarem nos habere tabidam: non dixit, Tabescere me fecisti, ne secundum carnem intelligeremus: sed ait, Tabescere fecisti sicut araneam animam meam. Nihil enim infirmius anima nostra, posita in medijs tentationibus seculi, in medijs gemi-

Ioan. 15.

Gala. 4.

Rom. 1.

Psal. 38.

tibus & parturitionibus molestiarum: nihil ea infirmius donec hareat soliditati coelesti, & sit in templo dei vnde iam non cadat: Quia primo ut veniret ad hanc infirmitatem & tabificationem, sicut aranea infirma facta est, & de paradiso expulsa est: Tunc melius est seruus caedi. Fratres mei, videte ex quo vapulemus. In omnibus qui ab initio generis humani nati sunt, in omnibus qui nunc sunt, in omnibus qui postea nascentur, Adam vapulat. Vapulat Adam, id est, genus humanum: multi sic obduruerunt, ut nec plagas suas sentiant. Qui vero ex ipso genere filij facti sunt, receperunt sensum doloris: sentiunt se vapulare, & nouerunt quis iussit ut vapulent, & leuauerunt oculos suos ad eum qui habitat in caelo, & sic sunt oculi eorum in manus domini sui, quoadusque misereatur, sicut oculi seruorum, in manus dominorum suorum, & sicut oculi ancilla in manus dominae suae. Vides felices aliquos in isto seculo ridentes, iactantes se, non vapulant, imò peius vapulant. Hoc ipso grauius caeduntur, quo sensum iam perdididerunt. Euigilent & vapulent, sentiant quia vapulant, sciant quia vapulant, & doleant quia vapulant: quoniam qui apponit scientiam, apponit dolorem: hoc scriptura dixit, ideo dominus in Euangelio, Beati lugentes, quoniam ipsi consolabuntur. Audiamus vocem hominis qui vapulat, & sint istae vniuersae nostrae voces, & iam quando nobis bene est. Nam quis non intelligat vapulare se quando aegrotat, quando in carcere est, quando in catena, quando forte latrones patitur, quando ab aliquibus improbis ei aliqua molestia irrogantur? Sentit vapulare se. [Magnus inimicorum Christi metus, sed quasi fumus eorum terror euanescit. Nam quis dubitet nuperrime, sicuti audiuimus à fratribus, qui interfuerunt, coepiscopis nostris, damnatum illum Boeticum inimicum contra dominum latrantem digne flagellatum fuisse: Flagellum autem domini non cognouit, quando damnationem magis quam concordiam elegit.] Magnus sensus est videre quia vapulat, & quando illi bene est. Non enim ait scriptura in Iob, tentationibus abundat vita humana: sed ait, Nunquid non tentatio est vita humana super terram? Totam ipsam vitam tentationem dixit. Omnis ergo vita tua super terram, plaga tuae sunt. Plange quadiu visis in terra, siue feliciter viuas, siue in aliqua tribulatione constitutus sis: clama, Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in caelo. Ad manus domini qui te iussit caedi, cui dicis in alio psalmo, Propter iniquitatem erudisti hominem, & tabescere fecisti sicut araneam animam meam: clama ad manus caedentis, & dic, Misereere nostri domine, misereere nostri. Nonne sunt istae voces vapulantis, misereere nostri domine, misereere nostrae. Quoniam repleti sumus despectione. In plurimum repleta est anima nostra opprobriis eis qui abundant, & despectio superbis. Qui despicitur, contemnitur. Omnes qui secundum Christum pie volunt viuere, necesse est patiantur opprobria, necesse est contemnantur ab his qui volunt impiè viuere, quorum felicitas tota terrena est. Irridentur illi qui felicitatem vocant quam oculis terrenis videre non possunt: & dicitur eis, Quid credis infane? Vides quod credis? Reuersus est aliquis ab inferis, & retulit tibi quid ibi agitur? Ecce ego quod amo video, & fruor. Despicere quia speras quod non vides, & despicit te ille qui quasi tenet quod videt. Attende ipse si tenet, Noli turbari: Vide si ipse tenet, & non tibi insultet, ne cum putas eum felicem in praesenti, amittas veram felicitatem futuram. Noli turbari, attende si tenet. La-

L Ecclesia. Ies. 1. 2. Iacob. 5.

Iob. 7.

M

Psal. 38.

net. La-

Anet. Labitur hoc ab illo quod tenet, vel ipse ab eo quod tenet: necesse est transeat aut ipse per res suas, aut res ipsius per illum. Per quem res transeunt suae: Qui viuus labefactauerit. Qui transit per res suas: Qui in diuitiis moritur, quia cum moritur non eas secum aufert ad inferos. Domum meam habeo, iactauit se. Quæris, Quam domum tuam? Quam mihi dimisit pater meus: & ille, Vnde habuit hanc domum? Auis noster illi eam dimisit. Recurret & ad proauum, inde ad atauum, & iam nomina non potest dicere. Nonne inde potius terre- ris, quia multos attendis transisse per illam domum, & neminem ipsorum secum illam tulisse ad æternam domum? Pater tuus hic eam dimisit, transit per illam, sic & tu transibis. Si ergo transitum habetis in domo vestra, stabulum est itinerantium, non habitatio com- manentium: & tamen quia nos ea quæ futura sunt spe- ramus, & in futuram felicitatem suspiramus, & non- dum apparuit quod erimus, quauis iam filij dei simus, quia vita nostra abscondita est cum Christo in deo: re- pleti fumus despectione, id est, contemptu ab his qui felicitatem querunt vel habent in isto seculo. In pluri- mum repleta est anima nostra, opprobrium eis qui a- bundant & despectio superbis. Quærebamus qui sunt qui abundant, exposuit tibi cum dixit superbis. Quod est autem opprobrium, hoc est, despectus: & quod est, qui abundant, hoc est, superbis. Repetitio sententiæ est, & opprobrium eis qui abundat, & despectio superbis, Quare abundant superbi? Quia hic volunt esse felices. Quid? Quando & ipsi miseri sunt, nunquid abundant? Sed forte quando miseri sunt, non nobis insultant. In- tendat charitas vestra. Tunc insultant forte quædo fe- lices sunt, quando se iactant in pompa diuitiarum sua- rum, quando se iactant in ventositate falorum bono- rum, tunc insultant nobis, & quasi dicunt, Ecce mihi bene est, fruor ego rebus presentibus, recedat à me qui promittunt quod non ostendunt, quod video teneo, quod video fruor, bene mihi sit in hac vita. Tu securi- or esto, quia resurrexit Christus, & docuit te quid in a- lia vita daturus sit: Certus esto, quia dat. Sed insultat il- le, quia tenet. Ferto insultant, & ridebis gementem: post- ea enim veniet tempus quando dicturi sunt illi ipsi, Hi sunt quos aliquando habuimus in risum. Verba sunt li- bri Sapientiæ, quia prodidit nobis scriptura quæ dictu- ri sunt illi ipsi qui nos modo irident, & qui nos despi- ciunt, & à quibus impleti sumus opprobrio & despectio- ne. Quæ verba habebunt tunc quando à veritate despi- ciuntur? Videbunt enim ad dexteram fulgere quos se- cum commixtos contempserunt, cum factum fuerit in illis quod dixit Apostolus, Cū Christus apparuerit vi- ta vestra, tunc & vos cum illo apparebitis in gloria: & dicent, Hi sunt quos aliquando habuimus in risum & in similitudinem improperij. Nos insensati vitam illo- rum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine ho- nore. Quomodo computati sunt inter filios dei, & in- ter sanctos fors illorum est: & sequentur in eodem ser- mone, & adiciunt, Ergo errauimus à vita veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol non ortus est no- bis, quid profuit nobis superbia, & diuitiarum iactan- tia quid contulit nobis? Ibi tu non eis insultas, quia ipsi sibi iam insultant. Quod donec fiat fratres leuemus o- culos nostros ad eum qui habitat in cælo, & non ab il- lo tollamus oculos, quoadusque misereatur nostri, & liberet ab omni tentatione & opprobrio & despectu. Huc accedit quod aliquando & ipsi qui sunt in flagel- lo infelicitatis temporalis insultat nobis. Inuenis ali-

Tomus octauus.

quem pro merito iniquitatum suarum, siue occulto iu- dicio dei, siue manifesta damnatione mitti in carcerem, portare catenam, & ipse insultat: & cum ei dictum fue- rit, Quare non bene vixisti? Ecce quod venisti male vi- uendo: ille responderet, Quare illi qui bene viuunt ista patiuntur? Sed illi propterea patiuntur vt probentur, vt tentationibus exerceantur, vt flagellis proficiant, quia flagellat deus omnem filium quem recipit. Et si vnicum sine peccato flagellauit, & pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo debemus nos flagellari qui fe- cimus, quare flagellemur? Cum ista dixerimus illis, & de infelicitate adhuc superbiunt, & afflicti nondum humiliati respondent, & dicunt, Ista sunt verba Chri- stianorum vanorum, qui credunt quod non vident. Sed & ipsi insultat: quid putamus fratres, quasi non eos co- memoratos in hoc Psalmo cum diceret, Opprobrium eis qui abundat & despectio superbis. Quandoquidem insultatur Christianis & ab eis qui non abundant: sed cum sint in egestate & erumnis, nec ipsi cessant insultare? Certe ergo opprobrium eis qui abundant. An for- te nullus inuenitur qui etiam positus in calamitate in- sultet, si non insultauit latro qui cum crucifixo domi- no crucifixus erat? Ergo si insultant & illi qui non a- bundant, quare Psalmus ait, Opprobrium eis qui abun- dant? Si diligenter discutiamus, & ipsi abundant. Vnde abundant? Nam nisi abundarent, superbi non essent. Alius enim abundat pecunia & inde superbus est, alius abundat honoribus & inde superbus est, alius abundare se iustitia putat, & inde superbit, quod peius est. Qui vi- dentur non abundare pecunia, & iustitia sibi videntur abundare, aduersus deum, & positi in calamitatibus se iustificat, deum accusant & dicunt, Quid admisi, aut quid feci? Et tu dicis, Respice, Recordare peccata tua si nihil fecisti. Titillatur aliquantum conscientia, & redit ad se, & cogitat facta sua mala: & cū cogitauerit facta sua mala, nec sic vult confiteri, quia digna patitur, sed dicit, Ecce manifeste feci multa, sed multos video peiora fecisse, & nihil mali pati, iustus est contra deum. Abundat ergo & ipse, plenum habet pectus in iustitia, quandoquidem illi deus videtur malefacere, & ipse sibi videtur iniuste pati. Et si dares illi nauim gubernandam, in naufragium iret cum illa. Vult autem deum excute- re de gubernatione huius mundi, & ipse tenere guber- nacula creaturæ, & distribuere omnibus dolores & læ- titias, pœnas & præmia. Et quid miramini. Infelix a- nima abundat, sed abundat nequitia, abundat malitia: & eo plus abundat nequitia, quo sibi videtur abundare iustitia. At vero Christianus homo non debet abundare, sed pauperem se debet cognoscere. Et si habet diui- tias, scire debet quia non sunt illæ veræ diuitiæ, vt alias desyderet. Qui enim diuitias falsas desyderat, veras non querit, Qui autem veras querit, adhuc pauper est, & recte dicit, Pauper & dolens ego sum. Rursus ille qui & pauper est, & nequitia plenus est, vnde dicitur abun- dare? Quia displicet illi quia pauper est, & iustitia ip- sa videtur abundare in corde suo aduersus iustitiam dei. Et quæ abundantia iustitiæ nostræ? Quanta cum- que iustitia nostra in nobis fuerit, ros est nescio quis ad illum fontem, ad saginam illam tantam, stillicidia quædam sunt, quæ vitam nostram molliant, & duram iniquitate soluant. Modo desyderemus de pleno fon- te iustitiæ saginari, desyderemus vbertate illa satiari de qua dicitur in Psalmo, Inebriabuntur ab vbertate do- mus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Hic au- tem cum fumus, inopes nos esse intelligamus, & egen-

R iij tes,

Gres, non solum harum diuitiarum, quia non sunt vera diuitia, sed & ipsius salutis. Et quando sani sumus, intelligamus quia infirmamur. Quādiu enim corpus hoc esurit & sitit, quādiu corpus hoc vigilando fatigatur, stando fatigatur, ambulando fatigatur, sedendo fatigatur, māducando fatigatur: quocunq; se verterit ad subsidium fatigationis, ibi inueniet aliam fatigationem. Non est ergo perfecta sanitas, nec in ipso corpore. Nō sunt ergo illae diuitiae, sed mendicitas. Quia quanto magis abundant, tāto magis crescit inopia & auaritia. Non est ista salus corporis, sed infirmitas. Paragorizamus quotidie medicamentis dei, quia manducamus & bibimus. Medicamenta ipsa sunt, quae nobis apponuntur. Fratres, si vultis videre qualis morbus nos habeat: qui ieiunat septem diebus, fame consumitur. Ergo illa fames ibi est, sed ideo illam non sentis, quia quotidie illam curas. Ergo nec ipsa sanitas nobis est perfecta. Intendat charitas vestra quomodo nos intelligamus inopes, vt gaudeamus ad eum, & leuemus oculos ad eum qui habitat in caelo. Non sunt illae verae diuitiae, plus auget cupiditatem ei qui eas possidet. Non est illa vera corporis sanitas, quia portatur infirmitas vbiq; defestina. Quocunq; se verterit, deficit. In ipso adiutorio non inuenies firmamentū. Lassatur stando, sedere vult, nunquid vel sedendo durabit? Quod si elegit vt non fatigaretur, ibi habet deficere. Lassatus est vigilando, dormiturus est: num quia dormiuit nō deficit: Lassatus est ieiunando, refecturus est. Si plus refecerit, inde deficit. In nulla re potest perseverare ista infirmitas. Iustitia quid? Quanta iustitia est inter tātas tentationes? Possumus continere ab homicidio, ab adulterio, a furtis & periuriis, a fraudibus. Nunquid ab iniquis cogitationibus? Nunquid & a suggestionibus malarum cupiditatum? Quae est ergo iustitia nostra? Totum ergo esuriamus, totum sitiamus, & veras diuitias, & veram sanitatem, & veram iustitiam. Quae sunt verae diuitiae? Coelestis illa mansio in Hierusalem. Quis enim dicitur diues in hac terra? Quando laudatur diues quid dicitur? Multum diues est, nihil illi deest. Laus certa laudantis illa est. Nam ista non est cum dicit, nihil illi deest: attende si nihil deest. Si nihil cupit, nihil illi deest. Si autē adhuc cupit maiora quā quae habet, ad hoc accesserunt diuitiae, vt egestas cresceret. In illa vero ciuitate verae erunt diuitiae, quia ibi nihil nobis deerit, quia nec indigebimus aliqua re, & vera sanitas erit. Quae est vera sanitas? Cum absorpta fuerit mors in victoria, & cū corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc erit vera sanitas, tunc erit vera & perfecta iustitia, vt nihil mali non solum facere, sed nec cogitare possimus. Modo autem inopes, pauperes, egentes, dolentes, suspiramus, gemimus, oramus, leuamus oculos ad deum, quoniam & illi qui foelices sunt in hoc mūdo, despiciunt nos. Abundant enim, & illi qui infœlices sunt in hoc seculo, despiciunt nos, quia & ipsi abundant. Et iustitia est in corde ipsorum, sed falsa. Ideo non perueniunt ad veram, quia repleti sunt falsa. Tu autem vt peruenias ad verā, esto egens & mendicus ipsius iustitiae: & audi Evangelium, Beati qui esuriunt & sitiūt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

1. Cor. 15.

Matth. 5.

In Psalmum centesimum vice-
simum Praefatio.

BE NE nostis iam fratres charissimi canticum graduum esse canticum ascensionis nostrae, eandemque ascensionem non corporis pedi-

bus fieri, sed cordis affectibus. Hoc sapissime insinua-
uimus vobis. Nec eadem sapienter repetenda sunt, vt sit
locus dicendi quae nondum dicta sunt. Et ergo iste
psalmus quem nunc vobis cantatum audistis, *Canti-
cum graduum* superscribitur. Ipse est titulus eius. Cantant
ergo ascendentes, & aliquando tanquam vnus cantat,
aliquando tanquam multi, quia & multi vnus, quia &
vnus Christus, & in Christo membra Christi cū Chri-
sto vnum faciunt, & horum omnium membrorum ca-
put in caelo est. Corpus autem etiam si laborat in terra,
nō est praecisum a capite suo. Desuper enim caput pro-
spicit & consulit corpori. Nam si non consuleret, non
diceret illi persecutori adhuc Saulo nondū Paulo, Sau-
le Saule quid me persequeris? Et haec optime nostis, & *Alto. 2.*
vilitata sunt vobis. Non autē cum fastidio commemo-
rentur eis quibus non exciderunt, vt per eorum patientiam
redeant in cor etiam eorum quibus exciderāt. Sa-
lubria sunt enim & sepius dicēda. Siue ergo vnus can-
tet, siue multi cantent: & multi homines vnus homo
est, quia vnitas est, & Christus, sicut diximus, vnus est,
& omnes Christiani membra sunt Christi. Quid ergo
isti cantant? Haec membra Christi quid cātant? Amant
enim, & amando cantant, & desyderando cātant, Ali-
quando cū tribulatione cantant, & aliquando exultan-
do cantant cum in spe cantant. Tribulatio est enim no-
stra in praesenti seculo, spes vero nostra de futuro secu-
lo, & nisi in tribulatione praesentis seculi cōsoletur nos
spes futuri seculi, perimus. Gaudium ergo nostrum fra-
tres nondum est in re, sed iam in spe, Spes autē nostra
tam certa est, quasi iam res perfecta sit. Neque enim ti-
memus promittente veritate. Veritas enim nec falli po-
test, nec fallere. Bonum est vt haereamus illi. Illa nos li-
berat: sed si manserimus in verbo eius. Modo enim cre-
dimus, tunc videbimus. Cum credimus, spes est in isto
seculo: cum videbimus, res erit in futuro seculo. Vide-
bimus autem facie ad faciem. Tunc autem videbimus
facie ad faciem, cum habuerimus corda mūdāta. Beati
enim mūdo corde, quoniam ipsi deum videbunt. Vn-
de *Matth. 5.*
de autem corda mūdantur, nisi per fidem, sicut Petrus
ait in Actibus Apostolorū, Mundans fide corda eorū: *Alto. 3.*
Mundantur autem corda nostra per fidem, vt possint
esse idonea capere speciem. Ambulamur enim nūc per
fidem, nōdum per speciem, sicut Apostolus dicit, Quā-
diu enim sumus in corpore, peregrinamur a domino. *1. Cor. 5.*
Et quid est peregrinamur? Per fidē enim ambulamus,
inquit, & non per speciem. Qui ergo peregrinatur &
per fidem ambulat, nondum est in patria, sed iam est
in via. Qui autem non credit, nec in patria est, nec in
via. Sic ergo ambulemus tanquam in via simus, quia
ipsa rex patriae factus est via. Rex patriae nostrae, domi-
nus Iesus Christus. Et ibi veritas, hic autem via. Quō
imus? Ad veritatem. Quā imus? Per fidem, Quō imus?
Ad Christum. Quā imus? Per Christum. Ipse enim di-
xit, Ego sum via, veritas, & vita. Dixerat autem aliquan-
do credentibus in se, Si manseritis in verbo meo, vere
discipuli mei estis, & cognoscetis veritatem, & veritas
liberabit vos. Et cognoscetis, inquit, veritatem, sed si
manseritis in verbo meo. In quo verbo? Sicut dicit A-
postolus, Hoc est verbum fidei quod praedicamus. Pri-
mo ergo verbum fidei est, in quo verbo fidei si man-
serimus, cognoscemus veritatem, & veritas liberabit
nos. Veritas immortalis est, veritas incōmutabilis est:
veritas illud verbum est de quo dicitur, In principio
erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat
verbum. Et quis hoc videt nisi corde mūdato? Vnde
mundantur

Alto. 2.

L

1. Cor. 5.

Vn- Matth. 5.

Alto. 3.

1. Cor. 5.

M

Et

inquit,

Qui

per

fidem

ambulat,

nondum

est

in

patria,

sed

iam

est

in

via.

Qui

autem

non

credit,

nec

in

patria

est,

nec

in

A mundantur corda: Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Quod ergo manet verbum in se veritas est, ad quam venimus, & quæ nos liberat. Quod autem prædicatur verbū fidei, in quo nos vult dominus permanere, ut cognoscamus veritatem: hoc verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Crede in Christū natum in carne, & peruenies ad Christum natum de deo, deum apud deum. Exultātes cantant isti Psalmos, quos legimus, membra ista Christi exultantia & cantant psalmum istum. Et quis hic exultat nisi in spe sicut dixi: Et ut nobis certa sit ipsa spes, exultando cātemus. Non enim qui cantant alieni sunt à nobis: aut non in hoc Psalmo vox nostra est. Sic audite, tanquam vos ipsos audiat. Sic audite tanquam in speculo scripturarum vos ipsos attendatis. Cum enim tanquam in speculum attendis scripturas, exhilaratur facies tua. Cum similem te inuenies exultatione spei, membris quibusdam Christi, quæ membra ista cantarunt, eris & tu in ipsis membris & cantabis ista. Cur ergo ista cātant exultando? Quia euaserunt. Ergo spes est in qua cantant.

B Cum enim hic sumus & peregrinamur à domino nōdum euasimus. Præcesserunt quidem membra quædam de corpore illo, de quo & nos sumus, quæ possunt esse in veritate & cantare. Et hoc cantarunt martyres sancti. Iam enim euaserunt, & in exultatione cū Christo sunt recepturi corpora iam incorrupta, eadem ipsa quæ primo erant corruptibilia, in quibus passi sunt pœnas. Inde illis fiēt ornamenta iustitiæ. Ergo siue illi iam in re, siue nos iam in spe coniungentes affectum coronis t̄ eorum, & desyderantes talem vitam, qualem hic non habemus, sed habere non poterimus nisi eam hic desyderauerimus, cantemus simul omnes & dicamus,

Expositio Psalmi.

Nisi quia dominus erat in nobis. Respexerūt in quâdam tribulationes quas passi sunt, & consyderauerunt in eo iam loco, & in beatitudine, & in securitate constituti, qua transierint, quō venerint: & quia difficile erat inde liberari nisi adisset manus liberantis, in gaudio dixerūt, Nisi quia dominus erat in nobis. Sic cœperunt cantare, nondum dixerunt vnde euaserunt, tanta est exultatio, Nisi quia dominus erat in

C nobis. *Dicat nunc Israël, nisi quia dominus erat in nobis.* Nūc dicat, quia iam euasit. Euidētes enim, id est, eos qui iam euaserunt, constituit intuendos Psalmus iste. Constituamus illos & nos in corde iam triumphantes, & tãquam ibi & nos simus, sicut in superiore Psalmo dictū est, Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Hierusalem. Nondum ibi erant, sed in via erant. Tanta autem lætitia erat festinantium, & tanta perueniendī spes, ut adhuc in via positi & laborantes, iam sibi illic constituti viderentur. Sic & nunc ponamus nos in illo triūpho, qui erit in futuro seculo, quando insultabimus morti iam finitæ, iam consumptæ, quando dicemus, Vbi est mors contentio tua? Vbi est mors aculeus tuus? Iam coniuncti angelis, & exultantes cum rege nostro, qui primus resurgere voluit, quanuis prior mori noluerit. Multi enim ante illum mortui sunt, sed nemo ante illum resurrexit in æternum. Exultantes autem cum illo, etiam ibi spe & corde constituti, quia euasimus, cogitemus quid euasimus, quæ scandala, quas tribulationes mundi, quas persecutiones omnium paganorum, quos dolos omnium hæreticorum, quas suggestiones diaboli, quas cupiditatum conflictationes. Omnia ista quis euaderet, nisi quia dominus erat in no-

bis? Dicat nunc Israël. Securus enim dicat Israël, Nisi quia dominus erat in nobis. Quando? *Cum insurgerent homines super nos.* Noli ergo mirari, victi sunt, homines enim erant. Dominus autem erat in nobis, non homo erat in nobis. Homines autem surrexerunt super nos. Sed tamen opprimerent homines alios homines, nisi in his hominibus qui non potuerunt opprimi, non homo esset, sed dominus. Ergo nisi quia dominus erat in nobis, cum insurgerent homines super nos. Quid enim facerent vobis homines, exultantibus & cantantibus & secure tenentibus beatitudinem sempiternam. Quid vobis facerent homines insurgentes in vos, nisi dominus esset in vobis? Quid facerent? *Forſitan viuos absorbuissent nos.* Viuos absorbuissent? Non prius occidissent, & sic absorbuissent. O immanes, o crudeles, non sic absorbet Ecclesia. Petro macta & manduca dictum est, non viuos absorbe. Quomodo ergo Petrus, id est, Ecclesia mactat & sic manducat? Et quomodo isti qui exurrexerunt super nos, forſitan viuos absorbuissent nos, nisi quia dominus erat in nobis? Quia in Ecclesie corpus nemo intrat, nisi prius occisus, mori-

tur quod fuit, ut sit quod non fuit. Alioquin, qui non occiditur & non manducatur ab Ecclesia, esse in numero populi potest qui videtur oculis humanis: in numero autem populi qui cognitus deo est, de quo dicit Apostolus, Nouit dominus qui sunt eius, non potest esse nisi manducatus, nec manducari poterit nisi primo mactatus. Venit paganus, adhuc in illo idololatria viuit, Inferendus est membris Christi, necesse est manducetur ut inferatur, sed non potest manducari ab Ecclesia, nisi primo mactatus, Renunciet seculo, tunc mactatur. Credat in deum, tunc manducatur. Quomodo ergo illi viuos absorbuissent nos, nisi quia dominus erat in nobis? Surrexerunt enim multi persecutores aliquando, & nunc non desunt. Singillatim insurgunt, & aliquando viuos absorbent, sed in quibus non est dominus. Ideo ante omnia illi dixerunt, Nisi quia dominus erat in nobis, quia multi absorbentur, in quibus non est dominus. Hi sunt qui viui sorbentur, qui sciūt malum esse, & lingua consentiunt. Surrexerunt enim quidam persecutores, & dixerunt hominibus, Thurificate: si non feceritis, occidimus vos. Illi amauerunt hanc vitam, & dulcedo vitæ huius tenuit eos. Non plus dilexerunt ea quæ promisit deus, quàm ea quæ videbant in terra. Illa enim credere iubebantur, quæ nondum videbant, ista quæ amabant videbant. Plus retinentes ea quæ videbant, excluderunt de cordibus dominum, & quia non erat in eis dominus, viui absorpti sunt. Quid est enim, viui absorpti sunt? Thurificando idolis, scientes quia nihil est idolum. Nam si aliquid putarent esse idolum, mortui absorberentur. Cum autem putant nihil esse idolum, & nouerunt omnia illa gentilium vana esse, viuiunt: & tamen cum faciunt quod volunt persecutores, viui absorbentur. Sed ideo viui absorbentur, quia non in eis est dominus. In quibus autem inest dominus, occiduntur & non moriuntur. Qui autem consentiunt & viuiunt, viui absorbentur, absorpti moriuntur. Isti autem qui passi sunt, & non consenserunt tribulationibus, exultant & dicunt, Dicat nunc Israël, dicat exultans, dicat securus, Nisi quia dominus erat in nobis, cum insurgerent homines super nos, forſitan viuos absorbuissent nos.

Cum irascretur furor eorum super nos. Nostis fratres in aliquo de superioribus Psalmis, in ipso initio canticorum graduum contra linguam subdolan petisse auxilium quendam

† sal. cordis.

Psal. 122.

1. Cor. 35.

E

2. Tim. 3.

F

G quendam qui cepit ascendere & dixisse, Domine erue animam meam à labiis iniustis & à lingua subdola. *Psal. 119.* Pri-
mo cum ceperit homo ascendere & proficere, in ipso exordio ascensionis, linguas dolosas patitur, blandas ad perniciem, blandas ad malam suasionem dicentes, Quid facis? Quare hoc facis? Aliter enim vivere non potes: Servire aliter deo non potes: Tu solus es qui vis hoc esse quod alij non sunt: Et si inueneris alios qui tecum sunt, illa blanda & dolosa lingua quid dicit? Ecce illi potuerunt, forte tu non poteris. Si aggredieris deficiēs, & melius erat non incipere, quam cœpisse & defecisse. Lingua dolosa adhuc blanditur. Si perseveraueris vincitur lingua dolosa, & blandiens incipit esse aperte sæuens, & quæ blandiebatur ut seduceret, minatur ut terreat. Sed si dominus est in te, & non reliqueris de corde tuo Christum, quomodo per sagittas acutas & carbones desolatorios vicisti linguas dolosas, id est, per verba dei quibus transfixum erat cor tuum, & per exempla iustorum, qui de mortuis viuificati sunt, & de peccatoribus facti sunt iusti, quomodo carbones de morte reuiuiscunt: quomodo ergo illos vicisti sagittis & carbonib⁹ desolatoriis, quomodo vicisti dolose blandientes & blandiendo seducentes, sic istos vinces iam irascendo comminantes, quia blandiendo seducere nequiverunt. Victi sunt cum blandirentur, vincantur & cum minantur. Sed vincuntur. Quomodo, nisi quia dominus erat in nobis? Manifestum est quia non vicisti tu, sed vicit ille qui est in te. Imperatorem talem portas & vinceris? Nonne ille est quem portas qui dixit, Ego vici seculum? Nonne prior moriens vicit diabolum cum semper esset super omnē creaturam, quia verbum deus est apud deū? Quare vicit, nisi ut te doceret cum diabolo dimicare? Et tamen iam doctus es, nisi in te sit ille qui prior tibi vicit, vinceris. Nisi quia dominus erat in nobis, dum insurgerēt homines super nos, forsitan viuos absorbuissent nos. Dum irascēretur furor ipsorum super nos. Iam irascuntur, iam aperte sæuunt. *Forstian aqua demersisset nos.* Aquam dicit populos peccatores. Et videbimus qualem aquam in consequentibus. Quicumque autem consensisset illis, aqua illum operuisset. Moreretur enim morte Aegyptiorum, non transiret more Israëlitarum. *Exo. 14.* Istis enim fratres, quia per aquam populus Israëlitarum transit, & ipsa aqua populus Aegyptiorum coopertus est. Aqua, inquit, demersisset nos. Sed qualis est ista aqua? Torrens est, fluit cum impetu, sed transitura est. Torrentes enim dicuntur fluij qui repentinis imbris crescunt, magnum habent impetum, quisquis incurrit trahitur: sed in quo dominus non est. In quo autem dominus est, transit torrētem anima ipsius. Adhuc fluit torrens, sed iam transit anima martyrum. Adhuc quamdiu seculum hoc nascendo & moriendo currit, torrens est. Hinc persecutiones de isto torrente. Hinc bibit ille primus caput nostrum, de quo dictum est in Psalmo, De torrente in via bibit. De torrente aqua illa quæ significat populum persecutorem, inde bibit ille qui dixit discipulis, Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? De torrente in via bibit. Quid est, in via bibit? Transiens bibit, non hæsit. In via bibit, quia de illo forte dictum est, Et in via peccatorum non stetit. Transiens bibit. Et quid inde dictum est? Propterea exaltauit caput. De torrēte, inquit, in via bibit, propterea exaltauit caput. Exaltatum est enim iam caput nostrum, quia de torrente in via bibit. Passus est enim dominus noster. Si ergo iam exal-

tatum est caput nostrum, qui timet corpus torrentem: K Sine dubio, quia caput exaltatum est, & corpus dicet postea, *Torrentem perit ansus anima nostra, forstian potransit anima nostra aquam sine substantia.* Ecce qualem aquam dicebat forsitan aqua demersisset nos. Qualis autem aqua est sine substantia? Quid est sine substantia? Primo quid est, forsitan pertransit anima nostra? Quomodo potuerunt enim Latini expresse quod Græci dicunt *ἀεὶ*. Sic enim Græca habet exemplaria, *ἀεὶ*, quia dubitantis verbum est, expressum est quidem dubitationis verbo, quod est forstian, sed nō omnino hoc est. Possumus illud verbo dicere minus quidē Latine coniuncto, sed apto ad intelligentias vestras. Quod Punicum dicunt, *iar*, non lignum, sed quando dubitant, hoc Græci *ἀεὶ*, hoc Latini possunt vel solent dicere, puras, cum ita loquuntur. Putas euasi hoc? Si ergo dicatur forsitan euasi, videtis quia nō hoc sonat, sed quod dixi, putas, v'sitate dicitur, Latine non ita dicitur. Et potui illud dicere cum tracto vobis. Sæpe enim & verba non Latina dico, ut vos intelligatis. In scriptura autem nō potuit hoc poni quod Latinum non esset, & deficiente latinitate positum est pro eo quod nō hoc sonaret. Sic tamen intelligite dicit: putas pertransit anima nostra aquam sine substantia? Et quare dicunt putas? Quia magnitudo periculi vix facit credibile quod euasit. Magnam necem pertulerūt, in magnis discrimibus fuerunt. Omnino sic pressi sunt, ut penē viui cōsentirent, ut penē viui absorberentur. Iam ergo euadentes, iam securi, sed ipsius periculi magnitudinem recordantes, putas, inquit, pertransit anima nostra aquam sine substantia? Quæ est aqua sine substantia, nisi aqua peccatorum sine substantia? Peccata enim nō habent substantiam, inopiam habent non substantiam, egestatem habent non substantiam. In ista aqua sine substantia, *Et dicit, 37. cap. in hoc anem.* perdidit ille minor filius totam substantiam suam. Nō filis enim quia minor filius peregrinatus est, & dixit patri, Da mihi portionem substantiæ quæ me contingit. *Luc. 15.* Quid tibi vis? Melius apud patrem seruetur, tua est. Di lapidare illam vis? proficisci vis longius? Da mihi, sed da mihi. Dedit illi. Profectus in regionem lōginquam, viues prodigē cum meretricibus, perdidit totam substantiam. Egens remansit, porcos panit, in egestate sua patris diuitias recordatur. Nisi enim cum egestas pul- *M* lisset, illam satietatem non desideraret. Considerent ergo omnes peccata sua, videant si habeant substantiam ipsa peccata. Propter quid irritauit deum peccator? Si non vides peccatum tuum antequam facias, vel iam cum fecisti considera. Dulcedo huius seculi ad tē pus fauces indulcat, sed in magnā amaritudinem postea cōuertetur. Ecce peccasti & iurum fecisti. Quid est quod fecisti iurum? Ut iurum faceres, offendisti deū. Ut augeres pecuniam, fides diminuta est, & aurum cre- *Psal. 9.* scit. Quid perdidisti? Et quid acquisisti? Quod acquisisti aurum vocatur, quod perdidisti fides vocatur. Cōpara fidem auro, si venalis esset in nundinis fides, haberet precium. Lucra tua cogitas, damna tua non cogitas? De arca gaudes, de corde non plangis? Abundat nescio quid in arca tua, sed vide quid imminutum sit in corde tuo. Cum aperueris arcam, inuenis solidos qui non erant. Bene, quia gaudes esse ibi quod ibi non erat. Attende arcam cordis. Erat ibi fides & non est. Si hac gaudes, quare hoc non plangis? Plus perdidisti quàm acquisisti. Vis videre quid perdidisti? Nec naufragio tibi posset auferri. Nam aliquādo perdunt omnia homines in mari, & nudi exeunt. Multi naufragauerunt

27. uerunt cū Paulo, Amatores huius seculi passi sunt nau-
 A fragum, & nudi omnes exierunt: illi & quod foris ha-
 bebant amiserunt, & domum cordis sui inuenerūt in-
 anem: Paulus autem in corde ferebat patrimonium fi-
 dei, & nullis fluctibus, nullis tempestatibus potuit au-
 ferri. Nudus exiit, & diues exiit. Tales diuitias debe-
 mus quærere. Sed nō eas video, dicis mihi. Stulta ani-
 ma, non eas vides oculis carnis tuæ. Habeto oculum
 cordis & vides eas, Sed non vides fidem. Quare illam
 vides in altero? Quare clamas quando tibi frangitur,
 si non eam vides? Frangat tibi aliquis fidem, clamas.
 Vis ergo tibi exhiberi? Et tunc vides cum petitur, vt
 exhibeas tunc non vides? Quod clamas alium non ha-
 bere erga te, plange te non habere erga alium, & vide
 quia peccatum quod facis sine substantia est. Quod e-
 nim acquiritur de peccato, videtur esse substantia. Sed
 & hoc non acquiritur. Ille enim habet aurum, qui no-
 uit vti auro. Qui autem auro vtī non nouit, habetur,
 non habet, possidetur, non possidet. Estote domini au-
 ri, & non serui auri: quia & aurum deus fecit, & te su-
 per aurum ipse fecit. Aurum fecit ad subsidium tuum,
 B & te ad imaginem suam. Vide quod supra te est, & cal-
 ca quod infra te est. Quid ergo acquisisti? Vis videre
 qualis aqua sine substantia sit? Tolle tecum ad inferos
 quod acquisisti? Quid facturus es? Acquisisti aurum,
 perdidisti fidem. Post paucos dies exis de hac vita, au-
 rum quod acquisisti perdita fide, auferre tecum non
 potes. Cor tuum inane fidei ad pœnas exit, quod ple-
 num fide ad coronam exiret. Ecce nihil est quod feci-
 sti, & propter nihil deum offendisti: Aqua sine substan-
 tia est, quæ te demersit. Propter quid irritauit deū pec-
 cator: Confundantur iniqua facientes vane. Nemo e-
 nim non inaniter inique facit, sed nemo considerat.
 Eunt homines, audiunt verbum dei & prouerbia dei,
 & dormitant in eis, audiunt illud vulgare prouerbum
 & vigilant in eo. Quod prouerbum? Malo quod teneo,
 quàm quod spero. O infelix quid tenes? Ecce di-
 cis, malo quod teneo. Tene sic vt non amittas, & dic,
 malo quod teneo. Si autem non tenes, quare non illud
 tenes quod non potes amittere? Quid ergo tenes? Au-
 rum. Tene ergo si tenes, non tibi auferatur inuito. Si au-
 tem & per aurum traheris quod non vis, & ideo te quæ-
 rit maior raptor, quia inuenit minorem raptorē: ideo
 te quærit maior aquila, quia prior cepisti leporem: præ-
 da tibi fuit minor, præda eris maiori. Hæc non vident
 homines in rebus humanis, tanta cupiditate cæcantur.
 Mira res est fratres, horrent qui considerant. Quærit
 potentior infirmiore, & quærit eum opprimere, non
 ob aliud nisi quia habet quod illi auferat. Videt illum
 pati sub se tribulationem, non ob aliud nisi propter
 quod habet. Et hoc ipse, propter quod ille patitur tribu-
 lationem, ad se congerit. Non attendebat quādo illum
 persequebatur: Ille fugiebat, ille torquebatur, ille time-
 bat, ille vbi se absconderet quærebat. Vnde pateretur
 ista mala, nisi quia habebat? Vel in illo discere quid fu-
 gias, quia res quæ illum torquebat te persequente ne au-
 ferretur à te, & te sic habet torquere alio persequente.
 Attendis quia pinguis est. Si propterea illum perseque-
 ris quia pinguis est, time pinguescere, ne alter te quæ-
 rat, & omnia inaniter fiunt. Quare finem, tenebræ oc-
 currunt. Quare, Quare? Nihil occurrit. Ergo exultent
 & latentur in Christo qui dicunt, Pertransiit anima
 nostra aquam sine substantia, & recipiunt substantiam
 suam. Perdiderunt illam viuentes prodigē: sed num
 pauper factus est pater. Redeant, & inuenient ibi diui-

D tias, quas in longinqua peregrinatione cum meretrici-
 bus consumpserunt, euadant aquam sine substantia,
 & dicant, *Benedictus dominus, qui non dedit nos in venationem dentibus eorum.* Venantes enim erant persequentes,
 & posuerunt escam in muscipulam. Quam escam? Dul-
 cedinem vitæ huius, vt vnusquisque propter dulcedi-
 nem huius vitæ mittat caput in nequitiam, & musci-
 pula comprimatur: non illi in quibus erat dominus, il-
 li qui dicunt, nisi quia dominus erat in nobis, non ca-
 pti sunt in muscipula. Sit in te dominus, & nec tu ca-
 pieris in muscipula: clama, *Benedictus dominus, qui non dedit nos in venationem dentibus eorum.* *Ani-
 ma nostra sicut passer eruta est, de muscipula venantium.* Quia
 in ipsa anima dominus erat, ideo sicut passer eruta est
 anima de muscipula venantium. Quare sicut passer?
 Quia incauta ceciderat sicut passer, & poterat dicere
 postea, Ignoscet mihi deus. O passer instabilis, fuge po-
 tius fidei pedes in petra, noli ire ad muscipulam. Cape-
 ris, consumeris, obrineris. Sit in te dominus, & de ma-
 ioribus minis eruet te, de muscipula venantium. Quo-
 modo si videas auem veluti iam cadere in muscipulā,
 facis maiorem strepitum & volat de muscipula: sic & E
 martyr iam forte aliqui ipsorum intendebant col-
 lum in dulcedinem vitæ huius, dominus qui erat in il-
 lis, fecit strepitum gehennarum, & erutus est passer de
 muscipula venantium. Anima nostra sicut passer eru-
 ta est, de muscipula venantium. Et quid? Semper erit
 illa muscipula? Muscipula erat dulcedo vitæ huius. Illi
 non hæserunt in muscipula, & occisi sunt. Illis occisis
 muscipula fracta est. Iam non remansit dulcedo vitæ
 huius, per quam possent iterum capi, sed illa contrita
 est. Nunquid & passer contritus est? Absit, quia non hæ-
 serat in muscipula. *Muscipula contrita est, & nos eruti sumus.*
 Clament, ergo, quia eruti sunt, volent ad deum, trium-
 phent in deo, quia eruti sunt, quoniam dominus erat
 in eis, ne à muscipula caperentur. Quare muscipula
 contrita est, & nos eruti sumus? Vis scire quare? *Adiu-
 torium nostrum in nomine domini, qui fecit cælum & terram.* Nā
 si adiutorium hoc non esset, non quidem æterna ma-
 neret muscipula: sed cum captus esset, contereretur
 passer. Nam vita ista transitura est, & qui dulcedine
 eius capti fuerint & irretiti, & per hanc dulcedinem
 offenderint deum, cum ista vita transibunt. Nam con- F
 teretur muscipula, certi estote, Omnis dulcedo vitæ
 istius præsentis non erit impleta sorte loci sui: sed o-
 pus est non hære, vt quando contereretur muscipula,
 tunc exultes & dicas, Muscipula contrita est, & nos
 eruti sumus. Sed ne putes te viribus tuis hoc posse, attē-
 de cuius est opis, esto pius vt eruaris: nam si superbie-
 ris, in muscipulam cadis: & dic, *Adiutorium nostrum
 in nomine domini, qui fecit cælum & terrā.* Psalmus
 tractatus est, & quantum dominus adiuuare dignatus
 est, vt puto expositus est. Crastino etiam die sermonem
 deberi charitati vestræ optime nostis. Adestote & ad-
 iuuate nos orationibus vestris. Pollicitationis enim
 nostræ meminisse debetis. Nec dicerem quid essem
 tractaturus, nisi adiuuari volens studio fidei & oratio-
 num vestrarum. Meministis enim me promississe vo-
 bis de hoc tractare quod dictum est in Euangelio, lex
 per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christi
 facta est. Solent enim omnes heretici maximè Ioh. 1.
 Manichæi reprehendere legem, & dicere quia deus
 illam non dedit. Exponendus est locus iste, vt cogno-
 scatur, quia & legem deus dedit, & lex per Moysen
 data est, vt non saluaret propter certam causam. Non
 saluauit

Gen. 1.

Psal. 9.
Psal. 4.

Luc. 15.

G saluauit lex, vt lator legis ipse imperator desyderaretur qui indulgentiam daret peccatoribus: & data quidem lex esset per Moysen, gratia autem & veritas per Iesum Christum fieret. Ad hoc intentos vos facere volui, ad erit domini misericordia, non ex meritis nostris, sed forte pro merito desyderij vestri, neque ex facultatibus nostris, sed ex abundantia donorum suorum: vt sic tractetur res satis necessaria hominibus positus in nouo testamento, vt omnino nullas latebras inueniat inimicus vbi se occultet ad decipiendos fideles.

In Psalmum centesimum viceimum.
quartum Praefatio.

PSALMVS iste pertinet ad numerum *Canticorum graduum*, de quo titulo in aliis iam multa diximus, & repetere nolumus, ne vos obtundamus potius quam instruamus, docet nos ascendentes & leuantes animas nostras ad dominum deum nostrum affectu charitatis atque pietatis, non intedere in homines qui prosperantur in hoc seculo felicitate falsa atque ventosa & prorsus seductoria: vbi nihil aliud nutriunt quam superbiam, & cor eorum congelascit aduersus deum, & fit durum aduersus imbrem gratiae ipsius, ne fructum ferat. Praesumentes enim omnia sibi abundare quae videntur huic vitae necessaria & ultra quam necessaria, extolluntur. Et cum sint homines per iniquitatem inferiores omnibus hominibus, per superbiam superiores se putant omnibus hominibus. Atque vtinam sicut alios vel homines se esse deputaret. Hos autem aliquando intuendo & nimis attendendo, etiam illi qui deum colunt, fluctuant & nutant, quasi perierit merces eorum. Quare deum colunt cum se vident in laboribus, in egestate, in erumna, in morbo, in dolore, in aliqua necessitate, & vident alios habere sanitatem corporis, abundare temporalibus, incolumitate suorum gaudere, nitore honorum florere eos qui non solum deum non colunt, sed omnibus hominibus aduersantur, attendentes eos, nutant, & dicunt apud se quod aperte scriptum est in quodam Psalmo, Quomodo sciuit deus, & si est scientia in altissimo? Ecce ipsi peccatores & abundantes in seculo obtinuerunt diuitias. Et sequitur, nunquid vane iustificauit cor meum, & laui inter innocentes manus meas? Nunquid forte vanus fui qui volui iuste viuere, & innocenter inter homines conuersari, quando scio eos qui nolunt seruare innocentiam habere tantam felicitatem, & insultare iustis per iniquitatem foetices? Sed quis illud dixit ibi in Psalmo? Cuius nondum erat rectum cor. Sic enim coepit iste Psalmus de quo modo testimonium dedimus, non iste quem considerandum & tractandum modo suscepimus: sed vbi dictum est, Quomodo sciuit deus & si est scientia in altissimo? Ecce ipsi peccatores abundantes in seculo obtinuerunt diuitias: Nunquid vane iustificauit cor meum, & laui inter innocentes manus meas? Ille ergo Psalmus vbi videtis quia periclitatur anima, vbi videtis quia nutant pedes, sic coepit, Quam bonus deus Israel rectis corde: Mei autem, inquit, penes commoti sunt pedes, paulominus effusi sunt gressus mei. Quare? Quia zelauit in peccatoribus, pacem peccatorum intuens. Inde ergo dixit commotos pedes suos & penes effusos gressus, lapsos ad ruinam a deo, quia intuitus est & inspexit felicitatem peccatorum, & vidit eos habere pacem, se autem laborem. Narrauit autem hoc cum iam euasisset, cum iam recto corde deo inhaesisset, narrauit praeterita pericula sua, Ergo bonus deus Israel. Sed quibus? rectis corde. Qui sunt re-

Psal. 72.

cti corde? Qui non reprehendunt deum. Qui sunt re-
cti corde? Qui voluntatem suam ad voluntatem dei dirigunt, non voluntatem dei ad voluntatem suam curuare conantur. Breue praecipitum est, vt homo dirigat cor suum. Vis habere rectum cor? Tu fac quod vult deus, Noli deum velle facere quod vis tu. Prauicordes ergo sunt, id est, qui rectum cor non habent, qui sedent & disputant quomodo debuit facere deus, non laudando quod fecit, sed reprehendendo, Corrige illum volunt. Parum est qui corrigi ab eo nolunt, & dicunt, Non debuit deus facere pauperes, sed soli diuites esse debuerunt, & ipsi soli viuerent. Vt quid factus est pauper? Vt quid viuit? Reprehendit deum pauperem. Quanto melius esset pauper dei, & diues esset de deo, hoc est, sequeretur voluntatem dei, & videret paupertatem suam temporalem esse & transitoriam, diuitias autem sibi spirituales ita venturas, vt nullo pacto possent praeterire, & haberet in diuitiis cordis fidem si ei non contingit aurum habere in arca: quia si aurum haberet in arca, furem timeret, & aurum de arca etiam nolens perderet: fidem autem de corde non perdet, si ipse illam inde non expulerit. Cito autem responderi potest charissimi. Fecit deus pauperem, vt probet hominem: & fecit deus diuitem, vt probet illum de paupere. Et omnia quae fecit deus recte fecit. Et si non possumus videre consilium ipsius, quare illud sic fecit & illud sic, bonum est nobis vt subdamus nos sapientiae ipsius, & credamus quia bene omnia fecit, & si nondum nouimus quare sic fecit: & habebimus cor rectum, vt praesumamus & confidamus in domino, & non mouebuntur pedes nostri, & fit in nobis ascendentibus unde coepit iste Psalmus.

Expositio Psalmi.

Qui confidunt in domino sicut mons Sion, non commouebuntur in aeternum. Qui sunt isti? Qui habitant in Hierusalem. Ipsi non commouebuntur in aeternum qui habitant in Hierusalem. Si haec Hierusalem intellexerimus, omnes qui illic inhabitabant, bellis & euersione ipsius ciuitatis exclusi sunt. Modo si quaeris Iudaeum in ciuitate Hierusalem, non inuenies. Quare ergo non mouebuntur in aeternum qui habitant in Hierusalem: nisi quia est alia Hierusalem, de qua multa soletis audire? Ipsa est mater nostra cui suspiramus & gemimus in ista peregrinatione, vt ad illam redeamus. Erraueramus a via, & viam non habebamus. Rex ipsius venit, & via nobis factus est, vt ad illam redire possimus. Ipsa est illa vbi stantes erant pedes nostri in atriis Hierusalem, sicut audistis in Psalmo canticorum graduum superiore, iam vobis exposito & tractato qui interfuistis: cui suspirabat ille qui cantabat, Hierusalem quae aedificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. Qui ergo ibi habitant, non mouebuntur in aeternum. Qui autem habitauerunt in ista Hierusalem, moti sunt, primo corde, postea exilio. Quando moti sunt corde & ceciderunt, tunc regem ipsius supernae Hierusalem crucifixerunt. Iam spiritualiter foris erant, & ipsum regem foras excludebant. Eiecerunt enim illum extra ciuitatem suam, & eum foris crucifixerunt. Et ipse eiecit illos extra ciuitatem suam, id est, aeternam Hierusalem matrem omnium nostrum quae est in caelis. Qualis est ista Hierusalem? Breuiter describit eam. Montes in circuitu eius. Magnum ergo aliquid est, esse nos in ea ciuitate quam circundederunt montes? Ipsa est tota felicitas nostra, quia habebimus ciuitatem, quam

Psal. 121.

Matth. 25.

A quam circumdederunt montes: Num enim non nouimus montes, aut quid sint montes, nisi tumores terrarum? Alij sunt ergo montes amabiles, montes excelsi, prædicatores veritatis, siue angeli, siue Apostoli, siue prophetae. Ipsi sunt in circuitu Hierusalem. Ambiunt illam, & quasi murum illi faciunt. De his montibus amabilibus & delectabilibus assidue scriptura loquitur. Aduertite vel cum auditis vel legitis, pluribus locis inuenitis montes delectabiles, quam nos possumus commemorare. Veruntamen quantum dominus suggerit, delectat nos de his montibus multa dicere, & diuina testimonia de literis sanctis occurrunt nobis. Ipsi sunt montes qui illuminantur à deo. Et primitus illuminantur, vt ab ipsis lumen descendat ad valles, vel ad colles, quia non tantæ sunt altitudinis quantæ sunt montes. Ipsi sunt per quos nobis prærogatur scriptura, siue in prophetia, siue in epistolis, siue in Euangelio. Ipsi sunt montes, de quibus cantamus, Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi: quia de scripturis sanctis in hac vita habemus auxilium. Sed quia ipsi

B montes non à se proteguntur nec à seipsis nobis consulunt, nec spes nostra debet esse in montibus, ne maledicti simus qui spem in homine ponimus: iam dixerat, Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi: Auxilium, inquit, meum à domino qui fecit cælum & terram. Ipsi sunt montes de quibus item dicit, Suscipiant montes pacem populo tuo, & colles iustitiam. Montes magni sunt, colles minores sunt. Montes ergo vident, colles credunt. Qui vident, pacem susceperunt & attulerunt ad illos qui credunt: Qui enim credunt suscipiunt iustitiam, quia iustus ex fide viuunt. Angeli vident, annunciant quod vident, & credimus nos. Ioannes ille, In principio, inquit, erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Videbat, prædicauit nobis vt crederemus. Et per montes suscipientes pacem, susceperunt colles iustitiam: quia de ipsis montibus ait, Suscipiunt montes pacem populo tuo: non dixit, à se habent pacem, vel instituunt pacem, vel generant pacem, sed suscipiunt pacem. Vnde suscipiunt pacem, dominus est. Sic ergo leua oculos tuos ad montes propter pacem, vt auxilium tuum sit à domino qui fecit cælum & terram. Rursus illos montes commemorans spiritus sanctus hoc ait, Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis. Non dixit, illuminans tu, sed illuminans tu à montibus æternis. Per montes istos quos æternos esse voluisti prædicans Euangelium, tu illuminas, non montes. Tales ergo montes in circuitu Hierusalem. Et vt noueritis quales sint montes in circuitu eius, vbi commemorauit montes bonos scriptura, valde raro & difficile, aut forte nunquam, & non statim ibi nominat dominum, aut simul significat, ne spes remaneat in montibus. Ecce videte quam multa commemorauit: Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Et ne ibi remaneas, Auxilium meum, inquit, à domino, qui fecit cælum & terram. Rursus suscipiunt montes pacem populo tuo. Cum dixit, suscipiunt, ostendit alium esse montem pacis vnde illi suscipiunt. Rursus, à montibus illuminans, vt dixit, mox adiunxit, Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis. Item hoc loco cum dixisset, Montes in circuitu eius: ne tu rursus remaneres in montibus: statim subiunxit, Et dominus in circuitu plebis sue. Vt tua spes non sit in montibus, sed in illo qui illuminat montes. Cum enim ille habitat in montibus, id est, in sanctis, ipse est in circuitu plebis sue, & ipse

murauit plebem suam munimento spiritali, ne moueatur in æternum. At vero de illis montibus malis quando loquitur scriptura, non eis addit dominum. Tales montes iam saepe diximus vobis, significant magnas quasdam animas, sed malas. Non enim putetis fratres, quia potuerunt fieri hereses per aliquas paruas animas. Non fecerunt hereses, nisi magni homines, sed quantum magni, tantum mali montes. Non enim montes erant tales qui susciperent pacem, vt colles susciperent iustitiam, sed illi dissolutionem susceperunt à diabolo patre suo. Montes ergo erant: ad tales montes caue ne fugias. Venturi enim sunt homines, & dicturi tibi, Magnus ille vir, & magnus ille homo. Qualis fuit ille Donatus: qualis est Maximilianus? & nescis Photinus qualis fuit: & ille Arrius qualis fuit: Omnes istos montes nominauimus, sed naufragos. Videtis quia lucret de illis aliqua flama sermonis, & aliquis de ipsis ignis accenditur. Si nauigatis in ligno, & noctem patimini, id est, caliginem huius vitæ, non vos fallant, nec dirigatis illuc nauim. Ibi sunt saxa, vbi naufragia magna fiunt. Cum ergo tibi laudati fuerint isti montes, & ceperit tibi suaderi vt venias ad ipsos montes quasi ad auxilium, & ibi requiescas: Responde, In domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in montes sicut passer? Bonum est enim tibi vt ad illos montes leua oculos, vnde tibi auxilium à domino sit, vt euadas sicut passer de muscipula venantium, non transmigres in montes. Passer enim instabilis res est, cito mouetur, cito volat hinc & inde. Sed tu confide in domino, & eris sicut mons Sion, non moueberis in æternum, & non transmigrabis in montes sicut passer. Nunquid ibi sic nominauit montes, vt de domino diceret? Sed montes tales ama, in quibus dominus est. Tunc autem te amant ipsi montes, si non in illis spem posueris. Videte fratres quales sunt montes dei. Nam inde sic nominati sunt in alio loco, Iustitia tua sicut montes dei. Non iustitia ipsorum, sed iustitia tua. Audi talem montem Apostolum, Vt inueniar in illo, inquit, non habens iustitiam meam quæ ex lege est, sed eam quæ per fidem Christi. Illi autem qui per iustitiam suam montes esse voluerunt, sicut iudæi quidam vel pharisæi principes eorum sic reprehenduntur: Ignorantes enim dei iustitiam & suam volentes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Qui autem subiecti sunt, sic sunt alti vt humiles sint. Et quia magni sunt, montes dicuntur. Quia vero subiecti sunt deo, valles sunt. Et quia habent capacitatem pietatis, suscipiunt abundantiam pacis, & inundationem transmittunt ad colles. Modo tamen tu vide quos montes ames. Si vis amari à bonis montibus, noli spem ponere nec in bonis montibus. Nam qualis mons erat Paulus? Quando inuenitur talis: De magnitudine loquimur hominum. Tanta gratiæ quisquam potest facile inueniri: Et tamen timebat ne passer ille in illo poneret spem. Et quid ait? Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? Sed leuate oculos in montes vnde auxilium veniat vobis, quia ego plantaui, Apollo rigauit: sed auxilium vestrum à domino qui fecit cælum & terram, quia deus incrementum dedit. Ergo montes in circuitu eius. Sed quomodo montes in circuitu eius, sic & dominus in circuitu plebis sue, Ex hoc nunc & vsque in seculum. Si ergo montes in circuitu eius, & dominus in circuitu plebis sue, cõstringit dominus plebem suam in vnum vinculum charitatis & pacis: vt qui confidunt in domino sicut mons Sion, non commoueantur in æternum. Et hoc est ex

Psal. 110.

Hier. 17.

Psal. 110.

Psal. 71.

Roma. 2.

Ioan. 1.

Psal. 120.

Psal. 75.

Psal. 110.

Psal. 71.

Psal. 75.

Psal. 71.

Psal. 10.

Psal. 120.

Psal. 35.

Philip. 3.

Roma. 10.

1. Cor. 1.

Psal. 120.

1. Cor. 3.

G est ex hoc & vsque in seculum. *Quoniam non derelinquet virgam peccatorum super sortem iustorum, ut non extendant iusti ad iniquitatem manus suas.* Modo quidem iusti aliquantum laborant, & modo aliquando iniusti dominantur iustis. Quibus modis: Aliquando iniusti perueniunt ad honores seculi. Cum peruenerint & facti fuerint vel indices, vel reges, quia hoc facit deus propter disciplinam plebis suae, propter disciplinam populi sui, non potest fieri nisi ut exhibeatur illis honor debitus potestati. Ordinavit enim sic deus Ecclesiam suam, ut omnis potestas ordinata in seculo habeat honorem, & aliquando à melioribus. Sed, exempli gratia, vnam rem dico, hinc conicite gradus omnium potestatum. Prima & quotidiana potestas hominis in hominem, domini est in seruum. Propè omnes domus habent huiusmodi potestatem. Sunt domini, sunt & serui. Diuersa sunt nomina, dominus seruus, sed homines & homines paria sunt nomina. Et quid dicit Apostolus, docens seruos dominis suis subditos esse? Serui, obedite dominis vestris secundum carnem, quia est & dominus secundum spiritum. Ille est verus dominus & aternus, **H** isti autem temporales secundum tempus. Tu cum ambulas in via, cum viuis in hac vita, non vult te facere superbum Christus. Contigit tibi ut Christianus efficereris, & haberes dominum hominem: non ideo Christianus factus es, ut dedigneris seruire. Cū enim Christo iubente seruis homini, non illi seruis, sed illi qui iussit. Et hoc ait, Obaudite dominis vestris secundum carnem, cum timore & tremore & in simplicitate cordis, non ad oculum seruientes quasi hominibus placentes, sed quasi serui Christi facientes bonam voluntatem dei ex animo cum bona voluntate. Ecce non fecit de seruis liberos, sed de malis seruis bonos seruos. O quantum debent diuites Christo, qui illis componit domum: ut si fuit ibi seruus infidelis, conuertat illum Christus, & non ei dicat, Dimitte dominum tuum: iam cognouisti eum qui verus est dominus, ille fortè impius est & iniquus, tu iam fidelis & iustus. Indignum est ut iustus & fidelis seruiat iniquo & infideli. Nō hoc ei dixit, sed magis seruiat. Et ut corroboraret seruum, hoc dixit, Exemplo meo serui, quia prior ergo seruiui iniquis. Dominus enim tanta in passione sustinens, à quibus sustinuit nisi dominus à seruis: Et à quibus, nisi à malis seruis? Nam si fuissent boni serui, honorarent dominum suum. Sed quia mali serui erant, iniuriauerunt dominum. Ille quid cōtra reddidit? Dilectionem pro odio. Ait enim, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Si dominus cœli & terræ per quem facta sunt omnia seruiuit indignis, rogauit pro saeuientibus & furentibus, & tanquam medicum se exhibuit adueniens: Nam & medici & arte & sanitate meliores seruiunt ægrotis: quanto magis non debet dedignari homo, ex toto animo, & ex tota bona voluntate, cum tota dilectione seruire domino etiam malo? Ecce seruit melior deteriori, sed ad tempus. Quod autem dixit de domino & seruo, hoc intelligite de potestatibus & regibus, & de omnibus culminibus huius seculi. Aliquando enim potestates bonæ sunt & timent deū, aliquando non timent deum. Iulianus extitit infidelis imperator, Nōne extitit apostata, iniquus, idololatra? Milites Christiani seruiuerunt imperatori infideli. Vbi veniebat ad causam Christi, non agnoscebant nisi illum qui in cœlo erat. Quādo volebat ut idola colerent, ut thurificarent, præponebant illi deum. Quando autem dicebat, producite aciem, ite contra illam gentem, sta-

tim obtemperabant. Distinguebant dominum aeternum à domino temporali, & tamē subditi erant propter dominum aeternum, etiam domino temporali. Sed nunquid sic erit semper, ut iniqui imperent iustis: Non sic erit. Videte enim quid dicat iste Psalmus, Quoniam non derelinquet dominus virgam peccatorum super sortem iustorum. Sentitur ad tempus virga peccatorum super sortem iustorum, sed non ibi relinquitur, nō erit in aeternum. Veniet tempus quando vnus agnoscat deus: veniet tempus quando vnus Christus in claritate sua apparens congregante se omnes gentes, & diuidat eas sicut diuidit pastor hœdos ab omnibus: oues ponet ad dexteram, hœdos ad sinistram. Et videtis ibi multos seruos inter oues, & multos dominos inter hœdos: & rursus multos dominos inter oues, & multos seruos inter hœdos. Non enim quia sic consolati sumus seruos, omnes serui boni sunt: aut quia sic reprehēdimus superbiam dominorum, omnes domini mali sunt. Sunt boni & fideles domini, & sunt mali. Sunt boni & fideles serui, & sunt mali. Sed quandiu serui boni seruiunt malis dominis, ferant ad tempus, quia nō derelinquet dominus virgam peccatorum super sortem iustorum. **Q**uare hoc? Ut non extendant iusti ad iniquitatem manus suas, ut ad tempus ferant iusti iniquos dominantes, & intelligant non esse hoc sempiternum, sed præparent se ad possidendam sempiternam hæreditatem. Quam hæreditatem? Vbi destruetur omnis potentatus & omnis potestas, ut sit deus omnia in omnibus. Ad hoc se seruantes & hoc corde contemplantes, & adhuc in fide retinentes, & ut videant perdurantes, non extendunt manus suas in iniquitatem. Nam si videant quia semper est virga peccatorum super sortem iustorum, cogitant apud se & dicunt, Quid mihi prodest quia iustus sum? Sēper mihi dominabitur iniquus, & semper seruus ero: Faciam ergo & ego iniquitatem, quia nihil prodest tenere iustitiam. Ne autem hoc dicat, insinuat illi fides, quia ad tempus potest esse virga peccatorum super sortem iustorum: non enim eam relinquet dominus super sortem iustorum, ut non extendant iusti ad iniquitatem manus suas: sed teneant ab iniquitate manus suas, & ferant iniquitatem, non faciant: melius est enim iniustitiam ferre, quàm facere. Vnde non semper erit: Quia non derelinquet dominus virgam peccatorum super sortem iustorum. Hoc cogitant qui recto sunt corde, de quibus pauloante dixit, qui voluntatem dei sequuntur non voluntatem suam: sed qui sequi deum volunt, faciunt illum præcedentem & se sequentes: non autem se præcedentes, & illum sequentem. Et in omnibus eum bonum inueniunt, siue emendantem, siue constantem, siue consolantem, siue exercentem, siue coronantem, siue purgantem, siue illuminantem: sicut Apostolus ait, Scimus quoniam diligentibus deū omnia cooperantur in bonum. Et ideo sequitur, *Bene fac mine bonis & rectis corde.* Sicut autem qui declinat à malo & facit bonum, rectus corde est, quia nō zelat in peccatoribus, pacem peccatorum intuetur: sic prauis cordis est qui scandalizatur in viis domini, qui declinat à deo & facit malum, & inescatur dulcedine seculi, & ea illaqueatus & captus, amaras pœnas luit. Declinanti autem à deo, cuius disciplinam ferre noluit, fit illi per iudicium dei verus laqueus falsa malorum felicitas. Vnde continuo subiungit, *Declinantes autem in stragulationem adducet dominus cum operantibus in iniquitatem.* Id est, quorum facta imitati sunt, quia eorum præsentis lætitiæ amauerunt, & futura supplicia non crediderunt. **Q**ui

Ephe. 6.

Lut. 23.

11. 9. 3. c. In
lianus extitit.

Matth. 25.

1. Cor. 15.

Psal. 71.

Rom. 8.

Psal. 36.

Psal. 71.

Qui

A Qui ergo recti sunt corde & nō declinant quid habebunt: iam veniamus ad ipsam hereditatē fratres, quia filij sumus. Quid possidebim? Quæ est hereditas? Quæ patria nostra? Quid vocatur pax. Per hanc vos salutamus, hanc vobis annunciamus, hanc suscipiunt mōtes & cōtes. *Justitia*, ipsa est Christus. Ipse enim est pax nostra qui fecit vtraque vnum, & medium parietem mæceriæ soluit, quia filij sumus, hereditatē habebimus. Et quid vocabitur ipsa hereditas, nisi pax? Et videte quia exhereditati sunt qui non amant pacem. Non autem amant pacem qui diuidūt vnitatem. Pax possessio piorum est, possessio heredum. Et qui sunt heredes? Filij. Audite Euāgelium, Beati pacifici, quia ipsi filij dei vocabuntur. Audite & conclusionem huius Psalmi, *Pax super Israël*: Israël est videns deum, Hierusalem visio pacis interpretatur. Intelligat charitas vestra. Israël interpretatur videns deum, Hierusalem vero interpretatur visio pacis. Qui non mouebuntur in aeternum? Qui habitant in Hierusalem, non mouebuntur in aeternū. Ergo non mouebuntur in aeternum qui inhabitāt visionem pacis, Et pax super Israël. Ergo Israël qui videns deū est, videns pacē est, & ipse Israël est & Hierusalem, quia populus ille dei ipsa est ciuitas dei. Si ergo videns pacem, hoc est, videns deū, merito & deus ipse est pax. Ergo quia Christus filius dei pax est, ideo venit colligere suos, & secernere ab iniquis. A quibus iniquis? Qui oderunt Hierusalē, qui oderunt pacem, qui volunt cōscindere vnitatem, qui nō credunt paci, qui falsam pacem annūciant in populo, & nō illam habent. Quibus respōdetur cum dixerint, Pax vobiscum, & cum spiritu tuo. Falsa dicunt, & falsum audiunt. Quibus dicunt pax vobiscum? Quos separant à pace orbis terrarum. Et quibus dicitur, Et cum spiritu tuo: Qui dissensiones amplectuntur, & odiunt pacem. Si enim in spiritu eorum esset pax, nōne vnitatem diligerent, & relinquerent dissensionem? Falsum ergo pronūciant, & falsum audiunt. Nos verū pronūciamus, & verum audiamus. Simus Israël & amplectamur pacem, quia Hierusalem est visio pacis, & nos Israël, & pax super Israël.

*In Psalmum centesimum vicesimumquintum
Enarratio.*

C ICVT iam meministis ex ordine nobis tractantibus iste Psalmus est centesimus vicesimus quintus, qui inter illos Psalmos est, quorum est titulus, *Canticum graduum*. Est autē sicut nostis vox ascendentium. Quō nisi ad illam supernam Hierusalem, matrem omnium quæ est in cœlis? Quæ superna, ipsa & aeterna. Hæc autem quæ in terra fuit, vmbra habebat illius. Itaque ista cecidit, illa permanet. Hæc impleuit tempus prædicationis, illa tenet aeternitatē reparationis nostræ. Ab illa peregrinamur in hac vita, ad eius reditum suspiramus. Suspiramus tādū miseri & laborātes, donec ad illam redeamus; nec ciues nostri angeli dimiserunt nos in peregrinatione, sed annunciauerunt nobis ipsum regem venturum ad nos: & venit ad nos, & contemptus est inter nos à nobis: & postea nobiscum fuit & docuit nos contemni, quia cōtemptus est: docuit nos tolerare, quia tolerauit: docuit pati, quia passus est: & promisit resurrecturos, quia resurrexit, in seipso ostēdens quid sperare debeamus. Si ergo fratres prophetæ antiqui patres nostri antequam dominus Iesus Christus veniret in carne, antequam mortuus resurrexisset & ascendisset in cœlum, suspirabant tamen illi ciuitati, quantū oportet nos desiderare quō nos ipse præcessit, & vnde nunquam re-

cessit? Non enim dominus sic venit ad nos, vt desereret angelos: & cum illis mansit, & ad nos venit. In illis mansit in maiestate, ad nos venit in carne. Eramus autem ibi, vbi redemptor noster ille venisse dicitur, & captiui tenebamur. Si redemptor noster ille dicitur, captiui tenebamur. Vbi ergo tenebamur, vt ille veniret redimere captiuos? Vbi tenebamur? Forte apud Barbaros. Peior est Barbaris diabolus & angeli eius. Ipsi antea tenebant genus humanum, ab eis redemit nos, quia non aurum neque argentum, sed sanguinem suum pro nobis dedit. Quomodo autē homo venerat in captiuitate, Paulum Apostolum interrogemus. Etenim ipse præcipue gemit in ista captiuitate, suspirans aeternam Hierusalem, & docuit nos gemere ex ipso spiritu, quō & ille implet⁹ gemebat. Hoc enim ait, Omnis creatura congenescit & dolet vsque nunc. Et iterum, Vanitati enim creatura subiecta est, ait, non sponte, sed propter eum qui subiecit eam in spe. Omnem creaturā dixit in hominibus etiam nondum credentibus, sed tamē credituris, ingemiscere creaturam in laboribus. Nunquid nam in his tantum gemit qui nondum crediderunt: Iā vero in his qui crediderunt non gemit nec parturit creatura? Non solum autem, inquit, sed & nos ipsi primitias spiritus habentes, id est, qui iam spiritu deo seruiimus, qui iam mente deo credimus, & in ipsa fide primitias quasdam dedimus, vt primitias nostras sequamur: ergo & nos ipsi in nobismetipsis ingemiscim⁹, ad optionem expectātes redemptionem corporis nostri. Gemebat ergo & ipse, & gemunt omnes fideles, ad optionem expectantes redemptionem corporis sui. Vbi gemunt? In ista mortalitate. Quam redemptionem expectant? Corporis sui quæ præcessit in domino, qui resurrexit à mortuis, & ascendit in cœlū. Hoc nobis antequam reddatur necesse est gemamus, etiam fideles, etiam sperantes. Ideo sequitur ibi & dicit, Cum diceret, & ipsi in nobismetipsis ingemiscimus ad optionē, expectantes redemptionem corporis nostri: quasi diceretur ei. Quid tibi ergo profuit Christus si adhuc gemis? & quomodo saluator saluum te fecit? Qui gemit, adhuc ægrotat: subiunxit & ait, Spe enim salui facti sumus. Spes autem quæ videtur non est spes. Quod enim videt quis quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Ecce quare gemimus, & quomodo gemimus, quia quod speramus iam quidem expectamus, sed nondum tenemus, & donec teneamus in tempore suspiramus, quia desideramus quod nondum tenemus. Quare? Quia spe salui facti sumus. Iam caro sumpta de nobis in domino, non spe sed re salua facta est. Resurrexit enim & ascendit in capite nostro caro nostra salua in membris adhuc saluanda est. Secura gaudeant membra, quia à capite suo non sunt deserta. Dixit enim membris laborantibus, Ecce ego vobiscum sum [omnibus diebus] vsque ad cōsummationem seculi: ita factum est vt conuerteremur ad deū. Spem enim non habueramus, nisi ad seculum, & inde serui miseri, & bis miseri, quia & in hac vita spem posueramus & faciem habētes ad seculum, dorsum contra deum. Cum vero conuerterit nos dominus, vt iam incipiamus faciem habere ad deū, & dorsum ad seculum, quia adhuc in via sumus, & tamen ad patriam attendimus: & quando forte aliquam tribulationem patimur, sed tamē tenemus viam & ligno portamur, Asper quidem ventus est, sed ventus prosper est, cum labore quidē, sed cito ducit & cito perducit. Quia ergo de captiuitate nostra gemebamur, gemunt autem

Universidad de Deusto

Psalm. 72.
Ephes. 2.

Matth. 5.

Psalm. 124.

Roma. 8.

Matth. 16.

Roma. 8.

Matth. 23.

Matth. 18.

G autem & illi qui iam crediderunt. Quomodo autem facti fuimus captiui? Obliti fuimus, sed per scripturam commemoramur. Paulum ipsum apostolum interrogemus. Ait enim, Scimus enim quia lex spiritalis est, ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato. Ecce unde facti fuimus captiui, quia venudati sumus sub peccato. Quis nos vendidit? Nos ipsi qui consensimus seductori. Vendere nos potuimus, redimere nos non possumus. Vendidimus nos consensione peccati, redimimur in fide iustitiae. Sanguis enim innocens datus est pro nobis ut redimeremur: Non quemcunque sanguinem ille fudit persequendo iustos. Qualem sanguinem fudit? Iustorum quidem sanguinem fudit prophetarum patrum nostrorum, iustorum sanguinem fudit & martyrum, tamen omnes de propagine peccati venientes, Vnde sanguinem fudit eius qui non iustificatus, sed iustus natus est. Ille sanguine fulo perdidit quos tenebat. Pro quibus enim datus est innocens sanguis, redempti sunt, & conuersi a captiuitate cantant istum Psalmum.

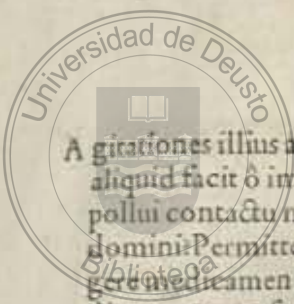
Expositio Psalmi.

H *Um conuerterit dominus captiuitatem Sion, facti sumus facti sumus gaudentes.* Hoc voluit dicere, facti sumus gaudentes. Quando? Cum conuerterit dominus captiuitatem Sion. Quae Sion? Ipsa Hierusalem aeterna Sion. Quomodo aeterna Sion? Quomodo captiua Sion? In angelis aeterna, in hominibus captiua. Non enim omnes illius ciuitatis ciues captiui sunt, sed qui inde peregrinantur ipsi captiui sunt. Homo etiam est Hierusalem, sed venditus sub peccato, factus est peregrinus. De propagine ipsius natus est genus humanum, & impleuit terras captiuitas Sion. Et ista captiuitas Sion quomodo est umbra illius Hierusalem? Umbra illius Sion quam acceperunt Iudaei in imagine, in figura fuit in captiuitate in Babylonia, & post septuaginta annos rediit ille populus ad ciuitatem suam. Septuaginta anni significant omne tempus, quod septem diebus voluitur. Cum autem transierit omne tempus, tunc redimus & nos ad patriam nostram, quomodo ille populus post septuaginta annos rediit a captiuitate Babyloniae. Babylonia est enim mundus iste. Babylonia enim interpretatur confusio. Videte si non est confusio tota vita humana.

I Quaequid agunt homines in spe vana, quando cognouerint quid agunt, erubescunt. Quare laborant? Cui laborant? Filiis meis, inquit. Et ipsi cui? Filiis suis. Et ipsi quibus? Filiis suis. Nemo ergo sibi. Ab ista ergo confusione iam conuersi erant quibus dicit Apostolus, Quam enim gloriam habebatis in his, in quibus nunc erubescitis? Confusio est ergo ista tota vita rerum humanarum, non pertinens ad deum. In hac confusione, id est, in ista Babylonia, captiua tenetur Sion. Sed conuertit dominus captiuitatem Sion, & facti sumus, inquit, sicut consolati, id est, gauisi sumus tanquam consolationem accipientes. Consolatio non est nisi miserorum, consolatio non est nisi gementium & lugentium. Quare quasi consolati, nisi quia adhuc gemimus? Gemimus in spe, consolamur in re. Cum transierit spes, de gemitu gaudium veniet aeternum, ubi non opus erit consolatione, quia nulla miseria lauciamur. Quare autem velut consolati ait, & non ait consolati? Non semper quasi ad similitudinem ponitur hoc verbum, sicut, quod dicimus aliquando ad proprietatem refertur, aliquando ad similitudinem: modo ad proprietatem relatum est. Sed exempla nobis etiam de communi locutione hominum danda sunt, ut facile intelligatur, quomodo dicimus, Sicut vixit pater, ita & filius, ad similitudinem hoc dici-

mus: & sicut pecus moritur, ita homo moritur, ad similitudinem hoc dicitur. Quando autem hoc dicimus, Fecit *Eccl. 3.* sicut vir bonus, nunquid non est vir bonus, sed similitudinem habet viri boni? Fecit tanquam iustus. Hoc tanquam non negat eum iustum esse, sed proprietatem eius ostendit. Fecisti sicut senator, ergo non sum senator si dicat: imo quia es, sicut senator fecisti: & quia iustus es, sicut iustus fecisti: & quia bonus es, sicut bonus fecisti: Ergo quia & isti vere consolati erant, sicut consolati gaudebant: id est, magnum erat gaudium ipsorum tanquam consolatorum, illo consolante morituros qui mortuus est, Omnes enim mori gemimus, Consolatus est ille qui mortuus est ne mori timeremus, Prior resurrexit ut haberemus quod sperarem. Quia ergo prior resurrexit, spem nobis dedit, quia in miseria positi spe consolati sumus. Hinc gaudium magnum. Et conuertit dominus captiuitatem nostram, ut iam de captiuitate viam teneamus, & eamus ad patriam. Iam ergo redempti in via non timeamus insidiantes hostes nostros. Ideo enim redemit nos, ut non audeat hostis insidiari nobis, si de via non recesserimus. Ipse enim Christus factus est via. Vis *L* non pati latrones? Ait tibi, Viam tibi stravi ad patriam, noli de via recedere. Talem viam munui, ut latro ad te non audeat accedere. Tu ab illa noli recedere, & latro ad te non audebit accedere. Ambula ergo in Christo & caetera, gaudes caetera tanquam consolatus, quia ille te praecessit qui iussit ut sequaris. *Tunc repletum est gaudium os nostrum, & lingua nostra exultatione.* Os fratres mei quod habemus in corpore quomodo repletur gaudio? Non solet impleri, nisi aqua aut cibo, aut potu, aut aliqua re tali missa in os. Impletur aliquando os nostrum, & plus est quod dicimus sanctitati vestrae, quando os plenum habemus loqui non possumus. Habemus autem intus os, id est, in corde, unde quicquid procedit, si malum est inquinat nos, si bonum est mundat nos. De ipso enim ore audistis, dum Euangelium legeretur. Insultabant enim Iudei domino, quia discipuli eius non lotis manibus maleducabant. Illi insultabant qui munditiam foris habebant, & intus maculis pleni erant. Illi insultabant quorum iustitia non erat, nisi in oculis hominum, dominus autem quaerit munditiam nostram interiorem: quae si fuerit, necesse est ut & quae foris sunt munda sint. Mundate, inquit, quae intus sunt, & quae foris sunt munda erunt. Ipse dominus dicit *Matth. 23.* alio loco, Verum date eleemosynas, & ecce omnia munda sunt vobis. Unde autem procedit eleemosyna? De corde. Si enim manum porrigas, nec in corde miserearis, nihil fecisti. Si autem in corde miserearis, etiam si non habeas quod porrigas manu, acceptat deus eleemosynam tuam. Illi autem iniqui foris quaerebant munditiam. De talibus erat etiam ille Phariseus qui inuitauerat dominum, quando accessit ad eum mulier quae in ciuitate peccatrix erat & famosa, quae lachrymis lauit pedes domini, terxit capillis, unxit unguento. Phariseus ergo qui inuitauerat dominum, & munditiam non habebat nisi forinsecus corporis, intus autem in corde plenus erat iniquitate & rapina, dixit apud semetipsum, iste si esset *Luc. 7.* Propheta, sciret quae mulier illi accessit ad pedes. Unde nouerat vtrum sciret an nesciret? Sed ideo eum nescire arbitratus est, quia non a se eam repulit. Si enim accessisset ad ipsum Phariseum talis mulier, ille qui munditiam tenebat, quasi in carne exufflaret, repelleret, abiecisset, ne immunda tangeret mundum, & contaminaret eius munditiam. Quia hoc non fecit dominus, ideo illum credidit nescisse qualis mulier illi accessisset ad pedes. Dominus autem non solum illam nouerat, sed & cogitationes *Ibidem.* *In li. 5. v. 27.* *mi. l. 1. v. 27.*

Agitationes illius audiebat: quia etsi contactus corporis aliquid facit o immunde Pharisee, caro domini posset pollui contactu mulieris, an mulier mundari contactu domini? Permittebat autem medicus agrotantem tan- gere medicamentum, & illa quæ venerat nouerat medicum, & quæ solebat in sua fornicatione fortasse esse frontosa, frontosior facta est ad salutem. Irrupit in domum quò non erat inuitata, sed vulnera habebat, & il- luc venerat vbi medicus recumbebat. Ille autem qui in- uitaauerat medicum sanus sibi videbatur, propterea nõ curabatur. Iam quæ sequuntur in Euangelio nostis, quo- modo confusus est ipse Phariseus, cum ei ostenderet quia & illam mulierem nouerat, & cogitationem cor- dis ipsius audierat. Sed ad id reuertamur quod modo de Euangelio lectum est, quod pertinet ad presentem versum, vbi dictum est, Impletu est gaudio os nostru, & lingua nostra exultatione. Quærimus enim quod os & quæ lingua, attendat charitas vestra. Insultatum est domino, quia non lotis manibus discipuli eius mandu- carent, Respondit illis dominus sicut oportebat, & vo- catis turbis ait, Audite omnes & intelligite, Omne quod

Mat. 15.

B intrat in os non coinquinat hominem, sed quod exit.

ad Titu. 1.

1. Tim. 4.

Leui. 11.

1. Cor. 3.

Mat. 23.

ad Titu. 1.

Quid est hoc? Cum dixit, quod intrat in os, non nisi os corporis voluit ostendere. Intran enim cibi, & nõ co- inquinant homines cibi, quia omnia munda mundis, & omnis creatura dei bona est, & nihil abiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. In figura Iu- deis posita erant quedam, & immunda dicta sunt. Sed posteaquam figuraru lux ipsa venit, & remotæ sunt ym- bræ, non sumus retenti in litera, sed viuificati in spiri- tu, & non est impositum iugum obseruationis christia- nis quod impositum erat Iudeis, quia dominus dixit, Iugum enim meum suauis est, & sarcina mea leuis est. Et omnia, ait Apostolus, munda mundis, immundis au- tem & infidelibus nihil est mundum, sed polluta sunt eorum & mens & conscientia. Quid voluit intelligi? Mundo homini & panis & porcina munda est, immu- do autem nec panis nec porcina. Immundis autem, in- quit, & infidelibus nihil est mundum. Quare nihil est mundum? Sed polluta sunt, inquit, eorum & mens & conscientia: quia si interius quod est, immundum est, foris quod est, nihil mundum esse potest. Si ergo illis quibus interiora immunda sunt, exteriora munda esse non possunt: si volueris vt exteriora munda sint, inte- riora mudato, Ibi est enim os quod implebitur tibi gau- dio, & quando taces. Quando taces enim & gaudes, os tuum clamat ad deũ. Sed vide vnde gaudeas, si de se- culo gaudes, immundo gaudio vociferaris ad deum: si vero de redemptione gaudes, quomodo dixit psalmus iste, Cum conuerterit dominus captiuitatem Sion fa- cti sumus iocundati, tunc impletur vero gaudio os tuu, & lingua tua exultatione. Manifestum est quia in spe gaudes, & acceptum est gaudium tuum apud deum. In ipso gaudio vel in ipso ore quod habemus intus, & manducamus & bibimus, sicut de isto ore ad refectio- nem corporis, sic & de illo ore ad refectioem cordis.

Mat. 5.

Mat. 15.

C Nam vnde beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quo- niam ipsi saturabuntur? Si autem non facit immundum nisi quod exit de ore, & hoc cum audimus in Euange- lio, non intelligamus nisi os corporis, absurdum est & nimis stultum, vt tunc putemus non fieri immundum hominẽ cum manducat: tunc autem putemus immun- dum, si vomat. Ait enim dominus, Non quod intrat in os, sed quod exit coinquinat. Quãdo ergo manducas nõ sis immundus, & quãdo vomis efficeris immundus? Quã-

Tomus octauus.

do bibis non es immundus, & quando spuis immundus es? Quando spuis enim, de ore tuo exit aliquid: quãdo bibis, in os intrat aliquid. Quid voluit dicere dominus, Non quod intrat in os, sed quod exit inquinat? Secutus eodẽ loco secundum aliũ Euangelistam dixit, Quæ sunt quæ procedunt de ore? vt intelligas non de ore corporis eũ dixisse, sed de ore cordis. Ait enim, De corde enim exeunt cogitationes malæ, fornicationes, homicidia, blasphemie, hæc sunt quæ coinquinant hominẽ: nõ lo- tis autem manibus manducare non coinquinat homi- nem. Illa ergo fratres mei quomodo exeunt de ore, nisi quia exeunt de corde, sicut ipse dominus dicit: Nõ enim quando illa loquimur tunc nos maculant. Ne quis di- cat, Cum loquimur, de ore nostro exeunt, quia verba & voces de ore nostro exeunt, & quando mala loquimur, immundi efficiuntur. Quid si aliquis non loquatur, & ta- men cogitet mala? Mundus est quia de ore ipsius cor- poris nihil processit? Sed de ore cordis iam deus audi- uit. Ecce fratres mei attendite quæ dico, Nomino furtũ, modo nominavi furtum: nunquid quia nominavi fur- tum, contaminauit me furtum? Attendite quod dico, Ec- ce de ore meo exiit, & non me fecit immundum. Fur autem surgit in nocte, & nihil dicit ore, & faciendo fit immundus. Non solum autem non dicit, sed & premit facinus toto silentio, & vsque adeo vocẽ suam timet au- diri, vt nec vestigia sua velit sonare. Nũquid ergo quia ita silet mundus est? Plus autem dico fratres mei. Ecce adhuc in stratu suo iacet, nondũ surrexit vt furtum fa- ciat, vigilat, & expectat vt homines dormiãt, iam deo clamat, iam fur est, iam immundus est, iam facinus de ore interiore processit. Quando enim facinus ex ore procedit: Quãdo voluntas facienti decernitur. Dece- uisti facere, dixisti: dixisti, fecisti. Si furtum non feceris foris, forsitan ille non meruit perdere cui disponebas auferre. Et ille nihil perdidit, & tu de furto danaberis. Dece- uisti occidere hominem, dixisti in corde, sonuit de ore tuo interiore homicidiũ, Adhuc uiuit homo, & tu homicida puniris. Quid sis enim apud deũ queritur, nõ quid nondũ apparueris apud homines. Certe ergo nouimus & nosse debemus & tenere, quia est os cordis, est & lingua cordis. Ipsum os impletur gaudio, in ipso ore intus oramus deũ, quãdo labia clausa sunt & patet cõscientia. Silentium est & clamat pectus, Sed auribus cu- ius? Non hominis, sed dei. Securus ergo esto, ille audit qui miseretur. Et rursus quãdo nemo hominum audit mala si procedunt de ore tuo, noli esse securus, quia ille audit qui damnat. Susanna non audiebatur ab iniustis iudicibus, tacebat & orabat, Os eius nõ audiebatur ab hominibus, cor ei clamabat ad deũ. Nũquid quia vox eius & de ore corporis nõ processit, ppter ea exaudiri nõ meruit? Exaudita est illa, & quãdo orauit nemo ho- minum sciuit. Ergo fratres quid habeamus in ore inte- riore cogitate, Ibi videte ne quid mali dicatis intus, & nihil mali facitis foris: nõ potest enim fieri ab homini- bus foris, nisi quod dictum fuerit intus. Custodi os cor- dis a malo, & innocens eris, innocens erit lingua cor- poris tui, innocentes manus erunt, etiam pedes inno- cẽtes erunt, oculi innocentes erunt, aures innocentes erunt, Omnia mēbra tua iustitiæ militabunt, quia Imperator iustus tenuit cor. Tũc dicent inter gētes, Magnificauit dominus facere cū eis: magnificauit dominus facere nobiscū, facti sumus iocū- dati. Videte fratres si modo Sio nõ illud dicit inter gē- tes per totũ orbẽ terrarũ, videte si non ad Ecclesiã cur- ritur. In toto orbe terrarũ precium nostrum accipitur, Amẽ respondetur. Dicunt ergo inter gentes Hierosoly

Marci. 7.

Mat. 15.

E

De per. dif. 1. Si ppria.

F

Dani. 13.

S mutare

G mitani captiui, Hierosolymitani redituri, peregrini, suspirantes patriæ suæ. Quid dicunt: Magnificauit dominus facere nobiscum, facti sumus iocundati. Nunquid ipsi secum fecerunt? Ipsi male secum fecerunt, quia sub peccato se vendiderunt. Redemptor venit, & bene cū illis fecit, & magnificauit dominus facere cum eis. Magnificauit dominus facere nobiscum, facti sumus iocū dati. *Conuerte domine captiuitatem nostram, sicut torrens in austro.* Quid sit hoc attendat charitas uestra. Iam dixerat, Cū conuerteret dominus captiuitatem Sion. Quasi de præterito loquebatur: sed solet fieri, ut de præterito loques, futura prænunciet Propheta. Nam quasi de præterito loquebatur cū in alio Psalmo diceret, Foderūt manus meas & pedes meos, dinumerauerūt omnia ossa mea. Non dixit, fossuri sunt, non dixit, dinumerabunt, nō dixit, diuident sibi vestimenta mea, non dixit, super uestimentum meum mittent sortem. Futura enim erant & quasi facta cantabantur. Omnia enim quæ futura sunt, deo iam facta sunt. Hic ergo cum diceret, Cum conuerteret dominus captiuitatem Sion, facti sumus velut cōsolati, Tunc repletum est gaudio os nostrum, & lingua nostra exultatione: quod ut ostenderet se figura præteriti futura cogitare, ait, Tunc dicet inter gentes. Dicet, iam de futuro est: Magnificauit dominus facere nobiscū, facti sumus iocundati, de præterito. Tunc cū cantabantur futura erant, & nunc videntur præsentia: ergo orat tanquam de futuris, qui futura tanquam præterita præcinebat, *Conuerte domine captiuitatem nostram.* Nondū erat ergo conuersa captiuitas, quia nōdum redemptor aduenerat. Ergo quando cantati sunt Psalmi, quod orabatur tunc, iam factum est. *Cōuerte domine captiuitatem nostram sicut torrens in austro.* Sicut cōuertuntur torrentes in austro, sic cōuerte captiuitatem nostrā. *Quarebat quid sit, sed patebit modo, adiuuante domino & uestris orationibus.* Quodā loco dixit scriptura, cū præciperet & moneret de operibus nostris bonis: ait enim, Sicut glacies in sereno, ita soluetur peccata tua. Ergo peccata ligabāt nos. Quomodo? Quomodo frigus ligat aquā ne currat, ita & nos illigati frigore peccatorū gelauimus. Auster autem calidus ventus est. Quando stat auster liquefeit glacies, & implentur torrentes. Torrentes autem dicūtur flumina hyemalia, magno enim impetu repētinis aquis impleta currunt. Gelaueramus ergo in captiuitate, cōstringebant nos peccata nostra: flauit auster spiritus sanctus, dimissa sūt nobis peccata, soluti sumus à frigore iniquitatis, tanquam glacies in sereno sic soluitur peccata nostra. Currām⁹ ad patriā quasi torrentes in austro. Diu enim laborauimus & laboramus, etiā facientes bene. Nā ipsa vita humana quam ingressi sumus misera est, laboribus plena, doloribus, periculis, erūnis, tētationibus. Nolite seduci gaudio rerum humanarū, stenda in rebus humanis auertite. Poterat ridere prius puer qui nascitur: Quare à fletu incipit viuere? Ridere nondum nouit, quare plorare iam nouit: Quia cepit ire in istam vitam. Sed si de illis captiuis est, hic flet & gemit, sed veniet gaudium, sequitur enim, *Qui seminant in lachrymis, in gaudio metent.* In ista vita, quæ plena est lachrymis, seminemus. Quid seminabimus? Opera bona. Opera misericordiæ semina nostra sunt. De quibus seminibus ait Apostolus, Bonū autē facientes non deficiamus, tempore enim proprio metemus infatigabiles. Itaq; dum tempus habemus operemur bonum ad omnes, maxime autē ad domesticos fidei. Loquens itaq; de ipsis eleemosynis quid ait? Hoc autē dico, Qui parce seminat, parce & metet. Ergo qui

multū seminat multū metet: Qui parce seminat, parce & metet: & qui nihil seminat, nihil metet. Quare desideratis latos fūdōs, ubi multa semina seminetis: Latiores vobis non est ubi seminetis q̄ Christus, qui in se voluit seminari. Terra uestra Ecclesia est, seminate quantum potestis. Sed parum habes vnde facias. Habes voluntatem: Quomodo nihil esset quod habes, si non adesset bona voluntas: sic & quia non habes, noli esse tristis si est tibi bona voluntas. Quid enim feminas? Misericordiam. Et quid metis? Pacem. Nunquid autē dixerūt angeli, Pax diuitibus hominibus in terra? Sed pax in terra hominibus bonæ voluntatis. In vidua magna volūtas. *Luca. 2.* In Zacchæo magna voluntas, in Zacchæo charitas magna, suscepit dominum hospitiū, gaudes suscepit, & dimidium patrimonij sui pauperibus promisit se daturū, & si cui aliquid abstulerat, quadruplum redditurum: ut intelligas propterea sibi eum tenuisse dimidium, nō ut haberet quod possideret, sed ut haberet vnde debita redderet. Magna voluntas, multū dedit, multum seminavit. Ergo vidua illa, quæ duo minuta misit, parū seminavit: Imo tantum quantum Zacchæus. Minores enim facultates ferebat, sed parem voluntatem habebat. Misit duo minuta de tāta voluntate, de quanta Zacchæus dimidium patrimonij sui. Si attendas quid dederunt, diuersa inuenies. Si attendas vnde dederunt, paria inuenies. Quicquid habuit illa dedit, & quod habuit dedit ille. Fac aliquem non habere vel duos nummos. Est aliquid vilius quod seminemus, ut metamus illā messem? Est. Calicem aquæ frigidæ qui dederit discipulo, non perdet mercedem suam. Calix aquæ frigidæ non duobus nummis, sed gratis constat. Tamen aliquando sic gratis cōstat, ut habeat illum alius, & alius non habeat. Si ergo ille qui illum habet, dederit illi qui non habet, tantum dedit si de plena charitate dedit quod dedit, tantum dedit quantum illa in duobus nummis, quantum Zacchæus in dimidio rerū suarū. Non enim sine causa addidit, frigidæ, ut pauperem ostenderet. Ideo dixit, calicem aquæ frigidæ, ne quis vel inde causaretur, quod lignum non habuerit vnde calefaceret aquam. Calicem aquæ frigidæ qui dederit vni ex minimis, non perdet mercedem suam. Quid si nec hoc habeat? Securus sit. Et si nec hoc habet, pax in terra hominibus bonæ voluntatis: tantum illud timeat ne habeat & nō faciat. Si enim habet & non facit, intus gelauit, nondum soluta sunt peccata eius sicut torrentes in austro, quia voluntas frigida est. Quid valēt tanta bona quæ possidemus? Accedit voluntas feruens iam soluta calore austeri: & si nihil habebat, totum illi cōputatur. Quanta sibi præstant medici: Intēdat charitas uestra quo modo fiat eleemosyna. Certe mendici sunt in quos facis eleemosynā, mendici egent. Attenditis forte fratres uestros, si aliquo egent, tribuitis, si est in vobis Christus, etiā exteris. Sed si illi sunt medici qui professionem habent petendi in erūna, & ipsi habent quod sibi præstēt inuicē. Nō illos deseruit de⁹ vnde probetur, quia faciūt eleemosynas. Ille non potest ambulare, qui potest ambulare pedes suos accommodat claudō. Qui videt, oculos suos accommodat caeco. Et qui iuuenis est & sanus, vires suas accommodat vel seni vel ægroto, & portat illū. Ille indiget, ille diues est. Aliquando & diues inuenitur pauper, & à paupere præstatur illi aliquid. Venit nescio quis ad flumen, tanto delicatior quanto ditior, transire non potest. Si nudatis membris transferit, frigescet, ægrotabit, morietur. Accedit pauper exercitatore corpore, traiecit dimittē, eleemosynam fecit in diuitem. Ergo nolite tantum eos putare

Psalm. 21.

Ecclesi. 3.

Galat. 6.

Ibidem.

2. Cor. 9.

Luca. 19.

Math. 23.

Math. 10.

In lib. 50.

boni. bo.

mi. 2. 13.

Luca. 19.

Math. 23.

Luca. 2.

M.

A putare pauperes qui non habent pecuniam. In quo quis que pauper est, ibi illum vide: quia forte tu in eo diues es in quo ille pauper est, & habes vnde accommodes. Forte membra tua accommodas, & plus est quam si peccant accommodares. Consilio indiget, tu plenus es consilio. In consilio ille pauper, tu diues es. Ecce nec laboras nec aliquid perdis, das consilium, & praestitisti eleemosynam. Modo fratres mei cum loquimur quasi pauperes ad nos estis, & quia nobis deus dignatus est dare, damus inde vobis, & omnes ab illo accepimus qui solus est diues. Sic se ergo tenet corpus Christi, membra sociis sic compinguntur & adunantur in charitate & in vinculum pacis, cum quisque id quod habet praestat ei qui non habet: in eo quod habet diues est, in eo quod ille non habet pauper est. Sic vos diligite, sic vos amate. Nolite ad vos solos attendere, sed attendite indigentes circa vos. Sed quia cum laboribus & erumnis fiunt ista in ista vita, nolite deficere. In lachrymis seminatis, in gaudio metetis. Quid enim fratres mei? Ipse agricola quando procedit cum aratro & portat semen, nonne aliquando frigidus est vetus, & imber deterret? Attendit eolum, videt tristem diem, tremit frigore, & tamē procedit & seminat. Timet enim ne cum tristem diem attendit & expectat diem letum, ne tempus transeat, & non inueniat quod metat. Nolite differre fratres mei, seminate in hyeme, seminate bona opera & cum ploratis, quia qui seminant in lachrymis, in gaudio metent. Mittunt semina sua, bonam voluntatem & bona opera. *Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua.* Quare flebant? Quia inter miseros erant, & miseri erant. Melius est fratres mei ut nullus sit miser, quam ut tu facias misericordiam. Qui enim ut faciat misericordiam optat esse miseros, crudeliter habet misericordiam: quomodo si medicus ut exerceret artem suam optaret esse multos aegrotos, crudelis medicina esset. Melius est ut omnes sani sint, quam ut exerceatur ars medici. Melius est ergo ut omnes beati regnent in illa patria, quam ut sint quibus impendatur misericordia. Tamen quādiu sunt quibus impendatur misericordia, non deficiamus in ista erumna mittere semina. Et si cum fletu seminamus, tamen cum gaudio metemus. In illa enim resurrectione mortuorum *[Venientes venient cum exultatione portantes manipulos suos, id est, tunc]* recipiet quisque manipulos suos, id est, fructum seminis, coronam gaudiorum & exultationis. **C** Tunc erit triumphus letantium & ipsi morti insultantium, in qua gemitur. Tunc dicet morti, Vbi est mors contentio tua? Vbi est mors aculeus tuus? Sed quare iam gaudent? Quia portant manipulos suos. Quia cunctes ibant & flebant, mittentes semina sua? Quare mittentes semina sua? Quare autē hoc? Quia qui seminant in lachrymis, in gaudio metent. In isto psalmo exhortati vos fuimus maxime ad faciendam misericordiam, quia hinc ascenditur, & videtis quia ille cantat canticum graduum qui ascendit. Mementote, nolite amare descendere & non ascendere, sed & de ascensione cogitate, Quia qui descendebat de Hierusalem in Hiericho, incidit in latrones. Nisi descenderet, non incidet in latrones. Iam ergo Adam descendit & incidit in latrones. Omnes enim nos Adam sumus: sed transiit sacerdos & contempsit, transiit Leuites & contempsit, quia lex sanare non potuit. Transiit Samaritanus quidam, id est, dominus noster Iesus Christus. Illi enim dictum est, Nonne verum dicimus nos, quia Samaritanus es & de monium habes? Ille autem non dixit, non sum Samaritanus: sed dixit, ego demonium non habeo. Samaritanus Tomus octauus.

enim interpretatur custos. Si diceret, non sum Samaritanus: diceret non sum custos. Et quis alius custodiret? Deinde ponens similitudinem, Transiit Samaritanus & fecit cum illo misericordiam sicut scitis. Iacebat autē in via vulneratus, quia descendit. Transiens Samaritanus non nos contempsit, curauit nos, leuauit in iumentum, id est, in carne sua, perduxit ad stabulum suum, id est, ad Ecclesiam: commendauit stabulario, id est, Apostolo: dedit duos denarios vnde curaretur, charitatem dei & charitatem proximi. In his duobus enim praecipis tota lex pendet & Prophetarum. Dixit autem stabulario, Curam illius habe, Si quid amplius erogaueris, in redeundo reddam tibi. Amplius erogauit Apostolus, quia cum omnibus Apostolis permissum esset ut acciperent tanquam milites Christi stipendia à provincialibus Christi, ille manibus suis laborauit, & annonas suas provincialibus donauit. Omnia facta sunt, Si descendimus, & vulnerati sumus: ascendamus, cantemus & proficiamus ut perueniamus.

In Psalmum centesimum vigesimum sextum Enarratio.

I NTER omnia cantica quibus est titulus, Canticum graduum: iste psalmus aliquid amplius in titulo accepit, quod additum est Salomonis. Sic enim prenotatur, *Canticum graduum Salomonis.* Itaque fecit nos intentos in usitator titulus ceteris, ut queramus quare sit additum Salomonis. Nam quid sit canticum graduum, non opus est saepe repetere. Plura enim hinc dicta sunt, quia cantat ascendentis vox in affectu pietatis & charitatis ad illam supernam Hierusalem, cui suspiramus quamdiu peregrinamur, & ubi latabimur cum à peregrinatione redierimus. Ascendit ad hanc omnis qui proficit, cadit ab hac omnis qui deficit. Nec pedibus ascendere queras, nec pedibus te descendere putes. Amando deum ascendis, amando seculum cadis. Sunt ergo ista cantica amantium, & quodam sancto desiderio flagrantium. Ardent qui ista cantant ex corde, quorum etiam cor ardens inuenitur in moribus, in bona conversatione, in operibus secundum praecipia dei, in contemptu temporalium, in charitate aeternorum. Sed quare sit additum Salomonis, quantum inspirauerit dominus, dicam charitati vestrae. Salomon erat tempore suo filius David, magnus ille per quem multa sancta praecipia & salubria monita & diuina sacramenta spiritus sanctus in diuinis literis operatus est. Nam ipse Salomon mulierum amator fuit, & reprobatus est à deo: Et vsque adeo laqueus illi fuit illa cupiditas, ut à mulieribus etiam idolis sacrificare cogere, sicut de illo scriptura testis est. Sed si illo cadente quae per illum dicta sunt delerentur, iudicaretur quia ipse dixerat, non quia per illum dicta erant. Optime igitur etiam hoc egit misericordia dei & spiritus eius ut quicquid boni per Salomonem dictum est, deo tribueretur: peccatum autem hominis homini. Quid mirum quia in populo dei cecidit Salomon? In paradiso non cecidit Adam? Non cecidit angelus de caelo, & diabolus factus est? Ideo docemur in nullo hominum spem esse ponendam, quia & iste Salomon aedificauerat templum domino, in typo quidem & in figura futurum Ecclesiae & corporis domini: vnde dicit in Euangelio, Soluite templum hoc & in triduo excitabo illud. Quia ergo ipse aedificauerat illud templum, aedificauit sibi templum verum Salomon dominus noster Iesus Christus, verus pacificus. Nomen enim Salomonis interpretatur pacificus. Est autē ille verus pacificus, de quo dicit apostolus, Ipse est enim pax nostra qui fecit vtraque vnum. Ipse est verus pacificus, qui duos parietes è diuerso venientes

G in se copulauit, quibus factus est lapis angularis. Venientem populum ex circuncisione credentium, & venientem populum ex preputio gentium & ipsorum credentium, fecit vnam Ecclesiam de duobus populis, & factus est illis lapis angularis, & ideo verus pacificus, quia verus Salomon. Salomon autem ille filius David de muliere Bersabee, rex in Israel, figuram gestabat huius pacifici quando templum edificauit: ideo ne illum putes Salomonem qui edificauit domum deo, alium Salomonem tibi ostendens ista scriptura sic cepit in psalmo.

Expositio Psalmi.

Nisi dominus edificauerit domum, in vanum laborauerunt edificantes eam. Dominus ergo edificat domum, dominus Iesus Christus edificat domum suam. Laborant multi in edificando, sed si non ille edificet, in vanum laborauerunt edificantes eam. Qui sunt isti qui laborant edificantes? Omnes qui in Ecclesia predicant verbum dei, ministri sacramentorum dei. Omnes currimus, omnes laboramus, omnes edificamus modo, & ante nos alij cucurrerunt, laborauerunt, edificauerunt. Sed nisi dominus edificauerit domum, in vanum laborauerunt edificantes eam. Ideo quosdam

H videntes ruere Apostoli, & proprie Paulus ait, *Dies obseruatis & annos & menses & tempora, timeo ne forte sine causa laborauerim in vobis.* Quia nouerat se intus a domino edificari, plangebatur istos, quia sine causa laborauerat in eis. Nos ergo loquimur foris, ille edificat intus. Quomodo audiatis nos aduertimus, quid cogitatis ille solus nouit qui cogitationes vestras videt. Ipse edificat, ipse monet, ipse terret, ipse intellectum aperit, ipse ad fidem applicat sensum vestrum: & tamen laboramus & nos tanquam operarij, sed nisi dominus edificauerit domum, in vanum laborauerunt edificantes eam. Que autem domus dei, ipsa & ciuitas. Domus enim dei populus dei, quia domus dei templum dei. Et quid dicit Apostolus? Templum enim dei sanctum est, quod estis vos, Omnes autem fideles qui sunt domus dei, non solum qui modo sunt, sed & qui ante nos fuerunt, & iam dormierunt, & qui post nos futuri sunt, adhuc qui nasci habent in rebus humanis vsq; in finem seculi, congregati in vnum fideles innumerabiles, sed deo numerati, de quibus dicit apostolus, Nouit dominus qui sunt ei, grana illa quae modo gemunt inter paleas, quae massam vnam factura sunt, [numerata erunt] quando area in fine

I mundi fuerit ventilata. Omnis ergo numerus fidelium sanctorum ex hominibus commutandorum vt fiant aequales angelis dei, adiuncti etiam ipsis angelis qui modo non peregrinantur, sed expectant nos quando a peregrinatione redeamus, omnes simul vnam domum dei faciunt, & vnam ciuitatem, ipsa est Hierusalem, Habet custodes. Quomodo habet edificantes, laborantes, vt edificetur, sic habet & custodientes. Nam ad custodiam pertinet quod dicit Apostolus, Timeo ne sicut serpens Euam seduxit astutia sua, sic & vestrae mentes corrumpantur a castitate, quae est in Christo. Custodiebat, cautus erat, vigilabat quantum poterat super eos quibus praerant. Et Episcopi hoc faciunt. Nam ideo altior locus positus est Episcopis, vt ipsi superintendant, & tanquam custodiant populum. Nam & Graece quod dicitur Episcopus, hoc Latine superintensor interpretatur, quia superintendit, quia de super videt. Quomodo enim vitori altior fit locus ad custodiendam vineam, sic & Episcopis altior locus factus est. Et de isto alto loco periculosa redditur ratio, nisi eo corde stemus hic, vt humilitate sub pedibus vestris simus, & pro vobis oremus, vt qui nouit mentes

vestras ipse custodiat: quia nos intrantes vos & exeuntes possumus videre: vsque adeo autem non videmus quid cogitatis in cordibus vestris, vt neque quid agatis in domibus vestris videre possimus. Quomodo ergo custodimus? Quomodo homines, quantum possumus, quantum accepimus. Et quia nos sicut homines custodimus, & perfecte custodire non possumus, ideo sine custodere remanebitis. Absit. Nam vbi est ille de quo dicitur, *Nisi dominus custodierit ciuitatem, in vanum laborant qui custodiunt eam?* Laboramus in custodiendo, sed vanus est labor noster, nisi ille custodiat qui videt cogitationes vestras. Custodit ille cum vigilatis, custodit & cum dormitis. Ille enim dormiuit in cruce semel & surrexit, iam non dormit. Estote Israel, quia non dormit neque dormitabit qui custodit Israel. Eia fratres si volumus sub umbra alarum dei custodiri, simus Israel, Custodimus enim vos ex officio dispensationis, sed custodiri volumus vobiscum: tanquam vobis pastores sumus, sed sub illo pastore vobiscum omnes sumus. Tanquam vobis ex hoc loco doctores sumus, sed sub illo vno magistro in hac schola vobiscum discipuli sumus. Si volumus custodiri ab illo qui humiliatus est propter nos, & exaltatus est ad custodiendos nos, humiles simus, Nemo sibi arroget aliquid, nemo habet aliquid boni, nisi ab illo acceperit qui solus bonus est. Qui autem sibi voluerit arrogare sapientiam, stultus est. Sit humilis vt inueniat sapientiam & illuminet illum. Si autem antequam veniat in illum sapientia, putat se esse sapientem, ante lucem surgit, & ambulat in tenebris. Et quid audit in isto psalmo? *In vanum est vobis ante lucem surgere.* Quid est, in vanum est vobis ante lucem surgere? Si surgatis antequam surgat lux, necesse est vt in vanitate remaneatis, quia in tenebris eritis. Surrexit lux nostra Christus, bonum est tibi vt surgas post Christum, non surgas ante Christum. Qui surgunt ante Christum: Qui se volunt praepone re Christo. Et qui sunt qui se volunt praepone re Christo? Qui volunt hic excelsi esse, vbi humilis ille fuit. Sint ergo hic humiles, si volunt ibi esse excelsi vbi Christus excelsus est. Ait enim de iis qui illi adhaeserant fide, in quibus & nos sumus, si & nos puro corde in illum credimus, Pater, inquit, quos mihi dedisti, volo vt vbi ego sum, & ibi ipsi sint mecum. Magnam donum, magna gratia, magna promissio, fratres mei, & quis non vult esse cum Christo vbi est Christus? Sed iam excelsus Christus est. Vis ibi esse vbi est excelsus? Esto humilis vbi & ille humilis fuit. Propterea illis dicit ipsa lux, Non est discipulus super magistrum, nec seruus super dominum suum. Qui volebant discipuli esse super magistrum, & serui volebant esse super dominum suum, ante lucem volebant surgere, & in vanum ibant, quia non post lucem ibant. Illis ergo dicit iste psalmus, *In vanum est vobis ante lucem surgere.* Tales erant filij Zebedaei, qui antequam humiliarentur secundum passionem domini, iam sibi loca eligebant vbi sederent. Vbi vnus ad dexteram, alter ad sinistram. Ante lucem volebant surgere, ideo in vanum ibant. Reuocat illos dominus ad humilitatem cum hoc audiret, & ait illis, Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Ego veni humilis esse, & vos ante me vultis esse excelsi? Quod ego eo, illuc sequimini ait. Nam si hac vultis ire quod ego non eo, in vanum est vobis ante lucem surgere. Et Petrus ante lucem surrexerat, quando consilium domino dare volebat, vt non pateretur pro nobis. Dixerat enim ille de passione sua in qua salui futuri eramus, de ipsa humilitate: humilis enim passus est. Cum ergo de passione sua futura diceret, expaui Petrus, qui illum paulo ante

vestras ipse custodiat: quia nos intrantes vos & exeuntes possumus videre: vsque adeo autem non videmus quid cogitatis in cordibus vestris, vt neque quid agatis in domibus vestris videre possimus. Quomodo ergo custodimus? Quomodo homines, quantum possumus, quantum accepimus. Et quia nos sicut homines custodimus, & perfecte custodire non possumus, ideo sine custodere remanebitis. Absit. Nam vbi est ille de quo dicitur, *Nisi dominus custodierit ciuitatem, in vanum laborant qui custodiunt eam?* Laboramus in custodiendo, sed vanus est labor noster, nisi ille custodiat qui videt cogitationes vestras. Custodit ille cum vigilatis, custodit & cum dormitis. Ille enim dormiuit in cruce semel & surrexit, iam non dormit. Estote Israel, quia non dormit neque dormitabit qui custodit Israel. Eia fratres si volumus sub umbra alarum dei custodiri, simus Israel, Custodimus enim vos ex officio dispensationis, sed custodiri volumus vobiscum: tanquam vobis pastores sumus, sed sub illo pastore vobiscum omnes sumus. Tanquam vobis ex hoc loco doctores sumus, sed sub illo vno magistro in hac schola vobiscum discipuli sumus. Si volumus custodiri ab illo qui humiliatus est propter nos, & exaltatus est ad custodiendos nos, humiles simus, Nemo sibi arroget aliquid, nemo habet aliquid boni, nisi ab illo acceperit qui solus bonus est. Qui autem sibi voluerit arrogare sapientiam, stultus est. Sit humilis vt inueniat sapientiam & illuminet illum. Si autem antequam veniat in illum sapientia, putat se esse sapientem, ante lucem surgit, & ambulat in tenebris. Et quid audit in isto psalmo? *In vanum est vobis ante lucem surgere.* Quid est, in vanum est vobis ante lucem surgere? Si surgatis antequam surgat lux, necesse est vt in vanitate remaneatis, quia in tenebris eritis. Surrexit lux nostra Christus, bonum est tibi vt surgas post Christum, non surgas ante Christum. Qui surgunt ante Christum: Qui se volunt praepone re Christo. Et qui sunt qui se volunt praepone re Christo? Qui volunt hic excelsi esse, vbi humilis ille fuit. Sint ergo hic humiles, si volunt ibi esse excelsi vbi Christus excelsus est. Ait enim de iis qui illi adhaeserant fide, in quibus & nos sumus, si & nos puro corde in illum credimus, Pater, inquit, quos mihi dedisti, volo vt vbi ego sum, & ibi ipsi sint mecum. Magnam donum, magna gratia, magna promissio, fratres mei, & quis non vult esse cum Christo vbi est Christus? Sed iam excelsus Christus est. Vis ibi esse vbi est excelsus? Esto humilis vbi & ille humilis fuit. Propterea illis dicit ipsa lux, Non est discipulus super magistrum, nec seruus super dominum suum. Qui volebant discipuli esse super magistrum, & serui volebant esse super dominum suum, ante lucem volebant surgere, & in vanum ibant, quia non post lucem ibant. Illis ergo dicit iste psalmus, *In vanum est vobis ante lucem surgere.* Tales erant filij Zebedaei, qui antequam humiliarentur secundum passionem domini, iam sibi loca eligebant vbi sederent. Vbi vnus ad dexteram, alter ad sinistram. Ante lucem volebant surgere, ideo in vanum ibant. Reuocat illos dominus ad humilitatem cum hoc audiret, & ait illis, Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Ego veni humilis esse, & vos ante me vultis esse excelsi? Quod ego eo, illuc sequimini ait. Nam si hac vultis ire quod ego non eo, in vanum est vobis ante lucem surgere. Et Petrus ante lucem surrexerat, quando consilium domino dare volebat, vt non pateretur pro nobis. Dixerat enim ille de passione sua in qua salui futuri eramus, de ipsa humilitate: humilis enim passus est. Cum ergo de passione sua futura diceret, expaui Petrus, qui illum paulo ante

1. Reg. 6.

Galat. 4.

1. Cor. 3.

2. Timo. 2.

Mat. 3.

2. Cor. 11.

Psalm. 129

L

Ioan. 17.

M

Math. 23.

Mat. 20.

A paulo ante dixerat filium dei, timuit ne moreretur, & ait illi, Abiit a te domine, propitius esto tibi, non fiet istud. Ante lucem volebat surgere, & luci consiliū dare. Sed quid fecit dominus? Fecit illum vt post lucem surgat. Redit post me satanas. Ideo enim satanas, quia ante lucem voluit surgere, redi post me vt ego precedam, tu sequaris, Quō ego eo, illuc eas, nō quō tu vis ire, illuc me velis ducere. Ergo illis qui volebant ante lucem surgere dicit psalmus, In vanum est vobis ante lucem surgere. Et quando surgimus? Cum fuerimus humiliati.

Surgite posteaquam sedistis. Surrectio exaltationem significat, sessio humilitatem significat. Aliis locis intelligitur sessio in honore iudicandi, aliis locis humilitatem ostendit. Quomodo in honore iudicandi sessio? Sedebitis super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israel: Quomodo in signo humilitatis sessio? Hora sexta dominus fatigatus sedit ad puteum. Fatigatio domini, infirmitas domini fuit, infirmitas virtutis, infirmitas sapientiae, sed ipsa infirmitas humilitas. Ergo si sedit ex infirmitate, sessio illa humilitatem significat. Et ipsa sessio ipsius, id est, humilitas ipsius, ipsa nos fecit saluos, quia quod infirmum est dei, fortius est quā homines.

Ideo dicit in quodā psalmo, Domine tu cognouisti sessionem meam & resurrectionem meam, id est, humilitatem meā & exaltationem meam. Quid ergo vos ante lucē vultis exaltari o filij Zebedaei? Sic enim loquamur & ipsos potius nominemus, qui non nobis irascuntur, quia ideo de illis illa cōscripta sunt, vt alij cauerent superbiā, in qua ipsi correpti sunt. Quid ergo vultis ante lucem surgere? in vanum est vobis. Exaltari vultis antequam humiliemini? Dominus ipse vester qui est lux vestra, humiliatus est vt exaltaretur. Audite Paulum dicentē, Qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse aequalis deo. Quare illi nō erat rapina. Quia natura erat, quia ad hoc natus erat, vt esset aequalis illi a quo genit⁹ est. Sed quid fecit? Propter nos semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinē hominum factus & habitū inuentus vt homo, humiliavit semetipsum factus obediens vsq; ad mortē, mortem autē crucis. Hæc est sessio ipsius. Sed audi & resurrectionem, Propter quod & deus illum exaltauit, & donauit illi nomen quod est super omne nomen. Iam vos ad illud nomen festinatis, surgite sed posteaquam sedistis. Surgere vultis, sed primo sedete: Et surgens ab humilitate peruenis ad regnum. Nam si præripis regnū, cadis a regno antequam surgas. Potestis bibere, inquit, calicē quē ego bibiturus sum? Et illi, possumus. Et ille, Calicē, inquit, meum bibetis, sedere autem ad dexterā vel ad sinistram meam ait, non est meum dare vobis, aliis paratū est a patre meo. Quid est, non est meum dare vobis? Non est meū dare superbis: hoc enim adhuc erant. Sed si vultis illud accipere, nolite esse quod estis. Aliis paratū est, & vos alij estote, & vobis paratum est. Quid est, alij estote? Prius humiliamini, qui iam vultis exaltari. Intellexerunt ergo humilitatem profuturam sibi, & correcti sunt. Ergo & nos hoc audiamus, quia hoc dicit psalmus iste, surgite posteaquā sedistis. Sed ne quis putet se ad hoc sedere vt honoretur, vt ostēderet quia sessione ista humilitatem voluit commendare, ne quis se putaret iustum esse sedere, aut ad iudicandum, aut ad epulandum & gaudendum, & maiorem superbiam ibi quereret, in significationē humilitatis addidit, *Qui manducatis panem doloris.* Illi ergo manducāt panem doloris, qui gemunt in ista peregrinatione. Ipsi sunt in conualle plorationis. Ascensiones enim facit deus in corde. Sed

ubi illas disponit? Ascensiones, inquit, in corde eius disposuit. Quis deus. Si ascensiones in corde, ideo cantāt canticum graduum. Humiliemur in seculo, vt ascēdamus. Quomodo? Corde. Quia ipsa ascensio in cordibus, a cōualle plorationis surgit. In conualle, inquit, plorationis. Quomodo erecti sunt montes, sic sederunt cōualles. Conualles enim dicuntur loca depressa terrarū. Colles enim eminentiora loca, minus tamen quā mōtes. Multum excelsa loca terrarum, montes dicuntur. Parū est. Non ait a colle surgite, nec ait a cāpo, sed a conualle, vt sit aliquid humilior quā campus est. Si ergo in conualle plorationis manducas panē doloris, & dicis, *Facta sunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicit mihi quotidie vbi est deus tuus: bene surgis, quia sedisti, Et quasi diceret, quando surgimus? Modo iubemur sedere, quādo erit nostra resurrectio? Quando fuit domini. Ad eū attende qui te præcessit. Nam si non ipsum attendis, in vanum est tibi ante lucem surgere. Ipse quando exaltatus est: Cū mortuus est. Ergo & tuam exaltationem post mortem spera, in resurrectionem mortuorū spera, quia ille resurrexit & ascendit. Sed vbi dormiuit? In cruce. Quando dormiuit in cruce signū gestabat, imō implebat quod significatū erat in Adam, quia cum dormiret Adam costa illi detracta est, Et Eva facta est. Sic & dominus cū dormiret in cruce, latus eius lancea percussus est, & sacramenta profluxerunt, vnde facta est Ecclesia. Ecclesia enim coniunx domini facta est de latere, quomodo Eva illa facta est de latere. Sed quomodo illa non est facta nisi de latere dormientis, sic ista non est facta nisi de latere dormientis. † Si ergo ille non resurrexit nisi mortuus, tu exaltationem speras nisi post hæc vitam? Sed vt doceat te iste psalmus, quasi interrogares quādo surgā, fortassis priusquam sedero: *Cum dederit, inquit, somnū dilectis eius.* Dat hoc ergo deus, cum dormierint dilecti eius, tunc surgent dilecti eius, id est, Christi. Omnes enim surgent, sed nō quomodo dilecti eius. Omnium est enim resurrectio mortuorū. Sed quid ait Apostolus, Omnes quidē resurgemus, sed nō omnes immutabimur. Resurgunt illi ad pœnas, resurgimus nos quomodo resurrexit dominus noster, vt sequamur caput nostrū, si mēbra ipsius sumus. Si autem mēbra eius sumus, tunc sumus dilecti eius, tunc ad nos pertinet illa resurrectio quæ præcessit in domino, vt lux surrexerit ante nos, nos post lucē: quia in vanū est nobis ante lucem surgere, id est, altitudinem querere antequam moriamur, cum Christus lux nostra non sit exaltatus in carne, nisi posteaquam mortuus est. Constituti ergo membra eius, & in membris eius dilecti eius, cum somnum acceperimus, tunc resurgemus in resurrectione mortuorum. Vnus resurrexit, iam non moriturus. Resurrexit Lazarus sed moriturus, resurrexit filia archisynagogi sed moritura, resurrexit filius viduę sed moriturus, resurrexit Christus non moriturus. Audi Apostolum, Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, & mors ei vltra non dominabitur. Talē spera resurrectionē, & propter hoc esto Christianus, non propter fœlicitatem terræ huius. Nam si propter fœlicitatē vitæ huius vis esse Christianus, quando illa lux tua non hic quæsiuit mundanam fœlicitatē, ante lucem vis surgere, necesse est vt in tenebris perseueres. Mutare, sequere lucē tuam: qua resurrexit, surge. Sede prius, & sic surge cum dederit somnū dilectis eius. Quasi quæres iterum, quibus dilectis? Ecce hereditas domini filij merces fructus vëtris. Quādo dicit fructus vëtris, parturiti sunt filij isti. Est quædā mulier in qua spiritaliter ostēditur quod*

Tomus octauus.

G dictum est Eua, In gemitu parturiet. Parit enim Ecclesia filios coniunx Christi: & si parit, parturit. In cuius figura etiam Heua mater viuorum appellata est. In membris parturientis erat ille qui dicebat, Filioli mei quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis. Sed non frustra parturiuit, nec frustra peperit. Erit semen sanctum in resurrectione mortuorum, Abundabunt iusti qui diffusi sunt modo toto orbe terrarum. Genuit illos Ecclesia, parturit illos Ecclesia. In illa autem resurrectione mortuorum apparebit partus ecclesie, transiet dolor & gemitus. Et quid dicetur? Ecce hereditas domini, filij merces fructus vestrus. Huius fructus ventris, non hic fructus: merces huius fructus ventris. Quare est ipsa merces? Ipsa merces resurgere a mortuis. Quare est ipsa merces? Surgere posteaquam sedisti. Quare est ista merces? Letari posteaquam manducaisti panem doloris. Cuius vestrus? ecclesie, in cuius ventre, quia eius typum Rebecca gestabat, duo illi gemini tanquam duo populi luctabatur. Vna mater in visceribus suis, dissentientes fratres nondum natos continebat. Pulsabant materna viscera discordiis internis, gemebat illa, vim pariebat, sed pariens discernibat quos geminos pregnantis pertulerat. Sic & modo fratres quoad gemitus datus est Ecclesie, quoad parturit Ecclesia, ipsi sunt intus & boni & mali. Fructus autem ventris in Iacob erat, quia ipsum dilexit mater. Iacob dilexi dicit & de Esau autem odio habui. Ambo de vno utero processerunt, vnus amari meruit, alius reprobari. In dilectis ergo eius fructus erit. Ergo merces fructus eius ventris. *Sicut sagitta in manu potentis, sic filij excussorum.* Vnde enim facta est hereditas ista fratres? Vnde facta est tam multa hereditas, de qua dici habet in fine, Ecce hereditas domini, filij merces fructus ventris? Excussi sunt quidam de manu domini tanquam sagittae, & ierunt longe, & totam terram impleuerunt, vnde pullulant sancti. Nam ipsa est hereditas de qua dicitur, Postula a me & dabo tibi gentes hereditatem tuam & possessionem tuam terminos terre. Et quomodo ipsa possessio pertenditur & crescit vsque ad fines terrae? Quia sicut sagittae in manu potentis, sic filij excussorum. De arcu excutiuntur sagittae, & quanto fortior excusserit, tanto longius vadit sagitta. Quid autem fortius excutiente domino? De arcu suo mandat apostolos suos, Non potuit esse residuum quod non perueniret sagitta a tam forti excussa, peruenit vsque ad fines terrae. Ideo non ultra, quia nihil est ultra generis humani. Nam tantas vires ille habet, ut etiam si ultra esset quod pertenderet sagitta, excuteret illuc sagittam. Sic autem sunt & filij excussorum, quomodo & illi excussi. Quasitum est enim de hoc verbo etiam ab iis qui ante nos ista tractarunt, quare filij excussorum dicitur sunt, vel qui sunt intelligendi filij excussorum: & quibusdam visum est sicut modo dixi, filios excussorum, filios esse Apostolorum. Intendat paululum charitas vestra. Quasitum est quare excussi dicitur sunt apostoli, dictum est a quibusdam, ideo illos appellatos excussos, quia precepit eis dominus, Si exieritis de ciuitate in qua non audiunt vos, excutite puluerem de pedibus vestris. Sed ait alius, Non ergo filij excussorum dici debuerunt, sed filij excutientium. Excutientes enim illos fecit dominus & intelligi voluit quibus dixit, Excutite puluerem de pedibus vestris, non excussos: subtiliter quidem quasi contradicere voluit precedenti sententiae, ille a quo iam ista tractata & dicta erant: verum tamen nos, quantum adiuuat dominus, querentes quomodo recte dici potuerint etiam excussi, quibus ait dominus, Excutite puluerem de pedibus vestris, inuenimus non absurde dici potuisse.

Quamuis enim ipsi excuterent, seipsum excutiebant. Hoc K dico, Qui excutit, aut se excutit, aut aliquid aliud. Si aliquid aliud excutiat, excutiens est, excussus non est. Si autem se excutiat, & excutiens est & excussus. Intendite, hoc planius dicam si potero. Si aliud excutiat, excutiens est non excussus: si ab alio excutiat, excussus est non excutiens. Si autem excutiat seipsum, excutiens est, quia excutit se: & excussus, quia excutitur a se. Queritur ergo quos excusserint Apostoli, utique seipsum: a pedibus enim suis puluerem excusserunt. Sed ait aliquis, Non se excusserunt, sed puluerem. Hoc plane nec calumiose dicitur. Duobus enim modis dicimus aliquid excuti: siue illud quod inde excutit, siue illud vnde excutitur. Nam & excussus est puluis dicimus, & excussa est vestis. Tenent aliqui & excutiunt vestem, & exit inde puluis qui inhaerit. Quid dicis de puluere? Excussus est puluis. Quid dicis de veste? Excussa est vestis. Si ergo & quod inde excutiendo exiit, & illud vnde exiit quod inhaerit, excussus dicitur, & puluis excussus est, & Apostoli excussi sunt. Quare ergo non dicantur filij excussorum filij Apostolorum? Sed est alia sententia, quam praetermittere non debemus. Ideo enim forte obcurius positum est, ut multos intellectus generet, ut doctiores & ditiores discendant homines, quia clausum inueniunt quod multis modis aperiretur, quod si vno modo apertum inuenirent. Dicimus excuti etiam aliquid, ut exeat inde quod forte absconditum est. Aliter enim dicimus excuti vestem, ut excutiant inde puluerem: & aliter dicimus excuti faciem, ut illud quod intus latebat appareat & exeat. Ergo intelligo fratres quantum possum filios excussorum, fortasse ipsos Apostolos dictos filios Prophetarum. Propheta enim clausa sacramenta & operta continebat, excussi sunt ut inde manifestata procederent. Puta ergo Prophetam dixisse sicut & dixit, Agnouit bos possessorem suum, & asinus praesepe domini sui, Israel autem me non cognouit. Hoc mihi interim ad praesens occurrit quod de Propheta dicerem, si aliud occurrisset hoc dixissem. Hoc autem audiens homo, si asinum & bouem, & pecora & iumenta quae videt cogitauerit, nescio quid intus tanquam in inuolucro positum forinsecus pertractauit, & quid ibi sit nescit, Asinus & bos aliquid significant. Quid ergo dicitur homini iam pronunciare volenti? Expecta, clausum est quod tangis, excute inuolucrum. Propheta nescio quid illis velaminibus nominum texit, & nescio quae asinum, nescio quae bouem significat. Nam asinus in figura populi dei, iumentum dei est, portans sessorem dominum ne erret in via: & bos ille de quo dicit Apostolus, Boui triturati os non infrenabis. Nunquid de bobus pertinet ad deum, quia haec dixit? Sed propter nos scriptura dicit, Omnis ergo qui praedicat verbum dei, monet, obiurgat, terret, triturat aream, & bouis implet officium. Veniebat bos de gente Iudaeorum, inde enim praedicatores Apostoli. Veniebat & asinus de gente preputij, id est, a gentibus. Venit enim ut portaret dominum: & ideo in asino sedit dominus qui nunquam portauerat hominem, quoniam ad gentes lex non missa erat nec Propheta. Ergo quia & dominus noster Iesus Christus cibaria nostra voluit esse, & propterea natus in praesepe collocatus est, cognouit bos possessorem suum, & asinus praesepe domini sui. Sed nunquid ista exiret, nisi faccus excuteretur? Nisi prophetia inuoluta accedente diligentia discerneretur, nunquid operta exirent ad nos? Omnia ergo ista clausa erant antequam veniret dominus. Venit dominus & excussit illa clausa, & manifestata sunt, & excussi sunt Prophetae, & generati sunt apostoli. Quia ergo excussis Prophetis

Aphetis generati sunt Apostoli, filij sunt excussorum: ipsi in manu potentis positi tanquam sagittæ, perueniunt vsque in fines terræ: vnde dicitur in fine, Ecce hereditas domini filij merces fructus ventris. Quia ideo de fructibus terræ colligitur ista hereditas, quia sicut sagittæ in manu potentis, sic filij excussorum, id est, sic filij Prophetarum Apostoli fuerunt, quasi sagittæ in manu potentis. Si potens ille potenter excussit: si potenter excussit, vsque in fines terræ perueniunt quos excussit. *Beatus homo qui implet desiderium suum ex eis.* Est fratres mei, quis replet desiderium suum ex eis? Qui non amat seculum: qui desiderio seculi plenus est, non est quod intret quod illi prædicauerunt. Funde quod portas, & capax fere ad id quod non habes: id est, desideras diuitias, non potes implere ex eis desiderium tuum, Desideras honores in terra, desideras ea quæ etiam iumentis donauit deus, hoc est, voluptatem temporalem, & salutem corporis, & talia, non ex eis implebis desiderium tuum. Si autem sic desideras, quomodo ceruus desiderat ad fontes aquarum, si dicit, desiderat, & deficit anima mea in atria domini, implet desiderium tuum ex eis, non quia iam illi possunt tale desiderium implere, sed tales imitando venis ad eum qui impleuit desiderium ipsorum. *Non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta.* Fratres in porta loquamur: id est, vt omnes nouerint quid loquamur. Qui enim non vult loqui in porta, latere vult quod loquitur, & forte ideo vult latere quia malū est. Si fidit, in porta loquatur, sicut dicitur de sapientia, In portis autem ciuitatum audenter dicit. Quanto tempore iustitiam innocentes tenuerint, non erubescunt: hoc est in porta prædicare. Et quis est qui prædicat in porta? Qui prædicat in Christo, quia Christus est porta, qua intramus ad illam ciuitatem. *Métior si nō ipse dixit, Ego sum ianua. Si ianua est, & porta est.* Ianua enim dicitur domus, & ianua ciuitatis porta est, porta domus ianua est: sed forte non bene dicitur porta, si non bene dicitur ciuitas quæ dicta est domus: vtrūque enim paulo ante dictum est, Nisi dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerūt ædificantes eam: & ne istam domum audiendo paruū aliquid putares, Nisi dominus, inquit, custodierit ciuitatem, in vanū laborabit qui custodit eam. Illa est ergo domus quæ est ciuitas. Ipsa ergo habet ianuam tāquam domus, & habet portam tanquam ciuitas. Qui est ergo ianua domus, ipse est porta ciuitatis. Ergo si Christus porta ciuitatis, ille non erubescit qui in Christo stat & sic prædicat. Qui autem contra Christum prædicat, clauditur contra illum porta. Qui sunt isti qui contra Christum prædicant? Qui negant, quia missæ sunt sagittæ de manu potentis, & perueniunt vsque in fines terræ, & ipsa est hereditas domini de qua dictū est, Postula à me & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Prædicatum est, auditum est antequam fieret, & iam factum nolunt agnoscere. Qui disputant ergo contra Christum, extra portā sunt, quia suos honores querunt, non Christi. Qui autem prædicat in porta, Christi honorem querit, non suum: & ideo qui prædicat in porta dicit, Nolite in me præsumere, non enim per me, sed per portam intrabit. Illi autem qui volūt homines in seipso præsumere, nolunt eos intrare per portam: non mirum si clauditur contra illos porta, & ociosi pulsant vt aperiat. Adestote ergo animo fratres etiā propter crastinum sermonem, ex nostra pollicitatione adiuuante domino vobis reddendum ex Euangelio de columna: In cuius nomine promisimus, in illius misericordia

Tomus octauus.

reddemus. Sed vt possimus esse idonei redditores, ne D audaces fuerimus promissores, orate pro nobis.

In Psalmo centesimo nonagesimo septimo Enarratio.

SICUT dicit Apostolus fratres charissimi, Spiritualibus spiritualia comparamus, Animalis autem homo non percipit quæ sunt spiritus dei, *1. Cor. 2.* Cavendum est ne homines animales nō percipientes quæ sunt spiritus dei, scandalizentur potius in hoc Psalmo quàm edificentur: nam breuiter, quamquàm eum cum cantaretur audiuimus, quia breuis est, curro eum, nō tractans sed legens: Et videte quia si talia quisque concupierit pro magno à deo qualia continet iste Psalms, & forte non quia desertus est ab illo, sed quia magis diligitur non acceperit: videritque illa quæ hic sic audiuit esse præmia timentium deum, abūdere illis qui non timent deum, nutent gressus illius & effundantur lapsu vestigia eius, & dicat in corde suo sine causa se deum timuisse, quando illa dona non meruit quæ promisit timentibus se, ipsi super & illi acceperunt qui eum non solum non timent, sed etiam blasphemauerūt. Videte enim quid dicat, *Beati omnes qui timent dominum, qui ambulat in viis eius. Labores fructuum tuorum manducabis, beatus es & bene tibi erit.* Adhuc possumus hic & quamuis animales beatitudinē futuri seculi cogitare. Sed videte quid sequatur, *Vxor tua sicut vinea fertilis, in lateribus domus tua. Filij tui sicut nouellatio oliuarum, in circumitu mensæ tue. Ecce sic benedicitur homo qui timet dominum.* Quomodo? Vt sit vxor eius tanquam vinea fertilis in lateribus domus eius, & filij eius circudent in circumitu mensam eius, tanquam oliuarū nouellatio. Ergo perdidit mercedē suam qui propter deum etiam vxores ducere noluerūt: Sed ait qui noluit ducere vxorē. Qualiter me deus benedicit! Imò vero aut sic te benedicit, aut te non benedicit. Aperta dicta sententia est, Ecce sic benedicitur homo qui timet dominum. Quid hoc ergo sibi vult fratres? Ne desiderando temporalem & terrenam felicitatem perdamus cœlestem, Propheta tanquam inuolucrū nobis constituit. Inuolucrū hoc nescio quid habet intus. Meminit autem charitas vestra cum superiorem psalmum vobis tractarem, qui est ante istum, incurrisse nos in quēdam versum obscurum, vbi dictum est, Sicut sagittæ in manu potentis, sic filij excussorum: & cum quæreremus qui sint filij excussorū, visum esse nobis suggerente quantum credimus domino, filios excussorum Apostolos esse dictos filios Prophetarum. *P* Quare? Quia Prophetæ in enigmatibus locuti sunt, & figuris rerum tanquam mysteriorum inuolucris cooperuerunt intellectum: qui intellectus prodire nō potuit ad homines, nisi inuolucra illa excuterentur. Vnde dicti sunt illi filij excussorum, qui de prophetis excussis profecerunt. Ergo & nos excutiamus istū, ne per inuolucra fallamur, & tāgentes quod intus est & non videtes, ducamus forte lignum pro auro, aut testā pro argento. Excutiamus ergo si videtur charitati vestræ, Aderit dominus vt procedat quod intus est, maxime fratris mei, quia martyrum natalitia celebramus. Quanta mala passi sunt martyres, quanta exitia, quanta tormenta, squalores carcerū, stricuras catenarū, sequitias ferarū, ardore flammarū, aculeos cōtumeliarū. Ista omnia passi essent, nisi nescio quid videret quod se tēderet quod ad huius seculi felicitatē nō pertinet? Turpe est autem vt natalitia martyrum celebremus, horū videlicet seruorum dei contentiū mūdum istum propter sempiternam felicitatē, & accipiamus quod hic scriptū est p præsentis felicitatē, vt cuiusque forte homini dei fideli, cui il-

S iij lius

Glius Hierusalem cōtingat etiam ducta vxore filios non habere: dicamus, Non timet homo iste dominum. Nā si timeret dominum, vxor eius tanquam vinea fertilis esset in domo eius, non sterilis vt nullum generaret: & si timeret dominum homo iste, filij ipsius circundarēt mensam ipsius, tanquam arbores oliuarum. Si enim talia dixerimus, animales sumus, non percipientes quæ sunt Spiritus dei. Incipiamus & nos excutere, vt sim⁹ & nos filij excussorum. Si enim erimus filij excussorum, erimus in manu potentis tanquam sagittæ, & iaculabitur nos de præcepto suo in corda hominum nondum amantiū, vt percussi sagittis verborū dei ament. Nā si talia illis vel cōperimus prædicare, filij aut fratres mei timete dominum, vt habeatis filios & nepotes, vt gaudeat domus vestra, non sagittamus vt ametur illa æterna Hierusalem. Remanebunt in amore terrenorum, & videntes ista abundare impiis, & si nobis non audēt, in corde suo dicunt, Quare ille qui non timet deum, plenam domū habet filios: Et forte alius dicit illi, Adhuc nescis quid illi possit contingere. Quid si efferet illos, quia non timet deum, & ad hoc illi plures nati sunt, vt maiorē dolorem de illorū morte patiatur? Sed si talia dixeris, respōdebit tibi & ille, Ego noui hominem impium, paganū, sacrilegū, adoratore m idolorum, & forte nouit & verum dicit, nec vnum tantū nouit, nec duos vel tres, quæ deduxerunt ad fossam, senem, decrepitem, mortuum in lecto suo turbæ filiorū & nepotum. Ecce non timuit dominum, & proles fecundissima domus eius clausit oculos eius. Quid ad hoc dicturi sumus? Nihil illi potest euenire mali, vt efferat filios suos viuis, quādo iam mortuus à filiis ad sepulchrum gloriosum deductus est. Executiamus ergo, executiamus si volumus esse filij excussorū, Exeat huc aliquid. Est enim quidam homo qui sic benedicetur, & nemo timet dominū, nisi qui est in mēbris ipsius hominis. Et multi homines sūt & vnus homo est: multi enim Christiani, & vnus Christus. Ipse Christiani cū capite suo quod ascēdit in cælū, vnus est Christus. Nō ille vnus & nos multi, sed & nos multi in illo vno vnū. Vnus ergo homo Christ⁹ caput & corpus. Quod est corpus eius? Ecclesia eius, dicēte apostolo, Quoniam membra sumus corporis eius, & vos autem estis corpus Christi & mēbra. Intelligamus ergo vocē huius hominis, in cuius corpore vnus sumus homo, & ibi videbimus ista vera bona Hierusalē: sic enim dixit in fine, Vt videas bona quæ sunt Hierusalē. Si autē ista bona terreno oculo attenderis, abundantiam filiorum & nepotū, & fertilitatem fecunditatemq; cōiugis, & non sunt bona illius Hierusalē, quia bona ista & in terra morietium sunt, illa terra viuentium est. Noli valde pro magno habere, si habes filios morituros, etsi non ante te, certe post te. Vis habere filios nunquā morituros, & tecū semper victuros? Esto in illius corpore, de quo dictū est, Vos autem estis corpus Christi & mēbra. Nam vt hoc ostenderet & ipse Psalmus, quia sic est obscurus vt admonet pullari, sic coopertus vt velit excuti, a pluribus cōpit, Beati omnes qui timent dominū, qui ambulant in viis eius. Multis loquitur, Sed quia ipsi multi vnū sunt in Christo, sequitur & singulariter iam dicit, Labores fructuum tuorum manducabis: superius dixerat, Beati omnes qui timent dominū, qui ambulant in viis eius: modo quare labores fructuum tuorum manducabis: & non, māducabis? Et quare, labores fructuum tuorum: & non, labores fructuum vestrorum? Tam in proximo oblitus est, quia pluribus loquebatur? Sed si iā excussisti, quid tibi respōdit? Cum plures Christianos ap-

pello, in vno Christo vnum intelligo. Plures ergo estis, K & vnus estis: plures sumus, & vnus sumus. Quomodo plures sumus, & vnus sumus? Quia illi in heremus cuius mēbra sumus, & quorum caput iā cælo est, vt membra sequatur. Ergo ipse describat iam, quia manifestatū est quem describit: sic patebunt omnia quæ sequuntur: tantum vos timete dominū & ambulate in viis eius, & nolite zelare eos qui non ambulant in viis eius, quando illos videritis esse fœlices infœliciter. Seculi enim homines infœliciter fœlices sunt. Martyres autem fœliciter infœlices erant: erant enim ad tempus infœlices, sed in æternum fœlices, & in corpore q; erant ad tempus infœlices, putabantur magis infœlices q; erant: quid enim dicit Apostolus? Quali tristes, semper autem gaudentes. *1. Cor. 5.* Quare semper? Et hic & ibi, prorsus & hic & ibi. Hic enim vnde gaudent? De spe. Ibi vnde gaudent? De re. Magnum gaudium habet spes gaudentis. Et si spe gaudentes, videte quid sequitur, In tribulatione patientes. Martyres ergo ideo in tribulatione patientes erant, quia spe gaudebant. Sed quia nondum erat illud quod promittitur, quod dicit apostolus, Spes enim quæ videtur nō est spes. Si autem quod non videmus speramus, per patientiā expectamus. Ecce quare omnia martyres pertulerunt, quia quod non videbant per patientiā expectabant. Illi qui eos occidebāt, quæ videbāt amabāt: illi qui occidebantur, ad ea quæ non videbant suspirabāt, & ea quæ non videbant, apprehendere festinabāt, & quōd tardius occidebantur, moras sibi fieri arbitrabantur. Ergo fratres Felix martyr & vere fœlix, & nomine & corona, cuius hodie natalis est, contēpsit mundum. An forte quia timebat dominū, inde erat fœlix, inde erat beatus, quia vxor eius tanquam vinea fertilis erat in terra, & filij eius circundederunt mensam eius? Omnia ista perfecte habet, sed in corpore illius qui hic describitur, Et quia sic ille intellexit, contēpsit præsentia, vt acciperet futura. Noueritis autem fratres non eum passum mortē, quam alij martyres passi sunt. Confessus est enim, dilatus est ad tormēta, alio die inuētum est corpus exanime. Clauerant enim illi carcerem, sed corpori, nō spiritui. Quem illic parabant torquere carnifices, absentem inuenerunt, perdidit sanctiā suā: iacebat enim exanimis sine sensu illis ne torqueretur, cum sensu apud deum vt coronaretur. Vnde & iste Felix fratres, non tantū nomine, sed & præmio vitæ æternæ sic ista dilexit. Ergo sic audiamus istū Psalmum tanquam de Christo dicatur: Et omnes hærentes corpori Christi & effecti membra Christi, ambulemus vias domini, & timeamus dominum timore casto, timore permanente in seculum seculi, Est enim alius timor quem charitas excludit, dicente Ioanne, Timor nō est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. Non de omni timore dicit, q; mittitur foras à charitate: habes enim Psalmū dicentem, Timor domini castus permanens in seculū seculi. Alius ergo timor domini permanens, alius excluditur. Timor qui excluditur, castus non est: qui autem permanens, castus est. Quis est timor qui excluditur? Dignamini aduertere. Aliqui ppter ea tantum timent, ne aliquid mali in terra patiantur, ne illis egritudo accedat, ne dānum, ne orbitas, [ne alicuius admissio criminis,] ne alicuius amissio chari, ne exiliū, ne damnatio, ne carcer, ne aliqua tribulatio, propterea timēt & tremūt. Adhuc timor iste nō est castus. Adhuc audi: alius nō in hac terra pati timet, sed gehēnā timet. Vnde terruit & dominus: audistis cū euangeliū legere- *Esa. 66.* tur, Vbi vermis eorū non morietur, & ignis eorum nō *Mat. 9.* extingue-

A extinguetur. Audiunt hæc homines, & quia vere futura sunt impiis, timent, & continent se à peccato. Habent timorem, & per timorem continent se à peccato. Timet quidē, sed non amant iustitiam. Cum autem per timorem continent se à peccato, fit consuetudo iustitiæ, & incipit quod durum erat amari, & dulcescit deus: & iā incipit homo iuste vivere, propterea nō quia timet pœnas, sed quia amat eternitatem. Exclusus est ergo timor à charitate, sed successit timor castus. Quis est iste timor castus? Secundum, quem debemus fratres mei intelligere quod dictum est, Beati omnes qui timent dominum, qui ambulant in viis eius. Si potuero digne dicere de isto timore casto, dicam adiunãte domino nostro Iesu Christo, Multi fortasse hoc timore casto inflābuntur in amorem castum. Nec possumus explicare fortassis, nisi proposita aliqua similitudine. Pone aliquā feminam castam, timentem virum: aliam pone adulteram, & ipsa timet virum. Casta timet, ne discedat vir: adultera, ne veniat. Quid si ambo absentes sunt: illa ne veniat, illa ne tardet. Absens est quodammodo cui desponsati sumus, absens est qui nobis arram dedit spiritum sanctum, absens est qui nos redemit sanguine suo, sponsus est ille quo nihil est pulchrius, qui quasi fœdus apparuit inter manus persecutium, de quo paulo ante dicebat Esaias, Et vidimus eum, & nō habebat speciem neque decorem. Ergo sponsus noster fœdus est? Absit. Quomodo enim illum virgines amarent, quæ in terra maritos nō quaerunt? Ergo persecutibus fœdus apparuit, & nisi eum fœdum putarent, non insilirent, non flagellis cederēt, non spinis coronarent, non sputis inhonestarent: sed quia fœdus illis apparebat, fecerunt illi ista: non enim habebant oculos vnde Christus pulcher videretur. Qualibus oculis Christus pulcher apparuit? Quales oculos quaerebat ipse Christus, quando dicebat Philippo, Tanto tempore vobiscum sum, & non me vidistis? Isti oculus mundādi sunt, vt possint videre illam lucem: & leuiter tamen perstricti splendore, accenduntur amore vt sanari velint, & fiant illuminati. Nam vt noueritis quia pulcher est Christus qui amatur, audi prophetam, Speciosus forma præ filiis hominum. Omnes homines superat illius pulchritudo. Quā rem amamus in Christo? Membra crucifixæ, latus perforatum, an charitatem? Quando audimus quia passus est pro nobis, quid amamus? Caritas amatur. Amavit nos vt redamarem eum: & vt eū redamare possemus, visitauit nos spiritu suo. Pulcher est ille, & absens est. Interroget se sponsa, si casta est. In membris sumus omnes fratres mei, in membris ipsius sumus, ideo vnus homo sumus. Videat vnusquisque qualē timorem habeat, an eum quem excludit charitas, an castum permanentem in seculū seculi. Modo probauit dico, & probabit. Absens est sponsus noster: interroga conscientiam tuam, vis vt veniat, an adhuc vis vt tardet: Videte fratres, Ego pulsavi ad ostia pectorū vestrorum, vocem inhabitantium ille audiuit. Quid singulorum quorumque modo cōscientiæ dixerint, ad aures meas, quia homo sum, peruenire non potuit: ille qui absens est præsentia corporis, sed præsens est vigore maiestatis, audiuit vos. Quā multi si dicatur illis, Ecce iam Christus, cras dies iudicij, non dicunt, vtinam veniat. Qui enim dicunt, multū amant: & si dicatur illis, Tardabit: timent ne tardet, quia timor castus est. Quomodo autem nunc timetur ne tardet, sic cū venerit timebitur ne discedat. Erit autem castus iste timor, quia tranquillus & securus. Non enim deferemur ab eo, cū inuenerit nos homo aliquis

credens in eum. Quando quesuit nos? Antequam quereremus eum. Castus ergo timor fratres mei hoc habet, quia venit de amore. Ille autem timor nondum castus, præsentiam domini & pœnas timet, timore facit quicquid boni facit, non timore amittendi bonum illud, sed timore patiedi illud malum. Nō timet ne perdat amplexus pulcherrimi spōii, sed timet ne mittatur in gehennā. Bonus est & iste timor, vtilis est, non quidem permanebit in seculū seculi, sed nondum est iste castus permanēs in seculum seculi. In quo est castus: Iā iterum aliquid interrogo, quod vosmetipsos interrogetis. Si deus veniens voce propria loqueretur nobis, quamquam non taceat loqui per literas suas, & diceret homini, Peccare vis, pecca: fac quicquid te delectat: quicquid amaueris in terra, tuum fiat: cui fueris iratus, intereat: quem rapere volueris, rapiatur: quem cedere, cedatur: quē damnare, damnetur: quem possidere, possideas. Nemo tibi resistat, nemo tibi dicat, quid facis: nemo, noli facere quod velis: nemo, quare fecisti: abundant tibi omnia ista terrena quæ concupisti, & viue in illis non vsque ad tempus, sed semper, faciem tantum meam nunquam videbis. Fratres mei vnde ingemistis, nisi quia iam natus est timor castus permanens in seculum seculi? Quare percussum est cor vestrum si diceret deus, faciem meam nūquam videbis? Ecce omnia ista terrena fœlicitate, omnibus rebus abundabis, circumfluent te bona temporalia, non illa amittis, non illa deseris, quid vis amplius? Fleret quidem, gemeret timor castus, & diceret, Imō tollantur omnia, & faciem tuam videam. Timor castus exclamaret de Psalmo, & diceret, Deus virtutum cōuerte nos, & ostende faciem tuam & salui erimus. Timor castus exclamaret de Psalmo & diceret, Vnam petij à domino. Vide quomodo ardeat timor iste castus, timor verus, timor sincerus, Vnā petij à domino hāc requirā. Quid? Vt inhabitē in domo domini, per omnes dies vitæ meæ. Quid si propter terrenam fœlicitatem? audi quid sequitur, Vt contēpler delectationē domini, & protegar à tēplo sancto eius: id est, esse tēplum eius, & protegi ab eo: hanc vnam petij à domino. Hāc vnā si petieritis, accipietis, ad hanc vnam si cor vestrum exercueritis, & hoc solum amittere timueritis, nec inuidebitis fœlicitatibus terrenis, & illam fœlicitatem veram sperabitis, & eritis in eius corpore cui cantatur, Beati omnes qui timent dominum, qui ambulant in viis eius, Labores fructū tuorū manducabis. O vos, o tu: vos multi qui vnus estis, labores fructuum tuorum māducabis. Quasi peruerse videtur dicere non intelligentibus: debuit enim dicere, fructū laborum tuorum manducabis: multi enim manducant fructum laborum suorum. Laborant in vinea, ipsum laborē non manducant, sed quod de labore ipsorum nascitur hoc manducant. Laborant circa arbores pomiferas, quis manducet labores? Nemo inquam, sed quod ille arbores attulerint: Fructus laboris, & ipse iocundat agricolam. Quid sibi vult, labores fructū tuorum māducabis? Modo labores habemus, fructus postea erit. Sed quia & ipsi labores non sunt sine gaudio propter spem, de qua paulo ante diximus, Spe gaudentes, in tribulatione patientes, modo nos ipsi labores nostri iocundat, & letos nos faciunt de spe. Si ergo labor noster potuit manducari, & potuit iocundare, manducatus fructus ipsius laboris qualis erit? Māducabāt labores suos, qui cunctes ibant & flebant mittentes semina sua. Quanto iocundius manducabunt fructus laborum, qui venientes venient cum exultatione portantes manipulos suos?

Tal. nosse mur.

3. sen. dist.

34. capite

Et quia. In medio.

E

Psal. 118.

Psal. 79.

Psal. 116.

F

Roma. 11.

Psal. 116.

G suos: Et vt noueritis fratres quia māducatur labor iste, in superiore Psalmo audistis dictum superbis, qui ante lucem volebant surgere, id est, ante Christum, non per humilitatē, qua surrexit Christus: dictum est illis, Surgite posteaquam sedistis: id est, humiliamini & inde surgite, quia & ille humiliari venit, qui exaltatus est propter vos. Et quid dictum est? Qui manducatis panem doloris. Iste est labor fructuum, panis doloris. Nisi enim manducaretur, non diceretur panis. Nisi autem haberet aliquam suauitatem panis iste, nemo illum manducaret cū tanta suauitate. Plorat in gemitu qui orat. Dulciores sunt lachrymæ orantium, q̄ gaudia theatrorum. Et audi flammam desyderij qua manducatur ipse panis, de quibus dicit, Qui manducatis panem doloris. Alio loco dicit amans iste: cuius vocem in Psalmo plerumque agnoscimus, Factæ sunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Vnde factæ sunt lachrymæ panes? Dum dicitur mihi quotidie vbi est deus tuus. Antequā enim videamus eum qui nos dilexit, qui nobis pignus dedit, cui desponsati sumus, insultant nobis pagani, & dicunt, Vbi est quem colunt Christiani? Ostendant nobis quem colunt, Ecce ego ostendo illis deum meū, & ipsi ostēdant mihi deum suum. Dum tibi hoc dicit paganus, non innenis quod illi ostendas, quia non est cui ostendas. Redis ergo & plangis ad deum, quia illi suspiras antequam videas, & desyderio ipsius gemis, & quia in ipsius desyderio ploras, dulces sūt & ipsæ lachrymæ, & pro cibo tibi erūt, quia factus est tibi & ipse panis die ac nocte dum dicitur tibi quotidie vbi est Deus tuus.

Apoc. 21. Sed veniet deus tuus, de quo dicitur, Vbi est, & absterget lachrymas, & ipse pro pane lachrymarū succedet, & te in æternum saginabit, quia erit nobiscum verbum dei quo pascuntur angeli. Interim modo labores fructuum, postea fructus laboris. Labores fructuum tuorū māducabis, beatus es & bene tibi erit. Beatus es, de presenti est: bene tibi erit, de futuro est. Cum manducas labores fructuum tuorum, beatus es: cū perueneris ad fructum laborum tuorum, bene tibi erit. Quid dixit? Nam si bene tibi erit, utique beatus eris: & si beatus eris, bene utique tibi erit. Sed interest inter spem & rem. Si spes tam dulcis est, quāto res dulcior erit: iam veniamus ad illam, Vxor tua, Christo dicitur: ergo vxor eius, Ecclesia eius: Ecclesia eius, vxor eius, nos ipsi sicut vinea eius fertilis. Sed in quibus vinea fertilis: Videmus enim parietes istos intrātes multos steriles. Videmus quia istos parietes intrant multi ebriosi, fœneratores, mangones, querentes sortilegos, euntes ad præcantatores & præcātrices, quādo illis caput dolet. Ista est fertilitas vineæ? Ista est vbertas vxoris? non ipsa est. Ista spinæ sunt, sed non vbi que spinosa. Habet quādam fertilitatem, & est vinea fertilis, sed in quibus? In lateribus domus tuæ. Nō omnes dicuntur latera domus. Quæro enim quæ sint latera domus? quid dicam? Parietes sunt quasi lapides fortes. Si de hoc habitaculo corporali diceret, forte hoc intelligeremus latera. Latera dicimus domus, eos qui inhaerent Christo. Non enim sine causa & in sermone quotidiano dicimus de aliquo qui forte male agit ex malorum consiliis amicorū, de illo dicimus, Mala latera habet. Quid est, mala latera habet? Mali illi inhaerent. Ergo & de alio, bona latera habet: bonis consiliis viuunt. Quid est hoc? Bonis consiliis regitur. Ergo latera domus sunt illi qui inhaerent Christo, nec sine causa & ipsa coniunx de latere facta est. Viro dormiente Eua facta est: moriēte Christo, Ecclesia facta est. Et illa de latere viri, cū costa detracta est: & ista de latere viri,

quando latus lancea percussus est, & sacramenta proflexerūt. Ergo vxor tua vt vinea fertilis. Sed in quibus? K In lateribus domus tuæ, id est, in his qui adherent Christo. In aliis, qui non adherent Christo, steriles. Sed nec illos in vinea computabo. Filij tui. Quæ est vxor, & qui sunt filij? In istis carnalibus nuptiis & cōiugiis, alia vxor & alij filij: in Ecclesia quæ vxor, ipsi filij. Ad Ecclesiam enim pertinebant Apostoli, & in mēbris Ecclesie erant. Ergo in coniuge ipsius erāt, & coniunx erant secundū portionem suam, quam in membris obtinebāt. Quare ergo de illis dicitur, cum recesserit ab eis sponsus, tunc ieiunabūt filij sponsi? Ergo ipsa coniunx, & ipsa filij. Mirum dico fratres mei, In verbis autem domini inuenimus Ecclesiam & fratres ipsius esse, & sorores ipsius esse, & matrem ipsius esse. Nam cum ei nunciarentur mater eius & fratres foris stantes, quia foris stabant, typum gerebant. Quis typus matris? Synagoga, Quis typus fratrum carnalium? Iudæi foris stantes: & foris stat synagoga. Nam Maria in lateribus domus eius, & cognati eius ex virginis Mariæ consanguinitate venientes, qui in eū crediderunt, in lateribus domus eius, non in quantum carnali consanguinitate iuncti erāt, sed in quantum L verbū dei audiebant & faciebant. Hoc enim respondit dominus & ait, Quæ mihi mater, aut qui fratres? Vnde tentauerunt quidā dicere, quia Christus matrem nō habuit, quia dixit, Quæ mihi mater? Quare? Ergo Petrus & Ioannes & Iacobus & alij Apostoli patres nō habuerunt in terra? Et tamen quid eis dicit? Nolite vobis dicere patres super terram, vnus est enim pater vester qui in cœlis est. Quod ergo in patre docebat discipulos, hoc in matre ipse demonstrauit. Vult enim dominus, vt cōsanguinitatibus terrenis preponamus deū. Defer patri, quia pater est: defer deo, quia deus est. Generauit te pater accommodando carnem suam, creauit te deus adhibendo potētiam suam. Ne irascatur pater cum deus illi præponitur, imō gaudeat sibi tantum deferri, vt illi inuentus esset qui ei deberet præponi. Ergo quid dicat dominus quid ait? Quæ mihi mater: aut qui fratres? Et extendit inquit Euangelista manus super discipulos suos, & ait, Ecce mater mea & fratres mei. Fratres erant, mater quomodo erant? Addidit, Et qui fecerit voluntatē patris mei, ipse mihi frater & soror & mater est. Puta frater, propter sexū virilem quem habet Ecclesia, quos M hic in membris habet Christus. Mater quomodo, nisi quia ipse Christus est in Christianis, quos Christianos per baptismum quotidie parit Ecclesia? Ergo in quibus intelligis coniugē, in illis matrem, in illis filios. Dicatur ergo quales debent esse filij, quales? Pacifici? Quare Pacifici? Quia beati Pacifici, quia ipsi filij dei vocabunt. Quia ergo in olua fructus est pacis: oleum enim pacē significat, quia charitatem significat, sine charitate nulla pax est. Et manifestum est, q̄ qui diuiserunt pacem, nō habent charitatem. Vnde iam exposui charitati vestræ, quare columba folia cum fructu portauit ad arcā, vt significaret quia & illi qui foris baptizati sunt, sicut ligna illa extra arcam baptizata sunt, non sola folia habuerunt, id est, verba sola, sed habuerūt & fructū, quod est charitas. Ipsa columba illos reportat ad arcā, & veniunt ad vnitatem. Tales ergo filij debent esse in circumitu mensæ domini, velut nouellatio oliuarum. Perfecta res est, magna beatitudo. Iam quis ibi nolit esse? Cum videris aliquem blasphemum habere vxorem, filios, nepotes, & te forte nō habere, noli zelare: vide quia & in te completum est, sed spiritualiter. An forte non es in membris? Si non ibi es, plange quia non hic, nec ibi.

A Si tibi, securus esto: quia & si tibi & non hic, fructuosus tibi quam hic. Si ergo habemus, quare habemus? Quia timemus dominum. Ecce sic benedicetur homo qui timet dominum. Ille est homo, qui sunt homines, & ipsi homines homo, quia multi vnum, quia Christus vnus.

Benedicte te dominus ex Sion. Cœperas enim attendere, Ecce sic benedicetur homo qui timet dominum. Iam forte oculi tui ibant per illos qui non timent dominum, & videbant ibi vxores fecundas, filios abundantes circumire mensam patris sui. Nescio quâ ibas, & non ex Sion, Benedicat te dominus, sed ex Sion. Noli quærere illas benedictiones, quæ non sunt ex Sion. Non benedixit dominus tales, fratres mei: Benedictio ista domini est. Aut si non est à domino, quis duceret vxorem, si nolit dominus? Quis possit esse sanus, si nolit dominus? Aut quis possit esse diues, si nollet dominus? Dat illas sed non vides, quia & pecoribus dedit. Non ergo de Sion est ista benedictio. Benedicat te dominus ex Sion.

Et videas bona Hierusalem. Nam illa bona non sunt Hierusalem. Vis videre quia non sunt bona Hierusalem? Et auibus dictum est, Crescite & multiplicamini. Pro magno vis habere, quod auibus donatū est? Voce quidē Dei donatū esse quis nesciat? Sed vtere bonis istis, si accipis: & magis cogita quomodo nutrias qui nati sūt, quæ vt nascantur: nō enim iam fœlicitas est habere filios, sed bonos habere. De nutriēdis labora, si nati fuerint: si autem non nati, age gratias deo, forte minus sollicitus eris, & tamen sterilis non remansisti illius matris. Forte filij per te nascuntur spiritualiter de ista matre, qui sunt in nouellis oliuarum circumeuntes mensam domini. Consoletur ergo te deus, vt videas bona Hierusalem.

Illam enim bona sunt: quare sunt? quia aterna sunt: quare sunt? quia ibi est rex. Ego sum, qui sum. Ista vero bona sunt, & non sunt: non enim stant, labuntur, fluunt. Filij sunt paruuli, blandiris paruulis, blandiuntur paruuli. Nunquid stant in eo: Sed optas vt crescant, vt accedat ætas optas, Sed vide quia cum accedit vna, altera moritur. Veniente pueritia, moritur infantia: veniente adulescentia, moritur pueritia: veniente iuuentute, moritur adulescentia: veniente senectute, moritur iuuentus: veniente morte, moritur omnis ætas. Quot optas gradus ætatis, tot simul optas & mortes ætatum. Non sunt ergo ista. Num deinde nati sunt tibi filij in terra tecum victuri, an te potius excluduri & successuri? Ad eos gaudes qui nati sunt, vt excludaris? Nati enim pueri tanquā hoc dicant parentibus suis, Eia cogitate & vos ire

tal. mimū nostrum. hinc, agamus & nos minimum nostrum. Minus est enim generis humani tota vita tentationis, quia dictum est, Vniuersa vanitas omnis homo viuens. Et tamen si gaudetur ad filios successuros, quāto gaudendū est ad filios cum quibus permanebimus, & ad illum patrē cui nati sumus nō morituri, sed vt nos cum illo semper viuamus: Ipsa sunt bona Hierusalē, quia ipsa sunt. Benedicat te ergo dominus ex Sion, & videas quæ sunt bona Hierusalem. Nam ista quæ attendis bona, cæcus vides: videas, sed illa bona quæ corde videntur. Et quando videbo bona Hierusalem? *Omnes dies vitæ tuæ.* Sed si vita tua aterna fuerit, in æternum videbis bona Hierusalem. Ista autem fratres mei bona sunt, sed nō omnes dies vitæ tuæ vides: non enim quando exis de corpore moreris, Perseuerat vita tua: corpus moritur, sed vita spiritus perseuerat. Oculi non vident, quia discessit qui per oculos videbat. Vbicumque est qui per oculos videbat, videt aliquid. Non enim mortuus erat diues ille, qui in terra induebatur purpura: si mortuus esset,

apud inferos nō torqueretur. Optandum illi forte erat D vt moreretur, sed malo suo vixit apud inferos. Torquebatur enim & nō videbat illa bona quæ in terra dimiserat. Hæc erat vita ipsius talis, & bona illa nō videbat. Ergo tu talia desideria bona quæ videas omnes dies vitæ tuæ, id est, vt cum ipsis viuas in æternum. Quæ sunt ergo illa bona? Fratres attendite. Dicitur possunt bona ista? aurum est, argētum est, fundus amœnus est, marmorati parietes sunt, tecta laqueata sunt? Absit. Ista abundantius pauperes habent in hac vita. Plus est enim pauperi videre cælum stellatum, quā diuiti tectum inauratum. Fratres ergo quid est illud bonū quo accendimur, cui suspiramus, quo iustamamur? Propter quod bonū adipsendum & videndum tantos labores sustinemus, sicut audistis cum legeretur Apostolus, quia omnes qui vo- *1. Tim. 3.* lunt pie viuere in Christo Iesu, persecutionem patiuntur. Nō enim modo quia diabolus per reges non sinit, ideo Christiani non patiuntur persecutionem. Si mortuus est diabolus, mortuæ sunt persecutiones: si autem ille aduersarius noster viuere, vnde non tentationes ingerit? vnde nō sinit? vnde non minas aut scādala procurat? O si incipias pie viuere, videbis quia omnis qui vult pie viuere in Christo Iesu, persecutionem patietur. Propter quid ergo patimur tātas persecutiōes? Si enim in hac vita in Christo sperantes sumus tantum, ait apostolus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Pro- *1. Cor. 15.* pter quid damnati sunt ad bestias martyres: quod est illud bonum: dici potest? vnde: aut quæ lingua dicat? aut quæ aures audiant? Et quidem illud nec auris audiuit, *1. Cor. 2.* nec in cor hominis ascendit. Amemus tamen, proficiamus tantū: videtis enim quia pugnae non desunt, & pugnamus cum concupiscentiis nostris. Pugnamus foris cum infidelibus & inobedientibus hominibus, pugnamus intus cum suggestionibus, cum perturbationibus carnalibus. Vbiq; pugnamus adhuc, quia corpus quod *Sapient. 9.* corrumpitur aggrauat animā. Pugnamus adhuc, quoniam si spiritus vita est, tamen corpus mortuum est propter peccatum. Sed quid futurum est? Si autem spiritus eius habitat in vobis, qui suscitauit Christum ex mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra propter spiritū eius, qui habitat in vobis. Cum ergo viuificata fuerint membra nostra mortalia, iam nihil resistet spiritui nostro: non fames erit, nō sitis erit, quia de corruptione corporis ista nascuntur: ideo reficis, quia à te aliquid deficit. Concupiscentiæ delectationem carnalium cōtra nos pugnant. Mortem portamus infirmitatem corporis, sed cum mors ipsa conuersa fuerit in illam incommutabilitatem, & corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, quid audiet tunc mors? Vbi est mors contentio tua? vbi est mors aculeus tuus? Et forte moritur, & dicitur, Restant aliqui inimici? Non, sequitur nouissima inimica mors: cum hæc destructa fuerit, immortalitas succedit. Si nullus erit inimicus, quasi nouissima destruet mors. Bonum nostrum cui suspiramus, pax erit. Ecce bonum fratres, magnū bonum pax vocatur. Quærebatis quid vocaretur? Aurum est, an argentum est, an fundus, an vestis? Pax est. Non pax qualem inter se habent homines, infidam, instabilem, mutabilem, incertam: nec pax talis qualem secum habet ipse vnus homo: Diximus enim quia & secum pugnat homo, Vsq; quo domet omnes cupiditates, adhuc pugnat. Qualis ergo pax? Quam oculus non vidit, nec auris audiuit. Qualis *1. Cor. 2.* pax: De Hierusalem, Quia Hierusalem interpretatur viuo pacis. Si ergo benedicat te dominus ex Sion, & videas

G videas bona quæ sunt in Hierusalem, vt videas omnes dies vite tuæ. *Et videas.* Non filios tuos tantum: sed *Filios filiorum tuorum.* Quid est filios tuos? Opera tua quæ hic agis. Qui sunt filij filiorum? Fructus operum tuorum. Facis eleemosynas, filij tui sunt: ppter eleemosynas accipis vitã æternam, filij filiorum tuorum sunt. Videas filios filiorum tuorum, & erit quod sequitur, quo cõcluditur, *Pax super Israel.* Hæc pax vobis prædicatur à nobis, ipsa amatur à nobis, ipsa vt à vobis ametur, optamus. Ad illam pacem perueniunt, qui & hic pacifici fuerint. Illi sunt & hic pacifici, qui & ibi: qui circumeunt mensam domini tanquam nouellatio oliuarum, vt non sit sterilis arbor, qualis fuit illa ficulnea vbi fructum non inuenit esuriens dominus. Et videtis quid ei contigerit, Folia sola habebat, fructum non habebat. Sic sunt qui verba habent, & facta non habent. Veniens esuriens dominus non ibi inuenit quod manducet, quia fidem nostrã & facta bona esurit dominus. Pascamus illum bene viuendo, & pascet nos in æternum nobis viuere donãdo.

Matth. 21.

In Psalmum centesimumuicesimumo et annu Enarratio.

H S A L M V S quem cantauimus breuis est: sed sicut scriptum est in Euangelio de Zachæo, statura breuis, & magnus in opere: sicut scriptum est de illa vidua, quæ duo minuta misit in gazophylatium: breuis pecunia, sed magna charitas: sic & iste Psalmus si verba numeres, breuis est: si sententias appedas, magnus est. Nõ ergo nos poterit diutius vsq; ad fastidium detinere. Quare? Aduertat prudentia vestra, & alit intentio Christiana: sonet verbum dei volentibus opportune, nolentibus importune. Inuenit sibi locum, inuenit corda vbi requiescat, inuenit terram vbi germinet, & fructum ferat. Nã quia multi mali sunt, & iniquos portat Ecclesia vsque in finem, manifestum est, & hi sunt quibus verbum dei superfluum est: & aut sic in illos cadit, quomodo semen in via conculcatur, & à volatilibus colligitur: aut sic in eos cadit quomodo semen in petrosa loca, vbi non habet terram multam, statim exiit, & calefacto sole arefcit, quia non habebat radicem: aut sicut inter spinas, quod & si germinet & conetur in auras surgere, suffocatur tamen multitudine spinarum. Tales autem sunt, qui verbum dei contemnunt sicut via: aut qui ad horam gaudent, & facta tribulatione sicut ab aestu solis arefcunt: aut qui cogitationibus & curis & sollicitudine huius mundi, tanquã spinis auaritiæ suffocant, quod in illis cõperat germinare. Est autem etiam terra bona, quod semen cũ ceciderit affert fructum, aliud tricum, aliud sexagenũ, aliud centenum: siue parum, siue multum, omnes in horreo erũt. Sunt ergo tales, & propter hos loquimur. Propter hos loquitur scriptura, propter hos nõ tacet euangeliũ. Sed & illi audiant ne forte aliud sint hodie, aliud cras, ne forte mutentur audiendo, aut arent viam, aut lapides purgent, aut spinas euellant. Dicat spiritus dei, dicat nobis, cantet nobis: siue velimus saltare, siue nolimus, cantet ipse. Sicut enim qui saltat, membra mouet ad cantum: sic qui saltant ad præceptum dei, operibus obtemperant sono. Ideo qui noluerũt hoc facere, quid illis dominus dicit in Euangelio? Cantauimus vobis, & non saltastis: plãximus, & non lamentastis. Cãtet ergo: credimus in dei misericordiam, quia erunt de quibus nos consoletur. Nam qui pertinaces sunt, perseverãtes in malitia, quamuis audiant verbum dei, scãdalis quotidie perturbant Ecclesiã: de talibus dicit iste Psalmus, sic enim cõpit, *Sepe expugnauerunt me à iuuentute mea.*

Luc. 19.

Marci. 12.

Matth. 13.

Matth. 11.

Ecclesia loquitur de his quos tolerat, & tanquam dice- retur, Nunquid modo & non olim est Ecclesia: Ex quo vocantur sancti est Ecclesia in terra. Aliquando in solo Abel Ecclesia erat, & expugnatus est à fratre malo & perditio Cain. Aliquando in solo Enoch. Ecclesia erat, & translatus est ab iniquis. Aliquando in sola domo Noë Ecclesia erat, & pertulit omnes qui diluuiio perierunt, & sola arca natauit in fluctibus, & euasit ad siccũ. Aliquando in solo Abraham Ecclesia erat, & quanta pertulit ab iniquis, nouimus. In solo filio fratris eius Loth, & in domo eius in Sodomis Ecclesia erat, & pertulit Sodomorum iniquitates & peruersitates, quousq; Deus eum de medio ipsorum liberauit. Cõpit esse & in populo Israël Ecclesia, pertulit Pharaonem & Aegyptios. Cõpit & in ipsa Ecclesia, id est, in populo Israël numerus sanctorũ, Moyses & ceteri sancti pertulerunt iniquos Iudæos populum Israël. Ventum est & ad dominum nostrum Iesum Christum, prædicatum est Euãgelium: dixit in Psalmis, Annunciaui & locutus sum, multiplicati sunt super numerũ. Quid est super numerum? Non solum illi qui crediderunt, & qui pertinent ad numerum sanctorum, sed & super numerum intrarunt multi iusti, sed plures iniqui, & pertulerunt iusti iniquos. Quãdo? In Ecclesia. Nunquid modo solum ex quo enumerat, ex quo cõmemorat? Ideo ne miraretur modo Ecclesia, vel ne quisquam miraretur in Ecclesia, volens esse membrum bonum ecclesie, audiat & ipsam Ecclesiam matrem suam dicentem sibi, Noli mirari ad ista fili, Sepe expugnauerunt me à iuuentute mea. Magnus affectus sic cõpisse Psalmum, Sepe expugnauerunt me à iuuentute mea: quasi aliquid iam loquebatur: videtur enim non cõpisse, sed respondisse. Respondit autem, Quibus? Cogitantibus & dicentibus, Quãta mala perferimus, quanta scandala crebescunt quotidie, quãdo iniqui intrant in Ecclesiã & portamus eos? Respondeat autem ecclesia de quibusdam, id est, de fortiorum voce respondeat querelis infirmorum, & confirmet firmi iniquos, & grãdes paruulos, & dicat Ecclesia, Sepe expugnauerunt me à iuuentute mea. Dicat vero nunc Israel, Sepe expugnauerunt me à iuuentute mea. Dicat illud, nõ illud timeat. Quõ enim valet quod cum dixisset, sepe expugnauerunt me: addidit, à iuuentute mea? Iam modo Ecclesie senectus expugnatur, sed nõ timeat, dicat, Sepe expugnauerunt me à iuuentute mea. Nũquid ideo non peruenit ad senectutem, quia non cessauerunt illi expugnando? nunquid delere potuerunt? Dicat vero Israel, & consoletur se Israel, consoletur se ipsa Ecclesia de præteritis exẽplis, & dicat, Sepe expugnauerunt me à iuuentute mea. Quare expugnauerunt? Etenim non potuerunt mihi. *Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores, iuge fecerunt iniustitiã suã.* Quare expugnauerunt? quia non potuerunt mihi. Quid est nõ potuerunt mihi? Fabricare. Quid est, non potuerunt mihi? Nõ illis cõsensit ad malũ. Omnis enim malus ideo persequitur bonũ, quia nõ illi cõsentit bonus ad malum. Faciat aliquid mali, non obiurget Episcopus, bonus est Episcopus: obiurget Episcopus, malus est Episcopus. Rapiat aliquid, taceat cui rapuit, bonus est. Saltem loquatur & reprehendat, etĩ non repetat, malus est. Malus est qui reprehendit raptorem, & bonus est qui rapit: Ambulet, mãducemus & bibamus, *Esa. 17.* cras enim moriemur. Econtra Apostolus, Corruptũ, *Cor. 11.* bonos mores colloquia mala. Sobrii estote & iusti, & nolite peccare. Sonat verbũ, sonat sermo cõtradictor libidinis. At ille amicus libidinis suæ, & inimicus sermoni contradicenti amicẽ suæ, infestus est, & odit sermonem

Gen. 4.

Gen. 5.

Gen. 6.

Gen. 19.

Psalm. 12.

L

M

Esa. 17.

Cor. 11.

Amonē dei. Facta est amica auaritia, inimicus deus. Con-
tradicit enim deus auaritię, & vult nihil possideri ab
auaritia. Ego possidear clamat. Quid vis ab auaritia pos-
sideri? Dura iubet, leuis iubeo. Onus eius graue, sarcina
mea leuis est. Iugum enim asperum est, iugum meum le-
ue est. Noli velle ab auaritia possideri. Iubet auaritia vt
mare transeas, & obtemperas, iubet vt te ventis procel-
lisq; committas: iubeo ego vt ante ostium tuum ex eo
quod habes des pauperi. Piger es ad faciendum ante te
opus bonū, & strenuus es ad transeundum mare. Quia
auaritia imperat, seruis: quia deus iubet, odisti. Et quid?
Cum odisse cœperit, incipit velle criminari eos a qui-
bus audit bona praecepta, & velle per suspensiones suas
crimina quætere seruorum dei, Qui nobis ista dicunt,
& ipsi nō faciunt ista: Et ista siue quæ fiunt, siue quæ nō
fiunt: & quæ non fiunt, dicuntur fieri, & quæ fiunt bene,
dicuntur male fieri: & quæ toleramus, ad culpam no-
stram applicantur. Nos quid respōdemus? Noli me at-
tendere, sermonem istius attende, ipse tibi loquitur per
quemlibet, huic tu inimicus es. Concorda cum aduer-
sario tuo cum es cum eo in via. Adversarium tuum ser-
monem dei fecisti. Noli attendere, quia ille tibi loqui-
tur. Malus est per quem tibi loquitur, sed nō est malus,
qui tibi loquitur, sermo dei. Accusa deum, accusa si po-
tes. Creditis fratres hucusque peruenisse eos, de quibus
dicitur, Sæpe expugnaverunt me à iuuentute mea, vt etiā
ipsum deum accusare non dubitent? Accusas auarum,
& ille accusat deum qui fecit aurum. Noli auarus esse,
& non faceret deus aurū: iam hoc restat, quia mala tua
opera cohibere nō potes, accusas opera bona dei. Dis-
plicet tibi creator & fabricator mundi. Non faceret &
Ioseph, quia multi in fenestris contendunt de lumina-
ribus, & ad iudicia se trahūt: O si vitia nostra cohibea-
mus, quia bona sunt omnia, quia bonus deus qui fecit
omnia: & laudant illū opera sua, considerata quia bo-
na sunt ab eo qui habet spiritum considerandi, spiritū
pietatis & sapientiæ: vndiq; deus laudatur ab operibus
suis. Quomodo illum laudant opera sua? Per os trium
puerorum in camino ignis quid pretermisillum est? Lau-
dat cœlum, laudant angeli, laudant sydera, laudant sol
& luna, laudant dies & noctes, laudat quicquid germi-
nat de terra, laudat quicquid natat in mari, laudat quic-
quid volitat in aëre, laudant omnes montes & colles,
laudant frigora & æstas, & cætera omnia quæ deus fe-
cit. Audistis quia laudat deū, nunquid audistis ibi quia
laudat deum auaritia, quia laudat deum luxuria? Non
laudant ista, quia non ipse illa fecit. Laudant tibi homi-
nes deum, quia hominis creator est deus. Auaritia opus
est mali hominis, homo ipse opus est dei. Et quid vult
deus? Occidere in te quod ipse fecisti, & saluare te quæ
fecit ipse. Noli fœnerare: tu accusas scripturam dicen-
tem, Qui pecuniā suam non dedit ad vsuram. Nō ego
illud scripsi, nō de ore meo primo exiit: deum audi. Et
ille, Clerici non fœnerent. Et forte qui tibi loquitur, nō
fœnerat: sed si fœnerat, fac quia & ipse fœnerat, Nūquid
fœnerat, qui per ipsum loquitur? Si facit quod tibi dicit,
& non facis: tūtu in ignē vadis, ille in regnum. Si nō fa-
cit quod tibi dicit, & pariter facit mala quæ facis, & di-
cit bona quæ non facit, pariter in igne fœnum ardebit,
verbum autē domini manet in æternum. Nunquid ar-
det sermo, qui tibi per illū locutus est? Aut Moyses est
qui tibi loquitur, id est, bonus & iustus famulus dei, aut
Pharisæus est cathedram Moysi sedens: audisti & de ip-
sis, Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite.
Nō habes tu vnde te excuses: quādo sermo dei loquitur,

tibi loquitur: quia nō potes interficere sermonem dei. D
Criminari queris eos, per quos loquitur tibi sermo dei.
Quere quantum vis, dic quantum vis, blasphema quantum
vis. Sæpe expugnaverunt me à iuuentute mea: dicat ve-
ro israel, Sæpe expugnaverunt me à iuuentute mea, Au-
dent etiam fœneratores dicere, Non habeo aliud vnde
viam. Hoc mihi & latro diceret, deprehensus in fau-
ce: hoc & effractor diceret deprehensus circa parietem
alienum: hoc mihi & leno diceret, emens puellas ad
prostitutionem: hoc & maleficus incantans mala, &
vendens malitiam suam. Qui quid tale prohibere co-
naremur, responderent omnes, quia non haberent vnde
viveret, quia inde se pascere: quasi non hoc ipsum
in illis maxime puniendū est, quia artem nequitie de-
legerunt vnde vitam transigant, & inde se volunt pa-
scere vnde offendant eum a quo omnes pascuntur. Sed
cum clamaueris hoc, & dixeris, illi respondent, Si sic,
non huc accedimus: si sic, non intramus in ipsam eccle-
siā. Veniant, intrent, audiant. Sæpe expugnaverunt me
à iuuentute mea: Etenim nō potuerunt mihi, super dor-
sum meum fabricauerunt peccatores: hoc est, non po-
tuerunt agere vt consentiam, fecerunt quod portem. E
Quam præclare dictum est, quam optime significatū
est, Etenim non potuerunt mihi, super dorsum meum
fabricauerunt peccatores. Agunt nobiscū primo, vt cō-
sentiamus illis ad facta mala: si non consenserimus, to-
lerate nos dicūt. Ergo quia non potuisti mihi, ascende
in dorsum meum, Portare te habeo quousque veniat fi-
nis. Sic enim mihi præceptum est, vt fructum afferam
cum tolerantia: non te corrigo, tolero te: aut forte cum
tolero te, corrigis te. Sed si non te corrigis vsque in fi-
nem, tolero te vsque in finem, & vsque in finem super
dorsum meū eris, vsque ad tempus. Nunquid semper su-
per dorsum meum eris? Veniet enim, qui inde te excu-
tiant, Veniet tempus messis, veniet finis seculi, immettet
deus messores: messores autē angeli sunt. Separant ma-
los de medio iustorum, sicut zizania à tritico, frumen-
tum recondent in horreo, paleas autē comburent igni
inextinguibili. Portauit quousque potui, iā gaudens tran-
si in horreum dei, & securus canto, Sæpe expugnaue-
runt me à iuuentute mea. Quid enim mihi facere po-
tuerunt, quia expugnaverunt me à iuuentute mea? Ex-
ercuerunt me, non oppresserunt. Valuerunt mihi sicut
ignis ad aurum, non sicut ignis ad fœnum. Ignis enim
accedens ad aurum, sordem tollit: accedens ad fœnum,
in cinerem vertit. Etenim non potuerunt mihi, quia
non consenti, quia non me fecerunt quales sunt ipsi.
Super dorsum meum fabricauerunt peccatores, longe
fecerunt iniustitiam suam. Fecerunt quod tolerem, &
non fecerunt cui consentirem. Iam ergo iniustitia ip-
sorum longe est à me. Mali mixti sunt bonis, non so-
lum in seculo, sed & in ipsa intus Ecclesia mali mixti
sunt bonis. Nostis & probastis, & magis probabitis si
boni fueritis. Cum enim creuisset herba & fructum fe-
cisset, tunc apparuerunt zizania. Nulli apparent mali in
ecclesia nisi ei qui fuerit bonus. Nostis ergo quia mixti
sunt, & semper & vbiq; dicit scriptura, quia non sepa-
rabitur nisi in fine. Sic quomodo mixti sunt, longe sunt
à se. Ne quis ergo ex eo quod mixti sunt mali inter bo-
nos putaret iniquitatē esse iuxta iustitiam, non potue-
runt, inquit, mihi: id est, dixerunt, & male dixerunt, Man-
ducemus & bibamus, cras enim moriemur: Non corru-
perunt sermones mali mores bonos, in eo quod audiui
à deo, non cessi sermonibus hominum. Fecerunt mihi
peccatores quod portare, non cui commiserer, & fa-
cta est

Math. 11.

Math. 5.

Gen. 2.

Dan. 3.

2. sen. dist. 37. cap. In hoc. In fine.

Psalm. 14.

Esa. 40.

Psalm. 118.

Mat. 23.

Luc. 8.

Math. 13.

Ibidem.

1. sa. 22.

1. Cor. 15.

Gra est iniquitas eorum longe à me. Quid enim tam prope, quàm duo homines in vna ecclesia: Quid enim tam longe, quàm iniquitas à iustitia: Vbi est enim consensus, ibi propinquitas. Ligantur duo & mittantur ad iudicem, latro & colligatus: ille sceleratus, ille innocens: vna catena ligantur, & longe sunt à se. Quantum longe sunt à se: Quantum longe est scelus ab innocentia. Ecce isti longe sunt à se ab inuicem. Alius latro in Hispania facit scelera, proximus est ei qui facit in Africa. Quantum proximus? Quantum sibi iunguntur scelus & icelus, quantum sibi iunguntur latrocinium & latrocinium. Nemo ergo timeat mixtos sibi corpore malos: Longe ab illis sit corde, & securus portat quod non timet. Longe fecerunt iniustitiam suam: Quid occurrat? Florent illi qui regnant inique, & ut sermonem loquamur vulgi, tonant iniqui, extolluntur in typhos, in calumnias. Quid ergo? Semper hoc? Non: audi quod sequitur, *Dominus iustus concidet ceruices peccatorum*. Intendat charitas vestra, Dominus, inquit, iustus concidet ceruices peccatorum. Quis non contremisceat? Quis enim non peccauit? Dominus iustus concidet ceruices peccatorum. Omnibus qui audiunt intrat tremor in cor, si credunt scripturæ dei. Si enim sibi sine causa tundunt homines pectora, mentiuntur quia tundunt pectora si iusti sunt, & in eo quod mentiuntur deo, sunt peccatores. Si ergo veraciter sibi tundunt pectora, peccatores sunt. Et quis nostrum non sibi tundit pectus? Et quis nostrum non elidit oculos ad terram sicut ille publicanus, & dicit, Domine propicius esto mihi peccatori? Si ergo omnes peccatores, & nemo inuenitur sine peccato, omnibus timendus est gladius in ceruices, quia dominus iustus concidet ceruices peccatorum. Non puto fratres mei quia omnium peccatorum, sed in membro quod percutit, ibi designat quos peccatores percutiat: non enim dixit, Dominus iustus concidet manus peccatorum, aut, Dominus iustus concidet pedes peccatorum, non dixit: sed quia peccatores superbos volebat intelligi: superbi autem omnes ceruicati sunt, qui non solum faciunt mala, sed nec agnoscere volunt, & quando obiurgantur, Ecce fecisti, saltem agnosce quid feceris. Odit deus peccatorem, oderis & tu: coniungere deo, simul persequimini peccatum tuum: iustificat se, & dicunt, Non, inquit, Ego bene feci, deus male fecit. Quid est hoc? Ego nihil mali feci, inquit, quia Saturnus fecit, quia Mars fecit, quia Venus fecit. Ego nihil feci, stellæ fecerunt. Iustificas te, accusas deum qui fecit stellas, qui ornauit cælum. Itaque quoniam iustificas peccatum tuum, & superbis aduersus deum, quia te facis extra culpam, & deum in culpa, & tantum erexisti ceruicem tuam, & cucurristi contra deum, sicut scriptum est in Iob, dicebat de impio peccatore, currens aduersus deum in crassa ceruice scuti sui, & ibi ceruicem nominauit, quia sic te erigis, & non elidis oculos ad terram, & tundis pectus, & dicis, Domine propicius esto mihi peccatori, sed iactas te de meritis tuis: Et vis mecum, inquit deus, iudicio contendere, intrare mecum in iudicium, cum debeas in reatu tuo satisfacere deo, & clamare ad illum quod clamatur in alio Psalmo, Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Clamare ad illum, quod clamatur in alio Psalmo, Ego dixi domine miserere mei, sana animam meam quia peccaui tibi: Quoniam hæc non vis dicere, sed iustificas facta tua aduersus sermonem dei, venit in te quod sequitur scriptura, & dicit, Dominus iustus concidet ceruices peccatorum. *Confundantur & auertantur retrorsum om-*

nes, qui oderunt Sion. Qui oderunt Sion, oderunt Ecclesiam. Sion Ecclesia est. Et qui intrant in Ecclesiam fide, oderunt Ecclesiam. Qui nolunt obseruare verbum dei, oderunt Ecclesiam. Sed super dorsum meum fabricauerunt. Quid factura est Ecclesia, nisi portatura vsque in finem? Sed quid de illis sequitur & dicit? *Fiant sicut fœnum tectorum, quod priusquam euellatur aruit*. Fœnum tectorum herba est que nascitur in tectis, in solario integulato: in alto videtur, & radicem non habet. Quanto melius humiliter nasceretur, & latius viret: Modo nascitur altius ad celeriore ariditatem, nondum euulsus est & aruit. Nondum finiti sunt in iudicio dei, & iam non habent succum viriditatis. Attendite opera ipsorum, & videte quia exaruerunt: Sed viuunt & hic sunt, nondum ergo auulsi sunt. Aruerunt, sed nondum auulsi sunt. Facti sunt sicut fœnum tectorum, quod priusquam euellatur exaruit. Et venient messores, sed non de illis implent manipulos. Venturi sunt enim messores, & collecturi sunt triticum in horreum, & zizania alligabunt & mittent in ignem: Sic & fœnum tectorum expurgatur, & quicquid inde euellitur, in ignem mittitur, quia & priusquam euelleretur aruit, non inde implet messor manus: sequitur enim & dicit, *Non replebit manum suam messor, & sinum suum qui manipulos colliget*. Messores autem angeli sunt dicit dominus. *Et non dixerunt transeuntes viam benedictio domini super vos, benediximus vobis in nomine domini*. Nostis enim fratres quando transitur per operantes, est consuetudo ut dicatur illis, *Benedictio domini super vos*. Et magis ista consuetudo erat in gente Iudeorum. Nemo transibat & videbat aliquos facere aliquod opus in agro, vel in vinea, vel in messe, vel aliquid eiusmodi, non licebat transire sine benedictione. Alij sunt qui manipulos colligunt, alij sunt transeuntes viam. Qui manipulos colligunt, non de illis replent manus, quia non colligitur ad horreum fœnum tectorum. Qui sunt qui manipulos colligunt? Messores. Qui sunt messores? Dominus dixit, Messores autem angeli sunt. Qui sunt transeuntes? Illi qui iam per viam istam, id est, per vitam istam transierunt hinc ad patriam: Apostoli transeuntes erant in ista vita, Prophetæ transeuntes erant. Quos benedixerunt Prophetæ & Apostoli: Illos in quibus radicem charitatis viderunt. Quos autem inuenerunt in tectis eminere, & superbire in ceruices scuti sui, dixerunt contra illos quod futuri erant, benedictionem autem domini super eos non dederunt. Ergo istos omnes malos quos portat Ecclesia, qui legitis in scripturis, inuenitis maledictos designatos ad antichristum pertinere, ad diabolum pertinere, ad pascam pertinere, ad zizaniam pertinere. Et multa innumera-bilia per similitudinem dicuntur de illis, *Quia non omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cælorum*. Nullam inuenis scripturam, quæ de illis bene loquatur, quia transeuntes viam non illos benedixerunt: Transeuntes Prophetæ omnia mala de illis dixerunt. Ecce & iste quem portamus David trāsīit viam: audistis quid de illis dicit, Dominus iustus concidet ceruices peccatorum, confundantur & auertantur retrorsum omnes qui oderunt Sion. Fiant sicut fœnum tectorum, quod priusquam euellatur aruit: Non repleuit manum suam messor, & sinum suum qui manipulos colligit. Hæc de illis dixit. Non ergo supra illos iste transiens benedixit, & impletum est etiam per illum quod ipse dixit, Et non dixerunt transeuntes viam, benediximus vos in nomine domini. Et isti transeuntes siue Prophetæ, siue Patriarchæ, siue Apostoli quicumque tran-

Luc. 18.

Iob. 15.

Luc. 18.

Psalm. 129

Psalm. 40.

Matt. 13.

Matt. 13.

Mat. 7.

A transierunt, si bene viuimus fratres, benedixerunt nos in nomine domini. Quando me, inquis, benedixit Paulus? Quando me benedixit Petrus? Attende in scripturis, vide si bene viuis, & vide ibi benedictum te fuisse. Omnes bene viuentes benedixerunt. Et quomodo benedixerunt? In nomine domini, non in nomine suo sicut heretici. Qui enim dicunt, quod nos damus, hoc est sanctum, in nomine suo volunt benedicere, non in nomine domini. Qui autem dicunt, nō sanctificat nisi deus, nec quisquam est bonus nisi dono dei, ipsi in nomine domini benedicunt, non in nomine suo: Quia qui amici sunt sponsi, nolunt esse adulteri sponsæ.

In Psalmum centesimumuicesimumnonum.

Enarratio.

QUONIAM vos non solum oculis corporeis, sed etiam corde vigilare præsumimus, intelligenter nos cantare oportet, De profundis clamauit ad te domine, domine exaudi vocem meam. Etenim

vox hæc ascendens est pertinens ad canticum graduum. Debet itaque vnusquisque nostrū videre in quo profundo sit, de quo clamet ad dominum. Clamauit de profundo Ionas de ventre ceti: Erat non solum sub

Jon. 2.

B fluctibus, verumetiam in visceribus beluæ, nec tamen illud corpus & illi fluctus intercluserunt orationem ne perueniret ad deum, & venter bestię non potuit tenere vocem deprecantis. Penetrauit omnia, dirupit omnia, peruenit ad aures dei: si tamen nunc dicendū est, quia diruptis omnibus peruenit ad aures dei, quando aures dei in corde precantis erant. Vbi enim deum præsentē non habet, cuius fidelis est vox? Verūtamen & nos debemus intelligere de quo profundo clamemus ad dominum. Profundum enim nobis est vita ista mortalis, Quisquis se in profundo intellexerit, clamat, gemit, suspirat, & donec de profundo eruatur, & veniat ad eum qui super omnes abyssos sedet, super cherubin, super omnia quæ creauit, non solum corporalia, sed etiam spiritalia, donec ad eum veniat anima, donec ab illo liberetur imago ipsius quod est homo, quæ in hoc profundo tanquam aliuduis fluctibus exagitato detrita est, & nisi renouetur & reparatur à deo qui illam impresit, quādo formauit hominem, idoneus potuit esse homo ad casum suum, nō est idoneus ad resurrectionē suam.

C Semper in profundo est, nisi liberetur, vt dixi, semper in profundo est. Sed cū de profundo clamat, surgit de profundo, & ipse clamor non eum permittit multum in imo esse. Valde enim in profundo sunt, qui nec cla-

Primer. 18.

ment de profundo: dicit scriptura, Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit. Iam videte fratres quale profundum sit, vbi contemnitur deus. Cum quisque viderit se quotidianis peccatis obrutum, acervis quibusdam & molibus quibusdam iniquitatum premi, si dictum illi fuerit vt deū roget, irridet. Quibus modis: Primo dicit, Si deo displicerēt facinora, ego viuerem: Si curaret deus res humanas, ad tanta scelera quæ feci, non solum non viuerem, sed & bene mihi non esset. Solet enim hoc illis euenire qui multum in profundo sunt, & prosperantur in iniquitatibus suis: Et tanto magis in profundum merguntur, quanto magis videntur esse felices: fallax enim felicitas, ipsa est maior infelicitas. Deinde & hoc solent homines dicere, Iam quoniam multa feci & damnatio imminet, hoc perdo quod nō facio quicquid possum, & ex hoc perdo, cur non facio quicquid possum? Quomodo solent desperati latrones dicere, Sic me occisurus est iudex pro decem homicidijs, quomodo pro quinq; quomodo pro

vno, quare iam non faciam? Quicquid mihi occurrerit D facio: Hoc est, peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit. Sed dominus Iesus Christus, qui nec profunda nostra contempsit, qui vsque ad istam vitam venire dignatus est, promittēs remissionem omnium peccatorum, & iam de profundo excitauit hominem, vt clamaret de profundo sub molibus peccatorum, & perueniret vox peccatoris ad deum. Vnde clamantis, nisi de profundo malorum? Et videte quia vox peccatorum clamat de profundo, De profundis clamaui ad te domine, domine exaudi vocem meā. *Fiant aures tue intendentes, in vocem deprecationis meæ.* Vnde clamat: De profundo. Quis est ergo qui clamat? Peccator. Et quæ spe clamat? Quia qui venit soluere peccata, dedit spem etiam in profundo posito peccatori: ideo quid sequitur post istas voces? *Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit?* Ecce aperuit de quo profundo clamaret. Clamat enim sub molibus, & fluctibus iniquitatum suarum. Circumspexit se, circumspexit vitam suam, vidit illam vndique flagitijs & facinoribus coopertam. Quacumque respexit, nihil in se bonum inuenit, nihil illi iustitiæ serenum potuit occurrere. Et cum tanta & tam multa peccata vndique & cateruas scelerum suorum videret, tanquam expauescens exclamauit, Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Non dixit, ego non sustinebo: sed quis sustinebit? Vidit enim propē totam vitam humanam circumlatrari peccatis suis, accusari omnes conscientias cogitationibus suis, non inueniri cor castum, præsumens de sua iustitia. Si ergo cor castum non potest inueniri quod præsumat de tua iustitia, præsumat omnium corde misericordia dei, & dicat deo, Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Quæ autem spes est? *Quoniam apud te propiciatio est.* Et quæ est ista propiciatio, nisi sacrificium? Et quod est sacrificiū, nisi quod pro nobis oblatum est? Sanguis innocens fusus deleuit omnia peccata nocentium: precium tantum datum redemit omnes captiuos de manu captiuantis inimici. Ergo est apud te propiciatio. Nam si non esset apud te propiciatio, si iudex solum esse velles & misericors esse nolles, obseruares omnes iniquitates nostras, & quæres eas, quis sustineret? Quis ante te staret & diceret, Innocens sum? Quis staret in iudicio tuo? Spes ergo vna est: *Quoniam est apud te propiciatio.* *Propter legem tuam sustinuit te domine.* Quam legem? Quæ reos facit? Data est enim lex sancta, iusta, bona Iudeis, sed reos eos potuit facere. Non data est lex quæ posset viuificare, sed quæ ostēderet peccata peccatori. Peccator enim oblitus erat se, nec videbat se: Data est illi lex, vt videret se. Fecit reum lex, liberauit lator legis. Lator enim legis imperator est. Lex data est quæ terreat & constringat in reatum, & non soluit lex à peccatis, sed ostendit peccata. Et forte sub ipsa lege positus, animaduertit iste in profundo quanta fecerit contra legem, & sic exclamauit, dicēs, Si iniquitatē obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Est ergo lex misericordiæ dei, lex propiciationis dei. Illa timoris fuit, est alia lex charitatis. Lex charitatis dat veniam peccatis, delet præterita, admonet de futuris. In via non deserit comitem, comes fit ei quem ducit in via. Sed concordandum est cū aduersario, dum es cum eo in via. Est enim sermo dei aduersarius tuus, quandiu cum illo non concordas. Concordas autē cum cœperit te delectare facere quod dicit sermo dei. Iam qui erat aduersarius, fit amicus: sic finita vita nō erit qui tradat te iudici. Ergo propter legem

E

F

Gala. 3.

Mat. 5.

Gal. 3.

gem

G gem tuam sustinui te domine, quia dignatus es legem misericordiae afferre, mihi dimittere omnia peccata mea, dare mihi de cetero monita, ne te offendam: In ipsis monitis si quid forte titubauero, dedisti mihi remedium quo te orem, dicens, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hanc legem statuisti mihi, ut quomodo dimitto, dimittatur mihi: Propter hanc legem sustinui te domine. Expectaui quando venias & liberares ab omni necessitate, quia in ipsa necessitate non deseruisti legem misericordiae. Audi quam legem dicat, si nondum intellexisti: Quia legem modo dicit charitatis, audi Apostolum, Inuicem onera vestra portate, & sic implebitis legem Christi. Qui portant inuicem onera sua, nisi qui habent charitatem: Qui non habent charitatem, graues sunt sibi: qui autem habent charitatem, portant se. Legit te aliquis, petit veniam: si non dimittis, non portas onus fratris tui: si dimittis, portas infirmum. Et tu si forte in aliquam infirmitatem incideris quasi homo, oportet ut sic te portet & ille, quemadmodum & tu: audi quid praecesserit, Fratres, inquit, si praecipue fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis. Et ne forte quia spirituales monuerat, velut securi sibi viderentur, continuo subiecit, Intendens te ipsum, ne & tu tenteris: deinde quod commemoravi subiunxit, Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi: unde & dicit, Propter legem tuam sustinui te domine. Dicuntur cerui quando transeunt freta in proximis insulas pascuae gratia, capita super se inuicem ponere: Et vnus qui ante est solus portat caput, & non ponit super alterum. Sed cum & ipse defecerit, tollit se ab anteriore parte, redit posterius, ut & ipse in altero requiescat, & sic portant omnes onera sua, & perueniunt ad quod desiderant, & non patiuntur naufragium, quia quasi nauis est illis charitas. Itaque charitas portat onera, sed non timeat ne prematur talibus oneribus: Ne peccatis suis vnusquisque prematur, attendat. Nam quando portas infirmitatem fratris tui, non te onerant peccata ipsius. Plane si consentias, iam tua te premunt, non alterius. Quisquis enim consenserit peccatori, non alienis sed suis grauatur. Consensio enim ad peccatum alterius, tuum fit peccatum, & non est quare quararis, quod peccata aliena te premant: dicitur enim tibi, Premunt te, sed tua. Vidisti furem, cucurristi cum eo. Quid est hoc?

Pedibus ambulasti ad furtum, imo mente coniunxisti te furto. Quod ipsius solum erat, factum est & tuum, quia placuit tibi. Si autem displicuerit tibi & oraueris pro eo, & deprecatus veniam dederis, ut possis libera fronte dicere in precibus tuis, quas tibi iuris peritus caelestis dictauit, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: didicisti portare onera fratris tui, ut & alius portet si qua sunt tua, & fiat in vobis quod ait Apostolus, Inuicem onera vestra portate, & sic implebitis legem Christi. Ita securus caritas quod modo dictum est, Propter legem tuam sustinui te domine. Hanc autem legem qui non seruat, non sustinet dominum: nec si velit sustinere, causa est quare sustineat, inuenter sustinet. Venturus est enim dominus, & inuenturus peccata tua: quod autem perfecta iustitia vixisti, non est inuenturus. Homicidia forte: Graua sunt enim & valde maiora: Non est inuenturus adulterium: Non est inuenturus furta: Non est inuenturus rapinam: Non est inuenturus maleficia: Non est inuenturus idololatriam: Non est ista inuenturus. Nihil est ergo inuenturus: Audi sermonem Euangelij: Qui dixerit fratri suo fatue.

Ab istis etiam peccatis linguae minutissimis quis abstinet? Sed forte dicis, Parua sunt, Reus erit, inquit, gehennae ignis. Si paruum tibi videtur aut modicum fratri dicere fatue, vel gehenna ignis videatur tibi magna. Si continebas minus peccatum, vel poenae magnitudine deterrere: sed dicis, Minora sunt, minuta sunt, sine quibus non potest esse ista vita. Congere minuta, & faciunt ingentem acruum. Nam & grana minuta sunt, & tamen massam faciunt: & guttae minutae sunt, & flumina implent & moles trahunt. Ideo & ille considerans, quam multa minuta peccata quotidiana committat homo, si nihil aliud vel per cogitationes & linguam attendit quam multa sunt: & si attendit quam minuta sunt, videt per multa minuta fieri acruum magnum, & non quasi peccata sua pristina cogitans, sed ipsam fragilitatem humanam, iam ascendens clamat, De profundis clamaui ad te domine, domine exaudi vocem meam: fiant aures tuae intendentes in vocem deprecationis meae: Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Vitare possum homicidia, adulteria, rapinas, periuria, maleficia, idololatriam: Nunquid & peccata linguae? Nunquid & peccata cordis? scriptum est, Peccatum iniquitas est. Quis ergo sustinebit, si tu iniquitates obseruaueris? Si nobiscum seuerus iudex agere volueris, non misericors pater, quis stabit ante oculos tuos? Sed est apud te propitiatio, propter legem tuam sustinui te domine. Quae & qualis lex est ista? Inuicem onera vestra portate, & sic implebitis legem Christi. Qui portant inuicem onera sua? Qui fideliter dicunt, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Sustinuit anima mea in verbum tuum. Nemo sustinet, nisi qui nondum accepit quod promissum est. Nam qui iam accepit, quid sustinet? Accepimus remissionem peccatorum, sed promissum est nobis regnum caelorum. Debita nostra deleta sunt, sed merces nostra adhuc futura est. Accepimus veniam, sed aeternam vitam nondum tenemus: Sed qui dedit veniam, ipse promisit vitam aeternam. Si verbum nostrum esset, deberemus timere: quia verbum dei est, non fallit. Securi ergo speramus in verbis eius qui fallere non potest. Sperauit anima mea in dominum: A vigilia matutina usque ad noctem. Quid est, quod ait? Vna die sperauit in domino, & finita est tota spes ipsius? A vigilia matutina usque ad noctem sperauit Israel in dominum. Ista vigilia matutina, finis noctis est: hinc usque ad noctem sperauit anima mea in dominum. Ergo intelligendum est, ne putemus vno die nobis sperandum esse in dominum, a vigilia matutina usque ad noctem. Quid ergo fratres putatis hoc esse, a vigilia matutina usque ad noctem, sperauit anima mea in dominum? Quia dominus per quem nobis dimissa sunt peccata, in vigilia matutina resurrexit a mortuis, ut hoc speremus in nobis futurum, quod praecessit in domino. Iam enim peccata nostra dimissa sunt, sed nondum resurreximus. Si nondum resurreximus, nondum in nobis factum est quod praecessit in capite nostro. Quid praecessit in capite nostro? Quia & caro ipsius capitis resurrexit: spiritus illius capitis nunquam mortuus est. Sed quod in eo mortuus est, resurrexit: Resurrexit autem tertia die: & quodammodo hoc nobis dixit dominus, Quod in me vidistis, sperate in vobis: id est, quia erit resurrectio, resurgetis & vos. Sed sunt qui dicant, Ecce resurrexit dominus, nunquid propterea sperandum est & me posse resurgere: Vtique propterea. In hoc enim resurrexit dominus, quod a te accepit. Non enim resurgeret, nisi mortuus esset. Non autem mortuus esset, nisi carnem

Matth. 6.

Galat. 6.

De verbis Apostoli ser. 21. Et in li. 83. quest. 71.

Psalm. 49.

Matth. 6.

Galat. 6.

Matth. 7.

4. sen. dist. 16. c. Sed il la. & de pani. di. 1. ca. Tres sunt s. Est enim.

1. Ioan. 3. L

Galat. 6.

Mat. 6.

M

Mari. 3.

A carnem portasset. Quid accepit à te dominus? Carnem. Quid venit ipse? Verbum dei quod erat ante omnia, per quod facta sunt omnia. Sed ut acciperet abs te aliquid, verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Accepit abs te quod offerret pro te, quomodo accepit à te sacerdos quod pro te offerat quando vis placare deum pro peccatis tuis. Iam factum est, ita factum est: Sacerdos noster à nobis accepit quod pro nobis offerret. Accepit enim à nobis carnem, in ipsa carue victima factus est, holocaustum factus est, sacrificium factus est. In passione sacrificium factus est, in resurrectione innouauit illud quod occisum est, & tanquam primitias tuas dedit deo, & ait tibi, Consecrata sunt iam omnia tua, quando tales primitiae tuae de te datae sunt deo. Spera ergo & in te futurum, quod praecessit in primitiis tuis. Ergo ille quia à vigilia matutina resurrexit, cepit anima nostra ex hoc sperare. Et quousque? Usque in noctem, quousque moriamur. Omnis enim mors nostra carnalis, quasi somnus est. Cœpisti sperare ex quo resurrexit dominus, noli deficere sperare quousque exeat ab hac vita. Nam si non usque ad noctem speraueris, deletur totum quod speraueras. Sunt enim homines qui incipiunt sperare, sed non perseverant usque ad noctem. Incipiunt pati tribulationes aliquas, incipiunt pati tentationes, vident homines malos & iniquos felicitate temporali pollere, & quoniam talia sperabant de domino, ut hic essent felices, attendunt eos qui scelera fecerunt habere quod ipsi habere desiderabant, & deficiunt pedes eorum, & desinunt sperare in domino. Quare? Quia non à vigilia matutina cœperunt sperare. Quid est hoc? Non hoc sperare cœperunt de domino, quod praecessit in domino ab illa vigilia matutina, sed sperabant de domino, ut si essent Christiani, haberent plenam domum frumento, vino & oleo, auro & argento, nullus eorum moreretur immaturus: si quis eorum non haberet filios, acciperet: si uxorem non duxisset, duceret: non abortiret non solum aliqua mulier in domo eius, sed nec pecus eius: non accicerent cupae eius, non grandinaretur vinea eius. Qui sic sperabat in domino, animaduertit his rebus abundare eos, qui non colunt dominum, & defecerunt pedes eius, & non speravit usque ad noctem: quia non cœpit à vigilia matutina sperare. Quis ergo sic incipit à vigilia matutina sperare? Qui hoc sperat de domino, quod cœpit ostendere à vigilia matutina in qua resurrexit. Antea enim nemo resurrexerat semper victurus. Intendat charitas vestra. Resuscitati sunt iam mortui ante aduentum domini. Nam Helias resuscitauit mortuum & Heliseus, sed resurrexerunt iterum morituri. Dominus ipse quos resuscitauit, morituri resurrexerunt, siue ille iuuenis filius viduae, siue illa puella duodecim annorum filia archisynagogi, siue Lazarus. Aliter resuscitati sunt omnes morituri. Semel nati sunt, sed bis mortui sunt. Nemo resurrexerat nunquam moriturus nisi dominus. Quando autem resurrexit dominus nunquam moriturus: à vigilia matutina. Hoc spera & tu de domino resurrectorum te, non quomodo Lazarus resurrexit, non quomodo filius viduae & archisynagogi filia resurrexerunt, non quomodo quos suscitauerunt antiqui prophetae: sed resurrectorum te spera quomodo dominus, ut post resurrectionem qua resurrexeris non te iam timeas moriturum: Et cœpisti sperare à vigilia matutina. Spera autem usque ad noctem, quousque finiatur hac vita, quousque sit nox vniuersi generis humani in occasu seculi. Quare hucusque? Quia post hanc vitam noctem iam non erit spes, sed ipsa res. Spes enim quae videtur non est spes,

Tomus octauus.

Apostolus dicit, Quod enim videt quis, quid sperat? Si D autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Si ergo patienter expectare debemus, quod non videmus, usque ad noctem speremus, id est, usque ad finem huius vitae nostrae vel seculi. Cum autem nox ista transierit, iam veniet quod sperabamus, & non iam sperabimus, nec tamen desperati erimus. Est enim vituperatio desperatorum, & aliquando detestamur hominem, & dicimus, non habet spem. Non semper malum est non habere spem, In hac vita, cum sumus, malum est non habere spem. Qui enim modo spem non habet, rem postea non habebit. Ergo modo spem debemus habere. Sed cum res venerit, nunquid spes erit? Quod enim videt quis, quid sperat? Veniet dominus deus noster primo, formam ipsam in qua crucifixus est & resurrexit demonstraturus generi humano, ut videat pij & impij. Illi videant & gratulentur inuenisse se quod crediderunt antequam viderent, & illi erubescant non se credidisse, quod videbunt. Erubescant damnabuntur, & gratulati coronabuntur: dicetur confusis, Ite in ignem aeternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: dicetur gaudentibus, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Quod cum acceperint, iam spes non erit, quia res tenebitur. Transacta ergo spe, transibit nox illa, sed donec fiat à vigilia matutina speret anima nostra in domino: & redit ad illud, A vigilia matutina. *Speret Israel in dominum.* A vigilia matutina usque ad noctem, speret anima mea in dominum. Sed quid sperabit? A vigilia matutina speret Israel in dominum. Non solum speret Israel in dominum, sed à vigilia matutina speret. Israel ergo culpo, spem seculi quando sperat de deo: Non. Sed alia Israel est propria. Non pro summo suo bono su per Israel diuitias, non salutem corporis, non abundantiam terrenorum, imò tribulationem hic habiturus est, si forte contigerit illi propter veritatem pati aliquas molestias. Non enim non sperabant in deum martyres, & tamen talia sunt passi, qualia latrones, qualia iniqui, subiecti ad bestias, ignibus concremati, gladio percussi, vngulis exarati, catenis obstricti, carcere necati. Ista omnia mala passi, non sperabant in dominum? Aut ideo sperabant, ut istis malis carentes, hac vita fruerentur? Non planè, quia à vigilia matutina sperabant. Quid est hoc? Considerabatur illam vigiliam matutinam, qua resurrexit dominus eorum, & videbant quia antequam resurgeret talia & ipse passus erat, qualia & ipsi patiebantur, & non desperabant etiam se post tales passionem resurrecturos ad vitam aeternam. Speravit Israel in dominum à vigilia matutina usque ad noctem. *Quoniam apud dominum misericordia est, & multa apud illum redemptio.* Magnifice: Melius dici non posset loco suo, propter illud quod dixit, A vigilia matutina speret Israel in dominum. Quare? Quia à vigilia matutina resurrexit dominus, & hoc debet sperare corpus, quod in capite praecessit. Sed ne suggeratur ista cogitatio, Capiti licuit resurgere, quia peccatis non premebatur, & nullum peccatum erat in illo: Quid nos facturi sumus? Sperabimus talem resurrectionem qualis in domino praecessit, cum peccatis nostris aggrauemur? Sed vide quid sequitur, Quoniam apud dominum misericordia, & multa apud illum redemptio. *Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius.* Ergo si premebatur peccatis suis, adest misericordia dei. Ideo praecessit ille sine peccato, ut deleat peccata sequentium. Nolite in vobis praesumere, sed à vigilia matutina praesumite.

T Videte

G Videte caput vestrum resurrexisse & ascendisse in celum. In illo culpa non erat, sed per illum vestra culpa delebuntur. Ipse redimet Israël ex omnibus iniquitatibus eius. Quia Israël vendere se potuit, & fieri venditus sub peccato, redimere se ab iniquitatibus non potest. Ille potuit redimere, qui se non potuit vendere. Qui non commisit peccatum, ipse est redemptor a peccato, ipse redimet Israël. Vnde redimet? Ab illa iniquitate, an ab illa? Ab omnibus iniquitatibus suis. Non ergo timeat accessurus ad deum aliquas iniquitates suas, tantummodo accedat pleno corde, & desinat iam facere quae antea faciebat, & non dicat, illa iniquitas non mihi dimittitur. Si enim hoc dixerit, propter ipsam quam putat sibi non dimitti, non se convertat, & faciendo cetera non illi dimittitur & illud quod non timebat, Quia feci, inquit, scelus magnum, & non mihi potest dimitti, iam faciam & cetera. Hoc enim perdo, quod non facio. Noli timere: In profundo es, noli contemnere de profundo clamare ad dominum & dicere, Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Obserua illum, & expecta illum, & sustine propter legem ipsius. Quam legem tibi dedit: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Spera te resurrecturum, & tunc futurum omnimodo sine peccato, quoniam ille surrexit, qui primus fuit sine peccato. A vigilia matutina spera, Noli dicere, Ego non sum dignus propter peccata. Non est dignus, sed multa apud illum redemptio: Et ipse redimet Israël ex omnibus iniquitatibus eius.

In Psalmum. 130. Enarratio.

IN ISTO psalmo commendatur nobis humilitas serui dei & fidelis, cuius voce cantatur, quod est vniversum corpus Christi. Sepe enim admonuimus charitatem vestram, non quasi vnus hominis cantantis vocem accipi debere, sed omnium qui sunt in Christi corpore. Et quia in illius corpore sunt omnes, tanquam vnus homo loquitur. Et ipse est vnus, qui & multi sunt. Multi enim sunt in seipis, vnus sunt in illo, quia vnus est: ipsum est autem etiam templum dei, de quo dicit Apostolus, Templum enim dei sanctum est, quod estis vos. Omnes qui credunt in Christum, & sic credunt vt diligant. Hoc est enim credere in Christum, diligere Christum: non quomodo daemones credebant, sed non diligebant Christum, & ideo quauis crederent, dicebant, Quid nobis & tibi est fili dei? Nos autem si credamus, vt in ipsum credamus diligentes eum, & non dicamus, quid nobis & tibi est: sed dicamus potius, ad te pertinemus, tu nos redemisti. Omnes ergo qui sic credunt, tanquam lapides sunt viui, de quibus templum dei aedificatum est: & tanquam ligna imputribilia quibus area illa compacta est, quae in diluuiio mergi non potuit. Hoc autem templum est, id est, ipsi homines, vbi rogatur deus & exaudit. Quisquis enim praeter templum dei orauerit deum, non exauditur ad illam pacem supernae Hierusalem, & si exauditur ad quaedam temporalia, quae deus & Paganis donauit. Nam & ipsi daemones exauditi sunt, vt irent in porcos. Exaudiri ad vitam aeternam aliud est, nec conceditur nisi ei qui in templo dei orat. Ille autem in templo dei orat, qui orat in pace ecclesiae, in vnitae corporis Christi, quod corpus Christi constat ex multis credentibus in toto orbe terrarum, & ideo exauditur, quia orat in templo. Ipse enim orat in spiritu & veritate, qui orat in pace ecclesiae, non in illo templo vbi figura erat. Se-

cundum figuram enim dominus exclusit homines de templo illos, qui sua querebant, id est, propter vendendum & emendum ibant in templum. Si autem figura erat illud templum, manifestum est quia & corpus Christi, quod est verum templum cuius illa imago erat, habet permixtos ementes & vendentes, id est, sua quarentes, non quae Iesu Christi. Sed excluduntur inde flagello resticulae. Restis enim peccata significat, sicut dicitur per Prophetam, Vt eis qui trahunt peccata velut restem longam. Illi autem trahunt peccata sicut restem longam, qui addunt peccata peccatis, qui cum fecerint vnum peccatum vt cooperiant illud faciunt alterum. Quomodo enim, vt restis fiat additur spartum sparto, non autem in rectum it, sed torquetur: sic omnia praua facta quae sunt peccata cum adduntur sibi, & addendo peccato peccatum, & peccatum, ad peccatum annectitur, fit restis longa: Quorum semita praua, & flexuosi gressus eorum. Quod valet autem ista restis, nisi vt inde ligentur ei manus & pedes, & proiciatur quisque in tenebras exteriores? Meministis enim dictum de quodam peccatore in Euangelio, Ligate illi manus & pedes, & proicite illum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium. Non ergo esset vnde illi ligaretur manus & pedes, nisi ipse sibi restem fecisset: vnde apertissime alio loco scriptum est, Crinibus peccatorum suorum vnusquisque constringitur. Ergo quid de peccatis suis homines vapulas, ideo dominus flagellum de resticula fecit, & inde expulit de templo omnes qui sua querebant, non quae Iesu Christi: huius ergo templi vox est in psalmo, In hoc templo, vt dixi, rogatur deus, & exaudit in spiritu & veritate, non in illo corporali. Nam illic vmbra erat, in qua demonstraretur quod venturum erat. Ideo illud iam cecidit. Cecidit ergo domus orationis nostrae: Absit, Non enim illud templum, quod cecidit hoc potuit dici domus orationis, de qua dictum est, Domus mea domus orationis vocabitur omnibus gentibus. Audistis enim quid dixerit dominus Iesus Christus, Scriptum est, Domus mea domus orationis vocabitur omnibus gentibus, vos autem fecistis eam speluncam latronum. Nunquid illi, qui voluerunt facere domum dei speluncam latronum, fecerunt vt rueret templum? Sic & illi qui male viuunt in ecclesia catholica, quantum in ipsis est domum dei volunt facere speluncam latronum, nec ideo euertunt templum. Veniet enim tempus quando de re- ste peccatorum suorum foras mittantur. Hoc autem templum dei, hoc corpus Christi, haec congregatio fidelium vniam vocem habet, & tanquam vnus homo, cantat in psalmo. Eius vocem iam in multis psalmis audiuius, audiamus & in isto. Si volumus nostra vox est, si volumus aure audimus cantantem, & nos corde cantamus. Si autem nolumus, erimus in illo templo tanquam ementes & vendentes, id est, nostra quarentes: Intramus ecclesiam, non ad ea quae placent oculis dei. Videat ergo in numero vestro quis quomodo audiat, vtrum audiat & irrideat, vtrum audiat & post se ponat, vtrum audiat & consonet, id est, sentiat hic vocem suam, & adiungat vocem cordis sui voci psalmi huius. Tamen vox psalmi huius non tacet: instruantur qui possunt, imò qui volunt, qui nolunt, non impediunt. Commendetur nobis humilitas, inde cepit:

Expositio Psalmi.

Domine non est exaltatum cor meum. Sacrificium obtulit. Vnde probamus, quia sacrificium obtulit? Quia humilitas cordis nostri sacrificium est: dicitur in alio psalmo, Quoniam si voluisses sacrificium

1. Cor. 3.

Iacobi. 2.

Marc. 16.

Luc. 4.

1. Petri. 2.

Gene. 6.

Matth. 8.

Ioan. 4.

Matth. 23.

Prover. 24.

Ioan. 2.

Philipp. 3.

Ioan. 4.

Matth. 23.

Ioan. 2.

M

Psalm.

A ficiū dedissem utiq; satis volebat facere deo pro peccatis suis, propiciare illum volebat, ut acciperet indulgentiam peccatorum. Et quasi quærēs unde illum propiciaret, Si voluisses, inquit, sacrificiū dedissem, utiq; holocaustis non delectaberis. Ergo superflue quærēbat aut arietes, aut tauros, aut aliquem talem victimā unde placaretur deus. Quid ergo? Quia holocaustis nō delectatur deus, non accipit sacrificiū, & sine sacrificiō placatur? Si nullum sacrificiū est, nullus sacerdos est. Si autem habemus sacerdotem in cælis qui pro nobis interpellat patrem: Intrauit enim in sancta sanctorum in interiora veli, quō nō intrauit sacerdos in figura nisi semel in anno, sicut & dominus in toto tempore semel oblatus est: Ipse obtulit se, ipse sacerdos, ipse victima, & intrauit in sancta sanctorum semel, & iam non morietur, nec mors ei ultra dominabitur. Securi simus quia habemus sacerdotem, ibi offeramus & hostiam. Videamus, quod sacrificiū debemus offerre, quia holocaustis non delectatur deus noster, sicut audistis in psalmo, sed ibi sequitur & ostendit quid offerat, Sacrificiū deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum deus non spernit, Si ergo humiliatum cor sacrificiū deo est, sacrificiū obtulit, qui dixit, Domine non est exaltatum cor meum: vide alio loco sic offerētē, dicit deo, Vide humilitatem meam & laborem meum, & dimitte omnia peccata mea. Domine non est exaltatum cor meum. *Neque in altum elati sunt oculi mei: Neque ingressus sum in magnis, neque in mirabilibus super me.* Hoc planius dicatur & audiatur, Non fui superbus, nolui quasi in mirabilibus innotescere hominibus, & nec quæ suū aliquid supra vires meas, unde me apud imperitos iactarem. Intendat charitas vestra. Magna res commendatur, quomodo Simon ille magus in mirabilibus ingredi volebat super se, propterea plus illum delectauit potentia Apostolorum, quam iustitia Christianorum. At ubi vidit per manus impositionem Apostolorum & per orationes eorum deum dare fidelibus spiritum sanctum, & quia tunc per miraculum demonstrabatur aduentus spiritus sancti, ut linguis loquerentur quas non didicerant omnes, super quos veniebat spiritus sanctus. Nec ideo modo non datur spiritus sanctus, quia linguis non loquuntur, qui credunt. Ideo enim tunc oportebat ut linguis loquerentur, ut significaret omnes linguas Christo credituras: Vbi impletum est quod significabatur, miraculum ablatum est. Cū ergo hoc videret Simon magus, voluit talia facere, non talis esse, & nostis quia etiā pecunia putauit comparandum spiritum sanctum. Erat ergo de talibus, qui in templum intrant ad emendum & vendendum: emere volebat quod vendere disponebat. Et vere fratres mei quia talis erat ille, & sic intrauerat ad eos, dominus illos expulit de templo qui columbas vendebant. Columba autem spiritum sanctum significabat. Volebat ergo Simō emere columbam & vendere columbam. Accessit dominus Iesus Christus, qui habitabat in templo Petri, & flagello resticulae expulit foras malum mercatorem. Ergo sunt homines quos delectat miraculū facere, & ab eis qui profecerunt in ecclesia miraculum exigunt, & ipsi qui quasi profecisse sibi videntur talia volunt facere, & putant se ad deum non pertinere si non fecerint. Dominus autē deus noster qui nouit quid cui tribuat, & ut seruetur compago corporis in pace, alloquitur ecclesiam per Apostolum, Non potest dicere oculus manui, opus te non habeo, aut iterum caput pedibus, opus vobis non habeo. Si totum corpus oculus, vbi auditus?

Tomus octauus.

Si totum corpus auditus, vbi odoratus? Ergo in membris nostris videtis fratres, quomodo singula officium suum habeant membra. Oculus videt & non audit, auris audit & non videt, manus operatur, nec audit nec videt, pes ambulat nec audit nec videt, nec facit quod facit manus. Sed in vno corpore si sit sanitas, & non aduersum se litigent membra, & auris videt in oculo, & oculus audit in aure: nec obici potest auri quod nō videt, ut dicatur ei, Nihil es, minor es. Nunquid videre & discernere colores potes, quod facit oculus? Respondit enim auris de pace corporis & dicit, Ibi sum vbi est oculus, in eo corpore sum: in me non video, in illo cum quo sum video. Ita cum auris dicit, oculus mihi videt: oculus dicit, auris mihi audit: oculi & aures dicunt, manus nobis operantur: manus dicunt, oculi & aures nobis vident & audiunt: oculi & aures & manus dicunt, pedes nobis ambulant. Omnia in vno corpore cū operantur, si sit ibi sanitas & concordant membra, gaudent & cōgaudent sibi: Et si aliquid molestia sit in aliquo membro, non se deserunt, sed compatiuntur sibi. Nunquid quia in corpore pes, quasi longe videtur ab oculis? Illi enim sunt locati in sublimitate, illi autē infra positi. Quando forte pes spinam calcauerit, deserunt oculi, & non sicut videmus totum corpus contrahitur, & sedet homo, curuatur spina dorsi, ut quærat spinam quæ hæret in planta: Omnia membra quicquid possunt faciunt, ut de infimo exiguo loco spina quæ inhaeret educatur. Si ergo fratres quisquis in corpore Christi non potest resuscitare mortuum, non illud quærat, sed quærat ne discordet in corpore, quomodo si auris quærat videre, discordare potest. Nam quod non accipit, non potest facere. Sed si ei obiectum fuerit & dictum, si iustus esses, resuscitares mortuos, quomodo resuscitauit Petrus. In Christo enim maiora videntur fecisse Apostoli, quam ipse dominus. Sed unde fieri potest, ut plus valeant sarmenta quam radix? Quomodo autem quasi maiora videntur fecisse illi, quam ille? Ad vocem domini surrexerunt mortui, ad umbram transiit Petrus surrexit mortuus: maius hoc videtur quam illud. Sed Christus facere sine Petro poterat, Petrus nisi in Christo non poterat: Quia sine me, inquit, nihil potestis facere. Cum ergo hoc audierit homo qui proficit, quasi obiectam calumniā ab ignaris paganis, ab hominibus nescientibus quid loquantur, in compage corporis Christi respondeat & dicat, Quid dicitis? Non es iustus, quia non facis miraculum. Possis & auri dicere, Non es in corpore, quia non vides. Faceres, inquit, & tu sicut & Petrus fecit. Sed ipse Petrus & mihi fecit, quia in eo corpore sum, in quo Petrus fecit. In illo quod potest possum, a quo diuisus non sum. Quod minus possum, compatitur mihi: & quod plus potest, cōgaudeo illi: ipse dominus desuper clamauit pro corpore suo, Saule Saule, quid me persequeris: & ipsum nemo tangebat, sed pro corpore in terra laborante caput de cælo clamabat. Si ergo fratres vnusquisq; quod potest iuste egerit, & in eo quod alius plus potest non inuiderit, sed congratulatus fuerit, tanquam in vno corpore cum eo constitutus, pertinet ad eum vox ista Psalmi, Domine nō est exaltatum cor meum, neque in altum elati sunt oculi mei, neque ingressus sum in magnis, neque in mirabilibus super me. Quod enim excessit vires meas, ut nō quæsiui, non ibi me extendi, nolui ibi magnificari. Nam ista exaltatio de abundantia gratiarū quæ sit timenda, ne quis de dono dei superbiat, sed magis seruet humilitatem, & faciat quod scriptum est, Quam-

T ij to magnus

Gto magnus es, tanto humilia te in omnibus, & coram deo inuenies gratiam: Quam ergo timēda sit superbia de dono dei, etiam atque etiam commendandum est charitati vestre maxime quia Psalmus breuissimus permittit nos loqui. Paulus Apostolus quanuis ex persecutore factus sit prædicator, abundantiore gratiam consecutus est in omni labore apostolico, quam ceteri Apostoli, vt magis deus ostenderet suum esse quod dat, non hominis. Quomodo solent medici potentiā suæ artis in desperatis ostendere sic & dominus noster Iesus Christus medicus & saluator noster in desperato, qui persecutor ecclesiæ fuit, ostendit magnitudinem artis suæ, vt non solum cum Christianum faceret sed & Apostolum: nec tantum Apostolum, sed sicut ipse dicit, plus omnibus illis laboraret. Excellentissimæ ergo gratiæ fuit. Et videtis fratres, quia modo in ecclesiâ Pauli Apostoli epistolæ vigent, magis quam coapostolorum eius. Alij enim non scripserunt, sed tantum locuti sunt in ecclesiâ. Nam quæ proferuntur ab errantibus sub nomine ipsorum, quia non sunt ipsorum, improbantur, nec acceptantur ab ecclesiâ: Alij autem qui scripserunt, nec tantum, nec tanta gratia scripserunt. Cum ergo esset magnæ gratiæ, & magna dona meruisset à deo, quid dicit quodam loco? Propter magnitudinem autem reuelationum ne extollar. Intendite, rem tremendam vobis dico, Propter magnitudinem, inquit, reuelationum ne extollar, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus Satanæ qui me colaphizet. Quid est hoc fratres? Ne extolleretur tanquam iuuenis, colaphizabatur tanquam puer. Et à quo? Ab angelo Satanæ, Quid est hoc? Dolore quodam corporis traditur exagitatus vehementer. Dolores autem corporum plerumque immittuntur ab angelis Satanæ, sed hoc non possunt nisi permitti. Nam & Iob sanctus sic probatus est. Permissus est ad eum probandum Satanæ, & percussit eum vulnere, vt vermibus putresceret. Immūsus enim permittebatur, & sanctus probabatur. Nescit diabolus quanta bona de illo fiant, etiam cum scuit. Scuiens intrauit in cor Iudæ, scuiens tradidit Christum, scuiens crucifixit, & crucifixo Christo redemptus est orbis terrarum. Ecce scuitia diaboli diabolo obfuit, nobis autē profuit. Scuiendo enim quos tenebat amisit, redemptos sanguine domini, quem cum scuiret effudit. Si sciret tantum damnum se passurum, non funderet in terram precium, quo redemptum est genus humanum. Sic ergo ille angelus Satanæ, quasi libenter permissus est colaphizare Apostolum, sed tamen Apostolus curabatur. Et quia illud quod medicus appoluerat, molestum erat infirmo, rogauit medicum vt auferret: Quomodo cum medicus apponit visceribus aliquod forte epithema molestum & ardens, inde tamen curandus est ille cuius viscera tuebant, cum ille inde arde re cæperit & cruciari medicamento, rogat medicum vt auferat medicamentum: Medicus autem consolatur, monet eum patientiam, quia nouit quam vtile sit quod apposuit: ita & Apostolus sequitur & dicit, cum dixisset, Datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus Satanæ qui me colaphizet: prædixit autem quare, Ne magnitudine reuelationum extollar, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus Satanæ qui me colaphizet: propter quod ter dominum rogavi, vt auferret eum à me: hoc est dicere, Rogavi medicum, vt auferret à me molestum epithema, quod mihi apposuerat. Sed audi vocem medici, Et dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. Ego noui

quid apposuerim, ego noui vnde ægrotes, ego noui vn de saneris. Si ergo charissimi Paulus potuit Apostolus extolli magnitudine reuelationum, nisi acciperet angelum Satanæ qui se colaphizaret, quis de se possit esse securus? Tutius videtur ambulare qui minus accepit, sed si non peruerse querat quod recte non accepit. Querat sine quo non potest esse in corpore Christi, aut sine quo male est illic. Tutior est enim in corpore digitus sanus, quam lippies oculus. Digitus exigua quardam res est, oculus magnifice multum potest: & tamen melius est digitum esse, & sanum esse: quam oculum esse, & perturbari, lippire, & excacari. Non ergo querat quis que in corpore Christi nisi sanitatem. Secundum sanitatem habeat fidem, & ex fide mundatur cor eius, ex mundatione cordis videbit illam faciem, de qua dictum est, Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. Et qui fecit miracula, & qui non fecit miracula in corpore Christi, non debet gaudere nisi de facie dei. Redierunt Apostoli, & dixerunt domino, cum missi essent à domino, Ecce domine in nomine tuo etiam dæmonia nobis subiecta sunt. Vidit dominus, quod taret eos superbia ex potentia miraculorum, & ille qui medicus venerat sanare tumores nostros, & ferre infirmitates nostras: continuo ait, Nolite in hoc gaudere quia dæmonia vobis subiecta sunt, sed gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cælo. Non omnes Christiani boni dæmones euicunt, omnium tamen nomina scripta sunt in cælo. Non eos voluit gaudere ex eo quod proprium habebant, sed ex eo quod cum ceteris salutem tenebant. In deuoluit gaudere Apostolos, vnde gaudes & tu. Intendat charitas vestra. Nullus fidelis habet spem, si nomen eius non est scriptum in cælo. Omnium fidelium qui diligunt Christum, qui ambulanti viam eius humiliter quam ipse docuit humilis, nomina scripta sunt in cælo. Cuiusvis contemptibilis in ecclesiâ, qui credit in Christum & diligit Christum & amat pacem Christi, nomen scriptum est in cælo, cuiuslibet quem contemnis. Et quid simile ipse & Apostoli, qui tanta miracula fecerunt: Et tamen Apostoli reprimuntur ex eo quod de bono proprio gaudebant, & iubentur hinc gaudere vnde gaudet, & ille cōtemptilis. Non immerito fratres mei cum ista humilitate dicit, Domine non est exaltatum cor meum, neque in altum elati sunt oculi mei, neque ingressus sum in magnis, neque in mirabilibus super me. *Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam: Quemadmodum qui ab lactatus est à lacte super matrem suam, sic retributio in animam meam.* Videtur enim velut maledicto se obstrinxisse: quomodo alio loco in Psalmo dicit, Domine deus meus si feci istud, si est iniquitas in manibus meis: Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis &c. sic videtur & hic dixisse, Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam. Age quasi dicturus est, illud mihi contingat, quomodo & ibi, Si reddidi retribuentibus mihi mala, contingat mihi illud. Quid? Decidam merito ab inimicis meis inanis: sic & hic, Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam, quemadmodum qui ab lactatus est à lacte super matrem suam, sic retributio in animam meam. Intendite, nostis quia quibusdam infirmis dicit Apostolus, Lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis. Sunt infirmi qui non sunt idonei valido cibo, volunt se tendere ad id quod capere non possunt: Et si aliquid vti que acceperint, aut vili sibi fuerint capere quod non ceperunt

Ecclesiasti-
ci. 3.

1. Cor. 15.

De fide con-
tra Mani.
ca. 5. & 38.

2. Cor. 12.

Iob. 1.

Ioan. 13.

2. Cor. 12.

Ibidem.

2. Cor. 12.

Matth. 3.

Lucas. 11.

M

Psalm.

1. Cor. 3.

perunt

Aperunt, extolluntur inde & superbiunt, inde videntur sibi quasi sapientes. Hoc autem contigit omnibus hereticis, qui cum essent animales & carnales, defendendo sententias suas prauas, quas falsas esse non potuerunt videri, exclusi sunt de catholica. Dicam charitati vestrae quod possum, Dominus noster Iesus Christus notis quia verbum dei est, secundum illud Ioannis, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum: Hoc erat in principio apud deum: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Panis ergo est, inde viuunt angeli. Ecce panis paratus est tibi, sed cresce de lacte, vt ad panem peruenias. Et quomodo, inquis, cresce de lacte? Quod tibi factus est Christus ad infirmitatem tuam, hoc primo crede & fortiter tene. Quomodo ergo mater cum viderit filium minus idoneum ad capiendum cibum, ipsos cibos ei dat, sed traiectos per carnem suam. Nam ipse est panis de quo infans pascitur, quo & mater eius pascitur: sed ad mensam infans minus idoneus est, ad mammillam idoneus est. Panis ergo de mensa traicitur per matris mammillam, vt sic perueniat idem alimentum ad paruulum infantem: sic dominus noster Iesus Christus cum esset verbum apud patrem, per quod facta sunt omnia, qui cum in forma dei esset non rapinam arbitratus est esse aequalis deo, qualem caperet pro modo suo angeli, & vnde in caelo potestates & virtutes, spiritus intellectuales pascerentur, homo autem infirmus, & carne inuolutus iaceret in terra, nec posset ad eum peruenire panis caelestis, vt panem angelorum manducaret homo, & manna descenderet ad vberiorum populum Israel, verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Quapropter ipsis infirmis Paulus Apostolus hoc dicit, quos dicit animales & carnales, Nunquid dixi me scire aliquid in vobis, nisi Iesum Christum & hunc crucifixum? Nam Christus erat, & non crucifixus. In principio erat verbum & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Et quia ipsum verbum caro factum est, & ipsum verbum crucifixum est, sed non est mutatum in hominem, homo in illo mutatus est: Mutatus est homo in illo, vt melior fieret quam erat, non vt ipsa substantia verbi conuerteretur. Per id ergo quod homo erat, mortuus est deus: & per id quod deus erat, excitatus est homo, & resurrexit, & ascendit in caelum. Quicquid passus est homo, non potest dici non passus est deus, quia deus erat hominem assumendo, sed non est mutatus in hominem: quomodo non potes dicere non te passum iniuriam, si vestis tua conscindatur. Et quando quereris vel amicis vel in iudicio, hoc dicis iudici, Conscidit me: non dicis conscidit birrum meum, sed conscidit me. Si potuit & meruit vestis tua dici tu, quae non est tu, sed vestis tua, quanto potius meruit audire caro Christi templum verbum vnitum cum verbo: Et quicquid in carne pateretur, deus ipse pateretur, quauis verbum nec mori potuerit, nec corrumpi, nec mutari, nec occidi, sed quicquid horum passum est, in carne passum est. Et noli mirari, quia verbum nihil passum est: nec anima hominis potest pati aliquid occisa carne, dicente ipso domino, Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere. Si anima non potest occidi, verbum dei poterat occidi? Et tamen quid dicit? Flagellauit me, colaphizauit me, percussit me, dilaniauit me: totum hoc non fit in anima, & tamen non dicit nisi me, propter vnitatem consortij ipsius. Dominus ergo noster Iesus Christus panis, se fecit nobis lac, incarnatus & apparens mortuus.

T omus octauus.

lis, vt in eo finiretur mors, & non aberraremus a verbo, D credentes in carnem, quod factum est verbum. Hinc crescimus, ipso lacte nutriamur: antequam validi simus ad capiendum verbum, non recedamus a fide lactis nostri. Illi autem haeretici nolentes disputare de eo quod non poterant capere, dixerunt quia filius minor est, quam pater, & dixerunt quia spiritus sanctus minor est quam filius, & fecerunt gradus, & miserunt in ecclesiam tres deos. Non enim possunt negare deum esse patrem, nec possunt negare filium deum, nec possunt negare spiritum sanctum deum. At si pater deus, & filius deus, & spiritus sanctus deus, inaequales sunt, & non sunt eiusdem substantiae, non vnus deus est, sed tres dii. Disputantes ergo quod capere non poterant, elati sunt in superbiam, & factum est in eis quod dicitur in isto Psalmo, Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam: quemadmodum qui ab lactatus est a lacte super matrem suam, sic retributio in animam meam. Mater enim ecclesia dei est, vnde illi separati sunt, qui lactari & nutrirī debebant, vt crescerent ad capiendum verbum deum apud deum, in forma dei aequalem patri. Visa est hic quidem ab his, qui ante nos ista tractauerunt & alia sententia, & alius intellectus in his verbis, quem non tacebo charitati vestrae. Hoc enim dixerunt, Omnis superbus displicet deo, & debet se humana anima humiliare ne deo displiceat, & toto corde intueri quod dictum est, Quanto magnus es humilia te in omnibus, & coram deo inuenies gratiam. Sed rursus sunt quidam homines, qui cum audierint quia humiles esse debent, dimittunt se, nihil volunt discere, putantes quia si aliqui didicerunt superbiunt, & remanent in solo lacte. Quos reprehendit scriptura dicens, Et facti estis opus habentes lacte, non solido cibo. Sic enim nos deus vult nutrirī lacte, vt non ibi remaneamus, sed crescendo per lac, ad solidum cibum perueniamus. Ergo non debet homo extollere cor suum in superbiam, sed debet eleuare in doctrinam verbi dei. Nam si leuanda anima non esset, non diceretur in alia voce Psalms, Ad te domine leuaui animam. Et nisi se ipsa anima super se effundat, non perueniet ad visionem dei, & ad cognitionem substantiae illius incommutabilis. Nam modo cum adhuc in carne est dicitur ei, vbi est deus tuus? Sed intus est deus eius, & spiritaliter intus est, & spiritaliter excelsus est, non quasi interuallis locorum, quomodo per interualla loca altiora sunt. Nam si talis altitudo querenda est, vincunt nos aues ad deum. Ergo intus deus altus est, & spiritaliter altus, nec perueniat anima vt contingat eum nisi transferit se. Nam quicquid de deo sentis secundum corpus, multum erras: multum infans es si sentis de deo etiam secundum animam humanam, quod deus non obliuiscatur, aut ita sapiat vt desipiat, aut faciat aliquid & poeniteat eum: omnia enim ista posita sunt in scripturis, vt nobis lactentibus commendaretur deus, non vt proprie de illo sic audiamus ista, & intelligamus quasi poeniteat deum, & modo aliquid discat quod non nouerat, & intelligat quod non intelligebat, & reminiscatur quod oblitus erat. Talia enim animae sunt non dei. Nisi ergo homo transferat & modum animae suae, non videbit quia deus est quod est, qui dixit, Ego sum qui sum. Itaque illi cui dicebatur, vbi est deus tuus, quid dixit? Factae sunt mihi lachrymae meae panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est deus tuus. Vt autem inueniret deum suum, quid egit? Haec meditatus sum, inquit, & effudi super me animam meam. Vt inueniret deum,

T iij effudit

G effudit super se animam suam. Non ergo sic tibi dicitur humilis esto ut non sapias, humilis esto propter superbiam, altus esto propter sapientiam. Audi euidentem sententiam de hac re, Nolite pueri effici mentibus, sed malitia infantes estote, ut mentibus perfecti sitis. Certe explicatum est fratres mei, ubi nos deus voluit esse humiles, ubi altos: humiles propter cauendam superbiam, altos propter capiendam sapientiam. Lactare ut nutriaris, sic nutrire ut crescas, sic cresce ut panem manduces. Cum enim cœperis panem manducare, ab lactaberis, id est, iam tibi non opus erit lacte, sed solido cibo. Et hoc videtur dixisse, Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam, id est, si non mente sed malitia paruulus fui. Quod significans dixit superiora verba, Domine nō est exaltatum cor meum, neque in altum elati sunt oculi mei, neque ingressus sum in magnis, neque in mirabilibus super me. Ecce quia malitia paruulus fui, sed quia sensu non fui paruulus: Si nō humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam, retribuatur mihi quod retribuatur paruulo qui ab lactatur à matre, ut iam panem sim idoneus manducare. Et hæc ergo fratres sententia nō displicet, quia non est contra fidem. Mouet metamen, quia non tantum dictum est, quemadmodum qui ab lactatus est à lacte, sic retributio in animam: sed additum est, quemadmodum qui ab lactatus est à lacte super matrem suam, sic retributio in animam meam. Hic mihi nescio quid tale occurrit, ut videam quia male dictum est. Ab lactatur enim non infans, sed iam grandiuuulus. Qui autē infirmus est prima infantia, quæ vera infantia est, super matrem suam est. Si forte fuerit à lacte ab lactatus, extinguitur. Non frustra ergo additum est, super matrem suam. Ab lactari enim omnes possunt crescendo, qui crescit & sic ab lactatur: bonum est illi: qui autem adhuc super matrem suam est, perniciosum. Ergo cauendum fratres & timendum est, ne quis ante tempus ab lactetur. Nam omnis grandis puer separatur à lacte. Sed ne quis tunc à lacte separatur, quando adhuc super matrem suam est. Cum autem portatur manibus matris qui portatus est vtero (portatus est enim vtero ut nasceretur, portatur manibus ut crescat) lacte opus habet, adhuc super matrem suam est. Non ergo velit tunc exaltare animam suam, cum forte minus idoneus est ad capiendum cibum, sed impleat præcepta humilitatis. Habet ubi se exercent, credat in Christum, ut possit intelligere Christum. Videre verbum non potest, capere non potest æqualitatem verbi cum patre, æqualitatem spiritus sancti cum patre & verbo, nondum potest videre, credat hoc & fugat. Securus est, quia cum creuerit, māducabit quod non poterat antequam fugendo cresceret, & habet ubi se extendat. Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris, id est, ad quæ capienda minus idoneus es. Et quid facio, inquis? Sic remanebo? Sed quæ præcepit tibi dominus illa cogita semper. Quæ tibi præcepit dominus? Fac misericordiam, pacem ecclesiæ noli dimittere, in hominem spem noli ponere, desyderando miracula noli tentare deum. Si iam in te est fructus cognoscis, quia cum bonis toleras zizania vsque ad messem, quia cum malis ad tempus potes esse, non in æternum, Palea hic tibi mixta est in hoc tempore in area, in horreo tecum non erit. Hæc quæ tibi præcepit dominus, illa cogita semper. A lacte nō separaberis, quoad vsque super matrem tuam es, ne prius fame moriaris, antequam panem manducare sis idoneus. Cresce, erunt validæ vires tuæ, &

videbis quod non poteras, & capies quod non capiebas. Quid ergo? Cum videro quæ non poteram videre, & cepero quæ non poteram capere, iam securus ero? perfectus ero? Non, quandiu hic viuis. Ipsa est perfectio nostra humilitas. Audistis quo conclusit modo apostolica lectio, si hæsit in memoria vestra, quomodo ille qui accepit colaphum ne extolleretur in reuelationibus, quanta ei reuelabantur, propter ipsam magnitudinem reuelationum, quia poterat extolli, nisi acciperet angelum Satanæ. Et tamen cui tanta reuelabantur: quid ait? Fratres, ego meipsum non arbitror apprehendisse. Paulus dicit, Fratres ego meipsum non arbitror apprehendisse, quia ad hoc accepit colaphizantem angelum Satanæ ne extolleretur in magnitudine reuelationum suarum. Quis audeat dicere quia comprehendit? Ecce Paulus apprehendit & dicit, non me arbitror apprehendisse. Et quid ais o Paule? Adhuc curro, inquit, ut apprehendam. Adhuc Paulus in via est, & tu te putas in patria? Vnum autem, inquit, quæ retro sunt oblitus. Hoc fac & tu, & vitam præteritam malam obliuiscere. Si te delectauit aliquando vanitas, non te delectet. Quæ retro oblitus, inquit, in ea quæ antè sunt extentus, secundum intentionem sequor ad palmam supernæ vocationis dei in Christo Iesu. Audio vocem dei desuper, & curro ut apprehendam. Non enim dimisit me in via remanere, quia nō cessat alloqui me. Ergo fratres, non cessat deus alloqui hos. Nam si cessat, quid est quod agimus? Quid est, quod agunt lectiones diuinæ & cantica diuina? Obliuiscimini ergo quæ retro sunt, & in ea quæ antè sunt vos extendite. Sic fugite lac, ut crescat ad cibum. Cum ergo veneritis, in patria gaudebitis. Et adhuc attendite Apostolum sequi ad palmam supernæ vocationis. Dicit enim, Quotquot ergo perfecti, hoc sapiamus. Non loquor, inquit, imperfectis, quibus adhuc non possum loqui sapientiam, qui adhuc lacte potantur, non solido cibo pascuntur, sed illis dico qui iam manducant solidum cibum. Iam videntur esse perfecti, quia intelligunt æqualitatem verbi cum patre. Adhuc nō sic vident, quomodo videndum est facie ad faciem, adhuc ex parte in ænigmatē. Currant ergo, quia cum via finita fuerit, tunc redimus ad patriam. Currant currant, extendant se. Quotquot ergo perfecti, hoc sapiamus. Et si quid aliter sapitis, hoc quoque vobis deus reuelabit. Si forte erras in aliquo, quare non redis ad lac matris? Quia si non extollimini, quia si non exaltatis cor vestrum, quia si non ingredimini in mirabilibus super vos, sed seruat is humilitatem, reuelabit vobis deus quod aliter sapitis. Si autem hoc ipsum quod aliter defendere vultis, & pertinaciter astruere, & contra pacem ecclesiæ, sit vobis maledictum hoc quod dixit, super matrem cum estis, & foris à lacte separabimini, foris à visceribus matris fame moriemini. Si autem perseueraueritis in pace catholica: si quid forte aliter sapitis quam oportet sapere deus vobis reuelabit humilibus. Quare? Quia deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Ideo ad hoc conclusit hic Psalmus.

Speret Israel in domino, ex hoc nunc & vsque in seculum.
Quod autem scriptum est Græce ἀπὸ τῆς νῦν καὶ εἰς τὸ αἰῶνος, hoc est positum, ex hoc nunc & vsque in seculum. Sed non semper seculi nomen hoc seculum significat, sed aliquando æternitatem: quia æternum duobus modis intelligitur, vsq; in eternū: id est, aut semper sine fine, aut quousq; perueniamus ad æternitatem. Hic ergo quomodo intelligendum est? Quousque veniamus ad æternitatem?

1. Cor. 14.

Philip. 3.

Ibidem.

1. Petri 2.

2. Cor. 13.

M

Philip. 3.

Iacobi. 4.

1. Petri. 4.

A aternitatem speremus in dominum deum, quia cum venerimus ad aternitatem, iam spes non erit, sed ipsa

In Psalmum centesimum tricesimum primum
Enarratio.

IVSTVM quidem erat charissimi, ut fratrem potius audiremus collegam meum, praesentem omnibus nobis. Et modo non negavit, sed distulit. Et ideo hoc indico charitati vestrae, ut mecum promissum teneatis. Non fuit autem absurdum charitati vestrae, ut prior obtemperarem iubenti. Extorsit enim mihi ut esset modo auditor meus, eo sane pacto ut & ego sim ipsius, quia in ipsa charitate omnes eius

Math. 23. auditores sumus, qui unus in caelo nobis magister est.

Ergo animum intendite ad Psalmum, quem in ordine sicut nos tractandum habemus. Est etiam ipse praenotatus, *Canticum graduum*, & aliquanto caeteris sub eodem titulo prolixior. Non ergo immoremur, nisi ubi necessitas coegerit, ut totum, si dominus permiserit, explicare possimus: Quia & vos non tanquam rudes omnia debetis audire, aliquid & de praeteritis auditionibus adiuuare nos debetis, ne omnia tanquam nova a nobis dici necesse sit. Et novi quidem esse debemus, quia vetustas nobis obrepere non debet, sed etiam crescendo & proficiendum est. De ipso quippe profectu ait

1. Cor. 4. Apostolus, Et si exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem. Non sic proficiamus, ut ex nouis veteres efficiamur, sed ipsa nouitas crescat. *Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Sicut iuravit domino, votum vouit deo Iacob.* Dauid secundum fidem rerum gestarum unus homo erat, rex Israel, filius Iesse. Erat quidem ipse mansuetus, sicut eum indicat atque commendat scriptura diuina, & ita mansuetus ut nec persecutori suo Sauli malum pro malo reddiderit. Seruauit autem erga eum tantam humilitatem, ut illum regem fateretur, se autem canem. Et non proterue nec superbe cum esset in deo potentior respondebat regi, sed eum placari potius affectabat humilitate, quam concitare superbia. Etiam in potestate datus est ei Saul, & hoc a domino deo, ut ei faceret quicquid vellet. Sed quia non praecipit illi erat ut occideret, sed tantum in potestate datum illi erat, Licuit autem homini uti potestate sua: ad lenitatem potius deflexit quod ei deus concessit: qui si vellet occidere, careret inimico. Sed quomodo diceret, Dimitte mihi debita mea, sicut & ego dimitto debitoribus meis? In speluncam intrauit Saul ubi erat Dauid, nesciens quod illic esset Dauid. Ad necessaria ventris ille intrauit, surrexit Dauid sensim & lente post ipsum, praescidit illi de veste panniculum quem illi ostenderet, ut nosset quia habebat illum in potestate, & non necessitate, sed voluntate pepercerat, & noluit occidere. Forte ipsam mansuetudinem commendauit modo dicens, *Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.* Hoc secundum rerum gestarum fidem quam scriptura diuina, ut diximus, continet. Sed solemus in Psalmis non ad literam attendere sicut in omni prophetia, sed per literam scrutari mysteria. Et meminit charitas vestra, quia cuiusdam hominis vocem in omnibus Psalmis solemus audire, quia unus habet caput & corpus. Caput autem in caelo est, corpus in terra. Sed quod praecessit caput, & corpus secuturum est. Et iam non dico quis caput sit, qui corpus sint, quia scientibus loquor. Commendatur ergo humilitas Dauid, commen-

Tomus octauus.

datur mansuetudo Dauid, & dicitur deo, *Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.* Ad quam rem memento domine Dauid? Sicut iuravit domino, votum vouit deo Iacob. Ergo ad hoc memento, ut impleatur quod promissit. Ipse Dauid vouit tanquam in potestate habens, & rogat deum ut impleat quod vouit. Est deuotio vouentis, sed est humilitas deprecantis. Nemo praesumat viribus suis se reddere, quod vouerit. Qui te hortatur ut voueas, ipse adiuuat ut reddas. *Psalm. 75.* Quid ergo vouit videamus, & hinc intelligimus quemadmodum sit accipiendus in figura Dauid. Dauid autem interpretatur manu fortis. Erat enim magnus belligerator, praesumens quidem de domino deo suo. Consecit bella omnia, prostravit omnes inimicos suos deo se adiuuante, quemadmodum se habebat illius imperij dispensatio, praefigurans tamen fortem manu quandam ab debellandos inimicos, diabolum & angelos eius. Hos autem inimicos ecclesia debellat. Et quomodo debellat? Mansuetudine. Mansuetudine enim ipse rex non ster vicit diabolum. Sauebat ille, iste sufferebat. Vicitus est qui sauebat, vicit qui sufferebat. In ista mansuetudine corpus Christi, quod est ecclesia, vincit inimicos. Sit manu fortis, operando vincat. Cum autem corpus Christi est, & templum & domus, & ciuitas, & ille qui caput corporis est, & habitator domus est, & sanctificator templi est, & rex ciuitatis est: quomodo ecclesia omnia illa, sic Christus omnia ista. Quid ergo vouimus deo, nisi ut simus templum dei? Nihil gratius ei possumus offerre, quam ut dicamus ei quod dicitur in *Esaia*, Posside nos. Equidem in istis possessionibus terrenis patrifamilias praestatur, quando ei datur possessio. Non sic est possessio, quae est ecclesia. Ipsi possessioni praestatur ut a tali possideatur. Quid ergo dicit? Sicut iuravit domino votum vouit deo Iacob. Videamus quod votum est, nisi ut simus templum dei? Nihil gratius ei possumus offerre, quam iure iurare. Iurare est autem firme promittere. Attendite votum hoc, id est, quod vouerat quo ardore vouerit, quo amore, quo desiderio, & tamen ad hoc implendum dominum deprecatus est dicens, *Memento domine Dauid & omnis mansuetudinis eius.* In hac mansuetudine votum vouit, ut sit domus dei. *Si introiero in tabernaculum domus meae, si ascendero super lectum strati mei. Si dederit somnum oculis meis. Parum visus est dicere, somnum oculis meis. Et palpebris meis dormitationem, Et requiem temporibus meis si dederit, quoad usque inueniam locum domino tabernaculum deo Iacob.* Vbi quarebat locum domino? Si mansuetus erat, in se quarebat. Quomodo est enim locus domini? Audi *Esaia. 66.* prophetam, Super quem requiescet spiritus meus? Super humilem & quietum & trementem verba mea. Vis ergo esse locus domini? Esto humilis & quietus, & tremens verba dei, tu ipse efficietis quod quaris. Si enim in te non fiat quod quaris, in altero quid tibi prodest? Operatur quidem deus aliquando per Euangelistam salutem alterius, tantum si ipse dicit & non facit: & fit per linguam eius in alio locus domino, non autem fit ipse locus domino. Qui autem quae docet ipse bene facit, & sic docet, fit locus domino cum eo quem docet, quia omnes credentes unum locum faciunt domino. In corde enim habet locum dominus, quia unum cor est omnium in charitate copulatum. Quam multa milia crediderunt fratres mei, quando precia rerum suarum posuerunt ante pedes Apostolorum. Sed quid de illis dicit scriptura? Certe facti sunt templum dei, non tantum templa dei singuli, sed & omnes si-

T iij mul

G mal templum dei, Facti sunt ergo locus domino. Et
 ut noueritis quia vnus locus factus est domino in om-
 nibus, scriptura dicit, Erat illis anima vna & cor vnum
 in deum. Multi autem ne faciant locum domino, sua
 querunt, sua diligunt, potestate sua gaudent, priua-
 tum suum concupiscunt. Qui autem vult facere locum
 domino, non de priuato sed de communi debet gau-
 dere. Hoc illi fecerunt de rebus suis priuatis, fecerunt
 illas communes. Quod habebant suum, nunquid ami-
 serunt? Si soli haberent & vnusquisque suum haberet,
 hoc solum haberet quod suum habebat. Cum autem
 quod proprium erat commune fecit, & ea quae erant
 ceterorum, ipsius facta sunt. Intendat charitas vestra,
 quia propter illa quae singuli possidemus, existunt li-
 tes, inimicitia, discordia, bella inter homines, tumultus,
 dissensiones aduersum se, scandala, peccata, iniqui-
 tates, homicidia. Propter quae? Propter ipsa quae sin-
 guli possidemus. Nunquid propter ista quae commu-
 niter possidemus litigamus? Aërem istum communi-
 ter ducimus, solem communiter omnes videmus, Bea-
 ti ergo qui sic faciunt locum domino, vt priuato suo
 non gaudeant. Talem enim describat iste qui dice-
 bat, Si introiero in tabernaculum domus meae. Priua-
 tum hoc erat. Sciebat priuato se impediri, ne faceret
 locum domino, & ea commemorat quae ad seipsum
 pertinebant. Non introibo in tabernaculum domus
 meae, donec inueniam. Quid? Cum inuenieris locum
 domino, intrabis in tabernaculum tuum: An ipsum erit
 tabernaculum tuum, vbi inuenieris locum domino? Qua-
 re? Quia ipse eris locus domini, & cum eis qui fuerint
 locus domini vnum eris. Abstineamus ergo nos fra-
 tres a possessione rei priuatae, aut ab amore si non pos-
 sumus a possessione, & facimus locum domino. Mul-
 tum est a me ait aliquis. Sed vide quid sis facturus lo-
 cum domino. Si vellet apud te hospitium habere ali-
 quis senator (nō dico senator, procurator alicuius ma-
 gni secundum seculum) & diceret, offendit me quid-
 dam in domo tua, & si amares hoc, auferres tamen, ne
 eum offenderes, cuius amicitiam ambires. Et quid tibi
 prodest hominis amicitia? Forte ibi non solum nul-
 lum auxilium, sed & periculum inuenires. Nam multi
 non periclitabantur antequam maioribus iungerentur,
 exoptarunt maiorum amicitias, vt maiora pericula in-
 currerent. Securus opta amicitiam Christi. Hospitari
 apud te vult, fac illi locum. Quid est, fac illi locum?
 Noli amare teipsum, illum ama. Si te amaueris, clau-
 dis contra illum: si ipsum amaueris, aperis illi. Si au-
 tem aperueris & intrauerit, non peribis amando te, sed
 inueniris cum amante. Si introiero in tabernaculum
 domus meae, si ascendero super lectum strati mei. Pri-
 uata enim res ipsa vbi homo acquiescit, superbos facit:
 ideo dixit, si ascendero. In re quam priuatim quisque
 possidet, necesse est superbus sit. Inde se enim tendit
 homo ad hominē, cum ambo sint caro. Quid est homo
 fratres? Caro. Et quid est alter homo? Altera caro. Et ta-
 men caro diues extendit se contra carnē pauperē, qua-
 si aliquid illa caro attulerit quando nata est, aut aliquid
 auferat quando moritur. Ad hoc plus habuit, vt plus
 tumeret. Ille autem qui vult inuenire locum domino,
 dicit, Si ascendero super lectum strati mei, si dederō
 somnum oculis meis. Multi enim cum dormiunt, non
 faciunt locum domino. Tales excitat Apostolus, Surge
 qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Chri-
 stus. Et alio loco, Nos autem qui diei sumus vigile-
 mus, & sobrii simus. Nam qui dormiunt, nocte dor-

Eph. 5.

2. Tim. 5.

miunt, & qui inebriantur, nocte ebrii sunt. Noctem di-
 cens iniquitatem, in qua illi obdormiunt, cupiēdo ista
 terrena. Et omnes istae felicitates quae videntur seculi,
 somnia sunt dormientium. Et quomodo qui videt
 thesauros in somnis, dormiens diues est, sed euigila-
 bit & pauper erit: Sic omnia ista vana huius seculi, de
 quibus homines gaudent, in somno gaudent. Euigila-
 bunt quando nolunt, si non modo euigilant quando
 vtile est, & inuenient somnia illa fuisse, & transisse, si-
 cut dicit scriptura, veluti somnium exurgentis. Et alio
 loco, Dormierunt somnum suum, & nihil inuenierunt
 omnes viri diuitiarum in manibus suis. Dormierunt
 somnum suum, finitus est somnus, & nihil inuenierunt
 in manibus suis, quia in somnis videbāt diuitias transi-
 turas. Ille ergo qui vult inuenire locum domino, dixit
 etiam, Si dederō somnum oculis meis. Sunt autem qui-
 dam qui non dormiunt, sed dormitant. Aliquātum re-
 trahunt se ab amore temporalium, & rursus reuoluunt-
 tur in eum, quasi dormitantes caput crebro inclinant.
 Euigila, excute somnum, dormitando casurus es: Non
 vult Psalmus oculis suis dare somnum, nec palpebris
 dormitationem, eum qui vult inuenire locum domi-
 no. Et requiem, inquit, temporibus meis. A requie tem-
 porum somnus venit ad oculos. Tempora circa ocu-
 los sunt. Veluti futurus somnus, grauedo temporum
 est. Nam omnibus dormituris grauari tempora inci-
 piunt, & cum senserint sibi grauari tempora, iam im-
 minet somnus. Qui si dandus est oculis, dat requiem
 temporibus suis, & venit somnus. Si non dederit re-
 quiem temporibus suis, non venit somnus. Cum ergo
 ceperit te aliquid temporale delectare ad peccatū, iam
 grauantur tibi tempora. Vis euigilare, & non dormi-
 re nec dormitare? Noli te credere tali delectationi, ma-
 iores dolores habebis quam suauitates. Ista cogitatio-
 ne quasi confricans frontem excutis somnum, & paras
 locum domino, donec inuenias locum domino, taber-
 naculum deo Iacob. Quāquam aliquando dicitur ta-
 bernaculum dei domus dei, & domus dei tabernaculum
 dei: distinctius tamē accipitur fratres charissimi, taber-
 naculum ecclesiae secundum hoc tempus. Domus au-
 tem ecclesiae caelestis Hierusalem, quō ibimus. Taber-
 naculum enim tanquam militantium & pugnantium:
 tabernacula militum in procinctu, in expeditione, vn-
 de contubernaes dicuntur milites, quasi tabernacula
 eadem habentes & habitantes. Quādiu ergo habemus
 hostem cum quo pugnemus, tabernaculum deo faci-
 mus. Cum autem transierit tempus pugnae, & venerit
 pax illa quae praecellit omnem intellectum, sicut dicit
 Apostolus, Et pax dei quae praecellit omnem intelle-
 ctum: quantumcunque enim cogitaueris de pace illa,
 minus eam capit animus adhuc in ista corporis grate-
 dine constitutus: cum venerit illa patria, iam domus
 erit, nullus aduersarius tentabit vt tabernaculum voce-
 tur. Non procedemus ad pugandum, sed permane-
 bimus ad laudandum. Quid enim dicitur de illa do-
 mo? Beati qui habitant in domo tua, in secula seculo-
 rum laudabunt te. In tabernaculo adhuc gemimus, in
 domo laudabimus. Quare? Quia gemitus est peregrin-
 antium, laudatio iam in patria commanentium. Hic
 primo quaratur tabernaculum deo Iacob. Ecce au-
 diuimus eam in Efrata. Quam eam? Sedem domi-
 ni. Audiuitus in Efrata. Inuenimus eam in campis sal-
 tium. Ibi audiuit, ibi inuenit. An alibi audiuit, & ali-
 bi inuenit? Quæramus ergo quid sit Efrata vbi audi-
 uit: item quæramus quid sit in campis saltuum vbi inue-
 nit.

psal. 72.

psal. 75.

philip. 4.

psal. 83.

Anit. Effrata verbum Hebraeum, interpretatur Latine speculum, sicut tradiderunt qui verba Hebraea scripturis posita in aliam linguam trāstulerunt, vt ad nos perueniret intellectus. Nam ex Hebraea trāstulerunt in Graecam, & ex Graeca translata sunt nobis in Latinam.

Benevolent enim qui vigilarunt in scripturis. Si ergo Effrata speculum, illa domus quae inuenta est in campis saltuum, in speculo audita est. Speculum imaginem habet, Omnis prophetia imago futurorum. Domus ergo dei futura in imagine prophetiae praedicata est. Audiuius enim illam in speculo, id est, audiuius in Effrata, inuenimus in campis saltuum. Qui sunt campi saltuum? Campi sylvarum. Non enim quemadmodum vulgo dicitur, Saltus ille, verbi gratia, centurias habens tot, saltus proprie locus adhuc incultus & syluester dicitur. Nam & quidam codices, in campis syluae habent. Qui ergo erant campi saltuum, nisi gentes incultae? Qui erant campi saltuum, nisi vbi adhuc vepres erant idololatriae? Sic tamen quomodo vepres ibi erant idololatriae, ibi inuenimus locum domino tabernaculo deo Iacob. Quod audiuius in Effrata, inuenimus in campis saltuum. Quod praedicatum est in imagine Iudaeis, manifestatum est in fide gentium. *Intrauimus in tabernacula eius.*

Cuius? Domini dei Iacob. Qui intrant vt inhabitent, ipsi sunt qui intrant vt inhabitentur. In domum tuam vt inhabites intras, in domum dei vt habitabis. Est enim melior dominus, qui cum te ceperit inhabitare, beatum te facit. Nam si tu ab illo non habitabis, miser eris. In sua potestate esse voluit ille filius qui dixit, Da mihi partem patrimonij quae me contingit. Bene seruabatur apud patrem, ne cum meretricibus dissiparetur. Accepit, facta est in eius potestate, Profectus in regionem longinquam, effudit omnia cum meretricibus. Passus est tandem famem, recordatus est patrem, reuersus est vt pane saturaretur. Ergo intra vt habitabis, & non quasi tuus sis, sed illius. Intrauimus in tabernacula eius. *Adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius.*

Cuius pedes? Domini, an ipsius domus domini? Domus enim domini est, vbi dicit qua debet adorari. Adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius. Praeterquam domum suam non exaudit deus ad vitam aeternam. Ille enim ad dominum dei pertinet, qui est in charitate compaginatus lapidibus viuus. Qui autem charitatem non habuerit, ruinam facit, & illo ruente domus stat. Nemo enim minetur domui, vbi esse quasi lapis cepit, si ruere noluerit quasi aliquid domui noceat. Sic enim superbierat & primus populus Iudaeorum dicēs, Neque enim fraudaturus est deus patrem Abraham, cui promisit tanta de semine eius; & faciebant omnia mala tanquam securi de pollicitatione dei, quia non pro illorum meritis qui scelera faciebant, sed pro meritis Abrahamae parceret eis, & qualescunq; malos filios Abrahamae congregaret in domum suam ad vitam aeternam. Sed quid Ioannes: Generatio, inquit, viperarum. Quando ad illum venerunt ipsi filij Abrahamae vt baptizarentur in aqua poenitentiae, non eis dixit, Generatio Abrahamae, sed viperarum. Tales enim erant quales quos imitabantur: non filij Abrahamae, sed filij Amorraei, Chanaanai, Gergesai, Hiebusai, & omnium qui offenderunt deum, ipsorum filij erant, quia ipsorum facta sectabantur. Generatio viperarum quis ostendit vobis fugere a ventura ira? Facite ergo fructum dignum poenitentiae. Et ne dixeritis, patrem habemus Abraham. Potens est enim deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahamae. Nescio quos lapides tunc videbat in campis saltuum vnde suscitati sunt

filij Abrahamae. Filij enim magis qui fidem imitati sunt, quam qui de carne nati sunt. Nemo ergo minetur domui dei, quasi dicat, subtraham me, & ruet domus. Bonum est enim illi vt coedificetur & habeat charitatem. Nam si ipse ruerit, stabit domus. Itaque fratres in his est domus dei, quos praedestinavit & praesciuit perseveraturos. De illis dictum est vbi steterunt pedes eius. Sunt enim qui non perseverant, nec stant pedes eius in eis. Non sunt ergo ipsi ecclesia, non ipsi pertinent ad illud modo tabernaculum tunc domum. Sed vbi non steterunt pedes eius: Quoniam abundavit iniquitas, refrigescit charitas multorum. In his quibus charitas refrigescit, non stant pedes eius. Sed quid secutus est: Qui autem perseverauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Ecce in quibus steterunt pedes eius, in eo loco adora, id est, de talibus esto, in quibus steterunt pedes domini. Si autem de ipsa domo intelligere volueris, vbi steterunt pedes domini, pedes tui in Christo stent. Tunc autem stabunt pedes, si perseveraueris in Christo. Quid enim dicitur de diabolo: Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit. Diaboli ergo pedes non steterunt. Item de superbis quid dicit: Non veniat mihi pes superbiae, & manus peccatorum non moueant me. Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem, expulsi sunt nec potuerunt stare. Ergo domus dei cuius pedes stant. Vnde ille gaudens Ioannes quid ait: **E** Qui habet sponsam sponsum est, amicus autem sponsi stat & audit eum. Si non stat, non audit eum. Et gaudio gaudet propter vocem sponsi. Merito stat, quia propter vocem sponsi gaudet. Nam si propter vocem suam gauderet, caderet. Iam videtis ergo quare ceciderint, qui ad vocem suam gaudent. Amicus autem ille sponsi dicebat, Hic est qui baptizat. Quidam dicunt, Nos baptizamus, ad vocem suam stare gausi non potuerunt, & non pertinent ad istam domum de qua dicitur, vbi steterunt pedes eius. *Exurge domine in requiem tuam.* Domino dormienti dicit, exurge. Iam nostis quis dormiuit, & quis surrexit, Ipse enim quodam loco dicit in Psalmo, Dormiui conturbatus. Bene illi dicitur, Exurge domine in requiem tuam. Iam non conturbaberis, quia Christus surgens a mortuis, iam non moritur, & mors ei ultra non dominabitur. Ipse est vox in alio Psalmo, Ego dormiui & somnum cepi & exurrexi, quoniam dominus suscepit me. Ipse dormiuit, ipsi dicitur, Exurge domine in requiem tuam. *Tu & arca sanctificationis tuae.* id est, exurge, vt exurgat & arca sanctificationis tuae, quam sanctificasti. Ipse caput nostrum, arca eius, ecclesia eius. Surrexit prior, surgat & ecclesia. Non autem auderet sibi resurrectionem corpus promittere, nisi prius exurgeret caput. Exurge domine in requiem tua, tu & arca sanctificationis tuae. Et corpus domini nostri Iesu Christi quod ex Maria natum est, intellectum est, a quibusdam arca sanctificationis, vt hoc diceret, Exurge domine in requiem tua, tu & arca sanctificationis tuae, cum corpore exurge, vt palpetur qui non credebant. Exurge domine in requiem tua, tu & arca sanctificationis tuae. *Sacerdotes tui induantur iustitiam, & sancti tui laetentur.* Te exurgente a mortuis & eunte ad patrem, regale illud sacerdotium induatur fide, quia iustus ex fide viuuit, & accepto pignore spiritus sancti, letetur membra spe resurrectionis quae praecessit in capite. Eis enim Apostolus dicit, Spe gaudentes. *Propter David seruum tuum, non auertas faciem Christi tui.* Hoc deo patri dictum est, Propter David seruum tuum, non auertas faciem Christi tui. Crucifixus est dominus in Iudaea, crucifixus est a Iudeis, ab ipsis turbatus dormiuit. Inter quorum laeuentium manus dormiuit, ad eos iudicandos surrexit & dicit quodam loco, Exuscita me & red-

dam

Matth. 24.

Ioan. 8.

Psal. 35.

Ioan. 3.

1. Para. 6.

Psal. 56.

Roma. 6.

Psal. 3.

1. Para. 6.

Roma. 1.

Psal. 40.

Gdam illis: & reddidit & redditurus est. Nā quanta postea Iudaei passi sunt occiso domino, norunt ipsi. De ipsa ciuitate vbi illum occiderūt, omnes expulsi sunt. Quid ergo: Etiam omnes de stirpe Dauid perierunt, & de tribu Iuda: Non. Nam crediderunt inde aliqui, & multa milia hominum crediderunt inde, & hoc iam post resurrectionē domini. Saueuerunt vt crucifigerēt, & postea cœperunt videre fieri miracula in nomine Christi crucifixi, & plus contremuerunt tantum posse eius nomen, qui quasi inter manus eorum nihil poterat, & cōpuncti corde iam credentes diuinitatem occultam fuisse in illo quem ceteris similem hominibus putauerunt, & consilium petentes ab Apostolis, audierūt. Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini nostri Iesu Christi. Ergo quia ad iudicādos eos à quibus crucifixus est surrexit Christus, & auertit faciem suam à Iudaeis & conuertit ad gentes, tanquam rogatur deus propter reliquias Israël, & dicitur ei, Propter Dauid seruum tuum non auertas faciem Christi tui. Si palea damnata est, frumenta colligantur. Reliquie saluæ fiāt, sicut dicit Esaias, Et planē facta sunt reliquie saluæ. Inde erant duodecim Apostoli, inde plus quam quingenti fratres, quibus se dominus demonstrauit post resurrectionem, inde tot milia baptizata, quæ precia rerum suarum ante pedes Apostolorum ponebant. Ergo impletū est quod hic rogatus est deus, Propter Dauid seruum tuum ne auertas faciem Christi tui. *Iurauit dominus Dauid veritatem & non pœnitebit eum. Quid est, iurauit? promissum per seipsum firmavit. Quid est, non pœnitebit eum? Non mutabit. Non enim dolorem pœnitentiæ patitur deus, aut in aliquo fallitur vt velit corrigere in quo errauit. Sed quomodo hominem cum pœnitet mutare vult quod fecit: sic vbi audis, quia pœnitet deum, mutationem ipsam spera. Aliter illam facit deus, quāuis nomine pœnitentiæ appellet, aliter tu. Tu enim facis, quia erraueras. Ille autem facit, quia vindicat, aut quia liberat. Mutauit regnum Saul cum pœniteret eum, sicut dictū est, Et in coipso loco vbi scriptura dicit, Pœnituit eum, vbi paulo post dicitur, Nō enim sic est vt homo vt pœniteat eum. Cū ergo mutat opera sua per incommutabile consilium suum, propter ipsam nō consilij sed operis mutationem pœnitere dicitur. Hoc autem sic promissit, vt non mutaret, quomodo dicitur & illud, Iurauit dominus & nō pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.*

I Sic & hoc quia ita promissum est vt nō mutaretur, quia necessario futurum erat & permansurum, dixit, Iurauit dominus Dauid veritatem, & non pœnitebit eum.

Ex fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Poterat dicere, ex fructu fœmoris tui. Quare ex fructu ventris voluit dicere? Et illud quidem si diceret, verum diceret: sed significantius dicere voluit, ex fructu ventris, quia de fœmina natus est Christus, quō vir non accelsit. Quid ergo: Iurauit dominus Dauid veritatem, ex fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Si custodierint filij tui testamentum meum, & testimonia mea hæc quæ docebo illos. Et filij eorum sedebunt in æternum super sedem tuam. Si filij tui custodierint, & filij eorum sedebunt in æternum. Meritum filiis parentes faciunt. Quid si filij ipsius custodierint, & filij eorum nō custodierint? Quare ad meritum patrum promittitur beatitudo filiorum? Quid enim ait? Non ait, si custodierint filij tui, & filij eorum sedebunt in æternum. Non ait, si custodierint filij tui sedebunt super sedem tuam: & si custodierint filij eorum, & ipsi sedebunt super sedem tuam: sed ait,

Si filij tui custodierint, & filij eorum sedebunt super K sedem tuam, nisi quia filios hic voluit intelligi fructus ipsorum? Si filij tui, inquit, custodierint legem meam, & mandata mea hæc quæ docebo eos seruauerint, filij tui, & filij eorum sedebunt super sedem tuam, id est, hic erit fructus ipsorum, vt sedcant super sedem tuam. Modo enim fratres omnes qui laboramus in Christo, omnes qui contremiscimus verba ipsius, qui quomodocunque conamur facere voluntatem ipsius, & ingemiscimus petētes, vt adiuuet nos quo impleamus quod iubet, nunquid iam sedemus in illis sedibus beatitudinis quæ nobis promittuntur? Non, sed mandata tenentes speramus hoc futurum. Ipsa spes tanquam in filiis dicta est, quia hominis in hac vita viuentis spes filij sunt, fructus filij sunt. Propterea & homines excusantes auaritiā suam, dicunt se filiis suis seruare quod seruant, & nolentes dare inopi, pietatis nomine se excusant, quia filij eorum spes eorum sunt. Omnes homines enim qui secundum hoc seculū viuunt, spem suam dicunt filios generare & relinquere. Ideo nomine filiorum spem ipsam posuit & ait, Si custodierint filij tui testamentum meum, & testimonia mea hæc quæ docebo illos, & filij eorum sedebunt in æternum super sedem suam: id est, tales fructus habebunt, vt spes eos non fallat, vt illuc veniant quō sperant se venturos. Modo ergo tanquam patres sunt homines spei futuræ. Cum autem adepti fuerint quod sperant, filij sunt, quia illud quod adipiscuntur pepererunt & generauerunt in operibus bonis. Et hoc illis seruatur in posterum, quia & ipsa posteritas in filiis appellari solet. Aut si filios ipsos homines accipis, intellige & de ipsis dictum, Si custodierint filij tui testamentum meum, & testimonia mea hæc quæ docebo illos: vt iste sit sensus, Si custodierint filij tui testamentum meum, & testimonia mea hæc quæ docebo illos, & filij eorum: id est, si custodierint: vt hic subdistinguas, & deinde inferas, sedebunt in æternum super sedem tuam: id est, & filij tui & filij eorum, sed omnes si custodierint. Quid ergo si non custodierint? Perit promissio dei: Non. Sed ideo dictum est, & ideo promissum est, quia prædicauit deus. Quid nisi credituros? Sed ne aliquis quasi minaretur promissis dei, & in potestate sua vellet ponere quod promissit deus vt impleretur, ideo ei iurauit & dixit, In quo ostendit, quia sine dubio venturum est. Quomodo ergo posuit ibi si custodierint? Ne iam glorieris de promissis, & dimittas te quō custodire. Tūc M eris filius Dauid si custodieris. Si autem non, non eris filius Dauid. Filiis Dauid promissit deus. Noli dicere, Filius sum Dauid si degeneras. Si Iudaei illud non dicunt qui de ipsa stirpe nati sunt, immo dicunt illud, sed delirant: aperte enim dominus ait, Si filij Abrahæ estis, facta Abrahæ facite. Inde illos negauit filios, quia facta non faciebant. Nos quomodo nos dicimus filios Dauid, qui de eius stirpe nō sumus secundum carnem? Restat vt filij non simus, nisi imitando fidem, nisi colendo deum sicut & ille coluit. Si ergo quod tibi per stirpem non speras, per facta non vis assequi, quomodo in te complebitur, quia sedebis super sedem Dauid? Et si non in te complebitur, putas quia non complebitur? Et quomodo inuenit eam in campis saltuum? Et quomodo steterunt pedes eius? Qualiscunque ergo fueris, illa domus stabit, Quoniam elegit dominus Sion, prælegit eam in habitationem sibi. Sion, ipsa est ecclesia, ipsa est & Hierusalem, ad cuius pacem currimus, quæ non in angelis sed in nobis peregrinatur, quæ ex parte meliore expectat partem redditurā, vnde nobis literæ venerunt quæ quotidie

A quotidie recitatur. Ipsa civitas, ipsa est Sion quam praelegit deus. *Hæc requies mea in secula seculorum.* Iam dei verba sunt, *Requies mea, ibi requiesco.* Quantum nos amat deus fratres, ut quia nos requiescimus, se dicat requiescere. Non enim ipse aliquando turbatur, aut sic requiescit, sed ibi se dicit requiescere, quia nos in illo requiem habebimus. *Hic habitabo quoniam praelegi eam. Viduam eius benedicens benedicam, & pauperes eius saturabo panibus.* Omnis anima quæ intelligit se desertam omni auxilio, nisi solius dei, vidua est. Quomodo enim Apostolus describit viduam? Quæ autem vere vidua est & desolata, speravit in dominum. Agebat autem de istis viduis, quas omnes dicimus in ecclesia. Dixerat autem, quæ in delitiis degit, vivens mortua est, & non illam numeravit inter viduas. Describens autem viduas & sanctas, quid ait? Quæ autem vere vidua est & desolata, speravit in domino, & persistit in precibus & obsecrationibus nocte ac die. Ibi subiicit, Quæ autem in delitiis agit, vivens mortua est. Vnde ergo vidua est? Quia non habet auxilium aliunde, nisi solius dei. Illæ quæ habent viros, quasi superbiunt de auxilio virorum. Desertæ videntur viduæ, & robustius est auxilium earum. Ergo tota ecclesia, vna vidua est, siue in viris, siue in forminis, siue in coniugatis, siue in maritalis feminis, siue in adolescentibus, siue in senibus, siue in virginibus. Omnis ecclesia vna vidua est, deserta in hoc seculo, si sentit illud, si nouit viduitatem suam. Tunc enim auxilium præsto est illi. Nonne agnoscitis istam viduam in Euangelio fratres mei, cum diceret dominus oportere semper orare & nõ deficere? Erat quidam iudex, in ciuitate dixit, qui nec deum timebat nec homines reuerbatur, & interpellabat eum quædam vidua quotidie & dicebat, Vindica me de aduersario meo. Et interpellando quotidie vidua fregit illum. Ait enim ipse iudex apud se, qui nec deum timebat nec homines reuerbatur. Et si deum nõ timeo, nec homines erubesco, vel propter tadium quod mihi facit ista vidua vindicabo eam, Si audiuit iudex malus viduam ne tadium pateretur, deus non audit ecclesiam quam hortatur ut deprecetur? Item pauperes eius saturabo panibus. Quid est fratres. Simus pauperes, & tunc saturabimur. Multi præsumentes de seculo, & superbi Christiani sunt, adorant Christum, sed non saturantur. Saturati enim sunt, & abundant in superbia sua, De talibus dicitur, Opprobriũ eis qui abundant, & despectio superbis. Isti abundant, & ideo manducant, sed non saturantur. Et quid de illis dictum est in Psalmo? Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ. Adorant Christum, venerantur Christum, supplicat Christo, sed non saturantur sapientia & iustitia ipsius. Quare? Quia non sunt pauperes. Pauperes autem, id est, humiles corde, quãto plus esuriunt, tanto plus manducant: tanto plus autem esuriunt, quanto à seculo inanes sunt. Qui plenus est, quicquid illi daturus es, respuit, quia plenus est. Da mihi esurientem, da mihi de quibus dictum est, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur, & erunt hi pauperes de quibus modo dicit, Et pauperes eius saturabo panibus: quia & in ipso Psalmo vbi dictum est, Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ, dictum est illic & de pauperibus, & prorsus eo modo quo & in isto psalmo, Edent pauperes & saturabuntur & laudabunt dominum qui requirunt eum. Vbi dictum est, Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ, ibi dictum est, Edent pauperes & saturabuntur. Quare quando diuites dicti sunt adorasse, saturati non dicti sunt: Quan-

do autem pauperes dicti sunt, saturati dicti sunt: Et vnde saturati? Hæc saturitas fratres qualis est? Deus ipse est panis. Panis ut lac nobis fieret descendit ad terram, & ait suis, Ego sum panis viuus qui de cælo descendi. Ideo illic in Psalmo, Edent pauperes & saturabuntur. De quo saturabuntur? Audi quod sequitur, Et laudabunt dominum qui requirunt eum. Estote ergo pauperes, estote in membris illius viduæ, non sit auxilium vestrum nisi in vno deo. Pecunia nihil est, non inde auxilium habebitis. Multi propter pecuniam precipitati sunt, multi propter pecuniam perierunt. Multi propter pecuniam multam quæsi sunt à raptoribus. Tuti essent, si non haberent quare quærentur. Multi de amicis potentioribus præsumperunt, ceciderunt illi de quibus præsumperunt, & inuoluerunt eos qui de se præsumperant. Respicite exempla generis humani. Quid magnum est quod vobis dicitur? Nõ solum de his scripturis ea loquimur, legite ea in orbe terrarum. Attendite non præsumere de pecunia, de amico homine, de honore & iactantia seculi. Tolle ista omnia, sed si habes illa, age deo gratias si contemnis illa. Si autem inflaris inde, noli attendere quando eris præda hominum, iam diabolo præda es. Si autem de his rebus non præsumperis, eris in membris illius viduæ quæ est ecclesia, de qua dictum est, Viduam eius benedicens benedicam: eris & pauper, de quibus dictum est, Et pauperes eius saturabo panibus. Aliquando autem, quod non est præmittendum dicere, inuenis pauperem superbum, & diuitem humilem: quotidie patimur tales. Audis pauperem quasi gementem sub diuite, & quando potentior premit diues, tunc illum humilem vides: aliquando nec tunc, sed & tunc superbum: vnde vides, quid esset, si aliquid haberet? Ergo pauper dei in animo est, non in sacco, Procedit aliquando homo habens plenam domum, vberes terras, multa prædia, multum auri & argenti, nouit quia in ipsis non est præsumendum, humiliat se deo, facit inde bene, ita cor ipsius erigitur ad deum, ut nouerit quia non solum nihil illi profunt diuitiæ ipsæ, sed & impediunt pedes ipsius, nisi ille regat & ille subueniat, & numeratur inter pauperes qui saturantur panibus. Inuenis alium mendicum inflatum, aut ideo non inflatum, quia nihil habet, quærentem tamen vnde inflatur. Non attendit deus facultatem sed cupiditatem, & iudicat eum secundum cupiditatem, qua inhiat rebus temporalibus, non secundum facultatem quam non ei contigit adipisci. Vnde enim de diuitibus dicit Apostolus, Diuitibus huius seculi præcipe non superbe sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in deo viuo, qui nobis præstat omnia abundanter ad fruendum. Quid ergo faciãt de diuitiis suis? Sequitur & dicit, Diuites sint in operibus bonis, facile tribuant, communicent. Et vide quia hic pauperes sunt, Thesaurizent, inquit, sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam. Cum apprehenderint, tunc erunt diuites. Quando autem non eam adhuc habent, nouerint se pauperes. Ita fit ut omnes humiles sancto corde, & in charitate germana constitutos, quicquid habuerint in hoc seculo, inter pauperes suos numeret deus, quos saturat panibus. *Sacerdotes eius induam salutari, & sancti eius exultatione exultabunt.* Iam in fine psalmi sumus, paululum aduertat charitas vestra, Sacerdotes eius induam salutari, & sancti eius exultatione exultabunt. Quis est salutaris noster, nisi Christus noster? Quid est ergo, sacerdotes eius induam salutari? Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis, Et sancti eius exultatione exultabunt. Vnde exultabunt?

1. Tim. 3.

Lucæ. 18.

Psalm. 122.

Psalm. 27.

Matth. 5.

Psalm. 27.

Ioan. 6.

Psalm. 21.

E

F

1. Tim. 6.

Galat. 3.

G bunt: Vnde Exultatione, quia induti sunt salutari. Non in se enim lux facti sunt, sed in domino. Nam erant ante tenebra: & ideo subiecit, *Ibi suscitabo cornu David.* Vt de Christo praesumatur ipsa erit altitudo David. Cornu enim significat altitudinem. Et qualem altitudinem: Non carnalem. Ideo omnia ossa carne inuoluta, cornu excedit carnem. Altitudo spiritalis cornu est. Quae autem altitudo spiritalis est, nisi de Christo praesumere, non dicere, Ego facio, ego baptizo, sed hic est qui baptizat: Ibi est cornu David. Et ut noueritis, quia est cornu David, attendite quid sequatur, *Parauit lucernam Christo meo.* Quae est lucerna? Iam nostis domini verba de Ioanne, Ille erat lucerna ardens & lucens. Et quid ait Ioannes? Hic est qui baptizat. In hoc ergo exultabunt sancti, in hoc exultabunt sacerdotes, quia omne quod ipsorum bonum est, non est ipsorum, sed illius. Et quia ille habet potestatem baptizandi, securus accedit ad templum eius omnis qui accipit baptismum, quia non hominis, sed illius est in quo excitatum est cornu David. *Super ipsum autem florebit sanctificatio mea.* Super quem: Super Christum meum. Christo enim meo, cum dicit, vox est patris qui dicit, Viduam eius benedicens, & pauperes eius saturabo panibus. Sacerdotes eius induam salutari, & sancti eius exultatione exultabunt. Qui dicit, Ibi suscitabo cornu David, deus est. Ipse dicit, Parauit lucernam Christo meo, quia & Christus noster, & Christus patris. Christus noster est, cum saluat nos & regit nos, quomodo & dominus noster est: filius autem patris: Christus autem & noster & patris: Nam si patris Christus non esset, non diceretur superius, Propter David seruum tuum ne auertas faciem Christi tui. Super ipsum autem florebit sanctificatio mea. Super Christum floret, Nemo hominum sibi illam assumat, quia ipse sanctificat: Alioquin non e: it verum, Super ipsum autem florebit sanctificatio mea. Gloria sanctificationis florebit. Sanctificatio ergo Christi in ipso Christo, potestas sanctificationis dei in Christo. Florebit enim quod dixit, ad gloriam vult pertinere. Quando enim florent arbores, tunc pulchrae sunt. Ergo sanctificatio in baptismo, vnde floret & claret. Vnde celsit mundus huic pulchritudini: Quia in Christo floret. Nam pone illam in hominis potestate, quomodo floret, quando omnis caro foenum, & omnis claritas carnis vt flos foeni?

Eph. 5.

Ioan. 5.

Esai. 40.

In Psalmum centesimum tricesimum secundum Enarratio.

P S A L M V S breuis est & valde notus, sed valde est nominatus. *Ecce quam bonum & quam iucundum habitare fratres in vnum.* Ita sonus iste dulcis est, vt & qui psalterium nesciunt, ipsum versum cantent. Tam dulcis est quam dulcis est charitas, quae facit fratres habitare in vnum. Et hoc quidem fratres non indiget interpretatione aut expositione, quam bonum & quam iucundum sit habitare in vnum. Sed ea quae sequuntur habet aliquid quod pulsantibus aperiat. Veruntamen vt ab isto versu descendat nobis intellectus vniuersae texturae Psalmi, hoc primum etiam atque etiam consideremus: vtrum de omnibus Christianis dictum sit, quam bonum & quam iucundum sit habitare fratres in vnum: an aliqui sint certi atque perfecti, qui habitant in vnum, nec ad omnes pertineat ista benedictio, sed ad quosdam, a quibus tamen descendat ad ceteros. Ista enim verba Psalterij, iste dulcis sonus, ista suavis melodia, tam in cantico quam in intellectu, etiam monasteria peperit. Ad huc sonum excitati sunt

fratres, qui habitare in vnum concupierunt. Iste versus K fuit tuba ipsorum, Sonuit per orbem terrarum, & qui diuisi erant, congregati sunt in vnum. Clamor dei, clamor spiritus sancti, clamor propheticus non audiebatur in Iudaea, & auditus est in orbe terrarum. Aduersus istum *Esai. 65.* sonum surdi erant, inter quos catatabatur, & aperti auribus inuenti sunt, de quibus dictum est, *Quibus non est nunciatum de illo videbunt, & qui non audierunt intelligunt.* Veruntamen dilectissimi si consideremus de illo pariete circuncisionis, prius nata est ista benedictio. Num enim omnes Iudaei perierunt. Et vnde Apostoli, filij Prophetarum, filij excussorum: Sicut iam scientibus *Psal. 126.* loquimur. Vnde illi quingenti qui dominum post resurrectionem viderunt, quod commemorat Apostolus *1. Cor. 15.* Paulus: Vnde illi centum viginti, qui simul erant in vno *Act. 1.* loco post resurrectionem domini & ascensionem in *Act. 2.* caelum, quibus in vno loco constitutis superuenit spiritus sanctus diebus pentecostes missus de caelo, sic missus sicut promissus: Omnes inde erant, & ipsi primo habitauerunt in vnum, qui omnia quae habebant vendiderunt, *Act. 4.* rerumque suarum precia ad pedes Apostolorum posuerunt, sicut in Actibus Apostolorum legitur, Et distribuebatur unicuique sicut cuique opus erat, & nemo dicebat *Act. 5.* aliquid proprium, sed erant illis omnia communia. Et *Act. 4.* quid est, in vnum: Et erat illis, inquit, anima vna & cor vnum, in deum. Ergo ipsi prius audierunt, Ecce quam bonum & quam iucundum habitare fratres in vnum. Primi audierunt, sed non soli audierunt, Non enim usque ad illos ista dilectio & vnitas fratrum venit. Venit enim & ad posteros ista charitatis exultatio & votum deo. Vouetur enim aliquid deo, & dictum est, Vouete & reddite domino deo vestro. Melius est autem non vouere & reddere, quam vouere & non reddere. Sed debet esse impiger animus, vt & voueat & reddat, ne cum se minus idoneum putat ad reddendum, piger sit ad vouendum. Plane nunquam reddet, si de suo se putauerit redditurum. Ex voce huius psalmi appellati sunt & monachi, ne quis vobis de isto nomine insultet catholicis. Quando vos recte haereticis de Circumcellionibus insultare coeperitis, vt erubescendo saluentur, illi vobis insultant de monachis. Primo si comparandi sunt vos videte, si verbis nostris opus est, iam laboratis, non opus est, nisi vt admoneam vnumquemque vt attendat, solum attendat & comparet. Quid opus est vt verbis nostris comparentur ebriosi cum sobrijs, praecipites cum consideratis, furentes cum simplicibus, vagantes cum congregatis: Sed tamen dicere consueuerunt: quid sibi vult nomen monachorum? Quanto melius dicimus nos: quid sibi vult nomen Circellionum? Sed non, inquit, vocantur Circelliones, forte corrupto sono nominis eos appellamus. Dicturi sumus vobis integrum nomen ipsorum. Forte Circumcelliones vocantur, non Circelliones. Plane si hoc vocatur exponat quid sint: Nam Circumcelliones dicti sunt, quia circumcellas vagantur. Solent enim ire hac atque illac, nusquam habentes sedes, & facere quae nostis, & quae illi norunt, velint nolint. Veruntamen charissimi, sunt & qui monachi falsi sunt. Et nos nouimus tales, sed non perit fraternitas pia propter eos qui profitentur quod non sunt. Tam sunt enim monachi falsi, quam & clerici falsi, & fideles falsi. Omnia ista tria genera fratres mei, quae aliquando vobis commendauimus, & vt puto non semel, habent bonos suos, habent malos suos. De tribus enim ipsis generibus dictum est, Duo in agro, vnus assumetur, & vnus relinquetur: Et duo in lecto, vnus assumetur, & vnus relinquetur.

Matth. 24

A queritur: Et duæ in molendino, vna assumetur, & vna relinquetur. In agro sunt, qui gubernant ecclesiam. Vnde dicit Apostolus, videte si non in agro erat, Ego plantavi, Apollo rigauit, sed deus in crementum dedit. In lecto autem eos intelligi voluit, qui amauerunt quietem: per lectum enim quietem voluit intelligi, non se miscentes turbis, non tumultui generis humani, in ocio seruientes deo: & inde tamen vnus assumetur, & vnus relinquetur. Sunt ibi probi, & sunt ibi reprobi. Ne expauescatis quando ibi inueniuntur reprobi. Nam & latent quidam qui non inueniuntur nisi in fine. Duæ item in molendino ex nomine generis fœminini appellauit, plebes enim intelligi voluit. Quare in molendino? Quia in isto mundo versantur, vbi molendinum intelligitur, quia sic vertitur mûdus iste quomodo mola: vae enim quos conterit. Sic ibi versantur fideles boni, vt vna ex eis cõsumatur, altera assumatur. Quosdã enim actiones mundi faciunt dilectores seculi, fraudatores, simulatores. Alij autẽ sic ibi sunt quomodo ait Apostolus, Et qui vtuntur hoc mundo, tanquã non vtentes sint. Præterit enim figura huius mûdi, Volo vos sine sollicitudine esse. Audis quæ assumuntur de molendino? Certe enim multa peccata videntur ad diuites pertinere. Cum enim plus agunt, & plus administrant, & plus ad eos pendet res familiaris ampla, difficile est vt non plura peccata contrahant. Et de illis dictum est, Quia facilius est intrare camelum per foramen acus, quã diuitem in regnum cœlorum. Et cum cõtristati essent discipuli pro illis, de quibus iam desperabant, cõsolatus est eos dominus dicens, Quæ hominib⁹ impossibilia sunt, deo facilia sunt. Quomodo autem illud faciliẽ facit deus? Audi Apostolum, si nõn negligas quod præcepit, Præcipe, inquit, diuitibus huius seculi, non superbe sapere. Inuenis enim pauperem superbientem, diuitẽ humilem, Christianum bene cõsideratum, quia illa omnia prætereunt & præterfluunt, quia nihil attulit in hunc mundum, nihil potest de mundo auferre, cogitãtem quemadmodum diues ille qui ardebat in flamma apud inferos, guttam sibi distillari de digito desyderauit eius qui micas de mensa eius concupierat. Cogitantes ista, faciunt quod ait Apostolus, Neque sperare in incerto diuitiarum, sed in deo viuo qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum. Diuites sint, inquit, in operibus bonis, faciliẽ tribuant, communicent, thesaurizent. Et quid inde illis lucrit? Thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam. Ecce quæ assumetur de molendino. Qualis autem diues ille erat qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide, & iacentem ad ianuam suam pauperem contemnebat? Relinquetur, quia de molendino vna assumetur, & vna relinquetur. Sic dicit & Ezechiel de tribus personis, in quibus non absurde tria hæc genera intelligimus. Cum miserit dominus gladium in terra, & si fuerint in medio eorum Noë, Daniel & Iob, nõ liberabunt filios neque filias, sed ipsi soli salui erunt. Iam illi olim liberati sunt, sed in istis tribus nominibus tria genera quædam significauit. Noë significat rectores ecclesie, quia ipse arcam in diluuiõ gubernauit. Daniel autẽ vitam quietam elegit in cœlibatu seruire deo, id est, vxorem non quærens, Erat vir sanctus in desyderiis cœlestibus vitam gerens, tentatus in multis, & inuentus aurum obryzum. Quã quietus erat, qui & inter leones securus erat? Ergo in nomine Danielis qui etiã vir desyderiorum est appellatus, sed vtique castorum atque sanctorum, significatur serui dei, de quibus dicitur, Ec-

ce quã bonum & quã iocundum habitare fratres in vnum. In nomine Iob significatur vna illa de molendino quæ assumetur. Habebat enim vxorẽ, habebat filios, habebat multas diuitias: & tam multa habebat in isto seculo, vt diabolus hoc ei obiiceret, quia non gratis sed propter ea quæ acceperat colebat deũ. Hoc obiecit aduersarius sancto viro, & in tentationibus suis probatus est quã gratis Iob coleret deum, & non propter illa quæ acceperat, sed propter eũ qui dederat. Amisis itaq; omnibus repentina afflictione & tẽtatione, amissa hæreditate, amisis hæredibus, sola coniuge sibi relicta nõ ad consolationem, sed ad tẽtationem, ait quod nostis, Dominus dedit, domin⁹ abstulit, sicut domino placuit ita factum est, sit nomẽ domini benedictum. Impletum est in eo quod quotidie cantamus, si & moribus consolemur, Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Ergo in istis tribus hominibus significata sunt tria genera hominum, & in illis tribus rursus in Euangelio quæ commemorauit. Quid ergo dicunt illi qui nobis de nomine monachorum insultant? Fortasse dicturi sunt, Nostri non vocantur Circumcelliones: vos illos ita appellatis cõtumelioso nomine, nõ nos eos ita non vocamus. Dicant quid eos vocet, & au dietis, Agonisticos eos vocat. Fatemur & nos honesto nomine, si & res conueniret. Sed interim illud videat sanctitas vestra, Qui nobis dicunt, ostendite vbi scriptũ sit nomen monachorum, ostendat vbi scriptum sit nomen Agonisticorum. Sic eos appellamus, inquit, propter agonem. Certant enim illi, & dicit Apostolus, Certant bonũ certant: quia sunt qui certant aduersus diabolum & prævalent milites Christi, Agonistici appellantur. Vtinam ergo milites Christi essent, & non milites diaboli, à quibus plus timetur deo laudes, & quã fremitus leonis. Hi etiam insultare nobis audent, quia fratres cum vident homines, deo gratias dicunt. Quid est inquit, deo gratias? Itãne surdus es vt nescias quid sit deo gratias? Qui dicit, deo gratias, gratias agit deo. Vide si non debet frater deo gratias agere, quando videt fratrem suum. Non enim non est locus gratulationis, quando se inuicem vident qui habitant in Christo? Et tamen vos, deo gratias nostrum ridetis, deo laudes vestrum plorant homines. Sed certe reddituri estis rationem de nomine quare appelletis Agonisticos. Ita fiat vt appellatis: ita fiat, omnino fauemus. Præstat domin⁹ vt illi contra diabolum certent, & non cõtra Christum cuius persequuntur ecclesiam. Famen quia certant, dicitis Agonisticos, & inuenistis vnde appelletis, quia dixit Apostolus, Bonum agonem certant. Quare ergo & nos non appellemus monachos, cũ dicit Psalmus, Ecce quã bonum & quã iocundum habitare fratres in vnum? $\mu\omicron\nu\theta$ enim vnus dicitur, Et non vnus quomodocunque, nam & in turba est vnus, sed vnã cum multis dici potest: $\mu\omicron\nu\theta$ non potest, id est, solus: $\mu\omicron\nu\theta$ enim vnus solus est. Qui ergo sic viuunt in vnum, vt vnũ hominem faciant, vt sit illis vere quomodo scriptum est, vna anima & vnum cor, multa corpora, sed non multa animæ, multa corpora, sed non multa corda, recte dicitur $\mu\omicron\nu\theta$, id est, vnus solus. Vnde & ille vnus sanabatur in piscina. Respondeant nobis & exponant qui insultant nomini monachorũ, quare ille qui inuentus est triginta octo annos habens in infirmitate, hoc respondisset domino: Cum commota fuerit aqua non habeo qui me deponat, alius ante me descendit. Descenderat vnus, iam alius non descẽdebat. Vnus solus sanabatur, vnitatem ecclesie figurabat. Merito insultant nomini

Matth. 24.

Iob. 1.

Ibidem.

Psal. 33.

1. Timo. 6.

1. al. timen-
tur dei lau-
des.

1. Timo. 6.

Acto. 4.

Ioan. 9.

G mini vnitatis, qui se ab vnitatis præciderunt. Merito illis displicet nomen monachorum, quia illi nolunt habitare in vnum cum fratribus, sed sequentes Donatum, Christum dimiserunt. Hec denuo & de vno solo audit charitas vestra: iam iucundemur cum Psalmo ut sequentia videamus. Brevis est, potest à nobis curri quantum dominus suggerit. Puto enim ex his que dicta sunt patere posse que sequuntur, quavis & illa videantur obscura, Ecce quam bonum & quam iucundum habitare fratres in vnum. Ostendebat qui dicebat, ecce. Videmus & nos fratres & benedicimus deum, & oramus ut dicamus & nos, ecce. Et cui rei similes sint, dicit Psalms, *Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam barbam Aaron. Quod descendit in oram vestimenti eius.* Aaron quid erat? Sacerdos. Quis est sacerdos, nisi vnus sacerdos qui intravit in sancta sanctorum? Quis est sacerdos iste, nisi ille qui fuit & victima? Et quis est sacerdos, nisi ille qui cum in mundo non inueniret mundum quod offerret, seipsum obtulit? In capite ipsius unguentum, quia totum Christus cum Ecclesia. Sed à capite venit unguentum. Caput nostrum Christus est, crucifixum & sepultum, resuscitatum ascendit in cælum, & venit spiritus sanctus à capite. *Quò? Ad barbam.* Barba significat fortes, barba significat iuvenes, strenuos, impigros, alacres. Ideo quando tales describimus, barbatus homo est dicimus. Ergo illud primū unguentum descendit in Apostolos, descendit in illos qui primos impetus seculi sustinuerunt. Descendit ergo in illos spiritus sanctus. Nam & illi qui primum in vnum habitare cœperunt, persecutionem passi sunt. Sed quia descenderat unguentum in barbam, passi sunt non victi. Etenim & caput iam passum præcesserat vnde descendit unguentum. Præcedente tali exemplo, quis vinceret barbam? Ex illa barba erat Stephanus sanctus. Et hoc est non vinci, ut charitas non vincatur ab inimicis. Nam visi sunt sibi vicisse qui persecuti sunt sanctos: illi cadebant, illi cadebantur: illi occidebant, illi occidebantur. Quis non putaret illos vincere, illos vinci? Sed quia non victa est charitas, ideo unguentum descendit in barbam. Attende Stephanum, scribebat in illo charitas, scribebat in eos cum audirent, rogavit pro eis cum lapidaret. *Quid enim ait cum audiret, Dura ceruice & incircumciso corde & auribus, vos semper restitistis spiritui sancto? Vide barbam, nunquid adulavit, nunquid timuit: Illi cum audiret ista que in illos dicebantur, scribebat: quasi scribebat enim Stephanus, scribebat ore, corde diligebat, & non est victa ipsa charitas in eo. Nam illi abhorretes à verbo tanquam tenebræ fugientes à lumine, ad lapides currere cœperunt Stephanum lapidare. Sicut antea Stephani verba lapidabat illos, sic postea lapides eorum Stephanum. Quando debuit plus irasci Stephanus, quando lapidabat, aut quando audiebatur? Ecce mitis factus est cum lapidaretur, & scribebat cum audiretur. Quare scribebat cum audiretur? Quia mutare volebat eos à quibus audiebatur. Venientibus in se lapidibus non victa est charitas, quia unguentum à capite in barbam descenderat, & audierat ab ipso capite, Diligite inimicos vestros, & orate pro eis qui vos persequuntur. Audierat ab ipso capite pendente in cruce & dicente, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Eo modo ergo unguentum à capite descenderat in barbam, quia & ille cum lapidaretur fixo genu ait, Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Ergo ille tanquam barba erat. Multi enim fortes erant, & multas persecutiones passi sunt. Sed si nequaquam à barba descendisset unguentum, modo monasteria non haberemus: sed*

quia descendit & in oram vestimenti: sic enim ait, quod K descendit in oram vestimenti eius, secuta est ecclesia de veste domini, peperit monasteria. Nam vestis sacerdotalis ecclesiam significat. Ipsa est vestis de qua dicit Apostolus, Ut exhiberet sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam neque rugam. Mundatur ut non habeat maculam, exteditur ut non habeat rugam. Vbi eam extendit fullo nisi in ligno? Videmus quotidie a fullo-nibus tunicas quodammodo crucifigi. Crucifiguntur ut rugam non habeant. Quid est ergo ora vestimenti? Fratres mei, in oram vestimenti quid accepturi sumus? Ora finis vestimenti est. Quid accepturi sumus in fine vestimenti? An quia in fine temporum habitura erat ecclesia fratres habitantes in vnum? An in ora perfectionem intelligimus, quia in ora vestimentum perficitur? Et illi perfecti qui norunt habitare in vnum, illi perfecti qui legem implent. Quomodo autem impletur lex Christi ab eis qui habitant fratres in vnum? Audi Apostolum, Inuicem onera vestra portate, & sic implebitis legem Christi. Hæc est ora vestimenti, Quomodo fratres mei intelligimus quam oram dicat, quò potuit descendere unguentum? Non puto quòd oram vestimenti in lateribus voluit intelligi. Sunt enim ora in lateribus, sed à barba descendere unguentum ad oram potuit quæ in capite est, vbi aperitur capitium. Tales sunt qui habitant in vnum, ut quomodo per oras istas intrat caput hominis ut vestiatur: sic per cœcordiam fraternam Christus intrat qui est caput nostrum ut vestiatur & hæreat illi ecclesia. Quid aliud dicit? *Sicut ros Hermon qui descendit super montem Sion.* Hoc voluit intelligi fratres mei gratiam dei esse quòd fratres habitant in vnum, non ex suis viribus, non ex suis meritis, sed ex illius dono, sed ex illius gratia, sicut ros de cælo. Num enim terra sibi pluit? aut non quicquid genuerit arefcit, nisi pluvia de super descēdat? Dicit quodam loco in Psalmo: Pluuiam voluntariam segregans deus hereditati tuæ. Quare dixit voluntariam? Quia non meritis nostris, sed illius voluntate. Quid enim boni meruimus peccatores? Quid boni meruimus iniqui? Ex Adam Adam, & super Adam multa peccata nascuntur. Quisquis nascitur, Adam nascitur, damnatus de dānato, & addidit male viuendo super Adam. Quid enim boni meruit Adam? Et tamen misericors amauit, & sponsus dilexit non pulchram, sed ut faceret pulchram. Ergo gratiam dei dixit rorem Hermon. Sed Hermon quid sit, Monile debetis, mons est quidam longe disiunctus ab Hierusalem, id est, à Sion. Itaque mirum est quòd sic ait, Sicut ros Hermon, qui descendit super montem Sion, cum mons Hermon longe sit disiunctus ab Hierusalem. Nam trans Iordanem esse dicitur. Ergo aliquid in interpretatione Hermon queramus. Nomen enim Hebraicum est, & habemus interpretationem ab eis qui illam linguam nouerunt. Hermon interpretari dicitur lumen exaltatum. A Christo ergo ros. Nam nullum lumen exaltatum est nisi Christus. Quomodo exaltatum est? Primo in cruce, postea in cælo. Exaltatus in cruce cum humiliaretur, sed humiliatio illius non potuit nisi alta esse. Hominis dispensatio minor minorque fiebat, quæ significabatur in Ioanne: dei dispensatio in domino nostro Iesu Christo crescebat, quod & natalibus eorum ostenditur. Nam ille natus est sicut tradit ecclesia octauo calendæ Iulias, cum iam incipiunt minui dies: dominus autem natus est octauo calendæ Ianuarias, quando iam dies incipiunt crescere. Audi ipsum Ioannem cōfitemem, illum oportet crescere, me autem minui. Et passionem

Eph. 5.

Gal. 6.

L.

Psal. 67.

M.

Ier. 1.

Matth. 23.

Matth. 24.

Matth. 24.

Matth. 24.

Acto. 2.

Acto. 7.

Matth. 5.

Luc. 2. 23.

Acto. 7.

A fiones ipsorum hoc indicant, Dominus in cruce exaltatus est, ille caelo capite diminutus est. Ergo lumen exaltatum Christus, Inde est ros Hermon. Sed quicumque vultis habitare in vnum, optate rorem istum, compluimini inde, alioquin non poteritis tenere quod profitemini, nec profiteri audere poteritis, nisi ille intonuerit: nec permanere poteritis, nisi eius sagina nō desit vobis. Ipsa enim sagina descendit super montem Sion. Iam montes Sion magni in Sion. Quid est Sion? Ecclesia. Et qui ibi sunt montes? Magni. Quos significant montes, hos significat barba, hos significat ora vestimenti, Barba nō intelligitur nisi in perfectis. Non ergo habitāt in vnum, nisi in quibus perfecta fuerit charitas Christiana. Nam in quibus non est perfecta charitas Christi, & cum in vno sint, nō in vnum habitant: Ergo si sunt, odiosi sunt, molesti sunt, turbulenti sunt, anxietate sua turbant ceteros, & querūt quid de illis dicāt, quomodo in iunctura inquietum iumentū non solum non trahit, sed & frangit calcibus quod iunctū est: Si autem habet rorē Hermon qui descendit super montem Sion, quietus est, placatus, humilis, tolerās, pro murmure precem fundens.

B Nam murmuratores omnes magnifice descripti sunt quodam loco scripturarum, Præcordia fatui sicut rota carri. Quid est, præcordia fatui sicut rota carri? Fænum portat & murmurat. Nō enim potest rota carri quiescere à murmure. Sic sunt multi fratres, non habitant in vnum nisi corpore. Sed qui sunt qui habitant in vnum? Illi de quibus dictum est, Et erat illis anima vna, & cor vnum in deum: & nemo dicebat aliquid suum esse, sed erant illis omnia communia. Designati sunt, descripti sunt, qui pertineāt ad barbam, qui pertineant ad oram vestimenti, qui numerentur inter montes Sion: Et si sunt ibi alij murmuratores, meminerint dicti domini, Vnus assumetur & vnus relinquetur. Quoniam ibi mandauit dominus benedictionem. Vbi mandauit? In fratribus qui habitant in vnum. Ibi præcepit benedictionem, ibi benedicunt dominum qui habitant concorditer. Nam in discordia non benedicis dominum. Sine causa dicis quia lingua tua sonat benedictionē domini, si corde non dicis. Ore benedicis, & corde maledicis. Ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant. Nunquid verba nostra sunt? Significati sunt quidam. Benedicis dominum cum oras, & sequeris in prece tua, & maledicis inimico tuo. Hoc est quod audisti ab ipso domino, diligite inimicos vestros. Si autem facias vt diligas inimicum tuum & ores pro eo, ibi mandauit dominus benedictionem suam: ibi habebis Vitam in seculum. Id est, in æternum. Multi enim amantes vitam istam, maledicunt inimicis suis. Pro qua re, nisi pro ista vita, nisi pro commodis secularibus? Vbi te angustauit inimicus tuus, vt cogaris maledicere? In terra angustatus es, migra, habita in cælo. Quomodo, inquires, habitabo in cælo homo carne indutus, carni deditus? Corde præcede, vt prosequaris corpore. Noli surd⁹ audire. Sursum habe cor, & nemo te coangustauit in cælo. Et ideo bene sequitur & alius psalmus:

In Psalimum centesimum tricesimum tertium

ENARRATIO.

ECCE nunc benedicite dominum, omnes serui domini: Qui statis in domo domini, in atrijs domus dei nostri. Quare addidit, in atrijs? Atria ampliora spatia domus intelliguntur. Qui stat in atrijs, non angustatur, non premitur, quodammodo delectatur. † In latitudine mane, & potes diligere inimicum tuum, quia non ea diligis vbi ab inimico angustias pateris.

Quomodo intelligeris stare in atrijs? Sta in charitate, D & itas in atrijs. In charitate latitudo est, in odio angustia. Audi Apostolū, Ira & indignatio, tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum. De latitudine autem charitatis quid dicit? Quoniam charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Vbi audis diffusionem, intellige latitudinem. Vbi audis latitudinem, intellige atria domini, & habebis veram benedictionem domini, quando non maledicis inimicis. Alloquitur enim spiritus eos qui patiuntur tribulationem, vt gloriantur in tribulationibus, & dicit eis: Ecce nunc benedicite dominum, omnes serui domini. Quid est, ecce nunc? In hoc tempore. Nam post transactas tribulationes manifestum est quia benedictioni domini vacabimus: Et dictum est, Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te. Qui tunc benedicturi sunt sine defectu, hic incipiūt benedicere dominum: Hic in tribulationibus, in tentationibus, in molestiis, inter aduersitates seculi, inter insidias inimici, inter fraudes & impetus diaboli: Hoc est, Ecce nunc benedicite dominum, omnes serui domini, qui statis in domo domini. Quid est, qui statis? Qui perseveratis, quia dictum est de quodam qui archangelus fuit & in veritate nō stetit: Et dictum est de amico sponsi, Amicus autem sponsi stat & audit eum, & gaudio gaudet propter vocem sponsi. Ergo qui statis in domo domini in atrijs domus dei nostri. In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite dominum. Facile est benedicere in diebus. Quid est, in diebus? In rebus prosperis. Nox enim tristis res est, dies res est lata. Quando tibi bene est, benedicis dominum: Quando filium desideras & nascitur, benedicis dominum. Liberata est vxor tua à periculo partus, benedicis dominum. Aegrotabat filius, liberatur, benedicis dominum. Aegrotabat filius, forte quaesisti mathematicum, sortilegum, forte nō de lingua, sed de moribus tuis exiit maledictio in dominum, exiit de moribus & de vita tua. Noli gloriari quia lingua benedicis, si vita maledicis. Quomodo, inquis, vita maledico? Quia attēditur vita tua & dicitur, Ecce Christianus, ecce quales sunt Christiani. Blasphematur propter te Christus. Ecce eū vita tua maledicat, quid prodest quod lingua tua benedicat? Benedicite ergo dominum. Quando? In noctibus. Quando benedixit Iob? Quando tristis nox erat. Ablata sunt omnia quæ possidebantur: ablati filii quibus seruabantur, quā tristis nox? Sed videamus si non in noctibus benedicit: Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit ita factum est, sit nomen domini benedictum. Quā nox atrox? Percussus vulnerē à capite vsq; ad pedes, putrefact⁹ liquecebat in se. Tūc enim Eualausa est eū tentare, Dic aliquid in deum & morere. Audi benedicientē in noctibus. Locuta es, inquit, quasi vna ex insipientibus mulieribus. Si bona suscepim⁹ de manu domini, mala quare nō toleramus? Ecce quid est, in noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite dominum. Quid dixit Iob? Locuta es tanquam vna ex insipientibus mulieribus. Adam putris repulit Euam tanquam dicens, Sufficit quod propter te mortalis effectus sum. Valueras in paradiso, sed vince- ris i stercore. Magna gratia dei. Sed vnde hoc, nisi quia ros Hermon cōpluerat illam animam, & dederat dominus suauitatem, vt terra nostra daret fructum suum? In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite dominum. Benedicat te dominus ex Sion, qui fecit cælum & terram. Plures hortatur vt benedicāt, & ipse vnū benedicit,

Roma. 2.

Roma. 5.

Psal. 33.

E

Ioan. 8.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

† aliter, di-
latatur.

G benedicit, quia ex pluribus vnum fecit: Quia bonum & iocundum est habitare fratres in vnum: Pluralis numerus fratres, sed singularis habitare in vnum. Ideo benedicat te dominus ex Sion, qui fecit caelum & terram. Nemo vestrum dicat, Ad me non peruenit ista benedictio. Puta, quis est, quem benedixit? Benedicat te dominus ex Sion. Vnum benedixit. Esto vnum & in vno, & perueniet ad te benedictio.

In Psalmum centesimum tricesimum quartum Enarratio.

VALDE nobis dulce esse debet, & dulce nobis esse gaudendum est, quod nos Psalmus iste cohortatur. Dicit enim, *Laudate nomen domini.* Causamque ipsam quare iustum sit ut laudemus nomen domini, continuo subiicit, *Laudate serui domini.* Quid iustius? quid dignius? quid gratius? Etenim si non laudauerint serui dominum, superbi, ingrati, irreligiosi erunt. Et quid faciant non laudando dominum, nisi ut seuerum sentiant dominum? Neque enim seruus ingratus si dominum suum laudare noluerit, ideo efficit ut seruus non sit. Laudes, non laudes, seruus es. Sed si laudes propiciabis, si non laudes offendis. Bona ergo exhortatio

H & utilis: unde magis satagere debemus quemadmodum laudandus sit deus, quam dubitare laudandum. Laudate ergo nomen domini. Hortatur nos Psalmus, hortatur nos propheta, hortatur nos spiritus dei, hortatur postremo nos ipse dominus ut laudemus dominum. Non enim laudibus nostris ille crescit, sed nos. Deus nec melior fit si laudaueris, nec deterior est si vituperaueris: sed tu laudando bonum melior eris, vituperando deterior: Bonus autem ille manet ut est. Si enim seruos suos ipsos bene de se meritos, praedicatores verbi sui, rectores ecclesiae suae, veneratores nominis sui, obtemperatores mandati sui id docet, ut in conscientia sua habeant dulcedinem bonae vitae suae, ne corrumpantur laudibus, ne frangantur vituperationibus hominum: quanto magis ipse incommutabilis super omnia qui haec docet, non utique maior fit si laudaueris, nec minor si vituperaueris: Sed quoniam nobis expedit laudare dominum, misericorditer iubet ut laudemus eum, non arroganter. Audiamus ergo quid dicit, *Laudate nomen domini, laudate serui domini.* Non aliquid incongruum facitis laudando serui dominum. Et si semper tantummodo serui essetis, deberetis laudare dominum:

I quanto magis debetis laudare dominum serui, ut esse mereamini & filij? Sed quoniam scriptum est in alio psalmo, *Rectos decet laudatio:* Et item alibi scriptum est, *Non est speciosa laus in ore peccatoris:* Itemque alibi dicitur, *Sacrificium laudis glorificauit me:* Et ibi via est in qua ostendam illi salutare dei: & consequenter, *Peccatori autem dixit deus, Ut quid tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum, tu autem odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos post te:* Ne forte quisquam quoniam dictum est, *laudate serui dominum,* etiam si in domo ista magna fuerit malus seruus, putet sibi prodesse laudem domini, continuo quales sunt qui laudare debeant dominum subiicit & docet. *Qui stas in domo domini, in atris domus dei nostri.* Qui stas, non qui ruitis. Illi autem stare dicuntur qui in mandatis eius perseverant, qui in fide non ficta, & spe firma, & charitate sincera seruiunt deo, & honorant ecclesiam eius, & non dant offensionem male viuendi eis qui venire volunt, & in via lapides offensionis inueniunt. Ergo qui stas in domo domini, laudate nomen domini. Grati estote ne foris erretis. Quia ergo sta

Psalm. 32. Ecclesiasti. ci. 15. Psalm. 49.

Psalm. 133.

tis, parum ne est vobis: vbi laudandus est qui vos erexit & iacentes, & fecit in domo sua stare & ipsum agnoscere ipsumque laudare? Paruumne hoc beneficium est quod stamus in domo domini? Hic interim in hac peregrinatione, in hac domo quod etiam peregrinationis tabernaculum dicitur, quia hic stamus, nunquid parum grati esse debemus? Nonne cogitandum est quia hic stamus? Nonne cogitandum est quid facti fuerimus? Nonne cogitandum est nobis vbi iacebamus, & quod collecti sumus? Nonne cogitandum est quia omnes impij dominum non quaerebant, & ipse illos non quereutes quaesuit, ipse inuentos excitauit, ipse excitatos vocauit, ipse vocatos introduxit, & in domo sua stare fecit? Haec quisquis cogitat & ingratus non est, omnino despicit se pro amore domini sui, a quo sibi tanta praestita sunt. Et quoniam non habet quid pro tantis beneficiis deo retribuatur, quid ei restat, nisi gratias agere & non rependere? Ad ipsam gratiarum actionem pertinet, & calicem domini accipere & nomen eius inuocare. Nam quid retribuatur domino seruus pro omnibus quae retribuit illi? Ergo qui stas in domo domini in atris domus dei nostri.

Laudate dominum. Quid dicturus sum quare laudatis? *Quoniam bonus dominus.* Breuiter vno verbo explicata est laus domini dei nostri. Bonus dominus, sed bonus non ut sunt bona quae fecit. Nam fecit deus omnia bona valde: non tantum bona, sed & valde. Caelum & terram & omnia quae in eis sunt fecit bona, & valde bona fecit. Si haec omnia bona fecit, qualis est ille qui fecit? Et tamen cum bona fecerit, multoque sit melior qui fecit quam ista quae fecit, non inuenies melius quod de illo dicas, nisi quia bonus est dominus, si tamen intelligas proprie bonum a quo sunt caetera bona. Omnia enim bona ipse fecit: ipse est bonus quem nemo fecit. Ille bono suo bonus est, non aliunde participato bono. Ille a seipso bono bonus est, non adhaerendo alteri bono. Mihi autem adherere deo bonum est: qui non eguit a quo fieret bonus, sed eguerunt illo caetera ut fierent bona. Vultis audire quam singulariter ille sit bonus? Dominus interrogatus dixit, *Nemo bonus nisi solus vnus deus.* Hanc singularitatem bonitatis eius, & praeterire breuiter nolo, & commendare congrue non sufficio. Metuo ne si hinc cito transiero, ego ingratus inueniar: Item metuo ne hoc cum explicandum suscepero, sub tanta laudis dominicae sarcina defatiger. Sic tamen fratres accipite me & laudantem & non sufficientem, ut etiam si non impletur illius laudis explicatio, acceptetur laudatoris deuotio. Approbet me ipse voluisse, ignoscat non impleuisse. Ineffabili dulcedine teneor cum audio bonus dominus: consideratisque omnibus & collustratis quae forinsecus video, quoniam ab ipso sunt omnia, etiam cum mihi haec placent, ad illum redeo a quo sunt, ut intelligam quoniam bonus est dominus. Rursum cum ad illum quantum possum ingressus fuero, interiorum mihi & superiorum inuenio, quia sic bonus est dominus, ut istis non indigeat quo sit bonus. Denique ista non laudo sine illo, illum autem sine istis perfectum, non indigum, incommutabilem, nullius bonum quarentem quo augeatur, nullius malum timentem quo minuatur inuenio. Et quid dicam amplius? Inuenio in creatura caelum bonum, solem bonum, lunam bonam, stellas bonas, terram bonam, quae gignuntur in terra & radicibus nixa sunt bona, quae ambulant & moventur bona, quae volitant in aere & natant in aquis bona. Dico & hominem bonum. Homo enim bonus de bono thesauro cordis sui profert bonum. Dico & angelum

Psalm.

L. Gen. 1.

Psalm. 71.

Matth. 19.

M

lum

Alum bonum qui non est lapsus superbia & diabolus factus est, sed inhæret obediendo ei à quo factus est. Omnia ista dico bona, sed tamen cum suis nominibus, cælum bonum, angelum bonum, hominem bonum: Ad deum autem cum me refero, puto melius nihil dicere quam bonum. Ipse quippe dominus noster Iesus Christus dixit, Homo bonus: Et ipse ite dixit, Nemo bonus nisi solus deus. Nonne stimulauit nos ad inquirendum & ad distinguendum quid sit bonum, & alio bono bonum, & bonum seipso bonum? Quam ergo bonum est à quo sunt omnia bona? Omitto nullum inuenias bonum quod non ab illo sit bonum. Bonum bona faciens sicuti est proprie, sic & bonus est proprie. Neque enim ea quæ facit non sunt, aut iniuria illi sit cum dicimus non esse quæ fecit. Quare enim fecit, si non sunt quæ fecit? Aut quid fecit, si non est quod fecit? Cum ergo sint & illa quæ fecit, venit tamen ad illius comparisonem tanquam solus sit, dixit, Ego sum qui sum. Et dices filius Israël, Qui est, misit me ad vos. Non dixit, Dominus deus ille omnipotens, misericors, iustus: Quæ si diceret, utique vera diceret. Sublatis de medio omnibus quibus appellari posset & dici deo, ipsum esse se vocari respondit, & tanquam hoc esset ei nomen, Hoc dices eis, inquit: Qui est, misit me. Ita enim ille est, ut in eius comparatione ea quæ facta sunt, non sint illi comparanda, quoniam ab illo sunt: Illi autem non comparata sunt, quoniam ab illo sunt. Illi enim comparata, non sunt, quia verum esse, incommutabile esse est, quod ille solus est. Est enim est, sicut honorum bonum, bonum est. Cogitate & videte quoniam quicquid aliud laudatis, ideo laudatis quia bonum est. Insanit qui laudat quod non est bonum, Si laudes iniquum eo ipso quod iniquus est, nonne & tu iniquus es? Si laudes furem eo ipso quod fur est, nonne & tu particeps eris? Si laudes iustum in eo ipso quod iustus est, nonne & tu habes inde partem laudando? Non enim laudares iustum nisi amares: non amares, si nihil inde haberes. Si ergo quicquid aliud laudamus, ideo laudamus quia bonum est, nulla tibi maior causa & melior & firmiter dari potuit quare laudes deum, nisi quia bonus est. Ergo laudate dominum, quoniam bonus est. Quandiu dicamus eius bonitatem? Quis corde concipiat aut cõplectatur quam bonus sit dominus. Sed & ad nos redeamus, & in nobis illum agnoscamus, & in operibus artificem laudemus, quia ipsum contemplari idonei non sumus. Et si contemplari idonei aliquando erimus, cum fuerit mandatum cor nostrum fide, ut postremo gaudeat veritate: nunc quoniam ipse à nobis videri non potest, opera eius videamus, ne sine eius laude remaneamus. Ergo dixi, Laudate dominum quoniam bonus est. *Psallite nomini eius quoniam suavis est.* Forte esset bonus, & suavis non esset, si tibi non daret posse gustare: Talem autem se præbuit hominibus ut etiam panem de cælo miserit, & filium suum æqualem qui hoc est quod ipse, dederit hominem faciendum, & pro hominibus occidendum ut per hoc quod tu es, gustes quod non es. Multum enim ad te erat gustare suauitatem dei, quia remota erat illa & nimis alta, tu autem nimis abiectus & in imo iacens. In magna ista separatione missus est mediator, Non poteras ad deum homo, deus factus est homo, ut quoniam homo potes ad hominem qui non posses ad deum, per hominem venires ad deum, & factus est mediator dei & hominum, homo Christus Iesus. Sed si homo solum esset, hoc sequendo quod es, nunquam peruenires. Si deus solum esset, non comprehendendo quod non es, nunquam per-

uenires. Deus factus est homo, ut hominem sequendo **D** quò potes, ad deum peruenias quod non poteras. Ipse est mediator, inde factus est suavis. Quid suavius pane angelorum? Quomodo ergo non est suavis dominus, quando panem angelorum manducauit homo? Non enim aliunde viuit homo, & aliunde viuit angelus: Ipsa est veritas, ipsa est sapientia, ipsa est virtus dei: sed quomodo ea perfruuntur angeli, tu non potes. Illi enim quomodo perfruuntur: Sicuti est, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum, per quod facta sunt omnia. Tu autem quomodo contingis? Quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Ut autem panem angelorum manducaret homo, creator angelorum factus est homo. Psallite ergo nomini eius quoniam suavis est. Si gustastis psallite, si gustastis quoniam suavis est dominus psallite, si bene sapit quod gustastis laudate. Quis tam ingratus est vel coquenti vel pascenti, ut cum fuerit pulmẽto aliquo delectatus, non reddat gratiam laudando quod gustat? Si de his non tacemus, de illo qui dedit omnia tacebimus: Psallite nomini eius quoniam suavis est, & audite iam opera eius. Tendebatis enim vos fortassis videre bonum omnium honorum, bonum à quo sunt omnia bona, bonum sine quo nihil est bonum, & bonum quod sine ceteris bonum est: tendebatis vos ut videretis, & forte in extendenda acie mentis vestræ deficiebatis. Hoc enim ex me cõiicio, sic patior. Sed & si est aliquis, sicut fieri potest & valde potest, acie mentis fortior me, & contuitum cordis sui diu figit in eo quod est, laudet ille ut potest, & quomodo nos non possumus laudet: Gratias tamen illi qui in hoc Psalmo temperauit laudem suam, ut & firmorum esset & infirmorum. Nam & in illa missione serui sui Moysi cum diceret, Ego sum qui sum: & dices filiis Israël, Qui est, misit me ad vos: Quia ipsum proprie esse menti humane difficile erat capere, & mittebatur homo ad homines, quãuis non ab homine, continuo deus temperauit laudem suam, & hoc de se dixit quod capi dulciter posset, non in eo voluit remanere quod laudabatur, quò non posset laudator attingere, Vade, inquit, dic filiis Israël, Deus Abraham & deus Isaac & deus Iacob misit me ad vos: hoc mihi nomen est in æternum. Certe domine nomen illud habes, quia & tu dixisti, Ego sum, Qui est misit me ad vos: Vnde modo nomen mutasti ut diceres, deus Abraham & deus Isaac & deus Iacob? Nonne tibi videtur ratio eius respondere & dicere, quod dixi, Ego sum qui sum, verum est, sed non capis: quod autem dixi, Ego sum deus Abraham & deus Isaac & deus Iacob, & verum est & capis? Quod enim ego sum qui sum, ad me pertinet: quod autem deus Abraham & deus Isaac & deus Iacob, ad te pertinet: Et si deficiis in eo quod mihi sum, cape quod tibi sum. Et ne forte quisquam putaret illud quod dixit deus, Ego sum qui sum, & qui est misit me ad vos, hoc solum æternum ei nomen esse: quod autem dixit deus, Ego sum deus Abraham & deus Isaac & deus Iacob, temporale nomen esse, non curauit deus cum dixisset, Ego sum qui sum, & qui est misit me ad vos, dicere quod hoc ei nomen sit in æternum, quia & si hoc non diceret intelligeretur: Est enim vere est, & eo ipso quod vere est, sine initio & sine termino est: Quod vero propter hominem est, ego sum deus Abraham & deus Isaac & deus Iacob, ne ibi suboriretur humana sollicitudo, quia hoc temporale est non sempiternum, securos nos fecit, quia de temporalibus ad æternam vitam nos perducit. Hoc, inquit, mihi nomẽ est in æternum,

V non

G non quia æternus Abraham & æternus Isaac & æternus Iacob, sed quia deus illos facit æternos postea sine fine. Habuerunt quippe initium, sed finem non habebunt. In Abraham & Isaac & Iacob totam Ecclesiam eius cogitate, omne semen Israël cogitate, omne autem semen Israël, non solum quod est ex carne, sed etiam quod est ex fide. Apostolus enim gentibus loquebatur quibus dicebat, Si ergo vos Christi, ergo semen Abraham estis, secundum promissionem hæredes: Benedicimur ergo omnes in deo Abraham & Isaac & Iacob. Arbor enim quidem benedixit quandam, eamque oliuam creauit, Sicut dixit Apostolus, ipsos patriarchas sanctos unde effloruit populus dei. Sed hæc arbor oliuæ putata est non amputata, & inde superbi rami fracti sunt: Ipse est blasphemus & impius populus Iudæorum, manserunt tamen rami boni & vtilis: nam inde Apostoli fuerunt. Et cum ibi rami vtilis relictæ essent, per dei misericordiam insertus est & oleaster gentium, cui dicit Apostolus, Tu autem cum esses oleaster insertus es in illis, & particeps pinguedinis oliuæ factus es: noli gloriari aduersus ramos. Quod si gloriaris, non tu radicem portas, sed radix te. Hæc vna arbor est pertinens ad Abraham & Isaac & Iacob: & quod plus est, magis ad Abraham & Isaac & Iacob pertinet oleaster insertus, quam rami contracti. Illi enim per fragmentum iam non ibi sunt, oleaster non ibi erat & ibi est. Illi per superbiam frangi meruerunt: iste per humilitatem inseri meruit. Illi amiserunt radicem, iste tenuit eam. Cum ergo audistis Israël, & de Israël pertinentem ad deum, inde nolite vos facere alienos. Oleaster quidem fuistis, sed oliuæ estis, particeps pinguedinis oliuæ. Nã vultis nosse in Abraham & Isaac & Iacob quomodo sic sit insertus oleaster, ne putetis vos ad hanc arborem non pertinere, quia non pertinetis carnaliter ad semen Abraham: Dominus quando miratus est fidem Centurionis illius, qui non erat de populo Israël, sed erat de populo gentium, Propterea, inquit, dico vobis quia multi ab Oriente & occidente venient. Ecce iam oleaster in manu insertoris, multi ab Oriente & Occidente venient. Videmus quid ferat inferendum, ubi inserat videamus, Et recumbent, inquit, cum Abraham, Isaac & Iacob in regno cælorum. Videmus & quid inseruit, & ubi inseruit. De ramis superbis naturalibus quid dicit: Filij autem regni ibunt in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium. Res pronũciata, res impleta. Ergo psallite domino quoniam suavis est, & attendite quæ circa nos fecit. *Quoniam Iacob elegit sibi dominus, Israël in possessionem sibi.* Laudate, psallite, quoniam fecit ista. Talia dico quæ capere valeatis. Cæteras gentes sub angelis posuit: Iacob elegit sibi dominus, Israël in possessionem sibi. Gentem suam fecit agrum quem coleret, quem ipse seminaret. Quæuis ipse omnes gentes condiderit, cæteras angelis commisit, sibi istam possidendam seruandamque deputauit: Hunc populum, hunc Iacob: Merito illius, an gratia sua? De nondum natis ait, Maior seruiet minori. Apostolus dixit, quod meritum habere nondum nati potuerunt, antequam quisquam eorum egisset aliquid boni aut mali. Non ergo se extollat Iacob, non gloriatur, non suis meritis tribuat. Ante est præcognitus, ante prædestinatus, ante electus, non suis meritis electus, sed gratia dei inuentus & viuificatus. Sic & omnes gentes. Nam ut inferretur quid meruit oleaster, amaritudine baccarum, sterilitate syluestri: Lignum quippe erat syluæ non agri dominici, & tamen ille per misericordiam suam & oleastrum inseruit in oliuam. Sed adhuc non erat insertus

oleaster, quando dominus elegit sibi Iacob Israël in possessionem sibi. Et quid Propheta? *Quoniam ego cognoui quoniam magnus est dominus.* Mente volante ad superna, erecta à carne, transcendente creaturam, cognouit quia magnus est dominus. Non omnes possunt videndo cognoscere, laudant quod fecit, quoniam suavis est: Iacob elegit sibi dominus, Israël in possessionem sibi. Et hic illum laudas: Nam & ego cognoui, quia magnus est dominus. Propheta loquebatur qui intrauit in san-
 tuarium dei, qui audiuit fortè ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui, qui dixit quod posset ab hominibus dici, & tenuit apud se quod non posset dici. Ergo & audiatur ad quod possumus, & credatur ad quod non possumus. Ad quod possumus audiatur, quoniam Iacob elegit sibi dominus, Israël in possessionem sibi: Ad quod non possumus credatur, quia ipse cognouit quod magnus est dominus. Si illi diceremus, rogamus te, explica magnitudinem illius, nonne forte responderet nobis, non est valde magnus quem video, si à me poterit explicari. Redeat ergo ad opera eius & dicat nobis: Habeat ipse in conscientia magnitudinem domini, quam vidit, quam nobis credendam commendaui, quod nostros oculos perducere non potuit, & enumeret quædam quæ hic dominus fecit, ut & nobis, qui magnitudinem illius sicut ille videre non possumus, dulcescat ex operibus suis quæ capere possumus. Quia ego, inquit, cognoui quod magnus est dominus. *Et deus noster super omnes deos.* Quos deos: Sicut dicit Apostolus, Et si sunt qui dicantur dii in cælo & in terra, sicut sunt dii multi & domini multi, nobis tamen vnus est deus pater, ex quo omnia & nos in ipso, & vnus dominus noster Iesus Christus, per quem omnia & nos per ipsum. Dicantur dii homines: dictum est enim, Deus stetit in synagoga eorum: dictum est, Ego dixi dii estis & filij altissimi omnes: nonne super homines deus? Sed quid magnum si super homines deus? Et super angelos deus, quia angeli non fecerunt deum, angelos fecit deus, & necesse est super omnia quæ fecit, sit ipse qui fecit. Cognoscens ergo magnitudinem domini iste, & videns eum super omnem esse creaturam, non tantum corporalem sed etiam spiritalem, Rex magnus, inquit, super omnes deos. Ipse est summus deus, qui super se non habet deum. Opera eius dicat, ipsa capiuntur. *Omnia quæcumque voluit dominus fecit in cælo & in terra, & in mari, & in omnibus abyssis.* Quis autem comprehendat hæc? Quis enumeret opera domini in cælo & in terra, in mari & in omnibus abyssis? Si comprehendere omnia non possumus, tamen omnia inconcussa credere & tenere debemus, quoniam quicquid creaturarum in cælo, quicquid in terra, quicquid in mari & in omnibus abyssis, à domino factum est, quia omnia quæ voluit fecit in cælo & in terra & in mari & in omnibus abyssis, sicut iam diximus. Non omnia quæ fecit coactus est facere, sed omnia quæcumque voluit fecit. Causa omnium quæ fecit, voluntas eius est. Facis tu domum, quam si nolles facere, sine habitatione remaneres, Necessitas coegit te facere domum, non libera voluntas. Facis vestem, quia si non faceres, nudus ambulares. Ad faciendam ergo vestem necessitate duceris, non libera voluntate. Conferis montem vitibus, semè spargis, quia nisi feceris, alimenta non habetis. Omnia hæc necessitate facis: Deus bonitate fecit, & nullo quod fecit eguit: ideo omnia quæcumque voluit fecit. Putas habemus & nos quod libera voluntate faciamus: Ea enim quæ diximus, ex necessitate facimus: quia si non faceremus, egentes & inopes remaneremus. Inuenimus

A Inuenimus aliquid quod libera voluntate faciamus: Inuenimus plane, cum ipsum deum amando laudamus. Hoc enim libera voluntate facis, quando amas quod laudas: non enim ex necessitate, sed quia placet. Vnde iustis & sanctis dei placuit deus etiam flagellans eos. Quando iniquis omnibus displicet, placuit illis, & sub flagello eius, in erumnis, in laboribus, in vulneribus, in egestate constituti laudauerunt deum. Non eis displicuit nec torquens: Hoc est, gratis amare, non quasi proposita acceptione mercedis, quia ipsa merces tua summa deus ipse erit quem gratis diligis: & sic amare debes, ut ipsum pro mercede desiderare non desinas, qui solus te faciet, sicut Philippus desiderat cum diceret, Ostende nobis patrem, & sufficit nobis. Merito, quia hoc de libera voluntate facimus, & de libera voluntate facere debemus, quia delectati facimus, dehinc amando facimus: quia & si corripimur ab illo, nobis nunquam displicere debet, quia semper iustus est. Hoc dixit ille laudator eius, In me sunt deus vota tua, quæ reddam laudationes tibi. Et alio loco, Voluntarie sacrificabo tibi. Quid est, voluntarie sacrificabo? Voluntarie laudabo te, quia sacrificium laudis, inquit, glorificabit me. Si cogereris offerre domino tuo sacrificium gratum illi & acceptum, sicut antea vouebantur sacrificia in umbra futurorum, forte non inuenires in grege tuo placitum taurum, in capris hircum aræ domini dignum, nec in ouili tuo arietem dignum ad victimam domino tuo, & non inueniens satageres quid faceres, & diceres forte deo: volui & non habui. Nunquid potes de laude dicere, volui & non habui? Ipsum voluisse, laudasse est. Non enim verba à te quærit deus, sed cor. Neque enim potest quisquam dicere, & linguam non habui. Si quis obmutescit aliqua valitudine, linguam non habuit, & tamen laudem habuit. Si enim deus aures carnales haberet, & sono tui corporis indigeret: & idcirco cum remansisses sine lingua, sine laude etiam remaneres. Nunc vero quia cor quærit, cor inspicit, intus testis est, iudex, approbator, adiutor, coronator, sufficit ut offeras voluntatem. Cum potes, ore confitere ad salutem: cum autem non potes, corde crede ad iustitiam. Corde laudas, corde benedicis, corde in aram conscientie victimas sacras imponis: & respondetur tibi, Pax in terra hominibus bonæ voluntatis. Ille igitur deus qui omnipotens est in cælo & in terra, omnia quæcunque voluit fecit, tu in domo tua non facis omnia quæ vis. Ille in cælo & in terra omnia quæcunque voluit fecit, tu fac vel in agro tuo omnia quæ vis. Multa vis, & non potes in domo tua facere omnia quæ vis. Contradicat forte vxor, contradicunt filij, aliquando & seruulus contumacia contradicit, & non facis quod vis. Sed facio, inquis, quod volo, quia in non subdito ac contradicente vindico. Nec hoc facis cum vis, aliquando vindicare vis & non potes, aliquando minaris, & antequam facias quod minaris moreris. Putamus in te ipso facis quod vis? Frenas omnes cupiditates tuas: Forsitan frenas, nūquid efficit ipse ut cupiditates non surgant quas frenas: Certe enim hoc vis, non titillari molestia cupiditatum tuarum: & tamen caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, ut non ea quæ vultis faciatis. Tu in te ipso non facis quod vis, deus autem noster in cælo & in terra omnia quæcunque voluit fecit, ipse tibi dat gratiam, ut in te ipso facias quod vis: nisi enim ipso adiuuante, nec in te facis quod vis. Etenim cum ille scilicet Paulus non faceret in se quod vellet, idcirco quia caro concupiscit

Tomus octauus.

aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem, ut non ea quæ vultis faciatis, cum de se ipse gerneret dicens, Condelector legi dei secundum interiorem hominem, video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis, quia non solum in domo sua, nec solum in agro suo, sed in carne sua vel in spiritu suo non impleuit quæ volebat, clamauit ad deum qui omnia quæcunque voluit fecit in cælo & in terra: & dixit, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et ille bonus, & ille suavis tanquam responderet ei, continuo subiecit, Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum: Hanc ergo suauitatem amate, hanc suauitatem laudate. Intelligite deum qui omnia quæcunque voluit fecit in cælo & in terra, ipse & in vobis faciet quod vultis, ipso adiuuante voluntatem vestram implebitis. Sed dum non potestis, confitemini: cum poteritis, gratias agite. Iacentes clamate, erecti superbire nolite. Ille ergo in cælo & in terra omnia quæcunque voluit fecit, in mari & in omnibus abyssis. *Suscitans nubes ab extremo terra.* Videamus ista opera domini in eius creatura. Veniunt enim nubes ab extremo terræ ad medium, & pluunt, vnde surrexerint nescis. Ergo indicat illud propheta ab extremo terræ, siue ab imò, siue à circumdatione finium terræ. Vnde vult excitat nubes, tamen à terra. *Fulgura in pluuiam fecit.* Nam fulgura sine pluuiâ terrerent te, & nihil tibi darent. Fulgura sunt, contremiscis: pluit, gaudes. Fulgura in pluuiam fecit: qui terruit, ipse ut gauderes refecit. *Qui educit ventos de thesauris suis.* Ab occultis causis vnde nescis. Quia enim fiat ventus sentis, quæ causa fiat, vel de quo thesauro rationis eductus sit nescis: debes deo tamen pietatem credendi, quia non flaret nisi iussisset ille qui fecit, nisi produxisset ille qui creauit. Videmus ergo hæc in creatura ista, laudamus, miramur, benedicimus deum. Videamus quæ fecit in hominibus propter populum suum. *Qui percussit primogenita Aegypti.* Et enim illa diuina dicta sunt quæ amares, & non erant dicta quæ timeres. Attende, quia & quando irascitur facit quod vult. Percussit primogenita Aegypti, *Ab homine vsque ad pecus. Immisit signa & prodigia in medio tui Aegypti.* Nostis, legistis quanta per Moysen fecerit manus domini in Aegypto ad terrendos, ad contundendos, ad deiiciendos superbos Aegyptios, in Pharaonem & in omnes seruos eius. Parum est in Aegypto: quid posteaquam eductus est inde populus? *Qui percussit gentes multas.* Quæ possidebant terram, quam volebat deus dare populo suo. *Et occidit reges fortes. Secit regem Amorrhæorum & Og regem Basan, & omnia regna Chanaan.* Omnia ista quomodo commemorat breuiter psalmus, sic ea legimus in aliis libris dominicis, & magna ibi manus domini. Quando tu vides quæ facta sunt in impios, caue ne fiant in te. Ad hoc enim in illos facta sunt, ut tu transires, & eos non imitareris, & talia non patereris. Tamen vide quia flagellum domini est super omnem carnem. Ne putes te non videri quando peccas, ne putes te contemni, ne putes dominum dormire: attende exempla beneficiorum dei cum ea recolis, & cum vindictam dei recolis time. Omnipotens est, & ad consolandum, & ad castigandum: ideo sunt ista vtilia cum leguntur. Quando autem pius videt quod passus est impius, purgat se ab omni impietate, ne veniat & ipse in talem poenam, talemque vindictam. Bene ergo hæc accepistis: quid deinde fecit deus?

V ij Expulit

G Expulit impios: *Et dedit terram eorum hereditatem, hereditatem Israel seruo suo.* Deinde exultatio laudis eius, *Domine nomen tuum in seculum.* Post ista omnia quæ fecisti. Quid enim video quæ fecisti? Inspicio creaturam tuam quam fecisti in cælo, inspicio hanc in parte ubi habitamus, & hinc video beneficia tua nubium ventorum, pluiarum. Populum tuum attendo, Eduxisti eos de domo seruitutis, & signa & prodigia fecisti inter inimicos eorum, punisti eos quos molestos patiebantur, impios de terra sua eiecisti, reges eorum occidisti, terram eorum populo tuo dedisti. Vidi omnia, & impletum est os meum laude: dixi, Domine, nomen tuum in secula.

Expositio mystica.

Hæc quidem ad literam quomodo scripta sunt videmus, nouimus, laudamus. Si autem aliquid significant, non sum onerosus dum explico ut potero. Ecce in ipsis hominibus possum agnoscere, quia in cælo & in terra omnia quæcunque voluit fecit. Cælum enim æthereum spirituales accipio, terram carnales, & de his duobus tanquam cælo & terra constat Ecclesia dei, & ad spirituales pertinet prædicatio, ad carnales pertinet obsecratio. Nam & cæli enarrant gloriam dei & facta manuum annunciat firmamentum. Si autem terra dei non esset plebs dei, non diceret Apostolus, Dei ædificatio, dei agricultura estis, sicut sapiens architectus fundamentum posuit, alius superædificat. Ergo ædificium dei sumus, & ager dei sumus. Quis, inquit, plantat vineam, & de fructu eius non percipit? Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit. Ergo & in Ecclesia sua, & in prædicatoribus suis, & in plebibus suis, tanquam in cælo & in terra omnia quæcunque voluit fecit. Parum est eis, in mari & in omnibus abyssis, omnia quæcunque voluit fecit. Mare sunt omnes infideles, omnes nondum credentes, & in eis omnia quæcunque voluit fecit. Non enim seruiunt infideles, nisi permittantur, aut vindicatur in eos quando peruersi sunt, nisi ut inserat ille qui fecit omnes gentes, putas quia mare est & non terra, nunquid ideo a potestate dei omnipotentis alienum est? Et in mari & in omnibus abyssis, quæ voluit fecit. Qui sunt abyssi? Latentia corda mortalium, profundæ cogitationes hominum. Quomodo & ibi facit deus quod vult? Quia dominus interrogat iustum & impium: qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam. Et ubi illum interrogat? Alibi scriptum est, In cogitationibus impij interrogatio erit. Ergo & in omnibus abyssis omnia quæcunque voluit fecit. Latet cor bonum, latet cor malum, abyssi est & in corde bono & in corde malo; Sed hæc nuda sunt deo, quem nihil latet. Consolatur cor bonum, torquet cor malum. *Omnia ergo quæ voluit fecit in cælo & in terra, in mari & in omnibus abyssis. Suscitans nubes ab extremo terra.* Quas nubes? Prædicatores verbi veritatis suæ. De quibus nubibus alio loco irascens vineæ suæ dicit, *Mā dabo nubibus meis ne pluant super illam imbrem.* Et parum est excitasse nubes de Hierusalem vel de Israël, quas misit prædicare Euangelium suum in toto orbe terrarum: de quibus nubibus dictum est, In omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Parum est hoc: sed quia ipse dominus ait, Prædicabitur hoc Euangelium regni in toto orbe terrarum in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis: excitat nubes ab extremo terræ. Nam crescente Euangelio, unde erant prædicatores euāgelij in finibus terre, nisi ibi excitet nubes ab extremo terræ: De ipsis autem nubibus quid operatur? *Fulgura in pluiam fecit.* Minas

ad misericordiam flexit, de terroribus irrigauit. Quomodo de terroribus irrigauit? Quando tibi minatur deus per Prophetam & per Apostolum, & times, nonne coruscatio terruit te? Sed cum penitendo corrigeris & agnoscis hoc misericordia fieri, in pluiam vertitur fulguris terror. *Qui educit ventos de thesauris suis.* Eosdē puto prædicatores & nubes & ventos: nubes propter carnem, ventos propter spiritum. Nubes enim videntur, venti sentiuntur, & non videntur. Denique quoniam carnem videmus esse de terra: nubes, inquit, excitat ab extremo terræ. Expressit unde excitet nubes, *ve Ioan. 5.* nit ad ventos, quia spiritus hominis ignoratur unde veniat. *Exod. 12.* Producing, inquit, ventos de thesauris suis. Paululum attendite, cætera videamus. *Qui percussit primogenita Aegypti, ab homine usque ad pecus.* Primogenita nostra salua sunt in domino, quoniam ipse ea dedit nobis. Molesta autem pœna est, & nimium terribilis plaga mors primogenitorum. Quæ sunt primogenita nostra? Mores isti nostri, quibus nunc seruiamus deo, ipsa sunt primogenita nostra. Primitias enim habemus ipsam fidem, unde incipimus. Ecclesiam quippe dictum est, *Et venies & pertransies ab initio fidei: & nemo incipit bene viuere, nisi a fide.* Fides ergo nostra in primogenitis nostris est. Quando custoditur fides nostra, cætera subsequi possunt. Nam quædo purgantur homines quotidie proficiendo in melius, meliusque viuendo, ipso interiore homine renouato de die in diem, sicut dicit Apostolus, *Et si exterior noster homo corrumpitur, interior autem renouatur de die in diem, ideo fit quia primogenita fides viuunt: de qua primogenita fides & Apostolus ait, Non solum autem, sed & nos ipsi primitias spiritus habentes, id est, dantes iam deo primitias spiritus nostri, hoc est, ipsam fidem tanquam primogenita nostra, tamen in nobismetipsis ingemiscimus, adoptionem expectantes redemptionem corporis nostri.* Si ergo magna dei gratia est, ut conseruetur fides nostra, magna pœna est occidere primogenita, quando homines in afflictione Ecclesiam constituti perdunt fidem. Affligunt enim Ecclesiam ut perdant fidem: nam & ipsa Aegyptus afflictio interpretatur. Quicumque ergo affligunt Ecclesiam, quicumque scandala Ecclesiam inmittunt, etiam Christiani appellantur, moriuntur primogenita eorum. Erunt infideles, & erunt inanes, habentes tantum nomen & signum, in corde autem primogenitum suum sepelierunt, usque adeo, ut quando eis aliquid dixeris propter bonam vitam, propter spem vitæ æternæ, & propter timorem ignis æterni, apud se subsannent: aut si tales sunt ut audeant coram te, os torquent & dicant, quis huc inde reuersus est: dicunt sibi homines quod volunt: Et Christianus est, sed quia affligens occisus est primogenitus eius, mortua est fides eius, & hoc ab homine usque ad pecus. Dicam fratres quod sentio, Homines intelligas spiritualiter significari tanquam doctos, propter rationalem animam quod est homo: pecora vero indoctos, sed tamen habentes fidem: nam non haberent primogenita. Sunt docti qui affligunt Ecclesiam, schismata & hæreses faciendo. Proinde nec in illis inuenis fidem, quoniam facti sunt Aegyptus, id est, afflictio populo dei. Occisa sunt primogenita eorum, trahunt post se turbas indoctas, ipsa sunt pecora. In hac ergo afflictione, qua Ecclesia affligitur, moritur in affligentibus fides, moriuntur primogenita & in ipsis doctis & indoctis, quia occidit deus primogenita Aegyptiorum ab homine usque ad pecus. *Immisit signa & prodigia in medio tui Aegypti, in Pharaone & in omnes seruos eius:*

Psal. 113.

Psal. 118.

1. Corin. 3.

1. Corin. 9.

Psal. 10.

Sapient. 1.

Esai. 5.

Psal. 18.

Matth. 24.

Hier. 10.

Psal. 77.

Psal. 135.

L.

2. Corin. 4.

Roma. 8.

M.

eius:

A *Pharao rex Aegyptiorum.* Nomen attendite, & videte quemadmodum ista faciat deus. Rex in omni genere prior est. Aegyptus afflictio est, Pharao dissipatio. Afflictio ergo regem habet dissipationem, quia illi qui affligunt Ecclesiam, dissipati affligunt: ut enim affligant dissipantur, quoniam rex ducit, populus sequitur, Praecedit dissipatio, sequitur afflictio. Audite, audite nomina hae interpretatione typica & sapientia plena. Nec unum inuenis ex istis omnibus quod boni aliquid interpretetur, ubi exercuit deus iram suam. *Percaesit gentes multas, & occidit reges fortes. Dic quos reges & quas gentes?*

Seon regem Amorrhæorum. Audite nomina grauida sacramentis. Seon regem, inquit, Amorrhæorum occidit. Occidit planè: & nunc occidat à cordibus seruorum suorum, & à tentationibus Ecclesiae suae, nec cesset manus eius in occidendis talibus regibus & talibus populis: interpretatur enim Seon tentatio oculorum: Amorrhæi interpretantur amaricantes, [Iam hic videte si intelligere possumus quomodo amaricantes] regem habeant tentationem oculorum. Tentatio oculorum non est nisi mendacium oculorum: habet regem mendacem, veritatem non habet. Iam quid mirum est si amaricantes talem habeant regem, mendacem regem? Nisi enim mendacium & simulatio praecedat, non sunt amaricantes in Ecclesia: inde enim amaricant, quia fingunt. Praecedat tentatio oculorum, amaricatio sequitur. Et in ipso diabolo praecessit. Nam si tentatio oculorum non est, quomodo transfiguratur se velut in angelum lucis? Occidat manus domini & illum & illos: illum ne inducat, illos ut corrigantur. Etenim in vnoquoque homine occiditur ille rex, quando damnat simulationem, & diligit veritatem. Manus dei non quiescit id agere: nam quemadmodum egit ad literam tunc, sic agitur nunc spiritualiter, ut impleat nunc quod tunc prophetice praenunciavit. Occidit etiam alium regem & alium populum eius.

Et Og regem Basan. Et hic quam malus: Og interpretatur conclusio: Basan interpretatur confusio. Malus est rex ille, qui intercludit viam ad deum. Hoc enim agit diabolus, semper opponendo figmenta sua, opponendo idola sua, opponendo se necessarium per arreptitios, fortilegos, augures, aruspices, magos, sacra demoniorum concludit viam. Quomodo per Christum id agitur ut pateat via quae fuerat interclusa, nam per eum redemptus quidam dicit, Et in deo meo transgrediar murum: sic diabolus modo nihil aliud agit nisi ut intercludat viam ne credatur in deum: si enim credatur in deum, patet via, & ipse Christus est via. Si autem non creditur in deum, interclusa est via. Si autem interclusa fuerit, quia non creditur, quid restat nisi ut cum venerit qui non credebatur, confundantur qui non crediderunt: quare: Quia conclusio praecedat, & sequitur confusio. Conclusio praecedat ut rex, sequitur confusio tanquam plebs. Quos modo conclusit ut non credant in Christum, quando apparuerit Christus, omnes confundentur, & traducent eos ex aduerso iniquitates eorum. Tunc dicent impij confusi, Quid nobis profuit superbia? Magna mysteria fratres mei: dissipatio ex afflictione, dissipantur ut affligantur. Magna mysteria, tentatio oculorum, id est, fallacia rex amaricantium: fallunt enim ut amaricent. Conclusio rex confusionis: concluduntur enim ne transeant ad fidem, & cum venerit in quem credimus, confundentur. *Et omnia regna Chanaan,* occidit deus. Chanaan interpretatur paratus humilitati. Humilitas quasi bonum aliquod significat, sed si sit utilis humilitas: nam mala humiliatio poenalis est. Si enim humili-

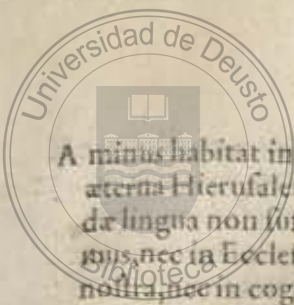
atio non pertineret ad poenam, non diceretur, Qui se exaltat humiliabitur. Non enim beneficium illi praestatur, quando punitur ut humilietur. Chanaan ergo modo superbus est. Omnis impius, omnis infidelis exaltat cor suum, non vult credere in deum. Sed haec exaltatio parata est humilitati in diem iudicij: tunc humiliabitur quando non vult. Sunt enim vasa irae quae perfecta sunt ad perditionem. Modo extollant se, garruant, extendant se super fideles, irrideant fideles, irrideant Christianos, dicant amicularia sunt ista quae dicunt de die iudicij. Ista elatio eorum parata est humiliationi, quando venerit iudex qui modo annuncius irridetur, tunc ille qui modo superbit, non vtiliter sed poenaliter humiliabitur. Modo autem non humiliatur, sed paratur humilitati, id est, paratur damnationi, paratur victimam. Omnia ergo ista evertit deus corporaliter tunc, quando patres nostrieducti sunt de terra Aegypti: evertit spiritualiter nunc, nec cessat manus eius usque in finem. Ideo ne istas potentias dei tunc putes peractas cessasse, *Domine nomen tuum,* inquit, *in seculo.* Id est, non cessat misericordia tua, non cessat manus tua in seculo ista facere quae tunc praenunciasti figurando: omnia enim illa in figura contingebant in illis, Scripta sunt autem ad correctionem nostram, in quos finis seculorum obuenit.

Domine memoriale tuum in generatione & generationem. Generatione ista & generatione altera. Generatione qua fideles efficiuntur, & per baptismum renascuntur: generatione qua a mortuis resurgemus, & angelis coniuncti viuemus in aeternum. Memoriale tuum domine & super generationem istam, & super illam generationem: quia nec nunc nos oblitus est ut vocaret, nec tunc obliuiscetur ut coronet. Memoriale tuum domine in generatione & generationem. *Quoniam iudicabit dominus plebem suam.* Compleuit certe omnia illa in populo Iudaeorum. Nunquid iam remanserunt opera eius postquam induxit plebem suam in terram repromissionis? Adhuc plane iudicabit dominus plebem suam. *Et in seruis suis aduocabitur.* Iam iudicauit ipsam plebem: excepto iudicio futuro, iudicata est plebs Iudaeorum. Quid est, iudicata? Separati inde sunt isti, & remanserunt iniusti. Si autem mentior aut mentiri existimor, quia dixi, iam iudicata est, audi dominum dicentem, In iudicium veni in hunc mundum, ut qui non vident videant, & qui vident caeci fiant. Excaecati sunt superbi illuminati sunt humiles. Iudicauit ergo plebem suam. Ipsum iudicium dixit Esaias, & nunc tu domus Iacob venite & ambulemus in lumine domini. Parum est hoc, sed quid sequitur? Dimisit enim plebem suam domum Israel. Ipsa est domus Iacob, quae est domus Israel: qui enim Iacob, ipse est Israel. Nostis sanctas literas, & puto quod vobis veniat in mentem, quia ipse Iacob quando vidit angelum secum luctari, tunc accepit nomen ut appellaretur Israel. Vnus homo est siue Iacob siue Israel, vna persona est domus Iacob, & domus Israel, vna gens, vna plebs: hanc inuitat, & hanc dimittit. Et nunc iam certe occidisti Christum domus Iacob, iam occidisti Christum, iam caput ante crucem agitasti, iam pendentem irristsi, iam dixisti, Si filius dei es, descende de cruce: iam rogauit medicus pro phreneticis, Pater ignosce illis, non enim sciunt quid faciunt. Certe iam fecisti ista omnia, & nunc crede in eum quem occidisti, bibe sanguinem quem fudisti. Et nunc tu domus Iacob testimonium ex te exponere cupio quod hic dixit, Quoniam iudicabit dominus plebem suam, & in seruis suis aduocabitur. Iudicasse enim intelligitur plebem suam

G suam separādo in ipsa plebe sua bonos à malis, fideles ab infidelibus, Apostolos à ludæis mēdacibus. Hoc significauit, vt dicere cōperam, per Prophetam dicens, iam post illa mala omnia ò tu domus Iacob venite, ambulemus in luce domini. Quare vobis dico, venite ambulemus in luce domini: Ne remanendo in Iudaismo, non perueniatis ad Christum. Quare: Non semper ibi prophetatus est Christus: Sed nunc dimisit plebem suam domum Israël. Venit domus Iacob, quia dimisit plebem suam domū Iacob. Venit domus Israël, quia dimisit plebē suā domū Israël. Quē venit, & quē dimissa est, nisi quia hoc est iudicium, vt qui nō vident videant, & qui vident cæci fiant: Iudicabit ergo dominus plebem suam. Separauit ergo & nō ibi inueniet quos in regnū suum restituat: Planē inueniet. Et in seruis suis aduocabitur. Non repulit, ait Apostolus, plebem suam quam præsciuit. Et vnde probat? Nā & ego Israëlita sum. Ergo iudicabit dominus plebē suam separando bonos à malis, hoc est, in seruis suis aduocabitur. Quibus: à gentibus: Quanta enim gentes credēdo venerunt? quanti fundi, quāta loca deserta modo veniunt? Veniunt inde nescio quanti, credere volunt, & dicimus eis, quid vultis? Respondēt, Nosse volumus gloriam dei, Credite fratres mirari nos & gaudere ad talem vocem rusticanorum. Veniunt nescio vnde excitati, à nescio quo. Quid dicā à nescio quo? Imò [scio à quo:] quia nemo venit, inquit, ad me, nisi quem pater traxerit. Veniunt subito de sylua, de deserto, de remotissimis & arduis montibus ad Ecclesiam, & hanc vocem habent plerique & penē omnes eorum, vt videamus vere intus docentem deum, Impletur scriptura prophetica qua dictum est, Erūt omnes docibiles deo. Quid desideratis dicimus illis: & illi, Videre gloriam dei. Omnes enim peccauerunt & egēt gloria dei. Credunt, consecrātur, clericos sibi ordinari exigunt. Nōne impletur, & in seruis suis aduocabitur? Denique post istam totam dispositionem & dispensationem, cōuertit se spiritus dei ad exprobranda & irridenda idola, quæ iam irridentur à cultoribus suis. *Idola gentium argentum & aurum.*

Ista omnia deo faciente qui in cælo & in terra omnia quæcunque voluit fecit, qui iudicabit plebem suam, & in seruis suis aduocabitur, quid restat figmentum, nisi ridendum, non adorandum? Idola gentium dicturus erat, fortasse vt contemneremus ista omnia: dicturus erat idola gentium, non dico lapides & ligna, gypsum & testam: non hæc dico, vilis materia est. Illud quod valde amant, vel quod valde honorāt dico, idola gentium argentum & aurum. Certe aurum est, certe argentum est. Nunquid quia lucet argentum, lucet aurum, ideo oculos habent & vident? Sic quomodo argentum est, quomodo aurum est, vtile forte auaro, non religioso, imò vero nec auaro vtile, sed vtile bene vtēti, & per eius erogationem cælestem thesaurum acquirēti: tamen nunc cum ista insensata sint, quid facitis homines de argento & auro deos? Quos deos facitis, nōne videtis quod non videant? *Oculos habent & non videbunt, aures habent & non audient, Nares habent & non odorabunt, os habent & non loquentur, Manus habent & non operantur, pedes habent & non ambulabunt.* Omnia ista artifex, faber argentarius, aurifex facere potuit, & oculos, & aures, & nares, & os, & manus, & pedes: sed nec lucem oculis, nec auditum auribus, nec vocem ori, nec sensum naribus, nec motum manibus, nec iter pedibus dare potuit. O homo, rides iam proculdubio quod fecisti, si à quo factus es agnouisti. De illis autem qui non

agnouerunt, quid dicitur? *Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in illis.* Et creditis fratres ex-primi in eis quandam similitudinem idolorum, non quidem in carne eorum, sed in interiore homine eorum: nam aures habent & non audiunt: ad illos quippe clamat deus, Qui habet aures audiendi audiat. Oculos habent & non vident. Habent enim oculos corporis, sed non habent oculos fidei. Denique impletur hæc prophetia per omnes gentes. Videte quomodo dictum sit per prophetam. Nihil allegoricum, nihil figuratum commemoro, Propriam, expressam, simplicem, manifestam audite prophetiam prædictā, videte completam. Præualuit, inquit, dominus aduersus eos: Propheta dicit Sophonias. Aduersus repugnātes, & aduersus rebellantes, & de occisione fidelium martyres facientes, sed tamen nescientes, præualuit dominus aduersus eos. Et quomodo præualuit? In Ecclesia sua, videmus quia præualuit aduersus eos. Volebant paucos Christianos extinguere, occidere, sanguinem fuderunt, de sanguine occisorum tanti exurrexerunt, à quibus illi interfectores martyrum superarentur: tamen & modo quarunt vbi abscondant idola sua, qui primo Christianos propter idola trucidabant. Nōne præualuit aduersus eos dominus? Vide si facit quod sequitur, Præualuit dominus aduersus eos. Et quid fecit? Exterminauit omnes deos gentium terra, & adorabunt eum vnusquisque de loco suo, omnes insule gentium. Quid est hoc? Nōne prædictum erat? nōne completum est: nōne vt legitur sic videtur? Et illi qui remanserunt oculos habent & non vident, nares habent & non odorantur. Non sentiunt illum odorem, Christi bonus odor sumus, sicut dicit Apostolus, in omni loco. Quid prodest, quia nares habent & non odorantur tam suauem odorem Christi? Vere in illis factum est, & vere de illis dictum est, *Similes illis fiant omnes qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.* Sed quotidie credunt per miracula Christi domini, quotidie aperiuntur oculi cæcorum, & aures surdorum, inspirantur nares insensatorum, dissoluuntur ora muttorum, constringuntur manus paralyticorum, corriguntur pedes claudorum, de lapidibus istis excitantur filij Abrahæ. Quibus omnibus iam dicatur, *Domus Israël benedicite dominum.* Omnes filij Abrahæ. Et si de lapidibus istis suscitantur filij Abrahæ, manifestum est quia illi sunt magis domus Israël qui pertinent ad domum Israël, qui pertinent ad semen Abrahæ, non carne, sed fide. *Domus Israël benedicite dominum.* Sed fac domum domini illam dici, & populum Israël vocari, crediderunt inde Apostoli, & milia circuncisorum. *Domus Israël benedicite dominum.* *Domus Aaron benedicite dominum.* *Domus Levi benedicite dominum.* *Benedicite populi dominum, hoc est, domus Israël generaliter, Benedicite præpositi, hoc est, domus Aaron, Benedicite ministri, hoc est, domus Levi.* Quid de cæteris nationibus? *Qui timetis dominum benedicite dominum.* Omnes ergo vna voce dicamus quod sequitur: *Benedictus dominus ex Sion, qui habitat in Hierusalem.* Ex Sion & Hierusalem. Sion speculatio, Hierusalem visio pacis. In qua Hierusalem nūc habitaturus est: In illa quæ cecidit? Non, sed in illa matre nostra quæ est in cælis, de qua dictum est, Multi filij desertæ magis quam eius quæ habet virum. Nunc ergo dominus ex Sion, quia speculamur quoad veniat, nunc tamen quādiu in spe viuimus, in Sion sumus. Finita via habitabimus in illa ciuitate quæ nunquā ruitura est, quia & dominus

A minus habitat in ea, & custodit eam, quae est visio pacis aeternae Hierusalem, pacis illius fratres mei cui laudanda lingua non sufficit, ubi nullum hostem iam sentientis, nec in Ecclesia, nec extra Ecclesiam, nec in carne nostra, nec in cogitatione nostra: Absorbetur mors in victoria, & vacabimus ad videndum deum in pace, ciues Hierusalem facti civitatis dei.

In Psalmo centesimo tricesimo quinto Enarratio.

Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in aeternum misericordia eius, Psalmus iste laudem continet dei, & eodem modo in omnibus suis verbis terminatur. Proinde quavis hic in laudem dei multa dicantur, maxime tamen eius misericordia commendatur, sine cuius commendatione apertissime nullum versum claudi voluit, per quem spiritus sanctus condidit Psalmum. Memini autem me in psalmo centesimo quinto, qui similiter incipit, quoniam codex quem intuebar non habet in aeternum, sed in seculum misericordia eius, quae sitis quid potius intelligere deberemus. In Graeco enim sermone scriptum est, *καὶ τὸν αἰῶνα*, quod

B & in seculum & in aeternum interpretari potest. Sed quid illuc ut potui disseruerim, etiam hic retexere longum est. In isto autem Psalmo etiam idem ipse codex non habet in seculum quod plerique habent, sed in aeternum misericordia eius. Quod etsi post iudicium quo in fine seculi vivi & mortui iudicandi sunt, missis iustis in vitam aeternam, iniquis autem in ambustione aeterna non sint deinceps futuri, quorum adhuc misereatur deus, recte tamen intelligi potest in aeternum futuram misericordiam eius, quae suis sanctis fidelibusque largitur, non quia in aeternum miseri erunt, & ideo in aeternum misericordia eius indigebunt: sed quia ipsa beatitudo quam misericorditer miseris praestat, ut esse miseri desinat, & beati esse incipiant, non habebit finem, ideo in aeternum misericordia eius. Quod enim iusti erimus ex iniquis, sani ex infirmis, vivi ex mortuis, & immortales ex mortalibus, beati ex miseris, misericordia eius est. Hoc autem quod ita erimus, in aeternum erit: ergo in aeternum misericordia eius. Proinde confitemini domino, id est, confitendo laudate dominum, quoniam bonus. Nec pro hac confessione aliquid estis temporale sumpturi, quoniam in aeternum misericordia eius, id est, beneficium quod vobis misericorditer praestat, in aeternum est. Quod autem habet, quoniam bonus, Graecus habet *ἀγαθός*. Non sic habet in Psalmo centesimo & quinto, quod ibi est, quoniam bonus. Graecus habet *χρηστός*: Ideo nonnulli illud interpretati sunt, quoniam suavis est: *ἀγαθός* autem non utique bonus, sed excellentissime bonus est: deinde sequitur, *Confitemini deo deorum, quoniam in aeternum misericordia eius, Confitemini domino dominorum, quoniam in aeternum misericordia eius.* Qui nam sint dij & domini, quorum deorum & dominorum sit deus & dominus qui est verus deus, merito quaeri solet. Et scriptum invenimus in alio Psalmo, deos etiam homines appellatos, sicuti est, Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos discernit. Et paulo post, Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes, vos autem ut homines moriemini, & sicut vnus ex principibus cadetis. Quod testimonium etiam dominus in Evangelio commemorat dicens, Nonne scriptum est in lege vestra, quia ego dixi dij estis & filij excelsi? Si illos dixit deos ad quos sermo dei factus est, & non potest solui scriptura, quae pater sanctificavit & misit in mundum, vos dicitis quia blasphemias, quia dixi, filius dei sum: Non ergo quia

boni sunt omnes, sed quia sermo dei ad illos factus est, Dij appellati sunt dij. Nam si propterea boni essent omnes, non sic eos diiudicaret: cum enim dixisset, Deus stetit in synagoga deorum: non ait, in medio deos & homines discernit: tanquam ostendens quid interit inter deos & homines: sed in medio, inquit, deos discernit: deinde sequitur, Usquequo iudicatis iniquitatem? & cetera, Quae utique non omnibus, sed quibusdam dicit, quia discernens dicit, & tamen in medio deos discernit. Sed quaeritur si & homines, ad quos sermo dei nunc factus est dij vocantur, utrum & angeli vocandi sunt dij, cum hominibus iustis & sanctis maximum premium promittatur aequalitas angelorum. Et in scripturis quidem nescio utrum vel possit, vel facile possit reperiri, aperte dictos angelos deos: sed cum de domino deo dictum esset, Terribilis super omnes deos: cur hoc dixerit, continuo velut exponendo coniunxit, Quoniam omnes dij gentium daemonia. Super tales deos dixit dominum terribilem in sanctis suis quos caelos fecit, a quibus daemonia terrentur: sic enim sequitur, Dominus autem caelos fecit. Non ergo dij sine additamento, sed dij gentium daemonia, superius tamen terribilis, inquit, super omnes deos: non ait, super omnes deos gentium, quavis intelligi hoc voluerit, addendo quod sequitur, Quoniam omnes dij gentium daemonia. Quod quidem in Hebraeo dicitur non ita esse scriptum, sed dij gentium simulacra: Quod si verum est, multo magis credendi sunt Septuaginta diuino spiritu interpretati, quo spiritu & illa dicta sunt quae in Hebraeis literis sunt. Eodem namque operante spiritu, etiam hoc dici oportuit quod dictum est, Dij gentium daemonia, ut intelligeremus sic etiam in Hebraeo positum, Dij gentium simulacra, ut daemonia potius quae sunt in simulacris significarentur. Nam quod attinet ad ipsa simulacra, quae Graece appellantur idola, quo nomine iam utimur pro Latino, oculos habent & non vident, & cetera quae de his ideo dicuntur, quia omni sensu carent: quocirca nec terri possunt, quia nisi ea quae sentiunt terri utique non possunt. Quomodo ergo dictum est de domino, Terribilis est super omnes deos, quoniam dij gentium simulacra, nisi per simulacra intelligantur daemonia quae terri possunt? unde ait & Apostolus, Scimus quia nihil est idolum, hoc enim retulit ad materiam terrenam sensu carentem. In ea item ne quisquam putaret non esse aliquam viventem sentientemque naturam, quae gentium sacrificiis delectetur, adiunxit, Sed quae immolant gentes, daemoniis immolant & non deo: Nolo vos socios fieri demoniorum. Si ergo nusquam in eloquiis diuinis reperitur sanctos angelos appellatos deos, ea mihi causa potissimum occurrit, ne in isto nomine homines ad hoc edificarentur, ut ministerium vel seruitium religionis quae Graece liturgia, vel latria dicitur, sanctis angelis exhiberet, quod nec ipsi exhiberi ab hominibus volunt, nisi illi deo qui & ipsorum & hominum deus est. Unde multo utilius angeli vocantur, qui Latine nuncij nuncupantur, ut per nomen non substantiae, sed officij satis intelligamus illum deum a nobis eos coli velle quem nunciant. Totam istam quaestionem breuiter Apostolus soluit, ubi ait, Nam etiam sunt qui dicantur dij, sive in caelo sive in terra quemadmodum sunt dij multi & domini multi, sed nobis vnus deus pater, ex quo omnia & nos in ipso, & vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia & nos per ipsum. Confiteamur ergo deo deorum, & domino dominorum, quoniam in

Psal. 11.

Ioan. 10.

Psal. 95.

E

1. Corin. 8.

1. Corin. 10.

1. Corin. 8.

G aternum misericordia eius, *Qui facit mirabilia magna solus.* Sicut in omnium versuum nouissimis partibus positum est, Quoniam in aternum misericordia eius, sic & in omnium capitibus quantum non sit positum, subaudiendum est, confitemini. Quod in Græco euidentius apparet. Appareret autem & in Latino si eandem locutionem transferre potuissent interpretes nostri. Quod quidem in isto versu possent, si dicerent facienti mirabilia. Quod enim nos habemus, Qui facit mirabilia, Græcus habet facienti mirabilia, ubi necessario confitemini subauditur. Atque utinam vel pronomen adderent, vel dicerent, ei qui facit, vel ei qui fecit, vel ei qui firmavit, quia etiam sic facile intelligeretur confitemini esse subaudiendum. Nunc vero ita obscurum factum est, ut qui codicem Græcū siue nescierit inspicere, siue neglexerit, possit putare, qui fecit cælos, qui firmavit terrā, qui fecit luminaria magna quoniam in aternum misericordia eius, ideo dictum quasi propterea ista fecerit, quoniam in aternum misericordia eius, cum ad eius misericordiā illi pertineat, quos de miseria liberat, nō autem ut eius misericordiā fuisset intelligamus facere cælum, & terram, & luminaria, cum illud sit bonitatis eius qui creauit omnia bona valde, Creauit autem omnia ut essent, hoc vero misericordia ut à peccatis nostris mundet nos, & à miseria liberet in aternum. Ita ergo nos alloquitur psalmus, Confitemini deo deorum, confitemini domino dominorum, cōfitemini ei qui facit mirabilia magna solus, Cōfitemini ei. *Qui fecit cælos in intellectu.* Confitemini ei, *Qui firmavit terram super aquas.* Confitemini ei, *Qui fecit luminaria magna solus.* Cur autem confiteamur, quia in omnium versuum finibus ponit, Quoniam in aternum misericordia eius. Sed quid est, qui facit mirabilia magna solus? An quia multa mirabilia fecit per angelos & per homines? Sunt quædam magna quæ solus deus facit, & ipsa exequitur dicens, Qui fecit cælos in intellectu, qui firmavit terram super aquas, qui fecit luminaria magna solus: Ideo & hoc addidit, solus, quia cætera mirabilia quæ diciturus est, per homines fecit: cū enim dixisset, Qui fecit luminaria magna solus: quæ sint eadem luminaria, secutus aperuit: *Solem in potestate diei, lunam & stellas in potestatem noctis.* Deinde incipit dicere quæ per angelos vel per homines fecerit. *Qui percussit Aegyptum cum primogenitis eorum.* Et cætera. Vniuersam igitur creaturā non utique deus per aliquam creaturam, sed solus fecit. Cuius creaturæ quasdam partes excellentiores commemorauit, ex quibus vniuersa cogitaremus, intelligibiles cælos & visibilem terram. Et quoniam sunt etiam cæli visibiles commemoratis eorum luminaribus totum cæleste corporeum ut ab ipso factū acciperemus, admonuit: quanquam id quod ait, Qui fecit cælos in intellectu, vel sicut alij interpretati sunt, intelligentiam, utrum cælos intelligibiles significare hoc modo voluerit, an in suo intellectu, vel in sua intelligentia fecisse cælos, hoc est, in sua sapientia: sicut alibi scriptum est, Omnia in sapientia fecisti: eo modo insinuans vnigenitum verbum, quæri potest. Sed si ita est, ut in suo intellectu fecisse accipiamus deum cælos, cur tantum de cælis hoc ait, cum omnia in eadem sapientia fecerit? An ibi tantum exprimendum fuit, ut in cæteris etiam tacitum posset intelligi, ut iste sit sensus, Qui fecit cælos in intellectu, qui fundavit terrā super aquas: ut & hic subaudias in intellectu, Qui fecit luminaria magna solus, solem in potestatem diei, lunam & stellas in potestatem noctis, utique in intelle-

ctu: Quomodo ergo solus, si hoc est in intellectu, vel in K intelligentia quod est in sapientia, id est, in verbo vnigenito? An quia trinitas nō sunt tres dii, sed vnus deus, ad id refertur quod solus deus fecit, quia creaturā nō per creaturā fecit? Sed quid est, qui firmavit terrā super aquas? Obscura enī quæstio est, quia terra grauior videtur, ut nō portari aquis, sed aquas potius portare credat. De qua re ne aduersus eos qui se putant ista certis rationibus comperisse, contentiose scripturas nostras defendere videamur, siue illud ita siue aliter sit, habemus quod de proximo intelligamus, Terram quæ habitatur ab hominibus, & terrestria continet animalia, quæ alio modo in scripturis arida dicitur, sicut scriptū est, Appareat arida, & vocauit deus aridam terram, super aquas esse fundatam, quod aquis circumfluentibus supereminet. Non enim quæ dicitur litoraria ciuitas super maria fundata, ita sub ea mare est, quemadmodum sunt aquæ sub speluncarum cauernis, aut sub nauibus supernatantibus, sed ideo super mare dicitur, quia inferiori mari in primos fines supereminet. Sic dictus est Pharaō exisse super aquam: ita enim habet Græcus, quod quidam Latini habent ad aquam: sic dominus super puteum sedebat, quod ambo superiores essent quàm flumen & puteus, ille iuxta flumen, iste iuxta puteum. Si autem etiam aliquid aliud quod ad nos magis pertinet ista dicta significant, Fecit deus cælos in intellectu, spirituales sanctos suos, quibus non tantum credere, verum etiam intelligere diuina donauit: hoc qui nondum possunt & solam fidem firmissimam tenent, tanquam infra cælos terræ nomine figurantur. Et qui in baptismo quem acceperunt inconcussa credulitate consistunt, ideo dictum est, Firmavit terram super aquas. Item quia dictū est de domino Iesu Christo, quod in illo sint omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi: hæc autem duo, id est, sapientiā & scientiam distare inter se aliquid alia quoque scripturarū testantur eloquia, maxime loquente sancto Iob, ubi quodammodo singula definiuntur: dixit autem homini, Ecce pietas est sapientia, abstinere autem à malo scientia est, non incongruenter intelligimus sapientiam in cognitione & dilectione eius quod semper est, atque incommutabiliter manet quod deus est: nam & M quod ait, Ecce pietas est sapientia, deo est dicta est in Græco, quod ut totum Latine exprimat, dei cultus dici potest. Abstinere autem à malo quod dixit esse scientiam, quid est aliud, quàm in medio nationis tortuosæ & peruersæ, tanquā in nocte huius seculi caute prudenterque versari, ut abstinendo quisque ab iniquitate non confundatur tenebris, proprii muneris luce discretus? Cum ergo quodam loco Apostolus concordē gratiarum dei varietatem in hominibus dei vellet ostendere, hæc in primis duo posuit dicens, Alij quidem datur per spiritum sermo sapientiæ, hoc esse arbitrator, solē in potestatem diei. Alij sermo scientiæ secundum eundem spiritum, hoc est lunam. Deinde quodammodo stellas commemorari puto in eo quod dicitur, Alij fides in eodem spiritu, alij curationum donatio in vno spiritu, alij operationes virtutum, alij prophetia, alij diudicatio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum: nihil enim horum est quod in huius seculi nocte non sit necessarium: quæ cum transierit, necessaria ista non erunt, ideo in potestatem noctis. In potestate quippe ait, vel diei vel noctis, ut potestas esset die lucere vel nocte: quod in spiritualibus donis sic intelligitur, quia dedit potestatem filios dei fieri. Qui percussit Aegyptum

Gen. 1.

Ibidem.

Psal. 103.

Gen. 1.

al. cam.

iii.

Exod. 7.

Iob. 4.

L.

Colof. 2.

3. sen. dist.

35. cap. 1.

premissa.

In medio.

Iob. 28.

1. Corin. 12.

Iuan. 1.

Exod. 12.

A Aegyptum cum primogenitis eorū. Percussit & seculum cum his quæ præcipua putantur in seculo. *Qui eduxit Israel de medio eorum.* Eduxit etiam sanctos ac fideles suos de medio malorum. *In manu potenti & brachio extenso.* Quod potentius, quid excellentius eo de quo dictum est, *Et brachium domini cui reuelatum est: Qui diuisit mare rubrum in diuisiones.* Diuidet etiam baptismū, vt vnus atque idem baptismus aliis sit in vitam, aliis sit in mortem. *Et eduxit Israel per medium eius.* Educit etiam innouatū populum suum per lauacrum regenerationis. *Et percussit Pharaonem & virtutem eius in mari rubro.* Celeriter interimit, & peccatum suum reatumque eius per baptismum. *Qui traduxit populum suum in deserto.* Traducet & nos in huius seculi ariditate & sterilitate, ne in ea pereamus. *Qui percussit reges magnos & occidit reges fortes.* Percutit atque occidit etiam à nobis diabolicas & noxias potestates. *Seon regem Amorrhæorum.* Germen inutile vel tentationem calentem, quod interpretatur Seon: regem amarificantium, quod interpretatur Amorrhæorum. *Et Og regem Basan.* Coaceruantem, quod interpretatur Og, & regem confusionis quod interpretatur Basan. Quid enim coaceruat diabolus nisi confusionem? *Et dedit terram eorum hereditatem, hereditatem Israel seruo suo.* Dat etiam quos diabolus possidebat hereditatem semini Abraham, quod est Christus. *Quia in humilitate nostra memor fuit nostri.* Et redemit nos ab inimicis nostris, Sanguine vnigeniti sui. *Qui dat escam omni carni.* Hoc est, omni hominum generi, non tantum Israëlitarum, sed & gentium: de qua esca dicitur, *Caro mea vera est esca.* *Confitemini deo cæli, quoniam in æternum misericordia eius.* *Confitemini domino dominorum, quoniam in æternum misericordia eius.* Quod hic ait, deo cæli, credo aliter dicere voluit quod supra iam dixerat, deo deorum. Nam quod ibi deinde subiunxit, hoc etiam hic repetiunt. *Confitemini domino dominorum.* Sed et si sunt qui dicuntur dii, siue in cælo, siue in terra, quemadmodum sunt dii multi & domini multi, sed nobis vnus est deus pater, ex quo omnia & nos in ipsum, & vnus dominus Iesus Christus per quem omnia & nos per ipsum, cui confitemur, quoniam in æternum misericordia eius.

*In Psalmum centesimum tricesimum-
sextum Enarratio.*

BLITOS vos esse non arbitror commendasse nos vobis, imò commemorasse vos quod omnis eruditus in sancta Ecclesia nosse debet vnde ciues simus, & vbi peregrinemur, & peregrinationis nostræ causam esse peccatum, reuersionis autem munus remissionem peccatorum, & iustificationem gratiæ dei, duas ciuitates permixtas sibi interim corpore & corde separatas currere, per ista volumina seculorum vsque in finem. Audistis & nostis vnam cui finis est pax æterna, & vocatur Hierusalem: alteram cui gaudium est pax temporalis, & vocatur Babylonia. Interpretationes etiam nominum, si non fallor, tenetis, Hierusalem interpretari visionē pacis, Babyloniam confusionem. Hierusalem in Babylonia captiua tenebatur nō tota: ciues enim eius & angeli sunt: sed quod attinet ad homines prædestinatos in gloriam dei futuros per adoptionem cohæredes Christi, quos de ipsa captiuitate redemit sanguine suo. Particulam ergo istam ciuitatis Hierusalem captiuam teneri in Babylonia pro peccato, incipere autem inde exire prius corde per confessionem iniquitatis & charitatem iu-

stitiæ, deinde postea in fine seculi etiam corpore separandam, commendauimus in eo Psalmo, quem primò hic cum vestra dilectione tractauimus, qui ita incipit, *Te decet hymnus deus in Sion, & tibi reddetur votum in Hierusalem.* Hodierna autem die decantauimus: *Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur Sion.* Videte quia in illo dictum est, *Te decet hymnus deus in Sion:* hic autem, *Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus,* cum recordaremur Sion. Illa Sion vbi decet hymnus deum. Quæ sunt ergo flumina Babylonis, & quid est nostrum sedere & flere in recordatione Sion? Si enim ciues inde sumus, non tantum hoc cantamus, sed & agimus. Si ciues sumus de Hierusalem, id est, de Sion, & in ista vita, in ista confusione huius seculi, in ista Babylonia non ciues habitamus, sed captiui detinemur, oportet vt nō tantum ista decantemus, sed & faciamus affectu cordis pio, religioso desiderio æternæ ciuitatis. Habet & hæc ciuitas quæ Babylonia dicitur amatores suos consulentes paci temporali, & nihil vltra sperantes, totumq; gaudium suum ibi figentes & ibi finientes, & videmus eos pro republica terrena plurimum laborare: sed in ea quicumque fideliter versantur, si non ibi appetant superbiam & perituram elationem ociosamq; iactantiam, sed veram fidem exhibeant, quam possunt quantum possunt, quibus possunt, ad quantum vident terrena, & ad quantum intelligunt speciem ciuitatis, non eos sinit deus perire in Babylonia: prædestinauit enim eos ciues Hierusalem. Intelligit captiuitatem eorum deus, & ostendit illis aliam ciuitatem, cui vere debeant suspirare, pro qua debeant cuncta conari, ad quam capessendam debeant ciues suos secum peregrinos quantum valuerint adhortari. Propterea dicit dominus Iesus Christus, *Qui in modico fidelis est, & in magno fidelis est.* Et rursum dicit, *Si in alieno fideles non fuistis, vestrum quis dabit vobis?* Tamen charissimi attendite flumina Babylonis. Flumina Babylonis sunt omnia quæ hic amantur & transeunt. Nescio quis amauit, verbi gratia agriculturam ipsam exercere, inde ditescere, ibi occupare animum, inde percipere voluptatem, attendat exitum, & videat illud quod amauit non esse fundamentum Hierusalem, sed fluium Babylonis. Alius dixit, magna res est militare, Omnes agricolæ formidant eos qui militant, obsequuntur eis, tremunt eos: Si fuero agricola, timebo militem: si fuero militaris, timebor ab agricola. O insane in alium te Babylonis fluium præcipitasti, & turbulentiozem & rapaciorum: & cum tu timeri vis à minore, time maiorem potestatem, te ipso maior fieri potest subito qui te timet, nunquam autem erit minor quem debes timere. Aduocatum esse, inquit, magna res est, potentissima eloquentia in omnibus habere susceptos, pēdentes ex lingua disertis patroni sui, & ex eius ore sperantes, vel damna, vel lucra, vel mortem, vel vitam, vel perniciem, vel salutem. Nescis quò te miseris. Alius & iste fluius Babylonis est, & quod multum sonat, strepitus aquæ saxa percutit. Attende quia fluit, percutit, attende quia labitur: & si attendas, quia fluit & labitur, caue quia trahit. Nauigare, inquit alius, & negociari magnum est, scire multas prouincias, lucra vndique capere, non esse obnoxium in ciuitate alicui potenti, semper peregrinari, & diuersitate negociorum & nationum animum pascere, & augmentis lucrorum diuitem remeare. Fluius est & iste Babylonis. Lucra tua quando stabunt quando præsumpturus, quando securus eris ex his quæ acquiris?

Gacquiris: Quanto eris ditior, tanto timidior. Vno naufragio nudus exibis, & recte te planges in flumine Babylonis, quia noluit sedere & flere super flumina Babylonis. Alij ergo ciues sancta Hierusalem intelligentes captiuitatem suam, attendunt humana vota & diuersas hominum cupiditates hac atque illac rapientes, trahentes, impellentes in mare, vident hæc & non se mittunt in flumina Babylonis, sed sedent super flumina Babylonis, [& flent super flumina Babylonis,] vel illos qui rapiuntur, vel seipsos qui in Babylonia esse meruerunt, sedentes tamen, hoc est humilitate humiliati. Super flumina ergo Babylonis illic sedimus & fleuimus, cum recordaremur Sion. O sancta Sion, vbi totum stat & nihil fluit. Quis nos in ista præcipitavit? Quare dimisimus cõditorem tuum & societate tuam? Ecce inter fluentia & labentia constituti, vix quisquam raptus à flumine, si tenere lignum potuerit euadet. Humiliati ergo in captiuitate nostra sedeamus super flumina Babylonis, non nos audeamus in illis fluminibus præcipitare, nec nos audeamus in nostrâ captiuitatis malo atque tristitia superbe erigere, sed sedeamus & sic fleamus. Sedeamus super flumina Babylonis, non infra flumina Babylonis: talis sit humilitas nostra, vt nos non mergat. Sede super flumina, noli in flumine, noli sub flumine, sed tamen sede humilis, loquere non quomodo in Hierusalem. Ibi enim iam stabis, quia de ipsa spe loquitur alius Psalmus, & cantat dicens, Stantes erant pedes nostri in atrijs tuis Hierusalem. Ibi erigeris si te hic pœnitendo & confitendo humiliaueris. In atrijs ergo Hierusalem stantes erant pedes nostri, Super flumina vero Babylonis sedimus & fleuimus, cum recordaremur Sion. Inde oportet vt fleas recordando Sion. Multi enim flent fletu Babylónico, quia & gaudent gaudio Babylonis: quia gaudent lucris, & flent damnis, vtrunque de Babylonia est. Flere debes, sed recordando Sion. Si recordando Sion fles, & quando tibi secundum Babyloniâ bene est oportet vt fleas. Propterea dicitur in quodam Psalmo, Tribulationem & dolorem inueni, & nomen domini inuocaui. Quid est quod dicit, inueni? Nescio quam tribulationem quasi quærendam inuenit tanquam quæsitam. Et cum inuenisset, quo lucro inuenit? Nomen domini inuocauit. Multum interest vtrum inuenias tribulationem, an inueniaris à tribulatione: dicit enim alio loco, Dolores inferni inuenerunt me. Quid est, inuenerunt me dolores inferni? Quid est, tribulationem & dolorem inueni? Quando te repente occupat tristitia perturbatis tibi rebus secularibus, quibus oblectabaris, & quibus delectabaris, quando te repentina ipsa inuenit tristitia, vnde te non putabas posse fieri tristem, accidit, & tristis efficeris, inuenit te dolor inferni. Te enim sursum putabas, veruntamen deorsum eras, & cum te dolor inferni inueniret, ibi te inuenisti deorsum qui sursum putabas te esse. Inuenisti enim te dolore affectum grauer tristitia alicuius mali, vnde forte præsumperas te non fore tristem, inuenit te dolor inferni. Cum autem bene est tibi, arriðet omnia secularia, nullus tuorum obiit, nihil in vinea tua forte vel aruit, vel grandinatum est, vel sterile apparuit, non acuit cupa tua, non abortum passum est pecus tuum, non ex honoratus es, in aliqua dignitate secundum seculum cõstitutus, vndique amici tui & viuunt & seruant tibi amicitiam, clientes nõ defunt, filij obsequuntur, serui contremiscunt, coniunx concors, felix dicitur domus: ibi inuenis tribulationem, si aliquando potes, vt inuenta tribulatione

inuoces nomen domini. Peruersum aliquid videtur. K docere sermo diuinus, flere in lætitia, & in mœrore letari: audi in mœrore lætantem, Gloriamur, inquit, in tribulationibus. Flentem autem in lætitia vide, si inuenit tribulationem. Attendat quisquam ipsam fœlicitatem suam qua exultauit anima eius, & timuit quodammodo gaudio & extulit se, & dixit, Fœlix sum: Attendat si non fluat illa fœlicitas, si potest certus esse de illa quia manet in æternum. Si autem non est certus, & videt fluere vnde gaudet, fluius Babylonis est, sedeat supra & fleat. Sedebit autem & plorabit si recordatus fuerit Sion. O pax illa quam videbimus apud deum, ò pax illa & sancta æqualitas angelorũ, ò illa visio & spectaculum pulchrũ. Ecce in Babylonia pulchra sunt quæ tenent, nõ te teneant, non decipiant. Aliud est solatiũ captiuorũ, aliud gaudium liberorum. Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus cum recordaremur Sion. *In salicibus in medio eius, suspendimus organa nostra.* Habent organa sua ciues Hierusalem, scripturas dei, præcepta dei, promissa dei, meditationem quandam futuri seculi: sed cum agunt in medio Babyloniæ, organa sua in salicibus eius suspendunt. Salices ligna sunt infertuosa, & hoc loco ita posita, vt non aliquid boni possit intelligi de salicibus. Alibi autem forsitan potest: Modo ligna intelligit sterilia, nascencia super flumina Babylonis. Rigantur hæc ligna de fluminibus Babyloniæ, & nullum fructum ferunt. Sicut sunt homines cupidi, auari, steriles in omni opere bono, ita ciues Babyloniæ, vt etiam ligna sint illius regionis, ex istis voluptatibus rerum transeuntium pascuntur, tanquam irrigata à fluminibus Babyloniæ, Quæris fructum & nusquã inuenies. Quando tales patimur, versamur cum eis qui sunt in medio Babyloniæ. Multum enim interest inter mediũ Babyloniæ, & exteriora Babyloniæ. Sunt qui non sunt in medio eius, id est, non tanta cõcupiscentia seculi, & delectationibus obruuntur. Qui vero, vt aperte dixerim & breuiter, multum mali sunt, in medio Babyloniæ sunt, & ligna sterilia, tanquam salices Babyloniæ, Quando illos videmus, & tam steriles eos inuenimus, vt difficile nobis appareat in eis aliquid vnde possint duci ad fidem rectam, vel ad bona opera, vel ad spem futuri seculi, vel ad concupiscentiam liberationis à captiuitate mortalitatis, scripturas nouimus quas eis dicamus. Sed quia nullum fructum in eis inuenimus vnde incipiamus, auertimus ab ipsis faciem, & dicimus, Adhuc isti non sapiunt, non capiunt, quia quicquid illis dixerimus, sinistrum & aduersum habebunt. Ergo differendo circa eos scripturas, suspendimus organa nostra in salicibus: non enim dignos habemus qui organa nostra portet. Non ergo eis organa nostra inferendo alligamus, sed differendo suspendimus. Salices enim sunt Babyloniæ ligna infertuosa, pasta in temporalibus voluptatibus, tanquam fluminibus Babyloniæ. Et videte si non hoc sequitur Psalmus. *In salicibus, inquit, in medio eius suspendimus organa nostra. Quoniam illic interrogauerunt nos qui captiuos duxerunt nos, verba canticorum, Et qui abduxerunt nos hymnum.* Subaudis interrogauerunt nos. Verba canticorum & hymnum interrogauerunt nos qui captiuos duxerunt nos. Qui nos duxerunt captiuos: Fratres, quos sensimus aliquando captiuatores nostros? Sensit quidem illa Hierusalẽ Babyloniæ, Persas, Chaldaeos, & illarum gentium, & regionum homines captiuatores suos, & hoc postea, non quãdo isti Psalmi cantabantur. Sed iam diximus charitati vestræ omnia quæ

Psal. 121.

Psal. 114.

Psal. 17.

M

A qua secundum literam in illa ciuitate contingebant figuras nostras fuisse: & facile potest demonstrari captiuos nos esse. Non enim respiramus iam in auras illius libertatis: non enim fruimur puritate veritatis, & illa sapientia quæ in seipsa manens innovat omnia. Delectationibus temporalium rerum tentamur, & colluctamur quotidie cum suggestionibus illicitarum voluptatum: vix respiramus vel in oratione, & captiuos nos intelligimus: Sed qui nos captiuos duxerunt? Qui homines: quæ gens: quis rex? Si redimimur, captivi eramus. Quis nos redemit? Christus. A quo nos redemit? A diabolo. Diabolus ergo & angeli eius captiuos nos duxerunt, nec ducerent nisi consentientes: nos ducti sumus captivi. Captiuatores nostri dixi qui sint. Ipsi sunt etiã latrones vulnerantes illum viatorem qui descendit ab Hierusalem in Hiericho, quem sauciatum seminum reliquerunt: hunc ille custos noster, id est, Samaritanus, Samaritanus enim custos interpretatur, cui obiectum est à ludæis, & dictum, Nonne verum dicimus, quia Samaritanus es, & demonium habes? Et ille obiectorum duorum vnum respuit, & vnũ tenuit, Ego, inquit, demonium non habeo: non autem dixit, ego non sum Samaritanus. Si enim ille Samaritanus non custodierit, vtique perimus. Samaritanus ergo transiens vidit sauciatum & vulneratum derelictũ à latronibus, & sicut nostis collegit. Sicut enim aliqui latronum nomine ponuntur, qui nobis plagas peccatorum inflixerunt, iam per nostræ captiuitatis confessionem: sic & captiuatores nostri ipsi dicuntur. Isti ergo qui captiuos duxerunt nos diabolus & angeli eius, quando nos duxerunt? Et quæ nos interrogauerunt verba cantionum? Quid ergo? Intelligimus quæcũque, quia cum tales nos interrogant in quibus diabolus operatur, intelligendus est ipse nos interrogare qui in eis operatur: Apostolus dicit, Et vos cum essetis mortui in delictis & peccatis vestris, cum viueretis in illis secundum seculum mundi huius, secundum principem potestatis aeris huius spiritus, qui tunc operabatur in filiis diffidentiae, in quibus & nos, inquit, aliquãdo cõuersati sumus: ostendit se redemptum de Babylonia & eõpisse iam exire, sed tamẽ adhuc quid dicit? Quia cum hostibus nostris C configimus, & ne irascamur hominibus qui nobis ingerunt persecutiones, tulit intentionem nostram Apostolus ab odio hominum, & direxit in luctam quorundam spirituum, quos non videmus, & cum ipsis configimus: ait enim, Nõ est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, id est, aduersus homines, quos videtis, à quibus mala videmini pati, qui vobis important persecutiones: nam pro ipsis orare præcepti sumus. Nõ est nobis, inquit, colluctatio aduersus carnem & sanguinem, id est, aduersus homines, sed aduersus principes & potestates, & rectores mudi tenebrarum harum. Quid dixit mundi? Dilectorum mundi. Quos dixit dilectores mundi, hos appellauit & tenebras, id est, iniquos, sceleratos, infideles, peccatores: quibus iam credentibus gratulatur hoc modo vt dicat, Fuiſtis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Ergo constituit nos luctam habere cum illis principibus, ipsi nos duxerunt captiuos. Quomodo autem diabolus intravit in cor ludæ vt traderet dominũ, non autẽ intraret nisi ille locum daret: sic multi mali homines de media Babylonia per desyderia carnalia & illicita locum dando diabolo & angelis eius in cordibus suis, vt in illis & de illis operetur: aliquando interrogant nos, & dicunt nobis, Exponite nobis rationem. Pagani pleri-

que dicunt ista nobis, Exponite nobis rationem quare D venit Christus, & quid profuit Christus generi humano: Aliquando interrogant nos & dicunt nobis, Nonne ex quo venit Christus peiora sunt in rebus humanis quàm fuerant antea, & feliciores tunc erant res humana quàm modo? Dicant nobis Christiani, quid boni attulit Christus vnde feliciores putent res humanas, quia venit Christus? Vides enim si theatra & amphitheatra & circi starent incolomes, si nihil caderet de Babylonia, si vbertas esset circumfluẽtium voluptatum hominibus cantaturis & saltaturis ad turpia cantica, si libido scortantium & meretricatium haberet quietem & securitatem, si non timeret famem in domo sua qui clamat, vt pantomimi veltantur: Si hæc omnia sine labe, sine perturbatione aliqua fluerent, & esset securitas magna nugarum, felicia essent tempora, & magnam felicitatem rebus humanis Christus attulisset. Quia vero caduntur iniquitates, vt extirpata cupiditate plantetur charitas Hierusalem, quia miscentur amaritudines vitæ temporali, vt aeterna desyderetur, quia erudiuntur in flagellis homines paternam accipiẽtes disciplinam, ne iudiciariam inueniant sententiam, nihil boni attulit Christus, & labores attulit Christus: Et incipis dicere homini quanta bona fecit Christus, & non accipit, Proponis enim illi eos qui faciunt quod modò audistis in Euãgelio, Vendunt omnia sua, & dant pauperibus vt habeant thesaurum in cœlis & sequatur dominum: dicis illis, Ecce quod attulit Christus. Quàm multi faciunt ista vt distribuãt res suas egenis, & fiunt pauperes, non necessitate, sed volũtate, sequentes deum, sperantes regnum cœlorum. Irrident isti quasi stultos, & talia, inquit, bona attulit Christus, vt perdat homo res suas, & cum dat egenis remaneat egenus: Quid ergo facies? Bona Christi non capis. Alius enim te impleuit qui aduersarius est Christo, cui dedisti locum in corde tuo. Priora tempora respicis, & quasi latiora tibi videntur fuisse tempora pristina, quæ sic erant tanquam oliuæ pendentes in arbore, ducentibus ventis quasi quadam libertate auræ perfruentes vago quodam desyderio suo. Ventum est vt oliua mitteretur in torcular. Non enim semper pẽdere habebat in arbore, iã finis est anni. Non sine causa inscribuntur psalmi quidam pro torcularibus: in arbore libertas, in torcularibus pressura. Cum enim res humanae conteruntur & premuntur, attendis quia crescit auaritia, attende quia crescit & continentia. Quare tam cæcus es, vt amurcam fluentem per plateas videns, oleum in gemellaria non videas? Et hoc non sine causa: Qui male enim versantur, publicè noti sunt. Qui autem se conuertunt ad deum & à sordibus malarum cupiditatum purgantur, occulti sunt: quia & in ipso vel ex ipso sunt torculari. Amurca aperte fluit, oleum occulte eliquatur. Acclamatis ad ista, & gaudetis ad ista, quia iam potestis sedere super flumina Babylonis & flere. Illi autem qui captiuos duxerunt nos, quando intrant in corda hominum, & interrogant nos per linguas eorum quos possident: & dicunt nobis, Cantate nobis verba canticorum. Reddite nobis rationem aduentus Christi, & quæ est alia vita: Volo credere, doce me rationem, quare mihi imperas vt credam? Respondeo illi, & dico, O homo, quomodo non vis tibi imperem vt credas? Plenus es malis cupiditatibus. Si bonam dicam illã Hierusalem, non eam capis, oportet vt exinaniaris quo plenus es, vt possis impleri quo inanis es: Ergo noli facile huic aliquid dicere, lignum est falicis, lignum est sterile. Noli percutere organum, vt sonet,

Sapient. 7.

Luc. 10.

Ier. 3.

Eph. 2.

Eph. 6.

Eph. 5.

Ier. 17.

Math. 19.

F
Psal. 80.
v. 83.

G sonet, suspende potius. Sed ille dicturus est, Dic mihi, canta mihi, redde mihi rationem. Non vis, inquit, vt dicam, non bono animo audis, nō sic pullas vt tibi dignum sit aperiri. Ille te impleuit qui me captiuū duxit, ipse me interrogat de te: altus est, dolose quærit: non quærit quid discat, sed quid reprehendat. Ergo ego nō dicam, suspendam organum meum. Sed quid dicturus est adhuc? Cantate nobis verba canticorum, cātate nobis hymnum, *Cantate nobis de canticis Sion.* Quid respōdemus, Babylonia te portat, Babylonia te continet, Babylonia te nutrit, Babylonia de te loquitur: non nosti capere nisi quod fulget ad tēpus, eterna meditari ignoras, non capis quod interrogas. *Quomodo cantabimus canticū domini in terra aliena? Vere fratres sic est.* Incipite velle prædicare veritatem quantulacunque nostis, & videte quā necesse sit, vt tales patiamini irrisores & exactores veritatis, plenos fallitatis. Respondete illis exigentibus à vobis quæ capere non possunt, & dicite ex fiducia sancti cātici vestri, *Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena?* Sed vide quomodo verferis inter eos, o popule dei, o corpus Christi, o genera peregrinatio, non es hinc, aliunde es: ne cum illi qui tibi dicūt, Cantate nobis verba canticorum, dicite nobis hymnum, cantate nobis de canticis Sion, quasi amātur à te, & affectas amicitias eorum, & times talibus displicere, incipiat te delectari Babylonia, & obliuiscaris Hierusalem. Hoc ergo timens vide quid subiiciat, vide quid sequatur. Passus est enim homo iste qui cantabat, & iste homo nos sumus si volumus. Passus est vndique talia interrogantes & adulatione blandientes, mordaciter reprehēdentes, falsō laudantes, quod non capiunt exigentes, quo & pleni sunt fundere nolentes: & inter turbas talium tanquam periclitans, erexit animum ad recordationem Sion, & constrinxit fetalis anima iuratione quadam, & ait, *Si oblitus fuero tui Hierusalem.* Inter verba captiuantium, inter verba dolosorum, inter verba male interrogantium, quærentium & discere nolentium. Ecce inde erat cuius ille qui dominum interrogauit, Magister bone quid faciā vt vitam æternam consequar? Nonne de vita æterna quærens quasi canticū Sion interrogauit: Serua mandata, ait illi dominus: Et ille de fastu cum audisset respondit, Iam omnia hæc, inquit, impleui à iuuetute mea. Et dominus dixit illi quiddam de canticis Sion, & nouerat quod nō caperet, sed exemplum dedit nobis quomodo multi quærant quasi consiliū ad vitam æternam, & tam diu nos laudant quam diu respōdeamus quod quærent. Dedit de illo documentum tanquam nobis dicturis aliquādo talibus hominibus: *Quomodo cātābimus canticū domini in terra aliena?* Ecce ait, Vis esse perfectus, vade vède omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurū in celo, & veni sequere me: Vt discat multa cantica de canticis Sion: prius impedimenta reiiciat, expeditus ambulet, ne vllō onere prægrauetur, & discet aliquid de canticis Sion. Ille autem cōtristatus abscessit: dicamus post illum, *Quomodo cantabimus canticū domini in terra aliena?* Et ille quidē discessit, spem tamen diuitibus dominus dedit: nam cōtristati discipuli dixerunt, Quis nam potest saluus fieri? Et respondit eis, Quod hominibus impossibile est, facile est deo. Habent enim & diuites quendam modum suum, & acceperunt canticum de Sion, canticum de quo Apostolus dicit, Præcipe diuitibus huius seculi non superbè sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in deo viuo, qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendū:

Math. 19.

1. Tim. 6.

adiungens quid debeant agere, iam tangit organa, nō K suspendit: Diuites sint in operibus bonis, facile tribuant, communicent, thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam. Hoc cāticum de canticis Sion diuites acceperūt, primò nō superbè sapere. Extollunt enim diuitiæ, & quos extollunt, flumina illa extollunt. Quid ergo his præcipitur? Ante omnia non superbè sapere: Quod faciunt diuitiæ, hoc caueant in diuitiis, caueant in diuitiis superbiam. Ipsum enim malum est quod important maximè diuitiæ incautis hominibus. Non enim aurum malum est quod deus condidit, sed malus est homo avarus relinquens creatorem cōuersus ad creaturam. Hoc ergo sibi præcaueat ne sit superbus, & super fluuium Babylonis sedeat: hoc ergo illi dictum est, Nō superbè sapere. Ergo sedeat neque speret in incerto diuitiarum. Ergo super flumina Babylonis sedeat. Si enim sperauerit in incerto diuitiarū, trahitur à flumine Babylonis. Si vero humiliauerit se, & non superbierit, & non sperauerit in incerto diuitiarum, sedet & super flumem, suspirat æternæ Hierusalem recordatus Sion: & vt perueniat, ad Sion erogat. Ecce habes canticum quod diuites acceperunt de canticis Sion: Operentur, tangant organum, non vacent, cum inuenerint hominem dicētem sibi, Quid est quod agis? Perdis res tuas tāta erogādo, thesauriza filiis tuis. Cū viderint non capere, & intellexerint lignum esse salicis, non facile dicant quare agāt, & quid agant, suspendant organa in salicibus Babylonis. Præter salices autem cantent, non cessent, operentur. Non enim perdunt quod erogāt. Seruo commendant & tutum est, Christo commendant & perit? Audistis canticum diuitum de canticis Sion, audite & canticum pauperum: idem Apostolus loquitur, Nihil intulimus in hunc mundum, sed nec auferre aliquid possumus: Victum & tegumentum habentes his contenti simus. Nam qui volunt diuites fieri, incidūt in tentationem & desyderia multa, stulta & noxia, quæ mergunt hominem in interitum & perditionem. Hæc sunt flumina Babylonis. Radix est enim omnium malorum avaritia, quam quidam appetentes naufragauerūt à fide & inseruerunt se doloribus multis. Ergo cōtraria sunt ista cantica? Non sunt contraria: videte quid diuitibus M dictum sit, Nō superbè sapere, neque sperare in incerto diuitiarū, sed magis bona operari, tribuere, thesaurizare sibi fundamentum bonū in futurū. Pauperibus autem quid dictum est? Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem. Non dixit, qui diuites sunt: sed, qui volunt diuites fieri. Nam si iam diuites essent, alterū canticum audirent. Diuites audit vt erogat, pauper autem audit ne desideret. Sed cum inter tales versamini qui nō capiunt canticū Sion, suspendite, vt dixi, organa in salicibus in medio eius, differte quæ dicturi estis. Incipiunt esse ligna fructuosa, mutātur arbores, & habebunt fructum bonū: Ibi iam licet nobis cātate in aures audientium. Sed cū inter istos obstrepentes, male interrogantes, veritati resistentes versamini, obstringite vos non eis velle placere, ne obliuiscamini Hierusalem, & dicat vna anima vestra facta vna ex multis pace Christi, dicat ipsa captiua Hierusalem hīc agens in terra: Si oblitus fuero tui Hierusalem, *Obluiscatur me dextera mea.* Vehementer se cōstringit fratres mei, obliuiscatur me dextera mea, atrociter se obligauit. Dextera nostra est vita æterna, sinistra nostra est vita temporalis. Quicquid facis propter vitam æternam, dextera operatur. Si charitati vitæ æternæ in operibus tuis miscueris concupiscentiam

1. Tim. 6.

Ibidem.

A concupiscentiam vitæ temporalis, aut laudis humanae, aut alicuius commodi secularis, cognovit sinistra tua quid faciat dextera tua. Et nostis esse in præcepto Euangelij, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua. Si oblitus fuero tui Hierusalem, obliuiscatur me dextera mea. Et vere sic contingit. Prænuñciauit, non optauit. Talibus qui obliuiscuntur Hierusalē hoc contingit quod dixit, Obliuiscitur illos dextera eorū. Vita enim æterna manet in se, illi remanent in dilectione temporali, & faciūt sibi dextrum quod sinistrum est. Intendite ad ista fratres, propter dexteram insinuatam hoc vobis, quantum dominus donat ad salutem omnium. *Meministis fortasse hic me aliquando tractasse de quibusdam qui quod sinistrum est faciunt dextrum: id est, qui temporalia bona plus habent, & in istis beatitudinem ponunt, ignorantibus quæ sit vera felicitas, vera dextera. Hos scriptura filios alienos dicit tãquam ciues nō Hierusalem, sed Babyloniam: dicit enim quodam loco psalmus, Domine libera me de manu filiorum alienorum, quorum os locutū est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis. Sequitur enim & dicit, Quorum filij sicut nouellæ constabilitæ, filia eorum ornata sicut similitudo templi: Cellaria eorum plena, eructantia ex hoc in hoc: Oues eorum fecundæ, multiplicantes in exitibus suis, boues eorum crassi: non est ruina sepi, nec clamor in plateis eorum. Nūquid habere istam felicitatē, hoc est peccare? Non, sed facere illam dexteram cum sit sinistra. Propterea secutus quid ait: Beatum dixerunt populum cui hæc sunt. Ecce vnde locutum est os eorū vanitatem, quia beatum dixerunt populum cui hæc sunt. Tu quidem qui docebis Hierusalem, qui nō obliuisceris Hierusalem, ne obliuiscatur te dextera tua, ecce illi qui locuti sunt vanitatem, beatū dixerunt populum cui hæc sunt: dic mihi tu canticum Sion. Beatus, inquit, populus cuius est dominus deus ipsius. Interrogate corda vestra fratres, si desideratis bona dei, si desideratis ciuitatem illam Hierusalem, si concupiscitis vitā æternam. Omnis ista terrena felicitas sinistra vobis sit, illa sit dextera quam semper habebitis: Et si habueritis sinistra, nolite de sinistra præsumere. Nōne corripis eum qui de sinistra voluerit manducare? Si mensæ tuæ iniuriam putas fieri manducante conuiuia de sinistra: quomodo non sit iniuria mensæ dei, si quod dextrum est, sinistrum feceris: & quod sinistrum est, dextrum feceris? Quid ergo? Si oblitus fuero tui Hierusalē, obliuiscatur me dextera mea. *Adhæreat lingua mea faucibus meis, nisi tui meminero.* Id est, obmutescam, inquit, nisi tui meminero. Ut quid enim loquitur? ut quid sonat qui canticum Sion nō sonat? Ipsa est lingua nostra canticum Hierusalem: Canticum delectationis seculi huius lingua aliena, lingua barbara est, quā in captiuitate didicimus. Ergo mutus erit deo qui oblitus fuerit Hierusalem: Et parum est meminisse: nam & hostes meminerunt eius, volentes eam euertere. Quæ est ciuitas ista dicunt, qui sunt Christiani? & quales sunt Christiani? O si non essent Christiani. Vicit iam captiuitura turba captiuatores suos, & tamen murmurant & sæuiunt, & volunt interficere apud se peregrinantem, sanctam ciuitatem, sicut voluit ipsum populum interficere Pharaō, quando masculos natos occidebat, & fœminas relinquebat, virtutes præfocabat, concupiscentias nutrebat. Parum ergo est meminisse, vide quomodo memineras, quædam enim cum odio meminimus, quædam cum amore: cum ergo dixisset, Si oblitus fuero tui Hierusalē, obliuiscatur me dextera mea: Adhæreat lingua mea faucibus*

meis, nisi tui meminero: addidit statim, *Si non præposuero D Hierusalem in principio iocunditatis meæ.* Ibi est enim summa iocunditas, vbi deo perfruimur, vbi de fraternitate coherente, & ciuica societate securi erimus. Nullus ibi tentator nos violabit, nullus vel ad aliquam illecebram percellere poterit, nihil ibi delectabit, nisi bonum. Moriatur ibi omnis necessitas, oriatur ibi summa felicitas. Si non præposuero Hierusalem in principio iocunditatis meæ. Et conuertit se ad dominū contra hostes ipsius ciuitatis. *Memento domine filiorum Edom.* Edom ipse dictus est qui & Esau: audistis enim modo cū Apostolus legeretur, Iacob dilexi, Esau autē odio habui. Duo filij erant in vno utero, ambo gemini in utero Rebecæ, filij Isaac, & nepotes Abraham. Nati sunt ambo, vnus ad hereditatem, alter ad exhæredationem. Fuit autem hostis fratris sui iste Esau, quia præuenit benedictionem eius filius minor, & impletum est, Maior seruiet minori. Maior ergo quis est, & minor quis est? & quis est maior qui seruet minori, modo intelligimus. Maior videbatur populus Iudæorum, minor ex tempore populus Christianorum. Et videte quomodo maior seruit minori, Illi portant codices, nos viuimus de codicibus ipsorum. Sed vt generaliter de omnibus intelligatis fratres maiorem & minorem, maior dicitur homo carnalis, & minor dicitur homo spiritalis: quia prius est carnalis, & postea spiritalis. Habes Apostolū aperte dicentem, Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cœlestis: qualis terrenus, tales & terreni, & qualis cœlestis, tales & cœlestes: sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem eius qui de cælo est: tibi autem supra dixerat, Sed non prius quod spiritale est, sed quod animale, postea spiritale. Animale autē eundem dicit quem carnalē ostendit. Homo qui nascitur, animalis esse incipit, carnalis esse incipit. Si se conuertat à captiuitate Babylonie, in reditu Hierusalem renouatur, & fit renouatio quædam secundum nouum & interiorem hominem, & fit minor tempore, maior potestate. Ergo Esau omnes carnales, Iacob autem omnes significat spirituales: minores electi, maiores illi reprobati. Vult & ipse eligi: Fiat minor. Edom autem appellatus est de cibo quodam lenticulæ rubro, id est, roseo quodam cibo. Bene cocta erat lenticula defricata, concupiuit iste Esau à fratre suo Iacob, & celsit illi primatum suum, victus concupiscentia manducandæ illius lenticulæ. Ille autem celsit cibum voluptatis, & sumpsit honorem dignitatis. Ita ex placito quodam inter eos factum est, vt ille maior, ille minor sit, vt maior seruiret minori, & appellatus est Edom. Interpretatur autem, quantum dicunt qui illam linguam nouerunt, Edom sanguis: nā & Punicæ Edom sanguis dicitur. Noli mirari. Ad sanguinem pertinent omnes carnales, Caro & sanguis regnum dei non possidebunt. Non illuc pertinet Edom, pertinet illuc Iacob, quia caruit cibo carnali, & sumpsit honorē spiritalem: Ille vero factus est inimicus. Omnes carnales spiritalibus inimici sunt. Omnes tales concupiscentes præsentia, insequuntur eos quos vident meditari æterna. Contra hos iste respiciens in Hierusalem, & rogans deum, vt eruat a captiuitate, quid dicit: Memento domine filiorum Edom: Libera nos à carnalibus, ab eis qui imitantur illam Edom, qui fratres maiores sunt, sed hostes sunt. Prius nati sunt, sed posterius nati vicerunt ad primatum, quia concupiscentia carnis illos deiecit, contempta concupiscentia illos erexit. Viuunt & inuident & persequuntur. Memento domine filiorum Edom: *In die Hierusalem.*

Diem

E

1. Cor. 15.

F

Gene. 27.

Gene. 25.

Rom. 9.

1. Cor. 15.

Tal. Libent. & inuident. &c.

G Diem Hierusalem quo laboravit quo captiuata est, an diem illum foelicitatis Hierusalem quo liberatur, quo peruenit, quo aeternitati sociatur? Memeto, inquit, domine, noli obliuisci filiorum Edom. Quorum? *Dicentium euacuate euacuate, usque dum fundamentum in ea.* Istum ergo diem memento, quando euertere volebant illi Hierusalem. Quatas enim persecutiones passa est Ecclesia? Quomodo dicebant filij Edom, id est, carnales homines, subditi diabolo & angelis eius, colentes lapides & ligna, sequentes concupiscentiam carnis, Extinguite Christianos, tollite Christianos, nec vnus remaneat, euertite usque ad fundamentum. Nonne dicta sunt haec? Et cum ista dicerentur, persequentes improbi sunt, martyres coronati sunt. Dicentium euacuate, euacuate usque dum fundamentum in ea: filij Edom dicunt, Euacuate euacuate, & deus dicit seruite. Cuius verba possunt superare, nisi dei qui dixit, Quia maior seruiet minori: Euacuate euacuate usque dum fundamentum in ea: & conuertit se ad illam, *Filia Babylonis infelix.* Infelix ipsa exultatione tua, ipsa presumptione tua, & inimicis tuis. Filia Babylonis infelix. Ciuitas ipsa dicitur Babylon & Filia Babylonis, quomodo Hierusalem & filia Hierusalem, & quomodo Sion & filia Sion, hoc more appellatur Ecclesia & filia Ecclesiae: Propter successionem dicitur filia, propter praelationem dicitur mater. Fuit prima quaedam Babylonia, nuquid ipse populus in ea permansit? Per successionem Babyloniae, facta est filia Babylonis. O filia Babylonis infelix tu, *Beatus qui retribuet tibi retributionem tuam.* Infelix tu, beatus ille. Quid enim tu fecisti, & quid retribuetur tibi? Audi, Beatus qui retribuet tibi retributionem tuam: *Quam retribuisti nobis.* Quam retributionem dicit? ad hoc clauditur psalmus, *Beatus qui tenebit, & elidet infantes tuos ad petram.* Illam dicit infelicem, beatum autem qui retribuet ei retributionem quam retribuit nobis. Querimus quam retributionem? Beatus, inquit, qui tenebit & elidet infantes tuos ad petram: ipsa est retributio. Quid enim fecit nobis Babylonia ista: iam cantauimus in illo Psalmo, Sermones iniquorum praualuerunt aduersus nos. Quando enim nati sumus, paruulos nos inuenit ista confusio seculi huius, & suffocauit nos errorum diuersorum vanis opinionibus adhuc infantes. Nascitur infans futurus ciuis Hierusalem, & in praedestinatione dei iam ciuis, sed interim captiuatus ad tempus, quando discit amare, quod insulurrauerint parentes. Instruunt & docent illum auaritiam, rapinas, mendacia quotidiana, diuersas culturas idolorum & daemoniorum, remedia illicita praecantationum & ligaturarum. Quid facturus est adhuc infans, anima tenera, attendens ad maiores quid agant, nisi ut quod eos viderit agere hoc sequatur? Babylonia ergo persecuta est paruulos nos, sed deus dedit nobis agnitionem sui iam grandibus, ut non sequeremur errores parentum nostrorum: quod & tunc commemorari praedictum a propheta, Ad te gentes venient ab extremo terrae, & dicent, Vere mendacium coluerunt patres nostri, vanitatem quae illis non profuit, iam iuuenes dicunt qui occisi erant paruuli sequendo ipsas vanitates: Proiciendo autem vanitates, & renouiscendo in deum proficient, & retribuent Babyloniae. Qualem retributionem ei retribuent? Quam retribuit nobis. Paruuli eius vicissim elidantur & moriantur. Qui sunt paruuli Babyloniae? Nascetes malae cupiditates. Sunt enim qui cum veteri cupiditate rixantur: Quando nascitur cupiditas, antequam robur faciat aduersum te mala consuetudo cum paruula est. Ne enim

cupiditas nequam prae consuetudinis robur accipiat, K cum paruula est elide illam. Sed times ne elisa non moriatur, ad petram elide, Petra autem erat Christus, Fratres, organa in operando non cessent, vobis inuicem cantate cantica Sion. Quam libenter audistis, tam libentius agite quod audistis, si non vultis esse salices Babyloniae, pasti de fluminibus eius, & fructum nullum afferentes. Sed suspirate in aeternam Hierusalem, quod praecedat spes vestra, sequatur vita vestra: ibi erimus cum Christo. Christus nobis modo caput, gubernat nos modo desuper, amplectetur secum in illa ciuitate, cum equales erimus angelis dei. Non auderemus hoc suspicari de nobis, nisi promitteret veritas. Hoc ergo concupiscite fratres, hoc die noctuque cogitate. Quicquid de mundo foeliciter arriserit, nolite praesumere, nolite libenter colloqui cum voluptatibus vestris. Hostis maior est, occidatur ad petram. Breuis hostis est, elidatur ad petram: Et maiores ad petram occidite, & minores ad petram elidite. Petra vincat: In petra aedificamini, si non vultis tolli aut a ventis, aut a pluuia. Si vultis armati esse contra tentationes in seculo, crescat & roboretur desiderium Hierusalem aeternae in cordibus vestris. Transiet captiuitas, veniet foelicitas: danabitur hostis extremus, & cum rege sine morte triumphabimus.

In Psalmum centesimum tricesimum septimum Enarratio.

TITVLVS Psalmi huius brevis & simplex est, neque nos tenet, sciens cuius figuram portauerit Dauid, & in eo etiam nos ipsos agnoscentes, quia & nos membra sumus illius corporis. Agnoscamus ergo hic vocem Ecclesiae, simulque gaudeamus quod in ea esse meruimus, cuius vocem cantantis audiuius: Totus titulus est, *Ipsi Dauid.* Videamus ergo quid ipsi Dauid, *Confitebor tibi domine in toto corde meo.* Solet nobis Psalmi titulus indicare quid agatur intus. Hic autem quoniam titulus non hoc indicat, sed tantum cui cantetur indicat: quid agatur in toto Psalmo, primus versus annunciat, *Confitebor tibi domine in toto corde meo:* haec ergo confessionem audiamus. Sed prius commemoro vobis confessionem in scripturis, cum confitemur deo, duobus modis dici solere, vel peccatorum, vel laudis. Sed confessionem peccatorum omnes nouerunt, laudis autem confessionem pauci aduertunt. Nam ita nota est confessio peccatorum, ut in quocunque scripturarum loco auditum fuerit, *Confitebor tibi domine:* aut, *Confitebimur tibi:* continuo iam consuetudo sit intelligendi, ut manus currat ad peccatum tundendum, usque adeo non solent homines intelligere confessionem esse nisi peccatorum. Sed nunquid & ipse dominus noster Iesus Christus peccator fuit, qui ait in Euangelio, *Confiteor tibi domine pater caeli & terrae:* Secutus enim ait, quid confiteretur, ut intelligeremus confessionem laudis eius, non iniquitatis. *Confiteor tibi,* inquit, *pater domine caeli & terrae,* quia abscondisti haec a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Laudauit patrem, laudauit deum, quia non despicit humiles, sed despicit superbos. Et hic talem confessionem auditori sumus laudis dei & gratulationis, *Confitebor tibi domine in toto corde meo.* Totum cor meum in aram tuae confessionis impono, holocaustum laudis tibi offero. Holocaustum enim dicitur sacrificium ubi totum incenditur. Graece quippe *ελοει*, Latine totum dicitur. Vide quemadmodum offerat holocaustum

Gene. 25.
Rom. 9.

Psal. 64.

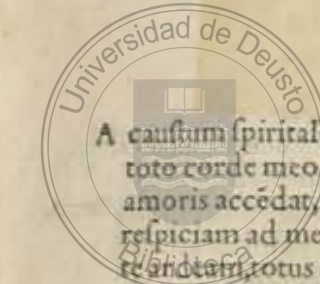
Hier. 16.

Matth. 11.

A castum spiritale, qui dicit, Confitebor tibi domine in toto corde meo. Totum, inquit, cor meum flamma tui amoris accendat, nihil in me relinquatur mihi, nec quo respiciam ad meipsum, sed totus in te afluem, totus in te orator, totus diligam te, tanquam inflammatus abs te. Confitebor tibi domine in toto corde meo, *Quonia[m] audisti verba oris mei.* Cuius oris mei, nisi cordis mei? Ibi enim habemus vocem quam deus exaudit, qua[m] profus auris humana non nouit. Clamabant certe qui Susannam accusabant, & ad caelum oculos non leuabat: illa tacebat, & corde clamabat. Vnde illa meruit exaudiri, inde isti puniri. Est ergo os intus, ibi rogamus, inde rogamus: Et si hospitium vel domum deo preparauimus, ibi loquimur, ibi exaudimur. Non enim est ille longe ab vnoquoque nostrum positus, in quo viuimus, mouemur & sumus. Longe te a deo non facit, nisi iniquitas sola. Deinceps mediū parietem peccati, & cum illo est que rogas. Audisti, inquit, verba oris mei: confitebor tibi, *Et coram angelis psallam tibi.* Non enim coram hominibus psallam, sed coram angelis psallam. Psalterium meum, gaudium meum: Sed gaudium meum de inferioribus coram hominibus est, gaudium meum de superioribus coram angelis est. Non enim nouit impius gaudiū iusti. Non est gaudere impiis dicit dominus. Gaudet iniquus in populo, gaudet martyr in catena. Quomodo gaudebat sancta ista Crispina, cuius hodie solennitas celebratur? Gaudebat cum tenebatur, cum ad iudicem ducebatur, cum in carcerem mittebatur, cum ligata producebatur, cum in catasta leuabatur, cum audiebatur, cum damnabatur. In his omnibus gaudebat, & eam miseram putabant, quae coram angelis gaudebat: *Adorabo ad templum sanctum tuum.* Quod templum sanctum tuum? Vbi habitabimus, ibi adorabimus. Currimus enim vt adoremus. Grauidum cor nostrum parturit, & vbi pariat quaerit. Quis est ille locus vbi adorandus est deus? Qui mundus? Quod aedificium? Quae denique sedes in caelo & inter stellas? Quae in scripturis sanctis, & inuenimus in verbis Sapientiae, Ego, inquit, eram cum illo. Ego eram ad quam aggaudebat quotidie. Et dicit opera eius, & exponit nobis sedem ipsius. Quando? Quando validas, inquit, faciebat in summo nubes, quando sedem suam segregabat super ventos. Sedes autem eius templum eius. Quod ergo ibimus? Super ventos adoraturi sumus? Si super ventos adoratur, aues nos vincunt. Si autem intelligamus ventos animas, id est, ventorum nomine significatas animas: sicut ait quodam loco scriptura. Volauit super pennas ventorum: hoc est, super virtutes animarum: vnde & flatus dei dicitur anima tanquam ventus, non vt ille intelligatur ventus, quo corpus propellente sentimus, sed eius nomine significetur aliquid inuisibile, quod neque oculis cerni potest, nec sentiri auribus, nec odoratu duci, nec palato gustari, nec manu contrectari, quod est vtique vita quaedam qua viuimus, quae anima dicitur. Si hos ventos intellexerimus, non est quare quaeramus pennas visibiles, vt cum auibus volemus ad orandum ad templum dei, sed super nos ipsos inuenimus deum sedere, si eius fideles esse voluerimus: videte si hoc non est, Templum enim dei sanctum est, ait Apostolus, quod estis vos. Certe tamen quod manifestum est, in angelis habitat deus. Ergo cum gaudium nostrum de spiritualibus rebus non de terrenis bonis assumit canticum deo vt psallat coram angelis sanctis, ipsa congregatio angelorum templum dei est, adoramus ad templum dei: Ecclesia deorsum, & Ecclesia sursum. Ecclesia deorsum in omnibus

fidelibus, & Ecclesia sursum in omnibus angelis. Sed D descendit ad Ecclesiam deorsum dominus angelorum, *Matth. 4.* & ei angeli in terra ministraverunt ministranti nobis. Non enim, inquit, veni ministrari sed ministrare. Quid nobis ministravit, nisi quod hodieque manducamus & bibimus? Cum ergo dominus angelorum nobis ministrarit, non desperemus nos futuros aequales angelis. Maior enim angelis descendit ad hominem, & creator angelorum suscepit hominem, dominus angelorum mortuus est pro homine. Adorabo ergo ad templum sanctum tuum. Intellego templum tuum non manufactum, sed quod tu fecisti tibi. *Et confitebor nomini tuo: In misericordia tua & veritate tua.* In duobus istis confitemur: sicut enim & in alio psalmo legitur, Vniuersae viae domini misericordia & veritas: in duobus istis confitemur, in tua misericordia, & in tua veritate. Misericordia peccatorem respexisti, veritate promissionem reddidisti. In tua ergo misericordia & veritate confitebor tibi. Has etiam ego pro meis viribus reddo quas mihi donasti, facies misericordiam & veritatem, misericordiam in subueniendo, veritatem in iudicando. His adiuuamur a deo, his promeremur deum. Merito ergo misericordia & veritas vniuersae viae domini. Non sunt aliae viae quibus ad nos veniat: non sunt aliae viae quibus ad illum veniamus. *Quonia[m] magnificasti super omne nomen sanctum tuum.* Qualis ista gratulatio fratres? Magnificauit nomen suum sanctum super Abraham. Credidit enim Abraham deo, & deputatum est illi ad iustitiam. *Roma. 4.* Caeterae omnes gentes idolis immolabant, & demonibus seruiebant. Natus est ex Abraham Isaac, magnificatus est super illam domum deus: inde Iacob, magnificatus est deus, qui dicit, Ego sum deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob: inde duodecim filij Israel, inde populus Israel liberatus ab Aegypto, ductus per mare rubrum, exercitatus in eremo, eiectis gentibus in terram promissionis collocatus est: Magnificatum est nomen domini super Israel. Sed inde & virgo Maria, inde dominus Iesus Christus mortuus est propter peccata nostra, resurgens propter iustificationem nostram, implens fideles spiritu sancto, mittens praedicare per gentes, Agite poenitentiam, appropinquabit enim regnum caelorum: Et ecce magnificauit super omne nomen sanctum suum. *In quacunque die inuocauero te cito exaudi me.* Quare cito? Quia tu dixisti, Adhuc loquente te dicam, Ecce assum. Quare cito? Quia iam non peto foelicitatem terrenam, didici sanctum desiderium de nouo testamento. Non peto terram, non foelicitatem carnalem, non salutem temporalem, non inimicorum subiectionem, non diuitias, non honores: Nihil horum peto, ideo cito exaudi me, quia docuisti me quid petam. At quid peto? Dicamus huic, Quid tale petis? Audiamus nos & videamus, eructet petitionem suam, & videamus quid petat, & discamus per eum petere, vt mereamur accipere. Veneras ad Ecclesiam, nescio quid hodie petiturus. Quid putamus veneras petiturus? Veneras cum desiderio tuo, nescio quo, vtinam innocenti: Et si carnali, sed remoue iniquitatem, remoue carnalitate[m], disce quid petas, quid hodie celebres attende. Natalitiū sanctae & beatae foeminae celebras, & forte foelicitatem terrenam desideras: Illa propter desiderium sanctum dimisit foelicitatem quam habebat in terra, dimisit filios stentes & tanquam crudelem matrem dolentes, quia velut perdidit humanam misericordiam, quae ad diuinam festinabat coronam. Nesciebat vero illa quid desideraret, quid calcaret: Imò vero nouerat psallere coram

Danie. 13.

Act. 17.

Esa. 48.

Esa. 57.

Prouerb. 8.

Psal. 57.

Gen. 2.

1. Cor. 3.

Matth. 4.

Matth. 20.

Psal. 13.

Psal. 24.

1. sen. di.

46. ca. Sed

quaeritur.

Gen. 15.

Roma. 4.

Exod. 3.

Rom. 4.

Act. 2.

Matth. 3.

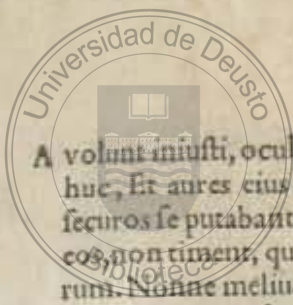
F

Psal. 101.

Esa. 59.

Gram angelis dei, eorumque desyderare consortium, amicitiam sanctam & puram, vbi vltimus non moreretur, vbi iudicem nosset apud quem non valere posset mendacium. Quid ergo? In illa vita nulla sunt bona? Imò verò ibi sola sunt bona, non malis mixta bona, securitates in quibus gaudeas quantum vis, & nemo dicat tibi vnde doleas, tempera te. Hic autem de bonis terrenis gaudere molestum est, & periculosum nimis, ne sic gaudeas vt hareas, & gaudento male pereas. Nam vnde deus miscet tribulationes gaudiis terrenis, nisi vt tribulationem sentientes & amaritudinem, discamus æternam desyderare dulcedinem? Quid ergo petit videamus, quo merito dixerit cito exaudi me. Quid enim petis vt cito exaudiaris? *Multiplicabis me.* Multis modis multiplicatio intelligi potest. Est multiplicatio terrenæ generationis secundum primam generationis naturæ nostræ benedictionem quam audiuimus, Crescite & multiplicamini, & implete terram & dominamini ei. Sic enim ille ne volebat multiplicari, qui dicebat, Cito exaudi me? Et ista planè multiplicatio fructuosa est, & non venit nisi de benedictione domini. Iam quid dicam de aliis multiplicationibus? Multiplicatus est ille auro, ille argento, ille pecoribus, ille familia, ille possessionibus, ille his omnibus. Multæ sunt terrenæ multiplicationes, felicitior autem filiorum, quanquam hominibus auaris etiam ipsa fecunditas molesta est. Timent enim ne pauperes relinquatur, qui multi nasci poterunt. Quæ sollicitudo plerosque ad impietate coëgit, vt obliuiscerentur quod parentes essent, omniq; humanitatis affectu expoliati, exponerent filios suos, vt eos facerent alienos: proiiceret quæ peperit, colligeret quæ non peperit: illa contemneret, illa diligeret: illa frustra mater carne, illa verior voluntate. Cum ergo sint multæ multiplicationes & multa genera multiplicationum, quam multiplicationem querit qui dixit, Cito exaudi me? Ait enim, Multiplicabis me. Expectamus audire in quibus? Audi ergo, *in anima mea.* Non in carne mea, sed in anima mea. Multiplicabis me in anima mea. Est ne adhuc quod addatur, ne fortè & multiplicatio in anima non continuo felicitatem significet? Etenim curis & furis homines in anima multiplicantur: Multiplicatus videtur in anima, in quo etiã multiplicata sunt vitia. Ille tantummodo auarus est, ille tantummodo superbus, ille tantummodo luxuriosus, iste & auarus & superbus & luxuriosus: Multiplicatus est in anima sua, sed malo suo: multiplicatio ista egestatis est, non vbertatis. Ergo quid tu qui dixisti, Cito exaudi me, & te abstulisti ab omni corporea & ab omni terrena re, ab omni desyderio seculari, vt diceres deo, multiplicabis me in anima mea? Adhuc explana quid desyderes, Multiplicabis me, inquit, in anima mea. *Virtutem.* Expressum votum, expressum desyderiũ, ab omni confusione circumcisum. Si diceret, Multiplicabis me: terrena, nescio quæ cogitares: addidit, in anima mea. Rursus, ne in anima vitia cogitares: addidit, virtutem. Nihil est quod amplius à deo desyderes, si vis bona & vera fronte dicere, Cito exaudi me. *Confiteantur tibi domine omnes reges terræ.* Ita fiet, & ita fit, & quotidie fit, & ostèditur non frustra dictum, nisi quia erat futurũ. Confiteantur tibi domine omnes reges terræ. Sed & ipsi cum tibi confitentur, cum laudant te, non terrena desyderent à te. Quid enim reges terræ desyderaturi sunt? Nonne iam habet ipsius imperium? Quicquid amplius desyderauerit homo in terra, vsque ad imperium est desyderium eius. Quid amplius potest? Altior sublimitas necessaria est:

Sed fortasse quãto altior, tanto periculosior est. Ideoq; Reges quanto sunt in maiore felicitate † terrena, tanto † al. subli. magis humiliari deo debent. Vt quid faciant? *Quoniam mitate. audierunt omnia verba oris tui.* O domine, omnia verba oris tui nescio in qua gente abscondita erant, lex & prophete, omnia verba oris tui: Sed in gente Iudeorum sola erant omnia verba oris tui, quam gentem laudans Apostolus ait, Quid ergo amplius est Iudæo? Aut quæ Rom. 3. utilitas est circumcisionis? Multũ per omnem modum. Primum quidem, quia credita sunt illis eloquia dei. Ibi erant verba dei. Sed da mihi illum Gedeon quendam sanctum virum tẽpore Iudicum: videte quale signum petiuit à domino, Ponam, inquit, vellus in area, compluatur vellus, area sicca sit. Et factum est, cõplutum est vellus solum, area sicca erat. Petiit iterum signum, area tota compluta sit, & solum vellus siccum inueniatur. Et hoc factum est, compluta est area sicco vellere. Primo complutum vellus sicca area, postea compluta area sicco vellere. Quid vobis videtur area fratres? Nonne orbis terrarum? Quid vellus? Tanquã gens Iudæa in medio orbe terrarum habens gratiæ sacramentum, non in manifestatione, sed in nube secreti, tanquã in velamento pluuiam in vellere. Venit tempus quando reuelaretur pluuiam in area, manifestata est, non operta: factum est ergo quod dictum est, Confiteantur tibi domine omnes reges terræ, quoniam audierunt omnia verba oris tui. Quid est Israël quod abscondebas? Quamdiu abscondebas? Expressum est vellus, exiit de te pluuiam. Solus Christus suauitas pluuiæ: ipsum solum non agnosceis in scripturis, propter quem factæ sunt scripturæ. At vero omnes reges terræ confiteantur tibi domine, quoniam audierunt omnia verba oris tui. *Et cantent in viis domini, quoniam magna est gloria domini.* Cantent in viis domini reges terræ. In quibus viis domini cantent? de quibus supra dictum est, In misericordia tua & veritate tua, quoniam vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. Non ergo sint reges terra superbi, sed humiles sint. Tunc cantent in viis domini si humiles sint, ament & cantabunt. Nouimus viatores, & cantatores: cantant & peruenire festinant. Sunt cantica mala tanquam veteris hominis, sed canticum nouum pertinet ad hominem nouum. Ambulent ergo & reges terræ in viis tuis, ambulent & cantent in viis tuis. Quid cantent? Quoniam magna est gloria domini, non regum. Vide quomodo reges voluit cantare in viis humiliter portantes dominum, non se extollentes aduersus dominum. Nam si se extulerint, quid sequitur? *Quoniam excelsus dominus & humilia respicit.* Volunt ergo reges respici? Humiles sint. Quid si se extulerint in superbiam? Latere ipsius oculos possunt: Ne forte quia audisti, humilia respicit, superbus velis esse, & dicas in anima tua, Humiles respicit deus: me non respicit, faciam quod volo, Quis enim me videt? Hominem latet, deus non vult me videre quia humilis non sum: ille autem humilia respicit, quod volo facio opportunè. O importune, nunquid hoc diceres si scires quid amare deberes? Ecce si nollet te videre deus, hoc ipsum non times, quia te non vult videre? Si salutes aliquem maiorem patronum tuum, & intentus in aliud nõ te videat, quomodo tibi anima dolet? Si autem deus te non videat, securum te putas? Non te videt saluator, & videt deprædator & damnator? Et tamen & ipse te deus videt. Non te putes non videri, imò roga vt merearis videre à quo videris: dictum est enim, Oculi domini super iustos. Quia non super iniustos, faciant ergo quod volunt

A volunt iniusti, oculi domini super iustos: sequatur adhuc, Et aures eius in preces eorum: Iniusti autem qui securos se putabant, quia non sunt oculi domini super eos, non timent, quia non sunt aures eius ad preces eorum. Nonne melius & oculi eius super nos, & aures eius ad preces nostras? Sed cum facis ea super quæ vis esse oculos domini, tunc mereris precibus tuis & aures domini, & tamen male faciendo à te non auertis oculos domini: quid enim ibi sequitur? Vultus autem domini super facientes malum: sed ad quid? Ut perdat de terra memoriam eorum. Vides te videri, vides te latere non posse? Cum ergo quicquid feceris videatur, quare hoc non facis vnde placere merearis? Ergo & hic quid? Quoniam magna est gloria domini, quoniam excelsus dominus & humilia respicit: Excelsa autem quasi non respicit. Humilia enim respicit. *Excelsa, Quid? A longe cognoscit. Quid sibi ergo præstat superbus, nisi vt à longe videatur: non vt non videatur? Ne putes te ideo securum esse debere, quòd minus te bene videat, quia à longe te videt. Tu enim quod à longe vides non bene vides: Deus & si à longe te videt, perfecte te videt, & tecum non est. Hoc agis non vt minus perfecte videaris, sed vt non sis cum illo à quo videris: At vero humilis quid tibi præstat? Prope est dominus his qui obtriuuerunt cor. Erigat se ergo superbus quantum voluerit, certe in alto habitat deus, in cælo est deus. Vis tibi propinquet? Humilia te, Nam tanto à te erit altior quanto tu elatior. Excelsa autem à longe cognoscit. Si ambulauero in medio tribulationis viuificabis me. Verum est, In quacunque tribulatione fueris, confitere, inuoca, liberat te, viuificat te. Sed tamen aliquid hic debemus melius intelligere, quo iam familiarius inhaereamus deo, dicamusque ei, Cito exaudi me domine: dixerat enim, Excelsa à longè cognoscit: & excelsa superba non norunt tribulationem. Non norunt, inquam, tribulationem, de qua dicitur alio loco, Tribulationem & dolorem inueni, & nomen domini inuocaui. Quid enim magnum si tribulatio te inueniat? Si aliquid pateris, tu inuenis tribulationem. Et quis est, inquis, qui inueniat tribulationem? Aut quis illam vel querat? In medio tribulationis es & nescis. Vita ista parua tribulatio est. Si non est tribulatio, non est peregrinatio. Si autem peregrinatio est, aut parum patriam diligis, aut sine dubio tribularis. Quis enim non tribuletur non se esse cum eo quod desyderet? Sed vnde tibi non videtur ista tribulatio? Quia non amas. Ama alteram vitam, & videbis quia ista vita tribulatio est, quacunque prosperitate fulgeat, quibuslibet delitiis abundet atque circumfloreat: † Quando nondum est illud gaudium sine vlla tentatione certissimum, quod nobis in fine seruat deus, sine dubio tribulatio est. Ergo intelligamus & huius tribulationem fratres, Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me: non sic ait, tanquam diceret, Si forte euenerit mihi tribulatio aliqua, liberabis inde me. Sed quomodo? Si ambulauero in medio tribulationis viuificabis me: id est, aliter non viuificabis me, nisi in medio tribulationis ambulauero. Væ ridentibus, beati lugentes. Si ambulauero in medio tribulationis viuificabis me. Super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, & saluum me fecit dextera tua. Sauiant inimici, quid possunt facere inimici? Pecuniam tollere, expoliare, proferibere, in exilium mittere, doloribus tormentisque cruciare, ad postremum si permisi fuerint & occidere. Nunquid & amplius? Tu autem do-*

mine super iram inimicorum extendisti manum tuam, D super id quod mihi possunt facere inimici tu extendisti manum tuam. Non enim inimici possunt me separare à te. Tu autem amplius vindicas, quia adhuc differs me. Super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam. Sauiat quantum potest inimicus, non me separat à deo. Tu autem domine adhuc me non recipis, adhuc me in peregrinatione conteris, adhuc gaudium dulcedinemque tuam non præbes: Nondum inebriasti me ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ nondum potasti. Apud te enim est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Sed ecce dedi primitias spiritus, & credidi in te, & seruo mente legi dei, tamen in nobismetipsis adhuc ingemiscimus, adoptionem expectantes redemptionem corporis nostri. Hanc autem vitam nobis peccantibus dedit deus, vbi etiam necesse est vt conteratur Adam in sudore & labore vultus sui, cum terra ei tribulos & spinas parit. Nunquid aliquis inimicus plus potuit procurare? Super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, sed tamen non ad desperationem: sequitur enim, Et saluum me fecit dextera tua. Potest & sic intelligi, super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam; Irascebantur inimici, vindicasti me de inimicis. Peccator videbit & irascetur, dentibus suis frendet & tabescet. Vbi sunt qui dicebant, Pereat nomen Christianorum de terra? Certe aut moriuntur, aut conuertuntur. Ergo super iram inimicorum extendisti manum tuam, quamdiu dicitur quod scriptum est, Inimici mei dixerunt: mala mihi, quando morietur & peribit nomen eius? quando delebitur nomen Christianorum de terra? Cum dicunt ista, partim crediderunt, partim perierunt, pauci timidi remanserunt. Quanta ira inimicorum sauebat, quādo sanguis martyrum fundebatur? Quomodo se putabant nomen Christianorum delere de terra? Super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, & saluum me fecit dextera tua. Ecce illi qui martyres persequabantur, memorias martyrum inquirunt, aut vbi adorent, aut vbi se inebrient, quærunt tamen. Super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, & saluum me fecit dextera tua. Secundum desiderium saluum me fecit dextera tua. Est quædam salus in dextera tua: nam est altera salus in sinistra. Salus temporalis & carnalis in sinistra est, salus æterna cum angelis in dextera est. Ideo iam in ipsa immortalitate positus Christus, dicitur sedere ad dexteram dei. Non enim deus habet in seipso dexteram aut sinistram, sed dextera dei dicitur felicitas illa, quæ quoniam oculis ostendi non potest, tale nomen accepit. Hac dextera tua saluum me fecisti, non secundum salutem temporalem. Nam crispinus occisa est: sed nunquid deseruit illam deus? Non illam fecit saluam in sinistra, sed fecit in dextera. Machabæi quanta tormenta perpessi sunt? Tres autem pueri in medijs ignibus deambulando laudauerunt deum. Illorum salus in dextera, istorum etiam in sinistra. Aliquando ergo non saluat in sinistra sanctos suos, sed semper saluat eos in dextera. Impios autem plerumque saluat in sinistra, non saluat in dextera. Nam illi qui persequerentur Crispinam, sani erant in corpore. Illa occisa est, illi viuunt. Illorum salus in sinistra est, illius in dextera. Et saluum me fecit dextera tua. Domine retribues pro me. Ego non retribuam, tu retribues pro me. Sauiant inimici quantumlibet, tu retribues quod ego non possum. Domine retribues pro me. In ipso capite nostro attēdite. Reliquit enim nobis

Psal. 33.

Psal. 144.

† talis, circumfloreat.

Psal. 35.

Roma. 7. & 8.

Gene. 3.

E

Psal. 111.

Psal. 40.

F

Marc. 16.

2. Mach. 7.

Danie. 3.

1. Petri. 2.

X exemplum

G exemplum vt sequamur vestigia eius: qui peccatum nō fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: qui cum malediceretur, non maledicebat: dicens, Domine retribues pro me. Cum iudicaretur, non cōminabatur, sed commendabat se ille iustē iudicāti. *Quid est, domine retribues pro me?* Ego, inquit, nō quero gloriam meam, est qui querat & iudicet. Nō volmetiplos vindicātes charissimi, Apostolus dicit, sed date locum iræ: scriptū est enim, *Mihi vindictam, & ego retribuā, dicit dominus.* Domine retribues pro me. Est hic alius intellectus non negligēdus, & forte magis eligēdus. Domine Iesu Christe retribues pro me. Ego enim si reddā, rapui: tu quod nō rapuisti, soluisti. Domine retribues pro me. Vide illum retribuētē pro nobis. Venerunt qui tributū exigent: exigebant tributū didrachmas, id est, duas drachmas in vno homine. Ventū est ad dominū vt solueret tributū, imō non ad ipsum, sed ad discipulos: & dictum est ad illos, *Magister vester non soluit tributum.* Illi retulerunt ad dominum: & ille, *Reges terræ a quibus exigunt tributum: a filiis suis, an ab alienis?* Responderūt, ab alienis. Ergo, inquit, liberi sunt filij. Sed tamē ne scandalizemus eos, ait Petro, *Vade mitte hamū in mare, & huius qui primus piscis ascenderit tolle, aperi os eius & inuenies staterem, id est, duas didrachmas.* Stater ponderis genus est habēs quatuor drachmas. Inuenies ibi, da illis pro me & te. Domine, retribues pro me. Merito habemus primū piscem hamo captum, hamo comprehensum. Primum surgentē de mari, primogenitum a mortuis. In eius ore inuenimus duas didrachmas, id est, quatuor drachmas, in eius ore inuenimus quatuor Evangelia. Istis quatuor drachmis ab exactione huius seculi liberamur: per quatuor Evangelia debitores non remanebimus. Ibi enim peccata nostra omnia soluitur. Retribuit ergo pro nobis: *Gratias misericordiæ ipsius. Nihil debebat, pro se nō reddidit, sed pro nobis reddidit.* Ecce, inquit, veniet, princeps mūdi huius, & in me nihil inueniet. *Quid est, in me nihil inueniet?* Nullum peccatum in me inueniet, quare occidat me, nō habet. Sed vt sciant omnes, ait, quia voluntatem patris mei facio, surgite eamus hinc. *Quid est, surgite eamus hinc?* Id est, nō ex necessitate, sed voluntate patior, reddens quod non debeo. Domine retribues pro me, *Domine misericordia tua in æternum.* *Quid desiderem?* Non diem hominū, Non laboravi subsequens te domine, & diem hominū non concupiui, tu scis. Ecce martyr sancta Crispina si desideraret diem hominū, negaret Christū. Plus hic viueret, sed in æternū non viueret. Maluit in æternū viuere, quā paulō amplius tēporaliter viuere. Deniq; domine misericordia tua in æternū, non ad tēpus volo liberari. Misericordia tua in æternū, qua martyres liberaisti, & sic cito de hac vita abstulisti. Domine misericordia tua in æternū, *Opera manuum tuarū ne despicias.* Non dico, Domine ne despicias opera manuum mearum, non me iactō de operibus meis. Exquisiui quidem dominum manibus meis nocte coram eo, & nō sum deceptus, sed tamen non cōmendo opera manuum mearum. Timeo ne cum inspexeris, inuenias plura peccata quā merita. Hoc solū rogo, hoc dico, hoc impetrare desidero, *Opera manuum tuarum ne despicias.* Opus tuū in me vide, nō meum. Nam meū si videris, damnas: tuū si videris, coronas: quia & quæcunque sunt bona opera mea, abs te mihi sunt, & ideo tua magis quā mea sunt. Audio quippe ab Apostolo tuo, *Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed dei donum est, nō ex operibus, ne forte quis extollatur.* Ipsius enim sumus

figmētum creati in Christo Iesu in operibus bonis. Er- go siue in eo quod homines sumus, siue in eo quod ex nostra impietate mutati & iustificati sumus, domine opera manuum tuarum ne despicias.

In Psalmum centesimum trigessimum octauum. Enarratio.

PSALMVM nobis breuem paraueramus, quem mādaueramus cantari a lectore, sed ad horam quātum videtur perturbatus, alterum pro altero legit. Maluimus ergo nos in errore lectoris sequi voluntatem dei, quā nostram in nostro proposito. Si ergo vos in eius prolixitate aliquandiu tenuerimus, nobis non imputetis, sed credatis deum nos non infructuose laborare voluisse. Neq; enim frustra in primo peccato nostro pœnā accepimus, vt in sudore vultus nostri panem manducemus. Tantum si panis est, attendite, Panis autem est si Christus est. Ego sum, inquit, panis viuus qui de cœlo descendi. Quem manifestum nobis habemus in Euangelio, ipsum quaramus & in prophetis. Hunc ibi non vident super quorum cor adhuc velamen positum est, vnde audiuit charitas vestra hesternō die. Nobis autem quia sacrificium vespertinum crucis domini conscidit velum, vt pateant iam templi secreta, quādiu nobis Christus prædicatur, & si cum labore & iudore māducandus est panis. Loquitur autem dominus noster Iesus Christus in prophetis aliquando ex persona capitis nostri, qui est ipse Christus saluator, sedens ad dexteram patris, qui etiam propter nos natus de virgine, & sub Pontio Pilato qualia nostris passus est, fuso innocēte sanguine, quod est precium nostrum, redemit nocentes a captiuitate in qua detinebamur a diabolo, donādo nobis delicta, & ipso precio nostro sanguine suo delens chirographum, quo debitores tenebamur. Ipse est rector & sponsus & redemptor Ecclesiæ caput nostrum: Et vtique si caput est, habet corpus. Corpus autē eius sancta Ecclesia, quæ etiam coniunx eius, cui dicit Apostolus, Vos autem estis corpus Christi & membra. Totus itaque Christus caput & corp⁹, tanquā integer vir, quia & femina de viro facta est, & ad virum pertinet: & dictum est de primo coniugio, Erunt duo in carne vna. Hoc autem ad mysterium interpretatur Apostolus non frustra esse dictum de illis duobus hominibus, nisi quia in eis iā figurabatur Christus & Ecclesia: nā hoc sic exponit Apostolus, Erunt duo in carne, inquit, vna. Sacramentum hoc magnum est: Ego autem dico, in Christo & Ecclesia. Dicit etiam ipsum Adam formam futurū, Qui est, inquit, forma futurū. Si ergo Adam forma futurū, quomodo de latere dormientis Eua facta est, sic ex latere domini dormientis, id est, in passione morientis & in cruce percussū de lancea manauerunt sacramenta quibus formaretur Ecclesia: nam de futura eadem passione sua sic dicit in alio Psalmo, Ego dormini & somnū cœpi & exurrexi, quia dominus suscepit me. Ergo dormitio intelligitur passio. Eua de latere dormientis, Ecclesia da latere patietis. Loquitur ergo dominus noster Iesus Christus in Prophetis, aliquando ex voce sua, aliquando ex voce nostra, quia vnum se facit nobiscum, sicut dictū est, Erunt duo in carne vna: vnde dicit & ipse dominus in Euangelio, cum de coniugio loqueretur, Igitur iam nō sunt duo, sed vna caro. Vna caro, quia de nostra mortalitate carnem suscepit. Non autem vna diuinitas, quia ille creator, nos creatura. Quicquid igitur dominus loquitur ex persona susceptæ carnis, & ad illud caput pertinet, quod iam ascendit in cœlū, & ad ista membra quæ adhuc

Ibidem.

Ioan. 3.

Rom. 12.

Deuter. 32.

Psal. 68.

Matth. 17.

Ibidem.

Ioan. 14.

1. al. sub sole sequens.

Hier. 27.

Psal. 76.

Ephes. 2.

Gen. 3.

Ioan. 6.

1. Cor. 3.

L. Matth. 27.

Gen. 3.

Matth. 16.

Luc. 2. 6.

23.

Coloss. 2.

1. Cor. 12.

Gen. 2.

Eph. 5.

M.

Rom. 5.

Gen. 2.

Ioan. 9.

Psal. 1.

Gen. 2.

Matth. 9.

A adhuc in terrena peregrinatione laborant: Pro quibus laborantibus membris cum ea Saulus insequeretur, clamavit de caelo, Saule Saule, quid me persequeris? Audiamus ergo loquentem dominum nostrum Iesum Christum in prophetia. Cantati enim sunt ipsi Psalmi longe antequam dominus de Maria virgine nasceretur, non antequam dominus esset. Semper enim creator omnium, aliquando autem & natus ex creatura. Diuinitatem enim illam credamus, & quantum possumus intelligamus aequalem patri: Sed illa diuinitas patri aequalis, facta est particeps mortalitatis nostrae, non de suo, sed de nostro, ut & nos efficeremur participes diuinitatis eius, non de nostro sed de ipsius.

Expositio Psalmi.

Domine probasti me & cognouisti me. Dicat hoc ipse dominus Iesus Christus, dicat & domino patri, Non enim dominus eius pater eius nisi quia dignatus est nasci secundum carnem. Pater est dei, dominus hominis. Vis nosse cui pater est? Aequali sibi filio: Apostolus dicit, Qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem deo. Huic formae pater est deus, aequali sibi formae, unigenito filio nato de substantia sua. Propter nos autem ut resiceremur & efficeremur participes diuinitatis eius reparati ad vitam aeternam, quia ipse, ut dixi, factus est particeps mortalitatis nostrae, quid de illo ait Apostolus ibi ubi dixerat, Qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem deo, Sed semetipsum, inquit, exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudine hominum factus, & habitu inuentus ut homo: Erat autem in forma dei equalis patri, & accepit formam serui qua minor est patre. Unde utrumque dicit in Euangelio, & Ego & pater unum sumus, & Quoniam pater maior me est. Ego & pater unum sumus secundum formam dei, pater maior me est secundum formam serui. Ergo quia & pater & dominus est, pater formae dei, dominus formae serui. Dicat ergo ipse, nec miremur, nec scandalizemur, quia filius dei vnicus dicit, Domine probasti me & cognouisti me, Probasti & cognouisti: non quia non nouerat, sed quia aliis notum fecerat. Probasti me, inquit, & cognouisti me.

Tu cognouisti sessionem meam & resurrectionem meam. Quid hic sessio? Quid hic resurrectio? Qui sedet humiliat se. Sedit ergo dominus in passione, resurrexit in resurrectione. Tu, inquit, hoc cognouisti, id est, tu uoluisti, tu approbasti, secundum uoluntatem tuam factum est. Si autem uolueris accipere uocem capitis ex persona corporis, dicamus & nos, Tu cognouisti sessionem meam & resurrectionem meam. Sedet enim homo, quando humiliat se in poenitentia: surgit autem remissis peccatis, quando erigitur in spem uitae aeternae: propterea & in alio Psalmo dicitur, Surgite posteaquam sedistis qui manducatis panem doloris. Panem doloris poenitentes manducant qui cantant in alio Psalmo, & dicunt, Factae sunt mihi lachrymae meae panes die ac nocte. Quid est enim, surgite posteaquam sedistis? Nolite exaltari, nisi prius humiliati fueritis. Multi enim uolunt surgere antequam sederint, uolunt se iustos uideri, antequam peccatores se esse confessi sunt. Ergo si ex persona capitis nostri accipis, sic intellige, Tu cognouisti sessionem meam & resurrectionem meam, passionem meam & resurrectionem meam: si ex persona corporis, Tu cognouisti sessionem meam & resurrectionem meam, coram oculis tuis & peccata confessus sum, & tua gratia iustificatus sum. Intellexisti cogitationes meas de longinquo. Quid est, de longinquo? Cum adhuc in peregrinatione sum, antequam ad illam pa-

triam ueniam, tu cognouisti cogitationem meam. Attende illum filium minorem, quia ipse etiam factus est corpus Christi, Ecclesia de gentibus ueniens. Ierat quippe in longinquo filius minor. Duos enim filios habebat quidam paterfamilias: filius maior non longe ierat, sed in agro operabatur, & significat sanctos in lege facientes opera & praeccepta legis. Genus autem humanum quod deflexerat in idolorum culturam, in longinquo fuerat peregrinum. Quid tam longe ab eo qui fecit te, quam figmentum quod tibi ipse esse fecisti? Profectus est ergo filius minor in regionem longinquam, portans secum substantiam suam, & sicut nouimus in Euangelio dissipauit eam uiuere prodige cum meretricibus, & famem passus applicauit se cuidam principi regionis illius: & ille eum porcis pascendis praeposuit, de quorum siliquis & reliquiis, cupiebat saturari, nec poterat. Et post laborem & triturationem, & tribulationem & egestatem, uenit illi in metem pater, & uoluit redire, & sic ait, Surgam, & ibo ad patrem meum. Surgam dixit, sederat enim: eius ergo uocem hic agnosce dicens, Tu cognouisti sessionem meam & resurrectionem meam. Sedi in egestate, surrexi in desiderio panis tui: Intellexisti cogitationes meas de longinquo, longe enim eram profectus: Sed ubi non est quem deserueram? Intellexisti cogitationes meas de longinquo: propterea sic dicit dominus in Euangelio, Quia occurrit illi pater ueniens. Vere, quia intellexerat cogitationes eius de longinquo. *Semitam meam & litem meam inuestigasti.* Semitam, inquit, meam, quam nisi malam? quam ille ambulauerat ut patrem desereret, quasi occultus esse possit ab oculis uindicatis. Aut uero in illa egestate coteretur, aut porcos pascere poneretur, nisi pater uellet flagellare longinquo ut reciperet propinquum? Ergo tanquam deprehensus fugitiuus sequete se uindicta legitima dei uindicantis in affectiones nostras quacunque ierimus, & quocumque progressi fuerimus agnosceimur. Tanquam ergo deprehensus fugitiuus loquitur, Semitam meam & litem meam inuestigasti. Quid est, semitam meam? Quam profectus sum. Quid est, litem meam? Quousque perueni. Semitam meam & litem meam inuestigasti. Limes meus ille longinquus non fuit longe ab oculis tuis: multum ieram, & tu ibi eras. Semitam meam & litem meam inuestigasti: *Et omnes uias meas prauidisti.* Non dixit, uidisti, sed prauidisti. Antequam eas irem, antequam eas ambulare prauidisti eas: Et permisisti me in labore ire uias meas, ut si nollem laborare, redire ad uias tuas. *Quoniam non est dolus in lingua mea.* Quare hoc dixit? Quia ecce fateor tibi, ambulauit semitam meam, factus sum longinquus a te: discessi a te cum quo mihi bene erat, & bono meo male mihi fuit sine te. Nam si mihi bene esset sine te, nollem forsitan redire ad te. Ergo iste confitens peccata sua dicens corpus Christi iustificatum, non in se, sed in illius gratia, dixit, Non est dolus in lingua mea. *Ecc tu domine cognouisti omnia nouissima & antiqua.* Cognouisti nouissima mea quando porcos pasci: cognouisti antiqua mea quando a te partem substantiae meae expetiui. Antiqua fuerunt mihi exordia malorum nouissimorum. Antiquum peccatum quando lapsi sumus: nouissima poena, quando in istam mortalitatem laboriosam periculosamque peruenimus. Atque utinam nobis ista sint nouissima. Erit ista nouissima si iam redire uoluerimus. Est enim alia quibusdam impiis nouissima, quibus dicitur, Ite in ignem aeternum qui praeparatus est diabolo & angelis eius. Nos autem fratres hucusque deseruimus deum: usque ad

G huius vitæ mortalitatem sufficiat labor noster. Recordemur panem patris nostri, recolamus beatitudinē domini patris nostri. Non nos delectent siliquæ porcorū, doctrinæ dæmoniorū. Ecce tu domine cognouisti omnia nouissima & antiqua mea. Nouissima quod perueni, antiqua ubi te offendi. *Tu finxisti me & posuisti super me manum tuā.* Finxisti me. Vbi: In ista mortalitate iā ad labores, ad quos omnes nati sumus. Non enim quisquā nascitur, nisi quem deus finxerit in vtero matris suæ, aut vlla creatura est, cuius non est ille plasmator. Sed finxisti me in isto labore, & posuisti super me manū tuam, vindicem manum grauantem superbum. Ita enim salubriter deiecit elatum, vt erigat humilem. Tu finxisti me & posuisti super me manum tuam. *Dirigata est scientia tua ex me, inuoluit, non potero ad illam.* Aliquid quod obscuro quidem est, sed non cum parua dulcedine intelligitur, aduertentes audite. Moyses sanctus dei erat famulus cum quo loquebatur deus per nubē, quia temporaliter loquens vtique per assumptam creaturam loquebatur seruo suo, id est, non per substantiam suā, sed per assumptā aliquam corporalem creaturam, per quā voces illæ fierent, & humanis atque mortalibus auribus personarent. Sic enim loquebatur tunc deus, non quomodo loquitur in substantia sua. Quomodo enim loquitur in substantia sua? Locutio dei, verbum dei est: verbū dei Christus est. Verbū illud non sonat & transit, sed semper incommutabiliter manet verbū, per quod facta sunt omnia. Cui verbo dicitur, Ipsa est enim sapientia dei, Mutabis ea & mutabuntur, tu autē idem ipse es. Et alio loco de sapientia cum scriptura diceret, In seipsa manens, ait, innouat omnia. Illa ergo sapientia stans, si dici debeat vel stans: dicitur autē propter incommutabilitatem, non propter immobilitatē: & eodem modo se semper habens, nullo loco, nullo tēpore variata, nusquam aliter quā hic aut ibi, nunquā aliter quā nunc aut antea, ipsa est locutio dei. Locutio vero illa quæ fiebat ad Moysen, ad hominem fiebat per syllabas per transeuntes sonos. Non autem fierent ista, nisi deus assumeret talem creaturā per quam huiusmodi sermonē & voces emitteret. Moyses sanctus nouerat istam locutionē dei assumptis quibusdam corporeis creaturis fieri, & sic desiderauit & concupiuit videre ipsam speciem dei, & loquenti secū deo dixit, Si inueni gratiā ante te, ostende mihi te ipsum. Cum hoc vehemēter concupisceret, & hoc quadam, si dicendū est, amica familiaritate, quia ipse dignatus est, extorquere vellet deo vt videret eius maiestatem & faciem, quomodo dici potest faciem dei, ait illi, Non potes videre faciem meā. Nemo enim vidit faciem meā, & vixit: sed ponā te in specula petre, & transibo, & ponam super te manum meam: cum autem transiero, posteriora mea videbis. Et ex his verbis natum est alterū ænigma, id est, obscura quædam figura rerū. Cum transiero, posteriora mea videbis dicit deus, quasi ex alia parte habeat faciem, ex alia dorsum. Abit a nobis tale aliquid de illa maiestate sentire. Nam qui hoc sentit de deo, quid ei prodest quod templa clausa sunt: Idolum in corde suo fabricat. Sunt ergo in illis verbis magna mysteria. Loquebatur dominus, vt dixi, per creaturā, quomodo vellet famulo suo. Intellecta est illic persona ipsius domini, & saluatoris nostri Iesu Christi. Qui quidem secundum formā dei, qua æqualis est patri, similiter oculis humanis inuisibilis est sicut & pater. Si enim sapientia humana videri oculis non potest, virtus & sapientia dei videri oculis carnis potest: Sed quia erat dominus opportuno tem-

pore carnem suscepturus, vt oculis etiā carnis propter K salubritatem curandæ virtus mētis appareret, quando ita apparere opus esset, hoc prædicēs Moysi figurate, ait, *Exod. 33.* Faciem meā videre non potes, posteriora mea videbis, sed cum transiero. Vt autē non videas faciem meā, manus mea erit super te. Transire quid fuit domino, nisi quod Euāgelista dicit, Cum autē venisset hora vt transiret Iesus de hoc mūdo ad patrē? Nam ipsum transitum significat pascha. Quod enim Hebraico verbo dicitur pascha, Latine transitus interpretatur. Quid est faciem meam non videbis, sed posteriora mea videbis? Cuius personā gerebat ille Moyses, quando ei dictum est, Faciem meā non videbis, sed posteriora mea videbis, & hoc cum transiero, vt autē non videas faciem meā ponam super te manū meam? Faciem suā dixit, prima sua, & quodāmodo posteriora sua, transitū de hoc mundo passionis suæ. Apparuit Iudæis, non eum cognouerunt. Eorum personam gerebat Moyses quādo ei dicebatur, Faciem meā non potes videre. Vnde autem non viderunt deum in carne positū? Quia grauata erat super eos manus domini. De illis enim cæxerat Esaias, In crassa cor populi huius, & oculos eius graua. Et eorum vox est in alio Psalmo, Quoniā grauata est super me manū tua. Vt ergo nō cognoscerent tunc diuinitatē Christi, grauati sunt: si enim cognouissent, nunquam dominū gloriæ crucifixissent. Non crucifixo autē domino, sanguis illius non redimeret orbem terrarum. Quid egit deus nisi quod ait Apostolus, altitudinem diuinitarum sapientia & scientia dei: vbi exclamat, O altitudo diuinitarum sapientia & scientia dei, quā incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius? Quis enim cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? aut quis prior dedit illi & retribuetur ei? Quoniam ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula seculorum. Apostolus hoc dicit, quia superius dixerat, Cæcitas ex parte Israël facta est, vt plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israël saluus fieret. Excæcati sunt ergo ex parte Iudæi merito superbiæ suæ, quia se iustos dicebant, & excæcati crucifixerunt dominum. Posuit super eos manum suam, ne viderent eum donec transiret scilicet de hoc mundo ad patrem. Videamus si postea quā transiit viderunt posteriora eius. Resurrexit dominus, apparuit discipulis suis & omnibus qui in eum iam crediderant, nō eis a quibus crucifixus erat, quia super illos manū posuerat donec transiret. Ascendit autem in cælum quadraginta diebus factis cum discipulis suis. Impleto autem die pentecostes misit eis spiritum sanctum. Repleti spiritu sancto ceperunt omnium linguis loqui, qui in vna nati erant, & vnam solam didicerant. Expauerunt & exhorruerunt tantum miraculum milia eorum qui crucifixerant dominum, compuncti corde de tanto miraculo, quasi serunt consilium ab Apostolis quid facerēt, posteaquam eis prædicatus est Christus, miratibus vnde idiotæ homines linguis omnibus loquerētur. Per Petrum igitur Apostolum annunciatō eis Christo, quē in cruce contempserant, quem tanquam mortalem hominem irriserant, cui propterea insultabant, quia de cruce nō descendebat, cum utiq; maius multo fuerit quod fecit de sepulchro resurgere, quā de cruce descendere. Annunciatō ergo Christo sibi dixerūt, Quid faciemus? Illi qui sauerunt in dominum quem videbant, iam consilium petunt salutis, & dictū est eis, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini nostri Iesu Christi, & dimittētur vobis peccata vestra, Ecce

Lucæ. 15.

Exod. 33.

li. 2. de Trinitate. c. 16.

Ioan. 1.

Psalm. 101.

Sapient. 7.

Exod. 33.

li. 2. de Trinitate. c. 17.

Philip. 2.

1. Cor. 1.

Esai. 6.

Psalm. 31.

1. Cor. 2.

Rom. 11.

Ibidem.

Exod. 33.

Ioan. 13.

Ioan. 20.

Act. 1. 11.

Matth. 27.

Act. 1.

A Ecce viderunt posteriora eius, cuius faciem videre non poterunt. Manus enim eius erat super oculos eorum, non semper, sed donec transiret. Posteaquam transiit, abstulit manus ab oculis eorum. Ablata manu ab oculis huius, dixerunt discipulis, quid faciemus? Primo scilicet, postea pii: primo irati, postea timidi: primo duri, postea flexi: primo cæci, postea illuminati. Puto quod agnoscamus & in hoc Psalmo voces huiusmodi etiam gentium recordantium infidelitatem suam. Concluserunt enim deus omnes in infidelitate, ut omnium misereatur. Tu finxisti me & posuisti super me manum tuam. Mirificata est scientia tua ex me, inualuit, & non potero ad illam. Veluti posuisti super me manum tuam. Mirus mihi factus es, non te comprehendo cum quo eram. Quam facilis mihi erat vultus patris quando dixi, Da mihi substantiam meam quæ me contingit. Ecce profecto in regionem longinquam & fame contrito multum mihi est, & labor est ante me, non possum percipere quod dimisi. Mirificata est enim, inquit, scientia tua ex me. Ex peccato meo factum est ut mirificata mihi esset, & incomprehensibilis mihi existeret. Nam erat mihi facilitas contemplan- di te, quando in superbia reliqueram te. Mirificata est, inquit, scientia tua ex me. Inualuit, non potero ad illam. Subaudis ex me. Non potero ad illam ex me. Cum ergo potero, non potero nisi ex te. Ecce inuenies in longinquo fugitiuum, non latere oculos eius à quo fugit. Et quod iturus est iam cuius limes est inuestigatus: Videte quid dicit: *Quò ibo à spiritu tuo?* Spiritus enim domini repleuit orbem terrarum. Quis potest fugere in mundo ab illo spiritu, quo plenus est mundus? Quò abibo à spiritu tuo? *Et quò à facie tua fugiam?* Locum querit quò fugiat ab ira dei. Quis est locus recepturus fugitiuum dei? Homines qui suscipiunt fugitiuos querunt ab eis à quo fugerint, & quem seruum inuenerint alicuius domini: minus potentis, tanquam sine ullo timore suscipiunt, dicentes in corde suo, non habet iste talem dominum, à quo possit inuestigari. Cum autem audierint dominum potentem, aut non suscipiunt, aut cum magno timore suscipiunt. Et quia homo potens falli potest. Vbi non est deus? Quis fallit deum? Quem non videt deus? A quo fugitiuum suum non repetit deus? Quò ergo ibit fugitiuus iste à facie dei? Vertit se huc atque illuc, quasi querens locum fugæ suæ. *Si ascendero, inquit, in cælum tu ibi es, si descendero in infernum ades.* Tandem cognouisti male fugitiue nullo pacto te posse fieri longe ab eo à quo longinquare voluisti. Ecce ille ubique est, quò tu iturus es: Inuenit consiliū, & hoc ab illo qui eum iam reuocare dignatur inspiratum. Si ascendero in cælum tu ibi es, si descendero in infernum ades. Si me extulero te inuenio repressorē, si me abscondero, te inuenio inquisitorē: & non inquisitorē tantum, sed & inuestigatorē. Si enim superbiero de iustitia mea, tu ibi es cuius est vera iustitia. Si peccādo venero in profundum malorum, & confiteri contempsero dicēs, *Quis me videt, in inferno enim quis confitebitur tibi etiam illic ades ut vindices.* Quò ergo iturus sum ut à facie tua fugiam, id est, iratum te non sentiam? Hoc consilium inuenit, Sic fugiam, inquit, à facie tua, sic fugiam à spiritu tuo, ab ultore spiritu, à vindice facie sic fugiam. Quomodo? *Si recipiam pennas meas in directum, & habitabo in extremis maris.* Sic possum fugere à facie tua. Si in extrema maris vult fugere à facie dei, ibi non erit ille à quo fugit: de quo dixit, si descendero in infernum ades: Mirum si in extremis maris non est, qui nec apud inferos deest. Sed noui, inquit, quomodo fugiam ab ira tua. Recipiendæ sunt pennæ meæ non in prauum, sed in

directum, ut nec in superbiam erigam præsumptionem, D nec in perditam mergar desperationem. Quas pennas vult assumere, nisi duas alas, duo præcepta charitatis: In quibus duobus præceptis tota lex pendet & Prophe- *Matth. 22.* tæ, Has, inquit, alas, has pennas si recipiam sic, & habitabo in extremis maris, possum fugere à facie tua ad faciem tuam, & à facie irati ad faciem placati. Quid enim est extremum maris, nisi finis seculi: Illuc iam volumus spe & desiderio, habentes alas geminæ charitatis, non sit nobis requies, nisi in extremis maris. Nam si alibi requiem habere voluerimus, in mare præcipitabimur. Volumus quousque finiatur mare, suspendamus nos pennis geminæ dilectionis. Ad deum interim spe volumus. & illum finem maris spe fideli præmeditemur. Quis autem nos perducatur attendite. Ille ipse cuius faciem irati volumus fugere. Quid enim sequitur? Si descendero in infernum ades, si recipiam pennas meas in directum. Recipiam, inquit. Ergo amiserat. Si recipiam pennas in directum, & habitabo in nouissima maris. *Etenim illuc manus tua deducet me, & adducet me dextera tua.* Hoc meditemur fratres charissimi, hæc sit spes nostra, hæc sit consolatio nostra. Recipiamus pennas per charitatem, quas amisimus per cupiditatem. Cupiditas enim viscum facta est pennarum nostrarum, elisit nos de libertate aeris nostri, id est, aurarum illarum liberarum spiritus dei. Inde elisi perdidimus pennas, & fuimus quodammodo captiuati in aucupis potestate, inde nos sanguine suo redemit quem fugimus ut caperemur. Nutrit nobis pennas de præceptis suis, & erigimus iam eas sine visco. Non amemus mare, sed volumus in extrema maris. Nemo trepidet, sed nemo de pennis suis præsumat, quia & pennatos nisi ipse erigat, nisi ipse deducat, præcipitabimur in profunda maris lassati & fatigati, quasi præsumentes de viribus nostris. Opus ergo est ut habeamus pennas, & opus est ut ipse deducat. Adiutor enim noster est. Habemus liberum arbitrium, sed ipso libero arbitrio quantum possumus, nisi nos adiuuet ille qui iubet: Etenim illuc manus tua deducet me, & adducet me dextera tua, Et considerans longinquitatem viæ, quid sibi dixit? *Et dixi forsasse tenebra conculcabunt me.* Ecce enim iam credidi in Christum, iam erigor duabus alis geminæ charitatis, & abundat iniquitas huius seculi, & quoniam abundauit iniquitas, refrigeret charitas multorum: sic dixit dominus, *Quoniam abundabit iniquitas, refrigeret* *Matth. 24.* *charitas multorum.* In ista vita inter tanta scandala, inter F tam multa peccata, inter tantas turbas quotidianarum tentationum, quotidianarum suggestionum malarum, quid facio, inquit? Quomodo perueniam ad extrema maris? Audio terribiliter à domino, Quoniam abundauit iniquitas, refrigeret charitas multorum. Denique deinde subiicit, *Qui perseverauerit usque in finem hic saluus erit.* Attendens longitudinem viæ, dixi mihi, forsasse tenebræ conculcabunt me, *Et nox illuminatio mea in delictis meis.* Facta est mihi nox illuminatio, quia in nocte me desperaueram posse transire tantum mare, & tantam viam superare, & venire ad extremum perseverando usque in finem. Gratiarum illi qui me quæsiuit fugitiuum, qui terga mea flagelli plaga percussit, qui me vocando ab interitu reuocauit, qui fecit mihi illuminatam noctem. Nox est enim quoadiu ista vita agitur. Quomodo est nox illuminata? Quia Christus descendit in noctem. Accepit Christus carnem de isto seculo, & illuminauit nobis noctem. Perdidit enim drachmam mulier illa, accendit lucernam. Sapientia dei perdidit drachmam. Quid est *Luc. 15.* drachma? Nummus, in quo nummo imago erat ipsius

G Imperatoris nostri. Factus est enim homo ad imaginē dei & perierat. Et quid facit mulier sapiens? Accendit lucernam. Lucerna de luto est, sed habet lucem qua inueniatur drachma. Lucerna ergo sapientiæ, caro Christi. De luto facta est, sed verbo suo lucet, & inuenit perditos, & nox illuminatio in delitiis meis. Facta est mihi nox in delitiis. Delitiæ nostræ Christus. Videte quemadmodum de illo modo gaudeamus. Clamores isti vestri, gaudia ista vestra vnde sunt nisi in delitiis? Vnde autē istæ delitiæ, nisi quia nox illuminata est, nisi quia dominus Christus nobis prædicatur? Quia quesuit vos antequam quæreretis eum, & inuenit vos vt inueniretis eum. Et nox illuminatio mea in delitiis meis. *Quoniam tenebræ non obtenebrabuntur à te.* Tu ergo noli tenebrare tenebras tuas, & deus illas nō tenebrat, sed magis illuminat, quia illi dictum est, ipsi cāto in alio Psalmo, Tu illuminabis lucernā meā domine deus me⁹ illuminabis tenebras meas. Qui autē tenebrant tenebras suas, quas deus non tenebrat? Homines mali, homines peruersi. Cum peccant vtique tenebræ sunt, dum non confitētur peccata sua quæ fecerunt, sed insuper defendūt, tenebrāt tenebras tuas. Ergo iam si peccasti, in tenebris

H es, sed confitendo tenebras tuas, mereberis illuminari tenebras tuas. Defendendo autem tenebras tuas, tenebraberis tenebris tuis. Et quando euades à duplicibus tenebris, qui in simplicibus laborabas? Vnde autem dominus nō tenebrat tenebras nostras? Quia non nos sinit impunita habere peccata. Flagellat nos in istis laboribus, & erudit nos. Tota ista miseria generis humani, in qua gemit mundus, noueritis fratres quia dolor medicinalis est, non sententia pœnalis. Videtis quia dolor vbique, vbique metus, vbique necessitas, vbique labores. Creuit avaritia, sed in malis. Si ad hoc deus hic talibus flagellis erudit nos, vt non tenebrētur tenebræ nostræ, agnoscamus nos sub pœna flagelli esse, & benedicam⁹ deum miscentē iam amaritudines dulcedini vitæ temporalis: ne temporalium deliciarū delectatione cæcati, non desyderemus delicias aternas, nec velimus finire mare & habitare in nouissimo maris. Sæuiant ergo fluctus maris. Quanto plus sæuiunt fluctus maris, tanto se illa cum pēnis columba suspendit. Non ergo tenebrat deus tenebras nostras, quia miscet flagella peccatis nostris, & amaritudines prauis dulcedinibus nostris. Non nos tenebramus tenebras nostras defendendo peccata nostra, & nox illuminatio in delitiis nostris. Quoniam tenebræ non obtenebrabuntur à te. *Et nox tanquam dies illuminabitur.* Nox tanquam dies. Dies nobis prosperitas seculi, nox nobis aduersitas seculi. Sed si cognoscamus ob meritum peccatorū nostrorum nos aduersitates pati, & dulcia nobis sunt flagella patris, ne sit amara sententia iudicis: sic habebimus tenebras noctis huius, quomodo lumē noctis huius. Si nox est, quomodo ibi lux est? Nox est, quia erratur hic à genere humano. Nox est, quia nondum venimus ad illū diem quem nō coarctat hesternus & crastinus, sed est dies perpetuus, sine ortu, quia sine occasu. Nox est ergo hic, sed quandā lucem suam nox ista habet, & tenebras suas. Quare sit generaliter nox dixim⁹. Quæ est lux noctis huius? Prosperitas & fœlicitas seculi huius, gaudium tēporale, honor tēporalis, quasi lux est noctis huius. Aduersitas autem & amaritudo tribulationū vel ignobilitas, tanquā tenebræ sunt noctis huius. In hac nocte, in hac mortalitate vitæ humanæ habent homines lucem, habent homines tenebras: lucem prosperitatem, tenebras aduersitatem. Sed vbi venerit dominus Iesus Christus, & ha-

bitauerit animā per fidem, & promiserit aliam lucem, K & inspirauerit, & donauerit patientiā, & monnerit hominem non delectari prosperis, ne frangatur aduersis: incipit homo fidelis indifferenter vt mundo isto, nec extolli quando res prosperæ accedunt, nec frangi quādo res aduersæ sunt, sed vbique dominum benedicere, nō solum quando abundat, sed etiam quando amittit: non solum quando sanus est, sed etiam quando agrotat, vt sit in illo vera illa cantatio, Benedicam dominū in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Si ergo *Psal. 33.* semper & quando lucet nox ista, & quādo obscura est nox ista, quādo arridet prosperitas, quādo tristis est aduersitas, semper sit laus eius in ore tuo, & fiet tibi quod modo dictum est, *Sicut tenebræ eius ita & lumen eius.* Non me conculcant tenebræ eius, quia non me extollit lumē eius. Ecce habes lumen ipsius in Iob, abundabat omnibus rebus. Lux noctis in illius diuitiis prima describitur. Quantis rebus & quanta copia redundabat, lux erat noctis eius. Putauit inimicus propterea illū talem virum colere deum, quia illa omnia donauerat ei, & petiuit vt auferentur ab eo. Factæ sunt tenebræ noctis illius, quæ primo habebat lucem. Nouerat tamen ille, siue lux ibi esset, siue tenebræ, illam noctē esse, in qua peregrinaretur à deo suo, & habebat interiorē lucem ipsum deum suum, per quam lucem interiorē indifferenter haberet siue tenebras noctis illius, siue lucem. Propterea quia in luce noctis illius, id est, in rerū abundantia colebat deum, ablatis illi omnibus rebus, posteaquā factæ sunt tenebræ illius, quid dixit ille: Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit ita factum est, sit nomē domini benedictum. In nocte sum quadā vitæ huius, Dominus, inquit, habitat in cor meū, illuminauit mihi solatiis quibusdam noctē: quando dedit copias rerū temporalium. Subtraxit ipsam lucem temporalem, & quali tenebrata est nox. Sed quia sicut tenebræ eius, sic & lumē eius, Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit ita factum est, sit nomē domini benedictum. Non sum tristis in nocte hac, quia sicut tenebræ eius, ita & lumen eius. Vtrunque transit, vt qui gaudent tanquam non gaudentes sint, & qui flent tanquā non flentes sint, quia sicut tenebræ eius ita & lumē eius. *Quoniam tu possidisti renes meos domine.* Non sine causa sicut tenebræ eius, sic & lumē eius. Intus est possessor, qui non solū cor tenet, sed etiā renes: non solum cogitationes, sed etiā delectationes. Ipse ergo possidet vnde me delectaret aliquid lucis in nocte, ipse tenet renes meos: nō noui delectari nisi de luce interiorē sapientiæ ipsius. Quid ergo? Non delectaris de prosperitate rerū, de fœlicitate temporum, de honoribus, de diuitiis, de familia? Non delector, inquit, Quare? Quia sicut tenebræ eius ita & lumen eius. Vnde tibi ista indifferētia, vt sicut tenebræ eius, sic sit tibi & lumen eius? Vnde? Quoniam tu possidisti renes meos domine, *Suscipisti me de utero matris meæ.* Dum essem in utero matris meæ, non indifferenter habebā tenebras illius noctis & lucē illius noctis. Etenim uterus matris meæ, consuetudo ciuitatis meæ fuit. Quæ est illa ciuitas? Quæ nos progeniuit in captiuitate. Nouim⁹ Babyloniā illā, de qua hesternodie locuti sumus, vnde proficiscuntur omnes qui credūt & suspirāt illi luci Hierusalē cœlestis. Ergo ego dixi, ex utero matris meæ susceptus sum à domino: inde mihi tenebræ noctis huius, & lux huius noctis indifferētes factæ sunt. Qui autē est in utero matris illius Babyloniæ, gaudet prosperis seculi, frāgitur aduersitatib⁹ seculi, nō nouit gaudere nisi aliquid prosperū eueniat secundū tēpus, nec

Apus, nec nouit contristari, nisi aliquid aduersum eueniat secundum tempus. Iam exi de vtero Babyloniam, incipe cantare hymnum domino. Egredere & nascere, suscipiet te deus ex vtero matris tue. Quis deus? Deus ille Apostoli Pauli qui dixit, Cum autem placuit deo qui me segregauit de vtero matris meae reuelare filium suum in me. Quae enim erat mater eius? Synagoga. Et ibi quid didicerat, nisi quod habebat & didicerant ipsi Iudei & ipse populus? Nomen in illis remanserat laudis dei, facta autem in eis non inueniebantur. Erant in eis verba dei, quasi folia in arbore, & fructus nusquam. Talem arborem fisci sicut nostis, cum dominus inuenisset, maledicto arefecit. Inuenit enim in ea folia, & fructum non inuenit: quandam nobis arborem figurabat. Nam fructum eorum tempus nondum erat. Quod omnes homines nouerant, artifex caeli & terrae non nouerat? Ergo ille qui Paulum segregauit ab vtero matris suae, ipse & nos segregauit ab vtero matris nostrae. Cuius matris nostrae? Babyloniam illius. Suscepti ergo ex vtero illo, iam incipiamus habere aliam spem. Promisit fratres quare gaudetis, fructus facite positi in alia spe. Iam non nouimus malum nisi offendere deum & non perducere ad illa quae promissit: nec nouimus bonum nisi promereri deum & perducere ad illa quae promittit. Quid illa bona mundi huius & mala mundi huius? Indifferenter habeamus, quia iam suscepti ab vtero matris nostrae indifferentem ea habentes, dicimus, Sicut tenebrae eius, sic & lumen eius. Nec felicitas huius seculi nos beatos facit, nec aduersitas miseris. Opus est iustitiam tenere, fidem diligere, sperare in deum, diligere deum, diligere & proximum. Post istos labores habebimus indefessam lucem, habebimus diem sine occasu. Transit quicquid est in ista nocte lucidum & tenebrosum, Quoniam tu possedisti renes meos domine, suscepisti me ex vtero matris meae. *Confitebor tibi domine quoniam terribiliter mirificatus es. Terribiliter mirificatus es, eo ipso quod te miramur, tu terribilis es, cum tremore gaudemus. Timemus enim ne de donis tuis nos extolles per superbiam, mereamur amittere quod humilitate percepimus. Confitebor tibi domine quoniam terribiliter mirificatus es. Mirabilia opera tua deus, et anima mea cognoscat valde. Iam cognoscat anima mea valde, quoniam suscepisti me ex vtero matris meae. Antea vero mirificata est scientia tua ex me, inualuerat nec poteram ad illam. Ergo ex me inualuerat, nec poteram ad illam. Vnde modo anima mea cognoscat valde, nisi quia nox illuminatio in delictis meis est, nisi quia venit mihi gratia tua & illuminauit tenebras meas, nisi quia tu possedisti renes meos, nisi quia tu suscepisti me ex vtero matris meae: Non est absconditum os meum a te quod fecisti in abscondito. Os suum dicit. Quod vulgo dicitur ossum, Latine os dicitur. Hoc in Graeco inuenitur. Nam possemus hic putare os esse ab eo quod sunt ora, non os corrupte ab eo quod sunt ossa. Non est ergo absconditum, inquit, os meum a te, quod fecisti in abscondito. Habeo in abscondito quoddam ossum. Sic enim potius loquamur. Melius est ut reprehendant nos grammatice, quam non intelligant populi. Ergo est, inquit, quoddam ossum meum intus in abscondito. Tu fecisti intus ossum mihi in abscondito, & non est absconditum a te. In abscondito enim fecisti, sed nunquid & tibi hoc abscondisti? Hoc ossum meum factum a te in abscondito homines non vident, homines non nouerunt, tu autem nosti qui fecisti. Quod ergo os dicit fratres? Queramus illud, in abscondito est. Sed quia Christiani in nomine domini Christianis loquimur, modo*

Tomus octauus.

inuenimus quid sit ossum huiusmodi. Firmitas quaedam est interior, quia in ossibus firmitas & fortitudo intelligitur. Est ergo quaedam animae interior vis, ubi firmitas non fragitur. Quae libet tormeta, quae libet tribulationes, quae libet huius seculi aduersitates vndique sauiant, illud quod deus in abscondito fecit firmum, in nobis frangi non potest, non exdit. A domino enim facta est quaedam firmitas patientiae nostrae, de qua dicitur in alio Psalmo, Veruntamen deo subiecta est anima mea, quoniam ab ipso patientia mea. Et attende Apostolum Paulum, habentem intus hoc genus firmitatis. Quasi tristes, inquit, semper autem gaudentes. Vnde quasi tristes: Contumelias, opprobriis, persecutionibus, flagellis, plagis, carceribus, catenis, lapidationibus. Quis non eos miseros tunc existimaret? Nec illi ipsi persecutores sauiunt in eos, nisi putarent eos miseros fieri persecutionibus suis. Illi enim eos ex sua infirmitate coniciebant, qui non habebant ossum absconditum interius. Illi vero qui habebant, hominibus foris tristes videbantur, intus autem gaudebant deo, cui non erat absconditum ossum ipsorum quod fecerat in abscondito. Aperit autem hoc ossum in abscondito factum a deo idem Apostolus Paulus his verbis, Non solo-
Erum autem, inquit, sed etiam gloriamur in tribulationibus. Parum est quia non es tristis, sed & gloriaris? Sufficiat tibi tristis non esse. Parum est, inquit, Christianis. Tale ossum mihi fecit in abscondito, ut parum sit non fragi, nisi etiam glorier. Vnde gloriaris? In tribulationibus, scientes quia tribulatio patientiam operatur. Vide quomodo formata sit illa firmitas intus in corde, scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit, quoniam charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Sic formatum atque firmatum est ossum illud absconditum, ut faciat nos etiam gloriaris in tribulationibus. Sed videmur hominibus miseri, quia absconditum est ab eis quod habemus intrinsecus. Non est absconditum os meum a te quod fecisti in abscondito. *Et substantia mea in inferioribus terrae.* Ecce in carne est substantia mea, in inferioribus terrae est substantia mea, & habeo tamen ossum intrinsecus quod formati, quod faciat me non cedere omnibus persecutionibus inferioris huius regionis, ubi est adhuc substantia mea. Quid enim magnum est, si fortis est angelus? Magnum est si fortis est caro. Et vnde fortis est caro? Vnde forte vas fictile, nisi quia factum est ibi ossum in abscondito? Et substantia mea in inferioribus terrae. Quid de illis qui minus firmi sunt? Loquitur enim, ut iam commendauimus, Christus. Sed multa dicta sunt ex persona corporis: audi & ex persona capitis, & non quasi distinguit ut inducat ipsas personas, modo caput modo corpus. Si enim distinguit, & quasi diuidit, non erunt duo in carne vna. Si autem duo sunt in carne vna, noli mirari si duo sunt in voce vna. Quando dominus noster Iesus Christus passus est, discipuli nondum habebant illud ossum interius, nondum illis erat firmatum robur patientiae, & latebant se, nesciebant vires suas: & ausus est Petrus promittere societatem mortis cum domini passione, & non se nouerat aegrotus, medicus autem nouerat aegrotum. Quid autem factum est? Tecum, inquit, ero usque ad mortem, Amen dico tibi, prius quam gallus cantet ter me negabis. Responso medici verior inuenta est, quam aegroti praesumptio. De his ergo dicit, Non est absconditum os meum a te quod fecisti in abscondito. In quibus est ipsum os firmatum intrinsecus, & maxime robur passionis in ipso domino nostro & saluatore

X iij Iesu

- G** Iesu Christo, qui cum voluit sedit, cum voluit surrexit, cum voluit dormiuit, cum voluit euigilauit. Quia potestate, inquit, habeo ponendi animam meam, & potestate habeo iterum sumendi eam. Quid de illis in quibus non erat fortitudo illa formata atque firmata? Quid de illis? Vide quid dicat deo patri? *Imperfectum meum viderunt oculi tui.* Imperfectum meum, Petrum pollicentem & negantem, praelumentem & deficientem, viderunt tamen oculi tui: nam quod eum & ipse dominus respexit, sicut scriptum est in Euangelio, iam post tertiam negationem commonitus quid ei prae-dixerit dominus, Exiit foras & fleuit amare. Fletus ille de respectione dei fuit, quia imperfectum meum, inquit, viderunt oculi tui. Nam ille imperfectus titubans in domini passione, proculdubio periret, sed viderunt eum oculi tui, non solum ipsum, sed & omnes qui imperfecti fuerunt, donec Christi resurrectione firmarentur. Apparuit enim oculis eorum non perisse in domino quod mortuum erat, & factum est os illud in abscondito eorum, ut nec ipsi iam timerent mori. Imperfectum meum viderunt oculi tui. *Et in libro tuo omnes scribentur.* Non solum perfecti, sed etiam imperfecti. Non timeant imperfecti, tantum proficiant. Nec quia dixi, non timeant, ament imperfectionem, & ibi remaneant ubi inuenti sunt. Tantum proficiant quantum in ipsis est. Quotidie addant, quotidie accedant, tamen a corpore domini non recedant, ut in vno corpore, & in his membris compaginati possint mereri de se dictam esse vocem istam, Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur. *Per diem errabunt & nemo in eis.* Dies hic adhuc erat dominus noster Iesus Christus. Unde dicebat, Ambulate dum diem habetis. Sed per diem errabunt imperfecti ipsius. Putauerunt & ipsi dominum nostrum Iesum Christum tantummodo hominem esse non habere in se occultam diuinitatem, non esse occulte deum, sed hoc solum esse quod videbatur: hoc & ipsi putauerunt. Nam & ipse Petrus, de illo enim potissimum loquimur, in quo nobis etiam non desperata firmitatis exemplum propositum est. Dixerat domino idem Petrus, cum interrogasset quid illum diceret homines, Tu es Christus filius dei viui. Et dixerat ei dominus, Beatus es Simon bar Iona, quia non tibi reuelauit caro & sanguis, sed pater meus qui in caelis est. Quare? Quia dixerat eum filium dei. Ibi paulo post eodem loco in ipsa contextione verborum, coepit dominus de passione sua futura dicere. Ille autem Petrus qui iam illum confessus fuerat filium dei, timuit ne sicut filius hominis moreretur. Erat & filius dei, erat & filius hominis: filius dei in forma dei aequalis patri, filius hominis in forma serui qua minor est patre. Venturus erat ad passionem utique ex forma serui. Quid timuit Petrus: Ne in forma serui periret forma dei, & non potius praesumpserit, quia ex forma dei renuisceret forma serui. Ait illi, Absit a te domine, propitius tibi esto. Et dominus qui illum beatum dixerat in illa voce, Vade post me satanas, inquit, neque enim lapis quae dei sunt, sed quae hominum sunt. Iam dudum quia dixerat, Tu es Christus filius dei viui: audiuit, non tibi reuelauit caro & sanguis, sed pater meus qui in caelis est: ideo petra, ideo beatus. Modo autem quia non ex patris reuelatione sed ex carnis infirmitate responderat, satanas appellatus est, non lapis, inquit, quae dei sunt, sed quae hominum. Et hic erat Christus, fratres: inter illos ambulauerat, ventis imperauerat, ante oculos ipsorum fluctus calcauerat, ante oculos ipsorum quadriduanum mortuum suscitauerat, ante oculos ipsorum tanta miracula fecerat, & tamen trepidauerunt in passione eius, quasi amississent eum de quo frustra praesumpserant: sed per diem errabant, & nemo in eis, Nemo prorsus, nemo, nec ipse qui dixerat, Tecum usque ad mortem ero. Dixerat enim illis, Veniet hora ut me relinquatis solum, & erat vnusquisque in viam suam. sed non sum solus quia mecum est pater. Cum illo erat pater, & ipse cum patre, & in illo erat pater, & ipse & pater vnus, & illi timuerunt cum moreretur. Quare? Nisi quia per diem errauerunt, & nemo fuit in eis. Per diem errabant & nemo in eis. Sed quid est errabant per diem? Nunquid peribant? Et ubi est, Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur? Ergo quando per diem errauerunt? Cum hic positum dominum non intellexerunt. Et quid sequitur? *Mihi autem valde honorificati sunt amici tui deus.* Idem ipsi qui per diem errauerunt & nemo in eis fuit, amici tui facti sunt, & valde mihi honorificati sunt. Factum est in eis os illud post resurrectionem domini in abscondito, & pro eius nomine passi sunt, in cuius passione trepidauerunt. Mihi autem valde honorificati sunt amici tui deus. *Valde confortati sunt principatus eorum.* Facti Apostoli, facti duces Ecclesiae, facti arietes ducentes greges, Valde confortati sunt principatus eorum. *Dinumerabo eos, & super arenam multiplicabuntur.* Per illos qui per diem errauerunt & nemo erat in eis, ecce nata est tanta multitudo, quae iam sicut arena numerari non potest nisi a deo. Dixit enim, super arenam multiplicabuntur: & tamen dixerat, dinumerabo eos. Illi ipsi numerati, super arenam multiplicabuntur. Ei quippe arena numerata est, cui numerati sunt capilli capitis nostri. Dinumerabo eos & super arenam multiplicabuntur. *Exurrexi, & adhuc sum tecum.* Exurrexi & adhuc sum tecum, quid est? Iam passus sum, inquit, sepultus sum, ecce surrexi & adhuc me non intelligunt tecum. Adhuc tecum sum, id est, nondum cum ipsis, quia me nondum agnoscunt. Sic enim legitur in Euangelio, Quia post resurrectionem domini nostri Iesu Christi sibi apparentem, non continuo cognouerunt. Est & alius sensus, Exurrexi & adhuc sum tecum, ut hoc tempus significare voluerit, quo adhuc in occulto est & ad dexteram patris, antequam reueletur in claritate qua venturus est ad iudicandum de viuis & mortuis. Et deinde dicit, quid interea per totum hoc tempus dum iam M resurrexit & adhuc cum patre est, patitur hic per commixtionem peccatorum in corpore suo quod est Ecclesia, & per separationem haereticorum. Sequitur enim & dicit, *Si occideris deus peccatores, viri sanguinum declinate a me, Quoniam dices in cogitatione, accipient in vanitate ciuitates suas.* Videtur sic coniecti ordo verborum, Si occideris deus peccatores, accipiet in vanitate ciuitates suas. Sic enim occisos vult intelligi, cum per superbiam qua intumescunt amittunt gratiam qua viuunt. Spiritus enim sanctus disciplinae effugiet fictum, & auferet se a cogitationibus quae sunt sine intellectu. Sic occidunt peccatores, quia obsecrati intelligentia alienantur a via dei. Amittunt enim confessionem propter elationem, atque ita in eis occisis fit quod scriptum est, A mortuo homine tanquam qui non sit perit confessio. Et sic accipiunt in vanitate ciuitates suas, id est, populos suos vanos eorum vanitatem sectantes, cum inflati iustitiae nomine persuadent, ut disrupto vnitatis vinculo costanquam iustiores caeci & imperiti sequantur. Et quia plerumque hinc inueniunt occasionem separandi se ab vnitatem Christi, dum malos accusant, cum quibus se communionem nolle habere constringunt, Et quia fieri potest ut non tantum

A tum infament innocentes, quos tanquam malos se fugere simulant, sed etiam vera de quibusdam malis sui similibus dicunt, inter quos triticum Christi seruatō vnitate vinculo gemit: propterea interposuit, Viri sanguinum declinate à me, quoniā dices in cogitatione, accipient in vanitate ciuitates suas: id est, ideo seducēt in separatione propria populos suos vanitate propria corrumpendos, quia tu in cogitatione dices, viri sanguinum declinate à me: vt scilicet merito superbiæ peccatores in spiritu occisi, ppter ea ciuitates suas, hoc est, populos suos in vanum accipiant: hoc est, in erroris vanitatem separādo, traducant, & quasi offensū cōmixtionē palearum, disrupta vnitate triticū deserant: quia ipsum triticum, id est, bonos fideles monet, vt ante vētilationem quæ nouissima futura est, nō aperte se à malis segregent, ne adhuc eis commixtos deserant bonos, sed per bonā conuersationem & dissimilitudinem vitæ quodammodo tacite illis dicat corpus Christi, viri sanguinum declinate à me. Hoc enim eis voce dei dixit, quæ vox in cogitatione est, sicut eam deus dicit in cogitatione sancti populi sui. Viri autem sanguinum qui

B sunt, nisi qui oderunt fratres? Sicut Ioannes dicit, Qui odit fratrem suum homicida est. Hoc ergo nō intelligētes occisi peccatores, quomodo dicat deus malis in cogitatione bonorum, Viri sanguinum declinate à me, accusant in eis communionem malorum, & se per has calumnias separando accipiunt in vanitate ciuitates suas. Hæc vox quæ modo in cogitatione bonorū dicitur malis, aperta erit in illis die quādo eis dicitur à capite ipso nostro: nunquam noui vos. Discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem. Nunc autem dicit corpus Christi, quod est Ecclesia, Quid est, quod mihi calumniantur superbi, quod quasi me maculent aliena peccata, & propterea separando se, accipiūt in vanitate ciuitates suas? *Nōne eos, qui oderant te odio habuit? Vt quid à me peiores exigunt etiam corporalem à malis separationem, vt ante tempus messis simul cum zizaniis eradicetur & triticum, vt ante tempus ventilatiōnis perdam sustentiam tolerandi paleam, vt antequā omnia genera piscium ad finem seculi tanquam ad litus separāda perueniant, retia pacis vnitatisq; dirumpam: Nunquid malorum sunt sacramēta quæ accipio?*

C Nunquid eorum vitæ factisq; communico consentiēdo? Nōne eos, qui oderant te domine odio habuit? *Et super inimicis tuis tabescebam.* Nōne cū zelus domus tuæ comederet me, videbam insensatos & tabescebā? Nōne & tedium detinebat me à peccatoribus derelinquentibus legem tuam? Qui enim sunt inimici tui, nisi qui vita sua indicāt quān oderint legem tuā? Hos ergo cum odissem, cur mihi calūniantur qui accipiunt in vanitate ciuitates suas, quod mihi imputari possint eorum peccata quos oderam, & super quibus zelo domus dei tabescebam: Sed vbi est, Diligite inimicos vestros? An quia vestros dixit, nō dei? Benefacite, inquit, eis qui oderunt vos: non ait, qui oderunt deū: ideo iste secutus dixit, Nōne eos, qui oderunt te domine odio habuit: non dixit, qui oderunt me. Et super inimicis tuis tabescebam: tuis dixit, nō meis. Sed qui nos propterea oderunt, & propterea inimici nobis sunt, quia deo seruiamus, quid aliud quān eum oderunt, & eius inimici sunt? Nūquid ergo tales inimicos nostros diligere nō debemus? Aut non propter deum persecutionem patiuntur, quibus dicitur, Orate pro persecuentibus vos? Ergo attende quod sequitur, *Perfecto odio oderam illos.* Quid est, perfectō odio? Oderam in eis iniquitates eo-

rum, diligebam conditionem tuam. Hoc est perfectō odio odisse, vt nec propter vitia homines oderis, nec vitia propter homines diligas. Nā ecce vide quid adiungat, *Inimici facti sunt mihi.* Non iam tantum dei, sed suos inimicos ostendit. Quomodo ergo in eis impleuit, quod & ipsi dixit, Nōne eos qui oderant te odio habui: & quod dominus præcepit, Diligite inimicos vestros? Quomodo implebit hoc, nisi illo perfectō odio, vt hoc in eis oderit quod iniqui sunt, hoc diligit quod homines sunt? Nā & tempore veteris testamēti, quo visibilibus suppliciis carnalis populus coercēbatur, homo ad nouum testamentum per intelligentiam pertinens famulus dei Moyses, quomodo oderat peccatores cū pro eis orabat, & quomodo nō oderat cum eos occidebat, nisi quia perfectō odio oderat eos? Ea nāq; perfectione sic oderat iniquitatē quam puniebat, vt diligeret humanitatē pro qua orabat. Cū ergo corpus Christi ab impiis & iniquis etiam corporaliter in sine separādum, nunc inter eos interim gemat: & cum illi occisi peccatores tanquam de malorum cōmunionē bonis calumniando, & se quasi per occasionem malorum magis à bonis & innocētibus separando, sic accipient in vnitate ciuitates suas, vt multi mali adhuc restent qui eorum separationem non sequantur, sed à bonis vsq; in finem tolerandi, in eadem permixtione remaneant: quid inter hæc ait corpus Christi, siue centenum, siue sexagenum, siue tricenum fructum afferēs cum tolerantia? Quid agit proxima Christi in medio filiarum, sicut lilium in medio spinarum? Quæ sunt voces eius: quæ cōscientia? quæ species filia regis intrit-fecus? Ecce audi quid dicat, *Proba me deus & scito cor meū.* Tu deus tu proba, tu scito, non homo, non hæreticus, qui nec probare nouit, nec scire potest cor meum, vbi tu probas & scis, quia non cōsentiam factis malorum, & illi me putant cōtaminari posse peccatis aliorum: vt dum ego in lōginqua peregrinatione mea facio quod in alio psalmo gemo, id est, Cum his qui oderāt pacem eram pacificus, donec perueniam ad illam visionē pacis, quod interpretatur Hierusalem, quæ est mater omnium nostrum, ciuitas æterna in cœlis, ipsi litigando & calumniando seq; separando accipiant non plane in eternitate, sed in vanitate ciuitates suas. Proba ergo me deus, & scito cor meū, *Scrutare me & cognosce semitas meas.* F

Vt quid hoc? Attende quid sequitur, *Et vide, inquit, si via iniquitatis in me est, & deduc me in via æterna.* Scrutare, inquit, semitas meas, id est, cōsilia & cogitationes meas, & vide si via iniquitatis sit in me, siue faciendo, siue cōsentiendo, & deduc me in via æterna. Quid aliud dicit, quān deduc me in Christo? Quid est enim via æterna, nisi qui est vita æterna? Aternus enim est, qui dixit, Ego sum via, veritas & vita. Si ergo aliquid inueneris in via mea quod displiceat oculis tuis, quoniā via mea mortalis est, tu deduc me in via æterna, vbi nulla est iniquitas: quia & si quis peccauerit, aduocatū habemus apud patrem Iesum Christum iustum. Ipse est exoratio pro peccatis nostris. Ipse est vita æterna sine peccato, Ipse est vita æterna sine supplicio. Magna sacramenta fratres. Quomodo nobiscū loquitur spiritus dei? quomodo nobis facit in hac nocte delicias? Quid est hoc, rogamus vos fratres? Inde dulciora, quo obscuriora. Conficit nobis potionem ad amorem suum, quibusdā modis suis miris, Mirificat ipsa dicta sua, vt cum ea diceremus quæ iam noueratis, tamen quia ex illis locis eruebantur quæ obscura videbantur, tāquam noua fieret ipsa cognitio. Nunquid non noueratis fratres, quia

in Ecclesia

Mat. 3.

Mat. 7.

Mat. 13.

C. 3.

Psal. 68.

Psal. 128.

Mat. 5.

Ibidem.

Exo. 32.

Mat. 13.

Cant. 2.

Psal. 117.

Ivan 14.

1. Ioan. 5.

G in Ecclesia dei tolerandi sunt mali, & schismata non sunt facienda: Nunquid iam nō sciebatis, quia intra illa retia quæ capiunt bonos & malos pisces, perdurandum est vsque ad lirtus, nec retia rumpenda sunt, quia in littore separabuntur boni ad vasa & mali proiciētur: Iam ista noueratis, versus autem istos psalmi huius non intelligebatis. Expositum est quod non intelligebatis, & innotatum est quod noueratis.

*In Psalmum centesimum trigesimumnonum
Præfatio.*

Viserunt domini fratres, & in ipsis dominus omnium ut istum psalmum afferā ad vos intelligendum, quantum dominus donat: adiuuet orationibus vestris, ut ea dicam quæ oportet me dicere, & vos audire, uti omnibus nobis utilis sit sermo diuinus. Non enim omnibus utilis est, quia nō est omnium fides. Fides autem sic est in anima ut radix bona quæ pluuiā in fructum ducit: perfidia vero & error diabolicus & cupiditas mala radix omnium malorum sicut radix spinarum etiam dulcem pluuiam ad pūctiōnes cōuertit. Quid habet Psalmus iste, credo cum cantaretur aduertit vos, quoniā cōqueritur & gemit, & H deo precē fundit inter malos cōstitutum corpus Christi. Eius enim vox est in omni tali Prophetia tanquam illius inopis, id est, egentis, nōdum satiati, esurientis & sitiētis iustitiam, cui quædam saturitas promissa in fine seruatur. Interim hic nūc sitiāt & esuriant, gemat & pulset & querat. Peregrinationis illecebris nō delectetur, non putet patriam seculum, vnde ut liberaretur Christus aduenit, quia Christus caput nostrum esse voluit, caput scilicet cuiusdam corporis. Non enim potest dici caput, ubi corpus nullum est cui sit caput. Proinde si caput Christus, & alicuius corporis caput est Christus. Corpus illius capitis sancta Ecclesia est, in cuius nos mēbris sumus, si caput nostrū diligimus. Audiamus ergo voces corporis Christi, hoc est, nostras, si sum⁹ in Christi corpore, quia quisquis ibi non fuerit, in eis erit inter quos illud corpus gemit. Proinde aut in illo corpore eris ut gemas inter malos, aut non eris in illo corpore, & in eis eris inter quos malos gemit corpus quod gemit inter malos, aut membrum Christi, aut hostis corporis Christi. Nec isti inimici & aduersarij corporis Christi vno modo intelligūtur, aut vno modo agunt.

I Versipellis est enim qui in eis regnat, & qui eis vtitur tanquam vasis suis. Ceterū multi ab illo liberantur, & in corpus Christi transeunt, & qui sint, & quid futuri sint, nouit ille qui illos redemit sanguine suo nescientes. Sunt autem quidam perseuerātes in malitia sua, ad Christi corpus non pertinentes, & ipsi noti ei utiq; cui nihil ignotum est. Interim illi qui iam cōpaginati sunt cum mēbris eius: nōdum habentes resurrectionem futuram, in qua perit omnis gemitus, & laus succedit, in qua omnis tribulatio morietur, & erit sine fine exultatio: nōdum ergo habentes hoc in re, sed tamen tenētes in spe, gemunt ex desiderio quodam, & orant se liberari ab hominib⁹ malis, inter quos necesse est viuere & bonis. Non enim separatio iā cuiq; tuta est. Illius enim erit separatio, qui non nouit errare. Quid est, qui non nouit errare? Ut nec malum traiciat ad dexteram, nec bonum ad sinistram. Nos autem in hac vita difficile est ut nos ipsos nouerimus, quāto minus debemus de quoquam praeproperam ferre sententiā: Quia si hodie malum nouimus, cras qualis futurus sit ignoramus: & forte quem vehementer odimus, frater noster est & nescimus. Securi ergo odimus in malis malitiā, & diligimus

naturam & creaturam, ut quod ibi fecit deus amemus, K quod ibi fecit ipse homo oderim⁹. Fecit enim deus ipsum hominem, fecit autē homo peccatum. Dilige quod fecit deus, odi quod fecit homo. Sic enim persequeris quod fecit homo, ut liberetur quod fecit deus.

In finem Psalmus ipsi David.

Finem non intendas aliud, quā tibi ab Apostolo præstitūtū est. Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credēti. Ergo cum audis Psalmum dicere, in finem, corda conuertantur ad Christum. Tanquam enim præco Psalmi est titulus Psalmi, veluti dicens, Ecce veni, & inde dicturus sum, de quo cantaturus. Nam & ipse David, nō intelligo nisi ipsum qui factus est ex semine David secundum carnem. Interim propter genus cōgruit nomē. Genus carnale à David, genus spiritale supra David: & nō solum ante David, sed ante Abraham: nec ante Abraham tantum, sed ante Adam: nec ante Adam tantum, sed ante cælum & terram, ante omnes angelos, ante omnes potestates & virtutes, ante omnia visibilia & inuisibilia. Quare: Quia ut hæc essent, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Ergo quia ex semine David non secundum diuinitatē, qua creator est ipsius David: sed secundum carnē David dignatus est vocari in prophetia, in ipsum finem intende, quia ipsi David canitur Psalmus, & corporis eius vocē audi, & esto in corpore eius. Vox quam audisti tua fiat, & ora & dic quod sequitur.

Expositio Psalmi.

Exime me domine ab homine maligno. Non ab vno, sed ab ipso genere: nec à vasis tantū, sed ab ipso principe, id est, ab ipso diabolo. Quare enim ab homine si à diabolo? Quia & ipse in figura homo dictus est. Venit inimicus homo, & superseminauit zizania. Et cum dixissent serui ad patrem familiās, Nōne bonum semen seminasti, vnde apparuerunt zizania? Responsum est, Inimicus homo hoc fecit. Ab isto ergo homine maligno ora quantum potes ut libereris. Quia non est tibi colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, & rectores mundi tenebrarum harum: id est, rectores peccatorū. Quod quidē & nos fuimus, nā audiimus modo vocem Apostoli, Fuitis aliquando tenebre, nunc autē lux in domino. Iam ergo lux facti, nō in nobis sed in domino, oramus non tantum contra tenebras, id est, contra peccatores, quos adhuc diabolus possidet, sed etiam contra ipsum principem eorum diabolum, qui operatur in filiis diffidentia. *A viro iniusto erue me.* Hoc est ab homine maligno, quod est à viro iniusto. Malignum enim ideo dixit, quia iniustum, ne forte aliquē iniustum bonum esse putes. Sunt enim multi iniusti quasi non nocentes, non sunt seui, non sunt asperi, nō sunt persequētes & pressuras hominibus faciētes: sed tamē vnde iniusti? Quia alio quodam modo, luxuriosi, ebriosi, voluptatib⁹ dediti. Quomodo nulli nocet, qui sibi non parcat? Innocens enim ille est qui non nocet, nō autem qui sibi nocet. Tibi autem quomodo potest, non nocere qui sibi nocet? Sed respōdes, In quo mihi nocet? nō enim inuasit rem meam, aut appetiuit salutem meam. Luxuria sua pascitur, suis voluptatibus delectatur. Sed si inquinatas habet voluntates, ipse inquinatur. Mihi quid pertinet, cui molestus non est? Nocet tibi saltē vel exemplo, quia viuunt tecum, & ad quod agit inuitat. Nōne cum eum vides forte in illis sordibus prosperari, duceris talium delectatione factorum? Et si non consentis, saltem inuenisti quod expugnes. Quomodo ergo tibi non nocet,

Acebat, qui laboras vincere quod fecit in corde tuo? Malig-
 nis est ergo omnis iniustus, & necesse est noxius sit,
 siue sit blādus siue sit ferox. Quisquis in illū incurrit,
 quisquis laqueis ei° fuerit captus, inueniet quā sit nox-
 ium quod putabat lenē: Etenim fratres, & spinæ non
 pungunt in radicibus. Erue spinas de terra, cōtrecta ra-
 dices ipsarum, & vide si sentis dolorem. Tamen illud
 vnde dolorem sentis, in superficie, de illa radice pro-
 celsit. Itaq; non vobis placeant homines quasi lenes &
 blandi, amatores tamen carnalium voluptatū, & in-
 natarum cupiditatū sectatores non vobis placeant. Et
 si adhuc videntur lenes, radices spinarum sunt. Nā ta-
 libus factis per luxuriam plerunq; effundunt, quod ha-
 bebant. Et quomodo querunt implere quod effuderūt?
 Nunquid iam parcunt rapinis & cogitationibus frau-
 dium omni generi malignitatis exquirēdæ: iam vides
 malum hominē quem putabas antea lenem, quando il-
 lum videbas inebriari, bonus erat. Modo iā furem vi-
 des, latronem times, processerunt spinæ de illis radici-
 bus. Quando sentiebas lenes radices spinarū, tūc si pos-
 ses incenderes, & nō esset vnde prodiret quod te mo-
Bdo pungeret. Proinde fratres mei corpus Christi vel
 membra Christi gementia inter tales malos, quoscūq;
 videtis & inuenitis procliues ferri in malas libidines,
 & in perniciosas voluptates, tunc reprehendite, & tūc
 castigate, tunc vrite. Incendatur radix, & non est vnde
 spina procedat. Si autē nō potueritis, certi estote quod
 eos habebitis inimicos. Tacere possunt, occultare ini-
 micitas suas possunt, amare vos nō possunt. Sed quo-
 niam amare vos nō possunt, & necesse est vt qui ode-
 runt mala vobis querant, non vacet lingua & cor ve-
 strum dicere deo, Exime me domine ab homine mali-
 gno, à viro iniusto erue me. *Qui cogitauerunt iniustitias in*
corde. Quid enim? Quia nō audent proferre in lingua,
& seruant in corde: Propter eos enim dixit, qui plerū-
que in labiis bona loquuntur. Audis vocem iusti, sed
nō est cor iusti. Nam quid profuit hoc addere vt dice-
ret, Qui cogitauerunt iniustitias in corde: Ab eis me li-
bera, ibi sit potentissima manus tua ad eruendum me.
 Facile est enim deuigare apertas inimicitias, facile est
 auerti ab inimico prompto & manifesto, cuius ini-
 quitas iam etiam in labiis est: Ille est molestus, ille oc-
 cultus: Ille difficile deuigatur qui in labiis bona portat,
C & in corde occultat mala. *Qui cogitauerunt iniustitias*
in corde. Tota die constinebant bella. Quid est bella? Cō-
tra quæ pugnarem tota die mihi constituebant. Inde
enim hoc nascitur de talibus cordibus, quicquid est cō-
tra quod pugnat Christianus. Si seditio, si schisma, si
hereses, si contradictio turbulenta, nō hoc erumpit nisi
de illis cogitationibus quæ tegebantur: & quādo labia
bona loquebantur, tota die cōstituebant bella. Pacata
audis verba, sed belli constitutio à cordibus nō disce-
dit. Quod enim dictū est, Tota die, sine intermissione
significat, id est, toto tempore. Acuerunt linguas suas sicut
serpentes. Si adhuc queris hominem, aspice similitudi-
nem. In serpente maxima astutia est & dolus nocendi,
 propterea etiam serpit. Non enim vel pedes habet, vt
 eius vestigia cum venit audiantur. In eius itinere velut
 lenis est tractus, sed non est rectus. Ita ergo repūt & ser-
 punt ad nocendum, habentes occultum venenum &
 sub leni contactu. Et ideo sequitur, *Venenum aspidum sub*
labiis eorum. Ecce est illud sub labiis, vt aliud sub labiis,
 aliud in labiis aduertam°. Quos etiā aperte manifestat
 alio loco vbi dicit, *Qui loquuntur pacē cum proximo*
 suo, mala autem sunt in cordibus eorū. *Conserua me do-*

mine de manu peccatoris, ab hominibus iniustis erue me. Ipsi sūt, D
 noti sunt: non hic opus est intelligere, sed agere. Orare
 opus est, non querere qui sint. Sed quomodo aures ad-
 uersus huiusmodi homines aperit tibi in consequenti.
 Multi enim aduersus malos imperite orant. *Qui cogita-*
uerunt; inquit, supplantare gressus meos. Adhuc potest car-
naliter accipi. Habet quisque inimicum in negotio, co-
gitat ei fraudem facere, & ei auferre pecuniam, qui ver-
satat in communi negotio. Habet quisque inimicum
 vicinum, & cogitat malum ingerere domui eius, ali-
 quid de re ipsius minuere, & vtique dolo cogitat, frau-
 de cogitat, machinamentis diaboli hæc ipsa gestit im-
 plere, nemo dubitat. Sed tamen non propter ista isti ca-
 uendi sunt, sed ne insidiando tibi adducant te ad se, id
 est, à corpore Christi separent te, & faciāt te de corpo-
 re suo. Sicut enim bonorū caput Christus est, sic illo-
 rum caput diabolus. *Qui cogitauerunt, inquit, supplā-*
tare gressus meos. Quid est, supplantare gressus meos?
 Non quasi vt erres in negotio quod cum illo habes, &
 decipiat te in causa quæ tibi cōmunis est in foro cum
 illo. *Supplantauit gressus tuos, si te impediērit in via*
 dei, vt illud quod rectum intendeabas titubet, aut labat-
 tur à via, aut cadat in via, aut recedat de via, aut rema-
 neat in via, aut retro reuertatur vnde venerat. Quic-
 quid tibi tale fecerit, supplantauit te, decepit te. Contra
 huiusmodi insidias ora, ne perdas cœleste patrimoniu,
 ne amittas Christum cohæredem, quia victurus es in
 æternum cum eo qui te fecit hæredem. Non enim talis
 te fecit hæredem cui mortuo succedas, sed cum quo in
 æternum viuas. *Abconderunt superbi muscipulam mihi.*
 Totum corpus diaboli explicauit breuiter cum ait, su-
 perbi. Inde est quod & iustos plerūque se dicunt, cum
 sint iniqui: Inde est quod nihil illis tam noxium est,
 quā cōsiteri peccata. Ipsi sunt qui cum sint falsi iusti,
 necesse est vt inuideāt veris iustis. Nemo enim inuidet
 alteri in eo quod non vult vel esse vel videri. Alius tibi
 inuidet quia diues es, aut diues vult esse vt tibi inui-
 deat, aut putari vult diues. Alius tibi inuidet, quia clar-
 es & nobilis, aut hoc esse affectat, aut hoc se putari cu-
 pit. Et sic omnia quæ vidētur bona in hoc seculo & pu-
 tantur, quod quisque vult habere, & in quo vult excel-
 lere, vel cuius rei famā captat, in eo tibi inuidet. Isti au-
 tem qui falsi iusti sunt, videri volunt iusti cum nō sint,
 & necesse est vt quem viderint verum iustum, inuideāt
 illi, & hoc cum illo agant quomodo amittat vnde glo-
 riatur. Inde veniunt omnes seductiones & supplantati-
 ones. Hoc prior ipse diabolus voluit, qui cades stan-
 ti homini inuidit, & quia ipse amisit regnū cælorum,
 hominem illuc peruenire noluit, & non vult, Et id agit
 nunc vt homo illuc nō perueniat vnde ipse eiectus est.
 Quia ergo superbus est ipse, & ideo inuidus quia super-
 bus, omne corpus ipsius talū corpus est. Sed nos ore-
 mus contra illum qui corrigi non potest, & pro ipsis
 qui possunt, vt dicamus homini iniusto, Quare inuides
 iusto o homo iniuste? Quia vis videri iustus? Cito fac
 quod melius est, & facilius eris? Quod vis videri esto
 rebus, ita diliges cui inuidebas, quia quod illum doles
 esse eris & tu, & amabis in eo te, & ipsum in te. Etenim
 si inuideres diuiti, nō esset in potestate tua vt diues es-
 ses. Si inuideres honesto alicui senatori nobili, nō esset
 in potestate tua vt nobilistu esses & clarus. Si inuide-
 res pulchro, nunquam pulchrum te faceres. Si inuide-
 res forti & valido, nunquam tibi vires dares. Si inuides
 iusto, res in volūtate est, Esto quod doles esse alterum:
 non enim empturus es quod tu nō es, & alius est. Gra-
 tis

Luc. 2. tis constat, cito constat. Pax in terra hominibus bonæ
G voluntatis. Illi autem superbi abscondiderunt muscipulā,
quaerunt supplantare gressus meos rectos. Et quid fe-
cerunt? *Et restes extenderunt muscipulas pedibus meis.* Quas
restes? Notum est hoc verbum in scripturis, & inveni-
Ioan. 2. mus alibi quid significet restes. Dominus flagellum de
resticulis fecit, vnde expulit eos de templo qui ibi ma-
le versabantur, & significauit nobis quomodo intelli-
Prover. 5. gamus restes, quia *crucibus peccatorum suorum vnus-*
quisque constringitur. Dicit enim alia scriptura, & a-
Esa. 5. pertē Esaias, *Va is, qui trahunt peccata sicut restē lon-*
gam. Quare autem dicitur restis: Quia omnis peccator
perseuerans in peccatis suis, addit peccata peccatis, &
cum deberet accusatione peccati sui corrigi, defensione
duplicat quod confessione posset auferri, & plerun-
que aliis peccatis vult munitus esse propter illa quæ cō-
mittit. Fecit adulterium, & ne occidatur, parat homici-
dium, addit peccato peccatum. Rursum si ei cōtigerit
facere homicidium, iam qui vnum crimē timebat, duo
timet, & ideo vtique cum videat se plura timere quā
antea timebat, nō cogitat minuere quod fecit, sed ad-
H dere quod nondum fecit: *Quærit forte & maleficum.*
Tria ecce habet. Inde iam quis cogitet? quis finiet restē
peccatorū? Et optime dicitur restis. Vt enim torquea-
tur restis additur, & non adduntur recta fila sed torta.
Prouitas sibi connexa ducitur in lōgam, & non cogi-
tat præcidere quod male texuit, sed addere producere,
in longum protendere, vt habeat in fine vnde illi ligē-
Mat. 2. tur manus & pedes, & proiciatur in tenebras exte-
riores. Hæc autem peccata sua intendunt iustis, quādo eis
suadent facere mala quæ ipsi faciunt. Ideo dixit, *Restes*
extenderunt muscipulam pedibus meis: id est, de pec-
catis suis me deicere voluerunt. Et vbi hoc? *Iuxta se-*
mitas scandalum posuerunt mihi. Non in semitis, sed iuxta
semitas. *Semitæ tuæ, præcepta dei sunt.* Illi scandala
iuxta semitas posuerunt, tu noli recedere à semitis, &
non irrues in scādala. Nec volo dicas, & si prohiberet
illos deus ponere mihi scandala iuxta semitas, & non
ibi ponerent. Imò permisit deus ponere scandala illos
iuxta semitas, vt tu non recedas à semitis. *Iuxta semitas*
scandala posuerunt mihi. Et quid restat? *Quod reme-*
dium inter tanta mala, in istis tentationibus, in istis pe-
riculis: Dixi domino deus meus es tu. Illi homines sunt, &
non mei, tu & deus es & meus es. Dixi domino, deus
meus es tu. Magna vox orationis, monet fiducia, Nun-
quid illorum non est deus? Cuius enim nō est deus, qui
est verus deus: Sed tamen proprie eorū est qui eo fruū-
tur, qui ei seruiunt, qui libenter sub ipso sunt. Nā & ma-
li quamuis inuiti, sub ipso sunt. Illi appellant deū à quo
coronentur, sub illo illi fugiunt à quo damnentur. Et
iniquus qui non vult habere dominum deum suum,
quō fugiet deum omnium? Bonum est illi ergo vt cō-
uertatur ad deum omnium, faciatq; illum cōuersione
suam, & positus inter tales peccatores, seductores, hy-
pocritas, superbos, dicat ad deum quem sui cōuersione
sibi fecit deum suum, *Dixi domino deus meus es tu.*
Percipe auribus domine vocem deprecationis meæ. Simplex
quidem sententia est, & facilis ad intelligendum, sed
tamen delectat forte cogitare quare non dixerit, *Per-*
cipe auribus deprecationem meam, sed velut euiden-
tius exprimens affectum animi sui, ait vocem depreca-
tionis meæ, vitam deprecationis meæ, animam depreca-
tionis meæ, non quod sonat in verbis meis, sed vnde
viuunt verba mea. Cateri enim strepitus sine ani-
ma, soni dici possunt, voces non possunt. Vox proprie

animatorum est, viuorum est. Quā multi autē depre-
cantur deum, & non sentiunt deum, nec bene cogitāt
de deo? Sonum deprecationis habere possunt, vocem
non possunt, quia vita ibi non est. Huius qui viuebat,
quia deum suū intelligebat, & à quo liberaretur vide-
bat, & à quibus liberaretur sentiebat, ipsa erat vox de-
precationis eius, ipsam cōmendans auribus dei dicat,
Domine domine. Tu domine domine, id est, tu veris-
sime domine, non quales domini homines, nō quales
domini qui emunt sacculo, sed qualis dominus qui
emit sanguine. *Domine domine virtus salutis meæ.* Id est,
qui das vires salutis meæ. Quid sibi vult virtus salutis
meæ? Conquerebatur de scandalis & insidiis peccato-
rum, & circūlatrantibus & circūinsidiatibus malignis
hominibus vasis diaboli, de superbis inuidibus iu-
stis, inter quales necesse est vitam ducere, cum hic viui-
mus in peregrinatione nostra hac. Talia vero scanda-
la abundantia futura dominus prædixit, & ait, *Abūda-*
bit iniquitas, & quoniā abūdauit iniquitas, refrigeret
charitas multorum. Sed adiunxit statim solatium, *Qui*
perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Attendit
iste & timuit, & abundantia iniquitatum turbatus re-
L spexit spem: quia qui perseuerauerit vsq; in finē, hic sal-
uus erit: extendit se perseuerare, & vidit lōgam vitam:
& quia perseuerare magnum est & difficile, ipsum ora-
uit ad perfectionē perseuerantiæ suæ, à quo illi iustum
est, vt perseueraret. Certe saluus ero, si perseuerauero
vsq; in finē, sed perseuerantia ad virtutem pertinet, vt
merear salutē: Tu es virtus salutis meæ, tu me facis per-
seuerare vt perueniam ad salutē. Domine domine vir-
tus salutis meæ. Et vnde spero, quia tu es virtus salutis
meæ? *Obumbrasti super caput meum in die belli.* Ecce modo
adhuc pugno, pugno foris contra fictos bonos, pugno
intus contra concupiscentias meas, quoniam video a-
liam legem in membris meis repugnantem legi mētis
meæ, & captiuum me ducētem in lege peccati, quæ est
in membris meis. Miser ego homo, quis me liberabit
de corpore mortis huius? Gratia dei, per Iesum Chri-
stum dominū nostrum. Igitur laborās in hoc bello re-
spexit ad gratiam dei, & qui iam cōperat aestuare & a-
rescere, tāquam vmbra inuenit sub qua viueret: *Ob-*
umbrasti super caput meum in die belli, id est, in aestu,
ne fatigarer, ne arescerē. Ne tradas me domine à desyderio
meo peccatori. Ecce quo mihi valeat vmbraclū tuum, vt
aestum non patiar à meipso, Et quid mihi peccator fa-
ceret ille quantumlibet sauiet? Sauiuerunt enim iniqui,
martyres traxerūt, eos catenis ligauerūt, carceribus in-
cluserunt, gladio ferierūt, bestiis subiecerūt, ignibus cō-
sumperunt: Hæc omnia fecerunt, sed non eos tradidit
deus peccatorib; quia nō sunt traditi à desyderio suo.
Illud ergo ora quantum potes, vt à desyderio tuo non
tradat deus peccatori. Tu enim desyderio tuo facis lo-
cum diabolo. Ecce enim diabolus proposuit lucrū, &
inuitauit ad fraudem. Lucrum enim habere nō potes,
nisi fraudem feceris. Sed lucrum esca est, fraus laqueus.
Sic attende escam vt videas & laqueum, quia lucrum
non potes adipisci nisi fraudē feceris: fraudem autem
si feceris, capieris. Nō ideo dico capieris, quia inuenie-
ris. Aliquādo enim non inuenieris sed ab hominibus,
à deo autem capieris & traheris & occideris. Omnis e-
nim qui talia facit, perimit seipsum. Ibi est ergo esca, ibi
est & laqueus, Frena desyderium, & non cades in la-
queum. Si autem vicerit te desyderium esca, mittit tibi
collum in laqueum, & capiet te auceps animarum. Ne
tradas me à desyderio meo peccatori, inde obūbratur
in die

A in die belli. Desyderium enim æstus facit, vmbra-
culum autem domini temperat desyderiū, vt possimus refre-
nare quo rapiebamur, vt nō ita æstuemus vt ad laqueū
perducamur. *Cognauerunt aduersum me, ne derelinquas me,
ne forte exaltentur.* Habes & alio loco, Qui me premunt,
exultabunt si motus fuero. Tales sunt & isti, quia talis
est & ipse diabolus, Quando seduxerit hominem, gau-
det, triumphat de illo: Exaltatur ipse, quia ille humi-
liatus est. Quare autem ille humiliatus est? Quia male
exaltatus fuit, & ille qui de illo triumphat, humiliabi-
tur. Tales sunt enim omnes qui gaudent de malo, vi-
dentur sibi ad tempus gloriari, superbire, cervicem eri-
gere. Non vos delectet exaltatio eorum, escam habent
in faucibus & hamum: Ibi est quo delectantur, ibi est
quo trahuntur. Ne derelinquas me, ne forte exaltetur:
id est, non de me triumphent, non de me gaudeant.

Caput circumitus eorum, labor labiorum ipsorum teget eor. Me,
inquit, vmbra alarum tuarum teget, obumbrasti enim
mibi in die belli. Ipsos quid teget? Caput circumitus eo-
rum, Ipsa est superbia. Quid est, circumitus ipsorum? Vt
circumeant & nō stent, in gyrum eant erroris, vbi iter

B est sine fine. Qui enim in lōgum it, aliunde incipit, ali-
cubi finit. Qui in gyrum it, nunquam finit. Ipse est la-
bor impiorum, qui demonstratur in alio Psalmo eui-
dentius, In circumitu impij ambulat. Sed circumitus
eorum caput, superbia est. Quia initium omnis pecca-
ti superbia. Vnde autem superbia labor labiorum ipso-
rum? Omnis enim superbus fictus est, omnis fictus men-
dax. Laborant homines loqui mendacium, nam veri-
tatem tota facilitate loquerentur. Ille enim laborat qui
fingit quod dicit: nam qui verum vult dicere, nō labo-
rat. Ipsa enim veritas sine labore loquitur. De homine
ergo hoc dixit deo, Me proteget vmbra culum tuum,
iplos teget mendacium ipsorum. Sed ipsum menda-
cium ipsorum, labor est labiorum ipsorum. Ecce partu-
riuit iniustitiam, concepit dolorem, & peperit iniqui-
tatem. In omni enim opere malo labor est, & omne o-
pus malum cogitatum, mendacium ducem habet. Nō
enim est veritas, nisi in opere bono, Et propterea quia
omnes laborant in mendacio, veritas quid clamauit?

Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, &
ego reficiam vos. Ipsa est vox clamans ad laborātes in
alio Psalmo, Filij hominum vsquequo graui corde, vt
quid diligitis vanitatem & quaritis mēdacium? Aper-
te autem alio loco, labor est in mendacio. Docuerunt
linguas suas loqui mendacium, vt inique agerēt labo-
rauerunt. Caput circumitus eorum labor labiorum ip-
sorum teget eos. *Decident super eos carbones ignis in terra &
deiciet eos.* Quid est, in terra? Hic adhuc in hac vita, hic
supra illos decidāt carbones ignis, & deiciet eos. Qui
sunt carbones ignis? Nouimus istos carbones. An alij
sunt isti, & alij illi de quibus dicturi sumus? Istos enim
video ad pœnam valere, illos autem quos commemo-
raturus sum, ad salutem. Dictū est enim de quibusdam
carbonibus, cū homo peteret aduersum linguam sub-
dolam auxilium, Quid detur tibi aut quid adiicietur ti-
bi ad linguam subdolam? Sagittæ potentis acutæ, cum
carbonibus vastatoris, id est, verba dei cor transfigen-
tia, & vetustatem perimentia, amoremq; gignentia, &
exempla hominum qui mortui erant & reuixerunt: &
nigri erant, & fulgentes effecti sunt. Carbones enim te-
nebræ sunt, color indicat. Sed cum ad eos accesserit flā-
ma charitatis, & ex mortuis reuixerint, audiāt ab Apo-
stolo, Fuiſtis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux
in domino. Ipsi sunt carbones fratres quos intuemur,

quando volumus mutare vitam transfixi sagitta dei, & **D**
impediūt nos malæ linguæ hominum, de quibus hic
modo quærebatur, & volunt seducere à via veritatis,
potiusq; inducere ad errores suos & dicere nobis, quia
si profelsi fuerimus non implebimus. Attendimus car-
bones illos. Qui erat heri ebrius, hodie sobrius est.
Qui erat heri adulter, hodie castus est. Qui erat heri rap-
tor, hodie largitor. Omnes isti carbones ignis sunt. Ac-
cedunt exempla carbonum ad vulnus sagittarum: Nō
enim timeo dicere vulnus, cum clamet ipsa sponsa vul-
nerata charitate ego sum: & fit ibi vastatio fœni, pro-
pter quod & dicitur carbones vastatorij. Vastatur fœ-
num, sed purgatur aurū, & mutat homo ex morte vi-
tam, & incipit esse etiam ipse carbo flagrās. Qualis erat
carbo Apostolus, qui prius fuit persecutor & blasphe-
mus & iniuriosus, niger & extinctus: Misericordiā ve-
rō consecutus, accensus est de cælo, vox Christi accen-
dit illum: perit in eo tota nigredo, cœpit feruens spiri-
tu quo accendebatur accendere. Tales ergo & hic in-
tellecturi sumus carbones ignis, qui cadunt super istos
malos, & deiciunt eos? Planè non prohibemur hūc ha-
bere intellectum. Video hic nobis elucescere non im-
probabilem seu reprehensibilem sententiā. Intellego
illos carbones cadere super istos vt deiciantur. In alios
enim veniunt vt accendantur, in alios vt deiciantur.
Ipse enim carbo dicebat, Quibusdā sumus odor mor-
tis in mortem, quibusdam fumus odor vitæ in vitam.
Vident enim iustos flammantes spiritu, cadentes luce,
& eis inuidendo cadunt, hoc est, quod superueniēt il-
lis carbones ignis in terra & deiciantur. Quid est, in
terra? Adhuc hic sunt in hac vita, excepta illa pœna quæ
seruatur impiis. Carbones isti illos deiciūt, antequam
veniat ignis æternus. Decidēt super eos carbones ignis
in terra, & deiciet eos. *In miseris non subsistent.* Veniet
illis miseria & non tolerant, iustus autē subsistit: Quo-
modo ille subsistit, qui dicit, Sed & gloriamur in tri-
bulationibus, scientes quoniam tribulatio patientiam
operatur, patientia probationem, probatio spem, Spes
autem non cōfundit, quoniam charitas dei diffusa est
in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est
nobis. At vero super illos cum ceciderit aliqua pressu-
ra, aliqua miseria, non subsistent, cadūt. Quando enim
tales patiuntur huiusmodi pressuras, non valent tole-
rare, decidunt in iniquitates malas, quia traduntur à
desyderio suo peccatori. *Vir linguosus non dirigitur super
terram.* Vir linguosus amat mendacia. Quid enim illi
est voluptas, nisi loqui? Nō enim attendit quid loqua-
tur, dum loquitur, non potest fieri vt iste dirigatur.
Qualis ergo esse debet seruus dei, accensus illis carbo-
nibus, & ipse carbo salutaris effectus? Qualis esse debet?
Vt magis optet audire quàm dicere, sicut scriptum est,
Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus au-
tem ad loquendum, Et si fieri potest hoc cupiat, non ha-
bere necessitatem loquendi & docendi. Ecce enim di-
co charitati vestræ fratres mei. Loquimur nos modo
ad vos, vt aliquid doceamus vos: quanto melius si om-
nes sciremus, & nemo doceret alterum, vt non esset a-
lius loquens, alius audiens, sed omnes audientes vnum
illum cui dicitur, Auditui meo dabis gaudium & leti-
tiam? Vnde & ille Ioannes, non tã gaudebat quia præ-
dicabat & quia loquebatur, sed gaudebat quia audie-
bat. Ait enim, Amicus autem spōsi stat & audit eum, &
gaudio gaudet propter vocem sponsi. Itaq; fratres cito
dixerim charitati vestræ, ibi vnusquisque probet se, nō
vt loquatur, sed vt de alio locutionis officium exigat.
Gaudium

1. Tim. 3.

E

2. Cor. 3.

Rom. 8.

F

Iacob. 3.

Psal. 50.

Ioan. 5.

Psal. 11.

Psal. 7.

Mat. 11.

Psal. 4.

Hier. 9.

Psal. 110.

Eph. 5.

Gaudium autem taciturnitatis intus habeat in voluntate, vocem doctrinae in necessitate. Quando enim opus est voce doctrinae? Quando pateris imperitum, quando pateris indoctum. Si semper delectat te docere, semper vis habere imperitum, quem doceas. Si autem benivolus es, & vis omnes doctos esse, non vis semper habere quos doceas, & non erit in voluntate exercitatio vel probatio doctrinae tuae, sed in necessitate. Gaudium tibi sit in auditione dei, necessitas tibi sit in locutione tua, & non eris vir linguosus, ne non dirigaris. Quare vis loqui, audire non vis? Saepe foras exis, intro redire detrectas. Qui enim te docet, intus est, quando tu doces tanquam foras exis ad eos, qui foris sunt. Ab interiore enim audiimus veritatem, & ad eos qui foris a nostro corde sunt loquimur. Quod enim dicimus eos in corde habere de quibus cogitamus, secundum imaginem quamdam dicimus, quam de illis habemus impressam. Nam si omnino intus ipsi essent, scirent utique quid in corde nostro esset, atque ita ut eis loqueremur opus non esset. Si autem hoc te delectet quod foris agis, vide ne tumescas foris, & non possis redire per angustum, &

Math. 25. non possit tibi dicere deus tuus, Intra in gaudium domini tui: sed dicat tibi, quia forinsecus erat quod amasti,

Hni tui: sed dicat tibi, quia forinsecus erat quod amasti, Ligate ei manus & pedes & mittite eum in tenebras exteriores. Vbi enim ostendit malum esse mitti exterius, ibi ostendit bonum esse intrasse interius. Nam seruo bono quid dicit? Intra in gaudium domini tui. Malo autem seruo, Proiicite eum in tenebras exteriores. Non ergo amemus magis exteriora, sed interiora. De interioribus gaudeamus, in exterioribus autem necessitate habeamus, non voluptatem. Vir linguosus non dirigetur super terram. *Vnum iniustum mala venabuntur in interitum.* Veniunt mala & non subsistit, ideo dixit, venabuntur in interitum. Multis enim bonis, multis iustis euenerunt mala, & tanquam inuenerunt eos mala. Nam ideo dixit, venabuntur, quia unusquisque abscondere se vult a malo: sed cum inuenitur a malo, quasi factus est in venationem. Nunquid autem soli mali fugiunt a malis, quando quaeruntur a malis? Nonne & bonis dictum est, Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam? Ergo quando mali persequerentur bonos, id est, martyres nostros, cum eos comprehenderunt, venati sunt eos, sed non

Math. 10.

I ad interitum. Pressa est enim caro, coronata est anima, & eiecta est anima de carne, nec carni aliquid factum est, quod obeslet in posterum. Incensa sit caro, percussa sit caro, laniata sit caro, nunquid ideo subtracta est creatori, quia data est in manus persecutoris? Ille qui creauit ex eo quod non erat, non reparabit melius quam erat: Ergo quoadcumque capti sunt iusti, venati sunt quidem illos mali, sed non ad interitum. At vero illi qui non dirigentur & linguosi sunt, mala eos venabuntur ad interitum. Quare: Quia in miseris non subsistent.

Math. 7.

Cognoui quia faciet dominus iudicium egentis. Egens iste non est linguosus. Qui enim linguosus est, abundare vult, esurire nescit. Illi autem egentes sunt, quibus dicitur, Pulsate & aperietur vobis, quae rite & inuenietis, petite & dabitur vobis. Ille egens est de quo dicitur, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Gemunt inter scandala malorum ipsi, precantur ad caput suum, ut eruantur ab homine malo, & ab homine maligno liberentur, & de manibus iniustorum eruantur. Ipsi ergo sunt quorum causam dominus non negliget, etiam modo pressuras patiuntur, apparebit gloria ipsorum cum apparuerit caput ipsorum. Talibus enim hic constitutis dicitur, Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum

Coloss. 3.

Christo in deo. Ergo pauperes sumus, abscondita est vita nostra, clamemus ad panem. Est enim panis viuus qui de caelo descendit, & qui in via reficit nos, in patria saturabit nos. Modo enim ut duremus, reficimur. Nam necesse est esuriamus quoad usque satiemur. Cognoui quia faciet dominus iudicium egentis. Certus erat iste, quoniam faciet dominus iudicium egentis. *Et causam pauperum.* Ostendit iniquis quomodo diligit iustos suos, ostendit diuitibus quomodo diligit pauperes suos. Diuites dixi superbos, pauperes dixi humiles. Diuites dixi per abundantiam non quaerentes, pauperes dixi per desiderium suspirantes. Faciet dominus causam ipsorum. *Veritatem iniusti confitebuntur nomini tuo.* Et quando agis causam ipsorum, & quando facis iudicium ipsorum, tuo nomini confitebuntur: Meritis suis nihil tribuunt, non tribuent totum nisi misericordiae tuae. Veritatem iniusti confitebuntur nomini tuo. Et quia iusti confitebuntur nomini tuo, ut quantumcumque iusti fuerint, nihil sibi assumant de suo, nihil sibi tribuant de suo. Quid fiet ut dirigant cor? Quia quando ad se flectunt, torquent cor: quando autem ad dominum intendunt, dirigunt cor. Et ubi erit voluptas, ubi requies, ubi gaudium, ubi beatitudo? Nunquid in se? Non: Sed in quo sunt lux. Nunc autem lux in domino dixit. Ideo vide quid sequitur, vide quo concludit. *Inhabitabunt recti cum vultu tuo.* Male enim illis fuit in vultu suo, bene illis erit cum vultu tuo. Quando vultum suum amauerunt, in sudore vultus sui panem manducauerunt. Redeant, & de terro sudore, finitis laboribus, pereunte gemitu, veniet illis facies tua abundans sufficientia. Nihil quaerent amplius, quia melius non habent, amplius non te deserent, ne deserantur a te. Etenim post resurrectionem de domino quid dictum est? Adimplebis me letitia cum vultu tuo. Sine vultu tuo non nobis daret letitiam. Ad hoc purgamus vultum nostrum, ut gaudeamus ad vultum ipsius. Filii enim dei sumus, sed nondum apparuit quid erimus. Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Quia inhabitabunt recti cum vultu tuo. Putamusne cum vultu patris, & non cum vultu filii? an cum vultu filii, & non cum vultu patris? An vnus quodammodo vultus patris & filii & spiritus sancti? Videamus si non nobis ipse filius promittit vultum suum, unde nos letos faciat. Modo hoc capitulum in Euangelio quod huic psalmo attestaretur, dominus deus inspirauit ut legeretur. Aut enim ipse dominus, Qui audit praecipua mea & custodit ea, ipse est qui diligit me: Et qui diligit me, diligetur a patre meo, & ego diligam eum, & ostendam illi meipsum. Quale promissum dilectissimi? Nunquid cum non videbant, quibus se ostendere promittebat? Nonne ante illos erat? Nonne facies carnis illius adiacebat oculis eorum? Quid est quod volebat ostendere videntibus se? Sed quia talem videbant discipuli qualem crucifixerant Iudaei. Erat autem deus in carne illa occultus, hominem autem possent videre homines, deum vero non possent, quantum in homine, Quia beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt, Dedit formam hominis & piis & impiis, seruauit formam dei mundatis & piis, ut iocundemur in illo, & bene nobis in aeternum sit cum vultu ipsius.

In Psalmum centesimum quadagesimum

Prefatio.

VDIS TIS fratres admonitionem & petitionem nostram ex ore Apostoli, cum eius modo Epistola legeretur. Aut enim, Orationi instantes, vigilantes in illa, orantes simul & pro nobis, ut deus aperiat

Coloss. 4.

Aperiat nobis ostium verbi ad loquendum mysterium eius, ut manifestem illud, sicut oportet me loqui. Hæc verba etiam mea deputare dignemini. Sunt enim in scripturis sanctis profunda mysteria, quæ ad hoc absconduntur ne vilescant, ad hoc queruntur ut exerceant, ad hoc aperuntur ut pascant. Psalmus quem modo cætauimus, in multis sententiis subobscurus est. Cū adiuuante domino ea quæ dicta sunt crui & exponi cœperint, videbitis hoc vos audire quod iam noueratis: Sed ideo multipliciter dicta sunt, ut varietas locutionis fastidium tolleret veritatis. Quid enim amplius fratres vel salubrius audituri & cognituri estis, quàm diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mēte tua, & diliges proximum tuum tanquā teipsum: Sed ne putetis hæc duo præcepta parua esse, in his duobus præceptis tota lex pendet & Propheta. Quicquid ergo salubriter mente concepitur, vel ore profertur, vel de qualibet diuina pagina exculpitur, nō habet finem nisi charitatem. Hæc autē charitas non qualiscunque est. Nam & male viuentes irretiuntur sibi societate perditæ cōscientiæ, & dicuntur amare se, nolle discedere abinuicem, suis colloctionibus cōciliari, desiderare se absentes, gaudere ad præsentiam suam: Amor iste tartareus est, viscum habet quo deiciat in profundum, non pēnas quibus leuet in cœlum. Quæ est autem ista charitas, ut à cæteris quæ appellantur charitates segregaretur & distingueretur? Ea quæ charitas dicitur vera Christianorum, à Paulo definita est, atque ita suis quibusdam terminis circūscripta, cum sit diuinitate infinita, ut omnimodo discernatur à cæteris, Finis enim, inquit, præcepti est charitas: Possit hucusque dicere. Nam aliis locis ubi tanquam scientibus loquebatur, hucusque dixit, Plenitudo, inquit, legis est charitas: Et non dixit qualis charitas. Ideo ibi nō dixit, quia dixit alibi. Nō enim ubiq; omnia dici aut possunt aut debēt. Ergo hic plenitudo legis charitas. Querbas forte, quæ charitas, qualis charitas? Audi alio loco, Finis præcepti est charitas de corde puro. Iam videte vtrum inter se latrones habeant charitatem de puro corde. Puro cor in charitate, hoc est, quādo diligis hominem secundum deum, quia & teipsum sic debes diligere, ut nō erret regula, Diliges proximum tuum tanquam teipsum. Si enim male te diligis & inutiliter, ita & proximum diligendo quid ei consulis? Quomodo autē te male diligis? Quomodo te inuenit scriptura, quæ neminem palpat, & conuincit, quia non te diligis, imō conuincit, quia & odiste. Qui autem, inquit, diligit iniquitatem, odit animam suam. Si ergo diligis iniquitatem, putās quōd teipsum diligas, erras: Ita & si proximum diligas, ad iniquitatē duces, & dilectio tua laqueus erit dilecti. Charitas ergo de puro corde est, quæ est secundum deum, & cōscientia bona, & fide non ficta. Ista charitas definita ab Apostolo, habet duo præcepta, dilectionis dei & dilectionis proximi. In nullis scripturis aliud inquiratis, nemo vobis aliud præcipiat. Quicquid obscurum est in scriptura, hæc ibi occulta est: quicquid ibi planum est, hæc ibi aperta est. Si nusquam aperta esset, nō te pasceret: si nusquam occulta nō te exerceret. Hæc charitas clamat de corde puro, de corde taliū in his verbis, qualis hic modo orat: Et quis iste sit, cito dixerim, Christus est. Audituri enim estis verba quæ de domino nostro Iesu Christo indigne accipiuntur, & putabit parum intelligens temere me dixisse Christi esse personam in hoc Psalmo. Quomodo enim potest de domino nostro Iesu Christo, de illo

agno immaculato, de illo in quo solo non est inuētum mendaciū, qui solus verissime dicere potuit, Ecce venit princeps mūdi huius, & in me nihil inueniet: id est, nullam culpam, nullū reatum: qui solus quod non rapuit exolebat, qui solus innocētē sanguinem fudit, filius dei vnicus carnē accipiens, non qua ipse minueretur, sed qua nos aueret. Quomodo ergo de ista persona recte accipitur, Pone domine custodiā ori meo, & ostium continentiæ circū labia mea, ut nō declines cor meū in verba maligna, ad excusandas excusationes in peccatis? Manifestissime quippe iste est sensus. Custodi domine os meum ianua quadā & ostio præcepti tui, ut in verba maligna non declinetur cor meū. Quæ verba maligna: Quibꝰ excusantur peccata. Ne, inquit, peccata mea malim excusare quàm accusare. Hæc verba in ipsum dominum nostrum Iesum Christū nō cadunt. Quæ enim ille peccata commisit, quæ cōfiteri potius quàm defendere debuisset? Nostra verba ista sunt. Certe Christꝰ loquitur. Si nostra verba sunt, quomodo Christus loquitur? Et ubi est charitas de qua loquebar? Nescitis quia ipsa vnum nos fecit in Christo? Charitas clamat ad Christū de nobis, charitas clamat de Christo pro nobis. Quomodo charitas clamat ad Christum de nobis: Et erit, Omnis qui inuocauerit nō me domini, saluus erit. Quomodo charitas de Christo pro nobis? Saule Saule quid me persequeris? Vos, inquit Apostolus, estis corpus Christi & membra. Si ergo ille caput, nos corpus, vnus homo loquitur: siue caput loquatur, siue membra, vnus Christus loquitur. Et capitis est proprium loqui etiam in persona membrorum. Ipsam nostram consuetudinem aduertite: Primo quomodo loqui in membris nostris non potest nisi caput. Iam vero caput nostrū, quomodo loquatur in persona omnium membrorū aduertite. In angusto tibi pedem aliquis calcas, calcas me dicit caput. Vulneravit tibi aliquis manū, vulnerasti me dicit caput. Caput tuū nullus tetigit, sed loquitur vnitas cōpaginis corporis tui. Omnium membrorum tuorum personam illa quæ in capite est lingua suscepit, ipsa pro omnibus verbis fungitur. Sic ergo audiamus Christum loquētem, sed vnusquisq; agnoscat ibi vocē suam, tanquā hærens in Christi corpore. Aliquando enim dicturus est verba, in quibus nullus nostrum inueniat personā suam, sed ad solum caput pertineant, non tamen se separat ex verbis nostris & ad sua propria tollit, vel à suis propriis nō ad nostra redit. De ipso enim & de Ecclesia dictum est, Erunt duo in carne vna. Vnde & ipse in Euangelio dicit de hac ipsa re, Iam igitur non sunt duo, sed vna caro. Hæc noua non sunt, sæpe à vobis audita sunt, sed per occasiones necesse est cōmemorentur, primo quia ipsæ scripturæ quas tractamus ita sibi sunt innexæ, ut multa in multis repetantur: & vtile est. Cura enim mundi spinas habet, & offocat semina: oportet sapius à domino commemorari, quod cogit mundus obliuisci.

Expositio Psalmi.

Domine clamaui ad te, exaudi me. Hoc omnes possumus dicere: Hoc non dico, totus Christus dicit: sed magis ex persona corporis dictum est, quia & cum hic esset carnem portans orauit, & ex persona corporis orauit ad patrem, & cū oraret globi sanguinis de toto corpore eius distillabant. Sic scriptum est in Euangelio, Orauit Iesus intenta oratione, & sudauit sanguinem. Quid est, de toto corpore sanguinis effluxio, nisi de tota Ecclesia martyrum passio? Domine clamaui ad te, exaudi me. *Intende voci deprecationis meæ, dum*

G dum clamauero ad te. Iam finitum negotium clamādi pu-
tabas, cum diceres, clamaui ad te. Clamasti iam noli es-
se securus, Si finita est tribulatio, finitus est clamor. Si
autem manet tribulatio Ecclesie & corporis Christi
vsque in finem seculi, non tantum dicat clamaui ad te
exaudi me: sed intende voci deprecationis meae dum
clamaui ad te. *Dirigatur oratio mea sicut incensum in con-
spectu tuo, eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum,*
Hoc de ipso capite solere dici omnis Christianus ag-
noscat. Declinante enim iam die in vespere, domi-
nus in cruce animam deposuit recepturus, non amisit
inuitus: Sed tamen & ibi nos figurati sumus. Quid e-
nim illius pependit in ligno nisi quod de nobis accep-
tit: Et vnde fieri potest vt aliquando deus pater dimi-
tat & deferat vnicum filium, qui vtique cum illo vnus
deus est: Et tamen nostram infirmitatem figens in cru-
ce, vbi vetus homo noster, sicut dicit Apostolus, con-
fixus est cruci cum illo, ex voce ipsius hominis nostri
clamaui, Deus meus deus meus, vt quid me dereliqui-
sti: Illud ergo est sacrificium vespertinum, passio Chri-
sti, crux Christi, oblatio victimę salutaris, holocaustum
acceptum deo. Illud sacrificium vespertinum fecit in
resurrectione munus matutinum. Oratio ergo pure di-
recta de corde fideli, tanquam de ara sancta surgit in-
cesum. Nihil est ergo delectabilius odore domini: Sic
oleant omnes, qui credunt. Vetus ergo homo noster,
Apostoli verba sunt, confixus est cruci cum illo, vt eua-
cuaretur, inquit, corpus peccati, vt ultra nō seruiamus
peccato. Inde & in ipso Psalmo cū dictum esset, Deus
meus deus meus, vt quid dereliquisti me, longe à salu-
te mea, statim subiectum est, verba delictorum meo-
rum. Quorum delictorum si caput attendas? Et tamen
eius fuisse vocem in Psalmo ipse testatus est, in cruce
ipsa verba dixit, ipsum verbum pronunciauit. Non est
relictus humanę coniecturę locus, nullus negādi adi-
tus qualicūque Christiano. Quod lego in Psalmo, hoc
audio à domino: In ipso etiam Psalmo agnosco quod
in Euangelio lego, Foderunt manus meas & pedes
meos, dinumerauerunt omnia ossa mea: ipsi vero con-
siderauerunt & cōspexerunt me, diuiserunt sibi vesti-
menta mea, & super vestem meam miserunt sortem.
Hęc omnia sicut prædicta, ita facta: sicut audiuius,
ita & vidimus. Ergo si dominus noster Iesus Christus
nos figurans in charitate corporis sui, quantum esset ip-
se sine peccato dixit, verba delictorum meorum, dixit
autem hoc ex persona corporis sui, quis audet in mem-
bris eius dicere nō se habere peccatum, nisi qui fuerit
ausus se falsę iustitię nomine efferre, & Christum fal-
sitiatis arguere? Fatere ergo d. membrum quod pro te
pronunciauit caput tuum: quod vt fateamur, quod vt
faciamus, ne nos iustificemus ante conspectum solius
iusti qui iustificat impium, subiecit iam sui corporis vo-
cem. *Pone domine custodiam ori meo, & ostium continentię circa
labia mea.* Non dixit claustrum continentię, sed ostiū.
Ostium & aperitur & clauditur. Ergo si ostium est, &
aperiatur & claudatur. Aperiatur ad cōfessionem pec-
cati, claudatur ad excusationem peccati. Ita enim erit
ostium cōtinentię, non ruinę. Quid enim nobis pro-
dest hoc ostium continentię? Quid orat ex persona
corporis Christus? *Vt non declines, inquit, cor meum in ver-
ba maligna.* Quid est, cor meum? Cor Ecclesie mee, cor
vtique corporis mei. Verba illa mea attendite vbi no-
bis regula figitur, Saule Saule quid me persequeris? cū
ipsum nemo tetigisset, Esuriui, & cibastis me, sitiui, &
potum dedistis mihi, & cetera. Et illi, Quando te vidi-

mus esurientem aut sitientem? Et ille, Cum vni ex mi-
nimis meis fecistis, mihi fecistis. Hęc Christianis inusi-
tata esse non debent, maxime in quibus regulę fixę
sunt & ceterorum intelligendorum, & aut non turba-
buntur, aut cito corrigentur. Sicut ergo ibi dicturi sunt
iusti, Domine, quare dixisti, Esuriui & dedistis mihi
manducare, quando vidimus te esurientem? Et ille re-
spondens est, Cum vni ex minimis meis fecistis, mihi
fecistis: Sic & hęc dicamus in Christo intus in interio-
re homine nostro, quia ibi per fidē habitare dignatur. *Ephe. 3.*
Non enim absens est à nobis, & non est cui dicamus,
cum ipse dicat, Ecce ego vobiscum sum vsque ad con-
summationem seculi. Dicamus ergo illi & nos, quo-
niam vocē eius in hoc psalmo accepimus: Eius enim
vox est quod nemo negat, eleuatio manuum mearū sa-
crificium vespertinum. Dic ergo consequenter, Pone
domine custodiam ori meo, & ostium cōtinentię cir-
cum labia mea, vt non declines cor meū in verba ma-
ligna. *Ad excusandas excusationes in peccatis.* Quare sic o-
ras domine? Quare peccata tua excusaturus es? Respon-
det, Cum vnum ex membris meis sic orat, ego sic oro: *L*
sicut respōdet, Cum vni ex minimis meis fecistis, mihi
fecistis. Cum autem non declinatum fuerit cor tuum o-
membrum Christi, cum cor tuum non fuerit declina-
tum in verba maligna, ad excusandas excusationes in
peccatis. *Cum hominibus operantibus iniquitatem.* Et non
communicabis cum electis eorū. Hoc enim sequitur,
Et non combinabo cum electis eorum. Qui sunt electi eorū?
Qui seipfos iustificant. Qui sunt electi eorum? Qui sibi
iusti videntur, & contemnunt ceteros, sicut Phariseus
ille in templo dixit, Deus gratias ago tibi, quia nō sum
sicut ceteri homines. Qui sunt electi eorū? Hic homo
si Propheta esset, sciret quare mulier illi accessit ad pe-
des. Agnoscitis vocem alterius Pharisei qui dominum
inuitauerat, quādo mulier illa quę erat in ciuitate pec-
catrix venit & accessit ad pedes eius? Illa impudica
quondā frontosa ad fornicationem, frontosior ad sa-
lutem, irrupit in domum alienā, Sed ille qui ibi discū-
bebat non erat alienus. Nō extranea quęlibet conuinā,
sed ancilla dominū suum secuta est. Accessit ad pedes,
quia eius vestigia sequi cupiebat: lauit lachrymis, terxit
capillis. Pedes Christi qui sunt, nisi per quos peragra-
uit totum mundum? Quam speciosi pedes eorum qui M
annunciant pacē, qui annūciant bonā. Pedes ergo do-
mini quanti susceperunt, vt suscipiendo iustum in no-
mine iusti, mercedem iusti acciperent: & susceperunt
Prophetā in nomine Prophetę, vt mercedem Prophe-
tę acciperent. Et quicūq; potum dederit, inquit, vni ex
minimis istis calicem aquę frigidę tantum in nomine
discipuli, amen dico vobis non perdet mercedē suam.
Qui ergo tali humanitate pedes domini suscipit, quid
impendit, nisi quę habebat in domo superflua? Merito
quia capilli quasi superflui sunt, inde illa pedes domini
detergebat. Superflua tua necessaria sunt tibi, si inde
fueris obsecutus pedibus domini. Ergo illa curari vole-
bat conscia magni vulneris. Sed nunquid magnū vul-
nus, & paruus medicus? Pharisei autē nolebant se tan-
gi ab immūdis, vitabant omnē contactum peccatorū,
& si quādo forte necessitate tangebantur, abluēbāt se:
Et propē baptizabant per omnes horas nō tantum se,
sed & vasa sua, lectos suos, calices, paropsides, sicut do-
minus in Euangelio cōmemorat. Cum ergo ille Pha-
riseus nosset hęc mulierem, quę vtique si ad pedes il-
lius Pharisei accederet, repelleret eā ne sanctitas eius
pollueretur: habebat enim eā in corpore, nō in corde,
& quia

A & quia nō habebat eam in corde, utiq; falsam habebat in corpore: Quia ergo ille eā repulsurus esset, cum hoc dominus nō fecit, existimavit eum nescire quā illa esset, & dixit apud semetipsum, Hic si esset Propheta, sciret quā illi accelsit ad pedes. Non dixit, repulisset eā: sed, sciret quā esset, tanquā esset consequens, ut si sciret repelleret. Ex illo ergo quod non eā repulit etiā nescisse eum pro certo suspicatus est, Dominus autem sic habebat oculos in illam mulierem, ut aures haberet in corde Pharisæi. Itaq; audita cogitatione eius, proposuit similitudinem quā nostis, Duo debitores erāt cui-dam fœneratori, vnus ei debebat quingētos denarios, alter quinquaginta. Cū non haberent ambo vnde redderent, donauit ambobus. Quæro abs te, inquit, quis eū plus dilexit? Et ille respondit iam coactus veritate aduersus seipsum proferre sententiā. Credo, inquit, domine, quia ille cui plus donauit. Et cōuersus ad mulierem, dixit ad Simonē, Vides istam mulierem? Introiui in domum tuam, osculum mihi non dedisti, illa autē non intermisit pedes meos osculari. Aquā mihi ad pedes non dedisti, illa lachrymis suis lauit mihi pedes.

B Oleum mihi non dedisti, illa vnxit vnguento. Propter quod dico tibi, dimittūtur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Quare? Quia confessā est, quia fleuit, quia non declinatum est cor eius in verba maligna, ad excusandas excusationes in peccatis, nō combinata est cum electis eorum, id est, defendentibus se. Non enim & huic ipsi mulieri si declinaretur cor eius in verba maligna, deesset defensio peccatorū. An non quotidie pares eius in turpitudine, sed nō pares in cōfessione, meretrices, adulteræ flagitiosæ defendunt peccata sua? Si latuerint, negāt: si autē vel deprehensæ atq; conuictæ fuerint, vel publice id egerint, defendunt. Et quā facilis defensio earū, quā cito, sed quā præceptis, q̄ quotidiana & quā sacrilega: O si deus hoc nolleret, nō facerem: Hoc voluit deus, fortuna hoc voluit fatum. Non dicit, Ego dixi domine miserere mei: non quomodo illa peccatrix ad pedes medici veniēs, Sana animam meā, quoniam peccaui tibi. Et ista fratres mei defensio qualium est? Non solum indoctorum, sed etiā doctorum. Sedēt & computāt sydera, interualla, cursus, volubilitates, status, motus intendunt, describunt, conuiciunt, Docti magni videntur. Totum hoc doctū & magnū, defensio peccati est. Eris adulter, quia sic habes Venerem: Eris homicida, quia sic habes Martem. Mars ergo homicida, non tu: & Venus adultera, nō tu. Vide ne pro Marte & Venere tu damneris. Deus enim qui damnaturus est, nouit quia tu es qui dicis, non ego, iudici sciēt. Porro ipse mathematicus, qui tibi fabulas laqueorum tuorum etiam vendit, ut nō vel gratuitam compares mortem. Emis enim mortem à mathematico precio, qui contempsisti vitā à Christo gratis. Ipse enim mathematicus si vxorē suam paulo petulātius viderit conuersari, aut aliquos alienos improbe attendere, aut fenestrā crebro repetere, nōne arripit, verberat, & dat disciplinam in domo sua? Respōdeat illi vxor, si potest, Venerē eade. Nōne & ille respōdit, Fa tua, aliud est quod cōpetit rectori, aliud quod proferatur emptori. Ergo electi eorū, qui sunt? Electi malorū, electi impiorū, cū quibus nō est combinandū, id est, cū quibus nō est habenda societas. Qui sunt autem? Arbitrantes se iustos, & contēnentes ceteros quasi peccatores, sicut erant illi Pharisæi, aut quia ipsa peccata manifeste, vel comprehenduntur, vel publice fiunt, defendētes & asserentes ne aliquid culpæ eorū tribuatur: Et vt

Tomus octauus.

ipsi nihil mali fecisse videātur & iudicētur, sed totum D deus, qui vel sic creauit hominē dicunt, vel stellas composuit, vel res humanas negligit: Defensiones sunt electorum seculi. Sed dicat membrum Christi, dicat corpus Christi, dicat Christus ex persona corporis sui, Nō declines cor meū in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis, cū hominibus operantibus iniquitatem, & nō cōbinabo cū electis eorum. Nostis fratres, quod non est prætermittendum, quasi iustos eminentiores in se tenentes velut primū gradum iustitiæ, electos vocari apud Manichæos. Qui nouerunt recognoscant, qui nesciebāt audiant, Electi quidē dei sunt omnes sancti, & habem⁹ hoc in scripturis sanctis. Sed vsurparunt sibi illud nomē, & quasi familiaris sibi applicuerunt, ut tanquam proprie iam electi appellentur. Qui sunt isti electi? Quibus si dixeris, peccasti, statim illam defensionē impiā & peiorem ceteris magisq; sacrilegā proferunt, Non ego peccaui, sed gens tenebrarum. Quæ est ista gens tenebrarū? Quæ bellum gessit cū deo: Et ipsa peccat, cū tu peccas: Ipsa, inquit, quia commixtus sum illi. Deus enī qui te cōmiscuit, quid timuit? Hoc enim dicūt, quod illa gens tenebrarū rebellauerit aduersus deū antequam mūdus fieret, & ille timens & E cauens ne regna eius illo adueniēte hostili impetu vastaretur, misit huc membra sua, substantiam suam, hoc quod ipse est, si aurum, aurum: si lux, lucem. Quicquid illud est hoc misit & miscuit visceribus gentis tenebrarum dicunt, & fabricauit inde mūdū. Et nos anima, inquit, de ipsis mēbris dei sumus, sed premimur hic visceribus gentis tenebrarū, & quicquid peccare dicimur, illa gens peccat. Se quidem videntur excusare à peccato, sed deum suū nō excusant à crimine timoris, nec ipsam substantiā dei sui à crimine corruptibilitatis. Si enim incorruptibilis deus, si incōmutabilis, si incōtaminabilis, si immaculabilis, si impenetrabilis, quid ei factura erat gens illa? Fecisset illa quē vellet impetū, quomodo terreret impenetrabilē, inuiolabilem, incōtaminabilem, incommutabilem & incorruptibilem? Si ergo talis deus, crudelis, quia sine causa huc vos misit, cui nihil noceri poterat. Quare vos misit? Ecce gēs tenebrarum illi nocere non poterat. Ipse autem vobis grauiter nocuit, & ipse magis q̄ illa hostis vester fuit, quamquam & ipsa vobis nocere potuit. Potuistis premi, potuistis captiuari, potuistis inquinari, potuistis corrūpi, potuit ergo & ille. Frustrū enim & quodāmodo portiuncula nature ipsius cōuincit massā. Quale est illud quod huc misit, tale est & illud quod ibi remāsit. Hoc ipsi dicunt: Ipsi fatētur quia hæc duæ substātiæ sunt, vna illa, & vna ista: Libri eorū hoc habēt, & si negant, leguntur, & cōuincūtur. Quid ergo? Vt in hoc vno exordio nihil amplius dicā, non dicā peiora, non dicam sceleriora: In hoc ipso exordio quo bellū inducūt, videte quē admodum debellantur, & vbi pugnatū aduersus deū à gente tenebrarū dicunt, ipsi in eorum verborū pugna capiuntur, Non enim est quod dicant, aut quō refugiant. Sed vis o nefande false electe defendere peccatū tuum, vt quando aliquid mali feceris, non tu fecisse videaris. Quæris in quem peccatum tuum refundas, & refundis in gentem tenebrarum, Sed ad deum attende, si non in illum refundis. Si enim posset gens tenebrarum quam fingitis, hoc tibi diceret, Quid me accusas? Potui aliquid facere deo tuo, an non potui? Si potui, fortior illo sum: Si non potui, quare me timuit? Si nō timuit, quare huc te misit vt tanta hic patiaris, cum sis membrum ipsius, cum sis substantia ipsius? Si non timuit, inuidit. Si

Y hoc

De natura
beni c. 44.
G 45.

Matth. 20.

Luce. 7.

Matth. 23.

Luce. 15.

Hoc timore nō fecit, crudelitate fecit. Quā ergo iniquus est cui nihil nocere poterat, & fecit vt mēbris suis hic tantū noceretur? An poterat noceri? Ergo incorruptibilis non est. Cum vis ergo te defendere de peccato tuo, laudare nō potes deum. In laude dei non caperis, nisi in tua iactareris. Trāsi ad vituperationem tuam, & laudabis deum. Redi ad verba psalmodū quos execramini, dic, Ego dixi domine miserere mei, sana animā meam quoniam peccaui tibi, Ego dixi, ego peccaui, nō fortuna, non fatū, non gens tenebrarum. Si ergo tu peccasti, iam vide quemadmodum pateat laus dei, in qua angustabar is cum te velles defendere. Melius in peccatis tuis angustaris, & in illius laude dilataris. Iam ergo cōfesso peccato tuo, vide quemadmodū laudetur deus, quia & iustus est cum te punit perseverantem, & misericors cum liberat confitentē. Non ergo, inquit, declines cor meū in verba maligna, ad excusandas excusationes in peccatis, vt dicam quia gēs tenebrarum fecit quod ego feci. Cum hominibus operantibus iniquitatem. Quam iniquitatem? Dicamus aliquam eorum iniquitatem nefandā. Audite iniquitatem nefariam Manichæorum publicā, quam confitentur. Expedire dicunt homini fornicatorem esse quā agricolā. Quar is causam, & reddunt rationem: Vide si ratio illa nō dementia nominanda est. Qui enim in vsurā, inquit, dat pecuniam, non lædit crucem luminis. Multi non intelligunt, sed exponam. Qui autem, inquit, agricola est, multum lædit crucem luminis. Quar is quam crucē luminis? Membra, inquit, illa dei quæ capta sunt in illo prælio, mixta sunt vniuerso mundo, & sunt in arboribus, in herbis, in pomis, in fructibus. Dei mēbra vexat, qui terram sulco discindit. Dei membra vexat, qui herbam de terra vellit. Dei membra vexat, qui pomū carpit de arbore. Hæc ne faciat in agro falsa homicidia, facit in fornore vera homicidia, Panē mendicanti nō porrigit. Videte si potest esse maior iniquitas ista iniustitia: Panē mendicanti non porrigit. Quar is quare? Ne vitā quæ est in pane, quam dicunt membrū dei, substantiam diuinā mendicus ille accipiat, & liget eam in carnem.

I Quid ergo vos? Quid? Quare māducatis? Carnē nō habetis? Sed nos, inquit, quia fide Manichæi illuminati sumus, orationib⁹ & psalmis nostris qui electi sumus, purgamus inde vitā, quæ est in illo pane, & mittimus illā ad thesauros cœlorum. Tales sunt electi, vt nō sint saluandi à deo, sed saluatores dei. Et ipse est Christ⁹ dicūt, crucifixus in toto mundo. Ego in Euangelio saluatore acceperā Christum, vos autem estis in libris vestris saluatores Christi. Estis planē blasphematores Christi, & ideo à Christo nō saluandi. Ergo vt buccella nō detur medico, ne ploret in buccella membrū Christi, medicus fame moritur⁹ est? Falsa misericordia in buccella, facit verū homicidiū in homine. Sed qui sunt isti electi eorū? Non declines cor meū in verba maligna, & nō combinabo cum electis eorum. *Emendabit me iustus in misericordia, & arguet me.* Videte peccatorem confessorē, Emendari se vult misericorditer potius quā laudari fallaciter. Emēdabit me iustus in misericordia, si iust⁹ est, si misericors est, quando me videt peccantē. Hoc vtiq; quædam mēbra Christi dicūt, de quibusdam membris Christi dicūt, in vno corpore dicūt: Dignatur loqui dominus ex persona emendatoris, nec respuit personam emendati † vel emendantis. Omnia enim mēbra in illo, & ipse dicit, Emendabit me iustus in misericordia. Quis iustus te emendaturus est? Caput omnia membra emēdat. Emēdabit me iustus in misericordia, & arguet

me. Arguet me, sed in misericordia: arguet, sed non odit: & eo magis arguet, quia nō odit. Et iste quare inde gratias agit: Quia corripit sapientem, & amabit te. Emēdabit me iustus, quia persequitur? Absit. Hic est potius emendandus, si odio emendat. Quare ergo emendat? in misericordia. Et arguet me. In quo? in misericordia.

Oleum autem peccatoris non impinguabit caput meum. Quid est, oleum peccatoris non impinguabit caput meū? Nō crescet caput meum de adulatione. Falsa laus adulatio est: Falsa laus adulatoris, hoc est, oleū peccatoris. Propterea & homines qui cum falsa laude aliquem irriserint, hoc etiā de illo dicunt, Vni illi caput, amate ergo argui à iusto in misericordia, nolite ergo amare laudari à peccatore cum irrisione. Habetote oleum vobiscū, & non queratis oleum peccatoris. Sapientes enim illæ virgines secum portabant oleum, id est, conscientia illarum illis testimonium perhibebat. Oleum gloria est, fulget, nitet in superficie. Sed bona debet esse gloria, & vera gloria, vt ibi sit intus in vasis tuis. Audi quid est in vasis. Probet autē se homo, & tunc in semetipso habebit gloriam & non in altero. Quid est, in vasis suis? Audi ipsum Apostolum, Nam gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostre. Postremo quia in corpore Christi es, & adhuc portas mortalitatem quandam, tu tibi esto iustus, & in te esto iustus: Peccator es, vindica in te, redi ad conscientia tuā, & exige de te pœnas, crucia teipsum. Ita enim offers sacrificiū deo, quia si voluisses sacrificiū dedissem: vtique, ait peccator, holocaustis non delectaberis. Quid ergo? Nullū accipit sacrificiū? Sacrificium deo spiritus contribulatus, cor contritū & humiliatū deus non spernit. Humilia cor tuū, contere eor tuum, crucia cor tuum, & tu teipsum emendabis in misericordia. Non enim odisti te cū sæuis in te. Eris in parte emendata iustus, quāuis sis adhuc in emendanda peccator. Ex qua parte enim tibi displices, iustus es: ex qua parte tibi displicet in te quod iniustū est, iustus es: & ex qua tibi displicet in te quod iustū est, iniustus es. Vis videre quā iustus sis? Hoc in te tibi displiceat quod & deo. Iam coniunxisti te voluntati dei, si in teipso non quod ille fecit, sed quod ille odit odisti. Ex eo quod odisti in te quod fecisti, quod odit & ille qui hoc nō fecit, cor pisti in te esse seuer⁹, erit ille misericors. Parcet, quia tu non pepercisti. Ergo ex quo coniunctus es oculis eius, & cōdelectaris legi eius, & hoc in te arguis quod lex eius arguit, & hoc in te tibi displicet quod & oculis dei displicet, vide quā iustus es. Ex quo autem lapsus, fecisti ea quæ displicent deo, & fragilitate quadam infirmitatis humane prolaberis in illa, & adhuc portas infirmitatē carnis, & gemis cuiusdam reluctationis conscientia, ex hac parte iustus es, & ex hac iniquus & peccator es. Quomodo, inquit, ex quadā parte iust⁹, ex quadā parte peccator? Quid est quod dicis? Laboramus, videmur loqui cōtraria, nisi nobis subueniat Apostolica auctoritas. Audi illud ab Apostolo, ne me malus intellectōr accuses. Cōdelectōr enim, inquit, legi dei secundū interiorem hominem. Ecce iustus. An non est iustus, qui condelectatur legi dei? Vnde ergo peccator? Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati. Adhuc bellum aduersus me gero, nondū sum totus instauratus ad imaginem fabricatoris mei, cœpi resculpi, & ex ea parte qua reformor, displicet mihi quod deforme est. Ergo quandiu ita sū quid spero? Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei Per Iesum Christum dominum nostrū, Gratia dei quæ cœpit

† alia, emēdandi.
Prover. 9.

Math. 5.

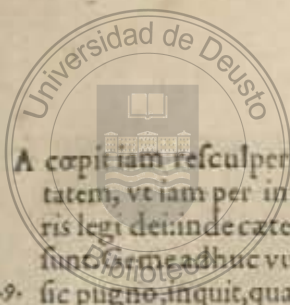
Galat. 6.

1. Corin. 4.

Psalm. 50.

M

Rem. 7.

A corp*is* iam resculpere, gratia dei quae infundit suavitatem, ut iam per interiore*m* hominem condelecteris legi dei: inde caetera sanabuntur, unde & ista sanata sunt. *Quoniam adhuc vulnerat, castigate, displice tibi. Nō sic pugno, inquit, quasi aërem ex dens, sed castigo corpus meum & in servitutē redigo, ne forte alius praedicans ipse reprob*us* inveniatur. Nūquid qui castigat corpus, odit corpus? Si quis castigat servum, odit servū? Si quis verberat filium, odit filium: Et ut aliquid coniunctius eloquamur, caro tua tanquā coniunx tua est. Hoc ipse Apostolus dicit, Nemo unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fovet eā, sicut & Christus Ecclesiam. Certe caro tanquam coniunx est, & nemo carnem suā odio habet. Tamen quid alio loco: Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnē. Concupiscit aduersus te, tanquā coniunx tua: ama & castiga, donec fiat in vna reformatione vna concordia.*

*Quādo istud erit? quoniam modo clamas, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Nūquid separabitur à te hoc corpus, & tūc securus eris: Et quid est, in nobis metipsis ingemiscimus, ad optionem expectantes redemptionem corporis nostri: Reparatur ergo à mortalitate ad immortalitatem, & iam non resistit, quia non est mortalitas quae resistat. Propterea castiga corpus tuum, modo doma quod postea recipias, modo deficiat & tunc sufficiat. Nam in hac vita reparari non potest quādiu mortale geritur. Nō te deponat, non te abrumpat. Porta, erudi, castiga, reparabitur in fine. Et quia nemo unquam carnem suam odio habuit, resurget & caro. Sed quomodo etiā tunc luctaturus sum? Oportet, inquit, corruptibile hoc induere incorruptionē, & mortale hoc induere immortalitatem. Ergo cum dicitur, Emendabit me & arguet me: siue sit frater, siue sit proximus, siue sit vicinus, siue tuipse, in misericordia debet argui & emendari. Oleum autē peccatoris nō impinguet caput meum. Sed quid facio dicis mihi: Patior adulatores, non cessant pestrepere, laudant in me quae nolo, quae ego parumpendo laudant in me, quod ego charū habeo reprehendūt in me adulatores, fallaces, deceptores. Magnus vir ille, verbi gratia, Caius, Cneus, magnus, doct*us*, sapiēs. Sed quare? Nūquid quia Christianus? Nā magna doctrina, & magna litera, & magna sapientia. Si magna sapientia, approba quod Christianus est. Si magna doctrina, doct*e* elegit. Postremo quod tu vituperas, hoc ei placet quē laudas. Sed quid: Laudatio illa nō indulcat, oleum peccatoris est. Sed nō cessat dicere, nō inde impinguet caput tuū, id est, noli gaudere ad talia, id est, noli annuere, noli cōsentire, noli inde gratulari. Ei si ille attulit oleū adulationis, sed caput tuum integrum mansit, non inflatum est, non tumuit. Si enim inflatum fuerit & tumuerit, facit pōdus & praecipitabit te. Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. *Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum.* Expecta, modo me vituperant, ait Christus. In primis temporibus Christianorum, vndique reprehendebantur Christiani. Adhuc expecta, & oratio mea in beneplacitis eorum erit. Veniet tempus quando superent hominum malitiam tudentiū sibi pectus & dicentium, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Iam quot remanserunt, qui sibi erubescunt pectus tundere? Ergo reprehendant, toleremus. Reprehendant, oderint, accusent, detrahant, adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum. Veniet tempus quando oratio mea placebit illis. Erigent enim se quasi iusti viribus suis, vincētur in*

lucta, quia superbe se crexerunt, elidentur, trahentur à peccatis, videbunt se iniquos, implebuntur quae dicta sunt per Prophetas, incipiet timeri iudicium, conuertet se animae acies ad conscientiam peccatorum, & placebit illa oratio, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittim*us* debitoribus nostris. O verbosa defensio iniquitatis. Certe iam hoc populi dicunt, & populorū pectora tudentium tonitruus nō quiescit. Recte nubes tonant in quibus iam habitat deus. Vbi est illa verbositas, vbi est illa iactantia, iustus sum, nihil mali feci? Certe cum in scripturis sanctis fueris contēplatus normam iustitiae, quantūcumq*ue* profeceris, inuenies te peccatorem. Profecisti, iam vnū deū colis, optime, nō fornicaris ab eo ad idola, ad mathematicos, ad sortilegos, ad aruspices, ad augures, ad maleficos. Ista enim fornicatio est à domino deo, iam es in aliquo numero membrorum Christi. Iam incipe videre etiā illa peccata societatis humanae. Non occidis quenquam, non aduleras cuiusquam uxorem, non uxori tuę eundo ad alterā iniuriā facis, non vlla pessima corruptela te contaminas, abstinuisti manus à furto, linguā à periurio, cor à concupiscendo rem proximi tui. Iam iustus es. Attēde caetera, noli iam superbire. Nihil ne peccas in lingua? non prolaberis in verbum durum? Sed quid magnum dicis? quid magnum? Qui dixerit fratri suo fatue, reus erit gehennae ignis. Cōtemiscit iam tota illa superbia. Ecce iam nō valde facit unde deus videatur impietate aliqua blasphemari, Non irruit in aliquē laedendū, nō facit alteri quod pati nō vult. Quid de lingua quis illam domat? Sed ecce iam & ipsam frenasti: quanquā quis tantus ut hoc omnino perficiat? Sed ecce iam & ipsam frenasti. Quid facis de cogitationibus tuis? quid facis de tumultu, & caetera rebellantium desideriorū? Non eis das membra. Ita credo & video: sed tamen cogitationes aliquando inclinantur, & auferunt te, & plerunque in oratione genibus fixis corpus prosternis, col lum curuas, confiteris peccata, deum adoras. Video corpus vbi iaceat, quare vbi volitet animus. Video membra iacentia, videamus si stet conscientia, videamus si fixa est in eum quem adorat. Sic autem cogitationibus plerunque tanquam aestu maris abripitur, & tempestate tollitur in aliud atque aliud. Modo si mecum loquereris, & subito auerteres te ad seruum tuū, & dimitteres me, non dico à quo aliquid petebas, sed eum quo ex aquo loquebaris, non mihi iniuriam factam deputarem? Ecce quid facis quotidie deo? Qualem modo dixi fratres, iam eum qui solum deum colit, qui Christum confitetur, qui patrem & filium & spiritum sanctum vnum deum nouit, qui non post eum fornicatur, qui non adorat daemones, qui auxilia sibi à diabolo non requirit, qui tenet ecclesiam catholicam, de cuius fraude nemo conqueritur, de cuius pressura non gemit vicinus infirmus, qui uxorem alienam non tentat, qui contentus est sua, aut qui nec ipsa sua, sed quomodo licet & quomodo permittit apostolica auctoritas & disciplina, vbi consensus est amborum, aut vbi nondum ducta est: Qui iam talis est, deprehenditur tamen in istis quae iam dixi. Venit ergo tempus quod dictum est, Adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum, siue quam docuit, siue qua interpellat pro nobis. In istis ergo quotidianis peccatis omnib*us* quae spes est, nisi humili corde dicamus in oratione dominica quae iam in beneplacitis nostris est, non defendentiū peccata nostra, sed confitentiū, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, & aduocatum

1. Corin. 9.

Eph. 5.

Gal. 5.

Roma. 7.

Roma. 8.

Eph. 5.

1. Corin. 15.

Exod. 20.

Roma. 9.

Thob. 1. 9.

Matth. 7.

1. Corin. 5.

Matth. 6.

G habeamus apud patrem nostrum Iesum Christum iustum, vt ipse sit propiciatio pro peccatis nostris: Modo loquantur superbi vincuntur numero, vincuntur populis, Tota terra à solis ortu vsque ad occasum laudate nomen domini. Quid faciunt pauci aliter disputantes? iudices sunt impiorum. Sed quid ad te? Vide quid sequitur, *Absorpti sunt iuxta petram iudices eorum.* Quid est, absorpti sunt iuxta petram? Petra autem erat Christus. Absorpti sunt iuxta petram. Iuxta, id est, comparati iudices magni, potentes, docti. Ipsi dicuntur iudices eorum, tanquam iudicantes de moribus, & sententiam proferentes. Dixit hoc Aristoteles. Adiunge illum petram, & absorptus est, Quis est Aristoteles, audiant. Dixit Christus, & apud inferos contremiscit. Dixit hoc Pythagoras, dixit hoc Plato. Adiunge illos petram, compara auctoritatem illorum auctoritati Evangelicæ, compara inflatos crucifixo: dicamus eis, Vos literas vestras conscripsistis in cordibus superborum, Ille crucem suam fixit in cordibus regum. Postremo mortuus est & resurrexit: mortui estis, & nolo querere quemadmodum resurgatis. Ergo absorpti sunt iuxta petram istam iudices eorum. Tam diu videntur aliquid dicere, donec comparentur petra. Propterea si inuentus fuerit aliquis eorum hoc dixisse quod dixit & Christus, gratulamur illi, non sequimur illum. Sed prior fuit illam quam Christus? Falso. Si quis vera loquitur, prior est quam ipsa veritas? O homo attende Christum, non quando ad te venerit, sed quando te fecerit. Potest & ægrotus dicere, Sed prius ego cecidi in lectum, quam medicus ad me venisset. Vtique ideo ille posterior venit, quia tu prius cecidisti: videte itaq; textum Psalmi, Adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum. Sed erunt multi qui contradicant. Absorpti sunt iuxta petram iudices eorum. Quid ergo erit? *Audient verba mea quoniam præualuerunt.* Præualuerunt verba mea verbis eorum, Dicta sunt ab eis quædam diserte, sed à me vera. Aliud est laudare loquacem, aliud laudare veracem. Audientur verba mea quoniam præualuerunt. Vnde præualuerunt? Quis eorum comprehensus est in sacrificio cum his legibus ista prohiberentur, & nõ negauit? Quis eorum comprehensus est adorare idolum, & non clamauit nõ feci, & timuit ne conuinceretur? Tales ministros diabolus habebat. Vnde autem præualuerunt verba domini? Ecce ego mitto vos sicut agnos in medio luporum, Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem nõ possunt occidere, sed potius eum timete qui & corpus & animam potest mittere in gehennam ignis. Dedit timorem, subiecit spem, inflammauit charitatẽ. Nolite, inquit, timere mortem. Mortem timetis? prior morior. Ne vel capillus vester pereat formidatis? Prius integer in carne resurgo. Merito audistis verba eius, quoniam præualuerunt. Ducebantur & occidebantur, cadebant & stabant. Et quid est factum de tot mortibus martyrum, nisi vt ipsa verba præualerent, & tanquam irrigata terra sanguine testium Christi, pullularet vbique seges ecclesie? Audient, inquit, verba mea quoniam præualuerunt. Vnde præualuerunt? Iam diximus, cum prædicantur à non timentibus. Quid non timetibus? Nec exilia, nec damna, nec mortem, nec crucem. Nõ enim mortem solam, sed nec crucem, qua morte nihil videbatur execrabilius, Ipsam dominus suscepit, ne discipuli eius mortem quidem non timerent, sed nec genus mortis horrescerent. Ergo à non timentibus cum dicuntur hæc præualuerunt. Quid ergo mortis illæ omnium martyrum? quid fecerunt? Audi, *Sicut crassitudo*

terra dirupta est super terram, Dissipata sunt iuxta infernũ ossa nostra. Iuxta infernum dissipata sunt ossa martyrum: id est, corpora testium Christi. Occisi sunt enim martyres, & quasi præualuerunt qui occiderunt. Præualuerunt illi persequendo, vt præualerent verba Christi prædicando. Et quid factum est de mortibus sanctorum? Sicut crassitudo terræ dirupta est super terram, dissipata sunt iuxta infernum ossa nostra. Quid est crassitudo terræ dirupta est super terram? Nouimus crassitudinem terræ contemptibilia quæq; esse. Quæ sunt quasi contemptibilia hominibus, fœcundant terram. Nam dictum est & in quodam psalmo, iacuisse mortes sanctorum, & non fuit qui sepeliret. Sed ille omnes mortes factæ sunt crassitudo terræ. Quomodo accipit terra quandam pinguedinem de rebus contemptibilibus & abiectis, sic ex eo quod contempsit hic mundus accepit crassitudinem terræ, vt inde seges ecclesie feracius pullularet. Iam nostis fratres quia contemptibilia terræ huius, de quibus pinguescit terra, nec appellare volo, nec dicere decet. Talis est quædam sagina terræ, & quædam pinguedo, & contemptibile est hominibus, & quasi sordidum est, & abiicitur. Sed quid fecit hic, vt iam & ipsius verbis vtatur? De terra erexit inopem, & de stercore exaltauit pauperem, vt collocaret eum cum principibus, cum principibus populi sui. Prostratus est enim in terra, tanquam pinguedo terræ, diruptus est super terram, sicut iacuit ille Lazarus vlcerosus, sed tamẽ ab angelis sublatus est in sinum Abraham. Preciosa est in conspectu domini mors sanctorum eius. Sicut contemptibilis est seculo, ita preciosa est agricolæ. Nouit enim ibi utilitatem & vberem succum, & nouit quid affectet, & quid eligat, vnde seges fertilis surgat: sed contemnit eam iste mundus. Nescitis quia contemptibilia mundi elegit deus, & ea quæ non sunt tanquam quæ sint, vt ea quæ sunt euacuerentur. De stercore erectus Petrus, Paulus, & cum occiderentur, contemnebantur. Modo iam saginata inde terra, exurgente segete ecclesie, ecce quod est nobile, & præcipuum in mundo, imperator venit Romam: quo festinat? Ad templum imperatoris, an ad memoriã piscatoris? Sicut enim crassitudo terræ dirupta est super terram, dissipata sunt iuxta infernũ ossa nostra. *Quoniam ad te domine oculi mei, in te speraui, ne auferas animam meam.* Cruciatu sunt enim in persecutionibus: & multi defecerunt: Et quia de captiuitate persecutionis dixit, Sicut crassitudo terræ dirupta est super terram, Dissipata sunt ossa nostra iuxta infernum: occurrit multos defecisse, & multos periclitatos esse, & tanquam in medijs tribulationibus persecutionum emissa est vox precantis, Quoniam ad te domine oculi mei. Non curo quid minentur qui circumstant, ad te domine oculi mei. Plus figo oculum meum in promissis tuis, quam in minis eorum. Noui quid pro me passus sis, quid mihi promiseris. Ad te domine oculi mei, in te speraui ne auferas animam meam. *Custodi me à muscipula quam statuerunt mihi.* Quæ erant muscipulæ? Si consentis parco. In muscipula posita est esca vitæ huius. Si amat auis hanc escam, cadit in muscipulam. Si autem auis talis est vt dicat, Et diem hominis nõ concupiui tu scis, oculi eius non recedent à deo, & ipse euellet de laqueo pedes eius. Custodi me à muscipula quam statuerunt mihi. *Et ab scandalis eorum, qui operantur iniquitatem.* Duas res dixit, ambas inter se distinguendas, Muscipulam statuisse persecutores dixit, scandala vero ab eis qui consenserunt & apostatauerunt, & ex utroque vult se custodi diri. Hinc sciuunt minantes, hinc labuntur consentientes

1. Ioan. 2.

1. Corin. 10.

H

I

Math. 10.

Psal. 78.

L Psal. 113.

Lucæ. 16. Psal. 115.

1. Corin. 15.

M

Hier. 17.

Psal. 124.

A sentientes. Tunc ne talis sit iste quem timeam, nec talis sit iste quem imitem. Hæc tibi facio si non consenseris. Custodi me à muscipula, quam statuerunt mihi. Ecce fratres tui iam consensit, & ab scandalis eorum qui operantur iniquitatem. *Cadent in retia eius peccatores.* Quid est ergo fratres, cadent in retia eius peccatores? Sed non omnes peccatores: quidam peccatores qui usque adeo sunt peccatores, ut sic ament vitam istam, ut præponant illam vitæ æternæ, cadent in muscipulam eius. Sed quid dicis? Putas isti tales cadunt in retia eius? **B** Sed quid de discipulis tuis ô Christe? Ecce cum ferueret persecutio, quando dimiserunt te omnes solum, & ierunt unusquisque in sua, prædixisti hoc quia prævidisti. Non enim quia tu prænucciasti, tu fecisti, aut tu in quoquam te negasti. Sed ecce illi qui tibi cohærebant, in tua tentatione & persecutione qua te inimici requirebant crucifigendum, defecerunt. Et vnus ille audax qui tibi promiserat, quia tecum esset vsque ad mortem, audiuit quidem à medico quid in se ageretur: egrotus febriens se enim sanum dixerat, cordis venam ille tangebatur. Ventum est ad tentationem, ventum est ad probationem, ventum est ad accusationem, & iam ipse interrogatus, non ab aliqua magna potestate, ab infimo mancipio, & hoc à femina, ab ancilla interrogatus succubuit. Negauit ter. Semel negato, cum memoraretur, negauit iterum. Bis negato, cum memoraretur, negauit tertio. Hoc prædixerat dominus, non præceperat, non coegerat. Aut si propterea putatur Petrus recte fecisse, quia hoc prædixerat dominus, recte fecit & Iudas qui tradidit eum, quia & hoc prædixerat dominus. Absit fratres mei. Hæc vox illorum electorum est, qui etiam peccata sua defendunt potius quam fatentur. Petrum ipsum potius attendamus. Si nihil peccauit quare fleuit? Non interrogamus de Petro, nisi lachrymas Petri. Fideliores testes de illo non inuenimus. Fleuit amarè, inquit, Nondum idoneus erat passioni, Sequeris me postea illi dictum erat. Adhuc futurus erat firmus, confirmatus domini resurrectione. Ergo nondum erat tempus ut dispergeretur illa ossa iuxta infernum. Nam videte quam multi defecerunt vsque ad ipsos primos hærentes ori eius, & iam ipsi defecerunt. Quare hoc? *Singularis ego sum donec transeam.* Hoc enim sequitur in Psalmo: supra dixerat, Custodi me domine à muscipula quam statuerunt mihi, & ab scandalis qui operantur iniquitatem. A muscipula & à scandalis, & à terrentibus & à lapsis. Sed quia in eius passione etiam illi primi, qui futuri erant duces ecclesiæ & columnæ terræ defecerunt, nondum factum erat quod ait in alio Psalmo, Ego confirmari columnas eius. Quid ait? Singularis ego sum donec transeam. Hæc vox ex persona capitis, singularis ego sum donec transeam. Quid est singularis? In passione tu solus patieris, tu solus occideris ab inimicis. Singularis ego sum donec transeam. Quid est, donec transeam? Euangelista dicit, Cum autem venisset hora ut Iesus transiret de hoc mundo ad patrem. Quid est ergo donec transeam, nisi de hoc mundo ad patrem? Tunc enim confirmari columnas eius, id est, columnas terræ, quando in mea resurrectione didicerunt plene mortem non esse timendam. Donec ergo transeam, singularis sum, cum transiero multiplicabor. Multi me imitabuntur, multi patientur pro nomine meo. Vnus ergo sum donec transeam, multi in me vnus erunt dum transiero. Singularis ego sum donec transeam. Audite etiam mysterium verbi eius. Secundum Græcam locutionem Pascha videtur passionem

significare. *pascha* enim pati dicitur: secundum Hebræam D autem linguam sicut interpretati sunt qui nouerunt, Pascha transitus interpretatur. Nam etiam interrogetis bene Græcos, negant Græcum esse Pascha. Sonat ibi quidem *pascha*, id est pati, sed non solet sic desecti. Passio enim *pascha* Græce dicitur, non pascha. Ergo pascha sicut dicunt qui nouerunt, & qui nobis quod legeremus interpretati sunt, transitus interpretatur. Ideo ventura passione domini, tanquam ipso verbo loqueretur Euangelista, Cum venisset, inquit, hora ut transiret Iesus de hoc mundo ad patrem. Pascha hic ergo sonuit in hoc versu, Singularis ego sum donec transeam. Post pascha iam non ero singularis, post transitum non ero singularis. Multi imitabuntur, multi consequentur: & si postea sequentur, quid erit? Singularis ego sum donec transeam. Quid est quod dominus ait in hoc psalmo, singularis ego sum donec transeam? quid est quod exposuimus? Si intellexerimus, attende ipsius verba in Euangelio, Amen amen dico vobis, inquit, nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert: hoc autem ibi ait, vbi etiam dixit, Cum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Nisi granum frumenti, inquit, cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Ergo illi grano multa seges debebatur: sed expectata, mortificetur adhuc, quia granum nisi in terram ceciderit & mortificatum fuerit, solum remanet: ergo solus erat antequam esset mortificatus. Propterea & Petrus nondum habebat tales vires: accepturus erat vires sequendi, non habebat præcedendi. Propter Christum enim, id est, propter confessionem nominis Christi quo Christiani sumus, nemo mortuus est ante Christum, ne forte occurrat nobis, Multi enim mortui sunt & martyres sunt, multi & Prophetæ talia passi sunt, non tamen ideo moriebantur, quia prænucciabant Christum, sed quia peccata hominum dicebant in eos, & eorum iniquitatibus liberius resistebant, & habentur inter martyres, iuste etenim si non pro nominis Christi confessione, tamè pro veritate occisi sunt. Usque adeo autem pro ipso nomine, id est, pro confessione nominis Christi nemo mortuus est antequam granum illud caderet in terram, cuius ex persona dictum est, Singularis ego sum donec transeam, ut & ipse Ioannes qui recens interfectus erat, ab iniquo rege donatus puellæ saltatrici, non propter hoc interfectus sit, quia confessus est Christum. Potuit itaque & inde occidi & hoc à multis. Si propter aliud occisus est ab vno, quanto potius propter Christum potuit occidi ab his ipsis qui occiderunt Christum? Perhibebat enim de Christo testimonium Ioannes: Illi qui audiebant Christum, ipsum occidere volebant, & eum qui testimonium perhibebat non occidebant. Quia enim si fieret impetus propter Christum in Ioannem, non negaret. Erant quippe in illo vires magnæ, quibus appellatus est amicus sponsi. Magna in illo gratia, magna excellentia, Inter natos mulierum nemo exurrexit maior Ioanne Baptista. Ergo in illum impetus factus est, qui non habebat tales vires. Fit impetus in Petrum, non fit in Ioannem. Etenim vires ipsas Petrus post accepit, tunc autem infirmus fuit. Pro Christi nomine ille interrogatur, qui vires non habebat. Ille qui habebat vires, non patitur persecutionem propter Christum, ne pro nomine Christi antecederet Christum, Non occiditur à Iudæis, qui perhibebat liberum testimonium Christo quem occiderunt

Derunt Iudai, & occiditur ab Herode qui dicebat ei, Non tibi licet habere uxorem fratris tui, Neque enim frater eius sine posteritate decesserat: Pro lege quidem veritatis, pro equalitate, pro iustitia: Ideo sanctus, & ideo martyr, sed non tamen pro illo nomine quo Christiani sumus. Quare nunc ut impletur, Singularis ego sum donec transeam?

In Psalmum centesimum quadragesimum primum
Enarratio.

SOLENNITATI martyrum sicut deuotio celebritatis vestrae, ita nostrae seruitutis sermo debetur. Sed meminisse oportet charitatem vestram, hesternae die quam multa dicta sint. Non enim quia propter auiditatem interioris oris vestri per totum sermonem tanquam recentes affuistis, propterea obliuisci debemus infirmitatis communis, primo quia & honorare oportet verba praecleara, sicut scriptum est, Praecleara autem verba sapientiae sunt, domini dei sunt, quae per nos tanquam per vascula vobis ministrantur. Et si fictilia sunt vasa, sed panis caelestis est. Apostolus dicit, Habemus thesaurum istum in vasculis fictilibus, ut eminentia virtutis sit dei. Qui autem thesaurus, idem & panis. Nam si non idem esset thesaurus & panis, non de ipso thesauro alibi scriptum esset, Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis, vir autem stultus glutit illum. Vnde admonemus charitatem vestram, ut ea quae audiendo tanquam ventre memoria coditis, rursus reuoluendo & cogitando quodammodo ruminetis. Hoc est enim thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis, vir autem stultus glutit illum: breuiter autem dixit, Sapiens ruminat, stultus non ruminat. Hoc autem aperte & Latine quid est? Sapiens cogitat ea quae audierit, stultus autem audita obliuioni tradit. Neque enim propter aliud in lege munda ea dicta sunt animalia quae ruminant, immunda quae non ruminant. Nam creatura dei omnis munda est. Artifici deo tam mundus est porcus, quam agnus. Creauit enim omnia bona valde, & omnis creatura dei bona est, dicit Apostolus, & omnia munda mundis. Cum ergo in natura vtrunque sit mundum, significatione tamen agnus significat aliquid mundum, porcus significat aliquid immundum. Agnus significat innocentiam sapientiae ruminantis: porcus significat immunditiam stultitiae obliuiscens. Breuis Psalmus pro solennitate dictus est, videamus an possit etiam breuiter tractari. *Voce mea ad dominum clamaui.* Sufficeret, voce ad dominum clamaui: forte non frustra additum est, mea. Multi enim clamant ad dominum, non voce sua, sed voce corporis sui. Homo ergo interior in quo cepit habitare Christus per fidem, voce sua, non in strepitu labiorum, sed in affectu cordis clamat ad dominum. Non ubi homo audit, ibi deus audit. Nisi voce pulmonum & laterum & linguae clames, homo te non audit. Cogitatio tua clamor est ad dominum. Voce mea ad dominum clamaui, *Voce mea ad dominum deprecatus sum.* Quod dixit clamaui, exposuit cum dixit, deprecatus sum. Clamant enim ad dominum & qui blasphemant. In superiori versu clamorem posuit, in sequenti clamorem exposuit. Quasi exigeretur quo clamore clamaui ad dominum? ad dominum, inquit, deprecatus sum, Clamor meus deprecatio mea, non conuitium, non murmur, non blasphemiam. *Effundam ante eum precem meam.* Quid est ante eum? In conspectu eius. Quid est in conspectu eius? Vbi videt. Vbi autem non videt? Ita enim dicimus ubi videt, quasi alicubi non vi-

deat. Sed in isto certu rerum corporalium vident & K homines, vident & animalia: ille autem videt, & ubi homo non videt. Nam cogitationem tuam nullus hominum videt, deus autem videt. Ibi ergo effunde precem tuam, ubi solus ille videt qui remunerat. Nam in abscondito te dominus Iesus Christus iussit orare, sed si agnoscas cubiculum tuum & mundes, ibi rogas deum. Cum autem oratis, inquit, nolite fieri sicut hypocritae, qui stant in plateis & vicis orantes, ut videantur ab hominibus. Tu autem cum oras, intra in cubiculum tuum, & claude ostium, & deprecare deum tuum in occulto, & qui videt in occulto reddet tibi. Si homines redditori sunt, effunde ante homines precem tuam. Si deus redditurus est, effunde ante eum precem tuam, & claude ostium tuum ne tentator ingrediatur. Tentator non cessat pulsare ut irrumpat, si clausum inuenit transit. Ideo Apostolus, quia in nostra potestate est ostium claudere: ostium cordis non parietum, ibi enim & cubiculum: quia ergo in nostra potestate est hoc ostium claudere, Neque detis, inquit, locum diabolo. Etenim si intravit & possedit, attende quia tu negligenter clausisti, aut claudere neglexisti. Quid est autem claudere ostium? Hoc ostium tanquam duas habet valuas, cupiditatis & timoris. Aut cupis aliquid terrenum, & hac intrat: aut times aliquid terrenum, & hac intrat. Timoris ergo & cupiditatis ianuam claude contra diabolum, aperi ad Christum. Quomodo ipsas valuas aperis ad Christum? Cupiendo regnum caelorum, timendo ignem gehennarum. Per cupiditatem seculi diabolus intrat, per desiderium vitae aeternae Christus intrat. Per timorem poenarum temporalium diabolus intrat, per timorem ignis aeterni Christus intrat. Ecce martyres clauserunt ianuam contra diabolum, Christo aperuerunt. Promisit eis multa mundus iste, riserunt, clauserunt valuam cupiditatis aduersus diabolum. Minatus est mundus iste bestias, ignes, cruces, non timuerunt, clauserunt timoris valuam contra diabolum: Videamus si aperuerunt illas Christo, Qui confessus me, inquit, fuerit coram hominibus, confitebor illum & ego coram patre meo, qui est in caelis. Amauerunt ergo Christum, regnum caelorum, ubi eos confitebitur Christus. Quomodo eos confessurus est Christus? Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi, Confitebitur illos ad dexteram positos. Videamus si timoris valuam Christo aperuerunt, quam diabolo clauserunt. Vno eodemque loco dominus monet hoc, ut & diabolo claudatur, & sibi aperiat. Nolite, inquit, timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere. Monuit ut timoris valua in faciem diabolo clideretur. Ergo nihil est timendum? Non ergo aperitur aditus timoris Christo, qui clausus est diabolo? Statim subiecit tanquam dicens, Exclusisti illum, aperi mihi. Sed cum timete, inquit, qui habet potestatem & animam & corpus occidere in gehennam ignis. Iam ergo si credidisti & aperuisti Christo, claude contra diabolum. Intus est Christus, ibi habitat. Effunde ante eum precem tuam, noli quare ut de longe te exaudiat. Non enim longe est sapientia dei, quae pertendit a fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Ecce intus est apud te, ante eum effunde precem tuam. Ibi sunt aures eius, quia neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque a desertis montium, quoniam deus iudex est. Si iudex est, qualem causam geras in corde tuo vide. Effundam ante eum precem meam. *Tribulationem meam in conspectu eius*

2. Corin. 4.

Prover. 14.

Leuiti. 11.

Gen. 2.

1. Tim. 4.

Ad Tim. 1.

Matth. 6.

Eph. 4.

L.

Matth. 10.

Matth. 25.

Matth. 10.

Sapient. 8.

Psal. 74.

Et c.

A *An eius annuntiabo.* Repetitio est, & in superioribus duobus verbis, & in his consequentibus sententiæ dux sunt, sed utraque bis dicta. Vna est illa, Voce mea ad dominum clamavi, voce mea ad dominum deprecatus sum.

Abiit enim *et* *ostendam* ante eum precem meam, tribulationem meam in conspectu eius annuntiabo. Quod enim est ante eum, hoc est, in conspectu eius: & quod est, precem meam effundam, hoc est, tribulationem meam annuntiabo. Quando hoc facit? In persecutione positus loquitur. *Cum deficit à me spiritus meus.* Quare deficit spiritus tuus o martyr in tribulatione positus? Ut non mihi arrogem vires meas, ut sciam quod alius in me operatur ipsam virtutem. Cum autem vos tradent iudicibus, sicut monuit dominus quos martyres

Matth. 10. **M** facere volebat, nolite cogitare quid loquamini: non enim vos estis qui loquamini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Ergo deficiat spiritus tuus, loquatur spiritus dei. Merito eos pauperes facere volebat

Matth. 5. **M** spiritu, Beati, inquit, pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Beati ergo pauperes spiritu suo, diuites spiritu dei. Omnis enim homo qui spiritum suum sequitur, superbus est. Subdat spiritum suum, ut

B capiat spiritum dei. Ibat in culmen, resideat in vallem: si ierit in culmen, denatat ab illo aqua: si in valle refederit, implebitur ex ea, & fit ille venter de quo scriptum est, Flumina aquæ vivæ fluent de ventre eius. Ergo dum deficit à me spiritus meus, in conspectu tuo annunciaui tribulationem meam, humilis factus, confitens tibi deficiente spiritu meo, cum sim plenus spiritu tuo. Et audierunt forte homines, quia defecit in me

Matth. 7. **M** spiritus meus, & desperaverunt de me, & dixerunt, Cepimus eum & oppressimus eum. *Et tu cognovisti semitas meas.* Illi enim me deiectum putabant, tu me stantem cernebas. Illi qui persequiebantur & comprehenderant, implicatos putabant pedes meos, sed illis obligati sunt

Psalm. 119. **P** pedes & ceciderunt, nos autem surreximus & erecti sumus. Oculi mei semper ad dominum, quoniam ipse vellet de laqueo pedes meos, Perseveravi ambulando.

Psalm. 119. **P** Qui enim perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Illi oppressum me putabant, sed ego ambulabam. Vbi ambulabam? In semitis quas illi non videbant qui

Matth. 10. **M** me captum putabant, in semitis iustitiæ tuæ, in semitis præceptorum tuorum. Tu enim cognovisti semitas meas, persecutor non eas cognovit. Nam non in eis mihi invideret, si in eis mecum ambularet. Quæ sunt istæ semitæ, nisi viæ illæ de quibus alio loco dicitur,

C *Psalm. 119.* **P** Novit dominus viam iustorum, & via impiorum peribit: Non dixit, viam impiorum non novit, novit viam iustorum, & via impiorum peribit. Quod enim non novit peribit, multis locis scripturæ invenimus. Quia dei agnoscere servare est, dei agnoscere custodire est, non agnoscere damnare est. Unde enim qui novit omnia

Matth. 7. **M** dicturus est in fine, Non novi vos? Non inde gaudeant & dicant, non puniemur, quia non novit nos iudex. Iam puniti sunt si eos non novit iudex. Quæ ergo dictæ sunt viæ quas novit dominus, ipsæ hæc dictæ sunt semitæ, quo ait, tu cognovisti semitas meas. Omnis enim semita via est, non omnis via semita est. Quare ergo viæ illæ semitæ sunt dictæ, nisi quia angustæ sunt: Via

Psalm. 119. **P** lata impiorum, via angusta iustorum. Quæ via, ipsa & viæ: quemadmodum quæ ecclesiæ, ipsa ecclesiæ, & quod cælum, & ipsi cæli. Pluraliter dicuntur & singulariter dicuntur, Propter unitatem ecclesiæ, vna ecclesiæ: vna est columba mea, vna est matris suæ, Propter congregationes fraternas, per loca multæ sunt ecclesiæ. Eccle-

Matth. 7. **M** sia, inquit, iudææ quæ erant in Christo, gaudebāt quod D ille qui nos persequeretur, nunc evangelizat fidem, quam aliquando vallabat, & in me glorificabant deum. Ecclesiæ sic dixit, & vnam ecclesiæ sic dicit, Sine offensione estote iudæis & Græcis, & ecclesiæ dei. Sic ergo & viæ & viæ, & semitæ & semitæ. Quare semitæ, & quare semitæ? Quomodo quare ecclesiæ & ecclesiæ rationem reddidimus, debemus & hæc reddere rationem. Semitæ dictæ sunt dei, quia multa præcepta sunt: & quia eadem multa præcepta ad vnum rediguntur, quia plenitudo legis charitas, propterea viget iste in multis præceptis ad vnam colliguntur & vna dicuntur, quia

Psalm. 119. **P** via nostra charitas est. Videamus si charitas via est: audiamus Apostolum, Et adhuc supereminentiorem viam vobis demonstro. Quam dicis o Apostole, supereminentiorem viam: Quam dico audi, Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut ærumentum sonans, aut cymbalum tinniens: & si habuero prophetiam, & sciero omnia sacramenta & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam nihil sum: & si distribuero omnia mea pauperibus, & si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Ergo charitatem dixit supereminentiorem viam. Magna via ista fratres, magnum miraculum habet hæc via. Certe quia supereminentiore est, excellentiore est: hoc enim supereminet quod excelsum est. Nihil excellentius est via charitatis, & non in illa ambulant nisi humiles. Has ergo semitas dicit præcepta charitatis. In me omnis. Tu ergo, inquit, cognovisti semitas meas: tu nosti quia quod pro te patior amore patior. Tu nosti, quia charitas in me omnia tolerat, tu nosti quia etsi tradido corpus meum ut ardeam, habeo illam, sine qua illud non prodest homini. Quis autem novit vias illas hominis fratres mei, nisi vere ille cui dictum est, tu cognovisti semitas meas: Omnia enim facta humana ante oculos hominum, incertum est quo corde fiât. Et quam multi impij metientes semetipsos ex semetipsis, dicunt de nobis quod ista in ecclesiæ quærimus, honores, laudes, utilitates temporales: Quam multi dicunt me propterea loqui vobis ut ad clametis & laudetis me, & hæc me habere finem, & hanc intentionem eum loquor: Et quomodo eis ostendo non ea intentione me loqui? Restat ut eo dicam, Tu cognovisti semitas meas. Quomodo illi sciunt, quod nec vos scitis: quomodo illi sciunt quod vix ego scio? Neque enim ego me ipsum diiudico: qui enim diiudicat me, dominus est. Nescio quid de se Petrus nesciens præsumpsit, & aliud videbat medicus in viribus eius. Ergo pie pureque clametur ad dominum, quia vere clamatur, tu cognovisti semitas meas. Sed vis ut ducat te per istas semitas? Esto mitis, esto mansuetus, non ferox, non superbus, non excussa & erecta cervice, sicut equus & mulus quibus non est intellectus. Cum enim fueris mitis, cum fueris mansuetus, infidebit dominus & ducet te per vias suas. Diriget enim mites in iudicio, docebit mansuetos vias suas. Tu ergo cognovisti semitas meas. *In via hac qua ingrediebar, absconderunt mihi muscipulam.* Via hæc qua ingrediebar Christus est tibi illi absconderunt muscipulam qui persequuntur in Christo propter nomen Christi. Ibi ergo absconderunt muscipulam mihi, qui ibi me scandalizant. Quid in me zelant quid in me persequuntur, quod Christianus sum? Si ergo hoc persequuntur quod Christianus sum, in via qua ingrediebar absconderunt mihi

Psalm. 119. **P** muscipulam. **Y** iij muscipulam.

G muscipulam. Quantum in ipsis est, in via qua ingredie-
bar ipsi absconderunt muscipulam mihi. Quantum ad eo-
rum cupiditatem pertinet, quantum ad eorum conatum,
quantum ad eorum votum, in ipsa via me voluerunt ha-
bere muscipulam qua caperer. Sed nouit dominus viam
iustorum, & tu cognouisti semitas meas. Hoc quidem
illi voluerunt, sed tu eos non permisisti in te ponere scanda-
lum, quia tu es via mea. Nam & haeretici in nomine
Christi nobis volunt abscondere scandalum, & ipsi fal-
luntur. Quod ipsi in hac via putant se ponere, extra viam
ponunt, quia & ipsi extra viam sunt, muscipulam ponere
non possunt ubi ipsi non sunt. Sed dictum est hoc se-
cundum cupiditatem ipsorum, secundum votum & opi-
nionem eorum: nam expresse alibi dictum est, iuxta
semitas scandala posuerunt mihi. Hoc quod dictum est
in via, secundum cupiditatem eorum & votum dictum
est. Illud quod dictum est iuxta viam: id est, iuxta semi-
tam, secundum veritatem dictum est. Reuera enim non
ponunt in semita, non ponunt in ipsa via, quia Christus
est via. Sanè iuxta semitas ponunt: non eos Christus si-
nit ponere in via, ne non sit qua eamus: sinit tamen eos
ponere iuxta viam, ut de via non declinemus, in via se

Psal. 1.

Psal. 139.

Ioan. 14.

H putat ponere scandalum Paganus: quando mihi dicit,
Colis deum crucifixum. Reprehendit crucem Christi,
quam non intelligit. In Christo se ponere putat, quod
iuxta viam ponit. Non egrediar à Christo, & non inci-
dam à via in muscipulam. Insultet ille crucifixo Chri-
sto, videam ego in frontibus regum crucem Christi.
Quod irridet, ibi saluor. Nihil est superbius egroti qui
deridet medicamentum suum. Si non derideret, accipe-
ret & ipse & sanaretur. Crux illa signum est humilitatis,
ille autem superbia nimia non agnoscit unde sanetur tu-
mor animae suae: si autem ego agnosco, in via ambulo.
Usque adeo de cruce non erubescor, ut non in occulto lo-
co habeam crucem Christi, sed in fronte portem. Mul-
ta sacramenta atque aliter accipimus. Quaedam sicut no-
stis ore accipimus, quaedam per totum corpus accipimus.
Quia vero in fronte erubescitur, ille qui dixit, Qui me
erubuerit coram hominibus, erubescat cum coram patre
meo qui in caelis est, ipsam ignominiam quodammodo
& quam Pagani derident, in loco pudoris nostri consti-
tuit. Audis hominem insultare impudenti & dicere, fron-
tem non habet. Quid est, frontem non habet? Impudens
est: non habeam nudam frontem, tegat eam crux domini
mei. Ergo in via qua ingrediebar, absconderunt musci-
pulam mihi, quantum in ipsis est. Nam iuxta viam po-
suerunt, ego autem tutus ero si de via non recessero. Igno-
ras quia in medio laqueorum ingredieris, ait scriptura:
Quid est, in medio laqueorum? In via Christi. Et hinc la-
quei, & hinc laquei. Laquei à dextris, laquei à sinistris.
Laquei à dextris, prosperitas seculi: laquei à sinistris, ad-
uersitas seculi. Laquei à dextris, promissiones: laquei à
sinistris, terrores. Tu in medio laqueorum ingredere, à
via noli discedere, nec promissio te capiat, nec terror
elidat. In hac via qua ingrediebar absconderunt musci-
pulam mihi. Considerabam ad dexteram & videbam. In dex-
teram considerabat & videbat: in sinistram qui con-
siderat excacatur. Quid est, in dexteram considerare?

Luca. 9.

Eccli. 9.

Math. 25.

Ibi erunt illi quibus dicitur, Venite benedicti patris
mei possidete regnum. Erunt enim quidam in sinistram,
quibus dicitur, Ite in ignem aeternum, qui paratus est
diabolo & angelis eius. Fremente ergo toto mundo &
minante in persecutionibus, crebrescentibus vndique
insultationibus hominum atque terroribus, ille con-
temnens praesentia, respiciebat in futura, attendebat in

dexteram ubi futurus est, ubi esse meditabatur, illuc at-
tendebat & videbat, & ideo omnia ferebat: illi autem
qui persequerentur non videbant: ideo cum diceret,
Considerabam ad dexteram & videbam, secutus ait:

Et non erat qui cognosceret me. Cum enim toleras omnia,
quis nouit quid attendas vtrum ad dexteram oculum
dirigas, an in sinistram? In eo quod toleras, si laudem
hominum quaris, in sinistram attendisti. In eo quod
toleras, si promissa dei quaris, in dexteram attendisti.
Attendisti in dexteram, videbis: attendisti in sinistram,
excacaberis. Sed & cum vides in dexteram, non erit
qui te agnoscat. Quis enim te consolatur, nisi domi-
nus cui dicis, Et tu cognouisti semitas meas? Nec erat
qui cognosceret me. *Periit fuga à me.* Tanquam cir-
cumclusum se dicit, periit fuga à me. Insultant perse-
cutores, oppressus est, captus est, circumclusus est, vi-
ctus est, periit fuga ab illo. Ab illo periit fuga qui non
fugit. Qui autem non fugit, patitur quicquid potest
pro Christo: id est, non fugit animo. Nam corpore fu-
gere licet, concessum est, permillum est, domino dicē-
te, Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam.

Qui ergo non fugit animo, periit ab illo fuga. Sed interest quare non fugiat, quia circumclusus est, L
quia captus est, an quia fortis est? Et à capto periit fu-
ga, & à forti periit fuga. Quare ergo fuga caueda est? que
fuga à nobis percat? De qua dominus dicit in Euange-
lio, Quia pastor bonus animam suam ponit pro ouibus? *Ioan. 10.*

Qui ergo non fugit animo, periit ab illo fuga. Sed interest quare non fugiat, quia circumclusus est, L
quia captus est, an quia fortis est? Et à capto periit fu-
ga, & à forti periit fuga. Quare ergo fuga caueda est? que
fuga à nobis percat? De qua dominus dicit in Euange-
lio, Quia pastor bonus animam suam ponit pro ouibus? *Ioan. 10.*

Qui ergo non fugit animo, periit ab illo fuga. Sed interest quare non fugiat, quia circumclusus est, L
quia captus est, an quia fortis est? Et à capto periit fu-
ga, & à forti periit fuga. Quare ergo fuga caueda est? que
fuga à nobis percat? De qua dominus dicit in Euange-
lio, Quia pastor bonus animam suam ponit pro ouibus? *Ioan. 10.*

Qui ergo non fugit animo, periit ab illo fuga. Sed interest quare non fugiat, quia circumclusus est, L
quia captus est, an quia fortis est? Et à capto periit fu-
ga, & à forti periit fuga. Quare ergo fuga caueda est? que
fuga à nobis percat? De qua dominus dicit in Euange-
lio, Quia pastor bonus animam suam ponit pro ouibus? *Ioan. 10.*

Qui ergo non fugit animo, periit ab illo fuga. Sed interest quare non fugiat, quia circumclusus est, L
quia captus est, an quia fortis est? Et à capto periit fu-
ga, & à forti periit fuga. Quare ergo fuga caueda est? que
fuga à nobis percat? De qua dominus dicit in Euange-
lio, Quia pastor bonus animam suam ponit pro ouibus? *Ioan. 10.*

Qui ergo non fugit animo, periit ab illo fuga. Sed interest quare non fugiat, quia circumclusus est, L
quia captus est, an quia fortis est? Et à capto periit fu-
ga, & à forti periit fuga. Quare ergo fuga caueda est? que
fuga à nobis percat? De qua dominus dicit in Euange-
lio, Quia pastor bonus animam suam ponit pro ouibus? *Ioan. 10.*

Qui ergo non fugit animo, periit ab illo fuga. Sed interest quare non fugiat, quia circumclusus est, L
quia captus est, an quia fortis est? Et à capto periit fu-
ga, & à forti periit fuga. Quare ergo fuga caueda est? que
fuga à nobis percat? De qua dominus dicit in Euange-
lio, Quia pastor bonus animam suam ponit pro ouibus? *Ioan. 10.*

Qui ergo non fugit animo, periit ab illo fuga. Sed interest quare non fugiat, quia circumclusus est, L
quia captus est, an quia fortis est? Et à capto periit fu-
ga, & à forti periit fuga. Quare ergo fuga caueda est? que
fuga à nobis percat? De qua dominus dicit in Euange-
lio, Quia pastor bonus animam suam ponit pro ouibus? *Ioan. 10.*

Qui ergo non fugit animo, periit ab illo fuga. Sed interest quare non fugiat, quia circumclusus est, L
quia captus est, an quia fortis est? Et à capto periit fu-
ga, & à forti periit fuga. Quare ergo fuga caueda est? que
fuga à nobis percat? De qua dominus dicit in Euange-
lio, Quia pastor bonus animam suam ponit pro ouibus? *Ioan. 10.*

in quod

A in quod solum persecutores scire potuerunt instauratur. Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere: Et quid perit? quid occidunt? Vel hoc eis permittetur, ut quod occiderint perire non periret. Audi ipsius domini promissionem, Amē dico vobis, capillus capitis vestri non periet. Quid ergo de ceteris membris sollicitus es ubi dānum capilli non erit? *Erue me à persequentibus me.* A quibus putatis quod oret ut eruat: ab hominibus qui persequerentur? Ita vero ipsi homines sunt hostes nostri? Habemus alios hostes inuisibiles, qui aliter persequuntur. Homo persequitur ut occidat corpus, persequitur alius ut illaqueet animam. Et ideo per vasa sua, quia de illo dictum est, Operatur in filiis dissidentiae per vasa sua est, per homines in quibus operatur, agit persecutionem corporis, ut intus fiat ruina cordis. Nam si cadente corpore stat anima, muscipula comminuta est, & nos liberati sumus. Ergo sunt & alij hostes nostri, à quibus deprecari debemus deum ut eruat nos, ne seducant nos, vel fractos molestus secularibus, vel inductos illecebris. Qui sunt isti hostes? Videamus si ab aliquo seruo dominico aperte describuntur, ab aliquo milite perfecto qui cum illis congressus est: audi Apostolū dicentem, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem. Nolite quasi odia vestra conuertere in homines, & eos vobis hostes existimare, & eorum inimicitias vos conteri putare. Isti homines quos timetis caro & sanguis sunt, & non est vobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem. Sic voluit dicere, contemnens hominum mortalitatem. Et aduersus quos? Aduersus principes, inquit, & potestates, & rectores huius mundi tenebrarum harum. Expaueras, cum audires rectores mundi. Si rectores mundi istius, nunquid præter mundum iturus es ubi illos non patiaris? Præter mundum iturus es ubi ab eis eruaris? Sic ergo accipe mundi & tenebrarum harum rectores, non rectores cœli & terræ: nam ipsa fabrica dei est. Cœlum & terra mundus dicitur, & homines mali mundus. Quare & isti mundus? Quia diligunt mundum, & ideo tenebræ, quia impij. Ideoq; iam ex ipso numero credentibus multis, quid dicit Apostolus? Fuistis aliquando tenebræ, nunc autē lux in domino. Antequam essetis ergo lux, cum tenebræ essetis, attendite quem rectorem habuistis. Quem rectorem habent iniqui, nisi diabolus, quomodo pij & fideles rectorem habet Christum? Ergo diabolus & angelos eius rectores mundi appellauit: id est, rectores dilectorum mundi, rectores peccatorum, quod est tenebrarum harum, Ipsos habemus inimicos, à quibus debemus deprecari dominum ut eruamur. Audi mundum, & mundum aperte vno loco in scriptura sancta in Euangelio, mundum quem fecit deus, mundum quem regit diabolus: id est, dilectores mundi. Homines enim ipsos fecit deus, dilectores mundi non eos fecit, Mundum enim diligere peccatum est, peccatum autem non fecit deus. Audi ergo, ut dicere cœperam, mundum & mundum. In hoc mundo erat, dictum est. De quo dictum est in hoc mundo erat, nisi de sapientia dei, quod est Christus Iesus, de qua dictum est quod paulo ante commemorauit, Pertendit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter. Attingit enim vbique propter suam mundiciam, & nihil inquinatum in illam incurrit. Ergo in hoc mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. Audistis duos mundos, mundus per eum factus est, & mundus eum non cognouit. Non mundus qui factus est per Iesum, ab illis principibus & potesta-

tibus tenebrarum harum regitur, sed mundus qui non D cognouit Iesum: id est, dilectores mundi peccatores & *Eph. 6.* iniqui, superbi & infideles. Vnde mundus peccatores? Quia diligunt mundum, & diligendo inhabitant mundum, quomodo domus dicitur & fabrica & inhabitantes. Bona domus plerunque bona fabrica, & bona domus, quia boni cōuersantur in ea. Et caue domū istam, quia mala est. Duobus modis dicitur mala est domus hæc: caue fortē propter ruinam, ne aliquid cadat & te premat. Dicitur & sic alio modo quemadmodum caueas domum istā tuam malam, ne incurras in laqueum venantium, ne pauper opprimaris à diuite, ne fraudem aliquam patiaris, Quomodo ergo domus & domus, sic mundus & mundus. Quare enim & iusti cum sint & ipsi in mundo non dicuntur mundus: Quia dicit Apostolus, In carne autem ambulantes non secundum carnem militamus: conuersatio enim nostra in cœlis est. *1. Cor. 10.* Habitat hic iustus in carne, sed corde cū deo est. Et ipse appellatur mundus, si sine causa audit, sursum cor: si autē est causa quare audit, sursum cor habet. Mortui enim *Col. 3.* estis dicit, & vita vestra abscondita est cum Christo in deo. Quorum autem vita hic est: id est, quorum desiderium & amor hic est, hic cōteritur, hic implicatur, bene dicuntur habitatores mundi. Et bene dicuntur mundus illi qui habitant in mundo, sicut bene dicuntur domus illi qui inhabitant domum. Mundus ergo & mundus: mundus per eum factus est, & mundus eum non cognouit. Ecce mundus factus est per dominū, ecce mundus qui non cognouit dominum. Lauda tu fabricam, & ama fabricatorem, & noli amare habitare in fabrica, sed habita in fabricatore. Erue me à persequentibus me. *1. al. haret.* Quoniam corroborati sunt super me. Quis dixit corroborati sunt super me? Corpus Christi clamat, ecclesie vox est, membra Christi clamant. Multum creuit numerus peccatorum, Quoniam abundauit iniquitas, refrigeret charitas multorum. Erue me à persequentibus me, quoniam corroborati sunt super me. *Math. 24.* Erue de carcere animam meam ut consueatur nomini tuo. Carcer iste à prioribus varie intellectus est, Et fortasse ipse est carcer qui & scribitur in titulo, spelunca. Titulus enim Psalmi huius ita se habet, *Intellectus ipsi David, cum esset in spelunca, oratio.* Que spelunca, ipse & carcer. Duo quædam intelligenda proposuimus, sed vnum cum intellexerimus, vtrūque erit. Merita carcerem faciunt. Nam in vno quodam habitaculo alteri domus est, alteri carcer est. Illi qui custodiunt homines inclusos, & si in domo sua custodiant illi, qui arctius custodiuntur, in carcere sunt: nunquid & illi in carcere dicendi esse sunt: Vnum habitaculum & illi est & illi. Alteri fecit domum libertas, alteri carcerem seruitus. Quibusdam ergo visum est, quod spelunca & carcer mundus iste sit. Et hoc orat ecclesia, ut de carcere educatur: id est, de hoc mundo, de sub sole, ubi omnia vanitas. Dicitur enim, omnia vanitas & *Eccle. 6.* præsumptio spiritus in omni tempore hominis quo ipse *1. al. opere.* laborat sub sole. Ergo extra istum mundū nescio quam requiem pollicetur nobis deus quo futuri sumus, fortē ideo de loco isto clamamus, Educ de carcere animam meam. Anima nostra per fidem & spem in Christo est, sicut paulo ante iā dixi, Vita vestra abscondita est cum Christo in deo: corpus autem nostrum in isto carcere, in isto mundo si diceret, Educ de carcere corpus meū, securi acciperemus carcerē mundū. Fortasse tamen propter aliqua quæ nos tenent desideria terrena, contra quæ luctamur & dimicamus, quia video aliam legem in membris meis repugnantē legi mentis meæ, & recte *Rom. 7.* dicimus,

G dicimus, Educ de carcere animam meam de hoc mū-
do, id est, de laboribus & pressuris huius seculi. Non e-
nim caro quam tu fecisti, sed corruptela carnis & pres-
suræ & tentationes carcer mihi sunt. Aliqui autem di-
xerunt carcerem istum & speluncam corpus hoc esse,
vt hoc sit, educ de carcere animam meam, [educ de
corpore animam meam.] Sed & iste intellectus vacil-
lat aliquantulum. Quid enim magnum, educ de carce-
re animam meam, educ de corpore animam meam? La-
tronum animæ & sceleratorum nōne exeunt de cor-
pore, & eunt in peiores quā hic pertulerunt? Quid e-
nim magnum petitur, educ de carcere animam meam,
cū siue serō siue citō, necesse sit hinc exire? Forte iustus
dicit, iam moriar, educ de carcere isto corporis animam
meam, Si nimis festinat, non habet charitatem. Desy-
derare quidem hoc debet & concupiscere sicut Apo-
stolus ait, concupiscenciam habens dissolui & esse cum
Christo, multo enim magis optimum. Sed vbi est cha-
ritas? Ergo sequitur, Manere in carne, necessarium est
propter vos. Si de corpore ergo educat deus quando
voluerit, posset dici & corpus nostrum carcer, nō quia
carcer est quod fecit deus, sed quia pœnale & mortale.
H Duo enim consideranda sunt in nostro corpore, fig-
mentum dei & pœna meriti. Tota ista forma, status, in-
cessus, membra ordinata, sensuum dispositiones, vide-
re, audire, olfacere, gustare, cōtingere, omnis hæc com-
pago & fabricæ dūtinctio, non potuit fieri nisi à deo,
qui omnia operatus est, cœlestia, terrestria, summa &
ima, visibilia & invisibilia. Quid ergo ibi pœnale no-
strum? Quod corruptibilis caro, quod fragilis, quod
mortalis, quod indigens, hoc non erit in pœnio. Non
enim corpus nō erit, cum corpus resurgat. Sed quid ibi
non erit? Corruptio: corruptibile enim hoc induet in-
corruptionem. Ergo si caro tibi carcer est, non corpus
est carcer tuus, sed corruptio corporis tui. Corpus e-
nim tuum fecit deus bonum, quia bonus est: corruptio-
nem intulit iustus, quia iudex est. Illud habes de benefi-
cio, illud habes de supplicio: hoc ergo forte dixit, Educ
de carcere animam meam, educ de corruptione animam
meam. Si sic intelligamus, nō est blasphemia, intellectus
constat. Ad extremum fratres sicut arbitror hoc dixit,
educ de carcere animam meam, educ de angustia. Gau-
denti enim homini & carcer laus est, & tristi prætiū an-
gustum est. Ergo orat se educi ab angustia. Quamvis e-
nim in spe latitudinē habeat, in re tamen præsentia an-
gustatur: attēde angustias Apostoli: Nō habui requiem
spiritui meo dixit, quia non inueni Titum fratrem meum:
alio loco, Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis
scandalizatur & ego non vrōr? Qui ergo & infirmaba-
tur & vrebatur, nōne in pœnis & carcere erat? Sed iste
pœna ex charitate coronam parturiunt: vnde iterū di-
cit, Superest mihi corona iustitiæ, quā reddet mihi do-
minus in illa die iustus iudex. Ad hoc valet, Educ de
carcere animam meam, vt cōfiteatur nomini tuo. Iam
educta de corruptione, quid habet confiteri? Peccata
non ibi sunt, sed laudes iunt. Duobus autem modis cō-
fessio intelligitur, & in peccatis nostris, & in laude dei.
In peccatis nostris nota est confessio, & ita nota omni
populo, vt quando auditum fuerit nomen cōfessionis
in lectione, siue in laude dicatur, siue de peccatis dica-
tur, currant pugni ad pectus. Notum est ergo nomen
confessionis de peccato: Confessionem in laude qua-
ramus. Vbi inuenimus? Habetis in scripturis, Et hæc di-
cetis in confessione, Opera domini vniuersa, quoniam
bona valde. Ergo hic cōfessio laudis est: alio loco ipse

dominus dicit, Cōfiteor tibi pater domine cœli & ter-
rx. Quid confitebatur? Nunquid peccata? Christi ergo
confiteri, erat laudare: & audi laudem patris, Quia ab-
scondisti hæc, inquit, à sapientibus & prudentibus, &
reuelasti ea paruulis. Quia ergo post istas corruptiones
angustas habitabimus in domo dei, tota vita nostra nō
erit nisi laus dei. Iam sæpe vobis expositum est, quia re-
cedente necessitate omnia negocia necessitatis inter-
cidunt, quoniam nō erit quid ibi agamus. Nō dico die
ac nocte vbi nox non est, sed toto die cū vnus dies est,
non erit quid ibi agamus nisi laudemus quē diligimus,
quia tunc & videbimus. Modo non visum delidera-
mus & laudamus, tunc visum quod amamus, quomo-
do laudabimus? Sine fine erit laus, quia sine fine amor.
Quia ergo hoc ibi agemus, ideo educ de carcere ani-
mam meam, vt confiteatur nomini tuo. Beati enim qui ha-
bitant in domo tua domine, in secula seculorū lauda-
bunt te. Modo impedit carcer quia corpus quod cor-
rumpitur aggrauat animam. Nunc corpus aggrauat ani-
mam: nam & tūc habebimus corpus, sed corpus quod
non corrumpitur. Ergo carcerem facit, nō corpus, sed
corruptio. Educ de carcere animam meam, vt cōfiteatur
nomini tuo. Iam vox quæ sequitur, ex capite sonat
domini nostri Iesu Christi. Et est talis ipsa, qualis he-
sterna vltima. Hesterna enim vltima, si meministis hæc
fuit, Singularis ego sum donec transeam. Et hic quæ est
vltima: *De sustinebunt in se quoad usque retribuas mihi.*

In Psalmum centesimum quadragesimum
secundum Enarratio.

DE Psalmo quem cātauimus, iam loquar quod
dominus dederit charitati vestræ. Hesterno
die Psalmus breuior tractabatur, sed spatium
temporis dabat nobis copiam etiā de paucis multa di-
cendi. Nunc quoniam prolixior Psalmus est, nō debe-
mus tantum in singulis versibus immorari, ne forte nō
concedat dominus facultatem, vt totum peragrarē va-
leamus. Titulus Psalmi est, *Ipsi David, quando cum filiis
suis persequeretur.* In Regnorum libris nouimus hoc fa-
ctum esse, extitisse inimicum Absalō patri suo, gessisse
contra illum non solum ciuile, verumetiam domesti-
cum bellum: illum autem non deiecit inique sed hu-
miliatū, pie accepisse à domino disciplinam: sustinuit
se medicinam, non retribuente iniquitati iniquitatem,
sed paratum cor habuisse ad sequendam domini volun-
tatem. Ille David ita laudabilis, sed alius David vere
manu fortis, quod interpretatur David, dominus no-
ster Iesus Christus agnoscendus est nobis. Præterita e-
nim illa facta figuræ fuerant futurorum: nec diu com-
mendandum est quod sæpe audistis, quod optime reti-
netis. Quæramus ergo in hoc Psalmo dominum & sal-
uatorem nostrum Iesum Christum, prænunciantem se
per hanc prophetiam, & quid futurum esset in hoc tēpo-
re, per ea quæ pridem facta sunt prædicantē. Ipse enim
se in Prophetis prædicabat, quoniā ipse est verbū dei,
nec illi tale aliquid dicebant, nisi pleni verbo dei. An-
nunciabāt ergo Christū pleni Christo, & illi eum ven-
turum præcedebant, quos præcedentes non deserbat.
Agnoscamus ergo quemadmodū & Christum perse-
quebatur filius suus: habebat enim filios, de quibus di-
cebat, Non ieiunabunt filij sponsi quamdiu cum eis est
sponsus, cum autē ab eis ablatus fuerit sponsus, tunc iei-
unabunt filij sponsi. Ergo filij sponsi, Apostoli, & inter
hos persecutor Iudas diabolus. Passionē itaque suam
in hoc Psalmo prædicaturus est Christus, audiamus,
Rursus

Rom. 7.

Philip. 1.

1. Cor. 15.

1. Cor. 2.

1. Cor. 11.

1. Tim. 4.

Eccle. 39.

Supra. 11.

psal.

Sapientia.

L

1. Reg. 16.

M

Math. 9.

Joan. 6.

A Rufus autem ad hoc intetam facimus charitatem vestram, non docendo quod ignoratis, sed admonendo quod nostis, dominum & saluatorem nostrum Iesum Christum caput esse corporis sui, illū vnū esse mediatorē dei & hominum, hominem Iesum, natum ex virgine, tanquam in solitudine, sicut in Apocalypsi audiuimus. Per solitudinē quippe arbitror quod solus ita natus est. Hunc enim illa mulier peperit recturum populum in virga ferrea. Hæc autem mulier, antiqua est ciuitas dei, de qua in psalmo dicitur, Gloriosa dicta sunt de te ciuitas dei. Hæc ciuitas initium habet ab ipso Abel, sicut mala ciuitas à Cain. Antiqua ergo ista ciuitas dei semper tolerans terram, sperans cœlum, quæ etiā Hierusalē vocatur & Sion: Vtique de nato quodā in Sion, & cōditore ipsius Sion, Psalmus quidā dicit, Mater Sion dicet homo. Quis homo? Et homo factus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. Denique ipse in Sio factus est homo, sed humilis factus est homo, & idem ipse altissimus fundauit eā ciuitatē, in qua factus est homo. Itaq; & illa mulier sole cooperiebatur, sole ipso iustitiæ quæ non cognoscunt impij, qui dicturi sunt in fine, Ergo errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol nō ortus est nobis. Est ergo quidam sol iustitiæ, qui non oritur impijs. Caterum istum solem facit oriri super bonos & malos. Ergo & amicta erat sole, & gestabat visceribus masculum paritura, Idem ipse erat condens Sion, & nascens in Sion: Et illa mulier ciuitas dei, eius luce protegebatur, cuius carne grauidabatur. Merito & lunam sub pedibus habebat, quia mortalitatem crescentis & decrecentis carnis virtute calcabat. Ergo ipse dominus Iesus Christus caput & corpus: Voluit enim etiā loqui in nobis: qui dignatus est mori pro nobis, membra sua nos fecit. Aliquando itaque ex persona membrorum suorum loquitur, aliquando ex persona sua tāquam capitis nostri. Habet aliquid ille quod dicat sine nobis, nos vero sine illo nihil possumus dicere: Apostolus dicit, Vt suppleam quæ defunt pressurarum Christi, in carne mea. Vt suppleam, inquit, quæ defunt pressurarum, non mearū, sed Christi, in carne, nō iam Christi sed mea. Patitur, inquit, adhuc Christus pressurārū, non in carne sua, in qua ascendit in cœlum, sed in carne mea quæ adhuc laborat in terra. Christus, inquit, pressuram patitur in carne mea. Viuo enim, non iam ego, viuit vero in me Christus. Nisi enim Christus & in membris suis, hoc est, fidelibus suis pressuram ipse pateretur, Saulus in terra Christum in cœlo sedentem non persequeretur: denique aperte hoc exponens quodam loco, Sicut enim corpus vnum est, inquit, & membra multa habet, omnia autem membra corporis cum sint multa, vnum est corpus, ita & Christus. Nō ait, ita & Christus & corpus, sed corpus vnum mēbra multa, ita & Christus. Totum ergo Christus. Et quia totum Christus, ideo caput de cœlo, Saule, inquit, Saule, quid me persequeris: Tenete hoc, & fixum omnino cōmendate memoriæ, tanquam filij ecclesiasticæ eruditionis & fidei catholicæ, vt agnoscatis Christū caput & corpus, eundemq; Christum verbū dei vnigenitum æqualem patri, & inde videatis quanta gratia pertingatis ad deum, vt ipse voluerit esse nobiscum vnus qui est cum patre vnus. Quomodo cū patre vnus? Ego & pater vnū sumus. Quomodo nobiscum vnus? Nō dicit, inquit, & feminibus tanquam in multis, sed tanquam in vno, & femini tuo quod est Christus. Sed ait aliquis, Si Christus semen Abrahæ, nunquid & nos? Memētote, quia semen Abrahæ Christus: ac per hoc si & nos semen Abrahæ,

ergo & nos Christus. Quomodo vnum corpus multa membra, ita & Christus. Et quotquot in Christo baptizati estis, Christū induistis. Nepe semen Abrahæ Christus, nec contradici potest apostolicis apertissimis verbis, & femini tuo quod est Christus: videte quid nobis dicat, si autē vos Christi, ergo semen Abrahæ estis: ideo magnum est illud sacramentū, Erūt duo in carne vna: Apostolus dicit, Sacramētum hoc magnū est, Ego autem dico in Christo & in ecclesia. Christus & ecclesia, duo in carne vna. Refer ad distantiam maiestatis duo: Duo planē. Non enim & nos verbum, nō enim & nos in principio deus apud deum, non enim & nos ille per quē facta sunt omnia. Veniatur ad carnem, & ibi Christus & ille & nos. Non ergo miremur in psalmis. Multa enim dicit ex persona capitis, multa ex persona membrorum, & hoc totum tāquā vna persona sit, ita loquitur, Nec mireris, quia duo in voce vna, si duo in carne vna: Iudas filius sponsi persequēs spōsum, hoc tunc cogit. An & futurorum exemplum præmissum est: Multos enim falsos fratres passura erat ecclesia, & vt adhuc & vsque in finem spōsum illum filius persequatur. Si enim inimicus exprobrasset mihi, sustinuissem vtique ait, Et si is qui oderat me, super me magna locutus fuisset, abscondissem me vtique ab eo. Quis est inimicus? Quis est qui oderat me? Qui dicit, Quis est Christus? Homo fuit Christus, nec viuere potuit cum vellet viuere, & mortuus est, inquit, nolens, emictus, crucifixus, occisus. Inimici ista dicūt. Apertus iste inimicus est, ait Christus, odit me, apertas mihi indicit inimicitias: Facile est istum vel tolerare vel vitare. Quid facio de Absalon? Quid facio de Iuda? Quid de falsis fratribus? Quid de malis filiis? Et tamen filij sunt qui non contra nos blasphemant Christum, sed nobiscum adorant Christum, & in nobis persequuntur Christum? De quibus consequenter in eodem psalmo dicitur, Aliū facile erat perferre, eum qui oderat me, vel abscondere me ab eo. Abscondis enim te à Pagano intrans ecclesiam. Quando autem & ibi inuenis quod times, quid queris vbi te abscondas? Denique ille ipse Apostolus qui gemit in periculis à falsis fratribus, Foris, inquit, pugna, intus autem timores. Si ergo is qui oderat me super me magna locutus fuisset, abscondissem me vtique ab eo. Tu vero vnanimis meus. Vnanimem dicit tanquam vnum in Christo. Est ergo ecclesiæ quod ferat foris, gemat intus, inimicos tamē suos deputet foris & intus, foris facilius euitabiles, intus difficilius tolerabiles. Dicat ergo dominus noster, dicat Christus nobiscum totus Christus:

Expositio Psalmi.

Domine exaudi orationem meam, auribus percipe precem meam. Hoc est exaudi, quod percipe auribus. Repetitio confirmatio est. In veritate tua exaudi me in tua iustitia. Ne vt cunque accipiatis, cum dicitur, in tua iustitia. Commēdatio est enim gratiæ, ne vnusquisque nostrum iustitiam suam deputet. Hæc enim iustitia dei est, quam vt habeas deus dedit. Nam qui voluerūt de sua iustitia gloriari, quid de illis dicit Apostolus? Testimonium eis, inquit, perhibeo, quia zelum dei habent: De Iudæis loquens, zelum dei, inquit, habent, sed non secundum scientiam. Quid est, nō secundū scientiam? Quam enim tu cōmendas vtilem scientiam? Nūquid illam quæ cum sola fuerit inflat, quæ nisi comitata fuerit charitate non ædificat? Non vtique ipsam, sed illam scientiam comitem charitatis, magistrā humilitatis, Vile si ipsa est, Zelum, inquit, dei habent, sed nō secundum scientiam: exponat quam dicat scientiam, Ignorantes

G Ignorantes enim dei iustitiam & suam volentes cōstituerē, iustitiā dei non sunt subiecti. Qui ergo volunt constituere iustitiam suam: qui quod bene fecerint, sibi imputant: quod male, deo. omnino peruersi. Denique recti erunt, cū hoc ipsum conuerterint. Peruersus ideo, quia quod male deo, quod bene tibi. Rectus eris, quando quod male feceris tibi, quod bene feceris deo: Non enim ex impio iuste uiueres, nisi ab illo iustus factus qui iustificat impiū. Ergo, inquit, in ueritate tua exaudi me in tua iustitia, non in mea, ut inueniar in illo non habēs meam iustitiam quę ex lege est, sed eam quę ex fide. Ecce in tua iustitia exaudi me, non quę ex lege est, sed eam quę est ex fide. Ad me enim cum respicio, nihil aliud meum quā peccatum inuenio. *Et non intres in iudicium cum seruo tuo.* Qui cum illo volunt intrare in iudicium, nisi qui ignorantes dei iustitiā suam volunt constituere: Quid est quod ieiunauimus & nō uidisti, defraudauimus animas nostras & nescisti? Tanquam dicentes, Fecimus quod iussisti, quare non reddis quod promissisti? Respondet tibi deus, Ut accipias quod promissi, ego dedi ut faceres, quare acciperes, ego dedi: denique superbis talibus loquitur Propheta, Quid uultis mecum in iudicio cōtenderē: Omnes dereliquistis me dicit dominus: Quid uultis mecum in iudicium intrare, & uestras iustitias commemorare? Commemorate iustitias uestras, ego noui facinora uestra. Quomodo approbabo iustitiam, ubi damnabo superbiam? Merito iste humilis in corpore Christi discens à capite, quoniam mitis est & humilis corde, Ne intres, inquit, in iudicium cum seruo tuo. Nō litigemus, nolo tecum habere causam, ut ego proponam iustitiam meam, tu conuincas iniquitatem meam. Ne intres in iudicium cum seruo tuo. Quare hoc? Quare times? *Quoniam non iustificabitur coram te omnis uiuens.* Omnis uiuens, hic utique uiuens, in carne uiuens, moriturus uiuens, natus homo, ex hominibus uiuens, de Adam Adam uiuens. Omnis itaque uiuens iustificare forte potest se coram se, non coram te. Quomodo coram se? Sibi placens, tibi displicens, coram te autem non iustificabitur omnis uiuens. Noli ergo intrare mecum in iudicium domine deus meus. Quantumlibet rectus mihi videar, producis tu de thesauro tuo regulam, coaptas me ad eam, & prauus inuenior. Ne intres in iudicium cum seruo tuo. Bene cum seruo tuo. Indignum est tibi cum seruo tuo intrare in iudicium, necdum cum amico quidem tuo: Quia uobis dico amicis meis, non diceres, nisi ex seruis amicos tu ipse fecisses. Tu licet dicas amicum, ego confiteor seruum. Misericordia indigeo, fugitiuus redeo, pacem quero, non sum dignus uocari filius tuus. Ne intres in iudicium cum seruo tuo, quia nō iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Ante mortem ne laudes hominem quenquam: Omnino omnis homo uiuens. Quid ipsi arietes, quid ipsi Apostoli, de quorum prole dicitur, Afferte domino filios arietum? Ex his Paulus est, qui dicit non se esse perfectum, Non quia iam acceperim, inquit, aut iam perfectus sim. Denique fratres ut cito agnoscatis, ipsi didicerūt orare quod oramus, ipsis data est regula postulandi à iurisperito cœlesti, sic orate, inquit, Et cum quædam præmississet, posuit & hoc ut diceret arietes nostri, ducēs ouium, & præcipua membra pastoris, & congregatoris unius gregis, ipsi didicerūt dicere, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: non dixerunt, Gratias tibi qui dimisisti nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: sed, dimitte sicut & nos di-

mittimus. Orabant autem utique iam fideles, iam Apostoli. Nam ista oratio dominica magis fidelibus datur. Si debita illa tantummodo dicerentur, quæ per baptismum dimittuntur, catechumenis congrueret magis orare, Dimitte nobis debita nostra. Dicant ergo Apostoli, dicant, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et cum eis dictum fuerit, quare hoc dicitis? Quæ debita uestra? Respondeant quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens.

Quoniam persecutus est inimicus animam meam, humiliavit in terra uitam meam. Vide nos, uide caput nostrum pro nobis, Quoniam persecutus est inimicus animam meam. Persecutus est planē & diabolus animam Christi, & Iudas animā magistri: & nunc ad persecutionem corporis Christi idē diabolus manet, Iudas autem Iudæ succedit: nō ergo deest de quo dicat & corpus, Quoniam persecutus est inimicus animā meā, humiliavit in terra uitam meā. Humiliauit, inquit, in terra uitā meam: alio loco dicitur, Curuauerūt animā meam. Quid enim nobiscum agit quisquis persequitur, nisi ut relicta spe cœlesti terram sapiamus, persecutori cedentes terrena diligamus? Et illi quidem quantum in ipsis est hoc agunt, nobis autem hoc non contingat, quibus dicitur, Si surrexistis cū Christo quæ sursum sunt sapite, ubi Christus est in dextera dei sedens, quæ sursum sunt querite, non quæ super terram, mortui enim estis. Nam non iustificabitur coram deo omnis uiuens. Illi ergo uel aperte scruendo, uel occulte insidiando conantur perducere uitam nostram ad terram: contra hos uigilemus, ut dicere possimus, Nostra autem conuersatio in cœlis est. Humiliauit, inquit, in terra uitam meam inimicus.

Collocauerunt me in tenebrosis sicut mortuos seculi. Hoc à capite expeditius auditis, & expeditius hoc in capite agnoscitis. Ille enim pro nobis mortuus factus est, sed non mortuus seculi. Qui enim mortui sunt seculi? Et quomodo ille non erat mortuus seculi? Mortui seculi merito mortui, mercedem recipientes iniquitatis, & mortem ducētes ex peccati propagine, ex illa uoce qua dicitur, Ego enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis mater mea in utero me aluit. Venit autem ille per uirginem assumens carnē nō iniquitatem carnis, assumens carnem mundā mundatricem. Illi autem quem peccatorē putabant, tanquā mortuum seculi deputabant: at ille qui in alio Psalmo dixit, Quę nō rapui, tunc exolvebam: & qui dixit in Euangelio, Ecce uenit princeps mūdi, præpositus mortis, operis mali persuasor, supplicij exactor, ueniet, inquit, & in me nihil inueniet. Quid est, in me nihil inueniet? Nullam culpam, nihil quare mori debeam. Sed ut sciāt omnes quia uoluntatem, inquit, patris mei facio, surgite eamus hinc. Ut moriar, inquit, uoluntatem patris mei facio: non autem morte sum dignus, nihil feci unde moriar, sed facio ut moriar, ut illi per innocentis mortem liberētur, qui habebant quare morerentur. Collocauerunt me in tenebrosis tanquam in infernis, tanquam in sepulchro, tanquam in passione uelut mortuum seculi, cum qui dicit, Factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber. Quid est, liber? Quare liber? Quia omnis qui facit peccatum seruus est peccati. Denique non solueret à uinculis, nisi liber à uinculis. Ille liber mortem occidit, uinculum uinxit, captiuitatem captiuaui, & collocauerunt eum in tenebrosis tanquam mortuos seculi. *Et tedium, inquit, passus est in me spiritus meus.* Recordamini, Tristis est anima mea usque ad mortem: uide te uocem meam. Nunquid non apparet ipse transitus à capite

A à capite ad membra, à membris ad caput: Tædium inquit, passus est in me spiritus meus. Agnoscimus, Tristis est anima mea usque ad mortem: Sed & illic nos eramus. *Philip. 3.* Transfigurauit enim in se corpus humilitatis nostræ, conformans corpori gloriæ suæ, & vetus homo noster confusus est cruci cum illo. *Rom. 6.* In me, inquit, non in aliis. Illi enim me deseruerunt, & illi qui inhæserant recesserunt, & me ipsum quia mori videbant, aliud aliquid putauerunt, & à latrone victi sunt, qui tunc credidit quando illi defecerunt. Inde ad membra. *Luc. 23.* Memoratus sum dierum antiquorum, Nunquid memoratus est ille dierum antiquorum, per quem factus est omnis dies? Sed loquitur corpus, loquitur vnusquisque illius gratia iustificatus, inherens illi in charitate, & deuotus in humilitate, loquitur & dicit, Memoratus sum dierum antiquorum. *Meditatus sum in omnibus operibus suis.* Quia vtique omnia bona tu fecisti, & nihil constitisset quod à te constitutum non esset, creatura tua spectaculum mihi facta est, Quæsiui in opere artificem, & in conditis omnibus conditorem. Quare hoc, vt quid hoc, nisi vt hoc intelligeret quicquid in se boni esset, ab illo factum esse, ne ignorans iustitiam dei & suam volens constituere, iustitiæ dei subiectus non esset, vt ei conueniret vox illa superior, in veritate tua & in iustitia tua? In omnibus ergo dei operibus & meditatione omnium operum dei gratiam insinuat, gratiam commendat, gratiam se inuenisse gloriatur, gratiam qua gratis salui facti sumus, quia & gratis salui facti sumus. Quid gloriaris in tua iustitia? Quid te extollis ignorans dei iustitiam? Dedisti forte aliquid vt saluus esses? Quid dedisti vt homo esses? Respice ergo conditorẽ vitæ tuæ, substantiæ & iustitiæ salutis authorem: Meditare in facturis manuum eius, quia & iustitiã quæ in te est ad manum eius inuenies pertinere: audi Apostolum hoc te docentem, Non ex operibus, inquit, ne forte quis extollatur. Opera bona non habemus? Habemus planè: sed vide quid sequitur, Ipsius enim sumus figmentum, dixit, Ipsius sumus figmentum, Forte naturam qua homines sumus commemorare voluit, hoc appellato figmento? Non planè: de operibus loquebatur, Nō, inquit, ex operibus, ne quis forte extollatur: sed vt cōiciamus, sequitur, Ipsius enim sumus figmentum creati in Christo Iesu in operibus bonis. Noli ergo putare te aliquid operari, nisi in quantum malus es: Auerte ab opere tuo te ad opus illius qui fecit te: ipse formet, & ipse quod formauerat & tu exterminasti, reformet. Vt enim sis, ipse operatus est: vt bonus sis, si bonus es ipse operatur. Cū tremore, inquit, & timore vestram ipsorum salutem operamini. Si nostram ipsorum salutem operamur, quare cum timore, quare cum tremore, cum sit in potestate nostra quod operamur? Audi quare cum timore & tremore, Deus est enim qui operatur in nobis, & velle & operari pro bona voluntate. Ergo cum timore & tremore, vt delectet in conualle operari nostrum artificem: Sic enim operatur tanquam in deiectis, qui iudicat in gētibus & replet ruinas. *In facturis manuum tuarum meditatus sum.* Vidi ergo & inspexi opera tua, quia nihil boni esse in nobis potest, nisi abs te fiat qui nos fecisti. Et quid feci cū viderem à te omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum esse descendens à patre luminum, apud quem non est commutatio, nec momenti obumbratio: Cum hoc viderem auersus ab opere malo quod feceram in me, extendisti manus meas ad te. *Extendi, inquit, manus meas ad te, anima mea velut terra sine aqua tibi.* Complue, inquit, me ad faciendum fructum bonum.

Dominus enim dabit suauitatem, vt terra nostra det fructum suum. Extendi manus meas ad te, anima mea velut terra sine aqua tibi: non mihi sed tibi. Sitire tibi possum, me irrigare non possum. Anima mea velut terra sine aqua tibi, quia sitiuit anima mea ad deum viuum. Quando veniam, nisi quando venerit? Sitiuit anima mea ad deum viuum, quia anima mea velut terra sine aqua tibi. Abundat mare, inundat, copiosum est, fluctuat, sed amarum est. Discreta est aqua, apparuit arida anima mea, irriga eam, quia velut terra sine aqua tibi. *Cito exaudi me domine.* Quæ enim mora, quædo sic sitiio ad inflammandam sitim meam? Pluuiam differebas, vt hauriens imbiberem, non respuerem quod influeres. Si ergo ideo differebas, iam da, quonia anima mea velut terra sine aqua tibi, *Cito exaudi me domine.* *Defecit spiritus meus.* Impleat me spiritus tuus, quia defecit spiritus meus. Ipsa est causa vt cito exaudias, quia defecit spiritus meus. Factus sum iam pauper spiritu, beatum me fac in regno cælorum. In quo enim viuit spiritus eius superbus est, spiritu suo extollitur contra deum: fiat in illo bene quod alibi scriptum est, Auferes spiritum eorum & deficient, & in puluerem suum reuertentur, vt confitentur dicant, Memento quia puluis sumus. Cum autem dixerint, quia puluis sumus memento, tunc dicant, Anima mea velut terra sine aqua tibi. Quæ enim tam terra sicca quam puluis? Sed cito exaudi me domine, complue me, confirma me, ne sim puluis quem proicit vetus à facie terre. Cito exaudi me domine, defecit spiritus meus: non differatur inopia mea. Abstulisti spiritum meum vt deficerem, & in puluerem meum conuerterer, & dicerem tibi, Anima mea velut terra sine aqua tibi: fac etiam quod in alio psalmo dicitur, Auferes spiritum eorum & deficient: Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Si qua igitur in Christo noua creatura, vetera transierunt. In spiritu suo vetera transierunt, in spiritu tuo noua facta sunt. *Ne auertas faciem tuam à me.* Auertisti à superbo. Etenim aliquando abundabam, & in abundantia mea elatus eram. Ego enim dixi aliquando in abundantia mea, non mouebor in aternum. Dixi non mouebor in abundantia mea, ignorans iustitiam tuam, & constituens meam, sed tu domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem. Dixi in abundantia mea non mouebor, verum autem à te mihi erat quicquid abundabam: Et vt hoc probares à te mihi fuisse, auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Post hanc conturbationem in qua factus sum conturbatus, quia auertisti faciem tuam post tædium spiritus mei, post conturbatum cor meum in me, ex eo quod auertisti faciem tuam, iam factus sum sicut terra sine aqua tibi, *Ne auertas faciem tuam.* Auertisti à superbo, redde humili. *Ne auertas faciem tuam à me, quia si auerteris, Similis ero descendentibus in lacum.* Quid est, descendentibus in lacum? Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnet. Illi descendunt in lacum, qui etiam confessionem perdunt: contra quod dicitur, *Ne coarctet super me puteus os suum.* Hanc profunditatem lacum appellat plerumque scriptura, in quam profunditatem cum venerit peccator contemnit. Quid est, contemnit: iam nec vllam prouidentiam deputat, aut si deputat, ad eam se pertinere non putat: Proponit sibi peccandi licentiam, sine spe veniæ habentis iniquitatis estusis. Non dicit, reuertar ad deum vt reuertatur ad me: nec audit, Conuertimini ad me & reuertar ad vos, quoniam veniens in profundum malorum contemnit. A mortuo enim, inquit,

G inquit, tanquam si non sit perit confessio. Ne ergo auertas faciem tuam a me, & similis ero descendenti in lacum: *Auditam fac mihi mane misericordiam tuam, quia in te speravi.* Ecce in nocte sum, sed in te speravi donec nocturna transeat iniquitas. Habemus enim ut dicit Petrus, certiores prophetiam sermonem, cui bene facitis intendentes tanquam lucernae luceti in obscuro loco, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris. Mane ergo appellat, post finem seculi, cum viderimus quod in seculo credimus. Mane enim exaudies vocem meam, mane astabo tibi & contemplantur. *Auditam fac mihi mane misericordiam tuam, quia in te speravi.* Si enim quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Patientiam quatit nox, letitiam donabit dies. *Auditam fac mihi mane misericordiam tuam, quoniam in te speravi.* Sed hic quid, donec veniat mane? Non enim sufficit mane sperare, sed aliquid opus est & agere. Quare aliquid agere? Quoniam dicit in alio Psalmo, Deum exquisivi in die tribulationis meae, tanquam in tempore noctis meae deum exquisivi. Quomodo exquisisti? Manibus meis nocte coram eo, & non sum deceptus. Manibus querendus est in nocte deus. Quid est, manibus? Bonis operibus, sed bonis operibus coram eo, Cum enim facis elemosynam, noli tuba canere, pater tuus qui videt in occulto reddet tibi. Quia ergo ita sperandum est mane, & ita nox ista toleranda est, & in ipsa patientia donec dies elucescat perseverandum est, quid interea hic agendum? Ne forte per temetipsum acturus es aliquid, ut merearis perducere ad mane? *Notam fac mihi domine viam in qua ingrediar.* Ideo lucernam prophetiam accedit, ideo ipsum dominum tanquam in testa carnis misit, qui etiam dixit, Exiit velut testa virtus mea. Ambula ad prophetiam, ambula ad lucernam predictorum futurorum, ambula ad verba dei. Nondum vides verbum in principio deum apud deum, ambula ad formam serui, perducere ad formam domini. *Notam fac mihi domine viam in qua ingrediar: Quoniam ad te leuavi animam meam.* Leuavi ad te, non contra te. Apud te est fons vitae, ad te leuavi animam meam, tanquam vas ad fontem attuli, imple ergo me, quoniam ad te leuavi animam meam. *Exime me de inimicis meis domine, quia ad te confugi.* Qui aliquando a te fugi, ad te confugi. Fugit enim Adam a facie dei, & abscondit se inter ligna paradisi, ut de illo diceretur in libro Iob, Tanquam seruus fugiens dominum suum, & consecutus est umbram. Fugit a facie domini sui & consecutus est umbram. Ad umbram enim fugit inter ligna paradisi. Vae si permanserit in umbra, ne postea dicatur, Transierunt omnia tanquam umbra. Exime me de inimicis meis. Non enim hic inimicos homines cogito: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem. Sed aduersus quos? Aduersus principes & potestates, rectores mundi. Cuius mundi? Non enim caeli & terrae: non enim regunt quod non fecerunt, rectores mundi. Sed cuius mundi? Tenebrarum harum. Quarum tenebrarum? Vtique iniquorum, Fuistis enim aliquando tenebrarum harum, rectores iniquorum: contra hos habetis luctamen. Magnum praesidium nobis est, hostem non videre & vincere. Aduersus rectores mundi tenebrarum harum, diabolus scilicet & angelos eius, non illius mundi rectores, de quo dicitur, Et mundus per eum factus est: sed illius mundi de quo dicitur, Et mundus non cognouit eum. Exime me de inimicis meis domine, quia ad te confugi. De inimicis meis, non Iudas, sed qui impleuit

Iudam. Illum patior visum, illum expugno non visum. **K** Accepit enim buccellam Iudas, & introiit in eum Satan. *Ioan. 13.* tanas, ut iste David persecutionem pateretur a filio suo. Quam multos Iudas diabolus implet, indigne accipientes buccellam ad iudicium suum? Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. *1. Cor. 10.* Non malum est quod datur, sed bonum malo in iudicium datur. Bene esse non potest male accipienti quod bonum est. Ergo exime me ab inimicis meis, quia ad te confugi. Ergo quia ad te confugi, vel quod a facie tua fugiam? Si ascendero in caelum, tu illic es. Quod enim fugerem? Quod ibo a spiritu tuo? Si ascendero in caelum, tu ibi es: si descendero in infernum, ades. *Psal. 137.* Quid ergo restat? Si assumpsero penas meas ut columba, & volabo in extrema maris, id est, ut spe habitem in fine seculi, Etenim illuc manus tua deducet me & perducet me dextera tua. Exime me de inimicis meis, quoniam ad te confugi domine: *Doce me ut faciam voluntatem tuam, quia tu es deus meus.* O confessio, o praescriptio quoniam tu es, inquit, deus meus. Ad alium curram refici, si ab alio factus sum: Tu es totum meum, quia tu es deus meus. Patrem queram propter hereditatem: Tu es deus meus, non solum **L** dator hereditatis, sed ipsa hereditas. Dominus pars hereditatis meae. Dominum queram propter redemptionem: Tu es deus meus. Patronum queram propter liberationem: Tu es deus meus. Postremo creatus recreari cupio: Tu es deus meus qui creator meus, qui creasti me per verbum tuum, & recreasti me per verbum. Sed creasti me per verbum deum, manentem apud te: recreasti per verbum carne factum propter nos. *Iob. 33.* Doce ergo me ut faciam voluntatem tuam, quia tu es deus meus. Si non me docueris, faciam voluntatem meam, & deseret me deus meus: Doce me ut faciam voluntatem tuam, quoniam tu es deus meus. Doce me. Non enim tu es deus meus, & ego ero magister meus. Videte quemadmodum gratia commendetur, Hoc tenete, hoc imbibite, hoc vobis de corde nullus excutiat: Nec habeatis zelum *Rom. 10.* dei, sed non secundum scientiam, ne ignorantes dei iustitiam, & vestram volentes constituere legem, iustitiae dei non sitis subiecti. Verba certe Apostoli agnoscitis: dicite ergo ista, Doce me ut faciam voluntatem tuam, quia tu es deus meus. *Spiritus tuus bonus.* Non meus malus. Spiritus tuus bonus *Deducet me in terram rectam.* Quia spiritus meus malus deduxit me in terram peruersam. Et quid ego merui? Quae mea opera bona sine tuo adiutorio computantur, unde impetrarem dignusque essem deduci a spiritu tuo in terram rectam? Quae opera mea, vel quae merita mea? *Propter nomen tuum domine viuificabis me.* Attendite ergo quantum poteritis gratiae commendationem, qua gratis salui facti estis. Propter nomen tuum domine viuificabis me. Non nobis domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Propter nomen tuum domine viuificabis me in tua iustitia, non in mea. Non quia ego merui, sed quia tu miseris. Nam si meum ostenderem meritum, nihil abs te mererer nisi supplicium. Auulsi merita mea, inseruisti dona tua. Propter nomen tuum domine viuificabis me. *In tua iustitia. Deduces de tribulatione animam meam, & in tua misericordia ad inuictum deduces inimicos meos. Et perdes omnes tribulantes animam meam, quoniam seruus tuus sum ego.*

In Psalmum centesimum quadragessimum-
tertium Enarratio.

Psalmi

APSALMI huius titulus brevis est numero verborum, sed grauis pondere mysteriorum. *Ipsi David ad Goliath.* Præliū hoc factum tempore patrum nostrorū, de scripturis sanctis recolat mecum charitas vestra. Cum enim aduersus populum dei alienigenæ dimicarent, prouocauit vnus vnū, Goliath David, in quo certamine voluntas dei pro cuiusque partis victoria pbaretur. Sed quid de victoria satagim⁹, quādo prouocantē prouocatumq; cernimus? Prouocauit impietas pietatē, prouocauit superbia humilitatem, postremo prouocauit diabolus Christū. Quid miramini diabolū victum? Ille erat grādis statura corporis, iste autē statura paruus, sed fide magnus. Accepit arma bellica sanctus David, vt aduersus Goliath procederet: Hæc arma per ætatem & paruam, vt diximus, staturam corporis portare non valuit. Abiecit onerantia, non adiuuantia, accepit quinque lapides de flumine, & posuit in vase pastoralis. His armat⁹ corporaliter, nomine autem dei spiritualiter, processit & vicit. Hoc quidem ille David: Sed mysteria perferutemur. Proposueramus enim titulum istum breuem numero verborum, sed grauem

B pondere mysteriorum: veniat in mentē Apostolica illa leuitentia, Omnia hæc in figura contingebant illis, ne impudentes videamur querere aliquid absconditum, vbi possit dici totū sine mysterij profunditate simplicitor dictum. Habemus ergo auctoritatem faciētem nos intentos ad quærendum, vigilēs ad inuestigādum, deuotos ad audiendum, fideles ad credendum, impigros ad faciēdum. In David Christus, sed sicut soletis intelligere eruditi in schola eius, Christus caput & corpus. Non ergo sic audiatis aliquid ex persona Christi, quasi ad vos nō pertineat qui estis membra Christi. Hoc tāquam fundamento posito, videte quæ sequantur. Nostis multis sacramentis visibilibus & corporalibus oneratum esse populum primum, circuncisione, negotioso illo quodam sacerdotio, & templo figuris pleno, multiplicibus holocaustorum sacrificiorumq; generibus. Hæc David noster tanquam arma prementia non adiuuantia posuit. Si enim data esset lex quæ posset viuificare, vere ex lege esset iustitia. Vt quid ergo lex? Sequitur, Sed conclusit, inquit, scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Denique iste David scilicet Christus caput & corpus,

C tempore reuelationis noui testamenti, tēpore insinuandæ & commendandæ gratiæ dei, quid fecit? Arma posuit, quinque lapides tulit, arma, vt diximus, onerantia posuit. Ergo sacramentalis: sacramēta illa legis quæ non sunt imposita gentibus, posuit, quæ non obseruamus. Meministis enī quāta in veteri lege legamus & non obseruamus, sed tamen ad aliquā significationem præmissa & posita esse intelligamus, non vt abiiciamus legem dei, sed vt sacramēta promittentia, impleta promissione non celebremus. Quod enim promittebant, venit. Gratia enim noui testamēti in lege velabatur, in Euāgelio reuelatur. Velū remouimus, quod velabatur agnouimus. Agnouimus autē in gratia gratiā domini nostri Iesu Christi capitis & saluatoris nostri qui pro nobis crucifixus est, quo crucifixo etiam velum templi conscissum est. Denique arma viæ ille posuit, tanquam onera sacramentorum veteris legis, & ipsam legem accepit. Quinque enim lapides, quinque libros Moyse significant. Tulit ergo illos quinque lapides de flumine. Nostis quid sit fluuius. Labitur enim mortale seculum, & præterfluit quicquid venit in mundum. Erant ergo in flumine tanquam in populo illo primo lapides, illic

erant inutiles, vacabant, nihil proderant, transibant si. **D**icut fluuius. Quid fecit David vt lex ipsa utilis esset? Accepit gratiam. Lex enim sine gratia impleri non potest. *Roma. 13.* Plenitudo enim legis est charitas. Et vnde est ista charitas? Vide si nō ex gratia. Charitas, inquit, dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Quia ergo gratia fecit impleri legem, significatur autē gratia lacte. Hoc enim est in carne gratuitum, vbi mater nō querit accipere, sed satagit dare. Hoc mater gratis dat, & contristatur si desit qui accipiat. Quomodo ergo ostendit David legem sine gratia operari non posse, nisi cum illos lapides quinque quibus significabatur lex in libris quinque, coniungere volens gratiæ, posuit in vase pastoralis, in quo lac mulgere cōsueuerat? His armatus, gratia vtique armatus, & ideo præsumens non dese, sed de domino suo, processit aduersus Goliath superbū, se iactantē, de se præsumentem. Tulit vnum lapidem, iecit, inimicum in fronte percussit, cecidit ex eo loco corporis, vbi signum Christi non habuit. Hoc quoque licet attēdas: Quinque lapides posuit, vnum misit: Libri quinque lecti sunt, sed vnitatis vicit. Plenitudo enim legis, vt paulo antē cōmemorauimus, charitas. Et Apostolus ait, Sufferentes inuicem in dilectione, studentes seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Deinde illo percusso atq; deiecto, gladium eius abstulit, & inde caput illi abscidit. Et hoc fecit noster David, deiecit diabolū de suis. Quando autem credunt magni eius quos ille in manu habebat, & de quibus cæteras animas trucidabat, conuertunt linguas suas contra diabolū, & sic Goliath de gladio suo caput inciditur. Mysterium tituli pro temporis breuitate tractauimus, videamus quid habeat iste Psalmus.

Expositio Psalmi.

Benedictus dominus deus meus qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. Vox nostra est si corpus Christi nos sumus: Benedicamus dominum deum nostrum qui docet manus nostras ad prælium, & digitos nostros ad bellum. Repetitio sententiæ videtur. Quod est manus nostras ad prælium, hoc est digitos nostros ad bellum. An aliquid interest inter manus & digitos? Digitus vtique operatur manus. Nō itaque absurde accipimus digitos pro manibus positos. Veruntamen in digitis agnoscimus vnitatem, diuisionem operationis, & tamen radicem vnitatis. Vide illam gratiam, dicit Apostolus, Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alij fides in eodem spiritu, alij donationes curationum in vno spiritu, alij genera linguarum, alij prophetia, alij diiudicatio spirituum. Omnia autem hæc operatur vnus atque idem spiritus. Radix est vnitatis, diuidens propria vnicuique prout vult, alij illud, alij hoc. Diuisiones sunt operationis. His ergo digitis pugnat corpus Christi procedens in bellum, procedens in prælium. Iam præliorum & bellorum genera commemorare fortasse longum est, & gerere facilius est quàm explicare. Habemus vnū bellum quod commemorat Apostolus, Non est vobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, id est, aduersus homines à quibus videmini pati molestias, non aduersus ipsos pugnat, sed aduersus principes & potestates & rectores mundi. Et ne intelligeres mundi cæli & terræ, ostendit quid diceret, tenebrarum, inquit, harum, mundi scilicet, non qui per ipsum factus est, quia & mundus per eum factus est, sed mundi qui eum non cognouit, quia & mun-

G & mundus eum non cognouit. Hæ tenebræ non sunt natura, sed volutate. Anima enim per semetipsam non lucet, quia humiliter & veraciter cantat, Tu illuminabis lucernam meam domine, deus meus illumina tenebras meas. Et apud te, inquit, fons vitæ, in lumine tuo videbimus lumen: Non in lumine nostro, sed in lumine tuo. Nam & oculi nostri lumina vocantur, & tamen lux extrinsecus si deit, etiam sani & patentes, in tenebris remanebunt. Ergo bellum gerimus aduersus rectores tenebrarum harum, rectores scilicet infidelium, diabolum & angelos eius, rectores gladij eius, de quo pugnat diabolus aduersus fideles. Sed quomodo Goliath prostrato tollitur gladius, ut ipsi Goliath caput de gladio suo amputetur, ita eum credunt ipsi infideles dicitur eis, Fuitis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino: Pugnastis de manu Goliath, iam in manu Christi tollite caput Goliath. Hoc enim vnum prælium, alterum autem vnicuique in seipso. Modo genus hoc belli ex apostolica epistola legebatur, Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, ut non ea quæ vultis faciatis. Et hoc graue bellum, & quod est molestius, internum. In quo bello si sit quisque victor, illos quos non videt inimicos continuo superabit. Non enim tetat diabolus vel angeli eius, nisi quod in te carnaliter dominatur. Nam quomodo vincimus illos hostes quos non videmus, nisi quia carnales interiores motus nostros sentimus: His confingimus, illis percutimur & illos percutimus. In amore pecunie dominatur avaritia. Dominante tibi avaritia diabolus forinsecus lucrum cum fraude proponit. Plerumque enim ad lucrum non peruenis, nisi fraudem feceris. Propomit ergo ille forinsecus avaritiæ tuæ quam intus non vicisti, quam non domuisti, quam non tibi subiecisti, proponit tanquam athleta suo agonotheta malus fraudem & lucrum, opus & præmium, fac & tolle. Tu autem si calcas avaritiam, si tibi interius non dominatur, quam si senties vinctus, iam diabolus insidiantem non sentis. Si ergo edomuisti avaritiam, attendis alterum proponentem opus & præmium. Quid ille proposuit: fraudem & lucrum, Quid & iste proponit: Innocentiam & coronam. Fac & tolle, & ille dicit, & iste. Iam tu præliator interior, si non es victus avaritia, sed victor avaritiæ, illum attendis, & hunc vincis. Discernis enim utrunque & dicis, Hic video opus & præmium, illic autem escam & laqueum. Neque enim aliquid dicis in te, quod non pertineat ad te. Etenim ex peccato diuisus es aduersum te. Trahis concupiscentiæ propaginem & traducis mortis. Habes contra quod pugnes in te, habes quod expugnes in te: Sed habes quæ inuocet, ut pugnantem adiuuet te, & vincentem coronet te, qui non existentem fecit te. Quomodo, inquit, vincam? Ecce ipse Apostolus difficillimum prælium proponit, & quam laboriosum sit aut forte insuperabile, si non intelligo ipse ostendit, Caro, inquit, concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, ut non ea quæ vultis vos faciatis. Quomodo me iubet vincere, cum ille dicat, ut non ea quæ vultis faciatis: Quæris quomodo? Attende ad gratiam vas pastoralis, lapidem de flumine in exceptorio lactis pone. Ecce & ego tibi dico, immo tibi ipsa veritas dicit. Prorsus non facis quod vis, pugnantem carne aduersus spiritum tuum. Si ad istam pugnam de te præsumis, admonendus es, ne frustra audieris, Exultate deo adiutori nostro. Si enim per te impleres totum, non esset necessarius adiutor. Rursus si tu ipse tua voluntate nihil ageres, non vocaretur adiutor. Adiutor enim aliquid

agentem adiuuat: denique cum dixisset, Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, Galat. 5. ut non ea quæ vultis faciatis, & proposuisset te ante te, veluti deficientem te in te, continuo misit ad adiutorem. Quod si spiritu ducimini, non adhuc estis sub lege. Qui enim sub lege est, non implet legem sed premitur a lege, sicut ille David sub armis erat. Ergo si spiritu duceris, vide quis te adiuuabit ut impleas quod velis. Adiutor tuus, susceptor tuus, spes tua, qui docet manus tuas in prælium, & digitos tuos ad bellum. Manifesta enim sunt, inquit, opera carnis, quæ sunt fornicationes, immunditia, idolorum seruitus, luxuria, veneficia, contentiones, inimicitia, ebrietates, comestationes, & his similia, quæ prædico vobis sicut prædixi, quoniam qui talia agunt regnum dei non possidebunt: Non qui aduersus talia confingunt, sed qui talia agunt. Cum enim confingis aliud est opus, cum vincis aliud est opus, cum pacem & quietem habes, aliud opus est. Hæc dum exemplis demonstro paucis aduertite. Suggestur aliquod lucrû, delectat: habet fraudem, sed magnum est lucrum, delectat, non consentis. Pugnâ vide, adhuc suadet, adhuc instatur, adhuc deliberatur. Ergo qui pugnat, periclitatur. Vidimus pugnam, cetera videamus. Contempsit iustitiam ut fraudem faceret, victus est: contempsit lucrû ut iustitiæ seruiret, vicit. In his tribus victum doleo, pugnantem metuo, victori congaudeo, Sed etiam ille qui vicit, nunquid omnino egit in se ut prorsus eum pecunia non attentet, aut nihil in eo excitet delectationis, quamvis superabilis, quamvis contemptibilis, quamvis non solum cui non consentiat, sed cum qua nec pugnare dignetur? Inest tamen aliqua delectationis titillatio. Ista titillatio, & ille hostis, iam nec pugnat nec regnat, inest tamen, & quasi moratur in carne mortali, quod non erit. Duceatur enim totum in victoriam, sed postea. Modo autem corpus quidem mortuum est propter peccatû, & ideo eidem corpori inest peccatum, etiam non regnat peccatum, spiritus autem vita est propter iustitiam. Si autem qui suscitauit Christum a mortuis habitat in vobis, qui suscitauit Christum a mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra propter inhabitantem spiritum eius in vobis. Ibi iam nec quod pugnetur, nec quod timeat, totum cedit in pacem. Non enim contraria natura contra aliam naturam pugnat, sed tanquam in domo maritus & vxor, si aduersus se disentiunt, molestus & periculosus labor: si maritus vincatur, & vxor dominetur, pax peruersa: Si autem vxor marito dominantem subiiciatur, pax recta: non tamen aliquid ex alia natura, quia ex homine facta mulier viro. Caro tua, coniunx tua, famula tua, quod dlibet deputato opus est ut subiiciatur, & si pugnas ut prois pugna. Hæc enim expedit inferius subiici superiori, ut & ille qui sibi subiici vult, quod est inferius, se subiiciat superiori suo. Agnosce ordinem, quere pacem. Tu deo tibi caro. Quid iustus? quid pulchrius? Tu maiori, minori tibi. Serui tu ei qui fecit te, ut tibi seruiat quod factum est propter te. Non enim hunc ordinem nouimus, nec hunc ordinem commendamus, tibi caro & tu deo, sed tu deo & tibi caro. Si autem contemnis tu seruire deo, nonquam efficies ut tibi caro. Qui non obtemperas domino, torqueris a seruo. Nunquid si non prius tu deo, ut deinde tibi caro, poteris dicere hæc verba, Benedictus dominus deus meus qui docet manus meas ad prælium & digitos meos ad bellum. Præliari vis indoctus, dānaberis victus. Primo ergo te subdas deo, deinde illo docente te & adiuuante præliaris &

Aris & dicas, Qui docet manus meas ad prælium & digitos meos ad bellum: Et cū prælialis, quia dum prælialis periclitaris, dic quæ sequuntur in prælij periculo constitutus. *Miser cordia mea.* Non vincar misericordia mea. Quid est hoc, misericordia mea? Præbes misericordia mihi misericordiam, & in me extitisti misericors, an donasti mihi vt & ipse sim misericors? De nulla enim re sic vincitur inimicus, quàm cum misericordes sumus. Omnino parat calumnias ad iudicium, & non potest falsa obicere, quia non est apud quem. Si enim apud hominem iudicem nobiscum ageret, posset eum metiendo fallere, & nos grauius criminacionibus falsis: Quia vero apud talem iudicem causa nostra cum illo est qui falli non potest, ideo ambit vt ad peccatum seducat, vt habeat vera quæ obiciat. Et vbi forte aliquibus eius fraudibus succumbit humana fragilitas, sequatur in cõfessione opus humilitatis, exerceatur in operibus misericordiae & pietatis. Omnia delentur cum ex vtro corde & plena fiducia dicimus illi qui videt, Dimitte nobis sicut & nos dimittimus. Dic toto corde, dic tota fiducia, dic securus, Dimitte nobis sicut & nos dimittimus, aut noli dimittere si non dimittimus. Quod etsi non dixeris, Noli dimittere si non dimittimus, profus non dimittit si nõ dimittimus. Neque enim vt tu sis impunitus peccator, erit ille mēdax promissor. Vis, inquit, vt dimittam? Dimitte. Est & aliud opus misericordiae: Vis vt demēda: vno loco positum est in Euāgelio, Dimittite & dimittetur vobis, date & dabitur vobis. Aliquid, inquit, & contra te teneo, aliquid & tu contra alterum tenes, dimitte & dimitto. Aliquid petis à me, aliquid petit alter à te, da & do. Et quæ dimittit, & quæ dat? Nonne charitas? Et vnde charitas nisi per spiritum sanctum qui datus est nobis? Si ergo per opera misericordiae noster vincitur inimicus, & opera misericordiae habere non possemus, nisi charitatem haberemus, charitas autem nobis nulla esset, nisi per spiritum sanctum acciperemus, ille docet manus nostras in prælium, & digitos nostros ad bellum: illi recte dicimus, Misericordia mea, à quo habemus etiam vt misericordes simus: iudicium enim sine misericordia illi qui non fecit misericordiam. Parua putatis opera misericordiae? Libet & de his aliquid dicere. Attendite primo istam sententiam de sancta scriptura depromptā, quam modo cõmemoravi, iudicium enim sine misericordia illi qui nõ fecit misericordiam. Sine misericordia iudicabitur, qui misericordiam nõ fecit antequā iudicaretur. Quid deinde? quid sequitur? Superexaltat autē misericordia iudiciū. Quid est hoc fratres, superexaltat autem misericordia iudiciū? Superponitur misericordia iudicio, in quo inuentum fuerit opus misericordiae: Et si habuerit aliquid forte in iudicio quo puniatur, tanquam vnda misericordiae peccati ignis extinguitur. Superexaltat autē misericordia iudicium. Quid autē cum talibus subuenit, & cū tales liberat, & cum talibus ignoscit, Inustus est deus? Absit. Et ibi iustus est. Non ei enim tollit misericordia iustitiā, nec iustitia misericordiam. Vide enim si non iustus est, Dimitte & dimitto, da & do: vide si nõ iustus est, In qua mensura mēsi fueritis, in ea remetietur vobis. Ad hoc enim in qua mēsurā: nõ enim mensura eiusdem generis est, sed ad hoc eadem mēsurā, ignosce & ignosco. Est apud te mensura veniæ dandæ, inuenies apud me mensuram veniæ accipiendæ. Est apud te mensura tribuendi quod habes, inuenies apud me mensuram accipiendi quod non habes. Misericordia mea. *Est refugium meū, susceptor meus & erutor meus.* Mul-

tum laborat præliator hic tenens concupiscentem aduerfus spiritum carnem. Tene quod tenes, tunc erit plene quod vis, cum absorpta fuerit mors in victoria, quā do resuscitatū mortale hoc corpus transfertur in habitudinem angelicam, & in cœlestem subuolat qualitatem. Mortui, inquit, in Christo resurgent primi, deinde & nos viuentes qui reliqui sumus, in aduentu domini simul rapiemur cū illis in nubibus obuiā Christo in aëra, & sic semper cum domino erimus. Ibi absorbebitur mors in victoriam, ibi dicetur, Vbi est mors contentio tua? Vbi est mors aculeus tuus? Non enim relinquetur nec in animo, nec in corpore quod rebellet aduerfus amorem dei: Plena victoria, plena pax: de hac nobis præliantibus dicitur, Venite filij audite me, timorē domini docebo vos. In prælio estis, in cõtentione cõstigitis, & tamen tandē quandam requiē desideratis. Quis est homo qui vult vitā, & diligit videre dies bonos? Quis est qui nõ dicat, ego? Ibi vita, ibi dies boni, vbi caro nihil concupiscit aduerfus spiritū, vbi non dicitur pugna, sed gaude. Sed quis est qui hos dies nõ velit? Omnis homo certe dicit, ego. Audi quid sequitur, Video quia laboras, video quia in pugna, in periculo diuersaris: audi quid sequitur, Doce manus ad prælium, digitos in bellū. Contine linguā tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum: Declina à malo & fac bonū. Quomodo enim poteris facere bonū, nisi declinaueris à malo? Quid quaero vt vestias, quando adhuc expolias? Quid quaero vt dones, quando adhuc rapis? Declina à malo & fac bonum. Qua mercede? Non sub te ploret primo pauper, vt gaudeat de te pauper. Declina à malo & fac bonum. Qua mercede? Nam modo pugnas: Quære pacē & persequere eam. Disce, dic, Misericordia mea & refugium meū, susceptor meus & erutor meus, protector meus. Susceptor meus ne cadā, erutor ne hæream & peream, protector ne seriar. *Protector meus & in ipso speraui.* In his omnibus, in toto labore meo, in omnibus præliis meis, in omnibus difficultatibus meis in ipso speraui. *Qui subdit populum meū sub me.* Ecce caput nostrū loquitur nobiscum. *Domine quid est homo qui a innotuisti ei?* Totum quod est, hoc est quia innotuisti ei. Quid est homo quoniam innotuisti ei, *Aut filius hominis quoniam aestimamus eum?* Aestimamus eum, tanti facis, tanti pēdis, ordinas, nosti sub quo ponas, supra quid ponas. Aestimatio enim est, quāti precij sit quidq;. *Quanti aestimauit hominem, qui pro eo vnici sanguinē fudit?* Quid est homo quoniam innotuisti ei? Cui, quid innotuisti? Quid est, filius hominis quoniam aestimamus eum? Quoniam tanti eum pendis, & quanti eum pendis, tanti eum aestimamus, preciosum quiddam esse ostendis. Non enim deus sic aestimatur hominē, quomodo homo aestimatur hominem. Quando inuenit homo seruum venalem, carius emit equum quàm hominem. Ille quāti te aestimatur vide, vt possis dicere, Si deus pro nobis, quis cõtra nos? Et quanti te aestimatur qui filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum? Quomodo nõ & cum illo omnia nobis donauit? Qui hanc annonam dedit pugnantibus, quid seruat vincentibus? Ego sum, inquit, panis viuus qui de cœlo descendi. Hæc est annona præliantium, de horreis inuenta dominicis, vnde pascuntur angeli, quia panem angelorum manducauit homo. Post prælia vero & hanc annonam quid seruat: quid dabit victoribus, nisi quod in alio Psalmo dicitur, Vnam petij à domino hanc requiram, vt inhabitē in domo domini omnibus diebus vitæ meæ, vt cõtemplor delectationē domini, & protegat me templum eius: Quid est homo quoniam innotuisti

G tuiſti ei, aut filius hominis quoniã æſtimas eum? Quem? *Homo vanitati ſimilis factus eſt.* & tamen innotuiſti ei & æſtimas eum. Homo vanitati ſimilis factus eſt. Cui vanitati: Temporibus præterlabentibus & præterfluentibus. Vanitas enim iſta dicitur, in comparatione cuiuſdam ſemper manentis, & nunquam deficientis veritatis. Nam & iſta creatura eſt loci ſui. Impleuit enim deus terram, ſicut ſcriptum eſt, bonis ſuis. Quid eſt, ſuis? Sibi congruentibus. Sed hæc omnia terrena, volatica, tranſitoria, ſi comparentur illi veritati ubi dictum eſt, Ego ſum qui ſum, totum hoc quod tranſit vanitas dicitur. Evaneſcit enim per tempus, tanquam in auras fumus. Et quid dicam amplius quã id quod Apoſtulus Iacobus dixit, volens homines ſuperbos ad humilitatem redigere, Quæ eſt enim, inquit, vita veſtra? Vapor eſt ad modicum apparens, deinceps exterminabitur. Ergo homo vanitati ſimilis factus eſt, peccando vanitati ſimilis factus eſt. Nam quando eſt primũ conditus veritati ſimilis factus eſt, ſed quia peccavit, recipit digna, vanitati ſimilis factus eſt. Pro iniquitate enim erudiſti hominem, dixit in alio Pſalmo, & tabeſcere feciſti ſicut araneam animam eius. Inde & hoc: **H**omo vanitati ſimilis factus eſt. Ibi quid ait? Ecce veteres poſuiſti dies meos. Hic quid ait? *Dies eius ſicut umbra prætereunt.* Attendat ſibi homo in diebus umbræ ſuæ, vt faciat aliquid dignum deſideratæ luci ſuæ: & ſi in noctis umbra eſt, quærat diem. Dies enim huius vanitatis, cognofcenti homini dies eſt tribulationis: ſive aliqua incommoditate & aliqua moleſtia noceat nobis, ſive aliqua proſperitate mundus arrideat, totum timendum & gemendum eſt, quoniam tentatio eſt vita humana ſuper terram. Vnde enim dicitur, Tota die contriſtatus ambulabam? Solatiis opus habemus, & quicquid nobis nunc exhibet deus, cum proſpere exhibet non eſt gaudium beatorum, ſed conſolatio miſerorum. Itaque agat aliquid inquam homo dignum deſiderata luce in iſtis diebus umbræ ſuæ, & in nocte inquiret deum, ſicut ſcriptum eſt, In die tribulationis meæ deum exquiſui manibus meis nocte coram eo, & non ſum deceptus. Quam dicit diem tribulationis, niſi quam dicit & noctem? Manibus meis nocte coram eo. Adhuc in nocte ſumus, & ad prophetiæ lucernam **I** vigilamus. Aliquid promiſſum eſt, quod adhuc expectatur. Sed quid ait Apoſtulus Petrus? Habemus certioreſ propheticum ſermonem, cui benefacitis intendentes tanquam lucernæ lucenti in obſcuro loco, donec dies luſceſcat, & lucifer oriatur in cordibus veſtris. Ipſe dies præmium noſtrum ibi eſt. Ibi, Mane exaudies vocem meam, mane aſtabo tibi & contemplanbor. Ergo operare quantum in nocte manibus tuis, id eſt, bonis operibus inquire deum antequam veniat dies ille qui te lætificet, ne veniat qui te mœſtificet. Vide enim quã ſecurus opereris, quia non deſereris ab illo quem quæris. Manibus meis, inquit, deum exquiſui nocte coram eo, vt pater tuus qui videt in occulto reddat tibi, ideo coram eo. Intus habeas miſericordiam, charitatem, ne aliquid facias quaſi ſtudio placendi hominibus. Manibus meis, operibus meis. In umbra, in hac vita: ubi ipſe videt, non ubi placere hominibus ſtudeo. Et quid ſequitur? Et non ſum deceptus. Homo vanitati ſimilis factus eſt, dies illius tanquam umbra prætereunt, & tamen innotuiſti ei, & quid æſtimas eum? *Domine inclina cælos tuos & deſcende.* Corpus Chriſti, humilis David gratia plenus, de deo præſumens, pugnans in hoc ſeculo, inuocat adiutorium dei,

Inclina cælos tuos & deſcende, Qui ſunt cæli inclinati: Apoſtoli humiliati. Iſti enim cæli enarrant gloriã dei. Et de his cælis enarrantibus gloriã dei mox dicitur, Non ſunt loquelæ neque ſermones, quorum non audiantur voces eorum, In omnem terram exiit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Cum enim iſti cæli emitterent voces ſuas per omnes terras, & facerent mirabilia, coruſcante de illis & intonante domino miraculis & præceptis, putati ſunt dii deſcendiſſe de cælo ad homines. Nam quidam ex gentibus hoc putantes, eis etiam ſacrificare voluerunt. Tunc illi videntes ſibi deſerri indebitum honorem, expauſcentes & deteſtantes, & eos qui ſecrabant corrigentes, vt oſtenderent eis motum animi ſui, conſiderunt veſtimenta ſua & dixerunt, Quid hoc facitis? Homines & nos ſumus, paſſibiles ſicut & vos. Et ceperunt ſub his verbis commendare excellentiam domini noſtri Ieſu Chriſti, humiliantes ſe, vt commendaretur deus, quia inclinati erant cæli, vt deſcenderet deus. Inclina ergo cælos tuos & deſcende. Factum eſt. *Tange montes & fumigabunt.* Montes ſuperbos, elationes terrenas, tumidas grãditates, Tange, inquit, tange iſtos montes. De gratia tua da iſtis montibus & fumigabunt, quia fatebuntur peccata ſua, Fumus confitentium peccatorum, extorquebit & lachrymas humiliatorũ ſuperborum. Tange montes, & fumigabunt. Quando nō tacti, magni ſibi videntur. Dicturi ſunt, tu magnus es domine, dicturi ſunt & montes, Tu ſolus altiſſimus ſuper omnem terram. Sed ſunt quidam conſpirantes, conuenientes in vnum aduerſus dominum & aduerſus Chriſtum eius, Conuenerunt, cõſpirauerunt. *Coruſca coruſcationes, & diſperges eos.* Crebreſce miraculis tuis, & ſoluetur conſpiratio eorũ. Coruſca coruſcationes & diſperges eos. Iam miraculis territi, nō audebunt aliquid contra te, & in ipſis miraculis expauſcetes hæſitabunt. Quis eſt iſte qui tanta poteſt? Quis eſt iſte qui ſic exaltatur? cuius nomen tantum valet? Cum dicunt, quis eſt iſte? credituri ſunt, coruſcaſti miraculis, & diſperſiſti malam conſenſionẽ eorum. *Emitte ſagittas tuas & conturbabis eos.* Sagittæ potentis acuta, præcepta tua, dicta tua feriant cor eorum. Emitte ſagittas tuas & conturbabis eos. Vulnerantur male ſani, vt ſanentur bene vulnerati. Et dicant iam in Eccleſia, & in corpore Chriſti conſtituti dicant cum Eccleſia, Quoniã vulnerata charitate ego ſum. Emitte ſagittas tuas & conturbabis eos. Emitte manũ tuã ex alto. Quid poſtea? Quid in fine? Quomodo, inquit, corpus Chriſti cæleſti adiutorio? Veniet enim ipſe dominus in voce archãgeli, & in tuba dei deſcendet de cælo, ipſe ſaluator corporis, manus dei. Emitte manum tuã ex alto. *Et exime me, & erue me de aquis multis.* Quid eſt, de aquis multis? De populis multis. Quib? populis? Alienigenis, infidelibus, ſive foris oppugnãtib, ſive intus inſidiantibus. Exime me de aquis multis. In quibus me exercebas, in quibus me ad exuendum à ſordibus voluebas. Hæc eſt illa aqua contradictionis. Exime me, inquit, & de aquis multis. Audiamus iam de iſtis aquis multis à quibus eruet deus corpus Chriſti ſui, à quibus eruet deus humilitatem David. Quid eſt, de aquis multis? Quid dixiſti, ne aquæ aliter intelligantur? Quid dixiſti aquas multas? Quid dixi, audi. *De manu filiorum alienorum.* Audite fratres inter quos viuamus, à quibus erui deſyderemus. *Quorum os locutum eſt vanitatem.* Hodie vos omnes ſi nō ad hæc diuina ſpectacula verbi dei congregati eſſetis, & eis hac hora permixti viueretis, quantas vanitates audi-eris? Quorum os locutum

Exod. 3.

Iacobi. 4.

Pſal. 38.

Iob. 8.

Iob. 7.

Pſal. 37.

Pſal. 76.

2. Petri. 1.

Pſal. 5.

Pſal. 76.

Matth. 6.

Pſal. 76.

Act. 14.

Pſal. 118.

Pſal. 118.

Act. 4.

M

1. Theſſ. 4.

1. al. Quo-

modo in-

ciẽ corpus

Chriſti ad-

leſti adiu-

uo. alio-

Quomodo

hic ubi in

pus Chriſti

indigeat

leſti adiu-

uo?

Acutum est vanitatem. Quando denique loquentes illi vanitatem, audirent vos loqui veritatem? Quorum os locutum est vanitatem. *Et dextera eorum dextera iniquitatis.* Quid tu inter eos cum vase pastoralis habente quinque lapides? Dic mihi aliter, eandem legem quam significasti quinque lapidibus, significa & aliter. *Deus canticum nouum cantabo tibi.* Canticum nouum gratia est, canticum nouum hominis noui est: canticum nouum testamēti noui est. Cantabo tibi, inquit, canticum nouum. Sed ne putes gratiam à lege discedere, cum in Psalmis magis per gratiam lex impleatur. *In Psalterio decem chordarum psallam tibi.* In Psalterio decem chordarum, in lege decem præceptorū. Ibi tibi psallam, ibi tibi gaudeam, ibi tibi cantem canticum nouum, quia plenitudo legis charitas est. Cæterum qui non habet charitatem, portare psalterium possunt, cantare non possunt. Ego itaque, inquit, inter aquas contradictionis cantabo tibi canticum nouum, & nunquam strepitu suo facient aquæ contradictionis, vt obmutescat psalterium meum. In psalterio decem chordarum psallam tibi. *Qui dat salutem regibus.* Iam fumantibus montibus.

B *Qui redemit Dauid seruum suum.* Agnoscis Dauid, estote Dauid. Vnde redemit Dauid seruum suum? Vnde redemit Christum? Vnde redemit corpus Christi? *De gladio maligno erue me.* De gladio non sufficit, addit maligno. Proculdubio est gladius benignus. Quis est gladius benignus? De quo dominus dicit, Non veni pacem mittere in terram, sed gladium. Separaturus enim erat fideles ab infidelibus, filios à parentibus, & cæteras necessitudines direpturus, gladio putredinem abscindenti, membra autem Christi sananti. Est ergo benignus gladius bis acutus, vtroque acumine præpotens, veteris & noui testamenti narratione prætorum & promissione futurorum. Est ergo iste gladius benignus: ille autem malignus est, quo illi loquuntur vanitatem, quia benignus est quo deus loquitur veritatē. Ergo à gladio maligno erue me. Filij quippe hominum dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Ab hoc gladio maligno erue me. Quem dixit modo gladium, ipsas superius dixit, aquas multas. Erue me de aquis multis. Quas dixit aquas multas, ipsum dico gladium malignum. Denique de aquis multis cum dixisset, secutus est, de manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem. Et vt noueris ipsos dici, cum & hic dixisset, de gladio maligno erue me, secutus est, *Et exime me de manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem.* Similiter sicut ibi, & quod sequitur, *Dextera eorum dextera iniquitatis.* Hoc & supra posuerat, quando eos dixerat aquas multas. Tu enim ne aquas multas bonas putares, exposuit eas, in gladio maligno. Nunc ergo exponat quod dixit, Quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis. Quorum vel quam vanitatem locutum est os eorum? Et quomodo dextera eorum dextera iniquitatis? *Quorum filij ipsorum velut nouella constabunt in iuuentute sua.* Felicitatem ipsorum vult enumerare. Attendite filij lucis, filij pacis, attendite filij Ecclesiæ, membra Christi, attendite quos dicat alienigenas, quos dicat filios alienos, quos dicat aquas contradictionis, quos dicat gladium malignum. Attendite obsecro, quia inter istos periclitamini, inter horum linguas aduersus carnis vestræ desyderia dimicatis. Inter horum linguas positas in manu diaboli, de quibus pugnat, colluctationem habetis, non aduersus carnem & sanguinem, sed aduer-

sus principes & potestates & rectores mundi tenebrarum harum, hoc est, iniquorum. Attendite vt discernatis vos, attendite ne putetis veram felicitatem esse, quam sibi optant homines aut infirmi aut maligni. Ecce fratres certe filios alienos dixit, certe aquas multas, certe gladium malignum. Videte vanitatem quam loquuntur, & caute ne talia loquamini, caute ne talia loquentes imitemini, quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis. Quam vanitatem locutum est os eorum, & quæ dextera eorum iniquitatis est dextera? Audi, Quorum filij ipsorum velut nouella, constabunt à iuuentute sua.

Filia eorum composita, & ornata sicut similitudo templi. Cellaria eorum plena, eructantia ex hoc in hoc. Oves eorum fecundæ, multiplicantes in egressibus suis, boues eorum crassi. Non est ruina sepiæ nec exitus, nec clamor in plateis eorum. Ergo non est ista felicitas? Interrogo filios regni cælorum, interrogo progeniem resurrectionis in æternum, interrogo corpus Christi, membra Christi, templum dei. Ergo non est felicitas habere filios incolumes, filias ornatas, plena cellaria, abundantiam pecorum, nullam ruinam, non dico parietis, sed nec sepiæ, nullum tumultum & clamorē in plateis, sed quietem, pacem, abundantiam, copiam rerum in domibus, in ciuitatibus? Ergo non est ista felicitas? Aut debent eam iusti defugere? Aut non inuenis domum iusti abundantem rebus his omnibus plenam ista felicitate? Non erat domus Abrahæ abundans auro, argento, filiis, familia, pecoribus? Nonne Iacob sanctus patriarcha fugiens à facie Esau fratris sui in Mesopotamia seruiens, ditatus egressus est, & egit gratias domino deo suo, quia in virga sua transit fluum, & regressus est cum tanta abundantia pecorum atque filiorum? Quid dicimus? Non est ista felicitas? Sit licet, sed sinistra. Quid est sinistra? Temporalis, mortalis, corporalis. Nolo illam iam defugas, sed neque dexteram putes. Non enim isti ideo maligni, ideo vani, quia his abundabant, sed quia id quod sinistrum esse debuit, in dextera ponebant. Ideo & dextera eorum, dextera iniquitatis, ideo os eorum locutum est vanitatem, quia hoc in dextera posuerunt, quod in sinistra habere debuerunt. Quid enim in dextera ponere debuerunt? Deum, æternitatem, annos dei non deficientes, de quibus dicitur, Et anni tui non deficient. Ibi dextera, ibi esse debet desyderium nostrum. Sinistra vtamur ad tempus, dexteram desyderemus in æternum. Diuitiæ si affluant, ne apponatis cor. Si enim diuitiis fluentibus cor apposueritis, quod sinistrum est dextrum facietis. Corrigite vos: agnoscite sapientiam amplectentem vos: cui dictum est, Sinistra eius sub capite meo, & dextera eius complectetur me. Videte amatoria sancta cætica, videte Cantica canticorum nuptiarū cælestium Christi & Ecclesiæ. Quid dicit sponsa de sponso: Sinistra eius sub capite meo, & dextera eius amplectetur me. Sinistra sub capite, dextera super caput. Amplectētis enim desuper brachium super caput, sinistra autē subter caput. Sinistra, inquit, eius sub capite meo. Non enim me deseret, & in temporalibus necessariis & desyderiis: sed tamen ipsa sinistra sub capite erit. Non capiti præponetur, sed sub capite erit, vt dextera eius complectatur me, pollicens vitam æternam. Ita enim sinistra sub capite, si dextera super caput, impleturque: quod ad Timotheum scriptū est, Promissionem habes vitæ præsentis & futuræ. Promissionem, inquit, habens vitæ præsentis & futuræ. Quid in præsentem? Sinistra sub capite. Quid in futuro? Dextera

Z ij ra eius

Gra eius complectetur me. Tempori necessaria quæritis? *Matth. 6.* Quærite primum regnum dei, id est, dexteram, & hæc omnia apponentur vobis. Habebitis hic, inquit, & diuitias & gloriam, & in futuro seculo vitam æternam, & in sinistra continebo infirmitatem vestram, & dextera coronabo perfectionem vestram. An forte *Matth. 19.* Apostoli relinquentes omnia sua, aut pauperibus quod habebant distribuentes, sine diuitiis in hoc seculo remanserunt? Et ubi est illa promissio sinistra, Accipiens in hoc seculo septies tantum? Multiplicationem promissit. Et reuera quid desit homini dei? Si quis forte infidelis est, vnam domum aut paucas habet, fidelis hominis totus mundus plenus diuitiarum est. Vide sinistram eius plenam sub eapite: accipiet in hoc seculo septies tantum. Vide dexteram complectentem, & in futuro seculo vitam æternam. Merito & alio loco de ipsa sapientia dicitur, In dextera eius anni vitæ, & in sinistra eius diuitiæ & honor. Vnde ergo isti vaniloqui? Quare vanitatem locutum est os eorum? Quia dextera eorum dextera iniquitatis. Non ergo eos arguo, quia filij eorum velut nouellæ constabilitæ à iuuentute sua, nec quia filia eorum ornata sicut similitudo templi, nec quia cætera abundantia & pax terrena aderat eis. Sed quare arguo? *Beatum dixerunt populum cui hæc sunt.* O loquentes homines vanitatem, Beatum dixerunt populum cui hæc sunt. Perdiderunt veram dexteram maligni, peruersi, beneficia dei vniuersi se vestierunt. O maligni, ô vaniloqui, ô filij alieni, beatum dixerunt populum cui hæc sunt. Quod ad sinistram erat, ad dexteram posuerunt. Beatum dixerunt populum cui hæc sunt. Quid tu David? Quid tu corpus Christi? Quid vos membra Christi? Quid vos non filij alieni, sed dei? Quoniam vaniloqui filij alieni, beatum dixerunt populum cui hæc sunt. Vos quid dicitis? *Beatus populus cuius dominus deus ipsius.* Habete ergo sinistram, sed in sinistra desiderate dexteram, vt ponamini ad dexteram.

Matth. 25. Ad sinistram enim habuerunt Christum, apud quos esuriuit, & dederunt ei manducare: sitiuit, potum dederunt: hospes fuit, susceperunt: nudus fuit, vestierunt. Hoc totum de sinistra abstulerunt, & ad dexteram opera transtulerunt, vt ad dexteram ponerentur. Dixerunt ergo vaniloqui filij alieni, beatum populum cui hæc sunt, vos dicite nobiscum, Beatus populus cuius dominus deus ipsius.

In Psalmum centesimum quadragessimum-quartum Prefatio.

Laudare vobiscum dominum desiderauimus: & quoniam hoc concedere dignatus est, vt laus quam illi dicimus habeat ordinem suum, ne forte aliquo excessu quem laudat offendat, melius iter laudis in scriptura dei quærimus, & ab ipsa via, nec in dexteram nec in sinistram digrediamur. Audeo enim dicere charitati vestra, vt bene ab homine laudetur deus, quia laudauit ipse deus. Et quia dignatus est laudare se, ideo inuenit homo quemadmodum laudet eum. Neque enim hoc potest dici deo quod dictum est homini, Non te laudet os tuum. Vt enim se homo laudet, arrogantia est: vt deus se laudet, misericordia est. Prodest amare quem laudamus: bonum amando, nos meliores efficitur. Itaque quoniam hoc nobis prodesse nouit, vt amemus eum, laudando se amabilem se facit: etenim in eo nobis consulit, quia se amabilem facit. Exhortatur ergo cor nostrum in laudem suam, & spiritu suo impleuit seruos suos, vt laudarent eum. Et quoniam spiritus eius in seruis suis lau-

Prover. 27.

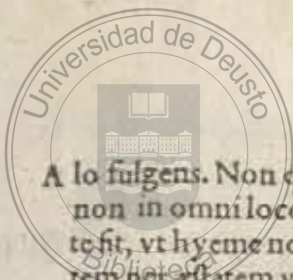
dat eum, quid aliud quam ipse se laudat?

Expositio Psalmi.

Exaltabo te deus meus rex meus, & benedicam nomen tuum *Aleph.* in seculum, & in seculum seculi. Videtis inchoatâ esse *N* laudem dei, & vsque in finē Psalmi laus ipsa perducitur. Denique titulus Psalmi est, *Laus ipsi David.* Et quoniam dictus est David qui venit ad nos ex femine *Rom.* David: ipse autē rex noster est, regens nos, & introducēs nos in regnum suū: intelligitur laus ipsi David, laus ipsi Christo. Christus autem secundum carnem David, quia filius David: secundum diuinitatem autem creator David, & dominus David. Denique & Apostolus cum honoraret primum populum dei, vnde & Apostoli ipsi crediderunt, & multæ Ecclesiæ primæ factæ sunt, facientes in multis hominum milibus quod modo ex Euangelio diues vnus audiuit, & tristis abscessit: id est, vendentes omnia quæ habebant, & distribuentes pauperibus, & perfectionem in domino requirentes: cum ergo laudaret ipsum populum primū, sic ait, Quorum patres & ex quibus Christus secundum carnem, *Matth. 23.* qui est super omnia deus benedictus in secula. Quia *Rom. 9.* itaque ex ipsis Christus secundum carnem, ideo David. *L.* Quia vero ipse est super omnia deus benedictus in secula: ideo, exaltabo te domine deus meus rex meus, & benedicam, inquit, nomen tuum in seculum & in seculum seculi. Forte in seculum, hinc: in seculum autem seculi, in æternum. Modo ergo incipe laudare, sed in æternum laudaturus es. Qui laudare non vult in transitu huius seculi, obmutescet cum venerit seculum seculi. Proinde sequentibus versibus propè hoc dixit, Ne quis etiam aliter intelligeret quod ait, Laudabo nomen tuū in seculum: & quæreret aliud seculum quando laudaret. *Per singulos,* inquit, *dies benedicam te.* Lauda ergo & *Bech.* benedic dominū deum tuum per singulos dies, vt cum *Q* finiti fuerint singuli dies, & venerit sine fine vnus dies, eas ex laudibus in laudem, sicut ex virtutibus in virtutem. *Per singulos,* inquit, *dies benedicam te:* & non transeat dies quo te non benedicam. Nec mirum est, si lato die tuo, benedicis deum tuum. Quid si forte illuxerit aliquis tristis dies, sicut se habent humanæ res, sicut est abundantia scandalorum, sicut est multiplicatio tentationum? Quid ergo si aliquid accidat triste homini *M* ni, desines laudare deum? desines benedicere creatorem tuum? Si desinis, mentitus es dicendo, *Per singulos dies benedicam te domine.* Si autem non desinis, & si tibi videtur in die tristi male, erit tibi in deo tuo bene. Est enim & quando male est tibi, ubi bene tibi sit. Si enim in aliquo malo male est tibi, proculdubio in aliquo bono bene tibi erit. Et quid tam bonum quam deus tuus: de quo dictum est, Nemo bonus nisi vnus deus? Nam quàm sit secura ista laudatio, & quàm sit securum hoc bene, intellige de ipso bono. Nam si gaudes de bono quod tibi accidit per diem, fortasse transit alio die bonum hoc vnde gaudes. Bene fuit mihi, bonum diem duxi, quia forte lucra venerunt, aut inuitatus es, aut in epulis diu fuiti. Gaudes, quia in epulis diu fuiti: alter te dolet, qui non erubuisti. Veruntamē de quocunq; tali bono gaudeas, certe transitorium est. Si autē gaudeas in domino deo tuo, audies dicentem scripturam, delectare in domino. Tanto firmitus gaudebis, quanto est ille certior in quo gaudebis. Si enim gaudes de nummo, times furem. Si autem gaudes de deo, quid times? Ne tibi quisquam auferat deum? Deum nemo tibi auferet, si tu eum non dimiseris. Non enim sic est deus, quomodo lux ista de cælo fulgens.

Matth. 23.

Psalm. 36.

A lo fulgens. Non quando volumus ad eam accedimus, non in omni loco lucet. Per infirmitatem nostram forte fit, ut hyeme nos delectet esse in ipsa luce. Nunc autem per ætatem videtis, quia magis eum locum quasi uimus, ut in ipsa luce non staremus. In deo autem tuo quando stas, & in lumine eius ueritatis delectaris, non queris locum quò ad eum accedas, sed conscientia accedit, & conscientia recedit. Quod dictum est, Accedite ad eum, & illuminamini: animo dictum est, non vehiculo. Affectibus dictum est, non pedibus. Et cum in eo stabis, æstus non patieris: Spiritus enim spirabit tibi, & sub alis eius sperabis. Vides enim habere te quomodo delecteris per singulos dies. Non enim te dimittet deus tuus, etiam si aliquid triste acciderit. Quam enim triste erat quod sancto viro Iob acciderat, quam repente, quam multa mala, quemadmodum omnia de quibus gaudere putabatur, non de quibus gaudebat, diabolo tentante subtracta sunt, quemadmodum & filij mortui sunt? Perit quod seruabatur, perierunt quibus seruabatur, nec tamen perit qui & illud & illos dedit. Quin & ipsi filij presenti seculo perierunt, agnoscendi & recipiendi in futuro. Ille tamen vir habens aliud unde gauderet, in quo uerum erat quod modo commemorauimus, Per singulos dies benedicam te: nunquid quia ille dies quo totum perierat tristis illuxit, ideo lux interior in corde defecit? Stetit quippe in illa luce, & ait, Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit, ita factum est, sit nomen domini benedictum. Ergo per singulos dies laudauit, qui etiam in die tam tristi laudauit. Breue magisterium est, ut semper laudes deum, ueròque corde non falso dicas, Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Breue mysterium est, scilicet ut noueris eum misericorditer dare cum dat, misericorditer auferre cum tollit, nec te credas à misericordia eius derelinqui, qui tibi aut blanditur dando ne deficias, aut corripit exultantem ne pereas. Siue ergo in eius donis, siue in eius flagellis, lauda eum. Laus flagellantis, medicina est uulneris. Per singulos, inquit, dies benedicam te. Prorsus per singulos dies fratres benedicite: omnino quicquid acciderit, benedicite deum. Etenim ne accidat aliquid quod ferre non potestis, ipse facit. Ideo cum timore debes esse, quando tibi bene est, neque te ad hoc parare quasi nunquam tenteris. Si enim nunquam tentaris, nunquam probaris. Nonne melius est tentari & probari, quam non tentatū reprobari? *Et laudabo nomen tuum in seculum, & in seculum seculi. Magnus dominus & laudabilis ualde.* Quantum dicturus erat? Quæ uerba quæsiturus? Quantam conceptionem concludit in uño ualde: Cogita quantum vis. Quando autem potest cogitari qui capi non potest? Laudabilis est ualde: *Et magnitudinis eius non est finis.* Ideo dixit ualde, quia magnitudinis eius non est finis: ne forte incipias uelle laudare, & putes te laudando posse finire, cuius magnitudo finem non potest habere. Noli ergo te putare eum, cuius magnitudinis finis non est, sufficienter posse laudare. Nonne ergo melius est, ut quomodo ipse non finitur, nec laus ipsius finiatur? Illius magnitudine sine fine est, & tua laudatio sine fine sit. De magnitudine eius quid dictum est? Magnitudinis eius non est finis. De tua laude quid? Laudabo nomē tuum in seculum, & in seculum seculi. Ergo sicut eius magnitudinis non est finis, sic tuæ laudis non erit finis. Non enim cum mortuus fueris in hac carne, desines laudare dominum. Dictum est quidem, Non mortui laudabunt te domine: sed illi de quibus

dicitur, A mortuo uelut qui non sit, perit confessio: D non illi de quibus dixit, Qui credit in me licet moriatur uiuet: quia deus Abraham & deus Isaac & deus Iacob, non est deus mortuorum, sed uiuorum. Si enim nunquam nisi ipse eris, nunquam à laude ipse tacebis. Timere poteris ne dum hic uiuis, ipse sis: & cum mortuus fueris, non ipse sis. Audi Apostolum promittentem tibi securitatem, Siue uiuimus domino uiuimus, siue morimur domino morimur. Siue ergo uiuimus siue morimur, domini sumus. Et unde factum est, ut eius sis & mortuus? Quia precio sui sanguinis te redemit, & mortuus. Quomodo perdit seruum mortuum, cuius mors est precium tuum? Ideo cum dixisset, Siue uiuimus siue morimur domini sumus, ut ostenderet suum precium: Ad hoc enim, inquit, Christus [mortuus] est, ut & uiuorum & mortuorum dominetur. Veruntamen quia magnitudinis eius non est finis, & eum quē non capimus laudare debemus: Si enim capimus, magnitudinis eius est finis: si autem magnitudinis eius non est finis, capere eo aliquid possumus, deum tamen totum capere non possumus: tanquam deficientes in eius magnitudine, ut reficiamur eius bonitate, ad opera respiciamus, & de operibus laudemus operantem, de conditis conditorem, de creatura creatorem. Videamus quæ hic fecerit, quæ nobis nota sunt, quæ nobis manifesta sunt. Illius enim immensa bonitas & interminabilis magnitudo, quanta alia fecit quæ nos non nouimus: Quandoquidem aciem oculorum nostrorum usque ad cælum extendimus, & à sole & à luna & à stellis rursus reuocamus ad terram. Et hoc totum spatium est ubi uagatur acies nostra. Ultra cælos quis extendat uel aciem mentis, non dicam carnis: Ergo quæ nota sunt nobis opera eius, laudemus eum per opera eius. Inuisibilia enim eius à cõstitutione mundi opera, per ea quæ facta sunt intellecta cõspiciuntur. *Generatio & generatio laudabit opera tua.* Omnis generatio & generatio laudabit opera tua. Forte enim omnis generatio dicta est, generatio & generatio. Non enim tam diu dicturus erat generatio & generatio, quam diu finiret numerum omnium generationum, sed repetitio loquentis, in infinitum misit animum cogitantis. Ecce ista generatio quæ nunc in carne est transitura hinc, sicut uenit, laudat opera dei, & illa quæ succedit & credit, laudabit utiq; opera dei, & post illam erit alia, & usque in finem seculi quam multa generationes. Hoc significans ait, generatio & generatio laudabit opera tua. An forte duas quædam generationes insinuare uoluit ista repetitione? Sumus enim in ista generatione filij dei, erimus in alia generatione filij resurrectionis. Appellauit scriptura, filios resurrectionis, ipsam resurrectionem regenerationem uocauit, In regeneratione, inquit, cum uenerit & sederit filius hominis in maiestate sua. Item in alio loco, Non enim nubent neque uxores ducent, cum sint filij resurrectionis. Ergo generatio & generatio laudabit opera tua. Laudamus nunc opera domini, cum in hac mortalitate uiuimus. Et si laudamus compediti, quomodo laudabimus coronati? Ergo hæc nunc attendamus in hac generatione opera domini, in cuius laude dicitur, Generatio & generatio laudabit opera tua, quoniã magnitudinis tuæ non est finis. Opera tua intueri licet ut tu lauderis qui talia operaris. *Et uirtutem tuam annuntiabunt.* Neq; enim opera tua laudabunt, nisi ut uirtutem tuam annuncient, Proponuntur laudes pueris in schola, & omnia talia proponuntur quæ laudentur, quorum deus est operator. Proponitur

Psal. 33.

Iob. 1.

Psal. 33.

1 al. magisterium.

Gimel.

Psal. 113.

Ecclesi. 17. Ioan. 11.

Roma. 14.

Roma. 1. Galat. 3.

1 fidei.

Matth. 19. & 22.

Gtur homini laus solis, laus cœli, laus terræ, vt ad mino-
ra veniam, etiam laus rosæ, laus lauri. Omnia ista ope-
ra dei sunt. Proponuntur, suscipiuntur, laudantur, ope-
ra celebrantur, de operatore tacetur: ergo in operibus
volo laudare creatorem, ingratum non amo laudato-
rē. Laudas quicquid fecit, taces de illo qui fecit: Qua-
si vero nisi ille tantus esset, inuenires quod laudares? In
eo quod vides, quid ibi laudatur? Species, vtilitas, ali-
qua virtus, aliqua potentia rerum istarum: Si pulchri-
tudo te delectat, quid pulchrius faciente: Si vtilitas lau-
datur, quid illo vtilius qui fecit omnia: Si virtus lau-
datur, quid illo potentius à quo etiam facta non dimit-
tuntur, sed reguntur & gubernantur omnia: Non ergo
quemadmodum quidam eloquentes muti, laudantes
creaturam, obliuiscunt creatorem: non sic te laudat
generatio & generatio in seruis tuis, cum laudat opera
tua. Sed quomodo laudat? Et virtutem tuam annun-
ciabunt. In laudandis operibus tuis, virtutem tuam an-
nunciabunt. Laudatores isti, sancti & boni, fideles, veri
laudatores, non ingrati gratiæ cum laudant opera dei
hæc atque illa, summa & ima, cœlestia & terrestria, in-
ter ipsa opera dei quæ laudant, & seipsos inueniunt, quia
in operibus dei & ipsi sunt. Qui enim fecit omnia, ipse
nos fecit inter omnia. Proinde si laudes opera dei, &
te laudaturus es, quia & tu opus dei es. Vbi est ergo, Nō
te laudet os tuum? Ecce inuentum est quomodo & te
laudare possis, & arrogans non sis. Deum in te lauda,
non te, non quia tu es talis, sed quia ille fecit te: nō quia
tu aliquid potes, sed quia potest ille in te & per te: ac
per hoc laudabunt te, & virtutem tuam annunciabunt,
non suam, sed tuam. Discite ergo laudare, intuentes ope-
ra, miramini artificem, gratias agendo, non arrogan-
do. Laudate quia ipse fecit, quia sic constituit, quia ta-
lia donauit. Denique vide quæ sequuntur, Virtutem, in-
quit, tuam annunciabunt. *Et magnificentiam gloriæ sancti-
tatis tuæ loquentur, & mirabilia tua narrabunt, Et virtutem me-
tuendorum tuorum dicent, & magnitudinem tuam enarrabunt.*

Memoriā abundantiae suauitatis tuæ eructabant. Non
nisi tua, Non nisi tuam. Iste operum considerator, vi-
de si deflexus est ab operante ad opus, vide si decidit
ab eo qui fecit ad ea quæ fecit. Ab his quæ facta sunt
gradum sibi fecit ad eum, non ab illo ad ista casum. Si
enim amaueris hæc plus quam illum, non habebis illum.
Et quid tibi prodest abundare operibus, si te deserit ope-
rator? Certe ama & hæc, sed plus illum ama, & hæc
propter illum ama. Annuncia virtutem eius, magnifi-
centiam gloriæ sanctitatis eius loquere, mirabilia eius
enarra, virtutem metuendorum dic. Iste enim ama-
bilis est & terribilis. Non enim blanditur & non mi-
natur: si non blandiretur, nulla esset exhortatio: si non
minaretur, nulla esset correctio. Dicent ergo lauda-
tores tui, & virtutem metuendorum, virtutem crea-
turæ tuæ punientis, & disciplinam dantis, dicent, non
tacebunt. Non enim prædicabunt regnum tuum æter-
num, & tacebunt ignem æternum. Laus enim dei in
via te constituens, ostendere tibi debet & quid dili-
gas, & quid timeas, & quid appetas, & quid fugias, &
quid eligas, & quid reiicias. Tempus electionis nunc
est, acceptionis postea erit. Dicatur ergo virtus me-
tuendorum. Et magnitudinem, inquit, tuam enarra-
bunt eam. Sic infinitam, sic quemadmodum magni-
tudinis tuæ non est finis, non de illa tacebunt. Illam,
inquam, magnitudinem tuam de qua superius dixerat,
& magnitudinis tuæ non est finis, enarrabunt eam.
Quomodo enarrabunt eam si finis non est? Enarra-

bunt eam cum laudabunt eam. Et quia finis eius non K
est, sic & laudis eius non erit finis. Probemus quia non
erit finis laudis eius, Beati, inquit, qui habitant in do- *Psal. 33.*
mo tua, in secula seculorum laudabunt te. Et magni-
tudinem tuam illam, illam infinitam enarrabunt eam.

Memoriam abundantiae suauitatis tuæ eructabunt. O epulas *Zain.*
fœlices. Quid manducabunt qui sic eructabunt? Me-
moriam abundantiae suauitatis tuæ. Quid est, memo-
riam abundantiae suauitatis tuæ? Quia nos oblitus non
es, cum nos obliti te fueramus. Omnis enim caro obli-
ta erat deum, ille tamen opera sua non est oblitus.
Hæc memoria eius super nos, quia non nos oblitus
est, prædicanda est, enarranda est: & quia valde dul-
cis est, manducanda & eructanda est. Sic manduca,
vt eructes, sic accipe, vt des. Manducas cum discis,
eructas cum doces: manducas cum audis, eructas cum
prædicas: hoc tamen eructas quod manducaisti. De-
nique ille audivimus epulator Ioannes Apostolus, cui *Iuan. 13.*
non sufficebat ipsa mensa domini, nisi discumberet
super pectus domini, & de arcano eius biberet diui-
na secreta, quid eructauit? In principio erat verbum, *Iuan. 1.*
& verbum erat apud deum. Memoriam ergo abun-
dantiæ suauitatis tuæ eructabunt. Quomodo non suf-
ficit memoriam tuam, nec memoriam abundantiae
tuæ, vel memoriam suauitatis tuæ, sed memoriam a-
bundantiæ suauitatis tuæ? Etenim quid prodest si a-
bundet, & insuaue est? Item molestum, si suaue & pa-
rum est. Ergo, memoriam abundantiae suauitatis tuæ
eructabunt, quia non es tu oblitus nostri, & non oblitus
commonuisti nos, vt & nos reducas in memoriam.
Commemorabuntur enim & conuertentur ad domi-
num vniuersi fines terræ. Quia ergo memoriam abun-
dantiæ suauitatis tuæ eructabunt: intelligentes in se ni-
hil boni esse quod à te non sit, nec potuisse conuerti
ad te, nisi commonerentur abs te: nec reduci potuisse
in memoriam tui si tu obliuisceris illorum: Hæc cen-
syderantes in gratia tua, *Et iustitia tua exultabunt.* Hæc,
inquam, in tua gratia considerantes, exultabunt iusti-
tia tua non sua. Fratres si vultis eructare gratiam, bibi-
te gratiam. Quid est, bibite gratiam? Discite gratiam,
intelligite gratiam. Nos antequam essemus omnino
non eramus, & facti sumus homines, cum ante nihil
essemus. Deinde iam ipsi homines ex traduce illius pec-
catoris & maligni eramus, & filij iræ natura sicut & M
cæteri. Attendamus ergo gratiam dei, non solum qua
fecit nos, verum etiam qua refecit. Cui ergo debemus,
quia sumus: illi debemus, quia & iustificati sumus. Ne-
mo quasi tribuat deo, quia est: & sibi tribuat, quia iustus
est. Melius est enim quod tibi vis tribuere, quam quod
illi. Melius est enim aliquid esse quia iustus es, quam
quia homo es. Inferius aliquid das deo, & superius ti-
bi. Totum illi da, in toto ipsum lauda, non cadas de
manu artificis. Vt esles quis fecit? Nonne scriptum est *Gen. 1.*
quia sumpsit deus limum de terra, & formauit hominē:
Antequam homo esles, limus eras: antequam limus es-
ses, nihil eras. Sed non de isto solo figmento gratias a-
gas artifici tuo. Audi aliud eius figmentum vbi te fecit:
Non ex operibus, ait, ne forte quis extollatur. Sed qui *Eph. 2.*
dixit, Non ex operibus ne quis extollatur, superius quid
commemorauit? Gratia salui facti estis per fidem, &
hoc vt salui esletis per fidem nō ex vobis. Apostoli ver-
ba sunt non mea, Gratia salui facti estis per fidem, &
hoc vt salui esletis per fidem, non ex vobis. Quauis &
hoc ipsum quod dixerat gratia, vtique nō ex vobis, sed
ne quis aliter intelligeret, planius hoc aperire dignatus
est. Da

A est. Da intellectorem, & totum dixit. Gratia salui facti estis. Vbi audis gratiam, gratis intellige. Si ergo gratis, nihil tu attulisti, nihil meruisti. Nam si meritis aliquid redditum est, merces est, non gratia. Gratia, inquit, salui facti estis per fidem. Expone illud apertius propter arrogantes, propter sibi placentes, propter ignorantes dei iustitiam & suam volentes constituere. Audi hoc idem apertius, Et hoc, inquit, quod gratia salui facti estis, non ex vobis sed dei donum est. Sed & nos forte aliquid fecimus, vt dona dei mereremur? Non ex operibus, inquit, ne forte quis extollatur. Quid ergo? Nos bene non operamur? Immo operamur. Sed quomodo? Ipso in nobis operante, quia per fidem locum damus in corde nostro, ei qui in nobis & per nos bona operatur. Audi enim vnde opereris bona. Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, vt in illis ambulemus. Ista est suauitas abundans memorie ipsius circa nos. Hanc eructando predicatorum eius, iustitia eius exultabunt, non sua. Quid ergo vt simus & laudemus, vt iustitia tua exultemus, & memoriam abundantie suauitatis tue eructemus? Quid ergo nos fecisti domine, quem laudamus? Dicamus, & cum dicimus laudamus. *Misericors & miserator dominus, longanimis & multum misericors.* Suauis deus omnibus, & miserationes eius in omnia opera eius. Nisi ille talis esset, de nobis repetitio & reparatio talis nulla esset. Attende ad te ipsum, quid merebaris peccator? Contemptor dei quid merebaris? Vide si occurrit tibi nisi poena, si occurrit tibi nisi supplicium. Vides ergo quid tibi debebatur, & quid dederit qui gratis dedit. Data est venia peccatori, datus est spiritus & spes iustificationis, data est charitas & dilectio, in qua omnia bona facias, & super haec dabit & vitam aeternam & societatem angelorum. Totum de misericordia. Merita tua nusquam iactes, quia & ipsa tua merita illius dona sunt. Et iustitia tua exultabunt misericors & miserator dominus, qui fecisti omnia gratis, longanimis. Quantos enim sustinet peccatores? Misericors & miserator dominus, in his quibus veniam dedit, in his quibus non dedit adhuc, longanimis, non damnans sed expectans, ipsa expectatione clamans, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Et nimia longanimitate, nolo, inquit, mortem impij, tantum vt reuertatur & viuat. Ille quidem longanimis, tu autem secundum duritiam cordis tui & cor impoenitens thesaurizas tibi iram in die irae & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuique secundum opera sua. Non enim modo sic longanimis in sustinendo, vt nunquam iustus in vindicando. Distribuit tempora, vocat te nunc, exhortatur te nunc, expectat donec respicias & facias, & tu tardas. Magna eius misericordia & in hoc quod diem vitae tibi incertum fecit, vt nescias quando hinc emigrabis, & cum quotidie speras, te aliquando conuertas: & in hoc eius magna misericordia. Caeterum si statuisset diem, omnibus faceret abundare peccata de securitate. Dedit ergo spem veniae, ne desperando amplius pecces: [& spes] & desperatio timenda est in peccatis. Videte vocem desperantis ad augenda peccata, & videte vocem sperantis ad augenda peccata, & quomodo utiq; voci occurrit providentia & misericordia dei. Audi vocem desperantis, Iam, inquit, damnandus sum, quare non facio quicquid volo? Audi & vocem sperantis, Misericordia domini magna est, quando me conuertero dimittet mihi omnia, quare non facio quicquid volo? Desperat vt peccet, sperat vt peccet. Vtrunque metuendum est, vtrun-

Tomus octauus.

que periculosum. Vt a desperatione, vt a peruersa spe. D Vtrique huic periculo, & vtrique malo quomodo occurrit misericordia dei? Quid dicis tu qui desperando volebas peccare? Iam damnandus sum, quare non facio quicquid volo? Audi scripturam, Nolo mortem impij, tantum vt reuertatur & viuat. Hac voce dei reducitur in spe, sed timendus est alius laqueus, ne ipsa spe amplius peccet. Quid ergo & tu dicebas qui spe magis peccas? Quando me conuertero, omnia mihi deus dimittet, faciam quicquid volo. Audi & tu scripturam, Non tardes conuerti ad dominum, neque differas de die in diem: subito enim veniet ira illius, & in tempore vindictae disperdet te. Noli ergo dicere, Cras me conuertam, cras deo placebo, & omnia hodierna & hesternum dimittuntur mihi. Verum quidem dicis, quia deus conuersioni tuae indulgentiam promisit, sed dilationi tuae diem crastinum non promisit. *Suauis dominus omnibus, & miserationes eius in omnia opera eius.* Quare ergo damnat? Quare flagellat? An quos damnat, an quos flagellat non sunt opera eius? Plane opera eius. Et vis nosse quia super opera eius miserationes eius? Inde est illa longanimitas, qua facit solem suum oriri super bonos & malos. Nonne miserationes eius in omnia opera eius, qui pluit super iustos & iniustos? Nonne miserationes eius in omnia opera eius? Longanimis expectat peccatorem dicens, Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Nonne miserationes eius in omnia opera eius? Et cum dicit, Ite in ignem aeternum qui paratus est diabolo & angelis eius. Hic non misratio eius, sed veritas & seueritas eius. Misratio eius reddita est operibus eius, seueritas eius est, non in opera sua, sed in opera tua. Denique si tollas opera tua mala, & non in te remaneant nisi opera eius, non te dimittet misratio eius: si autem tu non dimittis opera tua, erit seueritas eius in opera tua, non in opera sua. *Confiteantur tibi domine omnia opera tua, & sancti tui benedicant te.* Omnia opera tua confiteantur tibi. Quid enim? Terra non est opus eius? Ligna non sunt opera eius? Pecora, bestiae, pisces, volatilia non sunt opera eius? Plane & haec sunt opera eius. Et quomodo ei confitebuntur & haec? Video quidem in angelis confiteri illi opera eius. Etenim opera eius sicut sunt angeli, & homines opera eius sunt. Et cum confitentur illi homines, opera eius illi confitentur. Nunquid ligna & lapides vocem habent confessionis? Profusus confiteatur ei omnia opera eius. Quid dicis? Et terra & ligna omnia opera eius. Si omnia laudant, cur non omnia confitentur? Confessio enim non peccatorum tantum dicitur, sed & laudis. Ne forte vbiunque auditis confessionem, putetis iam non esse nisi peccati. Vtique adeo enim hoc putatur, vt quando sonuerit de diuinis eloquiis, continuo sit consuetudo pectora tundere. Audi quia est & laudis confessio. Nunquid dominus Iesus Christus habebat peccata? Et tamen ait, Confiteor tibi pater domine caeli & terrae. Confessio est ergo in laude. Proinde quid accipiendum, Confiteantur tibi domine omnia opera tua? Laudent te omnia opera tua. Sed talis quaestio redit ad laudem, qualis erat in confessione. Si enim propterea confiteri non poterunt, terra, ligna, & quaeque insensata, quia vocem non habent confitendi: ideo nec laudabunt, quia vocem non habent praedicandi. Nonne tamen omnia tres illi pueri enumerant deambulantes inter flammis innoxias, quibus spatium erat, non solum non ardendi, sed etiam laudandi deum? omnibus dicunt a caelestibus usque ad terrena, benedicite, hymnum dicite, & superexaltate

Z iij cum

Dan. 3. G cum in secula: Ecce quomodo dicunt hymnum. Nemo hoc sentiat quod mutus lapis aut mutum animal habeat rationem intelligendi deum. Hoc qui putauerunt, multum à veritate aberrauerunt. Deus ordinavit omnia, & fecit omnia. Quibusdam dedit sensum & intellectum & immortalitatem, sicut angelis: quibusdam dedit sensum & intellectum cum mortalitate, sicut hominibus: quibusdam dedit sensum corporis, nec intellectum, nec immortalitatem, sicut pecoribus: quibusdam vero nec sensum, nec intellectum, nec immortalitatem, sicut herbis, lignis, lapidibus, tamen & ipsa in genere suo deesse non possunt, & gradibus quibusdam ordinavit & ornavit creaturam, à terra usque ad cælum, à visibilibus ad invisibilia, à mortalibus ad immortalia. Ista contextio creaturæ, ista ordinatissima pulchritudo, ab imis ad summa conscendens, à summis ad ima descendens, nusquam interrupta, sed dissimilibus temperata, tota laudat deum. Quare ergo tota laudat deum? Quia cum eam consideras & pulchram vides, tu in illa laudas deum. Vox quædam est certe mutæ terræ, species terræ. Attendis eius speciem, Et vides eius fecunditatem, vides eius vires quomodo concipiat semen, quomodo plerunque afferat quod non est seminatum, vides, & consideratione tua tanquam interrogas eam, & ipsa inquisitio interrogatio est. Cum autem inquiseris admirans & perscrutatus fueris, & magnam vim & magnam pulchritudinem, præclaramque virtutem inueneris, quoniam apud se & à se habere hanc virtutem non posset, continuo tibi venit in mentem quia non potuit à se esse, nisi ab illo creatore. Et hoc quod in illa inuenisti, vox confessionis ipsius est, ut laudes creatorem. Nonne considerata vniuersa pulchritudine mundi huius, tanquam vna voce tibi species ipsa respondet, non me ego feci sed deus? Ergo, confiteantur tibi domine omnia opera tua, & sancti tui benedicant te. Ut in confessione operum tuorum sancti tui te benedicant, ipsi sancti tui inspiciant creaturam consistentem, & illorum vocem audi benedicentem. Etenim cum sancti tui benedicunt te, quid dicunt? *Gloriam regni tui dicent, & potentiam tuam loquentur.* Quam potens deus qui fecit terram, quam potens deus qui impleuit terram bonis, quam potens deus qui dedit vitas suas propriis animalibus, quam potens deus qui semina diuersa dedit visceribus terræ, ut germinarent tantam varietatem fructuum & fructuum cum tanta specie arborum: quam potens deus, quam magnus deus. Tu interroga, creatura respondet, & de responsione tanquam confessione creaturæ tu sancte dei benedices deum, Et potentiam tuam loquentur. *Ut notam faciam filiis hominum potentiam tuam, & gloriam magnitudinis decoris regni tui.* Sancti ergo tui commendant gloriam magnitudinis decoris tui, magnitudinis decoris gloriam. Est quædam magnitudo decoris regni tui, hoc est, regnum tuum habet decorem & magnum decorem: quandoquidem quicquid habet decorem, à te habet decorem. Ipsum regnum tuum qualem decorem habet: Non nos terreat regnum, habet & decorem quo delectemur. Etenim quale illud decus est? Quo perfruuntur sancti quibus dicitur, Venite benedicti patris mei, percipite regnum dei. Vnde ibunt? Quo ibunt? Vide te fratres, & si potestis quantum potestis cogitare decorem regni illius quod venturum est: vnde est in oratione nostra, Adueniat regnum tuum. Ipsum enim regnum optamus ut veniat, hoc regnum venturum sancti prædicant. Mundum istum attendite, decorem ha-

bet. Quem decorem habet terra, mare, aer, cælum, sidera: Omnia hæc, Nonne omnem considerationem terrent? Nonne pulchritudo ipsa sic eminet, ut quasi pulchrius nihil inueniri possit: Et hic viuus in isto decore, in ista pulchritudine, propè iam ineffabili. Hic viuus tecum & vermiculi & mures, & omnia terræ repentia & serpentina, ista tecum viuunt in decore isto. Quale decus est illius regni, vbi tecum non viuunt nisi angeli? Ideo parum fuit, ut diceret gloriam decoris. Potuit enim dici, & gloriam decoris cuiuslibet speciei etiam in hoc mundo constitutæ, vel de terra viuentis, vel de cælo fulgentis: sed magnitudinis decoris regni tui aliquid commendat quod nondum videmus, quod nondum visum credimus, quod creditum desideramus, propter cuius desiderium omnia sustinemus. Est ergo magnitudo decoris cuiusdam, ametur antequam videatur, ut cum visa fuerit teneatur. *Regnum tuum.* Quod regnum dico? *Regnum omnium seculorum.* Nam & regnum huius seculi habet decorem suum, sed non est ibi magnitudo illa decoris qualis est in regno omnium seculorum: *Et dominatio tua in omni generatione & generationem.* Hæc est illa repetitio, vel omnem generationem significans, vel generationem illam quæ erit post hanc generationem. *Fidelis dominus in verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.* Fidelis dominus in verbis suis. Quid enim promisit & non dedit? Fidelis dominus in verbis suis. Adhuc quædam promisit & non dedit, sed creditur illi ex his quæ dedit. Fidelis dominus in verbis suis. Possumus illi credere tantummodo dicenti? Noluit sibi credi dicenti, sed voluit teneri scripturam suam sanctam, quomodo si diceret alicui homini cum aliquid promitteres, Non mihi credis, ecce ego scribo tibi. Etenim quia generatio vadit, & generatio venit, & sic transcurret ista secula cedentibus succedentibusque mortalibus, scriptura dei manere debuit, & quoddam chirographum dei quod omnes transeuntes legerent, & viam promissionis eius tenerent. Et quanta sunt quæ reddidit ex isto chirographo? Dubitant homines credere illi de resurrectione mortuorum & de futuro seculo quod solum iam reddendum restat, quando si faciat rationem cum infidelibus, erubescunt infideles: Si dicat tibi deus, chirographum meum tenes, iudicium promissi de redditione honorum & malorum, regnum sempiternum fidelibus, & non vis credere? Ibi in chirographo meo lege omnia quæ tibi promissi, deduc mecum rationem, certe vel computando quæ reddidi potes me credere redditurum esse quod debeo. In ipso chirographo habes promissum vnicuique filium, cui non peperci, sed pro vobis omnibus tradidi eam. Iam computa in redditis, lege chirographum. Promissi ibi, per filium meum pignus spiritus sancti me daturum, computa redditum. Promissi ibi sanguinem & coronas martyrum gloriosissimorum, computa redditum, iam admoneat te massa debiti mei. Sed & hæc gloria martyrum, ut redderetur tibi promissa in chirographo, vbi scriptum est, Propter te mortificamur tota die, ut hoc redderetur, Fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania, Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Principes conuenerunt in vnum, conspirantes aduersus Christianos. Quid? Ipsorum regum fidem, Nonne & promissi in chirographo, & reddidi in effectu? Attende vbi promissi, Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruiant illi. Ingrate, legis debitum, cernis

Infra Psal.
149.

Cap.
2

Lamed.
5

Matth. 25.

Matth. 6.

Mem.

2

Nun.

2

M

Romat.

Alia.

Psal. 43.

Psal. 121.

Psal. 71.

A cernis redditum, non credis promissum? Lege aliud in chirographo meo, Quoniam fremuerunt gentes, quoniam inimici mei dixerunt mala mihi; hoc est Christo, Quando morietur & peribit nomen eius. Quoniam hæc omnia fecerunt atque dixerunt, lege quod promissi, cui me soluendo obstrinxi. Præualebit dominus aduersus eos, & exterminabit omnes deos gentium terræ, & adorabunt eum vnusquisque de loco suo. Nempe iam præualuit, & exterminat omnes deos gentium terræ. Nonne & hoc facit, & hoc reddit? Ante oculos omnium ponit solutionem debitorum suorum. Quædam reddidit sub maioribus nostris quæ nos non vidimus, quædam reddidit temporibus nostris, quæ illi non viderunt. Per omnes generationes reddidit quæ scripta sunt. Et quid restat? non ei creditur? His omnibus redditis, quid restat? Ecce fecisti rationem, tanta reddidit. Nunquid propter pauca residua infidelis est factus? Abiit. Quare? Quia fidelis dominus in verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. *Confirmat dominus omnes decidentes.* Sed quos omnes decidentes? Omnes non omnino decidentes, sed modo quodam decidentes. Etenim multi decidunt ab eo, multi autem decidunt à cogitationibus suis. Si habebant malas cogitationes decidunt ab eis, & confirmat dominus omnes decidentes. Qui aliquid amittunt in isto seculo & sancti sunt, veluti exonorantur in isto seculo. Ex diuitibus fiunt pauperes, ex honoratis fiunt abiecti, & tamen sancti dei sunt, tanquam decidentes sunt. Sed confirmat dominus omnes decidentes. Septies enim cadit iustus & resurgit, impij autem infirmabuntur in malis. Quando mala accidunt impijs, infirmantur ibi. Quando mala accidunt iustis, confirmat dominus omnes decidentes. Deciderat Iob à gloria pristina lucis temporalium rerum, quibus nitebat ad tempus, deciderat à gloria domus suæ. Vultis nosse quantum deciderat? In stercore sedebat, & confirmauit dominus decidentem. Quantum confirmauit? Vt & in ipso graui vulnere, quo per totum corpus percussus erat, responderet vxori tentanti, quam solam sibi diabolus reliquerat adiutricem, Locuta es tanquam vna ex insipientibus mulieribus, Si bona percepimus de manu domini, mala non sustineamus? Quomodo confirmauerat decidentem? **C** Confirmat dominus omnes decidentes. Cum ceciderit, inquit, iustus non conturbabitur, quoniam dominus confirmat manum eius. *Et erigit omnes elisos.* Omnes ad se pertinentes. Nam deus superbis resistit: *Oculi omnium in te sperant, & tu das escam illis in opportunitate.* Proxius tanquam reficiens egrotum in opportunitate, quando debet accipere tunc das, & quod debet hoc das. Itaque aliquando desyderatur ab illo & non dat, nouit horam dandi qui curat. Quare ista dico fratres? Ne quis quando forte non fuerit exauditus aliquid iustum petens à deo: nam quando iniustum aliquid petit, in pœnam suam exauditur, sed aliquid non iniustum petens: si forte non fuerit exauditus, non minuatur animo, non deficiat, expectent oculi eius ad escam quam ille dat in opportunitate. Quando non dat, ideo non dat, ne oblit quod dat. Neque enim aliquid iniustum petebat Apostolus, quando rogabat vt auferretur ab eo stimulus carnis, angelus satanæ à quo colaphizabatur, & tamen rogauit & non accepit, quia tempus adhuc erat exercendæ infirmitatis, & non escæ opportunitatis. Sufficit, inquit, tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Petiit Iob tentandum diabolus, & accepit. Attendite fratres mei magnum mysterium

discendum, repetendum, tenendum animo, nunquam D obliuiscendum, propter abundantiam tentationum in isto seculo. Quid dicam? Reuera comparandus Apostolus diabolo? Apostolus rogat & non accipit, diabolus petit & accipit. Sed non accipit Apostolus propter perfectionem suam, accepit diabolus ad damnationem suam. Denique ipse Iob accepit sanitatem in opportunitate. Dilatus est enim vt probaretur, & diu sedit in puluere, & multa dixit, & rogabat deum, vt auferrentur ab eo ista, & deus non auferbat: Citius diabolus exaudiuit ad eum tentandum, quam ipsum Iob ad sanandum. Discite ergo non murmurare aduersus deum, & quando non exaudimini, ne deficiat in vobis quod supra scriptum est, Per singulos dies benedicam te. Ipse filius ipse vnicus patris vtique venerat soluere quod non debebat, mori in manibus peccatorum, sanguine suo delere chirographum mortis nostræ. Ad hoc venerat, & tamen vt tibi ostenderet exemplum patientiæ, transfigurauit corpus humilitatis nostræ conforme corpori gloriæ suæ: Pater, inquit, si fieri potest, transeat calix iste à me. Et vt impleret, quanuis nõ acciperet quod petere videbatur, per singulos dies benedicam te: Verum non quod ego volo, ait, sed quod tu vis pater. Oculi omnium in te sperant, & tu das escam illis in opportunitate: *Aperis tu manum tuam, & implet omne animal benedictione.* Et si non das, aliquantum das, tamen das in opportunitate: *differis non auferis, & hoc in opportunitate.* *Iustus dominus in omnibus vijs suis.* Et quando cædit & quando curat iustus est, & apud eum iniquitas non est. Denique omnes sancti in tribulationibus constituti, prius iustitiam eius laudauerunt, & sic beneficia petierunt: Prius dixerunt, iustum est quod facis. Sic rogauit Daniel: sic alij sancti, Iusta sunt iudicia tua, bene passi sumus, recte passi sumus: Non dederunt deo iniustitiã suam, non ei dederunt iniquitatem & insipientiam. Laudauerunt primo flagellantem, & sic senserunt cibantem, iustus dominus in omnibus vijs suis. Nemo putet illum iniustum quando mali aliquid forte patitur, sed ipsius iustitiam laudet, & suam iniustitiam accuset. Iustus dominus in omnibus vijs suis, *Et sanctus in omnibus operibus suis. Prope est dominus omnibus inuocantibus eum.* Et vbi est illud, erit enim cum inuocabunt me & non exaudiam eos? Ergo vide quod sequitur: *Omnibus qui inuocant eum in veritate.* Nam multi eum inuocant non in veritate. Aliud ab illo querunt, non ipsum querunt. Quare amas deum? quia dedit mihi sanitatem. Istud manifestum est, quia ipse dedit. Nõ enim ab vlllo est vlla salus, nisi ab illo. Quia dedit mihi, inquit, vxorem diuitem qui nihil habebam & feruientem mihi. Et hoc ipse dedit, verum dicis. Dedit, inquit, filios, & multos & bonos, dedit familiam, dedit omnia bona. Ideo amas? Ideo nihil amplius quæris? Esto esuriens, adhuc pulsa ad ianuam patrisfamilias, habet adhuc quod det. In mendicitate es cum omnibus his quæ accepisti, & nescis. Pãnosam carnem mortalitatis adhuc portas, stolam illam gloriæ immortalitatis nunquid accepisti, & quasi iam satiatus nõ rogas? Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quia ipsi saturabuntur. Ergo si bonus est deus, quia ista tibi dedit: quanto beatior eris cū seipsum tibi dederit? Desiderasti tanta ab illo, rogo te desidera & ipsum. Neque enim vere dulciora sunt ista quam ille, aut ex aliqua parte comparanda sunt illi. Ergo qui deum ipsum à quo accepit de quibus gaudet, præponit his omnibus rebus quas accepit, ipse inuocat deum in veritate. Nam vt noueritis si talibus

psal. 2.
40.

Seph. 1.

Simeeb.

D

psal. 5.

Prover. 14.

Iob. 1.

Iob. 2.

psal. 36.

Ain.

y

1. Cor. 12.

Iob. 1.

psal. 68.
Philip. 3.

Matt. 6.

Pe.

D

Sadi.

y

Daniel. 3.

Coph.

F P

Ioc. 2.

Hirc. 2. &

Prover. 1.

Matt. 5.

G talibus hominibus proponatur & dicatur, quid si ista omnia, de quibus gaudes velit tibi auferre deus, iam non amabitur. Non erit qui dicat, Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit, ita factum est, sit nomen domini benedictum. Sed forte cui abstulit, quid dicit: Deus quid tibi feci: Quare mihi abstulisti & illis dedisti: Iniquis das, & tuis tollis? Accusas deum quasi iniustum, & laudas te quasi iustum. Convertere, accusa te, lauda illum. Tunc eris rectus cum in omnibus bonis quae facit deus tibi placet, in omnibus malis quae patris, deus tibi non displicet. Hoc est, inuocare deum in veritate. Qui sic inuocant dominum exaudit deus: prope est, ibi est, nondum dedit quod vis, ibi est tamen: Quomodo medicus si forte aliquid imponat, vel oculo vel visceribus quod vrendo sanet, si roget aeger, ut tollatur illi, medicus expectat tempus, non facit quod rogat aeger, non tamen recedit: Et prope est, & non facit, & ideo magis non facit quia prope est. Curando enim imposuit quod imposuit, & curando non facit quod rogatur. Non te exaudit ad presentem voluntatem, exaudiendo ad futuram sanitatem, & hoc utique ad voluntatem: Nam utique sanus esse vult etiam qui vri non vult. Prope est ergo dominus omnibus inuocantibus eum. Sed quibus omnibus? Omnibus qui inuocant eum in veritate. Tales omnes confirmat decedentes: qui inuocant eum in veritate. *Voluntatem inueniunt se faciet. Faciet, faciet: etsi non faciet ad horam, tamen faciet. Certe si ideo times deum, ut tu facias ipsius voluntatem, ecce & ipse quodammodo ministrat tibi, facit voluntatem tuam: Et preces eorum exaudiet, & saluos faciet eos.* Vides ad hoc exaudire medicum, ut saluos faciat. Quando hoc? Audi Apostolum dicentem, Spe enim salui facti sumus. Spes autem quae videtur, non est spes. Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus, salutem scilicet quam dicit Petrus paratam reuelari in tempore nouissimo. *Custodit dominus omnes diligentes se, & omnes peccatores disperdet.* Videtis quia est apud eum seueritas, apud quem tanta suauitas. Saluos faciet omnes sperantes in se, omnes fideles, omnes timentes se, omnes inuocantes se in veritate, & omnes peccatores disperdet. Quos omnes peccatores, nisi perseverantes in peccatis, deum, non se reprehendere audentes, contra deum quotidie disputantes, veniam delictorum desperantes, & ipsa desperatione delicta cumulantes, aut veniam sibi peruerse promittentes, & ex ipsa promissione a peccatis & impietate non recedentes: Veniet tempus ut separentur isti omnes, & fiant illae duae partes, una ad dexteram, altera ad sinistram, & accipiant iusti regnum aeternum, & eant illi in ignem aeternum. Et omnes peccatores disperdet. Quonia haec ita sunt, & audiuius benedictionem domini, opera domini, mirabilia domini, misericordias domini, seueritatem domini, prouidentiam in omnibus operibus eius, confessionem omnium operum eius, quid in laude eius concludat attendite. *Laudem domini loquetur os meum, & benedicat omnis caro nomen sanctum eius in seculum, & in seculum seculi.*

Iob. 1.

Res. 7

Roma. 8.

1. Pet. 1. Schin.

Matt. 25.

Yan. 7

In Psalmum centesimum quadragesimum quintum Enarratio.

DELITIAE spiritus nostri diuina cantica, ubi & fletus sine gaudio non est. Fideli homini & peregrino in seculo, nulla est iocundior recordatio, quam ciuitatis illius vnde peregrinatur: Sed recordatio ciuitatis in peregrinatione non est sine dolore atque suspirio. Spes tamen reditus nostri certe etiam

peregrinando tristes consolatur & exhortatur. Rapiant & cor vestrum verba dei, & possessor vester vendicet sibi possessionem suam, id est, mentes vestras ne auertatur in aliud. Vnusquisque vestrum totus hic sit, ut hic non sit: id est, totus sit in verbo dei, quod sonat in terra, ut ab eo exaltetur, & non sit in terra. Ideo enim deus nobiscum, ut & nos cum illo. Qui enim ut nobiscum esset descendit ad nos, faciat ut cum illo possimus ascendere ad se. Interim ipse peregrinationem nostram non fastidiuit, quia nusquam est peregrinus, qui condidit omnia. Ecce psalmus sonat: Cuiusdam vox est, quae si vultis vestra est exhortantis animam suam ad laudandum deum, & dicentis sibi, *Lauda anima mea dominum.* Aliquando enim in tribulationibus atque in tentationibus presentis vite velis nolis conturbatur anima: Cuius perturbationem in alio psalmo alloquitur dicens, *Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me?* Ut autem auferat ei eandem perturbationem, suggerit gaudium nondum de re, sed de spe, & ait illi perturbatae & anxiae, tristi & merenti: *Spera in domino, quoniam adhuc confitebor illi. Spe qua se erexit, & in confessione constituit, quasi diceret ei anima sua, quae illum tristitia conturbabat: Quid mihi dicis, spera in deum? Renocat me conscientia peccatorum. Ego noui quae commisi, & dicitur, Spera in domino. Commisisti, verum est: Vnde tamen speras? Quoniam confitebor illi. Sicut odit deus peccata sua defendentem, sic subleuat confitentem. Haec ergo spe accepta, quae spes non potest esse sine gaudio, quauis in rebus simus difficilibus secundum istam vitam, & plenis procellarum & tempestatum, hac tamen spe erecta anima, quia gaudet in spe: sicut dicit Apostolus, Spe gaudetes, in tribulatione patientes: accipit erectionem quandam in deum ut laudet deum, & dicitur ei, *Lauda anima mea dominum.* Sed quis dicit: *Et cui dicit? Quid dicim? fratres? Caro dicit, Laudam anima mea dominum: Et potest caro bonum consilium animae suggerere: ut multum sit edomita caro, & a domino imperitis viribus nostrae seruituti subiecta, ut omnino ita seruiat nobis sicut conditionale mancipium, sufficit ut non impediatur. Deinde charissimi vbiq; consilia a melioribus petuntur. Et si bonum quiddam est anima nostra, & bonum quiddam est caro nostra, quia vtrunque ille creauit qui fecit omnia bona valde. Quauis ergo in generibus propriis vtrunque sit bonum: tamen dicit Apostolus, *Corpus quidem mortuum est propter peccatum. Est itaque & illud corpus quale nobis promittitur, & nondum habemus, in cuius redemptione spe gaudemus: dicente Apostolo, In nobismetipsis ingemiscimus adoptionem expectantes redemptionem corporis nostri: Spe enim salui facti sumus, Spes autem quae videtur non est spes. Quod enim videt quis quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Quauis ergo bonum aliquod sit corpus nostrum, tamen quamdiu mortale propter peccatum, quamdiu indigens, quamdiu corruptibile, quamdiu ita mutabile, ut ne puncto quidem temporis consistat in se, proculdubio tale est, ut optemus redemptionem illius qua sit aliquando non tale. Sed quale erit aliquando: Quale idem Apostolus dicit alio loco, *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Sed etiam cum fuerit tale corpus nostrum, corpus iam caeleste & spiritale, corpus angelicum in societate angelorum, nec sic dabit consilium animae. Semper enim corpus, quoniam corpus est, infra animam est, & quauis anima vilis excellentissimo corpore excel-****

Psal. 41.

L

Rom. 11.

Gen. 1.

Rom. 4.

1. Cor. 15.

In lib. 23. quest. 7. 54. c. 45.

Are excellentior inuenitur Nec vobis hoc quasi mirabile videatur, quia & vilis anima qualibet peccatrix melior est quolibet magno & praestantissimo corpore, non est melior meritis sed natura. Est quidem anima peccatrix, est quibusdam concupiscentiarum sordibus inquinata: tamē melius est esse sordidum aurum, quam purgatissimum plumbum. Ita currat animus vester per cunctas creaturas, & videbitis quod dicimus esse non incredibile, vt quauis anima vituperabilis, laudabilior sit tamen laudabili corpore. Duo quaedam sunt, anima & corpus, Animam vitupero, corpus laudo. Animam vitupero quia iniqua est, corpus laudo quia sanum est. Tamen in suo genere animam laudo, vel in suo genere animam culpo, & in suo genere corpus laudo vel culpo. Si à me interrogas quid sit melius, vtrum quod vituperavi, an quod laudavi, mirabilem responsum recepturus es. Ego certe illud vituperavi, & ego hoc laudavi. Interrogatus tamen quid sit melius, Respondeo esse melius quod vituperavi eo quod laudavi. Si miraris in his duobus, attende illa duo in promptu posita, quae commemoravi de auro & de plumbo. **B** Ecce vituperavi aurum, non bonum aurum, sordidum est, non ita fulget, non ita purgatum, Hoc plumbum optimum, nihil purgatius. Illud vituperavi, hoc laudavi, & posui ante te vtrunque, vituperans vnum, laudans aliud. Post hanc vituperationem, laudationemque meam interroga me quid horum sit melius: Respondebo, Aurum melius est etiam sordidum, quam plumbum purgatum. Vnde melius? Et quare vituperasti? Quare vituperavi? Quia nondum est aurum quod potest esse: quid potest esse? purgatum & melius, quia nondum purgatum est, vituperatum est. Plumbum quare laudatum est? Quia iam purgatum est ita, vt melius esse non possit. Item dicis mihi equum optimum, & hominem pessimum, tamen equo laudato praeponis hominem vituperatum. Si enim interrogaris ex his duobus qui sit melior, responsurus es, homo, non meritis, sed natura. In artibus dicis optimum sutorem, verbi gratia, & reprehendis aliquem iurisperitum, quod multas leges ignoret. Sutorem laudasti, iurisperitum reprehendisti, Ex his tamen duobus quare quis sit melior. **C** Imperitior iurisperitus perfecto futuri praepositur. Intendat charitas vestra, Ita multis rebus laudatis, aliisque vituperatis, interrogati plerunque res vituperatas praeposimus rebus laudatis. Natura animae praestantior est, quam natura corporis, excellit multum, res spiritalis est, res incorporea est, vicina est substantiae dei. Inuisibile quiddam est, regit corpus, mouet membra, dirigit sensus, praeparat cogitationes, exerit actiones, capit rerum infinitarum imagines. Et quis est tandem fratres charissimi, qui sufficiat in laudibus animae? Et si in animae laudibus deficitur, quae laus est eius qui animam condidit? Et tamen tanta est eius gratia, vt dicat homo iste, Lauda anima mea dominum. Quis potest laudare deum? Si diceret te ipsam lauda, fortasse deficeret. Lauda, inquit, deum, Conare pietatis affectu deficies in laudibus eius. Expedi tibi deficere laudando deum, quam proficere laudando te. Cum enim laudas deum non explicas quod vis, extenditur in interiora cogitatio tua, ipsa extensio capacior te facit eius quem laudas. Quis ergo est, vt dicere coeperam qui dicit, Lauda anima mea dominum? Caro non dicit, Sed licet corpus angelicum inferius est quam anima, consilium superiori dare non potest. Infelix est ipsa anima si à corpore expectet consilium. Caro bene

obediens, famula est animae. Illa regit, haec regitur. Illa D imperat, ista famulatur. Quando potest caro dare hoc consilium animae? Quis est ergo qui dicit, lauda anima mea dominum? Nihil inuenimus amplius in homine, quam carnem & animam, Totus homo, hoc est, spiritus & caro. An forte ipsa anima sibi dicit, & sibi quodammodo imperat, & se exhortatur atque excitat? Quibusdam enim perturbationibus ex quadam sui parte fluitabat, ex quadam vero parte, quam vocant mentem rationalem, illam qua cogitat sapientiam, inherens domino, iam & suspirans in illum anima aduertit quasdam suas inferiores partes perturbari motibus secularibus, & cupiditate quadam terrenorum desideriorum ire in exteriora, relinquere interiorē deum, reuocat se ab exterioribus ad interiora, ab inferioribus ad superiora, & dicit, Lauda anima mea dominum. Quid tibi placet in seculo? Quid est quod vis laudare? Quid est quod vis amare? Quacūque corporeis sensibus conuerteris, occurrit tibi caelum, occurrit tibi terra. Quod amas in terra, terrenum est, quicquid amas & in caelo corporeum est. Vbique amas, & vbique laudas. Quomodo laudandus est ille qui fecit ista quae laudas? lam ergo diu occupata vixisti, & desideriorum diuersitate verberata portas desideriorum plagas fauciata, diuisa per amores multos, vbique inquieta, nusquam secunda. Colligere ad te ipsam, quicquid tibi foris placebat, quare quae habeat auctorē. Nihil melius in terra, verbi gratia, quam hoc & illud, aurum, argentum, animalia, arbores, amoenitates, totam terram cogita. Quid melius in caelo sole, luna, sideribus? Totum caelum cogita, Omnia ista simul bona valde, quia fecit deus omnia bona valde. Vndique pulchritudo operis, quae tibi commendat artificem. Miraris fabricam, ama fabricatorem. Nō occupabis in eo quod factum est, & recedas ab illo qui fecit. Haec enim quibus occuparis sub te fecit, quia sub seipso te fecit. Si habebis superiori, calcabis inferiora: si autē recedas à superiori, ista tibi in supplicium conuertentur. Si enim factum est fratres mei, accepit homo corpus tanquam in famulatum, deum autem dominum habens, corpus seruum, habens supra se conditorem, infra se quod sub illo conditum est. In medio quodam loco rationalis anima constituta, legem accepit, haerere superiori, regere inferiorem. Regere nō potest inferiorem, nisi regatur à meliore. Traditur ab inferiore, deseruit ergo meliorem. Non potest regere quod regebat, quia regi noluit à quo regebatur. Modo ergo redeat, laudet, consilium sibi det ex luce dei ipsa anima per rationalem mentē, vnde concepit consilium fixum in aeternitate auctoris sui. Legit ibi quiddam tremendum, laudandum, amandum, desiderandum & appetendum, Nondum tenet, nondum capit, coruscatione quadam perstringitur, non est tam valida, vt maneat ibi. Itaque ad sanitatem colligit se quandā & dicit, Lauda anima mea dominum. Et quid est fratres? Nōne laudamus dominum. Nōne quotidie hymnū nos cantamus? Nōne quotidie pro modulo nostro sonat os nostrum, parturit cor nostrū laudes dei? Et quid est quod laudamus? Magnum est quod laudamus, sed quo laudamus? adhuc infirmum est. Quando implet laudator excellentiā laudati: Ecce homo stat, & cantat deo aliquāto prolixius, & saepe labia mouentur ad cantum, cogitatio autem nescio per quae desideria volat. Stabat ergo mens nostra quodammodo ad laudē dei, & anima nostra per diuersas cupiditates, vel curas negociorum haec atque illae fluitabat. Quasi desuper attendit ipsa mens ad fluitantem

Gene. 1.

G tantem hac atque illac, & eius inquietudinem molestiarum quasi conuersa alloquitur, Lauda anima mea dominum. Quid est quod de aliis rebus fatagis? Quid est quod te occupat cura rerum terrenarum atq; mortalium? Sta mecum, lauda dominum. Et quasi ipsa anima praeuata, & non valens ita consistere, vt dignum est, respondet menti, *Laudabo dominum in vita mea.*

Psal. 103. Quid est, in vita mea? Quia modo in morte mea sum. Ergo prius exhortare te, & dic, Lauda anima mea dominum: Respondet tibi anima tua, Laudo quantum possum, tenuiter, exiliter, infirmiter? Quare? Quia quoadiu sumus in corpore, peregrinamur a domino. Quare sic laudas dominum, non perfecte, non stabiliter? Interroga scripturam, Quia corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Tolle mihi corpus quod aggrauat animam, & laudo dominum. Tolle mihi terrenam habitationem deprimentem sensum multa cogitantem, vt a multis in vnum confluam, & laudem dominum. Quamdiu autem ita sum, non possum, pregraminor.

Psal. 141. Quid ergo? Silebis & non laudabis perfecte dominum? Laudabo dominum in vita mea. Quid est, in vita mea? Spes mea tu es hic, spes mea es tu hic, dicimus, Portio autem mea non hic, sed in terra viuentiu. Nam ista terra morientium est, Hac transimus, sed interest quod, quoniam & malus homo peregrinatur hic, & bonus homo peregrinatur hic. Non enim bonus transit, & malus hic permanet: aut malus transit, & bonus hic permanet. Ambo transeunt, sed non ambo ad vnum. Duo erant, pauper vlcerosus ad ianuam iacens diuitis, & diues indut^o purpura & bysso, in epulis quotidie splendidis. Ambo hic erant, ambo hinc transeunt, sed non ad vnum locum, diuersa loca suscipiunt, quia diuersa merita perducunt. Transit pauper in sinum Abraham, & transit diues in tormenta inferorum: Vicini corpore in terra, ille in domo, ille ante ianuam: Post mortem tantum separati, vt dicat Abraham, Inter nos & vos chaos magnum firmatum est. Ergo fratres quoniam spes hic pascit, vita autem nostra perfecta non est nisi illa quae promittitur, hic gemitus, hic tentationes, hic angustiae, hic mœrores, hic pericula, laudabit anima nostra dominum. Quomodo laudatus est? Secundum quod dicitur in alio Psalmo, Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te: quando totum negocium nostrum ipsa laus erit. Sed quando hoc? In vita mea. Modo enim quid est? Posset tibi dicere, mors mea. Vnde mors tua? Quia peregrinor a domino. Si enim hærere illi vita est, recedere ab illo mors est. Sed quid te consolatur? Spes. Iam viuus in spe, de spe lauda, de spe canta. Vnde mors tua est? non cantes, vnde viuus, canta. Mors tua est? de mœrore huius seculi, viuus in spe futuri seculi: Laudabo, inquit, dominum in vita mea. Et quomodo laudabis dominum deum tuum? *Pfallam deo meo quamdiu sum.* Qualis illa laudatio, pfallam deo meo quamdiu sum? Videte fratres mei quale erit illud esse: Vbi sempiterna laudatio erit, sempiternum esse erit. Ecce modo malus es, Nunquid pfallis deo tuo quamdiu es? Ecce pfallas: auertisti te ad aliquod negocium, iam non pfallis, & es. Ecce es, & non pfallis: Fortassis etiam cupiditate inclinatus ad aliquid, non solum non pfallis, sed & offends auditum eius, & es. Tamen quae erit illa laudatio vbi quamdiu es laudes? Sed quid ait, quamdiu sum? Aliquando forte non erit? Imò in æternum erit ipsum diu, & ideo vere diu erit. Nam quicquid finem

habet in tempore, quamlibet longum sit, diu non est. K Pfallam deo meo quamdiu sum. Interim bene laudabis dominum in vita tua, pfallis deo tuo de futuro quamdiu es. Bene hic quicquid presumendum est de illo spera. Non nos deserat spes in ista peregrinatione & tentatione, in istis improbitatibus & insidiis inimici, circumstrepentibus vndique tentationibus seculi, vndique in laboribus & angoribus constitutos. Quid ergo faciemus? Audi quid sequatur: *Nolite confidere in principibus.* Fratres, magnum negocium hic accipimus, diuina vox est, & desuper sonat nobis. Nouo enim modo, nescio qua infirmitate humana anima quando fuerit tribulata, hic desperat de domino, & vult presumere de homine. Dicatur homini in afflictione aliqua constituto: Est quidam homo magnus, per quem possis liberari: aridet, gaudet, erigitur. Quod si dicatur illi, Liberat te deus, quasi desperatione frigescit. Promittitur auxilium mortalis, & gaudes: promittitur immortalis, & tristes es? Promittitur tibi quod liberet te tecum liberandus, & tanquam aliquo magno auxilio exultas: promittitur ille liberator qui liberatore non indiget, & quasi ad fabellam desperas. Vae talibus cogitationibus, longe peregrinantur, vere misera & magna mors est in eis. Appropinqua, incipe desiderare, incipe quaerere & agnoscere eum a quo factus es. Non enim deseret opus suum, si ab opere suo non deseratur. Conuerte ergo te ad illum cui dicis, Laudabo dominum in vita mea, pfallam deo meo quamdiu sum. Monet enim nos iam impletus spiritu tanto iste, & dicit quasi de longe remotis, & longe peregrinantibus, & non solum deum non volentibus laudare, sed nondum vel de deo sperantibus. Nolite confidere in principibus,

Et in filios hominum, in quibus non est salus. In vno filio hominis salus, Et in ipso non quia filius hominis, sed quia filius dei: Non propter id quod suscepit ex te, sed propter id quod seruauit in se. Ergo in nullo homine salus, quia & in illo ideo salus, quia deus qui est super omnia deus benedictus in secula. De Christo dictum est, ex quibus Christus secundum carnem. Ex quibus? Ex Iudeis, ex patribus Christus secundum carnem. Sed nunquid hoc totum Christus quod secundum carnem? Non: Neque enim secundum carnem, id est, super omnia deus benedictus in secula. Ideo in illo salus, quia M domini est salus. Dicit enim alius Psalmus, Domini est salus, & super populum tuum benedictio tua. Et si ne causa sibi arrogant homines, quia dant salutem, sibi dent: Responde superbo homini, Gloriaris quia dicis te dare mihi salutem, tibi da. Vide si habes eam, Considerans bene fragilitatem tuam, vides quia nondum habes. Ergo noli monere, vt expectem a te, sed expecta mecum. Nolite confidere in principibus, & in filios hominum, in quibus non est salus. Ecce nescio qui principes procedunt, nescio vnde, & dicunt, Ego baptizo, & ego quod dederò, hoc est sanctum: & si ab illo vel alio acceperis, nihil accepisti: si a me acceperis, aliquid accepisti. O homo, o princeps inter filios hominum, vis esse inter principes, quibus non est salus? Ideo ergo habeo salutem, quia tu mihi das: Tuum est enim quod das? Aut vero etiam tu das? Vel hoc dicendum est, quia tu das? Dicit & fistula quia & ipsa dat aquam, dicat & canalis, quia ipse manat: dicat & præco, quia & ipse liberat. Ego in aqua attendo fontem, in voce præconis agnosco iudicem. Non eris tu planè author salutis meae, ille erit de quo securus sum, de te incertus sum. Si non sis arrogans, nò solum ego de te incertus sum, sed

Psal. 103.

1. Cor. 5.

Sapient. 9.

Psal. 141.

Luce. 16.

Psal. 53.

† al. mortua es. & sic decipis.

Psal. 103.

Rem 9. M Psal. 3.

A & tu dete. Ab illo ergo mihi salus qui est super omnia, quia domini est salus, tu inter filios hominum, tu inter principes. Sed audio vocem Psalmi, Nolite confidere in principes, & in filios hominum à quibus non est salus. *Secundum turbam hominum, quid sunt isti filij hominum? Quid sint vis scire? Exiet spiritus eius, & reuertetur in terram suam.* Ecce totum quod loquitur, nesciens quam diu loquatur, minatur, nesciens, nesciens quam diu viuat. Subito exiet spiritus eius, & reuertetur in terram suam. Nunquid quando vult exit spiritus eius? Exiet & quando non vult, exiet, & quando nescit reuertetur in terram suam. Exeunte spiritu, caro reuertetur in terram. Sed quia caro erat quæ sic loquebatur, de me enim præsume, & ego tibi do, non dicerent nisi illi de quibus dictum est, quoniam caro sunt. Exiet spiritus eius, & reuertetur in terram suam. *In illa die peribunt omnes cogitationes eius.* Vbi est typhus? Vbi est superbia? Vbi est iactantia? Sed forte ad locum bonum transiit, ad iustos si tamen transiit. Nam qui sic loquebatur, nescio quò transferit. Loquebatur enim superbia, & nescio quò transeant tales homines, nisi quia

B inspicio alterum Psalmum, & video malum eorum esse transitum. Vidi impium exaltari super cedros libani, & transiit, & ecce non erat, & quæsiui eum & non est inuentus locus eius. Iste pius qui transiit, & non inuenit impium, illuc peruenit vbi non est impius. Ergo fratres omnes audiamus, fratres dilecti deo omnes audiamus, in qualibet tribulatione, in quolibet desiderio muneris diuini, non fidamus in principes, nec in filios hominum, in quibus non est salus. Totum hoc mortale, transitorium & caducum est. Exiet spiritus eius & reuertetur in terram suam, in illa die peribunt omnes cogitationes eius. Quid ergo faciemus, si in filios hominum, si in principes non est sperandum? Quid facimus? *Beatus cuius deus Iacob adiutor est eius.* Non ille homo aut ille homo, non ille angelus aut ille angelus, sed beatus cuius deus Iacob adiutor est, quia & ipsi Iacob sic fuit adiutor, vt de Iacob faceret Israël. Magnum adiutorium, Israël iam videns deum. Hic ergo positus & peregrinus nondum videns deum, si habueris adiutorem deum Iacob, ex Iacob eris Israël, & eris videns deum, & periet omnis labor, & omnis gemitus, transient curæ mordaces, succedent laudes fœlices, Beatus cuius deus Iacob adiutor est eius, huius Iacob. Quare iste beatus, interim adhuc in hac vita gemens? *Spes illius in dominum deum ipsius.* Idè beatus, quia spes ipsius in dominum deum ipsius. In quo est spes ipsius, ipse erit res ipsius. Fratres, an forte erraui, quia dixi rem nostram futurum deum? Quid si dicerem hereditatem nostram futurum deum? Spes mea es tu, portio mea in terra viuentium. Tu eris portio mea, eris tu possessio & possidebis. Possessio dei eris, & possessio tua erit deus. Tu eris possessio eius, vt colaris ab eo, & ipse erit possessio tua vt colas eum. Nam & tu colis deum, & coleris à deo. Recte dicitur, colo deum, quomodo autem color à deo? Inuenimus apud Apostolum, Dei, inquit, agricultura estis, dei ædificatio estis. Et dominus, Ego sum, inquit, vitis, vos estis sarmenta, & pater meus agricola. Colit te ergo deus, vt sis fructuosus, & colis deum, vt sis fructuosus. Tibi bonum est quod te colit deus, bonum est tibi quod colis deum. Cultor deus si recedat ab homine, desertus fit ipse homo: cultor homo si recedat à deo, desertus fit ipse homo. Nec crescit deus accedente te nec decrescit discedente te. Ergo erit ipse possessio nostra, vt

nos pascat, & erimus possessio eius, vt nos regat. Spes D illius in dominum deum ipsius. Quis est iste dominus deus ipsius? Attendite fratres, Multi enim habent multos deos, & dicunt eos dominos suos & deos suos. Sed dicit Apostolus, Et si sunt qui dicantur dii, siue in cælo, siue in terra, quemadmodum sunt dii multi, & domini multi, nobis tamen vnus deus pater, ex quo omnia, & vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia. Ergo ipse sit spes tua dominus deus tuus, in illo sit spes tua. In domino deo suo est spes etiam illius qui colit Saturnum, in domino deo ipsius est spes qui colit Martem, qui colit Neptunum, qui colit Mercurium, plus addo, qui colit ventrem, de quibus dictum est, *Quorum deus venter est.* Ergo ille illius deus, atque ille illius, quis huius beati? Quia spes ipsius in domino deo ipsius. Sed quis est iste? *Qui fecit cælum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt.* Fratres mei, magnum deum habemus, Benedicamus nomen sanctum eius, quia dignatus est facere nos possessionem suam. Nondum vides deum, non potes amare plene quod nondum vides. Quæ vides, ipse fecit. Miraris mundum, quare non artificem mundi? Suspicias cælum, & exhorrelcis, Cogitas vnuer-
E sam terram, & contremiscis, Miraris maris magnitudinem, quando cogitationem occupas. Respice innumerabilitatem stellarum, Respice tanta genera seminum, tantas diuersitates animalium, quicquid natat in aquis, repit in terra, volitat in aëre, circumit in cælo, omnia ista, quam magna, quam præclara, quam pulchra, quam stupenda? Ecce qui fecit hæc omnia, deus tuus est, Pone ibi spem tuam, vt sis beatus. Spes illius, in dominum deum ipsius. *Quem? Qui fecit cælum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt.* Magnum habemus deum, Attendite fratres magnum bonum deum facientem talia. Quid ergo hinc cogitauit deus, vt faceret? Si tamen dicendum est de deo, cogitauit cælum & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt? Forte dicturus erat homo iste, Video quidem omnia magna ista, cælum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt fecit deus. Quando me computat deus inter ea quæ fecit? Et vere ego pertineo ad curam ipsius, & modo de me cogitat deus, aut scit an viuam? Quid est hoc quod dicis? Non surrepat tibi mala cogitatio in cor, de his esto de quibus paulò ante loquebamur, Laudabo dominum in vita mea, psallam deo meo quamdiu sum. Sed iste F talis alios alloquitur, nescio quos tepidos, quos exhortatur, & quasi vetat & veretur ne desperet de se, quia non sunt in computo dei. Multorum enim sunt tales cogitationes, Sed ideo deserunt deum, & pergunt per quolibet peccata, quia non credunt curare deum quid agant. Audi eloquia diuina, noli de te desperare, Qui curauit facere te, non curat rescire te? Nonne deus tuus est, qui fecit cælum & terram & mare? Si ista sola diceret, forte responderes tu, Deus qui fecit cælum & terram, & mare, magnus deus, sed nūquid cogitat de me? Et ipse te fecit, diceretur tibi. Quomodo? Nunquid ego sum cælum, aut ego sum terra, aut ego sum mare? Et quid es? Manifestum est, nec cælum sum, nec terra sum, nec mare sum, sed in terra sum. Vel hoc concedis mihi quia in terra es. Audi quia non tantum cælum & terram, & mare deus fecit. Fecit enim cælum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt. Si ergo omnia quæ in eis sunt, & te. Parū dico te, & passerem, locustam, vermiculum, nihil horum non ille fecit, & cura est illi de omnibus. Non ad præceptum cura est, nam præceptum foli homini dedit. Dicit enim Psalmus,

1. Cor. 8.

Philip. 3.

Acto. 14.

E

F

Gmus, Homines & iumenta saluos facies domine, secundum multitudinem misericordiarum tuarum deus, Multitudinem, inquit, misericordiarum tuarum, secundum hanc saluos facies homines & iumenta. Et Apostolus, Nunquid de bobus cura est deo? Et hac de bobus cura non est deo, & hac homines & iumenta saluos facies domine. Nunquid contraria sunt ista? Quid enim ait Apostolus? Nunquid de bobus pertinet ad deum? Vbi est preceptum, Bovi trituranti os non infringabis, ibi de bobus non cogitauit deus? Itaque quosdam boues voluit significari. Non enim hoc curat deus monere quid agatur cum bobus, habet hoc natura ipsa humana. Sic factus est homo, ut norit consulere iumentis suis, nec inde precepta a deo accepit, sed insinuatum est illi in mentem a deo, ut possit & sine precepto facere, fecit illum talem deus. Sed quomodo regit pecus, regendus est ab alio, ab eo a quo regitur preceptum accepit. Ad precepti ergo tenorem non est de bobus cura deo, sed ad prouidentiam vniuersitatis qua creauit omnia, & mundum regit, homines & iumenta saluos facies domine. Intendat charitas vestra. Hic forte aliquis dicat mihi, De nouo testamento est, quia non de bobus pertinet ad deum: homines & iumenta saluos facies domine, de veteri testamento est. Sunt qui calumniantur & dicant, non sibi consonare ista duo testamenta. Ne forte aliud dicat in veteri, aliud in nouo, & flagitent de me sententiam de nouo talem qualis hec est, Homines & iumenta saluos facies domine, quid facio? Nihil tam in capite noui testamenti, quam Euangelium. In Euangelio inuenio quia omnia ista pertinent ad deum, nemo erit iam qui contradicat. Nunquid enim Apostolus Euangelio contrarius erit? Audiamus ipsum dominum, principem & magistrum Apostolorum, Respicite, inquit, volatilia caeli, quia non seminant, neque metunt, neque congregant in horrea, & pater vester caelestis pascit illa. Ergo & praeter hominem animalia ista pertinent ad curam dei ut pascantur, non ut legem accipiant. Quod ergo ad dandam legem attinet, de bobus cura deo non est: quod autem ad creanda, ad pascenda, gubernanda & regenda, omnia ad deum pertinent. Nonne duo passeris a se uenient, dominus Iesus Christus dicit, & vnus ex eis non cadet super terram sine voluntate patris vestri? **I** Quanto magis vos plures estis illis? Nolite ergo dicere, non pertineo ad deum. Pertinet ad deum anima tua, pertinet ad deum corpus tuum, quia deus fecit & animam tuam & corpus tuum. Dicis forte, Non me numerat deus in magna multitudine. Accedit tibi mirum de Euangelio, Capilli capitis vestri omnes numerati sunt. Ergo deus meus est, & in illo spes mea, qui fecit caelum & terram, mare & omnia quae in eis sunt. Quid autem ad me pertinet: quid agit de me? *Qui custodit veritatem in aeternum.* Et amandum deum commendauit, & timendum, qui custodit veritatem in aeternum: quam & in quo custodit veritatem? *Facientem iudicium iniuriam accipientibus.* Vindicat iniuriam accipientes, fratres mei, facit illis iudicium. Quibus? Qui accipiunt iniuriam, puniens omnes iniuriosos. Si ergo fauebit iniuriam accipientibus & puniet iniuriosos, vide modo de quorum numero esse vis. Vide, attende vtrum in eis velis esse qui iniuriam accipiunt, an in eis qui iniuriam faciunt. Statim enim ad te procedit vox apostolica, & dicit tibi, iam quidem omnino delictum est, quia iudicia habetis vobiscum, quare non magis iniurias patimini? Corripit homines quia non patiuntur iniuriam. Non ut patiaris molestiam

te hortatur, sed ut patiaris iniuriam: non enim omnis molestia iniuria est. Quicquid enim iure pateris, non est iniuria. Ne forte dices, & ego inter iniuriam passos numeror, nam illud in illo loco, & illud causa illa passus sum. Vide si iniuriam passus es. Latrones multa patiuntur, sed non iniuriam. Scelerati, malefici, effractores, adulteri, corruptores, omnes patiuntur multa mala, sed nulla est iniuria. Aliud est pati iniuriam, aliud est pati tribulationem aut poenam, aut molestiam, aut supplicium. Considera, vbi sis, quid egeris vide, quare patiaris vide, & ibi vides quid patiaris. Ius & iniuria contraria sunt. Ius enim est quod iustum est: neque enim omne quod ius dicitur, ius est. Quid si aliquis condat ius iniquum? Nec ius dicendum est si iniustum est: illud ergo verum ius, quod etiam iustum est. Vide quid feceris, non quid patiaris. Si ius fecisti, iniuriam patieris: si iniuriam fecisti, ius patieris. Quare ista dixi fratres? Ut non se extollant haeretici, quando forte aliquid patiuntur ex iusionibus principum terrenorum, non se numerent inter eos qui iniurias accipiunt & dicant, Ecce Psalmus consolatur me: ego enim deum colo qui iudicium faciet iniuriam accipientibus. Recte quaero vtrum iniuriam accipias. Si ius fecisti, iniuria est quam pateris. Ius est exufflare Christum? Ius est rebellis superbia erigere altare? Ius est parentibus persecutoribus tunicam Christi, Ecclesiam Christi conscindere: Porro si hoc ius non est, quicquid pro hoc pateris, ius est. Non es ergo de his qui patiuntur iniuriam. Lego aliquid manifestum ex Euangelio, Beati, inquit, qui persecutionem patiuntur. Expecta, quid festinas? Quid dicis: ego sum. Expecta, inquam, totum legam. Audisti, beati qui persecutionem patiuntur, iam tibi nescio quid coepas arrogare: si permittis, totum lego: vide quid sequatur, Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Modo dic, ego sum, Si audes dicere, ego sum, superiora quae dixi retractemus, aut ne longum sit, hoc vnum interrogo, Si damnaueris vnum hominem, cuius causam nescis, audes te dicere tenere iustitiam? Aut si quid pro hac re passus esses, iniuriam nominares? Erigis te in temerarium tribunal cordis tui, unde praecipiteris, & audes ferre sententiam de homine cuius causam nescis? Hoc si de vno homine faceres, esses iniustus: facis hoc de toto orbe terrarum, & iustus es? Fratres charissimi, & quae est quae patitur iniuriam, nisi Ecclesia catholica quae tanta ista perpetitur: Inter tot scandala haereticorum gemit, & videt per malas suauiones & fraudes rapi de gremio suo infirmos, paruulos pertrahi, per nescio quae secreta malarum speluncarum rebaptizari, exufflari in eis Christum, occidi in eis non mortale illud suum quod homines sunt, sed illud quod in aeternum victuri sunt. Suadetur homini dicere, non sum Christianus, & iustitia vocatur. Accessurus es ad episcopum, dicit tibi. Vide ne dicas te esse Christianum. Si enim dixeris te esse Christianum, non es accepturus, Ut autem accipias, dic te non esse. Quid mones Christiane? Quid doces? Certe persecutionem pateris. Tanto tu verius persecutionem pateris, quanto tu verius persecutor. Quando imperatores persequabantur Christianos, minando coebant, quod tu efficis suadendo. Persuades Christiano, ut neget se esse Christianum. Quod tu suadendo facis, hoc persecutores occidendo non fecerunt. Sub te viuit homo qui negat se esse Christianum, negat & viuit, Perdidit iam vitam, cadaver tibi loquitur. Qui percussus est gladio persecutoris, cecidit, & viuit: cui loqueris, stat

Aris, stat & cecidit. Hæc faciens, quicquid passus fueris, iniuria erit: Nolo tibi blandiaris, si hæc iniusta sunt omnia quæ facis, quicquid pateris, iustum erit. Cui autem facit iudicium, qui custodit veritatem in aeternum: In iuriam patietibus. Iam tu procede, & dic ratiocinationibus illis tuis bonis, & quasi acutis & subtilibus, quia tu pascis, & dic, Famelicus potest pascere, id est, potest dare sanctum: Famelicus potest pascere: Læguidus potest sanare: Ligatus potest solvere: Ista sunt veluti magna & subtilia, quibus decipiunt imperitos. Claudat illis os Psalmus iste, *Dare escam esurientibus.* Ecce nihil à te expecto, Deus dat escam esurientibus. Quibus esurientibus: Ho-

† al. oibus.
† sic mox.
Omnibus hominibus ipse dat escam. Et nullam escam seruat dilectis suis: Si habent aliam famem, habent & aliam escam. Queramus primo famem ipsorum, & inueniemus escam ipsorum. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Famelici dei esse debemus, Ante ianuam conspectus illius in oratione me dicemus, ipse dat escam esurientibus. Quid est quod te hæretice iactas, quia tu soluis, tu erigis, tu illuminas?

B Videlicet quia tu liberatus iam es, & tu stas, & tu lumens es: Absit. Superius attende, Nolite confidere in principes & in filios hominum, à quibus non est salus. Non ipsi dant salutem. Ergo recedite hæretici de medio. *Dominus soluit compeditos, dominus erigit elisos, Dominus sapientes facit cæcos.* Id est, eos qui cæci sunt facit sapientes. Optime per hanc sententiam exposuit nobis omnes superiores, ne forte cum dixisset, Dominus soluit compeditos, ad illos compeditos referremus, qui forte propter aliquam noxam ligantur ferro à dominis suis. Quia autem dixit, Erigit elisos, occurrit nobis aliquis, aut offendens, aut cadens, aut equo lapsus. Est alius casus, sunt alia cõpedes, quomodo sunt alia tenebræ, & alia lux. In eo quod dixit, Sapientes facit cæcos, noluit dicere illuminat cæcos, ne & hoc carnaliter intelligeres, sicut illuminatus est à domino, cuius oculos luto de sputo facto inunxit & saluum eum fecit. Ne tale aliquid sperares cum de spiritalibus loquitur, ostendit quandam lucem sapientiæ qua illuminantur cæci. Ergo quomodo illuminantur cæci luce sapientiæ, sic soluantur compediti, sic eriguntur elisi.

1. Ioh. 9.

C Vnde sumus ergo compediti: vnde elisi? Corpus nostrum ornamentum nobis fuit, peccauimus, & compedes inde accepimus. Quæ sunt compedes nostræ: Mortalitas ipsa. Audi Apostolum Paulum, quia & ipse adhuc in hac peregrinatione compeditus erat. Quanta peragrauit compeditus iste? Non illi fuerunt graues cõpedes, cum ipsis compedibus toto orbi Euangelium prædicauit, spiritus charitatis rapuit cõpedes, & circumiuit quantum potuit. Sed tamen quid dicit? Concupiscentiam habes dissolui & esse cum Christo. Quid est, dissolui? A compedibus mortalitatis. Et tamen misericordia adhuc volebat esse in compedibus propter alios compeditos, quibus ministraret. Manere, inquit, in carne, necessarium propter vos. Dominus ergo soluit compeditos, id est, ex mortalibus immortales facit. Dominus erigit elisos. Quare elisi sunt? Quia erecti erant. Quare eriguntur? Quia humiliati sunt. Cecidit atque elisus est Adā. Ille cecidit, Christus descendit. Quare descendit qui non cecidit, nisi ut leuaretur qui cecidit? Dominus sapientes facit cæcos.

Philip. 3.

Gene. 3.

Dominus diligit iustos. Ideo facit iudicium iniuriam accipientibus. Et qui sunt ipsi iusti? Modo quatenus iusti, quemadmodum habes, *Dominus custodit profelytos.* Profelyti aduenæ sunt. Omnis Ecclesia gentium, profely-

ta est. Aduentitia enim est ad patres, non de carne eorum nata, sed imitando fidem. Dominus tamen custodit, non ut aliquis homo phanum. *Orphanum & viduam suscipiet.* Nemo putet quasi pupillum propter hæreditatem, aut viduam propter nescio quod negocium suum. Equidem & istis deus opitulatur, & in omnibus officiis generis humani bonum opus facit, qui pupillum consolatur, qui viduam non deserit, sed secundum quendam modum omnes pupilli sumus, absente patre, non mortuo. Pupillus enim secundum homines, mortuo patre, fit. Et si verum queratis fratres, quia anima non moritur, viuunt parentes nostri, & magis absentibus patribus sunt pupilli. Qui pupilli sunt, si mali fuerint, in pœnis viuunt: si boni fuerint, in requie viuunt. Omnia integra sunt creatori, tamen nos, quandiu sumus in corpore hoc, & peregrinationis locum incolimus, absens est pater noster ad quem clamamus, Pater noster qui es in cœlis. Ideo & Ecclesia vidua quasi absente sponso, absente viro. Veniet ille qui illam modo protegit, non visus, sed desideratus. Magno enim desiderio rapimur, & amore eius quem non videmus, desideramus: Inhaerebimus amplexibus visis, sed nondum visis fide detinemur. Ergo & pupillum & viduam quid voluit intelligi fratres? Destitutos omni ope & auxilio. Destituta anima in seculo, ipsa sibi speret adiutorium dei. Quicquid hic habueris, aurum habes, præsumpsisti inde, iam non es profelytus, non es orphanus, non in viduam numeraris. Amicum habes, si de illo præsumpsisti, & deum dimiseris, non es destitutus. Habes hæc omnia, non inde præsumis, non inde superbis, pupillus dei es, & vidua dei. Suscepit ergo destitutos, hoc dixit: Suscipit pupillum, suscipit & viduam. *Et exterminabit viam peccatorum.* Quæ est via peccatorum? Irridere ista quæ dicimus. Quis pupillus? Quæ vidua? Quod regnum cœlorum? Et quæ pœna inferorum? Fabellæ istæ Christianorum sunt. Ad quod video, ad hoc viuam. Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Vide ne tale aliquid persuadeant, ne per aurem in cor intrent, & spinas inueniant in auribus tuis. Qui cœperit sic intrare, punctus abscedat. Corruptunt enim mores bonos colloquia mala. Sed forte hic dicturus es, Quare ergo fœlices sunt? Ecce nec deum colunt, & omnia mala quotidie committunt, abundant rebus his quibus ego egens laboro. Noli zelare in peccatores, Quid accipiant, vides, quid illis seruetur, non vides. Et vnde, inquit, video quod non video? Omnino habet oculos fides, & maiores oculos, & potentiores & fortiores. Hi oculi neminem deperunt, hi oculi sunt semper in dominum, ut & ipse uellat de his laqueis pedes tuos. Via peccatorum placet tibi, quia lata est, & multi per illam ambulant. Latitudinem eius vides, finem eius non vides. Ecce ubi finitur, præcipitium est: ubi finitur, profunditas quædam baratri est, Latentes, & si patientes in ista via, illo fine merguntur. Sed extendere oculos non potes, ut videas ipsum finem, crede ei qui videt. Et quis est qui videt? Homo? Forte nemo homo, sed dominus deus tuus venit ad te ut crederes deo. Non enim & domino tuo non es crediturus, qui ait, Lata & spatiosa est via quæ ducit ad interitum, & multi sunt qui ingrediuntur per illam: Hanc viam exterminabit dominus, quia ipsa est via peccatorum. Et dum exterminata fuerit via peccatorum, quid nobis restat? Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Ad hoc conclusit Psalmista, Et viam

D

Math. 6.

E

1. Cor. 15.

F

Psalm. 24.

Math. 7.

Math. 25.

Gviam peccatorum exterminabit. Et quid tu? *Regnabit dominus in aeternum.* Gaude, quia tibi regnabit: gaude, quia tu eris regnum eius. Vide enim & quid sequitur. Est certe civis de Sion, non de Babylonia, id est, nō de ciuitate peritura huius seculi, sed de Sion ad tempus laborante & peregrināte, in aeternum autem regnatura. Audisti ergo finē, inde es. Regnabit dominus in aeternum. *Deus tuus Sion.* O Sio, deus tuus regnabit in aeternum. Nunquid sine te regnabit deus tuus? *In generatione & generatione.* Bis dixit, quia non potuit semper dicere, Nec putes quia verbis finitis, finitur aeternitas. Aeternitas in verbo quatuor syllabis constat, in se sine fine est. Non potuit tibi nisi sic commēdari, Deus tuus regnabit in generatione & generatione. Parum dixit, Si tota die diceret, angustum esset. Si tota vita sua diceret, nōne aliquando cōticesceret? Ama aeternitatem, nullo fine regnabis, si finis tibi Christus est, cum quo regnabis in secula seculorum, A M E N.

*In Psalmum centesimum quadragesimum-
sexum Enarratis.*

HNTENTI audiebamus cū Psalmus praesens cantaretur: & nō omnes qui audiebamus etiā intelligebamus. Quanto magis ergo intente nunc audiendus es, si vt spero & cupio adiuuantibus omnium audiētium orationibus, si quid hic forte obscurum est, deo donāte reuelabitur, vt sit fructuosus auditus, nec inanis redeat auditor qui intētus affuit cum audiret. Vnde cōpiter nobis dicitur, laudate dominum: Dicitur hoc omnibus gentibus, non solis nobis. Et istā vocem per loca quidem singula sonātem à lectoribus, singillatim audiūt Ecclesiā, Vna vox tamen dei super omnes non tacet, vt laudemus eum. Et quasi quæreremus quare laudare deum debeamus, videte quam causam attulit. *Laudate dominum, inquit, quoniam bonus Psalmus.* Hæc est merces tota laudantiū, laudemus dominum. Quare? Quoniam bonus Psalmus. Vellem ergo, inquit, aliquis laudare dominum, si mihi aliquid pro ista laude donaret. Quis enim laudat gratis vel hominem? Expectant ergo aliquā mercedem laudatores hominum. Nullam mercedem expectare, aut petere, aut sperare debet laudator dei: Laudatur infirmus, & sperare de eo aliquid: Laudatur omnipotēs, & nulla merces est: An forte hoc cupio, quod ille dare non potest? Quid homo desiderat, quod in manu dei nō sit? Cum laudaueris hominē, forte hoc cupis quod ab illo praestari non potest. Deū securus lauda, quem nemo potest dicere non posse praestare quod tu poteris desiderare. Proposita ergo spe mercedis alicuius laudare debem⁹ deum, nō tamen daturum quicquid cupimus, Pater est enim, & quod mali cupiunt filij non dat. Laudemus & speremus & desideremus, nō illud, aut illud, sed quod iudicat dandum esse quem laudamus. Ille enim nouit quid nobis dari expediat, nos autē intēdamus quid nobis prosit accipere: Apostolus ait, Quid enim oremus sicut oportet, nescimus. Et ipse idem Apostolus Paulus sperabat sibi prodesse, si auferretur ab eo stimulus carnis suæ, angelus satanæ, à quo colaphizabatur, sicut ipse cōfiteatur, & ait, Propter quod dominum ter rogavi vt auferret eum à me, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Desiderauit aliquid, non concessum est ad voluntatem vt cōsolaretur ad sanitatem. Hic ergo quid nobis propositū est? Laudate, inquit, dominū. Quare laudamus dominum? Quoniā bonus Psalmus. Ipse Psalmus laus domini est. Hoc ergo ait, Laudate dominū, quoniā bonum est lau-

Roma. 8.

2. Cor. 12.

dare dominum. Nō sic prætereamus laudare dominū, K dictum est & trāsit, factum est & siluimus, laudauimus & tacuimus, cātauimus & cōquieuimus. Imus in aliud forte agendum quod restat, & alia actiones cū occurrerint nobis laudatio diuina cessabit in nobis: Non sic prætereamus laudare dominum, non sic. Nam lingua tua ad horam laudat, vita tua semper laudet. Inde ergo bonus psalmus. Psalmus quippe cantus est nō quilibet, sed ad psalterium. Psalterium autē quoddam organū est cantilenæ, sicut lyra, sicut cithara, & huiusmodi organa, quæ inuenta sunt ad cātandum. Qui ergo psallit, non sola voce psallit, sed assumpto etiam quodā organo quod vocatur psalterium, accedētib⁹ manibus voci concordat. Vis ergo psallere? Nō solum vox tua sonet laudes dei, sed opera tua cōcordent cum voce tua. Cum ergo voce cātaueris, silebis aliquando: vita sic cātata, vt nūquam sileas. Negocium agis, & fraudem cogitas, siluisti à laude dei: & quod grauius est, non solum à laude siluisti, sed in blasphemiam perrexisti. Cum ergo deus laudatur de bono opere tuo, opere tuo laudas deum: & cū blasphematur deus de malo opere tuo, opere tuo blasphemas deum. Itaq; ad aurium exhortationem canta voce, corde ne sileas, vita ne taceas. Non cogitas in negotio fraudem, psallis deo. Cum manducas & bis psalle, non intermiscendo sonorū suauitates ad aures aptas, sed modeste & frugaliter & temperanter māducando & bibendo. Quia hoc dicit Apostolus, Siue *1. Cor. 10.* manducatis, siue bibitis, siue quid facitis, omnia in gloriam dei facite. Si ergo bene agis, & quod manducas & bibis, & ad refectiōē corporis sumis reparationemq; membrorum, gratias agens ei qui tibi præbuit mortali & fragili ista supplementorum solatia, & cibus tuus & potus tuus laudat deū. Si vero modum naturæ debitū inmoderatione voracitatis excedas, & vinolentia te ingurgites, quātaslibet laudes dei lingua tua sonet, vita blasphemat. Post cibū & potū requiescas vt dormias: nec in lecto aliquid turpiter agas, nec excedas vltra cōcessam licentiam in lege dei: sit castus cum cōiuge thorus, & si est cura propagādi liberos, nō sit effrenata luxuries libidinum, defer in lecto tuo coniugi tuæ honorem, quia membra Christi estis ambo, ambo ab illo cō- *1. Cor. 6.* diti, ambo sanguine ipsius reparati. Hæc agens laudas M deū, nec omnino silebit laudatio tua. Quid si somnus aduenerit & cum dormis? Nō te excitet à te quiete mala conscientia tua, & innocētia somni tui laudat deū. Si ergo laudas, non tātum lingua tua canta, sed etiam assumpto bonorum operum psalterio, quoniam bonus Psalmus. Laudas cum agis negocium, laudas cū cibum & potum capis, laudas cum in lecto requiescis, laudas cum dormis. Quando non laudas? Perficietur in nobis laudatio dei, cum ad illam ciuitatem venerimus, quando effecti fuerimus æquales angelis dei, quando *Mat. 22.* nos nulla corporalis necessitas vlla ex parte sollicitat, non fames, non sitis interpellat, non æstus fatigat, non frigus constringit, non febris deiicit, nō mors finit. Ad illam perfectissimam laudem exerceamus nos laudatione ista in bonis operibus: Propterea cum dixisset, Laudate dominum quoniā bonus Psalmus: *Deo nostro,* inquit, *iocunda sit laus.* Quomodo erit deo nostro iocunda laus? Si bene viuendo laudetur. Audi quia tunc erit illi iocunda laus. Alio loco dicitur, Non est speciosa *Eccles. 10.* laus in ore peccatoris. Si ergo in ore peccatoris speciosa laus non est, iocūda non est. Hoc enim iocundū, quod speciosum. Vis ergo vt deo tuo iocunda sit laus? Noli bonæ cantilenæ tuæ obstrepere morib⁹ malis. Deo nostro

A nostro iocunda sit laus. Quid dixit? Qui laudatis bene vivite: Laudatio impiorum offendit deum. Plus ille at- tēdit quid vivas, quam quid sones. Certe cum eo quem laudas, pacem habere vis. Quomodo cum illo quaris pacem, quando à teipso dissonas? Quomodo, inquires, à memetipso dissono? Aliud sonat lingua, aliud indi- cat vita. Deo nostro iocunda sit laus. Potest enim laus iocunda esse homini, cum audit concinnis acutisq; sen- tentiis & suavi voce laudantem. Sed deo nostro iocun- da sit laus, cuius aures non ad os, sed ad cor, non ad lin- guam, sed ad vitam laudatoris patēt. Quis est deus no- ster, cui iocunda sit laus: Dulcescit nobis, commendat se nobis, gratias dignationi eius. Dignatur enim com- mendare se nobis, non quasi aliquid præstaturis, sed multa ab illo potius accepturis. Quomodo ergo com- mendat se nobis deus? Audite apostolum Paulum, Cō- mendat autem, inquit, dilectionem suam deus in no- bis. Quomodo commendat: audite, ipse dicat Apосто- lus, ut comparetur & Psalmo, Commendat, inquit, di- lectionem suam deus in nobis. Quomodo commen- dat? Quoniam cum adhuc peccatores essemus, Chri- stus pro nobis mortuus est: Quid ergo servat laudato-

Bribus, qui sic se commēdat peccatoribus? Quia ergo sic dixit Apostolus commēdasē deum nobis dilectionē suam, ut Christus moreretur pro impiis, non ut impij remanerent, sed ut morte iusti ab iniustitia sanarentur. Hic quid audis, cum dixisset, Deo nostro iocunda sit laus: Videamus si ipsa est commendatio quam dixit A- postolus, Quia Christus pro peccatoribus & pro impiis mortuus est. *Aedificans*, inquit, *Hierusalem dominus, & di-*

spersiones Israël colligens. Et *aedificans* Hierusalem domi- nus, colliget dispersiones populi ipsius. Populus enim Hierusalem, populus Israël. Est Hierusalem æterna in cœlis, ubi ciues etiam angeli sunt. Quid ergo ibi Israël? Si hominem illum nepotem Abrahæ consideres, qui di- ctus est & Iacob, quomodo angelos intelligim⁹ Israël? Si interpretationem nominis discutiamus, quia & ipse Iacob, mutato nomine vocatus est Israël, magis ibi no- men Israël, & utinā & nos sequentes simus Israël. Quid enim interpretatur Israël, Videns deum. Omnes ergo ciues illius civitatis videndo deum gaudent in illa ma- gna civitate & ampla & cœlesti, spectaculum eis deus ipse est. Sed nos ab illa civitate peregrinamur, peccato expulsi ne ibi remaneremus, & mortalitate prægruati

C ne illò rediremus. Respexit deus peregrinationem no- stram, & ille qui *aedificat* Hierusalem, restituit lapsam partem. Vnde restituit lapsam partem? Dispersiones Is- rael colligens. Cecidit enim pars quædam, & facta est peregrina. Hanc peregrinationē misericorditer vidit deus, & quæsiuit non quærentes se. Vnde quæsiuit? Quæ misit ad captiuitatem nostram? Misit redemptorem, se- cundum quod ait Apostolus. Commēdat, inquit, deus dilectionem suam in nobis, quoniam cum adhuc pec- catores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Misit ergo ad captiuitatem nostram redemptorem filium suum, Porta, inquit, tecum saccum, ferto ibi precium ca- ptiuorum. Induit enim se ille mortalitatem carnis, & ibi erat sanguis quo fuso redimeremur. Illo sanguine collegit dispersiones Israël. Et si ille collegit olim di- spersiones, quomodo sagendum est ut colligantur mo- do dispersi? Si collecti sunt dispersi, ut in manu artifi- cis ad *aedificium* formarentur, quomodo colligendi sunt qui de manu artificis inquietudine ceciderunt? *Aedificans* Hierusalē dominus. Ecce quem laudamus, ecce cui laudem tota vita nostra debemus? *Aedificans*

Tomus octauus.

Hierusalem dominus, & dispersiones Israël colligens. **D** Quomodo colligit? Quid agit ut colligat? *Qui sanat contritos corde.* Ecce quomodo colliguntur dispersiones Israël, ut sanentur contriti corde. Qui cor non conte- runt, non sanantur. Quid est enim conterere cor? No- tum sit charissimi, fiat ut sanari possitis. Dicitur est e- nim multis aliis scripturarum locis, & maxime illo lo- cō voce nostra quidam cantans dicebat, Quoniam si *Psalm. 50.* voluisses sacrificium dedissem: Utique Deo dicebat, Si voluisses sacrificium dedissem utique, holocaustis autem non delectaberis. Quid ergo? Sine sacrificij obla- tione remanebimus? Audi quid te velit offerre. Sequi- tur & dicit, Sacrificium deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum deus non spernit. Sanat er- go contritos corde, quia illis propinquat ut sanet, sicut dicitur in alio loco, Prope est dominus his qui obtri- *Psalm. 37.* uerunt cor. Qui obtriuerunt cor? Humiles. Qui nō ob- triuerunt cor? Superbi. Contritum sanabitur, elidetur elatum. Ad hoc enim forte eliditur, ut contritum sa- netur. Ne velit ergo fratres cor nostrum esse erectum, antequam sit rectum. Male erigitur quod non primo corrigitur. *Qui sanat contritos corde.* *Et alligat contri- tiones eorum.* Sanat, inquit, contritos corde, sanat ergo humiliatos corde, sanat confitentes, sanat seipso pun- nientes, in sese verum iudicium exercentes, ut possint esse illius misericordiam sentientes. Tales sanat, sed *in se* perfecta eorum sanitas transacta mortalitate fiet, quan- do corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mor- *1. Cor. 15.* tale hoc induerit immortalitatem: quando nihil erit quod ex carnis labe sollicitet, non solum nihil cui con- sentiamus, sed nihil quod suggeratur ex carne. Etenim modo fratres mei quantæ illicitæ delectationes animū tangunt, quamuis eis non consentiamus, ut membra nostra iustitiæ seruiant, non iniquitati: tamen vel delectari talibus, etsi non consentis, nondum est perfecta sanitas. Sanaberis ergo, corde sanaberis contrito. Noli erubescere, contere cor: tales sanat deus. Sed quid ago, inquires modo? Condelector enim legi dei secundum *Roma. 7.* interiorem hominem: video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ & captiuum me ducentem in lege peccati. Quid agis? Contere cor, confitere: age, dic sequetia: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Hoc enim dice- re, infelix homo, iam cor conterere est. Ille speret fæli- citatem, qui confitetur infelicitatem. Dic ergo, Infelix **F** ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hu- ius? ut respōdeatur tibi, Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrū. Quomodo autem liberabit ipsa gra- tia dei? vnde nunc pignus accepimus? Audi eundem *Roma. 8.* Apostolum, Corpus quidem, inquit, mortuum est pro- pter peccatum, spiritus autem vita est propter iustitiā. Si ergo spiritus eius qui suscitauit Iesum Christum ex mortuis habitat in vobis, qui suscitauit Iesum Christū à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra per inhabitantem spiritum eius in vobis. Hoc ergo pignus accepit spiritus noster, ut incipiamus fide seruire deo, & ex fide appellari iusti. Quoniam iustus ex fide vivit. *Roma. 1.* Quicquid autem nobis adhuc repugnat & resistit, de mortalitate carnis est, & hoc sanabitur. Viuificabit e- *Roma. 9.* nim, inquit, & mortalia corpora vestra per inhabitan- tem spiritum eius in vobis. Ad hoc pignus dedit, ut cō- pleat quod promisit. Quid ergo nunc in hac vita, quan- do adhuc cōfessores sumus, nondum possessores? Quid in hac vita? Quid fiet? Quomodo durabitur? Sanat con- tritos corde. Sed perfecta sanitas tunc erit, quando di-

Aa ximus.

Gximus. Nunc ergo quid? Alligat contritiones eorum. Qui curat, inquit, contritos corde, quorum perfecta sanitas in resurrectione iustorum erit, alligat modo contritiones eorum. Quæ sunt alligamenta contritionum? Sicut medici alligant fracturas. Aliquando enim intelligat & ex hoc charitas vestra, & notum est eis qui animaduernerunt, vel à medicis audierunt, aliquando prauæ & distorte firmata, vt corrigant medici frangunt, & faciunt vulnus nouum, quia mala erat sanitas praua. Sic ergo rectæ sunt, inquit scriptura, viæ domini, sed prauicordius in illis scandalizabitur. Quid est prauicordius? Torticordius, tortum cor habens, Putat torta esse omnia quæ dicuntur à deo, putat praua esse omnia quæ fecit deus, & displicent illi omnia iudicia dei, maximeque in quibus ipse corripitur, & sedet & disputat quàm male faciat deus, quia non pro eius voluntate facit. Distortum cor, prauum cor est, quod non se corrigit ad deum, & deum vult distorquere ad se. Quid ergo dicit deus desuper? Tortus es, æquus sum. Si tu rectus esses, sentires & sitires æquitatem meam. Quemadmodum si in pavementum æquale poneres distortum lignum, non collocaretur, vndique nutaret, vndique ageretur, quod non loci inæqualitas, sed distortio ligni facit, sicut ait scriptura, Quàm bonus Israël deus rectis corde. Quid ergo tortum est cor? Quomodo dirigitur? Et tortum est & durum lam ergo tortum & durum frangatur, conteratur vt dirigitur. Tu dirigere cor tuum non potes: tu frange, ille dirigit. Quomodo tu frangis? quomodo tu conteris? Confitendo, puniendo peccata tua. Quid aliud significat pectorum tunsio, nisi forte putamus ossa nostra aliquid peccasse cum cecidimus & tūdimus pectus? Sed significamus nos cor conterere, vt à domino dirigitur, sanat ergo contritos corde, & contritum cor habentes: & sanitas ipsius cordis tunc erit perfecta, cū & corporis reparatio implebitur quæ promissa est. Nunc interea quid facit medicus? Alligat contritiones tuas, vt tu possis peruenire ad plenissimam firmitatem, donec consolidetur quod fractum est, quod alligatum est. Quæ sunt ista alligamenta? Temporalia sacramenta. Alligamenta medicinalia sunt contritionis nostræ, sacramenta interim temporalia quibus habemus consolationem: & ista omnia quæ loquimur vobis, ipsa quæ sonant & transeunt, quicquid in Ecclesia geritur temporaliter, alligamenta sunt contritionum. Quemadmodum enim medicus perfecta sanitate detrahit ligaturam, sic in illa ciuitate Hierusalem cum æquales angelis facti fuerimus. Nā quid putatis: ibi nos accepturos esse quod hic accipimus? Aut ibi recitandum est nobis euangelium, vt fides nostra permaneat? aut imponenda est manus ab aliquo præposito: ista omnia alligamenta fracturæ sunt, sed perfecta sanitate detrahentur: sed ad eam non perueniretur, nisi alligarentur. Sanat ergo contritos corde, & alligat contritiones eorum. Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocans. Quid magnum deo, numerare multitudinem stellarum: hoc & homines conati sunt. Viderint vtrum implere potuerint, non tamen conarentur, nisi se impleturos esse sperarent. Illis dimittamus quid potuerint, & quousque peruenierint: deo autem non puto esse magnum numerare omnes stellas. An forte numerum ne obliuiscatur, recenset? Et magnum est aliquid deo stellas numerare, cui capilli capiti numerati sunt? Manifestum est fratres aliquid velle deum intelligere nos in eo quod ait, Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis, inquit, nomina vocans. Sunt stel-

læ quædam lumina in ecclesia consolantia noctem nostram omnes de quibus dicit Apostolus, in quibus apparetis tanquam luminaria in mundo, In ista, inquit, natione tortuosa & peruersa, in quibus apparetis tanquam luminaria in mundo verbum vitæ habentes: illas stellas numerat deus. Omnes secum regnatos, omnes aggregandos corpori vnigeniti sui numeratos habet, & numerat eos. Qui indignus est, nec numerabitur. Et multi crediderunt, vel multi se qualicumque adumbrata specie fidei, populo eius applicuerunt, nouit tamen ille quid numeret & quid ventilet. Nam tanta est celsitudo euangelij, vt fieret quod dictum est, Annunciaui & locutus sum, multiplicati sunt super numerum. Sunt ergo in populis & supernumerarij quodammodo. Quid est supernumerarij? Plus quàm ibi futuri sunt. Intra parietes istos plures sunt, quàm futuri sunt in regno dei, in illa Hierusalem cælesti, ipsi super numerum sunt. Animaduertat quisque vtrum luceat in tenebris, vtrum in iniquitate seculi tenebrosa non seducatur, si non fuerit seductus nec victus, tanquam stella erit, quam iam numerat deus. Et omnibus, inquit, eis nomina vocans: ibi est totum præmium. Habemus nomina quædam, nomina apud deum: vt nouerit deus nomina nostra, hoc optare debemus, hoc agere, hoc satagere quatum possumus, nō de aliis rebus gaudere, nec de donis quibusdam spiritualibus, videat charitas vestra, multa dona sunt in Ecclesia, sicut Apostolus dicit, Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alij fides in eodem spiritu, alij donatio curationum, alij diiudicatio spirituum, id est, vt diiudicet inter bonos malosque spiritus, alij linguarum genera, alij prophetia. Quanta dixit: quàm multa dixit? Multi donis talibus male vsi, audient in fine, Non noui vos. Et quid dicturi sunt in fine, qui audient, Nō noui vos? Domine nōne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo demonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? In nomine tuo omnia ista: & quid dicet eis? Nunquā noui vos, discedite à me omnes qui operamini iniquitatē. Quid est ergo esse iā lumē cæli cōsolans noctē, & quod nō vincatur à nocte? Adhuc, inquit, supereminentiore viā vobis demonstro. Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum vt ærumentum sonans, aut cymbalum tinniens. Quale donum est loqui linguis angelorum & hominum? Tamē si charitatem, inquit, non habeam, ærumentum sum sonans, aut cymbalum tinniens. Si sciero, inquit, omnia sacramenta & omnem scientiam, & si habuero omnem prophetiam, & omnem fidem, ita vt montes transferam, quanta ista dona sunt? Charitatem autem nō habeam, inquit, nihil sum. Quale est illud donum martyrij & distributionis rerum suarum? Et tamen si distribuero, inquit, omnia mea pauperibus, & tradidero corpus meum vt ardeat, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Qui ergo non habet charitatem, & si ad tempus habet hæc dona, auferetur ei. Auferetur ei quod habet, quia quiddā non habet, Et ipsum quiddam hoc non habet vnde cetera teneantur, & ipse nō pereat. Quid est illud quod modo ait dominus, Qui habet, addetur ei: qui autē nō habet, & quod habet auferetur ab eo? Qui ergo nō habet, & quod habet auferetur ab eo. Habet gratiam possidendi, sed non habet charitatem vtendi. Quia ergo illud nō habet, & quod habet auferetur ab eo. Propterea discipuli vt haberent charitatem quos volebat facere in cælo stellas ambulantes supereminentiore viam ille qui

Eccles. 3.

Psalm. 44.

Psalm. 72.

Matth. 22.
Tal. fuerimus. Num-
quid putatis ibi nos
etc.

Matth. 10.

Psalm. 139.

1. Cor. 13.

Matth. 7.

1. Cor. 13.

M

Matth. 13.

A qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocans, cū redirent discipuli quō illi erant, exultauerunt & dixerunt, Domine, ecce spiritus immū-

Bibit subiecti sunt nobis propter nomen tuum, Et ille qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocans, sciēs multos dicturos esse, Nonne in nomine tuo demonia eiecimus, quibus dicturus est in finem, Non noui vos, quia eos non numerauit in multitudine stellarū, nec eis nomina vocauit, Nolite, inquit, in hoc gaudere, quia spiritus vobis subiecti sūt, sed gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cælo. Qui numerat multitudinem stellarū, & omnibus eis nomina vocans. *Magnus dominus noster.* Impletus est gaudio, exultauit ineffabiliter, nescio quid dicere non valebat, & cogitabat quomodo valebat. Magnus dominus noster, *Et magna virtus eius, & intelligentiæ eius non est numerus.*

Ille ipse qui numerat multitudinem stellarum, numerari non potest. Magnus dominus noster, & magna virtus eius, & intelligentiæ eius non est numerus. Quis hoc exponat? quis digne vel cogitet quod dictum est, Et intelligentiæ eius non est numerus? Atque utinam infundat se vobis, & vbi nos deficimus, quia ipse potens est, ipse illustret mentes vestras, vt sciatis quid sit, intelligentiæ eius non est numerus. Videtis enim fratres, nunquid est numerus arenæ? nobis non est, deo est.

Cui capilli capitis nostri omnes numerati sunt, & arena numerata est. Quicquid ergo finitum mundus iste complectitur, etiam si non homini, tamen est deo, parum dico deo, angelis numeratum est, Intelligentiæ eius

Li. 11. de ci. c. 18 non est numerus, Excedit omnes numerarios intelligentiæ eius, numerari à nobis non potest, ipsum numerum quis numerat? Numero numerantur quæcumq; numerantur. Si quicquid numeratur, numero numeratur, numeri non potest esse numerus: numerari numerus nullo pacto potest. Quid ergo est apud deum? Vnde fecit

Sapient. 11. omnia, & vbi fecit omnia, cui dicitur, Omnia in mensura & numero & pondere disposuisti? Aut quis ipsam mensuram, & ipsum numerum, & ipsum pondus vbi deus omnia disposuit, aut numerare potest, aut metiri, aut appendere? Ergo intelligentiæ eius non est numerus. Conticescant humanæ voces, requiescant humanæ cogitationes. Ad incomprehensibilia non se extendant quasi comprehensuri, sed tanquam participaturi: participes enim erimus. Nā hoc quod capimus erimus, nec totum capiemus: sed participes erimus, quia dictū est de Hierusalem cuius dispersiones colligit, dictum est de illa quiddam magnum, Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas, cui⁹ participatio eius in idipsum. In idipsum quid ait, nisi quod mutari non potest: Cætera quæ sunt creata, aliter & aliter possunt esse: qui autem creauit, aliter & aliter non potest esse. Idipsum ergo ille est, quoniam dictum est ei, Mutabis ea & mutabūtur, tu autem idē ipse es, & anni tui non deficient. Igitur si ipse idē ipse est, & mutari ex nulla parte potest, participando eius diuinitatem erimus & nos immortales in vitam æternā. Et hoc nobis pigū datum est de filio dei quod iam dixi sanctitati vestræ, vt antequā efficeremur participes immortalitatis ipsius, fieret ipse prior particeps mortalitatis nostræ. Sicut autem ille mortalis, non de sua substantia, sed de nostra, sic nos immortales, nō de nostra substantia, sed de ipsius. Participes ergo erimus, nemo dubitet, scriptura hoc dixit. Et cuius rei participes erimus, quasi partes sint apud deum, aut per partes diuidatur deus? Quis ergo explicat quomodo sint participes vnius simplicis multi? Non ergo exigatis quod

aperte antè dici non posse puto quā videatis, sed redite ad remedium saluatoris, conterite cor, confringatur animi duritia: conteratur animi duritia, conteratur animi pertinacia, accusetur in malo, renascatur in bono, diriget ipse, alligabit fracturam, consolidabit sanitatem, & non erunt iam impossibilia nobis quæ modo impossibilia sunt. Bonū est enim vt cōfiteatur infirmitatem, qui vult peruenire ad diuinitatem. Intelligentiæ eius nō est numerus. Ideo quid debeas facere in difficultate intelligendi, ostendit tibi cum consequenter dicit, *Suscipiens mansuetos dominus*, Verbi gratia, Non intelligis, parum intelligis, non consequeris. Honora scripturā dei, honora verbum dei, etiam non apertum, differ pietate intelligentiam. Noli proteruus esse accusare aut obscuritatem, aut quasi perueritatē scripturæ. Peruersum hic nihil est, obscurum autem aliquid est, non vt tibi negetur, sed vt exerceat accepturum. Ergo quando obscurū est, medicus illud fecit vt pulses. Voluit vt exerereris in pulsando, voluit vt pulsanti aperiret, Pulsando exereberis, & exercitatus latior efficieris, latior fact⁹, capies quod donatur. Ergo noli indignari quod clausum est. Mitis esto, mansuetus esto. Noli recalcitrare aduersus obscura, & dicere, Melius diceretur, si sic diceretur. Quando enim potes tu sic dicere aut iudicare quomodo dici expediat? Sic dictum est quomodo dici debuit. Non corrigit æger medicamenta sua. Nouit ea medicus modificare, ei crede qui te curat, Ideo quid sequitur? *Suscipiens mansuetos dominus*. Noli ergo resistere aduersus clausa dei, mansuetus esto, vt suscipiat te. Si autem resistis audi quid sequatur, *Humilians autem peccatores vsque ad terram*. Multa genera sunt peccatorum. Humilians autem peccatores vsque ad terram. Quos peccatores, nisi cōtrarios mansuetis? Ex eo quippe quod ait, *Suscipiens mansuetos dominus humilians autem peccatores vsque ad terram*, speciem quandam peccatorum ex prædicta mansuetudine voluit intelligi. Peccatores ergo hoc loco immites, & eos qui mansueti non sunt, intelligimus. Quare humiliat vsque ad terram? Reprehendunt intelligibilia, terrena sensuri sunt. Hoc fecit & hominibus qui voluerunt irridere legem antequam nossent: non enim fuerunt mansueti. Intelligat charitas vestra, Extitit quædam perditissima secta Manichæorum, acceptas scripturas & lectas irrisit, reprehendere voluit quod non intelligebat, & exagitando & reprehendendo non intellecta multos illaqueauit. Sed humiliati sunt qui hoc facere voluerunt, vsque ad terram. Non sunt permisi intelligere cœlestia, terrena sapuerunt, Quicquid audis in fabulis ipsorum, non nisi blasphemia est, & quædam figmenta imaginum corporalium, quandoquidem volentes intelligere deum, vsque ad lucis istius visibilis cogitationem venerunt, vltra ire non potuerunt, & tales campos lucis fecerunt in regno dei, qualem viderunt hunc solem quasi fructum lucis illius. Totum autem hoc quod per terram carnis tangitur, terra est deo: habemus enim vnde videamus, vnde audiamus, vnde odoremus, vnde gustemus, vnde tangamus. Caro ista per quinque nuncios quosdam, quos appellamus sensus, percipit non nisi corporalia, intelligibilia vero & spiritalia, mente capiuntur. Quia ergo illi obscuritatem scripturarum irriserunt, quæ propterea clausa erat, vt pulsantes exereantur, non vt paruulis negarentur, humiliati sunt vsque ad terram, vt cogitare amplius non possint, quā quod per terram percipitur. Per terram quid dico? Per carnem: caro enim ista terra est, & de terra facta est.

G Quicquid per oculos capis, ad terrā pertinet, quicquid per aures, quicquid per olfactum, quicquid per gustum, quicquid per tactum, ad terram pertinet, quia per terram percipitur. Illi ergo non valebant intelligere intelligentiam cuius non est numerus, quia intelligentiā eius non est numerus, reprehendentes scripturas mysticas, mysticis quibusdam rebus salubriter tegentes intelligentiā paruuli exerceantur, & ipsa reprehensione immites facti, quod contrarium est mansuetis, humiliati sunt vsque ad terram, vt incorporalem Deum sentire non possent, & quicquid de deo cogitarent, non nisi corporaliter cogitarent. Humilians ergo est deus peccatores vsq; ad terram. Quid ergo debemus facere nos si nolumus humiliari vsque ad terram? Quia magnum est proficere vsque ad intelligibilia, magnum est eo peruenire cor, vt nouerit esse aliquid quod non per loca extendatur nec per tempora varietur. Qualis est enim species sapientiæ? quis illam cogitet? longa est: quadrata est: rotunda est? Modo hic & modo ibi est. Cogitat sapientiam nescio quis in Oriente, cogitat illam alius in Occidente: si bene illam cogitant, in tanta locorum diuersitate positi, ambobus præsto est, Quid est hoc? quis illud capite? Istam substantiam, istam quandam diuinam incommutabilemque naturam quis capite? Noli festinare, poteris capere, Audi quod sequitur, *Incipite domino in confessione.* Hinc incipe, si vis peruenire ad intelligentiam perspicuā veritatis. Si vis à via fidei perducere ad possessionē speciei, incipe in confessione. Te prius accusa, te accusato, deū lauda. Inuoca quem nōdum nosti, vt veniat & sciatur, non vt ipse veniat, sed vt te ad se perducatur. Quomodo ipse venit, vnde nunquam discedit? Ipsa est enim perfectio sapientiæ. Vbiq; est, & longe est à malis. Vbiq; est, inquam, & longe est à malis qui vbiq; sunt. Rogo vos à quibus lōge est quod vbiq; est? Vbi putatis, nisi quia iacent in dissimilitudine sua, exterminantes in se similitudinem dei? Si dissimiles facti recesserunt, reformati redeant. Vnde, inquit, reformabuntur? quando reformabimur? Incipite domino in confessione. Post confessionem quid? Sequantur bona opera. *Pfallite deo nostro in cithara.* Quid est, in cithara? Quod iam exposui, sicut illud in psalterio Psalmus, sic & cithara, non solum voce, sed & opere. Pfallite deo nostro in cithara. Ecce confitemini, operamini opera misericordiæ, pfallite deo nostro. Cui deo nostro? *Qui cooperit cælum nubibus.* Quid est, cooperit cælum nubibus? Qui contegit scripturam figuris & sacramentis. Ille qui humiliat peccatores vsq; ad terram, ille qui suscipit mansuetos, cooperit cælum nubibus. Et quis videat cælum quod coopertum est nubibus? Noli timere, audi quod sequitur, *Qui cooperit cælum nubibus, Qui parat terræ pluuiam.* Qui cooperit cælum nubibus, Expauisti, quia non vides cælum: cū pluerit, fructificabis, & serenum videbis. Cooperit cælum nubibus, qui parat terræ pluuiam: forte hoc fecit dominus deus noster. Nisi enim haberemus occasiōē obscuritatis scripturarum, ista vobis non diceremus quibus gaudetis, Hæc ergo pluuiā fortasse est ad quam gaudetis. Exprimi vobis per linguam nostram non posset, nisi deus nubibus figurarum cælum scripturarū cooperiret. Ad hoc ergo ille cooperit cælum nubibus, vt paret terræ pluuiā. Ad hoc obscura esse voluit dicta prophetarum, vt haberent postea serui dei quod interpretādo influerent super aures & corda hominum excipientiū de nubibus dei saginā lætitiæ spiritalis. Qui cooperit cælum nubibus, qui parat terræ pluuiam. *Qui exoriri facit*

in montibus fœnum, & herbam seruituti hominum. Ecce fructus K pluuiæ, Qui exoriri, inquit, facit in montibus fœnum. Nunquid non & in terra humili? Sed quid magnū est in montibus? Mōtes dicit excelsos seculi, aliqua magna dignitate præditos, hoc loco montes accipe. Et non est mirum, quia duo minuta misit, nescio quæ vidua in gazophylacium, terra attulit fœnum, terra humilis: & mons *Mar. 12. Luca. 19.* attulit, Zacchæus ille maior publicanorū: hoc enim erat mirabilius, quia mons attulit fœnum. Quanto enim elati sunt homines, tātō auari sunt: & quātō in hoc seculo maiores, tanto plus amant diuitias. Vnde ille tristis abscessit, qui cōsiliū vitæ æternæ petebat à domino, & appellauit eum magistrum bonum dicens, *Quid faciam vt vitam æternam habeam?* Et ille, *Serua mādāta.* Quæ? & dixit, *Mādāta legis.* Hæc omnia feci à iuuentute mea. Vnum, inquit, tibi deest, vis esse perfectus, vade vende omnia tua quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni sequere me: quia dixit dominus, *Ecce mons es, accipe pluuiam, & da fœnum.* Quid enim daturus es? Nonne fœnum? Etenim ista omnia quæ ecclesiæ ad necessitates seruientium deo dātur à diuitibus, quid sunt nisi fœnum? Carnalia enim sunt, & ad tempus apparentia: sed non inde aliquid carnale conquiritur. De rebus vilibus quid emas attende: *Apostolus enim ait ostēdens fœnum esse illud, Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est si carnalia vestra metamus: Et audi quia carnalia fœnum sunt, Omnis caro fœnum, & omnis claritas hominis vt flos fœni.* Ergo ille tristis abscessit: & ait dominus, *Quām difficile diues intrat in regnum cælorum?* Hoc ergo magnū, quia exoriri facit in montibus fœnum? Et quomodo exoriri facit in montibus fœnum, si diues ille audito quod res suas deberet dare pauperibus, tristis abscessit? Quomodo postea respondit apostolis contristatis? *Quæ hominibus impossibilia sunt, deo facilia sunt.* Ergo ille exoriri facit in montibus fœnum, cui omnia facilia sunt. Nam nihil esset sterilius durissimis montibus. Pluit ille qui facit exoriri in montibus fœnum & herbam seruituti hominum. Cui seruituti? Ipsum Paulum attende. Nos autem, inquit, seruos vestros per Iesum Christum: qui dicebat, *Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnū est si vestra carnalia metamus: seruum se dixit: seruum enim vobis fratres. Nemo se nostrum dicat quasi maiorem vobis esse: erimus maiores, si fuerimus humiliores.* Quicūq; autem vult esse maior vestrum, domini sententia est, erit vester seruus. Ergo exoriri facit in montibus fœnum & herbam seruituti hominum. Paulus quidem Apostolus manibus suis viuens, ipsum fœnum mōtium noluit accipere, voluit indigere, sed tamen montes dabant fœnum. Nam quia ille noluit accipere, propterea montes dare non deberent, aut steriles remaneret: Debetur pluuiæ fructus, debetur seruo cibus, sicut dominus ait, *Māducate quæ ab ipsis sunt.* Et ne putarent aliquid de suo donare, *Dignus est, inquit, operarius mercede sua.* Itaq; fratres, quoniā cōtigit iā ex ista occasione aliquid loqui vobis, maxime quia loquimur, talia nos nō querētes à vobis, & ideo liberius dicim⁹. Sed etsi quereremus, fructum vestrum quereremus, & non vestras opes, sed vestram iustitiam tantum, tamen admonco breuiter, quoniam iam multa diximus, & aliquando sermo finiendus est, si vultis non esse steriles, vt reddatis pro pluuiā fecunditatem, ne damnetur postea sterilitas vestra. Minatur enim deus terræ sterili & spinosæ ignem, sicut fructuosæ horreum parat, *Efficite vt vos ipsos exigatis, efficiamini exactores vestri.* Christus tacitus *Hebra. 6.* exigit,

A exiguit, & maior est vox tacentis, quia in euangelio non tacet non enim vere tacet cum dicit, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt & ipsi recipiant vos in aeterna tabernacula. Non tacet ipse, audite vocem eius. *Non enim a vobis potest exigere, nisi forte exactione opus est, vt qui vobis in euangelio seruiunt, petant a vobis. Si ad hoc ventum fuerit vt petant, videte ne quod vos a deo petistis frustra petatis. Ergo estote exactores vestri, ne aliquid illi, qui in Euangelio seruiunt vobis, non dicam petere cogantur, nam forte nec coacti petent, sed ne silentio vos arguat: vnde scriptum est, Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Cui dicit, qui intelligit super egenum & pauperem, non expectat vt petat. Intelligite super illum. Alius te querit indigens, alium tu debes querere indigentem. Vtriusque dictum est fratres mei. Et omni petenti te da: modo lectum est, Et alio loco scriptura dicit, Sudet elemosyna in manu tua, quousque inuenias iustum, cui eam tradas. Alius est qui te querit, alium tu debes querere: nec eum qui te querit relinquant inane, omni enim petenti te da. Sed alius est quem tu debes querere, Sudet elemosyna in manu tua, quousque inuenias iustum cui des. Nunquam hoc facietis, nisi aliquid de rebus vestris sepositum habueritis, quod cuique placet pro necessitate rei familiaris suae, tanquam debitum quasi fisco reddendum. Si non habet rem publicam suam Christus, non habet fiscum suum? Fiscus enim scitis quid scit? Fiscus enim faccus est, vnde & fidei scelle & fisci dicitur. Ne putetis quia aliquis draco est fiscus, quia cum timore auditur exactor fisci, Fiscus faccus est publicus: ipsum habebat dominus hic in terra, quando loculos habebat, & ipsi loculi iude erant commisi. Iudam traditorem patiebatur dominus & furem, & in ipso ostendens vbi que patientiam suam: tamen illi qui conferebant, in loculos domini conferebant: nisi forte putatis quia dominus ibat & petebat aut indigebat, cui angeli seruebant, qui de quinque panibus tot milia hominum pavit. Quare ergo egere voluit, nisi vt daret exemplum montibus, vt parerent foenum, ne contra pluiam sterilitatem redderent? Praecidite ergo aliquid & deputate aliquid fixum, vel ex annuis fructibus, vel ex quotidianis quaestibus vestris. Nam quasi diuino videris dare, & necesse est vt trepidet manus tua, quando illam porrigis ad id quod non debueras. Exime aliquam partem reddituum tuorum. Decimas vis, decimas exime, quanquam parum sit: dictum est enim quia Pharisei decimas dabant, ieiuno bis in sabbato, decimas de omnium quae possideo. Et quid ait dominus? Nisi abundauerit iusticia vestra plusquam Scribarum & Phariseorum, non intrabitis in regnum caelorum. Et ille super quem debet abundare iusticia tua, decimas dat, tu autem nec millesimam das. Quomodo enim superabis eum, cui non aequaris? Qui cooperit caelum nubibus, qui parat terrae pluuiam, qui exoriri facit in montibus foenum & herbam seruituti hominum. *Et dat pecoribus escam ipsorum.* Pecora ista dicit greges dei. Non fraudat deus gregem suum escam suam per homines, quorum seruituti herbam facit exoriri. Vnde dicit apostolus, Quis pascit gregem, & de lacte gregis non percipit? Qui dat pecoribus escam ipsorum. *Et pullis coruorum qui inuocant eum.* Hoc forte putabimus, quia corui deum inuocant vt det illis escam: Ne hoc cogitetis, irrationalem animam inuocare deum: non nouit anima inuocare deum, nisi sola rationalis. In figura accipite dictum, nec putetis, sicut impij quidam dicunt, reuolui animas humanas ad pecora, ad canes, ad porcos, ad coruos. Hoc a cordibus*

Tomus octauus.

vestris excludite, & a fide vestra. Anima humana facta D est ad imaginem dei, non dabit imaginem suam cani & porco. Quid est ergo, Et pullis coruorum qui inuocant eum? Qui sunt pulli coruorum? Israelitae se solos iustos esse dicebant, quia legem acceperant, ceteros omnes omnium gentium homines peccatores dicebant. Et vere omnes gentes in peccato, in idololatria, in adoratione lapidum atque lignorum erant. Sed nunquid sic remanserunt? Et quid ipsi? Et si non nisi ipsi corui patres nostri, tamen pulli coruorum nos ipsi inuocamus deum. Dat pecoribus escam ipsorum, & pullis coruorum qui inuocant eum. Ipsi sunt pulli coruorum, quibus dicit Petrus, Quia non corruptibili argento vel auro redempti estis de supernacua vestra consuetudine a parentibus vestris tradita. Proficientes enim pulli coruorum qui simulacra colere videbantur parentum suorum, conuersi sunt ad deum. Et audis modo pullum corui inuocantem vnum deum. Quid ergo? Dimisisti parentem tuum, dicit pullo corui? Dimisi plane. Ille enim coruus non inuocans deum, ego pullus corui inuoco deum. Et pullis coruorum qui inuocant eum. *Non in potentatu equi voluntatem habebit.* Potentatus equi est superbia. Videtur enim equus veluti ad suggestum hominis accommodatus, vt altior incedat, Et reuera est in eo ceruix indicans quandam superbiam. Non se extollant homines in suis dignitatibus, non se sublimes putent honoribus, caueant ne in equo indomito praecipitentur. Vide enim quid dictum est in alio Psalmo, Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine domini dei nostri magnificabimur, Hoc est illi in honoribus temporalibus, nos autem in nomine domini dei nostri magnificabimur. Propterea illis quid accidit? Videte quid sequitur, Illis obligati sunt pedes & ceciderunt, nos autem surreximus & erecti sumus. Non in potentatu equi voluntatem habebit. *Nec in tabernaculis viri bene sentiet.* In tabernaculis, inquit, viri. Est enim tabernaculum domini, ipsa sancta Ecclesia toto orbe diffusa. Heretici diuidentes se ab Ecclesiae tabernaculis, sibi tabernacula posuerunt, non in ipsis tabernaculis viri bene sentiet deus. Sed pullum coruorum attende dicentem, Elegi abiectus esse in domo dei magis, quam habitare in tabernaculis peccatorum. Etenim si alicui bono, pio, confitenti infirmitatem suam, pullo corui inuocanti deum contigerit forte in Ecclesia carere honore temporali, non ita extra Ecclesiam, non sibi facit extra Ecclesiam tabernaculum, in quo non bene sentiat deus. Sed quid dicit? Elegi abiectus esse magis in domo domini, quam habitare in tabernaculis peccatorum. Nec in tabernaculis viri bene sentiet. Sed quid adiungit? *Bene sentiet dominus in timentibus eum, & in his qui sperant in misericordia eius.* Bene sentiet dominus in timentibus eum. Sed nunquid sic timetur deus, quomodo & latro? Nam & latro timetur, & bestia timetur, & homo iniustus & potens timetur multum. Bene sentiet dominus in timentibus eum. Sed quomodo in timentibus eum? Et in his qui sperant in misericordia eius, Ecce timuit eum Iudas traditor Christi, sed non sperauit in misericordia ipsius. Postea enim poenituit eum quod tradiderit Christum, & dixit, Peccavi, quia tradidi sanguinem iustum. Bene quidem timuisti, sed si sperares in misericordia eius quem timuisti. Ille desperando abiit, & laqueo se suspendit. Ergo sic time dominum, vt speres in misericordia eius. Si times latronem, ab alio speras auxilium, & non ab eo quem times. Si sic times, poscis auxilium ab eo quem non times aduersus eum quem times. Si sic times deum, & ideo times

Aa iij deum,

G deum, quia peccator es, à quo accepturus es auxiliū aduersus deum? Quid iturus es? Quid facturus? Vis ab illo fugere? Ad ipsum fuge. Vis fugere ab irato? Fuge ad placatū. Placabis enim eū, si speres in misericordia ipsius. Atq; ita de cætero peccare caueas, vt de præteritis deprecæris vt tibi dimittantur à domino, cui est honor & imperiū cū patre & spiritu in secula seculorum, Amē.

In Psalmum centesimum quadragesimumseptimum
Enarratio.

MEMINIT charitas vestra de Psalmo quem modo cantauimus, in hodiernum diem nos distulisse sermonem. Ipsi enim erat, & de die dominico lectus est, & tractatus ipse susceptus est. Sed quia euāgelica lectione tūc permoti, præ magnitudine timoris nostri & vestræ utilitatis immorati sum⁹ in eo quod nobis dominus diem nouissimum cōmendauit, *Matth. 24.* *Luc. 17.* cautosq; nos & vigilātes expectare voluit aduentū suū, terrenis etiā exemplo, ne damnaret iudicio, sic futurum dicens aduentū filij hominis, sicut in diebus Noë manducabant & bibebant, emebant, vendebant, nubebant, vxores ducebant, donec introiret Noë in arcam, & venit diluuiū & perdidit omnes. Solliciti ergo & magno timore cōcussi, quis enim si credit non timeat? in eo sumus quantum potuimus immorati, vt de vestris moribus vitaq; vestra, & omniū nostrum sermo produceretur, quo possimus illū diem, nō solum securi expectare, sed etiam desyderare. Si enim amamus Christum, vtq; aduentū eius desyderare debemus. Peruersum enim est, & nescio vtrū verū, quē diligis timere ne veniat: orare, *Matth. 6.* Adueniat regnum tuum, & timere ne exaudiaris. Vnde autem timor? quia iudex venturus est? nūquid iniustus? nūquid maleuolus? nūquid inuidus? nūquid postremo ab altero expectās nosse causam tuam, ne forte ille quē instruxisti, vel prauaricatione te decipiat, vel minori facundia & facultate deficiens, innocētia tuā bonū verbis demonstrare modo non possit? Nihil horū. Quis ergo venturus est? quare nō gaudes? quis venturus est iudicare te, nisi qui venit iudicari propter te? Non timeas accusatorē de quo ipse dixit, *Ioan. 12.* Princeps huius mundi missus est foras. Non timeas malum aduocatum: ille enim tibi modo aduocatus est, qui tūc iudex futur⁹ est. Ille erit, & tu, & tua causa, sermo causæ tuæ, testimoniū conscientia tuæ. Quisquis ergo futurum iudicē times, præsentē cōscientiam tuā modo corrige. Parūm ne tibi est quod præterita non requiret? Sine reliquo spatio tēporis tunc iudicabit, sed quod cum tāto spatio tēporis modo præcipit, tunc etiā corrigi nō licebit, modo quis prohibet? Hoc cum vehementer cōmēdaremus dominico die, quia reuera, quia propè hoc solū dicēdum est, non parūm tēporis effluxit, & coacti sumus hunc psalmum susceptum ad tractandū in hunc diē differre. modo ipse præsto est, intendamus in eum, imò in deū, qui hos sermones per misericordiam suā in spiritu sancto dispensare dignatus est, ita vt ipse nouit expedire infirmitatibus nostris. Quis enim æger consiliū dare medico audeat? Cum legeretur credo aut omnes aut multos vestrū animaduertisse q; habeat aliquos versus ad quos aperiēdos pulsandum est, maximeq; vbi ait, Qui dat niuem vel lanam, nebulā velut cinerē spargit, qui mittit crystallum suum velut frusta panis, in faciem frigoris eius quis subsistet? His enim auditis quisquis ea accipit ad literā, opera quidē diuina cogitauit. Quis enim dat niuem nisi deus? & quis nebulā spargit nisi deus? crystallū quis durat nisi ipse deus? Et habent hæc tria similitudines congruas appositæ. Neq; enim dissimilis est

lana niui, aut cinis nebulæ, aut frusta panis candido nitori, & cādori crystalli. Est enim crystallū species quædā in modum vitri, sed candidum est: Hoc autē genus traditur ab eis qui nouerunt, vnde dubitare nō debemus, quoniā fidelissima scriptura testimoniū dicit. Traditur enim crystallus durata per multos annos, & nō resoluta niue ita cōgelascere, vt resolutio nō facilis sit. Niues præteritæ hyemis facillè dissoluit æstas adueniens: non enim eis ad cōfirmandā duritiā accessit annositas. Vbi autē niues multæ per annos multos super inuicē missæ fuerint, & copia sua violētia æstatis euicerint, non æstatis vnus, sed multarū præsertim in his terræ partibus, id est, in aquilonia plaga, vbi nec æstate sol perferuentissimus inuenitur, ipsa diuturna & annosa duritia reddit hanc speciem, quæ crystallum dicitur. Intēdat charitas vestra. Quid est ergo crystallum? Nix est glacie durata p multos annos, ita vt à sole vel igne facillè dissolui nō possit. Hoc propterea aliquāto diutius exposuim⁹, quia multi ignorant: nec illi qui hoc forte norunt, dere quā nouerunt onerosum habere debere sermonē adhibitū, non propter se, sed propter eos qui non nouerunt. Hęc ergo cū audistis perlonante lectore, non dubito vos diuersa cogitasse, dixisse aliquos, & verū dixisse, magna opera domini: vnde particula quædā cōmemorata est, & ipsa terrena & prope omnib⁹ annis nota, quomodo ningat deus, quomodo nebulā spargat, quomodo etiā crystallum solidet, alios dixisse sibi. Putās ne sine causa ista in scripturis posita sunt, aut vere hoc totum habet quod sonant? Nō nobis aliquid innuit nix ista & lana, nebula & cinis, crystallus & panis? Sed quare sic scriptura loqui voluit, per quædā quasi caligines similitudinū: quanto melius apertius loqueretur? Quare vel quæro vel hæsito, quid sibi illa verba exigāt? quare in audiēdo vel laboro? quare plerūque audito psalmo, indoctus abscedo? Hoc est, quod paulo atē dixi, Patere te curari, ita sanandus es. Multū superbus & præceps est eger, qui & medicū monere audeat etiam hominē. Consiliūmne audebit dare eger medico? Vbi homo ægrotat, & deus curat, magnū pietatis & sanitatis indicium est. Antequā scias quare quid dictū sit, crede ita dici debuisse vt dictū est. Hęc enim pietas faciet te capace vt quæras quod dictum est, & cū quæsieris, inuenias: & cum inuenieris gaudeas. Assit ergo nobis apud dominū deum nostrū iste affectus precū vestrarum, etsi nō propter nos, certe propter vos donare dignetur, quod hic absconditū latet. *Matth. 24.* modo ergo putate nos quoniā cuiusdā spectaculi editionis diuinæ diē promissimus, pronunciatum his verbis & nondū expositis, inuolutas quæsdā editoris nostri sarcinas protulisse. Vtiq; ad hoc inuolutæ proferuntur, vt euolute expectentur: vos autem non tantum intueri, sed & vestiri paramini. Dixeramus autē die dominico, si meminit charitas vestra, qui affuistis, ipsam euāgelicā lectionem quæ nos diutius tenuit, vt psalmi expositio differretur, congruā lectā fuisse eidē psalmo. Hoc tunc diximus, sed ostēdere nō valuimus, quia psalmum distulimus. Hodie itaq; demonstranda est & ipsa cōgruentia. In euāgelica illa lectione territi sumus de die nouissimo, terror ille securitatē parturit: territi enim præcauemus, præcauētes securi enim. Quomodo enim præpostera securitas in terrores impellit, ita ordinata sollicitudo securitatē parit. Territi enim sumus ne præsentē vitā deficientem, volaticā, transitoriā sic amem⁹, quasi alia nulla sit: si enim alia nulla est, amemus hanc. Si alia vita nulla est, feliciores nobis sūt qui ad amphitheatrum hodie vigilarunt. Quid enim ait Apostolus? Si in

A Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiles sumus omnibus hominibus. Est ergo alia vita? Interrogat quisquam vestrum in fide sua, sed dormit fides: merito fluctuas, quia Christus dormit in nauis. *1. Cor. 15.* **B**iblias enim dormiebat in nauis & nauis fluctuabat in aquis & tempestatibus multis. Fluctuat ergo cor quando Christus dormit: Christus semper vigilat, quid est ergo, Christus dormit? Fides tua dormit. Quid adhuc dubitationis tempestate iactaris? Excita Christum, excita fidem tuam. *Mat. 8.* **C**onspice oculis fidei vitam futuram, propter quam credidisti, propter quam signo eius signaris, qui propterea duxit hanc vitam, ut tibi ostenderet quam sit contemnenda quam diligebas, & quam sit speranda quam non credebas. Si ergo fidem excitaueris, & oculos eius in nouissima miseris, futurumque seculum in quo gaudebimus post alterum domini aduentum, post iudicium peractum, post traditam iustis regnum celorum, si illam vitam cogitaueris, & illius vite negocium ociosum, de quo saepe locuti sumus, charissimi, non fluctuabit negocium nostrum: ociosum negocium plenum solius dulcedinis, nulla interpellatum molestia, nulla fatigatione sauciatur, nulla nube perturbatum. *7. d. interpolatum.* **B** nostrum quod erit: Laudare deum, amare & laudare: laudare in amore, amare in laudibus. *Psal. 83.* **C** Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te. Quare, nisi quia in secula seculorum amabunt te? quare, nisi quia in secula seculorum videbunt te? *86. dist. capite videtur homines.* **H**oc ergo fratres mei quare spectaculum erit in visione dei? Vident homines venatorem & delectantur: vae miseris si non se correxerint. Qui enim vident venatorem & delectantur, videbunt saluatorem, & contristabuntur. Quid illis miserius, quibus saluator saluti non erit? Non ergo mirum, quia illis quibus voluptati est homo pugnans, non erit saluti deus liberans. Nos autem fratres si nos in eius membris meminimus, si concupiscimus, si perseueramus, videbimus & gaudebimus. Erit illa ciuitas purgatis omnibus ciuibus suis, nullo admixto seditioso aut turbulento. Inimicus ille qui modo inuidet, ne ad illam patriam veniamus, illic cuiquam insidiari non poterit, quia nec esse ibi permittetur. Si enim modo excluditur de corde credentium, quomodo excludetur de ciuitate viuentium? Quid erit fratres? quid erit? Rogo vos esse in illa ciuitate, de qua loqui tantum gaudium est: huic futurae vite corda preparare debemus. *Mat. 24.* **Q**uisquis ei cor preparauerit, totam istam contemnit: contempta ista, securum facit expectare diem, de quo expectando dominus terruit. Cum ergo psalmus iste dicat nobis, & ceterum de illa vita futura, euangelium autem terruerit de presenti: psalmus facit amorem futurae, euangelium facit timorem presentis. Nec de futura delectatione tacetur in literis noui testamenti, & multo magis in eis ubi non tanquam inuolucris quibusdam proferuntur illa quae intelligenda sunt, sed ibi videtur aperta, ut hic intelligantur obscura. *1. Cor. 7.* **C**um ergo dicit nobis Euangelium, Obseruate diem nouissimum venturum, diem aduentus filii hominis, quia illos male inuenturus est qui modo secuti sunt, ideo quia peruersi securi sunt: securi sunt enim in voluptatibus seculi, cum deberent esse securi domitis cupiditatibus seculi: iam utique illi vitam nos preparauit apostolus in verbis quae tunc etiam commemorauimus, De cetero fratres tempus breue est. Reliquum est ut qui habent uxores tanquam non habentes sint, & qui emunt tanquam non ementes, & qui gaudent tanquam non gaudentes, & qui flent tanquam non flentes, & qui vtuntur hoc mundo tanquam non vtentes sint: preterit enim figura huius mundi, volo vos

sine sollicitudine esse. Qui gaudium totum suum totaque felicitatem suam constituit in manducando, bibendo, uxorem ducendo, emendo, vendendo, vtendo mundo isto, sine sollicitudine est talis: sed praeter arcam, vae illi a diluuium. Quisquis autem siue manducat, siue bibit, siue aliud quid agit, omnia in gloriam dei facit: & si aliqua tristitia est de rebus secularibus, sic fiet, ut intus in se gaudeat: & si aliqua letitia est in rebus secularibus, sic gaudeat, ut intus spiritualiter timeat, nec donet se corrumperem felicitati, nec cedat aduersitati frangendum. Hoc est enim flere tanquam non flentem, & gaudere tanquam non gaudentem. Quisquis & si habet uxorem, eiusque infirmitati compatiens, reddit non exigit debitum: aut si propter propriam infirmitatem ducit uxorem, plangens potius, quia sine uxore esse non potuit, quam gaudens quia duxit. Quisquis vendit quod nouit quia & si maneret, beatum non faceret, quisquis quod emit nouit quia transiet: & de his omnibus etiam abundanter, etiam circumfluentibus non praesumit, facitque ex eo quod habet, misericordiam cum eo qui non habet, ut & ipse accipiat quod non habet ab illo qui omnia habet. *Gen. 6.* **Q**uisquis talis est, securus expectet diem nouissimum, quia non est praeter arcam, iam inter ligna imputribilia computatur, ex quibus arca fabricatur. Non ergo timeat venturum dominum, sed & speret & desideret. Non enim veniet ille ad inferendas poenas, sed ad finiendas molestias. Hoc autem fit desiderio illius ciuitatis. Quod ergo monuit Euangelium, impletur eius ciuitatis desiderio quod psalmus cantat, ita congruit euangelium huic cantico, Et quam ciuitatem psalmus iste cantat audiamus. Audiamus & cantemus gaudium nostrum: cum hoc audimus, canticum dei nostri est. Non enim tantum cantamus, quando voce & labiis sonamus canticum. Est & canticum intus, assunt labia, quia sunt & aures cuiusdam intus. Voce cantamus, ut nos excitemus: corde cantemus, ut illi placeamus. *Agg. 1. & Zachariae Psalmus.* dicitur. Aggeus & Zacharias prophetae fuerunt. Erant autem prophetae isti iam in captiuitate Hierusalem illius quae in terra portauit umbram cuiusdam ciuitatis eccelsis. In illius ergo ciuitatis captiuitate cum essent in Babylonia, prophetauerunt prophetae isti reparationem Hierusalem, prophetauerunt ciuitatem nouam ex reparatione veteris, liberato populo a captiuitate. Agnoscimus & istam captiuitatem, si vere agnoscimus nostram peregrinationem. *1. d. d. 5.* **I**n hoc enim mundo, in his tribulationibus seculi, in hac turba multiplici scandalorum, quodammodo in captiuitate gemimus, sed erigemur: praenunciatur ciuitas nostra noua aequalis futura. Nam & post istorum prophetationem, & visibiliter contigit ut totum explicaretur quod ad persoluendam imaginem pertinebat. Reparata est Hierusalem post septuaginta annos captiuitatis. Sic Hieremias propheta septuaginta annis septenario illo numero omnem volubilitatem huius temporis signat: septenario enim numero voluntur dies hi, sicut nostis, id est, abeunt, iidem redeunt. Post septuaginta ergo annos cum prophetauit Hieremias reparari ciuitatem Hierusalem, factum est ut & ibi significaretur imago futurorum: significatum est nobis post omnem istam volubilitatem temporis, quae septenario numero voluitur, futuram illam ciuitatem nostram iam in aeternitate in vno die. In illa quippe habitatione tempus non voluitur, quia habitator ibi non labitur. Hanc cum viderent in spiritu prophetae, videbant illam, dicebant de ista. Sed haec dicebant de ista, quae in illam ducerent, & illa omnia quae fiebant secundum tempus, secundum cor-

G porales motiones, secundum actus hominum, signa erant & pronuntiationes futurorum. Audiamus iam cantari ciuitatem illam, & erigamur ad eam. Multum enim nobis eam commendat spiritus dei, infundens nobis amore illius, ut ei suspiremus, & in peregrinatione ingemiscamus, & ad illam venire desideremus. Amemus illam, & ipsum amare ambulare est. Ecce amemus illam ex ore sancto & ex ore Prophetico & dei spiritu dicentis:

Expositio Psalmi.

Collauda Hierusalem dominum. In captiuitate adhuc constituti, vident illos greges, imo vnum gregem omnium civium vndique collectorum ad illam ciuitatem: vident gaudium missa post trituras post ventilationem iam missa in horreum, nihil timentis, nihil laboris & molestiae patientis: & adhuc hic positi, & in ipsa contritione conuersantes, praemittunt gaudium spei, & anhelant in illam quasi coniungentes corda sua angelis dei, & futuro illi populo secum in gaudio permansuro. Collauda Hierusalem dominum. Quid enim factura es o Hierusalem? Transiet certe & labor & gemitus, quid factura es: aratura, seminata, nouellatura,

H nauigatura es, negociatura es: Quid factura es? An in illis operibus quamuis bonis & de misericordia venientibus exerceri te adhuc oportet? Considera numerum tuum, considera vndique societatem tuam. Vide vtrum aliquis esuriat cui porrigas panem, vide si aliquis sitiit, cui des calicem aquae frigidae, vide vtrum aliquis modo apud te peregrinus est quem hospitio recipias, vide vtrum aliquis sit aeger quem visites, vide vtrum aliquis est qui litiget quem concordet, vide vtrum aliquis moriatur quem sepelias. Quid ergo factura es? Collauda Hierusalem dominum. Ecce hoc est negocium tuum. Sicut solet in titulis scribi, vtere felix, collauda Hierusalem dominum. Estote Hierusalem, mementote de quibus dictum est, Domine in ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges. Hi sunt qui modo gaudent talibus pompis: inter illos sunt qui propterea hodie non venerunt, quia munus est. Cui munus est: cui damnum? Aut vnde munus: aut vnde damnum? Non enim illi tantum qui talia edunt, damno feriuntur, sed maiori damno percutiuntur qui talia libere intuentur. Illorum arca auro exinanitur, istorum peccus iustitiae diuitis expoliatur. Plangunt plerique editores vendentes villas suas. Quomodo debent plangere speculatores? & peccatores perdentes animas suas? Ita ne ad hoc clamauit

Matth. 25.

1 al. Specta pores.

I dominus dominico die, vigilate, ut hodie sic vigilaretur: Obsecro vos o ciues Hierusalem, adiuro vos per pacem Hierusalem, per redemptorem, per constructorem, per rectorem Hierusalem, ut conuertatis pro illis preces ad dominum, ut videant, sentiant quia nugantur, & multum intenti in illa spectacula quae illis placent, aliquando & se spectent, sibi displiceant. In multis enim iam factum gaudeamus: & aliquando nos quoque ibi sedimus, & insanimus: & quam multos putamus ibi nunc sedere, futuros non solum Christianos, sed etiam Episcopos? Ex praeteritis futura conuicimus, ex his quae iam facta sunt, quae deus facturis est pronuntiamus. Vigilent preces nostrae, non gratis gemitis fratres. Prorsus illi qui enaserunt deprecantes pro his qui periclitantur, quia & ipsi fuerunt in numero periclitantium, exaudiuntur, & abstrahet deus a captiuitate Babylonice plebem suam, redimet omnino & eruet, & perficietur numerus sanctorum

Psalm. 72.

gestantium imaginem dei. Non ibi erunt quorum imaginem deus in ciuitate sua spernet, & ad nihilum rediget, quia & ipsi in captiuitate sua, & in ciuitate sua hoc est.

Babylonia imaginem eius ad nihilum redegerunt. Erit K ille populus laudans dominum, quem prauidet modo spiritus prophetiae, & dicit ut exultemus in spe, & desideremus ipsam rem. Collauda Hierusalem dominum.

Lauda deum tuum Sion. Collauda, quia ex multis constas: lauda, quia vnum facta es. Multi, inquit Apostolus, vnum *1. Cor. 10.*

sumus in Christo Iesu. Quomodo ergo multi collaudamus, quomodo vnum laudamus? Eadem multi qui vnum, quia ille in quo vnum, semper vnus. Quare, inquit, haec Hierusalem, collaudo dominum, & laudo deum meum Sion? Quae Sion, ipsa Hierusalem, Diuersis causis duo nomina. Hierusalem dicta est visio pacis, Sion dicta est speculatio, Videte si aliud sonant ista nomina nisi spectacula, ne putent gentes se habere spectacula, & nos non habere. Aliquando dimisso theatro aut amphitheatro, cum coeperit ex illa cauea euomi turba perditorum, aliquando tenentes in animo phantasias vanitatis iugis, & memoriam suam pascentes rebus non solum inutilibus, sed & perniciosis, gaudentes in eis tanquam in dulcibus, sed pestiferis: vident plerumque, ut sit, transire seruos dei, cognoscunt ipso habitu, vel vestis, vel capitis, vel forte notos habent, & dicunt apud semetipsos vel secum, O miseros istos, quid perdunt? Fratres, rogemus dominum pro benevolentia ipsorum, quia bonum illi putat, bene nobis voluit. Sed qui diligit iniquitatem, odit animam suam: si odit animam suam, quomodo amabit animam tuam? Tamen ipsa peruersa & inanis & vana benevolentia, dicenda benevolentia non est: dolent nos perdere quod amant, oremus ne perdant quod amamus. Videte qualem Hierusalem exhortetur ad laudem, vel potius praesentiat laudaturam. Non enim illius ciuitatis laudes tunc cum videbimus & amabimus & laudabimus, voce prophetica exhortade & excitande sunt: sed propterea modo dicunt hoc Propheta, utpote quantum possunt in hac carne constituti, futura gaudia beatorum eructantes in aures nostras, ut excitent amorem illius ciuitatis. Ferueamus desiderio, non simus spiritu pigri, Sed videte qualem Hierusalem dicit laudaturam deum, & vnde laudaturam perfectione quadam beatitudinis. Collauda, inquit, Hierusalem dominum, lauda deum tuum Sion. Et quasi diceret, vnde secuta laudabo? Quoniam confirmauit, inquit, *vectes portarum tuarum.* Attendite fratres mei, Confirmauit, inquit, vectes portarum tuarum. Vectium confirmatio non est portarum apertarum, sed clausurarum. Vnde plerique codices habent, confirmauit seras portarum tuarum. **M** Attendat charitas vestra, Conclusam Hierusalem dicit laudare dominum. Collauda Hierusalem dominum, lauda deum tuum Sion. Collaudamus modo, laudamus modo, sed inter scadala: multi quos nolumus intrare, multi & si nolumus exeunt: ideo crebrescunt scadala. Et quoniam abundauit iniquitas, ait veritas, refragescit charitas multorum, propter intrantes quos diiudicare non possumus, & exeutes quos tenere non possumus. Quare hoc? Quia nondum perfectio, nondum illa beatitudo. Quare hoc? Quia adhuc area, nondum horreum. Tunc ergo quid, nisi ut non timeas tale aliquid futurum? Collauda enim Hierusalem dominum, lauda deum tuum Sion, quoniam confirmauit vectes portarum tuarum. Confirmauit, nodum dixit, apposuit tantum, sed confirmauit vectes portarum tuarum: nemo exeat, nemo intret. Nemo exeat gaudeamus, nemo intret timeamus. Ne hoc timeas cum intraueris. Dicitur tantummodo, esto in numero virginum quae portarunt oleum secum: virgines enim illae animas significat. Non enim vere quinque erunt, sed in quinque illis milia sunt. In numero illo quinario milia intelliguntur,

L

M

Matth. 24.

Matth. 25.

Aguntur, non fornicarum tantum, sed & virorum, quia vterque sexus dicitur foemina, quia Ecclesia: & vterque sexus, hoc est, ecclesia dicitur virgo. Despolaui vos vni viro, virginem castam exhibere Christo. Paucorum est *virginitas* in carne, omnium debet esse in corde, Virginitas carnis, corpus intactum: virginitas cordis, fides incorrupta. Ergo dicitur virgo tota ecclesia, & masculino genere appellatur, populus dei: vterque sexus populus dei, & vnus populus, & vnicus populus: & vna ecclesia, & vna columba, atque in hac virginitate milia sanctorum. Ergo quinque virgines omnes animas intraturas in regnum dei significant, non sine causa quinario numero, quoniam quinque sunt corporis sensus notissimi omnibus. Per quinque enim ianuas intrat aliquid per corpus ad animam: aut per oculos intrat quod concupiscas male, aut per aures, aut per olfactum, aut per guttum, aut per contactum. Per has quinque ianuas quisquis non admiserit corruptionem, inter quinque virgines computatur. Admittuntur autem corruptiones per illicita desideria. Quid autem liceat & quid non liceat, pleni sunt libri scripturarum. Ergo opus est vt sis in illis quinque virginibus: non timebis quod dictum est, Nemo intret. Dicitur enim hoc, & fiet hoc. Sed cum intraueris, nemo contra te claudet. Sed te ingresso, claudentur portae Hierusalem, & firmabuntur vinctes portarum eius. Nam si tu esse volueris aut non virgo corde, aut & si virgo inter fatuas virgines, foris remanebis & frustra pulsabis. Quae sunt fatuae virgines: Et ipse quinque sunt, quae nisi animae quae habent istam continentiam carnis, vt vitent corruptelas ab omnibus sensibus venientes, quos sensus iam enumeravi? Quae vitent veluti corruptiones venientes vndique, & non in conscientia gerunt bonum suum coram oculis dei, sed placere inde volunt hominibus, & iudicium sequuntur alienum. Fauores vulgi aucupantur, viles sibi sunt, cum spectatoribus esse chari volunt, non eis sufficit conscientia: Merito non portant oleum secum. Oleum autem est ipsa gloriatio, propter nitorem & splendorem. Sed quid dicit Apostolus? Vide virginem sapientem portantem oleum secum, Opus autem suum probet vnusquisque, & tunc in semetipso habebit gloriam, & non in altero. Haec sunt ergo virgines sapientes. Stultae autem accendunt quidem lampades, videntur quidem lucere opera earum, sed deficient & extinguuntur, quia non de oleo interiore pascuntur. Et dormiunt omnes tardante sponso, quia ex vtroque genere hominum obdormiscunt in morte, & de illis fatuis, & de his sapientibus tardate aduentu domini, ituri in morte istam corporalem & visibilem, quam somni loco scripturas ponere notum est omnibus Christianis, cum diceret de agrotantibus apostolus, Propterea in vobis, inquit, multi infirmi & egri, & dormiunt sufficienter. Dormiunt, inquit, moriuntur. Sed ecce venturus est sponsum, & omnes surgent, sed non omnes intrabunt. Deficiente opere stultarum virginum non habentium oleum conscientiae, non inuenient a quibus emant, quod illis solebant vendere adulatores. Ab irridetibus enim dicitur, non ab invidentibus, Ite emite vobis. Petierat enim stultae a sapientibus & dixerunt eis, Date nobis oleum, quia faces nostrae extinguuntur. Quid illae sapientes? Ne forte non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes & emite vobis: hoc admonere erat, Quid vobis modo profunt a quibus emere soletis adulatione? Et cum eunt, inquit, intrarunt illae, & clausum est ostium. Cum eunt corde, cum talia cogitant, dum se ab illa intentione alienant, & retro praeterita sua recordantur, eunt quasi

ad vendentes, & non inueniunt tunc fauentes, non inueniunt tunc laudantes a quibus solebant laudari, & quasi excitari ad bona opera, non robore bonae conscientiae, sed incitamento linguae alienae. Et illud quod dictum est, Ne forte non sufficiat nobis & vobis, magna consideratione humilitatis dictum est. Oleum enim quod gestamus in conscientia, iudicium est nostrum de nobis metipsis quales sumus: Et difficile est vt de se quisque perfecte iudicet, fratres mei, quantumlibet homo proficiat, quantumlibet se ad interiora extendat, & praeterita obliuiscatur, iam dicit sibi, bene est, procedit regula de thesauris dei, examinat liquidum, Et quis gloriabitur castum se habere cor? Et quis gloriabitur mundum se esse a peccato? Sed quid dixit scriptura? Iudicium sine misericordia ei qui non fecit misericordiam. Quantumcumque proficias, sperabis in misericordiam. Nam si iustitia sine misericordia prolata fuerit, in quolibet quod damnet inueniet. Quae nos consolatur scriptura? Quae hortatur ad misericordiam faciendam, vt omnino crebescamus in erogando quod amplius habebamus. Multa autem superflua habemus, si non nisi necessaria teneamus. Nam si inania quaeramus, nihil sufficit. Fratres, quaerite quod sufficit operi dei, non quod sufficit cupiditati vestrae. Cupiditas vestra non est opus dei: Forma vestra, corpus vestrum, anima vestra, hoc totum opus dei. Quae quae sufficiant, & videbis quam pauca sint. Viduae suffecerunt duo minuti nummi ad faciendam misericordiam, suffecerunt duo nummi ad emendum regnum Dei. Ad vestiendos totiens venatores, quid sufficit editori? Videte quia non solum pauca sunt quae vobis sufficiant, sed nec ipse deus multa a vobis quaerit. Quare quantum tibi dederit, & ex eo tolle quod sufficit. Caetera quae superflua iacent, aliorum sunt necessaria. Superflua diuitum necessaria sunt pauperum. Res alienae possidentur, cum superflua possidentur. Faciens ergo huiusmodi misericordias, & illam praecipue quae gratis constat. Dimitte sicut dimittimus, quia non nisi charitate erogas, quae crescit cum erogas: Faciens ergo & feruens in ipsis bonis operibus misericordiae, quae iam bona opera, vt iam diximus, tunc non erunt necessaria, quia nullus erit miser in quem facienda sit misericordia, expectabis securus iudicium, non tam securus de iustitia tua, quam securus de misericordia dei, quia & tu misericordiam praerogasti. Iudicium enim sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam: Superexaltat autem, inquit, misericordia iudicium. Ne putetis fratres, quia tunc non est iustus quando nostri non miseretur, aut recedit a regula iustitiae suae. Et cum damnat, iustus est: & cum miseretur, iustus est. Quid enim tam iustum, quam reddere misericordiam praerogati? Quid tam iustum, quam vt in qua mensura mensi fueritis, in ea remetiat vobis? Da egenti fratri. Cui fratri? Christo. Si ergo quia fratri Christo, & quia Christo deo, qui est super omnia Deus benedictus in secula: Deus egere a te voluit, & tu manus retrahis: Certe tu porrigis manum, & petis a deo: audi scripturam, Non sit manus tua porrecta ad accipiendum, & ad dandum collecta. Erogari sibi vult deus ex illo quod dedit. Quid enim das, quod ille non dedit? Quid enim habes quod non accepisti? Aut vero non dico deo, sed cuiilibet de tuo das aliquid? De illi das qui iubet vt des. Praerogator esto non inuasor. Haec ergo faciens, & si bona humilitate dicis de illo oleo, ne forte non sufficiat nobis, intras & clauditur: audi apostolum hoc dicentem, Mihi autem minimum est, vt a vobis diiudicer. Quando enim potestis diiudicare conscientiam meam? Quando

examinare

G examinare quo animo facio quicquid facio: Quātum possunt homines de alio iudicare? Plus homo utiq; ipse de se, sed deus plus de homine, q̄ homo de se. Ergo si talis fueris intrabis, in quin; illis virginibus eris, cetera fatuē excludentur: nam hoc habes in Euangelio, Claudetur ostium, & stabunt & clamabūt, aperi nobis, & non aperietur. Quoniam confirmavit v̄ctes portarum tuarū. Confirmavit, inquit, v̄ctes portarū tuarum, secuta instat, secuta lauda, sine fine lauda. Fortiter clausē sunt portę tuę, non exit amicus, nō intrat inimicus. Confirmavit v̄ctes portarum tuarum. *Benedixit filios tuos in te.* Non vagantur foris, non peregrinantur, intus gaudent, intus laudant, intus benedicunt, intus nō parturiunt, quia iam neminem pariunt. Filij sunt, sancti sunt, isti filij sancti iam laudantes & gaudentes, parturiti & parti sunt matre charitate, inclusi sunt colligente charitate. Audi charitatem parturientem illos, qua pręditus Paulus apostolus, nō solum paternum, sed & maternum amorē congerens in filios & corrigens, Filij mei, inquit, quos iterū parturio. Cum Paulus eos parturiebat, charitas eos parturiebat. Cum charitas eos parturiebat, dei spiritus parturiebat. Charitas enim dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Ergo colligat quos parturiuit & peperit. Modo iam intus filij sunt, securi sunt: Volarunt de nido timoris, volarunt in cęlestia, volarunt in aeterna, iā nihil metuunt temporale. Benedixit filios tuos in te. *Quis? Qui posuit fines tuos pacem.* Quomodo exultatis omnes? Hanc amate fratres mei. Multum delectamur, quādo clamat de cordibus vestris pacis dilectio. Quomodo nos delectauit? Nihil dixeram, nihil exposueram, verbum pronunciatum, & exclamastis. Quid de vobis clamauit? Dilectio pacis: Quid ostendit oculis vestris? Vnde clamatis si non amatis? Vnde amatis si non videtis? Inuisibilis est pax. Quis est oculus, quo visa est vt amaretur? Neq; enim acclamaretur, nisi amaretur. Hęc sunt spectacula quę exhibet deus rerum inuisibilium. Quanta pulchritudine intellectus pacis corda vestra percussit? Quid iam ergo loquar de pace, aut de laude pacis? Pręuenit omnia verba mea vester affectus, nō implebo: Non possum, infirmus sum. Differamus omnes laudes pacis ad illam patriam pacis. Ibi eam plenius laudabimus, vbi eam plenius habebimus. Inchoatam in vobis si sic amamus, perfectam quomodo laudabimus? Ecce hoc dico o filij dilecti, o filij regni, o ciues Hierusalem, quoniā in Hierusalē visio pacis est, & omnes qui habēt & amant pacē, benedicuntur in ea, & ipsi intrant cum clauduntur portę, & firmantur v̄ctes. Hanc quam nominatam sic amatis & diligitis, ipsam sectamini, ipsam desyderate, ipsam in domo, ipsam in negotio, ipsam in vxorib; ipsam in filiis, ipsam in seruis, ipsam in amicis, ipsam in inimicis diligite. Ipsa est pax, quam nō habent hęretici. Quid agit pax in huius adhuc regionis incertis, in ista peregrinatione mortalitatis nostrę, cū adhuc nemo est alteri conspicuus, nemo videt cor alterius? Quid agit pax? De incertis non iudicat, incognita non confirmat. Procliuior est ad bene credendum de homine, quā ad male suspicandum. Non se multum dolet errare, cum bene credit etiam de malo. Perniciosa autem cū male senserit forte de bono, nesciens qualis sit. Quid perdo si credo quia bonus est? Si incertum est, licet vt caueas ne forte verum sit, non tamen damnes tanquam verum sit. Hoc pax iubet, Quare pacem, ait, & sequere eam. Hęresis quid monet? Damnat incognitos, damnat totum mundum, perit totus mundus,

nullus est Christianus, Africa remansit. Bene iudicasti. De quo tribunali dicis tu sententiam in orbem terrarū? In quo foro ante te mundus stetit? Nolo mihi credatur, sed nec tibi: Christo credatur, spiritui dei per Prophetas credatur, legi Moyli credatur. Quid dixit Moyses de futuris his temporibus? ad Abraham dictū est, In semine tuo benedicentur omnes gentes. An dubitas quid sit semē Abrahę? Puto quia cū Apostolus dixerit, nō dubitabis: aut & si de apostolo dubitabis, quare pax pax, & nō est pax: Quid dicit Apostolus: Abrahę dictę sunt promissiones & semini eius. Nō dixit, & feminibus tanquam in multis, sed tanquam in vno, & semini tuo quod est Christus: ecce ante milia annorum dictum est Abrahę, In semine tuo benedicentur omnes gentes. Quod ante milia annorum dictum est, & ab vno creditū est, modo iam videmus impletū. Hoc legimus, hoc intuemur, & tu resistis de transuerso veniens? Quid dicitur? Noli credere. Cui spiritui dei deo loquenti ad Abraham? Et cui credo? Tibi? Nō hoc dico, inquit. Nō hoc dicis, Non dicis, mihi potius crede q̄ spiritui dei, & deo loquenti ad Abraham? Quid ergo mihi dicis? Ille dedit, & ille tradidit. De Euangelio L recitas hoc, de Apostolo, de prophetia: Discute omnes scripturas, lege mihi hoc ex eis quibus credo, tibi enim non credo. Vnde lecturus es? Hoc mihi pater meus, ait, hoc mihi auus meus, hoc mihi frater meus, hoc mihi episcopus meus. Sed hoc Abrahę deus, In semine tuo benedicentur omnes gentes. Audit vnus homo & credit, & fit in multis post multa tēpora. Quando dictum est, creditur: quando impletur, dubitatur? Hoc ergo dixit Moyses, dicant & Prophetę. Vide cōmercium redemptionis nostrę, Christus pepedit in ligno. Vide quanto emit, & sic videbis quid emit. Empturus est aliquid, ipsum aliquid nō dum scis. Vide quanti, & videbis quid, sanguinem sudidit, sanguine suo emit, sanguine immaculati emit, sanguine vnici filij dei emit. Quid emptum est sanguine vnici filij dei? Adhuc vide quanti: Prophe- ta lōge antequam fieret, dicit, Foderūt manus meas & pedes meos, dinumerauerūt omnia ossa mea. Magnum precium video Christi, videam quid emisti, Commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terrę. In vno eodēque Psalmo emptorem video, & precii, & possessionem. Emptor Christus est, precii sanguis possessio orbis terrarū. Voces ipsas propheticas audiamus, cōtradicētes litigatoribus hęreticis. Ecce possessio domini mei: bis lego in Psalmo, Cōmemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terrę, & adorabunt in conspectu eius vniuersę familia gentiū. Et vide iurgantē, vide ius defendentem, Quoniam ipsius est regnum, & ipse dominabitur gentium. Ipse qui emit Christus, nō qui apostatauit Donatus. Adorabūt recte, adorabunt omnes patrię gentiū in conspectu eius. Quare recte? Quoniā domini est regnum, & ipse dominabitur gentium. Illud Moyses, hoc Prophete, & alia multa milia, Quis numerat testimonia de ecclesia toto terrarum orbe diffusa, quis numerat? Non sunt tot in orbe hęreses cōtra Ecclesiam, quot sunt testimonia legis pro Ecclesia. Quę pagina nō hoc sonat? Quis versus nō hoc loquitur? Omnia clamant pro vnitāte dominica, quia posuit fines Hierusalem pacem. Tu contra ista latras hęretice: Vnde merito dicitur in illa ciuitate, quod scriptum est in Apocalypsi, Canes foras. Tu contra ista latras, vnde iudicasti de orbe terrarum, vt dicere cęperā: Quo tribunali? Pręsumptione videlicet cordis tui. Alterum tribunal, sed ruinosum. Dixit hoc

Mat. 25.

Galat. 4.

Rom. 5.

19. li. de ci-
ui. d. c. 11.

Psalm. 33.

Gen. 12.
& 26.

Gala. 3.

Gen. 12.
& 26.

Psalm. 21.

Psalm. 11.

Apoc. 11.

A hoc Moyses, dixerunt hoc Propheta, & nondum credunt qui se Christianos videri volūt. Torquebatur quidam diues apud inferos, desiderauit aqua stillā de digito contempti ante ianuam suam pauperis, quoniam vrebatur in flammis. Et cum ei non daretur, quia iudicium sine misericordia illi qui non fecit misericordiam, cū ergo ei non daretur, dixit ad Abraham, Pater Abraham, miserere, mitte Lazarum, habeo ibi quinque fratres, annunciet eis quę hic patior, ne & ipsi veniant in locū hunc tormentorum. Et quid illi Abraham? Habent illic Moysen & Prophetas: & ille, Non pater Abraham, sed si quis ex mortuis resurrexerit, credent: & Abraham, Si Moysen, inquit, & Prophetas non audiunt, nec si quis a mortuis resurrexerit, credēt. De quibus dixit, Habent ibi Moysen & Prophetas: De his utiq; qui adhuc viuēbant, quibus adhuc tempus correctionis largū erat, qui nondū venerant in loca illa tormentorum: Habent ibi, inquit, quos audiāt, Moysen & Prophetas. Nō credūt his, sed si quis a mortuis resurrexerit credent. Si Moysen & Prophetas nō audiunt, nec si quis a mortuis resurrexerit credent: Sententia Abraham est. Abraham sententia vbi? Et vnde: De quodam excelso loco, & pleno quietis & fœlicitatis, quem vidit ille qui cruciabatur in flāma leuatis oculis suis, quando in eius gremio, id est, in eius secreto vidit pauperem fœliciter exultātem, inde prolata est ista sententia. Vide de quo tribunali. Ibi enim habitat deus, quia in sanctis habitat deus: vnde optat apostolus & dicit, Dissolui & esse cū Christo, multo magis optimum: & latroni illi dicitur, Hoc die mecum eris in paradiso. Ergo dominus cum Abraham, & in Abraham manens dixit istā sententiam, Habent ibi Moysen & Prophetas, si illos non audiunt, neq; si aliquis a mortuis resurrexerit credent ei. O hæretici, habetis hic Moysen & Prophetas, viuētis, adhuc potestis audire, adhuc licet corrigi, animositatem frenare, veritatem tenere adhuc conceditur. Disceptate vobiscum vtrum audiendus sit Moyses & Propheta, qui fidei sue testimonia tanta exhibuerunt, cum videamus sic currere res humanas, vt ab ipsis prædicta sunt. Quid dubitatis adhuc credere Moyse & Prophetis? Quid dubitatis audire? An forte queritis resurgentem a mortuis, vtrum & ipse vobis dicat de ecclesia sua? Quæsiuit hoc diues apud inferos, aliquem mitti ex mortuis ad fratres suos, reprehensus est quia hoc quæsiuit. Sufficere debuerunt fratribus eius Moyses & Propheta. Ad hoc ille frustra quæsiuit, vt vos iam exemplo admoniti ne frustra & sero querentes, sicut ille torqueamini, & audiat Moysen & Prophetas. Quid dixit Moyses: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Quid dixerunt Prophetæ: Cōmemorabuntur & conuertentur ad dominū vniuersi fines terrę: adhuc mihi dicturus es, Surgat aliquis ex mortuis: Ego nō credo, nisi aliquis inde venerit & dixerit, O domine, gratias misericordię tuę, voluisti mori, vt aliquis ab inferis surgeret, & ipse aliquis non quicumq; sed veritas surrexit ab inferis, qui verum de inferis diceret, & si ad inferos nō veniret, tamen propter voces imperitorū malorum ecce ipse mortuus est, ecce resurrexit ab inferis. Quid dicis hæretice? Quid dicis? Modo te audiam, finita sunt omnes excusationes tuę: Et si verba derides diuitis apud inferos constituti, surrexit a mortuis Christus, dignaris vel ipsum audire? Ecce quia forte similis es diuiti mortuo, viuus desiderabas surgere ab inferis. Non pater tuus, non auus tuus, non illi surrexerunt, qui nescio quos nomine traditionis infamauerūt. Sed ecce non infamauerunt, verum di-

xerunt. Vis nosse quā nihil ad me? Audiamus simul **D** quid dixerit, qui surrexit a mortuis. Quid pluribus immorer? Audiamus, iam aperiatur Euangelium, legatur quod factum est tanquam fiat, ponatur ante oculos nostros gesta præterita propter cauenda futura. Ecce Christus surgens a mortuis, ostendit se discipulis suis. Nuptię ipsius, ipse sponsus, Ecclesia sponsa: Ecce sponsus qui dicebatur mortuus, absumptus, finitus, ecce integer resurrexit, ecce ostenditur oculis discipulorum, ecce præbetur contrectantibus manibus, ecce tetigerunt cicatrices, qui desperati sunt vulnera. Exhibuit se oculis eorū videndum, manibus contrectandum, putabant spiritū esse. Desperauerant enim de salute sua. Exhortatur eos, confirmat in fide, Palpate & videte, quia spiritus carnē & ossa non habet, sicut me videtis habere. Tangūt, gaudent, trepidant: Et cum adhuc trepidarent præ gaudio, sic habet scriptū, & sic certa sunt, quę multū lecta sunt, vix creduntur. Dubitatio quædam veluti tardius credentis condit voluntatem tenentis: Necessē est vt plus homo gaudeat cum venerit quod desperauerat. Nam ad ipsum gaudium condiendum & augendum, noluit se statim cognosci: Tenuit visus discipulorum suorū, illorum duorum quos inuenit in via colloquentes iā in desperatione, & dicentes, Nos autem sperabamus, quia ipse esset redempturus Israël. Putauerant hoc, iā nō putabant, iam spes cum eis non erat, & Christus cum eis erat: qui se reddidit, & spem reduxit: Postea ergo dixit, posteaquam eum illi in panis fractione cognouerūt, & obtulit se aliis discipulis suis, cum putarent spiritum esse, dixit, Palpate & videte quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Et cum adhuc præ gaudio trepidarent, habetis hic, ait, quod manducetur? Accepit, benedixit, manducauit, & dedit eis, Expressa est veritas corporis, ablata est omnis suspitio salutatis. Quid deinde? Non sciebatis, quia oportebat impleri omnia quę scripta sunt in lege Moyse & Prophetis & psalmis de me: Et quia illi credebant Moyse & prophetis, verum enim erat quod dixit Abraham, Si Moysen & Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit credent. Quia ergo credebāt Moyse & Prophetis, & non erant de ipsis quos reprehendit Abraham, audierūt quod ait dominus? Nō sciebatis quia oportebat impleri omnia, quę scripta sunt in lege Moyse & Prophetis & psalmis de me? Ecce qui crediderūt Moyse & Prophetis, videte quemadmodum ex ipsorum testimonio credunt ei qui surrexit a mortuis. Tunc aperuit illis sensum vt intelligerent scripturas, & dixit eis, Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christū pati, & a mortuis resurgeret tertia die. Habes iam sponsum Ecclesię, & non hinc tacuit Moyses, non hinc tacuerunt Propheta, Christū resurrecturum a mortuis tertia die, passurum, & resurrecturum. Descriptus est nobis sponsus, vt non eremus, sed nescio qui existunt, & quia non erramus in sponso, & ipsi videntur ea quę & nos credere de sponso, vt a mēbris sponsi nos auocent, dicunt nobis, Ipse est quidem sponsus quem creditis, quem & nos credimus, sed sponsa non est ipsa Ecclesia quem tenetis. Et quę illa est? Pars Donati: & hoc est quod tu dicis, Hoc tu dicis, an sponsus? Tu dicis, an deus per Moysen? Ecce Ecclesiā teneo: dictum est a Moysē, In semine tuo benedicentur omnes gentes. Tu dicis, an spiritus dei per Prophetas? Ecclesiā teneo: dictum est per Prophetam, Commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terrę. Ecce iam teneo testimonium legis & testimonium Prophetarum: audiamus & cum

G cum qui surrexit à mortuis. Ostendit se sponsum, teneamus eum: Cōfirmavit demonstrando exhibendo testimonia. Hoc enim Moyses, hoc Prophetæ dixerunt, quia oportebat pati Christum, & resurgere tertia die. *Luc. 24.* Iam ergo quia tenemus ambo sponsum ex ipsis verbis, & puto quia iam incipis mecum credere & his verbis Moysi & Prophetis credam, & ei qui resurrexit à mortuis: sequatur & dicat, O domine video iam sponsum Christū, factum est ne quis me auocet à membris sponsæ tuæ, & nō sis mihi caput, si ego in membris eius non fuero: dic mihi & de ecclesia aliquid, quia iā de sponso eius non dubito: audi & de Ecclesia, sequitur & dicit, Prædicari in nomine eius pœnitentiā & remissionem peccatorū. Nihil verius prædicari in nomine eius pœnitentiā & remissionem peccatorum. Sed hoc vbi? Alij enim dicunt, Ecce hic, alij ecce illic. Et quid ipse? Nolite credere, exurgēt pseudochristi & pseudoprophetæ, & dicent, Ecce hic, & ecce illic. Non enim de ipso capite dicūt, ecce hic & ecce illic, Notum est enim quod Christus in cœlis est, sed de Ecclesia vbi Christ⁹ est, qui *Mat. 24.* ait, Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationē huius seculi: sed ait dominus, Nolite credere: Qui dicit, ecce hic & ecce illic, partes ostendit, ego totum emi: dicat mihi hoc Euangelium, dic hoc ipse ex Euangelio, quia iam surrexisti à mortuis, vt credant tibi qui credunt Moysi & Prophetis: dic mihi hoc tu, Audio oportebat Christū pati & resurgere tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiā & remissionem peccatorū per omnes gentes incipientibus ab Hierusalē. Quid est heretice? Certe cū recitarem Moysen, cū recitare Prophetas, distulisti ad eum qui resurrecturus erat à mortuis, Ecce resurrexit, ecce dixit, tam nullā habet dubitationem Ecclesia Christi & vxor Christi, q̄ nullam habet dubitationem corpus Christi, demonstratum oculis, contrectatum manibus discipulorum. Ecce qui resurrexit à mortuis vtrumque ostendit, ostendit caput, ostendit membra, ostendit sponsum, ostendit sponsam. Aut vtrumq; mecum crede, aut illud in damnationem tuam credis. Quid enim quia resurrexit à mortuis, quia in eodē corpore resurrexit: Bene quia cicatrices ostendit, quia vt crucifixus est, vt sepult⁹, ita redditus, ita demonstratus: optime credis, audi illum loquentē in quem *1.* credis, Prædicabitur in nomine eius pœnitentiā & remissio peccatorum. Vbi? Per latas terras. Si vellem illud ego dicere, iam tu luctans aduersus hæreticos, iam pugnans, iam habens cū illis conflictum tātæ quæstionis, non illud dicerem sic cōtra præsentēs hæreticos, quomodo illud dixit ille cōtra futuros. Quid vis amplius? Remissio peccatorum in Christi nomine prædicatur. Vbi prædicatur: per omnes gētes. Vnde: Incipit ab Hierusalē: Cōmunicā huic ecclesiæ quare litigamus: Cœpit enim hæc Ecclesia ab Hierusalē ista terrena, vt gaudeat de deo in illa Hierusalē cœlesti. Ab hac enim incipit, ad illam terminat. In illa tota ecclesia erit, ab ista exordium fidei sumpsit. Lege Actus apostolorum, si forte mētor quomodo ibi erant congregati discipuli cū venisset spiritus sanct⁹, vt ostēdatur tibi quod dixit dominus, Incipientibus ab Hierusalē, quomodo linguis omnium locuti sunt in quos venit spiritus sanct⁹. Quare non vis loqui omnium linguis: Ecce ibi omnes linguæ sonuerunt. Quare modo cui datur spiritus sanctus non loquitur omnium linguis: Hoc enim tunc erat indicium venientis in homines spiritus sancti, vt linguis omnium loquerentur. Modo quid dicitur est heretice, quia nō datur spiritus sanctus: Non dico tibi vbi da-

tur, an non datur? Si non datur, quid est quod agitis, loquendo, baptizādo, benedicendo: Quid est quod agitis: Inania celebratis? Ergo datur. Si datur, quare linguis omnium non loquuntur quibus datur? Nunquid deficit donū dei, aut minor est fructus? Creuerunt zizania, sed & triticum: Sinite vtraque crescere vsque ad messem. Nō dixit crescant zizania, decrescat triticū, vtrūque creuit. Quare nō apparet modo spiritus sanctus in linguis omnibus: Imō vero apparet in linguis omnibus. Tūc enim nondū erat in ecclesia per orbem terrarum diffusa, vt membra Christi in omnibus gentibus loqueretur. Tunc implebatur in vno, quod præuociebatur in omnibus. Iam totum corpus Christi loquitur omnium linguis, & quibus nondum loquitur loquetur. Crescit enim ecclesia donec occupet omnes linguas. Quod vos deseruistis quousq; creuit: Tenete vobiscum quousq; accedat, vt nobiscum perueniatis ad ea quæ nondū accesserūt. Loquor omnium linguis, audeo tibi dicere, in corpore Christi sum, in ecclesia Christi sum. Si corpus Christi omnium linguis iam loquitur, & ego in omnibus linguis sum, mea est Græca, mea est Syra, mea est Hebræa, mea est omnium gentium, quia in vnitatem sum omnium gentium. Ergo fratres cœpit Ecclesia ab Hierusalē, vt per omnes gentes propagaretur. Quid euidentius hoc testimonio legis & prophetarum ipsius domini? Apostolorum vbiq; personant voces, reddētes testimoniū spei nostræ in vnitatem corporis Christi. Gaudete in frumentis, tolerate zizania, Gemite in tritura, suspirate in horreum: Veniet illud tempus quo gaudebimus, confirmatis vestrīs portarum Hierusalē. Intret qui intraturus est, qui illuc manifestus intrabit, huc victus nō intret. Qui autem huc victus intrat, foris est: Foris est & nescit, ventilabrum probabit, vestes probabūt. Qui modo vere intus & veraciter intus, ibi firmiter intus. Qui autem hic tolerando intus, ibi gaudento intus. Fines enim Hierusalē pax, quia posuit, inquit, fines tuos pacem. Modo desyderamus pacem, quam hic habemus in spe. Adhuc enim in nobis ipsis qualis pax? Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autē aduersus carnem. Vbi plena pax in vno homine? Quādo erit plena in vno homine, tunc erit plena in omnibus ciuibus Hierusalē. Quādo erit plena pax? Quādo corruptibile hoc induerit incorruptionē, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc plena pax, tunc firma pax: Nihil litigat aduersus animam in homine, non ipsa aduersum se ex quadam parte saucia, non carnis fragilitas, non indigentia corporis, non fames, non sitis, non frigus, nō estus, non lassitudo, non vlla inopia, nō prouocatio rixæ, non certe ipsa sollicita cautela, & vitandi inimici & diligēdi. Hæc omnia fratres mei litigant aduersum nos, nondum est plena & perfecta pax. Quod clamastis, qui iam dudū nominata pace ex desyderio clamastis: clamor vester de siti erat, non de saturitate, quia ibi erit perfecta iustitia, vbi perfecta pax. Modo esurimus & sitimus iustitiam: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabūtur. Quomodo ipsi saturabuntur? Cum ad pacem venerimus. Ideo cum dixisset, qui posuit fines tuos pacem, quia ibi saturitas & nulla indigentia, subdidit statim, Et adipe frumentis satians te. Fratres quoniam pax ipsa de qua loquimur nōdum est in totis nobis, id est, in vno quoq; nostrum, tota adhuc forte spiritum vestrum delectat audire. Sed si nihil resistit & rebellat ex corpore, finiemus Psalmū: Fatigatos vos nusquam video, tamē vereor, nouit deus, ne oneri sim vobis aut quibusdā fratribus, & video studia

*Luc. 24.**Mat. 24.**Mat. 28.**Luc. 16.**Luc. 24.**† al. Christi
ex ore Christi
siti.**Acto. 2.**Mat. 13.**Acto. 2.**Luc. 24.**Mat. 10.**Gala. 5.**M**1. Cor. 15.**Mat. 5.**psalm. 30.*

A studia multorum exigentium hunc laborem de me & sudorem, quem credo in domino non futurum infru-
tuosum: Gaudere tantam esse voluntatem & voluptatem in veritate verbi dei, ut studium vestrum bonum in bono & de bono vincat studium insanorum currē-
 tium in amphitheatrum. Nūquid illi si tamdiu starent adhuc spectarent? Ergo fratres audiamus cetera, quia hoc vultis. Assit dominus, assit & viribus & mētibus nostris. Qui posuit fides tuos pacem, ad illam Hierusalem dicit, & adipe famenti satians te. Transiit fames & sitis iustitiæ, succedit saturitas. Qui ibi erit adeps frumenti, nisi panis? Ille qui descendit de cœlo ad nos? In patria ipsa quomodo saturabit, qui in peregrinatione sic pa-
 uit? Itā modo de ipsa peregrinatione nostra locuturus est, qua venit ad illam Hierusalē ubi collaudabimus dominum. Laudabimus dominum deum nostrū, nos Hierusalem, nos Sion, quoniam confirmabūtur vester portarum nostrarum. Etenim ille qui tunc satiabit adipe frumēti, quid facit in ista peregrinatione? Hoc quod sequitur, *Qui emittit verbum suum terre*. Ecce in terra laboramus fessi, languidi, pigri, frigidi: Quando leuaremur ad adipem frumēti & satietatem, nisi mitteret verbum suum terrę qua grauabamur, terrę qua impediēbamur à reditu? Misit verbum suum, non deseruit etiam in eremo, pluit manna de cœlo. Qui emittit verbum suum terrę, & venit ad terras verbum eius. Quomodo eius? Aut quod est verbum eius? *Vsq̄ in velocitatem currit verbum eius*. Non dixit velox est verbum eius, currit verbum eius vsque in velocitatem. Intendamus fratres, non potuit eligere melius verbum: Calidus calore calefcit, frigidus frigore frigescit, velox velocitate velox fit. Quid calidius ipso calore, quo calet quicquid fit calidum? Quid frigidius ipso frigore, quo frigescit quicquid frigidum fit? Quid ergo velocius ipsa velocitate, qua velox fit quicquid velociter currit? Possunt dici multa velocia, & alia magis, alia minus, & tanto quæque res velox est, quanto est particeps velocitatis. Illa res magis est particeps velocitatis, ergo magis velox: aut minus particeps velocitatis, ergo minus velox. Ipsa itaque velocitate quid velocius? Ergo quousque currit? Vsq̄ in velocitatem. Quantum vis auge quod velox est verbū, & dic, velocius est quā illud aut illud, quā mænes, quā venti, quā angeli: Nunquid aliquid horum, atramen quanta ipsa velocitas vsque in ipsam velocitatem. Velocitas ipsa quid est fratres? Ubique est, non est in parte. Hoc pertinet ad verbum dei non esse in parte, ubique esse per seipsum verbum, ex quo dei virtus & dei sapientia est, nondum assumpta carne. Si cogitemus deum in forma dei, verbum equale patri, ipsa est sapientia dei, de qua dictū est, Attingit à fine vsque ad finem fortiter. Quanta velocitas, Attingit à fine vsque ad finem fortiter. Sed forte immobilitate attingit. Si immobilitate tanquam moles aliqua saxea impleat locum aliquem, dicitur quod attingit eiusdem loci à fine vsque ad finem, non tamen motu. Quid ergo dicimus? Non habet motum verbum illud, Et sapientia illa stolidafest? Et ubi est quod dicitur de sapientiæ spiritu? Cum multa dicerentur, acutus, inquit, mobilis, certus, incoinquatus. Sic vtique sapientia dei mobilis. Si ergo mobilis, quando hoc tangit, illud non tangit: Aut hoc tangit, illud deserit? Et ubi est velocitas? Hoc facit velocitas, vt & ubiq; semper sit, & nusquam inclusa teneatur. Sed cogitare ista non possumus, pigri sumus. Quis ista cogitet? Et reuera fratres quoniam dixi quomodo potui, si tamē potui, si intellexi, & quomodo po-

tuiſtis intellexiſtis: ſed quid dicit apoſtolus? Ei autē qui D
 potens eſt facere ſupra, quā petimus aut intelligimus. *Eph. 3.*
 Quid hic oſtendit? Quia quotieſcumque intellexeri-
 mus, non intelleximus ſicuti eſt. Quare hoc? Corpus e-
 nim quod corrumpitur, aggrauat animam. Ergo in ter-
 ra frigidi ſumus. Velocitas enim feruens eſt, & omnia
 feruentiora velociora, omnia frigidiora tardiora: Nos
 tardi, ergo frigidi. Illa autem ſapientia currit vsque in
 velocitatē. Ergo feruentiſſima eſt, Nec eſt qui ſe abſcō-
 dat à calore eius. Nos ergo qui frigidi corporis tardi-
 tate, vinculo terrenæ vitę hui⁹ corruptibilis onere præ-
 grauati, nullā ne ſpem habemus ad capiendum ver-
 bū, quod vsq; in velocitatem currit? An vero ille quā-
 nis ex torpore in infima depreſſos deſeruit? Nonne ip-
 ſe prædeſtinauit nos, antequam in iſto mortali & pigro
 corpore naſceremur? Qui ergo prædeſtinauit nos, de-
 dit terrę niuem ipſos nos. Iam enim veniamus ad illos
 Pſalmi verſus ſubobſcuros, incipiāt illa inuolucra euol-
 ui, quoniam vos verbum dei quanto magis per nos di-
 citur, tanto anidiores inuenit. Ecce nos pigri in hac ter-
 ra quaſi congelauimus hic: Et quomodo contingit ni-
 uibus: ſurſum enim gelant & in ima decidunt: ſic frige-
 ſcente charitate decedit humana natura in has terras, E
 & pigro corpore inuoluta velut nix facta eſt. Sed in iſta
 niue ſunt prædeſtinati filij dei. *Dat enim ille niuem velut
 lanam.* Quid eſt velut lanam? Id eſt, de niue quam dedit,
 de iſtis pigris adhuc ſpiritu & frigidis quos prædeſtina-
 uit, adhuc facturus eſt aliquid. Lana enim materies ve-
 ſtis eſt. Lana cum videtur, veluti præparatio eſt aliqua
 ad veſtem. Ergo quia prædeſtinauit hos, qui ad tēpus
 frigidi repunt in terra, & nondum feruent ſpiritu cha-
 ritatis, de prædeſtinatione enim adhuc loquitur, veluti
 lanam dedit hos deus, & facturus eſt inde veſtem. Me-
 rito in mōte veſtis Chriſti fulſit ſicut nix. Fulgebat ve-
 ſtis Chriſti ſicut nix, tanquam de illa lana iam facta e-
 rat tunica: De qua lana? Id eſt, de niue quam dedit ſicut
 lanam, adhuc prædeſtinati, pigri erant: ſed expecta vi-
 de quid ſequatur, Quia ſicut lanam dedit eos, ſit inde
 tunica. Quomodo enim dicitur Eccleſia corpus Chri-
 ſti, dicitur & veſtimentum Chriſti ipſa Eccleſia: inde
 eſt illud quod ait Apoſtolus, Vt exhiberet ſibi glorio-
 ſam Eccleſiam non habentem maculam aut rugam. Er-
 go exhibeat ſibi glorioſam Eccleſiam non habentē ma-
 culam aut rugam. Faciat ſibi veſtem de illa lana quam
 prædeſtinauit in niue. Adhuc in hominibus incredu-
 lis, & frigidis, & pigris, faciat veſtem de hac lana: vt ab-
 luatur à maculis, mundetur fide: vt rugam non habeat,
 tendatur in cruce. Qui dat niuem ſicut lanam. Iam ſi præ-
 deſtinati ſunt, vocandi ſunt, Quos enim prædeſtinauit,
 illos & vocauit. Iam quomodo vocantur ex languore
 corporis illius vt ſani fiant: quomodo vocantur? Audi
 Euangelium, Nō veni vocare iuſtos, ſed peccatores in
 pœnitentiam. Incipit ergo iam prædeſtinatione niuis
 illius cognoscere torporem ſuum, accuſare peccatum
 ſuum: incipit vocatione venire ad pœnitentiam. Meri-
 to ergo qui dat niuem velut lanam propter cōſectū tu-
 nicę future, etiam propter vocationem in pœnitentiā,
 Nebulam velut cinerem ſpargit. Nebulam, inquit, velut ci-
 nerem ſpargit. Quis? Qui dat niuem ſicut lanam. Quos
 enim prædeſtinauit, vocat in pœnitentiam, quia quos
 prædeſtinauit, illos & vocauit. Cinis autem ad pœni-
 tentiam pertinet: audi vocantem ad pœnitentiā, cum
 exprobrauit quibuſdam ciuitatibus, dicens, Væ tibi Co-
 rozaim, væ tibi Bethſaida, quia ſi in Tyro & Sidone fa-
 ctę eſſent virtutes, quæ factę ſunt in vobis, olim, inquit,
 in

*Pſalm. 118.**Mat. 24.**Mat. 17.**Eph. 5.**Rom. 8.**Mat. 9.**Rom. 8.**Matth. 11.*

in

A patientiā ad informationem eorum, qui credituri sunt illi in vitam aeternā. Clamat ergo deus ad gentes: Solui crystallum, venite niues. Emittere verbum suū & tabefaciet ea. *Spirabit spiritus eius & profluent aqua.* Ecce cry-

- Psalm. 113.* Conuertere domine captiuitatē nostram, sicut torres in austro. Captiuam enim Hierusalem tanquā congelauerit in Babylonia, flat auster, soluit rigor captiuitatis, & currit in deum feruor charitatis. Spirauit spiritus eius, & profluent aqua: fiat in eo fons aquae salientis in vitam aeternam. *Annuncians verbum suum iacob, iustitias & iudicia sua Israel.* Quas iustitias, & quae iudicia? Quia & quicquid hic humanum genus ante perpeſsum est cū esset nix, & nebula, & crystallus, merito perpeſsum est superbiae & elationis in deum: Recurramus ad originem casus nostri, & videamus quia verissime in Psalmo cantatur, Priusquam humiliarer ego deliqui. Sed qui dicit, Priusquā humiliarer ego deliqui: ipse dicit, Bonū mihi est quoniam humiliasti me, vt discā iustificationes tuas. Has ergo iustificationes à deo didicit iacob, qui fecit ipsum iacob luctari cum angelo: In cuius angeli persona ipse dominus erat luctatus: Tenuit, vim fecit vt teneret, inualuit vt teneret, fecit se teneri misericordia, non infirmitate. Luctatus ergo iacob prauauit, tenuit, & quē videbatur vicisse, rogat, vt benedicatur ab eo. Quomodo intelligebat cum quo luctatus fuerat, quē tenuerit. Quare violenter est luctatus & tenuit? Quia regnū cœlorum vim patitur, & qui vim faciunt diripiunt illud. Ergo quare luctatus? Quia cum labore. Quare vix tenemus, quod facile amisim? Ne facile recipiendo quod amisimus, discamus perdere quod tenemus. Laboret homo vt teneat, tenebit ad firmitatem quod tenuerit post laborē. Ergo hæc iudicia sua deus manifestauit iacob & Israel. Apertius dicā, id est, quia & iusti qui hic sunt, labores, pericula, molestias, passionēs, pro merito patiūtur iusto iudicio dei: quia ille solus potest dicere, sine causa hic passus sum, quāuis ideo nō sine causa, quia propter nos, qui solus potest dicere, Quæ nō rapui tunc exolvebam, qui solus potuit dicere, Ecce venit princeps huius mundi, & in me nihil inueniet: & quasi diceretur ei, Quare ergo pateris, sequitur & dicit, Sed vt sciant omnes quia voluntatē patris mei facio, surgite eamus hinc. Cæteri omnes merito suo, iudicio dei, & pro iustitia quæ patiuntur, nō sibi arrogēt, quasi habeant passionem innocentie qualis in Christo erat: audi Apostolum Petrū, Tempus est, inquit, vt iudicium incipiat à domo domini: Exhortans martyres & testes dei, vt omnes minas fremētis seculi patientissime tolerant in semetipsis: ait illis, Tempus est inchoationis iudicij ex domo dei. Si autem initium à nobis, quis finis eorum qui non credunt dei Euangelio? Et si iustus vix saluus fiet, peccator & impius vbi parebunt? *Annuncians verbū suum iacob, iustitias & iudicia sua Israel.* Non fecit sic vniuersæ genti. Nemo vos fallat, non nunciatum est alicui gēti hoc iudicium dei quomodo patientur iusti & iniusti. Quomodo? Pro merito omnes. Quomodo? In gratia dei: Non in suis meritis liberantur ipsi iusti. Non nunciatum est hoc vniuersæ gēti, sed soli iacob, soli Israel. Quid ergo nos facimus, si non annunciauit vniuersæ genti, sed tantum iacob, tantum Israel? Vbi erimus nos? In iacob & in Israel.

Iudicia sua non manifestauit eis. Quibus? Omnibus gentibus. Et quomodo vocatae sunt niues soluta crystallorū? Quomodo vocatae sunt gentes iustificato Paulo? Quomodo nisi vt essent in iacob? Præcisus est oleaster vt infereretur in oliuam. Iam ad oliuam pertinent, iā non debent dici gētes, sed vna gens in Christo, gens iacob, gens Israel. Quare gens iacob & gens Israel? Quia iacob de Isaac, Isaac de Abraham. Abraham autem, quid dicitur? In semine tuo benedicentur omnes gentes. Hoc idem dictum est ad Isaac, hoc & ad iacob. Pertinemus ergo ad iacob, quia pertinemus ad Isaac: Pertinemus ad Abraham. Semē enim Abraham, nō me vel quolibet homine, sed apostolo sancto interpretante, Christus est, & ipse ait, Non dicit & seminibus tanquam in multis, sed tanquā in vno, & semini tuo quod est Christus. Si vnum semen, vnus iacob, vnus Israel, & omnes gentes vnum in Christo. Ergo ad omnes pertinet gentes quod reuelauit ipse iacob & ipse Israel, & illi soli in aliis gentibus deputandi sunt, qui nolentes credere in Christo, nolunt recedere ab oleastro & inferi oliuam, remanebunt in syluosis ramis steriles & amari. Gaudeat iacob qui est supplantator Esau, quia supplantauit fratrem suū. Cæcitas enim ex parte Israel facta est, vt plenitudo gentium intraret. De iacob factus est Israel. Quid est Israel: iam omnes audiamus, omnes Israel, siue qui hic estis in membris Christi, siue qui foris & nō foris & per omnes gentes vbiq; foris, vbiq; intus: audiat ipse Israel, qui ex iacob factus est Israel. Quid est Israel? Videns deū. Vbi videbit deum? In pace. In qua pace? Pace Hierusalem. Quia posuit, inquit, fines tuos pacē. Ibi laudabimus, omnes vnus in vno ad vnum erimus, quia deinceps multi dispersi non erimus.

In Psalmum centesimum quadragesimum octauum
Enarratio.

MEDITATIO presentis vitæ nostræ in laude Dei esse debet: quia exultatio sempiterna futuræ nostræ vitæ, laus dei erit. Et nemo potest idoneus fieri futuræ vitæ, qui se ad illam modo nō exercuerit. Modo ergo laudamus deum, sed & rogamus deum. Laus nostra lætitiā habet, oratio gemitum. Promissum est enim nobis aliquid, quod nondū habemus, & quia verax est qui promissit, in spe gaudemus: quia tamen nondū habemus, in desyderio gemimus. Bonum est nobis perseuerare in desyderio donec veniat quod promissum est, & trāseat gemitus, & succedat sola laudatio. Propter hæc duo tempora, vnum quod nunc est in tentationibus & tribulationibus huius vitæ: alterum quod tūc erit in securitate & exultatione perpetua, instituta est nobis etiam celebratio duorum temporum, ante pascha & post pascha. Illud quod est ante pascha, significat tribulationem in qua modo sumus: quod vero nūc agimus post pascha, significat beatitudinem in qua postea erimus. Ante pascha ergo quod celebramus hoc & agimus: Post pascha autem quod celebramus, significamus, quod & nōdum tenemus. Propterea illud tempus in ieiuniis & orationibus exercemus, hoc vero tempus relaxatis ieiuniis in laudibus agimus. Hoc est enim *Halleluia* quod cātamus, quod Latine interpretatur, vt nostis, laudate dominum. Illud ideo tempus ante resurrectionem, hoc tempus post resurrectionem domini est: Quo tempore significatur vita futura, quā nondum tenemus, quia quod significamus post resurrectionem domini, tenebimus post resurrectionem nostram. In capite enim nostro nobis vtrunq; figuratū est, vtrunq; demonstratū est. Passio enim domini ostēdit nobis

G nobis vitam presentis necessitatis, qua oportet & laborare & tribulari, & ad extremum mori. Resurrectio vero & clarificatio domini ostendit nobis vitam quam accepturi sumus, cum venerit retribuere digna dignis, mala malis, bona bonis. Et quodammodo mali omnes cantare nobiscum possunt halleluia. Si autem in malitia sua perseverauerint, canticum vite nostrae future dicere possunt labiis, ipsam vero vitam quae tunc erit in ea veritate, quae nunc significant, obtinere non possunt, quia noluerunt meditari antequam veniret, & tenere quod venturum erat. Nunc ergo fratres, exhortamur vos ut laudatis deum, & hoc est quod vobis omnes dicimus, quando dicimus halleluia: Laudate dominum: Dicis tu alteri, dicit ipse tibi, cum se omnes exhortantur, omnes faciunt quod hortantur. Sed laudate totis votis de totis vobis, id est, ut non solum lingua & vox vestra laudet deum, sed & conscientia vestra, vita vestra, facta vestra. Etenim laudamus modo in Ecclesiis quando congregamur, cum quisque discedit ad propria, quasi cessat laudare deum: Non cesset bene vivere, & semper laudat deum. Tunc desinis laudare deum, quando a iustitia & ab eo quod illi placet declines. Nam si a vita bona nunquam declines, lingua tua tacet, vita tua clamat, & aures dei ad cor tuum. Quomodo enim aures nostrae ad voces nostras, sic aures dei ad cogitationes nostras. Non potest autem fieri ut habeat mala facta, qui habet bonas cogitationes. Facta enim de cogitatione procedunt. Nec quisquam potest facere aliquid, aut ad aliquid agendum membra mouere, nisi primo praecesserit iussio cogitationis. Quomodo de interiori palatio quicquid iusserit Imperator, per imperium Romanorum emanat, quicquid videtis agi per prouincias: quantus motus fit ad vnam iussione Imperatoris intus sedetis? Mouet solum ille labia cum loquitur, & mouetur omnis prouincia cum fit quod loquitur: Sic & in vno quoque nostrum intus est Imperator, intus in corde sedet. Si bonus bona iubet, bona sunt, & si malus mala iubet, & mala fiunt. Cum ibi sedet Christus, quid potest iubere nisi bona? Cum possidet diabolus, quid potest iubere nisi mala? In tuo autem arbitrio deus te esse voluit, cui pares locum, deo an diabolo? Cum paraueris, qui possidebit ipse imperabit. Ergo fratres non tantum ad sonum attendite, cum laudatis deum toti laudate, canite vox, canet & vita, cantent facta, & si est adhuc gemitus, tribulatio, tentatio, sperate transitura omnia, & illud venturum diem quo sine defectu laudabimus. Ecce iste Psalmus, quoniam manifestus est, currendus est nobis. Distribuit enim vniuersam creaturam laudantem deum, & tanquam hortatur ut laudet, quasi inuenerit tacentem.

Expositio Psalmi.

Laudate dominum de caelis. Quasi inueniret tacentes in caelis laudem domini, & exhortatur ut surgant & laudent. Nunquam caelestia laudes conditoris sui tacuerunt, nunquam terrestria deum laudare cessauerunt, sed plane sunt quaedam quae habent spiritum laudandi deum in eo affectu, quo eis placet deus. Nemo enim laudat, nisi quod ei placet. Sunt autem quae spiritum vite & intellectum ad laudandum deum non habent, sed quia & ipsa bona sunt, & in ordine suo integre disposita sunt, & ad pulchritudinem vniuersitatis referuntur, quam condidit deus, ipsa quidem per se voce sua & corde suo non laudant deum, sed cum ab intelligentibus considerantur, per ipsa laudatur deus, & cum per ipsa laudatur deus, quodammodo & ipsa laudant deum: verbi gratia, laudant deum in caelis omnia quae

habent spiritum vite, & intellectum purum ad eum con-templandum, & sine fastidio & defectu diligendum. Laudant autem dominum per intellectum in terra discernendi bonum & malum, & per intellectum cognoscendi creaturam & creatorem: homines qui ista cogitant, & quibus tribuit dominus mentem discernendi ista delectandi atque laudandi homines possunt. Pecora enim quid habent huiusmodi intellectum? Si haberent huiusmodi intellectum pecora, non nobis diceret deus, Nolite esse sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. *Psalm. 11.* Quando hortatur nos ut non simus sicut pecora sine intellectu, ostendit nobis quia homini tribuit intellectum ad laudandum deum. Arbores nunquid vel vitam habent ipsam qua sentiant sicut pecora? Nam pecora & si sensum interiore rationalem, & mentem intelligentem atque discernentem non habent, quam homo habet, ut laudent deum, habent tamen vitam manifestam sicut omnes nouimus, appetendi cibum, vitia sumendi, noxia respuendi, sensus corporalia discernendi: vitium ad colores, auditum ad voces, olfactum ad odores, gustum ad sapores, motus vel ad voluptates, vel ad molestias cognoscendas. Intelligimus haec, & videmus ante oculos nostros: Non habent rationem intelligendi, sed habent spiritum corporis animati & vitam manifestam. Arbores autem nec ipsam habent, & tamen omnia laudant deum. Quare laudant deum? Quia cum ista videmus, & consideramus creatorem qui ea fecit, de illis nascitur in nobis laus dei: & cum ipsorum consideratione laudatur deus, omnia laudant deum. Coepit ergo iste de caelo, laudant omnia, & dicit laudate. Quare cum laudent dicit laudate? Quia delectatus est in eo quod laudent, & placuit ei quasi adiungere hortationem suam. Quomodo si venias ad homines bonum aliquod operantes cum gaudio, siue in vinea, siue in messe, siue in aliqua agricultura, placet tibi quod faciunt, & dicis, Facite, agite: Non ut tunc incipiant facere quando dicis, sed quia placet tibi quod facientes inuenieris, adiungis gratulationem & exhortationem tuam. Dicendo enim facite, & exhortando facientes, voto quasi facis cum illis. In hac ergo exhortatione plenus spiritu Propheta dicit haec, & Psalmus est Aggei & Zacharie, sic habet titulum, Isti duo Prophetae eo tempore quo captiuus populus tenebatur in Babylonia, prophetabant etiam futurum finem captiuitatis, ut restauraretur ciuitas Hierusalem, quae bello ceciderat. Significauerunt ergo nobis in mysterio vitam futuram, ubi laudabimus deum post captiuitatem vite presentis, ubi erat inuolutio ciuitatis illius magnae Hierusalem, unde peregrini suspiramus captiuati adhuc sub onere & sarcina corporis mortalis, unde adhuc gemimus in peregrinatione, exultabimus autem in patria. Qui autem non gemit peregrinus, non gaudebit ciuis, quia desiderium non est in illo. Propheta ergo isti sancti magnam consolationem praebuerunt tunc captiuato populo secundum carnem, id est, constituto in Babylonia sub regibus alienigenis. Ostendebat enim per prophetiam, futurum tempus liberationis a captiuitate, in restauratione Hierusalem. Sed illa omnia in figura gesta sunt, habent veritatem suam. Figurata sunt in antiquis, praesentia ostenduntur in nobis. Modo ergo quid dicit apostolus: Quando sumus in corpore, peregrinamur a domino: Nondum sumus in patria. Quando erimus in patria: Quando triumphabimus deuicto inimico diabolo, quando mors nouissima inimica destruetur: tunc fiet sermo qui scriptus est, Absorpta est mors in victoria. Vbi est mors contentio tua? Vbi est mors

1. Cor. 10. 1. Cor. 15.

A mors aculeus tuus: Quando ergo nulla erit mortis cōtentio quæ modo est, & facit nos gemere ex defectu & mobilitate rerum, ex fragilitate carnis humanæ? Contendunt nobiscū quotidie tētationes, cōtendunt quoque nobiscū quotidie delectationes, etsi non consentiamus, tamen molestiam patimur, & contendimus, & magnum periculum est, ne qui contendit vincatur. Si autem non consentiendū vincamus, molestias tamen patimur resistendo delectationibus: Non cessat, & non moritur hostis, nisi in resurrectione mortuorum. Sed præsumamus, firmemus, erigunt nos Aggeus & Zacharias, cantant futuram liberationem nostram. Si illi populo canerent, & impletum est, Christiano populo quod cantatur non implebitur? [Implebitur sanctus.] Securus estote, non tantum modo in ista peregrinatione vite huius, sed quomodo hic agatis videte. Nō vobis placeat amor Babylonie, ne obliuiscamini ciuitatem Hierusalem. Etsi corpus nostrum adhuc in Babylonia tenetur, cor nostrum ad Hierusalem præmittatur. Laudet ergo tota creatura dominū, quia hoc ibi facturi sumus quod hic præmeditamur. Laudate dominum de cælis:

B *Laudate eum in excelsis.* Primo de cælis dicit, postea de terra. Laudatur enim deus qui fecit cælū & terram. Cælestia tranquilla sunt, pacata sunt, ibi semper gaudium, nulla mors, nulla ægritudo, nulla molestia, semper laudant deum beati: Nos autem adhuc in imo sumus, sed cum cogitamus quomodo illic laudetur deus, cor ibi habeamus, & nō sine causa audimus, sursum corda: Leuemus cor sursum, ne putrescat in terra, quoniam placeat nobis quod ibi agunt angeli. Modo nos spe, postea re, sed cum illuc venerimus: Laudate ergo eum in excelsis: *Laudate eum omnes angeli eius, laudate eum omnes virtutes eius: Laudate eum sol & luna, laudate eum omnes stelle & lumen. Laudate eum cæli calor, & aque que super cælos sunt laudent nomen domini.* Quando explicauit omnia numerando: Sed tamen summam quasi omnia perstrinxit, & conclusit omnia cælestia laudantia creatorem suum. Et quasi diceretur ei, quare illum laudant, quid illi debent, quid illis contulit vt laudent eum? Sequitur, *Quoniam ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt.* Non mirum si opera laudent operatorem, non mirum est si facta laudent factorem, non mirum si creatura laudet creatorem. Ibi & Christus nominatus est, & quasi non audiuius nomen ipsius. **Quis est Christus?**

In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum: hoc erat in principio apud deum: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Per quid facta sunt? Per verbū. Quomodo hic ostendit, quia per verbum facta sunt: Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Nemo dicit, nemo mandat, nisi verbo. *Statuit ea in seculū & in seculum seculi.* Omnia cælestia, omnia superiora, virtutes omnes atque angelos, ciuitatem quandam supernam, bonam, sanctam, beatam: Vnde quoniam peregrinamur, miseri adhuc sumus, & quō redituri in spe beati, & quō cū redierimus, in re beati. Statuit ea in seculum & in seculum seculi.

Præceptum posuit & non prætoribit. Quale præceptum putatis habere cælestia & angelos sanctos? Quale præceptum dedit illis deus? Quale, nisi vt laudent illum? Beati quorum, hoc est, negocium laudare deum. Non arant, non seminant, non molunt, non coquunt: opera enim sunt ista necessitatis, ibi necessitas non est. Non furantur, non deprædantur, non adulterantur: Opera enim sunt ista iniquitatis, ibi iniquitas non est. Non frangunt panem esurienti, non vestiunt nudum, non suscipiunt

peregrinum, non visitant agrotū, non concordant litigiosum, non sepeliunt mortuū: Opera enim sunt ista misericordie: Ibi autē nulla miseria est in qua fiat misericordia, O beati: Putamus erim⁹ nos sic? Eia suspiremus, de suspirio gemamus: Et quid sumus, vt ibi simus? Mortales, proiecti, abiecti, terra & cinis. Sed qui promisit omnipotēs est, Si ad nos attēdamus, quid sumus? Si ad illum, deus est, omnipotens est. Non est facturus angelum ex homine, qui fecit hominem ex nihilo: Aut vero pro minimo habet deus hominē, propter quem mori voluit vnicū suum? Attendamus ad indicium dilectionis & promissionis dei: Tales arras accepimus. Tenemus mortem Christi, tenemus sanguinē Christi. Quis mortuus est? Vnicus. Pro quibus mortuus est? Vtinā pro bonis, vtinam pro iustis. [Non.] Sed quid est? Etenim Christus, ait Apostolus, pro impiis mortuus est. Qui donauit impiis mortem suam, quid seruat iustis nisi vitam suam? Erigat ergo se humana fragilitas, nō desperet, nō se collidat, non se auertat, non dicat, Non ero qui promisit, deus est, & venit, vt promitteret, apparuit hominibus, venit suscipere mortē nostram, promittere vitam suam. Venit ad regionem peregrinationis nostræ accipere quod hic abūdat, opprobria, flagella, colaphos, sputa in faciem, contumelias, spineam coronam, suspensionem in ligno, crucem, mortem. Hæc abūdant in regione nostra, ad talia commercia venit. Quid hic dedit? Quid hic accepit? Dedit exhortationem, dedit doctrinam, dedit remissionem peccatorum: accepit contumelias, mortem, crucem. Attulit nobis de illa regione bona, & in regione nostra ipse pertulit mala. Promisit tamen nobis quod ibi futuri sumus, vnde venit & ait, *Pater, volo vt vbi ego sum & ipsi sint mecum.* Tanta præcessit dilectio, quia vbi nos eram⁹, fuit nobiscū, vbi ipse est erimus cū illo. Quid tibi promisit deus o homo mortalis? Quia victurus es in æternum. Non credis? Crede, crede. Plus est iā quod fecit, quā quod promisit. Quid fecit? Mortuus est pro te. Quid promisit? Vt viuas cum illo. Incredibilius est quod mortuus est æternus, quā vt in æternum viuat mortalis. Iam quod incredibile est tenemus. Si propter hominē mortuus est deus, non est victurus homo cū deo: Non est victurus mortalis in æternum, propter quē mortuus est qui viuit in æternum? Sed quomodo mortuus est deus? Et vnde mortuus est? Deus? Et potest mori deus? Accepit ex te, vnde moreretur p te. Non posset mori, nisi caro: nō posset mori, nisi mortale corpus: Induit se vbi moreretur pro te, induet te vbi cū illo viuas. Vbi se induit morte: In virginitate matris. Vbi te induet vita? In æqualitate patris. Elegit sibi hic talamū castum, vbi cōiungeretur sponso sponse. Verbum caro factū est, vt fieret caput Ecclesiæ. Verbum enim ipsum nō est pars ecclesiæ, sed vt esset caput ecclesiæ, carnē assumpsit. Quidam vestrum iam sursum est, quod hic accepit vbi mortuus est, vbi crucifixus est. Iam quedā primitiæ tuæ præcesserunt, dubitas quia secuturus es? Ergo cōuertat se & ad terrena, quia iam dixit laudes cælestium. *Laudate dominum de terra.* Superius enim vnde cœpit: Laudate dominum de cælis, & enarrauit cælestia: modo audi terrestria, *Dracones & omnes abyssi.* Abyssi profunditates aquarum sunt, maria omnia, & nubilolus iste aër ad abyssum pertinet, Vbi nubes, vbi venti, vbi tempestates, vbi pluuia, coruscationes, tonitrua, grandines, nix, & quicquid vult deus fieri super terras de isto humido & caliginoso aère, totum hoc terræ nomine appellauit, quia in nimis mutabile est atque mortale, nisi forte putatis quia sursum pluit stellis:

Bb Omnia

G Omnia ista hic fiunt propè ad terram. Et aliquando sunt homines in cacuminibus montium, & nubes sub se vident & fiunt plerunque pluuia, & apparent bene intentis omnia ista quæ perturbato aëre concitantur, hic fieri in ista mundi parte infima: Propterea ad istum caliginosum, id est, ad hunc aërem tanquam ad carcerem damnatus est diabolus, de apparatu superiorum angelorum lapsus cum angelis suis: nam Apostolus hoc de illo dicit, Secundum principem potestatis aëris huius qui nunc operatur in filiis diffidentia: & alius Apostolus dicit, Si enim deus angelis peccantibus non pepercit, sed carceribus caliginis inferni retrudens, tradidit in iudicio puniendos seruari, infernum hoc appellans quòd inferior pars mundi sit. Noli ergo cogitare quid accepit diabolus, sed quid perdidit. Omnia ergo ista videtis qualia sunt, mutabilia, turbata, terribilia, corruptibilia, tamen habent locum suum, habent ordinem suum, implent & ipsa vniuersi pulchritudinè pro modo suo, & ideo laudant dominum. Conuersus ergo ad illa tanquam exhortans & ipsi, in imo exhortans nos, vt eorum còsideratione laudamus dominum.

H Sic enim laudant deum cum còsiderata pariunt laudem dei, cœpit ita dicere, Laudate dominum de terra, dracones & omnes abyssi. Dracones circa aquam versantur, de speluncis procedunt, feruntur in aëra, concitatur propter eos aër. Magna quædam sunt animantia dracones, maiora non sunt super terram: Propterea inde cœpit dicere, Dracones & omnes abyssi. Sunt autem spelunæ aquarum latentium, vnde flumina, vnde fontes procedunt & alia procedunt, vt fluant super terram: alia occulte subter eunt, & totum hoc atque omnis ista humida natura aquarum simul cū mari & isto infinito aëre, abyssus vel abyssi vocatur, vbi viuunt dracones & laudant deum. Quid putamus? Quia choros faciunt dracones, & laudant deum? Absit. Sed vos còsiderantes dracones, attendite artificem draconum, & creatorem draconum: & cū miramini dracones, & dicitis, Magnus deus qui hæc fecit, dracones laudant deum de vocibus vestris. Dracones & omnes abyssi. *Ignis, grando, nix, glacies, spiritus tempestatis, quæ faciunt verbum eius.* Quare hic addidit, quæ faciunt verbum eius? Multi stulti non valentes contemplari & discernere creaturam locis suis & ordine suo, sub nutu & iussu dei agentem motus suos, visum est illis quia superiora omnia deus gubernat, inferiora verò despicit, abiicit, deserit, vt nec curet ista, nec regat, sed casibus regantur, quomodo possunt, qua possunt: & mouent illos qui dicunt aliquando sibi, sed non dicant tibi, id est, ne audiendo tu consentias quādo ista dicunt, blasphemiam enim sunt & execrabilia deo, Si deus plueret, nunquid plueret in mari? Qualis, inquiunt, prouidentia. Getulia sitit, & mare còpluitur. Acute sibi videntur tractare. Quibus dicendum est hoc, Getulia sitit, vt tu ne sitires? Bonum enim erat, vt diceret deo, Anima mea velut terra sine aqua tibi: quod alio loco aperte dicitur, Sitit tibi anima mea, quàm multipliciter tibi & caro mea: & Dominus in Euangelio, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Iste enim iam saturatus est qui talia disputat, & quasi sibi doctus videtur, nec vult discere, ideo non sitit. Nam si sitiret, veller discere, & inueniret, quia totum dei prouidentia fit in terra, & miraretur disposita etiam membra pulicis. Attendat charitas vestra: Quis disposuit membra pulicis & culicis, vt habeant ordinem suum, habeant vitam suam, habeant motum suum? Vnam bestiolam breuem, minutif-

simam còsidera quam volueris: Si còsideres ordinem membrorum ipsius, & animationem vitæ qua mouetur, vt pro se fugiat mortem, amat vitam, appetit voluptates, deuitat molestias, exerit sensus diuerfos, viget in motu congruo sibi. Quis dedit aculeum culici quo sanguinem sugat? Quam tenuis fistula est qua sorbet? Quis disposuit ista? Quis fecit ista? Expauescis in minimis, lauda magnum. Hoc itaque tenete fratres mei, nemo vos de fide excutiat, & de sana doctrina. Qui fecit in cælo angelum, ipse fecit in terra vermiculum: sed angelum in cælo pro habitatione cœlesti, vermiculum in terra pro habitudine terrestri. Nunquid angelum fecit reperere in cælo, & vermiculum in cælo? Distribuit sedibus habitatores, in corruptionem incorruptis sedibus dedit, corruptibilia corruptibilibus locis. Totum attende, totum lauda. Qui ergo disposuit membra vermiculi, non gubernat nubes? Et quare in mare pluit? Quasi non sint in mari quæ alantur pluuia, quasi non ibi fecit pisces, quasi ibi non fecit animalia. Attendite quomodo currunt pisces ad aquam dulcem. Et quare, inquit, pisci pluit, & mihi non pluit aliquando? Vt cogites te in regione esse deserti & in peregrinatione vitæ, vt amarescat tibi vita præsens, & futuram desideres, aut vt flagelleris, & corripiaris & corrigaris. Quomodo autem distribuit propria regionum? Ecce quia de Getulia locuti sumus, pluit hic propè omni anno, & omni anno dat frumentum. Seruari hic frumentum non potest, cito corrumpitur, quia omni anno datur: ibi quia raro, & multum datur, & diu seruat. Sed forte putas, quia ibi deserat deus homines, aut non ibi secundum iocunditatem suam & laudant & glorificant deum? Apprehende inde Getulum, pone inter istas arbores amœnas, fugere hinc vult & redire ad nuda Getuliam. Omnibus ergo locis deus, regionibus, temporibus, sua quæque distribuit & ordinauit. Et longum est còmemorare diligentiorè còsiderationem omnium rerum. Quis illam explicat? Tamen qui oculos habent, multa ibi vident, cum viderint placet, cum placuerint laudantur, non tanquam ipsa, sed ille qui fecit, ita omnia laudabunt deum. Hæc còsiderans spiritus prophetia, cum dixisset, Ignis, grando, nix, glacies, spiritus tempestatis, quæ omnia turbata videtur quibusdam stultis & quasi casibus agitari, addidit, quæ faciunt verbum eius. Non tibi ergo videantur casibus moveri, quæ verbo dei in omni motu suo deseruiunt. Quò vult deus illuc lucet ignis, illuc fertur nubes, siue pluuia, siue niuem, siue grandinem portet. Et quare aliquando percutiunt montem fulmina, & non percutiunt latronem? Quodcumque possum dicere pro captu mētis meæ, quantum deus donare dignatur, maiores maiora nouerint, & amplius intelligat, & det vobis deus plus sapere quam dico, tamen cum temperantia sine superbia possum ego pro modulo meo dicere, quare percutiant montem, & non percutiant latronem: quia forte adhuc latronis còuersionem quærit, & ideo percutitur mons, quia non timet, vt mutetur homo qui timet aliquando. Et tu cum das disciplinam, terram feris, vt infans expauescat: Et aliquando ferit & quem vult hominem. Sed dicis mihi, Ecce cædit innocentiorè & dimittit sceleratiorem. Noli mirari, vnde cunq; mors pio bona est. Vnde autem scis illi sceleratiore si se mutare noluerit quid pœnarum in occulto feruetur? Nonne mallèt fulmine incendij potius interire, quibus in fine dicitur, Ite in ignem æternum? Opus est vt innocens sis. Quid enim? Malum est mori naufragio, & bonum est mori febre? Siue inde

2. sen. di. 6.
ca. Et ante
in fine. &
ca. Non enim
est.
Eph. 2.

1. Petri. 2.

Psal. 42.

Psal. 62.

Matth. 5.

Matth. 5.

Aue inde, siue inde moriatur, quare qualis sit qui mori-
 tur, quo post mortem iturus est, non vnde de vita ex-
 iturus, quacunque occasione hinc exituri sumus. Qui-
 bus exitibus martyres exire meruerunt? Nunquid fe-
 bribus? Quomodo multi optant vt febris soluantur?
 Alij vno ictu gladij, alij ignibus, alij bestiis? Et deuo-
 rauerunt bestie corpora martyrum, & non timuerunt
 ne perirent corpora ipsorum. Vndique enim deus re-
 ducet corpora sanctorum suorum, cui capilli capitis
 nostri numerati sunt. Et quando voluit, tres pueros
 ab igne liberauit. Nunquid ideo Maccabæos in igne
 deseruit? Illo aperte liberauit, istos occulte corona-
 uit. Nouit etur deus quid agat: Tu time & bonus esto.
 Vnde etur que voluerit vt exeas hinc, paratum te inue-
 niat inquilinus enim es, non possessor domus. Loca-
 ta est enim tibi domus. Domus ista tibi locata est non
 donata, etsi nolis migrabis, & non eam tali conditio-
 ne accepisti, vt quasi tempora certa tibi sint. Quid di-
 xit dominus deus tuus? Quando voluero, cum dixero,
 migra, paratus esto. Expello te de hospitio, sed dabo
 domum. Inquilinus es in terra, eris possessor in cæ-
 lo. Quicquid ergo hic accidit contra voluntatem no-
 stram, noueris non accidere, nisi de voluntate dei, de
 prouidentia ipsius, de ordine ipsius, de nutu ipsius, de
 legibus ipsius: & si non nos intelligimus quid quare
 fiat, demus hoc prouidentie ipsius, quia non fit sine
 causa, & non blasphemabimus. Cum enim cœperimus
 disputare de operibus dei: quare hoc, quare illud, &
 non debuit sic facere, male fecit hoc, vbi est laus dei?
 Perdidisti halleluia. Omnia sic considera quomodo
 placeas deo, & laudes artificem. Quia si intrares in of-
 ficinam forte fabri ferrarij, non auderes reprehende-
 re folles, incudes, malleos. Et da imperitum hominem
 nescientem quid quare sit, & omnia reprehendit. Sed
 si non habeat peritiam artificis, & habeat saltem con-
 siderationem hominis, quid sibi dicit? Non sine cau-
 sa hoc loco folles positi sunt. Artifex nouit quare, & si
 ego non noui. In officina non audet vituperare fabri, &
 audet reprehendere in hoc mundo deum? Ergo quæ-
 admodum ignis, grando, nix, & lacies, spiritus tempe-
 statis, quæ faciunt verbum eius: sic omnia quæ vanis
 videntur in rerum natura temere fieri, non faciunt ni-
 si verbum eius, quia non fiunt nisi iussu eius. Deinde
 dicit vt dominum laudent. *Montes & omnes colles, li-
 gna fructifera & omnes cedri. Bestia & omnia pecora, reptilia
 & volatilia pennata.* Deinde ad homines, *Reges terre &
 omnes populi, principes & omnes iudices terre, Iuuenes & vir-
 gines senes cum iunioribus laudent nomen domini.* Explica-
 ta est laus de cælo, explicata est laus de terra, *Quia
 exaltatum est nomen eius solius.* Nemo hominum quærat
 exaltare nomen suum. Vis exaltari? Illi te subde, qui
 non potest humiliari. Exaltatum est nomen eius solius.
Confessio eius in cælo & in terra. Quid est confessio eius
 in cælo & in terra? Quia ipse confitetur? Non. Sed
 quia illum omnia confitentur, omnia clamant, omnium
 pulchritudo quodammodo vox eorum est confiten-
 tium deum. Clamat cælum deo, Tu me fecisti nõ ego.
 Clamat terra, tu me condidisti non ego. Quomodo
 ergo clamant ista? Quando considerantur & hoc in-
 uenitur, ex tua consideratione clamant, ex voce tua
 clamant. Confessio eius in cælo & in terra. Attende
 cælum, pulchrum est: attende terram, pulchra est: v-
 trunque simul valde pulchrum est. Ipse fecit, ipse re-
 git, ipsius nutu gubernantur: ipse traicit tempora, mo-
 menta ipse instaurat, per seipsum instaurat. Omnia

Tomus octauus.

ergo ista laudant illum, siue in statu, siue motu, siue de D
 terra deorsum, siue de cælo sursum, siue in vetustate,
 siue in renouatione. Cum vides hæc & gaudes, & at-
 tolleris in artificem, & inuisibilia eius per ea quæ facta
 sunt intellecta contueris, confessio eius in cælo & in
 terra, id est, confiteris ei de rebus terrenis, confiteris
 ei de rebus cælestibus, & quia ipse fecit omnia, & me-
 lius illo non est aliquid, quicquid fecit intra illum est,
 & quicquid in his tibi placet, minus est quam ipse.
 Non ergo ita tibi placeat quod fecit, vt recedas ab eo
 qui fecit. Sed si amas quod fecit, multo magis enim qui
 fecit. Si pulchra sunt quæ fecit, quanto magis pul-
 chrior est qui fecit? Confessio eius in cælo & in terra.

Et exaltant cornu populi sui. Ecce quod prophetant
 Aggeus & Zacharias, Modo cornu populi sui humi-
 le est in tritibus, in tribulationibus, in tentationibus, in
 tutione pectorum. Quando exaltabitur cornu popu-
 li sui? Quando venerit ipse dominus & ortus fuerit sol
 noster, non iste qui oculis videtur & oritur super bo-
 nos & malos, sed de quo dicitur, Vobis qui timetis
 deum orietur sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius. Et E
 de quo dicturi sunt superbi & impij. Iustitiæ lumē non
 illuxit nobis, & sol non est ortus nobis. Ipse erit æstas
 nostra. Modo fructus, per hybernium in radice non
 apparent. Attendis quasi aridas arbores per hyemem.
 Qui non nouit videre, aridam putat vitem, & forte
 iuxta est que vere aruit. Similes sunt ambe per hyemem,
 illa viuit, illa mortua est, sed illius vita & illius mors in
 abscondito est. Aestas procedit, vita illius clarifica-
 tur, mors illius manifestatur. Procedit honor folio-
 rum, fecunditas fructuum, vestitur vitis in facie ex
 eo quod habet in radice. Ergo modo fratres tales su-
 mus quales sunt & alij homines. Quomodo nascun-
 tur, manducant, bibunt, viuunt & vestiuntur, transi-
 gunt vitam istam, sic & sancti. Aliquando res ipsæ de-
 cipiunt homines, & dicunt, Ecce postquam cœpit ef-
 se Christianus, nonquid non ei dolet caput? Aut quia
 Christianus est, quid habet plus à me? O vitis arida, at-
 tendis iuxta te vitem nudam in hyberno, sed non ari-
 dam per æstatis vim. Et veniet dominus honor no-
 ster quia latebat in radice, & tunc exaltabit cornu po-
 puli sui, post captiuitatem in qua mortaliter viuimus. F

Vnde dicit Apostolus, Nolite ante tempus iudicare,
 donec veniat dominus, & illuminabit abscondita te-
 nebrarum, & tunc laus erit vnicuique à deo. Sed di-
 cis mihi, Vbi est radix mea? vbi est fructus meus? Si
 credis, nosti vbi est radix tua. Ibi est enim, vbi est fides
 tua, vbi est spes & charitas tua. Audi Apostolum, Mor-
 tui enim estis. Quasi per hyemem mortui apparebant.
 Audi quia viuunt, Et vita vestra abscondita est, inquit,
 cum Christo in deo. Ecce vbi habes radicem. Quan-
 do ergo honore ornaberis: quando fecundaberis fru-
 ctu? Audi illum sequentem, Cum Christus apparuerit
 vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria.
 Et exaltabit cornu populi sui. *Hymnus omnibus sanctis
 eius.* Hymnus scitis quid est? Cantus est cum laude
 dei. Si laudas deum & non cantas, non dicis hymnum.
 Si cantas enim & non laudas deum, non dicis hym-
 num. Si laudas aliquid quod non pertinet ad laudem
 dei, & si cantando laudes, non dicis hymnum. Hym-
 nus ergo tria ista habet, & canticum & laudem, & dei.
 Laus ergo dei in cantico, hymnus dicitur. Quid est
 ergo, hymnus omnibus sanctis eius? Accipiant san-
 cti eius hymnum, dicant sancti eius hymnum, quia hoc
 est quod accepturi sunt in fine, hymnum sempiternum.

Bb ij Ideo

G Ideo alio loco dicit Psalmus, Sacrificium laudis glorificabit me, & ibi est via in qua ostendam illi salutare meum, Et beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te, hoc est hymnus omnibus sanctis eius. Qui sunt sancti eius? *Filij Israel populi appropinquantes sibi.* Nemo dicat, non sum filius Israel. Ne putetis Iudæos filios Israel esse, & nos non esse filios Israel. Audeo vobis dicere fratres mei, illi non sunt & nos sumus. Audite quare, Quia maior est natus secundum spiritum, quam natus secundum carnem. † Vnde Israel? Ex Abraham, quia Isaac ex Abraham, Israel ex Isaac. Quomodo placuit deo Abraham? Credidit autem Abraham deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Quisquis imitatus fuerit Abraham, filius est Abraham. Quisquis regenerauerit à fide Abraham, perdidit progeniem Abraham, Iudæi degenerauerunt, perdiderunt. Imitati sumus nos, inuenimus. Audi quia illi perdiderunt. Quid illis dicit dominus dicentibus, filij sumus Abraham? Ausi sunt ostentare se, & erigere ceruicem de nobilitate generis iusti. Et quid illis dominus? Si filij Abraham essetis, facta utique Abraham fecissetis. Si ergo perdiderunt ipsi quod filij sunt Abraham, inuenimus nos ut filij simus Abraham. Credendo quippe inuenimus, quod illi non credendo amiserunt. Quia credit Abraham deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Et semen Abraham Christus, & in Christo nos sumus: & ex Israel populus, de quo populo Maria, de qua Maria Christus, & in Christo nos, ergo filij Israel nos. Et quomodo addidit ut discerneret nos? Filij Israel, populo appropinquanti sibi. Attendite Iudæos, si propinquant, ipsi sunt. Et forte propinquant, dicit mihi aliquis, Quotidie & cantant ipsi Psalmum, & cantant hymnos dei. Non auditis quod eis dixit Propheta: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. Si illorum cor longe est, nostrum autem proximum est, quia credimus, quia speramus, quia diligimus, quia Christo adiuncti sumus, quia membra ipsius facti sumus. Nunquid membra longe sunt à capite? Si essent longe & diuisa essent, non diceret, Ecce vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Si separata essent, non de cælo diceret, Saule Saule quid me persequeris? Si non in nobis esset non diceret, Esuriui & dedistis mihi manducare. Et cum dicerent illi, Quando te vidimus esurientem? respondit, cum vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Ecce populus, ecce appropinquans Israel, & cum illo modo spe, postea re.

† al. Quia maior non est natus secundum spiritum, qui natus secundum carnem.

Ioan. 8.

Gene. 15.

Esai. 29.

Matth. 25.

Matth. 23.

Acto. 9.

Matth. 25.

In Psalmum centesimum quadragessimum nonum Exhortatio.

A VDEMVS dominum & in voce, & in intellectu, & in opere bono. Et sicut nos hortatur iste Psalmus, Cantemus ei canticum nouum, Sic enim incipit,

Expositio Psalmi.

Cantate domino canticum nouum. Vetus homo, vetus canticum: nouus homo, nouum canticum. Vetus testamentum, vetus canticum. Nouum testamentum, nouum canticum. In veteri testamento promissiones sunt temporales & terrenæ. Quisquis terrena diligit, vetus canticum cantat. Qui vult cantare canticum nouum, diligat aeterna. Ipsa dilectio noua est & aeterna. Ideo semper noua, quia nunquam veterascit. Nam si bene consideres, antiquum est hoc.

Quomodo ergo est nouum? Nunquid fratres mei vita aeterna modò nata est? Vita aeterna ipse Christus, & secundum diuinitatem non modò natus est, quia in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum, Hoc erat in principio apud deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Si quæ per ipsum facta sunt, antiqua sunt: quid est ipse per quem facta sunt? Quid nisi aeternus, & patri coaeternus? Sed nos delapsi in peccatum, peruenimus ad vetustatem. Nostra enim vox est in illo Psalmo, vbi dicitur cum gemitu, Inueteraui in omnibus inimicis meis. Inueteraui homo per peccatum, inueteratur per gratiam. Omnes ergo qui inueterantur in Christo, ut vitam aeternam incipiant pertinere, canticum nouum cantant, & hoc canticum pacis est, canticum hoc charitatis est. Quisquis se à coniunctione sanctorum separatur, non cantat canticum nouum. Secutus est enim vetustam animositatem, non nouam charitatem. In noua charitate quid est? Pax, vinculum sanctæ societatis, compago spiritalis, ædificium de lapidibus vitis. Vbi est hoc? Non in vno loco, sed per vniuersum orbem terrarum. Audi hoc de alio Psalmo, sic dicitur, Cantate domino canticum nouum, cantate domino omnis terra. Ex hoc intelligitur, quia qui non cum omni terra cantat, canticum vetus cantat, quælibet verba de ore eius procedant. Quid enim attendo quid sonet, cū video quid cogitet? Et tu inquis vides quid cogitet? Facta indicant. Nam oculus in conscientiam non penetrat. Attendo quid agat, & ibi intelligo quid cogitet. Neque enim si quisque verbis gratia, comprehenderet hominem in furto, in homicidio, in adulterio, cogitationes ipsius in corde videret, sed in factis. Sunt quædam quæ intus latent: sed sunt & multa quæ procedunt in opera, & manifesta fiunt etiam hominibus. Cum ergo essent illi qui se à compage Christi charitatis & societate sanctæ ecclesiæ separarunt, malos intus apud se, non nouerat nisi deus. Venit & tentatio superauit illos, & patefecit hominibus quod nouerat deus. Non enim fructus ostenditur nisi in factis. Vnde dictum est, Ex fructibus eorum cognoscetis eos. Dixit enim dominus ad quosdam qui ouium vestitum se induunt, intus autem sunt lupi rapaces. Et ne forte fragilitas humana dignoscere non posset lupum sub ouina pelle, ait, Ex fructibus eorum cognoscetis eos. Quærimus fructus charitatis, inuenimus spinas dissensionis. Ex fructibus eorum cognoscetis eos. Ergo canticum eorum vetus est, cantemus nos canticum nouum. Iam diximus fratres, omnis terra cantat canticum nouum. Qui cum omni terra non cantat canticum nouum, dicat quod vult, linguis sonet halleluia, dicat tota die, dicat tota nocte, non valde aures meæ inclinantur ad vocem cantantis, sed quæro mores operantis. Interrogo enim & dico. Quid est quod cantas? Respondet, halleluia. Quid est halleluia? Laudate dominum. Veni, simul laudemus dominum. Si tu laudas dominum, & ego laudabo dominum. Quare in discordia sumus? Caritas laudat dominum, discordia blasphematur dominum. Et vultis iam nosse vbi cantetis canticum nouum? Quæ dicturus est in ipso Psalmo, videte quomodo fiât & vbi fiant, vtrum per omnes gentes fiant ista, an in vna aliqua parte terrarum, & hinc plenius intelligetis ad quem pertineat canticum nouum. Iam quidem manifestum est illud quod de alio psalmo commemoravi. Cantate domino canticum nouum. Et ut ostenderet in canticum nouo esse fructum charitatis & vnitatis, addidit, Cantate

Psal. 6.

Psal. 91.

Matth. 7.

Matth. 23.

Psal. 95.

Ibidem.

Matth. 3. A tate domino omnis terra. Nemo se separet, nemo se dis-
iungat: triticum es, ferto paleam quousque ventiletur.
De area vix excutieris, si triticum es. Si triticum esses
foris ab area, inuenirent te volatilia & colligerent te.
Adde quod et ipso quo discedis & volas, paleam te esse
indicas. Sed quia leuis eras, venit ventus, & de sub pe-
dibus boum ablati es. Qui autem triticum sunt fe-
runt tritiram, gaudent quia grana sunt, gemunt inter
paleam, expectant ventilatorem quem cognoscunt re-
demptorem, Capite domino canticum nouum,

Laus eius in ecclesia sanctorum. Hæc est ecclesia sancto-
rum, ecclesia sumentorum, toto terrarum orbe diffu-
sorum, per agrum domini disseminata, quod est hic
mundus, ipso domino exponente cum de seminan-
te diceret, quia homo seminauit bonum semen in agro
suo, & venit inimicus & superseminauit zizania. Et di-
xerunt pueri patrifamilias, Nonne bonum semen semi-
nasti in agro tuo: Vnde hic sunt zizania? Et respondit il-
lis, Inimicus homo hoc fecit. Voluerunt colligere ziza-
nia, & compescuit illos dicens, Sinite vtraque crescere
vsque ad messem, & in tempore messis dicam messi-

Matth. 4. bus, Colligite primū zizania, & alligate ea in fasciculos
ad comburendum ea, triticum autem meum reponite
in horrea. Postea interrogauerunt eum discipuli dicen-
tes, Narra nobis parabolam zizaniornm. Et ipse expo-
nit omnia, vt nullus homo cordi suo tribuat quod ibi
intellexerit, sed magistro cæli exponenti. Nemo dicat,
exposuit sibi quomodo voluit. Si parabolam prophetie
exponeret deus, quando ipse per eos loquebatur quod
dicebant, quis auderet dicere, non sic debere exponi
Multo magis quando ipse exposuit, quod proposuit ip-
se, quis audeat contradicere manifestæ veritati: Cum au-
tem dominus parabolam hanc exponeret, ait, Qui au-
tem seminat bonum semen, est filius hominis: se vtrique
demonstrans. Bonum vero semen, filij sunt regni, ipsa
est ecclesia sanctorum: zizania autē filij sunt maligni
ager est hic mundus. Iam videte fratres, quia per mun-
dum seminatum est bonum semen, & per mundum se-
minata sunt zizania. Nunquid in parte triticum, & in
parte zizania? Per totum triticum, & per totum ziza-
nia. Ager domini mundus est, non Aphrica. Non quo-
modo fert terra ista Getulix sexagenum aut centenum,

Ibidem. & Numidia fert denum, non sic est deo ager suus. Vbi-
que illi fertur fructus, & centenus, & sexagenus, & tri-
cenus: tu tantum vide quid velis esse, si cogitas ad do-
mini fructum pertinere. Ergo ecclesia sanctorum, ec-
clesia catholica est. Ecclesia sanctorum non est ecclesia
hæreticorum. Ecclesia sanctorum illa est, quam præsi-
gnauit deus antequam videretur, & exhibuit vt videretur.
Ecclesia sanctorum erat antea in codicibus, modo
in gentibus. Ecclesia sanctorum antea tantummodo le-
gebatur, nunc & legitur & videtur. Quando solum le-
gebatur, credebatur: modo videtur & contradicitur.

*Laus eius in ecclesia sanctorum. Latetur Israel in eo qui
fecit eum.* Quid est Israël: videns deum. Hoc enim inter-
pretatur nomen Israël. Qui videt deum, in ipso late-
tur a quo factus est. Quid est ergo fratres, quid dicimus
nos ad ecclesiam pertinere sanctorum? nunquid iam
videmus deum: quomodo sumus Israël, si non videmus.
Est quædam visio huius temporis, erit altera visio futu-
ri temporis. Visio quæ modo est, per fidem est: visio
quæ futura est, per speciem erit. Si credimus, videmus:
si amamus, videmus. Quid videmus? Deum. Vbi est
ipse deus? Interroga Ioannem, Deus charitas est. Be-
nedicamus nomen eius sanctum, & gaudeamus in deo,

Tomus octauus.

si gaudemus in charitate. Quisquis habet charitatem, D
vt quid illum mittimus longe vt videat deum? Con-
scientiam suam attendat, & ibi videt deum. Si chari-
tas ibi non habitat, non ibi habitat deus: si autem cha-
ritas ibi habitat, deus ibi habitat. Vult illum forte vide-
re sedentem in cælo, habeat charitatem, & in eo habi-
tat sicut in cælo. Ergo sumus Israël, & latetur in eo qui
fecit nos. Latetur Israël in eo qui fecit eum. In eo qui
fecit eum latetur, non in Arrio, non in Donato, non
in Cæciliano, non in Proculiano, non in Augustino,
In eo latetur qui fecit eum. Nos fratres non vobis com-
mendamus nosmetipsos, sed commendamus vobis
deum, quia commendamus vos deo. Quomodo vo-
bis deum commendamus? Vt diligatis eum bono ve-
stro, non bono ipsius, quia malo vestro si eum non di-
ligitis, non malo ipsius. Non enim minus habebit deus
diuinitatem, si homo in illo non habuerit charitatem.
Tu crescis ex deo, non ille ex te, & tamen tantum nos
dilexit prior antequam eum diligeremus, vt filiū suum
vnicum mitteret mori pro nobis. Qui fecit nos, factus
est inter nos. Quomodo nos ipse fecit? Omnia per ip-
sum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quomodo
factus est inter nos? Et verbum caro factum est, & habi-
tauit in nobis. Ergo ipse est in quo debemus latari. Ne-
mo sibi arroget, nemo sibi deroget partes ipsius, ab ip-
so est letitia quæ nos facit felices. Latetur Israël in eo
qui fecit eum. *Et filij Sion exultent in rege suo.* Ipse est Is-
raël, filij ecclesie sunt, quia Sion fuit quidem vna ciuitas
quæ cecidit. In eius reliquiis habitabant quidam sancti
temporaliter, sed Sion vera & Hierusalem vera, quia
ipsa Sion quæ Hierusalem, æterna est in cælis, quæ est
mater nostra. Ipsa nos genuit, ipsa est ecclesia sancto-
rum, ipsa nos nutriuit, ex parte peregrina, ex magna
parte manens in cælo. Ex parte qua immanet in cæ-
lo, beatitudo angelorum est, ex parte qua peregrinatur
in hoc seculo, spes est iustorum. De illa dictum est, Glo-
ria in excelsis deo. De hac dictum est, Et in terra pax ho-
minibus bonæ voluntatis. Qui ergo in hac vita gemūt
& desyderant illam patriam, currant dilectione, non
pedibus corporis, non quærant naues, sed pennas, duas
alas charitatis apprehendant. Quæ sunt duæ alæ chari-
tatis? Dilectio dei & dilectio proximi. Peregrinamur
enim, suspiramus, gemimus. Venerunt ad nos literæ de
patria nostra, ipsas vobis recitamus, Latetur Israël in
eo qui fecit eum, & filij Sion exultet in rege suo. Quod
dixit, qui fecit eum, hoc dixit, in rege suo. Quod audi-
stis Israël, id sunt filij Sion: & quod audistis, in eo qui fe-
cit eum: hoc est, in rege suo. Filius dei qui fecit nos, fa-
ctus est inter nos, & rex noster regit nos, quia creator
noster fecit nos. Ipse est tamen per quem facti sumus,
qui est per quem nos regimur, & ideo Christiani, quia
ille Christus. Christus a chrismate dictus est, id est, ab
vnctione. Reges autem vngebantur, & sacerdotes. Ille
vero vnctus est & rex & sacerdos. Rex pugnavit pro
nobis, sacerdos obtulit se pro nobis. Quando pugnavit
pro nobis quasi victus est, iure autem vere vicit. Cruci-
fixus est enim, & de cruce sua in qua erat fixus diabolū
occidit, & inde rex noster. Vnde autem sacerdos? Quia
se pro nobis obtulit. Date sacerdoti quod offerat. Quid
inueniret homo quod daret? Mundam victimam.
Quam victimam? Quid mundum potest offerre pec-
cator? O inique, ô impie, quicquid attuleris immun-
dum est, etsi aliquid mundum pro te offerendum est.
Quare apud te quid offeras, non inuenies: quare ex te
quod offeras: non delectatur arietibus, nec hircis, nec
Bb ij tauris.

Ibidem.

Ioan. 1.

E

Galat. 4.

Luc. 2.

Matth. 22.

1. Reg. 6.

Exod. 40.

Gauris. Omnia ipsius sunt, & si non offeras. Offer ergo illi mundum sacrificium. Sed peccator es, impius es, sed conscientiam inquinatam habes. Poteris forte aliquid mundum offerre, purgatus: sed ut purgeris aliquid pro te offerendum est. Quid ergo pro te oblaturus es ut munderis? Si mundatus es, poteris offerre quod mundum est. Offerat ergo seipsum mundus sacerdos, ut mundet hoc quod Christus fecit. Nihil mundum inuenit in hominibus quod offerret pro hominibus: seipsum obtulit mundam victimam, hostiam immaculatam. Felix victima, vera victima, munda victima hostia immaculata. Non ergo hoc obtulit quod nos illi dedimus, immo hoc obtulit quod a nobis accepit, & mundum obtulit. Carnem enim a nobis accepit, hanc obtulit. Sed unde illam accepit? De utero virginis Mariæ, ut mundam offerret pro immundis. Ipse rex, ipse sacerdos, in eo latemur. *Laudent nomen eius in choro.* Et chorus quid significat? Multi nouerunt chorum, & quia in ciuitate loquimur, propè omnes norunt. Chorus est consensio cantantium. Si in choro cantemus, concorditer cantemus. In choro cantantium quisquis voce discrepauerit, offendit auditum, & perturbat chorum. Si vox inconuenienter cantantis disturbat concentum cantantium, quomodo disturbat hæresis dissonans concentum laudantium? Chorus Christi iam totus mundus est. Chorus Christi ab Oriente in Occidentem cõsonat. Videamus si tantum extenditur chorus Christi. Dicit Psalmus alius, A solis ortu usque ad occasum, laudate nomen domini. Laudent nomen eius in choro, *In tympano & psalterio psallit ei.* Quare assumit tympanum & psalterium? Ut non sola vox laudet, sed & opera. Quando assumitur tympanum & psalterium, manus concinunt voci: sic & tu quando halleluia cantas, porrigas & panem esurienti, vestias nudum, suscipias peregrinum, non sola vox sonat, sed & manus consonat, quia verbis facta concordant. Assumpsisti organum, consentiant digiti linguæ. Et ipsum mysterium tympani & psalterij non est tacendum. In tympano corium extenditur, in psalterio chorda extenditur: in utroque organo caro crucifigitur. Quam bene psallebat in tympano & psalterio qui dicebat, Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Ipsum psalterium velut tympanum tollere te vult qui amat canticum nouum, qui te docet quando tibi dicit, Qui vult esse meus discipulus, abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me. Non dimittat psalterium suum, non dimittat tympanum, extendatur in ligno, & siccetur a concupiscentia carnis. Nerui quanto plus fuerint extenti, tanto acutius sonant. Ut ergo acute sonaret Pauli Apostoli psalterium, quid dixit? Quæ retro oblitus, in ea quæ antè sunt extensus, sequor ad palmam supernæ vocationis. Extendit se ipse, tetigit Christus, & sonuit dulcedo veritatis. In tympano, & psalterio psallant ei, *Quoniam benefacit dominus in populo suo.* Quid tam beneficium, quam mori pro impiis? Quid tam beneficium, quam sanguine iusto delere chirographum peccatoris? Quid tam beneficium, quam dicere, non ad me pertinet quod fuistis, estote quod non fuistis? Benefecit dominus in populo suo, dimittendo peccata, promittendo vitam æternam. Benefacit auersum cõuertere, pugnantem adiuuare, vincentem coronare. Benefecit dominus in populo suo, *Et exaltabit mansuetos in salutem.* Exaltantur enim & superbi, sed non in salutem. Mansueti in salutem, superbi in mortem, id est, superbi ipsi se exaltant, & dominus eos humiliat, mansueti autem

ipsi se humiliant, & deus eos exaltat. Et exaltauit mansuetos in salutem. *Exultabunt sancti in gloria.* Aliquid volo dicere, audite attentius de gloria sanctorum. Nemo enim est qui non amet gloriam, sed gloria stultorum popularis illa quæ dicitur, habet illecebram delectationis & deceptionis, ut ad laudem suam & honorem vanorum hominum quisque commotus, velit sic viuere ut prædicetur ab hominibus quibuscumque quomodocumque. Hinc homines insani effecti, & inflati typho, inanes intus, foris tumidi, etiam res suas perdere volunt, donando scenicis, histrionibus, venatoribus, auguribus. Quanta donant, quanta impendunt: Effundunt vires, non patrimonij tantum, sed etiam animi sui. Isti fastidiunt pauperem, quia non clamat populus ut pauper accipiat, clamat autem populus ut venator accipiat. Illi ergo ubi eis non clamatur, nolunt erogare: ubi clamatur ab insanis, insaniant omnes, & fiunt omnes insani, & qui expectatur, & qui expectat, & qui donat. Insana ista gloria reperitur a domino, improbatur ante oculos omnipotentis. Et tamen fratres mei Christus sic improperat suis & dicit, Non a vobis accepi tantum quantum acceperunt venatores, & illis ut donaretis, de meo donastis. Ego autem nudus eram, & non vestistis me. Et illi, & quando te vidimus nudum & non vestiuimus te? Et ille, Cum vni ex minimis meis non fecistis, nec mihi fecistis. Sed eum vis vestire qui tibi placet, in quo tibi Christus displicet. Vestire vis venatorem, quo forte victo erubescas. Christus nunquam vincitur, & diabolus vicit, & pro te vicit, & tibi vicit, & in te vicit. Talem victorem vestire non vis? Quare? Quia minus clamatur, quia minus insanitur. Propterea isti qui tali gloria delectantur, in conscientia sua nihil habent. Quomodo exhauriunt arcas ut vestes mutent, sic exinaniunt ipsam conscientiam, ut nihil ibi habeant preciosum. Sancti autem qui exultant in gloria, quomodo exultent, non opus est ut nos dicamus, ipsius psalmi audite sequentem versum, *Exultabunt sancti in gloria, Latrabuntur in cubilibus suis.* Non in theatris, non in amphitheatris, non in circis: non in nugis, non in foris, sed in cubilibus suis. Quid est in cubilibus suis? in cordibus suis. Audi Apostolum Paulum exultantem in cubili suo, Nam gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Rursum timendum est, ne quisquam apud seipsum fiat sibi placens, & quasi superbus de conscientia sua gloriatur. Debet enim quisque cum tremore exultare, quia donum dei est unde exultat, non meritum suum. Etenim sunt multi sibi placentes, & iustos se esse arbitantes, & procedit aduersus illos alia pagina dicens, Quis gloriabitur castum se habere cor? Aut quis gloriabitur mundum se esse a peccato? Est ergo quidam modus in conscientia gloriandi, ut noueris fidem tuam esse synceram, noueris esse spem tuam certam, noueris charitatem tuam esse sine simulatione. Sed quoniam multa sunt adhuc fortè quæ possunt offendere oculos dei, lauda eum qui tibi ista donauit, [tunc perficiet quod donauit.] Propterea cum dixisset, *Latrabuntur in cubilibus suis:* ne quasi sibi placentes viderentur, adiunxit statim, *Exultationes dei in faucibus eorum.* Sic latrabuntur in cubilibus suis, ut non sibi tribuant quod boni sunt, sed illum laudent a quo acceperunt quod sunt, a quo vocantur ut perueniant ad id quod nondum sunt, & a quo sperant perfectionem cui gratias agunt, quia inchoauit, *Exultationes dei in faucibus eorum.* Iam videte sanctos, videte gloriam eorum, videte per vniuersum mundum, videte quod

Matth. 25.

Galat. 6.

Matth. 16.

Philip. 3.

Et qui sperant

Matth. 25.

Latrabuntur

Cor.

Psalm.

Prout. 10.

A quod exultationes dei sint in faucibus eorum. *Et framea bis acuta in manibus eorum.* Framea appellatur quam vulgo spatā dicunt. Sunt enim gladij ex vtraque parte acuti, ipsa sunt machææ: ipsa autem framea, ipsa & rompha, ipsa etiam spatā appellantur. Magnum mysteriū habet hoc genus ferramēti, quod ex vtraque parte acutum est. Ipsa framea sunt bis acuta in manibus eorum. Frameas bis acutas intelligimus sermonem domini, & vna framea est, sed idē multæ dicuntur, quia ora sunt, & multæ lingue sunt sanctorum. Sermo dei, gladius bis acutus. Vnde bis acutus: Dicit de temporalibus, dicit de æternis: in vtroque probat quod dicit, Et eum quem ferit separat a mundo. Nonne ipse est gladius, de quo dominus ait, Non veni pacem mittere in terrā, sed gladium: audite quomodo venit disiungere, quomodo venit separare. Disiungit sanctos, disiungit impios, separat a te quod te impedit. Filius vult seruire deo, pater non vult, venit gladius, venit sermo dei, diuidit filium a patre. Filia vult, mater non vult, gladio diuiduntur ab inuicem. Nurus vult, sed socrus non vult, veniat gladius bis acutus, afferat promissionem vitæ præsentis & futuræ, consolationem temporalium, æternorū perfruitionem. Ecce gladius ex vtraque parte acutus, promittens temporalia, in quibus nos non fefellit. Nonne ecclesia dei per totum mundum non erat? Ecce est, Antea legabatur & non videbatur, modo sicut legitur ita cernitur. Quicquid temporaliter nobis promissum est, ad vnam partem gladij pertinet: quicquid in sempiternum, ad alteram partem gladij pertinet. Habes spem futuram rerum, habes consolationem præsentium: noli retrahi ab eo qui vult retrahere. Pater, mater, soror, vxor sit, amicus sit, nō te retrahāt, & utilis tibi erit gladius bis acutus: vtiliter te ille separat, male te tu conglutinas. Venit ergo dominus noster ferens gladium bis acutum, promittens æterna, implens temporalia. Nam ideo duo testamenta dicuntur. Quæ erant ergo framea bis acuta in manibus eorum? Duo testamenta ad gladium bis acutum pertinent. Vetus testamentum terrena promittit, nouum æterna. In vtroque sermo dei verax inuētus est vt gladius bis acutus. Quare ergo in manibus & non in linguis? Et framea bis acuta, inquit, in manibus eorum. In manibus dixit in potestate. Acceperunt enim sermonem dei potestate, vt vbi vellent dicerent, cui vellent dicerent, nō timerent potestatem, non contemnerent paupertatem. In manibus enim habebant gladium, qua volebant vibrabant, versabant, percutiebant: & hoc totum erat in potestate prædicantium. Nam si nō est in manibus sermo, ne forte aliquis dicat, quomodo sermo est gladius bis acutus, & quomodo in manibus? Si ergo sermo non est in manibus, quare scriptū est, Factus est sermo domini in manu Aggæi Prophetæ? Nunquid fratres sermonē suum deus in digitis ipsius fecit? Quid est, in manu ipsius factus est? In potestate illi datū est prædicare sermonem domini. Postremo possumus etiam has manus aliter intelligere: nam qui locuti sunt, in lingua habuerunt sermonem dei: qui scripserūt, in manibus: & framea bis acuta in manibus eorum. Iam fratres videtis sanctos armatos. Attendite strages, attēdite gloriosa prælia. Si enim imperator & miles, si miles & hostis, si bellum & victoria: quid fecerunt isti habentes in manibus frameas bis acutas? *Ad faciendas vindictas in gentibus.* Videte si non est vindicta facta in gentibus: quotidie ipsa sit, hoc agimus & nos loquendo. Attēdite quomodo casæ sunt gentes Babyloniæ. Illi redditur duplum: sic enim de illa scriptū est, Reddite illi duplum, Tomus octauus.

ad quod fecit. Quomodo redditur duplum: Bellāt sancti, educunt frameas bis acutas, sunt strages, sunt occisiones, separationes. Quomodo illi duplum redditur: Illa quando poterat persequi Christianos, carnem occidebat, deum non confringebat. Modo illi duplum redditur, & Pagani extinguuntur, ei idola franguntur. Quomodo, inquit, Pagani occiduntur? Quomodo nisi cum Christiani fiunt? Quæro Paganum & nō inuenio, Christianus est: ergo mortuus est Paganus. Nam si non occiduntur, vnde dictum est Petro, Macha & mādica? Vnde ipse Paulus occisus est persecutor, & Paulus erectus est prædicator? Quæro Saulum persecutorem & nō inuenio, occisus est. Vnde: De framea bis acuta. Sed quia occisus est in se, & viuificatus in Christo, ideo confitēs & confidens dicit, Viuo autem iam non ego, viuit vero in me Christus. Quomodo illi fit, sic per illum. Etenim cum factus esset prædicator, accepit & ipse in manibus frameam bis acutam, ad faciendam vindictam in gentibus. Et ne veretū putares homines ferro percuti, sanguinē fundi, vulnera in carne fieri, sequitur & exponit, *Obiurgationes in populis.* Obiurgatio quæ est: Corruptio. Procedat ex vobis framea bis acuta, Nolite cessare, dedit illam vobis deus pro modulo vestro. Qualis homo es qui idola colis: Dic amico tuo, si tamen remansit cui dicas, qualis homo es qui dimisisti eum a quo factus es, & adoras quod fecisti? Melior est faber quàm fabricat faber. Si fabrum adorare erubescis, adorando quod faber fecit non erubescis? Cum ceperit erubescere, cum ceperit compungi, fecisti vulnus de framea, peruenit ad cor, mortuus est vt viuat. Framea bis acuta in manibus eorum, ad faciendam vindictam in gentibus, obiurgationes in populis, *Vt alligent reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in vinculis ferreis, Vt faciant in eis iudicium conscriptum.* Facile exposuimus quomodo de frameis cadant vt exurgant, separentur vt congregentur, vulnerentur vt sanentur, moriantur & viuant. Sed quid faciemus? Quomodo exponemus ad alligandos reges eorum in compedibus? Reges gentium alligandi in compedibus, & nobiles eorum in vinculis, addidit ferreis. Adestote vt agnoscatis quod nostis. Isti enim versus quos cepimus exponere obscuro sunt: sed illud quod ex illis dicturus sum non est nouum. Iam notum est vobis, quod modo non discere opus habeatis, sed cōmemorari. Ad hoc autem voluit deus obscure poni quosdā versus suos, nō vt aliquid nouum de illis eruat: sed vt quod iam inusitatum erat obscuris expositis innouetur. Nouimus reges factos Christianos, nouimus nobiles gentiū factos Christianos. Sunt hodie quæ fuerunt, & erunt, & nō cessant framea bis acuta in manibus sanctorum. Quomodo ergo ligatos cōpedibus & vinculis ferreis intelligimus? Scit charitas vestra & eruditio, quia in ecclesia nutriti estis, & soletis audire diuinas lectiones, quoniam infirma mundi elegit deus, vt confunderet fortia: & stulta mundi elegit deus ad confundendos sapientes, & ea quæ non sunt tanquā ea quæ sunt, vt quæ sunt euacuetur. Sic enim ait Apostolus, Videte vocationem vestram fratres, quia nō multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed stulta mundi elegit deus, & infirma mundi, vt confunderet fortia, & ignobilia & contemptibilia elegit deus, & ea quæ non sunt tanquā ea quæ sunt, vt ea quæ sunt euacuentur. Venit deus Christus prodesse omnibus, sed elegit prodesse imperatori de piscatore, non piscatori de imperatore, & elegit ea quæ nullius momenti erant in mūdo. Ipsos impleuit spiritus sancto,

G dedit eis frameas bis acutas, prædicare præcepit Euan-
Matth. 24. gelium, & ire per totum orbem terrarum. Fremuit
mundus, erexit se leo aduersus agnum, sed fortior leo-
ne inuentus est agnus. Leo victus est sæuendo, agnus
vicit patiendò. Conuerfa sunt corda hominũ ad timo-
rem Christi, cõperunt reges, cõperunt nobiles miracu-
lis commoueri, prophetiẽ adimpletione turbari, videre
in vnum nomen concurrere genus humanum. Et quid
facerent? Multi elegerunt ignobilitatem, & dimittetes
domos suas, & substantias suas distribuẽtes pauperibus,
cucurrerũt ad perfectionem. Tali enim imperfecto di-
Matth. 19. citur à domino, Si vis perfectus esse, vade vende omnia
quæ habes & da pauperibus, & veni sequere me, & ha-
bebis thesaurum in cœlo. Multi ex nobilibus fecerunt
hoc sed cessauerunt isti nobiles esse gentium, elegerunt
paupertatem in seculo, nobilitatẽ in Christo. Multi au-
tem tenent ipsam nobilitatem in Christo, tenet regias
potestates, Et sic sunt Christiani. Ipsi sunt tanquam in
compedibus, & tanquam in vinculis ferreis. Vnde hoc?
Ecclesiasti- ci. 6. Ne progredierentur ad illicita compedes acceperunt,
compedes sapientiæ, compedes verbi dei. Quare ergo
vincta ferrea & non aurea? Ferrea sunt quandiu timet,
ament & aurea erunt. Attendat charitas vestra quid lo-
1. Ioan. 4. quar. Audistis modo Apostolum Ioãnem. Timor non
est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timo-
rem, quia timor tormentum habet, hoc est vinculu fer-
reum. Et tamen nisi timore incipiat homo deum cole-
Psal. 110. re, non perueniet ad amorem, Initium sapientiæ timor
domini. Incipit ergo à vinculis ferreis, finitur ad tor-
Prouer. 1. quem auream. Dictum est enim de sapientia, Et torquẽ
Ecclesiasti- ci. 6. auream circa tuam ceruicem. Non tibi imponeret tor-
quem aureum, nisi primum in compedibus ferreis te al-
ligasset. Sed cõpisti à timore, consummaris à sapientia.
3. sen. di. 3. Quam multi sunt qui propterea nolunt male facere,
ca. Est autẽ quia gehennas timent, quia cruciatus timent, & nondũ
alia. circa amant iustitiam. Si illis promitteretur impunitas, & di-
finem. cereretur eis, Facite quod vultis securi, impunitũ erit vo-
bis, emitterent progressus libidinum suarum in quæque
nequissima. Et maxime fratres mei, maxime reges & no-
biles, quibus non facile dicitur, quid fecisti? Nam pau-
per homo & si nõ timeat deum, quia nullarum virium
est, nullarum facultatum, ne cum se cõmouerit in sup-
plicium rapiatur, cessat timore hominis & si non dei.
Potentes autem mundi, reges, nobiles, nisi deũ timeant
quid timebunt? Sed prædicatur illis, & percutiuntur fra-
mea bis acuta, Dicitur illis, quia est qui ponat alios ad
dexteram, alios ad sinistram, vt dicat eis qui à sinistris
sunt, Ite in ignem aternũ qui paratus est diabolo & an-
gelis eius. Nondum diligunt iustitiam, sed timent pœ-
nam, & timendo pœnam, iam acceperunt compedes,
& in vinculis ferreis erudiuntur. Venit ad nos potens
homo de seculo, offendit illum vxor sua, aut forte con-
cupiuit alterius pulchriorem, aut alteram ditiorẽ, vult
dimittere eam quam habet, & non facit, audit à seruo
dei, audit à Propheta: audit ab Apostolo & non facit,
audit ab eo in cuius manibus est framea bis acuta: non
facies, non licet tibi, nõ permisit deus dimitti vxorem,
excepta causa fornicationis. Audit hoc, timet & non fa-
cit, pedes leues iam progrediebantur in lapsum, com-
pedibus tenentur: habet vincula ferrea, timet deum: di-
citur illi, Damnabit te deus si feceris, iudex est supra om-
nes, audit gemitum vxoris tuæ, reus teneberis in cõspe-
ctu eius. Hac concupiscentia blanditur, hac pœna deter-
retur. Ibat enim ad consentiendum prauæ cupiditati,
nisi vincula ferrea retinerent. Dicam quod plus est: sed

dicat, Continere iam volo, nolo iam vxorem: non po-
test. Quid si tu vis & illa non vult? Nunquid per conti-
nentiã tuam debes illam facere fornicariã: Si alij nu-
pserit te viuo, adultera erit, Non vult tali lucro deus cõ-
pensare tale damnum. Redde debitum, & si nõ exigis,
redde. Pro sanctificatione perfecta deus tibi computa-
bit, si non quod debetur exigis, sed reddis quod debe-
tur vxori. Times, non facis, concutiuntur vincula tua.
Audi quia vinculis ferreis constrictus es. Alligatus es
vxori, ne quæsieris solutionem. Durum est, ferreum est.
Nam quando dominus hoc ait, ostendit quia vinculu
est ferreum. Adolescentes audite, Vincula ferrea sunt,
nolite pedes mittere, ne cum miseritis, arctius constri-
gamini compedibus. Tales compedes consol: dant vo-
bis & episcopi manus. Nunquid non fugiunt in Ecce-
siam compediti & soluuntur hic? Hi viri fugiunt huc
volentes dimittere vxores suas, & hic arctius colliga-
tur. Nemo soluat has compedes, Quos deus coniunxit,
homo non separet. Sed dura sunt vincula. Quis nesciat
illam duritiã? Doluerunt Apostoli & dixerunt, Si ta-
lis est causa cum vxore, non expedit nubere. Si vincula
ferrea sunt, non opus est vt illic pedes mittãtur. Et do-
minus, Nõ omnes capiunt verbũ istud, sed qui potest ea
pere capiat. Alligatus es vxori, ne quæsieris solutionem,
quia alligatus es vinculis ferreis. Solutus es ab vxore, ne
quæsieris vxorem, non te obliges vinculis ferreis. *1. Cor. 7.*
faciant in eis iudicium conscriptum: hoc est, iudicium quod
faciunt sancti super omnes gentes. Quare cõscriptum?
Quia ista antea conscripta sunt, & modo complentur.
Ecce modo sunt, aliquando legebantur & non fiebãt;
& conclusit ita, *Gloria hæc est omnibus sanctis eius.* Per to-
tum mundum, & per vniuersas gẽtes, hoc sancti agunt,
& sic glorificantur, sic exaltant deum in faucibus suis,
sic latantur in cubilibus suis, sic exultant in gloria sua,
sic exaltantur in salutem, sic cantant canticum nouum,
sic dicunt halleluia, corde, ore, vita, Amen.

In Psalmum centesimum quinquagesimum
Præfatio.

Q VANVIS ordo Psalmorum, qui mihi ma-
gni sacramenti videtur continere secretum,
nondum mihi fuerit reuelatus, tamẽ quia om-
nes centum quinquaginta numerantur, etiam
nobis qui totius ordinis eorum altitudinẽ adhuc acie
mentis non penetrauimus, insinuant aliquid, vnde nõ
imprudenter ¶ quantũ dominus adiuit, disputare pos-
simus. Primum quindenarius numerus, ex quo iste mul-
tiplicatur. Quod enim valẽt quindẽcim in ordine sin-
gulorum, hoc valent centum quinquaginta in ordine
denariorum, quoniam quindẽcies deni eos faciũt: hoc
valent mille quingenti in ordine centenariorum, quo-
niam quindẽcies centeni sunt: hoc valent quindẽcim
milia in ordine millenariorum, quoniam quindẽcies
milleni sunt. Quindenarius ergo numerus cõcordiam
significat duũ testamentorum. In illo enim observa-
tur sabbatum quod significat quietem, in isto domini-
cus dies qui significat resurrectionem. Sabbatũ autem
est dies septimus, dominicus vero post septimum, quid
nisi octauus, idem qui primus habendus est? Ipse enim
dicitur etiam vna ¶ sabbati, vt deinde sit secunda, ter-
tia, quarta, & deinceps vsque ad septimum sabbatum. A
dominico autem vsq; ad dominicum octauus est dies,
vbi testamenti noui reuelatio declaratur, quod in vete-
ri tanquam sub terrenis promissionibus tegebatur. Sep-
tẽ porrò & octo, quindẽcim sunt. Tot sunt & cantica
quæ

1. Cor. 7.

Matth. 5. 6. 19.

Matth. 25.

3. sen. di. 3. ca. Est autẽ alia. circa finem.

Ecclesiasti- ci. 6.

Psal. 110.

1. Ioan. 4.

Ecclesiasti- ci. 6.

Matth. 19.

Matth. 24.

4. sen. di. 32. cap. 1. Et 33. quæst. 1. c. Si dicat Roma. 7.

1. Cor. 7.

Matth. 19.

1. Cor. 7.

M ¶ al. impu- denter.

Exod. 16.

¶ al. prima. Marc. 14.

A quæ appellantur graduum, quoniam totidem fuerunt etiam templi gradus. Deinde etiam quinquagenarius numerus magnum sacramentum per se gerit. Constat enim de septimana septimarum, addito vno tanquam ipso octavo ad quinquagenarium numerum terminandum. Septies quippe septem quadraginta nouem faciunt, quibus vnus additur vt fiat quinquaginta. Qui numerus quinquagenarius vsque adeo magnæ significationis est, vt ex domini resurrectione tot diebus cõpletis, ipso quinquagenario de venerit super eos, qui in Christo fuerant congregati, spiritus sanctus. Qui spiritus sanctus in scripturis septenario præcipue numero commendatur, siue apud Esaiã, siue in Apocalypsi, vbi apertissime septem spiritus dei perhibentur, propter operationem septenariam vnus eiusdemque spiritus. Quæ operatio septenaria per Esaiã Prophetam ita commemoratur, Requiescet super eum spiritus dei, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, spiritus timoris domini. Ipse debet intelligi timor domini castus permanens in seculum seculi. Seruilem autem timorem consummata charitas foras mittit, & nos liberos facit, ne seruilia opera faciamus quæ sabbato prohibentur. Charitas autem dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Hinc quoque spiritus sanctus septenario numero commendatur: quinquagenarium vero etiã in quadraginta & decem dominus dispertitus est. Die quippe quadragesimo post resurrectionem suã ascendit in cœlos, ac deinde completis diebus decem misit spiritum sanctum, quadragenario scilicet numero tẽporalẽ in hoc mundo cohabitationem commendans, quoniam quaternarius in quadragenario numerus præualet. Quatuor autem partes habet mundus & annus, denario vero addito velut mercede pro impleta lege bonis operibus reddita, ipsa æternitas figuratur. Hunc quinquagenariũ triplum habet centesimus & quinquagesimus numerus, tãquam eum multiplicauerit trinitas. Vnde & hac causa non inconuenienter intelligimus istum numerũ esse Psalmorum. Nam & in illo numero piscium qui capti sunt retibus post resurrectionem missis, ad centũ quinquaginta, additis tribus, velut admonitio videtur facta, in quot partes debeat iste numerus dispertiri, vt ter habeat quinquagenos: quanquam ille numerus pisciũ habeat & aliam rationem multo subtiliorem & iocũdiorem, quod decem & septem in trigonum missis: id est, ab vno vsque ad decem & septem omnibus computatis, ad eundem numerum peruenitur. In decem autem lex, in septem vero gratia significatur, quia legem non implet, nisi charitas dei diffusa in cordibus nostris per spiritum sanctũ qui septenario numero significatur. Quod ergo quidam omnium Psalmorum quinque libros esse crediderunt, illud secuti sunt, quotiẽs in fine Psalmi dictum fuerit, fiat fiat. Sed huius dispertitionis rationem eum vellem comprehendere non valui, quia nec ipsæ quinque partes æquales sunt inter se, & si non scripturæ quãtitate, saltem Psalmorum ipso numero, vt tricenos haberent. Et si vnus cuiusque libri finis est, fiat fiat, cur liber quintus idemque vltimus nõ eodem fine sit terminatus, merito quærri potest. Nos autem scripturæ canonicæ authoritatem sequentes, vbi legitur, Scriptum est enim in libro Psalmorum: vnum Psalmorũ librum esse nouimus. Et video quidem quomodo & hoc verũ sit. Et illud & illud si verum est, huic vero non reluctetur. Fieri enim potest vt aliqua cõsuetudine literarum Hebraicarum vnus liber dicatur, qui constat ex pluribus:

sicut ex Ecclesiis pluribus vna cõstat ecclesia, & ex pluribus cœlis vnum cœlum. Non enim cœlorum aliquod pratermisit qui dixit, Auxilium meum à domino, qui fecit cœlum & terram. Et cum scriptura dicat, Et vocauit deus firmamentum cœlum, & aquas esse super firmamentum, hoc est super cœlum: non mentitur tamen eadem scriptura dicens, Et aquæ quæ super cœlos sunt laudent nomen domini: quia non ait, super cœlum. Et vna terra ex multis terris. Nam & orbem terræ, & orbem terrarum, quotidiana consuetudine dicimus. Et qui ait, Scriptum est in libro Psalmorum, quanquam mos loquendi sic se habeat, vt vnum insinuare librum esse voluisse videatur, tamen responderi potest in libro psalmorum esse dictum, in aliquo libro eorũ quinque. Quod in vsu locutionis vsque adeo vel non est, vel raro est, vt etiam duodecim Prophetarum vnum librum esse ideo persuadeatur, quia similiter legitur, sicut scriptum est in libro prophetarum. Sunt etiam qui vniuersas omnino scripturas canonicas vnum librum vocent, quod valde mirabili & diuina vnitate concordent. Et hinc esse dictum, In capite libri scriptum est de me, vt faciam voluntatem tuam: vt sic intelligatur per filium pater fecit se mundum. Cuius conditio, principium scripturarum est in libro Geneleos. Vel magis quia prophetia videtur esse, non facta narrans, sed futura prænuiciã. Non enim ait, quod fecerim: sed, vt faciam: siue, vt facerem voluntatem tuam. Ad illud hæc sententia referenda est, quod in primis partibus eiusdem libri scriptum est, Erunt duo in carne vna. Quod sacramentum magnum dicit Apostolus, in Christo & in ecclesia. Quanquam & iste psalmorum liber potest significatus intelligi, vbi dictum est, In capite libri scriptum est de me, vt faciam voluntatem tuam. Sequitur enim, Deus meus volui & legem tuã in medio cordis mei. De ipso quippe accipitur prophetatus in capite libri huius psalmus iste primus, Beatus vir qui non abiit in consilio impiorũ, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiarum non sedit, sed in lege domini fuit voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Vt hoc sit quod dictum est, Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei. Quod autem sequitur, Evangelizavi iustitiam tuam in Ecclesia magna: congruentius ad illud refertur, Et erunt duo in carne vna. Siue ergo illud, tunc hoc intelligatur quod dictum est, In capite libri, liber iste Psalmorũ per quinquagenos, si per ipsos quinquagenarios articulos F interrogetur, magnum aliquid & valde dignum consideratione respõdet. Non enim frustra mihi videtur quinquagesimus esse de pœnitentia, centesimus de misericordia & iudicio, ceterimus quinquagesimus de laude dei in sanctis eius. Sic enim ad æternam beatãque tendimus vitam. Primitus peccata nostra damnando, deinde bene viuendo, vt post condemnatam viam malam, gestamque bonam, mereamur æternam. Secundum propositum enim occultissimæ iustitiæ bonitatisque suæ deus quos prædestinauit, illos & vocauit: & quos vocauit, ipsos & iustificauit: quos autem iustificauit, ipsos & glorificauit. Prædestinatio nostra nõ in nobis facta est, sed in occulto apud ipsum in eius præsentia. Tria vero reliqua in nobis sunt, vocatio, iustificatio, & glorificatio. Vocamur prædicatione pœnitentiæ. Sic enim corpit dominus euangelizare, Agite pœnitentiam, appropinquabit enim regnũ cœlorum. Iustificamur in vocatione misericordie, & timore iudicij. Hinc est quod dicitur, Deus in nomine tuo saluũ me fac, & in virtute tua iudica me. Nõ timet iudicari, qui impetrauerit ante saluari.

Psalm. 120.
Gene. 1.Psalm. 148.
Psalm. 147.
Acto. 1.

Acto. 7.

Psalm. 39.

E
Gene. 1.Gene. 2.
Ephes. 5.

Psalm. 39.

Psalm. 1.

Psalm. 39.
Gene. 2.
Ephes. 5.

Rom. 8.

Psalm. 53.
uari.

Guari. Vocati, renunciamus diabolo per poenitentiam, ne sub iugo eius remaneamus. Iustificati, sanamur per misericordiam, ne iudicium timeamus. Glorificati, transimus in vitam aeternam, ubi deum sine fine laudabimus. Ad hoc pertinere arbitror quod dominus ait, Ecce eicio demonia, & sanitates perficio hodie & eras, & tertia die consummor. Quod etiam in triduo suae passionis & dormitionis, & euigilationis ostendit. Crucifixus est enim & sepultus, & resurrexit. In cruce de principibus & potestatibus triumphauit: in sepulchro requieuit, in resurrectione exultauit. Poenitentia cruciat, iustitia tranquillat, vita aeterna glorificat. Poenitentiae vox est, Miserere mei deus secundum magnam misericordiam tuam, Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Haec offert sacrificium deo, spiritum contribulatum, cor contritum & humiliatum, quod deus non spernit. Iustitiae Christi vox est in electis suis, Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine, psallam & intelligam in via immaculata, quando venies ad me. Per misericordiam quippe adiuuamur ad faciendam iustitiam, vt securi ad iudicium veniamus, ubi disperduntur de ciuitate domini omnes qui operantur iniquitatem. Quo versu Psalmus iste concluditur, Et vitae aeternae vox est:

Expositio Psalmi.

Laudate dominum in sanctis eius. Vtique in eis quos glorificauit. *Laudate eum in firmamento virtutis eius. Laudate eum in virtutibus eius,* vel vt alij interpretati sunt, *In potentatibus eius. Laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius.* Omnia ista ipsi sunt sancti eius, quomodo dicit Apostolus, Vt nos simus iustitia dei in ipso. Si ergo iustitia dei quam fecit in eis, cur non & virtus dei quam fecit in eis, vt resurgerent a mortuis? Nam in Christi resurrectione virtus maxime commendatur, quia in passione infirmitas fuit, dicente Apostolo, Et si crucifixus est ex infirmitate nostra, sed viuit ex virtute dei. Et alio loco, Ad cognoscendum, inquit, eum, & virtutem resurrectionis eius. Optime autem ait, In firmamento virtutis eius. Firmamentum est enim virtutis, quia iam non morietur, & mors ei vltra non dominabitur. Cur non & potentatus dei dicantur quos in eis fecit? Immo ipsi sunt potentatus eius: quomodo dictum est, Nos sumus iustitia dei in ipso. Quid enim potentius quam regnare in aeternum, sub pedibus positus omnibus inimicis? Cur non ipsi sunt etiam multitudo magnitudinis eius? Non quia ipse magnus est, sed quia magnos eos fecit, tam multos, hoc est, milia milium. Sicut aliter intelligitur iustitia qua est ipse iustus, aliter quam in nobis facit, vt nos simus iustitia eius. Iidem ipsi sancti sunt in omnibus musicis organis, deinceps significati ad laudandum deum. Quod enim proposuit dicens, *Laudate dominum in sanctis:* hoc exequitur varie, significans eosdem ipsos sanctos eius. *Laudate eum in sono tubae.* Propter laudis excellentissimam claritatem. *Laudate eum in psalterio & cithara.* Psalterium est de superioribus laudans dominum, Cithara de inferioribus laudans deum, tanquam de caelestibus & terrestribus, tanquam eum qui caelum & terram fecit. Iam quippe in alio Psalmo exposuimus Psalterium de super habere sonorum illud lignum, cui nervorum series vt meliorem sonum reddat incumbit, quod lignum cithara inferius habet. *Laudate eum in*

tympano & choro. Tympanum laudat deum, cum iam K in carne mutata & morata nulla est terrena corruptio- nis infirmitas. De corio quippe fit tympanum, exic- cato atque firmato, Chorus laudat deum, quando lau- dat eum pacata societas. *Laudate eum in chordis & organo.* Chordas habet & psalterium & cithara, quae superius commemorata sunt. Organum autem generale no- men est omnium vasorum musicorum, quanuis iam obtinuerit consuetudo, vt organa proprie dicantur ea quae inflantur follibus: quod genus significatum hic esse non arbitror. Nam cum organum vocabulum Graecum sit, vt dixi generale omnibus musicis instrumen- tis, hoc cui folles adhibentur, alio Graeci nomine ap- pellant. Vt autem organum dicatur, magis Latina & ea vsitata est vulgaris consuetudo, Quod ergo ait in chordis & organo, videtur mihi aliquod organum quod chordas habeat, significare voluisse. Non enim sola psalteria & cithara chordas habent. Sed quia in psalterio & cithara propter sonum ab inferioribus & superioribus aliquid inuentum est, quod secundum hanc distinctionem possit intelligi, aliud nos in ipsis chordis quaerere admonuit: quia & ipsae sunt caro, sed iam a corruptione liberatae: quibus fortasse ideo addi- dit organum, non vt singulae sonent, sed vt diuersitate concordissima consonent, sicut ordinantur in or- gano. Habebunt enim etiam tunc sancti dei differen- tias suas consonantes, non dissonantes, id est, consen- tientes, non dissentientes: sicut fit suauissimus cantus ex diuersis quidem, sed non inter se aduersis sonis. Stella enim a stella differt in claritate, sicut & resurrectio mortuorum. *Laudate eum in cymbalis bene sonantibus, lau- date eum in cymbalis iubilationis.* Cymbala in inuicem tan- guntur vt bene sonent, ideo a quibusdam labiis nostris comparata sunt. Sed melius intelligi puto in cymbalis quodammodo laudare deum, dum quisque honora- tur a proximo suo, non a seipso, & inuicem honoran- tes dant laudem deo. Ne quis autem cymbala intelli- geret quae sine anima sonant, ideo puto additum, in cymbalis iubilationis. Iubilatio namque, id est, ineffa- bilis laus, non nisi ab anima proficitur. Nec praetereundum existimo quod musici dicunt, & res ipsa manifesta est, tria esse genera sonorum, voce, flatu, & pulsu. Voce, vt est per fauces & arterias, sine organo aliquo cantantis hominis. Flatu, sicut per tibia, vel quid eiusmodi. Pulsu, sicut per citharam vel quod eius- modi. Nullum itaque genus hic praetermissum est. Nam vox est in choro, flatu in tuba, pulsus in cithara: tan- quam mens, spiritus, corpus: sed per similitudines, non per proprietates. Quid ergo proposuit, *Laudate dominum in sanctis eius?* Quibus hoc dixit, nisi eis ip- sis? Et in quibus vt deum laudent, nisi in seipsis? Vos enim sancti eius, inquit, virtus eius estis. Sed quam fe- cit in vobis, Et potentatus eius, & multitudo magni- tudinis eius, quam fecit & ostendit in vobis. Vos estis tuba, psalterium, cithara, tympanum, chorus, chor- dae & organum, & cymbala iubilationis bene sonan- tia, quia consonantia. Vos estis haec omnia: nihil hic vile, nihil hic transitorium, nihil hic ludicrum vel lu- bricum cogitetur. Et quia sapere secundum carnem mors est, *Omnis spiritus laudet dominum.*

In Psalmi centesimi quinquagesimi & ultimi

FINIS.

DIVI AURELII AVGV-
stini deuota oratio, quam post singulos sermo-
nes atque tractatus psalmorum di-
cere consuevit.

CONVERSI ad dominum deum pa-
trem omnipotentem, puro corde ei quan-
tum potest paruitas nostra, maximas
atque veras gratias agamus, precantes toto ani-

mo singularem mansuetudinem eius, vt preces
nostras in beneplacito suo exaudire dignetur:
inimicum quoque a nostris actibus & cogitatio-
nibus sua virtute expellat, nobis fidem multipli-
cet, mentem gubernet, spiritales cogitationes con-
cedat, & a *mansuetudinem* suam perducatur, per Ie-
sum Christum filium suum dominum nostrum,
qui cum eo viuit & regnat in vnitate spiritus san-
cti deus, per omnia secula seculorum. Amen.

Tomi octavi finis.

INDEX QUATERNIONVM.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t v x y z

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z Aa. Bb.

Omnes quaterniones prater vltimum ternionem.

